טויזנט
יאר
פינסק

טויזנט יאָר פינסק

געשיכטע פון דער שטאָט

דער יידישער ישוב

אינסטיטוציעס

סאציאלע באוועגונגען

פערזענלעכקייטן

געזעלשאפטלעכע טוער

פינסק איבער דער וועלט

•

אונטער דער רעדאקציע

פון

דר. ב. האָפמאַן (צביון)

ניו־יאָרק

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

אַרויסגעגעבן פון

פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג

מיט דער הילף

פון די פּאָלגענדע אָרגאַניזאַציעס:

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" (ניו־יאָרק)

פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג (שיקאָגאָ)

פּינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. (ניו־יאָרק)

ליידים־קלוב ברענטש 252 ב. אַרבעטער־רינג (שיקאָגאָ)

„פּין־פּאָר־קלאָב" (ניו־יאָרק)

„עזרת אחים בני פּינסק" (ניו־יאָרק)

„סאָשעל־קלאָב" פון פּינסקער פּאָריער־אַרבעטער (ניו־יאָרק)

„דורשי־טוב אַנשי פּינסק" (ניו־יאָרק)

„אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אַנשי פּינסק" (ניו־יאָרק)

„אגודת אחים אַנשי דראָהיטשין" (ניו־יאָרק)

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" אין שיקאָגאָ

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" אין וואַשינגטאָן

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" אין לאָס־אַנדזשעלעס

מזוזת
יאיר
פינסקי

Copyright 1941
by
PINSKER BRANCH 210, WORKMEN'S CIRCLE

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

COMBO PRESS, Inc.
161 Grand Street
New York, N. Y.
446

אינהאלט

פאָרוואָרט IX

פינסק און איר פאַרגאַנגענהייט: זייט

פון די עלטסטע צייטן ביזן פאָליטישן אונטערגאַנג פון פוילן 1

די געשיכטע פון יידן אין פינסק 20

די געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק 90

ד ע ר „ב ו נ ד" 98

עפיזאָדן און מענטשן אין דער פינסקער בונדישער באַוועגונג 127

ציוניסטן־סאָציאַליסטן („עס־עס") 150

לינקע פועלי־ציון 163

צעירי־ציון — פועלי־ציון 166

די ציוניסטישע באַוועגונג אין פינסק 171

פינסק אין דער וועלט־מלחמה און אין די איבערגאַנגס־צייטן 179

אויפן שוועל פון אַ נייער תקופה 204

פינסקער קדושים 213

דאָס ווירטשאַפטלעכע פינסק:

יידן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון פינסק פאַר די לעצטע פופציק יאָר 220

פינסק אַ יידישער אינדוסטרי־צענטער 230

דער פינסקער יידישער האַנדווערקער 239

די יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניע „אייוואָניק" 242

דאָס באַנק־וועזן אין פינסק 245

פינסקער רבנים 250

אין דער עפאָכע פון ליטווישן וועד — אין די צייטן פון קאַמף קעגן חסידיזם — פינסקער רבנים פאַר די לעצטע הונדערט יאָר.

פּינסקער קהלה..... 270

דאָס יידישע קהלשע לעבן אין די יאָרן 1921—1938

אינסטיטוציעס אין פּינסק:

די משהל־גלויבערמאַן־שול..... 279

די העברעאישע גימנאַזיע „תרבות“..... 282

פּאָלק־שול „תל־חי“..... 283

צענטראַלע בורסע (דאַרמיטאָרי) פאַר מיידלעך..... 284

תלמוד־תורה..... 284

חברה „לינת־הצדק“..... 285

פּאָלעמיק..... 287

I. די נאַטור — II. דער מענטש.

פּינסק איבער דער וועלט:

פּינסקער פּערזענלעכקייטן:..... 301

הרב משה אַסטראָווסקי, אהרן אייזענבערג, יהודה לייב בערגער, לייב בערמאַן, מיכל בערצינסקי, יוסף אברהם ברעגמאַן, דר. יהושע גאָטליב, משה דוב גאָלדמאַן, ישראל גאַרבוז (לאָלאָ), משהל גלייבערמאַן, אברהם דוב דובזעוויטש, געאָרג (גד) האַלפּערן, דר. ב. האָפּמאַן (צביון), דר. חיים וויצמאַן, משה וויצמאַן, י. וויצמאַן, א. זאַרעצקי, מ. זאַרעצקי, זאַוועל זילבערטס, יהודה לייב זיסלמאַן, אַלעקסאַנדער זושה טשעטשיק, חיים טשעמערינסקי, (ר׳ מרדכילע), י. טשערטאָק, ש. י. יאַנאָווסקי, ש. יאַנאָווסקי, נח לאָנדאָן, גריגאָרי (נבריאל) לוריא, פנחס לאַכאָווצקי, שאול ליבערמאַן, ראובן ליף, אפרים דוב ליפשיץ, צבי הירש מאָסליאַנסקי, יעקב מאַרינאָוו, משהל מענאַכאָווסקי, יצחק ניידיטש, דר. אהרן עליאַסבערג, ברוך הלוי עפשטיין, חיים פיאַלקאָוו, אברהם אשר פיינשטיין, משה פיינשטיין, אהרן פעלדמאַן, אַגראַנאַם אהרן פעלדמאַן, שמואל פרידמאַן, פראָפ. דזשייקאָב פאפיש, יוסף קאַמענעצקי, יאַנקל קאַנטאָר, יהודה קרני, שמשון ראָזענבוים, אברהם חיים ראָזענבערג, דר. נתניאל ראָטנאָף, פראָפ. אהרן יהושע ראָסאַנאָף, פראָפ. מאַרטין א. ראָסאַנאָף, הרב צבי יעקב ריינעס, משה אהרן שאצקעס, שמ״ר (נחום מאיר שייקעוויטש), אברהם שאַמער, מרים שאַמער־צונזער, אהרן יודל שליאַכמאַן, שלמה שמולעוויטש, צבי הירש שערעשעווסקי, פראָפ. יהודה לייב שערעשעווסקי, חיים גוטמאַן (דער לעבעדיקער), בערטאַ זינגערמאַן, לייב מאַרגענטוי.

אינסטיטוציעס און באַוועגונגען:..... 364

פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג — פרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג — „פּין־פאָר־קלאָב“ — „סאָשעל־קלאָב“ פון פּינסקער פאָריער־אַרבעטער — „דורשי־טוב אַנשי פּינסק“ — „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אַנשי פּינסק“ — „עזרת אחים בני פּינסק“ — פּינסקער ברענטש 10 אינטערנאַצ. אַרבעטער־אָרדן — פּינסקער ליידיס גמילת־חסדים און טשאַריטי־סאָסייעטי — לובעשייער ברענטש 231 אַרבעטער־רינג — „גר־תמיד אַנשי לובשאָוו“ — סטאָלינער פראָגרעסיווער ברענטש 531 אַרבעטער־רינג — „אַגודת־אַחים אַנשי דראָהיטשין“ — פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג — ליידיס קלוב ברענטש 252 ב. אַרבעטער־רינג — פּינסקער אינדעפּענדענט־פאַראיין און זיין אָקזילערי — „לאָהישינער בענעוואָלענט עיד־סאָסייעטי“ — לאָהישינער ליידיס גמילת־חסדים אָקזילערי — פּינסקער „ליידיס אַרפאַן עיד־סאָסייעטי“ — איוואָניקער קלוב — פּינסקער הילפס־פאַראיין.

קאַרלינער הסידישע דינאַסטיע אין אַמעריקע..... 400

ג ב ת — קבוצה אויפן נאָמען פון די פינסקער קדושים..... 404

פינסקער טוער אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין אַמעריקע:..... 423

משה אַדלער, פיליפ אייזענבערג, ד"ר וועלוול אָסטראָווסקי, טשאַרלז אָסטראָווסקי, לייבל בעגון, יוסף ברען, היימאַן (מאַניע) גאָלדבערג, פיליפ גאָלדבערג, שמואל אבא (מוליע) גאָלדין, משה גורין, שמואל דאָוויטש (דאָבושעוויטש), מאַקס דושאַספער, משה דערעוועגסקי, דוד וואולף (וואָליוועלסקי), אהרן אשר וויינבערג, משה חיים (אַלטער) טויזגער, לואי ליווי, רבקה לעווי, שאַמע לעווין, ד"ר דוד מילער, שמעיה סטאק, שלמה סעלניק (זשעלעזניקאָוו), אַברהם יצחק עלמאַן, מרדכי לייב פינקעלשטיין, נ. פישקאָוו, אייק פריינקעל, בעקי קאַהען, מאַקס קאַהען, לאַזער קאַנטאָר, יוסף א. קאַפלאַן, ישראל קופער, ישראל שטיינמאַן, אשר שייפער, פיליפ שטילערמאַן, דוד שערמאַן.

פינסק אין אַמעריקע..... 445

די איבערזאָנדערונג און אומשיכטונגס־פּראָצעס פון די פינסקער לאַנדסלייט אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

ביבליאָגראַפיע..... 453

אונדזערע מיטאַרבעטער..... 455

אינדעקס..... 459

אילוסטראַציעס, מאַפּעס, פּאָרטרעטן און גרופּן־בילדער..... 468

וועד איז וועד..... 473

פאָרוואָרט

די אַרויסגעבער פון „טויזנט יאָר פּינסק" האָבן זיך געשטעלט די אויפגאַבע צו שאַפן אַ פולשטענדיקע, אַלזייטיקע געשיכטע פון דער שטאָט פּינסק און גאַנץ באַזונדערס פון דער יידישער פּינסק. מיר דערלויבן זיך צו גלויבן, אַז די אויפגאַבע איז ביז אַ גאַנץ גרויסער מאָס דורכגעפירט געוואָרן.

עס איז געווען אַ גאַנץ שווערע אויפגאַבע. עס איז ניט בלויז געווען אַ פראָגע פון באַאַרבעטן רויע מאַטעריאַלן און זיי צונויפשטעלן אין דער נויטיקער אָרדנונג, נאָר מען האָט די מאַטעריאַלן געדאַרפט ערשט זוכן און זאַמלען. עס איז צום גרעסטן טייל געווען אַן אויספאָרשונגס־אַרבעט.

פּינסק איז איינע פון די שטעט, וואָס האָט אַ באַזונדערס־אינטערעסאַנטע געשיכטע, ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס זי האָט זיך קיינמאָל ניט גערעכנט צווישן די גרויסע שטעט. די העכסטע צאָל פון איר באַפעלקערונג, וואָס זי האָט דערגרייכט, איז געווען 40 טויזנט. שוין דער פאַקט אַליין, וואָס זי האָט אַ געשיכטע פון טויזנט יאָר, זאָגט אַ סך. וויניק שטעט אין רוסלאַנד אָדער פוילן האָבן אַזאַ אַלטע געשיכטע.

פּינסק האָט זיך געבויט און אַנטוויקלט אונטער פאַרשידענע הערשאַפטן און קולטורן. זי איז געווען ליטוויש, רוסיש, פויליש, וויידער רוסיש און וויידער פויליש און צולעצט — סאָוויעטיש. פאַר אַ קורצער צייט האָט פּינסק זיך אויך געפונען אונטער דער דייטשישער הערשאַפט. דאָס האָט געהאַט אַ וויירקונג אויף דעם כאַראַקטער פון דער שטאָט. יעדע פון די פאַרשידענע הערשאַפטן און קולטורן האָט אויף איר אַרויפגעלייגט איר באַזונדערן שטעמפל.

די גינסטיקע געאָגראַפישע לאָגע פון פּינסק האָט געהאָלפן דער שטאָט ווערן אַ וויכטיקער אינדוסטריעלער און האַנדלס־צענטער און איז, צוליב דעם, געוואָרן אַ שטאַרקער אָנציאונגס־פונקט פאַר יידן.

דער יידישער ישוב אין פּינסק איז אייניער פון די עלטסטע. צווישן די עלטערע פּינסקער יידן איז געווען פאַרשפרייט דער גלויבן, אַז דער יידישער ישוב אין פּינסק איז שוין אַלט טויזנט יאָר. זיי האָבן אויך געגלויבט, אַז די פּינסקער שול איז אַלט טויזנט יאָר. נאָר אויב פאַר דעם דאָזיקן גלויבן איז ניטאָ קיין היסטאָרישע באַשטעטיקונג, לאָזט זיך אָבער דאָך אַננעמען, אַז דער יידישער ישוב אין פּינסק האָט זיך אָנגעפאַנגען אַרום פּינף הונדערט יאָר צוריק, ווייל פון 1506 זיינען שוין פאַראַן דאָקומענטאַלע באַווייזן וועגן אַן אָרגאַניזירטער

יידישער קהלה אין פינסק. וועגן דער פינסקער שול וועלט אָנגעגעבן אַ דאַטום, אַז זי איז געבויט געוואָרן אין יאָר 1303. עס וועלט דערציילט, אַז אַזוי איז פאַרשריבן אין אַ פנקס. נאָר דאָס איז היסטאָריש נישט ריכטיק. די פינסקער שול איז געבויט געוואָרן אַ סך שפעטער, ווי מען קען עס זען פון דער געשיכטע פון די יידן אין פוילן, וואָס וועלט געדרוקט אין דעם בוך. פינף הונדערט יאָר איז אויך אַ לאַנגע צייט. און אויב פינסק אין אַלגעמיין האָט אַ רייכע און פילפאַרביקע געשיכטע, האָט עס די יידישע פינסק גאָנץ באַזונדערס. די פינסקער יידישע קהלה קען באַטראַכט וועלט פאַר אַ מוסטער־בילד פון דער געשיכטע פון די יידן אין פוילן, ליטע און רוסלאַנד. די געשיכטע פון די יידן אין פינסק שטעלט מיט זיך פאַר אין אַ קליינעם פאַרמאַט, אָדער בזעיר אַנפּין, ווי מען קען זאָגן, אַ פאַרקערפערונג פון דער געשיכטע פון יידישן פאָלק פאַר די לעצטע פינף־זעקס הונדערט יאָר. אין דעם יידישן לעבן אין פינסק שפּיגלט זיך אָפּ דאָס לעבן פון אַלע יידן אין פוילן, ליטע און רוסלאַנד.

אין פינסק איז פאַראַן אַלץ, מיט וואָס דאָס יידישע לעבן וועלט כאַראַקטעריזירט. ניטאָ אַזאַ יידישע אינסטיטוציע, וואָס פינסק זאָל ניט האָבן. און ניטאָ קיין יידישע באַוועגונג, וואָס זאָל ניט האָבן געפונען אַן אָפּקלאַנג אין פינסק.

איז עס געווען אין די אַלטע צייטן דער „וועד ארבע הארצות" און דער אויפשוואונג פון חסידיזם, אָדער אין די נייערע צייטן דער ציוניזם אָדער בונדיזם — פינסק איז ניט געבליבן אויסן. פיל מער, פינסק האָט פאַרנומען אַ וויכטיקן פלאַץ אין גאַנצן הערן פון זיך. פינסק האָט אַלע מאָל געמאַכט געשיכטע.

פינסק איז אפשר געווען די אייניציקע גרעסערע שטאָט אין רוסלאַנד און אין פוילן, וואָס איז באַשטאַנען כמעט אין גאַנצן פון אידן. די קריסטלעכע באַפעלקערונג פון פינסק האָט אויסגעמאַכט אַ גאַנץ קליינעם פּראָצענט. פינסק האָט אויף אַזאַ אופן מיט זיך פאַרגעשטעלט אַ יידישע עקאָנאָמישע אייגהייט, וואָס קען אפשר אַמבעסטן אויסגעדריקט ווערן דורך די ווערטער: נזונים זה מזה ומתפּרנסים זה מזה — זיי שפּייזן זיך איינע די אַנדערע און האָבן פרנסה אייגע פון די אַנדערע. עס איז געווען אַ שטאָט, וואו סיי די אַרבעט־געבער, סיי די אַרבעט־נעמער זיינען געווען יידן. עכ זיינען געווען יידישע אינדוסטריאַליסטן און עס איז געווען אַ יידישער פּראָלעטאַריאַט. אַ יידישע גרויס־בורזשואַזיע און אַ יידישער מיטל־קלאַס. און דאָס אַלץ אין איין אָפּגעשלאָסענער יידישער אייגהייט, וואָס האָט געהייסן פינסק. און אָט די יידישע עקאָנאָמישע אייגהייט, וואָס פינסק האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט, האָט אַרויפּ־געלייגט זייער אַ קאָנטיקן בולטן שטעמפּל אויף דער געשיכטע פון פינסק, אויף איר גייסטיקן און קולטורעלן לעבן.

עס איז דעריבער פאַראַן אַ סך צו דערציילן וועגן פינסק און עס איז געווען נויטיק אַ גרויס בוך, וואו מען זאָל עס קענען אַלץ דערציילן. עס איז געווען די ערשטע און וויכטיקסטע באַדינגונג, אַז אַלץ, וואָס עס וועלט דערציילט אין בוך, זאָל זיין ווי וווייט נאָר מעגלעך היסטאָריש פינקטלעך און אומפאַרטייאיש. דאָס איז געווען פאַרבונדן מיט אַ סך אויספאַרשונגס־אַרבעט, וואָס האָט צום גרעסטן טייל געדאַרפט געטאָן ווערן אין דער אַלטער היים. אין מאַנכע פאַלן איז די אויספאַרשונגס־אַרבעט, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן אין דער אַלטער היים, ניט געווען גענוג. זי האָט דעריבער געמוזט דערגענצט ווערן דאָ, אין דער נייער היים. דאָס איז געווען באַזונדערס דער פאַל מיט דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, וואָס מערערע, וועלכע האָבן זיך אין איר באַטייליקט, געפינען זיך איצט דאָ. צווישן זיי זיינען פאַראַן אייניקע, וואָס זיינען געשטאָנען ביי איר וויגעלע.

און כדי צו מאַכן די געשיכטע פון פינסק פולער און גאַנצער, איז דער אינהאַלט פון „טויזנט יאָר פינסק" ניט באַשרענקט געוואָרן בלויז מיט היסטאָרישע פאַסירונגען, מיט דער געשיכטע פון געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען און קהלשע אינסטיטוציעס, נאָר עס איז אויך אָפּגעגעבן געוואָרן אַן אָנגעזעענער פּלאַץ פאַר ביאָגראַפיעס פון וויכטיקע געזעלשאַפטלעכע טוער, פאַרטיי־פירער, שריפטשטעלער, געלערנטע און קינסטלער, וואָס פינסק האָט אַרויסגעגעבן. זייער צאָל איז אַ גאַנץ באַדייטנדע און דאָס דאַרף ניט באַטראַכט ווערן בלויז פאַר אַ צופאַל. עס זיינען געווויס געווען אורזאַכן, פאַרוואָס פינסק, וואָס אין פאַרגלייך מיט אַנדערע איז זי ניט געווען קיין גרויסע שטאָט, האָט אַרויסגעגעבן אַזא באַדייטנדע צאָל וויכטיקע און טאַלאַנטפולע מענטשן. דערמיט האָט געוויס געהאַט צו טאָן דאָס יידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן אין פינסק, די גייסטיקע סביבה, די אינסטיטוציעס, די עקאָנאָמישע באַדינגונגען און געווויס אויך די געאָגראַפישע לאָגע, די פאַרבינדונג מיט דער וועלט, וואָס ליגט אויסער פינסק.

וואָס איז שייך צו די ביאָגראַפיעס האָבן מיר אייגנטלעך געהאַט אַ ביסל שווערקייטן, מיר האָבן ערשטנס געדאַרפט באַשטימען אויב אַ פינסקער איז בלויז אַזעלכער, וואָס איז געבאָרן געוואָרן אין פינסק, צי אויך אַזעלכער, וואָס האָט זיך דאָרטן דערצויגן, אָדער געלעבט אַ לענגערע צייט. צווייטנס האָבן מיר געדאַרפט באַשטימען די גרענעצן פון פינסק. עס הייסט, צי מיר זאָלן זיך האַלטן בייַ די אָפּיציעלע אַדמיניסטראַטיוו גרענעצן פון דער שטאָט, אָדער מיר זאָלן אויך אַריינענעמען אין אירע גרענעצן די נאָענטע קליינע שטעטלעך אַרום איר, וועלכע האָבן זיך פאַקטיש געוואַקסן פאַר טיילן פון פינסק און האָבן געלעבט אונטער איר גייסטיקער השפּעה.

אין דער ווירקלעכקייט גיט אייגעם דאָס דערצויגן ווערן אָדער לעבן און ווירקן אַ לענגערער צייט אין אַ שטאָט מער באַרעכטיקונג זיך צו רופן אויף דעם נאָמען פון דער שטאָט, ווי דעם, וואָס איז אין איר בלויז געבאָרן געוואָרן, אָבער אויפגעבראַכט געוואָרן ערגעץ אַנדערשוואו. מיר האָבן דעריבער באַטראַכט פאַר פינסקער אויך אַלע די, וואָס האָבן זיך דערצויגן אין פינסק, אָדער געלעבט און געוואויגט דאָרטן אַ לענגערע צייט. מיר האָבן אויך פאַררעכנט פאַר פינסקער די, וואָס האָבן זיך דערצויגן, געלעבט און געוואויגט אין דער נאָענטער סביבה פון פינסק. מיר זיינען אָבער ניט געגאַנגען צו וויַיט מיט אונדזערע „אָנעקסיעס" און מיר האָבן די טעריטאָריע פון פינסק ניט צו וויַיט אויסגעבריַיטערט.

***

מיר האָבן זיך באַמיט וויַי וויַיט מעגלעך איבערצוגעבן אין די ביאָגראַפיעס בלויז פאַקטן און דאָטן און אויסמיידן אָפּשאַצונגען. אונדזער צוועק איז געווען צו געבן אינפאָרמאַציע אין ניט קיין מיינונגען.

די געזעלשאַפטלעכע דערציאונג, וואָס די פינסקער האָבן געקראָגן אין דער אַלטער היים, האָבן זיי אַריבערגעבראַכט מיט זיך, קומענדיק אין זייער נייער היים, אין אַמעריקע.

די פינסקער האָבן דאָ געשאַפן פאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס — אַרבעטער־רינג־ברענטשעס, פאַראיינען פון קעגנזייטיקער הילף, קאָנגרעגאַציעס א. א. וו. און ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס דאָס לעבן פון די פינסקער, וועלכע זיינען אָנגעקומען אַהער, האָט זיך אינגאַנצן איבערגעשמאָלצן אין דעם גרויסן אָמעריקאַנער שמעלץ־טאָפּ, ווי דאָס איז געווען דער פאַל מיט אַלע אַנדערע יידישע אימיגראַנטן, וואָס זיינען געקומען אַהער, האָבן זיי אויף יעדער אָרגאַניזאַציע, וואָס זיי האָבן דאָ געשאַפן, געזוכט אָרויפצושטעלן דעם שטעמפּל פון פינסק.

און עס איז אויף אזא אופן געשאפן געווארן א פינסק אין אמעריקע. אויך פאר אט דער פינסק אין אמעריקע איז אפגעגעבן געווארן אין „טויזנט יאר פינסק" א חשובער פלאץ. דאס איז אויך א טייל אין דער געשיכטע פון פינסק. עס איז א פארטזעצונג פון פינסק אין דער אלטער וועלט, וואס די פינסקער האבן מיטגעבראכט אין דער נייער וועלט.

מיר האבן געמאכט א פארזוך ארייינצוקוקן א ביסל טיפער אין דער „פינסק פון אמעריקע". מיר האבן געוואלט אויסגעפינען, ווי אזוי עס האט זיך איבערגעבראכן דאס לעבן פון די פינסקער אין זייער נייער היים און וואס פאר א ריכטונג עס נעמט דאס לעבן פון דעם נייעם דור, וואס זיי האבן דא פארפלאנצט. מיר האבן פראבירט דורכפירן אן אנקעטע פאר דעם צוועק. ליידער האט זי זיך אונדו ניט אינגעגעבן אין דער גרויסער מאס, ווי מיר האבן געפלאנט. אבער מיר גלויבן, אז אויך אין דער באשרענקטער מאס, ווי זי איז דורכגעפירט געווארן, איז זי גאנץ באלערנד, ווי עס ווייזט די אפהאנדלונג וועגן איר, וואס וועלט געדרוקט אין דעם בוך. מען קאן פון איר האבן א גאנץ גוטע פארשטעלונג, וואס עס איז פון די פינסקער דא געווארן און וואוהין עס פירט דער וועג פון דעם נייעם דור, וואס זיי האבן דא אויפגעבראכט. פון די פאר הונדערט וואס זיינען אויסגעפרעגט געווארן קאן מען נעמען א ביישפיל פאר די אגדערע. עס איז אין דעם פרט ניט אזוי ווייכטיק ווי גרויס עס איז די צאל אויסגעפרעגטע, נאר ווי פארשידנארטיק עס זיינען די מענטשן, וואס זיינען אויסגעפרעגט געווארן. און דורכקוקנדיק די ענטפערס, וואס זיינען געגעבן געווארן אין דער אנקעטע, זעט מען אין איר א גאנץ באדייטנדע פארשידנארטיקייט. מען קאן דעריבער די אנקעטע באטראכטן פאר א גוטן מוסטער אדער ביישפיל, וואס גיט אין א גרויסער מאס א ריכטיקן קווערשניט, אדער „קראס סעקשאן", ווי מען זאגט עס אין ענגליש, פון אלע פינסקער אין אמעריקע. עס איז די „מוסטער מעטאדע" (סעמפל מעטאד) וואס וועלט געברויכט ביי אנקעטעס פאר פארשידענע צוועקן, און וואס גיט ביז א געווייסער מאס גאנץ ריכטיקע רעזול־טאטן, ווי די דערפארונג האט עס געווייזן.

עס וואלט זיין איבערגעטריבן צו זאגן, אז אין „טויזנט יאר פינסק" געפינט זיך אלץ, וואס איז שייך צו פינסק. עס קען אבער דאך געזאגט ווערן, א ז א ל ץ ו ו א ס א י ז ו י כ ט י ק וועגן פינסק געפינט זיך אין „טויזנט יאר פינסק.

***

עס דארף דאביי באמערקט ווערן, אז דער כאראקטער פון דעם בוך איז א ביסל געענדערט געווארן, ווי עס איז פון אנפאנג געפלאנט געווען. צוליב דעם, וואס דער גרעסטער טייל פון דעם מאטעריאל, וואס איז געדרוקט איז „טויזנט יאר פינסק", האט געמוזט געזאמלט און אויסגעפארשט ווערן אין דער אלטער היים, דורך דער הילף פון דעם יידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט אין ווילנע. האט זיך די ארבעט פון ארויסגעבן דאס בוך א רעכט ביסל פארצויגן. אונטער דער צייט איז אבער פארגעקומען א גרויסע איבערקערעניש אין פינסק. דאס בוך אנגעפאנגען געשריבן־צו־ווערן, ווען פינסק איז געווען א טייל פון פוילן און עס איז פארענדיקט געווארן, ווען פינסק איז שוין געווען א טייל פון סאוויעט־רוסלאנד.

ווען דאס בוך האט אנגעפאנגען געשריבן ווערן, האט עס מיט זיך געדארפט פארשטעלן א געשיכטע פון פינסק, וואס ווען וויטער פארטגעזעצט ווערן. עס בלייבן די געזעלשאפטלעכע אינסטיטוציעס, עס בלייבן די אנשטאלטן, די פארטייען, די עקאנאמישע און סאציאלע

גרופּירונגען און זיי שפּינען ווייטער די געשיכטע פון פּינסק אין דער זעלביקער ליניע, ביז עס ווערט א מ א ל אַנדערש ווערן, צי דורך שטופּנווייזער אַנטוויקלונג, אַדער דורך אַן איבערברוך. איצט אָבער שטעלט „טויזנט יאָר פּינסק" מיט זיך פאָר אַן אָפּגעשלאָסן שטיק געשיכטע פון פּינסק. דער איבערברוך, וועגן וועלכן מען האָט געקענט טראַכטן, אַז ער וועט קומען א מ א ל, איז געקומען ש ו י ן. דער פאַדים פון דער פּינסקער געשיכטע, וואָס פאַנגט זיך אָן שפּינען אין „טויזנט יאָר פּינסק", איז פלוצים איבערגעריסן געוואָרן, דאָס גאַנצע יידישע לעבן אין פּינסק האָט זיך קארדינאל געענדערט. עס איז ניט קיין פאַרטזעצונג פון דעם אַלטן, נאָר אַן אָנפאַנג פון א גאַנץ נייעם לעבן. קיינער קען ניט זאָגן, וואָס וועט זיין, צי עס בלייבט אַזוי אַדער ניט, וויניקסטנס איז עס ניט די אויפגאַבע פון די אַרויסגעבער און פון דעם רעדאַקטאָר פון „טויזנט יאָר פּינסק" עס צו פראָבירן טרעפן. די פאַרגעקומענע גרויסע ענדערונג אין דער לאַגע פון פּינסק, האָט אָבער דאָך א שייכות צו דעם כאַראַקטער פון בוך „טויזנט יאָר פּינסק", וויניקסטנס צו דעם טייל, וואָס האָט צו טאָן מיט דעם געזעלשאַפטלעכן לעבן, מיט די געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס, מיט די פּאָליטישע באַווענגונגען, ווי זיי האָבן זיך אויסגעדריקט און עקזיסטירט ביז ניט לאַנג צוריק, וועלן דאָס בוך האָט אָנגעפאַנגען געשריבן ווערן. ווי די לאַגע איז איצט, איז עס מער נישט קיין לויפנדיקע געשיכטע.

*
**

דאָס בוך „טויזנט יאָר פּינסק" איז אייגנציק אין זיין ארט אין דער יידישער ליטעראַטור. עס זיינען, אמת, אַרויסגעגעבן געוואָרן פריער אייניקע ביכער, מאַנכע פון זיי גאַנץ וויכטיקע, וואָס האָבן זיך געשטעלט די אויפגאַבע צו שאַפן א בילד פון דער אַדער יענער שטאָט. אָבער „טויזנט יאָר פּינסק" האָט א גאַנץ אַנדערן כאַראַקטער. דער נאָמען „פ נ ק ס" וואָלט, דאָכט זיך געווען דער פאָסיקסטער נאָמען פאַר אים. און מיר גלויבן, אַז אין אים קענען געפינען אַן אינטערעס ניט בלויז פּינסקער, ווייל עס איז די געשיכטע און דאָס לעבן פון זייער געבורטס־שטאָט, נאָר עס קענען אין אים אויך געפינען אַן אינטערעס אַלע אַנדערע, וואָס האָבן ליב צו לייענען א יידיש בוך, פון וועלכן מען קען לערנען.

עס איז אמת, אַז דאָס גאַנצע מאַטעריאַל, וואָס איז געדרוקט אין „טויזנט יאָר פּינסק", האָט צו טאָן בלויז מיט פּינסק און דער אומגעגנד, אָבער דער גרעסטער טייל פון דעם מאַטעריאַל איז מער ווי פון א לאַקאַלן כאַראַקטער. באַזונדערס איז עס דער פאַל מיט דעם געשיכטלכען טייל. אין דער געשיכטע פון די יידן אין פּינסק, וואָס איז געדרוקט אין דעם בוך, געפינט מען א געשיכטלעכן מאַטעריאַל, וואָס פאַרשפרייט זיך פיל ווייטער ווי די גרעניצן פון פּינסק. דאָס מאַטעריאַל האָט אייגפאַך ניט געקענט געהאַלטן ווערן אין די ענגע גרעניצן פון פּינסק, ווייל די יידישע פּינסק אַליין איז אָפּט אַרויס ווייט פון אירע גרעניצן. עס איז געווג צו דערמאָנען די ראָלע, וואָס פּינסק האָט געשפּילט אין דעם „ועד אַרבע הארצות", אין דעם קאַמף אַרום חסידיזם, אין דער ציוניסטישער באַוועגונג און אין דער יידישער רעוואָלוציאָנערער־אַרבעטער־באַוועגונג.

א גרויסער טייל פון דעם געשיכטלעכן מאַטעריאַל איז נאָך ביז איצט אין ערגעץ ניט געדרוקט געוואָרן. פאַר דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק האָט מען א גרויסן טייל פון דעם מאַטעריאַל געדאַרפט בעמען פון דעם זכרון פון די מענטשן, וואָס האָבן די באַוועגונג געהאָלפן שאַפן, געפירט אירע קאַמפן, מיט

איר געלעבט און פאַר איר געליטן. דאָס איז דאָס ערשטע מאָל, וואָס עס ווערט געדרוקט אַ יידישע געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק, און זי נעמט אַרום אַלע אירע ריכטונגען און שאטירונגען.

דאָס קען אויך געזאָגט ווערן ווען דער געשיכטע פון ציוניסטישער באַוועגונג אין פּינסק, פאַר וועלכער עס איז אָפּגעגעבן געווארן אַ סך פּלאַץ אין דעם בוך.

פּינסק האָט פאַרנומען זייער אַן אַנגעזען אָרט אין דער ציוניסטישער באַוועגונג. זי איז געיוועז אייגע פון די ערשטע שטעט, אין וועלכע דער ציוניזם האָט געפונען אַ שטאַרקן אָפּקלאַנג. פּינסק האָט אַרויסגעגעבן אַ גאַנצע רייַ פּראָמינענטע טוער פאַר דער ציוניסטישער באַוועגונג. מאַנכע פון זיי האָבן פאַרנומען גאַנץ וויכטיקע, פירנדע פּאָזיציעס אין ציוניזם. פון פּינסק שטאַמט דער איצטיקער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער וועלט־אָרגאַניזאַציע, דר. חיים ווייצמאַן.

אין דער געשיכטע פון יידן אין פּינסק, ווי אין אַנדערע יידישע שטעט, האָבן די רבנים געשפּילט אַ זייער וויכטיקע ראָלע. אַ סך יאָרן די וויכטיקסטע ראָלע. פּינסק האָט געהאַט אַ סך גרויסע רבנים. אייניקע פון זיי זייער באַרימטע. געגוג צו דערמאָנען אָזעלכע נעמען, ווי ר׳ רפאל האַמבורגער, אין דער לעצענדאַרער ר׳ לוי יצחק מבאַרדיטשעוו. די גרויסע רבנים האָבן געהאַט אַ גאַנץ באַזונדערס גרויסן אייַנפלוס אויף דעם לעבן אוּן אויף דער אַנטוויקלונג פון די יידישע קהלות. עס איז אָבער ביז איצט ניט געשריבן געווארן די געשיכטע פון פּינסקער רבנות. מיר גלויבן, אַז אין דעם בוך „טויזנט יאָר פּינסק״ איז געמאַכט געווארן דער ערשטער פּאַרזוך אַזאַ געשיכטע צו שרייבן.

„טויזנט יאָר פּינסק״ קען דערייבער מיט פּולן רעכט באַטראַכט ווערן פּאַר אַ וויכטיקן בייטראג צו דער יידישער געשיכטס־ליטעראַטור און דער פּינסקער ברענטש 210 פון אַרבעטער־רינג, וואָס האָט געגומען אויף זיך די אויפגאָבע דאָס בוך אַרויסצוגעבן, מעג זיין שטאָלץ מיט זיין אויפטו. עס איז געווען אַ שווערע און אַ קאָסטבאַרע אויפגאָבע און עס איז געווען נויטיק אַ סך מי און אַ גרויסע איבערגעבנהייט צו דער אַרבעט, כדי זי דורכצופירן מיט דערפאָלג.

די אונטערנעמונג אַרויסצוגעבן אַזאַ מאנומענטאַל ווערק ווי „טויזנט יאָר פּינסק״, כאַראַקטעריזירט אַמבעסטן דעם פּינסקער ברענטש 210 פון אַרבעטער־רינג. דאָס בוך שטעלט מיט זיך פאָר אַ גרויסע ליטעראַרישע און קולטורעלע אונטערנעמונג, וואָס איז פאַרבונדן ניט בלויז מיט אַ סך אַרבעט, נאָר אויך מיט אַ גרויסער סומע געלט אוּן פון אַלע אָרגאַניזאַציעס, וואָס די יידן פון פּינסק האָבן דאָ, איז עס געווען דער פּינסקער ברענטש 210, וואָס האָט געגומען אויף זיך די גרויסע אויפגאָבע און האָט זי גלענצנד דורכגעפירט.

*
**

דאָס בוך „טויזנט יאָר פּינסק״ איז אַ קאָלעקטיוו אַרבעט. אַ גרויסן טייל אין דער אַרבעט פון בוך האָט דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט פון ווילנע (ייוו״א), וואָס מיט זיין הילף איז געזאַמלט און באַאַרבעט געווארן דער וויכטיקסטער טייל פון היסטאָריישן מאַטעריאַל. די הויפט־אַרבעט אין דעם פּרט איז געטאָן געווארן פון דעם יונגן היסטאָריקער י. האָניק.

עס האָבן פיל מיטגעהאָלפן אין דער אַרבעט פון בוך, דר. ה. פּראָנק, מרדכי קאַסאָווער און ש. ל. שניידערמאַן. אַ גאַנץ ספּעציעלן גרויסן חלק האָט אין אים ש. דאָוויטש, וועמען

מען האָט צו פֿאַרדאַנקען ניט בלויז די באַזונדערס שיינע טעכנישע אויסשטאַטונג פון בוך, נאָר אויך פֿאַר זיין גרויסער הילף אין דער רעדאַקציאָנעלער אַרבעט, פֿאַר וועלכער ער האָט ניט גענוגפֿאַרט קיין מי און קיין צייט. פֿאַר דער קינסטלערישער אויסשטאַטונג פון בוך האָבן מיר אויך פיל צו פֿאַרדאַנקען דעם מאָלער נ. קאָזלאָווסקי.

***

מיר האָפֿן, אַז די געשיכטע פון די יידן אין פינסק איז נאָך נישט פֿאַרענדיקט, נאָר אַז זי וועט נאָך האָבן אַ לאַנגע פֿאַרטזעצונג און אַן אַנטוויקלונג. מיר קענען בלויז זאָגן, אַז דער נאָרמאַלער אַנטוויקלונגס־גאַנג פון דער יידישער געשיכטע אין פינסק האָט זיך אָפּגעבראָכן און עס האָט זיך אָנגעפֿאַנגען שרייבן אַ ניי קאַפּיטל, וואָס איז שווער פֿאַרויסצוזאָגן זיין אינהאַלט. דאָס אַלטע לעבן פון די יידן אין פינסק איז אָפּגעשניטן געוואָרן און עס האָט זיך אָנגעפֿאַנגען אַ לעבן אונטער נייע פֿאָרמען, וואָס מען קען ניט פֿאַרויסזאָגן אויף וואָס פֿאַדאַ וועג זיי וועלן זיך וויטער אַנטוויקלען און וואָס זייער ענדלעכער אויסזען וועט זיין. פינסק איז היינט אַ טייל פון סאָוויעט־רוסלאַנד און דער גורל פון סאָוויעטן־לאַנד איז אויך דער גורל פון פינסק, און דער גורל פון יידן איז אומעטום פֿאַרבונדן מיט דעם גזרל פון דעם לאַנד, אין וועלכן זיי לעבן.

דר. ב. האָפֿמאַן (צביון)
ניו־יאָרק, 1941.

היסטאָריש־פאָליטישע

אין פאַרשיידענע פעריאָדן פון

1100
פינסק אונטער רוסלאַנד

פאַר דעם אויפקום פון פינסק

1815
פינסק אונטערן צאַרישן רוסלאַנד

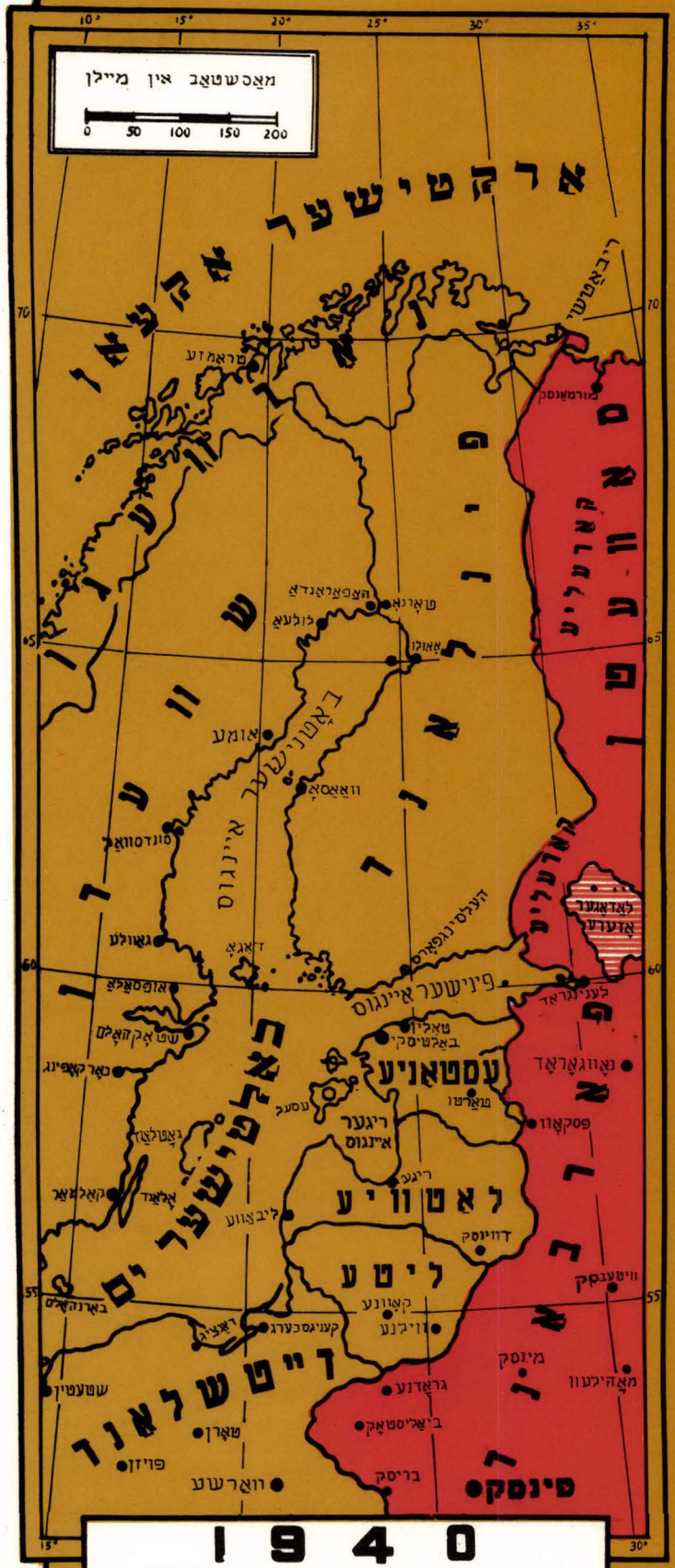

1648
פינסק אונטער פוילן

COURTESY OF THE NEWS NEW YORK

ע מאַפּע פון פינסק

יר טויזנט־יאָריקער געשיכטע

גע'ייבט – נאָטע קאָזלאָווסקי

פון די עלטסטע צייטן ביזן פאָליטישן אונטערגאַנג פון פוילן

1) פון דער עלטסטער תקופה ביז דער אָפשאַפונג פון פינסקער פירשטנטום.

(988—1566).

ען איז אויפגעקומען דידאזיקע אלטערטימלעכע שטאָט? ווי אזוי און ביי וואָסערע אומשטענדן? — אויף דידאזיקע פראגן איז די היסטאָרישע ווייסנשאפט נאָך ביז היינטיקן טאָג נישט ביכולת צו געבן קיין קלארע תשובה. מיר האָבן אפילו נישט קיין פאָלקס־מסורה, וואָס זאָל קאָנען דינען ווי אַן אויסגאַנגס־פונקט פאַר די פארשונגען וועגן אויפקום פון אור־אַלטן פינסקער יישוב.*) פינסק ליגט אויף דעם ראַנד פון צוויי ווירטשאפטלעכע פאַסן אין פאָלעסיע: אַגריקולטורעלע זאהאראדיע און פויערשע זאַרעטשע, און דעריבער האָט זי מסתמא פון אַלטע צייטן געמוזט שפילן אַן ערשט־קלאַסיקע ראָלע ווי אַ צענטראַלער האַנדלס־פונקט פאַר די אַרומיקע געגנטן. אָבער די ערשטע היסטאָרישע ידיעות וועגן איר, און גאַנץ צופעליקע, שטאַמען ערשט פון שפעטערדיקן צייטן, וועו פינסק, ווי אַ וויכטיקער צענטער, פארנעמט אַ גאָר חשובן אָרט אין דער מלוכה פון רוסישן פירשט וולאדימיר דעם גרויסן (980—1005).

די ערשטע ידיעה וועגן פינסק, וואָס איז אונדז באַקאַנט, שטאַמט פון יאָר 988. אין די אַזוי־גערופענע כראָניקעס פון סוזדאלער פערעיאַסלאוו ווערט אונטער דער־זיקער דאָטע אַרומגערעדט די חלוקה פון רוסלאַנד פון וולאדימיר דעם גרויסנס זין און צווישן אַנדערע ווערט געזאָגט: „און באַזעץ זיי אויף דער רוסישער ערד... און סוויאַטאָפאָלקן**) אין פינסק און אין דערעוויע".

*) דער נאָמען פינסק נעמט זיך מן הסתם פון נאָמען פון טייך פּינאַ.

**) סוויאַטאָפאָלק דער ערשטער איז געווען וולאַדימיר דעם גרויסנס אַ זון.

אין יאָר 1005, וועו עס ווערט אויפן שטח פון סוויאַטאָפאָלקס ירושה געגרינדעט אַ קירכלעכער צענטער, ווערט פינסק צום צווייטן מאָל דערמאָנט ווי אַ שטאָט, וואָס איז אונטערגעוואָרפן דער טורעווער*) ביסקופיע. אָבער אַ חוץ דעם פאַרבונד אין קירכלעכן זינען, לאָזט זיך אויסגעפינען צווישן פינסק און טוראָוו אויך אַ פאָליטישער צוזאַמענהאַנג. דאָס דרינגען מיר אַרויס דערפון, וואָס דידאָזיקע ביידע שטעט טרעטן אַרויס אין מקורים פון עלפטן און צוועלפטן יאָרהונדערט שטענדיק צוזאַמען. אַזוי, למשל, הערן מיר וועגן זיי אין יאָר 1097, בעת דער קיעווער פירשט סוויאַטאָפאָלק, דער צווייטער, קלערט אויף די סיבה, פאַרוואָס ער האָט געהייסן איינזעצן אין תפיסה דעם טרעמבאָוולער פירשט וואַסיל — ווייל דער לעצטער זאָל האָבן געוואָלט אים, סוויאַטאָפאָלקן, דערהרגענען און צונעמען ביי אים פינסק און טוראָוו. אין יאָר 1151 דערווייסן מיר זיך, אַז די פינסקער געגנט און טוראָווער געגנט צוזאַמען מיט די שטעט האָט אָפגענומען דער פירשט יורי ביים פירשט וולאַדימיר איזיאַסלאַוויטש. אין דריי יאָר אַרום טרעט אָפ דאָס דאָזיקע לאַנד דער פירשט ראָסטיסלאוו [illegible] סוויאַטאָסלאַוון וסעוואָלאַדאָוויטשן. אויך אין יאָר 1158—59 ווערן די ביידע שטעט אין איינעם דערמאָנט.

אָבער פינסק האָט אַ דאַנק איר געאָגראַפישער לאָגע געהאָט מער גליק פון איר פאָליטישן פאַרבונדעטן. ליגנדיק ביים אָנהייב פון גרויסן וואַסער שליאָך, האָט פינסק שוין פון די פריסטע צייטן אָן באַווייזן איינצושאַפן באַדייטנדע האַנדלס־פאַרבינדונגען און איז מיט דער צייט געוואָרן אַן אָנגעזעהן אויסטויש־אָרט און זאַמלפונקט פון גאַליציע, פוילישע און ליטווישע סחורות. שוין אין פולטן יאָרהונדערט איז פינסק באַקאַנט וויי אַ לאַגער־פלאַץ פון האַלץ, וואָס מען האָט אַהער געפירט פון גאַליציע קיין קיעוו.

*) טוראָוו — אַ קליין שטעטל אויף מזרח פון פינסק.

און נאָך אַן אומשטאַנד האָט געשפּילט אַ דעצידירנ־ דיקע ראָלע פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער שטאָט. פּינסק האָט נישט געליטן פון טאָטעריש אַנפאַלן אַזוי ווי אַנדערע רוסישע שטעט, ווי למשל קיעוו, טשערניגאָוו, מינסק און טוראָוו. אין יאָר 1185 האָבן די טאָטערן פאַרברענט און צעשטערט טוראָוו אויף אַזוי ווייט, אַז דידאָזיקע שטאָט איז שוין קיינמאָל נישט געקומען צו זיך און צו איר אַמא־ ליקן גלאַנץ. פּינסק דאָקעגן האָט אַ דאַנק איר נישט צו־ טריטלעכקייט זיך נאָרמאַל אַנטוויקלט און איז מיט דער צייט געוואָרן די הויפטשטאָט פון דער גאַנצער געגנט. וועג די טאָטערן האָבן אין יאָר 1240 געמאַכט פון פאָלעסיע אַ בארג אַש, איז פּינסק ניצול געוואָרן פון טאָטעריש העגט. פון דער צייט אָן ווערט פּינסק אַ מין מקום מקלט פאַר פאַרשיידענע פּליטים און פאַרטריבענע. אין יאָר 1263 באַהאַלט זיך דאָרט אויס ווישעלג, דער זון פון דער־ הרגעטן ליטווישן פירשט מענדאָג. אַהין אַנטלויפט דער פאַרטריבענער טשערניגאָוער פירשט מיכאַיל. קיין פּינסק שיקן אַרויס די וואָלינער פירשטן זייערע משפחות, וועג זיי קלייבן זיך מלחמה צו האַלטן. אַהער קומען אויך די טוראָוער איינוואוינער, נאָכדעם ווי די טאָטערן האָבן צע־ שטערט זייער שטאָט.

נאָכן טויט פון פירשט יורי יאַראָסלאָוואָוויטש, איינעם פון די יורשים פון סוויאַטאָפּאָלק דעם ערשטן, צעפאַלט זיך זיין טוראָוער ירושה און די אַלע שטעט, וואָס האָבן ביז אַהער באַלאָנגט צו טוראָוו, ווערן זעלבסטשטענדיק. אויך פּינסק באַפרייט זיך פון טוראָוו און ווערט דערהויבן צו דער מדרגה פון דער הויפט־שטאָט פונם זעלבסטשטע־ דיקן פּינסקער פירשטנטום, וואָס איז גראָד דעמאָלט אויפ־ געקומען. געשען איז דאָס קורץ נאָכן יאָר 1167. אין כאָטש מיר טרעפן נאָך אייניקע מאָל נאָך דערדאָזיקער דאָטע אין די מקורים פּינסק צוזאַמען מיט טוראָוו, איז דאָס בלויז אַ צופאַל; דער פּאָליטישער פאַרבונד צווישן די ביידע שטעט געהערט שוין דאָמאָלט צו דער פאַר־ גאַנגנהייט.

נאָכן פירשט יורי יאַראָסלאָוואָוויטש גייט פּינסק אַרי־ בער צו זיין זון יאַראָסלאָוו — שטאַמפאָטער פון די זעלבסט־ שטענדיקע פּינסקער פירשטן.

אין דער ערשטער העלפט פון דרייצנטן יאָרהונדערט וואָקסן אויס אָרום פּינסקער פירשטנטום גרעסערע פּאָלי־ טישע אָרגאַניזמען, און עס באַווייזט זיך די סכנה, אַז דאָס קליינע פירשטנטום זאָל פון זיי ווערן איינגעשלונגען. אין צפון און מערב שטייט אויף די ליטווישע מלוכה, וואָס ווערט גלייך באַקאָנט פון איר פאַרכאַפּערישקייט. פון מזרח גייט די עקספּאַנסיע פון דעם דעמאָלט שטאַרקן קיעווער פירשטנטום און פון דרום שאַרפן זייערע אַפּעטיטן אויף פּינסק די גאַליציש־וואָלינישע הערשער. אָבער פּינסק האָט אויסגעמיטן די סכנה איינגעשלונגען צו ווערן אַ דאַנק זייער פירשטן, וואָס האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר ביז גאָר געניטע און געשיקטע פּאָליטיקער. נאָר זייער עלאַסטישע און צוויידייטיקע פּאָליטיק האָט געקאָנט גורם זיין, אַז דאָס קליינע און שוואַכע פירשטנטום זאָל נאָך אַ לאַנגע צייט איינהאַלטן זיין זעלבסטשטענדיקייט צווישן די שטאַרקע שכנים זייגע.

צוערשט האָבן די פּינסקער פירשטן געמאַכט אום־ שעדלעך פאַר זיך זייערע שכנים אויף מזרח און אויף דרום דורך משדך זיין זייער שוועסטער אַנאַ יוריעווגאַ מיטן קיעווער פירשט ריוריק, וואָס זיין שוועסטער, אויך, אַנאַ, האָט חתונה געהאַט מיטן וואָלינער פירשט ראָמאַן, דעם באַזיגער פון די ליטווינער. זינט יענער צייט טרעטן די פּינסקער פירשטן אַרויס וויי פּאָליטישע פאַרבינדטע פון די גאַליציש־וואָלינישע מושלים אין זייער קאַמף מיט ליטע. אין יאָר 1205 באַפאַלן די ליטווינער אין איינעם מיט די יאַדזווינגער (אַן אָפּצווייג פון די באַלטישע פעל־ קער) גאַליציע; אין עטלעכע יאָר אַרום חזרן זיך סיס־ טעמאַטיש איבער זייערע אָנפאַלן אויף וואָלין. בעת איי־ נעם פון אַזעלכע אָנפאַלן צעקלאַפּט דער פּינסקער פירשט וולאַדימיר אין יאָר 1229 אַן אָפּטייל פון ליטווישן חייל, וואָס האָט זיך אומגעקערט פון וואָלין קיין ליטע. אין 1247 האָבן די וואָלינער פירשטן צוזאַמען מיטן פּינסקער אָפּגעהאַלטן אַ גרויסן נצחון איבער די ליטווינער און זיי פאַרטריבן אין גאַנצן פון פאָלעסיע. אין די יאָרן 1253, 1262, באַטייליקן זיך די פּינסקער פירשטן אין דער מלחמה פון גאַנץ רוסלאַנד קעגן ליטע.

מיט דער צייט אָבער האָבן די פּינסקער פירשטן געביטן זייער פאָליטיק און זיך דערנעטערט צו ליטע, בכדי אָפּצושוואַכן די וואָלינער פירשטן און זיך צו פאַר־ זיכערן פון די ליטווינער. דידאָזיקע פאָליטיק האָט זיך אָבער געענדיקט דערמיט, וואָס דער ליטווינער גרויספירשט געדימין (1315—1341) האָט אין די יאָרן 1328—1341 איינ־ גענומען צוזאַמען מיט גאַנץ פאָלעסיע אויך דאָס פּינסקער פירשטנטום און עס פאַראייניקט מיט דער ליטווישער מלוכה, וואָס אירע גרענעצן האָבן זיך אין דער צווייטער העלפט פון פערצנטן יאָרהונדערט געצויגן פון באַלטישן ים אַזש ביז צום שוואַרצן ים.

דער איבערגאַנג צו ליטע האָט דעם פּינסקער פירשטנ־ טום קיין שום טיפע ענדערונגען נישט געבראַכט, מחמת די באַזיגער האָבן זיך אין קורצן אַסימילירט, איבערנע־ מענדיק פון די באַזיגטע זייער קולטור און שפּראַך. אַזוי אָרום האָט דאָס פּינסקער פירשטנטום אין כמעט נישט קיין געענדערטע באַציאונגען אָנגעהאַלטן נאָך העכער 200 יאָר. דאָס איינציקע, וואָס די ליטווישע הערשאַפט האָט אַהין אַרייַנגעטראָגן, איז געווען די בהדרגהדיקע אינפיל־ טראַציע פון ליטווישע באַאַמטן, וואָס האָט אין אַ געוויסער מאָס געביטן דעם עטנישן פּרצוף פון פּינסק און אומגעגנט.

דער גרויספירשט געדימין האָט איבערגעגעבן פּינסק צו זיין זון נאָרימאָנט, וואָס האָט דאָרט געהערשט ביזן יאָר 1348. אין דעם זעלבן יאָר איז נאָרימאָנט אומגעקומען אין אַ שלאַכט מיט די קרייצלעער. נאָך אים רעגירט אין פּינסק זיין זון מיכאל, וואָס פאַלט אַריין אין יאָר 1349 אין געפאַנגנשאַפט פון די טאָטערן. נאָך מיכאַלן גייט

דאָס פינסקער פירשטנטום אַריבער צו זיין זון וואַסיל, וואָס הערשט אויך, ווי ס׳ווייזט אויס, אין אַמטשיסלאָוו און פון דעם שטאַמט זיין טיטל „קניאַז פינסקי, פאַן מסטיסלאָוו־סקי". צו וואַסילן געהער פינסק אין די יאָרן 1355—1390.

אין יאָר 1385 פאַרלויפט זיך אַ ביז גאָר וויכטיקע געשעעניש אין דער געשיכטע פון ליטע. דער דעמאָל־טיקער ליטווישער גרויספירשט יאַגעלאָ פאַראיניקט גאַנץ ליטע מיט פוילן, נעמט אָן דעם רוימיש־קאַטויליש גלויבן, און דערפאַר ווערט ער באַשטימט פאַרן פויליש קעניג. און אין אַ יאָר אַרום, אין 1396, קומען זיך צונויף די

ליטווישער גרויספירשט וויטאָווט
געהערשט צווישן די יאָרן 1392—1430.
אין זיין צייט האָבן זיך באַווייזן די ערשטע
געזעצן וועגן יידן אין ליטע.

פירשטן פון דער גאַנצער ליטווישער מדינה און שוועריישאַפט „דער פוילישער קרוין". צווישן זיי געפינען מיר אויך דעמאָלט דעם אויבנדערמאָנטן פירשט וואַסיל.

נאָר וואַסילן הערשט אין פינסק דער זון זיינער יורי, וואָס חתמעט אין יאָר 1398 דעם באַקאַנטן טראַקטאַט צווישן די קרייצלער און דעם ליטווישן גרויספירשט וויטאָווט, וואָס אויף זיין סמך ווערט דער לעצטער אַנערקענט דורך די קרייצלער ווי דער זעלבסטשטענדיקער הערשער פון גאַנץ ליטע.

וועגן פינסק אין פופצנטן יאָרהונדערט פאַרמאָגן מיר וויניק ידיעות. ווי ס׳ווייזט אויס, איז דאָס פינסקער פירשטנטום נאָכן טויט פון פירשט יורי אַריבערגעגאַנגען צום גרויספירשט וויטאָווט. דאָס איז גאַנץ מעגלעך מחמת דער צענטראַליסטישער פאָליטיק פון דעם דאָזיקן הערשער, וואָס האָט געשטרעבט צו פאַראיניקן די באַזונדערע און אויטאַנאָמע טיילן פון ליטע אין איין שטאַרקן מלוכהשן אַרגאַניזם. פון וויטאָווטס הענט גייט פינסק אינאיינעם מיט דאָווויד־האָראָדאָק און לודמיר (וולאַדימיר־וואָלינסק) אַריבער צום סטאַראָדובער פירשט סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטש. אָבער שוין אין יאָר 1431 הערן מיר וועגן עפּעס אַ פינסקער פירשט מיכאַל. ס׳איז מעגלעך, אַז דערדאָזיקער מיכאַל איז געווען בלויז סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטשעס אַ שטעל־פאַרטרעטער. וועגן עס ברעכט אויס אין ליטע דער אויפ־שטאַנד פון וויטאָווטס ברודער סווידריגיילאָ, וואָס איז מיט זיין גאַנצער שאַרפקייט געווענדעט קעגן פוילן, שטעלט זיך דער פירשט מיכאַל אויף דער זייט פון די אויפשטענדלער, און דערפאַר פאַרלירט ער אין יאָר 1432, נאָכן אונטער־דריקן דעם אויפשטאַנד, זיין שטעלפאַרטרעטערשאַפט אין פינסק.

נאָכן פירשט מיכאַל טרעפן מיר אין פינסק ווי דעם פאַרטרעטער פון סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטש אַ געוויסן „פאַן אַנדריי", וואָס ווערט אויך צייטנווייז אין די מקורים אַנ־גערופן „פירשט אַנדריי". וועגן דעמדאָזיקן „פאַן" אָדער „פירשט" אַנדריי האָבן מיר נישט קיין שום קאָנקרעטע ידיעות. עס איז אויך שווער פעסטצושטעלן די צייט פון זיין הערשאַפט אין פינסק.

אין מיטן פופצנטן יאָרהונדערט געהערט פינסק צום פירשט יורי סעמענאָוויטש האָלשאַנסקי, וועלכער איז דאָרט דער שטעלפאַרטרעטער פון דעם ליטווישן גרויספירשט און פויליש קעניג קאַזימיר יאַגעלאָ (1447—1492). נאָכן פירשט יורי איז דער גרויספירשטלעכער שטעלפאַרטרעטער אין פינסק איוואַן סוויאַטאָסלאָוויטש, אָבער נאָר זיין טויט גייט דאָס פינסקער פירשטנטום אַריבער אויף אַ קורצער צייט צו דער „פוילישער קרוין".

לויט אַ קעניגלעכער פריווילעגיע פון יאָר 1427—1471 באַקומט דאָס פינסקער פירשטנטום די אַלמנה נאָכן קיעווער פירשט סעמאָן אָלעלקאָוויטש, די פירשטן מאַריאַ, וואָס האָט געשטאַמט פון דער באַקאַנטער ליטווישער פא־מיליע גאַשטאָלד. אין דערדאָזיקער פריווילעגיע ווערט גע־מאַכט אַ באַווערעניש, אַז אין פאַל אויב דער קעניג וועט דאָרפן איבער וואָסערע נישט איז טעמים האָבן פינסק, איז זיך די פירשטין מאַריאַ מתחייב אָפּצוגעבן איר נחלה פאַר אַ פאַרגיטיקונג פון דעם זעלבן וועלט. מאַריאַ האָט אינאיינעם מיט איר זון וואָסיל געהערשט אין פינסק ביזן יאָר 1495. ווען וואָסיל איז געשטאָרבן האָט זיין אָרט פאַרנומען די שוועסטער זיינע אָלענאַ, וואָס האָט אין יאָר 1498 חתונה געהאַט מיטן פירשט פעדאָר איוואַנאָוויטש יאַראָסלאָוואָוויטש. אין פעדאָרס צייטן קומט אויף אין פינסק דער יידישער ישוב אויפן סמך פון אַ פריווילעגיע, וואָס די יידן האָבן אין יאָר 1506 אַריסבאָקומען פון דעמדאָזיקן הערשער. פון די צייטן ווען עס האָבן געהערשט אין פינסק פעדאָר מיט אָלענען האָבן זיך אויפגעהיט אַ גאַנצע ריי פריווילעגיעס, וואָס דידאָזיקע פירשטלעכע פאָר פאָלק האָט אַרויסגעגעבן פאַר דער אָרטיקער שלאַכטע, מאַנאַסטירן און צערקוועס.

אין יאָר 1521 שטאַרבט דער פירשט פעדאָר, און דעמאָלט גייט דאָס פינסקער פירשטנטום אַריבער אויפן גרונד פון אַ פריערדיקן אָפּמאַך צום קיניג סיגיזמונד דעם

ערשטן (1506—1548) אָבער נאָר אויף אַ קורצער צייט, ווייל שוין דעם 8טן אָקטאָבער, 1523 גיט דערזעלבער קיניג אַוועק דאָס פּינסקער פירשטנטום, דאָס הייסט די שטאָט פּינסק צוזאַמען מיטן שלאָס און די שטעטלעך קלעצק, האָראָדאָק און ראָהאַטשעוו מיט זייער אומגעגנט דער פרוי זיינער, באָנאַ ספאָרצאַ, דער איטאַליענישער פּירשטן פון מילאַן און בארי.

אין די צייטן פון דער קיניגן באָנאַ האָט זיך דאָס פּינסקער פירשטנטום צעבליט. באָנאַ האָט אַהער אַראָפּ־געבראַכט פּוילישע קאָלאָניסטן און זיי באַזעצט אויף פּרייַע ערד־שטחים, האָט פאַרבעסערט די אָרטיקע וואַסער־קאָמו־

קיניגין באָנאַ ספאָרצאַ
אין יאָר 1551 האָט זי געגעבן פּינסק אַ שוץ־בריוו מיט געוויסע פּריווילעגיעס פאַר די שטאָט־לייט.

ניקאַציעס דורך אויסגראָבן אַ קאַנאַל, וואָס פאַראייניקט (נאָך ביז היינט) פּינסק מיט סטעטיטשעווע, האָט אויך געשטיצט די אָרטיקע אינדוסטריע און האַנדל. פאַר אירע צייטן האָט זיך אויך פּינסק פאַנאַנדערגעוואַקסן, פאַרגרעסערט סיי איר פאַרמעג, סיי די צאָל פון אירע אייגנווויינער. דעמדאָזיקן בלי האָט אויף אַ קורצער צייט איבערגעריסן דער אָנפאַל פון די טאָטערן אין יאָר 1527. דאָס דאָזיקע יאָר האָט זיך אויסגעצייכנט מיט באַוונדערס שטאַרקע און לאַנגדוי־ערנדיקע פרעסט, וואָס האָבן פאַרצויגן די פאָלעסיער טייכן און זומפּן מיט אַ דיקן שיכט, און דאָס האָט מעגלעך גע־מאַכט די טאָטערן אַרייַנצודרינגען אין פאָלעסיע און זי גרונטיק חרוב צו מאַכן. דאָס מאָל איז דער טאָטערישער אָנפאַל נישט געבליבן אומבאַשטראָפט. קעגן די אָנפאַלער איז אַרויס דער פירשט קאָנסטאַנטין אָסטראָגסקי און זיי מוראָדיק צעשלאָגן נישט ווייט פון פּינסק.

פון דעם טאָטעריישן אָנפאַל האָט פּינסק נישט געליטן. צו האָבן די אָנפאַלער אויסגעמיטן די שטאָט, צו האָט זי דעם אָנפאַל אָפּגעשלאָגן — דאָס איז אונדז נישט באַ־וואוסט. בכל אופן אָנטוויקלט זיך פּינסק נאָכן יאָר 1527 נאָרמאַל און לאָזט וועגן זיך אַלץ אָפּטער הערן. אין די היסטאָרישע מקורים פון דערדאָזיקער תקופה פאַרצעמט דעם אויבן אָן דער קאַמף פון די פּינסקער שטאָטלייט פאַר זייער רעכט.

די ערשטע ידיעות וואָס מיר פאַרמאָגן וועגן דעמ־דאָזיקן קאַמף שטאַמען נאָך פון די צייטן פון גרויספּירשט סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטש, וואָס צו אים, האָט ווי באַ־וואוסט, געהערט דאָס פּינסקער פירשטנטום אין די דריי־סיקער יאָרן פון פופצנטן יאָרהונדערט. אויפן סמך פון אַ פסק־דין, וואָס דערדאָזיקער הערשער האָט אַרויסגעגעבן, זיינען די פּינסקער שטאָטלייט באַפרייט געווארן פון צו־שטעלן דעם גרויספּירשטלעכן פאַרטרעטער צופיר־מיטלען, אַ חוץ אין די פאַלן בעת ער באַזוכט די גרויספּירשטלעכע מאַיאָנטקעס. אַקעגן זיינען זיי מחוייב אים צו געבן 12 שיפערס, וועגן עך פאָרט קיין קנובאָוו אָדער קיין נאָבעל. פון אַלע אַנדערע התחייבותן וועלן זיי באַפרייט.

אין די צייטן פון גרויספּירשט קאַזימיר יאַגעלאָ קומען פאָר אין פּינסק סיכסוכים צווישן דעם גרויספּירשטלעכן פאַרטרעטער און די שטאָטלייט וועגן פאַרשיידענע שטא־טישע אָפּצאָלן. דידאָזיקע סיכסוכים האָלטן אויך אָן בעת דער הערשאַפט פון דער פירשטן מאַריאַ און דערגייען אַזש ביז צום גרויספּירשט אַלעקסאַנדער יאַגעלאָ*). עס האָט זיך דעמאָלט געהאַנדלט וועגן דעם, אַז די שטאָטישע לייט האָבן געהאַלטן פאַר אומגערעכט, וואָס מען צווינגט זיי צוצושטעלן דעם פּינסקער שלאָס פּורוואַרג, צו האַלטן אין אַרענדע די אָרטיקע קרעטשמעס פאַר 150 שאָק ליטווישע גראָשנס און צו צאָלן ספּעציעלע שטייערן, געוויינטלעך „קאָ־לענדע“ און „ראָלעץ“. די שטאָטלייט האָבן געטענהט, אַז זיי זיינען „פון קדמונים“ אָן פריי פון צו געבן פורוואַרג, פון אַרענדירן שטאָטישע קרעטשמעס און פון צאָלן די אויבן אָנגעוויזענע שטייערן. דעם איין און אייניציקן שטייער, וואָס זיי פלעגן צאָלן איז געווען די „קאַפּשטשיזנע“, וואָס פלעגט באַטרעפן צוויי שאָק און 20 ליטווישע גראָשנס. דער גרויספּירשט אַלעקסאַנדער האָט אָנערקענט די טענות פון די שטאָטלייט פאַר געוועכטע און האָט זיי באַשטעטיקט דעם 24טן מערץ, 1501, די פריווילעגיעס זייערע פון סי־גיזמונד קעיסטוטאָוויטש און קאַזימיר יאַגעלאָ, בתנאי אַז

*) דערזעלבער וואָס האָט אין יאָר 1405 אַרויסגעטריבן די יידן פון ליטע. דערדאָזיקער גירוש האָט געדויערט סך הכל 8 יאָר. אין 1503 האָט אַלעקסאַנדער, שוין דעמאָלט פּוילישער קיניג, דערלויבט די יידן זיך אומצוקערן קיין ליטע. אגב האָט מען מיט עטלעכע יאָר צוריק געפונען די געבליין פון אַלעקסאַנדערן צוזאַמען מיט זיין קרוין אין אייגע פון די היילן אין יאַן־קירך אין ווילנע.

אויף להבא וועט אויף זיי ליגן דער חוב צו געבן פערד פאַר די קיניגלעכע געסט.

דער יורש פון דער פירשטן מאַריאַ, דער פירשט פּרשיסלאַוואויטש, האָט אויך געהאַט צו טאָן מיט די שטאָטליט. אָבער סוף כל סוף האָט ער אַרויסגעגעבן אַן אורטייל, וואָס איז געווען נישט גינסטיק פאַר די פּינסקער איינוואוינער. ערשט נאָך זיין טויט האָט דידאָזיקע עולה פאַרגיטיקט דער קיניג סיגיזמונד דער ערשטער*). דורך באַפרייען זיי איז אין יאָר 1524 פון אַ גאַנצער רייַ אויסערגעווינלעכע אָפּצאָלן, חוץ פון געוויסע שטייערן אין נאָטור לטובת דעם פּינסקער שלאָס. פאַר די צייטן פון סיגיזמונד דעם ערשטן זיינען די פּינסקער שטאָטליט איין מאָל פאַר אַלע מאָל באַפרייט געוואָרן פון צו געבן פור־ווּאַרג דעם גרויספירשטלעכן פאַרטרעטער אין פּינסק.

וועג דאָס פּינסקער פירשטנטום איז אַריבערגעגאַנגען צו דער קיניגן באָנאָ, האָט זי קיין פּינסק געשיקט אירע סטאַראָסטעס, וואָס האָבן דאָ אין איר נאָמען געהערשט. פאַר אירע צייטן האָט פּינסק געקענט אַ סך הכל 3 סטאָ־ראָסטעס: איוואַן מיכאַלאָוויטש האַרעוויטש (1524—1543), פּיאָטר קערדיעוויטש מילסק (1544—1551) און סטאַניסלאַוו פאַלטשעווסקי (1552—1556). נישט זעלטן פלעגן די סטאָ־ראָסטעס אונטערדריקן די שטאָטליט אויספרעסנדיק ביי זיי פאַרשיידענע נישט לעגאַלע שטייערן און צווינגען זיי צו טאָן כלערליי שטאָטישע התחייבותן. וויל די שטאָטליט האָבן זיך באַקלאָגט דערויף, האָט באָנאָ אַרויסגעגעבן דעם 2טן יוני, 1551, דער שטאָט „אָ בריוו אָדער אַ באַשטימונג פאַר אַלע פּינסקער שטאָטליט מכוח זייערע התחייבותן און וועגן דעם ווי אַזוי עס דאַרפן זיך צו זיי באַציען דער סטאַראָסטע און דער אונטער־סטאַראָסטע זיינער אין גע־ריכט און ביים אויסמעסטן שטראָפן, ווי אויך בנוגע אַנ־דערע התחייבותן זייערע". דערדאָזיקער „בריוו" איז אייי־נער פון די וויכטיקסטע פריווילעגיעס פאַר דער שטאָט, איידער זי האָט באַקומען דאָס רעכט אויף אַן אייגענער זעלבסטפאַרוואַלטונג — דאָס אַזוי גערופענע „מאַגדעבור־גער רעכט".

צוערשט באַשטימט דער „בריוו" דעם אופן ווי אַזוי עס ווערן געקליבן מלוכהשע שטייערן ביי די פּינסקער איינוואוינער. אויף להבא דאַרפן די שטייערן געזאַמלט ווערן נישט אַזוי ווי פריער דורך סטאַראָסטע, נאָר דורכן שטאָטישן וואָיט צוזאַמען מיט 5 שטאָטליט, אויסגעקלי־בענע דורך דער שטאָט. דידאָזיקע 5 שטאָטליט דאַרפן אָפּגעבן אַ שבועה פאַר ספעציעלע קיניגלעכע שלוחים. פאַרשיידענע סיכסוכים צווישן די שטייער־צאָלערס און שטייער־זאַמלערס דאַרפן באַטראַכט ווערן דורכן סטאָראָס־טע צוזאַמען מיטן וואָיט און מיט די געשוואָרענע בירגער. בנוגע די התחייבותן פון די שטאָטליט באַשטימט דער „בריוו", אַז די שטאָט דאַרף געבן אומזיסטע פורוואַרג נאָר פאַרן קיניג און דער קיניגן, ווי אויך פאַר די מיט־גלידער פון גרויספירשטלעכן ראַט. דעם סטאַראָסטע אַנט־קעגן דאַרף די שטאָט געבן נאָר 12 שיפערס פאַר זיין רייזע קיין האַראָדאָק אָדער קיין נאָבעל. אין פאַרשיידענע אַנדערע פאַלן דאַרף מען פאַר דעם פורוואַרג צאָלן און דערפאַר מוז די שטאָט אַרייַנטראָגן אַן אָפּצאָל פון 12 שאָק ליטווישע גראָשן יערלעך אין קיניגלעכן אוצר. צום סוף ווערט אין „בריוו" געזוי באַשריבן די געריכטס־פּרא־צעדור, די גרויס פון די געריכטלעכע אָפּצאָלן לטובת דעם סטאַראָסטע, דעם אונטער־סטאַראָסטע, דעם געריכטס־שרייבער און די דינער פון געריכט.

פאַר די צייטן פון קיניגן באָנאָ איז אונדז אויך באַ־

קיניג סיגיזמונד דער ערשטער
אין יאָר 1529 האָט ער באַפרייט די פּינסקער יידן פון אויסערגעווינלעכע שטייערן.

קאַנט דער עטנישער בוי פון דער פּינסקער באַפעלקערונג און אויך אין אַ געווּיסער מאָס איר סאָציאַלע ווירטשאַפט־לעכע סטרוקטור. דאָס רוב פון די פּינסקער איינוואוינער האָבן געבילדעט די שטאָטליט, וואָס זיינען געווען כמעט די גאַנצע הונדערט פּראָצענט פון רוסישן אָפּשטאַם און פון פּראָוואָסלאַווענעם גלויבן. באַשעפטיקט האָבן זיי זיך דער עיקר מיט ערד־אַרבעט און מיט מלאָכה, זעלטן ווען מיט האַנדל. זיי ווייזן אַרויס אין דער צייט וואָס מיר באַשרייבן דאָ, אַ באַדייטנדיקע דיפערענצירונג. אין מיטן זעכצנטן יאָרהונדערט שיילט זיך פון צווישן זיי אויס אַ רייכער שיכט — דער שפּעטערדיקער שטאָטישער פאַט־ריציאַט.

נאָך די שטאָטליט קומען די ערד־אייגנטימער, וואָס

אויף להבא וועט אויף זיי ליגן דער חוב צו געבן פערד פאַר די קיניגלעכע געסט.

דער יורש פון דער פירשטן מאַריאַ, דער פירשט פּרשיסלאַוואויטש, האָט אויך געהאַט צו טאָן מיט די שטאָטליט. אָבער סוף כל סוף האָט ער אַרויסגעגעבן אַן אורטייל, וואָס איז געווען נישט גינסטיק פאַר די פּינסקער איינוואוינער. ערשט נאָך זיין טויט האָט דידאָזיקע עולה פאַרגיטיקט דער קיניג סיגיזמונד דער ערשטער*). דורך באַפרייען זיי איז אין יאָר 1524 פון אַ גאַנצער רייַ אויסערגעווינלעכע אָפּצאָלן, חוץ פון געוויסע שטייערן אין נאָטור לטובת דעם פּינסקער שלאָס. פאַר די צייטן פון סיגיזמונד דעם ערשטן זיינען די פּינסקער שטאָטליט איין מאָל פאַר אַלע מאָל באַפרייט געוואָרן פון צו געבן פור־ווּאַרג דעם גרויספירשטלעכן פאַרטרעטער אין פּינסק.

וועג דאָס פּינסקער פירשטנטום איז אַריבערגעגאַנגען צו דער קיניגן באָנאָ, האָט זי קיין פּינסק געשיקט אירע סטאַראָסטעס, וואָס האָבן דאָ אין איר נאָמען געהערשט. פאַר אירע צייטן האָט פּינסק געקענט אַ סך הכל 3 סטאָ־ראָסטעס: איוואַן מיכאַלאָוויטש האַרעוויטש (1524—1543), פּיאָטר קערדיעוויטש מילסק (1544—1551) און סטאַניסלאַוו פאַלטשעווסקי (1552—1556). נישט זעלטן פלעגן די סטאָ־ראָסטעס אונטערדריקן די שטאָטליט אויספרעסנדיק ביי זיי פאַרשיידענע נישט לעגאַלע שטייערן און צווינגען זיי צו טאָן כלערליי שטאָטישע התחייבותן. וויל די שטאָטליט האָבן זיך באַקלאָגט דערויף, האָט באָנאָ אַרויסגעגעבן דעם 2טן יוני, 1551, דער שטאָט „אָ בריוו אָדער אַ באַשטימונג פאַר אַלע פּינסקער שטאָטליט מכוח זייערע התחייבותן און וועגן דעם ווי אַזוי עס דאַרפן זיך צו זיי באַציען דער סטאַראָסטע און דער אונטער־סטאַראָסטע זיינער אין גע־ריכט און ביים אויסמעסטן שטראָפן, ווי אויך בנוגע אַנ־דערע התחייבותן זייערע". דערדאָזיקער „בריוו" איז אייי־נער פון די וויכטיקסטע פריווילעגיעס פאַר דער שטאָט, איידער זי האָט באַקומען דאָס רעכט אויף אַן אייגענער זעלבסטפאַרוואַלטונג — דאָס אַזוי גערופענע „מאַגדעבור־גער רעכט".

צוערשט באַשטימט דער „בריוו" דעם אופן ווי אַזוי עס ווערן געקליבן מלוכהשע שטייערן ביי די פּינסקער איינוואוינער. אויף להבא דאַרפן די שטייערן געזאַמלט ווערן נישט אַזוי ווי פריער דורך סטאַראָסטע, נאָר דורכן שטאָטישן וואָיט צוזאַמען מיט 5 שטאָטליט, אויסגעקלי־בענע דורך דער שטאָט. דידאָזיקע 5 שטאָטליט דאַרפן אָפּגעבן אַ שבועה פאַר ספעציעלע קיניגלעכע שלוחים. פאַרשיידענע סיכסוכים צווישן די שטייער־צאָלערס און שטייער־זאַמלערס דאַרפן באַטראַכט ווערן דורכן סטאָראָס־טע צוזאַמען מיטן וואָיט און מיט די געשוואָרענע בירגער. בנוגע די התחייבותן פון די שטאָטליט באַשטימט דער „בריוו", אַז די שטאָט דאַרף געבן אומזיסטע פורוואַרג נאָר פאַרן קיניג און דער קיניגן, ווי אויך פאַר די מיט־

*) מען דאַרף דאָ געדענקען, אַז דער פוילישער קיניג איז איינצייטיק געווען גרויספירשט פון ליטע.

זיינען אין פינסק פאַר די צייטן פון דער קיניגן באַנאַ צאָלרייך רעפֿרעזענטירט ווי בעלי־בתים פון הייזער. אַ קליינער פּראָצענט פון זיי באַשעפֿטיקט זיך אויך אין שטאָט מיט מסחר. דער אָפּשטאַם זייערער איז דורכויס אַ רו־סישער. אין דעם גאַנץ גרויסן רייסטער פון די פּינסקער אייגנטימער האָבן מיר קיין איין פּוילישן נאָמען נישט געטראָפֿן. זיי זיינען אַלע אָן אויסנאַם רוסישע באַאַרן.

אַ באַזונדער קלאַס בילדעט אין שטאָט דער פֿראָוואָס־לאָווישער קלער. ער איז גאַנץ צאָלרייך מחמת דעם שטאַרק אַנטוויקלטן רעליגיעזן לעבן. שטאַמען שטאַמט ער דורכויס פון שטאָטלייט, אָפילו די העכסטע פירער זיינע קומען אַרויס פון דעמאָזיקן שטאַם.

דעם קאַפּיטאַל וואָס איז נייטיק צו פֿאַרגרעסערן די אינטענסיוווקייט פון דער ווירטשאַפֿט, רעפֿרעזענטירן אין פּינסק די יידן. אַ טייל פון זיי האַלטן אין אַרענדע די מלוכהשע מאַנאָפּאָלן און שטייערן, אַנדערע האָבן אייגענע קראָמען אין מאַרק, וואָס די קיניגן האָט זיי דערלויבט אויפצובויען. די פּינסקער יידן, הגם די צאָל זייערע איז אין מיטן זעכצנטן יאָרהונדערט נישט קיין גרויסע, זיינען אָבער היפש דיפֿערענצירט. די גבירים פון שטאָט בילדן זייער אַ דינעם שיכט. צו זיי באַלאָגנען די ברידער פּסח און אייזיק עזאָפֿאָוויטש, יצחק און נחום פּסחאָוויטש, לייזער מאַרקאָוויטש, אברהם וואָלטשקאָוויטש און אַזוי ווייטער. די יידישע מאַסע באַשטייט דער עיקר פון הענדלער, בעל־מלאָכות און ערד אַרבעטער.

די צאָל פֿאָליאַקן אין פּינסק איז ביזן זעכצנטן יאָר־הונדערט אייגנליסלעך געווען אַ נישטיקע. דערדאָזיקער עלעמענט האָט דאָרט אָנגעהויבן צו שטייגן ערשט אין זיבעצנטן יאָרהונדערט. דעם ערד־אייגנטום אין פּינסק און אין דער לעשטשער פּאָרשטאָט אין מיטן זעכצנטן יאָר־הונדערט כאַראַקטעריזירן די ווייטערדיקע ציפערן:

	האָבן געהערט העקטאַר	
1. צום פּינסקער שלאָס אינאיינעם מיט די הייזער אין מאַרק	1,95	2,6%
2. צום פּראָצישקאָנער אָרדן (הייזער און פֿלעצער)	1,32	1,8%
3. דעם אָרדן פון די באַזיליאָנקעס (די ערד פון זייער מאָנאַסטיר)	0,81	1,1%
4. דעם פּראָוואָסלאָווענעם ביסקופּ (זיינע מאָנאַסטקעס און די ערד פון זיינע לייב אייגענע)	6,54	9,0%
5. דעם לעשטשער מאָנאַסטיר אין דער שטאָט און מחוץ דער שטאָט	2,34	3,2%
6. דעם וועלטלעכן קלער (זיין ערד צוזאַמען מיט די פֿלעצער פונם ביסקופּ	2,05	2,8%
7. דער שליאַכטע (באַיאַרן) 49 אייגענע פֿלעצער זייערע	5,93	8,0%
8. צו די יידן 43 פֿלעצער	4,35	6,0%
9. צו די שטאָטלייט	48,4	65,5%
צוזאַמען	73,69	100,0%

נאָכדעם ווי די קיניגן באַנאַ האָט אין יאָר 1556 פאַר־לאָזן פּוילן, האָט זיך אויך געענדיקט איר הערשאַפט אין פּינסק. דאָס פּינסקער פּירשטנטום איז דעמאָלט איבער־געגאַנגען צום פּוילישן קיניג און ליטווישן גרויספּירשט, סיגיזמונד אַוגוסט (1548—1572) און איז דעגראַדירט גע־ווארן נאָכן פּאַראַיניקן צו אים די שטעט כאַמסק, זשאַבער און די באַראַדיצקער געגנט צו אַ געווייגלעכער אַדמיניסט־ראַטיוער איינס (יוניט), צו אַ פֿאָוויאַט (דיסטריקט). פּינסק איז געוואָרן די הויפּטשטאָט פון דעם נייַ־אויפגעקומענעם פֿא־ווייַאט און דאָס זיץ־אָרט פון דער פֿאָוויאַטישער מאַכט. פון דעמאָלט אָן פֿאַרלירט די שטאָט שוין אויף שטענדיק איר אַמאָליקן באַטייט און גלאַנץ און ווערט אויסגעגליכן מיט אַלע אַנדערע פֿאָוויאַטישע שטעט, וואָס אַזעלכע האָט דאָס ליטווישע פּירשטנטום געציילט עטלעכע צענדליק.

●

2) אין דער תקופה ביזן אויסברוך פון די קאָזאַקישע מלחמות

(1556—1648)

קורץ נאָכדעם ווי דאָס פּינסקער פּירשטנטום איז אייַ־געשלאָסן געוואָרן אין דער פּויליש־ליטווישער מלוכה, איז זיך פֿאַרלאָפן אַ געשעענישּ פון ערשטראַנגיקן באַטייט אין דער געשיכטע פון די פּויליש־ליטווישע באַציאונגען. אויפן לובלינער סיים אין יאָר 1569 איז די ליטווישע שליאַכטע אַרויס מיט אַ פאָדערונג צו שליסן אָן ענגע פאָליטישע אוניע צווישן פּוילן און ליטע. אַזאַ אוניע איז טאַקע אויף דעמזעלבן סיים געשלאָסן געוואָרן, נישט געקוקט אויף די סעפּאַראַטיסטישע שטרעבונגען פון די ליטווישע מאַג־נאַטן, וואָס האָבן מורא געהאַט, אַז דער ענגער פאָליטישער בונד מיט פּוילן וועט פאַרמינערן זייערע אינפלוסן אין לאַנד. מיטגעהאָלפן צו שליסן די אוניע האָבן דער עיקר די דעפוטאַטן פון קיעווער געגנט פון פאָדאָליע און וואָלין דערמיט, וואָס זיי האָבן זיך אויפן לובלינער סיים דע־מאָנסטראַטיוו אָפּגעטיילט פון ליטע און זיך פאַראַיניקט דירעקט מיט פּוילן. דיזעלבע וואָלינער דעפוטאַטן האָבן אויך דעמאָלט געשטורעמט דעם סיים מיט דער פאָדע־רונג צו פאַראַיניקן צו פּוילן אויך פּינסק און בריסק. זיי

האָט זיך אָבער נישט אינגעגעבן — פינסק איז ענדגילטיק געבליבן בייַ ליטע.

די לובלינער אוניע האָט אין פינסק, צוגלייך ווי אין גאַנצן ליטווישן גרויספירשטנטום, געעפנט די טויערן פאַר די פּוילישע אינפלוסן. פון דעמאָלט הייבן אָן אין פינסק אַרייַנצודרינגען פּוילישע אינסטיטוציעס און אייניריכטונגען, די פּוילישע קולטור און שפּראַך ועל כלם דער אָוואַנגאַרד פון פּוילישן פּעאָדאַליזם — דער קאַטוילישער קלער. נאָך אין דער צווייטער העלפט פון פערצנטן יאָרהונדערט האָט יאָגעלאָ באַזעצט אין פינסק אויס מיסיאָנערישע מאָטיוון דעם קאַטוילישן פראַנצישקאַנער אָרדן, אין 1542 האָבן זיך אויך דאָרט באַזעצט די דאָמיניקאַנער. אָבער די השפּעה פון דידאָזיקע ביידע אָרדנס איז ביזן יאָר 1569 געווען אָן נישטיקע. ערשט נאָך דערדאָזיקער דאָטע וואָקסט אין פינסק סיי די צאָל, סיי דער ווירקונגס־קרייז פון קאַטוילישן קלער. זיין אויפגאָבע איז געווען אָן טאָפּלטע: פאַר־לאָנזירן די עכט רוסישע געגנטן און דערנענטערן אירע תושבים צום רוימיש־קאַטוילישן גלויבן אָזש ביז פולקאָם צוזאַמענגיסן זיך מיט דער רוימיש־קאַטוילישער קירך. און טאַקע גלייך האָט זיך דער רוימיש־קאַטוילישער קלער גע־נומען פאַר זיין מיסיאָנערישער אַרבעט מיטן גרעסטן ברען און התלהבות. צוערשט האָט ער געמאַכט אָן פּראָוו אייג־צופירן דעם רוימיש־קאַטוילישן קאָלעגיאַט, אָבער ווען דאָס האָט זיך נישט איינגעגעבן, האָט ער זיך געווענדעט נאָך אַנדערע מיטלען מיט דער פּולער אונטערשטיצונג פון דער רעגירונג פון קיניג סיגיזמונד דעם 3טן (1587—1632). עס ווערט איינגעשטעלט אָן סיסטעם פון רודפן דעם פּראָוואָס־לאָווישן קלער און פון פאַרשוועכן זייַנע טעמפּלען. דאָס ווערט געמאַכט בכדי איינצופּלאַנצן אין דער פּראָוואָסלאַ־ווישער מאַסע דעם געדאַנק, אַז אין די ראָמען פון דער הערשנדיקער אָרדנונג קאָן די פּראָוואָסלאַווישע קירך אָן אירע גלויביקע קיין רו אָן זיכערקייט נישט געפינען, אָן נאָר די רוימיש־קאַטוילישע קירך קאָן דאָס גאַראַנטירן. דידאָזיקע פּאָליטיק געפינט אויך איר אָפּשפּיגלונג אין פינסק. אין יאָר 1583 פאַרלויפט זיך דאָ אַ פאַל, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר די געשילדערטע פאַרהעלטענישן.

דעם פינסקער פּראָוואָסלאַווישן ביסקופ, קיריל טער־לעצקי האָט זיך געהאַט אינגעגעבן אָפּצושמדן אַ רייכן פינסקער ייד, אַ געוויסן משה בן אברהם וואָלטשקאָוויטש, וואָס ביים טויף האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן מיטראָפאַן. דערדאָזיקער משומד זאָל האָבן אויס דאָנקבארקייט גע־שאָנקען דעם פּראָוואָסלאַווישן קלער זיין הויז אויף דער יידישער גאַס (אומגעפער אָנטקעגן דער היינטיקער גרויסער שול). דערדאָזיקער פאַל איז דערגאַנגען אָזש ביז צום קיניג, וואָס האָט באַפוילן וואָלטשקאָוויטשן אויסצוצייכענען און דאָס הויז זיינס, וואָס דער נעאָפיט האָט מנדב געווען, באַפרייען פון יעטווידער שטאָט אָפּצאָל. ווען די יידן האָבן זיך דערפון דערוואוסט, זאָלן אויך אָנדערע פון זיי האָבן אויסגעדריקט דעם ווילן אָנצונעמען דעם פּראָוואָסלאַווישן גלויבן. דעמאָלט האָט דער ביסקופ קיריל איבערגעבויט וואָלטשקאָוויטשעס הויז אויף אַ קלויסטער און דאָרט אָוועק־געשטעלט אַ פּאָפּ אויף אָפּצוריכטן תפילות. דערדאָזיקער אויפטו פון פּראָוואָסלאַווישן ביסקופ האָט באַאומרואיקט דעם קאַטוילישן קלער. נישט לאַנג נאָכן אויפבויען דעם נייעם קלויסטער, אַן ערך אַ האַלב יאָר ציים אַרום, האָבן די דינער פון פינסקער אונטער־סטאַראָסטע פירשט וואַרא־ניצקי צונויפגעקליבן אַ גרויסן המון פון קאַטוילן און יידן, באַוואָפנט זיי מיט וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזן און זיך אַ לאָז געטאָן צום נייעם קלויסטער. דעם פּאָפּ האָט מען גוט צעשלאָגן און אַרויסגעשליידערט צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע פון זיין דירה, און דערנאָך האָט מען זיך אַ נעם געטאָן צום קלויסטער גופא. מען האָט חרוב גע־מאַכט דעם אַלטאַר, צעריסן די הייליקע בילדער, אַראָפּ־געריסן די גלעקער און דעם קרייץ און אַלץ אַוועקגעטראָגן אין שלאָס אַריין. דערוויסנדיק זיך פון דעמדאָזיקן חורבן, איז דער ביסקופ קיריל באַלד אַוועקגעלאָפן צום אונטער־סטאַראָסטע, אים באַוויזן די קיניגלעכע פריווילעגיע פון דעם צעשטערטן קלויסטער און געפאָדערט ביי אים אַרויס־צוגעבן די צוגערויבטע חפצים און צוריקשטעלן דעם חרובן טעמפּל אין זיינע פריערדיקע רעכט. דער אונטער־סטאַ־ראָסטע האָט דעם כתב אפילו אין דער האַנט אַריין נישט געוואָלט נעמען און דערקלערט דעם ביסקופ, אַז ער האָט געהאַנדלט לויט אַ באַפעל פון בראַצלאַוואָער וואָיוואָדע, וואָס צו אים האָט דעמאָלט באַלאַנגט די שטאָט פינסק אין אַדמיניסטראַטיוון זינען.

בכדי לייכטער אַריבערצוציען די פּראָוואָסלאַווישע באַ־פעלקערונג צום קאַטאָליזיזם, האָט דער קאַטוילישער קלער געשאַפן די אַזוי גערופענע „קירכלעכע אוניע", וואָס האָט געזאָלט דינען ווי אַ בריק צווישן בייַדע קירכן. די אוניע איז געגאַנגען לגבי דער פּראָוואָסלאַווישער קירך אויף גע־וויסע הנחות, איבערלאָזנדיק איר די ליטורגיע און איר שפּראַך און אויך אַלע מנהגים אירע. דערפאַר האָבן די אוניאַטן געזאָלט אָננעמען די רוימיש־קאַטוילישע דאָגמעס און אָנערקענען דעם פּויפּסט פאַר דעם ראש פון זייער קירך. אין יאָר 1595 זיינען אין בריסק זיך צונויפגעקומען די העכסטע פאָרשטייער פון דער קאַטוילישער און פּרא־וואָסלאַווישער קירך און עס איז דאָרט פייערלעך געשלאָסן געוואָרן דעם 23טן דעצעמבער די אוניע, דאָס הייסט די פאַראייניקונג פון דער רוסישער קירך מיט דער רוימישער. דער העכערער פּראָוואָסלאַווישער קלער איז גלייך צוגע־שטאַנען צו דער אוניע, כדי רעכטלעך אויסצוגליכן צו ווערן מיטן קאַטוילישן קלער, אָקעגן די נידעריקערע גייסט־לעכע האָבן דער אוניע געשטעלט אַ שטאַרקן וויידערשטאַנד.

האָרט פאַרן בריסקער צוזאַמענפאָר, דעם 6טן יולי, 1595, איז זיך אין פינסקער שלאָס צונויפגעקומען דער נידעריקער פּראָוואָסלאַווישער קלער פון פינסק און געבעטן אַריינצושרייבן אין די ביכער פון גראָד־געריכט אַ פּרא־טעסט קעגן דער אַנדלונג פון העכערן פּראָוואָסלאַווישן קלער. אין דעמאָזיקן פּראָטעסט ווערט געזאָגט, אַז היות ווי עס איז באַוואוסט געוואָרן, אַז די הויכע פּראָוואָסלאַוו־

ווישע היערַארכן פַארן זיך צונויף בשתיקה און טוען אָפּ זייער שעדלעכע זאַכן פַאר דער גריכיש־פּראַוואָסלאַווישער רעליגיע און פַארן גאַנצן רוסישן פֿאָלק, הייבו: זיי גיבן זיך אונטער דעם רוימישן פּויפּסט אָן דעם וויסן פון די פּאַטריאַרכן, אַריינציענדיק דורך זייער אָפּטריניקייט דאָס גאַנצע רוסישע פֿאָלק אין אייביקער קנעכטשאַפט — דעריבער האָבן זיך די פּראָטעסטירנדיקע צונויפגעזאַמלט און אייגשטימיק באַשלאָסן: פּאַרבלייבנדיק געטרייַ דעם פּוילישן קיניג און ניט אַרויסרופּנדיק קיין שום איבערקערעניש און קיין שום בונטן, זאָגן זיי זיך אָפּ צו אָנערקענען די באַשלוסן פון די געהיימע צוזאַמענפאַרן פון די הויכע גייסטלעכע און זיינען זיך מתחייב אָפּצוהיטן די הייליקע פּראַוואָסלאַווישע רעליגיע און נישט אָפּטרעטן פון איר ביז צום לעצטן טראָפּן בלוט און פֿאָלגן נאָר די אמתע גייסטלעכע פירער פון דער מזרח־אָפּאָסטאָלישער קירך. אָקעגן די אָלע העכערע און נידעריקע גייסטלעכע, וואָס זיינען אַוועק פון גריכיש־פּראַוואָסלאַווישן גלויבן, איז נישט נאָר וואָס די פּראָטעסטירנדיקע אָנערקענען זיי נישט פאַר קיין אמתע גייסטלעכע, נאָר זיי האַלטן זיי פאַר אָפּטריניקע פון דער אוראַלטער גריכישער רעליגיע און פאַר פאַלש־שווערער, וואָס האָבן געבראָכן די שבועה, וועלכע זיי האָבן צו גאָט געשוואָרן.

דידאָזיקע פּראָטעסטן האָבן אָבער קנאַפּ וואָס געהאָלפן. ביסלעכווייז האָט מען אָנגעהויבן אָפּצונעמען ביי די פּראַוואָסלאַווישע זייערע קלויסטערס און מאָנאַסטירן און איבערגעבן זיי די אוניאַטן. דער פּראַוואָסלאַווישער קלער צוזאַמען מיט די גלויביקע האָבן געשטעלט אַ שטאַרקן וויderשטאַנד. עס פלעגט טרעפן, אַז אויפן אָרט פון אַ פאַרמאַכטן קלויסטער אָדער אזעלכן וואָס מען האָט אַוועק־געגעבן די אוניאַטן, פלעגט אויפקומען אַ נייער פּראַוואָסלאַווער טעמפּל. אָבער אויך אויף דעם פלעגט דער צד שכנגד האָבן אָן עצה. אין סוף פון יאָרהונדערט וואָס מיר באַשרייבן דאָ האָט אַ געוויסע ראינא האַראַבורדינא, אַ פּינסקער פּראַוואָסלאַווישע פּריצטע אויפגעבויט אויף איר אייגענער ערד אַ קלויסטער מיטן נאָמען באָגאָיאַוולענסקי. מיט דער צייט איז ביי דעמדאָזיקן קלויסטער אויפגעקומען אַ מאָנאַסטיר, וואו מען פלעגט אָננעמען פּראַוואָסלאַווישע מאָנאָכן. אוודאי האָט דאָס דעם פּינסקער אוניאַטן־ביסקופ פאַיסי נישט געשמעקט. האָט ער צוערשט פייערלעך אַריינ־געלייגט אין חרם די בויערין פון קלויסטער אינאיינעם מיט די מאָנאָכן. אָבער אַז די אין חרם־אַריינגעלייגטע האָבן זיך דערפון קנאַפּ געמוען צום הארצן, האָט פאַיסי אָנגע־קלאָגט האַראַבורדינא אין געריכט פאַר כלומרשט נישט רעכטלעכער האָנדלונג. דאָס געריכט האָט נישט געפונען ביי דער אָנגעקלאָגטער קיין חטא און האָט דעם ביסקופס וועגדונג אָפּגעווארפן. דעמאָלט האָט פאַיסי אין אַ שיינעם פרימארגן (דעם 13טן אַפּריל, 1614) צונויפגעזאַמלט עט־לעכע הונדערט פון זיינע אונטערטעניקע, זיי באַוואָפנט און אַוועקגעפירט צום נייעם מאָנאַסטיר. אַ טייל פון המון איז אַריבערגעקראָכן דעם פֿאַרקאָן, די רעשט האָט אויפ־געבראָכן דעם טויער און אָנגעהויבן חרוב מאַכן דעם קלויס־טער און דעם מאָנאַסטיר. מען האָט צעווארפן דעם דאַך, צענומען די וועגט און צעהאַקט אויף שטיקער דעם קרייץ און די הייליקע בילדער. דעם אינווענטאַר פון קלויסטער האָט מען צעראַבירט, די מאָנאָכן צעשלאָגן און פאַרוואונדעט און דאָס האַלץ פון די צוגענומענע בנינים אַראָפּגעלאָזן אין טייך אַריין. קיין פּראָטעסטן און געשריייען האָבן נישט גע־האָלפן. אין יאָר 1617 האָבן שוין אָלע פּראַוואָסלאַווישע קלויסטערס אָ חוץ אייניעם באַלאָנגט צו די אוניאַטן.

דערדאָזיקער קאַמף פון קאַטוילישׁ־אוניאַטישן קלער מיט די יעזואיטן בראש קעגן דער פּראַוואָסלאַווישער קירך

קיניג סטעפּאַן באַטאָרי
אין יאָר 1581 האָט ער געגעבן פּינסק דאָס רעכט פון שטאָטישער זעלבסט־פֿאַרוואַלטונג.

איז נישט געווען לשם שמים. נישט אויס רעליגיעזער קנאות האָבן לאָיאָלאַס תלמידים מיט זייערע וועלטלעכע אַפּיטרופּסים זיך געלייגט אין דער בריט און אין דער לענג בכדי אַריבערצוציען די פּראַוואָסלאַווישע מאַסן צום רוימיש־קאַטוילישן קלויסטער. אַרויסגערופן דעם קאַמף האָבן עקאָנאָמיש־פּאָליטישע סיבות. דער פּראַוואָסלאַווישער קלער און דער עיקר די פּראַוואָסלאַווישע מאָנאַסטירן זיי־נען געווען בעלי בתים פון גרויסע באַוועגלעכע און אומ־באַוועגלעכע רייכטימער און דערפאַר האָבן זיי מיט זיך פאַרגעשטעלט אַ באַדייטנדן עקאָנאָמישן און פּאָליטישן כח. מיטן איבערגאַנג פון די פּראַוואָסלאַווישע מאַסן צום קאַ־טאָליציזם וואָלטן די רייכטימער במילא אַריינגעפאַלן אין די הענט פון קאַטוילישן קלער, און אַזוי אַרום באַפעסטיקט אין די עכט רוסישע געגנטן די פּוילישׁ־פּעאָדאָלע הער־שאַפט, וואָס דערדאָזיקער קלער האָט אויף די קרעסן רעפּ־

רעזענטירט. אָט אין דעם האָט געשטעקט די אמתע סיבה פון האַרטן קאַמף קעגן דער פראַוואָסלאַווישער קירך און אירע גלויביקע.

דער אויבן געשילדעטער קאַמף האָט משמעות נישט געשטערט דער נאַרמאַלער אַנטוויקלונג פון דער שטאָט. דעם 12טן יאַנואַר, 1581, באַקומט פינסק פון קיניג סטעפאַן באַטאָרי (1576-1586) אַ ביז גאָר וויכטיקע פריווילעגיע, וואָס פירט דאָרט אין אַ זעלבסטשטענדיקע שטאָט-פאַרוואַלטונג — דאָס מאַגדעבורגער רעכט. אין אָנהייב פון דער פריווילעגיע ווערט געזאָגט, אַז פינסק ווערט באַפרייט פון די לאַנדגעזעצן און פון די מנהגים, וואָס זיינען ביז איצט געווען גילטיק און אויך פון דער אַדמיניסטראַציע און יוריסדיקציע פון די לאַנד-באַאמטע (דאָס מיינט קיניג-לעכע באַאמטע). אָנשטאָט דעם ווערן איינגעפירט שטאָטיש גערעכטן: דאָס בירגערמייסטער-גערעכט און דאָס וואָיט-גערעכט. דער וואָיט וואָס ווערט נאָמינירט פון קיניג, משפט צוזאַמען מיט באַזיצערס קרימינעלע ענינים: גנבות, רציחות, אונטערצינדונגען און פאַרשיידענע אַנדערע ענינים, פאַרברעכערישע און בייזוויליקע. דער בירגערמייסטער אָקעגן, וואָס אים קלייבט אויס די שטאָט, משפט בלויז ציווילע משפטים. פון דיזאָזיקע ביידע גערעכטן קען מען אַפעלירן צום פינסקער סטאַראָסטע פאַר אַן אָפּצאָל פון איין שאָק ליטווישע גראָשן. נאָכן גערעכט פון סטאַראָסטע קומט די העכסטע אינסטאַנץ: דאָס קיניגלעכע גערעכט. יעדער בירגער*) וואָס איז מאַראַליש אומבאַפלעקט, וואָס איז באַהאַוונט אין מאַגדעבורגער רעכט (וואָס לויט דעם פסקענען די שטאָטישע גערעכטן) און איז אַן אַרטיקער תושב, קאָן וועלן אַ בירגערמייסטער. דער לעצטער ווערט אויסגעקליבן צווישן 4 קאַנדידאַטן און ווערט באַשטעטיקט דורך דעם סטאַראָסטע. די באַלוינונג פון בירגערמייסטער באַטרעפט 2 וולוקעס ערד, פריי פון צינזן און פון יעטווידער שטאָטישע אָפּצאָלן.

וויטער באַשטימט די פריווילעגיע פאַר דער שטאָט 4 ירידים יערלעך אַ חוץ געווינלעכע מאַרקטעג, וואָס דאַרפן פאַרקומען יעדן מאָנטיק. ווי אַן אָבליגאַטאָרישע מאָס ווערט איינגעפירט אַ פאָס, וואָס האַלט 4 קאָריץ קראָקעווער מאָס. אַלע פינסקער איינוואוינער ווערן באַפרייט פון מאַרק-שטייערן. וואָס שייך אַנדערע שטייערן, ווי „קאָפּשטשיזנע" און פאַרשיידענע צינזן, פאַרבלייבט אַלץ ווי געווען. דער שטאָט ווערן איבערגעגעבן אין אַרענדע די אַרטיקע קרעטשמעס, די מעד און ביר שענקען, אייניקע שטייערן אין די שטעטלעך מאָטאָל (מאָטעלע), נאָבעל און פאָהאָסט, אין די דערפער פון פינסקער פאָוויאָט און לסוף אין פינסק גופאָ. די אַרענדע פון די אַלע אויסגערעכנטע הכנסות דאַרף באַטרעפן ווי ביז איצט 500 שאָק ליטווישע גראָשן יערלעך. גלייכצייטיק ווערט אָפּגעשאפט דער מאָנאָפּאָל פון פינסקער שלאָס אויף צו טרייבן און צו פאַרקויפן מעד, ביר און בראַנפן. דער שטאָט ווערט איבער-

*) יידן האָבן נישט געהערט צו די בירגער.

געגעבן די הכנסות פון דער באָד, פון דער שטאָטישער וואָג, פונם שער-הויז און פון די זאַלץ און ברויט קראָמען. די באָד דאַרף מחמת פאַרזיכטיקייט אַוועקגעשטעלט ווערן אָן אַ זייט, ווייט פון מאַרק און פון די געדיכט באַפעלקערטע טיילן פון שטאָט. פריוואָטע פערזאָנען ווערט פאַרבאָטן צו האַלטן אייגענע בעדער. לטובת דער שטאָט דאַרף גיין די הכנסה פון די שטאָטישע בריקן און טוערן. די-דאָזיקער הכנסה דאַרף פאַרוועندט ווערן אויף צו פאַרריכטן און אויפצוהאַלטן טוערן און בריקן אין געהעריקער אָרדנונג.

בנוגע די שטאָטישע פלעצער באַשליסט די פריווילעגיע אָט וואָס: יענע פלעצער, וואָס באַלאָנגען נישט צו די שטאָטלייט, מוזן איבערגעגעבן ווערן דער שטאָטישער אַדמיניסטראַציע און יוריסדיקציע נאָר אין דעם פאַל, אויב זיי זיינען נישט באַפרייט דערפון דורך אַ ספּעציעלן קיניג-לעכן אָקט.

וווייטער ווערט באַשטעטיקט דאָס רעכט פון די שטאָט-לייט אויף צו כאַפּן פיש אין טייך און אין די אָזערעס, וואָס באַלאָנגען צום פינסקער שלאָס, און איינצושאַפן זיך אומזיסט געהילץ אין די קיניגלעכע וועלדער. די שטאָט-לייט ווערן אויך באַפרייט פון פאַרשיידענע התחייבותן לטובת דעם קיניג אַ חוץ פון די יעניקע, וואָס מען ברויכט זיי אין אַ נויטפאַל. עס ווערט אויך באַוואָרנט, אַז אויב די קיניגלעכע אַדמיניסטראַציע וועט אָנרירן די טעריטאָריעלע גרענעצן פון דער שטאָט, דאַרף איר דערפאַר ווערן אָפּגעצאָלט.

דער גזעזצגעבער האָט אויך נישט פאַרגעסן וועגן דעם עמבלעם פון דער שטאָט. זי דאַרף מיט זיך פאָרשטעלן אַ פייל און בויגן. דערדאָזיקער צייכן מיט דער אויפשריפט „דער שטעמפל פון דער מאַגדעבורגער שטאָט פון זיין קיניגלעכער מאַיעסטעט פינסק געגעבן אין יאָר 1581" דאַרף דינען ווי דער אָפיציעלער שטאָט-שטעמפל.

די סיבה פאַרוואָס פינסק האָט לפי ערך באַקומען דאָס מאַגדעבורגער רעכט (ווילנע האָט עס באַקומען אין יאָר 1387) דערקלערט זיך דערמיט, וואָס כל זמן עס האָבן אין פינסק געהערשט זעלבסטשטענדיקע פירשטן, האָבן זיי געשטרעבט אייגנצוהאַלטן די אַלטע יורידישע נאָרמען אויס מורא פאַרן צו גרויסן וואוקס פון שטאָטישן עלעמענט. מחמת דעם האָבן טאָקע די שטאָטלייט געמוזט אַ לאָנגע צייט קעמפן פאַר זייער רעכט. די זכיות, וואָס זיי האָבן באַקומען אין יאָר 1581, זיינען אַ מין סינטעז פון די רעכטלעכע און ווירטשאַפטלעכע דערגרייכונגען פון דער שטאָט.

דאָס מאַגדעבורגער רעכט האָט אָבער אָנגעטראָפן אויף אַ ווידערשטאַנד מצד דער פינסקער שליאַכטע, ווייל די שטאָטלייט, ווי נאָר עס איז איינגעפירט געוואָרן די נייע שטאָטישע אָרגאַניזאַציע, האָבן געמאַכט באַמיאונגען אויסצושפרייטן דאָס נייע געזעץ אויך אויף די קירכלעכע און שלאַכטישע פלעצער אין שטאָט. בפרט די שליאַכטע האָט

אויך אירע פּלעצער געהאָט אַ היפּשע צאָל שענקען, וואָס האָבן געטראָגן נישט קיין קליינע רווחים, און דערביבער האָט זי פּאָר יעדער פּרייז געמיט זיך צו באַפּרייען זיי פון דער שטאָטישער אַדמיניסטראַציע. דאָס האָט זיך איר אָבער נישט איינגעגעבן, אַקעגן די שטאָטלייט האָבן מיט דער צייט געפּועלט זייערס. דעם 2טן מערץ, 1623, האָבן די שטאָטלייט אַרויסבאַקומען פון פּינסקער סטאַראָסטע יעזשי זבאַראַסקי אַ וויכטיקן אַקט, וואָס אויף זיין סמך איז דערלויבט געוואָרן דער שטאָט אויפצובויען אַ

וולאַדיסלאָוו דער פערטער
האָט אין יאָר 1633 באַשטעטיקט אַלע רעכט און פריווילעגיעס, וואָס פּינסק האָט באַקומען פון זיינע פֿאָרגייער.

ראָטהויז אין מיטן מאַרק, דערביי איז דער פלאַץ, וואָס דער נייער בנין האָט געזאָלט פאָרנעמען פאָרויס באַפּרייט גע־ווארן פון יעטווידער שטייער. גלייכצייטיק איז אויך אייי־גענפירט געוואָרן לטובת דעם ראָטהויז אַן אָפּצאָל פון 2 „געלטער“ וואָכנטלעך פון יעדער טיש אין די יאַטקעס און אין די ברויט־קראָמען. דערדאָזיקער אָפּצאָל איז געווען אָבליגאַטאָריש אויך פאַר יענע וואָס זיינען געזעסן אויף די קירכלעכע און שליאַכטישע פּלעצער.

אין צען יאָר אַרום, דעם 5טן מערץ, 1633, באַשטע־טיקט דער קיניג וולאַדיסלאָוו דעם 4טער (1632—1648) אַלע זכיות, וואָס די שטאָט האָט באַקומען פון זיינע פאָר־גייער, נאָר ער פירט דערבי אַריין געוויסע שנויים. וואָס שייך דער אַרענדע פון די קרעטשמעס אין שטאָט פאָר־בלייבט אַלץ ווי געווען, דאָס הייסט, אַז זי באַטרעפט אויך ווייטער 500 שאָק ליטווישע גראָשן יערלעך. אַקעגן וועלן די פּרעראָגאַטיוון פון דער שטאָט באַגרענעצט דורך דעם, וואָס עס ווערט ביי איר צוגענומען די אַרענדע פון די קרעטשמעס אַ חוץ פּינסק און עס ווערן אויך באַפּרייט פון דער מאַכט פון דער שטאָט די שוין עקזיסטירנדיקע פריוואָטע קרעטשמעס. גלייכצייטיק ווערט אָבער פאָרבאָטן זייטיקע פערזאָנען, וואָס געהערן נישט צום שטאָנד פון די שטאָטלייט, צו עפענען נייע שענקען. עס פילט זיך דאָ אַרויס אַ קאָמפּראָמיס צווישן דער שטאָט און פריוואָטן האָנדל מיט משקאות פון דער שליאַכטע און פון דעם קלאָר*). ווי אַ פאָרגיטיקונג דערפאָר באַקומט די שטאָט די ארענדע, די ברויערייי אויפן פישמאַרק און די דריירע־דערדיקע מיל.

זייער טשיקאָווע זיינען די אַרגאַניזאַציאָנעל־רעכטלעכע נאָרמען פון דערדאָזיקער פריווילעגיע. עס ווערט אין איר געזאָגט, אַז די שטאָטלייט דאַרפן יעדער יאָר אויסקלייבן פון צוויישן „בכבודיקע מענטשן און תושבים פון שטאָט“ צוויי בירגערמייסטערס. עס ווערט רעקאָמענדירט אויס־צוקלייבן אַזוי ווי אין אַנדערע שטעט אין הסכם מיטן מאַ־דעבורגער רעכט, אויך קאָטוליקן אויף די שטאָטישע אָמטן, „אויב עס געפינט זיך צוויישן זיי אַזעלכער, וואָס איז ראוי אויף אַזאַ אָמט און איז אַ שטאָטישער תושב“. דער שטאָט־וואָיט ווערט נאָמינירט פון קיניג אויפן גאַנצן לעבן פון צוויישן צוויי קאַנדידאַטן, וואָס די שטאָט קלייבט אויס. דער שליאַכטע ווערט פאָרבאָטן אָפּצוהאַלטן פאַרזאַמלונגען אין ראָטהויז. דאָרט טאָרן אויך נישט אָפּהאַלטן זיצונגען די שליאַכטישע גראָד־און לאַנד־געריכטן, מחמת דערדאָזיקער בנין איז רעזערווירט ספּעציעל פאָר דער שטאָטישער יו־ריסדיקציע. די צאָל פון די ירידים ווערט פאָרקלענערט פון 4 אויף 2 יערלעך. אויף דער צייט ווען זיי קומען פאָר, זיינען די פּינסקער שטאָטלייט פריי פון אָפּצאָלונגען לטובת די פּינסקער צאָל־קאָמערן. נאָכדעם ווי די ירידים ווערן פאָרענדיקט, מעגן די אָנגעפאָרענע סוחרים פאָרקויפן זיי־ערע סחורות נאָר צו די פּינסקער שטאָטלייט, וואָס געניסן פון מאָגדעבורגער רעכט. אָלע סוחרים, אָנגעפאָרענע געסט און שטאָטלייט, וואָס זיינען נישט קיין שטענדיקע תושבים

*) עס איז אַ באַוואוסטע זאַך, אַז דער קלאָר, סיי דער פּראָוו־סלאָווישער סיי דער קאָטוילישער, פלעגט אין זיבעצנטן און אַכצנטן יאָרהונדערט האָנדלען אין ליטע מיט משקאות, ברענגענדיק דערמיט גרויסע הזיקות דעם מלוכה אוצר. די געטראַנקען פלעגן די גלחים האָלטן אין די קלויסטערס און דערהויפט אין די מאָנאַסטירן, וואוהין דער שטאָטישער עולם פלעגט גערן גיין מאָכן אַ כוסה.

פון שטאָט, האָבן נישט קיין רעכט צו האַנדלען אויף פונט און אויף קוואָרט, ווי אויך מעסטן אויף אייל *). עס איז אויך פאַרוועָרט צו שטיין מיט טישלעך מיט סחורות און עסנוואָרג אויפן מאַרק אָן דער דערלויבעניש פון בירגער־מייסטער. דער שטאָט וועָרט אויך איבערגעגעבן דאָס רעכט צו פאַרוואָלטן איבער די וואַסער־מילן אויפן טייך סטרומען **) און די הכנסה פון זיי צו פאַרנוצן אויף שטאָטישע הצטרכותן. לטובת דער שטאָט דאַרף אויך גיין די הכנסה פון די שטאָטישע וואָקס־הייזער, פון דער שטאָטישער וואָג, פון די שערהייזער, פון דער באָד און פון פאַרשיידענע שטייערן און צינזן פון די יאַטקעס און פון בעלי־מלאָכות. אויך די קראָמען וואָס זיינען אויפגעבויט אין שטאָטמאַרק און אין פישמאַרק דאַרפן צאָלן דער שטאָט אַ יערלעכן שטייער. נייע קראָמען זיינען אָן דער דערלויבעניש פון מאַגיסטראַט פאַרוועָרט צו בויען.

לסוף וועָרט אויך דערמאָנט וועגן די פינסקער יידן. עס וועָרט באַשטימט, אַז זיי דאַרפן צאָלן פון זייערע הייזער פאַרשיידענע צינזן צוגלייך מיט די שטאָטלייט; נייע הייזער איז אָבער פאַרוועָרט צו קויפן ביי אַ שטראָף פון קאָנפיסקאַציע.

וואָס איז שייך די יידן האָבן זיי נאָך מיט אַ קנאַפן יאָר פריער דעם 1טן אַפּריל, 1632, באַקומען פון קיניג סיגיזמונד דעם 3טן אַ פּריווילעגיע פון אַזאַ אינהאַלט: „עס וועָרט פאַרבאָטן צו משפטן די פינסקער יידן אין טריבונאַל און אין לאַנד־געריכטן. צווישן זיך דאַרפן זיי געמשפט ווערן פון די קהלה־פּרנסים. שבת און יום טוב טאָר מען זיי נישט לאָדן צום געריכט. עס וועָרט זיי באַשטעטיקט דאָס רעכט צו האַנדלען מיט פאַרשיידענע סחורות סיי אין פינסק גופאָ סיי אין גאַנץ ליטע און צו באַשעפטיקן זיך אויך מיט פאַרשיידענע מלאָכות, נישט באַלאַנגנדיק צו די צעכן. דאָס רעכט צו האָבן אייגענע הייזער אין הסכם מיט די פּריווילעגיעס פון דער קיניגין באָנא און איר זון סיגיזמונד אוגוסט וועָרט זיי אויך אויף להבא באַשטעטיקט. פון די נחלות זייערע זיינען די פינסקער יידן מחויב צו געבן אַ געוויסן אָפּצאָל לטובת דעם פינסקער סטאַראָסטע. אויף זייערע פלעצער מעגן די יידן בויען הייזער, קראָמען און קלייניע קרעמלעך. דער בית־עולם און דער פלאַץ, וואו עס ענפּינט זיך די שול, זיינען פריי פון יעטווידער אָפּצאָל. ס׳איז זיי דערלויבט צו האַלטן נעבן דער שול יאַטקעס. חוץ דעם אַלעמען מעגן זיי באָגוצן די שטאָטישע ערד־שטחים אויף צו פאַראַקערן און אויף צו פאַשען בהמות „לויטן אַלטן מנהג".

גלייכצייטיק מיט דער פּריווילעגיע, וואָט באַשטעטיקט די שטאָטישע רעכט, האָט וולאַדיסלאָוו דער 4טער אַרויס־געגעבן (5טן מערץ, 1633) די פינסקער יידן אַ פּריוווי־לעגיע, וואָס איז אַ מין הוספה צו דער נאָר וואָס באַשרי־בענער. עס וועָרט דאָרט געזאָגט, אַז היות ווי די אָרטיקע יידן צאָלן „לויטן אַלטן מנהג" אַ פערטל פון אַלע שטאָ־טישע שטייערן, דאַרפן זיי אויך האָבן דאָס רעכט אויף צו באַטיליקן זיך אין די שטאָטישע הכנסות אין דערזעלבער פּראָפּאָרציע. דערביבער איז זיי דערלויבט צו נעמען אין אַרענדע אַ פערטל פון די הכנסות, וואָס די שטאָט האָט פונם פאַרקויף פון מעד, ביר און בראָנפן, פון די דריי שטאָטישע מילרעדער און פונם ברויז אויפן פישמאַרק. דערפאַר דאַרפן זיי צאָלן 125 שאָק ליטווישע גראָשן יער־לעך. זיי האָבן אויך רעכט צוגלייך מיט די שטאָטלייט צו קויפן סחורות ביי די אָנגעפאָרענע סוחרים און צו פאַר־קויפן „אויף פונט, אויף קוואָרט און אויף אייל". וואָס

סיגיזמונד דער דריטער

אין 1632 האָט ער פינסקער יידן געגעבן ספּעציעלע פּריווילעגיעס.

שייך די נייע הייזער זייערע איז הגם עס וועָרט געזאָגט אין דער שטאָטישער פּריווילעגיע, אַז יידן דאַרפן אַרייג־טראָגן דיזעלבע אָפּצאָלן וואָס די שטאָטלייט — נאָר היות ווי זיי צאָלן אַ באַזונדערן שטייער דער מלוכה („קאָפּ־שטייער"), זיינען זיי פּטור פון דעם „דאָנאַטיוו" און פון אַנדערע שטאָטישע שטייערן, אויסער דעם יערלעכן צינז לטובת דעם מאַגיסטראָט און אויסער דער התחייבות פון צושטעלן פּוروואַרג, וואָס איז אָבליגאַטאָריש פאַר אַלע אייג־

*) דאָס מיינט האַנדלען לאחדים.

**) אַ בייטייך פון פּינע.

וואוינער פון דער שטאָט. און הגם עס איז פאַרוווערט די יידן צו קויפן מער הייזער ווי עס קויפן זיך איין די שטאָטלייט, מעגן זיי דאָך איבערנעמען אין אייגנס אַזעלכע נחלות, וואָס קומען זיי פאַר חובות. אין פאַל אָבער וועט די בעלי־בתים פון אָט־די נחלות וועלן זיי וועלן אויס־קויפן, מוזן די יידן זיי אָנטקעגנקומען.

:: :: ::

מיר האָבן ביז איצט זיך באַמיט פאַרצושטעלן די אַרגאַניזאַציע פון דער שטאָט און די רעכט פון אירע אייג־וואוינער ביזן יאָר 1648. ווייטער וועלן מיר זיך אויף אַ וויילע אָפשטעלן אויף דער טאָפּאָגראַפּיע פון פינסק און אויף איר אויסזען אין דעמזעלבן פערייאָד.

אין דער באַשריבענער תקופה איז פינסק באַשטאַנען פון דריי טיילן: פון שלאָס, פון מאַרק, און פון דער עצם שטאָט. דער שלאָס איז געווען דער שוץ־פונקט פון דער שטאָט און אויך דאָס זיץ־אָרט פון דער אָרטיקער אַדמיני־סטראַטיווער געריכטלעכער און מיליטערישער מאַכט. דעם האַנדלס־קוואַרטאַל האָט געבילדעט דער מאַרק און די קראָ־מען אָרום אים מיטן ראַטהויז אין מיטן. דעם גרעסטן שטח האָט פאַרנומען די „וואוין"־שטאָט, וואָס האָט אין זיך אַריינגענומען דעם שטאָטישן עיקר־עלעמענט — די שטאָטלייט. דידאָזיקע דריי טיילן, הגם זיי האָבן געבילדעט איין גאַנצעס, זיינען דאָך געווען אָפּגעטיילט אייגער פון אַן־דערן מיט טיפע גריבער און הויכע פאַרקנס אָדער ערד־אָנשיטן. דער שלאָס איז פון אַלע זייטן געווען אַרומגע־רינגלט מיט אַ טיפן גרובן, וואָס האָט געדינט ווי אַ שוץ־מיטל אין פאַל פון אַ פייגטלעכן אָנפאַל. אויך דער מאַרק איז געווען אָפּגעטיילט פון דער שטאָט צוערשט מיט אַ גראָבן און מיט אַ פאַרקן, אָדער שפּעטער אָנשטאָט דעם פאַרקן מיט אַן ערד־אָנשיט. די שטאָט גופא איז געווען אַרומגעצוימט מיט אַ שפּיציקן פלויט, וועלכער האָט זיך געצויגן אין אַ קרומער ליניע אויף דרום פון דער הייל־טיקער זאַוואַלנער גאַס. לסוף זיינען אַלע דריי שטאָט־טיילן געווען אַרומגעצוימט מיט אַ הויכער וואָנט פון דיקע קלעצער, באַפעסטיקט מיט שפּיציקע פלעקענער אַריינגע־קלאַפּט אין דער ערד פערפּענדיקולער. דידאָזיקע וואָנט איז געווען פאַרבונדן מיטן שטאָטישן גראָבן און מיט ערד־אָנשיט אין אין שוץ־ליניע, וואָס האָט אַרומגערינגלט גאַנץ פינסק. קיין מויערן אָרום שטאָט, אַזוי ווי אַנדערע שטעט (ווי, למשל, ווילנע), האָט פינסק קיינמאָל נישט גע־האָט. אין דער צווייטער העלפט פון זיבעצנטן יאָרהונ־דערט, וועו די אָפּטע אָנפאַלן פון די קאָזאַקן און טאַטערן זיינען געווארן פאַר דער שטאָט אַ שרעקלעכע פלאָג, האָט דער סיום אויסגעפּינענדיק, אַז פינסק איז ווייניק פאַרזי־כערט פון שונא, אַרויסגעגעבן אין יאָר 1652 אַ געזעץ, וואָס האָט מחייב געווען די פינסקער איינוואוינער, „סיי די קריסטן און סיי די יידן ווי אויך די אַלע, וואָס באַלאַנגען צו פאַרשיידענע (אָרטיקע) יוריסדיקציעס" אויפצובויען וואָס גיכער אַ מויער אַרום דער שטאָט. אָבער אַזוי ווי די שטאָט האָט זיך דערמיט נישט געאיילט, האָט איל דער סיום נאָכאַמאָל הערמאַנט וועגן דעם אין יאָר 1673. עס איז אָבער דערפון גאָרנישט אַרויסגעקומען: דאָס געזעץ איז געבליבן אויפן פּאַפּיר.

אין די צייטן וואָס מיר ריידן דאָ אַרום איז פינסק געווען דורכויס אַ הילצערנע שטאָט. געמויערטע בנינים זיינען דאָ געווען אַ זעלטנהייט. די צוגעבונדנקייט צו הילצערנער אַרכיטעקטור נעמט זיך סיי דערפון, וואָס די פינסקער געגנט איז רייך מיט בוי־האָלץ, סיי וואָס די ליים אָרום פינסק טויג נישט אויף ציגל. פלעגט מען טאָקע גרעסערע פאַרטיעס פון דעמדאָזיקן בוי־מאַטעריאַל פירן אַזש פון קאָבערין. דער צווייטער כאַראַקטעריסטישער שטריך פון פינסק, וואָס מיר געפינען אים אגב אויך אין אַנדערע ליטווויש־רוסישע שטעט, איז די פונאַנדערגעשפּרייטקייט פון די הייזער איבער גרעסערע ערד־שטחים. על פי רוב פלעגט יעדער הויז האָבן אָרום זיך אַ גרעסערן פּלאַץ, וואו זיין בעל־הבית פלעגט האָבן אַ גאָרטן, אַ סאַד און אויך נישט זעלטן אַ שטיק פעלד צו פאַראַקערן. אַזעלכע פּלעצער צוזאַמען מיט די הייזער און שייערן פלעגן מיט זיך פאַרשטעלן אַ געשלאָסענע ווירטשאַפּטלעכע אייגנ און דאָס עיקרדיקע וואָס פלעגט פאַראייניקן אַזעלכע ווירט־שאַפטן איז געווען דאָס רעכט צו באַזיצן די בשותפותדיקע פאַשע־פעלדער הינטער דער שטאָט און דער „אייגנטריט" (סערוויטוטן) אין די מלוכהשע וועלדער.

אַזוי האָט אויסגעזען פינסק ערב דעם אויסברוך פון די קאָזאַקישע מלחמות, וואָס האָבן זי געמאַכט מיט דער ערד צוגלייך און וואָס האָבן דעם גרעסטן טייל פון זיינע איינוואוינער פאַרטיליקט און צעזייט איבערן גאַנצן לאַנד.

●

3) אין די לעצטע אַנדערהאַלבן יאָרהונדערט אונטער דער פּוילישער הערשאַפט.

(1793—1648)

די מזרח־דרומדיקע ראַנדן פון דער אַמאָליקער פּוי־לישער מלוכה זיינען פון תמיד אַן געווען אַן אומרואיק געביט, אַ געביט וואו עס האָט שטענדיק געברויזט און פערמענטירט. די סיבה דערפון האָט געשטעקט קודם כל אין כאַראַקטער פון דער אָרטיקער קאָלאָניזאַציע. אַהין האָבן געשטראָמט פון גאַנץ פּוילן די אַלע, וואָס אין די ראַמען פון דער הערשנדיקער אָרדנונג האָבן זיי נישט געפונען קיין ברויט צו דער זעט; אַהין פלעגן מאַסנווייז אָנקומען אַזעלכע, וואָס פלעגן פאַרלאָזן זייערע היימען איבער פּאָליטישע, סאָציאַלע און רעליגיעזע רדיפות; דאָרט פלעגן זיך באַזעצן יענע, וואָס האָבן געזוכט לייכטע פרנסות, און לסוף אויך אַזעלכע, וואָס פלעגן ניט זיין שווה בשווה מיטן הערשנדיקן שטראָף־קאָדעקס. איבער דעם פערמאַנענטן

מלחמה־צושטאַנד, אין וועלכן עס פלעגן זיך געפינען די מזרח־דרומדיקע ראַנדן פון דער מלוכה, האָט די פוילישע רעגירונג קיינמאָל נישט געקאָנט באַהערשן און אייגנצוימען די פרייהייט־באַוועגונג פון דער אָרטיקער באָפעלקערונג. דאָס דאָזיקע געביט איז געווען ווי אַ וואולקאַן: גרייט יעדער וויילע אויסצוברעכן. דאָס איז סוף כל סוף געשען אין יאָר 1648, אין דעם אויפשטאַנד פון די קאָזאַקן אונטער דער אָנפירונג פון באָגדאַן כמעלניצקי. די אויפשטענדלער זיינען ניט געבליבן אייגזאָם אין זייער קאַמף; צו זיי זיינען צוגעשטאַנען די אונטערגעדריקטע פויערישע מאַסן, וואָס האָבן געחלומט אַראָפצוואַרפן פון זיך דעם שליאַכטישן יאָך. דער אויפשטאַנד האָט זיך באַלד געוואַלדיק פאַר־שפרייט, אַרומכאָפּנדיק אַלץ גרעסערע שטחים, באַוואויינטע דערהויפט דורך דער רוסיש־פּראַוואָסלאַווישער באָפעל־קערונג. אין קורצן נאָכן אויסברוך האָט דער אויפשטאַנד אַרומגענומען גאַנץ פאָלעסיע. שוין אין חודש סעפטעמבער דעם זעלבן יאָר (1648) איז פאַר די הילצערנע וועגט פון איר הויפּט שטאָט געשטאַנען אַן אָפּטיילונג קאָזאַקישע חילות מיטן פאָלקאָווניק נעבאָבאַ בראש, וואָס האָט אויפגעפאָדערט די שטאָט זיך אונטערצוגעבן.

מיט פּינסק האָט פאָלקאָווניק נעבאָבאַ נישט באַדאַרפט צו קעמפן. דאָס רוב פון זיין באָפעלקערונג, וואָס איז געווען רוסיש און פּראַוואָסלאַווish, האָט אין די קאָזאַקן געזען איר אויסלייזער און דעריבער האָט מען פאַר זיי ברייט געעפנט די טויערן פון שטאָט. נאָך אַ קורצן קאַמף, האָבן די קאָזאַקן אַרויסגעשטויסן פון דאָרט דעם פוילישן גאַרניזאָן און גלייך נאָכדעם האָבן זיי זיך צוזאַמען מיט די שטאָטלייט אַ נעם געטאָן צום „אינעווייניקסטן שונא". דער טייל פון דער יידישער באָפעלקערונג, וואָס האָט נישט באַוויזן צו דער צייט עוקר צו זיין, איז אומגעקומען פון דער קאָזאַקישער שוערד, איר האָב און גוטס איז צעשטערט און צערויבט געוואָרן. ניט בעסער איז געווען דער גורל פון די פאַרבליבענע קאַטוילן, בפרט פון קאַטולישן קלער. דערהויפּט צו די יעזואיטן האָבן די קאָזאַקן אויסגעלאָזן זייער גאַנצן צאָרן. מאָאָנטקעס זייערע האָט מען פאַרברענט און צערויבט, זייער מאָנאַסטיר האָבן די קאָזאַקן מיט שטורעם איינגענומען און אַלע וואָס האָבן זיך דאָרט אויסבאָהאַלטן, סיי גייסטלעכע, סיי וועלטלעכע, האָבן זיי ביז איינעם אויסגע־שאָכטן. די קאַטולישע טעמפּלען האָט מען אַלע אַן אויסנאַם אויסגעלייגט, זייערע אינעווייניקסטע אייניכטונגען צע־שמעטערט און די חפצים צעשלעפּט. אָפילו מתים האָט מען נישט געשאָנעוועט. פון די היללן אין די קלויסטערס האָט מען אַרויסגעשלעפּט רייכע טרונעס, אַראָפּגעריסן פון זיי זייער באָצירונג, אַרויסגעוואָרפן די מתים און אַראָפּגעצויגן פון זיי די בגדים. אַזוי האָבן די קאָזאַקן צוזאַמען מיט די שטאָטלייט און פויערים פון די אַרומיקע דערפער געהוליעט אין שטאָט גאַנצע צוויי וואָכן, ביז וואָנען עס איז אַהין דער־גאַנגען אַ ידיעה, אַז די פאָליאַקן גרייטן זיך אָפּצונעמען פּינסק. דעם 6טן אָקטאָבער (1648) איז צוגעטראָטן צו דער שטאָט אַן אָפּטיילונג פוילישע מיליטער אונטער דער אָנפי־רונג פון קאָמענדאַנט קאָמאַראָווסקי. די דאָזיקע אָפּטיילונג האָט זיך משמעות נישט געפילט בכוח אייגצונעמען די שטאָט און דעריבער האָט איר קאָמענדאַנט זיך געוועגדעט נאָך הילף קיין כאָמסק וואו עס איז געשטאַנען דאָס מיליטער פון ליטווישן פעלד־העטמאַן יאנוש ראדזיוויל. צווישן אַנדערע האָט קאָמאַראָווסקי געבעטן אים אַרויסצושיקן אַ גרויסן האָרמאַט. די געפּאָדערטע הילף איז אָנגעקומען אויף צו מאָרגנס און זיך אייניגעקוואטירט אין דאָרף אָכעוו,

באָגדאַן כמעלניצקי

אָנפירער פון קאָזאַקישן אויפשטאַנד אין יאָר 1648.

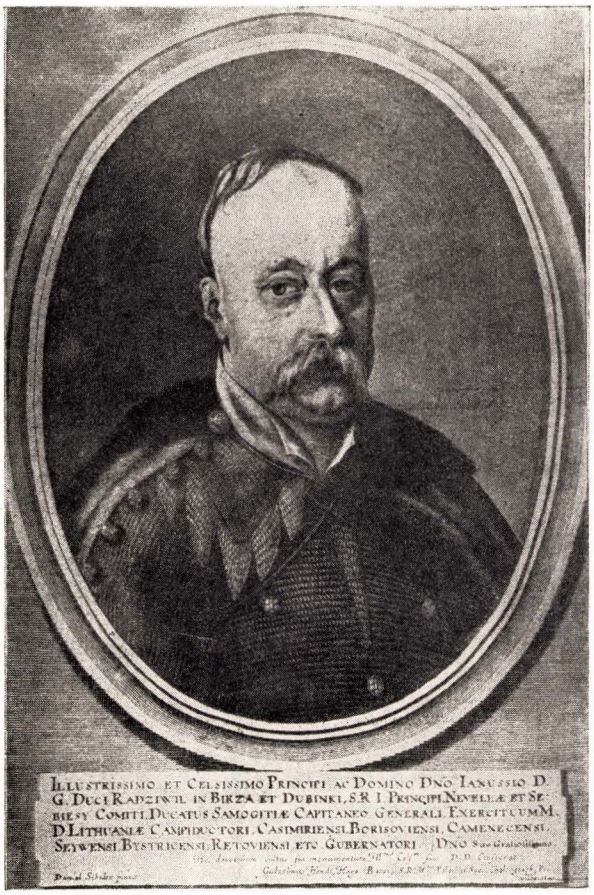
נישט וויים פון פּינסק. אָהין איז אויך אָנגעקומען דעם 8טן אָקטאָבער אַ שטאַרקע פוסגייער־אָפּטיילונג מיט 8 האָרמאַטן. אויפן אָנדערן טאָג באָגינען האָט דאָס גאַנצע מיליטער אַרויסגעמאַרשירט פון אָכעוו אין דער ריכטונג צו פּינסק. דערנענטערט זיך צו דער שטאָט, האָבן די פאָליאַקן גע־עפנט אַ שטאַרקן פייער פון אַלע האָרמאַטן. נאָך אַ צוויי שעהדיקער שיסעריי האָט דער אָנפירער פון פוילישן מיליטער אַרויסגעשיקט צו די שטאָט לייט צוויי שליחים מיט אַזאַ בריוו:

„מאַרשאַלעק לוקאש יעלסקי, פולקאָווניק פון פינסקער פאָוויאַט און וואָיט פון דער שטאָט פינסק.

„איך בין אייך מודיע, אַז עס האָט זיך קלאָר אַרויסגעוויזן, אַז איר האָט פאַרראַטן דעם שוין באַשטימטן קיניג*) אונדזער גנעדיקן האַר און די רעפובליק.**) איר האָט ספּעציעל צו זיך געראָפן די צעבונטעוועטע קאָזאַקן און זיי איבערגעגעבן אין טיפער קנעכטשאַפט די שטאָט און אַלע אירע זכיות. איר האָט אָפּגעטאָן פאַרשיידענע מעשים, וואָס זיינען עקלדיק פאַר גאָט און לייט און איר אַליין האָט געגעבן די אויפשטענדיקע קאָזאַקן אַ ביישפּיל צו אַל דאָס בייז: גאָטס טעמפּלען האָט איר צוזאַמען מיט זיי צעשטערט און שליאַכטישע הייזער זייט איר באָפאַלן. יעצט אַז גאָט האָט באַוויזן, אַז די חילות פון פּוילישן קיניגרייך, וואָס געפינען זיך אונטער דער אָנפירונג פון פירשט און העטמאַן פון ליטווישן גרויספירשטנטום***) זיינען מיט אַ גרויסן האַרמאָט אָנגעקומען קיין פינסק און וועלן מיט גאטס הילף איינעמען די שטאָט און אַלע אויפשטענדלער און פאַררעטער באַשטראָפן מיט פייער און שווערד — ווייל איך אַלס קריסט און אַלס וואָיט אייערער פאַרהיטן, אַז די אומשולדיקע פרויען און קינדער זאָלן נישט ליידן פון דער שטרענגער געראָכטיקייט.

„דעריבער האָב איך שטאַרק געבעטן דעם פאָלקאָוניק****) פון חילות און דאָס גאַנצע מיליטער, אַז עס זאָל אָפּגעהאַלטן ווערן די האָנט פון דער הייליקער גערעכטיקייט און אַז מען זאָל מיר געבן אַביסל צייט אייך צו וויסן טאָן, און אייך — איר זאָלט זיך באַדענקען וואָס איר זייט באַגאַנגען קעגן די מלכים,*****) די האַרן אייערע, כדי איר זאָלט קאָנען אָפּטרעטן פון פאַרראָט און מיט אייגעבויגענע קעפּ זיך וועגדן צום פאָלקאָוניק פון קיניג וואָס איז שוין באַשטימט געוואָרן מיט אַן אונטערטעניקער בקשה, אַז די אומשולדיקע זאָלן קאָנען געניסן פון אַביסל גוטהאַרציקייט. און אויב איר וועט דאָס נישט טאָן, וועט איר און אייערע קינדער און פרויען אין גיכן דערפילן די שטרענגע שטראָף פון דער געטלעכער געראָכטיקייט. געשריבן אין לאָגער אונטער פינסק דעם 9טן אָקטאָבער 1648. דער וואָס ווינטשט אייך גיך זיך צו באַדענקען און זיך אומקערן אויפן דרך הישר — לוקאַש יעלסקי".

די שטאָט האָט אָפּגעוואָרפן דעם דאָזיקן פאַרלאָנג און אויפגענומען דעם קאָמף. צו פאַרטיידיקן זי האָבן זיך געשטעלט אַלע איינוואוינער מיט פרויען און קינדער אַריינגענומען. מען האָט אַפּירגעשלעפּט שטייגער פון אונטער די בעדער, מען האָט אַרויסגעריסן קלעצער פון הייזער

העטמאַן יאַנוש ראַדזיוויל

האָט אין אָקטאָבער 1648 באַפרייט פינסק פון דער קאָזאַקן־באַלאַגערונג.

און דאָס אַלץ אַוועקגעפירט צו דער שטאָטישער וואָנט, כדי זי צו באַפעסטיקן. הינטער דער וואָנט האָבן זיך אויסגעשטעלט באַוואָפנטע מיט קאָסעס, פלעקענער און שטייגער די שטאָטלייט נעבן די קאָזאַקן. די לעצטע האָט די שטאָט צוגעזאָגט אין פאַל פון אַ נצחון אויסצוצאָלן 10,000 גילדן און יעדערן פון זיי צו 10 גילדן אַ חוץ פּעלצן, שטיוול און היטלען.

*) עס רעדט זיך דאָ וועגן קיניג יאַן קאָזשימיעזש (1648—1668), וואָס איז אויסגעווייילט געוואָרן נאָכן טויט פון זיין ברודער וולאַדיסלאָוו סלאָוו דעם 4טן אין יאָר 1648.

**) די פּוילישע מלוכה פלעגט די שליאַכטע פון זעכצנטן יאָרהונדערט אָנרופן „רעפּובליק" (רזשעטשפּאָספּאָליטאַ). זי איז טאַקע געווען אַ רעפּובליק, אָבער נאָר אַ שליאַכטישע, מחמת די דעה אין איר האָט געהאַט די שליאַכטע.

***) דאָס מיינט דעם שוין דערמאָנטן פירשט יאַנוש ראַדזיוויל.

****) מיליטערישער אָנפירער.

*****) עס וועלן דאָ געמיינט יאַן קאָזשימיעזש און וולאַדיסלאָוו דער 4טער, וויייל דער לעצטער איז געשטאָרבן בייַם סאַמע אָנהייב פון אויפשטאַנד.

דער קאַמף האָט זיך אָנגעהויבן. פון דער פוילישער זייט האָט מען געעפנט אַ געדיכט פייער און גלייכצייטיק אַרויסגעשיקט 120 דראַגאָנער אונטער דער אָנפירונג פון קאָמענדאַנט גאָנשעווסקי און 200 פוסגייער מיט פאָדלעוו־סקין בראש צו שטורעמען דעם סעוועראר טויער.*) אין דער זעלבער צייט האָבן צווויי אָפטיילונגען אולאנער מיטן פאָלקאָוויק יעלסקי אָן דער שפּיץ צוגעלאָזן אַ שטורעם צום גוט באַשיצטן טויער.**) די באַלאָגערטע האָבן דעם דאָפּלטן שטורעם נישט אויסגעהאַלטן און דאָס פוילישע מיליטער האָט זיך דורך בייַדע טויערן אַרייַנגעריסן אין שטאָט אַריין. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ מוראָדיקע שחיטה. די זיגער האָבן נישט געמאַכט קיין חילוק צווישן יונג און אַלט, קליין און גרויס: ווער עס איז זיי נאָר אונטערגע־קומען אונטער די הענט איז געפאַלן פון זייער שווערד. אַ טייל פון די באַלאָגערטע האָבן זיך פאַרשפּאַרט אין די הייזער און זיך העלדיש פאַרטיידיקט, עס האָט זיי אָבער גאָרנישט געהאָלפן. די פאָליאַקן האָבן אייניצקווייז אייַנגע־נומען די הייזער און זייערע פאַרטיידיקער אָן רחמנות אויסגעקוילעט. אַ גאַנצער מעת לעת (9—10 אָקטאָבער) האָט געדויערט דער פאָגראָם אויף די קאָזאַקן מיט זייערע פאַרבינדעטע. אין משך פון אַ גאַנצן טאָג און אַ גאַנצער נאַכט — לייענען מיר די כראָניק, וואָס באַשרייבט די דאָזיקע געשעעניש — „האָט די ריטערלעכע האָנט נישט אויפגעהערט צו אַרבעטן". אַ באַדייטנדיקע צאָל איינוואוי־נער, אַנטלויפנדיק פון דעם זיגערס נקמה, האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין צווויי שווימענדיקע מילן, וואָס זיינען גראָד דעמאָלט געשטאַנען אויף דער פּינא. זיי האָבן אָבער די מילן איבערגעפולט און זיינען צוזאַמען מיט זיי אַראָפּ צום דעק. דעם 10טן אָקטאָבער אין אָוונט האָבן די פאָליאַקן אייַנגענומען דעם שלאָס. אַ הייפל קאָזאַקן, וואָס האָבן זיך פון דאָרט אַרויסגעאַטאַקעוועט, זיינען אָוועק צום פולוואַרק פון פראָוואָסלאָוויש ביסקופּ נעבען דער פּינא, האָבנדיק בדעה זיך אַדורכצורייסן דורכן פויליש מיליטער. אָבער דאָ האָט אויף זיי געוואָרט אַ שטאַרקע אָפּטיילונג פון פויליש חיל, וואָס האָט זיי אומגעבראַכט ביז אייַנעם. בינו לבינו האָט אין דער שטאָט אויסגעבראַכן אַ שרפה, וואָס האָט געדויערט גאַנצע צווויי טעג (11טן—12טן אָק־טאָבער). עס זיינען דעמאָלט אָוועק מיטן רויך הונדערטער בנינים און צווישן זיי פיר קאַטוילישע און פּראָוואָסלאָווישע קלויסטערס צוזאַמען מיט די דערבייאיקע מאָנאַסטירן, 5 אוניאטישע קירכן און מן הסתם אויך די יידישע שול. בעת די פלאַמען פון דער שריפה האָבן העל באַלויכטן די ברענענדיקע שטאָט, האָט זיך איבער אירע גאַסן אַרויסגעלאָזן די דינגרשאַפט פון זיגרייכן מיליטער און געוריבט אַלץ וואָס האָט זיך נאָר געלאָזן. נאָכן אייַנלעשן די שריפה איז אויפן אָרט פון פינסק געבליבן אַ חורבה. די שטאָט איז געווען ווי אויסגעשטאָרבן, ווייל אַלע וואָס זיינען ניצול געווואָרן פון טויט, זיינען פון איר אַנטלאָפן, ווי פון אַ פּעסט. אָט אַזוי האָט אויסגעוויזן פינסק אין די לעצטע חדשים פון יאָר 1648.

די נאָענסטע יאָרן נאָך דער קאָטאַסטראָפע פון 1648 האָבן דער שטאָט געבראַכט איין אומגליק נאָכן אַנדערן. אין יאָר 1650 איז דאָרט אויסגעבראָכן אַ גרויסע שריפה, וואָס האָט אָפּגעמעקט די רעשטלעך, וואָס זיינען אַנטרונען געוואָרן מיט צווויי יאָר פריער. דעמאָלט איז אויך צווישן אַנדערע פאַרברענט געוואָרן דאָס ראָטהויז צוזאַמען מיטן שטאָטישן אַרכיוו, וואו עס האָבן זיך אויפגעהיט די שטאָ־טישע פריווילעגיעס. די שטאָט האָט נישט באַוויזן אָפּצוכאָפּן דעם אָטעם נאָכן סטיכישן אומגליק, ווי אין יאָר 1654 זיינען זיי פון דאָס־ניי באָפאַלן קאָזאַקן מיט די טאַטערן. אין שייכות דערמיט האָט זיך די שליאַכטע פון פינסקער פאָוויאַט געקלאָגט, אַז די טאַטערן פירן אַוועק אין געפאַנגנ־שאַפט די אָרטיקע באָפעלקערונג, פאַרברענען קלויסטערס און מאָכן חרוב פריצישע מאַניאָנטקעס. דאָס וואָס די טאַטערן לאָזן איבער, צערויבן די פויערים פון דער אַרומיקער געגנט. אין פינסק גופא — באַקלאָגט זיך די שליאַכטע — האָבן די קאָזאַקן צערויבט דעם יעזואיטישן מאָנאַסטיר, צעריסן זייַנע דאָקומענטן און פאַרברענט אַ סך הייזער.

דעם 5טן אָקטאָבער 1655 האָבן זיך די קאָזאַקן ווידער אַמאָל אַרייַנגעריסן אין שטאָט אַריין און זי אין גאַנצן אויסגעלייַדיקט. אין 2 טעג אַרום האָבן זיי מיט שטורעם אייַנגענומען דעם פינסקער שלאָס און אים אונטערגעצונדן מיט אַ רייַע קלויסטערס, מאָנאַסטירן און הייזער. בכלל האָבן די קאָזאַקן זיך געהאַלטן פאַר די אמתע בעלי בתים פון פינסק. אין יאָר 1656 האָט כמעלניצקי געשלאָסן אַן אָפּמאַך מיט דער שטאָט, צוזאָגנדיק זי צו באַשיצן אינ־איינעם מיטן גאַנצן פינסקער פאָוויאַט. אין דעם דאָזיקן אָפּמאַך זאָגט ער צווישן אַנדערע צו אויסצוראָטן „די אַנדערשגלויביקע סעקטעס און די אוניע, ווייל זיי האָבן אַנגעטאָן אַ סך שלעכטעס". גלייכצייטיק איז ער נוטה אַרויסצואוויזן זיין לייטזעליקייט לגבי „די גייסטלעכע, וואָס האָבן זיך איבערצייגט אין דער וואָרהייט און וואָס אַרויס־ווייזנדיק געהאָרכזאַמקייט דעם געזעצלעכן קיעווער מיטרא־פאָליט וועלן זיי געהעריק תשובה טאָן". אין יאָר 1658 איז אין פינסק ווידער אויסגעבראָכן אַ שריפה און אין 2 יאָר אַרום האָבן די נייַע „אפּוטרופּסים" אירע צוזאַמען מיט די טאַטערן ווידער „באַזוכט" די שטאָט און זי אַוועקגעלאָזן מיטן רויך.

אַדאַנק איר געאָגראַפישער לאָגע האָט פינסק נאָך די קאָזאַקישע מלחמות גיך אָנגעהויבן צו קומען צו זיך. ביסלעכווייז האָבן די צעלאָפענע איינוואוינער אָנגעהויבן זיך אומצוקערן אין דער חרובער שטאָט אַריין און איר ווידעראויפבוי איז אַוועק מיט אַ גיכן טעמפּ. אין דעם דאָזיקן ווידעראויפבוי־פּראָצעס איז די יידישע באָפעלקערונג

*) צפונדיקער טויער. סעוער — רוסיש: צפון.

**) די פאַרשטאָט מיטן דאָזיקן נאָמען (לישטשער פאַרשטאָט) איז מיט דער צייט אין גאַנצן אייַנגעשלונגען געוואָרן דורך דער שטאָט. דער אייניקער סימן וואָס איז נאָך איר פאַרבליבן איז דאָס קליינע וועלדל פאָוע דער פּינע וואָס די פינסקער יידן רופן עס נאָך ביז היינטיקן טאָג אַן „לישטשער וואַלד".

נישט געבליבן הינטערשטעליק. דאָס יידישע פערטל איז געוואָקסן ווי אויף הייוון, זיינע איינוואוינער האָבן זיך אייליק אומגעקערט צו זייערע אַמאָליקע פּאָזיציעס אין ווירטשאָפטלעכן לעבן. דאָס האָט אָבער אַרויסגערופן אַ ווידערשטאַנד מצד דעם שטאָטישן פּאטריציאַט, וואָס האָט אויף זיך כלומרשט געזומען די ראָלע פון פאָרטיידיקער פון דער אָרעמער ניט־יידישער באָפעלקערונג. אָזוי, למשל, האָט דער פּינסקער מאָגיסטראַט, וואָס האָט פּרעזענטירט דעם נאָר וואָס אַנגערופענעם געזעלשאַפטלעכן קלאַס, אין אַ שריפט פון 1tן אויגוסט 1669 אַנגעקלאָגט די יידן, אַז זיי האָבן זיך צוגענומען אַ דריט־חלק פון אַלע שטאָטישע ארענדעס, וואָס איז זיי כלומרשט קיינמאָל נישט געקומען, און זיי פירן אַן קאָנקורענץ מיט די שטאָטלייט אין האַנדל פון משקאות און מאָכן זיי אַן גרויסע שאָדנס דורך דעם, וואָס זיי האָבן אויסגעבויט אין שטאָט עטלעכע צענדליק שענקהייזער, אַז זיי האָבן זיך איינגעקויפט שטאָטישע פלעצער און בויען אויף זיי, אַן דעם וויסן פון מאָגיסטראַט, הייזער, קראָמען און ביידלעך אין סאָמע מאַרק, אין די גאָסן און נעבן דער שול זייערער און בכלל אויף אַלע ערטער, וואו עס געפעלט זיי נאָר. די יידן — וועלט געזאָגט אין דער אָנקלאָגע — טרייבן בראָנפן, מעד און ביר און פאָרקויפן דאָס אין זייערע הייזער און אויף די גאַסן, נישט צאָלנדיק קיין שטאָטישע שטייערן נישט פון די הייזער זייערע און נישט פון דעם דאָזיקן האַנדל. חוץ דעם טרייבן זיי אויך אום זונטיק און אין די חגאות בראָנפן און צעפירן אים איבער שטעט און שטעטלעך, קויפן איבער אויף די גאָסן ביי די פּויערים תבואה, נישט אַרויפלאָזנדיק זיי אויפן מאַרק, פון וואָס עס שאָפט זיך אַ יקרות אויף דעם דאָזיקן פּראָדוקט. זיי באָנוצן זיך נישט — האָט זיך געקלאָגט דער מאָגיסטראַט — מיט דער אָפּיציעלער שטאָטישער וואָג, נייערט מיט זייערע אייגענע פּריוואָטע וואָגן און מאָסן, וואָס דערמיט ברענגען זיי אַ גרויסן היזק אָרעמע קריסטן. אויך ווערן די שטאָטלייט פאָראָרעמט דורך דעם, וואָס זיי מוזן געבן סטאָנציעס פאַר זעלנער, פון וואָס די יידן דרייען זיך אַרויס. דאָס ברענגט דערצו, אַז די פאָראָרעמטע שטאָטלייט מוזן פאָרקויפן זייערע הייזער צו יידן. דער שאָדן דערפון זאָל, לויט דער אויסרעכענונג פון מאָגיסטראַט, באָטרעפן 30,000 פּוילישע גילדן.

פון די דאָזיקע באָשולדיקונגען האָבן זיך די יידן געקאָנט לייכט רייניואָשן. נאָך דעם 30טן מאי 1659 האָט דער קיניג יאָן קאזימיר אַרייגעשיקט דעם פּינסקער מאָגיסטראַט אַ בריוו מיט אַן אויפפאָדערונג אָפּצוהיטן די רעכט פון דער יידישער באָפעלקערונג. אין דעם דאָזיקן „בריוו" זוערט געזאָגט, אַז אויפן סמך פון די עקזיסטירנדיקע אָפּמאָכן מיטן מאָגיסטראַט האָבן די יידן דאָס רעכט זיך צו באָטיילן אין איין דריטל פון אַלע שטאָטישע הכנסות, און דעריבער דאַרפן זיי אין פּראָפּאָרציע נעמען אַן אנטייל אין די שטאָטישע הוצאות. בעת מלחמה, ווען מיליטער גייט פאָרבי די שטאָט, זיינען די יידן פריי פון צו געבן סטאָנציעס פאַר זעלנער, חוץ פון געוויסע פונקציעס לטובת די ראָטמייסטערס און אָנפירער פון מיליטערישע אָפּטיילונגען. נישט געקוקט דערויף — ווערט דאָרט ווייטער געזאָגט — צווינגט די שטאָט די יידן צו צאָלן אַ העלפט פון אַלע שטייערן ווי אויך אַ העלפט פון די הוצאות, וואָס זיינען פאָרבונדן מיטן באָזוך פון שליאָכטישע דעפּוטאַטן, דערצו קוואָרטירט מען נאָך איין די לעצטע אין יידישע הייזער. די דאָזיקע נישט רעכטלעכע האַנדלונג פון מאָגיסטראָט לגבי די יידן טאָדלט דער קיניג און פאָרבאָט דאָס שטרענג אויף להבא.

אויך אָנדערע פאָרוואורפן פון ווירטשאָפטלעכן כאָראַקטער האָבן די יידן געקאָנט לייכט אָפּשלאָגן, מחמת אין פּינסק זיינען נישט געווען גילטיק קיין געזעצן וואָס זאָלן באָגרענעצן די ווירטשאָפטלעכע פרייהייט פון דער יידישער באָפעלקערונג — אדרבא, יידן האָבן אויפגעוואָרפן דעם מאָגיסטראָט, אַז ער ברעכט זייערע פריווילעגיעס און טוט זיי, די יידן הייסט עס, אַן גרויסע שאָדנס, וואָס באָטרעפן 15,000 פּוילישע גילדן.

דער מאָגיסטראָט האָט אָבער נישט אויפגעגעבן דעם קאָמף קעגן די יידן. פון זיין אַרסענאָל האָט ער אַרויסגעצויגן „אַרגומענטן" פון אַן אָנדער מין, כדי מיט זיי צו שלאָגן די „נישט־גלויביקע". ער איז נעמלעך אַרויס מיט אַ באָשולדיקונג, אַז אין יאָר 1648 האָבן די יידן פאָררָאטן דעם קיניג, די פּאָנעס און די מלוכה, באשר זיי האָבן כלומרשט געפירט מיטן שונא אונטערהאַנדלונגען וועגן אָנערקענען אים, און בשעת דער שונא האָט ביי די שטאָט־לייט צוגענומען זייער האָב און גוטס, זיינען די יידן מיט זייער פאָרמעגן אַרויס פון שטאָט נישט געירט. דערצו נאָך האָבן די יידן נאָכן אומקערן זיך נאָך דער שריפה אין שטאָט אַריין פאָרכאָפט פּלעצער ביי די שטאָטלייט.

אויף די דאָזיקע פאָרוואורפן האָבן די יידן געענטפערט, אַז פון די קאָזאַקן זיינען זיי אויסגעשטאָנען „די גרעסטע און אומבאָשרייבלעכע יסורים און מאָרדן... נישט אַן ערך מער ווי אָנדערע פעלקער..." אַז זייער גאַנץ פאָרמעגן האָט דער שונא פאָרברענט צוזאָמען מיט זייער שול און מיט אַלע דאָקומענטן זייערע, און בכן איז די באָשולדיקונג פון מאָגיסטראָט נישט מער ווי אַן אויסגעטראַכטער בילבול.

דערמיט האָט זיך אָבער דער קאָנפליקט נישט געענדיקט. דער מאָגיסטראָט האָט נאָר געזוכט אַן אויסרייד, ווי אַזוי אָנצופאָלן אויף יידן. אויף דעם איז אים נישט אויסגעקומען לאָנג צו ווארטן. אין דער געגנט פון יידישן בית עולם*) איז אָמאָל געווען, ווי מען קאָן משער זיין, אַ קריסטלעכער צווינטער און פון לאָנג נישט קיין געגנוצטער און אין דער צווייטער העלפט זיבעצטן יאָר־

*) דאָס איז דער היינטיקער בית־עולם, וואָס געפינט זיך אין סאָמע צענטער פון שטאָט אויף זאָוואָלנע גאַס און וואָס מען האָט אים אויפגעהערט צו נוצן אין אָנהייב נייַנצנטן יאָרהונדערט. די ייִנגסטע מצבה, וואָס דער שרייבער פון דידאָזיקע שורות האָט דאָרט געזען, שטאָמט פון יאָר 1808. דער בית־עולם איז שרעקלעך פאָר־וואָרלאָזט און עס הענגט איבער אים די סכנה, אַז די שטאָטישע פארוואַלטונג זאָל אים צונעמען אויף שטאָטישע צוועקן.

הונדערט שוין אַ פאַרגעסענער. האָט דער מאָגיסטראַט אָנגעקלאָגט די יידן אין אָרטיקן גראָד געריכט (קרימינאַל געריכט), אַז זיי פראָפאַנירן דעם קריסטלעכן בית עולם. ווי אַן ענטפער דערויף האָט דער באַשולדיקטער צד אָנגע־ געבן אַ פראָטעסט (26טן סעפטעמבער 1669) קעגן מאַגי־ סטראַט פאַר אויסטראַכטן נישט געשטויגענע און נישט געפלויגענע זאַכן. אַ בילבול איז — ווערט דאָרט געזאָגט — די באַהויפטונג פון מאָגיסטראַט, אַז די יידן האָבן נעבן זייער בית עולם געמאַכט אַן ערד־אָנשיט און דורכדעם איבערגעפירט די דערבייאיקע וועגן, גאָסן און פלעצער, אַז זיי האָבן אויפן קריסטלעכן בית עולם צונויפגעזאַמלט „אש פון מענטשלעכע קערפערס פון קריסטן" און אים מבייש געווען, אַז זיי האָבן זיך צוגענומען היפשע ערד־ שטחים פון שטאָטישן ערד־אָנשיט און פון די דערנעבנדיקע גאָסן און פירן פון דאָרט אָרויס שטילערהייט זשוויר אויף צו פאַרריכטן די שול זייערע מיט די קראָמען. והא ראיה, אַז נאָך דער לעצטער שריפה (1660) שטייט די שול מיט די קראָמען נאָך נישט געריכט. נישט אמת איז — לייענען מיר ווייטער אין דעם דאָזיקן פראָטעסט — די באַשולדיקונג פון מאָגיסטראַט, אַז די יידן האָבן אָנגעריכט דאָס אָרט, וואו עס שטייט דער קריץ וואָס די יעזואיטן האָבן אים אַוועקגעשטעלט, אַז יידן האָבן פון די פלעצער ביים ברעג פון טייך סטרומען אַרויסגעפירט עטלעכע טויזנט וואָגנס ברעטער אויף אויפצושטעלן פאַרקאַנעס, אַז זיי האָבן דאָרט באַשעדיקט פיש־נעצן און צעטראַטן לאָנקעס דורכן אַרויפ־ פירן אַהין זייערע פערד. עס שטימט אויך נישט מיט דער ווירקלעכקייט, האָבן זיך די יידן פאַרטיידיקט, די טענה פון מאָגיסטראַט, אַז זיי האָבן כלומרש געגרינדעט ביי דער שול אַ מאַרק, וואו עס קומען פאַר ירידים, ווייל אַ סך הכל שטייען דאָרט ווי אַמאָל צוויי ביז דריי יידענעס, וואָס פאַרקויפן בייגל אָדער ברויט. אָבער דאָס זעלבע טוט אויך אַ גרעסערע צאָל קריסטלעכע פרויען און דערצו נאָך מיט דער דערלויבעניש פון דעם בירגערמייסטער.

דער קאַמף קעגן די יידן האָט אויך ווייטער נישט אויפגעהערט. דער מאָגיסטראַט פלעגט אויסנוצן יעדער גלעגנהייט, כדי אָנצופאַלן אויף זיי. אַזוי, למשל, האָט ער דעם 5טן מערץ 1679 אָנגעקלאָגט די יידן, אַז זיי האָבן אָפּגעקויפט ביי די שטאָטלייט עטלעכע צענדליק הייזער אין דער מאָגיסטראַטישער יוריסדיקציע (גבול) און ווילן כלמרשט נישט צאָלן קיין מלוכהשן שטייער וואָס ווערט אָנגערופן „פאַדימנע", און דעריבער מוז דעם דאָזיקן שטייער צאָלן פאַר זיי דער מאָגיסטראַט. דער דאָזיקער „אַרגומענט" האָט געזאָלט באַקרעפטיקן די טענה פון מאָגיסטראַט, אַז די יידן זיינען פאַר דער שטאָט אַ שעדלעכער עלעמענט...

די צווייטע העלפט פון זיבעצטן יאָרהונדערט שטייט, ווי אין גאַנץ ליטע, אויך אין פינסק אונטערן צייכן פון פאַרשטאַרקטן קאַמף קעגן דער יידישער שטאָטישער באַ־ פעלקערונג, קעגן איר העגעמאָניע אין ווירטשאַפטלעכן לעבן. ערשט דער אויסבראָך פון בירגער־קריג אין ליטע און גלייך נאָכדעם די שוועדישע אינוואַזיע האָבן אויף אַ גרויסער צייט אַראָפּגענומען „די יידישע פראָבלעם" פון סדר היום.

אומגעריכטערהייט זיינען די שוועדן, דעם 5טן מאַי 1706, אונטער דער פערזענלעכער אָנפירונג פון קאַרל דעם 12טן אַריין קיין פינסק. נישט פינסק איז געווען זייער הויפט־ציל, פון דאָנען האָבן זיי געוואָלט אַרײַנדרינגען קיין וואָלין, אָבער איבער די זומפן איז זיי אויסגעקומען בלית־ברירה אויפצוהאַלטן זיך אין דער הויפט־שטאָט פון פאָלעסיע עטלעכע וואָכן. ביז וואָס, האָט קאַרל באָפוילן וואָס גיכער צו פאַרריכטן די וועגן און אויפצושטעלן אין פאַרשיידענע ערטער בריקן, כדי זיין מיליטער זאָל קאָנען דורכמאַרשירן. פינסק האָט זיך די שוועדן אויסגעוויזן פאַר אַ גאָנץ גרויסער און שיינער שטאָט. לויט די ידיעות וואָס זיי האָבן אונדז איבערגעלאָזן, איז איר באַפעלקערונג געווען פאַרשיידנארטיק מיט אַ באַדייטנדיקער איבערוואָג פון רוסיש־פראַוואָסלאַווישן עלעמענט. ווי די גרעסטע און חשובסטע אינסטיטוציעס באַציכענען די שוועדן די יעזו־ איטישע קאָלעגיע (לערן־אנשטאלט) און די יעזואיטישע אפטייק, וואָס ברענגט גרויס נוצן דער גאַנצער סביבה. די שוועדן האָבן אויך פאַרצייכנט די היפשע אַנטוויקלונג פון האַנדל אין פינסק, וואָס איר גרויסע פעל־פאַבריק האָט דעמאָלט געשמט אין גאַנצן לאַנד.

פון פינסק האָט קאַרל דער 12טער אונטערגענומען אַ מארש קיין צפון אייננעמענדיק די שטעטלעך קלעצק, נעסוויזש און סלוצק. פון ז׳ארט האָט ער זיך אומגעקערט קיין פינסק, וואָס ער האָט צוזאַמען מיט זיינע חילות פאַר־ לאָזט דעם 3טן יוני 1706, אויפרייסנדיק פריער דעם פאַלאַץ פון זיין קעגנער, פירשט ווישנעווצקי, און פאַרברענענדיק די פאַרשטאָט, וואָס האָט צו אים באַלאָנגט.

די שוועדישע אָקופאַציע, הגם זי האָט נישט לאַנג געדויערט, האָט חרוב געמאַכט די שטאָט. אין משך פון עטלעכע וואָכן האָבן די אָקופאַנטן זי באַווײַזן אויסצונאַגן דורך פאַרשיידענע אָפּצאָלן און דורך אומצאָליקע קאָנטרי־ בוציעס און רעקווויזיציעס. דער פאַרמעגלעכער טייל פון דער באַפעלקערונג איז זיך צעלאָפן אויס מורא פאַר רע־ פרעסיעס, די אַרעמקייט האָט צעטריבן דער הונגער, וואָס איז דעמאָלט אויסגעבראָכן. די אָקופאַציע האָט אַזוי ווייט פאַרקלענערט די צאָל פון דער באַפעלקערונג, אַז נאָכן אָפּטרעטן פון די שוועדן האָבן אַ לאַנגע צייט נישט פונק־ ציאָנירט די שטאָטישע געריכטן (מאגדעבורגער געריכט); עס איז נישט געווען ווער עס זאָל זיך משפטן און וועמען צו משפטן. און אויב פינסק איז נאָך דער אינוואזיע גיך צו זיך געקומען, האָט זי עס קודם כל צו פאַרדאַנקען איר אויסנאַמלעך גינציקער לאָגע ווי אַ האַנדלס צענטער.

אין דער ערשטער העלפט פון אַכצנטן יאָרהונדערט וואָקסט זיך פינסק היפש פונאַנדער. דערהויפט וואָקסט אויס איינע פון אירע פאַרשטעט: קאַרלין. דער דאָזיקער נאָמען שטאַמט פון איינעם פון אירע בעלי בתים, דעם ליטווישן מאַרשאַלעק יאָן קאַרל דאָלסקי, וואָס האָט אין יענער געגנט זיך אויפגעבויט אין יאָר 1692 אַ הויף. אגב האָט דער

דאָזיקער הויף נישט געהאַט קיין אַריכת ימים, מחמת פֿאַרן פֿאַרלאָזן די שטאָט האָבן אים די שוועדן אויפגעריסן. נאָך דער אינוואַזיע האָט זיך קאַרלין באַזונדערס שטאַרק צע־וואַקסן. מיטגעווירקט דערצו האָבן אין אַ גרויסער מאָס די יידן פון דער דערבייאיקער פּינסק. לכתחילה האָבן דאָרט קיין יידן ניט געוואוינט, אָבער מיט דער צייט האָבן זיי זיך איבער סיבות, וואָס מיר וועלן זיך באַמיען וווייטער אויפצוקלערן, אָנגעהויבן מאַסנווייז זיך באַזעצן דאָרט און אָפּילו געגרינדעט אַן אייגענע קהלה מיט אַ שול און בית־עולם.

אַ בילד פון ירידה און אונטערגאַנג שטעלן מיט זיך פֿאָר די יידישע מאַסן אין פּוילן אין מיטן אַכצנטן יאָר־הונדערט. די אָפּטע און לאַנג דויערנדע מלחמות מיט זייערע שרעקלעכע רעזולטאַטן האָבן צעשטערט זייער עקאָנאָמישן קיום און זיי אַריינגעשליידערט אין אָפּגרונט פון נויט און דלות. די קהילות זיינען געווען אומגעהייער פֿאַרחובעט ביי פֿאַרשיידענע קרעדיטאָרן, דערהויפּט ביי די מאָנאַכן־אָרדנס, וואָס זיינען צו יענער צייט געווען כמעט די איינציקע אייגנטימער פון פּינאָנץ־קאַפּיטאַל. די קהילה פֿאָרוואָלטונג איז נישט געווען ביכולת אויסצופֿרעסן פון דער פֿאַראַרעמ־טער באַפֿעלקערונג די נייטיקע געלט אויף צו דעקן די הוצאות פון קהל. דער לעצטער איז געשטאַנען פֿאָר אַן אומפֿאַרמיידלעכן באַנקראָט. מען קאָן מיט דער גאַנצער זיכערקייט באַהויפּטן, אַז אין ליטע איז צו יענער צייט נישט געווען קיין איין קהילה פריי פון חובות, קיין אויסנאָם פון כלל איז אויך נישט געווען פּינסק. די חובות פון דער פּינסקער קהילה האָבן אין יאָר 1766 באַטראָפֿן 309,140 גילדן. אַזאַ ריזיקע סומע איז שולדיק געווען אַ ישוב, וואָס האָט געציילט סך הכל 1277 נפשות (לויט בערשאַדסקיס „ליטאָווסקיע יעוורעאי") און וואָס די יערלעכע הכנסה פון זיין קהילה האָט באַטראָפֿן 37,500 גילדן. צו דעם אַלעמען זיינען יאָר יערלעך געווואקסן די מלוכהשע שטייערן, וואָס אונטער זייער משא האָט געקרעכצט די יידישע באַפֿעל־קערונג. אָבער נישט אַלע אירע קלאָסן האָבן אין דער זעלבער מאָס געטראָגן אויף זיך דעם שווערן יאָך. גראָד אין יענע צייטן איז זיך פֿאַרלאָפֿן אַ געשעענישׂ, וואָס האָט מעגלעך געמאַכט אַראָפּצואַרפן די משא פון די אָנגע־שוואָלענע קהילהשע שטייערן איין איינציקן קלאָס פון פּינסקער יידישער באַפֿעלקערונג — די גבירים. גראָד צו יענער צייט האָט דער פּינסקער סטאָראָסטע דאָלסקי אַרויסבאַקומען אַ קיניגלעכע פּריווילעגיע, וואָס האָט אנערקענט די פֿאַרשטאָט קאַרלין פֿאָר זיין פּריוואָטן אייגנטום. די יידישע גבירים האָבן גלייך אויסגענוצט די דאָזיקע געלעגנהייט און מיט דער הסכמה פון נייעם בעל־הבית זיך אָנגעהויבן מאַסנווייז צו באַזעצן אין קאַרלין. לכתחילה האָבן די נייע קאַרלינער תושבים זיך באַצוויגן לאַיאָל צו דער פּינסקער קהילה; געצאָלט דעם קהילה שטייער און פֿראָצענטער פון די קהלשע חובות, פֿראָפֿאָר־ציאָנעל צו זייער צאָל. דאָס האָט געדויערט כל זמן זיי האָבן געמוזט אָנקומען צו פּינסק, כדי צו באַפרידיקן זייערע רעליגיעזע הצטרכותן. אָבער ווי נאָר זיי האָבן אויפגעבויט אַן אייגענע שול און איינגעפּירט אַן אייגענעם בית עולם, האָבן זיי, מיט דער אונטערשטיצונג פון פּריץ, זיך אָפּגע־זאָגט פון יעדער מין אָפּצאָל לטובת דער פּינסקער קהילה. די פּינסקער יידן האָבן אויפגעהויבן אַ ויצעקו, עס האָט זיי אָבער גאָרנישט געהאָלפֿן. די מאַכטהאָבער האָבן זיך געשטעלט אויפן צד פון די רייכע, און קאַרלין האָט זיך סוף כל סוף אָפּגעטיילט פון פּינסק, בילדנדיק אַ באַזונדערע קהילה.*) די פּינסקער האָבן דאָס קיינמאָל נישט געקאָנט מוחל זיין די קאַרלינער, און די מחלוקות וואָס זיינען דעמאָלט אויסגעבראָכן האָבן אָנגעהאַלטן, איבערגייענדיק בירושה פון דור צו דור אַש ביז די נייעסטע צייטן.**)

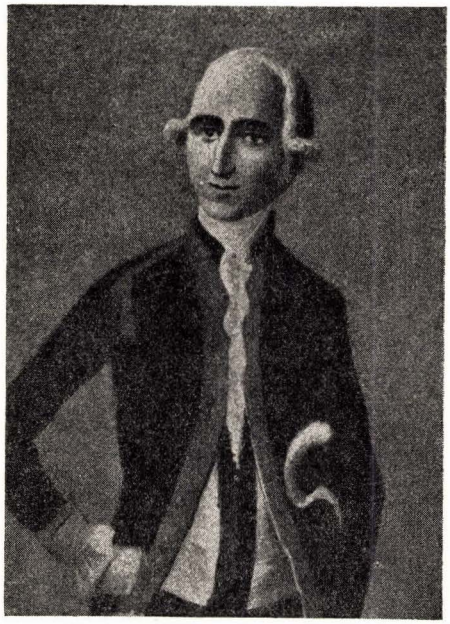
אין דער צווייטער העלפט פון אַכצנטן יאָרהונדערט קומט פֿאָר אין פּינסק אַן אויפלעבונג אַ דאַנק די קאָלאָני־זאַציע־אַרבעטן אין פֿאָלעסיע, וואָס זיינען אונטערגענומען געוואָרן דורכן ליטווישן העטמאַן קאזימיעזש אָגינסקי און דורכן פּינסקער פּאָדסטאַראָסטע מאַטעאוש בוטרימ־וויטש.***) עטלעכע טויזנט מענטשן זיינען באַשעפטיקט געוואָרן ביים רעגולירן די פֿאָלעסיער טייכן און ביים אויס־גראָבן קאַנאַלן. דער קיניג סטאַניסלאַוו אויגוסט (1764—1795) וואָס האָט באַזונדערס הויך געשאַצט די דאָזיקע אַרבעטן איז ספּעציעל געקומען אין יאָר 1784 קיין פּינסק, כדי זיך מיט זיי צו באַקענען. אָנגעקומען איז ער מיט דער פּינא אויף רייך באַפּוצטע שיפלעך אין דער באַגלייטונג פון זיין גלאַנציקער סוויטע און פון דער אָרטיקער אין יום־טובדיקע בגדים אויסגעפּוצטער שליאַכטע. אין פּינסק איז ער איינגעשטאַנען אין דער יעזואיטישער קאָלעגיע אין ספּעציעל פֿאָר אים צוגעגרייטע אַפּאַרטמענטן, פון וואָנען עס האָט זיך פֿאַנאַנדערגעשפּרייט אַ הערלעכער אויסבליק

*) די דאָזיקע ידיעות שעפּן מיר פון זייער אַ טשיקאַווֹן דאָקו־מענט פון ווילנער מלוכהשן אַרכיוו פון אַלטע אַקטן (נומער 12,360, זייט 384־385) דאָס איז אַ פּראָטעסט וואָס די פּינסקער קהילה האָט אַרייַנגעטראָגן אין די ביכער פון פּינסקער גראָד־געריכט קעגן קאָר־לינער יידן דעם 6טן אויגוסט 1756. אין דעם דאָזיקן פּראָטעסט ווערט באריכות געשילדערט די סיבה פון קאָנפליקט פון ביידע ישובים אין זיין פֿאַרלויף. צום באַדויערן איז איין זייט פון די דריי זייטן וואָס פֿאַרנעמט דער דאָזיקער פּראָטעסט אַרויסגעריסן פון געהיימען פּאַסציקל, דערפֿאָר זיינען פֿאַרפֿאַלן געגאַנגען אַ סך וויכטיקע פּרטים וועגן די דאָזיקע מחלוקות.

**) נאָך היינט, הגם ביידע ישובים האָבן זיך צונויפגעגאָסן, און עס איז שוין פון לאַנג אָפּגעמעקט די אויסנווייניקסטע מחיצות צווישן זיי, וויסן די פּינסקער יידן צו דערציילן טשיקאַווע מעשות וועגן דעם אַנטאַגאָניזם צווישן ביידע קיבוצים. די קאַרלינער פלעגן האַלטן זיך פֿאָר מיוחסים און וואויל־לערנער, און די פּינסקער — פֿאָר פּראָסטאַקעס און עם־הארצים. ביי די פּינסקער, אַנקעגן, פלעגן די קאַרלינער אָנגיין פֿאָר פּוילערס און פּרעסערס. נאָך ביז היינט איז פֿאָפּולער אין פּינסק דאָס ווערטל, אַז „קאַרלינער האָבן ליב גוט צו עסן און לאַנג צו שלאָפן". די קאַרלינער ווערן אויך געפּופן — „קאַרלינער פּרעסערס".

***) בוטרימאָוויטש האָט זיך אַלס סיים דעפּוטאַט קונה שם געווען מיט זיינע ליבעראַלע אַרויסטרעטונגען אין דער יידן פּראָגע אויפּן „פּיריאַריקן סיים" (1788—1792).

אויף דער אַרומיקער געגנט. שעהנוויז פלעגט דער לעצטער פּוילישער קיניג שטיין ביי די פענסטער פון זיין וואוינונג און באַטראַכטן די וואונדערבאַרע פּאַנאָראַמע, ווי ער וואָלט פּאַרגעפילט, אַז צום לעצטן מאָל באַקוקט ער דאָס סאַמע

מאַטעאוש בוטרימאָוויטש
פּינסקער פֿאַדסטאַראָסטע, פּאַרגעלייגט ליבעראַלע רעפֿאָרם־פּלענער פּאַר יידן אויפן פּוילישן „פּירייריקן סיים" (1788—1792).

עקזאָטישע ווינקל פון זיין מדינה... אין 9 יאָר אַרום איז פּינסק דורך דער צווייטער חלוקה פון פּוילן (1793) איבער־געגאַנגען צו רוסלאַנד.

ווי אַזוי האָט פּינסק אויסגעווויזן אין יענער תקופה, ווען דער פּאַרמאָגן מיר צוויי שילדערונגען פון יאָר 1787. אָט וואָס עס ווערט געזאָגט אין איינער פון זיי:

די געאָגראַפישע לאָגע פון דער שטאָט איז פּאַר איר גינציק סיי אין ווירטשאַפטלעכן, סיי אין עסטעטישן זינען. פון איין זייט שטאָט ציט זיך אויף עטלעכע מייל אַ פלאַכ־לאַנד, פון דער צווייטער — שאָפן די פּאַרשיידענע טייכן אַרום פּינסק אַן אויסגוס ענלעך צו אַ ים. מחמת איר לאַגע האָט די שטאָט אַ גרויסן צופיר פון פּראָדוקטן צו וואָלוועלע פּריייז אין גאַנץ פּאָלעסיע און וואַלין, ווי דאָס איז שווער צו טרעפן אַנדערשוואו, חוץ אין אוקראינע.

די רואינירטע שטאָט הויבט אָן פּאַנאַנדערצובויען זיך אַ דאַנק דער איניציאַטיווע פון פּינסקער פּאָדסטאַראָסטע בוטרימאָוויטש, וואָס כדי צו געבן אַ ביישפּיל, האָט ער אויף זיין אייגענעם חשבון אויסגעבויט אַ פּאַלאַץ וואָס דאַרף באַשיינען די שטאָט. עס איז צו דערוואַרטן — שרייבט דער מחבר — אַז דער מצב פון דער שטאָט וועט בעסער ווערן, מחמת זי גענפינט זיך אויפן וואַסער־וועג וואו עס גייט דער טראנזיט־האַנדל פון באַלטישן צום שוואַרצן ים. שוין איצט קומען דאָ אָן פּאַרשידענע שיפן פון טשערנאָביל און קיעוו מיט כלערליי סחורות, ווי זייף, תבואה, א. אַ. וו.

דער צווייטער באַשרייבער פון פּינסק זעט די סיבה פון דער געפּאַלנקייט פון דער שטאָט אין דער פילצאָליקער יידישער באַפעלקערונג, הגם ער לייקנט נישט, אַז פּינסק איז חרוב געווארן קודם כל איבער די קאָזאַקישע און שוועדישע אָנפאַלן ווי אויך איבער די אָפטע שריפות. מיטן באַגרענעצן רעכט פון דער יידישער באַפעלקערונג וואָלט געקומען די אויפריכטונג פון דער שטאָט — האַלט דער יידנפיינטלעכער מחבר. — דער האַנדל וואָלט אויפגעבליט, די מלאכה וואָלט געוואָקסן, וואָס אַזוי ליגט זי כמעט אויס־שליסלעך אין יידישע הענט.

די „רעכט" פון דער אַזוי רעכטלאָזער יידישער באַפעל־קערונג האָט מען נישט באַגרענעצט, און די ישועה איז נישט געקומען. אָקעגן איז אין יאָר 1799 אויסגעבראָכן אַ שריפה, וואָס האָט ממש אָפּגעמעקט די שטאָט, נישט לאָזנדיק קיין זכר פון דער אַמאָליקער פּוילישער פּינסק.

ערשטער טייל

אין די צייטן פון אַמאַליקן פוילן (1506-1793)

קאַפּיטל איינס

אין דער עלטסטער תקופה (1506-1569)

1) ווען איז אויפגעקומען דער יידישער יישוב אין פּינסק?

פּינסק יחוסט זיך מיט איר טיפן עלטער. ווען איר פּרעגט ביי אַ ליאַדע פּינסקער תושב וועגן דער אַלטקייט פון זיין שטאָט, באַקומט איר געווייניקטלעך אַ סטערעאָטיפּישע תשובה, אַז פּינסק איז שוין אַלט טויזנט יאָר. די דאָזיקע טויזנטיאָריקע פאַרגאַנגענהייט זאָל זיין שייך נישט נאָר דעם גויישן פּינסק, נייערט אויך דעם יידישן, ווי דאָס ווילן די אָנהענגער פון פּינסקער אַלטקייט. ווי אַ ראיה דערויף האָבן די פּינסקער יידן ליב זיך צו פאַררופן אויף דער שטאָט־שול, וואָס זאָל זיין כמעט אין איין עלטער מיט דער שטאָט גופא. אַנדערע ווידער, וואָס ווילן נישט, מען זאָל זיי גלייבן אויפן וואָרט און וואָס האַלטן מער פון דאָקומענטאַלע באַווייזן, ווייזן אַן אויף אַ מצבה אויפן אַלטן בית־עולם, וואָס זאָל שטאַמען פון 14טן יאָרהונדערט. אָבער ביי אַן אויפמערקזאַמען באַזוכער רופט אַרויס אַ חשד די דאָזע אויף דער דאָזיקער מצבה. קודם כל איז די מצבה טיף אינגעזונקען אין דער ערד און עס לאָזט זיך נישט געניט איבערלייענען איר אויפשריפט. כמעט יעדער באַזוכער לייענט זי אַנדערש. דאָס נעמט זיך דערפון, וואָס אַ טייל אותיות זיינען מיט דער צייט אין גאַנצן אָפּגעווישט געוואָרן און אַ טייל זיינען אַזוי אויסגעקרימט, אַז מען קאָן זיי צוליב דער ענלעכקייט פון געוויסע אותיות אין יידישן אלף־בית לייענען ווי מען וויל.

אָבער דער גרעסטער חידוש איז דאָס, וואָס אַרום דער דאָזיקער מצבה שטייען געדיכט מצבות פון 17טן און 18טן יאָרהונדערט און אָפילו פון 19טן יאָרהונדערט. וואָלט מען דערפון געדאַרפט דרינגען, אַז דער פלאַץ אַרום איר איז געווען אין משך פון עטלעכע יאָרהונדערט ליידיק און מען פלעגט דאָרט קיינעם נישט ברענגען צו קבורה — וואָס אַזאַ זאַך לייגט זיך לחלוטין נישט אויפן שכל. די דאָזיקע רעטענעניש וואָלט זיך אָבער לייכט געלאָזט אויפקלערן, ווען מען וואָלט אָנגענומען, אַז די דערמאָנטע מצבה שטאַמט פון 16טן אָדער אָפילו פון 17טן יאָרהונדערט.

פונדעסטוועגן איז די טראַדיציע פון דער טויזנט־יאָריקער עלטער פון יידישן פּינסק זייער אַ שטאַרקע און האָט אָפילו באַווירקט אַרייַנצודרינגען אין דער ליטעראַטור. אַזוי, למשל, לייענען מיר אַן אַרטיקל וועגן פּינסק אין „אוצר־ישראל", אַז די דאָזיקע שטאָט האָט געקענט די יידן שוין אין 15טן יאָרהונדערט און אַז זיי האָבן דאָרט אָפילו געגרינדעט אַ קהילה אַן ערך אין דער צייט פון גירוש פון די יידן אין ליטע (1495). און פאַרקערט: די שריפט־לעכע ידיעות וועגן פּינסקער באַיאַרנטקייט האָבן באַקרעפ־טיקט די טראַדיציע שבעל פּה. אַזוי אַרום האָבן די גלויביקער אין דער טיפער אַלטקייט פון יידישן יישוב אין פּינסק אַ שטיצפונקט סיי אין דער טראַדיציע און סיי אין דער ליטעראַטור.

אָבער וועג מען פראָבירט באַגרינדן די פאַרשפרייטע מיינונג וועגן דער טויזנטיאָריקער יידישער פאַרגאַנגנהייט אין פּינסק מיט היסטאָרישע מאַטעריאַלן, ווייזט זיך אַרויס

גאָר עפּעס אַנדערש. די ערשטע ידיעה וועגן די יידן אין פּינסק שטאַמט פון 9טן אויגוסט 1506. אין דעם יאָר האָט דער פּינסקער פירשט פעדאר איוואַנאָוויטש יאַראָסלאָוואָוויטש באַשטעטיקט די אָרטיקע יידן זייער אייגנטום אויף צוויי פּלעצער: איינעם אויף אַ שול און דעם אַנדערן אויף אַ בית־עולם, וואָס ער האָט די פּינסקער יידן נאָך פריער געשאַנקען. דערפון איז לייכט צו דריגען, אַז פּאָר דער אקאָרשט דערמאָנטער דאָטע האָט פּינסק נישט פּאָר־מאָגט ניט קיין שול און נישט קיין בית־עולם, דאָס הייסט — אויך נישט קיין אָרגאַניזירטן יישוב. דאָס איז אָבער נאָך קיין ראיה נישט, אַז אין פּינסק האָבן פּאָרן יאָר 1506 נישט געוואוינט קיין יידן נישט אָרגאַניזירטערהייט. עס זיינען אונדז טאַקע באַקאַנט אַ ריי שטעט, וואו יידן האָבן געוואוינט, נישט זייענדיק אָרגאַניזירט אין אַ קהילה. אַזוי, למשל, טרעפּן מיר יידן וויי צייטווייליקע איינוואוינער אין נאַוואַרעדאָק אין יאָר 1445, אין קאַמענעץ אין 1465, אין זשיטאָמיר און מערעטש אין 1486, אין בעלסק און דראָהיטשין אין 1487, אין מינסק, בריאַנסק און סמאָלענסק אין 1489 א. אַז. וו. וועגן יידן אין פּינסק אין דער דאָזיקער תקופה האָבן מיר קיין שום ידיעות נישט. אָבער דאָס איז נאָך אַלץ נישט קיין ראיה, אַז יידן האָבן דאָרט נישט געוואוינט. עס קאָן דאָך גראָד געמאָלט זיין, אַז זיי זיינען דאָרט יאָ געווען, נאָר עס האָבן זיך נישט אויפגעהיט וועגן זיי קיין שום שפּורן אין די פּאַראַנענע היסטאָרישע מאָטעריאַלן. וועלן מיר אָבער וויטער ברענגען אַ ריי באַווייזן, וואָס פּרעגן אויך אָפּ די דאָזיקע השערה.

די ערשטע ידיעות וועגן די יידן אין ליטע שטאַמען פון סוף 14טן יאָרהונדערט. אין יאָר 1388 קומען אויף קהילות אין בריסק, טראָק, לוצק און לודמיר,*) אין 1389 — אין גראָדנע. דאָס זיינען געווען די אייניציקע אָרגאַניזירטע יידישע יישובים אין ליטע אין 14טן און אין 15טן יאָרהונדערט. וואָס איז געווען די סיבה דערפון? אוודאי איז די צאָל יידן אין ליטע צו יענער צייט געווען אַ קליינע, עס קאָן אָבער אויך געמאָלט זיין, אַז די דאָרטיקע לעבנס־באַדינגונגען, וואָס זיינען געווען נישט דער ערך בעסער וויי אין שכנותדיקן פּוילן האָבן נישט געשטויסן די יידן צו אָרגאַניזירן זיך. אַזוי איז געווען ביז דעם יאָר 1495, וואָס האָט געברַאַכט די ליטווישע יידן אַ שווערן קלאַפּ. דער דעמאָלטיקער הערשער פון ליטע, גרויספירשט אַלעקסאַנדער יאַגעלאָ (1492—1506) האָט פּלוצים באַפּוילן אַרויסצוטרייבן די יידן פון זיין מדינה. דאָס יידישע פּאָרמעגן, חוץ ביי די יענעקע וואָס האָבן זיך געשמדט, האָט מען קאָנפיסקירט און צעטיילט פּאָר געצאָלט צווישן גוים; די יידישע שולן האָט מען איבערגעמאַכט פּאָר קלויסטערס און שפּיטאָלן. דער גירוש האָט אָרומגענומען אַלע יידן פון דער ליטווישער מלוכה אָן אויסנאַם. צווישן די אַרויסגעטריבענע ווערן דערמאָנט יידן פון בריסק, גראָדנע, לודמיר, לוצק און פון אַנדערע יישובים, אָבער וועגן פּינסקער יידן הערן מיר נישט.

דער גירוש האָט געדויערט אַכט יאָר. אין 1503 האָט דער זעלבער אַלעקסאַנדער, וואָס פּאָר דער צייט איז ער געווארן אַ קיניג פון פּוילן, דערלויבט די יידן אונטער שווערע באַדינגונגען זיך אומצוקערן אַהיים. דערביי האָט ער באַפּוילן אָפּצוגעבן זיי דאָס צוגענומענע פּאָרמעגן בתנאי, אַז די יידן זאָלן עס אויסקויפן ביי די נייע בעלי־בתים לויט זייער קאָסט־פּריז. צווישן די צוריקגעקומענע ווערן דערמאָנט יידן פון פּאָרשיידענע יישובים, אָבער נישט פון פּינסק. דאָס אַלץ וואָלט נאָך אפשר נישט געקלעקט אויף אָפּצופּרעגן די מיינונג וועגן דער כלומרשט טויזנט־יעריקער עלטער פון יידישן ישוב אין פּינסק, ווען אונדז וואָלט נישט געווען באַווּסט דער אופן, ווי אַזוי עס זיינען אויפגעקומען די יידישע יישובים אין ליטע און אויך פּינסק בתוכם.

דער עמיגראַציע־שטראָם פון די יידן קיין ליטע איז לכתחילה געגאַנגען אין דער ריכטונג פון מערב קיין מזרח. די עלטסטע יישובים, ווי בריסק און גראָדנע, זיינען אויפ־געקומען אין מערבדיקן טייל פון דער ליטווישער מדינה. אין 15טן יאָרהונדערט האָט זיך די עמיגראַציע אָפּגעשטעלט. אָבער אין אָנהייב פון 16טן יאָרהונדערט, נאָך דעם ווי די יידן האָבן זיך צוריקגעקערט פון גירוש, איז זי מיט גרויסער קראָפט באַגייט געווארן ווי אַ פּועל־יוצא פון די רדיפות אויף די יידן אין דייטשלאַנד, וואָס האָבן געברַאַכט צו אַ גרויסער וואַנדערונג פון די יידישע מאַסן פון מערב קיין מזרח.

די נייע יישובים אין ליטע פלעגן אויפקומען אויף אַזאַ אופן, אַז די מעטראָפּאָליעס פלעגן גרינדן אַרום זיך קלענערע יישובים — קאָלאָניעס, אָפּהענגיקע פון זייערע גרינדערס. מיט דער צייט פלעגן די נייַ־געגרינדעטע יישובים ווערן זעלבסטשטענדיק און אַליין גרינדן קאָלאָניעס. אויף אַזאַ אופן זיינען די יידן אַרייגעדרונגען אַלץ טיפער אין ליטע אין דער ריכטונג, ווי געזאָגט, פון מערב קיין מזרח. לויט דעם כלל איז לייכט פעסטצושטעלן, קוקנדיק אויף דער גאָגראָפּישער קאַרטע פון ליטע, וועלכע יישובים זיינען עלטער און וועלכע יינגער. וואָס טיפער קיין מזרח אַלץ יינגער זיינען די יידישע יישובים אין ליטע.

אַזוי זיינען אויפגעקומען, ווי קאָלאָניעס פון די הויפּט־קהילות, טיקטין, נאָווידוואָר, דיווין און אַנדערע קיבוצים. אַזוי איז אויך אויפגעקומען פּינסק ווי אַ קאָלאָניע פון בריסק, וואָס גענגרינדעט האָבן זי אַ גרופּע בריסקער אויסוואַנדערער.

די אונטערשטע שורה איז, אַז די פּאָרשפּרייטע מיינונג, אַז די יידישע פּינסק איז אַלט טויזנט יאָר, דאַרף מען אַריינרעכענען צווישן די בבא־מעשות. מען קאָן מיט דער פּולער זיכערקייט זאָגן, אַז אין פּינסק האָבן יידן זיך אַנגע־

*) מען דאַרף געדענקען אַז וואָלין האָט באַלאַנגט צו ליטע ביז דער לובלינער „אוניע" (1569).

הויבן צו באַזעצן נאָכן אומקערן זיך פון גירוש, דאָס הייסט נאָכן יאָר 1503 און זיך אָרגאַניזירט אין אַ קהילה ערשט אין יאָר 1506 מיט דעם אָרויסבאַקומען די דערלויבעניש אויף צו גרינדן אַ שול און בית־עולם.

●

2) די גרינדונגס־פּריווילעגיע פון דעם פּינסקער יישוב.

אויף וואָסער אופן האָבן די פּינסקער יידן באַקומען די דאָזיקע פּריווילעגיע? אויף דער דאָזיקער פּראַגע געפינען מיר אַ תשובה אין דער פּריווילעגיע גופא. עס ווערט דאָרט געזאָגט, אַז די פּינסקער יידן יעסקא (יאָשקע?) מאיראָוויטש, פּסח עזאָפאָוויטש, אברהם ריזשקעוויטש און אַלע אַנדערע פּינסקער יידן האָבן זיך געבוקט צום פּינסקער פּירשט פּעדאָר איוואַנאָוויטש יאָראָסלאָוואָוויטש מיט זיין פּרוי אָלענאַ און געבעטן צו באַשטעטיקן זיי דאָס אייגנטום אויף צוויי פּלעצער: אייגעם אויף אַ שול און דעם אַנדערן אויף אַ בית־הקברות.

פון דעם אויבן געזאָגטן וואָלט מען געקאָנט מיינען, אַז עס האָט געקלעקט די וועגדונג פון די יידן צו דער פּינסקער פּירשטלעכער פּאָר אויף צו באַקומען די פּריווילעגיע. איז אָבער די זאַך אַזאַ, אַז „בוקן זיך" אָדער „טשעלאָביטיע" (челобитья) ווי עס שטייט אין דעם דאָזיקן דאָקומענט, האָט אין יענע צייטן באַטייט אַ מתנה, אָדער פּשוטער אַ געצאָלט. הייסט דאָס, אַז די פּינסקער יידן האָבן די פּריווילעגיע נישט באַקומען אומזיסט, נאָר זיי האָבן פּאָר איר באַצאָלט. דאָס ווערט טאָקע דאָרט בפּירוש געזאָגט: "И мы для ихъ чоломъ битья то вчинили"

„און מיר (די פּירשטלעכע פּאָר) האָבן פּאָר זיי (פּאָר די יידן) געטאָן, פּאָר זייער טשעלאָביטיע". עס וואָלט אָבער פּאַלש געווען צו מיינען, אַז די באַשטימענדיקע ראָלע ביים דערלויבן יידן זיך צו באַזעצן אין פּינסק האָט געשפּילט די מתנה, וואָס עס האָבן געקראָגן די אָרטיקע הערשער. דאָס אַרייגלאָזן יידן קיין פּינסק איז געווען אין הסכם מיט דער פּאָליטיק פון די דעמאָלטיקע הערשער אין ליטע, וואָס האָבן אין די יידישע איינוואָנדערער געזען דעם יעניקן עלעמענט, וואָס האָט אַקטיוויזירט דאָס דרעמלדיקע ווירטשאַפטלעכע לעבן אין ליטע.

אין יענע צייטן האָט אָבער נאָך נישט געקלעקט אַ יידישער עדה צו האָבן אַ שול און אַ בית־עולם אויף צו פּירן אַן אָרגאַניזירט לעבן. דערצו האָט מען נאָך באַדאַרפט אָרונטערפּירן אונטער דעם נייַ־אָרגאַניזירטן געזעלשאַפטלעכן לעבן אַ יורידישן יסוד. וועגן דעם האָבן נישט פּאָרגעסן די פּינסקער יידן. ווערט טאָקע אין דער פּריווילעגיע געזאָגט, אַז אויף די יידנס בקשה האָט זיי דער פּירשט געגעבן רשות זיך צו באַנוצן מיט די זעלבע רעכט און פּריווילעגיעס, וואָס דער קיניג האָט אָרויסגעגעבן די יידן אין בריסק און בכלל אַלע יידן, וואָס וואוינען אין ליטווישן גרויספּירשטנטום.

פּרעגט זיך: וואָס פּאָר אַ רעכט זיינען דאָס געווען, וואָס דער נייַ־אויפּגעקומענער יישוב האָט געוואָלט האָבן?

די רעכטלעכע לאָגע פון די ליטווישע יידן אין אָנהייב פון 16טן יאָרהונדערט האָבן באַשטימט צוויי פּריווילעגיעס: פון דעם גרויספּירשט וויטאָווט פון יאָר 1388 און פון דעם קיניג אַלעקסאַנדער יאַגעלאָ פון יאָר 1503. אָט־די ביידע פּריווילעגיעס זיינען באַשטעטיקט געוואָרן פון קיניג סיגיזמונד דעם אַלטן (1506—1548), די ערשטע אין יאָר 1506, די צווייטע אין יאָר 1514.

אין שיין פון די דאָזיקע פּריווילעגיעס זיינען די ליטווישע יידן פּריַיִע מענטשן (ניט קיניגלעכע דינער וויַ אין פּוילן און אין מערב־אייראָפּע) צו גלייך מיט דער שליאַכטע און באַאַרן און געפינען זיך אונטער דער דירעקטער השגחה פון דעם גרויספּירשט. פּאָר אומברענגען אַ יידן קומט טויט־שטראָף און קאָנפיסקירן דאָס פּאָרמעגן פון מערדער לטובת דעם גרויספּירשט. פּאָר פּאָרוואונדן — קומט די זעלבע שטראָף ווי פּאָר פּאָרוואונדן אַ שליאַכטשיץ חוץ אַ פּאָרגיטיקונג („טשעלאָביטיע") דעם גרויספּירשט. גאָר וויכטיקע יידישע ענינים ווערן געמשפּט לויטן לאַנד־רעכט דורכן פּירשט גופא; און קלענערע — דורך דעם גרויספּירשטלעכן באָאַמטן, דעם סטאָראָסטע, אָדער זיין פּאָרטרעטער, דעם פּאָדסטאָראָסטע. אגב האָט די דאָזיקע פּרערוגאַטיוון אין דער פּריווילעגיע פון די פּינסקער יידן געלאָזן פּירשט פּעדאָר פּאָר זיך און פּאָר זיינע שטעלפּאָרטרעטערס.

וואָס שייך דעם אינעווייניקסטן לעבן, געניסן די יידן פון גאָר אַ ברייטער אויטאָנאָמיע: האָבן אַן אייגענע פּאָר־וואַלטונג און אַן אייגענעם בית־דין פּאָר יידישע ענינים. די יידן איז געזיכערט פּרייהייט פון גלויבן דורך באַשטימען שטראָף פּאָר שטערן זיי אין גאָט־בעטן, פּאָר באַשעדיקן אָדער פּאָרשוועכן יידישע בית־עולמס, פּאָר באַשולדיקן זיי אין באַנוצן קריסטלעך בלוט, פּאָר צווינגען זיי צו צאָלן חובות אום שבת און יום־טוב און צו שטעלן זיך פּאָרן גויישן געריכט אין יום־טובדיקע טעג.

דאָס יידישע הויז שטייט אונטער דער שוץ פון דער מאַכט און איז פריַי פון חוב אויסצוהאַלטן זעלנער. אין די שטעט האָבן די יידן די זעלבע רעכט צו גלייך מיט די נישט־יידישע איינוואוינער: האָבן די זעלבע התחייבותן און צאָלן די זעלבע שטייערן. האָבן אויך דאָס רעכט נישט געשטערט צו פּאָרנעמען זיך מיט מסחר, מיט לייַען געלט אויף פּראָצענט, מיט מלאכה און ערד אַרבעט. זיי מעגן אויך פריַי זיך באַוועגן איבער דער גאַנצער ליטווישער מדינה.

אָט דאָס זיינען די רעכטן, וואָס זיינען געזיכערט געוואָרן דעם פּינסקער יישוב אין דער פּריווילעגיע פון 9טן אויגוסט 1506.

3) די ווירטשאַפטלעכע סטרוקטור פון די פּינסקער יידן.

ווי אַזוי האָט זיך אַנטוויקלט דער פּינסקער יישוב נאָך דעם אַרויסבאַקומען די גרינדונגס־פּריוועלעגיע, מיט וואָסער טעמפּ איז ער געוואָקסן — אויף די דאָזיקע פּראַגעס זיינען מיר נישט ביכולת צו געבן קיין תשובה מחמת עס פעלן היסטאָרישע מאַטעריאַלן. סך הכל האָבן מיר געציילטע ידיעות וועגן דער יידישער פּינסק אין דער ערשטער העלפט פון 16טן יאָרהונדערט, ערשט די פּופּציקער און זעכציקער יאָרן פון דעם זעלבן יאָרהונדערט ברענגען אונדז מער ידיעות וועגן די פּינסקער יידן און ערשט אויפן סמך פון די דאָזיקע ידיעות זיינען מיר אין שטאַנד אַרויסצוברענגען אַ לפּי ערך געוני בילד פון דער ווירטשאַפטלעכער סטרוקטור פון דאָרטיקן קיבוץ.

אַז מיר קוקן זיך צו צום סאַציאַלן געבוי פון די פּינסקער יידן, דערזעען מיר אַזאַ דערשיינונג: פון דער יידישער מאַסע, וואָס לאָזט וועגן זיך אין די פּראַגענע היסטאָרישע מאַטעריאַלן זייער וויניק הערן, טיילט זיך בולט אויס אַ גרופּע פון 2־3 צענדליק רירעוודיקע, באַמיטלטע און ווירטשאַפטלעך זייער אָקטיוו יחידים. דאָס זיינען קודם כל אַרענדאַטערס פון מלוכישע הכנסות (מוכסים) — מיטניקעס פלעגט מען זיי רופן — מלווים און גרויסע סוחרים.

אין דער אַמאָליקער פּויליש־ליטווישער מלוכה, פלעגט די רעגירונג נישט אויפמאַנען שטייערן אַליין דורך אירע אַרגאַנען, נאָר זי פלעגט די שטייערן אָפּגעבן אין ארענדע פריוואַטע פּערזאָנען. און אַזוי ווי די יידן פלעגן געבן די גרעסטע מקחים, פלעגט מען זיי פאַרדינגען די דאָזיקע מלוכהשע הכנסות. חוץ שטייערן פלעגן אויך יידן האַלטן די צאָלקאַמערן.

די פּאַרציייטיקע פּויליש־ליטווישע מלוכה האָט נישט געוואוסט פון קיין דירעקטן שטייער פּאַרן רעכט אויף צו האַנדלען. יעדער האָט געמעגט האַנדלען נישט געשטער־טערהייט. דערפאַר איז אָבער געווען אַ מין אָפּצאָל פון דער סחורה גופא, וואָס מען האָט גערופן „מיטא“ (мыто) דעם דאָזיקן אָפּצאָל פלעגט מען נעמען נישט בלויז אויף די גרענעצן פון דער מלוכה, נאָר אויך אין לאַנד גופא, אין יעדער שטאָט. סוחרים פלעגן מוזן פירן זייערע סחורות אויף באַשטימטע וועגן, וואו עס זיינען געשטאַנען די צאָל־קאַמערן. ערשט נאָכן סילוקן דעם אָפּצאָל האָבן זיי געמעגט די סחורה פּאַרקויפן. אויך די הכנסות פון די צאָלקאַמערן פלעגט די רעגירונג אָפּגעבן אין ארענדע די יידן און פּינסק איז אין דעם פּרט נישט געווען קיין יוצא מן הכלל.

אַזוי, למשל, הערן מיר, אַז די קיניגין באַנאַ פּאַרלענגערט אין יאָר 1550 (31טן אָקטאָבער) דעם קאָנטראַקט אויף פּינסקער, קלעצקער און האָדעצער אָפּצאָל און אויף די דאָרטיקע קרעטשמעס די פּינסקער יידן: די ברידער ישראל און נחום פּסחאָוויטש און האָשקע מאָשקאָוויטש אויף וויי־טערדיקע דריי יאָר. דערפאַר זיינען זיי זיך מתחייב צו באַצאָלן פאָרויס 875 שאָק ליטווישע גראָשן (1 שאָק גראָשן = 2 פּוילישע גילדן) חוץ 25 שטיינער*) געשמאָל־צענע וואָקס. צו דעם געשעפט נעמען זיי צו וויי שותפים אַברהם וואָלטשקאָוויטשן און לייזער מאַרקאָוויטשן פון פּינסק. דאָס דאָזיקע געשעפט דינגט זיי אויס אין יאָר 1559 דער באַקאַנטער בריסקער מיטניק כעמיע (נחמיה?) רובינאָוויטש פאַר 1650 שאָק גראָשן אויף 3 יאָר און גיט עס איבער אָנצופירן זיין ברודער יעקב פון פּינסק. אין יאָר 1562 האָלט דאָרט אין ארענדע דער קאָברינער מיטניק פייוויש עסקאָוויטש צווישן האַנדלס־שטייערן, געוופענע „פּאָמיערנאָיע“ און „טאָרגאָוואָיע“.

אין מיטן 16טן יאָרהונדערט, ווען עס ווערט איינגעפירט אין ליטע אַ מאָנאָפּאָל אויף זאַלץ, באַקומען אים געוויינטלעך יידן. ווען אין יאָר 1561 ווערט באַגרענעצט אין פּינסק דער פּרייער מסחר מיט זאַלץ און עס ווערט געשאָפן אַ מלוכהשער זאַלץ־שפּייכלער, באַקומען דעם דאָרטיקן זאַלץ־מאָנאָפּאָל 4 בריסקער יידן: דער דערמאָנטער חיים רובי־נאָוויטש מיט זיין ברודער אברהם, טוביה, באָגדאַנאָוויטש און יצחק מאָשעיעוויטש. אין דעם ארענדע־פּאַקט, וואָס דער קיניג סיגיזמונד אויגוסט (1548—1572) האָט ארויסגעגעבן די דערמאָנטע יידן ווערט געזאָגט, אַז אַזוי ווי פון ווייסן, דינעם זאַלץ, וואָס מען פירט פון קאָלאָמיי קיין לוצק און פון דאָרטן ברענגט מען עס אַראָפּ קיין פּינסק און אין די אַרומיקע יישובים, האָט די מלוכהשע קאַסע קיין שום הכנסה און דערצו נאָך שאָפט זיך, וועז דער ווען ווערט קאַליע איבער שלעכטע וועטערן, אַ גרויסער יקרות אויף דעם דאָזיקן אַרטיקל, היינו עטלעכע און צוואַנציק גראָשן פּאַר טויזנט טאָלפּ**) זאַלץ — האָט ער, דער קיניג וועלנדיק איינפירן אַ טאָלק אין זאַלץ־מסחר און איינשטעלן אַ פּעסטן פּרייז אויף זאַלץ, היינו 15 גראָשן פּאַר טויזנט טאָלפּ, געשאָפן אין פּינסק אַ זאַלץ־שפּייכלער און אָפּגעגעבן אים די דערמאָנטע יידן אין ארענדע אויף 3 יאָר אָנגעהויבן פון יאָר 1561. די ארענדאַטאָרן מעגן בכן פּאַרקויפן זאַלץ סיי אין פּינסק גופא, סיי אין די קיניגלעכע, פּירשטלעכע, פריצישע און גלחישע שטעטלעך און דערפער, וואו זיי וועלן נאָר וועלן. אָבער נישט טייערער און נישט וועלווועלער ווי צו 15 גראָשן פּאַר 1.000 טאָלפּ. גלייכצייטיק ווערט פאַרוועט די פּינסקער יידן צו האַנדלען אויף להבא מיט דעם דאָזיקן אַרטיקל, וואָס ביז איצט האָבן זיי דאָס געטאָן, סיידן אויב די ארענדאַטאָרן וועלן זיי אויף דעם געבן רשות. אויך ווערט פאַרבאָטן אָן דערלויבעניש פון די ארענדאַטאָרן אַראָפּצוברענגען זאַלץ צום פּאַרקויף פון לוצק קיין פּינסק. פאַר שטערן די ארענדאַטאָרן אין זאַלץ־מסחר און פאַר פירן אָן אומלעגאַלן זאַלץ־האַנדל באַשטימט דער קיניג 10.000 שאָק גראָשן קנס און קאָנפיסקירן דאָס זאַלץ. אויף אָפּהיטן

*) 1 ליטווישער שטיין = 40 ליטווישע פונט.

**) אַ טאָלפּ זאַלץ — אַ שטיק זאַלץ פון אַ באַשטימטער גרייס.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13

רעקאָנסטרוקציע פֿון אמאָליקן פּינסק

1650–1550

צו דער אַרבעט פֿון נ.האָניק: „געשיכטע פֿון ייִדן אין פּינסק".

1. באָגאָיאַוועלענסקע צערקעע אין מאָנאַסטיר
2. באָגאָיאַוועלענסקע צערקעע אין מאָנאַסטיר פֿון 1633
3. ביסקופֿס פּאַלאַץ
4. ספּאַסקער בריק
5. טראָיצקער טויער אין טורעם
6. אלאַדיטשנע־בריקל
7. זאָלאָטאַרער טויער
8. אָפּגעברענטער טויער אויפֿן אלטן ע'ילנער עע
9. טויער פֿון א נאָמען
10. ס'עע טויער
11. ל'ישטשער טויער
12. אלאַדיטשנע־טויער אין טורעם
13. הויף פֿון לישטשער איהומען

- אמאָליקער ברעג פֿון טייך
- גרענעץ פֿון אין אינעע"ינקסטן פּאַרקאַן
- פּאַרקאַן אַדער גרענץ
- בריק ◎ טויער
- ייִדישער בית־עולם
- פּראָצעסלאָנעער אַדער אונטישער בית־עולם
- צערקעע
- קלויסטער
- קאַטויליישער בית־עולם

זייער מאָנאָפּאָל־רעכט מעגן די אַרענדאַטאָרן האַלטן וועכ־טערס אין די אַרומיקע שטעטלעך *)

אויך דעם משקאות־מאָנאָפּאָל האַלטן אין פּינסק די יידן. אין יאָר 1564 (25טן דעצעמבער) גיט דער קיניג צו וויסן דעם ליטווישן פּינאַנץ־מיניסטער, אַז די הכנסה פון דעם לאחדים־פּאַרקויף פון בראַנפן, ביר, מעד און זאַלץ אין פּינסק און אין די גלחישע שטעטלעך, בעזדעזש, מאָטעלע און נאָבעל איז אָפּגעגעבן געוואָרן אין אַרענדע די פּינסקער יידן וואָסקע (!) מענדעטשיטשן (מענדעליטשן?) און גרשון

קיניג סיגיזמונד אויגוסט (1580—1572)
האָט באַשיצט די ליטווישע יידן קעגן ערשטן בלוט־בלבול אויף זיי.

אַבראַמאָוויטשן, וואָס האָבן פאַר דער ארענדע אָנגעבאָטן מיט 20 שאָק גראָשן מער, ווי עס האָבן ביז אַהער געצאָלט די קריסטלעכע שטאָטלייט.

די אויבן אויסגערעכנטע געשעפטן האָבן זייערע בעלי־הבתים נישט געקאָנט פירן אַליין; דערצו האָבן זיך געפּאָ־דערט גאַנצע שטאָבן אָנגעשטעלטע. פלעגן טאָקע די פּינסקער יידן ציען חיונה ביי די מיטניקעס ווי שרייבערס, וועכטערס און משרתים.

אָ וויכטיקער קוואַל פון רווחים ביי די פּינסקער גבירים איז, חוץ האַלטן אין ארענדע מלוכהשע הכנסות, געווען דאָס געבן געלט אויף פּראָצענט.

לייען געלט פלעגט מען אין יענע צייטן געווינטלעך אויף משכנות. גרעסערע געלט־סומעס פלעגן לייען פּריצים, פאַרזעצנדיק זייערע מאַניאָנטקעס. אַזוי, למשל, לייט אַ געוויסער אליהו מאַרקאָוויטש, אַ פּינסקער, דעם פּירשט האָלשטאַנסקי, אין יאָר 1550, 265 שאָק גראָשן אויף אַ משכון פון זיינעם אַ גרויסן הויף. אַ צווייטער פּינסקער מלוה, מאַרקע יעסקאָוויטש, לייט דעם באַיאַר פעדקא איוואַנאָוויטש 13 שאָק גראָשן אויף זיין מאַניאָנטיק אין דאָרף פאָסיניטש.

גרויסע געלט־אָפּעראַציעס מאַכן די פּינסקער מיטניקעס ישראל און נחום פּסחאָוויטש. אין יאָר 1550 (23טן יוני) לייען זיי די פּינסקער שטאָטלייט 366 שאָק מיט 15 גראָשן. זיי זאָגן זיך אויך נישט אָפּ פון צו געבן קלענערע הלוואות, ווי למשל, 33 שאָק גראָשן אַ פּינסקער פּריץ, וואָס גיט זיי פאַר אַ משכון 5 עמער האָניק און 6 פּויערים זיינע פון דאָרף פּאָרעטשע.

גרעסערע הלוואות גיט אויך אַ געוויסער משה איזראַע־לעוויטש. אין יאָר 1568 לייט ער געלט די לוצקער יידן. הלוואות אויף שטוביקע חפצים גיט דער מלוה יצחק מאָשעיעוויטש.

דער מקור פון עקאָנאָמישער מאַכט איז ביי טייל פּינסקער גבירים געווען אויך מסחר פון אַ גרויסן פאַרנעם. פון פּינסק פלעגט מען פון קדמונים אָן פירן מיט דעם טייך פּינע געהילץ, תבואה, פּאָטאַש, סמאָלע און אַנדערע פּראָ־דוקטן קיין אויסלאַנד: קיין דאַנציק און קיניגסבערג. אין די וועלדער אַרום פּינסק פלעגן הונדערטער פּויערים פון דער אַרומיקער געגנט אויסהאַקן בוימער און אויסארבעטן פאַרשיידענע מינים געהילץ (קלעפּקע, וואַנטשאָס און אַנדערע) און אויסברענען פּאָטאַש — אַן אַרטיקל, וואָס איז שטאַרק אָנגעגאַנגען אין יענע צייטן. אין דעם דאָזיקן ווירטשאַפּט־צווייג טרעפן מיר די פּינסקער גבירים.

אין יאָר 1564 פאַרקויפט שמואל פישעלעוויטש פון פּינסק אַ פּאַרטיע פּאָטאַש פון 105 לאַשט*) פאַר 1,400 גילדן דעם קאָברינער סטאָראָסטע מיט פּרייַן צושטעל קיין קאָברין צום טייך מוכאָוויעץ. פון יאָר 1561 האָבן מיר אַ ידיעה וועגן פּינסקער יידן מיכל כימיטש, וואָס פירט פּליטן פון ווילנער וואַיוואָדע אין וואַרשעוויטש, וואו מען אַרבעט אויס פאַרשיידענע סאָרטן געהילץ און מען ברענט אויס פּאָטאַש פאַרן עקספּאָרט. אין יאָר 1562 הערן מיר וועגן אַ גרופּע פּינסקער יידן, וואָס ברענען אויס פּאָטאַש משמעות אויך אויף עקספּאָרט.

גאָר פאַרצווייגטע מסחרים פירט דער באַקאַנטער מיט־ניק און מלווה נחום פּסחאָוויטש. מיר טרעפן אים אין געשעפטס־ענינים סיי אין מערב־פוילן, סיי אין אוקראינע. אין יאָר 1555 (19טן מאי) טרעט ער אַפילו אַרויס פאַרן קיניג ווי אַ פאַרשטייער פון אַלע ליטווישע יידן און באַקלאָגט זיך אויף די שטאָטלייט פון קיעוו, הלמאי זיי פאַרווערן דאָרט די יידן צו פירן מסחרים.

*) אגב נאָך דעם, ווי דער דערמאָנטער ארענדע־טערמין איז אויס־געגאַנגען האָבן דעם זאַלץ־מאָנאָפּאָל אין פּינסק באַקומען די שטאָטלייט.

*) 7 לאַשט = 30 קאָרץ.

דער גבירישער קלאַס יידן פאַרמאַגט אויך אין פּינסק הייזער, קראָמען און גרויסע ערד־שטחים הינטער דער שטאָט, ווי מיר וועלן וויייטער זען.

נחום פּסחאָוויטש פאַרמאַגט אין שטאָט אַ הויף, וואָס ער האָט באַקומען בירושה פון זיין פאָטער פּסח עזאָפאָוויטש, אייגער פון די גרינדער פון פּינסקער יישוב. דעם דאָזיקן הויף האָט לכתחילה געהאַט אָפּגעקויפט ביי עזאָפאָוויטשן דער פּינסקער פירשט פעדאָר יאַראָסלאָוואָוויטש, אָבער שפּעטער, אין יאָר 1518 האָט ער דעם הויף אָוועקגעשאָנקען זיין פּריערדיקן בעל־הבית. נחום פּסחאָוויטש האָט אויך פּלעצער אין שטאָט, וואָס אייגעם רופט מען „דיאגילעווסקי" און אויך אַ קראָם אין מאַרק. פּלעצער אין שטאָט האָט אויך פּסח עזאָפאָוויטשעס אייניקל, מאָשקע איזראעלעוויטש און צווישן זיי אייגעם מיטן נאָמען „שאָסטאָקאָווסקי". אין יאָר 1522 הערן מיר וועגן קראָמען אין מאַרק, וואָס באַלאַנגען צו די פּינסקער מיטניקעס לייזער מאַרקאָוויטש און אברהם וואָלטשקאָוויטש.

מיר האָבן דאָ אויסגערעכנט די פּרנסות פון די פּינסקער גבירים: פּרעגט זיך אָבער, פון וואָס האָט געלעבט די יידישע מאַסע? אויף דער דאָזיקער פראגע וועלן מיר זיך באַמיען צו געבן וויייטער אַ תשובה.

אין מיטן 16טן יאָרהונדערט, איז אין ליטע דורכגעפירט געוואָרן אַן אַגראַר־רעפאָרם. אין שייכות דערמיט האָט מען אין די שטעט געמאַכט אַ רעגיסטראַציע פון אַלע פּלעצער, סיי שטאָטישע, סיי מלוכהשע און פּריוואַטע. דער דאָזיקער רעגיסטראַציע האָבן מיר צו פאַרדאַנקען גענויע ידיעות וועגן יידישן ערד אייגנטום אין פּינסק אין דער צווייטער העלפט פון 16טן יאָרהונדערט. די רעגיסטרירער פּלעגן די פּלעצער פון יעדער בעל־הבית אויסמעסטן באַזונדער און זיי פאַרצייכענען לויט באַזונדערע גאַסן. חוץ דעם האָבן זיי אויך רעגיסטרירט די פּלעצער און פעלדער אויסער דער שטאָט, וואָס האָבן באַלאַנגט צו די פּינסקער אייגנווויינער. לאָמיר אָפּאָרשט זיך באַקענען מיטן יידישן ערד־־אייגנטום בעת דער ערשטער לוסטראציע, וואָס איז פאָרגעקומען אין די יאָרן 1552—1555 אונטער דער אָנפירונג פון פּינסקער סטאַראָסטע, סטאַניסלאָוו כוואַלטשעווסקי.

דאָס יידישע ערד־אייגנטום אין פּינסק אין די יאָרן 1552—1555

נאָמען פון גאַס *)	נאָמען פון בעל־הבית	וואָס פאַר אַ פּלאַץ	די גרייס פון פּלאַץ
דימיסקאָווער גאַס לעבן טייך	נחום פּסחאָוויטש	אַן אייגענער	3 פּרענט **)
סטעפּן גאַס נאָך דעם טראָיצקער בריק	נאָסקע מאָשעיעוויטש	אַן אייגענער	2 פּרענט
	דער זעלביקער	"	2 "
	דער שמש	" אַ לויידיקער	1 "
	נאָסקע מאָשעיעוויטש	געוועזענער אויף טשינש	6 "
די זעלבע גאַס ביים טייך הינטערן שטאָטישן פּאַרקן	נחום פּסחאָוויטש	אַ פּאַרמשכנטער פּלאַץ דעם שוסטערס יעפּיק	1 פּרענט
	וויכנע זיסקינדס ווייב	אַ פּלאַץ אויף טשינש	2 "
	מרים פּסחס ווייב	" " "	4½ "
	לאָזער איזאַקאָוויטש	" " "	2 "
	נאָסקע מאָשעיעוויטש	" " "	3 "
	לייזער איזאַקאָוויטש	" " "	3 "
די זעלבע גאַס, גייענדיק פון טייך אויף רעכטס	נחום פּסחאָוויטש	אַן אייגענער פּלאַץ	2½ פּרענט
בריייטע גאַס, גייענדיק פון ספּאַסישן טויער	גאָלדע, יצחקס ווייב	אַ פּלאַץ אויף טשינש	3½ פּרענט
	ישראל פּסחאָוויטש	אויף טשינש	7 פּרענט
	נחום פּסחאָוויטש	"	7½ "
	אליהו מאשעיעוויטש	"	8 "
קאָוואַלסקע גאַס	קוסקע (יקותיאל?) פּסחאָוויטש	אַן אייגענער	4 פּרענט

*) זע דעם פּלאַן פון פּינסק.

**) 1 ליטווישער וולוק = 30 מאָרג ; 1 מאָרג = 30 פּרענט ; 1 פּרענט = 10 פּרענטעלעך. 1 ליטווישער וולוק איז 16טן יאָרהונדערט = 19,962 הא ; 1 פּרענטעלע = 22,18 קוואַדראַט־מעטער.

דאָס יידישע ערד־אייגנטום אין פינסק אין די יאָרן 1552—1555

נאָמען פון גאַס	נאָמען פון בעל־הבית	וואָס פאַר אַ פלאַץ	די גרייס פון פלאַץ
הראָדעצער גאַס	קוסקע פסחאָוויטש	אַן אייגענער	4 פרענט
יידישע גאַס אויף רעכטס פון שטאָטישן טויער	גרשון אַבראַמאָוויטש	אויף טשינש	2½ פרענט
	נחום אַבראַמאָוויטש	"	2 "
	ישראל מאָרדוכאָוויטש	"	3 "
	ראָכמאָל (ירחמיאל?) פסחאָוויטש	"	3 "
	ישראל פסחאָוויטש	"	3½ "
	לאָסיקאָוע (!) די אַלמנה	"	2½ "
	אברהם וואָלטשקאָוויטש	"	4½ "
	יאסקע דאָוידאָוויטש	"	2 "
	אברהם מאַרקאָוויטש	"	7 "
אויף דער אַנדערער זייט יידישע גאַס, גייענדיק צום קלויסטער פון הייליקן ספאַס	מאָשקע איזראַלעוויטש	אויף טשינש	1½ פרענט
	לאָזאַר מאַרקאָוויטש	"	5½ "
	אליהו שימאָנאָוויטש	"	1½ "
	אהרן אַכרימאָוויטש	"	1½ "
	דער שול־חזן	"	2 "
	מאָשקע מאשעיעוויטש	"	3½ "
	לאָזאַר יאָכימאָוויטש	"	3½ "
	אליהו מארקאָוויטש	"	3 "

געריכטלעכער היגעטער דעם שטאָט

לעבן נייעם בריסקער טראקט ביז צו די לינישטשעס און ביז צום נייעם וועג קיין קאָשעוויטש	די יידישקע חנה האָט אין האַרבסט 1555 געגומען אויף טשינש		1 מאָרג
אין אַ זייט פון קאָשעוויטשער וועג	לייזער מארקאָוויטש	אויף טשינש	1 מאָרג מיט 15 פרענט
	מאָשקע שמולאָוויטש	"	1 " " " "
	ישראל פסחאָוויטש	"	1 " " " "
	נחום פסחאָוויטש	"	1 " " " "
	האָסקע מוישעיעוויטש	"	1 " " " "
	אברהם וואָלטשקאָוויטש	"	1 " " " "
	אברהם מאַרקאָוויטש	"	1 " " " "
	לייזער נאָכימאָוויטש	"	1 " " " "
	קוסקע פסחאָוויטש	"	1 " " " "

חוץ דעם האָבן פינסקער גבירים געהאַט גרויסע פעלדער מחוץ דער שטאָט: לייזער נחומאָוויטש — וולוק פרוכטיקע ערד אויף טשינש. אין דאָרף קוסטשיטש האָבן די ברידער נחום און ישראל פסחאָוויטש געהאַט אויף טשינש צו 2 וולוק ערד און לעבן דעם דאָזיקן יישוב צו 3 מאָרג ערד.

פון דעם געבראכטן רייסטער איז צו זען אַז דער יידישער ערד־פאַרמעגן אין פינסק איז געווען אַ גאַנץ באַדייטנדיקער. עס בלייבט נאָר אַ פראָגע וואָס עס איז געווען דער כאַראַקטער פון די פלעצער אין דער שטאָט — צי זיינען דאָס געווען פאַרבויטע פלעצער, אַדער גאָר געריכטלעכער? אויף דעם גיט אונדז אַ תשובה די צווייטע לוסטראַציע, וואָס איז פאַרגעקומען אין פינסק אין די יאָרן 1561—1566, אַנגעפירט דורכן פינסקער סטאַראָסטע לאָווירין וואָינאַ. אין רייסטער פון דער דאָזיקער לוסטראַציע זיינען פארצייכנט באַזונדער די פאַרבויטע פעלדער און באַזונדער די געריכטלעכע. עס איז זיך כדאַי מיט אים צו באַקענען ווי מיט אַן ערשטראנגיקן מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פון די פינסקער יידן אין דער באַהאַנדלטער תקופה.

דער ערד־פאַרמעג פון די פינסקער יידן אין די יאָרן 1561—1566

| נאַמען פון גאַס | נאַמען פון בעל־הבית | פאַרבויטע פלעצער | | |

דער ערד־פאַרמעג פון די פינסקער יידן אין די יאָרן 1561—1566

| נאָמען פון גאַס | נאָמען פון בעל־הבית | פאַרבויטע פלעצער | | |

יידישער ערד־פֿאַרמעגן און יידישע ערד־אַרבעט, ווייל נאָך דער „לובלינער אוניע", וואָס האָט איבערגעגעבן די גאַנצע מאַכט אין לאַנד דער שליאַכטע, פֿאַרן פֿרייז פון פֿאַראיניקן ליטע צו פוילן, האָט נישט געקלעקט צו האָבן ערד אַליין, כדי צו לעבן פון איר. דערצו האָט מען נאָך באַדאַרפט די שליאַכטישע רעכטן. זעט מען טאַקע ווי עס פֿאַרשווינדט יידישע ערד־אַרבעט אין פּינסק נאָכן יאָר 1569. אויפן אָרט פון אויסגעטריקנטן אַלטן פֿרנסה־קוואַל איז אויפגעקומען אַ נייער. סוף 16טן יאָרהונדערט לעבט די יידישע באַפעל־קערונג אין פּינסק שוין דורכויס פון האַנדל און מלאכה.

●

4) די צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פּינסק

דעם 10טן נאָוועמבער 1551 האָט דער קיניג סיגיזמונד אויגוסט אַרויסגעשיקט פוןווילנע צו די פּינסקער יידן די פֿאלגנדיקע שריפט:

„זייענדיק די צייטן אין ווילנע אויפן גרויסן פּלענומדיקן סיים האָבן מיר (דער קיניג) צוזאַמען מיט די מיט־גלידער פון קיניגלעכן ראַט זיך מישב געווען און באַשלאָסן אייך אַלע יידן אין דער דאָזיקער מדינה אונדזער רער צו פֿאַרשרייבן, כדי וועגן אייך צו וויסן דערפֿאַר, מחמת איר האָט נישט וויניק קניות, אָבער קיין הילף פֿאַר מלוכהשע שוץ גיט איר נישט. בכן האָבן מיר געשיקט צו אייך דעם הויפּדינער אונדזערן, טימאָפּיי גורקאָוויטש, און אים באַפוילן צוזאַמען מיטן סטאַראָסטע פון פּינסק, קלעצק און האַראָדעץ — פּאָן פּעטער קירדעיעוויטש אייך אַלע פּינסקער יידן צו פֿאַרשרייבן. און מחמת דעם באַפעלן מיר אייך שטרענג אונטער אַ גרויסער שטראָף און טויטשטראָף, אז איר אַלע מיט אייערע וויבער און קינדער מיט אַלע יידישע משרתים און דינער וואָס איר האָט, חוץ קריסטלעכע, פון קליין ביז גרויס זאָלט זיך נאָמענטלעך פֿאַרשרייבן אין פּינסקער סטאַראָסטע־אַמט און ביים הויפּדינער אונדזערן, נישט פֿאַרהוילנדיק קיין איינעם פון אייך. און וועט פון אייך וועט כאָטש איינעם פון דער יידישער עדה פֿאַרהוילן, דער וועט באַשטראָפט ווערן נישט אַנדערש ווי מיט טויט־שטראָף."

פון דעם דאָזיקן כתב דאַרף מען דרינגען, אַז אין די פּופּציקער יאָרן פון 16טן יאָרהונדערט איז אין פּינסק פֿאַרגעקומען אַ ציילונג פון דער יידישער באַפעלקערונג. אוודאי וואָלט די דאָזיקע ציילונג געווען פֿאַר אונדז אַ מאטעריאַל נישט אָפּצושאַצן. איז אָבער די צרה וואָס דער דאזיקער מאַטעריאַל האָט זיך נישט אויפגעהיט, און מחמת דעם איז דאָס באַרעכענען די צאָל פּינסקער יידן אין דער תקופה, וואָס מיר באַהאַנדלען דאָ, גאָר נישט פון די גרינגע זאַכן. קיין אַנדערע מאַטעריאַלן, וואָס זאָל אַנווייזן אויף דער צאָל יידן אין פּינסק איז נישט פֿאַראַן; בלייבט די ברירה אַרויסצוּבאַקומען זי פון די פֿאַראַנענע מאַטעריאַלן, וואָס אין תוך געזומען האָבן זיי אַ קנאַפּע שייכות צו דעם פֿראַ־בלעם, וואָס אינטערעסירט אונדז.

לאָמיר פֿרואוון דערגיין די צאָל פּינסקער יידן אויפן סמך פון די אויבן געברַאכטע צוויי ערד־אייגנטום רייסטערס.

בייַדע גיבן זיי אַן נאָר די פֿערזאָנען, וואָס האָבן געהאַט ערד־אייגנטום אין שטאָט און אויסער דער שטאָט. דאָס זיינען געווייַנטלעך בעלי־בתים פון פֿאַרבויטע פלעצער און פון גערטענער און מיר קאָנען אַן שום באַווַאַרענישן אַנ־נעמען, אַז די אין די רייסטערס אויסגערעכנטע פֿערזאָנען זיינען ראשים פון באַזונדערע משפחות. איז אָבער די פֿראָגע, צי די צאָל בעלי־בתים פון די פלעצער האָט זיך טאַקע געדעקט מיט דער צאָל יידישע משפחות אין פּינסק. קאָן דאָך געמאַלט זיין, אַז עס זיינען געווען משפחות, וואָס האָבן נישט געהאַט קיין אייגענע פלעצער אין הייזער און האָבן געווואוינט ביי אַנדערע ווי לאָקאַטאָרן. איז אָבער די זאַך אַזאַ, אַז די דעמאָלטדיקע הייזער, אין פּינסק ווי אין גאַנץ ליטע, זיינען געווען הילצערנע און נישט קיין גרויסע און זיינען נישט געווען ביכולת אַריינצונעמען אַ גרעסערע צאָל איינוואוינער. דערצו קומט נאָך די שטרעבונג פון יעדער משפּחה צו האָבן אַן אייגן הויז (וואָס איז נאָך היינט נישט פֿרעמד די איינוואוינער פון קליינע שטעטלעך), בפרט נאָך אַזעלכע, וואָס האָבן געלעבט פון ערד־אַרבעט. פֿאַדערן דאָך פעלד־מכשירים, ערד־פֿראָדוקטן און לעבעדיקער אינוונע־טאַר, וואָס מיט זיי איז דער ערד־אַרבעטער ענג פֿאַרבונדן, אַ סך אַרט. מחמת דעם וואָלט מען געקאָנט משער זיין, אַז די צאָל משפּחות אַן אייגענע הייזער איז מן הסתם געווען אַ מינימאַלע, בפרט נאָך אַז די פּלעצער אויף טשינש זיינען אין שטאָט געווען זייער וואָלוול. אַזוי, למשל, האָט באַטראָפן דער טשינש אין סאָמע יידישן צענטער, אויף דער יידישער גאס, 5 פּעניאַז*) פון אַ פֿאַרבויטן פּרעמט ערד און 2½ פּעניאַז פון אַ פּרעמט גאָרטן־ערד. דערצו איז הילצערנער בוי־מאַטעריאַל אין די וועלדער אַרום פּינסק געווען לרוב.

קאָנען מיר בכן אָננעמען אַן ריזיקע, אַז די צאָל בעלי־בתים וואָס זיינען אָנגעגעבן אין די רייסטערס האָט זיך לפי ערך געדעקט מיט דער צאָל יידישע משפחות אין פּינסק, אין דעם ערשטן רייסטער ווערן אויסגערעכנט 30 משפחות; פרעגט זיך וויפיל נפשות האָבן דאָס געקאָנט באַטרעפן צו יענער צייט אָט־די 30 משפחות?

די דורכשניטלעכע צאָל נפשות פון אַ יידישער משפחה איז 16טן יאָרהונדערט אין ליטע איז נישט פעסטגעשטעלט געווואָרן. ביים באַהאַנדלען די דאָזיקע פראָבלעם אין אונדזער פאַל דאַרפן געזומען ווערן אין אַכט די וויטערדיקע מאַמענטן: די לפי ערך גרויסע צאָל מיטגלידער פון דער דעמלטדיקער יידישער משפּחה, דאָס וואָס מען פלעגט פרי חתונה מאַכן קינדער און האַלטן זיי אַ שטיק צייט אויף

*) 1 ליטווישער גראָשן = 18 פּעניאַז (דענאַרן); 30 ליטווישע גראָשן = 1 גילדן.

קעסט און לסוף דער אומשטאַנד, אַז וואו נישט וואו האָט געוואוינט ביים בעל־הבית אַ לאָקאַטאָר. נעמענדיק דאָס אַלץ אין אַכט קאָן מען זיך איינשטעלן אַנצונעמען אין דורכשניט 10 נפשות אין יעדער הויז. אויב אַזוי וואָלט דער פינסקער יישוב אין די פופציקער יאָרן פון 16טן יאָרהונדערט געציילט בערך 300 נפשות. אין משך פון 10 יאָר האָט זיך די יידישע באַפעלקערונג אין פינסק פאַר־גרעסערט מער ווי אויף 30 פראָצענט. אַזוי אַרום האָט דער פינסקער יישוב ערב דער „לובלינער אוניע" באַטראָפן ביי 400 נפשות, דאָס הייסט, 10 פראָצענט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג אין פינסק, וואָס האָט דעמאָלט באַטראָפן אַן ערך 4,000 מענטשן.

לסוף איז נאָך כדאי צו דערמאָנען, אַז די רעגירונג האָט געהאַלטן דעם פינסקער יישוב פאַר אַ פאַרמעגלעכן אוז פלעגט אים איינטיילן שטייערן נישט פראָפאָרציאָנעל צו די צאָל מיטגלידער זיינע. אַזוי, למשל, האָט דער פינסקער יישוב מיט זיינע 30 משפחות געצאָלט אין יאָר 1553, 600 שאָק גראָשן, בעת דער גראָדנער יישוב, וואָס האָט געציילט 60 משפחות האָט געצאָלט סך הכל 200 שאָק גראָשן; בריסק מיט 85 משפחות — 1300 שאָק גראָשן; טיקטין מיט 37 משפחות — 130 שאָק גראָשן, א. אַ. וו.

דעם דאָזיקן „יחוס" האָט דער פינסקער יישוב געהאַלטן צו פאַרדאַנקען זיין גבירישן קלאַס, וואָס צוליב אים האָט ער געמוזט טראָגן דעם שווערן מלוכהשן יאָך.

קאָזאַק פון באָגדאַן כמעלניצקים מיליטער.

קאפיטל צוויי

ביזן אויסברוך פון קאָזאקישן אויפשטאַנד (1569-1648)

1) פינסק אין דער צענטראַלער זעלבסטפֿאַרוואַלטונג אין ליטע

די „לובלינער אוניע" וואָס האָט אָפּגעשאַפט די מחיצה צווישן פּוילן און ליטע און אויסגעגליכט ביידע לענדער אין פּרט פון מלוכהשער אַרגאַניזאַציע, האָט צו גלייך פֿאַר־שטאַרקט דעם עמיגראַציע־שטראָם פון די פּוילישע יידן קיין ליטע. נאָכן יאָר 1569 קומען אויף אין ליטע נייע יידישע יישובים און עס פֿאַרמערט זיך אויך די באַפעלקערונג אין די אַלטע קיבוצים. דאָס לעצטע לאָזט זיך בולט מערקן אין פּינסק. די צאָל יידן וואָקסט דאָרט כסדר און צוגלייך דאָס יידישע פֿאַרמעגן. דער דאָזיקער פּראָצעס רופט אָבער אַרויס אַ רעאַקציע מצד די שטאָטלייט, וואָס זיינען זיך משתדל בייַ דער צענטראַלער מאַכט אָפּצושטעלן דעם וואוקס פון יידישן פּינסק אויס מורא, אַז דער יידישער עלעמענט זאָל נישט באַקומען קיין איבערוואָג אין שטאָט. און עס געראָט זיי אויסצואווירקן רעכטלעכע באַגרעניצונגען פֿאַר די פּינסקער יידן. אין דער פּריווילעגיע פון קיניג סטעפֿאַן באַטאָרי (1576—1586) פון יאָר 1581, 20טן יאָנואַר, וואָס פּירט אין אַין פּינסק דאָס אַזוי גערופענע „מאַגדעבורגער רעכט" (פֿאַרצייטיקע שטאָטישע זעלבסט־פֿאַרוואַלטונג) ווערט צווישן אַנדערע זאַכן פֿאַרבאָטן די יידן צו קויפן נייע הייזער, אָדער זיי איינשאַפֿן זיך אויף וועלכן נישט איז אַנדערן אופן אונטער אַ שטראָף די דאָזיקע הייזער צו פֿאַר־לירן. דער דאָזיקער פֿאַרבאָט איז אָבער נישט געווען ביכולת אָפּצוהאַלטן דעם וואוקס פון פּינסקער יישוב און אין אָנהייב פון 17טן יאָרהונדערט, דאָס הייסט, אין 100 יאָר נאָך זיין אויפקום, פֿאַרנעמט דער יידישער יישוב אין פּינסק אַ קאָנטיק אָרט צווישן די עלטסטע און גרעסטע קהילות אין ליטע. און אַז די ליטווישע יידן האָבן געשאָפן אַן אייגענע צענטראַלע זעלבסטפֿאַרוואַלטונג, איז פּינסק געווארן איינע פון די אָנפּירנדיקע קהילות.

די יידישע צענטראַלע זעלבסטפֿאַרוואַלטונג איז אויפ־געקומען אין פּוילן אין דער צווייטער העלפט פון 16טן יאָרהונדערט, מעג מען זאָגן, פון זיך אַליין. דער קערן אירער איז אויסגעוואָקסן אויף די יריידים אין לובלין, וואָס פלעגן צוציען יידן פון אַלע עקן לאָנד. אָהין פלעגט מען אָראָפּקומען נישט נאָר צוליב געשעפּטלעכע ענינים, נאָר אויך צוליב גייסטיקע און געזעלשאַפּטלעכע אינטערעסן. דאָרט פלעגן זיך צונויפקומען די באָרימטסטע רבנים און ראשי־ישיבות פון לאָנד מיט זייערע תלמידים אויף צו פֿאָרהערן זיך און זיך אויסצופיינען מיט זייער בקיאות אין תלמוד פֿאָרן גרויסן עולם צוהערער. די לובלינער יריידים זיינען אויך געווען אַ טרעפּונקט פֿאַר די ראשי־הקהילות, וואָס פלעגן דאָ אָראָפּקומען, כדי זיך מישב צו זיין וועגן ענינים, וואָס זיינען געווען שייך צו דעם גאַנצן יידישן כלל. עס פלעגן אויך אָהין אָראָפּפֿאָרן רבנים פון די גרעסטע קהילות, כדי צו פּסקענען פֿאַרוויקלטע און האָרבע שאלות. אָזוי אָרום זיינען די צוזאַמענפֿאָרן אויף די לובלינער יריידים געווארן מיט דער צייט אַ מין צענטראַלער געזעצ־געבערישער אָרגאַן און אַ מין העכערע געריכטס־אינסטאַנץ פֿאָרן גאַנצן פּוילישן יידנטום. און אַז די רעגירונג האָט זיי באָפּולמעכטיקט פּאָנאָנדערצולייגן און אויפצומאַנען די יידישע שטייערן — זיינען די צוזאַמענפֿאָרן, אָדער „קאָנ־גרעסן" ווי מען פלעגט זיי אָפּיציעל אָנרופן, געווארן אַ לעגאַליזירטע פֿאַרשטייערשאַפט פון דעם יידישן קיבוץ אין פּוילן.

אָנפאַנגס האָבן אויך די ליטווישע יידן געהערט צום „קאָנגרעס" פון די פּוילישע יידן, אָדער צום „ועד אַרבע הארצות"*) — ווי ער ווערט אָנגערופן — אָבער שפּעטער, איבער שטרייטיקייטן, וואָס זיינען אויפגעקומען צווישן די אָנפירערס פון ביידע מדינות, זיינען די ליטווישע יידן אַרויסגעטראָטן און געשאַפן אין יאָר 1623 אַן אייגענעם ליטווישן ועד — „ועד מדינת ליטא" אונטער דער אָנפירונג פון די דריי גרעסטע ליטווישע קהילות: בריסק, גראָדנע און פּינסק.

אויף די צוזאַמענפֿאָרן פון ועד פלעגט יעדערע פון די דריי קהילות (קהילות ראשיות) דעלעגירן צו צוויי (שפּעטער צו דריי) פֿאַרשטייער (ראשי המדינה), וואָס פלעגן זיך באַראָטן וועגן די לויפיקע ענינים און אָננעמען געהעריקע באַשלוסן. די צוזאַמענפֿאָרן פון ועד פלעגן פֿאָרקומען אין פֿאַרשיידענע ערטער: אין בריסק, פּרוזשענע, כאָמסק, אָמדור, סעלק, זאַבלודאָוו, סלוצק, און אָנדערע.

*) דער דאָזיקער נאָמען נעמט זיך פון די פּיר פּראָוויזנצן, וואָס האָבן געהערט צום ועד: גרויספוילן, קליינפוילן, גאַליציע מיט פּאָדאָליע און וואָלין מיט אוקראינע.

גלייך אויפן ערשטן צוזאַמענפאָר, וואָס איז פאָרגעקומען אין בריסק, איז ליטע איינגעטיילט געוואָרן אין דריי קרייזן: בריסקער, גראָדנער און פּינסקער, וואָס צו יעדערן פון זיי האָט געהערט אַ באַשטימטע צאָל יישובים. צו פּינסק האָט געהערט קלעצק, לעכעוויטש, כאָמסק, בראַהין, דובראָוויטש, וויסאָצק, טורעווע און ניז — דאָס הייסט גאַנץ פאָלעסיע ווי אַן איינס. פאַר יעדערער פון די אויסגערעכנטע יישובים איז פּינסק — זייער קהילה ראשית — געווען אַ מין העכערע אינסטאַנץ פאַר אַלע אינעווייניקסטע ענינים זייערע. די ענינים אָבער, וואָס זיינען געווען שייך צו דער גאַנצער ליטווישער מדינה, זיינען געקומען צום ועד גופא. די קאמפּעטענץ פון דעם לעצטן איז געווען אומגעהייער גרויס. עס איז פשוט נישט געווען קיין שום געביט פון יידישן לעבן, וואָס דער ועד זאָל נישט האָבן געפירט. חוץ פאַנאַנדערטיילן און אויפמאַנען שטייערן, וואָס דאָס איז געווען דער מקור פון זיין מאַכט, פלעגט ער אַרויסגעבן באַשלוסן פון אַדמיניסטראַטיוון, ווירטשאַפטלעכן, רעליגיעזן, קולטורעלן, פילאַנטראָפישן און סאַניטאַרן כאַראַקטער. דער ועד פלעגט זיך האַלטן פאַרן באַשיצער פון יידישן לעבן און פאַרמעגן; ער איז געווען דער פּוסק אחרון פון די קאמפּליצירטסטע ענינים, סיי רעליגיעזע, סיי וועלטלעכע און לסוף — דער פאָרשטייער פון די ליטווישע יידן פאַר דער רעגירונג.

מיר ברענגען ווייטער פון פאַרשיידענע געביטן פון יידישן לעבן אַ ריי תקנות פון ועד, וואָס האָבן אַ מער אָדער אַ וויניקער דירעקטע שייכות צו פּינסק אין דער תקופה וואָס מיר באַטראַכטן דאָ.

די הויפּט־אויפגאַבע פון ועד, וואָס איר האָט ער געהאַט צו פאַרדאַנקען זיין קיום, איז געווען, ווי געזאָגט, דאָס פאַנאַנדערלייגן די שטייערן און דאָס אויפמאַנען זיי. די רעגירונג פלעגט באַשטימען אַן אַלגעמיינע סומע פאַר די ליטווישע יידן (אַזוי ווי פאַר די פּוילישע) און די זאָך פון ועד איז געווען פאַנאַנדערצעלייגן די דאָזיקע סומע אויף באַזונדערע יישובים. שטייערן פלעגט די יידישע באַפעלקערונג אין ליטע צו גלייך מיט דער נישט־יידישער צאָלן פאַרשיידענע, ווי למשל „טשאַפּאָווי" — אַ מין אַקציז פון בראַנפן, וויין, מעד און ביר, „שעלענזשני" — פאַרן רעכט צו האַנדלען מיט משקאות, „פאַדימני" — אַן אָפּצאָל פון יעדער הויז און אַזוי ווייטער. אָבער אַחוץ אַלגעמיינע שטייערן, וואָס זיינען שייך צו דער גאַנצער באַפעלקערונג, זיינען אויך געווען אַזעלכע, וואָס נאָר יידן האָבן זיי געצאָלט. דאָס איז געווען „קאָפּשטייער" און „פּאָווראָטני"־שטייער. דער ערשטער איז איינגעפירט געוואָרן אין יאָר 1549, דעם אַנדערן האָבן געצאָלט נאָר די ליטווישע יידן, אַנגעהויבן פון יאָר 1503 משמעות פאַר דער דערלויבעניש אומצוקערן זיך קיין ליטע נאָכן גירוש. דער „קאָפּשטייער" האָט באַטראָפן אין יאָר 1579 10,000 גילדן פאַר פּוילן און 3,000 גילדן פאַר ליטע. די סומע פון „פּאָווראָטני"־שטייער איז געווען שטענדיק אַ סטאַביל אין האָט באַטראָפן 1,000 רענדלעך, דאָס הייסט 4,000 גילדן יערלעך, אָקעגן פלעגט זייער שטייגן דער „קאָפּשטייער". אין לעצטן פערטל פון 16טן יאָרהונדערט האָט ער באַטראָפן פון 15 ביז 20 טויזנט גילדן פאַר די פּוילישע יידן און אין דער ערשטער העלפט פון 17טן יאָרהונדערט איז ער דערגאַנגען ביז 60,000 גילדן פאַר פּוילן און 12,000 גילדן פאַר ליטע.

לאָמיר זען וויפל שטייער האָט געצאָלט דער פּינסקער יישוב.

ליטן באַשלוס פון ועד פון יאָר 1623 האָבן די פיר גרעסטע קהילות אין ליטע געצאָלט אָזאַ שטייער:

נאָמען פון יישוב	„קאָפּשטייער"	„פּאָווראָטני"־שטייער
בריסק מיט די אַרומיקע יישובים	280 גילדן*)	680 גילדן
גראָדנע " "	160 "	320 "
פּינסק **) " "	174 "	280 "
ווילנע " "	200 "	160 "

מחמת די קהילות פלעגן אָפט באַקלאָגן זיך אויף דער נישט־יושרדיקער איינטיילונג פון די שטייערן, פלעגט דער ועד ענדערן די פאַנאַנדערטיילונג אָפילו אין אַ באַדייטנדיקן גראָד, ווי דאָס וויזט די וויטערדיקע טאַבעלע.

„קאָפּשטייער" אין יאָר 1631

בריסק מיט די אַרומיקע יישובים	586 גילדן
גראָדנע " "	260 "
פּינסק " "	160 "
ווילנע " "	200 "

אַ קאָנטיק אָרט אין די פּראָטאָקאָלן פון ועד פאַרנעמען די באַשלוסן וועגן שוץ פון יידישן לעבן און יידישע אינטערעסן.

נאָך דער „לובלינער אוניע" איז דאָס יידישע לעבן אין ליטע אַרויף אויף נייע וועגן — עס האָט זיך אויסגעגלייכט מיטן לעבן אין שכנותדיקן פוילן. פון אַ פרייען מענטש און גלייכבאַרעכטיקטן בירגער איז דער ליטווישער ייד אַראָפגעפאַלן צו דער מדרגה פון אַ פאַראַכטן „נישט־גלויביקן זשיד", פון אַ בירגער פון דער צווייטער אָדער דריטער קאַטעגאָריע. צו גלייך באַווייזן זיך אין ליטע די אין מערב־איראָפּע גוט באַקאַנטע בייזע רוחות, וואָס ציען זיך ווי אַ שאָטן נאָכן יידישן לעבן. עס פאַרשפרייט זיך דער בלבול וועגן עליל־דם, נישט געקוקט אויפן קיניגלעכן פאַראָבאָט צו באַשולדיקן יידן אין געברויכן קריסטלעך בלוט.

*) איבער אַ שרפה אין בריסק האָט דער ועד פאַרקלענערט אין יאָר 1623 דעם בריסקער יישוב דעם „קאָפּשטייער" אויף 180 גילדן.

**) אין יאָר 1578 האָט דער „פּאָווראָטני"־שטייער פאַר פּינסק באַטראָפן 77 רענדלעך (208 גילדן).

מען באַשולדיקט יידן אין פאַרשוועכן די האָסטיעס, אין טרייבן כישוף און אַזוי ווייטער. דאָס יידישע לעבן ווערט הפקר. אָנפאַלן אויף יידן („גלעזויפן", „שילער־גלעזויפן") ווערן אָן אָפּטע זאַך. עס טרעפן זיך אויך נישט זעלטן רציחות אויף זיי. די דאָזיקע פּורעניותן גלעפּינען אַ בריייטן אָפּקלאַנג אויף די צוזאַמענפאָרן פון ועד.

שוין אויף זיין ערשטן צוזאַמענפאָר האָט דער ועד אָנגענומען אַזאַ באַשלוס אין שייכות מיט די בלבולים, וואָס מען פלעגט מאַכן אויף יידן. דאָרט — ווערט געזאָגט אין דער שייכותדיקער תקנה — וואו עס ווערט געמאַכט אָן עלילת דם אָדער אַ בלבול וועגן מביש זיין דעם קירכן־ברויט, זייענן די אייגנוואוינער מחוייב ווי ווייט מעגלעך צו מאַכן אַלע נייטיקע הוצאות אויף זייער אייגענעם חשבון ביזן צונויפרופן דעם ועד. די געמאַכטע הוצאות ווערן צעטיילט צווישן ועד און דער באַשולדיקטער פּערזאָן, דערביי איז איר חלק אַזאַ, ווי עס באַשטימען די ראשי המדינה. מאַכט זיך אָבער, אַז אָ בלבול נעמט זיך פון דעם, וואָס אַ ייד האָט געשלאָגן אַ גוי — גענעמט דער שלעגער נישט פון דער שטיצע פון דעם ועד, אויב דער בעל־דבר איז אַ פאַרמעגלעכער, מוז ער איינער אַליין דעקן אַלע הוצאות און אויב נישט — דאַרף זיך פאַר אים משתדל זיין די קהילה וואו ער וואוינט, און ערשט שפּעטער ווערט דער ועד באַשליסן, צי מען דאַרף אים שטיצן, צי נישט.

אויפן זעלביקן צוזאַמענפאָר איז אויך אָנגענומען געוואָרן אַן ענלעכער באַשלוס אין שייכות מיט די אָפּטע פאַלן פון אומברענגען יידן. איז דער אומגעבראַכטער געווען אַ מענטש אַ פאַרמעגלעכער, דאַרפן זיינע יורשים, אויב ס׳איז נייטיק געבן אַ העלפט הוצאות אויף אויסצוגעפינען דעם מערדער און אַ העלפט די קהילה וואו ער וואוינט מיט די אַרומיקע יישובים צוזאַמען מיטן ועד. איז ער אָבער געווען אַן אָרימאַן — דעקט אַ העלפט זיין קהילה און אַ העלפט דער ועד.

אין יאָר 1623 הערן מיר טאָקע וועגן אַ חוב פון 217 שאָק ליטווישע גראָשן, וואָס דער ועד איז שולדיק דער פינסקער קהילה פאַר הוצאות אויף צו רודפן אַ מערדער. אין יאָר 1637 באַשליסט דער ועד אויסצוצאָלן דעם פינסקער יישוב 300 שאָק ליטווישע גראָשן פאַר מאַכן זייער גרויסע הוצאות (הצאות מרובות) אין שייכות מיט „אַ שלעכטן עסק" (עסק ביש) און צו דעקן אויף להבא אַ דריטל פון אַלע הוצאות, וואָס די פינסקער קהילה וועט אויסגעבן אויף דעם זעלבן ענין.

אויף צו באַשיצן די יידישע אינטערעסן פלעגט דער ועד האַלטן אויף שכירות פּראָפעסיאָנעלע שתדלנים (שתדלני המדינה), וואָס פלעגן זיצן בעת די סעסיע פון סיים אין וואַרשע, כדי ווירקן אויף די דעפוטאַטן, זיי זאָלן נישט אָנגענומען קיין שעדלעכע געזעצן פאַר יידן. אין יאָר 1628 באשטימט דער ועד דריי שתדלנים, „מענטשן שטאַרקע, וואָס זיינען ביכולת צו שטעלן זיך פאַרן קיניג און פריצים" (גבורי חיל, אשר להם כח לעמוד בהיכל מלך ושרים) דהיינו: ר׳ ישעי׳ פון ווילנע, ר׳ בירך פון בריסק און ר׳ מרדכי פון לאָמאַז. זייער אויפגאַבע איז געווען צו היטן די יידישע אינטערעסן אין וואַרשעווער סיים. חוץ דעם איז דער ועד מחייב יעדע פון די דריי הויפּט־קהילות אַרויסצושיקן באַזונדער צו איין שתדלן צו דעם זעלבן סיים אין וואַרשע.

פאַר די געגנערישע פּלענומדיקע סיימען פלעגן אין גאַנצן לאַנד פאַרקומען סיימיקעס, וואו די שליאכטע פלעגט אויסקלייבן דעפוטאַטן צום גרויסן סיים און געבן זיי אינסטרוקציעס וועגן די שליאַכטישע פאַדערונגען. אויך צו די דאָזיקע סיימיקעס פלעגט יעדער שטאָט, וואו נאָר זיי פלעגן פאַרקומען, מוזן שיקן שתדלנים אונטער אַ שטראָף פון 100 רענדלעך פאַר צדקה־צוועקן.

און נאָך אָן אויפגאַבע פלעגן האָבן די געצאָלטע פאַר־שטייער פון פאָלק. ווען עס פלעגט זיך מאַכן, אַז דער קיניג פלעגט פאַרבייפאָרן אָדער באַזוכן א שטאָט, פלעגט די אָרטיקע קהילה אַרויסשיקן איר שתדלן צו באַגעגענען דעם הויכן גאַסט מיט מתנות און מיט אַ פאַסיקער דרשה.

אין יאָר 1639 האָט מען זיך געריכט אויף אַ נסיעה פון דעם קיניג איבער ליטע, און דער ועד האָט אָנגענומען אָזאַ החלטה: וועט דער קיניג פאַרבייפאָרן דורך גראָדנע אָדער פ י נ ס ק, דאַרף מען גלייך מודיע זיין די בריסקער קהילה. אויב זי וועט שיקן אַ מענטשן מיט מתנות אויף צו באַגעגענען דעם קיניג, דאַרף אַלע הוצאות דעקן דער ועד. און אויב נישט — דאַרף אַ העלפט דעקן דער ועד און אַ העלפט די שטאָט, וואָס דער גאַסט וועט באַזוכן. דאָס אַלץ איז שייך דעם פאַל, אויב דער קיניג וועט פאַר־בלייבן אין איינער פון די דריי הויפּט־קהילות ביז אָבט וואָכן, און אויב מער — דאַרף אַלע הוצאות דעקן די קהילה, וואו ער וועט זיין.

עס פלעגט זיך אָפט מאַכן, אַז צווישן ביידע מדינות (פּוילן און ליטע) פלעגן פאַרקומען סיכסוכים וועגן פאַר־שיידענע ענינים (דערהויפּט וועגן בשותפישע הוצאות אויף כלל־זאַכן), פלעגן די פאַרשטייער פון ביידע מדינות זיך צונויפקומען אויף די ירידים אין לובלין, כדי זיך אויס־צוגלייכן. ליטע פלעגט אַהין שיקן אויפן סמך פון באַשלוס פון ועד פון יאָר 1639 צו איין פאַרשטייער פון בריסק, גראָדנע און פ י נ ס ק.

אויף די לובלינער ירידים פלעגן פאַרקומען, ווי געזאָגט, משפּטים פון פאַרשיידענע קאָמפּליצירטע ענינים. פלעגט אויך ליטע שיקן אַהין אירע דיינים לויט אַזאַ סדר: אויף צוויי ירידים נאָכאַנאַנד פלעגט שיקן אַ דיין בריסק, אויפן דריטן יריד — גראָדנע, אויפן פערטן — פ י נ ס ק. אויך אין ליטע אויף די ירידים פלעגן פאַרקומען דיני־תורות. דער בית־דין פלעגט געווויינטלעך באַשטיין פון צוויי דיינים פון בריסק און איינעם פון גראָדנע אָדער פון פ י נ ס ק. בכלל פלעגט פ י נ ס ק פאַרנעמען אין ועד דאָס דריטע אָרט נאָך בריסק און גראָדנע. דאָס וועלט אַפילו אָפּיציעל באַשטימט פון ועד גופא דורך אַ החלטה פון יאָר 1644

וועגן סדר פון חתמענען דאָקומענטן פון די ראשי־המדינה. צו ערשט — וועלט דאָרט געזאָגט — דאָרפן זיך חתמענען די בריסקער פאָרשטייער, נאָך דעם די גראָדנער און צו לעצט די פ י נ ס ק ע ר.

דער ועד פלעגט זיך אויך פאָרנעמען מיט פילאַנטראָפישע ענינים. אַזוי, למשל, באַשליסט ער אין יאָר 1623, אַז די זאָרג וועגן חתונה מאַכן אָרימע בתולות דאָרף ליגן אויף די קהילות ראשיות און בכן דאָרף יעדער יאָר חתונה מאַכן: בריסק מיט די אָרומיקע יישובים — 12 אָרימע בתולות, גראָדנע— 10, פ י נ ס ק — 8. דערביי דאָרף יעדער אָרימע כלה באַקומען צו 30 גילדן שטיצע. חתונה מאַכן דאָרף מען זיי נישט פריער ווי 13—15 יאָר. אין דאָס דעמאָלטיקע יידישע לעבן איז געווען פול מיט עקאָנאָמישן קאָמף, געפירט סיי מיט דער אויסנווייניקסטער, גויאישער וועלט, סיי אינעווייניק, צווישן יידן גופא. נישט בלויז יחידים, נאָר גאַנצע יישובים פלעגן אויפן געביט פון מסחר פירן מיט זיך אמתע מלחמות. מען פלעגט איינער דעם אַנדערן משיג גבול זיין, אויסדינגען, אָרויסרייסן, קאָנקורירן אויף ערלעכע און נישט ערלעכע אופנים. דער ועד פלעגט מאַכן באַמיאונגען אויף צו לינדערן די דאָזיקע מחלוקת, נישט פאַרגעסנדיק דערביי צו פאַרזיכערן אָפריווילעגירטע פאָזיציע די דריי קהילות ראשיות.

אין יאָר 1631 באַשטעטיקט דער ועד אָזא אָפמאַך צווישן גראָדנע, פ י נ ס ק און ווילנע פון איין זייט

יידישע בגדים אין פּוילן אין 16טן און 17טן יאָרהונדערט.

יעדער שטאָט דאָרף מען פירן אָ נאָמענטלעכע רשימה פון אַלע אָרימע בתולות, וואָס זיינען איבער 15 יאָר און די רשימה איבערגעבן דעם אָרטיקן ראש פון בית־דין אויף צו ציען אָ גורל. די בתולות, וואָס וועלן אויספאַלן לויטן גורל באַקומען די דערמאָנטע שטיצע. די אַנדערע, וואָס זיינען געבליבן אָן שטיצע, באַקומען זי אין צווייטן יאָר אָן אָ גורל.

די אינטערעסאַנטסטע זיינען אָבער די תקנות פון ועד פון ווירטשאַפטלעכן כאַראַקטער. זיי דעקן אויף פאַר אונדז אָ טשיקאַוון ווינקל פון דעמאָלטיקן יידישן לעבן — די גוואַלדיקע רייסעריין און מחלוקות אויפן געביט פון ווירטשאַפטלעכער קאָנקורענץ.

מיט סלוצק פון דער צווייטער זייט. יעדערער פון די דריי שטעט איז דערלויבט לויט זייער פאַרלאַנג צו פירן מסחרים אין סלוצק, צו קויפן און פאַרקויפן, בתנאי אָז צוליב געשעפטס־ענינים וועלן אַהין נישט קומען מער ווי 4 סוחרים מיט אָ מאָל און נישט פאַרבלייבן לענגער ווי 2 וואָכן צייט, אָנגעהויבן פון טאָג, ווען דער ערשטער איז געקומען. דערביי טאָרן זיי נישט פאַרקויפן זייערע סחורות צו קיין גויים אין משך פון די ערשטע דריי טעג פון זייער אויפהאַלט אין שטאָט, נישט אויסמיידנדיק דעם דאָזיקן פאַרבאָט מיט קיין שום אָפּנאַרעריי אונטער דער שטראָף פון חרם. ערשט נאָך דעם טערמין מעגן זיי פאַרקויפן די סחורה יעדן באַליבּיקן גוי. נאָכן אָפּפאָרן פון די 4 סוחרים פון סלוצק, טאָרן קיין

אַנדערע אַהין נישט קומען אין משך פון זעקס וואָכן. ערשט נאָך דער צייט מעגן ווייטער קומען סוחרים פון די דער־מאָנטע קהילות, אָבער נישט מער ווי פיר מיט אַ מאָל, און נישט לענגער ווי אויף פיר וואָכן. עס איז אויך פאַר־באָטן גראָדנער, פּ י נ ס ק ע ר און ווילנער סוחרים צו קויפן אין סלוצק סחורות ביי גויים אין דער היים. זיי מעגן דאָס טאָן נאָר אויף די מערק און אין די גאַסן, לויטן אופן ווי עס איז אויבן אָנגעוויזן. וואָס שייך סוחרים פון אַנדערע שטעט, איז זיי דערלויבט צו פאַרבלייבן אין סלוצק נישט לענגער ווי אין וואָך אָן הפסקה און אייגצוקויפן סחורות ביי גויים נאָר אין מאַרק, און נישט ביי זיי אין דער היים. דאָס צווייטע מאָל מעגן זיי קומען קיין סלוצק נישט פריער ווי אין זעקס וואָכן אָרום און פאַרבלייבן דאָרט נישט לענגער ווי אַ וואָך צייט. פאַרקויפן סחורות מעגן זיי אויף די זעלבע באַדינגונגען ווי די גראָדנער, פּ י נ ס ק ע ר און ווילנער סוחרים. נאָר אויב עס וואָלט זיך אָרויסגעוויזן, אַז דער סלוצקער פּריץ האָט פאַרבאָטן פרעמדע יידן צו האַנדלען אין סלוצק, טאָר דאָס קיינער פון זיי נישט טאָן חוץ גראָדנער, פּ י נ ס ק ע ר און ווילנער סוחרים, וואָס דאַרפן זיך נוהג זיין לויטן אויבן געבראַכטן אָפּמאַך.

אויפן זעלבן צוזאַמענפאָר האָט דער ועד מחמת די טענות און תביעות פון ווילנער קהל אויף די פרעמדע, אַז זיי גראָבן אונטער דעם אָרטיקן האַנדל, איינגעפירט באַגרענעצונגען פאַר אויסנשטאַטישע סוחרים פון ווילנע, דערביי זיינען אָבער געמאַכט געוואָרן געוויסע הנחות פאַר סוחרים פון בריסק, גראָדנע און פּ י נ ס ק.

די אויבן געבראַכטע תקנות פון ווירטשאַפטלעכן כאַראַקטער זיינען אַ פּועל־יוצא פון אומגעהייערן וואוקס פון יידישן האַנדל אין ליטע, וואָס דאָס איז געווען אַ רעזולטאַט פון טיפע ווירטשאַפטלעכע פּראָצעסן, וועלכע זיינען פאָרגע־קומען אין יידישן לעבן אין ליטע נאָך דער „לובלינער אוניע". די דאָזיקע פּראָצעסן אויפן פּ י נ ס ק ע ר באַדן וועלן מיר ווייטער באַטראַכטן.

●

2) די עוואָלוציע פון ווירטשאַפטלעכן לעבן פון די יידן אין פּינסק

נאָכגיין נאָך דער עוואָלוציע, וואָס איז פאָרגעקומען אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון יידישן פּינסק זינט דער „לובלינער אוניע" זיינען מיר נישט אין שטאַנד, מחמת עס פעלן אויס מאַטעריאַלן. די פאָראַנענע מאַטעריאַלן וועגן פּראָבלעם, וואָס מיר ווילן דאָ באַטראַכטן, שטאַמען דערהויפּט פון די פערציקער יאָרן פון 17טן יאָרהונדערט, דאָס הייסט פון יענער תקופה, וועלן די ווירטשאַפטלעכע פּראָצעסן, וואָס האָבן זיך אָנגעהויבן נאָכן יאָר 1569 זיינען שוין געווען פאָרענדיקט. די דאָזיקע מאַטעריאַלן גיבן אונדז בכלל אַ בילד פון דעם רעזולטאַט פון דער ווירטשאַפטלעכער עוואָלוציע, וואָס די יידישע פּינסק האָט אַדורכגעמאַכט אין די יאָרן 1569—1648. לאָמיר זיך מיט דעם דאָזיקן בילד באַקענען.

ווי מיר האָבן אויבן געזאָגט, איז דער הויפּטקוואַל פון עקאָנאָמישער מאַכט ביים פּינסקער גבירישן קלאַס געווען דאָס האַלטן אין אָרענדע מלוכהשע הכנסות. די גרעסטע פּראָפּיטן פלעגן די פּינסקער גבירים ציען פון משקאות־און זאַלץ־מאָנאָפּאָל, פון פאָרשיידענע שטייערן און צאָל־הכנסות, וואָס זיי פלעגן אָפּדינגען אין פּינסק. אָזוי איז געווען ביזן יאָר 1569. אָבער נאָכן שליסן די פּאָליטישע אוניע אין לובלין צווישן פּוילן און ליטע, וואָס דאָס איז דערגרייכט געוואָרן אַ דאַנק דעם, וואָס די גאַנצע מאַכט אין ליטע איז איבערגעגאַנגען אויף דעם שליאַכטע, איז די לאַגע פון די יידישע מוכסים געוואָרן נישט זיכער. עס איז געווען קלאָר, אַז די נייע דעה־זאָגערס וועלן אויסנוצן זייער מאַכט לטובת זייערע מאַטעריעלע אינטערעסן. נאָך אַ צייט פאָר דער אוניע (1559) האָט די זאַמעטער (צפון־מערב־ליטע) שליאַכטע זיך געקלאָגט אויף די יידישע מוכסים און געבעטן, אַז די צאָל־קאמערן זאָל מען איר פאַרדינגען, און זי וועט דערפאָר צאָלן פונקט אָזוי פיל ווי די יידן. אויך האָט זיך געלאָזט מערקן אין יענער צייט אַ טענדענץ ביי דער מאַכט איבער־צוגרייבן מלוכהשע הכנסות אין גוטע הענט. פון דער צווייטער זייט האָבן די מלוכהשע הכנסות געמוזט פאַלן מיטן מאָמענט, וועו די שליאַכטע איז באַפרייט געוואָרן פון יעטווידער אָפּצאָל אויף די סחורות, וואָס זי פלעגט אַרייגפירן און אַרויספירן פון לאַנד. דאָס אַלץ האָט גורם געווען דערצו, אַז די מלוכהשע הכנסות האָבן אין אַ גרויסער מאָס פאַרלאָרן זייער צוציי־קראָפט פאַרן יידישן קאַפּיטאַל. אָזוי איז געווען אין גאַנץ ליטע, און פּינסק איז נישט געווען קיין יוצא מן הכלל. עס וואָלט אָבער פאַלש געווען צו מיינען, אַז איבער דער געענדערטער לאַגע זיינען די פּינסקער מוכסים אין גאַנצן פאַרשוואונדן. טייל פון זיי, ווי מיר וועלן ווייטער זען, זיינען פאַרט פאַרבליבן.

דער רייכסטער פון די יידישע מוכסים אין פּינסק אין דער תקופה, וואָס מיר באַטראַכטן דאָ, איז געווען ב ר ו ך נ אָ כ מ א נ אָ ו ו י ט ש. ער האָט געהאַלטן אין אַרענדע אַ גאַנצע רייַ מלוכהשע הכנסות אין פּינסקער פּאָוויאַט, ווי טשינשן פון פּלעצער און וועלדער, אָפּצאָלן פון נאָבעלער פּיש־נעצן, פאַרשיידענע שטייערן אין די שטעטלעך האָראָדזיי, לאָהישין און פּאָהאָסט, הכנסות פון משקאות־מאָנאָפּאָל אין די פּולוואַרקן פוינע און סטעטיטשעוע און אָזוי ווייטער. פאַר די אַלע הכנסות האָט ער אָפּגעצאָלט לטובת דער מלוכה אין יאָר 1640 — 30,002 גילדן 29 גראָשן און 7 פּעניאַזן.

אין יאָר 1630 הערן מיר וועגן אַ חוב פון 600 שאָק ליטווישע גראָשן, וואָס עס קומט פון ל י ט מ א ן י א ק ו ב א ו ו י ט ש און פון מ ש ה ה ל ל א־

ווישט פאַר ארענדירן אין פינסק דעם „נייגעהעכערטן" צאָל.

אין יאָר 1646 שיקט אַרויס דער פינסקער סטאַראָסטע, פירשט אַלבערט סטאַניסלאַוו ראַדזיוויל צו דיפינסקער שטאָטלייט אַ שריפט מיט דער פאָדערונג, זיי זאָלן זיך נישט אַרויסדרייען פון צאָלן דעם „אַלטן" אָפּצאָל, וואָס געפינט זיך אין ארענדע ביים קיניגלעכן פאָקטער, ליזער מויזשעס אַווישטש. אין אַ יאָר אַרום הערן מיר וועגן אַ געוויסן איצקע בארוכאָוויטש פון פינסק, וואָס האָלט דאָרט אין ארענדע „דעם אַלטן קיניגלעכן" אָפּצאָל. אַן אַנדער פינסקער ייד, אַ געוויסער זלמן יוזעפאָוויטש האָלט אין יאָר 1656 דעם אָרטיקן משקאות-מאַנאָפּאָל, וואָס מען רופט אים „טשאָפּאָווי".

דאָס זיינען אָלע פינסקער מוכסים אין דער ערשטער העלפט פון 17טן יאָרהונדערט, וואָס זיינען אונדז באַקאַנט. דערפון איז צו זען, אַז זייער צאָל איז אין פאַרגלייך מיט דער צאָל פון פאַר 100 יאָר צוריק שטאַרק געפאַלן. דער יידישער קאָפּיטאַל האָט געזוכט מער זיכערע און רווחדיקע אונטערנעמונגען און ער האָט דאָס לייכט געפונען.

די „לובלינער אוניע" האָט אויפגעריכט די ליטווישע שליאַכטע, האָט דעם דאָזיקן געזעלשאַפטלעכן קלאָס, וואָס איז ביז דעמאָלט געשטאַנען אין שאָטן, אויפגעהויבן אויפן העכסטן שטאָפּל פון געזעלשאַפטלעכן לייטער. דאָס האָט געבראַכט טיפע ענדערונגען אין לעבן-שטייגער פון דער שליאַכטע. מיטן גאַנצן אימפעט האָט זי זיך אַ ווארף געטאָן אויף אויסצונוצן די בריטע פּאָליטישע רעכט, וואָס זי האָט באַקומען פּאַרן פריין פון פּאַראיניקן ליטע צו פּוילן. זי האָט זיך אַנגעהויבן צו באַטייליקן אין קלייבן מלכים, אין דער געזעצגעבונג, זי האָט איבערגענומען אין אירע הענט דאָס געריכטס-וועזן און אויך די אַרטיקע אַדמיניסטראַציע. דאָס אַלץ האָט געפאָדערט אַ סך געלט. די געלטמיטלען פון דער שליאַכטע זיינען אָבער געווען באַגרענעצט, האָבן ווייט נישט געקאָנט קלעקן אויף צו פירן אַזאַ לעבן, ווי דאָס האָט געפאָסט פאַר אַ הערשנדיקן קלאָס, וואָס זי איז איצט געוואָרן. דערצו נאָך איז זי באַהערשט געווען פונם מיטלאָלטערלעכן קוק, אַז פאַרן אַדלקלאָס פּאַסט נישט צו פאַרנעמען זיך מיט מסחר און האַנדל, וואָס די דאָזיקע ווירטשאַפטן פלעגן איר פריער ברענגען באַדייטיקע הכנסות. פון דער דאָזיקער שוועריקייט איז געווען גרייט אַרויסצוהעלפן דער שליאַכטע דער יידישער קאָפּיטאַל: יידן זיינען געווען גרייט צו באַזארגן די שליאַכטע מיט די נייטיקע געלטמיטלען, בתנאי אַז זי זאָל זיי איבערגעבן אין ארענדע אירע מאַיאָנטקעס. די שליאַכטע האָט גערן דערויף מסכים געווען, נישט האָבנדיק געניג צייט זיך אָפּצוגעבן מיט דער ווירטשאַפט און זייענדיק אין גאַנצן אַריינגעטאָן אין די פּאָליטישע ענינים. אגב פלעגן זייערע מאַיאָנטקעס נישט טראָגן אַזעלכע הכנסות, ווי עס האָבן פאַרגלייגט די יידישע קאָפּיטאַליסטן. ווייל צוזאַמען מיט די שליאכטישע מאַיאָנטקעס האָבן זיי געמומען אין ארענדע די... שליאַכטישע רעכט.*) זענען מיר טאַקע, ווי אַזוי יידישער קאָפּיטאַל איז אַריינגעלייגט געוואָרן אין די שליאַכטישע מאַיאָנטקעס. די דאָזיקע אַלגעמיינע דערשיינונג אין ליטע טרעט אַרויס באַזונדערס בולט אין פּינסק.

צווישן די פינסקער אַרענדאַרן פון שליאַכטישע מאַיאָנטקעס האָט זיך אין די פערציקער יאָר פון 17טן יאָרהונדערט אויסגעצייכנט מיט זיין עשירות ליזער שימשיטש. ער האָט געהאַלטן אין ארענדע דעם פאָהאָסטער מאַיאָנטעק אין פינסקער פאָוויאָט צוזאַמען מיטן שטעטעלע פאָהאָסט**) און מיט אַלע דערפער, וואָס האָבן צו דעם דאָזיקן מאַיאָנטעק געהערט ווי קאָמאָן, באָטאָווא, טשוכאָווא, פלאָסקינא, דאָלנאַיא לוקא, טרעבצן, כמעלניק, דובנאָוויטש און לאָבטשע. חוץ דעם האָט ער נאָך ארענדירט דעם מאַיאָנטעק לונין אין נאָוואַרעדקער וואָיוואָדשאפט, דעם הויף קוטעץ און דאָס דאָרף פּאָראָכאָנסק אין פינסקער פאָוויאָט. אין די דאָזיקע מאַיאָנטקעס האָבן צו שימשיטשן געהערט אַלע ערד-שטחים צוזאַמען מיט די פאַרזייטע פעלדער, אַלע וועלדער, טייכן, אזערעס, בינשטאָקן, מיט די הכנסות, וואָס האָבן געהערט צום מאַיאָנטעק פון דער אַרטיקער באַפעלקערונג: פון די באָיאַרן, מעשטשאַנעס און פויערים און בכלל יעטווידער הכנסה, וואָס די מאַיאָנטקעס האָבן נאָר געקאָנט טראָגן. מיטן טויט פון לייזערן זיינען די מאַיאָנטקעס איבערגעגאַנגען צו זיין וויב דבורה מיט אירע זין יעקב און מארעק. אין יאָר 1646 נעמט דבורה צו ווי אַ שותף צום מאַיאָנטעק לונין אַ געוויסן דניאל ליבאָוויטש.

אין יאָר 1644 דינגען אָפּ צווי פינסקער יידן יעקב האָשעיעוויטש און יעקב מאָשקאָוויטש דעם מאַיאָנטעק רעטשיצע אין פינסקער פאָוויאָט ביים פינסקער סטאָלניק (אַ שליאַכטישער טיטל) אַנדרייטערלעצקי, אָבער אין אַ יאָר אַרום גיבן זיי אים איבער צו אַ געוויסן נתן ליזערמאָוויטש פון פינסק צוזאַמען מיט אַלץ, וואָס צו דעם מאַיאָנטעק געהער, דהיינו: די דערפער רעטשיצע, רעטשיצער וואָלקע, אַ צווייטע וואָלקע וואָס אין וואַלד און טערקאָוויטש מיט אַלע פויערים און מיט אַלע זייערע התחייבותן, וואָס זיי קומען דעם מאַיאָנטעק. חוץ דעם געהערט צו לייזעראָוויטשן דער הויף וואָס אין מאַיאָנטעק. אַלע הויפישע געבוידעס, די סעדער און געריטנער, די פאַרזייטע און נישט פאַרזייטע פעלדער, אַלע אָפּצאָלן וואָס קומען פון זאָלץ, פון שיפן און שיפלעך, פאַרן רעכט צו כאָפּן פיש אויפן טייך סטיר און די קרעטשמע מיט דער מיל ביים טייך סטרומען וואָס מען רופט זי „קרוקאָווקא". דערפאַר צאָלט לייזעראָוויטש 12,000 גילדן טשינש פאַר 6 יאָר.

*) דאָס אַרייַנפירן און אַרויספירן פון לאַנד סחורות אָן קיין שום אָפּצאָל.

**) זע די קאַרטע פון פאָלעסיע אין 17טן יאָרהונדערט.

דער זעלבער נתן לייזעראוויטש האָט אין יאָר 1646 געהאַלטן אין ארענדע, בשותפות מיט דוד יאַקובאָוויטשן, אויך פון פּינסק, די מאַיאָנטקעס קראָטאָוו און פּאָלקאָוויטש אין פּינסקער פּאָוויאָט, וואָס האָבן געהערט צום פּינסקער פּאָדסטאָראָסטע, וואַסיל אָסטראָווסקי. דאָרטן האָבן צו זיי געהערט די הויפן, די פּאָרזייטע פעלדער, די תבואה וואָס אין סטויגן און אין שפּייכלערס, לאָנקעס און אָלע מינים טשינשן און אַנדערע התחייבותן, מיט די קרעטשמעס, מילן, וואַסערן, מיט די פעלדער און וועלדער און מיט אָלע „גרויסע און קלייגע" הכנסות. דעם דאָזיקן מאַיאָנטעק האָבן זיי געגומען אויף דריי יאָר אין אַרענדע פאַר 11,000 גילדן.

עס פלעגט טרעפן, אַז אויף אָפּצודינגען אַ גרויסן מאַיאָנטעק, וואָס אַ יחיד האָט דאָס נישט געקאָנט באַהייבן, פלעגט זיך גרינדן אַ גאַנצע קאָמפּאַניע. אַזוי, למשל, האָבן

קליידונג פון פּוילישע יידן און פּויערים אין 17טן יאָרהונדערט.

ערד אייגנטום, מילן, טייכן, אָזערעס, סאָזשעלקעס, פאַרצא־מונגען פאַר פיש, בינשטאָקן, וועלדער און אַזוי ווייטער. צו די אַרענדאַרן האָבן אויך געהערט די התחייבותן פון די אַרטיקע באַיאָרן און פּויערים, סיי אין געלט, סיי אין תבואה און אין האָניק, וואָס זיי פלעגן קומען דעם מאַיאָנטעק, פּאָדוואָדעס (אַ חוב צו געבן פערד אין וואָגן) און אויך אָלע אַנדערע הכנסות. דער טשינש פון די ביידע מאַיאָנטקעס האָט באַטראָפן 6,600 גילדן פאַר 4 יאָר.

אַ קאָנטיק אָרט צווישן די פינסקער ארענדאַרן האָבן פאַרנומען די שותפים אַ ב ר ה ם כ א צ ק ע ל ע־ ו י ט ש און ה א ש י י (יהושע?) א ב ר א־ מ א ו י ט ש. זיי האָבן געהאַלטן אין ארענדע דאָס שטעטעלע אָלעווסק מיט די דערפער סנאָווידאָוויטש, דאָבראָסעלי און כישין מיט אָלע פויערים וואָס אין זיי, מיט פאָרשיידענע אַרבעטן וואָס פון זיי איז געקומען, מיט געהאַלטן אין אַרענדע אין די פערציקער יאָרן פון 17טן יאָרהונדערט דעם מאַיאָנטעק ל ו ב ע ש י י מיט די דערפער טשערווישטשע, פניעוונא, דערעוואָק, אָלביאַז, ליבעשייער וואָלקע, פניעוונער וואָלקע און זעלעזניצע די פינסקער יידן ש מ ח ה פ ס ח א ו ו י ט ש, א נ ש ל ס ע נ ד ע ר א ו ו י ט ש, מ ע נ ד ל ח י י מ א־ ו י ט ש און ז ע ל י ק ס ע נ ד ע ר א ו ו י ט ש*) פאַר 16,000 גילדן פאַר דריי יאָר.

חוץ די אויבן אויסגערעכנטע זיינען אונדז באַקאַנט נאָך עטלעכע פינסקער ארענדאַרן פון מאַיאָנטקעס, ווי די ברידער ז ל מ ז און ד ו ד י א ק ו ב א ו ו י ט ש, וואָס האָבן ארענדירט דעם מאַיאָנטעק קאָשעוויטש, ז ר ח

*) ווי מען קאָן משער זיין, זיינען דאָס געווען יידן צוגעקומענע קיין פּינסק, די ערשטע צוויי האָבן משמעות געשטאַמט פון קאַמינקי, דער דריטער פון קאָוולע און דער פערטער פון לעשניעוע.

שמחאָוויטש*) דער אַרענדאַר פון דאָרף פניעוונאָ, איידער עס איז אַריבער צו די פריער דערמאָנטע שותפים, און שלמה אברהאָמאָוויטש קאָזלאָוויטש און טשערנעיעוויטש.

טייל אַרענדאַרן, וואָס פלעגן האָבן פרייע קאָפּיטאַלן פלעגן זיך פאַרנעמען אויך מיט געלט־אָפּעראַציעס. צו די דאָזיקע האָבן אין דער ערשטער רייַ געהערט האָשיי אַברא־מאָוויטש מיט זיין איידעם הירש, וואָס פלעגן געבן פאַרשיידענע הלוואות געווייגנטלעך אויף שטוביקע משכנות. צווישן אַנדערע הערן מיר אין יאָר 1646 וועגן אַ חוב פון 15,840 גילדן, וואָס עס קומט זיי פון ראָינע סאָלאָמעראָוויטש, די פרוי פון סמאָלענסקער קאשטעלאַן (שליאַכטישער טיטל). אויך זלמן יאָקו־באָוויטש, דער אַרענדאַר פון מאַיאַנטעק קאָשעוויטש פלעגט לייַען געלט אויף פראָצענט.

חוץ די אויסגערעכנטע געשעפטן האָבן די פינסקער גבירים אין דער תקופה וואָס מיר באַטראַכטן דאָ געהאַט אויך אַנדערע אונטערנעמונגען, וואָס האָבן געפאָדערט גרויסע געלט־אינוועסטיציעס. אין יאָר 1645, דעם 20טן פעברואַר, גיט אַרויס דער קיניג וולאַדיסלאָוו דער פערטער „צוליב דער נוציקייט פון קיניגלעכן אוצר" אַ דערלויבענעש פּסחיאָקובאָוויטש פון פינסק אויפצובויען אַ וואַסערמיל הינטער דער שטאָט ביים קאָנאַל מיטן נאָמען „ריבאלוואוסקי",**) וואָס פאַראייניקט דעם טייך סטרומען מיט דער פּינע, צו מאַכן דאָרט אַ נייעם אָנשיט און אַ בריק אויף צוצוקומען צו דער מיל, אַלץ אויף זייַנע, יאַקובאַ־וויטשעס, הוצאות. דערפאַר פאַרבלייבט די מיל זיין אייגנטום און זייַנע קינדערס אייגנטום פאַר אַן אָפּצאָל פון 100 גילדן טשינש יערלעך. דער חוב פון פאַררייכטן די מיל לייגט אַרויף דער קיניג אויף דער באָפעלקערונג פון די דערבייאיקע דערפער טשענטשיק, קאָווניאַטין און פאַרשעוויטש, וואָס דאַרפן „ווי דער מנהג איז", אַדער טאָן אַרבעט פאַר דער מיל צו פיר טעג אין פרילינג און אין האַרבסט, אַדער צאָלן טשינש און אויפבויען אַ שפייכלער ביי דער מיל אויף צו האַלטן תבואה.

אויך די שטאָטישע הכנסות, דאָס הייסט דער משקאות־מאָנאָפּאָל פון מעד, ביר און בראָנפן, פון די דריי מילרעדער און פון דעם בריוו וואָס אויפן פישמאַרק, וואָס אַ פערטל פון זיי איז לויט דער באַשטימונג פון דער פריוווילעגיע פון יאָר 1633, 5טן מערץ, געקומען די יידן, האָבן געקאָנט האַלטן נאָר די גבירים, מחמת דאָס געשעפט האָט חוץ 125 שאָק ליטווישע גראָשן נאָמינעלן טשינש, געפאָדערט באַדייטנדיקע געלט־אינוועסטיציעס.

די פינסקער גבירים, דערהויפט די ארענדאָרן, פלעגן פירן זייער אַ ברייט לעבן: נישט זעלטן פלעגן זיי קאָפּירן גרויסע פּריצים. אַזוי, למשל, האָט דער ארענדאָר פון פאָהאָסט און לונין, יעקב שימשיטש איינגעאָרדנט אין יאָר 1646, 1טן פעברואַר, אַ גרויס געיעג אין זייַנע וועלדער, אויף וועלכן ער האָט צונויפגערופן אַ סך פויערים פון זייַנע דערפער און שטאָטלייט פונם שטעטעלע פאָהאָסט. די פינסקער גבירים האָבן געהאָט גרויס אָנזען אויך אין דער גויאישער וועלט. וועגן דעם קאָן מען אורטיילן פונם טיטל „פּאַן", מיט וועלכן מען פלעגט זיי טיטולירן נישט נאָר פריוואַט, נאָר אויך אָפיציעל.

צוזאַמען מיט די סאָציאַל־פּאָליטישע און ווירטשאַפט־לעכע ענדערונגען אין ליטע האָט זיך אויך געביטן דער פרנסה־קוואַל פון יידישן מיטל־שטאַנד און פון די יידישע מאַסן. מיר הערן מער נישט אין פינסק וועגן יידישער ערד־אַרבעט. אמת, עס ווערט נאָך דערמאָנט אין דער פריווילעגיע פאַר די פינסקער יידן פון קיניג סיגיזמונד דעם דריטן פון יאָר 1632, 1טן אַפּריל, וועגן פעלדער און לאַנקעס הינטער דער שטאָט, וואָס די יידן מעגן נוצן „לויטן אַלטן מנהג", אָבער דאָס האָט שוין דעמאָלט נישט געהאָט קיין פראַקטישן ווערט, ווייל נאָך דער „לובלינער אוניע" האָט די יידישע ערד־אַרבעט נישט געקאָנט האָבן קיין קיום. די יידישע געדטנער אין שטאָט גופא זייַנען מיטן וואוקס פון דער יידישער באָפעלקערונג פאַרבויט געוואָרן. ווי אַ באַווייז קאָן דינען דאָס, וואָס די יידן שאָפן זיך איין נייע פלעצער ביים אָרטיקן פּראַוואָסלאַווישן גייסטלעכן.*)

אויפן אָרט פון דער אונטערגעגאַנגענער אַלטער פרנסה האָט געמוזט אויפקומען אַ נייע. דאָס איז געווען האַנדל און מלאכה, וואָס פאַר זיי האָבן זיך געעפנט ברייטע האָריזאָנטן

*) מיט דעם דאָזיקן אַרענדאַר איז זיך פאַרלאָפן אַ געשעענש, וואָס איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר יענע צייטן: ער איז שולדיק געווען עטלעכע טויזנט גילדן אַ געוויסער דבורה פון פינסק. האָט זי אים אויפן סמך פון אַ פסק־דין פון יידישן בית־דין אַרייַנגעזעצט דעם 6טן מערץ 1647 אין דער פינסקער יידישער תפיסה אין שולהויף און געדונגען אַ ספּציעלן וועכטער פון שלאָס אים צו היטן. זייַנען געקומען דעם זעלבן טאָג די ברידער קאָזימיר און קאָנסטאַנטי כאַטאָוסקי מיט אַ כאָפּטע באָוואָפנטע דינער זייערע, האָבן אָוועקגעטריבן דעם וועכטער, אויפגעבראָכן דאָס פענצטער פון דער תפיסה און באַפרייט דעם אַרענדאָר. דאָס האָט געזאָלט זיין אַן אָפּגערעדטע זאַך — האָט אין קלאָג־שריפט קעגן די קאָטאָוסקיס געשריבן די געליטענע.

**) זע דעם פלאַן.

*) אין יאָר 1640, דעם 29טן יאַנואַר, באַשטעטיקט דער פינסקער פראָוואָסלאָווישער ביסקופ פאָכאָמי אַראָנסקי אַ שריפט פון זיין פאָרגייער ראָפּאָיל קאָרסאָן פאַר די אָרטיקע יידן, וואָס וואוינען אויף דער גלחישער יורזדיקע, מיט אַזאַ אינהאַלט. די יידן — וועלכע דאָרט געזאָגט — וואָס וואוינען אויף די קירכלעכע און גלחישע פלעצער דאָרפן צאָלן פון זיי טשינש נישט די גלחים, נאָר דעם ביסקופ גופא און זייַנע נאָכקומער, און דערפאַר טאָרן די גלחים צו די יידן קיין טענות נישט האָבן. אויף די דאָזיקע פלעצער מעגן די יידן בויען דירות און האַלטן אין זיי שכנים, קרעטשמעס, שפייכלערס, ברויזן, מאָלץ־פאַבריקן און בעדער. אויב די דאָזיקע געבייען וועלן מיט דער צייט פאַרפוילט אָדער פאַרברענט ווערן, איז זייערע בעלי־בתים דערלויבט פון דאָס נייַ זיי אויפצובויען און צו צאָלן דעם זעלבן באַשטימטן טשינש. פון יעטווידער אַנדערע התחייבותן, ווי האַלטן ביי זיך זעלנער, צושטעלן סטרעשוערן, פאָדוואָדעס און דאָס גלייכן זייַנען די יידן פון דער גלחישער יורזדיקע פריי. עס איז זיי אויך דערלויבט אַראָפּצוטראָגן די געביידעס אויף צו פאַרקויפן.

מיטן וואוקס פון דער קאַנסומציע־קראַפט פון דער שליאַכטע נאַכן יאָר 1569. אגב, האָט די לעצטע געזומען אין שוץ דעם יידישן האַנדל און מלאכה מחמת אירע אייגענע שליאַכ־טישע אינטערעסן.

סוף 16טן יאָרהונדערט איז פּינסק שוין אַן אַנגעזעענער יידישער האַנדל־צענטער. אין צאַלבוך פון יאָר 1583 פון דער בריסקער צאַלקאַמער, וואָס דורך איר פלעגן אַדורכ־גיין אַלע סחורות וואָס פלעגן גיין פון פּינסק קיין פּוילן און פון דאָרט קיין פּינסק, געפינען מיר זייער טשיקאַווע ידיעות וועגן יידישן האַנדל אין פּינסק. קיין פּוילן פלעגן די פּינסקער יידן פירן רוישטאַף: געהילץ, פּאָטאַש, וואַקס און פוטערוואָרג. פון פּוילן (דערהויפּט פון לובלין, גנעזנע) פלעגן זיי ברענגען אין דער ערשטער רייַ פאַרשיידענע מאַנופּאַקטור־סחורות און פיל אַנדערע פּראָדוקטן.

דאָס איז געווען הויפּט־האַנדל, וואָס צו אים האָט געהאַט אַ צוטריט נאָר דער באַמיטלטער קלאַס פון דער יידישער באַפעלקערונג. די פּינסקער פּאָלקס־מאַסע אַקעגן האָט געלעבט פון קליינהאַנדל און פון מלאכה. די נייע פּרנסה־קוואַלן האָבן די פּינסקער יידן נישט פאַרגעסן געזעצלעך צו פאַרזיכערן. אין די פּריווילעגיעס פון 1632 1טן אַפּריל און 1633, 5טן מערץ, ווערט צווישן אַנדערע געזאָגט, אַז עס איז דערלויבט די פּינסקער יידן צו פירן פאַרשיידענע מסחרים סיי אין פּינסק גופא, סיי אין גאַנץ ליטע. זיי מעגן אויך צו גלייך מיט די פּינסקער שטאַטלייט איינקויפן סחורות ביי אַנגעפאַרענע סוחרים אין פּינסק, און פאַרקויפן די סחורות אויף פאַרשיידענע מאָסן און וואָגן: אויף פונט, קוואַרט און אייל. זיי מעגן אויך טאָן כלערליי מלאכות, נישט געהערנדיק צו די אַרטיקע צעכן.

אַזוי האָט אויסגעזען דאָס עקאָנאָמיש־ווירטשאַפטלעכע בילד פון יידישן פּינסק ערב דעם אויסבראָך פון די קאָזאַ־קישע מלחמות.

יידישע קינדער אין פּוילן, סוף 18טן יאָרהונדערט
(לויט אַ קאָליר־טער גראַוויור פון דע־באקור)

קאַפּיטל דריי

די לעצטע 145 יאָר אונטער דער פּוילישער ממשלה (1793-1648)

1) בעת דעם קאָזאַקישן אויפשטאַנד

די יאָרן 1648, 1649 געהערן צו די טראַגישסטע צייטן אין דער געשיכטע פון די מזרח־אייראָפּעאישע יידן. דער צער און צאָרן פון דורות אונטערדריקטע קנעכט, וואָס איז אויסגעבראָכן ווי אַ וואולקאַן אין יאָר 1648 און זיך צעגאָסן איבער גאַנץ מזרח־פוילן, האָט זיך אויסגעלאָזן קודם־כל צו דער יידישער באַפעלקערונג, וואָס דער גורל האָט באַשטימט איר פלאַץ צווישן די רודפים און גערודפטע. די יאָרן ת"ח ות"ט זיינען אין ווייַ־געשריי פון הונדערטער אויסגעקוילעטע יידישע יישובים, פון געשעגדעטע יידישע פרויען און געשמדטע יידישע קינדער. די גזרות ת"ח ות"ט באַטייטן עקאָנאָמישן אונטערגאַנג פון הונדערטער יידישע יישובים און קיבוצים, אייגעפונדעוועטע פון דורות לאַנג אין די מזרח־לענדער פון דער אַמאָליקער פּוילישער מלוכה. דער דאָזיקער ביטערער גורל האָט אויך נישט אויסגעמיטן די פּינסקער יידן. נתן־נטע האַנאָוער, דער מחבר פון „יון מצולה" — דער פאָגראָם־כראָניק פון יענע צייטן — דער־ציילט, אַז טייל פּינסקער יידן זיינען אין יאָר 1648 אַנטלאָפן קיין קרוין־פוילן און קיין דאַנציק, אָבער דאָס אָרימע פאָלק, וואָס האָט נישט געהאַט די מעגלעכקייט עוקר צו זיין פון שטאָט, איז אומגעקומען פון דער קאָזאַקישער שוועכט. און נאָך איז מוסף האַנאָוער, אַז נישט וויט פון פּינסק האָט דער שונא דעריאָגט הונדערטער יידישע וואָגנס און געמאַכט צווישן די פּליטים אַ מוראדיקע שחיטה. אויך אַנדערע יידישע מקורים באַשטעטיקן די שחיטות אויף די פּינסקער יידן. פון די נישט־יידישע מקורים פאַרמאָגן מיר סך־הכל איין דאָקומענט פון יענע צייטן — אַ תשובה אויף אַ קלאָג־שריפט פון אַ געוויסן יעקב רובינאָוויטש פון פּינסק (פון 1טן מאַי 1649), וואָס מען האָט געטויט זיין פּרוי און זיין זון חאַצקל און פאַרברענט זיינע דריי הייזער. דער דאָזיקער דאָקומענט ברענגט אונדז אייניקע ידיעות וועגן די פּינסקער יידן אין יאָר 1648.

נאָך איידער דער שונא האָט פאַרנומען די שטאָט, ווערן מיר געוואָר פון דעם דאָזיקן דאָקומענט, האָבן זיך אין פּינסק פאַרשפּרייט קלאָגגן, אַז די קריסטלעכע שטאָטלייט גרייטן זיך אַרייַנצולאָזן די קאָזאַקן, כדי צוזאַמען מיט זיי אומצוברענגען די יידן און אַוועקרויבן זייער האָב און גוטס. די קלאָגגען האָבן גורם געווען, אַז יידן האָבן געלאָזן זייער גאַנץ פאַרמעגן און עוקר געווען פון שטאָט, כדי נישט אַרייַנצופאַלן אין די רוצחישע הענט, טייל האָבן זייערע זאַכן פאַרטרויט באַקאַנטע קריסטן אויף צו היטן, אַנדערע ווידער האָבן די שטוביקע חפצים באַגראָבן אין דער ערד. דעם 12טן דעצעמבער, ווערט געזאָגט אין באַטראַכטן דאָקומענט, זיינען די קאָזאַקן אַריין אין שטאָט און האָבן צוזאַמען מיט די קריסטלעכע שטאָטלייט אויסגעקוילעט די פאַרבליבענע יידן.

נאָך דעם ווי די פּוילישע מאַכט איז געקומען צוריק אין שטאָט, האָט דאָס יידישע פּינסק פאַרגעשטעלט אַ אימהדיק בילד, אַ בילד פון סאַמע חורבות. אָבער צו ביסלעך האָבן די אַנטרונענע אָנגעהויבן זיך אומצוקערן אין שטאָט אַריין און צוגעטראָטן אויפצובויען פון דאָס־ניי זייער חרוב געוואָרענע היים. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אַ טייל יידישע הייזער זיינען ניצול געוואָרן פון דער קאַטאַסטראָפע פון יאָר 1648. מיר דערווייסן זיך דערפון פון אַ לוסטראַציע פון די יידישע הייזער אין פּינסק, וואָס איז געמאַכט געוואָרן דעם 3טן אפריל 1650 אין צוזאַמענהאָנג מיט באַשטימען דעם „פאדימנע"־שטייער, וואָס מען פלעגט אים צאָלן פון יעדער הויז באָזונדער. מיר ברענגען ווייטער אַ רשימה פון די הייזער, וואָס זיינען אַרויס גאַנץ פון דער שרפה אין יאָר 1648, סיי פון די, וואָס זיינען אויפגעבויט געוואָרן ביז דער לוסטראַציע אין יאָר 1650, אָנגעבנדיק דערבייַ די נעמען פון זייערע בעלי־בתים.

די יידישע הייזער אין פּינסק אין יאָר 1650 אין דער יורזדיקע פון שלאָם

נאָמען פון בעל־הבית	חאָסער הויז
וואולף דער שמש	אַן אַלטע *)
יעקב רובינאָוויטש	אַן אַלטע
לייב, אברהם יודיטשעס איידעם	〃 〃
די ליטמאַנס	〃 〃
שול־הויף	〃 〃
יעקב זעלמאַנאָוויטש	〃 〃
בערקעס זון	〃 〃
די זאַקאַלוזקער (!) אלמנה	〃 〃
ניסן יודיטש	〃 〃

*) פון פאַרן יאָר 1648.

אין דער יורזדיקע פון שלאָם

נאָמען פון בעל־הבית	וואָסער הויז
עובדיה	אַן אַלטע
די אלמנה נאָך ראובנען	" "
איצקע יודיטש	" "
ברוך נאָכמאַנאָוויטש	" "
שמחה ראָבנאָוויטש	" "
יעקב אַראָנאָוויטש	" "
נתן לייזעראָוויטש	" "
מנשקע	" "
די אלמנה נאָך ישראלן	" "
יוסף מאָרדוכאַיעוויטש	" "
הירש אַראָנאָוויטש	" "
די אלמנה נאָך מאָושען	" "
יעקב צאַלעוויטש	" "
די אלמנה נאָך מיכלען	" "
די אלמנה נאָך מאָושען	" "
אברהם נתנס איידעם	" "
דער הקדש	" "
איצקע מאַטוסעוויטש	" "
אברהם שקאַטולניק	" "
די אַלמנה נאָך ברוכן	" "
אַוורוך נאָכמאַנאָוויטש	" "
יעקב מיכעלעוויטש	" "
יהושע אַבראַמאָוויטש	" "
מאָושע ניסאנאָוויטש	" "
איצקע צעלניק	" "
חצקל לייזעראָוויטש	" "
די אַלמנה נאָך חיימען	" "
נתן חצקעלעוויטש	" "
פסח יאקובאָוויטש	א נייע
יעקב גאָלדשמיד	" "
מאָושע פסחאָוויטש	" "
שמואל אַבראַמאָוויטש	" "
זעליק מאָשקאָוויטש	" "
יהושע מאָשקאָוויטש	" "
געצקע איזראַעלעוויטש	" "
שיפרע די בולבערקע	" "
איצקע מאָשקאָוויטש	" "
לייזער פייוועלאָוויטש	" "
איצקע לאַפידאָוויטש	" "
אברהם סטאָוועצקי	" "
אליהו פייוועשעוויטש	" "
אברהם מאָשקאָוויטש	" "
שכנה אַבראַמאָוויטש	" "

הייזער אין ראַפישטשע

3 הייזער אויף די פּלעצער פון ביסקופּ

נאָמען פון בעל־הבית	וואָסער הויז
פייוול דאַוידאָוויטש	אַן אַלטע
זעליק אַבראַמאָוויטש	" "
יעקב דער שוחט	" "
אפרים הירשעוויטש	" "
יוסף דער שניידער	" "
יעקב מאָשקאָוויטש	" "
די אלמנה נאָך איצקען	" "
אַזראַל דער שוחט	" "
אהרן הענאָכאָוויטש	" "
אפרים מאַניעוויטש	" "
יעקב מאָשקאָוויטש	" "
יעקב יצחקאָוויטש	" "
מאָושע דניאלעוויטש	" "
יונס אַרעמאַן	" "
אברהם דער שניידער	" "
זלמן יוזעפאָוויטש	" "
נחום מאשקאָוויטש	" "
שלמה חייהס	" "
זלמן יאקובאָוויטש	" "
אברהם יודיטש	" "
די אַלמנה נאָך יוספן	" "
דודקע יצחקאָוויטש	אַ נייע
ראובן דער גאָלדשמיד	" "
הירש לייזעראָוויטש	אַן אַלטע
מרדכי שערער	אַן אַלטע
איסרל	" "
זעליק שמוילאָוויטש	" "
ריסקע די אַלמנה	אַ נייע
יעקב רובינאָוויטש	אַן אַלטע

אויפן פּלאַץ פון פּריץ קרופּקא

אברהם איסערלאָוויטש	אַן אַלטע

אויף די פּלעצער פון גלח סטאָווצקי

לייבע מאשקאָוויטש	אַן אַלטע
יעקב פּארשעוויצקי	" "
זיין ברודער יודל	" "
יעקב דער איינבינדער	" "
ברוך מאַרדוכאיעוויטש	" "

אויף די פּלעצער פון איהומענס ווייב

זעליק שכנאָוויטש	אַן אַלטע
לייב האַרבאַטי	" "
ראובן אַבראַמאָוויטש	" "
יעקב מאשקאָוויטש	" "
ראובן מאָושיץ	" "
די אלמנה נאָך מרדכין	" "
מרדכי שמוילאָוויטש	" "
לייבע אבראמאָוויטש	" "

חוץ דעם ווערן אָנגעגעבן אין דער רשימה 13 "קאָ־מאָרניקעס" (סובלאָקאָטאָרן), וואָס האָבן געוואוינט אין די יידישע הייזער.

פון דער געבראָכטער רשימה איז צו זען, אַז נאָכן פּאָגראָם זיינען געבליבן גאַנץ 76 יידישע הייזער, נישט אַריינגערעכנדיק דעם שולהויף און דעם הקדש, און 20 הייזער האָבן די יידן אויפגעבויט נאָכן יאָר 1648. עס ווערפט זיך אין די אויגן אַריין די גרויסע צאָל אַלמנות אין דעם רייס־טער. אויף 84 משפחות זיינען געווען 12 אלמנות (אַרום 15 פּראָצענט). דאָס איז געווען אייניע פון די רעזולטאַטן פון גרויליקן יאָר 1648. אָבער מיט דעם האָט נאָך נישט געגומען קיין סוף צו די יידישע צרות אין פּינסק. עס איז נאָך באָשערט געווען די פּינסקער יידן אויסצושטיין אין די נאָענטסטע יאָרן אָן אַ שיעור ליידן און פּורעניותן.

אין יאָר 1650 איז אויסגעבראָכן אין שטאָט אַ שרפה, וואָס האָט אָפּגעמעקט אַ גרויסן טייל דערפון, וואָס איז ניצול געווארן אין יאָר 1648. די יידן האָבן נישט באַוויזן אָפּצוכאַפּן דעם אָטעם, ווי די שטאָט האָבן פון דאָס־ניי איינגענומען אין יאָר 1654 די קאָזאַקן מיט זייערע טאָטע־רישע פּאָרבינדעטע און האָבן ווידער אָפּגעטאָן זייער געווייַנטלעכע מלאכה: געטויט, ראָבירט און אונטערגעצונדן. אין אַ יאָר אַרום (1655) האָט זיך דאָס זעלבע איבערגעחזרט. וועגן דעם דערוויסן מיר זיך פון אַ פּראָצעס, וואָס די רעגירונג האָט פאַרפירט אין יאָר 1658, 3טן מאַי, קעגן די פּינסקער יידן פאַר נישט צאָלן „פּאָדימנע"־שטייער. אויף דעם דאָזיקן פּראָצעס האָט דער באַפּולמעכטיקטער פון יידישן צד באַוויזן דעם גרעריכט אַ קלאָג־שריפט און אַ גבית־עדות פון אַ גרעריכטלעכן באָאַמטן, אַז די שטאָט איז פאָלקאָם צעשטערט געוואָרן פון מאָסקאָוויטער און קאָזאַקן און דערצו איז נאָך אויסגעבראָכן אַ מגפה, וואָס האָט צום רעשט פאַרטיליקט די שטאָטלייט צוזאַמען מיט די יידן און דערפאַר האָבן די לעצטע נישט געקאָנט באַצאָלן דעם „פּאָדימנע"־שטייער. דאָס גרעריכט האָט אנערקענט די מאָטיוון פון די יידן פאַר באַגרינדעט און זיי באַפרייט פונם שטייער.

עס זיינען פאַרבליבן עטלעכע רואיקע יאָר. אין אָנהייב דעצעמבער 1659 האָט זיך אין דער געגנט פון פּינסק באַוויזן אַ באָנדע קאָזאַקן מיט אַ געוויסן מיכאַל קורהאַן בראש, וואָס צו זיי זיינען צוגעשטאָנען אַ מחנה צעבושעוועטע פּויערים פון טורעווער געגנט. פּינסק איז ווידער געווען אין שרעק פאַר אַן אומגליק. די יידן האָבן זיך אָבער צונויפגערעדט מיט די קריסטלעכע שטאָטלייט און עס איז געקומען צו אַ הסכם, אַז מען זאָל קורהאָנען באַצאָלן 2000 גילדן פאַר לאָזן די שטאָט צו רו. אַ העלפט פון דער סומע האָט געגעבן די קהילה און די רעשט האָבן געזאָלט סילוקן די שטאָטלייט, דאָס האָט אָבער נישט געהאָלפן. דעם 19טן דעצעמבער, 1659, האָט זיך דער שונא אַריינגעריסן אין שטאָט אַריין פון צוויי זייטן. פון מזרח זיינען אַריין די קאָזאַקן מיט די פּויערים און פון מערב — די מאָסקאָ־ויטער און אָנגהויבן צו בּאַרויבן די באַפעלקערונג. קורהאַן אַליין איז בראש פון אַ באַנדע פּאָגראָמשטשיקעס אַריין אין שטוב פון ברוך נאָכמאָנאָוויטש, דעם פאָרשטייער פון קהל, און געפאָדערט ביי אים 300 גילדן. עס האָט זיך אַרויס־געוויזן, אַז דער בורגמייסטער סעמיאָן פילאָנאָוויטש, וועמען נאָכמאָנאָוויטש האָט אויסגעצאָלט אין נאָמען פון קהל די 1,000 גילדן אויסלייז־געלט פאַר די קאָזאַקן, האָט 300 גילדן פון דער דאָזיקער סומע צוגענומען פאַר זיך. נאָכמאָנאָוויטש האָט אויפן אָרט אויסגעצאָלט דעם קאָזאַק 150 גילדן, און שפּעטער, נאָך דעם ווי די קאָזאַקן האָבן פאַרלאָזן די שטאָט, האָט ער דאָס געלט געמאָנט ביי פילאָנאָוויטשן.

די קאָזאַקן האָבן דעמאָלט אַ לענגערע צייט געווילדעוועט אין שטאָט, פון וואָס עס איז אינגאָנצן אָפּגעשטאָרבן דאָס ווירטשאָפטלעכע לעבן, ווי עס גיבן איבער צוויי עדי־ראיה.

דעם 28טן אַפּריל 1660 האָבן צוויי פּינסקער מוכסים, שאָול שמערלאָוויטש און יעקב מיכעלעוויטש, געמאָלדן דעם פּינסקער גערעכט, אַז פון 19טן דעצעמבער, 1659 ביזן 23טן אַפּריל 1660 האָבן זיי נישט געקאָנט אויפמאָנען קיין שטייערן, ווייל דער שונא האָט געווילדעוועט אין פּינסק און אין דער אומגעגנט. צווישן אַנדערע זאָכן, האָבן זיי דערציילט דעם גערעכט, האָט זיי געשטערט דאָס אויפמאָנען די שטייערן אויך דאָס, וואָס די באַפעלקערונג איז אַנטלאָפן פון שטאָט און דער אַנדל האָט זיך אין גאַנצן אָפּגעשטעלט; עס זיינען נישט פאַרגעקומען קיין יריד־ים און די שענקן זיינען געווען פאַרמאַכט.

אָבער גאָר אַ גרויס אומגליק האָט זיך ערשט געגרייט פאַר די פּינסקער יידן, דאָס גרעסטע זינט דעם יאָר 1648.

אין פרילינג 1660 האָבן זיך אין פאָלעסיע ווידער אַמאָל באַוויזן קאָזאַקן מיט מאָסקאָוויטער אין דער באַגלייטונג פון עטלעכע טויזנט טורעווער און דאָווידהאָראָדאָקער פויערים, צעשטערנדיק אויפן וועג „מיט פייער און שוערד", לויט דער שפּראָך פון אַ שייכותדיקן דאָקומענט, אָלע יישובים, וואָס זיי האָבן אָנגעטראָפן. דעם 4טן יולי דעם זעלבן יאָר האָבן זיי זיך אונטער דער אָנפירונג פון פי־ליפּטשאָ, מאָלאָווּ, שידלאָווסקי און זאָהאָלסקי, נישט־געריכטערהייט אַריינגעריסן אין שטאָט אַריין און אָנגעהויבן זייערע בלוטיקע מעשים. אַ סך יידן — דערציילט דער שייכותדיקער דאָקומענט — צוזאַמען מיט די פרויען און קינדער האָבן זיי אויסגעקוילעט און פאַרפיניקט צום טויט, אָנדערע האָבן זיי גענומען אין געפאָנגשאָפט. די יידישע הייזער, קראָמען און שפּייכלערס האָבן זיי אַוועקגעלאָזן מיטן רויך, די שטאָטשול האָבן זיי אויסגעליידיקט פון אַלץ, וואָס זי האָט פאַרמאָגט „...פון גאָלד, זילבער, באָפוצונג פון געוואַנט, פון די ספּרי־תורהס, פון גרויסע און קליינע ספּרים און פון אַנדערע חפּצים..."*) און צום סוף זי אונטערגע־

*) „...Szkołę żydowską ze wszystkich splendorów, złota, srebra, ochędostwa bławatnego, Dziesięciorga Bożego Przykazania na pergaminach, także ksiąg wielkich i małych i innych ozdób . . . złupili'"

צוגדן. די אַמטלעכע עדות, וואָס מען האָט אין צוויי וואָכן נאָכן פּאָגראָם אַרומגעפּירט איבער די יידישע גאַסן צו באַקוקן דעם חורבן, האָבן אָט־וואָס געזען.

„...די שטאָטשול פון אינעווייניק און פון דרויסן אַ פּאַרבראַנטע און אַ פּאַררויבערטע, דער שולהויף אַ פּאַר־ברענטער, אויך (אויף) אַלע יידישע גאַסן, וואו עס זיינען געווען פּאַרשיידענע בנינים: הייזער און קראָמען, ווי אויך (אויפן אָרט) פון די קראָמען אין מאַרק האָבן מיר געזען בלויז חורבות, אויוונס און אַש.“ *)

אויך דאָס גאַנצע יידישע פּאַרמעגן האָבן צוגעריבט די קאָזאַקן. מיר ברענגען וויטער די הזיקות פון דער יידישער באַפעלקערונג, אַזוי ווי עס האָבן אַנגעגעבן אין קלאָגשריפט פון 23טן יולי 1660 די געלטענע גופא.

עס איז צוגעריבט געוואָרן: גאָלד, זילבער, יידישע מלבושים פון מענער און פרויען, פּאַרשיידענע מאַנופאַקטור־סחורות, קליידער, פּאַסן, זיידז, שנורן, לייוונט, פוטערוואָרג (סויבלען, פוקסן, מאַרדערס, פייען) און אַנדערע סחורות, סיי באַצאָלטע, סיי געגנומענע אויף קרעדיט. חוץ דעם— משכנות, דאָקומענטן, וואָס זיינען שייך צום קהל און צו יחידים: קעניגלעכע פּריוויילעגיעס, קוויטן, דעקרעטן פון סקארב וועגן „קאָפּשטייער“, „פּאָדימני“ און אַנדערע שטייערן, וועקסלען און וועכטפּאַפּירן אויף פּאַרשיידענע געלט־סומעס, דאָקומענטן אויף הייזער און פּלעצער, וועגן ארענדעס, אַפּ־מאַכן מיט דער שטאָט און אַנדערע וויכטיקע פּאַפּירן.

דאָס זיינען געווען די רעזולטאַטן פון פּאָגראָם אין יאָר 1660, וואָס האָט שיעור נישט אינגאַנצן אָפּגעמעקט דעם 150 יאָריקן יישוב. אָבער דאָס לעבן האָט, ווי שטענדיק, מנצח געווען. די אַנטרונענע האָבן זיך אומגעקערט אין זייער היים, אויף די חורבות האָבן אָנגעהויבן אויסצואַקסן נייע הייזער, אין מאַרק האָבן זיך געעפנט די ערשטע יידישע קראָמען. דער יישוב האָט זיך געמומען היילן פון די טיפע וואונדן. דער יידישער ווידעראויפבוי אין פינסק איז אָבער געאַנגען פאַמעלעך און שוואַך. ער האָט אָנגעטראָפן אויף אַ שטאַרקן ווידערשטאַנד מצד די אָרטיקע שטאָטלייט, וואָס האָבן דערקלערט אַ קאַמף זייערע יידישע מיטבירגער.

●

2) דער קאַמף פון די שטאָטלייט קעגן דער יידישער באַפעלקערונג

די קאָזאַקישע מלחמות האָבן גורם געווען אַ טיפן ווירטשאַפּטלעכן קריזיס אין די מזרח־דרום לענדער פון דער פּוילישער מדינה. די צעשטערעריש אָרבעט פון די אויפשטענדלער איז געווען אומגעהייער גרויס. דערהויפּט איז געווען מוראדיק דער חורבן פון די שטאָטישע יישובים. אין משך פון איבער הונדערט יאָר האָבן די חרובע שטעט נישט געקאָנט קומען צו זיך. דער פּראָצעס פון נייער ווידעראויפבוי איז געגאַנגען מיט פאַמעלעכע שריט, דערצו נאָך האָט זיך צעפלאַקערט דער אַלטער עקאָנאָמישער קאַמף צווישן די קריסטלעכע שטאָטלייט און דער יידישער באַפעל־קערונג. די שטאָטלייט האָבן אָנגעשטרענגט אַלע זייערע כוחות, כדי נישט צו דערלאָזן די יידן איינצונעמען די ווירטשאַפּטלעכע פּאָזיציעס ווי פּאַרן אויפשטאַנד. דער פּאַרלויף פון דעם דאָזיקן קאַמף איז נישט אומעטום געווען דער זעלבער. אין אָנדערע שטעט איז דערגאַנגען צו פּאָגראָמען (למשל אין ווילנע), וואָס האָבן אָפּגעקאָסט נישט ווייניק יידישע לעבנס. אין פינסק איז דער קאַמף קעגן די יידן געווען לפּי ערך מילדער ווי ערגעץ אַנדערש.

דער ערשטער שטיין אין יידישן גאָרטן, ווי נאָר די שטאָט איז געקומען אַ ביסל צו זיך, איז געווען די אָפּיציעלע באַשולדיקונג פון מאַגיסטראַט, אַז די יידן האָבן פּאַררַאַטן דעם קיניג, די פּאָגעס און בכלל די גאַנצע מלוכה, ווייל זיי האָבן כלומרשט געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט דעם שונא. דערצו נאָך זיינען די יידן אין יאָר 1648 אַרויס גאַנץ מיט זייער פּאַרמעגן, בעת ביי די שטאָטלייט האָט דער שונא צוגענומען דאָס גאַנצע האָב און גוטס. איז נאָך וויניק — האָבן די יידן נאָכן אומקערן זיך אין שטאָט אַריין פּאַר־נומען די פּלעצער פון די שטאָטלייט.

די דאָזיקע באַשולדיקונג האָט געמוזט רייסן די אויגן. די זאַך איז כידוע געווען פונקט פּאַרקערט ווי דאָס האָבן פּאַרגעשטעלט די באַשולדיקער. האָבן דאָך די שטאָטלייט געעפנט גאַסטפּריינדלעך די טויערן פון שטאָט פּאַר די קאָזאַקן, צוזאַמען מיט זיי זיך אָפּגעפּאַרטיקט מיט דער אומבאַשיצטער יידישער באַפעלקערונג און האָבן ביי האָבן מיט זיי געקעמפט קעגן דער לעגאַלער מאַכט ביים אָפּנעמען די שטאָט.*) אויף די באַשולדיקונגען פון די שטאָטלייט האָבן די יידן (אין יאָר 1669) קורץ געענטפערט, אַז זיי זיינען אויסגעשטאַנען די גרעסטע פּייניקונגען פונם שונא, נישט דער ערך גרעסערע ווי אַנדערע פעלקער, אַז אין אויפשטאַנד האָבן זיי פּאַרלוירן זייער גאַנץ פּאַרמעגן, זייערע הייזער, די שול און אַלע דאָקומענטן.

זיינען די שטאָטלייט אַרויס מיט די אמתע טענות זייערע, היינו: די יידן האָבן פּאַרכאַפּט אַ דריטחלק פון דער שטאָטישער הכנסה, וואָס איז זיי קיינמאָל נישט געקומען, אַז זיי קאָנקורירן קעגן די שטאָטלייט מיט האַנדל פון משקאות; האָבן אויסגעבויט עטלעכע צענדליק ווייַנשענקן, טרייבן אויף עטלעכע הונדערט קעסלען בראַנפן און אַנדערע משקאות, ווי מעד און ביר; האָבן פּאַרבויט אַ סך שטאָטישע פּלעצער, אָן דעם וויסן פון מאַגיסטראַט, מיט הייזער,

*) זע קאַפּיטל דריי אין אונדזער אַרבעט: „פינסק און זיין פּאַר־גאַנגנהייט פון די עלטסטע צייטן ביזן פּאָליטישן אונטערגאַנג פון פּוילן“.

*).....naprzód szkołę zewnątrz i około ogorzatą okopciatą; dwór szkolny zgorzały, także wszystkie ulice żydowskie, jako i kromy rynkowe gdzie różne budynki, domy, komory bywały, tlyko pogorzeliska, piecyrka i popiół oględaliśmy

קרעטשמעס, קראָמען און בודקעס, סיי אין מאַרק, סיי אין די גאַסן און אַרום דער שול און בכלל אומעטום וואו עס איז זיי נאָר געפעלן געווען. זיי האָנדלען אין די הייזער און אין די גאַסן אָן שום אָפּצאָל, וואָס עס קומט דערפון, צאָלן אויך נישט קיין שטייער דער שטאָט. האַלטן ביי זיך אין די הייזער פריוואָטע מאָסן און וואָגן, וואָס ברענגט גרויס שאָדן די אָרימע שטאָטלייט. די יידן דרייען זיך אַרויס פון צו געבן סטאָנצייעס פאַר זעלנער, וואָס פון די דאָזיקע התחייבותן ווערן די שטאָטלייט פאַראָרעמט און פאַרקויפן זייערע הייזער צו יידן. אין זונטיק און אין חגאות טרייבן די יידן בראָנפן און צעפירן אים איבער שטעט און שטעטלעך, קויפן אָפּ תבואה ביי די פּויערים אויף די וועגן, נישט דערלאָזנדיק זיי צום מאַרק און דורך דעם שטייגט דער פּרייז פון תבואה. בכלל האָבן די יידן דורך שווינדל באַקומען איבערוואָג איבער די שטאָטלייט אין האַנדל. פון דעם אַלעמען האָבן די שטאָטלייט הזיקות אויף 30,000 גילדן.

ווי אַ תשובה אויף די דאָזיקע טענות האָבן די יידן פאַרגעשטעלט אַ שריפט פון קיניג יאַן קאָזימיעזש (1648—1668) פון יאָר 1659, 30טן מאַי, וואו עס ווערט געזאָגט, אַז לויטן אָפּמאַך מיטן פּינסקער מאַגיסטראַט פון אַמאָל קומט די יידן אַ דריט־חלק פון אַלע שטאָטישע הכנסות, און בכן דאַרפן זיי טראָגן אַלע שטאָטישע התחייבותן אין דער זעל־ביקער פראָפּאָרציע. בעת אַ מלחמה, וועו עס גייט דורך דורך פּינסק אַ מיליטעריישער אָפּטייל, זיינען די יידן פריי פון צו געבן סטאָנצייעס פאַר זעלנער, חוץ פון טאָן געוויסע אַרבעטן פאַר די אָנפירער פון חיל. אָבער נישט געקוקט דערויף פאָדערן די שטאָטלייט פון די יידן אַ העלפט פון אַלע שטאָטישע שטייערן; דערצו נאָך, אַז סיים־דעפּוטאַטן באַזוכן די שטאָט, צווינגען די שטאָטלייט די יידן דעקן אַלע הוצאות דערפון און חוץ דעם לאָקירן זיי נאָך די דעפּוטאַטן אין יידישע הייזער. דאָס אַלץ פאַרבאָט דער קיניג אויף להבא.

וואָס שייך דער עקאָנאָמישער קאָנקורענץ אויף וואָס די שטאָטלייט האָבן זיך באַקלאָגט, זיינען אין פּינסק נישט חל געווען קיין שום געזעצן וואָס זאָלן באַגרענעצן דעם יידישן האַנדל. פאַרקערט, די יידן האָבן אויפגעוויזן, אַז די שטאָטלייט ברעכן די קיניגלעכע פריווילעגיעס פאַר יידן און טוען אָן די לעצטע פאַרשיידענע קריוודעס, וואָס דער היזק דערפון באַטרעפט 15,000 גילדן.

זיינען דעמאָלט די שטאָטלייט אַרויס מיט באַשולדיקונגען פון אָן אַנדערן מין: זיי האָבן באַשולדיקט די יידן אין פאַרשוועכן די קריסטלעכע אמונה.

אין שכנות פון יידישן בית עולם איז אַמאָל געווען אַ צווינטער, וואָס אין דער צווייטער העלפט פון 17טן יאָר־הונדערט האָט מען אים שוין פון לאַנג נישט געזוכט און געהאַט שוין וועגן אים כמעט אין גאָנצן פאַרגעסן. האָט זיך דער פּינסקער מאַגיסטראַט דערמאָנט אָן אים און אַריינגעטראָגן אין פּינסקער גראָד־געריכט אָן אָנקלאָגע, אַז אין יאָר 1660 האָבן די יידן געמאַכט אַרום נייעם בית־עולם אָן אָנשיט, פאַרמאַכנדיק דורך דעם די דורכפאָרן, די דער־נעבנדיקע וועגן, גאָסן און פלעצער און — דאָס ערגסטע — זיי האָבן פון דערבייאיקן צווינטער „אש פון מענטשלעכע קערפערס פון קריסטן צונויפגענומען און באַלייַדיקט"*), דערצו נאָך האָבן זיי פאַרנומען פלעצער ביי די גאָסן און ביים אָנשיט וואָס אַרום שטאָט, און מאַכנדיק זייער אָנשיט אַרום דעם בית־עולם, האָבן זיי אויסגעגראָבן אַ גרוב, פון וואָנען זיי האָבן בגנבה געפירט זאַמד אויף צו פאַרריכטן די שטאָטשול און די קאָמערן זייערע. דערצו האָבן נאָך די

קיניג יאַן קאָזימיעזש (1648—1668)

אין יאָר 1649 האָט ער די פּינסקער יידן געגעבן דאָס רעכט צו באַנוצן אַלע הייזער און פלעצער, וואָס האָבן צו זיי באַלאַנגט פאַר די קאָזאַקישע מלחמות.

יידן באַשעדיקט דעם אָרט וואו עס שטייט דער קריין, וואָס די יעזואיטן האָבן אָוועקגעשטעלט; האָבן בשתיקה אויף שיפלעך אָוועקגעפירט פון די פעלדער ביי דעם טייך סטרומען בערך עטלעכע טויזנט וואָגנס האָלץ אויף צו מאַכן

*) „.....piaski z ciał ludzkich chrześcijańskich zbierać i urągować."

אַ פּאַרקן: האָבן באַשעדיקט פיש־נעצן, צעטראָטן לאָנקעס דורכן אַרויפטרייבן פערד אויף צו פיטערן, האָבן געגרינדעט אַ מאַרק לעבן דער שול און אַזוי ווייטער.

אין יאָר 1679, 5טן מערץ, האָט דער פינסקער מאַגיסטראַט באַשולדיקט די יידן, אַז זיי באַרויבן דעם מלוכהשן אוצר, באשר זיי האָבן איינגעקויפט ביי די שטאָט־לייט עטלעכע צענדליק הייזער און צאָלן נישט פון זיי דעם מלוכהשן שטייער „פּאָדימני".

מיט אַזעלכע מיטלען האָבן געקעמפט די שטאטלייט קעגן זייערע יידישע קאָנקורענטן. האָבן די יידן געהאַט וויניק צרות פון די שטאטלייט, איז זיי צוגעקומען נאָך אַן אַנשיקעניש: מחלוקת און רייסענישן פון די קהילות ראשיות אין ליטווישן ועד, וואָס האָבן דערפירט צו אַן אמתער מלחמה צווישן די יידן גופא.

●

3) דער קאַמף צווישן די קהילות ראשיות

קיין גרויסער שלום האָט קיינמאָל נישט געהערשט צווישן די דריי קהילות, וואָס האָבן געבילדעט דעם ליטווישן ועד, מחמת זייערע אינטערעסן פלעגן זיך פאַנאַנדערגיין. יעדערע פון זיי האָט געוואָלט האָבן וואָס אַ גרעסערן גבול, יעדערע האָט געוואָלט צאָלן וואָס קלענערע שטייערן און האָבן וואָס אַ גרעסערע דעה. איז ביז די קאָזאַקישע מלחמות זיינען זיי ווי נישט איז אויסגעקומען צווישן זיך. אָבער נאָך די מלחמות, וואָס האָבן אַרייַנגעבראכט אַ חורבן און אַ תוהו־ובוהו אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן, האָט זיך די לאָגע גרינטלעך געביטן. בעת די מלחמות זיינען אַפּגעווישט געוואָרן אַ דאַנק די וואַנדערונגען פון אייַן אָרט אויפן צווייטן די גרענעצן פון די דריי גלילות,*) די מלוכהשע שטייער־שרויף האָט געדריקט וואָס אַ מאָל פעסטער און די אינעווייניקסטע באַדערפענישן פון די חרובע יישובים זיינען געוואָקסן פון טאָג צו טאָג. זיינען די רייבונגען אין ועד געוואָרן אַלץ אָפטער און שטאַרקער. עס פלעגן אויסברעכן מחלוקות ביי דער פאַרטיילונג פון שטייערן, עס פלעגן פאָרקומען רייסענישן ביים באַשטימען די צוגעהעריקייט פון אַ יישוב צו דעם אָדער יענעם גליל. תחילת זיינען די קריגעריין פאָרגעקומען אין ועד גופא, אויסבאַהאַלטן פאַרן ברייטערן עולם, אָבער מיט דער צייט האָט דער געשווויר געפלאַצט און די מחלוקות זיינען אַרויס אויף דער גאַס, און עס איז געוואָרן אַ מלחמה צווישן די מיטגלידער פון די קהילות ראשיות.

אויף די ירידים און מערק, אַפילו מחוץ די גרענעצן פון ליטע, פלעגן פאָרקומען ממש שלאַכטן צווישן די פאָרשטייער פון די חשובסטע קהילות. מען פלעגט זיך קעגנזייטיק באַפאַלן, צורויבן די סחורה, זיך מכבד זיין מיט פעטש און אַפילו אַרייַנזעצן אין תפיסה. די דאָזיקע רייסע־

*) אין יאָר 1652 איז אַרייַנגעטראָטן אין וועד די ווילנער קהילה.

נישן האָבן שטאַרק געשעדיקט דאָס ווירטשאַפטלעכע לעבן אין ליטע און זיך געלאָזט אויך פילן דעם מלוכהשן סקאָרב (קאַסע). סוף כל סוף האָט זיך מיט דעם ענין פאַראינטערעסירט די צענטראַלע מאַכט און זיך אַרייַנגעמישט אין די יידישע מחלוקות. דעם 23טן דעצעמבער, 1681, האָט דער קיניג יאַן סאָביעסקי (1674—1696) אַרויסגעשיקט צו די קהילות פון בריסק, גראָדנע, פּינסק און ווילנע אַ שריפט, אין וועלכן ער מוסרט זיי און באַצייכנט זייערע קריגעריין ווי אַ „געזעלשאַפטלעכן בזיון". פון די מחלוקות, וועלכע געזאָגט אין קיניגלעכן שריפט, צי זיי זיינען געווען צי נישט, טאָרן קיין פּריוואָטע מענטשן בשום אופן נישט ליידן, און דעריבער באַפעלט דער קיניג די צעקריגטע קהילות, אַז זיי זאָלן אין משך פון 12 וואָכן שלום מאַכן צווישן זיך, אַנדערש וועט ער איבערגעבן דעם דאָזיקן ענין צו אַ קאָלעגיע פון 9 פערזאָן: 3 רבנים פון ווילנע, גראָדנע און פּינסק, אַ רב מיט 2 פאָרשטייער פון בריסק, און צו זיי וועט דער קיניג צוקאָפּטירן 3 רבנים פון קרוין־פוילן, וואָס ער וועט ווילן, אַז זיי וועלן זיין אַביעקטיוע שופטים, און דער דאָזיקער בית־דין וועט האָבן רשות צו באַטראַכטן דעם סיכסוך און צו באַשטראָפן די שולדיקע. וואָס שייך די רייסענישן צווישן בריסק און סלוצק, איז מוסיף די שריפט, זאָלן זיי זיך אויסגלייכן, אָדער עס זאָל זיי משפטן דער ועד, וואָס דאַרף זיך צונויפקומען דעם זעלבן יאָר (1681).

אין דעם יאָר איז אָבער דער ועד זיך נישט צונויפגעקומען און די מחלוקות האָבן נישט אויפגעהערט. האָט דער קיניג, דעם 20טן יאַנואַר, 1682, געשיקט צו די פיר קהילות אַ שטרענגע וואָרענונג, אַז זיי זאָלן זיך נישט דערוועגן אין משך פון די 12 וואָכן, וואָס איז זיי געגעבן געוואָרן אויף אויסצוגלייכן זיך, צו באַפאַלן און צו באַרויבן אייניע די אַנדערע „נישט אויף די וועגן און ירידים, נישט אין די צאָל־קאַמערן און נישט אין שטעט און שטעטלעך" קעגן אַ שטראָף פון 9,000 גריוונעס, וואָס דאָס געזעץ באַשטימט פאַר אַנטקעגנשטעלן זיך דער קיניגלעכער פאַראָרדענונג.

די קיניגלעכע התראה האָט אָבער נישט באַווייזן אָפּצוקילן די צעהיצטע געמיטער פון די ליטווישע יידן. איז אַוועק אַ שטיקל צייט, און דער קיניג האָט ווידער אַ מאָל, דעם 12טן יולי, 1682, געשיקט צו זיי אַ וואַרענונג־בריוו פון אַזאַ אינהאַלט:

אַזוי ווי די יידן פון די סינאַגאָגעס בריסק, גראָדנע, פּינסק, און ווילנע — ווערט דאָרט געזאָגט — שטימען נישט צווישן זיך און איבער דעם קומען אַרויס גרויסע מחלוקות, פון וועלכע עס ליידן שטאַרק די יידישע סוחרים, מחמת מען באַפאַלט זיי און מען באַרויבט זיי אויף די וועגן און ירידים, וואָס דערפון האָט אויך נישט קיין קליינעם היזק דער מלוכהשער סקאַרב אין קרוין־פוילן און אין ליטע, איז בכן באַפעלט דער קיניג די דאָזיקע קהילות אַפּצושטעלן דעם קאַמף צווישן זיך און איבערגעבן זייערע סיכסוכים

צו די אַרטיקע רבנים. און וועט פון די קהילות וועט נישט פאַלגן דעם קיניגלעכן באַפעל, וועט באַצאָלן 5,000 רענדלעך שטראָף, וואָס אַ העלפט דערפון וועט קומען דעם סקאַרב, און אַ העלפט דעם באַוועלטן צד. דער דאָזיקער ווארענונג־בריוו, וועלט געזאָגט צום סוף, דאַרף וועלן אויסגערופן סיי אין פוילן און סיי אין ליטע: אין אַלע שטעט און שטעטלעך און אויף אַלע מערק און ירידים.

קיניג יאַן סאָביעסקי (1674—1696)

אין יאָר 1676 האָט ער געגעבן אַ רעכטלעכן פריווילעג פאַר אַלע יידן אין פוילן. — אין יאָר 1681 האָט ער געמוסרט די קהילות פון בריסק, גראָדנע, פינסק און ווילנע פאַר זייערע קריגערייען.

די באַרואיקונג איז אָבער נישט געקומען. אין יאָר 1683 איז זיך צונויפגעקומען דער וועד. עס איז אָבער אומזיסט צו זוכן אין זיינע פּראָטאָקאָלן סימנים פון די געשעענישן, וואָס האָבן זיך דעמאָלט אָפּגעשפּילט אין ליטע. אַז די סיכסוכים האָבן פאַרנומען דעם אויבן־אַן פון די באַראָטונגען פון וועד — איז קיין ספק נישט. אָבער די מנהיגים פון וועד האָבן געהאַלטן פאַר גלייכער וועגן דעם צו פאַרשווייגן און מסתמא נישט געהייסן דאָס פאַרצייכענען אין די פּראָטאָקאָלן, כדי נישט צו לאָזן קיין שפּורן נאָך דעם חילול־השם, וואָס זיי אַליין זיינען וועגן זיינע גורמים. צווישן די פילצאָליקע תקנות פון דעם וועד פון יאָר 1683 האָבן מיר סך־הכל אייגע, וואָס האָט אַ שייכות צו די געשעענישן פון יענער תקופה. דאָס איז אַ החלטה, אַז די יעניקע, וואָס וועלן זיך באַזעצן אין די חרוב געוואָרענע יישובים, וואָס האָבן געהערט פאַר דער מלחמה צו פּ י נ ס ק, איז אויף זיי נישט חל דאָס געזעץ וועגן בעל־הביתלאָזיקייט און זיי פאַרבלייבן אונטער דער פירונג פון פּ י נ ס ק. דאָס דאָזיקע געזעץ איז שייך נאָר צו פּ י נ ס ק און נישט צו אַנדערע קהילות ראשיות, וועלט געזאָגט אין דעם דאָזיקן באַשלוס.

די מחלוקות האָט דער וועד נישט אייגעשטילט און דער קיניג סאָביעסקי האָט וויייטער געשיקט בריוו צו די ליטווישע יידן, זיי זאָלן צווישן זיך שלום מאַכן, סטראָשענדיק די ווידערשפּעניקע מיט גרויסע שטראָפן. דאָס האָט אָבער נישט געהאָט קיין ווירקונג.

אין יאָר 1685 האָט שוין יאָ עפּעס געזאָלט קומען צו אן אויסגלייך צווישן די מלחמה־האַלטנדיקע קהילות. דעם 7טן אויגוסט דעם זעלבן יאָר האָבן זייערע פאַרשטייער געזאָלט אַראָפקומען קיין זאַבלודאָווע, כדי צו שליסן אַ שלום. זיינען אָבער נישט אַלע צדדים געקומען.

מיט וואָס האָבן זיך פאַרענדיקט די דאָזיקע מחלוקות — איז אונדז נישט באַוואוסט. עס וויזט אויס, אַז אייגע פון זייערע רעזולטאַטן איז געווען דאָס, וואָס אין ועד איז אין יאָר 1691 אַריינגענומען געוואָרן די סלוצקער קהילה, וואָס די בריסקער יידן האָבן מיט איר געפירט אַ פאַרביטערטן קאַמף. נישט לאַנג דערנאָך איז אויסגעבראָכן אין ליטע אַ בירגער־קריג און שפּעטער די מלחמה מיט די שוועדן. ערשט מיטן אָנקום פון דרויסנדיקע צרות האָט געמומען אַ סוף צו די אינעווייניקסטע רייסענישן און מחלוקות פון די ליטווישע יידן.

4) נאָך דער שוועדישער מלחמה

וועגן די פּ י נ ס ק ע ר יידן בשעת שוועדישער אָקופּאַציע אין יאָר 1706 האָבן מיר נישט קיין ידיעות. די שוועדן, הגם זיי זיינען געווען בלויז אַ קורצע צייט אין פּ י נ ס ק, האָבן דאָך באַווייזן די שטאָט חרוב צו מאַכן. איבער דעם גרויסן הונגער און אויס מורא פאַרן שונא איז די באַפעלקערונג זיך צעלאָפן. די שטאָט איז געווען ווי אויסגעשטאָרבן. אַפילו די געריכטן זיינען געווען געשלאָסן, ווייל עס איז נישט געווען וועמען צו משפּטן. די אינצידיקע ידיעה וועגן די פינסקער יידן אין יענער צייט ברענגט אונדז אַ ידיעה פון יאָר 1717, אגב אַ נישט פאַר־לאָזלעכע, — אַ מסירה פון די פינסקער שטאטלייט, וואו עס וועלט געזאָגט, אַז אין יאָר 1706, ווען די שוועדן זיינען אַריין קיין פינסק, האָבן די יידן אָפּגעהיט נאָר זייערע אייגענע הייזער און נישט באַשיצט פון פייער די הייזער פון דער שליאכטע און פון אנדערע קריסטן.

נאָך דער מלחמה האָבן זיך אירע נאָכווייענישן גלייך געלאָזט פילן דער יידישער באַפעלקערונג. חוץ דעם אַלגע־

מיינעם חורבן, וואָס האָט געטראָפן אַלע איינוואוינער אַן אויסנאַם, האָבן די יידן געהאַט אויסצושטיין נאָך אַ פּלאָג: דעם קאַמף פון די קריסטלעכע שטאָטלייט, וואָס איז באַנייט געוואָרן נאָך דער מלחמה.

אין יאָר 1717 זיינען די שטאָטלייט אַרויס מיט אַ מגילה־לאָנגער קלאָגשריפט קעגן די יידן, וואָס האָט זיך באַמיט אויפצוואוויזן זייער שעדלעכקייט פאַר דער שטאָט מששת ימי בראשית. אין יאָר 1581 — ווערט דאָרט געזאָגט — האָט די שטאָט באַקומען דאָס „מאַדעבורגער רעכט", וואָס איז באַשטעטיקט געוואָרן פון די מלכים סיגיזמונד דעם 3טן און וולאַדיסלאוו דעם 4טן. דער לעצטער האָט אויך געשאָנקען דער שטאָט פאַרשיידענע זכיות: איר אָפּגעגעבן אין ארענדע די מיל, די וואַקס־פאַבריק, דעם שטייער „פאַמערנאָיע", דאָס רעכט אויסצוואויילן אַ וואָיט. אַקעגן, די יידן, וואָס האָבן דעמאָלט געוואוינט אויף דער יידישער גאַס אין דער צאָל פון 18 משפחות, האָט ער פאַרבאָטן צו קויפן הייזער און פלעצער, אָבער גלייכצייטיק האָט ער זיי באַפוילן צו טראָגן אַלע התחייבותן צו גלייך מיט די שטאָטלייט. דאָס אַלץ איז געמאַכט געוואָרן מיט דעם ציל צו פאַרגרעסערן די צאָל קריסטן אין שטאָט.

די דאָזיקע זכיות און רעכט, וועלכע זיי האָבן באַקומען, זיינען אָבער נישט געווען גענוג פאַר דעם, אַז זיי זאָלן קענען ווערן גלייכע מיט די אַנדערע בירגער. אין דער שטאָט האָבן זיי נישט געקענט קויפן קיין הייזער, נאָר נאָר אויף דער יידישער גאַס, אָבער אַפילו דאָס נישט אין יעדער. אין דער יידישער גאַס האָבן זיי נישט געקענט האָבן מער ווי 18 הייזער, אַפילו ווען עס זענען דאָ מער יידן. אַפילו אין דעם הויז, וואָס האָט אַ גרויסן הויף, האָבן זיי נישט געקענט האָבן מער ווי 3 שטוב

אַזוי, למשל, איז געווען לגמרי פאַלש די צאָל 18 יידישע משפחות פאַר פינסק אין די צייטן פון קיניג וולאַדיסלאַוו דער 4טער (1632—1648). ווייסן מיר דאָך, אַז נאָך פאַר דער „לובלינער אוניע" האָט די יידישע באַפעלקערונג אין פינסק באַטראַפן נישט ווייניקער ווי 40 משפחות, און אפשיטא שוין אין קאַרגע הונדערט יאָר אַרום. ניט ריכטיק פאַרזיכערן אויך די שטאָטלייט, אַז דער קיניג וולאַדיסלאַוו דער 4טער האָט פאַרוועדט די יידן צו קופן פלעצער, ווייל אין דער געהעריקער פריווילעגיע רעדט זיך נאָר ווענן פאַרבאָט צו קופן נייע הייזער און נישט מער. אמת, אַז די זעלבע פריווילעגיעס האָבן געפאָדערט פון די יידן צו טראָגן די שטאָטישע התחייבותן צו גלייך מיט די שטאָטלייט, אָבער דערפאַר האָבן די יידן געקאָנט געניסן פון אַלע שטאָטישע זכיות, וואָס דאָס האָט אויסגעמיטן צו זאָגן די קלאָגשריפט. אַ גוואַלדיקע גוזמא איז אויך געווען די באַהויפטונג פון די שטאָטלייט, אַז די צאָל הייזער זייערע איז אין די יאָרן 1667—1690 געפאַלן פון 299 אויף 15.

די קריסטלעכע שטאָטלייט זיינען געווען פאַרזונקען אין זייערע אייגענע צרות און האָבן נישט געזען, און מסתמא נישט געוואָלט זען די צרות פון זייערע יידישע שכנים: די נויט פון דער יידישער מאַסע, די געפאַלנקייט פון פינסקער קהל און דעם חורבן פון גאַנצן יישוב.

•

5) דער באַנקראָט פון פינסקער קהל

דער קאָזאַקישער אויפשטאַנד (1648—1667) האָט חרוב געמאַכט דעם יידישן קיבוץ אין ליטע. חוץ דעם גרויסן אַנוועך אין מענטשן, איז אויך גרויס געווען דער מאַטעריעלער היזק. פון די בליענדיקע יישובים זיינען פאַרבליבן בלויז חורבות. די לאַגע פון די אַנטרונענע, נאָכן אומקערן זיך אין זייערע היימען, איז געווען אומגעהייער שווער. דאָס שאַפן זיך אַ דאַך איבערן קאָפּ און אַ שטיקל קיום האָט געפאָדערט גרויסע געלטמיטלען, און דאָס איז נישט געווען. די אייניציקע ברירה איז געווען אַנצוקומען צו די גויישע שכנים. די לעצטע זיינען די יידן אַנטקעגנגעקומען, אָבער נישט מחמת מענטשלעכע, הומאַניטאַרע טעמים, נאָר אויס אומבאַגרענעצטן צוטרוי צום יידישן בייטל, אַז עס וועט זיך זיי גוט באַצאָלן. האָבן יידן געליען געלט וויפיל און ווּאו עס האָט זיך נאָר געלאָזן. געליען האָבן אַלע: יחידים, חברות, קהילות און אַפילו די העכסטע רעפרעזענטאַנץ פון די ליטווישע יידן — דער ועד גופא. עס האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט, ווי עס האָבן זיך געמומען מערן סימנים פון יידישן באַנקראָט. די אַזוי גערופענע „צפונדיקע" מלחמה — די רויבערישע באַציאונג פון די קעמפנדיקע צדדים צו דער ציווילער באַפעלקערונג, די אַנגעשוואָלענע מלוכהשע שטייערן, ועל כולם די סטיכישע אומגליקן האָבן נאָך מער פאַרטיפט דעם יידישן דלות. די קוואַלן פון הלוואות האָבן געמומען אויסטריקענען, דער גויישער קרעדיטאָר האָט אַנגעהויבן צו פאַדערן אַלץ גרעסערע גאַראַנטיעס און געשטעלט אַלץ שווערערע באַדינגונגען דעם יידישן לווה.

אַזוי איז געווען אין גאַנץ ליטע און אוודאי נישט אַנדערש אין פינסק. דאָס קען מען זען אויף וואָסערע תנאים עס פלעגן די פינסקער יידן באַקומען הלוואות.

אין יאָר 1678, דעם 20טן נאָוועמבער, גיבן צו וויסן די פרנסים פון דער פינסקער קהילה: ברוך נחמנאָוויטש, מן חיימאָוויטש, כעמיע (נחמיה?) עזיאַשעוויטש, מאָושע דודאָוויטש, לייב יאקובאָוויטש, מיכל זעליקאָוויטש, בנימין יוספאָוויטש, מיכל עליאַשעוויטש, מרדכי מויזעשאָוויטש, לייב אַראָנאָוויטש, איצקע שמעונאָוויטש און יוסף מויזשעשאָוויטש — אַז אין זייער איגענעם נאָמען, און אין נאָמען פון זייערע וויבער און קינדער, פון זייערע קינדס־קינדער און יורשים וויי אויך אין נאָמען פון אַלע יידן, וואָס געהערן איצט צו דער קהילה ראשית פ י נ ס ק, און וואָס וועלן צו איר אויף להבא געהערן, האָבן זיי זיך אָפּגעזאָגט פון דער אייגענער יוריסדיקציע, פון אַלע רעכט און פרייהייטן און געליען ביים לאָהישינער קלויסטער, וואָס געהער צו דער פינסקער יעזואיטישער קאָלעגיע*) 1,500 גילדן „לטובת דעם גאַנצן קהל... און לטובת אַלע יידן, וואָס וואוינען הן אין פינסק הן אין שטאָט, שטעטלעך און דערפער, וואָס געהערן איצט צו פינסק און וואָס וועלן צו אים אויף להבא געהערן."

די דאָזיקע הלוואה, ווערט געזאָגט אין שטר־חוב, ווערט אַרויפגעלייגט אויף אַלע בתי־תפילה, אויף אַלע הייזער, פלעצער, פעלדער, קראָמען, סחורות און געלטער, וואָס זיינען ביי עמיצן פאַראַן, און לסוף אויף אַלע תושבים פון דער פינסקער קהילה ראשית, אויף זייערע קינדער, קינדס־קינדער און יורשים „אויף אייביקע צייטן".

פון דער דאָזיקער סומע דאַרפן די יידן צאָלן 150 גילדן ציינזן (10%) יערלעך. און אויב עס וועט זיך מאַכן, אַז די בעלי־חובות וועלן קיין פראָצענט נישט צאָלן, אָדער זיי וועלן פאַרשפעטיקן דעם טערמין פון צאָלן — מעגן די קרעדיטאָרן פאַרחתמענען די שולן אין פינסק: די געמויערטע, די הילצערנע און די קצבישע וויי אויך די שולן אין אַלע שטעטלעך און דערפער, וואָס געהערן צו דער פינסקער קהילה, ווי אויך די שפייכלערס, קראָמען און הייזער פון די יידן, אַן שום משפט און נישט אַנגעזאָגטערהייט, און דאָס אַלץ צוגעמען צוזאַמען מיט די געלטער און סחורות, נישט שאַצנדיק זייער ווערט, און די בעלי־חובות גופא אין איינעם מיט זייערע וויבער, קינדער און יורשים אַריינזעצן אין תפיסה און האַלטן אַזוי לאַנג, כל זמן זיי וועלן נישט באַצאָלן דעם חוב מיט די צינזן און מיט כלערליי שטראָפן און הזיקות, וואָס די קרעדיטאָרן וועלן נאָר אָנרופן אַן שום באַווייזן.

*) שול פאַר גייסטלעכע.

די בעלי־חובות אָבער וועלן נישט טאָרן רופן די קרעדיטאָרן צו קיין שום משפט, זיך נישט טאָרן אַרויסדרייען פון זייערע התחייבות מיט דער הילף פון יידישע פריוווי־לעגיעס און פרייהייטן, אַפילו נישט מיט קיניגלעכע אייזערנע בריוון, נישט מיט קיין שום אויסרייד און אויסטראַכטעניש, נישט פאַרענטפערן זיך מיט קיין חולאת, מיט קיין שרפה און מיט קיין מלחמה.

דאָס איינציקע, וואָס עס פאַרזיכערט די בעלי־חובות, איז דאָס, אַז נישט די קרעדיטאָרן און נישט זייערע יורשים טאָרן קיינמאָל נישט פאָדערן די הלוואה ביי די יידן, סיידן זיי וועלן נישט צאָלן קיין צינזן. דערביי איז דאָס נישט צאָלן קיין פראָצענטן בעת אַ מלחמה, ווען דער שונא פאַר־נעמט די שטאָט, נישט געוועכטן ווי פאַרפעלן אַ טערמין. אָבער נאָכן אָפטרעטן פון שונא מוזן די בעלי־חובות אין משך פון 4 וואָכן באַצאָלן די פאַרלעגענע צינזן.

אויף אומגעפער ענלעכע באַדינגונגען האָט דער פינסקער קהל געליען ביי די זעלבע יעזואיטן דעם 15טן יאַנואַר, 1679, ווידער אַ מאָל 1,500 גילדן. דאָס מאָל וועלן שוין געניט אויסגעוועכנט די יישובים, וואָס ענטפערן קאָלעקטיוו פאַר דער געגומענער הלוואָה. דאָס זיינען: לעכעוויטש, קלעצק, כאָמסק, יאַנעווע, דראָהיטשין, מאָטעלע, טורעווע, דאַווידהאָראָדאָק, קאָזשאַנהאָראָדאָק, לאָכווע, סטאָ־לין, וויסאָצק, דובראָוויטש און לובעשיי.

אין יאָר 1680, דעם 6טן יוני, לייט ווידער דער קהל ביי די יעזואיטן 7,000 גילדן „אויף אייביקע צייטן" אויף 8% יערלעך. אין יאָר 1695 נעמט ער אויפסניי אַ הלוואה פון 8,000 גילדן אויף 10% ביי אננא דאָלסקי, דער פרוי פון ליטווישן מאַרשאלעק, און אין דריי יאָר אַרום ביי דער זעלבער — 32,000 גילדן אויף די זעלבע צינזן.

אָבער נישט נאָר די קהילה אַליין פלעגט נעמען הלוואות, דאָס זעלבע פלעגן אויך טאָן יחידים און פאַרשיידענע חברות אין פינסק (אָפילו די „חברה קדישא"). די פינסקער געריכטס־ביכער זיינען פול מיט יידישע שטרי־חובות. צו וואָסערע רעזולטאַטן עס האָבן געקאָמט דערפירן אָזעלכע הלוואות אויף קאָלעקטיוועך אחריות, איז נישט שווער זיך פאָרצושטעלן. פאַר נישט באַצאָלן דעם פראָצענט צום טערמין האָט דער קרעדיטאָר געקאָמט צו יעדער צייט קומען צום פאַרשולדיקטן קהל, פאַרחתמענען די שול און די באָד, פאַרמאַכן די יאָטקעס, נישט אַרויפלאָזן אויפן בית־עולם, און אָפילו מאָנען זיין חוב ביי יעדן פריוואַט מיטגליד פון דער קהילה, סטראַשענדיק מיט תפיסה. דאָס ליטווישע געזעץ איז געווען זייער שטרענג צו באַנקרא־טירער און פלעגט זיי פאַרמשפטן אויף די גרעסטע שטראָפן, אָפילו אויף טויטשטראָף. ווען מען קוקט אַריין אין די ליטווישע געריכטס־אַקטן, אָנגעהויבן פון דער צווייטער העלפט פון 17טן יאָרהונדערט, איז פשוט נשתומם צו ווערן פון דער גרויסער צאָל טויטאורטיילן, וואָס די געריכטן פלעגן אַרויסגעבן אויף יחידים, חברות, יישובים און אָפילו אויפן גאַנצן יידישן קיבוץ אין ליטע. אָבער די דאָזיקע אורטיילן פלעגן פאַרבלייבן נאָר אויפן פאַפּיר, מחמת פון אַרויסגעבן אַן אורטייל ביזן אויספירן אים איז געווען, אין דער תקופה וואָס מיר באַטראַכטן דאָ, גאָר אַ גרויסער מהלך. די פוילישע מלוכה איז שוין דעמאָלט געווען אַדורכגע־פרעסן פון אָנארכיע, איר אויספיר־מאַכט איז געווען פאַראַליזירט.

שטעלן אַ ווידערשטאַנד דער אויספיר־מאַכט איז געווען אין אַמאָליקן פוילן אַ מעשה בכל יום. די פאַרמשפּטע פלעגן נישט זעלטן פאַרטרייבן און אָפילו אָנברענען די ביינער די אויספירער פון די געריכטס־אורטיילן. און די יידן פלעגן נאָכטאָן זייערע גויישע שכנים. די געריכטס־אקטן נאָטירן

די „קונע" ביי פּוילישע יידן

אייזערנע קייטן און רינג, אין וועלכע מ׳פלעגט אָנשמידן די שולדיקע לויט אַ פסק־דין פון קהל־פאַרוואַלטונג.

צעגדליקער פאָלן, וועו יידן פלעגן אָנטקעגנשטעלן זיך אוך פאַרטרייבן געריכטס־עקזעקוטאָרן. מען פלעגט אָפילו נישט שאָנעווען די מאָנערס פון מלוכהשע שטייערן. אָזוי, למשל, באַקלאָגט זיך אין יאָר 1708, דעם 25טן אָקטאָבער, דער ראַטמייסטער פון פּעכאָטע פון ליטווישן טריבונאַל אָדאָם פילעצקי אורבאַנאָוויטש אויף די בריסקער, פּ י נ ס ק ע ר, זאָמעלטער, ווילנער, אָמסטיבאָווער און נאָווארעדקער יידן, אַז די שליחים, וואָס ער האָט אַראָפגעשיקט צו זיי אויפצו־מאָנען די שטייערן, האָבן די יידן געשלאָגן און פאַרשפּאַרט אין דער תפיסה, וואָס ביי דער שול.*).

*) אין יאָר 1709 דעם 26טן יולי האָט דער ליטווישער הויפּט־טריבונאַל באַטראַכט אַן אָנקלאָג קעגן דער מינסקער „סינאַגאָג"

אָבער נישט אַלע קרעדיטאָרן זיינען געווען שוואַך און נישט געקאָנט אויפמאָנען זייערע חובות ביי די יידן. עס זיינען אויך געווען אַזעלכע, וואָס פלעגן אַרויסטרעטן קעגן זייערע יידישע בעלי־חובות ביד חזקה: פֿאַרמאָכן די שולן און די בית־עלמנס.*) צונעמען קהלס הייזער, רודפן זיינע מיטגלידער אויף ירידים און מערק און טאָקע אויך אַריינזעצן אין תפיסה. דערצו פלעגן יידן זוכן פֿאַרשיידענע עצות. אָמאָל באַצאָלן די פֿאַרלעגענע חובות, אַ מאָל אַ קליינעם טייל פון חוב, אָדער גאָר זוכן פֿראָטעקציע צווישן פערזאָנען, וואָס זיינען געווען שטאַרקער פון קרעדיטאָר גופֿא, אָפילו ביים סאָמע קיניג.

אין יאָר 1768, דעם 9טן יולי, האָט איינער פון די פינסקער קרעדיטאָרן, דער שטעלפֿאַרטרעטער פון אָרטיקן גראָד־גערעכט דיאָניזי לוטאָסטאַנסקי אַרויסבאַקומען אויף די פינסקער יידן אַן אורטייל אויף צו פֿאַרנעמען דאָס אויסצופירן. האָבן זיך וועגן דעם די יידן משתדל געווען אָזש ביים קיניג סטאַניסלאָוו אויגוסט פֿאָניאַטאָווסקי (1764—1795) און אַרויסבאַקומען ביי אים דעם 28טן דעם זעלבן חודש אַן „אייזערנעם בריוו", וואָס פֿאַרוועדט דעם קרעדיטאָר צו מאָנען זיין חוב ביי די פינסקער יידן אין משך פון זעקס חדשים, ביזוואָנען זיי וועלן זיך מיט אים גיט אויסמשפּטן (מן הסתם אין אַ העכערער געריכטס־אינסטאַנציע).

אין מיטן פון 18טן יאָרהונדערט זיינען די חובות פון די ליטווישע יידן אויסגעוואָקסן צו אַזאָ סומע, אַז די בעלי־חובות זיינען נישט געווען אין שטאַנד צו באַצאָלן נישט נאָר די גרונט־קאַפּיטאַלן, נאָר אָפילו נישט די צינזן פון זיי. דער ליטווישער קיבוץ איז געווען באַנקראָט. האָבן זיך מיטן ענין פֿאַראינטערעסירט די רעגירנדיקע קרייזן, און אין יאָר 1764 האָט דער סיים באַשטימט אַ ספּעציעלע „ליקווידיר־קאָמיסיע", וואָס איר אויפגאָבע איז געווען צו אויסרעכענען די חובות פון באַזונדערע קהילות, איבער־נעמען די השגחה איבער זייער פינאַנציעלער ווירטשאַפט, כדי צו שאַפן אַ מעגלעכקייט אויסצוצאָלן די חובות.

דאָס איז געווען נישט קיין לייכטע אויפגאָבע. אין פינסק האָט די „ליקווידיר־קאָמיסיע" געָאַרבעט פונם 25טן אויגוסט 1767 ביזן 8טן יאַנואַר 1768, דאָס הייסט קאַרגע 5 חדשים ביי אויפווייקלען דעם פֿלאָנטער פון די יידישע חובות. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די קרעדיטאָרן פון פינסקער קהל זיינען געווען:

פינסקער און נעסווישער יעזואיטן.
פינסקער פֿראַנציסקאַנער.
פינסקער דאָמיניקאַנער.
בערנאַרדינער פון קאַרלין.
פינסקער קארמעליטן.
קאָמוניסטן א) פון קאַרלין.
פינסקער קאָנסיסטאָריע.
גראָדנער בריגיטקעס.*)
פינסקער באַזיליאַנקעס.
בוכאָווצקער באַזיליאַנער.

די וועלטלעכע קרעדיטאָרן זיינען געווען:

ריכטער פון פינסקער לאַנד־געריכט.
פינסקער פֿאָדסטאָראָסטע.**)
פינסקער האָראָדניטשי.
מינדעריעריקע טאָכטער פון אמדורער סטאָראָסטע.
סטאָראָדובנאָוואָער קראָנשי ***)
סעקרעטאָר פון פינסקער לאַנדגעריכט.
שרייבער פון פינסקער לאַנדגעריכט.

חוץ דעם האָבן נאָך פיגורירט ווי קרעדיטאָרן פון פינסקער קהל עטלעכע פריוואַטע קריסטן און איין יידישע פרוי.

סך הכל האָבן זיינע חובות באַטראָפן 309,140 גילדן, חוץ די חובות פון יחידים און חברות.

וואָס פֿאַראַ מיטלען האָט געהאַט דער פינסקער קהל אויף צו דעקן אַזאַ ריזיקע סומע? די הכנסות פון פינסקער קהל זיינען באַשטאַנען דערהויפּט פון דירעקטע שטייערן: פון אַקציז פון זאַלץ, טאַבאַק, הערינג, סמאָלע, דזשעגעכץ און אַנדערע סחורות, פון אָפּצאָל פון בעלי־מלאכות, פון אַ באַשטימטן פּראָצענט פון די נדנס, פון אַ דריטער מאָס פון דער שטאָטישער מיל, וואָס דער קהל האָט געהאַלטן אין ארענדע, פון שטייער פון שענקען, פֿאַר קאָכן ביר, פון כשר פלייש און אַזוי ווייטער. דאָס אַלץ האָט אַריינגעטראָגן דעם קהל 37,500 גילדן ****) יערלעכע הכנסה, וואָס דערפון האָט מען געמוזט דעקן קודם־כל די מלוכהשע שטייערן: דעם מיליטערישן שטייער, דעם „קאָפּשטייער" פֿאַר אָרימע לייט א. אַז. וו. פון די זעלבע מיטלען האָט דער קהל געצאָלט שכירות דעם שפּיך פון די יידישע ענינים, דעם פֿאָדסטאָראָסטע, חוץ געוויסע זאַכן אין נאָטור, ווי, למשל, פלייש,

---

פֿאַר שטעלן אַ ווידערשטאַנד דער אויספֿיר־מאָכט, דהיינו, ווען די פֿאַרשטייער פון דער לעצטער זיינען אַראָפּגעקומען אין שטעטעלע ראָדאָשקאָוויטש אויסצופירן אַ געריכטס־אורטייל, האָבן די יידן מיט געוואָר אין האָנט נישט דערלאָזט דערצו.

*) אַזוי, למשל, האָבן די דירעקטאָרן פון ווילנער קהל געהאַלטן פֿאַרמאָכט אַ לענגערע צייט אין אַנהייב פון 18טן יאָרהונדערט די ווילנער שטאָט־שול און דעם ווילנער בית־עולם.

א) אַזאַ קאָטוילישער אָרדן.
*) קאָטוילישער פרויען־אָרדן.
**) דער שעף איבער די פינסקער יידן.
***) שלאַכטישער טיטל.
****) כדי צו האָבן אַ פֿאַרשטעלונג וועגן דער גרויס פון דער דאָזיקער סומע, ברענגען מיר דעם פרייז פון אַ קניה אין פינסק, וואָס איז געמאָכט געוואָרן פון צוויי אָרטיקע יידן אין דער אומגעפער זעלביקער צייט, אין יאָר 1760 (26טן יולי). פֿאַר אַ הויז מיט אַ פֿלאַץ צוזאַמען מיט אַ ברויז און אַ מאָלץ־פאַבריק מיט אַלע אינוריכטונגען און כלים אין איינעם מיט אַ קעלטער, אַ ברונעם און אַ קליינעם קעלער האָט לייזער מאָרדוכאָוויטש באַצאָלט יאַנקל אַבראַמאָוויטשן 1,600 גילדן. אין דער זעלבער צייט האָבן די חובות פון ווילנער קהל באַטראָפן 722,800 גילדן, פון בריסקער — 222,720 גילדן און פון גראָדנער 386,571 גילדן.

פיש און פֿאַרשיידענע געווירצן. בעת מיליטער איז דורכ־געגאַנגען די שטאָט, איז געווען דער חוב פון קהל צו פֿאַרזאָרגן דאָס חיל מיט פֿאַרשידענע פּראָדוקטן, ווי מיט ליכט, אייל, פּאַפּיר, לאָק, פלייש, פיש און אַנדערע. פון די זעלבע הכנסות פלעגט מען אויסהאַלטן דעם רב, די דיינים און די רעשט כלי־קודש. דער זעלבער מקור האָט אויך געמוזט דעקן אָלע נישט פֿאַרויסגעזעענע הוצאות, וואָס פלעגן זיך מאַכן.

איז טאָקע דער פינאַנציעלער מצב פון פּינסקער קהל געווען אַ קאַטאַסטראָפֿאַלער. דאָס האָט נאָך אין יאָר 1764 איינגעזען דער סיים און אָנגענומען אַ באַשלוס, וואָס פֿאַדערט אויף די „ליטווישע פינאַנץ־קאָמיסיע“*) צו מאַכן דער פּינסקער קהילה, מחמת איר פֿאַראַרעמונג, פֿאַרשיי־דענע הנחות.

דאָס ערשטע, וואָס די קאָמיסיע צו ליקווידירן די יידישע פֿאַרשולדיקטקייט האָט געטאָן, איז געווען דער פֿאַרבאָט צו מאַכן נייע חובות און צו פֿאַרדינגען קהילהשע שטייערן, ווי מען פלעגט זיך ביז דעמאָלט פירן. וואָס שייך די אַלטע חובות, האָט די קאָמיסיע באַשלאָסן, אַז אין משך פון פערטהאַלבן יאָר, אָנגעהויבן פון יאָר 1766, דאַרף דער פּינסקער קהל צאָלן פון די געליענע סומעס 3 פּראָצענט יערלעך און שפּעטער 4 פּראָצענט, אַזוי לאַנג, כל זמן ער וועט נישט אויסצאָלן די גרונט־קאַפּיטאַלן. כדי דאָס אויסצאָלן די צינזן זאָל פֿאַרקומען רעגולער, איז די השגחה איבער דער פינאַנציעלער ווירטשאַפט פון קהל איבער־געגעבן געווארן דעם פּינסקער גראָד־געריכט, וואָס זיין אויפגאַבע האָט צווישן אַנדערע געזאָלט זיין צו העלפן אויפמאַנען די קהלשע שטייערן. דער חוב פון קהל איז געווען יעדער יאָר איבערצושיקן דער „ליטווישער פינאַנץ־קאָמיסיע“ אַ געוויסע באַריכט פון זיינע הכנסות. דאָס וואָס וועט איבערבלייבן האָט געזאָלט זיין נישט אויף עפּעס אַנדערש, ווי אויף אויסצואָלן די חובות.

אָבער די צינזן גופא, וואָס די קאָמיסיע האָט באַשטימט צו צאָלן פון די יידישע חובות, האָט אין די ערשטע פערט־האַלבן יאָר געזאָלט באַטרעפן העכער 9,000 גילדן און שפּעטער מער ווי 12,000, דאָס הייסט אַ דריטל פון גאַנצן בודזשעט פון פּינסקער קהל, אין דער צייט, וועו זיינע הוצאות האָבן איבערן וואוקס פון די מלוכהשע שטייערן נאָכאַנאַנד געשטייגט און די הכנסות דאָקעגן זיינען געפאַלן, מחמת דער אומגעהייערער פֿאַראַרעמונג פון דער יידישער באַפעלקערונג. ביי אַזעלכע אומשטענדן איז דאָס צאָלן אַזאַ סומע צינזן געווען אַ זאַך פֿאַרן פּינסקער קהל נישט צו באַהייבן, שוין אַפּגערעדט פון די גרונט־חובות, וואָס וועגן זיי האָבן די קרעדיטאָרן גאָר פֿאַרשפּאָרט צו חלומען. אָבער דאָס האָט די רעגירונג נישט געוואָלט זען, נישט וועלנדיק ציען פון דער געשאַפענער לאַגע די געהעריקע קאָנסעק־וואנצן. איז אין דער פּראַקטיק געווען אַזוי, אַז די קרעדיטאָרן פלעגן נישט אָנזען נישט זייערע חובות און נישט די צינזן פון זיי. די אַרויסגעפּרעסטע געלטער פון מאָגערן בודזשעט פון פּינסקער קהל אויף צו דעקן די צינזן, פלעגט איינשלינגען די אַדמיניסטראַציע פון דער „ליקווידיר־קאָמיסיע“.

אַזוי, למשל, באַקלאָגט זיך דער פּינסקער קהל אין יאָר 1788 אויף די דאָרטיקע סטאַראָסטעס*) פשעזדזשעצקי און מאַריקאָן און אויף זייערע שטעלפֿאַרטרעטערס דעם שוין אונדז באַקאַנטן לוטאָסטאַנסקי, קלאָקאָצקי, טיזענהאָוז און אַנדזשייקאָוויטש, אַז זיי קריגן פון דער קהילה יעדעס יאָר אַ געהאַלט, וואָס עס האָט באַשטימט די „ליקווידיר־קאָמיסיע“ און חוץ דעם מאַכן זיי נאָך פֿאַר זיך נאָך אַ מאָל אַזוי פיל, אָבער די קרעדיטאָרן האָבן זיי נאָך קיין גראָשן נישט אויסגעצאָלט.

אַזוי איז דער פּינסקער קהל געזונקען אַלץ טיפער אין דלות, אָן שום אויסקוק אויף עמעצנס הילף.

און וואָס האָבן געטאָן די יישובים, וואָס האָבן געהערט צום פּינסקער קהל און וואָס זייער מאַראַלישער חוב איז געווען אים צו העלפן אין אַן עת צרה?

פון זיי איז נישט געווען וואָס צו דערוואַרטן. שוין פון לאַנג האָבן זיי געפירט מיט פּינסקער קהל אַ פֿאַרבי־טערטן קאָמף, כדי זיך צו באַפרייען פון זיין אפוטרופּסות און כדי צו ווערן זעלבסטשטענדיק.

●

6) פּינסק און אירע קאָלאָניעס

איר אומגעהייערן וואוקס אין 16טן יאָרהונדערט האָט פּינסק געהאָט צו פֿאַרדאַנקען איר געאָגראָפישע לאַגע. פון אַ באַשיידענער בריסקער קאָלאָניע איז פּינסק אין אַ קורצער צייט אויסגעוואקסן צו אַן איינפלוסרייכער מעטראָפּאָליע, וואָס איר השפּעה האָט געגרייכט וויט אויסער די גרענעצן פון פֿאָלעסיע. די ווירקונג פון פּינסק האָט זיך געמומען דערפון, וואָס זי האָט געגרינדעט אַ גאַנצע רייע קאָלאָניעס אין פֿאָלעסיע, וועלכע פלעגן, צוזאַמען מיט די דורך זיי געגרינדעטע יישובים, זיין געבונדן מיט זייער מעטרא־פּאָליע סיי בנוגע יוריסדיקציע, סיי אין פּרט פון צאָלן שטייערן. אין יאָר 1623, אויף דער ערשטער זיצונג פון ליטווישן וועד, וועו ליטע איז איינגעטיילט געוואָרן אין דריי קריזן, האָבן צום פּינסקער קרייז געהערט: לעכעוויטש, כאַמסק, בראַהין, דוברָאוויטש, וויסאָצק, טורעווע און ניז. פאָקטיש אָבער האָט די השפּעה פון פּינסק אַרומגענומען נישט דער ערך אַ גרעסערן שטח, ווי דאָס האָט פאַר אים באַשטימט

*) אין יאָר 1764 זיינען געגרינדעט געוואָרן אויף צו סאָגירן דאָס וירטשאַפטלעכע לעבן אין לאַנד צווישן „פינאַנץ־קאָמיסיעס“, אייניע פאַר פוילן און די אַנדערע פאַר ליטע.

*) דער סטאַראָסטע איז געווען דער שעף פון גראָד־געריכט, וואָס אים איז איבערגעגעבן געוואָרן די אויפזיכט אויף דער קהלישער וירטשאַפט.

דער ועד. שוין אין דער ערשטער העלפט פון 16טן יאָר־הונדערט האָט פינסק באַוויזן אַריינצוציען אין איר ווירקונגסקרייז וואַלינער פּאָלעסיע און די קיעווער געגנט, וואָס זיינען נאָך דער „לובלינער אוניע" פאַראייניקט געווען מיט קרוין־פוילן. דערביי זיינען די טעריטאָריעלע גרענעצן פון דער פינסקער מעטראָפּאָליע געבליבן נישט געענדערט. חוץ דעם האָבן צו פינסק געהערט אויך די יישובים פון דרומדיקן טייל פון נאָווארעדקער וואיעוואדשאפט. אזוי אַרום האָט פינסק ווי מיר זעען, באַהערשט אַ ריזיקע טעריטאָריע. לאמיר פרואוון פעסטשטעלן אירע גרענעצן:

אויף מערב האָט זי דערגרייכט ביז כאָמסק און דראָ־היטשין; אויף צפון — קלעצק און זשלאָבינער קרייז; אויף מזרח — רעטשיצער קרייז, ברַהין און טשערנאָביל; אויף דרום — אָסטראָגאָג אין קיעווער וואיעוואדשאפט און אָלעווסק אין וואָלינער פּאָלעסיע.*) די צאָל יידישע יישובים, וואָס האָבן אויף דער דאָזיקער טעריטאָריע באַלאַנגט צו פינסק, איז שווער פעסטצושטעלן. פון די גרעסערע — ווערן דערמאָנט אין די פאַראַנענע מקורים עטלעכע צענדליק; די צאָל קלענערע קיבוצים איז געווען פילפאָכיק גרעסער.

די דאָזיקע יישובים זיינען געווען ענג געבונדן מיט פינסק, כל זמן די יסודות פון יידישן געזעלשאפטלעכן לעבן איז ליטע זיינען געווען שטאַרק. אָבער נאָכן קאָזאַקישן אויפשטאַנד, וואָס האָט אַריינגעבראַכט אַ צעפאַל־פּראָצעס אין דער אַלטער קהלשער אָרדענונג, איז דער בונד פון די מעטראָפּאָליעס מיט זייערע קאָלאָניעס געוואָרן וואָס אַ מאָל לויזער. בעת די מלחמות אין 17טן יאָרהונדערט זיינען די דעצענטראַליסטישע שטרעבונגען פון די קלייניע יישובים שטאַרק אויסגעוואַקסן און די צענטראַלע קהילות זיינען געווען צו שוואַך זיי זיך קעגנצושטעלן. דערביי נאָך איז זייער מאַכט און חשיבות שטאַרק געפאַלן נאָכן קאָזאַקישן אויפשטאַנד, און די מחלוקות צווישן זיי, וואָס זיינען אויסגעבראָכן אין די איצטיקע יאָרן פון 17טן יאָרהונדערט האָבן שוין גאָר אין גאַנצן אָפּגעשוואַכט זייער אַנזען. דאָס האָט טאַקע געדינט וויי אַ סיגנאַל פאַר די קלענערע יישובים אויף צו באַפרייען זיך פון דער אפוטרופסות פון זייערע מעטראָפּאָליעס. נישט קאָנענדיק זיך געבן קיין עצה מיט דער סעפּאַראַטיסטישער באַוועגונג פון זייערע קאָלאָניעס, האָבן די צענטראַלע קהילות זיך גע־וועגדט נאָך הילף פון דרויסן, דעמאָלט האָט זיך אין ליטע צעפלאַקערט אַ מלחמה צווישן די מיוחסדיקע צענטראַלע קהילות מיט זייערע הונדערטער יישובים. אין דעם דאָזיקן קאָמף האָט פ י נ ס ק פאַרנומען אַן אָנגעזעען אָרט.

אין יאָר 1719, דעם 19טן יאָנואַר, האָט פ י נ ס ק אַרויסבאַקומען פון קיניג אויגוסט דעם צווייטן (1697—1733) אַ באַפעל, וואָס באַפעלט שטרענג, אַז אַלע פּריקאָזאַלקעס און פאַרטיקולאַרן (קלענערע יישובים), וואָס געהערן צו דער פינסקער קהילה זאָלן איר ניט אַנדערש ווי פאַלגן און זאָלן איר צאָלן שטייער, וואָס זי ווערט ביי זיי מאָנען. דער דאָזיקער באַפעל ווערט מאָטיווירט דערמיט, וואָס די יישובים האָבן זיך אויסגעזוכט פאַרשיידענע אפוטרופּסים און זאָגן זיך אָפּ צו פאַלגן זייער מעטראָפּאָליע און צו צאָלן איר שטייערן, וואָס עס קומט פון זיי. דאָ שטעקט די סיבה, פאַר וואָס די פינסקער קהילה איז נישט ביכולות צו סילוקן די מלוכהשע שטייערן און די חובות פון אירע פריוואַטע קרעדיטאָרן. צום סוף פאָדערט אויף דער אוניווערסאַל די בעלי־בתים פון באַטרעפנדע יישובים, אַז זיי זאָלן צווינגען די יידן פאַלגן די פינסקער קהילה.

דער קיניגלעכער באַפעל האָט אָבער נישט געהאָט אויף לאַנג קיין ממשות.

אין יאָר 1725 לאָדט זיך פינסק מיט זיין פריקאָזאַלאָק אָסטראָגאָג פאַר וועלן זיך אָפּטיילן פון אים. דער משפט איז פאָרגעקומען פאַרן בית־דין פון דעם פּולישן ועד („ועד אַרבע ארצות").*) אָזוי ווי די פאַרשטייער פון אָסטראָגאָג האָבן געטענהט, אַז זייער שטעטעלע האָט קיין מאָל נישט געהערט צו פינסק, האָט דער בית־דין אַראָפּגעשיקט אַהין אַ ספּעציעלע קאָמיסיע אויף אויסצופאָרשן דעם דאָזיקן ענין, און נאָכן אויסהערן איר באַריכט אַרויסגעטראָגן דעם זעלבן יאָר, דעם 6טן דעצעמבער, אָזאַ פסק־דין: אַלע פּריקאָזאַלקעס און פּאַרטיקולאַרן אין קיעווער וואיעוואָד־שאפט, אָזוי ווי זיי האָבן אַמאָל געהערט צו דער פינסקער קהילה, זאָלן זיי אויך אויף להבא צו איר געהערן. און ווער עס וועט זיך דערוועגן אַרויסצוטרעטן קעגן דער דאָזיקער החלטה — דעם מעג דער פינסקער קהל אַריינלייגן אין חרם און אויך באַשטראָפן מיט אַנדערע שטראָפן.

דערמיט האָט זיך אָבער דער קאָמף נישט געענדיקט. ווי אַן ערנסטער קאָנקורענט פון דער פינסקער טעריטא־ריעלער הערשאַפט טרעטן אַרויס אין דער ערשטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט די וואָלינער יידן, וואָס זיינען געווען אַרגאַניזירט אין אַ באַזונדערע קערפערשאַפט — אין אַזוי גערופענעם „קאָנגרעס" פון די וואָלינער „סינאַגאָגעס". די וואָלינער יידן האָבן געמאַכט פאַרשיידענע פּרואוון אָפּצורייסן פון פינסק אירע יישובים אין קיעווער וואיעוואדשאפט און אין וואָלינער פּאָלעסיע, און דאָס איז זיי צום טייל געראָטן. זיי האָבן בשתיקה אַרויסבאַקומען פון ראָדעמער פינאַנ־טריבונאַל אַ דעקרעט, וואָס אויפן סמך פון אים זיינען טייל יישובים, וואָס האָבן באַלאַנגט צו פינסק, אייגע־גליידערט געווארן אין שטייער־קרייז פון די „וואָלינער סינא־גאָגעס". דאָס איז געשען מיט אָלעווסק, באַראָטש, איטשאמיר און אַנדערע. אוודאי האָט פינסק נישט געשטויגן, און דער דאָזיקער ענין איז דערגאַנגען אַזש ביזן פינאַנץ־מיניסטער פון דער קרוין, פאַר וועלכן פינסק האָט אַנגעקלאָגט די

*) זע די מאַפּע פון פּאָלעסיע.

*) דער באַשטאַנד פון בית־דין איז געווען אַזאַ: ר' אברהם יצחק פאָרטיס — ראש פון וועד, ר' יהושע פון קראָקע, וועגלאָווער רב — שרייבער אין נאָמען פון וועד, ר' יעקב — פאַרשטייער פון קראָקעווער מדינה, ר' הערשל — פון לובלינער מדינה, ר' ישראל — פון רייסן און ר' לייב פון לודמיר — פון וואָלין.

וואָלינער יידן. דער מיניסטער האָט נאָכן באַקענען זיך מיט די דאָקומענטן, וואָס פּינסקער קהל האָט צוגעשטעלט אויף צו פֿאַרטיידיקן זיינע רעכט, אַרויסגעטראָגן אַ באַשלוס אין יאָר 1750, 7טער נאָוועמבער, אַז אַלע יישובים אין פּאלעסיע*) געהערן צו פּינסק, און דעריבער זאָלן די וואָלינער יידן זיך נישט דערוועגן צו מאָנען ביי זיי קיין שטייערן, כל זמן דער דאָזיקער ענין וועט נישט באַשטימט ווערן דורכן פּוילישן וועד אין יאָר 1751.

וואָס דער וועד האָט דעמאָלט באַשלאָסן, איז אונדז נישט באַקאַנט.**) אָבער ווי עס ווייזט אויס, איז פּינסק פֿאַרבליבן פֿאַרמעל ביי אירע אַמאָליקע רעכטן. אָבער דאָס אַליין איז נאָך גענוגן וויניק; דער עיקר איז געווען די דאָזיקע רעכט צו רעאַליזירן. אין דעם איז באַשטאַנען די גאַנצע שוועריקייט. וויידערשפּעניקע קאָלאָניעס האָבן מיט גוטן נישט געוואָלט צאָלן קיין שטייער זייער קהילה ראשית. פֿלעגט פּינסק זיי צווינגען מיט דער הילף פון דער פּוילישער מאַכט.

אין יאָר 1763, דעם 4טן פעברואַר, האָט פּינסקער קהל אַרויסבאַקומען פון ליטווישן קריגס־מיניסטער, מיכאל יוזעף מאַסאַלסקי, אַזאַ באַפעל צו די אָפּיציאַליסטן פון ליט־ווישן מיליטער:

„...איך גיב דעם דאָזיקן באַפעל מיינעם איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל, איר זאָלט... אויף דער באַדערפּעניש פון די יידן פון דער פּינסקער קהילה צו יעדער צייט זיי געבן זעלנער אזוי פיל, וויפל מען וועט באַדאַרפן אויף אויפצומאָנען דעם יידישן „קאָפּשטייער“ אין פּינסקער, מאָזירער און רעטשיצער פֿאָוויאַט וווי אויך אין נאָוואַרעדקער וואיוואָדשאפֿט.“

ביי דער געלעגנהייט הייסט אויך דער מיניסטער באַזאָרגן די פּינסקער יידן מיט אַ מיליטערישער וואַך אויף צו באַשיצן די יידישע קראָמען און די שול בעת עס וועלן פֿאָרקומען אין שטאָט די סיימיקעס.***)

דער קאָמף פון פּינסק מיט זיינע קאָלאָניעס איז אָבער געווען אַ פֿאַרשפּילטער, בפרט נאָך אַז דער סיום האָט אין יאָר 1764 אָפּגעשאָפט די צענטראַלע יידישע אַרגאַניזאַציעס אין ליטע און אין שייכות דערמיט אויך די אַלטע סיסטעם פון אויפמאָנען דעם יידישן „קאָפּשטייער“. אָנשטאָט דעם ביזאיצטיקן כוללדיקן שטייער איז אייגעפּירט געווארן אַז אינדיווידועלער שטייער פון 2 גילדן פון קאָפּ, אָנגעהויבן פון אייניאָריקע קינדער. דערמיט האָט פֿאקטיש אויפגעהערט יעדע אַרגאָנישע פֿאַרבינדונג צווישן די 5 ליטווישע מעטראָפּאָליעס מיט זייערע קאָלאָניעס. אמת אין זעלבן יאָר

*) אונטער פּאָלעסיע ווערט נאָ מסתמא געמיינט אויך וואָלינער פּאָלעסיע און אַ טייל קיעווער וואָיוואָדשאפֿט, וואו עס זיינען געווען די יישובים, וואָס פּינסק האָט געפּירט אַ קאָמף פֿאַר איי־האָלטן זיי ביי זיך.

**) ווי באַוואוסט, האָבן זיך די פּראָטאָקאָלן פון „ועד אַרבע הארצות“ נישט אויפגעהיט, עס זיינען פֿאַרבליבן פון זיי נאָר אייניקע פּראַגמענטן.

***) עס איז כמעט געווען אַ מנהג אין אַמאָליקן פּוילן, אַז בעת די סיימיקעס פלעגט זיך די שליאַכטע לאָזן וואויליגיין איבער יידן.

האָט דער סיום אויפגעפּאָדערט די „ליטווישע פּינאַנץ־קאָמיסיע“ אַרויסצוהעלפן דעם פּינסקער קהל מחמת זיין געפּאָלנקייט אין זיין קאָמף מיט די וויידערשפּעניקע יישובים, אָבער קיין ממשות האָט דאָס שוין ניט געקאָנט האָבן!

עס האָט נישט לאַנג געדויערט ווי אַלע פּינסקער קאָלאָניעס האָבן אויפגעהויבן אַ בונט קעגן זייער קהילה ראשית און זיך דערקלערט פֿאַר אינגאַנצן זעלבסשטענדיק. אין די מקורים ווערן געבראַכט די נעמען פון אַ טייל וויידערשפּעניקע יישובים. דאָס זיינען: יאַנעווע, וואוינעווע, מאָטעלע, דראָהיטשין, כאָמסק, לאָהישין, סטאָלין, דוברא־וויטש, האָראָדנע, ליבעשיי, לעכעוויטש, קלעצק, קאָזשאַנ־האָראָדאָק, לאַכווע, טורעווע, דאָווידהאָראָדאָק, וויסאָצק, פּעטריקאָוו, נאָראָווע, טורעווע, סלאָווטשנע, אָזאָריטש, לעלטשיץ, קאָפּיטקעוויטש.

די ראַנגלעניש פון באַנקראָטירטן פּינסקער קהל מיט זיינע קאָלאָניעס איז געווען ממש אַ דראַמאָטישע. אין גערייכט פון דער „ליקווידיר־קאָמיסיע“, וואָס צו אים האָט פּינסק אַרויסגערופן די וויידערשפּעניקע קאָלאָניעס אין יאָר 1766, האָבן די פּינסקער פֿאַרשטייער געפּאָדערט צוריקצו־שטעלן זייער קהילה אין אירע אַמאָליקע רעכטן, פֿאַררופּנדיק זיך אויפן דערמאָנטן באַשלוס פון סיום פון יאָר 1764 וועגן ראָטעווען די געפֿאָלענע פּינסקער קהילה. דער צד שכנגד האָט זיך אָבער געשטיצט אויפן געזעץ פון דעם זעלבן יאָר וועגן אָפּשאַפן די צענטראַלע יידישע אַרגאַניזאַציעס צוזאַמען מיט דער אַלטער שטייער־סיסטעם. זעענדיק, אַז זייער ענין האַלט שמאָל, האָבן די פֿאַרשטייער פון פּינסק געבעטן ביים גערייכט, אַז די קאָלאָניעס זאָלן זיך כאָטש באַטייליקן אין אויסצאָלן די חובות, וואָס פּינסק איז שולדיק און וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן אויף שותפישע באַדערפּענישן. דאָס גערייכט איז אָבער נישט אַנטקעגן געקומען דער דאָזיקער בקשה און איבערגעשיקט דעם גאַנצן ענין צוריק צו דער „ליטווישער פּינאַנץ־קאָמיסיע“.

אין דער זעלביקער צייט האָט זיך פּינסק געמשפּט אויך מיט די וואָלינער יידן. די „ליטווישע פּינאַנץ־קאָמיסיע“, פֿאַר וועלכער דער משפּט איז פֿאַרגעקומען, האָט געפּסקנט דעם 6טן פעברואַר 1766, אַז אַלע יישובים, וואָס דער „קאָנגרעס“ (ועד) פון די וואָלינער קהילות האָט פֿאַרכאַפּט, דאַרפן זיך אומקערן צו פּינסק. דעם דאָזיקן פּסק־דין האָט אויך באַשטעטיקט די „קרוינישע פּינאַנץ־קאָמיסיע“, צו וועלכער עס האָבן אַפּעלירט די וואָלינער יידן וויי בירגער פון קרוין־פּוילן. אָבער אַזוי וויי די לאָקאַלע מאַכט האָט זיך אַפּגעזאָגט אויסצופירן דעם דאָזיקן פּסק־דין, האָט אין דעם זעלביקן יאָר, דעם 27טן פעברואַר, דער פּינסקער רב ר' רפאל זיסקאָוויטש אָנגעקלאָגט אין נאָמען פון זיין קהילה די סטאַראָסטעס פון קיעוו, סמאָלענסק, אָוורוטש, לויצק און פון די שכנותדיקע מדינות פֿאַרן גערייכט פון דער זעלביקער „קרוינישער פּינאַנץ־קאָמיסיע“. דער פּסק־דין פון דער לעצטער איז געווען, אַז די סטאַראָסטעס זאָלן אויספירן דעם פּסק־דין.

די הצלחה פון פינסק אין געריכט איז אָבער געווען נישט מער ווי אַן אויסווייניקסטער עפעקט, אַן שום פראַקטישן ווערט.

אין עטלעכע יאָר אַרום האָט דער פינסקער קהל זיך געווענדעט מיט אַ מעמאָראַנדום צו דער „ליטווישער פינאַנץ־קאַמיסיע", אין וועלכן ער באַקלאָגט זיך, אַז זיינע פאַרטי־קולאַרן ווילן נישט צאָלן קיין קאָפּשטייער, און מחמת דעם מוז ער ביי יעדער שטייער־ראַטע צאָלן איבערקע 1000 גילדן, וואָס דאָס רואינירט אים. צווינגען די ווידערשפּעניקע קאָן ער נישט, מחמת די גאַנצע אויספירמאַכט פון דער אָרטיקער שטייער־קאמער באַשטייט סך־הכל פון איין זעלנער. און אַליין אויפמאַנען שטייערן ביי די יישובים איז אַ סכנה, ווייל זייערע פאָסעסאָרן סטראָשען מיט שלאָגן. אגב, האָבן אויך די יישובים נישט קיין מורא פאַר דער עקזעקוטיוועך מאַכט פון פינסקער קהל. און זאָל ער ווידער אַרײַנלייגן די יישובים אין חרם, וועלן גלייך זייערע פריצישע פראָטעקטאָרן כאַפן אויף די וועגן די פינסקער פרנסים, וואָס האָט שוין אַ מאָל געטראָפן, און זיי וועלן נישט זיין זיכער מיט זייער געזונט און לעבן.

מחמת דעם בעט דער קהל ביי דער „פינאַנץ־קאַמיסיע", זי זאָל איבערגעבן צו מאַנען דעם קאָפּשטייער ביי די פאַרטיקולאַדן דעם סופּעראינטענדענט,*) וועלן זיי, מורא האָבנדיק פאַר דער שטייערמאַכט און פאַר זעלנערישער עקזעקוציע, זיך צוגעווואוינען אַליין אַרײַנצוטראָגן דעם שטייער דעם פינסקער קהל.

דער קאָמף פון פינסק מיט אירע קאָלאָניעס איז געווען אַ פאַרשפּילטער. דאָס לעבן אַליין האָט געהאָט פאַרמשפּט די צענטראַלע קהילה פון פאלעסיע צו פאַרבלייבן איינזאָם מיט איר דלות און מיט אירע מוראדיקע חובות. אין דעם ביטערן געראַנגל פאַר איינהאַלטן איר אַמאָליקע מאַכט און חשיבות האָט פינסק געליטן איין מפּלה נאָך דער אַנדערער. אָבער די שוועריסטע און ווייטאָגדיקסטע איז געקומען פון דאָרט, פון וואַנען מען האָט זיך געקאָנט צו ווייניקסטן ריכטן, פון אַ יישוב, וואָס איז אויסגעוואָקסן אַזוי צו זאָגן, אויף זיינע אויגן און אויסגעהאָדעווט געוואָרן אויף זיין שויס — פון דער שכנותדיקער קאַרלין.

●

7) דער קאַמף מיט קאַרלין

נאָך ביז היינט דערציילט מען אין פינסק, אַז קאַרלין האָט צו פאַרדאָנקען זיין נאָמען דער פּוילישער פירשטין קאַראָלינע, וואָס זי האָט מנצח געווען וולאָדימיר דעם גרויסנס**) זון, דער גרינדער פון פינסק. אָבער דאָס איז נישט מער ווי אַ לעגענדע. אין דער אמתן שטאָמט דער נאָמען קאַרלין פון דעם ליטווישן מאַרשאַלעק קאַראָל דאָלסקי, וואָס האָט אין יאָר 1692 אויפגעבויט בשכנות פון פינסק אַ רעזידענץ פאַר זיך, און איר אַ נאָמען געגעבן אויף פּויליש „קאַראָלין". קיין אריכת ימים האָט די דאָזיקע רעזידענץ נישט געהאַט, ווייל אין יאָר 1706, וועלן די שוועדן האָבן פאַרנומען פינסק, האָט דער שוועדישער קיניג קאַרל דער צוועלפטער באַפוילן זי אויפצורייסן*) אויס שנאָה צו איר דעמאָלדיקן בעל־הבית, פירשט מיכאָל ווישניאָוועצקי, אַן אָנהענגער פון קיניג אויגוסט דער צווייטער, וואָס קאַרל דער צוועלפטער האָט געקעמפט מיט אים.

נאָך דער שוועדישער מלחמה האָט קאַרלין זיך אָנגעגעהויבן פאָנאַנדערצובויען און איז מיט דער צייט אויסגעוואָקסן צו אַ באַדייטיקן יישוב. לכתחילה האָבן דאָרט קיין יידן נישט געוואוינט, אָבער די בעלי־בתים פון קאַרלין, וואָס האָבן געוואָלט אויפהייבן עקאָנאָמיש זייער פאָסעסיע, האָבן פאַרגעלייגט די יידן צו באַזעצן זיך דאָרט. צוזאָגנדיק זיי פאַרשיידענע הנחות, דערהויפט צו באַפרייען זיי אויף 5 יאָר פון יעטווידער שטייער לטובת די אייגנטימער פון קאַרלין. דאָס האָט געווירקט. צו ביסלעך האָבן אָנגעהויבן קומען אַהער יידן, דער עיקר פון פינסק.

די ערשטע קאַרלינער קאָלאָניסטן זיינען געווען פאַרמעגלעכע יידן, וואָס האָבן געהאַט די נייטיקע מיטלען אויף צו שאַפן זיך עקאָנאָמישע פאָזיציעס. קאַרלין האָט זיי געצויגן נישט נאָר מחמת דער פרייהייט פון שטייערן, נייערט אויך מיט איר גינציקער לאָגע ביי דער פינע, וואָס האָט געגעבן גרויסע אויסזיכטן אויף ווירטשאַפטלעכער אָנטוויקלונג.

די אימיגראציע פון פאַרמעגלעכן עלעמענט האָט, ווי געווייניגטלעך, געבראכט מיט זיך אַ צושטראָם פון דער אַרימער מאַסע, וואָס קיין קאַרלין האָט זי געצויגן די האָפענונג צו געפינען חיונה ביים נגידישן קלאַס. אויף אָזאַ אופן איז עטלעכע צענדליק יאָר אָנגעגאַנגען די עמיגראַציע פון פינסק קיין קאַרלין מיט אַלץ אַ שטאַרקערן טעמפּ. מיט דער צייט האָט זיך פאַרשטאַרקט דער צושטראָם, דער עיקר, פון באַמיטלטן עלעמענט קיין קאַרלין, נישט אָזוי מחמת דעם עקאָנאָמישן וואוקס פון דעם דאָזיקן יישוב, ווי מחמת די קהלישע שטייערן אין פינסק, וואָס האָבן געדריקט וואָס אַ מאָל שטאַרקער.

די באַציאונג פון די קאַרלינער צו זייער מעטראָפּאָליע איז אין משך פון לאָנגע יאָרן געווען אַ לאָיאַלע. זיי פלעגן איר צאָלן שטייערן און טראָגן אויך אָנדערע התחייבותן לגבי איר צו גלייך מיט די פינסקער יידן. אייגנטלעך האָבן זיי עס אויך געמוזט. קיין פינסק פלעגן זיי קומען מתפלל זיין, אַהין פלעגן זיי ברענגען צו קבורה זייערע מתים און צום פינסקער בית־דין פלעגן זיי ברייגען זייערע סכסוכים.

*) ראש פון לאָקאַלער שטייערמאַכט.

**) וולאָדימיר דער גרויסער, גרויספירשט פון רייסן האָט געהערשט אין די יאָרן 980—1015.

*) משמעות, אַז די חורבות וואָס מען באַווייזט נאָך היינט אין קאַרלין זיינען אַן איבערלייבענעניש נאָך דער דאָזיקער פּרי־צישער רעזידענץ.

מיט דער אַלטער היים זיינען זיי געווען געבונדן מיט טויזנטער פעדעם, געווען אָפהענגיק פון איר אויף שריט און טריט. איז דעריבער נישט קיין חידוש, וואָס זיי זיינען געווען צו איר לאָיאַל.

אָבער די דאָזיקע לאָיאַלקייט איז געווען נאָר אַ צייט־ווייליקע. די מרידה פון אַנדערע פינסקער פריקאָהאַלקעס קעגן זייער מעטראָפאָליע האָט געמוזט פירן די קאַרלינער צום געדאַנק, אַז אויך זיי זאָלן פּראָבירן זיך באַפרייען פון דעם פינסקער אפּוטרופּסות. די קאַרלינער גבירים האָבן פון לאַנג אָן געחלומט אָפּצוטיילן זיך פון פינסק און ווערן אַליין די רעדלפּירערס און דעה־זאָגערס ביי זיך אין שטאָט. אויף דעם וועג איז טאַקע געגאַנגען די אַנטוויקלונג פון קאַרלין.

צו ערשט האָט זיך קאַרלין באַפרייט עקאָנאָמיש פון איר מעטראָפאָליע; אין מיטן 18טן יאָרהונדערט טרעט שוין אַרויס קאַרלין אין ווירטשאַפטלעכן זינען ווי אַ פולקום זעלבסטשטענדיקער יישוב.

אין יאָר 1751, דעם 5טן אויגוסט, גיט אַרויס דער ליטווישער פינאַנץ־מיניסטער הרעהאַרי פלעמינג אַ גע־שריפטס אַדרעסירט צו די סופּעראינטענדענטן, שרייבערס און אַנדערע צאָל־באַאַמטע פון גאַנץ ליטע, וואָס איז נוגע ספּעציעל די ק א ר ל י נ ע ר יידן. ער זאָגט דאָרט שטרענג אָן, אַז מען זאָל זיך נישט דערוועגן די יידישע סוחרים פון ק א ר ל י ן צו קריוודען און צו באַרייזן אין די צאָל־קאַמערן און נישט נעמען מער, ווי עס קומט פון זיי.

גלייכצייטיק מיט דער ווירטשאַפטלעכער באַפרייאונג, מאַכט אויך קאַרלין באַמיאונגען פריי צו ווערן פון פינסק אין גייסטיק־רעליגיעזן זינען.

אין דער ערשטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט בויען אויף די קאַרלינער יידן אַן אייגענע שול, שאַפן אַן אייגענעם כסא־הרבנות און לסוף אויך אַן אייגענעם בית־החיים. א דערלויבעניש אויף דעם לעצטן האָבן די קאַרלינער יידן אַרויסבאַקומען לויטן מנהג פון יענע צייטן, ביים בריסקער און לוצקער ביסקופ פּראָנטשישעק אַנטאָני קאָביעלסקי אין יאָר 1751, דעם 10טן מערץ. אין דער־לויבעניש שטייט געשריבן, אַז די קאַרלינער יידן מעגן פאַר זיך „באַשטימען אַ פּלאַץ אויף צו ביריגען זייערע מתים צו קבורה און אים אַרומרינגלען מיט אַ פּאַרקן".*) דער ביסקופ פּאַרווערט אויך צו פּאַרשוועכן דעם נייעם בית־עולם קעגן אַ שטראָף פון 1,000 אימפּעריאַלן.

מיטן מאָמענט ווען די קאַרלינער האָבן זיך דערפילט אין גאַנצן אומאָפהענגיק, האָבן זיי גלייך פון זיך אַראָפּ־געוואָרפן די פינסקער אפּוטרופּסות און ווי אַ בולטער סימן דערפון, זיך אָפּגעזאָגט צו צאָלן שטייערן זייער

*) „.....locum sepulturae cadaverum suorum illumque sepimento circum ducere sere etiam in assignato et electo cadavera sepelire audeant et praesumant..."

געוועזענער מעטראָפּאָליע. פינסקער קהל האָט אויפגעהויבן אַ ויצעקו און תיכף געפונען צום אַרטיקן בית־דין די קאַרלינער בוגדים. אַזוי ווי אָבער די לעצטע האָבן זיך אָפּגעזאָגט אַהין צו קומען, האָט זיי פינסק פאַרקלאָגט אין אַרטיקן גראָד־געריכט. אָבער דער שעף פון דעם דאָזיקן געריכט, דער פינסקער סטאַראָסטע מיכאַל אָגינסקי, האָט מסתמא נישט געהאָט קיין חשק זיך צו פאַרנעמען מיט די יידישע מחלוקות און האָט פאַרגעלייגט די צדדים דורכצוקומען צווישן זיך. דעמאָלט האָט פינסק אַרויסגעפונען קאַרלין צום ליטווישן ועד, וואָס זיין החלטה איז געווען, אַז קאַרלין זאָל זיך אויסקלייבן איינע פון די קהילות ראָשיות, און זי זאָל אַרויסגעבן איר משפט. קאַרלין האָט אויסגעקליבן גראָדנע און דער דאָרטיקער בית־דין האָט טאַקע אין יאָר 1755, דעם 10טן נאָוועמבער, נאָכן אויסהערן די טענות פון ביידע צדדים אַרויסגעטראָגן אַזאַ פסק־דין: זאָרן אָפּרייסן זיך פון פינסק דאַרף קאַרלין באַצאָלן 60,206 גילדן 8 גראָשן און 2 שעלענג אין צוויי ראָטעס, חוץ 3,600 גילדן יערלעך (אויך אין צוויי ראָטעס) אויף צו דעקן די חובות, וואָס פינסק האָט געמאַכט לטובת זיינע פריקאָהאַלקעס אין בתוכם אויך פאַר קאַרלין.

דעם דאָזיקן פסק־דין האָט קאַרלין נישט אָנגענומען. זיינען ווידער אויסגעבראָכן מחלוקות, וואָס האָבן זיך געצויגן חדשים לאַנג, ביז וואָנען עס האָבן זיך נישט אַריינ־געמישט די שרים פון ביידע יישובים, דער פינסקער סטאַראָסטע מיכאַל אָגינסקי און דער אייגנטימער פון קאַרלין, אַדאַם בושאָסטאָווסקי, און געצוואונגען די צדדים צו מאַכן שלום צווישן זיך. ערשט דאָס האָט געווירקט.

דעם 2טן יולי 1756 איז צו שטאַנד געקומען צווישן פינסק און קאַרלין אַן „אויסגלייך־קאָנווענץ" „אויף אייביקע צייטן" אויף אַזעלכע תנאים:

קאַרלין האָט זיך מתחייב געווען צו דעקן אין 5 ראָטעס אַ חוב פון 20,000 גילדן צוזאַמען מיט צינזן, וואָס עס איז געקומען פון פינסקער קהל דעם ריכטער פון פינסקער לאַנדגעריכט, סאָמועל אָרדא. חוץ דעם צו צאָלן פינסק 800 גילדן יערלעך אין 2 ראָטעס אין משך פון 12 יאָר און שפּעטער צו 700 גילדן, דערפון פאַר פּאַרשיידענע שטייערן (קאָפּשטייער און אַנדערע) — 500 גילדן, אויף פורן פאַר אַרעמע לייט — 50 גילדן, אויף רצועות (פאַר תפילין?) און גאָרטלען*) — 50 גילדן און שכירות פאַרן פינסקער רב — 50 גילדן. וועט זיך אָבער מאַכן, אַז קאַרלין וועט פאַר־אַרעמט ווערן, איז פינסק זיך מתחייב צו פאַרקלענערן די באַשטימטע סומע אויף 100 גילדן אַפילו אין די ערשטע 12 יאָר. אויב עס וועט זיך טרעפן, אַז דער קאָפּשטייער וועט פאַרגרעסערט ווערן פאַר יידן, איז דאָס נישט שייך

*) אין פּוילישן טעקסט שטייט za ogórki דאָס מיינט אָבער נישט אוגערקעס. דאָס וואָרט ogórki באַטייט אויך אַ שנור מיט קניפּן וואָס מיט אים פלעגן זיך אַרומגאַרטלען מאַנאַכן פון געוויסע אָרדנס. דערפון דרינגען מיר, אַז דאָס וואָרט ogórki באַטייט דאָ רצועות אָדער גאַרטלען.

קאַרלין אין די אָפּגערעדטע 12 יאָר. ערשט שפּעטער מעג פינסק העכערן דעם קאָפּשטייער פֿאַר קאַרלין אין דער זעלבער מאָס, ווי עס וועט פֿאַרגרעסערט ווערן דער דאָזיקער שטייער פֿאַר אַנדערע פּריקאַהאַלקעס.

וואָס שייך דעם אופן פון משפּטן זיך פון פּינסקער יידן מיט קאַרלינער, באַשטימט די אויסגלייך־קאָנוועניע אָט וואָס:

אויב אַ פּינסקער ייד וועט אַרויסרופן צום בית־דין אַ קאַרלינער, דאַרף דער בית־דין באַשטיין פון צוויי דיינים פון פּינסק און צוויי פון קאַרלין און דעם פּינפטן דיין מעג זיך אויסקלייבן דער תובע (קלאָגער) צווישן פּינסקער יידן. און אויב פֿאַרקערט: אויב אַ קאַרלינער וועט רופן אַ פּינסקער צום דין, מוז דער פּינפטער דיין זיין דער פּינסקער רב. סיכסוכים צווישן קאַרלינער יידן און אַנדערע, נישט קיין פּינסקער, מעגן פּסקענען קאַרלינער דיינים און אין דעם דאַרף זיך פּינסק נישט מישן. די שמשים פון פּינסקער און קאַרלינער בית־דין מוזן זיין געשוואָרענע און מוזן אויספּירן זייער שליחות יושרדיק און בשלימות.

וועט זיך טרעפן אין קאַרלין אַן ענין, וואָס איז שייך דעם יידישן דת, מעגן אים די קאַרלינער דיינים פּסקענען, אָבער די אָפּעלאַציע וועגן אים געהער נישט צו קיינעם, ווי נאָר צום פּינסקער בית־דין.

ענינים צווישן קאַרלינער און אַנדערע יידן (נישט קיין פּינסקער) מעגן בדרך אפּעלאַציע געמשפּט ווערן אין פּינסק.

ווייטער ווערט געזאָגט אין דער פּינסקער־קאַרלינער קאָנוועניע, אַז די יידן פון ביידע יישובים מעגן צווישן אַנאַנד האַנדלען סיי אין שטאָט און סיי ביים ברעג טייך, זיך פֿאַרנעמען מיט מעקלעריי, בויען קראָמען פֿאַר זיך אָדער צום פֿאַרקויפן אָן יעטווידער שטייער און אָפּצאָל.

דער פּינסקער רב און פּינסקער קהל האָבן נישט קיין שום שליטה איבער קאַרלין, טאָרן נישט נעמען קיין שום שטייערן, חוץ די וואָס זיינען באַשטימט געוואָרן, און טאָרן אויך נישט צווינגען די קאַרלינער מיטן כוח פון חרם. פון זיכערקייט וועגן האָבן די צדדים באַשטימט אַ קנס פון 50,000 גילדן פֿאַר דעם, וואָס וועט ברעכן דעם אָפּמאַך.

די דאָזיקע קאָנוועניע איז באַקרעפטיקט געוואָרן מיט אַ פייערלעכער שבועה אין דער פּינסקער שטאָטשול און מיט אַ קעגנזייטיקן צוזאָג, אַז דער אָפּמאַך וועט אויסגעהאַלטן ווערן אין אַלע פונקטן לעולם ועד. אין אַ קורצער צייט אַרום האָבן אויך דעם אָפּמאַך באַשטעטיקט, אויף דער בקשה פון די צדדים, די בריסקער, גראָדנער און סלוצקער קהילות ראשיות, און ביי דער ערשטער געלעגנהייט, דעם 20טן יולי 1756, איז ער אַרייַנגעשריבן געוואָרן אין די ביכער פון פּינסקער גראָד־געריכט.

אין אַלגעמיין איז קאַרלין אין דעם קאַמף מיט פּינסק אַרויס ווי אַ זיגער. פּינסק האָט געמוזט אנערקענען, הגם פֿאַר נישט קיין קליינעם פּריין, די זעלבסטשטענדיקייט פון איר אַמאָליקער קאָלאָניע. דעם דאָזיקן נצחון האָט קאַרלין נישט פֿאַרפעלט גלייך צו באַקרעפטיקן דורכן אַרויסבאַקומען אין אַ קורצער צייט אַרום, דעם 21טן יולי 1756, אַ פּרי־ווילעגיע־שריפט פונם קאַרלינער פּריץ אַדאָם בושאָסטאָווסקי.

אין דעם דאָזיקן שריפט זאָגט דער אַרויסגעבער, אַז וועלנדיק דערפּירן קאַרלין צו וואוילשטאַנד און פֿאַרזיכערן די יידן, וואָס וואוינען דאָרט פון לאַנג און וואָס באַזעצן זיך דאָרט ערשט איצט מיט „געזעצן און פּרייהייטן", האָט ער זיי מזכה געווען מיט די דאָזיקע זכיות:

קודם כל באַשטעטיקט ער דעם אָפּמאַך צווישן פּינסק און קאַרלין בנוגע דער יוריסדיקציעלער באַזונדערקייט פון ביידע יישובים. גלייכצייטיק באַשטעטיקט ער די קאַרלינער יידן פון דאָס ניי זייער רעכט אויף די פלעצער פון בית־עולם, פון דער שול און פון די קהלשע הייזער, וואו עס וואוינען דער רב, דער חזן, דער שמש און די מלמדים. וואָס שייך די יאָטקעס „וואָס אַן זיי קאָנען יידן נישט אויסקומען", מעג מען זיי באַנוצן, אָבער דער וואונטש פון פּריץ איז, אַז מען זאָל זיי ווי געהעריק פֿאַרריכטן.

אַלע, וואָס באַזעצן זיך אין קאַרלין וועלן באַפּרייט אויף 5 יאָר אַזוי ווי ביים גרינדן די שטאָט, פון יעטווידער שטייער לטובת דעם פּריצישן הויף. נאָך דעם טערמין וועט דער שטייער פון פּלעצער און פון קעסלען (אין ברויזן) באַטרעפן, לויט דער אַמאָליקער באַשטימונג, 1 רענדל. וועלן זיך מאָכן שטייערן לטובת דער מלוכה, אָדער לטובת דעם אייגענעם אָדער דעם פיינטלעכן מיליטער, דאַרפן דאָס סילוקן די יידן צוזאַמען מיט די קאַרלינער קריסטלעכע שטאָטלייט. וואָס שייך ירידים און מערק, זאָגט צו דער פּריץ צו באַשטימען דעם טערמין פון זיי און זייער צאָל, אַזוי ווי עס איז דער מנהג אין אַנדערע שטעט. פון צושטעלן פורן און אַנדערע התחייבותן צום פּריצישן הויף זיינען די קאַרלינער יידן פּריי. סיכסוכים צווישן יידן געהערן צום קאַרלינער בית־דין. נאָר אַפּעלירן מעגן זיי צום פּריץ. ענינים צווישן יידן און גויים ווערן געמשפּט אין פּריצישן הויף דורך אַ געמישטן געריכט, וואָס זאָל באַשטיין פון שטאָטישן וואָיט און פון אַ פּרנס פון דער קאַרלינער קהילה. פֿאַרן רעכט צו האַנדלען און פֿאַר האַלטן שענקען דאַרפן די קאַרלינער יידן צאָלן שטייערן דער קאַרלינער קהילה אויף אויסצוהאַלטן זי. אַקעגן, זיינען זיי פּריי פון יעטווידער שטייער לטובת דער פּינסקער קהילה, חוץ די וואָס זיינען באַשטימט אין אָפּמאַך. די קאַרלינער יידן מעגן גרינדן חברות לויטן יידישן דין, וואָס זאָלן האָבן ווי געווייַנטלעך אי הכנסות אי הוצאות, אַזוי ווי אין אַנדערע שטעט. צום סוף דערלויבט דער פּריץ די יידן צו האָבן אַ בית־דין נישט נאָר פֿאַר געווייַנטלעכע, וועלטלעכע ענינים, נאָר אויך פֿאַר גייסטלעכע ענינים.

אויך האָט זיי דער פּריץ בזשאָסטאָווסקי אַרויסגעהאָלפן צו סילוקן די 20,000 גילדן, וואָס זיי האָבן זיך מתחייב געווען אין אָפּמאַך מיט פּינסק. זיי האָבן אים אַרויסגעגעבן אַ שטר־חוב אויף צו באַצאָלן די דאָזיקע סומע אין איינעם מיט צינזן ביז 10 יאָר צייט צו 3,000 גילדן יערלעך און דערפֿאַר האָט ער איבערגענומען אויף זיך דעם חוב און

זיך אונטערגענומען אים אויסצוצאָלן דעם קרעדיטאָר אין משך פון 5 יאָר.

עס האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט און פינסק האָט חרטה געקראָגן אויף דעם גאַנצן ענין. דעם 26טן אויגוסט 1756 האָט פינסקער קהל אַריינגעטראָגן אין אָרטיקן גראָד־געריכט אַ פּראָטעסט קעגן אָפּמאַך, טענהנדיק, אַז ער איז אַן אָרויפּגעצוואונגענער, ווייל די קאָנוועניץ איז געשלאָסן געוואָרן, בעת דער פינסקער סטאָראָסטע איז ניט געווען אין שטאָט, אונטערן דרוק פון די קאַרלינער שטעלפּאָר־טרעטערס און בכן בעט ער אים אָפּצושאַפן. די דאָזיקע טענות האָבן אָבער נישט געהאָלפן, און דער אָפּמאַך איז געבליבן גילטיק. אַזוי זיינען אַריבער 8 יאָר.

אין יאָר 1764, מיטן איינפירן דאָס נייע שטייער־געזעץ פאַר יידן, איז דער קאָפּשטייער פון קאַרלינער יישוב געהעכערט געוואָרן אויף 1226 גילדן. דערביי איז די דאָזיקע סומע, מחמת עס זיינען בטל געוואָרן די צענטראַלע יידישע אָרגאַניזאַציעס, געקומען דירעקט דער שטייער־מאַכט און נישט ווי פריער דעם פינסקער קהל. האָט זיך קאַרלין נוהג געווען אויף אַזאַ אופן: דעם קאָפּשטייער איינגעצאָלט אין סקאַרב און 150 גילדן — דעם פינסקער קהל אויף קהלשע הצטרכותן לויטן געשלאָסענעם אָפּמאַך. אָבער דעמאָלט האָט פינסק אויפּגעהויבן אַ גוואַלד, אַז קאַרלין האָט געבראָכן די קאָנוועניץ און גלייך געצויגן אַלע קאָנ־סעקווענצן דערפון. עס האָבן זיך אָנגעהויבן אַ סעריע רדיפות אויף די קאַרלינער. מען האָט זיי פאַרבאָטן צו האַנדלען אין פינסק, נישט געלאָזט פאַרקויפן און נישט פאַרמשכונען הייזער, וואָס זיי האָבן דאָרט געהאַט, געמאָנט ביי זיי שטייערן, זיך אַריינגעמישט אין זייערע אינעווייי־ניקסטע ענינים אַזוי לאַנג, ביז עס האָט זיך צעפּלאָקערט אַז אמתע מלחמה צווישן ביידע יישובים. זי האָט אָנגעהאַלטן אַ לאַנגע צייט און איז דערגאָנגען צו דער ליטווישער פינאַנץ־קאָמיסיע, וואָס האָט באָפוילן אויסצוגלייכן דעם סיכסוך צווישן פינסק און קאַרלין דער שוין דערמאָנטער ליקווידיר־קאָמיסיע.

אויפן גערעכט, וואָס איז פאַרגעקומען אין פינסק, דעם 6טן אויגוסט 1766, האָט פינסקער קהל געטענהט, אַז די קאַרלינער קהילה איז שולדיק אין ברעכן דעם אָפּמאַך, ווייל זי האָט אויפגעהערט צו צאָלן דעם קאָפּשטייער, וואָס דאָס איז געווען איינע פון די גרונט־תנאים פון דער קאָנוועניץ, און בכן האָט פינסק געפּאָדערט צו פאַרמשפּטן קאַרלין צו באַצאָלן 50,000 גילדן קנס און 10,000 גילדן געריכטס־הוצאות, אַ חוץ 1,300 גילדן קאָפּשטייער פאַר די לעצטע צווי יאָר, וואָס קאַרלין האָט נישט געצאָלט, און לסוף צו באַשטעטיקן די אָבליגאַטאָרישקייט פונעם אָפּמאַך אויף להבא.*) די קאַרלינער ווידער האָבן זיך פאַררופן אויפן

*) אגב, האָט פינסק אין אייגער פון אירע פריוילעגיעס תביעות געפּאָדערט צו באַנייען דעם פסק־דין פון גראָדנער בית־דין, היינו, אַז קאַרלין זאָל אייגצאָלן פינסק 63,000 גילדן. חוץ דעם האָט פינסק געזעץ פון יאָר 1764, וואָס האָט אָפּגעשאַפט די צענטראַלע יידישע מוסדות, און מכל שכן אַלע אָפּצאָלן לטובת זיי. אָבער נישט געקוקט דערויף, האָבן זיי געטענהט, זיינען זיי געווען גרייט צו צאָלן פינסק 15 גילדן אויף אינעווייניקסטע הצטרכותן, והראיה, אַז ווען פינסק האָט זיך אָפּגעזאָגט דאָס גאַלט צו נעמען, האָבן זיי עס אַריינגעטראָגן אין פינסקער גראָד־געריכט. אָבער פינסק פאָדערט פון זיי קאָפּשטייער, וואָס אין צווייען קאָנען זיי דעם דאָזיקן מס נישט צאָלן. מיט די רדיפות און מיט שלעפּן זיי אין פאַר־שיידענע געריכטן פאַר נישט צאָלן כלומרשט קאָפּשטייער איז פינסק אויסן חרוב צו מאַכן קאַרלין — האָבן זיך באַקלאָגט די קאַרלינער, און דעריבער האָבן זיי געבעטן ביים גערעכט אָפּצואוואַרפן די תביעה פון פינסק, אנערקענען איר פאַר שולדיק אין ברעכן דעם אָפּמאַך און פאַרמשפּטן איר אויף 50,000 גילדן קנס.

דאָס גערעכט האָט זיך געפונען אין אַ פאַרלעגנהייט, עס האָט ניט געקענט באַשליסן וועלכער צד איז געערעכט. עס האָט דעריבער צוריקגעשיקט דעם גאַנצן ענין, פון וואַנען ער איז געקומען — צו דער ליטווישער פינאַנץ־קאָמיסיע.

דער סיכסוך איז דעמאָלט נישט אויסגעגליכן געוואָרן, פאַרקערט, ער האָט זיך נאָך פאַרשטאַרקט און איז מיט דער צייט אַריבערגעגאַנגען אין אַ שאַרפן אַנטאַגאָניזם צווישן די איינוואוינער פון ביידע יישובים, וואָס האָט איבער־געלעבט דעם אונטערגאַנג פון דער פּוילישער מלוכה און נישט אויפּגעהערט אויך דעמאָלט, ווען קאַרלין האָט זיך אין מיטן פון 19טן יאָרהונדערט צונויפּגעגאָסן מיט פינסק. אַפילו אין איצטיקן יאָרהונדערט, ביזן אויסבראָך פון דער וועלט־מלחמה, האָט נאָך דער אַנטאַגאָניזם, הגם אין אַ מילדערער פאָרם, אָנגעהאַלטן צווישן ביידע יישובים, כאָטש קיין שום גרענעצן זיינען צווישן זיי שוין פון לאַנג נישט געווען, סיידן נאָר אין דער פאַנטאַזיע פון זייערע תושבים...

און נאָך ביי היינטיקן טאָג לעבן ביים עלטערן דור די אַמאָליקע מחלוקות און רייסענישן צווישן פינסק און קאַרלין אין דער פאָרם פון וואונדערלעכע מעשות און לעגענדעס.

יענע קאָמפּן אין 18טן יאָרהונדערט צווישן פינסק מיט אירע קאָלאָניעס, וואָס זיינען געווען אַ פּועל־יוצא פונם דעגענעראציע־פּראָצעס פון דער יידישער קהילה־אָרדענונג, האָבן זיך ווי אַ שוועָרע משא געלייגט אויף די פּלייצעס פון דעם געפּלאָגטן און אונטערדריקטן פּאָלקסמענטש. די פאַרקנעכטע און רעכטלאָזע יידישע מאַסע האָט אין צווייען געליטן: פון אַיין זייט פון דער אויסווייניקסטער סביבה, פון דער אייגנווילליקייט פון פּריץ און גלח, וואָס זיינען געווען די אינציקע דעה־זאָגערס אין לאַנד, און, פון דער

געפּאָדערט, אַז קאַרלין זאָל נישט אויפּנעמען קיין פינסקער בעלי־בתים, וואָס ווען זיך דאָרט ווען באַזעצן און אַז די קאַרלינער זאָלן טראָגן אַלע התחייבותן צוגלייך מיט די פינסקער.

צווייטער זייט, פון דער אינעווייניקסטער יידישער רעאַקציע, פון קהלשן רעדלפירער און תקיף און פון די רבנים וואָס האָבן געהערשט איבער דעם יידישן לעבן. דער פאַלקס־מענטש איז געזונקען אַלץ טיפער אין נויט און אין עלנט. זיין ישועה האָט געקאָנט קומען בלויז דורך אַ נס. און דער נס איז טאַקע געקומען אין דער געשטאַלט פון אַ נייער תורה, וואָס האָט אין זיך אנטהאַלטן אַ מעכטיקן פראָטעסט קעגן די אַלטע, פאַרגליווערטע רעלגיעזע פאָרמען און קעגן דער גאַנצער סאָציאַלער אָרדענונג פון יענער תקופה.

די נייע תורה, וואָס „האָט געמאַכט די ווירקלעכע וועלט פאַר אַ פאַנטאַזיע און די פאַנטאַזיע פאַר ווירק־לעכקייט“,*) האָט געפונען אַ טיפן אָפקלאַנג אין די הערצער פון אָרעמען פאלעסיער דאָרפסמענטש, קרעטשמער, ארענדאַר און הענדלער און איז דערהויבן געוואָרן צו דער מדרגה פון אַ ברייטער פאָלקסטימלעכער באַוועגונג. און אַזוי ווי אַמאָל איז פינסק געווען דער צענטער פון דער מאַכט פון קהל און פון רב אין גאַנץ פאלעסיע, אַזוי איז דאָרט יעצט קאַרלין געוואָרן דער צענטער פון דער נייער תורה — פון חסידיזם.

●

8) קאַרלין — דער צענטער פון דער חסידישער באַוועגונג אין פאָלעסיע

נאָכן טויט פון באַגרינדער פון חסידיזם — פון בעל־שם־טוב (בעש“ט), האָט זיך דער צענטער פון דער חסידישער באַוועגונג אַריבערגעטראָגן פון פאָדאָליע אין אַ וואָלינער שטעטל, אין מעזריטש, וואו עס האָט זיך באַזעצט דער תלמיד און יורש פונעם בעש“ט, „דער גרויסער מגיד“ ר׳ דוב־בער. פון דאָרט איז די נייע תורה, אַרומנעמענדיק וואָס אַ מאָל בריייטערע קריזיז, אַריינגעדרונגען קיין פאָלעסיע, ליטע און רייסן און באַרימט געמאַכט אין דער יידישער וועלט דעם נאָמען פונעם נייעם טרעגער פון דער חסידישער באַוועגונג. זיין גרויסן שם האָט ר׳ דוב־בער צו פאַרדאַנקען זיינע שלוחים, וואָס פלעגן אַרומפאָרן איבערן לאַנד, אַנזאַגן די נייע בשורה, האַלטן פייערדיקע דרשות און איינעמען די הערצער פון די צוהערער. מיט דער צייט איז מעזריטש געוואָרן אַן אָרט, וואָס הונדערטער מענטשן פלעגן אַהין עולה רגל זיין פון אַלע עקן לאַנד צו זען און צו הערן דעם „געטלעכן מאַן“.

צווישן די פילצאָליקע פאַרערס קיין מעזריטש האָט זיך אויך געפונען אַ יונגערמאַן פון אַ יאָר 30, אַ קאַרלינער מיטן נאָמען אהרן — דער שפעטער באַרימט געוואָרענער גרינדער פון קאַרלינער חסידות, ר׳ א ה ר ן ה ג ד ו ל.**) ר׳ אַהרן איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1736. זיין פאָטער יעקב האָט געשטאַמט פון יאַנעווע און איז געווען אַ שמש אין אַ קאַרלינער קלויז. אַ דערציאונג האָט ר׳ אַהרן באַקומען וווי געווינטלעך אין יענע צייטן; פריער זיך געלערנט אין חדר און שפעטער אין ישיבה. די נייע תורה פון דער חסידות האָט געפאַנגען אין איר נעץ דעם יונגן למדן, און ר׳ אהרן איז געוואָרן נישט נאָר איר אַנהענגער, נאָר אויך איר פאַרשפרייטער. ער האָט געהאַט מזל אין וועלבירן אַנהענגער פאַר דער נייער סעקטע. עס איז אַוועק אַ קורצע צייט און ער איז מפורסם געוואָרן נישט נאָר אין פאָלעסיע, נאָר אויך ווייט מחוץ אירע גרענעצן. רב אהרן איז געוואָרן דער איינציקער רבי פון חסידות אין זיין געגנט, און קאַרלין — דער צענטער פון דער חסידישער באַוועגונג אין פאלעסיע.

וועגן רב אהרנס לעבן וווייסן מיר זייער וויניק, אָבער דאָס, וואָס מיר וווייסן, זאָגט עדות אויף דעם, אַז ער איז בלי־ספק געווען אַ גרויסע פערזענלעכקייט. אין דעמאָלטיקן קאַמף צווישן די ראשי־קהל מיטן פראָסטן עולם האָט זיך ר׳ אַהרן געשטעלט אויף דער זייט פון די באַוועלטע און באַדריקטע מיט ברען פאַרטיידיקט זייערע אינטערעסן. נישט געקוקט אויף זיין יונגקייט האָט ער געדעדט מיט די תקיפים האַרבע דיבורים.

דערפאַר זיינען טאַקע די ברייטע מאַסן געוואָרן צוגע־בונדן צו אים. מען פלעגט צו אים עולה־רגל זיין פון דער גאַנצער סביבה. ר׳ אַהרן איז אויסגעוואָקסן צו אַ מעכטיקער פיגור, וואָס מיט אים האָט געקלונגען גאַנץ פאלעסיע.

דער עיקר פון ר׳ אהרנס חסידות איז געווען אומבאַ־גרענעצטע ליבשאַפט צו גאָט. דעם אייבערשטן — האָט ער געלערנט דאָרף מען זיין איבערגעגעבן בלב ונפש. יעדער יייד דאַרף פאַרברענגען לפחות איין שעה אין טאָג ביחידות, זיך מתוודה זיין פאַרן אייבערשטן און אָפגעבן זיך אַ דין־וחשבון פון זיינע מעשים. פון אָט־דעם געפיל פון ליבשאַפט צו גאט שטאַמט די התלהבות און גלייכצייטיק דער אומרו בעתן דאָוונען ביי די קאַרלינער. דאָס מענטש־לעכע לעבן — לערנט דער יונגער רבי, דאַרף זיין אַ שטענדיקע עבודת הבורא. עס איז אַ חוב פון יעדער ערלעכן ייד צו לערנען סיי הלכה און סיי אגדה. ר׳ אהרן איז אויך דער מחבר פון אַ לירישן שבת־ניגון, וואָס ווערט נאָך ביזן היינטיקן טאָג געזונגען ביי די פאלעסיער חסידים פרייטיק צו נאַכטס און שבת צו שלש סעודות.

אין יענע צייטן (1769—1772) האָבן זיך אָנגעהויבן אין ליטע (ווילנע, מינסק און שקלאָוו) די ערשטע רדיפות קעגן די חסידים, אָבער נישט געקוקט דערויף האָט ר׳ אַהרן מיט זיינע אָנהענגער נישט געשטערטערהייט פאַרשפרייט פון קאַרלין די נייע תורה איבערן גאַנצן לאַנד. אין דערביי־איקער פינסק, וואָס איז געווען אַ פעסטונג פון רבנות, האָט דאָס זעלבע געטאָן ר׳ אַהרנס חבר ר׳ לוי יצחק, שפעטער דער באַרדיטשעווער. אין יאָר 1771 איז ער אַפילו געוואָרן דאָרט רב און ראש־ישיבה. ר׳ לוי יצחק האָט זיך

*) ש. דובנאָוו. געשיכטע פון חסידיזם 1, 57.

**) מען רופט אים אַזוי, כדי אים אָפצושיידן פון זיין אייניקל, אויך ר׳ אהרן.

אויסגעטיילט מיט זיין אייגענעם דרך אין חסידות און מיט זיין טיפע בקיאות אין דער תלמודישער ליטעראַטור.

אומעטום פלעגן די חסידים גרינדן מנינים פאַר זיך אויף צו קענען דאַוונען לויטן נוסח ספרד מיט ברען און רעש, ווי דאָס איז געווען זייער שטייגער. זיי פלעגן פאַר־שפרייטן אויפרופן וועגן די עיקרים פון דער חסידישער תורה און צווישן זיי אויך ר׳ אַהרנס פראָפאגאַנדע־בריוו, עס האָט זיך אייגעשטעלט מיט דער צייט אַ מנהג, אַז צו שלש סעודות און מלווה מלכה פלעגן קומען צום רבין זייע תלמידים, ער פלעגט זאָגן תורה און דערנאָך פלעגט דער עולם זינגען זמירות. ווי עס גיבן איבער די קאַרלינער, האָט ר׳ אהרן הגדול אייגעפירט דעם מנהג פון „פראַוון אַ טיש״.

די צאָל חסידים אין קאַרלין איז צו יענער צייט געווען אַ גרויסע. די חסידישע באַוועגונג איז שטאַרק געוואָקסן און אָנגעהויבן צו באַקומען אַ כאַראַקטער פון אַ פאָלקס־באַוועגונג. דאָס האָט אַרויסגערופן אַ באַאומרואיקונג אין דער רבנישער וועלט, וואָס האָט געהאַלטן די חסידים פאַר אַ געפערלעכער סעקטע, גלייך מיט די שבתי־צביניקעס און פראַנקיסטן. אין יאָר 1772 אין חודש ניסן איז פון ווילנער גאון אויסגערופן געוואָרן אין ווילנע אין אַלע שולן און קלויזן אַ חרם אויף די חסידים. מען האָט צוגעמאַכט זייערע קלויזן („שטיבלעך״), געשלאָגן זיי און געבראַנט זייערע כתבים. גלייכצייטיק איז דער ווילנער קהל אַרויס מיט אַ קול־קורא, געהאַלטן פון גאון צו די איבעריקע קהילות ראשיות (בריסק, גראָדנע, פינסק און סלוצק) און צו די ווייסרוסישע קהילות מינסק און שקלאָוו, אין וועלכן די אַלע קהילות זיינען אויפגעפאָדערט געוואָרן נאָכצוטאָן דעם ביישפיל פון ווילנער קהל און צו רודפן די חסידים מיט דער גאַנצער קראַפט. גראָד אין יענע טעג, ג׳ דחול־המועד שנת תקל״ב (1772) איז געשטאָרבן ר׳ אהרן הגדול אין אַ בליענדיקן עלטער פון 36 יאָר.

אין זיין צוואה בעט ער, מען זאָל וועגן אים נישט רעדן קיין שום שבחים. שלעכטס רעדן מעג מען וויפל מען ווייל. אויף זיין מצבה זאָל מען נישט אָנשרייבן קיין שום עפיטעטן. זיין בקשה צו זיינע תלמידים איז, אַז זיי זאָלן אין משך פון יאָר לערנען יעדער טאָג אגדה און זאָגן תהילים.

נאָכן טויט פון ר׳ אַהרן הגדול האָט זיך בראש פון די קאַרלינער חסידים געשטעלט ר׳ שלמה (שלמהלה קאַרלינער) (1772—1782), ר׳ אהרנס גרעסטער פאַרערער און איבערגעבנסטער תלמיד. צו גלייך מיט ר׳ אהרנען איז ר׳ שלמה געווען אייגער פון די בעסטע תלמידים פון מעזריטשער מגיד. עס האָט אים אָבער געפעלט ר׳ אַהרנס זעלבסטשטענדיקייט און אריגינעלקייט. דערצו נאָך איז ער נישט געווען קיין מענטש פון קאָמף ווי זיין פאָרגייער. זיין גאַנצע ענערגיע האָט ער אָפגעגעבן אויף צו אָרגאַניזירן די פאַראַנענע חסידישע כוחות. ער האָט פאַרטיפט געוויסע עלעמענטן אין חסידות: געלייגט גרויס אַכט אויפן שטייגער פון דאַוונען, אויף דער מאַראַלישער און נישט פאַרמעלער פרומקייט ווי אויך אויפן אָפטימיזם אין לעבן. ער האָט אויך אַנטוויקלט די אידעע פון דעם צדיק — דעם פאַר־מיטלער צווישן מענטש און גאָט. די השפעות פון ר׳ שלמהן זיינען געווען זייער גרויס. זיי האָבן אָרומגענומען נישט נאָר גאַנץ פאָלעסיע, נאָר האָבן אויך געגרייכט קיין ליטע און ווייס־רוסלאַנד, און אָפילו קיין פוילן.

די גרויסע פאַרשפרייטונג פון דער חסידישער באַוועגונג האָט אַרויסגעבראַכט פון די כלים די מתנגדים. אין זומער 1781 האָט מען באַנייט אין ליטע די רדיפות קעגן דער חסידישער סעקטע. אויפן יריד אין זעלווע (ביי גראָדנע) זיינען זיך צונויפגעקומען, לויט דער איניציאַטיווע פון ווילנער קהל, די ראשי־הקהילות פון ליטע און אויסגערופן צום צווייטן מאָל אַ חרם קעגן די חסידים. אַזוי ווי דאָס פאַרמאַכן זייערע שטיבלעך און דאָס צעטרייבן זייערע מנינים האָט נישט געהאָלפן קיין געהעריקע פעולה, האָבן די ראשי־הקהילות צוזאַמען מיט די רבנים באַשלאָסן אין גאַנצן זיי אויסצושליסן פונעם כלל־ישראל. צו יענער צייט האָט מען אויך פאַרטריבן דעם פאַרשפרייטער פון חסידות אין פינסק, ר׳ לוי־יצחק באַרדיטשעווער. דאָס איז מן הסתם געווען אַ רעזולטאַט פון דעם בריוו פון די ווילנער ראשי־הקהל מיט דעם ווילנער גאון און דעם רב ר׳ שמואל בן אַביגדור, אין וועלכן זיי האָבן שטאַרק געמוסרט די פינסקער מנהיגים פאַר האַלטן אויפן כסא הרבנות אַ חסיד און געפאָדערט אים אַראָפצוזעצן און אַרויסטרייבן פון שטאָט.

אין די צייטן פון רדיפות אויף די חסידים איז דער איינציקער מקום־מקלט פאַר זיי אין ליטע פאַרבליבן קאַרלין. אַבער סוף כל סוף האָט ר׳ שלמה איבער די רדיפות געמוזט פאַרלאָזן קארלין און האָט זיך באַזעצט אין יאָר 1784 צוזאַמען מיט זיינע תלמידים אין לודמיר. די דאָרטיקע חסידים האָבן אים אויפגענומען מיט אָפענע אָרעמס און מיט גרויס יראת הכבוד.

ר׳ שלמהס סוף איז געווען אַ טראַגישער. ער איז אומגעקומען בעת דער פויליש־רוסישער מלחמה אין יאָר 1792 על קידוש־השם. זיין טויט איז איינגעהילט אין אַ געדיכטן שלייער פון לעגענדעס, וואָס ווערן נאָך ביז היינטיקן טאָג איבערגעגעבן ביי די לודמירער חסידים פון מויל צו מויל.

נאָך דעם ווי ר׳ שלמה האָט פאַרלאָזן קאַרלין, זיינען די חסידים געבליבן כצאן בלי רועה, אין אַן אויפגעשטו־רעמטן ים פון שנאָה קעגן זיי. זיי האָבן אָבער איבערגעלעבט אַלע נגישות און רדיפות און מיט דער צייט זיך אָפילו אויסגעקעמפט, שוין אונטער דער רוסישער הערשאַפט, אומאָפהענגיקייט און גלייכבאַרעכטיקונג מיט די מתנגדים. נאָך מער: די אמאָל גערודפטע חסידים זיינען אַליין געוואָרן רודפים.

9) די יידישע באַפעלקערונג אין פּינסק און אין קאַרלין אין דער צווייטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט

ווי גרויס איז געווען די צאָל יידן אין ביידע קרובישע יישובים אין יענער שטורמישער תקופה?

אַ תשובה אויף דער דאָזיקער פראַגע גיבן אונדז די רייסטערס פון די יידן־ציילונגען, וואָס זיינען צווישן מאָל פאַרגעקומען אין ליטע אין דער תקופה וואָס מיר באַטראַכטן דאָ.

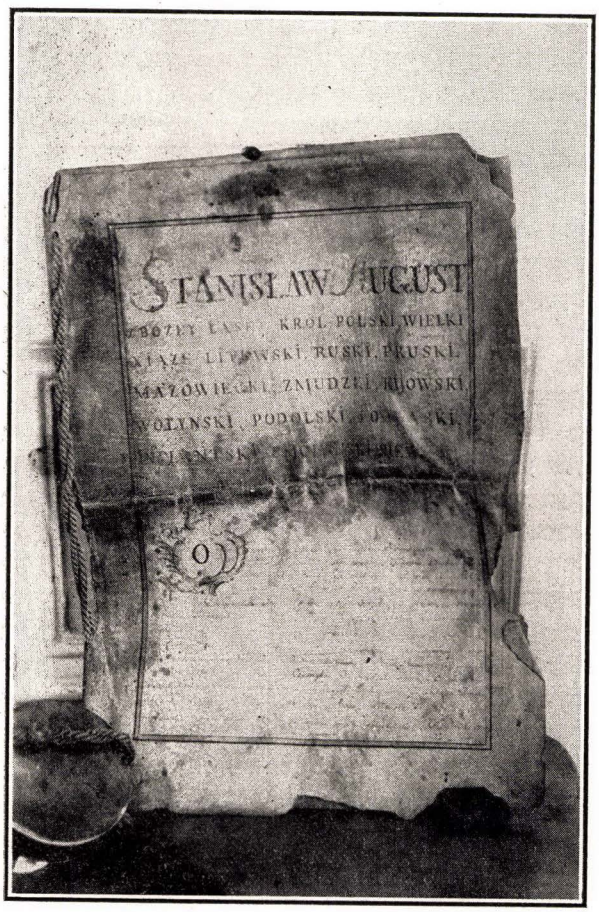
די ערשטע ציילונג פון דער יידישער באַפעלקערונג איז געווען אין יאָר 1766, ווי אַ פּועל־יוצא פון געזעץ פון יאָר 1764 וועגן דעם נייעם אופן פון נעמען קאָפּשטייער ביי יידן, היינו 2 גילדן פון יעדער קאָפּ אָן אונטערשייד פון געשלעכט, מיטן אויסנאַם פון קינדער יינגער פון אַ יאָר. לויט דער דאָזיקער ציילונג איז די צאָל יידן אין באַזונדערע קיבוצים אין פּינסקער פּאָוויאַט (קרייז) געווען אַזאַ:

ט אַ ב ע ל ע 1

נאָמען פון יישוב		צאָל נפשות
פּינסק		1277
פּינסק	יידן אין זאַרעטשע *)	581
	יידן אין זאַהאָראָדיע **)	352
קאַרלין		611
ליבעשיי מיט די פּריקאַהאַלקעס		385
דובראָוויטש	"	404
דאָווידהאָראָדאָק	"	408
טורעווע	"	316
סטאָלין	"	408
האָראָדנע	"	109
ווינאָווע	"	108
יאָנעווע	"	422
דראָהיטשין	"	510
כאָמסק	"	539
מאָטעלע	"	98
לאָהישין	"	209
ווישאָצק	"	85
פּאָהאָסט	"	193
צוזאַמען		7015

*) אויף דער רעכטער (זומפּיקער) זייט פון פּינע.
**) אויף דער לינקער זייט פון פּינע.

מען דאַרף נעמען אין אַכט, אַז די רייסטערס ברענגען נישט ענווי די אמתע צאָל יידן. ראשית פּעלן אין זיי די זויגקינדער יינגער פון אַ יאָר, און שנית, אַזוי ווי די ציילונג איז געווען צוליב שטייער צווקען, איז כמעט זיכער, אַז אַ גאַווייסע צאָל יידן איז גערעטן זיך אויסצומיידן, נישט געקוקט אויף די האַרבע שטראָפן.*) די צאָל פאַרהוילענע

גראָמאָטע, אַרויסגעגעבן אין יאָר 1785, 26טן פעברואַר, פון לעצטן פּוילישן קעניג סטאַניסלאַוו אויגוסט פּאָניאַטאָווסקי, וואָס באַשטעטיקט אַ ריי פּריווילעגיעס פון די פּוילישע מלכים פאַר די פּינסקער אייניואָינער.

איז אָבער נישט געווען גרויס, מחמת די ערשטע ציילונג פון דער יידישער באַפעלקערונג איז געמאַכט געוואָרן ביז אַ גאַווייסן גראַד גענוי. מען קען דעריבער אָננעמען, אַז די צאָל יידן, וואָס זי גיט אָן איז ניט פיל קלענער ווי די ווירקלעכע צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג.

אָנדערש איז אָבער מיט דער צווייטער ציילונג פון יאָר 1784. זי איז געמאַכט געוואָרן דעמאָלט, וועו די

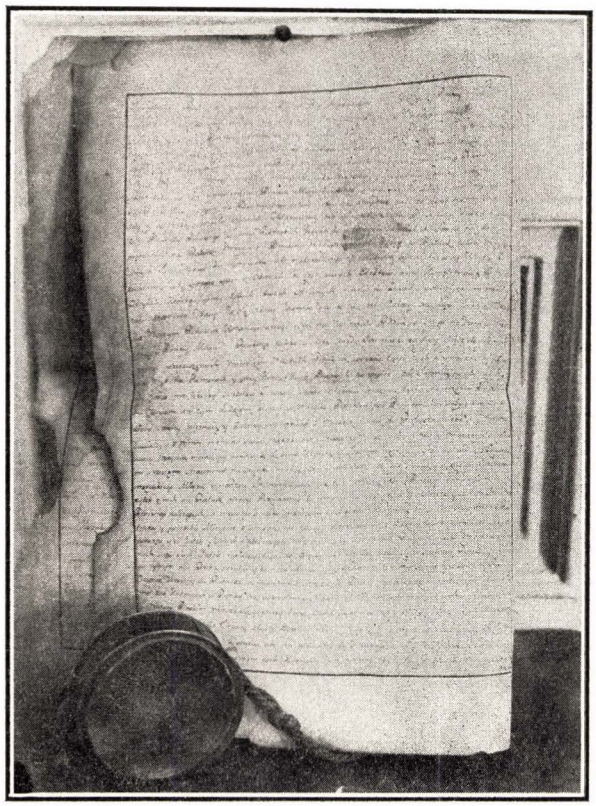
*) אין ווילנע, למשל, האָט דער קהל פאַר יעדן אויסבאַהאַלטענעם מענטש געמוזט צאָלן 50 גילדן קנס.

פּולישע מלוכה איז שוין געשטאַנען אויף דער שוועל פון אונטערגאַנג און די רעוויזאָרן גופא האָבן שוין מסתמא נישט געהאַט קיין גרויסע אמונה אין זייער אייגענער אַרבעט.

דאָס לאָזט זיך פעסטשטעלן גלייך ביים ערשטן בליק. לויט דער דאָזיקער ציילונג איז די צאָל יידן אין פּינסק און אין דער אַרומיקער סביבה געווען אַזאַ:

ט א ב ע ל ע 2

נאָמען פון יישוב		יידן וואָס קאָנען צאָלן קאָפּשטייער		יידן וואָס קאָנען נישט צאָלן קיין קאָפּשטייער			
		צאָל משפּחות	צאָל נפשות	צאָל משפּחות	צאָל נפשות	מוסלמענער	קריסטן
פּינסק		207	537	92	179	106	299	822
עיקר	יידן אין זארעטשע	99	438	41	109	—	140	547
	יידן אין זאהאראדיע	87	354	31	87	—	128	441
קאַרלין		78	306	37	90	9	115	396
יידן פון דער קאַרלינער סביבה		—	—	11	35	—	—	—

מיטלסטע זייט פון דער גראַמאַטע

פון דער דאָזיקער טאַבעלע איז צו זען, אַז אויף 299 משפּחות אין פּינסק זיינען 92, דאָס הייסט 30,8 פּראָצענט נישט געווען אין שטאַנד צו צאָלן קאָפּשטייער. אין קאַרלין האָט די צאָל באַטראָפן 32 פּראָצענט. קלענער איז זי געווען ביי די הינטערשטאָטישע יידן, דהיינו 29,3 פּראָצענט און 26,3 פּראָצענט. די דאָזיקע צאָלן זיינען זייער באַשיידענע אויב מען נעמט אין אַכט די אומגעהייערע אַרימקייט און נויט צווישן די יידישע מאַסן אין ליטע אין 18טן יאָרהונדערט, בפּרט אין דער צווייטער העלפּט. דערויבער איז די געבראַכטע טאַבעלע לפּי־ערך מאַסגעביק, אויב עס גייט וועגן די סאָציאַלע פאַרהעלטענישן ביי די יידן אין פּינסק און אין דער נאָענטסטער סביבה. זי איז אָבער לחלוטין נישט פאַרלאָזלעך, וועו עס האַנדלט זיך וועגן דער צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג גופא. דאָס וואַרפט זיך ממש אין די אויגן ביים אַנטקעגנשטעלן די רעזולטאַטן פון ביידע ציילונגען.

ט א ב ע ל ע 3

נאָמען פון יישוב	די צאָל נפשות	
	לויט דער ציילונג פון יאָר 1766	לויט דער ציילונג פון יאָר 1784
פּינסק	1277	822
עיקר יידן אין זאַרעטשע	581	547
עיקר יידן אין זאַהאַראַדיע	352	441
קאַרלין	611	396
דוברואָוויטש	404	423
דאָווידהאָראָדאָק	408	386
טורעווע	316	319
האָראָדנע	109	47
סטאָלין	408	207
יאַנעווע	422	261
דראָהיטשין	510	248

אויב מיר זאָלן גלויבן דער דאָזיקער טאַבעלע, האָט זיך די יידישע באָפעלקערונג אין פאלעסיע אין די יאָרן 1766—1784 כמעט אומעטום פאַרקלענערט, אין פינסק איז זי געפאַלן פון 1277 אויף 822, דאָס הייסט אויף 36 פּראָצענט, אין קאַרלין אויף 35 פּראָצענט, אין אַנדערע יישובים אָפילו אויף 50 פּראָצענט און מער. דאָס לייגט זיך אָבער נישט אויפן שכל. וועלן מיר דעריבער פּרואוון דערגיין די אמתע צאָל יידן אויף אַן אַנדער אופן. ביים אויסחשבונען די צאָל פון דער יידישער באָפעלקערונג אויפן סמך פון דער צווייטער ציילונג גייען מיר אַרויס פון דער הנחה, אַז עס זיינען אין איר פאַרהוילן געוואָרן נאָר טייל מיטגלידער פון משפחות, אָבער נישט משפחות גופא. די דאָזיקע הנחה קאָן אָנגענומען ווערן דערפאַר, מחמת דאָס אויסבאַהאַלטן גאַנצע משפחות האָט געמוזט זיין אַ שוועריקייט זאָל האָט געקאָנט טרעפן נאָר אין פאַראיינצלטע פאַלן, ווי אָפּגעלאָזן די ציילונג איז נישט געווען געמאַכט. די לעצטע גיט אַן 299 משפחות פאַר פינסק און 115 פאַר קאַרלין. בלייבט די פּראָגע, וויפל נפשות האָט דעמאָלט געציילט אַ יידישע משפחה. די דאָזיקע פּראָגע וועלן מיר פּרואוון פאַרענטפערן אויפן סמך פון דער ציילונג גופא.

דער מאַקסימאַלער קאָעפיציענט פון דער צאָל נפשות פון אַ משפחה לויט דער לעצטער ציילונג באַטרעפט פאַר פינסק, 2,6, פאַר קאַרלין 3,9 און פאַר דער סביבה 4,4. דאָס הייסט, אַז די צאָל פאַרהוילענע איז געווען קלענער אין דער פּראָווינץ און גרעסער אין די שטעט, וואָס דאָס לייגט זיך דווקא אויפן שכל, מחמת דאָס אויסבאַהאַלטן זיך פון דער ציילונג אין אַ געדיכט באָפעלקערטן יישוב איז געווען נישט דער ערך לייכטער ווי אין דער שיטער באַוואוינטער פּראָווינץ. אויב לויט דער ווייניק פאַרלאָזלעכער ציילונג מאַכט אויס דער קאָעפיציענט 4,4 — קענען מיר אים אָן שום באַוואַרענישן פאַרגרעסערן אויף 5 ביים קאָרעגירן די אמתע צאָל יידן. אויב אַזוי וואָלט די יידישע באָפעלקערונג אין פינסק ערב דעם אונטערגאַנג פון פוילן באַטראָפן אַן ערך 6,000 נפשות (אַריינגערעכנט די משרתים) און אין קאַרלין קאַרגע 600 נפשות.*) דאָס הייסט, אַז בעת דער ציילונג פון יאָר 1784 האָבן די פינסקער יידן פאַרהוילן 50 פּראָצענט פון זייער באָפעלקערונג און די קאַרלינער 40 פּראָצענט. דאָס שטימט אגב מיט דער אַלגעמיין אָנגענומענער מיינונג, אַז אין דער לעצטער ציילונג האָבן סיי די פּוילישע יידן און סיי די ליטווישע פאַרהוילן אַ העלפט פון זייער פאַקטישער צאָל.

*) עס קומט כלומרשט אויס, אַז אין פאַרגלייך מיט דער ערשטער ציילונג האָט זיך די באָפעלקערונג פון קאַרלין פאַרקלענערט. דאַרף מען אָבער נעמען אין אַכט, אַז אין דער ציילונג פון יאָר 1766 וועלן אָנגעגעבן די יידן פון קאַרלין צוזאַמען מיט די, וואָס האָבן געוואוינט אין דער געגנט אַרום.

שבתדיקע קליידונג פון יידישער פרוי
אין פוילן־ליטע
(אין 17טן—19טן יאָרהונדערט)

יידישער בעל־עגלה
(אין 18טן יאָרהונדערט)

צוויטער טייל

אונטערן צאַרישן רוסלאַנד (1793-1914)

קאַפּיטל איינס

רעכט קאַמף צווישן די חסידים מיט די מתנגדים

צווי גרויסע געשעענישן זיינען זיך פאַרלאָפן אין פּינסק אין לעצטן יאַרצענדליק פון 18טן יאָרהונדערט.

אין יאָר 1793 איז פּינסק דורך דער צווייטער חלוקה פון פוילן*) אַריבער צו רוסלאַנד, און אין 6 יאָר אַרום, דעם 22 מאַי איז אויסגעבראָכן אַ מוראדיקע שרפה, וואָס האָט אָפּגעמעקט כמעט די גאַנצע שטאָט. לויטן נייעם פּלאַן, וואָס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אויף דער פּאָדערונג פון דער רעגירונג, האָט די שטאָט געזאָלט באַקומען אַ נייעם, מאָדערנעם אויסזען**); פון דעם אַלטן פוילישן פּינסק איז קיין זכר נישט געבליבן.

די צווייטע צעטיילונג פון פוילן האָט געבראַכט אַ קורצע הפסקה אין קאַמף צווישן דער אין צווי לאַגערן צעטיילטער יידישער געזעלשאַפט. אָבער ווי נאָר מען איז אַ ביסל געקומען צו זיך נאָך דעם אומגליק פון יאָר 1799, האָט מען זיך ווידער געגומען צו די כלי־זין, און אַ דאַנק דער שולד פון ביידע צדדים זיינען אין אים אַריינגעצויגן געוואָרן די נייע הערשער — די רוסישע אַדמיניסטראַציע.

די צאָל חסידים איז אַלץ געוואָקסן. אויך נאָך דעם ווי ר׳ שלמה האָט אין יאָר 1784 פאַרלאָזן קאַרלין, און ווען זיי האָבן זיך נאָר דערפילט בכוח, זיינען זיי פון אַ פאַר־טיידיקונגס קאַמף אַריבער אין יאָר 1794 צו אַן אָנגריף קאַמף קעגן זייערע פאַרפאָלגער. זייער אויפגאָבע איז געווען צו באַפרייען זיך פון מתנגדישן קהל. דער דאָזיקער קאַמף איז דער עיקר געקומען פון די קלייניע שטעטלעך און איז אָנפאַנגס געווען געוועדט קעגן דעם פאַנאַטישן שונא פון די חסידים, דעם דעמאָלדיקן פּינסקער רב, ר׳ אביגדור, וואָס נאָכן גירוש פון ר׳ לוי יצחק באַרדי־טשעווער האָט ער פאַרנומען דעם כסא־הרבנות פון פּינסק און פון דעם אַרומיקן געגנט. די השפּעה פון די חסידים איז צו יענער צייט געווען אַזוי גרויס, אַז דער מתנגדישער רב האָט נישט געהאַט גענוג כוח צו שטעלן זיך קעגן זיי. אַזוי, למשל, באַקלאָגט ער זיך אין אַ בריוו צום ווילנער גאון ר׳ אליהו, אַז אין זייער הענט זיינען אַרײַנגעפאַלן כתבים פון די חסידים געשריבן קעגן די יידישע דינים, אָבער ער האָט זיך נישט דערוועגט די כתבים צו פאַרברענען, מחמת די מערהייט זיינען חסידים.

אין יענער צייט האָבן דריי שטעטלעך פון פּינסקער אומגעגנט, סטאָלין, זשלאָבין און דובראָוויטש אויפגעהויבן אַן אָפּענעם בונט קעגן ר׳ אביגדורן און אים פאַרבאָטן צו קומען צו זיי. דאָס האָט צוגעגעבן מוט די פּינסקער חסידים און זיי האָבן דעם פיינטלעכן רב אומגעריכטערהייט אַראָפּ־געזעצט פון כסא־הרבנות (אַרום 1794—1795) נאָך פאַר דעם, ווי עס האָט זיך געענדיקט זיין כתב. ר׳ אביגדור האָט אָנגעקלאָגט די חסידים אין מאַגיסטראַט, וואָס האָט אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, מען זאָל צוריק אָנשטעלן דעם רב און געשיקט אַ ספּעציעלן שליח אין שול איבערצולייענען דעם דאָזיקן באַפעל. אָבער וועו די חסידים האָבן זיך דערפון דערוואוסט, האָבן זיי דעם שליח נישט אַריינגעלאָזן אין שול. כדי צו פאַרמאַכן דעם פאַרהאַסטן רב אַלע וועגן, האָבן אים די חסידים פאַרמסרט פאַרן מינסקער גובערנאַטאָר,*) אַז ער איז אַן אוהב־בצע און אַז ער אונטערדריקט די בעלי־בתים, וואָס זיינען אונטער זיין פירונג**). דער אַראָפּגעזעצטער רב האָט זיך, ווי ער אַליין דערציילט, אַ מאָל צען געוועדט מיט אויפקלערונגען צום גובערנאַטאָר, אָבער אָן רעזולטאַטן.

אין דער זעלביקער צייט האָט מען אין ליטע נאָך אַלץ גערודפט די חסידים. אין יאָר 1796 האָבן די מתנגדים אונטערן פאָרזיץ פון ווילנער גאון באַשלאָסן צו פאַרשטאַרקן די רדיפות אויף דער חסידישער סעקטע. די חסידים זיינען

*) זי איז פאַרגעקומען צווישן רוסלאַנד און פרייסן. רוסלאַנד האָט באַקומען אַ טייל ווייס־רוסלאַנד, די רעשט אוקראינע (וואָס איז פאַרבליבן ביי פוילן נאָך דער ערשטער חלוקה פון יאָר 1772), גאַנץ פאָדאָליע און אַ טייל פון מזרח־פאלעסיע און וואָלין ביי דער ליניע וואָס גייט פון דענעבורג, דורך פּינסק צום טייך זברוטש.

**) „...a gdy nieszczęśliwym przypadkiem na dniu 22 maja R. 1799 miasto Pińsk całe prawie zgorzało poszło tedy w perzynę . . . z dyspozycje Rządu plan miasta całego Pińska jest odnowiony, rynek i ulice rozszerzone i porządnie mieszkańcom zabudowywać się kazano...”

*) פּינסק האָט דעמאָלט באַלאָנגט צו דער מינסקער גובערניע.

**) די דאָזיקע מסירה האָט דערלאָנגט, ווי ר׳ אביגדור דערציילט אין בריוו צום ווילנער גאון, דער פּינסקער ראָש־הקהל, דער חסיד הערשל קאָלאָדני.

אָבער נישט געבליבן פֿאַסיוו ווי פריער. זיי האָבן געבראַכט די אויפרופן פון די מתנגדים און געשלאָגן די, וואָס האָבן זיי פֿאַרשפּרייט. גראָד אין יענער צייט, אין סאָמע ברען פון קאָמף איז, דעם 9טן אָקטאָבער 1797, געשטאָרבן דער זייל פון דער ליטווישער רבנות, דער ווילנער גאון ר׳ אליהו. פון דעמאָלט אָן האָבן די קעמפּנדיקע צדדים געביטן זייער טאַקטיק: מען האָט אַוועקגעלייגט אָן אַ זייט די אַלטע כלי־זין, די אויפרופן און חרמס, און זיך געוועגדט צו דער הילף פון דער רעגירונגס מאַכט.

אין יאָר 1798 האָט מען די חסידישע רביים געמסרט ביי דער מאַכט אין פּעטערבורג. אויף דעם סמך זיינען אַרעסטירט געוואָרן 22 חסידים בראש מיט ר׳ שניאור זלמן, דעם פירער פון די חסידים אין וווייסרוסלאַנד (דער גרינדער פון דער שיטה חב״ד). מען האָט זיי באַשולדיקט נישט מער און נישט וויניקער ווי אין בגידה קעגן די רוסישע מלוכה. די אויספֿאָרשונג האָט אָבער גלייך פעסטגעשטעלט די אומבאַגרינדטקייט פון דער מסירה און מען האָט די אַרעסטירטע באַפרייט. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָט די רעגירונג אַרויסגעגעבן אַן אויפקלערונג אין יאָר 1798, דעם 15טן דעצעמבער, „אַז די קאַרלינער*) סעקטע״ איז פאַר דער מלוכה נישט שעדלעך און זי מעג ווייטער עקזיסטירן. דאָס איז געווען דער ערשטער נצחון פון די חסידים. נאָך אים זיינען געקומען די וווייטערדיקע נצחונות.

אין דער זעלביקער צייט האָט ר׳ אביגדור געקעמפט אין פּ י נ ס ק קעגן דאָרטיקן קהל, מאָנענדיק 3,000 רעגדלעך פאַרן צונעמען ביי אים די פּרנסה. אַזוי ווי אויפן אָרט האָט עס גאָרנישט געקאָסט אויפטאָן, האָט עס פֿרובירט זוכן גערעכטיקייט אין פּעטערבורג. אין אָנהייב 1800 איז עס אַהין אַוועקגעפֿאָרן און עס האָט מיט זיין געלט־פאָדערונג קעגן פּינסקער קהל אויך דערלאַנגט צום קיסר פֿאַוועל אַ מסירה אויף די חסידים און ר׳ שניאור זלמנען, וואו עס באַמיט זיך אויפצוואוויזן, אַז זיי זיינען רעשטלעך פון די שבתי־צביניקעס און פראַנקיסטן, וואָס די מלוכה האָט זיי אנערקענט פאַר שעדלעך. עס האָט אויך באַשולדיקט די חסידים, אַז אין זייערע ספרים זיינען פאַראַן זאַכן, וואָס זיינען קעגן רעליגיע און מאָראַל.

נאָך אַ לענגערע חקירה ודרישה האָט די רעגירונג אנערקענט, אַז מצד דער „קארלינער סעקטע״ איז נישטאָ פאַר דער מלוכה קיין שום סכנה און וואָס איז שייך צו ר׳ אביגדורס געלט־תביעות, האָט מען אים געענטפערט, אַז ער זאָל זיך וועגדן צו דער לאָקאַלער מאַכט. דאָס זעלביקע יאָר (1800), דעם 9טן נאָוועמבער, האָט מען ווידער אַ מאָל אַרעסטירט ר׳ שניאור זלמנען, משמעות איבער אַ נייע מסירה פון די מתנגדים. אין פּעטערבורג, וואו מען האָט אים אַראָפּגעבראַכט, איז פֿאַרגעקומען צוויישן אים און ר׳ אַביגדורן אַ שריפטלעכער וויכוח. אין אַ נייער מסירה־שריפט, וואָס ר׳ אביגדור האָט דערלאַנגט דאָס זעלבע יאָר (1800) אין חודש דעצעמבער, האָט ער בשולדיקט ר׳ שניאור זלמנען, אַז אין זיין „תניא״ זיינען פאַראַן פיינט־לעכע רייד קעגן די קריסטן. דערביי האָט ער די ווערטער „אומות העולם״, וואָס ווערן געברויכט אין „תניא״ איבערגעמאַכט אויף „גוצרים״. דער סוף איז אָבער געווען, אַז מען האָט ר׳ שניאור זלמנען נאָך צוויי וואָכן אַרעסט באַפרייט. אַזוי האָט זיך געענדיקט דער קאַמף פון אביגדורן קעגן די חסידים, וואָס האָט נאָך זיך געלאָזן, דערהויפּט ביי די קאַרלינער, גרויס שנאָה צו אים. אין די חסידישע לעגענדעס ווערט ער פאַרגליכן צו המנען און ביים דערמאָנען זיין נאָמען ווערט צוגעגעבן „ימח שמו״.

אין קאַמף צווישן די מתנגדים און חסידים האָבן מנצח געווען די חסידים. זיי האָבן זיך אויסגעקעמפט גלייכבאַרעכטיקונג. דאָס האָט סאַנקציאָנירט די רעגירונג גופא אין דער „פעסטזעצונג וועגן יידן״ פון יאָר 1804. לוט איינעם פון אירע פאַראַגראַפֿן האָט יעדער סעקטע אין די ראַמען פון דער יידישער קהילה באַקומען דאָס רעכט צו בויען פאַר זיך באַזונדערע שולן און אויסצוקלייבן באַזונדערע רבנים, אָבער בתנאי, אַז די קהילה אין יעדן יישוב מוז זיין אַ שותפישע. עס איז אויך פאַרבאָטן געווארן די רבנים אַנצואוועגדן דעם חרם ווי אַ שטראָפמיטל פאַר נישט אָפּהיטן די רעליגיע, וואָס מיט דעם איז אַרויסגעריסן געוואָרן דאָס געצייג פון קאַמף ביי ביידע צדדים.

אין פינסק האָט אָבער דער קאַמף נישט אויפגעהערט, נאָר ער איז ניט געווען אָפן. מען האָט זיך געריסן צווישן זיך שטילערהייט. די מתנגדים האָבן אָבער אין אַנהייב פון 19טן יאָרהונדערט געפונען אַ מעכטיקן באַשיצער אין דער פערזאָן פון באַקאַנטן תקיף און גביר שאול לעווין (שאול קאַרלינער*), אַ ביטערער שונא פון די חסידים. ערשט דער אויסבראָך פון די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות האָט אָפּגעשטעלט די מחלוקות צווישן ביידע צדדים לאָגערן. אין אַנבליק פון נייעם שונא, פאַר וועלכן סיי די חסידים און סיי די מתנגדים האָבן געהאַלטן נאַפּאָלעאָנען, האָט מען פאַרגעסן וועגן די רייסענישן און קריגעריין און אין פינסק איז אַ שטיקל צייט געווען רואיק.

נאָך די מלחמות האָבן זיך פאַר דער שטאָט געפּנט נייע , ברייטע האָריזאָנטן. פינסק איז אַריין אין אַ נייער פאזע פון אָנטוויקלונג, און צוזאַמען מיט איר די יידישע באַפעלקערונג.

---

*) אַזוי האָט מען יענער צייט געפרופן די חסידים אין ליטע.

*) וועגן אים דערציילט מען, אַז ער איז געווען אַ הייסער רוסישער פאַטריאָט און האָט אין 1812 באַוואָפנט אויף אייגענעם חשבון אַ קאמפּאַניע רוסישע זעלנער צו קעמפן מיט די פראַנצויזן. דערפאַר זאָל ער האָבן באַקומען דאָס רעכט צו טראָגן אַ שוערד. בעת דער פראַנצויזישער אָקופּאַציע האָט ער געהאָט אָפּגעהיט די שלוזן ביי טעלעכאַן (דעמאָלט געווען זיין מאַיאָנטעק) און אויך אויפגעבויט אַ בריק, וואָס די פראַנצויזן האָבן געהאָט פאַרברענט, דערפאַר האָט אים די רוסישע רעגירונג נאָך דער מלחמה עפּנטלעך אויסגעדריקט אַ דאַנק אין דער „סעווערנאַיא גאַזעטאַ״.

קאַפּיטל צוויי

דער פּינסקער האַנדל אין 19טן יאָרהונדערט

1) פּינסק — אַ האַנדלס־צענטער

די שטאָט פּינסק געפינט זיך אין אַ גינסטיקער געאָגראַפישער לאַגע. זי ליגט אויף דער גרענעץ פון צוויי וויכטשאָפטלעכע געביטן. אויף דרום און מזרח פון איר ציען זיך גרויסע זומפּן, דורכגעשניטן פון אַ גרויסער צאָל טייכן, וואָס זיינען רייך מיט פיש. דאָס איז די פישערישע זאַרעטשע. אַקעגן אויף צפון־מערב פון פּינסק ציט זיך צווישן דעם טייך פּינע און דעם טייך יאַסעלדע אַ לאַנגער פרוכטבאַרער פּאַס ערד — די אַגריקולטורעלע זאַרעטשע. אַ ריי טייכן, וואָס פליסן פון דרום קיין פּאָלעסיע, פּאַרבינדן פּינסק מיט דעם פרוכטבאַרן געגנט פון וואָלין. אָבער נישט דאָס אַליין האָט געווירקט אַז פּינסק זאָל ווערן אַ וויכטיקע שטאָט. די סיבה פּאַר וואָס די דאָזיקע שטאָט איז אויסגעוואַקסן צו אַ ריזיקן האַנדלס־צענטער איז דאָס, וואָס פּינסק ליגט אין אַ פונקט, וואָס פּאַראַייניקט די וואַסער־וועגן פון צוויי ימים — פון שוואַרצן ים און פון באַלטישן.

אָט צוליב דעם איז פּינסק געווען אַ האַנדלס־שטאָט פון קדמונים אָן. אין די גאָר אַלטע צייטן, אין דער תקופה פון נאַטוראַלער ווירטשאָפט, האָט פּינסק געדינט ווי אַן אויסבייט־פונקט פּאַר די צוויי שכנישע ווירטשאָפטלעך פּאַרשיידענע געביטן, זאַרעטשע און זאַהאַראַדיע. אין די שפּעטערדיקע צייטן, וואָס האָבן נאָך זיך געלאָזן שריפטלעכע שפּורן, טרעט פּינסק אַרויס ווי דער אַנגעזעענסטער האַנדלס־צענטער אין גאַנץ פּאָלעסיע. דאָס דאָזיקע לאַנד איז פון שטענדיק אָן געווען אָן אָרט פון רוי־שטאָפן — פון געהילץ און וואָלד פּראָדוקטן. אָבער קיין וועגן אויף דער יבשה אויף צו פירן די דאָזיקע סחורה זיינען דאָרט נישט געווען, מחמת זומפיקייט פון דאָרטיקן באָדן. דער איינציקער וועג איז געווען דער וואַסער־וועג מיט די טייכן פּריפּעט און פּינע, וואָס האָט געפּירט דורך פּינסק. האָט זיך טאַקע דאָרט קאָנצענטרירט דער גאַנצער מסחר פון פּאָלעסיע מיט די אַרומיקע געגנטן. פון דאָרט פלעגן אָפּגיין אין שכנותדיקן פוילן גרויסע טראַנספּאָרטן פּאָלעסיער רוי־שטאָפן און פון פוילן פלעגן אַהין אָנקומען פּאַרשיידענע פּאַבריצירטע סחורות, מעטאַלן און געווירצן. פון דער היינטיקער גאַליציע פלעגט פּינסק אימפּאָרטירן זאַלץ דורך וואָלין.

אַ וועגדפונקט אין דער געשיכטע פון פּינסקער האַנדל איז געווען דאָס אויסגראָבן אין דער צווייטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט דעם אָגינסקי־קאַנאַל, וואָס האָט פּאַראייניקט דעם דניעפּער מיט ניעמאַן.*) פון דעמאָלט אָן האָט זיך געביטן די ריכטונג פונם פּאָלעסיער עקספּאָרט. אָנשטאָט קיין פּוילן האָבן די פּאָלעסיער פּראָדוקטן אָנגעהויבן צו גיין דירעקט צו די באַלטישע פּאָרטן, פון וואָס עס האָט אויפגעבליט דער האַנדל **) אין פּינסק. אָבער נישט דער ערך גרעסערע שינויים זיינען פּאָרגעקומען אין פּינסקער מסחר איבער די פּאָליטישע געשעענישן פון סוף 18טן יאָרהונדערט. דאָס איינגלידערן פּאָלעסיע אין דער רוסישער אימפּעריע האָט אין גאַנצן געביטן דעם כאַראַקטער פון דעם דאָזיקן מסחר. פּינסק איז געוואָרן דער צענטראַלער פּאַרבינד־פונקט פון דעם האַנדל צווישן די באַלטישע פּאָרטן (דאַנציק, קיניגסבערג און מעמעל) מיט דער רייכער און פרוכטבאַרער אוקראינע. פון אַ פּראָווינציעלער האַנדלשטאָט איז פּינסק אויסגעוואַקסן, אין 19טן יאָרהונדערט, צו איינעם פון די גייסטיקע האַנדלס־צענטערס אין אַמאָליקן מערב־רוסלאַנד.

●

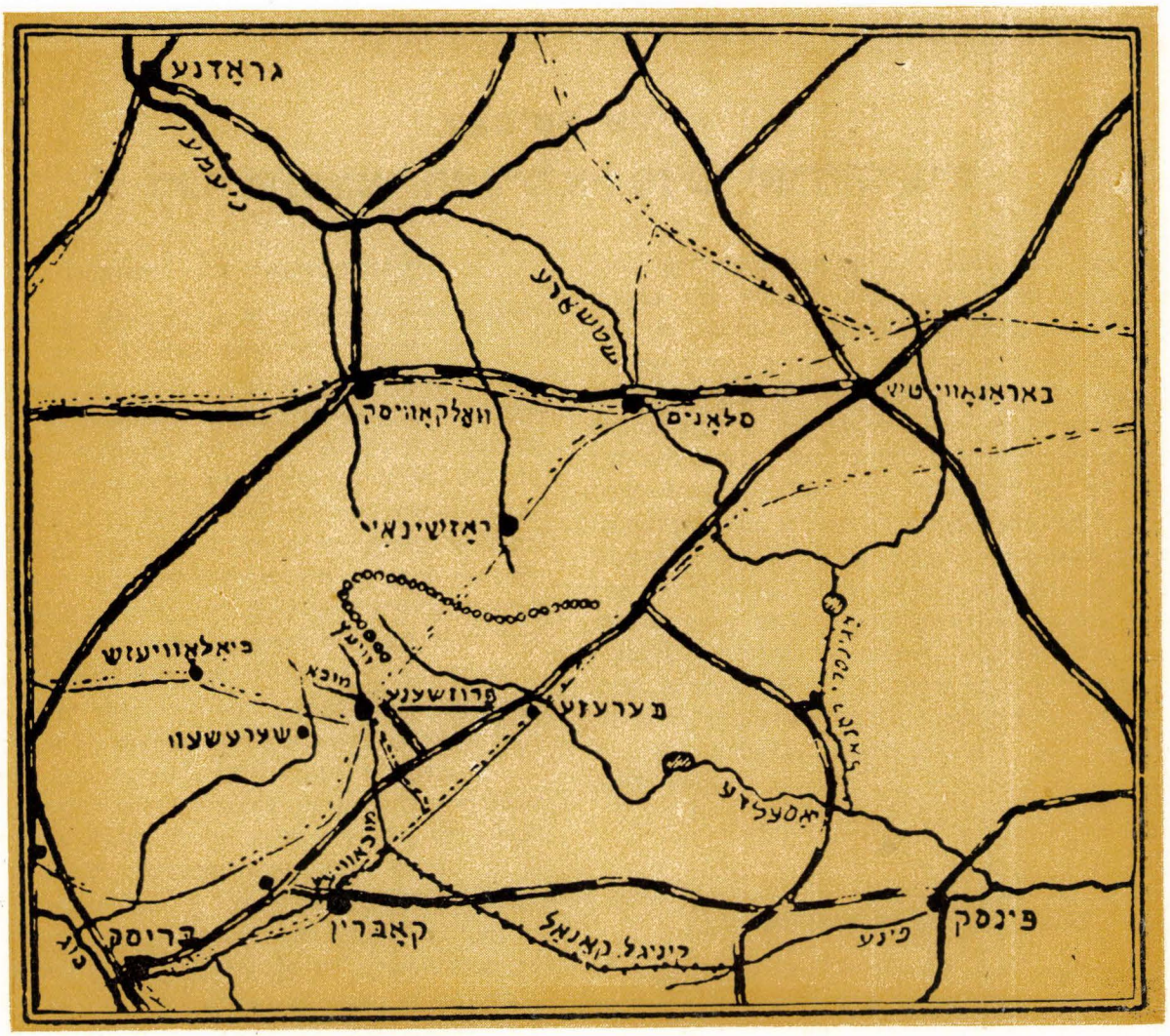
2) די אָביעקטן פון פּינסקער האַנדל

דעם גרעסטן אָרט אין פּינסקער האַנדל האָט פּאַרנומען דער מסחר מיט תבואה. דעם דאָזיקן הויפּט־פּראָדוקט פלעגן אימפּאָרטירן פון מזרח־אייראָפּע דייטשלאַנד און ענגלאַנד. ביזן נייצנטן יאָרהונדערט פלעגט פוילן צושטעלן תבואה פּאַר די דאָזיקע צוויי לענדער. אָבער מיטן אויסגראָבן דעם אָגינסקי־קאַנאַל און מיטן אונטערגאַנג פון דער פּוילישער מלוכה, האָבן די באַלטישע עקספּאָרטער באַקומען דורך דער פּאַרמיטלונג פון פּינסק, אַ צוטריט צו דעם רייכסטן תבואה־שפּייכלער אין מזרח־אייראָפּע — צו אוקראינע.

פּינסקער סוחרים פלעגן פּאָרן קיין אוקראינע און איינקויפן תבואה אין פערעיאַסלאַוו, פּראָכאָראָווקע, קרעמענ־

*) דניעפּער — פּריפּעט — פּינע — יאַסעלדע — אָגינסקי־קאַנאַל — שטשאָרע — ניעמאַן.

**) אַ גרויסע השפּעה אויפן וואוקס פון פּינסקער האַנדל האָט געהאַט דאָס עפענען אין יאָר 1840 דעם „קיניגלעכן" קאַנאַל, אַזוי גערופענעם דניעפּער־בוג־קאַנאַל, וואָס האָט פּאַראייניקט דעם דניעפּער מיט דער ווייסל (פּינע — „קיניגלעכער" קאַנאַל — מוכאַווץ־בוג־ווייסל).

סימנים
- אייזנבאַן
- שאָסי
- טיין
- וואַסערשייד

פּלאַן פון קיניגלעכן און אָגינסקים קאַנאַלן אַרום פינסק

די צוויי קאַנאַלן האָבן געשאַפן אַ דירעקטן וואַסער־וועג פון דעם דניעפּער־באַסיין קיין אויסלאַנד (צום באַלטישן ים) איבער פינסק. דאָס האָט פון פינסק געמאַכט איינעם פון די גרעסטע קאָמוניקאַציע־צענטערן אין מערב־רוסלאַנד.

טשוג, קיעוו, רושישטשעוו און אָסטער ביים טייך דעסנע. אויב אין דער קיעווער גובערניע פלעגט נישט זיין קיין געריטענישׂ, פלעגן זיי זיך לאָזן טיפער קיין דרום, קיין קאַטעריגאָסלאַוו. אַ וויכטיקער תבואה־צענטער פאַר פּינסק זיינען אויך געווען די טשערניגאָווער ירידים. וויגטער־צייט, ווען די זומפֿן פלעגן איינפרירן פלעגט פּינסק אַראָפּברענגען קרופּטשאַטקע־מעל פון וואַלין.

פון די אויבן אויסגערעכנטע מקומות פלעגט די תבואה גיין קיין פּוילן, אָדער דירעקט צו די באַלטישע פֿאַרטן און נאָר אַ קליינער טייל פלעגט בלייבן פֿאַרן פּינסקער געברויך. עס פלעגט זיך אויך מאַכן, אַז די שכנישע גובערניעס — די גראָדנער, מינסקער און אָפּילו די וואַלינער — פלעגן אין אַ נויטפֿאַל איינקויפֿן תבואה אין פּינסק. פֿאַלעסיע גופא, וואָס האָט געהאַט ענוג תבואה (דערהויפּט קאָרן) פֿאַרן אייגענעם געברויך, פלעגט איינקויפֿן ווייץ, וואָס ווערט דאָרט אין גאַנצן נישט געזייט. אויסער ווייץ און וויצנמעל פלעגן אין פּינסק פֿאַרבלייבן גרויסע קוואַנטומס פלאַקס־ און רעפּאָק־זוימען פאַר די אָרטיקע איילמילן, וואָס זיינען געווען געדיכט צעווארפן איבער די יידישע און גואישע הייזער און וואָס פלעגן אויסארבעטן אייל פֿאַרן אָרטיקן געברויך און מאָקוכע פֿאַרן מערב־עקספּאָרט.

נאָך תבואה האָט דעם צווייטן אָרט אין פּינסקער האַנדל פֿאַרנומען ריגדערנער חלב, וואָס פלעגט גיין אויף אויסצואַרבעטן זיף און ליכט. אויך די חלב־פּראָדוקציע פלעגט זיך קאָנצענטרירן אין דעם דניעפּער־באַסיין, דער עיקר אין צוויי פונקטן: אין קרילאָוו (נאָווואָגראָגעווסק) און אין קאַטעריגאָסלאַוו. אַ וויכטיקער פונקט פון חלב־האַנדל איז אויך געווען יעליסאָוועטגראַד. אָבער בעת די ערשטע צוויי זיינען געווען דורכויס באַהערשט פון פּינסק, האָט יעליסאָוועטגראַד גראָוויטירט מער צו אָדעס און ניקאָלאַיעוו. די יערלעכע פּראָדוקציע פון קרילאָוו פלעגט באַטרעפן 250,000 פוד; פון קאַטעריגאָסלאַוו — 15,000 און פון יעליסאָוועטגראַד — 50,000. חוץ דעם פלעגט מען פּראָדוצירן חלב אין קלענערע מאָסן אין פֿאַרשיידענע פונקטן אויפן גאַנצן וועג פאָנע דעם דניעפּר און דער אייניציקער אָפּנעמער אירער איז געווען פּינסק. אַ טייל פון אימפּאָר־טירטן חלב פלעגט דאָרט בלייבן פֿאַרן געברויך פון די אָרטיקע ליכט־ און זייף־פאַבריקן*) און די רעשט פלעגט אַוועקגיין קיין פּוילן און צום באַלטישן ים.

אַ גרויסן אָרט האָט אין פּינסקער מסחר פֿאַרנומען דער האָלץ־האַנדל. ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, האָט פֿאַלעסיע פון שטענדיק אַן פֿאַרמאָגט אַ סך געהילץ. אין אירע וועלדער פלעגן הונדערטער פֿאַלעשוקעס זיין באַשעפּ־טיקט אַ קיילעכדיק יאָר ביים אויסארבעטן ברוסן, מאַסטן, דעמבענע קלעפּקעס, וואַנטשאָס, קלעצער, באַלקנס און אַנדערע סאָרטן בוי־ און שיף־האָלץ. אין די פֿאַלעסיער וועלדער פלעגט מען אויך פון קדמונים אַן טרייבן טער־

*) וועגן דעם — זע וויטער.

פּענטין, סמאָלע, דזעגעכץ, אויסברענען פּאָטאַש און פּראָדוצירן פאַרשיידענע האָלץ־אויסאַרבעטונגען, ווי שינדלען, הילצערנע געפּעס, רעדער, וועגענער, שליטנס און אַנדערע. פּינסק איז געווען אַן אָפּזאַץ־מאַרק נישט נאָר פון פאַליעסיער געהילץ, נייערט אויך פון וואַלינער *) (באַלקן און דעמבענע קלעצער), וואָס פלעגט אַהין אָנקומען אין גרויסע מאָסן אין די ערשטע יאָרן נאָך די נאָפֿאָלאָנישע מלחמות מיט די טייכן האָרין, סלוטש און סטיר.

ביזן 19טן יאָרהונדערט פלעגט דאָס געהילץ פון פּינסק גיין דורכויס צום באַלטישן ים, אָבער נאָכן פֿאַראייניקן פֿאָלעסיע צו רוסלאַנד האָט זיך דער האָלץ־עקספּאָרט פֿאַרקירעוועט קיין דרום־רוסלאַנד — קיין קיעוו, קרעמענ־טשוג, כערסאָן, קאַטעריגאָסלאַוו און אָדעס. אָט־די געגנטן האָבן ניט געהאַט קיין וועלדער און דער נאָכפֿרעג אויף געהילץ האָט זיך געמוסן דערפון, וואָס גראָד צו יענער צייט זיינען דאָרט אויפגעקומען פילע קאָלאָניעס (אין כערסאָנער און קאַטעריגאָסלאַוער גובערניעס) און אויך צוליב דעם גרויסן געברויך פון האָלץ פאַר דעם פלאָט פון שוואַרצן ים. די בערזע פון פּינסקער האָלץ־עקספּאָרט איז אָנשטאָט מעמעל געוואָרן קרעמענטשוג, און אין אַ קורצער צייט האָט דער פּינסקער האָלץ־עקספּאָרט קיין אוקראינע איבערגעשטיגן דעם עקספּאָרט צום באַלטישן ים. די מיינונג פון די דעמאָלטיקע האָלץ־סוחרים איז געווען, אַז דער האָנדל מיט די באַלטישע פֿאַרטן האָט אין משך פון אַ גאַנצן יאָרהונדערט נישט אויסגעליידיקט אַזוי ווייט די פֿאָלעסיער וועלדער, ווי דער האָנדל מיט קרעמענטשוג אין פֿאַרלויף פון 10 יאָר. אין דער צייט ווען די באַלטישע פֿאַרטן פלעגן אָפּנעמען נאָר די בעסטע סאָרטן געהילץ, פלעגט קרעמענטשוג נישט זיין איבערקלייבעריש און אויפקויפן אַלע מינים פון פֿאָלעסיער האָלץ־פּראָדוקציע, אָפּילו ברענהאָלץ. קיין קרעמענטשוג פלעגן אויך גיין די פֿאָלעסיער וואַלד־פּראָדוקטן.

אַן אָנגעזעענעם אָרט אין פּינסקער האָנדל האָט פֿאַרנומען וואָל, וואָס מען פלעגט אימפֿאָרטירן פון אוקראינע, דערהויפּט פֿאַר דער פֿאָרטשער (פּינסקער קרייז) מאָנו־פֿאַקטור־פֿאַבריק פון פּריץ סקירמונט. פון אוקראינע פלעגט פּינסק אימפֿאָרטירן פֿאַרן אייגענעם געברויך אויך זאָלץ. דעם אָרטיקל פלעגט מען אויך אַראָפּברענגען פון וואָלין (פון לויצק, קאָלק און ראַפֿאַלאָווקע) דורכשניטלעך פֿאַר 6,000 רובל אַ יאָר. פון דרום־רוסלאַנד פלעגט פּינסק אויך אימפֿאָרטירן טאַבאַק־בלעטער און ווייַן.

אין פּינסק האָט זיך אויך אין יענע צייטן קאָנצענטרירט דער האָנדל מיט בראָנפן־ספּירט, וואָס פלעגט אָפּגיין פון דאָנען קיין בריסק, קאָבערן, סלאָנים, גראָדנע, ראָטנע און אַ מאָל — אויך קיין קרעמענטשוג. 80 פּראָצענט פון דעם

*) די וואַלינער סוחרים, וואָס פלעגן עקספּאָרטירן געהילץ קיין פּינסק, זיינען געווען: שמואל און זיינגוול וויינשטאָק און קאָבעלאָנסקי פון קאָרעץ, עפּשטיין פון נייי־קאָנסטאַנטין און זוסמאַן פון אָסטרע.

דאָזיקן אַרטיקל האָט פּראָדוצירט פּאָלעסיע (מאָזירער, רעטשיצער און פּינסקער קרייזן), דאָס איבעריקע פּלעגט אָנקומען פון קיעווער, מאָהילעווער, (האָמעל) און וואָלינער (לויצק) גובערניעס. פון פּוילן פּלעגט פּינסק אימפּאָרטירן אויף עקספּאָרט קיין דרום־רוסלאַנד (קיין קיעוו, קרעמענטשוג און קאָטערינאָסלאָוו), מאַנופּאַקטור־ און קאָלאָניאַל־סחורות, מעטאַלן, מאַשינען און פּאַרשיידענע אַנדערע פּאָבריקאַטן.

●

3) די אָרגאַניזאַציע פון האַנדל און די סוחרים

דער פּינסקער גרויסהאַנדל אין 19טן יאָרהונדערט איז געלעגן אין די הענט פון עטלעכע אָרטיקע גבירישע משפּחות. מיט דער הילף פון מחנות וואָיאַזשאָרן, האָבן זיי פּאַרשפּרייט אַ גרויסע האַנדלסנעץ איבער גאַנץ פּאָלעסיע, אוקראינע און איבער די באַלטישע פּאָרשטעט און זיי, די וואָיאַזשאָרן, פּלעגן אָרגאַניזירן דעם האַנדל אין די אינקויפּס־פונקטן און פּאָרבינדן אים מיט די אָפּזאַץ־מערק. אין די פּאָר־וואָרפּנסטע ווינקלען פון פּאָלעסיע פלעגן אָראָפּקומען פּינסקער אָגענטן, כדי אינצוקויפן געהילץ און וואָלד פּראָדוקטן פּאָרן עקספּאָרט. גלייכצייטיק פלעגן מחנות פּינסקער וואָיאַזשאָרן זיצן אַ קיילעכדיק יאָר אין די האַנדלס־צענטערס פון קיעווער, פּאָלטאָווער און טשערניגאָווער גובערניעס און אינקויפן די דאָרטיקע סחורות פאַר זייערע בעלי־בתים. די בערזע פון רוישטאָפּן אין אוקראינע איז געווען קרעמענטשוג. דאָרט פלעגן די אָגענטן פון די פּינסקער פירמעס דורכפירן די גרעסטע האַנדלס־אָפּעראַציעס: פּאָרקויפן די האָלץ־טראַנספּאָרטן, וואָס פלעגן אָנקומען אָהער פון פּאָלעסיע און אינקויפן חלב, וואָל און זאָלץ. די תבואָה־בערזע איז געווען אין פערעיאַסלאָוו. אויך דאָרטן פלעגן די פּינסקער אָגענטן זיצן כמעט אַ גאַנץ יאָר און אינקויפן פּאָרשיידענע מינים תבואות בייַ די דאָרטיקע רייכע פויערים.

פון אוקראינע פלעגט די סחורה גיין דירעקט קיין פּינסק. פון דאָרט פלעגט מען זי אַריבערפירן אין די באַלטישע פּאָרטן, וואו עס פלעגן זי איבערנעמען די פּינסקער אָגענטן און פּאָרקויפן קיין אויסלאַנד. די בעלי־בתים פון די גרויסע האַנדלס־הייזער פלעגן זיצן אין פּינסק און פון דאָרט אָנפירן דעם גאַנצן מסחר, און אַלע קאָמערץ פונקציעס פלעגן שוין אויספירן די וואָיאַזשאָרן.

חוץ עטלעכע געציילטע פירמעס האָט זיך אויך מיט האַנדל אויף דער פּינע פּאַרנומען אַ באַדייטנדיקע צאָל קליינע סוחרים, וואָס זייערע קאָפּיטאַלן פלעגן נישט אָנטרעפן מער ווי עטלעכע טויזנט רובל. דער פּאַרנעם זייערער איז, פּאַרשטייט זיך, געווען אַ קליינער. זיי פלעגן געווויינלעך צושטעלן סחורה פאַר די גרעסערע פירמעס. זעלטן פלעגן זיי האַנדלען זעבסטשטענדיק, סיידן אין אַ קאָמפּאַניע. אויך זיי, די קלענערע סוחרים, פלעגן נישט אויסקומען אָן וואָיאַזשאָרן, וואָס זיינען געווען דער נערוו פון פּינסקער האַנדל. זיצנדיק הונדערטער מיילן ווייט פון פּינסק, פלעגן זיי סיסטעמאַטיש איבערשיקן צו זייערע בעלי־בתים וויכטיקע האַנדלס־ידיעות: וועגן די אויסקוקן אויף גערעטנעניש, וועגן די פרייזן פון פּאַרשיידענע אַרטיקלען, איבערגעבן זייערע מיינונגען וועגן געפּלאַנטע אָפּעראַציעס, און איבערהויפּט — אויספירן די באַפעלן, וואָס זיי פלעגן באַקומען פון זייערע בעלי־בתים בנוגע אינקויפן און אַרויסשיקן די סחורות. די וואָיאַזשאָרן פלעגן אין די אינטערעסן פון זייערע בעלי־בתים פּאַרבלייבן מחוץ פּינסק אַ לענגערע צייט און נאָר אין מאָל אַ יאָר פלעגן זיי אַראָפּקומען אַ היים צו זייערע פאַמיליעס און אָפּגעבן זייערע אַרבעטס־געבער אַ באַריכט פון די האַנדל־טראַנזאַקציעס.

אָן דער הילף פון וואָיאַזשאָרן איז אוממעגלעך געווען צו פירן מסחר אין פּינסק. גאַנץ אָפט פלעגן קליינע סוחרים זיך פּאַראייניקן און זיך איינשאָפן אַלע צוזאַמען אויף וואָיאַזשאָר. די וואָיאַזשאָרן פלעגן באַקומען פאַר זייער טירחה אַ באַשטימטן פּראָצענט פון די דורכגעפירטע טראַנזאַקציעס: איין פּראָצענט פון קונה און אַ האַלבן פּראָצענט פון פּאַרקויפער.

חוץ וואָיאַזשאָרן פלעגט יעדער האַנדלסהויז און בכלל יעדער סוחר האָבן צו הילף מעקלערס. יעדער מעקלער פלעגט דאַרפן וויסן פון אַלץ וואָס עס טוט זיך אויפן פעלד פון האַנדל, צונויפפירן פערזאָנען וואָס אינטערעסירן זיך מיט אנאנד, קענען די פרייזן פון סחורות, און וויסן, וואו מען קען זיי באַקומען. מיט איין וואָרט: דער מעקלער האָט געדאַרפט וויסן אַלץ, וואָס עס האָט געקאָסט אינטערעסירן דעם קונה. די פּאַרדינסטן פון די מעקלערס זיינען געווען נישטיקע: פאַר 50 קאָפּיקעס פלעגט אַ מעקלער זיך אַרומיאָגן אַ גאַנצן טאָג איבערן שטאָט.

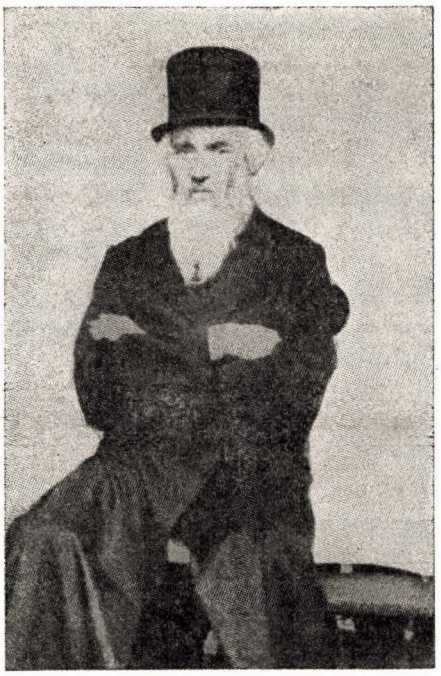
עס איז איבעריק צוצוגעבן, אַז דער גאַנצער פּינסקער האַנדל איז געלעגן אין יידישע הענט,*) אָנגעהויבן פון די בעלי־בתים פון די גרויסע האַנדלס־פירמעס און אויסגעלאָזט מיט די אָרעמע, אָפּגעריסענע מעקלערס.

פון די אָנגעזעענע פּינסקער סוחרים דאַרפן דערמאָנט ווערן שאול לעווין (שאול קאַרלינער) און זיינע זין: משה יצחק, וואולף און זלמן און שפּעטער זיין אייניקל, דער באַוואוסטער פילאַנטראָפּ, גד אשר (גאָדי) לעווין. די לעווינס זיינען געווען דער עיקר וואַלד סוחרים. גרויסע געשעפטן מיט חלב אויף מיליאָנען רובל פלעגט פירן מרדכי ליפשיץ. האַנדלען מיט אַלץ, וואָס האָט געגעבן גוטע פּראָפיטן, —

*) אגב פלעגט מען אין מסחר באַנוצן דורכויס די יידישע שפּראַך. די קאָרעספּאָנדענץ און די האַנדלס־ביכער האָט מען געפירט אין יידיש. אין מעמעל פלעגן די יידישע סוחרים זיך צונויפרעדן מיט די דייטשן אויף יידיש. די לעצטע פלעגן אַפילו ספּעציעל האַלטן יידישע אָנגעשטעלטע, כדי צו באַדינען, סיי מינדלעך, סיי שריפטלעך זייערע יידישע קליענטן אין יידיש.

משה־יצחק לעווין
(1872—1802)
שאול קאַרלינערס צווייטער זון.

וואָלף לעווין
שאול קאַרלינערס דריטער זון.

חיה לעווין
לויטן מאַן — לוריאַ (1873—1791)
שאול קאַרלינערס עלטסטע טאָכטער.

העשל רוקח
חיה לעווינס עלטסטער זון.

מיט תבואה, האָלץ און חלב אין אַ גרויסן פאַרנעם — פלעגן די בריידער משה און דוד לוריע און שפּעטער, אין דער צווייטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט — אויך יוסף האַלפּערן.

אָבער נישט נאָר דער גרויסהאַנדל אויף דער פּינע נייערט אויך דער קליינהאַנדל אין שטאָט האָט געהערט צו די יידן. אין די פופציקער יאָרן האָט פינסק פאַרמאָגט 18 גרעסערע קראָמען (מיט פּאָטענטן) און 206 קרעמלעך.

אין די זעכציקער יאָרן האָט די דאָזיקע צאָל זיך פאַרגרעסערט אויף איבער 300, און אין די זיבעציקער יאָרן (1876) איז זי דערגאַנגען צו מער ווי 400. זיי האָבן אָלע געהערט צו יידן. אויף 250 קראָמען אין פינסקער קרייז זיינען 224 געווען אין פינסק — אָלע יידישע. אוודאי זיינען עס דאָס רוב געווען מיניאַטור־קרעמלעך, וואָס זייער גאַנצע סחורה פלעגט באַטרעפן אַ פּאָר צענדליק רובל, און אַ מאָל — נישט מער ווי עטלעכע רובל. דערפון נעמט זיך אפשר דער פּאָקט, וואָס זייער צאָל וואָקלט זיך שטאַרק: אַזוי, למשל, האָט פינסק אין יאָר 1865 פאַרמאָגט 251 קראָמען און אין אַ יאָר אַרום 339, אין 1870 — 310, אין 1876 — 442, אין 1886 — 244. מערסטנס זיינען זיי מסתמא געווען סעזאָן־קרעמלעך, וואָס פלעגן זיך עפענען מיטן אויפלעבן פון האַנדל אין שטאָט (אין פרילינג און אין האַרבסט) און זיך פאַרמאָכן ווען דער האַנדל פלעגט אָפּשטאַרבן. די צאָל שטענדיקע קראָמען אין פינסק איז געווען אַ קליינע.

●

4) צופיר־מיטלען

צוויי מאָל אין יאָר פלעגט פינסק אויפלעבן: אין פרילינג און אין האַרבסט. ווי נאָר די פּינע פלעגט נאָכן ווינטער ווערן פּאַסיק פאַרן שיפּספּאַרקער, פלעגט ווערן לעבעדיק אין שטאָט. איר גאַנץ לעבן פלעגט זיך דעמאָלט אַריבער־טראָגן אויפן ברעג. טאָג טעגלעך פלעגן דאָרט אָנקומען און אָוועקגיין הונדערטער שיפן און פליטן. הונדערטער מענטשן (דורכויס יידן) זיינען געווען באַשעפטיקט ביים אויסלאָדן און אויפלאָדן די סחורות, מיט וועלכע דער ברעג סיי אין פינסק, סיי אין קאַרלין איז געווען פאַרלייגט. הונדערטער פירער פון פליטן (פּליסערס — דורכויס קריסטן) פלעגן זיך דאָ פאַרזאַרגן מיט פראָוויאַנט פאַר זייערע ווייטע נסיעות סיי צו די באַלטישע פּאָרטן, סיי אויפן ניז קיין אוקראינע. גאַנצע מחנות זעק־נייער, שומרים, הענדלער און מעקלערס פלעגן אָרומפליען איבערן ברעג פון אייַן עק צום צווייטן, זוכנדיק פאַרדינסטן. דאָס איז געווען זייער סעזאָן. פון אים האָבן זיי געמוזט לעבן אַ האַלב יאָר, ביז האַרבסט, ווען אויפן ברעג פלעגט ווידער ווערן לעבעדיק נאָך זיין זומערדיקער פאַרשלאָפנקייט.

פרילינגצייט פלעגן זיך ציען אויפן פריפּעט און פינע אין דער ריכטונג צו פינסק אַ סך נייע שיפן. דאָס פלעגן זיי קומען פון סירניק, דאָווידהאָראָדאָק, פּעטריקאָוו און אַנדערע שטעטלעך, וואו מען פלעגט זיי אויסאַרבעטן. פון פינסק פלעגן זיי אָנגעלאָדענע מיט סחורות אַוועקגיין אַדער קיין בריסק, וואו מען פלעגט איבערלאָדן זייער משא אין דייטשע בערלינעס, אַדער קיין אוקראינע, פון וואָנען זיי פלעגן זיך שוין מער נישט אומקערן, ווייל מען פלעגט זיי שוין דאָרט פאַרקויפן אויף געהילץ.

די עלטסטע צופיר־מיטלען אויף די וואַסער־וועגן צווישן פינסק און די האַנדלס־צענטערס אין אוקראינע זיינען געווען באַיאָקעס. דאָס זיינען געווען ברייטע, לאַנגע און שוועכע שיפן, וואָס מען פלעגט באַנוצן אין רוסלאַנד, וואָס פלעגן אויך פירן תבואה, חלב און זאַלץ קיין פינסק. זיי זיינען אָבער געווען נישט באַקוועם און דערפאַר האָט מען זיי שוין אין מיטן 19טן יאָרהונדערט ניט באַנוצט. זייער אָרט האָבן פאַרנומען בארקעס און שפּעטער — בערלינעס. די ערשטע זיינען געווען פלאַכע שיפן, סך הכל 24—28 וועראָשאָק די טיף, 15—19 סאָזשען די לענג און 7—8½ אַרשין די ברייט, געבויט פון סאָסנע־ און יאָדלע־האָלץ. זיי פלעגן פירן אַ משא פון 3,000—5,000 פוד ביי אַ באַדינונג פון 12—16 אַרבעטער. זייער פרייז האָט באַטראָפן 300—900 רובל. ענלעך צו זיי, אָבער קלענער זיינען געווען האַלבע בארקעס.

בערלינעס זיינען געווען צווייערליי מינים: רוסישע און דייטשע. ביידע זיינען געווען אין גאַנצן פאַרמאַכטע שיפן. די רוסישע זיינען געווען 16—20 סאָזשען די לענג, 2—2⅓ סאָזשען די ברייט און 1—2 אַרשין די הוך, געבויט אָזוי ווי בארקעס פון סאָסנע און יאָדלעס. די לאָדונג זייערע פלעגט באַטרעפן 4,000—12,000 פוד ביי אַ באַדינונג פון 14—18 אַרבעטער מיט אַן אָנפירער (אָטאַמאַן) בראש. די רוסישע בערלינעס פלעגן זיין אויך געטיילט אינעווייניק אין 3—4 קאַמערן, וואו מען פלעגט אַריינשיפן די תבואה דורך עפענונגען פון אויבן. מעל און גרויפן פלעגט מען לאָדן אין זעק, חלב — אין פעסלעך. דער פרייז פון בערלינעס האָט באַטראָפן 750—1,750 רובל. ענלעך צו די רוסישע בערלינעס זיינען געווען די דייטשע, נאָר אַביסל קלענער. חוץ דעם פלעגט מען ביים טראַנס־פּאָרטירן סחורות באַנוצן אויך פאַרשיידענע מינים טיפע שיפלעך.

די וואַסער־קאָמוניקאַציע איז אין יענע צייטן געווען נישט קיין לייכטע. מיטן שטראָם פלעגן זיך די שיפן באַוועגן מיט דער הילף פון לאַנגע פלעקענער (וואָס מ׳פלעגט אָנשפּאַרן אויפן דעק טייך), אַדער פון גרויסע און לאַנגע רודערס, און פלעגן דורכמאַכן, אָפּהענגיק פון די אָטמאָספערישע באַדינגונגען, 15—70 ווייַרסט אַ טאָג. ערגער איז געווען, ווען עס פלעגט אויסקומען צו פאָרן קעגן שטראָם. אין דעם פאַל פלעגט מען זיך באַנוצן מיט פאַרשיידענע מיטלען, געווייַנטלעך אויב דאָס ווינטער איז געווען פּאַסיק, מיט זעגלען. אין דעם פאַל פלעגט אַ שיף מאַכן ביז 70 ווייַרסט אַ טאָג. ווען קיין ווינט איז נישט געווען, אַדער ער פלעגט בלאָזן ניט אין דער געווינטשטער ריכטונג.

האָט מען געמוזט אָנקומען צו די שוין דערמאָנטע פּלעקער. מיט זייער הילף פּלעגט מען מאַכן סך הכל 15 וויאָרסט אַ טאָג. אַן אַנדער מיטל איז געווען דאָס שלעפּן די שיף מיט דער הילף פון אנקערס. אויף איין אנקער פּלעגט די שיף בלייבן שטיין און דעם צווייטן, וואָס איז געווען פאָראיניקט מיט דער שיף דורך אַ דיקן שטריק, פּלעגן

גד־אשר לעווין (1816—1878)

די אַרבעטער אַוועקפירן אין אַ שיפל אַ 100 סאַזשען פּאָרויס און דאָרט אים אַריינווארפן אין וואַסער. דעמאָלט פּלעגט מען אויף דער שיף אַרויפדרייען די שטריק אויף אַ ראָד און אַזוי אַרום זיך דערנענטערן צו דעם אָרט פונם אנקער. אויף אַזאַ אופן פּלעגט מען מאַכן נישט מער ווי 5 וויאָרסט אַ טאָג. אַן אַנדער מיטל, אגב זייער אַ פּאַרשפּרייטער, איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס די אַרבעטער אויפן ברעג פּלעגן שלעפּן די שיף מיט שטריק און דאַן פּלעגט מען מאַכן אַ טאָג ביז 15 וויאָרסט.

ביי אַזאַ מצב פון דער נאַוויגאַציע, פּלעגט די רייזע פון אוקראינע קיין פּינסק געדויערן וואָכן און אַפילו חדשים, אַפּהענגיק פון צושטאַנד פונם וואַסער און אַטמאָספּעריש־ע באַדינגונגען, פון דער גרויס און קוואַליטעט פון דער שיף און פון דער לאַדונג. די וויטערדיקע טאַבעלע ברענגט דעם מרחק און די דורכשניטלעכע צייט, וואָס עס פּלעגט נעמען דאָס פּאָרן פון אַ רייַ פונקטן אין אוקראינע און פּאָלעסיע קיין פּינסק.

נאָך לענגער פּלעגן גיין די פּליטן מיט האָלץ אַפילו מיטן שטראָם. אַזוי, למשל, האָט דאָס איבערשווימען דעם אַגינסקי־קאַנאַל, וואָס האָט געהאַלטן 44½ וויאָרסט די לענג געדויערט ביי פּליטן 10—20 טעג.

די לאַנג האָט זיך אָבער געביטן מיטן איינפירן דאמפערס אויף די וואָסער־וועגן. יעצט האָט מען זיי, אנשטאט ווי פריער דעם ווינט און די מענטשן, אייגנע־ שפּאַנט צו שלעפּן די באַרקעס און בערליגעס קעגן שטראָם און דורך דעם — שטאַרק געקירצט די צייט פון פּאָרן. בעת פריער, למשל, האָט די רייזע פון פערעיאַסלאַוו קיין פינסק געדויערט ביז 53 טעג, איז זי דורך דעם דאַמפּער געקירצט געוואָרן אויף 15 טעג.

דער ערשטער דאַמפּער אויף דער פּינע האָט זיך באַוויזן אין יאָר 1850. ער האָט געהערט צום פּריץ וולאַ־ דיסלאַוו פוסלאַווסקי און געטראָגן דעם נאָמען „וויסלאַ"; געווען געבויט (אין ליוורפול אין יאָר 1839) אין גאַנצן פון אייזן און געהאַט 24 פערדקראַפט. ביזן יאָר 1850 האָט ער געאַרבעט אויף דער וויסל און פון דעם יאָר אַנגעהויבן צו קורסירן צווישן פינסק און קרעמענטשוג, ווי אַ בוקסירער. אַזאַ רייזע פלעגט ער מאַכן אין 3 וואָכן. אין יאָר 1855 האָט אים אָפּגעקויפט דער באַקאַנטער פּינסקער סוחר מאיר לעווין און געביטן זיין נאָמען אויף „לעוו".

ט א ב ע ל ע 1

דער מרחק און די נסיעה־צייט פון אוקראיניש און פּאָלעסיער שטעט קיין פּינסק

קיין פּינסק	וויפל וויאָרסט	וויפל טעג
פון קאַטערינאָסלאַוו	1200	70—46
" קרעמענטשוג	890	63—40
" טשערקאַס	780	55—35
" פּערעיאַסלאַוו	700	53—38
" אָסטער אויפן טייך דעסנע (צופלוס פון דנעפּער)	866	50—36
" קיעוו	611	48—30
" לובעטש (טשערניגאָווער גובערניע)	625	46—34
" לאָיעוו	675	48—35
" רעטשיצע	744	50—40
" באָברויסק	933	55—43
" מאָזיר	351	35—20
" טעלעכאַן	72	8 — 6

אין יאָר 1858 האָבן אויפן דנעפּער און זיינע בייטייכן קורסירט 11 בוקסיר־דאַמפּערס, דערפון האָבן נאָר 3, „אָפּיט", „פּאָלזאַ" און „לעוו" אונטערגעהאַלטן פּאַרבינ־ דונגען צווישן פינסק און אוקראינע. אין די זעכציקער יאָרן איז שטאַרק אויסגעוואַקסן דער דאַמפּער־פּאַרקער אויף דער פּינע. אומגעפער אין דער צייט האָבן די ברידער משה און דוד לוריע אַראָפּגעבראַכט פון דייטשלאַנד דריי דאַמפּערס.

אויסער די ברידער לוריא, האָבן זיך מיט פּירן דאַמפּערס באַשעפטיקט מאיר לעווין, גד־אשר לעווין, מרדכי

ליפשיץ, ראָזענטאַל און דאָווידאָו און אַנדערע. צוזאַמען האָבן אין יאָר 1868 קורסירט אויף דעם טייך פּינע 18 דאַמפערס, וואָס די גרייס פון זייער לאָדונג אין פּודן איז געווען 604,000.

דער שיף־פּאַרקער אויף דער פּינע פּלעגט אָנהאַלטן נאָר אין פּרילינג און אין האַרבסט, ווען דאָס וואַסער איז געשטאַנען הויך, און זיך אָפּשטעלן אין ווינטער צוזאַמען מיט דער פּינע און זומערצייט, ווען דאָס וואַסער פּלעגט ווערן פּלאַך. אין די צוויי תקופות פּלעגט אָפּשטאַרבן דאָס גאַנצע לעבן ביים ברעג, און פּינסק — דער גרויסער האַנדלס־צענטער — פּלעגט זיך פּאַרוואַנדלען אין אַ קליין, שמוציק פּאָלעסיער שטעטל.

●

5) דער פּינסקער האַנדל אין שיין פון ציפער

קיין געניוע סטאַטיסטיק ווערן פּינסקער האַנדל ביז די פּערציקער יאָרן פון 19טן יאָרהונדערט האָבן מיר נישט. אנשטאָט דעם פּאַרמאָגן מיר אַ רייַ ידיעות און ציפערן, וואָס צוליב זייער פּראַגמענטאַרישן כאַראַקטער קאָנען פון זיי געמאַכט ווערן נאָר באַגרענעצטע אויספירן.

אויף דער פּינע זיינען דעמאָלט געווען צוויי האַנדלס־פונקטן: פּינסק און האָראָדישטשע — וואו די פּינע פּאַר־אייניקט זיך מיט דער יאַסעלדע. דער צווייטער פונקט האָט אָבער געהאַט אַ מינימאַלן באַטייט; פון דאָרט פלעגן אָפּגיין סך הכל עטלעכע שיפן און פּליטן אַ יאָר מיט אַ קליינער לאָדונג פון תבואָה, געהילץ, ליימענע כלים און רויטע ציגל. אָבער אויך אָט־די סחורה און אויסאַרבעטונג פלעגט לכתחילה אָפּגעשיקט ווערן קיין פּינסק וואָס איז געווען דער צענטראַלער האַנדלספּאָרט.

געניוערע ידיעות ווגען פּינסקער האַנדל האָבן מיר ערשט פון יאָר 1844. דאָס זיינען צייטן פון זיין אויפבליִ,דער־הויפּט פון יאָר 1847 ווען זיין אומזאַץ האָט זיך פּאַרגרע־סערט אין צווייען, מחמת עס איז געעפּנט געוואָרן דער „קיניגלעכער"־קאָנאַל. אַ בילד פון דעם דאָזיקן האַנדל גיבן די ווייטערדיקע טאַבעלעס.

טאַבעלע 2

דער פּינסקער אימפּאָרט און עקספּאָרט אין די יאָרן 1844—1857

וואָסער יאָר	אימפּאָרט			עקספּאָרט		
	דיצאָל		די ווערט פון דער לאָדונג אין זילבערנרובל	דיצאָל		די ווערט פון דער לאָדונג אין זילבערנרובל
	שיפן	פּליטן		שיפן	פּליטן	
1844	144	105	508,329	481	420	441,563
1845	7,199	468½	596,948	1,159	415	690,432
1846	8,333	89	502,656	1,038	330	691,554
1847	7,559	158	984,326	960	496	1,221,967
1848	7,219	230	875,943	732	392	1,586,283
1849	9,392	511	1,135,464	737	318	1,211,209
1850	6,518	316	1,222,173	703	149	1,042,290
1851	7,449	919	1,404,968	915	177	1,107,665
1852	9,725	68½	1,261,262	1,518	283	937,360
1853	8,672	34	1,372,516	1,473	556	1,042,083
1854	8,055	—	2,248,621	2,164	487	1,760,429
1855	3,283	—	3,547,835	2,342	191	2,514,727
1856	906	48	2,757,190	1,853	219	3,010,792
1857	368	11	1,454,449	726	315	1,261,181

לאָמיר באַטראַכטן בלויז די לעצטע 8 יאָר (1850—1857) — דעם פּעריאָד, וועלן דער פינסקער האַנדל איז געווען לפּי ערך סטאַביליזירט. דער אימפּאָרט פאַר דעם צייטאָפּשניט האָט באַטראָפן 15,269,014 רובל און דער עקספּאָרט 12,677,427 רובל. דורכשניטלעך אַ יאָר דער אימפּאָרט — 1,908,627 רובל, דער עקספּאָרט — 1,584,678 רובל.*)

חוץ דעם פלעגן דורך פינסק פאַרבייגיין, נישט פאַראַלטנדיק זיך דאָרט, גרויסע טראַנספּאָרטן סחורות דירעקט צו די באַלטישע פּאָרטן. דאָס איז אויך געווען אַ טייל פון פינסקער מסחר, וואָס די פינסקער סוחרים האָבן געפירט פון די אייגנקויף־פלעצער דירעקט מיט די באַלטישע עקספּאָרטערן. וויפיל אָט־דער מסחר האָט באַטראָפן אין דעם פּעריאָד וואָס מיר באַטראַכטן דאָ, באַווייזט די ווייטער־דיקע טאַבעלע.

ט א ב ע ל ע 3

דער פינסקער טראַנזיט־האַנדל אין די יאָרן 1844—1857

וואָסער יאָר	ד י צ א ל		די ווערט פון דער לאָדונג אין זילבערוברובל
	שיפן	פּליטן	
1844	—	1,948	489,248
1845	8	2,160	573,466
1846	15	2,154	610,318
1847	4	3,542	1,523,233
1848	15	2,167	713,201
1849	14	1,422	412,111
1850	24	1,351½	482,955
1851	35	1,049	433,841
1852	106	2,041	664,270
1853	130	2,112½	870,873
1854	173	2,389	1,281,182
1855	154	1,706	758,141
1856	204	2,073	1,038,465
1857	63	2,175	984,000

*) עס וואַרפט זיך אין די אויגן די גרויסע צאָל שיפן (זיבן, אַכט און ניין טויזנט), וואָס פלעגט אָנקומען אין דעם דערמאָנטן פּעריאָד קיין פינסק לגבי דער קליינער צאָל, וואָס פלעגט פון דאָרט אַוועקגיין. דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס קיין פינסק פלעגט די סחורה אָנקומען אין קליינע שיפן (דאָס רוב אין באַרקעס) און דאָ פלעגט מען זיי איבערלאָדן אין בערלינעס. דערפאַר איז די צאָל פּליטן, וואָס זיינען אָנגעקומען קיין פינסק אַ סך קלענער פון דער צאָל וואָס זיינען אַוועקגעאָנגען. די סיבה דערפון איז געווען דאָס, וואָס אַחוץ דעם געהילץ, וואָס פלעגט אָנקומען מיטן וואַסער פון פאַרשיידענע פונקטן פון פּאָלעסיע קיין פינסק, פלעגן פון דאָרט אָפּגיין גרויסע האָלץ־טראַנספּאָרטן, וואָס מען פלעגט אַהין ברענגען מיט דער יבשה.

פאַר די לעצטע 8 יאָר זיינען פאַרביי־געגאַנגען סחורות פאַר 6,513,727 ר׳ און אין דורכשניט — פאַר 814,216 ר׳ אַ יאָר. דער גאַנצער אומזאַץ פון פינסקער האַנדל פאַר דעם באַטראַכטן אַכטיאָריקן פּעריאָד האָט באַטראָפן:

ט א ב ע ל ע 4

דער אומזאַץ פון פינסקער האַנדל אין די יאָרן 1850—1857

עקספּאָרט — — — —	12,677,427 ר׳
אימפּאָרט — — — — —	15,269,014
טראַנזיט — — — — —	6,513,727
צוזאַמען — — — — —	34,460,168 ר׳
דורכשניטלעך אַ יאָר — —	4,305,521

דאָס זיינען די אָפּיציעלע דאַטעס (פון קאָמוניקאַציע־אַמט) פאַר דעם 8 יאָריקן צייטאָפּשניט. די באַקומענע סומע דאַרף מען אָבער באַטראַכטן ווי אַ מינימום, מחמת די סוחרים פלעגן געווייניגטלעך צוליב פיסקאַלע טעמים פאַר־באַהאַלטן דעם אמתן וועדט פון זייערע טראַנספּאָרטן לכל הפּחות אויף אַ דריטל. דעריבער מעגן מיר מיט דער פולער זיכערקייט פאַרקיילעכדיקן דעם יערלעכן אומזאַץ פון פינסקער האַנדל אויף 5,500,000 ר׳.

דאָס איז געווען דער דורכשניטלעכער אומזאַץ אין די יאָרן 1850—1857. עס זיינען אָבער געווען יאָרן אין דעם פּעריאָד, וועלן דער אומזאַץ האָט באַטראָפן אַ סך מער. דאָס איז געווען אין די יאָרן 1854 — 1856, וועלן די פּינע איז געווען איבערפולט מיט אומענדלעכע קאַראַוואַנען פון שיפן, וואָס האָבן זיך געבראָכן פון פאַרשיידענע מינים תבואות, מעל, גרויפן, זוימען, חלב, מאַקוכע און אַנדערע אַרטיקלען.

אין די דאָזיקע דריי יאָר, האָט דער דורכשניטלעכער אומזאַץ באַטראָפן לויט אָפּיציעלע מקורים 5,300,000 רובל. אויב מען זאָל אָבער נעמען אין אַכט די אמתע פרייזן פון דער סחורה, איז דער אומזאַץ דערגאַנגען ביז 8,000,000 רובל, חוץ דעם טראַנזיט־מסחר, וואָס האָט באַטראָפן מער ווי אַ מיליאָן רובל אַ יאָר.

עס איז טשיקאַווע צו דערגיין וואָסער אָרט אין פינסקער האַנדל האָט פאַרנומען די אָרטיקע פּראָדוקציע און קאָנסומציע. דער פינסקער אימפּאָרט האָט פאַר די באַטראַכטע 8 יאָר באַטראָפן, ווי מיר האָבן געזען, 15,269,014 רובל, דערפון איז פאַרבליבן אין פינסק פאַר אָרטיקן געברויך אַ לאָדונג פון 4,837,839 ר׳, ד. ה. 31,7%. דער עקספּאָרט האָט באַטראָפן 12,667,427 ר׳, דערפון האָט די לאָדונג פון 2,705,002 ר׳, ד. ה. 2,13 פּראָצענט, געשטאַמט פון אָרטיקע פּראָדוקציע. צוזאַמען האָט דער אימפּאָרט מיטן עקספּאָרט באַטראָפן 27,946,441 ר׳, דערפון

די אַרטיקע פּראָדוקציע און קאָנסומציע 7,542,841 ר׳, ד. ה. קאָרגע 27 פּראָצענט.

פון דעם אויבן־געזאָגטן איז געדרונגען, אַז דער פינסקער האַנדל איז געווען דער עיקר אַ טראַנזיט־האַנדל, וואָס איז געגאַנגען אין דער ריכטונג פון דנעפּער און פּריפּעט דורך פינסק קיין קאָנגרעס־פוילן און צו די באַלטישע פּאָרטן: מעמל, קיניגסבערג און דאַנציק.

כדי צו קאַראַקטעריזירן דעם אמתן אומזאַץ פון פינסקער האַנדל, דאַרף מען די אָפּיציעלע סומע כפלען אויף ⅓. אַזוי אַרום וואָלטן מיר באַקומען אַן ערך 8 מיליאָן פּאָרן אימפּאָרט צוזאַמען מיטן עקספּאָרט. צוגעבנדיק דערצו 4 מיליאָן (לויט דער פּריערדיקער פּראָפּאָרץ) פּאָרן טראַנזיט־האַנדל, וואָלטן מיר באַקומען אַן ערך 32 מיליאָן פּאָרן זעקסיעריקן פּעריאָד 1855 — 1860, דורכשניטלעך 5⅓ מיליאָן א יאָר.

עס איז אויך טשיקאַווע צו וויסן, וואָס פּאָר אַן אָרט האָט פינסק פּאָרנומען לגבי אַנדערע האַנדלס־צענטערס אין פּאָלעסיע. קיין פּאָרגלייך־מאַטעריאָל, ספּעציעל פון פּאָלעסיע, האָבן מיר נישט; אָבער־זשע האָבן מיר אַזעלכע מאַטעריאַלן פון דער אַמאָליקער מינסקער גובערניע, וואָס האָט אַרומגענומען די קרייזן: מינסק, באָריסאָוו, איהומען, באָברויסק, סלוצק, רעטשיצע, פינסק, מאָזיר און נאָווא־רעדאָק, ד. ה. דער גרעסטער טייל פון פּאָלעסיע און אַ טייל וויסרוסלאַנד. די פּאָזיציע פון פינסקער האַנדל אין דער דאָזיקער גובערניע וויזט די וויטערדיקע טאַבעלע.

ט א ב ע ל ע 5

דער האַנדל אין דער מינסקער גו בערניע אין די יאָרן 1855—1860.

וואָסערע האַנדלס־צענטער		אימפּאָרט אין ז״ר	עקספּאָרט אין ז״ר	צוזאַמען אין ז״ר	%
פינסק ביי דער פּינע		11,555,896	9,916,967	21,472,863	64,7
יאָסעלדע און אָגינסקי־קאַנאַל		230,329	242,451	472,780	1,4
מאָזיר ביים פּריפּעט		138,810	2,693,021	2,831,831	8,5
רעטשיצע און לאָיעוו ביים דנעפּער		58,708	865,741	924,449	2,8
לאַנד־וועג	באָברויסק	626,280	507,891	1,134,171	3,4
	באָריסאָוו	1,447,493	1,474,768	2,922,261	8,8
בערעזינער קאַנאַל		—	78,745	78,745	0,3
סטויפּק ביים ניעמאן		812,563	2,529,038	3,341,601	10,1
צוזאַמען		14,870,079	18,308,622	33,178,701	100

פינסק האָט בכן פּאָרנומען ווי אַ האַנדלס־צענטער דעם ערשטן אָרט אין דער מינסקער גובערניע, קאָנצענטרירנדיק אין זיך 64,7 פּראָצענט פון איר גאַנצן האַנדלס־אומזאַץ, איבערלאָזנדיק פּאָר די איבערגעבליבענע האַנדלס־צענטערס סך הכל 35,3 פּראָצענט. אויב מיר וועלן די אָפּיציעלע סומע כפלען (ווי פריעה) אויף ⅓, וועלן מיר באַקומען אַ בילד פונעם ווירקלעכן האַנדלס־אומזאַץ פון דער מינסקער גובערניע אינעם באַטראַכטן זעקסיעריקן פּעריאָד, ד. ה. אַן ערך 45 מיליאָן, דורכשניטלעך — 7½ מיליאָן א יאָר. פון דער דאָזיקער סומע פלעגט אויפן פינסקער אומזאַץ אויספאַלן 5—5½ מיליאָן.

דער פּעריאָד 1847—1860 איז אַ צייט, וועו דער פינסקער האַנדל האָט דערגרייכט די העכסטע מדרגה פון זיין אַנטוויקלונג. די שפּעטערדיקע צייטן זיינען שוין אַ תקופה פון ירידה. שטאַרק איז געפּאַלן דער פינסקער מסחר בעתן פּוילישן אויפשטאַנד אין די יאָרן 1863־1864. געפּאַלן איז דערהויפּט דער תבואה האַנדל. דהיינו — פון 1,932,500 פּוד אין 1861 אויף 150,000 פּוד אין 1863 און 69,600 פּוד אין יאָר 1864. אמת, אין עטלעכע יאָר אַרום האָט זיך דער האַנדל געהויבן און באַוויזן אָפּילו צו דערגרייכן דעם אומזאַץ פון בליצייטן (5,000,000 רובל), אָבער אין יאָר 1870 האָט ער געליטן אַ שווערן קלאַפּ צוליב דער דייטש־פראַנצויזישער מלחמה. ריזיקע טראַנספּאָרטן פון האָלץ און תבואה האָבן זיך דעמאָלט פאָרהאַלטן אויף די פינסקער וואַסערוועגן אויפן וועג צו באַלטישע פּאָרטן, וואָס האָט געבראַכט צו גרויסע באַנקראָטן צווישן די פינסקער סוחרים. אויסגעהאַלטן האָבן נאָר די שטאַרקע צווישן זיי, די איבעריקע זיינען אַראָפּ פון פּלאַץ.

שטאַרק געשעדיקט דעם פינסקער האַנדל האָט דער אויפקום פון דער אייזנבאַן־נעץ אין מערב־רוסלאַנד. אין אַנהייב אַכציקער יאָרן האָט מען צוגעפירט א באַן ליניע פון זשאָבינקע קיין פינסק (136 וויאָרסט) און אַזוי אַרום פּאָראַייניקט דעם לעצטן מיט בריסק. פּאָרן עפּנטלעכן גענברויך איז די באַן־ליניע פינסק־בריסק (דורך זשאָבינקע) געעפּנט געוואָרן אין יאָר 1884, און פון דעמאָלט אַן פלעגן די טראַנספּאָרטן פון אוקראינע אַוועקגיין פון פינסק קיין בריסק מיט דער באַן. מחמת דעם האָט מען ספּעציעל צוגעצוויגן אַ צווייג פון דער פינסקער באַן־סטאַנציע צום ברעג פון טייך. אין יאָר 1887 איז אויסגעבויט געוואָרן די באַן־ליניע פינסק־לוניניץ, וואָס האָט פּאָראַייניקט פינסק מיט מינסק און ווילנע. מיט דער פּאָרשפּרייטונג פון דער אייזנבאַן־נעץ אין פּאָלעסיע איז אַלץ מער איינגעשרומפּן

געווארן דער פּינסקער האַנדל. די באַן האָט דערנעענטערט דעם אוקראינישן שפּייכלער צו דעם באַלטישן אָפּזאַץ־מאַרק און באַפּרייט דעם האַנדל צווישן זיי פון די סטיכישע באַטור־כוחות. פּינסק איז געבליבן אָן אַ זייט פון די נייע האַנדלס־וועגן בפרט אין אַנהייב 19טן יאָרהונדערט, וועז אוקראינע איז דירעקט פֿאַראייניקט געווארן מיט אירע באַלטישע אָפּזאַץ־מערק דורך דער באַן־ליניע קיעוו־קאָוולע־בריסק־וואַרשע.

די ראָלע פון פּינסק ווי אַ גרויסער האַנדלסצענטער

האָט זיך געענדיקט. עס זיינען פֿאַרשוואונדן פון די פּינסקער וואַסערוועגן די טויזנטער באַרקעס און בערלינעס; געבליבן זיינען נאָר די פּליטן, וואָס פלעגן ווייטער פּירן דאָס פֿאַליעסיער האָלץ צום באַלטישן ים. פּינסק איז אָבער אין ווירטשאַפטלעכן זינען נישט אונטערגעגאַנגען. זי איז אַריין אין אַ נייער פֿאַזע פון ווירטשאַפּטלעכער אַנטוויקלונג: פון אַ האַנדלס־צענטער האָט זיך פּינסק פֿאַרוואַנדלט אין אַ אינדוסטריע־צענטער.

קאַפּיטל דריי

דער אויפקום און די אַנטוויקלונג פון אינדוסטריע אין פּינסק

די שפּע פון רוישטאָפן אין פּינסק האָט נאָך אין מיטן 19טן יאָרהונדערט אַרויפגעפּירט אונטערנעמעריש יחידים אויפן געדאַנק צו שאַפן דאָרט אַ אינדוסטריע. די התחלה האָט געמאַכט אַ געוויסער דייטשער פּראָוויזאָר פישער, וואָס איז אַראָפּגעקומען קיין פּינסק אין סוף פון דער ערשטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט און באַשלאָסן דאָרט אויסצובויען אַ ליכט־פּאַבריק. דעם דאָזיקן געדאַנק האָט אים געהאָלפן צו רעאַליזירן אַ ווארשעווער פּאַבריקאַנט, אַ געוויסער ראָבערט באָטטע. אין יאָר 1850 איז אין אַלברעכטאָווע לעבן פּינסק שוין געשטאַנען אַ גרויסע ליכט־פּאַבריק מיט אָן אָפּטייל פּאַר זייף־פּראָדוקציע. אין יאָר 1861, וועז די פּאַבריק האָט אָפּגעברענט, האָבן די בעלי־בתים אויפגעבויט אויף איר אָרט אַ נייע און

די שפּע פון רוישטאָפן אין פּינסק האָט נאָך אין מיטן 19טן יאָרהונדערט אַרויפגעפּירט אונטערנעמעריש יחידים אויפן געדאַנק צו שאַפן דאָרט אַ אינדוסטריע. די התחלה האָט געמאַכט אַ געוויסער דייטשער פּראָוויזאָר פישער, וואָס איז אַראָפּגעקומען קיין פּינסק אין סוף פון דער ערשטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט און באַשלאָסן דאָרט אויסצובויען אַ ליכט־פּאַבריק. דעם דאָזיקן געדאַנק האָט אים געהאָלפן צו רעאַליזירן אַ וואַרשעווער פּאַבריקאַנט, אַ געוויסער ראָבערט באָטטע. אין יאָר 1850 איז אין אַלברעכטאָווע לעבן פּינסק שוין געשטאַנען אַ גרויסע ליכט־פּאַבריק מיט אָן אָפּטייל פּאַר זייף־פּראָדוקציע. אין יאָר 1861, וועז די פּאַבריק האָט אָפּגעברענט, האָבן די בעלי־בתים אויפגעבויט אויף איר אָרט אַ נייע און אַ גרעסערע און זי איינגעאָרדנט אויף אַ מאָדערנעם שטייגער, אַראָפּברענגנדיק מכשירים פון וואַרשע און פון אויסלאַנד. איר מאַשינען־אָפּטייל איז באַשטאַנען פון 4 הידראָוולישע הייסע פּרעסן, 4 הידראָוולישע קאַלטע פּרעסן, אַ פּאַליר־מאַשין, אַ דאַמף־מאַשין אויף צו באָווען די פּרעסן און די פּאַליר־מאַשין, אַ מאַשין אויף צו זעגן ברעטער, 4 מאַשינען אויף אויסצוארבעטן קנויטן, 8 מעשענע קעסלען אויף צו רייניקן סטעאַרין, דרייצן מאַשינען אויף אָנצוגיסן ליכט, 6,000 בלייענע פּאַרמעס פּאַר סטעאַרין־און חלב־ליכט און 2 קעסלען אויף צו קאָכן זייף.

די פּראָדוקציע פון דער אַלברעכטאָווער פּאַבריק האָט לויט די אנווייזונגען פון די בעלי־בתים גופא באַטראָפן:

ט א ב ע ל ע 1.

וואָסער יאָר	סטעאַרין־ליכט		חלב־ליכט		זייף		צוזאַמען	
	פּוד	רובל	פּוד	רובל	פּוד	רובל	פּוד	רובל
1857	5,000	52,500	1,500	8,250	2,000	7,200	8,500	69,950
1858	6,500	68,250	1,500	8,250	2,500	9,000	10,500	85,500
1859	10,000	105,000	1,500	8,250	4,000	14,400	15,500	127,650
1860	10,000	105,000	3,000	16,500	5,000	18,000	18,000	139,500
1861	13,000	136,500	4,500	24,750	11,000	39,600	28,500	200,850
1862	15,000	157,500	5,000	27,500	13,000	46,800	33,000	231,800

די פּאַרקויף־פּרייזן פון דער פּראָדוקציע איז געווען: סטעאַרין־ליכט 10—11 רובל אַ פּוד, חלב ליכט 5—6 ר', זייף 3.20—4.00 ר'. רוישטאָף (חלב) פלעגט די פּאַבריק אייגקויפן אין פּינסק צו 4½—5 ר' אַ פּוד.

די פּאַבריק איז געווען די גרעסטע אין גאַנץ פּאָלעסיער געגנט. מחמת דער וואָלוולקייט און הויכער קוואַליטעט פון איר פּראָדוקציע האָט זי געקאָנט קאָנקורירן אָפּילו מיט די מאָסקווער און פּעטערבורגער ליכט־פּאַבריקן. זיינען

טאָקע די אָפּנעמער פון די אלברעכטאָוועך ליכט און זייף געווען סיי די שכנותדיקע שטעט (קאָברין, גראָדנע, בריסק, ווילנע), סיי די ווייטערע (קאָמענץ־פּאָדאָלסק, קיעוו, אָדעס און קאָנגרעס־פּוילן).

די פאָבריק האָט באַשעפטיקט 60—70 אַרבעטער וואָס זייער לוין פלעגט באַטרעפן 15—60 קאָפּיקעס אַ מעת־לעת.

אין דער צווייטער העלפט פון זעקסטן יאָרצענדליק האָט זיך פישער, ווייזט אויס, אָפּגעטיילט פון זיין שותף באָטטע און אַליין געגרינדעט אין פינסק גופא אַ ליכט־פאָבריק, וואָס פלעגט פאַרברויכן 25,000 פּוד חלב אַ יאָר. הגם די צוויי פאָבריקן האָבן געהערט צו גוים, האָבן די פינסקער יידן געצויגן פון זיי חיונה ווי ליוואַראַנטן, עקס־פאָרטערן און פורמאַנעס. חוץ זיי האָט פינסק אין די זעכ־ציקער יאָרן פאַרמאָגט עטלעכע קליינע ליכט־פאָבריקן, וואָס פלעגן אויסאַרבעטן פאַרן יידישן געברויך שבת־ליכט פון זייער אַ נידעריקער קוואַליטעט.*)

אין יענער צייט זיינען אויך געווען אין פינסק צוויי ברויזן, אַ מעד־פאָבריק, צוויי בראַנפן־פאָבריקן, אַ 3—4 גרעסערע אייל־פאָבריקן (חוץ אַ היפּשע צאָל קלענערע), אַ דאַמף־מיל פון פינף מיל־שטיינער, וואָס פלעגט מאָלן 800 פּוד תבואה אַ מעת־לעת און עטלעכע וואַרשטאַטן פון מעש־אויסאַרבעטונגען (פאַנען, קריג, טשאַיניקעס, מכשירים פאַר ברויזן און אַנדערע), וואָס פלעגן באַשעפטיקן יעדערער ביז 10 אַרבעטער.

אין די שפּעטערדיקע יאָרן צעוואַקסט זיך שטאַרק די אינדוסטריע אין פינסק. צום באַדויערן האָבן מיר נישט קיין געניוע ידיעות וועגן דעם דאָזיקן וואוקס. די אָפּיציעלע מקורים, וואָס אויף זיי שטיצן מיר זיך זיינען וויט נישט קיין פּינקטלעכע, צוליב דער אָפּגעלאָזנקייט פון די אַדמי־ניסטראַציע־אַרגאַנען, וואָס פלעגן פירן די ווירטשאַפטלעכע סטאַטיסטיק. אָבער ווי אומזיכער די דאָזיקע ידיעות זאָלן נישט זיין, גיבן זיי דאָך פיל־וויניק אַ בילד פון אינ־דוסטריעלן וואוקס פון פינסק, בפרט נאָך, אַז אַ טייל פון זיי האָבן מיר געהאַט די מעגלעכקייט צו קאָנטראָלירן און דערגאַנצן אויפן סמך פון אַנדערע, מער פאַרלאָזלעכע מקורים.

פון דער ווייטערדיקער טאַבעלע קען מען זען וויפיל און וואָסערע פאָבריקן האָט פינסק פאַרמאָגט אין יאָר 1871:

אין פאַרגלייך מיט די זעכציקער יאָרן זיינען, הייסט דאָס, צוגעקומען צוויי טאַבאַק־פאָבריקן און איין ברויז. וועגן קלענערע וואַרשטאַטן האָבן מיר נישט פאַר דער צייט קיין שום ידיעות. דאָס הייסט נישט, אַז זיי זיינען נישט געווען — מען האָט זיי פשוט נישט פאַרצייכנט.

מיט רעזערוו דאַרף מען זיך באַציען צו די אומזאַצן פון באַזונדערע פאָבריקן. זיי זיינען געווען גרעסערע, וועגן וואָס עס קאָן עדות זאָגן דער פאַרגלייך, למשל, פונעם אומזאַץ פון דער אלברעכטאָוועך פאָבריק אין יאָר 1862

*) אין 1900 יאָר האָט זי אָפּגעברענט און שוין מער נישט אויפגעבויט געוואָרן.

טאַבעלע 2.

וואָסער פאָבריק	די צאָל	יערלעכער אומזאַץ אין רובל
פאָבריק פון סטעאַרין־ליכט	1	171,000
פאָבריק פון חלב־ליכט	1	975
זייף־פאָבריק	1	100
דאַמף־מיל	1	147,000
ברויזן	3	9,793
טאַבאַק־פאָבריק	2	8,576
אייל־פאָבריק	18	80,891
מעד־פאָבריק	1	3,664
צוזאַמען	28	421,999

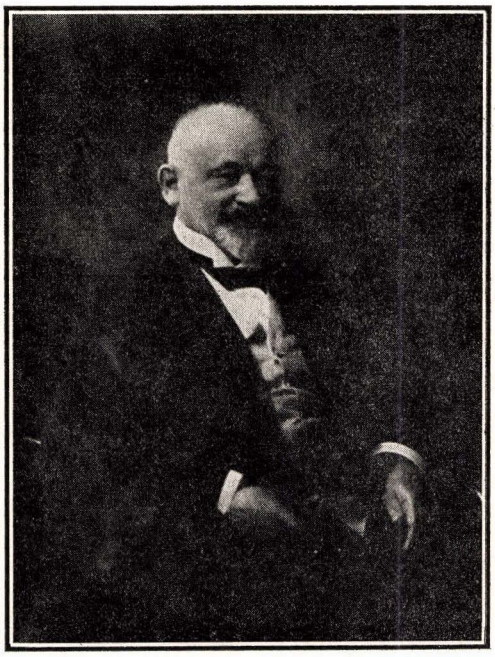
(231,800 ר') מיט איר אומזאַץ אין 9 יאָר אַרום (171,000 ר').

אין עטלעכע יאָר אַרום (1871—1875) קומען אויף אין פינסק צוויי ציגל־ברענעריין, אַ גאַרבערייַ און אַ גרויפן־פאָבריק, און אין יאָר 1879 — משה לוריעס פלעקלעך־פאָבריק. אין יאָר 1876 הערן מיר אין פינסק וועגן אַ כעמישער פאָבריק מיט אַן אומזאַץ פון 34,000 ר' אַ יאָר (לויט אָפּיציעלע ידיעות), וועגן אַ טארטאק, אַ ווייַן־פאָבריק מיט העכער 100,000 ר' אומזאַץ, און צוויי פאָבריקן פון שטריק. עס וואַקסט אויך אויס די צאָל טאַבאַק־פאָבריקן ביז 4, דאָס זעלבע די צאָל ברויזן.

דער אויפקום פון דער אייזנבאַן האָט אויך דער אַנטוויקלונג פון דער פינסקער אינדוסטריע געהאָט אַ גרויסן פאָזיטיוון באַטייט. די פינסקער אינדוסטריע האָט אָנגעהויבן אַרייַנצודרינגען טיף אין רוסלאַנד, געפינענדיק פאַר זיך וואָס אַ מאָל מער נייע אָפּזאַץ־מערק.

אין יאָר 1892 בויט אויס אין פינסק אַ געוויסער לוי הירשמאַן (פון גיזלדינגען, קורלאַנד) אַ קליינע שוועבל־פאָבריק. איר פראָדוקציע איז געווען אַ קליינע. די אַרבעט פלעגט מען דאָס רוב צעטיילן צווישן די אַרבעטער אַ היים. ווען אין עטלעכע יאָר אָרום האָט די פאָבריק אָפּגעברענט, האָט יוסף האַלפּערן אויסגעבויט אויף איר אָרט אַ גרויסע שוועבעלעך־פאָבריק. איר אָפּזאַץ מאָרק איז געווען דרום־רוסלאַנד, קאָווקאַז און די געגנטן פון קאַספּישן ים. סוף 19טן יאָרהונדערט קומען אויף אין פינסק אַ פאַניר־פאָבריק (1898—1899) און אַ גרויסע אייל־פאָבריק אויף דאַמף־קראַפט; ביידע געהערן זיי צו די לויריעס. אויפן ראַנד פון 19טן און 20טן יאָרהונדערט, האָט פינסק סך הכל פאַרמאָגט פאָבריקן פון: פאַניר, שוועבעלעך, פלעק־לעך, פארקעטן, ליכט, אַ כעמישע פאָבריק, אַ גרויסע אייל־פאָבריק, אַ קאָרקן־פאָבריק, עטלעכע טאַבאַק־פאָבריקן, אַ קרייט־פאָבריק, אַ שטרוי־פאָבריק, עטלעכע טארטאקעס און גאַרבעריין, עטלעכע ציגל־ברענעריין, צוויי מילן און אַ ברויז. דאָס זיינען געווען פאָבריקן פון אַ גרויסן פאַרנעם, וואָס פלעגן באַשעפטיקן אַ גרעסערע צאָל אַרבעטער. חוץ דעם זיינען צו יענער צייט געווען אין פינסק אַ גרויסע

צאָל קליינע פאַבריקלעך, ווי זייף- און אייל-פאַבריקלעך, ברויזן, אַ קישקע-פאַבריק, אַ פאַבריק פון מעלאַסע, אַ טליתים-פאַבריק און אַ היפּשע צאָל וואַרשטאַטן, דער עיקר פון מעטאַל-אויסאַרבעטונגען. אין לויפיקן יאָרהונדערט, ביזן אויסבראָך פון דער זועלט-מלחמה, איז די פּינסקער אינדוסטריע געגאַנגען אַלץ באַרג אַרויף. עס זיינען צוגע-

יוסף האַלפּערין
אייגנטימער פון שוועבל-פאַבריק

קומען נייע אונטערנעמונגען (מילן און טאַרטאַקן) און עס האָט געשטייגט די פּראָדוקציע פון די אַלטע פאַבריקן. טשיקאַוע איז צו דערגיין די צאָל פאַבריק-אַרבעטער אין פּינסק אין יענער תקופה. דאָס איז אָבער אַ שוועריע אויפ-גאַבע מחמת דער פעליקייט פון די סטאַטיסטישע מאַטע-ריאַלן, וואָס מיר פאַרמעגן. אַזוי למשל האָט די צאָל פאַבריק-אַרבעטער לויט אָפּיציעלע מקורים באַטראָפן:

ט אַ ב ע ל ע 3.

יאָר	צאָל אַרבעטער	יאָר	צאָל אַרבעטער
1886	216	1903	1,441
1892	454	1904	1,563
1893	903	1906	1,357
1895	1,292	1907	1,225
1896	1,375	1909	1,017

עס וואַרפט זיך אין די אויגן, אַז אַנהייבנדיק מיטן יאָר 1905 פאַלט די צאָל אַרבעטער. דאָס איז לחלוטין נישט קיין באַגרינדעטע דערשיינונג. עס איז אמת, אַז דאָס יאָר 1905 און די שפּעטערדיקע האָבן אָפּגעקאָסט די פּינסקער אַרבעטערשאַפט נישט וויניק קרבנות, אָבער נישט אַזוי פיל, ווי מען וואָלט געקאָנט דרינגען פון דער אויבן גע-בראַכטער טאַבעלע, בפרט נאָך, אַז די צאָל פאַבריקן און זייער פּראָדוקציע האָט אַלץ געשטייגט. הייסט דאָס, אַז די אָפּיציעלע סטאַטיסטיק איז נישט קיין פאַרלאָזלעכע. אַז אַזוי איז דער פאַל, קאָן מען דרינגען פון דעם פאַרגלייך מיט אַן אַנדער סטאַטיסטיק פון דער זעלבער תקופה, וואָס עס ברענגט דער אינדוסטריעלער ל. לוריע (אין זיין אַרטיקל „איינע יידישע פאַבריקשטאָט", געדרוקט אין דר. הערצלס „די וועלט" 1898). לויט אים האָט די צאָל אַרבעטער אין באַזונדערע פאַבריקן באַטראָפן:

ט אַ ב ע ל ע 4.

וואָסער פאַבריק	די צאָל אַרבעטער
שוועבעלעך-פאַבריק	400
פלעקלעך-פאַבריק	200
פאַניר-פאַבריק	150
ליכט-פאַבריק	120
קאַרקן-פאַבריק	30
אין צוויי מילן	50
אין די טאַבאַק-פאַבריקן	800

ווי מיר זענען שעפּט די דאָזיקע טאַבעלע נישט אויס אַלע פאַבריקן אין פּינסק. זי ברענגט נאָר עטלעכע פון זיי, די גרעסטע. זיי האָבן באַשעפטיקט 1750 אַרבעטער. די דאָזיקע צאָל קאָן מען אָננעמען, מחמת איר מקור איז אַ באַגלויבטער. לוריע, וואָס איז אַליין געווען אַ בעל-הבית פון עטלעכע פאַבריקן (פון פאניר, פלעקלעך, ליכט, אייל, קרייט) האָט מסתמא גוט געקאָנט די פאַרהעלטנישן אין דער פּינסקער אינדוסטריע. אויב אין עטלעכע פאַבריקן האָט די צאָל באַטראָפן 1750, קאָן מען זי זיכער צוויי מאָל, און אפשר — נאָך מער, פאַרגרעסערן כדי צו באַקומען די גאַנצע צאָל אַרבעטער פון פּינסק. דאָס ברענגט אונדז צו דעם אויספיר, אַז דער פּינסקער פאַבריק-פּראָלעטאַריאַט האָט אין סוף פאַריקן יאָרהונדערט געציילט עטלעכע טויזנט מאַן און באַטראָפן אַ גרויסן טייל פון דער יידישער באַ-פעלקערונג אין פּינסק.

קאַפּיטל פּיר

מלאכה אין פּינסק

אַ גרויסער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פּינסק אין 19טן יאָרהונדערט האָט געלעבט פון מלאכה. די צאָל פון יידישע בעלי־מלאכות קען מען אָבער ענווי ניט פעסטשטעלן, ווייל עס פעלן אויס די געהעריקע מאַטעריאַלן. מיר האָבן, אמת, אַ ביסל סטאַטיסטישע ידיעות פון די זעכציקער און זיבעציקער יאָרן וועגן מלאכה אין פּינסק, אָבער זיי שטאַמען פון רעגירונגס־קוועלן און מען קען זיך אויף זיי ווייניק פאַרלאָזן. ניט האָבנדיק קיין אַנדער ברירה, ברענגען מיר וויטער די דאָזיקע ידיעות מיט דער באַווּאָרענישׂ אַז זיי גיבן נישט קיין גענויען בילד. מען דאַרף דאָ האָבן אין זינען, אַז די צאָל בעלי־מלאכות, וואָס עס גיט אָן די אָפּיציעלע סטאטיסטיק, איז אַ סך קלענער ווי די אמתע צאָל. די סיבה דערפון איז — און דאָס האָבן מיר שוין, אגב, דערמאָנט ביי אַן אַנדערער געלעגנהייט —וואָס די ציילונגען פלעגן געמאַכט ווערן געווײַנטלעך צוליב פּיסקאַלע צוועקן, און אָפּילו אָן דעם האָט די יידישע באַפעלקערונג נישט געהאָט קיין גרויס חשק צו דערציילן די גויים דעם אמת וועגן זיך.

לויט די אָפּיציעלע קוועלן איז די צאָל בעלי־מלאכות צוזאַמען מיט די געזעלן און לערנינגלעך אין פּינסק געווען אַזאַ, ווי דאָס ווייזט די ווייטערדיקע טאַבעלע.

מלאכה אין פּינסק אין די יאָרן 1861—1865

ווּאָסערע מלאָכה	1861	1862	1863	1864	1865
בעקערס	57	54	59	72	83
קצבים	44	44	46	60	41
שניידערס	214	219	220	275	237
שוסטערס	138	137	137	204	197
מאָדיסטקעס (היט פּוצערין)	7	7	7	8	8
היטלמאַכערס	29	29	29	36	35
קוימען־קערערס	—	—	—	—	5
מולערס	55	55	58	70	64
שלאָסערס	—	—	12	2	10
סטאָליאַרעס	85	77	78	97	105
שמידן	—	—	42	7	14
קופּערשמידן	9	9	12	19	23
בלעכערס	—	—	3	—	4
רימערס	10	7	8	11	11
סטעלמאַכערס	2	1	2	2	2
מאָלערס	—	—	—	2	6
גלעזערס	—	—	—	2	7
פורמאַנעס	54	54	49	75	75
קאָנאָוואַלן	1	1	—	1	2
זייגערמאַכערס	35	21	23	2	7
בוי־אַרבעטער	—	—	—	—	10
באָנדערס	—	—	—	—	8
צוזאַמען	748	175	785	945	954

מיטן ערשטן קוק קען מען זען, אַז די טאַבעלע איז נישט קיין געניוע. קודם כל ברענגט זי נישט די קוימען־קערערס, בויי־אַרבעטער און באַנדערס פאַר די יאָרן 1861—1864; עס פעלן אויך אין איר די שמידן, שלאָסערס, גלעזערס און בלעכערס פאַר טייל יאָרן, וואָס זי נעמט אַרום. אָבער אויך אויף די פאַראַנענע ידיעות, קען מען זיך איבעריקנס ניט פאַרלאָזן. אַזוי, למשל, איז שווער צו גלייבן אַז פּינסק וואָס האָט אין די זעכציקער יאָרן געציילט מער ווי טויזנט הייזער, זאָל האָבן סך הכל 5 קוימען־קערערס. עס בלייבט אויך אַ פראַגע, פאַר וואָס די צאָל 42 שמידן אין 1863 איז אין אַ יאָר אַרום פלוצלונג געפאַלן אויף 7, אָדער פאַר וואָס די צאָל 35 (!) זייגערמאַכערס אין 1861 איז אין אַ יאָר אַרום געפאַלן אויף 21 און אין יאָר 1864 אויף 2 וכדומה. אָבער נישט געקוקט אויף דעם אַלעמען, מאַכט די אַלגעמיינע צאָל האַנטווערקער פאַר באַזונדערע יאָרן אַן איינדרוק און זאָגט עדות דערויף, אַז מלאכה איז אין יענע יאָרן ביי די פּינסקער איינוואוינער געווען אַ וויכטיקער קוואַל פון פרנסה. אָט דער איינדרוק ווערט נאָך גרעסער, אַנבעמענדיק, אַז די אָפּיציעלע צאָלן, וואָס די טאַבעלע ברענגט, וואָלט מען אפשר געדאַרפט פאַרטאָפּלען כדי צו באַקומען די אמתע צאָל האַנטווערקער. אין אָנהייב זיבעציקער יאָרן קומען צו צו דער פריערדיקער רשימה בעלי־מלאכות הענטשקע־מאַכערס, גאָלדשמידן, גראַווירערס און (צווויי) פאָטאָגראַפן.

שטאַרק אַנטוויקלט האָט זיך די פּינסקער מלאכה מיטן אויפקום פון דער אייזנבאַן, וואָס פלעגט מאַכן גרויסע באַשטעלונגען ביי די יידישע ווארשטאַטן (דערהויפּט ביי די סטאָליאַרעס, בלעכערס, שלאָסערס, מולירערס און מאַליאַרעס). עס איז דעמאָלט אויך אויפגעקומען אַ נייער מלאכה־צווייג — קירזשנערי, וואָס איר פראָדוקציע פלעגט אַווענגיין מיט דער באַן קיין טיף רוסלאַנד אַזש אויף די ניזשניי־נאָווגאָראָדער ירידים. פון די אָנהייב אָכציקער יאָרן האָט זיך פּינסקער מלאָכה שטאַרק צעוואקסן. וואָס אַ מאָל פלעגן צוקומען נייע פאַכן, און די צאָל האַנטווערקער איז אַלץ געשטיגן.*) אויפן גרענעץ פון 19טן און 20סטן יאָר־הונדערט האָבן האַנטווערקער אינאיינעם מיטן פאַבריק־פראָלעטאַריאַט און מיט די האַרעפאַשניקעס ביים ברעג (בעלי־עגלות, טרעגערס און שיפערס) אויסגעמאַכט דעם רוב מנין ורוב בנין פון יידישן פּינסק.

*) אין יאָר 1906 האָט די צאָל בעלי־מלאכות, לויט אָפּיציעלע קוועלן, באַטראָפן 2743 (1003 מייסטערס, 948 געזעלן און 792 לערן־יינגלעך).

קאַמיטל פינף
די אַנטוויקלונג פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פּינסק

ביים באַהאַנדלען דעם דאָזיקן פראָבלעם קומט אונדז אויס ווידער אַ מאָל זיך צו באַקלאָגן אויף דעם, וואָס עס פעלט אונדז אויס סטאַטיסטישער מאַטעריאַל, וואָס דאַרף דינען ווי אַ יסוד פאַר אונדזערע באַטראַכטונגען. פון די סטאַטיסטישע ידיעות וואָס מיר האָבן ביז אַהער געבראכט, קען מען זיך אַמווייניקסטן פאַרלאָזן אויף די ידיעות וועגן דער צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג. זייער אמתע צאָל פלעגן די יידן שטענדיק אויסבאַהאַלטן פאַר די גויים אויס מורא פאַר אַן עין הרע*) און דערהויפּט, ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, איבער שטייערן. אין 19טן יאָרהונ־

*) דאָס איז געווען נישט נאָר אַ ספעציפיש יידישע מחלה, נאָר אויך אַ גוישע, אַ שליאַכטישע אַפילו. אין אַ דרשה קעגן אַ פראַיעקט איינצופירן קאָפּשטייער פאַר דער שליאַכטע, האָט דער פּוזנער וואַיעוואָדע און סענאַטאָר גזשימולטאָווסקי באַטיטירט אין יאָר 1667 זיין קעגנערישע שטעלונג מיט דער סכנה, וואָס עס קאָן אַרויסקומען פון איבערציילן די שליאַכטע. דער דאָזיקער אבערגלויבן האָט געשטעקט טיף אין די שליאַכטישע מוחות און האָט זיך אַפילו אָפּגערופן בעתן רעפאָרמאַטאָרישן פיר־יאָרן סיים (1788—1792).

קאָן נאָך אַמאָל מער פאַרפירן ווי די אָפּיציעלע סטאַטיסטיק גופא.

זואָס שייך פּינסק, איז ווי ביז געניג עס זאָל נישט זיין די אַמטלעכע סטאַטיסטיק, גיט זי דאָך אַ קלאָרן בילד וועגן דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער באָפעלקערונג, און דעריבער ברענגען מיר זי פאַר דעם לעזער.

די ערשטע סטאַטיסטישע ידיעות וועגן דער באָפעלקערונג אין פּינסק פאַר די רוסישע צייטן שטאַמען פון יאָר 1857. זי האָט דעמאָלט באַטראָפן:

אַלגעמיינע באָפעלקערונג	דערפון יידן
מענער — — —	2,437 — 1,970
פרויען — — —	2,614 — 2,162
צוזאַמען — —	5,051 — 4,132, ד. ה. 81.6%

אין דריי יאָר אַרום (1860) איז פאַרגעקומען אין לאָנד אַן אַלגעמיינע ציילונג פון דער באָפעלקערונג (די צענטע ציילונג). לויט איר האָט די צאָל פּינסקער אייגנוואוינער באַטראָפן:

מענער — — — — — — — — — —	2,134
פרויען — — — — — — — — — —	2,489
צוזאַמען — — — — — — — — —	4,623

דערפון וואָלט מען, פאַרשטייט זיך, געדאַרפט דרינגען, אַז די פּינסקער באָפעלקערונג האָט זיך פאַר די לעצטע דריי יאָר פאַרקלענערט. ווייזט זיך אָבער אַרויס, אַז דאָס איז נישט אַזוי. אין שייכות מיט נעמען ביי יידן דעם פלייש־און ליכט שטייער*) ווייזט זיך אַרויס, לויט דער זעלבער רעזאָלוציע פון יאָר 1860, אַז בלויז די צאָל יידישע זכרים אין פּינסק (און אין קאַרלין) האָט באַטראָפן 2,643. אויב מיר זאָלן אָפּילו אָננעמען די זעלבע צאָל פאַר פרויען (געווויינטלעך איז זייער צאָל געווען גרעסער), וואָלטן מיר באַקומען, אַז בלויז די יידישע באָפעלקערונג פון פּינסק האָט אין יאָר 1860 באַטראָפן 5,286 נפשות. און וואו זיינען די קריסטן? דער אויספיר דערפון איז אַ פשוטער: אין דער ציילונג פון יאָר 1860 איז די צאָל פאַרהוילענע יידן געווען גרעסער ווי אין 1857. אַז אונדזער אויספיר איז אַ ריכטיקער, זאָגט עדות דער שפּרונג פון דער צאָל פון דער באָפעלקערונג פון 4,623 אין יאָר 1860 אויף 11,335 אין אַ יאָר אַרום.

פון די שפּעטערדיקע צייטן האָבן מיר סטאַטיסטישע ידיעות וועגן דער פּינסקער באָפעלקערונג ביז דער וועלט־מלחמה, ווי דאָס ווייזט די ווייטערדיקע טאַבעלע, מיטן אויסנאַם פון אַ ריי יאָרן, וואָס פאַר זיי האָבן מיר קיין מאַטעריאַלן נישט געפונען.

ט א ב ע ל ע 1.

די פּינסקער באָפעלקערונג אין די יאָרן 1861—1913

יאָר	יידן	פּראָוואָסלאַוון	קאַטאָליקן	פראָטעסטאַנטן	סטאַראָווערן	מאַכמעדאַנער	צוזאַמען **)
1861	6,956	2,226	2,138	15	—	—	11,335
1871	13,681	3,185	739	13	—	—	17,618
1886	22,053	2,682	1,716	34	—	—	26,485
1896	21,819	4,397	1,867	59	18	4	28,164
1905	25,136	6,301	2,537	166	22	12	34,174
1910	27,039	7,002	2,755	171	22	12	37,001
1913	28,063	7,499	2,917	175	22	10	38,686

אין דער געבראָכטער טאַבעלע זענען מיר, אַז די אַבסאָלוטע צאָל פון דער יידישער באָפעלקערונג (מיט קליינע אויסנאַמען, וואָס מען דאַרף אייגנטלעך צושרייבן דער ניט־געניקייט פון די אָפּיציעלע מקורים) איז נאָכאָנאַנד גע־וואקסן. אַנדערש אָבער שטעלט זיך פאָר איר רעלאַטיוונ צאָל, ווי דאָס ווייזט די ווייטערדיקע טאַבעלע.

*) וועגן אָט די שטייערן — זע ווייטער, אין קאַפּיטל 7 (דאָס שול־וועזן אין פּינסק).

**) אין די צאָלן אַריינגערעכנט דאָס מיליטער, וואָס האָט סטאַציאָנירט אין פּינסק.

ט א ב ע ל ע 2.

די יידישע און ניט־יידישע באַפעלקערונג אין פּראָ־
צענטן אין די יאָרן 1861—1913

יאָר	יידן	ניט־יידן	יאָר	יידן	ניט־יידן
1861	61,4	38,6	1905	73,6	26,4
1871	77,7	22,3	1910	73,1	26,9
1886	83,3	16,4	1913	72,4	27,6
1896	77,3	22,7			

פון דער טאַבעלע זעען מיר, אַז רעלאַטיוו איז די צאָל יידן אין פינסק געוואַקסן ביזן יאָר 1870, דער־
גרייכנדיק ביז 90,4 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער אַרטי־
קער באַפעלקערונג. פון דעם יאָר אָן פאַלט זי, אָבער בהדרגה, פאַרהאַלטנדיק זיך אויף 72—73 פּראָצענט ערב דעם אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה. דאָס באַרעכטיקט פולקום, נישט געקוקט אויף דער פעליקייט פון דער אָפּיציעלער סטאַטיסטיק, דעם צונאַמען „די יידישע שטאָט", וואָס פינסק פלעגט טראָגן אין די פאַר מלחמה צייטן.

זייער טשיקאַווע איז די אַנטוויקלונג פון דער פּוילי־
שער באַפעלקערונג אין פינסק. אין יאָר 1826 האָט זי באַטראָפן 18,8 פּראָצענט. אין אַ יאָר אַרום, בעתן אויסברוך פונעם פּוילישן אויפשטאַנד, איז זי געפאַלן ביז 15 פּראָצענט, און נאָכן אונטערדריקן דעם אויפשטאַנד — ביז 5,6 פּרא־
צענט, פאַרקלענערנדיק זיך ביז 4,2 פּראָצענט אין יאָר 1871. פון דעם יאָר אָן שטייגט די פּוילישע באַפעלקערונג ביז 6,7 פּראָצענט אין סוף פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט און ביז 7,5 פּראָצענט ביזן אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה.

קאַפּיטל זעקס

סאַניטאַר־היגיענישע פאַרהעלטנישן אין פינסק

דער לעבנס־ניוואָ פון דער יידישער באַפעלקערונג אין דער תקופה, וואָס מיר באַטראַכטן דאָ, איז געווען זייער אַ נידעריקער. צווישן דער יידישער מאַסע האָט זיך אויס־
געטיילט אַ דינער שיכט פאַרמעגלעכע יחידים, די רעשט האָט געלעבט אין טיפער נויט און עלנט. די אומגעהייערע ענגשאַפט, דאָס שלעכטע דערנערן זיך (ברויט מיט מעקענע), דער אויספעל פון בעדער, אבערגלויבנס, דאָס באַנוצן זיך מיט זנאַכערס, דער מאַנגל אין סאַניטאַרער אויפזיכט איבער שפּייז־אַרטיקלען און איבער דער שחיטה האָבן געבראַכט דערצו, אַז עס האָבן זיך געמערט קראַנקהייטן ביי דער יידישער באַפעלקערונג. די מעדיצינישע הילף איז אין יענע צייטן געווען אַ נישטיקע. פּוי ריין אפטייקן הערן מיר נישט אין פינסק ביז די זיבעציקער יאָרן. אנשטאָט זיי זיינען געווען דריי קרעמלעך, וואו מען פלעגט פאַר־
קויפן פאַרשיידענע אַפּטייק־אַרטיקלען, געטריקנטע קריי־
טעכער און וואַרצלען, טערפּענטין, לאַק, און חוץ דעם — טיי, צוקער און אַנדערע אַרטיקלען. אין דער צווייטער

גרעסער ווי אין די אַרומיקע געגנטן. צוליב די שלעכטע וואוינונגס־באַדינגונגען ביי דער יידישער באַפעלקערונג, איז זי געווען גאָר שרעקלעך אין צייטן פון אַן עפּידעמיע. די ענגשאַפט און צונויפגעפּרעסטקייט האָבן מיטגעהאָלפן צו פאַרשפּרייטן פאַרשיידענע קראַנקהייטן און חולאתן.

אַזוי איז געווען די לאַגע אין פאַלעסיע און אַזוי איז זי אויך געווען אין פינסק. אין יאָר 1862 האָט פינסק פאַרמאָגט 1007 הייזער*) אויף אַ באַפעלקערונג, וואָס האָט לויט דער אָפּיציעלער סטאַטיסטיק געציילט 10,970 נפשות (אָן דעם מיליטער), איז בכן אויסגעקומען 11 איינוואוינער

*) אין די זיבעציקער יאָרן איז די צאָל הייזער אויסגעוואַקסן ביז 1462 : 1447 הילצערנע און 15 געמוירטע. אין די אַכציקער יאָרן האָט פינסק פאַרמאָגט 2182 הילצערנע הייזער און 183 געמויערטע.

אויף איין הויז, נאָר אויב מיר וועלן נעמען אין אַכט, אַז אין דער אמתן איז די פינסקער באַפעלקערונג געווען אַ סך אַ גרעסערע, ווי דאָס גיבן אָן די אָפּיציעלע קוועלן — וועט נישט זיין קיין גוזמא, ווען מען וועט די צאָל אייַנוואוינער (בפרט די יידישע) פאַרגרעסערן ביז 20 אויף איין הויז. כדי צו האָבן אַ פול בילד וועגן די יידישע וואוינונגס־באַדינגונגען, דאַרף מען נאָך צוגעבן, אַז די הייזער זיינען געווען קליינע, הילצערנע. דאָס לעצטע איז אגב געווען די סיבה פון אַ כראָנישן פלאג — פון שרפות, וואָס פלעגן זיין אַן אָפטער גאָסט אין פינסק. די שטאָט האָט, אמת, געהאַט אַ פייערלעשער־קאמאַנדע, וואָס פלעגט איר אָפּקאָסטן אין די זיבעציקער יאָרן 2—3 טויזנט רובל אַ יאָר. אָבער קיין סך האָבן זיי ניט אויפגעטאָן און גאָנץ אָפט זיינען אויס־געבראָכן שריפות, וואָס פלעגן אָנטאָן גרויסע היזקות.

קאָפּיטל זיבן

ראָם שולווועזן אין פינסק

די ערשטע רוסישע שול איז אויפגעקומען אין פינסק אין יאָר 1832. דאָס איז געווען אַ פאַלקס שול, וואָס מען האָט אין דעם יאָר אַריבערגעטראָגן פון שטעטל כאַלאָפּעניטש קיין פינסק. אין יאָר 1839 האָט מען זי פאַר־וואַנדלט אין אַ פינפקלאַסיקער אַדל־שול. אין דעם צייט־אָפּשניט 1848—1857 האָט די שול געציילט דורכשניטלעך

	1860	1861	1862	1863	1864	1865
קאַטאָליקן	—	166	239	194	123	139
פּראַוואָסלאַוון	—	66	85	88	84	88
פּראָטעסטאַנטן	—	4	4	4	2	3
יידן	—	4	8	8	3	8
צוזאַמען	235	240	236	294	212	238

איבער הונדערט שילער אַ יאָר, 8—10 לערער מיט אַ פאַרוואַלטער בראש. די שול האָט אויסגעהאַלטן די מלוכה פאַר 3,526 רובל מיט 40 קאָפּיקעס אַ יאָר. אין יאָר 1858 האָט מען זי איבערגעמאַכט אויף אַ זיבנקלאַסיקע גימנאַזיע. דער באַשטאַנד פון אירע שילער לויט דער אמונה איז אין די יאָרן 1860—1865 געווען אַזאַ:

די צאָל יידישע קינדער, וואָס פלעגן אין יענער צייט באַזוכן די גימנאַזיעס, איז געווען אַ מינימאלע, נישט נאָר אין פינסק, אין די פינף גימנאַזיעס אין דער מינסקער גובערניע (מינסקער, סלוצקער, נאָוואַרעדקער, פינסקער און מאָזירער) זיינען אויף 1670 שילער אין יאָר 1860 געווען סך־הכל 15 יידן.

אין יאָר 1865 איז די גימנאַזיע פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ רעאַלשול. די צאָל פון אירע שילער האָט אין לערנ־יאָר 1865—1866 באַטראָפן 168, דערפון 12 יידן. דאָס אויסהאַלטן די שול האָט געקאָסט דער מלוכה 10,872 רובל אַ יאָר.

אין דער זעלבער צייט האָט פינסק פאַרמאָגט אַן אייַנקלאַסיקע שטאָטישע שול, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1848. די דורכשניטלעכע צאָל שילער אירע אין די יאָרן 1848—1857 האָט באַטראָפן 14 אַ יאָר. אין יאָר 1860 האָט זי זיך פאַרגרעסערט אויף 34. ביזן יאָר 1857

האָט די שול סך הכל פאַרמאָגט אין לערער, און פון 1860 — 4 לערער. וויפיל זי האָט געציילט יידישע קינדער — איז אונדז נישט באַוואוסט, אָבער מען קאָן משער זיין, אַז זייער ווייניק, מחמת אויף 428 שילער אין אַלע פאָלק־שולן אין דער מינסקער גובערניע אין יאָר 1860 זיינען געווען סך הכל 5 יידישע תלמידים.

אין יענע צייטן האָבן נאָר געציילטע יחידים געהאַט דעם ווילן און מוט צו געבן זייערע קינדער אַ וועלטלעכע בילדונג. דער אייניקיקער יידישער דערציאונגס־אנשטאַלט איז געווען דער חדר. פינסק האָט אין אָנהייב זעכציקער יאָרן פאַרמאָגט, לויט דער אָפיציעלער סטאַטיסטיק, 57 חדרים*) מיט 291 תלמידים. אין יאָר 1853 האָט די רעגירונג געעפנט אין פינסק אַ מלוכהשע אָנפאַנג־שול פאַר יידישע קינדער. געלערנט האָט מען דאָרט תנ"ך, חיי אדם, דעם רמב"ם, תפילות אין דער דייטשער איבערזעצונג, חשבון, קאַליגראַפיע, רוסיש, העברייאיש און דייטש. די צאָל שילער האָט אין די פופציקער און זיבעציקער יאָרן באַטראָפן:

יאָר	די צאָל שילער
1853	28
1854	32
1855	28
1856	28
1857	22
1860	33
1861	33
1862	38
1863	34
1864	36
1865	31
1866	35

די צאָל לערער אין דער שול האָט זיך געוואָקלט צווישן 3—4. סוף זעכציקער יאָרן איז דער פאַרוואַלטער פון דער שול געווען לייב גורעוויטש און די לערער: מאָרק אַבראַמאָוויטש, שמעון סאַרזאָן און ליב פערמוט. אויסהאַלטן די שול האָט געקאָסט 1,086 רובל אַ יאָר. די דאָזיקע הוצאה פלעגט געדעקט ווערן פון די ספּעציפּיש־יידישע שטייערן, דעם „קאָראָבאָטשני"־ און „סוועטשני"־שטייער. דער ערשטער האָט געשטאַמט נאָך פון די פּוילישע צייטן און איז געווען אַ מין קאָנסומציע־שטייער געגומען פון שחיטה און פון כשר פלייש, דער צווייטער — פון ליכט אויף צו בענטשן שבת. די ביידע שטייערן פלעגן גיין אויף צו דעקן די יידישע הצמרכותן. אין פינסק (צוזאַמען מיט קאַרלין) האָט דער „קאָראָבאָטשני" שטייער באַטראָפן 7801 רובל און דער „סוועטשני" שטייער — 1749 רובל.

*) אין יאָר 1903 האָט פינסק פאַרמאָגט 90 מלמדים אַרייגערעכנט די מלמדים פון די תלמוד־תורות, וואָס ביי זיי האָבן געלערנט 1,640 קינדער.

פון די מיידלשולן איז די ערשטע אויפגעקומען אין יאָר 1853 אַ יידישע מיידלשול. אין די זעכציקער יאָרן איז זי באַשטאַנען פון צוויי קלאַסן מיט דורכשניטלעך 33 שילערינס. איר גרינדער איז געווען אַ געוויסער מאַרקוס פּערעל. נאָך איר איז אין יאָר 1859 געגרינדעט געוואָרן אַן ענלעכע קריסטלעכע מיידלשול פון די שוועסטער מאַרקאָווסקי, אויך אַ צוויקלאַסיקע. דער שכר־לימוד פלעגט דאָרט באַטראָפן 40 רובל אַ יאָר. די צאָל שילערינס אין איר איז געווען אַ קליינע, זי האָט באַטראָפן אין די זעכציקער יאָרן סך הכל 15—17 אַ יאָר. אַהין פלעגן אויך גיין עטלעכע יידישע מיידלעך. אין יאָר 1860 איז צו די צוויי אויסגערעכנטע מיידלשולן צוגעקומען אַ פּירקלאַסיקע מיידל־גימנאַזיע.

אין יאָר 1870 האָט די צאָל שילער אין די פינסקער שולן באַטראָפן:

שול־אנשטאַלטן	יינגלעך	מיידלעך
רעאַל גימנאַזיע	145	—
גלחישע שול	114	—
יידישע מלוכהשע אָנפאַנג־שול	91	—
דרייקלאַסיקע מיידלשול	—	57
צוויי פּריוואַטע מיידלשולן	—	72
צוזאַמען	250	149

אין די זיבעציקער יאָרן פאַרמאָגט פינסק שולן: 5 — פאַר יינגלעך און 2 פאַר מיידלעך, דערפון — 3 יידישע און 4 קריסטלעכע. אין אָנהייב אַכציקער יאָרן קומט אויף אין פינסק די תלמוד־תורה.

אין לויפיקן יאָרהונדערט ביז דער מלחמה איז דער באַשטאַנד פון די שול־אַנשטאַלטן אין פינסק געווען אַזאַ:

מלוכהשע און קאָמונאַלע שולן

רעאַלגימנאַזיע.

8־קלאַסיקע מיידל־גימנאַזיע.

2 העכערע אָנפאַנג־שולן פאַר יינגלעך.

יידישע מלוכהשע אָנפאַנג־שול פאַר יינגלעך.

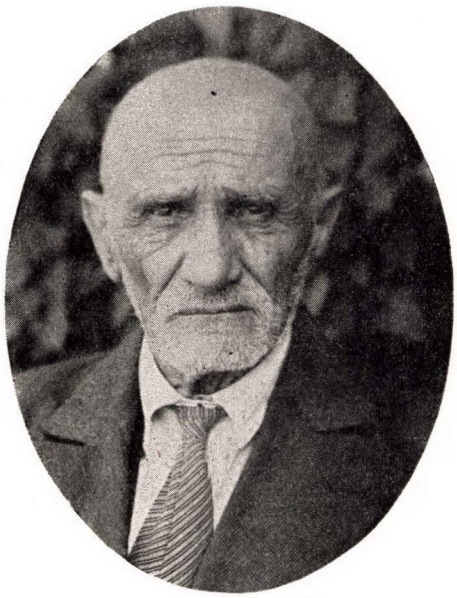
3 צווייקלאַסיקע פאָלקסשולן פאַר יינגלעך.

3 צווייקלאַסיקע פאָלקסשולן פאַר מיידלעך.

פּריוואַטע שולן

7־קלאַסיקע מיידל־גימנאַזיע פון ליזא וואַלער (אין די ביינציקער יאָרן אַ 2־קלאַסיקע שול).
6־קלאַסיקע קריסטלעכע יינגלשול.
5־קלאַסיקע קריסטלעכע מיידלשול.
4־קלאַסיקע פּראָגימנאַזיע פון אידא לאָבזאָווסקי־שאַפּירא.
4־קלאַסיקע יינגלשול (פאַרוואַנדלט הארט פאַר דער וועלט־מלחמה אין אַ פּראָגימנאַזיע) פון יעקב סידליק.*)
1 האַנטווערקער־שול פאַר יינגלעך.
2 תלמוד־תורות (אין פינסק און אין קאַרלין).

ביי דער גרעלעגנהייט איז כדאי צו דערמאָנען, אַז פינסק האָט אין די זיבעציקער יאָרן פאַרמאָגט 4 יידישע בוכהאַנדלונגען פון די מוכרי־ספרים משה קאָלאָדני, חיים גאָטליב, מיכל ווערניקאָווסקי און הירש עסמאַן. דער לעצטער האָט אויך געהאַט אַ לייענזאַל פון רוסישע און פרעמדשפּראַכיקע ביכער. דרוקעריייען האָט דעמאָלט פינסק פאַרמאָגט סך הכל איינע, וואָס האָט געהערט צו ראָדלע ווילקאָוויטש. זי האָט אויך געהאַט די איינציקע ליטאַגראַפּיע אין שטאָט. אין די אַכציקער יאָרן איז צוגעקומען נאָך איין דרוקעריי פון לייזער וואַלער און דריי בוכהאַנדלונגען פון מרדכי שטריק, משה פּאַלעווסקי און מרדכי פּסאַבין; אַ

יעקב סידליק
פּינסקער פּעדאַגאָג אין משך פון אַ האַלבן יאָרהונדערט.

ליטאָגראַפּיע האָט אויך געהאַט אַהרן סאָלץ. אין יאָר 1904 האָט גריגאָרי לוריע געגרינדעט אַ ביבליאָטעק, וואָס איז געוואָרן זייער פאָפולער ביי דער יידישער באָפעלקערונג.

*) י. סידליק איז געווען אַ רעליגיע־לערער סוף 19טן יאָרהונדערט אין די רעגירונגס־גימנאזיעס. אין יאָר 1898, דעם 4טן מאַי, האָט אים דער פּינסקער ראָבינער מ. סעמיזשאָווסקי אַרויסגעגעבן אַ צעטל, משמעות פאַר דער שול־מאַכט, אַז ער „היט אַפּ פּינקטלעך די דינים פון יידישער אמונה".

קאָפּיטל אַכט

געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען

ביז די אַכציקער יאָרן פון פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט האָבן אויף דער יידישער גאַס אין פּינסק געוועלטיקט די חסידים און די מתנגדים. דערביי זיינען די חסידים געווען דער אַגרעסיווער צד, אַזוי ווי ביזן סוף 18טן יאָרהונדערט זיינען עס געווען די מתנגדים. דער חסידישער מנהיג איז אין ערשטן פערטל פון 19טן יאָרהונדערט געווען ר׳ אהרן הגדולס זון, ר׳ אשר, וואָס נאָכן טויט פון ר׳ שלמה קאַרלינער האָט אַר פאַרלאָזן לודמיר און זיך צוערשט באַזעצט אין סטאָלין און שפּעטער נאָכן יאָר 1810 — אין קאַרלין. ר׳ אשר האָט זיך שטאַרק אָפּגעשיידט פון זיינע פאַרגייער. ער האָט זיך געפּירט ווי אַ צדיק, וואָס צו אים פלעגן זיינע חסידים קומען דערהויפּט מיט וועלטע ענינים, מיט משפּחה־זאָרגן און דאגות פרנסה. די צאָל עולי־רגל צו ר׳ אשרן איז געווען זייער גרויס, דערהויפּט צו די ימים נוראים. ר׳ אשר האָט איבערגענומען פון זיין לערער ר׳ שלמהן דעם מנהג צו זאָגן „ביים טיש" יעדן יום־טוב און שבת חסידישע תורה און האַלטן דרשות אויף דער וואָך־סדרה אין גייסט פון חסידות. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1826 צו 66 יאָר. זיין יורש ר׳ אהרן (דער צווייטער) איז כמעט אַ האַלבן יאָרהונדערט געשטאַנען בראש פון די קאַרלינער חסידים. ר׳ אהרן האָט אַרײַנגעטראָגן אַ נייעם אינהאַלט אין קאַרלינער חסידות, דעם שטענדיקן אָפּטימיזם, וואָס האָט געהאָלפן די חסידים איבערצולעבן די גרויליקע צייטן פון ניקאָלאַי דעם ערשטן (1825—1855). ער האָט זיך אויך אויסגעצייכנט מיט זיין פאָלקסטימלעכקייט. ביים זאָגן תורה און אָפּילו ביים דאַוונען פלעגט ער באַנוצן רוסישע ווערטלעך, כדי אַרויסצורופן שטימונג ביים עולם. צו ימים נוראים פלעגן עולי־רגל זיין צום רבין עטלעכע

טויזנט מאן. דערהויפט פייערלעך פלעגט זיין שמחת־תורה. דער רבי איז געזעסן אויבן־אן פון לאנגן טיש אויפן הויף, אנגעטאן אין ווייסע בגדים (אזוי ווי שבת און יום־טוב), מעריב האט ער אליין געדאוונט, ביי הקפות האט מען געטאנצט און געזונגען. עס האט אויך נישט געפעלט קיין משקה. אזוי פלעגט מען פארברענגען א גאנצע נאכט ביזן טאג אריין.

אויף דעם אלעמען פלעגן די מתנגדים קוקן מיט שנאה און פאראכטונג*) און פלעגן אנטאן די חסידים נגישות וויפל זיי האבן נאר געקאנט. די חסידים ווייטער, פילנדיק זייער כוח, פלעגן רודפן די מתנגדים מיט דער גאנצער קראפט. עס איז אונדז באקאנט א חסידישער אויפרוף**) פון די יארן 1870—1871, וואס איז פול מיט זידלעריין און סטראשונקעס אויפן אדרעס פון די מתנגדים. עס פלעגן אויך פארקומען מחלוקות צווישן ר' אהרנען און דעמאלטיקן פינסקער רב ר' אליעזר משה הורוויץ. דער סוף איז געווען, אז איבער א מחלוקת מיט די מתנגדים האט די מאכט אין יאר 1867 געצווינגען ר' אהרנען צו פארלאזן קארלין. ער האט זיך דעמאלט אריבערגעטראגן קיין סטאלין, וואו ער איז געשטארבן אין יאר 1872.

די צייטן פון ר' אהרנען דעם צווייטן זיינען געווען דער לעצטער אויפבלי פון דער קארלינער חסידות. אויף דער יידישער גאס האבן אנגעהויבן צו בלאזן נייע ווינטן, וואס אונטער זייער אטעם האט די חסידישע באוועגונג אנגעהייבן צו דארן. יעצט האט אויפגעהערט דער הונדערט־יאריקער קאמף צווישן די חסידים מיט די מתנגדים; געאייניקט האבן זיי זיך געווענדט קעגן נייעם געמיינזאמען שונא — קעגן דער השכלה. די לעצטע, הגם זי איז געווען פארטראטן פון געציילטע יחידים, האט אבער באוויזן צו מאכן גרויסע לעכער אין דער יידישער פעסטונג. די פארוועלטלעכונג פון יידישן לעבן איז געגאנגען מיט האס־טיקע טריט פאראויס, לאנדיק ווייט הינטער זיך דאס חסידות ווי אן אפגעלעבטע באוועגונג. צוזאמען מיט דער השכלה האבן זיך אויפן פינסקער באדן באוויזן די ערשטע שווארצבן פון יידישן נאציאנאליזם אין דער אור־געשטאלט פון דער ציוניסטישער אידעע.

די ערשטע חובבי־ציון זיינען אויפגעקומען אין פינסק אנהייב אכציקער יארן גלייך נאך די פאגראמען. דאס איז געווען א גרופע משכילים, וואס איז געווען דורכגענומען מיט דער אידייע פון יישוב ארץ־ישראל. צו איר האט געהערט דער לערער פון העברייאיש מאסלאנסקי, וואלף ראבינאוויטש, אהרן אייזנבערג, יעקב צבי זיסעלמאן, אפרים גראוער, הילער, רובינשטיין און אנדערע. עס איז אויך ארויסגעקומען געווארן אין דער חברה „חובבי־ציון" דער קארלינער רב דוד פרידמאן,*) וואס האט זי שפעטער רעפרעזענטירט אויף דער קאטאוויצער קאנפערענץ. די „חובבי־ציון" פלעגן זיך צונויפקומען ביי וואלף ראבינא־ויטשן און שפעטער אויך ביים קארלינער רב, וואו מען פלעגט שמועסן און דיספוטירן וועגן ארץ־ישראל, און אויך שטארקן די געפילן מיט „חובבי־ציון"־ליטעראטור, צווישן אנדערע אויך מיט די בריוו פון שאול פנחס ראבינאוויטש (שפ"ר). אין דער ערשטער העלפט פון די אכציקער יארן האבן די פינסקער „חובבי־ציון" ארויסגעשיקט קיין ארץ־ישראל דעם ערשטן קאלאניסט, אהרן אייזנבערג און איינ־געקויפט פאר אים אן אחוזה פאר 500 רובל. קורץ דערנאך, זומער 1886, האט די פינסקער „חובבי־ציון" באזוכט דער רעדאקטאר פון „הצבי", אליעזר בן יהודה פון ירושלים. צוזאמען מיט אים איז געקומען קיין פינסק א פינסקער קאלאניסט יעקב טשארטאק, איינער פון דער חברה ביל"ו, זייער ציל איז געווען אויפצומונטערן זייערע פינסקער חברים.

סיי די השכלה און סיי „חיבת־ציון" זיינען געווען באוועגונגען מיט אן ענגן השפעה־קרייז. די ערשטע מאסן־באוועגונג נאך דעם חסידיזם אין פינסק איז אויפגעקומען מיט 10 יאר שפעטער אין שייכות מיטן אויפשטייג פון א נייעם געזעלשאפטלעכן קלאס — פון דעם פראלע־טאריאט. פון אים איז אויסגעוואקסן יענע באוועגונג, וואס האט איינגענומען די יידישע גאס און אוועקגעשטעלט אין שאטן אלע אנדערע געזעלשאפטלעכע באוועגונגען. דאס איז געווען די ארבעטער־באוועגונג, וואס אירע ערשטע שפראצונגען אויפן פינסקער באדן האבן זיך באוויזן אין די לעצטע יארן פון דעם פארגאנגענעם יארהונדערט.

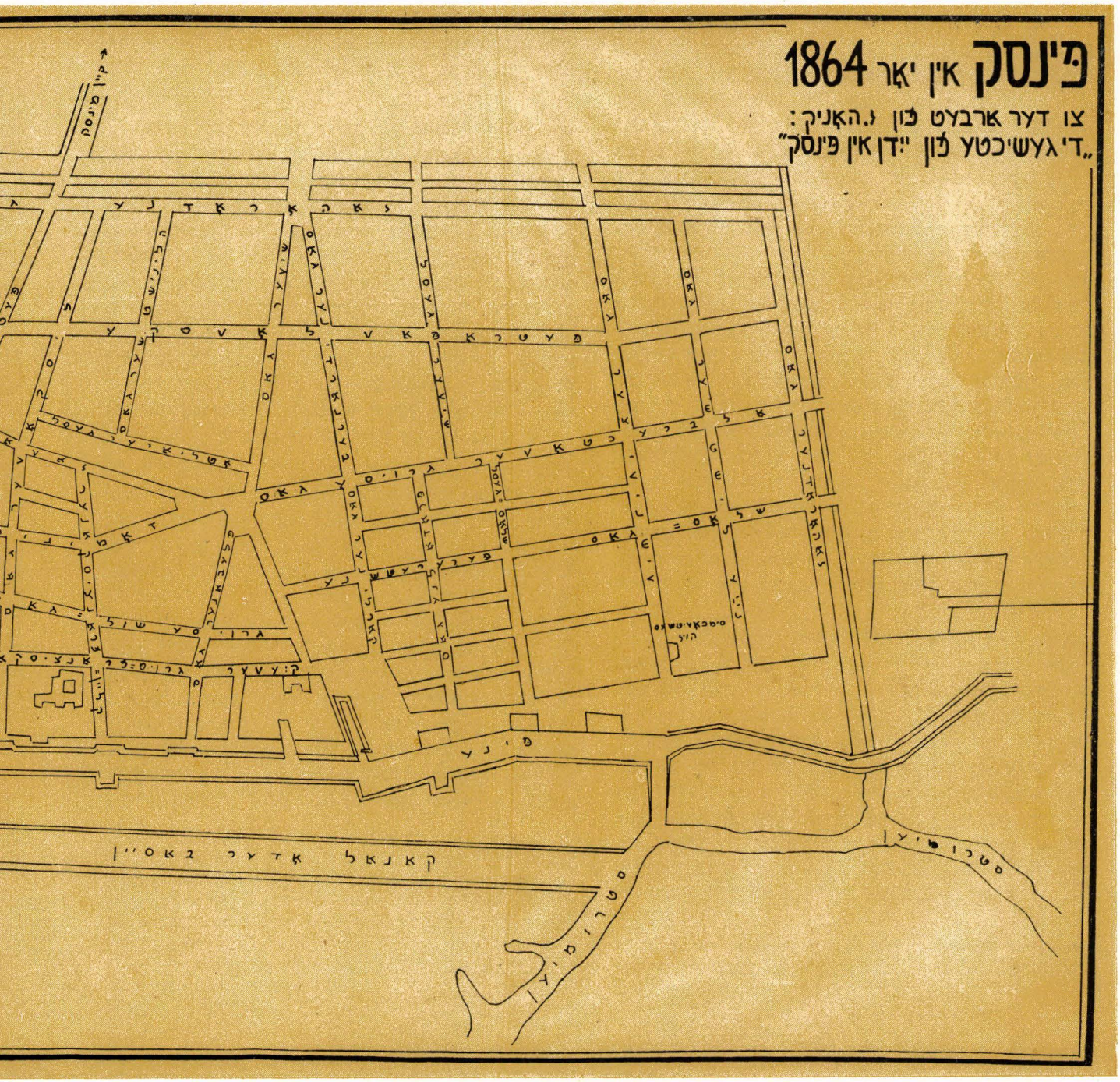
*) אייגער פון די גרעסטע שונאים פון די חסידים איז אין דער ערשטער העלפט פון 19טן יארהונדערט געווען, ווי מיר האבן שוין אנב דערמאנט, שאול קארלינער. אפילו אין דער צוואה האט ער ניט פארגעסן וועגן די חסידים און אנגעזאגט זיינע יורשים זיי זאלן מיט זיי נישט האבן קיין מגע ומשא.

**) זע „פינסקער וואכנט", ז. 15. דער כרוז טראגט דעם טיטל: „איין עונשין אלא מזהירין".

*) עס איז כאראקטעריסטיש, אז קארלין, דער אמאליקער צענטער פון דער חסידישער באוועגונג, האט אין די אכציקער יארן געהאט א רב א משכיל.

פּינסק אין יאָר 1864

צו דער אַרבעט פֿון י. האָניק:
„די גאַשיכטע פֿון ייִדן אין פּינסק"

די גשיכטע פון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק

1) פּינסק אַ יידישע פּאָרט און אַרבעטער־שטאָט

ער קאַפּיטאַליזם האָט, ווי באַקאַנט, זיך אַנגעהויבן ווי געהעריק צו אַנטוויקלען אין דער אימפּעריע פון די הייליקע צאַרן ערשט נאָך דער קרימער מפּלה, זינט די 60ער יאָרן פון פאָריקן יאָרהונדערט. אַ האַסטיקן טעמפּ אָבער האָט די דאָזיקע אַנטוויקלונג ערשט אָנגעהויבן פון דער צווייטער העלפט 80ער יאָרן אונטער דער אָנפירונג פון די פינאַנץ־מיניסטאָרן פון אַלעקסאַנדער דעם דריטן און ניקאָלאַי דעם צווייטן — ווישניעגראַדסקי און וויטטע. בשעת אָבער דער קאַפּיטאַליזם איז ממש מיט ריזנטריט געגאַנגען זיין היסטאָרישן וועג אין דרום־רוסלאַנד, אין דעם דאָניע־צער באַסיין, אין די ראַיאָנען פון פּעטערבורג און מאָסקווע און אין דעם קיניגרייך פון פוילן, — איז דער צפון־מערבדיקער קאַנט („סיעווערא־זאַפּאָדני קראַי“ — די גו־בערניעס גראָדנער, ווילנער, מאָהיליעווער, מינסקער, קאָוו־נער און ווימעבסקער) נאָך לאַנג פאַרבליבן עקאָנאָמיש אָפּ־געשטאַנען. ווי עס גיט אָן „רוסלאַנד אין סוף פון 19טן יאָרהונדערט“ (אויסגאָבע פון פינאַנץ־מיניסטעריום) האָט די גאַנצע פאַבריק־פּראָדוקציע פון דעם געגנט אויסגעטראָגן אין גראָדנער גוב. — 21.76 מיליאָן רובל, אין ווילנער 11.32 מיליאָן, אין מאָהיליעווער 8.68 מיליאָן, אין מינסקער 8.67 מיליאָן, אין קאָווענער 6.84 מיליאָן און אין ווימעב־סקער 6.85 מיליאָן. ווען מען נעמט אין אַכט, אַז אין דעם טייל פון תחום המושב („טשערטאַ אָסיעדלאָסטי“) איז געווען אַ באַפעלקערונג פון 10,059,899 מענטשן (בתוכם 1,422,369 יידן), קען מען זען ווי קליין עס איז געווען די אָרטיקע פּראָדוקציע (64.12 מיליאָן) לגבי דער צאָל איינוואוינער. אַ געוויסן אויסנאַם האָט געבילדעט די גראָד־נער גובערניע, אַ דאַנק דעם ביאַליסטאָקער אינדוסטריעלן ראַיאָן, וועלכער איז אויפגעקומען אַ סך פריער, אין מיטן פון 18טן יאָרהונדערט, צוליב דער דעמאָלטיקער שטרעבונג פון דער פּוילישער מלוכה זיך צו אינדוסטריאַליזירן, און איז פאַרווירקלעכט געוואָרן דער עיקר מיט דער הילף פון אַ שטאָטישער דייטשער אינדוסטריעלער קאַלאָניזאַציע. אוי־מעטום אין דעם געגנט זיינען די נייע פאַרמען פון דער קאַפּיטאַליסטישער ווירטשאַפט נאָך כמעט ניט געווען צו באַמערקן.

עס זיינען געווען מילן (דאָס רוב וואַסערמילן), בריי־זער, וואו ניט וואו פלעגט זיך אין די דעמאָלט נאָך גע־דיכטע וועלדער, אַ דאַנק דער ביליקער באַהייצונג, גע־פינען אַ הוטע, אַ גלאָז־פאַבריק. אין אייניקע שטעט זיינען אויפגעקומען טאַבאַק־פאַבריקן, וועלכע פלעגן אויסאַרבעטן מאַכאָרקע, „זשילקע“ (פאַר פויערישע פייקעס) און שמעק־טאַבאַק. דאָס אַלץ איז געווען פאַרבונדן מיטן באָדן און טיילוויייז מיטן פאַרברויך פון דעם אָרטיקן אָרעמען פויער. אָזאַ כאַראַקטער האָט געטראָגן דער דעמאָלטיקער יידישער קאַפּיטאַל. ער איז דעמאָלט נאָך אין אַ גרויסער מאָס גע־וועז פאַרבונדן מיטן פּריץ, מיטן פּוילישן הויף („דוואָר“). ניט געקוקט אויף אַלע גזירות פון דער רעאַקציאָנערער תקופה פון אַלעקסאַנדער דעם דריטן, די באַרימטע „צייט־ווייליקע געזעצן“ פון דעם מיניסטער איגנאַטיעוו, וועלכע זיינען דערגאַנצט געוואָרן בימי פלעווע, — האָט דער גרע־סערער יידישער אָרענדאָר עקשנותדיק, מיט אַלע מיטלען (בתוכם אויך מיט שוחד דעם איספּראַוניק, פּריסטאָו און אוריאַדניק) זיך נאָך געקלאַמערט אָן זיינע פאָזיציעס. די צווייטע קאַטעגאָריע יידישע גבירים, ענג פאַרבונדן מיט דער ערשטער, זיינען געווען וואַלד־סוחרים. יעדע גרע־סערע יידישע שטאָט האָט פאַרמאָגט איינעם אָדער אַ פאָר אַזוינע סוחרים, דעם גבירישן אויבנאָן. דער „אָנקלייב פון קאַפּיטאַלן“ איז אָבער געווען זייער אַ שוואַכער. אין זיין באַרימטער עפאָפּעע פון די פּ אָ ר ס י י ט ס מאָלט גאָלסוואָרטי די ענגלישע גבירים, דעם רייכן ענגלישן מיטל־שטאַנד. זיינע העלדן זיינען ביי אים „וועלט“ פון 120 ביז 150 טויזנט פונט שטערלינג. וויפיל אָבער איז „וועלט“ געווען אַ ליטווישער גביר? דער אידעאַל איז געווען 100,000 רובל, אָן אידעאַל, וואָס זיין פאַרקערפּערונג איז בדיעבד געווען זייער שווער און זעלטן צו געפינען.

ביי דער אַרעמקייט פון פויער, ביי דעם פעלן פון מי־נימאַלע און אַנדערע נאַטור־רייכקייטן, האָט די גאַנצע

ענערגיע פון דעם יידישן גביר אין פּראָצעס פון „פּריאיקן קאַפּיטאַליסטישן אָנקלייב" ניט געקענט אַרויסגיין פון די שמאָלע, אָביעקטיוו געגעבענע גרענעצן.

:: :: ::

אַן אויסנאַם אין אַ סך אופנים איז געווען די שטאָט פּינסק. זי האָט עס צו פּאַרדאַנקען איר געאָגראַפישער לאַגע. דער טייך פּינע פּאַלט ניט וויט פון פּינסק אַריין אין פּריפּיעט, דעם גרויסן צפונדיקן ביישטראָם פון דניע־פּער, און פּינסק איז אויף אַזאַ אופן דער וויטסטער צפון־דיקסטער פונקט פון דער גרויסער דניעפּרישער וואַסער־אַרטעריע. ניט אומזיסט פּאַרמאָגט פּינסק אַ טויזנט־יעריקע מיט דער צייט האָט מען אין דער געגנט פון פּינסק אויסגעגראָבן צוויי קאַנאַלן — דער דניעפּראָבורגער, וואָס האָט דירעקט מיטן וואַסער פּאַרבונדן פּינסק מיט דאַנציג, און דעם אָגינסקי־קאַנאַל, וואָס האָט מיטן ניעמען געפּירט צום צווייטן גרויסן פּאָרט פון באַלטישן ים, צו מעמעל.

בשעת דער פּייף פון לאָקאָמאָטיוון האָט נאָך ניט פּאַר־הילכט די וועלט, איז פּינסק געווען דער וויכטיקסטער צענטער פון גרויסן האַנדל צווישן צפון רוסלאַנד פון איין זייט און אוקראַינע און נייַ־רוסלאַנד פון דער צווייטער זייט. אַראָפּ וואַסער פלעגט דער עיקר גיין געהילץ און צוריק פלעגן די „בערלינעס" (אַזוי פלעגן הייסן אין פּינסק די

דער פּינסקער בראָג

געשיכטע. אָט דאָ איז מקדמת דנא, פון אור־אַלטע צייטן אָן געלעגן דעם באַרימטער וועג פון וויטן סקאַנדינאַווישן צפון צום לעגענדאַרישן באָספאָר, דער וועג „איז וואַריאַ־גי וו׳גרעקי", ווי דאָס הייסט אין דער אַלטער סלאַווישער געשיכטע. דורך דער וויסל און דעם בוג אַדער דורכן ניעמען און דער שאַרע פלעגט מען אַרויף וואַסער זיך לאָזן צום דרום, „וואַלאָקאָם" אויף דער יבשה שלעפּן אַ וויאַרסט 50 די שיפלעך און ביי פּינסק דורך דער יאַסעלדע אַדער פּינע זיך אַראָפלאָזן אין די רחבותדיקע וואַסערן פון פּריפּיעט, צום דניעפּער, צום וואַרעמען שוואַרצן ים.

גרויסע באַרשעס) קומען שווער אַנגעלאַדן מיט תבואה, אייזן, צוקער, פעטס, און אַנדערע פּראָדוקטן פון געבענטשטן דרום. שפּעטער זיינען צוגעקומען דאַמפּערס. די באַרימטע „געזעלשאַפט פאַר נאַוויגאַציע איבערן דניעפּער און זיינע ביישטראָמען" פלעגט מיט אירע פּראַכט־דאַמפּערס אָנקומען ביז צו פּינסק. בראש פון דער דאָזיקער געזעלשאַפט איז געשטאַנען אין קיעוו דוד מאַרגאָלין, אַ ייד וואָס האָט געשטאַמט פון פּינסק (דער פּאָטער פון דעם באַקאַנטן אַד־וואָקאַט און כלל־טוער אַרנאָלד דאַווידאָוויטש מאַרגאָלין). יידן אין פּינסק פלעגן מיט גאווה דערציילן, אַז בשעת אַלעק־

סאָנדער דער דריטער האָט געמאַכט אַ שפּאַציר איבערן דניעפּער, האָט אים באַדינט, אָנגעטאָן אין בגדי שרד אונ־ דזער מאַרגאָלין. חוץ דער דאָזיקער גרויסער געזעלשאַפט האָט פינסק פאַרמאָגט דאָמפערס פון קלענערע קאָמפּא־ ניעס און פון איינצלנע פערזאָנען, וועלכע האָבן געהערט אויסשליסלעך צו יידן (ערשט שפּעטער זיינען צוגעקומען אַ פּאָר קריסטן, באַלעבאָטים פון דאָמפערס, וועלכע זיינען אָבער געווען בטל בשישים). די דאָמפערס האָבן געפירט פּאַסאָזשירן אין די פאַרשיידנסטע ריכטונגען, סחורות, האָבן בוקסירט שיפן און פּליטן, וואָס זיינען געגאָנגען פון „ניז" קעגן דעם שטראָם. עס איז שוין ניט געווען דאָס אָמא־ ליקע פינסק, די שטאָלצע פירשטין איבער די וואַסער־ וועגן. די אייזנבאָנען מיט זייער קפיצת־הדרך האָבן אַלץ מער קאָנקורירט מיטן אַלטן וועג צום שוואַרצן ים. דאָך פלעגט שוין דאָן מאָנופאַקטור פון לאָדזש גיין קיין קיעוו, קרעמענטשוג, טשערקאַס, קאָטערינאָסלאַוו אאָז"ו ביז פינסק מיט דער באָן און דאָ וועלן איבערגעלאָדן, כדי ווייטער מיטן וואַסער צו גיין קיין דרום. דער ברעג איז דאָן גע־ וועז דער צענטער פון ווירטשאַפטלעכן לעבן. צענדליקער דאָמפערס, הונדערטער בערלינעס פלעגן טאָג־טעגלעך אָנ־ לאָדן זייערע סחורות. אומענדלעכע פאָסן פון פּליטן פלעגן דאָ מוזן וועלן איבערגעבונדן פּאָרן אָנקום אָדער ביים אָרויסגיין פון די קאָנאָלן. דאָס איז אַלץ געמאַכט געוואָרן אויסשליסלעך, אָן שום שעטנז, דורך יידישע הענט, די פעסטע הענט פון די יידישע טרעגער און וואַשאָוניקעס, וועלכע האָבן פאַרמאָגט אַן אַלטע און פעסטע פּראָפעסיא־ נעלע אָרגאַניזאַציע.

מען האָט ביי אונדז אָזוי פיל מאָל באַשריבן, ממש באַזונדערן דעם יידישן פּאָרט־אָרבעטער פון סאָלאָניק. זיי־ נען מיר ניט אויסן צו פאָרגלייכן אונדזערע היימישע פּא־ ליעסער וואָסערן מיטן בלויען דרומדיקן ים הגדול. אָבער פון דעם שטאָנדפונקט פון אָנוואָקסן פון יידישע סאָציאַלע כחות פאָרדינט דער יידישער פּאָרטמענטש פון פינסק ג־ ווויס ניט קיין קלענערע אויפמערקזאָמקייט ווי זיין חבר פון סאָלאָניק.

דער פּאָרט האָט צונויפגעבונדן פינסק מיט דער גרוי־ סער וועלט, מיט די שטעט פון „ניז", ווי אויך מיט מעמעל און דאָנציג, וואו אַ פינסקער יד פלעגט זיך פילן ווי אין דער היים. דר. י. גאָטליב, אַ פינסקער, שטאָלץ אויף זיין היימשטאָט, האָט זי אָמאָל אָנגערופן די „יידישע האָנזע". אויב עס שטעקט אין דעם אפשר אָביסל גוזמא (פאָר־ שטענדלעכע), איז דאָך דער עצם געדאָנק אַ ריכטיקער. דער פינסקער יד, אין פאָרגלייך מיט יידן פון אָנדערע שטעט פון תחום המושב, איז געווען בבחינת אַ וועלט־ מענטש, דאָס איז געווען געפּאָרט ביים פינסקער יד מיט אַן עלעמענטאָרן יידישן באַוואוסטזיין, וואָס — איצט שוין באמת אָן שום גוזמא — מען האָט ניט געקענט באָגעגענען אין אַזאַ מאָס ביי יידן ערגעץ וואו אַנדערש.

דער פּאָרט און דער גרויסער וואָלד־האָנדל האָבן דער־ בראָכט צום אָנקלייבן נאָך פאָרן אויפקום פון קאָפּיטאָליזם גרעסערע קאָפּיטאָלן אין די הענט פון יידישע גבירים. פינסק האָט געקענט יידישע מיליאָנערן, אַ סך פריער ווי ווילנע. די רייכקייט פון דער שטאָט איז דער עיקר געווען קאָנצענטרירט אין די הענט פון דער אָרטיקער אריסטאָ־ קראָטישער (באמת אָלטער) משפּחה לוריא צוזאַמען מיט די מחותנים די פאָמיליעס, לעווין, עליאָסבערג און גאָלפּערין. די באָנקירן יידל לוריא, סאָמואיל דאָוויד־אָוויטש לוריא, די עליאָסבערגס, גאָלפּערין (שפּעטערדיקער באָלעבאָס פון דער שוועבעלעך־פאָבריק) זיינען אָלע געווען רייכע מענטשן מיט אַן אייראָפּייאישן שניט, אָבער לויטן שטייגער פון דער ענגלישער אַריסטאָקראַטיע, שטאַרק צונויפגעבונדן מיט דעם באָדן. וואָס פאָר אַ שליטה האָט, באמת, די אָסימי־ לאַציע געקענט האָבן אין פינסק?

איידער דער קאָפּיטאָליזם האָט זיך גענומען אָנטוויקלען אין פינסק, האָבן יידן דאָרט פאָרמאָגט סאָלידע קאָפּיטאָלן און אַ ברייטערן, מער היינטוועלטיקן קוק אויף ווירטשאָפט־ לעכע אויפגאָבעס. ווער עס איז באָקאָנט מיט דער גע־ שיכטע, למשל, פון דעם אויפקום פון דער יידישער אינ־ דוסטריע אין דערמאָנטן ביאָליסטאָקער ראַיאָן, מוז קאָנ־ סטאַטירן מיט פאַרוואונדערונג, ווי קאָפּיטאַל־שוואַך, ממש קבצנותדיק עס איז געווען די התחלה און שפּעטער, די לאָנגיאָריקע עקסיסטענץ פון די יידישע פּיאָנערן פון דער דאָרטיקער קאָפּיטאָליסטישער אָנטוויקלונג. מען האָט דעם איינדרוק, אַז רייכע ביאָליסטאָקער יידן האָבן ניט אָנגע־ טרויט זייערע קאָפּיטאָלן דער נייער פאָבריק, צו וועלכער עס האָבן געקלעטערט אָרעמע יידישע מייסטערס (לאָקעט־ ניקעס), אָרויסגעשוואומען פון דער יידישער אָרבעטער־מא־ סע. און דעריבער האָבן אין משך פון צענדליקער יאָרן אין ביאָליסטאָק די יידישע פאָבריקן, די גאָנצע יידישע אינדוסטריע אויסגעזען אַזוי אָפּגעשטאָנען און נעבעכדיק לגבי די דייטשע פאָבריקן פון אַ מאָס, ע. בעקער, רודאָלף קאָמיכאָ, האָסבאָך א"א.

גאָר אָנדערש איז געווען דער גענעזיס פון דער פאָבריק אין דער יידישער שטאָט פינסק.

●

2) פינסק און דער יידישער פּראָלעטאָריאָט

אַ סך געדענקען נאָך זיכער דעם גרויסן שטרייט מיט אַ יאָר 35 צוריק וועגן יידישער „פּראָלעטאָריזאַציע". עס איז אין יידישן לעבן געווייס ניט געווען קיין טיפערע און מער ליידנשאָפטלעכע טעאָרעטישע פּלוגתא אין יענער צייט ווי די פּראָבלעם פון דעם אויפקום און פון די פערספּעק־ טיוון פון דעם יידישן פּראָלעטאָריאָט. עס זיינען אין דעם ניט מחולק געווען געלערנטע עקאָנאָמיסטן, — אין דעם וויכוח זיינען געווען אָרייַנגעצויגן די ברייטסטע יידישע מאַסן. און פאָר צענדליקער טויזנטער דענקדיקע און צו

אמת (מיטן שם המפורש פון מאַרקסיזם) שטרעבנדיקע יידישע אַרבעטס־מענטשן און אינטעליגענטן איז עס געווען אַ טיף עמאָציאָנעלע גייסטיקע איבערלעבונג. משמעות, אונ־טער דער „טעאָריע" האָט געמוזט שטעקן אַ וויכטיקע לעבנס־פראָבלעם.

עס איז כדאי דעריבער זיך אַריינצוטראַכטן אין דער פאַרגאַנגענהייט פון פינסק, פון דער עכטער אייניציקער יידישער אַרבעטער־שטאָט פון רוסלאַנד.

אין סוף פון 19טן יאָרהונדערט האָט פינסק פאַרמאָגט 54 גרעסערע און קלענערע פאַבריקן מיט דער אַלגעמיינער צאָל פון 4,000 פאַבריק־אַרבעטער. אין דער דאָזיקער צאָל זיינען אַריינגערעכנט די 1,500 אַרבעטער פון די פאָליע־סער „קאָזיאָנע" אייזנבאַן־וואַרשטאַטן מיט רוסישע אַרבע־טער, וועלכע האָבן זיך געפונען ביים ראַנד פון שטאָט און געבילדעט אַ באַזונדער, אָפגעשלאָסן וועלטל (מען זאָל ניט רעכענען אָט די צוגעקומענע עלעמענטן צוזאַמען מיט זיי־ערע משפחות, האָט די יידישע באַפעלקערונג אין פינסק אויסגעמאַכט 90 פראָצענט פון דער אַלגעמיינער באַפעל־קערונג).

פון די פאַרבליבענע דריטהאַלבן טויזנט פאַבריק־אַר־בעטער זיינען מער ווי 2,000 געווען יידישע. עס זיינען דאָן אין פינסק געווען אַ ליכט־פאַבריק, דריי טאַבאַק־פאַב־ריקן, צוויי קאָרקן־פאַבריקן (אין אייגער פון אָט די פאַב־ריקן איז אין יאָר 1902, זייענדיק אין פינסק ווי אַ שליח פון „בונד", געווען באַשעפטיקט ווי אַ געווינגלעכער אַר־בעטער ווירגילי־כהן), אייל־פאַבריקן, אַן אייזנגיסעריי, אַ מאַשינען־בוי־פאַבריק אאַז"וו. נאָר אין דריי פון די דאָ־זיקע פאַבריקן האָבן געארבעט קריסטן, אין די איבעריקע — דורכויס יידן. אין אייגער פון זיי, וועלכע האָט גע־הערט צו קריסטן, האָט מען ערשט שפעטער אָנגעהויבן צוצוגעמען ניט־יידישע אַרבעטער, — פריער זיינען אויך דאָרט געווען יידישע אַרבעטער. די וויכטיקסטע אינדו־סטריע־אונטערנעמונגען פון פינסק זיינען געווען די פאַב־ריק פון דיכט און הילצערנע שוסטער־טשוועקעס פון די ברידער אַלעקסאַנדער און ליפא לוריא (זין פון אהרן און אייניקלעך פון משה לוריא) מיט 700 אַרבעטער, געגריב־דעט אין יאָר 1880, און די גרעסטע שוועבל־פאַבריק פון געגנט פון א. האַלפערין, מיט 500 אַרבעטער, געגרינדעט מיט 10 יאָר שפעטער.

אויך אין אָט די פאַבריקן, וואָס זיינען אויסגעבויט געווארן מיט אַ ברייטער האַנט, ביי דער אָנוועגדונג פון קאַפיטאַל און די מאָדערנע טעכנישע דערגרייכונגען, האָבן אָנהייבנדיק פון דירעקטאָר ביז צום הייצער, גע־אַרבעט דורכויס יידן. חוץ אָט די פינסקער פאַבריקן האָט אין רוסלאַנד עקזיסטירט נאָך אין אַזאַ סטיל פאַבריק, וואו עס האָבן ביי מעכאַנישע באַוועגונג געאַרבעט יידישע אַרבעטער. עס איז געווען די פאַבריק „טעכנא־לאָג" אין מינסק, וועלכע האָט געהערט צו די אינזשעניערן זאַלקינד און ווילבושעוויטש.

די אַרבעטן אין די פינסקער פאַבריקן פלעגן זיך אָפּ־שטעלן פרייטאָג, אַ שעה פאַר ליכט־בענטשן, און די פאַב־ריק־קוימענעס פלעגן אויך ניט רויכערן צוויי טעג פון ראש השנה, ערב יום כפור און יום כפור, צוויי ערשטע טעג און די לעצטע צוויי טעג פון סוכות, פורים, ערב פסח און פיר טעג פון פסח, צוויי טעג שבועות און... תשעה באב.

אין אַנדערע שטעט, וואו מען פלעגט שוין דאָן מאַכן פאַרוואורפן די יידישע אַרבעטער, פלעגן זיי זיך פאַרענטפערן, אַז דער מלוכה־געזעץ זעט פאָר די אָפרו־טעג אויף די פאַבריקן, וואָס זיי זיינען ניט בכח צו בייטן צוליב יידישע אַרבעטער. אפשר איז טאַקע שוין אויך דעמאָלט געווען אַזאַ מין געזעץ. ער איז אָבער געווען קיגען דער פינסקער ווירקלעכקייט און קיינעם האָט גאָר אין קאָפּ ניט געקענט איינפאַלן מיט אים זיך דאָ צו רעכענען. מען דערציילט אין פינסק, אַז אין איין צייט זיינען דאָרט געווען אַ קסיאַנדז און אַ פאָליציימייסטער, וואָס האָבן געשטאַמט פון יידן. דער לעצטער האָט אין מאָל, שימחת־תורה, זעענדיק ווי יידן גייען יום־טוב ביטן ר' דודל קאַרלינער, ניט אויס־געהאַלטן און זיך אויך צו אים געלאָזן. אויף דעם פאַ־ליציימייסטערס „לחיים" האָט ר' דודל, ווי געווינלעך, גע־ענטפערט „לשנה הבאָה בירושלים"... דער פאָליצמייסטער, וואָס איז שוין געווען אַ ביסל מלא, האָט ניט אויסגעהאַלטן, אַ קלאַפּ געטאָן איבערן טיש און אויסגעשריען: „איך פאַר־שטיין אייך ניט, רבי, וואָס פאַרלאָנגט איר נאָך אין דער אמתן!... דער גלח שטאָמט פון יידן, דער פאָליצמייסטער אויך, איר, רבי, זייט דאָך אַוודאי אַ יידּ, די גאַנצע שטאָט איז אַ יידישע און איר דרייט נאָך אַ קאָפּ מיט ירושלים..."

:: :: ::

בשעת דער לאָדזשער אָדער אַ ביאַליסטאָקער יידישער פאַבריקאַנט האָט געהאָט צו טאָן מיט דעם פוילישן און דעם דייטשן אַרבעטער (די אַרטיקע וויס־רוסישע באַפעל־קערונג איז אויך אין ביאַליסטאָק דאָן נאָך ניט געווען אַרייגגעצויגן אין דער אינדוסטריע), איז דער פינסקער יידי־שער פאַבריקאַנט געווען אָנגעוויזן נאָר אויף די העגט פון די יידישע אַרבעטער און זיי זיינען געווען אין פינסק און אַרום פינסק בשפע. עס איז דאָ בולט געקומען צום אויס־דרוק דער פאַקט, אַז די פראָדוקטיווירקייט פראָצענט איז יידישן לעבן זיי־נען אפהענגיק פון דער צאָל, פון דער קאַמפאַקטקייט, פון דער גע־דיכטקייט פון די יידישע מאַסן. אָט די סאָציאַלע פאַרבינדונג האָט דער ערשטער באַמערקט דער עקאָנאָמיסט ס. א. מאַרגאָלין, וועלכער האָט אין אָנהייב פון איצטיקן יאָרהונדערט אַ בליץ געטאָן אין אונדזער עקאָנאָמישער ליטעראַטור און איז, צום באַדויערן, שפעטער אָנטשוויגן געווארן. אין דעם ערב פון דער רוסישער רע־וואָלוציע, בשעת יידישע סאָציאַליסטן, דערגרייכער, ליבע־ראַלן מכל המינים, און גלאַט יידן האָבן געטראַכט נאָר

וועגן עפענען די „טשערטאָ", איז מאָרגאָלין געווען אַ יוצא מן הכלל. זיין געדאַנק האָט געאַרבעט אין אַ קאָנגענועצ־טער ריכטונג. געווען קאָנצענטרירט אויף דער פראָבלעם פון געדיכטער מאָכן און אינדוסטריעל איבערבויען דעם „תחום המושב".

פינסק און איר אומגעגנט (אין פינסקער „אויזוד" זיי־נען אויף דער אלגעמיינער צאָל איינוואוינער פון 230 טויזנט געווען 45,119 יידן — קרוב 20 פראָצענט) האָבן געהערט צו די צום מייסטן געדיכט דורך יידן באָפעל־קערטע געגנטן אין רוסלאַנד. חוץ דער עמיגראַציע קיין אַמעריקע, וועלכע האָט זיך ניט לאַנג פאַר דעם אָנגע־הויבן און האָט סאָציאַל אויפגערודערט די אַרומיקע שטעט־לער, האָט אָט די געגנט צוגעשטעלט איבערגענוג מענטשן־מאַטעריאַל, וועלכער האָט לויטן דעמאָלטיקן אָנגענומענעם אויסדרוק, געדארפט זיך „איבערקאָכן אין פאָבריק־קעסל".

דער פראָצענט פון פראָלעטאַריזאַציע איז דאָ, אמת, געווען אַ גאַנץ אייגנאַרטיקער. פון 50 ביז 80 פראָצענט אַרבעטער אין די פאָבריקן זיינען געווען מיידלעך, קיין חתונה געהאָט פרוי האָט מען אין אַ פינסקער פאָבריק ניט געקענט געפינען. דער „ווייבערישער פראָלעטאַריאָט" האָט געהאַט איין ציל — פון לערך 16 יאָר ביז צו אַ יאָר 25 ביטערער פראָצע אויפצוקלייבן נדן... עס איז געווען אַן אַלגעמיינע לעבנסשטייגערישע דערשיינונג אויך פאַר אַנדערע יידישע שטעט. אָבער צוזאַמען מיט דעם האָט אין די פינסקער פאָבריקן אָנגעהויבן זיך אויסבילדן אַ שטענדיקער אַרבעטער־עלעמענט, בפרט צווישן דעם אָנ־פירנדיקן און מער קוואַליפיצירטן טעכנישן פערסאָנאַל.

אין דעם פרט איז פינסק געווען ממש אַן אינדזל אין דעם דעמאָלטיקן יידישן לעבן. וואָס פאַר אַ טענות האָבן בדרך כלל, אין אָנדערע שטעט יידישע פאָבריקאַנטן ניט געהאַט צום יידישן אַרבעטער! שוין ניט ריידנדיק וועגן דער אָביעקטיווער שווערקייט פון שבת־רו, האָבן יידישע „פאָבריקאַנטן" אין ביאַליסטאָק ניט אויפגעהערט צו טענהן, אַז יידן ווילן ניט אַרבעטן, אַז מען קען ניט געפינען קיין יידישע טעכניקער, וועד רעדט שוין פון אַ יידישן „קא־טשעגאַר" (אַ הייצער), אַז יידישע אַרבעטער קוקן דעם באָלעבאָס אין די הענט אַריין, ציילן דעם פאַרדינסט פון זייערע ברויטגעבער... עכט יידישלעכע פאַרמען פון קלאַסנ־קאַמף!

זיינען פינסקער יידישע פראָלעטאַריער געווען גע־קנאַטן פון אַנדער טייג?

יאָ, פינסק איז געווען אַ יוצא מן הכלל. י. כאַראַש האָט געשריבן אין 1901 אין דעם רוסיש־יידישן זשורנאַל „וואָסכאָד" דאָס פאָלגנדיקע וועגן פינסק:

„די פאָבריקאַנטן, זייערע דירעקטאָרן און טעכניקער — זיי אַלע רופן זיך אָפּ מיטן גרעסטן לויב וועגן פינסקער יידישן אַרבעטער, זיי ריידן מיט שטאָלץ וועגן זייער פיי־איקייטן, אַרבעטסזאַמקייט, ערלעכקייט, ניכטערקייט, און זייערע מיינונגען וועגן די מענטשן, מיט וועמעס אַרבעט זיי פירן זייערע אויסגעצייכנטע אינדוסטריעלע אונטערנע־מונגען — זיינען דורכגעדרונגען מיט האַרציקייט, וועלכע איך האָב ניט באַגעגנט ניט אין ביאַליסטאָק, ניט אין די אינדוסטריעלע ראַיאָנען פון פוילן".

●

3) דאָס לעבן פון די יידישע אַרבעטער

נאָר ווי האָבן די פינסקער יידישע אַרבעטער געלעבט? ווי האָבן זיי זייערע יידישע באַלעבאָטים באַהאַנדלט?

די פינסקער אַרבעטער האָבן בכלל געלעבט זייער אַרעם. אַרעם די שטוב, די מעבל, די קליידונג; אַרעם דאָס עסן. דער פאַרשפרייטסטער אַרטיקל איז געווען קאַר־טאָפל. קאַרטאָפל אין העמדלעך, קאַרטאָפל אָן העמדלעך, קאַרטאָפל מיט זויערע קרויט, קאַרטאָפל מיט הערינג־ראָסל, קאַרטאָפל טרוקענע, קאַרטאָפל באַשמאַלצענע; אפילו שבת פלעגט מען מאָכן אַ קאַרטאָפל־קוגל. פלייש איז אין אַן אַרבעטער־שטוב געווען אַ גאָסט און ווען ס'פלעגט שוין זיין, איז דאָס געווען לונג, לעבער, האַרץ און קישקע. אויב עס פלעגט זיין אין אַן אַרבעטער־שטוב פלייש אַ פאָר מאָל אין וואָך, איז דאָס געווען קענדיוך („פליאַקעס").

פינסק האָט פאַרמאָגט, ווי געזאָגט, אַ גאַנץ גרויסע אינדוסטריע, וועלכע האָט זיך געפונען כמעט אויסשליסלעך אין יידישע הענט. אין פינסק איז געווען אַ שוועבעלעך פאָבריק, פאָניר־און פלעקעלעך־פאָבריק, אַ קאָרקעס־פאָב־ריק, ליכט־און טאָבאַק־פאָבריק, אַ פאָבריק פון קרייטלעך, אַ לעדער־פאָבריק און אַנדערע. די גרעסטע פאָבריקן האָבן זיך געפונען אין די הענט פון דער באָרימטער און פאַרצווייגטער פאָמיליע לוריע.

יידישע אַרבעטער אין פינסק האָבן זיך געהאַלטן אַ 4,000, פון וועלכע אַ 2,000 זיינען געווען פאָבריק־אַר־בעטער און די איבעריקע זיינען געווען פון די פאַרשיי־דענע פאַכן. זייער אַן אָנגעזעענעם אָרט האָבן פאַרנומען די בוי־פאַכן ווי מולערס, מאָלערס, טשעסלאַרעס (ביי אונדז האָט מען זיי גערופן בויער), וועלכע האָבן זיך געפונען אויסשליסלעך אין יידישע הענט. די אַרבעט־באַדינגונגען זיינען געווען שווערע, די לויענען — נישטיקע. דער אַרבעטס־טאָג אַ גרויסער — אין די בוי־פאַכן איז ער דערגאַנגען ביז 18 שעה. צו די „גליקלעכע" אַריסטאָקראַטישע און גוטע פאַרדינער האָבן זיך געהערט די ציגאַרן־מאַכער און די פוטער־קירזשנער. ביידע פאַכן זיינען געווען אָפּגעשלאָסענע צענטן. לערנען זיך דעם פאַך האָט באַ־דאַרפט קאָסטן געלט און פאָר יענער צייט גאַנץ היפשע סומעס; איז במילא דאָ פאַרגעקומען אַ געוויסער אָפּ־קלייב, זיינען צו די פאַכן אָנגעקומען די מער פאַרמעג־לעכע, באַלעבאָטישע קינדער. די גרעסטע עקספלואָאַציע,

די קלענסטע פאַרדינסטן זיינען געווען אויף די קאַרקעס־און שווערע־פאַבריקן. דאָ האָבן געאַרבעט מערסטנטייל מיידלעך, כמעט קינדער, און פלעגן פאַרדינען צו 10 קאָפּיקעס אַ טאָג. אויף דער שווערע־פאַבריק איז געווען אייגנעפּירט היים־אַרבעט. מען פלעגט אַרויסגעבן אויף אַהיים מאַכן די קעסטלעך צו די שווערע־פאַבריק. דער אָפּצאָל אַ גוואַלדיק קלייניגער. כדי צו פאַרדינען אַ פּאָר רובל די וואָך פלעגט אַרבעטן די גאַנצע פאַמיליע, מען פלעגט אַרבעטן פון זון־אויפגאַנג ביז זון־אונטערגאַנג. די שטוב פלעגט זיין פאַר־וואָרפן מיט שפּענער, פון וועלכע מען מאַכט די קעס־טעלעך און מיט בערג קעסטעלעך. אַנדערע פלעגן נאָך צונעמען צו דער אַרבעט פרעמדע מיידלעך און פלעגן פאַרן לאַנגן טאָג אַרבעט צאָלן 5—6 קאָפּיקעס אַ טאָג. דעם מאַטעריאַל, ווי די אויסגעאַרבעטע קעסטלעך, פלעגט מען באַדאַרפן אַליין שלעפּן פון פאַבריק און אויפן פאַבריק. מ׳פלעגט אַליין אויך דאַרפן מאַכן דעם קליי אויף אַרום־צוקלעפּן די קעסטעלעך. ערשט וועז די פאַבריק איז פון דעם דייטש הירשמאַן (אַדער הירש) אַריבער צו גאַלפּערן און ער האָט אַראָפּגעבראַכט נייע מאַשינעס, איז די הויז־אַרבעט אָפּגעשאַפט געוואָרן און די מיידלעך, די הויז־אַרבעטערינס, זיינען געוואָרן פאַבריק־אַרבעטערינס. אָבער די פאַרדינסטן האָבן זיך דורך דעם קיין סך ניט געענדערט.

אויף אַלע פאַבריק האָבן געאַרבעט אויסשליסלעך יידישע אַרבעטער. אַן אויסנאַם איז נאָר געווען קעסל־שטובן, וואו ס׳האָבן געאַרבעט אויך קריסטן. אויך די מייסטערס זיינען געווען יידן. אַ גרויסער טייל פון זיי זיינען געווען געווען אַרבעטער אויף דער פאַבריק און דאָס האָט אַרויפגעלייגט אַ באַשטימטן שטעמפּל אויף די באַציאונגען, אַרויסגערופן רייבונגען. די נעכטיקע שקלאַפן, די מייסטערס, האָבן געוואָלט פאַרגעסן זייער אייגענעם נעכטן, זייערע אייגענע דערנידערונגען און באַליידיקונגען, פאַרדעקן, אָפּמעקן פון זכרון דורך באַליידיקן און דער־נידעריקן זייערע אונטערגעאַרדנטע. זיי האָבן זיך גע־וואָלט אינקויפן אין פאַבריקאַנטישן יחוס, נושא־חן זיין אין די אויגן פון פאַבריקאַנט און דירעקטאָר דורך אַריפ־לייגן פאַרשיידענע געלט־שטראָפן, רייסן די לוינען, שטעלן אויף ערגערע און שווערערע אַרבעט. אויף די אַרבעטער האָט מען געקוקט ווי אויף שלעפּער, ווי אויף מענטשן פון אַ נידעריקער ראַסע, פון אַ צווייטער מדרגה. די פאַבריק־קאַנטן, די מייסטערס, די דירעקטאָרן האָבן געפאַדערט דאַנקבאַרקייט, אונטערטעניקייט און געהאָרכזאַמקייט. ניט נאָר זידלעריי־ען און באַליידיקונגען, נאָר אויך קלעפּ איז געווען אַ טאָג־טעגלעכע דערשיינונג. באַזונדערס פיל האָבן געהאַט אויסצושטיין די פרויען. זיי האָבן אויסער זייער אַרבעט נאָך געדאַרפט באַדינען די מייסטערס, זיין דינסטן אין זייערע הייזער. פון פראָטעסט, ווידערשטאַנד איז אין יענער צייט קיין רייד ניט געווען. דער אייניציקער ווידערשטאַנד איז געווען נאָך נידעריקער בויגן דעם רוקן, מאַכן אַ רחמנות־פּנים, אַ חניפה־שמייכל, מסרן איינער אויפן צווייטן.

ס׳איז פאַרשפּרייט אַ לעגענדע, אַז צווישן די פאַב־ריקאַנטן און אַרבעטער האָבן געהערשט גוטע פאַטריאַר־כאַלע באַציאונגען. מען נעמט די באַקאַנטע פאַקטן, וואָס אויף לוריעס פאַבריק פלעגן די אַרבעטער באַקומען עט־לעכע רובל ביים געבוירן אַ קינד, אָדער ביים חתונה מאַכן אַ קינד, ווי אויך אין אַן אומגליק־פאַל. מען פאַר־געסט, אַז קיין פאַרזיכערונגען, קראַנקן־קאַסעס, אָפילו אין דער פאַרם ווי ס׳האָט עקזיסטירט אין די רוסישע פאַבריקן איז אין די פינסקער יידישע פאַבריקן ניט געווען. אויף לוריעס פאַבריק, צום ביישפּיל, פלעגט יעדער אַרבעטער און אַרבעטערין ביים אָנקומען צו דער אַרבעט מוזן אונ־טערגעזונכט ווערן דורך אַ דאָקטאָר. צום דאָקטאָר פלעגט מען גיין פאַרטיעסווייז מיט צעטלעך פון פאַבריק. מען פלעגט גיין צו 3—4 מאָל ביז דער דאָקטאָר פלעגט אויפ־נעמען און שרייבן פלעגט ער דאָס, וואָס עס איז געווען אין די אינטערעסן פון פאַבריקאַנט. אויפן פאַבריק איז געווען כלומרשט אַן אַמבולאַטאָריע, אָבער מען פלעגט זיך אַהין וועגן נאָר אין אַן אומגליקפאַל. ביי אַלע אַנ־דערע פאַלן פון קראַנק זיין, פלעגט מען מורא האָבן צו גיין צום דאָקטאָר, כדי ניט צו באַקומען דעם נאָמען „פוילער". פאַר דער צייט פון קראַנקהייט פלעגט מען ניט צאָלן. דער אָפּיציעלער אַרבעטסטאָג איז געווען 12 שעה אַראָפּרעכענענדיק 2 שעה אויף עסן, ד. ה., אַרבעטן האָט מען געדאַרפט 10 שעה. פאַקטיש האָט מען געאַרבעט מער. ביי יעדער שכירות־אויסצאָלונג פלעגט מען אַראָפּנעמען אַ געווישן פּראָצענט פון יעדן אַרבעטער, אַ מין קויציע. דעריבער האָט דעם פאַבריקאַנט געלוינט צו זיין „אַ גו־טער", זיין „פריינדלעך" און צוואוואַרפן עטלעכע רובל „דרשה־געשאַנק" אָדער פאַר סנדקא. אָבער ניט דאָס אַליין האָט דאָ געשפּילט די ראָלע. פאַרן פאַבריקאַנט האָט גע־לוינט, ער האָט געדאַרפט האָבן דעם גוטן נאָמען, זיין אַ בעל־טובה, כדי אונטערן טויער זאָלן שטענדיק שטיין הענט, וועלכע זוכן דאָס „גליק" צו ווערן אַלעקסאַנדער לוריעס אַן אַרבעטער. ער האָט באַדאַרפט, אַז די אַרבעטער וואָס אַרבעטן זאָלן ציטערן דעם „גליק" צו פאַרלירן.

קיין אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס וואָס זאָלן זיך איינ־שטעלן, אָנגעמען, העלפן די אַרבעטער, זיינען ניט געווען; ס׳איז אויך ניט געווען קיין אַרגאַניזאַציע אין וועלכער ניט איז פאַרם פאַר קעגנזייטיקער הילף. אַ צעשטויבטע, דערשלאָגענע, פאַרוואָרלאָזטע, קולטורלאָזע מאַסע, איז יע־דער געווען פאַרנומען מיט זיין אייגענעם גורל; האָט יעדער אויף זיין שטייגער רעאַגירט, אויסגעלאָדן זיין ענער־גיע; אויף זיין אופן געפונען אַ צייט־פאַרטרייב: די על־טערע אין בית־מדרש — הערן אַ מגיד אָדער אויפן פריזבע פאַרנעמען זיך מיט קליינלעכע לשון־הרע און שמעק־טאַ־באַק־קריגעריין; די יינגערע — אין געשלעגן, קאָרטן, בראַנפן און מיידלעך. די בעסערע פון זעלבן מין — אין די

טאַנץ־קלאַסן, וואו זיי פלעגן טאָן דיזעלביקע זאַכן, נאָר אויף אַ מער „אנשטענדיקערן" אופן. דער „קלאַסנקאַמף", דער אינסטינקטיווער האַס, די אינערלעכע שנאה וואָס יעדער אַרבעטער — אפשר אומבאַוואוסט פאַר זיך אַליין — פאַרמאָגט, טראָגט אין זיך, צום פאַבריקאַנט און זיינע מיט־העלפער, איז געקומען צום אויסדרוק אין זידלען, שילטן — פאַרשטייט זיך אונטער די אויגן, — אין מאַכן אומ־זיסטע ניט נייטיקע שאָדנס און קלייניע און גרעסערע גנבות.

ניט נאָר די מלאָכה און אינדוסטריע איז געלעגן אין יידישע הענט, נאָר אויך דער טראַנספאָרט איבערן וואַסער. דער וואַסערוועג האָט אויך לעבעדיק געמאַכט דעם אייזנ־באַן־פאַרקער. צענדליקער וואַגאָנעס אַ טאָג פלעגן אַריין אין שטאָט און איבערגעלאָדן ווערן אויף די דאַמפערס און בערלינעס און פאַרקערט — צענדליקער וואַגאָנעס פלעגן אָנגעלאָדן ווערן פון מיטן וואַסער געבראַכטע סחורות. הונ־דערטער מענטשן האָבן זומער אוןווינטער געאַרבעט אויפן ברעג, זומער ביים לאָדן און אויסלאָדן, ווינטער ביי די רעמאָנטן. די אייגנטימער פון די דאַמפערס און בערלינעס זיינען געווען יידן. דער גאַנצער פערסאָנאַל, העכערער און נידעריקער (אויסער די קאַפּיטאַנען און מאַטראָסן), זיינען געווען יידן. די טרעגער און פורמאַנעס יידן. אויך די עקספּעדיטאָרן ביים אייזנבאַן זיינען געווען יידן. (אַ פאָר פאַמיליעס, וועלכע האָבן דאָס מאָנאָפּאָליזירט, אין שפּיץ מיט די גאָטליבס און שיינמאַנס).

די פורמאַנעס אויפן אייזנבאַן און אויפן ברעג זיינען געווען אַרגאַניזירט אין אַ „קאַמפּאַניע", אַן אַרטעל וואָס האָט געהאַט אַ 40—50 פערד און האָבן געהערט צו 15—20 משפחות. געאַרבעט האָט דער פאָטער מיט די קינדער, זעלטן מיט געדונגענע שמייסערס. די קינדער פלעגן אָנ־הייבן פאָרן צו 12—13 יאָר. די פורמאַנעס זיינען געווען כמעט אַלע הויכע, געזונטע, בריטפּלייציקע מענטשן. אין שטאָט האָט מען פאָר זיי מורא געהאַט, דערהויפט פאַר דעם יונגווארג, וועלכע האָבן געקאָנט געבן אַ קלאַפּ און פלעגן טאָקע אַמאָל אויך געבן. אָבער אין אַלגעמיין זיינען זיי געווען ערלעכע האַרעפאַשניקעס, וועלכע פלעגן שווער אַרבעטן אויף זייער שטיקל ברויט. דער אַרטעל איז געווען אַרגאַניזירט אויף אַזאַ אופן: אַלע האָבן געאַרבעט גלייך און דאָס פאַרדינטע געלט פלעגט מען טיילן אויף גלייכע חלקים לויט דער צאָל פערד וואָס יעדער האָט פאַרמאָגט. זיי פלעגן פון זיך אויסקלייבן עלטסטע, אָנ־פירער, דערהויפט עלטערע, שוואָכערע וואָס האָבן שוין ניט אַזוי פיל כוח צו שלעפּן די שווערע משאות. די אויפגאָבע פון די עלטסטע איז געווען פונאַנדערצוטיילן די אַרבעט, באַשטימען ווער וואוהין און וואָס עס פירט, אייגנאָסירן דאָס געלט, פירן די חשבונות; די אָפּרע־כענונגען פלעגן פאַרקומען אַלע וואָך, שבת צונאַכטס פלעגן זיי זיך צונויפקלייבן און מאַכן די חלוקה. געלעבט האָבן זיי צווישן זיך זייער פריינדלעך, זעלטן וועגן ס׳פלעגט ביי זיי אויסברעכן אַ קריגעריי. זיי פלעגן אייגער דעם צווייטן העלפן און אייגער פאַרן צווייטן זיך איינשטעלן. וויי איז געווען צו יענעם וואָס האָט זיך מיט עמעצן פון זיי פאַר־טשעפּעט. אין דער נאַטור זיינען זיי געווען גוטע מענטשן, האָבן געהאַט אָפּענע און וואַרעמע הערצער אויף געבן אַ נדבה, טאָן אַ טובה. ניט זייענדיק קיין גרויסע למדנים פלעגן זיי שבת גיין הערן אַ מגיד, געהאַט אַן אייגענעם מנין.

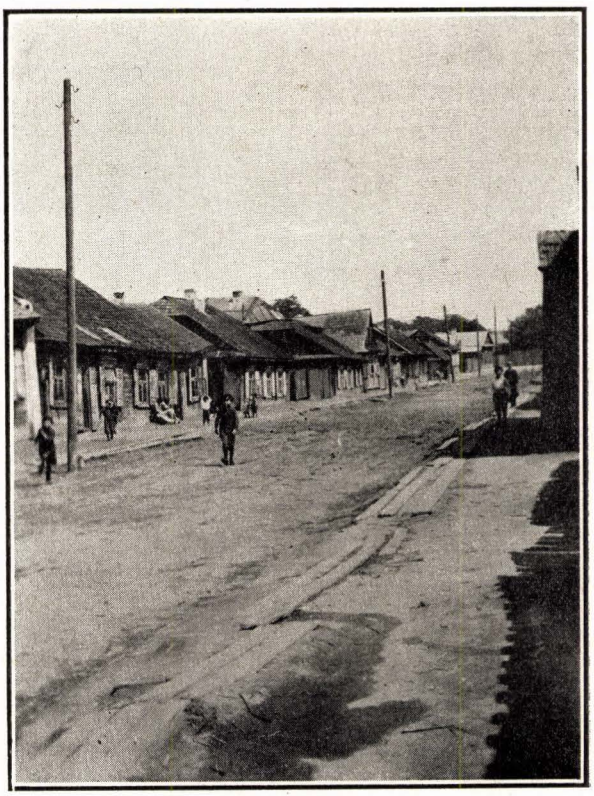
אַנדערש איז שוין געווען דאָס יונגוואַרג. קיין מגיד, קיין מנין האָט זיי ניט אינטערעסירט. האָבן זיי זיך פאַר־נומען מיט „וועלטלעכע" זאַכן. דער גרעסטער טייל פון זיי האָבן געהאַט טויבנשלאָקן, און אין די פרייע שעהן, אין די שבתים, פלעגן זיי זיך פאַרנעמען מיט טרייבן די טויבן, אונטערלאָזן זיי ביי פרעמדע טויבנשלאָקן, כדי אָפּ־צוציען און כאַפּן אַ פרעמדע טויב. און דאָס פלעגט ברענ־גען צו געשלעגן און סקאַנדאַלן. אויך פלעגן זיי קומען אין די שפּאַציר־ערטער, זומער אין וואַלד אויפן ברעג, ווינטער אויף דער גרויסער גאַס און פאַרטשעפּן די שפּא־צירנדיקע, דערהויפט די מיידלעך. אין די שפּעטערע יאָרן, וועו ס׳איז אויפגעקומען די אַרבעטער־באַוועגונג זיינען אויף דעם באָדן מיט זיי פאַרגעקומען געשלעגן. אַ טייל פון זיי זיינען אַריין אין דער באַוועגונג און געווארן געטרייע בונדיסטן.

גאָר פון אַן אַנדער מין זיינען געווען די טרעגערס. די טרעגערס האָבן אין זייער וויט גרעסטער מערהייט געאַרבעט אויפן ברעג. דאָס איז געווען אַ געשלאָסענער אַרטעל און אַבסאָלוטע הערשער פון ברעג. צום אַרטעל האָבן געהערט אַ מענטשן צוואַנציק, ד. ה., געטיילט זיך מיט די פאַרדינסטן האָבן אָט־די צוואַנציק. געאַרבעט האָבן אַ מענטשן 80—100, נאָר די איבעריקע פלעגן באַקומען פון טאָג אַדער פון וואָגאָן. אָן זייער וויסן און קענען זייער ווילן האָט קיינער אויפן ברעג ניט געקאָנט פאַרדינען אַ גראָשן. אין שפּיץ פון אַרטעל זיינען געשטאַנען אַ גרופּע שטאַרקע, האַלבע אונטערוועלט־מענטשן. געשלאָגן, מעסער־שטעך איז געווען אַ טאָג־טעגלעכע דערשיינונג. זיי פלעגן אַרבעטן גאָנץ ווייניק, דעם גרעסטן טייל פון טאָג פלעגן זיי אָפּליגן אין שענק. אויסערן ברעג און שענק האָבן זיי פאַרבראַכט אין די פריילעכע הייזלעך, וואו זיי זיינען געווען די הערשערס און באַפעלערס. אין שטאָט זיינען אַרומגעגאַנגען וועגן זיי און זייער גבורה פאַרשיידענע לע־גענדעס. מאַמעס פלעגן מורא האָבן אַרויסלאָזן זייערע טעכטער פון שטוב אין די גאַסן וואו זיי האָבן געווואוינט. מען פלעגט זאָגן, אַז ווען זיי וואַרפן אַן אויג אויף אַ מיידל וועט זי שוין פון זייערע הענט זיך ניט אויסדרייען. זיי וועלן זי בייאַכט מיט דעם בעט פון שטוב אַרויס־טראָגן. אַזאַ פאַקט פון אַרויסנעמען אַ מיידל דורכן פענצ־טער איז טאַקע געשען און די גאַנצע שטאָט האָט געערעדט וועגן דעם. דערביי האָט מען אָנגערופן סיי דעם נאָמען פון דעם מיידל סיי דעם נאָמען פון אַרויסטראָגער. בכלל האָט מען געווואוסט אַ סך צו דערציילן וועגן פאַרגוואַלדיקן

פֿרויען און מיידלעך. אויך די פֿאַליציי האָט פֿאַר זיי מורא געהאַט און אַ סך פון זייערע פֿאַרברעכנס זיינען דורך אומבאַשטראָפט. (אין 1905, ווען דער „בונד" האָט גענומען אַרגאַניזירן די ברעג־אַרבעטער, די טרעגער, ווען אויפן ברעג האָבן זיך באַוויזן נייע פנימער, איז אויס־געקומען צו האָבן מיט זיי צו טאָן און מיט רעוואָלווערן אין די הענט אויסצוקעמפן די רעכט אויף אַרבעט ביים ברעג און ברעכן זייער הערשאַפט).

אויף אַ העכערער געזעלשאַפטלעכער מדרגה זיינען געשטאַנען די בעל־מלאָכות. אמת, אין יידישן לעבן זיינען זיי אויך ניט געווען קיין גרויסע יחסנים, קיין גרויסער מהלך צווישן זיי און זייערע אַרבעטער איז ניט געווען; מען האָט געאַרבעט צוזאַמען, געגעסן צוזאַמען און גאַנץ אָפט געוואוינט צוזאַמען, געריידט דיזעלבע שפראַך. דער גייסטיקער ניוואָ איז געווען כמעט דערזעלבער. דאָ האָבן זיך די האַנטווערקער געהאַלטן העכער, געבלאָזן פון זיך און געפראָווט תקיפות. זיי האָבן געהאַט זייערע צעכן־אַרגאַניזאַציעס און אַרגאַניזאַציעס פון קעגנזייטיקער הילף, ווי גמילת־חסדים, חברה־לויקעס, אויך רעליגיעזע חברות ווי חברה־תהילים, חברה־משניות און אַנדערע. זיי האָבן געהאַט זייערע באַזונדערע מנינים און בתי־מדרשים.

די צעכן־אַרגאַניזאַציעס זיינען געווען אומלעגאַל. געניט וועלכע פאַכן זיינען אַרגאַניזירט, האָט מען ניט געוואוסט. ס׳איז נאָר באַקאַנט, אַז די סטאַלאַרעס האָבן ניט צוגעלאָזן קיין בעלי־מלאָכות פון דער פרעמד. אַנגעהויבן ריידן וועגן די צעכן האָט מען, ווען אין 1897—1898 איז פאַר־געקומען אַ גרויסער אַרעסט, — דוכט זיך דער ערשטער פאָליטישער אַרעסט אין פינסק, — פון שניידערס און סטאָ־לאַרעס, און די סטאַלערישע קלויז האָט מען פאַרחתמעט. וועגן דעם אַרעסט האָט מען זיך אין שטאָט איבערגעבן בסוד־סודות. מען האָט דערציילט, אַז אין שוואַרצע קאָ־רעטעס האָט מען זיי ביי נאַכט אַוועקגעפירט קיין פעטער־בורג, אַז פּעק מיט פאַפּירן האָט מען ביי זיי צוגענומען, אַז מען וועט זיי פאַרשיקן וואו פעפער וואַקסט. דער אמת וועגן אַרעסט, די סיבות און חאָס מיט די אַרעסטירטע איז געשען, איז ביז היינט ניט באַקאַנט. איינער פון די עלטערע סטאַלאַרעס האָט דערציילט, אַז די סטאַלאַרעס האָבן צווישן זיך געהאַט אַן אָפמאַך, וועלכער האָט צווישן אַנדערע גע־האָט אַזעלכע פונקטן: ניט צולאָזן קיין פרעמדע בעלי־מלאָכות אין שטאָט, ניט קאָנקורירן צווישן זיך, איינער ביים אַנדערן טאָר ניט אָפּריידן קיין אַרבעטער, קעגנשטעלן זיך די אַרבעטער־שטרייקן. אויב דאָס איז ריכטיק, מוז דאָס געהערן צו אַ שפּעטערער צייט, צו דער צייט פון דער אַרבעטער־באַוועגונג.

די „לינישטשעס"

דער „בונד"

1) דער אָנפאַנג פון דער באַוועגונג

אין די לעצטע יאָרן פונם פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט האָבן זיך אין פּינסק צום ערשטן מאָל געלאָזט הערן קלאַנגען ווענן אויפקום פון אַ נייער, מאָדערנער חברה. די אינסטיטוציע פון חברות גופא איז אין פּינסק ניט געווען קיין נייס. ווי אין יעדער יידישן יישוב, זיינען דאָרט געווען פאַרשיידענע חברות, ווי למשל אַ חברה תהילים, אַ חברה חיי־אדם, אַ חברה משניות און אַ היפשע צאָל חברות פון בעלי־מלאכות. אָבער די ניי־אויפגעקומענע חברה האָט זיך מאָדנע אָפּגעשיידט פון די אַנדערע חברות. מיט ווואונדער און חידוש פלעגט מען איבערגעבן פון מויל צו אויער ווען דער חברה פון „בחורים און מיידן", וואָס האָבן זיך צונויפגעזעצט „אַראָפּצואוואַרפן דעם קיסר". מיט שרעק פלעגט מען דערציילן ווען דער סעקטע „שוועסטער און ברידער", וואָס פלעגן אָפּהאַלטן זייערע פאַרזאַמלונגען אין די ארומיקע וועלדער און אויף די פאַרוואָרפנסטע בוידעמער, ווו זיי פלעגן זיך בונטעווען קעגן דעם אייבערגעשטעלטן סדר פון דער וועלט און רעדן פאַרשיידענע געפערלעכע רייד...

אַזוי האָט רעאַגירט די גאַס אויפן אויפגאַנג פון דער ערשטע שפּראָצונגען פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק.

עס איז שווער פעסטצושטעלן, ווען עס איז אויפגעקומען דאָס ערשטע אַרבעטער־קרייזל אין פּינסק. אויפן גרונט פון אַ רייַ ידיעות דאַרף מען אָננעמען, אַז דאָס איז געשען אין דער ערשטער העלפט פון לעצטן יאָרצענדלינג פונם פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט. אין יאָר 1893 איז זיך אין פּינסק פאַרלאָפן אַ געשעעניש, וואָס האָט געקענט ברענגען די מער אויפגעקלערטע אַרבעטער צו דעם, אַז זיי זאָלן זיך אַרגאַניזירן.

דאָס יאָר, דעם 12טן יאַנואַר, איז אין די פּינסקער אייזנבאַן־ווערשטאַטן אויסגעבראָכן אַ סטרייק. עס האָבן פאַרסטרייקט 45 מאַן, אַרויסשטעלנדיג אַזעלכע פאָדערונגען: באַזייטיקן דעם שעף פון די ווערשטאַטן קאָפּילאָוו פאַרן שטרענגען באַגיין זיך מיט די אַרבעטער, אייַנפירן ווי אַ סיגנאַל אויף אָפּצולאָזן די אַרבעטער אויף פּרישטיק דאָס פייַפן פון אַ דאַמפּמאַשין, אָנשטאָט ווי ביז איצט דאָס קלאָפּן אין אַ מעטאַלענער ברעט און לסוף דערלויבן די אַרבעטער אריבערצוגיין פון איין ארבעט צו דער צווייטער, אויב זיי וועלן פאַרנוצן דעם מאַטעריאַל, איבער וועלכן זיי אַרבעטן, בכדי ניט צו פּטרן קיין צייט.

דער סטרייק האָט געדויערט עטלעכע טעג און האָט זיך געענדיקט מיט אַ פולקומען נצחון פון די אַרבעטער. עס זיינען אָנגענומען געוואָרן זייערע פאָדערונגען, אויסער די פאָדערונג פון באַזייטיקן דעם שעף. אָבער דאָס לעצטע איז געווען נאָר לפּנים. פאַקטיש האָט מען אים אַראָפּגענומען פון דער שטעלע (דעם 16טן יאַנואַר) און אַרויסגעשיקט קיין וואַרשע כלומרשט „זיך היילן". די אַרבעטער האָבן טריאומפירט; אַפילו די אַרגאַניזאַטאָרן פון סטרייק האָט מען ניט געריכט.

די דאָזיקע געשעעניש האָט נישט געקאָנט בלייבן אָן ווירקונג אויף דער אויפוואַכונג פון די כחות, וואָס זיינען געווען פאַרבאָרגן אין דער יידישער אַרבעטער־מאַסע...

אין יאָר 1897 הערן מיר צום ערשטן מאָל ווענן אַ סאָציאַל־דעמאָקראַטישן אַרבעטער־קרייזל אין פּינסק אונטער דער פירערשאַפט פון מאָטל און שמואל גרינפעלד. בייַ זיי אין דירה פלעגן זיך פאַרזאַמלען די מיטגלידער פון קרייזל און דאָרטן פלעגן זיי לייענען סאָציאַליסטיש־רעוואָלוציאָנערע ליטעראַטור. יעדער מיטגליד פלעגט אויף די באַדערפענישן פון קרייזל אַריינטראָגן אין איר קאָסע צו 15 קאָפּיקעס אַ וואָך. צום קרייזל האָבן געהערט אַברהם אבא קאָוונאַל (גאָבז), אַלטער שרייבמאַן, שמואל קלאָפוך (פושקין). פון די פּינסקער אַרבעטער און אינטעליגענטן פון יענער צייט זיינען באַקאַנט די נעמען אברהם־בער גאָרבוז, ליאָליע און פּעסיע אייזנבערג (ליאָליע איז געווען אַ סטודענט), סאָמואיל ליאָוו (די ברילן), יעקב גורין, העקלמאַן און בּאָראָשאָק. די לעצטע דריי זיינען פון די ערשטע פּאָליטישע אַרעסטירטע אין פּינסק.

עס איז שווער צו באַשטימען דעם אָנפאַנג פון „בונד" אין פּינסק, ווייל דער נאָמען „בונדיסטן" איז אין

אַנפאַנג ניט באַנוצט געווארן, מען האָט זיך ווי פריער באַנוצט מיטן נאָמען „ברידער און שוועסטער“. עס איז אָבער זיכער, אַז פינסק איז געווארן אייגע פון די ערשטע שטעט, וואו דער „בונד“ איז געווארן טעטיק.

אין סוף נייניציקער יאָרן האָט אין פינסק געגרינדעט אַ קרייזל פּעסיע אייזנבערג. וועג זי איז אַריבערגעפאָרן קיין וואַרשע, האָט זי נישט איבערגעריסן דעם קאָנטאַקט מיטן קרייזל און פלעגט אים באַזאָרגן מיט אַגיטאַטאָרן, געלט און ליטעראַטור. די קרייזלעך האָבן קיין לאַנג לעבן ניט געהאַט. פלעגן אין שטאָט אָנקומען פון די גרויסע שטעט סטודענטן אָדער קורסיסטקעס, פלעגן זיי אויפלעבן; פלעגט מען זיך צעפאָרן, פלעגן זיי אָפּשטאַרבן.

די רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע האָט נישט געלאָזט לאַנג וואַרטן אויף אירע רעזולטאַטן. אין יאָר 1899 איז אויסגעבראָכן אַ סטרייק אין דער טאַבאַק־פאַבריק פון יהושע גווירצמאַן, וואו עס האָבן געאַרבעט 60־70 אַרבעטערינס, דאָס רוב — ניט־אָרגאַניזירטע. אין צווויי יאָר אַרום האָבן פאַרסטרייקט די אַרבעטער פון דער שוועבעלעך־פאַבריק. דער דאָזיקער סטרייק האָט געהאַט אַן עקאָנאָמישן יסוד. די אַרבעטער האָבן געקעמפט פאַר אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג, אַנשטאָט דעם 13־שעהדיקן*) (מיט אַ שעה איבעררייס אויף מיטאָג), וואָס עס איז געווען אייגנעפּירט אין דער פאַבריק. דער סטרייק האָט אַרויסגערופן אַ גוואַלדיקן רושם אין שטאָט, וואָס האָט מיט חידוש זיך צוגעקוקט צום געראַנגל פון די אַרבעטער מיטן פאַבריקאַנט. זיין פאַרלויף איז געווען אַ שטורמישער. עס האָט זיך אַריינגעמישט די פּאָליציי און אַרעסטירט אַנפירער פון סטרייק און די אַגיטאַטאָרן. אין די ל י ־ נ י ש ט ש ע ס**), וואָס איז געווען דער הויפּט־צוטשטעלער פון די פאַבריק־אַרבעטער, האָט זיך געטאָן חושך. די מאַמעס פון די אַרעסטירטע האָבן געקערט וועלטן: נישט געלאָזט דעם פאַבריקאַנט דורכגיין די גאַס, און האָבן אָפּילו געמאַכט אַן אָנפאַל אויף זיין הויז, פאָדערנדיק צו באָפרייען זייערע מענער און קינדער.

פון דעמאָלט אָן איז שטאַרק אויסגעוואַקסן דער אָנזען פון די „ברידער און שוועסטער“. דער „בונד“ איז געוואָרן אין שטאָט אַ שם־דבר, זיינע רייען האָבן אָנגעהויבן צו ווערן וואָס אַ מאָל גרעסער און גרעסער.

*) אין די ווינטערדיקע פרייטיקן פלעגט מען באָפרייען די אַרבעטער פאַר ליכט־בענטשן, דערפאַר אָבער האָבן זיי געמוזט אָפּאַרבעטן די צייט אין משך פון דער וואָך. פלעגן זיי מחמת דעם אַרבעטן מיטוואָך און דאָנערשטיק צו 16 שעה און די רעשט אָפּאַר־בעטן שבת־צו־נאָכטס.

אגב אַ 13־שעהדיקער אַרבעטסטאָג איז געווען אַ געזעצליכער אַרבעטסטאָג, וואָס וועגן אים פלעגן חלומען אָנדערע אַרבעטער, ווי סטאָליאַרעס, מאָליאַרעס א״א. די לעצטע פלעגן אַרבעטן פון 6 אין דער פרי ביזן זון־אונטערגאַנג. דער דורכשניטלעכער לוין פון אַ קוואַליפיצירטן אַרבעטער אין דער שוועבעלעך־פאַבריק פלעגט באַ־טרעפן אַ רובל אַ טאָג. נישט קוואַליפיצירטע אַרבעטער פלעגן באָקומען 60 גראָשן אַ טאָג.

**) קוואַרטאַל באַוואוינט דורך דער יידישער אַרעמשאַפט.

2) דער וואוקס פון דער באַוועגונג.

ווינטער 1901 זיינען אויפגעקומען עטלעכע אַרבעטער־קרייזלעך פאַר באַזונדערע פאַכן, אָדער צעכן*), ווי מען פלעגט זיי דעמאָלט רופן, און עס איז אַוועק אַן אינטענסיווע אַרבעט**). די אויפגאַבע פון די קרייזלעך איז געווען — געבן די אַרבעטער אַ פּאָליטישע דערציאונג און אויך אַ געווישן סכום אַלגעמיינע בילדונג, וואָס איז געווען נייטיק, כדי צו פירן דעם פּאָליטישן קאָמף. אין די קרייזלעך פלעגט מען באַקענען די מיטגלידער מיט דער אַרבעטער־באַוועגונג אין לאַנד, מיט פאַרשיידענע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס, מיט די צילן פון פּאָליטישן קאָמף און מיט אַנדערע פּראָבלעמען, וואָס האָבן געהאַט אַ דירעקטע שייכות צו דער באַוועגונג. דאָרט פלעגן אויך פאָרקומען פאָפּולער־וויסנ־שאַפטלעכע לעקציעס אויף פאַרשיידענע טעמעס, למשל וועגן מאַלטוס־טעאָריע און וועגן אַנדערע סאָציאַל־עקאָ־נאָמישע פּראָבלעמען. די בונדישע אָרגאַניזאַציע האָט גע־האָט אין יענער צייט אין איר רשות צוויי ביבליאָטעקן: איינע פון לעגאַלער ליטעראַטור, וואָס מיט איר האָבן זיך געקאָנט באַנוצן אַלע מיטגלידער פון די קרייזלעך, און די אַנדערע — פון אומלעגאַלע דרוקזאַכן, וואָס צו איר האָבן געהאַט אַ צוטריט נאָר די אָנפירער פון דער פאָרטיי, וואָס פלעגן פון צייט צו צייט צעטיילן די דאָזיקע ליטע־ראָטור (למשל „די אַרבעטער שטימע“) צווישן די מיט־גלידער פון די קרייזלעך. ביידע ביבליאָטעקן זיינען גע־וועז קאָנספּיראַטיוות.

די באַוועגונג האָט זיך פונאַנדערגעוואַקסן. די „סכאָד־קעס“ האָבן זיך געמוען אויסבריטערן. ס׳זיינען שוין גע־וועז פאַכן, וואָס האָבן געהאַט צו 3־4 קרייזן. מען האָט געמוזט האָבן ערטער אויף גרעסערע פאַרזאַמלונגען. צו דעם האָבן געטויגט די וועלדער, וואָס זיינען פריער געווען נאָר שפּאַציר־אָן פאַרווויללונגס־ערטער. דערהויפט אין דעם האַלעווער וואַלד פלעגט זיך אין די זומערדיקע שבתים פירן אַ גרויסע אַרבעט; דאָרטן, וואו הונדערטער מענטשן פלעגן זיך צוזאַמענקומען, פלעגט זיין לייכט צו טרעפן זיך, פירן אָן אַגיטאַציע, שליסן נייע באַקאַנטשאַפטן.

מיטן וואוקס פון דער באַוועגונג האָט זיך אַרויס־געווויזן די נייטיקייט צו בייטן די פּרימיטיווע אָרגאַניזא־ציאָנעלע פאָרמען פון די קרייזלעך. גראָד אין יענער צייט, ביים סוף 1902, זיינען אַראָפּגעקומען קיין פינסק, דעלע־גירט פון צ״ק פון „בונד“, עטלעכע טיכטיקע אַרבעטער־טורע. דאָס זיינען געווען נאַכקע דער באַברויסקער, ווירגילי־כהן און יאַקאָוו. זיי האָבן פאַנאַנדערגעלאָזט די אַלטע פאַך־קרייזלעך, און אויף זייער אָרט זיינען געשאַפן

*) די אָנפירער פון מאָלער־צעך זיינען געווען: העלענא ברא־דערזאָן, זאַוול און לייזערקע דער בריסקער.

**) אָנפירנדיקע פאָזיציעס אין דער באַוועגונג האָבן דעמאָלט פאַרנומען יעקב גורין, לאהקע גלייבערמאַן און יאַנקל דער סטאָלער.

געוואָרן אַרבעטער־גרופּעס פון פּאַרשטייער פון פּאַרשיידענע פּאַכן, צו 20 מאָן אין יעדערער, אָפּגעקליבן לויט אינטעלעקטועלע אייגנשאַפטן. אין יעדער גרופּע פלעגט אַריינגיין אַ מיטגליד פון דעם קאָמיטעט, וואָס פלעגט אָנפירן די אַרבעט פון דער גרופּע. עס איז אויך אינגעשטעלט געוואָרן אַ שטענדיקער קאָנטאַקט צווישן באַזונדערע גרופּעס צוליב אַגיטאַציע־צוועקן. אין יענער צייט איז אויך אויפגעפירט געוואָרן די „בערזע" אויף דער „גרויסער־קיעווער גאַס", וואו די אַרבעטער פלעגן זיך צונויפקומען טאָג־טעגלעך, אָפילו שבת אויך. דאָ פלעגט מען זיך דערוויסן וועגן אַלע נייעסן פון דער פּאַרלאָפענער וואָך, דאָ פלעגט מען אַרומרייַדן די אַקטועלסטע ענינים, דאָ זייער אָנגעזען צווישן די אַרבעטער־קרייזן. דאָס איז געווען דער „פּאַרלאַמענט" — די סאַלקע, וואו עס האָבן געוואוינט ווירגילי־כהן, יאַקאָוו און נאַכקע. דאָרט פלעגט מען צונויפשטעלן די פלענער פון דער פּאַרטיי־אַרבעט, אָנצייכענען אינסטרוקציעס פאַר די אָנפירער פון די קרייז־לעך, און דאָרט פלעגט מען שרייבן און העקטאָגראָפירן פראָקלאַמאַציע־צוועקן. אין יענער צייט איז אויך אויפגעפירט געוואָרן די „בערזע" אויף דער „גרויסער־קיעווער גאַס", וואו די אַרבעטער פלעגן זיך צונויפקומען טאָג־טעגלעך, אָפילו שבת אויך. דאָ פלעגט מען זיך דערוויסן וועגן אַלע נייעסן פון דער פּאַרלאָפענער וואָך, דאָ פלעגט מען אַרומרייַדן די אַקטועלסטע ענינים, דאָ

דאָס טיי־הויז („טשאַיניע"), וואו עס פלעגן זיך צונויפקומען די אַרבעטער.

פלעגן געשלאָסן ווערן קאָנטשאַפטן צווישן אַרבעטער פון פּאַרשיידענע גרופּעס און פּאַכן, דאָ האָט זיך לסוף געשמידט דאָס סאָלידאַריטעט־געפיל פון דער אַרבעטער־מאַסע. אָבער אויך אין מיטן וואָך האָבן די מיטגלידער פון דער פּאַרטיי געהאַט אַ מעגלעכקייט זיך צו טרעפן. אין יענע צייטן איז אין פינסק געווען אַ „געזעלשאַפט פון ניכטערקייט פון פּאָלק" *). די דאָזיקע געזעלשאַפט האָט געהאַט אַ טיי־הויז (אַ „טשאַיניע")**), וואָס די אַרבעטער האָבן געמאַכט פאַר זייער טרעפונקט. ביי אַ גלעזל טיי פלעגט מען דאָרט פירן לעבעדיקע וויכוחים וועגן דער אַרבעטער־זאַך און מאָלן בילדער פון אַ בעסערן מאָרגן.

חוץ דער „בערזע" און דער „טשאַיניע" האָט פינסק אין יענער צייט פאַרמאָגט נאָך אַן אָרט, וואָס איז געווען דעם גרעסטן שוסטער־וואַרשטאַט אין שטאָט פון דניאל פּאַפּראָצקי. דער וואַרשטאַט האָט באַשעפטיקט אַ צען מאָן, וואָס האָבן געווארפן די אַרבעט, פאָדערנדיק ביים בעל־הבית אַ לוין־הוספה און קירצן דעם אַרבעטסטאָג. פּאַפּראָצקי האָט זיי אָפּגעזאָגט און זאָל האָבן מיטגעטיילט וועגן דעם סטרייק דער מאַכט. מחמת דעם האָט די פּאָליציי אַרעסטירט 12 אַרבעטער. ווי אַ נקמה דערפאַר האָט מען פּאַפּראָצקין אין עטלעכע טעג אַרום באַגאָסן מיט אָלים און אים אויסגעבערענט די אויגן.

דאָס איז געווען דער ערשטער טעראָר־אַקט פון דער פינסקער אַרבעטערשאַפט.

די בונדישע אַרגאַניזאַציע פלעגט זיך אויך לעבעדיק אָפּרופן אויף פאַרשיידענע געשעענישן אין דער אַרבעטער־וועלט מחוץ פינסק.

נאָך די ראָסטאָווער געשעענישן אין נאָוועמבער 1902, האָט דער קאָמיטעט פון „בונד" אַרויסגעגעבן אַ פלאַמיקע

*) "Общество Народной Трезвости".

**) נישט וויַיט פון ברעג (האָטעל בראָנשטיין).

זייער אָנגעזען צווישן די אַרבעטער־קרייזן. דאָס איז געווען דער „פּאַרלאַמענט" — די סאַלקע, וואו עס האָבן געוואוינט ווירגילי־כהן, יאַקאָוו און נאַכקע. דאָרט פלעגט מען צונויפשטעלן די פלענער פון דער פּאַרטיי־אַרבעט, אָנצייכענען אינסטרוקציעס פאַר די אָנפירער פון די קרייז־לעך, און דאָרט פלעגט מען שרייבן און העקטאָגראָפירן פראָקלאַמאַציע־צוועקן. דער „פּאַרלאַמענט" איז געווען דער נערוו פון דער גאַנצער באַוועגונג, וואָס איז דעמאָלט אויסגעוואַקסן צו אַ גרויסן כח, גרייט צו יעדער צייט אַרויסטרעטן אין שוץ פון די אינטערעסן פון דער אַרבעטערשאַפט.

האַרבסט 1902, האָבן פאַרסטרייקט די אַרבעטער פון

פּראָקלאַמאַציע (דוכט זיך צום ערשטן מאָל) מיט אַן אַפּיל צו אייניקייט און צום קאַמף מיטן צאַרישן רעזשים. דאָרט לייענען מיר אָט וואָס:

„אַרבעטער (פון) אַלע לענדער פאַראייניקט אייך“! *)

„צו אַלע פּינסקער אַרבעטער און אַרבעטערינס!“

„אויב אייער קאָפּ טראַכט און אייער האַרץ פילט, אויב אייערע אויערן הערן און די אויגן זעען, וועט איר געווויס זיך ניט אָפּשטעלן פון ווייטן און צוקוקן (צו) די ווילדע, שרעקלעכע מעשים, וואָס עס טוט זיך אָפּ פּאַר אייערע אויגן, ריכטיקער געזאָגט איבער אייך אַליין, און איר וועט מוזן פּראָטעסטירן מיט דער גאַנצער מענטשלעכער קראַפט פון פילנדיקע מענטשן.

גאַרניט געטאָן, מיר זיינען ביז יעצט געווען אַזוי ווי אָפּגעריסן פון דער גאַנצער אַרבעטערישער וועלט בכלל און פון אונדזערע רוסישער רעוואָלוציאָנערע וועלט בפרט. אין דער צייט, ווען דאָס בלוט פון אונדזערע בריידער האָט זיך געגאָסן אין אַלע גאַסן פון רוסלאַנד, ווען דאָס געשריי פון די דעמאָנסטראַנטן פון אונטער דער נאַגייקע האָט פאַרטויבט די גאַנצע רוסישע לופט, זיינען מיר פּ י נ ס ק ע ר אַרבעטער געשטאַנען ווייט פון דעם גאַנצן מענטשלעכן גערודער; אויף אַלע גוואַלדן פון דער פּאָליציי איבער די סטרייקנדיקע אַרבעטער פון אַנדערע שטעט זיינען מיר געבליבן שטום און אומגעווען. וואָס איז מיט אונדז אַזוינס? צי זיינען מיר ניט קיין מענטשן? צי קנאַקן ניט

דער „פּאַרלאַמענט“, זיצאָרט פון קאָמיטעט פון „בונד“.

„מיר וועלן זיך יעצט צו אייך אַליין, וויל אַרבעטער פון אַנדערע שטעט פאַרשטייען שוין די זאַך גאַנץ גוט, און גאַנץ אָפּט קלינגען דורך זייערע קולות אין פּראָטעסט איבער גאַנץ רוסלאַנד, און זיי דערשרעקן מיט זייער געשריי די ווילדע רוסישע רעגירונג, וואָס האָט ביז יעצט אַזוי רויאיק געראַבעוועט דאָס גאַנצע רוסישע פּאָלק; נאָך מער, זיי דערציטערן מיט זייערע קולות די גאַנצע רוסישע בורזשואַזיע־וועלט, וועלכע ליגט אַזוי פעסט אויף די פּלייצעס פון דעם גאַנצן אַרבעטער־קלאַס.

„נאָר דאָס האָבן געטאָן אַרבעטער פון אַנדערע שטעט, אָבער וואָס האָבן מיר געטאָן? מיר האָבן נאָך ביז יעצט אונדזערע בייגער אונטער דער שווערער אַרבעט אויף די פּאַבריקן און אין די מייסטערסקאַיען גלייך מיט אַלע אַרבעטער פון גאַנץ רוסלאַנד? ראַבאָווען דען אונדז ניט די רוסישע רעגירונג גלייך מיט אַלע בירגער? די זעלבע שרעקלעכע פּאַקטן, וואָס מען זעט אין אַנדערע שטעט, זעט מען בייַ אונדז אויך. יעדן איז געווייס באַקאַנט דער פּאַקט, וואָס עס האָט זיך בייַ אונדז געטראָפן מיט די שוסטער. זיי האָבן געסטרייקט און האָבן געפּאָדערט אייניקע פּאָדערונגען, ווי פּאַרגרעסערן די שכירות און פּאַרקירצן דעם אַרבעטסטאָג, וואָס יעדער אַרנטלעכער מענטש וועט געווייס מודה זיין, אַז זיי האָבן דאָס אַרנטלעך געפּאָדערט. נאָר ניט אַזוי האָט געטראַכט די ווילדע רעגירונג. ווי די פּאָליציי האָט זיך דערוואוסט דערפון, האָט זי באַלד אַרעסטירט 12 שוסטער, און 12 אַרנטלעכע אַרבעטער, וואָס פאַרדינען זייער ברויט מיט בלוט און מיט שווייס, דאַרפן שמאַכטן אין טורמע.

*) אין דער פּראָקלאַמאַציע ווי אויך אין די אַנדערע, וואָס וועלן ווייטער געבראַכט, האָבן מיר מאַדערניזירט דעם אויסלייג און די אינטערפונקציע, נישט אַריינפירנדיק קיין שום ענדערונג אין דער שפּראַך גופא.

„דאָס האָט אויפגערעגט אַלע אַרבעטער און איינער האָט געגומען ראַכע אין פאַפראָצקין, איבער וועלכן זייערע ברידער זיצן אין טורמע. ער האָט אויסגעגאָסן זיין צאָרן אויף אַ קליינעם וועכמעל, ניט זענדיק דעם פּאַראַזיט, דעם גרויסן שלאָגּ, וועלכער פאַרגיפט אונדז דאָס לעבן אויף יעדן טריט און שריט, וועלכער דינט פאַר שטיצע פאַר אַלע עקספלואַטאַטאָרן און בלוטזייגער און פאַר אַלע פינצטערע מאַכטן. און ניט נאָר ביי אונדז, אויף גאַנץ רוסלאַנד באַגעגענען מיר אַזוינע ווילדע פאַקטן. ניט לאַנג האָבן אין ראָסטאָוו געסטרייקט 3,000 קריסטלעכע אַרבעטער פון אייזנבאַן. זיי האָבן געפאָדערט איניקע קליינע פאָדערונגען און פאַר אַן ענטפער אויף די אַרנטלעכע פאָדערונגען האָט מען אַרויסגעשיקט אויף זיי סאָלדאַטן און מען האָט געלאָזט אין זיי 37 זאַלפֿן, און עס זיינען געפאַלן איניקע טויט און איניקע זיינען גערעַנעט געוואָרן און די רוסישע ערד איז פייכט געוואָרן מיט אומשולדיק בלוט. די אַלע פאַקטן באַוויזן אונדז ענוג, אויף וויפיל מיר דאַרפן זיך באַרען מיט דער ווילדער רעגירונג, וואָרום כל זמן עס הערשט אין רוסלאַנד די זעלבסטהערשונג, קאָנען מיר ניט האָפן, אַז מיר זאָלן פאַרבעסערן אונדזער עקאָנאָמישע לאָגע. די רעגירונג קאָן אונדז ניט לאָזן זיך באַרען מיט די קאָפּיטאַליסטן. די היסטאָריע האָט אונדז שוין גענוג פאַקטן באַוויזן, אַז ווי עס האָט זיך נאָר אַנגעהויבן די אַרבעטער־באַוועגונג, האָט זיך דאָס אַם ענדע אויסגעלאָזן צו דער רעגירונג...

„פּינסקער אַרבעטער! אויב מיר זיינען נאָר מענטשן, וואָס פילן, וואָס דענקען, וועלן מיר געווינס ניט שטיין פון ווייטן און צוקוקן ווי אונדזערע קריסטלעכע און יידישע ברידער פאַרגיסן בלוט פאַר אונדזער פרייהייט און מיר וועלן שווייגן. לאָמיר זיך אַרגאַניזירן אַלע אין אייגעם און ווערן אַ קראַפט, כדי מיר זאָלן אויך קענען גלייך מיט אַלע אַרבעטער אַרויסטרעטן עפנטלעך אויף דעמאָנסטראַציאָנען און פּראָטעסט. זאָל אונדזער פונק זיך אויך פאַראיניקן מיט דעם גרויסן רוסישן רעוואָלוציאָנעם פלאָם און פאַרברענען די ווילדע רוסישע זעלבסטהערשונג און די גאַנצע אַלטע קאָפּיטאַליסטישע וועלט.

„נידער מיט דער זעלבסטהערשונג!

„עס לעבע די פרייהייט!

„עס לעבע דער סאָציאַליזמוס!

„פּינסקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער קאָמיטעט".

אינגיכן נאָך דעם איז פאַרגעקומען אַ שטרייק ביי די האָלץ־טאָקערס. וועגן מען איז ביי איינעם בערל טאָקער געקומען אַראָפּנעמען די מענטשן פון דער אַרבעט, האָט די פּאָליציי דאָן אַרעסטירט עטלעכע אַרבעטער. אָבער בערל טאָקער איז געלאָפן אין פּאָליציי עדות זאָגן, „אַז ניט די זיינען עס געווען" און מען האָט זיי באַפרייט.

די שטרייק־באַוועגונג אין שטאָט האָט געגעבן גוטע רעזולטאַטן. אין אַ ריי פאַכן האָט מען שוין אָנגעהויבן צו אַרבעטן 12, אין אַנדערע אַפילו 10 שעה אַ טאָג. די שטרייקן אין די פאַרשידענע פאַכן אין קלענערע פאַבריקן האָבן צוגעגעבן חשק די אַרבעטער פון די גרויסע פאַבריקן. אין אַ קורצער צייט אַרום איז אויך אויף האַלפֿערינס שוועבעלעך־פאַבריק אויסגעבראָכן אַ גרויסער שטרייק. עס האָבן פאַרשטרייקט עטלעכע הונדערט אַרבעטער און אַרבעטערינס. דער פאַבריקאַנט האָט זיך אייגעשפּאַרט און ניט געוואָלט נאָכגעבן. צו הילף דעם פאַבריקאַנט איז געקומען די פּאָליציי. צענדליקער אַרבעטער זיינען אַרעסטירט געוואָרן. פאַר די האָר פלעגט מען שלעפּן די אַרבעטערינס אין צירקל אַריין. אַרום אַרעסטהויז (רעשאָטקע) זיינען געזעסן די מוטערס, שוועסטער, ברידער און האָבן באַווייניט די אַרעסטירטע הויך אויפן קול, ווי מען באַווייניט אַ טויטן. אין אייגעם אַ טאָג האָבן די מאַמעס, באַגלייט פון ווייסע חברהניקעס (דער קומענדיקער קליינער בונד) געמאַכט אַ יאָמער־מאַניפעסטאַציע פאַרן פאַבריקאַנט. זיי האָבן געווייניט און געבעטן רחמנות, און די קליינע חברה האָט דערווייל געבראָכן די שויבן ביים פאַבריקאַנט.

דער שטרייק איז געווען פאַרשפּילט. מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ, געבראָכענע האָט מען זיך אומגעקערט צו דער אַרבעט. אין קורצן האָט מען די אַרעסטירטע באַפרייט.

אין אַ שטיקל צייט אַרום האָט דער קאָמיטעט פון „בונד" באַשלאָסן עפּנטלעך אַרויסצוואוייזן זיין כוח. דאָס האָט געזאָלט זיין די ערשטע אַרבעטער־מאַניפעסטאַציע אין פּינסק. איר טערמין איז באַשטימט געוואָרן אויפן ערשטן מערץ, אין יאָרצייט פון דער דערמאָרדונג פון אַלעקסאַנדער דעם 2טן, און דאָס אָרט — אַ וואַלד עטלעכע ווייַאַרסט הינטער פּינסק. דער ערשטער מערץ איז אויסגעפאַלן גראָד שבת, וועגן די אַרבעטער זיינען געווען פריי פון דער אַרבעט. עס איז געווען אַ שיינער, זוניקער טאָג. שוין פון גאָנץ פרי אָן, האָבן דורך פאַרשיידענע וועגן צום באַשטימטן אָרט (גרופּעסווייז געאַיילט יזם־טובדיק אויסגעפוצטע אַרבעטער. אויף די וועגן זיינען געווען אויסגעשטעלט אַרבעטער־פּאַטרולן, וואָס פלעגן דורך אַ פאַראַל אַנווייזן די אַנטייל־נעמערס דעם טרעפּפונקט. דער וואַלד איז געלעגן טיף אין שניי און די זון האָט געשיינט מיט דער פולער פראַכט. די שטימונג איז געווען אַ געהויבענע. וועגן דער גאַנצער עולם, אַ מאָן 400־500 איז שויו געווען אויפן אָרט, האָט מען אויפגעוויקלט די רויטע פענער און אונטערן קלאַנג פון רעוואָלוציאָנערע לידער האָט זיך אַנגעהויבן די פייערונג. די רעדנער האָבן זיך בריַיט אָפּגעשטעלט אויפן באַטייט פונם ערשטן מערץ, מען האָט אויך באַרירט אַנדערע אַקטועלע פראַגן. נאָך דעם זיינען פאַרגעקומען דעקלאַמאַציעס און געזאַנג פון כאָר. מען האָט פאַרבראַכט אין וואַלד אַ גאַנצן טאָג. ערשט פאַרנאַכט צו האָט מען זיך אויסגעשטעלט אין רייַען און אויסגעפורעמט אַ לאַנגן צוג. פאַרויס זיינען געגאַנגען אַרבעטער מיט פלאַטערנדיקע פענער, ביי די זייטן — אַ וואַך מיט ברענענדיקע שטורקאַצן. אַזוי האָט מען מארשירט מיט געזאַנג פון אַרבעטער־לידער ביז צום סוף פון וואַלד. ערשט

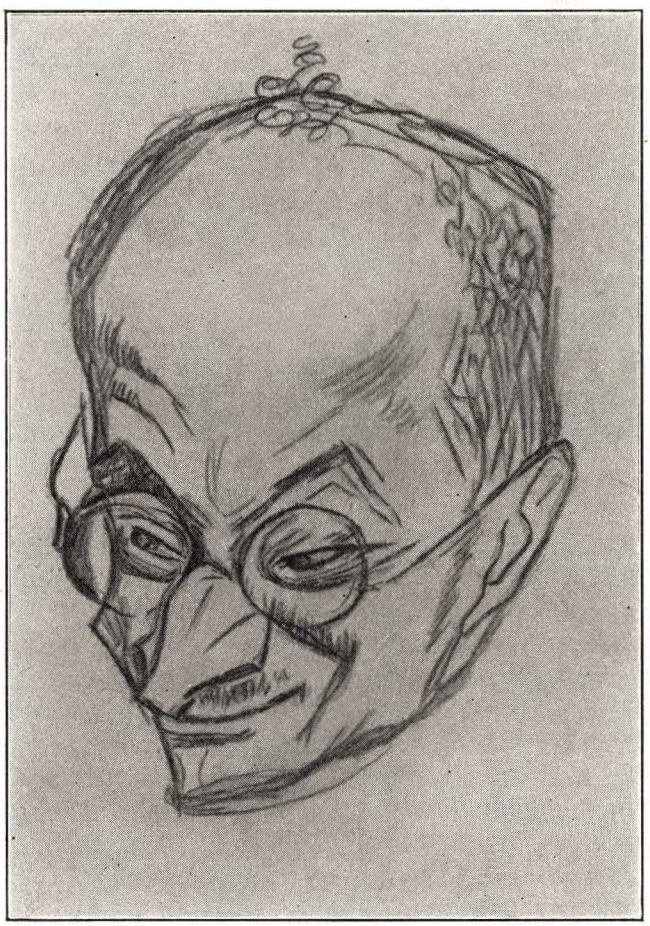
דאָרט האָט מען זיך צעטיילט אין גרופּעס און דורך פאַר־שיידענע וועגן זיך געלאָזט אַ היים. דאָס איז געווען אַ דענקפֿולער טאָג, וואָס איז געבליבן אויף לאַנג אין די יונגע הערצער, וואָס האָבן געקלאַפּט מיט פרייד און האָפענונג אויף אַ בעסערער צוקונפט...

גלייך נאָך דער פייערונג האָבן ווירגילי־כהן, נאַכקע און יאַקאָוו פאַרלאָזן פינסק. צוליב דעם איז אָפּגעשוואַכט געווארן דער טעמפּ פון דער אַרבעט. דער „פאַרלאַמענט“ איז געווארן ווי פאַריתומט. געבליבן אין אים איז נאָר סאָשע. עס האָט אָבער ניט לאַנג געדויערט און עס איז אַראָפּגעקומען קיין פינסק אַ נייער פאַרטיי־טוער פול מיט לעבן און ברען. די אַרבעט האָט אויפגעלעבט.

3) קאָליא טעפּער

אין יענער צייט איז קאָליאַ (קלמן) טעפּער געווען אַן אָנגעזעענער טוער אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. צו אירן איז ער געקומען פונם ציוניסטישן לאַגער. אין אָדעס איז ער געשטאַנען אַ שטיקל צייט בראש פון אַ ציוניסטיש יוגנט־קרייזל, אָבער לסוף צוזאַמען מיטן קרייזל אַריבער צום „בונד“. טעפּער איז געווען אַ גוטער רעדנער אוך, אַ בעל־השפּעה אוך דאָס האָט אים אַריינגעבראַכט אין די אָנפֿירנדיקע קרייזן פון דער פאַרטיי. קיין פינסק איז ער אַראָפּגעקומען אַרום פּסח־צייט, 1903, צוזאַמען מיט עטלעכע חברים אוך מיט זיין כלה וועדע (גנעסיע) שאַפּירא. אויף דער פינסקער אַרבעטערשאַפט האָט קאָליאַ געמאַכט אַ קאָלאָסאַלן רושם: מען האָט אים אַרומגעטראָגן ממש אויף די הענט. די ערשטע טעג פּסח איז געווען גענוג אַן אַרבעטער־מיטינג אין וואָלד האָלצווּאָ, וואו עס איז אַרויסגעטראָטן טעפּער. דער מיטינג איז אַדורך זייער געהויבן. אָבער דאָס איז געווען טעפּערס לעצטער אַרויסטריט אין פינסק. די זעלבע נאַכט פון 17טן אויפן 18טן אַפּריל איז דער פּריסטאָו (פאַליציי־אָפּיציר) יערמאָלענקאָ אין דער באַגלייטונג פון עטלעכע פאַליציאַנטן אַריין אין דער וואוינונג פון יעקב ליבערמאַן אויף סיווער גאַס און אַרעסטירט דאָרט טעפּערן מיט זיין כלה, זאָוול פיינשטיין און סאַשען. בעת דער רעוויזיע האָט די פאַליציי געפונען אַ היפש ביסל אומלעגאַלע ליטעראַטור: ביכער, צייטונגען און בראָשורן. די אַרעסטירטע האָט מען אַריינגעזעצט צייטווייליק אין צירקל אויף קופּעטשעסקאַ־גאַס ביזן פאַרהער פון דעם זשאַנדאַרן־ראָטמייסטער. צו אים איז טאַקע דער פּריסטאָו יערמאָלענקאָ אַוועק אָנזאָגן וועגן דעם אַרעסט און צו באַווייזן די פאַרנומענע ליטעראַטור.

אין דער פרי האָבן זיך די אַרבעטער אין דער „טשאַינע“ דערוואוסט וועגן אַרעסט פון זייערע פירער. די אויפרעגונג איז געווען אַ גוואַלדיקע. ספּאָנטאַניש האָט זיך אַ גרויסער עולם אַ לאָז געטאָן מיט קולות און געשריייען צום צירקל. אַזייגער 8־9 אין דער פרי זענען שוין אַרום צירקל געווען פאַרזאַמלט אַ פּאָר הונדערט מענטשן, און וועמען מען האָט באַגעגנט אין גאַס האָט מען געהייסן גיין אַהין. מען האָט פונאַנדערגעגענומען דעם ברוק. מיידלעך האָבן אין די פאַרטעכער און קליידלעך געשלעפּט שטייגער און די מענער האָבן מיט די שטיינער געשטורעמט דעם צירקל. דעם גרעסטן אַנטייל האָבן אין דעם געגנט אַרבעטער, מוליאַרעס, טשעסלערס, און מאַליאַרעס, צווישן וועלכע עס זיינען געווען אוהרן יאַנקל בעגון, יאָסל ברען, חיים פאַרטנאָי און שאַמע לעווין. די דערמאָנטע חברים זיינען געווען אַנפירערס. מען דערציילט, אַז זיי זיינען צו צו דער טיר מיטן אויסגעשריי „פאַר וועמען איז שלעסער?“ און מיט זייערע בריטע פלייצעס זי אויפגעבראָכן און באַפרייט טעפּערן מיט זיין כלה. די איבעריקע צוויי אַרעסטירטע זיינען פאַרבליבן אין צירקל. דער אָנפאַל איז געראָטן דערפאַר, וואָס צוליב ערב חגא זיינען אין צירקל געווען וויניק פאַליציאַנטן, דערביי איז אַ טייל פון זיי געווען אין באָד און די רעשט איז געשלאָפן. וועגן זיי האָבן זיך אָבער

קאָליאַ טעפּער (צייכענונג פון ה. בערלעוי)

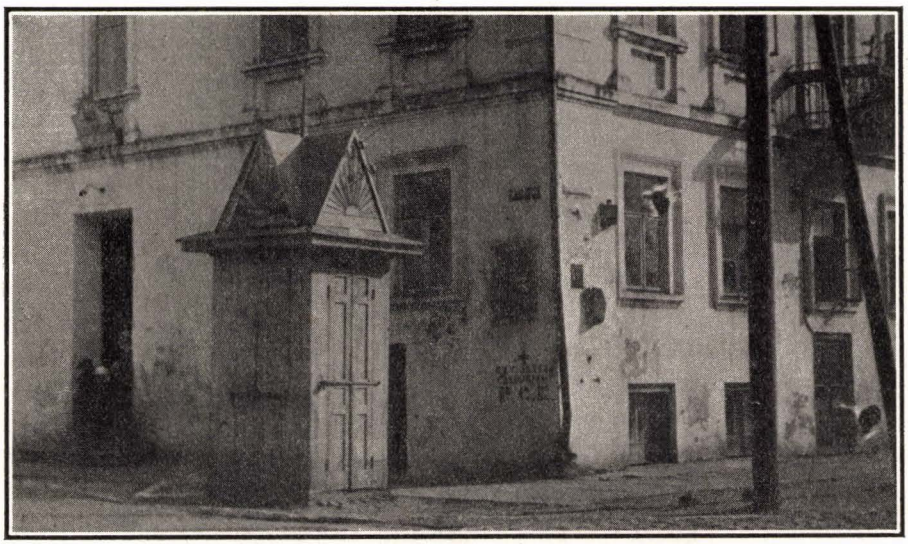
איז געווען טעפּערס לעצטער אַרויסטריט אין פינסק. די זעלבע נאַכט פון 17טן אויפן 18טן אַפּריל איז דער פּריסטאָו (פאַליציי־אָפּיציר) יערמאָלענקאָ אין דער

אַרומגעזעהן, האָבן זיי געעפנט אַ שיסעריי אין עולם. די אַרבעטער זיינען אָבער נישט געבליבן שולדיק און מכבד געווען די פּאָליציי מיט אַ האָגל שטיינער. עס איז געווארן אַ מהומה. די פּאָליציאַנטן האָבן געטריבן און געשלאָגן די פּאַרזאַמלטע מכות רצח און בשעת מעשה פּאַרוואונדעט אין האָנט די אַרבעטערין שיינדל קאָרש. דער ציל איז אָבער געווען דערגרייכט: דער באַליבטער פּירער מיט זיין כלה זיינען געווען אויף דער פּריי.

אין עטלעכע טעג אַרום האָט זיך אויף די גאַסן באַוויזן פּאָליציי און מיליטער און פּאַרהאַלטן יעדן, וואָס האָט זיי אויסגעזען פּאַרדעכטיקט. די פּאַרהאַלטענע האָט מען רעווידירט, צי זיי טראָגן ציצית צי נישט. די יונגעלייט באַפרייט געווארן, די איבעריקע האָבן באַקומען פון 8 חדשים טורמע ביז 2 יאָר „אַרעסטאַנטסקע ראָטע".

איניקע פון די באַפרייטע האָט אָבער נאָרטאָוו אויפן אַדמיניסטראַטיוון אופן פּאַרהאַלטן און ווי אַ תנאי פּאַר זייער באַפרייאונג האָט ער געשטעלט, זיי זאָלן ווערן זיינע אַגענטן. איינער אַ פורמאַן, יצחק עליאַנאָוו (דער „רישל") האָט דעם תנאי אָנגענומען. ער האָט אָבער ניט געוואוסט וואָס אַרויסצוגעבן, און ער האָט אונטערגעשריבן אַ פּראָטאָקאָל, וואָס נאָרטאָוו האָט אים געגעבן.

אין משך פון דער גאַנצער וואָך זיינען פּאַרגעקומען אַרעסטן אין שטאָט. אין תפיסה זיינען געזעסן פּאַרשפּאַרט אַ פּאָר צענדליק מענטשן אונטערן חשד פון באַטייליקן זיך אַן ציצית האָט מען אַריינגעזעצט אין אַרעסט. דאָס איז ביי דער פּאָליציי געווען אַ סימן, אַז זיי זיינען רעוואָלוציאָנער געשטימט...

דער פּאָליציי־צירקל, פונוואַנען מען האָט באַפרייט טעפּערן מיט זיין כלה

דער „קלוגער" זשאַנדאַרמען־ראָטמייסטער נאָרטאָוו האָט געשאָפן דעם ערשטן פּאָליטישן פּראָצעס פון די „שוועסטער און ברידער" אין פינסק, וואָס זאָלן האָבן אויסגעקליבן קאָליע טעפּערן פּאַר אַ „צאַר" און זיין פּרוי פּאַר אַ „צאַריצע", און ווען מען האָט זייער צאַר און צאַריצע אַרעסטירט, זיינען זיי באַפאַלן די פּאָליציי און זיי באַפרייט.

6 חדשים זיינען די אַרעסטירטע געזעסן אין פינסקער טורמע. דעם 27טן סעפּטעמבער איז פּאַרגעקומען זייער פּראָצעס. געמשפט האָט זיי די ווילנער „סודעבנע פּאָלאַטע". ס'זיינען אַרויסגעטראָטן די בעסטע פּאַרטיידיקער מיטן באַרימטן קיעווער אַדוואָקאָט קופּערניק אין דער שפּיץ. זיי האָבן אויסגעלאָכט די מעשה מיטן „צאַר און צאַריצע". עטלעכע פון די אַרעסטירטע האָבן גענומען אויף זיך די שולד. דער גרעסטער טייל פון די אַרעסטירטע זיינען אין אַנפאַלן אויפן צירקל. אין שטאָט האָט געהערשט אַ פּאַניק־שטימונג. עס האָבן זיך באַווירן פּראָקלאַמאַציעס פון עפּעס אַ געהיימער מאַנאַרכיסטישער געזעלשאַפט מיט אַן אַפּיל צו די קריסטלעכע אַרבעטער „זיך נוקם צו זיין אין די יידן און צו מאַכן אַ פּאָגראָם, ווי אין קעשענעוו".*) אַן ענערגישע פּאָגראָם־אַגיטאַציע איז אויך געפּירט געוואָרן צווישן די באַן־אַרבעטער. מען האָט זיך געריכט אויף אַ פּאָגראָם. די יידישע אַרבעטערשאַפט האָט זיך פיבערדיק געגרייט צו געבן די פּאָגראָם־לייט אַ וועדיקן ענטפער, און אפשר אַ דאַנק דעם איז דער פּאָגראָם אויסגעמיטן געוואָרן.

חגא־צייט האָט די זעלבע „מאַנאַרכיסטישע געזעלשאַפט" פּאַרשפּרייט אין שטאָט אויפרופן, וואָס האָבן זיך אַנגעהויבן מיט די וועדטער: „ברידער אַרבעטער פּראַ־

*) דער קעשענעווער פּאָגראָם האָט אַרגאַניזירט דער אויסערן־מיניסטער פּלעווע. דער פּאָגראָם האָט געדויערט צוויי טעג, דעם 6טן און 7טן אַפּריל.

וואסלאָווישע און קאַטאָליקן! קריסטוס איז אויפגעשטאַנען תחית־המתים! לאָמיר זיך אַרומנעמען, צעקושן און גיין שלאָגן יידן“ *). ווייטער האָט זיך גערעדט אין די אויפרופן וועגן יידן סאָציאָליסטן, וואָס צעשטערן דעם זעלבסט־הערשנדיקן רעזשים, פאַרשפרייטן אַפּיקורסות א. ד. גל. די שוואַרצע מאַהנקעס האָבן אויך גערופן זיך נוקם צו זיין אין די ציוניסטן „מחמת זיי ווילן גרינדן אין פאַלעסטינע אַ שטינקנדיקע רעפובליק און דאַרט וועלן וואוינען שטינקנדיקע יידעלעך“. **) דער אויפרוף האָט זיך געענדיקט מיט די אָנהייב־וועמער פונם צאַרישן הימן: „באַזשע צאַריא כראַני“.

דערווייל האָט זיך דערנענטערט דער ערשטער מאַי און אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָבן זיך אין שטאָט באַווייזן פראָקלאַמאַציעס וועגן פייערן דעם אַרבעטער־יום־טוב.

ווי אַ תשובה דערויף זיינען די מאָנאַרכיסטן אַרויס מיט אַן אַפיל צו די קריסטלעכע אַרבעטער צו געבן אַ „פסק“ די זשידעס, אַזוי ווי אין קעשענעוו, בכדי זיי צו ווייזן, ווער עס איז דער אמתער בעל־הבית. די אויפרופן פון דער שוואַרצער מאָה האָבן געווארפן אַן אימה אויף דער יידישער באַפעלקערונג. הונדערטער מענטשן האָבן פאַרלאָזן די שטאָט מחמת מורא פאַר פאָגראָמען. מען איז געלאָפן מיט דער באַן און מיט דאַמפערס. נאָך מער פאַרשטאַרקט די פאַניק האָט דער גובערנאַטאָר, וואָס איז ספּעציעל אַראָפּגעקומען קיין פינסק „אייגצושטילן“ די יידן. די יידישע דעלעגאַציע, וואָס האָט זיך פאַר אים געשטעלט, האָט ער אויפגענומען זייער קאַלט און זיך אָפּגעזאָגט צו געבן שוץ דער יידישער באַפעלקערונג. דערפאַר האָט דאָס אויף זיך געמומען די אַרבעטערשאַפט. עס זיינען אַרגאַניזירט און באַוואָפנט געוואָרן אַ דריי הונדערט געזונטע יונגעלייט פון צווישן די טשעסלערס, קצבים און פורמאַנעס. קענן זיי האָט זיך די שוואַרצע מאָה געפילט צו שוואַך און אין שטאָט איז ביסלעכווייז געוואָרן רואיק.

דער אָנפאַל אויפן צירקל האָט אויך געהאָט אַ טיפן אָפּקלאַנג אין די דעמאָלטיקע רעגירונג־קרייזן. דער מיניסטער פאַר אינעווייניקסטע ענינים פלעווע האָט אַ דעפּוטאַציע פון קעשענעווער יידן אָנגעווויזן אויף פינסק ווי אויף אַ מוסטער פון „יידישער חוצפה“. דאָס יאָר האָט דער „פראָוויטעלסטוועני וועסטניק“ אָנגעהויבן צו פירן אַ פאָגראָם־העצע קעגן די פינסקער יידן אונטערן אויסרייד, אַז דריי יידן, צווישן זיי אַ געוויסער שמואל פאָמעראַנץ, זאָלן האָבן באַפאָלן דעם 11־יאָריקן קריסטלעכן יינגל קיסעלעוו, צעשלאָגן אים, פאַרוואונדעט און דערנאָך אים אָוועקגעשלייפערט ביים ברעג פּינע. די דאָזיקע ידיעה האָט אויפגעכאַפּט די גאַנצע אַנטיסעמיטישע פרעסע. פאַרשטייט זיך, אַז די מעשה איז געווען אַן אויסגעטראַכטע פון אָנהייב ביזן סוף. אַרויסגעווייזן האָט זיך, אַז דער 18־יאָריקער קיסעלעוו האָט זיך צעקריגט מיט זיין יידישן חבר, וואָס האָט אים בעת מעשה צעדראָפּעט די האָנט מיט אַ מעסערל. דער אָפּיציעלער רעגירונגס־אָרגאַן איז געווען דעמאַסקירט.

אגב די קרבנות, וואָס די פינסקער אַרבעטערשאַפט האָט געבראַכט פאַרן פרייז פון באַפרייען קאָליאַ טעפּערן זיינען געווען אומזיסטע, ווי עס האָט זיך בקרוב אַרויסגעוויזן. פון פינסק איז דאָס באַפרייטע פאָרל אָוועק קיין מינסק, וואו קאָליאַ פלעגט אויפטרעטן מיט דערפאָלג אויף גרויסע פאַרזאַמלונגען. מאָכט זיך אַ מעשה, אַז מען אַרעסטירט זיין כלה ווערע און דער פאַרליבטער חתן, נישט קענענדיק אויסהאַלטן פון בענקשאַפט, מעלדעט זיך פריי־וויליק צו דער פּאָליציי, כדי ער זאָל זיך קאָנען זען מיט זיין באַשערטער...

4) דער ערשטער דורכפאַל

אַ שטיקל צייט נאָך דער מעשה מיטן צירקל איז געווען רואיק אויף דער אַרבעטער־גאַס. איבער די אַרעסטן און צוליב דעם, וואָס עס האָבן אויסגעפעלט אָנפירנדיקע כחות, האָט זיך אָפּגעשטעלט די רעוואָלוציאָנערע אַרבעט, ביז וואָנען עס זיינען נישט אַראָפּגעקומען פון דער פרעמד צוויי פאַרטיי־טוער זלמן און אַראָנסאָן. גלייך אויף דער ערשטער זיצונג מיט זיי איז באַשלאָסן געוואָרן צו רופן אַ מאַסן־פאַרזאַמלונג הינטער דער שטאָט אין וואַלד „האי“, כדי אויפצומונטערן די אַרבעטערשאַפט. דער טאָג פון דער פאַרזאַמלונג איז באַשטימט געוואָרן אויף אַ שבת. צו דער באַשטימטער צייט האָט זיך צונויפגעזאַמלט אָן עולם פון אַ 300 מאָן. די פאַרזאַמלונג איז אַדורך מיט גרויס דערפאָלג. וועגן איר האָט זיך אָבער דערוואוסט די פּאָליציי און זיך אויסגעשטעלט אויף די וועגן, כדי איבערצונעמען די אָנטיילנעמער פון דער פאַרזאַמלונג, ווען זיי וועלן זיך אומקערן אַהיים. נישט קאָנענדיק זיך אַליין קיין עצה געבן מיט דער גרויסער צאָל אַרבעטער, האָט די פּאָליציי אַרויסגערופן פון דעם דערביאיקן דאָרף אַ מחנה פויערים. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ ווילד געיאג אויף די אַרבעטער, אין וועלכן עס האָבן זיך באַטייליקט שילער פון דער אָרטיקער רעאַל־שול. מען האָט געשלאָגן מכות רצח, בפרט די, ביי וועלכע מען האָט געפונען געווער. די אַרעסטירטע האָט מען געבראַכט פאַרטיעסווייז אויף אַ באַשטימטן אָרט. פאַרהאַלטענע זיינען געווען עטלעכע און אַכציק מאָן, מענער און פרויען. מען האָט די אַרעסטאַנטן אויסגעשטעלט אין רייען און מיט גרויס „פאַראַד“ אַדורכגעפירט דורך דער שטאָט, נישט זשאַלעווענדיק אויפן וועג קיין קלעפּ. שפּעט אין אָוונט האָט מען זיי געבראַכט צום איספּראַווניק (פּאָליציי־שעף). דאָ האָט מען אָפּגעטיילט די פרויען פון די מענער; די פרויען אָוועקגעפירט אין אַרעסט און די מענער פאַרשפאַרט אין אַ קעלער ביים איספּראַווניק. קיין עסן האָט מען צו די אַרעסטאַנטן נישט צוגעלאָזן. אָנשטאָט דעם פלעגט יעדערער באַקומען צו 6 קאָפּיקעס אַ טאָג. פאַר דעם געלט פלעגט דער תפיסה־וועכטער קויפן

*) “Братья рабочие, православные и католики! Христос Воскресе! обнимемся, поцелуемся и пойдем жидов бить!”

**) “...Не щадить и сионистов, ибо они хотят основать в Палестине вонючую республику, ибо в ней будут жить вонючие жидки...”.

די אַרעסטאַנטן „ברויט". העלפט פונם געלט האָט ער אַראָפּ־געלאָזן אין זיין קעשענע אַריין פאַר זיין „טרחה". צום ברויט פלעגן די אַרעסטאַנטן באַקומען וואַסער. יעדן טאָג פלעגן צו די פאַרשפּאַרטע אַראָפּקומען פֿאַליציי־באַאַמטע, אויס־פרעגן זיי, פאַרשרייבן אוּן שרעקן מיט געבן שמיץ אוּן אָפּשערן די האָר ביי די פרויען. געוענדיקט האָט זיך נאָר מיט שרעק. נאָך אַכט טעג האַלטן אין אַרעסט האָט מען די אַרבעטער באַפרייט, חוץ יעקב משה צינאָוויץ, לאה פוקסמאַן, דוד אַראָנסאָן אוּן רייזענגן. זעקס פוּן די באַפרייטע זיינען געבליבן אונטער פֿאַליציי־אישער אויפזיכט.

נאָך דעם דורכפֿאַל האָט זיך די אַרבעט אין גאַנצן אָפּגעשטעלט. די פאַרבינדונג מיטן צענטער איז איבער־געריסן געוואָרן. פוּן דעם אַרטיקן קאָמיטעט זיינען פאַרבליבן בלויז עטלעכע מענטשן, וועלכע זיינען נישט געווען אין שטאַנד צו באַהייבן אַזאַ אַרבעט, ווי אָנפירן די באַוועגונג. אויף די וועגדונגען אין צענטער פלעגן קומען תשובות, אַז פינסק איז אָ קליינע שטאָט אוּן ליגט דערצו אָן אָ זייט, אוּן דערפאַר איז שווער צו האַלטן דאָרט שטענדיק טוער פונם צענטער. בלית־ברירה האָבן די פינסקער זיך געמוזט באַנוגענען מיט אייגענע כחות אויף צו פירן די אַרבעט. אָבער מיט אָ מאָל איז אוּמ־געריכט אַראָפּגעקומען קיין פינסק אָ פאַרטיי־פונקציאָנאַר אָן אינטעליגענט. פאַר דערָ באַוועגונג האָבן זיך געעפנט נייע האָריזאָנטן.

5) דער פּראָוואָקאַטאָר אַרנאַצקי

אָ יונגערמאַן, אָן אינטעליגענטער אוּן אָ באַלעזענער, האָט זיך אַרנאַצקי אַרויסגעוויזן אין פינסק פאַר אָ לערער פוּן רוסיש אוּן העברעאיש. גלייך נאָך זיין קומען קיין פינסק האָט ער אָנגעבונדן אָ קאָנטאַקט מיט די בונדישע קרייזן אוּן האָט תיכף געוואונען זייער צוטרוי. די פּינ־סקער אַרבעטערשאַפט, וואָס האָט געלעכצט נאָך מעשים, האָט דעם נייעם טוער אויפגענומען מיט גרויס פרייד, בפרט נאָך אַז אַרנאַצקי האָט מיט זיינע פייערדיקע דרשות אָנגעפילט די הערצער פוּן זיינע צוהערער מיט דאָרשט נאָך רעוואָלוציאָנערן קאָמף מיט דער פאַרהאַסטער צאַרי־שער דעספּאָטיע.

אַן אָנטיילנעמער אויף אָ זיצונג מיט אַרנאַצקין, שיל־דער איר אַזוי:

„ס׳האָבן זיך צונויפגעקליבן אָ 100 מענטשן. אויף וויפיל איך געדענק, זיינען קיין פרויען ניט געווען, על כל פּנים זייער ווייניק. ווען אַלע זיינען שוין געווען פאַרזאַמלט, איז מען אַוועק און געבראַכט דעם רעדנער. עס איז גע־קומען אָ שיינער, אינטעליגענטער יונגערמאַן פוּן מיטעלן וואוקס אין גאָלדענע פּענסנע, מיט אָ שיינעם שוואַרצן בערדל. געַרעדט האָט ער רוסיש. געַרעדט שיין, זייער שיין, נאָר וואָס ער האָט געזאָגט האָב איך ניט פאַר־שטאַנען. ערשטנס, ווייל ער האָט געַרעדט רוסיש און צוויטנס ווייל קיינער האָט דוכט מיר ניט פאַרשטאַנען. וועַן ער האָט אָפּגערעדט, האָבן געַנומען רייַדן אַנדערע און אַלע מיט אַמאָל. עס איז געווען אָ גוואַלטיקער טומל, גלייך ווי מען וואָלט זיך האַלטן ביים שלאָגן. דערהויפט האָבן זיך געקאָכט אָ גרופּע יונגע יאַטן, וועלכע האָבן גע־שריען „וואָס הייסט מיר טאָרן ניט הרגענען? בלוט פאַר בלוט". ווי מען האָט זיך נאָך דעם דערוואוסט, האָט זיך געהאַנדלט וועגן טעראָר. אין „בונד" איז דעמאָלט געווען אָן „אָפּאָזיציע", און דאָ איז עס פאַרגעקומען אָ דיסקוסיע אויף דער טעמע. די פאַרזאַמלונג האָט זיך פאַרצויגן ביז שפּעט אין דער נאַכט. דער רעדנער איז געווען אַרנאַצקי".

גלייך נאָך דער ערשטער זיצונג מיט דער אַרטיקער פאַרטיי־אָנפירערשאַפט האָט זיך אַרנאַצקי אַריינגעוואָרפן אין דער אַרבעט מיט לייב און לעבן. ער פלעגט אָנפירן די קרייזלעך, שרייבן פראָקלאַמאַציעס און אַרויסטרעטן אויף מאַסן־פאַרזאַמלונגען. ער האָט זיך אָפילו געשטעלט אין פאַרבינדונג מיטן צענטראָלן קאָמיטעט און האָט געהאַט גרויסע שאַנסן אַדורכצוגיין פאַר אָ דעלעגאַט צו פינפטן צוזאַמענפאָר פון „בונד".

אַרנאַצקי האָט זיך געהאַלטן זייער פאַרזיכטיק: געווען שטענדיק ערנסט און זאַכלעך, וויניציק געַרעדט און נישט געווען אויפגעלעבט מיט די פאַרטיי־חברים אַזוי ווי אָנדערע טוערס. מען האָט דאָס אים נישט געַנומען פאַר אומגוט, פאַרקערט מען האָט דאָס געהאַלטן פאַר אָ סימן פון שטרענ־גער קאָנספּיראַטיוויקייט. די זיצונגען פונם קאָמיטעט פלעגן פאַרקומען ביי אים אין שטוב, דאָרטן פלעגט מען אויך האַלטן די נישט־לעגאַלע ליטעראַטור. אַלץ איז געווען גוט, וועַן נישט דאָס, וואָס עס האָבן זיך אָנגעהויבן אַרעסטן. אָ מאָל פאַלט דורך אָ קרייזל, אָ מאָל ווערט אויפגעדעקט אָ פאַרקאָנספּיראַטיווע דירה מיט אומלעגאַלער ליטעראַטור, דאָ פאַלט אַריין אין די הענט פוּן דער פאַליציי דער אַרכיוו אוּן שטעמפּל פוּן קאָמיטעט. ביים פאַרהער, וויידער, פוּן די אַרעסטירטע, דערציילן די זשאַנדאַרן אַזעלכע זאַכן, וואָס וועגן זיי האָבן געקאָכט וויסן נאָר די סאָמע אינע־ווייניקסטע מענטשן. עס איז דעריבער אויפגעקומען אָ חשד, אַז צווישן דער פאַרטיי־אָנפירערשאַפט איז דאָ אָ פּראָוואָקאַטאָר. עס האָט נישט לאַנג געדויערט, ווי עס איז אָנגעקומען קיין פינסק אָ ידיעה, אַז דער פּראָוואָקאַטאָר איז נישט קיין אַנדערער ווי אַרנאַצקי. דאָס האָט אויך באַשטעטיקט די פאָטאָגראַפיע פוּן אַרנאַצקין, וואָס עס האָט געבראַכט מיט זיך אָ מיטגליד פוּן דער פאַרטיי. דער פּראָוואָקאַטאָר איז געווען אָנטדעקט.

גלייך האָט מען איבערגעבויט די גאַנצע אַרבעט, זי פאַרקאָנספּירירט פאַר אַרנאַצקין און אים אָנגעהויבן נאָכ־צושפּירן. לפּנים פלעגן די זיצונגען פונם קאָמיטעט פאָר־קומען וויייטער מיט אים, ער האָט אָבער געפילט, אַז די זאַך איז נישט גלאַטיק און אָנגעהויבן אַרויסצואוויזן סימנים פוּן שטאַרקער נערוועזקייט. די אויפגאָבע פוּן קאָמיטעט איז יעצט געווען אַרויסצובאַקומען פוּן אים די אומלעגאַלע

ליטעראַטור. איין מאָל אויף אַ זיצונג איז אָנגעקומען פּאָ־ליציי און פֿאַרנומען אַלע מיט אַרנאַצקין בראש. אין עטלעכע טעג אַרום האָט מען אים אַרויסגעלאָזן. ער האָט געוואָלט גלייך אָפּפֿאָרן פון פּינסק, מען האָט זיך אָבער ביי אים אייגעבעטן, ער זאָל פֿאַרבלייבן כאָטש אויף אַ טאָג, כדי אויפצומונטערן די חברים, ווײַל פֿאַרבלייבן נאָכן דורכפֿאַל אַליין, כצאן בלי רועה... קיין גרויסן חשק דערצו האָט אַרנאַצקי נישט אַרויסגעוויזן, ער האָט אָבער קיין ברירה נישט געהאַט, מחמת ער האָט געפילט, אַז מען היט אים. עס איז באַשטימט געוואָרן אַ „סכאָדקע“, אויף וועלכער ער האָט געזאָלט אַרויסטרעטן מיט אַ רעדע. צו דער באַ־שטימטער צייט איז צו אים געקומען אַ פֿאַרטיי־מיטגליד פון באַשולדיקונגס־אַקט, ווי אויך אויפן פֿראַצעס, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די גאַנצע באַשולדיקונג שטיצט זיך אויף דעם עדות־זאָגן פון „רישל“ (יצחק עליאַנאָוו) און פון אַ צוויטן אַגענט לעמפּערט. לעמפּערט איז געווען אַ סטודענט פון קאַמערץ־אינסטיטוט. ער איז געווען טע־טיק אין דער בונדישער אַרגאַניזאַציע. בעת דעם גרויסן אַרעסט אין הייער וואָלד איז ער אויך געווען אַרעסטירט און דערנאָך האָט ער זיך דאָס געמוזט שטעלן אין דינסט פון דער זשאַנדאַרמעריע. אין באַשולדיקונגס־אַקט ווערט דערציילט, אַז בעת ער, לעמפּערט, איז געזעסן אַרעסטירט אין קעלער, ווו ס׳איז אויך געזעסן משה ציטרין און ציילענגאָלד, האָט ער געהערט ווי די אָנגערופענע האָבן

די „סאַלקע“, ווו עס איז פֿאַרגעקומען די לעצטע פֿאַרטיי־זיצונג מיטן פּראָוואָקאַטאָר אַרנאַצקי.

אַראָן גילער און אים אָוועקגעפירט אויף דער „סכאָדקע“. פון דאָרט האָט מען אים אָפּגעפירט אַהיים דורך אַ פּאָרויס באַשטימטן וועג. אויפן אָנדערן טאָג באַגינען (דעם 18טן אָקטאָבער 1903) האָט מען אַרנאַצקין אין אַ הינטערגעסל געפונגען אַ טויטן. אין דער פרי, ווען די פּאָליציי און זשאַנדאַרמעריע איז געקומען אויפן אָרט פון מאָרד, האָט ראָטמייסטער נאַרטאָוו גלייך דערקענט דעם דער־הרגעטן.

עס האָבן זיך אָנגעהויבן אַרעסטן, און צווישן די אַרעסטירטע זיינען געווען שלמהקע זשעלעזניקאָוו, משה ציטרין און אַ גאַרבער־אַרבעטער סענדער דוואָרקין. שפּע־טער איז אויך אַרעסטירט געוואָרן אַ טאַבאַק־אַרבעטער, נחום מענדל ציילענגאָלד.

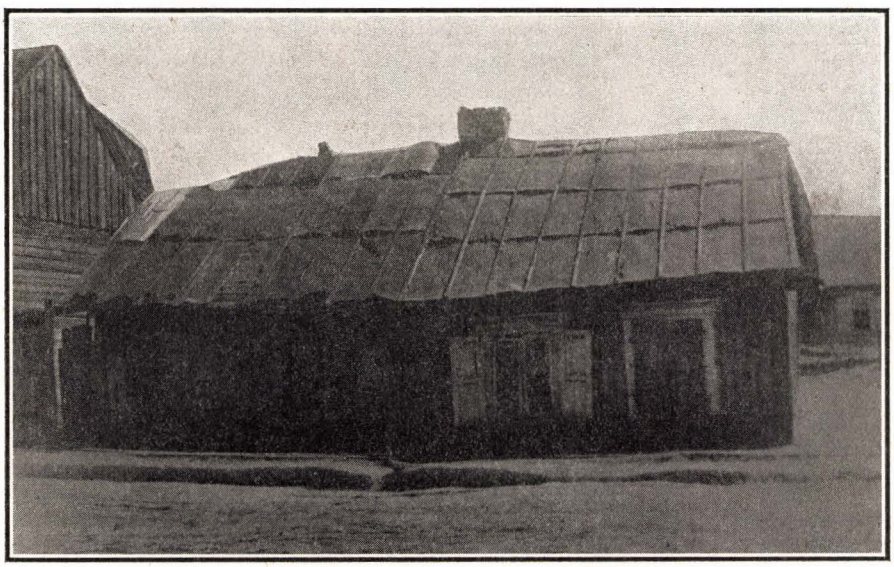
שלמהקע זשעלעזניקאָוו איז געזעסן אַ 9 חדשים און באַפרייט געוואָרן. דער זשאַנדאַרמעריע האָט זיך ניט איינגעגעבן אים צוצוציען צו דעם ענין. די איבעריקע האָט מען איבערגעגעבן צום ווילנער מיליטער־געריכט.

צווישן זיך גערעדט וועגן דעם, אַז מען דאַרף הרגענען די פֿראָוואָקאַטאָרן, און אַז זיי וועלן די ערשטע דאָס טאָן. דער „רישל“ האָט „באַוויזן“, אַז זיצנדיק אין טורמע האָט ער געהערט, ווי ציטרין האָט געריידט מיט אַ צווייטן וועגן מאָרד און אַז ציילענגאָלד האָט אים דערציילט, אַז ער איז געשטאַנען אויף „וואַך“ און ציטרין מיט דוואָר־קינען האָבן אים געהרגעט.

דער פּראָצעס פון די 3 חברים איז פֿאַרגעקומען אין מאַרץ פון יאָר 1905 אין מינסק. ווייל עס האָט זיך ניט געשטעלט דער עדות לעמפּערט, האָט די פּאַרטיידיקונג געפּאָדערט אָפּצולייגן דעם פּראָצעס און ער איז אָפּגע־לייגט געוואָרן. דער „רישל“ איז צום פּראָצעס געקומען. ער האָט שוין דעמאָלט געדינט אין מיליטער. אָקעגן דעם „רישל“ איז אַרויסגעטראָטן זיין שוועסטער, אַן אַרבעטערין אויף לוריעס פלעקל־פאַבריק, אַ בונדיסטין, אַ גוטע, אי־בערגעגעבענע חברטע. זי איז אויך נאָכן פּראָצעס געפֿאָרן צום ברודער אין פֿאַלק, ווירקן אויף אים, ער זאָל צוריק

ציען זיינע דערקלערונגען. צי האָט זי דאָס אויף אים געווירקט, אָדער דער אייגענער געוויסן האָט געגומען אין אים ריידן, — ער האָט אַריינגעשיקט אַ גרויסע שריפט־לעכע דערקלערונג אין מיליטער־ענריכט, וואו ער דער־ציילט די גאַנצע געשיכטע, וואו נאַרטאָוו האָט אים גע־צוואונגען אונטערצושרייבן אַ פאַרטיקן פראָטאָקאָל, און אים געזאָגט וואָס צו רעדן. (די דערקלערונג איז אין אַ יידישער איבערזעצונג אָפגעדרוקט אין די בונדישע „לעצטע פאַסירונגען" פון 1905, נומער 14).

די דריי חברים זיינען געזעסן ביז די אָקטאָבער־טעג פון 1905. די פאָליטישע אַרעסטירטע האָבן ניט געוואָלט פאַרלאָזן די טורמע נאָכן מאַניפעסט פון 17טן אָקטאָבער

דאָס געסל, וואו מען האָט געהרגעט אַרנאַצקין.

אָן זיי. נאָך לענגערע אונטערהאַנדלונגען האָט מען זיי באַפרייט אונטער פאָליציי־אויפזיכט. זיי זיינען געקומען אין פינסק, זיך אָקטיוו באַטייליקט אין דער אַרבעט. נאָכן דורכפאַל פון דעצעמבער־שטרייק פאַרלאָזן זיי פינסק. דוואָר־קין איז נעלם געוואָרן, ציטרין און ציילענגאָלד זיינען אַוועק קיין ווארשע, וואו זיי זיינען אין 1906 יאָר אַרעס־טירט געוואָרן. מען האָט זיי געבראַכט קיין מינסק און זיי געמשפט. משה ציטרין האָט באַקומען נאָכן אַראָפ־רעכענען אַלע מאַניפעסטן 4 יאָר קאַטאָרגע. נאָכן ענדיקן דעם טערמין איז ער אַנטלאָפן פון סיביר, געקומען קיין פינסק, פון וואָנען ער איז מיט דער הילף פון די חברים פון פינסקער ברענטש, 210 אַרבעטער־ריגע אין ניו־יאָרק. — אַוועק קיין אַמעריקע.

ווי עס האָט זיך שפעטער אַרויסגעוויזן, איז אַרנאַצקי געווען אַן אַגענט פון דער ווילנער אָפטיילונג פון דער „אַכראַנע". זיין אמתער נאָמען איז געווען אַלעקסאַנדער

פערקעל. ער איז געווען אַ געבילדעטער מענטש און באַ־הערשט עטלעכע שפראַכן. קיין פינסק האָט אים די „אַכ־ראַנע" געשיקט מיטן מיין ער זאָל פון דאָרט אַוואַנסירן צום העכסטן שטאַפּל אין דער באַוועגונג. נאָך אַ טאָג פאַרן טויט האָט זיך אַרנאַצקי געהאַט געזען מיטן פינסקער זשאַנדאַרן־ראָטמייסטער נאַרטאָוו און אים מיטגעטיילט, אַז ער האָט אויך מאָרגן אַ „סכאָדקע" (אַ צוזאַמענקונפט). דער ראָטמייסטער האָט מסתמא געוואוסט, אַז אַרנאַצקי איז אין אַ סכנה און אים געוואָרנט, ער זאָל עוקר זיין פון פינסק. אויף דעם האָט אַרנאַצקי נישט מסכים געווען און זאָל האָבן דערקלערט זיין שעף, אַז זיינע אַקציעס אין פינסק שטייגן... נישט וויסנדיק, אַז זיין גורל איז שוין

דורך דער פינסקער אַרבעטערשאַפט געוואָרן געהתמעט.

פון דאַן אָן איז די מאַסע געווען אַרומגעכאַפט פון אַ מין פסיכאָז: אין יעדן איינעם האָבן זיי געזען אַ פראָוואָ־קאַטאָר; מען האָט נאָר געקוקט ווי יענער לעבט, עסט און גייט אַנגעטאָן. אויב עמעצער דערלויבט זיך אויפעסן אַ קיכל, אָדער גאָר מאַכן אַ ניי העמדל, דערהויפט די וואָס פאַרדינען ווייניק אָדער גאָר ניט, איז שוין דאָס געווען אַ סימן, אַז ער איז אַ פראָוואָקאַטאָר.

איינער אַהרן־דוד פאַראָכאָדניק האָט באַצאָלט מיט זיין לעבן פאַר אַזאַ חשד. אַהרן־דוד איז געווען אַ לעבעדיקער אַקטיוויסט בחור, אין דער באַוועגונג איז ער שוין געווען עטלעכע יאָר, און מען האָט אים ליב געהאַט. ער האָט אָבער געהאַט דאָס אומגליק צו זיין כמעט אַ שטענדיקער אַרבעטלאָזער — מען פלעגט זאָגן, אַז ער פוילט זיך אַרבעטן. נאָך אַרנאַצקיס טויט האָט מען געוואָרפן אויף אים אַ חשד. די סיבה פון חשד זאָל געווען זיין אַ דורכגע־

פֿאַלענע פֿאַרזאַמלונג פון שניידערקעס, ווּאו ער איז געשטאַנען אויף „פּאַטרול“. מען האָט אָנגעהויבן אים נאָכקוקן און אַלע „פּאַקטן“ האָבן דעם חשד באַשטעטיקט. מען האָט באַשלאָסן אים „אָפּראָמען“. די „אַרבעט“ האָבן דורכגעפירט ניט קיין בונדיסטן, נאָר עסערן. געהרגעט האָט מען אים אויפן זעלביקן אופן ווי אַרנאַצקין.צי איז אַהרן־דוד טאַקע געווען אַ פּראָוואָקאַטאָר, קאָן ביז היינט קיינער ניט זאָגן.

6) די סטרייקן אין יאָר 1903

אין דעם יאָר האָבן אין פּינסק אָנגעהויבן אויפצוגיין די זריעות, ווּאָס זיינען פֿאַרזייט געוואָרן אויפן פּעלד פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין די פּריערדיקע יאָרן. דאָס יאָר האָט די באַוועגונג געהאַט די מעגלעכקייט צו פֿאַרצייכענען אין איר אַקטיוו אַ גאַנצע רייַ גערעטענע סטרייקס, ווּאָס האָבן געבראַכט נישט קיין קליינע דערגרייכונגען דער פּינסקער אַרבעטערשאַפֿט. דאָס יאָר 1903 האָט זיך אָנגעהויבן אין פּינסק מיט אַ סטרייק אין דער ליכט־פֿאַבריק פון די שותפים עליאָסבערג און ראַבינאָוויטש. דער סטרייק איז אויסגעבראָכן דערפון, ווּאָס ביים פֿאַרקערן דאָס מיסט אויפן הויף אין דער פֿאַבריק האָט מען געפונען עטלעכע ליכט. דער פֿאַרוואַלטער פון דער פֿאַבריק באַסקינ האָט באַשטראָפט די קערערקעס — אַ גרופּע מיידלעך פון 10־12 יאָר — מיט צען קאָפּיקעס קנס יעדערע. ווען די באַשטראָפטע האָבן געפֿרוואוט פֿראָטעסטירן, האָט מען זיי תיכף באַזייטיקט פון דער אַרבעט און דערקלערט, אַז אומקערן זיך צו איר וועלן זיי קיינען בתנאי, אַז זיי וועלן אייבערבעטן באַסקינען דורך אַ קוש טאָן אין האָנט. ווי אַן אויסדרוק פון פֿראָטעסט קעגן דער דאָזיקער האַנדלונג לגבי מינדעריעריקע אַרבעטערינס, האָט די גאַנצע פֿאַבריק — אַן ערך 70 מיידלעך — פֿאַרסטרייקט. זייערע פֿאַדערונגען זיינען געווען: אָנגעמען צוריק די באַזייטיקטע, אַ מענטשלעכע באַציאונג צו די אַרבעטערינס, באַזייטיקן דעם מייסטער יעקב ליבערמאַן, קירצן דעם אַרבעטסטאָג פון 13 אויף 12 שעה, פֿאַרקלענערן די צאָל פון אָנגיסן די ליכט־מאַסע צו צוויי מאָל אַ טאָג, צאָלן פֿאַר דער צייט פון קראַנק זיין און איינפירן, אַז די פֿאַבריק זאָל באַזוכן אַ דאָקטאָר. דער סטרייק האָט געדויערט דריי טעג. עס האָבן זיך אַריינגעמישט די פֿאַליציי און די זשאַנדאַרמעריע צוזאַמען מיטן פֿאַבריק־אינספּעקטאָר. אַזוי ווי דאָס רוב אַרבעטערינס האָבן נישט פֿאַרשטאַנען קיין רוסיש, איז דער פֿאַרבינדער צווישן זיי און די פֿאַרשטייער פון דער מאַכט געווען דער רעגירונגס־רב סעמיזשאָווסקי. דער סוף איז געווען, אַז די בעלי־בתים האָבן נאָכגעגעבן, חוץ דער פֿאַרונג פון פֿאַרקלענערן די צאָל פון אָנגיסן די ליכט־מאַסע. דאָס איז געווען דער ערשטער נצחון פון דער באַוועגונג אין יאָר 1903. שפּעטער זיינען געקומען די ווייטערדיקע נצחונות.

נאָך פּסח דעם יאָר האָבן פֿאַרסטרייקט די טישלערס אַן ערך 200־250 מאַן און נאָך זיי די מויערערס (100 מאַן), אַרויסשטעלנדיק די פֿאָדערונג פון אַ צוועלף־שעהדיקן אַרבעטסטאָג (געאַרבעט האָבן זיי 14־15 שעה אַ טאָג), אַ בעסערע באַציאונג פון די אַרבעטגעבער און רעגולער אויסצאָלן די שכירות. דער סטרייק האָט געדויערט אַ דריי טעג און די אַרבעטער האָבן געוואונען די הויפּט־פֿאָדערונג: אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג.

סוף זומער האָבן דערקלערט אַ סטרייק 75 מענער־שניידער, פֿאָדערנדיק אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג און אָפּצושאַפֿן דאָס געצאָלט פון שטיק. אָבט טעג האָבן זיי געסטרייקט און זיך דערשלאָגן צו אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג און צו אַ געהעכערטן לוין פון שטיק. נאָך זיי האָבן פֿאַרסטרייקט די דאָמען־שניידערס צוליב אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג, בעסערע באַציאונג מצד די בעל־בתים און צולייגן אָפּשאַפֿן די טערמינעקע אַרבעט. דער סטרייק האָט קורץ געדויערט, סך הכל אַ טאָג, און די אַרבעטער האָבן געוואונען *).

כדי צו הייבן די קאָמפּס־שטימונג ביי דער אַרבעטער־שאַפֿט האָט דער קאָמיטעט פון „בונד“ אַרויסגעגעבן עטלעכע פֿראָקלאָמאַציעס אויף דער יידישער און רוסישער שפּראַך. דאָ ברענגען מיר אַזאַ פֿראָקלאָמאַציע, אַרויסגעגעבן אין סעפּטעמבער (אין 800 עקזעמפּלאָרן).

„דער אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער־בונד אין ליטע, פוילן און רוסלאַנד.

„צו אַלע פּינסקער יידישע אַרבעטער און אַרבעטערינען!

„איך בעט דיר ערלעך מיינע אָרימע ברידער,
וואָס אַרבעטן שווער אין דער איצטיקער וועלט,
וואָס אַרבעטן אויס זייער מאַרך פון די גלידער
און אָפּפערן זיך אויפן מזבח פון געלט“.

„חברים! עס פאַנגט זיך שוין אָן דער סעזאָן און מיט אים אויך די קאַטאָרזשנע אַרבעט אָן שלאָף און אָנע רוע. גאַנצע טעג, גאַנצע נעכט זיצט דער פּינסקער ייד. אַרבעטער ביי דער אַרבעט צוזאַמענגעוואַקסן מיט דער מאַשין און פֿאַרדינט קוים אויפצוהאַלטן די נשמה און (דעם) אויסגעהאַרעוועטן קערפּער. רואיק, שטיל טראָגט ער זיך זיין פּעקל מיט די צרות און טראַכט גאָר נישט וועגן אויסבעסערן. גאָר אָן אַ ווידערשטאַנד טראָגט ער זיין שוועריקייט, גאָר אָנע געפיל, פערשלאָגן און ערנידריקט. טרויעריק, שרעקלעך טרויעריק איז, ווּאָס דער פּינסקער אַרבעטער פילט גאָר ניט זיין ביטערע לאָגע. אין דער צייט, ווּאָס אַנדערע יידישע אַרבעטער פון אַלע איבעריקע שטעט דאַרפן נאָר אויפוועקן ווי אויסצובעסערן זייער לעבן, מוזן מיר נאָך אייך, פּינסקער אַרבעטער דערקלערן דאָס עס איז אייך שלעכט. פֿאַרשקלאַפּט און פֿאַרפּינסטערט, ווי דער פערד ביי דער סאָכע שלעפּט איר אייערע צרות

*) די שניידערס האָבן אגב נישט געקאָנט איינהאַלטן זייער געוויינס און אין אַ קורצער צייט אַרום האָבן די אַרבעטגעבער צוריקגעשטעלט די פּריערדיקע פֿאַרהעלטענישן.

און איר דרעמלט אין אַ זיסן חלום. צו דען ווייסט איר ניט ווי שעדלעך און געפערלעך איז צו אַרבעטן 16־18 שעה אין מעת־לעת גאָר אָן אן אויפהער? דאָס דער לאַנגער אַרבעטסטאָג רויבט אַוועק אייערע קרעפטן און פאַר־קלענערט אייערע שכירות? צו דען ווייסט איר ניט, דאָס דער לאַנגער אַרבעטסטאָג לאָזט אייך ניט באַקומען וואָסערע ניט איז ווייסנשאַפט און לערע? צי דען פאַרשטייט איר ניט, דאָס אויסבעסערן אייער לאַגע קענט איר נאָר מיט אייערע אייגענע קרעפטן דורך קאַמף און שטרייט? צי דען זייט איר נאָך ניט גענקומען צום שכל דאָס אייניקייט און דיסציפלין איז אייער אייניקער געוואָר?

„אַלע אַרבעטער, וואָס האָבן גענקמפט פאַר בעסערע אַרבעטס־באַדינגונגען, פאַר אַ קירצערן אַרבעטסטאָג, פאַר העכערע שכירות, פאַר בעסערע באַהאַנדלונגען האָבן זיך שוין דערשלאָגן דאָס זייערייקע און לעבן איצט פיל בעסער און זיינען פיל גענילדעטער און אַנטוויקלטער אַלס פריער.

„חברים! גענוג שקלאַפערייי און דערנידערונג, גענוג שוועכע אַרבעט און אַ הונגער־שכירות! לאָמיר באַוויזן, דאָס מיר, יידישע אַרבעטער אין פינסק, פאַרשטייען אויך אונדזערע אינטערעסן. לאָמיר קעמפן פאַר אַ קירצערן אַרבעטסטאָג, העכערע שכירות און בעסערע באַהאַנדלונגען! לאָמיר זיך פאַראייניקן און פאָדערן אַ 10־שעהדיקן אַר־בעטסטאָג, אום מיר זאָלן קענען אונדזערע פאַרהאַרעוועטע און פאַרמאַטערטע גלידער עטוואָס רוע געבן, מיר זאָלן אַ פרייַ מינוט האָבן זיך צו לערנען און אַנטוויקלען, מיר זאָלן קענען פאַרברענגען מיט אונדזערע פאַמיליעס און דערציען אונדזערע קינדער. מיר דאַרפן האָבן צייט זיך צו אַנטוויקלען, צו פאַרשטיין, וואו מיר זיינען אין דער וועלט, ווער אונדזערע פיינט זיינען. מיר דאַרפן קענען אונדזער קראַפט, און וויסן, דאָס מיר געהערן צו דער טייל מענטשן, צו וועלכער עס געהער די צוקונפט. מיר דאַרפן וויסן, דאָס אויף אונדז לעגט יעדער פרייער מענטש די האָפענונג, אַז נאָר מיר, מיר אַרבעטער פון אַלע נאַציאָנען, זיינען אין שטאַנד צו באַפרייען רוסלאַנד פון איר צאַרישן יאָך, אונטער וועלכן דאָס גאַנצע לאַנד וועט דערשטיקט. נאָך מער, נאָך שטאַרקער ליגט דער חוב צו קעמפן אויף אונדז יידישע אַרבעטער, וויייל מיר געפינען זיך גאָר אין ספּעציעלע באַדינגונגען. אונדזער לאַגע איז ערגער פון אַלעמענס. נאָר מיר, פינסקער אַרבעטער, האָבן זאָגאָר אַ מינוט צייט ניט אַ קלער צו טאָן, אום צו באַגרייפן די מאַכט פון דער פאַראייניקטער אַרבעטער־קלאַסע.

„לאָמיר זיך אַלזאָ וואָס גיכער אָרגאַניזירן און קעמפן פאַר אַ בעסערן, מענטשלעכערן לעבן! דען נאָר אין אייניקייט און אָרגאַניזאַציאָן ליגט אונדזער קראַפט. לאָמיר נעמען פאַר אַ ביישפּיל אונדזערע שטעט, וואו אונדזערע ברידער אַרבעטער האָבן געקעמפט און קעמפן נאָך היינט אָן אויפהער פאַר אַ בעסערן לעבן. לאָמיר נעמען פאַר אַ ביישפּיל די אָדעסער אַרבעטער בלעכער, וועלכע האָבן זיך דורך קאַמף און אָרגאַניזאַציאָן דערשלאָגן אין 1895טן יאָר אַ 12־שטונדיקן אַרבעטסטאָג, און יעצט אַרבעטן זיי נאָר 10½ שעה. לאָמיר קעמפן ווי אַלע קלאַסן־באַוואוסטע אַרבעטער! זאָלן אונדז די פאַרפאַלגונגען פון דער צאַ־רישער רעגירונג ניט אָפּשרעקן, דען ערגער ווי יעצט קען שוין אונדזער לעבן ניט ווערן. די אַזיאַטישע רעגירונג לאָזט ניט דעם אַרבעטער פריי צו אָטעמען און טרייבט אים ווי אַ ווילדע חיה. מיר אַרבעטער, אין אונדזער קאַמף, קענען פאַרלירן מער ניט ווי די קייטן, געווינען קענען מיר די גאַנצע וועלט.

„אַלזאָ — גענוג צו זיין שקלאַפן! מיר דאַרפן זיין פרייַ מענטשן! לאָמיר זיך פאַראייניקן און קעמפן פאַר אונדזערע רעכט און אינטערעסן.

„ברידער אַרבעטער! טרעט אַרויס צום קאַמף און באַווייזט דער גאַנצער וועלט, דאָס איר, יידישע אַרבעטער און אַרבעטערינען אין פּינסק, זייט ניט צופרידן מיט אייער לאַגע, דאָס איר זייט אייגשטימיק מיט דעם גאַנצן קעמפּ־דיקן פּראָלעטאַריאַט פון דער גאַנצער וועלט.

„פאַרוועדטס ברידער! לאָמיר מיט פאַראייניקטע קרעפטן ארויסטרעטן אין קאַמף און ווייט און שטאַרק זאָל זיך הערן אונדזער אויסגעשריי:

„נידער מיט דער שקלאַפערייי!

„נידער מיט דער דעספּאָטישער רעגירונג!

„עס לעבע דער פאַראייניקטער פּראָלעטאַריאַט!

„עס לעבע דער קאַמף פאַר סאָציאַליזם!

„פּינסקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציאָן פון „בונד".

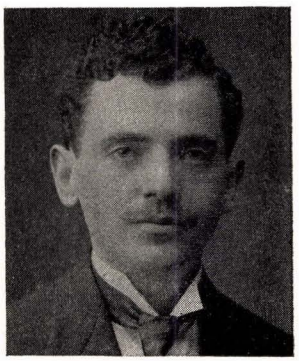
„סעפּטעמבער, 1903.

„(דרוקערייי פון „בונד")."

די בונדישע אָרגאַניזאַציע פלעגט זיך אָפּרופן אויף אַלע וויכטיקערע געשעענישן אין לאַנד און זיי געהעריק אויפקלערן דער אַרבעטערשאַפט דורך פראָקלאַמאַציעס. נאָך דעם האָמעלער פאָגראָם (פונם 29טן אויגוסט ביזן 1טן סעפּ־טעמבער) האָט דער „בונד" אַרויסגעלאָזן אַ פּראָקלאַמאַציע, וואו ער האָט אויפגעקלערט די אמתע כוונות פון די פאָג־ראָמען פון צאַרישן רעזשים. דער „בונד" האָט אויך גע־פירט אַן אַגיטאַציע צווישן די יידישע רעקרוטן. פאַר די לעצטע (אַ מאַן 60) פלעגט די פאַרטיי ספּעציעל אייג־אַרדענען פאַרזאַמלונגען. אין יאָר 1903, בעת מ׳האָט אָפּ־געשיקט די רעקרוטן, האָבן זיך אויפן וואָקזאַל צונויפ־געזאַמלט אַן ערך 800 אַרבעטער. מען האָט געטיילט פּראָק־לאַמאַציעס אַדרעסירט צו די רעקרוטן, געזונגען רעווא־לוציאָנערע לידער און געמאַכט אויסרופן קעגן דער סאָל־דאַטשינע און דער זעלבסטהערשונג. פאָליציי האָט ניט גע־וואָלט אייגרייסן מיט די אַרבעטער און זיי געבעטן העפּלעך צו באַרואיקן זיך. נאָכן אָוועקגיין פון צוג האָט זיך פאַרמירט אַ דעמאָנסטראַציע פון אַ מאַן 300־400, וואָס האָט מיט געזאַנג פון רעוואָלוציאָנערע לידער מארשירט איבער דער שטאָט. ביים פאָליציי־צירקל האָט זיך דער עולם אָפּגע־שטעלט, אויסגעזידלט דעם צאַרישן רעזשים בקול רם און זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען.

ווינטערצייט, דאָס זעלבע יאָר, איז קיין פינסק אַראָפּ־

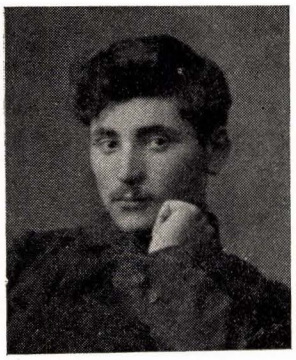
אַקטיוע טוער פון „בונד" אין פינסק אין די יאָרן 1903—1907

שמעיה דער ציגאַרן־מאַכער

יאקאָוו גורין

משהל דער שוסטער

זשעניע לוריע

שלמהקע זשעלעזניקאָוו
(אַנפירער פון „באָיעוואָי אַטריאַד")

גרישא ליבערמאן

אהרן יאַנקל בעגון

מאַניע דער שניידער

משה ציטרין

געקומען אַ מגיד, געצל, וואָס האָט געשטאָמט פון מינסק. דער מגיד געצל פלעגט האַלטן פייערדיקע דרשות, אין וועלכע ער האָט געשאָלטן פּעך און שוועבל אויף דער אַר־בעטער־באַוועגונג. די דרשות פלעגן שטאַרק אויסנעמען ביים עלטערן דור און אַרויסרופן ביי אים בייז בלוט אויף דער רעוואָלוציאָנער געשטימטער יוגנט. ניט איין יוגנט־לעכער פלעגט אַריינכאַפּן פייערדיקע פּעטש, מחמת דער אַגיטאַציע פונם מגיד, פֿאַרן געהערן צו די „שוועסטער און ברידער". האָט מען באַשלאָסן אים צו פֿאַרמאַכן דאָס מויל. געווען איז דאָס אין וואָקזאַלנער קלויז. דער מגיד האָט גראָד גערעדט וועגן דער נייטיקייט צו פֿאַראייניקן דאָס גאַנצע יידישע פֿאָלק אונטער איין צענטראַלער אַרגאַ־ניזאַציע. די אַרבעטער, וואָס האָבן זיך דעמאָלט פֿאַר־זאַמלט אין קלויז, אין אַ גרויסער צאָל, האָבן אים געפֿרואווט שטערן מיטן כלומרשטן איינשטילן דעם עולם דורכן כאַראַל „שא, שא". אָבער וועז דאָס האָט ניט געהאָלפֿן, האָבן צוערשט אָנגעהויבן צו פֿאָלן אין דער ריכטונג פון ר׳ געצלען האָנטעכער, און דערנאָך האָרטערע זאָכן, ווי לייכ־טערס און האָנטפּעסער. דער סוף איז געווען, אַז דער באַריידעוודיקער מגיד איז אַרויס פון קלויז קוים מיטן לעבן און נאָך די זעלבע נאַכט עוקר געווען פון שטאָט.

7) די אַרבעטער־באַוועגונג און די „שטאַרקע"

אין יענע צייטן האָבן די „שטאַרקע" אין פּינסק גע־שפּילט אַ גרויסע ראָלע. זיי זיינען געווען אָגרעסיוו און חוצפּהדיק פלעגן לעבן גוט מיט „נאַטשאַלסטוואָ" (אַדמיני־סטראַציע־אָרגאַנען) און געהאָט אַ וואָזשנע דעה אויף דער יידישער גאָס. עס פלעגן טרעפן, אַז פֿאַרשטייער פון די „שטאַרקע" פלעגן אָפּילו אַרויסטרעטן ווי פֿאַרמיטלערס צווישן צעקריגטע צדדים. זיי פלעגן דאָס טאָן, פֿאַרשטייט זיך, נישט אויס פלאַטאָנישער ליבע צו שלום, נאָר פֿאַר אַ טרונק בראָנפן. פֿאַר אַ פלעשל משקה האָט מען ביי זיי געקאָנט אַלץ פֿועלן: אָנבויקערן די ביינער וועמען מען האָט באַדאַדפט, צווינגען דעם צד כשנגד אייגצוגיין אויף הנחות א. ד. גל. צו דער אַרבעטערשאַפֿט איז די באַציאונג פון די „שטאַרקע" געווען אַ פיינטלעכע ביז גאָר. דידאָזיקע לייט האָבן בשום אופן נישט געקאָנט פֿאַרשטיין ווי אַזוי דערוועגט זיך דאָס אַ פּשוטער בשר ודם אָנטקעגנצושטעלן דעם קיסר. זייער שנאָה צו דער אַרבעטער־באַוועגונג פלעגט זיך אויסלאָזן מיט באַפֿאַלן אַרבעטער און איבערהויפּט אין זוכן אַ געלעגנהייט ווי זיי צו פֿאַר־טשעפּען. צום ברעג, וואָס איז געווען אַ מין מאָנאָפּאָל פון די „שטאַרקע", פלעגט מען די אַרבעטער ניט אַרויפלאָזן.*)

*) דער ברעג איז דעמאָלט געווען אַ גוטער קוואַל פון פרנסה. מען פלעגט דאָרט קאָנען פֿאַרדינען ביז 10 און 15 רובל אַ טאָג. די „שטאַרקע" פלעגן קיינעם אַ חוץ זייערע אייגענע מענטשן, אַהין נישט צולאָזן. פלעגט זיך אָבער מאָכן, אַז זיי אַליין האָבן זיך נישט געקאָנט קיין עצה געבן מיט דער אַרבעט, פלעגן זיי דינגען אַרבעטער און זיי צאָלן אַ רובל ביז אָנדערהאַלבן אַ טאָג. אַזוי האָבן די „שטאַרקע", עקספּלואָטירט די אַרבעטער.

אָלע זייערע פֿרוואָון צו געפינען דאָרט אַרבעט פלעגן זיך ענדיקן מיט פּעטש און שלעגעריין, וואָס די געליטענע דערפון פלעגן שטענדיק זיין די אַרבעטער.

די „שטאַרקע" האָבן אָלזאָ געקינגט איבערן ברעג, עקספּלואָטירט די שוואַכערע פון זיי און די פֿאַרשידענע פֿרואָון זיי צו באַקעמפן, האָבן זיך אַ צייט לאַנג נישט איינגעגעבן.

אַזוי איז געווען כל זמן די אַרבעטער־באַוועגונג איז געווען שוואַך. אָבער ווי נאָר זי האָט זיך געשטאַרקט, האָט זיך די לאַגע געביטן. דאָס גנבים־וועלטל האָט אָנ־געהויבן צו באַקומען רעספּעקט פֿאַר „די ברידער און שוועסטער". דאָס האָט זיך געזומען נישט פונם אידייאישן כוח פון דער באַוועגונג, נאָר פון גאָר אַן אַנדער מקור. ביים „בונד" איז אויפגעקומען אַ קאָמפּס־אָפּטיילונג („באַ־יעוואַי אָטריאַד"), וואָס האָט אָנגעהויבן צו רייַדן מיט אָט די „שטאַרקע" אויף דער שפּראַך, וואָס זי האָט צום בעסטן פֿאַרשטאַנען — מיט דער פויסט. פון דעמאָלט אָן זיינען די „שטאַרקע" געווארן אונטערטעניק דער פֿאַרטיי. פלעגט זיך ערגעץ וואו טרעפן אַ גנבה, האָט געקלעקט אַ וואונק פון אַ חבר און די גנבה פלעגט אומגעקערט ווערן דעם געליטענעם. עס פלעגט זיך מאָכן, אַז מען פלעגט אָפּ־נעמען גנבות פון פֿאַר 10־15 יאָר צוריק. סוף כל סוף האָט דאָס אינטערוועניר ביי די חברה־לייט אין פֿאַלן פון גנבות אָנגעהויבן צו ווערן אַ מין ספּאָרט און עס האָט שוין אַריינגעצויגן דעם עולם, דעריבער האָט די פֿאַרטיי־אָנפירונג אָפּגעשטעלט דעם קאָמף מיט דער גנבים־וועלט. און נאָך אַ סיבה האָט צוגעאיילט דאָס אָפּשטעלן דעמ־דאָזיקן קאָמף. אין שטאָט פלעגן די לייט פון דער חברה נישט זיין בכוח צו שטעלן אַ ווידערשטאַנד דער אַרבעטערשאַפֿט*), דערפאַר פלעגן זיי זיך אָפּרעכענען מיט איר אין דער תפיסה. דאָרט זיינען די קרימי־נאַליסטן געווען די בעלי־הבתים. זיי פלעגן דאָרט קאָכן, ראַמען, פאָנאַנדערטראָגן עסן פאַר די אַרעסטאַנטן און גע־האָט בכן די מעגלעכקייט זיך אָפּצורעכענען מיט זיערע שונאים. פלעגן טאָקע די פֿאָליטישע אַרעסטאַנטן אַלאַר־מירן די פֿאַרטיי־אָנפירערשאַפֿט, זי זאָל אָפּשטעלן דעם קאָמף מיט דער גנבים־וועלטל. אָבער אויך שפּעטער פלעגן די „שטאַרקע" אונטערטעניק אויספירן אָלע באַפעלן פון דער פֿאַרטיי. וועז עס איז אין יאָר 1905 אויסגעבראָכן דער סטרייק אין דער פֿאָניר־פֿאָבריק פון די ברידער לוריע און עס האָבן אויסגעפעלט געלט־מיטלען אונטער־צוהאַלטן די סטרייקנדיקע, איז אַראָפּגעפֿאָרן צום ברעג אַ דעלעגאַט פון די לעצטע צוזאַמען מיט יאָנקל פּראָסט־פּשוט און שלמה זשעלעזניקאָוו, אַרויסרופן דעם קיניג פון די „שטאַרקע", יאָסל אָסטרינסקי (מיטן צונאָמען „פֿאַרך") און אים באַפוילן צו באַשעפטיקן ביים ברעג די סטרייקנדיקע

*) עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז אין יענער צייט פלעגט אַ גרויסע צאָל פֿאַרשטייער פון דער אונטערוועלט מיטגעריסן ווערן מיט דער אַרבעטער־באַוועגונג און צושטיין צו איר.

אַרבעטער. דאָס איז געווען גענוג, אַז יאָסל זאָל תיכף געבן זיין צושטימונג.*)

די פאַרטיי פלעגט אויך אינטערוועגירן אין פאַלן פון קריוודען אירע מיטגלידער. פלעגט אַ פאַבריק־מייסטער זידלען, באַלייִדיקן אַדער באַוואולען אַן אַרבעטער, פלעגט ער אַרײַנפאַלן אין די הענט פון דער „דרוזשינע“ (קאָמפּס־אָפּטיילונג), וואָס פלעגט אים ווי געהעריק מקיים פסק זיין. האָבן טאָקע די מייסטערס געהאַט דרך־ארץ פאַר די בונ־דישע אַרבעטער, וואָס פלעגן אָנגיין פאַר יחסנים. אויך בעת אַ סטרייק פלעגט אַרויסטרעטן די „דרוזשינע“. אָמאָל צווינגען דעם מייסטער נאָכצוגעבן די פאָדערונגען פון די אַרבעטער, אַן אָנדער מאָל אָפּהיטן דעם וואַרשטאַט פון סטרייקברעכערס. די אַרגאַניזאַציע פלעגט אויך אינטער־וועניריז אין אַנדערע קאָנפליקטן, וואָס פלעגן אויסברעכן אין שטאָט, ווי למשל צווישן בעלי־בתים און שכנים, צווישן דינסט־מיידלעך און בעל־הביתטעס און אָפילו צווישן צעקריגטע פאַרפאַלקן. עס פלעגט זיין גענוג צו זאָגן, אַז „אַזוי וויל דער „קאָמיטעט“ און די צעקריגטע צדדים פלעגן תיכף שלום מאַכן.

דער „בונד“ איז געווען אַן אָנערקענטע מאַכט אין שטאָט.

8) אין יאָר 1904.

דער אויסברוך פון דער יאַפּאָנישער מלחמה האָט פאַרשטאַרקט די רעוואָלוציאָנערע שטימונג און אָגיטאַציע אין לאַנד. דאָס האָט זיך אויך געלאָזט מערקן אין פינסק. 2—3 מאָל אַ וואָך פלעגט די פאַרטיי איינאַרדנען אָגיטאַצייע־פאַראַזאַמלונגען. אין די רייען פון דער בונדישער אַרגא־ניזאַציע פלעגן אַריינגעצויגן ווערן נייע אַרבעטער־מאַסן, וואָס זייענען ביז יעצט געשטאַנען ווייט פון דער באַוועגונג. די מאַסע פלעגט זיך פשוט רייסן צו מעשים.

אויף די פאַראַזאַמלונגען איז חוץ אָגיטאַציע אויך גע־פירט געווארן אַ ברייטע אויפקלערונגס־אַרבעט. מען פלעגט דיסקוטירן וועגן דער טעטיקייט פון די פּועלי־ציון, וואָס

*) אגב האָט דער זעלבער יאָסל, וואָס פלעגט זיך לאָזן וואויליגיין איבער די אַרבעטער, ווען די אַרגאַניזאַציע איז נאָך געווען שוואַך, געהאַט דערפאַר אַ מיאוסע מפלה. ער האָט אַמאָל געהאַט שטאַרק צעממיתט דעם בונדיסט משה ציטרין. דער לעצטער האָט געזוכט אַ געלעגנהייט זיך אָפּצורעכענען מיטן „קיניג“, אָבער עס האָט זיך אַלץ נישט געמאַכט. טרעפט זיך אַמאָל, אַז משה ציטרין פאַלט אַריין אין תפיסה און דאַרף אָפּגעשיקט ווערן מיטן עטאַפּ קיין מינסק. ביים געזעגענען זיך מיט די חברים דריקט ער אויס זיין וואונטש, אַז זיי זאָלן זיך אָפּרעכענען מיט יאָסלען. גראָד מאַכט זיך, אַז מען ברענגט דעם אורח אין תפיסה אַריין. די פאָליטישע אַרעס־טאַנטן האָבן זיך צונויפגערעדט און מכבד געווען דעם „קיניג“ מיט שטיקער האַלץ, אַזוי אַז מען האָט צו אים געמוזט אַרויסרופן דעם פעלדשער. נאָכן פאַראַנדאַזשירן די וואונדן, האָט מען אים אַרי־בערגעפירט צו די קרימינעלע פאַרברעכער. אויך זיי האָבן נאָכגע־טאָן די פאָליטישע און אים דערלאַנגט מיט אַ שיסל זופ איז קאָפּ אַריין. די אַדמיניסטראַציע פון תפיסה, נישט וויסנדיק וואו אַריינצוטאָן יאָסלען, האָט אים אַריינגעזעצט אין קאַרצער. ערשט שפּעטער האָט מען אים איבערגעפירט אין אַדמיניסטראַטיוון אַרעסט.

פון בונדישן שטאַנדפונקט פלעגט זי אָפּגעשאַצט ווערן נע־גאַטיוו. מען פלעגט אויך מיטטיילן דער אַרבעטערשאַפט וועגן פאַרשיידענע געשעענישן, וואָס זיינען פאַרגעקומען אין לאַנד (ווי, למשל, די געשעענישן אין יאַקוטסק*) און אָנגעמען געהעריקע רעזאָלוציעס.

די פאַרטיי פלעגט אויך דורכפירן געלט־זאַמלונגען פאַר אירע צוועקן. אַזוי, למשל, איז אין דער צייט פון 20טן יוני ביזן 6טן אויגוסט צונויפגעזאַמלט געוואָרן אַ סומע פון 115 רובל מיט 55 קאָפּיקעס ביי די ווייטערדיקע קרייזלעך און אַרבעטער־גרופּעס:

אינטעליגענטע קרייזלעך	— — —	82.00 רובל
אַן אַרבעטער קרייזל	— — — —	9.60 „
אַ סאָציאַל־דעמאָקראַטיש קרייזל מאַליאַרעס און סטאָליאַרעס לטובת דעם צענטראַל קאָמיטעט	— —	2.70 „
	— —	4.05 „
שניידער	— — — — — —	1.40 „
לעדער־אַרבעטער	— — — — —	2.00 „
אַ גרופּע שניידער	— — — — —	1.40 „
פאָניר־אַרבעטער	— — — — — —	1.45 „
אַרבעטער פון דער פלעקלעד־פאַבריק		1.80 „
אַרבעטער פון דער טאַבאַק־פאַבריק		1.60 „
פאָקער־אַרבעטער	— — — — —	1.70 „
אַ בונדיש קרייזל	— — — — —	5.00 „
אַנאָנים	— — — — — —	0.60 „
אַנאָנים	— — — — — —	0.25 „
צוזאַמען	— — — — — —	115.55 רובל

ווי אַ קוריאָז איז כדאי צו דערמאָנען, אַז די אַרטיקע פראָקוראָטור און זשאַנדאַרמעריע איז נאָך אַ לאַנגער חקירה וד־רישה געקומען צום באַשלוס, אַז די איינציקע סיבה פון דערפאָלג פון דער אַרבעטער־באַוועגונג שטעקט אין די גרויסע געלט־מיטלען, וואָס זי פאַרמאָגט כלומרשט, און אַז די בונדישע געלטער געפינען זיך נישט אַנדערש, ווי ביי די ... ציוניסטן. ביי די לעצטע האָט זיך טאָקע אָנגעהויבן אַ סעריע רעוויזיעס.

די פאַרטיי פלעגט אויסנוצן יעדע געלעגנהייט צו דעמאָנסטרירן קעגן דעם פיינטלעכן רעזשים. אויף אַ לוויה פון אַ פאַרטיי־מיטגליד, אַ געוויסן נאָטע פאָגאָרעלסקי, האָט אַ בונדישער רעדנער אויפן קבר פון פאַרשטאַרבענעם גע־האַלטן אַ פלאַמיקע רעוואָלוציאָנערע רעדע און זי פאַרענ־דיקט מיט די ווערטער: „אַראָפּ די זעלבסטהערשונג, זאָל לעבן די פּאָליטישע פרייהייט.“ די מלווים האָבן געענט־פערט מיט אַ הילכיקן „הורא“. וועג זיי האָבן אָבער גע־וואָלט פאַרלאָזן דעם בית־עולם, האָבן זיי זיך ביים טויער אָנגעשטויסן אויף פּאָליציי. עס איז געוואָרן אַ בהלה. טייל

*) דעם 4טן מערץ, 1904, האָט אַ גרופּע פּאָליטישע אַרעסטאַנטן אין יאַקוטסק (סיביר), ווי אַ פּראָטעסט קעגן די רעפּרעסיעס פון דער מאַכט, זיך פאַרבאַריקאַדירט אין אַ הויז. דאָס מיליטער האָט דאָס הויז באַמבאַרדירט, און עס זיינען אומגעקומען עטלעכע מענטשן. די צעבונטעוועטע האָט מען שפּעטער פאַרמשפּט צו 12 יאָר קאַטאָרגע.

דעמאָנסטראַנטן זיינען זיך צעלאָפן, די רעשט האָט די פּאָ־ליציי פּאַרהאַלטן. די צאָל אַרעסטירטע האָט באַטראָפן 105 מאָן, צווישן זיי 10־און 12־יעריקע יינגלעך. מען האָט זיי אויסגעשטעלט צו 8 מאָן אין א רייַ און אונטער א פּאָליציי־וואַך מיט אַנטבלויזטע שוועדן דורכגעפירט אי־בער דער שטאָט. דריי טעג האָט מען זיי געהאַלטן אין אַרעסט, גוט אויסגעהונגערט און דערנאָך אַרויסגעלאָזט אויף דער פּריי, חוץ עטלעכע, וואָס האָבן נישט געהאָט קיין פּאַספּאָרטן.

א שטאַרקן אָפּקלאַנג צווישן דער אַרבעטערשאַפט האָט אַרויסגערופן די ביאַליסטאָקער שחיטה. דעם 12טן סעפ־טעמבער (1904) איז אין א וואַלד הינטער ביאַליסטאָק פּאַרגעקומען אַן אַרבעטער־פּאַרזאַמלונג. וועגן די פּאַרזאַמ־לונג האָט זיך געענדיקט און די אַנטיילנעמער האָבן זיך אומגעקערט אַהיים, האָט זיי אויפן וועג פּאַרהאַלטן די פּאָליציי און געעפנט א שיסעריי. עס זיינען געפאַלן טויטע און פּאַרוואונדעטע. גלייך דערנאָך האָט דער צענטראַל־קאָמיטעט פון „בונד" אַרויסגעלאָזן א צירקולאַר, אויפ־פאָדערנדיק די אַרבעטערשאַפט ענערגיש צו פּראָטעסטירן קעגן דער ביאַליסטאָקער שחיטה דורך פּראָטעסט־פּאַר־זאַמלונגען און דעמאָנסטראַציעס. אויך אין פּינסק זיינען פּאַרגעקומען עטלעכע פּראָטעסט־פּאַרזאַמלונגען, חוץ דעם האָט די פּאַרטיי באַשלאָסן צו אַרגאַניזירן אַן עפּנטלעכע דעמאָנסטראַציע דעם 9טן אָקטאָבער. דעם טאָג האָלב 6 אין אָוונט האָט זיך אויף דער „בערזע" פּאַרזאַמלט אַן עולם פון א 300 אַרבעטער און אַרבעטערינס. אין א גע־וויסן מאָמענט איז דער עולם אַראָפּ פון טראָטואָר אויפן שאָסע מיט אויסגעשרייען: „נידער מיטן פּאָליצייאישן ווילקיר". גלייך האָבן זיך א שאָט געטאָן פּראָקלאַמאַציעס אין דער יידישער און רוסישער שפּראַך מיט דער אויפ־קלערונג פון דער סיבה פון פּראָטעסט. די דעמאָנסטראַנטן האָבן זיך צעטיילט אין צוויי גרופּעס, איינע איז אַוועק אויף דער פּלעווסקע־גאַס און די אַנדערע אויף דער גרויי־סער־קיעווער. די דעמאָנסטראַציע איז אַדורך בשלום.

אין יענער צייט האָט מען אַראָפּגעבראַכט קיין פּינסק א מאָה קאָזאַקן אויף אָנצושרעקן די אַרבעטער. פון צייט צו צייט פלעגן זיי מאַכן אַן איבערפאַל אויף דער „בערזע", צעשלאָגן די אַרבעטער און נעלם ווערן. מען האָט אויך געביטן דעם פינסקער פּאָליצמייסטער וויעטשאָרקא. דאָס איז געווען א גוטמוטיקער מענטש, וואָס פלעגט אויסמיידן אָנצואוועגנדן כח לגבי די אַרבעטער. וועגן די דעמאָנ־סטראַנטן פלעגן פּאַר זיין נאָז אויסשרייען: „דאָלאָי סאַמא־דערזשאָוויע" (אַראָפּ מיט דער זעלבסטהערשונג) פלעגט ער ענטפערן: „דאָלאָי, דאָלאָי, אידיטע דאָמאָי". (אַראָפּ, אַראָפּ, אָבער גייט זיך אַהיים). זיין אָרט האָט פּאַרנומען דער שטרענגער זאַכאַראָוו. די פּאָליציי איז געוואָרן חוצפהדיק און אַגרעסיוו. עס האָט זיך דערנענטערט דאָס יאָר 1905.

9) אין דער רעוואָלוציאָנערער בוואַליע פון יאָר 1905

די פּעטערבורגער געשעענישן פון 9טן יאַנואַר*) האָבן אויפגעשטורעמט דאָס גאַנצע לאַנד. אומעטום האָבן זיך אָנגעהויבן מאַסן־אַרויסטרעטונגען פון אַרבעטער. דער צענטראַל־קאָמיטעט פון „בונד" האָט גלייך געהרופן אַלע בונדישע אָרגאַניזאַציעס אויסצודריקן זייער סאָלידאַרישקייט מיטן פּעטערבורגער פּראָלעטאַריאַט דורך סטרייקן און דע־מאָנסטראַציעס. דער אָפּקלאַנג פון די פּעטערבורגער שאָסן האָט אויך דערגרייכט קיין פּינסק, וואו מען האָט זיך דער־וואוסט וועגן דעם „בלוטיקן זונטיק" פון פּראָקלאַמאַציעס, וואָס די בונדישע אָרגאַניזאַציע האָט אַרויסגעלאָזן. אין פּראָטעסט־סטרייק קעגן די געשעענישן פון 9טן יאַנואַר האָט זיך אין פינסק באַטייליקט נישט נאָר דער גאַנצער יידישער פּראָלעטאַריאַט, נאָר אויך גרויסע מאַסן קריסט־לעכע אַרבעטער, דערהויפּט די באַשעפּטיקטע אין די באַן־ווערשטאַטן. דאָס איז געווען די ערשטע סאָלידאַרע אַרויס־טרעטונג פון דער גאַנצער פינסקער אַרבעטערשאַפט קעגן די אכזריותן פון צאַרישן רעזשים.

בכלל האָט די אַרבעטער־באַוועגונג אין לאַנד שטאַרק אויפגעלעבט. אויך די פינסקער בונדישע אָרגאַניזאַציע האָט נישט פאַרפעלט אויסצונוצן די פּאָליטישע אויפלעבונג, כדי צו ווירקן אויף דער אַרטיקער געזעלשאַפט און אויס־צובריינגען די השפּעה פון סאָציאָליסטישע און רעוואָ־לוציאָנערע אידעען אויף קרייזן מחוץ דער אָרגאַניזאַציע גופא. דאָס איז געטאָן געווארן דורך ספּעציעלע פּראָק־לאַמאַציעס, וואָס מ׳פלעגט פאַרשפרייטן אין טויזנטער עק־זעמפּלאַרן. חוץ אַלגעמיינע ענינים פון דער גאַנצער בא־וועגונג, געפינט מען אין די פּראָקלאַמאַציעס א שילדערונג פון דעם אָרטיקן לעבן, בפרט וועגן מצב פון די אַרבעטער אין די גרעסערע אונטערנעמונגען. אזוי ווערט, א שטייגער, אין איין פּראָקלאַמאַציע פון יאַנואַר 1905 געשילדערט דער צושטאַנד אין צוויי גרעסטע פאַבריקן אין פּינסק:

„זייטיקע מענטשן איז דער אַריינגאַנג פאַרבאָטן" — איז אַנגעשריבן אויף א שילד מיט גרויסע ווערטער ביים אַריינגאַנג פון פאַבריק. דער קאַפּיטאַליסט ווייל נישט האָבן ביי זיך אויף דער פאַבריק א פּרעמד אויג, וואָס זאָל קענען א קוק טאָן די „אַרבעט", וועלכע ער טוט דאָרט אָפּ. ער האָט מורא דאָס פּרעמדע אויג זאָל אים חס ושלום נישט פאַרשאָטן. ער פאַרטרייבט אין פינצטערע, ענגע און שמוציקע חדרים מענער, פרויען, מיידלעך, קינדער (ער קלייבט נישט איבער!), פאַרשפּאַרט די טיר און באַ־רואיקט זיך.

„און דאָרטן אין יענע פינצטערע, ענגע און שמוציקע חדרים, וואוהין מען פּאַקט אָן מענטשן ווי הערינג אין א

*) אין דעם טאָג האָט זיך א פרידלעכע מאַניפעסטאַציע פון פּעטערבורגער אַרבעטער מיט הייליקע בילדער, אונטער דער אָנפירונג פון גלח גאפּאָן, געלאָזן מיט א פּעטיציע צום ווינטער־פּאַלאַץ, און דאָס מיליטער האָט באַגעגנט די מאַניפעסטאַציע מיט א שיסעריי און דערהרגעט א סך מענטשן.

פעסל, דאָרט וואוהין „זייטיקע מענטשן“, טאָרן נישט צו־קומען, דאָרט וואו דער קאַפּיטאַל קומט זיך צונויף אויג אויף אויג מיט דער אַרבעט, שטעלט זיך פאָר אַ שרעקלעך בילד, אַ גיהנום אַן ערגערער, ווי אין ראשית חכמה איז אַרומגעשריבן. עס דרייען זיך די רעדער, עס קלאַפּן די מעסערס, אַ רודערי, אַ פילדערי — דאָס זייגט אַרויס דער קאַפּיטאַליסט דאָס בלוט פון די אַרבעטער...

„דער קאַפּיטאַליסט דאגהט אַפילו נישט, עס זאָלן זיין גערוימערע דירות, וואו ער באַאַבעוועט די אַרבעטער. אַ גערוימערע דירה קאָסט טייערער, אַלזאָ וועט דאָך ווייניקער אָנגעראַבעוועטער פון דעם אַרבעטער געלט אַרייַנשיטן זיך אין דעם קאַפּיטאַליסטס קעשענע — דאָס וואָס אין ענגע צימערן כאָפט דער אַרבעטער קיין לופט נישט, אַרט דעם פאַבריקאַנט זייער ווייניק. טאָמער וועלן ביי דעם אַרבעטער קאַליע ווערן די לונגען און ער וועט שטאַרבן פאָר דער צייט, וועט דער פאַבריקאַנט קריגן אַן אַנדערן אויף זיין אָרט. דאָס וואָס אין ענגע צימערן שטייען די מאַשינען זייער נאָענט און קענען גרינג שעדיקן די אַר־בעטער, רירט זייער ווייניק אָן אַזאַ פיינעם ייד ווי יוסף האַלפּערן. ר׳ יוסף האַלפּערן איז טאָקע אַ שיינער ייד, אַ רחמן בן רחמן, מיט אַלע גליקן, נאָר אים רירט אָן אַ סך מער די פראַגע וועגן פאַרבייטן גרויסע אַרבעטער מיט 10—14 יאָריקע קינדער, וועלכע מען צאָלט אויף 50—60 קאָפּיקעס אַ וואָך וווייניקער, ווידער דאָס, וואָס די קליינע קינדער, נישט קענענדיק גוט דערלאַנגען די מא־שינען, האָקן זיך גאָנץ אָפט אָפּ די פינגער. ממה נפשך, רעכנט ר׳ יוסף האַלפּערן, טאָמער וועט דאָס קליין קינד אָפּהאָקן זיך אַ פינגער, וועל איך קריגן אַן אַנדערן אויף זיין אָרט. דאָס קינד מיט די אָפּגעהאַקטע פינגער קען שוין נישט אַרבעטן, ער דאַרף שטאַרבן פאָר הונגער. אָ! דאָן וועט ר׳ יוסף האַלפּערן זיין אַזוי גוטהאַרציק, וועט אים געבן אַ שיינע נדבה און וועט בלייבן אַ פיינער גביר.

„און ווי אַנלאַכנדיק זיך נאָך אויף דעם אַרבעטער, גיט דער אַרבעטער־פרייַנט אלכסנדר לוריע 25 רובל אַ מתנה יענעם, וועלכער האָט אים 10 יאָר „טרייַ“ געדינט.

„דו האָסט ביי מיר געדינט טרייַ, זאָגט אלכסנדר לוריע צום אַרבעטער, אַזוי טרייַ, אַז דו האָסט ביי מיר געלאָזן אויפן פאַבריק דיינע לונגען, דיין געזונט, לייב און לעבן; געקומען ביזט דו צו מיר אַ געזונטער, אַ פרישער און גייסט אַוועק מיט אַ צובראָכענעם קערפּער; דו ביזט שוין נישט אין שטאַנד מער צו אַרבעטן. אָט פאַר דיזער „טרייַער“ דינסט דיינער גיב איך דיר 25 רובל אַ מתנה און וויס מיין גוטסקייט. אומזיסט זאָגט מען, אַז קאַפּי־טאַליסטן דריקן דעם אַרבעטער. דו זעסט ווי איך בין גוט.

„אין דער אמתן, איז דען אַלכסנדר לוריע נישט קיין באַרעמהערציקער מאַן?

„אָט, צום ביישפּיל, האָט ער רחמנות אויף די אַרבע־טערינען, אַז זיי זאָלן אויסאַרבעטן 5 פּודיקע קאָסטנס טשוועקלעך און געצאָלט זאָלן זיי נעמען טאָקע פאַר די גאַנצע 5 פּוד. ער בייט איבער די 5 פּודיקע קאָסטנס אויף 8 פּודיקע און די שכירות איז די אַלטע. די אַרבע־טערין האָרווועט, אַרבעט אויס 8 פּוד טשוועקלעך, אין קאָנטאָר באַקומט זי מער נישט ווי פאַר 5 פּוד. די אי־בעריקע דריי פּוד באַקומט דער הער אלכסנדר לוריע ווי אַ פרעמיע פאַר זיין גוטהאַרציקייט. די אַרבעטערין וויל דאָס אַפילו נישט לייַדן, ווייל פראָטעסטירן קעגן דעם, נאָר דאָ וווייזט מען איר די טיר אויפן גאַס, וואו זי דאַרף שטאַרבן פון הונגער. און שריי חי וקים. די אַרבעטערין איז געצוואונגען ווייטער ציען די ליאַמקע, ווייטער באַשאַפן פרעמיעס אלכסנדר לוריען; אלכסנדר לוריע איז אויך צופריידן און מיט גרויס נחת שטעלט ער אונטער וואָס מער 8 פּודיקע קאָסטנס אָנשטאָט 5 פּודיקע.

„אָט אין וועלכער שרעקלעכער לאַגע געפינט זיך דער אַרבעטער־קלאַס. ערגער ווי שקלאַפן מאַטערט אים דער קאַפּיטאַליסט. ער הערשט איבער אים אומבאַגרענעצט. דער אַרבעטער איז אַזוי אונטערדריקט, ער איז אַזוי אַרייַ־געדרייט אין דעם עקספּלואַטאַטאָרישן נעץ פון דעם קאַפּי־טאַליסט, דאָס ער האָט אַפילו נישט קיין מעגלעכקייט זיך באַנוצן מיט די קליינע רעכט, וועלכע ער האָט ער־רייכט מיט זיין קאָמף. דאָס געזעץ, נאָך וועלכן מען דאַרף אָפּצאָלן פאַר צוויי וואָכן, וועלכן מען אַנטזאָגט אַן אַרבעטער, נישט אָנזאָגנדיק אים פריער — אָט דיזער געזעץ, וועלכן די אַרבעטער האָבן אַרויסגעריסן פון דער זעלבסטהערשנ־דיקער רעגירונג אין זייער העלדישן און ביטערן קאָמף, פירט זיך קיין מאָל נישט דורך. מען זאָגט אָפּ מאָסן אַרבעטער פלוצים, און וועלן זיי פאָדערן פאַר די צוויי וואָכן, וווייזט מען זיי דאָס, וואָס מאַכט זיך פון דריי פינגער. וועלן די אַרבעטער גייען זוכן הילף ביי דעם אינספּעקטאָר, וועט נאָך אונדזער „אַרבעטער־פרייַנט“ אלכסנדר לוריען דאָס נישט געפעלן. דעם וויכליביקן פילאָסאָף שטייט נישט אָן, וואָס אַרבעטער זוכן נישט ביי אים יושר (גע־פונען ביי וועמען (צו) זוכן יושר!) נאָר אומזיסט גייען די אַרבעטער זוכן יושר ביי די אינספּעקטאָרן, וועלכע ס׳האָט אַנידערגעשטעלט דער אַנדערער „אַרבעטער־פרייַנט“, די רוסישע זעלבסטהערשונג. ביי די אינספּעקטאָרן געפינען די אַרבעטער אַזוי פיל יושר, וויפיל זיי וואָלטן געפונען ביי דעם הער אלכסנדר לוריע.

„נאָר די עקספּלואַטאַטאָרן איז ווייניק (צו) אונטער־דריקן אונדז אַרבעטער ווי פערד, זיי איז ווייניק (צו) באַראַבעוועט ביי אונדז דאָס געזונט און אַרויסווארפן (אונדז) אויף דער גאַס, וועט מיר טויגן שוין נישט. דאָס אַלץ איז נאָך ווייניק פאַר דער ווילדער בלוטדורשטיקער חיה. זי ווייל פאַראַרבן די נשמה אויך. זי ווייל אין אונדז דערשטיקן יעדער מענטשלעך געפיל, אום מיר זאָלן וועלן ווי אמתע דערשלאָגענע שקלאַפן, וועלכע פאַרשטייען גאָר־ניט אויף וויפיל זייער לאַגע איז שרעקלעך. אלכסנדר לוריע, וועלכער אַמאָל, נאָך אַ גוטן וואַרמעס, הייבט זיך

גאָר אָן (צו) רעכענען פאַר אַ סאָציאָליסט (ווי געפעלט אייך דער סאָציאָליסט, כ׳לעבן!) שטעלט אָן איבער אונדז אַזוינע משגיחים ווי יאַנקל (יאַנקל משגיח) און טשערטאָק, וועלכע באַגייען זיך שרעקלעך מיט אונדז.

„עס עקזיסטירן איצט „געזעלשאַפטן צו באַשיצן טירן", מען זאָל די חיות, וועלכע דינען דעם מענטשן, נישט מאַטערן, מען זאָל זיי נישט שלאָגן. נאָר דאָס (איז) אַלץ פאַר חיות: פאַר פערד, בהמות, אייזלען א. א. וו. פאַר מענטשן איז נישטאָ אַזעלכע גוטע זאַכן. דאָרטן אין פינצטערע חדרים פון פאַבריק שלאָגן אלכסנדר לוריעס משגיחים, יאַנקל און טשערטאָק, די אַרבעטער און אַרבעטערינען, שלאָגט אין פולן זין פון דיזעס וואָרט. דאָס פאַטשט מען זיי אין די באַקן, דאָס שטויסט מען זיי מיט די פיס אַראָפ פון די טרעפ. שלאָגן פרויענצימער, שלאָגן וויי די סאַמע גידריקסטע באַשעפענישן דערפאַר, וואָס זיי באַשאַפן זייערע בלוטזייגער די גאַנצע רייכקייט! וואָס פאַר אַ שרעק־לעכע זאַך דאָס איז! אַלץ וואָס ביי דעם אַרבעטער איז פאַראַן מענטשלעכעס, דאָרף צערודערט ווערן דורך דעם; די זעלבסט־ערע, וועלכע דער קאַפּיטאַליסט האָט נאָך נישט אין גאַנצן אַרויסגעשלאָגן פון דעם אַרבעטער, קען וועגן דעם נישט שווייגן, זי דאָרף נעמען נקמה פאַר דערויף. די אַרבעטער טאָרן נישט טראָגן אויף זיך אַזאַ שרעקלעכן יאָך, זיי טאָרן נישט דערלאָזן מען זאָל זיי אַזוי דערניד־ריקן. נישט געקוקט וואָס מען זייגט אויס דאָס בלוט פון אונטער די נעגל, שלאָגט מען נאָך, מען זידלט אַרבע־טערינען מיט די שענדלעכסטע ווערטער. די טייערע משגיחים און פאַבריקאַנטן, וואָס שרייען, אַז די אַרבע־טערינען זייענען צולאָזן, און זייער האַרץ באַנקט זייער אויף דעם — אָט־די אַלע זידלען די אַרבעטערינען מיט די שענדלעכסטע ווערטער, וועלכע מען קאָן נאָר הערן אין שענק, אָדער אין אַ בית־הזנות. אַ טיפּע פאַראַכטונג און האָס דאָרף יעדער אַרבעטער טראָגן צו די משגיחים יאַנקל און טשערטאָק. די אַרבעטער, וואָס פאַרשטייען זייער בי־טערע לאָגע (און) ביי וועלכע (עס) זיינען נאָך נישט אָפּ־געשטאָרבן די מענטשלעכע געפילן, דאַרפן פראָטעסטירן קעגן די קלעפּ און זידלעריין פון דיזע מערדער...".

די פראָקלאַמאַציע פאַרענדיקט זיך מיט אַ רוף צום קאַמף.

נאָך די יאַנואַר־סטרייקן, וואָס האָבן געטראָגן אַ פאָ־ליטישן כאַראַקטער, האָבן זיך אָנגעהויבן עקאָנאָמישע סטרייקן. די אַרבעטער־מאַסע האָט זיך אַ וואַרף געטאָן אין קאַמף פאַרן אויסבעסערן איר עקאָנאָמישע לאָגע. אי־בערן גאַנצן לאַנד האָט זיך אויפגעהויבן אַ כוואָליע פון סטרייקן. פּינסק איז אין דעם נישט קיין אויסנאַם.

אין חודש מערץ איז אויסגעבראָכן אַ סטרייק אין לוריעס פלעקלעך־פאַבריק, וואָס צו אים זיינען אויס סאָ־לידאַרישקייט צוגעשטאַנען די אַרבעטער פון דער פאַניר־פאַבריק. די הויפּט־פאַדערונג פון די סטרייקנדיקע איז געווען, אַז די פאַבריק־אַדמיניסטראַציע זאָל האָבן אַ מענטש־לעכערע באַציאונג צו די אַרבעטער. ערשט שפּעטער זיי־נען געקומען אַ רייַ עקאָנאָמישע פאַדערונגען. דער סטרייק, אין וועלכן עס האָבן זיך באַטייליקט אַן ערך 700 אַרבעטער, האָט אויפגערודערט די גאַנצע שטאָט. דער בעל־הבית פון פאַבריק, אלכסנדר לוריע, זאָל האָבן עפּנטלעך דער־קלערט, אַז זיין ציל איז צו ברעכן די בונדישע אַרגאַני־זאַציע. דאָס האָט ער געוואָלט דערגרייכן דורך אויס־הונגערן די אַרבעטער. ווי צוליב אַ מיטגעפיל־אויסדרוק צו די לעצטע האָבן פאַרסטרייקט די אַרבעטער פון כמעט אַלע פאַכן און האָבן אומעטום געוואונען.*) אין אַ סך פאַלן האָבן זיי אַפילו אויסגעקעמפט אַ 9־שעהדיקן אַרבעטסטאָג. אָבער דער קאַמף מיט לוריען איז געווען אַ שוועראָר און אַ האַרטער. לוריע האָט מיט דער הילף פון פאָליציי און קאָזאַקן גלאָדן וואָגאָנעס סחורה. פאַר סטרייק־ברע־כערס האָבן אים געדינט דיזעלבע דאָגער קאָזאַקן, וואָס פלעגן אים אָפהיטן פון די צעבונטעווועטע אַרבעטער. צו הילף די הונגעריקע אַרבעטער זיינען געקומען מיט געלט־זאַמלונגען זייערע חברים פון שטאָט און פון דער אַרומיקער סביבה. דאָס האָט אָבער נישט געקלעקט, און נאָך זיבן וואָכן סטרייקן האָבן די אַרבעטער באַשלאָסן זיך אומצוקערן צו דער אַרבעט אויף די אַלטע באַדינגונגען. איצט האָט אָבער דער בעל־הבית אַרויסגעשטעלט קעגן־פאַדערונגען און דערקלערט די אַרבעטער אַ לאָקאָאוט. זיין באַדינגונג איז געווען, אַז די אַגיטאַטאָרן און סתם „עזות־פנימדיקע" אַרבעטער זאָלן זיך נישט אומקערן אין דער פאַבריק, וואָס ער האָט אגב זיך נישט געאיילט צו עפענען, וועלנדיק דורך דעם „אַנלערנען" די סטרייקנדיקע. ערשט נאָך לאַנגע באַמיאונגען האָט דער פאַבריקאַנט דערלויבט די אַרבעטער זיך אומצוקערן צו דער אַרבעט. אַזוי האָט זיך פאַרענדיקט דער סטרייק אין לוריעס פאַבריק.

דער ערשטער מאַי אין לאַנד איז אין ראַיאָן פון „בונד" אַדורך זייער פייערלעך, נישט געקוקט אויף דער שטאַרקער אַנטיסעמיטישער פראָפּאַגאַנדע, וואָס די רעגירונג האָט געפירט. אין פינסק האָט די אַרבעטערשאַפט דעם ערשטן מאַי, אויף דער וועגדונג פון דער אַרגאַניזאַציע, געוואָרפן די אַרבעט. דאָס גאַנצע ווירטשאַפטלעכע לעבן אין שטאָט האָט זיך אָפּגעשטעלט. עס האָבן געסטרייקט אַרבעטער, אָנגעשטעלטע, פורמאַנעס, דראָשקערס און אַפילו וואַסערטרעגערס. אַלע קראָמען, געשעפטן, קאָנטאָרן און בענק זיינען געווען דעם טאָג פאַרמאַכט. אין שטאָט האָט געהערשט אַ פייערלעכע שטילקייט. אַרבעטער, יונגע און אַלטע, יום־טובדיק־אויסגעפוצטע מיט רויטע לענטעס אין די לאָגן, האָבן מאַסנווייז שפּאַצירט אויף די הויפּט־גאַסן. קיין דעמאָנסטראַציע איז, אין הסכם מיט דער אינסטרוקציע פון צענטראַל־קאָמיטעט, נישט געווען. אין אָונט האָט מען אין דער קיעווער גאַס גלאָזן ראַקעטעס און פייער־ווערק. אַזוי איז געפייערט געוואָרן דער אַרבעטער־יום טוב אין פינסק.

*) אין דער שוועבל־פאַבריק האָבן די אַרבעטער געסטרייקט מיט הצלחה צוויי מאָל.

נאָכן ערשטן מאַי האָט זיך אין פּינסק, אַזוי ווי אין גאַנצן לאַנד, פֿאַרשטאַרקט די השפּעה פון „בונד". עס האָט זיך פֿאַרשטאַרקט די בונדישע אַגיטאַציע און פֿראָפּאַגאַנדע צווישן די אַרבעטער־קרייזן. חוץ די פֿאַרזאַמלונגען און די קרייזלעך, וואָס פֿלעגן פֿאָרקומען 3—5 מאָל אַ וואָך, פֿלעגן אויך געהרופן ווערן מאַסן־פֿאַרזאַמלונגען פון 100—150 מענטשן, אויף וועלכע עס פֿלעגן געהאַלטן ווערן רעדעס אויף אַקטועלע טעמעס, ווי למשל, „די קלאַסן־ווי־דערשפּרוכן און דער איצטיקער מאָמענט", „די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע און די פּויערים־פֿראַגע", „די ראָלע פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אין דער אַרבעטער־באַוועגונג" א. א. וו. מען האָט אויך מיט דערפֿאָלג געפֿירט אַן אַגיטאַציע צווישן די רוסישע אַרבעטער.

די פֿאָליציי האָט נישט געשוויגן, זי האָט געפֿירט אַ געפֿערלעכע פֿאָגראָם־העצע. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָט די פֿאַרטיי־פֿירונג אַרויסגעלאָזט אין יוני 1905 אַ פּראָקלאַמאַציע מיטן רוף צו זיין וואַך און צו שטעלן אַ ווידער־שטאַנד דער פֿאָליציי מיט געווער אין האַנט.

נאָכן אויפֿשטאַנד פון לאָדזשער פֿראָלעטאַריאַט אין חודש יוני, האָט די רעגירונג פֿאַרשאַרפט די רעפֿרעסיעס קעגן די אַרבעטער. די פֿאָליציי האָט אָנגעהויבן צו שיסן אויף די אַרבעטער־„בערזעס". אין איינעם פון די יוני־טעג איז פֿאָרגעקומען אין פּינסק אַ צוזאַמענשטויס פון די אַרבעטער מיט די קאָזאַקן. אויף דער „בערזע" איז געווען פֿאַרזאַמלט אַן אָנדערטהאַלבן טויזנט אַרבעטער. די קאָזאַקן זעלנער האָבן זיי אָנגעהויבן צו באַשיסן, צו ערשט — מיט פּוסטע קוילן און דערנאָך — מיט אמתע. די אַר־בעטער האָבן געשטעלט אַ ווידערשטאַנד. אין איין אָרט האָבן זיי צענומען אַ פֿאָרקאָן, אָפּגעריסן די שילדן און מיט דעם זיך באַשיצט קעגן די אָנפֿאַלער. עס זיינען געפֿאַלן פֿאַרוואונדעטע אַרבעטער, אָבער זייערע חברים האָבן זיי גלייך צוגענומען פון פּלאַץ. אויך די קאָזאַקן האָבן געליטן אַן אָנווער. איינעם פון זיי האָט מען געשפּאַלטן דעם קאָפּ. דער קאָמף האָט געדויערט אַ האַלבע שעה ביי הילכיקע הורא־אויסגעשרייען פון באַפֿאַלענעם צד.

דעם 24טן יולי איז פֿאָרגעקומען אויף דער „בערזע" אַ גרויסע אַרבעטער־דעמאָנסטראַציע. די קאָזאַקן האָבן מיט אַ ווילדער רציחה זיך אַ לאָז געטאָן צו די דעמאָנ־סטראַנטן און זיי אָנגעהויבן פונאָנדערצוטרייבן. איינעם אַן אַרבעטער הערשל שטערן, האָבן די קאָזאַקן, נאָכיאָגנדיק, צעהאַקט מיט די שווערידן, אין דעם מאָמענט, ווען ער האָט געוואָלט אַריבערקלעטערן איבער אַ פּלויט. דער אום־גליקלעכער איז געבליבן הענגען אויפן פּלויט אַ טויטער. עס זיינען אויך געווען אַ גרויסע צאָל צעשלאָגענע און פֿאַרוואונדעטע*). דעם טאָג האָט געהערשט אין שטאָט

*) אין די קוזעלן איז פֿאָרגן אַ סתירה וועגן דער צאָל אומגע־קומענע דעם 24טן יולי. די „פֿאַסלעדניע איזוועסטיאַ" דערציילן וועגן דריי געהרגעטע אין דעם טאָג. אַקעגן לויט אונדזערע ידיעות, קאָנ־טראָלירטע אויפן אָרט ביי די אָנטיילנעמער אין יענע געשעענישן, איז אומגעקומען נאָר איין אַרבעטער, דער דערמאָנטער שטערן. אַזוי

אַ שרעקלעכער טעראָר. דער פֿאָליציימייסטער זאַכאַראָוו איז אין דער באַגלייטונג פון קאָזאַקן אַרומגעפֿאָרן אַ גאַנצן טאָג איבערן שטאָט, פֿאַרהאַלטן און באַזוכט יעדערן, וואָס האָט זיך אים אויסגעוויזן פֿאַרדעכטיק. אויף דער קיעווער גאַס האָט מען אויסגעטאָן אַ פּרוי ביז צום העמד און זי באַזוכט. אויף יונגעלייט, וואָס זיינען געפֿאָרן אין שיפל איבערן טייך און געזונגען לידער, האָט מען געשאָסן. אַוונטצייט האָט זיך דער טעראָר נאָך מער פֿאַרשטאַרקט. אויף דער „בערזע" האָט מען קיין לעבעדיקן נפש נישט אַרויפגעלאָזן. אַ גאַנצע נאַכט האָבן די פֿאָליציי און קאָ־זאַקן שרעקלעך געווילדעוועט, דערהויפּט אין אַרבעטער־קוואַרטאַל. זיי פֿלעגן זיך אַריינרייסן אין די וואוינונגען מיט אָנטבלויזטע שווערדן און פֿאַדערן אַרויסצוגעבן די באַהאַלטענע „דעמאָקראַטן". אויף די גאַסן האָט מען אַרויס־געשלעפּט פון דראָשקעס פֿאַסאָזשירן, וואָס זיינען געפֿאָרן פון וואָקזאַל און זיי מערדערלעך געשלאָגן.

ווי אַן ענטפֿער אויפן טעראָר האָט די אַרבעטערשאַפט דערקלערט דעם 26טן יולי אַן אַלגעמיינעם סטרייק. דעם טאָג אין אַלץ געווען ווי אָפּגעשטאַרבן. דער יידישער פּרא־לעטאַריאַט האָט געסטרייקט ווי איין מענטש. אַלע קראָמען און געשעפטן זיינען געווען געשלאָסן. עס האָבן אויך געסטרייקט די דראָשקערס — יידן און קריסטן, די וואַסער־פירערס, די יידישע און קריסטלעכע טרעגערס, ווי אויך אַ טייל דינסטמיידלעך. פון קריסטלעכן פּראָלעטאַריאַט האָבן געסטרייקט נאָר די אַרבעטער פון די דאַמפּער־וואַרשטאַטן פון דער פּירמע דעליאַסי. אָפּילו די מאָנאָפּאָל־געשעפטן זיינען געווען געשלאָסן. ערשט אַוונטצייט האָבן די קרעמער אָנגעהויבן צו עפענען די קראָמען אונטער דער שרעק פון דער פֿאָליציי באַשטראָפט צו ווערן מיט 500 רובל קנס.

דעמזעלבן טאָג איז פֿאָרגעקומען די לוויה פון דעם דערמאָרדעטן. אין איר האָבן זיך באַטייליקט אַן ערך 8,000 מאַן. עס זיינען געטראָגן געוואָרן פּיר בלומען־קרענץ. פֿאָרויס פון דעם לוויה־צוג האָט אַן אַר־בעטער געטראָגן דאָס פֿאָרבל־טיקטע העמד פון דעם אום־געקומענעם חבר. זיינע חברים פון צעך האָבן געטראָגן שוואַרצע און רויטע אָרעם־בענדער. דער לוויה־צוג איז געגאַנגען דורך די הויפּט־גאַסן פון שטאָט. אויפן בית־עולם זיינען געהאַלטן געוואָרן עטלעכע רעדעס. דער־פון האָט איינע געהאַלטן אַ פֿאַרשטייער פון „בונד".

אין עטלעכע טעג אַרום האָבן זיך אין שטאָט באַוויזן מודעות פונם פֿאָליצמייסטער געוועזענעם צו דער „פֿאָליטיקירנדיקער" יוגנט מיט אַ ריי סטראָשונקעס, וואָס האָבן זיך געענדיקט מיט דער מעלדונג, אַז די צייט פון „האַלבע מיטלען" איז שוין פֿאַרביי און אַז איצט וועט מען זיך נעמען צו די

וי אין אַ שייכותדיקער פֿראָקלאַמאַציע, וואָס דער „בונד" האָט אַרויסגעלאָזן, רעדט זיך נאָר וועגן איין געהרגעטן, האָבן מיר דיאַזיקע ידיעה אָנגערקענט פֿאַר מאַסגיביק.

„צעבונטעוועטע" מיט דער גאַנצער קראַפט. ביי נאַכט פלעגן אין שטאָט אַרומגיין פּאַטרולן. צווישן דער יידישער באַפעלקערונג האָט געהערשט אַן אימהדיקע שטימונג.

אַ פּאָר טעג נאָך דעם ווי שטערן איז אומגעקומען זיינען געפאַלן עטלעכע שאָסן אויפן פּאָליצמייסטער. דער אַטענטאַט האָט זיך נישט איינגעגעבן. דער פּאָליצמייסטער איז אַרויס גאַנץ. עס זיינען אַרעסטירט געוואָרן אונטער חשד פון אויספירן דעם אַטענטאַט, חיים לאדני און יואל דוד קאַלאָדני. לאַדני, וואָס האָט קיין שייכות נישט געהאַט צו דער באַוועגונג, איז אומשולדיק פאַרמשפט געוואָרן אויף 6 יאָר קאַטאָרגע. דעם אמתן אַטענטאָטאָר האָט אָבער די פּאָליציי נישט באַוויזן צו כאַפן. אומאָפּהענגיק פון די נישט־געראָטענע שאָסן פון אַשרקן דעם שוסטער, האָט די גרופּע סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן אַרויסגעלאָזן אַ פּראָקלאַמאַציע מיט אַ טויט־אורטייל אויפן פּאָליצמייסטער זאַכאַראָוו. אויף אויסצופירן דעם אַטענטאַט איז באַשטימט געוואָרן דער סאָציאַל־רעוואָלוציאָנער מלך דאָלינקאָ. עס איז אים אָבער נישט באַשערט געווען אויסצופירן דיזאָזיקע מיסיע. וואַרטנדיק אויף זיין קרבן אויף בריסקער גאַס ביים טעאַטער, האָט זיך ביי מלך'ן אַרויסגעגליטשט די באַמבע פון האָנט, אַראָפּגעפאַלן אויף דער ערד און אויפגעריסן, אומבריינגנדיק דעם העלדישן קעמפער. עטלעכע מינוט נאָכן אויפרייס איז פאַרבייגעפאָרן זאַכאַראָוו מיט זיין סוויטע. דאָס איז געווען דעם 14טן אב.

טעראָר־אַקטן זיינען אויך פאָרגעקומען אויף נידעריקערע פּאָליציי־באַאַמטע. פון זיין אייגענער איניציאַטיוו האָט שמעון דער שניידער געשאָסן אין עלטערן פּאָליציאַנט ליסיוק און אים שוואָר פאַרוואונדעט. אַן אָנדער בונדיסט האָט אויף לאַהישינער גאַס דערשאָסן צום טויט דעם פּאָליציאַנט פּראָוואָלטשוק, וואָס פלעגט זיך אויסצייכענען מיט שלאָגן פאָליטישע אַרעסטירטע.

ווי באַוואוסט איז די בונדישע אַרגאַניזאַציע פאַר זיך געווען קעגן טעראָר. איר אויפגאַבע איז געווען צו אָרגאַניזירן מאַסן־אַקציעס, אַריינצוטראָגן באַוואוסטזיניקייט אין דעם קאַמף. זי האָט אין אַ פּראָקלאַמאַציע, וואָס איז געווען פאַרשפרייט אין טויזנטער עקזעמפלאַרן, אויסגעדריקט די רעוואָלוציאָנערע שטימונג פון די מאַסן, אַז דער קאַמף הייבט זיך ערשט אָן, און אַז דער טעראָר פון דער פּאָליציי וועט אים נישט אָפּשטעלן.

אין דער צייט זיינען אויך פאָרגעקומען עטלעכע עקספּראָפּריאַציעס. אַזוי האָבן די סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן דורכגעפירט אַן אָנפאַל אויף אַ קוריער, וואָס האָט געטראָגן אַ גרעסערע סומע געלט פון מלוכה־באַנק (קאַזנאַטשייסטוטע) אין לוריעס פאַניר־פאַבריק. ווי אַן ענטפער אויף די טעראָקטן און עקספּראָפּריאַציעס האָט די צאַרישע פּאָליציי אָנגעוענדט איר אַלט־אויסגעפּרואוט מיטל: פּאָגראָמאַגיטאַציע. עס האָבן זיך באַוויזן אין שטאָט פּראָקלאַמאַציעס פון אַ „געהיימער אַרגאַניזאַציע פון פאַטריאָטן" מיט דעם רוף צו שלאָגן יידן און אינטעליגענטן, צום לויב פון דער זעלבסטהערשונג. פאַרשפרייט דידאָזיקע פּראָקלאַמאַציעס האָבן די זשאַנדאַרן, דערהויפט צווישן די פּוילישע ערים אויף די מערק. אין שטאָט האָט געהערשט אַ פּאָגראָם־שטימונג. פון טאָג צו טאָג האָט מען געוואָרט אויפן אויסבראָך פון אַ פּאָגראָם. כוליגאַנעס האָבן געשראָקן די יידישע באַפעלקערונג מיט נקמה פאַרן „בונטעוועטן".

אין די אַרבעטער־רייען האָט מען זיך פיבערדיק גרייט. די „קאַמפּס־אָפּטיילונג" האָט באַוואָפנט אירע מיטגלידער מיט וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזן: מיט שיסגעווער, מעסערס און אייזנס. פּאַטרולן און אויסשפּיאָרערס פון דער זעלבסטשוץ זיינען געווען טעטיק די גאַנצע צייט. אין אַ ספּעציעלער פּראָקלאַמאַציע האָט דער „בונד" געראָפן די יידישע אַרבעטערשאַפט צו זיין גרייט צו באַשיצן דאָס לעבן און דעם כבוד פון דער יידישער באַפעלקערונג און געווען מוט צום קאַמף קעגן דער זעלבסטהערשונג.

די געשפּאַנטקייט אין שטאָט האָט אַלץ אָנגעהאַלטן. אין דער לופט האָט געשמעקט מיט פולווער. אין סעפּטעמבער האָט זיך פאַרשטאַרקט דער קאַמף פון די אַרבעטער מיט דער פּאָליציי פאַר דער „בערזע". די פּאָליציי פלעגט כאַפּן אַרבעטער אין די גאַסן, באַזוכן זיי, אַרעסטירן און נישט זשאַלעווען דערביי קיין קלעפּ. די גערודפּטע האָבן געענטפערט מיט טעראָר. עס איז געפאַלן פון אַ קויל דער פּאָליציאַנט פּאָלעשטשוק פאַר שלאָגן אַרבעטער מיט אַ נאַהייקע. עס איז נישט אַריבער קיין נאַכט, עס זאָל נישט פאַרקומען קיין שיסעריי צווישן דער פּאָליציי און אַרבעטער. יום־כּפּור האָט די שטאָט אויסגעזען ווי אַ מלחמה־לאַגער. אויף די גאַסן זיינען אַרומגעגאַנגען פּאַטרולן פון סאָלדאַטן און טשערקעסן. מען האָט אַרומגעריגלט די שטאָט־שול און באַזוכט די אַרויסגייענדיקע מתפּללים.

פון די טעראָר־אַקטן האָבן זיך די פּאָליציאַנטן איבערגעשראָקן נישט אויף קיין קאַטאָווע און דערקלערט אַ... סטרייק, פאָדערנדיק, אַז אויף יעדער וואַכשטעלע זאָלן שטיין צו צווויי פּאָליציאַנטן און אַז מען זאָל זיי העכערן די שכירות אויף פינף פּראָצענט. זעקס פּאָליציאַנטן האָבן זיך אין גאַנצן אָפּגעזאָגט פון דינסט.

די אָקטאָבער־געשעענישן אין רוסלאַנד האָבן געפונען אַ הילכיקן אָפּקלאַנג אין פינסק. עס האָט זיך אָפּגעשטעלט די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן, עס האָט אויך דערקלערט אַן אַלגעמיינעם סטרייק דער „בונד". ביי די אייזנבאַנער פלעגן טאָג־טעגלעך פאַרקומען מאַסן־פאַרזאַמלונגען, וואו עס פלעגן אַרויסטרעטן פאַרשטייער פון די איסקראָווצעס, סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן און „בונד". אויף איינעם אַ מיטינג זיינען אָנגעקומען קאָזאַקן. עס איז געוואָרן אַן אומבאַשרייבלעכע בהלה. עטלעכע אָנטיילנעמער פון מיטינג האָט מען שטאַרק צעמזיקט, אָבער אויפן אָנדערן טאָג איז די „בערזע" ווידער געווען פול. אין איינעם פון יענע פּיבערדיקע טעג האָט זיך אין שטאָט באַוויזן אַ מעלדונג,

כלומרשט אין נאָמען פון די אייזנבאָנער און אונטערגע־
שריבן פונם פּאָליצמייסטער, זשאַנדאַרן־ראָטמייסטער און
מיליטעריישן שעף, אַז די באַן־אַרבעטער ווילן זיך נישט
פּאַראיניקן מיט די שטאָטישע אַרבעטער, מחמת דאָס שטערט
זיי צו באַטראַכטן זייערע עקאָנאָמישע אינטערעסן. אויפן
וועג צום אייזנבאַן־דעפּאָ איז דערקלערט געוואָרן קריגס־
צושטאַנד. די גאַנצע מעשה איז געווען נישט מער ווי
אַ פּראָוואָקאַציע פון די צאַרישע מאַכטהאָבער, וואָס זיינען
דערמיט אויסן געווען צו שפּאַלטן די איניקייט פון דעם
פּראָלעטאַריאַט. ביי די אייזנבאָנער איז די גאַנצע צייט
געווען אַ פּאָרשטייער פון „בונד“, און אָלע בונדישע רע־
זאָלוציעס פלעגן איינשטימיק אָנגענומען ווערן. קיגן דער־
דאָזיקער פּראָווָאָקאַציע פון דער מאַכט האָט דער „בונד“
געוויזן אַ ספּעציעלע פּראָטעסט־פּאַרזאַמלונג. וועגן דער
סאָליդאַרישקייט פון די אייזנבאָנער מיטן יידישן פּראָלע־
טאַריאַט קאָן עדות זאָגן דער פּאַקט, וואָס די אייזנבאַן־
אַרבעטער האָבן אומגעבראַכט אַ פּאַרדעכטיקן פּאַרשוין,
וואָס האָט געפּרואווט פירן אַ העצע קעגן יידן.

דער אָקטאָבער־מאַניפעסט האָט אַרויסגערופן אַן אום־
געהיירן ענטוזיאַזם אין פּינסק. פון פרייד האָבן זיך אום־
באַקאַנטע מענטשן גע׳קושט אין די גאַסן. עס זיינען פּאַר־
געקומען מיטינגען אייניער נאָכן אַנדערן אין די באַן־
וואָרשטאָטן, אין שטאָט־שול און אין טעאַטער. די שמחה
האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט. גלייך נאָכן מאַניפעסט
האָבן אָנגעהויבן אָנצוקומען קיין פּינסק ידיעות וועגן בלו־
טיקע פּאָגראָמען אויף יידן איבערן גאַנצן לאַנד. עס איז
קלאָר געוואָרן, אַז מיטן שווינדלעריישן מאַניפעסט האָט
די צאַרישע רעגירונג אויסן געווען אָפּצוכאַפּן דעם אָטעם,
כדי צו דערטרינקען די רעוואָלוציע אין דעם ים בלוט
פון די יידישע פּאָגראָמען.

די דעצעמבער־טעג האָבן געהאָט אַ שטורמישן פּאַר־
לויף אין פּינסק. די אַרבעטערשאַפט האָט זיך נאָך אין
די אָקטאָבער־טעג געגרייט צו רעוואָלוציאָנערע אַרויס־
טרעטונגען. אויף אָלע פּאַרזאַמלונגען און מיטינגען,
פלעגן פּאָראָמען רעגולער יעדן שבת, האָבן די רעדנער
געראָפן צו זיין וואָך און גרייט צום קאָמף. די מיטינגען
פלעגן פּאָראָמען אין די קלויזן און אין דער גרויסער
שטאָט־שול ביי אַ טויזנט־קעפּיקן עולם. לכתחילה פלעגן
אויף די מיטינגען קומען נאָר יונגע אַרבעטער, אָבער
שפּעטער פלעגט מען נישט זעלטן זען פּראָלעטאַריער מיט
גרויע בערד. דעם 18טן דעצעמבער האָט די פּינסקער
אַרגאַניזאַציע באַקומען אַ צירקולאָר פון צענטער צו פּראָק־
לאָמירן אַ פּאָליטישן סטרייק. דער אָנהייב פון סטרייק
איז באַשטימט געוואָרן אויף זונטיק פרי, 11טן דעצעמבער.
דעם טאָג האָט די שטאָט אויסגעזען ווי אָפּגעשטאָרבן.
ווי פּאָרגליווערט זיינען געשטאַנען די פּאַבריקן און וואָר־
שטאַטן, פּאַרהאַמערט זיינען געווען די געשעפטן און קראָ־
מען, אפילו דער גאַסן־פּאָרקער האָט זיך אָפּגעשטעלט. עס
איז אויך געשטאַנען די אייזנבאַן. צו קאָאַרדינירן די אַרבעט
בעתן סטרייק איז געשאַפן געוואָרן „אַ פּאַראיניקטער קאָ־
מיטעט“ פון פּאָרשטייער פון „בונד“, סאָציאַל־רעוואָלוציאָ־
נערן, פון דער „רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבע־
טער־פּאַרטיי“ און פון די אייזנבאַן־אַרבעטער. דער סטרייק
האָט געדויערט 9 טעג, ביזן 20טן דעצעמבער און האָט
באַוויזן די שטאַרקייט און סאָלידאַרישקייט פונם פּינסקער
פּראָלעטאַריאַט. אויף דער „בערזע“ פלעגן זיך צונויפ־
קומען טויזנטער יידישע און קריסטלעכע אַרבעטער, בא־
הערשטע פון דיזעלבע געפילן און שטרעבונגען. מיטינגען
פלעגן פּאָרקומען 2—3 מאָל אַ טאָג, אין דער פרי —
אין די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן, נאָך מיטאָג און אין אָוונט
— אין דער שטאָט־שול. באַטיילקן זיך אין זיי פלעגט
אַן עולם פון 5—8 טויזנט מאַן. די גאַסן זיינען געווען
שוואַרץ פון מענטשן, וואָס האָבן דעמאָנסטרירט זייער
סאָלידאַרישקייט מיט די סטרייקנדיקע מאַסן. אין אייניעם
פון יענע טעג איז גערופן געוואָרן אַ מיטינג אויפן מאַרק.
צו דער באַשטימטער צייט האָט זיך באַוויזן דער פּאָליצ־
מייסטער בראש פון אַ מחנה פּאָליציאַנטן און קאָזאַקן און
געמאָלדן, אַז דער מיטינג טאָר דאָרט נישט פּאָרקומען
און פּאָרגעלייגט אים איבערצוטראָגן אויפן ברעג. די
אַרבעטער זיינען אָבער נישט אָפּגעטראָטן, און דער פּא־
ליצמייסטער האָט אונטער דעם דרוק פון טויזנטקעפּיקן
המון געמוזט נאָכגעבן. אַזוי האָט די פּינסקער אַרבעטער־
שאָפט אין די דעצעמבער־טעג מאַניפעסטירט איר אייי־
ניקייט מיטן גאַנצן רוסישן פּראָלעטאַריאַט און זיינע געפילן
צום צאַרישן רעזשים, ביז וואָנען עס איז אָנגעקומען די
טרויעריקע ידיעה וועגן דעם, אַז מען האָט אונטערדריקט
דעם מאָסקווער אויפשטאַנד און אַרעסטירט דעם פּעטער־
בורגער „ראַט פון די אַרבעטער־דעפוטאַטן“. די רעוואָ־
לוציע איז אונטערדריקט געוואָרן. פּאַר די פּינסקער אַר־
בעטער האָבן זיך אָנגעהויבן פיינלעכע, שרעק־פולע טעג.

טשיקאָווע איז דער בריוו, וואָס די פּינסקער בונדישע
אַרגאַניזאַציע האָט אָפּגעדרוקט דעם 3טן מאַי, 1906, אין
ניו יאָרקער „פּאָרווערטס“. דאָרט באַשטעטיקט מען אַז
מ׳האָט באַקומען די 225 דאָלאָר, וואָס דער פּינסקער רא־
דיקאַלער פּאַראיין אין ניו יאָרק האָט איבערגעשיקט פּאַר
פּאַרטיי־צוועקן זיינע חברים אין פּינסק. דערדאָזיקער בריוו
גיט איבער די שטימונג פון די יידישע אַרבעטער אין פּינסק
אין דעם רעוואָלוציע־יאָר 1905, און דערפּאַר איז כדאי
אים דאָ צו ברענגען אין גאַנצן:

„צום פּינסקער ראַדיקאַלן פּאַראיין אין ניו יאָרק.

„טייערע חברים!

„אַ רוישנדן יאָר האָט פּינסק איבערגעלעבט. די טע־
טיקייט פון „בונד“ אין פּינסק ביז דעם יאָר פון דער
„גרויסער רוסלענדער רעוואָלוציע“ האָט אויסגעבילדעט אין
פּינסק צוויישן די יידישע אַרבעטער אַ שטאַרקע רעוואָלו־
ציאָנערע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אַרגאַניזאַציאָן און אין
יאָר 1905 האָבן מיר געשניטן, וואָס מיר האָבן פּאַרזייט.

„אונדזער שטאָט האָט איבערגעלעבט אָלע שטאָפּלען
פון דער רעוואָלוציע און די אַרגאַניזאַציאָן פון „בונד“ איז
דער איניציקער שטאַרקסטער קוואָל פאַר די רעוואָלוציאָ־

נערע אַרמיי. אין אָנהייב 1905טן יאָר האָבן נאָך כמעט אַלע עלעמענטן פון דער רוסישער באָפעלקערונג געשלאָפן. אונדזער אַרגאַניזאַציאָן האָט אָפן אַרויסגעטראָטן אויף דער גאַס. אַ גאַנצן זומער איז פאַרגעקומען אַ קאַמף מיט דיווילדע קאָזאַקן. מיר האָבן פאַרנומען אַ גאַס אַלס אַרבעטער־בירזשע. עס זיינען געווען געהרגעטע און פאַרוואונדעטע, אָבער מיר האָבן נישט אָפּגעטראָטן, און אויף קוילן האָבן מיר געעקספערט מיט קוילן. אין דערזעלבער צייט האָט אונדזער אַרגאַניזאַציע מיט דערפאָלג אויסגענוצט אַלע געלעגנהייטן צו אַרײַנדרינגען אין די טיפסטע ווינקעלעך פון דער רוסישער מאַסע, און נאָך אײדער אַנדערע רוסישע פאַרטייען האָבן געקראָגן זייער ווירקונג אויף דער רוסישער מאַסע, האָבן מיר שוין געבילדעט אין דעפאָ אַ גרופּע, וועלכע האָט נאָכהער זייער פיל נוצן געבראַכט דער באָפרייאונגס־באָוועגונג בכלל און איבערהויפּט דער אַרבעטער־באָוועגונג. דער „בונד" איז געווען פאָפולער אויך ביי דער רוסישער אַרבעטער־מאַסע. די שוואַרצע אַגיטאַציאָן קעגן ייִדן פון דער קאָנטר־רעוואָלוציע האָט דאָרט קיין שום דערפאָלג נישט געהאַט. מיר האָבן אויך אַרגאַניזירט אַ זייער דיסציפּלינירטע זעלבסטשוץ. צום באַדויערן איז אונדזער ייִדישע קהילה זייער שקלאָפיש געזאָנען און האָט, ווי געווייַנטלעך, זייער וויניק מיטגעהאָלפן.

„דאָס גאַנצע יאָר האָבן מיר געקעמפט, דאָס גאַנצע יאָר האָבן מיר געווען די, וואָס שלאָפן, און דער קאַמף איז געווען אַ שווערער. מיר האָבן געקעמפט מיט דער רעגירונג, מיר האָבן געקעמפט מיט אַלע אינערלעכע שונאים פון דעם אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. מיר האָבן געקעמפט מיט „אויך סאָציאַליסטישע" פּאַרטייען, מיר האָבן געקעמפט מיט זאָגענאַנטע אַנאַרכיסטן, וועלכע האָבן געגרינדעט אַ גרופּע, און אונטער דעם נאָמען עקס־פּראָפּריאַציע האָבן זיי גאָר פּשוט געגנבעט און געגזלט ביי גאָר פּשוטע יידעלעך. מיר האָבן געקעמפט מיט דעם קאָפּיטאַל און מיר האָבן איבערגעלעבט 16 וואָכן (?) סטרייק פון 800 מאַן ביי אַלעקסאַנדער לוריע. דיזער סטרייק האָט אויסגעזויגן אַלע אונדזערע געלט־מיטלען און האָט אונדז געמאַכט אַ פולע חובות. מיט שטאַרקע און פעסטע טריט זיינען מיר געגאַנגען און אַם ענדע 1905טן יאָר זיינען מיר געוואָרן די שטאַרקסטע מאַכט אין שטאָט. מיט אַגיטאַציע זיינען מיר אַרויס קעגן דעם פּלאַן פון דער רעגירונג מיט דער דומע פון 6טן נאָיאָבר. מיט רעוואָלוציע האָבן מיר דערוואָרבן פרייהייט פון פאַרזאַמלונגען, און די גרויסע פּינסקער שול איז געוואָרן די טריבונע פון „בונד".

„עטלעכע וואונדערשיינע וואָכן האָבן מיר איבערגעלעבט אם ענדע יאָר. איין אָדער צוויי מאָל אַ וואָך האָבן זיך טויזנטער מענטשן געצויגן אין שול אויף מיטינגען אַראַנזשירטע פון „בונד". יונגע אויגן האָבן געלויכטן מיט באַגייסטערונג, אַלע האָבן זיך געצויגן הערן אַ פריי וואָרט, און דאָס פרייַ וואָרט האָט געקלונגען, די לערע פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע האָט זיך פאַרשפרייט, און די הערצער האָבן געקלאַפּט מיט נייַע געפילן. פראָפּעסיאָנאַלע פּאַרטייען האָבן מיר געגרינדעט אין יעדער צווייג פון אינדוסטריע און די פּראָפעסיאָנאַלע פאַריינען געפינען זיך אונטער דעם דירעקטן קאָנטראָל פון „בונד".

„עס איז אָנגעקומען דער דעקאָבר־סטרייק. צום סטרייק האָבן מיר זיך גוט פריער צוגעגרייט. גלייך האָבן מיר אָפּגעשטעלט דאָס גאַנצע לעבן פון שטאָט. נאָך אונדזער איניציאַטיוו האָט זיך אין פינסק געגרינדעט אַ פאַר־אייניקטער קאָמיטעט פון „בונד", רוסישער סאָצ. דעמ., סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן און פּאַרשטייער פון אייזנבאַן־אַר־בעטער. 9 טעג זיינען מיר געשטאַנען פעסט אין סטרייק און די גאַנצע 9 טעג איז פינסק געווען פריי. פון פרי ביז שפּעט אין אָוונט זיינען פאַרגעקומען מיטינגען, אויפן פינפטן טאָג האָבן מיר אַרגאַניזירט אין מאַסנמיטינג אויף דעם קאַרלינער מאַרק. און פינסק האָט דעם ערשטן מאָל דערהערט דאָס פרייַ וואָרט אויפן גאַס. פאָליציי האָט פון אָנפאַנג נישט געוואָלט דערלאָזן, אָבער זי האָט גלייך דערפילט, דאָס וואָלוול וועלן מיר נישט אָפּטרעטן. האָט זי אָפּגעטראָטן און יידן, קריסטן, יונגע, אַלטע אַן ערך פון צען טויזנט מאָן האָבן אונטערן פריַיען הימל געשלונ־גען דאָס פרייַ וואָרט. איין זאָך איז ביי זיי געווען וויניק, — דאָס איז געווער און אויפרייסונגס־מאַטעריאַל. די לופט איז דורכגעווייקט מיט בלוט. די גאַנצע באָדינגונגען טרייבן אונדז צום זיג. די באָוועגונג האָט זיך איינגעשפּאַרט אין אַ באָוואָפנטן אויפשטאַנד. די מאַסן רייסן זיך צו אַ באַרי־קאַדן־קאַמף און געווער אויף דעם איז דאָ וויניק. מיר האָבן אָנגעוועגדט אַלע קרעפטן אום אויסצומיידן אַ בלוט־באָד און איינשפּאַרן אונדזערע קרעפטן צום וויטערדיקן לעצטן קאַמף און דאָס האָט זיך איינגעגעבן.

חברים! יעצט הערשט די רעאַקציע איבער גאַנץ רוסלאַנד. די גאַנצע אירע קרעפטן האָט זי אָנגעוועגדט און שטעלט זיך פאַר קיין זאָך נישט אָפּ. זי האָט נישט וואָס אָנצואוועגן. און אויב זי קען נישט פירן יעצט אַ מלוכה־אָרדנונג, קען זי אָבער פאַרפלייצן רוסלאַנד מיט בלוט. און זי טוט דאָס טאַקע. מען שיסט יעצט אויף יעדן טריט, מען שיסט שולדיקע און אומשולדיקע, מען רויבט און ברענט פרידלעכע איינוואוינער. די טורמעס זיינען יעצט געפּאַקט מיט מענטשן. ביי אונדז האָט מען אַרעסטירט איבער 50 מאַן. אין ליטע הויבן זיך אָן אי־בערהזרן קאָזאָקאָזער און באַלטישע געשעענישן — האָמעל איז אַן אָנהייב.

„אָבער דער יידישער פּראָלעטאַריאָט וויס שוין ווי צו ענטפערן אויף דעם. דורך דעם ווייסן טעראָר גייען מיר גלייך צו אַ באָוואָפנטן אויפשטאַנד. דאָס איז יעצט אונדזער פראַקטישער לאָזונג. די אַלע אַרומיקע באַדינ־גונגען טרייבן אונדז צום זיג, און מיר גרייטן זיך צו אים גאַנץ באָוואוסטזיניק.

„חברים! אייערע 225 דאָלער האָבן מיר באַקומען. יעצט, וען אין רוסלאַנד איז אויף אַ ווייַלע וועיטער אַ גע־דיכטע פינצטערניש, וען אַלע קלעפּ פון דער רעאַקציע

פאַלן הויפטזאַכלעך אויף דעם פּראַלעטאַריאַט, האָט אייער שטיצע פאַר אונדז אַ מאַרשלישע באַדייטונג. מיר הערן ווי עס קלאַפּט מיט מיטגעפיל אייער ברודער־הארץ אויף יענער זייט אָקעאַן און אונדז שרעקט נישט די שטיצע פון יוראָפּעשע בורזשואַזיע צו דער רעאַקציע.

„אונדז גיט צו מוט וועז מיר פילן, דאָס אונדזערע פאַרוואַנדלטע חברים שטייען אין די רייען פון סאָציאַליסטן. שטאַרק איז (דער) אַלוועלטלעכער פּראָלעטאַריאַט, מעכטיק איז זיין סאָלידאַריטעט, קיינע ימים, קיינע טייכן, קיינע לענדער קענען אים נישט אָפּהאַלטן. וואו דער ארבעטער קלאָפּ זאָל נישט לעבן, וואו ער זאָל נישט זיין, קלינגט דער אויפמונטערער לאָזונג: „פּראָלעטאַריער פאַראייניקט אייך!" אומעטום קעמפט ער פאַר אַ בעסערן לעבן, פאַרן סאָציאַליזמוס."

„פּינסקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישע ארגאַניזאַציאָן „בונד".

10) די ירידה פון דער באַוועגונג

די מוראָדיקע רעפּרעסיעס, וואָס האָבן זיך אָנגעהויבן אין גאַנצן לאַנד קעגן דעם פּראָלעטאַריט, האָבן נישט אָפּגעשטעלט די ארבעטער־באַוועגונג אין פינסק. צו טיף האָט זי געשלאָגן אירע וואָרצלען אין פינסקער באָדן. מען זאָל זי קאָנען מיט אמאָל אויסרייסן. שבת, דעם 7טן יאַנואַר 1906, האָט דער „בונד" געהרופן אַ פאַרזאַמלונג וועגן דעם באַטייט פון 9טן יאַנואַר. אויף דער פאַרזאַמלונג האָט מען געטיילט פּראָקלאַמאַציעס מיטן רוף צו סטרייקן דעם טאָג. די פאַליציי האָט דערפון געוואוסט און זיך געגרייט. דער ארטיקער אַדלס־מארשאַלקע, וואָס אין זיין רשות איז איבערגעגעבן געוואָרן די שטאָט, אַ שווארצ־מאָהניק און אַ יודאַפאָב, האָט דורך מודעות געלאָזט וויסן דער באַפעלקערונג, אַז מען וועט שיסן אין ארבעטער־פאַר־זאַמלונגען. אין שטאָט איז דערקלערט געוואָרן אויסנאַם־צושטאַנד און עס איז פאַרבאָטן געווייזן זיך אין גאַס נאָך אַכט אין אָונט. מען האָט אויך געוואָרנט די באַפעלקערונג, אַז פון די הייזער, פון וועלכע מען וועט שיסן, וועט אַ שטיין אויף אַ שטיין נישט בלייבן. אָבער נישט געקוקט אויף דעם אַלעמען איז אין באַשטימטן טאָג אויסגעבראַכן דער סטרייק. עס האָט געסטרייקט די גאַנצע יידישע ארבעטערשאַפט, חוץ אַ 30 ארבעטער פון דער פאַבריק „פינא" און עטלעכע אָנגעשטעלטע. עס האָבן אויך געסטרייקט אַ טייל קריסטלעכע ארבעטער. די דאַמ־פערס זיינען געשטאַנען. די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן האָבן אָבער געארבעט, ווייל מען האָט טעראָריזירט די ארבעטער און 150, וואָס זיינען געווען מער אַקטיוו, האָט מען ארעס־טיריט. אויך די קראָמען זיינען געווען אָפן, ווייל די פאַליציי האָט געסטראַשעט מיט 3,000 רובל שטראָף, אויב מ'וועט זיי האַלטן פאַרמאַכט. אין דער שוועבעלעך־פאַבריק זיינען אויסגעהאָנגען געוואָרן מעלדונגען, אַז אויב מען וועט אַגי־טירן די ארבעטער, וועט די פאַבריק געשלאָסן ווערן. אויף די גאַסן איז פול געווען פאַליציי און קאָזאַקן, וואָס האָבן באַזוכט די פאַרבייגייער, געשלאָגן און ארעסטירט. אָבער ניט קוקנדיק אויף די אַלע פאַראַרדנונגען און שטרענגע מיטלען, האָט זיך דער סטרייק אינגעגעבן.

אין עטלעכע טעג ארום נאָכן סטרייק איז דורכגעפירט געוואָרן אַן עקספּראָפּריאַציע. מען איז באַפאַלן צווויי באַ־אַמטע פון רעגירונגס־באַנק און צוגענומען ביי זיי 1,100 רובל מזומנים און 3,400 רובל ווערטפּאַפּירן. די פאַליציי איז געוואָרן וואַכיקער, די קאָזאַקן — בייזער. אַ געוויסן טאָג האָט זיך אַ מחנה קאָזאַקן אַרייngעריסן אין די לינישטשעס זוכן אַ פאַרזאַמלונג, דערביי האָט איינער פון זיי פאַרלוירן דאָס היטל. אַ יינגל האָט עס געכאַפּט און דער־מיט אַנטלאָפן. די קאָזאַקן האָבן געבושעוועט ווי חיות רעות. זיך אַריינגעריסן אין די הייזער און געשלאָגן מכות רצח. דאָס האָט געדויערט ביז איינס ביי נאַכט. זיי האָבן געסטראַשעט, אַז אויב מען וועט נישט אומקערן דאָס היטל, וועלן זיי אונטערצינדן די לינישטשעס און מאַכן אַ פאַ־גראָם. אין שטאָט איז געוואָרן אַ בהלה. די בעלי־בתים פון שטאָט האָבן זיך געלאָזן זוכן דאָס היטל, און עס געפונען ערשט נאָך גרויס מי און מאָטערניש. מען האָט עס אָפּגע־שיקט די קאָזאַקן צוזאַמען מיט 15 רובל, וואָס זיי האָבן געפאַדערט פאַר אַזאַ „בזיון".

די רעפּרעסיעס אין שטאָט האָבן זיך אַלץ געשטאַרקט. אויף די פאַבריקן איז געווען פול מיט פאַליציי און קאָזאַקן. עס זיינען פאַרגעקומען מאַסן־ארעסטן סיי צווישן די יידישע ארבעטער, סיי צווישן די קריסטלעכע. די טורמע איז געווען איבערפולט. די פאַליציי האָט מען באַוואָפנט מיט ביקסן. מען האָט קאָנפיסקירט אין שטאָט צוויי געווער־מאַגאַזינען אונטערן אויסרייד, אַז די רעוואָלוציאָנערן האָבן בדעה צו מאַכן אַ באַוואָפנטן אויפשטאַנד. אין יענע טעג איז אראָפּגעקומען קיין פינסק די שטראָף־עקספּעדיציע פון גענעראַל ארלאָוו. זי איז עטלעכע מאָל געווען אין פינסק און יעדער מאָל האָט זי אויסגעריסן אַ גרויסע צאָל קרבנות פון די ארבעטער־רייען. אויף דער אַנווייזונג פון דער ארטיקער מאַכט, פלעגט ארלאָווס שטראָף־עקספּעדיציע ארויסנעמען ארבעטער ביי נאַכט פון די בעטן און זיי ארעסטירן. די ארעסטירטע האָבן זיך שוין מער קיין מאָל נישט אומגעקערט אהיים, זיי פלעגן פאַרפאַלן ווערן אַן שום שפורן... דערהויפט איז גרויס געווען די צאָל קרבנות פון ארלאָווס עקספּעדיציע צווישן די באַן־ארבעטער. אין שטאָט האָט געהערשט אַן אימה. מען פלעגט זיך אויס־באַהאַלטן, נישט נעכטיקן אין דער היים, כדי נישט אריינ־צופאַלן אין די הענט פון די תלינים. יעדער אין דער פרי פלעגט מען איבערגעבן איינער דעם אַנדערן וועגן די קרבנות פון דער פאַרגאַנגענער נאַכט. די טעג זיינען געווען שרעקלעכע, די נעכט גרויליקע. אונטער די שווערע קלעפ פון דער רעאַקציע האָט די ארבעטער־באַוועגונג אַנגעהויבן אויסצוגיין.

מיטן וואוקס פון דער רעאַקציע האָט זיך אומגעהייער פארשטארקט די עמיגראַציע. מען האָט עמיגרירט קיין

אַמעריקע, קאַנאַדע, אַרגענטינע, דרום־אַפריקע און אויסטראַליע. צוערשט זיינען געלאָפן די, וואָס האָבן מורא געהאַט פאַר רעפּרעסיעס פאַרן באַטייליקן זיך אין די געשעענישן פון יאָר 1905. צוזאַמען מיט זיי האָבן אויך עמיגרירט די יעניקע, וואָס האָבן מחמת דער רעכטלאָזיקייט און פאַרשטאַרקטע רדיפות נישט געקאָנט אַרײַנוואקסן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן. פינסק האָבן דעמאָלט פאַרלאָזן אַ סך יונגע, געזונטע און ענערגישע מענטשן.

עטלעכע יאָר איז געווען טויט־שטיל אויף דער אַרבעטער־גאַס אין פינסק. ערשט אין יאָר 1909, אין שייכות מיטן געפלאָנטן פאַרטיי־צוזאַמענפאָר פון דער רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבעטער־פאַרטיי, האָט די בונד־דישע אַרגאַניזאַציע פונאַנדערגעשיקט צו אירע מיטגלידער אַן אַנקעטע מיט דער וועגדונג זיך אַרויסצוזאָגן וועגן דער פראַגע פון צוזאַמענפאָר און וואָס פאַר אַ טאָג־אַרדנונג וואָלט מען געדאַרפט אַרויסשטעלן. נאָך דעם איז ווייטער שטיל געווען עטלעכע יאָר. ערשט אין יאָר 1913, אין צוזאַמענהאַנג מיטן אייניגאַגיקן פראַטעסט־שטרייק, דעם 25טן סעפּטעמבער, קעגן דעם ביליס־פראָצעס, האָט זיך געלאָזן הערן די שטים פון דער פינסקער אַרבעטערשאַפט. דאָס אַנשליסן זיך אין פראָטעסט־סטרייק פון 25טן סעפּטעמבער איז געווען דער לעצטער אַרויסטריט פון פינסקער יידישן פראָלעטאַריאַט פאַרן אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה.

11. דער „בונד" נאָך דער וועלט־מלחמה

די בונדישע, פאָליטישע אַרבעט פון נאָך דער מלחמה אין פינסק הויבט זיך אָן אין יאָר 1922 מיט דער ערשטער וואָל־קאמפאַניע צום פּוילישן סיים. אויפן קולטורעלן געביט הויבט זיך די טעטיקייט פון „בונד" אָן אַ סך פריער. שוין אין יאָר 1919 טרעפן מיר בונדיסטן ביים אַרגאַניזירן קינדערהיימען און יידישע שולן. אויך אויפן סאָציאַלן געביט איז דער „בונד" אין פינסק שטאַרק טעטיק. דער צווייטער בית־יתומים וועט געגרינדעט פון בונדישע טוער און וועט אַ מוסטער־אנשטאַלט אין שטאָט. עס וועלן אויפּגעבויט אַרבעטער־קאָאָפּעראַטיוון און אַן אַרבעטער־קיך. אַ סך האָבן אין דער אויפבוי־אַרבעט מיטגעהאָלפן די דעלעגאַטן פון די פינסקער אַרבעטער־רינג ברענטשעס, דאוויטש און ברען, (דער ערשטער פון ניו־יאָרק, דער צווייטער פון שיקאָגאָ), וועלכע האָבן געבראַכט ניט נאָר מאַטעריעלע הילף, נאָר גייסטיקע אויפמונטערונג צווישן די אַרבעטער־מאַסן.

נאָך דעם ווי די פויליש־סאָוועטישע מלחמה האָט זיך געענדיקט, איז פינסק געוואָרן אַ טייל פון פוילן. אַ נייע לאָגע שאַפט זיך פאַרן „בונד" אין פינסק. אַנשטאָט אומלעגאַלער אַרבעט קומט די צייט פאַר פאַרלאַמענטאַרישער טעטיקייט. די פוילישע רעגירונג באַשליסט דורכצופירן וואָלן צום סיים און דער „בונד" אין פינסק באַטייליקט זיך אין די וואָלן. צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע האָט די פינסקער באַפעלקערונג באַקומען דאָס רעכט זיך צו באַטייליקן אין די פּינף־פאַכיקע וואָלן: אַלגעמיינע, גלייכע, געהיימע, פראָפּאָרציאָנעלע און דירעקטע.

דער צענטראַל־קאָמיטעט פון „בונד" דעלעגירט אין 60טן וואָל־קרייז, — פינסק־לוניגנעץ־סארני, — דעם ח' טן

שמואל דאָוויטש

יוסף ברען

ב. זעליקאָוויטש־גוטמאַן, אַנצופירן מיט דער וואָל־קאַמפּאַניע. אין שפּיץ פון דער קאַנדידאַטן־ליסטע פיגורירן די ח"ח ה. ערליך, יוסף איזיביצקי, (ב. מיכאלעוויטש), י. מ. ליכטנשטיין און אַנד. די ליסטע טראָגט דעם נומער 4.

ניט־האָבנדיק קיין געוגעגנדע מאַטעריעלע מיטלען אויף אָנצופירן אַ ברייטע וואָל־קאמפאַניע, האָט דער „בונד" אין פינסק אַרויסגעלאָזן גרויסע אַפישן מיטן ציפער 4, ווי אויך די פאָלגנדע צושריפט: "4 רופט אין אַלע פיר עקן פוילן, צו שטימען פאַר פיר". דער צ. ק. פון „בונד" האָט דעם אַפּיש איבערגעדרוקט און צעשיקט איבער אַלע בונדישע וואָל־קרייזן אין גאַנץ פוילן.

כאָטש קיין דעפוטאַט האָט פינסק ניט דערוויילט, (קיינער האָט עס ניט דערוואַרטעט) האָט אָבער די וואָל־קאמפאַניע פאַרשטאַרקט די בונדישע אַרגאַניזאַציע. ניט נאָר דער „בונד", נאָר די יוגנט־באַוועגונג, „דער יוגנט־בונד־צוקונפט" אין פינסק וועלט אַרגאַניזאַציאַנעל פאַרשטאַרקט. די יאָרן פון דער מלחמה האָבן נישט געגעבן דער יוגנט די געלעגנהייט פאַר בילדונג. די אויפגאָבע נעמט אויף זיך דער „בונד". עס וועלן געגרינדעט אָוונט־קורסן, וואו סיי די יוגנט און סיי די עלטערע בונדיסטן לערנען זיך לייענען, שרייבן און אַנדערע קעגנשטאַנדן. די קורסן ברענגען רעזולטאַטן, פון די יוגנטלעכע בילדן זיך אויס פאעיקע חברים, ווי ס. טעמטשין, וועלכער וועט אַ טוער אין וואַרשעווער האַנדלס־אַנגעשטעלטן פאַראיין; ש. קלי־טעניק, אַ פריזירער פון פאַך, איז היינט אייגער פון די הויפט־זיילן פון די יידישע קאָמוניסטן אין רוסלאַנד (ער שטייט אין איין רייע מיט דוד בערגעלסאָן, יצחק פעפער א. אַנד.) לייזער קאַפּלאָן, אייזל מאַנדלבוים און זאַוול פישקא.

דער „בונד", פאַרשטאַרקט פון דער וואָל־קאמפאַניע, באַפעסטיקט זיך אויך אין די פראָפּעסיאָנעלע פאַראיינען. אונטער זיין השפּעה געפינען זיך דער כעמישער פאַראיין

(שוועבל־אַרבעטער), לעדער־פאַראיין (שוסטער און קרובישע פאַכן) און בעקער־פאַראיין. אין די אויבנדערמאַנטע פאַר־אייגען פלעגן יעדן שבת פאַרקומען פאַרלעזונגען און דיס־קוסיעס, ווי אויך פאַרזאַמלונגען פון צייט צו צייט.

אין יאָר 1923 קומט פאָר דער דריטער צוזאַמענפאַר פון „בונד“ אין פוילן. עס קריסטאַליזירן זיך אויס דריי ריכטונגען, באַקאַנט אונטערן נאָמען: טעזע אייגס, טעזע צוויי און אַן עקסטרעם־לינקע, קליינע גרופּע, אָנגעפירט פון ב. זעליקאָוויטש־גוטמאַן. נאָך דעם ווי דער צוזאַמענ־פאָר וואַרפט אָפּ די פאַרשלאָגן, וואָס מיינט אַריבערגיין צוריק צו אומלעגאַלער אַרבעט, — טרעט ב. זעליקאָוויטש אַרויס פון דער פאַרטיי.

זיין אַרויסטריט פון „בונד“ האָט אַ שטאַרקן אָפּקלאַנג אין דער פינסקער אָרגאַניזאַציע. צו דער באַריכט־פאַרזאַמ־לונג פון צוזאַמענפאָר איז געקומען כמעט די גאַנצע אָרגאַ־ניזאַציע. דער ח' מאַטל פישקאָ גיט אָפּ דעם באַריכט (ער איז געווען דעלעגאַט צום צוזאַמענפאָר), אַרום ווערט עס אַנטוויקלט זיך אַ לייִדנשאַפטלעכע דיסקוסיע. אַלס רעזולטאַט טרעטן עטלעכע חברים אַרויס פון דער פאַרטיי. אַ סך ערגער איז געווען די לאַגע ביי דער „צוקונפט“־אָרגאַ־ניזאַציע. ווען ביי אַ „יוגנט“־פאַרזאַמלונג איז געשטאַנען די

יוגנט־קאָמיטעט „צוקונפט“

פראַגע, ווער בלייבט און ווער פאַרלאָזט די פאַרטיי, האָבן אַ סך פון די יוגנטלעכע ניט געווואוסט וואוהין צו גיין. די בעסטע טוער טרעטן אַרויס פון דער „צוקונפט“. געבליבן איז בלויז דער „מעדעם“־קרייז, וואָס איז באַשטאַנען פון געוועזענע שילער. קיין השפּעה אין די אַרבעטער־קרייזן האָבן זיי ניט געהאַט. כדי צו ראַטעוון די סיטואַציע האָט דער צענטראַל־קאָמיטעט פון יוגנט־בונד־„צוקונפט“ געשיקט דעם ח' אַבראַשא ווייַנער דורכצופירן אַ דיסקוסיע מיט די אַוועקגעגאַנגענע. די לאַגע איז געבליבן דיזעלבע. די „צו־קונפט“ האָט אָפּילו פאַרלאָרן דעם לאָקאַל.

די עלטערע פאַרטיי, וואָס האָט פון דער שפּאַלטונג פאַרהעלטנismעסיק וויניק געליטן, האָט אָנגעפירט אַן אינ־טענסיוו אַרבעט. עפּנטלעכע פאַרזאַמלונגען, פאַרלעזונגען, פאַרשפּרייטן די „פאַלקס־צייטונג“ האָבן אַ סך געהאָלפן אין דער אויפקלערונגס־אַרבעט צווישן די מאַסן אין פינסק.

מיט דער מאַי־איבערקערעניש פון יוזף פּילסודסקי אין 1926 האָט זיך די לאַגע ראַדיקאַל געביטן. גרויסע האָפענונגען ווערן געלייגט אויף דער נייער, פּויליש־יער רעגירונג מיט פּילסודסקין אין דער שפּיץ. אויף דער יידישער גאַס ווערט דער דורכפאַל פון דער פערטער עליה (די אימיגראַציע פון פוילן אין פאַלעסטינע) אויסגענוצט פון „בונד“ איבערן לאַנד, ווי אויך אין פינסק. אין יענעם יאָר ווערט די „צוקונפט“ אין פינסק פאַרשטאַרקט. די אָרגאַניזאַציע ציילט אַן ערך 100 מיטגלידער, וואָס זיינען אייגנטלעכ אין דריי קרייזן: „מאַרקס“־קרייז, „גראַסער“־קרייז און „לוקסענבורג“־קרייז. אַ דאַנק דער מאַטעריעלער הילף פון די פינסקער אין אַמעריקע ווערט געעפנט אַ פרעכטיקער לאָקאַל אונטערן נאָמען „אַרבעטער־ווינקל“, וואָס ווערט דער גייסטיקער צענטער פון שטאָט. ער פאַר־מאָגט אַ גרויסע, שיינע ביבליאָטעק, אַ ליינ־זאַל, וואו פאַר אַ קליינעם אָפּצאָל קען מען לייענען אַלע יידישע טעגלעכע און וועכנטלעכע צייטונגען. דער „ווינקל“ פאַרמאָגט אויך אַ פּפּעציעלן צימער פאַר פאַרזאַמלונגען, אַ צימער פאַר שפּי־לעריין, ווי שאַך, דאַמקעס, נאָר ניט קיין קאָרטן. כדי צו דעקן די אויסגאַבן פון לאָקאַל, פלעגט די פאַרוואַלטונג פון „ווינקל“ איינאָרדענען פאַרשיידענע אונטערנעמונגען.

אַלע גרעסערע פאַרזאַמלונגען פלעגן זומער־צייט אָפּגעהאַלטן ווערן אין הויף פון אַרבעטער־ווינקל. אַזאַ פאַרזאַמלונג איז געווען די פראָטעסט־פאַרזאַמלונג פאָר דער באַפרייאונג פון סאַקאָ און וואַנזעטי.

אין 1927 האָט דער אינערן־מיניסטער פאַראַרדנט שטאָט־ראַט־וואַלן אין פינסק. באַהאַוונט שוין פון די ערשטע וואַלן, אין 1922, האָט דער „בונד“ אָנגעפירט אַ שטאַרקע קאַמפּאַניע צום שטאָט־ראַט. אַ סך אַרויסגעהאַלפן ביי די וואַלן האָט דער ח' יאַנקל זשעלעזניקאָו, וועלכער איז ספּעציעל געקומען פון ווילנע. (יאַנקל זשעלעזניקאָו איז אַ ברודער פון געאָסע ש. סעלניק). ס'זיינען אייגע־אָרדנט געווארן גרויסע וואַל־מיטינגען מיטן אייניטייל פון ח' זשעלעזניקאָו, זיבערט, אַרטור (זיגלבוים), י. פּאט און ב. מיכאלעוויטש. די מיטינגען זיינען געווען פאַלקס־מאַני־פעסטאַציעס, פאַרן „בונד“. קורצע וואַל־מיטינגען זיינען אָפּגעהאַלטן געווארן אין די בתי־מדרשים פאַרן „לייענען“. די יוגנט האָט זיך שטאַרק באַטייליקט אין דער וואַל־קאמ־פאַניע: הויז־אַגיטאַציע, שרייבן אייגלאַדונגען און צעטראַגן אין די הייזער, וואו ווייַלער האָבן זיך געפינען, (פּאָסט־מאַרקעס קאָסטן געלט און כדי צו שפּאַרן אַ פּאָר גראָשן זיינען די יוגנטלעכע אַליין געווארן בריוו־טרעגער). קלעפּן פלאקאַטן איז געווען אַ גאַנץ שווער שטיקל אַרבעט, אַבער די יוגנטלעכע האָבן עס דורכגעפירט אויפן בעסטן אופן.

דער „בונד“ האָט געקראָגן אין שטאָט־ראָט דריי ראָט־מענער. די שמחה איז געווען אַ ביסל אַ פּאַרשטערטע, ווייל די רעכטע און לינקע פּועלי־ציון האָבן געקראָגן צו צוויי

ראָטמענער יעדע. די זיצונגען פון שטאָט־ראַט זיינען געווען זייער אינטערעסאַנטע. איבערהויפט האָט זיך אויסגעצייכנט דער ח׳ שליאָקמאַן. דער רעכטער פליגל האָט אָפט געמוזט נאָכגעבן פאָדערונגען, וואָס זיינען פאָרגעשלאָגן געוואָרן פון די בונדישע ראַט־מענער.

אין אָקטאָבער 1927 האָט דער „בונד" אין גאַנץ פוילן און אויך אין פינסק, זיך געגרייט צו פייערן דעם 30־יעריקן יוביליי. דער פינסקער קאָמיטעט האָט זיך געווענדט צום צענטראַל־קאָמיטעט, אַז זייווילן האָבן אַלס גאַסט דעם ח׳ ה. ערליך. דער ח׳ ערליך איז אַ חוץ גייסטיקער פירער פון „בונד" געווען דער הויפט־רעדאַקטאָר פון דער „פאָלקס־צייטונג". די פינסקער חברים פלעגן לייענען ערליכס אַרטיקלען מיט פאַרכאַפטן אָטעם. עס איז דעריבער זייער גערעכטער וואונטש געווען אים צו זען און הערן ריידן. דער צ. ק. פון „בונד" האָט געגומען אין אָבט דעם גערעכטן פאַרלאַנג פון די פינסקער בונדיסטן און באַווי־ליקט דעם ח׳ ערליך צום יום־טוב. די פייערונג האָט גע־דאַרפט באַשטיין פון דריי טיילן: אַ רעפעראַט אין האַלצמאַנס טעאַטער פון ח׳ ערליך אויף דער טעמע „30 יאָר בונד", אַ קאָנצערט־אָפּאָדעמיע אין לאָקאַל פון דער גלויבערמאַן־שול און אויך אַ באַנקעט אין „אַרבעטער־ווינקל", לכבוד דעם גאַסט. ס׳זיינען אָפּגעדרוקט געוואָרן ריזיקע פּלאָקאַטן, וואו ס׳איז אָנגאָנסירט געוואָרן, אַז דעם 28טן אָקטאָבער קומט פאָר אַ רעפעראַט פון ה. ערליך. פלוצלינג קומט אַ טעלעגראַמע, „ערליך קומט דעם 5טן נאָוועמבער". מיט חרפה האָט מען געמוזט אָפּדרוקן נייע מעלדונגען וועגן דער געענדערטער דאַטע.

צו דער באַשטימטער שעה איז דער האַלצמאַן־טעאַטער געווען געפּאָקט. פאַרדעכטיק איז געוואָרן, וואָס די „רויטע" (קאָמוניסטן) האָבן זיך געזאַמלט אויף דער רעכטער גאָלע־ריע, די לינקע פועלי־ציון אויף דער לינקער און די רעכטע פועלי־ציון אויפן באַלקאָן. עמיצער פון עולם האָט מיט־געבראַכט ניס־פולווער, כדי צו מאַכן אַ כאַאָס אין זאַל, אָבער ס׳האָט געהאָט אַ שוואַכן עפעקט. פון די קאָמוניסטן זיינען געפאָלן פראַוואקאַטאָרישע צווישנרופן, וואָס האָבן אין אָנהויב שיעור ניט געבראַכט צו אַ געשלעג. וועז דער ח׳ ערליך הויבט אָן צו רעדן, ברעכט אויס אין זאַל אַ שטורעם פון אָפּלאָדיסמענטן. די „רויטע" קענען עס ניט פאַרטראָגן, די פועלי־ציון קומען זיי צו הילף און מען מאַכט צווישנ־רופן. די פּאָליציי וויל זיך אַרייַנמישן, אָבער דער ח׳ ערליך דערקלערט זיי אין דער פּוילישער שפּראַך, אַז ער וועט דעם עולם אַליין באַרואיקן און בעט זיי שטיין אָן אַ זייט. די פּאָליציי פאַרלאָזט דעם זאַל. דאָס נוצן אויס די קעגנער, דער טומל ווערט גרעסער און עס ברעכט אויס אַ געשלעג. ענדלעך ווערט איינגעשטעלט אָרדנונג אין זאַל, די פּאָליציי קומט צוריק, פאָדערט אויף די פאַרזאַמלונג פונאַנדערצולאָזן און מען מוז פאָלגן. אָט אַזוי האָט זיך פאַרענדיקט ערליכס רעפעראַט אין פינסק. אַלטע בונדינסטן דערציילן, אַז אַזאַ געשלעג ווי צום 30־יאָריקן יוביליי האָבן זיי נאָך נישט געהאַט געזען.

אימפּאָזאַנט איז געווען די אָקאָדעמיע אין לאָקאַל פון דער גלויבערמאַן־שול, וואָס איז באַשטאַנען פון באַגרי־סונגען, רעציטאַציעס און אַ קורצן רעפעראַט פון ח׳ ערליך. פאַרענדיקט איז די פייערונג געוואָרן מיט אַ באַנקעט אין „אַרבעטער־ווינקל". אָט אַזוי איז געפייערט געוואָרן דער 30־יאָריקער יוביליי פון „בונד" אין פינסק.

אין גאַנץ פוילן האָט מען שוין געהאַט אויסגעווייטלט דעמאָקראַטישע קהילות, אויסער אויף די קרעסן. ענדלעך

די פינסקער אָרגאַניזאַציע פון „בונד" אין יאָר 1928.

האָט מען זיך אין פּינסק אויך דערמאָנט און אין 1928 איז פֿאַראַרדנט געוואָרן וואָלן צו דער קהילה. אין דער קהילה־פּראָגע האָבן ביים „בונד" געהערשט שטאַרקע מיינונגס־פֿאַרשיידנהייטן. טייל חברים האָבן געהאַלטן, אַז מען דאַרף זיך אין דער קהילה ניט באַטייליקן, צוליב דעם רעאַקציאָנערן גייסט, וואָס האָט געהערשט אין די קהילות. פרויען האָבן זיך אין די וואָלן ניט געקענט באַטייליקן. אַ ספּעציעלער אָכט איז געלייגט געוואָרן אויף רעליגיעזע ענינים: באַזאָרגן די שטאָט מיט רבנים, שוחטים, תלמוד־תורהס א. אַז. וו. אַן אָנדערע מיינונג האָט געהאָט דער צ. ק. פון „בונד". אנערקענענדיק, אַז די ברייטע מאַסן צאָלן שטייערן צו די קהילות, דאַרף דער „בונד" דאָרט זיין און קעמפן קעגן די רעאַקציאָנערע עלעמענטן. די פּינסקער בונדישע אָרגאַניזאַציע האָט באַשלאָסן זיך אין די קהילה־וואָלן צו באַטייליקן. דער „בונד" האָט אָנגעפירט אַ ברייטע אויפקלערונגס־קאמפּאַניע וועגן דער באַדייטונג פון דעמאָקראַטישע קהילות און גערופן די אידישע אַרבעטער־מאַסן צו שטימען פאַרן „בונד".

דער וואַל־רעזולטאָט האָט אַריבערגעשטיגן אַלע דערוואַרטונגען. פון צוואַנציק דאָזאָרעס האָט דער „בונד" באַקומען פינף און איז געוואָרן די גרויסע פראַקציע אין דער קהילה. די אגודהניקעס האָבן זיך געוועגדט צו דער העכערער מאַכט, אַז מען זאָל די וואָלן אנולירן. ס׳זיינען ניט געווען קיין געהעריקע סיבות און די מאַכט האָט די וואָלן באַשטעטיקט. די ערשטע זיצונג איז געפופן געוואָרן צו וויילן אַ פּאָרזיצער. דער „בונד", אַלס די גרעסטע פראַציע, האָט אַרויסגעשטעלט איר קאַנדידאַט, ח׳ א. י. שליאַקמאַן. פאַר אים האָבן אויך געשטימט די רעכטע און לינקע פועלי־ציון און מיט אַ מערהייט שטימען איז ח׳ שליאַקמאַן געוואָרן אויסגעוויילט אַלס ראש־הקהל. דער אגודה איז געגאַנגען אין לעבן נישט צו דערלאָזן, אַז אַ בונדיסט זאָל זיין פּאָרזיצער פון דער קהילה. זיי האָבן זיך געוועגדט נאַכאַמאָל צו דער מאַכט, מ׳זאָל די וואָלן פון פּאָרזיצער ניט אנערקענט. זיי האָבן אָבער וויידער געהאָט אַ דורכפאָל.

די קהילה האָט געדאַרפט צוטרעטן צו דער נאָרמאַלער אַרבעט, אויסוויילן אַ רב, אַלס פאַרשטייער אין דער קהילה. דאָ האָט זיך דער בונדישער פּאָרזיצער געפינען אין אַ פאַרלעגנהייט, זייענדיק קעגן אייגלאַדן רבנים צו דער אַרבעט און דער בונדישער קאָמיטעט האָט באַשלאָסן אָנצוהייבן פרעגן ביים צ. ק. אין צווישנצייט האָט דער פּאָרזיצער אַרויסגעשיקט אייגלאַדונגען צו דער קהילה וועגן דער פראַגע פון ווייל אַ רב.

די קעגנער פון „בונד" האָבן זיך געפרייט: זעט וואָס פאַראַ רעאַקציאָנערן די בונדיסטן זיינען, זיי גייען ווייל אַ רב פאַר דער קהילה. מיט שפּאָנונג האָט גאַנץ פינסק געוואָרט אויף דער זיצונג. צו דער באַשטימטער צייט איז זיך צוזאַמענגעקומען די גאַנצע קהילה־פאַרוואַלטונג. דער זאָל איז געווען געפּאָקט מיט נייגעריקע, וואָס האָבן געוואָרט אויפן רעזולטאַט פון דער זיצונג. ח׳ שליאקמאן עפנט די זיצונג און האַלט אַ לענגערע רעדע וועגן קאַמף פון „בונד" קעגן צאַריזם און קעגן דער נאַציאָנאַלער אונטערדריקונג. ער קלערט אויף דעם קאַמף פון „בונד" פאַר נאַציאָנאַלער, קולטורעלער אויטאָנאָמיע, דעם קאַמף פאַר דעמאָקראַטישע קהילות, וואָס זאָלן זיך ניט בלויז פאַרנעמען מיט רעליגיעזע

אהרן יודל שליאַקמאַן.

מאָטל פישקאָ.

ענינים, ווי רבנים און אַנדערע כלי־קודש. דער ח׳ שליאקמאַן דערקלערט, אַז וועגן דער פראַגע רב זיינען די בונדיסטן קעגן רעליגיע בכלל און רבנים בפרט און ער, אַלס בונדיסט, וועט קיין וואָלן פאַר רב ניט דורכפירן און דערקלערט די זיצונג פאַר געשלאָסן. אין זאָל ברעכט אויס אַ שטורעם פון אַפּלאָדיסמענטן. די פיינט פון „בונד" בלייבן ווי אָפּגעשמיסענע. אויף אַזאַ קלאַפּ האָבן זיי זיך ניט גערייכט. האָט זיך דער „בונד" אינגאַנצן צוריקגעצויגן פון די קהילות. אין אייניקע יאָר אַרום האָט דער „בונד" וויידער אַ מאָל באַשלאָסן אַנטייל צו נעמען אין די קהילה־וואָלן און ער האָט אָפּגעהאַלטן אַן גרויסן זיג. דאָס איז געווען אין יאָר 1938. נאָך גרעסער איז געווען דער זיג פון „בונד" אין די שטאָט־ראָט וואָלן פון 1939. דער „בונד" האָט דעמאָלט אָפּגעהאַלטן אַן איבערראַשנדן זיג איבער גאַנץ פּוילן.

ראה "מלחמת-שחרור" בן "בוכר" עד פרוד.

עפיזאָדן און מעמשן

אין דער פינסקער בונדישער באָוועגונג

דער 9טער יאַנואַר, 1905 ..

דער פונאַנדערוואוקס פון דער אַרגאַניזאַציע, דער ברייטער פאָליטישער כאַראַקטער, וואָס די אַרבעט האָט אַנגענומען, האָט אויך געענדערט די פאָרם פון דער אַרגאַניזאַציע. אין יענער צייט זיינען געווען פאָלגנדע טיפּן אַרגאַניזאַציעס: 1) אַרגאַניזאַציעס מיט אַ לפּי־ערך ברייטער אויטאָנאָמיע; צו דעם טיפּ האָבן געהערטווילנע, וואַרשע, מינסק; 2) אַרגאַניזאַציעס, דירעקט אונטער דער אָנפירונג פון צ״ק מיט אַ פאָרשטייער פון צ״ק מיט וועטאָ־רעכט, און 3) אַרגאַניזאַציעס, פאַרבינדן מיט דער גרעסערער אַרגאַניזאַציע פון ראַיאָן, פון וועלכער עס פלעגן קומען אינסטרוקציעס, ליטעראַטור, מענטשן אד״גל.

פינסק האָט ביזן מיטן פון 1904 — געהערט אַ געוויסע צייט צום מינסקער און דערנאָך צום האָמלער ראַיאָן. מיטן וואוקס פון דער אַרגאַניזאַציע איז פינסק אַריבער פון 3טן טיפּ צום צווייטן. די פאָרשטייער פון צ״ק, וועלכע האָבן געהאַט וועטאָ־רעכט, פלעגט מען רופן „וועטאָ־רעכט״. דער „וועטאָ־רעכט״ פון יענער צייט אין פינסק איז געווען ח׳ בנימין.

בנימין, אַ גוטער אַרגאַניזאַטאָר און פראַקטיקער, האָט אַנגעפירט די אַרבעט מיט אַ ברייטן פאַרנעם איבערן גאַנצן פינסקער ראַיאָן: אין די שטעטלעך לונינעץ, לאַרווע, דאָווידהאָראָדאָק און אַנדערע. ער האָט געשאַפן די „אַגיטאַטאָרן־פאַרזאַמלונג״, ווי אַ שטענדיקע קערפּערשאַפט, וועלכע האָט אין דער ווייטערדיקער אַרבעט געשפּילט אַן אַנגעזעענע ראָלע. צו זיין צייט געהערן טאָקי די פאָליטישע אַריסטאָרעטונגען, די גרויסע שטרייקן אויף דער שוועבעלעך־פאַבריק (דער צווייטער) און דער פאַניר־פאַבריק, ווי אויך דער פראָטעסט־שטרייק קעגן דער צעשיסונג פון די פעטערבורגער אַרבעטער — דעם 9טן יאַנואַר.

דער פראָטעסט־שטרייק האָט זיך אין פינסק ניט איינגעגעבן. נאָך איידער עס איז אַנגעקומען דאָס בלעטל פון צ״ק „צום קאַמף״, האָט מען זיך געמוסט גרייטן צום פראָטעסט, עס זיינען אָפּגעהאַלטן געוואָרן עטלעכע גרעסערע פאַרזאַמלונגען. ס׳איז אויך פאָרגעקומען אַ באַראַטונג פון דער „אַגיטאַטאָרן־פאַרזאַמלונג״, וואָס האָט שוין דעמאָלט געציילט העכער הונדערט מענטשן. ס׳איז באַשלאָסן געוואָרן צו פראָקלאַמירן אַן אלגעמיינעם שטרייק.

די פאָליציי איז אָבער אויך ניט געשלאָפן. פאָטרולן זיינען פון פרי ביז שפּעט אין דער נאַכט אַרומגעגאַנגען אין די גאַסן. אין טאָג, וועלן ס׳איז פראָקלאַמירט געוואָרן דער אַלגעמיינער שטרייק, איז די פאָליציי, סאָלדאַטן און קאָזאַקן געווען אין פולער גרייטקייט — פון אין דער פרי אַן זיינען זיי געווען ביי דער שוועבעלעך־פאַבריק, ביי די פאַניר־ און פלעקעלעך—פאַבריקן און אין אַנדערע טיילן פון שטאָט. עס זיינען אַרעסטירט געוואָרן עטלעכע חברים, וועלכע זיינען געגאַנגען אַראָפּנעמען פון דער אַרבעט. פאָליציי און קאָזאַקן האָבן געצוואונגען האַלטן אָפּן די געשעפטן, — דער שטרייק איז דורכגעפאָלן.

די אַרעסטירטע האָט מען אין דער פאָליציי מער־דערלעך געשלאָגן. די אויפרעגונג אין שטאָט איז געווען אַן אומבאַשרייבלעכע.

ביי טאָג האָט דער קאָמיטעט, אין נייעם בית־מדרש אויף פלאָווסקע גאַסל, צונויפגערופן אַ גרויסע פאַרזאַמלונג, וואָס איז אַדורך שטורמיש. די פאַרביטערונג פון דורכפאָל איז דאָ געקומען צום אויסדרוק. מען האָט געהאַט טענות צום קאָמיטעט, אַז ער האָט שלעכט צוגעגרייט דעם שטרייק. מיט קולות פאָרשטיקטע פון טרערן האָט מען דערציילט וועגן די אַרעסטירטע און צעשלאָגענע. מען האָט געפאָדערט מעשים, נקמה! עס איז געווען אַ צערודערונג אין דער אַרגאַניזאַציע.

אַ גרופּע חברים און צווישן זיי אויך איניקע קאָמיטעט־מיטגלידער, האָבן פאָרגעלייגט צו שליסן די פאַרזאַמלונג און זיינען אַוועק אויף אַ פריוואָטער באַראַטונג, וואו ס׳איז באַשלאָסן געוואָרן צו נעמען נקמה פאָר די צעשלאָגענע.

דעם זעלבן אָוונט איז די גרופּע, איינגעטיילט אין צוויי פאָרטיעס, אַרויס זוכן די שלעגערס. צווישן די אַנטיילנעמען זיינען געווען: משה דער שוסטער, נאָטקע דער פריקאָזשטשיק, „גרישע״, חיים באַראָשאָק, זאָוועלע, אַ מוליער, און נאָך עטלעכע מענטשן. נאָך אַ פאָר שעה זוכע־ניש האָבן זיי אויף לאָהישינער גאַס אָנגעטראָפן איינעם פון די הויפּטשלעגער, דעם גראָדאָוואי באַנדאַרטשוק. ער האָט געוואָלט אַנטלויפן, אָבער איידער וואָס־וועט האָט ער

באַקומען אַ קויל אין האַנט און מיט אַ מעסער אין פלייצע. אויף צו מאַרגנס האָט מען פאַריואונדעט דעם זשאַנדאַרם מאַראָ; אַ גאַראַדאָואי האט מען אָפגעגאָסן מיט אָלעם וועג ער איז געשטאַנען אויפן פאָסטן, — דאָס, האָט מען געזאָגט, איז געווען די אַרבעט פון „קליינעם בונד".

די פּאָר אַקטן האָבן אָפגעוואָשן דעם „פלעק" פון ניט־איינגעגעבענעם שטרייק, געהויבן דעם פּרעסטיזש פון דער אַרגאַניזאַציע כלפי־חוץ און באַרואיקט די געמיטער אינעווייניק. אויך די פאָליציי איז געווארן ווייכער, די אַרעסטירטע האָט מען באַפרייט. מען האָט געקאָנט אַ ביסל פרייער אָפאָטעמען.

די שטורמישע ציים — 1905

עס זיינען געגאַנגען וואָכן און חדשים פון רעוואָלוציאָנערן אויפברויז. אַ כוואַליע פון שטרייקן האָט זיך

יעקב זשעלעזניקאָוו
אַקטיוויסט טוער פון „בונד" אין פינסק

פונאַנדערגעגאָסן איבער דער שטאָט. עס שטרייקט דער גאַנצער פאַך מאָליאַרעס, וועלכע פאָדערן, אַז אָלע אַרבעטער זאָלן צוגענומען ווערן צו דער אַרבעט און אַז 5־6 חדשים אין יאָר זאָל זיין אַרבעט פאַר אַלעמען. עס שטרייקן די מאדיסטקעס, שניידערס, פוטער־קירזשנערס, עס שטרייקט די שוועבעלעך־פאַבריק, עס שטרייקט לוריעס פאַניר־פאַבריק און אויך די פלעקלעך־פאַבריק. אין אָט דער שטימונג פון רעוואָלוציאָנערן אויפברויז האָט פינסק זיך געקליבן, פייערן דעם ערשטן מאַי.

אין באַגינען פון דעם פייערלעכן אַרבעטער יום־טוב איז די גרויסע גאָס (די הויפּטגאָס אין שטאָט און דער אָרט פון דער „בערזע") פול געווען מיט שפּאַציערנדיקע, אויסגעפוצטע אַרבעטער און אַרבעטערינס מיט שיינע־דיקע פּנימער. פלוצים האָבן זיך ווי דורך אַ כישוף ביי אַלעמען אויף די לאַצן און בלוזקעס באַווייזן רויטע שלייפלעך. דער שפּאַציר איז עפּעס געוואָרן אַן אַנדערער, די מענטשן העכער, דרייסטער, שטאָלצער. נאָך האַלבן טאָג, ווען סיי די צאָל און סיי די שטימונג האָט דערגרייכט צום העכסטן פונקט, איז דער שפּאַצירנדער אַרבעטער־עולם אַראָפּ פון די טראָטוָארן אויפן מיטן גאַס און מיט געזאַנג פון רעוואָלוציאָנערע לידער און פאַרשידענע אויסרופן געגומען מאַניפעסטירן. די גאַס איז געוואָרן פול מיט פאָליציי, זשאַנדאַרן און קאָזאַקן. דער עולם האָט אָבער באַווייזן רואיק זיך פונאַנדערצוגיין אין די פאַרשיידענע גאַסן און גאַסלעך.

ביינאַכט זיינען אין פאַרשיידענע טיילן פון שטאָט פאַרגעקומען „פלי"־מאַניפעסטאַציעס, מיט פייערוועלק און בענגאַלישע ליכט, וואָס מען האָט געוואָרפן אין דער לופטן.

באַזונדער האָט געפּייערט דעם 1טן מאַי דער „קליינער בונד", וועלכער האָט אין שול־גאָס אינגעאָרדנט אַ באַזונדערע דעמאָנסטראַציע, געלאָזן ראָקעטן, וועלכע האָבן באַלויכטן שטיקער הימל.

אויף צומאָרגנס נאָכן 1טן מאַי האָט אויסגעבראָכן דער שטרייק אויף לוריעס פאַניר און פלעקל־פאַבריק, עס האָט פאַרשטרייקט די ביימאַגיקע שיכט. די סיבה פון שטרייק איז געווען, וואָס אַ מייסטער האָט געגעבן אַ פּאָטש אַן אַרבעטערין. אין פאַבריק איז די לופט שוין בכלל געווען אָנגעפילט מיט אויפרייס־שטאָף. אין אַלע פאַכן, אָפילו אויף דער שוועבעלעך־פאַבריק, האָבן די אַרבעטער נאָך פריער געהאָט אויסגעקעמפט בעסערע באַדינגונגען און אַ מענטשלעכע באַציאונג, — אויף דער פאַניר־ און פלעק־לעך־פאַבריק איז אָבער אַלץ געבליבן ביים אַלטן. נאָר מער, כדי צו האַלטן די אַרבעטער אין שרעק, אָפּגעמען ביי זיי דעם חשק צו שטרייקן, האָט מען נאָך דעם רעזשים פאַרשאַרפט, פאַר יעדער קליניקייט פלעגט מען שטראָפירן. אויף דער פאַבריק האָט מען אַלזאָ זיך געגרייט צו אַ שטרייק. ער האָט אָבער אויסגעבראָכן פאַר דער צייט, אויסגעבראָכן סטיכיש.

ס׳איז אויסגעקליבן געוואָרן אַ שטרייק־קאָמיטעט, און אַ רייַ פאָדערונגען זיינען איבערגעגעבן געוואָרן דער דירעק־ציע. דער שטרייק איז געווען אַ שווערער און פאַרבי־טערטער. דער פאַבריקאַנט, אַלעקסאַנדער לוריע, האָט פאַרלאָזן פינסק, אַוועק קיין ווין צום ברודער ליפּע לוריע, וועלכער איז געווען אַ שותף צו דער פינסקער פאַבריק.

דער אַמביציעזער און ניט־איבעריק קלוגער פאַבריקאַנט האָט געמאַלדן, אַז די „שלעפּער" מעגן שטרייקן, דער הונגער וועט זיי שטעלן פאַר אים אויף די קניִ, טרייבן צוריק אין פאַבריק.

דער הונגער האָט טאַקע געטריבן — אָבער צו עקשנות און פאַרביסנקייט. צו הילף די שטרייקנדיקע איז געקומען די גאַנצע אַרבעטערשאַפט. די ענערגיע און אויפמערזאַמ־קייט פון דער אַרגאַניזאַציע איז געוועזן דער אויפן שטרייק און אויף געבן שטיצע די שטרייקנדיקע. הילף איז געשאַפן געוואָרן אין פאַרשיידענע קרייזן פון דער

באַפעלקערונג, וועלכע האָט סימפּאַטיזירט מיטן שטרייק. עס איז אויך געקומען הילף פון אַ ריי בונדישע אַרגאַניזאַציעס אין לאַנד און פון אויסלאַנד.

דעם שטרייק האָט אָנגעהויבן בנימין, אָבער אים האָט אינגיכן פֿאַרביטן אַ צווייטער „וועטאַ־רעכט“, דער ח' דאַוויד, („אַן אַלטער באַקאַנטער“ — י. פּייסאַכזאָן). צוזאַמען מיט דאַוויդן איז געקומען זיין פֿרוי סאַניע (געשטאַרבן אין 1906 פון טובערקולאָז) און איר שוועסטער גליקמאַן, אַ שניידערין (אין 1920 איז זי געווען אַ קאָס־טיומערשע אין מאָסקווער יידישן קאַמער־טעאַטער) און נאָך צוויי „פֿראָפּעסיאָנאַלן“ — יאַנקעלע „פֿראָסט־פּאָשעט“ (וואַידאָסלאָווער פון ראָונע) און אפּרים (אַ סטודענט פון באַרדיטשעוו).

י. פּייסאַכזאָן

סאַניע פּייסאַכזאָן

סאַניע, דאַוויד און יאַנקעלע זיינען געווארן די ליב־לינגס פון דער אַרגאַניזאַציע. סאַניע האָט געמוסן אַרבעטן ביי די שניידערינס, וועלכע האָבן איר אַ נאָמען געגעבן „מאַמע“. דאַוויד, אַ שיינער רעדנער, אַ קלוגער און גוטער מענטש, פלעגט ממש געריסן ווערן פון די הענט. יעדערער האָט געוואָלט אים האָבן ביי זיך פּאַר אַ רעדנער. יאַנקעלע, אַ פּראַקטישער טויער, האָט זיך געווארפן אין דער אַרבעט אויף דער בערזע, אַרגאַניזירט נייע פּאַכן, — די פּורמאַנעס און טרעגערס. דערהויפּט אָבער האָט מען זיך פֿאַרנומען מיטן שטרייק אויף דער פֿאַניר און פלעקל־פּאַבריק. נאָך 8 וואָכן שטרייק איז די שטימונג געווארן אַ נערוועזע, די עלטערע האָבן אָנגעהייבן צווייפלען אין אויסגאַנג פון שטרייק און במילא אין זיין צוועקמעסיקייט. די יינגערע האָבן געפאָדערט, מען זאָל „עפּעס טאָן“. אָט די שטימונגען האָבן געפונען אַן אָפּקלאַנג אין דער אַרגאַניזאַציע. אמת, פּרינציפּיעל דערלויבט נישט דער פּאַרטיי־פּראָגראַם קיין עקאָנאָמישן טעראָר, אָבער דאָס איז אין נאָרמאַלע צייטן. וועו אָבער 800 מענטשן שטייען וואָכן לאַנג אין שטרייק, טרעט די טעאָריע אָפּ פּאַר דער פּראַקטיק.

אין שטאָט האָט זיך פֿאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז אַלעק־סאַנדער לוריע וויל נאָכגעבן, נאָר זיין פעטער אַהרן לוריע לאָזט ניט. אין אַ פּאָר טעג אַרום האָט ביי אַהרן לוריע עפּעס אויפגעריסן און אַראָפּגעטראָגן אַ שטיקל פון דער וואַנט. דאָס האָט חברה אַרונטערגערוקט אַ טשייניק מיט פּולוועד, פֿאַרדרייט שטאַרק מיט דראָט, אונטערגעלייגט אַ קנייטל און געוואָלט איבערשרעקן מיטן אויפּרייס.

אויף דער 7טער אָדער 8טער וואָך הייבן זיך אָן אונטערהאַנדלונגען. דער פֿאַבריקאַנט גיט כלומרשט נאָך די פֿאָדערונגען, און וועו די 800 אויסגעהונגערטע אַרבעטער און אַרבעטערינס האָבן זיך אומגעקערט צו דער אַרבעט, האָט דער פֿאַבריקאַנט געמאָלדן, אַז ער האָט חרטה, מיינענדיק, אַז נאָך אַ מאָל פֿאַרשטרייקן וועט זיך ניט איינגעבן. אָבער מען הייבט אָן פון דאָס ניי, די פֿאַבריק שטעלט זיך וויידער אָפּ, די פֿאַרביטערונג ביי די אַרבעטער איז זייער גרויס, די בייזקייט און דער צאָרן וואַקסט און עס ווערט אָנגעוונדט עקאָנאָמישער טעראָר. טעג און נעכט איז די פֿאַבריק באַלאָגערט, מען לאָזט ניט אַרייַן־ און ניט אַרויספירן קיין זאָך פון פֿאַבריק. מען באַשליסט ניט אַריינצולאָזן אין פֿאַבריק אויך די ביורא־אָנגעשטעלטע די מייסטערס און דירעקטאָרן. עטלעכע מייסטערס קריגן אָנגעבראַכן די ביינער, דער דירעקטאָר רובינשטיין מוז נעבעך קויפן אַ נייעם טריומאָ־שפּיגל, נייע געפעס און לאָמפּן, ווייל די אַלטע האָט מען צעבראַכן, וועו ער האָט ניט געוואָלט פּאָלגן און איז געגאַנגען צו דער אַרבעט.

אין צוזאַמענהאַנג מיטן שטרייק איז אויך געקומען צו פּאָרן דער ח' אַבראַמאָוויטש. זיין קומען איז געווען פֿאַרבונדן מיט שאָפן געלט־מיטלען פּאַר די שטרייקנדיקע. ער האָט געהאַט אַ דיסקוסיע מיט ב. בראַכאָוון, בכלל־אופן מיט איינעם פון די פּועלי־ציוניסטישע גדולים. די דיס־קוסיע איז געווען אויף בילעטן, פּאַר דערווייטלטע פון דער אינטעליגענץ, פֿאַרגעקומען איז זי אומלעגאַל, אָבער אין אַ גרויסן זאַל (אַ טאַנץ־זאַל ביים אָגולניק אין הויף) און געווען אַרומגעשטעלט לויט אַלע כללים פון קאָנספּיראַציע.

צען וואָכן האָט געדויערט דער שטרייק און פון דעם ניט־גלייכן קאַמף זיינען די זיגער פּאָרט אַרויס די אַרבעטער.

געווער און אַן אייגענע דרוק

נאָכן שטרייק איז די אַרבעט אָווק נאָך לעבעדיקער. טאָג נאָך טאָג — „בערזע“, פֿאַרזאַמלונגען, מאַסאָווקעס אין די צענדליקער, די לופט איז געווארן הייס. די אָגי־טאַציע פון מויל און אויער קאָן ניט באַפּרידיקן, וואָרטן אויף בלעטלעך פון צענטער איז צו לאַנג, מען דאַרף אַן אייגענע דרוק.

אַ גרופּע יאָטן באַקומען אַן אויפּטראָג צו קריגן אַ דרוקעריי.*) זיי זיינען אָווק אין ווילקאָוויטשעס דרוקעריי,

*) וועגן אַ דרוקעריי האָט מען נאָך פריער געטראַכט און אַ פּאָר חברים, דורקער־אַרבעטער, פלעגן אין די קעשענעס שלעפּן צו ביסלעך שריפט. אָבער דאָס איז געווען אַ צו לאַנגע געשיכטע, און דערביבער איז באַשלאָסן געוואָרן צו נעמען אַ פּאַרטיקע דרוקעריי. פון די באַ־טייליקטע אין נעמען די דרוקעריי געדענק איך: שלמהקען, משהל דעם שוסטער, נאָטקע דעם פּריקאָזטשיק, יאַנקעלע פּראָסט־פּאָשעט און גרישע.

וועלכע האָט זיך דעמאָלט געפונען אויף דער גרויסער גאַס, אין צוגעגרייטע זעקלעך אָנגעשאָטן שריפט, אויפגעקליבן אַלע נייטיקע לינקעס, העקעלעך, אַ האַנט־מאַשינקע, (אַמעריקאַנקע), אַ פעסעלע פּאַרב, אַרויפגעלייגט אַלץ אויף אַ דראָזשקע און היידאַ.

געפירט האָט מען זי ניט גלייך אויף דער באַשטימטער דירה, נאָר אויף אַ באַהעלטעניש אויפן אַלטן בית־עולם, און ערשט פון דאָרטן אָפגעפירט אויפן באַשטימטן אָרט. אין עטלעכע טעג אַרום האָבן מיר באַקומען אונדזער גייסטיקע באַלוינונג — געדרוקטע בלעטלעך אין אונדזער „אייגענער" דרוקעריי.

צוזאַמען מיט די אייגענע פלעגט מען באַקומען בלעטלעך פון צ"ק. די בלעטלעך פלעגט מען שוין יענע צייטן פאַרשפרייטן האַלב אָפן.

די שלאַכט מיט די קאָזאַקן

קיין פינסק איז אַראָפגעשיקט געוואָרן אַ נייער פאָליצמייסטער, זאַכאַראָוו, אַ געווען פריסטאָו אין מינסק, קורלאָוס אַ תלמיד. מיט זיין אָנקומען האָט זיך אָנגעהויבן דאָס בלוטיקע בלעטל אין דער געשיכטע פון דער פינסקער אַרבעטער־באַוועגונג.

דער קאַמף פאַר דער „בערזע" האָט זיך שוין געפירט פון פריער. דער אַלטיטשקער פאָליצמייסטער וויעטשאַרקאָ, אַדער די „באָבע", ווי מען פלעגט אים רופן, האָט אויך געמאַכט פּראָוון אָפּצונעמען די „בערזע". ער האָט דאָס אָבער געמאַכט שטיל, פאַמעלעך, „פאָטערלעך". אייגציקווייז פלעגט ער נעמען פאַר די הענט און אַראָפּפירן פון דער „בערזע", געבנדיק אַ „קניפּ אין בעקל", אַ שטויס אין זייט, און הייסן גיין אַהיים שלאָפן. נאָכזאָגנדיק דערבייַ דעם פסוק „דאָלאי, דאָלאי, אידי דאָמאי".

אַנדערש איז אָבער געוואָרן מיטן אָנקומען פון נייעם פאָליצמייסטער. זאַכאַראָוו, אַ הויכער, אַ דאָרער, אַ סוכאָטניק, און צו דעם אַ גרויסער פחדן, האָט קיין איין טריט ניט געמאַכט אָן קאָזאַקן. גלייך ווי ער איז אָנגעקומען, האָט ער געמומען טעראָריזירן די שטאָט, אַרויפגעוואָרפן אַ שרעק אויף אַלעמען, פלעגט אומעטום קריכן און אין אַלץ זיך מישן. באַזונדערס ווילד האָט ער זיך געוואָרפן אויף דער „בערזע".

עס איז געווען אַ שבת פאַרנאַכט. ווען דער עולם האָט רואיק און פרידלעך שפּאַצירט. פלוצים זיינען אָנגעקומען אין גאַלאָפּ קאָזאַקן מיט נאַהייקעס און בלויזע שוועדן גלייך אויף די שפּאַצירנדיקע, שלאָגנדיק אויף רעכטס און אויף לינקס. עס איז געוואָרן אַ גוואַלדיקע פאַניק: געטראָטן פון מענטשישע און פערדישע פיס, האָט מען די „בערזע" פאַרלאָזן.

אויף מאָרגן, זונטיק, איז די „בערזע" געווען האַלב ליידיק. זאַכאַראָוו האָט געפּייערט זיין ערשטן ניצחון, אָבער דאָס האָט לאַנג ניט אָנגעהאַלטן.

די גאַנצע וואַך איז אַדורך רואיק, עס פלעגן פאָרקומען די געווויינטלעכע קאַץ־און־מויז־שפּילן. פון אין זייט פלעגט די פאָליציי אַראָפּטרייבן און דורך דער צווייטער פלעגט מען אַרויפגיין; דאָ דורכריסן אַ פאָליצייאישן קאָרדאָן, און דאָרט זיך אָנשטויסן אויף אַ צווייטן.

עס איז ווידער געקומען דער שבת. ביידע צדדים האָבן זיך געגרייט. אין דער לופט האָט געשמעקט מיט פולווער. אויפגערעגטע, אָנגעשטרענגטע איז מען אומגעגאַנגען אויף דער בערזע. עס איז צוגעפאַלן דער אָוונט, קיין זייטיקער שפּאַצירנדיקער עולם איז ניט געווען, פאָליציי אויך זייער ווייניק: פלוצלונג, ווי פון דער ערד, זיינען אויסגעוואַקסן קאָזאַקן און גלייך אויף די טראָטוּאָרן, די פּיקעס פאָרויס, כדי אָפּצושאַמען דעם וועג, מען זאָל ניט קענען אָנטלויפן. עס פאַלט דער ערשטער שאָס, די קאָזאַקן טרעטן אָפּ, שטעלן זיך אויס אין „סטראַי". פון די הויפן שלעפּט מען שוין קאַסטנס, ברעטער, האַלץ, שטיינער — אַלץ וואָס עס פאַלט אַריין אין האַנט. מען רייסט די שילדן פון די קלייטן, עס וואַקסט אַ באַריקאַדע. עס הילכט אָפּ אַ זאַלפּ פון ביקסן, עס ענטפערן רעוואָלווערן און שטיינער. מען באַהאַלט זיך אין די הויפן, אין די טויערן; דאָ פון אַיין הויף, דאָ פון אַ צווייטן רוקן זיך אַרויס קעפּ: אַ וואַרף מיט אַ שטיין, אַ שאָס פון אַ רעוואָלווער, און צוריק אין הויף. שפּעט אין דער נאַכט זיינען סאָלדאַטן מיט פאַנאַרן אַרומגעגאַנגען איבער די גאַסן זוכן פאַרוואונדעטע, די פרוכט פון זייער פריערדיקער אַרבעט. פאַרוואונדעטע זיינען געווען אַ סך, געווואוסט האָט מען נאָר פון צוויי, ח' גרישע און דער ס"ר־מאַקסימאַליסט רובאַקאַ.

דער ערשטער אָפּענער קאַמף האָט אויפגערעגט ביידע קעמפּנדיקע צדדים: איינעם געמאַכט ווילד, אַכזריותדיק, דעם צווייטן מוטיק, עקשנותדיק. די פאָליציי און קאָזאַקן זיינען געוואָרן נאָך מער ברוטאַל. ווי ווילדע פלעגן זיי זיך טראָגן איבער די גאַסן און שלאָגן יעדן, ניט־איבערקלייבנדיק פון יונג און אַלט, מענער און פרויען. אין שטאָט האָט מען געערעט, אַז די קאָזאַקן האָבן געשוואָרן נקמה צו נעמען פאַר זייערע צעקלאַפּטע חברים.

טאָג־אייַן, טאָג־אויס פלעגט די „בערזע" זיין פול. צי מען האָט געדאַרפט, צי ניט, איז מען געגאַנגען. עס האָט זיך אויסגעדוכט, אַז די „בערזע" איז עפּעס באַלעבטער, מער באַזוכט, און די וואָס גייען אום זיינען אַזעלכע שטאַרקע, שטאָלצע. מיט געהויבענע קעפּ, מיט פעסטע טריט גייט מען דורך די פאָליצייאישע פעסטונגען. די שטימונג איז געווען אַן אָנגעשטרענגטע, יעדער טאָג האָט מען זיך געריכט אויף נייע געשעענישן, אויף נייע אָנפאַלן.

שבת פלעגט די „בערזע" זיין צוויי מאָל, אין דער פרי, שולצייט, און אין אָוונט. די פאָליציי, דערהויפּט די קאָזאַקן, פלעגן אָבער אינדערפרי כמעט קיין מאָל ניט זיין, נאָר די אויבן־באַשריבענע געשעענישן האָבן זיי אויך שוין אין דער פרי געמומען קומען.

דער בלוטיקער זונטיק

עס איז געקומען דער 25טער יולי, דער בלוטיקער פינסקער זונטיק. פֿאַרנאַכט, מען גייט אויף דער „בערזע“, — די גאַס איז פול מיט פּאָליציי. פֿלוצלונג אַ געלאַף. — „מען שלאָגט“, הערט זיך אַ געשריי. אויף איין ראָג איז געשטאַנען אַ פּריסטאָו מיט עטלעכע פּאָליציאַנטן. זיינען אָנגעקומען עטלעכע מיידלעך. דער פּריסטאָו האָט זיי פֿאַרשטעלט דעם וועג און דערביי באַלייִדיקט. איינע אַ שנייִדערקע, האָט אים געענטפֿערט מיט אַ פּאַטש. די פּאָליציאַנטן האָבן זיך געוואָרפן אויף איר שלאָגן. צו הילף די מיידלעך זיינען געקומען די אַרבעטער און מען האָט פֿאַרטריבן דעם פּריסטאָו מיט די פּאָליציאַנטן. אָבער גלייך האָבן זיך פון די הינטערשטע גאַסן (ניט ווי שטענדיק, פון דער הויפּט־גאַס) באַווייזן קאָזאַקן, וועלכע האָבן געעפּנט אַ שיסעריי. געבן אויפן אָרט אַ וועלכן עס איז ווידערשטאַנד איז געווען אוממעגלעך. די גאַסן זיינען געווען באַלאָגערט פון פּאָליציי, קאָזאַקן און זשאַנדאַרמען. פון אַלע ווינקעלעך האָבן זיך געטראָגן די שרעקלעכע קולות פון די צעשלאָגענע, צעבלוטיקטע מענטשן. צענדליקער חברים זיינען אַרעסטירט געוואָרן, און איין חבר איז דערהרגעט געוואָרן. פֿאַרטאָג האָט מען דעם געהרגעטן אַוועקגעפירט אין שפּיטאָל אונטער אַ וואַך פון פּאָליציי.

איצט האָט זיך געשטעלט אַ נייע אויפגאַבע: דערווייסן זיך, וואָר דער געהרגעטער איז און אַרויסבאַקומען זיין קערפּער. ווי טוט מען דאָס אָבער, אַז צום שפּיטאָל קען מען נישט צו. און דאָ רופט מען אַלעמאָל אַן אַ נייעם נאָמען. מען גייט אין שטוב צו יעדן, אַלע זיינען פֿאַראַן, און די מוטער פון געהרגעטן דערציילט, אַז ער איז אַרעסטירט און אַז זי האָט אים אָפּילו געטראָגן עסן. עס איז דעריבער אַרגאַניזירט געוואָרן אַ גרופּע, וואָס האָט באַאַרפּט היטן דעם שפּיטאָל, אַז מען זאָל דעם געהרגעטן נישט מקבר־זיין אין דער שטיל און אפשר וועט זיך איינגעבן אים אַרויסצוגנבענען!

מאָנטיק פרי זיינען די גאַסן געווען פול מיט אַרבעטער. אויף אַלעמענס פנימער איז געלעגן די פראָגע: וואָס וויייטער? די אויגן זיינען געווען געוועדט צו די קאָמיטעט־מיטגלידער: — וואָס וועט דער קאָמיטעט טאָן? פון אַרעסט קומען אַן טרויעריקע גרוסן: מען שלאָגט די אַרעסטירטע. דאָס אַרעסטהויז איז באַלאָגערט פון מאָמענט, וועלכע זוכן זייערע קינדער: צי לעבן זיי כאָטש. די גאַנצע שטאָט איז ווי אָפּגעשטאָרבן. סטיכיש איז אויסגעבראָכן אַן אַלגעמיינער שטרייק. אַפילו די שוועבל און פאַניר־פאַבריקן, וועלכע האָבן אין דער פרי געאַרבעט, זיינען אויך געבליבן שטיין. בייטאָג איז אַרויס דאָס ערשטע בלעטל וועגן די געשעענישן און אַ רוף צום אַלגעמיינעם שטרייק.

אין דער זעלביקער צייט האָבן זיך געפירט אונטער־האַנדלונגען מיט דער מאַכט וועגן אַרויסגעבן דעם טויטן. די אונטערהאַנדלונגען האָט געפירט אַ פּאָרשטייער פון קאָמיטעט צוזאַמען מיט אַ שטאָטישן „כאָדאָטאַי“. דער פּאָליציימייסטער האָט פון אַנהייב ניט געוואָלט הערן, דערנאָך האָט ער אָפּגעשיקט צו דער אויספֿאָרשונגס־מאַכט. נאָך לאַנגע אונטערהאַנדלונגען האָבן זיי איינגעשטימט אַרויס־צוגעבן דעם בר־מנן, אויב די עלטערן וועלן דאָס פֿאַר־לאַנגען. נאָר ווער זיינען די עלטערן? מען מוז זיך דערווייסן, ווער דער געהרגעטער איז.

נאָך אַ לאַנגן חוקר־הדורש האָט מען אויסגעפונען, אַז דער געהרגעטער איז הערשל שטערן, אַ מולער־אַרבעטער. מען איז אַוועק מיט זיין פּאָטער צו דער מאַכט און שפּעט אין אָוונט האָט די פּאָליציי אויף אַ פּור געבראַכט דעם טויטן אַהיים.

אַן ערן־וואַך איז אַ גאַנצע נאַכט געשטאַנען ביים בר־מנן. הונדערטער מענטשן זיינען די נאַכט דורכגעאַנגען פֿאַרביי דעם געפּאָלענעם. האַרצרייסנדיקע געשרייען מיטן רוף פון נקמה האָבן זיך געטראָגן פון הונדערטער מיילער, וועו מען האָט אַ קוק־געטאָן אויפן טויטן קערפּער. פון בייידע הענט זיינען געווען ביי אים אָפּגעהאַקט די פינגער; דער קאָפּ אָפּגעטיילט פון קערפּער, איז געהאָנגען בלויז אויף אַ שטיקל הויט. דאָס האַרץ דורכגעלעכערט. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער האָט זיך געוואָלט ראַטעווען פון די קאָזאַקן, איז ער אַריינגעלאָפן אין אַ הויף, געוואָלט אַריבערשפרינגען איבער אַ פּאַרקאַן, דאָ האָט אים אַ גאַראַדאָוואי מיט דער שוועד אָפּגעהאַקט די פינגער, און וועו ער איז פון פּאַרקאַן אַראָפּגעפּאַלן, האָט דער פּאָליציאַנט מיט דער זעלבער שוועד אָפּגעהאַקט דעם קאָפּ און דורכ־געלעכערט דאָס האַרץ.

אויף מאָרגן איז פֿאַרגעקומען די לוויה. אַזאַ לוויה האָט די שטאָט נאָך קיין מאָל ניט געזען. אין דעם טאָג האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָס גאַנצע לעבן פון שטאָט. דאָס איז געווען אַן אַלגעמיינער שטרייק אין פולן זינען פון וואָרט: אַלע קראָמען געשלאָסן, קיין איין דראָזשקע, קיין איין פור אויף די גאַסן. טויזנטער מענטשן אין געשלאָסענע רייען, מיט צונויפגעדריקטע פויסטן האָבן דעם קרבן פון ווילדקייט און רציחה באַגלייט צו זיין אייביקער רו. די לוויה איז דורכגעגאַנגען אַלע גאַסן פון שטאָט: פֿאַרויס האָט מען געטראָגן זיין פֿאַרבלוטיקט העמד, קרענץ און בענדער. דער צוג איז אַרומגערינגלט געווען מיט אַ קייט פון „באַיעווואי־אָטריאַד“, דערנאָך די מיטה, געטראָגן פון די פֿאַר־חברים — מוליאַרעס. אויפן גאַנצן וועג האָט מען ניט גזעזן קיין אין פּאָליציאַנט. מען האָט אָבער געוואוסט, אַז זיי זיינען באַהאַלטן אין די הויפן.

אויפן בית־עלמין האָבן געריעדט פֿאַרשטייער פון אַלע פֿאַרטייען. אַלע האָבן געדרופן צום קאַמף, צו נקמה. שפּעט אין אָוונט איז מען אונטער די קלאַנגען פון רעוואָלוציאַנערע לידער אַוועק פון פּרישן קבר. אויסגעהונגערטע, אויסגעמאַטערטע איז מען גלייך צוריק אַוועק אויף דער „בערזע“. און ווידער האָט זיך אָנגעהויבן דאָס געיעג. דער קאַמף איז באַנייט געוואָרן און זיך געצויגן ביז די אַקטאָבער־טעג.

נ ק מ ה - א ק ט ן

דאָס פאַרגאַסענע בלוט אויף דער „בערזע" האָט ניט געלאָזט רוען. עס האָט געווינקט, געמאָנט, געפרופן צו נקמה.

ביי פאַרשיידענע גרופּעס און איינצעלנע חברים איז גלייכצייטיק אויפגעקומען דער געדאַנק אָפּצורעכענען זיך מיט די שולדיקע, מקיים־זיין דעם פּסוק פון „עין תחת עין". דער ערשטער, וואָס האָט מיט זיין לעבן באַצאָלט פאַר דעם פאַרגאַסענעם בלוט פון הערשל שטערן איז געווען דער מערדער, דער גאַראַדאַוואי טיראַנקא. שטייענדיק אויף זיין פאָסטן אויפן ראָג לאָהישינער און בריסקער גאַס, האָט ער אין מיטן העלן טאָג באַקומען פינף קויל פון גרישעס און נאַטקעס ברוינינגס און געבליבן טויט אויפן אָרט.

כאַראַקטעריסטיש פאַר די שטימונגען פון דער יידישער באַפעלקערונג אין יענער צייט: דער אָרט, וואו דער אָנפאַל איז אויסגעפירט געווארן, איז אייגער פון די באַלעבטסטע ערטער פון שטאָט, דאָס איז אַ האַנדלס־צענטער. אָלע קרעמערס און קונים האָבן געזען, ווער ס׳האָט געשאָסן, און ניט נאָר, וואָס קיינער האָט ניט געפּרואוט פאַרהאַלטן די רואיק־אָוועקגייענדיקע שיסער (דאָס איז פאַרשטענדליך), נאָר פאַרקערט, יעדערער האָט אים געוואָלט אויסבאַהאַלטן, געפרופן צו זיך אין שטוב, אין געשעפט.

אין דער זעלבער צייט האָט אַ צווייטע גרופּע זיך פאַרנומען מיטן הויפּטשולדיקן, מיטן פאַליציאַמייסטער.

טעג און וואָכן האָט מען אים נאָכגעשפּירט, נאָכגעגאַנגען זיינע טריט, און וועו מען האָט אים שוין געפאַקט, האָט מען זיך געמוזט אָפּזאָגן פון פּלאַן, אום ניט צו פאַרגיסן אומשולדיק בלוט. דאָס איז געווען אַ זונטיק. מען האָט אים אָפּגעהיט ביים אַרויסגאַנג פון קלויסטער און אין מאָמענט, וועו מען האָט זיך געגומען צו די רעוואָלווערן, איז צו אים צו אַ פּרוי און די רעוואָלווערן האָבן געמוזט בלייבן ליגן רואיק.

מען האָט אַלאָ אָנגעהויבן פון דאָס נייַ. דער קלויסטער איז ניט קיין פאַסיקער אָרט. מען געפינט אויס, אַז יעדער שבת נאָך מיטאָג פאָרט ער צום וואַינסקי נאַטשאַלניק. דאָ איז דער פאַסיקער אָרט און די פאַסיקע צייט. די גאַס איז אַ רואיקע, אַ שטילע, — בריסקער גאַס לעבן שוועבל־פאָבריק. מען היט אים דאָ אָפּ, אָבער אויך דאָ האָט אים דאָס גליק צוגעשפּילט.

שבת נאָך מיטאָג, אָלע זיינען אויפן אָרט. די קאָרעטע שטייט, זי וואָרט אויפן פאַליציאַמייסטער, וועלכער איז שוין צו גאַסט ביים וואַינסקי נאַטשאַלניק. ענדלעך באַווייזט ער זיך. דער היציקער נאַטקע, ניט־וואַרטנדיק אָלע זאָלן פאַרנעמען די באַשטימטע פּלעצער, שיסט צווי מאָל אויס. די קויל טרעפן ניט, דער פאַליציאַמייסטער ראַטעוועט זיך דורך אַריינלויפן צוריק אין הויף. ביי נאָכט האָט מען אַרעסטירט צווי אומשולדיקע מענטשן, וועלכע זיינען ניט־

וויסנדיק פאַרוואָס, אָנעק אויף קאַטאָרגע (חיים לאַדני און יואל דוד קאַלאָדנע, ביידע ניט קיין בונדיסטן).

אין דער זעלבער צייט האָבן אויך די מאַקסימאַליסטן אַרגאַניזירט אַן אָנפאַל אויפן פאַליציימייסטער.

אָזוי האָבן זיך אָלע פּרואוון ניט איינגעגעבן. זאָכאַראָוו איז אָבער געווען געבראָכן. ער האָט אויפגעהערט זיך באַוווייזן אין גאַס, געוועגדט זיך צו די יידישע כלל־טוער און צום רב, ער זאָל ווירקן אויף דער יידישער יוגנט, זיי זאָלן אויפהערן זייערע אָנפאָלן. צו דער שאָנד פון פינסקער רב דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז ער איז געווען פון די ערשטע, ווועלכער איז אַרויסגע־טראָטן מיט רעדעס קעגן די „בונטאָווטשיקעס", און געפרופן די מאַמעס, זיי זאָלן זייערע קינדער, ווועלכע פאָלגן ניט, איבערגעבן אין די הענט פון דער מאַכט.

נאַטקע דער פּריקאַזשטשיק

אויך די פאַליציאַנטן האָבן זיך דערשראָקן. אַ טייל האָבן זיך אַפילו אָפּגעזאָגט פון דינסט, צווישן זיי אַ פאָר פון די ערגסטע.

דער „קליינער בונד"

ווער ס׳האָט געגרינדעט און ווען ס׳האָט זיך געגרינדעט דער „קליינער בונד", איז ניט באַקאַנט. ענדע 1904, אָדער אָנהייב 1905, האָט מען אָנגעהויבן צו ריידן ווען אַ „קליינעם בונד", דערציילן מעשיות ווען שטרייקן אין חדר און תלמוד־תורה, אַז אין אַ שניידערשן וואַרשטאַט האָבן פאַרשטרייקט די לערן־יינגלעך און מען האָט דאָרטן אויסגעהאַקט די שויבן.

דער „קליינער בונד" — ניט געקוקט אויף דער שטאַרקער קאָנספּיראַציע, וואָס האָט געהערשט אין דער באַוועגונג — פלעגט וויסן, וואָס די עלטערע נעמען אונטער צו טאָן און פלעגן דאָס נאָכמאַכן. ס׳פלעגט זיך אָפילו טרעפן, אַז זיי פלעגן אויסכאַפן ביי די עלטערע און מאַכן פריער. אויך ווען די צוגרייטונגען צום 1טן מאַי האָבן זיי געוואוסט, און זיי האָבן זיך אויך געגרייט און געפייערט.

די קליינע בונדיסטן האָבן געהאַט זייער אייגענע „בערזע", דאָס איז געווען אין אַ דערבייקע געסל פון דער בונדישער „בערזע", אין שול־געסל. דאָס האָט געהייסן: ווייל מען, איז מען באַזונדער, ווייל מען, איז מען צוזאַמען. צום מערסטן טייל פלעגן זיי זיין צוזאַמען.

דעם 1טן מאַי האָט מען זיי אויף דער בערזע ניט געזען, קיינער האָט אָבער אויף דעם קיין אָכט ניט געלייגט. ערשט אין אָוונט איז געווארן פאַרשטענדלעך זייער ניט זיין.

אין אוּונט, וועו אויף דער „בערזע" האָבן נאָכן גלענצנד אייגעגעבענעם טאָג שפּאַצירט די אַרבעטער און אַרבע־ טערינס, איז די גאַס פּלוצלונג פֿאַרהילכט געוואָרן פון הונדערטער־גשרייען, וואָס זיינען געקומען פון אַ זייטיק געסל. די געשרייען זיינען באַגלייט געוואָרן מיט אויפרייסן, וועלכע פלעגן באַלייכטן שטיקער הימל. און יעדער נייער ליכטפּאַס פלעגט דאַרט אויפגעכאַפּט און באַגלייט ווערן מיט די באַקאַנטע „דאַלאַיען". דאָס האָט דער „קליינער בונד" גע־ פּייערט דעם 1טן מאַי. אויף זייער „בערזע" האָבן זיי זיך אין אוונט צונויפגעקליבן, אָפּגעהאַלטן אַ פֿאַרזאַמלונג, דורכגעמאַרשירט דעם שול־הויף מיט לידער און געוואָרפן אין דער לופט זייערע אויסגעשרייען און ראָקעטעס.

די קליינע חברה זיינען אין די אויגן פון די עלטערע חברים אויסגעוואָקסן, געוואָרן נאָענט און טייער.

ניט נאָר דעם 1טן מאַי האָבן זיך די קליינע בונדיסטן אויסגעצייכנט. אויך אין דעם קאַמף פֿאַר דער „בערזע", אין קאַמף מיט דער פֿאַליציי, ביי גרעסערע און קלענערע שטרייקן, פלעגן זיי זיך באַטייליקן. אמת, זיי פלעגן אָנמאַכן ניט ווייניק קלאַפּאַט מיט זייער שויבן־ברעכערייַ בעת אַ שטרייק, שרייען „דאַלאַי" אויפן הויף, וואו עס קומט גראָד פֿאַר אַ פֿאַרזאַמלונג, אַ סכאָדקע. די כוונות זיינען אָבער געווען גוטע.

אין קאַמף מיט דער פֿאַליציי האָבן די קליינע בונדיסטן געהאַט אַן אייגענעם דרך. אין יענער צייט, אין אַמאַליקן רוסלאַנד, פלעגן די פֿאַליציאַנטן האָבן אויף זייערע פֿאַסטנס הילצערנע בודקעס. אויפן ראָג פלעגט שטיין אַ בודקע מיט צוויי קליינע שייבלעך פון ביידע זייטן און דער פֿאַליציאַנט פלעגט זיצן אינעווייניק און „זען", וואָס אויף דער גאַס טוט זיך. אין די גרויסע ווינטערדיקע נעכט פלעגט דער פֿאַליציאַנט אין זייַנע גרויסע וואַליקעס און שוועבן פּעלץ אַריינקריכן אין בודקע, איינוועלן זיך און געשמאַק שלאָפן. די קליינע יאָנטן פלעגן דעמאָלט קומען, איבערקערן די בודקע מיטן פֿאַליציאַנט, מאַכן אַ הורא און ביז יענער פלעגט זיך אַרויסבאַקומען, פלעגן זיי מאַכן אַ ויבֿרח. זיי פלעגן אויך אָפּגיסן די פֿאַליציאַנטן מיט אָלעם. איין פּאַסירונג איז ווערט צו פֿאַרצייכענען. דאָס איז געווען נאָך אַן אַרעסט. די אַרעסטירטע האָט מען שטאַרק געשלאָגן. די עלטערע בונדיסטן האָבן באַשלאָסן זיך אָפּצורעכענען מיט די שלעגערס. אויך די קליינע בונדיסטן האָבן דאָס נאָכגעמאַכט. אויפן ראָג לאָהישינער און זאָוואָלנער איז געשטאַנען אַ בודקע. אַ זייגער צוועלף בייטאָג זיינען צו אַ פֿאָר יאָנטן און אָפּגעגאַסן מיט אָלעם דעם גאַראָדאָוואי, וואָס איז געזעסן אין דער בודקע. דאָס אָפּגיסן מיט אָלעם פלעגט פֿאַרקומען אויף אַזאַ אופן: מען פלעגט נעמען אייער, מאַכן אין זיי קליינע לעכעלעך, אויסזייגן דאָס ווייסל מיטן געלכל, אָנפילן די פּוסטע שאָלעכץ מיט אָלעם און פֿאַר־ שמירן. אָט די אייער פלעגט מען וואַרפן אין די פֿאַלי־ ציאַנטן. קיין גרויסן שאָדן האָט מען זיי ניט געמאַכט, אָבער מען האָט זיי דורך דעם טעראָריזירט.

דאָס ערשטע מאָל, וועו די בונדיסטן האָבן זיך גע־ וועגדט צום „קליינעם בונד", איז געווען, וועו מען האָט באַשלאָסן צו פֿאַרנאַרן די קאָזאַקן אין די הינטערשטע גאַסן. אין יענער צייט פלעגן ביי יעדער געשעעניש אין לאַנד אייגעאָרדנט ווערן מאַניפעסטאַציעס. די קליינע בונדיסטן האָבן דאָס נאָכגעמאַכט און עס פֿאַרוואַנדלט אין אַ שפּיל — זיך געשפּילט אין „דעמאָנסטראַציעס". די קאָזאַקן פלעגן אָבער קיין שפּיל ניט פֿאַרשטיין און פלעגן לויפן אויף די געשרייען. אַזוי אָרום איז מען געקומען צום געדאַנק פון פֿאַרנאַרן זיי. די קליינע בונדיסטן האָבן אין דער דאָזיקער אַרבעט גענומען אַן אָקטיוון אָנטייל. זיי האָבן אויפגעקליבן און צונויפגעטראָגן שטיינער אויף די באַשטימטע ערטער, געשטאַנען אויף די ראָגן און געשריען: „דאַלאַי סאָמאָדערזשאָוויע".

זעלבסטשוץ

דער זעלבסטשוץ אין פינסק איז אָרגאַניזירט געוואָרן אין 1905, נאָכן זשיטאָמירער פֿאָגראָם. דאָס אָרגאַניזירן איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס די קאָמפּס־גרופּע (באָיעוואי־ אָטריאַד) איז פֿאַרברייטערט געוואָרן. עס זיינען אַריינגע־ נומען געוואָרן צענדליקער יונגע, געזונטע יאָטן. דער זעלבסטשוץ האָט געציילט אַ 200 מענטשן. דער אָקטיוו איז באַשטאַנען פון אַ 50 חברים, טוער פון דער באָוועגונג. די הויפּט־אָנפירערס זיינען געווען שלמהקע און גרישע. זיי האָבן געהאַט געהילפן, פירער פון צענטלעך. אין „רואיקע" צייטן פלעגט דער זעלבסטשוץ אויספירן פֿאַר־ שיידענע אָרגאַניזאַציע־אַרבעטן און דער עיקר האָבן צו טאָן מיט שטרייקן און שטרייק־ברעכער. דער אָקטיוו האָט זיך אויך פֿאַרנומען מיט לערנען זיך שיסן. מען פלעגט אַ פֿאָר מאָל אין וואַלד אַרויסגיין אונטערן שטאָט און דאָרט זיך לערנען טרעפן אין ציל. צווישן די, וואָס פלעגן גיין זיך לערנען שיסן, זיינען אויך געווען עטלעכע מיידלעך.

דער זעלבסטשוץ איז געווען באַוואָפנט מיט רעוואָל־ווערן, מעסערס (קינזשאַלן) און נאַהייקעס. יעדער צענדליק האָט געהאַט צו עטלעכע רעוואָלווערן און ס׳פלעגט פֿאָר־ קומען אַ שטענדיקער קאַמף און קריגעריי צווישן די צענדליקער פֿאָר אַ רעוואָלווער, אָדער פֿאַרן סאָרט רעוואָל־ ווער. די רעוואָלווערן זיינען געווען פון פֿאַרשיידענעם טיפּ. אויפן ערשטן אָרט איז געגאַנגען דער ברוינינג. זיי זיינען געווען זייער ווייניק און האָבן זיך געפונען ביי די אָנפירערס. דעם צווייטן אָרט האָבן פֿאַרנומען די „בולדאָגס", דערנאָך די „ווערכנאָבאָיעס". צווישן דעם בולדאָג און ווערכנאָבאָי פלעגט שטענדיק זיין אַ קאַמף — אָלע האָבן געוואָלט דעם בולדאָג. די רעוואָלווערן פלעגן אָרויסגעבן ווערן נאָר דאָן, וועו מען פלעגט זיך צו עפּעס גרייטן. אָזוי האָט מען זיי ביי זיך ניט געטאָרט טראָגן. (די מיט־ גלידער פון אָקטיוו האָבן זיי געהאַט ביי זיך שטענדיק).

דער גאַנצער זעלבסטשוץ איז געווען איינגעטיילט אין פֿאַרשיידענע ראַיאָנען פון שטאָט, אָזוי, אַז וואו עס זאָלן

ניט אויסברעכן אומרוען, זאָל זיין אַ שוצגרופּע. אין אומ־רואיקע טעג, אין טעג, ווען ס׳פלעגן זיך פֿאַרשפּרייטן קלאַנגען, אַז די שוואַרצע מאַה גרייט זיך, פלעגט דער זעלבסטשוץ מאָביליזירט ווערן און איינגעקוואַרטירט אין די ספּעציעל־צוגעגרייטע דירות, וואו מען פלעגט אָפּט זיצן 2־3 טעג און מער.

דירות זיינען געווען אַ סך, און גוטע. די יידישע בורזשואַזיע און די קליין־בורזשואַזיע האָבן געלרן אָפּגעגעבן זייערע הייזער. זיי האָבן אין דער זעלבסטשוץ געזען דעם איינציקן שוץ פֿאַר זייער לעבן און פֿאַרמעגן, און זיי פלעגן אויסנוצן יעדע באַקאַנטשאַפֿט און פֿראַטעקציע, כדי מען זאָל ביי זיי אַוועקזעצן אַ גרופּע. דערהויפּט איז געווען אַ גרויסער אָנבאָט פון דירות, ווען אויף די גאַסן האָבן זיך באַווייזן פֿאַראָם־אויפֿרופֿן, אין וועלכע ס׳האָבן זיך דער־ציילט מעשות וועגן דעם, אַז יידן גרייטן זיך אויפצורייסן די קלויסטערס .

אין פֿאַרבינדונג מיט דעם איז ווערט צו פֿאַרצייכענען אַ טראַגי־קאָמישע געשיכטע. אין שטאָט האָט זיך פֿאַר־שפּרייט אַ קלאַנג, אַז דער באַקאַנטער פֿאַראָם־מייסטער קרושעוואַן איז געקומען אויף אַ גאַסטראָל קיין פּינסק. פּינסק האָט פֿאַרמאָגט אַן אייגענעם שוואַרץ־מאָהניק פון אַ גרויסער מאַרקע, דעם מערדער פון הערצענשטיינען, דער דעפּוטאַט פון דער ערשטער גאָסודאַרסטוועניער דומע, גאָמזיי גאָמזייעוויטש. איז אָט צו אים איז דאָס געקומען קרושעוואַן צו גאַסט, און זיי ביידע האָבן באַדאַרפט אַרגאַניזירן אַ פֿאַראָם אין פּינסק. חברה האָט באַשלאָסן אָפּצוזוכן קרושעוואַנען און זיך מיט אים אָפּרעכענען. ס׳איז אַרויסגעשיקט געוואָרן אַן „אויסשפּיר״־גרופּע פון די חברים כאַנקע באַסעוויטש, חיים באַראָשאָק, ליאָלקע אַלפּערן און אַנדערע. אַ גאַנצן טאָג האָט מען אים אַרומגעזוכט, אויס־געוועזן אין אַלע רעסטאָראַנען, שענקען און לעכער, ביז ענדלעך אין אַוונט האָבן זיי אים „געפונען״ אין רעסטאָראַן אויף פּלעווסקע גאַס אין דעם גרויסן גאַרטן, וואו ס׳איז אַמאָל געווען דער צירק. מען האָט געגעבן צו וויסן אויף דער „בערזע״ און אַ גרופּע יאָטן איז אַוועק אים „היטן״.

שפּעט אין אַוונט האָט זיך אויפן וואַרענדע באַוויזן אַ געזונטער גוי אין אַ גרויסער, גרויער פֿאָפּאָכע. קוים וואָס ער האָלט זיך אויף די פּיס, קוקט זיך אַרום אין אַלע זייטן, רופט צו אַ דראָזשקע, זעצט זיך אַריין און הייסט גיך פֿאָרן. לאַנג פֿאָרט אָבער די דראָזשקע ניט. לעבן דעם פּינצטערן אָגולניקס געסל ווערט זי אַרומגערינגלט און דער „פּריץ״ ווערט אַרויסגענומען און אָפּגעפּירט טיף אין געסל אַריין. מען נעמט אים באַזונדער, ער לאָזט זיך ניט. מען פרעגט אים וואָס האָט ער אין די קעשענעס, — „ס׳איז ניט אייער זאַך״.

— האָסט ליטעראַטור?

— דאָ (יע).

— גיב!

— וויל איך ניט. מען פרעגט אים, צי ער איז קרושעוואַן. ער ענטפערט: יע! דער דיאַלאָג ווערט מיאוס, קיין טאָלק ווערט פון די רייד ניט זיין. עס הייבן זיך אָן שיטן קלעפּ, מען שלאָגט לאַנג און שטאַרק, ביז ער בלייבט ליגן אָן באַוואוסטזיין. מען באַזוכט אים. פון די קעשענעס שלעפּט מען אַרויס פּאָק פֿאָפּירן.

אַ זייגער 12 ביי נאַכט, ווען מען נעמט פונאַנדער די פֿאָפּירן, ווערט פינצטער אין די אויגן. ס׳ווייזט זיך אַרויס, אַז דאָס איז אַ פֿאַרשטייער פון דער גרויסער נאָפּט־פירמע „נאָבעל״. זיין פֿאַמיליע איז ראָמאַנאָוו, שטייט איין אין באַסעוויטשעס האָטעל אויף דער גרויסער גאַס.

אויף מאָרגן האָט מען דעם געפונענעם פּעקל מיט אַן אַנטשולדיקונגס־בריוו איבערגעגעבן אין האָטעל פֿאַרן הער ראָמאַנאָוו...

די אָקטאָבער־טעג

אָקטאָבער־נאָוועמבער. די לופט איז אָנגעפילט מיט רעוואָלוציאָנערן פולוועד; די מאַסע ברויזט, רייסט זיך צו מעשים. פֿאַרזאַמלונגען, מיטינגען טאָג נאָך טאָג. אַלע קלויזן, בתי־מדרשים האָבן די בונדיסטן פֿאַרנומען. טויזנטער אויפרופֿן און בלעטלעך ווערן פֿאַרשפּרייט, פֿאַרפלייצן די שטאָט. ס׳איז געפאָלן די מורא, אָפּגעווישט זיינען געוואָרן די גרענעצן פון קאָנספּיראַציע, פריי אויף די אויגן פון דער פֿאָליצי ווערן די בלעטלעך פֿאַרשפּרייט. די פֿאָלי־ציאַנטן אַליין בעטן בלעטלעך, פרעגן, פֿאַר וואָס עס איז ניטאָ קיין רוסישע.

אין רוסישע ליטעראַטור, רוסישע אויפרופֿן, האָט זיך געפילט אַ דוחק. פּינסק האָט געהאַט אַ פֿאָר טויזנט רוסישע און פּוילישע אַרבעטער, קאָנצענטרירטע אין די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן און אויפן שיפּבוי־זאַוואָד פון דע־ליאַסי. קיין אַרגאַניזאַציעס זיינען צווישן די רוסישע און פּוילישע אַרבעטער ניט געווען. אין די אָקטאָבער־טעג איז געשאַפֿן געוואָרן אַ זייער שוואַכע אַרגאַניזאַציע פון אייזנבאַן־אַרבע־טער, אַן אָפּטיילונג פון אַ רוסישן פֿאַרבאַנד פון אייזנבאַנער. מיט דער הילף פון „בונד״ איז געשאַפֿן געוואָרן אַ סאָצ.־דעמ. אַרגאַניזאַציע. דאָס איז געווען אַ גאַנץ קליינע גרופּע. ס׳איז אויך געווען אַ קליינע און שוואַכע גרופּע ס״רן. אויפן שיפּבוי־זאַוואָד זיינען די אַרבעטער געווען ראַדיקאַל געשטימט. עס זיינען געווען צווישן זיי בפירושע סאָציאַ־ליסטן; געווען אויך עטלעכע פֿאָליאַקן, וועלכע האָבן זיך געהאַלטן פֿאַר „פּפּעפּסאָוצעס״. קיין אַרגאַניזאַציע איז אָבער דאָרט ניט געווען.

דאָס פעלן פון אַ שטאַרקער אַרגאַניזאַציע פון די ניט־אידישע אַרבעטער האָט פֿאַרשוועדט די אַרבעט און דער קאָמיטעט האָט געשאַנקען אַ באַזונדער אויפמערקזאַמקייט דער אַרבעט צווישן די רוסישע אַרבעטער. ס׳איז אויך געשאַפֿן געוואָרן אַ פֿאַראייניקטער קאָמיטעט פון „בונד״, רוסישע סאָצ.־דעמ., ס״ר און אייזנבאַן־פֿאַראיין אויף פֿאַריטעטע יסודות.

אויסער דער אַרבעט צווישן די רוסישע אַרבעטער זיינען אויך געמאַכט געוואָרן פֿרואוון צו פירן אַן אַרבעט צווישן סאָלדאַטן און אפֿילו צווישן אפֿיצערן. אין נאָוועמבער איז אָנגעקומען אַ צירקולאַר פון צ״ק פון „בונד“ וועגן אַרגאַניזירן פֿראָפּעסיאָנעלע פאַראיינען. די פֿראָפּעסיאָנעלע פאַראיינען האָבן לויטן צירקולאַר באַדאַרפט געבויט ווערן אויף אַ פאַרטייאישן פּרינציפּ. זיי האָבן באַדאַרפט אַרגאַניזירט ווערן פון בונדיסטן און ערשט שפּעטער געזאָלט צוציען די בריטע קריזיז פון אומפאַרטייאישע אַרבעטער. ס׳איז צונויפגערופן געוואָרן די „אָגיטאַטאָרישע סכאָדקע“, אויף וועלכער עס איז געקומען די גאַנצע אָנפירונג מיט דאָווידן אין דער שפּיץ. אַ גאַנצע נאַכט האָט זיך געצויגן די אינטערעסאַנטע דיסקוסיע. עס האָבן זיך אויסגעטיילט דריי מיינונגען: די אפֿיציעלע, די מיינונג פון צענטראַל־קאָמיטעט, פאַרטאַגן דורך דאָווידן; די צווייטע — פאַר אומפאַרטייאישע אָדער צווישן־פאַרטייאישע פאַראיינען, פאַרטאַגן דורך יעקב גורין און מאָניע דעם שניידער (מאָניע גאָלדבערג); און ס׳איז געווען אַ דריטע מיינונג, אַ האַלב אָנאַרכיסטישע, וועלכע האָט זיך אַרויסגעזאָגט בכלל קעגן פאַראיינען, כל־זמן די זעלבסטהערשונג איז ניט אין גאַנצן באַזיגט. די דריטע מיינונג האָט פאַרטאַגן ליליפוט (קרעטשמער), וועלכער איז דעמאָלט געקומען קיין פּינסק, אברהם קעטשקער און אייניקע אַרבעטער. „געזיגט“ האָט די שטעלונג פון צ״ק.

ס׳איז אַוועק אַן אינטענסיוע אַרבעט. פאַראיינען זיינען געוואָקסן ווי שוועמלעך נאָך אַ רעגן. די ערשטע פאַראיינען זיינען געווען פון די פוטער־קירזשנערס, שניידערס און שניידערקעס. דאָ זיינען די בונדיסטן געווען די הונדערט־פּראָצענטיקע באַלעבאָטים. עס זיינען געווען איבערגע־געבענע, אינטעליגענטע אַרבעטער־טויער.

אויף אַ פאַרזאַמלונג פון די מאַליאַרעס צו גרינדן אַ פאַראיין, האָט מען קיין בונדיסטן נישט געפרופן, די אומפאַרטייאישע, וועלכע האָבן באַקומען אייגלאַדונגען, זיינען געקומען אויף דער „בערזע“ פרעזן, וואָס דאָס איז פאַר אַ פאַרזאַמלונג. זיי האָבן אויפן אָרט זיך צונויפגעריידט און באַשלאָסן צו שיקן אויף דער פאַרזאַמלונג אַ גרופּע מאַליאַרעס־בונדיסטן. אַהין זיינען אַוועק בערל טאטל, לייזער ציגעלע און נאָך אַ פאָר. דאָס אָנקומען פון די בונדיסטן האָט אַרויסגערופן אַ צעמישונג ביי די אייגאַרדנער, און דער רעדנער באַריסאָוו (לענין), אַן אינטעליגענט מיט אַ שיין, שוואַרץ בערדל און מיט לאַנגע האָר, האָט זיך אביסל פאַרלאָרן און איבערגעריסן די רעדע. ס׳האָט זיך אָנגעהויבן די באַקאַנטע דיסקוסיע מיטן אַריינזאָגן, פאַראויסזאָגן און נאָכזאָגן. געענדיקט האָט זיך דאָס דערמיט, אַז די בונדיסטן און די אומפאַרטייאישע זיינען אַוועק פון דער פאַרזאַמלונג. אין עטלעכע טעג אַרום איז שוין געווען געגרינדעט אַ בונדישער מאלער־פאַראיין.

צוזאַמען מיט דער גרויסער רעוואָלוציאָנערער און אַרגאַניזאַציאָנעלער אַרבעט האָט זיך אויך אָנגעהויבן די אַנאַרכיע אין שטאָט. די פאָליציי האָט זיך פאַרלאָרן און אַ מאָל־געטאָן מיט דער האַנט. די סאָלדאַטן און די קאָזאַקן האָט מען געהאַלטן אין די קאַזאַרמעס, די כסדרדיקע בונטן און אויפשטאַנדן פון פאַרשידענע מיליטעריש טיילן אין לאַנד האָבן וווייזט אויס געווירקט און אונטערגעזאָגט, אַז עס איז בעסער דערווייל צו האַלטן די סאָלדאַטן אונ־טערן שלאָס. דאָס האָבן אויסגענוצט די פאַרשידענע פינצ־טערע עלעמענטן, די גנבים. עס האָבן זיך אָנגעהויבן אָנפאַלן, גנבות און רויבעריין. ס׳האָבן אויך אָנגעהויבן זייער „עקס“־אַרבעט די אַנאַרכיסטן.

אויך אין „בונד“ האָט זיך געשאַפן אַ גרופּע „עקס־מאַכערס“. אָבער נאָכן ערשטן פּרואוו האָבן זיי די אַרבעט אָפּגעשטעלט. די בונדישע „עקספּראָפּריאַטאָרן“ זיינען געווען אַ 6־7 מאָן, בראָש מיט משה ציטרין און אַ מינסקער חבר, וועלכער איז צוזאַמען מיט ציטרינען באַפרייט געוואָרן פון דער מינסקער טורמע, וואו ער איז געזעסן פאַר אָפּגיסן אַ גראָדאָוואי מיט אָלעם.

אין פּינסק איז געווען אַ גרויסער גביר, עזריאל דער וואוכערניק. זיין קאַרגשאָפט און געלט־גייציקייט האָט אַרי־בערגעשטייגט יעדע מענטשלעכע פאָרשטעלונג. מאָליערס „קאַרגער“ איז געווען קעגן אים אַ בריטהאַרציקער אויס־ברענגער. וועגן זיין קאַרגשאָפט פלעגט מען דערציילן פאַר־שיידענע מעשות: אַז ער קויפט אויף ביי די אַרעמע־לייט שטיקלעך ברויט, וואָס זיי קלייבן אויף; אַז ווי נאָר עס ווערט פינצטער, לייגט ער זיך שלאָפן, כדי צו פאַרשפּאָרן אָנצוציינדן פייער אין שטוב. מען פלעגט זאָגן, אַז די פערל אין קאָסטן ווערן ביי אים געדיכטער און די פערל־גרויפן אין טאָפּ שיטערער.

אָט צו דעם אידן איז משה אַוועק מאָכן אַ עקספּראָ־פריאַציע. חברה האָט זיך פאַרשטעלט, איינגעשמירט אין סאָזשע, מען זאָל זיי ניט דערקענען און זיך געגרייט נעמען די אפּותיקי. זיי האָבן איבערגעקערט די שטוב, געסטרא־שעט, צוגעשטעלט צום האַלדז אַ מעסער. דעם אַמאָליקן משהן איז אָבער געווען לייכטער צו נעמען וואָסער פון שטיין, ווי משה ציטרינען צו נעמען געלט ביי זעריאל דעם וואָכערניק. אָפּילו אויף אַ שטיקל זייף אָפּצווואָשן די סאָזשע האָבן זיי ניט באַקומען. אַ פּעולה האָט דאָס אָבער יאָ גע־האָט: משה און זיינע חברים האָבן מער פון „עקסן“ ניט געווואָלט הערן.

ביי עזריאלן איז געמאַכט געוואָרן אַ צווייטער פּרואוו פון אַן עקספּראָפּריאַציע. די אַנאַרכיסטן האָבן געפּרואוט ביי אים מזל. זיי האָבן געשאָסן, פאַרוואונדעט אין האַנט זיין פרוי, — דער רעזולטאַט איז אָבער געווען דער זעלבער.

די עקספּראָפּריאַציעס, גנבות און אָנפאַלן האָבן גע־צווונגען די אַרגאַניזאַציע אָנצונעמען מיטלען, ניט דער־לאָזן אַז די ברודיקע שטראָמען זאָלן פאַרגיסן דעם לויטערן קוואַל פון מענטשלעכער באַגייסטערונג, דעם ריינעם ווילן צו אַ שענערן, בעסערן, פרייערן לעבן. אויפן „באיעוואי־אַטריאַד“ איז אַרויפגעלייגט געוואָרן די אויפגאַבע אָפּצוהיטן

די שטאָט. און אין משך פון אַ חודש צייט ביזן פאַלן פון מאָסקוואר אויפשטאַנד האָט די בונדישע מיליץ טאָג און נאַכט געהיט די שטאָט און קיין מאָל איז די שטאָט ניט געווען אַזוי זיכער ווי אין די טעג. ניט נאָר קיין גנבות זיינען ניט געווען, נאָר אויך די אַנארכיסטן האָבן אויפן רוף פון „בונד" און מורא פאַר דער בונדישער מיליץ אָפּגעשטעלט זייער „רעוואָלוציאָנערע" אַרבעט.

די דעצעמבער־טעג

אויסגעוויקט אין בלוט מאַכט די רעוואָלוציע די לעצטע אָנשטרענגונגען אַראָפּצוואַרפן דעם צאַריזם. דאָס גרויסע מאָסקווע איז אויפגעשטאַנען, מען בויט באַריקאַדן, עס גיסן זיך טייכן בלוט. מען קעמפט מיט די סעמיאָנאָוצעס און מען ווארט אויף דער הילף פון ריזיקן רוסלאַנד. דער ריז ליגט אָבער געבונדן, אָפּגעשוואַכט, בלוטלאָז, פאַרמאַטערט פון די פאַראייניקטע אַרויסטרעטונגען אין משך פון די לעצטע חדשים. ווו ניט ווו גיט ער זיך נאָך אַ הייב. צווישן די, ווָאס קומען אים צו הילף, איז אויך פאַראַן פינסק.

אין דער צייט קומט גראָד אָן קיין פינסק אויף אַ באַזוך „סערגיי דער ריגער" (בראון). אין שפּיץ מיט די בונד־דיסטן „דאַוויד" (פסחזאָן) און דעם גאַסט, (ער איז געקומען אויף עטלעכע טעג און צוליבן אייזנבאַן־שטרייק געמוזט בלייבן) האַלט דער פאַראייניקטער קאָמיטעט אָפּ זיצונגען. ס׳ווערט פּראָקלאַמירט אַן אַלגעמיינער שטרייק, ס׳איז אָפּגעשטעלט דאָס גאַנצע לעבן פון שטאָט. דער פאַראייניקטער קאָמיטעט גיט אַרויס פאַראָדענונגען, אים פאַלגט מען, אַלע ווארפן זיך אונטער זיינע באַפעלן. ער נאָרמירט דאָס גאַנצע לעבן, די געשעפטן, ווָאס ער דערלויבט, זיינען אָפּן, ווען ניט — זיינען געשלאָסן. בלעטלעך אין יידיש און רוסיש פאַרפלייצן די שטאָט. צוויי מאָל אַ טאָג קומען פאַר מיטינגען פון יידישע און ניט־יידישע אַרבעטער — אין דער פרי אין די אייזנבאַן־ווארשטאַטן און אין אָוונט — אין דער גרויסער, פינסקער שול.

דער ערשטער מיטינג אין די אייזנבאַן־ווארשטאַטן איז געווען ניט קיין איינגעבענער. אין נאָמען פון די אידישע אַרבעטער האָט אויף דעם מיטינג געדעדט זשעניע לוריע. אין מיטן פון איר רעדע האָט עמעצער אַ געשריי געטאָן: „קאָזאַקן לויפן", און די גרויסע טויזנטקעפּיקע מאַסע האָט אַ ציטער־געטאָן. אָלע בארואיקונגס־רופן האָבן ניט געהאָלפן. איבער מענטשלעכע קערפערס איז זיך די מאַסע צעלאָפן אין אָלע זייטן.

די מיטינגען אין שטאָט פלעגן פאַרקומען, ווי געזאָגט, אין אָוונט, אין דער גרויסער שול. וועגן צייט און אָרט פון די מיטינגען פלעגט מען אָנזאָגן דורך „מיטינג־רופער". רעדנער זיינען דאָן געווען אַ סך און טאַקי גוטע, ווי דאַוויד, יעקב גורין, זשעניע לוריע, סאמואיל ליאוו, אַרבעטער־רעדנער — מאַניע דער שניידער, אהרן יאַנקל דער גלעזער

סאַמואיל ליאָוו

(בעגון) אַ סטאָלאָר, און איבער זיי אַלעמען — דער גלענצנדער סערגיי בראון.

די מיטינגען פלעגן אָפּגעהיט ווערן דורך דער אויסגעצייכנטער מחנה „באַיעוויקעס". די זעלבסטשוץ אָדער מיליץ — ווי מען ווָאלט היינט געזאָגט — האָט אַרויסגעוויזן אַ מוסטער פון אָרגאַניזאַציע און דיסציפּלינירטקייט. אין משך פון לאַנגע טעג און נעכט האָבן זיך די מענטשן ניט אויסגעטאָן, געזעסן אין די האָטעלן און פּריוואַטע וואוינונגען, וועלכע זיינען פאַרוואַנדלט געווארן אין שטאַבן. יעדער צענדליק מיט זיין עלטסטן, דעם „צענדליקער", איז אויף זיין פּאָסטן, פּאַטרולירט, און פירט אויס די אויף זיי אַרויפגעלייגטע אַרבעטע. די מיידלעך, די „סאַניטאַרינס" מיט זייער מעדיצינישן מאַטעריאַל, די פאַרבינדעריגס און אויסשפּירערינס לעבן זיי. אין משך פון דער צייט, ווָאס דער שטרייק געדויערט, זעט מען כמעט קיין פאָליציי אין גאַס ניט, און ווען זיי וויזן זיך יאָ אין גאַס, מאַרשירט דורך אונדזער „אָטריאַד" אין געשלאָסענע רייען, צו פיר אין אַ ריי, און די פאָליציי טרעט אָפּ מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ.

דער שטרייק האָט זיך געצויגן, טעג זיינען געלאָפן, צווישן די אַרבעטער האָט מען אָנגעהויבן באַמערקן אַ נערוועזיטעט און אומצופרידנקייט. מען האָט אויף עפּעס געוואַרט. מען האָט געוואָלט עפּעס מער ווי אַ שטרייק. ס׳האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרשפּרייטן קלאַנגען וועגן ענדערונגען אין די שטימונגען צווישן די רוסישע אַרבעטער. מען האָט דערציילט, אַז טיילן פון זיי רייסן זיך צו דער אַרבעט, אַז עס האָבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן פאַרדעכטיקע אָגיטאַטאָרן. די רוסישע מאַסע איז געווען פּאָליטיש רוי, אַרגאַניזאַציאָנעל שוואַך, וויניק באַוואוסטזיניק, אירע שטימונגען קיין מאָל ניט קיין פעסטע. דאָס האָט געדריקט, געשאָפן ביי די אידישע אַרבעטער אַ מאַדנע אומגעדולדיקייט.

ס׳איז געפרופן געווארן אַ מיטינג אונטערן פרייען הימל אויפן קאַרלינער מאַרק. דער מיטינג איז געווען פאַרבונדן מיט אַ געוויסער ריזיקע. מען האָט פון פאַרשיידענע קרייזן איבערגעגעבן, אַז דער פּאָליצמייסטער האָט געזאָגט, אַז ער וועט אויפן מאַרק דעם מיטינג ניט דערלאָזן, אַז די ס״ר־„מאַקסימיליסטן" גרייטן זיך אויך צום מיטינג און זיי וועלן וואַרפן באַמבעס, אויב די פּאָליציי וועט קומען. ס׳זיינען געווען איז געווען אַן ערנסטע, אַן אָנגעשטרענגטע. ס׳זיינען געווען שטימען פאַר דעם, אַז מען זאָל דעם מיטינג אָפּרופן. דער קאָמיטעט האָט אָבער באַשלאָסן פאַר יעדער פרייז דעם מיטינג דורכצופירן. דער מיטינג האָט באַדאַרפט פאַרקומען דאָנערשטיק, אָדער פרייטיק 12 אַזייגער אינדערפרי.

אין טאָג פון מיטינג, ווען דער עולם האָט זיך גע־

נומען קלייבן, איז געקומען דער פֿאַליצמייסטער מיט אַ גאַנצער מחנה פֿריסטאָווטע און זייערע געהילפן, באַגלייט מיט קאָזאַקן, און געפֿאָדערט אַריבערצוטראָגן דעם מיטינג אויף אַ צווייטן אָרט. דערבייַ האָט ער אָנגעוויזן דעם אָרט אויפֿן ברעג. דאָס איז געווען פֿאַרדעכטיקט. ס׳האָט געשמעקט מיט פֿראָוואָקאַציע. דער פֿאַליצמייסטער האָט באַקומען אַן ענטפֿער, אַ קאַטעגאָרישן ניין. דער מיטינג מוז און וועט פֿאָרקומען אויפֿן באַשטימטן אָרט. זעענדיק די פֿעסטע האַלטונג האָט דער פֿאַליצמייסטער מיט זיינע באַגלייטער זיך אָפּגעטראָגן.

אין דער זעלבער צייט, וואָס די פֿאָרשטייער פון קאָמיטעט האָבן געפֿירט די אונטערהאַנדלונגען מיטן פֿאַליצמייסטער, האָט די אָנפֿירונג פון דער מיליץ געפֿירט אונטערהאַנדלונגען מיט די „מאַקסימאַליסטן“. זיי האָבן געמאָלדן, אַז זיי ווילן ברענגען זייערע קאָמפּסגרופּעס אויפן מיטינג. די בונדישע אָנפֿירונג האָט מסכים געווען, שטעלנדיק זיי איין באַדינג: אונטערוואָרפן זיך אַלע פֿאָראַדנונגען און באַפֿעלן פון דער בונדישער אָנפֿירונג. די „מאַקסימאַליסטן“ האָבן געפֿאָדערט געוויסע אויטאָנאָמע רעכט, אַז זייערע גרופּעס זאָלן שטיין צוזאַמען אויף איין אָרט. סוף־כל־סוף האָבן זיי אָנגענומען די באַדינגונגען.

די בונדישע מיליץ האָט אַרומגענומען דעם פּיל־טויזנטקעפּיקן עולם, ס׳האָט זיך געשאָפן אַ לאָגע קייט פון באַוואָפנטע מיליציאָנערן, וואָס האָט זיך געצויגן פון ביידע זייטן גאָס אין דער פֿאָרם פון אַ „ח“. אין קאָפּ פון דער קייט זיינען געשטאַנען יאָטן מיט באָמבעס — אמתע „צילינדערס“. נאָכן מיטינג איז די בונדישע מיליץ, אין געשלאָסענע רייען, אַוועק אין לישטשער וואַלד און צוזאַמען מיט די פּירער פון דער אָרגאַניזאַציע זיך פֿאַטאָגראָפּירט.

דער מיטינג איז געווען דער לעצטער אַקאָרד פון די רעוואָלוציאָנערע דעצעמבער־טעג אין פּינסק. זונטיק איז פֿאָרגעקומען אַ מיטינג ביי די אייזנבאָנער. דאָרט איז געקומען צו אַ שפּאַלטונג און אַ טייל אָרבעטער האָט געמאָלדן, אַז זיי גייען מאָרגן, מאָנטיק, צו דער אָרבעט. אויך פון רוסלאַנד זיינען געקומען טרויעריקע גרוסן. די מאָסקווער באַריקאַדעס זיינען געפֿאַלן. דער פֿאָראייניקטער קאָמיטעט האָט אָרויסגעלאָזן אַן אויפֿרוף — זיין לעצטער אויפֿרוף — איבערצורייסן דעם שטרייק. דער עולם האָט אָבער ניט געוואָלט גיין צו דער אָרבעט; מען שטורעמט דעם קאָמיטעט — „ווייטער שטרייקן“.

אין עטלעכע טעג אָרום איז פּינסק „באַגליקט געוואָרן“ מיט קורלאָווס אַ שטראָף־עקספּעדיציע. די טורמע איז פּול געוואָרן. צענדליקער מענטשן זיינען אָרויסגעשלעפּט געוואָרן פון די בעטן און גלייך אין די וואָגאָנען, וואָס זיינען געשטאָנען אויפן באַן־אָפּצוויג לעבן טורמע, אָפּגעפּירט געוואָרן קיין מינסק. צווישן די אָרעסטירטע איז דער גרעסטער טייל געוועון אומשולדיקע מענטשן בראש מיטן באַקאַנטן אין פּינסק גביר און ליבעראַל משה סאַלאָוויטשיק.

דער אנטייל פון פּינסקער רעאַל־שולע אין שטרייק פון יאָר 1905

דער אָלרוסלענדישער שטרייק פון יאָר 1905 האָט, ווי ס׳איז באַקאַנט, אָרומגעכאַפּט, חוץ באַן, פּאָסט און אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, אויך די רוסלענדישע שולן און בתוכם — די מיטלשולן.

די פּינסקער מלוכהשע רעאַל־שולע, וואָס איז אין יענער צייט געווען די אייניקע מיטלשול אין שטאָט, איז אויך נישט אָפּגעשטאַנען פון אָנדערע שולן. צווישן אירע תלמידים, סיי יידישע, סיי קריסטלעכע, זיינען געווען פֿאַרטרעטן כמעט אַלע רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען פון לאַנד. אין יעדער קלאַס, שוין אָנהויבנדיק פון דריטן, האָט זיך געפונען אַ גרופּע פֿאַרטיי־לייט, וועלכע איז געווען די טאָן־געבערין און דעה־זאָגערין פון קלאַס. עס זיינען אָפילו געווען רעאַליסטן אין די עלטסטע קלאַסן, וועלכע האָבן פֿאַרנומען אַן אָרט אין די שטאָטישע אָרגאַניזאַציעס פון די באַטרעפֿנדע פּאַרטייען און פלעגן מיט גרויס דערפֿאָלג אַרויסטרעטן אויף די מיטינגען פון דער היגער אַרבעטער־שאָפט, בפרט אין די באַן־וואַרשטאַטן. צווישן זיי האָט זיך גאָנץ באָונדערס אויסגעצייכנט דער תלמיד פון 7טן קלאַס, פּעטראָוו, אַן עס־ער־אָוויץ (סאָציאַליסט־רעוואָלוציאָנער), וועמען די פּינסקער באַן־אַרבעטער פלעגן שטענדיק אויס־הערן מיט באָונדערן אינטערעס. פון די פֿאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס זיינען די עס־ער באָונדערס שטאַרק געווען פֿאַרטרעטן אין דער שולע; די עס־דעקן (סאָציאַל־דעמאַקראַטן) אין אַ קלענערער מאָס.

פון די יידישע פּאַרטייען האָט די רעאַל־שולע פֿאַרמאָגט פּאַרטרעטער פון „בונד“ און ס. ס. (ציוניסטן־סאָציאַליסטן). די פֿאַרטיי־לייט פון אַלע אָרגאַניזאַציעס צוזאַמען האָבן אין יעדער קלאַס געבילדעט אַ מין קעמערל, וואָס האָט אויסגעאיבט איר השפּעה אויף די איבעריקע תלמידים — די אומפּאַרטייאישע — און האָט געשאָפן אין קלאַס די געהעריקע, רעוואָלוציאָנערע שטימונג.

אַן אָנגעזעענעם אָרט אין דער ס־ר־שער שול־גרופּע האָט אויך פֿאַרנומען דער רעאַליסט גאָשקא מאָראָז. די אירעניע פון גורל האָט געוואָלט, אַז ער זאָל גראָד זיין אַ זון פון אַ פּינסקער רוסישן זשאַנדאָרם, וועלכער פלעגט קריצן מיט די ציין פון רציחה, נאָכגיין נאָכן זון אין די ער־טער, וואו די זיצונגען פון שילער פלעגן פֿאָרקומען און אָרגיי־שיקן זאָגן, אַז וויבאַלד גאָשקא גייט נישט אַהיים, וועט ער תיכף מעלדן וועגן דער פֿאַרזאַמלונג, וואו מ׳דאַרף, און מ׳וועט אַלעמען אָרעסטירן. אָבער גאָשקא איז אהיים נישט געגאַנגען און זיין טאַטע האָט קיינעם נישט אָרעסטירט; פֿאָרט דער עלטסטער זון געוועזן פֿאָרמישט.

אַ חשובן אָרט אין דער שול־גרופּע האָט אויך פֿאַרנומען דער תלמיד, זרח בעגון, אַ בונדאָווץ — איצט אַן אינזשיניער אין רוסלאַנד, און ראָבינאָוו — אַן ס. ס־אָווץ.

שטאַרק זיינען אויך געווען באַטייליקט ביידע זין פון פּינסקער שטאָט גאַלאָווַ — געאַרגיעווסקי. אָט אַ די געשילדערטע קעמערלעך — זיינען געווען די פאַרבינדונגען צווישן דער רעאַל־שולע און די שטאָטישע אַרגאַניזאַציעס. לויט אַ גע־געבענעם סיגנאַל איז אויף אַ זיצונג פון די „קעמערלעך" אין אַ פּריוואָטער דירה אָנגענומען געוואָרן דער באַשלוס צו דערקלערן אַ שטרייק און אַרויסשטעלן אַ רייע פאָדע־רונגען צו דער שול־מאַכט, פאָדערונגען, וואָס האָבן געהאַט די אויפגאָבע צו רעפאָרמירן אַ ביסל דאָס שול־לעבן און באַפרייען דעם תלמיד פון דער גרינדלעכער, פאָטערלעכער השגחה פון דער שול־נאַטשאַלסטוואָ.

שווער ביים היינטיקן טאָג צו געדענקען דעם אינ־האַלט פון די אַלע פאָדערונגען, אָבער זיי זיינען געווען איבער צוואַנציק. די רעאַליסטן פון די עלטערע קלאַסן האָבן באַזאָרגט דאָס אָפּדרוקן די פאָדערונגען אויף אַ העק־טאָגראַף און דער טאָג פון דער שטרייק־דערקלערונג איז באַשטימט געוואָרן.

דער צימער, וואָס דער פערטער קלאַס האָט פאַרנומען אין בנין פון דער רעאַל־שול, איז געווען דער גרעסטער אין גאַנצן געביי. לויט אַ געגעבענעם סיגנאַל האָבן אין באַשטימטן טאָג פאַר 9 אינדערפרי די תלמידים פון אַלע קלאַסן אָנגעהויבן שטראָמען אין פערטן קלאַס. ווי נאָר די „משגיחים" פון דער שול (נאַדזיראַטעלי) האָבן דאָס דערזען, זיינען זיי גלייך אַוועק צום סעקרעטאַר, וועלכער האָט געוואויזנט אין שכנותדיקן בנין, אָנזאָגן אים די בשורה־טובה, אַז עס גרייט זיך עפּעס...

דער דירעקטאָר קאָמענסקי איז געווען אַ קרענקלעכער מענטש אין די עלטערע יאָרן. צוליב דעם טעם פלעגט ער טעגלעך אַראָפּקומען אין דער שולע נישט פריער פאַר 10 אַזייגער, ד. ה. נאָכן ערשטן „אוראָק".

היות די פאַרזאַמלונג אין פערטן קלאַס איז פאַרגע־קומען אַרום ניין אַזייגער, האָבן די משגיחים פשוט אַרויס־געשלעפּט דעם דירעקטאָר פון בעט. ער איז געקומען אַ צעשראָקענער, אין זיינע האָר פון קאָפּ און באָרד האָבן נאָך געגלאַנצט די טראָפנס וואַסער פון נאָר וואָס אָפּ־וואַשן זיך.

איינער פון די תלמידים, אַ עס־ער, גאָאוס, אַ זון פון פּינסקער פּאָסט־באַאַמטן, איז צו אים צוגעטרעטן נאָענט און אָנגעהויבן לייענען פון פּאָפּיר די רעזאָלוציע וועגן שטרייק. ביזן היינטיקן טאָג קלינגען מיר נאָך אין די אויערן די דרייסטע ווערטער פון דער רעזאָלוציע וועגן דעם, ווי אַזוי „די פאַרברעכערישע זעלבסט־הערשונג טוט־אָפּ איין פאַרברעכן נאָכן צווייטן; דער רוסלענדישער פראָ־לעטאַריאַט טרעט אַרויס אין קאַמף קעגן איר און די תלמידים סאָלידאַריזירן זיך מיט אים א. אַ. וו."

דער דירעקטאָר קאָמענסקי האָט אַלץ געדולדיק אויס־געהערט און געענטפערט: נו, גוט, איר האָט אייערס געטאָן און איצט גייט צו די לימודים. פאָרשטייט זיך, אַז אַלע תלמידים זיינען זיך צעגאַנגען אַהיים.

ביים ארויסגאַנג פון שול־הויף האָט די תלמידים שוין אָפּגעוואַרט אַ גרויסער עולם, וועלכער האָט די רעאַליסטן אויפגענומען מיט פריידיקע אויסגעשרייען.

קורץ נאָך דעם האָבן זיך אָנגעהויבן אין דער רעאַל־שולע פאַרזאַמלונגען פון עלטערן, וועלכע האָבן מיט דעם פּעדאַגאָגיישן ראַט אָנגעהויבן צו באַטראַכטן די פאָדערונגען פון די תלמידים. די עלטערן, מיט קליינע אויסנאַמען, זיינען געשטאַנען אויף דער זייט פון זייערע קינדער. דער הויפּט־קעגנער פון די תלמידים איז געווען דער פּינסקער געהילף־פּראָקוראָר וועדענסקי, וועלכער פלעגט אויף די עלטערן־פאַרזאַמלונגען אַרויסטרעטן קעגן די פאָדערונגען פון די רעאַליסטן מיט פאַרשידענע יורידישע שפּיצלעך. אין די פאַרזאַמלונגען פלעגט ער זיך באַטייליקן אַלס אָפּיקון פון זיינעם אַ קרוב, אַ רעאַליסט. זיינען די זיצונגען פון די עלטערן שפּעטער אַריבערגעגאַנגן געוואָרן אין בנין פון דער שטאָט־דומע. עס זיינען אָנגענומען געוואָרן אַ רייע באַשלוסן לטובת די תלמידים. באַזונדערס לעבהאַפט האָבן זיך מצד די עלטערן באַטייליקט אין דער אַרבעט פון די פאַרזאַמלונגען די פראָגרעסיסטן גריגאָר לוריע און דער שטייער־אינספּעקטאָר איוואַנאָוו. די באַשלוסן זיינען צע־טיילט געוואָרן אויף צוויי קאַטעגאָריעס: א) פאָדערונגען, מיט וועלכע מען קען נישט וואַרטן לענגער, און ב) פאָדע־רונגען, מיט וועלכע עס לאָזט זיך אַ געוויסע צייט אָפּווַרטן; דיזאַזיקע באַשטימונגען זיינען איבערגעשיקט געוואָרן צו דער שול־מאַכט.

דערווייל האָט די כוואַליע פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד אָנגעהויבן אָפּפאַלן, דער שטרייק אין לאַנד האָט זיך ליקווידירט, די לימודים אין דער רעאַל־שולע האָבן זיך נאָך וויינאַכטן וויידער אָנגעהויבן און פון אַלע פאָדע־רונגען אָן באַשלוסן האָט זיך אויסגעלאָזט אַ טייך.

דער צווייטער שטרייק איז פאַרגעקומען אין דער פּינסקער רעאַל־שולע מיט אַ וואַך שפּעטער, וועז די רוסישע מאַכט האָט פאַנאַנדערגעטריבן די ערשטע דומע.

אָט אַזוי האָט די פּינסקער רעאַל־שולע אָנגעשריבן אַ בלעטל אין דער געשיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציע. סאיז כדאי צו באַמערקן, אַז קיינער פון די רעאַליסטן, וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אַקטיוו אין דער רעוואָלוציאַ־נערער אַרבעט, האָט צוליב דעם נישט געליטן.

דער איינציקער קרבן פון די שטרייקן איז געווען דער דירעקטאָר קאָמענסקי, וועלכער האָט געמוזט פאַרלירן זיין שטעלע און פאַרלאָזן פינסק. ביי אַ געלעגנהייט האָט ער דערקלערט פאַר אַ גרופּע תלמידים: „פאַר אייך זיינען דאָס געווען שפּילעריין און איך האָב געקראָגן אָט אַ דאָ" — דערביי האָט ער זיך אַ פאָטש־געטאָן מיט דער האַנט אין קאָרק אַריין.

אויף זיין אָרט איז אָנגעקומען דער שטרענגער און ענערגישער דירעקטאָר אַרגאַנאָוו, אָבער כידוע האָט דאָס אויך וווינינק וואָס געהאָלפן.

חיים יעקב העלפאַנד (א. ליטוואַק)

וועגן חיים יעקב העלפאַנד (א. ליטוואַק) קענען די פינסקער אַרבעטער מיט רעכט זאָגן, אַז ער איז ניט גע־קומען, נאָר אָנגעטראָגן געוואָרן קיין פינסק. דאָס האָט דער שטורעם פון דער רוסישער רעוואָלוציע אים געבראַכט אַהין. דערדאָזיקער גרויסער יידישער אַרבעטער־פירער מיט זיין הייס־רעוואָלוציאָנערן טעמפּעראַמענט און טיפער אינטעליגענץ איז ווי צוגעפאַסט געווען פאַר די קאַמפּס־לוסטיקע, פינסקער יידישע אַרבעטער־מאַסן.

א. ליטוואַק איז געקומען אין פינסק ניט מיט זיין אייגענעם ווילן, נאָר די יעקאַטערינאָסלאַווער אָכראַנע האָט אים אַהין פאַרשיקט. ער איז געבראַכט געוואָרן קיין פינסק

חיים יעקב העלפאַנד (א. ליטוואַק)

מיטן עטאַפּ, אין האַרבסט פון יאָר 1898. פינסק איז דעמאָלט אין די אויגן פון דער אָכראַנע געווען אַ רואיקע און זיכערע שטאָט און גוט צוגעפאַסט צו פאַרשיקן אַהין פאָליטישע פאַרברעכער. עס איז אָבער געווען אַ טעות.

פאַר דעם פאַרוואָרפענעם און אָפּגעשטאָנענעם פינסק איז א. ליטוואַק געווען דער ערשטער שטורעם־אָנזאָגער, דער ערשטער סאָציאָליסטישער לערער, וועלכער האָט געווירקט מיט וואָרט און טאַט און דעם פינסקער יידישן פּראָלעטאַריאַט געוויזן דעם וועג פון קאַמף פאַר אַרבעטער־רעכט און שענערן לעבן.

שרעקלעך האָט ליטוואַק אויסגעזען ביי זיין אָנקומען אין פינסק, נאָך דער באַפרייאונג פון די צאַרישע תליונים. הייַנט צו טאָג זיינען שוין די מענטשלעכע נערוון צוגע־וואוינט צו די אַלע סאַדיסטישע אכזריותן, וואָס וועלן גע־מאַכט איבער פאָליטישע אַרעסטאַנטן אין די דיקטאַטאָרישע לענדער. אין יענער צייט האָט א. ליטוואַק מיט זיין אָפּגע־רישענער אַריסטאָקראַטישער הלבשה, און מיט זיין שרעקלעך־אויסגעמאַטערטן, פיזיש־צעבראָכענעם אויסזען, אָנגעוואָרפן אַ שוידער אויף יעדן אייגענעם, מיט וועמען ער איז נאָר געקומען אין באַרירונג.

איך דערמאָן זיך העלפאַנדס ערשטן וויזיט ביי מיר. די שטוב־מיידל האָט אים בשום־אופן ניט געוואָלט אַריין־לאָזן אין צימער, צוליב די קאַלוזשעס וואָסער, וואָס ער האָט אין פאָדערהויז אָנגעטראָגן מיט זיינע אַרעסטאָנטסקע צעריסענע שטיוול. די דינסט־מיידל איז אַ צעשראָקענע אַריינגעלאָפן צו מיר אין צימער, אָנזאָגנדיק, אַז עפּעס אַ משונהדיקער פּאַרשיין פרעגט זיך אויף מיר; און אָזוי ווי זיי האָבן מורא אים אין שטוב אַריינלאָזן, זאָל איך בעסער אַרויסגיין צו דעם אומבאַקאַנטן אורח אין פאָדהויז.

אייגנטלעך זענען אין דעם ניט געווען שולדיק בלויז ליטוואַקס צעריסענע שטיוול, נאָר אויך די פינסקער האַרבסט־בלאָטעס, וואָס האָבן אין יענער צייט געהאָט אַ שם.

זיין ערשטע קוואַרטיר, אַ „סאַלקע“, האָט א. ליטוואַק געהאָט אויף בארדינער גאַס אין קאַרלין, ביי איינעם אַ העקעלמאַן. די דאָזיקע קוואַרטיר איז געווען זייער אַ נעבעכדיקע און נישט אויסגעזען בעסער ווי אַ תפיסה־צעלע. דאָס מעבל איז באַשטאַנען פון אַ סקריפּענדיק בעט און אַ טיש, אויף וועלכן עס איז געלעגן אַ טאַרבע מיט אַ האַלבן, קאַרענעם בריטל און אַ פּאָר ביכער. דאָס איז אייגנטלעך געווען דער באַגאַזש, וואָס א. ליטוואַק האָט מיטגעבראַכט מיט זיך פון דער יעקאַטערינאָסלאַווער תפיסה.

אין פינסק האָבן זיך דעמאָלט ערשט אָנגעהויבן באַווייזן די ערשטע שפּראָצונגען פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג. ביי דער אָנפּירערשאַפט זיינען ניט געווען קיין־שום אינטעליגענטע קרעפטן. די ערשטע סטרייקלעך, וואָס זיינען דאָמאָלס, אין מיטן די 90קער יאָרן פון פאָריקן יאָרהונדערט, אַרויסגערופן געוואָרן דורך אַרבעטער, זיינען אָנגעפירט געוואָרן טאַקי דורך אייגענע, פּאָליטיש־אומדערפאָרענע אַרבעטס־מענטשן. דער גרעסטער טייל פון דער פינסקער אינטעליגענץ האָט זיך דאָמאָלס גרופירט אַרום די ציוניסטן און זיי זיינען געווען פרעמד דער יידישער אַרבעטער־באַוועג־גונג. דער פינסקער יידישער אַרבעטער האָט בלויז געהאַט אויפגעכאַפּט די פאָפולערע לאָזונג פון דער סאָציאָליסטישער לערע: „פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פאַראייניקט אייך!“ עס האָט אָבער געפעלט די טיפערע אויפקלערונג.

א. ליטוואַק איז דעריבער געווען אין פינסק דער ערשטער לערער, דער ערשטער מדריך, וועלכער האָט דעם פינסקער יידישן פּראָלעטאַריאַט געוויזן דעם וועג פון קאַמף פאַר פרייהייט און גלייכהייט. ער איז געווען דער דערציער פונם ערשטן דור פּראָלעטאַרישע יידישע קעמפער אין פינסק. אים האָט עס פינסק געהאַט צו פאַרדאַנקען דעם שפּעטערדיקן נאָכוואוקס פון אַזעלכע אַרבעטער־טויער וויי: פּעסע אייזענבערג (לייקע), יעקב גורין, פישל האַלצמאַן, א. א.

א. ליטוואָק, קען מען זאָגן, איז געווען דער ערשטער אין פינסק, וועלכער האָט געבראַכט אַהין דאָס מאָדערנע יידישע בוך און געווען דעם אינטערעס פאַר דער אויפ־קומענדער, נייער יידישער ליטעראַטור. ביז דעמאָלט איז אַ יידיש בוך אין פינסק געווען אַ זעלטנהייט. די יידישע אינטעליגענץ האָט געלייענט רוסיש, העברעאיש און די מער־געבילדעטע האָבן געלייענט דעם דייטש־ציוניסטישן זשורנאַל „די וועלט". א. ליטוואָק, אַליין שוין דאַן אַ שריפט־שטעלער און אַ מיטאַרבעטער פון די פּראָלעטאַרישע, יידישע אויסגאַבעס, — האָט געגומען פאַרשפּרייטן אין פינסק דאָס יידישע געדרוקטע וואָרט און אַרגאַניזירט אַ ביב־ליאָטעק. זיינע תלמידים האָט ער געלערנט, וויאַזוי צו פירן די אַגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדע פאַר דער יידישער שפּראַך און שנעל דערגרייכט ממש דערשטוינענדע רעזולטאַטן.

א. ליטוואָק האָט אין פינסק און אַרום פינסק פאַר־בראַכט קרוב צו אַנדערהאַלבן יאָר (אַ צייט איז ער געווען אַ הויז־לערער אין אַ קליין שטעטל אונטער פינסק, דאַוויד־האָראָדאק, פונוואַנען ער פלעגט אַנפירן די גאַנצע אַרבעט אין פינסק). ער האָט געווירקט סיי אויף די פינסקער אַרבעטער און אויך אויף דער פאַרגעשריטענער אינטעלי־גענץ, וועלכע האָט אַלץ מער געגומען צושטיין צו דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אין יאָר 1901 וועז דער „בונד" איז אָפּיציעל געגרינדעט געוואָרן, איז די פינסקער יידישע אַרבעטער־מאַסע שוין געווען צוגעגרייט און רייף די באַוועגונג אויפצונעמען. די ערשטע פאַרבאַרייטונגס־אַרבעט האָט שוין געהאַט געטאָן א. ליטוואָק, וועלכער איז פאַר די פינסקער יידישע אַרבעטער פאַרבליבן דער סימבאָל פון אַ שטורעמדיקער עפּאָכע.

א. ליטוואָק איז אָבער שנעל פאַרטראָגן געוואָרן פון פינסק. פונקט ווי ער איז אַהין געקומען נישט מיט זיין אייגענעם ווילן, אַזוי איז ער אויך קעגן זיין ווילן געוואָרן אָפּגעריסן פון פינסק, צו וועלכן ער האָט זיך שוין געהאַט צוגעבונדן מיט די פעדים פון אַקטיוווער, רעוואָלוציאָנערער אַרבעט. א. ליטוואָק איז אַרעסטירט געוואָרן אין דאַוויד־האָראָדאק (הינטער פינסק) אין צוזאַמענהאַנג מיטן ערשטן שטרייק אין דער שוועבל־פאַבריק. פון דאַוויד־האָראָדאק איז ער אָפּגעשיקט געוואָרן אין סיביר.

דאָס ביסל אינטעליגענץ, וואָס ליטוואָק האָט געהאַט דערצויגן און דערנענטערט צו דער באַוועגונג, איז זיך ווי צערונען. אַ טייל האָט זיך געמוזט אָפּטראָגן פון פינסק צוליב פאָליצייאישע פאַרפאָלגונגען און — עס איז ווידער געוואָרן טויט אויף דער יידישער אַרבעטער־גאַס. דער איינציקער טוער־אינטעליגענט, וועלכער האָט דאָמלס אין פרילינג פון 1901 געאַרבעט אין פינסק, איז געווען סעגע־ליעוויטש, גאָר אַ יונגער לערער, וועלכער האָט נאָר וואָס געהאַט געענדיקט דעם ווילנער לערער־אינסטיטוט. סעגע־ליעוויטש איז געווען אַן איבערגעגעבענער בונדאָוויץ, ער איז אָבער געווען צו יונג אָנצופירן מיט דער באַוועגונג. די באַוואוסטזיניקע יידישע אַרבעטער־מאַסע האָט דעריבער מיט אומגעדולד געוואַרט אויף אַ נייעם פירער, וועלכער זאָל אין פינסק פאַרטזעצן די אָנגעהויבענע אַרבעט פון א. ליטוואָקן און דאָס טאָקע אין די אַרגאַניזירטע ראַמען פון „בונד", וואָס איז דעמאָלט אַלץ שטאַרקער זיך צעוואַקסן איבער רוסלאַנד. דערדאָזיקער פירער איז טאָקי אינ־גיכן געקומען.

מ. ליבער

אין הערבסט 1901 איז אָנגעקומען די ידיעה, אַז ליבער קומט קיין פינסק.

סעגעליעוויטשן איז נעבעך נישט באַשערט געווען דאָס נחת פון צו זען און הערן ליבערן. סוף זומער איז סעגעליעוויטש אַרעסטירט געוואָרן און אָפּגעשיקט אין מינסקער טורמע, וואו ער איז געזעסן קרוב אַ יאָר צייט. ליבער איז געווען דער ערשטער, אָפּיציעלער פאַרשטייער, וואָס דער צ. ק. פון „בונד" האָט ספּעציעל געשיקט קיין

מ. ליבער

פינסק. גלייך נאָך זיין אָנקומען האָט ליבער געהאַלטן א גלענצנדיקן רעפעראַט אין רוסיש פאַר אַ גמישטן עולם פון אינטעליגענטע און מער־אַנטוויקלטע אַרבעטער — פאַר אַן ערך 50—60 פערזאָן. דעם רעפעראַט האָט אַרגא־ניזירט די יונגע פינסקער אינטעליגענץ, וואָס האָט סימ־פּאַטיזירט מיט דער אַרבעטער־באַוועגונג. דער אָפּקלייב פון די צוהערער איז געווען זייער אַ פאַרזיכטיקער.

ליבערס צויבערפולער, יונגער אויסזען, זיינע פיינע מאַנירן, אייראָפּעאישע האַלטונג און שטאַרקער רעדנער־טאַלאַנט האָבן אויף די צוהערער געמאַכט גאָר אַ שטאַרקע

ווירקונג און יאָרן לאַנג האָבן די פּינסקער אים נישט געקאָנט פאַרגעסן.

ליבערס רעפעראַט האָט זיך שפּעטער צעטראָגן איבער דער שטאָט און געהאַט אַ צייטווייליקע ווירקונג אויף דער קליין־בירגערלעכער סביבה, וועלכע האָט אָנגעהויבן בעסער זיך באַציען צו דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק.

לויט דעם רעפעראַט און די באַגייסטערטע מיינונגען, וואָס דער רעפעראַט האָט אַרויסגערופן צווישן דער אינטעליגענץ, האָבן די אַרבעטער פאַרשטאַנען, אַז דאָס האָט דער צ. ק. פון „בונד" זיך באַמיט צו פאַרגיטיקן פאַר זיין לאַנגער נאַכלעסיקייט אין באַצוג צו פּינסק און צוגעשיקט איינעם פון זיינע טאַלאַנטפולסטע רעדנער.

ליבער האָט איצט נישט באַדאַרפט אָגיטירן פאַרן „בונד" צווישן די פּינסקער אַרבעטער. דער גייסט פון „בונד" האָט שוין געהאַט אַרייַנגעדרונגען אין זייערע מוחות. ליבער האָט מיט זיין קומען נאָר בלויז צוגעקלעפּט דעם צעטל, אַז אין פּינסק איז פאַראַן אַ בונדישע אָרגאַניזאַציע. ליבער האָט אין פּינסק אַרייַנגעבראַכט די פאָן פון יידישן אַרבעטער־„בונד".

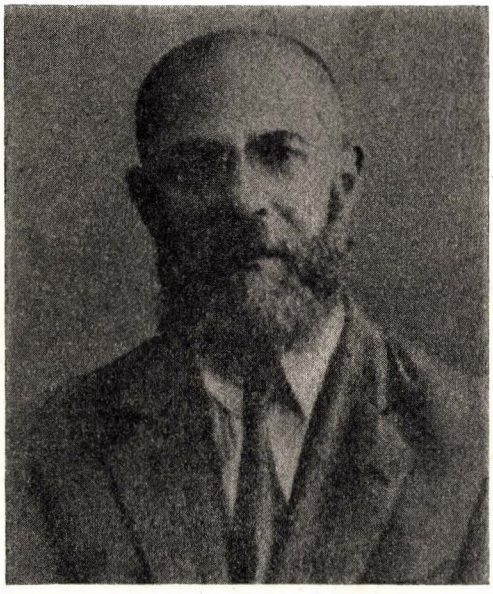
גאָר אַ גרויסע באַדייטונג האָט ליבערס ווייַט אין פּינסק געהאַט פאַר דער יונגער, ראַדיקאַלער אינטעליגענץ. אין די קעפּ פון דער דעמאָלסטיקער פּינסקער יידישער אינטעליגענץ האָט זיך געמערקט אַ אידעאישער מישמאַש. פּינסקער יידישע רעאַליסטלעך און גימנאַזיסטקעס פון די העכערע קלאַסן האָבן געשטרעבט צו עפּעס נייַעס און גייסטיקס, זיי האָבן אָבער נאָך נישט געהאַט קיין קלאָרע, פעסטע איבערצייגונגען. ליבער האָט זיך מיט אָט־דער וואַקלדיקער אינטעליגענץ שטאַרק פאַראינטערעסירט. ער האָט מיט זיי אַביסל צוגעקנעלט, אָפּגעהאַלטן עטלעכע געמיטלעכע שמועסן און געהאַט זייער אַ גרויסן דערפאָלג. צווישן דער יונגער אינטעליגענץ, וואָס ליבער האָט באַווירקט, האָט זיך געפונען דער אַבסאָלוועט פון דער רעאַל־שול אהרן הילער, אַ זון פון אַ באַוואוסטן פּינסקער ציוניסט. הילער איז געווען אַ בחור מיט אַ צאַרטער, פאַעטישער נשמה און האָט שפּעטער אַרויסגעוויזן שטאַרקן העלדן־מוט אין זיין טעטיקייט, (איצט געפינט זיך הילער אין ראַטן־רוסלאַנד). צווישן די, וועלכע זיינען פאַרבליבן אונטער ליבערס איינפלוס, זיינען אויך געווען לענע בראָכערסאָן, אַן אויסגעצייכנטע פראָפאַגאַנדיסטקע (איצט אַ לערערין אין ראַטן־פאַרבאַנד) און פאַני ראָבינאָוויטש, אַן אבסאָלוועטקע פון פּינסקער גימנאַזיע, וועלכע איז מיט לייב און לעבן געווען איבערגעגעבן דער באַוועגונג. בעת דער וועלט־מלחמה האָט זי אַלס דאָקטאָר מיט גרויס מסירת־נפש געאַרבעט אַרום טיפוס־קראַנקע סאָלדאַטן און געלאָזן דאָרט איר יונג לעבן.

ליבער איז אַוועקגעפאָרן פון פּינסק אַ צופרידענער פון די דערגרייכטע רעזולטאַטן און ער האָט צוגעזאָגט צו שיקן קיין פּינסק טיכטיקע טוער, כדי פאַרטיזוצעצן די אָנגעהויבענע אַרבעט.

אין יאָר 1928 האָב איך זיך דורך אַ צופאַל געטראָפן מיט ליבערן אויף קאַווקאַז, אין קיסלאָוואָדסק. ער איז געווען קראַנק, קוים אַ שאָטן פון דעם פריערדיקן ליבער, אינגאַנצן אַ צעבראָכענער, פיזיש און גייסטיק. ליבער איז דאָמלס דורך דער ג. פ. או. געווארן פאַרשיקט קיין אוז־בעקיסטאַן, וואו ער האָט באַקומען אַ נערוון־דערשיטערונג. מען האָט אים דעריבער דערלויבט פאָרן קיין קיסלאָוואָדסק זיך קורירן. קיסלאָוואָדסק האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן שעדלעך פאַר ליבערס נערוון און פריינד האָבן פון מאָסקווע אויסגעשתדלט אַ דערלויבעניש פאַר אים צו פאָרן אויף אַ באַזוך צו מאָסקווער פראָפעסאָרן. די ג. פ. או. האָט אָבער באַלד חרטה באַקומען דערויף און ליבערן גלייך אַרויסגעשיקט קיין קורסק, אַ שטעטל ניט ווייט פון כאַרקאָוו.

אפרים אַספּיז און ווירגילי

די פּראַקטישע טוער, וואָס ליבער האָט צוגעזאָגט באַלד צוצושיקן, זיינען אָנגעקומען קיין פּינסק ערשט אין אָנפאַנג 1902 (געוויי דעם חודש געדענק איך ניט). דאָס זיינען געווען צוויי האָמלער בחורים, אפרים אספּיז און ווירגילי

ווירגילי (קאַגאַן)

(קאַגאַן). אַספּיז און ווירגילי זיינען געווען דערפאַרענע, פּראָפעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן און מיט גרויס מסירת־נפש איבערגעגעבן דער אַרבעטער־באַוועגונג. דער נאָמען „פּראָפעסיאָנעלער רעוואָלוציאָנער" איז געווען זייער גוט צוגעפּאַסט פאַר זיי. זייער גייסט, זייער נשמה, זייער גאַנצער לעבנס־אינהאַלט איז געווען: די רעוואָלוציע.

קיין רעדנער און גרויסע טעאָרעטיקער זיינען סיי אַספּיז און סיי ווירגילי ניט געווען. די ביידע האָבן אָבער פאַרמאָגט אַ גרענעצלאָזע איבערגעבנקייט צו דער רעוואָ־

לוציע און צום פּראָלעטאַריאַט. דאָס הונגערן האָט גאָר ניט אָפּגעשוואַכט זייער רעוואָלוציאָנערע ענערגיע.

אַספּיז און ווירגילי האָבן געגרינדעט אין פּינסק דעם ערשטן פּינסקער אַרבעטער־קאָמיטעט. די פּריערדיקע „צעכאָווע סכאָדקע" איז געוואָרן אינגאַנצן ליקווידירט. די מיטגלידער פון נייעם קאָמיטעט ווערן קאָאָפּטירט פון די בעסטע, באַוואוסטזיניקע, רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער, וועלכע האָבן זיך אין פּינסק נאָך פון פריער אויסגעצייכנט מיט זייער איבערגעבנקייט. איך געדענק ניט גענוי פון וויפיל מיטגלידער דער ערשטער קאָמיטעט איז באַשטאַנען און ליידער געדענק איך אויך ניט אַלע נעמען פון די אַרבעטער, וועלכע זיינען אַריין אין קאָמיטעט. אין זכרון זיינען מיר בלויז פאַרבליבן פאָלגנדע נעמען: אסתר די שוואַרצע (פון שוועבל־פאַבריק); אהרן יאַנקל דער געלער און שמעיה (פון טאַבאַק־פאַבריק). פון דער אינטעליגענץ זיינען געווען די צוויי צוגעשיקטע טוער, אַספּיז, ווירגילי און דער שרייבער פון די דאָזיקע שורות.

במשך פון גאָר אַ קורצער צייט האָט זיך איינגעגעבן צו רעאָרגאַניזירן די גאַנצע אַרבעט אין פּינסק אויף נייע יסודות. דער קאָמיטעט קילט אָפּ דעם צעכאָווס פּאַטריאָטיזם, וואָס האָט ביז דער לעצטער צייט געהערשט אין דער פּינסקער אַרבעטער־באַוועגונג, און טראָגט אַריין דעם רעוואָלוציאָנערן גייסט אין אַלע פאַכן און פאַבריקן. די פאַך־קאָמיסיעס ווערן פאַרוואַנדלט אין קאָמף־קאָמיסיעס און עס ווערן אויסגעוואָרצלט די לעצטע איבערבלייבעכצן פון די פּריערדיקע, פּרידלעכע קאָמיסיעס. סיוועט איינגעשטעלט אַ דירעקטע פאַרבינדונג פון יעדן פאַך מיטן קאָמיטעט.

דער קאָמיטעט נעמט דעם סטרייק־קאָמף אין זיינע הענט, ער אָרגאַניזירט די אַרבעטער, גרייט צו די פאַדעמרונגען, קלייבט אויס די צייט, וואָס איז באַקוועם פאַרן סטרייק און פירט די אונטערהאַנדלונגען מיט די באַלעבאַטים! אויף אַזאַ אופן פאַרלירן די סטרייקן זייער פּריערדיקן, סטיכישן כאַראַקטער, וואָס פלעגט אָפט די אַרבעטער ברענגען זייער ניט קיין געווינשטע רעזולטאַטן וויי: טעראָר און מסירות מצד די באַלעבאַטים.

דער קאָמיטעט באַשאַפט די „בירזשע". אָנשטאָט צו קאָנצענטרירן זיך אַרום די שולן בלויז אין די שבתים און ימים־טובים באַגעגענען זיך איצט אַרבעטער אין די גאַסן יעדן טאָג נאָך אַרבעטס־צייט. קיעווער גאַס ווערט יעדן טאָג באַלעבט פון גרויסע מאַסן אַרבעטער, וואוהין די אָרגאַניזאַציע שיקט אַרויס אירע אַגיטאַטאָרן.

פּינסקער קאָמיטעט פון „בונד" אין יאָר 1905

פון צייט צו צייט ווערן אַרגאַניזירט אַלגעמיינע אַרבעטער־פֿאַרזאַמלונגען פון פֿאַרשידענע צעכן און פֿאַב־ריטשנע אַרבעטער, אויף ווועלכע דער רעדנער באַרירט ספּעציעל פֿאַליטישע פֿראַגן און ווערט דעם סאָציאַלן באַוואוסטזיין פון די פֿאַרזאַמלטע. אויך אויף די פֿאַכאָוועּ פֿאַרזאַמלונגען שיקט דער קאָמיטעט זיינעם אַ רעדנער, ווועלכער איז גוט באַהאַוונט מיטן לעבן פון צעך און פֿאַרשטייט, ווייַזוי פֿאַליטיש צו באַלייכטן די צעכאָוועּ שטרייק־פֿראָגן. דער קאָמיטעט פירט אָן מיט דער אַגיטאַ־טאָרן־גרופּע און אַרגאַניזירט פֿראָפאַגאַנדע־קרייזלעך פֿאַר די מער־אַנטוויקלטע אַרבעטער. עס ווערט אויך אַרגאַניזירט אַ פֿראָפאַגאַנדע־קרייזל פֿאַר דער יונגער אינטעליגענץ.

די רעזולטאַטן פון דעם נייעם קורס פון בונדישן קאָמיטעט האָבן זיך גלייך געלאָזט פילן ביי דער פייערונג פון 1טן מאַי אין דעם זעלבן יאָר 1902. פּינסקער גאַסן, פּינסקער הייזער זיינען דאָס ערשטע מאָל באַשאַטן געווארן מיט „פּאַסקווילן" (פֿראָקלאַמאַציעס האָבן דאַמאָלסט פּינסקער יידן גערופֿן פּאַסקווויל), אין ווועלכע דער פּינסקער קאָמיטעט פון „בונד" האָט געפֿונען די אַרבעטער צו דעמאָנסטרירן אין פּייערן דעם 1טן מאַי. אָפּילו לאַמטערן־סלופּעס אין די ווענט פון בתי־מדרשים אין מאַרק־פּלעצער זיינען געווען באַקלעפּט מיט פֿראָקלאַמאַציעס.

צו יונג איז נאָך געווען דאַמאָלסט דער קאָמיטעט, אַז ער זאָל נאָכ 2־3 מאָנאַטן פון זיין טעטיקייט האָבן שאָנסן די פּינסקער פּאַבריקן אָפּצושטעלן צו דער ערשטער פּייערונג פון 1טן מאַי. אָבער ניט געקוקט אויף דער אָפּוועזנהייט פון די פּינסקער פּאַבריק־אַרבעטער האָט זיך דער 1טער מאַי דאָך אין דעם יאָר דאָס ערשטע מאָל געלאָזט זייער שטאַרק פילן.

קיינער גאָס איז צו אַ באַשטימטער צייט אין אָט דעם ערשטן מאַי אָנגעפולט געווארן מיט אַ מאַרשירנדער מאָסע פון אַרבעטער און אינטעליגענטן, אָנגעטאָנענע יום־טובדיק און מיט רויטע בלימלעך אין די לאָצן.

קיין דעמאָנסטראַציע האָבן די פּינסקער אַרבעטער דעם יאָר נאָך ניט געמאַכט, אָבער פּינסקער יידן האָבן לאַנג געהאָט צו רעדן און צו דערציילן געשיכטעס, נאָך מער ווי די זאָך איז אין דער ווירקלעכקייט געווען.

עפּעס ווי אַ מין פּרישער, קילער רעגן, נאָך אַ לאָנגן דושנעם שטיקנדיקן ווועטער, האָט דער מאַי־יום־טוב אָפּגעפּרישט די אָטמאָספּער פון דער אָפּגעשטאַנענער, פּאַר־גליווערטער שטאָט פּינסק.

דער הויפּט־שטאָב פון פּינסקער „בונד"

ווי לעגענדאַריש קומט עס מיר איצט אויס, ווען איך דערמאָן זיך דאָס צימער און דאָס אָרט, ווו עס האָט זיך געפונען דער הויפּט־„אָפּיס", אָדער דער „שטאָב", פון ווועלכן דער פּינסקער קאָמיטעט פון „בונד" האָט אָנגעפּירט מיט זיין פיל־פּאַרצווייגטער אַרבעט.

פּינסק האָט פּאַרמאָגט אַ היפש ביסל אָרימע קוואַרטאַלן, ווואָס זיינען געווען באַזעצט דאָס רוב פון פּינסקער קבצנים און אָרימע אַרבעטער, ווי למשל, די לינישטשעס, בוליאָוו־שצינע, מאָנאַסטירשצינע, א. א.

אַזאַ מין אָרים געסל האָט זיך אויך געפונען אויף קאַרלין, ווואָס האָט געהאָט יתרה׳ס בעמען: אָזערע־געסל, תלמוד־תורה־געסל, מאַגאַזין־געסל, מאני־קאָצקער־געסל, שאפסעס־געסל און דאָסגלייכן.

אין אָט־דעם געסל איז פון ששת ימי בראשית אָן געווען אַ גרויסע שטינקנדיקע לוזשע (די אָזערע), באַדעקט אויבן מיט אַ גרינעם שימל. אויף דער לוזשע פלעגן זיך געפינען די אָפּטריטן פון דער קאַרלינער תלמוד־תורה און פון דער קאַרלינער באגאדעלנע, ווועלכע פלעגן צוציען גאַנצע האַרדעס חזירים פון די אָרומיקע קאַרלינער מעש־טשאַנעס. די פונקציע פון קאַנאַליזאַציע אין פּינסק האָבן אין יענער צייט כמעט אויסגעפירט די שטאָטישע חזירים.

אין אייַנער פון די חורבות אין אָזערע־געסל, ביי אָן אָרימער אלמנה, האָט די בונדישע אָרגאַניזאַציע אָפּגעדונגען אַ צימער פּאַר אספּיזן און ווירגילי.

ווי עס איז צו זען האָט דער צימער פון סאַניטאָרישן און עסטעטישן שטאַנדפונקט קיין גוטע רעפוטאַציע ניט געקאָנט האָבן. דערפּאַר אָבער האָט דער צימער און דאָס אָרט געהאָט גאָר גרויסע מעלות פון קאָנספּיראַטיוון און זיכערהייט־שטאַנדפונקט. די אלמנה, די באַלעבאָסטע פון שטוב איז געווען אַ באַוואוסטזיניקע, אַן אונדזעריקע, איינע פון די זעלטענע עקזעמפּלאָרן אויף דער יידישער גאַס. זי האָט גוט געוואוסט מיט וועמען זי האָט צו טאָן, זייער הויך געשעצט אירע קוואַרטיראַנטן און אויך אַלע געסט, ווואָס פלעגן קומען צו די קוואַרטיראַנטן. דער גאַראַדאַוואַי איז געווען פּאַר איר די כּפרה צוליב דעם גלעזל בראַנפֿן, ווואָס זי פלעגט אים אָפּט גענבן. ביי דער אלמנה איז נעמלעך געווען אַ שטיקל רעסטאָראַן. די גאַנצע אָרומיקע סביבה איז געווען כמעט אינגאַנצן אַ סימפּאַטיזירנדע, יידישע אַרבעטער־סביבה.

באַלד איז אָט דער צימער פּאַרוואַנדלט געווארן אין אַן אמתן מוראַשניק. פון פרי ביז שפּעט אין דער נאַכט פלעגן אַרבעטער קומען און אַוועקגיין. דער צימער איז פּאַרוואַנדלט געווארן אין אַ אמתן הויפּט־שטאָב, אין ווועלכן עס האָט זיך קאָנצענטרירט די גאַנצע אָרבעט איבער פּאַבריקן און פּאַכן, ווואָס דער „בונד" האָט אָנגעפּירט.

דעם גאַנצן טאָג ביז שפּעט אין דער נאַכט פלעגט אין דעם צימערל קאָכן און ברויזן. אַרבעטער פלעגן זיצן אויפן בעט, אויפן טיש, אויף די טאַבאָרעטן, אויפן פענצטער, אַמאָל אויך אויף דער פּאָדלאָגע און אַזוי אָפּהאַלטן זייערע באַראַטונגען, קיבעצן און זיך פּריילעך מאַכן. אין דעם צימער פלעגן פּאַרקומען באַראַטונגען, צעכאָוועּ מיטינגען און אויך קאָמיטעט־זיצונגען. אויף גרעסערע צעכאָוועּ פּאַרזאַמלונגען פלעגט די אלמנה, פּאַר אַ שיבוש, ערלויבן איר גרעסערן זאָל.

ביינאַכט האָט דער צימער זיך פאַרוואַנדלט אין אַן אמתער קאָזאַרמע. עס פלעגט דאָרט אָפט שלאָפן ניט וועניקער ווי אַ מנין אַרבעטער. אין פינסק האָבן אָנגעהויבן אָנקומען אַרבעטער־רעוואָלוציאָנערן פון די אַרומיקע שטעטלעך, און זייער אכסניה איז געווען אין אָזיערע־גע־סל.

אין יענער צייט זיינען אָנגעקומען אין פינסק עטלעכע גוטע אַרבעטער־טוער. איינער פון זיי, אַן אָדעסער, איז געווען אַ גאָנץ גוטער מאָסן־רעדנער. נאָך איינער איז געווען ניאַכקע „דער פּאָליצמייסטער", פון באָברויסק, וועלכער פלעגט אַריינטראָגן אַ סך לעבן און הייטערדיקייט אין דער אַרבעט.

ניאַכקע „דער פּאָליצמייסטער"

דער בונדישער שטאָב פון אָזיערע־גע־סל האָט אָנגעהויבן ווערן פּאָפולער אויף דער יידישער גאָס. זיין אויטאָריטעט האָט געשטיגן, ניט נאָר צווישן די אַרבעטער, נאָר אויך צווישן די באָלעבאָטים. די מסירות מצד די קלייניע האַנטווערקער־באָלעבאָטים און די טעראָריסטישע אָקטן מצד די אַרבעטער, זיינען כמעט ווי אין גאַנצן פאַרשוואונדן. עס זיינען געווען אַ סך פאָלן, ווען די באָלע־באָטים פלעגן זיך ווענדן צום „בונד" אויסצוגלייכן זייערע סכסוכים מיט די אַרבעטער.

ס'זיינען אויך געווען פאָלן, ווען דער בונדישער קאָמיטעט האָט קאָנקורירט מיטן בית־דין־שטיבל. מ'פלעגט זיך ווענדן צום „בונד" וועגן פאָמיליען־אָנגעלעגנהייטן און באָלעבאָטישע סכסוכים. עס פלעגט דעם קאָמיטעט אויס־קומען שווער איבערצוצייגן, אַז ער מישט זיך ניט אין באָלעבאָטישע ענינים.

דער פרעסטיזש פון „בונד" איז אויך געשטיגן אין אַלגעמיינעם געזעלשאַפטלעכן יידישן לעבן. איך געדענק ווי ביים סוף 1902 האָט די גרופּע פון די יידישע לי־בע־רא־לן אייגנעלאַדן פאָרשטייער פון „בונד" אויף אַ באָראַטונג, וויאַזוי צו קאָארדינירן, אין אייניקע פאָלן, די אַלגעמיינע, פּאָליטישע אַרויסטרעטונגען. איך געדענק מיט וואָס פאַר אַ רעספּעקט די פירער פון די ליבערא־לן האָבן זיך באָצויגן צו די מיינונגען פון די בונדישע דעלעגאַטן.

איין מאָל אין חודש, אָדער אין זעקס וואָכן, פלעגט פאָרקומען אַ פאַרגרעסערטער קאָמיטעט־מיטינג, וואָס פלעגט זיך רופן „דער גרויסער פאַרלאָמענט". אין דערדאָזיקער באָראַטונג פלעגן אָנטייל נעמען, חוץ די מיטגלידער פון שטאָטישן קאָמיטעט, אויך די געשיקטע דעלעגאַטן פון די פאָבריקן און פאָכן. אָט דער מיטינג פלעגט געהאַלטן ווערן ערגעץ אויף אַן אָנדער קוואַרטיר, אויף בוליאָווש־טש־ענע.

אויף דער באָראַטונג זיינען געווייגלעך אויסגעהערט געווארן באָריכטן פון אַלע פאָבריקן, וואָרשטאָטן און געשעפטן.

דער קאָמיטעט האָט אָבער געפילט אַ גרויסן מאָנגל אין רעדנער. דאָס ביסל רעדנער, וואָס די אָרגאַניזאַציע האָט פאַרמאָגט, האָבן זיך פאַר דעם יאָר אויסגענוצט און פאַרמאָטערט.

קאָליע טעפּער קומט אין פינסק

צווישן די דאָמאָלסטיקע מאָסן־רעדנער האָט זיך גע־רעכנט, ווי שוין פריער דערמאָנט, איינער אַן אָרבעטער פון אָדעס, ער איז געווען אַ הייסער, טעמפּעראָמענט־פולער רעדנער. דערדאָזיקער אָדעסער אָרבעטער איז געווען אַ תלמיד און אַ הייסער חסיד פון קאָליאַ טעפּער נאָך פון אָדעס און האָט זייער געוואָלט, אַז זיין רבי זאָל קומען קיין פינסק. ער האָט דאָס ניט איין מאָל פאָרגעלייגט דעם פינסקער קאָמיטעט. קיינער פון קאָמיטעט האָט אָבער טעפּערן ניט געקענט, קיינער האָט פון אים ניט געהערט.

איך געדענק ניט אויף ריכטיק צי דער קאָמיטעט האָט זיין הסכמה געגעבן, אַז טעפּער זאָל קומען, — נאָר אין איין שיינעם טאָג אין חודש מערץ האָט זיך טעפּער באַוויזן אין פינסק.

טעפּער האָט געמאַכט דעם אייndרוק פון אַ פיל־באָלעזענעם אינטעליגענט, ער האָט אַרויסגעוויזן גרויסע פאָלעמישע פייאיקייטן און פאָרמאָגט אַ שטאַרקן רעדנער־טאָלאַנט. ער פלעגט רעידן מיט גרויס פאטאָס און מאָכן אַ שטאַרקן רושם אויף זיינע צוהערער. גרינדלעך, קאָנקרעט אויפכאָפן זיינע געדאַנקען איז געווען שווערלעך. זיין וועלט־אנשויאונג איז נאָך דעמאָלט געווען פאָרפלאָנטערט, פאָרנעפלט, צונויפגעשטעלט פון די שיריים פון זיין פריער־דיקן ציוניסטישן אידעאַל און ווייסנשאָפטלעכן סאָציאַליזם.

טעפּער האָט זיך נאָר וואָס אָפּגעריסן פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. ער איז געווען אַ הייסער חסיד

פון אחד העמס ציוניזם און געווארן מיטאמאל אַ פלאַמענ־דיקער רעוואָלוציאָנער. ער האָט אײנפאַך געברענט מיט רעוואָלוציע, ניט מיט אַ פלאַנמעסיקער ארגאַניזירטער רעוואָלוציע, נאָר עפּעס אַן אבסטראקטע רעוואָלוציע, אַן אַ וועלכן ס׳איז לבוש, אַן וועלכער ס׳איז פּאַרם. טעפּער האָט פיינט געהאַט די אַלע קאַנספּיראַציעס, די אַלע צוימער און די פּאַרטיי־דיסציפּלין. ער האָט געגלויבט, אַז די אַלע קלייַנ־לעכקייטן טויטן אָפּ דעם פייער פון דער רעוואָלוציע. די רעוואָלוציע מוז אַרויסשיינען פון יעדן קעמפּערס פּנים, פון אַלע זיינע באַוועגונגען, פון אַלע זיינע מעשים און די רעוואָלוציע טאָר ניט זיין באַהאַלטן אײנעוויניק אין זיך, פּאַרמאַסקירט; די גאַנצע סביבה דאַרף פילן דעם רעוואָ־לוציאָנער און ניט דער רעוואָלוציאָנער זאָל זיך צודעקן מיט דער סביבה, אַז מ׳זאָל פון אים ניט וויסן און ניט הערן.

האָט דער בונדישער קאָמיטעט טעפּערן ביים אָנהויב גוט אויסגענוצט, אַלס אַן אפּאָנענט קעגן ציוניזם. דעמאָלט איז גראָד געווען אין פּינסק דער באַוואוסטער ציוניסטישער פירער חיים ווייצמאַן, און קעגן אַזאַ קראַפט ווי דר. ווייצמאַן האָט דער קאָמיטעט פון „בונד“ קיין בעסערן רעדנער ווי טעפּער ניט געקאָנט געפינען.

לײדער אָבער האָט דער פּינסקער קאָמיטעט געהאָט פון טעפּערן אויסצושטיין גרויסע צרות. טעפּערס פלאַמע־דיקער טעמפּעראַמענט האָט זיך בשום אופן ניט געלאָזט אײנצוימען אין די דיסציפּלינירטע ראַמען פון דער פּינסקער ארגאַניזאַציע. ער האָט געברענט צו קומען אין אַ דירעקטער באַרירונג מיט דער לעבעדיקער, פּינסקער גרויסער רעוואָ־לוציאָנערער מאַסע, זאָל דאָס זיין וואו ס׳איז — אין וואַלד, אין שטאָט, אָבי ער זאָל קאָנען אויסגיסן פּאָר איר זיין פייער, זיין ברען, זיין רעוואָלוציאָנער־פלאַמענדיקע פּאָנטאַזיע. ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט פּאַרשטיין, אַז כדי ארויסצורופן די מאַסע צו אַ גרויסער, אומלעגאַלער פּאַרטאַמלונג, פּאַדערט זיך ארגאַניזאַציע, געדולד, פּאַרזיכ־טיקייט, דיסציפּלין און טאַקטיק. דער פּינסקער קאָמיטעט האָט דעמאָלט אָביסל אָפּגעוואָרט, אַז מען זאָל זיך אָפּרופן פון דער ערשטער, גרויסער פּאַרטאַמלונג און ער האָט זיך געזונמען גרייטן צו ארגאַניזירן פּאָר טעפּערן אַ גרויסע פּאַרטאַמלונג אויף פּסח. טעפּער איז אָבער געווען אומגע־דולדיק. ער האָט באַשולדיקט דעם קאָמיטעט אין אָפּאָר־טוניזם, אין שוואַכן רעוואָלוציאָניזם. די דעבאַטן אויף די קאָמיטעט־פּאַרטאַמלונגען האָבן אינגיכן אָנגענומען אַ פּאָר־ביטערטן כאַראַקטער.

איך געדענק ניט איצט געניו, וועלכע שטרייט־פראַגן, וועלכע קאָנפליקטן ס׳זיינען פּאָרגעקומען צווישן טעפּערן און דעם קאָמיטעט. אָבער איך געדענק, אַז טעפּער האָט דעם קאָמיטעט ניט ווי גהעריק רעספּעקטירט. ס׳האָט געטראָפן, אַז טעפּער פלעגט זיך ביי קאָמיטעט־זיצונגען אויסציען אויף דער פּאָדלאָגע, זיך מאַכן ווי ער דרימלט און אויף אַזאַ אופן אַרויסווייזן זיין ביטולדיקע האַלטונג צו די באַשלוסן פון קאָמיטעט. ס׳רוב איז דער דערפּאָלג געווען אויף דער זייט פון טעפּערן, דערהויפּט די מער היציקערע אַרבעטער האָבן מיט גרויס אינטערעס געשלונגען זיינע באַשולדיקונגס־רעדעס.

***

אספּיז און ווירגילי האָבן זיך געפילט זייער אויפ־גערעגט פון טעפּערס האַלטונג און האָבן דערקלערט, אַז זיי רעזיגנירן.

אספּיז און ווירגילי האָבן אין פּינסק געאַרבעט מער ווי אַ יאָר צייט, דאָס איז דער עכסטער טערמין, וואָס פּראַפּעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן האָבן אין יענער צייט געקאָנט אַרבעטן אין איין שטאָט. זייער אַרבעט אין פּינסק האָט זיך אַרויסגעוויזן פּאָר זייער פרוכטבאַר. זיי זיינען ניט געווען קיין גרויסע טעאָרעטיקער, אָדער גרויסע רעדנער, אָבער זיי האָבן פּאַרמאָגט אַ גרויסן, אַרגאַניזאַטאָרישן טאַלאַנט.

דעם לעצטן מאָל האָב איך זיך באַגעגנט מיט ווירגילין, צווישן 1928 און 1929 אין מאָסקווע אויפן צוזאַמענפּאָר פון דעם „אָזעט“ („געזעלשאַפט אײנצואַרדנען ייִדן אויף ערד־אַרבעט“). די פּרייד פון אונדזער באַגעגעניש איז געווען ניט צו באַשרייבן. מיר האָבן די גאַנצע צייט גערעדט וועגן יענער עפּאָכע אין פּינסק. ווירגילי האָט זיך פּאַרלאָזן אַ לאַנגע באָרד און האָט אויסגעזען שטאַרק פּאַרעלטערט.

מיט אפּרים אספּיזן האָב איך געאַרבעט שפּעטער צוזאַמען אין יעקאַטערינאָסלאַוו, באַלד נאָך דער גרויסער דעמאָקראַטישער רוסישער רעוואָלוציע ביז דער באַלשע־ווִיסטישער איבערקערעניש. מיר זיינען ביידע געווען אויסגעקליבן פון „בונד“ אין דער ערשטער, יידישער, אויטאָנאָמישער, דעמאָקראַטישער קהלה. איצט וואָלגערט זיך אספּיז ביי די באָלשעוויקעס אין גלות, אין סיביר אָדער אין סאָלאָווקיס.

גרישא ליבערמאַן

מיט גרישאַ ליבערמאַן, דעם „געהילפּס־נאַטשאַלניק“ און אינסטרוקטאָר פון פּינסקער „באָיעווֹאי אָטריאַד“, בין איך געווען באַקאַנט נאָך פון די סאַמע פריסטע קינדער־יאָרן. ליבערמאַן האָט געשטאַמט פון אַ רוסיפיצירטער, יידישער פאַמיליע, וועלכע איז אין יאָר 1895 אַרויסגעשיקט געווארן פון פּעטערבורג צוליב וואויך־רעכט. פון גרויס קרענקונג שטאַרבט אין גלות אַמערשט זיין מוטער און שפּעטער דער פאָטער. די פּינף יתומים פון דער פאַמיליע ליבערמאַן, אַ מיידל און פיר יינגלעך, איינס קלענער פון צווייטן, קומען דאַן אָן קיין פּינסק, וואו זיי האָבן געהאַט קרובים, די רייכע פּינסקער לוריעס.

דער עלטסטער פון די ליבערמאַנס, ליאָווע, וועלכער האָט דאַן געהאַט קוים 16 יאָר, האָט אַרויסגעוויזן גאוניש

פייאיקייטן. גאַנצע קאַפּיטלעך פון מאַרקס „קאַפּיטאַל" האָט ער געקאָנט אויסנוייניק. אַן אָפּגעריסענער, אַ הונגע־ריקער האָט ער פאַרקערט מיט דער יונגער יידישער, האַלב־סאָציאַליסטישער אינטעליגענץ אין פינסק און האָט אַרויסגערופן אַלעמענס באַוואונדערונג. קיין יידיש האָט ער נישט פאַרשטאַנען, ליאָווע איז פרי געוואָרן אומלעגאַל און טאָקי שנעל פאַרשוואונדן פון פינסק. אין די אָקטאָבער־טעג פון 1905 האָב איך מיט ליאָווען געטראָפן אין קיעוו בייַ דער גרויסער דעמאָנסטראַציע. ער איז געגאַנגען אין שפּיץ פון דער רוסישער, סאָציאַל־דעמאָקראַטישער גרופּע. איצט איז ליאָווע אין ראַטן־רוסלאַנד אייַנער פון די פאָפולערסטע פראָפעסאָרן פון אַגראַר־פראָגן און איז באַקאַנט אונטערן נאָמען לובימאָוו.

גרישע, ווידער, האָט פון קינדווייז אָן ארויסגעוויזן גרויסע פייאיקייטן אין מאַטעמאַטיק, פיזיק און טעכנישע וויסנשאַפטן. אַ דאַנק דעם זכות פון זיין קרובהשאַפט מיט די לוריעס, האָט אהרן לוריע אים צוגענומען אַלס שיק־יינגל פאַר דער קעכין און ער פלעגט וואוינען צוזאַמען מיטן הויז־וועכטער אין אַן ענגן שטיבל.

פון זיין דאַרן בלאַסן געזיכט האָט מען געקאָנט זען, אַז גרישע געניסט וווייניק־וואָס פון לוריעס רייכן טיש. גרישע האָט געהאַט אַ גרויסן שטערן מיט טיפע ווינקלען, ערנסטע בליקן און אויסגעזונן תמיד ווי פאַרזונקען אין רעיונות. גרישע איז געווען פאַרטיפט אין מאַטעמאַטיק און פיזיק, געהאַט אַ גרויסע פאַרשטעלונגס־קראַפט און אַ סך סטודענטן פלעגן אים מקנא־זיין צוליב זיינע קענטענישן, ספּעציעל אין געאָמעטריע.

אינגיכן וואַרפט גרישא אַוועק לוריעס קיך און גאָר אַן מיטלען לאָזט ער זיך אַוועק קיין ברוסעל (בעלגיען), כדי דאָרט צו שטודירן. די רעוואָלוציאָנערע געשעענישן ברענגען אים אָבער צוריק קיין פינסק, און נאָך אַלס גאָר יונג בחורל טרעט ער אַריין אין דער פינסקער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג, וועלכער ער האָט אַ לענגערע צייט אָפּגעגעבן אַלע זיינע פייאיקייטן און זיין גאַנצע ענערגיע.

פאַר דער יידישער זעלבסטשוץ איז גרישאַ געווען אַן אמתער אוצר. ער האָט גרינטלעך געקענט די טעכניק פון יעדן געווער. דאָס שיסן צום ציל איז בייַ אים געווען מאַטעמאַטיש אויסגערעכנט. ער פלעגט זעלטן וועז פעלן. ביים אָנגריפן דעם שונא איז גרישא תמיד געווען דרייסט, קאַלטבלוטיק און דערביי ריטערלעך. איך געדענק ווי ער האָט אַמאָל גאַנץ קאַלטבלוטיק אונטערגעשאָסן אַ כוליגאַנישן גראָדאָוואָי אין דער לידקע פון פוס. נישט־וועלנדיק אים הרגענען, הגם ער האָט עס כשר געהאַט פאַרדינט.

גרישא איז עטלעכע מאָל געוואָרן פאַרוואונדעט בייַ פאַרשידענע צוזאַמענשטויסן מיט דער פאָליציי. דאָס האָט אָבער גאָרנישט אָפּגעשוואַכט זיין העלדן־מוט. ער איז געווען אַן אויסגעצייכנטער אינסטרוקטאָר און האָט פיל יידישע אַרבעטער אין פינסק אויסגעלערנט ווי זיך צו באַגיין מיט געווער.

דאָס לעצטע מאָל האָב איך זיך מיט גרישאַן געזען אין יאָר 1933 אין ראַטן־רוסלאַנד, וואו ער פאַרנעמט דעם פּאָסטן פון הויפּט־נאַטשאַלניק פון דער מאָסקווער־קורסקער אייזנבאַן־ליניע. ער איז דער מחבר פון זייער וויכטיקע לער־ביכער וועגן לאָקאָמאָטיוו־בויאונג און דער רעדאַקטאָר פון אַ טעכנישן זשורנאַל אין רוסיש.

אַלע מיטגלידער פון דער פאַמיליע ליבערמאַן זיינען געווען איבערגעגעבענע בונדאָוצעס. די קוואַרטיר פון זיין שוועסטער, זשעניע, איז געווען די בונדישע „יאַמקע", און אַפילו זיין יינגסטער ברודערל האָט באַלאַנגט צום „קליינעם בונד".

שלמהקע זשעלעזניקאָוו

מיט שלמהקען האָב איך זיך, אויב איך האָב קיין טעות נישט, דאָס ערשטע מאָל באַקאַנט ווינטער־צייט פון יאָר 1902. אָנגעבן אַ דאַטע וועגן שלמהקען איז בכלל זייער שוואר, ווייל ער פלעגט יעדן מאָנטיק און דאָנערשטיק ווערן אַרעסטירט און צוריק באַפרייט. דאָך געדענק איך, אַז אומגעפער אין דער אויבן־אָנגעגעבענער צייט איז שלמהקע באַפרייט געוואָרן און חברים האָבן אים גלייך פון טורמע געבראַכט צו פירן אויף מיינעם אַ פראָפאַגאַנדע־קרייזל. די שמחה פון קרייזל ביי דער ערשטער באַגעגעניש מיט שלמהקען איז געווען זייער גרויס.

זיין געזיכט איז געווען צעשטראָלט, די אויגן האָבן געגליט מיט פרייד, וואָס ער איז ווידער צוריק מיט חברים, און עס האָט זיך אויף אים נישט געמערקט קיין שום שפּור, אַז ער איז נאָר וואָס אַרויס פון טורמע.

מיין ביכלדיקע פראָפאַגאַנדע איז דעמאָזיקן אָוונט פאַרוואָנדלט געוואָרן אין אַ פיל מער אינטערעסאַנטער, לעבעדיק־פראַקטישער, רעוואָלוציאָנערער לעקציע. דאָס האָט שלמהקע מיט זיין נאַטירלעכער קאָמפּלוסטיקייט באַגייסטערט מיינע צוהערער.

אַ קינד פון גאָר אַרעמע עלטערן האָט זיך שלמהקע געהאָדעוועט אין נויט, נישט־באַקומענדיק קיין שום בילדונג. זייענדיק אָבער פון דער נאַטור געבענטשט מיט פייאיקייטן, זויגט ער זיין וויסן ממש פון דער גאַס. זיין אומרואיקע, בלאָנדזשענדיקע נשמה טרייבט אים צו דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג, אין וועמענס רייען ער וועלט אַ געטרייער און איבערגעגעבענער זעלנער פון דער רוסי־שער רעוואָלוציע.

מיט גרויס מסירת־נפש פירט שלמהקע אויס די סאַמע געפערלעכסטע פונקציעס אין דער פינסקער אַרבעטער־באַוועגונג, לאַנגע יאָרן שטייט ער אין שפּיץ פון „באַיעוואי אָטריאַד" אין דער פינסקער בונדישער אַרגאַניזאַציע.

איך געדענק, אַז וועז אויף עפּעס אַן אומלעגאַלער אַרבעטער־פאַרזאַמלונג אין פינסק פלעגט זיך מאַכן עפּעס אַ נערוועזיטעט, איז געגנוג געווען, אַז דער פאַרזיצער פון

דער פאַרזאַמלונג זאָל אַ זאָג־טאָן: „חברים, זייט רואיק, שלמהקע שטייט ביי דער טיר“, — אַז די פאַרזאַמלטע זאָלן ווי אונטער אַ צויבער־שפרוך מיטאַמאָל זיך באַרואיקן.

שלמהקע איז בטבע געווען גאָר אַ ווייכער מענטש, אַ גוטער ברודער און גרייט תמיד צו העלפן חברים. ער האָט קיין סך נישט געריעדט, ער האָט געטאָן. ער האָט אָבער געטראָגן אין זיך אַן אומגעצוימטן האָס צו די פאַרפאָלגער פון דער אַרבעטער־באַוועגונג און אַרויסגעווייזן אַן אומגעוויינלעכן קוראַזש ביים ליקווידירן זיי. דאָס געפיל פון שרעק און סכנה איז שלמהקען געווען פרעמד — דאָס איז געווען ביי אים אַ נאַטור־זאַך. ער האָט מיט שטאָלץ געטראָגן דעם נאָמען פון „נאַטשאַלניק“ פון פּינסקער „באַיעוואי אָטריאַד“.

חיים לעווין

חיים לעווין, אָדער ווי מען האָט אים אין פּינסק געריפן, חיים רחל צדיקס, איז געווען אַ פאָלקס־קינד, געשטאַמט פון דער אָרימקייט און איז געווען דער אייניקער פון צוויי די פּינסקער יידישע רעוואָלוציאָנערן, וואָס איז אומגעקומען אויף דער תליה.

חיים לעווין

אין יאָר 1904, מוז ער, צוליב דער פאַרפאָלגונג פון דער צאַרישער זשאַנדאַרמעריע, אַנטלויפן קיין אַמעריקע. ער קאָן זיך אָבער לאַנג נישט אויפהאַלטן אין די פאַראייניקטע שטאַטן, עס ציט אים צו רעוואָלוציאָנערער אַקטיוויטעט, און אין 1907 קומט ער צוריק קיין פּינסק. אין שטאָט איז דאָן אָנגעגאַנגען אַן אַקטיוויטעט באַוועגונג. לעווין וואַרפט זיך אָריין אין דער אַרבעט און ער ווערט טאָקי גלייך אַרעסטירט פאַר פאַרשפרייטן פראָקלאַמאַציעס, דעם אַזוי־גערופענעם „וויבאָרגער אויפרוף“. נאָכן אָפּזיצן 8 חדשים ווערט ער באָפרייט.

אין אַ קורצער צייט אַרום האָט ער געהאַט אַן ערנסטן צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציי, וואָס האָט טאָקי געקאָסט זיין יונג לעבן. צוזאַמען מיט נאָך דריי חברים, אַ געווינסן ניקאָנאָר און צוויי לוניניעצער נישט־יידישע רעוואָלוציאָנערן איז לעווין ביינאַכט געגאַנגען אויף „פראַקטישער“ פאַרטיי־אַרבעט. מיטאַמאָל איז זיי אַנטקעגן געקומען דער פריסטאָו מיט צוויי גאָראָדאָווּאיס, וועלכע האָבן זיך גראָד געפונען אויפן „אָפּכאָד“. אויפן באַפעל זיך אָפּצושטעלן, האָבן די רעוואָלוציאָנערן מיט לעווינען אין דער שפּיץ געגומען אַנטלויפן, אָפּשיסנדיק זיך פון די נאָכלויפנדיקע זשאַנדאַרמען. די צוויי גאָראָדאָווּאיס זיינען געוואָרן פאַרוואונדעט, אָבער לעווינען איז זיי געלונגען צו כאַפּן. אין עטלעכע טעג אַרום זיינען אויך אַרעסטירט געוואָרן די צוויי לוניניעצער נישט־יידישע חברים.

מען האָט זיי אַלעמען איינגעזעצט אין „רעשאָטקע“ אויף לאַהישינער גאַס, וואָס האָט זיך געגרעניצט מיט העקלמאַנס מויער. אין עטלעכע טעג אַרום איז אויסגעבראָכן אַ שרפה אין די לינישטשעס, האַרט טאַקי נעבן העקלמאַנס מויער און עס זיינען אָפּגעברענט געוואָרן עטלעכע הייזער. אין שטאָט האָט מען דאָן געריעדט, אַז די שרפה האָט אַ שייכות מיטן אַרעסט און אַז דאָס האָט מען אַזויאַרום געפּלאַנט די אַרעסטירטע אַרויסצוכאַפּן, געניסנדיק פון טומל און כאַאָס. דידאָזיקע קלאַנגען האָבן זיך אָבער נישט באַשטעטיקט.

ווי נאָר דאָס פייער איז אויסגעבראָכן, האָט די זשאַנדאַרמעריע די פאַרהאַלטענע דריי רעוואָלוציאָנערן גלייך אַריבערגעפירט אין טורמע, וואו עס האָט זיך דאָן שוין געפונען אַ גרויסע צאָל פּאָליטישע אַרעסטאַנטן — קאַמפּס־לוסטיקע בחורים, וועלכע פלעגן די אַרומיקע גאַסן פאַר־הילכן מיט זייערע רעוואָלוציאָנערע לידער.

אין תפיסה האָט חיים לעווין אויסגעצייכנט זיך אַריינ־געפּאַסט אין אָט־דער מוטיקער שטימונג פון די איבעריקע פּאָליטישע אַרעסטאַנטן, הגם ער האָט פאַרויסגעזען, אַז עס דערוואַרט אים אַ האַרבע שטראָף. אין תפיסה האָט ער זיך באַזונדערס שטאַרק באַפריינדעט מיט זיין שכן פון דער „נאַרע“, אפרים דער געלערן, אַ טיכטיקער מיטגליד פון פּינסקער זעלבסטשוץ.

חיים לעווין איז אין פּינסקער תפיסה געזעסן עטלעכע חדשים. איבער דער צייט האָט מען עטלעכע מאָל געפּלאַנט צו מאַכן אַ „פּאָבעג“. צוליב אָבער פאַרשידענע שטערונגען איז דאָס נישט געלונגען, און אין אַ געוויסן זומערדיקן שבת נאָכמיטאָג האָט מען חיימען און פיל אַנדערע חברים אַוועקגעשיקט אין דער מינסקער טורמע. דאָרטן איז ער אָפּגעזעסן עטלעכע חדשים ביזן פראָצעס. הגם זיין פאַר־טיידיקער איז געווען דער גרויסער ווילנער אַדוואָקאַט פעטרוסעוויטש, איז אָבער דאָך נישט געלונגען צו ראַטעווען דאָס לעבן פון דעם יונגן רעוואָלוציאָנער, און חיים לעווין איז פאַרמשפט געוואָרן צום טויט.

עטלעכע טעג נאָכן אורטייל, וועו מען האָט לעווינען אַריבערגעפירט אין דער אינצל־קאַמער, האָט ער אין קאָרידאָר זיך באַגעגנט מיט מלך דעם טאָקער, וועלכער איז

אויך געהאָט אַריבערגעפירט געוואָרן אין דער מינסקער טורמע. לעווין האָט בלויז באַוויזן צוצוואוואָרפן עטלעכע געזעגנונגס־ווערטער צו זיין צופעליק־באַגעגנטן חבר, און דאָס טאָקי אין אַ טאָן פון דערשטוינענדיקן קוראָזש.

אין דער פינצטערניש פון אַ קאַלטער האַרבסט־נאַכט איז חיים לעווין אומגעקומען אויף דער צאַרישער תליה אין סאַמע פרילינג פון זיין לעבן.

צווישן רעוואָלוציע און וועלט־קריג
(1907—1914)

עס איז געווען אין יאָר 1907. די אַנטוישונג צוליב דער דורכגעפאַלענער רעוואָלוציאָנערער אַקציע פון 1905 און 1906 האָט פאַרכאַפט נישט נאָר די אינטעליגענץ, נאָר אַפילו ברייטע קרייזן פון דער אַרבעטערשאַפט. עס איז געווען די צייט פון דער אַמשטאַרקסטן צעבליטער „סאַניני טשינע", וועו די רעוואָלוציאָנערע אינטעליגענץ און אויך די מער אַנטוויקלטע אַרבעטער האָבן זיך אַרומגעטראָגן מיטן פאַרטרעט פון אַרציבאַשעוון, ווי מיט עפעס אַן אָפּגאָט. די רעוואָלוציאָנערע ראָמאַנטיק איז פאַרטרעטן געוואָרן דורך פּערזענלעכן ראָמאַנטיזם. ניט איין פאַרל האָט געשפּילט אַ סאַנין־ראָמאַן, לויטן מוסטער פון אַרציבאַשעווס העלד.

אין אָט דער צייט פון אַנטוישונג און דעזערציע האָט הערשל דער קירזשנער (דענעבערג) צוזאַמען מיט שייקע „די שניידערקע" אָנגעפירט מיט דער פראָפעסיאָנעלער און פּאָליטישער טעטיקייט פון „בונד" אין פינסק. זיי פלעגן דאָן דורכפירן קרייזן און אָפילו אייגאַרדנען מיטינגען, הגם מען פלעגט זיך דאַרפן ממש ביי יעדן באַזונדער שטאַרק אייגבעטן, אַז מען זאָל צום מיטינג קומען.

עס האָבן דאָן אין פינסק נאָך עקזיסטירט עטלעכע פראָפעסיאָנעלע פאַרייגען — פון קירזשנער, דאָמען־שניידער, סטאָליאַרעס און אויך אַ ספּעציעלער פאַריין פון אויסאַרבעטער פון ווינער שטולן. טראָץ די שווערע פאַרפאָלגונגען פון דער פּאָליציי האָט הערשל דער קירזשנער דאָך אין אָט דער צייט אָנגעפירט עטלעכע שטרייקן, וואָס זענען אַדורך מיט דערפאָלג. ער האָט צוריק אָנגעקניפט אַ קאָנטאַקט מיטן צ. ק. פון „בונד" און ס׳זענען צו יענער צייט אַרויסגעקומען קיין פינסק אַ ריי באַוואוסטע טוער און רעדנער, וועלכע האָבן אַביסל אויפגעלעבט די באַוועגונג. עס איז דאָן ביים „בונד" אָנגעגאַנגען אַ טענדענץ צו פאַרשטאַרקן די לעגאַלע אַרבעט און דאָס אין דער פאָרם פון קולטור־אונטערנעמונגען און עפּנטלעכע לעקציעס אויף ליטעראַרישע און וויסנשאַפטלעכע טעמעס. אַזוי למשל איז אין אָנהויב פון יאָר 1908 געקומען קיין פינסק ראָכמילעוויטש (ווייגשטיין), וועלכער האָט אָפּגעהאַלטן עטלעכע מיטינגען, און צו פּסח צו פון זעלבן יאָר איז געקומען ב. וולאַדעק און אויפגעטראָטן מיט צוויי רעפעראַטן א. ד. ט. „די יידישע ליטעראַטור". די רעפעראַטן זיינען פאַרגעקומען לעגאַל, אָבער וולאַדעק איז אויפגעטרעטן אונטער אַ פסיידאָנים. ווי אַ כאַראַקטעריסטישע אילוסטראַציע פאַר דער דעמאָלסדיקער צייט איז אינטערעסאַנט דער פאַקט, אַז דער פינסקער פּריסטאָו איז געווען דער זעלבסט־דערווויילטער „פאָרזיצער" פון דידאָזיקע צווויי פאַרזאַמלונגען.

אין אָט דער שווערער צייט פאַר דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג איז קיין פינסק צוריקגעקומען פון אַמעריקע דער חבר שמואל דאוויטש (דאבזשעוויטש), וועלכער האָט אין יאָר 1905 געמוזט פאַרלאָזן רוסלאַנד.

אָנגעזאַפּט מיט פּרישער ענערגיע, נאָך די צווויי יאָר פאַרברענגען אין די פאַראייניקטע שטאַטן — פון 1905 ביז 1907 — האָט שמואל דאוויטש זיך געווארפן אין דער פאַרטיי־אַרבעט און ספּעציעל זיך געווידמעט דער פּראָפּעסיאָנעלער באַוועגונג, וואָס האָט זיך דאָן געהאַט שטאַרק צעצווייגט אין פינסק און זיך געפונען הויפּטזכלעך אונטער דער השפּעה פון „בונד". באַווירקט פון דער אָלגעמיינער שווערער שטימונג, האָט שמואל דאַוויטש אין 1908 פאָרלאָזט פינסק און צוריק אָפּגעפאָרן אין אַמעריקע.

אין 1909 איז געקומען קיין פינסק ריין־אַבראַמאָוויטש און געמאַכט אַ גרויסן רושם מיט זיין רעפעראַט אויף רוסיש וועגן „די שטרעמונגען פון דער אינטעליגענץ". אַבראַמאָוויטש האָט אויך אָפּגעהאַלטן געשלאָסענע פאָרזאַמלונגען, צו וועלכער עס זענען געקומען 25 אַקטיוויסטן חברים. ריין־אַבראַמאָוויטש האָט דאָן די גרופּע אַביסל אויפגעמונטערט און נאָך זיין אָפּפאָר האָט זיך טאָקי געמוזט איינשטעלן אַן אַקטיוויטעט, וואָס ווערט אָנגעפירט דורך הערשל דעם קירזשנער.

וועו די אַקטיווע טוער זענען זיך אין 1906—1907 געהאָט צעלאָפן, האָט מען די איבערגעבליבענע חברים אָפילו נישט געזאָגט, וואו עס געפינט זיך די דרוקעריי אוו דאָס געווער. איינמאָל איז אַבער פון איוואניק געקומען צו הערשלען אַ צעשראָקענער ייד אוו אים צואוויסן געגעבן, אז ער זאָל זיך דערבאַרימען אוו צונעמען די דרוקעריי, ווייל אויפן אָרט, וואו זי איז באַהאַלטן, גייט מען גראָבן אַ קאַנאַל, אוו וועו מען ווועט די דרוקעריי געפינען, וועט פאַלן אַן אומגליק אויף די אַרומיקע יידן. הערשל איז דאָן מיט שייקע „די שניידערקע" אַרויסגעפאָרן קיין איוואניק אוו באַנאַכט צוגעטראָטן אויסצוגראָבן די דרוקעריי. וועו זיי האָבן נאָך אַ שווערער אַרבעט אוו טויט־שרעק די מאַשין אויסגעגראָבן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זי איז שוין פאַרזשאָוורט אוו נישט מער געברויכבאַר. זיי האָבען דעריבער נאָך דיזעלבע נאַכט געמוזט די מאַשין באַגראָבן אויף אַן אַנדער אָרט. בעת דעם באַזוך אין איוואניק איז אָבער הערשלען אוו שייקען געלונגען אויסצוגעפינען דאָס געווער, אַ היפש ביסל ברוינינגס (ענגלישע רעוואָלווערן) אוו

הערשל דער קירזשנער
(דענעבערג)

קוילן האָבן זיי טאָקי באַלד מיטגענומען פאַר דער אַרגאַניזאַציע קיין פינסק.

הערשל, וועלכער האָט אַרויסגעוויזן אַ חוש פאַר קאָנספּיראַציע, האָט אויסגעפונען אַ גוט באַהעלטעניש פאַרן געווער, ווי אויך פאַר דער אומלעגאַלער ליטעראַטור, וואָס מען האָט אים געשיקט פון צענטער. די קעלער־שטוב פון זיין טאַטן האָט זיך געפונען אונטערן הויז פון פאָליציי־מייסטער און טאָקי אין דער זייט פון פאָליצייאישן אַרכיוו. צווישן די פאַרשטויבטע ביכער פון פאָליצמייסטער האָט הערשל, דורך אַן אויסגעבראָכענע ברעט אין דער וואַנט, פאַרשטעקט דאָס געווער און די ליטעראָטור, וואָס ער האָט צו יעדער צייט געקענט לייכט אַרויסנעמען.

די באַנייטע טעטיקייט, די אָפּטע שטרייקן און אויך די צוריק באַלעבטע „בערזע", האָט נישט געלאָזט רוען דעם פאָליצמייסטער, וועלכער האָט געזומען זוכן די קוואַלן פון דער טעטיקייט. עס איז אָבער דער פאָליציי נישט איינגעפאַלן, אַז די „קראמאלע" געפינט זיך טאָקי ביי איר אונטער דער קירזשנער אַרעסטירט געוואָרן און די פאָליציי האָט ביי אים אין שטוב אַנטדעקט אַ קאָרעספּאנדענץ, וואָס ער האָט געהאַט צוגעגרייט אָפּצושיקן צום צ. ק. פון „בונד". נאָכן אָפּזיצן זעקס חדשים אין פינסקער תפיסה איז הערשל פאַרשיקט געוואָרן אויף צוויי יאָר קיין סיביר.

אויף דער פאַרשיקונג האָט הערשל זיך אָפּגעגעבן מיט בילדונג און אַרויסגעוויזן גרויסע פייאיקייטן צום לערנען. צוריקקומענדיק קיין פינסק אין יאָר 1913, וואַרפט זיך הערשל צוריק אין דער אַרבעט.

לאַנג קען אָבער הערשל נישט אָנגיין מיט דער אַרבעט אין פינסק. די פאָליציי נעמט אים פאַרפאָלגן און סוף 1913 אַנטלויפט ער קיין אַמעריקע.

אין פינסק איז שוין דאָן געהאַט אויסגעוואָקסן אַ יונגער דור, וועלכער האָט זיך אָנגעשלאָסן אין די רייען פון „בונד", אָבער באַלד האָט זיך דערנענטערט דאָס יאָר 1914 און עס האָט פאַר פינסק זיך געעפנט אַ ניי בלוטיק קאַפּיטל פון אינוואַזיעס, חורבן און הונגער. די אַרבעטער־באַוועגונג האָט דאָן אָנגענומען נייע פאָרמען, דורכגעמאַכט גרויסע אומוואָנדלונגען, וואָס זענען פאָרבונדן געווען מיט די שנעל זיך־בייטנדיקע צייט־געשעענישן און אין וועלכער דער פינסקער „בונד" האָט געשפילט אַ וויכטיקע ראָל.

די „צעכאָווע סכאָדקע" פון שניידערקעס

זיצנדיק פון רעכטס: זרח גודמאַן, שלמהקע זשעלעזניקאָוו, שייקע די „שניידערקע", יאָסל קנובאָוויץ
שטייענדיק פון רעכטס: פייגל, טייבל קושנער, ראָזע, ראָזע ליפסקי, לאָה

ציוניסטן־סאָציאַליסטן

„עם עם"

1. די עוואָלוציע פון דער באַוועגונג

ין יאָר 1897, גלייך נאָכן ערשטן, אַלוועלטלעכן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל, איז צווישן די פיל ציוניסטישע פאַראיינען, וואָס זיינען דאָן געגרינדעט געוואָרן אין יידישן תחום, אַנטשטאַנען אין מינסק אַן אַרגאַניזאַציע מיטן נאָמען „פועלי־ציון". די גרינדער זיינען געווען יצחק בערגער, א. ליטווין (איצט באַקאַנטער שרייבער און זשורנאַליסט אין ניו־יאָרק) און רובינטשיק. דאָס איז געווען אַ פאַראיין פון ציוניסטיש־געשטימטע „פועלים", אַרבעטער און בעלי־מלאכות, אָן יעדער סאָציאַליסטישן, אָדער פאָליטיש־רעוואָלוציאָנערן פראָגראַם. ערשט שפּעטער, אַרום 1900, איז אין וויטעבסק געשאַפן געוואָרן די ערשטע אַרגאַניזאַציע פון סאָציאַליסטישע פועלים־ציוניסטן (פועלי־ציון), און אין 1901־1902 זיינען אין דרום־רוסלאַנד (יעקאַטערינאָסלאָוו, אָדעס), אין וואַרשע, ווילנע, און דווינסק אויך אויפגעקומען אַזעלכע ציוניסטיש־סאָציאַליסטיש־געשטימטע גרופּעס. דער געדאַנק פון אַ פאַרבינדונג צווישן ציוניזם און סאָציאַליזם האָט געפונען אַנהענגער אויך צווישן יונגע אַרבעטער און אַנגעשטעלטע אין עסטרייך, באַזונדערס אין גאַליציע. דער הויפּט־טעאָרעטיקער פון דער נייער אידייע איז געווען דר. נחמן סירקין. אין 1898—1901 פלעגט ער האַלטן לעקציעס וועגן דער אידישער פראַגע פאַר די אויס־לענדישע קאָלאָניעס פון די רוסיש־אידישע סטודענטן. דר. נ. סירקין האָט געגרינדעט אין אויסלאַנד אַ גרופּע ציוניסטן־סאָציאַליסטן און אין מאַי 1901 האָט ער אין איר נאָמען אַרויסגעלאָזן אין בערלין אין דער רוסישער שפּראַך אַ בראָשור — „אויפרוף צו דער יידישער יוגנט."

אין רוסלאַנד גופא האָט זיך די פועלי־ציוניסטישע באַוועגונג אַנגעהויבן זעלבסטשטענדיק, אָן אַ צוזאַמענהאַנג מיט דר. נ. סירקינס אויסלענדישער פראַפּאַגאַנדע, געבוירן געוואָרן איז די דאָזיקע באַוועגונג אויף אַ נאַטירלעכן אופן — דורך דעם סאָציאַלן ווידערשפּרוך צווישן די באַזונדערע טיילן פון ציוניסטישן עולם — די אָרימע און רייכע, פאָלקס־טימלעכע און רוסיפיצירטע עלעמענטן, א. ד. גל. געווירקט האָט אויך דער „רעוואָלוציאָנערער ערב־פרילינג", די יע־רונגען און קאַמף־שטימונגען צווישן די אַרבעטער און אינטעליגענץ אין רוסלאַנד אין סאַמע אַנפאַנג פון 20טן יאָרהונדערט, וואָס האָט צוגעגרייט דעם באָדן פאַרן שטו־רעם פון די יאָרן 1904—1906. אויך אין פינסק האָט זיך אין דעם „בני־ציון"־פאַראיין, אין 1901־1902, אַנטוויקלט אַ ראַדיקאַלער פליגל, וואָס האָט סימפּאַטיזירט מיט געווייסע טיילן פון פראָגראַם פון „בונד". צום דאָזיקן פליגל איז צוגעשטאַנען אַ טייל פון דער ציוניסטישער יוגנט, צווישן זיי משהל און שמואל וויצמאַן (יינגערע ברידער פון דר. חיים וויצמאַן), אַלעקסאַנדער בריסקמאַן, שמואל נייִדיטש און אַ סך אַנדערע. אין דער זעלבער צייט האָט אַ טייל פון דער פינסקער געבילדעטער יידישער יוגנט, אין אייִנקלאַנג מיט דער לאַנגיאָריקער טענדענץ צווישן דער רוסישער אינטעליגענץ „צו דינען און בילדן דאָס פאָלק", געזוכט אַ דערנענטערונג צו די אָרימע יידישע מאַסן דורך בילדונג־קרייזלעך א. ד. גל. אַזוי צום ביישפּיל, האָט מאָטל יאַשפּע (איצט מאַקס דזשאספער אין ניו־יאָרק) געלערנט יעדן שבת תנ"ך מיט אַ גרופּע אָרבעטער אין דער פינסקער ניישטאָט־שול און האָט אַרויסגעשטעלט די ביבלישע לערעס און דערציילונגען אין אַ שיין פון סאָציא־לער געראַטיקייט. צו אַזאַ פאַרזאַמלונג פון דעם קרייזל איז אין מאָל געקומען דער ציוניסטישער עסקן אברהם־יוסף ברעגמאַן און האָט געמאַכט דעם פאַרשלאָג, אַז די גאַנצע גרופּע זאָל זיך אָנשליסן צו די „בני־ציון". דער פּלאַן איז אָנגענומען געוואָרן, אָבער די אָרבעטער האָבן זיך צו דער אָטמאָספערע פון דעם „בני ציון"־פאַראיין ניט געקענט צופאַסן. דער דאָזיקער פאַראיין איז באַשטאַנען דערהויפּט פון בעלי־הבתישע זין און טעכטער „באַרישניעס און קאַוואַליערן", וואָס צווישן זיי האָט זיך אַן אָרימער האַרעפאַשניק געמוזט פילן פרעמד און פאַרלאָרן. אויך דער בעלי־הבתישער עלעמענט האָט זיך עפּעס דערפילט זשעניירט און אומבאַקוועם, ווען ס׳איז מיטאַמאָל אַרײַנגע־פלאָסן אין פאַראיין אַן אַרבעטער־מאָסע. רייבונגען זיינען געוואָרן אומפאַרמיידלעך און אַ גלעלעגנהייט דערצו איז גע־קומען, ווען אין פינסקער „שטאָט־לוח", וואָס די דאָרטיקע ציוניסטן האָבן אַרויסגעלאָזט אונטער דער רעדאַקציע פון אפרים דוב ליפשיץ, איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אַ פעליטאָן קעגן „בונד". דעמאָלט האָט זיך פון די „בני־ציון" אָפּגע־

טיילט אַ גרופּע אַרבעטער און עטלעכע אינטעליגענטן. זי איז געווען דער קערנדל, פון וועלכן ס׳איז אויסגעוואַקסן די ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע באַוועגונג אין פינסק. דעם ערשטן שטויס צו די מער אָדער ווייניקער אויסקריסטאַליזירטע אָנזיכטן, ביי אַ טייל פון די מיטגלידער פון די „בני־ציון“, האָט אין ווינטער פון 1902־1903 געגעבן אַ לעקציע פון אַ סטודענט, בערגמאַן, אַ זון פון אַ ווייניקרעמער אויף דער גרויסער גאַס. ער האָט ביי אַ געהיימער פאַרזאַמלונג פון די „בני־ציון“ געשילדערט אויף דער טעמע „ציוניזם און קאָסמאָפּאָליטיזם“, אויפּוויזנדיק, אַז דער קאַמף פון די אַרבעטער פון אַלע פעלקער פאַר אַ נייער געזעלשאַפטלעכער אָרדענונג איז וויכטיקער פון דעם קאַמף פאַר דער פּאָליטישער אויפריכטונג פון יידישן פאָלק אין זיין אייגענעם לאַנד.

אויף אַזאַ אופן איז אין פינסק גופא דער באָדן צוגעגרייט געווען פאַר אַ דיפערענצירונג פון די ציוניסטיש־געשטימטע מאַסן לויטן קלאַסן־פּרינציפּ, דאָס מיינט, אַז די אַרבעטער־ציוניסטן זאָלן שטרעבן זיך אָפּצוזונדערן ווי אַ באַזונדער שטראָם אין דער פּאָליטיש־ציוניסטישער באַוועגונג. פון דער צווייטער זייט האָט אַ באַזונדער ראָלע און אַן אינפלוס אויף פינסק געהאַט די גובערניע־שטאָט מינסק. דאָרט, ווי מיר וויסן שוין, האָט אַ פרימיטיווער טאָרעטיש־פאַרמלאָזער פּועלי־ציוניזם אָנגעפאַנגען שלאָגן וואָרצלען נאָך אין 1897. באַלד נאָך דעם האָט מינסק אָנגעהויבן צו שפּילן אַ ראָלע ווי אַ וויכטיקער צענטער פון דער נייַ־אויפגעבויטער רוסישער רעוואָלוציאָנער־טעראָריסטישער באַוועגונג (אונטער ג. א. גערשוני) און פון „בונד“. ביזן יאָר 1901 האָט זיך געצויגן דער אַזויגערופענער „עקאָנאָמישער פּעריאָד“ פון „בונד“, וועו דער עקאָנאָמישער קאַמף (סטרייקס, קאָנפליקטן א. ד. גל.) זיינען געווען פון די עיקר־זאַכן אין דעם פאַרטיי־פּראָגראַם. פון 1901־1902 און ווייטער ווערט דער „בונד“ אַלץ מער און מער אַרייַנגעצויגן אין דעם פּאָליטישן קאַמף.

אָט די נייַע מיליטאַנטיש־דרייסטע פאַרטיי־ליניע האָט מיטגעריסן אַ סך מוטיקע, קאַמפּסלוסטיקע יידישע אַרבעטער. ניט ווייניק פּועלי־ציוניסטן אין מינסק זיינען אָבער, אין אייגקלאַנג מיט זייער ציוניסטישן „אַני מאמין“, מיט דער שטרעבונג צו אַן אייגענער נאַציאָנאַלער טעריטאָריע, געווען גלייכגילטיק צום גורל פון פּאָליטישן קאַמף אין רוסלאַנד גופא. אינטערעסירט האָט זיי אָבער דער קלאַסן־קריג אויפן עקאָנאָמישן פראָנט, ד״ה דער קאַמף פון די אַרבעטער פאַר בעסערע לעבנס־באַדינגונגען.

אין 1901־1902 האָט די מינסקער פּועלי־ציון־באַוועגונג זיך פאַרשטאַרקט. גראַד האָט דעמאָלט געווירקט אין מינסק די „אומאָפּהענגיקע יידישע פאַרטיי“, וואָס דער זשאַבּאַטינסקי־שעף זובאַטאָוו האָט געשאַפן, כדי אונטערצוגראָבן די אויפקומענדיקע פּאָליטיש־רעוואָלוציאָנערע יידישע אַרבעטער־באַוועגונג. אין די נעצן, וואָס די פּאָליציי האָט אויסגעשפּרייט, זיינען אַרייַנגעפאַלן מאַנכע פּעאיקע יידישע אַרבעטער־טוערס, ווי די פריערדיקע בונדיסטקע און שפּעטערדיקע פּועלי־ציוניסטקע מאַניע ווילבושעוויטש.

די אַלע אומשטענדן האָבן ניט פאַרפעלט צו באַאיינפלוסן די אַקטיוסטע צווישן די יונגע אַרבעטער־ציוניסטן אין פינסק. די צווייַ פירנדיקע געשטאַלטן אין אָט דער גרופּע זיינען אין יענער צייט געווען הערשל יאָשפּע און יאָסל שולמאַן; דער ערשטער אַן אַרבעטער, דער צווייטער אַ פריקאַזטשיק — ביידע קינדער פון די אָרימסטע צווישן די אַרעמע יידישע פאַמיליעס, פון די לינישטשעס. ביי זיי אין די קעפּ האָט זיך געווויבט אַ סינטעז, אַן אָרגאַנישע פאַרבינדונג צווישן ציוניזם און סאָציאַליזם.

אָט די צווייַ יונגע טרוימער האָבן אין יענע יאָרן, צווישן 1900 און 1902, ניט זעלטן פאַנטאַזירט מכח אַרגאַניזירן ציוניסטישע גרופּעס פון בלויז אַרבעטער, הגם קיין קלאָרן באַגריף מכח אַ טעאָריע, און נאָך מער — אַ פּראַקטיק פון אַזאַ באַוועגונג, האָבן זיי ביי זיך אין מוח ניט אָפּגעמאַכט. אין דער גרויסער אַרומיקער וועלט איז שוין יאָ געווען אין גאַנג אַזאַ באַוועגונג. נאָך דעם באַוואוסטן מינסקער צוזאַמענפאָר פון די רוסישע ציוניסטן, אין זומער 1902, האָבן די פּועלי־ציוניסטן אָנגעפאַנגען זיך אָפּצוטיילן פון דער אַלגעמיינער ציוניסטישער באַוועגונג.

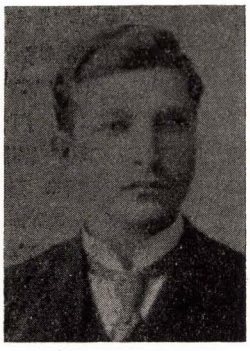
מיטגעהאָלפן אויפצובויען באַזונדערע פּועלי־ציון־קרייזן האָט דער ציוניסטישער עסקן אויך מינסקער אַדוואָקאַט שמעון ראָזענבוים, אַ פינסקער געבאָרענער; אָבער ס׳האָט, ווייזט אויס, לאַנג געדויערט ביז די אַלע אַנטוויקלונגען זיינען באַקאַנט געוואָרן אין פינסק. אייגנאָל האָט אָבער ביי אַ ציוניסטישער פאַרזאַמלונג פאָסירט, אַז דער בעלי־הבת׳י־שער ציוניסט, יצחק ניידיטש, וועלכער איז נאָר וואָס געקומען פון מינסק, האָט הערשל יאָשפּען דערציילט אַזאַ שטיקל נייעס: אין מינסק זיינען דאָ אַרבעטער־ציוניסטן, וואָס רופן זיך „פּועלי־ציון“ און וואָס פירן זייער אַרבעט מיטן פולן הסכם פון דער מלוכה. מסתמא האָט ניידיטש די מינסקער פּועלי־ציון, וואָס זיינען געווען גלייכגילטיק צום פּאָליטישן קאַמף, צונויפּגעמישט מיט די „נעזאַוויסימצעס“, אָנהענגער פון „אַרבעטער־פאַראיין“, וואָס האָבן אויך ניט געהאַלטן פון דירעקטן פּאָליטיש־רעוואָלוציאָנערן קאַמף.

ה. יאָשפּע איז אַוועקגעפאָרן קיין מינסק אויסצוגיינען, וואָס איז וואָס. דער גאַנצער פלאַן פון „פּאָליציי־אישן סאָציאַליזם“, על פּי נוסח זובאַטאָוו, איז מיט אַנטריסטונג אָפּגעוואָרפן געוואָרן פון די צוויי באַגייסטערטע פינסקער בחורים, יאָשפּע און שולמאַן, וועלכע האָבן זיך יאָרנלאַנג אַרומגעטראָגן מיט ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע אידייען. אָבער דער געדאַנק, אַז עס זיינען שוין דאָ באַזונדערע גרופּעס פון אַרבעטער־ציוניסטן האָט אַזוי פאַרכאַפּט זייערע מוחות, אַז אַ גרינדונג־פאַרזאַמלונג פון אַ פינסקער גרופּע פּועלי־ציון איז דורך זיי תיכף אויפגערופן געוואָרן. אַ געהיימער מיטינג איז פאָרגעקומען ביי מאָטל דעם מאָשיניסט אין הויז, וואו חוץ אַרבעטער זיינען

אויך בייגעווען אַ פאָר אינטעליגענטן, צווישן זיי אַלעק־סאַנדער בריסקמאַן. יענער, ווי ס׳האָט זיך דאָרט אַרויס־געשטעלט, איז שוין פון פריער געשטאַנען אין אַ פאָר־בינדונג מיט די פירער פון די מינסקער פּועלי־ציון, יצחק בערגער און רובענטשיק. אויף יענער פאַרזאַמלונג (געווען איז דאָס מסתם ניט שפעטער ווי אַנפאַנג 1903) איז אַוועק־געלייגט געווארן דער יסוד פון דער פּועלי־ציון אַרגאַני־זאַציע אין פון דער שפּעטערדיקער ציוניסטיש־סאָציאַליס־טישער (לויט די רוסישע ראשי־תיבות — ס. ס.׳אישער) פאַרטיי.

מאָטל יאָשפּע

ישראל קופּער

צו דער ערשטער פּועלי־ציון־גרופּע, וואָס אין איר צענ־טער זיינען געשטאַנען ה. יאָשפּע און י. שולמאַן, האָבן גע־הערט עטלעכע יונגע אַרבעטער, ווי יצחק בראָמבערג, מא־טיל, פייוול דעם מאַשיניסטס זון, אַהרן פרידמאַן, אברהמל בייזער, י. קופּער, שמואל ניידיטש, יענקל קאַנטאָר, כאָניע סאָקאָלאָווסקי, ניאָניע באָניוק, כאָניע גוטשאָבעס און באָניע רובינשטיין. דער לעצטער, אַ שילער פון דער רעאַל־שולע, אַ קינד פון פאַרמעגלעכע עלטערן, האָט מיט זיין גאָנצער פלאַמענדיקער נשמה זיך אַריינגעטאָן אין דער אַרגאַניזאַציע. אינגיכן איז ער, צוזאַמען מיט הערשל יאָש־פען און יאָסל שולמאַנען, געווארן פון די הויפּט־פירער.

די ערשטע פראָקלאַמאַציע, וואָס די פינסקער פּועלי־ציון־גרופּע האָט אַרויסגעלאָזט, איז דערשינען גלייך נאָכן קי־שינעווער פּאָגראָם, ד״ה, סוף אַפּריל, 1903. אין איר איז געזאָגט געווארן מיט אָפענע דבורים, אַז די גאַנצע שולד פאָר יענער שחיטה פאַלט אויף דער רוסישער רעגירונג.

אינצווישן האָט שוין די פּועלי־ציון־באַוועגונג אין רוס־לאַנד אַנגענומען, אַרגאַניזאַציאַנעל און גייסטיק, אַ מער אויסקריסטאַליזירטע, דייטלעכע פּאָרם. אין יוני, 1903, איז אין ווילנע פאָרגעקומען אַ צוזאַמענפאָר פון אַלע גרו־פּעס, און ס׳האָבן זיך דאָרט אויסגעשיילט, חוץ דער מי־טעלער פראַקציע, צוויי עקסטרעמע ריכטונגען — די „מינ־סקער״, וואָס זיינען געווען און געבליבן קעגנער פון פּא־ליטישן קאַמף אין רוסלאַנד, און די „פע. קא.׳יסטן״ — אַנהענגער פון אַ בריטן און באַדינגונגסלאָזן פאָליטישן קאַמף אין רוסלאַנד. ביי די „מינסקער״ איז דעכט געווען אָפּצולייגן אָפילו די סאָציאַליסטישע אַגיטאַציע, ביז די יידי־שע מאַסן וועלן האָבן דערגרייכט זייער טעריטאָריאַלע זעלבסטשטענדיקייט.

די דאָזיקע חילוקי־דעות האָבן צוגעגרייט דעם באָדן פאָר אַ ראַדיקאַלער שפאַלטונג אין די פּועלי־ציון רייען, און דאָ, סוף זומער 1903, איז נאָך געקומען דער 6טער ציו־ניסטישער קאָנגרעס, וואו דר. ט. הערצל האָט צום ערשטן מאָל אָוועקגעשטעלט די אוגאַנדע־פראָגע, ד״ה, דעם פּראָ־יעקט פון אַ טעריטאָריע, חוץ פאַלעסטינע, וואו די יידן־פראָגע זאָל געלייזט ווערן אין גייסט פון פאָליטישן ציו־ניזם. דערמיט איז געמאַכט געווארן דער ערשטער טריט צו אַ נייער שפאַלטונג אין די ציוניסטישע רייען. אויף דעם זעלבן באַזעלער קאָנגרעס האָט אַ גרופּע סאָציאַליס־טישע דעלעגאַטן, מיט דר. נ. סירקין בראש, אַרויסגע־לאָזן אַ פראָקלאַמאַציע: „ניט רואיק און ניט געזעצלעך״. אין איר איז געגעבן געווארן אַן ענטפער אויף דר. הערצלס דערקלערונג, אַז ער, הערצל, האָט צוגעזאָגט פלעווען (ביים פערזענלעכן געשפּרעך אין פּעטערבורג אין יולי, 1903), אַז די רוסישע ציוניסטן וועלן זיך האַלטן „רואיק און געזעצלעך״.

אין אַזאַ אַטמאָספער פון שטייגנדיקער רעוואָלוציאָנערער סיטואַציע אין רוסלאַנד און פאַרשאַרפטער אָפּאָזיציע מצד די סאָציאַליסטישע ציוניסטן צו די בירגערלעך־צוניס־טישע אידיין און פירונגען, איז די אַרבעט פון דער נייער פינסקער פּ. צ.־גרופּע אָנגעגאַנגען מיט דער גאַנצער פּריש־קייט פון גרענעצלאָזן יוגנטלעכן ענטוזיאַזם, וואָס האָט זיך צעפלאַקערט ביי די יונגע טרעגער פון ציוניסטיש־סאָציא־ליסטישן געדאַנק.

אין 1904 האָט שוין די באַוועגונג אַרומגענומען 20־25 גרופּעס מיט צוזאַמען 400־500 חברים און חברות. די גרופּעס פלעגן אָפּהאַלטן געהיימע פאַרזאַמלונגען אין פּרי־וואַטע דירות, און אומגעפער צוויי מאָל אין מאָנאַט פלעגן שפּעט פרייטאָג־צו־נאַכטס גערופן ווערן אַלגעמיינע מיטינ־גען פון אַלע חברים אין איינעם פון די פינסקער בתי־מדרשים אָדער שולן. זומער 1904 איז אין סטאַראָקאָניער וואַלד, 6 מייל פון פינסק, פאָרגעקומען אַ גרויסער, גע־היימער באַכט־מיטינג פון אַלע אָנטיילנעמער אין דער באַ־וועגונג. דער עולם איז אַהין אַרויסגעפאָרן מיט אַ דאַמף־שיף, וואָס מען האָט ספּעציעל פאַר אָט דעם אַרויספאָר געדונגען.

אויף יענעם מיטינג, וואָס האָט געדויערט ביז אין וויסן טאָג אַריין, איז אויסגעקליבן געווארן דער ערשטער, אָפּיציעלער, לאָקאַלער קאָמיטעט פון די „פּועלי־ציון״ אין פינסק: הערשל יאָשפּע, יאָסל שולמאַן און באָניע רובי־שטיין. דער פאָקטישער פירער פון דער באַוועגונג איז געווען יאָסל שולמאַן. ער האָט זיך געשטעלט אין פאָר־בינדונג מיטן פאָרטיאישן צ. ק. אין וואַרשע, און ווען דער צ. ק. איז, אין 1905, אַריבערגעטראָגן געווארן קיין

ווילנע, איז די פאַרבינדונג צווישן ווילנע און פינסק וויי־טער אָנגעהאַלטן געוואָרן דורך י. שולמאַנען.

ערשטער קאָמיטעט פון „עס־עס“ אין פינסק

שטייענדיק: הערשל יאשפע; זיצנדיק פון רעכטס: באָניע רובינשטיין און יאָסל שולמאַן.

אין דער זעלבער צייט האָבן זיך אין דער באַוועגונג, אָלס אַ גאַנצע, אויך אָפּגעשפּילט אַנטשיידנדיקע פאַסירונ־גען. אין רוסלאַנד איז פאַרגעקומען די ענדגילטיקע שפּאַל־טונג צווישן די „מינסקער פועלי־ציון“ (פועלי־ציון־נאַציא־נאַליסטן) און די אָנהענגער פון פאָליטישן קאָמף. גלייכ־צייטיק האָט זיך צעברענט אַ ליידנשאַפטלעכער קאָמף אָרום דער אוגאַנדע־פראַגע, נאָכן 6טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין 1903. דער גרעסטער טייל „אוגאַנדיסטן“, מיט ישראל זאַנגוויל בראש, זוכנדיק אַ באַלדיקן וועג צו העלפן די יידישע מאַסן, האָבן אָרויסגעשטעלט אויבן־אָן דעם פּרינ־ציפּ פון טעריטאָריאַליזם, ד״ה דעם פרינציפּ פון אַ תיכפ־דיקער הילף פאַרן יידישן פאָלק דורך אַ קאָלאָניזירונג פון אַן אויטאָנאָמער טעריטאָריע, וואו זי זאָל זיך ניט גע־פינען. צווישן דעם 6טן און 7טן קאָנגרעס (אין 1905) האָט אין די ציוניסטישע קרייזן געקאָכט מיטן סכסוך צווישן די „אוגאַנדיסטן“ און „פאַלעסטינצעס“.

אויפן 7טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין 1905 האָבן די מערסטע „טעריטאָריאַליסטן“ זיך צוריקגעצויגן פון דער ציוניסטישער באַוועגונג. אויך צווישן די ציוניסטיש־סאָ־ציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס האָט דער קריזיס געפירט צו אַן אָפענער שפּאַלטונג. אין דעצעמבער, 1904, האָבן די טעריטאָריאַליסטיש־געשטימטע אָרגאַניזאַציעס פון די פּועלי־ציון אָפּגעהאַלטן אַן אייגענעם צוזאַמענפאָר אין אָדעס. ער איז צוליב אַן אָרעסט פון די טיילנעמער איבערגעריסן גע־וואָרן און האָט זיך פאַרענדיקט ערשט אין פעברואַר 1905, וועו עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו גרינדן אַ נייע, זעלבסט־שטענדיקע „ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע אָרבעטער־פאַרטיי“.

די אָפּיציעלע פאַרטיי־גרינדונג איז פאָרגעקומען אין מאַי 1905. גלייך נאָך דעם איז אויך דער קיעווער קאָמ־פערענץ פון די פאַלעסטינער פועלי־ציון, אין יולי 1905, קאָנסטיטואירט געוואָרן די „יידישע סאָציאַל־דעמאָקראַטי־שע פאַרטיי פועלי־ציון“. זי האָט צום 7טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל געשיקט 47 דעלעגאַטן. צום זעלבן קאָנגרעס איז אויך געקומען אַ דעלעגאַציע פון די ציו־ניסטן־סאָציאַליסטן (צ. ס.). די צ. ס. דעלעגאַטן פאַרלאָזן אָבער, צוזאַמען מיט די בירגערלעכע טעריטאָריאַליסטן, דעם קאָנגרעס און רייסן זיך אָפּ פון דער ציוניסטישער באַוועגונג. אָפּילו דער פאָרקעמפער פון סאָציאַליסטישן ציוניזם, דר. נחמן סירקין, איז מיטגעריסן געוואָרן פון אוגאַנדע־פלאַן, און איז אַ לענגערע צייט געבליבן אַן אָנ־הענגער פון דער טעריטאָריאַליסטישער שטרעמונג.

דער קריזיס האָט געהאַט אַן אָנטשיידנדיקע ווירקונג אויפן גורל פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער באַוועג־גונג אין פינסק. אין דער דאָרטיקער אָרגאַניזאַציע איז דער טעריטאָריאַליסטישער פרינציפּ אָנגענומען געוואָרן לייכט, פונקט ווי די גרופּעס וואָלטן שוין דערויף געווען געוואָרט. זיי זיינען צום דאָזיקן באַשלוס געווען צוגעגרייט דורך די דיסקוסיעס אין אַלע ציוניסטישע קרייזן, זינט זומער 1903.

דאָס פראַבלעם פון רעוואָלוציאָנערער, פאָליטישער אַקטיוויטעט, וואָס איז אויך געווען אַ ברענענדיקע שטרייט־פראַגע אין דער פאָרטיי, האָט אין דער פינסקער אָרגאַני־זאַציע אַרויסגעדרופן אַ העפטיקערן קאָמף, ווי דער טערי־טאָריאַליזם. אָרום דער דאָזיקער פראַגע זיינען געפירט געוואָרן לאָנגע דיסקוסיעס. געווואונען האָט דער צד, וואָס האָט געהאַלטן פון פאָליטישן און רעוואָלוציאָנערן קאָמף און פאַר ממשותדיקער אָרבעט אויפן אָרט, ווי סטרייקס, אָרגאַניזירונג פון אָרבעטער־יוניאָנס א. ד. גל. געווייס האָט דאָ, אין פינסק, ביי אָט דעם באַשלוס געשפּילט אַ ראָלע דער פאַקט, אַז הונדערטער יידישע אָרבעטער זיינען געווען באַשעפטיקט אין דער לאָקאָלער אינדוסטריע, אויף די פאַב־ריקן (פון שוועבעלעך, פלעקלעך, פאַניר א. א. וו.), זאָ־וואָדן (טאַרטאַקן, גאַרבעריייַן א. אַנד.). זייערע עקאָנא־

מישע און סאָציאַלע אינטערעסן האָבן אין יענער שטורעמ־דיקער צייט פון רעוואָלוציאָנערן אויפברויז איבערן לאַנד כסדר געווען און געוואָרן די יידישע אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס צו אַ מוטיקן קאַמף פאַר די טאָג־טעגלעכע נויטן פון די האַרעפאַשנע מאַסן.

פינסק האָט אין יענער צייט, אַנהויב זומער 1904, שוין געשפּילט אַ וויכטיקע ראָלע אַלס אַ צענטער, וואו דער אַרגאַניזירטער יידישער זעלבסטשוץ, וואָס איז נאָכן קישי־נעווער פּאָגראָם געשאַפן געוואָרן אין אַ סך שטעט, האָט באַקומען געוואָר. אָזוי, צום ביישפּיל, דערציילט משה כץ, אַז ער האָט דעמאָלט געהאַלטן אין אַרגאַניזירן אַ יידישן זעלבסטשוץ אין אומען און ניקאָלאַיעוו, און האָט געזוכט אַ פּאָרבינדונג, וואו צו קריגן געווער. די פּאָרבינדונג האָט אים געגעבן שמואל ווייצמאַן, דעמאָלט נאָך אַ סטודענט אין קיעוער פּאָליטעכניקום, און איינער פון די ערשטע טוער אין דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער באָוועגונג. דאָס געווער (רעוואָלווערן) האָט משה כץ געקראָגן אין פינסק, לויט אַ קאָנספּיראַטיוון אַדרעס (אַ קליינע סטאָלערייַ אויף לאהישינער גאַס), וואָס שמואל ווייצמאַן האָט אים געגעבן.

סוף זומער 1904, האָט פינסק שוין פאַרנומען אַזאַ חשובן אָרט אין דער צ. ס. באָוועגונג, אַז די אַרגאַניזאַציע האָט זיך שוין געפּילט געוג שטאַרק אַרויסצושיקן אירע טעטיקסטע חברים אין אַנדערע שטעט צו אַרבעטן דאָרט פאַר דער באָוועגונג. הערשל יאָשפּע, צום ביישפּיל, איז אין אויגוסט 1904 אָפּגעפּאָרן קיין ראָווגע מחמת די אַרגאַניזאַציע האָט אַזוי געפאָדערט.

די פינסקער אַרגאַניזאַציע האָט געהאַט אַ היפּשע צאָל אַזעלכע ענטוזיאַסטיש־איבערגעגעבענע יונגע יידישע רעוואָלוציאָנערן, די מערסטע פון זיי — זין און טעכטער פון די אָרעמע אַרבעטער־פאַמיליעס, אויך עטלעכע פאָלקס־אינטעליגענטן, קינדער פון פאַרמעגלעכע און אָרעמע על־טערן. אָט, למשל, האָט אין דער צ. ס.־באָוועגונג דאָרט געאַרבעט כייטשע קאָלאָדני, די טאָכטער פון אָרעמען יוד־קע דער מוליאַר, אַליין אַן ערנסטע און וויסנדורשטיקע מיידל, אַן „אייביקע סטודענטקע", איז זי געווען אַ גוטע קאָנספּיראַטאָרקע און פון די וויכטיקסטע מיטגלידער אין דער פינסקער צ. ס.׳ישער באָוועגונג. איר הויז איז באַלד געוואָרן די הויפּט־קוואָרטיר פון דער צ. ס.־פּאָרטיי, און „כייטשעס סאָלקע" (זיי האָבן געוואוינט אין אַ צוויי־שטאָ־קיגער הייזקע) איז געוואָרן דער מיטלפּונקט פאַר אַלע חברים פון דער אַרגאַניזאַציע.

שפּעטער, ווען ס׳זיינען געגרינדעט געוואָרן די „קליינע ס. ס.", די יוגנט־באָוועגונג פון דער ציוניסטיש־סאָציא־ליסטישער פּאָרטיי, האָט כייטשע קאָלאָדני געהאַט דער־הויפּט צו טאָן מיט אָט דער יוגנט־אַרגאַניזאַציע. אַנדערע אַקטיוויסטן פון טוערקעס און טוערס זיינען אין יענער צייט גע־וועז מינדל פעלדמאַן, ראָשקע זילבערמאַן, חנה קאָנטאָרא־ויטש, כאניע סאָקאָלאָווסקי, יצחק גאָטליב, דוד מילער, שלום פיאַלקאָוו, הערשל פרידמאַן, ישראל שטיינמאַן, לייבל דער פּריקאַשטשיק, עבדיה קאָהן און יוסף שאָכאָטאָוויטש. קיינער פון זיי איז ניט עלטער געווען פון 18־19 יאָר.

2. דער שטורעם און נאָך־שטורעם פּעריאָד

(1905־1906)

עס איז אָנגעקומען דאָס קריטישע יאָר 1905. די רע־וואָלוציאָנערע באָוועגונג האָט זיך וויט אויסגעשפּרייט, בא־זונדערס נאָך דעם „רויטן זונטיק" (9טן יאַנואַר) אין פּע־טערבורג. די רעוואָלוציאָנערע שטימונגען זיינען געוואקסן אַ דאַנק די מיאוסע מפלות פון צאַרישן מיליטער און פלאָט אויפן וויטן מזרח און פון דעם טויט־שרעק, וואָס די אָפּטע טעראָריסטישע אַקטן פון די רעוואָלוציאָנערע העלדן האָבן אָנגעוואָרפן אויף דעם צעפוילטן, צאַרישן רעזשים. אין די אַרבעטער־רייען, אויך אויף דער יידישער גאַס, איז די רעוואָלוציאָנערע סיטואַציע שאַרפער געוואָרן פון טאָג צו טאָג.

דער קאַמף פון די יידישע אַרגאַניזירטע מאַסן האָט, חוץ די אַלגעמיינע צילן — אַ מלחמה קעגן דער זעלבסט־הערשאַפט און דעם קאַפּיטאַליזם — אויך געשטעלט אַ ספּעציעלע, דירעקטע אויפגאַבע — זיך באַוואָפענען און צוגרייטן קעגן דער געפאָר פון פּאָגראָמען אויף יידן.

און גראד אין יענער צייט, ווען דער רעוואָלוציאָנערער קאַמף אין רוסלאַנד האָט זיך צעברענט צום שטאַרקסטן, האָט די פינסקער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע אַרגאַניזאַציע פאַרלאָרן איינעם פון אירע איניציאַטאָרן און בויער — הערשל יאָשפּע. ער איז אין פרילינג פון 1905, צוויי וואָכן פאַר פּסח, אַוועקגעפאָרן פון פינסק קיין ענגלאַנד, און פון דאָרט — קיין אַמעריקע. עס איז געבליבן ביי אים אַ פאָסטקאָרטל, וואָס איינער פון זיינע נאָנטסטע חברים, אברהמל בייזער, האָט אים געשריבן קורץ נאָך זיין אָפּ־פאָר. דאָרט לייענען מיר: „ביי אונדז אין פינסק איז איצט (30טן אַפּריל 1905) ששון ושמחה. מיר האָבן באַ־קומען די סחורה, אויף וועלכער מיר האָבן לאַנג געווארט. די כחורה איז אַן אויסגעצייכנטע. אַלע מיטגלידער פון אונדזער געזינדל זיינען ענטוזיאַסטיש. ס׳איז חי געלעבט!"

געוויס מיינט מען דאָ אַ טראַנספּאָרט געווער, וואָס די אַרגאַניזאַציע האָט אַריינבאַקומען פון די גרעסערע צענט־רען, זוי וואַרשע, קיעוו א. ד. גל. מיט דעם געווער האָט מען גענומען אַרגאַניזירן דעם „באַיעוואַי" און „לעטוטשי־אַטריאַד", וואָס האָבן אינגיכן זיך אַרויסגעוויזן ניצלעך און ווירקזאַם. אגב האָט אויף אַזאַ אופן, ביד חזקה, די אָרגא־ניזאַציע לייכט געקענט בייקומען די מכה פון „שטאַרקע". הפקר־יונגען, וואָס פלעגן באַלייַדיקן און זיך טשעפּען צו יונגע פרויען, צושטיין מיט זלזולים צו פּאַרטיי־חברים א. אַז. וו. דער „באַיעוואַי אַטריאַד", אונטער דער פירער־שאַפט פון חבר מיכל שלאַקמאַן, האָט אַמאָל פאַרפירט אַ געשלעג מיט אָט די חברה־לייט און זיי באַזיגט. פון דע־מאָלט אָן זיינען זיי געוואָרן פריינדלעך צו דער אַרגאַני־

זאָציע, און אייניקע פון זיי האָבן זיך אָפילו אָנגעשלאָסן ווי מיטגלידער.

די ראָלע פון פּינסק ווי אַ צענטער פון דער צ. ס.־באָוועגונג איז אַזוי אויסגעוואַקסן אין 1905, אַז דער צ. ק. פון דער נייער פּאַרטיי (ס. ס.) האָט אַרײַנגעשיקט קיין פּינסק אַ פּאַרטיי־פּאַרטרעטער, אַ פּראָפּעסיאָנעלן טוער (פּראָפּעסיאָנאַל), אַ געווּיסן פּאַרטיי־חבר, באָריס. די באָוועגונג האָט אָנגענומען אַ מאַסן־כאַראַקטער. הונדערטער חברים פלעגן זיך צוזאַמענקומען צו די געהיימע פאַרזאַמלונגען, אַ שטייגער אין פּינסטערן קעלער פון באָסעוויטשעס בירּ־ברויערי, אָדער אין אַ שול, ביים שיין פון אַן אייניקער חלבנער ליכטל, צו הערן רעדעס, צוגרייטן עפּנטלעכע מאַניפעסטאַציעס, סטרייקס א. ד. גל. דער היסטאָרישער גערעל־סטרייק אין רוסלאַנד, אין אָקטאָבער 1905, האָט אין פּינסק אָנגענומען אַ גאָר שטאַרקן דעמאָנסטראַטיוון כאַראַקטער. אין שטאָט איז געווען צוגעמאַכט די פאָטשט, דער טעלעגראַף, די קאַזניעטשעיסטוואָ, די פאַבריקן און געשעפטן. די בערך צווי טויזנט קריסטלעכע אַרבעטער אין די באַן־ווערשטאַטן, וואָס האָבן פריער קיינמאָל ניט אַרויסגעוויזן קיין סימן פון רעוואָלוציאָנערישקייט, זיינען איצט אָנגעשטעקט געוואָרן מיט אַ רעוואָלוציאָנערן ברען. זיי פלעגן טעגלעך דורכפירן גרויסע פאַרזאַמלונגען אונטערן פרייַען הימל.

די שטאָטישע באָפעלקערונג פלעגט מאָסנווייז קומען צו די דאָזיקע פּאָליטישע מיטינגען אויפן הויף פון די אייזנבאַן־ווערשטאַטן, קעגנאיבער דעם וואָקזאַל. ערשט־קלאַסיקע רעדנער זיינען אַרויסגעטראָטן ביי אָט די דע־מאָנסטראַציעס אין רוסיש, פויליש און אוקראַיניש. אין פּינסק זיינען דעמאָלט געווען טעטיק, חוץ די יידישע פּאַר־טייען, אויך די סאָציאָליסטן־רעוואָלוציאָנערן און „אויסקראָוו־צעס“ (ס. ד.). אויך די יידישע פּאַרטייען האָבן צוגעשטעלט רעדנער און די צ. ס. האָבן צו יענע מיטינגען געשיקט באַגאָבטע רעדנער, ווי דער „פּראָפּעסיאָנאַל“ בּאָריס, אַהרן סינגאַלאָווסקי, אייניער פון די גלענצענדסטע פאַרטיי־פּירער אין ליטע, פּוילן, און דער פּינסקער חבר, הערשל אייזענ־שטאָדט.

די פאַרזאַמלונגען האָבן אָבער ניט אָנגעהאַלטן לאַנג. נאָך דער פּאָגראָם־כוואָליע פון 18—23טן אָקטאָבער איבער גאַנץ רוסלאַנד איז די פּאָליציי געוואָרן דרייסטער. אין איין שיינעם טאָג, אין מיטן פון אַזאַ מיטינג, האָבן די קאָזאַקן, וואָס פלעגן שטענדיק שטיין אויף דער אָנדערער זייט פון דער באַן־ליניע, זיך אַ לאָז געטאָן אויפן פיל־קעפּיקן עולם און מיט נאָגאַיקעס צעטריבן די מאַסע. מער זיינען שוין דאָרטן קיין פאַרזאַמלונגען ניט פאָרגעקומען.

אין אַ פּאָר טעג אָרום האָבן די פּינסקער ציוניסטן־סאָציאָליסטן פאַררופן אַ פּאָלקס־פאַרזאַמלונג אין קאַרלינער קלויז. די פּאָליציי האָט צעשטעלט באַוואָפנטע פּאָטרולן איבער דער גאַנצער געגנט. אַן איבערפולטע קלויז האָט געשלונגען יעדעס וואָרט פון דעם נייעם מין מגיד, הערשל אייזענשטאָדט. דאָס איז געווען אַ וואָרעמע אָגיטאַציע־רעדע, וואָס האָט די פּשוטע יידן אויפגעקלערט ווען די שטורעמדיקע פאַסירונגען אין רוסלאַנד. הערשל האָט אָפילו אויסגענומען ביי זיין פרומען טאָטן. יענער האָט דעם יונגען רעדנער, נאָך דער פאַרזאַמלונג, פאָר אַלעמען אין די אויגן אַ קוש־געטאָן.

דער זעלבסטשוץ ביי די פּינסקער צ. ס.׳טן האָט פאַר־מאָגט אַ סך רעוואָלווערן, קינזשאַלן, נאָגאַיקעס א. אַז. וו. דער „באָיעווּאי־אָטריאַד“ איז באַשטאַנען פון 75 מיטגלי־דער. צווישן די אָנפירנדיקע חברים זיינען געווען: הערשל יאַרמאָלאָוויטש, אשר פינקעלשטיין, מיכל שלאָקמאַן און זיין ברודער.

אַ געלעגנהייט צו וויזן און אויסצונוצן דעם כח פון דער זעלבסטשוץ איז געקומען ביי פאָלגנדע אומשטענדן. געווען איז עס אין די טעג וועז די מאָסקווער אַרבעטער האָבן זיך געשלאָגן אויף די באַריקאַדן מיטן צאַרישן מיליטער. אין פיל שטעט און שטעטלעך פון גרויסן רוסלאַנד האָבן די אַרבעטער דעמאָנסטרירט זייער סאָלידאַריטעט מיט די מאָסקווער קעמפער. אין איינעם פון יענע טעג, אין דע־צעמבער 1905, האָט געזאָלט פאָרקומען אַ פּאָלקס־פאַרזאַמ־לונג אויפן קאַרלינער מאַרק, וואָס איז געווען פון דעם פּינסקער „בונד“, צוזאַמען מיט די עס־ערן און דער קליינער „איסקרא“־גרופּע. דער „בונד“ האָט ניט צוגע־לאָזן די צ. ס.׳טישע פאַרטיי צו יענעם מיטינג, כאָטש לויט זייער צאָל מיטגלידער זיינען די צ. ס. געווען די צווייטע יידישע אַרבעטער־פאַרטיי אין שטאָט.

ערב דער פאַרזאַמלונג האָבן זיך פאַרשפּרייט קלאַנגען, אַז די פּאָליציי, מיט דער הילף פון מיליטער און קאָזאַקן, גרייט צו אַ פּאָגראָם אויף דער דעמאָנסטראַציע און אויף דער פרידלעכער באָפעלקערונג. די ס. ס.־אַרגאַניזאַציע האָט באַשלאָסן צו מאָביליזירן איר זעלבסטשוץ. זי האָט גערופן אַלע פאַרטיי־חברים צו פאַרנעמען דריי סטראַטע־גישע פונקטן אין שטאָט. עטלעכע הונדערט חברים האָבן זיך אויפגעקליבן אין דער לינישטשער שול; דאָרט האָט מען אַלעמען אויסגעטיילט מעסערס (קינזשאַלן), העקלער און „הייס“ גערופן. דאָ איז אויך געווען דער „לעטוטשי־אָטריאַד“, וואָס האָט מיט באָמבעס אין די הענט געדאַרפט באַשיצן די באָפעלקערונג. אַ זייגער 10 אין דער פרי, אין אַ קאַלטן דעצעמבער־טאָג, האָט מען פון דער לינישטשער שול אָנגעהויבן אַרויסצושיקן די בעסער־באָוואָפנטע אין די געהעריקע פונקטן פון שטאָט. אַן אָנטיילנעמער אין יענער אַקציע איז אויך געווען דר. וויליאָם אָסטראָוו־סקי פון לאָס אַנדזשעלעס.

דער איינפלוס און פרעסטיזש פון די פּינסקער ס. ס. האָט זיך פאַרשפּרייט אויך איבערן גאַנצן ראַיאָן. אין פעברואר, 1906, וועז עס איז פאָרגעקומען דער ערשטער אָרדענטלעכער צוזאַמענפאָר פון דער צ. ס.־פאַרטיי, איז באָריכטעט געוואָרן דעם צענטראָלן פאַרטיי־קאָמיטעט, אַז

דער פּינסקער ראַיאָן האָט געציילט 1,100 חברים (דער „נייער וועג" נומ. 24, 12טן יוני, 1907).

צום סוף יאָר האָט די גאַנצע פּאַרטיי געציילט אַרום 24,300 חברים, און הגם עס זיינען געווען ראַיאָנען מיט דאָפּלט אָזוי פיל חברים ווי אין און אַרום פּינסק (דער דווינסקער, קיעווער, וואַרשעווער, טשענסטאָכאָווער א. אַנד.), איז אָבער דער פּאָקט, אַז דער פּינסקער ראַיאָן איז אין 1906 געווען איינער פון די וויכטיקסטע און אַקטיווסטע אַרעאַס פון דער צ. ס.־פּאַרטיי אין רוסלאַנד.

אין מאַי 1906 האָט די צ. ס.׳שע פּאַרטיי אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן אין ווילנע אַ פּאַרטיי־זשורנאַל — די וואָכנ־שריפט „דער נייער וועג". אויף די שפּאַלטן פון דעם דאָזיקן אָרגאַן האָט זיך אָנטוויקלט אַ טעאָרעטישע דיס־קוסיע וועגן די גרונט־עיקרים פון סאָציאַליסטישן טערי־טאָריאַליזם, אין וועלכער ס׳האָבן אָנטייל גענומען אַלע פּאַרטיי־פירער, ווי לאצקי־באָרטאָלדי, דר. נ. סירקין, דניאלי, יעקב לעשצינסקי, מ. ליטוואַקאָוו און אָנדערע. אָבער צו־גלייך מיט דעם טעאָריסטישן פונאָנדערבלי איז אָבער גע־קומען אַ געוויסע פּראַקטישע ירידה אין דער באָוועגונג, דערהויפּט אין די קלענערע שטעט. פון איין זייט, האָט אַ שלעכטע פּסיכאָלאָגישע ווירקונג געהאָט דער נצחון פון צאַריזם און רעאַקציע איבער די רעוואָלוציאָנערע כוחות איבערן לאַנד, ווי דאָס איז שוין קלאָר געוואָרן אין פרי־לינג פון 1906. פון דער צווייטער זייט, און אפשר אונטער דעם איינפלוס פון דעם זעלבן פּסיכאָלאָגישן פאַקטאָר, איז געוואָלטיק פאָרגרעסערט געוואָרן די עמיגראַציע דווקא פון די אַקטיווסטע, רעוואָלוציאָנער־געשטימטע יידישע אר־בעטער.

ניט־קוקנדיק אויף די שטערנדיקע אומשטענדן איז אָבער די קאָנספּיראַטיוויע זייט פון דער צ. ס.־באָוועגונג אין פּינסק אין 1906 ניט פיל אָפּגעשוואַכט געוואָרן אין פאַרגלייך מיטן שטורעם־יאָר 1905. אָפּילו די „עפּנט־לעכע" אַרבעט איז אויך געפּירט געוואָרן וויטער מיט מוט און ענערגיע.

די מאַי־אַגיטאַציע איז אין שטאָט און אין ראַיאָן דורכ־געפּירט געוואָרן זייער לעבעדיק. די צ. ס. האָבן געראַדט אויף ספּעציעלע פאַרזאַמלונגען און כמעט אויף אַלע פאַב־ריקן. אין אַ שבת, סוף מאַי, זיינען די צ. ס.־רעדנער אויפגעטראָטן אין די שולן וועגן דער עפענונג פון דער ערשטער גאָסודאַרסטוועטע דומע. דער עולם האָט זיי אויס־גהערט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט. נאָך אין זומער פון 1906 האָט די פּינסקער אַרגאַניזאַציע צוגעשטעלט געווער און ליטעראַטור, ווי אויך רעדנער־פראָפּאַגאַנדיסטן איבערן גאַנצן פּינסקער ראַיאָן, ד״ה פון קאָברין אַזש ביז מאָזיר. איינער פון די יונגע חברים, וועלכער האָט אין יענער צייט אויסגעפירט די דאָזיקע פונקציע, איז געווען דער 18־יעריקער אהרן ווייבערג (איצט לאָיער אַהרן א. ווייב־בערג אין ניו יאָרק), וועלכער האָט אין פרילינג פון 1906

אַהרן ווייבערג

זיך צוריקגעקערט אַהיים קיין פּינסק פון בריסק, נאָכדעם ווי ער איז אַרויס פון דער בריסקער טורמע. אויף די רייזעס זיינע פלעגט א. ווייבערג זיין אָנגע־טאָן ווי אַ וואוילונגערישער פּראָנט, כדי ביי קיינעם קיין חשד ניט אַרויסצורופן. די „סחורה" איז געווען איינגעפּאַקט אין אַ פּיינעם, לעדערנעם טשעמאָדאַן.

נאָך זיין געלונגענער אויספי־רונג פון אָט די פונקציעס האָט דער לאָקאַלער פּאַרטיי־קאָמיטעט באַשלאָסן, אַז א. ווייבערג זאָל זיך אָפּגעבן מיט דער געהיימער דרוקעריי, וואָס די צ. ס. האָבן געהאַט אין פּינסק. במילא האָט ער געמוזט זיך צוריקציען פון אַלע אָנדערע קאָנספּיראַטיווע פּאַרטייִי־עסקים. אַ פּאַרטיי־חבר און דרוקער פון פאַך, מענדל בערמאַן, האָט אַליין דערפונדן אַ היימיש־געמאַכטע דרוק־מאַשין. זיין „אָפּאַראַט" האָט אויסגעקוקט ווי אַ פּאָר שווערע אייזערנע טאָוולען פון אַ גרויסן, דיקן בוך, איז וועלכן ס׳האָט זיך אַריינגעשטעלט דער זאַץ. דער אוי־בערשטער טאָוול, וועמען מען האָט דעם „בוך" צוגעמאַכט, האָט געזאָלט אָפּפּרעסן דעם זאַץ אויפן פּאַפּיר.

אין דער פּראַקטיק האָט מען די בעסטע רעזולטאַטן ביים דרוקן פּראָקלאַמאַציעס דערגרייכט, וועמען מען האָט דעם שריפט אַריבערגעפירט אויפן פּאַפּיר דורך קלאָפּן מיט אַ בארשט, אָדער פשוט דורך רייבן מיט דער האַנט איבערן פּאַפּיר, וועלכן מען האָט פאַרזיכטיק אָוועקגעלייגט אויפן זאַץ, וואָס איז פריער באַשמירט געוואָרן מיט דרוק־טינט פון אַ וואַליק (ראָלער). מיט דער הילף פון אַזאַ פּרימי־טיוועך „דרוק־מאַשין" האָט די פּינסקער אַרגאַניזאַציע דאָך אָפּגעדרוקט עטלעכע פּראָקלאַמאַציעס (אין רוסיש, ווייל אין דער ערשטער צייט איז נאָך קיין יידישער שריפט ניט געווען). נאָך דעם צעטרייבן די ערשטע דומע, אין יולי 1906, צום ביישפּיל, האָבן די פּינסקער צ. ס. אַליין אי־בערגעדרוקט און פאַרשפּרייט אין שטאָט דעם „וויבאָרגער אויפרוף" פון די ליבעראַלע עקס־דעפוטאַטן, וואָס האָבן אויפגעפאָדערט דאָס רוסישע פּאָלק ניט צו צאָלן דער צאַ־רישער רעגירונג קיין שטייערן, ניט צו געבן קיין ר׳נק־רוטן אין מיליטער א. א. וו.

גאָנץ מעגלעך, אַז די פּינסקער צ. ס.־אַרגאַניזאַציע איז געווען די איניציקע, יידישע רעוואָלוציאָנערע גרופּע, וואָס האָט געוואָלט און געקאָנט אַרויסלאָזן דעם דאָזיקן אומלעגאַלן מאַניפעסט פון די ערשטע געקליבענע פּאָלקס־פּאַרטרעטער אין רוסלאַנד, וואָס האָבן שפּעטער „פּאַר זייער חוצפּה" באַצאָלט מיט דריי חדשים טורמע.

אין סוף יולי 1906 האָט דער צ. ק. פון דער פּאַרטיי געשיקט קיין פּינסק אַ נייעם „פּראָפּעסיאָנאַל", משה כץ,

וואָס איז, ווי מיר האָבן שוין אויבן דערציילט, אין מאַי אין 1904 געקומען אויף אַ קורצן באַזוך אין פינסק. ער איז דאָן, אין 1906, געווען דער פירער פון פינסקער קאָמיטעט פון דער צ. ס.־אַרגאַניזאַציע. גראָד אין יענער צייט האָט דער ביטערער קאַמף צווישן די פינסקער בונדיסטן און ס. ס.׳ווצעס געהאַט דערגרייכט די העכסטע שטופע פון קעגנזייטיקער שנאָה און אומטאָלעראַנץ.

די הערשנדיקע אַרגאַניזאַציע אין פינסק איז דעמאָלט געווען דער „בונד“, אָבער מיט איר האָט פאָר דער „הער־שאַפט“ געשטריטן די צ. ס.־אַרגאַניזאַציע, וואָס איז געווען ביי זיך גאָנץ האָפערדיק און תקיף. זי האָט געהאַט אין אירע רייען „אמתע פראָלעטאַריער“, די אַרבעטער פון דער שוועבל־פאַבריק, פון דער לעדער־גארבעריי א. ד. גל. ספּעציעל זיינען זיי געווען אינפלוסרייך צווישן דער אינטעליגענץ און צווישן די האַלבע אינטעליגענטן — די פריקאָזטשיקעס. די ס. ס.־אַרגאַניזאַציע האָט אין זומער 1906 געציילט אַרום 700 חברים, דער גרעסטער טייל פון זיי אַרבעטער, אָדער אַרבעטלאָזע זין פון טעכטער פון אַרעמע בעלי־מלאכות (קירזשנער, מולאַרעס, בעקערס א. ד. גל.).

מיטן אָנקום פון משה כצ׳ן אין פינסק האָבן זיך מיט דער צייט די באַציאונגען צווישן די צוויי קאָנקורירנדיקע פאַרטייען פאַרבעסערט. אָנשטאָט געוואָלט־מיטלען, ווי אַ שטייגער, ניט אַריינלאָזן קיין פאַרטיי־קעגנער אין דעם אַרבעט־וואָרשטאַט, וואו די מערהייט אַרגאַניזירטע אַרבעטער האָבן סימפּאַטיזירט מיטן קעגן־צד — האָט מען ביס־לעכווייז אייניגעפירט מער ציוויליזירטע שטרייט־מיטלען, ווי עפּנטלעכע דיסקוסיעס און אַ קאָרעקטע האַלטונג פון גאַנצן עולם און פון די דיספוטאַנטן צווישן זיך. עס איז אויך פאַרגעקומען אַן אויסבעסערונג אין פאַרטיי־לעבן פון יענער צייט.

ביידע פאַרטייען האָבן געהאַט יוגנט־אַרגאַניזאַציעס פון קינדער (8 ביז 15 יאָר) — דער „קליינער בונד“ און די „קליינע ס. ס.“ אָט די קליינוואָרג פלעגט גאָנץ אָפט מיט גע־שלעגן און ווילדע רייסעריין פאַרענדיקן זייערע דיסקוסיעס אָרום אָזעלכע פראָגעס ווי למשל, „וועמעס פאַרטיי איז גרע־סער“, „ביי וועמען זיינען די פירער מער געלערנט און באַרימט“ א. ד. ג. אויך אָט די צרה, די סקאַנדאַליעזע קריגע־רייען און אָפילו געשלעגן צווישן די קעגנערישע יוגנט־גרו־פּעס, האָט מען לויט אַ הסכם צווישן „בונד“ און די צ. ס.׳טן אין פינסק אָפּגעשאָפט. די יוגנט־גרופּן האָבן צום גליק געהאַט אָזאַ אָפשיי צו די גרויסע, צו זייערע עלטערע „פאַרטיי־חברים“, אַז בלויז אַ ווינק פון אויבן איז געווען גענוג, כדי בטל צו מאַכן אָט די אָפשטויסנדיקע, דעמא־ראַליזירנדיקע פירונגען.

די קליינע חברה־לייט פלעגן אָבער צייטנווייז אויס־פירן אויף נוצלעכע פונקציעס. אָזוי, צום בישפּיל, איז אין האַרבסט 1906 פאַרגעקומען אָזאַ פאַסירונג: די פינ־סקער יידישע באַפעלקערונג איז געווען זייער אָנגעשראָקן פאַר אַ פּאָגראָם. נאָר עפּעס אַ קליינער שרפה אין אַ קלויסטער, האָבן די שוואַרץ־מאַהניקעס פאַרשפּרייט קלאָנגען, אַז די יידן האָבן דעם קלויסטער אונטערגעצונדן. די פאַ־ליציי פון איר זייט האָט שטאַרק געהעצט דעם מיליטע־רישן גאַרניזאָן אין שטאָט קעגן די „רעוואָלוציאָנערע זשי־דעס.“

די ס. ס.־אַרגאַניזאַציע האָט זיך געמוטמעט צו פאַר־שטאַרקן איר זעלבסטשוץ און געזוכט געלט־מיטלען צו פאַרגרעסערן די געווער־זאַפאַסן. דער פאַרטיי־קאָמיטעט האָט אָנגעשריבן אַ „מאַנדאַט“, מיט וועלכן צוויי פאַרטיי־חברים, מיכעלקע און כאָניע, זיינען אַרויסגעאָנגען צו באַ־זוכן די רייכערע באַלעבאָטים און ביי זיי נעמען געלט צושטייער דעם זעלבסטשוץ. אין צוויי שעה צייט האָבן זיי אויפגעקליבן אַרום 200 רובל. אָבער בעת זיי זיינען אַריינגעקומען צום גרויסן פינסקער גביר אַהרן לוריע האָט פאַסירט אָט וואָס: דער גביר, אַ מענטש מיט אַ רעאַק־ציאָנערע אָנשויאונגען, האָט מיט כעס אַ וואַרף־געטאָן דעם „מאַנדאַט“ אויף דער ערד און די דעלעגאַטן אָנגעסטראָשעט צו מסר׳ן פאַר דער פאָליציי. אין עטלעכע טעג אָרום, דעם ערשטן טאָג ראש השנה, בעת אַהרן לוריע איז גע־גאַנגען מיט אַן עדה יידן אויף דער קיעווער גאַס פון דער שול אַהיים, האָבן אַ צענדליק שטאַרקע יינגלעך פון די „קליינע ס. ס.“ דעם שטאָט־גבאי אַריינגעוואָרפן אין ריי־שטאָק און מכבד געווען מיט קלעפּ פון שטעקנס פאַר אַלעמען אין די אויגן, און דאָן, ביי דער קאָמאַנדע „סטאָי“, אין אַ רגע זיך צעלאָפן אין אַלע זייטן — און גיי זוך דעם ווינט... דאָס איז געווען די שטראָף פאַר דער באַלייי־דיקונג פון דער ס. ס.׳ישער פאַרטיי. שפּעטער האָט אהרן לוריע, וועלכער זאָל האָבן געהאָט אַליין באַוואונדערט דעם קוראָזש און דיסציפּלין פון די קליינע חברה־לייט, זיך אַנטשולדיקט אין שול פאַר זיין היציקער און אומ־פאַסיקער האַנדלונג לגבי די פאַרטיי־דעלעגאַטן, און האָט נאָך באַצאָלט דעם צ. ס.־אַרגאַניזאַציע במזומן 500 רובל.

אויך ביי אַנדערע געלעגנהייטן, ווי צום ביישפּיל, ווען די ס. ס. ר׳ישע פאַרטיי־גרופּע האָט צוגענומען פון אַ פאַר־באַרגנעם פלאָץ דרוק־שריפט און אויפרייס־מאַטעריאַלן, וואָס האָבן געהערט צו די צ. ס.׳טן, איז די „גנבה“ אָנט־דעקט געוואָרן בלויז אַ דאַנק די „קליינע ס. ס.“, וועלכע זיינען אומעטום פול געווען און פון וועלכע מען האָט קיין זאַך ניט געקענט פאַרבאַהאַלטן.

אין אַלגעמיין איז אין דער צווייטער העלפט פון 1906, נאָך די פאַגראָמען אין ביאַליסטאָק און שעדלעץ, די שטימונג פון יידישן פינסק געווען זייער אַ געדריקטע. ביי אָזאַ לאָגע פון דער מאַסע איז דער צ. ק.־אַרגאַניזאַציע, פאַרשטייט זיך, שוועך געווען צו פירן אַ בריטע, פרוכט־באַרע אַרבעט. די טעטיקייט איז דערהויפּט געווען אַן אינעווייניקסטע, אַ פראַפּאַגאַנדיסטישע. אין הערבסט איז דורך פינסק דורכגעפאָרן אַ חבר, וועלכער האָט אויף אַ „מאַסאָווקע“ פון 300 מאַן געראַטעט א. ד. ט. „די יידישע פראָגע בײַם ליכט פון דער רוסלענדער רעוואָלוציע“. דער

רעפּעראַט האָט אויף די פֿאַרזאַמלטע געמאַכט אַ שטאַרקן אײַנדרוק.

סוף 1906 איז די פּאָליציי אַרויפגעפֿאַלן אויף משה כץ׳ס שפּורן אין פּינסק, אים אַרומגעזוכט דורך עטלעכע טעג און נעכט אָבער אָן דערפֿאָלג. ער האָט זיין דירה פֿאַרלאָזן און געלעבט אונטער אַ פֿאַלשן נאָמען אין אַן אַנדער עק שטאָט. פון פּינסק איז ער אַוועק קיין לוניניץ און פון דאָרט, אונטער אַ גאַנץ נייעם נאָמען, זיך אַריבער־געקליבן קיין ווילנע. נאָך שטילער און קעלטער איז גע־ווארן אין דרייַן פון די פּינסקער צ. ס. אַזוי האָט זיך פֿאַרענדיקט דער צוויי־יאָריקער שטורעמדיקער פֿעריאָד אין דער געשיכטע פון דער פּינסקער ציוניסטיש־סאָציאַליס־טישער אַרגאַניזאַציע.

3. די ס. ס. און די עקאָנאָמישע אַרבעטער־באַוועגונג

דער „בונד", אַלס עלטערע און שטאַרקערע אַרבעטער־פֿאַרטיי אויף דער יידישער גאַס, האָט געלייגט אַ יסוד פֿאַר דער באַשאַפֿונג פון פֿראָפּעסיאָנעלע פֿאַראייניגן (טרייד־יוניאָנס) אין פּינסק, ווען די ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע באַוועגונג איז נאָך אויף דער וועלט ניט געווען. מיטן אויפקום און וואוקס פון אָט דער באַוועגונג האָט אָבער אויך אין אירע רייַען זיך אַנטוויקלט אַ גאָר שטאַרקער אינטערעס צו אַזעלכע טאָג־טעגלעכע עקאָנאָמישע אַרבע־טער־ענינים, ווי אַרגאַניזירן סטרייקס, גרינדן טרייד־יו־ניאָנס, אויפצוהאַלטן זיי נאָך די סטרייקס א .אַ. וו. אין דער צייט אָבער, ווען דער „בונד" האָט די הויפּט־אויפ־מערקזאַמקייט געלייגט אויף די „פֿאַרטייאישע" (ריין בונ־דיסטישע) פֿראָפּעסיאָנעלע פֿאַראייניגן, האָבן די ס. ס. גע־שטרעבט דערהויפּט צו אַרגאַניזירן די אַזוי־גערופענע אוי־סער־פֿאַרטייאישע פֿראָפּעסיאָנעלע פֿאַראייניגן. אויף אָט דעם פּעלד האָבן זיי אין 1905־1906 געפּירט אַ ברייטע אַרבעט. במילא, האָט דער גרעסטער טייל פון דער נייטראַלער מאַסע אין דער עקאָנאָמישער אַרבעט זיך געווענדעט צו צ. ס.׳טן.

אייניגער פון די ערשטע פֿאַראייניגן, וואָס איז פון די ס. ס. געגרינדעט געווארן, נאָך אין אָנפֿאַנג 1905, איז געווען דער היטל־קירזשנער פֿאַראיין, וואָס האָט אין אַנ־הויב געהאַט אַרום 20 מיטגלידער. פונדעסטוועגן איז אים באַלד מיט דערפֿאָלג געלונגען דורכצופּירן אַ סטרייק. אין 1905 אין אויך דורך די צ. ס. געשאַפֿן געווארן אַ פֿאַראיין פון פּריקאַזטשיקעס אין די שניט־קראָמען מיט בערך 150 מיטגלידער. צו אַרגאַניזירן אַזאַ עלעמענט איז אין יענער צייט געווען ניט קיין לייכטע אויפגאַבע, ווייל די קראָם־אַנגעשטעלטע, אַזוי געפֿרופענע, „וויסע קאָלנערניקעס", האָבן געהאַלטן, אַז עס איז אונטער זייער ווירדע צו באַלאַנגען צו די אַרגאַניזאַציעס, וואָס נעמען אויך אַריין „פּראָסטע" אַרבעטער.

די אַרגאַניזירטע פּריקאַזטשיקעס האָבן דורכגעפּירט דערפֿאָלגרייכע סטרייקס — פּריער מיטן ציל צו אַרבעטן אין די קראָמען בלויז ביז 9 אין אָוונט, שפּעטער — ביז 7 אַזייגער, און נאָך דעם — צו אַרבעטן אין שיכטן (שיפּטס) און בלויז צו 8 שעה אַרבעט פּאָר יעדער שיכט. דער סטרייק־קאָמיטעט איז באַשטאַנען פון זעקס מיטגלי־דער —צו דריי פון די אַרבעטער און פון דער צ. ס.׳ישער אַרגאַניזאַציע. אַלס די פֿאַרטיי־פֿאַרטרעטער אין סטרייק־קאָמיטעט זיינען געשיקט געווארן דוד מילער (איצט דר. מילער, ניו־יאָרק), חיים גאָווסעיף און מאָטל פּרידמאַן (איצט אין אַמעריקע).

אַ פּאָראיין פון טאָרטאַק־אַרבעטער מיט 50־60 מיט־גלידער, פון וועלכע 15 זיינען געווען אַן אַרגאַניזירטע צ. ס.׳ישע גרופּע, האָט אויך געוואונען אין 1905 אַ סטרייק פֿאַר העכערע שכירות און בעסערע אַרבעטס־באַדינגונגען. דער סטרייק איז געפּירט געווארן אונטער די דירעקטיוון פון די צ. ס.׳יסטן.

די אַרגאַניזאַציאָנעלע פֿאָרם פון דעם עקאָנאָמיש־פֿראָ־פעסיאָנעלן צווייג פון דער פֿאַרטיי־טעטיקייט איז געווען אַזאַ: די „צענטראַלע סכאָדקע" איז באַשטאַנען פון דעם פֿראָפּעסיאָנעלן פֿאַרטיי־טוער (פֿאַרטרעטער פון דעם צ. ק., פון דער העכסטער אינסטאַנץ, פון דער פֿאַרטיי), פון די פֿאַרטרעטער פון לאָקאַלן צענטראַל־קאָמיטעט און פון די פֿאַרטרעטער פון די צעכן (פֿאַכן) און פֿאַרטייאישע־אַרגא־ניזירטע גרופּעס פון אַרבעטער אין באַזונדערע פֿאַכן און פֿאַבריקן. אַזוי, צום ביישפּיל, זיינען יאָסל שולמאַן און משה בערמאַן געווען די פֿאַרטרעטער פון די פֿריקאַזטשי־קעס אין דער „צענטראַלער סכאָדקע", ד״ה, אין אַ מין אַרבעטער־ראַט, וואָס האָט געהאַט דאָס לעצטע וואָרט אין אַלע ענינים מכח דעם עקאָנאָמישן אַרבעטער־קאָמף.

אין 1906 איז שוין שווערער געווארן אָנצופּירן דעם קאָמף אויפן עקאָנאָמישן פּראָנט — דורך אַרגאַניזירטע סטרייקס און פֿראָפּעסיאָנעלע פֿאַראייניגן. אין פּרילינג פון 1906 איז אין פּינסק איינגעפּירט געווארן אַן „אויסערגע־ווייַנלעכע אויפֿזיכט", און די פּאָליציי איז אויף שריט און טריט געקראָכן אין די אויגן. כמעט אַלע פֿאַרנאַכט האָבן די פּאָליציי און קאָזאַקן געטריבן דעם אַרבעטער־עולם פון די „בירזשעס". פֿאַרזאַמלונגען פלעגן כמעט שטענדיק דורכפֿאַלן. די טעטיקסטע און ענערגישסטע עלעמענטן פלעגן אַרעסטירט און אַרויסגעשיקט ווערן. פונדעסטוועגן איז די אַגיטאַציע דעם 1טן מאַי דורכגעגאַנגען זייער לע־בעדיק: די צ. ס.׳סטן האָבן געעדעט אויף מיטינגען אין כמעט אַלע פאַבריקן. אַ גרויסן דערפֿאָלג האָבן געהאַט די בלעטלעך פון צענטראַל־קאָמיטעט. ערב מאַי האָט די צ. ס.־אַרגאַניזאַציע געשיקט צו די אַרבעטער־גרופּעס קאָרט־לעך, אויפפאָדערנדיק זיי אין טאָג פון אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער יום טוב ניט צו קומען צו דער אַרבעט. אויף מאָרגן האָט געסטרייקט כמעט די גאַנצע שטאָט, כמעט אַלע פּריקאַזטשיקעס, די פאַבריקס־ און האַנווערקער־אַר־בעטער זיינען צו דער אַרבעט ניט געגאַנגען. די פּעל־פאַבריק, מיט 60 אַרבעטער, וואָס איז געווען אויף 100 פּראָ־

צענט אונטערן אינפלוס פון די צ. ס.׳טן, האָט אינגאַנצן געסטרייקט. אויף אַלע איבעריקע פאַבריקן האָט בלויז אַ קליינע צאָל אַרבעטער געאַרבעט. די קראַמען זיינען געווען אָפן, אָבער אין זיי זיינען געזעסן נאָר די באַלע־באָטעס, וואָס האָבן זיי געהאַלטן אָפן בלויז אויס מורא פאַר דער פאָליציי. די פאָליציי האָט אין באָגינען פון דעם דאָזיקן 1טן מאַי אַרעסטירט 5 צ. ס. חברים. פון זיי האָט מען צוויי אויף מאָרגן אַרויסגעלאָזן.

אין דער צווייטער העלפט פון 1906 האָט דער עקאָנאָמישער קריזיס, די שווערע לאָגע פון דער אינדוסטריע, אוממעגלעך געמאַכט צו פירן אַ ברייטן עקאָנאָמישן קאַמף. קיין נייע פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען האָט די פאָליציי ניט לעגאַליזירט. דער איינציקער פאַראיין, וועלכער איז געשטאַנען אונטער דער דירעקטער ווירקונג פון די צ. ס.׳סטן און זיך דערוואָרבן אַלעמענס צוטרוי, איז געווען דער אויסער־פאַרטייישער פאַראיין פון די פריקאָזטשיקעס. ער האָט אפילו אין זומער און הערבסט פון 1906 גענפירט עטלעכע סטרייקס און פלעגט אפהאַלטן אפטע פאַרזאַמלונגען. אויף איינער פון זיי איז באַהאַנדלט געווארן די פראָגע מכח די רעכט פון פאַראיינס־קאָמיטעט צו באַשטימען פריקאָזטשיקעס אין די געשעפטן. דער מיטינג האָט נאָך אַ לאַנגער איבערלעגונג באַשלאָסן, אַז אין אָנבאַטראַכט פון דער שרעקלעכער ארבעטסלאָזיקייט צווישן די פריקאָזטשיקעס, מעג דער קאָמיטעט (ביורא) פון פאַראין זיך באַנוצן מיטן רעכט צו באַשטימען פריקאָזטשיקעס אין די געשעפטן, אָבער דאָס ביורא מוז זיך אין יעדן איינצלנעם פאַל באַראַטן מיטן גאַנצן שטאַט פון געשעפט און אין אייניקע פאַלן אויך מיט דער גאַנצער בראַנזשע (טרייד).

עס האָבן דעמאָלט (סעפטעמבער 1906) עקזיסטירט פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען אויף דער שוועבל־פאַבריק און אויף דער פלעקל־פאַבריק. אָבער די דאָזיקע פאַראיינען האָבן בלויז ארומגענומען די ארבעטער, וועלכע זיינען שוין במילא ארגאַניזירט געווען אין דעם אָדער יענעם פון די ארבעטער־פאַראיינען אין פינסק.

מיט אַ יאָר שפעטער, אין זומער 1907, האָט פינסק געהאַט צוויי פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען אונטער דעם אייניפלוס פון דער צ. ס. פאַרטי — דער פאַראיין פון פריקאָזטשיקעס און פון בעקערס. די „צענטראַלע סכאָדקע“ פון די צ. ס.׳יסטן האָט אין יענער צייט אָנגעפירט מיט פיל גרויסע און קליינע סטרייקס. די באַדייטונג פון דער צענטראַלער סכאָדקע, וואָס איז געפאַלן אין זומער 1906, האָט אין הערבסט 1907 ווידער זיך אויפגעהויבן, מחמת דער גרעסטער טייל פון די פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען, וואָס מען האָט געגרינדעט אין 1905־1906, זיינען זיך צעפאַלן און די גאַנצע עקאָנאָמישע ארבעט איז צוריק אין בערגעאַנגען צו דער פאָליטישער ארגאַניזאַציע.

די הויפט־אורזאַך, וואָס האָט גורם געווען דאָס צעפאַלן זיך פון די פאַראיינען, איז געווען די קריגעריי צווישן די פאַרטייישע און אויסער־פאַרטייישע פאַראיינען. שוין פריער, אין 1905־1906, פלעגט פאַסירן, אַז אַ סטרייק, וואָס איז געפירט געווארן בשותפות פון „בונד“ און די צ. ס.׳ווי למשל, דער סטרייק אין דער פלעקל־פאַבריק, איז פאַרשפילט געווארן (נאָך דעם סטרייק, האָט מען אַ סך ארבעטער אפגעזאָגט). כמעט גלייכצייטיק איז אין דער שוועבלעך־פאַבריק געפירט געווארן אַ סטרייק פון „בונד“ און די צ. ס. האָבן מיטגעהאָלפן; אויך דעם סטרייק האָט מען פארלאָרן, און, ווי מען האָט געגלויבט, האָט עס פאַסירט, ווייל דער „בונד“ האָט זייער אומגערן קאָאָפערירט.

איצט, ווען ס׳האָבן זיך באַשאַפן באַזונדערע בונדישע (פאַרטייישע) און ס. ס.׳ישע (אויסער־פאַרטייישע) פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען איז דער צושטאַנד אויך געווען אַ גאַנץ טרויעריקער. אָלע פאַרטייישע און אויסער־פאַרטייישע פאַראיינען, וואָס האָבן צוזאַמען גערבעט אין איין און דער זעלבער בראַנזשע (טרייד), זיינען צעפאַלן געווארן (פאַבריק־ארבעטער, שניידער א. אַ. וו.). פאַראיינען אָבער, וואָס זיינען געווען אויסער־פאַרטייישע און דערצו די אינציקע אין דער בראַנזשע (טרייד), זוי דער פאַראיין פון פריקאָזטשיקעס, בעקערס, האָבן עקזיסטירט מיט אַ גרויסן דערפאָלג. אַ דאַנק דער מי פון די צ. ס. זיינען סוף זומער 1907 אָרגאַניזירט געווארן פאַראיינען פון פאַריקמאַכערס (בארבערס), שמידן און שלאָסערס. עס האָבן זיך אויך אָרגאַניזירט דורך דער ס. ס.׳ישער איניציאַטיוו, פאַראיינען פון פאַרמאַצעווטן, פאָטאָגראָפטשיקעס און אַנדערע פאַכן.

אין אָקטאָבער פון 1907 האָבן די ס. ס. געגרינדעט אויסער־פאַרטייישע פאַראיינען פון שוכווארג־ארבעטער, וואו, פונקט ווי אין דעם פריער אָרגאַניזירטן פאַראיין פון פאָטאָגראָפטשיקעס, זיינען אַריינגעראָטן אָלע ארבעטער פון דער בראַנזשע (טרייד).

אַ העפטיקער פאָליטישער קאַמף אין די ארבעטער־רייען האָט זיך פאַנאַנדערגעשפילט אין סעפטעמבער 1907. מען האָט געדאַרפט אין די גרעסערע פאַבריקן קלויבן אַר־בעטער־פאַרטרעטער צו דער ארבעטער־קוריע (באַזונדערע וואָל־אָפטיילונג) פון מינסקער גובערניע בעת די וואָלן צו דער דריטער דומע. אין צוויי פינסקער פאַבריקן זיינען דורכגעגאַנגען בונדישע קאַנדידאַטן און אין איינער (פאַניר) — אַ ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער. די בונדיסטן האָבן פרובירט מבטל מאַכן די וואָלן, און האָבן אויסגעפועלט אַ נייע וואָל־פראָצעדור. די צ. ס. האָבן דערויף איינגעשטימט, אָבער אויך ביים צוויטן מאָל, איז אויסגעוויילט געווארן דער זעלבער צ. ס.׳ישער קאַנדידאַט.

4. די ירידה פון דער באַוועגונג (1907—1909)

זינט 1907 האָט די פינסקער צ. ס.־ארגאַניזאַציע אין בערגעלעבט אַ שווערע צייט. די ארבעט איז געגאַנגען שוואַך אין שטאָט און אויך אויפן ראַיאָן. די הויפט־סיבה דערפון איז, פאַרשטייט זיך, געלעגן אין דער אַלגעמיינער שטימונג, וואָס האָט מיטן אָנקום פון דער פאָליטישער רע־

אַקציע אין רוסלאַנד באַהערשט די יידישע מאַסן. דערצו איז נאָך די באַוועגונג פון דער ברייטער גאַס פאַרטריבן געוואָרן אין די דומפּע, פינסטערע קעלערס פון אונטער־ערדישער אַרבעט. די עמיגראַציע ווידער האָט אַרויס־געריסן די בעסטע חברים פון דער אַרגאַניזאַציע. עס איז געוואָרן אַ דוחק אין אינטעלעקטועלע קרעפטן, וואָס זאָלן אימשטאַנד זיין אָנצופירן די טעגלעכע אַרבעט. צו דעם אַלעם איז צוגעקומען די שוועכע פינאַנציעלע לאַגע, אין וועלכער די אַרגאַניזאַציע האָט זיך געפונען. און ניט־קוקנדיק דערויף האָט זיך אין שטאָט פאַרט געפילט די ווירקונג פון די צ. ס.׳טן אויף וויפיל, פאַרשטייט זיך, עס איז אין די שוועכע פאָליטישע באַדינגונגען בכלל מעגלעך געווען צו ווירקן אויף דעם געזעלשאַפטלעכן לעבן.

דורך רעגולערע פאַרזאַמלונגען פלעגט די אַרגאַני־זאַציע זיך קלאָר מאַכן די שטעלונג צו די פאַרשיידענע פראַגן, וואָס דאָס לעבן האָט געשטעלט. אַ לאַנגע דיס־קוסיע האָט, אין דער צווייטער העלפט 1907, אַרויסגערופן די פראַגע וועגן דער באַציאונג צו די וואַלן אין דיזיר 3טער דומע. מיט אַלע שטימען קעגן דריי, און בייַ פיר, וואָס האָבן זיך אָפּגעהאַלטן, איז סוף־כל־סוף באַשלאָסן געוואָרן צו באַטייליקן זיך אין די דאָזיקע וואַלן. ווי מיר האָבן פריער דערמאָנט, זיינען פון די פינסקער פאָברויקן, אַלס דעלעגאַטן צו דער אַרבעטער־קוריע אין מינסק, אויסגע־וויילט געוואָרן 2 בונדיסטן און 1 צ. ס.

אין 1907־1908 האָט אין פינסק, אַלס „פראָפּעסיאָנאַל" פון דער ס. ס. פאַרטיי אַ שטיקל צייט געווירקט נחום סינגאַלאָווסקי, דער ברודער פון „אהרן טשענסטאָווער", דעם באַוואוסטן צ. ס.׳שן רעדנער און טוער. דער לאָקאַ־לער עקזעקוטיוו־קאָמיטעט איז דעמאָלט באַשטאַנען פון מ. מילער, יעקב קאַנטאָר, שמואל גלאצער און קיילע גורין. קורץ פאַר דעם האָט נאָך געהערט צום פאַרטיי־קאָמיטעט אליהו קאפשיץ. די אַרעסטן פלעגן פון צייט צו צייט גרופּעסווייז אַרויסרייסן די בעסטע און טעטיקסטע חברים. אַזוי זיינען אין 1906־1907 אַרעסטירט געוואָרן דוד קאַל־ניק, דער פינסקער פאַרטרעטער פון פאַרטיי־זשורנאַל „נייער וועג" (וואָס איז גראָד אין יענער צייט אויף שטענדיק פאַרמאַכט געוואָרן דורך דער אַדמיניסטראַטיוויזער מאַכט אין ווילנע), און יעקב קראַסילשטשיק, ביי וועמען מען האָט בעת אַ הויז־זוכונג געפונען די פּאַן פון די צ. ס.׳יסטן. אויך איז אַרעסטירט געוואָרן אַ געוויסער חבר אלי, אַן אָנגע־שטעלטער אין לוריעס פלעקל־פאַבריק. זיי אַלע זיינען צוגעצויגן געוואָרן צום גריכט און האָבן באַקומען האַרבע שטראָפן.

די געזעלשאַפט אין 1907־1908 איז אין גאַנץ רוסלאַנד געווען אַ גערדיקטע.

אַנטוישט פון דורכפאַל פון דער רעוואָלוציע, פאַר־אינזאַמט, באַדנלאָז און פאַרפאַלגט פון דער טריאומפירנ־דיקער רעאַקציע, האָבן די אינטעליגענטע שיכטן לייכט פאַרלאָרן דעם גלויבן אין געזעלשאַפטלעכן אידעאַל און זיך אַ וואָרף־געטאָן צו זוכן טרייסט אין רו, אין דעם „פּער־זענלעכן גליק" און לייכטע פאַרוויילונגען. דאָס אַלץ האָט זיך אויך געלאָזן שפּירן אין פינסק. דערצו האָט נאָך די עמיגראַציע קיין אַמעריקע אַוועקגעריסן פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג כמעט יעדן אַקטיוון פאַרטיי־חבר.

די פינסקער צ. ס.׳ישע־אַרגאַניזאַציע האָט זיך נאָך געהאַלטן אויף די עטלעכע, פאַרבליבענע מיטגלידער, אָבער זיי זיינען שוין ניט געווען פאַרבונדן מיטן פאַרטיי־צענטער (נאָכן אָפּשטעל פון פאַרטיי־זשורנאַל אין ווילנע איז ער כמעט לחלוטין בטל־געוואָרן) און ניט מיט אַנדערע גרופּעס איבערן לאַנד. קיין מאַסן־טעטיקייטן, ווי דעמאָנ־סטראַציעס, סטרייקס און יוניאָן־אַרגאַניזירונג, זיינען שוין ניט געפירט געוואָרן. בלויז דאָ און דאָרט אין אַ פאָר פאַבריקן, זיינען געווען אַרבעטער־גרופּעס, וואָס זיינען גע־פירט געוואָרן מער פון טראַדיציע און געווואוינהייט ווי פון אַ לעבעדיקן דראַנג צו רעוואָלוציאָנערע מעשים. פון דער פריערדיקער איינפלוסרייכער צ. ס.־אַרגאַניזאַציע איז פאָר־בליבן בלויז אַ קליינע גרופּע. אין דער שפּיץ פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע איז געשטאַנען יעקב קאַנטאָר און זיין פרוי זשענע, וועלכע האָבן דער אָפּגעשוואַכטער באַ־וועגונג געדינט בלויז מיט לעקציעס, מיט ראַט, און ד. גל. פון צייט צו צייט האָט די אַרגאַניזאַציע פון זיך געלאָזט הערן דורך אַ פראָקלאַמאַציע און דאָס האָט געהאָלפן אויפ־צוהאַלטן דעם מוט און פרעסטיזש פון דער באַוועגונג. אָבער אין ווינטער 1907־1908 האָט די צ. ס.־פאַרטיי איר דרוקעריי אויך פאַרלאָרן. די „קוואַרטיר" איז דעמאָלט גע־וען ביי א יונגען שלאָסער־אַרבעטער, שמואל זעלדין, אויף אַ סאַלקע אין אַ קליין הויז אויפן ראָג בריסקער און טע־אַטער־גאַס. חוץ דער פּרימיטיוער דרוקעריי, וואָס, ווי מיר האָבן שוין דערציילט, אַ דרוקער־אַרבעטער און פאַר־טיי־חבר, מענדל בערמאַן, האָט „דערפונדן" אין 1906, איז דאָרט געלעגן אויך אַ ביסל געווער, פאַרטיי־פאָנען א. ד. גל. פון דאָרט פלעגן עס אַרויסקומען די פראָקלאַמאַציעס, וואָס די צ. ס.־אַרגאַניזאַציע האָט פון צייט צו צייט אַרויסגעלאָזט אין 1907. געאַרבעט האָבן אין דער דרוקעריי שמואל זעלדין און וו. אָסטראָווסקי.

איין מאָל, איז אַ ווינטערדיקן אָוונט, האָט דער באַלע־באָס פון הויז געמאַכט די איבעררַשנדע אַנטדעקונג, אַז אויף דער סאַלקע איז ניט אַלץ כשר, און אין הוילער טויט־שרעק האָט ער געפאָדערט, אַז דער שכן זאָל תיכף זיך אַרויסקלייבן מיט האַק און פּאַק. וואוהין אָפּצוגעבן דעם פאַרטיי־פאַרמעגן איז ניט געווען. דעם רוסישן און יידישן שריפט האָבן זעלדין און אָסטראָווסקי אַריינגעשאָטן אין קלייניע זעקעלעך און זיי אַוועקגעטראָגן צו עטלעכע חברים. אַ טייל שריפט האָבן זיי גלאָזן אין די קאַסטנס און ביי נאַכט עס אַוועקגעפירט אויף דעם אַלטן בית־עולם. אַן אַנדער טייל האָט מען אַוועקגעשטעלט ערגעץ הינטער אַ שול. אַביסל איבערגעבליבענע פּולווער, וואָס האָט געשטאַמט פון די צייטן, וועלן מען האָט געמאַכט באַמ־

בעס פאַר דער זעלבסטשוץ, האָט מען שפּעט ביינאַכט אויסגעשאָטן אויפן שניי אין גאָרטן פון האָלצמאַנס טעאַטער.

דאָס אָרגאַניזאַציע־לעבן פון דער פּאַרטיי איז געווען אַזוי גוט ווי טויט. צום 1טן מאַי 1908 האָט מען פון פּאַרטייאישן צענטראַל־קאָמיטעט קיינע פלוג־בלעטלעך אָדער אויפרופן ניט באַקומען. עטלעכע חברים, וואָס פלעגן זיך אָפטער באַגעגענען, האָבן מיטן פּאַרבליבענעם שריפט אָפּ־געדרוקט אַ קורצן מאַי־אויפרוף מיט רויטן טינט. די פּראָ־קלאַמאַציע איז באַשטאַנען בלויז פון עטלעכע שורות און איז גוט פאַרשפּרייט געוואָרן אין שטאָט. די צ. ס. זיינען געווען די אייניקע, וואָס האָבן אין יענעם יאָר, 1908, דערמאָנט די פּינסקער אַרבעטער וועגן דעם אינטערנאַ־ציאָנאַלן סאָציאַליסטישן יום־טוב.

אין יענער צייט, 1908־1909, זיינען שוין געווען פאַר־שוואונדן די צווישן־פּאַרטייאישע סיכסוכים, וואָס פלעגן אין די פריערדיקע צייטן ניט זעלטן פירן צו די ביטערסטע רייסעריין און אפילו געשלעגן. פאַרקערט, עס האָט זיך געפירט ביי אַלע פּאַרטייען אַ דערנענטערונג און אַ רעס־פעקט צו די מיינונגען פון ערלעכע פּאָליטישע אָפּאָנענטן.

די ס. ס. פלעגן זיך באַגעגענען מיט די איבערגעבלי־בענע חברים פון „בונד“, מיט די פּועלי־ציון און פירן צווישן זיך פריינדלעכע דיסקוסיעס, באַזוכן די לעקציעס פון אַ וויכטיקן פּאַרטיי־רעדנער, ווען ער איז אפילו געווען אַ טרעגער פון קעגנערישע אידייען. צייטנווייז פלעגן קיין פינסק אַראָפקומען באַוואוסטע צ. ס. פּאַרטיי־פירער. אייי־ניקע מאָל איז אין יענע יאָרן אין פינסק געווען משה ליט־וואַקאָוו, וועלכער פלעגט אַראָפקומען ווי אַ קאָרעספּאָנדענט פון אַ גרויסער, רוסישער צייטונג פון קיעוו. אין 1907 איז נאָך מעגלעך געווען דורכצופירן אַ לעגאַלע עפּנטלעכע לעקציע מיט ליטוואַקאָוון, אָבער אין 1908 און 1909 האָט מען דאָס שוין געמוזט מאַכן אין דער שטיל, אין אַ פּרי־וואַטן הויז.

משה ליטוואַקאָוו, איז יאָרן־לאַנג געווען דער פירער פון די יעווסעקן אין ראַטן־רוסלאַנד און דער רעדאַקטאָר פון דער טעגלעכער צייטונג דער „עמעס“ אין מאָסקווע. ער איז געשטאָרבן אין טורמע, אַלס אַ קרבן פון די רייי־ניגונגען, וואָס סטאַלין האָט דורכגעפירט אין דער קאָמו־ניסטישער פּאַרטיי.

צווישן אַנדערע צופעליקע באַזוכער אין שטאָט, וואָס די צ. ס. פלעגן אויסנוצן פאַר זייערע פּאַרטיי־אינטערעסן, איז אין יענע יאָרן געווען אויך יוסף טשערניכאָוו, וועל־כער האָט אונטערן פסעוודאָנים דאַניעלי געשפּילט אַמאָל אַ וויכטיקע ראָלע, ווי אַ פּאַרטיי־טעאָרעטיקער און רעדנער, און האָט אין די פּאַרטיי־אינטערעסן באַזוכט אַמעריקע, אין יאָר 1907.

דורך די קליינע, געשלאָסענע פאַרזאַמלונגען און דיס־קוסיעס, דערהויפט אָרום די טאָג־פראָגן, ווי די רעגולי־רונג פון עמיגראַציע, טעריטאָריאַליסטישע פּראָיעקטן און

ד. גל., האָט מען אין יענע יאָרן ווי עס איז אויפגעהאַלטן ביים לעבן דעם האַלב־אָפּגעשטאָרבענעם פּאַרטיי־גייסט צווישן דער קליינער גרופּע חברים אין פינסק.

5. פּראָבע וויידער אויפצולעבן די באַוועגונג

(1911—1909)

אין 1909 האָט אַלס פּאַרטיי־שליח אָנגעהויבן באַזוכן פינסק אַ מאָן מיט אַ גרויסער, בלאָנדער באָרד, וואָס האָט מער אויסגעקוקט צו זיין אַ דערפּאַלגרייכער סוחר, ווי אַ פּראָפעסיאָנעלער פּאַרטיי־טוער. דאָס איז געווען בערל גוטמאַן, וועלכער האָט אונטערגענומען אין יענער צייט אַ גרעסערע רייזע איבער דער פּראָווינץ, כדי אויפצולעבן די ס. ס.־באַוועגונג.

אויף אייניע פון בערל גוטמאַנס באַזוכן האָט מען אינ־געאָרדנט פאַר אים אַ לעגאַלע פאַרזאַמלונג, וואו ער האָט גערעדט מכח דעם געפלאַנטן יידישן קאָנגרעס צו רע־גולירן די עמיגראַציע. עס איז געקומען אַ שיינער עולם און עס זיינען אויך געווען פאַרשטייער פון ציוניזם. די ציוניסטן האָבן בערלס פאַרשלאָג אָטאָקירט, ער איז אָבער געווען אַ גוטער און געניטער רעדנער און דיספוטאַנט און האָט זיינע קריטיקער צעשלאָגן.

בערל גוטמאַן איז געווען דער אינציקער, וועלכער פלעגט קומען צו די פּינסקער צ. ס. אין משך פון אַ פּאָר יאָר צייט. די חברים האָבן געפילט, אַז ער אַליין איז געווען דער צענטראַל־קאָמיטעט פון דער פּאַרטיי. זיינע באַזוכן אוֹן די פּאַרטיי־צירקולאַרן, וואָס ער פלעגט צעשיקן, האָבן אָנגעפּאָנגען אויפצולעבן די קליינע ס. ס.׳ישע גרופּע אין פינסק. מען האָט צונויפגעקליבן די פּאַרבליבענע אַלטע חברים, מ׳האָט צוגעצויגן אייניקע אַנטוישטע אָנהענגער פון אַנדערע ריכטונגען און אַ הייפל אונטערגעוואָקסענע בחורים אוֹן מיידלעך פון די אָמאָליקע „קליינע ס. ס.“ אינצווישן איז בערל פּאַרשוואונדן פון האָריזאָנט פאַר אַ שטיקל צייט. ערשט, אין אַפּריל, 1910, ווען אַ פּאַרטיי־חבר, לייבל קא־זאַק (קאַלאָדני) איז געקומען פון לאָדזש (וואוהין ער האָט זיך אַוועקגעלאָזן צו ברענגען פּראָקלאַמאַציעס צום ערשטן מאַי), האָט ער דערציילט, אַז בערל מיט אַ גרופּע אַנדערע חברים איז לעצטנס אַרעסטירט געוואָרן אין לאָדזש.

פאַרן 1טן מאי 1910 איז דורך אָט דער קליינער הייפל פינסקער ס. ס. צוגעגרייט געוואָרן אַן אימפּאָזאַנטע מאַי־פייערונג. ערב דעם 1טן מאַי, ביינאַכט, האָבן זיך עטלעכע חברים אוֹן חברטעס אַרויסגעלאָזן איבערן שטאָט באַלאָדן מיט אויסגעשניטענע אין פאַפּיר (סטענסילס) רע־וואָלוציאָנערע לאָזונגען, מיט שעפעלעך רויטער פאַרב אוֹן באַרשטן. מען האָט אַרויפגעשריבן מיט דער פאַרב די לאָזונגען אויף יעדער וויסער וואַנט אין שטאָט — אויף דער גרויסער שול, אויפן קאָסטיאָל אוֹן אויפן סאָבאָר, אוֹן וואו נאָר עס איז געווען אַ פּאָסיקע וואַנט. דעם דאָזיקן איינפאַל האָט מען דורכגעפירט, נאָך אַ צוגרייטונג פון אַ

פאָר חדשים צייט. אַ שילדן־מאַלער, אַ בונדיסט, האָט גע־
מאַלן אויף אַ ספּעציעלן פּאַפּיר די לאָזונגען. עטלעכע
פון די צ. ס. חברים האָבן געשניטן די בוכשטאָבן אויפן
סטענסיל פאַר וואָכן־לאַנג. אַ חבר, אַ פּאַרבער, האָט צו־
געגרייט אַ ספּעציעלע פּאַרב, וואָס האָט זיך ניט געלאָזן
לייכט אָפּוואָשן. דעם 1טן מאי האָט די גרופּע פּאַרשפּרייט
אַ היימיש־געדרוקטן אויפרוף — פּונקט ווי מען האָט עס
געטאָן אין יאָר 1908 און 1909 און מען האָט אים אַפּילו
עקספּאַרטירט קיין מאָזיר, וואו עס איז אין יענער צייט
קיין באַוועגונג ניט געווען. אין אָוונט האָט מען אויף
דער גרויסער גאַס געלאָזן פייערווערק און מען האָט גע־
לאָזן קנאַל־ראַקעטעס, געווארפן „באָמבעס" מיט קאָנפעטי,
און אָט די דעמאָנסטראַציע האָט ווי ניט ווי דערמאָנט
דעם עולם, אַז אַ פונק פון אַמאָליקן פייער גליט נאָך אונ־
טער דעם אַש, וואָס איז פּאַרבליבן נאָך דער שרפה פון
1905־1906.

נאָך עטלעכע שטילע יאָר האָט די פלוצלינגע אויפ־
ריכטונג פון דער צ. ס.׳ישער גרופּע געמאַכט אין שטאָט
אַ רושם. די פּאָליציי איז געווען שטאַרק פאַרנומען דעם
טאָג פון 1טן מאי מיט פאַרניכטן די אויפשריפטן און אָפּ־
היטן די „אַרדענונג" אויף דער גרויסער גאַס. קיינע אַרעסטן
זיינען ניט געמאַכט געווארן.

אין 1910 האָט זיך די שטימונג אין די צ. ס.׳שע
קרייזן זיך געהויבן. צווישן דער אַרבעטער־יוגנט האָט זיך
דערפילט אַ נייגונג צו פּאָליטישער און קולטורעלער טע־
טיקייט. עס זיינען געמאַכט געווארן פאַרשיידענע פּראָבעס
אויפצולעבן די פּאָליטישע באַוועגונג. די באַציאונגען צווישן
די צ. ס. און אַנדערע רעוואָלוציאָנערע גרופּעס, ווי „בונד"
און אַנדערע, זיינען געווען פּריינדלעכע.

די פּאָליציי איז אָבער נאָכגעגאַנגען אויף די פּרישע
שפּורן פון די קאָנספּיראַטאָרס, מחמת עס האָבן געאַרבעט
עטלעכע שפּיאָנען. אַ פּאָר פון זיי זיינען געווען באַוואוסט
די „בונדיסטן" און די צ. ס.׳און מען האָט זיך מיט זיי
ווי געהעריק אָפּגערעכנט. עס זיינען אין שטאָט פאָרגע־
קומען אַ סך אַרעסטן און דער אַרבעטער־טוער פון דער
צ. ס.־באַוועגונג, וו. אָסטראָווסקי, איז אויך, נאָך אַ שטרענ־
גער הויז־זוכונג, געבראַכט געווארן אין פּאָליציי־קאַרצער
(רעשאָטקע). דאָרט האָט ער געטראָפן אַ צענדליק אָדער
נאָך מער אַרעסטירטע פון פאַרשיידענע ריכטונגען. צווישן
זיי איז אויך געווען באָניע רובינשטיין, איינער פון די
גרינדער פון די צ. ס. אין פינסק. דעם גרעסטן טייל פון
די אַרעסטירטע האָט מען אין עטלעכע טעג באָפרייט, אָדער
אָסטראָווסקין, באָניען און נאָך אַ פּאָר אַנדערע האָט מען
אַוועקגעפירט אין טורמע און באַשולדיקט אין געהערן צום
„בונד". אין דער זעלבער טורמע איז אויך שוין אַ לענ־
גערע צייט געזעסן דער בונדיסט יעקב זשעלעזניאָקאָוו.
נאָך אַ חודש אָפּזיצן האָט מען די אַרעסטירטע אַרויס־
געלאָזן און שפּעטער האָט מען זיי אַרויסגעשיקט פון פינסק.

אין יענער צייט איז אין פינסק אַרויסגעטראָטן מיט
אַ לעקציע יוסף טשערניכאָוו (דניאלי). פּאָר אַ געפּאָקטן
זאָל האָט ער, אין רוסיש, געהאַלטן אַן אינטערעסאַנטע און
איבערצייגנדיקע לעקציע — אַן ענטפער אויף אָטאָ ווייי־
ניגערס סענסאַציאָנעלן בוך „געשלעכט און כאַראָקטער",
וואָס איז פול געווען מיט בלבולים אויפן יידישן פּאָלק.
דער קרעדיט פּאָר אָט דער לעקציע, וואָס האָט געמאַכט
אַ גרויסן אייגדרוק אין שטאָט, איז געגאַנגען אויפן חשבון
פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער אָרגאַניזאַציע.

וו. אָסטראָווסקי, וואָס איז אַרויסגעפאָרן פון פינסק אין
יאָר 1910, איז אין דעם נעכסטן יאָר, עטלעכע מאָל ווידער
געקומען אויף קורצע באַזוכן אין זיין געבורטס־שטאָט. ער
האָט דאָרט באַמערקט אַ שטיקל פּאָליטישע אויפלעבונג,
די אָרגאַניזאַציע האָט אָנגעהויבן צו וואַקסן. די פּאָליטישע
באַדינגונגען אין רוסלאַנד האָבן זיך לאַנגזאַם געהאַלטן אין
בייטן. דאָ און דאָרט האָבן זיך באַווייזן סימנים פון אַ
נייעם, אָנקומענדיקן שטורעם, וואָס האָט וויקלעך אויס־
געבראָכן אין 5־6 יאָר אַרום. אין סוף 1911 האָט וו.
אָסטראָווסקי אויסגעוואַנדערט פון רוסלאַנד קיין אַמעריקע.

נאָך דער פּעברואַר רעוואָלוציע פון 1917 האָט, ווי
באַקאַנט, דער צ. ק. פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער
פּאַרטיי באַשלאָסן אויפצולייזן די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע. אַ
סך געווען ס. ס.׳וואָס זיינען אַרייַנגעטראָטן אין „בונד"
אַנדערע זיינען אַוועק צו די פּועלי־ציון, און אַ טייל איז
מיטגעריסן געווארן מיטן שטראָם פון דער הערשנדער
באָלשעוויסטישער פּאַרטיי. אַ סך פון די טעטיקסטע פון
צווישן די אַמאָליקע פּינסקער ס. ס.׳וואָס ווי כייטשע קא־
לאָדני, יאָסל שולמאַן, ב. רובינשטיין א. אַ. זיינען אַוועק־
געפאָרן אין ראָטן־פּאַראַאַנד. אַ טייל פון זיי זיינען דאָרט
געווען אָפּיציעלע מיטגלידער פון דער קאָמוניסטישער פאָר־
טיי, אַנדערע זיינען בלויז „מיטפאָרער" אָדער „ספּעצן",
וואָס טוען אָפּ זייער אַרבעט אויף דעם אָדער יענעם גע־
ביט, ניט־שטייענדיק אויפן באָדן פון די פּאַרטיי־לערעס
און דאָגמעס. פון צייט צו צייט שיקן אַרויס אָט די גע־
וועזענע פּינסקער צ. ס.׳טן אַ געשריבענעם גרוס צו זיי־
ערע אַמאָליקע אינטימע חברים, וואָס לעבן איצט אין
אַמעריקע.

וועג איינער פון די אַמאָליקע טעטיקע חברים, און
איצט אַן אָנגעזעענער אַמעריקאַנער תושב, דר. אָסטראָוו־
סקי פון לאָס אַנדזשעלעס, האָט אין יאָר 1936 באַזוכט
פינסק, האָט אים אַ לאַנג־יאָריקער חבר מאָטל (איצט איז
ער, ניט־קוקנדיק אויף זיין פּוילער בלינדקייט, געווען אַ
זייער טעטיקער טוער אין „בונד") געזאָגט: „מיין ניט,
אַז מיר זיינען אָנטלאָפן פון ס. ס., עס איז געווען אַ פּאַרטיי
באַשלוס זיך אויפצולייזן."

לינקע פועלי־ציון

זוי ווי אין אַנדערע שטעט אין רוסלאַנד האָבן זיך אין דער עפֿאָכע פון 1906, נאָכן 7טן ציוניסטישן קאָנגרעס, אָנגעהויבן אויסצוקריסטאַליזירן אין פּינסק באַזונדערע אַרבעטער־גרופּעס, וואָס האָבן ניט געקענט אידייאיש פֿאַרזעצן די אַרבעט אין דרייען פון די אַלגעמיינע ציוניסטן.

די לאָזונגען און געדאַנקען־גאַנג פון די פּועלי־ציון האָבן די אַרבעטער אין פּינסק אויפגענומען מיט באַגייסטערונג. צום ערשטן פּועלי־ציון־צוזאַמענפֿאָר אין יאָר 1906 איז אין פּינסק געווען אַ קאָנספֿאַלידירטע און אויסגעקריסטאַליזירטע פּ״צ־גרופּע.

פונקט ווי אין אַנדערע שטעט אין רוסלאַנד האָבן די פּועלי־ציון אין פּינסק גענפֿירט אַ אידייאישן קאַמף מיט די ס״ס (ציוניסטן־סאָציאַליסטן) און די רעשטלעך „סיימאָוצעס״.

ס׳פֿלעגן אָפט פֿאָרקומען דיסקוסיע־פֿאַרזאַמלונגען, וואו יעדע גרופּע פֿלעגט זיך באַמיען איבערצוצייגן דעם צוויי־טן צד — און דורך דעם וועג אַריבערצוציען חברים פון איין גרופּע אין דער צווייטער. עס מוז אָבער דאָ באַמערקט ווערן די אידייאישע טרייהייט פון די חברים אין יענער צייט. אין משך פון יאָרן פון די דיסקוסיע־אָונטן, וואָס פֿלעגן זיך פירן ביי שטרענג־קאָנספֿיראַטיוע באַדינגונגען, איז קיין גרופּע ניט געלונגען אַריבערצוציען אַ חבר פון דער צווייטער ריכטונג. יעדער חבר איז געוואָן אַ זעלבער, וועלכער איז געשטאַנען מיטן גרעסטן יראת־הכבוד, מיטן גרעסטן דרך־ארץ פאַר דער פּאָזיציע פון זיין פֿאַרטיי. איבערגיין צו אַן אַנדער ריכטונג — וואָלט געהייסן פֿאַרראַטן אייגענע חברים.

אין משך פון צוויי יאָר צייט האָט די פּועלי־ציון־פֿאַרטיי פֿאַרגרעסערט די צאָל מיטגלידערשאַפֿט און באַקומען אַ געהעריקע ווירקונג אויף די יידישע אַרבעטער־מאַסן. ס׳ווערט אַרגאַניזירט דער ערשטער, אומלעגאַלער פּראָפּעסיאָנעלער פֿאַראיין אין דער אַרטיקער דיקטן־פּאָבריק אונטער דער השפּעה פון דער פּ״צ און פֿאַרשיידענע אַנדערע פּראָקציעס.

ס׳ווערן אַרגאַניזירט פֿאַרזאַמלונגען אין קאָנספֿיראַטיוע דירות — און ס׳ווערט אָנגענפֿירט אַ קולטורעלע פֿאַרטייאישע אויפקלער־אַרבעט צווישן דער יידישער אַרבעטערשאַפֿט.

צום צווייטן צוזאַמענפֿאָר אין קראָקע שיקט פּינסק אירן אַ דעלעגאַט, חבר משה מענאַכאָווסקי (היינט אין קאַנאַדע).

די אַרבעט ווערט פֿאַרצווייגט און דער צענטראַל־קאָמיטעט שיקט אין פּינסק דעם ח׳ קיווין אָנצופירן מיט דער אַרבעט, וואָס די אַרטיקע חברים קענען ניט באַווייזן מיט אייגענע כוחות.

חבר קיווינס זיין אין פּינסק איז אַ קאַפּיטאַל פאַר זיך. אַ דאָנק זיין אַראַטאַרישן טאַלאַנט און זיינע פּעאיקייטן, קריגט די פֿאַרטיי פיל נייע אָנהענגער. חבר קיווינס אָן אַרויסטריט פלעגט זיין אַ יום־טוב.

צו יענער צייט זענען די פֿאַרזאַמלונגען פֿאַרגעקומען אין פּריוואַטע דירות, וואָס מ׳פלעגט דינגען פֿאַר 50 קאָפּיקעס אָן אָונט. אין אָן ענגן דושנעם צימער פלעגן זיך צונויפקלייבן די חברים — אָפט 60—70 מאָן — און באַשליסן וועגן די וויכטיקע פראָגן פון פֿאַרטיי־לעבן.

איינע אָזאַ פֿאַרזאַמלונג, וואָס איז פֿאַרגעקומען אין יאָרטאָג פון די אָקטאָבער געשעענישן (מיט דער ערשטער רוסישער קאָנסטיטוציע און אַ ריי פֿאָגראָמען אין פֿאַרשיידענע שטעט), איז געוואָרן באַזוכט דורך 150 פערזאָן. חבר קיווין האָט דעמאָלט רעפערירט וועגן דער אַלגעמיין פֿאָליטישער לאָגע און וועגן דער יידישער אַרבעטער־פראָגע אין ליכט פון פּועלי־ציוניזם. וועז חבר קיווין האָט געשילדערט די פֿאָגראָמען און די מוטיקע פֿאַרטיידיקונג פון די פּועלי־ציון אין דער זעלבסטשוץ אין פֿאַרשיידענע שטעט פון רוסלאַנד, האָבן אייניקע חברטעס אָנגעהויבן צו ספּאָזמירן און מיט גרויס מי איז געלונגען פֿאָנאַנדערצולאָזן די פֿאַרזאַמלונג, אָן אַן איבערפאַל פון דער פֿאָליציי.

אַ לאָנגע צייט האָבן חברים געהאַט טענות צו די ספּאָזמירנדיקע, אַז זיי זיינען ניט בכח זיך צו באַהערשן און געטאַדלט, אַז זיי קענען ניט זיין אין אַן אומלעגאַלער, פּראָלעטאַרישער פֿאַרטיי. די פֿאַרזאַמלונג האָט געמאַכט אַ רושם אויף די באַזוכער און אַ לאָנגע צייט האָט מען וועגן איר גערעדט.

אַזעלכע פֿאַרזאַמלונגען פלעגן באַזוכט ווערן ניט בלויז פון חברים, נאָר פון אַ סך אַרבעטער.

אַ גרויסער טייל אַרבעטער און איבערהויפּט אַרבעטערינס האָבן ליידער ניט געקענט שרייבן. לייענען פלעגט מען אויך מיט גרויסע שווערקייטן.

אַלע בראָשורן און בלעטלאַך פלעגט מען לייענען בקול־רם פאַר אַלע חברטעס און נאָכדעם זיי אויפקלערן — דאָס האָט באַוואויגן די פירער צו אָרגאַניזירן אָוונט־קורסן און בילדן די חברים־אַרבעטער.

צו דעם צוועק זיינען געגרינדעט געוואָרן אַזוי גע־רופענע בילדונגס־גרופּן.

אין יעדער גרופּע זיינען געווען 4־5 חברים און דאָרט האָט מען זיי געלערנט לייענען און שרייבן יידיש און רוסיש. די לימודים פלעגן פאָרקומען אין אַ דירה פון די באַזוכער. אין אַן ענג צימערל — וואו די עלטערן פלעגן שלאָפן — אין אַ ווינקל ביי אַ קליין נאָפּט־לעמפּל, אמאָל ביי אַ ליכטל, האָט דער לערער אָדער לערערין געוויזן די שילער וויי צו שרייבן און לייענען.

מיט די בילדונגס־גרופּן האָבן אָנגעפירט שילער און שילערינס פון די אָרטיקע רעגירונגס־שולן. אין דער הינזיכט האָט פיל אויפגעטאָן דער חבר אליהו ברינקמאַן (געשענקט). אַזעלכע גרופּעס זיינען געווען עטלעכע צענדליק.

פאַר אינספּעקטאָר (וויי מ׳האָט אים אָנגערופן) איבער אַלע גרופּעס איז געווען באַשטימט דער פאַרשטאָרבענער חבר שאַיע לעוו. ער פלעגט אין די פינצטערע הערבסט־אָוונטן דורכמאַרשירן די טונקעלע, בלאָטיקע, ניט־באַלויכ־טענע גענטלעך, זען צו די לערער זיינען אויפן אָרט און פון צייט צו צייט באַזוכט די גרופּעס אפילו מיט פּאָפּיר צום שרייבן.

דאָס איז געווען דער קערנדל פון די קומענדיקע, לעגאַלע אָוונט־קורסן און פון דער יידישער באַראַטאָוו פאָלקס־שול.

פיל פון די חברים שילער און שילערינס האָבן מיט דער צייט עמיגרירט פון פינסק קיין אַמעריקע און פון דאָרט האָבן זיי געשיקט וואָרימע גרוסן די חברים און זייער דאָנקבאַרקייט די לערער, אַ דאַנק וועלכע זיי האָבן זיך אויסגעלערנט שרייבן בריוו צו עלטערן, און אפילו אַן אַדרעס אנשרייבן (וויי זיי האָבן זיך אויסגעדריקט).

פון יענער צייט האָבן חברים און חברטעס געזוכט אַ געדרוקט וואָרט וויי מיט ליכט, און די פ״צ־בראָשורן און אויסגאַבן פלעגן צעטיילט און פאַרקויפט ווערן אין די הונדערטער.

דאָס האָט געבראַכט די חברים אויפן געדאַנק צו גרינדן אַ ביבליאָטעק. ס׳ווערן צונויפגעזאַמלט ביי פריינט און באַקאַנטע אַלע אויסגאַבעס, וואָס זיינען געווען צו יענער צייט, ווי מענדעלע, שלום־עליכם און פרץ — און אויך פאַרשיידענע פאַרטיי־אויסגאַבן. ס׳ווערט געשאַפן אַ געהעריקע צאָל ביכער (אָדער בעסער געזאָגט ביכלעך), וואָס ווערן פאַרטיילט צווישן די חברים צום לייענען.

די ביבליאָטעק ווערט איינגעאָרדנט ביי אַ חבר אין שטוב. בייטן די ביכער פלעגט מען איין מאָל אַ וואָך. אַלץ ווערט געמאַכט געהיים און קאָנספּעראַטיוו און אַ דאַנק דער פאַרזיכטיקער אַרבעט פון חבר יאַנקעלע איז ניט געווען צו פאַרצייכענען קיין איין דורכפאַל פון דער ביבליאָטעק.

אַ באַזונדערע פרייד און אויפלעבונג האָט אַריינגע־בראַכט אין די פ״צ־ריין די דערשיינונג פון „די אַרבע־טער מאַכט״. (די צייטונג איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין אויסלאַנד און פלעגט איבערגעשיקט ווערן אין די נאָנטע פוילישע שטעטלעך. פון דאָנעט פלעגט מען זיי צעשיקן איבער אַלע אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד).

די ידיעה וועגן דער דערשיינונג פון דער צייטונג האָט דער צ״ק מיטגעטיילט דורך אינפאָרמאַציע־בלעטער, וואָס פלעגן פאַרבייטן אַ פעריאָדישע פאַרטייאישע אויס־גאַבע. די בלעטער זיינען געלייענט געוואָרן פאַר חברים און זיי פלעגן זיך באַקענען מיט דער טעטיקייט פון דער פאַרטיי אין פאַרשיידענע שטעט און שטעטלעך. צוליב קאָנספּיראַציע פלעגן זיי הייסן „אַלף־ביתן״. מיט אומ־געדולד האָבן מיר געוואַרט אויפן אָנקום פון דער צייי־טונג אין פינסק.

דעם ערשטן טאָג פסח פרי דערוויסן מיר זיך, אַז חבר יאַנקעלע האָט באַקומען אַ בריוו מיט אַן אָנווייזונג פון בענדין אויף אַ קעסטל סחורה. ניט געקוקט אויפן יום־טוב האָבן מיר אָפּגענומען דעם קאַסטן סחורה און געבראַכט צו יאַנקעלען אַהיים. אָבער האַלטן ביי אים לאַנג ווילן מיר ניט. ס׳איז אַ צו גרויסער פאַרמעגן, אַז ס׳זאָל ליגן אין איין אָרט. און אין זעלבן טאָג ווערן די צייטונגען אָפּגע־טראַנספּאָרטירט אין פאַרשיידענע ערטער און פון דאָרט ערשט פאַרטיילט צווישן חברים. ס׳איז צו באַמערקן, אַז פינסק האָט געשפּילט אַ ראָלע אין פאַרטיי־לעבן, און זי האָט באַקומען די אויפגאָבע איבערצושיקן צייטונגען אין ווייטערע שטעט, וואָס מיר האָבן מיט באַזונדערע שלוחים באַזאָרגט.

מיט איר רייכן אינהאַלט און די אָרטיקלען פון בער בראַכאָוו האָט די צייטונג פיל געמונטערט און געווירקט פאַר דער פאַרבאַרייטונג און פאַרגרעסערונג פון דער פאַרטיי.

אַזוי האָט זיך געפירט די אָרבעט ביז 1914. אין משך פון דער צייט האָט די פאַרטיי געליטן צוליב דעם אָרעסט פונעם אָרטיקן קאָמיטעט — דעם חבר מענאַכאָוו־סקי, דעם חבר ציפערשטיין (היינט אין אַמעריקע), ליפ־שיץ און אַנדערע.

ס׳איז פאַרלאָרן געגאַנגען כמעט דער גאַנצער אָרכיוו, וואָס איז געזאַמלט געוואָרן אין משך פון יאָרן, און מיטן אָרעסט פון די אויבנדערמאַנטע חברים איז אָפּגעשוואַכט געוואָרן די אָרבעט.

די חברים אויף דער פריי האָבן וויייטער פאָרגעזעצט די אָרבעט פון די בילדונגס־גרופּן, ביבליאָטעק און די פראָפּעסיאָנעלע אָרבעט.

אין יאָר 1915, נאָך אַ קורצער צייט איידער פינסק ווערט פאַרנומען דורך די דייטשן, ווערט אין שטאָט דורכ־געפירט אַ פאַרטיי־באַראַטונג מיטן אָנטייל פון פאַרשיידענע חברים פון פוילן און רוסלאַנד, ווי לעוו, געשענזאָן, שלום א. אָנד. אויף דער באַראַטונג ווערט באַהאַנדלט די שטעלונג פון דער פאַרטיי צו דער געשאַפענער פאָלי־טישער לאָגע אין לאַנד — וועגן דער אומאָפהענגיקייט פון פוילן.

די באַראַטונג איז פאַרגעקומען ביי ח׳טע ניסן (רבקה.

היינט אין אַמעריקע), און ביי א. סאַלקע — וואו די חברים זיינען אָפּגעוועזן עטלעכע טעג, ביזן דערליידיקן אַלע ענינים, און ערשט נאָכדעם האָבן זיי זיך באַוויזן פֿאַר חברים אויף אַ פֿאַרטיי־פֿאַרזאַמלונג.

אויף דער באַראַטונג וועלכע באַשלאָסן וועגן אָנטיילן פון די פּוע"צ אין די קאָמיטעטן פֿאַר די היימלאַנד, וועלכע פלעגן אָנקומען אין פּינסק פון פֿאַרשיידענע שטעט פון פּוילן און רוסלאַנד. אָנדערע חברים און חברטעס האָבן געאַרבעט אין די געשאָפענע קיכן און פיל מיטגעהאָלפן די היימלאָזע צו באַקומען אַרבעט.

נאָכדעם ווי די דייטשן פֿאַרנעמען פּינסק וועלט דאָס פֿאָליטישע לעבן אַטראָפירט. אַלץ וועלט צוגעשפּיצט צום לחם הקלוקל — צום ביסן ברויט, וואָס איז געווען אַ יקר־המציאות. אָבער אין דער פּינצטערער צייט נעמט די פּ"צ־פֿאַרטיי אויף זיך די אויפגאָבע אַרייננצוטראָגן אַ ביסל געזעלשאַפטלעכקייט אין דעם גרויען לעבן.

אַ דאַנק דער איניציאַטיוו פון חבר גערשענזאָן און די פֿאַרשטאַרבענע שייקע לעוו און חנה רובינשטיין, וועלט אין פּינסק אַרגאַניזירט אַן עפּנטלעכער לייענ־ווינקל. דאָס איז געווען דער אייניציקער קולטור־ווינקל, וואו צענדליקער מענטשן פלעגן טעגלעך קומען לייענען אַ צייטונג, וואָס מיר האָבן ספּעציעל באַקומען פֿאַרן לייענ־זאַל. פיל ח"ח און פריינט געדענקען נאָך ביז היינט די יום־טובדיקע שטימונגען אין לייענ־זאַל, וואו מענטשן פלעגן זיך טרעפן און אַראָפּרעדן פון האַרצן. דער לייענ־זאַל איז באַשטאַנען פון אייניקע צימערן, עלעקטריש גוט באַלויכטן, וואָס איז געווען אַן אויסנאַם־זאַך אין יענע צייטן.

אין גיכן הויבט מען אָן אין לייענ־זאַל צו אַרגאַניזירן אַ ביבליאָטעק. ס'ווערט געשאַפן אַ געהערעיקע צאָל רו־סישע און יידישע ביכער, און עס ווערט געלייגט דער גרונדשטיין פֿאַר דער ערשטער, עפּנטלעכער יידישער ביב־ליאָטעק.

אין יענער צייט שטאַרבט די חברטע כאַנטשע בור־שטיין, אייניע פון די מיטגרינדער פון דער ביבליאָטעק, און די ביבליאָטעק ווערט אָנגעראָפן אויף איר נאָמען. די צאָל ביכער פֿאַרגרעסערט זיך ביז 1000 און עס ווערט אייג־געשטעלט אַ רעגולערע ביבליאָטעק־אַרבעט. אָלע טאָג קומען פיל אַרבעטער און אינטעליגענטן בייטן ביכער.

עס ווערט געשאַפן אַ נייע אָטמאָספּערע פול מיט האָ־פענונגען אויף בעסערע צייטן, אויף גרעסערע און ליכ־טיקערע אויפטאָונגען פון דער פֿאַרטיי.

שפּעטער ווערט די ביבליאָטעק פֿאַרגרעסערט און פֿאַרוואָנדלט אין דער ערשטער, יידישער באַראָאוו־ביבליאָטעק אין פּינסק.

אין דער זעלבער צייט ווערן אייניגע אָרדנט די ערשטע אָונט־קורסן, וואו אַרבעטער באַקומען טעגלעך רעגולערע לעקציעס.

עס ווערן אָנגאָזשירט פֿאַר לערער אייניגע חברים און אויך פרעמדע. די קורסן ווערן באַזוכט פון איבער הונדערט צוהערער.

אויף די קורסן האָט מען געלערנט אַלגעמיינע גע־שיכטע, יידישע געשיכטע (ח' טיר — היינט אין פֿאַלעס־טינע), יידישע ליטעראַטור, חשבון. די קורסן האָבן עק־סיסטירט ביזן יאָר 1927, ווי רעגולערע אָונט־קורסן מיט אַ געהעריקער צאָל צוהערער — יוגנטלעכע אַרבעטער.

דער אויפטו פון די פּועלי־ציון אויפן געביט פון דער קולטורעלער טעטיקייט איז דורך אַלעמען אין פּינסק ווי געהעריק אָפּגעשאַצט געוואָרן. אין דער צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע האָט די פּועלי־ציון צוזאַמען מיט ס"ס איינגעאָרדנט אַן אַרבעטער־קיך, וואו הונדערטער אַרבע־טער, הונגעריקע און ליידנדיקע פלעגן באַקומען אומזיסט עסן. די קיך איז נאָכן אָנקומען פון דער פּוילישער מאַכט געבליבן אַ לענגערע צייט אָפן און מיט דער הילף פון „דזשאָינט" זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן ביז 300 מיטאָגן טעגלעך אין אַ מוסטערהאַפטער און היגיענישער אָרדענונג.

נאָך דער דייטשער אָקופּאַציע האָט די פֿאַרטיי גע־פירט אַ פּראָפּעסיאָנעלע טעטיקייט צווישן דער יידישער אַרבעטערשאַפט און צווישן דער יוגנט.

עס איז אָרגאַניזירט געוואָרן דער שניידער־פֿאַראיין מיט אַ פֿאָר הונדערט מיטגלידער און ס'זיינען דורכ־געפירט געוואָרן עקאָנאָמישע שטרייקן פֿאַר לוין־העכערונג און בעסערע אַרבעטס־באַדינגונגען. ס'איז אָנגעפירט ג־ווָארן דער כעמישער פֿאַראיין אין דער אָרטיקער שוועבל־פֿאַבריק, וואו ס'פלעגן אָפט אויסברעכן שטרייקן.

ביים שניידער־פֿאַראיין איז אָרגאַניזירט געוואָרן אַ יוגנט־סעקציע, וואָס האָט געציילט איבער 300 מאַן. די יוגנט־סעקציע האָט באַזוכט די אָונט־קורסן און געפירט אַ באַזונדערע פּראָפּעסיאָנעלע טעטיקייט פֿאַר זייערע לוין־און לעבנס־באַדינגונגען.

די יוגנט־סעקציעס פון די פּ"צ זיינען פֿאָנאַנדערגעלאָזט געוואָרן דורך דער מאַכט.

אין 1917 האָט די פוע"צ פֿאַרטיי געגרינדעט צווי יידישע פֿאָלקס־שולן מיט איבער 600 קינדער. די שולן זיינען אין די ערשטע יאָרן סובסידירט געוואָרן דורכן „חזשאָינט" און נאָכן צוריקציען די סובסידיעס, אין 1927, האָבן זיי נאָך עקזיסטירט ביזן 1935. אויפגעהאַלטן אויס־שליסלעך דורך דער מיטהילף פון אָרטיקע חברים, שול־טוער און דער צישא.

אַ דאַנק דער אינטענסיוואָר אַרבעט פון די פוע"צ פֿאַרטיי־חברים, אַ דאַנק דער חברשער סביבה און איבער־געגעבנקייט צו די אידייאישע פֿאָסטולאָטן, איז צום באַ־טאָנען, אַז ניט געקוקט אויף די שפּאָלטונגען אין דער פֿאַרטיי אין 1922, (וועז ס'איז געשאַפן געוואָרן די פֿאָר־אייניקטע פֿאַרטיי צעירי־ציון — רעכטע פּועלי־ציון), איז אין פּינסק קיינער ניט אַוועק און געבליבן טריי דער אָנפּי־רערשאַפט.

צעירי ציון – פועלי־ציון

ען מיר נעמען שילדערן די אַנטוויקלונג פון דער פּועלי־ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע אין פּינסק, איז אונדזער אויפגאַבע קודם־כל צו באַשרייבן די אָרטיקע תנאים, ווי ווייט זיי האָבן געווירקט אויף דער אַלגעמיינער אַנטוויקלונג פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער באַוועגונג אין פּוילן, דערציילן וועגן די געשעענישן, וואָס בילדן דעם אינהאַלט פון דער פּועלי־ציון־געשיכטע אין פּינסק.

פּינסק, ווי איינע פון די וויכטיקסטע יידישע שטעט אין „תחום", מיט איר היפשער באַפעלקערונג פון באַל־מעלאָכעס און פאָלקס־מענטשן, מיט אירע אינדוסטריע־אונ־טערנעמונגען, האָט פון שטענדיק אָן, נאָך פון פאַר דער מלחמה, געהאַט אַ פיינעם חלק אין די יידישע געזעל־שאַפטלעכע באַוועגונגען, סיי אין דער נאַציאָנאַלער באַוועגונג און ציוניזם און סיי אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. אין די צייטן פון פאָליטישער אויפלעבונג, בעת דער ערשטער רעוואָלוציע, זיינען צווישן דער פּינסקער יידישער אַרבע־טערשאַפט געווען אַלע מיני אַרגאַניזאַציעס ווי: „בונד", „פּועלי ציון", „ס. ס." א. א. מיטן אָנקום פון דער רע־אַקציע איז נאַטירלעך די אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק געוואָרן דערשטיקט. עס האָבן אָבער שוין ביים אויסברוך פון דער רעוואָלוציע מלחמה זיך אָנגעהויבן באַווייזן די ערשטע סימנים פון אַ נייער אויפלעבונג.

פּינסק איז געווען צווישן יענע אומגליקלעכע גראָפּישע פונקטן, וואָס זיינען דורך דער גאַנצער צייט פון רעוואָלוציע־קריג געלעגן לעבן סאָמע פראָנט. פּינסק האָט געהאַט איבער זיך די ממשלה פון אַ בעסטיאַלישן אָקופאַנט, וואָס האָט קיין מענטשלעכן געפיל ניט צוגעלאָזט, בעת עס איז געגאַנגען אין זיין אינטערעס. האָט טאָקע פּינסק גע־ליטן הונגער אין בוכשטעבלעכן זין פון וואָרט.

אָבער וואָס זיינען נאָר געווען מסוגל צו האַלטן אַ גע־צייג אין האַנט, זיינען מאָביליזירט געוואָרן אין די אַרבעט־באַטאַליאָנען און יידישע בחורים האָבן ווי שקלאָפן געמוזט טאָן די שוועריסטע אַרבעטן ביים גראָבן אין פעלד, ביים האָקן ביימער אין וואַלד, ביים אָנלאָדן און אויסלאָדן וואַ־גאָנעס. דאָס האָט געשאַפן אַ סך פיזישע און גייסטיקע פיין.

אין מיטן פון אָט דעם פיין, וואָס די פּינסקער יידישע יוגנט האָט געליטן, האָבן זיך געמומען וועבן געדאַנקען פון באַפרייאונג. אָט די צו ערשט אומבאַשטימטע שטרע־בונגען האָבן ביי אַ טייל פון דער יוגנט געפונען זייער אויסדרוק אין פאַראיין פון דער צעירי ציון אָרגאַניזאַציע. די אָרגאַניזאַציע איז באַלד ענערגיש צוגעטראָטן צו לערנען העברעאיש און די טעאָריע פון ציוניזם. ביז פינף הונ־דערט מענטשן זיינען די ערשטע צייט געקומען אויף די קורסן. אַפילו אין די ערגסטע צייטן האָבן זיי געהאַט איבער צוויי הונדערט צוהערער. באַלד איז געגרינדעט גע־וואָרן אויך אַ ביבליאָטעק. עס זיינען אויפגעקומען דראַ־מאַטישע קרייזן און ספּאָרט־געזעלשאַפטן, די אָרגאַניזאַציע האָט זיך אויך ספּעציעל פאָרנומען מיט דער שול. די גרינדונג פון דער אָרגאַניזאַציע „צעירי־ציון" האָט געפו־נען אַ באַזונדערס וואָרעמען אָפּקלאַנג ביי דער פּינסקער געזעלשאַפט און פון איר איז דאָס אויסגעוואַקסן דער איצט היסטאָרישער „בית־עם", וואָס איז אין דער צייט פון דייטשער אָקופּאַציע געווען אַ פאָלקס־הויז אין ברייטן זין פון וואָרט. דער „בית־עם" איז דעמאָלט געווען דער אייג־ציקער, געזעלשאַפטלעכער לאָקאַל, וואָס איז געוואָרן בא־הייצט, געהאַט אויך אַ בופעט און צייטונגען — דיי־טשע און יידישע פון וואַרשע. דער „בית־עם" איז געווען אַ מין פענסטער אין דער גרויסער וועלט אַרײַן, פון וועל־כער פּינסק איז אַ צייט לאַנג געווען ווי אָפּגעריסן. עס האָבן זיך געפונען דייטשע סאָלדאַטן און אייזן־באַן־אַרבע־טער, וועלכע האָבן דערצו מיטגעהאָלפן. עס האָט זיך פון נדבות אָנגעקליבן אַ גאַנץ שיינע ביבליאָטעק. יונגע לייט האָבן אַרויסגעווייזן אַן אומגעוויינלעכע איבערגעבנקייט פאַר אָט דעם מוסד. די, וועלכע האָבן געאַרבעט אין וואָלד, פלעגן טעגלעך אויף אַ מהלך פון 5־6 קילאָמעטער אויף די אַקסלען שלעפּן האָלץ פאַרן „בית־עם". דאָס האָלץ איז געווען דער גאַנצער אַרבעט־לוין, וואָס האָלץ־העקער האָבן געקראָגן. איטלעכער האָט געמעגט זיך נע־מען האָלץ, וויפיל ער איז בכח געווען אַוועקצוטראָגן און אַזוי האָט זיך אַרגאַניזירט אַ גאַנצע גרופּע יונגע לייט, וואָס האָבן געמומען אויף זיך צו באַזאָרגן דעם „בית־עם" מיט האָלץ אויף צו באַהייצן. אָט דער „בית־עם" איז אויך געווען דער קלוב פון דער פאַרטיי „צעירי־ציון".

אַ געוואָלדיקן רושם האָט אין פּינסק געמאַכט דער אויסברוך פון דער רוסישער רעוואָלוציע. קיין פּרטים האָט מען ניט געווואוסט און איטלעכער האָט זיך די גע־שעענישן אויסגעמאָלט לויט זיין פאַנטאַזיע. מען האָט גע־האָפט אויף אַ גיכן שלום און ווען דער שלום איז ניט געקומען, האָט אַ טייל יונגער עולם זיך געפילט ווי אַפּ־געראַרט. ביז עס איז געקומען די אָקטאָבער־רעוואָלוציע און דער בריסקער שלום האָט ווידער אַריינגעבראַכט אַן

אויסערגעווײנלעכע אויפלעבונג בײַ דער יוגנט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן דיסקוסיעס וועגן די פערספּעקטיוון פון דער אַרבעטער־באַוועגונג, פון ציוניזם און בכלל דער נייער תקופה. די געשעענישן האָבן לאָמיר ניט געלאָזט בלייבן נאָר בײַ טאָגטעגלעכע חקירות. די באַלשעוויקעס האָבן זיך דערמעגלעכט, און מען האָט געמוזט נעמען אַ שטעלונג. די אָרגאַניזאַציע „צעירי־ציון" האָט באַשלאָסן צוצושטיין צו דער אַרבעטער־דעמאָנסטראַציע, וואָס האָט מקבל־פּנים געווען די באַלשעוויקעס, וועלכע זיי זיינען אַריין אין פּינסק, זי איז געגאַנגען מיט איר בלויי־וויסער פאָן, באַצירט מיט אַ רויטן באַנד. אויף דעם באַגריסונגס־מיטינג האָט דער פֿאַרשטייער פון „צעירי־ציון", געשריבן וועגן דער ראָלע פון די באַלשעוויקעס אין דער איצטיקער תקופה און נעגעדיקט מיט ארץ־ישראל. קיינער האָט ניט געשטערט. דאָס איז געווען די קורצע, אידילישע צייט אין דער שטאָט און אין דער געגנט, בעת מען האָט אפֿילו אידירט צוגלייך פֿאַר דער רעוואָלוציע און פֿאַר ארץ־ישראל.

די אידיליע האָט זיך אָבער גיך געענדיקט און באַלד האָט דאָס יידישע, געזעלשאַפטלעכע לעבן אין פּינסק אָנגענומען אַ טראָגישע געשטאַלט, מער ווי וועגן עס איז פֿריער. אין שטאָט זיינען אַריין די פֿאָליאַקן און האָבן געגנומען פֿאַרפעסטיקן זייער ממשלה. אַ קרבן פון אָט די מלחמה־צייטן אין שטאָט איז קודם־כל געפֿאַלן די יידישע באַפֿעלקערונג. דאָס איז די באַקאַנטע שחיטה פון 5טן אַפּריל, 1919. אָלע שיכטן פון דער באַפֿעלקערונג האָט די דאָזיקע שחיטה געטראָפֿן: ציוניסטן, צעירי־ציון, בונדיסטן, פועלי־ציון און סתם יידן זיינען אויסגעשאָכטן געוואָרן, אָן אַ דין און אָן אַ משפט. דעם גרעסטן חלק האָט אָבער אין דעם קרבן געהאָט די אָרגאַניזאַציע „צעירי־ציון". זעכצן מענטשן פון די פּירער פון דער דאָזיקער אָרגאַניזאַציע, מיט איין וואָרט, די בעסטע מענטשן זייערע, זיינען אין יענעם אימהדיקן פאַרנאַכט געפֿאַלן בײַ דער קלויסטער־וואַנט. די גאַנצע געזעלשאַפטלעכקייט איז אַנטשטומט געוואָרן. די אָרגאַניזאַציע האָט אין איין טאָג אָנגעוואָרן אירע פּירער, די שולן — זייערע לערערס, די געזעלשאַפטן — זייערע געניטסטע און איבערגעבנסטע עסקנים.

דאָס לעבן טוט זיך אָבער זיינס און די פֿאָליטישע געשעענישן זיינען זיך וויטער געגאַנגען דעם באַשטימטן זוגע. נאָכן ריגער שלום־אָפּמאַך פֿאַרבלייבט פֿאָלעסיע מיט פּינסק אונטער פוילן. עס הייבט זיך אָן אינצושטעלן אָרדענונג און לעבעדיקע מענטשן און לעבעדיקע אָרגאַניזאַציעס מוזן זיך צופּאַסן צו די נייע תנאים. די פֿאַרטיי „צעירי־ציון" טרעט אַריין אין אַ תקופה פון אינטענסיוון זואוסק און פֿאַרבריייטערטער טעטיקייט.

נאָך דעם, ווי עס האָבן זיך איינגעשטעלט די נאָר־מאָלע פֿאַרבינדונגען צווישן פּינסק און דעם צענטער פון דער מלוכה, איז די פּינסקער אָרגאַניזאַציע אַריינגעטראָטן אין „מזרח־פֿאַרבאַנד" פון די צעירי־ציון. נאַטירלעך האָבן אויך דאָ זיך געשטעלט אָלע פראָגעס פון דער פֿאַרפֿלאָנטערטער, יידישער ווירקלעכקייט און אָלע טעאָרעטישע און פּראַקטישע פֿראָבלעמען פון סאָציאַליזם, וואָס האָבן פֿאַרנומען די מוחות און די הערצער פון די פֿאַרטיי־מיטגלידער אין גאַנצן לאַנד. אויך אין דער פּינסקער אָרגאַניזאַציע האָבן זיך באַווייזן חלוקי־דעות, מען האָט געדאַרפט אויסגלייכן די אידעאָלאָגישע ליניע, באַשטימען אַ פּראָגראַם. איינהייטלעך איז געווען די ציוניסטישע שטימונג, שטאַרק איז געווען דער ווילן צו עליה, אָבער די חברים פון צעירי־ציון האָבן אין אַ גרויסן טייל געשטאַמט פון באַלעבאַטישע קרייזן און דער ציוניסטישער עלעמענט אין זייער אידעאָלאָגיע איז דעריבער געווען מער ווויניקער באַשטימט און קלאָר. עס זיינען אָבער צוגעקומען אָלץ מער פּראָלעטאַרישע חברים, וועלכע האָבן געפֿאָדערט, אַז די פֿאַרטיי זאָל וווערן אַן אמתע אַרבעטער־פֿאַרטיי און זאָל אַרייננעמען אין איר פּראָגראַם דעם גאַנצן סכום טעטיקייט, וואָס אַן אַרבעטער־פֿאַרטיי איז מחויב צו פירן.

נאָך דער שפּאַלטונג פון די פועלי־ציון (1920) האָט זיך אויך געשטעלט די פראָגע וועגן אַ נייער פּראָלעטאַריש־ציוניסטישער פֿאַרטיי אין פוילן. אין פּינסק האָבן זיך שוין דעמאָלט געלאָזט הערן שטימען, אַז מען דאַרף קלערן וועגן דער פֿאַראייניקונג מיט די רעכטע פועלי־ציון. די פּראָגע האָט אַרויסגערופן גרויסע וויכוחים און אַרום איר און אין איר זיינען אַריינגעווויקלט געוואָרן אָלע פֿראָבלעמען פון פּראָלעטאַרישן ציוניזם.

אין יאָר 1921 איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין פּינסק די עֶרשטע קרייז־קאָנפערענץ פון צעירי־ציון אין פּאָלעסיע. די רעזאָלוציעס פון אָט דער קאָנפערענץ האָבן געדינט פֿאַר אַ באַזיס צו דער וויטערדיקער אַרבעט פון דער אָרגאַניזאַציע, ניט בלויז אין פּינסק, נאָר אויך פֿאַר גאַנץ פוילן. צוגלייך מיט די ענינים פון אָרגאַניזאַציע איז געוואָרן באַשטימט די סאָציאַליסטישע אידעאָלאָגיע, די שטעלונג לגבי דער פּראָפּעסיאָנעלער באַוועגונג, און עס זיינען אויפגעקלערט געוואָרן פראָגעס פון קולטור. בכלל האָט זיך אין דער אָרגאַניזאַציע זינט דעמאָלט געשטאַרקט די טענדענץ צו אייניקייט. און מען מעג דאָס רעכענען פֿאַר אַ נצחון פון פּינסק, וואָס עס איז סוף־כל־סוף געקומען צו דער גרינדונג פון דער פֿאַראייניקטער סאָציאַליסטישער אַרבעטער־פֿאַרטיי „פועלי־ציון אין פוילן", און נאָך שפּעטער (1926) מיט דער הוספה: „פֿאַראייניקט מיט צעירי־ציון".

אַ וויכטיק אָרט אין די אינעווייניקסטע וויכוחים פון דער פֿאַרטיי פֿאַרנעמט די שפּראַך־פראָגע: די באַציאונג צו יידיש און העברעאיש. אין פּינסק איז מען געקומען צו אַ פשרה. אין גלות איז אָנערקענט געוואָרן די פּריאָריטעט פון יידיש אין אָלע געביטן: אין קאָמף פֿאַר נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, אין דער גרינדונג פון מאָדערנע יידישע שולן, אין דער גאַנצער קולטור און פּראָפּאַגאַנדע־אַרבעט און אין דער אונטערשטיצונג פון דער יידישער

ליטעראַטור; העברייאיש ווידער דאָרף הערשן אין ארץ־ישראל אין פולער מאָס.

אין יאָר 1922 זיינען די פינסקער פועלי־ציון אַרויס פון „תרבות" (העברעאישע שול־אָרגאַניזאַציע) און האָבן אָנגענומען אַ באַשלוס אַריינצוטרעטן אין „צישאָ" (צענט־ראַלע יידישע שול־אָרגאַניזאַציע), און אַז דער באַשלוס האָט ניט געקאָנט פאַרווירקלעכט ווערן, איז שפעטער געגרינ־דעט געוואָרן די אָרגאַניזאַציע „שול־קולט", ווי אַ מיטל־וועג צווישן „תרבות" און „צישאָ".

דער באַשלוס ווענן דער שפראַך־פראַגע האָט קודם־כל געפונען אַן אויסדרוק אין דער אַרבעט ביי דער שול און ביי דער קינדער־פאַרזאָרגונג. אויף דעם געביט האָבן די צעירי־ציון אין פינסק געטאָן אַ סך אַרבעט. נאָך אין יאָר 1918, ווען עס האָבן געגומען זיך אומקערן קיין פינסק די פּליטים, וואָס די דייטשן האָבן געהאַט עוואַקואירט, האָט זיך קודם־כל געשטעלט די פראַגע פון די עלנטע קינדער, מלחמה און פאָגראָם־יתומים, וועלכע האָבן ניט געהאַט, וואו דעם קאָפּ אַנצושפאַרן. צעירי־ציוניסטישע עסקנים האָבן געגומען דעם אַקטיוויסטן אָנטייל אין אויס־בויען די יתומים־הייזער. די אָרגאַניזאַציע האָט אָבער פאַרשטאַנען, אַז מיט דער עלעמענטאַרער, גיכער הילף קאָן מען ניט אָפּקומען, נאָר אַז עס האָנדלט זיך וועגן מאַכן די פאַריתומטע קינדער פאַר מענטשן, אויסצוהאָ־דעווען אַ דור פון יונגע, באַוואוסטזיניקע אַרבעטער און ספּעציאַליזירטע אין זייער פאַך.

אין יאָר 1920 האָט די אָרגאַניזאַציע, בשותפות מיט די אַלגעמיינע ציוניסטן, געעפנט אַ האָנטווערקער־שול מיט אָפּטיילונגען פאַר שניידעריי, שוסטעריי און סטאָלעריי. די מיטלען דעמאָלט האָט געגעבן דער „דזשאָינט". אין אַ קורצער צייט אַרום איז דער גאַנצער מוסד אַריבער אין רשות פון דער פאַרטיי פועלי־ציון און ער איז געוואָרן באמת אַ מוסטער־אַנשטאַלט, וואו טעאָריע און פראַקטיק האָבן דערגאַנצט איינע די אַנדערע. שפעטער איז דער מוסד אַריבער צום „אָרט". זומער 1921 איז די שול מיט איר גאַנצן פאַרמעגן אָפּגעברענט געוואָרן. די אָרגאַני־זאַציע האָט אַנגעוועדט אַלע כחות אויף צו עפענען די שול פון דאָס ניי. די שול איז געוואָרן דער לעבעדיקער צענטער פון דער אָרגאַניזאַציע. די בעסטע פּעדאַגאָגישע כחות פון דער באַוועגונג האָבן געפירט די טעאָרעטישע לימודים, און ענגיטע אינסטרוקטאָרן האָבן געלערנט דעם פאַך. עס זיינען איינגעאָרדנט געוואָרן פאָפולערע לעק־ציעס, וואָס האָבן צוגעציגן מאַסן יוגנט.

דער פינאַנציעלער מצב איז אָבער געווען אַ שלעכטער, און מען האָט געמוזט באַקומען הילף פון דער זייט. „ייקא" האָט מסכים געווען איבערצונעמען אויף זיך די שול, נאָר בתנאי, אַז זי זאָל פאַראייניקט ווערן מיט דער צווייטער האָנטווערקער־שול, וואָס עס האָבן דעמאָלט געהאַט די אַל־געמיינע ציוניסטן. די פאַראייניקונג איז טאַקע צושטאַנד־געקומען, און עס איז געגרינדעט געוואָרן אַ האָנטווערקער־שול מיט אָפּטיילונגען פאַר שלאָסערייִ, שמידעריי און סטאָ־לעריי. אַ שטיק צייט איז סעקרעטאַר און פאַקטישער פירער פון דעם מוסד געווען דער חבר הערשל פינסקער.

אָבער די קרוין פון דער טעטיקייט פון די „צ. צ.־פ. צ." איז געווען די פאָלקס־שול פאַר מיידלעך „תל־חי". נאָך אין דער צייט פון דער דייטשער אָקופאַציע האָבן די צ. צ. געמומען אַ גרויסן אָנטייל אין דער שול־אַרבעט אין פינסק. צום סוף פון אָט דער תקופה זיינען אונטער דער אפּוטרופּסות פון דער אָרגאַניזאַציע געשטאַנען דריי פאָלקס־שולן. דער פראָגראַם און די פּעדאַגאָגישע אַרבעטן אין די שולן האָבן דורכגעמאַכט אַלע ענדערונגען און גילגולים, וואָס עס האָט דורכגעמאַכט די פאַרטיי פון צעירי־ציון ביז צום סאָציאַליסטישן ציוניזם. אָבער אָט די אידעאָלאָגישע עוואָלוציע האָט ניט געשטערט דעם גאַנג פון די לימודים און ניט געמינערט די פעולות פון די קינדער.

צום גרעסטן איז געווען דער אינעווייניקסטער קאַמף אין דער פראָגע וועגן דער שפראַך פון די לימודים אין די פאָלקס־שולן. לויטן פראָגראַם פון די צעירי־ציון האָט אין די שולן געמוזט הערשן אינגאַנצן די העברעאישע שפראַך. אָבער דאָס האָט ניט געקענט דורכגעפירט ווערן אין אַ פוילער מאָס. נאָך אַ סך וויכוחים איז מען געקומען צו אַ פשרה: אין די אונטערשטע קלאַסן, ביזן פערטן, ווערן אַלע לימודים און שמועסן געפירט אין יידיש, און מען לערנט אין אַ געניגנדער מאָס העברעאיש; אין די העכערע קלאַסן איז די שפראַך פון די לימודים העברע־איש, און יידיש איז איינער פון די וויכטיקסטע לימודים. די דאָזיקע פראַקטיק פון פינסק האָט ניט פולשטענדיק געשטימט מיטן באַשלוס פון דער פאַרטיי אין פוילן, אַריינ־צופירן די שולן אין דער נעץ פון „צישאָ" און צו באַ־טיליקן זיך אַקטיוו אין דער יידישער שול. די שול פון די פועלי־ציון אין פינסק איז געבליבן ווי אַ ריכטונג פאַר זיך, ווי אַ מיטל־פאָזיציע צווישן „צישאָ" און „תרבות". אין אָט דער שול האָט געהערשט אַ האַרמאָניע צווישן די צוויי יידישע שפראַכן, אַ ליבשאַפט צו ביידע שפראַכן און צו די קולטור־ווערטן, וואָס ווערן אין זיי געשאַפן. די תלמידים פון די שולן זיינען צום גרעסטן טייל געקומען פון די אָרעמסטע היימען פון פינסק, פון די לינישטשעס.

די אָרגאַניזאַציע האָט אויך אויסגעהאַלטן אָוונט־קורסן, וואָס פלעגן באַזוכט ווערן פון הונדערטער יוגנט־לעכע אַרבעטער. געלערנט האָט מען עלעמענטאַרע ידיעות אין חשבון, געאָגראָפּיע און נאַטור־וויסנשאַפט, יידיש, הע־ברעאיש, יידישע געשיכטע, פאָלעסטינאָגראָפּיע און אַנ־דערע לימודים. אַ גרויסער אויפטו איז אויך געווען די ביבליאָטעק אויפן נאָמען פון ח. ברענער. ביי דער ביב־ליאָטעק זיינען פון צייט צו צייט אויך געווען גערעלעזונגען איבער ליטעראַטור.

די בילדונגס־ און דערציאונגס־אַרבעט פון דער אָרגאַ־ניזאַציע איז אויסגעשפרייט געוואָרן אויף דער יוגנט. שוין

אין דער אָקופאַציע־צייט זיינען געמאַכט געוואָרן פֿרואוון אין דער ריכטונג. אָבער די ערשטע אַקטיוויטעט יוגנט־אַרגאַניזאַציע איז נאָך דער שחיטה פון 1919 געגרינדעט געוואָרן אונטערן נאָמען „משמרת־חדשה", צו ערשט מיט 30 מיטגלידער. די שפּראַך פון די שמועסן אין געווען העברעאיש און די אַנטיילנעמער זיינען געווען שילער. אין יאָר 1921 איז געגרינדעט געוואָרן אַ צווייטע יוגנט־אַרגאַניזאַציע „עמל", וואָס איז באַשטאַנען פון אַרבעטער־יוגנט. ביידע אָרגאַניזאַציעס האָבן קאָאָרדינירט אין זייער אַרבעט און האָבן מיטגעהאָלפן צו דערציען די פּינסקער יוגנט אין ציוניסטיש־סאָציאַליסטישן גייסט. סוף זומער 1922 איז זיך אין פּינסק צונויפגעקומען די ערשטע קרייַס־קאָנפערענץ פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער יוגנט. זי איז געווען בכלל די ערשטע יידישע יוגנט־קאָנפערענץ אין באַנייטן פּוילן. די אַנדערע יידישע סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס האָבן זיך פאַרקוקט אויף דעם דאָזיקן מוסטער און אויף דעם שטייגער געזומען אָרגאַניזירן זייער יוגנט. אין פּינסק האָט די אָרגאַניזאַציע פון דער ציוניס־טיש־סאָציאַליסטישער יוגנט זיך אַלץ מער איינגעוואָרצלט, זי האָט זיך אייגעטיילט אין שיכטן, וואו די דערציאונג איז געווען צוגעפאַסט צו איטלעכן עלטער. די אינטעליגענטיש־באַלעבאַטישע עלעמענטן האָבן זיך צונויפגעגאָסן מיט די פּראָלעטאַריש, דורכגעזומען מיט אין שטרעבונג, מיט אין גייסט — דעם גייסט פון „החלוץ". און באַלד האָט אָט די שטרעבונג זיך געזאָלט פאַרווירקלעכן אין קאָנקרעטן אויפטו, מיט וועלכן די פּינסקער אָרגאַניזאַציע האָט זיך אויסגעצייכנט אין דער פּועלי־ציוניס־טישער וועלט.

די טראַגעדיע פון 1919 האָט איבערגעלאָזן אַ טיפן רושם אויף אַלע שיכטן פון דער יידישער באַפעלקערונג. די אומשולדיקע קרבנות זיינען פאַרבליבן לעבעדיק אין אַלעמענס געדעכטניש, ווי קדושים. די אָרגאַניזאַציע צעירי־ציון, וואָס האָט צווישן די 35 קדושים געהאַט 16 פון אירע בעסטע חברים, האָט גענומען קלערן, ווי אַזוי צו פאָרייביקן זייער נאָמען אויף אַ ווירדיקן אופן. און דאָס איז געשען דורך דער גרינדונג פון אַ קבוצה אין ארץ־ישראל אויפן נאָמען פון די פּינסקער קדושים. אַנהייב 1922 איז אַוועקגעפאָרן קיין ארץ־ישראל די ערשטע גרופּע, וואָס האָט אַוועקגעלייגט דעם גרונטשטיין פאָר דער פּינסקער קבוצה, און זינט דעמאָלט איז די קבוצה געוואָרן דער נשמה־צענטער פון דער פּינסקער אָרגאַניזאַציע פּועלי־ציון. עס איז געבליבן איינגעשטעלט אַ לעבעדיקע פאָרבינדונג צווישן דער קבוצה אין ארץ־ישראל און די חברים אין פּינסק, זי האָט אויפגענומען אַלץ נייַע עולים און זיך געטיילט מיט אירע פריידן און ליידן. די געשיכטע פון אָט דער קבוצה, וואָס איז צוגלייך די געשיכטע פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער יוגנט אין פּינסק פאָר די לעצטע פאָר צענדליק יאָר, וועלט דערציילט אין דעם זאַמלבוך „גבת", וואָס איז אין ארץ־ישראל דערשינען צום אָנדענק פון די קדושי־פּינסק.

די אָרגאַניזאַציע „פועלי־ציון" האָט געפירט אויך אַן אינטענסיוון טעטיקייט אויפן אָרט, ווי אַ סאָציאַליסטישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציע און דאָס קודם־כל אויפן פעלד פון דער פּראָפּאַסיאָנעלער באַוועגונג. דאָ האָבן שוין געווירקט אַנדערע פאַרטייען: דער „בונד", לינקע פּועלי־ציון און קאָמוניסטן און מען האָט דעריבער באַדאַרפט אויסקעמפן אַ פּאָזיציע פאַר דער פאַרטיי. די ערשטע פּראָפּאַסיאָנעלע אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט זיך געפונען אונטער דעם אָנפיר פון די פּועלי־ציון, איז געווען דער פּראָפּעסיאָנעלער פאָראיין פון האָנדלס־אָנגעשטעלטע, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1923. דעם פאָראיין האָט זיך איינגעגעבן אויסצוקעמפן אַ לוין־העכערונג לויט די אָפּיציעלע טאַריפן.

ווייטער האָט די אָרגאַניזאַציע געהאַט אַ ווירקונג אין פאָראיין פון די טאַרטאַק־אַרבעטער. דער דאָזיקער פאָראיין איז געפירט געוואָרן פון פּ. פּ. ס. (פּוילישע סאָציאַליסטישע פאַרטיי). דער גרעסטער טייל אַרבעטער זיינען געווען ניט־יידן, בלויז אַ 10־15 פּראָצענט יידן. דורך אָט דעם פאָראיין האָט די אָרגאַניזאַציע איינגעשטעלט פּריינדלעכע באַציאונגען מיט דער פּוילישער סאָציאַליסטישער פאַרטיי.

עס זיינען אויך געווען קעמערלעך פון דער פאַרטיי אין דעם פאָראיין פון די האָלץ־אַרבעטער, אין מעטאַל־פאָראיין און ביי די בעקער־אַרבעטער. סוף 1926 האָט די אָרגאַניזאַציע פּועלי־ציון אָנגעהויבן אַן אַקציע אויף צו פאַרבעסערן דעם מצב אין דער האָלץ־בראַנזשע. דער פּראָפּעסיאָנעלער פאָראיין פון די האָלץ־אַרבעטער האָט אין די יאָרן 1927־1928 געציילט בײַ 160 מיטגלידער, צווישן זיי אויך עלטערע מענטשן מיט משפחות. די אָרגאַניזאַציע האָט געווירקט דורך די חלוצים־סטאָלאַרעס. דורך דער אַקציע איז איינגעפירט געוואָרן דער 8־שעהדיקער אַרבעטס־טאָג אין דער בראַנזשע. עס איז דורכגעפירט געוואָרן די איינשרייבונג פון די אַרבעטער אין דער קראַנקנקאַסע. עס איז אויך געשאַפן געוואָרן אַ סטרייק־פאָנד און אַ פאָנד פאַר אַרבעטלאָזיקייט.

די אָרגאַניזאַציע פּועלי־ציון האָט אַרויסגעווויזן אַ היפּשע אַקטיווקייט אין דער זעלבסטפאַרוואַלטונג פון דער שטאָט פּינסק. אין יאָר 1926 זיינען פאָרגעקומען די ערשטע וואַלן צום שטאָט־ראָט. אויסגעקליבן זיינען געוואָרן 20 יידן און 5 פּאָליאַקן. לויט פּראָקציעס זיינען די ראָט־מענער געווען איינגעטיילט: 4 פון דער פּוילישער פּראָקציע, 12 פון דער יידישער בירגערלעכער פּראָקציע, 9 פון דער סאָציאַליסטישער פּראָקציע, וואָס האָט געהאַט 3 פון „בונד", 2 פּועלי־ציון (צ"ס), 2 פּועלי־ציון, לינקע, 1 קאָמוניסט און 1 פּ. פּ. ס. די סאָציאַליסטישע פּראָקציע איז געווען אַ געאייניקטע, — דער איינציקער פאַל אַזעלכער אין פּוילן, און די פּראָקציע פון די פּועלי־ציון (צ"ס) האָט געשפּילט אין איר אַן אַקטיווע ראָלע. די פּראָקציע

האָט אויסגענוצט די טריבונע פון דער שטאָט־פאַרוואַל־טונג אויך פאַרן אַלגעמיינעם פאָליטישן קאַמף. אַזוי איז באַלד אין איין דעקלאַראַציע אַרויסגעשטעלט געוואָרן די פאָדערונג פון רעכט פאַר דער יידישער שפראַך. אַ טייל פון דער דעקלאַראַציע איז טאַקע געלייענט געוואָרן אין יידיש, ביז דער פאַרזיצער האָט דעם רעדנער אָפגעשטעלט. עס איז אויך אויסגעדריקט געוואָרן דאָס געפיל פון פאַר־ביטערונג איבער דער שחיטה פון די „פּינסקער קדושים" צוזאַמען מיט דער מעלדונג, אַז מען טאָר זיך ניט באַ־רואיקן, ביז דאָס אומרעכט וועט באַשטראָפט ווערן. דער קאַמף פאַר די רעכט פון יידיש, פאַר דער אונטערשטיצונג פון די יידישע שולן, האָט זיך געצויגן אין משך פון אַ סך זיצונגען. נאָך אַ שווערן קאַמף איז דורכגעפירט גע־וואָרן דער פאָרשלאָג צו שטעלן אויף שטאָטישע הוצאות אַ מצבה אויפן ברידער־קבר פון די קדושים. אין די דאָ־זיקע ענינים איז אויסגעקומען צו פירן אַ קאַמף אויך קעגן דער יידישער בירגערלעכער פראַקציע, וואָס האָט ניט געקאָנט פאַרטראָגן די העזה פון די לינקע. דער פאַר־שלאָג פון דער מצבה איז געבליבן נאָר אַ דעמאָנסטראַ־טיוועך, ווייל די אויספיר־מאַכט האָט אים ניט באַשטעטיקט. דערפאַר אָבער איז דורכגעפירט געוואָרן די אונטערשטע־צונג פון די יידישע שולן. די דאָזיקע פאָזיציע איז באַ־זונדערס געשטאַרקט געוואָרן, זינט אַ מיטגליד פון דער פּועלי־ציוניסטישער פראַקציע איז געוואָרן וויצע־בירגער־מייסטער. ער האָט אין זיין אַמט־צייט געפּועלט אַז אַ גרויסער טייל פון די פאָדערונגען פון דער סאָציאַליס־טישער פראַקציע זאָלן דורכגעפירט ווערן. עס זיינען אָנ־גענומען געוואָרן מער יידישע באַאַמטע אין די שטאָטישע אנשטאַלטן, יידישע דאָקטורים אין דער שטאָטישער קלי־ניק, יידישע לערער אין דער שטאָטישער האָנטווערקער שול, א. אַ. וו. מודעות אין נאָמען פון דער שטאָט־פאַר־וואַלטונג פלעגן ווערן פאַרעפנטלעכט אויך אין יידיש.

דאָס אַלץ האָט געהויבן דעם פרעסטיזש פון דער פאַרטיי אין שטאָט, און בעת די וואָלן פון 1930 האָט זי צוגעקראָגן נאָך אַ דריטן ראַטמאַן. פון דער אַנדער זייט איז דער שלום־בית אַביסל צעשטערט געוואָרן אין דער סאָציאַליסטישער פראַקציע. סוף־כל־סוף איז געענדערט געוואָרן דער וואָל־געזעץ צו די מוניציפּאַלע פאַרוואַלטונגען, און בעת די וואָלן, לויטן נייעם געזעץ, האָבן די סאָציא־ליסטן פאַרלוירן זייער מאַכט אויך ביי דער פינסקער שטאָט־פאַרוואַלטונג.

ווי שטאַרק די אַרגאַניזאַציע פּועלי־ציון איז גע־ווען אַריינגעטאָן אין דער אַרבעט אויפן אָרט, איז דאָך דער צענטער פון איר טעטיקייט געלעגן אין ציוניזם און ארץ־ישראל. די ערשטע ציוניסטישע אַקציע, וואָס די אָר־גאַניזאַציע האָט דורכגעפירט נאָך אין יאָר 1921, איז געווען די אַקציע פאַר „אַרבעט־מכשירים". אין פינסק איז די דאָ־זיקע אַקציע, אַ דאַנק די פּועלי־ציון, דורכגעפירט געוואָרן מיט גרויס התלהבות. זינט 1923 האָט זיך די אָרגאַני־זאַציע אַריינגעטאָן אין דער טעטיקייט פון „החלוץ". עס איז געשאַפן געוואָרן אויך אַ „החלוץ־הצעיר". דאָס איז געווען אין דער צייט פון דער „פערטער עליה", בעת עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ סטיכישע מאַסן־עמיגראַציע פון פוילן קיין ארץ־ישראל, און דערפאַר איז דער צושטראָם אין „החלוץ" געווען אַ גרויסער. עס זיינען געשאַפן גע־וואָרן אַ גאַנצע רייַ קיבוצים פאַר הכשרה (צוגרייטונג) אין די וועלדער און טאַרטאַקעס, אין לאַנד־ווירטשאַפט און אין געטנערייַ. אין 1925 האָט דער „החלוץ" דערגרייכט צו זיין העכסטער שטופע. אין פינסק איז געשאַפן געוואָרן דאָס אַרבעטס־ביורא ביים „החלוץ" פון דעם „קיבוץ־פינסק". בראש פון דער באַוועגונג איז געשטאַנען הערשל פּינ־סקער. דער קיבוץ האָט געדאַרפט מיטהעלפן דער שאַ־פונג פון דער קבוצה אויפן נאָמען פון די פּינסקער קדושים אין ארץ־ישראל. דורך דעם קריזיס אין דער עליה איז דער „קיבוץ" נאָך אַ יאָר עקזיסטענץ זיך צעפאַלן און נאָר אַ טייל פון זיינע מיטגלידער זיינען אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל אין דער קבוצה.

די ציוניסטישע באַוועגונג אין פינסק

1.

ינסק פֿאַרנעמט אַן אָרט אויבן־אָן אין דער געשיכטע פון ציוניזם, ניט דווקא דערפֿאַר, ווייל זי האָט אַרויסגעגעבן דעם היינטיקן פֿרעזידענט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, פֿראָפעסאָר חיים ווייצמאַן, און פיל אַנדערע פֿראָמינענטע ציונים, ווי: י. א. ניידיטש, דזשאַרדזש האַל־פּערן, ש. ראָזענבוים און נאָך, נאָר ווייל זי איז געווען איינע פון די ערשטע יידישע שטעט אין אַמאַליקן רוס־לאַנד, וואָס האָבן זיך געמאַלדן אויפן רוף פון דר. הערצל. פּינסק איז באַלד צוגעשטאַנען צו דער באַוועגונג און געבליבן איר געטרייַ במשך פון די פּיר צענדליק יאָר, טיילנדיק אַלע אירע ליידן און פּריידן.

האָבנדיק פֿריער אַ שטאַרקע „חובבי־ציון"־אָפּשאָוה שיקט פּינסק, נאָך אין יאָר 1888, אַוועק קיין ארץ־ישראל דעם ערשטן יידישן קאָלאָניסט אַהרן אייזענבערג. זי קויפט איין פֿאָר אים אַן אָפּשאָה פֿאָר פּינף הונדערט גאָלד־רובל. צום ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס, אין יאָר 1897, האָט פּינסק אירע אייגענע צוויי דעלעגאַטן: גריגאָרי לוריא און יהודה־לייב בערגער. אין פּינסק איז די ציוניסטישע באַוועגונג באַלד לכתחילה געווארן אַ דעמאָקראַטישע. עס זיינען גלייך צוגעשטאַנען צו איר פֿאַרשטייער פון אַלע שיכטן און קלאַסן, אָנגעהויבן פון דעם פֿאַבריקאַנט גריגאָרי לוריא און געענדיקט מיט די שניידער, מרדכי קערמאַן און שוואַרץ. עס האָבן ניט געפעלט אויך אַנדערע פֿראָפעסיעס, ווי: דירעקטאָרן, בוכהאַלטאָרן, אָנגעשטעלטע, לערער, סטודענטן. די וויכטיקסטע פֿערזאָנען, וואָס האָבן אָנגעפֿירט די באַוועגונג, זיינען געווען די צוויי אויבנדערמאָנטע: גריגאָרי לוריא און י. ל. בערגער. וויטער ראָם, דירעקטאָר פון דער שוועבל־פֿאַבריק, אהרן רובינשטיין, דירעקטאָר פון לוריאס פֿאַבריק, דר. כאַזאַנאָוויטש, דירעקטאָר פון ליכט־פֿאַבריק, מאיר ליבערמאַן, יעקב אַביגדור מינקאָוויטש, ש. מ. ראַבינאָוויטש, אפרים־דוב ליפשיץ, פּנחס מאַנדעלבוים, צבי הילער, נחום ליפשיץ, נ. מ. שטריק, יעקב ראַיגאָראָדסקי, אברהם־אשר פּיינשטיין, ש. נ. גיטעלמאַן, פּנחס ברעגמאַן, ב. מ. עפשטיין, און וויי־טער די צעירים, וואָס צווישן זיי האָט זיך אויסגעצייכנט יוסף ברעגמאַן, אָדער „יאָסל חסיד", ווי מ'האָט אים גערופן אין שטאָט, וויייל ער האָט געשטאָמט פון אַלטע קאַרליגער חסידים.

דעם ערשטן אָרט צווישן די ציוניסטישע עסקנים האָט פֿאַרנומען י. ל. בערגער (1867—1917). אַליין אַ מינסקער, אַ זון פון גאון ר' גרשון־אברהם, קומט ער אָן, אַ יונגער־מאַן, פֿאַר אַן אידעם אין פּינסק און פֿאַרנעמט באַלד אַן אָנפירנדיקן אָרט צווישן דער יידישער אינטעליגענץ. זיי־ענדיק געבענטשט מיט אַ רעדנער־טאַלאַנט ציט ער צו מיט זייַנע דרשות אין בתי־מדרשים אַ סך צוהערער און ער געווינט אַ סך אָנהענגער פֿאַרן ציוניזם. ער איז אויך דער אָרגאַניזאַטאָר פון די „חדרים מתוקנים", קעגן וועלכע די אָרטאָדאָקסן דערקלערן אַ „מלחמת־מצוה". די הויפּט־אָנפירונג אין דער דאָזיקער „מלחמת־מצוה" קעגן די „אָפּיקורסישע" חדרים נעמט איבער די פּינסקער אָפּטיילונג פון דער קאָוונער „לשכה־השחורה" מיטן שוחט שמואל־נח גאָטליב בראש, וועלכער ציט אַריין אין קאַמף דעם גאון ר' דוד פרידמאַן (ר' דודל קאַרליגער). דער לעצטער האָט אַמאָל אַליין געהערט צו די „חובבי־ציון" און געווען אָפּילו זייער דעלעגאַט אויף דער „קאַטאָוויצער אַסיפה"; שפּעטער אָבער האָט ער זיך צוריקגעצויגן און איז געוואָרן אייגער פון די גרעסטע קעגנער פון ציוניזם.

אויך אַ העברעאישע מיידל־שולע גרינדן די ציונים, אַ זאַך וואָס איז געווען לחלוטין אַ נייעס ניט בלויז אין פּינסק.

די שולע— באַקאַנט ביז דער מלחמה אונטערן נאָמען „לאָה־פייגעלעס" (אויפן נאָמען פון דער בעל־הביתטע פון דעם הויז, וואו די שולע האָט זיך די גאַנצע צייט ביז דער מלחמה געפונען), האָט נאָכדעם עקסיסטירט אונטערן נאָמען „תל־חי".

אָבער ניט בלויז אויפן קולטור־געביט ווייזט זיך אַרויס די טעטיקייט פון די ציונים. וויי נאָר די דאָזיקע פֿאַלקס־אַרגאַניזאַציע איז אנטשטאַנען, האָט זיך גלייך געלאָזט פילן איר ווירקונג אויך אויפן עקאָנאָמישן געביט. אין יאָר 1901 וועלן געגרינדעט די ערשטע קאָסע אין פּינסק, וואָס איז געווען באַרופן צו שפּילן אַ וויכטיקע ראָלע אין דעם ווירטשאַפטלעכן לעבן פון פּינסקער יידן. די גרינדונג פון דער דאָזיקער אינסטיטוציע איז געווען באַגלייט דורך אַ שוועריקייט, וועלכע האָבן אָבער נאָר מער אָנגעשפּאָרנט דעם כּוח פון דער יוגנט. די גבירים, וואָס האָבן ביז איצט געהאַט די פולע דעה אין אַלע געזעלשאַפטלעכע מוסדות פון שטאָט, האָבן אויך געוואָלט איבערנעמען די פירונג פון דער קאָסע. אַ דאַנק אָבער דער טעטיקייט פון די ציוניסטן זיינען אין די וואָלן צו דער פֿאַרוואַלטונג פון דער קאָסע אויסגעקליבן געוואָרן מענטשן פון מיטלשטאַנד, דערהויפּט דעמאָקראַטישע ציוניסטן.

אָט דער קאַמף אַרום דער ליי־און־שפּאָר־קאָסע האָט

בכלל מיט זיך געבראַכט אַ דעמאָקראַטיזירונג אין געזעל־שאַפטלעכן לעבן. די מאַסע פון דעם מיטלשטאַנד האָט אויפגעהערט צו קוקן אויף זיך ווי אויף עפּעס אַ המון, וואָס האָט גאָר קיין דעה ניט און איז מחויב צו פאָלגן אין אַלץ די „פּני", נאָר אַז אַרגאַניזירטערהייט איז זי אַ כח, וואָס קאָן פירן דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן לויט אירע אינטערעסן און אויפגאַבן. דאָס איז געווען דער צוויי־טער, נאָך די חדרים מתוקנים, גרויסער אויפטו פון די ציונים אין פינסק.

נאָכן זיג אין דער ליי־און־שפּאָר־קאַסע ווערט טאַקע דער ציוניזם זייער פּאָפולער אין שטאָט. הגם אָפּיציעל איז די אַרגאַניזאַציע ניט לעגאַל און קיין עפּנטלעכע פאָר־זאַמלונגען קאָנען ניט פאָרקומען. דאָך וואַקסט די צאָל מיטגלידער און סימפּאַטיקער. מכח אסיפות גיבן זיך שוין יידן אָן עצה. אויף היינטיקער אָגינסקי־גאַס — אַמאָ־ליקער פּלעווסקא־גאַס, וועלכע ווערט ביי יידן געפרופן: גימנאַזיע־געסל, שטייט נאָך עד היום אַן אַלטער הילצערנער ביהמ"ד, וואָס טראָגט דעם נאָמען „מאָכעס שולכען". אין דאָזיקן אַלטיטשקן ביהמ"ד האָט זיך געשמידט די גאַל־דענע קייט פון ציוניזם. די חובבי־ציון נאָך מיטן בא־וואוסטן מטיף צבי מאַסליאַנסקי (דערנאָך אין אַמעריקע) בראש האָבן געקרוינט „מאָכעס־שולכען" פאָר דער רעזי־דענץ פון זייער שטאָב, און די טראַדיציע איז דערנאָך אַריבער צו די ציונים: אין שול האָט מען געהאַלטן דרשות און אין אייבערשטיבל געפירט אסיפות, באַראַטונגען, שמו־עסן וכדומה. די מאַכט האָט דערשמעקט, אַז אין „מאָכעס־שולכען" איז עפּעס ניט גלאַטיק, און דער זשאַנדאַרמסקי לאָזט וויסן דעם גבאי, אַז אין פאַל, אויב די אסיפות פון די ציוניסטן וועלן ניט אויפהערן, וועט די שול געשלאָסן ווערן. אָבער די אסיפות האָבן ניט אויפגעהערט און די שול איז פונדעסטוועגן ניט געשלאָסן געוואָרן...

אויפן צווייטן קאָנגרעס איז אָנגענומען געוואָרן אַ בא־שלוס, אַז די ציוניסטישע אגודות אויף די ערטער זאָלן איינפירן פאָרן עולם פּאָרלעזונגען פון יידישער געשיכטע. פינסק האָט דעם באַשלוס תיכף נאָכן קאָנגרעס אויס־געפירט. זומער, יעדן שבת נאָכמיטאָג אוןווינטער אַלע פרייטאָג־צונאָכטס, פלעגט אין „מאָכעס שול" דער חבר ש. נ. גיטעלמאַן האַלטן גייסטרייכע פאָרטראָגן פון יידי־שער געשיכטע, וואָס האָבן צוגעצויגן זייער פיל צוהערער. די דאָזיקע פאָרלעזונגען האָבן אַ סך מיטגעהאָלפן צו אָנט־וויקלען דעם נאַציאָנאַלן גערדאָנק בייַם עולם און צו גע־winnen נייע חברים פאָר דער אַרגאַניזאַציע.

אין „מאָכעס שול" דאָזונען שבת אַלע ציוניסטישע עסקנים מיט י. ל. בערגער בראש, וועלכער האָלט דאָרטן זייער אָפט זיינע אויסגעצייכנטע דרשות. אין „מאָכעס שול" ווערט אויך „נתגלה" דער היינטיקער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע דר. חיים ווייצמאַן, וועל־כער טרעט אויף דאָרט צום ערשטן מאָל ווי אַ יונגער סטודענט.

פאָרן דריטן קאָנגרעס וועלט י. ל. בערגער אַרויס־געפונען קיין לאָנדאָן, כדי מיטצוהעלפן אין די הכנות צו דער עפענונג פון דער יידישער „קאָלאָניאַל־באַנק". אַז די באַנק וועלט שוין טעטיק, נעמט איבער גריגאָרי לוריא, ווי אייגער פון אירע ערן־דירעקטאָרן, די פאַראַנטוואָרט־לעכע מיסיע צו פאַרשפרייטן די אַקציעס איבער גאַנץ רוסלאַנד.

אין פינסק גופא זיינען פאַרקויפט געוואָרן 2150 אַק־ציעס פון „קאָלאָניאַל־באַנק" אויף דער אַלגעמיינער סומע פון 21,500 רובל. און פאַר די ערשטע אַנדערהאַלבן יאָר נאָך דער גרינדונג פון דעם „נאַציאָנאַל־פאָנד" ד. ה., פון יאַנואַר 1902 ביז יולי 1903, ווערט געזאַמלט אין פינסק אַ סומע פון 1,200 רובל.

חוץ גריגאָרי לוריא, ווי דעם ערן־דירעקטאָר, האָט פינסק געגעבן אויך אַ פאַקטישן דירעקטאָר אין דער קאָלאָניאַל־באַנק אין לאָנדאָן. דאָס איז דזשאָרדזש האַלפערן, דער יינגסטער זון פון יוסף האַלפערן, דעם באַקאַנטן שוועבעלעך־פאַבריקאַנט אין פינסק. אַליין אַ קורלענדער שיקט האַלפערן אָוועק זיין בן־זקונים צו לער־נען זיך קיין ליבאַוע, וואו ער אַרדנט אים איין אין הויז פון ראַבינער דר. י. ל. קאַנטאָר. דאָ ווערט דער יונגער דזשאָרדזש דערצויגן פאַר אַ שטאָלצן נאַציאָנאַלן ייד און נאָך דער גרינדונג פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע ווערט ער איינער פון אירע אייבערגעגנסטע חברים.

אין יאָר 1902 פאַרמאָגט פינסק דעם ערשטן וועד פון „קרן־קימת", צו וועלכן ס'געהערן דר. כאַזאַנאָוויטש, אפרים־דוב ליפשיץ, יעקב רייגאָראָדסקי, נחום ליפשיץ, בנימין מרדכי עפשטיין, ש. מ. ראַבינאָוויטש, מ. י. ליפשיץ, מאָשקאָווסקי, אַרלאַנסקי און פון די צעירים מ. אייזע־בערג. דר. כאַזאַנאָוויטש גיט אַפילו אַרויס וועגן קרן־קימת אַ פּאָפולערע בראָשור אין רוסיש. צווישן די ערשטע וואָס וועלן פאַרשריבן אין „ספר־הזהב" זיינען די פינסקער: דוד סטראַשון, דירעקטאָר פון פינסקער פיליע פון מינס־קער קאַמערץ־באַנק (שפּעטער אַזאָוו־דאָנער); משה סא־לאָוויטשיק, יעקב רייגאָראָדסקי, שבתי ריסאַטאַ און אברהם קריניוק. אויך די אַרטיקע אגודה פון „מזרחי" ווערט פאַרשריבן אין „ספר־הזהב".

אין תרס"ג (1902—1903) גיט די פינסקער ציוניסטישע אַרגאַניזאַציע אַרויס אין ייִדיש, אונטער דער רעדאַקציע פון משורר אפרים דוב ליפשיץ, אַ יאָרבוך אונטערן נאָמען „פינסקער שטאָט־לוח", וואו פאַראַלעל מיט שטאָט־ענינים ווערן באַהאַנדלט אויך פראַגעס פון אַלגעמיין־ציוניסטישן כאַראַקטער. דער לוח פאַרשפרייט זיך אין שטאָט און אומגעגנט אין אַ צאָל פון זעקס הונדערט עקזעמפּליאַרן.

אין יאָר 1904 עקסיסטירן שוין אין פינסק 6 ציוניס־טישע אגודות: „ציון", „בני ציון", „מזרחי", „רחובות", „עוזרי ציון" און „פועלי ציון" מיט אַן אַלגעמיינער צאָל פון 264 חברים. די אַלע אגודות האָבן איין „צענטראַלן קאָמיטעט", אין וועלכן עס גייען אַריין צו ציווי פאַרטרע־

טער פון יעדער אגודה. עס איז כדאי צו באַמערקן, אַז „פּועלי ציון" איז ניט געווען דעמאָלט קיין סאָציאַליסטישע פּאַרטיי; אין זייער פּראָגראַם איז אַריינגעגאַנגען דאָס לערנען „עין יעקב" אַלע שבת, און „מזרחי" איז געווען אַ בייַ, נאָר וואָס אויפגעקומענע פּאַרטיי. איר שעפער, הרב רייַנעס פון לידע, האָט געשטאָמט פון פּינסק.

די רוסיש־יאַפּאַנישע מלחמה, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אין יאַנואַר 1904, האָט געבראַכט דערצו, אַז די אַרבעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז אַזוי אויך געווען ניט קיין כשרע, איז נאָך מער פאַרשוווערט געוואָרן. די חברים פּנחס מאַנדעלבוים און הירש הילער ווערן, הגם אויף אַ קורצער צייט, פאַרהאַלטן אין אָרעסט. בעת דער רעוויזיע אין זייערע וואוינונגען ווערן פיל ביכער קאָנפיסקירט.

שטאַרק רירעוודיק ווערן די ציונים אין 1906 בייַ די וואַלן צו דער ערשטער דומע. אלס דעפּוטאַט פון מינסקער גובערניע האָבן די ציונים דעמאָלט אַרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון אַדוואָקאַט שמשון ראָזענבוים, וועלכער האָט געוואוינט אין מינסק, אָבער געשטאָמט אַליין פון פּינסק. עס איז דעריבער געווען העכסט וויכטיק, אַז אַלס באַפולמעכטיקטע פון די אויעזדן זאָלן דורכגיין ציונים, אַדער אַזעלכע פערזאָנען, וואָס וועלן זיכער אָפּגעבן זייער שטימען פאַרן ציוניסטישן קאַנדידאַט.

די ציוניסטן האָבן דעם וואַל־קאַמף געווואונען און פאַר באַפולמעכטיקטע ווערן געווייַלט די חברים הירש הילער דר. באָקשיצקי, וועלכע העלפן טאָקע דורכפירן אין דער גובערניע פאַר אַ דעפּוטאַט אין דומע דעם אַדוואָקאַט ש. ראָזענבוים (נאָך דער מלחמה — מיניסטער אין ליטע, שפּעטער קאָנסול פון ליטע אין ארץ־ישראל, וואו ער שטאַרבט).

אויך בייַ די וואַלן צו די איבעריקע דומעס גייַען דורך ווי באַפולמעכטיקטע די ציונים הירש הילער און פּנחס מאַנדעלבוים.

אין יאָר 1906 ווערט פּינסק דער צענטער פון ציוניזם פאַרן גאַנצן גליל. די ראַיאָן־אַרבעט, וואָס איז בײַ איצט געווען קאָנצענטרירט אין די הענט פון דר. ברוק אין האָמעל, גייט איבער צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פּינסק. מיט דער ראַיאָן־אַרבעט פירן אָן געהיים די ח"ח: יאָסל ברעגמאָן, מאָטל אייזענבערג, מאַניע־בער ראָזמאָן און ווילענטשיק. די אַסיפות קומען פאָר בייַם חבר יצחק־אשר אַנדרינאָווסקי אין הויז, זעלבסטפאַרשטענדלעך, בסוד־סודות.

אין 1908 נעמט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע איבער די טעכנישע שולע. עקסיסטירט האָט אין מינסק שוין פון לאַנג אַ האַנטווערקער־שולע, וואו יידישע יינגלעך, דאָס רוב יתומים, האָבן געלערנט אַ ביסל שלאָסעריי און קיין גרויסע פאַכלייט פלעגן פון דאָרט ניט אַרויסקומען. די ציוניסטן האָבן די שול אַריבערגעטראָגן אין אַ צוויי־גאַרנדיקן בנין, אויפן קאַרלינער בערג, וואָס עס האָט אויסגעבויט דער אָרטיקער נדבן הירש לעווין. עס ווערט פאַרבעטן פאַר אַ דירעקטאָר אַ גענייטער פאַכמאַן, וועלכער איז גלייכצייטיק אויך אַ גוטער ציוני, חבר ערליך (היינט פירער פון אַ טעכנישער שולע אין חיפה). ער שטעלט אַוועק די שולע אויף אַ געהעריקער הייך. חוץ פאַך־אויס־בילדונג ווערן אייַנגעפּירט אין דער שולע יידישע און אַלגעמיינע לימודים. די לימודים־שפּראַך איז העברעאיש.

אַזוי פּירט זיך די ציוניסטישע אַרבעט ביזן יאָר 1914, ביז עס ברעכט אויס די וועלט־מלחמה.

2.

לכתחילה, כן־זמן פּינסק געפינט זיך נאָך אין דער גליקלעכער לאַגע צו זיין וויַיט פון פראָנט, ווערט די געזעלשאַפטלעכע אַרבעט אין שטאָט ניט נאָר ניט אָפּגעשטעלט, נאָר, פאַרקערט, נאָך שטאַרקער און גרעסער. עס הייבן אָן צו באַווייזן זיך אין פּינסק די ערשטע פאַרטיעס פּליטים. די צאָל זייערע וואַקסט פון טאָג צו טאָג. עס ווערט געגרינדעט אַ הילפס־קאָמיטעט, אין וועלכן די ציונים זיינען די אָקטיווסטע מיטגלידער. עס ווערט געגעבן הילף די אומגליקלעכע. נאָר די לאַגע ווערט אַלץ ערגער, וואָס נעמטער דער מלחמה־פראָנט רוקט זיך צו צו פּינסק. דעם 15טן סעפּטעמבער 1915 פאַרנעמען די דייטשן פּינסק, און דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן ווערט מיטאַמאָל אָפּגעהאַקט.

די דריי יאָר דייטשע אָקופּאַציע — פון 1915 ביז 1918 — קענען ניט אַרייַנגעראַכנט ווערן אין חשבון פון לעבן בייַ יענע אומגליקלעכע, וואָס זיינען דורכן גורל פאַרמשפּט געוואָרן צו בלייַבן אונטער דער הערשאַפט פון „קולטורעלן זיגער". ערשט נאָכדעם ווי די דייטשן זיינען אַוועק, האָבן די פאַרבליבענע ציוניסטן ווידער אָנגעפאַנגען ווערן טעטיק.

אין פּינסק איז די מאַכט נאָך די דייטשן אַריבער צייטווייליק צו די אוקראַינער, אָבער מ'שטיינס געזאָגט, וואָס פאָר אַ מאַכט די דאָזיקע „מאַכט" האָט געהאַט... פאַרשטייט זיך, אַז קיין גרויסע פעסטע אָרגאַניזאַציע איז ניט געווען.

באַלד עפענען די ציונים אַ „בית־עם", אַ פאָלקס־הויז, וואו ס'ווערט אויך אייַנגעאָרדנט אַ לייַען־זאַל און אַ שטיקל ביבליאָטעק. דער דאָזיקער „בית־עם" ווערט דער קלוב פון אַלע ציונים: אַלטע, יונגע, רעכטערע, לינקערע — אַלע טרעפן זיך דאָ.

אַזוי ווי אין יענער צייט איז געווען שווער צו באַקומען לעבנס־מיטלען אין שטאָט, קומען די ציונים אויפן רעיון צו גרינדן אַ שפּייז־קאָאָפּעראַטיוו, און מיט דער דערלויבעניש פון דער מאַכט ווערט געעפנט דער „ציוניסטישער־קאָאָפּעראַטיוו". פאָרזיצער פון קאָאָפּעראַטיוו איז חבר פיינשטיין און די מיטגלידער פון פאָרוואַלטונג: אליהו האַלצמאַן, סעגאַלאָוויטש, א. פרידמאַן און ש. ליפשיץ. דער קאָאָפּעראַטיוו קויפט איין גרעסערע קוואַנטומס פּראָדוקטן, און צעטיילט צווישן די מיטגלידער צו לפי ערך ניט קיין טייערע פרייזן. באַלד עפענט דער „בונד" אַן „אַרבעטער

קאָאָפּעראַטיוו", די אַרטאַדאָקסן שאָפּן אַ באַזונדער קאָ־אָפּעראַטיוו „עדת ישורון", און קוקנדיק אויף די יידן, אַר־גאַניזירן די קריסטן אַן אייגענעם קריסטלעכן קאָאָפּעראַ־טיוו. כמעט די גאַנצע באָפעלקערונג פון פּינסק האָט זיך געהאַט גרופּירט אַרום די פיר קאָאָפּעראַטיוון, און האָבן פיל געהאָלפן צו לינדערן די נויט אין שפּייז.

די גרעסטע צאָל מיטגלידער האָט געהאַט דער „ציו־ניסטישער־קאָאָפּעראַטיוו"; ער האָט זיך אויך אויסגע־צייכנט מיט זיין אינטענסיווער טעטיקייט, און אָפילו די באָלשעוויקעס, וועלכע האָבן דערווייל שוין געהאַט פּאַר־גומען אויף אַ קורצע צייט די שטאָט, האָבן אים ניט גע־מאַכט קיין שטערונגען און געלאָזט פריי אַרבעטן.

די ממשלה פון די „רויטע" האָט לאָנג ניט אָנגע־האַלטן און די שטאָט איז אַריבער צו די פּאָליאַקן. דער נעכטיקער אונטערדריקטער האָט אָבער אָנגעהויבן צו אונ־טערדריקן אַנדערע און זיינע אָנגעקליבענע נקמה־געפילן געגנומען צוערשט אויסלאָזן אויף יידן.

שוין אין ערשטן טאָג, ווי די פּאָליאַקן זיינען אַריינגע־קומען אין שטאָט, פּאַלן עטלעכע יידישע הרוגים. באַלד הייבן זיך אָן רויבעריייען און פּאַרשיידענע נבלות. אָבער דאָס אַלץ איז ווי אָן אומשולדיקער שפּיל לגבי דעם, וואָס איז פּאָרגעקומען מיט אַ פּאָר וואָכן שפּעטער, אין „שוואַרץ־שבת", ה' ניסן תרע"ט (1919), וועו אָן אַ פּאָרוואָס און אָן אַ פּאָרווען זיינען ווי שעפּסן אויסגעשאָטן געוואָרן די 35 קדושים, וואָס דער גרעסטער רוב פון זיי זיינען געווען ציונים.

דאָס איז געווען אַ שרעקלעכער קלאַפּ פאַר דער אָרגא־ניזאַציע, וועלכע האָט זיך איצט אָנגעהויבן פאָרמירן נאָך די ווייסטע מלחמה־יאָרן. ס'איז געפאָלן דער מוט; די הענט האָבן זיך אָפּגעלאָזט. עס איז געווען גאָר שלעכט. נאָך דעם האָט זיך געוויזן אַן אָרגאַניזאַטאָרישער כח, וואָס האָט אָוועקגעשטעלט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אויף די פּיס. דאָס איז געווען דער חבר אברהם אשר פיינשטיין.

פון קיינעם ניט געווויילט, רוקט ער זיך אַליין אַרויס ווי אַן אמתער פירער און נעמט איבער אין זיינע הענט די פירונג פון דער אָרגאַניזאַציע. איבערלעבנדיק אַליין טויט־שרעק, ווייל נאָר על פּי נס איז חבר פיינשטיין ניצול געוואָרן פון בית־עם, און זייענדיק טיף אויפגעטרייסלט פון דער שרעקלעכער טראַגעדיע, גענפינט ער דאָך רייד פון אויפמונטערונג פאַר דער פאָריטומטער ציוניסטישער משפּחה און רופט זיי צו פּרישע מעשים. דערביי שווערט ער ניט צו רוען, ביז דער שאַנד־פלעק, אַז די 35 קדושים זיינען אומגעבראַכט געוואָרן דערפאָר, ווייל זיי זיינען כלומרשט געווען „באָלשעוויקעס", וועט ניט אָפּגעווישט ווערן אין גאַנצן. ביי דער סיום־קאָמיסיע, וואָס קומט באָלד קיין פּינסק חקור־ודורש זיין די מעשה מיט דער הריגה, ווי אויך ביי די קאָמיסיעס פון מאָרגענטוי און סעמועל, וואָס קומען צוליב דעם זעלבן צוועק, שפּילט חבר פיינשטיין די וויכטיקסטע ראָלע. ער איז דער הויפּט־עדות פון דער באָשולדיקונג; ער האָט שוין פאָרטיק ביי זיך דעם גאַנצן באָשולדיקונגס־מאַטעריאַל, און אויב די סיים־קאָמיסיע, ניט געקוקט אויף איר ענדעקישן פאָרזיצער און אייניקע מיטגלידער בפירושע אַנטיסעמיטן, האָט דאָך געמוזט סוף כל סוף אָנערקענען: 1) אַז אַלע אומגע־בראַכטע זיינען געווען אומשולדיק, 2) אַז די מיליטער־מאַכט איז דאָ באַגאַנגען אַ פאַטאַלן פעלער, און דעריבער איז זי מחויב אומצוקערן די הונדערט טויזנט רובל קאָנטריבוציע, וואָס דער ענעראַל ליסטאָווסקי האָט אויפגעמאָנט ביי דער שטאָט „שחיטה־געלט", און 3) אַז די רעגירונג איז מחויב אויסצוצאָלן אַנטשעדיקונג די משפּחות פון די אומגע־בראַכטע, איז עס אין אַ גרויסער מאָס צו פאַרדאָנקען דעם חבר פיינשטיין, וועלכער האָט ניט געקאָרגט קיין מי און אָפט מאָל דאָס לעבן געשטעלט אין סכנה, כדי ארונטער־צורייסן דעם טונקלען שלייער פון דער בלוטיקער טראַ־געדיע און ארויסווייזן דעם אמת.

קורץ נאָך דער „שחיטה" קומט אַן אַ פאַראַרדענונג פון דער העכערער מאַכט, אַז די שטאָט־פאַרוואַלטונג דאַרף איבערגיין אין די הענט פון אַ ראַט, געוויילט דורך די בירגער אויפן סמך פון דעמאָקראַטישע וואָלן, אַן אונטער־שייד פון רעליגיע און נאַציאָנאַליטעט. אין שטאָט האָט מען זיך געמוזט גרייטן צו די וואָלן. ציוניסטן האָבן גע־שלאָסן אַ וואָל־אָפּמאַך מיט די רוסן און אַ גרופּע פּרא־גרעסיווע פּאָליאַקן וועגן אַ בשותפותדיקן וואָל־צעטל (14טן אויגוסט 1919). מיר ברענגען דאָ אייניקע פונקטן פון אָט דעם אָפּמאַך:

1) אין אַלע שטאָטישע אַנשטאַלטן, ביי אַלע אַרבעטן און פּאָסטנס ווערן באַשעפטיקט אָנגעשטעלטע פון די פּאַר־שיידענע נאַציאָנאַליטעטן, וואָס געפינען זיך אין שטאָט אין אַזא צאָל, וואָס זאָל שטימען מיט דער צאָל באַפעלקערונג פון דער געגעבענער נאַציאָנאַליטעט, 2) אַלע רעליגיעזע און קולטורעלע אינסטיטוציעס, וועלכע געפינען זיך אין שטאָט, אַן אונטערשייד, צו וועלכער נאַציאָנאַליטעט זיי געהערן, באַקומען אונטערשטיצונג פון דער שטאָט־פאַר־וואַלטונג, וועלכע טאָר זיך אָבער ניט אַריינמישן און זאָגן אַ דעה אין אינערווייניקסטן לעבן פון די דאָזיקע אינסטי־טוציעס, 3) יעדע רעליגיע האָט עפּנטלעכע רעכט און אירע מנהגים דאַרפן רעספּעקטירט ווערן. יידן מעגן האָבן אויך אַרבעטן אין די שטאָטישע אַנשטאַלטן אום זונטיק, אָנשטאָט שבת, 4) יידיש און העברעאיש זיינען פולבאַרעכטיקטע שפּראַכן און געניסן פון אַלע פריווילע־גיעס צוגלייך מיט דער אָפיציעלער פויליישער שפּראַך. דהיינו: מ'קען זיך מיט זיי באָנוצן שריפטלעך און מינד־לעך אין אַלע שטאָטישע אינסטיטוציעס, פאַרזאַמלונגען און עפּנטלעכע ערטער.

עס האָבן זיך געשטעלט צום וואָל־קאָמף נאָך 2 ליס־טעס: איינע פון קאָנסערוואָטיוע פאָליאַקן, דאָס רוב רייכע פּריצים, וועלכע האָבן אויך כלומרשט געשלאָסן אַ „בלאָק" מיט „יידן" — אַ הייפּל מה־יפיתניקעס, וואָס האָבן זיך

תמיד געריבן אַרום די „פריצים", און די צווייטע פון „בונד".

דער ציוניסטישער „בלאָק" האָט אָפּגעהאַלטן אַ גרויסן נצחון. דער רוב אויסגעוויילטע ראַטמענער זיינען באַשטאַנען פון ציונים. פאַר אַ שטאָט־פרעזידענט ווערט גע־וויילט אַן עלטערער פאָליאַק, זייער אַן אָרנטלעכער מענטש, און פאַר לאַוויניקעס: חבר פיינשטיין און נאָך אַ ייד, איין פאָליאַק און איין רוס.

די ציוניסטן נעמען זיך איינאָרדנען די פאַרשיידענע געזעלשאַפטלעכע מוסדות פון שטאָט. עס ווערט געגרינדעט אַ בית־יתומים, וואו די הויפּט־טוער זיינען ציוניסטן בראש מיט חבר אליהו האָלצמאַן. זיי האָבן אויפגעריכט די האָנט־ווערקשול, וואָס איז בעת דער מלחמה אין גאַנצן חרוב געוואָרן. אין דעם בנין פון דער שול איז אויך טעטיק דער „געזעלשאַפט־שטאַב" פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. אונטן געפינען זיך וואַרשטאַטן און אויבן, אויפן צווייטן שטאָק, ווערן איינגעאָרדנט די ביוראָס פון „קרן־קימת" און שפּעטער אויך פון „קרן־היסוד", „פאָלעסטינע־אַמט", „תרבות". מיט איין וואָרט, אָלץ וואָס האָט אַ שייכות מיט ציוניזם קאָנצענטרירט זיך דאָ. אין בנין פון דער טעכ־נישער שולע, אַפילו אַ „מנין" צו דאָוונען ימים־נוראים אָרדענען די ציונים איין דאָ.

אין 1920 ווערט חבר פיינשטיין פאַרוואָלטער פון דער טעכנישער שולע, גלייכצייטיק ווערט ער געוויילט אויך פאַר אַ פאָרזיצער פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, און די אָרבעט סיי אין שולע, סיי אין דער באַוועגונג גייט אינטענסיוו.

סוף תמוז תרפ"א (1921) קומט פאַר אין לאָדזש דער פינפטער לאַנד־צוזאַמענפאָר פון דער ציוניסטישער אָרגאַ־ניזאַציע אין פוילן. דאָס איז דער ערשטער כינוס נאָך דער מלחמה און פינסק שיקט אַזש 5 דעלעגאַטן צום צו־זאַמענפאָר: א. א. פיינשטיין, ש. נ. גיטעלמאַן, ש. פיש־מאַן, א. מ. פעלדמאַן און רעגינע ראַבינאָוויטש, די פרוי פון טראַגיש־אומגעקומענעם שאול מענדל ראַבינאָוויטש.

דערווייל קערן זיך אום פון רוסלאַנד מאַסן פון די מלחמה־פליטים. די ציוניסטן העלפן אָרגאַניזירן הילף פאַר זיי. מיט דער פאַרמערונג פון דער צאָל איינוואוינער הייבט מען אָן קלערן וועגן שולן פאַר די קינדער. עס ווערט גע־גרינדעט די העברעאישע גימנאַזיע און שפּעטער די פאָלק־שול „מדרשה תרבות".

אין 1922 קומען פאַר די וואָלן צום ערשטן געווייגט־לעכן סיים. אין פינסקער וואָל־קרייז ווערט אַרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון דר. גאָטליב. די פרעקווענץ צו די וואָלן אין פינסק איז געווען זייער אַ גרויסע, און ס׳האָט געפעלט נאָר אַ קלייַנע צאָל שטימען, כדי דער יידישער דעפּוטאַט זאָל דורכגיין.

די גרויזאַמקייטן פון דער מלחמה־צייט זיינען נאָך גע־ווען ניט אין גאַנצן פאַרגעסן; פיל האָבן נאָך גוט גע־פילט דעם טעם פון וואַנדערן און זיין נע־ונד. עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט, וואָס די אידייע פון אַן אייגן לאַנד האָט זיי פאַרכאַפּט, בפרט, אַז אַ סך האָבן שוין געהאַט אין ארץ־ישראל קינדער־חלוצים.

אין יענער צייט איז חבר פיינשטיין עולה קיין ארץ־ישראל, און דעם פאָרזיץ פון דער אָרגאַניזאַציע נעמט אי־בער חבר י. א. מינקאָוויטש. די אָרבעט פון דער אָרגא־גאַניזאַציע ווערט אַלץ מער פאַרצווייגט. אַ שווערע אויפ־גאַבע האָבן פאַר זיך די פאַרשטייער פון די אַלגעמיינע ציוניסטן אין פאָלעסטינע־אַמט, די חברים מאָטל אייזנבערג און א. מ. פעלדמאַן, ביים פאַרטיידיקן די רעכט פון מיטל־שטאַנד אויף סערטיפיקאַטן. אַ דאַנק זייער ענערגישן אייג־שטעלן זיך איז דער פינסקער מיטלשטאַנד לפּי ערך היפש פאַרטראָטן אין דער פערטער עליה.

אין צענטער פון די אַלגעמיינע ציונים אין וואַרשע בילדן זיך דעמאָלט די צוויי ריכטונגען „על המשמר" און „עת לבנות". כמעט אַלע חברים אין פינסק זיינען נוטה צו „עת לבנות", ווייל זי וויזט אויס צו זיין די מער רע־אַלע און פראַקטישע ריכטונג, אָבער דער פאָרזיצער י. א. מינקאָוויטש, איז פאַר „על המשמר".

גרויסע פאַרדינסטן האָט חבר מינקאָוויטש אויפן גע־ביט פון אָרגאַניזירן די יידישע פרויען. צוזאַמען מיט פרוי רעגינע ראַבינאָוויטש האָט ער געגרינדעט די „אגודת נשים", וואָס ווערט שפּעטער פאַרוואַנדלט אין „וויזאָ". די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע פירט אַן פרוי רעגינע ראַבינא־וויטש די גאַנצע צייט ביז איר עולה־זיין קיין ארץ־ישראל אין יאָר 1933.

אין אַפּריל 1925 ווערט אין פינסק אָפּגעהאַלטן אַ פייערלעכע אַקאַדעמיע לכבוד דער גרינדונג פון העברע־אישן אוניווערסיטעט אין ירושלים. מיט אַ יאָר שפּעטער, אין 1926, ווערט אַ דאַנק די באַמיאונגען פון חבר ש. ליפ־שיץ, געגרינדעט אין פינסק אַן אָפּטיילונג פון דער „חברה דורשי האוניברסיטה" מיט חבר ליפשיץ אַלס סעקרעטאַר.

אָנהייב 1927 קומט פאַר וואָלן צום פינסקער שטאָט־ראַט און די ציוניסטן שטעלן אָרויס זייערע ליסטע. עס איז אַ שוואַכע קאָניוקטור פאַרן ציוניזם, חוץ דעם גייען די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס צו די וואָלן מיט באַזונדערע צעטלען, דעריבער פאַלן אַלע דורך.

בראש פון דער אָרגאַניזאַציע שטייט, ווי געוויגט, חבר י. א. מינקאָוויטש; די רעסאָרטן אָבער זיינען פאַרטיילט צווישן יונגערע חברים. אַזוי פירט אָן דעם „קרן־קימת" חבר זאב עלשטיין, דעם „קרן־היסוד" חבר מ. אייזנבערג, די גימנאַזיע „תרבות" פירט אַ ספּעציעל־אויסגעטיילטע קאָמיסיע פון די חברים: אפרים באָדאנקין, אָשר חיים ניימאַן און אברהם־מאיר פעלדמאַן. הגם די עליה קיין ארץ־ישראל איז שוואַכער געוואָרן, דאָך זיינען פון צייט צו צייט עולה גוטע חברים, עלטערע און יינגערע. עס קלערט אויך וועגן עליה דער פאָרזיצער פון דער אָרגא־ניזאַציע, חבר י. א. מינקאָוויטש. אָבער, ליידער, איז אים ניט באַשערט געווען צו פאַרווירקלעכן זיין לעבנס־

אידעאַל. אין אלול תרפ״ז (1927) רייסט אים פֿלוצלונג דער מלאָך־המות אָוועק און דער שיינער טרוים, וואָס דער דאָזיקער אויסגעפֿרואוטער חבר האָט במשך פון פֿערציק יאָר געטראָגן אין האַרצן, איז מיט אַמאָל איבערגעריסן געוואָרן.

נאָכן טויט פון חבר מינקאָוויטש ווערט פֿאָרן פֿאָר־זיצער פון דער אַרגאַניזאַציע געווײַלט חבר א. מאזור, די־רעקטאָר פון גימנאַזיע „תרבות״. כמעט די גאַנצע קאדענץ פון חבר מאָזור גייט דורך אונטערן צייכן פון וואָלן: פריער צום סיום, דערנאָך צו דער קהלה און דערנאָך ווידער אַמאָל צום סיום. אָזוי קומען פֿאָר אָנהייב 1928 וואָלן צום 2טן געווײַנלעכן סיום. ווי באַקאַנט, גייען אויך דאָסמאָל די ציונים צו די וואָלן אין אַ בלאָק מיט די נאַציאָנאַלע מיעוטים. אויך די פֿאָלקיסטן שטייען צו צום בלאָק. דער בלאָק, ווי אַ טייל פון דער אַפֿאָזיציע, האָט אויסצושטיין שיקאַנעס פון דער מאַכט. די ציוניסטן לאָזן זיך ניט אָנשרעקן און פירן די וואַל־אַקציע גאָר ענערגיש. ווי קאַנדידאַט פון פינסק גייט דער ווילנער אַדוואָקאַט יוסף טשערניכאָוו, פֿאָלקיסט, (שטאַמט פון פינסק), וועלכער האָלט דאָ אָפּ איניקע וואָל־מיטינגען און הייבט די שטימונג ביי די נאַציאָנאַלע וויילער. פון די בלאָקירטע פֿאָלקיסטן איז אין פינסק ניטאָ קיין זכר, און די ציונים מוזן די גאַנצע וואָל־קאַמפּאַניע אויסטראָגן אויף אייגענע פלייצעס. אויך די לאָקאַלן פון אונדזערע „שותפים״, די אוקראַינער און ווייס־רוסן, ווי אויך דעם לאָקאַל פון פּפֿ״ס האָט געטראָפֿן דער זעלבער גורל. וועגן אויסגאַנג פון די וואָלן קען שוין אָפּילו קיין ספק ניט זיין, אָבער דאָך גיבן די ציונים ניט נאָך. עס ווערט די קאַמפּלוסט ניט קלענער אָפּילו דעמאָלט, ווען איין מאָל נאָך אַ וואָל־מיטינג ווערט חבר שקאָלניק פֿאָר־האַלטן אויף אַ שעה זעקס. און ווירקלעך אַ דאַנק די ציונים איז די פרעקוועניץ צו די וואָלן גאָר אַ גרויסע, — אָבער דער בלאָק איז דאָך דורכגעפֿאַלן.

אָפּגעפּטרט מיט סיום־וואָלן, הייבט זיך אָן אַ נייע סדרה וואָלן, און דאָס מאָל צו דער יידישער קהלה. דער ענין „קהלה״ איז אין פינסק געווען נאָך אַ פרישע זאַך. די ציונים, געטרייַ הערצלס געבאָט פון „כבוש הקהלות״, נעמען זיך מיטן גאַנצן ערנסט צו דער אַרבעט. דער אויסגאַנג פון די וואָלן איז פֿאָר די ציונים זייער גינסטיק. האָבנדיק קעגן זיך גאַנצע 10 ליסטעס, איז זיי געראָטן דורכצופּירן די גרעסטע צאָל פּרנסים: 5 אויף 20, ד״ה, 25 פּראָצענט, און שפּעטער ביי די וואָלן אין קהילה־פֿאָר־וואָלטונג 3 אויף 10, ד״ה 30 פּראָצענט. אין דאָס גייען אַריין די חברים (לויט דער ריי אין דער ליסטע) א. מ. פעלדמאַן, א. מאָזור, י. באַדאַנקין, א. שטילערמאַן און פון פֿאַהאָסט י. ציפּערשטיין; אין פֿאַרוואָלטונג: י. שקאָלניק, מ. אייזנבערג און י. פּעקאטש.

אין דער צייט ווערט די לאַגע אין ארץ־ישראל עטוואָס ערגער, די עליה ווערט שוואָכער. אין אַזאַ צייט זיינען ציונים „מהרהר בתשובה״, זוכן אינעווייניקסטע קאָנסאָלי־דאַציע. פּינסקער ציונים נעמען זיך צו דער יוגנט, וועלכע געהערט ביז דעמאָלט אויסשליסלעך צו די לינקערע ריכ־טונגען, זיי אַרגאַניזירן דעם „שומר הלאומי״. גרויסע פֿאָר־דינסטן האָט דערביי דער חבר מאזור, דירעקטאָר אין גימ־נאַזיע „תרבות״. אין 1928 ציילט זייער „קן״ אין פּינסק 50 שומרים און ווערט אָנגעפּירט דורך אַ הנהגה פון דריי חברים: מרדכי פּיאַלקאָוו, אהרן ראָזענשיין (ביידע הייַנט אין ארץ־ישראל) און עקיבא עפּשטיין. די אידייע פון השומר הלאומי געפֿינט באַלד אַן אָפּקלאַנג צווישן דער יוגנט און אין די שטעטלעך אַרום פּינסק בילדן זיך „קנים״ אויפן מוסטער פון פּינסקער קן. אין 1929 קומט דער פּינסקער קן אין קאָנטאַקט מיט די איבעריקע אויף פֿאַלעסיע און סיווערט באַשטימט אַ קריי־אָנפּירונג מיט דער צענ־טראַלע אין פּינסק. דאָס אויפקומען פון „השומר הלאומי״ האָט אַריינגעבראַכט פיל לעבן אין דער אַרבעט פון דער אַרגאַניזאַציע. די שומרים באַטייליקן זיך אין אַלע ציוניס־טישע אַקציעס, ווי ביי שקלים־פֿאַרקויף, הרקה פון די ק״קל־פּושקעס. זיי אָרדענען איין עפּנטלעכע פֿאַרלעזונגען, אַקאַדעמיעס, וואָס ווערן באַזוכט זייער גערן אויך דורך די עלטערע חברים. אַז די אַרגאַניזאַציע פון השומר הלאומי צעוואַקסט זיך, ווערט אַקטועל די פראַגע פון אַ באַזונדערן לאָקאַל. קומט דעמאָלט אויף דער געדאַנק צו בויען אַן אייגענעם בנין. אין יענער צייט ברעכן פֿלוצלונג אויס די בלוטיקע געשעענישן אין ארץ־ישראל. די שטימונג איז אַ געדריקטע, די עליה ווערט אַזוי גוט ווי אָפּגעשטעלט; פֿאַרקערט, ס׳הייבן זיך אָן צו באַווייזן צוריקגעקומענע פון ארץ־ישראל. אָבער פּינסקער ציונים פֿאַלן ניט אַריין אין יאוש; פֿאַרקערט, ווערן עקשנותדיקער, גיבן זיך אָפּ מיט מער ענערגיע דער אַרבעט. גראָד איצט האָט מען זיך געזונט אויספּירן דעם פֿלאָן פון אויפּבויען אַן אייגענעם בנין. ווערט געשאַפֿן אַ בוי־קאָמיסיע פון די חברים: א. שטילערמאַן, אליהו האָלצמאַן, ה. פֿאַליאַק, י. אייזנבערג, אבא קיוומאַן, דוב איינגעמאַכץ, אשר נייַמאַן און ש. נ. גי־טעלמאַן מיטן ענערגישן פֿאַרזיצער פון דער אַרגאַניזאַציע מאזור בראש. אין סעפּטעמבער 1929 לייגט מען דעם גרונטשטיין פון אַן אייגענעם בנין פֿאַר דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. אין אָקטאָבער 1930 ווערט געפּייערט דער חנוכת־הבית פון נייַעם אייגענעם בנין.

צו יענער צייט האָבן פּינסקער ציונים אויך אויפן אָרט פיל צו טאָן. ס׳קומען ווידער אַ מאָל פֿאָר וואָלן צום שטאָט־ראַט. די ציונים נעמען איבער די איניציאַטיוו צו אַרגאַניזירן אַ בלאָק פון אַלע בירגערלעכע פֿאַרטייען, און וואָס געראָטן זיי אויך, אַ דאַנק די באַמיאונגען פון די חברים: מאזור, מ. אייזנבערג און י. שקאָלניק, זינט סוף 1929 פֿאַרזיצער פון דער אַרגאַניזאַציע. אין שטאָט־ראַט באַקומען די ציונים 2 מאַנדאַטן: חבר מאָזור און חבר אשר נייַמאַן.

אין יאָר 1930 קומען אויך פֿאָר וואָלן צום דריטן געווײַנטלעכן סיום, אין וועלכע פּינסקער ציונים נעמען

ווי תמיד זייער אַ לעבעדיקן אָנטייל. הגם דער קאַמף איז פון לכתחילה אַ פֿאַרשפּילטער, ווייל ס׳איז דאָך ניטאָ קיין ספק, אַז פּינסקער קרייז וועט קיין יידישן דעפּוטאַט באין אופן ניט דורכפירן, דאָך דעמאָנסטרירן די ציונים זייער ווילן אויף אַ מוטיקן און ווערדיקן אופן. ניט גע־קוקט אויף אַלע שטערונגען, דערגרייכט די צאָל אָפּגע־געבענע שטימען אויף דער דאָזיקער ליסטע ביז 6000. אַ ציפֿער, אויף וועלכער מ׳האָט זיך פֿאַרויס אין קיין פֿאַל ניט געריכט. דאָס באַווייזט אַן איבעריק מאָל ווי דיסציפּלינירט די פּינסקער ציונים זיינען געווען.

פֿאַראַלעל מיט די עלטערע אַרבעט אויך די יוגנט, וועלכע איז געווען ממש אַ ברכה פֿאַר דער אַלגעמיין־ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פּינסק. ס׳וואָקסט אַ דור, וואָס האָט ניט קיין שייכות מיט די לינקע איינפלוסן, אַ דור מיט אַן אַלגעמיין־ציוניסטישער אידעאָלאָגיע, וואָס האָט אין זינען אויסשליסלעך גייסטיקע און פּיזישע הכשרה, כדי שפּעטער עולה צו זיין קיין ארץ־ישראל און ווערן דאָרט אַ נוצלעכער עלעמענט. זומער 1931 אָרדנט איין דער „שומר הלאומי" די ערשטע קרייז־קאָלאָניע אין מאָ־ראָטשנע ביי פּינסק און אַ לאַנדווירטשאַפטלעכע הכשרה, געווען, ביי פּינסק, וואו 20 חברים באַקומען אויסבילדונג אין פֿאַרשיידענע צווייגן פון לאַנדווירטשאַפט.

סוף 1931 באַערט פּינסק מיט אַ באַזוך דער נאַציאָ־נאַלער דיכטער ח. נ. ביאַליק. די טעג פון זיין ווייל אין פּינסק זיינען געווען געהויבענע טעג פון אַ גרויסן נאַ־ציאָנאַלן יום טוב.

אין 1932 איז פּינסק מקבל־פּנים זייער אַ חשובן גאַסט, דעם ציוניסטישן וועטעראַן און באַקאַנטן שרייבער, אלתר דרויאַנאָוו, וועלכער באַטייליקט זיך אין דער יובל־פּייערונג — „50 יאָר חבת ציון", וועלכע פֿאַלט אויס דעם יאָר. ס׳קומט פֿאַר אַ גראַנדיעזע מאַניפעסטאַציע מיט אַ גאַס־צוג, אין וועלכן ס׳שליסן זיך אָן פֿאַרשטייער פון אַלע שיכטן און קלאַסן. לכבוד דעם יובל וועלט אויף דער מזרח־וואַנט אין „מאָכעס־שול" אָנגעקלאַפּט אַ וויס־בלויער דענק־טאָוול מיט דער אויפשריפט: „חולמי חלום שיבת ציון וחובביה נתאספו בראשונה כאן בשנת תרמ״ב. בוני ציון וחלוציה מדביקים לוח זה בשנת תרצ״ב.*) די פּייער־לעכע צערעמאָניע מאַכט אין שטאָט אַ געוואַלדיקן אייגדרוק און דינט ווי דער בעסטער פּראָפּאַגאַנדע־מיטל פֿאַר א״י.

אין 1934 וואָקסט אויס אַ גאַנץ היפּשע אַרגאַניזאַציע א״ב „חלוץ בעל מלאכה", וועלכע פֿאַרנעמט זיך מיט ציוי־ניסטישער אַרבעט.

אויפן לאָקאַלן געביט האָבן די פּינסקער ציוניזם דאָס יאָר בייצושטיין אַ שווערן נסיון ביי די פּרישע וואַלן צום שטאָטראַט.

*) „די טרוימער פון ציון־טרוים און זיינע ליבהאָבער האָבן זיך דאָ צום ערשטן מאָל פֿאַרזאַמלט אין יאָר תרמ״ב. די בויער פון ציון און זיינע פּיאָנירן האָבן אייגעמויערט די דאָזיקע אָנדענקס־טאָוול אין יאָר תרצ״ב."

ביז דאָן איז די מערהייט אין שטאָט־ראַט באַשטאַנען פון יידן. אויף דער אַלגעמיינער צאָל 24 ראַטמענער זיינען געווען 19 יידישע. לויט דער נייער אָרדינאַציע האָט דער שטאָט־ראַט שוין געדאַרפט באַשטיין פון 32 מיטגלידער. די „סאַנאַציע" (רעגירונגס־פֿאַרטיי) האָט פֿאַרגעלייגט די יידן גיין צוזאַמען צו די וואַלן, אָבער מיט דעם באַדינג, אַז יידן באַקומען בלויז 15 מאַנדאַטן און די פֿאָליאַקן די איבעריקע 17, ד״ה אַז די מערהייט זאָל געהערן צו די פֿאָליאַקן, כאָטש די יידישע באַפעלקערונג מאַכט אויס 75%. די ציונים האָבן ניט מסכים געווען דערויף און זיך געוועגדט צו אַלע איבעריקע יידישע בירגערלעכע פֿאַר־טיין און ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס מיט אַ פֿאַרשלאָג צו גיין אַלע צוזאַמען מיט איין יידישער ליסטע צו די וואַלן. דורך דער צייט פון די פֿאַרהאַנדלונגען האָבן זיך גע־פונען מה־יפית־יידלעך, וואָס האָבן געמאַכט יד־אחת מיט דער „סאַנאַציע" און מסכים געווען אויף זייער שענדלעכן תנאי פֿאַרן שכר פון אַ מאַנדאַט פֿאַר אייגענע מענטשן. אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט איינגעזען, אַז קיין אייגענע ליסטע וועט זי ניט דורכפירן, האָט זי באַשלאָסן צו רופן די יידישע באַפעלקערונג צו באַיקאָטירן די וואַלן, ווי אַ פּראָטעסט קעגן דער „סאַנאַציע" פֿאַר איר שענד־לעכן פֿאַרשלאָג, און קעגן די מה־יפיתניקעס, פֿאַר זייער איינגיין דערויף.

כדאי צו פֿאַרצייכענען, אַז די פּינסקער אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז צו ערשט, ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, געגאַ־גען מיט דער ריכטונג „עת לבנות", האָט זיך אָפּגעטרייסלט פון דער דאָזיקער ריכטונג אַזוי שנעל ווי די לעצטע האָבן אָנגעהויבן זיך צו חנדלען צו די רעוויזיאָניסטן. ווען אויפן עלפטן לאַנד־צוזאַמענפאָר ווערט געוויילט אַ צ״ק פון דער ריכטונג „על־המשמר", און די „עת־לבנות"־ניקעס ברעכן די דיסציפּלין און שאָפן כלומרשט אַן אייגענעם צענטראַלן קאָמיטעט, בלייבט די פּינסקער אָרגאַניזאַציע געטרייַ דעם לעגיטימען צ״ק פון „על־המשמר" און רייסט איבער אין גאַנצן מיט „עת־לבנות".

נאָר אָט קומט דאָס יאָר 1936. איינס פון די שווערסטע און טרויעריקסטע יאָרן אין דער געשיכטע פון ציוניזם, אָבער די ציוניסטישע אַרבעט ווערט ווייטער געפירט. די הכנסות פון ק״קל און ק״הי אין דעם יאָר שטייגן אַריבער די הכנסות פון די פריערדיקע יאָרן. בראש פון געשאַפענעם קאָמיטעט שטעלן זיך די פּני פון שטאָט: די ה״ה י. עליאַס־בערג, דירעקטאָר פון לוריאס דיקטן־פאַבריק; נ. יאָסע־לעזויטש, דירעקטאָר פון שוועבל־פאַבריק; פרוי דר. עלשטיין (אָלע ניט קיין ציונים), און די פֿאַרטיי־חברים: ראש־הקהל י. שקאָלניק, דירעקטאָר פון „תרבות", ד. אלפּער, אַדוואָקאַט פאַס.

דעם 27טן אויגוסט קומט פֿאַר אַ גראַנדיעוע פֿראָטעסט־פֿאַרזאַמלונג קעגן די ווילדע מעשים פון די אָראַבער און קעגן דער משונהדיקער פֿאַליטיק פון דער מאַנדאַטאָר־מאַכט. ס׳טרעטן אַרויס די חברים: שקאָלניק, פרידמאַן און

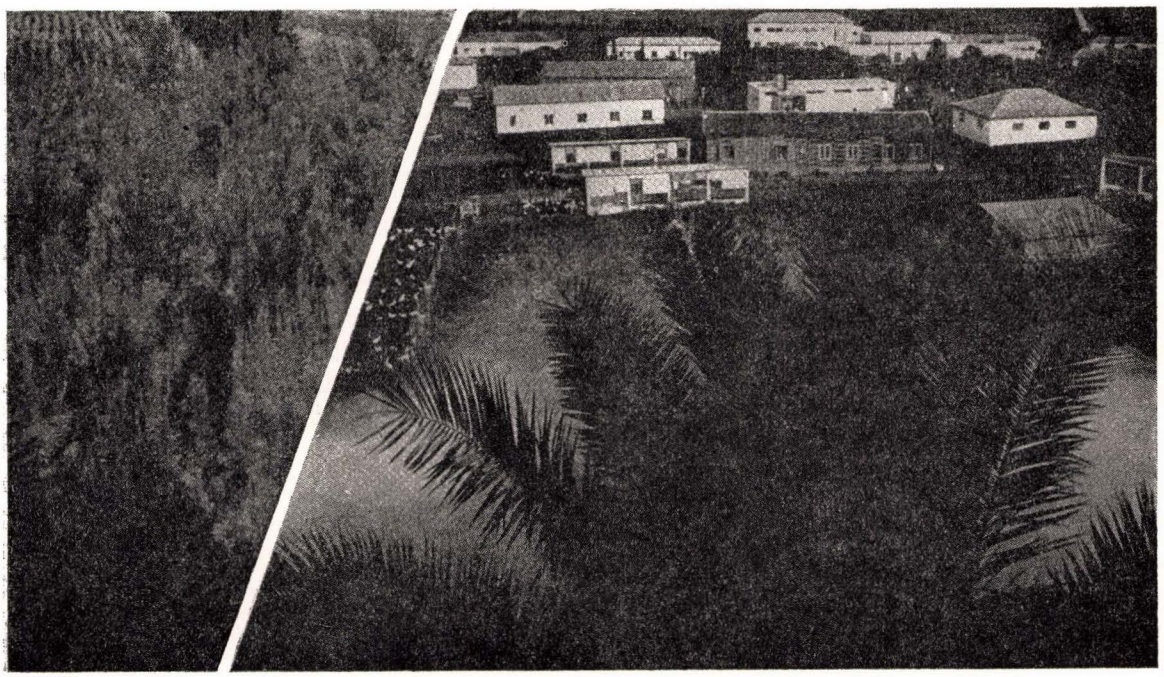
גינזבורג. אין דער פאַרזאַמלונג באַטייליקן זיך אויך די ליגע פאַרן אַרבעטנדן ארץ ישראל, „מזרחי" און „יידנ־שטאַטלער". דורך דעם טויזנט־קעפיקן עולם ווערט אייני־שטימיק אָנגענומען אַ פּראָטעסט־רעזאָלוציע, וועלכע ווערט איבערגעשיקט דער עקזעקוטיוו אין לאָנדאָן, דעם ענגלישן אַמבאַסאַדאָר אין וואַרשע און אויך דעם קאָמיסאַריאַט פון אַלע ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס אין וואַרשע.

אַ שוועָרע אבידה ליידט די אָרגאַניזאַציע דעם יאָר מיטן טויט פון יונגן, געטרייען און פאַראַנטוואַרטלעכן חבר יצחק קאָברינטשוק ז"ל, דירעקטאָר פון „מדרשה־תרבות", וועלכער איז אין בליענדיקן עלטער פון 36 יאָר פלוצלינג אַוועקגעריסן געוואָרן.

אין דעם זעלביקן יאָר איז עולה קיין א"י, נאָך 49 יאָר געטרייען דינסט דעם ציוניזם, חבר מאָטל אייזנבערג, איינער פון די עלטסטע ציונים אין שטאָט, וואָס האָט געהערט נאָך אַ מאָל צו די „בני־משה". חבר אייזנבערג פאַרלאָזט פינסק גראָד, וועט עס ענדיקט זיך די קאַדענץ פון דער קהלה, אין וועלכער ער איז געווען וויצע־פאָרזי־צער, און ס'וועט באַשטימט נייע וואָלן.

אין די וואָלן צו דער קהילה באַקומט די רשימה פון די קליינהענדלער 6 מאַנדאַטן, די פאַראיניקטע ציוניס־טישע רשימה — 5, אַלגעמיינע ציונים 3, פועלי־ציון 2. פאַר אַ ראש־הקהל וועט וויידער אַ מאָל געווײלט חבר י. שקאָלניק, אַלס זיין פאַרטרעטער, חבר א. פרידמאַן, און אַלס דאָזאָר חבר א. ח. נייַמאַן; אַלס פאָרזיצער פון קהילה־ראַט, חבר י. שניידער, אַלס זיין פאַרטרעטער, חבר פ. גינז־בורג און אַלס פּרנס חבר א. שטילערמאַן.

דער נצחון פון די ציונים איז אַ פולשטענדיקער: די פירונג סיי פון קהילה־פאַרוואַלטונג און סיי פון קהילה־ראַט ליגט אין גאַנצן אין זייערע הענט.

א בליק אויף דער קאָלאָניע „גבת"

פּינסק אין דער וועלט־מלחמה

און אין די איבערגאַנגס־צייטן

(1920—1914)

1) אין ערשטן יאָר פון דער וועלט־מלחמה

ין ערשטע שאָסן, וואָס האָבן אָנגעזאָגט דעם אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה, האָבן אויפגעוועקט פּינסק פון איר פאַר־שלאָפנקייט. צוזאַמען מיטן גאַנצן לאַנד איז פּינסק אַרומגעכאַפּט געוואָרן פון דעם מלחמה פיבער. ווי דורך צולייגן אַ כישוף־שטעקל האָט זיך אין משך פון געציילטע טעג אומגע־ביטן דאָס לעבן פון דער שטאָט. די באַפעלקערונג איז באַהערשט געוואָרן פון אַ געדריקטער און אומרו־איקער שטימונג. אַקוראַט, ווי זי וואָלט פאַרגעפילט דעם שווערן גורל, וואָס די נאַענטסטע יאָרן האָבן פאַר איר געגרייט. אויך די שטאָט גופא האָט געביטן איר אויס־זען נישט צום דערקענען. דער שטענדיק דרעמלענדיקער וואָקזאַל איז מיט אַמאָל באַלעבט געוואָרן. צענדליקער צוגן אָנגעפּראָפּט מיט מיליטער און מלחמה־מכשירים פלעגן דורכלויפן פאַרבײַ אים טאָג און נאַכט, איילנדיק קיין מערב און פון דאָרט ברענגען פון די קאַמפּס־פלעצער הונדערטער קרבנות, וואָס מען פלעגט זיי אָפּשטעלן אין די פּינסקער שפּיטאָלן. מען האָט זיי אײַנגעאָרדנט אין אַלע גרעסערע בנינים פון שטאָט. די גאַסן זיינען געווען פול מיט מיליטער־לייט, סאַניטאַרן און קראַנקן־שוועסטער. אַזוי ווי אין גאַנץ רוסלאַנד, פלעגן אויך אין פּינסק פאָר־קומען פון צייט צו צייט פּאָטריאָטישע גאַסן־מאַניפעס־טאַציעס, דורך וועלכע די באַפעלקערונג פלעגט אויס־דריקן איר כלומרשטע „צוגעבונדנקייט צום טראָן". אַ טאָג־טעגלעכע דערשיינונג זיינען געווען לוויה־צוגן מיט אָר־קעסטערס בראש, וואָס פלעגן פירן פון די שפּיטאָלן די געשטאָרבענע סאָלדאַטן צו זייער אייביקער רו. ביים וואָק־זאַל האָט אַ גאַנצן מעת־לעת דיזשורירט אַ יידישער „וואויילטעטיקער קאָמיטעט" אויף צו באַזאָרגן דאָס פאָר־בייפאָרנדיקע מיליטער מיט געבעקס און טיי.

אַזוי האָט אויסגעזען די שטאָט ביז פּסח־צייט 1915.

די גרויסע מפלות פון דער רוסישער אַרמיי אויפן גאַליציש־ן פראָנט זיינען נישט פאַרבליבן אָן ווירקונג אויף דער לאָגע פון דער יידישער באַפעלקערונג.

די שוואַרץ־מאָהדיקע פּרעסע האָט אויפגעהויבן אַ היס־טעריש־ן געשריי, אַז אין די רוסישע מפלות זיינען שולדיק די יידן, וואָס „זענען בוגד אין פאָטערלאַנד און אין קיסר". ווי אַ רעזולטאַט פון דער אַנטי־יידישער העצע איז אַרויס דער דראַקאָנישער באַפעל פונם העכסטן אָנפירער פון די רוסישע חילות — ניקאָלאַי ניקאָלאַיעוויטש — אַרויס־צושיקן אין משך פון 24 שעה די יידישע באַפעלקערונג פון לובלינער, כעלעמער און סואוואַלקער געגנטן אין טיף רוסלאַנד. אין עטלעכע טעג אַרום האָבן זיך שוין אין פּינסק באַווײַזן די ערשטע קרבנות פונם גירוש.

באַלד איז אויף דער איניציאַטיוו פון דער פּינסקער אָפּטיילונג פון דער געזעלשאַפּט „מפיצי־השכלה" געגרינדעט געוואָרן אַ קאָמיטעט, וואָס האָט זיך געשטעלט פאָר אַ ציל צו לינדערן די נויט פון די אַרויסגעטריבענע. עס איז אויפן אָרט אַרגאַניזירט געוואָרן אַ געלט־אַקציע און איינ־געשטעלט אָן ענגער קאָנטאַקט מיט די יידישע טוערס אין פּעטערבורג, וואָס האָבן צוגעזאָגט זייער הילף. דער קאָמיטעט האָט גלייך אײַנגעאָרדנט אַ באַשפּייזונג־פונקט פאָר די היימלאָזע, אַ „קינדער־פלאַץ" פאָר זייערע קינדער אונטער דער השגחה פון געניטע דערציערס און אָן אינ־פאָרמיר־ביורא, וואָס האָט באַזאָרגט די אַרויסגעטריבענע מיט פאַרשיידענע אָנווייזונגען ווי אויך מיט באַשיידענע געלט־מיטלען. טייל היימלאָזע האָט מען אײַנגעקוואַרטירט אויפן אָרט, און צו דעם צווענק זיינען פאַרנומען געוואָרן אַלע פרייע לאָקאַלן אין שטאָט מיט די קלויזן און בתי־מדרשים אײַנגעשלאָסן. וועג דער פּליטים־שטראָם האָט זיך פאַרשטאַרקט, האָט די לאָגע אין שטאָט זיך געמומען פאַרערגערן, עס איז געוואָקסן די ענגשאַפט און דער יקרות אויף לעבנס־מיטלען, און אַלס רעזולטאַט זיינען אויס־געבראָכן עפּידעמישע קראַנקייטן.

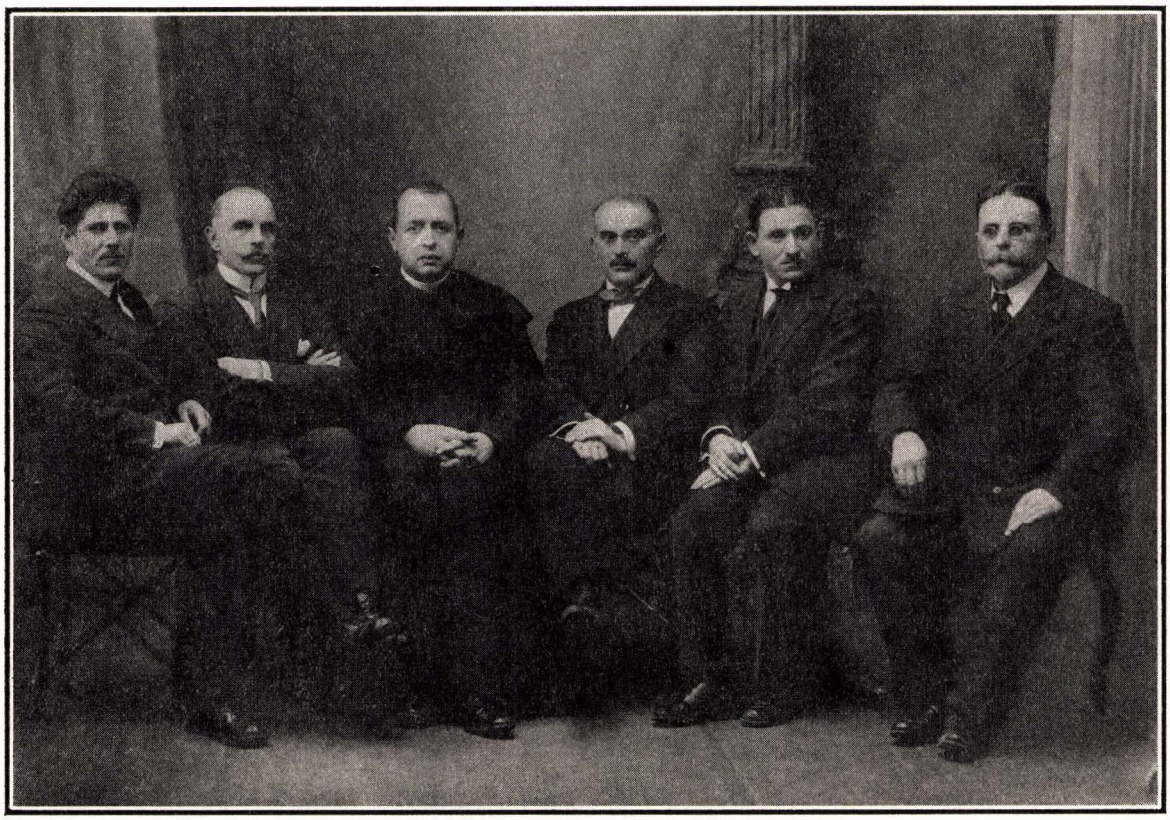
דערווײַל האָבן די רוסן געליטן איין מפלה נאָך דער אַנדערער. נאָך דעם ווי די מאָדלינער פעסטונג איז גע־פאַלן, האָבן די דייטשן אײַנגענומען וואַרשע און אין אַ קורצער צייט אַרום — בריסק. דער פראָנט האָט זיך דערנענטערט צו פּינסק.

די שטימונג אין שטאָט איז געוואָרן נערוועזער פון טאָג צו טאָג. די פאַרמעגלעכע משפּחות האָבן אָנגעהויבן אַרויסצופאָרן פון פּינסק. איבער די גאַסן האָבן זיך געצויגן אין דער ריכטונג צו לונינעץ מחנות פויערים פון די נאָ־ענטסטע יישובים מיט זייערע משפּחות און שטוביקע ווירט־שאפט. די שטאָט איז געווען פאַרפולט מיטן אָפּטרעטנדיקן מיליטער. די מאַכט האָט עוואַקואירט די שטאָט.

צו ערשט האָט מען אַרויסגעפירט דעם אינווענטאַר פון דער מלוכישער בראַנפן־גיסערייַ, דערביי האָט מען דעם

בראַנפן אויסגעגאַסן אין גריבער, וואָס מען האָט דערצו אויסגעגראָבן. שפּעטער איז געקומען די רייַ אויף די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן. אין שייכות מיטן דוחק אין רויִשטאָפן ביי די דייטשן, איז אַרויס אַ פּאַראָדנונג פון דער מיליטערישער מאַכט אַרויסצופירן אַלערליי קופּער און מעשווארג, די קלויסטער־גלאָקן אייַנגעשלאָסן. דאָס איז טאַקע אויסגעפירט געוואָרן. עטלעכע טעג פּאַר ראש־השנה האָט די מאַכט איבער דער שטאָט איבערגענומען דער קאָמענדאַנט פון גאַרניזאָן.

צופירן זייַנע פונקציעס, נאָך איידער די מאַכט האָט אים באַשטעטיקט. ראשית כל האָט ער זיך פּאַראינטערעסירט מיט דער געזונט־פראָגע אין שטאָט. ער האָט גלייך איבער־געזען די השגחה איבער די באַראַקן פּאַר קראַנקע אויף כאָלערע, וואָס זייער צאָל איז געוואַקסן פון טאָג צו טאָג, דערהויפּט צווישן די פּליטים, און איבער די צוויי שטאָטישע שפּיטאָלן, וואָס זיינען געבליבן אָן בעלי־בתים. די־דאָזיקע היל־אַנשטאַלטן זיינען באַזאָרגט געוואָרן מיט די נייטיקסטע מיטלען. דער בירגער־קאָמיטעט האָט זיך אויך

ערובניקעס, יידן און פּאָליאַקן, געזונען דורך די דייטשן ביים אַנהויב פון דער אָקופּאַציע

זיצנדיק פון רעכטס צו לינקס: הענריק סטאַכורסקי (אַ פּאָליאַק), מ. פרידמאַן, ש. וואָל, ה. בוקראַבאַ (היינט קאַטוילישער ביסקופ), מערגענטאַלער (אַ פּאָליאַק), מוראַווקין.

אין שייכות מיט דער עוואַקואַציע האָט די שטאָט־פאַרוואַלטונג אָנגעזונען אַ באַשלוס צו גרינדן אַ קאָמיטעט פון די אָנגעזעענסטע בעלי־בתים אָנצופירן די שטאָטישע ענינים אין דער איבערגאַנגס־צייט. זיין באַשטאַנד האָט געזאָלט זיין אַזאַ: דער פּאַרטרעטער פונם שטאָט־שעף באָריסעוויטש (אַ פּאָליאַק), דר. אלכסנדר לוריע, ש. וואָל, מ. סאָלאָוויטשיק, ש. לעווין, פ. בּאָרושאָק, וויקטאָראָוויטש, דר. סקופּיעווסקי (אַ פּאָליאַק), ז. זשאָקעוויטש (אַ פּאָליאַק) און י. קאַנטאָראָוויטש. דער בירגער־קאָמיטעט, ווי מען האָט אים אַ נאָמען געגעבן, איז גלייך צוגעטראָטן אויס־פאַרנומען מיט ברענגען צו קבורה די גרויסע צאָל מתים, מיט וועלכע די אומגליקלעכע פּליטים פלעגן באַצייכענען זייער דערנערדיקן וועג.

דערווייל איז די לאָגע אין שטאָט געוואָרן וואָס אַ מאָל קריטישער. דאָס דונערן פון די האַרמאַטן האָט זיך מיט יעדער טאָג דערנענטערט. איבער דער שטאָט האָבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן פּיינטלעכע עראָפּלאַנען, וואָס האָבן באָמבאַרדירט דעם וואָקזאַל און די רעגירונגס־אַנשטאַלטן. די טעג פון די רוסן אין פינסק זיינען געווען געציילטע. די שטאָט איז אַרומגעכאַפּט געוואָרן פון אַ מוראָדיקער

פּאַניק. עס האָבן זיך פּאַרשפּרייט קלאַנגען, איינער שרעק־לעכער פּאַרן אַנדערן. מען האָט געזאָגט, אַז מען וועט די שטאָט אויסרויבן און דערנאָך זי אונטערצינדן. דער עולם האָט זיך אַ שפּאַר געטאָן צו די געמויערטע קעלערן און שפּייכלערס צו באַהאַלטן דאָס ביסל האָב און גוטס. וועד עס האָט זיך נישט געקאָנט דערשלאָגן צו דידאָזיקע באַהעלטענישן, האָט באַגראָבן זיין ביסל אָרעמקייט ביי זיך אויפן הויף. די שטאָט האָט געפּיבערט אין דער דער־וואָרטונג פון געשעענישן. גאַנצע נעכט פלעגט מען קיין אויג נישט צוטאָן, זיך צוהערן צום קלענסטן שאָרך און וואָרטן...

דינסטיק, דעם 15טן סעפּטעמבער (1915) האָט אַ גאַנצע נאַכט זיך געצויגן איבער די גאַסן דער רוסישער אָבאָז אין דער באַגלייטונג פון פּאַרשיידענע מינים מיליטער. אויפן אַנדערן טאָג באַגינען, איז פּאָליציי געגאַנגען איבער די הייזער און געזומען יונגעלייט צו מאַכן פּאַרצוימונגען פון שטעכיקן דראָט אין קאָזלאָקאָוויטש, הינטער פּינסק. ביי טאָג האָבן די רוסן אונטערגעצונדן דעם וואָקזאַל, דעם נאָפט־רעזערוואָאָר, די באַן־וואַרשטאַטן מיט אַלע אַרומיקע בנינים ווי אויך אַלע גרעסערע פּאַבריקן. זיי האָבן אויך אויפגעריסן די בראָנפן־גיסערייַ און די וואַסער־לייטונג אין וואָקזאַל.

אַרום האַלבן טאָג האָט די פּאָליציי פּאַרלאָזן די שטאָט. אין דער לעצטער מינוט האָט נאָך דער פּאָליצמייסטער באַווייזן צו באַשטעטיקן דעם בירגער־קאָמיטעט אין אַ גע־עגדערטן באַשטאַנד *), פּאַרליגנדיק אים צו פּאַרגרעסערן די צאָל מיטגלידער זיינע מיט עטלעכע לאָיאַלע פּערזאָנען און צו גרינדן אַ מיליץ. נאָך דעם ווי די פּאָליציי האָט פּאַרלאָזן די שטאָט זיינען אַריין די קאָזאַקן. אַן אימה איז באַפּאַלן די יידישע באַפעלקערונג. מען האָט זיך געריכט אויף דאָס ערגסטע. אין מיטן נאַכט איז די שטאָט אויפגעציטערט געוואָרן פון מוראָדיקע קולות און געשרייען. דאָס האָבן די קאָזאַקן געהויבט אין די הויפּט־גאַסן דאָס יידישע האָב און גוטס. אַ גאַנצע נאַכט האָבן געדויערט די קאָזאַקישע רויבעריי**). ערשט באַגינען איז שטיל געוואָרן. אויפן בריסקער טראַקט האָבן זיך באַוויזן די ערשטע דייטשע אויסשפּירער אויף ראָוערן. נאָך זיי זיינען אַנגעקומען קליינע רייטער־גרופּעס צו עטלעכע מאַל. אין אַ פּאָר שעה אַרום איז גאַנץ פּינסק געווען אויף דער גאַס מקבל פּנים צו זיין דאָס דייטשע מיליטער, וואָס האָט פּייערלעך אַריינגעמאַרשירט אין שטאָט מיט אַן אַרקעסטער בראש.

דאָס איז געווען דעם 16טן סעפּטעמבער, 1915.

*) פּאַרזיצער דר. א. לוריע. מיטגלידער: אינזש. טש. מערגענ־טאַלער (אַ פּאָליאַק), דר. סקופּיעווסקי, דר. באַקשטשיצקי, ש. לעווין, א. קריינוק, ק. זשאַגעוויטש און וויקטאָראָוויטש.

**) אגב האָבן זיי אויך אונטערגעצונדן אויף בריסקער גאַס קערמאַנס הויז, וואו עס איז געווען אַ וויינשענק.

2) די ערשטע חדשים אונטער דער דייטשער אָקופּאַציע

די ערשטע טעג זיינען אונטער די נייע מושלים אַדורך אין אַ געהויבענער שטימונג. די שטאָט האָט פּרייער אָפּ־געאָטעמט נאָך די לעצטע איבערלעבונגען. דער עולם האָט גאַנצע טעג פּאַרבראַכט אויף די גאַסן, באַטראַכט נייגעריק די נייע מאַכטהאָבער, מיט גרויס אינטערעס געלייענט זייערע מעלדונגען און זיך צוגעהערט צו דער לייכטער מוזיק, וואָס דער מיליטערישער אָרקעסטער האָט געשפּילט אויף דער גאַס. אַזוי זיינען אַריבער די „יום־טובדיקע“ טעג. די ערשטע טעג סוכות האָט זיך מיט אַמאָל פּאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז ביי לאַהישין האָבן די דייטשן געליטן אַ שוועכע מפּלה און האַלטן ביים פּאַרלאָזן די שטאָט. און באמת האָבן פון לאַהישינער טראַקט אָנגעהויבן אָנצוקומען אין שטאָט אַריין פולע וואָגנס מיט שוועך־פּאַרוואונדעטע און צעממיתטע דייטשן, חוץ גאַנצע מחנות לייכט פּאַר־וואונדעטע, וואָס זיינען געגאַנגען צו פוס. אַ שרעק איז באַפאַלן די יידישע באַפעלקערונג. עס האָבן אויפגעלעבט פּאַר איר די נאָך פּרישע בילדער פון דער קאָזאַקישער הערשאַפט אין שטאָט. מען האָט זיך געזומען באַהאַלטן אין די קעלערן און אויף די בוידעמער, און מיט שוידער געוואַרט אויפן צוריקקער פון די קאָזאַקישע מחבלים. די יעניקע, וואָס האָבן מיט עטלעכע טעג צוריק געהאָט אויפ־געגראָבן זייערע זאַכן, האָבן זיי אויפסניי פּאַרבאַהאַלטן. די פּאַרבליבענע ציווילע רוסן האָבן געריבן די הענט פון פּרייד און געסטראַשעט זייערע יידישע מיטבירגער פּאַרן פיינעם קבלת־פּנים, וואָס זיי האָבן געמאַכט די דייטשן. פון די סטראַשונקעס האָט זיך אָבער גאָרנישט אויסגעלאָזן. עס זיינען פּאַרביי עטלעכע טעג, און עס איז געוואָרן באַקאַנט, אַז די פּאָזיציע פון די דייטשן איז אַ מער זיכערע. דער עולם האָט זיך באַרואיקט.

ווי נאָר עס האָט זיך אַ ביסל איינגעשטעלט די אָרד־נונג אין שטאָט, האָט די באַפעלקערונג ביסלעכווייז אָנ־געהויבן צו פילן די אייזערנע פויסט פון דעם פּרייסישן אָקופּאַנט. ראשית כל האָבן די דייטשן מיט אַן אומגעהייער גיכן טעמפּ רעקוויזירט אַלע שפּייז־פּראָדוקטן, וואָס זיינען געווען אין שטאָט. עס האָט זיך באַוויזן אַ פּאָראָדנונג פונם שטאָט־קאָמענדאַנט מאָיאָר לינדערמאַן, אַז מען טאָר נישט האַנדלען מיט קיין שום שפּייז־אָרטיקלען און אַז מען מוז וועגן זיי מעלדן דער מאַכט. עס האָט לאַנג נישט געדויערט, און די שטאָט איז פּאַרבליבן אַן לעבנס־מיטלען און אַן באַלייכטונג, ווייל די דייטשן האָבן אויסגעליידיקט די שטאָט ביז אַ טראָפּן נאָפט, נישט פּאַרגעסנדיק אָפּילו אַן די גאַסן־לאָמטערנס. דאָס ווירטשאַפּטלעכע לעבן פון שטאָט איז אין גאַנצן אָפּגעשטאָרבן. די קרעמערס, ביי וועלכע עס איז נאָך די רעקוויזיציעס פּאַרבליבן אַ ביסל סחורה, האָבן אין גאַנצן פּאַרלוירן דעם חשק זי צו פּאַר־קויפן. צוליב דעם מאַנגל אין עסנוואָרג, וואָס איז געוואָקסן מיט יעדער טאָג, האָט זיך באַוויזן דער ערשטער אָנזאָג

אויפן הונגער אין דער געשטאַלט פון לאַנגע רייען, וואָס האָבן זיך געצויגן פֿאַר עטלעכע פֿאַרבליבענע שפּייז־קראָמען. שטיין אין די רייען אין געוואָרן אַ טאָג־טעגלעכע דער־שיינונג און אַ שטענדיקער טייל אין טאָג־פֿראָגראַם פון יעדער פּינסקער איינוואוינער. און הגם די באַפֿעלקערונג האָט נאָך קיין הונגער בפועל ממש נישט געליטן, האָט זי דאָך ליידנשאַפֿטלעך געמוסן זיך באַזאָרגן מיט שפּייז־פֿראָדוקטן, פֿאַרויסזעענדיק די נויט, וואָס האָט זיך דער־נענטערט מיט גיכע טריט.

אין אַ שיינעם פּרימאָרגן האָט זיך פֿאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז ביים קאָפּלינער ברעג טיילט מען מעל. דער עולם האָט זיך אַהין מאַסנווייז אַ לאָז געטאָן. דער ברעג איז געוואָרן שוואַרץ פון מענטשן. די דייטשן האָבן געטיילט אומזיסט מעל צו 20 פונט אויף אַ פֿאַרשוין. נישטערנדיק האָבן זיי אין די שפּייכלערס ביים ברעג געפונען אַנדערט־האַלבן טויזנט זעקלעך אונטערגענעצט און פֿאַרשימלט מעל, וואָס האָט זיך דאָרט געוואַלגערט מי יודע פון וועז פֿון אַן און איז שוין געווען פֿאַרשטיינערט פון אַלטקייט. און אַזוי ווי דערדאָזיקער אַרטיקל האָט פֿאַר זיי נישט געטויגט, האָבן זיי מיט אַ ברייטער האַנט באַשלאָסן צו מאַכן דערפון אַ מתנה דער באַפֿעלקערונג *). דער עולם איז נישט געווען איבערקלייבעריש און האָט מיט שמחה געטראָגן אַהיים אונטער די אָרעמס די פֿאַרהאַרטעוועטע שטיקער מעל. עטלעכע טעג איז פּינסק געווען באַשעפֿטיקט מיטן צע־שטויסן, טריקענען און לופּטערן דאָס מעל. און אַז מען האָט שוין דערפון אָפּגעבאַקן ברויט, איז עס געווען נישט צו נעמען אין מויל אַריין.

ווי אַ גרויס געווינס האָט די באַפֿעלקערונג אויפגע־נומען די דערלויבעניש פון שטאָט־קאָמענדאַנט אויסצו־גראָבן די קאַרטאָפֿל אויף די פעלדער היינטער דער שטאָט, וואָס צוליב אייגעניש האָבן דאָס די פויערים נישט באַווייזן צו טאָן. אַלע פּרימאָרגן פלעגן מחנות מענטשן, יונגע און אַלטע, באַוואָפנט מיט גראָב־אייזנס און זעק זיך פֿאַרזאַמלען לעבן דער קאָמענדאַנטור (זיץ־אָרט פון שטאָט־קאָמענדאַנט) און פונדאַנען, אונטער דער השגחה פון עטלעכע דייטשע זעלנער, אַרויסמאַרשירן אויף די פעלדער. דאָרט האָט די אַרבעט געדויערט אַ גאַנצן טאָג. נישט זעלטן פלעגן צווישן עולם אויסברעכן מחלוקות צוליבן „עקספלואָטירן" אַ שטיקל פעלד. ערשט אָוונט־צייט פלעגט מען זיך אומקערן אין שטאָט אַריין באַלאָדן מיט דער טייערער משא. אַזוי האָט געדויערט אַ שטיקל צייט, ביז ווַאַנען די הינטערשטאָטישע פעלדער זיינען געוואָרן ליידיק.

דער דוחק אין שפּייז־פּראָדוקטן איז נישט געווען דאָס אייניציקע, וואָס האָט געדריקט די באַפֿעלקערונג. גלייך אין די ערשטע וואָכן, נאָך דעם ווי די דייטשן האָבן פֿאַר־נומען די שטאָט, האָבן זיך אויך די איינוואוינער פון פּינסק אָנגעהויבן שיטן גזירות איינע נאָך די אַנדערע.

קודם כל איז באַגרענעצט געוואָרן פֿאַר דער ציווילער באַפֿעלקערונג דער גאַסן־פֿאַרקער פון 5 פאַרטאָג ביז 7 אָוונט. אויך איז פֿאַרבאָטן געוואָרן צו ברענען אין אָוונט ליכט אין די הייזער. דערנאָך איז אַרויס אַ באַפֿעל, אַז די אַלע, וואָס וואוינען אין די פֿאַרשטעט, ביים ברעג, אַנ־געהויבן פון פֿאַראָם ביז אַלברעכטאָווע, ווי אויך די איינ־וואוינער פון די הייזער, וואָס שטייען מיטן פראָנט צום טייך, זאָלן זיך אין משך פון דריי טעג פון דאָרט אַרויס־קלייבן. נאָך דעם טערמין איז פֿאַרבאָטן געוואָרן ציווילע מענטשן זיך צו באַווייזן אין יענע ערטער, אונטער דער סכנה דערשאָסן צו ווערן. אָזוי ווי די אַרויסגעטריבענע האָבן נישט באַווייזן באַצייטנס אַרויסצופירן פון די הייזער זייערע זאַכן, זיינען די זאַכן געבליבן אָן אַ השגחה און די סאָלדאַטן האָבן זיי צעשלעפּט.

שפּעטער האָבן זיך די אָקופּאַנטן אַ נעם געטאָן צו דער באַפֿעלקערונג גופּא. אין מאָל אַ פרייטיק אין חודש אָקטאָבער האָבן באַוואָפנטע זעלנער אַרויסגעטריבן אויפן מאַרק אָלע דערוואַקסענע מענער און זיי געמוסן אויף אַ פֿאַרהער. אַ גאַנצן טאָג האָט געדויערט די חקירה ודרישה. די יעניקע, וואָס האָבן נישט געקאָנט קיין צופרידן־שטעלנדיקן ענטפער, אָדער האָבן נישט געפונען קיין לייט־זעליקייט אין די אויגן פונם דייטשן אָפיציר, זיינען אָפּגע־טיילט געוואָרן פון דעם איבעריקן עולם און אונטער אַ שטרענגער וואַך פון באַוואָפנטע רייטער אַוועקגעפירט גע־וואָרן מיטן בריסקער טראַקט אין דער ריכטונג צו מערב. די צאָל אַרעסטירטע האָט באַטראָפן אַ מאַן 60. די סיבה פון אַרעסט, ווי אויך דער גורל פון די אַרעסטירטע, איז קיינעם נישט געווען באַוואוסט. ערשט אין אַ צייט אַרום איז מען געוואויר געוואָרן, אַז מען האָט זיי אַוועקגעשיקט אין די קאַנצענטראַציע־לאַגערן קיין דייטשלאַנד.

דערנאָך איז געקומען אַ נייע אָנשיקענעניש — די צוואַנגס־אַרבעט. דערצו האָט מען צוערשט אַדורכגעפירט אַ רעגיסטראַציע פון דער באַפֿעלקערונג. אין אַ געווישן פּרימאָרגן האָט מען אַלעמען באַפוילן זיך צו מעלדן אין דער קאָמענדאַנטור און ברענגען מיט זיך פּאָטאָגראָפיעס. דאָרט האָט מען יעדערן פֿאַרצייכנט און אָפּגעשטעמפּלט די פּאָטאָגראָפיעס, וואָס האָבן אגב געזאָלט דינען פֿאַר אַ פּער־זענלעכן דאָקומענט. אויפן אָנדערן טאָג האָבן שוין די פֿאַררעגיסטרירטע באַקומען צעטלעך אויף צו שטעלן זיך צו דער אַרבעט. אָזוי ווי אָנדערע האָבן זיך געקליבט אַרויסצודרייען פון איר — זיינען איין מאָל ביי נאַכט, ווען אַלע זיינען שוין געלעגן אין די בעטן, געגאַנגען פון הויז צו הויז זעלנער מיט מיליציאָנערן און פֿאַרצייכנט אַלע מענער פון 18—45 יאָר. אין גיכן האָבן די פּינסקער איינוואוינער געהאַט די געלעגנהייט צו דערפילן אויף זייער אייגענער הויט די דייטשע „אָרדענונג" און דיס־ציפּלין. פֿאַר נישט שטעלן זיך צו דער אַרבעט, פלעגט מען שטרענג באַשטראָפט ווערן אַמאָל מיט געלט, און אַמאָל

*) אגב שפּעטער, נאָכן צעטיילן דאָס מעל, האָבן זיי חרטה גע־קראָגן און באַפוילן דעם בירגער־קאָמיטעט צו באַצאָלן פֿאַר דער מתנה 2,622 רובל מיט 43 קאָפּיקעס.

מיט תּפיסה. דערביי פלעגן ליידן נישט נאָר די פאַרזינ־ דיקטע גופא, נאָר דער גאַנצער ציבור. אויף צו פאַרפילן די נייטיקע צאָל אַרבעטער, פלעגן די דייטשן כאַפּן מענטשן אויף די גאַסן, פון שולן און קלויזן און אַפילו אַרויס־ שלעפּן פון די הייזער. די אַרבעט איז געווען אַ שווערע. מען פלעגט פאַררײכטן וועגן און בריקן, אַרבעטן אין פעלד און אין וואַלד פון אין דער פרי אָן ביזן אָוונט, מיט אַ קליינעם איבעררייס אויף פרישטיק און מיטאָג. געוואָלט פאַר דער אַרבעט האָט מען גראָשנס, געשפּייזט די אַר־ בעטער שלעכט און דערצו נאָך גראָב זיי באַהאַנדלט. יעדן פרימאָרגן פלעגן הונדערטער יונגעלייט זיך צונויפזאַמלען אויפן מאַרקפּלאַץ און וואַרטן אויף די דייטשע באַגליטערס, וואָס פלעגן זיי ווי אַרעסטאַנטן אָפּפירן צו דער אַרבעט. די צוואַנגס־אַרבעט איז געווען דער טאָג־טעגלעכער פּראָ־ גראַם פון טויזנטער פינסקער איינוואוינער.

די באַציאונג פון די אָקופאַנטן צו דער באַפעלקערונג איז געווען פול מיט גרינגשעצונג. די אָפּיצירן האָט מען געמוזט אָפּטרעטן דעם וועג און זיי באַגריסן. פאַר עובר זיין אויף דעמדאָזיקן נישט געשריבענעם „געזעץ", פלעגט מען הארב באַשטראָפט ווערן. די ערשטע צייט זיינען די דייטשן ביי זיך געווען זייער שטאָלץ איבער די גרויסע נצחונות, וואָס האָבן זיי פאַרשיכורט. זייער פאַררישנקייט איז געווען אין לשער. איין מאָל האָבן זיי באַשטראָפט די שטאָט מיט 10,000 רובל קאָנטריבוציע איבער עפּעס אַ סיכסוך, וואָס איז פאַרגעקומען צווישן אַ סאָלדאַט און אַ קרעמער, וואָס איז נישט געווען אין גאַנצן ביים קלאָרן זינען. דער קרעמער זאָל האָבן כלומרשט באַלײדיקט דעם כבוד פון דייטשן זעלנער, און דערפאַר האָט געמוזט טראָגן די אחריות דער גאַנצער ציבור.

אַזוי האָט אויסגעזען דאָס לעבן אין פּינסק די ער־ שטע חדשים פון דער דייטשער אָקופּאַציע. כדי צו פאַר־ פילן דאָס אויבן־געשילדערטע בילד, דאַרף מען נאָך צוגעבן, אַז האַרט נעבן פּינסק איז שטיין געבליבן דער רוסיש־ דייטשער פראָנט. די נאַטירלעכע מניעות, די זומפּן, וואָס זיי האָט נישט געקאָנט גובר זיין, אין אָנהייב 18טן יאָר־ הונדערט, קאַרל דער צוועלפטער און אין העכער 100 יאָר אַרום נאָפּאָלעאָן, האָבן אויך אויפגעהאַלטן ביי פּינסק דעם נצחונותדיקן מאַרש פון דער דייטשער אַרמיי אין יאָר 1915.

די שטאָט האָט געלעבט אין טויטשרעק. עס איז נישט געווען קיין טאָג אָן שיסעריײַן. די שטאָט האָט אויסגעזען ווי אַ פעסטונג. אַרום און אַרום איז זי געווען פאַרצוימט מיט שטעכיקן דראָט. פאָוז דעם ברעג האָבן זיך געצויגן שוצגראָבנס, פון וואָנען די דייטשן פלעגן אַריבערשיסן צום שונא. אויך אין די אַרומיקע הייזער איז געשטאָנען באַ־ וואָפנט מיליטער. אין אַלע עקן שטאָט זיינען געווען אויס־ געשטעלט קוילן־וואַרפערס און זעניט־אַרטילעריע, גרייט יעדער וויילע צו עפענען אַ פייער אויף די פיינטלעכע עראָפּלאַנען. אָט אין דערדאָזיקער פעסטונג, אָפּגעשניטן פון דער גאַנצער וועלט, אונטער דעם שטענדיקן געוויש פון קוילן און שראָפּנעלן, מיטן אויסקוק אויף הונגער און נויט, האָט ווי אין אַ פּאַסטקע געלעבט אַ 30,000 קעפּיקער קיבוץ. אַז די לאַגע אין שטאָט האָט זיך געמוזט פאַרערגערן, האָט די מיליטערישע מאַכט באַשלאָסן אַרויסצושיקן אַ טייל פון דער באַפעלקערונג. דידאָזיקע מיסיע איז איבערגע־ געבן געוואָרן דעם אָרטיקן ביירגער־קאָמיטעט.

3) דער ביירגער־קאָמיטעט

אויפן אַנדערן טאָג נאָכן פאַרגעמען פּינסק האָט דער שטאָט־קאָמענדאַנט אַרויסגערופן אויפן מאַרקפּלאַץ דר. אלכסנדר לוריאן, וועמענס געזעלשאַפטלעכע פאָזיציע איז אים מסתמא געווען באַוואוסט, און אים באַשטימט פאַרן בירגערמייסטער פון שטאָט, באַשטעטיקנדיק אויך דעם פרי־ ערדיקן ביירגער־קאָמיטעט אין דעמזעלבן באַשטאַנד מיטן אויסנאַם פונם דר. באקשיצקי, וואָס אויף זיין אָרט איז אַריין פּיוול באַרושאָק. גלייכצייטיק האָט דער קאָמענדאַנט געמאַלדן, אַז די איינוואוינער י. שטשיט (אַ פּאָליאַק), פּנחס קאָלאָדני, יקותיאל לובאַרט, זכריה באסעוויטש און קא־ טאָוויטש ווערן געוומען ווי ערובניקעס, וואָס זיינען ערב מיט זייער לעבן פאַר דער אויפפירונג פון דער אָרטיקער באַפעלקערונג לגבי דער דייטשער מאַכט.

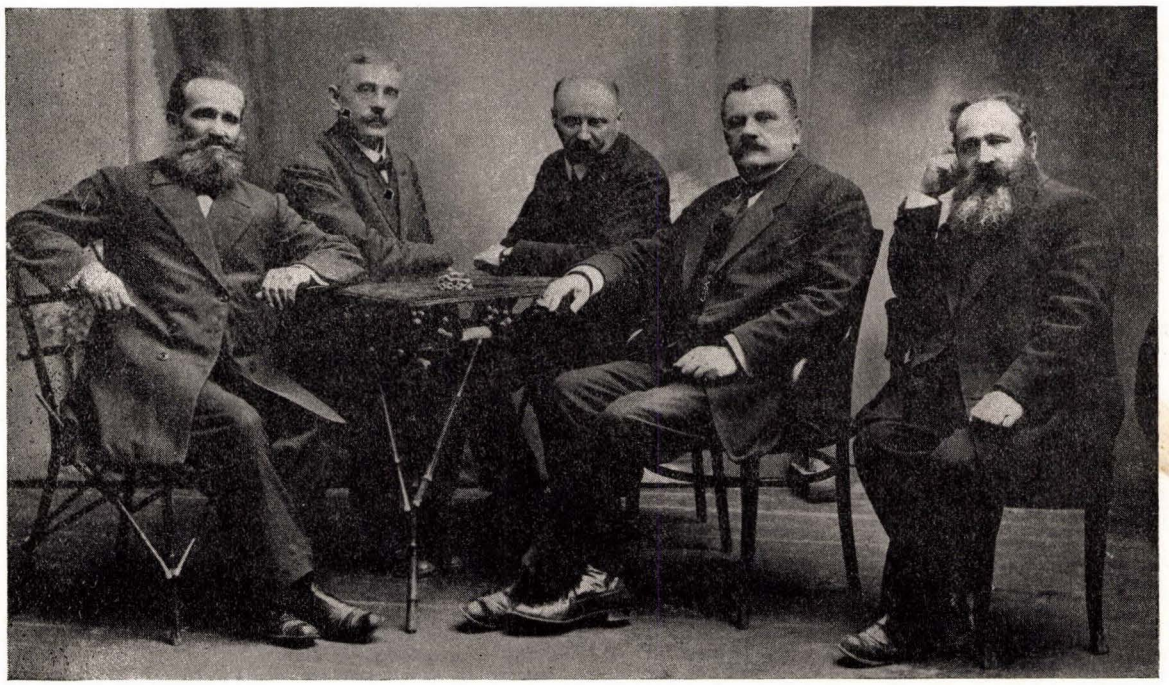
די אויפגאַבע פונם ביירגער־קאָמיטעט איז לכתחילה נישט געווען קיין קלאָרע. קיין שום אינסטרוקציעס וועגן זיינע התחייבותן און רעכט לגבי דער קאָמענדאַנטור און דער באַפעלקערונג, האָט ער נישט באַקומען. אָבער בקרוב האָט זיך די לאַגע אויפגעקלערט. אויף איינער אַ זיצונג האָט דער קאָמענדאַנט געמאַלדן דעם קאָמיטעט, אַז ער האָט קיין שום רעכט נישט און זיין אייניקע אויפגאַבע איז אויסצופירן אַלע באַפעלן, וואָס די מאַכט וועט אַרויס־ געבן. די פראַקטיק פון אַ קורצער צייט האָט באַווײַזן, אַז דער ביירגער־קאָמיטעט האָט געזאָלט דינען דעם אָקופּאַנט פאַר אַן אינסטרומענט אונטערצודריקן די באַפעלקערונג און זי אויסצונאַגן ווי וויייט מען קען. דאָס האָט זיך אגב אַרויסגעוויזן גלייך אין די ערשטע טעג, ווען די דייטשן האָבן אויף דער גיך רעקווויזירט אין שטאָט אַלע סחורות אוֹן שפּייז־אַרטיקלען. אַלע באַמיאונגען פונם ביירגער־ קאָמיטעט אָפּצושטעלן דעמדאָזיקן רויב, האָבן נישט געהאָט די מינדסטע ווירקונג. גלייך דערנאָך האָבן זיך אויפן אַדרעס פון ביירגער־קאָמיטעט אָנגעהויבן צו שיטן באַפעלן אייניר נאָכן אָנדערן. זיין הויפּט־אויפגאַבע איז געווען צוצושטעלן יעדער טאָג 600—800 אַרבעטער אויף צוואַנגס־אַרבעט. אָבער אָחוץ דעם האָט ער געמוזט אויספירן די משונהדיקסטע פאַרלאַנגען פון דער דייטשער מאַכט. צווישן די באַפעלן פונם קאָמענדאַנט צום ביירגער־קאָמיטעט איז כדאי צו דער־ מאָנען אַזעלכע: צושטעלן אין משך פון 24 שעה אַן אַם פאַר אַ זויג־קינד אויפן אָרט פון דער פריערדיקער, וואָס די דייטשן האָבן אַרויסגעשיקט פון שטאָט; צושטעלן ידיעות וועגן אַלע אָפּענע און באַהאַלטענע פראָסטיטוטקעס און זייערע אַדרעסן; אָפּבאַקן אין משך פון איין נאַכט 1,500 לעבלעך ברויט פאַר זעלנער, וואָס דאַרפן אָנקומען אין

שטאָט א. ד. גל. די אַלע באַפעלן האָט דער בירגער־קאָמיטעט געמוזט אויספירן אונטער דער סכנה פון האַרבע שטראָפן. איין מאָל אַפילו זיינען אַלע זיינע מיטגלידער מיטן בירגערמייסטער בראש דערקלערט געוואָרן פאַר ערובניקעס צוזאַמען מיט די פריער־באַשטימטע און זיינען געהאַלטן געוואָרן אין אַרעסט זיבן טעג. טייל פון זיי האָט מען פאַרלענגערט דעם אַרעסט ביז צוויי וואָכן און מער. די סיבה פון דערדאָזיקער שטראָף איז געבליבן אַ רעטעניש.

כדי צו דערפילן די אויפגאַבעס, וואָס עס האָט אויף אים אַרויפגעלייגט די מיליטעריש מאַכט, האָט דער בירגער־קאָמיטעט געגרינדעט אַ שטאָטיש מיליץ אין דער צאָל פון 120 מאַן אונטער זיין דירעקטער אָנפירונג. די מיליץ האָט געדאַרפט היטן די אָרדענונג אין שטאָט, משפטן גע־ריכטלעכע ענינים, ביז וואָנען עס איז אייגעפירט געוואָרן דאָס דייטשע געריכט, אויפפאַסן אויפן סאַניטאַרן מצב פון שטאָט, פאַנאַנדערטראָגן מעלדונגען פון דער קאָמענדאַנטור און פון בירגער־קאָמיטעט, וועלכע יעדן טאָג אַרבעטער צו צוואַנגס־אַרבעט, פירן רשימות פון דער שטאָטישער באַפעלקערונג, פון איר באַוועגלעכן און אומבאַוועגלעכן אינוואַנטאַר און דערביי אויך מעלדן דער מאַכט וועגן אַלע סחורות און שפייז־רעזערוון, וואָס זי האָט אויפגעדעקט ביי די איינוואוינער. אָט־די רעקווירירטע סחורות און שפייז־פּראָדוקטן, פלעגן די דייטשן גאָנץ פיין אויסנוצן פאַר זיך.

אָבער אַפילו די פאָליציאישע „אויטאָנאָמיע" האָט זיך אויסגעוויזן די דייטשע מאַכטהאָבער צו זיין צו בריים, אין זיי האָבן פאַרקלענערט די צאָל מיליציאָנערן ביז 20 און די רעשט פאַרביטן מיט מיליטערישע פאַטרולן.

כדי צו פאַרואַלטן די שטאָטישע ענינים, וואָס די דייטשן האָבן אַרויפגעלייגט אויפן קאָמיטעט, זיינען גע־גרינדעט געוואָרן פאַרשיידענע קאָמיסיעס: א באַשפייזונג־קאָמיסיע, א קאָמיסיע פאַר צדקה, א שפיטאָל־קאָמיסיע, א שטייער־קאָמיסיע א. א. די באַשפייזונג־קאָמיסיע האָט אויף זיך גענומען צו באַשפייזן די באַפעלקערונג לויט די נאָרמעס, וואָס עס האָט אייגעפירט די קאָמענדאַנטור. זי האָט אייגנטיילט די שטאָט אין זיבן באַצירקן און גע־

ערובניקעס געזומען דורך די דייטשן אין יאָר 1915

זיצן פון רעכטס צו לינקס: י. לובאַרט, ד"ר א. לוריע (בירגער־מייסטער), י. שטשיט (א פאָליאַק), ז. באַסעוויטש, פ. קאָלאָדני.

עפנט אין יעדערן 2—3 קראָמען (צוזאַמען 11 קראָמען *), וואו מען פלעגט פאַר הויכע פרייזן פאַרקויפן דער באַפעל־קערונג שפייז־פּראָדוקטן און אַרטיקלען פון ערשטן געברויך אויף ביכעלעך, וואָס די קאָמענדאַנטור האָט איינגעפירט.

אַז דער הונגער האָט זיך געשטאַרקט, האָט די קא־מיסיע געעפנט 2 פאָלקס־קיכן, וואָס פלעגן אַרויסגעבן מי־טאָגן צו צוויי קאָפּיקעס אין מיטנוואָך, און צו פינף קאָפּיקעס שבת. זי האָט אויך געעפנט עטלעכע טיי־הייזער אין פינסק און אין קאַרלין.

*) שפעטער, נאָכן עוואַקואירן א טייל באַפעלקערונג, איז די צאָל קראָמען פאַרקלענערט געוואָרן אויף 6.

Preis 5 Pfg. № 97. Цѣна 3 к.

PINSKER ZEITUNG

ERSCHEINT JEDEN MORGEN

ПИНСКАЯ ГАЗЕТА

ВЫХОДИТЪ ЕЖЕДНЕВНО

Die Zeitung muss laut Kommandanturbefehl in jedem Gasthofe ausliegen und muss von jedem Inhaber eines offenen Geschäftsraumes gehalten werden.
Verkaufspreis: 5 Pf. oder 3 Kop. Im Abonnement monatlich 1.50 Mk.
Verlag Kommandantur Pinsk. Verantwortlicher Redakteur A. Freissler.

По приказанію Комендантуры газета должна находиться въ каждой гостиницѣ и въ каждомъ открытомъ торговомъ заведеніи.
Цѣна отдѣльнаго № 3 коп. или 5 пф.; подписн. цѣна за мѣсяцъ 1 м. 50 пф.
Изданіе пинской комендантуры. Отвѣтств. Редакторъ А. Фрайслеръ.

2. JAHRGANG. ВТОРОЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ.

Mittwoch, den 3. Januar 1917. Среда 3 января (н.с.) 1917 г.

Bekanntmachung.

Zwecks Ankauf gegen Bezahlung ordne ich hiermit an, dass **sämtliche Bestaende an Gemüsesaemereien jeder Art und Menge** (nach Lot, Gramm, Pfunden usw.) am **6.** und **7.** ds. Mts. bei der Kommandantur Abt. IIa anzumelden sind; sie werden hiermit beschlagnahmt und dürften weder verkauft noch veräussert werden.

Wer die Anmeldung unterlässt, verspätet oder falsch abgibt, oder ohne Genehmigung der Kommandantur Abt. IIa Gemüsesämereien für sich verwendet, wird streng bestraft und abgeschoben.

Pinsk, den 1. Januar 1917.

gez von-BEHR,
Hauptmann u. stellvertr Kommandant.

Объявленіе.

Въ цѣляхъ закупки за вознагражденіе сѣмянъ, я распоряжаюсь о заявленіи въ комендантуру, отд. IIа, **6 и 7 с.м. всѣхъ запасовъ овощныхъ сѣмянъ всякаго рода и количества** (въ лотахъ, граммахъ, фунтахъ и т. д.) и настоящимъ они считаются подъ арестомъ и не должны быть продаваемы или другимъ путемъ отчуждаемы.

Кто не подастъ заявленія, опоздаетъ или подастъ невѣрныя свѣдѣнія или употребитъ овощныя сѣмена для себя безъ разрѣшенія комендантуры, отд IIа, будетъ строго наказанъ и высланъ изъ города.

Пинскъ, 1 января 1917 г.

(подп.) фонъ-БЕРЪ,
капитанъ и и. д. коменданта.

Weiterer Rückzug der Russen auf die Brückenkopfstellungen bei Fecsani und Fundeni. Ueber 1300 Gefangene und viel Kriegsmaterial von der 9. Armee erbeutet.

Amtliche Nachrichten der deutschen Obersten Heeresleitung.

Gr. Hauptquartier, 2. Januar 1916

Westlicher Kriegsschauplatz.

Armee des Generalfeldmarschalls Herzog Albrecht von Württemberg.

Im Ypern-Bogen lebhafter Artilleriekampf. Englische Handgranatenangriffe wurden abgewiesen.

Heeresgruppe des deutschen Kronprinzen.

In der Champagne, im Argonnen-Wald und auf dem Ostufer der Maas drangen deutsche Stosstrupps und Patrouillen in französische Gräben und kehrten mit Gefangenen und Beutestücken befehlsgemäss zurück. Ein englisches Grossflugzeug fiel in unsere Hand.

Östlicher Kriegsschauplatz.

Front des Generalfeldmarschalls Prinzen Leopold von Bayern:

Unternehmungen russischer Jagdkommandos südlich von Riga, im Südwesten von Dünaburg und westlich Stanislau blieben ohne Erfolg.

Front des Generaloberst Erzherzog Joseph.

Südlich des Trotosul-Tales gelangte der viel umstrittene Höhenrücken des Mt. Faltucanu durch frischen Ansturm in deutschen Besitz.

Längs der aus dem Bereczker-Gebirge zum Sereth führenden Täler warfen Angriffe den Feind weiter zurück; unsere

Оффиціальныя сообщенія германскаго высшаго военнаго управленія.

Высшая главная квартира 2 января 1916

Западный фронтъ.

Армія генералъ-фельдмаршала герцога Альбрехта фонъ-Вюртемберга.

Въ изгибѣ Ипра артиллерійская борьба. Отражены англійскія аттаки ручными гранатами.

Армія германскаго Кронпринца.

Въ Шампани, въ Аргонскомъ лѣсу и на восточномъ берегу Мааса нѣмецкіе наступательные отряды и патрули вторгнулись во французскіе окопы и, согласно приказу, возвратились съ плѣнными и трофеями. Англійскій большой аэропланъ попалъ въ наши руки.

Восточный фронтъ.

Фронтъ генерала-фельдмаршала принца Леопольда Баварскаго

Остались безъ успѣха предпріятія русскихъ егерныхъ командъ южнѣе Риги, къ юго-западу отъ Двинска и западнѣе Станиславова.

Фронтъ генер.-полковника эрцгерцога Іосифа

Южнѣе Тротозульской долины свѣжимъ натискомъ перешелъ въ нѣмецкое владѣніе горный хребетъ Мг. Фальтуцину, изъ-за котораго шла долгая борьба.

Вдоль долинъ, ведущихъ отъ горы Беречке къ Серету, аттаками противникъ опять отброшенъ назадъ; наши войска

פראַנט-זויט פון דער טעגלעכער „פּינסקער צייטונג“ וואָס איז ערויסגעגעבן געוואָרן
דורך דער דייטשער אָקופּאַציע-מאַכט אין פּינסק.

די שפּיטאָל־קאָמיסיע האָט איבערגענומען די השגחה איבער פּינסקער און קאַרלינער שפּיטאָלן, זיי פּאַרזאָרגט מיט די נייטיקע מיטלען און מיט אַ געהעריקן פּערסאָנאַל. פּאַר דער צייט, זינט עס איז אויפגעקומען די שפּיטאָל־קאָמיסיע ביזן 1טן יאַנואַר, 1918, זיינען געלעגן אין די שפּיטאָלן 1378 קראַנקע, וואָס פון זיי האָבן זיך אויסגע־היילט 1047. די אַמבולאַטאָריע האָבן אין משך פון יאָר 1917 באַזוכט 11,615 מענטשן (אַן ערך 90 פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג). פּאַר די קראַנקע איז גע־גרינדעט געוואָרן אַ קראָם, וואו קעגן אַ צעטל פון אַ דאָק־טאָר, פּלעגט מען אַרויסגעבן פּאַר די חולאים און קימפע־טאַרינג וויצנמעל, צוקער און גרויפן. אַ סך אויפגעטאָן אין דער שפּיטאָל־קאָמיסיע האָט דר. סקופּיעווסקי, וואָס פלעגט אַרבעטן אין בריידע שפּיטאָלן אומזיסט, אָדער פּאַר אַ מינימאַלן געהאַלט.

די קאָמיסיע פּאַר צדקה האָט זיך פּאַרנומען מיט בריידע מושב־זקנימס, וואו עס האָבן זיך אויפגעהאַלטן 28—30 אָלטע לייט און אויך מיט די אַרטיקע שולן (אין דעם — 4 פּוילישע), וואו עס האָבן זיך געלערנט 600 קינדער. אויף צו דעקן די הוצאות פּאַר דער פּאַרצווייגטער אַרבעט פונם בירגער־קאָמיטעט, האָט די קאָמענדאַנטור אייניגעפירט אַ שטייער פון דער באַפעלקערונג. דעם 29טן נאָוועמבער, 1915, האָט דער נייער קאָמענדאַנט פון שטאָט, באַראָן בי־סינג, פּאַרעפּנטלעכט אין דער „פּינסקער צייטונג“ (אַרגאַן פון דער פּינסקער אָקופּאַציע־מאַכט), אַ באַפעל וועגן באַ־שטייערן די שטאָט אויף 188,000 רובל אויף די באַדער־פּענישן פון דעם בירגער־קאָמיטעט. דידאַזיקע סומע האָט געזאָלט זיין געגנג אויף צוויי חדשים, ביזן 31טן יאַנואַר, 1917. די באַזונדערע פּאַזיציעס פון די הוצאות פונם קא־מיטעט זיינען לויט דער באַשטימונג פון קאָמענדאַנט געווען:

אַרבעטער פּאַר צוואַנגס־אַרבעט*)	— — —	9,000 רובל
שטיצע פּאַר אָרימע	— — — — — — — —	3,000 רובל
שטיצע פּאַר משפּחות, וואָס זייערע מענער זיינען אָווק אין מלחמה	— — — —	1,500 רובל
שפּיטאָלן און געזעלשאַפּטלעכע אַנשטאַלטן	—	1,500 רובל
פּייערלעשער, פּאָליציי און אינעווייניקסטע הוצאות	— — — — — — — —	2,000 רובל
שולן און נישט־פּאָרויסגעזעענע הוצאות	— —	1,000 רובל
צוזאַמען	— — — — — —	18,000 רובל

פּאַנאַדערלייגן די שטייערן פלעגט די שטייער־קא־מיסיע אין באַשטאַנד פון 7 מיטגלידער פונם בירגער־קאָמיטעט, וואָס פלעגן צוציען צו זיך 20 בעלי־בתים פון שטאָט מיט שטים־רעכט. יעדער חודש פלעגט דער קא־מענדאַנט באַשטימען די אַלגעמיינע סומע פון שטייער לויט זיין אייגנזען. אייגמאַנען די שטייערן פלעגט די קאָמענ־דאַנטור אַליין, נישט אָפּגעבנדיק קיין שום דין־וחשבון נישט דער שטייער־קאָמיסיע און נישט דעם בירגער־קאָמיטעט, וואָס זיין ראָלע האָט זיך באַגרענעצט נאָר אויף אויפצורופן די שטייער־קאָמיסיע. פּאַרשידענע טענות פון די שטייער־צאָלערס אויף דער נישט־יושרדיקער אויסמעסטונג פון שטייער פלעגט לכתחילה באַטראַכטן דער קאָמענדאַנט אַליין, אָן דער באַטייליקונג פון בירגער־קאָמיטעט. ערשט מיט דער צייט איז אין דידאָזיקע ענינים צוגעלאָזן געוואָרן אויך די שטייער־קאָמיסיע און דער בירגער־קאָמיטעט. איינוואוינער, וואָס פלעגן פּאַרלאָזן די שטאָט, פלעגט די קאָמענדאַנטור באַשטייערן מיט אָן איינמאָליקן שטייער צען מאָל אַזוי גרויס, וויפיל זיי פלעגן צאָלן יעדן חודש. די קאָמענדאַנטור האָט אויך איינגעפירט אַ גאַנצע רייַ אַנדערע שטייערן, צווישן אַנדערע אַ שטייער פּאַר אַריין און אַרויס־פירן סחורות פון שטאָט.

צווישן די אויפגאַבעס, וואָס די אָקופּאַציע־מאַכט פלעגט אַרויפלייגן אויפן בירגער־קאָמיטעט, איז די שווערסטע געווען צו עוואקואירן פון שטאָט אַ דריטל פון איר גאַנצער באַפעלקערונג.

4) די עוואַקואַציע פון דער באַפעלקערונג

אין דעצעמבער, 1915, האָט די מיליטעריש מאַכט איינגעזען, אַז די באַפעלקערונג אין שטאָט איז צו גרויס און באַשלאָסן אַרויסצושיקן צען טויזנט איינוואוינער. אין פּאַרלויף פון צווי חדשים האָט דער בירגער־קאָמיטעט געדאַרפט צונויפשטעלן די רשימה פון די אַרויסגעשיקטע. דערביי האָט מען אים מיטגעטיילט, אַז אויב ביז צום באַ־שטימטן טערמין וועט נישט ווערבירט ווערן די נייטיקע צאָל איינוואוינער אויף אַרויסצופאָרן, וועט דאָס טאָן די קאָמענדאַנטור אַליין, אָן קיין שום אָפּקלייב. דער בירגער־קאָמיטעט האָט גלייך אַרגאַניזירט אַן עוואַקואַציע־קאָמיסיע, וואָס איז צוגעטראָטן צו רעגיסטרירן בעלנים צו פּאַרלאָזן פינסק. אין שטאָט איז גלייכצייטיק דורכגעפירט געוואָרן אַ געלט־אָקציע און אַ זאַמלונג פון בגדים פאַר די עוואַ־קואירטע. קיין בעלנים אויף אַרויסצופאָרן האָט לכתחילה נישט געפעלט. נאָר אין אָקטאָבער און אין נאָוועמבער האָבן עטלעכע טויזנט פּליטים פון פּוילן, וואָס האָבן זיך אָפּגעשטעלט אין פינסק מיטן מיין, אַז אַהער וועט די מלחמה נישט דערגיין, געמומען אַרויספּאָרן פון שטאָט. יעצט, אַז עס איז באַוואוסט געוואָרן, אַז מען לאָזט אַרויס אויך פּינסקער איינוואוינער, האָבן זיך מאַסן מענטשן גע־מאָלדן פריוויליק צו דער עוואַקואַציע־קאָמיסיע. וואוהין מען שיקט, האָט קיינער נישט געוואוסט; דער אייניציקער באַגער פון עולם איז געווען עוקר צו זיין פון דער אומ־גליקלעכער שטאָט.

אין משך פון 2—3 חדשים האָט די עוואַקואַציע־קאָמיסיע צונויפגעזאַמלט העכער 20,000 רובל, אַ חוץ אַ ביסל אָלטע בגדים. צו געלט־שטיצע האָבן געמוזט אָנקומען דאָס רוב עוואַקואירטע. זי האָט באַטראָפן פון צען ביז הונדערט מאַרק פּאַר יעדער משפּחה, אָפּהענגיק פון איר צאָל מיטגלידער און פון איר מאַטעריעלן מצב. פון 9,828

*) כלומרשט אויף אָפּצושאָפן די אַרבעטסלאָזיקייט.

נפשות, וואס האבן פאַרלאָזן פינסק פון סוף דעצעמבער ביזן 16טן מאַי, 1916, האָבן 8,019 באַקומען געלט־שטיצע און 4,724 בגדים און שוכוואַרג. הילף האָבן באַקומען אַלע אָן אונטערשייד פון נאַציאָנאַליטעט און גלויבן. די עוואַקואַציע־קאָמיסיע איז באַשטאַנען פון צוויי קאָמיטעטן: פון אַ יידישן און אַ פוילישן. דער יידישער קאָמיטעט האָט זיך פאַרנומען מיט עוואַקואירן די יידישע און רוסישע באַפעלקערונג, דער פוילישער — די פוילישע באַפעל־קערונג. דערביי האָט דער יידישער קאָמיטעט געגעבן הילף אין אַ גלייכער מאָס צו יידן, רוסן און פּאָליאָקן, חוץ געלט־שטיצע פאַר די לעצטע, וואס דאָס האָבן זיי באַ־קומען פון פוילישן קאָמיטעט.

סוף דעצעמבער איז אָפּגעפאָרן דער ערשטער צוג עוואַקואירטע מיט 781 מאַן. אויך די אַנדערע צוגן האָבן געציילט אין די הונדערטער מענטשן (דער פינפטער צוג — 936 מאַן). דער דראַנג צו פאַרלאָזן די שטאָט איז געווען אומגעהייער גרויס. אָבער ווי נאָר עס איז באַוואוסט גע־ווארן (דורך דער וואַרשעווער פרעסע) דער שוידערלעכער גורל פון די אַרויסגעשיקטע, וואס האָבן געוואַנדערט פון איין שטאָט אין דער צווייטער און זיינען אויסגעגאַנגען פון הונגער און נויט, איז ביים עולם אָפּגעפאַלן דער חשק זיך צו רירן פון אָרט. איצט איז דער עוואַקואַציע־קאָמיסיע אָנגעקומען שווער צו ווערבירן מענטשן אויף אַרויספאָרן. מען האָט געמוזט צוריידן און אַפילו צווינגען צו פאַרלאָזן די שטאָט. די צוגן זיינען שוין יעצט נישט געווען איבער־פולט ווי פריער. די דייטשן האָבן וואס אַמאָל אָנגעוועגדט אַלץ שטרענגערע מיטלען אויף צווינגען די באַפעלקערונג צו פאַרלאָזן די שטאָט. אַז קיין צוואַנגס־רעגיסטראַציע האָט נישט געהאָלפן, האָבן פאַטרולן און מיליציאָנערן גע־שלעפט מענטשן פון די הייזער און זיי געפירט צום וואָקזאַל אַזוי ווי זיי שטייען און גייען, געוומען פאַר אַ משכון קלייניע קינדער און זיי געהאַלטן פאַרשפאַרט האַרט ביזן אָוועקפאָרן פון זיערע עלטערן. דערביי פלעגן פאַר־קומען האַרצרייסנדיקע סצענעס; די געווייגען און יללות פלעגן דערגיין עד לשמים. אָבער דאָס האָט נאָך אַלץ נישט געקלעקט דעם שטאָט־קאָמענדאַנט און ער האָט באַ־שטראָפט די עוואַקואַציע־קאָמיסיע, כלומרשט פאַר אָפּגע־לאָזנקייט, מיט דריי טויזנט רובל שטראָף, באַפעלנדיק דעם בירגער־קאָמיטעט אייגצומאַנען דאָס געלט און איינצאָלן דער קאָמענדאַנטור אין משך פון אַ וואָך צייט; אַז ניט האָט ער געסטראָשעט אַרויסצושיקן פון שטאָט די מיט־גלידער פון דער עוואַקואַציע־קאָמיסיע גופא.*)

*) Kommandantur der Stadt Pinsk 6. II. 1916.

An das Bürgerkomitee der Stadt Pinsk.

Trotz häufiger Hinweise und Warnungen hat dass zur Vorbereitung der Abschiebungen eingesetzte Komitee so umgenau und langsam gearbeitet, dass die letzten Flüchtlingszüge zum Teil nicht voll besetzt abfahren mussten.

Die Abschiebungs-Kommission wird deshalb mit einer Geldstrafe von Rbl. 3000—belegt. Das Bürgerkomitee erhält hiermit den auftrag diese Geldstrafe von der Abschiebungs-Kommission einzuziehen und der Kommandantur am 13 Februar abzuliefern. Sollte die Geldstrafe nicht bezahlt werden, so werden die Mitglieder der Abschiebungs-Kommision am 14 ds. Mts. selbst aus Pinsk abgeschaben werden.

Frhr. Bissing,
Hauptm. u. Kommandant.

די רעפּרעסיעס האָבן גאָר גיך געהאָט זייער ווירקונג: פון 9,828 עוואַקואירטע זיינען 4,228 אַרויסגעשיקט געוואָרן איבער גוואַלד.

5) אין די הונגער־יאָרן 1916—1917

דאָס יאָר 1916 האָט זיך אָנגעהויבן אין פינסק אונטערן צייכן פון פאַרשאַרפטן הונגער. דער קאָנטראָל איבער דער באַשפייזונג פון דער באַפעלקערונג האָט איבערגענומען די אָקופאַנטישע מאַכט אין אירע אייגענע הענט אַריין, וועגנדיק און מעסטנדיק יעדן ביסן פונם פינסקער איינוואוינער. די הונגער־פּאַרציעס, וואס האָבן קוים געקלעקט אויף צו דער־האַלטן די נשמה, פלעגן אַרויסגעבן די קראָמען פון בירגער־קאָמיטעט אויף ביכלעך און ברויטקאַרטן. פאַר יעדן דער־וואַקסענעם מענטש איז באַשטימט געוואָרן אַ פערטל פונט ברויט און 500 גראַם (עטוואָס מער ווי אַ פונט) קאַרטאָפל אַ טאָג. אָבער שוין אין 13טן פעברואַר, 1916, זאָגט אָן דער שטאָט־קאָמענדאַנט דער באַפעלקערונג, זי זאָל שפּאָרן קאַרטאָפל, און סוף דעמזעלבן חודש ווערט אַרויסגעגעבן אַ באַפעל צו פאַרנוצן נישט מער ווי 250 גראַם קאַרטאָפל אויף אַ מענטשן. גלייכצייטיק ווערט פאַראַרדנט, אַז אַלע וואָס האָבן רעזערוון פון קאָרן און קאַרטאָפל זאָלן גלייך וועגן דעם מעלדן דער מאַכט. אין שטאָט גייען אַרום מיליטערישע פּאָטרולן און מיליציאָנערן און רעקווויזירן שפּייז־אַרטיקלען. דער דוחק אין לעבנס־מיטלען וואַקסט פון טאָג צו טאָג. אין די קראָמען פון קאָמיטעט גיט מען אַרויס פון צייט צו צייט צו ביסלעך שפּייז־פּראָדוקטן, ווי מעל, גרויפן, אַרבעס, אָמאָל אויך אַ העריג, אַ פאָר דעקאָ אויל, אָבער דאָס קלעקט נישט אויף צו שטילן דעם הונגער פון דער באַפעלקערונג. אָנשטאָט ברויט עסט מען מאַ־קעכע, אָנשטאָט קאַרטאָפל — לופינעס און ווילדע אַרבעס, נישט געקוקט אויף דער וואַרנונג פון דער מאַכט, אַז דאָס איז שעדלעך פאַרן געזונט.

ווייניקער פילט דעם הונגער דער פאַרמעגלעכער טייל פון דער באַפעלקערונג, וואס קאָן זיך איינקויפן לעבנס־מיטלען אויפן פריוואַטן מאַרק. דאָרט זיינען די פריין אויפגעשרויפּטע. פון 10 רובל אַ פוד קאָרן אין יאָנואַר דערגייט דער פרייז אין מערץ צו 30 רובל, קאַרטאָפל 4 רובל אַ פוד, פלייש 2 רובל אַ פונט, מילך 45 קאָפּיקעס אַ קוואַרט א. אַז. וו. דערצו ווערט עס אַלץ שווערער צו באַקומען די פּראָדוקטן.

אויף פסח ברענגט אַראָפּ דער בירגערמייסטער דר. לוריאַ פון ערגעץ־וואו אַ וואָגן ווייץ אויף מצה, וואס ווערט

צעטיילט צו איין פונט אויף אַ פּערזאָן. אָבער דאָס קלעקט נישט פאָר דער גאַנצער באַפעלקערונג און אַ גרויסער טייל פון איר איז געצוואונגען צו עסן חמץ אין פּסח.

גלייך נאָך יום־טוב איז אַרויס אַ באַפעל, אַז אַלע געשעפטיקט ביי דער אַרבעט אויף די פעלדער און גערטנער*). אָבער ווען די גערעטעניש איז אויפגעאַנגען, האָט דער קאָמענדאַנט מודיע געווען, אַז זי וועלן רעקוויזירט און אַז קיינער טאָר קיין האָר נישט רירן פון די פעלדער. ערשט נאָכן אַראָפּנעמען די תבואה האָט דער קאָמענדאַנט דערלויבט דער באַפעלקערונג אויפצוזאַמלען די איבערגעבליבענע זאַמגען. נאָך דער תבואה איז געקומען די רייִ אויף קאַרטאָפל, וואָס דעם פאַרקויף פון זיי האָבן די דייטשן איבערגענומען אין זייערע הענט, כלומרשט נישט צו דערלאָזן די הענדלערס צו שפּעקולירן מיט דעמדאָזיקן אַרטיקל.

ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס אָנהויב האַרבסט האָבן די שפּייכלערס זיך געבראָכן פון תבואה און די גערטנער זיינען געווען פול מיט גרינסן און די סעדער מיט אויבס, איז דער הונגער אין שטאָט דאָך גרעסער געוואָרן. דאָס קאָמיטעט־ברויט איז געווארן אַלץ ערגער, די קאַרטאָפל־פאַרציעס קלענער; אַנדערע שפּייז־אַרטיקלען פלעגט מען זען וואָס אַמאָל זעלטענער, שוין אָפּגעריידט פון פלייש. דאָס לעצטע פלעגט מען טיילן אַמאָל אין עטלעכע חדשים צו 1—2 פונט אויף אַ ביכעלע (אַ משפּחה). ווינטער איז די לאַגע אין שטאָט געווארן אַ שרעקלעכע. דער הונגער האָט אָנגעהויבן אַרומצונעמען אַלץ ברייטערע קרייזן פון דער באַפעלקערונג און זיך געלאָזט אַלץ שטאַרקער שפּירן. אויפן פריוואַטן מאַרק איז קיין פראָדוקטן אין גאַנצן נישט געווען צו באַקומען. און אַז מען פלעגט שוין יאָ עפּעס קריגן, איז דאָס געווען מיט גאָלד צוגלייך. מענטשן זיינען אַרומגעלאָפן איבערן שטאָט ווי פאַר־סמטע און געזוכט אַ לעבל ברויט ווי אויף אַ רפואה. די בעקערייען זיינען געווען באַלאַגערט פון הונגעריקע, וואָס פלעגן צעכאַפּן דאָס ברויט, ווי נאָר מען פלעגט עס אַרויסנעמען פון אויוון. ביי די קאָמיטעט־קראָמען איז געווען שוואַרץ פון מענטשן, וואָס פלעגן דאָרט גאַנצע טעג שטיין מיט דער האָפענונג עפּעס וואָס צו באַקומען. גאַנץ חשובע באַלעבאָטים פון שטאָט פלעגן אַרומגיין איבער די הייזער בעטן אַ שטיקל ברויט. אין די הייזער זיינען געלעגן הונדערטער מענטשן געשוואָלענע פון הונגער. די שפּיטאָלן זיינען געווען אי־בערפולט מיט קראַנקע. די שטערבלעכקייט אין אומגעהייער געווען.

צוליב דער ספּעקולאַציע מיט שפּייז־פּראָדוקטן, וואָס האָט געווילדעוועט אין שטאָט, איז אויסגערופן געוואָרן אין שטאָט־שול, דעם 10טן דעצעמבער (1916), אַ חרם ביי שוואַרצע ליכט און שופר־בלאָזן אויף די ספּעקולאַנטן פון די אַרטיקלען פון טאָג־טעגלעכן געברויך. דער חרם האָט אָבער קנאַפּ וואָס געהאָלפן, ווייל די סיבה פונם הונגער, וואָס ער איז אויסן געווען צו באַזייטיקן, איז געלעגן גאָר ערגעץ אַנדערש.

אין יאַנואַר, 1917, האָט דער הונגער אָנגענומען קאַטאַסטראָפאַלע פאָרמען. אויפן מאַרק האָט דער פריִיז פון קאָרן דערגרייכט ביז 40 רובל אַ פוד און איז אויך נישט געווען צו קריגן. דאָס ברויט, וואָס דער קאָמיטעט האָט אַרויסגעגעבן, איז געווען גמישט מיט רעטעך, קאַרטאָפל־שאָלעכץ, בוריקעס, ברוקווע און אָפילו קראָפּיווע. אין שטאָט האָט אָנגעהויבן צו בושעווען די שרעקלעכע קראַנקייט — צינגאָ. צו אַלע צרות האָבן זיך אָנגעהויבן שטאַרקע פרעסט, וואָס זיינען דערגאַנגען ביז 30 גראַד. די האָלץ־רעזערוון, וואָס דער בירגער־קאָמיטעט האָט אָנגעגרייט אויף ווינטער, האָבן נישט געקלעקט. פּינסק איז אויסגעגאַנגען פון הונגער און קעלט. ערב פּסח, 1917, האָט מען שוין אָפילו נישט געחלומט וועגן ווייצנמעל אויף מצה, מען האָט געדאַנקט גאָט פאַרן חמץ, מיט וועלכן מען האָט אונטערגעכאַפּט דאָס האַרץ. אין יענע טעג זיינען די פאָלקס־קיכן געווען באַלאַגערט פון הונגעריקע. די גרעסטע צאָל מענטשן, וואָס זיינען צו זיי געקומען איז געווען אין חודש אַפּריל. עס זיינען דעמאָלט אַרויסגעגעבן געוואָרן אין ביידע פאָלקסקיכן, חוץ אין דער אַר־בעטער־קיך, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן דעם 12טן נאָוועמבער, 1916 — 30,506 אומזיסטע מיטאָגן און 47,677 באַצאָלטע. צוזאַמען — 78,183, דאָס הייסט, העכער 2,600 מיטאָגן אַ טאָג. אויב מען וועט נעמען אין אַכט, אַז פּינסק האָט אין מיטן 1917 געציילט סך הכל 12—13 טויזנט מענטשן, האָט די צאָל, וואָס די קיכן האָבן באַשפּייזט, באַ־טראָפן אַ פינפטל פון דער גאַנצער באַפעלקערונג. ערשט אין מאַי האָט דער הונגער אַ ביסל אָפּגעלאָזן. די קאָמענ־דאַנטור האָט פאַרגרעסערט די שפּייז־פּאָרציעס, משמעות צוליב דער וועגדונג פון דעם דיוויזיע־דאָקטאָר צו דער צענט־רַאַלער מאַכט, אַז די פּינסקער באַפעלקערונג גייט אויס.

פרילינג 1917 האָבן די פּינסקער איינוואוינער וויידער אַ מאָל געאַרבעט אויף די פעלדער און מיט דעמזעלבן רעזולטאַט ווי אין פאַרגאַנגענעם יאָר. דאָס מאָל האָט מען זיי אָפילו פאַרבאָטן אויפצוקלייבן די פאַרבליבענע זאָמ־גען אויף די פעלדער.

שוין זומערצייט האָבן די דייטשן זיך אָנגעהויבן צו באַזאָרגן מיט אַרטיקלען אויף צו מישן דאָס ברויט פאַר דער באַפעלקערונג. עס איז אַרויס אַ מעלדונג, אַז די אינטענדאַנטור קויפט אין זשאָלודעס (ניס פון דעמבעס) צו 12—13 מאַרק, קאַשטאַנעס צו 9 מאַרק און בוקוועט קערנער צו 43 מאַרק פאַר 100 קילאָ. אויך האָט זיך דער אָפראָוויזאַציע־אַמט איינגעשאָפט האָלץ־שטויב און קאַר־טאָפל־שאָלעכץ ווי אַ מישונג צום ברויט.

*) זריעה אויף צו זייען האָט אַרויסגעגעבן אומזיסט דער בירגער־קאָמיטעט.

אויף צו לינדערן די נויט פלעגט דער בירגער־קאָמיטעט אַראָפּברענגען אין שטאָט פון צייט צו צייט אַ ביסל שפּייז־פּראָדוקטן, אַמאָל אַ וואָגאָן מעל פון ווין, פון וואַרשע אָדער פון ביאַלע, עטלעכע וואָגאָן קאַרטאָפל פון קאָבערין, דראָהיטשין און וולאָדאווע, אויסשרייבן פון דער פרעמד אַ ביסל פוטער, מאַרגאַרין, מאַרמעלאָד, צוקער, הערינג (פון דאַנציג), נאַפט, ליכט און קאַרביד און אַמאָל אויך אייַנקויפן אַ ביסל פּראָדוקטן ביים אַרטיקן אָפּראָוויזאַציע־אַמט, אָדער ביי פּריוואָטע מענטשן. אָבער דאָס אַלץ האָט געהאָט אַ באַטרעף ווי אַ טראָפּן אין ים. עס האָט פאַסירט, אַז די פּראָדוקטן, וואָס דער בירגער־קאָמיטעט פלעגט אַראָפּברענגען פאַר דער שטאָט, פלעגט דער קאָמענדאַנט רעקוויזירן פאַרן מיליטער.

צו דעם אַלעמען פלעגן נאָך די דייטשן אויף צו פאַרהיטן די שטאָט פון אָנשטעקנדיקע קראַנקייטן (טיפוס און כאָלערע), וואָס פלעגן אויסברעכן צוליב הונגער און נויט, מאַטערן די באָפעלקערונג, אָנשטאָט זי בעסער צו דערנערן, מיט פאַרשיידענע אייַנשפריצונגען, פון וואָס די באַוואָרנטע פון אונטערגאַנג פלעגן קראַנק ווערן און באַקומען גרויסע וואָרעמקייט.

אַ שרעקלעכע פלאָג אין יענע הונגער־טעג איז געווען די צוואַנגס־אַרבעט. ווי מיר האָבן שוין דערציילט, האָבן די דייטשן גלייך נאָכן פאַרנעמען פּינסק אייַנגעפירט די־דאָזיקע אָנשיקעניש. יעדן טאָג פלעגן מיליציאָנערן צעטראָגן איבערן שטאָט רויטע צעטלען, וואָס זייער באַטייט איז אַלעמען געווען גוט באַוואוסט. מיט יעדן טאָג איז ביים קאָמענדאַנט געוואָקסן די באַדערפענישׂ פון אַרבעטער־הענט און עס האָט זיך געמערט די צאָל רויטע צעטלען אין שטאָט. די אַרבעטער פלעגט מען געווייַנטלעך פאַרטיעפוווייז אַוועקשיקן הינטער דער שטאָט אויף שוואַרצער אַרבעט. דערביי פלעגן די דייטשן לחלוטן נישט זאָרגן וועגן זייער זיכערקייט. מען פלעגט זיי שיקן אין די גרעפערלעכסטע ערטער, האָרט ביים פראָנט. פלעגן טאָקע נישט זעלטן טרעפן אומגליקן מיט די אַרבעטער. אייַן מאָל, דעם 17טן אָקטאָבער, 1916, האָב די רוסן געעפנט אַ פייַער אויף אַ גרופּע פון 800 אַרבעטער, וואָס האָבן געאַרבעט אין אַלברעכטאָוויע. דעם 9טן נאָוועמבער, דעמזעלבן יאָר, זיינען שוועד פאַרוואונדעט געוואָרן פון רוסישע קוילן אין סטאָוואָק 12 אַרבעטער, דאָס רוב מיידלעך, פון וועלכע צוויי זיינען אויפן אָנדערן טאָג געשטאָרבן אוניע האָט מען געמוזט אַמפּוטירן אַ האַנט. מיט אַ חודש פריער האָבן שראָפנעלן פאַרוואונדעט עטלעכע פרויען, וואָס האָבן צוזאַמען מיט קינדער געגראָבן קאַרטאָפל אויף די פעלדער הינטער פינסק. אין דעצעמבער דעמזעלבן יאָר איז אין די וועלדער ביי פאָניאַטיטש אומגעקומען פון אַ קויל אַ יידישער בחור.

פאַרמעגלעכע מענטשן פלעגן זיך לכתחילה אויסקויפן פון אַרבעט. די דייטשן פלעגן דערויף גערן אייַנגיין. פון די באַפרייטע פלעגן זיי נעמען אַ באַשטימטן אָפּצאָל, וואָס זיין גרויס איז געווען אָפּהענגיק פונם קאָפּריז פון שטאָט־קאָמענדאַנט. אָמאָל פלעגט ער זיך הייסן צאָלן צו 75 קאָפּיקעס אַ טאָג, אָמאָל 10 און 15 מאַרק אַ חודש. אָבער ווען די באָפעלקערונג האָט צוליב דער עוואַקואַציע, חולאתן און גרויסער שטערבלעכקייט אָנגעהויבן צו ווערן שיטערער, האָט די קאָמענדאַנטור אָפּגעשאָפט די פריווילעגיע פון די פאַרמעגלעכע. די וואָס פלעגן זיך פרואוון אַרויסדרייען פון דערדאָזיקער אָנשיקענישׂ, פלעגן די דייטשן שטרענג באַשטראָפן. אין פעברואַר, 1917, אין אַ ברענענדיקן פראָסט, זיינען אין אָסטראָג געזעסן פאַרשפאַרט 80 מאָן פאַר נישט גיין אויף אַרבעט. די ערשטע 6 טעג האָט מען צו זיי נישט צוגעלאָזן קיין עסן און נישט געהייצט. דערנאָך, אַז מען האָט זיי שוין אָנגעהויבן געבן שפּייז, האָט מען זיי ביי טאָג געפירט אויף אַרבעט און ביי נאַכט פאַרשפאַרט אין תפיסה. וואו די טעמפּעראַטור איז געווען 7 גראַד אונטער נול. אַלע טאָג פלעגן די פאָמיליעס פון די פאַרשפאַרטע לויפן אין דער קאָמענדאַנטור בעטן רחמים פאַר די אַרעסטאַנטן. נאָך לאַנגע בקשות און געווייַנען האָט דער קאָמענדאַנט פאַרקלענערט זיי די שטראָף פון אַ חודש אויף צוויי וואָכן.

סוף דעצעמבער, 1916, האָבן זיך פאַרשפּרייט קלאָנגען, אַז מען וועט צונעמען פון שטאָט אַלע אַרבעטספייאיקע יונגעלייט. דעם 20טן דעצעמבער האָט זיך טאָקע באַוויזן אַ מודעה פונם קאָמענדאַנט, אַז אַלע מענער פון 21 ביז 45 יאָר זאָלן זיך מעלדן. די השערות האָבן זיך אָבער נישט באַשטעטיקט. אָנשטאָט אויף די מענער איז גאָר געקומען אַ צרה אויף די פרויען. אין פעברואַר, 1917, איז אַרויס אַ באָפעל, אַז אַלע מיידלעך פון 16 ביז 25 יאָר און פרויען, וואָס האָבן נישט קיין מענער און קינדער, זאָלן זיך פאַררעגיסטרירן ביים קאָמענדאַנט. מען האָט געערכנט, אַז דאָס גרייט מען זיך צו פעלד־אַרבעט אין פרילינג. אַרויסגעוויזן האָט זיך אָבער גאָר עפּעס אַנדערש.

דעם 29טן מאַרץ, האָרט ערב פּסח, האָבן 460 מיידלעך באַקומען מעלדונגען זיך צו שטעלן אין דער קאָמענדאַנטור. דאָרט האָט מען זיי דערקלערט, אַז מאָרגן שיקט מען זיי אַרויס קיין באַראַנאָוויטש אויף אַרבעט. דעם טאָג האָט זיך אין שטאָט געטאָן חושך. די קולות און געווייַנען האָבן זיך געטראָגן עד לשמים. אין דער פרי האָט מען די מיידלעך אָוועקגעפירט ווי אַרעסטאַנטן אין באָד אַריין און דאָרט דעזינפעקצירט זייערע מלבושים. דערנאָך האָט מען זיי פאַרשפאַרט אין אַ בית־מדרש, פון וואַנען מען האָט זיי אונטער אַ שמירה פון צענדליקער באַוואָפנטע זעלנער אָפּגעשיקט צום וואָקזאַל. די גאַסן, דורך וועלכע מען האָט זיי געפירט, זיינען געווען אָפּגעשלאָסן און פאַרמאַכט פאַרן גאַסן־פאַרקער. אָפילו די עלטערן האָט מען נישט צוגעלאָזט זיך צו געזעגענען מיט זייערע קינדער. וועג אייניקע פון די פאַררעגיסטרירטע האָבן זיך נישט געמאָלדן, האָט מען גענומען ווי ערובניקעס זייערע עלטערן, ברידער און אָפילו פּיצלעך קינדער, פאַרשפאַרט זיי אין אַ קעלער אונטער דער קאָמענדאַנטור און געהאַלטן צו עטלעכע טעג אָפילו נאָכן מעלדן זיך פון די פאַרזינדיקטע און נאָכן

אָפשיקן זיי צו דער אַרבעט. צווישן די אַרויסגעשיקטע זיינען געווען בת־יחידות און אַזעלכע, וואָס זיינען געווען די אייגנציקע שפּייזערינס פון זייערע נישט אַרבעטס־פּייאיקע מוטערס—אַלמנות. די אינטערוועניצן פון בירגער־קאָמיטעט ביים קאָמענדאַנט צו באַפּרייען כאָטש די בת־יחידות האָבן נישט געהאַט קיין ווירקונג.

דעם 10טן אַפּריל האָט זיך די גזירה איבערגעהזרט. דעם טאָג האָבן ווידער אַמאָל 350 מיידלעך באַקומען מעל־דונגען אַרויסצופֿאָרן אויף אַרבעט. צום באַשטימטן טערמין (דעם 11טן אַפּריל) האָבן זיך אָבער געשטעלט נישט מער ווי 50. די דייטשן זיינען געווען מלא רציחה. מען האָט געמאַכט אין שטאָט אַבלאָווע אויף די מיידלעך, זיך גע־יאָגט נאָך זיי מיט דער גרעסטער ווילדקייט און רשעות, ווי נאָך געפערלעכע פֿאַרברעכערס. דער קאָמענדאַנט האָט צו זיך אַרויסגערופן די מיטגלידער פון בירגער־קאָמיטעט מיטן בירגערמייסטער בראש און זיי באַפוילן אויפצוזוכן די מיידלעך און זיי צווינגען צו קומען צו דער באַשטימטער צייט צו דער באַן אויף אַרויסצופֿאָרן, סטראָשנדיק מיט די האַרבסטע שטראָפן. דער אָפּיציר, וואָס האָט אָנגעפירט דאָס אַרויסשיקן די מיידלעך, האָט אָפּילו געסטראָשעט דעם בירגער־קאָמיטעט מיט טויט־שטראָף. בלית־ברירה האָבן זיך די מיטגלידער פון בירגער־קאָמיטעט מיטן בירגער־מייסטער (דעמאָלט ישראל לעווין) געלאָזט איבער דער שטאָט בעטן די מיידלעך זיי זאָלן אַרויספֿאָרן. אויפן אָנדערן טאָג האָט דער קאָמענדאַנט געלאָזט וויסן דער שטאָט, אַז פֿאַר „נישט געהאַרכזאַמקייט" ווערן געשלאָסן אויף אַן אומבאַשטימטער צייט אָלע רעסטאָראַנען און קאַ־פענען און אַז אין משך פון אַ גאַנצער וואָך, פון 13טן ביזן 20טן אַפּריל, מוזן אָלע אָן אויסנאַם פון 6 אין אָוונט שוין זיין אין שטוב און זיצן דאָרטן ביי פֿאַרמאַכטע לאָדנס. אָפּילו אויפן הויף האָט מען נישט געטאָרט אַרויסגיין נאָך 6. דער קאָמענדאַנט אָליין אין דער באַגלייטונג פון אַ פֿאָליצייַ־אָפּיציר איז אַרומגעפֿאָרן איבער דער שטאָט און קאָנטראָלירט, צי די פֿאַראָרדנונג ווערט אויסגעפירט. אויך קינאָ האָט מען פֿאַרווערט צו שפּילן איבער דער „העזה" פון דער „צעבונטעווועטער" באַפּעלקערונג.

נאָר דעם איז שוין לייכט צוגעגאַנגען דאָס אַרויסשיקן די מיידלעך. דעם 21טן דעמזעלבן חודש האָט מען אַרויס־געשיקט נאָך אַ פּאָרטיע פון 150 מיידלעך, דעם 10טן יולי ווידער אַמאָל 60 מיידלעך קיין קאָזלאָקאָווישט. דער ווי־דערשטאַנד פון די ווידערשפּעניקע איז געווען געבראָכן.

אַרום פּרילינג־צייט האָט זיך פֿאַרשטאַרקט ביי די דייטשן דער נאָכפֿרעג אויך אויף מענער־אַרבעטער. דעם 30טן מאַי האָט דער קאָמענדאַנט אַרויסגערופן צו זיך דעם בירגער־קאָמיטעט און אים געלאָזט וויסן, אַז ער באַדאַרף האָבן 500 אַרבעטער, וואָס מוזן אין עטלעכע טעג אַרום אַרויספֿאָרן אויף פעלד־אַרבעט, צוזאַמען מיט זייערע פּא־מיליעס, און אַז צו דערזעלבער אַרבעט ווערן געלאָזט אויך די אָלע, וואָס זיינען דערפון ביז יעצט באַפרייט געווארן פֿאַר געצאָלט. אויך האָט דער קאָמענדאַנט באַפוילן דעם בירגער־קאָמיטעט צו באַפרייען פון זיינע אינסטיטוציעס אָלע אַרבעטספּייאיקע מענער און זיי פֿאַרבייטן מיט פרויען און מענער, וואָס טויגן נישט צו קיין פיזישער אַרבעט. דער בירגער־קאָמיטעט האָט געהאָרכזאַם אויסגעפֿאָלגט די פֿאַרלאַנגען פון קאָמענדאַנט.

דעם 22טן יוני האָט מען אַרויסגעשיקט אויף פעלד־אַרבעט הינטער פּינסק 270 בחורים. אין עטלעכע טעג אַרום איז אָנגעקומען אַ ידיעה, אַז 2 פון זיי זיינען גע־שטאָרבן. עטלעכע יונגעלייט, וואָס זיי איז געראָטן צו אַנטלויפן פון דער אַרבעט, האָבן איבערגעגעבן שוידערלעכע זאַכן. מען שלאָגט און מען הרגעט, מען גיט נישט קיין עסן, מען שפּייזט די אַרבעטער מיט גראָז, וואָס רופט זיך לעבעדע און מיט בלעטער פון ביימער, אַנשטאָט מיט ברויט. אַרבעטן אַרבעט מען פון 3 פֿאַרטאָג אָן. אַ סך אַרבעטער ליגן קראַנק און געשוואָלן פון הונגער און פון קאָטאָרזשנער האָרעוואָניע.

אָפּילו יוגנטלעכע האָבן די דייטשן נישט געלאָזן צו רו. אין אַ שיינעם פרימאָרגן האָבן באַקומען מעלדונגען 12 ביז 13־יאָריקע יינגלעך זיך צו שטעלן אין אַ באַשטימטן טערמין אויפן מאַרקפּלאַץ. דאָרט האָט אויף זיי שוין גע־וואַרט אַ זעלנער, וואָס האָט זיי אַוועקגעפירט אין וואַלד אַריין זאָמלען יאָגאָדעס.

פֿאַר צוואַנגס־אַרבעט פלעגן די דייטשן צאָלן אַ שיבוש: מענער 1 מאַרק אַ טאָג און פרויען 25 קאָפּיקעס. אָבער אָפּילו דאָס נישט פון זייער אייגענער קעשענע. אין דעם בודזשעט פון בירגער־קאָמיטעט איז שטענדיק געווען אַ פּאָזיציע, ווי מיר האָבן אגב געזען, באַשטימט פאַר צוואַנגס־אַרבעט. די סומע איז געווען אָפּהענגיק פון דער צאָל באַשעפטיקטע אַרבעטער און פלעגט אַרויסגעצאָפט ווערן פון דער באַפּעלקערונג ווי אַ דירעקטער שטייער. אַזוי אַרום האָט זיך געשאָפן אַזאַ לאַגע, אַז די שטאָט האָט גע־מוזט אי טאָן שווערע אַרבעט און נאָך צאָלן פאַר איר.

די רויבערישע ווירטשאַפט פון דער אָקופאַנטישער מאַכט פלעגט זיך אויך אויסדריקן אין די אָפּטע רעק־וויזיציעס פון פֿאַרשיידענע מינים סחורות. גלייך נאָכן פאַר־נעמען די שטאָט האָבן זיי זי אויסגעליידיקט פון אָלע רוי־שטאָפן, צאָלנדיק די אייגנטימער מיט „גוטשיינען" — מיט ווערטלאָזע פאַפּירלעך. דאָס איז אָבער נישט געווען די אייגנציקע רעקווויזיציע פון די דייטשן. די גאַנצע צייט פון זייער זיין אין פינסק האָבן זיי סיסטעמאַטיש געראָבט די באַפּעלקערונג. אין פעברואר, 1916, האָט דער קאָמענ־דאַנט באַפוילן אָפּצוגעבן אָלע קופערנע, מעשענע און ניקלנע כלים, מעשענע הענטלעך און בלעכלעך פון די טירן, צו־זאַגנדיק צו צאָלן צו 80 פעניג פאַר אַ קילאָ די יעניקע, וואָס ווועלן צושטעלן איבער 5 קילאָ מעטאַל. אויך פון אָלע שולן און בתי־מדרשים האָבן די דייטשן צוגענומען די מעשענע לאָמפּן און אָלערליי כלים פון מעש און קופער. אין אויגוסט האָט מען צוגענומען אָלע מכשירים ביי די האַנטווערקער: אַייזערנע זעגן, האַמערס, העק א. אַז. וו. אין סעפּטעמבער איז אַרויס אַ באַפעל צו ברענגען אין

דער קאָמענדאַנטור טראַנסמיסיע־פּאַסן, אייזן, טשוגון און אַלטע מאַשינעס. אין אָקטאָבער איז סעקוועסטרירט געוואָרן דאָס גאַנצע פּאָפיר, וואָס איז נאָר געווען אין שטאָט. אין יאָר 1917 האָבן די דייטשן אויסגעלייקט די שטאָט פון אַלע מאַנופאַקטור־סחורות, פון פּויערישע לייוונט און גע־וואַנט און פון פעדערן. דאָס אַלץ איז געווען באַשטימט פאַר דייטשלאַנד. עס איז דערגאַנגען דערצו, אַז זיי האָבן צוגענומען אָפּילו די באַלן מיט וואָס מען שפּילט בילאַרד.

גרויסע צרות האָט די שטאָט געהאַט אויסצושטיין פון דעם כראַנישן אַרויסשיקן אירע אייגנוואוינער. אַ קורצע צייט נאָך דער ערשטער עוואַקואַציע האָט דער קאָמענדאַנט געלאָזט וויסן דעם בירגער־קאָמיטעט, אַז די מאַכט האָט באַשלאָסן אַרויסצושיקן נאָך אַ 4—5 טויזנט מענטשן און אַראָפּצוואוואַרפן אַלע אַלטע הייזער „ווי שעדלעכע פּאַרן פאַלקס־געזונט". די מיינונג פון בירגער־קאָמיטעט איז ge־וועז, אַז עס וואָלטן זיך אפשר געפינען אַ 2,500—3,000 בעלנים צו פאַרלאָזן די שטאָט. דאָס איז אָבער די מאַקסי־מאַלע צאָל, וואָס מען קאָן עוואַקואירן. אויב מען וועט אַרויסשיקן מער, וועט זיך דאָס שלעכט אָפּרופן ראשית אויפן קאַנטינגענט אַרבעטער, וואָס די מאַכט נעמט צו צוואַנגס־אַרבעט, און שנית אויף די שטייערן, וואָס דעקן די שטאָטישע הצטרכותן. וואָס שייך דאָס אַראָפּוואַרפן די אַלטע הייזער איז דער בירגער־קאָמיטעט געווען קעגן דעם, מחמת דאָס וואָלט שטאַרק געקריוודעט די בעלי־בתים, וואָס אין דאָס רוב פּאַלן איז דאָס זייער אייגציק פאַרמעגן, דערצו נאָך זיינען דידאָזיקע הייזער נישט אין אַזאַ מעמד, מען זאָל זיי מוזן אַראָפּוואַרפן. דער קאָמענ־דאַנט איז אָבער געבליבן ביי זיינס.

נאָך דעם צווייטן גירוש איז אין מיטן יולי, 1917, געמאָלדן געוואָרן דער באַפעלקערונג, אַז דריי טויזנט מאַן וועט מען אַרויסשיקן אין די דערפער קיין מערב, אַן ערך טויזנט וויאַרסט פון פינסק. דאָס צונויפשטעלן די רשימה פון די עוואַקואירטע איז איבערגעגעבן געוואָרן, ווי שטענ־דיק, דעם בירגער־קאָמיטעט. אַ געוויסע צאָל מענטשן האָט זיך דעמאָלט פרייוויליק דעקלאַרירט אַרויסצופאָרן צוליבן שרעקלעכן הונגער, די רעשט — קודם כל די, וואָס פלעגן אָנקומען צו געזעלשאַפּטלעכער שטיצע — האָט מען גע־צוואונגען צו פאַרלאָזן פינסק. שוין אין חודש יולי האָט אַ העלפט פון באַשטימטן קאָנטינגענט פאַרלאָזן די שטאָט, די איבעריקע זיינען אַרויסגעפאָרן אין אויגוסט און סעפ־טעמבער. דערהויפט פלעגן די דייטשן אַרויסשיקן פרויען, קינדער און מענער, וואָס האָבן נישט געטויגט צו אַרבעט, איבערלאָזנדיק אין שטאָט אַרבעטספייאיקע מאַנסלייט. עס זיינען אויך דאָס מאָל אַרויסגעשיקט געוואָרן אַלע, וואָס האָבן אַמאָל געדינט אין דער רוסישער אַרמיי, אַן ערך 200 מאַן.

די געפאַלאָגטע און געוודפטע באַפעלקערונג פלעגט האָלטן, אַז אין אַ גרויסן חלק פון אירע צרות איז שולדיק דער בירגער־קאָמיטעט. פלעגט דאָך דער לעצטער רופן צו אַרבעט, אויסמעסטן שטייערן, אַרויסגעבן די הונגער־פּאָרציעס און צונויפשטעלן רשימות, וועמען אַרויסצושיקן פון שטאָט. די אומצופריידנקייט מיטן בירגער־קאָמיטעט איז געווען אַן אַלגעמיינע און אַן אָפּענע, וואָס דערפון האָט ער גוט געוואוסט.

וואָס אַן אמת, איז דער בירגער־קאָמיטעט נישט געווען דער דירעקטער שולדיקער אין די נגישות פון דער באַ־פעלקערונג, ער האָט אָבער געטראָגן די אחריות פאַר זיין אומבאַהאַלפּענער פירונג פון די שטאָטישע ענינים, פון וואָס די שטאָט האָט שטאַרק געליטן.

לאָמיר זען ווי עס כאַראַקטעריזירט די טעטיקייט פון בירגער־קאָמיטעט אַן עדות, וואָס מען קען געוויס נישט חושד זיין אין בייזווילקייט, אָדער אָפּילו אין אָנטיפאטיע צו דער דאָזיקער אינסטיטוציע — איר לעצטער פאַרזיצער פייוול באָרושאָק.

„מען מוז זיין ערלעך — שרייבט באָרושאָק אין זיינע זכרונות — אין אַ סך זאַכן איז דער בירגער־קאָמיטעט געווען דער שולדיקער. אין דער ערשטער צייט פון זיין אנטשטייאונג איז לחלוטין נישט געווען קיין קאָאָרדינירטקייט און סאָלידאַרישקייט אין דער האַנדלונג פון די מיטגלידער פונעם קאָמיטעט. יעדערער האָט געטאָן אַזוי ווי ער האָט פאַרשטאַנען. אַ סך מיטגלידער פון דעם קאָמיטעט האָבן געהאַלטן פאַר נייטיק קודם כל אייגצואָרדענען זייערע אייגענע גע־שעפטן, וואָס זיי האָבן נישט וויניק געהאַט, ווי פאָבריקן, זאָוואָדן, וואַלד־מסחרים א. אַז. וו. די באַפעלקערונג איז רואיגירט געוואָרן, נישט האָבנדיק קיין אָנשפּאַר, ווי אַ סטאָדע אַן אַ פּאָסטוך. אייניקע מיטגלידער פונעם קאָמיטעט האָבן געהאַלטן, אַז זיי דערפילן זייער חוב לגבי דער געזעלשאַפּט דערמיט, וואָס זיי זיינען זיך משתדל פאַר די יעניקע, וואָס די קאָמענדאַטור האָט אַרעסטירט, אַנדערע ווידער האָבן פון סאָמען אָנהייב גאָרנישט געטאָן, נישט קאָנענדיק די דייטשע שפּראַך. בכלל איז דער בירגער־קאָמיטעט פון אָנהייב אָן נישט געשטאַנען אויף דער נויטיקער הויך און האָט נישט פאַרשטאַנען זיין אויפגאָבע און מאַראַלישן חוב לגבי דער שטאָט און דערפאַר (!) האָט ער נישט געקאָנט אויפהייבן זיין שטים פון פראָטעסט קעגן דעם באַ־שטענדיקן אָנריין די אינטערעסן פון פריוואָטע מענטשן דורך די דייטשן, דערווידער אַלע כללים פון אינטער־נאַציאָנאַלן רעכט. און עס איז גאָנץ נאַטירלעך, אַז דאָס האָט געהאַט פאַטאַלע רעזולטאַטן.

אַזוי, למשל, וואָרפט פאַר באָרושאָק דעם בירגער־קאָמיטעט, אַז ער האָט שלעכט אָרגאַניזירט אַזאַ וויכטיקע אינסטיטוציע, ווי די שטאָטישע מיליץ. די דאָזיקע פונקציע איז איבערגעגעבן געוואָרן וואָלן, וואָס איז נישט געווען ביכולת אַזאַ זאַך אָנצופירן. וואָל, וואָס האָט זיין גאָנץ לעבן פאַרבראַכט מחוץ פינסק און איז אַהין געקומען ערשט אָנדערהאַלבן יאָר פאַר דער מלחמה, האָט די שטאָט לחלוטין נישט געקאָנט. אויף זיין וועג־דונג האָבן זיך פאַר דער מיליץ געמאָלדן מענטשן נישט קיין פאַסיקע און, ווי

עס האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן, מיט אַ קרימינעלער פּאַרגאַנגנהייט. די ווידער, וואָס האָבן יאָ געקאָנט ברענגען בוצן דער שטאָט מיט זייער פּאָליצייישער דינסט, האָבן זי מיט קלייַנע אויסנאָמען, אויסגעמיטן.

די מיליץ; דערציילט בארושאק, איז געווען די ערשטע סיבה, פאַרוואָס די שטאָט האָט זיך גענומען קלאָגן אויפן בירגער־קאָמיטעט.

די מיליציאָנערן פלעגן טאָן אַלץ, וואָס זיי האָבן נאָר געוואָלט, און דערצו נאָך נעמען שוחד. זיי האָבן צעריבט דאָס גאַנצע פאַרמעגן בייַ די, וואָס האָבן פאַרלאָזט די שטאָט. פון די לייַדיקע דירות אַראָפגענומען די טירן און פענצטער־ראָמען, אַפילו די פאַררוקערס פון די אויוונס האָבן זיי נישט געלאָזט. דערפון האָט געווואוסט דער בירגער־קאָמיטעט, ער האָט אָבער נישט געקאָנט אין דער רעכטער צייט דאָס פאַרהיטן.

וווייטער דערציילט בארושאק ווען די מיסברויכן, וואָס זיינען פאָרגעקומען בייַם פארטיילן דאָס אונטערגענעצטע מעל, וואָס די דייטשן האָבן, ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, אַוועקגענעבן דער באַפעלקערונג. די אַרבעטערשאפט האָט דערפון גאָרניט באַקומען, אָדער זייער ווייניק. דאָקעגן די, וואָס האָבן זיך אין דעם מעל נישט גענייטיקט, האָבן באַקומען גאַנצע זעק און דערצו נאָך צו עטלעכע מאָל.

אַ טרויעריקע ראָלע, דערציילט ווייטער בארושאק, האָט געשפּילט די מיליץ בייַם פאַרטיילן דאָס מעל. אין אַלע פאַרטיל־פונקטן האָבן זיך צונויפגעזאַמלט הונדערטער מענטשן. אויף צו האַלטן אָרדנונג האָט מען פון לאָקאַל, וואו מען האָט געטיילט צעטלען אויף מעל, דורכגעצויגן אין גאָס אַריין אַ שטריק, אָן וועלכן עס האָט זיך געהאַלטן דער עולם. דער געדראַנג איז געווען אַ געוואַל־דיקער. די געשרייען האָבן זיך געטראָגן ביז צום הימל. מען האָט זיך געזידלט און געשאָלטן. עס זיינען געווען פאָלן פון היסטעריע און אָפילו פון חלשות. דערביי האָט די מיליץ ניט געקאָרגט קיין קלעפ. די יעניקע, וואָס זיינען שוין אַריין אין לאָקאַל, האָבן געמוזט געבן די מיליציאָנערן אין האַנט אַריין אויף צו באַקומען די נייטיקע צעטלען.

בארושאק וואַרפט אויך פאָר דעם בירגער־קאָמיטעט, אַז ער פלעגט נישט אָפּגעבן דער שטאָט קיין באַריכטן וועגן זיין טעטיקייט און חדושט זיך דערביי, פאַרוואָס די דייטשע מאָכט איז אויך געווען קעגן דעם. ערשט ער, בארושאק, זאָל האָבן איינגעפירט דעם מנהג פון אָפּגעבן באַריכטן.

רייַדנדיק וועגן דער באַציאונג פון די דייטשן צום בירגער־קאָמיטעט, דערמאָנט בארושאק, אַז לכתחילה האָט דער לעצטער אָפילו נישט געהאָט קיין אַרט וואו זיך אַהינצוטאָן, און זיינע מיטגלידער פלעגן זיך אַרומדרייען אין די קאָרידאָרן פון דער קאָמענדאַטור (אין לאָקאַל פון דער געווען רעאַל־שול). נאָר אלכסנדר לוריַא און וואָל פלעגן אַ מאָל קענען אַריינקומען אין די אָפּאַרטמענטס פון דער קאָמענדאַטור, און דאָס נאָר דעמאָלט, וועלן מען פלעגט פון זיי דאַרפן געווינסע אינפאָרמאַציעס.

צו דער פולער כאַראַקטעריסטיק פונעם בירגער־קאָמיטעט וואָלט מען נאָך געדאַרפט צוגעבן, אַז ער איז געווען אַ ווירקזאַמער געצייג, וואָס פלעגט געהאָרכזאָם אויספירן אַלע רויבערישע באַפעלן פון דער אקופאַנטישער מאַכט. ער האָט זיך קיין מאָל נישט אַנטקעגנגעשטעלט און אָפילו נישט פּראָטעסטירט קעגן די רוצחישע מעשים פון די פּרייסישע יונקערס, נישט דערפאָר „ווייל ער האָט נישט פאַרשטאַנען זיין אויפגאַבע און מאָראַלישן חוב לגבי דער שטאָט", ווי דאָס טייטשט אויס באַרושאָק, נאָר מחמת דעם, וואָס די מענטשן פונעם בירגער־קאָמיטעט האָט פשוט אויסגעפעלט דרייסטקייט און ציווילע מוט דערצו. זייער אויפגאַבע האָבן זיי אויפגעפאַסט נישט ווי רעפּרעזענטאַנטן פון דער באַפעלקערונג, נאָר ווי שתדלנים. און דער קאָמי־טעט האָט אויך געוואוסט, אַז די באַפעלקערונג איז מיט דער לאַגע אומצופרידן.

אויף אַ ספּעציעלער זיצונג דעם 5טן יולי 1916 האָט דער בירגער־קאָמיטעט אָנגענומען אַזאַ באַשלוס.

„דער בירגער־קאָמיטעט אין פולן קאָמפּלעט — ווערט דאָרטן געזאָגט — האָט געהאָט אַ ישוב־הדעת וועגן דעם, אַז זיין צען־חדשימדיקע טעטיקייט אויפן געביט פון דער שטאָטישער ווירטשאַפט איז נישט נאָר וואָס זי ווערט נישט אָפּראָבירט, נאָר זי ווערט אָפילו פאַראורטיילט דורך די שטאָטישע אייגנוואוינער. מען דאַרף קאָנסטאַטירן, אַז די אומצופרידנקייט פון דער באַפעלקערונג האָט באַוויזן אַרויסצורופן אומצוטרוי צום קאָמיטעט אויך מצד אייניקע באַאַמטע פון דער אַר־טיקער מיליטערישער מאַכט, וואָס האָט געפונען אַן אויסדרוק אין אַ גאַנצער ריי טרויעריקע פאַקטן".

וווייטער דערוויסן מיר זיך, אַז אויף אַ באַראַטונג פונם בירגער־קאָמיטעט צוזאַמען מיט אַ פאַרשטייער פון דער מאַכט וועגן פונאַנדערטיילן דער באַפעלקערונג שטיינקויליל, האָט דער לעצטער אויסגעדריקט זיין ספקות, צי דער קא־מיטעט וועט ריכטיק אַדורכפירן די חלוקה, און דערפאַר האָט דער בירגער־קאָמיטעט באַשלאָסן זיך אָנצוגעבן אין דעמיסיע. אויפן אַנדערן טאָג האָט אַ דעלעגאַציע פון בירגער־קאָמיטעט אין באַשטאַנד פון בירגערמייסטער, ש. וואָל (וואָס איז באַשטימט געוואָרן אויפן אָרט פון דר. א. לוריַא נאָך זיין אַרויספאָרן קיין ווין, זומער 1916), דר. סקופיעור־סקי, שטשיט און קרייזנוק זיך געמאָלדן צום קאָמענדאַנט און אים מיטגעטיילט וועגן דעמדאָזיקן באַשלוס. דער קא־מענדאַנט האָט אָבער די דימיסיע נישט אָנגענומען און דערקלערט דער דעלעגאַציע, אַז ער האָט צוטרוי צום בירגער־קאָמיטעט און האָט צוגעזאָגט אַדורכצופירן אַן אויס־פאַרשונג וועגן די „טרויעריקע פאַלן", אויף וועלכע די דעלעגאַציע האָט אים אָנגעוויזן.

און נאָך אַן אומשטאַנד זאָגט עדות וועגן צוטרוי פון די אָקופאַנטן צום בירגער־קאָמיטעט. ווען דער לעצטער האָט אין אָקטאָבער, 1917, בראש מיטן נייעם בירגער־מייסטער ש. לעווין זיך געפּרואוט אָנגעבן אין דימיסיע, מאָטיווירנדיק די רעזיגנאַציע מיטן שלעכטן מאָטעריעלן

מצב פון די מיטגלידער פונם קאָמיטעט, האָט דער קאָמענ־
דאַנט באַפוילן צו פאַרקלענערן זייער צאָל פון 10 אויף 7
(ש. לעווין — בירגערמייסטער, בארושאק, בארִיסעוויטש,
קריינוק, מילער, מוראַווקין, דר. סקופיעווסקי און ש. לע־
ווין) און זיי באַשטימט שכירות: דעם בירגערמייסטער
300 מאַרק און די מיטגלידער צו 100 מאַרק א חודש, חוץ
טאָפלטע פּאָרציעס פּראָדוקטן. אָבער נישט געקוקט אויף
דעם צוטרוי פון די מאַכטהאָבער פלעגט דער בירגער־
קאָמיטעט אָפטמאָל האָבן פון זיי אויסצושטיין צרות. אַזוי
למשל איז אין 12טן יולי, 1916, פּלוצים אַרעסטירט גע־
ווָארן דער בירגערמייסטער ש. וואָל און אַרויסגעשיקט גע־
ווָארן קיין דייטשלאַנד אין א קאָנצענטראַציע־לאָגער. די
סיבה פון דער האַרבער שטראָף איז נישט אָנגעגעבן גע־
ווָארן. אויך פלעגן די דייטשן אויסלאָזן זייער גאַנצן כעס
אויפן בירגער־קאָמיטעט אין די פאַלן, ווען די באַפעל־
קערונג פלעגט זיך אַרויסווייזן נישט געניג „געהאָרכזאָם".
אויף די מיטגלידער פון בירגער־קאָמיטעט פלעגן זיי אַרויפ־
לייגן שוועריע לאָסטן*), וואָס מחמת דעם האָבן זיי אָפילו
געפונען פאַר נייטיק צו פאַרגרעסערן זיין באַשטאַנד. (ג.
מילער, י. מוראַווקין, ס. טוואַרדאָווסקי, נאָוואַקאָוויטש, ש.
לעווין און קאַל).

קיין גרויסע הילף האָט דער בירגער־קאָמיטעט נישט געקאָנט געבן דער באַפעלקערונג סיי מחמת זיין נישטיקער פאָזיציע ביי דער אָקופאַנטישער מאַכט, סיי מחמת זיינע באַגרענעצטע געלטמיטלען. סך־הכל געציילטע מאָל האָט ער באַקומען שטיצע פון דער פרעמד: עטלעכע מאָל פונם בערלינער „הילפס־פאַריין" און איינמאָל פונם „צענטראַלן ציוניסטישן ביורא" אין שטאָקהאָלם (2,500 מאַרק). זייַנע שטענדיקע הכנסות האָט ער געצויגן פון דער פאַראָרעמטער און הונגעריקער באַפעלקערונג, ווי דאָס אילוסטרירט זיין בודזשעט פון אייגעם פון די שווערסטע הונגער־חדשים אין יאָר 1917, וואָס מיר ברענגען דאָ.

בודזשעט פון בירגער־קאָמיטעט פון סעפטעמבער 1917

הכנסה:	מאַרק
סאַלדאָ	1,823.16
פון פאַרקויף פון פּראָדוקטן	20,400.00
דירעקטע שטייערן	6,000.00
פון באַפרייַען פון אַרבעט	2,200.00
פון גערִיכט־אָפּצאָלן	250.00
פאַרן אַרייַנפירן און אַרויספירן סחורה	50.00
פון פעלדער	50.00
פון שעכטהויז	10.00
שטייער פון הינט	20.00
צוזאַמען	30,803.16

הוצאה:	מאַרק
שפיטאָלן	
פינסקער — 4,500 מאַרק	
קאַרלינער — 2,000 מאַרק	
	6,500.00
שולן	
תלמוד־תורה — 850 מאַרק	
מיידלשול — 200 מאַרק	
פויליש שול — 200 מאַרק	
קינדערהיים — 100 מאַרק	
	1,350.00
משב־זקנים	
פינסקער — 400 מאַרק	
קאַרלינער — 400 מאַרק	
פוילישער — 200 מאַרק	
	1,000.00
פאָלקס־קיכן	
פינסקער — — — — —	
קאַרלינער — — — — —	
	2,500.00
צדקה־צוועקן	
באַשפייזונג — 4,000 מאַרק	
שטיצע פאַר עוואַקואירטע 1,500 מאַרק	
	5,500.00
צוואַנגס־אַרבעטער — — — — — — — — —	6,000.00
אָנגעשטעלטע אין בירגער־קאָמיטעט — — —	3,000.00
אָנגעשטעלטע אין קאָמענדאַנטור און רעמאָנט	2,600.00
מיליץ — — — — — — — — — — — — —	1,250.00
פייערלעשער — — — — — — — — — — —	300.00
דירות פאַר אָפיצירן — — — — — — — —	300.00
נישט פאַרויסגעזעענע הוצאות — — — — —	353.16
באַראַק פאַר קראַנקע אויף כאָלערע — — —	150.00
צוזאַמען — — — — — — — —	30,803.16

די גאַנצע צייט פון דער מלחממה ביזן בריסקער שלום האָט זיך דער פראָנט הינטער פינסק נישט געירט פון אָרט. עס איז נישט געווען דער טאָג, די רוסן זאָלן נישט באַשיסן און באַמבאַרדירן די שטאָט. עס פלעגן חרוב ווערן הייזער, עס פלעגן אויך זיין מענטשלעכע קרבנות. אָט איז אַביסל כראָניק פון יענער גרויליקער תקופה.

*) אַזוי, למשל, האָט פ. בארושאק געמוזט אינצייטיק זיין אַ נאָטאַר און אַ רעגירונגס־רַאַבינער.

14טן יולי, 1916. — באָמבאַרדירט די שטאָט אין אָוונט. אַכט מענטשן פאַרוואונדעט.

17טן יולי, 1916. — אַ שטאַרקע שיסעריי צווישן מעת־לעת אַן אויפהער. צעשעדיקט אַ סך הייזער.

30טן אויגוסט, 1916. — אין דער פרי האָט אַן ערשׂ־פלאָן געוואָרפן באָמבעס. אין אָוונט אַ גוואַלדיקע שיסעריי. אַ סך מענטשן פאַרוואונדעט.

15טן סעפטעמבער, 1916. — באַשאָסן די שטאָט מיט גראַנאַטן. אויפגעריסן הייזער.

8טן אָקטאָבער, 1916. — אַ שטאַרקע שיסעריי. דער־הרגעט אַ 3־יעריק קינד, פאַרוואונדעט די מוטער. אויפ־געריסן אַ הילצערן הויז און אַ מויער.

5טן מאַרץ, 1917. — באָמבאַרדירט די בוינע. אומגע־קומען אַ בחור.

2טן מאַי, 1917. — אַ שטאַרקע שיסעריי. אומגעקומען אַ פרוי און אַ בחור. עטלעכע מענטשן פאַרוואונדעט.

3טן דעצעמבער, 1917. — אַ שטאַרקע שיסעריי. דער־הרגעט אַ פרוי. פאַרוואונדעט 5 מענטשן.

די געליטענע פלעגן באַקומען שטיצע פון בירגער־קאָמיטעט אין נאַטור, אָדער מיט געלט (אויף אַריינצושטעלן שויבן, פאַררׂיכטן די הייזער א. ד. גל).

אין יענע טעג פון הונגער און נויט, פון צוואַנגס־אַרבעט און עוואַקואַציע, ווען באָמבעס און גראַנאַטן זיינען געדיכט געפאַלן אין שטאָט, האָט זיך דאָרט דאָס געזעל־שאַפטלעכע לעבן נישט אָפגעשטעלט. די ערשטע צייט פון דער מלחמה איז די גאַנצע געזעלשאַפטלעכע ענערגיע אָנגעוויזענדעט געווואָרן צו לינדערן די נויט און עלנט פון די קרבנות פון דער מלחמה. שפעטער, אין יאָר 1916, האָט געזומען אויפוואָכן אויך דאָס פאָליטישע און קול־טורעלע לעבן. די פאָליטישע פאַרטייען („בונד", אַלגע־מיינע ציוניסטן, פועלי־ציון, צעירי־ציון) האָבן זיך געזומען אַרגאַניזירן און זאַמלען זייערע כוחות. זיי פלעגן אָפט אייַ־אַרדנען שמועסן און דיסקוסיעס, וואָס האָבן שטאַרק אויס־געזומען ביים עולם. אויך פלעגט די באַפעלקערונג גערן באַזוכן אָוונט־קורסן, וואָס זיינען דעמאָלט געגרינדעט גע־וואָרן, און פאַרשיידענע רעפעראַטן און לעקציעס אויף ווייס־שאַפטלעכע טעמעס, דערהויפט די לעקציעס פון יידישער געשיכטע פון יוסף ברעגמאַן*). נאָך שטאַרקער האָבן אויסגענומען די פאַרווייַלונגס־אימפרעזעס: טעאַטער־און קינא־פאַרשטעלונגען, קאָנצערטן און טאַנץ־אָוונטן. דאָרט פלעגט מען אויף אַ ווייַלע פאַרגעסן וועגן דער גרויליקער ווירקלעכקייט, וועגן די טאָג־טעגלעכע ליידן און יסורים. נאָר די מיטגלידער פונם בירגער־קאָמיטעט, וואָס די ווירק־לעכקייט האָט זיי מסתמא וווייניקער געדריקט ווי דעם פשוטן עולם, האָבן נישט געקאָנט באַנעמען דעם זינען פון די פאַרווייַלונגען און זיך פיינטלעך צו זיי באַצויגן, אַ־נעמענדיק אָפילו אַ פאַרמעלן באַשלוס „צו ראַנגלען זיך מיט אַלע מיטלען" קעגן זיי און זיי נישט באַזוכן צוזאַמען מיט די משפחות, אָפילו ווען די פאַרווייַלונגען זיינען צוליב צדקה־צוועקן.

*) בייַ דער געלעגנהייט איז כדאי צו דערמאָנען, אַז די דייטשן האָבן פאַרבאָטן אַ פּרץ־אָוונט אין אַפּריל, 1917.

גרויס דערפאָלג האָט אויך געהאַט יענע צייט די פּרעסע. דער עולם פלעגט ממש שלינגען יעדער געדרוקט וואָרט. די ערשטע צייטן פון דער דייטשער אָקופּאַציע איז געווען דערלויבט נאָר די אָפיציעלע „פינסקער צייטונג", געדרוקט אין דייטש און אין רוסיש. שפעטער האָבן די דייטשן דערלויבט אַריינצופירן צייטונגען פון דער פרעמד. דעם 15טן פעברואַר, 1917, איז אָבער אַרויס אַ פאַרבאָט אַריינצופירן און צו פאַרשפרייטן אַנדערע צייטונגען, ווי די אָפיציעלע, דערנאָך איז דער פאַרבאָט אַראָפגענומען גע־וואָרן און קיין פינסק האָבן אָנגעהויבן אָנצוקומען דער וואַרשעווער „מאָמענט", „היינט" און דאָס אָרטאָדאָקסישע „יידיש וואָרט". אין איינעם אַ פרימאָרגן אָנהייב דעצעמ־בער 1917, האָט דידאָזיקע פרעסע געבראַכט אַ פריילעכע ידיעה, אַז אין בריסק ווערט געשלאָסן דער וואָפן־שטילשטאַנד צווישן דייטשלאַנד און רוסלאַנד. אין פינסק האָט מען געגלייבט, אַז די גאולה איז שוין נאָענט.

6) נאָכן בריסקער שלום־טראַקטאַט*)

די האָפענונג, אַז דער שלום וואָס איז געשלאָסן גע־וואָרן אין בריסק ווערט מאַכן אַ סוף צו די צרות, האָט זיך נישט באַראָטיקט, מיט איין אויסנאַם: מען איז פטור געוואָרן פונם פראָנט, וואָס איז קאַרגע דריי יאָר צייט גע־שטאַנען הינטער פינסק. די רעשט איז אָבער געבליבן ווי געווען. דער אָקופּאַנט האָט ווייטער געהאַלטן די שטאָט אין אייזערנע צוואַנגען און זיי נישט אויפגעהערט אויס־צונוצן. די רעקווויזיציעס האָבן אָנגעהאַלטן אַזוי ווי אין די פריערדיקע יאָרן. אין יאַנואַר, 1918, האָבן די דייטשן אויסגעלייַדיקט די שטאָט פון די רעשטלעך מעש און קו־פער, אין פעברואַר האָבן זיי אַדורכגעפירט מאַסן־זוכונגען און רעקווויזירט בפועל ממש אַלץ, וואָס זיי האָבן נאָר אָנ־געטראָפן, אַריינגערעכנט שפּייז־פּראָדוקטן און בהמות. דאָס אויסרויבן די שטאָט פלעגט פאָרקומען ווי פריער סיסטע־מאַטיש און גרונטיק, ווי נאָר די דייטשן האָבן געקאָנט

*) נאָך דער באַלשעוויסטישער איבערקערעניש אין רוסלאַנד און נאָך דעם, ווי עס איז זיך צעפאַלן דער רוסישער פראָנט, האָט די ראַטן־מאַכט באַשלאָסן צו שליסן שלום מיט די דייטשן. אויף די שלום־פאַרהאַנדלונגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין בריסק, האָבן די דייטשן געשטעלט דעם צד שכנגד אַזעלכע שווערע באַדינגונגען, אַז פון די שלום־פּרואונן איז גאָרנישט געוואָרן. דעמאָלט האָבן די דייטשן געשאַפן אַן אוקראַיניש מלוכה, וואָס איז געווען נישט מער ווי אַ פיקציע, און מיט אירע „פאַרשטייער" געשלאָסן שלום. די הויפּט־שטאָט פון דער נייער מלוכה איז געוואָרן קיעוו און איר כלומרשטער אָנפירער העטמאַן סקאָראָפּאַדסקי. די אוקראַיניש מלוכה, וואָס איר פראָטעקטאָר איז געווען דייטשלאַנד, האָט געגעבן די דייטשן אַ תירוץ צו באַהערשן גאַנץ אוקראַינע און זי אויס־צורויבן. אַ סוף צו דער דייטשער הערשאַפט אין דעמדאָזיקן לאַנד האָט ערשט געבראַכט די רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד, אין נאָוועמבער, 1918.

כאָטש די דייטשן האָבן געפייערט דאָס שליסן דעם בריסקער שלום מיט גרויס פּאַראַד, האָבן זיי פונדעסטוועגן אָפּילו נישט געטראַכט אָפּצושאָפן די שוועָרע מלחמה־אָנשיקעניש — די צוואָנגס־אַרבעט. איצט האָבן זיי געדאַרפט האָבן אַרבעט־הענט אויף אַרויסצופירן דאָס אָנגעריבענע האָב און גוטס פון דער באַצוואונגענער אוקראַינע. האָבןווידער פּינסקער יונגעלייט און מיידלעך, אויסגעהונגערטע און אויסגעמאַטערטע, געמוזט טאָן עבודת פּרך. נאָך מער האָט זיך פּאַרגרעסערט דער נאָכפרעג אויף אַרבעטס־הענט, וועָן די דייטשן זיינען צוגעטראָטן צו פּאַרריכטן די בריקן אין זאָזעריע, וואָס זיינען געשטאַנען אָפּגעברענט זינט דער רוסישער עוואַקואַציע. דאָס יונגע פּינסק איז פּשוט אויסגעאָנגען אונטער דעם שוערן יאָך פון צוואָנגס־אַרבעט. יעטוועדער פּרואוו זיך אַרויסצודרייען פון איר פלעגן די דייטשן באַשטראָפן אָן שום אייגזעגניש. מען פלעגט סימולירן קראַנקייטן, צושטעלן צעטלען פון דאָקטוירים, אויסזוכן תירוצים פון אונטער דער ערד, אָבער אָן רעזולטאַטן. די דייטשן פלעגן אָפּילו נישט מוחל זיין די אמתע קראַנקע, און פּאַר יעדער מאָל נישט שטעלן זיך צו דער אַרבעט פלעגן זיי אַריינזעצן אויף צען טעג אין טרויעריק־באַרימטן קעלער אונטער דער קאָמענדאַנטור, וואָס דעם טעם דערפון האָט פּאַר דער צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע פּאַרזוכט דאָס רוב פון דער פּינסקער באָפעלקערונג.

גרויס אויפרעגונג אין שטאָט האָט אַרויסגערופן די ידיעה, אַז דער קאָמענדאַנט האָט זיך אָפּגעזאָגט אַריינצולאָזן אין שטאָט אַריין די הונדערטער מיידלעך, וואָס זיינען געווען פּאַרשיקט אין דער פּראָווינץ, וואו עס האָט זיך געענדיקט די אַרבעט און די דייטשן האָבן מער נישט געהאָט וואָס מיט זיי צו טאָן. זיין שטעלונג האָט דער קאָמענדאַנט מאָטיווירט מיטן הונגער אין שטאָט און האָט געראַטן די פּראָווינציעלע מאַכט־אָרגאַנען אָפּצושיקן די מיידלעך אויף אַרבעט קיין דייטשלאַנד. די עלטערן פון די פּאַרשיקטע האָבן אויפגעהויבן אַ ליאַרעם. מען איז געלאָפן מיט דעלעגאַציעס צום קאָמענדאַנט און אָנגעגעבן אַ פּעטיציע מיט הונדערטער אונטערשריפטן אויף אָפּצושרייען די גזרה. דער קאָמענדאַנט האָט אָבער נישט באַווילליקט אומצוקערן די מיידלעך צו זייערע עלטערן.

הגם דער מלחמה־צושטאַנד אין שטאָט איז געוואָרן אָפּגעשאַפט און די מיליטעריש פּאָזיציעס פּאזע דעם ברעג האָט מען ליקווידירט, איז פונדעסטוועגן אויך ווייטער פּאַרבליבן דער פּאַרבאָט פּאַר דער ציווילער באַפעלקערונג דאָרט זיך צו באַווייזן, און די צייט פון גאַסן־פּאַרקער איז געבליבן באַגרענעצט ווי פריער. אויף פילמאָליקע וועגדונגען פון די בעלי־בתים פון די הייזער ביים ברעג צו דערלויבן זיי אַרייגצוקלייבן זיך אַהין, איז געקומען אָפּזאָג. ערשט סוף מערץ איז פּאַרלענגערט געוואָרן די צייט פונם גאַסן־פּאַרקער ביז 9 אָוונט און עס איז אָפּגעשאַפט געוואָרן דער פּאַרבאָט צו גיין אין די פּאַרוועָרטע ערטער, וואָס אַרום שטאָט, חוץ פון מאָנאַסטיר ביז בראָדסקיס טאַרטאַק. אויך איז דערלויבט געוואָרן זיך אַריינצוקלייבן אין די הייזער אויפן ברעג מיטן אויסנאַם פון די, וואָס זיינען געווען מיליטעריש באַפעסטיקט.

די פּינסקער „גרויסע שול"

אויך אין דער באַציאונג פון די אָקופאַנטן צו דער באַפעלקערונג זיינען נישט פאַרגעקומען קיין שום ענדע־רונגען. די אונטערדריקונג איז אויף קיין פאַל נישט לייכ־טער געוואָרן. אין חודש מערץ זיינען די דייטשן באַגאַנגען אַ חילול־הקודש, וואָס האָט אַרויסגערופן אַ גוואַלדיקע פאַר־ביטערונג ביי דער יידישער באַפעלקערונג. אין אַ געוויסן טאָג האָט דער בירגער־קאָמיטעט באַקומען אַ באַפעל פון דער מאַכט אויסצולייגן אין משך פון צוויי שעה צייט די גרויסע שטאָט־שול, וואו די דייטשן האָבן באַשלאָסן צו פאַרשפאַרן 600—700 מלחמה־געפאַנגענע. קיין ערטער, וואו זיי אַהינטאָן האָט נישט געפעלט, אָבער די דייטשן האָבן זיי געוואָלט האָבן אין צענטער פון שטאָט, און דער אויס־קלייב איז געפאַלן אויף דער שטאָט־שול. קיין שום בקשות און תחנונים האָבן נישט געהאָלפן. אויך האָט זיך נישט איינגעגעבן צו פועלן ביי די דייטשן זיך צו באַנוגענען בלויז מיט דער וויבערשער שול (עזרת נשים). צום באַ־שטימטן טערמין האָט מען אין דער שול אַריינגעפירט די געפאַנגענע. מען האָט קוים געקענט ראַטעוונען די ספרי־תורות און אַ טייל פונם אינוואַנטאַר. פון דעם רעשט צו־זאַמען מיט עטלעכע קאַסטנס ספרי־תורות, וואָס די בריס־קער קהילה האָט געהאַט איבערגעשיקט קיין פינסק צו היטן, האָבן די געפאַנגענע אַ תל געמאַכט. די בענק צעהאַקט, די אייניקטונגען צעבראָכן. די ספרי־תורות צעריסן און אייגעריבט. אין שול איז אויך געמאַכט געוואָרן אַן אָפ־טריט פאַר די געפאַנגענע. אַלע געסלעך, וואָס פירן צו דער שול זיינען אָפגעצאַמט געוואָרן מיט שטעקיקן דראָט, כדי נישט צו דערלאַזן קיין שום פאַרקער צווישן די גע־פאַנגענע מיט די איינוואוינער פון שטאָט.

כאָטש די מלחמה איז פאַרמעל געווען פאַרענדיקט, האָט דאָך די אוממענטשלעכע, אכזריותדיקע באַציאונג פון די דייטשן צו זייערע געוועזענע שונאים נישט אויפגעהערט. איין מאָל איז די שטאָט אויפגעציטערט געוואָרן פון אַ רציחה, וואָס די דייטשן זיינען באַגאַנגען איבער אַן אום־באַשיצטן יידישן געפאַנגענעם. יום־כפור זיינען עטלעכע יידיש־רוסישע זעלנער געקומען אונטער אַ שמירה אין שול אַריין דאַוונען. אויסנוצנדיק די געלעגנהייט זיינען זיי פון דאָרט אַנטלאָפן. אָבער איינעם פון זיי האָבן די דייטשן פאַרהאַלטן און אים אויפן אָרט, בפני עם ועדה, אויף אַ שוידערלעכן אופן אומגעבראַכט.

פאַר זייערע רוצחישע מעשים איבער דער פינסקער באַפעלקערונג האָבן די פרייסישע יונקערס נישט געהאַט דעם מוט צו טראָגן קיין אחריות. אין יענער צייט האָט אַ רוסישע צייטונג אָפגעדרוקט אַ באַשרייבונג פון די יסורים, וואָס פינסק איז אויסגעשטאַנען פון די דייטשן אין דער צייט פון דער מלחמה, און ווי זי לייגט פון זיי איצט, אין צייט פון שלום. די באַשרייבונג זאָל האָבן דערגאַנגען קיין בערלין און פאַראורזאַכט אַן אינטערפעלאַציע פון די סאָ־ציאַליסטן אין רייכסטאָג. די צענטראַלע מאַכט האָט וועגן דעם געמאַכט אַן אָנפראָגע אין פינסק. דעמאָלט האָט דער קאָמענדאַנט געשיקט רופן צו זיך פאַרשטייער פון בירגער־קאָמיטעט, די דיינים און גבאים, זיי שטאַרק אויסגעמוסרט און געוואָרנט פאַר מאַכן אַזעלכע „בילבולים", און לסוף זיי געהייסן אונטערשרייבן, אַז די גאַנצע מעשה איז שקר וכזב.

וואָס שייך די אָפראָוויזאַציע־פאַרהעלטענישן זיינען קיין שום ענדערונגען לגבי די פאַרגאַנגענע יאָרן נישט פאָרגע־קומען. נאָכן שליסן דעם בריסקער שלום דעם 9טן פעב־רואַר, 1918, זיינען שטאַרק געפאַלן די פרייזן אויף לעבנס־מיטלען, אָבער נאָר אויף אַ קורצער צייט. פון 18 רובל אין אָנהייב פעברואַר איז דער פרייז פון קאָרן געשטיגן ביז סוף מאַרץ אויף 40 רובל. די ברויט־פאַרציעס זיינען וויידער פאַרקלענערט געוואָרן, דאָס זעלבע די קאַרטאָפל־פאַרציעס. אײַך דעם יאָר איז אויף פסח קיין וווייצנמעל, ווי אין די פאַרגאַנגענע יאָרן, נישט געווען. מצה האָט געקאָסט 40 רובל אַ פוד, קאַרטאָפל 7 רובל. דאָס געלטענייש איז ווי אין די פאַרגאַנגענע יאָרן קאָנפיסקירט געוואָרן און נאָר 25 פראָצענט פון אים האָבן געמעגט די אייגנטימער פון די פעלדער לאָזן פאַר זיך. פאַר עובר זיין אויף דעם באַפעל האָבן די דייטשן געסטראַשעט צו קאָנפיסקירן אַלע פערד און בהמות אין שטאָט און צוצונעמען די תבואה אומ־זיסט, וואָס פאַר צושטעלן זי מיטן גוטן ווילן פלעגן זיי צאָלן אַ באַשטימטן, זייער נידעריקן פרייז. נאָך דער תבואה איז געקומען די ריי אויף גרינסן און פרוכט, וואָס די דייטשן האָבן באַפוילן אָפצוגעבן. אַז די פעלדער זיינען געווען פוסט, האָט מען ערשט אויף זיי, קעגן שיינען, אַרויפ־געלאָזן די הונגעריקע באַפעלקערונג צו קלייבן די פאַרבלי־בענע זאָמען.

אויף צו שטילן דעם הונגער פלעגן די פינסקער תושבים זיך אַראָפלאָזן אין די אַרומיקע דערפער אייגצו־האַנדלען אַ ביסל קאָרן, מעל, גרויפן און אַנדערע שפייז־פראָדוקטן. לכתחילה פלעגן די דייטשן געבן דערלוי־בענישן דערויף, אָבער דערנאָך האָבן זיי זיך אַרומגעזען און שטרענג פאַרבאָטן צו פאָרן איבער די דערפער צוליב ווירטשאַפטלעכע צוועקן.

אין מיטן אַפריל האָט זיך איינגעשטעלט דער באַן־פאַרקער צווישן פינסק און רוסלאַנד. האָבן פינסקער יידן געפרואווט פאַרבינדן אַ האַנדל צווישן פינסק און די מזרח־געביטן. אָבער די דייטשן האָבן אים תיכף אָפגעהאַקט דורך אַרויסגעבן, דעם 21טן יוני, אַ שטרענגן פאַרבאָט אַריין־און־אַרויסצופירן סחורות. די דרייסטערע האָבן אָנגע־הויבן אַנטלויפן פון דער אָפשטאַרבנדיקער שטאָט און זיך אַריבערגענגען קיין רוסלאַנד. לייכט פלעגט דאָס נישט אָנקומען. די דייטשן פלעגן די פאַרהאַלטענע פליטים שטרענג באַשטראָפן מיט געלט און מיט תפיסה. אָבער מען פלעגט זיך ווי נישט אַן עצה געבן. עס זיינען אויפגעקומען ספע־ציעלע אַגענטן, וואָס פלעגן פאַר אַ פאָר רובל אַריבערפירן בעלנים קיין רוסלאַנד. האָבן די דייטשן איינגעפירט אַ שטראָף פון 150 מאַרק פאַר די פאַרבליבענע מיטגלידער פון משפחות פון די אַנטלאָפענע. און אַז אויך דאָס האָט נישט געהאָלפן, האָט מען געמוסן איינזעצן אין תפיסה

זייערע עלטערן און צוגעמען ביי די פֿאַרבליבענע משפּחות די ברויט־ביכלעך. און אַז דאָס אַלץ האָט נישט אָפּגע־האַלטן דעם פּליטים־שטראָם זיינען די דייטשן געפּאַלן אויף אַזאַ המצאָה: זיי האָבן אויפגעשטעלט פֿאַרצאָמונגען פון שטעכיקן דראָט פֿאזע דער אייזנבאַן אין שטאָט און מחוץ איר און קיינעם אַהין נישט צוגעלאָזן. אַזוי אַרום איז פּינסק געוואָרן אַפּגעשניטן פון דער אַרומיקער וועלט.

סוף זומער האָט זיך די לאַגע אין שטאָט שטאַרק פֿאַרגרעגרט. דער הונגער איז געוואַקסן פון טאָג צו טאָג, די ספּעקולאַציע מיט שפּייז־אַרטיקלען איז געוואָרן געוואַל־דיק גרויס. דערצו נאָך האָבן די אָקופּאַנטן געמאַלדן דעם בירגער־קאָמיטעט, אַז פון ערשטן אויגוסט וועלן זיי אויפ־הערן צו באַזאָרגן די שטאָט מיט פּראָדוקטן (וואָס ביז יעצט פלעגן זיי דאָס טאָן אין אַ קלייניגער מאָס) אונטערן תירוץ, אַז לויטן בריסקער טראַקטאַט געהערט די שטאָט צו די אוקראַיִנער, און דעריבער איז דאָס זייער זאַך. דער בירגער־קאָמיטעט האָט געפּרואווט פּועלן ביי די דייטשן אָפּצולייגן די גזירה, ביז וואַנען מען וועט עפּענען דעם פּרייען פֿאַרקער צווישן פּינסק און אַנדערע שטעט. עס האָט אָבער נישט געהאָלפן. די אוקראַיִנישע מאַכט ווידער האָט געענטפֿערט, אַז כל זמן פּינסק איז אָקופּירט פון די דייטשן, איז דער חוב פון די לעצטע צו באַשפּייזן די שטאָט. צוליב דער געשאַפּענער לאַגע האָט דער בירגער־קאָמיטעט דעלעגירט קיין קיעוו זיין נייעם פֿאַרזיצער, פּייוול באַרושאָק (אויפן אָרט פון ש. לעווינען), וואָס איז אָפּגעטראָטן דעם 13טן מאַי, 1918) צו אינטערוועניִרן ביי דער צענטראַלער אוקראַיִנישער מאַכט. אין קיעוו האָט באַרושאָק אָנגע־געבן (דעם 15טן אויגוסט, 1918) דעם וויצע־דערנערונגס־מיניסטער אַ שריפטלעכן מעמאָראַנדום, וואָס האָט געשיל־דערט די שוועריע לאַגע פון פּינסק „וואו די שפּיטאָלן זיינען איבערפולט מיט קראַנקע פון הונגער“ און אים געבעטן צו באַשטימען דער שטאָט יעדן חודש די נויטיקע מאָס תבואָה, אָדער מעל. און גרויפן וויי אויך אַרויסגעבן אַ דערלויבעניש אַריינצופירן אין שטאָט פון פּינסקער געגנט 5,000 פּוד תבואָה, וואָס דער בירגער־קאָמיטעט האָט געהאָט אויס־זיכטן אייגצוקויפן. פון דערדאָזיקער וועגדונג איז גאָרנישט געוואָרן. דער בירגער־קאָמיטעט האָט געמוזט אָנקומען צו פֿריוואָטע סוחרים און האָט דעמאָלט אייגעקויפט אין אַ דערבייאיקן מאָאָנטעק צוויי וואָגאָן קאָרן. אייגעם איז ווי נישט איז געראָטן אַריינצובאַקומען אין שטאָט אַריין, דעם צווייטן אָקעגן האָבן די אוקראַיִנער קאָטעגאָריש זיך אָפּ־געזאָגט אַריינצולאָזן. די קאָמיטעט־קראָמען האָבן אויפגע־הערט אַרויסצוגעבן מעל, דער יקרות האָט געוואָלט, קאָרן איז געשטיגן ביז 488 רובל. דערצו נאָך האָבן אָנ־געהויבן זיך אומצוקערן אין שטאָט גאָנצע מחנות הונגעריקע און נאָקעטע היימלאָזע, וואָס די אָקופּאַנטן האָבן אַרויסגע־טריבן אין די פֿאַרגאָנגענע צוויי יאָר. דאָס האָט נאָך מער פֿאַרשטאַרקט דעם הונגער. אויף צו באַקעמפן די ווילדע ספּעקולאַציע מיט שפּייז־אַרטיקלען איז פּייערלעך איבער־חזרט געוואָרן דער חרם פון פֿאַראַיִן ביי שוואַרצע ליכט און שופּער־בלאָזן. צו אַלע צרות האָט אָנגעהויבן אין שטאָט צו בושעווען די חולאת, וואָס מען האָט געראָפּן „די שפּאַנקע“.

אין יענע טעג (אָקטאָבער, 1918), האָבן זיך אין פּינסק באַווייזן די ערשטע סימנים פון דער דייטשער רעוואָלוציע, וואָס האָט זיך שוין געטראָגן אין דער לופֿט. דעם 9טן אָקטאָבער האָט זיך צעבונטעוועט אַ צוג מיט דייטשע זעל־נער, וואָס איז פֿאַרבייגעפֿאָרן פּינסק אויפן וועג פון אוק־ראַינע צום מערב־פראָנט*). די זעלנער האָבן געמאַכט פּיינטלעכע אויסרופן אויפן אַדרעס פון דער אייגענער רע־גירונג און זיך אָפּגעזאָגט וווייטער צו פֿאָרן. זיי זיינען אָבער געוואָרן נאָכגיביקער, ווי נאָר מען האָט אָנטקעגן זיי אַרויסגעשטעלט אַ געהאָריקע צאָל קויליִן־וואַרפערס. די דאָזיקע עפּיזאָדן האָבן זיך אָנגעהויבן אָפּט איבערצוחזרן און געווירקט אָנשטעקנדיק אויף די זעלנער פון פּינסקער גאַרניזאָן. זונטיק, דעם 20טן אָקטאָבער, האָט פּינסק מיטן גרעסטן חידוש באַוואונדערט אַ גאַסן־מאַניפעסטאַציע פון דייטשע זעלנער, וואָס האָבן געמאַכט אויסרופן: „שלום אָדער רעוואָלוציע“. אָבער דידאָזיקע לאָזונגען זיינען משמעות געווען נאָר פֿאַרן אייגענעם געברויך. די ציווילע באַפֿעלקערונג איז פֿאַרבליבן אין דערזעלבער קנעכטשאַפט ווי פריער. דער דרוק פון פרייסישן שטיוול האָט אויף אַ האָר נישט אָפּגעלאָזן. די געהיים־פּאָליציי, וואָס איז גראָד דעמאָלט אַראָפּגעקומען אין שטאָט אַריין, האָט אָנגעטאָן דער באַפֿעלקערונג געברענטע צרות: געזוכט און געניטערט וואו נאָר אַ ווינקל און וואו נאָר אַ לאָך, און פֿאַרן מינדסטן „חטא“ באַשטראָפט מיט די הָרבסטע שטראָפן. ווי אַן אָנצוהערעניש, אַז די רעוואָלוציאָנערע לאָזונגען זיינען נישט שייך צו דער ציווילער באַפֿעלקערונג, האָט די קאָמענדאַנטור אויפן דריטן טאָג נאָך דער זעלנערישער גאַסן־דעמאָנ־סטראַציע אַרויסגעגעבן אַ באַפֿעל, וואָס האָט באַקרעפטיקט די אַלטע באַגרענעצונגען, היינו, אַז מען טאָר נישט אַריין־ און־ אַרויספֿאָרן פון שטאָט, נישט שיקן קיין בריוו. נישט קויפן קיין זאַכן ביי דייטשע זעלנערס, אַז צוואַנגס־אַרבעט בלייבט ווייטער א. א. וו. עטלעכע טעג פֿאַר דער איבער־קערעניש אין דייטשלאַנד האָט זיך אַ גרופּע צוואַנגס־אַר־בעטער איינגעשטעלט און נישט געקומען צו דער אַרבעט. דאָס איז געוואָגן שבת. זונטיק אין מיטן נאַכט זיינען גע־גאַנגען איבער די הייזער פֿאַליציי־פֿאָטרולן, אַרויסגענומען פון די בעטן די פֿאַרזינדיקטע און זיי אָפּגעפּירט אין קעלער אונטער דער קאָמאַנדאַנטור. אין דריי טעג אַרום, דעם 11טן נאָוועמבער, איז אין שטאָט אָנגעקומען די ידיעה וועגן דער אָפּדאַנקונג פון ווילהעלמען און וועגן אויסברוך פון דער רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד. פּינסק איז פריי געוואָרן פון דייטשן יאָך.

*) דאָרט זיינען, ווי באַוואוסט, וווייטער געגאַנגען שוועריע קאַמפֿן.

7) אין קנויל פון געשעענישן*)

די ידיעה וועגן דער איבערקערעניש אין דייטשלאַנד האָט אַרויסגערופן אַן אויפלעבונג אין שטאָט. עס האָט זיך גלייך געשאָפן אַ סאָלדאַטן־ראָט, אין וועלכן עס זיינען אגב אַריין די רעאַקציאָנערסטע עלעמענטן פון דער פריערדיקער מיליטעריישער אָנפירונג און בתוכם אויך הויפטמאַן פּראָצע, דער געווען פּאָליצמייסטער און ריכטער — אַ געפער־לעכער דעספּאָט און אכזר. אויף די גאָסן האָבן זיך באַוויזן מאַניפעסטאַציעס פון זעלנער מיט רויטע פענער. די מא־ניפעסטאַנטן האָבן געוואָרפן פּאַרשיידענע רעוואָלוציאָנערע לאָזונגען. אין אַ פּאָר טעג אַרום איז פּאַרגעקומען אין שטאָט אַ ריזיקער מיטינג וועגן דער געשאָפענער פּאָליטישער לאַגע און נאָך דעם האָט אַ טויזנטקעפּיקער עולם פון זעלנער און ציווילער באַפעלקערונג זיך געלאָזט מיט מו־זיק בראש צו דער תפיסה און ביי הילכיקע אויסרופן „פרייהייט!" אַרויסגעלאָזן אַלע אַרעסטאַנטן אויף דער פריי. זיך דערפילט פריי, האָט די שטאָט געגומען קאָכן ווי אין קעסל. טאָג־טעגלעך פלעגן פּאָרקומען מאָסן־פּאַרזאַמלונגען, מיטינגען, פּאָרלעזונגען און לעקציעס. קיין פינסק זיינען אַראָפּגעקומען פון רוסלאַנד אַגיטאַטאָרס פון פּאַרשיידענע פּאָליטישע פּאַרטייען. נאָך עטלעכע יאָר פאַרגליווערטקייט און שטילשווייגן האָט יעצט אויפגעברויזט דאָס פּאָליטישע און געזעלשאַפּטלעכע לעבן אין פינסק. די דייטשן האָבן זיך דערפאַר דערשראָקן און אַרויסגעגעבן אַ מעלדונג צו דער באַפעלקערונג אין זייער אַן איידעלן טאָן וועגן אייג־האַלטן רו און אַרדענונג. זיי האָבן צוגעזאָגט צו זיין גוט און פרום און צו זאָרגן פאַר דער שטאָט. מען האָט זיך אָבער אויף זיי נישט אומגעקוקט. איז דער סאָלדאַטן־ראָט אַרויס מיט אַ מודעה**), אַז כדי איינצוהאַלטן די אָרדענונג פאַרבליבן גילטיק אַלע דייטשע פאַראָרדענונגען, מיט דעם אויסנאַם פון דעם פאַרבאָט צו פאָרן קיין רוסלאַנד. דעם 24טן נאָוועמבער האָט אַפילו די קאָמענדאַנטור פאַנאַנדער־געשיקט אין שטאָט צעטלען וועגן שטעלן זיך אויף צוואַנגס־אַרבעט אין וואָלאָדקאָוויטשער וואַלד. דערויף איז געקומען אַ תשובה פון די אַרבעטער, אַז זיי ווילן גיין צו דער אַרבעט, אָבער אויף אַנדערע תנאים ווי ביז איצט, הייגו פאַר 15 מאַרק אַ טאָג, און צום באַשטימטן טערמין איז קיינער פון זיי נישט געקומען.

*) באַשרייבן די וועלט־מלחמה און בפרט די שטורמישע יאָרן נאָך איר, וואָס זיינען נאָך פריש אין זכרון פון הייגטיקן דור און פון דעם מחבר גופּא, איז פאַר דעם געשיכטע־פאָרשער, וואָס וויל זיין אָביעקטיוו, זייער שווער. צו פריש און לעבעדיק איז נאָך דער געשיכטלעכער מאַטעריאַל, פון וועלכן דער פאָרשער בויט זיין בילד. עס פעלט נאָך די נייטיקע פערספּעקטיוו פון צייט, וואָס זאָל מעגלעך מאַכן היסטאָריש אָפּצושאַצן פאַרשיידענע געשעעניסן און דערשיי־נונגען פון דער נאָענטער פאַרגאַנגענהייט ועל כלם איז דער פאָרשער געפּענטעט דערמיט, וואָס אַ סך געשעענישן, ענינים און אָביעקטן פון דער תקופה, וואָס ער באַהאַנדלט האָבן נאָך נישט פאַרלוירן זייער אַקטועלקייט. דאָס אַלץ דאַרף דער לייענער האָבן אין זינען.

**) אגב פלעגט דער סאָלדאַטן־ראָט אַרויסגעבן אַ וואָכנבלאַט אין אַ מינאַטור־פאָרמאַט מיטן נאָמען „די נויע צייט".

אַ שטאַרקע קאָמפּאַניע האָט די שטאָט אויפגעהויבן גלייך נאָך דער רעוואָלוציע קעגן בירגער־קאָמיטעט. ערשט איצט האָט זיך אַרויסגעוויזן, ווי שטאַרק מען האָט אים פיינט געהאַט צווישן די ברייטסטע שיכטן פון דער באַ־פעלקערונג. די סאָציאַליסטן האָבן גלייך געגרינדעט אַן איי־גענעם קאָמיטעט, דאָסגלייכן די אָרטאָדאָקסן, און ביידע קאָמיטעטן האָבן דערקלערט איינער דעם אַנדערן אַ קאָמף, שטאַרק געטומלט האָט זיך אויך אין שטאָט צוליב די וואַלן צו דער שטאָט־פאַרוואַלטונג, וואָס האָט געזאָלט באַ־שטיין פון 25 מיטגלידער: 10 פאָרשטייער פון פּאַרשיידענע פּאַרטייען, 3 פון דער פּוילישער באַפעלקערונג, 2 פון דער רוסישער און 10 פון די אומפּאַרטייאישע.

אין יענע טעג, דעם 6טן יאַנואַר, זיינען אָנגעקומען קיין פינסק די ממלא־מקומס פון די דייטשן: די פאָר־שטייער פון דער אוקראַינישער מאַכט מיטן סטאַראָסטע דו־שאַנאָווסקי בראש. שוין פון נאָכן בריסקער שלום אַן האָט מען געוואוסט אַז פינסק איז פאַררעכנט געוואָרן צו אוקראַינע. אָבער מיט וואָס דאָס שמעקט האָט קיינער נישט געוואוסט. סוף יאַנואַר, 1918, איז אַראָפּגעקומען קיין פינסק עפּעס אַ פּראָפעסאָר, און האָט אין קינא „קא־זינא" געהאַלטן אַ דרשה וועגן אוקראַינע, וואָס די פאָר־זאַמלטע האָבן אויסגעהערט מיט גרויס חידוש. שפּעטער, אין חודש אַפּריל האָט זיך אין שטאָט באַוויזן אַ גרופּע זעלנער אין הויכע פוטערנע היטלען און אין ברייטע הויזן. דאָס, האָט מען געזאָגט, זיינען די אוקראַינער. אָבער אין דער אמתן, ווער די אוקראַינער זיינען, האָט מען זיך דערוואוסט ערשט סוף נאָוועמבער, 1918. דאָס זיינען געווען אַלטע, גוטע באַקאַנטע: די געוועזענע רו־סישע פּאָסט־באַאַמטע, מיטגלידער פון דער „קאַזנאַטשיי־סטווא" און „זעמסקע אופּראָוע", די אַלטע רוסישע פּאָליציי און אַנדערע פּאַרשטייער פון דער אַמאָליקער רוסישער מאַכט, וואָס האָבן זיך נאָך 3 יאָר גלות אומגעקערט מיט האַק און פּאַק אַהיים. איצט האָבן זיי זיך געפרופן „אוק־ראַינער" און רעפּרעזענטירט די אוקראַינישע רעגירונג.

גלייך נאָכן אָנקומען קיין פינסק האָט דער סטאַראָסטע דושאַנאָווסקי אָפּגעהאַלטן אַ זיצונג מיטן אַלטן בירגער־קאָמיטעט, וואָס פאַרמעל האָט נאָך צו אים געהערט די ציווילע מאַכט אין שטאָט. אַזוי ווי די דייטשן האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו פאַרלאָזן פינסק, האָט דער סטאַראָסטע אויס־געדריקט זיין וואונטש, אַז דער בירגער־קאָמיטעט זאָל אין די אינטערעסן פון דער באַפעלקערונג זיך וועגן צו דער קאָמאַנדאַנטור מיט אַ בקשה איבערצוגעבן די מאַכט די אוקראַינער. דער בירגער־קאָמיטעט האָט דאָס טאָקע גע־טאָן און באַקומען אַ תשובה, אַז דער ענין הענגט נישט אָפּ פון דער קאָמאַנדאַנטור נאָר פון דער דייטשער מאַכט אין בריסק. נאָר אַזוי ווי די שטאָט האָט געהאַט אויס־געקליבן אַ נייעם קאָמיטעט, האָט זיך דער אַלטער בירגער־קאָמיטעט געפּראָווט אָנגעבן אין דימיסיע. דערויף איז אָבער דער אוקראַינישער סטאַראָסטע נישט איינגעגאַנגען און געפּאָדערט, ער זאָל בלייבן, כל זמן די אוקראַינער

וועלן נישט איבערנעמען די אָנפּירונג פון דער שטאָט. סוף כל סוף איז געקומען צו אַ הסכם צווישן די צדדים, אַז די דייטשן גיבן איבער די מאַכט די אוקראַינער דעם 5טן דעצעמבער און ביז דעמאָלט פאַרבלייבט דער אַלטער בירגער־קאָמיטעט.

צום באַשטימטן טערמין זיינען אין לאָקאַל פון דער דייטשער קאָמאַנדאַנטור זיך צונויפגעקומען: מצד די דייטשן — הויפּטמאַן פּראָצע, פון בירגער־קאָמיטעט — פייוול באָרושאָק און הירש מילער און פון די אוקראַינער — דער סטאַראָסטע גופאָ, דער פאָרזיצער פון שטאָטישן גערעכט פאָפּאָ אָפּאָנאָסאָפּולאָ און ווי אַן איבערזעצער פירשט פּראָנץ דרוצקי־לובעצקי. עס איז צונויפגעשטעלט געוואָרן אַ פּראָטאָקאָל וועגן איבערנעמען דורך די אוקראַינער די ציווילע מאַכט אין שטאָט. אין אים האָבן די דייטשן געמאַכט פאַלגענדע באַווּאָרענישן פאַר דער צייט, וואָס זיי וועלן פאַרבלייבן אין פּינסק:

א) אַלע לאָקאַלן, וואָס ווערן באַפרייט פון דייטשן מיליטער און פון די דייטשע אַמטן און אויך אַלע אייניקע ריכטונגען וואָס אין זיי, געהערן צו דער קאָמאַנדאַנטור.

ב) די קאָמאַנדאַנטור האָט ווי פריער צו יעדער צייט דאָס רעכט צו פאָדערן ביי דער שטאָט קוואַרטירן פאַר זעלנער און פאַר מיליטערישע אַמטן, און די הוצאות דערפון דאַרף דעקן די שטאָט.

ג) אוקראַיניש אַמטן אָדער אוקראַיניש מיליטער מעג די שטאָט־פאַרוואַלטונג אַראָפּבריינגען קיין פּינסק נאָר מיט דעם הסכם פון דער קאָמאַנדאַנטור.

ד) חוץ דער שטאָטישער אוקראַינישער פּאָליציי וועט געגרינדעט אַ דייטשע מיליטערישע פּאָליציי, וואָס איר אויפגאָבע איז אויפצוהאַלטן די אָרדענונג צווישן דייטשן מיליטער, צו באַשיצן זיינע אינטערעסן וי אויך צו פאַרהיטן די אוקראַינישע אַמטן פון יעטוידער אָנפאַל אויף זיי. אין פאַל פון צוזאַמענאַרבעט צווישן די דייטשן און אוקראַינער מוזן די לעצטע פאָלגן די באַפעלן פון דער קאָמאַנדאַנטור. ציווילע מענטשן, וואָס וועלן זיך פאַרזינדיקן לגבי די דייטשן, וועלן געשטעלט ווערן פאַרן דייטשן קריגס־געריכט.

ה) וועגן יעדן פאַל פון אָנשטעקנדיקער קראַנקייט אין שטאָט מוז די שטאָטישע פאַרוואַלטונג ווי פריער מעלדן די דייטשן. די קאָמאַנדאַנטור לאָזט פאַר זיך דאָס רעכט אין פאַל פון אַן איבערגאַנג (עפידעמיע) אָפּצוצאַמען איינצלנע הייזער, אפילו גאַנצע קוואַרטאַלן און דורכפירן אין זיי דעזינפעקציעס.

עס איז אויך פאַרפּראָטאָקאָלירט געוואָרן דער קאָסטן באַריכט פון דעם בירגער־קאָמיטעט. די שטאָטישע געלטער, וואָס האָבן באַטראָפן 3,845 מאַרק מיט 94 פעניג און 3,173 רובל מיט 21 קאָפּיקעס זיינען איבערגעגעבן געוואָרן דער נייער שטאָט־פאַרוואַלטונג *).

*) לויט ווי עס גיט אויבער (אין זיינע זכרונות) דער פאָרזיצער פון בירגער־קאָמיטעט פייוול באָרושאָק, זאָלן די דייטשן האָבן צוגעצומען דעמאָלט 40,000 מאַרק שטאָטישע געלטער.

נאָכן איבערנעמען די מאַכט האָבן די נייע מושלים אַרויסגעגעבן אַ מבול מעלדונגען און באַפעלן: באַפרייען די פאָרנומענע דירות און אומקערן דאָס רעקווויזירטע מעבל און חפצים זייערע לעגאַלע בעלי־הבתים, אָנערקענען קאָראָאָנאַצעס (אוקראַיניש געלט) ווי אַ צאָלמיטל צוגלייך מיט די צאַרישע באַנקנאָטן, איינפירן אוקראַיניש מעלדונגביכער, זיך מעלדן אַלע, וואָס האָבן געדינט אין דער רוסישער אַרמיי, א. אַ. ו. אָבער האָלטן אָרדענונג אין שטאָט האָבן די אוקראַינער נישט געקאָנט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן צו מערן באָוואָפנטע אָנפאָלן, רציחות און רויבעריין. די באַפעלקערונג האָט געלעבט אין פחד און שרעק. דערצו נאָך, נישט געקוקט אויפן זול אין אוקראַינע, האָבן זיך אָנגעהויבן צו פאַרגרעסערן די אַפּאָוויזאַציע־פאַרהעלטענישן. דער פרייז פון קאָרן האָט אַ שפרונג געטאָן ביז 65 רובל אַ פוד. עס האָבן זיך געגרינדעט אין שטאָט צוויי קאָאפּעראַטיוון אויף צו באַקעמפן דעם יקרות און ספעקולאַציע מיט שפּייז־אַרטיקלען, אָבער דאָס האָט קנאַפּ וואָס גענאַלפן. דערהויפט איז שרעקלעך געווען די נויט צווישן די היימלאָזע. עס איז דעמאָלט געגרינדעט געוואָרן אַ ספּעציעלע געזעלשאַפט זיי צו העלפן, אָבער מחמת דער אומרואיקער צייט האָט די הילף־אַקציע נישט געקאָנט ברענגען קיין רעזולטאַטן.

נישט לאַנג האָט געדויערט די אוקראַינישע הערשאַפט אין פּינסק. דעם 11טן יאַנואַר איז דערקלערט געוואָרן אין שטאָט און אין גאַנצן קרייז באַלאַגערונגס־צושטאַנד. צו פּינסק האָבן זיך דערנענטערט די באָלשעוויקעס. די אוקראַינער האָבן בהדרגה געגומען עוואַקואירן די שטאָט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן מוראָדיקע רויבעריין. דאָס מאָל זיינען די רויבערס געווען די אוקראַינער גופאָ. דינסטיק, דעם 21טן יאַנואַר, זיינען אין שטאָט פאַרבליבן נאָר רעשטלעך פון אוקראַיניש חייל, זוכנדיק שוץ ביי זייערע אָפּוטרופּסים — די דייטשן. אויפן אָנדערן טאָג באַגינען האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע שיסעריי פון קויל־ווַאַרפערס און האַרמאַטן. דאָס האָבן זיך די באָלשעוויקעס געפּראָוווט אריינרייסן אין שטאָט. אָרום האָלבן טאָג איז אויף די פּינסקער גאַסן פאָרגעקומען אַ שלאַכט צווישן די באָלשעוויקעס און אוקראַינער, אין וועלכער עס זיינען געפאַלן עטלעכע צענדליק מענטשן, דערביי אויך עטלעכע פון דער ציווילער באַפעלקערונג. די דייטשן, וואָס האָבן זיך לכתחילה צוגעקוקט פון דערווייטנס צום בלוטיקן געראַנגל, האָבן זיך צום סוף אַרייngעמישט און געצוואונגען די קעמפנדיקע צדדים אָפּצושטעלן די שלאַכט. אַ דאַנק דעם איז געשלאָסן געוואָרן אַ צוויי־טאָגיקער וואָפנשטילשטאַנד צווישן די אוקראַינער און באָלשעוויקעס. פאַר דער צייט האָבן די דייטשן געזאָלט פאַרלאָזן די שטאָט, דאָס זעלבע די אוקראַינער. ביז וואָס וועלן האָבן דערווייל די דייטשן אָנטוואָפנט די באָלשעוויקעס און זיי אינטערנירט. אָזוי ווי מען האָט זיך געריכט אין שטאָט אויף אַן אָנפאַל מצד די היידאַ־

מאָקעס*), האָט מען געפּועלט ביי די דייטשן, נישט אומ־זיסט פֿאַרשטייט זיך, אַז זיי זאָלן אַרויסשיקן אין שטאָט אויף די פֿאָר טעג באַוואָפנטע פֿאַטרולן. אויך פלעגט יעדער נאָכט אַרגאַניזירט ווערן אַ זעלבסטשוץ פון דער ציווילער באַפעלקערונג.

פרייטיק, דעם 24טן יאַנואַר, איז פֿאַרגעקומען די קבורה פון אַ טייל אומגעקומענע, בתוכם אויך פון די יידישע קרבנות. די געפֿאַלענע רויטע אַרמייער האָט מען נישט געלאָזט באַגראָבן, ביז וואָנען די באָלשעוויקעס ווילן נישט אַריין אין שטאָט. שבת, אַרום האַלבן טאָג איז הסכם מיטן אָפּמאַך מיט די דייטשן אַריין אין שטאָט אַ גרעסערע אָפּטיילונג פון באָלשעוויסטישן חייל. דעמזעלבן טאָג איז פֿאַרגעקומען אַ מאַניפעסטאַציע פון אַלע אַרבעטער־פֿאַרטייען מיט רויטע פענער. דערנאָך איז פֿאַרגעקומען אַ מיטינג אויפן מאַרק, מיט גרויס פֿאַראַד איז פֿאַרגעקומען די לוויה פון די געפֿאַלענע באָלשעוויקעס, גלייכצייטיק איז אויך גע־פייערט געוואָרן דאָס פֿאַראייניקן פּינסק צו דער סאָוועטישער רעפובליק. אין יענע טעג האָבן זיך די דייטשן שטילערהייט אָפּגעטראָגן פון פּינסק.

אין שטאָט האָט זיך געמערקט אַן אויפלעבונג. טאָג טעגלעך פלעגן פֿאַרקומען מיטינגען, עפנטלעכע פֿאַרזאַמ־לונגען און פֿאַרטיי־באַראַטונגען. אַ שטאַרקע אַגיטאַציע איז געפירט געוואָרן צווישן די אַרבעטער. יעדער טאָג פלעגט דער „רעווקאָם“ **) אָפּהאַלטן פֿאַרזאַמלונגען פון אַר־בעטער פון באַזונדערע פאַכן. ווירטשאַפטלעך האָט זיך אָבער די לאָגע אין שטאָט, מחמת דער גאַנצטקייט פון דעם פראָנט, געמוען פֿאַרערגערן. עס זיינען פֿאַרגעקומען רעק־וויזיציעס פון שפּייז־פּראָדוקטן און פֿאַרשיידענע סחורות פאַר דער רויטער אַרמי. דעם 20טן יאַנואַר איז אַרויס אַ מעלדונג וועגן צושטעלן דער מאַכט די פֿאַראַנטע תבואה אין שטאָט. שבת, דעם 1טן פעברואַר, איז פֿאַרגעקומען אין שטאָט־שול אַ מיטינג, אויף וועלכן עס איז צווישן אַנדערע געקומען צום אויסדרוק דער פּראָטעסט קעגן די רעקווי־זיציעס. דעמזעלבן טאָג נאָך מיטאָג האָט אויף אַ מיטינג אין טעאַטער „האַלצמאַן“ אַ פֿאַרשטייער פון דער מאַכט פֿאַרענטפערט די רעקווירזיציעס מיט דער שוועריקייט וואָס פון דער מאַכט און דערמיט, וואָס מען רעקווירזירט סחורות נאָר ביי ספּעקולאַנטן. אויבער דער ספּעקולאַציע האָט אין שטאָט געהערשט אַ שרעקלעכער יקרות. דער פּרייז פון קאָרן איז געשטיגן ביז 120 רובל אַ פּוד. אויף צו ליב־דערן דעם הונגער צווישן דער אַרעמער באַפעלקערונג איז געפּענט געוואָרן אַ וואָלוועלע קיך.

פאַר דער צייט, וואָס די באָלשעוויקעס זיינען געווען

*) אַזוי וועלן גערופן די אוקראינער. צו יענער צייט פלעגט מען זיי אויך רופן „העטמאַנצעס“ פון העטמאַן סקאָראָפּאַדסקי און שפּעטער, ווען סקאָראָפּאַדסקי איז אַראָפּגעזעצט געוואָרן און זיין אַרט האָט פֿאַרנומען דער דירעקטאָריאַט מיט פּעטלורען בראש — „פּעטלורצעס“.

**) רעוואָלוציאָנערער קאָמיטעט.

אין פּינסק האָט זיך צוויי מאָל געביטן די אינעווייניקסטע אָנפירונג זייערע. דעם 3טן פעברואַר איז אין שטאָט באַ־וואוסט געוואָרן, אַז די מאַכט איז איבערגעאָנגען צום פּאָלעסיער „רעווקאָם“, וואָס איז באַשטאָנען דערהויפּט פון פּויערים, און אין עטלעכע טעג אַרום האָט דער פּאָלעסיער „רעווקאָם“ אָפּגעטראָטן זיין אָרט דעם „קריז־רעווקאָם“, אָנגעפירט כמעט דורכויס פון פֿאַרטיי־לייט.

אין מיטן פעברואַר האָבן זיך געמומען פֿאַרשפּרייטן קלאָנגען, אַז די פּאָליאַקן דערנענטערן זיך צו פּינסק. אין שטאָט איז איינגעפירט געוואָרן מלחמה־צושטאַנד. די גאַס־באָוועגונג איז באַגרענעצט געוואָרן ביז 8 אָוונט. דעם 20טן פעברואַר האָט די מאַכט דערקלערט אַ מאָביליזאַציע אין פּינסק און אין דער אומגעגנט פון אַלע מענער פון 18 ביז 40 יאָר. אין עטלעכע טעג אַרום האָט זיך אַרויסגעוויזן אַז די לאָגע אין שטאָט איז מער אַ זיכערע, און דער אויס־נאַם־צושטאַנד איז אָפּגעשאַפט געוואָרן.

אַנהייב מערץ האָבן זיך ווידער אָנגעהויבן איבערצו־חזרן אומרואיקע קלאָנגען. דאָס מאָל זיינען זיי געווען באַרעכטיקט. מאָנטיק, דעם 2טן מערץ, איז אין שטאָט פּלוצלונג געוואָרן אַ טומל. אַלע פֿאַרזאַמלונגען און זי־צונגען זיינען אָפּגערופן געוואָרן. קיין פּינסק זיינען אַראָפּ־געקומען באָלשעוויסטישע פֿאַרשטאַרקונגען. אויפן אָנדערן טאָג איז באַוואוסט געוואָרן, אַז די פּאָליאַקן האָבן פֿאַר־נומען יוכנאָוויטש. דינסטיק, דעם 4טן מערץ, איז אין שטאָט דערקלערט געוואָרן באַלאָגערונגס־צושטאַנד. די אַר־בעט אין די פֿאַרשיידענע אינסטיטוציעס און אָנשטאַלטן איז אָפּגעשטעלט געוואָרן, דאָסזעלבע דער פֿאַרקער פֿאַר דער ציווילער באַפעלקערונג. מיטוואָך אין דער פרי האָבן די באָלשעוויקעס אָנגעהויבן צו פֿאַרלאָזן די שטאָט*), נאָכ־מיטאָג זיינען די פּאָליאַקן שוין געווען אין די פֿאָרשטעט פון פּינסק. אין שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע שיסערייַ פון ביקסן און קוילנוואַרפערס. פֿאַרנאַכט צו איז געוואָרן שטיל. עס האָבן זיך באַוויזן פוילישע לעגיאָנערן אין דער באַגלייטונג פון פעטלורצעס. די שטאָט האָט אי־בערגעלעבט שווערע טעג. אויף צו־מאָרגנס, נאָכן פֿאַר־נעמען פּינסק, אין אָוונט האָט די מאַכט פֿאַרענטלעכט אַ מעלדונג וועגן פֿאַרבאָט צו רויבן. גלייכצייטיק האָט מען מודיע געווען דער באַפעלקערונג, אַז עס איז באַשטימט געוואָרן אַ שטאָט־פֿרעזידענט און אַ שטאָט־פֿאַרוואַלטונג אין באַשטאַנד פון 8 פּאָליאַקן, 2 רוסן און 2 יידן. דעם 8טן מערץ איז פֿאַרגעקומען די ערשטע זיצונג פון דער נייער שטאָט־פֿאַרוואַלטונג, אויף וועלכער עס איז אָנגע־נומען געוואָרן אַ באַשלוס צו מאַכן אַ הלוואָה ביי דער באַפעלקערונג אויף שטאָטישע באַדערפענישן. די יידן האָבן באַלד צוגעטראָגן 12,500 רובל.

גלייך נאָכן פֿאַרנעמען פּינסק איז די נייע מאַכט צו־

*) פֿאַר דעם האָבן זיי נאָך באַוויזן אַרויפצולייגן אַ קאָנטריבוציע פון אַ האַלבן מיליאָן רובל אויף די פֿאַרמעגלעכע איינוואוינער פון פּינסק.

געטראָטן צו פֿאַרשטאַרקן דעם פּוילישן כאַראַקטער פון דער שטאָט. מען האָט געהייסן אַראָפּנעמען די אַלטע שילדן מיט די רוסישע אויפשריפטן און זיי פֿאַרבייטן מיט פּוילישע. אַלע מעלדונגען האָט מען געדרוקט נאָר אין דער פּוילישער שפּראַך, מען האָט אויך באַפּוילן דער באַפּעל־קערונג זיך איינצושאַפֿן פּוילישע פּעסער. דערביי האָט מען די פֿאַרשטייער פון באַוונדערע נאַציאָנאַליטעטן אַרויסגע־געבן פּעסער אויף פֿאַרשיידענעם פּאַפּיר.

אין יענער צייט זיינען קיין פּינסק אַראָפּגעקומען פֿאַר־שיידענע אויסלענדישע מיסיעס (אַמעריקאַניש־עגלישֿ־פֿראַנ־צויזישע) זיך צו באַקענען מיטן מצב פון דער שטאָט. דאָס, וואָס זיי האָבן דאָרט געזען האָט אַריבערשטיגן די רייכ־סטע מענטשלעכע פֿאַנטאַזיע. איינער פון די מיטגלידער פון יידיש־אַמעריקאַנער הילפֿס־קאָמיטעט, ברוך צוקערמאַן, וואָס האָט באַזוכט פּינסק ערב פּסח 1919, צו פֿאַרטיילן שטיצע דער שטאָט, האָט אין אַ באַריכט באַשריבן די שרעק־לעכע לאָגע פון יידישן פּינסק. אויף צו אילוסטרירן זי וועלן קלעקן עטלעכע אויסצוגן פון דעמדאָזיקן באַריכט. צוקערמאַן האָט באַזוכט אַלע אָרטיקע אינסטיטוציעס און אַנשטאַלטן און אָט ווי ער שילדערט דאָס, וואָס ער האָט געזען אין איינער פון זיי — אין דער פֿאַלקס־קיך.

„... די קיך צעטיילט איינמאָל אַ טאָג זופ. איידער דאָס אַמעריקאַנער מעל איז אָנגעקומען איז די זופ באַ־שטאַנען פון אַ ביסל הייס וואַסער און אַ פערטל פון אַ מיטעלע קאַרטאָפֿל אין דעם. איצט קאָנען זיי קיין קאַרטאָפֿל נישט קריגן, מאַכן זיי די זופ פון אַמערי־קאַנער מעל. אויסער די זופ ווערט גאָרנישט געגעבן. איך האָב פֿאַרזוכט די זופ. זי האָט אַ שרעקלעכן טעם. דאָס זאָלץ, וואָס זיי נוצן פֿאַר דער זופ, איז פון ערגסטן סאָרט, וואָס איך האָב ווען געזען... פון די זופ האָבן 3,000 נפשות געצויגן זייער חיונה יעדער טאָג. פון 5 אַזייגער אין דער פרי ביז 3 אַזייגער נאָכמיטאָג האָבן רייען מענטשן יעדן טאָג געווארט אויף דאָס ביסל זופ. אין די רייען זיינען דורכגעגאַנגען פון 5 ביז 6 טויזנט מענטשן יעדן טאָג. אָבער בלויז 3,000 האָבן געקאָנט קריגן זופ. די איבעריקע האָבן גאָרנישט געקאָנט קריגן. די רייען האָבן פֿאַרגעשטעלט אַן אָב־סאָלוט אוממענטשלעך בילד. פרויען האָבן זיך גע־שלאָגן, כדי צו קריגן אַ פריערדיקן פּלאַץ אין דער ריי... דער טומל, בעת די זופ איז פֿאַרטיילט געווארן, דער יאָמער פון די, וואָס האָבן גאָרנישט געקראָגן נאָך דעם, ווי די קיך איז געשלאָסן געווארן, די אַטא־קעס אויף די אָנגעשטעלטע פון דער פֿאַלקס־קיך, אַליין הונגעריקע — ערגער פון דעם האָט אַפּילו דער טייוול נישט געקאָנט אויסטראָכטן".

אין „אַרבעטער קינדער־הויס" — אַ דערציאונגס־אָנ־שטאַלט פון 200 קינדער, אויפגעהאַלטן פון פועלי־ציון און „בונד" — איז צוקערמאַן געווען אן עדות פון אַזאַ בילד.

„... ס'האָט גראָד פּאַסירט, אַז ווען איך האָב באַ־זוכט דעם אָנשטאַלט, האָבן זיי (די דערציערס — ז. ה.) צעטיילט שפּייז צווישן די קינדער, און וואָס איך האָב דאָרט געזען, האָט פּשוט אָפּגעשטעלט דאָס בלוט אין די אָדערן. די אויסגעהונגערטע גאָסן־קינדער האָבן זיך דערוואוסט, אַז אין דעם אָנשטאַלט צעטיילט מען ברויט — האָבן הונדערטער פון זיי באַלאָגערט די גאָס און די קאָרידאָרן פון דער געביידע. פון אָנפאָנג האָבן זיי בלויז אָנגעקוקט ווי מען צעטיילט דאָס ברויט, נאָכהער האָבן זיי אָנגעהויבן בעטן און שפּעטער האָבן זיי געמאַכט אַ פֿאַרזוך צו קריגן ברויט איבער גע־וואָלט. איינע פון די לערערינס, אַ יונג מיידל, אַליין אַ הונגעריקע, האָט גענומען די מאָדנע פֿאַרפֿליכטונג אָוועקצוטרייבן די גאָסן־קינדער, כדי זיי זאָלן נישט אָוועקנעמען דאָס לעצטע שטיקל ברויט, וואָס האָט באַ־לאָגנט צו אירע קינדער. מען האָט זיך געדאַרפט מאָכן אַ הארץ פון שטאָל און אייזן, און אַפּילו דאָן דאַרף עס, דוכט זיך, פּלאַצן..."

צוקערמאַן האָט אויך באַזוכט פּריוואָטע הייזער פון דער יידישער ארעמשאַפט און באַשרייבט זיי אַזוי:

„אָלץ וואָס מען זעט אין די אָנשטאַלטן איז נאָך גאָרנישט קיין פֿאַרגלייך מיט דעם, וואָס מען זעט אין פּריוואָטע הייזער. יעדער הויז באַשטייט פון איין צי־מער, און אין דעם פון 7 ביז 9 פּערזאָן. אָלע אין בעטן. אָלע אָבסאָלוט נאָקעט, צוגעדעקט מיט אַ שמא־טע, וואָס איז וואַרשיינלעך מיט יאָרן צוריק געווען אַ קאָלדרע. מענער, פרויען און קינדער, אָן אונטערשייד געפֿינען זיך אין דיזעלבע בעטן. קומט עמיצער אַריין, באַגעגענען אים בלויז די ברענענדיקע אַרויסגעשטאַר־טע אויגן פון אַ הונגעריקן, אָדער אַ געשוואָלענע האָנט באַדעקט מיט וואונדן. אין אָזאַ לאָגע געפֿינען זיך די אומגליקלעכע טאָג און נאָכט, אימער, שטענדיק. אויב עמיצער ברענגט אַ ביסל שפּייז, כאָפּן זיי עס אַרויס פון האָנט, אָפטמאָל בייסן זיי אַריין אין יענעמס פינגער. און אויב קיינער ברענגט גאָרניט, ליגן זיי דאָרט ביז זיי הויכן אויס זייער לעצטן אָטעם. יענע זיינען די גליקלעכע. דעם שמוץ קאָן אַפּילו דער פּאָ־טאָסטישער מח זיך נישט פֿאָרשטעלן. דורך דעם וועלן קראָנקייטן געטראָגן פון איינעם צום צווייטן. מען גייט פֿאַרביי גאָס נאָך גאָס און איבעראַל טיפוס. איין הויז נאָך דעם צווייטן, מענטשן קאָנען פּשוט נישט רייַדן. איר פרעגט זיי וועלכע נישט איז פֿראָגע, קוקן זיי בלויז מיט הונגעריקע אויגן אויף אייער האָנט; זיי קאָנען אייך נישט ענטפערן. קיינער וועט קיינמאָל נישט זיין אין דער לאָגע נישט נאָר צו באַשרייבן נאָר אַפּילו צו גלויבן וואָס דער חורבן פּינסק מיינט."

צו די אַלע צרות זיינען נאָך צוגעקומען שוועדע איבערלעבונגען, וואָס די מלחמה־צייטן האָבן מיט זיך גע־בראַכט. אַ שווערן רושם האָט געמאַכט דאָס פֿאַרמשפּטן צום טויט פיר יונגעלייט, איינעם אַ פּינסקער און די רעשט קאָזשאָן־האַראָדקער, פֿאַרן פרואוו אַריבערצוגיין קיין רוס־לאַנד צו זיך אַהיים. דער שרעקלעכער בראָך איז ערשט

געקומען אין צוויי וואָכן אָרום, דעם 5טן אַפּריל, 1919, ווען אונטער דער קלויסטער־וואַנט אין מיטן שטאָט זיינען געפאַלן 35 קרבנות און צווישן זיי די בעסטע פאָרשטייער פון יידישן פּינסק. עס האָט אויפגעציטערט די יידישע וועלט און צוזאַמען מיט איר די יענעקע, וואָס זייער שטים קעגן די גרוילן און רציחות פון דער מלחמה האָט קיינמאָל נישט פאַרפעלט.

7) אין דער פּוליש־באָלשעוויסטישער מלחמה

מיטן צונעמען פּינסק ביי די באָלשעוויקעס האָט זיך די מלחמה נישט געענדיקט, מער נישט דער פראָנט האָט זיך איבערגערוקט אויף מזרח הונדערטער מיילן ווייט. די שטאָט האָט אַ ביסל פרייער אָפּגעאָטעמט. דעם שווערן הונגער און גויט האָט געלינדערט די אַמעריקאַנער הילפס־אַקציע מיט אירע טראַנספּאָרטן שפּייז און בגדים, וואָס האָבן אונטערגעהאַלטן דאָס חיות ביי דער פּינסקער אָרעמשאפט און זי אַ ביסל באַקליידט און באַשוכט *). די שטאָט האָט נישט באַווייזן אָפּצוכאַפּן דעם אָטעם נאָך די שווערע קלעפּ און חורבנות, ווי די מלחמה האָט זיך פונדאָסנייַ באַווייזן. נאָך דער מפּלה פון דער פּוילישער אַרמיי ביי קיעוו האָט זיך אָנגעהויבן אַ בהלהדיקער צוריקלויף פון פּוילישן חיל קיין מערב. דער פראָנט האָט זיך מיט יעדער טאָג דערנענטערט צו פּינסק. דעם 1טן יולי, 1920, איז אין שטאָט דערקלערט געוואָרן קריגס־צושטאַנד. עס האָבן זיך גענומען איבערחזרן געשעענישן פון דער נישט וויטער פאַרגאַנגנהייט. צוואַנגסאַרבעט, קאָנטריבוציעס, קלעפּ, שניידן בערד, וואָס איז דעמאָלט געווען אין דער מאָדע א. ד. גל. שווערע טעג האָט איבערגעלעבט פּינסק. שבת, דעם 24טן יולי, האָבן אַלע אָמטן צוזאַמען מיט דער פּאָליציי פאַרלאָזן די שטאָט, אַרויספירנדיק פאַרשיידענע פּאַבריק־מאַשינען און אַלע דרוקעריין. אין שטאָט איז פאַרבליבן נאָר די זשאַנדאַרמעריע. די שטאָט־פאַרוואַלטונג האָט באַקומען אַ באַפעל פון דער מיליטעריישער מאַכט צוצושטעלן אין אַ קורצן טערמין אַ באַשטימטן סכום פּראָדוקטן צוזאַמען מיט 40 בהמות און 30 פערד אויף אַ סומע פון 6 מיליאָן מאַרק און ווי אַ משכון געגומען 6 ראָטמעגער. דער באַפעל איז גלייך אויסגעפירט געוואָרן. זונטיק, אין דער פרי, דעם 25טן יולי, איז אויך די זשאַנדאַרמעריע אַוועק פון שטאָט. פאַרנאַכט צו האָט די שטאָט־פאַרוואַלטונג מודיע געווען די באַפעלקערונג, אַז ביינאַכט פאַרלאָזט די פּוילישע מאַכט די שטאָט, און געוואָרנט די אייגוואוינער צו זיין אויף דער וואַך, טאָמער ברעכט אויס אַ שרפה. די פייער־לעשער האָבן באַקומען אַ באַפעל אַרומצוגיין איבער די גאַסן און אַכטונג צוגעבן. עס איז אָפּגערעדט געוואָרן, אַז טאָמער וועלן טונקעלע עלעמענטן מאַכן אַ פּרואוו צו רויבן, זאָלן די פייערלעשער טרובן אויף אַן אַלאַרם, ווי בעת אַ שרפה. ביז 10 אין אָוונט איז געווען שטיל. שפּעטער האָבן זיך דערהערט קולות און געשרייען. אין שטאָט איז געוואָרן אַ בהלה. די פייערלעשערס האָבן אָנגעהויבן צו טרובן. לכתחילה האָבן די רויבערס זיך דערשראָקן פאַרן רעש און געפילדער, אָבער זיי האָבן זיך גלייך אַרומגעזען, אַז דאָס איז נישט מער ווי זיי אָפּצושרעקן און האָבן אָנגעהויבן צו שיסן. די גוואַלדן האָבן זיך איבערגעחזרט יעדער פערטל שעה פון אַן אָנדער עק שטאָט. דרייסטערע זיינען אָפּילו געלאָפן העלפן די באַפאַלענע, עס האָט זיי אָבער באַגעגנט אַ שיסעריי. ביז 4 פאַרטאָג האָבן געדויערט די רויבעריין, ערשט שפּעטער איז געוואָרן רואיק. קיין מאַכט איז אין שטאָט נישט געווען. די פאָליאַקן זיינען אַוועק, פאַרברענענדיק די בריקן אויפן טייך און אויפן רייסנדיק עטלעכע גרעסערע דאַמפּערס. אין דער פרי איז באַוואוסט געוואָרן דער באַלאָנס פון דער פאַרגאַנגענער נאַכט. חוץ צענדליקער רויבעריין, זיינען אויך געווען 4 מענטשלעכע קרבנות. אָרום 9 אין דער פרי, דעם 26טן יולי, 1920, זיינען אַריין אין שטאָט די רויטע אַרמייער.

קורץ זיינען די באָלשעוויקעס געווען אין פּינסק. נאָכן קלאַפּ, וואָס זיי האָבן באַקומען ביי וואַרשע, האָט זיך אָנגעהויבן אין איילעניש דער צוריקצוג פון דער רויטער אַרמיי. אין מיטן אויגוסט האָט מען שוין געוואָרט אין שטאָט, אַז די באָלשעוויקעס טרעטן אָפּ און אַז מען וועט מאָבילייזירן אַלע מענער פון 18 ביז 40 יאָר. אין עטלעכע וואָכן אָרום האָבן זיך די קלאַנגען געמומען באַשטעטיקן, אָנהייב סעפּטעמבער איז אָרויס אַ באַפעל, אַז אַלע מענער פון די דערמאָנטע יאָרגענג זאָלן זיך רעגיסטרירן, און דעם 10טן סעפּטעמבער איז דערקלערט געוואָרן אַ מאָבילזאַציע פון אַלע יונגעלייט פון 20 ביז 31 יאָר. די געשעענישן זיינען געאָנגען מיט אַ גיכן טעמפּ. נישט באַווייזן האָט די מאַכט דורכצופירן די מאָבילזאַציע ווי די לאָגע אין שטאָט איז מיטאָמאָל געוואָרן נישט זיכער. זונטיק, דעם 19טן סעפּטעמבער, איז אויסגעבראָכן אַ בהלה. די אָמטן האָבן זיך געמומען פּאַקן און איילן צום באָן. מיליטער און אָבאָזן זיינען געפאָרן אין די גאַסן אין דער ריכטונג צו מזרח. די באַפעלקערונג האָט אַרומגעכאַפּט אַן אימה. מען האָט דערציילט וועגן שרעקלעכע הריגות פון די באַלאָכאָוצעס *), וואָס זיינען געווען דער אַוואַנגאַרד פון דער פּוילישער אָרמיי. שבת, דעם 25טן סעפּטעמבער, האָבן די פאַרבליבענע באָאָמטע און זעלנער געמומען פאַרלאָזן די שטאָט. אָרום מיטן טאָג האָבן זיך פלוצלונג באַווייזן די פאָליאַקן. עס איז געוואָרן אַ שרעקלעכער טומל, נאָר אַ טייל פון די באָלשעוויקעס איז געראָטן צו אָנטלויפן מיט דער באָן. די רעשט האָט זיך אַ לאָז געטאָן אין דער ריכטונג צו אַלברעכטאָוו. דאָ זיינען שוין אָנגעקומען די

*) ערב פּסח, 1920, איז קיין פּינסק אָראָפּגעקומען אַ דעלעגאַט פון אָמעריקאָנער רעליף, שמואל דאַוויטש (אַ פּינסקער) און פאַרטיילט די אָרטיקע אינסטיטוציעס אַ גרעסערע סומע געלט.

*) זייער אָנפירער, דער ווייס־גווארדייער בולאק־באַלאַכאָוויטש, האָט אין יאָר 1920 געגרינדעט אַ פרייוויליקע אָרמיי, וואָס האָט געקעמפט אויף דער פּוילישער זייט קעגן די באָלשעוויקעס. בולאַק־באַלאַכאָוויטש האָט זיך באָרימט געמאַכט מיט זיינע מורא־דיקע שחיטות איבער דער יידישער באָפעלקערונג.

ערשטע אָפּטיילונגען פון די באַלאַכאָווצעס און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע שיסעריי. די יידישע באַפעל־קערונג האָט זיך פאַררוקט אין די הייזער און מיט שרעק געוואָרט וואָס וועט זיין. פאַרנאַכט צו איז געווארן שטיל און אין שטאָט האָבן זיך באָויזן די ערשטע באַלאַכאָווצעס. גלייך האָבן זיך דערהערט אימהדיקע געשרייען. דאָס האָבן די באַלאַכאָווצעס געטאָן זייער מלאָכה. אויפן אָנדערן טאָג, זונטיק ערב סוכות, האָבן זיך געטאָן אין שטאָט שוידער־לעכע זאַכן. מען האָט געשלאָגן און געממיתט, געריבט און פאַרגוואַלטיקט פרויען, און אָפילו 14—15 יאָריקע מיידלעך. די צאָל פאַרגוואַלטיקטע פרויען זאָל האָבן דערגרייכט ביז 200, אומגעבראַכטע יידן — 4. אַזוי האָבן די באַלאַכאָווצעס עטלעכע טעג „געהוליעט" אין פינסק.

אַן אימהדיקע נאַכט האָט איבערגעלעבט די שטאָט דעם 2טן אָקטאָבער. יענע נאַכט זיינען פון די באַלאַכאָווצעס העכט געפאַלן 8 קרבנות. שטילער איז געווארן ערשט, ווען עס איז אָנגעקומען אין שטאָט דאָס פוילישע מיליטער און אויף די גאַסן האָבן זיך באָויזן פוילישע פאַטרולן.

איצט האָבן אָנגעהויבן אָנצוקומען קיין פינסק ידיעות וועגן די מאוימדיקע שחיטות, וואָס עס האָבן געמאַכט די באַלאַכאָווצעס אין גאַנץ פאָלעסיע און אין דער פינסקער סביבה, דערהויפט אין די קליינע שטעטלעך און אין די דערפער. הונדערטער יידן זיינען אומגעקומען פון זייערע רוצחישע הענט. מיט סאַדיסטישער תאווה פלעגן זיי פיי־ניקן זייערע קרבנות און אומברענגען זיי מיט מיתות משונות. אַ סך מענטשן זיינען אַראָפּ פון זיבנט, בישט קאָנענדיק אַריבערטראָגן די שרעקלעכע יסורים, וואָס מען האָט זיי אָנגעטאָן. די שרעק פאַר די באַלאַכאָווצעס איז געווען אַזוי גרויס, אַז די יידישע באַפעלקערונג פון די שטעטלעך און דערפער איז זיך צעלאָפן אין די וועלדער און גע־בלאָנקעט דאָרט גאַנצע וואָכן, אויסגייענדיק פון הונגער און קעלט. וועגן די אומגליקלעכע האָט מען זיך דערמאָנט אין אַ צייט אַרום, וועו אין פינסק איז שוין געווען רואיק. דעם 25טן אָקטאָבער, 1920, איז פון דאָרט אַרויסגעפאָרן אין דער פראָווינץ אין דער באַגלייטונג פון אַ גרופּע זעל־נער אַ באַקאַנטער פעדאַגאָג און כלל־טוער, אַלטער פיינ־שטיין, אויפצוקלייבן אין די וועלדער די פליטים און ברענגען צו קבורה די הרוגים און די אומגעקומענע פון הונגער און קעלט*).

ערשט איצט האָבן געמען שטראָמען פון דער סביבה קיין פינסק גאַנצע מחנות היימלאָזע, הונדערטער יתומים און אלמנות, נאַקעטע און בארוועסט — לעבעדיקע עדות פון שרעקלעכן חורבן.

דער דירעקטער פועל יוצא פון די חורבנות, וואָס עס האָט געבראַכט די וועלט־מלחמה און די שטורמישע יאָרן נאָך איר, איז געווען די פאַרשטאַרקטע עמיגראַציע פון פינסק. מענטשן זיינען געלאָפן, וואו נאָר מען האָט געקאָנט, מען האָט פאַרקויפט נחלאות און זיך געלאָזט אין די ווייטע וועגן קיין אַפריקע, קאַנאַדע, בראַזיל, דערהויפט אָבער אין די פאַראייניקטע שטאַטן און קיין ארץ־ישראל. מען איז געלאָפן פון פינסק ווי פון אַ גיהנום, אין וועלכן עס האָבן זיבן יאָר נאָכאַנאַנד געהערשט הונגער און טויט. אָבער דאָס לעבן, ווי אַלע מאָל, האָט אויך איצט מנצח געווען. צו ביסלעך האָבן זיך געמומען היילן די טיפע וואונדן, די צייט האָט פאַרווישט די שאַרפקייט פון די שווערע איבער־לעבונגען; פאַמעלעך האָט דער ישוב זיך געמומען אומקערן צום נאָרמאַלן לעבן.

אין חודש מאַרץ, 1921, איז געשלאָסן געוואָרן אין ריגע דער שלום־טראַקטאַט צווישן פוילן און ראַטנפאַרבאַנד, און אין דער געשיכטע פון פינסק הייבט זיך אַן אַ נייי קאַפּיטל.

*) דידאַזיקע רייזע האָט פיינשטיין באַשריבן אין זיין חיבור „מגילת פורעניות" (תל־אביב), וואָס דערמאָנט אין אַ סך פרטים די באַשרייבונג פון גזירת ת"ח ות"ט פון נתן נטע האַנאָוער.

אויפן שוועל פון אַ נייער תקופה

מיטן אַרייַנמאַרש פון פּוילישן מיליטער הויבט זיך אָן אַ נייַע תקופה אין דער געשיכטע פון יידן אין פּינסק. טראָץ דעם, וואָס די שטאָט האָט נאָך קנאַפּע צוויי יאָר צייט זיך געפונען אין מלחמה־צושטאַנד, האָט די מאַכט־ענדערונג דאָך געבראַכט מיט זיך געוויסע שינוים, וואָס האָבן געלייגט זייער חותם אויפן לעבן פון דער שטאָט.

דער באַפעל נומער 1 פון אָרטיקן פּוילישן קאָמענ־דאַנט האָט מודיע־געווען דער באַפעלקערונג וועגן דעם נצחון פון פּוילישער מיליטער, אַז ענדלעך איז מקוים געוואָרן דער חלום פון די פּריערדיקע דורות און די פּוילישע ראַנד־געביטן זיינען צוריק פאַראייניקט געוואָרן מיטן מוטער־לאַנד.

גלייכצייטיק איז די באַפעלקערונג אויפגעפאָדערט געוואָרן צו אַ לאָיאַלער באַציאונג און געהאָרכזאַמער אויס־פירונג פון אַלע פליכטן און פאַראַרדענונגען, וואָס עס וועט אויף איר אַרויפלייגן די נייע מאַכט, ווי אויך, אַז דער נייַ־באַשטימטער מאַגיסטראַט בראש מיטן בירגערמייסטער ה. באַריסעוויטש, זאָלן גלייך אונטערנעמען שריט צו באַ־זאָרגן די שפּיטאָלן און מושב־זקנים׳ס מיט די נויטיקסטע פּראָדוקטן און בכלל פאַרזיכערן זייער צייטווייליקע עקזיסטענץ.

די באַלשעוויקעס, וועלכע האָבן ערשט נעכטן אין בהלה געהאַט פאַרלאָזט די שטאָט, זיינען געבליבן שטיין אין זאַזעריע, אויפן מזרח־ברעג פון דער יאַסעלצע. פּינסק האָט אַלזאָ ווייטער זיך געפונען אוממיטלבאַר נאָענט פון פראָנט און זיך וויידער געמוזט צופאַסן צו אַלע פאַר־אַרדענונגען פון קריגס־צושטאַנד, אונטער וועלכע די שטאָט איז געווען אונטערגעוואָרפן די בערך פיר יאָר צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע.

פונקט ווי פריער האָט זיך אויך איצט די לאָגע נישט געענדערט צום בעסערן. דאָס איינציקע וואָס האָט גענעבן כוחות אַריבערצוטראָגן דעם הונגער, איז געווען די האָפע־נונג, וואָס מען האָט פאַרבונדן מיט דער הילף און שטיצע פון די קרובים און פרייַנד אין אַמעריקע.

אַ פאַר טעג שפּעטער, נאָך דעם ווי עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ נאָרמאַלער באַן־פאַרקער צווישן דער שטאָט און די מערב־געביטן, האָט אַ גרויסער טייל פון דער באַפעלקערונג זיך אַוועקגעלאָזט צו דער קאָמענדאַנטור נאָך אַרויספאַר־דערלויבענישן, כדי צו קענען פאַרלאָזן די שטאָט און זיך איינהאַנדלען לעבנסמיטלען, אָדער פּראָוון מאַכן מסחר.

ד י ה י ל פ ס ־ א ק צ י ע

צוליב די קריגס־אָפּעראַציעס און שלעכטע היגיענישע באַדינגונגען האָבן אין פּינסק זיך געמומען פאַרשפרייטן אַלערליי אנשטעקנדיקע קראַנקהייטן און דער עיקר דיזענ־טעריע און פלעקן־טיפוס. טראָץ אַלע אָנשטרענגונגען זיינען די מעדיצינישׂ־סאַניטאַרע אָרגאַנען פון דער מיליטער־מאַכט געבליבן מאַכטלאָז קעגן די אויבנדערמאָנטע חולאתן, וואָס האָבן יעדן טאָג פאַרכאַפּט אַלץ מער קרבנות.

די נויט און הונגער זיינען געוואָרן אַלץ גרעסער, דער צופּיר פון דערנערונגס־מיטלען איז צוליב דעם נויט־רעגולירן באַן־פאַרקער געווען שטאַרק פאַרשוווערט און די אָרימקייט פון דעם גרעסטן טייל פון דער באַפעלקערונג איז געווען איין לשער. דאָס איינציקע, וואָס האָט געקענט ראַטעווען פון אונטערגאַנג די יידישע באַפעלקערונג, וועלכע האָט מיט זיך פאָרגעשטעלט דעם גרעסטן טייל פון די שטאָטישע איינוואוינער — איז געווען די שטיצע פון דרויסן. דידאָזיקע שטיצע איז טאַקי אינגיכן געקומען. די הילפס־אַקציע איז אונטערגענומען געוואָרן דורכן „דזשאָינט" וואָס האָט דאָן אַנגעהויבן זיין הילפס־אַקציע אין פּוילן.

מיט צוקערמאַנס קומען קיין פּינסק איז אין שטאָט געוואָרן אַן אויפרודערונג. דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן פון פּינסק האָט ווידער אויפגעוואַכט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן זיצונגען און באַראַטונגען פון אַלערליי ריכטונגען און גרופּן, וועלכע האָבן מיט זיך פאָרגעשטעלט דעם רוב בנין ומנין פון יידישן פּינסק. יעדע גרופּע האָט זיך געפלייסט צו באַוויזן און איבערצייגן, אַז נאָר זי איז באַרעכטיקט צו רעדן אין נאָמען פון די נויט־ליידנדיקע, פאַר וועלכע דאָס געלט פון אַמעריקע איז געשיקט געוואָרן.

נאָך די קאָנפערענצן, וואָס ברוך צוקערמאַן האָט אָפּ־געהאַלטן מיט די פאָרשטייער פון די באַזונדערע ריכטונגען, איז אויף דער שפּעטערדיקער באַראַטונג, וואָס איז פאַר־געקומען אין הויז פון דיין, הרב גורוויטש, אויסגעבילדעט געוואָרן אַ פאַריטעטע קערפערשאַפט פון אַלע גרופּירונגען. ביי די דעמאָלסדיקע באַדינגונגען איז עס געווען די אייַ־ציקע אינסטאַנץ, וואָס איז געווען באַרעכטיקט צו רעפּרעזענטירן דאָס יידישע פּינסק. אין דערדאָזיקער קער־פערשאַפט זיינען געווען פאַרטרעטן אַלע שיכטן פון דער יידישער באַפעלקערונג, אָנהייבנדיק פון די רבנים ביז צו די לינקע סאָציאַליסטישע ריכטונגען.

נאָך דעם ווי צוקערמאַן האָט אָפּגעהאַלטן זיין ערשטע קאָנסטיטואירונגס־זיצונג, האָט ער דעם געשאַפענעם קאָ־

מיטעט איבערגעגעבן די אויבן־דערמאָנטע הונדערט טויזנט מאַרק, וואָס דער „דזשאָינט" האָט אַסיגנירט פאַר דער נויט־ליידנדער יידישער באַפעלקערונג אין פּינסק — אַלס שטיצע אויף פּסח.

די לעצטע זיצונג פון קאָמיטעט איז פאָרגעקומען פרייטיק, דעם 4טן אַפּריל, צוועלף אַזייגער בייטאָג. אויף דערדאָזיקער זיצונג האָט ברוך צוקערמאַן זיך געזעגנט מיט די מיטגלידער פון געשאָפענעם קאָמיטעט און צו־מאָרגנס, שבת דעם 5טן אַפּריל, אָפּגעפאָרן קיין בריסק. דעם זעלבן טאָג, פון סאָמע באַגינען, האָבן יידישע יונגעלייט און מיידלעך פאָרלעכווייז זיך אַוועקגעלאָזט איבער די געוועזן פאָרנומען מיט פאָרטיילן די קופּאָנעס. די איבעריקע האָבן זיך צונויפגעזאַמלט אין „בית־עם", וואו עס האָט זיך געפינען דאָס זיץ־אָרט פון דער עקזעקוטיווע פון קאָמיטעט, צו פאָרטיילן די פּסחדיקע שטיצע.

היות ווי צו יום־טוב זיינען געבליבן בלויז געציילטע טעג, האָט זיך געפאָדערט, אַז די רעגיסטראַציע זאָל ווערן דורכגעפירט שנעל, בכדי דער עולם זאָל וואָס פריער באַקומען דאָס מעל און זיך באַצייטנס באַזאָרגן מיט מצות אויף פּסח.

יענעם שבת האָט אין „בית־עם" אַ גאַנצן טאָג געווימלט מיט מענטשן. אַן אויפהער האָבן יונגע בחורים און

ערשטער רעליף־קאָמיטעט אין פּינסק מיטן אַמעריקאַנער דעלעגאַט קוגעל (אין צענטער)

געדיכט־באַוואוינטע יידישע קוואַרטאַלן און פאָרטיילט קופּאָנעס אויף פּסחדיקן מעל, וואָס איז געשיקט געוואָרן פון אַמעריקע און איז אגב אין יענער צייט געווען דאָס איינציקע פּסחדיקע ווייצן־מעל, וואָס איז בכלל געווען צו באַקומען. פון דעמדאָזיקן מעל האָט דעריבער געקראָגן אויך די פאָרמעגלעכע באַפעלקערונג. די קופּאָנעס אויף צו באַקומען דאָס מצה־מעל זיינען איינגעטיילט געוואָרן אין דריי קאַטעגאָריעס: אינגאַנצן אומזיסטע, טיילווייז באַצאָלטע און פולפרייזיקע.

ווי שוין געזאָגט איז דער ווייט גרעסטער טייל פון דער יידישער יוגנט אין אָט־דעם שבת פון 5טן אַפּריל מיידלעך געבראַכט די רעגיסטראַציע־בויגנס און זיך געווענדט צו דער עקזעקוטיווע נאָך קופּאָנעס און אַנווייזונגען פאַר זייער ווייטערדיקער רעגיסטראַציע־אַרבעט.

בכלל האָבן זיך יענעם שבתדיקן טאָג דורכן „בית עם" דורכגעוואַנדרן הונדערטער מענטשן. דער לאָקאַל האָט דאָן פאָרלאָרן דעם כאַראַקטער פון אַן ענג־געשלאָסענער אינסטיטוציע און זיך פאַרוואַנדלט אין אַ רשות־הרבים, וואו דער אַריינגאַנג איז פאַר יעדן איינעם געווען פריי.

שבת, בין־השמשות, איז פאָרגעקומען די שחיטה, און דער האָפנונגספולער פרילינגסטאָג פון 5טן אַפּריל 1919 איז געוואָרן פאַרוואַנדלט אין אַ דאָטע פון טרויער און צער.

אין צער און אין יאוש איז געווען פאַרזונקען די יידישע באַפעלקערונג פון שטאָט. אויסגעשטעלט אויף שפּאָט און פאַראַכטונג. הונגעריקע און דערשלאָגענע איז מען געזעסן פאַרשפּאַרט אין די הייזער, מורא־האָבנדיק אַרויס־צוגיין אויף דער גאַס.

אַרום דער שטאָט איז פאַרגעקומען דער בלוטיקער געראַנגל צווישן די פּוילישע מיליטעריסטן מחנות מיט די באַלשעוויקעס, די יידישע באַפעלקערונג האָט געציטערט אימת מות. אַזוי האָט געדויערט ביז ענדע מאַי.

אויספאָרשונגס־קאָמיסיעס פון פּוילישן סיים האָבן געהאַלטן אין אירן אונטערזוכן די סיבות פון דער בלוטיקער טראַגעדיע, ביז מען האָט זיך ביסלעכווייז אָנגעהויבן צוגע־וואויגען צו דער שרעקלעכער געשעעניש.

אומגעפער סוף מאַי האָט זיך אויפסניי געגומען אַרגא־ניזירן די קאָמיטעט־אָפּטיילונג פון „דזשאָינט" אין פינסק. דער נייער קאָמיטעט איז אייגנטלעך אַ גלגול פון ערשטן קאָמיטעט, וועלכע איז זיך געהאָט פאַנאַנדערגעפאַלן.

מיט די הונדערט טויזנט מאַרק, וואָס עס האָט געבראַכט דער שליח פון דער „דזשאָינט"־צענטראַלע אין וואַרשע, האָט דער קאָמיטעט אָנגעהויבן זיין טעטיקייט, וואָס האָט באַדאַרפט לינדערן טיילווייז די נויט פון דער אויסגעהונ־גערטער און צעשראָקענער יידישער באַפעלקערונג אין פינסק. וועגן ממשותדיקער, קאָנסטרוקטיווער הילף האָט גאָר קיין רייד נישט געקענט זיין. דערווייל האָט זיך דער מלחמה־פראָנט אָנגעהויבן אַלץ מער דערווייטערן פון שטאָט. סוף יולי האָט דאָס פּוילישע מיליטער פאַרנומען לוניניץ, איינעם פון די וויכטיקסטע באַן־קנופּן אויף פּאָלעסיע. לוניניץ איז געווען דער אויסגאַנגס־פונקט פאַר דער וווייטערדיקער אָפענסיווע פון פּוילישן מיליטער, וואָס האָט כסדר פאַרנומען אַלץ מער נייע שטעט און שטעטלעך. פון אָט די פאַרנומענע שטעטלעך און ישובים אַרום פינסק האָבן זיך געהאַלטן אין איין קומען שלוחים און דעלעגאַציעס פון די אָרטיקע יידישע קהלות, וועלכע האָבן זיך געווענדעט צום אַמעריקאַנער קאָמיטעט, וואָס האָט, אַ חוץ דער פאַרטיילונג פון שטיצע צווישן דער נויטלייַדנדער יידישער באָפעלקערונג זיך אויך פאַרנומען מיט סובסידירן די געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס אין שטאָט. אויסער די שפּיטאָלן, מושב־זקנים און תלמוד־תורה אין פינסק און אין קאָרלין זיינען אין יענער צייט געווען אין שטאָט נאָך צוויי קינדער־היימען וואָס זיינען געגרינדעט געוואָרן אין די שווערסטע טעג פון דער דייטשישער אָקופּאַציע, אין 1916; דער ער־שטער בית יתומים, געגרינדעט אין 1918, דער צווייטער בית־יתומים, וואָס איז אנטשטאַנען סוף 1919, דער „קינדער־פלאַץ", און די מיידל־שולע (שפּעטער „תל־חי"). די אַלע אַנשטאַלטן זיינען געווען אויסגעהאַלטן דורכן קאָמיטעט.

מיט יעדער חודש האָט זיך דער בודזשעט פון קאָמי־טעט כסדר פאַרגרעסערט. מחמת זיין פיל פאַרצווייגטער טעטיקייט איז דער פינסקער קאָמיטעט געווארן דער איינציקער הילפס־צענטער פאַר די מזרח און דרום־געביטן פון פּאָלעסיע, אַזוי, אַז אין אָנהייב 1920 איז מען געווען געצווואונגען צו שאַפן אין פינסק אַ באַזונדערן הילפס־קאָמיטעט, וואָס זאָל באַדינען די שטעטלעך און ישובים אַרום פינסק (דער אַזוי־גערופענער ראַיאָן־קאָמיטעט). זיין קאָמפּעטענץ איז געווען פיל ברייטער פון פינסקער קאָמי־טעט, וועלכער איז פינאַנציעל געווען אָפהענגיק פון ערשטן. מען האָט אויך געמוזט גרינדן אַ באַזונדערן בית־יתומים, דעם „ראַיאָנעם בית־יתומים", וואו מען האָט איינגעאָרדנט די יתומים און פאַרוואָרלאָזטע קינדער פון די קליינע שטעטלעך אַרום פינסק.

חוץ דעם פלעגן די שולן און די קינדער־אנשטאַלטן באַקומען אויסגעטיילט פון מלוכהשן ראַט פאַר קינדער־פאַרזאָרגונג (ראַדאַ אָפּיעקונטשאַ) אַ געוויסן סכום שפּייז־אַרטיקלען, צו זייער מעסיקע פריזין. דידאָזיקע שפּייז־אַרטיקלען זיינען אויך אַרויסגעגעבן געוואָרן פאַר די יידישע קינדער־אנשטאַלטן.

דער קאָמיטעט, וועלכער האָט באַדאַרפט רעפּרעזענ־טירן די אַקטיוועז געזעלשאַפטלעכע כוחות פונם יידישן פינסק, איז לויט זיין אינערלעכן בוי און צוזאַמענשטעל געווען גאַנץ ווייט פון יענער הארמאָנישער קאָנסאָלידאַציע, וואָס האָט זיך געפאָדערט פון אַזא אנשטאַלט, פאַר וועלכן עס זיינען געשטאַנען אַזעלכע ערנסטע, וויכטיקע אויפגאַבן. די אומאויפהערלעכע רייסעריין אויף די זיצונגען זיינען געווען אַ פּועל־יוצא פון די מיינונגס־פאַרשיידהייטן צווישן די מיטגלידער.

וואַלן צום שטאָט־ראַט

אין אַלגעמיין זיינען אויפן פאָליטיש־געזעלשאַפטלעכן געביט ניט פאַרגעקומען קיין ענדערונגען און טראָץ דעם, וואָס דער פראָנט האָט זיך געהאַט דערווייטערט פון שטאָט און עס זיינען איינגעטרעטן געוויסע פאַרלייכטערונגען פאַר דער באַוועגונגס־פרייהייט פון דער באָפעלקערונג, האָט דאָך אין עפּנטלעכן געזעלשאַפטלעכן לעבן וווייטער געהערשט די זעלבע פאַרגליווערטקייט. אַן אויפמונטערונג איז פאַר־געקומען ערשט דאָן, וען אין שטאָט האָט זיך באַוויזן די מעלדונג פון קאָמיסאַר פאַר די מזרח־געביטן ה' אָסמאָלאָוו־סקי, וועלכער האָט מודיע געווען וועגן די וואַלן צו דער זעלבסטפאַרוואַלטונג.

אַלע סאָציאַליסטישע און נאַציאָנאַלע ריכטונגען אין שטאָט האָבן זיך אָנגעהויבן טומלען און רודערן. עס האָבן זיך ענגומען אויסבילדן בלאָקן און וואַל־אָפּמאַכן. דאָס אַלץ איז אָבער געשען אין יידישן לאָגער, דאָקעגן די קריסטלעכע באָפעלקערונג איז פאַרבליבן גלייכגילטיק צום גאַנצן וואַל־טומל. בלויז אַ דינער שיכט אירער האָט זיך מער־וויניק פאַראינטערעסירט מיט די וואַלן. דאָס איז געווען דער אַזוי־גערופענער „קריסטלעך־דעמאָקראַטישער

בלאָק", וועלכער איז צוגעשטאַנען צום בלאָק פון די יידיש־סאָציאַליסטישע גרופירונגען און זיי צוזאַמען האָבן דעראָ־בערט צוויי דריטל פון אַלע מאַנדאַטן.

אין שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן נאָרמאַליזירן די לאָגע אינם זין, וואָס עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ רעגולערע קאָמוניקאַציע צווישן פינסק און דער איבעריקער וועלט. אויב צום מזרח איז דער פאַרקער געווען באַשווערט, איז ער אָבער דערפאַר געווען כמעט פריי אין דער מערב־ריכטונג און מיט אַ דערלויבעניש פון שטאָטישן „קאָמיסאַ־ריאַט פאַר ציווילער אַדמיניסטראַציע", פלעגט מען דאָן קאָנען אומגעשטערט פאָרן אויף דער באַן. זיינען טאָקע סוחרים אין געשעפטס־אָנגעלעגנהייטן געפאָרן קיין וואַרשע און עס האָט אויך עולה־רגל געווען אַ דעלעגאַציע פון פיי־סקער געזעלשאַפטלעכע עסקנים צו דער צענטראַלע פון „דזשאָינט", וואָס האָט איר זיך־אָרט געהאָט אין וואַרשע.

אַזוי האָט דאָס אָנגעהאַלטן ביז אָנפאָנג פרילינג 1920, וועלן דאָס פּוילישע מיליטער האָט אָנגעהויבן די פרילינג־אָפענסיווע, פאַרנומען די שטעט מאָזיר און רעטשיצע און דערגרייכט ביז די טויערן פון האָמעל. אויפן דרום האָט דאָן דאָס פּוילישע מיליטער דעראָבערט די געביטן אַרום דער הויפּט־שטאָט קיעוו.

ווי אַ שטאָט אין הינטערלאַנד, האָט פינסק דאָן פרייער אָפּגעאָטעמט. די פריערדיקע קריגס־פאַראַדנונגען האָבן לאָנגזאַם פאַרלוירן זייער ווערט. ביזן שפּעטן אָוונט פלעגט דער עולם אַרומשפּאַצירן איבער די גאַסן, די גאַלעריע אין שטאָט־ראָט איז געווען שטענדיק איבערפולט פון אַן עולם, וואָס פלעגט זיך אָנלאָכן פון די דרשות פון די יידישע ראַטמענער, וועלכע פלעגן זייערע רעדעס האַלטן אין דער ווייס־רוסישער שפּראַך.

אַ גרויסע געזעלשאַפטלעכע אויפלעבונג האָבן אין שטאָט אַריינגעבראַכט די צוויי אַרבעטער־רעסטאָראַנען, וואָס זיינען געגרינדעט געוואָרן דורכן „בונד" און די פּועלי־ציון (לינקע און רעכטע פאַראייניקט) און אויסגעהאַלטן דורך דעם אַמעריקאַנער קאָמיטעט, וועלכער האָט געהאָט די אויסשליסלעכע רעכט פון קאָנטראָל און אויפזיכט. אַזוי האָט דאָס געדויערט ביזן מיטן יוני, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן די קאָנטר־אָפענסיווע פון באָלשעוויסטישן מי־ליטער און דער פראָנט האָט ווידעראַמאָל זיך אָנגעהויבן דערנענטערן צו פינסק.

די פּויליש־באָלשעוויסטישע מלחמה

די שטאָט האָט צוריק פאַרלוירן איר שטילן און רואיקן אויסזען. מיט יעדער טאָג איז די באָוועגונג געוואָרן אַלץ שטאַרקער. טאָג און נאַכט האָבן דורכן שטאָט געהאַלטן אין איין ציען מחנות מיליטער, רייטער און פוסגייער. די קריגס־אָפּעראַציעס האָבן זיך דערנענטערט צו די טויערן פון שטאָט, און פינסק האָט ווידער אָנגעהויבן פיבערן מיטן קאָנוואולסיוון ציטער פון פראָנט־געביט.

פון דער ציווילער, אַדמיניסטראַטיוועד פאַרוואַלטונג איז די שטאָט צוריק אַריבער צו דער מיליטעריישער מאַכט, וועלכע האָט אָנגעהויבן דורכפירן די עוואַקואַציע פון די מלוכה־אַמטן און אויך פאַבריקן. פיל פון דער ציווילער באָפעלקערונג זיינען געבומען געוואָרן אויף אַרבעט, כדי צו העלפן פאַרלאַדענען אין די וואַגאָנעס די אַרכיוון און די מאַשינען, וואָס מען האָט אַרויסגעפירט פון שטאָט, ביז ענדלעך, אין מיטן יולי, האָט דאָס פּוילישע מיליטער פאַר־לאָזן די שטאָט און פינסק איז ווידער געוואָרן פאַרנומען דורך די באָלשעוויקעס.

ביזן אַריינקומען פון די באָלשעוויקעס קיין פינסק, האָט זיך אין שטאָט נישט געפילט קיין מאַנגל אין ברויט און בכלל אַלע איבעריקע אַרטיקלען פון ערשטן נויטבאַדאַרף, אָבער גלייך נאָך זייער דערשיינען אין שטאָט איז אַלץ געוואָרן טייער. קאָרן און קאַרטאָפל זיינען ניט געווען מער בנמצא און ווער עס האָט נאָר געהאָט וועלכע ניט איז סחורות, האָט זיי גלייך באַהאַלטן, ערשטנס, צוליב מורא פאַר רעקווויזיציע און צווייטנס, מחמת דער גרויסער דיפע־רענץ, וואָס איז געווען צווישן די „ניקאָלייעווער" און דעם נייעם סאָוועטישן געלט.

דאָס טייערסטע אַרטיקל פון ערשטן נויטבאַדאַרף איז גע־ווען זאַלץ, אַזוי, אַז מיט זאַלץ האָט מען כמעט געזיכערט די „דעקונג" פון די פאַרשידענע באַנקנאָטן, וואָס זיינען דאָן געווען אין אומלויף. זאַלץ האָט דערגרייכט צו אַזאַ הויכער חשיבות, אַז מען האָט דערמיט געמאָסטן דעם ווערט פון יעדער אַנדער סחורה, פאַרגלייכנדיק דריי פוד קאָרן צו איין פוד זאַלץ. א. אַ. וו.

מיט יעדער טאָג האָט די שטאָט ווידער אָנגעהויבן זיך איינשרומפן פון עלנט און נויט. די נייע מאַכט־האָבער האָבן אויף אַלע סחורות און פראָדוקטן אַרויפגעלייגט אַ סעקווסטער און אַלץ איז געוואָרן דערקלערט אַלס קריג־רויב, אויף וועלכן די איינציק־אויסשליסלעכע רעכט האָט געהאַט נאָר די מיליטערישע מאַכט.

די שפּיטעלער און דאָס מושב־זקנים האָבן זיך נאָך געהאַלטן אַ דאַנק די קליינע זאַפאַסן, וואָס זיינען פאַרבליבן פון פריער. די העברעאישע שולן און קינדער־היימען זיינען געוואָרן פאַרבאָטן דורך דער מאַכט און די שולן מיט דער יידישער אונטערריכטס־שפּראַך זיינען ניט געעפנט געוואָרן, עס איז ניט געווען ווער עס זאָל זיכערן זייער עקזיסטענץ.

אַלע האָבן זיך געפילט אין אַן אומזיכערער לאָגע. די פאַרשיידנסטע סתירהדיקע קלאַנגען פלעגן זיך פאַרשפּרייטן יעדער טאָג וועגן די נצחונות פון דער רויטער אַרמיי בעת זייער מאַרש אויף וואַרשע. אַהין, צו דער הויפּט־שטאָט זיינען געווען געוועגדט זייערע אַלע אָנשטרענגונגען, און די סאָוועטישע צייטונגען האָבן אָפילו געמאָלדן וועגן רויט־אַרמייאישע אויסשפּיר־גרופּן אין די וואַרשעווער פאָרשטעט.

אין די לעצטע טעג פון אויגוסט, איז די שטאָט ווידער געוואָרן פול מיט מחנות מיליטער, וועלכע האָבן זיך אין אומאָרדנונג אַרומגעשלעפּט איבער די גאַסן פון שטאָט.

מען האָט שטיל געמורמלט וועגן גרויסע מפלות פון דער רויטער אַרמיי און אז די לעצטע ציען זיך צוריק אין בהלה. און ווירקלעך איז עטלעכע טעג שפּעטער דערשינען אַ ידיעה וועגן צוריקטריט פון בריסק.

וואָס מער די קאַמפן האָבן זיך דערנענטערט צו פינסק, אַלץ גרעסער איז געוואָרן דער כאַאָס און אומאָרדנונג אין שטאָט. אויף די גאַסן איז טאָגטעגלעך אָנגעגאַנגען אַ געיעג אויף מענטשן, וואָס מען פלעגט כאַפן אויף אַרבעט. היות ווי קיין עסן פלעגט מען ביי דער אַרבעט ניט קריגן און קיין לוין אויך ניט, האָט מען אויסגעמיטן זיך צו באַווייזן אויף דער גאַס, און די שטאָט האָט אויסגעזען ווי ליידיק, אויסער זעלנער און באַאַמטע האָט מען קיין ציווילע מענטשן כמעט ניט באַמערקט.

אַזוי האָט דאָס געדויערט ביז די ערשטע טעג פון סעפּטעמבער, וועו אין אַ געוויסן פּרימאַרגן איז אָנטשטאָנען אַ שרעקלעכע בהלה צווישן די מיליטער־טיילן, וואָס האָבן זיך געפונען אין שטאָט. ידיעות, אייגע משונהדיקער פון דער צווייטער, זיינען געוואָרן איבערגעגעבן פון מויל צו מויל, אָבער קיינער האָט ניט געוואוסט די ריכטיקע סיבה פון פלוצומדיקן טומל.

מיט יעדער מינוט איז דער געדראָנג אויף די גאַסן געוואָרן אַלץ גרעסער. עס זיינען אין פאָנישן שרעק געלאָפן רייטער און פוסגייער, זיך אָנגעשטויסן אויף די אומצייליקע, שוועריקע־באַלאָדענע וועגענער מיט פּראָוויאָנט און אמוניציע, וואָס האָבן פאַרשטאָפט די וועגן. אַלע האָבן געאיילט אין דער ריכטונג פון וואָקזאַל, צו די לאָדונגס־פונקטן, וואָס האָבן זיך געפונען פאַראַלעל מיטן אייזנבאַן־וועג.

איבערן גאַנצן שאָסיי, וואָס האָט געפירט צום וואָקזאַל, זיינען געלעגן פאָנאַנדערגעוואָרפן פאַרשידענע מינים סחורות, וואָס מען האָט אין בהלה אַראָפגעוואָרפן פון די שוועריקע־איבערגעלאָדענע פורן. אויף שריט און טריט האָט מען זיך אָנגעשטויסן אויף געפּלאָצטע און צעשאָטענע זעקלעך מעל, קופּעס זעלנערישע שטיוול און פאַרשידענע מינים קאָלאָניאַלע און גאַלאַנטעריע־סחורות. דער געדראָנג און די בהלה האָט זיך נאָך מער פאַרשטאַרקט, וועו עס איז געוואָרן באַקאַנט, אז די באַלאַכאָוועס דערנענטערן זיך צו דער שטאָט.

די פּאָגראָמען פון די באַלאַכאָוועס

אַלע אייגוואויגער פון שטאָט — איבערהויפּט די יידישע — האָבן אין טויט־שרעק זיך אָנגעהויבן פאַרמאַכן אין די הייזער, מורא־האָבנדיק אַרויסצושטעלן אַ פוס אויף דער גאַס. עס איז געווען אַ זוניקער, סעפּטעמבער־טאָג, ערב סוכות, אָבער קיינעם איז נישט געלעגן אין קאָפּ דער יום־טוב, יעדער איז געווען פאַרנומען מיט דער מחשבה וועגן די שרעקלעכע טעג, וואָס רוקן זיך אָן אויף דער שטאָט.

ניט־האָבנדיק די מינדסטע אנונג וועגן די באַלאַכאָוועס, האָבן דאָך אַלע פאַרגעפילט, אַז מיט זייער אַריינקום אין שטאָט ברענגען זיי מיט זיך מייט און פאַרניכטונג. שוין פריער, פאַרן צוריקטריט פון פּוילישן מיליטער, האָט מען דערציילט וועגן אַן אָפּטיילונג רוסיש מיליטער, אונטער דער אָנפירונג פון אַ געוויסן געניראַל, וואָס האָט בעת איר צוריקטריט אין די געגנטן פון וואָלין אויסגעשאָכטן די יידישע באַפעלקערונג.

מיטן צופאַל פון דער נאָכט איז די שטאָט ווי אָפּגעשטאָרבן. קיינער האָט ניט געוואגט אָנצוצינדן קיין ליכט. פאַרזונקען אין פּחד און פינסטערניש איז די שטאָט געלעגן אין שרעקלעכער דערוואַרטונג פון דעם אומבאַשטימטן, וואָס האָט באַדאַרפט קומען.

אַזוי איז פאַרבי די שלאָפלאָזע, אומרואיקע נאָכט. צומאָרגנס פרי, וועו אייניקע דרייסטע מענטשן האָבן זיך געפּראָוווט באַווייזן אויף דער גאַס, זיינען זיי אין טויט שרעק באַלד צוריק אַריינגעלאָפן אין די הייזער. דאָס האָט אַזוי גע־ווירקט די ערשטע באַגעגעניש מיט די באַלאַכאָוועס, וועלכע זיינען באַצירט געוועזן מיט פעדערן און קאָקאַרדעס, מיט אויסגעהאָפטענע סקעלעטן־קעפּ אויף די היטלען, און וויי גיריקע חיות אַרומגעלאָפן איבער די גאַסן. באַלד האָבן זיך איבער דער שטאָט פאָנאַנדערגעטראָגן די דערשיטערנדע ידיעות וועגן הריגות, רויבעריין און פאַרגוואַלטונגען פון יידישע פרויען.

אַזוי האָבן די באַלאַכאָוועס געבושעוועט אין שטאָט קנאַפּע פינף מעת־לעת, ביז וואָגען עס האָט אין שטאָט אַריינמאַרשירט דאָס פּוילישע מיליטער און איבערנעמענדיק די שטאָט אין איר רשות, געמאַכט אַ סוף צו דער הפקרות פון די ווילדע רוצחים.

דאָס ביסל באַלאַכאָוועס, וואָס זיינען פאַרבליבן אין שטאָט, זיינען געווען געצוואונגען צו האַלטן זיך רואיק, ווייל ביי יעדער מינדסטן פּרואו צו רויבן אַדער איבערפאַלן די ציווילע באַפעלקערונג, האָט די פּוילישע פעלד־זשאַנ־דאַרמעריע אָנגעוועדט די שטרענגסטע מיטלען.

ביסלעכווייז האָט זיך די באַפעלקערונג אָנגעהויבן באַרואיקן און קומען צו זיך נאָך די שרעקלעכע איבער־לעבונגען. אין שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן איינצושטעלן אַ סדר און דאָס לעבן איז ווידער אַווען מיט זיין נאָר־מאַלן גאַנג.

אַנטרינענע פון די דערפער און שטעטלעך אַרום פינסק האָבן געבראָכט שרעקלעכע ידיעות וועגן דעם חורבן, וואָס די באַלאַכאָוועס האָבן אָנגעמאַכט אין יענע מקומות. דאָס בלוט איז ממש פאַרגליווערט געוואָרן, הערנדיק די־דאָזיקע איינצלהייטן. מען האָט דערציילט, אַז די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג פון די אַרומיקע ישובים געפינט זיך אין די וועלדער, אין די זומפן, וואו זיי באַהאַלטן זיך אויס פאַר די ווילדע משחיתים. אויב מען וועט באַצייטנס זיי ניט קומען צו הילף, וועלן זיי אַלע פולשטענדיק אומ־קומען, ווייל דאָס רוב פון זיי וואָלגערט זיך שוין עטלעכע וואָכן באַרוועס און נאַקעט, דערנערנדיק זיך מיט רויען קרויט און מיט וואָרצלען פון די זומפן.

אַ דאַנק דער שתדלנות פון עטלעכע פינסקער עסקנים מיט א. א. פּיינשטיין בראש, האָט די קאָמענדאַנטור געגעבן

אַ דערלויבעניש אַרויסצופֿאָרן און צונויפנעמען די אַלע אומגליקלעכע היימלאָזע אין די וועלדער און זומפֿן. די ערשטע עקספּעדיציע, וואָס האָט זיך אין דער באַגלייטונג פון עטלעכע זעלנער אַוועקגעלאָזט אין דער געגנט פלאַטעליע און סטאַכאָוו, האָט פון דאָרטן, ווי אויך פון אַנדערע אַרומיקע דערפֿער און ישובים, געבראַכט קיין פּינסק קרוב הונדערט יידישע משפֿחות. די אַלע אומגליקלעכע מענטשן האָט מען איינגעקוואַרטירט אין דער פּינסקער קלויז און אין די דערבייאיקע בתי־מדרשים.

די נויט אין שטאָט איז געווען זייער גרויס און עס האָבן זיך נישט געזען קיין מעגלעכקייטן צו קענען העלפֿן דעם אומגליקלעכן עולם היימלאָזע, וועלכע האָבן מיט זייער אויסזען געמאַכט אַ דערשיטערנדיקן אײַנדרוק. ערשט אַ דאַנק דער הילפֿ פון פֿאַרשטאַרבענעם ה' מילער האָט דער קאָמיטעט, וואָס האָט זיך פֿאַרנומען מיט די היימלאָזע, געקאָנט אָנהייבן לינדערן די ליידן פון די אומגליקלעכע מענטשן.

די הילף פון אַמעריקע

אינגיכן זיינען קיין פּינסק אָנגעקומען די ערשטע צוויי שלוחים פון דער „דזשאָינט"־צענטראַלע אין וואַרשע, וועלכע האָבן מיטגעבראַכט אַ גרעסערע סומע געלט פֿאַר דער הילפֿס־אַקציע צווישן דער פּינסקער יידישער באַפֿעלקערונג, פון וועמענס גרעסטע מערהייט האָט זיך געניטיקט אין דרינגנדער שטיצע.

אַ פֿאַר חדשים שפּעטער, אומגעפֿער צווישן נאָוועמבער־דעצעמבער, איז פון אַמעריקע געקומען קיין פּינסק דער ה' יאָסל ברען. אַלס מיטגליד פון פּינסקער ברענטש פון אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ האָט זיין באַזוך געטראָגן אַ האַלב־אָפּיציעלן כאַראַקטער. נאָך די אַלע שוועריע איבער־לעבונגען איז זיין קומען פֿאַר אַלעמען אין שטאָט געווען אַן אָנגענעמע איבעררַשונג.

מיט די קלענערע סומען, וואָס ער האָט געבראַכט פֿאַר אַ סך פֿאַמיליעס פון זייערע אַמעריקאַנער קרובים, האָט ער ממש דערהאַלטן ביים לעבן אַ גרויסן טייל פון דער יידישער באַפֿעלקערונג אין שטאָט, וועלכע איז ניט געווען בכוח אויסצוקויפן די פֿאַר פוד קאַרטאָפֿל און די פֿאַר פונט גרויפּן, וואָס די קאָאָפּעראַטיוון פלעגן אַרויסגעבן.

שפּעטער, אין מאַי 1920, איז קיין פּינסק אָנגעקומען דער אָפּיציעלער שליח פון „פּינסקער רעליף" אין ניו־יאָרק, שמואל דאַוויטש, וועלכער האָט געבראַכט מיט זיך אַ באַדייטנדע סומע געלט פֿאַר די פּינסקער אײַנוואוינער פון זייערע קרובים אין אַמעריקע. ער האָט אויך צו די פּינסקער אינסטיטוציעס פֿאַרטיילט באַדייטנדע סומעס, אַ דאַנק וועלכע זיי האָבן געקענט אָנהאַלטן זייער טעטיקייט.

די גרויע ווירקלעכקייט האָט לאַנגזאַם פֿאַרווישט פון זכרון די טראַגישע איבערלעבונגען. עס האָבן צוריק אָנגעהויבן זייער טעטיקייט די אַלע אנשטאַלטן און אינסטיטוציעס, וואָס זיינען אויפֿגעקומען צוליב די נייַ־געשאַפֿענע אויסטערלישע באַדינגונגען. אין די שולעס און קינדער־היימען האָט מען ווי פריער געלערנט מיט די קינדער און זיי פֿאַרטיילט מאָגערע שפּייז־פֿאַרציעס. ביסלעכווייז האָט זיך אין שטאָט איינגעשטעלט דער גרעסטער סדר פון דער פריערדיקער נאָך־מלחמה צייט. די קאָנסום און פֿראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוון האָבן פֿאַרטגעזעצט זייער טעטיקייט; אין שטאָט האָבן זיך אָנגעהויבן גרינדן בענק און אַלערליי קרעדיט־אינסטיטוציעס, וואָס זיינען געווען אַ רעזולטאַט פונם פונאַנדערוואוקס פון דער געזעלשאַפֿטלעכער איניציאַטיוו.

די אויפלעבונג אין שטאָט

מיט דער אויפלעבונג פון די פֿאַרשידענע פֿאָליטישע ריכטונגען הויבט זיך אויך אָן מערקן אָן אינטענסיווע טעטיקייט אויפן קולטורעלן געביט; עס אנטשטייען ביבליאָטעקן, לייענ־זאַלן און בכלל קומט אָן אויפשוואונג אין גייסטיקן לעבן פון פּינסק.

דער זומער 1921 קען באַצייכנט ווערן אַלס דער אָנהויב פון עקאָנאָמיש־ווירטשאַפֿטלעכן וואויילשטאַנד אין פּינסק נאָך דער מלחמה. פּינסק איז געוואָרן אַלץ מער אָפֿהענגיק פון מערב און האָט גלייך באַוויזן זיך צוצופֿאָסן צו די פרישע באַדינגונגען, אומשטעלנדיק איר אינדוסטריי לויט די נייַע באַדערפענישן. עס האָבן זיך געעפנט אַלץ מער ווערקשטאָטן, וואו עס איז געווען באַשעפטיקט דער וויַט גרעסטער טייל פון די יידישע באַלמלאָכעס אין שטאָט. די שוועבל־פֿאַבריק, וואָס האָט באַלד נאָכן צוריק־קער פון דער פוילישער מאַכט, אָנגעפֿאַנגען מיט איין אַרבעטס־שיכט, איז איבערגעאַנגען אויף צוויי שיכטן. די דיקטן־פֿאַבריק פון די ברידער לוריא איז צוריק אויסגע־בויט געוואָרן און בכלל האָט מען געזומען צוריק אויפבויען דעם האַנדלס־צענטער פון שטאָט, וואָס איז געהאָט אָפּגע־ברענט געוואָרן. בוי־אַרבעטער האָבן דאָן באַקומען אַ טאָג־לוין פון דריי ביז פינף דאָלאַר. חוץ דעם האָט זיך צוליב דער אויפלעבונג אין האָלץ־מסחר אָנגעהויבן אַ גרויסע באַוועגונג ביי די ברעגעס פון דער פּינאַ. באַלעגאָלעס, טרע־גער און אַלערליי אַנדערע שוואַרץ־אַרבעטער האָבן באַקומען באַשעפטיקונגען. צו דער פֿאַרלייכטערונג פון דער לאָגע האָט אויך געווירקט דער פֿאַקט, וואָס אַ גרויסער טייל פון דער יידישער באַפֿעלקערונג אין פּינסק פלעגט באַקומען צוגעשיקט פון אַמעריקע אַ רעגולערע אונטערשטיצונג פון זייערע קרובים.

די וואַל־קאַמפּאַניע צום סיים אין האַרבסט 1922 האָט געבראַכט אַן אויפלעבונג אויפן געזעלשאַפֿטלעך־פֿאָליטישן געביט. די פֿאַרטיין האָבן אָנגעהויבן אַרויסצוואוייזן אַ מער־רירעוודיקע טעטיקייט. צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע פון פּינסק האָט די שטאָט דורכגעמאַכט אַן עפּנטלעכע וואל־קאמפּאניע, אין וועלכער עס האָבן זיך באַטייליקט די בריי־טסטע שיכטן פון דער באַפֿעלקערונג אין שטאָט. ביי דער קאַמפּאַקטקייט פון יידישן ישוב אין פּינסק און אין די

גרייט זיך צו דער „הגלילה"-אקציע פון דיסטריצקי נתן שלוח פון קרן-קיימת מים דער באמיליקע פון דיכטע

№ 46 (538) עלמסער יארגאנג Finsker Sztyme. פרייז 10 גר

פינסקער שטימע

פרייז 5 גר. היינט

Piątek, piątek 12 listopada 1937 roku Adres Redakcji i Administracji Pińsk, Zawodna 66.

פרעזידענט: סרייטש. ס. כסליו תרצ"ח

צולייגן אפפאר ציין אריגינעלנע ווערטן מאטריצן

פ"ל שטוב "זאכן

אין כוד-מכשירים.

מי איך שנירדער נעצייט, איך באזוכט 16 פינסקע (נעבן קונדרס פ"ל)

ס'פארדינט זיך א ציטער

טים א באזונדער אריינגאנג אין אלע באקווימלעכקייטן זיך וויסען

— קוקט-דאנאנט, מאקאפע —

ש. הערשמאז

נעשטווירטנער איבערזעצער-

פון העברעאיש אין ייידיש.

פֿאיזיקלע איבערזעצונגן פון כתובות פאר דעם ענגלישן קאנסולאט. איך רוטישע אין ענגלישע איבערזעצונגן.

אדרעס:

Warszawa, Wrenia 51/38

אויסבטשטרונג.

אין באריכט וועגן דער אלג. פארזאמלונג פון די ציונים דארף זיין, אז דער פארזיצער, מר אריך דב' וויצע - פארזיצער פארזיצער פון פארטיאלטונג אין ראש פון דער קהלה זענען ציונים.

דער מאנופאקטור-געשעפט

פרידמאן-וויגדעראוויטש

האם זיך איבערגעציונ' פון פלאץ 3 ער מאי 53 אויף קאסציושקו 20 № (קעגנאיבער "ארבעטער")

גלייכצייטיק פעלקון מיר אז אונזער לאגער איז מאראמן כיט א פון דער פארגעסענ אין בעסטן פון דער בעסטער אין פינסק. גרויסן אויסואל דאמען מעלער שמאל-פון די נעוועסע בעירס-טער, באמאשאיער און לאדזער פאבריק.

א אויסשיסקעכער פ. ב. ר. ק. פון בעסטן פאבריקאנט. דעם קונדע זען דאעמע - שמאק

M i T. PIKIELNI Sp. Akc. w ŁODZI

ביליקע פרייזן. ● גוטע באהאנדלונג.

ר. באער, פלאץ 3-ער מאי 43 **מופטעס**

איך נעם אן צום מאכן אלע ווינטער-סעזאן קוים די ניינסטע מאדעלן פון זשורנאל מיר אויך מארשידענע האמע-מופטעס

פלאץ 3-ער מאי 43 (מיר פארטיל-פלאץ, שלאפצימער, אין דער הויז)

שטיין-קויל

פון דער בעסטער גורנאשלאנסקער קאפאלנע

„MYSŁOWICE" pokład dolny Kostka płukana

צום פרייז 37 זל. פון פיטן צושטעלן אהיים צו באטמען

אנטשליסלעך אין די טקלאדן:

1) י. סעמעזשאוסקי — פינסק, ראזוועקע 6 № טעל. 63

2) אראנאוו און ברעגמאן, פינסק, פילסודסקי 91 טעל. 261

קויפן פון אנדערע קאפאלניעס בעדייטענד צוליקער.

קאפע-האוסינג "MASKOTTE"

פון 11טן ד. מ. פ'לשפעדיק נייע פראגראם נימערי

די 18 נאכדרעסע אפראציעס וועלן האלטן אין העכסטער שאנונג דאס פובליקום. סיזאס נעמען זיין בעזונד פון די אויסיריע פון דער פראגראם אנון די וועלן פיין רצון אר זיין:

(1) נראאניסקי — דזשם. קלאם. טענץ

(2) כריסטינע ווערנעס — עקסצענטרישע טענץ

(3) מאכס רעגנס—פענטאמין. קסילאפאן ווירטואז

4) נעפענצקע דזשאז-מיוזיק.

דירעקטער פון „אכוב ליבע"ם.

קיינער מאר נים דערלאזן זיך נעלעגנהייט צו באזוכן דעם נאטפאבער פראגראם יעדן שבת אין וועגס „FIVE O'CLOCK", בא א פולן אריכטשין פראגראם. יעדן דאנערשט פ' מאניק-אנקרוסן און מאסקיעראדעס. יעדן שבת א פשבת.

Smołoasfalt" פינסק, לעשטשינסקע ראג קאלניאוועג

שטאקס צו יעדן קוואנטום (אזוי ארט) טעלעפאן 234

שטיין-קוילן אויבערשלעזיש פון קרעסטן קוואליטעט

אנשטעלונגען ווערן אנגענומען אויך טעלעפאנישן.

די פרייזן זיי אויך דאס אויסמאלן אויף צוטרויענדיקע באדינונגען.

8-טונג בעל הבית-מסחר

שפה פֿוגט וויפ זיין אם דער בעסטם

סין נעגן, שומרי, אפּירעקט, שמאלן

אין די פינסקער יאשקעס פון 5–9 אזי

סערטראמן-צוריקשיק.

האנדרם-בוכאלטער

נאמפּיוטאר אין אויטאָ-טיר-סן

אינשורירטונגען אין

האנדרם-שיקץ פון

אלטער אשער, בריסקער 36

פינסק-וואר שאו

אין די ני-אויפנערפאנטירטע ציפערן פון פאר"מאר "וויסבארד

וויארשע, נאיוואלישי 6/23

— טעל. 11.83.71 —

פילם פון זיך הייסט אין ב א ק ע ס

פארצ-צימער. מיטאנ אויפן פרי.

— די פראפעסיי'ן 14.15.17 —

אין אויסאנג C. D שפאלן זיך פֿ

רעכ נאיוואליפּי.

קויפט

פון ירידערע פּראָפּעסיאָנעלע פּאַרטיעס

פּאַפּיר-פּאַרטיעס

פּאַפּיר-פּאַרטיעס

פּאַפּיר-פּאַרטיעס

אַרומיקע שטעטלעך, וואָלט אַ קאָנסאָלידאַציע פון די דעמאָקראַטישע כוחות אין דער געגנט זיכער געעבן אַ מעג־לעכקייט צו דערראַבאַרן אַ יידישן מאַנדאַט אין פּינסקער וואָל־ראַיאָן. אָבער צוליב די רייסעריייען צווישן די יידישע סאָציאַליסטישע ריכטונגען און דער ספּעציעלער וואָל־אַרדינאַציע, וואָס די פּאָליאַקן האָבן קונציק צוגעשניטן, איז דער מאַנדאַט געגאַנגען פאַרלוירן. דער וואָל־פּיבער וואָס האָט אָנגעהאַלטן אין שטאָט אַן ערך זעקס וואָכן, האָט געהאַט אַ טיפּע ווירקונג אויף דער ווייטערער פּאָליטישער אַקטי־ווּיטעט פון די פּאַרשידענע פּאַרטייען אין שטאָט. נאָך די וואָלן האָט זיך אַ גרויסער טייל פון דער באַפעלקערונג אין פּינסק געגומען אינטערעסירן מיט אַקטועלע פּאָלי־טישע פראַגן.

אומגעפער אין דער זעלבער צייט, אין אָנהייב 1923, איז געוואָרן אָפּגעבראָכט די שוועבל־פּאַבריק, וואָס האָט שוין געהאַט געאַרבעט אין דרייַ שיכטן און באַשעפטיקט קרוב 750 אַרבעטער. ניט־געקוקט, וואָס עס איז געווען ווינטער, איז מען גלייך צוגעטרעטן ווידער אויפבויען די פּאַבריק, און אָנהויב זומער פון זעלבן יאָר איז די פּאַבריק ווידער געלאָזן געוואָרן אין פולן גאַנג. מען האָט דאָן געאַרבעט אויך אויף עקספּאָרט, דאָס רוב פּאַר רומעניען און שפּעטער פּאַר גרויסע ענגלישע פירמעס.

דער קריזיס און די יריד׳ה

צוליב דער דעוואַלוציע, וואָס האָט דאָן אויסגעבראָכן אין פּוילן, פּלעגן פּאַרקומען אָפּטע סכסוכים צווישן די פּינסקער אַרבעטער און זייערע אַרבעטס־געבער. די סכסוכים זיינען געקומען צום אויסדרוק אין די פּאַרביסענע שטרייקן, וואָס פלעגן אָפט אָנהאַלטן עטלעכע וואָכן נאָכאַנאַנד. אַזוי האָט דאָס געדויערט ביזן 1929, ווען דער ווירטשאַפּטלעכער קריזיס אין פּוילן האָט דערגרייכט זיין קולמינאַציע־פּונקט.

אויפן געזעלשאַפּטלעכן געביט זיינען פּאַר דער צייט ניט פּאַרגעקומען קיין שום וויכטיקע ענדערונגען. דער נאָמינירטער מאָגיסטראַט מיט די צווויי יידישע לאָווניקעס האָט זיך האַלב־דרימלענדיק אָנגעפירט מיט דער שטאָט־ווירטשאַפט, אויסמיידנדיק די קאָנטראָל פון דער ברייטער עפנטלעכקייט. ערשט אין אָנפאָנג 1927 זיינען לויטן באַפעל פון אינערן־מיניסטער פּאַרגעקומען נייע וואַלן צום שטאָט־ראַט אין פּינסק, וואָס האָט אין אַ געוויסן זין זיך געבראַכט צום אויסדרוק דעם פרייען ווילן פון דער ברייטער עפנט־לעכקייט אין שטאָט. די נייַ־געוויילטע ראַטמענער האָבן רעפּרעזענטירט די געזעלשאַפטלעכע און פּאָליטישע פּאָס־טולאַטן פון די פּאַרשיידענע ריכטונגען אין יענער צייט.

צווויי דריטל פון די ראַטמענער זיינען געווען יידן. דער גרעסטער טייל פון זיי האָט בנוגע די ווירטשאַפּטלעכע פראַגן פון שטאָט זיך געאייניקט מיט דאָס רוב קריסטלעכע ראַטמענער, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דער וואָג פון זייערע פערזענלעכע אינטערעסן און געווען וויַיט פון וועלכן עס איז געזעלשאַפּטלעכן אינטערעס.

וואָס שייך ווידער די סובסידיעס פּאַר די יידישע קולטור־אינסטיטוציעס פלעגן זיי ווערן אַדורכגעפירט אַ דאַנק דעם אומדערמידלעכן קאַמף פון די סאָציאַליסטישע ראַטמענער, וועלכע האָבן אַרויסגעוויזן פיל פּאַרשטענדעניש פאַר די איגנטלעכע נויטן פון דער באַפעלקערונג, ווי אויך מער אַריענטאַציע אין די ענינים פון דער שטאָט־ווירט־שאַפט. אַזוי איז אַדורך די גאַנצע צייט פון זיין קאַדענץ. דער שפּעטערער שטאָט־ראַט, וואָס איז געוויילט געוואָרן בייַ גאַנץ אַנדערע באַדינגונגען, האָט געבראַכט צום אויסדרוק די שטימונגען פון דער „נייער צייט", וואו דעם אויבן־אָן האָבן פאַרנומען די אַלערליי קינסטלעך־אויפגעבויטע „בלאָקן" פון די מה־יפיתדיקע וווירטשאַפּטלעכע אַרגאַניזאַ־ציעס און וואו דער קלייניהענדלער־פאַראיין איז געווען אייַ־נער פון די הויפּט־מחותנים.

מיט יעדער יאָר האָבן זיך אַלץ מער אָנגעהויבן אייַנ־שרומפן די סובסידיעס פאַר די יידישע אינסטיטוציעס, וואָס פלעגן ווערן אויסגעטיילט פון דעם שטאָטישן בודזשעט, און אייניקע זיינען דערפירט געוואָרן צו פולשטענדיקער אגאָניע. אַזוי איז געשען מיטן בית־יתומים און פיל אַנדערע יידישע אינסטיטוציעס. די קינדער אין בית־יתומים פלעגן הונגערן און די לערער אין די יידישע געזעלשאַפּטלעכע שולן האָבן אין משך פון חדשים ניט געקראָגן אויסגעצאָלט זייער הונגער־לוין. אויב אין פּינסק האָט פונדעסטוועגן ווייטער פולסירט אַ געזעלשאַפּטלעך לעבן, איז עס געווען נאָר אַדאַנק דעם זעלבסט־דערהאַלטונגס־אינסטינקט, וואָס עס באַזיצט יעדער בעל־חי, ומכל־שכן אַ געזעלשאַפּטלעכע אינסטיטוציע וואָס איז מיט אַזוי פיל מי און מאַטערניש געוואָרן אויפגעבויט און ניט געוואָלט שטאַרבן פאַר דער צייט.

די רייסעריייען אין דער קהלה

מיטן דורכפירן דעם קהלה־געזעץ אין פּוילן איז פאַר־געקומען אַן ענדערונג אין די געזעלשאַפּטלעכע פאַרהעל־טעניסן אין פּינסק. מיטן מאַמענט, וועו די קהלה האָט אין איר רשות איבערגענומען אַלע געזעלשאַפּטלעכע אינ־סטיטוציעס, וואָס זיינען ביז איר אָנטשטייאונג געוואָרן אָנגעפירט און אויסגעהאַלטן אויסשליסלעך דורך די פאַר־שידענע יידישע געזעלשאַפטן, איז פאַרגעקומען א שנוי אויך אין דער אָנפירונג זייערער. עס זיינען כסדר אויס־געבראָכן קאָנפליקטן צווישן די אַלערליי געשוואירענע כלל־פאַרגאַרגער אין דער קהלה־פאַרוואַלטונג. די פּינסקער כראָניק פאַר די לעצטע פאָר יאָר האָט אַ סך וועגן דעם צו דערציילן.

אויך האָט זיך די קהלה, ביים איבערנעמען דאָס קהלשע פאַרמעגן, אָנגעשטויסן אויף פיל מניעות, דאָס רוב אין יענע פאַלן, וואו פּריוואָטע פערזאָנען האָבן געהאַט פאַר זיך צוגעאייגנט קהלשע אנשטאַלטן, וועלכע זיי האָבן געמומען באַ־טראַכטן וויַ זייער פּריוואַטן אייגנטום. די קהלה, וועלכע האָט נישט געוואָלט מוותר־זיין אויף אירע רעכט צו די אַלע אַנ־

שטאַלטן, האָט זיך פּראָצעסירט מיט די פּאַרכאַפּער פון קהלשן אייגנטום, (דער פּאַל מיט די באַד־אנשטאַלטן פון פּינסק און קאַרלין).

פון דער צווייטער זייט האָבן די אויבן־דערמאָנטע ענדערונגען געבראַכט מיט זיך פיל נעגאַטיוו רעזולטאַטן, וואָס האָבן אָפּגעטוט יעדער ווילן צו געזעלשאַפטלעכער איניציאַטיוו. אויסגעגאַנגען איז עס צו די אַלע אָרימע און באַדערפטיקע, וועמענס אינטערעסן די קהלה האָט פאַרנאָכלעסיקט.

די צעכן־גזרה מיט אירע אַלע חומרות האָט אָנגעמאַכט אַ חורבן אין יידישן האַנטוווערק אין פּינסק. דער וויכטיקער גרעסטער טייל פון די פּינסקער יידישע באַלעלאָכעס זיינען געוואָרן אַרבעטסלאָז און זיי האָבן ניט געהאַט פון וואַנען אַ טאָג איבערצולעבן. דער קליין־האַנדל איז, צוליב דער שטייערן לאָסט, כמעט ווי פאַרניכטעט געוואָרן. דערצו איז נאָך .צוגעקומען די קאָנקורענץ פון די קריסטלעכע קאָאָפּעראַטיוו קראָמען, וועלכע האָבן גענאָסן פון מלוכהשן קרעדיט.

דאָס רוב פון דער פּינסקער יידישער אַרבעטנדיקער באַפעלקערונג האָט געאַרבעט פאַר אַ הונגער־לוין, וואָס האָט זיך געוואָקלט צווישן 12 און 17 גילדן אַ וואָך. דער־פון האָבן אָפט באַדאַרפט לעבן פאַמיליעס פון פיר פינף נפשות. אַ גרויסער טייל אַרבעטער זיינען אינגאַנצן געווען אַרבעטסלאָז און זיינען ממש אויסגעגאַנגען פון הונגער. אין דער שוועבל־פאַבריק וואו די לוינען האָבן זיך גע־וואָקלט צווישן 4½ און 6 גילדן אַ טאָג, האָט מען געאַרבעט בלויז 4 טעג אין וואָך און צייטנווייז, ווען עס איז אויס־געפאַלן אַ קריסטלעכער חגא — נאָר 3 טעג. אין דער דיקטן־פאַבריק פון די ברידער לוריא זיינען שוין באַשעפטיקט געווען אַ דריטל קריסטלעכע אַרבעטער און אין די איבע־ריקע נייַ־אנטשטאַנענע פאַבריקן האָט זיך כסדר געמערקט די זעלבע טענדענץ פון נישט־אָננעמען קיין יידישע אַרבעטס־הענט.

אין אַלגעמיין איז די לאָגע פון דער יידישער באַפעל־קערונג אין פּינסק אינם לעצטן צייט־אָפּשניט געווען זייער אַ טרויעריקע, אָן שום האָפענונג אויף דער צוקונפט.

פּינסקער יידן ראַטעווען ספרי־תורות בעת דער שרפה פון דער „גרויסער שול".

פּינסקער קרושים

דעם 5טן אַפּריל 1919 איז צו דער געשיכטע פון יידן אין פּינסק צוגעקומען דאָס טרויעריקסטע, דאָס טראָגישסטע בלאַט, וואָס טראָגט דעם נאָמען: „פּינסקער קדושים". אין דעם דאָזיקן טאָג האָט די פּוילישע מיליטעריש מאַכט פון פּינסק אויסגעפירט אַ שוידערלעכן מאָרד איבער 35 פּינסקער יידן, צווישן וועלכע עס האָבן זיך געפינען די סאַמע אַקטיווסטע און איבערגעבנסטע געזעלשאַפטלעכע עסקנים פון שטאָט. אַן שום סיבה זיינען די פּוילישע לע־גיאָנערן שבת נאָכמיטאָג באַפאַלן דעם פּינסקער „בית־עם", וואו עס האָט זיך דאָן קאָנצענטרירט דאָס געזעלשאַפטלעכע יידישע לעבן פון שטאָט, אַרעסטירט אַלע פאַרזאַמלטע און 35 פון צווישן זיי דעם זעלבן אָוונט נאָך דערשאָסן.

דערדאָזיקער מאַסן־מאָרד, וואָס די פּאָלאַקן האָבן אין פרילינג פון יאָר 1919 אויסגעפירט איבער דער לאָיאַלער און פרידלעכער יידישער באַפעלקערונג, האָט אויפגע־טרייסלט נישט נאָר בלויז די יידישע וועלט, נאָר אויך די נישט־יידישע. הגם דאָס איז געשען אין אַ צייט, ווען איבער די שלאַכט־פעלדער פון איראָפּע האָט נאָך געשוועבט דאָס געשפּענסט פון די צען מיליאָן מלחמה־הרוגים, האָט אַבער דער מאָרטירער־טויט פון די 35 פּינסקער יידן אַרויסגערופן די טיפסטע אַנטריסטונג, ווייל דאָס איז געווען אַ מאָרד איבער אומשולדיקע, שוצלאָזע מענטשן.

*
**

געשען איז עס שבת, ה' ניסן תרע"ט (1919).*) עס איז געווען קוים עטלעכע וואָכן נאָך דעם, ווי דאָס פּוילישע מיליטער האָט באַזעצט פּינסק. די דערשאָבערער פון פּוילנס אומאפּהענגיקייט האָבן גלייך פון ערשטן טאָג אָן זייער ממשלה אין שטאָט אָנגעהויבן מיט מאָרד און פלינדערייען צווישן דער יידישער באַפעלקערונג, אַבער אין „שוואַרץ־שבת" פון חודש ניסן האָבן זיי איבערפולט די מאָס פון ליידן און פּיין, וואָס די יידישע באַפעלקערונג האָט געהאָט דורכ־געמאַכט במשך פון דער וועלט־מלחמה.

נאָך די פּינף יאָר פון קריג און אקופּאַציע, בעת וועלכער די יידישע באַפעלקערונג אין פּינסק איז געווען אויסגעמאַטערט דורך די פאַרשידענע, זיך־בייטנדע רע־זשימען, האָט מען געהאָפט, אַז מיטן קומען פון פּוילנס אומאפּהענגיקייט, וועט אויך לייכטער ווערן דער גורל פון דער יידישער באַפעלקערונג. מען האָט זיך נישט פאַרגע־שטעלט, אַז דאָס פּוילישע פאָלק, וואָס האָט אַזוי לאַנג געקרעכצט אונטערן פרעמדן יאָך, וועט גלייך אין די ערשטע טעג פון זיין נאַציאָנאַלער פרייהייט אַליין ווערן אַ גרויזאַמער אונטערדריקער, פיל גרויזאַמער ווי אַלע פריער־דיקע אָקופאַנטן.

אין פּינסק האָט זיך אויפסניי געזומען פונאַנדערבליען דאָס יידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן און נאָך די יאָרן פון הונגער און נויט האָט די פּינסקער יידישע באַפעלקערונג אָנגעהויבן אויך באַקומען די ערשטע, ממשותדיקע אונטער־שטיצונג און הילף פון אַמעריקע.

סוף חודש אדר פון יאָר 1919 איז קיין פּינסק אָנגע־קומען ברוך צוקערמאַן פון אַמעריקע און געבראַכט די ערשטע שטיצע פון אַמעריקאַנער יידן פאַר די יידישע קריגס־געליטענע. דאָסדאָזיקע געלט האָט באַדאַרפט פאַר־טיילט ווערן צווישן אַלע נצרכים אויף פּסח. אָנהויב ניסן, אַלזאָ גאַנץ קורץ פאַר דער טראַגישער געשעענישן, איז קיין פּינסק אָנגעקומען ה' שמעון ריקווערט פון דער אַמעריקאַ־נער סעקציע ביי דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע אין וואַרשע, וועלכער האָט געבראַכט אַ גרעסערע סומע פאַר פּינסקער יידן פון זייערע קרובים אין אַמעריקע.

די רשימה פון די פּערזאָנען, פאַר וועמען דער אַמע־ריקאַנער שליח האָט געבראַכט געלט, איז אַרויסגעהאנגען געוואָרן אין „בית־עם", אין וועמענס לאָקאַל עס האָט זיך אויך געפינען דאָס זיץ־אָרט פון „וועד־התמיכה". וואָס האָט טאַקי אויף דעם זעלבן שבת, ה' ניסן און זונטיק ו' ניסן, געהאַט באַשטימט דורכצופירן די חלוקה פון די געלטער, וואָס ברוך צוקערמאַן האָט געבראַכט. אויף דעם זעלבן שבת איז אין „בית־עם" געווען אויך באַשטימט אַ פאַרזאַמלונג פון „ציוניסטישן קאָאָפּעראַטיוו", אויף וואָס דער פּוילישער פּאָליציי־קאָמענדאַנט, לאָגדסבערג, האָט גע־האָט געגעבן אַן אָפּיציעלע דערלויבעניש.

עס האָט אַלזאָ אין דעם דאָזיקן שבת פון חודש ניסן אין „בית־עם" געווימלט פון מענטשן. טייל זיינען געקומען נאָכקוקן די רשימות פון די געשיקטע געלטער, אַנדערע ווידער האָבן געזוכט די מיטגלידער פון „וועד־התמיכה", וואָס האָט אין „בית־עם" געהאַט אַ באַזונדער צימער, און דאָן זיינען אין לאָקאַל געקומען די שטענדיקע לעזער, וועלכע האָבן שבת נאָכן עסן געוואָלט כאָפּן אַ קוק אין אַ בוך אָדער צייטונג. אין דרויסן האָבן זיך געטראָגן וואַרימע, פרילינגדיקע וויינט, עס איז געווען ערב־פּסח און אין דער הייטערער שטימונג, וואָס האָט געהערשט אין „בית־עם", האָט קיינער אָפּילו נישט געהאַט דעם מינדסטן פאַרגעפיל, אַז עס דערנענטערט זיך דאָס מוראדיקע אומגליק.

אַרום 3 נאָכמיטאָג האָבן זיך שוין אָנגעהויבן צונויפ־קומען די מיטגלידער פון קאָאָפּעראַטיוו. אַרום 4 האָט זיך געעפנט די פאַרזאַמלונג, וואָס האָט געהאַט אַלס צוועק צו פאַראייניקן אַלע פיר שטאָטישע קאָאָפּעראַטיוון, כדי אויס־צומיידן קאָנקורענץ ביים אייַנקויפן פּראָדוקטן. עס האָט זיך

*) דער גרעסטער טייל פון די געבראַכטע פאַקטן איז געשטיצט אויפן מעמוארן־בוך „מגלת פרעניות" פון אברהם אשר פיינשטיין, תל־אביב, תרפ"ט.

אַנטוויקלט אַ דעבאַטע אַרום דערדאָזיקער פראַגע. פלוצלונג איז אָבער געוואָרן אַ מהומה. מען האָט באמערקט, אַז אַרום דעם „בית־עם" זאַמלען זיך באַוואָפנטע סאָלדאַטן, רייטער און פוסגייער. היות ווי מען האָט געמיינט, אַז דאָס כאַפט מען אויף אַרבעט, ווי עס פלעגט דעמאָלט אָפט פאַסירן, האָט מען שנעל פאַרענדיקט די פאַרזאַמלונג און דער עולם האָט זיך געזומען פאַנאַנדערגיין.

ווי נאָר די ערשטע מענטשן האָבן באַוויזן צו פאַרלאָזן דעם לאָקאַל פון „בית־עם", האָט זיך אַהין אַרײַנגעריסן אַ מחנה סאָלדאַטן, וועלכע האָבן די פאַרזאַמלטע אָנגעהויבן שלאָגן און באַראַבעווען. אין אַ צימערל אויף די הינטער־טרעפ האָבן זיך באַהאַלטן אייניקע יונגעלייט, וועלכע האָבן פאַרריגלט די טיר און די סאָלדאַטן נישט געוואָלט אַריין־לאָזן. אַ זעלנער האָט אַרײַנגעשאָסן אין טיר און געטראָפן דעם 19־יאָריקן אהרן גלייבערמאַן, וועלכער איז געפאַלן טויט אויפן אָרט.

די סאָלדאַטן האָבן אַלע פאַרזאַמלטע, מענער און פרויען, אַראָפגעפירט אויף דער גאַס, אויסגעשטעלט אין רייען און אונטער באַיאָנעטן געזומען זיי פירן צום פאָליצייי־צירקל. אויפן וועג זיינען די פאַרהאַלטענע געשלאָגן געוואָרן מיט די קאָלבעס פון די ביקסן און רעוואָלווער־העגטלעך. ביים שלאָגן האָט מען אָפילו נישט געשוינט די פרויען. גייענדיק איבער דער גאַס האָבן די זעלנער אין דער אַרעס־טירטער מחנה אויך אַרײַנגעשלעפט יונגע בחורים, וועלכע זיינען גאָר אין „בית־עם" נישט געווען. מען האָט אַרײַנ־געשלעפט אין דער רײַ סתם זייטיקע צושויער, וועלכע זיינען זיך געשטאַנען אויף די שוועלן פון זייערע הייזער. אַזוי, למשל, איז אין דער רײַ געוואָרן אַרײַנגעשלעפט און דערשאָסן דער 25־יאָריקער פנחס קראַסילטשיק, וועלכער איז מיט זיין כלה געשטאַנען פאָר איר הויז.

דער טראַגישער צוג איז דערגאַנגען ביז דער קאָמע־דאַנטור. אײנער פון די סאָלדאַטן איז אַריין צום קאָמענדאַנט און געמאָלדן, אַז זיי האָבן „אַנטדעקט אַ גרויסע, געהיימע פאַרזאַמלונג פון באָלשעוויקעס". דער קאָמענדאַנט, מאיאָר לעשטשינסקי, האָט נישט געמאַכט די מינדסטע אויספאָר־שונג, ער האָט זיך אַפילו נישט געגעבן די מי אַנצוקוקן די „געפערלעכע באָלשעוויקעס" אין די שבתדיקע מלבושים און גלייך אַרויסגעגעבן אַ באַפעל: — „שיסן!"

אין דער קאָמענדאַנטור האָט זיך גראָד געפונען דער אַמעריקאַנער שליח מר. ריקוורט. הערנדיק דעם אורטייל פון קאָמענדאַנט איז ער גלייך אַוועק צו דער באַן און אַפּגעפאָרן קיין וואַרשע. פון אים האָט מען שוין זונטיק אינדערפרי געוואוסט וועגן דער שחיטה אין פינסק.

די סאָלדאַטן האָבן די פאַראורטיילטע געזומען פירן אין גאַס אַריין. צוקומענדיק צום קלויסטער האָבן זיי זיך אָפּגע־שטעלט אויף אַ וויילע, כדי זיך צו באַראַטן וואָס צו טאָן, וויל פון דער קאָמענדאַנטור האָבן זיי נישט באַקומען קיין קלאָרן באַפעל, צי זיי דאַרפן דעם טויט־אורטייל אויספירן שוין, אָדער דערווייל די אַרעסטירטע אַרײַנזעצן אין תפיסה. דער אָוונט האָט געזומען צופאַלן און די אַרעסטירטע האָבן נישט געוואוסט, וואָס עס וועט מיט זיי געשען. פלוצים איז אָנגעפאָרן אַן אויטאָמאָביל מיט צוויי אָפיצירן. אויף זייער באָפעל האָט מען די פאַראורטיילטע געזומען אויסשטעלן ביי דער וואָנט פון מאָנאַסטיר. דאָן האָבן זיי אויסגערופן, אַז די אַלטע לייט און די פרויען זאָלן אַרויסגיין פון דער רײַ. עס זיינען אַרויס אַלע פרויען און נאָר בלויז פופצן עלטערע מענער. עטלעכע זקנים זיינען פאַרבליבן אין דער שורה און נישט געוואָלט אַרויסגיין. אַזוי אַרום זיינען ביי דער וואָנט פאַרבליבן דער פופציק־יאָריקער דוד מאָש־קאָווסקי, דער 48־יאָריקער שמחה שולמאַן און דער 49־יאָריקער משה לייב פרידמאַן.

די אָפיצירן האָבן געגעבן אַ באַפעל צו די זעלנער אָנצולאָדן די ביקסן. דער אויטאָמאָביל האָט צוגעלויכטן מיט זיינע רעפלעקטאָרן און מען האָט געזומען זיך גרייטן צו דער עקזעקוציע. עס איז געוואָרן אַ שטאַרקע יללה. די פאַראורטיילטע האָבן ביזן לעצטן מאָמענט געלויבט, אַז זיי וועלן בלויז אָפּקומען מיט שרעק, אָבער איצט, זעענדיק דעם טויט פאָר די אויגן, האָבן זיי אָנגעהויבן זיך בעטן רחמים און אָנגעפילט די גאַס מיט מוראדיקע גע־שרייען .פרומע אייזענבערג, די כלה פון קדוש הירש ליבמאן, האָט זיך דורכגעריסן דורך דעם זעלנער־קאָרדאָן און צוגע־לאָפן צו איר חתן, זיך אים געוואָרפן אויפן האַלז און אויסגעשריגן: „איך וויל שטאַרבן צוזאַמען מיט דיר!" די סאָלדאַטן האָבן זי אָבער מיט געוואָלט אָפּגעריסן און אַוועקגעשלייידערט.

די אָפיצירן האָבן אָנגעזאָגט די אויסגעשטעלטע ביי דער וואָנט, אַז זיי זאָלן זיך גרייטן צום טויט. די יללות האָבן זיך נאָך מער געזומען פאַרשטאַרקן און זיך צונויפ־געמישט מיט די געשריייען פון די פאַרזאַמלטע אין די אַרומיקע גאַסן. דעמאָלט האָט דער לערער מאָשקאָווסקי אויסגערופן: „יידן, לאָמיר שטאַרבן ווי העלדן! זאָגט ווידוי".

גלייך האָט אַ געשיסערײַ געזומען פאַרטויבן די לופט און די קדושים זיינען איינער אויפן אַנדערן געפאָלן אין צונויפגעמישטן ברודער־בלוט.

די יידישע קברנים, וועלכע זיינען פאַרטאָג אונטער אַ שטאַרקער שמירה געבראַכט געוואָרן צום אָרט פון דער שחיטה, האָבן שפעטער איבערגעגעבן, אַז ווען זיי האָבן געזומען אויפלאָדן די קדושים אויף די וועגענער, האָבן דריי צווישן זיי, און דאָס די סאָמע יונגסטע, נאָך געלעבט. דאָס זיינען געווען די 17־יאָריקע: זיסקינד פאַלאַצני, אברהם באַנקאָווסקי און דער 23־יאָריקער נחום־יצחק פידעלמאַן. זיי זיינען געווען בלויז לייכט פאַרוואונדעט. אַן אָפּיציר, וועלכער האָט עס באַמערקט, האָט אַרויסגעצויגן זיין רעוואָל־ווער און אַרײַנגעשאָסן אין זיי צו עטלעכע קוילן.

די קדושים זיינען געקומען צו קבורה אין אַ געמיינזאַמען בריידער־קבר אויפן אַלטן פינסקער ביתעולם, וואָס געפינט זיך אין שטאָט גופא, און אויף וועלכן מען האָט שוין קיינעם נישט געהאָט מקבר־געווען זינט אַכציק יאָר.

?מלחמה, מה, סרטים למעלה מ־שנה יש אם – לקלף הם הנה הנה, הנה אלה הנה

רשימה פון די 35 פינסקער קדושים

ישראל (לאָלאָ) ברעגמאַן — — — — — — 23 יאָר
אברהם באַנקאָווסקי — — — — — — — 17 "
הירש גאָטליב — — — — — — — — 23 "
ישעיה גאָטליב — — — — — — — — 22 "
משה גלייבערמאַן — — — — — — — — 27 "
אהרן גלייבערמאַן — — — — — — — — 19 "
אברהם האָצמאַן — — — — — — — — 26 "
פּנחס היטלמאַן — — — — — — — — 24 "
יוסף העקעלמאַן — — — — — — — — 20 "
משה זילבערמאַן — — — — — — — — 21 "
משה יודאָוויטש — — — — — — — — 21 "
הירש ליבמאַן — — — — — — — — 24 "
מנחם ליבערמאַן — — — — — — — — 35 "
דוד מאָשקאָווסקי — — — — — — — — 50 "
משה מעדניק — — — — — — — — 30 "
משה נאַטאַנזאָן — — — — — — — — 37 "
לייב עלשטיין — — — — — — — — 22 "
זיסקינד פֿאָלאָצני — — — — — — — — 17 "
שמחה באָריצקי — — — — — — — — 28 "
יוסף פישמאַן — — — — — — — — 35 "
פישל פעלדמאַן — — — — — — — — 28 "
משה לייב פרידמאַן — — — — — — — — 47 "
חיים פרידמאַן — — — — — — — — — 29 "
אשר וואָלף פרידמאַן — — — — — — — 20 "
נחום יצחק פידעלמאַן — — — — — — — 23 "
דניאל קאָטאַק — — — — — — — — 16 "
משה קאָטאַק — — — — — — — — 14 "
גרשון דוד קוזנעץ — — — — — — — 23 "
מנחם קראָסילטשיק — — — — — — — — 25 "
שלמה קליינמאַן — — — — — — — — 18 "
דוד ראָלניק — — — — — — — — 20 "
צדוק ריקלין — — — — — — — — 28 "
יצחק שטיינבערג — — — — — — — — 23 "
שמחה שולמאַן — — — — — — — — 48 "
זעליק שיפמאַנאָוויטש — — — — — — — 52 "

נאָך דער עקזעקוציע פון די 35 זיינען נאָך אין פינסקער תפיסה פֿאַרבליבן העכער הונדערט אַרעסטירטע פון „בית־עם", וועלכע האָבן זיך יעדע וויילע געריכט, אַז עס זאָל זיי טרעפן דער גורל פון זייערע חברים.

צומאָרגנס, אַרום 9 אינדערפרי, זיינען אין תפיסה אַריינגעקומען זשאַנדאַרמען, אויסגעקליבן 14 מאַן און זיי געזומען פירן אין דער ריכטונג פון אַלטן בית־עולם. צוקומעניק צום פרישן קבר פון די קדושים, האָבן די זשאַנדאַרמען אויסגערופן: „עפּנט דאָס קבר, באָלד וועלן מיר אייך אויך דערשיסן און איר וועט באַגראָבן ווערן צוזאַמען מיט זיי!".

אונטער קלעפּ פון די ביקסן־קאָלבעס האָבן זיי אָנגעהויבן עפּענען דאָס קבר, געזאָגט ווידוי און ווייַנענדיק געפּאַלן אויף דער ערד. וועז זיי האָבן שוין געהאַט דאָס קבר געעפּנט, האָבן די זשאַנדאַרמען זיי אויסגעשטעלט אין אַ רייַ, גרייט צו צילן מיט די ביקסן. אין זעלבן אויגנבליק איז אָנגעלאָפֿן אַן אָפּיצירן, וועלכער האָט די זשאַנדאַרמען עפּעס אַ שעפּטשע־געטאָן אין די אויערן אַריין און זיי האָבן די עקזעקוציע אָפּגעשטעלט. דער אָפּיצירן האָט באָפוילן צוריק צו פֿאַרשיטן דאָס קבר און די אַרעסטאַנטן, וועלכע זיינען געשטאַנען פּנים־אל־פּנים מיטן טויט, זיינען אָפּגעפּירט געוואָרן אין תפיסה אַריין. דאָ זיינען זיי בלויז אָפּגעקומען מיט שוועָרע קלעפּ, וואָס זיינען צוגעטיילט געוואָרן אין תפיסה אַלע יידן, נישט אויסגעשלאָסן אַפילו די פרויען.

אויב דאָס אַלץ איז נאָך נישט געווען גענוג, האָט דער גענעראַל ליסטאָווסקי, דער שעף פון דער פּוילישער אַרמיי אין פֿאָלעסיע, דעם 10טן אַפּריל, פיר טעג נאָך דער עקזעקוציע, אַרויפגעלייגט אויף דער פינסקער יידישער באַפעלקערונג אַ קאָנטריבוציע פון הונדערט טויזנט רובל. דאָס איז געווען, אַזוי צו זאָגן, „שחיטה־געלט", וואָס די פינסקער יידישער קהלה האָט נאָך געמוזט צוצאָלן. דער טעראָר אין שטאָט איז וויייטער אָנגעגאַנגען, די פֿאָלאַקן האָבן פּראָנק און פריי געהוליעט איבער יידישע לעבנס און יידישן פֿאַרמעגן.

דעם ערשטן טאָג חול־המועד סוכות זיינען קיין פינסק אָנגעקומען צוויי אויסלענדישע אָפּיצירן, איינער אַ פּראָנצויז און איינער אַן אָמעריקאָנער, כדי אויסצופֿאָרשן דאָס פֿאַרברעכן. ברוך צוקערמאַן האָט וועגן אָנקום פון די דאָזיקע אָפּיצירן באַצייטנס אינפֿאָרמירט די פינסקער יידישע קהלה, אונטערשטרייכנדיק, אַז מען קען צו זיי האָבן דעם פולסטן צוטרוי.

די אָפּיצירן זיינען איינגעשטאָנען אין באַסעוויטשעס האָטעל און גלייך נאָך זייער אָנקומען האָבן זיי געלאָזט צו זיך רופן עטלעכע עדות. דאָס זיינען געווען: שיינע קויפֿמאַן, דער לערער וואָלף בושאָס און אברהם הירש עלשטיין, וועמענס זון איז אויף זיינע אויגן דערשאָסן געוואָרן בייַ דער וואָנט. דאָס עדות־זאָגן האָט אויף די אויסלענדישע אָפּיצירן געמאַכט אַ דערשיטערנדיקן אייַנדרוק. נאָך דעם, ווי זיי האָבן די עדות אָנגעקעשיקט, איז צווישן זיי און די פּוילישע אָפּיצירן, וועלכע האָבן זיך אויך דאָרט געפונען, אויסגעבראָכן אַ שטאַרק געקריגערייַ, מיט וועלכן דער גאַנצער האָטעל איז פול געווען. די צווייַ אויסלענדישע אָפּיצירן זיינען נאָך דעם זעלבן אָוונט אָפּגעפֿאָרן קיין וואַרשע.

גלייך דערנאָך האָבן זיך די פינסקער פּוילישע מיליטער־לייט אַרומגעזען, אַז זיי האָבן אַפילו נישט קיין רשימה פון די דערמאָנטע „באַלשעוויקעס", וואָס עס איז דער בעסטער באַוויזן, אַז זיי האָבן געשאָסן מענטשן, וועלכע זיי קענען נישט און אַז דאָס איז אויסגעפירט געוואָרן אַן שום געריכטס־אורטייל. זיי זיינען דעריבער געפֿאַלן אויף אַ כיטרער המצאה און פונאַנדערגעקלעפּט איבער דער שטאָט פלאָקאָטן, אַז יעדע פֿאַמיליע, ביי וועלכער עמיץ איז פֿאַר־

שוואונדן געוואָרן, זאָל דאָס גלייך צואוויסן געבן דער קאָמענדאַנטור. אויף אַזאַ אופן האָבן זיי געוואָלט באַקומען די רשימה פון די קדושים.

ווי א. א. פיינשטיין דערציילט אין זיינע מעמואָרן, האָט ער זיך גלייך אָריענטירט ווען דאָס האַנדלט זיך אום היות ווי ער האָט שוין „געהאַט די פולע רשימה פון די קדושים, איז ער אַוועק צו זייערע פאַמיליעס און זיי געוואָרנט, אַז זיי זאָלן זיך נישט מעלדן אין דער קאָמענדאַנטור. אַזוי‌אָרום איז טאַקי די פוילישע מיליטער־לייט נישט געלונגען דאָס כיטרע שטיקל אַרבעט און זיי האָבן די רשימה נישט באַקומען. וועג ביי דער אויספֿאָרשונג פון דער פאַרלאַמענטאַרישער קאָמיסיע האָט די פינסקער קאָמענדאַנטור צוגעשטעלט אַ כלומרשטע ליסטע פון די הרוגים, האָט טאַקי א. א. פיינשטיין אויפן אָרט דעמאסקירט די פעלשער און באַווײַזן די אמתע ליסטע, וואָס ער האָט געהאַט גרייט.

דער מאַיאָר לעשטשינסקי, דער הויפּט־שולדיקער אין דער שחיטה, האָט מיט פאַרשידנסטע פעלשונגען געוואָלט באַווײַזן, אַז די קדושים זיינען געוועזן באַלשעוויקעס. אַזוי, למשל, האָט ער אויסגעזוכט עפּעס אַן אַלטע פאַטאָגראַפּיע פון אַ גרופּע פינסקער בונדיסטן, וועלכע האָבן זיך אין יאָר 1905 אויפן קאַרלינער מאַרק געלאָזט מאַכן אַן אויפּנאַמע מיט אַ יידישן אויפשריפט „פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פאַראייניקט אייך!" די דאָזיקע פאָטאָגראַפּיע האָט, לויט דער באַהויפּטונג פון מאַיאָר לעשטשינסקי, באַדאַרפט פאַרשטעלן די דערשאָסענע „באַלשעוויקעס פון בית־עם". הגם די דאָזיקע אומגעלומפּערטע פעלשונג איז דעמאָסקירט געוואָרן דורך דער פוילישער אויספֿאָרשונגס־קאָמיסיע גופא, האָט אָבער דער מאַיאָר לעשטשינסקי ווייטער זיך געהאַלטן ביי זיין באַהויפּטונג, אַז די דערמאָרדעטע זיינען געווען באַלשעוויקעס.

דער רושם וועגן דעם מאָרד אין פינסק איז אַלץ שטאַרקער געוואָרן איבער דער וועלט. הערבערט הוואוער, דער שפּעטערער פרעזידענט פון די פאַראייניקטע־שטאַטן, וועלכער האָט זיך אין דער צייט געפונען אין פאַריז אויף דער שלום־קאָנפערענץ, האָט, דערוויסנדיק זיך וועגן דער מעשה פינסק, גלייך געלאָזט צו זיך רופן דעם דעמאָלסדיקן פויילישן פרעמיער, פאַדעריעווסקי, און מיט ביטערע ווערטער אים געוואָרנט, אַז פוילן וועט טראָגן די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַרן אומשולדיק־פאַרגאָסענעם בלוט אין פינסק.

די יידישע דעפוטאַטן האָבן אַריינגעטראָגן אַן אינטערפּעלאַציע אין פויילישן סיים וועגן דער פינסקער שחיטה און טראָץ דער שטאַרקער אָפּאָזיציע פון די אַנטיסעמיטן, האָט דער סיים דאָך באַשלאָסן צו שיקן קיין פינסק אַ קאָמיסיע. דער אָפּקלאַנג אין דער וועלט און די פאַרביטערונג קעגן די פאָלאַקן איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז די פאָלאַקן אַליין האָבן אָפּילו זיך געוועגדט צו די פאַר־איניקטע שטאַטן, זיי זאָלן שיקן אַ פאַרשטייער, כדי אויסצופֿאָרשן די יידישע לאָגע אין פוילן. אין רעזולטאַט דערפון איז טאַקי געקומען קיין פוילן הענרי מאָרגענטוי.

גלייך נאָך פּסח איז אין פינסק דערשינען די סיים־קאָמיסיע, צו וועלכער עס האָבן אויך באַלאַנגט די יידישע דעפוטאַטן, יצחק גרינבוים און נח פּרילוצקי. די יידישע דעפוטאַטן האָבן פאַרלאַנגט, אַז די עדות זאָלן אַליין זיך קומען מעלדן. דאָס איז אָבער אין אַנהייב נישט געווען אַזוי לייכט, ווייל די יידישע באַפעלקערונג איז געווען מוראדיק טעראָריזירט און מען האָט זיך געשראָקן, אַז מען וועט שפּעטער נעמען נקמה אין די עדות. דאָך האָט די פערזענלעכע געפאָר אָפּגעטראָטן פאָר דער גזעזלשאַפּטלעכע אחריות און אַ לאַנגע ריי עדות האָט זיך געשטעלט פאָר דער קאָמיסיע. עס זיינען געקומען די אלמנות, די יתומים און די מוטערס פון די דערמאָרדעטע און זייערע דערקלערונגען האָבן געמוזט דערשיטערן אָפּילו די פאַרביטערטסטע אַנטיסעמיטן.

פאָר דער קאָמיסיע איז גלייך קלאָר געוואָרן, אַז דאָס איז באַגאָסן געוואָרן דאָס בלוט פון אומשולדיקע מענטשן. אַלע מיטגלידער פון דער קאָמיסיע האָבן עס מיט איין קול באַשטעטיקט, אָבער דאָך האָבן זיי דעם אורטייל באַלד נישט פאַרעפנטלעכט. ערשט נאָך אַ לאַנגן, פאַרביטערטן קאַמף איז די יידישע סיים־דעפוטאַטן געלונגען אויסצואיבן אַ דרוק אויף דער קאָמיסיע צו פאַרעפנטלעכן דעם אורטייל, וועלכער האָט אנערקענט די פולשטענדיקע אומשולד פון די קדושים. די קאָמיסיע האָט אויך אויפגעפֿאַדערט די רע־גירונג צוריקצוגעבן די הונדערט טויזנט רובל קאָנטרי־בוציע, וואָס דער געזעראַל ליסטאווסקי האָט געגנומען, און צו געבן אַן אָנטשעדיקונג די פאָמיליעס פון די דערמאָר־דעטע. אין דעם אורטייל האָט זיך אָבער נישט געריכט קיין וואָרט וועגן באַשטראָפן די שולדיקע אין דעם פאַרברעכן.

אין חודש אויגוסט פון זעלבן יאָר איז פינסק אויפ־גערודערט געוואָרן פון דער ידיעה, אַז עס קומט אַהין הענרי מארגענטוי, וועלכער איז דורך דער אַמעריקאַנער רעגירונג געשיקט געוואָרן אויסצופֿאָרשן די לאָגע פון די יידן אין פוילן. מארגענטוי איז געקומען אין דער באַגלייטונג פון זיין סעקרעטאַר, קראָס, אַן אַמעריקאַנער לעגיאָנער, און דעם פינסקער געבוירענעם דר. י. גאָטליב, אַלס איבערזעצער. מיט די אַמעריקאַנער פאָרשטייער זיינען קיין פינסק מיטגעפֿאָרן פאַרטרעטער פון דער יידישער פרעסע אין וואַרשע.

פון די שטעטלעך אַרום פינסק און בכלל פון גאַנץ פאָליסיע זיינען געקומען פיל יידישע דעלעגאַציעס מיט באַריכטן און דאָקומענטירונגען וועגן די פאָגראָמען און פאַרפאָלגונגען, וואָס זיי האָבן געהאַט אויסצושטיין פון דער פויילישער אַרמיי. מען האָט אין דעם יידישן מיניסטער פון אַמעריקע געזאָגט די פאַרקערפּרונג פון עפּעס אַ „מלאך־המשיח", וועלכע וועט אָפּווישן די טרערן און היילן די וואונדן פון די פוילישע יידן.

דאָס קומען פון הענרי מארגענטוי קיין פינסק האָט טאַקי גלייך געהאַט אַ ווירקונג אויף דער האַלטונג פון די

פֿאַלאַקן אין שטאָט. עס האָבן מיטאַמאָל אויפגעהערט די עקסצעסן און אויך די פּאָליציי גופא איז געוואָרן מילד און ווייך. דער קאָמענדאַנט, וועלכער האָט דעם יידישן מיניסטער באַגלייט אויף זיינע באַזוכן אין שטאָט, האָט זיך פּאַר אים געבוקט אין דרייען און די יידן האָבן ממש נישט געלייבט זייערע אייגענע אויגן.

צומאָרגנס, נאָך זיין אָנקומען אין פינסק, איז מארגענטוי אַוועק אויפן קבר פון די קדושים. אַרום בית־עלמין האָט זיך פֿאַרזאַמלט כמעט די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג פון שטאָט און די פּאָליציי האָט אָפּילו נישט געוואָגט קיינעם פונאַנדערצוטרייבן. די משפּחות פון די קדושים און אויך טאַקי געשלאָגן געוואָרן די אַרעסטאַנטן פון „בית־עם". דער וועכטער האָט אָבער אויף קיין שום פּראָגעס פון מאָרגענטוי נישט געוואָלט ענטפערן.

אויפן דריטן טאָג, אין אָוונט, איז פֿאַרגעקומען אַן אַסיפה אין דער גרויסער שול, וואָס איז געוואָרן איבערפולט איבער די ברעגן. פיל הונדערטער יידן האָבן געמוזט בלייבן אין דרויסן. אין דער שול האָט געהערשט אַ יום־כּפּור־שטימונג. מאָרגענטוי האָט געהאַלטן אַ רעדע אין דייטש. ער האָט דערציילט וועגן דער אַמעריקאַנער עשירות, וועגן דעם וואויל־שטאַנד פון די יידן אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן, פֿאַרזיכערט, אַז די אַמעריקאַנער יידן וועלן העלפן זייערע

קאָמיסיע צו פֿאַרשן די הריגה פון די 35 פּינסקער קדושים צוזאַמען מיט די קינדער פון דער „אַרט"־שול אין פּינסק און פֿאַרשטייער פון דער יידישער פּרעסע.

פון לינקס צו רעכטס: א. גאָלדבערג (רעדאַקטאָר פון „היינט"), סיר הענרי מאָרגענטוי, עלקע מילעצקאַ (היינט האָלצמאַן), געזעראַל דזשאָנסאָן, קאַפּיטאַן קראָס, שפּילמאַן (פון מאָמענט") און יאַבראָוו (לערער פון „קינדער אַרט")

האָבן אין דעמדאָזיקן טאָג צום ערשטן מאָל געהאָט די געלעגנהייט צו באַזוכן די קברים פון זייערע זין, פֿאָטערס און מענער. דאָס געווויין איז געווען אין לשער, פרויען האָבן זיך געריסן די האָר פון קאָפּ און זיך געוואָרפן אויף דער ערד. פון בית־הקברות איז מארגענטוי אַוועק צום קלויסטער און אויפן גאַנצן וועג האָט אים אַזוי באַגלייט דער גאַנצער עולם. דאָן האָט ער באַזוכט די תפיסה. דער וועכטער האָט אים באַוויזן די צעלעס, וואו עס זיינען געזעסן

אַרימע ברידער אין אייראָפּע און פֿאַרענדיקט, אַז די פּוילישע יידן דאַרפן שלום־מאַכן מיט די פּאָלאַקן.

פון זיין מויל איז נישט אַרויס קיין אייַן טרייסט־וואָרט צו די אָבלדיקע פּינסקער יידן, קיין וואָרט פון מיטגעפּיל און אויך נישט קיין פּראָטעסט־אויסדרוק קעגן דעם שוידערלעכן מאָרד. די פֿאַרזאַמלטע יידן זיינען געוועזן ביטער אָנטוישט.

נישט קיין קלענערע אָנטוישונג איז אויך געווען דער

באַזוך פון סטוארט סעמועל (אַ ברודער פון הערבערט סעמועלן), וועלכער איז דורך דער ענגלישער רעגירונג געשיקט געווארן אין דער זעלבער מיסיע פון אויספארשן די לאַגע פון יידן אין פוילן. סעמועל איז געקומען קיין פינסק גאַנץ קורץ נאָך מארגענטויס באַזוך און זיך באַגנוגנט מיט אַנקוקן דאָס קבר און די וואַנט. ביידע, סיי מארגענטוי און סיי סעמועל, האָבן געגעבן די זעלבע עצה, אַז יידן דארפן אַלץ פאַרגעסן און מאַכן שלום מיט די פאַלאַקן.

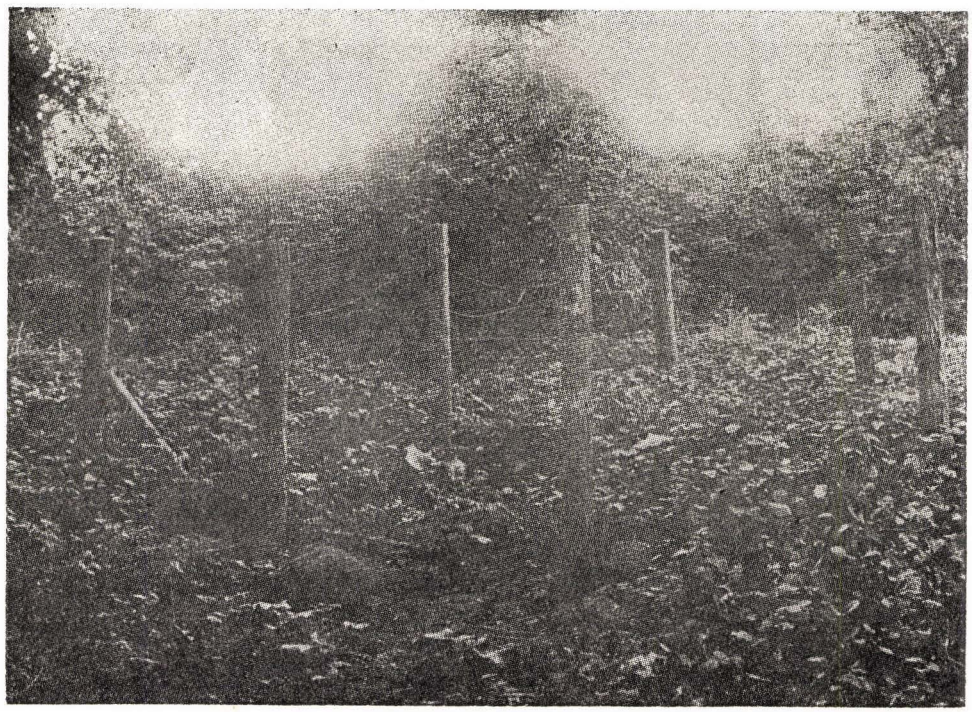
*
**

דריי יאָר נאָך דער שרעקלעכער געשעענישׂ, אין 1922, האָט די פוילישע רעגירונג ענדלעך באַשלאָסן אויסצופירן דעם אורטייל פון דער סיים־קאָמיסיע. זי האָט דאַן דער לאָקאַלער מאַכט אין פינסק באַפוילן צוריקצוגעבן דער פינסקער קהלה די הונדערט טויזנט רובל קאָנטריבוציע און אויסצואַלן די אַנטשעדיקונג פאַר די פאַמיליעס פון די אומגעברענגטע.

קיין איין ייד האָט זיך אָבער נישט געמאַלדן נאָך דעם דאָזיקן געלט, מיט וועלכן די פוילישע רעגירונג האָט געווואַלט אויסקויפן דעם מאָרד. די משפחות פון די קדושים האָבן דאַן אונטערגעשטראָכן אַ פראָטאָקאָל, אין וועלכן עס איז אונטערגעשטראָכן געווארן, אַז מיט קיין געלט קען נישט אָפּגעקויפט ווערן דאָס אומזיסט־פאַרגאָסענע בלוט, נאָר אַז די מערדער מוזן ווערן באַשטראָפט. דער דאָזיקער פראָטאָקאָל איז אָפּגעשיקט געווארן אין פוילישן קריגס־מיניסטעריום און אַזוי איז די זאַך געווארן פאַרשוויגן.

דידאָזיקע טראַגישע פאַסירונג האָט אויף לאַנג צוזאַמענגעבראָכן די יידישע באַפעלקערונג אין פינסק און דער אומגעגנד, וועלכע האָט כסדר געלעבט אונטער דעם דער־שיטערנדיקן אייגדרוק פון דער מעשה־נורא. דאָס האָט אויך געהאָט די געהעריקע ווירקונג אויף דער אנטשטייאונג פון די פאַרשידנסטע לעגענדעס אַרום דעם לעבן און טויט פון די פינסקער יידישע מארטירער. די לעגענדעס האָבן זיך געשפינען נישט ערגיץ ווייט, נאָר טאַקי אויפן אָרט גופא און דאָס גלייך נאָך ביים פרישן ברידער־קבר פון די אומגעברענגטע.

אַזוי, למשל, איז פאַרשפרייט געווארן די באַהויפטונג, אַז וויפיל מען האָט די קלויסטער־וואַנט נישט אָפּגעוואַשן, זיינען די בלוט־פלעקן פון די פינסקער קדושים צוריק אַרויסגעקומען; אַז וויפיל מאָל מען האָט נישט פאַרקלעפט די לעכער פון די ביקסן־קוילן, איז דער טינק אַלעמאָל צוריק אַראָפּגעפאַלן, כדי עס זאָל לדור־דורות פאַרבלייבן דער שאַנד־פלעק פון די פוילישע אַרמיי־פירער, וועלכע האָבן אין די פרילינגס־טעג פון זייער אומאָפּהענגיקייט אויסגעפירט אַזאַ שוידערלעכן מאָרד.

דער קבר פון די 35 קדושים אויף דעם אַלטן פינסקער בית־עולם.

יידן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון פינסק

פאַר די לעצטע פופציק יאָר

עוויסע סיבות — געאָגראַפישע און קלימאַטישע — האָבן גורם געווען צו דער ספּעציפישער געשטאַלטונג פון די ווירטשאַפטלעכע באַדינגונגען אין אונדזער שטאָט. צוליב דער שפּע פון וועלדער און טייכן אַרום, איז פינסק געווואָרן דער צענטער פון האַלץ־האַנדל אין דער געגנט און פון די וויכטסטע ווינקעלעך פון פּאָלעסיע פלעגט דאָס געהילץ געבראַכט ווערן קיין פינסק, פון וואָנען עס פלעגט אין גרויסע קאָליעסן דורכן קאַנאַל און בוג, ווערן אָפּגעליפערט דאָרט, וואו דער ניעמאַן און ווייסל פאָרּאייניקן זייערע שטראָמען מיט די וואַסערן פונם באַלטיק.

צוליב אירע נאַטירלעכע געאָגראַפישע מעלות און צוליב דעם וואָס טאָפּאָגראַפיש דערהייבן זיך די ברעגעס לינקס פון דער פּינאַ ווי הויכקייטן, וועלכע שטעלן מיט זיך פאָר דעם אייניקן באַקוועמען צופאָר און אויסלאָדונגספונקט פאַר באַליעס און שיפן, איז שוין פינסק מיט הונדערטער יאָרן צוריק געווען אייניער פון די וויכטיקסטע האָפנס אויף דעם פּאָליעסער האַלב־אינזל, וואוהין עס פלעגן ציען די שיפן און באַרזשעס פון די ארומיקע טייכן און קאַנאַלן. ווי אַ ראיה פאַר אונדזערע אויבנדערמאָנטע רייד, וועלן מיר ברענגען אַ פּאַקט פון דעם גאָר נאָענטן עבר. וועט אין דער גאָסודאַרסטוויענע־דומע־קאָמיסיע איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דער פּלאַן פאַר אַ פאַראייניקונג פון דעם באַלטישן מיטן שוואַרצן ים, איז פינסק געוואָרן אַנגעמערקט פאַר איינע פון די וויכטיקסטע און באַדייטנדסטפולע האָפן־שטעט, וואָס האָט געזאָלט פאַרנעמען אַ גאָר חשובן אָרט אין דער פאַרבינדונג פון די אויבנדערמאָנטע ימים. פון דעם וועט אונדז שוין זיין פאַרשטענדלעך די גרויסע ראָליע, וואָס פינסק האָט געשפּילט אין דער אַנטוויקלונג פון שיף־פאָרקער צווישן דעם דניעפּער און בוג און די אַלע איבעריקע טייכן און בייטייכלעך.

צוליב דער אָפּגעשטאַנענקייט פון דער געגנד אין טעכנישן זינען, איז די אינדוסטריאַליזאַציע פון דער געגנט פאָרגעקומען מיט אַ גרויסער פאַרשפּעטיקונג און דעריבער איז פינסק ביז מיט פערציק יאָר צוריק געווען אויסשליסלעך אַ פּונקט פון רויוואָרג און האַלב־פאַבריקאַטן.

ערשט אין אָנהייב פון די ניינציקער יאָרן פון דעם פאָריקן יאָרהונדערט באַווייזן זיך אין פינסק די ערשטע פרואוון פון אינדוסטריע. ניט רעכענענדיק דעם פאַראָוונמיל, איז ביז דאַן אין פינסק נישט געווען קיין פאַבריק לויט אונדזערע היינטיקע באַגריפן. די אַלע אונטערנעמונגען, וואָס האָבן דאַן זיך געפונען אין פינסק, זיינען גיכער געווען גרויסע וואָרשטאַטן, וואו מען האָט מיט האַלב־פרימיטיוו מיטלען אויסגעאַרבעט געוויסע מינים סחורות פאַרן דאָרטיקן געברויך. אָבער פון פאַבריקן און אינדוסטריע־אונטערנעמונגען, לויט אונדזערע היינטיקע פאָרשטעלונגען, קאָן אין יענער צייט נישט זיין קיין רייד.

מיט פּראָדוצירן סחורות האָט זיך דאָס רוב פאָרגומען דער מיטל־שיכט פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פינסק, — דאָס קליינבירגערטום. צו זיי האָבן דאָס געהערט די אָליניצעס (אייל־פאַבריקלעך) און זייף־זידרייען, ליכט־פאַבריקלעך און פערד־מילן — אַלץ קליינע אונטערנעמונגען, וואו עס פלעגן זיין באַשעפטיקט צו עטלעכע אַרבעטער, דאָס רוב — יידישע. די גרויסע גבירים און יחסנים האָבן זיך אין יענע צייטן געשעמט צו פאָרנעמען מיט אַזעלכע באַשעפטיקונגען.

די קאַרלינער יידישע גבירים (אַלע פינסקער גבירים שטאַמען פון קאַרלין. סיי די לוריאס, ווי אויך די אַלע איבעריקע אינדוסטריעלער ציען זייער שלשלת־היוחסין פון קאַרלין) האָבן זיך פאַרנומען מיטן האַנדל פון האָלץ און וואָלד, וועלכער איז געלעגן אויסשליסלעך אין זייערע הענט. חוץ דעם האָט זיך אַ היפּשער טייל פון די קאַרלינער

גרויסע סוחרים אויך פאַרנומען מיטן מסחר פון פלאַקס, סימיע, חלב, תבואה און זאַלץ, וועלכע זיי פלעגן אין די גרויסע סכומים ליפערן אַהער פון די דרום־מערב גע־ביטן פון אוקראַינע און פלעגן דאָס פון פינסק אָפשיקן קיין פּוילן און פּרייסן.

בעמעגדיק דאָס אַלץ אין אַכט, ווערט שוין פאַר אונדז פאַרשטענדלעך דער פאַקט, וואָס די אַלע מיטלען פון דעם וואָסער־פאַרקער צווישן דער פינאַ־פריפּעט און דעם דניע־פּער זיינען געלעגן אויסשליסלעך אין די הענט פון די אויבנדערמאַנטע קאַרלינער גבירים. אויסער דעם וואָסער־ווג, וועלכער האָט מיט זיינע פילע טייכן און בייַ־טייכלעך פאַרבונדן פינסק מיט דער איבעריקער וועלט, איז קיין אַנדער קאָמוניקאַציע־מיטל דאָן נישט געווען. די שלעכטע זומפיקע וועגן האָבן באַשוועדט דעם פאַרקער אויף דער יבשה און מיטן „אַראָל" האָט מען אויסער פאַסאַזשירן און גאָר קלייניע קוואַנטומס סחורות פון גרויסן וועדט (ווי, למשל, שוועמלעך) נישט געקאָנט שיקן, ווייל עס איז געווען פאַרבונדן מיט גרויסע הוצאות. צוליב די אַלע אויבנ־דערמאַנטע סיבות האָט זיך אין פינסק געבילדעט אַ גרויי־סער וואָסער־פּלאָט פון בערלינעס און שיפן, וועל־כער פלעגט קורסירן צווישן פינסק און די אַלע גרעסערע שטעט און האַנדלס־צענטערן ביי די ברעגעס פון דעם פּריפּעט און דניעפּער, דערגרייכנדיק גאַנץ אָפט ביז „זאַ־פאַראַשיע", דאָרטן וואו דער דניעפּער שטורעמט מיט זיינע מעכטיקע וואָסער־פּאַלן אין געדראַנג צום שוואַרצן ים.

ווי שוין געזאָגט, האָבן די גרויסע פינסקער גבירים זיך צו יענער צייט פאַרנומען אויסשליסלעך מיט וואַלד־האַנדל און מיט וואָסער־פאַרקער. צו אינדוסטריע און פאַב־ריקאַציע האָבן זיך די פינסקער יידישע רייכע סוחרים ערשט געמומען אין מיטן די אַכציקער יאָרן פון דעם פאַריקן יאָרהונדערט, וועלכע אין פינסק האָט זיך אויס־געבויט דער אייזנבאַן וועג, וואָס האָט פאַרבונדן די געגנט מיט דער איבעריקער גרויסער וועלט און געשאַפן בריייטע מעגלעכקייטן פאַרן סחורות־טראַנספּאָרט מיט דעם יבשה־וועג. וויייל אויב צום מזרח האָט פינסק געהאַט אַ גוטן און געזיכערטן וואָסער־וועג, איז ער אָבער צו מערב צייטנווייז געווען באַשוועדט. די האַלץ־טראַנספּאָרטן צום בוג און צו דער וווייסל פלעגט מען זיך איילן דורכציען דורכן קאַנאַל אין פרילינג און אין די ערשטע זומער־חדשים, וועלכע וואָסער איז גרויס, וווייל שפּעטער, וועלכע די וואָסערן אין דער פינאַ און די אַרומיקע בייַ־טייכן פלעגן אָנהייבן אָפּפאַלן, איז דער פאַרקער אויפן וואָסער געווארן זייער באַשוועדט. בכלל איז די הויפּט־באַזע פון דעם ווירטשאַפטלעכן לעבן אין פינסק געווען דער ברעג. אין פינסק האָט מען זיך געזעלט אויף דעם ברעג, וואָס איז אַרום דעם ברעג פון דער פינאַ. יעדער וועלכער האָט געוואָלט עפּעס פאַרדינען, איז געגאַנגען אויפן ברעג. דאָ האָט מען געקאָנט טרעפן יידישע מעקלער, סוחרים פון האַלץ און תבואה, טרעגער און וועגער, וועלכע פלעגן אויס־וועגן די סחורות, אויסלאָדן און איינלאָדן אין די שיפן און איבערטראָגן אין די „אַמבאַרעס" (שפייכלערס), וועלכע האָבן זיך געפונען אין אַ גרויסער צאָל נאָענט פון דער פינאַ.

שפּעטער, וועו אין פינסק איז געווארן אויסגעבויט דער אייזנבאַן־וועג און פון דער אייזנבאַן־סטאַנציע — וואָק־זאַל — איז געווארן צוגעצויגן אַ באַן־צווייג (וועטקאַ) צום ברעג פון דער פינאַ, האָט פינסק מיט זיך פאַרגעשטעלט אייגעם פון די הויפּט טראַנזיט־פונקטן פאַרן סחורות־פאַר־קער צווישן מזרח און מערב, וואו די פינאַ מיט אירע גוט־אויסגעבויטע צופאָר־ברעגן האָבן געשאַפן פאַר דעם די בעס־טע מעגלעכקייטן. גלייך פון דער שיף אָדער בערלינע, פלעגן די סחורות ווערן אָנגעלאָדן אין די וואַגאָנעס, מיט וועלכע זיי זיינען געווארן דירעקט אָפּגעשיקט אין די מערב־געביטן און קיין אויסלאַנד.

נישט נאָר פאַרן תבואה־טראַנספּאָרט האָבן זיך, מיט דער אָנטשטייאונג פון דער באַן, פאַרלייכטערט די טראַנס־פאָרט־מעגלעכקייטן, נאָר אויך פאַרן האַלץ־מסחר, וועלכער פלעגט ווי ביז איצט דאָס רוב זיך באַנוצן מיטן וואָסער־וועג. גרויסע פאַרלייכטערונגען האָט די באַן געבראַכט פאַר דעם טראַנספּאָרט פון „האַרטע האַלץ", ווי „שליסער" און „פלאַקאַן", וועלכע פלעגן ביז איצט ווערן טראַנספּאָרטירט אין גרויסע באַרשעס און וואָס זייער פאַרקער דורך דעם קאַנאַל איז געווען זייער באַשוועדט. איצט האָט די דירעקטע פאַרבינדונג פון דער אייזנבאַן מיט דער פינאַ געגעבן אַ שטויס צו דער שנעלערער אָנט־וויקלונג פון דעם אויבנדערמאַנטן האַנדלס־צווייג, וואָס האָט פאַרנומען איינעם פון די בכבודיקסטע ערטער אין דעם ווירטשאַפטלעכן לעבן און דער עקאָנאָמישער אָנטוויקלונג פון אונדזער שטאָט.

אין יענער צייט האָט מען נאָך אין פינסק נישט גע־וואוסט פון קיין האַלץ־באַארבעטונג. אַזעלכע אונטערנע־מונגען זיינען נאָך אין שטאָט נישט געווען. אַלץ, אין וואָס מען האָט זיך געניטיקט אויפן אָרט, פלעגט מען אויספאַרטיקן מיטן האַנט, אַלערליי מינים ברעטער און לאַ־טעס (לייסטן) פלעגן צושנייַדן די פילשטשיקעס (האַנט־זעגער) מיט זייערע האַנט־זעגן. ערשט אין דער ענדע פון די נייַנציקער יאָרן פון פאַריקן יאָרהונדערט, האָט זיך אין פינסק אויסגעבויט דער ערשטער טאַרטאַק, וועלכער איז געווען באַוואוסט אין שטאָט מיטן נאָמען „מרים־עטקעס טאַרטאַק". דאָס רוב פלעגט דער אויבנדערמאַנטער טאַר־טאַק שנייַדן פאַרן היגן געברויך. פון עקספּאָרטירן באַ־אַרבעטע האַלץ־מאַטעריאַלן קיין אויסלאַנד האָט מען נאָך דאָן אין פינסק נישט געוואוסט, מיטן אויסנאַם פון יענע מינים געהילץ, וועלכע פלעגן ווערן אויסגעפאַרטיקט אויפן אָרט אין וואַלד, ווי צום ביישפּיל, אַלערליי שוועלן, שלי־פערס און קלעפּקע.

אין דעם אויבנדערמאַנטן טאַרטאַק זיינען געווען באַ־שעפטיקט בלויז עטלעכע יידישע אַרבעטער. דאָס רוב האָבן דאָרטן געאַרבעט קריסטן, מיטן אויסנאַם פון דעם אַריין־און־אַרויספיר, וועלכער איז אינגאַנצן געלעגן אין יידישע

הענט. אויך אויפן פלאַץ, ביים סאָרטירן די ברעטער וכדומה, זיינען דאָס רוב געווען באַשעפטיקט יידישע אַר־ בעטער. שפעטער, וען ביים אויבנדערמאָנטן טאָרטאָק (אין פּינסק זאָגט מען „טערטאַק") האָט זיך צוגעבויט אַ מיל, האָבן ביי אים געאַרבעט בלויז יידן, ווייל אין די היגע מילן זיינען אַלע מילנער געווען יידן.

ווי שוין געזאָגט, הויבט זיך אָן די אינדוסטריעלע אַנטוויקלונג פון פּינסק אין דער ענדע פון די אַכציקער יאָרן פון דעם פאָריקן יאָרהונדערט. צוגלייך מיט דער פאַראָוואָר מיל (דאָמף־מיל) בויט שפּעטער דערזעלבער ה׳ משה לוריא אויך אַ פלעקל־פאַבריק (פלעקלעך צו זוילן). אַזוי ווי דער מין האַלץ, קליאָן, וואָס איז נייטיק צו דער אויסאַרבעטונג פון פלעקלעך איז דאָ לרוב אין די היגע וועלדער, איז פּינסק געווען דער איינציקער אָרט, וואו אַזאַ פאַבריק האָט געהאַט גוטע אויסזיכטן און פערספּעק־ טיוון פאַר איר אַנטוויקלונג. און ווירקלעך: נאָך אַ פאָר יאָר פון עקספּערימענטן, פּרובירן און פאַרשן (מען האָט צוערשט נישט געוואוסט ווי אַזוי אַרום מען באַדאַרף אַרויס־ באַקומען דעם פלעקל און אַנשטאָט צו האָקן אים פון סטארטש האָט מען אים פריער געשיילט און ערשט נאָכ־ דעם געהאַקט, צוליב וואָס די פלעקלעך פלעגן אַרויסקומען שוואַכע און פלעגן זיך איבערבראָכן), האָט מען ענדלעך זיך דערשלאָגן צו דעם, אַז די פאַבריק האָט אַנגעהויבן אויסאַרבעטן סחורה פון דער בעסטער קוואַליטעט. לו־ ריאס פלעקלעך זיינען געווען אַ שם־דבר אין די ווייט־ סטע געגנטן פון סיביר, ווי אויך אין די אינערלעכע גע־ ביטן פון רוסלאַנד.

אין דער פלעקל־פאַבריק זיינען אַלע אַרבעטער און אַנגעשטעלטע (מייסטערס און אויפזעער) געווען יידישע. אין ביידע שיכטן זיינען געווען באַשעפטיקט קרוב פיר הונדערט אַרבעטער, דאָס רוב פון זיי פרויען, וועלכע זיינען געווען באַשעפטיקט אַלס האַקערנס און שפּיליערנס. מענער האָבן בלויז געאַרבעט אין דער זעגעריי, ביים שניידן די דעקלעך, ווי אויך אין דער סטרוזשעריי (ביים אַרומשיילן די קאָרע פון די קלעצער), אין דער זיפּעריי און ביים בלייכן.

די אַרבעטס־צייט איז דאָן געווען 12 שעה אין טאָג ביי אַ לוין, וואָס האָט זיך געוואַקלט צווישן 5 און 6 רובל אַ וואָך פאַר מענער און צווישן 2 און 2½ רובל אַ וואָך פאַר פרויען. נאָך דער פלעקל־פאַבריק האָבן די קינדער פון דעם אויבנדערמאָנטן לוריאן געעפנט אַ פאַרניר־פאַב־ ריק אונטערן נאָמען „האַלץ־אויסאַרבעטונגס־פאַבריק פון ל. און אַל. לוריא אין פּינסק". די פאַבריק איז אויך, ווי די אַלע פריערדיקע פאַבריקן, אַנטשטאַנען קודם כל צוליב דעם, ווייל דאָ איז דער הויפּט־אָרט פון דעם רוי־מא־ טעריאַל (צוליב די זומפּן זיינען אין דער געגנד פאַראַן אַ סך אַלכע־וועלדער). דער פאַרניר פלעגט אויסשליסלעך ווערן באַנוצט אַלס פאַקונגס־מאַטעריאַל: פון אים פלעגן ווערן אויסגעאַרבעט אַלערליי קעסטעלעך און שאַכטלען פאַר די טאַבאַק און ציגארן־פאַבריקן, ווי אויך פאַר די פאַרשיידנסטע כעמישע אַרטיקלען.

דער הויפּט־אָפּנעמער פון די פאַרניר־סחורות זיינען געווען די אינערלעכע גובערניעס פון רוסלאַנד. די „נא־ קאַטקע" פלעגט אין גרויסע סכומים ווערן אָפּגע־ שיקט אין דעם טעקסטיל־ראַיאָן פון פוילן, ווי לאָדזש, ביאַליסטאָק וכדומה. אַ געוויסער טייל פון דעם אויסגע־ אַרבעטן פאַרניר פלעגט אויך ווערן פאַרנוצט אויפן אָרט, צו פאָקן די פלעקלעך אין דער פלעקל־פאַבריק.

אַלע טיילן פון די קעסטעלעך און שאַכטלעך פלעגן לויט דער מאָס ווערן צוגעגרייט אויפן אָרט און אַזוי פלעגן זיי קאָמפּלעטנוויז ווערן אָפּגעשיקט צום באַשטעלער. אין דער פאַרניר־פאַבריק זיינען געווען באַשעפטיקט ביי דריי הונדערט אַרבעטער, אַלע יידישע, מיטן אויסנאָם פון איין קאָטשעגאָר, וועלכן מען פלעגט האַלטן צוליב שבת, ווען מען באַדאַרף איינהייצן דעם קעסל צו דער נאַכט־שיכט. דאָס רוב אַרבעטער זיינען געווען מענער, פרויען — אַ גאָר קליינער טייל (אין דער פאַרבעררייַ און ביים מימיקירן און פּרעסן). אַלע איבעריקע אַרבעטן, ווי ביים שיילן, אין דער זעגעריי און ביים פאָקן די באַלן אין די קאָסטנס זיינען געווען אויסגעפירט דורך מענער.

דער לוין איז געווען פון 5 ביז 8 רובל אַ וואָך פאַר מענער, און פון 1½ ביז 2¼ רובל פאַר פרויען.

שפּעטער, אין אָנהייב פון דעם היינטיקן יאָרהונדערט, האָבן די אויבנדערמאָנטע „בריידער לוריא" אָוועקגעשטעלט צוויי פּרעסן און זיי האָבן אָנגעהויבן פּראָדוצירן פלאַטן (דיקטן). ווי דער פאַרניר, ווערן אויך די פלאַטן אויס־ געאַרבעט דאָס רוב פון אַלכע־האַלץ און אויך אָט דער פּראָדוקציע־צווייג איז אַנטשטאַנען צוליב דיזעלבע מאָטיוון ווי ביי די פלעקל־און פאַרניר־פאַבריקן. אָפּילו די מאָטע־ ריאַלן פון וועלכער עס ווערט געמאַכט דער קליי, ווי צום ביישפיל בלוט און קעז, פלעגן ווערן איינגעקויפט אויפן אָרט (לעצטנס זיינען בלוט און קעז געליפערט געוואָרן אין אַ קאָנסערווירטן צושטאַנד פון אויסלאַנד. דער קעזאין — קעז — איז דוכט זיך געבראַכט געוואָרן פון אַרגענטינע). דער הויפּט־אָפּנעמער פון די פלאַטן איז געווען אַרגענטינע און אַלע איבעריקע מלוכות פון דרום־ אַמעריקע, ווי אויך ענגלאַנד מיט אירע דאָמיניאָנס.

פאַר 1914 זיינען אין דעם פּרעס געווען באַשעפטיקט ביי הונדערט אַרבעטער. לעצטנס האָט די דיקטן־פאַבריק פאַרנומען דעם גאַנצן שטח פון די פריערדיקע צוויי פאַבריקן (פאַרניר און פלעקלעך), ווייל די ערשטע איז געוואָרן פאַר־ ברענט בעתן אָפּטרעטן פון די רוסישע חיילות פון פינסק און די צווייטע איז געוואָרן עוואַקואירט קיין קיעוו בשעת די רוסן האָבן זיך געקליבן צו פאַרלאָזן די שטאָט.

אין יאָר 1892 האָט אַ געוויסער הירשמאַן, אַ ייד פון באַלטישער געגנד געעפנט אין פינסק אַ שוועבל־פאַבריק. נאָך קנאַפּע צוויי יאָר עקזיסטענץ האָט זי אָפּגעברענט, דאָן האָט זי אָפּגעקויפט דער ה׳ יוסף האַלפּערן, וועלכער האָט זי ווידער אָפּגעבויט און געלאָזן אין גאַנג. צוליב

דעם וואָס דער רוי־מאַטעריאַל איז דאָ געווען זייער ביליק, האָט די פאַבריק געהאַט גוטע אויסזיכטן פאַר איר אַנטוויקלונג. און ווירקלעך איז זי כסדר גע־וואַקסן און זיך אויסגעבריייטערט, נישט נאָר צוליב דעם וואָס דאָס האָלץ, פון וועלכן מען אַרבעט אויס שוועבעלעך, איז דאָ לרוב אין דער היגער געגנד, נאָר אויך צוליב די ביליקע טראַנספאָרט־מעגלעכקייטן אויפן וואַסער.

באַלד אַנהייב פרילינג, ווי נאָר עס פלעגט זיך אַנ־הייבן דער פאַרקער אויף דער פּינאַ, פלעגן די דאַמפערס אָפגיין פול געלאָדענע מיט שוועבעלעך, וואָס מען פלעגט טראַנספאָרטירן אין די וווייטסטע געגנדן פון דרום־רוסלאַנד, דערגרייכנדיק ביז קאַווקאַז און די ברעגעס פון קאַספישן ים.

די כעמיקאַלן, וועלכע זיינען נייטיק געווען צו דעם אויבנדערמאַנטן באַטריב, פלעגט מען דאַן ברענגען פון דייטשלאַנד.

ביז דעם יאָר 1914 האָבן אין דער שוועבל־פאַבריק גע־ארבעט פון פיר ביז פינף הונדערט אַרבעטער, דאָס רוב פרויען. דער לוין האָט זיך דאַן געוואַקלט צווישן 1½ ביז 2 רובל אַ וואָך פאַר פרויען און פון 4 ביז 5½ רובל אַ וואָך פאַר מענער.

פון סאָציאַלע פאַרזיכערונגען האָבן די אַרבעטער דאַן אין פינסק גענאָסן אין אַן אומבאַדייטנדער מאָס. דאָס געזעץ פון אַרבעטער־פאַרזיכערונג, וואָס עס האָט אָנגע־נומען די גאָסודאַרסטוועט דומע, האָט אין די יאָרן 1912־1913 אויך דערגרייכט קיין פינסק. ביי די פאַרניר־און שוועבל־פאַבריקן זיינען געגרינדעט געוואָרן קראַנקן־קאַסעס, וועלכע האָבן געזאָלט לויט זייערע סטאַטוטן אויס־ברייטערן זייער טעטיקייט אין דעם גאַנצן קרייז, פאַרזי־כערנדיק, אין פאַלן פון קראַנקהייט, אויך יענע אַרבעטער וואָס זיינען באַשעפטיקט אין קלענערע אונטערנעמונגען.

אויסער די אָליניצעס (אויליאַרניעס), וואו מען האָט מקדמונים געקלאַפּט אייל און מאַקעכע אויפן האַלב־פּרי־מיטיוון שטייגער, האָט זיך אין דער ענדע פון דעם פאַריקן יאָרהונדערט געעפנט אין פינסק אויך אַן אייל־פאַבריק, וואו דער גאַנצער אַרבעטס־פּראָצעס איז געוואָרן מעכאַניזירט. דאָסזעלבע איז אויך געווען אין דער ליכט־פּראָדוקציע; אַנשטאָט די „ליכט־ציער" מיט זייערע קליינע וואַר־שטאָטלעך פון די חלבנע ליכטלעך, האָט זיך אומגעפער אין דערזעלבער צייט אויך געעפנט אַ מעכאַניזירטע ליכט־פאַבריק, מיט דער הילף פון די נייעסטע מאַשינען האָט מען אויסגעאַרבעט סטעאַרין־ליכט, וואָס מען פלעגט פאַר־קויפן וויַיט איבער די גרעניצן פון דער מינסקער גובערניע.

עס איז דאָ כדאי צוצוגעבן, אַז אין דער אייל־פאַבריק, האָט דער שעף אירער, דער פאַרשטאַרבענער גריגאָרי אראָ־נאָוויטש לוריא, נאָך מיט יאָרן צוריק אינגעפירט דעם 8־שעהדיקן אַרבעטסטאָג און דאָסזעלבע אויך אין דער קרייד־פאַבריק, וואָס ער האָט געגרינדעט. שפּעטער, ווען ער איז געוואָרן אַ שותף צו דער ליכט־פאַבריק, האָט ער אויך דאָרטן איינגעפירט דעם אַכט־שעהדיקן אַרבעטס־טאָג. אויסער די אויבנדערמאַנטע פאַבריקן, איז אין יע־נער צייט געווען אין פינסק אַ קאַרקן־פאַבריק, אין וועלכער עס זיינען געווען באַשעפטיקט אַ געוויסע צאָל יידישע אַרבעטער (אַלס קאַרקן־שניידער און מייסטערס), און אַ שטרוי־פאַבריק, אין וועלכער עס זיינען געווען באַשעפ־טיקט אַ געוויסע צאָל יידישע אַרבעטער־פרויען. די לעצטע צוויי אונטערנעמונגען זיינען געווען יידישע אויף אַזויפיל, אויף וויפיל זיי האָבן אָנגעהערט צו יידישע בעלי־בתים, אָבער די אַרבעטער, וואָס האָבן דאָרט געאַרבעט זיינען געווען אין דער גרעסטערער מערהייט קריסטלעכע. די יידישע אַרבעטער, וועלכע זיינען געווען אין אַ קלענערער צאָל, זיינען געווען די מער־קוואַליפיצירטע, ווי אויך די אויפזעער און מייסטערס.

אויסער ביר־ברויעריי און ווייַנער (וויין־מאַכער), זיינען אין פינסק אויך געווען יידישע גאַרבער און אויסמאַכער פון פעל (טשימבאַרעס). דער פּראָדוקציע־צוויַיג איז געווען צעוואַרפן איבער פיל קלענערע וואַרשטאַטלעך אין די שטעטלעך אַרום פינסק. אַ גרעסערע גאַרבעריי מיט מע־כאַנישע אייניריכטונגען האָט זיך געגרינדעט אין פינסק אין אָנפאַנג פון דעם היינטיקן יאָרהונדערט, וואו עס זיינען געווואָרן אויסגעאַרבעט די פאַרשיידנסטע סאָרטן האָרטע און וווייכע לעדער, וואָס זיינען נישט געווען באַשטימט בלויז פאַרן אָרטיקן געברויך, נאָר פלעגן אויך ווערן עקספּאָרטירט מחוץ פינסק אין די וווייטסטע רוסישע גו־בערניעס.

אין דער אויבנדערמאַנטער גאַרבעריי האָבן געאַרבעט עטלעכע צענדליק יידישע אַרבעטער, וועלכע האָבן פאַר־העלטניסמעסיק גאָנץ גוט פאַרדינט. ליקווידירט איז זי געוואָרן אומגעפער אין 1907־8, צוליב געוויסע פינאַנציעלע שוועריקייטן, אין וועלכע די באַלעבאָטים האָבן זיך פאַר־פלאָנטערט. פאַרבליבן זיינען אין פינסק אַ פאָר קלענערע גאַרבערייען, וואָס האָבן געטראָגן גיכער אַ קוסטאַרישן כאַ־ראַקטער און געאַרבעט אויסשליסלעך פאַרן אָרטיקן געברויך. דאָס רוב האָבן זיי זיך פאַרנומען מיט אויסאַרבעטן פעלן, וואָס עס פלעגן ברענגען די פויערים פון די אַרומיקע דערפער אויף אויסצואַרבעטן פּעלצן.

אויסער בעלי־עגלות און שיפער, האָבן זיך אין פינסק אַ סך יידן פאַרנומען מיט גערטנעריי, ווי אויך מיטן האַנדל פון פרוכטן, וועלכער איז געלעגן אויסשליסלעך אין יידישע הענט. יידישע פישער פלעגן האַלטן אין אַרענדע די אָזע־רעס און טייכן, וואָס זיי פלעגן אָפּדינגען ביי די אַרומיקע פריצים. אין די וועלדער פלעגן יידן אָפּדינגען ביי די פריצים די גוראַלניעס, וואו זיי פלעגן ברענען קוילן און טרייבן טערפּענטין, ווי אויך די ציגעלניעס, וואו זיי פלעגן זיך פאַרנעמען מיט דער מלאָכה פון אויסאַרבעטן ציגל. אויסער דעם האָבן זיך יידן פאַרנומען מיט שניידערי און שוסטעריי. די צוויי פאַכן זיינען געלעגן אויסשליסלעך אין יידישע הענט. חוץ דעם זיינען נאָך יידן געווען: סטאָ־

ליאַרעס און בוי־אַרבעטער, (בויער, מוליאַרעס און מאַ־ ליאַרעס, אויך שלאָסער, בלעכער און שמידן), קאַטליאַרעס — קופּער־שמידן — זייגער־מאַכער און יואוועלירן, באַנ־ דאַרעס, גאַנטארעס — וואָס מאַכן שינדלען — בייגער פון האָלץ און שטולן־מאַכער, רימאַרעס און היטל־מאַכער, קירזשנער (פון פּעלצן), ווי אויך רויכוואַרגער, אייזן־טאָקער און האָלץ־טאָקער, סטעלמאַכער און בערשטל־מאַכער, גלע־ זער, בעקער און קצבים, וואורשטן־מאַכער און שערער, מע־ כאַניקער, אייזן־גיסער, שטריקל־מאַכער, מצבה־קריצער און קאָמפּן־מאַכער, וועשער און נייטאַרינס (וועשנייער), קאָר־ סעטן־מאַכערינס און טאָפּעצירער (אָבאָישטשיקעס), שטע־ פּער און ברוגים־מאַכער, איינבינדער און דרוקער, גראָווי־ רער, מאָדעלשטשיקעס און קוואַסניקעס, טינט־מאַכער און עסיק־מאַכער, ברוקאַרעס (פון געהילץ) און ברוקירער, רוי־ כערער (פון פיש), קוימען־קערער, נעצען־שטריקער (פון נעצן צום כאַפן פיש), גלייזער (פון טעפּ), באַלן־פּאָקער און סאָרטירער פון קאדער (שמאָטעס), האָניק־קווטשער און קאנאפּאטשטשיקעס (פון הייזער און שיפן), קאָלאָשן־ פּאַרגיסער און „מאָשיניסטן" פון נייַ־מאָשינען, קאָטשע־ גאַרעס (קעסל־הייצער), שטריקערינס און העפּטערינס, צאָן־ מאַכער (צאָן־טעכניקער), און לעצטנס זיינען צוגעקומען עלעקטראָמאָנטאָרן און ראַדיאָ־טעכניקער. ערשט נישט לאַנג צוריק זיינען אָפּילו געווען אין פּינסק עטלעכע יידישע פאָליציאָנטן, ווי אויך אַ יידישער הינט־שלעגער, וועלכער איז געווען אָנגעשטעלט ביי דער דאָרטיקער שטאָטישער פאַרוואָלטונג (אופראַוו).

די לעצטע עטלעכע יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה, האָבן זיך פאַרמערט די אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פינסק. עס זיינען צוגעקומען עטלעכע טאַרטאָקן, וואָס האָבן געאַרבעט טאָג און נאַכט — אין צוויי שיכטן — פאַרן אויסלענדישן עקספּאָרט. עס זיינען צוגעקומען נאָך מילן און וואַליושנעס — מאָשינען צום אויסקלאָפּן געוואָנט און לייוונט. די אַרומיקע פּויערים פלעגן ברענגען אין שטאָט מאָלן זייער תבואה, ווי אויך די לייוונט און די געוואָנטן פון זייער היימישער פּראָדוקציע, וואָס פלעגט דאָ, אונטער דער אויפזיכט פון אַ פאַכמאַן אין טעקסטיל־ ענינים, ווערן פולשטענדיק אויסגעפּאַרטיקט און פאַרענדיקט.

בכלל האָט זיך אין די לעצטע פּאָר יאָר פאַרן וועלט־ קריג געפילט אין פּינסק אַן אויפלעבונג אויף אַלע גע־ ביטן פון ווירטשאַפטלעכן לעבן. פּינסק האָט דאָן דורכ־ געמאַכט אַ צייט פון הויך־קאָניוקטור.

מיטן אויסברוך פון קריג אין 1914 האָט זיך אַלץ גע־ ענדערט. טראָץ דעם, וואָס אַ פּאָר וואָכן שפּעטער נאָך דער מהומה און דער איבערראַשונג, וואָס עס האָט אַרויס־ געפופן די מלחמה־דערקלערונג פון די צענטראַלע מלוכות צו רוסלאַנד, האָט זיך אַלץ ווידער ווי באַראויקט און דאָס אַלטעגלעכע לעבן האָט זיך געגומען ווידער פליסן אַזוי ווי פריער, האָט מען דאָך געפילט בחוש, אַז עפּעס איז דאָ נישט אין אָרדענונג. טראָץ דעם, וואָס פּינסק איז געווען גאַנץ ווייט פון די קריגס־געביטן, האָט מען שוין אין די ערשטע חדשים פון דער מלחמה דאָ דערפילט איר דירעקטע השפּעה אויפן גאַנג און דער אַנטוויקלונג פון די עקאָנא־ מישע באַדינגונגען.

מיט יעדן טאָג האָבן זיך אָנגעהויבן איינשרומפן און פאַרקלענערן די מעגלעכקייטן פון געוויסע פּראָדוקציע־ צווייגן אין אונדזער שטאָט. צוליב דעם, וואָס די קריגס־ אָפּעראַציעס האָבן זיך אַריבערגעטראָגן אויפן באָדן פון דער וואַרשעווער און סואוואַלקער גובערניעס און די שכנישע ליטווישע געביטן, האָט זיך גלייך פאַרקלענערט דער עקס־ פּאָרט פון געוויסע רוי־שטאָפן און האַלב־פאַבריקאַטן, וואָס פלעגן פון דאָנען וועלן געליפערט אין יענע מקומות.

אַזוי, למשל, האָט זיך שוין אין די ערשטע חדשים פון דער מלחמה אָפּגעשטעלט דער עקספּאָרט פון געטריקנטע פעל, און די שוועבל־פאַבריק האָט פאַרקלענערט איר פּראָ־ דוקציע אויף גאַנצע 18%, איבערגייענדיק פון זעקס אויף פינף אַרבעטס־טעג אין וואָך.

דער האָלץ־עקספּאָרט האָט זיך אינגאַנצן אָפּגעשטעלט, און יענע סוחרים, וואָס האָבן אין דעם זומער פון 1914 אַרויסגעשיקט געהילץ קיין דייטשלאַנד, זיינען בדיל־הדל געוואָרן, ווייל באַלד נאָכן קריגס־אויסברוך איז געוואָרן איבערגעריסן יעטווידער מגע־ומשא מיטן מערב. די גע־ הילץ, וואָס האָט זיך געפונען אין די וועלדער און אויפן וואַסער, זיינען אַזוי פאַרבליבן כמעט ווי אויף הפקר. עס האָט נישט געלוינט מיט זיי זיך יעצט צו פאַרנעמען, ווייל מיטן מלחמה־אויסברוך זיינען געווָאָרן איבערגעשניטן די בלוט־אַרטעריעס פון דעם האָלץ־מסחר, וועלכער איז געווען אַ וויכטיקער פאַקטאָר אין דעם עקאָנאָמיש־ווירט־ שאַפטלעכן לעבן פון פּינסק און דאָס איז געווען דער קאַטאַסטראָפאַלער חורבן פון דער שטאָט.

וועז די דייטשן האָבן פאַרנומען פּינסק — אין האַרבסט 1915 — איז שוין די שטאָט געווען כמעט אַ חרובע. פון עקאָנאָמיש־ווירטשאַפטלעכן שטאַנדפונקט האָט זי שוין דאָן נישט געהאַט קיין שום באַדייטונג. די באַציאונגען מיט די מערב־געגנטן זיינען שוין כמעט אַ יאָר געווען איבער־ גערישן. דער פאַרקער איז צוליב די אויבן־אָנגעוויזענע טעמים געווען באַשוועדט און קיין מסחר אין דעם ברייטערן זין פון וואָרט האָט שוין דאָן נישט עקזיסטירט. וועז די דייטשן האָבן פאַרנומען די שטאָט, איז אַלץ מיט אייג־ מאָל ווי געוואָרן אָפּגעטויט. דער קליין־האַנדל און דער האַנטוועדק האָבן אויך אָנגעהויבן איינגעשרומפן ווערן פון טאָג צו טאָג און די שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן דערנענטערן צו אַ ווירטשאַפטלעכער אָגאָניע.

פאַר די העכער דריי יאָר פון דער דייטשישער אָקו־ פאַציע, איז די יידישע באַפעלקערונג פון פּינסק געווָאָרן פולשטענדיק דעקלאַסירט. אַלע נאַרמאַלע פרנסות און באַ־ שעפטיקונגען זיינען אונטערגעגאַנגען. דער גרעסטער טייל פון דער באַפעלקערונג איז געווָאָרן עוואַקואירט קיין פּוילן און אין די דערפער פון דעם עטאַפּן־געביט. דער קליינער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג, וואָס איז פאַרבליבן אין שטאָט, האָט געצוויגן זיין נעבעכדיקע יניקה פון די

דייטשן. אלע ארבעטספייאיקע מענער און פרויען זיינען געגאנגען אויף ארבעט, וואס איז געווען פארפליכטנד פאר דער גאנצער באפעלקערונג און דער איבעריקער טייל האט זיך אויך געזוכט צוצופאסן צו די פאדערונגען און די באדערפענישן פון די דייטשישע סאלדאטן.

קיין זכר איז נישט געבליבן פון דעם אמאליקן מסחר. אלע קראמען און סקלאדן זיינען געווארן פארוואנדלט אין קאזארמעס און פראוויאנט-לאגערן פארן דייטשן מיליטער. די אפראויזאציע פון שטאט איז געלעגן אין די הענט פון דעם בירגער-קאמיטעט, וועלכער האט די פראדוקטן פון ערשטן געברויך פארטיילט אויף קארטן. שוין אין די ערשטע וואכן פון דער אקופאציע האט זיך דערפילט אין שטאט אז מאנגל אין פראדוקטן, און אזוי, למשל, האבן זיך אייניקע פארנומען מיט מאכן בראנפן אין געהיים — דעם בראנפן פלעגן זיי נישט „מאכן", נאר רייניקן. ווען די רוסן זיינען אפגעטראטן פון פינסק, האבן זיי ארויסגעלאזן דעם גאנצן ספירט-זאפאס פון דעם דארטיקן ספירט-זאוואד אין טיפע גריבער. איצט, ווען די דייטשן זיינען ארײַן, האבן זיך אייניקע צוגעקליבן צו די גריבער, פונוואנען זיי פלעגן בגנבה שעפן דעם ספירט און נאכדעם, ווי זיי האבן אים אפגעריניקט, פלעגן זיי אים פארקויפן צו די דייטשן, וועלכע זיינען געווען גרויסע ליבהאבער פון דעם ביטערן טראפן... דער ווייט גרעסטער טייל האט געארבעט אין די ארומיקע וועלדער און ביי די פארטיפיקאציעס, ווי אויך ביי די עפנטלעכע ארבעטן אין און ארום דער שטאט.

גריגארי לוריא מיט א גרופע מיטגלידער פון דער „פרויען וואוילטעטיקייטס-געזעלשאפט" אין פינסק. (יעוורעיסקאיע זשענסקאיע בלאגאטוואריטעלנאיע אבשטשעסטוא")

דער יקרות און הונגער האט זיך אנגעפאנגען שוין אין יענע טעג.

אין אלע גאסן פון שטאט זיינען ווי שוואמען נאך א רעגן אויסגעוואקסן „קאפע-הייזער" און „רעסטאראציעס", וואו די דייטשע סאלדאטן פלעגן זיך קומען פארוויילן. וואו נאר א הויז, וואו עס זיינען געווען דערוואקסענע מיידלעך, האט זיך געעפנט אזא „קאפע-הויז"...

אויסער שוסטער און שניידער, וועלכע האבן זיך פארנומען מיט זייערע פאכן, ארבעטנדיק פאר די דייטשישע אפיצערן און סאלדאטן, איז דער ווייט גרעסטער טייל פון דער יידישער באפעלקערונג געווען פארנומען מיט בארופן, וואס זיינען אנטשטאנען אוך האבן זיך אנטוויקלט אין דער צייט פון דער דייטשישער אקופאציע.

מיטן מאמענט, ווען עס איז געשלאסן געווארן דער בריסקער שלום, האט די שטאט אנגעהויבן ביסלעכווייז אויפצולעבן. עס האט זיך אנגעהויבן א פארקער צווישן פינסק און דער אוקראינע, וואס האט זיך אוממיטלבאר געגרעניצט מיט דער שטאט. פון דארט האט מען אנגעהויבן ארײַנפירן אהער צו ביסלעך מעל און אנדערע שפייזארטיקלען און פון פינסק האט מען אהין אנגעהויבן ארויספירן די אלע רעשטן פון די גאלאנטעריע-סחורות, וועלכע האבן זיך נאך דא פארוואלגערט פון פאר דער מלחמה.

צוליב דער גרויסער מהומה און דעם בירגער-קריג אין רוסלאנד האט זיך דאן געפילט א מאנגל אין אלערלייי סחורות, און דאס נישטיקסטע איז דאן געווארן פארהאנדלט פאר א הויכן פרייז. די ספעקולאציע האט דערגרייכט

די העכסטע מדרגה. יעדער, ווער עס האָט נאָר ביי זיך געהאַט אַ פּאָר רובל, האָט זיך איינגעהאַנדלט קנעפּלעך — אויף דעם איז דאָן געווען אַ גרויסע נאָכפראָגע — אָדער אַנדערע גאָלאָנטעריע־סחורות און האָט זיך אַוועקגעלאָזן קיין לוניניץ, אַ באַן־קנופּ־סטאַנציע, ניט ווייט פון פינסק. אַזוי האָט זיך דאָס געצויגן, ביז וואַנען די דייטשן האָבן פּראָלאָזן פינסק און עס זיינען אַריינגעקומען אין שטאָט די באָלשעוויקעס.

מיטן מאָמענט, ווען די לעצטע האָבן פּראָנומען די שטאָט, איז דער אויבנדערמאָנטער „מסחר" גלייך געוואָרן פּראָליזירט. דער מאָנגל אין שטאָט אויף די פּראָדוקטן פון ערשטן געברויך האָט זיך פּראָגרעסערט פון מינוט צו מינוט, און דער הונגער מיט זיינע אַלע באַגלייטער, ווי טיפוס, דיזענטעריע און אַלע איבעריקע אַנשטעקנדיקע קראַנקהייטן, האָבן אָנגעהויבן בושעווען אומרחמנותדיק. פון קיין מלאָכה און מסחר האָט דאָן קיינער נישט געטראָפט. די שטאָט האָט מיט זיך פּאָרגעשטעלט דאָן אַ גרעביט פון הפקרות, ווו יעדער האָט „געהאַלטן די נשמה אין די הענט" און קיינער איז נישט געווען זיכער מיטן לעבן. אַן ענדערונג איז פּאָרגעקומען, ווען די שטאָט איז געוואָרן פּראָנומען דורכן פּוילישן מיליטער. מיטן מאָמענט, ווען עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ פּאָרקער מיט וואָרשע, און עס האָבן אָנגעהויבן קומען קיין פינסק די שלוחים פון „דזשאָינט", האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטיקעלע געזעלשאַפט־לעכע אויפלעבונג. אין דער הילפס־אַקציע, וואָס עס האָט אונטערגענומען דער „דזשאָינט", האָבן זיך באַטייליקט אַלע געזעלשאַפטלעכע אַרגאַניזאַציעס און ריכטונגען פון שטאָט. הגם די גאַנצע אויבנדערמאָנטע טעטיקייט האָט געטראָגן בלויז אַ פילאַנטראָפישן כאַראַקטער, האָט זי דאָך אַריינ־געבראַכט אַן אויפמונטערונג און אויפלעבונג אין דער אייז־קאַלטער סביבה פון געזעלשאַפטלעכער אַפּאַטיע און אַלע האָבן אָנגעהויבן האָפן אויף בעסערע צייטן.

מחמת דעם, וואָס פּאָר דער צייט פון דעם ווינטער 19־1918 ביזן פּרילינג, האָט זיך די מאַכט אין שטאָט גע־ביטן עטלעכע מאָל, איז די באַפעלקערונג געווען זייער פּאַראָרימט און פון אַ וועלכער נישט איז באַשעפטיקונג האָט דאָן נישט געקאָנט זיין קיין רייד. קיינער האָט זיך נישט פּאַרנומען מיט זיין נאָרמאַלער באַשעפטיקונג און מלאָכה. אַלע האָבן זיך אַרומגעדרייט איבער די גאַסן, די פייאיקערע האָבן געפּרואוט מאַכן „מסחר", מיט וואָס נאָר עס האָט זיך געלאָזט.

זומער 1919 האָט זיך אין פינסק אָנגעהויבן אַ מאַסן־אויפבלי פון דער קאָנסום־קאָאָפּעראַציע. אַזוי ווי אַלע קאָנ־טיגענט־אַרטיקלען, וועלכע זיינען געוואָרן אַרויסגעגעבן דורך דעם אָפּראָוויזאַציע־אָמט, פלעגן ווערן פּאַרטיילט דער באַ־פעלקערונג דורך די קאָאָפּעראַטיוון, האָט זיך די יידישע באַפעלקערונג אין פינסק אָנגעהויבן אָנשליסן אָן די לעצטע. יעדע געזעלשאַפטלעכע ריכטונג האָט זיך געשאַפן איר קאָאָפּעראַטיוו. דער גרונט־קאַפּיטאַל זייערער איז אָנט־שטאָנען פון די פּאָיען, וואָס די מיטגלידער פלעגן אַריינ־טראָגן. שפּעטער, ווען עס איז אָנטשטאָנען דער קאָאָפּע־ראַטיוון־צענטער, פלעגט דער לעצטער פון צייט צו צייט זיי סובסידירן.

אין 1920, ווען דער „דזשאָינט" האָט אויסער זיין באַשפּייזונגס־אַקציע זיך אויך אָנגעהויבן פּאַרנעמען מיט דער טעטיקייט פון רעקאָנסטרוקטיוועך הילף פאַר די יידישע מאַסן אין די ראָנד־געביטן, האָבן זיך אין פינסק געשאַפן צוויי פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוון: איינער פאַר סטאָלעריי און דער צווייטער פאַר לעדער־אויסאַרבעטונגען. געלט אויף מכשירים און רוי־שטאָפן פּאַרן סטאָלער־קאָאָפּעראַטיוו האָט געגעבן דער „פינסקער רעליף" אין ניו יאָרק דורך זיין שליח ש. דאָוויטש.

קאָאָפּעראַטיוון בכלל זיינען נישט געווען קיין נייעס ביי אונדז אין שטאָט. מיט אַ סך יאָרן צוריק זיינען שוין געמאַכט געוואָרן פּראוון אויף דעם געביט. אין די יאָרן 6־1905 האָט זיך אין פינסק געשאַפן אַ שניידער־קאָ־אָפּעראַטיוו — דער אַזוי־גערופענער „אַרטעל" — וועלכער איז נאָך אַ קורצער עקזיסטענץ, צוליב די אינטריגעס פון די באַלעבאָטים פון די פּריוואָטע ווערקשטאָטן און אַנ־דערע סיבות, געוואָרן ליקווידירט.

אגב האָבן אַ סך גורם געווען צו זיין שנעלן אונטער־גאַנג די פינאַנציעלע מניעות, אויף וועלכע עס פלעגן זיך טאָג־טעגלעך אָנשטויסן די טוער און פירער פון דעם ערשטן „שניידער־פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוו אין פינסק".

קאָאָפּעראַטיוון פון דעמזעלבן מין האָבן מיט אַ סך יאָרן פריער עקזיסטירט אין פינסק צווישן די יידישע טרע־גער און בעלי־עגלות.

דער קאָאָפּעראַטיוו פון די טרעגער — באַוואוסט אין פינסק מיטן נאָמען די „קאָמפּאַניע טרעגער" — האָט אויך געהאַט צווישן זיינע מיטגלידער אַ סך קריסטלעכע טרעגער־אַרבעטער און דער גאַנצער אימפּאָרט און עקס־פּאָרט פון פינסק פלעגט דורך אים ווערן פּאַרלאָדן און אויסגעלאָדן. דאָס זעלבע איז אויך געווען מיט דעם בעלי־עגלות־קאָאָפּעראַטיוו, באַוואוסט מיטן נאָמען די „קאָמ־פּאַנסקע" בעלי־עגלות. זיי פלעגן זיך דאָס רוב פּאַרנעמען מיטן איבערפירן די סחורות פון באַן אין די שפּייכלערס פון די גרויסע הורט־סוחרים. די פּריוואָטע בעלי־עגלות האָבן זיי צום באַן נישט צוגעלאָזט און זיי זיינען געווען אָנגעוויזן אויפן קליינעם קרעמער און אַנדערע צופעליקע פּאַרדינסטן אין מאַרק און ביי דעם ברעג פון דער פּינאַ.

ווי שוין געזאָגט, איז דער באַגריף קאָאָפּעראַציע אין פינסק נישט געווען קיין נייעס. אָבער טראָץ דעם אַלעם, האָבן די אויבנדערמאָנטע צוויי פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוון נישט מאריך־ימים געווען. נאָך אַ קנאַפּע פּאָר יאָר איז דער סטאָליאַר־קאָאָפּעראַטיוו געוואָרן ליקווידירט און דער גאַנצער אינוואַנטאַר זיינער איז געוואָרן צעשלעפּט... דער לעדער־קאָאָפּעראַטיוו איז אונטערגעגאַנגען נאָך איידער ער האָט באַוויזן זיך רעכט אינצוואָרדנען, ווייל די מהומות

און די ענדערונגען פון דער מאַכט האָבן אים געשטערט דערין.

פון די סובסידיעס און קאַפּיטאַלן, וועלכע דער „דזשאָינט" האָט אין די אויבנדערמאָנטע קאָאָפּעראַטיוון אַרייַנגעלייגט, איז קיין זכר נישט געבליבן און אויסער בייז בלוט און געזעלשאַפטלעכע רייסעריייעז האָבן זיי קיין פּאָזיטיוועס מיט זייער אַנטשטייאונג נישט געשאַפֿן אין פינסק.

אגב, איז דאָן געווען אַן אומרואיקע צייט און פאַר דער נאַרמאַלער ווירטשאַפטלעכער אַנטוויקלונג פון דער פּראָדוציר־קאָאָפּעראַציע, זיינען נישט געווען יענע באַדינגונגען, וואָס וואָלטן געקאָנט זיכערן איר קיום. די באַפעלקערונג פון פינסק איז געווען רואיגירט און פאַראַרימט, דער גרעסטער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג איז געווען אָנגעוויזן אויף די הילף־מיטלען פון דעם „דזשאָינט" און אַזוי אַרום איז דער גורל פון די אַלע אויבנדערמאָנטע אינסטיטוציעס געווען פון פריער פאַראורטיילט צו באַנקראָט און אונטערגאַנג.

אין האַרבסט 1920, נאָכדעם ווי פינסק איז איבערגעקומען אַ שווערן און אומרואיקן זומער, האָט זיך דאָס ווירטשאַפטלעכע לעבן אין שטאָט אָנגעהויבן אַביסל צו נאָר־מאַליזירן. ווי נאָר עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ רעגולערער פאַרקער צווישן פינסק און וואַרשע, האָט אין שטאָט ווידער אָנגעהויבן אויפלעבן דער מסחר. איינע נאָך די אַנדערע האָבן זיך אָנגעהויבן אויפּצופּענען אַלערליי קראָמען. שניט־קרעמער האָבן, ווי אין די פאַר־מלחמהדיקע גוטע יאָרן, אָנגעהויבן פאָרן קיין לאָדזש און דערבייאיקע טעקסטיל־שטעטלעך, איינע נאָך די אַנדערע האָבן זיך אָנגעהויבן אָפּצוויען און לאָזן אין גאַנג די אַלע רואינירטע און חרובע פאַבריקן.

צוערשט האָט אָנגעהויבן אַרבעטן די שוועבל־פאַבריק און באַזאַרגט דעם דאָרטיקן געברויך. מיט אַ פּאָר יאָר שפּעטער, אַן ערך אין די לעצטע חדשים פון 1922, האָט זיך אויך אָנגעהויבן אָפּבויען די פאַרניר־פאַבריק און סוף זעלבן יאָר איז זי געלאָזט געוואָרן אין גאַנג. די אַרבעט האָט זיך אָנגעהויבן אין זייער אַ קליינעם מאַסשטאַב, בייַ דער באַשעפטיקונג פון אַ נישטיק־קליינער צאָל אַרבעטער. אַזוי ווי די פלעקל־פאַבריק איז געוואָרן אַרויסגעפירט פאַרן אָפּטרעטן פון די רוסן און די פאַרניר־פאַבריק איז אין דערזעלבער צייט געוואָרן פאַרברענט, האָט מען איצט בלויז ווידער אָפּגעבויט דעם פּרעס, דאָס הייסט, די דיקטן־פּאַבריק. זי האָט אויפסנייַ אָנגעהויבן אַרבעטן, מחמת דער גרויסער נאַכפראָגע אויף דיקטן אין ענגלאַנד און אין די קאָלאָניעס פון דער בריטישער אימפּעריע.

טראָץ דער גוטער קאָניוקטור, וואָס איז דאָן אָנטשטאַנען פאַר אַלע בראַנזשעס און פּראָדוציר־אונטערנעמונגען אין שטאָט, איז דאָך דער מצב פון די אַרבעטער געווען זייער אַ קלעגלעכער און די קאָנפליקטן צווישן די אַרבעטער און זייערע פאַבריקאַנטן האָבן זיך געמערט פון טאָג צו טאָג.

מחמת דער דעוואַלואַציע און דער אָנטוועדטונג פון דעם פּוילישן מאַרק, איז דער רעאַלער לוין פון דעם אַר־בעטער געזונקען פון מינוט צו מינוט. עס זיינען געווען פאַלן, אָן וועג די אַרבעטער האָבן געקראָגן אויסגעצאָלט זייער לוין, האָבן זיי שוין פאַר אים גאָרנישט געקאָנט קויפן, ווייל אין משך פון די פּאָר טעג האָט דאָס געלט פאַרלוירן יעטוועדער ווערט. דאָקעגן פלעגן די סחורות אין די שפּייכלערס און מאַגאַזינען פון טאָג צו טאָג ווערן אַלץ טייערער און די פאַבריקן און סוחרים פלעגן ווערן רייכער מיט יעדער מינוט.

אין יענער צייט זיינען אין פינסק אויפגעקומען געשפּטן און קראָמען אַזוי ווי שוועמלעך נאָך אַ רעגן. מלמדים האָבן אָנגעהויבן האַנדלען מיט מאַנופאַקטור און ווער עס האָט נאָר זיך געקאָנט אַרויפשלאָגן אויף עטלעכע מיליאָן מאַרק, האָט זיך געמומען צום מסחר. אַלע האָבן געהאַנדלט און יעדער אייגער האָט געוואָרט אויף יענעם טאָג, ווען ער וועט קאָנען באַנקראָטירן און — ווערן אַ גביר.

אָט־די גרויסע וואַקאַנאַליע און הפקרות אין האַנדל, האָט אָנגעהאַלטן, ביז וואַנען עס איז פאַרגעקומען די סטאַביליזאַציע פון דער פּוילישער מטבעה. די ווערט־לאָזע מאַרקן זיינען פאַרביטן געוואָרן דורך דעם פול־ווערטיקן פּוילישן גילדן, וועלכער איז דורך דער פּוילישער מלוכה־באַנק „באַנק פאַלסקי" געוואָרן גאַראַנטירט מיט אַ ענוגגדער און זיכערער דעקונג אין גאָלד.

אַזוי ווי אויף וועקסלעך האָט מען איצט אין לאָדזש און אין וואַרשע אויפגעהערט צו געבן סחורה, האָבן די אַלע קרעמער און סוחרים, וועלכע פלעגן ביז אַהער אויסשטעלן וועקסלען אויף „מאַכט מויער", שוין איצט קיין סחורה נישט געקאָנט באַקומען. דאָס האָט גורם געווען צו דער שנעלער ליקווידאַציע פון פיל קראָמען און האַנדלס־אונטערנעמונגען. מיט יעדן טאָג זיינען געוואָרן אַלץ ווייניקער קרעמער און סוחרים פון גאַלאָנטעריע און מאַנופאַקטור, און די אַלע אַרויסגעשטויסענע פון מסחר האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרנעמען מיט קליין־האַנדל אויפן מאַרק אַדער זיי האָבן זיך געמומען צו מלאָכה און האַנטווערק, צו דעם איז נאָך צוגעקומען דער שטייער־אַמט, וועלכער האָט געהאָלפן פאַרשנעלערן דעם אויבערגאַנג פון די פּינסקער נאָך־מלחמה־„סוחרים" צו מלאָכה און... לייַדיקגייערס.

די אַלע אויבנדערמאָנטע מענטשן, אַרויסגעשטויסענע פון מסחר, האָבן זיך טיילוויייז צוגעשלאָגן צו אַרבעט אין די פיל טאַרטאַקן, אָדער ביי וועלכע נישט איז אָנדערע באַשעפטיקונגען אין דער האַלץ־בראַנזשע, וואָס האָט דאָן דערגרייכט די שטופע פון הויך־קאָניוקטור אַזוי, אַז מען האָט נישט געקאָנט נאָכקומען די פאָדערונגען פון אויסלאַנד. דאָס האָט אָבער אַזוי אָנגעהאַלטן אומגעפער ביזן יאָר 1929 — ביז דאָן, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן דער צאָל־קריג צווישן פוילן און דייטשלאַנד, וואָס האָט פאַרבאַטן דעם אַרייַנפיר פון פּוילישע געהילץ צו איר אין לאַנד. אגב איז שפּעטער צוגעקומען נאָך אַן אומשטאַנד, וואָס האָט גורם געווען צו דער פאַר־ערגערונג פון דער לאָגע פון די יידן אין דעם האַלץ־בא־

טריב, נעמלעך — דאָס איבערנעמען דורך דער מלוכה די אַלע וועלדער, וועלכע האָבן זיך געפונען אין איר רשות, אויסמיידנדיק אַזוי אַרום דעם יידישן פריוואַטן האַלץ־סוחר און דעם יידישן בראַקער, וועלכער איז געווארן פאַר־ביטן דורך דעם מלוכה־באַאַמטן.

די אַלע הכנסה־קוואַלן, פון וועלכע עס האָט זיך דער־נערט דער ווייט גרעסטער טייל פון דער יידישער באַ־פעלקערונג אין פינסק, זיינען מיט יעדער וואָך געווארן אַלץ מער אויסגעטריקנט. פאַרשיידענע סיבות, פאָליטישע ווי אויך עקאָנאָמישע, האָבן גורם געווען צו דער פאַראַרימונג פון דער יידישער באַפעלקערונג ביי אונדז אין שטאָט. מחמת די גרויסע ענדערונגען פון נאָך דער מלחמה, האָט פינסק פאַרלוירן דעם צוטריט צו די דרום־מזרח־געביטן, פון וועלכע זי האָט אַלס טראַנזיט־פונקט שטענדיק געצויגן איר הויפט־יניקה.

זינט נאָך דער מלחמה איז אַ גרויסער טייל פון דעם יידישן פינסק געווען אָנגעוויזן אויף דער אויסשליסלעכער הילף פון זייערע קרובים אין אַמעריקע. מיטן אויסברוך פונם קריזיס, וועלכער האָט אויך נישט אויסגעמיטן קאַ־לאָמבוסעס „גאָלדענער מדינה", זיינען די אויבנדערמאָנטע אייגקונפטן מיט יעדער יאָר געווארן אַלץ וויניקער, און לעצטנס שוין כמעט אַ זעלטנקייט. דאָס אַלץ האָט גורם געווען צו דער פאַרארגערונג פון דעם וואוילשטאַנד פון די אַלע, וועלכע האָבן די אַמעריקאַנער שטיצע שטענדיק אַריינגערעכנט אַלס טייל פון זייערע נאָרמאַלע הכנסות. צו די אַלע אויבנדערמאָנטע אורזאַכן און מניעות איז נאָך צוגעקומען דער צעכן־געזעץ, וואָס האָט שווער געטראָפן די אַלערליי האַנטווערקער פון פינסק און אַממיינסטן די יוגנטלעכע, וועלכע האָבן געלערנט אַ פאַך. צוליב דער לאַנגער פראָצעדור פון די נייע פאַרשריפטן האָבן די לעצטע פאַרלוירן די מעגלעכקייטן פאַר אַ פרייער אינטע־סיווער אויסנוצונג פון ענערגיע, וואָס איז געהאָמעווועט געווארן דורך די פאַרשיידענע פאַרשריפטן און פאַראָגראָפן. עס איז געווען גענוג, אַז אַ יוגנטלעכער אַרבעטער האָט פאַר דער מלחמה אָפגעאַרבעט ביי אַ מייסטער צוויי יאָר אויף דער לערע, אַז ער זאָל שוין אויפן דריטן יאָר קאָנען פאַרדינען פאַר זיך און שפּעטער קאָנען ווערן אַ זעלבסט־שטענדיקער מענטש, אומאָפהענגיק פון קיינעם. ביי די נייע באַדינונגען האָט דער יוגנטלעכער, וועלכער האָט זיך ענעמען לערנען אַ פאַך, נישט געהאָט קיין שום אויסזיכטן, אין בעסטן פאַל — זייער ווייטע, אויף צו קאָנען דערנערן זיך פון זיין פאַך.

חוץ דעם אַלעם איז נאָך געקומען דער קריזיס מיט זיינע אַלע באַגלייט־דערשיינונגען, ווי אַרבעטסלאָזיקייט, נישטיקע לויענען, א. א. וו., וועלכע האָבן געלייגט זייער חותם אויף דעם געמיט־צושטאַנד פון דער יוגנט, און דער פּועל־יוצא פון דעם אַלעם איז געווען: מוטלאָזיקייט און אַפּאַטיע. קיין אויס־זיכטן אויפן אָרט זיינען נישט געווען און וואוהין צו אָנט־לויפן — האָט מען אויך נישט געהאָט, האָט מען אַזוי געפינצטערט אָן שום אויסזיכטן און האָפענונגען, אַז עס זאָל ווען ווערן בעסער.

אין די פריערדיקע יאָרן, ווען די אימיגראַציע־באַ־שרענקונגען זיינען נישט געווען אַזוי שטרענג, איז מען געפאָרן — צום מיינסטן יונגוואַרג — אין די לענדער פון דרום־אַמעריקע, ווי אויך קיין פאַלעסטינע, וואָס איז אין די יאָרן פון די „עליות" געווען דער אייניציקער טרויס ביי דעם ווייט גרעסטן טייל פון דער יידישער יוגנט. לעצטנס זיינען אויך דיאַזיקע האָפענונגען פאַרלוירן גע־גאַנגען און אַלס זכר פון יענע „גוטע יאָרן", פון סערטי־פיקאַטן און עליה, איז בלויז פאַרבליבן דער „קבוץ", וואו עס האָבן זיך אויפגעהאַלטן עטלעכע בחורים און מיידלעך. זיי פלעגן אָנבויטן פאַר אַ נישטיקן לוין צו טאָן אַלערליי שוואַרצע אַרבעט, בכדי צו האָבן אויף זייער טאָג אויס־צוקומען. אָט אַזוי האָט אויסגעזען די מאַטעריעל־גייסטיקע באַזע פון אונדזערע „טרוימער פון דער גענטע".

מיטן אויסנאַם פון די עטלעכע הונדערט יידישע אַרבעטער אין די פאַר דיקטן־פאַבריקן (אין די לעצטע פאַר יאָר איז צוגעקומען אין פינסק נאָך אַ דיקטן־פאַבריק, וואו עס האָבן געאַרבעט אַ פאַר הונדערט יידישע אַרבעטער) — איז דער וויייט גרעסטער טייל פון דער יידישער מאַסע אויסגעשטעלט געווען אויף אַ וואַקלדיקער עקזיסטענץ און האָט נישט געהאַט קיין סטאַבילע אייגקונפטן. די קנאַפּע פאַר הונדערט אַרבעטער אין דער שוועבל־פאַבריק האָבן געאַרבעט דורכשניטלעך פון דריי ביז פיר טעג אין וואָך; די אַלע איבעריקע אַרבעטער און „גאַס־מענטשן", וועלכע פלעגן אַמאָל פאַרדינען ביי דעם האָלץ־האַנדל און די דערנעבנדיקע מסחרים, האָבן נישט געהאַט פון וואַנען צו לעבן. פון די דריי טויזנט יידישע האַנטווערקער, וועלכע זיינען פאַררעגיסטרירט געווען אין די צעכן פון פינסק און פון די אַרומיקע קליינע שטעטלעך, האָט דער וויייט גרעסטער טייל נישט געהאַט אויף זיין טעגלעכער אויס־קומעניש און געפירט אַ גאַמאַטערטן לעבן.

דער מסחר, וועמענס פערספעריע עס איז געווארן אַלץ באַשרענקטער פון טאָג צו טאָג, האָט זיך אַרויסגעגליטשט פון די יידישע הענט. די אַלערליי קאָאָפּעראַטיוון קראַמען און קריסטלעכע געשעפטן, האָבן צוגענומען אַ גרויסן טייל פון דער קריסטלעכער קונדשאַפט. צו דעם איז נאָך צוגע־קומען דער מאַנגל אין קרעדיט, וואָס האָט נאָך מער באַשוועדט דעם מצב פון יידישן סוחר און קרעמער. די „סוחרים באַנק" און די „פאָלקס־באַנק" זיינען נישט ביכולת געווען צו באַפרידיקן די באַדערפענישן פון די יידישע סוחרים און קרעמער. דער אייניציקער אָרט, וואו עס איז אויסגעקומען זיך צו וועגן נאָך אַ הלוואָה, איז געווען דער גמילת חסד. אָהין האָבן זיך געווענדט נאָך הילף אַלע, סיי קרעמער, סיי האַנטווערקער, ווי אויך אַרבעטער און סתם געפאַלענע באַלעבאָטים אין פינסק. פון יענע צייטן, ווען פינסקער אונטערנעמער (פאָדריאָדטשיקעס) פלעגן אָננעמען פאָדריאָדן אויף מלוכה־באַשטעלונגען, איז פאַרבליבן בלויז אַ דערינערונג. יידן האָבן רעגולירט די טייכן אַרום פינסק, אַלע שליוזן, וואָס האָבן געלענקט דעם וואַסער־שטראָם צום

אַגינסקי־קאַנאַל, ווייט ביז דער שטשארא, זייענען אויפגעבויט געווארן דורך יידישע בוי־אַרבעטער און אויסגעפירט דורך דעם באַוואוסטן אונטערנעמער און פאַכמאַן אויף דעם געביט, ר' לייב שייפיר.

יידישע אַרבעטער פלעגן אויך אַרבעטן אויפן „אוטשאַסטאק", ביי די יידישע פאַדריאַדטשיקעס, וועלכע פלעגן האַלטן דעם פאַדריאַד אויף דער אייזנבאַן, פון די בלעכערייַ און מאַלעריי־אַרבעטן. אַפילו די קוימען־קערערייַ און די אוביקאַציע־רייניקונג פלעגן יידן נעמען אין פאַדריאַד.

צו דעם פלעגן נאָך צוקומען אַלערליי שטאַטישע אַרענדעס, וואָס יידן פלעגן נעמען אין פאַכט. דאָס אַלץ האָט דעם יידישן יישוב אין פינסק געגעבן אַ מעגלעכקייט זיך צו אַנטוויקלען און פאַנאַנדערבליען. לעצטנס זיינען די אַלע אויבנדערמאַנטע הכנסה־קוואַלן געווארן פאַרשטאַפט אַדער אויסגעטריקנט פאַר יידן. די איבעריקע אונטערנעמונגען און מלאכות האָבן דורכגעמאַכט אַ שווערן קריזיס און דאָס אַלץ צוזאַמען האָט געווירקט קאַטאַסטראָפאַל אויף דעם מאַטעריעלן מצב פון יידישן קבוץ אין פינסק.

פאַרוואַלטונג און פערסאָנאַל פון פינסקער „גמלת חסד" אין יאָר 1934 — אין פראָנט פון אייגענעם בנין אויף דער י. ל. פרץ־גאַס (געווענען בלאָטנע)

פּינסק – אַ יידישער אינדוסטריי־צענטער

אין די ערשטע יאָרצענדליק פון 19טן יאָרהונדערט שפּילט פּינסק שוין אַ באַדייטנדיקע ראָלע אין האַנדל און האַנטווערק פון רוסלאַנד. אַ שטאָט פון לומדים, איז זי גלייך־צייטיק געווען אַ צענטער פון גרויסע סוחרים און עקס־פּאָרטערן און אויך פון געשיקטע באַלמלאָכעס. דער גרויסער האַנדל און דאָס האַנטווערק פון פּינסק האָבן זיך קאָנצענטרירט דער עיקר אין יידישע הענט.

צווישן די פּירנדיקע סוחרים אין דער גרויסער האַנדלס־און אינדוסטריע־וועלט צייכענען זיך באַזונדערס אויס אייניקע, צווישן זיך נאָענטע פאַמיליעס, וואָס מיט זיי איז ענג פאַרבונדן די אינדוסטריעלע און קאָמערציעלע אַנט־וויקלונג פון פּינסק. אין דער ערשטער ריי דאַרף מען דאָ אָנרופן די ווייט־פאַרצווייגטע פאַמיליעס לוריא, האַל־פּערן, לעווין, עליאָסבערג. עס וועט אונדז נאָך ווייטער אויסקומען צו דערמאָנען מיטגלידער פון אָט די פאַמיליעס.

פון „גרויסרם פּאָלק" ביז צום מאָדערנעם אינדוסטריע־פּראָלעטאַריאַט

מיט אַ קורצער צייט צוריק איז געפייערט געוואָרן דער 100־יעריקער יובל פון דער אייזנבאַן. די אַנטוויקלונג פון דער מאָדערנער אינדוסטריע אין אַלע לענדער איז ענג פאַרבונדן מיט דער דערפינדונג פון דער דאַמף־מאַשין און מיט דעם נייעם קאָמוניקאַציע־מיטל, מיט דער אייזנבאַן. פאַראַלעל שפּרייזן זיי מיט ריזיקע שריט פאָרויס, די ביידע קינדער פון דער מאָדערנער טעכניק: די מאַשינעלע אינדוסטריע און די מאָדערנע קאָמוניקאַציע־מיטלען. אייניר העלפט דעם צווייטן און שטופּט אים פאָרויס. דאָס פאַר־וואַרפענע פּינסק האָט אָבער דעמדאָזיקן, היינט אַזוי באַ־נאַלן פּרינציפּ, דערקענט אַ סך שפּעטער ווי די מערב־איראָפּייאישע אינדוסטריע־צענטערס. ערשט אַרום 1880 איז פּינסק זוכה־געווען אָנצוקוקן די ערשטע אייזנבאַן אויך ביי זיך. אין יענער צייט איז אויסגעבויט געוואָרן די באַן־ליניע: פּינסק—בריסק.

ביז צו יענער צייט הערשט אין פּינסק דער אייגנט־לעכער בריסטצוגיגער, ווירטשאַפטלעכער וואויילשטאַנד. ביז צו די יאָרן, אין וועלכע די אייזנבאַן פאַרשפּרייט איר נעץ איבער מזרח־איראָפּע, פאַרנעמט פּינסק אַ דאָמיניררנדיקן אָרט אין דער איראָפּייאישער האַנדלס־וועלט. דער דניעפּר־בוג־קאָנאַל פאַרבינדט דעם שוואַרצן ים דורך דעם פּריפּעט־דניעפּר־מוכאָוויץ־בוג־וויסל מיט דאַנציג און דער אָגינסקי־קאָנאַל שאַפט די פאַרבינדונג פון פּריפּעט אָגינסקי־קאָנאַל, שטשאָראָ, דווינע מיט מעמעל. וואָכן און חדשים לאַנג וואַנדערן פון טיף־רוסלאַנד, אויף די וואַסער־וועגן דורך פּינסק, מאָסן פאַרשיידענע סחורות ווי חלב, זאַלץ, האַלץ, פעל, א. א. וו. פּינסקער יידן זיינען די יעניקע, וועלכע שאַפן די גרויסע פאַרבינדונג. עס איז דאָמאָלסט ממש נישט געווען קיין באַדייטנדער פּאָרט אין איראָפּע, וואו עס זאָל זיך נישט געפינען קיין פּינסקער יידן, וואָס זאָל דאָרט שפּילן די ערשטע פידל.

דעם ערשטן שטויס צו שאַפן אין פּינסק אָן אינדוסטריע האָט געגעבן אַ זייטיקער מענטש, נישט קיין יידן, אַ צופעליק אָנגעקומענער.

געווען איז דאָס אָזוי: אין יאָר 1832 קומט צו־פאָרן קיין פּינסק אַ דייטשער פּראָווייזאָר, מיטן נאָמען פישער. אַ סך קוריאָזן דערציילט מען וועגן דעם מערקווירדיקן צעטראָגענעם מענטש, וועלכער האָט אָזוי־פיל אויפגעטאָן און, צוליב זיין לייכטזיניקן כאַראַקטער, אָזוי וויניק גענאָסן פון זיין אויפטו.

אָט דער דייטשער פּראָווייזאָר האָט אָנגעקוקט די שטאָט און איז געקומען צו פּראַקטישע אויספּירן: אָזוי ווי דורך פּינסק וואָנדערן דורך טויזנטער פעסער חלב, דאַרף מען דאָ שאַפן אַ סטאַרין־פאַבריקאַציע. אַ פאַכמאַן איז ער געווען, נאָר קיין געלט האָט ער נישט געהאַט. צו קיין פּינסקער יידן, וועלכע זיינען וויייט געווען פון אָן אינ־דוסטריעלער אונטערנעמונג, האָט ער זיך אָבער נאָך הילף נישט געווענדט. אין וואַרשע האָט דאָמאָלסט עקזיסטירט אַ פירמע פון קופּער־גרובן, וואָס האָט געהערט אייניקע אָ ראָבערט באָטהע. קופּער איז דאָמאָלסט זייער געפאַלן אין פרייז און די דערמאָנטע פירמע האָט זיך געפונען אין אַ זייער שווערער לאָגע. צו דער פאַבריקאַציע פון סטאַרין באַנוצט מען אַ סך קופּער־כלים. פישער האָט זיך דעריבער געווענדט צו באָטהען מיט דעם פּראָשלאָג, זיי זאָלן צוזאַמען בויען אַ סטאַרין־פאַבריק. ער, פישער, וועט דורך דעם רעאַליזירן זיין פּלאַן און באָטהע וועט גוט אָנווענדן זיינע קופּער־אוצרות. וכך הוה. זיי האָבן אויסגעבויט אַ סטע־אַרין־פאַבריק אין אַלברעכטאָוו, לעבן פּינסק. יידן האָבן נאָר צום קלייניעם טייל באַקומען דאָרט באַשעפטיקונג, הויפּטזאָכלעך אַלס סוחרים, ליפּעראַנטן, עקספּאָרטערן און פורמאַנעס... פישער איז אָבער געווען אַ זייער שלעכטער אָרגאַניזאַטאָר און די פאַבריק האָט, נישט קוקנדיק אויף

דעם, וואָס עס איז געווען אַ גלענצנדער געשעפט, נישט פֿראָספּעריטט און באַטהע האָט באַשלאָסן זי צו פֿאַרמאַכן.

אייניקע יידן, וואָס האָבן געזען, אַז דאָס איז אַ גלענצנדיקער געשעפט, נאָר מ׳האָט אים שלעכט געפּירט, האָבן דאַן מיט פּישערס הילף אויסגעבויט אַ צווייטע סטעאַרין-פֿאַבריק. דער אייגנטלעכער אויפשוואונג פון דער איבּדוסטריע הויבט זיך ערשט אָן, וועז די ביידע פֿאַבריקן גייען איבער אין די הענט פון די שותפים עליאַסבערג, ראַבינאָוויץ און שיינפינקל. זיי לאָזן אַרבעטן נאָר די

יעקב עליאַסבערג

פֿאַבריק אין אַלברעכטאָוו, וואָס האָט זיך אין לויף פון די יאָרן קונה־שם געווען אויפן וועלט־מאַרק. אין יאָר 1900 איז די פֿאַבריק אָפּגעברענט געוואָרן. זי ווערט מער נישט אָפּגעבויט. לעצטנס האָט זיך דאָרט געפונען אַ טאַרטאַק. דאָס איז געווען דער אָנהייב.

דער דערמאָנטער פּישער בויט שפּעטער אין פּינסק די ערשטע סאָדע־וואַסער־פֿאַבריק, שטעלט אויף דעם ערשטן גאַטער (טאַרטאַק) און בויט אַ פּלעקלעך־פֿאַבריק.

מיט 20 יאָר פֿאַר דעם ווי עס האָט זיך אויסגעבויט די אייזבאַן־ליניע פּינסק־בריסק, אָרום 1860, האָט משה לוריא (1824—1906) געקויפט דעם ערשטן דאַמפּער און געשאַפֿן אַ קאָמוניקאַציע אויף דער ליניע: פּינסק־מאָזיר־קיעוו־יעקאַטערינאָסלאַוו. משה לוריא איז געווען דער ערשטער פון זיין פֿאַמיליע, וואָס האָט אָפּגעלייגט אָן דער זייט די גמרא און איז אַוועקגעפֿאָרן אין דער גרויסער וועלט.

אויף זיינע רייזעס דורך דייטשע טייך־און ים־פֿאָרטן האָט ער צום ערשטן מאָל געזען אַ דאַמפּער. ער האָט דערביי באַשלאָסן, אַז אַזאַ דאַמפּער איז פֿאַר פּינסק אויך אַן ענין. נאָך לאַנגע מי איז דער דאַמפּער געקויפט געוואָרן און ער האָט באַלד אָנגעהויבן קורסירן. דער פֿאַרוואַלטער פון דאַמפּער איז געווען זלמן בורשטיין. אויף דעם דאַמפּער האָט ער זיך צום ערשטן מאָל באַגעגנט און באַקאַנט מיט דער דאַמף־מאַשין. ער איז אַזוי אַרום געוואָרן אייניער פון די ערשטע פּינסקער ייִדן, וועלכער האָט זיך באַקענט מיט דער מאָדערנער טעכניק און שפּעטער האָט ער געבראַכט אַ סך נוצן דער פּינסקער אינדוסטריע.

פון משה לוריאס באַשיידענעם אָנהויב איז שפּעטער אויסגעוואַקסן אַ גרעסערע וואַסער־קאָמוניקאַציע־געזעלשאַפֿט, וואָס האָט פֿאַרמאָגט אַ גאַנצע ריי פֿאַסאָזשיר און פֿראַכט־דאַמפּערס. צו דער געזעלשאַפֿט זיינען אויך צוגעטראָטן משה לוריאס ברודער, דוד און גד־אשר לעווין, וועגן וועלכע מיר וועלן נאָך ווייטער רייִדן. דער פּירער פון דער געזעלשאַפֿט איז געווען אויך אַ פּינסקער ייִד, דוד מארגאָלין. אין לויף פון די יאָרן האָט זיך פון דער געזעלשאַפֿט אָנטוויקלט נאָך אַ סך אַ גרעסערע אונטערנעמונג: די שיף־געזעלשאַפֿט איבערן דניעפּער און זיינע צופלוסן.

אין יאָר 1865 קויפט אָפּ משה לוריא אַ מיל. אין יענע יאָרן איז עס פֿאַר אַ בכבודיקן ייִדן געווען אַ שאַנדע צו ווערן אַ מילנער. משה לוריא האָט זיך מיט דעם נישט געריכטן, און מ׳קאָן דערפֿאַר דעמדאָזיקן אויפטו זייגעם באַצייכענען כמעט ווי אַ רעוואָלוציאָנערן אויפטו. דער דער־מאָנטער זלמן בורשטיין ווערט בוכהאַלטער אין מיל. אין 1872 ברענט די מיל אָפּ און משה לוריא צוזאַמען מיט בורשטיינען פֿאָרן קיין דייטשלאַנד, כדי צו קויפן מאַשינען און זי אָפּצובויען. אויף דער רייזע קויפן זיי צופעליק אייַן אויך פּולשטענדיק־מאָדערנע אייניריכטונגען (מיט הידראַלישע פּרעסן) פֿאַר אַן אייל־פֿאַבריק („מאַסלאָבאָיניע"). אינטערעסאַנט איז אָנצוואוויזן אויף דעם, אַז אין דער פֿאַבריק האָט מען געאַרבעט דריי שיכטן אַ מעת־לעת, צו 8 שעה אַ שיכט. דער פֿאַרדינסט פון אַרבעטער איז דאָרט פֿאַרהעלטניסמעסיק געווען זייער הויך: פון 1.50 ביז 1.80 רובל אַ טאָג, און עס איז טיפּיש, אַז דוקא אין דער פֿאַבריק איז אין יאָר 1882 אויסגעבראָכן אַ שטרייק (אפשר דער ערשטער אין רוסלאַנד). אין יאָר 1880 בויט משה לוריא, אונטער דער טעכנישער לייטונג פון זלמן בורשטיין, זיין פּלעקל־פֿאַבריק.

די גרויסע צאָל דאַמפּערס, וואָס האָבן קורסירט דורך פּינסק, האָבן אַרויסגערופן אַ קליינע מאַשין־אינדוסטריע, דאָס זיינען הויפּטזעכלעך געווען מעכאַנישע רעפּעראַטור-ווערשטאַטן אויף צו באַדינען די שיפן. די עקזיסטענץ פון אַזעלכע ווערשטאַטן האָט מיט זיך געבראַכט נאָך אַ וויכטיקן

פינסק
אונטער דער פוילישער הערשאפט
צימון
ק"ן לוניניץ
לוניניץ
משה בהגעם גאטל
אלבערנטאל

ק"ל ברוסק
ק"ל ברוסק

רעזולטאַט: יידן זיינען געווארן שלאָסערס און מעכאַניקער.

פון דער אַנדערער זייט הויבן זיך אָן צו בויען אין פּינסק טאַרטאַקן (אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אַנטוויקלונג פון האָלץ־געשעפטן). אין די פּאַר־מלחמה־יאָרן זיינען אַזעלכע געווען ניין. די באַלעבאָטים פון די טאַרטאַקן זיינען דאָס רוב געווען יידן. הגם די שוועדע אַרבעטן האָבן דאָרט אויסגעפירט קריסטלעכע אַרבעטער, האָבן דאָך יידישע בראקאָרעס, סאָרטירער און עקספּאָרטערן געפונען פּאַר זיך אַ גרויסן אַרבעטס־פעלד.

אין די זעכציקער יאָרן האָט דער שוין־דערמאָנטער סוחר און אונטערנעמער, גד־אשר לעווין, אָנגעהויבן דורכצופירן אַ וויכטיקע און פרוכטבאַרע טעטיקייט צווישן דער פינסקער יידישער יוגנט. ער מאַכט ממש אַן איבערקע־רעניש אין דעם פינסקער יידישן וועלטל. זיין אויפטו גייט וויט אַרויס פון די באַקאַנטע גרעניצן פון יידישער פילאַנטראָפּיע מיט איר צדקה־געבעריי. ער איז מיט זיין אַרבעט אויסן געווען אַ באַשטימטן ציל. זיין גרונט־אידייע איז געווען צו שאַפן אַ קוואַליפיצירטן און אינטעליגענטן יידישן אַרבעטער.

כאַראַקטעריסטיש פאַר יענער צייט איז געווען גד־אשר לעווינס צוגאַנג צו דער יידישער יוגנט. צו זיין אַן אַרבעטער איז פאַר אַ יידישן בחור אין יענע יאָרן נישט געווען קיין יחוס. ער האָט דעריבער נישט געקאָנט רעכענען אויף דער אונטערשטיצונג פון די דורכשניטלעכע יידישע טאַטע־מאַמע, וואָס וואָלטן ניט מסכים געווען אָפּצואוועגדן זייערע זין פון דער תורה אָדער פון מסחר און זיי אָפּגעבן אונטער דער השגחה פון אַ מענטשן, וואָס וויל זיי גאָר, רחמנא לצלן, מאַכן פאַר פשוטע אַרבעטער. האָט ער אָבער געפונען אַן אויסוועג: אַלס מאַטעריאַל פאַר זיין אידייע האָט ער באַנוצט די מענלעכע יוגנט פון בית־יתומים, וואָס ער האָט אַרונטערגענומען אונטער זיין השגחה און דערציערישער האַנט. ער פלעגט די יינגלעך אָפּגעבן אויף דער לער צו האַנטווערקער. כדי זיך צו פאַרזיכערן, אַז זיי וועלן דורך זייערע אַרבעטס־געבער נישט ווערן אויסגענוצט, ווי דער מנהג איז געווען, כדי זיי זאָלן טאָקע ווערן „געזעלן" און נישט קיין פשוטע שיק־יינגלעך ביי זייערע בעלי־בתים, האָט ער פאַר דער לערע געצאָלט און געפירט אַ שטרענגע קאָנ־טראָל איבער זייער אַרבעט. גלייכצייטיק פלעגט ער האַלטן צו זיי לערער, — מלמדים פון אַלטן טיפּ. זיינע בחורים פלעגט ער קליידן אין אייגהייטלעכע אוניפאָרמען און פון צייט צו צייט דורכפירן „רעוויעס". טאָקע צוליב דעם האָט מען זיי אין שטאָט אַ נאָמען געגעבן „גד־אשרס פאָלק". נאָך היינט לעבן אייניקע עלטערע יידן אין פּינסק, וואָס האָבן געהערט צו יענער „גוואַרדיע".

אַ טראָט וויייטער איז געגאַנגען דער שוין־דערמאָנטער משה לוריא. ווי דער גרינדער פון אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, איז ער געשטאַנען אויף אַ שטאַנדפונקט, וואָס וואָלט נאָך ביי היינטיקן טאָג נישט געווען פאַרעלטערט.

ער האָט געשטרעבט צו אַן אומשיכטונג פון די יידישע מאַסן. ער האָט געוואָלט מאַכן אַ סוף צו שלום עליכמס כתריאלעווקער לופט־מענטשן. אויף זיינע דאַמפערס, אין זיינע טאַרטאַקן, מילן, און פלעקל־פאַבריקן האָט ער באַשעפטיקט יידישע אַרבעטער. אין די פאַבריקן האָבן נאָך געאַרבעט יידן אין קאָפּאָטעס מיט בארד און פיאות. מיט דער צייט האָבן זיך די אַרבעטער אויך איראָפּע־איזירט. דער ישיבה־בחור און לופט־מענטש איז געווארן אַ פאַרגעשריטענער יידישער אַרבעטער.

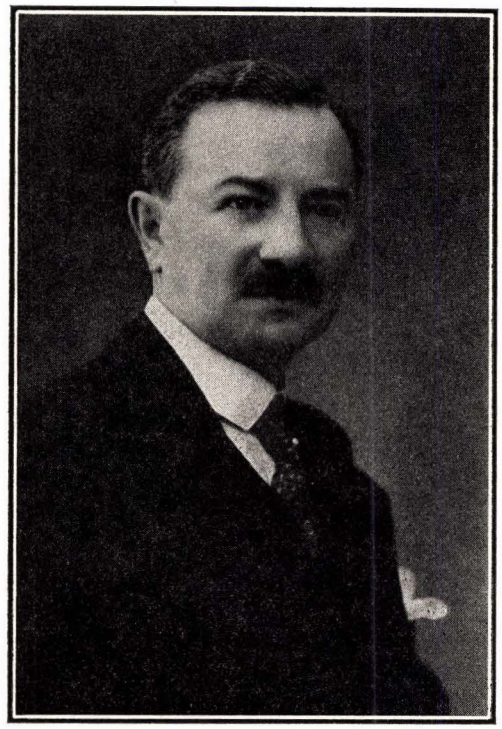
פון דער דערמאָנטער פלעקל־פאַבריק איז אויסגע־וואַקסן די שפּעטער וועלט־באַקאַנטע דיקטן־פאַבריק פון די ברידער לוריא, און פון „גד־אשרס פאָלק" איז אויסגעוואַקסן אַ מאָדערנער אינדוסטריע־פראָלעטאַריאַט...

די פאַבריקן פון דיקטן און מעבל

די דיקטן־פאַבריק איז געגרינדעט געווארן אין יאָר 1898. עס איז כדאי צו באַמערקן, אַז דאָ איז געמאַכט געווארן דער אָנהייב צו פּראָדוצירן אָלכאָוע דיקטן. ביז צו יענער צייט האָט מען אָלכע באַנוצט נאָר אַלס ברענהאָלץ און מ׳פלעגט עס פארקויפן פאַר אַ נידעריקן פּרייז. אַ דאַנק דעם, וואָס מ׳האָט אָנגעהויבן צו פּראָדוצירן אָלכאָוע דיקטן, (אַן אויפטו פון יידישן גייסט און יידישע אַרבעטס־הענט) איז דער וועלט פון דעם האָלץ אומגעהייער געשטיגן און איז געווארן אַ שטענדיקער הכנסה־קוואַל. די פאַבריק איז געווען דאָס וויגעלע פון דעם אָלכאָוון דיקט. די דיקטן האָבן גלייך געפונען אַ גרויסן אָפּזאַץ אין דעמאָלטיקן רוסלאַנד. עקספּאָרטירט האָט מען פאַר דער מלחמה נאָר אַ קליינעם טייל. עס איז ווערט צו באַצייכענען, אַז אָט־די פאַבריק האָט באַשעפטיקט פּראָצענטואַל אַ זייער גרויסע צאָל יידישע אַרבעטער, פון אָנהויב פון איר עקזיסטענץ ביז די לעצטע טעג, ווען עס זיינען באַשעפטיקט געווען אַן ערך פון 70 ביז 80 פּראָצענט יידישע אַרבעטער.

די צוויייטע וויכטיקסטע האָלץ־באַאַרבעטונג־פאַבריק אין פּינסק איז די שוועבל־פאַבריק. אין יאָר 1892 האָט לואי הירשמאַן געבראַכט פון גאָלדינגען אַ קאָמפּלעט מאַשינען און אויסגעבויט אַ קליינע פאַבריק. צום פאַרגלייך מיט דעם לעצטן שטאַנד פון דער פאַבריק וויל איך ברענגען אייניקע ציפערן: די מאַקסימאַלע פּראָדוציר־מעגלעכקייט פון דער פאַבריק איז אין יענע יאָרן געווען 250,000 קעס־טעלער אין אַ מעת־לעת. לעצטנס האָט זי געקענט פּראָדוצירן אַ מיליאָן קעסטעלער אין 8 שעה. די קעסטעלער האָט מען אין די ערשטע יאָרן געמאַכט דורך האַנט־אַרבעט. מען פלעגט די אַרבעט אָפּגעבן די אַרבעטער אַהיים, אַזוי, אַז אַ גרויסער טייל פון דער באַפעלקערונג איז געווען באַ־שעפטיקט דורך דער פאַבריק. די אַרבעטער זיינען געווען כמעט אויסשליסלעך יידן. אין יאָר 1897 האָט די פאַבריק אָפּגעברענט. זי איז ווידער אָפּגעבויט געווארן דורך יוסף

האַלפֿערן (דער פֿאָטער פון דערמאָנטן ב. האַלפֿערן). זי איז דעמאָלט באַדייטנד מאָדערניזירט געוואָרן און כאָטש די צאָל אַרבעטער האָט זיך ניט פֿאַרגרעסערט, איז פּונ־דעסטוועגן דער אומזאַץ פֿילפֿאַך געשטיגן. צו יענער צייט זיינען געווען דירעקט באַשעפֿטיקט אין פֿאַבריק 200 אַר־בעטער, פון זיי — איבער 80 פּראָצענט יידן.

בערנאַרד האַלפֿערן

פֿאַר דער מלחמה האָבן עקסיסטירט אין פּינסק אייניקע לעדער־פֿאַבריקן (גאַרבעריין), פון וועלכע עס זיינען גע־בליבן נאָר אומבאַדייטנדיקע סמנים.

די יידישע אונטערנעמער, כדי צו דינען זייערע אונ־טערנעמונגען, האָבן געשאַפֿן אויך פּינאַנץ־אינסטיטוציעס. פון זיי זיינען די וויכטיקסטע געווען: די קאָאָפּעראַטיוו באַנק: „פּערוואָיע אָבשטשעסטוואָ וואָאימנאָווּ קרעדיטאָ“ מיט אַ גרונט־קאַפּיטאַל פון 250,000 רובל און די פּריוואָט־באַנק פון אידל און סאָצעל לוריא. מיט דער צייט האָבן זיך די דערמאָנטע בענק געשאַפֿן אַ נאָמען אין אַמאָליקן רוסלאַנד.

די וועלט־מלחמה האָט מיט איר גאַנצער אומברחמנות־דיקייט און גרויזאַמקייט אויך ניט אויסגעמיטן דאָס פֿאַר־לעגענע פֿאָלעסיע, וואָס איז יענע יאָרן געווען דאָס אָרט פון גרויזאַמע שלאַכטן. מיט איר צעשטערע־רישן אימפּעט האָט די מלחמה פֿאַרניכטעט אין פּינסק טויזנטער מענטשלעכע לעבנס און זייערע גיטער. דער באַשיידענער, מיט שוועריקייט מי דערוואָרבענער אויפּטו פון פֿאַר דער מלחמה איז געוואָרן פֿאַרניכטעט.

נאָך דער מלחמה

אין יאָר 1922 וועלט וויידער אָפּגעבויט לוריאס דיקטן־פֿאַבריק און אין לויף פון די יאָרן וועלט זי פֿאַרגרעסערט און מאָדערניזירט. מיט דער פֿאַרגרעסערונג פון דער פּראָ־דוקציע וועלן אויך געזוכט נייע אָבזאַץ־געביטן אין אויס־לאַנד. אין משך פון אַ קורצער צייט געווינט די פֿאַבריק נייע אָבזאַץ־מערק אין אייראָפּע און מעבר־לים. די פֿאָלגנדע ציפֿערן זיינען עדות פון דער פּראָדוקציע־אַנטוויקלונג און פונעם דיקטן־עקספּאָרט אין פֿאַרשיידענע ערד־טיילן:

	יערלעכע פּראָדוקציע	עקספּאָרט אין קוביק־מעטער		
יאָר	אין קוביק מעטער	קיין אַזיע	אַפֿריקע	אַמעריקע
1926	8700 — — —	80	350	839
1927	9900 — — —	218	963	1046
1928	11300 — — —	675	960	2228
1929	12400 — — —	1156	1309	404
1930	12500 — — —	1622	1270	930
1931	15000 — — —	1492	1531	975
1932	17000 — — —	1825	1560	2476
1933	20000 — — —	2757	2326	2840

ביז די לעצטע טעג האָבן אין דער פֿאַבריק געאַרבעט אַרום 450 יידישע אַרבעטער (80—70 פּראָצענט פון אַלע אַרבעטער), ד. ה., אַז דירעקט האָבן געלעבט פון דער פֿאַבריק אַרום 2,000 יידישע נפשות. אַן ערך נאָך אַמאָל אַזויפֿיל יידן האָבן אומדירעקט געצויגן זייער חיונה פון דער פֿאַבריק.

די געבראָכטע צאָלן זיינען אַ באַווייז פֿאַרן שעפּערישן גייסט פון יידישן אונטערנעמער און פון דער אַרבעט־קוואַ־ליטעט פון יידישן אַרבעטער. וואָלטן אַלע יידישע אונ־טערנעמער אין פּוילן אין אַזאַ מאָס דערפילט זייער חוב צום יידישן אַרבעטער, אָנגעשטעלטן און טעכניקער, וואָלט די נויט פון די יידישע מאַסן אין פּוילן באַדייטנד גע־לינדערט געוואָרן און די אַזוי געפֿרופּענע „יידן־פּראָגע“ וואָלט טיילוויייז געפונען אַ נאָטירלעכע לייזונג.

אין יאָר 1919 שפּילט וויידער אַ גרויסע ראָלע פֿאַר פּינסק די שוועבל־פֿאַבריק. פּינסק איז דעמאָלט אָפּגע־טיילט געוואָרן פון דייטשלאַנד. די באַפֿעלקערונג איז געווען זייער פֿאַראַרימט. אין יענער צייט האָבן אַן ערך 15 פּראָצענט פון דער פּינסקער יידישער באַפֿעלקערונג

געלעבט פון דער שוועבל־פאַבריק. אין יאָר 1921 איז זי די ערשטע שוועבל־פאַבריק אין פוילן, וועלכע הייבט אָן צו עקספּאָרטירן אירע שוועבלעך קיין אויסלאַנד, דער עיקר קיין ענגלאַנד און רומעניע. אין יאָר 1923 האָט די פאַבריק אָפּגעברענט. זי ווערט ווידער אָפּגעבויט דורך ב. האַלפּערן און פּראָספּעריטי זייער שיין. אין יאָר 1925 ווערט די פאַבריק פאַרקויפט דער געזעלשאַפט פאַר עקס־פלואַטאַציע פון פּוילישן שוועבלעך־מאַנאָפּאָל, אונטער וועמענס רשות זי אַרבעט ביז די לעצטע טעג. פון דער פאַבריק האָבן געצויגן חיונה אָן ערך 2,000 מענטשן.

פון די האָלץ־באַאַרבעטונג־אינדוסטריעס בלייבן נאָך דער מלחמה און בויען זיך שטאַרק אויס די טאַרטאַקן. אין פינסק און איר אומגעגנט זיינען געווען טעטיק אַרום צען, פיין־עקזיסטירנדיקע טאַרטאַקן דאָגעגן פאַרשווינדן פולשטענדיק די פלעקלעך־פאַבריקן.

אין לעצטן יאָר־צענדליק בויען זיך אויס נאָך צוויי באַדייטנדיקע דיקטן־פאַבריקן. דאָס זיינען „לעשטשע" און „אוניאָן", וועלכע באַשעפטיקן צוזאַמען אַרום 700 אַרבעטער, וואָס אַ גרויסער טייל פון זיי זיינען יידן.

עס קומען אויך אויף קלענערע האָלץ־באַאַרבעטונג־פאַבריקן, וועלכע זיינען פיאָנערן אויף זייער געביט. אַזוי צום ביישפּיל עקספּאָרטירט מען פון פינסק אין אַ סך לענ־דער קלאָזעט־ברעטלעך, וואָס ברענגען אַן אומזאַץ פון אי־בער 100,000 זלאָטע אַ יאָר.

אַ נייער עקספּאָרט־אַרטיקל, וואָס ווערט אין פינסק פאַבריצירט, איז די אייגהייטלעכע דיקט־טיר. אויך דאָס איז אַ יידישע אונטערנעמונג.

פון די אַמאָליקע סטאַרין־פאַבריקן, לעדער־גאַרבע־רייען און גרויסע אויל־פאַבריקן איז ליידער גאָרניט גע־בליבן. דאָקעגן, האָבן נאָך גאַרבעט אייניקע מילן.

מען קען מיט אַ רואיקן געוויסן שאַצן, אַז אַרום 50 פּראָצענט פון דער פינסקער יידישער באַפעלקערונג האָט געלעבט פון די אויבנדערמאָנטע פאַבריקן.

דער פּראָפּעסיאָנעלער באַשטאַנד פון דער פינסקער באַפעלקערונג

מיר קענען זיך ליידער ניט באַרימען מיט אַ געניויען סטאַטיסטישן מאַטעריאַל. מיר בריינגען דאָ אַ טאַבעלע פון דעם פּראָפּעסיאָנעלן באַשטאַנד פון דער פינסקער באַ־פעלקערונג. זי שטימט ניט מיט דער טאַבעלע, וואָס יעקב לעשצינסקי גיט אָן (גילט פאַרן יאָר 1928), ווייל די פאַר־העלטנישן האָבן זיך אין דער צווישנצייט עטוואָס געענ־דערט. עס איז אָבער שווער אָנצואוויזן, אויף וויפיל עס האָט זיך פאַרשטאַרקט דער אַרויסשטופונגס־פּראָצעס פון יידישן בעל־מלאכה און העגדלער, ווייל עס פעלן אונדז די געניויע צאָלן פון די ניט־יידישע קראָמען און וואַרשטאָטן.

דער פּראָפּעסיאָנעלער באַשטאַנד פון דער פינסקער באַפעלקערונג (1937):

פּראָפּעסיעס	אַלגעמיינע צאָל	פון דעם יידן	%
דראָגיסטן	18	17	94.5
געשעפטן פון בוי־מאַטעריאַל	13	13	100.0
פי־האַנדל*)	7	7	100.0
טיי־האַלעס	11	9	82.0
רעסטאָראַנען	14	7	50.0
האָלץ־געשעפטן	18	18	100.0
פּאַרב־געשעפטן	6	6	100.0
רויכוואַרג־געשעפטן	9	9	100.0
גאַלאַנטעריי־געשעפטן	60	57	95.0
האָטעלן	11	11	100.0
היט־געשעפטן	13	13	100.0
קאָפע־הייזער	13	5	38.5
קאָלאָניאַל־געשעפטן	23	18	78.0
שפייז־געשעפטן	251	225	89.6
שרייב־מאַט. און ביכער־געשעפטן	11	9	82.0
געשיר־געשעפטן	8	8	100.0
מאַנופאַקטור־געשעפטן	66	65	98.5
נייי־מאַשינעס	5	4	80.0
מילך־און פוטער־געשעפטן	12	8	66.6
שיך־קראָמען	30	30	100.0
פרוכט־העגדלער	15	15	100.0
פיש־האַנדל	7	7	100.0
לעדער־געשעפטן	11	11	100.0
בראָנפן־קאָנצעסיעס	12	4	33.3
טאַבאַק־קאָנצעסיעס	38	25	66.0
אַסעקוראַציע־אַגענטן	6	6	100.0
תבואה־האַנדל	5	5	100.0
דאַמפער־אייגנטימער	8	6	75.0
אייזן־געשעפטן	23	23	100.0
פאַרשיידענע האַנדל־אונטערנעמונגען	39	35	90.0
סך הכל אין האַנדל	763	676	88.7

האַנטווערק און קליין האַנדל	אַלג. צאָל וואַרשטאָטן		אַרב. און געהילפן	%
בלעכערס	22	22	6	100.0
מענער־שניידער	124	120	140	96.5
דאַמען־שניידער	43	40	60	93.0
שניידערינס	40	40	45	100.0
בוי־אונטערנעמונגען	8	5	110	62.4
בעקער־קאָנדיטאָרייען	35	30	60	86.0
היטל־מאַכער	37	37	29	100.0
דרוקעריייען	6	6	?	100.0
פאַטאָגר. אָנשטאָלטן	8	8	12	100.0

*) לעצטנס אַביסל געענדערט צוליבן איינפירן פון שחיטה־געזעץ.

האַנטווערק און קליין האַנדל	אַלג. צאָל	וואַרשטאַטן	אַרב. און געהילפן	%
זייגערמאַכער, יואוויליערן	15	15	—	100.0
קאַמאַשן־שטעפער	19	19	20	100.0
שוסטער*)	213	210	40	98.5
שמידן	16	14	15	87.7
טאָקעריין	8	8	25	100.0
שלאָסעריין	23	21	30	91.0
רויכווארג־וואַרשטאַטן	10	10	10	100.0
מאָליערס	35	35	35	100.0
טישלערס	25	25	87	100.0
רימאַרעס	13	12	—	92.5
קצבים**)	70	70	35	100.0
וואורשט־פאַבריקן	16	4	?	25.0
פריזירער	44	41	65	83.0
אייניבינדער	3	3	3	100.0
סטעלמאַכערס	6	6	3	100.0
באַנדאַרעס	3	3	—	100.0
גלעזער	10	10	—	100.0
טאַפעצירער	6	6	7	100.0
האָלץ־טאָקאַרעס	2	2	—	100.0
בערשטל־מאַכער	3	3	1	100.0
גיסעריין	2	2	13	100.0
שטריקמאַכער	2	2	6	100.0
נייטאָרינס	25	25	24	100.0
סך הכל	902	854	883	95.0

פרייע פראָפעסיעס:

פראָפעסיעס	אַלג.צאָל	י י ד ן	%
דאָקטוירים	42	20	47.6
אינזשעניערן	30	12	40.0
דענטיסטן	17	16	94.0
אַדוואָקאַטן	28	8	28.5
אַפטייקן	7	4	57.0
אַקושערנס	12	7	58.0
וועטערינאַרן	4	—	—
סך הכל	130	67	51.6

מיר וועלן איצט פאַרגלייכן די צאָלן פון יאָר 1937 מיט 1928 און 1897 (לויט לעשצינסקי). דער פראָצענט יידן איז געווען:

	1987	1928	1937
אין האַנדל	95.0	90.0	88.7
אין האַנטווערק	73.0	92.0	95.0
אין אינדוסטריע	?	80.0	80.0
אין פרייע פראָפעסיעס	52.0	48.0	51.6

פאַרגלייכנדיק די צאָלן מוז מען באַמערקן אָט וואָס:

*) לויט אַנגאַבן פון צעכן.
**) לעצטנס טעטיק 38.

די צאָלן פון 1897 גיבן אָן אַלע ווירטשאַפטלעכע אַקטיוון, ד. ה., אייגנטימער פון וואַרשטאַטן, אַנגעשטעלטע און אַרבעטער. אין יאָר 1928 און 1937 זיינען עס נאָר די אינהאַבער (אויסער צוויפלהאַפטע אָנגאַבן ביי ווערקשטאַטן 1937). זייער ניט ריכטיק גייט דורך דעם אָרויס די רובֿ־ריק „האַנטווערק און קליין־מלאכה", ווייל עס ווערן ניט געציילט די קריסטלעכע אַרבעטער. פון דאַנען דערקלערט זיך דער שיינבאַרער פראָצענטועלער וואוקס פון די יידן אין דעם ווירטשאַפטס־צוויג.

ה אַ נ ד ל

וואו ווערט אַרויסגעשטויסן דער יידישער סוחר? קודם כל דאָרט, וואו עס זיינען פאַרלאַנגט געוואָרן רעגירונגס־קאָנצעסיעס. דאָס זיינען אין דער ערשטער רייַ די מאָנאָפאָל־אַרטיקלען, ווי בראָנפן, טאַבאַק און זאַלץ. יידישער שפּייז־און־קאָלאָניאַל־געשעפטן זיינען טיילווייז געוואָרן פאַרקאָנקורירט צוליב דריי טעמים: ערשטנס, ווייל יידישע געשעפטן האָלטן ניט פילע אַרטיקלען, וועלכע ווערן פאַרלאַנגט פון קריסטלעכער קונדשאַפט, צווייטנס, ווייל דאָ האָט זיך זייער שארף אַרויסגעוויזן דער לעצטנס אין פוילן שטאַרק־געפלעגטער ווירטשאַפטלעכער יידן־באָיקאָט און דריטנס, ווייל די קריסטלעכע געשעפטן זיינען אונטערשטיצט געוואָרן פון אַ הילף־צענטראַלע פאַר פוילישע סוחרים. ביי דער גרינדונג פון נייַע געשעפטן האָבן פוילישע סוחרים געהאַט די בכורה. זיי האָבן לייכטער באַקומען קאָנצעסיעס און קרעדיטן פון מלוכה־באַנק. צוליב דער לעצטער סבה האָבן זיך אַנטוויקלט אייניקע קאָאָפעראַטיוון יידישע בענק. אין יאָר 1924 האָבן די הערן עליאָסבערג און האַלפּערן, געגרינדעט די האַנדלס־און אינדוסטריע־באַנק. אייניקע יאָר שפּעטער זיך געגרינדעט די פאָלקס־באַנק.

די דריי טעמים, וואָס זיינען אויסגערעכנט געוואָרן אין צוזאַמענהאַנג מיטן אַרויסשטופונגס־פראָצעס פון יידישן סוחר, זיינען אויך חל אויף רעסטאָראַנען, קאָוויאַרניעס און לאָקאַלן.

מלאָכה איז, (ניט קוקנדיק אויף דער אומגעהויאיקייט אין דער סטאַטיסטיק, אויף וועלכער איך האָב פריער אָנגעוויזן), געבליבן צום גרעסטן טייל אין יידישע הענט. אין דעם צווייג האָט זיך קוים געפילט אַן אַרויסשטויס. אין מעטאַל־בראַנזשע האָט מען אפילו געקענט פעסטשטעלן אַ באַדייטנדיקן צוואוואקס פון יידן.

אין די פרייע פראָפעסיעס האָט זיך דער פראָצענטועלער אנטייל פון יידן קוים מערקבאַר געענדערט. ניט קוקנדיק אויף די שווערע באַדינגונגען פון יידישן אַקאַדעמיקער אין פוילן, איז דאָך די לעצטע צען יאָר צוגעקומען אַ גרעסערע צאָל דאָקטוירים און אַדוואָקאַטן. ערגער האָט עס אויסגעזען מיט אונדזערע יידישע אינזשעניערן. אין פינסק זיינען נאָר אייניקע יידישע אינזשעניערן געווען באַשעפטיקט

אין זייער פאַך. אויף רעגירונגס־פאָסטנס אָדער אין עפנט־לעכע אינסטיטוציעס זיינען זיי איבערהויפט ניט געווען.

ש ל ו ס־ו א ָ ר ט

פינסק איז אין משך פון די לעצטע נאָך־מלחמה יאָרן זיכער פאַראַרימט געוואָרן. ווי אַ וואָסער קנופ־פונקט האָט פינסק שוין נישט געשפילט די ראָליע, וואָס זי האָט געהאַט אין מיטן פון 19טן יאָרהונדערט. הגם אויך לעצטנס האָט נאָך אויף פינסקער וואַסערן געהערשט אַ גרויסע באַוועגונג, איז אָבער פינסק ניט געווען מער דער אַמאָליקער פאַר־בינדונגס־פונקט פון דרום־רוסלאַנד מיט דעם באַלטישן־ים און טיף־פוילן. אַ סך האָט אויך די שטאָט פאַרלאָרן נאָך דער מלחמה, צוליבן שליסן די באַן־וואַרשטאַטן, וואָס האָבן אַמאָל באַשעפטיקט אַרום 3,000 אַרבעטער. דאַקעגן איז די צאָל אינדוסטריע־אַרבעטער (ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס אַ סך אינדוסטריע־צווייגן זיינען צעשטערט געוואָרן) ניט קלענער געוואָרן, זי האָט זיך להפוך נאָך פאַרגרעסערט.

דאָס נייע פינסק וואָלט זיכער ניט געדאַרפט זיך שעמען מיט דעם פינסק פון אַ הונדערט יאָר צוריק, ווען ס׳וואָלטן אַזוי ניט פאַרשמעלערט געוואָרן די לעבנס־גרע־נעצן און מ׳וואָלט ניט פאַרשפאַרט די וועגן פון דעם אַרבעטס־וויליקן ייד. אין פאָטענץ איז דער פיל־הונדערט־יאָריקער אָקטיוועָר גייסט פון דער פינסקער יידישער באַ־פעלקערונג געבליבן אין זיין פולער קראַפט. נאָר דער צייט־גייסט מיט זיין פרצוף האָבן זיך געענדערט און דאָס מאָל ניט לטובה, נאָר לרעה...

דער פּינסקער יידישער אַנטווערקער

מיט 50—60 יאָר צוריק איז אין פּינסק געווען אַ גרעסערע צאָל יידישע אַנטווערקער פון פאַרשידענע פאַכן. דער גרעסטער טייל פון זיי האָט געלעבט אין אָרימקייט. אַן ענדערונג אין זייער לאָגע איז פאָרגעקומען אין אָנהייב אַכציקער יאָרן פון פאָריקן יאָרהונדערט, ווען עס איז אין פּינסק דורכגעפירט געוואָרן די פאָלעסיער באַן־ליניע און מען האָט אין שטאָט אינגעאָרדנט די הויפּט־וואַרשטאַטן פון דערדאָזיקער באַן, אין וועלכע מען האָט באַשעפטיקט העכער 2,000 אַרבעטער און אָנגעשטעלטע. אָט דערדאָזיקער פאַקט האָט געהאָט אַ גינסטיקע ווירקונג אויף דער עקאָנאָמישער לאָגע פון שטאָט.

די צוריקגעקומענע אַרבעטער, אָנגעשטעלטע און זייערע פאַמיליעס האָבן שטאַרק פאַרגרעסערט די קאָנסומציע אין פּינסק. צו יענער צייט וואָקסט די צאָל וואַרשטאַטן פון אַלע פאַכן און עס פאַרמערט זיך אויך, נאָטירלעך, די צאָל באַשעפטיקטע אַרבעטער. חוץ דעם האָבן יידישע אָנטווערקער באַקומען באַשטעלונגען ביי דער באַן. יידישע סטאָליאַרעס, בלעכער, מאָליאַרעס א. אַ. האָבן שטענדיק געאַרבעט ביי די געביידעס פון באַן און באַן־וואַרשטאַטן, אין שטאָט און אויסער דער שטאָט. אייניקע האָנטווערקער האָבן, אַ דאַנק זייער געניטקייט, זיך דערשלאָגן אַפילו צו אונטערנעמונגען אין אָנדערע שטעט, אַ חוץ פּינסק און דערביי באַשעפטיקט פּינסקער יידישע אַרבעטער. די שטאָט איז פילפאָכיק פאַרגרעסערט געוואָרן. עס האָבן זיך געבויט הייזער און אויך ביי דער בוי־אַרבעט האָבן יידישע באָל־מלאָכעס באַקומען באַשעפטיקונג. עס איז גענוג צו דערמאָנען, אַז פּינסק האָט געהאָט איין מעבל־וואַרשטאָט, אין וועלכן עס האָבן געאַרבעט 70—80 אַרבעטער. עטלעכע צענדליק יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה האָט זיך אין פּינסק אָנטוויקלט דער מסחר פון רויכווארג. יידישע האָנטווערקער פלעגן פאָרן איבערן לאָנד און אויך אין אויסלאָנד, באַזונדערס קיין לייפּציק, כדי אויפּן דאָרטיקן יריד אינצוקויפן רויע רויכווארג, ברענגען עס קיין פּינסק, ווו דאָס פוטער־וואַרג פלעגט ווערן אויסגעאַרבעט. פון פּינסק פלעגן זיי מיט דעם אויסגעאַרבעטן פוטערווארג פאָרן אויף די ירידים אין ניזשני־נאָווגראָד. אין די לעצטע יאָרן פאָרן וועלט־קריג פלעגן די פּינסקער פוטער־סוחרים מאַכן אַ יערלעכן אומזאַץ פון איין מיליאָן רובל.

די מלחמה האָט פון אַלץ געמאַכט אַ תל. די דייטשע אָקופּאַנטן האָבן פון די וואַרשטאַטן צוגענומען די אייַנ־ריכטונגען און די רוי־מאַטעריאַלן. נאָך דער מלחמה, ווען אַלץ האָט אָנגעהויבן צוריק אויפצולעבן, זיינען אויך די האַנטווערקער־וואַרשטאַטן געקומען צו זיך. די ערשטע האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן שוסטער און שניידער, הויל די באַ־פעלקערונג האָט זיך פאַר אַלעם געניטיקט אין אַ שיך און אַ בגד. אַ גרויסער טייל האַנטווערקער און אַרבעטער, דער עיקר סטאָליאַרעס און מוליאַרעס, זיינען אַוועק אויפן דאָרף, וואו זיי האָבן געפונען אַרבעט ביי די פויערים, וועלכע האָבן זיך געמומען צוריק אויפבויען זייערע חרוב־געוואָרענע הייזער. די פויערים האָבן געצאָלט מיט תבואה. דער דורכשניטלעכער לוין פון אַן אַרבעטער האָט דער־גרייכט אַ פוד קאָרן אַ וואָך.

מיט דער אונטערשטיצונג פון אַמעריקאַנער רעליף־קאָמיטעט האָבן די סטאָליאַרעס אין יאָר 1920 אויפגעבויט אַ סטאָליאַר־פראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוו, אין וועלכן עס האָבן געפונען באַשעפטיקונג 30—40 אַרבעטער און שפּעטער נאָך מער. מען האָט פאָרויסגעזען אַ גרויסע צוקונפט פאַר דעם קאָאָפּעראַטיוו, אָבער עס האָבן זיך אָנגעהויבן אינער־לעכע רייסעריין, וואָס האָבן דערפירט צו אַ ירידה. נישט קיין בעסערן מזל האָבן געהאַט די שוסטער מיט זייער קאָאָפּעראַטיוו פאַר לעדער־רוי־שטאָפּן אונטערן נאָמען „סורמאַש", וואָס איז נאָך צוויי יאָר עקזיסטענץ אונטערגעגאַנגען.

פון נאָך דער מלחמה ביזן יאָר 1925 איז אין פּינסק געוואָקסן די צאָל יידישע וואַרשטאַטן, וואו עס זיינען געווען באַשעפטיקט פיל הונדערטער יידישע אַרבעטער און לערן־יינגלעך. אין קורצן קען מען די יאָרן 1921—1924 באַצייכענען אַלס די בעסערע ביי די יידישע האַנטווערקער אין פּינסק, 1925—1929 פאַר די קריזיס־יאָרן און 1928—1931 — אַלס די יאָרן פון ווידעראויפשטייג. דאָס יאָר 1932 באַווייזט אַ שטאַרקע ירידה אין דער צאָל באַשעפטיקטע אַרבעטער. עס האָבן זיך געמומען לייקווידירן האַנטווערקער־וואַרשטאַטן און זעלטן ווען אַפילו האָט דער אייגנטימער גופא באַקומען שוואַרצע אַרבעט. פון דער אַנדער זייט האָט דידאָזיקע לאָגע דערפירט דערצו, אַז אַ סך אַרבעטער, וועלכע זיינען פריער געווען באַשעפטיקט אין די וואַר־שטאַטן אַלס געהילפן, האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן פאַר זיך, אַרויסרופּנדיק אַ גרויסן קאָנקורענץ־קאַמף. אין דער לעצטער צייט זיינען די פאַרדינסטן פון אַ קוואַליפיצירטן אַרבעטער געווען 4—8 גילדן טעגלעך.

אין די בעסערע יאָרן איז אַ גרויסער טייל יידישע האַנטווערקער געווען מיטגלידער אין די קאָאָפּעראַטיוון

בענק, אָבער שפּעטער האָבן זיי שוין אַלץ אָפּטער געמוזט אָנקומען צו די גמילת־חסדים־קאַסעס, וואָס עס האָט באַ־דייט אַ שטאַרקע פּאַראַרימונג און ירידה.

אין יאָר 1928—1929 האָבן די האַנטווערקער אָנגע־הויבן באַנוצן צו זייערע וואַרשטאַטן מעכאַנישע קראַפט. אַזעלכע יידישע וואַרשטאַטן איז געווען העכער 20, אָבער צוליב דעם פאַלן פון די פאַרדינסטן האָט זיך מער נישט געלוינט צו באַנוצן קיין מעכאַנישע קראַפט און מען איז צוריק געגאַנגען צום פרימיטיוון אַרבעטס־אופן.

באַזונדערס שטאַרק איז ביי פינסקער יידן אָנטוויקלט דער שוסטער־פאַך. אין דער לעצטער צייט זיינען געווען פאַררעגיסטרירט 200 שוסטער־וואַרשטאַטן. דערביי האָבן די יידישע שוסטער זיך צוגעפאַסט אין דער הינזיכט פון אויסאַרבעטן ביליקע שוכוואַרג פאַר פויערים.

ביזן יאָר 1927 זיינען געווען אַן ערך 70 קצבים. זיי האָבן פאַרקויפט כשר און טריפה־פלייש, אָבער צוליב דעם שחיטה־געזעץ, וואָס די פאָליאַקן האָבן געגנומען אייגפירן, האָבן אין דער לעצטער צייט בלויז 38 יידישע קצבים גע־האָט קאָנצעסיעס צו פאַרקויפן כשר פלייש און 15 — אויף טריפה פלייש. די 17 איבעריקע קצבים זיינען פאַרבליבן אָן פּרנסה. עס זיינען אויך רעדוצירט געוואָרן די יידישע פלייש־אַרבעטער פון 35 אויף 15.

די זעלבע פאַרערגערונג איז אויך אַריינגעטרעטן אין דער מעבל־האַנטווערקעריי. פון די 24 וואַרשטאַטן, וואָס האָבן לעצטנס עקזיסטירט, זיינען 6 אַריבער אויף אויס־אַרבעטן ספּעציעלע אַרטיקלען: 2 האָבן זיך געגנומען פּראָ־דוצירן ברעטער צו נייַ־מאַשינען און די איבעריקע 4 — האָבן זיך געגנומען מאַכן קלאַזעט־ברעטלעך פון האָלץ און דיקטן. די ברעטער צו נייַ־מאַשינען זיינען פאַרברויכט גע־וואָרן אין לאַנד און די קלאַזעט־ברעטלעך זיינען עקספּאָר־טירט געוואָרן אין אַלע וועלט־טיילן און דער עיקר קיין זיד־אַפריקע.

אויך די לאַגע ביי די היטלמאַכער און קירזשנער האָט זיך געענדערט צום שלעכטן. ביזן יאָר 1928 האָבן אַלע געהאַט זייערע וואַרשטאַטן אין פּראָנט־געוועלבער, וואו זיי האָבן פאַרקויפט זייער סחורה, לעצטנס זיינען בלויז 12 פאַרבליבן אין זייערע געוועלבער. 9 האָבן זייערע מכשירים אַריבערגעטראָגן אין די וואוינונגען און מיט דער אויס־געאַרבעטער סחורה געגנומען פאָרן אויף ירידים, פּירנדיק אַ געמאַטערט לעבן.

עס האָט זיך פאַרגרעסערט די צאָל קאַמאַשן־שטעפּער פון 6 אין יאָר 1928 אויף 19 אין יאָר 1937. אַמאָל האָבן די קאַמאַשן־שטעפּער געאַרבעט ביי זיך אין די וואוינונגען, און לעצטנס האָבן זיי זיך באַזעצט אין די צענטראַלע גאַסן לעבן די לעדער־קראָמען, כדי אַריינצוכאַפּן דעם שוסטער, גלייך ווי ער וועט נאָר אַרויס פון לעדער־קראָם.

אויסער די באַשעפטיקטע אין די פאַרשידענע קלייניע וואַרשטאַטלעך איז אין פינסק פאַרבליבן אַ רעזערוו פון יידישע אַרבעטס־הענט: 40 בוי־סטאָליאַרעס, 50 מעבל־סטאָליאַרעס און 40 שלאָסער. נישט־קענענדיק זיך אייג־אַרדנען ביי זייערע פאַכן האָבן זיי געפונען אַרבעט אין די דיקטן־פאַבריקן, וואו זיי האָבן זיך גוט צוגעפאַסט.

* * *

די יידישע האַנטווערקער אין פינסק האָבן געהאַט אַ געוואוינהייט לויט זייערע פאַכן זיך צו גרופירן אין חברות און אויך אין באַזונדערע בתי־מדרשים און מניינים. אַזעלכע זיינען געווען פון גאָר אַלטע צייטן: אַ קירזשנער־בית־המדרש מיט אַ חברה עין־יעקב און אַ ספּעציעלע גמילת־חסד־קאַסע, וואָס האָט געגעבן הלוואות נאָר צו קירזשנער און פוטער־היטלמאַכערס. נאָך דער שרפה פון 1921 האָט די קאַסע אויפגעהערט צו עקזיסטירן. דאָס קצבישע בית־המדרש איז אָפּגעברענט געוואָרן נאָך פאָר דער וועלט־מלחמה און קיין צווייטס איז נישט אויסגעבויט געוואָרן; אַ שנייידערשע שול, וואו די גרינדער און מתפּללים זיינען געווען שנייידער און זייערע משפּחות; אַ גאָלדשמיד־בית־המדרש, וואָס איז אָבער נאָך דער שרפה פון 1921 אויפ־געבויט געוואָרן דורך די פישער און טאַקע באַקומען דעם נאָמען פישער־בית־המדרש. עס איז אויך געווען אַ שוסטערשע חברה משניות און אַן אייגענער מנין צום דאַוונען. אַ באַזונדערע חברה משניות האָבן געהאַט די סטאָלאַרעס. זייערע גבאים זיינען פאַרפאָלגט געוואָרן דורך דער צאַרישער פּאָליציי צוליב פאָלגנדער סיבה: ביי אַ סיום פון אַ ספר־תורה, וואָס זיי האָבן געשריבן, האָבן זיי צעשיקט אייגלאַדונגען צו געוויסע פערזאָנען און אונטער־געשריבן: „חברה סטאָלאַרעס — פינסק־קאַרלין". אָזאַ אייגלאַדונג איז אַריינגעפאַלן צו דער צאַרישער פּאָליציי און די פיר אָנפירער פון דער חברה זיינען נאָך עטלעכע חדשים אָפּזיצן אין תפיסה באַפרייט געוואָרן און די באַ־שולדיקונג איז בטל־געוואָרן. די חברה האָט עקזיסטירט ביזן יאָר 1921.

* * *

דער האַנטווערקער־פאַראיין אין פינסק איז אַנטשטאַנען אין די ערשטע יאָרן נאָך דער מלחמה, אַלס אַן אָפּטיילונג פון צענטראַלן האַנטווערקער־פאַרבאַנד אין וואַרשע. עטלעכע יאָר נאַכאַנאַנד האָבן זיך די פירער פון פאַראיין ניט־וויסנדיק געמאַכט וועגן די אייגנטלעכע צילן זיינע און אַז אַ ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציע דאַרף שטרעבן צו פאַר־בעסערן די לאַגע פון זיינע מיטגלידער. דאָקעגן אָבער האָבן די פירער זיך געיאָגט נאָך „בענקלעך" און דאָס אייניציקע אָרט דערצו איז דעמאָלט טאַקע געוועזן די קלייני־הענדלער און האַנטווערקער־באַנק, וואו אַלע האַנטווערקער־טוער פון יענער צייט האָבן געוואָלט זיך פאַרזיכערן אַן אָרט אינם ראָט אָדער פאַרוואלטונג פון דער אויבנדער־מאַנטער באַנק. דער קאַמף צווישן די האַנטווערקער־פירער איז געווען אַ ליידנשאַפטלעכער, אָבער יאָר־אין, יאָר־אויס זיינען אין ראָט און פאַרוואַלטונג פון דער באַנק

געבליבן די זעלבע פּערזאָנען. דערפון האָט די באַנק פּיל געליטן און דער אַנטוועלט־קאָנגרעס איז געווען אָפּגעשוואַכט.

דער צעכן־געזעץ האָט געבראַכט צו אַן ענדערונג אין דער באַציאונג פון די אַנטוועלטקער צו זייער אַרגאַניזאַציע. אַ דאַנק דער גרויסער אויפקלערונגס־אַרבעט פון דער יידישער פּרעסע, וואָס האָט אָנגעוויזן אויף דער געפּאָר, וואָס דראָט דעם אַנטוועלטקער, צוליב דעם צעכן־געזעץ, זיינען צום פּאַראיין צוגעקומען נייע מיטגלידער, וועלכע האָבן זיך פּריער מיט דער אַנטוועלטקער־אַרגאַניזאַציע נישט אינטערעסירט. מיטן צושטראָם פון אַ נייעם עלעמענט מיטגלידער איז געמאַכט געווארן אַ סוף צו דער פּאָליטיק פון די פּריערדיקע פּירער. עס איז פּאַרגעקומען אַן איבער־רעגיסטראַציע פון די מיטגלידער און עס זיינען לעגאַליזירט געווארן זייערע וואַרשטאַטן. אויף וויפיל עס איז פּעסט־געשטעלט געווארן איז פּינסק געווען די ערשטע שטאָט אין פּאָלעסיע, וואו דער אַנטוועלטקער־פּאַרבאַנד האָט ביז דער געהעריקער צייט געזיכערט די אידישע רעכט פון זיינע מיטגלידער און זיי באַאַרגט מיט אַנטוועלטקער־קאַרטן.

פון יאָר 1927 וועלט דער אַנטוועלטקער־פּאַראיין אַ געזעלשאַפּטלעכער כח. עס געלונגט אים אַרייַנצוברענגען זיינע פּאַרשטייער אין שטאָט־ראַט און אין קהלה. דער אַנטוועלטקער־פּאַראיין האָט אויך געהאָלפן לעגאַליזירן די יידישע צעכן, פּירנדיק אַ קאַמף קעגן די שיקאַנעס מצד די עקזאַמיניר־קאָמיסיעס און נישט־לאָזנדיק זיינע מיטגלי־דער אַרייַנפּאַלן אין די הענט פון די פּאַרשידענע „בעלי טובות“... די אַנטשטאַנענע צעכן האָבן אָבער אַרייַנגעברענגט אַ צעלודערונג אין דער אַלגעמיינער אַרבעט פון האַנטוועלט־קער־פּאַראיין. די צעכן, יעדער מיט אַ באַזונדערער פּאַרוואַל־טונג, האָבן געשטרעבט צו זיין זעלבסטשטענדיק, אָן דער קאָנטראָל פון דער אַלגעמיינער האַנטוועלטקער־אַרגאַניזאַציע. דאָס האָט שטאַרק אָפּגעשוואַכט דעם אַלגעמיינעם כח פון דער האַנטוועלטקער־אַרגאַניזאַציע, וואָס עס איז אַמבולטסטן געקומען צו אויסדרוק ביי די וואַלן צו דער יידישער קהלה אין יאָר 1936, וועלן עס זיינען אַרויסגעשטעלט געווארן אַזש דריי באַזונדערע האַנטוועלטקער־ליסטעס. אַלע ליסטעס זיינען דורכגעפּאַלן און זיי האָבן צוזאַמען באַקומען אַזאַ נישטיקע צאָל שטימען, וואָס זיינען אָפּילו צוזאַמען נישט געווען גענוג געווען פּאַר איין מאַנדאַט.

די יידישע האַנטוועלטקער אין פּינסק האָבן נישט באַווען צו אַרגאַניזירן קיין קולטור־אַרבעט און זיי זיינען אין די לעצטע יאָרן שטאַרק געפּאַלן סיי עקאָנאָמיש און סיי גייסטיק.

די יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניע „איוואַניק"

פֿאַרוואָס די קאָלאָניע הייסט מיטן אויבנדערמאָנטן נאָמען, איז שווער צו זאָגן. טייל באַהויפטן, אַז דאָס איז דערפֿאַר, ווייל דער פֿריערדיקער באַלעבאָס צו וועמען עס האָט אָנגעהערט די געגנט, זאָל האָבן געהייסן מיטן נאָמען „איוואַן". אַנדערע מיינען מחמת דעם, ווייל די פֿריצים, צו וועלכע עס האָבן געהערט די שטחים, וואו עס, געפֿינט זיך איוואַניק, האָבן געטראָגן דעם פֿאַמיליע־נאָמען איוויניצקי, אָדער איוויניצקי.

קיין ענינס באַווייזן, פֿאַרוואָס די קאָלאָניע הייסט אי־וואַניק זיינען נישטאָ, און דאָס אויבנגעזאָגטע איז בלויז אַ השערה פון אייניקע עלטערע איוואַניקער תושבים, מיט וועלכע מיר איז אויסגעקומען וועגן דעם צו שמועסן. אפשר, האָבן זיך ערגעץ וואו אין די אַרכיוון פֿאַרוואַלגערט ענינס פֿרטים וועגן דעם אויבנדערמאָנטן ענין. אַלנפֿאַלס, מיר זיי־נען זיי נישט באַקאַנט און איך מוז מיך באַגנוגענען בלויז מיט דעם, וואָס איך האָב געהערט דערציילן פון די אַלטע דאָרטיקע תושבים.

איוואַניק איז געווארן געגרינדעט, אָדער בעסער גע־זאָגט, אַנטשטאַנען אומגעפער אין אַנהייב פון דער צווייטער העלפט פון דעם 19טן יאָרהונדערט. דאָס איז געווען אין דער צייט פון דער ממשלה פון ניקאָלאַי דעם 1טן, וועלכער האָט געוואָלט פֿראָדוקטיווישירן די רוסישע יידן און אָפּ־געווייגען זיי פון די קרעטשמעס און אַלערליי אַנדערע לופט־פֿרנסות. ווי אין די דרום און דרום־מערב־געביטן, זיינען אויך דאָן אין אונדזערע מקומות געמאַכט געווארן פרואוון אויף דעם געביט, וואָס זיינען באַשטאַנען קודם כל אין צוציען אַ געוויסן טייל פון דער יידישער באַפֿעלקערונג צו ערד־אַרבעט. ווי אומעטום, האָבן זיך אויך דאָ פֿאַראיי־טערעסירט מיטן אויבנדערמאָנטן ענין געוויסע כלל־טוער און פילאַנטראָפֿן, וועמען דער אויבנדערמאָנטער ענין איז געווען „צום האַרצן". דער אינציקער, וועלכער האָט זיך אויסגעצייכנט אויף דעם געביט איז געווען ר׳ וואָלף לע־ווין, איינער פון די אָנגעזעענסטע גרויסע קאַרלינער גבירים, אַ זון פון דעם באַוואוסטן ר׳ שמואל לעווין, און אַ ברודער פון די גרויסע מנדבים ר׳ משה יצחק און ר׳ זלמן לעווין, ווי אויך פון דער גרויסער גבירה און אשת־חיל, חיה לוריא.

דער אויבנדערמאָנטער ר׳ וואָלף לעווין, דערוויסנדיק זיך וועגן דעם, וואָס די רוסישע רעגירונג פֿראַיעקטירט צו טאָן אויפן געביט פון פֿראָדוקטיווישירן די יידישע מאַסן, האָט זיך משתדל געווען אין פּעטערבורג, אַז מען זאָל אים דערלויבן שוין אויפן שטעל צו פֿאַרווירק־לעכן דעם אויבנדערמאָנטן פֿראַיעקט, וועלכן ער נעמט זיך אונטער צו פינאַנסירן אויף די גאַנצע 100 פֿראָצענט. און אַזוי האָט ער אָפּגעקויפט אַ גרויסן שטח ערד, אויף וועלכער ער האָט באַזעצט פופצן (15) יידישע פֿאַמיליעס פון לאַהישין און פּינסק, דאָס רוב פון לאַהישין, וואָס געפֿינט זיך אין שכנות מיט איוואַניק און וואו דאָס רוב יידישע איינוואוינער האָבן געצויגן זייער חיונה פון די פֿאַרשידענע לופט־פרנסות און אַנדערע אומבאַשטימטע באַשעפטיקונגען.

ניט געקוקט אויף דעם, וואָס דער מאַטעריעלער מצב פון דער יידישער באַפֿעלקערונג אין די שטעט און שטעט־לעך פון די היגע מקומות, איז דאַן געווען אַ קלעגלעכער, און דער רוב מנין פון די בריטע יידישע מאַסן איז נישט געווען זיכער מיטן מאָרגנדיקן טאָג ביי די אַלערליי נישט זיכערע באַשעפטיקונגען, האָט דאָך קיינער נישט גע־וואָלט זיך גיין באַזעצן אויפן לאַנד און ווערן אַ „פויער", און די גרויסע שטייערן־הנחות, וואָס די רעגירונג האָט פֿאַראַרבנט פֿאַר די יידישע קאָלאָניסטן און די אַלערליי אַנדערע פֿריוויליגיעס, האָבן נישט געהאָלפֿן דערצו. דאָס אייניציקע וואָס האָט באַוואויגן די אויבנדערמאָנטע עטלעכע יידישע משפחות צו פֿאַרלאָזן „גאָט און לייט" און זיך באַזעצן אויפן לאַנד, איז געווען בלויז דער פֿאַקט, וואָס לויטן אַלערהערכסטן דעקרעט זיינען די יידישע קאָלאָניסטן, „וועלכע וועלן זיך באַזעצן אויפן לאַנד און זיך באַשעפטיקן מיט ערד־אַרבעט, פֿריי פון מיליטער־דינסט אויף זייער גאַנצן לעבן, ווי אויך זייערע דערוואַקסענע זין, וועלכע זיי־נען זיי שוין נייטיק צו דער אינאַרדנונג פון דער ווירט־שאַפט". דער דאָזיגער דעקרעט איז דאָס געווען דער אייניציקער סטימול צו דער אַנטשטייאונג פון איוואַניק, און נאָר אַ דאַנק אים האָבן זיך די עטלעכע פֿאַמיליעס באַזעצט אין איוואַניק, מיט דער כוונה זיך צו באַפֿרייען פון מיליטער־דינסט, וואָס האָט דאַן געדויערט זייער לאַנג (25 יאָר) און צו וועלכן יידן האָבן בכלל נישט געהאַט קיין איבעריקן חשק.

ווי שוין געזאָגט, האָט דער אויבנדערמאָנטער גביר, ר׳ וואָלף לעווין, געקויפט דעם באָדן ווי אויך דעם לע־בעדיקן און טויטן אינווענטאַר, וועלכער איז געווארן צו־געשטעלט די קאָלאָניסטן אויף זיין חשבון (על חשבון הגביר). אַבער נישט געקוקט אויף דעם אַלעמען, וואָס די קאָלאָ־ניסטן זיינען געקומען אויפן באָדן מיט אַ צוגעגרייטן אינ־ווענטאַר און אַלערליי נייטיקע מכשירים, און אויך נישט

געקוקט אויף דעם, וואָס דער מענטשן־מאַטעריאַל איז גע־ווען אַ גוט צוגעקליבענער (ווייל שוואַכע און קראַנקע האָבן במילאָ נישט געהאַט וואָס מורא צו האָבן פֿאַרן „פֿריזיוו“ און האָבן נישט געדאַרפֿט גיין „אָפּנאַרן פּאָניען“ און זיך שפּילן אין קאָלאָניעס...), האָט זיך דאָך, מיט וועלכע די קליינע אויסנאַמען, גאָרנישט געענדערט אויפן גאַנצן פֿון דעם יידישן ווירטשאַפֿטס־לעבן אויך דאָ אין דער קאָלאָניע. די אַלע באַשעפֿטיקונגען און פֿרנסות, מיט וועלכע די נייע קאָלאָניסטן האָבן זיך פֿאַרנומען פֿריער אין לאַהישין אָדער פּינסק, האָבן זיי אויך געהאַט דאָ אין איוואַניק.

די לאַנדווירטשאַפֿט איז ביי זיי בלויז געווען אַ מין דעק־מאַנטל אָדער שילד, אונטער וועלכן זיי פֿלעגן באַהאַלטן זייערע אַלע אַלטע געוואוינהייטן, געפֿינענדיק זיך גלייכצייטיק אין דער פֿריוויליגירטער לאַגע פון מיוחסים און אויסדערוויילטע, וועלכע זיינען פֿריי פון שטייערן און פון מיליטער־דינסט, וואָס דאָס האָבן דאָן אַלע באַטראַכט פֿאַר אַ גרויסן זכות.

פֿאַרמעל האָט דאָס געהייסן, אַז מען איז ערד־אַר־בעטער און די איבעריקע באַשעפֿטיקונגען זיינען נעבן־פֿרנסות, מיט וועלכע עס פֿאַרנעמען זיך דאָס רוב אָרימע פֿויערים אין די היגע מקומות, אָבער פֿאַקטיש איז דאָס געווען פֿונקט פֿאַרקערט, און די אַלטע שטעטלשע באַשעפֿ־טיקונגען האָבן אויך איצט פֿאַרנומען דעם אויבן־אָן.

פֿריי פון שטייערן און זיכער פון די „כאַפֿערס“ (די, וועלכע פֿלעגן כאַפּן די יידישע רעקרוטן, וואָס דרייען זיך אַרויס פון מיליטער־דינסט), פֿלעגן דאָס רוב מאַנסלייט פון דער קאָלאָניע זיך געפּינען מער אין פּינסק, וואו זיי פֿלעגן זיך פֿאַרנעמען מיט די פֿאַרשיידנסטע מלאָכות אין שטאָט, און אין איוואַניק זיינען בלויז פֿאַרבליבן די פֿרויען, וועלכע פֿלעגן דאַרפֿן אַכטונג געבן אויף דער באַלעבאַ־טישקייט און מעלקן די בהמות.

אָפֿילו די קינדער, וואָס פֿלעגן אונטערוואַקסן, פֿלעגן אויך אַוועקגיין אין שטאָט, און שפּעטער, וועז אין פּינסק איז אַנטשטאַנען די גרויס־אינדוסטריע און עס האָבן זיך אויפֿגעבויט פֿאַבריקן, האָבן די איוואַניקער מיידלעך פֿאַר־נומען אין זיי אַ גאַנץ חשובן אָרט. אָנשטאָט אויף די פּעל־דער האָבן זיי ליבערשט געאַרבעט אין די שוועבעל־און פּלעקל־פֿאַבריקן, וואו זיי האָבן פֿאַר זיך געזען מער תכלית ווי דאָרטן אין איוואַניק, ביי דעם שוואַרצן קאָרענעם ברויט נישט צו דער זעט...

ביי אַזאַ צושטאַנד זיינען דאָס רוב יידישע פּעלדער געלעגן פֿאַרוויסטע נאָך אין זייער אור־צושטאַנד און אַזוי ווי דאָס רוב פון באָדן איז אַ זאַמדיקער, האָט מען בלויז וואו ניט וואו געזען אַ פֿאַרזייט שטיקל פּעלד, וואָס פֿלעגט אויך צום מיינסטן ווערן פֿאַרזייט דורך די שכנישע נישט־יידישע פּויערים פון דעם דאָרף פֿאַסעאיטש, באַקו־מענדיק אַלס לוין אַ דריטל פון דער גערעטענעיש (טרעטניאַק). אַזוי האָט דאָס אָנגעהאַלטן אַ סך יאָרן. דער צווייטער און דריטער דור פֿלעגט זיך אויף די עלטערע יאָרן צוטוליען צו דער ערד, נאָכדעם ווי זיי פֿלעגן קומען צוריק פון שטאָט, אויסגעמאַטערט פון לאַנגע יאָרן שוועד־רער פֿראַצע אין די פֿאַבריקן און אונטערנעמונגען. די קאָלאָניע פֿלעגט זיי פֿאַרזיכערן מיט אַן אָרימען אָבער זאָטן עלטער, וואו ברויט און קאָרטאָפֿל איז געווען גענוג. אַזוי האָט דאָס געדויערט ביזן וועלט־קריג, וועלכער האָט גע־מאַכט אַן איבערקערעניש אויף אַלע געביטן און במילא אויך אין באַצוג צו דער לאַנדווירטשאַפֿט, וואָס האָט געשפּילט אַזאַ דאָמינירנדע ראָלע אין דעם ווירטשאַפֿטלעכן לעבן אין דער מלחמה־צייט.

מחמת דעם, וואָס איוואַניק האָט זיך פֿאַר דער צייט פון דער דייטשישער אָקופּאַציע געפונען אין דעם שטח פון די קריגס־אָפּעראַציעס, איז די גאַנצע יידישע באַפֿעל־קערונג פון איוואַניק געוואָרן אַרויסגעשיקט קיין פּינסק, שפּעטער, וועז עס האָט זיך אָנגעהויבן די עוואַקואַציע פון אַ גרויסן טייל פון דער פּינסקער באַפֿעלקערונג אין די אינערלעכע געביטן פון פּוילן, איז אויך אַ גרויסער טייל איוואַניק צוזאַמען מיט אים געוואָרן פֿאַרוואָגלט. ערשט זייענדיק אין פּוילן האָבן די איוואַניקער געהאַט די געלעגנהייט אָפּצושאַצן דעם ווערט פון זייער פֿאַרלאָ־זענער היים, וואו ביי אַ געוויסער אָנשטרענגונג האָט מען געקאָנט האָבן ברויט מיט קרופּניק צו דער זעט. און דערביבער, ווי מען האָט זיך נאָר אָנגעהויבן צוריקקערן אַהיים, זיינען די איוואַניקער געווען די ערשטע, וועלכע האָבן זיך גאַפֿיילט צוריק צו זייערע פֿאַרלאָזענע נחלאות וואו יעדערער האָט זיך מיט פּלייס געמוטעט צו באַאַרבעטן און פֿאַרזייען די פּעלדער, וואָס האָבן זיי געזאָלט זיכערן אַ זאָטע עקזיסטענץ.

פון נאָכן קריג האָט זיך די ערד־פֿראָדוקציע פון די איוואַניקער יידן אַ סך פֿאַרבעסערט. עס זיינען געמאַכט געוואָרן פֿאַרשיידענע אויסבעסערונגען און פֿאַרפֿאַלקאָמונגען אויפן געביט פון דער לאַנדווירטשאַפֿט און עס זיינען אָנט־שטאַנען נייע ווירטשאַפֿטס־צווייגן, ווי צום ביישפּיל, ביינען־צוכט און מילך־ווירטשאַפֿט. אַ דאַנק דער מיטהילף פון „אָרט“ און שפּעטער פון „ייקא“ איז אָנטשטאַנען די פֿרוכטן־געריטנעריי. אויך האָט זיך פֿאַר די לעצטע יאָרן פֿאַרגרע־סערט דער פֿאַרזיי־שטח פון תבואָה און אַלערליי גאָרטנ־וואָרג, צווישן וועלכע טרוסקאָווקעס האָבן פֿאַרנומען אַ גאָר גרויסן אָרט.

אין אַלגעמיין האָט זיך דער מאַטעריעלער וואוילשטאַנד פון דער קאָלאָניע פֿאַרגרעסערט, אַ דאַנק דער מיטהילף פון דער „ייקא“. די אינסטרוקטאָרן און אגראָנאָמען, וועלכע האָבן באַזוכט די קאָלאָניע, האָבן געהאָלפֿן אָנווענדן די נייעסטע מעטאָדן פון דער אַגריקולטור. עס איז אויך אַרייַ־געטראָטן אַ פֿאַרבעסערונג אויפן געביט פון פי־צוכט און הינער־צוכט און אַ געוויסער טייל קאָלאָניסטן האָט אַרויס־געוויזן אַ באַזונדערס שטאַרקע פֿאַראינטערעסירונג מיט די אויבנדערמאַנטע ווירטשאַפֿטס־צווייגן.

בכלל האָט זיך אָבער אין דעם פּסיכישן צושטאַנד פון דעם יידישן קאָלאָניסט אין איוואַניק גאָרנישט געביטן. נאָר

אַכציק יאָר עקזיסטענץ פוז דער קאָלאָניע זיינען נאָך די איוואַניקער יידן פאַרבליבן מענטשן מיט אַ שטאָטישער פסיכאָלאָגיע און שטאָטישע נייגונגען. אַפילו, וועז ער האָט געפירט דעם אַקער, האָט ער נאָך אַלץ זיין בליק געווענדט צו דער שטאָט (אינגאַנצן 7 קילאָמעטער ווייט), וואו מסחר האָט נאָך אַלץ פאַרנומען דעם הויפט־אָרט אין וירטשאַפט־לעכן לעבן פון די איוואַניקער יידן.

מיטן אויסנאַם פון אייניקע קאָלאָניסטן, וועלכע האָבן געהאַט קנאַפּ ערד און זיינען געווען געצוואונגען צו זוכן נעבן־פרנסות, איז דאָס רוב איוואַניקער יידן פאַרבליבן מיט זייערע נייגונגען צו מסחר און לייכטע פאַרדינסטלעך. אויב זיי האָבן זיך געהאַלטן ביי ערד־אַרבעט איז דאָס ערשטנס, צוליב דעם, ווייל עס איז נישט געווען וואוהין צו עמיגרירן, און צווייטנס, ווייל אויפן אָרט איז נישט גע־ווען צו וואָס עפעס אַנדערש זיך צו נעמען און מען האָט דעריבער זיך געהאַלטן ביים שטיקל באָדן, ביי וועלכן מען האָט געקענט גלייכצייטיק פירן אַ שטיקל מסחר און כאַפן אַ לייכט פאַרדינסטל.

בלויז אַ דינער שיכט פון דער איוואַניקער יוגנט איז פאַרבליבן פעסט צוגעבונדן צום באָדן. דאָס רוב פון זיי האָט אויסגעוואַנדערט אין די מדינות לעבר־הים, וועו אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וועו קיין אַרגענטינע, פראַנקרייך אָדער פאַלעסטינע. די וועלכע זיינען פאַרבליבן אין איווא־ניק, האָבן כמעט די גאַנצע וואָך פאַרברענגט אין שטאָט, וואו זיי האָבן זיך באַשעפטיקט מיט פאַרשידענע מלאכות און בלויז אויף שבת געקומען אין דאָרף אַריין זיך אָפרוען אַביסל.

וואו נישט וואו האָט מען געקענט בלויז טרעפן אַ יידיש מיידל זיך פאַרנעמען מיט לאַנדווירטשאַפט. דער רוב האָט דעם תכלית געזען אין שטאָט, אָדער אין די ווייטע מדינות, וואוהין זיי האָבן פריער אָדער שפעטער געהאָפט אויסצואוואַנדערן.

שטעלט זיך טאַקי די פראַגע, ווי אַזוי אַ לאַנדווירט־שאַפטלעכע קאָלאָניע האָט געקאָנט אויסקומען, אָן אַ צוא־וואוקס פון יונגע שעפערישע כוחות? מוז־זשע דעריבער באַטאָנט ווערן, אַז בלויז מיט קלייניע אויסנאָמען איז די הויפט־אַרבעט אויף די איוואַניקער פעלדער געמאַכט גע־ווארן דורך געדונגענע פויערים פון די שכנותדיקע דערפער.

די יידישע קאָלאָניסטן האָבן אין איוואַניק זיך נישט איבערגעשטאַלטיקט, נישט געשאָפן קיין נייעם לעבנס־שטייגער, נאָר געבליבן שטעקן ווי אין מיט — צווישן שטאָט און דאָרף. זיי האָבן נישט געשלאָגן דאָרט קיין טיפע ווארצלען און ממילא נישט פאַרווירקלעכט די אידעע, וואָס די גרינדער פון דער דאָזיקער קאָלאָניע האָבן זיך געהאָט פאַרגענומען.

דאָס באַנק־וועזן אין פינסק

אַן איבערבליק איבערן באַנק־וועזן אין פינסק און זיין ווירקונג אויפן ווירטשאַפטלעכן לעבן פון שטאָט פאַר די לעצטע זעכציק יאָר

1.

דאָס באַנק־וועזן אין פינסק אין זיין מאָדערנער פאָרם ציילט שוין מער ווי אַ האַלב יאָרהונדערט. נאָך מיט אַ סך יאָרן צוריק איז פינסק שוין געווען אַ מסחר־שטאָט. דערצו האָט אַ סך מיטגעווירקט איר געאָגראַפישע לאַגע. דער טייך פּינאַ, וואָס אויף זיין לאַנגן ברעג איז אויס־געבויט די שטאָט, נעמט אויף אין זיינע וואַסערן אַ גאַנצע מענגע גרעסערע און קלענערע טייכן, וואָס פליסן דורך די געגנטן פון וואָלין און פּאָלעסיע און פאַראייניקט זיי, פון איין זייט, מיטן גרויסן וואַסער־שטראָם, וואָס פליסט אויף מזרח פון פינסק, ווייט נאָך דרום־רוסלאַנד, אַזש ביזן שוואַרצן ים און פון דער צווייטער זייט — דורך די קאַ־נאַלן קרולעווסקי און אָגינסקי מיט די טייכן, וואָס פליסן אויף מערב און האָבן זייער אויסגאַנג אין באַלטישן ים. האָט טאַקע פינסק פון שטענדיק אַן געשפילט די ראָלע פון אַ טראַנזיט־שטאָט. יאָר־אײַן יאָר־אויס, מיט דער דערעפע־נונג פון נאַוויגאַציע, פלעגן זיך איבער די וואַסערן פון דער פינע ציען אַן אַ סוף פליטן מיט באַלקען און אַנדער האַלץ פאַר עקספּאָרט וואָס די רוסישע וועלדער פלעגן ליפערן צו די שכנותדיקע לענדער דורך די פּאָרטן דאַנציק און מעמעל.

אויף די ברעגן פון דער פּינאַ פלעגן זיך אויסלאָדן גרויסע טראַנספּאָרטן פון שפּייז־פּראָדוקטן, וואָס די גרויסע בערלינער פלעגן ברענגען פון פעטן דרום־רוסלאַנד און פון דאַנען פלעגט מען זיי פאַנאַנדערפירן איבער גאַנץ פוילן. אָבער דאָס אַלץ איז אין יענע אַלטע צייטן דורכגעפירט געוואָרן אויף אַ זייער פרימיטיוון אופן. די פליטן, ווי די בערלינער, זיינען געטריבן געוואָרן דורך מענטשלעכע הענט. קיין באַן־ליניע האָט פינסק ניט פאַרמאָגט. דער טראַנספּאָרט איז דורכגעפירט געוואָרן מיט פערד, אָפילו אַן רעכטע שאָסייען. דאָס לעבן, ווי אויך דער מסחר, האָבן זיך געפירט פרימיטיוו. זיינען טאַקע די קרעדיט־געבער פון יענער צייט געווען ניט קיין בענק, נאָר געווייגלעכע פּרא־צענטניקעס, אָדער ווי זיי האָבן דאָמאָלט גערופן: וואוכער־ניקעס. די הלואות פלעגן אַרויסגעגעבן ווערן מערסטנ־טייל אויף משכנות, וועלכנטלעכע צאָלונגס־טערמינען פון דעם קרן מיט די צינזן. און דער פינסקער קרעמער פלעגט אַלע פרייטאָג בייגאַכט, מיטן אויסליידיקן זיין קאַסע־שופלאָד און אָפּ־שיקן דעם וואָך־פּדיון זיין קרעדיטאָר. נאַטירלעך פלעגן גרויסע סוחרים ניט אָנקומען צום וואוכערניק; זיי פלעגן פריוואַטע מענטשן געבן הלואות אויף אַ פּאַרהעלטניסמעסיק־בילי־גערן צינז.

פּאַר די וואוכערניקעס איז דאָס געווען ניט קיין שלעכטער געשעפט. זיינען טאַקע אַלע וואוכערניקעס פון יענער צייט געווען רייכע מענטשן, וועלכע האָבן געהאַט אין זייער באַזיץ גאַנצע מאַיאָנטקעס. שפּעטער האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרנעמען מיט פּראָצענט אייניקע מיטגלידער פון דער רייכער פאָמיליע לוריא און זיי זיינען טאַקע גע־ווען די פּיאָנערן פון באַנק־וועזן אין פינסק. דער ערשטער פון זיי איז געווען אידל לוריא. אָליין אַ זון פון אַ מינ־סקער באַנקיר האָט ער באַלד נאָך זיין אָנקומען אין פינסק, אַלס איידעם פון פינסקער גביר משה לוריא, געעפנט אַ קאָנטאָר אויף אַרויסגעבן הלואות. מיט דער צייט האָט ער פאַרשפרייט זיין טעטיקייט אויך אויף אָנדערע באַנק־אָפּעראַציעס און אַזוי אַרום איז זיין קאָנטאָר ביסלעכווייז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ באַנק, וואָס האָט שוין באַ־שעפטיקט אַ גרויסע צאָל באַאַמטע. אין יאָר 1880 איז געגרינדעט געוואָרן אין פינסק די „פינסקער געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקן קרעדיט". דער גרינדער איז געווען דער פינסקער גביר, משכיל און כלל־טוער, אהרן לוריא, וועלכער איז איבער אַ פערטל יאָרהונדערט געווען דער פּרעזעס פון אויפריכטס־ראַט, דער פרעזעס פון פאַרוואַלטונג איז געווען זיינער אַ זון, גריגאָרי לוריא, אַ באַוואוסטער כלל־טוער, ציוניסט און אייניער פון די דירעקטאָרן פון דער ייִדישער קאָלאָניאַל־באַנק. דער באַוואוסטער גאון הרב ר' ברוך עפשטיין איז געווען אַ געוויסע צייט דער בוכהאַלטער פון באַנק. די אויבנדערמאָנטע אינסטיטוציע האָט פּראָס־פּערירט, געגאָסן פון אַ גרויסן צוטרוי מצד דער פינסקער באַפעלקערונג, וועלכע האָט אירע פּרייַע קאַפּיטאַלן אָנ־געטרויט דער באַנק אויף אַ ביליקן פּראָצענט, וואָס האָט גע־געבן די מעגלעכקייט דער באַנק צו פינאַנסירן די גרויסע און מיטעלע סוחרים, וועלכע פינסק האָט פאַרמאָגט אין אַ גאַנץ באַדייטנדער צאָל. שפּעטער, נאָכן יאָר 1905, ווען אין רוסלאַנד האָבן אָנגעהויבן בלאָזן נייַע ווינטן פון לי־בעראַליזם און דעמאָקראַטיע, האָט זיך צווישן די מיט־גלידער פון דער באַנק געשאַפן אַן אָפּאָזיציע קעגן אַלטן רעזשים אירן. דער אָנפירער פון דער אָפּאָזיציע איז

געווען משה סאַלאָוויטשיק. דער לעצטער איז טאַקע דער־ווייַלט געווארן אַלס דירעקטאָר פון באַנק און פון 1910 איז ער געווען פרעזעס פון דער פאַרוואַלטונג ביזן סוף פון איר עקסיסטענץ.

די דערעפענונג פון פאַלעסיער באַן, וואָס איז געשען אין אָנהויב פון די אַכציקער יאָרן פון פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט, האָט מיט זיך געבראַכט אַן אויפלעבונג אין פינסקער מסחר. די פינסקער סוחרים זייַנען געקומען אין אַ דירעקטער פאַרבינדונג מיט דער גרויסער וועלט. די פאַרמיטלונג פון פינסק צווישן פּוילן און רוסלאַנד איז געווארן נאָך באַדייטנדיקער, וואָס פלעגט, ביז דער דערעפענונג פון דער פאַלעסיער באַן־ליניע, טראַנספאָרטירט ווערן קיין רוסלאַנד דורך אַנדערע באַן־וועגן, איז איצט אין אַ גרויסן טייל געשיקט געווארן אין פינסק, וואו מען פלעגט זי, צוליבן ביליקן וואַסער־טראַנספּאָרט, אויפּלאָדן אויף די דאַמפערס, און פון דאַנען ערשט אַפּשיקן קיין דרום־רוסלאַנד. די דאַמפערס פון דער קיעווער געזעלשאַפט, וואָס האָט געטראָגן דעם נאָמען „פּראָדאָדסטווּ איבערן דניעפּר" און זיינע צופלוסן" האָבן רעגלמעסיק קורסירט צווישן פינסק און קיעוו.

מיט דער אויפלעבונג פון מסחר איז אויך געקומען צו אַן אויפשוואונג אין באַנק־וועזן. דער קאַנטאָר פון אידל לוריא און די פינסקער געזעלשאַפט זייַנען ניט געווען מער אין שטאַנד צו באַפרידיקן די גרויסע נאָכפראָגע אויף קרעדיט און אַנדערע באַנק־אָפּעראַציעס, וואָס דער מסחר האָט געפאָדערט. האָבן זיך טאַקע אַנגעהויבן עפענען נייַע באַנק־אינסטיטוציעס.

אין מיטן פון די נייַנציקסטע יאָרן פון פאַריקן יאָרהונדערט האָט זיך געגרינדעט דאָס באַנקהויז „אידל און סאָמ. ד. לוריא". דאָס איז געווען אַ באַנק מיט אַ גרויסן קאַפּיטאַל, וועלכע האָט אָפּערירט אין וואַלין, הויפּט־צענטער אין ראָווּנע, און אין פינסק איז געווען נאָר די צענטראַלע. האָט מען זי טאַקע אין פינסק ערופן „דער ראָווּנער קאַנטאָר". צו יענעם פעריאָד דאַרף מען אויך צושרייבן די דערעפענונג פון באַנק־געשעפט סאָמ. ד. לוריא. דער בוכהאַלטער און שפּעטערדיקער דירעקטאָר פון דעם באַנק־געשעפט איז געווען ר' באדאנקין. ער האָט טאַקע אַוועקגעשטעלט דעם געשעפט אויף אַ גאַנץ גרויסן פאַר־נעם*). דערבי וועט זיין ניט איבעריק צו באַמערקן, אַז דער הויפּט־בוכהאַלטער און פּראָקורענט פון ראָווּנער קאַנטאָר אין פינסק, כמעט פאָר דער גאַנצער צייט פון איר עקזיסטענץ, איז געווען דער פינסקער ציוניסט און העב־רעאישער דיכטער אפרים דוד ליפשיץ ז'ל.

*) געגויע דאָטעס פון דער אַנטשטייאונג פון די באַנק־הייזער, אידל לוריא, סאם ד. לוריא און דעם „ראָווּנער צענטער" בין איך ליידער נישט אימשטאַנד אַנצוגעבן. ריכטיקע ידיעות וועגן זיי קענען געבן די יורשים, וועלכע געפינען זיך אין אויסלאַנד. צוליב מאַנגל אין צייט האָב איך די ידיעות נישט געקענט באַקומען.

די קאַנטאָרן פון אידל און פון סאם. לוריא האָבן אויך געהאַט אַגענטורן אין די נאָנטסטע שטעט, אין מאָזיר און קאָבערין, וואו די אַגענטן פלעגן פאַר זיי אָנקויפן וועקס־לען פון גרעסערע סוחרים און גוט־באַזיצער. צום סוף פון פאָריקן יאָרהונדערט האָט זיך, אויף דער איניציאַטיוו פון געוועזענעם קאַסירער פון דער פ. ג. ק.**) דעם ה' מ. ב. שטריק, אויך געעפנט אין פינסק אַ פיליע פון דער מינסקער קאָמערץ־באַנק, וואו שטריק איז אַ געוויסע צייט געווען אַ וויצע־דירעקטאָר. אין יאָר 1907 האָט זיך די פינסקער פיליע פון מינסקער באַנק פאַרוואַנדלט אין אַ פיליע פון אָזאָוועך באַנק. אָזוי אַרום האָט שוין פינסק פאַרמאָגט אַן אָפּטיילונג פון איינע פון די גרעסטע בענק אין אַמאָליקן רוסלאַנד, און בעת די פינסקער ג. פון ג. ק. האָט מערסטנטייל באַדינט דעם מיטעלן סוחר, האָט די מינ־סקער באַנק און שפּעטער די אָזאָוועך פינאַנסירט איבערהויפּט דעם אינדוסטריעלן און גרויסן סוחר פון פינסק און אומגעגנט. די ווירקונג פון די בענק אין פינסק אויפן ווירט־שאַפטלעכן לעבן איז געווען אומגעהויער גרויס. די גרויסע וואַלד־סוחרים און טראַנספאָרטירער פון האָלץ פון דער גאַנצער סביבה האָבן געהאט אַ גרויסן און פאַרהעלט־ניסמעסיק ביליקן אָפּזאַץ־אָרט פאַר די וועקסלען אין דער דייטשער וואַליוטע, וועלכע זיי פלעגן באַקומען פון זייערע אויסלענדישע קונדן. אָבער ווי געזאָגט זיינען די אויבן־דערמאָנטע באַנק־אינסטיטוציעס געווען מער צוגעפאַסט צום גרויסן אָדער מיטעלן קאָפּיטאַל. דער קליינער סוחר אָדער גאָר דער האַנטווערקער איז צוליב מאַנגל אין וועקסל־מאַטעריאַל געווען וויטער, ווי מיט צענדליקער יאָרן צוריק, אָנגעוויזן אויפן פּראָצענטניק, וועלכער האָט זיך ניט געשעמט נעמען אַ דאָפּלטן אָדער גאָר אַ דרייפאַכן פּראָצענט, ווי עס האָבן געטאָן די בענק. דאָס איז געווען דער בלויז אין פינסקער באַנק־וועזן, וועלכער איז אויסגעפילט געווארן, שוין אין אָנהויב פון הייַנטיקן יאָרהונדערט, מיט דער דערעפענונג פון אַ ליי־און שפּאָר־קאַסע. דער גרינדער פון דער אינסטיטוציע איז אויך געווען דער אויבנדער־מאַנטער אהרן לוריא, וועלכער האָט איבערהויפּט פאַר־מאָגט אַ גרויסע איניציאַטיוו. די פינסקער ציוניסטן האָבן אָבער אינגיכן באַקומען די אויבערהאַנט אין באַנק און אַלס דירעקטאָר איז שפּעטער דערווייַלט געווארן דער פינ־סקער ציוניסט פנחס מאַנדעלבוים. די ליי־און שפּאָר־קאַסע איז גיך געווארן פאָפולער און באַליבט צווישן דער יידי־שער באַפעלקערונג. זי האָט שוין געציילט העכער 2000 מיטגלידער און מיט אירע דעפאָזיטן וואַלט זיך ניט גע־שעמט אַ באַנק פון אַ גרעסערן פאַרנעם.

אין יאָר 1911 זיינען אין פינסק געגרינדעט געווארן צוויי נייַע באַנק־אינסטיטוציעס: אַ צווייטע ליי־און שפּאָר־קאַסע און די האַנדלס־געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקן קרע־דיט. דער שפּעטער פון דער ערשטער און איר דירעקטאָר איז געווען דער ציוניסטישער עסקן נ. א. מינקאָוויץ, און

**) פינסקער געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקן קרעדיט.

דער הויפּט־גרינדער פון דער צווייטער — דער וואַלד־סוחר און אַסעקוראַציע־אַגענט, שמואל סאַלץ. דער פּרעזעס און אייגנער פון די דירעקטאָרן פון דער האַנדלס־געזעל־שאַפט פּאַר קעגנזייטיקן קרעדיט איז געווען דער שוין אויבנדערמאַנטער פּינסקער גאון ר׳ ברוך עפשטיין. מ׳דאַרף דערביי באַמערקן, אַז די באַפעלקערונג פון פּינסק איז באַשטאַנען פון אַן ערך 70 פּראָצענט יידן. קריסטלעכע כּוחרים און אַפילו קרעמער זיינען אין פּינסק געווען ווייניק. איז טאַקע דאָס באַנק־וועזן אין פּינסק געלעגן אין יידישע הענט. אַפילו דער באַאַמטן־פּערסאָנאַל פון דער אַזאַוועך באַנק אין פּינסק איז באַשטאַנען כּמעט אין גאַנצן פון יידן. דאָך איז אין די לעצטע יאָרן פּאַרן קריג געווען טעטיק אין פּינסק אַ קריסטלעכע באַנק, וואָס האָט גע־טראָגן דעם נאָמען „פּאָלעסיער געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקן קרעדיט״. די באַנק פלעגט קרעדיטירן די גוט־באַזיצער און רייכע פויערן.

דער איבערזיכט פון דער אויבן־באַשריבענער תקופה וואָלט ניט געווען אויסגעשפּט, ווען איך זאָל ניט כאַראַקטעריזירן, כאָטש אין אַלגעמיינע שטריכן, דעם באַאַמטן־פּערסאָנאַל פון די אויבנדערמאַנטע באַנקן.

צוליב דער פּראָצענט־נאָרמע, וואָס האָט געהערשט אין די רוסישע רעגירונגס שולן, האָט די פּינסקער יידישע יוגנט פון מיטעלן קלאַס ניט געהאַט קיין אָרט, ווו זיך אויסצובילדן. קאָמערץ־שולן, וואָס פלעגן אָננעמען יידן אין אַ הויך פון פּופּציק פּראָצענט, זיינען אויפגעקומען שפּעטער און אויך ניט אין פּינסק. ביז אַ געוויסן עלטער פלעגן די קינדער לערנען אין חדרים, ווו זיי פלעגן באַקומען אַ ספּעציעל־יידישע בילדונג. נאָכן ענדיקן די חדרים פלעגן זיי ביז אַ געוויסן עלטער לערנען די רוסישע שפּראַך און אַנדערע וועלטלעכע לימודים ביי פּריוואָטע לערער. אַזוי אָרום זיינען פּאַרן בעל־הביתישן בחור געווען צוויי וועגן: אָדער העלפן דעם פּאָטער אין געשעפט און שפּע־טער ווערן אַליין אַ געשעפטס־מענטש, אָדער ווערן אַ ביורא־אָנגעשטעלטער אין אַ באַנק, אין אַ פּאַבריק אָדער ביי אַן אָסעקוראַציע־אָגענט. די פּינסקער באַנק־געשעפטן פלעגן טאַקע אויסנוצן דעם גרויסן אָנגעבאָט פון אָרבעטס־הענט און די אָנגעזומענע פּראָקטיקאַנטן פלעגן אָפּאַרבעטן אַ גע־וויסע צייט, אָפילו ביז צוויי־דריי יאָר אַן געלט. זיינען טאַקע די פּינסקער באַנק־הייזער געווען איבערפולט מיט פּראָקטיקאַנטן. דאָרט איז געווען אַ מין לאַבאָראַטאָריע פון בוכהאַלטאָרן. פּינסקער בוכהאַלטאָרן האָבן געשמט גאַנץ ווייט איבער די גרענעצן פון פּינסק און זייער אָפּט פלעגן פּינסקער באַנק־באַאַמטע אָנגאָזשירט ווערן פון גרויסע פירמעס פון גאַנץ ווייטע שטעט אויף פּאָסטנס פון בוכ־האַלטאָרן. עס דאָרף דאָבי באַמערקט ווערן, אַז דער פּינסקער באַנק־און פּאַבריק־אָנגעשטעלטער האָט ניט קוקן־דיק אויף דעם, וואָס ער האָט ניט באַקומען קיין אָפּי־ציעלע בילדונג, דאָך פּאָרמאַגט אַ סך ווּיסן. זעלבסט־שטודיום איז געווען זייער אָנטוויקלט צווישן דער אויבן־דערמאָנטער יוגנט. נאָך אַ 9 אָדער 10־שעהדיקן אָרבעטס־טאָג פלעגן זיך די יונגעלייט, מיט אַ ווערטער־בוך אין האַנט, אָוועקזעצן אויבער אַ דייטשער גראַמאַטיק און לער־נען אָדער ביז שפּעטער נאָכט לייענען אַ דייטשן קלאַ־סיקער. ניט נאָר די רוסישע פּאָטן, נאָר אויך גאַנצע זייטן פון שילער און הייגע האָט מען געקענט אויף אויסנ־ווייניק. דאָס איז דאָך געווען דער סוף פון דער השכלה־תקופה. שפּעטער, אַז מ׳איז געוואָרן ציונים, האָט מען שטאַרק שטודירט געשיכטע און פּאָליטישע עקאָנאָמיע, צוליבן „דע מה שתשיך״...

דעריבער האָט טאַקע פּינסק געשמט פּאָר אַ שטאָט פון השכלה.

זומער 1915, איידער די דייטשע אָקופּאַנטן האָבן פּאָרנומען פּינסק, האָבן זיך כּמעט אַלע באַנק־אינסטיטוציעס עוואַקואירט אין דרום־רוסלאַנד, פון וואַנען זיי איז שוין ניט באַשערט געווען זיך צוריקצוקערן.

2

די דייטשע אָקופּאַציע, וואָס האָט באַגלייט די וועלט־מלחמה, האָט צוגעישט געמאַכט דעם גאַנצן האַנדל אין פּינסק. פון דער פּערציק־טויזנטיקער באַפעלקערונג איז ביים סוף פון וועלט־קריג קוים פּאַרבליבן 15 פּראָצענט. עס איז קיין חידוש ניט: ביי פּינסק איז דאָך געווען דער רוסיש־דייטשישער פראָנט אין פּאַרלויף פון גאַנצע דריי יאָר צייט. די גאַנצע שטאָט איז געווען רואיגירט. שפּעטער איז גע־קומען די גרויסע שרפה, וואָס האָט פּאַרניכטעט דעם צענ־טער פון שטאָט. אַזוי אָרום איז פון אַמאָליקן פּינסק קיין זכר ניט געבליבן. מיטן אָוועקגיין פון די אָקופּאַנטן האָבן זיך די געוועזענע פּינסקער אייגוואוינער אָנגעהויבן ביס־לעכווייז אומקערן צוריק צו זיך אַהיים, ווער פון רוסלאַנד און ווער פון טיף פוילן. דער פּאַראָימטער באַאַפעלקערונג זיינען באַלד געקומען צו הילף זייערע אַמעריקאַנער קרובים, וואָס פלעגן זיי פון צייט צו צייט צושיקן גרעסערע געלט־סומען, פּריער — דורך ספּעציעלע דעלעגאַטן און שפּעטער — דורך פּאָסט. די שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן אָפּצובויען.

דערצו האָט אויך מיטגעהאָלפן דער „דזשאָינט״, ווע־כער האָט אַרויסגעגעבן הלוואות אויף אָפּצובויען די חורבות. דאָס אָנטשטיין פון פוילן האָט געמאַכט פּינסק פּאָר אַ גרענעץ־שטאָט ביי אַ לאַנד מיט פּאַרמאַכטע טויערן. פּינסק האָט אַזוי אָרום אָנגעוואָרן איר ווערט פון אַ טראַנזיט־שטאָט. דאָמפּערס, אָנגעלאָדענע מיט לאָדזשער און ביא־ליסטאָקער מאַנופאַקטור און וואָרשעווער גאַלאַנטעריע, זיינען מער ניט אָפּגעשוואָמען פון די פּינסקער ברעגן. די גרויסע בערלינעס, וואָס פלעגן ברענגען קיין פּינסק די אוקראַינער שפּייז־פּראָדוקטן, זיינען איצט אין גאַנצן פּאַרשוואונדן גע־וואָרן פון דעם טייך פּינאַ. דער וואַלד־מסחר, וועלכער האָט אָפילו יאָ אָביסל אויפגעלעבט, האָט ניט לאַנג פּראָס־פּערירט און דאָס — אויך אין אַ באַשרענקטן פּאַרנעם. די וואָסערן פון דער פּינאַ זיינען פּרייער געווואָרן פון שווערן

פּליטן־באַלאַסט און דער ברעג פון טייך פּינאָ, וואו עס האָט געשווימבלט און געגריבלט מיט פּאַרשידענע ברעג־אַרבעטער, בעלי־עגלות און טרעגערס, איז איצט פּאַר־וואַנדלט געוואָרן — אין זיין גרעסטן טייל — אין אַ בולוואַר פון אַלטע לייט און אַ שפּאַציר־פּלאַץ פּאַר קינ־דער־וועגעלעך. עס זיינען פּאַרשוואונדן די גרויסע וואַלד־סוחרים, טראַנספּאָרטירער, בערלינשטשיקעס און סקלאַד־טשיקעס. די גרויסע מחנה פון באַאַמטע, וועלכע פלעגן באַדינען די אויבן־דערמאָנטע סוחרים, זיינען גע־בליבן אָן פרנסה. פּינסק וועלט אַ שטאָט פון קרע־מער, וועלכע פּאַרמאָגן קליינע קלייטלעך און זיינען אָנ־געוויזן אויפן אייניקן קאָנסומענט — דעם אַרומיקן פויער, אַדער אויף דעם קליינשטעטלדיקן קרעמער פון די אַרומיקע פּאַראָרימטע קליינע שטעטלעך. עס פעלט די גרויסע סביבה פון אַמאָל. די פּעריפּעריע פּאַרן פּדיון, וואָס עס האָט זיך פּאַר דער מלחמה געצויגן וויט אויף מזרח אַזש ביז פּעט־ריקאָוו און מאָזיר, איז איינגעשרומפן געוואָרן ביז לעלין און מיקאַשעוויץ.

אַזאַ מצב פון מסחר האָט אויך געפּאַדערט אָן אַנט־שפּרעכיקן באַנק־וועזן. פּאַר אַקציען־בענק און גרויסע בענק־הייזער איז דאָ שוין ניט געווען קיין אָרט. די לעצטע רעכענען שטענדיק אויס אויף גרויסע רווחים און ממילא מוזן זיי האָבן גרויסע סוחרים. אַקציען־בענק מוזן געבן דיווידענדן, אין קעגנפּאַל פּאַרלירן זיי זייער וועלט אויף דער בירזשע. דאָס זעלבע גילט פּאַר באַנק־הייזער: דער גרויסער קאַפּיטאַל זוכט דעם גרויסן סוחר.

דער מצב פון פּינסקער מסחר, ווי איך האָב אים אויבן געשילדערט, האָט ניט געקענט דינען פּאַר אָפּזאַץ־אָרט פּאַר גרויסע בענק. האָבן טאָקע די פּיליעס פון די וואָר־שעווער בענק — די „באַנק פּאַר האַנדל און אינדוסטריע", דער „באַנק קרעדיטאָווי" און דער „באַנק קרעסאָווי", וועלכע האָבן געפּרואוט זייער מזל אין פּינסק אין די ערשטע יאָרן פון פּוילנס באַפרייאונג, — זיך געמוזט ליקווידירן. פּינסקער מסחר איז געווען מער צוגעפּאַסט צו אַ קאָאָפּעראַטיוון באַנק־וועזן, וואָס זוכט ניט קיין דיווידענדן און ניט קיין גרויסע עסקים — אָדער ווי עס דאַרף לכל הפּחות האַנדלען אַ קאָאָפּעראַטיוע באַנק. האָבן זיך טאָקע, אַ־הייבנדיק פון יאָר 1922, געמוען גרינדן קאָאָפּעראַטיווע בענק איינע נאָך דער צווייטער. אָזוי איז טאָקע אין יאָר 1922 געגרינדעט געוואָרן די „האַנטווערקער און קליי־נע־הענדלער־באַנק". אייגנטלעך איז דאָס געווען אַ צוזאַמע־שטעל פון צוויי בענק. פון אַנפאַנג האָבן זיך טאָקע גע־גרינדעט צוויי קאָאָפּעראַטיוון בענק: איינע אַ האַנטווערקער און די צווייטע — אַ קליינהענדלער־באַנק. נאָר אָזוי ווי ביידע האָבן געהאַט אין זייער באַזיץ גאָנץ קליינע אומזאַץ־מיטלען, האָבן זיי זיך ביידע געווענדט צום פּוב־דעישאָן און געבעטן אַ לאַנג־טערמיניקע הלוואָה. דער פּאַרשטייער פון פּונדעישאָן, וועלכער איז ספּעציעל צו דעם צוועק געקומען קיין פּינסק, האָט צוגעזאָגט צו געבן אָן הלוואָה, אָבער נאָר מיטן תנאי, אַז ביידע בענק זאָלן זיך פּאַראייניקן. נאָך אַ לאַנגער דינגענישע וועגן אופן און באַדינגונגען פון דער פּאַראייניקונג, איז די לעצטע צו־שטאַנד געקומען און טאָקע באַלד באַקומען פון פּונדעישאָן די צוגעזאָגטע הלוואָה.

שוין ענדע 1922 האָט זיך אַנגעהויבן די אינפלאַציע פון פּולישן מאַרק און אין יאָר 1923 איז די באַנק פּאַר־בליבן אָן אייגענעם קאַפּיטאַל און האָט פּאַרלאָרן אויך די געלטער פון פּונדעישאָן. דער לייטער פון באַנק, ה' בור־שטיין, האָט געמוזט נעמען דעם שטעקן אין האַנט און גיין פון קראָם צו קראָם, פון סוחר צו סוחר, און בעטן אַז מ'זאָל זיך דעקלאַרירן כאָטש אויף איין פּאָי אין דער נייער פּוילישער וואַליוטע (אַ פּאָי האָט דעמאָלט באַטראָפן 6 זלאָטעס, שפּעטער האָט ער זיך פּאַרגרעסערט ביז 25 זלאָטעס).

דער אינשטעל פון אַ פּעסטער וואַליוטע אין לאַנד האָט מיט זיך מיטגעבראַכט אָן אויפלעבונג פון האַנדל. סחורה האָט מען אַנגעהויבן געבן אויף וועקסל־קרעדיט. דער וועקסל־פּאַרקער איז געוואָרן גרויס און אַזוי אַרום איז געשאַפן געוואָרן אַ גרויסער אינקאַסאָ און דיסקאָנטאָ־מאַטעריאַל. די אויבן־דערמאָנטע באַנק איז געווען די אייג־ציקע יידישע באַנק אין פּינסק. זי האָט באַקומען פון פּונדעישאָן אַ נייע, לאַנג־טערמיניקע הלוואָה און אַ רעדיס־קאָנטאָ קרעדיט. דאָן האָט זי שוין פּאַרמאָגט אַ קאַפּיטאַל פון 55,000 זלאָטעס מיט אַ צאָל מיטגלידער פון 1,000. האָט זיך טאָקע די באַנק שנעל אַנגעהויבן צו אָנטוויקלען און פּראָספּעירן. ליידער זיינען די פּירער פון דער באַנק צופיל פּאַרכאַפּט געוואָרן מיט די רוחים און אָנשטאָט דערפילן די אויפגאָבע פון אַ קאָאָפּעראַטיוער באַנק, האָט זי זיך פּאַרנומען מיט גרויסע באַנק־טראַנזאַקציעס. איז זי טאָקע אַריינגעפּאַלן אין ריזיקאַלישע געשעפטן און האָט אַנגעהויבן פּאַלן באַלד ווי דער קריזיס איז אַנגעקומען און האָט זיך טאָקע געמוזט ליקווידירן.

די צווייטע קאָאָפּעראַטיווע באַנק אונטער דעם נאָמען „סוחרישׂ־אינדוסטריעלע באַנק" האָט זיך געגרינדעט ענדע 1924 און האָט אַנגעהויבן איר טעטיקייט אין אַנהייב 1925. דער באַדן פּאַר נאָך אַ באַנק אין פּינסק איז, צוליב די אויבן־דערמאָנטע סיבות, געווען אַ גינסטיקער. די איני־ציאַטאָרן פון באַנק זיינען געווען אַמאָליקע באַנק־באַ־אַמטע: י. באַדאַנקין און מ. פּריצאַנט. דער ערשטער האָט געהאַט אַ גרויסע דערפּאַרונג אויף דעם געביט: ער איז יאָרן־לאַנג געווען אַ דירעקטאָר פון שמואל לוריאס קאָמ־טאָר. די איניציאַטאָרן האָט זיך איינגעגעבן צוצוציען צו דער גרינדונג פון באַנק די צוויי פּינסקער אינדוסטריעלע, בערנאַרד האַלפּערן און יעקב עליאַסבערג, וועלכע זיינען געוואָרן די פּרעזעס פון באַנק: דער ערשטער — פון אויפזיכטס־ראַט און דער צווייטער — פון פּאַרוואַלטונג. אַ דאַנק דער באַקאַנטשאַפט, וואָס די פּרעזעס האָבן גע־האָט אין די וואַרשעווער פּינאַנציעלע קרייזן, איז די

סוחרישע באַנק באַלד געוואָרן דער פּינסקער קאָרעספּאָנ־דענט פון באַנק־הויז שערעשעווסקי, לאָדזשער דעפּאָזיטן־באַנק, וואַרשעווער האַנדלס־באַנק און שפּעטער אויך פון דער אַמעריקאַנער קרעדיט־באַנק. דער צוטרוי צו דער באַנק איז געווען גרויס און איז טאָקע געוואַקסן פון טאָג צו טאָג, און בעת צום סוף פון 1925 האָבן די קאָפּיטאַלן פון באַנק באַטראָפן 43,000 זלאָטעס, דעפּאָזיטן 37,000, אָרויסגעגעבענע הלוואות 118,000, אינקאַסאָ דאָקומענטן פונעם יאָר 16,000 שטיק אויף אַ סומע פון 4,530,000 און מיט־גלידער 163, איז צום סוף יאָר 1929 האָבן די אייגענע קא־פּיטאַלן באַטראָפן 211,000 זלאָטעס, דעפּאָזיטן 880,000, אָרויסגעגעבענע הלוואות 1,080,000 און אינקאַסאָ דאָקו־מענטן 37,000 שטיק אויף אַ סומע פון 12,300,000. אַ פּאָר האָט באַטראָפן 250 זלאָטעס און מיטגלידער האָט זיי געהאָט 301. אָבער אין יאָר 1930 איז געשען אַן איבער־ברוך אין דער אָנטוויקלונג פון דער באַנק. דער וועלט־קריזיס האָט אַרויפגעלייגט זיין שווערע האַנט אויך אויף די פּינסקער סוחרים. די לעצטע האָבן זיך ניט געקענט לייכט אויסוויקלען פון זייערע פאָרפליכטונגען. אַ גרויסער טייל פון די באַנק־חובות האָבן זיך ניט געקענט צאָלן און הגם זיי זיינען געווען פאָרזיכערט אויף היפּאָטעקן, זיינען זיי דאָך געוואָרן פאָרגליווערט. אָזוי אָרום איז אַ גרויסער טייל פון באַנק־קאָפּיטאַל געוואָרן ניט פליסיק און די באַנק האָט געמוזט אייבשרענקען איר טעטיקייט. זי איז אָבער געווען נאָך גענוג שטאַרק, כדי צו קענען איבערטראָגן דעם קריזיס.

אָביסל אָנדערש איז געגאַנגען די אָנטוויקלונג פון דער דריטער קאָאָפּעראַטיוער באַנק, דער פּאָלקס־באַנק. זי איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1925 אויף דער איני־ציאַטיוו פון אַ געוועזענעם באַאַמטן פון דער פּינסקער געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקער קרעדיט, אַ געוויסן פעלד־מאַן. פון אָנפאַנג איז זי געווען זייער אַ באַשיידענע אינ־סטיטוציע מיט אַ קליינער צאָל מיטגלידער און מיט אַ באַשרענקטן קאָפּיטאַל. דער מזל האָט איר פון אָנהייב ניט געשמייכלט און איר קליין־קאָפּיטאַל איז צום סוף פון יאָר 1925 פאַרוואָנדלט געוואָרן אין אַ פּאָרטפעל פון פּראָבלעמירטע וועקסלען. האָט טאָקע דער געוועזענער דירעקטאָר עלשטיין אויפגערופן אַן אַלגעמיינע פאַרזאַמ־לונג און האָט פאַרגעשלאָגן די באַנק צו ליקווידירן. די פאַרזאַמלונג האָט דעם פאַרשלאָג אָפּגעוואָרפן. עס איז אויסגעווייזלט געוואָרן אַ נייע פאַרוואָלטונג מיטן דירעקטאָר ה׳ פּרושאַנסקי אין דער שפּיץ. שפּעטער איז דערווייזלט געוואָרן דער ה׳ משה פּסאכין פאַרן פאַרזיצער פון אויפזיכטס־ראָט. די באַנק האָט געאַרבעט באַשיידן, הויפּטזאַכלעך מיטן קליינעם סוחר. איר אָבליגא איז דאָדורך באַשטאַנען פון קליינע הלוואות, האָט זי טאָקע איבערגעטראָגן דעם קריזיס פאַרהעלטניסמעסיק גרינגער און איר אָנטוויקלונג איז געגאַנגען ווייטער אַן אַן איבערריס. ענדע 1926 האָט די באַנק פאַרמאָגט אייגענע קאָפּיטאַלן — 11,000 אין פּקדונות — 52,000, אין אַרויסגעגעבענע הלוואות — 38,000, מיטגלידער — 238. ענדע 1936 יאָר האָט די באַנק אייגענע קאָפּיטאַלן — 114,000, פּקדונות — 350,000, אָרויס־געגעבענע הלוואות — 475,000, אינקאַסאָ־דאָקומענטן פאַרן יאָר 15,000 שטיק אויף אַ סומע פון 2,340,000 און מיט־גלידער — 580. אַ פאַי · באַטרעפט 50 זלאָטעס. אָזוי אָרום פאַרנעמט די פּאָלקס־באַנק אַ באַדייטנדן אָרט אין פּינסקער באַנק־וועזן און האָט אַ גרויסע וויכטיקונג אויפן ווירטשאַפּטלעכן לעבן פון שטאָט.

אין יאָר 1928 זיינען געגרינדעט געוואָרן אין פּינסק נאָך צוויי קאָאָפּעראַטיוון בענק: די קרעדיט־באַנק פון הויז־באַזיצער און די באַנק אוּדזיאַלאָווי. די ערשטע איז געגרינדעט געוואָרן דורך די ה״ה א. טענענבוים און נ. בריסקמאַן. שוין באַלד ביים אָנהייב פון איר טעטיקייט האָט זי געליטן אַ גרויסן דורכפאַל מיט אַ ווינקוליאַציע און אַם ענדע פון זעלבן יאָר האָט זי פאַרלאָרן איר קליי־נעם קאָפּיטאַל. דער ה׳ טענענבוים האָט רעזיגנירט פון זיין אַמט, דער ה׳ בריסקמאַן דאַקעגן האָט אַרייַנגעטראָגן אין באַנק אייגענע געלט, האָט אַוועקגעלייגט פיל מי צו פאַרפעסטיקן די באַנק און האָט אַ גרויסע צייט געאַרבעט אַן באַלוינונג. עס איז אים געלונגען די באַנק צו אַנט־וויקלען צו דער מדרגה פון 240 מיטגלידער מיט אַ קאָפּי־טאַל פון 12,000 זלאָטעס, דעפּאָזיטן 30,000 און אינקאַסאָ פאַרטפעל פון ערך 8,000 דאָקומענטן אַ יאָר.

די צווייטע באַנק פון יענעם יאָר, אָדער די פינפטע נאָך דער ריי, די „אודזיאַלאָווי״, איז געגרינדעט געוואָרן אויף דער איניציאַטיוו פון דעם אויבן־דערמאָנטן א. ב. פעלדמאַן. זי האָט פאַרמאָגט אַ קליינעם קאָפּיטאַל, קיין צוטרוי אין שטאָט האָט זי ניט געהאַט. פון פראָצענטן האָט זי ניט געקענט אויסאַרבעטן איר הוצאָה, האָט זי זיך פאַרנומען הויפּטזאַכלעך מיט ווינקוליאַציעס. די לעצטע איז אַ קראַנקע אָפּעראַציע, אָפילו פאַר אַ שטאַרקער באַנק, בפרט פאַר אַ באַנק מיט באַגרענעצטע מיטלען, איז זי טאָקע באַלד אַרייַנגעפאַלן אין צאָלונגס־שוועריקייטן און אין יאָר 1932 האָט זי זיך אינגאַנצן ליקווידירט.

אין די לעצטע יאָרן האָבן זיך אויך געעפּנט אין פּינסק פיליעס פון דער באַנק פּאָלסקי און באַנק ראָלני, וועלכע האָבן דער עיקר צוזאַמענגעאַרבעט און גע־שטיצט די פּריש־איינגעוואַנדערטע פּוילישע באַפעלקערונג.

פּינסקער רבנים

ינסקער רבנים האָבן נאָך ביז אַהער ניט זוכה־געווען פאַרצייכנט צו ווערן לדורות אין אַ ספר, אָקוראַט ווי דאָס איז געטאָן געווארן מיט די גדולי־התורה פון אַנדערע ליטווישע קהלות. אָפילו אַזעלכע קלענערע קהלות, ווי דובנע און פרוזשענע, האָבן געקראָגן זייער תיקון, שוין אָפגערעדט פון אַ ווילנע, בריסק אָדער גראָדנע. וועגן די לעצטע דריי זיינען שוין פון לאַנג פאַראַן מאַנאָגראַפיעס, וואו זייערע גדולים האָבן פאַרנומען אַ היפּשן אָרט.

ווילנע און אירע רבנים איז באַשריבן געווארן דורך שמואל־יוסף פין איז זיין „קריה נאמנה“ (ווילנע, תר״כ און תרע״ה), דורך הלל מגיד־שטיינשניידער אין ערשטן טייל פון זיין „עיר ווילנא“ (ווילנע, תר״ס) און לעצטנס — דורכן יונגן היסטאָריקער ישראל קלויזנער אין זיינע ביכער „קורות בית־העלמין הישן בווילנה“ (ווילנע, 1935) און „תולדות הקהלה העברית בוילנה“ (ערשטער טייל, ווילנע, 1939).

בריסק, די וויכטיקסטע קהלה אין אַמאָליקן ליטווישן וועד, האָט באַקומען איר תיקון דורך אריה־לייב פיינשטיין אין זיין „עיר תהלה“ (וואַרשע, 1886), און די רבנים פון גראָדנע זיינען פאַרצייכנט געווארן אין שמעון פרידשטיינס קליינעם ספרל „עיר גבורים“ (ווילנע, 1880) און „רחובות עיר“ (ווילנע, 1891) פון שלמה־זלמן הורוויץ.

פּינסק און אירע רבנים איז נאָך אָבער ביז איצט געבליבן אַן אַ היסטאָרישער מאַנאָגראָפיע, ניט געקוקט אויף דעם, וואָס זי האָט פאַרנומען איינע פון די וויכטיקסטע ערטער אין „ועד מדינת ליטא“ און צו יענער צייט געשפילט נאָך אַ גרעסערע ראָליע, ווי ווילנע אַ שטייגער. אין ועד ווידער האָט פּינסק פאַרנומען איר אָרט, ניט נאָר צוליב איר עשירות, נאָר אויך צוליב אירע לומדים, רבנים און גרויסע לייט. אויף די פיל־צאָליקע תקנות, וואָס דער ליטווישער ועד האָט אָנגענומען, זיינען פון דער צייט, וועו די רבנים האָבן זיך אָנגעהויבן צו באַטייליקן אין זיי, אויך פאַראַן די חתימות פון פּינסקער רבנים.

אירע רבנים האָבן געהאָט אַ נאָמען, ניט נאָר אין זייער וואויִנ־אָרט, וואו זיי זיינען געזעסן על התורה ועל העבודה און אָנגעפירט מיט קהלשע ענינים, נאָר אויך ווייט, ווייט איבער אירע גרעניצן. געווען אויך צייטן, וועו אָנדערע יידישע קהלות האָבן אויסגעכאָפט די פּינסקער רבנים און פאַרגעלייגט זיי צו פאַרנעמען דעם רבנות־שטול. אויך אין יידישן אויסלאַנד האָבן געגרייכט פּינסקער רבנים און אויף אַזאַ אופן פאַרשפּרייט דעם גוטן נאָמען פון דער אָמאָליקער גרויסער יידישער קהלה. דערצו האָבן אויך מיטגעהאָלפן די ספרים, וואָס פּינסקער לומדים האָבן מחבר־געווען און זיי געדרוקט אין אָנדערע ערטער, וואו ס׳איז געווען אַ יידישע דרוקערייי.

אויף פּינסק איז אויך אויסגעפאָלן צו שפּילן אַ וויכטיקע ראָל אין דעם קאָמף, וואָס האָט זיך בשעתו צעפלאַקערט אָרום דער נייַ־אויפגעקומענער באַוועגונג פון חסידות און וואָס האָט דורך אירע קאַרלינער „גוטע יידן“ געשאַפן אפילו אַ באַזונדער שיטה אין חסידיזם — דאָס קאַרלינער חסידות.

ווי עס ווייזט אָבער אויס, איז פּינסק ניט אַלעמאָל געווען אַ מקום־תורה און האָט ניט אויפגעשטעלט קיין ישיבות, וואָס זאָלן אָנהאַלטן די טראַדיציע פון לימוד התורה. פון אירע פּריסטע צייטן איז זי געווען אַ האָנדלס־צענטער פאַר פאַלעסיע און שפּעטער־צו איז זי געווארן די יידישע אינדוסטריע־שטאָט פאַר עקסעלאָנס. איר אָטמאָספערע איז געווען מער אַ סוחרישׂ־פאַבריקאַנטישע ווי אַ לומדישע, און דערמיט אפשר קען מען דערקלערן די סיבה, פאַרוואָס זי האָט נאָך זיך ניט איבערגעלאָזט די פאַרצייכעניש פון אירע רבנים און לומדים. אירע משכילים ווידער האָט געפעלט דער היסטאָרישער חוש, און זיי האָבן זיך אין זייערע חקירות ליבערשט פאַרנומען מיט דקדוק און תלמודישער קריטיק, אידער מיט דער געשיכטע פון זייער אייגענעם יידישן יישוב.

אויסער אייַן גרעסערן אַרטיקל פון שאול־מענדל ראַבינאָוויטש איבער פּינסק, קאַרלין און זייערע איינוואוינער („על פּינסק, קאַרלין ויושביהן“, אין זאַמלבוך „תלפיות“, בערדיטשעוו, 1895), וואו דאָרטן ווערט טיילווייז אויך איבער־געגעבן וועגן די פּינסקער רבנים פאַר די לעצטע 150 יאָר, איז קיין מער אויסשעפּיקער מאַטעריאַל ניט פאַראַן.

מיט די וויטערדיקע פאַרצייכענישן זיינען מיר ניט אויסן אויסצושעפן די טעמע. עס איז ניט מער ווי אַ פּרוב צו דערציילן אין קורצן וועגן פּינסקער רבנים אין פאַרלויף פון דער עקזיסטענץ פון אָט דער יידישער קהלה, וואָס האָט הינטער זיך אַזאַ ווירדיקע פאַרגאַנגענהייט. די ידיעות וועגן זיי זיינען מערסטנטייל אויפגעקליבן געווארן לויט די מאַטעריאַלן אין היסטאָרישע מאָנאָגראָפיעס וועגן אָנדערע יידישע יישובים אין ליטע און אין פוילן, אין ספרים פון געלאָגיעס און צום טייל — אויך פון שאלות־ותשובות. ניט

וועגן אַלע רבנים זיינען דאָ פאַראַן די געוגנדיקע ידיעות, און דעריבער זאָלן קומען אַנדערע און ממלא־זיין דאָס, וואָס דאָ איז דורכגעלאָזט געוואָרן.

דער ערשטער פּינסקער רב, וועמענס נאָמען עס ווערט דערמאָנט אין אַ היסטאָרישן דאָקומענט, איז ר׳ שמשון. דער דאָקומענט איז פון יאָר 1568 און ער ווערט דאָרט דערמאָנט אין צוזאַמענהאַנג מיט טענות, וואָס די צוויי יידישע „מיטניקעס" יצחק באָראָוואָקע און מענדל איסאַקאָוויטש פון בריסק האָבן געהאַט אייניער קעגן צווייטן. ביידע האָבן געהאַלטן אין ארענדע דעם צאָל אין מינסק, נאָווגאָראָד, פּאָדליאַשיע, וואָלין און מאָסט. כדי אויסצוגלייכן זייערע סכסוכים האָבן זיי זיך געוועדט צו דער בוררות פון די דריי רבנים ר׳ שלמה לוריא פון אָסטרע (מער באָקאַנט אונטערן נאָמען: דער מהרש״ל), ר׳ מרדכי פון טיקטין און ר׳ שמעון פון פינסק *). דער ענין איז באַטראַכט געוואָרן אויף אייניקע זיצונגען אין בריסק, און אַזוי ווי די רבנים האָבן ניט געקענט קומען צו אַן אויסגלייך, זיינען זיי זיך פאַנאַנדערגעפאָרן.

יצחק באָראָדאָווקע און מענדל איסאַקאָוויטש האָבן אָבער געוואָלט מאַכן אַ סוף צו זייערע חשבונות און זיי האָבן ווידעראַמאָל פאַרגעבראַכט זייערע טענות פאַר דער בוררות פון די רבנים. אַזוי ווי אָבער ר׳ מרדכי פון טיקטין איז פאַר דער צייט נפטר געוואָרן, האָבן זיי אויף זיין אָרט אויסגעקליבן דעם בריסקער יידן דעם למדן משה ליפשיץ.

דער מהרש״ל ווידער האָט, צוליב זיין קראַנקהייט, ניט געקענט אַרויספאָרן פון אָסטרע און דעריבער זיינען ביידע צדדים איינגעגאַנגען אויף דעם, אַז זייערע בוררים זאָלן פאָרן אַהין. פון דעם דאָקומענט וויזט זיך אַרויס, אַז מענדל איסאַקאָוויטשעס בורר איז געווען ר׳ משה ליפשיץ און פון יצחק באָראָדאָווקעס זייט איז געווען דער פּינסקער רב ר׳ שמשון.

ניט אריינגייענדיק פונדאָסניי אין דעם עצם ענין האָבן די רבנים נאָר געדאַרפט פּעסטשטעלן די סומע, פאַר וועלכער באָראָדאָווקע האָט אָפּגעטראָטן מענדלען זיין צאָל־אַרענדע און אין וועלכע טערמינען האָט מענדל געדאַרפט באַצאָלן זיין אַרענדע־געלט. מענדל האָט אויך געדאַרפט צושטעלן אַ באָפולמעכטיקונג פון אָנגעזעענע בעלי־בתים, יידן אָדער שטאָטישע בירגער (מיעשטשאַנעס). ביידע צדדים פאַרפליכטן זיך אויסצופירן דעם פסק־דין פון אַלע דריי רבנים אָדער פון דער מערהייט, און דער וואָס וועט אים בראָכן, וועט מוזן באַצאָלן 5,000 פוילישע גילדן דעם קעניג און נאָך אַזאַ סומע דעם צווייטן צד. דיזעלבע שטראָף ווידער איז אויך חל אויף יעדן פון די רבנים אין פאַל זיי וועלן זיך אָפּזאָגן אַרויסצוגיבן זייער אורטייל שריפטלעך.

דאָס אַלץ איז אויפן באַפעל פון פוילישן קעניג זיגמונט דעם צווייטן פאַרשריבן געוואָרן אין דער ליטווישער מעטריקע אין גראָדנע.

אין דער עפּאָכע פון ליטווישן וער

פאַר די צייטן פון דעם ועד מדינת ליטא, איז אין פינסק צו פאַרצייכענען פאָלגנדע רבנים:

ר׳ משה יפה. קיין געניע פּרטים וועגן אים האָבן מיר ניט; מיר ווייסן אָבער, אַז ער איז געווען אַ תלמיד פון דעם באָרימטן גאון מהר״מ מלובלין, וועלכער רופט אים אָן „מיין געטרייער תלמיד . . .", וואָס איז וואויל באַקאַנט און באָרימט . . . אַ ראש־ישיבה און אָב בית־דין" („תלמידי הותיק . . . הנעלה בשם ותהלה . . . ר״מ ואב״ד כמהר״ר משה יצ״ו וכאל״ש — כמר הרב ר׳ משה ישמרהו צורו וגואלו וכל אשר לו שלום).

אַרום יאָר שס״ח (1608) האָט זיך דער מהר״מ מלובלין געוועדט צו אים מיט אַן ענין וועגן אַ לובלינער פרוי „מרת חוה בת הר״ר אליעזר", וואָס האָט חתונה געהאַט מיט אַ פינסקער יידן, שמחה בר׳ יעקב, וועלכער איז אומגעקומען דורך גויישע הענט. דעם מערדער האָט מען געכאַפּט און פאַרמשפּט צו באַצאָלן אויסלייז־געלט. דער פּינסקער יידן, שמחה, איז אַבער שולדיק געבליבן געלט צו עטלעכע בעלי־חובות, וואָס ווילן אויסנוצן די געלעגנהייט און אויפמאַנען זייערע שולדן פון דעם אויסלייז־געלט. דעריבער בעט דער מהר״מ זיין תלמיד ר׳ משה יפה, ער זאָל זיך אַריינמישן אין דער זאַך און ניט דערלאָזן, אַז די יתומים „און בפרט אירע טעכטער" זאָלן דורך דעם באָרויבט ווערן און בלייבן אויף גאָטס באָראָט.

פאַראייניגט בעט ער אים שוין אויך, ער זאָל זען אויפצומאַנען איר כתובה לויט דעם געלט־קורס, וואָס איז איינגעפירט אין ליטע, בעת די קרובים ווילן, וויזט אויס, באַצאָלן נאָר לויטן פוילישן קורס, וואָס איז געווען אַ ניי־דערייקער. עס איז אינטערעסאַנט צו ברענגען דעם געהעריקן אויסצוג, וואָס דעקט אויף נאָך אַ ווינקעלע אין יידישן לעבן פון פינסק צו יענער צייט:

„און נאָך האָט זיך פאַר מיר באַקלאָגט די דאָזיקע פרוי וועגן איר כתובה, וואָס איז געשריבן אין לובלין און וואו מען האָט איר פאַרשריבן צווויי הונדערט שאָק, אַזוי ווי עס איז דער נוסח פון כתובות אין פוילן און אויך אין ליטע. איז אָט, אין דער מדינה ליטע, ווי אויך אין דער הייליקער קהלה פ י נ ס ק איז מען זיך נוהג אויפצו־

*) אין דעם דאָקומענט הייסט עס אַזוי:

«Засажали на той справѣ у Берестью докторовъ своихъ жидовскихъ, то естъ: Доктора Острожского Шлому, Тыкотинского — Марка а Пинского — Самсона».

מאָנען פון יעדער כתובה 200 שאָק ליטווויש, וואָס זיינען 500 פּוילישע גילדן — — — אָבער צוליב דעם, וואָס איר כתובה איז געשריבן געווארן אין לובלין, ווייל מען איר געבן נאָר 200 שאָק פּוילישׁ, וואָס זיינען ניט מער ווי 400 פּוילישע גילדן." (ביידע ענינים געפינען זיך אין די שאלות ותשובות מהר"מ מלובלין, וועגעציע שע"ט, סי' פ"ו און פ"ז).

ר' נפתלי כ"ץ. זיין פאָטער י צ ח ק איז געווען אַ געבירטיקער פון פּראָג, וואו ער האָט געצויגן זיין יחוס פון דעם מהר"ל מפּראג. ער אַליין איז געווען רב אין פּראָסטיץ, ניקלשבורג, מעהרן, פ י נ ס ק און צולעצט אין לובלין, וואו ער איז געשטאָרבן אין יאָר ת"י (1650). האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ ספר "פּירות גנוסר" פון שאלות ותשובות און געגעבן זיינע הסכמות אויף "דמשק אליעזר" פון דעם אַפּטער רב אליעזר ב"ר שמואל (לובלין, ת"ו) און "שפתי כהן" פון שבתי ב"ר מאיר הכהן, מער באַקאַנט אונטערן נאָמען "דער ש"ך" (קראָקע, ת"ו).

זייענדיק אין פינסק האָט ר' נפתלי כ"ץ אנטייל גענומען מיט די רבנים פון בריסק און גראָדנע אויף די זיצונגען פון ליטווישן וועד און זיין אונטערשריפט געפינט זיך אויף די תקנות פון יאָר ת"ד (1644). דאָרט איז צווישן אַנדערע אָנגענומען געווארן, אַז אין פאַרלויף פון די קומענדיקע פערציק יאָר וועלן די זיצונגען פון ועד פאַרקומען אַלע צוויי יאָר צו צוויי מאָל אין בריסקער קרייז און צו איין מאָל אין גראָדנער און אין פ י נ ס ק ע ר קרייזן. אָט דעם איינשטעל האָט מען אָבער ניט געקענט אָנהאַלטן, ווייל די גרויזאַמע יאָרן פון די גזירות ת"ח־תט"ו האָבן אינגאַנצן צערודערט דעם קהלשן לעבן פון יידן אין ליטע און פוילן.

יהודה־לייב פוכאָוויצער. ציט זיין יחוס פון דעם גאון יצחק, רב פון לודמיר, פון די ערשטע רבנים אין רייסן און ליטע. ער איז געווען אַן אינטערעסאַנטע פּערזענלעכקייט און אַ באַרימטער מגיד, וועלכער פלעגט אַרומפּאָרן מיט זיינע דרשות איבער שטעט און שטעטלעך אין ליטע, פוילן און אויסלאַנד. ער איז צוערשט געווען רב אין בוכאָוו, רייסן, און פון יאָר ת"ך (1660) האָט ער פאַרנומען דעם רבנות־שטול אין פינסק.

זיין נאָמען איז איבערהויפט געווען באַרימט צוליב זיינע דרוש־ספרים "קנה חכמה" און "דרך חכמה" (געדרוקט אין פראַנקפורט אויפן אָדער, תמ"א און תמ"ג), "דברי חכמים" (באַשטייט פון צוויי טיילן: "דעת חכמה" און "מקור חכמה", געדרוקט אין האַמבורג, תנ"ב־תנ"ג) און זיין ספר "כבוד חכמים", וואָס באַשטייט פון געזאַמלטע אויסצוגן פון זיינע פריערדיקע ספרים מיט נאָך נייע דרשות אַ צוגאָב (וועגעציע, ת"ס).

אַן אומרואיקע נאַטור, האָט ער געהאַלטן אין איין אַרומפאָרן און צוליב דעם, וואָס ער פלעגט זיינע ספרים דרוקן אין אויסלאַנד, האָט ער אָנגעשפּאַרט אין די וויכטיקערע יידישע ישובים. זייענדיק אין וועגעציע, האָט אים דאָרט געטראָפן דער באַרימטער ספרדישער רב און גע־לערנטער ר' מ ש ה ח א ג י ז, וועלכער איז געווען אויפן וועג פון אייראָפּע צוריק צו זיין היים־שטאָט ירושלים. דער ספּדרדישער גאון, וואָס האָט צוליב זיין פאַלעמישער נאַטור געהאַט צו טאָן און געקענט פילע יידישע געלערנטע פון יענער צייט, האָט מיט גרויס דרך־ארץ געקוקט אויפן פינסקער רב און זיין באַוואונדערונג האָט ער פאַרצייכנט אין ספר "משנת חכמים." דאָרטן שרייבט ער וועגן ר' יהודה לייב פוכאָוויצער אָט וואָס: "דער אויבערשטער האָט מיר צוגעשיקט אַ ספר פון דעם גרויסן בעל־דרשן, וואָס איז באַקאַנט מיט זיינע ספרים "דעת", "דרך", "מקור חכמה", פון דעם וואָס האָט זיך דערוואָרבן חכמה און וואָס איך האָב געהאַט די זכיה זיך צו באַקענען מיט אים, ווען כ'בין דורכגעפאָרן דורך דער הייליקער קהלה וועגעציע, אויפן וועג קיין ארץ־ישראל תוב"ב (= תבנה ותכונן במהרה בימינו). אויך דאָרט האָט ער אָפּגעדרוקט נאָך אַ ספר — — און אינמיטן פון אָט־דער הייליקער אַרבעט איז מיר אַריין אין האָנט זיין ספר "דעת חכמה" און פון אים האָב איך געזען דאָס גרויסע ליכט, וואָס גייט אַרויס פאַר יידן — —".

ר' יהודה לייב פוכאָוויצער איז אויך געווען אין אַלטאָנע, אין האַמבורג, וואו ער האָט זיך אונטערהאַלטן אין דברי־תורה מיטן דאָרטיקן באַקאַנטן רב צבי־הירש בר' יעקב אשכנזי, באַוואוסט אונטערן נאָמען חכם צבי. אויף זיינע עלטערע יאָרן איז ער אַוועקגעפאָרן קיין ירושלים און דאָרטן געשטאָרבן.

נאָך דעם ווי ער איז אָפּגעפאָרן פון פינסק, איז אויפן רבנות־שטול אַרויף זיין זון א ל י ה ו, וועלכער ווערט דערמאָנט לשבח אין זיין פאָטערס ספר "דעת חכמה".

ר' נפתלי הירץ גינזבורג. זיין פאָטער יצחק־אייזיק איז פון די ערשטע גינזבורגס, וועלכע האָבן פאַרלאָזט דייטשלאַנד און אין דעם צווייטן צענדליק פון 17טן יאָר־הונדערט זיך באַזעצט אין פוילן און ליטע, און זיך שפּעטער פאַרשפּרייט אויך איבער רוסלאַנד, וואו עס איז אויפגע־קומען די באַרימטע פאַמיליע פון באַראָן גינזבורג.

צוערשט איז ר' נפתלי געווען רב אין פויזן און דאָרט האָט ער אין יאָר ת"ז (1647) געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר "עמק המלך", וואו ער האָט זיך אונטערגעשריבן "נפתלי הירץ בלא"מ החסיד מ' יצחק אייזיק גינזבורג הדר בק"ק פוזנא". פון דאָרטן איז ער אָנגענומען געווארן פאַר אַ רב אין פינסק און פון יאָר תכ"ד (1664) ביז ת"ל (1670) געפינען מיר זיין אונטערשריפט אויף די תקנות פון ליטווישן וועד, וואָס זיינען אָנגענומען געווארן אויף די סעסיעס אין זאַבלודאָווע, כאַמסק און סעלץ. בעת די ועד־זיצונגען פון יאָר ת"ל אין סעלץ האָט ער געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר "קנה חכמה" און "דרך חכמים" פון דעם אויבנדערמאָנטן ר' יהודה לייב. ער איז געשטאָרבן אין טיפן עלטער, כ"ב תמוז פון יאָר תמ"ז (1687).

רבי נפתלי־הירץ גינזבורג איז געווען רב פון פינסק און פינסקער קרייז ("אב"ד פינסק והגליל"). אָבער פאַר

דערזעלבער צייט זייגען אויך געווען רבנים, וואס האבן פארנומען דעם רבנות־אמט נאר אין פינסק אליין. אייניקע פון זיי ווילן מיר דא פארצייכענען:

ישראל בן שמואל מטאַרנאַפאָל. זיין אונטער־שריפט געפינען מיר אויף די תקנות פון ליטווישן ועד פון יאר תכ"ז (1667) אויף דער סעסיע אין כאמסק. ער חתמעט זיך דארטן מיט פאלגנדע ווערטער: „ונא[ום] הצעיר באלפי ישראל בא"א מוה"ר שמואל זלה"ה מטרנפאל חו[נה] ב ק"ק פ י נ ס ק." אין יאָרן ארום ווידער געפינען מיר זיין אונטערשריפט אויף א פסק־דין, וואס איז אנגע־נומען געווארן כ"ד אדר תמ"א (1681) אין ל ע נ ט ש נ ע, וואו עס זייגען אויסגעגליכן געווארן וויכטיקע ענינים צווישן דעם ועד ארבע ארצות און ועד מדינת ליטא. דער ועד ארבע ארצות האט אנגענעבן, אז עס קומען אים גרויסע סומען פון ועד מדינת ליטא, איבערהויפט פון הוצאות, וואס ער האט אויסגעגעבן ביים מבטל־מאכן דעם גירוש פון יידן אין מאזאוויע, אויף די לובלינער יארידן און פאר דעם שתדלן, וואס דער ועד ארבע ארצות האט געהאלטן אין וואַרשע, כדי אפצושרייבן גזירות אויף יידן אין פוילן און אין ליטע.

מיט צוויי יאר שפעטער, תמ"ג (1683) געפינען מיר ווידער זיין אונטערשריפט אויף א צווייטן אורטייל פון ועד ד' ארצות, וואו עס איז צווישן אנדערע אנגענומען געווארן א באשלוס, אז די קלענערע יידישע קהלות ארום פינסק מוזן זיך אונטערוואַרפן אונטער דער יוריסדיקציע פון די פינסקער פירער. אין די ביידע פאלן חתמעט ער זיך נאר „ישראל מ ט ר נ פ א ל", ד. ה. אז ער איז שוין דאן ביט געווען רב אין פינסק, נאר וואַרשיינלעך אין טאַרנא־פאל, פונוואַנעט ער האט ווייזט אויס געשטאמט.

משה בן ישראל יעקב. פון די פינסקער רבנים, וואס האבן אנטיילגענומען אין ועד מדינת ליטא. זיין אונטערשריפט געפינט מען אויף תקנות פון די יארן תל"ג (1673), תל"ו (1676), תל"ט (1679), תמ"ז (1687), ווי אויך אויף צוויי ארטיקלען פון ועד ד' ארצות אין די יארן תמ"ג (1683) און תמ"ז (1687).

יואל בן יצחק אייזיק היילפערין. ער איז צוערשט געווען רב אין לוצק און פון דארטן האט ער אנטיילגענומען, סוף יאר ת"נ (1690), אין דער זיצונג פון ועד ארבע ארצות, וואס איז פארגעקומען אין יערעסלאַוו און וואס האט זיך געצויגן ביזן אנהייב יאר תנ"א. אין חודש חשון פון זעלבן יאר האט ער צוזאמען מיט אנדערע רבנים געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „בית הלל" פון דעם ווילנער רב ר' הלל ב"ר נפתלי־הערץ. אין דעם זעלבן יאר, תנ"א (1691), איז ער אנגענומען געווארן אלס רב אין פינסק און פינסקער קרייז און האט אנטיילגענומען אין ועד מדינת ליטא. זיין אונטערשריפט געפינט מען אויף די תקנות פון דער ועד־זיצונג אין כאמסק, תנ"א. דארט האט ער געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „דעת חכמה" פון ר' יהודה לייב פוכאוויצער און ער שרייבט זיך אונטער „נאם הק' יואל בא"א מורי ורבי הגאון מו"ה יצחק אייזיק היילפרין חונה בק"ק פינסק."

אין יאר תנ"ב (1692) האט ער פארלאזט פינסק, כדי איבערצונעמען דעם רבנות־שטול אין אסטרע, וואס איז פריי געווארן נאך דעם ווי דער אסטרער רב נפתלי הכהן איז אוועקגעפארן צום זעלבן אמט אין פוזין. ארום יאר תע"ג (1713) איז ער גערופן געווארן צו פארנעמען די רבנות אין לעמבערג, וואו נאך מיט יארן פריער איז ער נאמינעל געווען רב. ער איז אבער אויפן וועג אהין געשטארבן.

אויף דעם ארט פון ר' יואל היילפערין, וועלכער האט פארלאזט פינסק, איז אין יאר תנ"ב (1692) אנגענומען גע־ווארן ר' י צ ח ק מ א י ר בן ר' יונה פון דער באריטטער פאמיליע ת א ו מ י ם־פ ר ע נ ק ל. ער איז געבארן געווארן אין מעץ און האט זיך מתחתן געווען מיט דער פאמיליע פון דעם גביר און פירער משה מירעלעס פון ווין. אין דעם ווינער גירוש פון יאר 1670 האט ער אויסגעוואנדערט קיין האמבורג און פון דארט איז ער אנגע־נומען געווארן אלס רב אין זשאלקווע, וואו ער האט ארויס־גענגעבן דעם „עין יעקב" מיט אלע מפרשים אונטערן נאמען „כתנות אור" (געדרוקט אין אמסטערדאם, תמ"ד 1684) און געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „זבחי טוביה" פון ר' טוביה מליסא (אמסטערדאם, 1683).

פון זשאלקווע איז ער אריבערגעפארן אלס רב קיין סלוצק און אויף די הסכמות, וואס ער האט אין יאר תנ"א (1691) געגעבן אויף די ספרים „דברי חכמים" און „דעת חכמה" פון ר' יהודה לייב פוכאוויצער און אויפן ספר „שבתא דריגלא" פון צבי־הירש ב"ר ירחמיאל חאטש (פיורדא, 1693), האט ער זיך געחתמעט „חונה בק"ק סלוצק". דיזעלבע אונטערשריפט געפינט מען אויך אויף די תקנות פון ליטווישן ועד אין כאמסק פון יאר תנ"א.

אין פינסק איז ר' יצחק־מאיר תאומים־פרענקל געווען רב וואַרשיינלעך ביזן יאר תס"ג, ווי עס איז צו זען פון זיין הסכמה אויפן ספר „כבוד חכמים" פון שמעון־וואלף בר' יעקב פון פינטשעוו. דארט איז אבער אנגעגעבן, אז ער לעבט שוין ניט מער, וויל אונטער זיין אונטערשריפט זייגען צוגעגעבן די ווערטער „הגאון ז"ל האבד"ק פינסק".

ר' יצחק־מאיר איז אויך געווען א גרויסער געלערנטער אין וועלטלעכע ווייסנשאפטן און א שפראך־קענער. לויט אייניקע פארשער איז ער אויך געווען א דאקטאר־מעדיצין מיט א גרויסער פראקטיקע און זייענדיק רב האט ער זיך די ערשטע צייטן אונטערגעשריבן „דאקטאר אונד ראבינער". ערשט אין סלוצק און אין פינסק האט ער אויפגעגעבן זיין מעדיצין, וואַרום ער איז אינגאנצן אינגעשלונגען געווארן פון זיין קהלשער ארבעט אלס פארשטייער אין ליטווישן ועד ווי אויך אלס ראש־ישיבה, וועלכער האט געזאַרגט פאר דער פארשפרייטונג פון למוד־התורה אין ליטע.

אין יאר 1682 איז ער אויך געווען רעגירונגס־צענזאר אויף יידישע ספרים און האט קאריגירט די יידישע תנ"ך־איבערזעצונג פון יקותיאל בליץ (אמסטערדאם 79—1676) אויסשטרייכנדיק יענע ערטער, וואס מען האט זיי געקענט אויסטייטשן, אז זיי זייגען קעגן דער קריסטלעכער רעליגיע.

אַ דערקלערונג וועגן דעם האָט ער אָפּגעדרוקט צום סוף פון דער איבערזעצונג, וואָס איז ביי היינטיקן טאָג אַ גרויסע זעלטנהייט ביז גאָר.

נאָך זיין טויט האָט דעם כסא הרבנות אין פּינסק און זיין קריין פאַרנומען ר׳ ש א ו ל ב״ר נפתלי־הירץ ג י נ ז ב ו ר ג, וואָס זיין ווירקונג האָט זיך אויסגעשפרייט אויך אויף די יידישע קהלות אין ריישן, וועלכע זיינען געווען אָרגאַניזירט אין אַ באַזונדער „ועד מדינת ריישין״, אָדער ווי דאָס האָט געהייסן אין די אָפּיציעלע דאָקומענטן: „ביעלאָרוסקאיע סינאַגאָגא״. די טעטיקייט פון אָט דעם ריישישן ועד האָט זיך מערסטנטייל אויסגעשפרייט אויף די יידישע קהלות אין מאָהליווער גובערניע, ווי דו־באַוונע, שקלאָוו, קאָפּוסט, אַמסטיסלאָוו, שומיאַטיטש און אַנד. אָט דער ועד האָט זיך מערסטנטייל פאַרנומען מיט רעגולירן די שטייערן־פאַרטיילונג, און אין דעם איז ער געווען פאַרבונדן מיטן ליטווישן ועד. די אויפזיכט איבער דעם האָבן געהאַט די „ראשי מדינה״, ד. ה. די פאַרשטייער פון די הויפּט־קהלות צוזאַמען מיט די „רבני מדינה״. אייניער פון אָט די „רבני מדינת ריישין״ איז געווען ר׳ שאול גינזבורג, וועלכער האָט צוליב דעם געמוזט וואַרשיינלעך וואוינען אין אייניקע קהלות פון דער מאָהליווער גובערניע. דאָס זעט מען פון זיינע אונטערשריפטן אונטער תקנות און אורטיילן וועגן שטרייטיקייטן, ווי אויך אַנדערע קהלה־אינטערעסן אין שקלאָוו, האָרקי און אַמסטיסלאָוו. עס איז אויך מעגלעך, אַז פּינסק, ווי אייניע פון די הויפּט־קהלות אין ליטווישן ועד, האָט אים, אַלס מדינה־רב, געשיקט קיין ריישן אַכטונג צו געבן אויף דער פאַרטיילונג פון די שטייערן און דערפון נעמט זיך זיין טיטל „אב בית דין וראש מתיבתא דמדינת רוסיא״. וואָס דעם אָמט האָט ער פאַר־נומען אין די יאָרן תע״ו—תפ״ה (1716—1725).

אין פּינסק האָט ער געפירט אַ ישיבה, און פון איר זיינען אַרויס פיל תלמידים, וואָס האָבן וויט פאַרשפּרייט דעם נאָמען פון זייער גרויסן רבין. ווי אַ רב מיט אַ גרויסן איינפלוס האָבן זיך פיל מחברים געווענדט צו אים נאָך הסכמות און זיין נאָמען געפינט מען צווישן די הסכמה־געבערס אין די יאָרן תס״ד—תע״ב (1704—1712). אַזוי, אַ שטייגער געפינט מען זיינע הסכמות אויף די ספרים „נפתלי שבע רצון״ פון נפתלי־הירץ בר׳ שמעון גינצבורג, „נתיב הישר״ פון ר׳ נפתלי הירש מפּינסק, „עיר חומה״ פון ר׳ אברהם־יהודה ב״ר אליעזר ליפּמאַן און „עמודי עולם״ פון יהודה־לייב ב״ר שמעון גינצבורג.

געשטאַרבן איז ער אין פּינסק אין יאָר תפ״ז (1727).

ר׳ שאול גינצבורג האָט נאָך זיך איבערגעלאָזט דריי זין, וואָס יעדערער פון זיי האָט פאַרנומען דעם רבנות־שטול אין פאַרשיידענע יידישע קהלות. זיין זון ר׳ יצחק־אייזיק איז געווען רב אין דריבין, אַ שטעטל אין מאָהליווער גובערניע; זיין זון ר׳ דוד איז געווען רב אין אליק און דער יינגסטער זון ר׳ א ש ר ג י נ צ ב ו ר ג האָט פאַרנומען די רבנות־שטעלע אין פּינסק. ער איז צוערשט געווען רב אין ו ו י ז ו ן און אויך פאַרנומען דעם אָרט פון קריז־רב אין מינסקער געגנט. אין פּינסק איז ער געווען רב פון יאָר תע״ד (1714) ביז צום יאָר תצ״ז (1737) און זיין אונטערשריפט געפינט מען אויף די תקנות פון ליטווישן ועד אין די יאָרן ת״פּ (1720) און תצ״א (1731). זיין חתימה געפינט זיך אויך אויף אַ דאָקומענט וועגן אַן אָפּמאַך, וואָס די קאַראַימער אין ליטע האָבן אַרויסגעקראָגן אין יאָר תע״ד (1714) אין ווילנע, אַז קיין ייד זאָל נישט אויסכאַפּן ביי זיי קיין פּרנסה און זיך ניט מישן אין זייערע אינעווייניקסטע אנגעלעגנהייטן.

לויטן עדות־זאָגן פון זיין שוואָגער ר׳ יחזקאל קאַ־צענעלנבויגן, וועלכער איז געווען הויפּט־רב פון די דריי דייטשע קהלות, אלטאָנע, האַמבורג און וואנדסבעק (אה״ו), איז ר׳ אשר גינצבורג געווען אייניער פון די גרעסטע לערנערס פון זיין צייט. אין זיין ספר „כנסת יחזקאל״ שרייבט ער וועגן אים אַזוי: „מיין שוואָגער... האָט געטויכט אין די טיפסטע וואַסערן, ער איז קלאָר געווען אין פוסקים און האָט אַפילו ניט איבערגעלאָזט קיין אָרט גרויס וויי אַ שפּילקע־קעפּל, וואו ער זאָל ניט האָבן געטראָפן אַ הלכה... פּעט איז דאָס ברויט פון אשר, דאָס ברויט פון תורה, און ער איז ווערט, אַז די שכינה זאָל אויף אים רוען״ (שו״ת כנסת יחזקאל, דף ס׳ ע״ב).

ער האָט אַליין געשריבן אַ סך חידושי תורה, וואָס זייענען צום גרעסטן טייל געבליבן אין כתב־יד און טייל־ווייז געבראַכט געוואָרן אין אַנדערע ספרים. זיינע הסכמות געפינט מען אויף די ספרים „נתיב הישר״, „ברית שלום״, „עיר חומה״, „גאון צבי״ און „קבוצת הכסף״.

ביז דעם יאָר תק״ט (1719) ברענגט מען נאָך אין זיין נאָמען חידושי תורה און פון דאַן אַן דערמאָנט מען אים שוין מיט „זכרונו לברכה״, ד. ה. אַז ער האָט שוין דאַן ניט געלעבט.

ר׳ אשר גינצבורג האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ זון ר׳ אריה־ליב, וואָס איז וואויל באַקאַנט אונטערן נאָמען „דער שאגת אריה״.

יהודה־לייב בן אשר ענזיל מפּינטשוב, ער איז צוערשט געווען רב אין אָסטרע נאָכן טויט פון יצחק כ״ץ ראַפאַפּאָרט אין יאָר תס״ז (1707). פון יאָר תפ״ב (1722) ביזן יאָר תצ״א (1731) איז ער רב אין סלוצק, ווי מיר געפינען פון זיינע הסכמות אויפן ספר „זרע ישראל״ און „עולת אהרן״. פון דאָרט איז ער אָנגענומען געוואָרן אַלס רב אין פּינסק און קרייז, וואו ער האָט אויסגעלעבט זיינע יאָרן. אַ הספד אויף אים א. נ. „קינה על הרב מו׳ יהודא ליב אב״ד דק״ק פּינסק״ איז אָפּגעדרוקט אין ספר „דברי רב משולם״ פון אברהם משולם זלמן, רב אין אָסטרע (דער ספר איז געדרוקט אין קאָריץ, 1783).

ר׳ ישראל איסרל מפּינסק. ער איז צוערשט געווען רב אין בריסק און אין יאָר תפ״ד (1724) געפינט מען זיין אונטערשריפט אין קיידאַנער פּנקס אויף די חשבונות פון די זשאַמוטער פּראָווינצן, וואָס זיינען געווען אונטער דער

יוריסדיקציע פון בריסק. דאָרט האָט ער אין יאָר תפ״ט (1729) געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „דברי הברית״ (געדרוקט אין זשאָלקווע, וואָרשייַנלעך אין זעלבן יאָר) און אין יאָר ת״צ (1730) אויפן ספר „גאון צבי״ פון צבי־הירש הורוויץ (פּראָג, 1737).

אין יאָר תק״ז (1747) איז שוין ר׳ ישראל איסרל רב אין פּינסק, וואו ער גיט אַ הסכמה אויפן ספר „תנא דבי אליהו״ פון זיין מחותן אליהו פּינעס פון שקלאָוו. אין יאָר תקי״ג (1753) איז ער געווען צווישן די, וועלכע האָבן אויסגערופן אַ חרם אויף די אָנהענגער פון יונתן אייבעשיץ אין זיין קאַמף קעגן יעקב עמדען, וואָס האָט זיך געהאַט צעפלאַקערט צווישן די צוויי רבנים צוליב קמיעות, וואָס יונתן אייבעשיץ האָט אַרויסגעגעבן אָפּצושטעלן אַ מגיפה אין אַלטאָנע און וואָס מען זאָל האָבן אין זיי געפונען אַפּיקורסישע אָנווענדונגען פון שבתי צבים סעקטע.

אין יאָר תקכ״א (1761) געפינט מען ר׳ ישראל איסרלס אונטערשריפט אויף די תקנות פון ליטווישן וועד אין סלוצק. דאָס איז געווען די לעצטע זיצונג פון וועד מדינת ליטא, וואָס איז אונטערגעגאַנגען צוזאַמען מיטן וועד ד׳ ארצות אין יאָר תקכ״ד (1764).

ר׳ רפאל זיסקאָוויטש. אין נאָמען פון דער פּינסקער קהלה האָט ער אין יאָר 1766 אָנגעקלאָגט די פּירער פון די קלענערע קהלות קיעוו, סמאָלענסק, אָוורוטש און לויצק פאַרן געריכט פון דער קרוינישער פּינאַנץ־קאַמיסיע צוליב דעם, וואָס זיי האָבן זיך אָפּגעזאָגט אויסצופּירן דעם אורטייל אָנצושליסן זיך אַן פּינסק.

הרב יהושע אבד״ק פּינסק. קיין ענויע איינצלהייטן זיינען וועגן אים ניט באַקאַנט. זיין פּאָטער שלום ב״ר אליעזר איז געווען רב אין טיקטין, וואו ער איז געשטאָרבן אין יאָר תקכ״ז (1767).

ר׳ רפאל הכהן, מער באַקענט אונטערן נאָמען ר׳ רפאל האַמבורגער (אויך רפאל ליפלאַנדער). געבוירן געוואָרן כ״ד חשון תפ״ג (1723) און געשטאָמט פון גרויסן רבנישן יחוס. צו צוועלף יאָר האָט זיין פאָטער ר׳ יקותיאל זיסקינד, וואָס איז געווען רב אין ליפלאַנד, אים געבראַכט צום „שאגת אריה״, דאַן ראש־ישיבה אין מינסק, אַז ער זאָל בייַ אים לערנען גמרא און פוסקים. וועז זיין רבי איז געוואָרן רב אין מינסק, האָט ער פאַרנומען זיין אָרט אַלס ראש־ישיבה. ער איז דאַן אַלט געווען אינגאַנצן נייַנצן יאָר, אָבער זיין נאָמען אַלס גרויסער למדן איז שוין געווען באַקאַנט איבער יידישע קהלות אין ליטע און רייסן. זעקס יאָר צייט האָט ער אָנגעהאַלטן זיין אָמט אַלס מינסקער ראש־ישיבה און איז שפּעטער אויסגעקליבן געוואָרן פאַר רב אין ראַקאָווע, ווילקאָמיר און מינסק, וואו ער איז נאָך פריער געווען דער הויפּט־דיין.

דאָ האָט ער זיך אַרויסגעוויזן פאַר אַ גרויסן געזעלשאַפּטלעכן טוער, האָט אָנגעפירט מיט די קהלה־אינטערעסן און ניט איין מאָל איז אים אויסגעקומען זיך פאַרצושטעלן פאַר די פוילישע רעגירונגס־פירער וועגן דער שטייערן־פאַרטיילונג אויף מינסקער יידן. ער האָט אויך צונויפגערופן אסיפות פון רבנים אין מינסקער קרייז און אַכטונג געגעבן, אַז זיי זאָלן טאָן זייער אַרבעט באמונה. אויף זיין פאָרשלאָג האָבן די מינסקער מנהיגים אויך אויסגעקליבן לעם באַרימטן גאון ר׳ חיים וואָלאָזשינער, אַ תלמיד פון ווילנער גאון, פאַר אַ וואָנדערנדיקן מגיד איבער די קלייניע יידישע שטעטלעך אין מינסקער גובערניע.

אַזוי האָט ער דאָרטן געפּירט זיין אַרבעט ביזן יאָר תקכ״ג (1763), וועז ער איז אויסגעקליבן געוואָרן אַלס רב

ר׳ רפאל הכהן־האַמבורגער

אין פּינסק און דעם גליל, וואו ער האָט אָנגעהאַלטן זייט אָמט ביזן יאָר תקל״מ (1771). דאָרט האָט ער אָנגעשריבן זיין ספר „תורת יקותיאל״, חידושים אויפן שולחן־ערוך, וואָס ער האָט אים אָפּגעדרוקט אין בערלין (1772).

נאָך פּינסק איז ער דריי יאָר געווען רב אין פּוזן (תקל״ג—תקל״ו) און ער איז לסוף מיט גרויס כבוד אויפגענומען געוואָרן אַלס רב אין די דריי קהלות אַלטאָנע, האַמבורג און וואַנדסבעק (אה״ו), וואו ער האָט אָנגעהאַלטן זיין אָמט דריי און צוואַנציק יאָר נאָכאַנאַנד (ביזן יאָר 1799). ער האָט געוואָלט פאַרברענגען זיינע לעצטע יאָרן אין ירושלים, אָבער אַ קריג, וואָס האָט צו יענער צייט אויסגעבראָכן, האָט אים פאַרהאַלטן אין האַמבורג, וואו ער איז געשטאָרבן אין טיפן עלטער פון 81 יאָר (1804).

אויסער דעם ספר „תורת יקותיאל״ האָט נאָך ר׳ רפאל הכהן פאַרפאַסט די ספרים „מרפא לשון״ (אַלטאָנע, 1790), „ושב הכהן״, „שאלת הכהנים תורה״ (ביידע געדרוקט אין אַלטאָנע, 1792), „דעת קדושים״ (אַלטאָנע, 1797) און נאָך דרשות און חידושים, וואָס זיינען געבליבן אין כתב־יד.

אין די צייטן פון קאַמף קעגן חסידיזם

1) די פאַרפאָלגער און פאַרפאָלגטע

דעם מתנגדיש־לומדישן פינסק איז באַשערט געווען צו שפילן אַ היפּשע ראָלע אין דעם קאַמף קעגן חסידות, וואָס האָט זיך געגומען פאַרשפרייטן אין ליטע, און צוויי פון אירע רבנים — ר׳ לוי־יצחק בערדיטשעווער און ר׳ אביגדור — האָבן פאַרגומען אַן אַנגעזעענעם אָרט אין דעם קאַמף: דער ערשטער ווי אַ גרדף, אַ פאַרפאָלגער, און דער צווייטער ווי אַ רודף, אַ פאַרפאָלגער, וועלכער איז צווישן חסידים פאַרבליבן מיטן שאַנד־פלעק פון אַ מסור.

פון דער אַנדער זייט, ווידער, האָט די דערבייאיקע קאַרלינער זוכה געווען צו דער זעלבער צייט אָרויסצוגעבן אַ נייע שיטה אין חסידיזם, דאָס קאַרלינער חסידות, וואָס אירע באַגרינדער זיינען געווען ר׳ אַהרן הגדול און ר׳ שלמה קאַרלינער, וועמענס אָנהענגער האָבן זיך שפּעטער צעטיילט אויף סטאָלינער און לעכוויטשער חסידים.

וועגן דעם קאַמף איז שוין פיל געשריבן געוואָרן און דערביי האָבן היסטאָריקער אָרויסגעבראַכט פאַקטן, אונטערשטיצט מיט דאָקומענטן, און באַלויכטן מיט דערקלערונגען פון אַן אָביעקטיוון אָדער סוביעקטיוון כאַראַקטער. אין דעם קאַפּיטל, ווידער, זיינען מיר ניט אויסן צו שרייבן בפרטיות וועגן אָט דעם קאַמף, און מיר וועלן זיך דעריבער באַגנוגענען מיט אָרויסברענגען נאָר אָט די פאַקטן, וואָס האָבן אַ שייכות צו אונדזער ענין.

דער ערשטער קאַמף איז אויסגעבראָכן אין יאָר 1772, וועלכער האָט זיך פאַרשפרייט אין פּוילן און איז אויך דערגאַנגען קיין ליטע, שקלאָוו און אַפילו אין ווילנע, אין דעם סאַמע צענטער פון תורה און לומדות, וואו עס איז געזעסן דער ווילנער גאון, ר׳ אליהו.

מיט עטלעכע יאָר פריער האָט זיך שוין באַרימט געמאַכט ר׳ דוב־בער, דער מעזריטשער מגיד, וואָס צו אים זיינען געפאָרן רבנים און לומדים, און צווישן זיי איז אויך געווען ר׳ רפאל הכהן האַמבורגער, דאָן רב און אב״ד אין פינסק. פון מעזריטש איז ר׳ רפאל פאַרפאָרן צום ווילנער גאון אָפּגעבן אים אַ דין־וחשבון פון זיין באַזוך ביים מגיד. דער ווילנער גאון האָט אים געפרעגט, צי איז דער מעזריטשער מגיד אַ למדן, און דער ענטפער איז געווען: „ניין״. דאָן האָט אים דער גאון געפרעגט וועגן ר׳ דוב־בערס קענטענישן אין נסתר (קבלה) און אויף דעם האָט ר׳ רפאל געענטפערט, אַז ער אַליין ווייס ניט, ווייל ער גהערט ניט צו די בעלי־קבלה.

אינצווישן האָבן די ווילנער חסידים געגרינדעט אַ „מנין פון קאַרלינער״, וואָס איז אָנגעפירט געוואָרן דורך דעם למדן ר׳ אי סר און דעם ווילנער מגיד ר׳ חיים. צוליב אַן עפידעמיע, וואָס האָט זיך פאַרשפרייט אין שטאָט, האָט מען זיך גענומען „זוכן חטאים״, וואָס זיינען שולדיק אין דער מגפה. לאַנג נאָכן האָט מען ניט געדאַרפט. מען האָט זיך געגומען צו דער גרופּע ווילנער חסידים און ווי די „שולדיקע״ האָט מען זיי געצוואונגען זיך עפּנטלעך מתודה צו זיין אין ווילנער שטאָט־שול; די חסידישע כתבים האָט מען פאַרברענט לעבן דער „קונע״ און עס איז באַשלאָסן געוואָרן אַרויסצושיקן געהעריקע בריוו וועגן דעם צו די איבעריקע הויפּט־קהלות, דהייגו — בריסק, גראָדנע, פּינסק און סלוצק, ווי אויך קיין שקלאָוו און מינסק.

קורץ נאָך דעם, אַרום נאָך פּסח פון יאָר תקל״ב, איז אין ווילנע אַרויפּגעלייגט געוואָרן אַ חרם אויף די חסידים, און אַ רוף זיי מחרים צו זיין איז אין אַ חודש אַרום אַרויסגעשיקט געוואָרן צו די אויבנדערמאַנטע קהלות. דער קול קורא איז געווען געחתמעט פון ווילנער גאון ר׳ אליה און דעם ווילנער שטאָט־רב ר׳ אביגדור (דער זעלבער, וועלכער האָט גיפירט אַ קאַמף מיטן ווילנער קהל).

פינסק איז אין דעם קאַמף ניט אָפּגעשטאַנען און האָט זיך געגומען רודפן די קאַרלינער חסידים און דער עיקר זייער פירער און וועגוויזער ר׳ אַהרן הגדול. ווייזט אויס, אַז אָט דער קאַמף איז געווען גיפירט פון דעמאָלטיקן פינסקער רב ר׳ אלי עזר ב״ר מאיר הלוי, מחבר פון די דרוש־ספרים „שיח השדה״ (שקלאָוו, 1786) און „ריח השדה״ (שקלאָוו, 1795). וועגן דעם איז אין אַרכיוו פון די קאַרלינער צדיקים פאַראַן אַ בריוו פון ר׳ דוב־בער, דעם מעזריטשער מגיד, צוגעשיקט צום פינסקער רב ר׳ אליעזר און צו אייגעם פון די פינסקער קהל־פירער, ר׳ חיים. הגם דער בריוו איז ניט דאָטירט, געהערט ער אָבער צום יענעם יאָר 1772, וועו עס האָט צום ערשטן מאָל אויסגעבראָכן דער קאַמף קעגן חסידות אין ליטע. דאָרט בעט דער מעזריטשער מגיד, אַז די פינסקער זאָלן אָפּשטעלן זייערע רדיפות קעגן ר׳ אהרנען און לעבן בשלום. דער בריוו לייענט זיך אַזוי:

באַגריסנדיק אייך, וויל איך אייך מעורר־זיין, אַז עס זאָל הערשן שלום צווישן אייך און איר זאָלט זיין פאַרבונדן מיט אונדזער גערעכטן פריינד דעם באַקאַנטן מהו״ר אהרן נ״י (=נרו יאיר). ווי באַקאַנט איז זיין פירונג אַ ריכטיקע אין די אויגן פון גאָט. און פאַרוואָס קערט איר זיך אָפּ (פון אים)? דען וואָס פאַר אַן אומרעכט איז (אין זיין פירונג) פאַראַן, אַז איר זאָלט נאָכטראַכטן (שלעכטס) חס ושלום? טוט דער־ווייטערן אייערע שלעכטע מחשבות, אום עס זאָל צווישן אייך חס ושלום ניט זיין קיין שום שפאַלטונג. זאָל ווידער אַלץ זיין ווי געווען, און זאָל די זאַך ניט געמינערט ווערן אין אייערע אויגן. און זאָל ווידער זיין

שלום פון דעם האר פון שלום, ווי עס ווינטשט אייך אייער פרייגט, וואס גריסט אייך און וויל זען אייער וואוילזיין אייביק, — ד ו ב ב ע ר ב מ ו ה ר"ר א ב ר ה ם ז"ל."

דעם זעלבן יאר, ג' חול־המועד פסח, איז ר' אהרן הגדול פלוצים געשטארבן אין קארלין אין יונגן עלטער פון 36 יאר. ער האט ניט דערלעבט צו זען, ווי דער קאמף קעגן חסידות אין ליטע וועט זיך נאך מער צעפלאקערן.

צום צווייטן מאל האט זיך דער קאמף צעפלאקערט מיט נאך מער היץ און פארביסנקייט אין יאר תק"מ (1780), וואס איז א וויכטיקע דאטע אין דער פארשפרייטונג פון חסידות. אין דעם יאר איז ערשינען דער ערשטער ספר פון דער חסידישער לערע, דער „תולדות יעקב יוסף" (געדרוקט אין מעזיבוז) פון יעקב יאסעלע פון פאלנאיע, דעם „ליטע־ראבישן אפאסטאל פון חסידיזם", ווי עס באצייכנט אים דער היסטאריקער ש מ ע ו ן ד ו ב ב ג ו. דער ספר האט געדרופן זיך צו דערווייטערן פון די פריערדיקע גייסטיקע פירער און זיך דערנענטערן צו דעם „כשרן תלמיד־חכם" פון די חסידים.

דער ספר איז אויך דערגאנגען קיין ליטע און זיין אינהאלט האט ארויסגערופן א שרעק צווישן די ליטווישע רבנים און תלמידי חכמים. ווידער אמאל האט זיך דער ווילנער גאון געשטעלט אין קאמף קעגן דער דאזיקער געפאר און אויף אן אסיפה פון די ווילנער רבנים און קהל־פירער זיינען אנגענומען געוואָרן צוויי באשלוסן: ערשטנס, אויסרופן א חרם אויף די חסידים אין ווילנע און צווייטנס, ארויסשיקן משולחים צו די איבעריקע ליט־ווישע קהלות, זיי זאלן נאכטאן דעם זעלבן ביישפיל.

אין דעם אויפרוף, וואס מען האט פאנאנדערגעקלעפט אין די ווילנער שולן און בתי־מדרשים, דערמאנט מען יעדערן וועגן דעם ערשטן חרם פון יאר תקל"ב (1772) און מען זאגט אן מיטן הארבן ווארט, אז קיינער זאל ניט פארן דארטן, וואו עס געפינען זיך די „באנדעס חסידים", „ניט אין פ י נ ס ק און ניט אין ק א ר ל י ן, ווי אויך ניט אין אנדערע מקומות". מען מוז זיך אינגאנצן דערווייטערן פון זיי און ניט האבן מיט זיי קיין שום מגע ומשא. אין דעם האלב־העברעאישן, האלב־יידישן אויפרוף הייסט עס אזוי:

„אז איטלעכער מענטש זאל זיי מרחיק זיין בשתי ידים (דערווייטערן זיי מיט ביידע הענט)... און זיי זיינען מ ו ח ר ם ו מ נ ו ד ה און מופרש ומובדל מכל עדת ישראל. און פשיטא מ ע ן ט א ר ז י ך נ י ט מ ד ב ק ז י י ן א ו ן ר י י ד ן מ י ט ז י י. גם די ליים, וואס זיינען מכת הנ"ל בקהלתנו אין חרם הגדול, אז ז י י מ ו ז י ן ע ו ק ר ד י ר ה ז י י ן מ ק ה ל ת נ ו ע ם נ ש י ה ם ו ב נ י ה ם (זיי מוזן פארלאזן זייערע דירות צוזאמען מיט זייערע פרויען און קינדער). גם איז בחרם, אז קיינער — — — ט א ר ז י י ק י י ן ד י ר ה נ י ט פ א ר ד י נ ג ע ן. און ווער עס וועט עובר־זיין איז מוחרם ומנודה וכל הארורים והקללות יחולו על ראשו, והשומע יונעם ותבוא עליו ברכת טוב (= ...וועט ארויסגעלייגט ווערן אין חרם און אלע שילטענישן און קללות וועלן פאלן אויף זיין קאפ, און דער וואס וועט האלטן, וועט אים וואויל זיין און עס וועלן קומען אויף אים אלע ברכות)."

ווילנע האט אויך ארויסגעשיקט צוויי שליחים, ר' ד ו ד און ר' י ה ו ש ע ז ע ל י ג, ארומצופארן איבער אלע ליטווישע קהלות און זיי מעורר־זיין צו דער „מלחמת מצוה". געווען איז דאס סוף זומער פון יאר 1781, וועו עס איז גראד פארגעקומען דער גרויסער יאריד אין ז ע ל ו ו ע, גראדנער גובערניע, וואו עס זיינען אויך געווען פארזאמלט די רבנים און פרנסים פון די פיר ליטווישע הויפט־קהלות: בריסק, גראדנע, פינסק און סלוצק. אט דער צוזאמענפאר, וואס האט פארטראטן דעם ניט־לאנג אפגעשאפטן „ועד מדינת ליטא", האט צווישן אנדערע אויך אויפגענומען די פראגע פון קאמף קעגן חסידות, נעמענדיק אין אנבאטראכט דעם ווילנער אויפרוף. נאך א לענגערן מיינונגס־אויסטויש, איז וועלכן עס האט זיך דער עיקר אויסגעצייכנט דער בריסקער רב ר' א ב ר ה ם ק א צ ע נ ע ל ב ו י ג ן, איז אויסגערופן געוואָרן א געמיינזאמער חרם אויף די חסידים און עס איז אויך באשלאסן געוואָרן פאנאנדערצושיקן א געהעריקן אויפרוף צו אלע קרייזן אונטער זייער יורישדיקציע.

אויפן זעלבן יאריד אין זעלווע האבן זיך אויך אקטיוו באטייליקט די פ י נ ס ק ע ר קהל־פירער, וואס האבן צו זייער קרייז פאנאנדערגעשיקט פאלגנדן אויפרוף:

„אויף דעם גרויסן יאריד אין דער הייליקער קהלה זעלווע האט אונדז דער אויבערשטער צונויפגע־טראפן... מיט דעם פיינעם יידן פון דער הייליקער קהלה ווילנע, הרבני מו"ה דוד נ"י, מורה־צדק פון דער דערמאנטער הייליקער קהלה, און מיט איינעם וואס איז גלייך צו אים, מו"ה זעליג נ"י. און זיי האבן אונדז באוויזן א פלוג־שריפט... פון די פירער פון דער דערמאנטער קהלה צוזאמען מיטן כבוד הגאון אב בית דין וריש מתיבתא און צוזאמען מיט כבוד הגאון החסיד המפורסם מו"ה אליה נ"י (= ווילנער גאון) וועגן דעם, אז עס האבן זיך געמערט די איינבערעכער, וואס ברעכן די גרונד־פעסטיקייטן פון דער וועלט — — —

„— — — און דעריבער האבן מיר באשטעטיקט און אנגענומען דעם גאנצן האפט פון דעם חרם און אויפרוף, און מיר האבן אויך מסכים געווען צו דעם גרויסן און שרעקלעכן חרם, וואס איז אנגענומען גע־וואָרן אין דער גרויסער און באריטסער הייליקער קהלה ווילנע און וואס איז איבערגעחזרט געוואָרן אויפן יאריד אין זעלווע. און דער וואס וועט הערן, זאל פאלגן; און דער וואס וועט זיך אפטרייסלען (פון די חסידים), וועט ווידער ניט זיין אפגעשיידט פון גאטס פאלק — — —

„און אַלס באַוויז חתמענען מיר, פירשטן, נגידים און פירער פון דער הייליקער קהלה פ י נ ס ק, וואָס זיינען זיך צונויפגעקומען צווישן גאָטס פאָלק אין זעלווע, אין גרויסן מאַרק־טאָג, היום יום ג׳ אלול שנת תקמ״א לפ״ק פה ק״ק הנ״ל.״

„נאום צבי הירש במ״ר דובער מפינסק.
ונאום נחמן במ״ר אליעזר זצללה״ה מפינסק.
ונאום נחום במ״ר יהודא ליב מפינסק.
ונאום תנחום חיים במ״ר יחזקאל.
ונאום יעקב במ״ר אברהם מפינסק.
ונאום דוד במ״ר משולם פייוויל מבערציטשין.
ונאום יהודה ליב במ״ר אלחנן מפינסק.״

2) רבי לוייצחק בערדיטשעווער — רב אין פינסק

גראָד דאָן, ווען פינסק האָט געמומען אָנזאָ אַקטיוון אָנטייל אין קאַמף קעגן חסידות, האָט זי געהאַט פאַר אַ רב ניט קיין אַנדערן ווי ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק ב ע ר ד י ־ ט ש ע ו ו ע ר, ווועלכער האָט מיט זיין פאַרביקער פערזענלעכקייט אַריינגעשריבן אָזאָ שיין בלאַט אין דער געשיכטע פון חסידיזם און ווועלכער האָט צוליב זיין גוטסקייט צום פאָלק ישראל זוכה־געווען צום נאָמען: „דערבאַרעמדיקער״.

דאָס, וואָס ר׳ לוי־יצחק איז געווען רב אין פינסק, האָט נאָר געוויזן, אַז ער איז געווען אַ גרויסער למדן און אַ בקי אין ש״ס און פוסקים. וואָרום ווען ניט, וואָלט ער פאַר קיין פאַל ניט געקענט פאַרנעמען דעם כסא הרבנות אין אָזאָ שטאָט ווי פינסק, וואָס האָט שוין פאַר אים געהאַט אַ לענגערע טראַדיציע פון אַ מקום־תורה און גרויסע לומדים. בעת ער איז אָבער געקומען אַהין, איז ער שוין געווען דורכגעדרונגען מיט דער נייער תורה פון חסידות, וואָס ער האָט באַקומען ניט פון קיין אַנדערן ווי פון ר׳ דוב־בער, דעם מעזעריטשער מגיד אַליין. עס הייסט, אַז בעת ר׳ לוי־יצחק איז געוואָרן דער „אב בית־דין וריש מתיבתא דק״ק פינסק והגלילי״, איז ער שוין געווען אַ הונדערט־פראָצענטיקער חסיד.

ווען איז אָבער ר׳ לוי־יצחק געקומען קיין פינסק? ווועגן דעם איז פאַראַן אַ שטיקל חלוקי־דעות. ש. ד ו ב ־ נ א ו ו גיט אָן אין זיין „תולדות החסידות״, אַז ר׳ לוי־יצחק איז אויפגענומען געוואָרן אַלס רב אין פינסק אין יאָר תקל״א (1771) און צוליב די רדיפות, וואָס האָבן זיך דאָרט אָנגעהויבן אין אַ יאָר אָרום, האָט ער געמוזט פאָר־לאָזן די שטאָט און אַריבערפאָרן קיין ז ש ע ל י כ א ו ו, וואו ער איז געוואָרן רב, ווידער אַריין אין קריגעריי־צן צוליב זיין חסידות און ווידער אָמאָל געמוזט פאַרלאָזן די קהלה און אַריבערפאָרן קיין בערדיטשעוו.

קומט אָבער אַ צווייטער פאַרשער, דער ביבליאָגראַף ח. ל י ב ע ר מ א ן, און שטעלט פעסט, אַז די אָנ־געזומענע מיינונג איז ניט קיין ריכטיקע און אַז דער סדר פון ר׳ לוי־יצחק בערדיטשעווערס רבנות איז געווען: זשעליכאָוו־פינסק־בערדיטשעוו. צו דעם אויספיר קומט ער אויפן גרונט פון ר׳ לוי־יצחקס הסכמות צו צוויי ספרים, וואָס זיינען געגעבן געוואָרן אין פאַרשיידענע יאָרן אין די ערטער, וואו ער איז דאָן געווען רב. ער שרייבט אָזוי:

„אין דער הסכמה פון ר׳ לוי־יצחק אויף דעם ספר „חובת הלבבות״ מיט דעם פירוש „תולדות אהרן״ (פראַנק־פורט־אָדער תקמ״ד) חתמעט ער „היום יום א׳ כ״ד מנחם ש נ ת ת ק ל ״ ב (אונטערגעשטראָכן — מ. ק.) פה ק״ק ז ע ל י ח א ב, הק׳ לוי יצחק בהגאון מוהר״מ ז״ל.״ און אין דער הסכמה זיינער אויפן ספר „יסוד ושרש העבודה״ (ר׳ אלכסנדר זיסקינד פון גראָדנע — מ. ק.), ערשטע אויסגאַבע (נאָווידוואָר, תקמ״ב), חתמעט ער: „היום יום א׳ כ״ב למב״י ת ק מ ״ ב פה ק״ק פ י נ ס ק, הק׳ לוי יצחק... חופ״ק הנ״ל והגלילות.״

מען דאַרף דעריבער אָננעמען פאַר באַוויזן, אַז ר׳ לוי־יצחק איז אָנגעקומען אַלס רב אין פינסק אין יאָר תקמ״ב (1782), אין דעם צווייטן פערטל פון קאַמף קעגן חסידות.

ר׳ לוי־יצחק איז געבוירן געוואָרן אין יאָר ת״ק (1740) אין הוסאַקאָוו, גאַליציע, וואו זיין פאָטער, ר׳ מאיר, וואָס האָט געשטאַמט פון אַ פאַמיליע מיט אַ לאַנגער קייט פון רבנים, איז געווען רב. רבנישן יחוס האָט ער אויך געהאַט פון זיין מוטער שאַשע־דבורה, וואָס האָט אָפּגעשטאַמט פונם מהרש״א (ר׳ שמואל־אליעזר אידלש, רב אין לובלין און אין אָסטרע, באַקאַנט מיט זיינע חידושים אויף ש״ס) און ר׳ משה מרגלית, אב־בית־דין אין טאַרניגראָד.

אונטער דער ווירקונג פון ר׳ ש מ ו א ל ק ע ה ו ר ו ו י ץ, מער באַקאַנט אונטערן נאָמען „ר׳ שמעלקע מניקלשבורג״, ווועלכער איז געווען רב אין ר י ט ש ע ־ ו ו א ל, איז ר׳ לוי־יצחק, ווועלכער האָט נאָך זיין חתונה געוואוינט אין דער דערבייאיקער ל ע ב ע ר ט א ו ו, אַריבערגעפאָרן קיין מעזעריטש אָנצוזאָפן זיך מיט חסידישער תורה פון דעם „מגיד״ ר׳ ד ו ב ־ ב ע ר, אַ תלמיד פון ר׳ ישראל בעל שם טוב.

דאָ, אין מעזעריטש, איז געחתמעט געוואָרן זיין גורל און וויטערדיקע הנהגה. ר׳ לוי־יצחק איז אינגאַנצן אַרונ־טערגעפאַלן אונטער דער השפעה פון זיין רבין אין חסידות, האָט אויך אויפגעכאַפט זייַנע שיחות־חולין, אין וועלכע ער האָט געזוכט טיפע סודות און וויטץ רמזים.

און נאָך עפעס האָט ער געירשנט פון זיין גרויסן רבין, און דאָס איז — דעם ווילן צו פאַרשפרייטן די נייַע תורה גראָד אין יענע ערטער, וואו מען האָט צו זיי ניט געקענט צוקומען. אַקוראַט ווי דער מעזעריטשער „מגיד״, וואָס האָט זיך ניט געקענט באַגנוגענען מיטן עדאָנק, אַז חסידות זאָל בלייבן אין די ענגע גרענעצן פון פאָדאָליע און איז דעריבער אָווען „איינעמען״ מעזעריטש, אַזוי איז אויך זיין תלמיד, ר׳ לוי־יצחק, געאַנגען „איינברעכן״ די פוילישע זשעליכאָוו און איבערהויפט די ליטווישע פינסק, וואָס איז געווען אַ פעסטונג פון תורה און לומדות.

ווי געזאגט, איז ר׳ לוי־יצחק בערדיטשעווער אַנגע־קומען אַלס רב אין פינסק אַקוראַט דאַן, ווען עס האָט זיך צעפלאַקערט דער צווייטער קאַמף קעגן חסידות. ווי עס ווייזט אויס, האָט ר׳ לוי־יצחק ניט געמאַכט קיין סוד פון דער נייער תורה, נאָר פאַרקערט — געפרובט זי צו פאַר־שפרייטן. אַ לעגענדע דערציילט, אַז פינסקער מנהיגים זיינען אַמאָל געקומען באַזוכן זייער רב און האָבן אים ניט גע־טראָפן אין זיין קאַמער. נאָר פון אַ ווינקל האָט זיך דערטראָגן דער קול פון ר׳ לוי יצחקן, וועלכער האָט מיט גרויס התלהבות געמאַכט אַ ברכה איבער אַן עפּל.

אַזאַ פירונג איז דער לומדישער פינסק ניט געפעלן געווארן און מען האָט אַנגעהויבן שטאַרק אונטערצומלען קעגן ר׳ לוי־יצחקן, מורא־האָבנדיק, אַז ער וועט נאָך „פאַר־פירן״ די שטאָט, אַזוי ווי דאָס איז געשען מיט דער דער־בייאיקער קאַרלין. אַקוראַט וואָס ער האָט געטאָן אין פינסק, כדי צו פאַרשפרייטן דאָס חסידות, איז ניט באַקאַנט; עס איז אָבער געווען, אַז זיין הנהגה זאָל אַרויסרופן חשד און קעגנערשאַפט.

קעגנערשאַפט איז פאַר ר׳ לוי־יצחקן ניט געווען קיין נייעס. דעם טעם דערפון האָט ער פאַרזוכט נאָך אין זשע־ליכאָוו, וואו ער איז געווען רב, ווייזט אויס, צווישן די יאָרן תקל״ב—תקמ״א (1772—1781). צום סוף פון יאָר תקמ״א האָט ער אין וואַרשע אויך געהאַט אַ שאַרפן וויכוח וועגן חסידות מיטן בריסקער רב, ר׳ אברהם קאַצענעלבויגן, וועלכער האָט אויף זיך אַליין געזאָגט, אַז „פון אַלעמאָל האָב איך פיינט און פאַרפאָלג די לייט פון דער דאָזיקער באַנדע״ („שמעולם אני שונא ורודף לאנשי כת הנ״ל״).

ר׳ לוי־יצחק איז אָבער געווען איינגעשפאַרט און ניט אָפּגעטראָטן אפילו „כקוצו של יוד״ פון דער חסידישער לערע. וועגן אָט דער איינגעשפאַרטקייט האָט דערזעלבער בריסקער רב אָנגעוויזן אין אַ בריוו צו ר׳ לוי־יצחקן, וואו ער שרייבט, צווישן אַנדערע, אָט וואָס:

„איך וואונדער זיך זייער און קען פאַר קיין פאַל ניט פאַרשטיין, ווי אַזוי ער טוט לייכטזיניק איבערטרעטן די חרמות און שמתות, וואָס מען האָט אויסגערופן עפּנטלעך אויף די יאָרידן אין ווי סאָקע און זעלווע, מיט דער צושטימונג פון פילע רבנים וגאונים און גרויסע לערנער פון מדינות ליטע און פוילן, ווי אויך בראָד און ווילנע — — — (דאָס קען טאָן) נאָר דער, וואָס האָט זיך אַליין אָנגענומען מיט מוטווילקייט, דער וואָס פירט זיך אויף מיט גאוה און פאַרריסנקייט, וואָס זאָגט ווער איז נאָך גלייך צו מיר — — —״.

עס איז זייער מעגליך, אַז אַ טייל פינסקער מנהיגים האָבן גראָד געהאַלטן מיט זייער חסידישן רב בעת אַ טייל איז געווען קעגן אים און קעגן זיינע פירונגען. מיר דער־ווייסן זיך דאָס פון אַ בריוו, וואָס דער ווילנער קהל האָט, מיט די חתימות פון ווילנער גאון און דעם רב ר׳ שמואל, געשריבן וועגן דעם צו די פינסקער קהל־פירער. אין בריוו רעדט זיך קעגן אַ פינסקער רב, וועלכער „שטאַרקט די הענט פון די שלעכטס־טוער״, די חסידים, און די קהל־פירער ווערן אויפגעפאָדערט „אַראָפצונעמען די קרוין פון דערמאָנטן רב.״ דאָס כאַראַקטעריסטישע איז, וואָס דער כאָמען פון יענעם רב ווערט ב י ט דערמאָנט; מען קען אָבער מיט רעכט משער־זיין, אַז דאָ איז געמיינט ניט קיין אַנדערער ווי ר׳ לוי־יצחק. די באַוויזן דערפאַר זיינען דער א י ב ה א ל ט פונעם בריוו, ווי אויך די דאַטע זיינע — תמוז, תקמ״ד (1784), — ווען ר׳ לוי־יצחק איז געווען רב אין פינסק.

דער בריוו, וואָס איז אַדרעסירט צו די „מ נ ה ל י ע ד ת י ש ו ר ו ן ד ק ״ ק פ י נ ס ק י ע ״ א״ („פירער פון דער יידישער געמיינדע אין דער הייליקער קהלה פינסק, זאָל איר גאָט באַשירעמען״) לייענט זיך (אין יידישער איבערזעצונג) אַזוי:

„עס זיינען צו אונדז דערגאַנגען די איינגענעמע רייד — — — צו קומען מיט גאטס הילף צו די העלדן, וואָס האָבן פאַרשפּאַרט דעם אייבערוך פון דער צייט מיט באַגרעניצונגען און צוימען, (און געבן אונדזער הילף) אַקעגן דעם מאָן, וואָס איז אויפגעשטעלט געווארן אין זייער קהלה פאַר אַ לערער און גאון און וועלכער שטאַרקט די הענט פון די שלעכטס־טוער, וואָס וואַרפן פון זיך אַראָפּ דעם יאָך פון תורה און מצוות און האָבן אויסגעטראַכט פירונגען און מנהגים, וואָס אונדזערע עלטערן האָבן ניט איינגעשטעלט — דאָס איז די חברה פאַרדעכטיקע, וואָס פאַרשטעלן זיך פאַר חסידים („המה כת החשודים המתחסדים״).

„עס איז גאָר איבעריק, אַז אַזאַ וועגדונג זאָל גע־שטאַרקט ווערן, ווייל שוין פון פריער האָבן זיך וועגן דעם באַמיט די פירשטן און נגידים, די פירער פון די הויפּט־קהלות, צוזאַמען מיט די רבנים די גאונים, האָבן זיך אַנגענומען מיט העלדישן מוט אין דעם געט־לעכן קאַמף, אויסצוראַטן די דערנער פון גאטס ווייננגאָרטן און צעשפרייטן אָט די זינדיקע געזינטלעך („ולהפיץ אותם חבורות רשע״) דורך פאַרטרייבן זיי פון זייערע גרעניצן און אַפשאַפן זייערע ווילדע מנהגים, וואָס זיינען קיין אונדזער הייליקער תורה. און גאָטס ווילן האָט זיך איינגעגעבן בייצושטיין דעם בראָך דורך פאַרלענדונג און פאַרניכטונג, דורך אייבערעכן זייער מאַכט און מאַכן זיי מיטן שטויב צוגלייך, אום אַוועק־צושטעלן די אמונה אויף איר פעסטגרונט און אַז זיי זאָלן גיין אין אויסגעטראָטענעם וועג.

„אָבער דער שטן טוט נאָך אַן צרות צווישן אונדז און די טומאָה פון אָט דער באַנדע איז נאָך געשטאַרקט געווארן. דען זיי האָבן געזען, אַז אויך פירער פון אייער קהלה זיינען צוזאַמען מיט זיי און אַז זיי האָבן אויסגעשטרעקט אַ האַנט צו העלפן אָט די זינדיקע געזינטלעך און צו שטאַרקן זייערע אויסגעטראַכטע פירונגען און נייע מנהגים. און מיר האָבן זיי געווארנט

אין בריוו און זיי צואוויסן געטאָן וועגן די חרמות — — — וואָס די פירער, ראשי קהלות האָבן צוזאַמען מיט די רבנים הגאונים אויסגערופן אויף אָט דער באַנדע און אויף די, וואָס שטאַרקן זייערע הענט און וואָס שטיצן און העלפן זיי. אָבער די לייט פון אייער קהלה האָבן זיך אָפילו צו דעם ניט צוגעהערט. און הגם עס זיינען צווישן אייך געווען מענטשן מיט אַ נאָמען און גאָטספאָרכטיקע לייט, האָבען זיי אָבער גאָר ניט געקענט טאָן, ווייל די מאַכט פון די, וואָס האָבן אונטערשטיצט די באַנדע, איז געווען שטאַרקער.

„(זיי האָבן געוואָרט אַזוי לאַנג), ביז די מאָס איז פאַרפולט געוואָרן און זיי האָבן באַשלאָסן אָפצוצאָלן מיט דער זעלבער מאָס. און עס זיינען אויפגעשטאַנען די פירער פון אייער קהלה, האָבן זיך אָנגענומען מיט מוט צו באַזייטיקן די שטרויכלונג און אָפרייניקן דעם וועג און האָבן אָנגעוויזן פאַר דעם גאון פון אייער קהלה דעם וועג, וואָס פירט פון אייביק צו גאָט — — — כאָטש עס וואָלט געווען ריכטיקער, אַז מען זאָל אינ־גאַנצן אַראָפנעמען די קרוין פון דעם רב הגאון — — — זיינען זיי אָבער איינגעגאַנגען אויף דעם, אַז מען זאָל אים ניט דערווייטערן, און אויך מיר האָבן דערצו מסכים געווען, ווייל מיר האָבן זיך געטראַכט, אפשר וועט ער זיך פאָרט אומקערן פון זיין בלאָנדזשענדיקן וועג און ניט פאַרפירן דאָס פאָלק. אויב אָבער ער וועט זיך אייגעקשענען און וועט ווייטער זיין פון די פאַר־פירער, האָבן מיר אייך שוין וועגן דעם געשריבן אין אונדזערע בריוו. דעריבער באַפוילן מיר אייערע פירער אויפן גרונט פון דעם אורטייל, וואָס די מדינה האָט אַרויסגעטראָגן, אַז זיי זאָלן אַראָפּגענ־מען די קרוין פון דעם אבֿ־בית דין פון אייער קהלה, ער זאָל מער ניט פּסקענען און מען זאָל צוגענעמען פון אים דעם שטאָם פון הערשאָפט און מאַכט אינגאַנצן פאַרטריבן.

„— — — די פירער פון אייער קהלה מוזן זען אָנצונעמען די אַלע חרמות, וואָס זיינען אָנגענומען געוואָרן דורך אונדזער מדינה, אַז קיינער פון אָט דער באַנדע טאָר זיך ניט געפינען אין אונדזער מדינה; מען זאָל אויך אין אייער קהלה און אין קאָרלין, ווי אויך אין דעם אונטערליגנדיקן קרייז, אויסרופן מיט דער שרעקלעכסטער חרמות, אַז קיינער זאָל ניט וואָגן צו פירן זיך לויט דעם מנהג, ניט נאָכגיין אין זייערע פאַראומווירדיקטע וועגן און ניט שטאַרקן זייערע הענט. און די פירער זייערע און זייערע מעשים זאָל מען אָנרופן מיטן אמתן נאָמען און אָנווייזן, אַז זיי זיינען דער וואָרצל פון אַלדאָס בייז. און די וואָס רופן זיך רבי און שטייען אָן דער שפּיץ פון די דאָזיקע אייזן קאָרלין, ווי אויך אין די אַנדערע אונטערליגנדיקע קהלות, זאָל מען אויסרייסן מיטן וואָרצל. שטאַרקט אייך פאַר גאטס קאַמף און פאַר אונדזער היליקער תורה און רוט ניט אייַן (ביז איר וועט דאָס דערגרייכן). מיר זיינען זיכער, אַז איר וועט זיך צוהערן צו אונדזערע רייד און דורכפירן זיי, כדי צו פאַרטיליקן די זינדיקע און פאַרברעכער און פאַר־טרייבן פון אומעטום, וואו נאָר אַ האַנט פון אַ יידן גרייכט אויסצוריניקן אינגאַנצן דעם דאָזיקן מיסט.

„דאָס זיינען די רייד פון די פירער פון דער הייי־ליקער קהלה ווילנע, צוזאַמען מיט כבוד אדונינו מו״ר הגאון הגדול המפורסם אב״ד דק׳ ווילנא יצ״ו און צוזאַמען מיט הגאון החסיד הגדול המפורסם א ל י׳ נ״י. און אונטערגעשריבן האָבן מיר י ו ם ד׳ ד׳ ת מ ו ז ת ק מ״דלית לפ״ק, פה ק״ק ווילנא יצ״ו.״

„נאום שמואל החונה פק״ק הנ״ל
ונאום אלי׳ במש״ד זלה״ה.״

דער רוף פון ווילנע צו די פינסקער קהל־לייט „אָפּצו טאָן די קרוין פון רבנות״ פון ר׳ לוי־יצחק האָט, ווייזט אויס, געהאָלפן: אַרום דעם יאָר תקמ״ה (1785) האָט ער פאַרלאָזט פינסק און איז אויפגענומען געוואָרן אין בערדיטשעוו.

אין פאַרלויף פון פינף און צוואַנציק יאָר, וואָס ר׳ לוי־יצחק איז געווען רב, איז בערדיטשעוו געווען דער צענטער פון חסידות אין אוקראינע, נאָך דעם ווי דער פריערדיקער וואָ־לינער צענטער מעזריטש איז אַראָפּ מיטן טויט פון מגיד ר׳ דוב־בער. דאָ פלעגן טויזנטער יידן קומען צו די יאָר־מערק און אָוועקפירן מיט זיך צו פאַרשפרייטן ווייטער די חסידישע תורה, וואָס זיי האָבן געהערט פון דעם בערדי־טשעווער רב און רבין, ר׳ לוי־יצחק.

זיין נאָמען איז געוואָרן באַרימט צווישן יידן, וואָס פלעגן זיך אָנדערציילן וואונדער וועגן זיין אויפּפירונג. די פאָלקס־פאַנטאַזיע האָט אים אַרומגערינגלט מיט אַ מאַסע לעגענדעס, וואָס שטעלן אים אָוועק אין אַ ליכט פון אַ גרויסן צדיק, וואָס האָט אַלץ געקענט פועלן ביים רבונו של עולם, צו וועמען ער פלעגט זיך אַזוי פאַמיליאַר וועגדן בלשון „דו״ און דערביי אַרויסווייזן גרויס תקיפות.

אין מיטן ראש־השנהדיקן דאָוונען, דערציילט אַ לע־גענדע, האָט ר׳ לוי־יצחק אָנגעהויבן צו זאָגן מיט גרויס התלהבות אַ תפילה, וואָס איז אָפּגעהיט געוואָרן ביז היינ־טיקן טאָג. באַאָנצנדיק זיך מיט אַ פסוק פון דער תורה „דבר אל בני ישראל״, האָט ר׳ לוי־יצחק געזאָגט:

„אני לוי יצחק מברדיטשוב באתי לפניך בתפלתי ובקשתי: מה לך אצל ישראל? דבר: צו וועמען רעדסטו? אל בני ישראל. אמור: צו וועמען זאָגסטו? אל בני ישראל. וועמען באָפעלסטו? את בני ישראל. כה תברכו: וועמען

הייסטו בענטשן? את בני ישראל. איבער דעם פרעג איך דיך: מה לך אצל ישראל? הלא יש לך כמה כשדיים, פרסיים, ישמעאלים, מדינים, ומה לך אצל ישראל? אלא מאי? מוז געדרונגען זיין: חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, ובכן ברוך אתה אלהינו!"

ער איז געבליבן ווי דער געשוואָרענער סניגור פון פאָלק ישראל און ער פלעגט זאָגן, אַז "דער צדיק הערשט אויף די גזירות פון אויבערשטן און קען אָפּשאָפן אַ שלעכטע גזירה אויפן פאָלק ישראל, און דאָס איז טאָקע דעם אויבערשטנס וואונטש, וואָס וויל נאָר זען גוטס אויף יידן." איין מאָל ווידער, ווען עס האָט זיך אים ראש־השנה אַזוי גיך ניט אייגעגעבן עפּעס צו פּועלן ביים אויבערשטן צוליב דעם, וואָס דער שופר האָט זיך פאַרהאָקט, האָט ער מיט כעס אַ זאָג געטון: "אויב אַזוי, רבונו של עולם, טאָ זאָל איוואַן בלאָזן שופר!".

טיפּע שפּורן האָט ר' לוי־יצחקס פּערזענלעכקייט אויך איבערגעלאָזט אין יידישן וויץ, וואָס שטעלט אים אַרויס אין דער זעלבער ליכט פון מלמד זכות זיין אויף יידן, ווי אויפן כלל, אַזוי אויך אויפן פּרט, אויפן יחיד.

רבי לוי־יצחק — דערציילט אַ פאָלקס־וויץ — האָט איין מאָל שבת בייטאָג באַגעגנט אַ יונגנמאַן אין גאַס מיט אַ פאַרוויכערטן ציגאָר אין מויל.

— יונגערמאַן, זאָגט צו אים ר' לוי־יצחק, דו האָסט געוויס פאַרגעסן, אַז היינט איז שבת.

— איך ווייס גאָנץ גוט, אַז היינט איז שבת — ענט־פערט גאָנץ רואיק דער יונגערמאַן.

— מן הסתם ווייסטו טאָקע ניט, זאָגט ווייטער רבי לוי־יצחק, אַז שבת טאָר מען נישט רויכערן...

— ניין, רבי, איך ווייס דאָס זייער גוט, אַז מ'טאָר ניט, ענטפערט מיט אַ שמייכל דער מחלל־שבתניק.

— אָ, רבונו של עולם, שרייט אויס ר' לוי־יצחק, זע נאָר, וואָס פאָר אַן עם קדוש איז דיין פאָלק ישראל: אַ יידקען קיין ליגן ניט זאָגן, — ער איז זיך אין אַלץ מודה!

איין מאָל — דערציילט זיך אין אַ צווייטן וויץ — האָט מען געכאַפּט אין גאַס אַ יידן, אַ קעשעניק, ווי ער האָט געגנבעט ביי אַ פויער פון קעשענע.

— נו, רבי, — האָט מען געפרעגט ר' לוי־יצחקן, — וואָס פאָר אַ זכות וועט איר געפינען אויף אָט דעם תכשיט? דערויף האָט, ווי דער פאָלקס־וויץ דערציילט, רב לוי־יצחק געענטפערט:

— "העולם נברא אלא בשביל ישראל", — די וועלט איז באַשאַפן געוואָרן נאָר צוליב יידן. דער גוי באַקומט די השפּעה פון דעם יידן, געהערט דאָך דעם פויערס געלט צו דעם יידן: היינט זעט נאָר, מיט וואָס פאָר אַ מסירת־נפש גייט אָט דער דאָזיקער יידקער צו זיין אייגענער קעשענע!

גאָר שטאַרק ווערט ר' לוי־יצחקס ליבע צום פאָלק ישראל אויסגעדריקט אין אַ באַזונדער תפלה "גאָט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב", וואָס איז פאַרשפּרייט אין אוקראַינע און וואו מ'זאָגט איר מיט גרויס דבקות שבת צונאַכט פאָר הבדלה. די תפלה איז שיין און פאָעטיש, און מיר ברענגען זי דאָ אינגאַנצן:

"גאָט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב! באַהיט דיין ליב פאָלק ישראל פון אַלעם בייזן אין דיין לויב (= געצעלט). אַז דער ליבער שבת־קודש גייט אַוועק, אַז די וואָך זאָל אונדז קומען צו אמונה שלמה, צו אמונת חכמים, צו אהבת חברים, צו דבקות הבורא ברוך הוא; מאמין צו זיין בשלש־עשרה עיקרים שלך, ובגאולה קרובה במהרה בימינו, לתחית המתים, ובנבואת משה רבינו עליו השלום.

"רבונו של עולם! דו ביזט דאָך הנותן ליעף כוח — גיב דיינע ליבע יידישע קינדערלעך אויך כוח דיך צו לויבן און נור דיך צו דינען; אַז די וואָך זאָל אונדז קומען צו געזונט און צו מזל און צו הצלחה און צו ברכה און צו חסד און צו בני חיי ומזוני, לנו ולכל ישראל — ונאמר אמן."

געשטאַרבן איז ר' לוי־יצחק כ"ה תשרי תק"ע (1810) אין באַרדיטשעוו און איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ נאָמען פון איינעם פון די גרעסטע זיילן פון חסידות.

3) ר' אביגדור בן חיים — פאַנאַטישער קעמפער קעגן חסידות

צום דריטן מאָל איז דער קאַמף קעגן חסידות אויס־געבראָכן אין יאָר תקנ"ו (1906), ווען ס'איז דערשינען דער "תניא" פון ר' שניאור־זלמן פון ליאָזנע (לאַדי), דער פירער פון די חסידים אין רייסן, באַקאַנט אונטערן נאָמען "חסידי חב"ד". דאָס, וואָס די חב"ד האָבן זיך פאַרשטאַרקט אין רייסן און די קאַרלינער אין ליטע, האָט געבראַכט צו אַ נייעם אויסברוך פון רעליגיעזן קאַמף, וואו ביידע צדדים האָבן זיך באַנוצט מיט די געמיינסטע מיטלען. מען האָט זיך שוין מער ניט באַנוגנט מיט אויפרופן און חרמות, נאָר מען האָט זיך געוועגדט נאָך הילף צום "מלכות" און דערביי זיך ניט אָפּגעשטעלט פון שענדלעכע מסירות, וואָס זייער האָפּט האָט מען באַקרעפטיקט מיט אונטערקויפן די רוסישע רעגירונגס־באַאַמטע.

אין דערדאָזיקער פאַזע פון קאַמף קעגן חסידות האָבן די קעגנער אַרײַנגעשלעפּט דעם ווילנער גאון, וועלכער איז שוין געווען אַלט און שוואַך, און געווירקט אויף אים, ער זאָל אויפּסניי אַרײַנלייגן די חסידים אין חרם. נאָר דעם וויכטיקסטן אָרט אין דעם באַניטן "קרייצצוג" קעגן חסידות האָט פאַרנומען דער פּינסקער רב ר' אַבֿיגדור בן חיים, וועלכער וועלט אין די אָפּיציעלע רעגירונגס־דאָקומענטן אַנגערופן חיימאָוויץ. ער האָט דאָס אַנגעפירט דעם פאָר־ביטערטן קאַמף קעגן די קאַרלינער חסידים און אויף זייענע מסירות האָט דאָס די רוסישע רעגירונג אַרעסטירט ר' שניאור־זלמענן און פאַרשיקט אין טורמע. ער איז דע־ריבער געבליבן אין דער געשיכטע פון חסידות מיטן שאַנדפלעק פון מסור אויף זיך.

ר' אַבֿיגדור איז אַנגענומען געוואָרן פאָר רב אין פּינסק נאָך דעם ווי פּינסקער קהל האָט באַזייטיקט ר' לוי־יצחק בערדיטשעווער פון כסא־הרבנות (אַרום יאָר תקמ"ה—1875).

ווי עס ווייזט אָבער אויס, האָט ער זיין רבנות־אַמט אָפּ־
געדונגען ביים מינסקער געמיינדע־גובערנאַטאָר, וואָס אונ־
טער זיין יוריסדיקציע האָט זיך געפונען די יידישע פינסק.
ער האָט אויך אַנטליען דעם פינסקער קהל די סומע פון
400 גאָלדענע רענדלעך אויף דער צייט, וואָס ער וועט
דאָרטן זיין רב. וועגן דעם הערן מיר פון ר' אַביגדור
אַליין אין אַ דאָקומענט, וואָס שטאַמט פון אַ שפּעטערדיקער
צייט, שוין נאָך דעם ווי ער איז באַזייטיקט געוואָרן פון
זיין רבנות־שטול. דעם דאָקומענט האָט ער אין יאָר
1800 דערלאַנגט צום רוסישן סענאַט, און דאָרט לייענען
מיר, צווישן אַנדערע (אין דער איבערזעצונג פון העברע־
איש), אָט וואָס:

„— — — אין דעם אָרט, וואו מען קען און מען
וויסט מיר און מיין אָנגעזעענער פאַמיליע, זיינען
באַקאַנט אַלע מיינע פיינע מעלות און שיינע מידות,
און ווי איך האָב אין דער יוגנט גוט געקענט תלמוד,
די מפרשים און פוסקים. נאָך דעם בין איך געוואָרן
רב אין לעסלי, אין מדינות פוילן. זייענדיק אין וואַר־
שע, די הויפּט־שטאָט פון פוילן, בין איך פילע יאָרן
געווען אַן אַריינגייער ביי גרויסע פריצים און איך
בין זיי זייער געפעלן געוואָרן. נאָך דעם האָב איך
אָפּגעדונגען פון דעם גובער־
נאַטאָר פאַר היפּש גלט דאָס
רבנות אין פינסק, ליטע, אויף
צען יאָר ציט און וויך גע־
געבן דעם קהל אַ הלוואָה פון
פיר הונדערט גאָלדענע רענד־
לעך אָן פראַצענט אויף דעם
זעלבן טערמין."

וועגן דער כאַראַקטעריסטיק זייגער וווייסן מיר פון
אַן אַנדער חסידישער קוועלע, — פון ר' מנחם־מענדל
שניאורסאָן פון ליבאַוויטש, וואָס איז מער באַקאַנט אונ־
טערן נאָמען ר' מענדעלע. פון דעם ווי אַזוי ער כאַראַק־
טעריזירט ר' אַביגדורן, קומט אויס, אַז ער איז געווען אַ
מענטש מיט אַ פעסטן כאַראַקטער און אַ שטאַרקן מוט.
ער איז באַשטאַנען אויף דאָס זיניקע, האָט זיך פאַר קיינעם
ניט אָפּגעשראָקן און האָט זיך פאַר קיין זאַך ניט אָפּגע־
שטעלט. זיינע געדאַנקען, אידייען און מיינונגען האָט ער
דורכגעפירט מיט דער גרעסטער אַנטשלאָסנקייט און מיט
אַ מאַסע ענערגיע.

עס איז זייער מעגליך, אַז זיין קאַמף קעגן חסידות
האָט ער דורכגעפירט לשם־שמים און ניט געהאַט דערביי
קיינע פּערזענלעכע אויסרעכענונגען. דער קאַמף איז אָבער
פאַרביטערט געוואָרן און אָנגענומען העסלעכע פאָרמען, מער
צוליב די קעגן־מיטלען, וואָס דער צווייטער צד, די חסידים,
האָבן באַנוצט. מען דאַרף דעריבער זיך באַציען פאָר־
זיכטיק צו דעם שאַנד־שטעמפל, וואָס די חסידים האָבן
אויף אים אַרויפגעלייגט. נאָך מער וועט אַזאַ באַציאונג
זיין באַרעכטיקט, ווען מיר וועלן צוגעבן, אַז די גאַנצע
עפאַכע, אין וועלכע דער קאַמף איז פאָרגעקומען, איז מער
געשטאַנען אונטערן צייכן פון צעפוילטן יידישן קהל, וואָס
האָט געהאַלטן ביים פאַנאַדערפאַלן, אַקוראַט וויי די צע־
פוילטע פאָליטישע אָרדענונג פון פוילן צו יענער צייט.

זייענדיק אַ פאַנאַטיקער, האָט זיך ר' אַביגדור אונ־
טערגענומען אָפּצושוואָכן דעם איינפלוס פון חסידות, וואָס
האָט שוין אין און אַרום פינסק געשלאָגן טיפע וואָרצלען.
דעם קאַמף האָט ער צוערשט אָנגעהויבן קעגן די חסידישע
ספרים, און אונטער זיין איינפלוס האָט דער ווילנער גאון
געהייסן עפנטלעך פאָרברענען קעגנאיבער דער ווילנער
שטאָט־שול דעם ספר „צוואת הריב"ש" („די צוואָה פון ר'
ישראל בעל שם"), וואָס איז געדרוקט געוואָרן אין יאָר
1793 און וואָס איז ביי חסידים געווען פאַרהייליקט, ווי
די אמתע צוואָה פון דעם בעש"ט.

וועגן דער געשעעניש און וועגן דעם גאַנג זייענעם
אין קאַמף קעגן חסידות, הערן מיר אויספירלעכער אין ר'
אַביגדורס אַ לענגערער אָנקלאָגע, וואָס ער האָט אויפן נא־
מען פון צאָר פאָוול דעם ערשטן דערלאַנגט צום רוסישן
סענאַט אין יאָר 1800. דאָרטן שרייבט ער אָט וואָס:

„בעת איך בין אויסגעקליבן געוואָרן פאַר רב־
הכולל איבער פינסק און אירע דרייסיק אָרומיקע
שטעטלעך *), האָב איך זיך, דעם אמת זאָגנדיק, אָפּ־
געהאַלטן פון אָנשליסן זיך אָן די מיטגלידער פון
דער סעקטע, וואָס האָט זיך ניט לאַנג אָנגעהויבן
דאָרט צו אָנטוויקלען; פון מיין זייט האָב איך אַלצ־
דינג געטאָן לויט מיינע כוחות פירצוהאַלטן מיט
שטאַרקן־ריידן די דאָזיקע לייט, אָפּצואוועכן זיי פון
זייער טעות און אָרויפפירן אויפן גלייכן וועג. נאָר
ווען איך האָב זיך איבערצייגט, אַז דאָס מאַכט אויף
זיי אָפּילו ניט דעם מינדסטן רושם און עס זיינען
אין מיינע הענט אָריגינאַלפאַלן זייערע אין געהיים גע־
דרוקטע ספרים, וואו זיי גייען אָפּן און קלאָר אָרויס
קעגן אַלע געזעצן (פון דער תורה), האָט דאָס מיר
שטאַרק צעטומלט און איך האָב ניט געוואוסט ווי
זיי צו פאַרניכטן; און הגם איך בין געווען זייער
הויפּט רב **), האָב איך פונדעסטוועגן ניט געהאַט
אַזויפיל מאַכט צו פאַרברענען עפנטלעך זייערע ספרים,
וויל לויט אַלע ידיעות, איז אַ גרויסער טייל פון די
שטעט, וואָס זיינען געלעגן אונטער מיר, אָריבער צו
דער סעקטע.

„איך האָב אָבער געפונען פאַר מיין חוב צו לאָזן
וויסן וועגן דעם פאַרשטאַרבענעם הויכגעלערנטן

*) אין דער אמתן זיינען עס געווען ניט מער ווי דריי שטעטלעך: זלאָבין, סטאָלין און דוברָאָוויטש.

**) אין דעם רוסישן טעקסט, וואָס איז אַן איבערזעצונג וואַרשיינלעך פון יידיש, שטייט: «Хотя я и был их Обер-Раввином».

ר׳ אליהו פון ווילנע*), ווייל ער האָט מער פון אַלע אונזערע געלערנטע געקענט סיי נגלה און סיי נסתר**). איך האָב אים געבעטן, ער זאָל מיר אַרויסהעלפן מיט זיין גוטן ראַט. איך האָב מורא געהאַט, אַז דאָס וואָס זיי שרייבן אַזוי אין זייערע ספרים און וואָס זיי רופן זיך אָן מיטגלויביקע צוזאַמען מיט אונדז, זאָל ניט דערגיין צו דער הויכער רעגירונג און עס זאָל צוליב דעם ניט ליידן אַן אומשולדיקער, אַנשטאָט אַ שולדיקן. אויסער דעם האָב איך אים דערווײַזן, אַז אין זייערע ספרים איז פאַראַן אַזוינס, וואָס קען פריי־וויליק אַראָפּפירן פון גלייכן וועג און, אַז לויט אונ־דזערע דינים דאַרף מען אָט די ספרים פאַרברענען פאַר אַלעמען אין די אויגן.

„דאָס האָבן זיי טאַקע דאָרטן דורכגע־פירט אין ווילנע, וואו מען האָט עפנטלעך פאַר דער (גרוי־סער) שול פאַרברענט די ספרים פון אָט דער סעקטע.“

עס איז קלאָר, אַז אַזאַ גוואַלט־אַקט האָט אויפגערעגט די חסידים אין פּינסק, קאַרלין און סטאָלין, וואו זיי זיינען געווען אַן אָרגאַניזירטער כח. זיי האָבן אין ר׳ אַביגדורן דערזען אַן אָפענעם שונא און זיי האָבן זיך מיט אימפּעט אַרויפגעוואָרפן צו באַזייטיקן אים פון כסא הרבנות. צוערשט האָבן זיי אים פאַרמיאוסט אין די אויגן פון פּינסקער קהל, אַז ער פאַסט ניט צו זיין רב שוין צוליב דעם, וואָס ער האָט זיך עפּעס טועה געווען ביים אַרויסגעבן אַ פּסק־דין. אַז דאָס האָט ניט גענאָלפן, האָבן אים די תקיפים צווישן די פּינסקער חסידים, מיט הערשל קאַלאַדנער אָן דער שפּיץ, וואָס איז דאָן אויסגעקליבן געווארן פאַרן ראש־הקהל, פאַר־מסרט פאַרן מינסקער גובערנאַטאָר נעפלויעוו, אַז ער לאָזט זיך אונטערקויפן מיט געלט און אַז אַלע ליידן פון אים. דאָס האָט, ווייזט אויס, געהאָלפן און אין יאָר 1794 איז ר׳ אביגדור אַראָפּגעזעצט געווארן פון פּינסקער רבנות־שטול.

וועגן דעם, ווי אַזוי מען האָט אים אַנטזאָגט, דער־ציילט ר׳ אביגדור אין זעלבן דאָקומענט אָט וואָס:

„וועגן אָט די סעקטע האָט דערזען, אַז איך בין אינגאַנצן קעגן זייערע געדאַנקען, האָבן זיי אַלע ווי אייניער זיך געשטעלט קעגן מיר, אונטערגעבראָכן מיין פּרנסה און נאָך צוגערעדט אַנדערע, אַז זיי זאָלן מיר ניט צאָלן דאָס, וואָס עס קומט מיר; און וער וועט זיך דאָס אין אַזאַ פאַל ניט צוהערן צו אַזאַ עצה? צוליב דעם בין איך זייער פאַראַרעמט גע־וואָרן.

„אויך אין די דריי שטעט, נעמלעך זלאָבין, סטאַ־לין און דאַבראָוויטש, וואָס זיינען געווען אונטער מיין אויפזיכט, אָבער וואו די פירער זיינען געווען פון אָט דער סעקטע, האָבן זיי אויסגעפּועלט ביי די דאָר־טיקע פריצים דאָס רעכט און מען האָט מיר פיל מאָל ניט דערלאָזט פאָרן אַהין. נאָך דעם האָבן זיי זיך אויף פאַרמערט אין פּינסק, און נאָך אייניגע עס איז אַריבער די צייט צו פאַרלאָזן מיין אָרט פון רב־הכולל, האָבן זיי מיר מיט גוואַלט באַזייטיקט. און צו מיין גרעסטער שאַנדע האָבן זיי אַרויסגענומען מיין שטול פון שול און אויף זיין אָרט אָנגעוואָרפן זאַמד און בלאַטע. — — און הגם לויטן יידישן דת פירט מען זיך, אַז דעם, וואָס פאַרנעמט דעם אָרט פון רב־הכולל אַפילו אויף אַ קורצער צייט, טאָר מען קיינמאָל ניט אָפּזאָגן, האָט אָבער די סעקטע ניט געקוקט אויף דעם, און זיי האָבן מיר מיט דער גרעס־טער שאַנדע באַזייטיקט נאָך מיט צוויי יאָר פריער, אידער עס איז אויסגעגאַנגען מיין טערמין און צו־געזומען פון מיר אַלע הכנסות“.

פון אַ פאַרפאַלגער איז ר׳ אביגדור מיטאַמאָל געוואָרן אַ פאַרפאַלגטער. זיינע קעגנער האָבן אים באַזיגט, אָבער ער איז ניט געבליבן זיצן מיט פאַרלייגטע הענט. איצט האָט שוין זיין קאַמף אָנגענומען אַ פערזענלעכן כאַראַקטער, און ער האָט אָנגעוועגדט אַלע מיטלען כדי צוריקצובא־קומען זיין כסא־הרבנות. ר׳ אביגדור האָט זיך געוועגדט צום פּינסקער מאַגיסטראַט, וועלכער האָט באַשלאָסן, אַז ער דאַרף בלייבן אויף זיין אָמט. די חסידישע תקיפים אין פּינסק האָבן זיך ניט אונטערגעוואָרפן דעם אורטייל, און וועגן דער מאַגיסטראַט האָט געשיקט זיינעם אַ סעקרעטאַר אין ר׳ אביגדורס שול, האָבן זיי אים מיט גוואַלט ניט אַריינגעלאָזן.

ר׳ אביגדור האָט אָבער ניט געשוויגן און האָט דורך פאַרשיידענע אינסטאַנצן געפאָדערט מען זאָל אים צוריק־שטעלן אין זיין רעכט. וועגן זיינע אייגווענדונגען אין דער לאָקאַלער און גובערניאַלער פאַרוואַלטונג האָבן ניט גע־האַלפן, האָט ער באַשלאָסן זיך צו וועגדן צו די העכערע רעגירונגס־באַאַמטע אין פּעטערבורג און זיי דערווייזן, אַז ער איז געפאַלן אַ קרבן פון אַ פאַרשוווערונג מצד די חסידים.

זעקס יאָר נאָכאַנאַנד האָט זיך ר׳ אביגדור געהאַלטן אין איין לאָדן מיט די פּינסקער תקיפים און געפאָדערט פון זיי, אַז מען זאָל אים באַצאָלן 3,000 גילדן געריכט־הוצאות און די סומע פון 10,000 גילדן שכירות פאַר דער גאַנצער צייט, וואָס עס האָט אים, לויט זיין חשבון, גע־קומט פון די שטעט, וואָס האָבן זיך געפונען אונטער זיין השגחה. „מער ווי צען מאָל“, שרייבט ער אין זיין אָנ־קלאָגע צום צאַר פאַוול, „בין איך געווען אין מינסק און געבראַכט אַן אויפפאָדערונג פון דער גובערניאַלער פאַר־וואַלטונג, ווי אויך פון (מינסקער) געזעראַל־גובערנאַטאָר טוטעלמאַן (טוטאָלמין), אַז מיין ענין זאָל פאַרענדיקט ווערן. דאָס האָט אָבער ניט געהאָלפן און מיין ענין האָט זיך נאָך

*) דער ווילנער גאון איז געשטאָרבן ג׳ חוה״מ סוכות תקנ״ה (1798), אין עלטער פון 78 יאָר.

**) ד״ה, אַז ער איז געווען אַ גאון סיי אין תלמוד און פוסקים, סיי אין קבלה.

מער פֿאַרצויגן. איך בין אַריינגעפֿאַלן אין אַרעמקייט און בין לסוף געווען געצוואונגען אַלץ אויסצופֿאַרקויפן, אַזוי אַז ביי מיר און מיין משפּחה איז ניט איבערגעבליבן מער ווי אונדזערע אָרימע נשמות."

אין זיין פֿאַרביטערטקייט האָט זיך ר' אביגדור געוועדט קיין ווילנע, וואו דער קהל האָט, נאָכן טויט פון ווילנער גאון, פֿאַרשאַרפט דעם קאַמף קעגן דער חסידישער באַוועגונג אין ליטע, וואָס האָט זיך אַלץ וועיטער מער און מער פֿאַרשפּרייט. דאָ האָט ער געפונען גאָר שטאַרקע שותפים אין זיין קאַמף שוין צוליב דעם, וואָס אויך די ווילנער קהל־לייט זיינען געווען גאָר אַ געקריוודעטער צד: אין יאָר 1799 זיינען זיי דורך דער רוסישער רעגירונג אַראָפּגעזעצט געוואָרן פון זייער אַמט. געשען איז דאָס נאָך דעם, ווי ווילנער חסידים האָבן פֿאַרמסרט פֿאַר דער רעגירונג, אַז דער קהל באַגייט פֿאַלשקייטן מיט די געלטער, וואָס קומען אַריין פון די קאַמונאַלע שטייערן.

וועגן זיין פֿאַרבינדונג מיט די ווילנער קהל־לייט האָט אונדז ר' אביגדור איבערגעלאָזט אַ דאָקומענט אין העברעאיש, וואָס ער האָט דערלאַנגט צום רוסישן סענאָט שוין נאָך דעם ווי פֿאַוול דער ערשטער איז געטויט געוואָרן (דעם 11טן מערץ, 1801). דער דאָקומענט געהערט אַלזאָ צו אַ ביסל אַ שפּעטערן ציַיט, אָבער ער אַנטהאַלט די פּרטים, וואָס האָבן אַ שייכות צו אונזער ענין. צווישן אַנדערע, שרייבט ער דאָרטן אָט וואָס:

„כדי אויפצוקלערן די ליגנס פון אָט דער סעקטע*) בין איך אַוועקגעפֿאָרן קיין ווילנע, די גרויסע שטאָט אין ליטע, ווייל די דאָרטיקע ראשי־הקהל האָבן פיינט און פֿאַרפֿאָלגן אָט די סעקטע — — איך האָב געזען פון זיי אַ כתב וועגן דעם, וואָס אָט די פירער האָבן געטאָן צו אָט דער סעקטע און איבערהויפט וועגן זייער ספר, וואָס זיי האָבן פֿאַרברענט**). (דערמיט) בין איך אַוועקגעפֿאָרן אין דער הויפּט־שטאָט, אין פּעטערבורג, און דערלאַנגט אַן אָנקלאָגע צום קיסר פֿאַוול עליון־השלום אויף דער דערמאָנטער סעקטע, זיי זאָלן מיר באַצאָלן די גאַנצע סומע און אויך דעם שאָדן, וואָס איז מיר אָנגעטאָן געוואָרן דורך פֿאַרהאַלטן פֿאַר עטלעכע יאָר די הכנסה פון מיין רבנות. אויך האָב איך דעם קיסר געלאָזט וויסן וועגן זייער ספר, וואָס מ'האָט פֿאַרברענט אין ווילנע צוליב דעם, וואָס דאָרטן איז געשריבן קעגן אונדזער דת און קעגן געזעץ פון מלכות."

האָבנדיק הינטער זיך די שטיצע פון די ווילנער קהלה־לייט, איז ר' אביגדור אין אָנהייב פרילינג פון יאָר 1800 אַוועקגעפֿאָרן קיין פּעטערבורג און האָט דערלאַנגט אין דער רעגירונגס־קאַנצעלאַריע אַ בקשה צום צאָר אין דער פֿאָרם פון אַ לאַנגער מגילה, וואו ער האָט אויסגערעכנט זיינע באַשולדיקונגען קעגן די חסידים. כדי צו פֿאַרשטאַרקן זיין אָנקלאָגע, האָט ער אויף זיי געמסרט, אַז זיי זיינען אַ „נייע סעקטע" און אַז זיי זיינען רעשטלעך פון די שבתי־צביניקעס און פֿראַנקיסטן, וואָס זיינען אָנגערקענט געוואָרן פֿאַר שעדלעך אין טערקיי און פוילן. דרך־אגב האָט ר' אביגדור אויך אָנגעוויזן, אַז שבתי־צבי איז דורך דער טערקישער מאַכט פֿאַרמשפּט געוואָרן צום טויט און דערמיט געוואָלט נאָך מער אונטערשטרייכן דעם געפערלעכן כאַראַקטער פון אָט דער „נייער סעקטע".

אין זיין מסירה האָט ר' אביגדור אויך אָנגעוויזן אויף דער גרויסער זינד, וואָס עס באַגייט זייער פירער ר' שניאור־זלמן מיט דעם, וואָס ער שיקט געלט קיין ארץ־ישראל. אין יענער צייט, וען רוסלאַנד האָט געפירט מלחמה מיט פראַנקרייך און וען מיט אַ יאָר פריער האָט נאַפּאָלעאָן אַרויסגעלאָזט אַ רוף צו די יידן פון ארץ־ישראל זיי זאָלן אים העלפן אייננעמען דאָס לאַנד, איז אָזאַ מסירה געווען גאָר געפערלעך. דאָס האָט געזאָלט הייסן, אַז ר' שניאור־זלמן איז אַ „מורד במלכות", און נאָך מער, — אַז יידן זיינען ניט געטריי צו רוסלאַנד.

דאָס האָט געווירקט, און נאָך אַ לענגערער אויספֿאָרשונג פון דער רעגירונג, אין וועלכער עס האָבן, צווישן אַנדערע, אָנטייל־ענגומען דער גענעראַל־פּראָקוראָר אָבאָלי־ניָאָוו און דער סענאַטאָר און פּאָעט דערזשאָווין, איז ר' שניאור־זלמן אַרעסטירט געוואָרן דעם 9טן נאָוועמבער, 1800 און וויַי אַ שווערער פֿאַרברעכער אָפּגעפירט געוואָרן, אונטער אַ שטרענגער וואַך, קיין פּעטערבורג. דאָ האָט מען אים איבערגעגעבן צום געריכט פון דער „גהיימער עקספּעדיציע", אָקוראָט ווי בעת זיין ערשטן אַרעסט, אָקטאָבער, 1798*). אויף די ניינצן פראָגעס, וואָס מען האָט אים געשטעלט, האָט ר' שניאור־זלמן געגעבן באַפֿרידיקטע ענטפערס און דער גאַנצער ענין איז אַריבער צום רוסישן סענאָט.

אַ דריי חדשים איז ר' שניאור־זלמן געזעסן אין פּעטערבורג און געוואַרט אויף דעם רעזולטאָט פון דער אויספֿאָרשונג. אינצווישן האָט ער דערלאַנגט אַ בקשה וועגן ר' אביגדורס מסירה, און זי איז באָטראַכט געוואָרן שוין נאָך פֿאַוולס טויט, וועָן אויפן שטול פון די ראָמאַנאָוס איז אַרויף דער ליבעראַלער אַלעקסאַנדער דער ערשטער. דער רעזולטאָט איז געווען, אַז דעם 21טן מערץ, 1801 איז אַרויס־געלאָזט געוואָרן אַ קיסרלעכער באַפעל צום געגעראַל־פּראָקוראָר אינגאַנצן צו באַפרייען ר' שניאור־זלמנען.

ר' אביגדור האָט אָבער ניט נאָכגעלאָזט און וויַיטער

*) ד"ה די קאַרלינער חסידים.

**) געמיינט דעם ספר „צוואת הריב"ש, וואָס דער ווילנער גאון האָט געהייסן פֿאַרברענען.

*) די אַלע אייגצלהייטן וועט דער לעזער געפינען אויספֿירלעך אין ש. דובנאָוס „תולדות החסידות", תל־אביב, 1931, אַדער אין ז. קלמאַנוויטשעס יידישער איבערזעצונג „געשיכטע פון חסידיזם", אויסגאָבע פון יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט, צוויטער באַנד, ווילנע, 1933. — פון אַ ריין־חסידישן שטאַנדפונקט איז דער גאַנצער ענין באַהאַנדלט אין „הרב מלאדי ומפלגת חב"ד" פון מרדכי טייטלבוים, ערשטער טייל, וואַרשע, 1913.

געהאַלטן אין איין שיקן מסירות צום רוסישן סענאַט אויף די חסידים און זייער פירער, ר׳ שניאור־זלמן, פאַרבינדנדיק עס מיט זיינע פּריוואַטע תביעות, וואָס ער האָט געהאַט צו זיי. די חסידים האָבן אָבער אויך ניט געשווּיגן, און אויף זייער עצה האָט ר׳ שניאור־זלמן דערלאַנגט אין חודש מאַי 1801 אַ בקשה אויפן נאָמען פון אַלעקסאַנדער דעם ערשטן, וואו ער האָט געבעטן דער רעגירונג אָפּצושטעלן די רדיפות פון די מתנגדים. ר׳ שניאור־זלמנס ביטע, וואו צווישן אַנדערע, געפינט זיך זיין כאַראַקטעריסטיק אויף ר׳ אביגדורן, לייענט זיך אַזוי:

„אויב דער סענאַט וועט באַטראַכטן מיין ביטע, וועט ער אַן צווייפל איינזען מיין גערעכטיקייט אין דער אויספֿאָרשונג פון דער מסירה פון ר׳ אביגדור, וואָס רופט זיך מיטן נאָמען רב־הכולל, און וועלכער האָט געמסרט אויף מיר און אויף מאַסן יידן — ער, חיימאָוויטש (ד. ה. ר׳ אביגדור בן־חיים), איז, מיט זיין פאַלשער מסירה, די אורזאַך פאַר אַלע מיינע צרות. אויף דער עלטער האָט מען מיר, ווי דעם גרעסטן פאַרברעכער, אָפּגעפירט אונטער אַ שטאַרקער וואַך, קיין פּעטערבורג — — . איך בין באַפרייט געוואָרן — —, אָבער חיימאָוויטש האָלט וווייטער אין אויסזוכן אויף מיר נייע מסירות. דאָס, וואָס עס ברענגט אים דערצו, איז, פריער אַזוי ווי איצט, זיין שנאָה צו די חסידים — וועמען ער רופט קאַרלינער — וואָס וואויענען אין פּינסק, וואו חיימאָוויטש האָט אָפּגעדונגען די הכנסות פון רבנות, און וואָס האָבן ניט געוואָלט דערלאַזן ער זאָל דאָס רבנות אָפּדינגען אַ צווייטן מאָל, נאָך דעם ווי דער טערמין איז אַריבער. און דאָס איז דערפאַר, ווייל ער פלעגט מיט גוואָלט אַרויסשלעפּן געלטער איבער דער מאָס און ווייל זיי (די פּינסקער חסידים) האָבן געוואוסט, אַז ער איז אָפּט אַ טרינקער פון שאַרפּע געטראַנקען. דאָס אַלץ איז באַשלאָסן געוואָרן מיטן הסכם פון קהל, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן צו יענער צייט, און וואָס איז אויך דערמאָנט אין באַשלוס פון פּינסקער מאַגיסטראַט (וואָס אַ קאָפּיע דערפון איז אָפּגעשיקט געוואָרן צום ציווילן גובערנאַטאָר אין פּעטערבורג אויף צו וווייזן חיימאָוויטשן).“

אָט די ביטע האָט קיין רעזולטאַטן ניט געבראַכט, און אין אָוגוסט פון יאָר 1801 האָט ר׳ שניאור־זלמן דערלאַנגט אַ צווייטע בקשה דורך דער פאַרמיטלונג פון דעם „פּאָלאָצקער אינוואוינער הערץ איזראַילעוויטש“, וואו ער בעט נאָך אַ מאָל דעם צאַר אַלעקסאַנדער און דעם דריטן דעפּאַרטאַמענט פון סענאַט מען זאָל אים ענדלעך באַפרייען פון ר׳ אביגדורס באַשולדיקונגען און אַרויסגעבן אַ באַפּעל, אַז די מתנגדים זאָלן מער ניט רודפן די חסידים.

אויף אָט דער בקשה, וואָס איז דער לעצטער געשריבענער דאָקומענט אין דער גרויסער קריגערייַ, וואָס האָט דאָן אויפגערודערט די יידן אין ליטע און האָט געבראַכט צו דער אַקטיוואַר אַריינמישונג פון דער רוסישער רעגירונג, איז קיין ענטפער ניט געקומען. אין דריי יאָר אַרום איז שוין אַלץ פאַרענטפערט געוואָרן דורך דעם נייעם „סטאַטוט וועגן אייַנאַרדנען יידן“, וואָס צאַר אַלעקסאַנדער האָט באַשטעטיקט דעם 9טן דעצעמבער 1084. לויט דעם סטאַטוט איז די יידישע קהלה אַוועקגעשטעלט געוואָרן אויף צוויי יסודות — אויף גאָט־זאָכן און געלט־זאָכן: יידן מעגן זיך אויסקלייבן אַלע דריי יאָר רבנים, וואָס דאַרפן אַכטונג־געבן אויף רעליגיעזע ענינים, און קהלס־לייט, וועמענס עובדא איז צו זאָרגן, אַז יידן זאָלן פּינקטלעך צאָלן רעגירונגס־שטייערן. פון די רבנים וויידער איז צוגענומען געוואָרן זייער אייניציק מעכטיק געווער — דער חרם, און יעדע רעליגיעזע סעקטע ביי יידן האָט באַקומען דאָס רעכט אויפצוהאַלטן איר אייגענעם בית־מדרש. דערמיט זיינען שוין, מיטן כח פון מלכות, אַוטאָמאַטיש אָנגערקענט געוואָרן אַלע חסידישע שטיבלעך און בתי־מדרשים אין גאַנץ ליטע, רייסן, אוקראַינע און רוסיש־פוילן. דער קריג צווישן חסידים און מתנגדים איז געוואָרן פאַרענדיקט.

מיט וואָס האָט זיך אָבער דער קאַמף אויסגעלאָזט פאַר דעם פּינסקער רב, ר׳ אביגדורן, וועלכער האָט אים כמעט דורכויס געפירט צוליב ריין־פּערזענלעכע מאָטיוון? זיין גרעלט־קריוודע איז אים דורכן צאַר פאַוול דעם ערשטן באַפרידיקט געוואָרן נאָך אין אָקטאָבער 1800, אָבער זיין רבנות־שטעלע האָט ער צוריק ניט באַקומען. פאַר דעם האָבן שוין געזאָרגט די פּינסקער תקיפים, וואָס האָבן אים מער ניט געוואָלט האָבן פאַר רב אין זייער קהלה.

די דאָטע פון ר׳ אביגדורס טויט איז אומבאַקאַנט. ער איז קענטיק, נאָך דעם גרויסן קריג, אינגאַנצן פאַרגעסן געוואָרן. נאָר די חסידישע לעגענדע דערציילט, אַז ער איז געשטאָרבן מיט אַ מיתה־משונה און אויף אַזאַ אופן האָט זי זיך דאָס אָפּגערעכנט מיט דעם פאַרביטערטסטן קעגנער, וואָס דאָס חסידות אין ליטע האָט וועדער־ניט־איז געהאַט.

דעם אָפּקלאַנג פון אָט דעם קאַמף געפינען מיר ביי דעם העברעאיש־יידישן השכלה־שרייבער אברהם־בער גאָטלאָבער (1811—1899), וואָס האָט אין זיינע זכרונות איבערגעגעבן זיין קוק אויף חסידות, און אין צוזאַמענהאַנג דערמיט — זיין אָפּשאַצונג וועגן דער קריגערייַ צווישן די חסידים און מתנגדים און איר ווירקונג אויף די יידישע פאָלקס־מאַסן. וועגן דעם שרייבט גאָטלאָבער אָט וואָס:

„דאָס פאָלק האָט געזען, אַז די חסידים האָבן מנצח־געווען די רבנים און האָבן דערביי גאָרנישט ניט געליטן. דאָס פאָלק האָט בייגעוואוינט דעם גאַנצן רעש פון דער מלחמה, וואָס די רבנים האָבן אָנגעפירט קעגן די חסידים, אָבער זייערע זידלערייען און פאַרוואורפן, אַז די חסידים שטאַמען פון שבתי־צבי און זיי טאָרן זיך ניט רופן יידן — האָט עס אים אָפּגעשראָקן און ער האָט זיך געשטעלט אַן אַ זייט פון די דאָזיקע צוויי לאָגערן. די רבנים האָבן ביי אים אויפגעהערט צו זיין הייליקע, וועלכע מען דאַרף

אין אַלץ פאַלגן, זייער אַוטאָריטעט איז שוין אַרונטער־ געריסן געוואָרן דורך די חסידים; צו די חסידים ווידער זיינען זיי אויך ניט צוגעשטאַנען, ווייל די רבנים האָבן געשטערט — איז דעריבער געבליבן אַ ליידיק אָרט צווישן די דאָזיקע צוויי קעמפנדיקע כחות, אין וועלכן מען האָט געקענט אַרײַנברענגען דאָס ליכט פון וויסן און אויפלעבונג.״

פינסקער רבנים פאָר די לעצטע הונדערט יאָר

נאָכן גרויסן קאַמף צווישן די חסידים און זייערע קעגנער — אַ קאַמף, וואָס האָט אויפגערודערט דאָס גאַנצע ליטווישע יידנטום, האָט זיך פינסק באַרואיקט, איינגעשטעלט אירע צעהיצטע געמיטער און ווידער געוואָרן אַ יידישע קהלה מיט קהלות גלייך. שטיל און רואיק איז דאָרט אַנגעגאַנגען דאָס יידישע רעליגיעזע לעבן, וואָס האָט שאַרף אָפּגעהיט די צעטיילונג אויף מתנגדים און חסידים: פינסק איז געבליבן מתנגדיש און די דערביאיקע קאַרלין און סטאָלין — חסידיש.

פאָר דער צייט זיינען אויפן כסא־הרבנות פון פינסק געזעסן רבנים, וואָס אייניקע פון זיי זיינען געוואָרן באַרימט איבער דער יידישער וועלט און איבערגעלאָזט טיפע שפורן לדורות ניט נאָר צוליב זייער גרויסער לומדות, נאָר איבער־ הויפט צוליב דעם, וואָס זיי זיינען געוואָרן פון דעם טיף גרויסע פערזענלעכקייטן און עוסקים בצרכי צבור, געזעלשאַפטלעכע טוער. אַ טייל וויידער האָבן מער ווי זייערע נעמען ניט איבערגעלאָזט, און אויך זיי גייען אַריין אין אונדזער ווייטערדיקער פאַרצייכענונג פון די פינסקער רבנים פאָר די לעצטע 100—120 יאָר. וועגן אייניקע פון זיי האָבן מיר מער ביאָגראַפישע ידיעות, וועגן אייניקע — ווינציקער. אומעטום האָבן מיר זיך אָבער באַמיט צו ברענגען די גע־ הערקע פרטים לויט דעם אָרט און וויכטיקייט, וואָס זיי האָבן פאַרנומען אין פינסק.

ר׳ חיים ב״ר פרץ כהן (באַקאַנט אויך אונטערן נאָמען ר׳ חיים ראַפאָפּאָרט). געבאָרן אין טשעכנאָוויץ און זיך באַזעצט אין ווילנע, וואו ער האָט געפירט גרויסע געשעפטן, ברענגנדיק סחורות אַזש פון אַמסטערדאַם און האַמבורג. שפעטער איז ער אויפגענומען געוואָרן אַלס רב אין פינסק און קריית, וואו ער איז געזעסן אויפן רבנות־שטול ביזן יאָר תקפ״ו (1826), ווען ער איז פון דאָרט אַוועקגעפאָרן קיין ארץ־ישראל און זיך באַזעצט אין צפת.

אין דעם צפתער פנקס געפינט מען זיין אונטערשריפט אויף דעם אָפמאַך פון יאָר תקפ״ט (1829) וועגן דער פאָר־ טיילונג פון חלוקה צווישן די פרושים (ד. ה. מתנגדים), און חסידים פון דעם אשכנזישן ישוב. געשטאָרבן אין צפת, כ״ח טבת תקצ״ב (1833).

פון זיין פאָטערס צד, ר׳ פרץ, האָט ער געצויגן זיין יחוס פון ר׳ שבתי הכהן, מחבר פון ספר „שפתי כהן״ (אוו דעריבער באַקאַנט מיטן נאָמען „דער ש״ך״). זיין פאָטער ווידער איז געווען אַ תלמיד ביים באַרימטן ר׳ יהונתן אייבעשיץ.

אין פינסק האָט ר׳ חיים געגעבן הסכמות אויף די ספרים „נחלת עזריאל״ פון ר׳ פנחס ב״ר עזריאל הלוי (גראָדנע, תקע״ז), אויף „שולחן ערוך״ פון יאָר תק״פ, אויף דעם ספר „המגיד״ (תקפ״ד) און די תהלים־אויסגאַבע פון יאָר תקפ״ז.

נאָך דעם ווי ר׳ חיים ב״ר פרץ האָט פאַרלאָזט פינסק, האָט זיין אָרט פאַרנומען זיין ממלא־מקום ר׳ יוסף. עס זאָל הייסן, אַז ער איז אויך געווען רב אין קאַרלין. קיין ענויע ביאָגראַפישע דאַטעס וועגן אים, האָבן מיר ניט. צווישן זיינע תלמידים איז געווען דער שפעטערדיקער בריסקער רב ר׳ יעקב־מאיר פאַדווע, מחבר פון „כתונת פסים״.

קיין געדרוקטע ספרים פון אים זיינען ניטאָ. עס איז אָבער באַקאַנט, אַז ער האָט נאָך זיך איבערגעלאָזט פיל כתבי־יד אין נגלה און נסתר.

ר׳ אהרן פון קראַטינגע, באַקאַנט מער אונטערן נאָמען ר׳ אַרעלע קראַטינגער. אין דער יוגנט האָט ער זיך פאָר־ נומען מיט האַנדל, אָבער עס איז אים ניט גענאַנגען און ער האָט זיך גענומען צום לערנען. צוועלף יאָר צייט איז ער אַזוי געזעסן על התורה ועל העבודה, אָפּגעשיידט פון זיינע אַרומיקע.

זיין התמדה אין לערנען האָט זיך פון אים ניט אָפּ־ גענאָמען אויך דאָן, ווען ער איז אויפגענומען געוואָרן פאַר רב אין קראַטינגע. ער איז מער געווען דער טיפ פון אַ רב — אַ פרוש, וואָס האָט גאָרניט צו טאָן מיט דער דרויס־ דיקער וועלט. אין דעם איז ער דערגאַנגען אַזוי וויית, אַז ער פלעגט טעג און נעכט זיצן אַן אָפּגעשלאָסענער אין זיין חדר־מיוחד און פראַווען פרישות אויף אַן אויסער־ געווויינלעך פרומען שטייגער.

זיין גרויס לומדות איז אים בייגעשטאַנען ביים אַנ־ געגומען ווערן אַלס רב אין פינסק, וואו ער איז אָפּגעווען דריי יאָר און געשטאַרבן פינף טעג אין טבת, תר״ה (1845).

נאָכן טויט האָבן זיינע זין אַרויסגעגעבן זיין ספר „תוספות אהרן״ (קעניגסבערג, 1858), וואו ער האָט פאַר־ענטפערט קשיות אויף תוספות צום סדר זרעים, מועד און מסכת נדה און אַנטהאַלט אויך דרשות לויט דער קבלה נאָך. אויפן ספר איז פאַראַן אַ הסכמה פון בריסקער רב ר׳ יעקב־מאיר פאַדווע, וועלכער לויבט שטאַרק דעם מחבר.

ר׳ מרדכי זקהם (זאקהיים), באקאנט מער אונטערן נאָמען ר׳ מרדכילע. געווען רב אין פינסק אין די יאָרן 1843—1853. קיין געניוערע פרטים וועגן אים האָבן מיר ניט.

ר׳ אלעזר־משה הלוי הורוויץ. איבער דרייסיק יאָר (פון 1859 ביז 1890) איז ער געזעסן אויפן רבנות־שטול אין פינסק, וואו ער האָט זיך פיל אָפּגעגעבן מיט קהלשער אַרבעט. ער איז געווען פון די געציילטע רבנים־טיפּן, וואָס זייער וויסקונג איז איבערגעבליבן אויף אַ לאַנגער צייט. ער האָט מער אין זינען געהאַט די אינטערעסן פון פינסקער קהל, זיינע נויטן און באַדערפענישן, און איז געווען באַליבט אין אַלע קרייזן. אי־בערהויפּט האָט ער געזאָרגט פאַר די נויט־באַדערפטיקע, און ניט איין מאָל איז אים אויסגע־קומען צו פאַרקריגן זיך מיט די פינסקער תקיפים, וואָס האָבן זיך געבויגן פאַר זיין ווילן.

ר׳ אלעזר־משה איז געבאָרן געווארן אין טשעריקאָוו, מאָהלי־ווער גובערניע, דעם צווייטן טאָג ראש־השנה תקע״ח (1818). זיין פאָטער, ר׳ צבי הלוי איש הורוויץ, איז געווען אַן איידעם פון דעם באַקאַנטן גביר ר׳ יהושע צייטעלס פון שקלאָוו, אַ מקורב צום ווילנער גאון. געוויסע האָט מען אים „ר׳ הירש מילכיקער״, ווייל ער האָט פערציק יאָר נאָכאַנאַנד געזעסן נאָר מילכיקס און ניט טוועם געווען קיין טעם בשר.

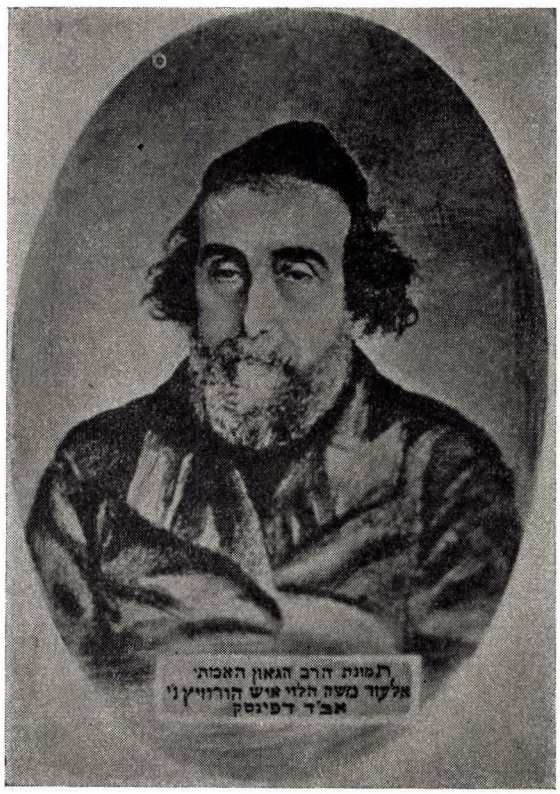
אין קיין ישיבות האָט ר׳ אלעזר־משה ניט געלערנט, נאָר אַ קורצע צייט האָט ער געהערט תורה ביי דעם באָ־רימטן ר׳ לייבעלע קאָוונער. אָבער אויך אָן דעם איז ער געווען אַ גרויסער בקי אין גאַנץ ש״ס, אַ וואונדערבאַרער תנ״ך־קענער און אַריינגעטאָן אין וועלטלעכע וויסנשאַפטן, איבערהויפּט — אין מאַטעמאַטיק.

ער האָט פון זיין תורה ניט געוואָלט מאַכן קיין „קרדום לחפור בה״, אַ מיטל צום לעבן, און זיך באַמיט אַרויסצו־שלאָגן זיין פּרנסה פון מסחר; עס איז אים אָבער ניט געגאַנגען און ער האָט אָנגענומען אַ רבנות־שטעלע אין דעם קליינעם שטעטל מאַנאַסטירשטשינע, מאָהליווער גו־בערניע.

גיך איז זיין נאָמען געוואָרן באַרימט און ס׳האָט לאַנג ניט געדויערט ווי פינסק האָט אים אין יאָר תר״כ (1859) פאַרבעטן צו פאַרנעמען דעם רבנות־שטול, וואָס ער האָט אָנגעהאַלטן איבער דרייסיק יאָר.

ר׳ אלעזר־משה האָט זיך פיל אָפּגעגעבן מיט הויבן דעם מצב פון יידישן חינוך אין זיין שטאָט, און אין פּנקס פון פינסקער תלמוד־תורה פון יאָר תרכ״ב (1862) איז פאַרצייכנט לזכרון עולם די שבועה, וואָס ער האָט גע־נומען ביים פינסקער קהל צו שטיצן די תלמוד־תורה מיט אַ פולער האַנט.

ר׳ אלעזר־משה איז געווען פאַרראַכטנט פאַר איינעם פון די גרעסטע גדולי־התורה אין זיין צייט, וועמענס גרויס בקיאות אין תלמוד איז געווען באַגלייט מיט טיפן שאַרפזין. פיל רבנים פלעגן זיך צו אים ווענדן מיט שאלות, וואָס ער פלעגט פאַרענטפערן מיט גרויס וויסן. אויסער דעם האָט ער געשריבן פיל חידושים, וואָס נאָר אַ קליינער טייל פון זיי איז אָפּגעדרוקט אין זיין ספר „אוהל משה״ (וואַרשע, 1889). עס זיינען פון אים אויך געבליבן הגהות צום ווילנער ש״ס און חידושים, וואָס ער האָט גע־דרוקט אין דעם לומדישן חודש־זשורנאַל „תבונה״ אונטער דער רעדאַקציע פון באַרימטן גאון ר׳ ישראל סאַלאַנטער (אַרויס אין מעמל, אין די יאָרן 1861—1862) ווי אויך וויכטיקע הערות צום מדרש שוחר טוב (אָדער מדרש תהלים) מיטן „ביאור הר״מ״ פון ר׳ אהרן־משה פאָדווע פון קאַרלין (וואַרשע, 1865).

ר׳ אלעזר־משה הלוי הורוויץ
(געווען רב אין פינסק אין משך פון דרייסיק יאָר)

אַ גרויסער פקח, זיינען פון אים איבערגעבליבן אייניקע ווערטלעך, וואָס זאָגן עדות אויף זיין טיפן שאַרפזין. ער איז געווען אַ גרויסער קענער פון די חסידים, און וועגן דעם דערציילן אַ פאָר פאַלקס־וויצן אָט וואָס:

אַ חסיד האָט זיך צו אים אַמאָל אָפּגערופן: „אונזערע רביס זיינען דאָך אָבער גרויסע בעלי־מופתים, וואָרום, „צדיק גוזר והקדוש ברוך־הוא מקיים״ (דער צדיק איז עפּעס גוזר און דער אויבערשטער פירט עס דורך).״

אויף דעם האָט אים ר׳ אלעזר־משה געענטפערט: „דאָס וואָס דער צדיק איז גוזר און דער אויבערשטער איז מקיים — איז גאָר ניט קיין מופת; אָבער, אַז דער אויבערשטער

איז גוזר און דער צדיק זאָל עס מקיים זיין — אָט דאָס איז יע אָ מופת...“

אַן אַנדערש מאָל האָט זיך ר׳ אלעזר־משה געטראָפן מיט ר׳ אהרן קאַרלינער, פירער פון די קאַרלינער חסידים, וואָס איז מיט אים געווען גוט אויפגעטראָגן. רופט זיך אָפּ ר׳ אהרן: „מילאָ פון מיר האָלט איר ניט, ווייל איר זייט אָ גרעסערער למדן; אָבער פון זכות־אבות האָלט איר יע?“ ענטפערט אים אויף דעם ר׳ אלעזר־משה: „נו, אייערע עלטערן האָבן אויך געלעבט מיט זכות־אבות...“

אין יאָר תרמ״ב (1862) איז ר׳ אלעזר־משה פאַראַ־ליזירט געוואָרן און פונדעסטוועגן האָט ער ביז דעם לעצטן טאָג פון זיין לעבן ווייטער געדינט זיין קהלה. אָבט יאָר נאָכאָנאַנד איז ער געלעגן צו בעט, און זעקס טעג אין חודש אב תר״ן (1890) איז ער אין עלטער פון 72 יאָר נפטר געוואָרן.

ער האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך זיין איידעם ר׳ ברוך עפשטיין, דעם באַקאַנטן גרויסן תלמודיסט, מחבר פון דער ענציקלאָפּעדיע „תורה תמימה“ און מעמואַרן־בוך „מקור ברוך“. זיין גרויסן שווער האָט ער מספיד געווען אין זיין ספרל „נחל דמעה“ (וואַרשע, 1890), וואו ער האָט, צווישן אַנדערע, כאַראַקטעריזירט זיין גרויס למדות מיט די פאָלגן־דע ווערטער:

„שוין באַלד צוועלף יאָר, ווי איך האָב געהאָט די זכיה זיך צוצוהערן צו זיין תורה און זיינע געשפּרעכן און זיך געפינען אין זיין געזעלשאַפט צוויי־דריי מאָל אָ טאָג. איך האָב זוכה געווען קענען צו לערנען זיין הייליקע אויפ־פירונג, און פון אין דער פרי ביז ביינאַכט האָב איך אים אויף אָ מינוט ניט פאַרלאָזן. מיינע אויגן האָבן אויפגע־לויכטן ביים אויסקלייבן די רויזן און בלומען פון זיינע חידושים, וואָס ער האָט מחדש געווען אין יעדן וויינקעלע פון דער תורה. עס איז כמעט ניט אַריבער קיין איין טאָג, וואו איך זאָל ניט האָבן דעם פאַרגעניגן צו הערן פון אים עפּעס אָ תורה־וערטל, צי אין תנ״ך אָדער אין משנה, אין הלכה אָדער אין אגדה. פאַר אים פלעג איך פירבערענגען יעדן האָרבן ענין און ער פלעגט מיר אים רואיק און גע־לאָסן פאַרענטפערן. זיינע אָלע רייד האָבן דערפרייט און געלויכטן אָקוראָט ווי זיי וואָלטן געגעבן וועלן פון באַרג סיני, ווייל דאָס איז געווען אָ תורת־אמת און ער האָט פאַרמאָגט אָ הימלישן גייסט און קיין סוד איז פאַר אים ניט געווען פאַרבאָרגן.“

פון די מער־באַקאַנטע רבנים אין דער דערבייאיקער ק אָ ר ל י ן זיינען פאַר דער זעלבער צייט געווען:

ר׳ יעקב ברוכין (באַרוכין), מחבר פון די שו״ת „משכנות יעקב“ (ווילנע, 1837) און „קהלת יעקב“ (ווילנע, 1847), וואָס באַשטייט פון צוויי טיילן און אַנטהאַלט חידושים אויף דער מסכתא ברכות און סדר מועד וווי אויך שאלות־ותשובות.

זיין זיידע, ר׳ ב ר ו ך (און דערפון — דער פא־מיליע־נאָמען „ברוכין“) ש ק ל אָ ו ע ר איז געווען איינער פון די אינטערעסאַנטסטע טיפּן פון זיין צייט. אָ גרוי־סער למדן און געלערנטער אין וועלטלעכע וויסנשאַפטן, האָט ער זיך איבערהויפט אָפּגעגעבן מיט מאַטעמאַטיק, אַסטראָנאָמיע און מעדיצין. אין די געביטן האָט ער אַרויס־געגעבן אייניקע ביכער, וואָס ער האָט איבערגעזעצט פון אייראָפּעאישע שפּראַכן, ווי דייטש און ענגליש. ער האָט דערצו געהאַט די הסכמה פון ווילנער גאון, וועלכער האָט געהאַלטן, אז „תורה און חכמה גייען צוזאַמען“.

אָ דאָקטאָר מעדיצין לויט זיין פאַך, דאָקטאָר האָט ער אויסגעשטודירט אין לאָנדאָן, איז ער אויף דער עלטער געווען לייב־דאָקטאָר ביים פירשט ראדזיווויל.

ר׳ יעקב איז געשטאָרבן פינף טעג אין כסלו, תר״ה (1845) און זיין אָרט האָט פאַרנומען זיין ברודער ר׳ י צ ח ק, מחבר פון ספר „קרן אורה“ (ווילנע, 1851), חידושים אויף מס׳ יבמות און הוריות. ער איז געשטאָרבן ט׳ חשון, תרי״ב (1852).

ר׳ שמואל־אביגדור תוספאה, מחבר פון עטלעכע רבנישע ספרים, וואָס די באַקאַנטסטע צווישן זיי זיינען „שאילות שמואל“ (יאָהאַנעסבורג, 1858), שאלות־ותשובות, און „שארית הפליטה“ (וואַרשע, 1888), ביאורים אויף תורה. ער האָט אויך אָנגעשריבן אָ פירוש צו דער הגדה של פסח.

אין דער הקדמה צו זיינע שאלות־ותשובות „שאילות שמואל“ ווערט קאַרלין שטאַרק געלויבט ווי אַן אָרט פון תורה, צווישן אַנדערע שרייבט ער דאָרטן: „און איך דאַנק דעם אויבערשטן פאַרן חסד, וואָס ער האָט מיר געטאָן און געבראַכט קיין ק אָ ר ל י ן, וואָס איז געקרוינט מיט גדולים און מענטשן מיט אָ נאָמען, וואָס זיינען באַקאַנט איבערן לאַנד — — — און אז דער אויבערשטער האָט מיר געלאָזט רוען אויף די שטילע וואַסערן, האָב איך מיך אונטערגענומען צו פאַרשפּרייטן איבער דער וועלט דעם דאָזיקן חיבור מיינעם און איך האָף, אַז ער וועט אַלעמען געפעלן.“

זיין באַציאונג צו חסידות און צו ר׳ אהרן קאַרלינער, פירער פון די דאָזיקע חסידים, קען מען זען פון אָט דער פאַלקס־דערציילונג:

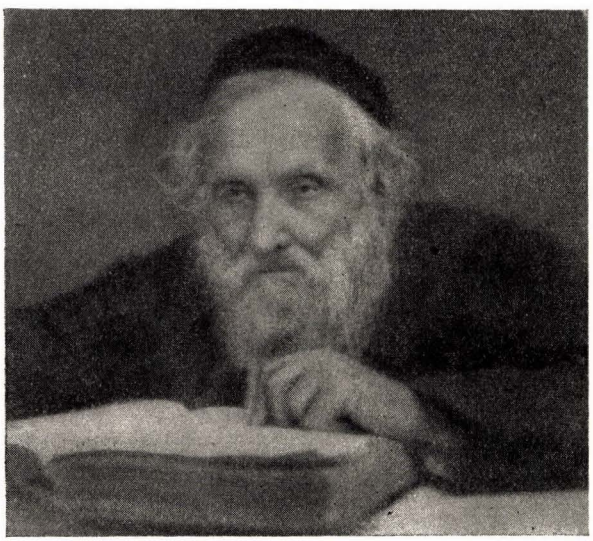
דער קאָברינער רב, ר׳ מאַרים, איז געקומען צו ר׳ אהרן קאַרלינער. ער איז צוערשט אָפּגעטראָטן ביי ר׳ שמואל־אביגדורן, וועלכער האָט אים אויפגענומען זייער פיין און צוזאַמען פאַרבראַכט אין דברי־תורה. שמועסנדיק אַזוי, האָבן ביידע אָנגעהויבן צו ריידן וועגן חסידות. רופט זיך אָפּ אביגדור:

— איר ווייסט, ר׳ מאַרים, אויף יענער וועלט וועט איר האָבן צרות: די חסידים וועלן אייך האַלטן פאַר אָ מתנגד, ווייל איר זייט אָ גדול בתורה; די מתנגדים ווידער וועלן זאָגן אויף אייך, אז איר זענט אָ חסיד צוליב דעם, וואָס איר זייט געקומען צו ר׳ אהרן קאַרלינער. דער סוף

ווערט זײַן, אַז אין גן־עדן וועט איר קיין איין טיש ניט האָבן פּאַר זיך.

— „דאָס זאָל אייך שוין ניט אַרן", האָט ר׳ מאַרים געענטפערט מיט אַ שמייכל, „איך בין זיכער, אַז עס וועלן זיין נאָך אַזוינע ווי איך און מען וועט פּאַר אונדז שטעלן אַ באַזונדערן טיש..."

ר׳ דוד פרידמאַן, באַקאַנט אויך אונטערן נאָמען ר׳ דודל קאַרלינער. ער איז געבאָרן געוואָרן י״ח אדר, תקפ״ח (1828) אין ביאַלע, פּוילן, און נאָך אַלס קינד אַרויס־געוויזן אויסערגעווייניגלעכע פּעאיקייטן. צו זעקס יאָר האָט ער שוין געלערנט ביים בריסקער רב ר׳ לייב קאַצענעלנ־בויגן און שפּעטער־צו אין קאַמענץ־ליטאָווסק אונטער דער השגחה פון זיין עלטערן ברודער ר׳ יוסף, וואָס איז אַליין געווען באַרימט פּאַר אַ גרויסן למדן מיט אַ שאַרפן מוח. דאָרט האָט ער גע־לערנט ביזן יאָר 1841 און דורך דער צייט פלעגט ער קומען קיין בריסק, וואו עס פלעגט אים אויסקומען זיך מתווכח צו זיין מיט די גרעסטע לומדים.

ר׳ דוד פרידמאַן (רב אין קאַרלין)

אין זעלבן יאָר איז דורך בריסק דורכגעפאָרן דער באַרימטער מאַהליווער גביר ר׳ שמריהל ז ר׳ א, און דער פּאיקער דודל האָט אויף אים געמאַכט אַזאַ שטאַרקן אייндרוק, אַז ער האָט באַשלאָסן אים אַריבער־צונעמען צו זיך. נאָך דעם ווי ער האָט פאַרבראַכט ביי אים אַ קורצע צייט, האָט ער אים אַריבערגעבראַכט צו זיין שוואָגער, דעם באַרימטן למדן ר׳ זלמן ד י ו ו ל י ן, אין שקלאָוו. ביים לערנען האָט ער דעם יונגן תלמיד געפירט אין דעם דרך פון ווילנער גאון, אים דערווייטערט פון פלפול און צוגעוואוינט אים צו דערקלערן לאָגיש די אויס־פירן פון דער תלמודישער הלכה.

אינגיכן איז דער יונגער דוד געוואָרן אַן איידים אויף קעסט ביי ר׳ שמריה לוריא און צוואַנציק יאָר נאָכאַנאַנד איז ער געזעסן אין זיין הויז און געלערנט. דאַן האָט ער דאָס מחבר־געווען זיין ספר „פּסקי הלכות" (געדרוקט אין זשאַרשע (1898).

דורך דער צייט וואָס ער איז געזעסן אין שקלאָוו, האָט מען זיך צו אים געווענדט פון פילע קהלות, וואָס האָבן אים געוואָלט האָבן פאַר זייער רב. אַ רבנות־שטעל האָט ער אַבער ערשט אַנגענומען צוויי יאָר נאָך זיין שווערס טויט, וועלן קאַרלין האָט אים אין יאָר תרכ״ח (1868) אויפ־גענומען פאַר איר רב.

קנאַפּע פערציק יאָר איז ר׳ דוד פרידמאַן געזעסן אויפן רבנות־שטול אין קאַרלין, וואָס האָט אַקוראַט ווי די דער־בייאיקע פּינסק מיט ר׳ אלעזר־משה הורוויץ, זוכה געווען צו האָבן איינעם פון די גרעסטע גדולי־התורה אין זיין צייט. רבנים פון אומעטום פלעגן זיך צו אים ווענדן מיט שאלות וועגן די וויכטיקסטע ענינים אין יידיש־רעליגיעזן לעבן און ער פלעגט אַלץ פאַרענטפערן מיט גרויס וויסן און טיפן שאַרפזין. דאָ האָט ער אויך פיל געשריבן איבער רבנישע און געזעלשאַפטלעכע פראַגן און מחבר־געווען זיין צווייטן ספר „עמק ברכה" (געדרוקט אין ירושלים, 1881), וואָס גיט זיך אָפּ מיט דער פראַגע פון חרם ביי יידן.

ער איז געווען זייער באַליבט ביי זיין קאַרלינער קהלה און ביי יעדערן, וואָס האָט זיך נאָר מיט אים באַ־געגנט, צוליב זיין פריינט־לעכקייט און פאָטערלעכער באַציאונג. ר׳ דוד איז ניט געווען פון יענע קנאים, וואָס ווילן אַרויפצווינגען זייער הנהגה און מיינונגען מיט געוואַלט. קיין עוולות האָט ער ניט פאַרשוויגן, ער איז אַבער געווען געדולדיק צו אַלעמען.

אַ צייט לאַנג האָט זיך ר׳ דוד פרידמאַן אויך פאַר־אינטערעסירט מיט דער דע־מאָלט־אויפגעקומענער חבת־ציון־באַוועגונג. וועגן אויף דער איניציאַטיוו פון די וואַרשעווער חובבי־ציון איז אין יאָר 1885 פאַרגעקומען די באַרימטע קאָנפערענץ, האָבן אים די פּינסקער חובבי־ציון גע־שיקט אַהין ווי זייער דעלעגאַט. אויף זיין נאָמען איז אויך געווען פאַרשריבן די יערלעכע סומע פון הונדערט רובל, וואָס די פּינסקער חו״צ האָבן געשיקט פאַרן אדעסער קאָמיטעט. אין אַ צייט אַרום האָט ער זיך, צוליב חלוקי־דעות פון אַ טיילווייז־פערזענלעכן כאַראַקטער, דערווייטערט פון דער באַוועגונג און איז געוואָרן אַ שאַרפער קעגנער פון די חובבי־ציון.

*

געשטאָרבן איז ר׳ דוד פרידמאַן אין יאָר 1915, אין צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע.

פינסקער קהלה

ר פינסקער קהלה ווי אַן אַרגאַניזירטע קער־
פערשאַפט איז כמעט איינע פון די יינגסטע
אין פוילן. זי איז געגרינדעט געוואָרן אין
יאָר 1928, ווען ס׳זיינען אויסגעוויילט גע־
וואָרן אירע ערשטע זעלבסטפֿאַרוואַלטונג־
קאָמיסיעס.

פּינסקער קהלה האָט געהערט צום טיפּ גרויסע קהלות, ד. ה. זי איז פֿאַרוואַלטעט געוואָרן דורך צוויי אינסטאַנצן: אַ ראַט פון 20 מיטגלידער, געוויילט דורך אַלגעמיינע וואַלן, און אַ פֿאַרוואַלטונג פון 10 מיטגלידער, געוויילטע פון ראַט. זי האָט אַרומגענומען די גמינעס: פּינסק, לאַהישין, בראָדניצע, כאָינע, זאַסלאַווקע, לעמעשעוויטשע, פּינקאָוויטש, פֿאָהאָסט־זאַגאָראָדסקי, פֿאָרזשעטשע, זשאבטשיץ, און געציילט איבער 23,000 נפשות.

זינט 1914 איז אין פּינסק קיין יידישע, לעגאַל־געוויילטע רעפֿרעזענטאַנץ נישט געווען. אַלע יידישע קהלשע אינסטיטוציעס, אויסער די אנשטאַלטן, וועלכע האָבן גע־האָט אייגענע לעגאַליזירטע סטאַטוטן און געזעלשאַפטן, זיינען געווען אונטער דער אפּוטרופּסות פון יחידים, באַלע־באַטים, גבאים, כלל־טוער פון קיינעם נישט געוויילטע. זיי האָבן געבאַלאַנסעוועט, אָן וועלכער ס׳איז קאָנטראָל פון דער געזעלשאַפט.

פּינסק באַשטייט פון צוויי באַזונדערע שטאָט־טיילן: פּינסק און קאַרלין. אין פּינסקער טייל שטאָט זיינען געווען כמעט אַלע יידישע פאַבריקאַציעס. דאָרט האָט געוואוינט אַממערסטן דער עמק. אין קאַרלינער טייל שטאָט האָבן געוואוינט די „אַריסטאָקראַטן", די יחסנים, סוחרים, איבערהויפּט האַלץ־סוחרים און טראַנספּאָרטירער, און אַזוי גבירים. יעדער טייל שטאָט האָט זיינע באַזונדערע רעליגיעזע, קולטורעלע און פילאַנטראָפּישע אנשטאַלטן: באַזונדערע רבנים, דיינים, גרויסע שולן, קלויזן, תלמוד־תורות, מושבי־זקנים, שפּיטעלער, בעדער, בתי־עלמין און חברות קדישא.

פֿאַר דער וועלט־מלחמה זיינען געווען אין פּינסק פֿאַלגנדע רבנים: אין פּינסק — אלעזר משה הורוויץ, דער מחבר פון פּרושים אויף ש״ס, אַ וועלט־גאון; נאָכדעם ר׳ הערשעלע וואלק; זייערע דיינים: הורוויץ און הינדין. אין קאַרלין — ר׳ דודל פרידמאַן (ר׳ דודל קאַרלינער) דער מחבר פון „יד דוד", זיין זון ר׳ יהודה ליווישיץ, און לעצטנס — ר׳ שמואל מיכל ראַבינאָוויטש. אין וואקזאלנער טייל שטאָט — ר׳ דוד ראַווינסקי. אַלס קאַזיאָנער רב, וועלכער פלעגט פירן די ציווילשטאַנד־ביכער, איז געווען פריער ביילין און שפּעטער מיכל סעמעזשאָווסקי.

קיין שום פּענסיע פון דער יידישער באַפעלקערונג האָבן די רבנים ניט באַקומען. זייער פּרנסה האָבן זיי געשפּט טיילווייז פון נישט אַפּיציעלע פּענסיעס, וואָס זיי פלעגן באַקומען פון די „קאָראָבקע"־געלטער, וואָס זיינען געגעבן געוואָרן דורך דער שטאָט־פֿאַרוואַלטונג*) פֿאַר יידישע פילאַנטראָפּישע אנשטאַלטן. דער רב ר׳ דודל האָט אויך געהאַט דעם „מאַנאָפּאָל" ביי יידן צו פֿאַרקויפן ליכט אויף ליכט־בענטשן און אויף יום־כּפּור. אויסער דעם האָבן זיי געהאַט הכנסות פון סדור־קדושין, גטין, בריתן, יום־טוב־געלט, דין־תורות. דער קאַזיאָנער רב האָט געהאַט זיין לוין פון ציווילשטאַנד־אַמט אין דער פֿאָרם פון אָפּצאָ־לונגען פֿאַר אַקטן און מעטריקעס. דער אופן פון אויפנעמען אַ רב אָדער אַ דיין פלעגט פֿאָרקומען אין דער פֿאָרם, וואָס די שטאָט פלעגט אים אַרויסגעבן אַ כתב רבנות מיט אַ פֿאַר הונדערט אונטערשריפטן פון באַלעבאַטים, נאָכן האַלטן אַ קאָנקורס־דרשה אין שול פֿאַר זייערע קינפּטיקע באַלעבאַטים.

פון די צוויי גרויסע שולן איז איינע, די קאַרלינער, אין יאָר 1896 אָפּגעברענט געוואָרן און מער נישט אָפּגע־בויט. איר הויף איז לאַנגע יאָרן געווען הפקר, ווי אַן אָרט צו וואַרפן מיסט פון די שכנותדיקע גאַסן, און האָט זיך דעריבער געפּונען אין אַ אויסערגעווייניעלעך שלעכטן סאַניטאַרן צושטאַנד, ביז די קהלה האָט ענדלעך איבערגע־נומען איבער אים די השגחה און געברענגט אין דער גע־העריקער אָרדנונג. די צווייטע גרויסע שול, די סינאַגאָגע, איז אַ רעפּרעזענטאַנץ־שול. לויט איר אַרכיטעקטאַנישן אויסזען און דאָקומענטן, איז זי געבויט געוואָרן אין די צייטן פֿאַר קרולאָוע באַנע, זי איז אויך אין דער גרויסער שרפה אין יאָר 1921 אָפּגעברענט געוואָרן און רעסטאַוורירט צוריק, אַ דאַנק דעם נישט־לאַנג פֿאַרשטאַרבענעם עסקן פּיוול צאַפּאַסניק, וועלכער האָט אַליין מיט אייגענע כחות געשאַפן דעם נייטיקן סכום געלט.

אַלע יידישע פילאַנטראָפּישע און פילאַנטראָפּיש־קול־טורעלע אנשטאַלטן זיינען אַממערסטנס אויסגעהאַלטן געוואָרן פון קאָראָבקע און צדקה פון שטאָט, איבערהויפּט פון די פֿאַמיליעס לוריא, וועלכע זיינען געווען די גרעסטע פילאַנ־

*) Городская Управа

טראָפן און די הויפּט בעלי־צדקה אין אַלע קהלשע ענינים. זיי, די פאַמיליעס לוריא, האָבן אויפגעבויט אין קאַרלין אַ שטענדיקן בנין פאַר אַ תלמוד־תורה, אונטערן נאָמען „בית אולפנא", בנינים פאַר דעם קאַרלינער שפּיטאָל און מושב־זקנים און — די אַלע אַנשטאַלטן כמעט אַליין אויסגעהאַלטן. אויסער דעם פלעגן זיי טיילן צדקה צו יחידים. פאַר די בנינים פון פינסקער שפּיטאָל און מושב־זקנים האָט די פאַמיליע פלאָרים געשענקט אַ פּלאַץ פון אַן ערך 3 העקטער ערד.

די בעדער זיינען געווען אויסגעבויט, טיילוויז פון דער טאַקסע און טיילוויז פון קבורה־געלט פון פאַרשטאָרבענעם גביר אַהרן ברוך גלייבערזאָן. די פינסקער באָד איז אַבער פאַקטיש קיינמאָל נישט געווען קיין שטאָטישע. זי איז געווען עקספּלואָטירט דורך פריוואָטע פערזאָנען. ביז די קהלה איז אַרגאַניזירט געוואָרן, איז נישט געווען קיין קערפּערשאַפט, וואָס זאָל אין נאָמען פון קהל האָבן דאָס רעכט אָפּצונעמען די בעדער געריכטלעך. די קאַרלינער באָד איז אויך געווען אין אייביקן באַזיץ פון אַ פּאָלטער, אונטער דער מאַראַלישער השגחה פון דיין מיט אַ פּאָר באַלעבאָטים.

ד י ב ת י ה ק ב ר ו ת. אין פינסק זיינען דאָ דריי בית־עלמינס. דער ערשטער — אין פינסק, איז, לויט די דאָטעס אויף די עלטסטע מצבות, 140 יאָר אַלט. דאָרט געפינט זיך דער קבר פון גאון ר' אלעזר משה הורוויץ, דער שוין־דערמאָנטער פינסקער רב, און אַנדערע גאונים פון זיין צייט. דער צווייטער — אין קאַרלין, וואָס, לויט דער מצבה אויפן ערשטן קבר פון שלמה־זלמן ב"ר צבי, איז ער אַלט 183 יאָר. נעבן דעם קבר געפינט זיך דער אוהל פון ר' אַהרן הגדול פערלאָוו, דער גרינדער פון קאַרלינער חסידות, נפטר געוואָרן אין יאָר תקל"ב. דער דריטער געפינט זיך אין צענטער שטאָט אויף זאָוואָלנער גאַס, און ווערט ניט באַנוצט. לויט די דאָטעס אויף אייניע פון זיינע אָפּגעבראָכענע מצבות איז ער איבער 400 יאָר אַלט. דאָרט, אין אַ ברודער־קבר, רוען די ביינער פון 35 קדושים פון ה' ניסן תרע"ט.

די אַלע בתי הקברות האָבן זיך געפונען אין פולשטענדיקן רשות פון די חברות קדישא. אין פינסק איז די חברה געוועזן באַקאַנט אונטערן נאָמען חברה קטנה, אין קאַרלין — חברה קדישא. שפּעטער האָט זיך אין פינסק געגרינדעט אַן ענלעכע חברה אונטערן נאָמען „חסד של אמת", און נאָך שפּעטער האָבן זיי זיך פאַראייניקט. דאָס גלייכן אין קאַרלין. פריערדיקע יאָרן זיינען אין די חברות געווען פאַרטראָטן אמת־רעליגיעזע יידן, מיטן צוועק פון מקיים זיין די מצוה פון התעסקות איבערן מת. דערביי פלעגן זיי אויך גענישן פון טראַדיציאָנעלע עולם־הזה־תקנות און די סעודות פון דער חברה. שפּעטער אָבער איז שוין געוואָרן פאַרקערט. ס'האָבן זיך אין די חברות אַריינגעכאַפּט פערזאָנען, בייַ וועמען די רעליגיעזע פונקציעס זיינען געווען נאָר אַ מיטל צו באַלעבאָטעווען מיט גרויסע סכומען געלטער, וואָס זיי פלעגן רייסן פאַר קרקעות אויף די קהלשע בית־עלמינס און פאַרשוועכטן אויף סעודות־מצוה פון ט"ו כסלו, ז' אדר, אויף פורים, הושענא רבה, תקנות נאָך די לויות און נאָך פאַרשידענע אַנדערע צוועקן, וואָס האָבן יאָ און נישט קיין שייכות מיט חיזוק החברה. פון צייט צו צייט פלעגן זיי אויך עפּעס אַ וואָרף־טאָן אַ פּאָר גראָשן אויף וואויילטעטיקע צוועקן. דערביי דאַרף וויידער דערמאָנט ווערן דער שוין־פאַרשטאָרבענער פּיוטל צאַפּאָסניק, וועלכער האָט אין יאָר 1926, אַלס קוראַטאָר, איבערגענומען דעם פינסקער בית־עלמין, וואָס איז געווען אַ פאַרמעגן אָן אַ באַלעבאָס, און איינגעפירט אַ מוסטער־האַפּטע אַרדנונג אויפן בית־עלמין. די הכנסות האָט ער עטלעכע מאָל אין יאָר פאַנאַנדערגעטיילט צווישן אָרטיקע יידישע אינסטיטוציעס און אָפּגעגעבן געהעריקע באַריכטן דער יידישער געזעלשאַפט דורך דער פרעסע.

אומבאַוועגלעכע פאַרמעגנס פאַרן יידישן כלל פלעגן קענען ערוואָרבן ווערן נאָר אויף פריוואָטע נעמען, אָלץ צוליב דעם, וואָס ער, דער כלל, איז נישט געווען קיין יורידישע קערפּערשאַפט. צוליב דעם איז, געווען פאַרשריבן דער בית־הרב, וואו עס האָט געוואויזנט ר' דודל קאַרלינער, אויף נעמען פון צוויי פריוואָטע פערזאָנען, גאָלדבערג און אייזנבערג, ווען נאָר אויף פריוואָטע נעמען, אָלץ צוליב דעם, וואָס ער, דער כלל, איז נישט געווען קיין יורידישע קערפּערשאַפט. צוליב דעם איז, געווען פאַרשריבן דער בית־הרב, וואו עס האָט געוואויזנט ר' דודל קאַרלינער, אויף נעמען פון צוויי פריוואָטע פערזאָנען, גאָלדבערג און אייזנבערג, ווען נאָר אויף פריוואָטע נעמען, אָלץ נעמען פון צוויי פריוואָטע פערזאָנען, גאָלדבערג און אייזנבערג, ווען נאָר אויף פריוואָטע נעמען, אָלץ צוליב דעם, וואָס ער, דער כלל, איז נישט געווען קיין יורידישע קערפּערשאַפט. צוליב דעם איז, געווען פאַרשריבן דער בית־הרב, וואו עס האָט געוואויזנט ר' דודל קאַרלינער, אויף נעמען פון צוויי פריוואָטע פערזאָנען, גאָלדבערג און אייזנבערג, ווען נאָר אויף פריוואָטע נעמען, אָלץ

צוליב דעם, וואָס ער, דער כלל, איז נישט געווען קיין יורידישע קערפּערשאַפט. צוליב דעם איז, געווען פאַרשריבן דער בית־הרב, וואו עס האָט געוואויזנט ר' דודל קאַרלינער, אויף נעמען פון צוויי פריוואָטע פערזאָנען, גאָלדבערג און אייזנבערג, ווען נאָר אויף פריוואָטע נעמען, אָלץ

וועמען ס'איז אין יענער צייט אַנגעטרויט געוואָרן צו שליסן דעם אָקט פון דערמאָנטן בנין. איבער דעם דאָזיקן פאַרמעגן איז באַשטימט געוואָרן אַ קוראַטאָר, וויל די דערמאָנטע פערזאָנען זיינען געשטאָרבן און האָבן נישט געלאָזט נאָך זיך קיין יורשים, וועלכע זאָלן קענען איבערגעבן דאָס הויז די פאַקטישע באַלעבאָטים — דער קהלה. דאָס הויז איז בכן געווען אין באַזיץ פון אַן אוזורפאַטאָר. ירושות פלעגן ווערן פאַרשריבן בלויז אויף ספּעציעלע אַנשטאַלטן. אַזוי, צום ביישפּיל, איז פאַרשריבן אַ ירושה פון יצחק קאַטשאַנאָווסקי, אַ פּלאַץ אויפן ברעג „פּינא", (פריער, פאַר דער שרפה זיינען דאָרט געווען עטלעכע הייזער), פאַר פינסקער תלמוד־תורה, שפּיטאָל און מושב־זקנים. פרוי שרה ראזענשטיין האָט אָפּגעשריבן בירושה אַ הויז אויף אַמאַליקער קופּעטשעסקע גאַס, פאַר דער קאַרלינער תלמוד־תורה, שפּיטאָל און מושב־זקנים.

אַלע יידישע קהלשע ענינים פלעגן באַהאַנדלט און באַשלאָסן ווערן אויף אסיפות פון באַלעבאָטים, וועלכע פלעגן צונויפגערופן ווערן לויטן מוסטער פון גלוסקס און קאַפּצאַנסק, און אויף וועלכע די הויפּט־דעה פלעגן האָבן די תקיפים און נגידים.

אין דער צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיינע פאַרדינסטן לטובת הכלל דער פאַרשטאַרבענער אַלעקסאַנדער לוריא, וועלכער איז אַ לענגערע צייט געווען בירגערמייסטער פון שטאָט און איז געשטאַנען אויף דער וואַך פון יידישע אינטערעסן ביי דער דייטשער און פוילישער מאַכט. דעם אַמט פון ציווילשטאַנד־באַאַמטן און נאָטאַריוס האָט פאַרנומען ה. פּיוול באַרושאק. די יאָרן פון דער אָקופּאַציע 1915—1918 זיינען פאַר

פינסקער יידן געווען זייער שלעכטע צייטן. פאַר דער אקופאַציע, אין דער אָנפאַנג־צייט, זיינען יידן געווען אונטערן טעראָר פון דער רוסישער אַרמיי, וואָס האָט די יידן חושד געווען אין פריינטשאַפט צו די דייטשן. עטלעכע טעג נאָך דער אָקופּאַציע האָבן אַלע מענער אין עלטער פון 21 יאָר, לויט דער פאַראָרדנונג פון דער דייטשער אָקופּאַציע־מאַכט, זיך געמוזט מעלדן אויפן מאַרק, וואו יעדער איינער איז אויסגעפרעגט געוואָרן דורך דייטשע מיליטעריסטן באַאַמטע וועגן זיין מיליטער־פליכטיקייט, מיליטערישער פאַר־גאַנגנהייט, און לויט דעם איינזען פון די דאָזיקע באַאַמטע זיינען זיי קוואַליפיצירט געוואָרן אין צוויי טיילן: אַ טייל, וועלכער איז גלייך באַפרייט געוואָרן אוֹן אַ צווייטער — אָפּצושיקן אין געפאַנגן־לאַגער. אָבער נאָר צוליב דער גרויסער אומאָרדנונג, וואָס האָט געהערשט אויפן דאָזיקן פלאַץ, וואו כמעט ביידע טיילן האָבן זיך צונויפגעגאָסן, איז זייער אַ קליינע צאָל אָפּגעשיקט געוואָרן אין געפאַנגן־לאַגער.

צוליב דער נאָענטקייט פון דעם דייטש־רוסישן פראָנט, וועלכער האָט זיך פאַרפעסטיקט כמעט ווי הינטערן אוֹן אין שטאָט, אוֹן צוליב דער האַרטקייט פונם דייטשן, מיליטערישן רעזשים, איז כמעט דאָס גאַנצע לעבן אין שטאָט אָפּגעשטעלט געוואָרן. אַלע איינוואוינער פונם ברעג "פינא", ווי אויך פון דער זייט פון אַמאָליקער גרויס־קיעווער גאַס, וואָס גרעניצט זיך מיט דער ברעג־גאַס, זיינען געווען עוואַקואירט. אויף דער גאַנצער ברעג־גאַס, לענג־אויס דער „פינא", זיינען געווען שוצן־גרובנס. די באַוועגונג אין שטאָט איז געווען דערלויבט נאָר ביז 6 אַזייגער פאַרנאַכט. פון צייט צו צייט פלעגן איבערן שטאָט פליען רוסישע עראָפּלאַנען. זיי פלעגן אַראָפּוואַרפן באַמבעס, וואָס האָבן חרוב געמאַכט אַ סך בנינים און געבראַכט מענטשלעכע קרבנות פון דער ציווייל־באַפעלקערונג. יונגע מענטשן, פרויען און מענער, האָבן די דייטשן אַריינגעצויגן צו שווערער צוואַנגס־אַרבעט ביים באַאַרבעטן פעלדער און האָקן וועלדער, פאַר אַ מינימאַלן לוין, פאַר אַ ככר לחם. טייל זיינען געווען אָפּגעשיקט אויף אַרבעט אין אַנדערע ערטער, וואו זייער לעבן איז שטענדיק געווען אין געפאַר. צוליב מאַנגל אין לעבנסמיטלען האָט אין שטאָט געהערשט פולשטענדיקער הונגער. כמעט אַ העלפט פון די אייְנ־וואוינער האָט די דייטשע מאַכט מיט צוואַנג עוואקואירט אין טיף פוילן. אַ גרויסע צאָל, וועלכע האָט געהאַט די מעגלעכקייט, האָט אַליין פאַרלאָזן די שטאָט און אַרויס־געפאָרן אין דערפער וווייטער פונם פראָנט, וואו די דער־נערונגס־באַדינגונגען זיינען געווען פאַרהעלטנismäßig בעסער, ווי אין שטאָט. אין פינסק האָט געהערשט הונגער, טיפוס־עפידעמיע און אַנדערע אַנשטעקנדיקע קראַנקהייטן.

זייער פיל האָבן די יידן געליטן אין די איבערגאַנגס־צייטן פון די מאַכטן. די שרעקלעכסטע טראַגעדיע האָבן פינסקער יידן איבערגעלעבט ה' ניסן תרצ"ז, וועו 35 פון אירע בעסטע זין זיינען דערשאָסן געוואָרן ביי דער וואַנט פון אַמאָליקן מאַגאַזטיר אויפן מאַרק.

די צייטן, וועו ס'האָט געבושעוועט די באַנדע פון בולאק באַלאַכאָוויטש, וועלכע האָט אויסגעשאָטן הונ־דערטער יידישע פאַמיליעס אין פינסק און אומגעגנט, איז אַ באַוונדער קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון דער פינסקער מאַרטיראָלאָגיע.

נאָך דער אָקופּאַציע און נאָך דעם, ווי די פּוילישע מאַכט האָט צום לעצטן מאָל אייְנגענומען די שטאָט, האָבן זיך יידן אָנגעהויבן ביסלעכווייז אומקערן צוריק אַהיים. אייניקע האָבן, אויפן אָרט פון זייערע הייזער, געטראָפן פוסטע פעלדער, אָדער אין בעסטן פאַל חורבות.

די ערשטע הילף פאַר פינסק האָט דאָן געבראַכט דער אַמעריקאַנער „דזשאָינט", וועלכער האָט געגרינדעט און אויסגעהאַלטן אַ לענגערע צייט בתי־יתומים, געשטיצט אַלע יידישע אַנשטאַלטן, אויסגערעמאָנטירט אייניקע יידישע קהלשע בעדער, וואָס זיינען חרוב געוואָרן אין דער צייט פון דער אָקופּאַציע, געטיילט דערנערונגס־מיטלען (קאָנ־סערווירטע פלייש און מילך), מלבושים און אויך געגעבן קאָנסטרוקטיוע הילף — הלוואות אויף אויפבויען די חורבות.

זייער וויכטיקע הילף האָט צוגעטראָגן אין יענער צייט דער יידישער סיים־קלוב ביים יידישן נאַציאָנאַל־ראַט מיט י. גרינבוים בראש, וועלכער האָט אין פינסק געגרינדעט און אויסגעהאַלטן אַ סעקרעטאַריאַט, ווי אויך אַ קאָמיטעט צו העלפן פליטים און פינסקער, וועלכע האָבן זיך אומגע־קערט פון רוסלאַנד. אין יענער צייט, וועו קיין פוויליע גזעזצן, וואָס זאָלן רעגולירן פראָגן פון טאָג טעגלעכן לעבן, זיינען נאָך נישט געווען; וועו אַ סך ענינים פלעגן, צוליב מאַנגל אין גזעזצן, באַהאַנדלט וועו לויט דעם איינזען פונם אַדמיניסטראַטיוון אַפּאַראַט; וועו די יידישע באַפעל־קערונג האָט נאָך אין אַלגעמיין זיך נישט געקענט פאַר־שטענדיקן מיט די באַאַמטע אין דער פּוילישער שפראַך; וועו די פאַרהעלטענישן זיינען אין אַלגעמיין געווען נאָך נישט קיין נאָרמאַלע, איז דער דאָזיקער סעקרעטאַריאַט פונם יידישן סיים־קלוב געווען זייער אַ וויכטיקער פאַקטאָר. ער האָט אויסגעפירט נישט בלויז געזעלשאַפטלעכע, נאָר אויך וויכטיקע פאָליטישע אויפגאַבן. ער האָט אָרגאַניזירט דאָס יידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן אין שטאָט. צייטנווייז איז ער געווען די רעפּרעזענטאַנץ און אַדרעס פון דער יידישער באַפעלקערונג, וועו זי האָט נאָך אַזאַ נישט געהאַט. ער האָט אינטערוועניְרט ביי דער מאַכט אין אַלע פאַלן, וועו ס'איז געווען נויטיק, לטובת דער יידישער באַפעל־קערונג בכלל אוֹן אויך אין אינדיווידועלע יידישע ענינים, ער האָט אויך אויסגעאַרבעט בירגערשאַפט פאַר יידן. דער קאָמיטעט צו שטיצן היימלאָזע אוֹן צוריקגעקומענע פון רוסלאַנד האָט אויסגעאַרבעט פאַר די פליטים דאָקומענטן צו עמיגרירן וווייטער אוֹן געגעבן יורידישע הילף די יעניקע, וואָס האָבן געוואָלט זיך לעגאַליזירן.

די פראָגע פון אויסאַרבעטן סיי אויסלענדישע פעסער

פֿאַר פּליטים און סיי בירגערשאַפט פֿאַר די צוריקגעקומענע איז געווען דעמאָלט זייער קאָמפּליצירט. אינם סעקרעטאַריאַט פונם יידישן סיים־קלוב ביים נאַציאָנאַל־ראַט, ווי אויך אינם קאָמיטעט צו העלפן פּליטים, זיינען געווען פֿאָלגנדע פּער־זאָנען: ה. בערנאַרד האַלפּערן, אייגנטימער פון שוועבל־פֿאַבריק „פֿראָגרעס־ווּאולקאַן" — פּרעזעס; אינזש. ישראל רייך, דירעקטאָר פון דער זעלבער פֿאַבריק — וויצע־פּרעזעס; אַדוואָקאַט באַרושאָק, אשר פיינשטיין, שמואל טשערניכאָוו, יצחק־אביגדור מינקאָוויטש און אַהרן לייזער האַלפּערן — מיטגלידער. אָנגעפירט מיט די ביידע אינסטיטוציעס האָט דער שרייבער פון דיזאָזיקע שורות, וועלכער האָט אויך אין יענער צייט געגרינדעט און אָנגעפירט מיטן אָרטיקן יידישן סוחרים־פֿאַראיין — לויטן אויפטראָג פון דער צענ־טראָלע. שפּעטער איז אויך אַן אַנאַלאָגישער קאָמיטעט פֿאַר פּליטים און צוריקגעקומענע פון רוסלאַנד געגרינדעט גע־וואָרן דורך דער פֿאָלקס־פֿאַרטיי. ס׳איז אויך אַ שטיקל צייט געווען אַן אַרבעטער־עמיגראַציאָנס־קאָמיטעט, אונטער דער לייטונג פון ה. מ. קאַגלער. די אַלע דערמאָנטע אינ־סטיטוציעס האָבן זיך ליקווידירט אין יאָר 1924, וועז די יידישע באָפעלקערונג האָט שוין אַליין אָנגעהויבן און איז געווען ביכולת צו ערלייַדיקן די אַלע ענינים, און וועז דער שטראָם פון פּליטים, צוריקגעקומענע פון רוסלאַנד און די עמיגראַציע בכלל, האָט זיך שוין געהאָט אָפּגעשטעלט.

דאָס יידישע קהלשע לעבן אין 1921—1928

צוליב דעם, וואָס קיין רעכטלעכע יידישע רעפּרעזענ־טאַנץ איז נאָך ביזן יאָר 1928 נישט געווען, האָט אויף אַלע געביטן געהערשט אַ פולשטענדיקער כאַאָס, אַקוראַט ווי פֿאַר דער מלחמה. די פֿאַרהעלטענישן האָבן זיך כמעט נישט געביטן. די בתי־הקברות האָבן זיך נאָך אַלץ געפונען אין די הענט פון די חברות, פֿאַרקערט: זיי האָבן זיך שוין אין דער צייט לעגאַליזירט מיט אייגענע סטאַטוטן, מיט רעכט צו פֿאַרקויפן קרקעות, און פֿאַר אָוויגע האָבן זיי באַקומען גאָר הויכע פּרייזן, ווייל קיין געזעץ, וואָס זאָל רעגולירן די פּרייזן פֿאַר קרקעות, איז נישט געווען. וואו זיי פלעגן אַהין טאָן דאָס געלט איז געווען אַ סוד נאָר פֿאַר די חברות אַליין, וואָס זיינען באַשטאַנען פון אַ 60—70 מענטשן, פון זיי אפֿשר 10 פֿראָצענט רעלי־גיעזע. שפּעטער, אין יאָר 1926, האָט דער שוין דערמאָנטער פייוול צאַפּאַסניק, אַלס געריכטלעכער קוראַטאָר איבערגע־נומען, צוזאַמען מיטן ה. פייוול באַרושאָק, די אָפּוטרופּסות איבערן פּינסקער בית־עלמין און אים געבראַכט אין אָרדנונג. די הכנסות פלעגט ער פון צייט צו צייט צעטיילן צווישן די פילאַנטראָפּישע און קולטורעלע אנשטאַלטן און אָפּגעבן דער געזעלשאַפט באַריכטן דורך דער פּרעסע. די עקסיסטירנדע חברה האָט אים ערקלערט אַ קאַמף, וויל ער פלעגט זיי אויסמיידן ביי לויות. די קאַרלינער חברה פלעגט אַ טייל פון אירע הכנסות דאַרפן אָפּגעבן פֿאַרן קאַרלינער שפּיטאָל, מושב־זקנים, תלמוד־תורה און דאָס איבעריקע אויף די הוצאות פֿאַר דער חברה. די חברות האָבן אָפּילו פֿאַרקויפט און געמוזט פֿאַרויס געלט פֿאַר אַ סך קרקעות אויף שפּעטער.

ביידע שפּיטעלער, דאָס פּינסקער און קאַרלינער, זיינען געווען צוויי באַזונדערע ווירטשאַפּטלעכע אייגהייטן מיט צוויי באַזונדערע פֿאַרוואַלטונגען פון גבאים, וואָס קיינער האָט זיי ניט אויסגעקליבן, נאָר זיינען געווען צוגעפּרופּענע. די מושבי־זקנים האָבן זיך געפּונען אונטער דער אפּוטרופּסות פון זייערע שטעמפּלען, מיט אַ פּאָר גבאים, וועלכע פלעגן זאָמלען אין שטאָט וואָכער אויף אוסצוהאָלטן די דאָזיקע אנשטאַלטן. די מושבי־זקנים האָבן אין זייער צייט באַקומען גרעסערע הכנסות פונם מאָגיסטראַט, אין דער פֿאָרם פון שטיצע, ווי אויך פון אומקערן די קאָסטן פֿאַרן אויסהאָלטן עטלעכע זקנים אויפן רעכענונג פון שטאָט. ס׳זיינען שוין געווען צייטן, וועז דער פּינסקער מושב־זקנים איז פֿאַרבליבן גאָר אָן וועלכער ס׳איז השגחה און איז דערייבער אַריינ־געפֿאַלן אין די הענט פון אַ יחיד אַ תקיף, וואָס האָט אים געפּירט אָן וועלכער עס איז מינדסטער בוך־פּירונג. דער זעלבער האָט אויך געבאַלאַבאַטעוועט מיט אַ פּאָר קהלשע בנינים, איבער וועלכע ער איז אַ דאַנק זיינע באַציאונגען מיט געוויסע פאַקטאָרן געווען איבער זיי אַפּוטרופּוס. אין די שפּיטעלער איז אויך געווען דער זעלבער מצב: זיי זיינען עקספּלואָאטירט געוואָרן וויי פּריוואָטע אונטערנעמונגען און מען האָט צוגענומען די סובסידיעס פון מאָגיסטראַט. די יידישע באָפעלקערונג איז אין אירע אַלע ענינים רעפּרע־זענטירט געוואָרן דורך סוראָגאטן פון יידישער, געווייַלטער רעפּרעזענטאַנץ, אַמאָל — די יידישע וויצע־פּרעזידענטן פון שטאָט, און אַמאָל דער אויבן־דערמאָנטער אינזש. רייך, וועלכער איז געווען אַ „קרוב למלכות". עס זיינען שוין געווען צייטן, וועז די יידישע באָפעלקערונג האָט, פילנדיק דעם מאַנגל אין אַ שטענדיקער יידישער רעפּרעזענטאַנץ, געוואָלט אַליין שאַפן אַזעלכע פֿארשטייער פון אַלע שיכטן, כדי ניט יעדערער, ווער עס וויל, זאָל קענען ריידן אין נאָמען פון קהל. אַזוי האָט געדויערט ביזן יאָר 1928, וועז אויף דער פֿאַראַרדנונג פון דער מאַכט איז צום ערשטן מאָל געגרינדעט געוואָרן די קהלה.

אין דעם ערשטן וואַל־קאָמיטעט, אָנצופירן מיט די קהלה־וואַלן, זיינען געווען באַשטימט דורכן סטאַראָסטע פֿאָלגנדע פּערזאָנען: אַדוואָקאַט בערנאַרד יעלענקעוויטש, פֿאָרזיצער; דר. אברהם־מאיר פעלדמאַן, וויצע־פֿאָרזיצער; אינזש. רייך, אינזש. מ. באַסעוויטש, דוד באַנטיק, אַדוו. פייוול באַרושאָק, שמואל טשערניכאָוו, דר. אייזיק פעלדמאַן, אברהם קאָזיר און אהרן־יוחל שלאקמאַן — אַלס מיטגלידער. דער דאָרטיקער נאָמינירטער קאָמיטעט האָט שפּעטער צוקאָאָפּטירט די פֿאָלגנדע פּערזאָנען: ה״ה אַהרן שטילער־מאַן, קאָפּל בוסעל, שמואל לוריא, שמואל גאָלדבערג, ראובן לעווין, דוד פרידמאַן, וואָלף עלשטיין, יודל פריטיקא, אהרן־מאיר דובאָווסקי (לאַהישין), שלום קרוגלי (פאַהאָסט־זאָגאָראָדסקי) און פנחס פאטעניצקי (איוואָניק), אַלס

פֿאַרטרעטער: ה"ה ל. וואַרדאַוויצקי, ב. קאַצמאַן, ב. לעווין, אייזיק קליטערניק (לאַהישין) און יודל אַקסמאַן.

די אַלע פֿערזאַנען זיינען געווען פֿאַרטרעטער פון אַלע יידישע פֿאַליטישע, ווירטשאַפֿטלעכע און רעגיאָנאַלע גרופּירונגען אויפֿן גאַנצן שטח פון דער קהלה. אויף אויסגאַבן, וואָס זיינען געווען פֿאַרבונדן מיט די וואַלן, האָט דער קאָמיטעט, לויט דער רעקאָמענדאַציע פון סטאַראָסטע, באַקומען פונם מאַגיסטראַט אַ הלוואה פון 3,500 זלאָטע. די ווייליער־רשימות זיינען צונויפֿגעשטעלט געוואָרן אויפֿן גרונד פון דעקלאַראַציעס פון וואַל־באַרעכטיקטע פֿערזאָנען. צו די וואַלן האָבן זיך רעגיסטרירט 4,020 שטים־באַרעכטיקטע. עס זיינען דערלאַנגט געוואָרן 12 קאַנדידאַטן־ליסטעס, וואָס זיינען באַשטאַנען פון: רעליגיעזע, אומפֿאַרטייאישע יידן, האַנטווערקער, בונד, לינקע פּועלי־ציון, רעכטע פּועלי־ציון, אַלגעמיינע ציוניסטן, סוחרים און קליינהענדלער, מזרחי, פֿאהאָסט־זאגאָראָדקער יידן און די גרופּע פון אינזשעניער רייך. אין די וואַלן פון ראַט, וואָס זיינען פֿאַרגעקומען דעם 19טן אויגוסט 1928, האָבן אינגאַנצן זיך באַטייליקט 2,409 ווייליער, וואָס האָבן אויסגעמאַכט 60 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער צאָל וואַל־באַרעכטיקטע.

די רעזולטאַטן זיינען געווען פֿאַלגנדע:

פון דער רעליגיעז־אומפֿאַרטייאישער גרופּע, ליסטע נומער 1, זיינען אַלס פּרנסים אויסגעוויילט געוואָרן: ישעיהו גווירצמאַן (הויז־באַזיצער), שמואל לוריא (הויז־באַזיצער), יוסף דענענבערג (קרעמער), לייב טענענבוים (סוחר), יקותיאל ליובאַרט (סוחר), פּנחס קאַלאָדני (סוחר).

פון דער האַנדווערקער־ליסטע נומער 2: לייזער קאַלטון (אַ שטוב־מאָלער), נחום בערל רובאַכא (אַ שוסטער).

פון „בונד": אַהרן י. שלאַקמאַן (באַאַמטער), מיכל קושניר (האַנדלס־אָנגעשטעלטער), תנחום לייב פריינד (באַאַמטער), שלמה בעגון (סטאָלאָר), בערל דאָלינקא (פּאַבריק־אַרבעטער), אברהם לייבל פורמאַן (פּאַבריק־אַרבעטער), ישראל געצל שלאָסבערג (אַ שלאָסער), ישראל חיים סטאָלער (אַ גלעזער).

פון די לינקע פּועלי־ציון: חיים קאָפּל בוסעל (בוכהאַלטער), יהושע לייב ליבערמאַן (פּאַבריק־אַרבעטער), ירחמיאל אַראַנאָוויטש (בוכהאַלטער), מענדל קושפּעט (אַ שניידער).

פון אַלגעמיינע ציונים: דר. אברהם מאיר פעלדמאַן (באַנק־דירעקטאָר), אהרן שטילערמאַן (דירעקטאָר פון קאָאָפּעראַטיוו בענק), אברהם מאזאר (דירעקטאָר פון גימנאַזיום „תרבות"), יוסף שקאַלניק (סוחר), שלום מרדכי אייזענבערג (בוכהאַלטער), פייוול גינצבורג (סוחר), יצחק באַדאַנקין (באַנק־דירעקטאָר), מרדכי קערמאַן (שניידער).

פון פֿאהאָסט־זאַגאָראָדק: ירוחם ציפּערשטיין (קרעמער), וואָלף מעדניק (שוסטער).

פון רעכטע פּועלי־ציון: דר. א. ברעגמאַן (כעמיקער), אהרן ווייניער (אָנגעשטעלטער).

פון די אומפֿאַרטייאישע: אינזש. ישראל רייך (דיר. פון שוועבל־פֿאַבריק), שלמה אייזענשטיין (הויז־באַזיצער), יעקב האַלצמאַן (סוחר), וואָלף קראָהען (קצב).

פון די סוחרים־קליינהענדלער: בערנאַרד עלענקאָוויטש (אַדוואָקאַט), אברהם קאוש (סוחר).

די וואַלן פון אַ פֿאַרוואַלטונג זיינען פֿאַרגעקומען דעם 12טן סעפּטעמבער 1928.

עס זיינען אויסגעוויילט געוואָרן פון די ציונים: יוסף שקאַלניק (סוחר), פּנחס אייזענבערג (הויז־באַזיצער), ש. מ. אייזענבערג (בוכהאַלטער), שמואל ליוושיץ (בוכהאַלטער), יודל פּעקאַטש (סוחר), אהרן שלמה מוטשניק (סוחר).

פון די רעכטע פּועלי־ציון: דר. אלעזר ברעגמאַן (כעמיקער), יעקב ריטערמאַן (בוכהאַלטער).

פון „בונד": דוד גלייבערמאַן (בוכהאַלטער), ישראל חיים סטאָלאָר (אַ גלעזער), לייזער לעווין (בוכהאַלטער), אברהם ניסל פורמאַן (פּאַבריק־אַרבעטער).

פון די אומפֿאַרטייאישע: דוד באַנאַק (סוחר), ב. באַקטשאַנסקי (ציווויל־באַאַמטער), ישעיה גווירצמאַן (הויז־באַזיצער), שמואל לוריא (הויז־באַזיצער).

פון די לינקע פּועלי־ציון: חיים קאָפּל בוסעל (בוכהאַלטער), ירחמיאל אַראַנאָוויטש (בוכהאַלטער).

אַלגעמיינע אומפֿאַרטייאישע (גרופּע פון אינזש. רייך): אינזש, יעקב גאָלדבערג, וואָלף קראָיץ (קצב).

אויפֿן אָרט פון די מיטגלידער פון ראַט, וועלכע זיינען אויסגעוויילט געוואָרן אין דער פֿאַרוואַלטונג, זיינען אין ראַט אַריין זייערע פֿאַרטרעטער. אַלס פֿאַרזיצער פון דעם ראַט איז לכתחילה מיט 8 שטימען קעגן 7 אויסגעוויילט געוואָרן — אהרן יודל שלאַקמאַן (בונדיסט) און זיין פֿאַרטרעטער, ירחמיאל אַראַנאָוויטש (לינקער פּוע"צ); אַלס פֿאַרזיצער פון דער פֿאַרוואַלטונג, שלום מרדכי אייזענבערג (ציוניסט) און זיין פֿאַרטרעטער, דוד באָנוק (אומפֿאַרטייאישער, קאַרלין). שפּעטער, ווען דער דאָזיקער צוזאַמענשטעל איז דורך דער מאַכט ניט באַשטעטיקט געוואָרן, זיינען פֿאַרגעקומען נייע וואַלן, אין רעזולטאַט פון וועלכע עס זיינען דעם 8טן סעפּטעמבער, 1929, אויסגעוויילט געוואָרן אַלס פֿאַרזיצער פונם ראַט — אינזש. ישראל רייך (אומפֿאַרטייאישער) און זיין פֿאַרטרעטער שמואל לוריא (אגודה). אַלס פֿאַרזיצער פון פֿאַרוואַלטונג (ראש־הקהל) — יוסף שקאַלניק, פֿאַרזיצער פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע און אַלס פֿאַרטרעטער — שלום מרדכי אייזענבערג, וויצע־פֿאַרזיצער פון דערזעלבער אַרגאַניזאַציע. די דאָזיקע פֿרעזידיומס זיינען דורך דער מאַכט באַשטעטיקט געוואָרן דעם 15טן מאַי, 1930.

אַזוי אַרום האָט די פּינסקער יידישע באַפעלקערונג באַקומען איר ערשטע לעגאַלע, אָפּיציעלע רעפּרעזענטאַנץ. דערביי איז כדאי איבערצוגעבן איין כאַראַקטעריסטישן עפּיזאָד פון דער צייט פון צווישן די וואַלן אוֹן דאָס ניט־באַשטעטיקן דעם ערשטן פֿאַרזיצער פון ראַט, אהרן יודל שלאַקמאַן.

אין יענער צייט איז אַנגעקומען פון דער מאַכט אַ פאַר־אַרדנונג, אַז דער קהלה־ראַט, זאָל אַרויסזאָגן אַ מיינונג, וועמען פון די אָרטיקע רבנים ער וואָלט וועלן האָבן פאַר אַ קהלה־רב. די דאָזיקע פאַראַרדנונג איז לויט איר פאָרם געווען זייער אַ כאַראַקטעריסטישע, ווייל קיין אָפיציעלער רעגו־לאַמין צו ווייסן אַ קהלה־רב איז נאָך דעמאָלט ניט געווען. פאַרשטייט זיך, אַז די רבנים־פראַגע, וועלכע איז כמעט אין יעדער שטאָט זייער אַ פילבאַרע, האָט ביי די פרנסים אַרויסגערופן פאַרשיידענע צדדים. אָבער אויף דער זי־צונג, וואָס דער קהלה־ראַט האָט צו דעם צוועק אויפ־געפרופן, האָט דער פאָרזיצער שלאָקמאַן, אין נאָמען פונם „בונד" איבערגעלייענט אַ דעקלאַראַציע, אין וועלכער ער האָט דערקלערט, אַז לויט זיין מיינונג דאַרף די קהלה זיין אַ וועלטלעכע, און אַ רב דאַרף אויסגעקליבן ווערן נאָר פון פערזאָנען, וועלכע דאַרפן אַ רב, און דעריבער שליסט ער די זיצונג. דאָס איז געווען די ערשטע און לעצטע זיצונג, אויף וועלכער ער האָט אַמטירט.

דעם 29טן יוני, פון יאָר 1930, איז אין דער אַנוועזנ־הייט פון פאַרשטייער פון אַדמיניסטראַטיוועך, קאָמונאַלער מאַכט, ווי אויך אייגעלאַדענע גענט, פאָרגעקומען די פיי־ערלעכע דערעפענונג פון דער קהלה. די דערעפענונגס־רעדע האָט דער פאָרזיצער פון ראַט, אינזש. ישראל רייך, געהאַלטן אין העברעאיש, יידיש און פויליש, געבנדיק אָן איבערבליק וועגן דער געשיכטע פון יידישע קהלות אין פוילן בכלל און אין פינסק בפרט. דערביי האָט ער אויסגעדריקט זיין וואונטש, אַז די קהלה זאָל זיין ניט בלויז אַ רעליגיעזע, נאָר אויך אַ וועלטלעכע מיט אַ נאַציאָנאַל־קולטורעלער אוי־טאָנאָמיע. אין זיין איבערבליק איבער דער געשיכטע האָט דער רעדנער דערמאָנט די קדושים פון ה' ניסן, תרע"ט, און געריכט דאָס יידישע פינסק, וועלכע האָט אַרויסגעגעבן דעם גרעסטן יידישן שטאָטמאַן דר. חיים ווייצמאַן. די רעדע האָט ער פאָרענדיקט מיט „שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה". די פאָרזאַמלטע האָבן באַשלאָסן אויפן פאָר־שלאָג פון פאָרזיצער איבערצושיקן צום מלוכה־פרעזידענט, פראָפ. מאַשציצקי און מאַרשאַל פילסודסקי לאַאַליטעט־דעפעשן פון פאָלגנדן טעקסט:

„דער ראַט און די פאַרוואַלטונג פון דער גרויסער יידישער קהלה אין פינסק, פאַרזאַמלט צום ערשטן מאָל, דעם 29טן יוני 1930, אין זאָל פון קינא „קאַסינא", אויף דער פייערלעכער דערעפענונגס־זיצונג, — שיקן איבער זייער פאָרערונג צו די העכסטע רעפרעזענטאַנטן פון איר מאַיעסטאַט, די פוילישע רעפובליק, דעם הער פרעזידענט איגנאַצי מאָשציצקי, און דעם ערשטן מאַרשאַל פון פוילן, יוזעף פילסודסקי. מיר טרעטן צו צו דער אַרבעט מיטן אויסגעשריי: זאָל לעבן די לויטערסטע רעפובליק!" *)

פאָרשטייער פון די לינקע גרופירונגען, וועלכע זיינען געווען אָנוועזנד אויף דער דאָזיקער דערעפענונג, האָבן גע־פאָדערט, מען זאָל פון דער טריבונע באַזייטיקן די ציוניס־טישע פאָן און זיי דערלויבן צו לייענען אַ דעקלאַראַציע. ווען אָבער דער פאָרזיצער האָט זיי ניט נאָכגעגעבן, האָבן זיי דעמאָנסטראַטיוו פאַרלאָזט די פאַרזאַמלונג.

איצט איז געווארן אַקטועל די פראַגע פון צוטרעטן צו דער קהלה־טעטיקייט.

קיין פאַראַרדענונג פון דער מאַכט, וועגן איבערנעמען אירע פונקציעס מיט אַ בודזשעט, איז אַ לענגערע צייט ניט געווען. ווי עס זעט אויס זיינען געווען פאַרשיידענע מניעות און איינע פון זיי איז געווען דאָס, וואָס די קהלה האָט נאָך ניט געהאַט קיין רב, וועלכער גייט אויך אַריין אַלס מיטגליד פון דער קהלה־פאַרוואַלטונג און דאַרף האָבן די השגחה איבער אַלע רעליגיעזע ענינים. אויף דער זי־צונג פון 30טן אָקטאָבער 1929, איז דער ראַט אונטערן פאָרזיץ פון אינזש. רייך אויפגעפאָדערט געווארן אויס־צוקלייבן אַ שטאָט־רב פאַר פינסק. דערויף האָט דער ראַט אַרויסגעזאָגט אַ מיינונג, אַז צוליב דעם, וואָס אין פינסק אַמטירן 4 רבנים — ראַווינסקי, וואָלקין, הינדין און ראַ־ביגאָוויטש — פאַרלאַנגט ער צו באַשטימען 4 רבנים, אויף וועמענס באַשלוס די מאַכט איז איבערגעגאַנגען צום טאָג־אַרדענונג. דאָך האָט די פאַרוואַלטונג אָנגעהויבן צו אָר־גאַניזירן אַ סעקרעטאַריאָט און ביסלעכווייז איבערגענומען די מאַכט איבערן קהלשן פאַרמעגן און אָנשטאָלטן, איבער־הויפט דאָרט, וואו עס האָבן געהערשט „סאַמאָזוואָנצעס" (אַלייגהערשער).

דעם ערשטן יאָנואַר פון יאָר 1931 האָט די קהלה אָנגעהויבן צו אָרגאַניזירן איר טעטיקייט. שוין ביים ערשטן שריט האָט די קהלה זיך באַגעגנט מיט שוועריקייטן. אין די קהלשע בנינים, וואָס זיינען געווען באַזעצט דורך פאַר־שיידענע פערזאָנען און אינסטיטוצייעס, האָט מען ניט גע־לאָזן אייגאָרדענען אַ צימער פאַר די זיצונגען פון דער פאָרוואַלטונג. און דעריבער האָט די קהלה־פאַרוואַלטונג אין משך פון גאַנצע דריי יאָר אויף יעדער זיצונג געמוזט וואָנדערן פון איין קהלשן לאָקאָל אין אַ צווייטן. דער פיי־סקער בית־עלמין, וועלכער האָט זיך שוין דאָן געפונען אונטער דער געריכטלעכער אפוטרופסות פון דעם פאַרשטאָר־בענעם פייוול צאַפאַסניק, איז אויפגעוויזן, אַז די קהלה איז שוין אויטאָמאַטיש געווארן דער יורידישער אייגנטימער פון דעם בית־עלמין. ערגער איז געווען מיט דער פינסקער חברה קדישא, וואָס האָט נאָכן טויט פון פייוול צאַפאַסניק

*) „Rada i Zarząd Wielkiej Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Pińsku, zgromadzone poraz pierwszy, dnia 29 czerwca 1930 roku, w sali kina Kasyno na uroczystym zebraniu inauguracyjnym, składają hołd dostojnym reprezentantom Majestatu Władz Najjaśniejszej Rzeczypospolitej, Panu Prezydentowi Ignacemu Mościckiemu i Pierwszemu Marszałkowi Polski, Józefowi Piłsudzkiemu, przystępują do pracy z okrzykiem: Najjaśniejsza Rzeczypospolita niech żyje!"

איבערגענומען דעם בית־עלמין און געבליבן די אייגציקע דעה־זאָגערין אויף אַלע הכנסות און ניט אין מאָל דער־פירט צו קריגעריייען און אַפילו צו שלעגרייען.

דער קאָרלינער בית־עלמין, ווידער, האָט זיך גע־פונען אין רשות פון זיין אייגענער חברה־קדישא „חסד־של־אמת", וועלכע האָט זיך עקשנותדיק געווערט קעגן אָפ־געבן דעם בית־עלמין צו דער פינסקער קהלה. ווי אַ קוועלע פון פֿרנסה איז דער בית־עלמין געווען אייגער פון די שטאָרקסטע זיילן, אויף וועלכע עס האָט זיך געהאַלטן די העגעמאָניע פון דער חברה איבער קאָרלין, ווי אַ סוראָ־גאָט פון אַ גאָנצער קהלה.

די קהלה האָט פאָרפירט קעגן דער חברה אַ פראָצעס, אָבער דאָס גריכט האָט זיך דערקלערט פאָר ניט קאָמ־פעטענט צו דערליידיקן דעם ענין, וואָס געהערט נאָר צו דער אַדמיניסטראַטיוור מאַכט.

די קהלה האָט אויך גלייך מיט אירע פאָרטרויאונגס־מענער באַזעצט דעם פינסקער מושב־זקנים, וועלכער האָט זיך געפונען אונטער דער פאָרוואַלטונג פון איין מענטשן, אַ גריכטס־אפוטרופוס, וועלכן זי האָט נאָך לויט זיין צו־געשטעלטן חשבון געמוזט צוצאָלן ביי 1,400 זלאָטעס. אויך דעם שפיטאָל, וועלכער האָט זיך געפירט גאָר אָן וועלכער עס איז געזעלשאַפטלעכער קאָנטראָל, האָט די קהלה־פאָר־וואָלטונג איבערגענומען אונטער איר השגחה, אויסגאַראַבעט און לעגאַליזירט פאָר אים אַ סטאַטוס, איינגעפירט אין אים רעפֿארמען, וועלכע האָבן אויסגעבעסערט די ווירטשאַפט, זיין סאַניטאַרן צושטאַנד, ווי אויך די באַשפייזונג פאָר די קראַנקע, און איינגעפירט אַ רעגולערע בוכפירונג. ניט־קוקנדיק אויף דעם, וואָס די קהלה האָט נאָך קיין בודזשעט ניט געהאַט, האָט זי פון די הכנסות פון פינסקער בית־עלמין צעטיילט שטיצע פאָר אַנשטאַלטן. אין אַלגעמיין האָט זי שוין אָנגעהויבן נעמען אַ וואָרט אין אַלע קהלשע ענינים און פאָרטראָטן די יידישע באַפעלקערונג כלפי־חוץ. קיין נאָרמאַלע אַרבעט האָט זי אָבער ניט געקענט אָנהייבן, צוליב מאַנגל אין אַ ספעציעלער פאַראַדענונג.

דעם 30טן יולי 1933 זיינען פאָרגעקומען וואָלן פאָר אַ קהלה־רב. אויף דעם דאָזיקן אָמט האָבן קאַנדידירט אַלע אָרטיקע רבנים: ווילקין, ראָווינסקי, הינדין און ווייג־טרויב. אויסגעוויילט איז געווארן הרב אהרן ווילקין, אַן עלטערער מענטש, אַ גאון אין וועלט־פאָרנעם, אַ מחבר פון 16 חיבורים, וואָס פאָר איינעם פון זיי האָט ער אין יאָר 1933 באַקומען אַ פרעמיע פון דער וואַרשעווער קהלה.

דעם 4טן יאַנואַר 1934 האָט די קהלה, אויפן סמך פון דער פאָראַרדענונג פון דער מאַכט, אָנגעהויבן צוצוטרעטן צו איר אַרבעט. צום ערשטן האָט זי איבערגענומען דעם קאָרלינער בית־הקברות, וועלכער איז געווען אַ גרויסער הכנסה־קוואַל, און וואָס די קאָרלינער חברה איז פון לאָנגע צייטן געווען איבער אים דער באַלעבאָס. די קהלה האָט איבער אים באַשטימט אַ קאָמיסיע פון דער חברה גופא, וועמענס מיטגלידער האָבן געהערט אויך צו דער פאָרוואַלטונג.

זייער שווער איז געווען צו רירן דעם קהלה־וואָגן פון אָרט, צוליב די שטערונגען פון וויצע־פאָרזיצער פונם אָמט, שמואל לוריא, וועלכער איז געווארן פאָרזיצער, נאָך דעם ווי דער פריערדיקער פאָרזיצער, אינזש. רייך, האָט אין יאָר 1932 פאָרלאָזן פינסק. לוריא, אַ ייד אַ בן־שבעים, אַ „סטאָראָ־רעזשימניק" (אָנהאַלטער פון אַלטן רע־זשים) האָט די גאַנצע צייט, אָנהייבנדיק פון געבורט פון דער קהלה, וואָס האָט געדויערט קנאַפּע 4 יאָר, געטאָן אַלע עצות ותחבולות, אַז זי זאָל ניט קומען צום לעבן, סיי אַלס קעגנער פון דער קהלה בכלל און סיי אַלס קעגנער פון הרב ווילקין אַלס הויפט־קאַנדידאַט פאָרן אָמט פון רב. ניט־קוקנדיק דערויף, וואָס זייענדיק פאָרזיצער פון ראָט, איז אויף אים געלעגן דער חוב אויסצוקלייבן אַ רב, האָט ער צו די וואָלן ניט דערלאָזן, און זיך אונטערגעגעבן ערשט דאָן, וען ער האָט אין טאָג פון די וואָלן באַקומען אַ וואונק פון אויבן... שפעטער, וען די קהלה האָט שוין אָנגעהויבן לעבן, האָט ער, ניט־קוקנדיק אויף זיינע באַ־גרענעצטע פונקציעס, וועלכע זיינען אָנגעמערקט אין קהלות־געזעץ, דאָך געוואָלט איבער איר ניט בלויז הערשן, נאָר אויך רעגירן מיט אַ באַזונדערן ביורא־אַפּאַראַט.

שווער איז אויך אָנגעקומען דער קהלה איבערצונעמען די שחיטה, וואָס איז איינע פון די גרעסטע הכנסה־קוואָלן פאָר שטאָט. צוליב דער פרינציפיעלער שטעלונג פון די לינקע גרופירונגען און אַ פאָר מיטגלידער, וועמען עס האָט ניט געפאַרט, אַז די קהלה וועט האָבן וויניקער הכנסות, האָט דער ראַט אָפּגעווארפן דעם באַשלוס איבערצונעמען די שחיטה. עס האָט אָבער דעצידירט דער דרי־טער צד, דער „פוסק־אחרון", וועלכער האָט פאָראַרדנט איבערצונעמען די שחיטה, וויל דאָס איז אַ פאָראַרדנונג פונם קהלה־געזעץ, דערביי האָט די קהלה ניט געהעכערט כמעט דעם פאַקטישן אָפּצאָל פאָר שעכטן.

ביים צונויפשטעלן און באַשליסן דעם ערשטן בודזשעט אויפן יאָר 1934, וועלכער איז אייגנטלעך דער גרונטשטיין פון דער קהלה־טעטיקייט און צייכנט אָן אירע קאַנטורן אויף וויטער, האָבן די קהלה־אינסטאַנצן פון אייז זייט זיך געהאַלטן אָן דעם פרינציפ פון ניט צופיל באַלאַסטן די יידישע באַפעלקערונג מיט אָפּצאָלונגען. (אין פאָרגלייך מיט אַנדערע קהלות, איז דער קהלה־שטייער אין פינסק געווען, פאָרהעלטניסמעסיק, אַ קלענערער). פון דער צווייטער זייט האָט די קהלה באַשלאָסן אַרייַנצונעמען אין אים די שטיצע פאָר אַלע יידישע אַנשטאַלטן, ווי אויך אינדיווידועלע הילף פאָר דער יידישער אַרעמקייט.

די קהלה האָט אויך גלייכצייטיק אָנגעהויבן אַרייַנברענגען אַרדנונג אין דער ווירטשאַפט דורך דעם, וואָס זיינען נאָך, צוליבן אַמאָליקן קאָרלינער סעפּעראַטיזם, פאָרבליבן אין אַ גרויסער צאָל און האָבן ניט געהאַט קיין עקזיסטענץ־באַרעכטיקונג.

אין דער אַרבעט האָט די קהלה אָנגעטראָפן אויף אַן עקשנותדיקן ווידערשטאַנד מצד די פּאַרשטייער אין קאַרלין, וואָס זיינען געווען פּאַרטראָטן אין אַנדערע קהלה־איבּסטאַנצן און געוואָלט אָנהאַלטן דעם קאַרלינער סטאַטוס קוואָ. אָבער ניט־קוקנדיק אויף דעם האָט די קהלה נאָך אַ לענגערן קאָמף ליקווידירט דעם קאַרלינער שפּיטאָל, וואָס האָט עקזיסטירט כמעט אַ יאָר צייט, אַן שום פֿראַקטישן נוצן. אין זיין בנין אויף ווישניעווצקאָ גאַס נומער 9 האָט זי צונויפגעגאָסן ביידע מושב־זקנימס, דעם פּינסקער און קאַרלינער. 60 פּרויען און מענער, וועלכע זיינען צוליב זייער טיפּן עלטער, אָדער פּיזישער און גייסטיקער אָפּגע־שטאַנענקייט געוואָרן פּענסיאָנערן פונם דאָזיקן אָנשטאַלט, זיינען פון זייערע ביז איצטיקע פּינסטערע קליינע, נאַסע, צימערן איבערגעפּירט געוואָרן אין אַ לאָקאַל מיט גרויסע זוניקע, טרוקענע, ליכטיקע צימערן מיט אַלע באַקווועמ־לעכקייטן. גלייכצייטיק איז אויסגעבעסערט געוואָרן זייער באַשפּייזונג, ווי אויך די סאַניטאַר־היגיענישע און מעדי־צינישע השגחה. צום באַדויערן האָבן זיי, צוליב דער שרפה פון 12טן יולי 1936, וואָס האָט פּאַרניכטעט דעם בנין און גורם געווען 5 מענטשלעכע קרבנות — געמוזט זיך צוריק אומקערן אין זייערע אַלטע חורבות. די 5 אומגע־קומענע אין דער שרפה זיינען געווען: דבורה פּעלדמאַן, געבוירן אין 1906, רייזל זילבערמאַן, געבוירן 1917, חנה וואַסערמאַן, געבוירן אין 1867, משה באַרגמאַן, געבוירן אין 1874, און נחמה ווייסמאַן, געבוירן אין 1855. טראָץ אַלע רעטונגס־מיטלען האָט מען זיי ניט געקענט אַרויס־ראַטעווען פון פייער.

אין בנין פּאַרן מושב־זקנים אויף זאַוואַלנע גאַס האָט די קהלה אין 5 צימערן איינגעאָרדנט איר זיץ־אָרט מיטן ביוראָ־אַפּאַראַט. אָט אַזוי איז בנשימה־אחת דערגרייכט געוואָרן אַ סאַנאַציע פון 3 אַנשטאַלטן און עס זיינען אויך אומגעפּאַלן נאָך צוויי זיילן פון קאַרלינער סעפּעראַטיזם.

ניט קיין קליין ביסל בייז בלוט האָבן פּאַרשאַפן די וואַלן פון געהילפס־רבנים. די מאַכט האָט פּאַראָרדנט צו ווייל נאָר צוויי געהילפס־רבנים פּאַר פּינסק, וואָס עס האָט אַנטשפּראָכן די צאָל, וועלכע האָבן פּאַקטיש עטלעכע צענד־ליק יאָר אַמטירט אין פּינסק. אָבער דאָ האָט וויידער קאָר־לין געפּאָדערט, אַז די קהלה זאָל אויפהאַלטן דעם סטאַטוס־קוואָ פון קאַרלינער באַזונדערער דיינות און אויסוויילן אַ דריטן, וואָס אַ גרופּע קאַרלינער יידן האָבן ערשט מיט אַ פּאָר יאָר צוריק געהאָט אויפגענומען אויפן אָרט פונם פּאַר־שטאַרבענעם אַמאָליקן דיין ראַבינאָוויטש. די פּראָגרעסיוע און ראַדיקאַלע מיטגלידער פון די קהלה־אינסטאַנצן האָבן זיך קאַטעגאָריש אַנטקעגנגעשטעלט דער פּאָדערונג. עס איז אויסגעווייזלט געוואָרן נאָר אין געהילפס־רב, הרב ראַ־ווינסקי, וועלכער איז שוין טויט. צו די וואַלן פונם צווייטן געהילפס־רב איז ניט געקומען.

בכלל האָט צווישן די מיטגלידער פון דער פּאַרוואַל־טונג אין זייער אַרבעט געהערשט שלום. אַ דאַנק דער ליבעראַלער באַציאונג פון כמעט אַלע מיטגלידער צו די פּאָליטיש־קעגנערישע פּאַרטייען, איבערהויפּט פונם ראש־הקהל י. שקאָלניק, זיינען זייער זעלטן פּאַרגוואַלטיקט געוואָרן די רעכט פון דער מינדערהייט.

עס זיינען געווען צייטן, וועלן פּאַרשיידענע עלעמענטן האָבן מיט שריפּטלעכע און מינדלעכע מסירות פּשוט גע־לויערט אויף דער קהלה. געוואָלט אַרונטערריסן איר אוי־טאָריטעט, כדי צו דערפירן צו אַ קאָמיסאַרישער קהלה־פּאַרוואַלטונג, וואָס אויף דעם אָמט זיינען געשטאַנען אין דער רייע אַ סך קאַנדידאַטן. מען דאַרף אָבער מודה זיין, אַז איבערצייגנדיק זיך אין דער טעטיקייט פון די קהלה־אָר־גאַנען און זייער וויכטשאַפט, איז די מאַכט איבערגעגאַנגען איבער אַלע מסירות צום טאָג־אָרדנונג, הגם קיין האַרמא־נישע צוזאַמענאַרבעט פון דער מאַכט מיט די קהלה־אָר־גאַנען, וואָס אַן זייער שפּיץ זיינען געשטאַנען ציונים, האָט ניט געהערשט.

אַלס אָנערקענונג דעם ראש־הקהל י. שקאָלניק פאַר זיין ליבעראַלער און אָביעקטיווער אַרבייט, איז אים אויס־געדריקט געוואָרן אַ דאַנק פון די מיטגלידער פון אַלע פּאָליטישע ריכטונגען אין דער קהלה־פּאַרוואַלטונג, אויף אַ זיצונג פון 11טן פעברואַר 1937, וואָס האָט צו זיין 50־יאָריקן יובּיליי באַשלאָסן צו פּאַרפלאָנצן 10 ביימער אין הערצל־וואַלד אין א"י און אויפהענגען זיין פּאָרטרעט אין לאָקאַל פון דער קהלה מיטן צושריפט: „ערשטער ראש־הקהל פון פּינסקער קהלה".

די צווייטע העלפט פונם 1936 איז דורכגעגאַנגען אונ־טערן צייכן פון וואַלן צו די קהלה־אינסטאַנצן אויף אַ נייער קאָדענץ, פאַר די יאָרן 1937—1940 (די ערשטע קא־דענץ האָט געדויערט פון 1930 ביז 1937), ווייל די אויס־געווייזלטע קהלה־אָרגאַנען האָבן נאָך ניט געהאָט איבער־געגנומען די מאַכט. לויט די וויילער רשימות זיינען געוון 6063 באַרעכטיקטע. די וואַלן זיינען פּאָרגעקומען דעם 1טן נאָוועמבער 1936. צו די דאָזיקע וואַלן זיינען דער־לאַנגט געוואָרן אַזש 16 ליסטעס, וועלכע האָבן באַקומען פּאָלגנדע צאָל שטימען און מאַנדאַטן:

ליסטע נומער 1: רעוויזיאָניסטן — 386 שטימען — 2 מאַנדאַטן.

ליסטע נומער 2: אַלטער סלוצקעס — 41 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטע נומער 4: „בונד" — 866 שטימען — 4 מאַנדאַטן.

ליסטע נומער 5: רעכטע פּועלי־ציון — 381 שטי־מען — 2 מאַנדאַטן.

ליסטע נומער 6: לינקע פּועלי־ציון — 186 שטימען — 1 מאַנדאַט.

ליסטע נומער 7: האַנטווערקער־צענטן — 56 שטי־מען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטע נומער 8: מזרחי — 160 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטן נומער 10: הרב ראָזענצווייג — 175 שטימען — 1 מאַנדאַט.

ליסטע נומער 11: קאַרלין — 266 שטימען — 1 מאַנדאַט.

ליסטע נומער 12: — ארטאָדאָקסן־אגודה — 162 שטימען — 1 מאַנדאַט.

ליסטע נומער 14: ווירטשאַפטלער — 1003 שטימען 5 — מאַנדאַטן.

ליסטע נומער 15: החלוץ־באַלמעלאָכעס — 66 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטע נומער 16: ציוניסטישע אַרגאַניזאַציע — 562 שטימען — 3 מאַנדאַטן.

ליסטע נומער 17: קאָמבאַטאַנטן — 80 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטע נומער 18: פּאַהאָסט — 47 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטע נומער 19: אַלגעמיינע האַנטווערקער — 20 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

דעם הויפּט־קאַמף אין די וואַלן האָט געפירט די „פּאַסיווע". דעמאָקראַטישע ווירטשאַפטלעכע ליסטע נומער 14, וואָס צוליב דער פריערדיקער, געזעלשאַפטלעכער שטעלונג און די באַציאונגען מיט דער מאַכט פון איר גרופּע, איז זי געווען זיכער, אַז עס וועט איר געלונגען צו ווערן דער „מושל" איבער דער קהלה.

דער פינאַל פון אַלע וואַלן איז פאָרגעקומען דעם 29טן מערץ און פאַר ראש־הקהל איז ווידער אויסגעווײלט געוואָרן דער פריערדיקער ראש־הקהל יוסף שקאָלניק און זיין פאַרטרעטער אינזש. א. פרידמאַן (ציונים), אַלס פאָרזיצער פון ראַט, דירעקטאָר ישעיהו שניידער און אַלס זיין פאַרטרעטער ה' פייוול גינצבורג (ביידע ציונים). אַזוי־אַרום איז די מאַכט איבער דער קהלה ווידער פאַרבליבן אין די הענט פון ציונים.

אינסטיטוציעס אין פינסק

די משהל־גלויבערמאַן־שול

די געשיכטע פון דער „משהל־גלויבערמאַן"־שול איז אייגנטלעך די געשיכטע פון העכער צוואַנציק יאָר יידיש־וועלטלעכע קולטור אין פינסק.

אין זומער 1916 האָט אין פינסק געהערשט הונגער און חורבן. די מענער זיינען דורך די דייטשע אָקופאַנטן פאַר־שלעפּט געוואָרן אויף צוואַנגס־אַרבעט און איבער די פּינ־סקער גאַסן האָבן זיך אָן שום השגחה געוואַלגערט פאַרהונ־גערטע קינדער. אין אָט דער שרעקלעכער צייט האָט אַ גרופּע בונדיסטישע טוער און לערער באַשלאָסן עפּעס צו טאָן פאַר דידאַזיקע יידישע קינדער, זיי געבן דערציאונג און אויך דערנערונג.

דער פּלאַן איז געוואָרן שנעל רעאַליזירט. עס ווערט אָפּגעדונגען דער גרויסער הויף און סאָד אין האַלצמאַנס טעאַטער און אַרום אַנטשטייט די ערשטע פּינסקער „קינדער־היים" אונטערן פריַיען הימעל. יעדן טאָג זיינען דאָרט געקומען 70—80 קינדער, פאַרברענגט עטלעכע שעה און נאָך באַקומען דערצו עפּעס צו עסן — אַ גלאָז קאַווע מיט ברויט. געלט דערויף האָט געגעבן דער אָרטיקער „בירגער־קאָמיטעט". אין אָט דער „קינדער־היים" האָבן דאָן געאַרבעט די בעסטע, די איבערגעבנסטע לערער און טוער, ווי: עלקע קאָפּלאַן, ליאלע האַלפּערין מיט זיין פרוי, משהל גלויבערמאַן, בנימין דער שוסטער, בירמאַן און נאָך עטלעכע באַלעבאַטישע מיידלעך פון שטאָט, וועלכע האָבן זיך פאַרנומען מיטן צוגרייטן דאָס עסן פאַר די קינדער.

אַזוי זיינען פאַרביי די זומער־חדשים און צו האַרבסט צו איז אויף זאַוואַלנע גאַס אָפּגעדונגען געוואָרן אַ לאָקאַל פון עטלעכע גרויסע צימערן. מען באַקומט אין שטאָט דאָס נויטיקע מעבל, שול־מכשירים און די אַרבעט פון דערציען די קינדער גייט ווייטער אָן. אויף אַזאַ אופן ווערט געשאַפן די ערשטע יידיש־וועלטלעכע שול אין פינסק. פאַר דער לעצטער ערשאַפּט פון די העברעאיש־רוסישע שולן איז די נייע יידישע שול מיט יידיש אַלס אונטערריכט־שפּראַך געווען אַן איבערראַשונג. זיי זיינען מיטגעריסן געוואָרן פון דער וואַרעמער אַטמאָספער, וואָס האָט געהערשט אין דערדאָזיקער שול, ווו די לערער רעדן זיך צונויף מיט די קינדער אין זייער מוטער־שפּראַך, און די בעסטע לערער פון די רוסיש־העברעאישע שולן גייען אַריבער אין דער ניי־גערינדעטער יידישער שול.

קיין פעסטן פּראָגראַם האָט טאַקע די שול אין אָנהויב ניט געהאַט. מען איז דאָן געווען אָפּגערישן פון דער וועלט און עס האָבן געפעלט פּעדאַגאָגישע וועגווייזער, אָבער אָט אַזוי, אויף אַן אימפּראָוויזירטן אופן, ווערט געפירט די אַרבעט און דער רעזולטאַט איז זייער אַ גוטער. די אומ־מיטלבאַרקייט, וואָס הערשט אין דער באַציאונג פון לערער צום קינד, ברענגט פרוכט.

דער ווינטער פון 1916 איז געווען זייער אַ שווערער, עס האָבן געפעלט מאַטעריעלע מיטלען אויפצוהאַלטן די שול, אָבער די גרופּע איבערגעגעבענע מענטשן, וואָס איז געשטאַנען אַרום דער שול, האָט אַרויסגעוויזן גרויס אָפּ־פערווויליקייט און ניט אַראָפּגעלאָזט די הענט. אין דער־דאָזיקער גרופּע האָט זיך באַזונדערס אויסגעטיילט משהל גלויבערמאַן, וועלכער האָט אויף זיינע פּלייצעס געטראָגן דעם גאַנצן עול פון דער אינסטיטוציע.

אויפן צווייטן יאָר איז די שול אַריבער אין אַ נייעם גרעסערן לאָקאַל אויף דאָמיניקאַנער גאַס. די שול האָט שוין דאָן דריי קלאַסן. די צופעליקע לערער הויבן אָן אָפּצופאַלן, עס פאַרבלייבן בייַ דער אַרבעט בלויז עטלעכע איבערגעגעבענע מענטשן און צווישן זיי טאַקע משהל גלויי־בערמאַן.

מ. גלויבערמאַן איז פאַר דער מלחמה געווען אַ דרו־קער־אַרבעטער. במשך פון דער דייטשער אינוואַזיע האָט ער געאַרבעט אין ביוראָ פון בירגער־קאָמיטעט. ניט־זיי־ענדיק קיין לערער פון פאַך, איז ער אָבער פאַר די קינדער געווען דער בעסטער לערער, כאָטש זיין נאָמען האָט אין דעם שעהן־פלאַן ניט פיגורירט. זיין גאַנצע פרייַ צייט גיט ער אָפּ דער שול־אַרבעט. ער פלעגט זייער אָפּט אַרייַנקומען אין קלאַס צו די קינדער און ער האָט שטענדיק פאַרשטאַנען, ווי אַזוי פּראָדוקטיוו אויסצונוצן די פרייַ צייט. דורך באַקאַנטע דייטשן, מיליטער־לייט, האָט משהל באַקומען דייטשע לידער מיט נאָטן, באַשרייבונגען, בא־וועגלעכע שפּילן. ער פלעגט עס איבערזעצן, אָדער בא־אַרבעטן אויף יידיש. אַזוי אַרום האָט ער געשאַפן פאַר דער שול אַ פיינע זאַמלונג פון לידער און שפּילן. געוואָנג האָט משהל שטענדיק אַליין געפירט אין שול, דאָס רוב אין די שבתים. באַווגונג־שפּילן פלעגט ער דורכפירן מיט דער הילף פון דער לערערין פון פרעבל־קלאַס.

חוץ דעם איז משהל געווען דער צושטעלער פון פּראָדוקטן פאַר דער באַשפייזונג, וואָס מען האָט געפירט אין דער שול כמעט אָן איבעררייס די גאַנצע צייט פון מלחמה. משהל האָט געטראָגן אויף זיך דעם גאַנצן יאָך פון דער שול, אָנהויבנדיק פון דער פּעדאַגאָגישער אַרבעט, ביז דער קלענסטער טעכנישער פראַגע אין שול, ביז אַ ביסל טינט מיט אַ שטיקל קרייד.

די אַרבעט אין שול איז געגאַנגען מער אָדער ווייניקער נאָרמאַל ביז אויגוסט. נאָך צוויי יאָר דייטשער אָקופּאַציע איז דער הונגער אין שטאָט געוואָרן זייער גרויס. די באַפעלקערונג האָט געמוען לויפן אין די דערפער, האָפנדיק צו קריגן דאָרט ברויט און קאַרטאָפל, און די שול האָט זיך געמוזט שליסן.

⁂

אין פרילינג פון יאָר 1918, נאָכן בריסקער שלום־אָפמאַך, הויבן זיך אָן אומצוקערן אין שטאָט די אַרויס־געשיקטע און אָנטלאָפענע. די שטאָט ווערט ביסלעכווייז פולער, אָבער די נויט ניט קלענער. אין יענער צייט האָבן די פּועלי־ציון אויף אַ באַראָטונג, צוזאַמען מיטן בונדישן קאָלעקטיוו, פאַרגעשלאָגן צו באַנייען די אַרבעט פון דער יידישער שול אונטער אַ שותפותדיקער אָנפירונג. דער פאַרשלאָג איז געווען אָנגענומען און די שול ווערט ווידער געעפנט. די שול איז שוין דאָן אַ פיר־קלאַסיקע און אַ פול־געפּאַקטע — צו 40 קינדער אין אַ קלאַס.

מאַטעריעל איז די שול געשטאַנען זייער שלעכט. אַביסל געלט פלעגט מען באַקומען פון „בירגער־קאָמיטעט" און די שול־פאַרוואַלטונג האָט פון צייט צו צייט אויך עפּעס באַקומען דורך פאַרשיידענע זאַמלונגען. די לאַגע פון די לערער איז געווען אַ מוראָדיגע: מען האָט געַרבעט פאַר גראָשנס, וואָס האָבן קוים געקלעקט אויף טרוקן ברויט. אין אָט דער צייט איז ווידער דער גאַנצער עול געפאַלן אויסשליסלעך אויף משהל גלויבערמאַן. ער פלעגט אויפמונטערן די לערער און די קינדער, ער איז געווען דער איניציקער, וואָס האָט אויף פאַרשיידענע אופנים געשאַפן געלט־מיטלען פאַר דער שול.

ווינטער 1918, נאָך דער רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד, פאַרן אָנקומען פון דער אוקראַיניישער מאַכט קיין פינסק, אָטעמט די שטאָט אַביסל אָפּ פון דעם אָקופּאַציע־יאָך. משהל גלויבערמאַן נוצט אויס די לאַגע און אין האַלצ־מאַנס־טעאַטער ווערט איינגעאָרדנט אַ גרויסער אָונט לטובת דער שול. דער אָונט ברענגט אַריין זייער אַ גרויסע הכנסה און דאָס גיט אַ מעגלעכקייט אונטערצוהאַלטן די שול.

אין דער צייט פון די אוקראַינער האָט די שול עקזיסטירט נאָרמאַל. ערגער איז געווארן, ווען אין יאַנואַר 1919 זיינען אַריין די באָלשעוויקעס. דער הונגער האָט זיך געשטאַרקט און דאָס האָט זיך גלייך אָפּגערופן אויף דער לאַגע פון דער שול. אַ דאַנק משהלען גיט זיך איין פון דעם „פּלענדעזש" (אָן אינסטיטוציע וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט באַזאָרגן געפאַנגענע און היימלאָזע) צו באַקומען שפּייז־פּראָדוקטן פאַר די קינדער און די לערער, און די שול ווערט אַדאַנק דעם וויטער אויפגעהאַלטן.

אָנהויב מערץ 1919 ווערט פינסק פאַרנומען דורכן פוילישן מיליטער. דער עקאָנאָמישער מצב אין שטאָט איז זייער ביטער. די שול אָרדנט דאָן איין אַ בלימל־טאָג (גאָסן־זאַמלונג) בשותפות מיט אַ פוילישן קינדער־אנשטאַלט („אָכראָנקע"). דאָס איז דאָן געווען אַ שטיקל געשעעניש, ווייל דער פאַרשלאָג איז געקומען פון פאַרוואַלטער פונם פוילישן קינדער־אַנשטאַלט, וועלכער האָט זיך געווענדעט צו משהל גלויבערמאַנען. דער בלימל־טאָג איז פאַרגעקומען פּורים 1919 און איז דורכגעגאַנגען מיט גרויס דערפאָלג. אויפן חלק פון דער שול איז אויסגעפאַלן עטלעכע הונדערט רובל, וואָס האָבן געגעבן די מעגלעכקייט וויטער אויפצוהאַלטן די שול און די קינדער־באַשפייזונג.

סוף מערץ קומט צופאַרן קיין פינסק דער ערשטער שליח פון „דזשאָינט", ה' ב. צוקערמאַן, צו אָרגאַניזירן די נויטיקע הילף. אין דעם שטאָטישן קאָמיטעט, וואָס ווערט געגרינדעט, גייט אויך אַריין משהל גלויבערמאַן. עס ווערט דורכגעפירט אַ רעגיסטראַציע פון די נויט־באַדערפטיקע, און די רעגיסטראַציע־בויגנס ווערן צום באַאַרבעטן געברענגט אין דער יידישער שול. דאָס איז געווען שבת, דעם 5טן אַפּריל. היות ווי די אַרבעט איז ביז פאַרנאַכט נאָך ניט געווען פאַרטיק, האָט משהל גלויבערמאַן דעם גאַנצן מאַטעריאַל אַריבערגעטראָגן אין „בית־עם", כדי מאָרגן, זונטאָג, זאָל ניט זיין קיין שטערונג אין די לימודים. גראָד אין יענער צייט איז דער „בית־עם" אַרומגעריבנגלט געוואָרן דורכן פוילישן מיליטער, אַלע וואָס זיינען דאָרט געווען, זיינען געוואָרן אַרעסטירט און אין עטלעכע שעה אַרום האָט מען געפירט צו דער שחיטה די 35 קרבנות, צווישן זיי אויך משהל גלויבערמאַן און די לערער פון דער שול, אברהם האַלצמאַן און ריקלין; די לעצטערין מיינדל געלמאַן איז אָפּגעקומען בלויז מיט שרעק און עטלעכע וואָכן תפיסה...

נאָך דער טראָגישער געשעעניש, וואָס האָט דערשיטערט די שטאָט, זיינען די לימודים אין שול איבערגעריסן געוואָרן ביז איבער פּסח. אַ וואָך נאָך פּסח איז פאַרגקומען אַ שטילע, כמעט באַהאַלטענע טרויער־זיצונג פון דער שול־פאַרוואַלטונג, די ערשטע זיצונג אָן משהלען... מען האָט באַווייזט דעם גרויסן אומגליק און באַשלאָסן אָנצורופן די שול אויפן נאָמען פון דעם אומגעקומענעם, איבערגעגעבענעם שול־טוער, משהל גלויבערמאַן.

ביסלעכווייז שטעלט זיך ווידער איין די אַרבעט אין שול. מען אָנגאָנשירט נייע לערער. דער אָמעריקאַנער קאָמיטעט סובסידירט און שטיצט די שול. עס ווערט בכלל צו יענער צייט פאַרבעסערט די מאַטעריעלע לאַגע אין שטאָט.

אין פאַרגלייך מיט די נייע אויפגעקומענע שולן איז די „משהל־גלויבערמאַן"־שול געשטאַנען אויף אַ הויכער מדרגה. זי האָט פאַרמאָגט פיר פולע קלאַסן מיט אַ שטענ־דיקער צאָל קינדער און אַ פּעדאַגאָגישן ראַט. עס האָבן זי אָבער ניט אויסגעמיטן די צעטרייסלונגען פון דער צייט.

ווי שוין דערמאָנט, איז די שול־פאַרוואַלטונג גע־ווען אַ געמישטע, פון „בונד" און „פועלי־ציון". כל־זמן משהל גלויבערמאַן איז געווען אין שפּיץ פון דער שול־אַרבעט, האָט זיך אים איינגעגעבן איינצוהאַלטן דעם גלייכ־געוויכט צווישן ביידע צדדים, ווייל אַלע האָבן געפילט צו אים אַ גרויסן יראת־הכבוד. וועז משהל איז שוין ניט געווען, האָבן זיך זומער 1919 אָנגעהויבן רייסענישן אין דער שול־פאַרוואַלטונג און די פועלי־ציון האָבן באַשלאָסן זיך אָפּצוטיילן פון דער שול. דער פאַרלוסט איז געווען זייער וויטאָגדיק פאַר דער שול, אָבער אינגיכן איז צוריק איינגעשטעלט געוואָרן אַ רואיקע, פרוכפּערדיקע אַרבעט. דער לערער־פערסאָנאַל ווערט באַנייט, עס קומען צו קוואַ־ליפיצירטע קרעפטן און די שול טרעט אַריין אין דער דריטער תקופה פון איר לעבן — אַ תקופה פון נאָרמא־ליזירונג, אָנטוויקלונג און דערהויבונג.

⁂

נאָך דער פּוילישׁ־באָלשעוויסטישער מלחמה פאַרבינדט זיך די גלויבערמאַן־שול מיטן יידישן־וועלטלעכן שול־וועזן אין פּוילן, און נעמט אַן בהדרגה די פראַגראַמען און לערנביכער, וואָס זיינען איינגעפירט אין דעם יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן. סוף שול־יאָר פון 1921 איז געווען דער ערשטער אַרויסלאָז פון שול.

די לערן־יאָרן פון 1921 ביז 1923 זיינען יאָרן פון אָנטוויקלונג. אין יאָר 1923 האָט די שול אַרגאָניזירט אַן אויסשטעלונג. דאָס איז געווען די ערשטע אויסשטעלונג פון דער שול און די ערשטע פון דעם מין אין פינסק. זי האָט ממש אויפגערודערט די שטאָט. די פּוילישע לערער פון די מלוכה־שולן זיינען געקומען באַזוכן די אויסשטעלונג און זיינען געווען נתפּעל. דער שול־אינספּעקטאָר האָט אַראָפּגעבראַכט אויף דער אויסשטעלונג דעם גאַנצן קורס פון די פּוילישע לערער, וואָס איז דאַמאָלט געפירט ג־ווארן אין פינסק.

די שול איז זיך וואָס אַ יאָר ווייטער אַלץ מער פו־נאָנדערגעוואַקסן, אַזוי אַז דער לאָקאַל איז געוואָרן ענג. גראָד אין יענער צייט, אין יאָר 1925, איז אָנגעקומען הונדערט דאָלער פון די אַמעריקאַנער חברים (פינסקער ברענטש פון אַרבעטער־רינג). עס איז געשטאַנען אָפּ־געברענט פוטערמאַנס מויער (לאָה־פייגלעס) און מיט די 100 דאָלאָר איז מען צוגעטרעטן אָפּצובויען דאָס הויז פאַר דער שול. חברים־אַרבעטער האָבן געהאַלפן און עס האָט זיך איינגעגעבן אויפצובויען דאָס הויז, וואָס איז געווארן איינס פון די שענסטע שול־לאָקאַלן אין פינסק.

צום אָנהויב פון יאָר 1926 האָט מען זיך אַריינגעקליבן אין נייעם לאָקאַל, וואו די שול איז זיך נאָך מער צעוואַקסן. אין לערניאָר 1927־1928 האָט זיך געעפנט אַ זיבעטע קלאַס. די שול ציילט דאָן 253 קינדער און איז אומגעהייער פאָ־פולער אין שטאָט.

אין יאָר 1932 הייבט אָבער אָן די שול אַלץ שטאַרקער צו פילן די שיקאַנעס מצד דער פּוילישער מאַכט. מען פאַרווערט דער שול צו טראָגן דעם נאָמען „משהל גלויי־בערמאַן", ווייל דאָס איז דער נאָמען פון אַ פערזאָן, וואָס איז דערמאָרדעט געוואָרן דורך דעם פּוילישן מיליטער... אַ חוץ דעם ווייל מען די שול פאַרפּוילישן, באַזייטיקן יידיש אַלס אונטערריכט־שפּראַך. די לייטונג באַמיט זיך צוצופאַסן צו די פאַדערונגען פון דער מאַכט, אָבער עס העלפט זייער ווייניק. אין אַפּריל 1933 קומט אָן אַ מעל־דונג פון שול־קוראַטאָריום, אַז די שול ווערט געשלאָסן און אַלס מאָטיוו ווערט אָנגעגעבן דאָס פעלן פון רעליגיע־לימוד. מען האָט אָנגעגעבן אַ רעקורס צום מיניסטעריום און געטראַכט דערביי וועגן באַקומען אַ קאָנצעסיע אויף אַ נייער שול. קיין תשובה איז פון מיניסטעריום ניט געקומען און אויף אָן אָנפראָגע ביים שול־אינספּעקטאָר האָט מען באַקומען אַ דערקלערונג, אַז מען טאָר די שול צום נייעם יאָר ניט עפענען.

דעם 3טן סעפּטעמבער אינדערפרי איז אָבער דער שול־לאָקאַל באַלאָגערט געוואָרן פון די קינדער און זייערע עלטערן, וועלכע האָבן געפאָדערט די שול צו עפענען. די שול האָט זיך טאַקע געעפנט און דער אינספּעקטאָר האָט זיך ניט געמאַכט וויסנדיק אַ גאַנץ יאָר. אַזוי אַרום האָט די שול אָפּגעארבעט אַ פול יאָר, אָן שום קאָנצעסיע. מען האָט יעדער מינוט געציטערט, אַז מען וועט קומען און פאַרחתמענען די שול, אָבער דאָס איז ניט געשען.

ערשט אין יאָר 1934־1935 איז אָנגעקומען דער ענט־פער, אַז דער רעקורס וועט אָפּגעווארפן, די שול מעג בלויז פאַרענדיקן איר אַרבעט ביזן סוף פון לערניאָר און פון 15טן יוני 1935 איז זי געוואָרן געשלאָסן. דאָס מאָל האָט מען שוין געהאַט צייט צוצוגרייטן אַ נייע קאָנצעסיע, וואָס איז אָנגעגעבן געוואָרן אויפן נאָמען פון דער שול־אַרגאַניזאַציע אין וואַרשע. פאַרמעל איז די שול געווען אַ נייע, אָבער אין תוך איז דאָס געבליבן די אַלטע גלויי־בערמאַן־שול און אין יאָר 1936 האָט זי געפייערט איר צוואַנציק־יאָריקן יובל, וואָס איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גרויסער קולטור־מאַניפעסטאַציע אין פינסק.

די העברעאישע גימנאַזיע „תרבות"

אין ווינטער פון יאָר 1922 האָט דאָס בריסקער שול־קוראטאָריום פאַרוואַלטערט דער דעמאָלסטיקער רוסישער רעאַל־שול אָנצונעמען אין די יונגערע קלאַסן קינדער פון יידישער אָפשטאַמונג. דער פאַרבאָט האָט געבראַכט דער־צו, אַז אַ גרויסע צאָל יידישע קינדער איז געבליבן אָן אַ שול. די שוין־עקזיסטירנדיקע יידישע בילדונגס־אַנשטאַלטן, ווי די שול פון די רעכטע פועלי־ציון (שפּעטער „תל־חי") און די יידישע שול אויפן נאָמען פון משהל גלויבערמאַן האָבן ניט געקענט באַפריידיקן די דערציערישע באַדערפענישן פון דער בריטער יידישער געזעלשאַפט אין פינסק.

די פוילישע מלוכה־שול האָט אויך ניט געקענט ווערן דער דערציאונגס־פלאַץ פאַר אַלע שיכטן פון דער יידישער באַפעלקערונג. דעמאָלט איז אויפגעשווימען דער געדאַנק פון גרינדן אין פינסק אַ העברעאישע שול. עס בילדעט זיך דאָן אַ קאָמיטעט אין באָשטאַנד פון וועלכן עס גייען אַריין: מ. י. סעגאַלאָוויטש, יוסף ברעגמאַן, לייבל פאַפּיש, א. ח. ניימאַן און זאב סעגאַלאָוויטש. עס ווירקט אויך מיט דער העברעאישער לערער ווילענטשיק.

נאָך עטלעכע חדשים פון אָנגעשטרענגטער אַרבעט גע־לונגט דעם קאָמיטעט צו שאַפן אַ סומע פון 2,870,000 מאַרק — לויט דער דעמאָלטיקער וואַלוטע אָן ערך 500 דאָלאַר. מען טרעט צו די שול צו אָרגאַניזירן. ווי גע־ווייגלעך האָט מען זיך אָנגעטראָפן אויף פאַרשיידענע טעכ־נישע און רעכטלעכע שוועריקייטן, אָבער מען איז דאָס אַלץ בייגעקומען. פאַרן שול־יאָר 1923־1924 איז געלונגען צו באַקומען אַ קאָנצעסיע אויף אַ פיר־קלאַסיקער מיטל־שול און ערשט דעם 20טן אַפּריל 1926 ווערט זי פאַרוואַנדלט אין אַ פולער גימנאַזיע. אין מערץ 1926 איז געהאָט פאַרברענט געוואָרן דער לאָקאל פון גימנאַזיע, וואו עס האָבן זיך געפונען די העכערע קלאַסן. דאָס האָט דעם אָרטיקן „תרבות"־קאָמיטעט באַוואויגן אויסצובויען דעם בנין, וואו די גימנאַזיע האָט זיך געפונען. אין שול־יאָר 1927־1928 איז פאַרגעקומען די ערשטע גראַדואירונג און דעם זעלבן יאָר באַקומט די גימנאַזיע מלוכה־רעכט פאַר די נידערי־קערע דריי קלאַסן.

דעם 25טן אַפּריל 1931 איז עולה קיין ארץ־ישראל דער מנהל פון גימנאַזיע, ה׳ אברהם מאַזור און אויף זיין אָרט ווערט באַשטימט ה׳ דוד אַלפּער, וועלכער הייבט שטאַרק דעם פּעדאַגאָגישן ניווא און געזעלשאַפטלעכן אָנזען פון אָנשטאַלט. אין יאָר 1936 ליידט די גימנאַזיע אַ גרויסן פאַרלוסט צוליבן טויט פון דעם איבערגעגעבענעם לערער, מנהל פון דער 6־קלאַסיקער פאַלקס־שול „מדרשה תרבות", יצחק קאָברינטשיק ז״ל, אייניער פון די פיאָנערן פון דער העב־רעאישן שולוועזן אין פאָלעסיע.

די נייע אָרגאַניזאַציע פון אַלגעמיינעם שול־וועזן אין פוילן, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אין יאָר 1932, האָט פאַר דער גימנאַזיע אָרויסגערוקט די אויפגאָבע צו באַקומען אַ דערלויבעניש אויף אַ בילדונגס־אנשטאַלט פון אָן אָנדערן טיפּ — אַ קאָנצעסיע אויף אַ ליציי, וואָס זי באַקומט טאַקע דעם 17טן מאַי 1937. צום שול־יאָר 1937־1938 האָט די גימנאַזיע געהאָט 14 קלאַסן (אַריינגערעכנט די 6־קלאַסיקע פאַלקס־שול ביי דער גימנאַזיע) מיט אַ צאָל פון 529 שילער.

***

די גימנאַזיע איז אָנערקענט געוואָרן ווי איינע פון די שענסטע לער־אָנשטאַלטן אין פאָלעסיע. אין די 24 צימערן פון דעם מאָדערנעם בנין זיינען אייגערריכטעט געוואָרן, אויסער די קלאַסן, אויך שפּיל־זאַלן, גימנאַסטיק־האַלן, ביב־ליאָטעק און אַ פאַרשטעלונגס־זאַל. די ביבליאָטעק האָט אָנטהאַלטן 1265 בענדער אין פינף שפּראַכן: העברעאיש, פויליש, דייטש, ענגליש און פראַנצויזיש. ביים ספּע־ציעלן „נאָטוروויסנשאַפטלעכן קאָבינעט" זיינען אייגעשטעלט געוואָרן די סאָמע מאָדערנסטע מכשירים. עס איז אויך געווען אַ ספּעציעלע פיזיש־כעמישע לאָבאָראַטאָריע, וואָס האָט פאַרנומען צוויי צימערן, דאָן וואַרשטאַטן פאַר יינגלעך און מיידלעך, וואָס זיינען געווען אָן אָנהויב פון פאַרשיי־דענער פאַך־אויסבילדונג און דער עיקר מעכאַניק, סטאָ־לעריי און שניידעריי. אין גאָרטן פון דער גימנאַזיע זיינען געהאָדעוועט געוואָרן פאַרשיידענע געוויקסן פאַר עקס־פּערימענטאַלע צוועקן. אין דער גימנאַזיע זיינען אויך דורך דעם לערער־פּסיכאָלאָג ל. באַלאַבאַן געמאַכט געוואָרן איני־טערעסאַנטע אונטערזוכונגען צווישן די שילער אויפן געביט פון אויפמערקזאַמקייט און קאָנצענטראַציע.

***

די שילער פון דער גימנאַזיע, ווי אויך פון דער פאָלקס־שול זיינען דערצויגן געוואָרן אין גייסט פון ארץ־ישראל און זיי האָבן טאַקע געזומען אַ שטאַרקן אָנטייל אין די אַקציעס פאַרן נאַציאָנאַל־פאָנד. אין דער גימנאַזיע זיינען געשאַפן געוואָרן די ערשטע קעמערלעך פאַר די שפּעטערדיקע ציוניסטישע יוגנט־אָרגאַניזאַציעס.

אַ באָזונדערס אינטערעסאַנט געביט איז געווען די סצענישע טעטיקייט. יאָר־יערלעך זיינען אין דער „תרבות"־גימנאַזיע אין פינסק אויפגעפירט געוואָרן סצענישע ווערק, על פּי רוב היסטאָרישע. פאָראָלעל מיט דער טעאַטראָלער

אויסבילדונג איז אויך געגאַנגען די מוזיקאַלישע. די גימ־נאַזיע שטעלט אַוועק אַן אייגענעם בלאָז־אָרקעסטער, וואָס ציילט 30 שילער־מוזיקאַנטן.

אויך וועלט אַנטוויקלט דאָס געביט פון שול־אויסגאַבן. מען הויבט אָן מיט וואַנט־צייטונגען און די ערשטע גע־דרוקטע אויסגאַבע „גידול תרבות" דערשיינט אין צוזאַ־מענהאַנג מיטן באַזוך פון ח. נ. ביאַליק אין פינסק אין יאָר 1931 און דידאַזיקע אויסגאַבע וועלט דעם דיכטער צוגע־טראַגן אַלס מתנה.

אין אַלגעמיין האָט די גימנאַזיע געהאַט גרויס אַנזען ניט בלויז אין דער יידישער געזעלשאַפט, נאָר אויך אין דער פוילישער און באַזונדערס אויף די לערער־קאָנפע־רענצן אין שטאָט, בעת וועלכע די לערער פון דער „תרבות"־גימנאַזיע האָבן געשפילט אַן אָנזעעוודיקע ראָל.

פאַלק־שול „תל־חי"

די זיבן־קלאַסיקע פאָלק־שול „תל־חי" איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1906 דורך דער געזעלשאַפט „אָפּע" — „חברה מפיצי־השכלה" און איז געווען באַשטימט פאַר מיידע־לעך. אין יענע יאָרן איז דאָס געווען אַ גרויסער קולטור־אויפטו.

אין הסכם מיטן גייסט פון „אָפּע" און די געזעצן פון יענער צייט איז די שפראַך אין דער שול געווען רוסיש. מען האָט אויך געלערנט אַביסל העברעאיש. די אָנפירונג פון דער שול איז געווען אין האָנט פון חשובע דאַמען און הערן, וואָס פאַר זיי איז דאָס דער עיקר געווען אַן ענין פון פילאַנטראָפישער טעטיקייט. מיט דער צייט האָט די נאַציאָנאַל־געשטימטע יוגנט געקראָגן אַ גרעסערע השפעה אין דער שול און געפּועלט, אַז דער לימוד פון העברעאיש און פון אידישער געשיכטע זאָל שטאַרק פאַרברייטערט ווערן.

אַזוי האָט זיך די שול אַנטוויקלט ביז דער וועלט־מלחמה, ווען די שטאָט איז שטאַרק פאַראָרעמט געוואָרן. די דייטשע אָקופּאַציע האָט איבערגעריסן די פאַרבינדונג מיטן צענטער פון „אָפּע", און די שול האָט פאַרלאָרן איר גע־ווינלעכע שטיצע. פאַרלאָזן פון אירע פילאַנטראָפישע אפּוטרופּסים, איז זי געשטאַנען ביי דער שוועל פון אונ־טערגאַנג.

דעמאָלט האָט די פּינסקער „צעירי־ציון"־יוגנט איבער־גענומען די אָנפירונג פון שול, אויסגעטיילט פון זיך לערער־כוחות, וואָס האָבן געזומען פירן די שול אין אַ יידיש־נא־ציאָנאַלן גייסט. פאַר די לימודים־שפראַך איז געווען איינ־געפירט העברעאיש, און יידיש איז געווארן געלערנט ווי אַ לימוד. דאָס איז געווען די ערשטע וועלטלעכע שול פון דעם מין אין פּינסק און אפשר אויך אין גאַנץ פּוילן. די שול האָט זיך אויך ניט אָנגעשלאָסן אָן קיינער פון די שול־צענטראָלעס, וואָס האָבן זיך שפּעטער געבילדעט. אַ גע־וויסע צייט איז צווישן די טויער און לערער פון דער שול אָנגעגאַנגען אַ הייסע דיסקוסיע אַרום דער שפראַכן־פראַגע. צווישן די פאַראינטערעסירטע פערזאָנען זיינען געווען אַזעל־כע, וואָס האָבן פאַרלאַנגט, אַז די שול זאָל אינגאַנצן איבער־גיין אויף יידיש. אויף עטלעכע יאָר איז מען אייגעגאַנגען אויף אַ פשרה, אַז אין די ערשטע דריי קלאַסן זאָל די לימודים־שפראַך זיין יידיש מיט אַ גרויסער מאָס העברע־איש, און אין די העכערע קלאַסן זאָל מען לערנען אויף העברעאיש, און יידיש זאָל זיין אַ לימוד. די דאָזיקע פשרה האָט לאַנג ניט אָנגעהאַלטן. מען האָט זיך סוף כל סוף אומגעקערט צו דעם לימודים־שפראַך העברעאיש און מיט יידיש ווי אַ לימוד.

די שול איז די גאַנצע צייט געווען אַ גייסטיקע היים פאַר די קינדער. אין דער מלחמה־צייט און אין די נאָ־ענטסטע יאָרן נאָך דער מלחמה האָט זי אויך געזאָרגט פאַר די מאַטעריעלע נויטן פון די קינדער אין דער אויסגעהונ־גערטער שטאָט. געגרינדעט ווי אַ מיידל־שול האָט די שול שפּעטער אָנגעהויבן אָנצונעמען אויך יינגלעך און זי איז שוין אַזוי פאַרבליבן אַ געמישטע שול.

כמעט די גאַנצע צייט האָט די שול געפירט אַ שווערן קאַמף פאַר איר מאַטעריעלער עקזיסטענץ, און האָט אויך איבערגעלעבט שווערע קריזיסן בעת די גרויסע קאַטאַסט־ראָפעס אין שטאָט. בעת דער הריגה פון די 35 קדושים, אין 1919, האָט די שול פאַרלאָרן דעם גרעסטן טייל פון אירע לערער און טויער. עס האָבן זיך אָבער געשטעלט אין דינסט יינגערע חברים און די שול אויסגעהאַלטן. בעת דער גרויסער שריפה, איז אָפּגעברענט געוואָרן דער בנין פון דער שול מיט אַלע שול־מכשירים, וואָס זיינען מיט אַזוי פיל מי איינגעשאַפט געוואָרן. די טויער זיינען אָבער ניט אַראָפּגעפאַלן ביי זיך און האָבן געדונגען אַ לאָקאַל און וויייטער געפירט די אַרבעט, ניט־קוקנדיק אויף דעם, וואָס די געביידע איז ניט געווען צוגעפאַסט פאַר אַ שול און וואָס די פּוילישע מאַכט האָט געסטראַשעט די שול צו שליסן.

צענטראַלע בורסע (דאַרמיטאָרי) פאַר מיידלעך

די צענטראַלע בורסע פאַר מיידלעך אין פינסק איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1929 דורך דער געזעלשאַפט פאַר קינדער־שוץ און יתומים־פאַרזאָרגונג „צענטאָס" אין פאָלעסיע. אין די קליינע שטעטלעך פון פאָלעסיע זיינען קיין פאַך־שולעס ניט געווען און עס זיינען אָפילו ניט גע־ווען קיין קוואַליפיצירטע באַלמלאָכעס, וואו מען זאָל קענען אָפגעבן קינדער אויף פאַך־אויסבילדונג. די אינציקע יידישע פאַך־שולע פאַר מיידלעך אין פאָלעסיע האָט זיך געפונען אין פינסק. די אָרעמע יידן פון דער פּראָווינץ האָבן זיך אָבער ניט געקענט דערלויבן אָזא לוקסוס פון אויס־האַלטן אַ קינד אין דער פרעמד. האָט דעריבער די גע־זעלשאַפט „צענטאָס", ביי דער אונטערשטיצונג פון דעם „דזשאָינט", געגרומען אויף זיך די אויפגאָבע צו שאַפן אַזעלכע דאַרמיטאָריס (בורסעס), ווואו די קינדער פון דער פּראָווינץ זאָלן זיך קענען אויפהאַלטן, לערנענדיק אַ פאַך. אַזוי איז געשאַפן געוואָרן די פינסקער בורסע פאַר מיידלעך. אין אָנהויב זיינען געווען 17 מיידלעך פון די שטעטלעך, אָבער צוליב דעם כסדרדיקן צושטראָם פון נייע שילערינס איז דער לאָקאַל געוואָרן ענג און ביים אָנהויב פון שול־יאָר 1931־1932 איז דער לאָקאַל געוואָרן אויסגעברייטערט און שוין אָריינגענומען 35 שילערינס.

די פינסקער בורסע האָט שנעל געקראָגן אַ גוטן נאָמען און עס זיינען כסדר אָנגעקומען ביטעס, ניט נאָר פון פאָ־לעסיע, נאָר פון גאַנץ פּוילן — פון ווארשע, לאָדזש, ווילנע, לאָוויטש א. אַ. וו. צום שול־יאָר 1936־1937 זיינען שוין געווען קרוב צו 60 נייע ביטעס. די בורסע ווערט דעריבער אויסגעברייטערט, עס ווערט געדונגען אַ שכנותדיגער לאַ־קאַל, אָבער עס איז פאַרט נישטאָ מער ווי 45 פלעצער און פיל ווענדונגען קענען ניט באַפרידיקט ווערן.

אין דער בורסע זיינען אָנגענומען געוואָרן מיידלעך אין עלטער פון 14 ביז 16 יאָר, ווועלכע האָבן געהאַט גע־ענדיקט לכל־הפחות 6 קלאַסן פאָלקס־שול. אין דער ער־שטער ריי ווערן אָנגענומען קינדער פון יתומים־הייזער און פון דער פריוואַטער אויפזיכט פון די „צענטאָס"־קאָמיטעטן אין דער פּראָווינץ. דער גרעסטער טייל פון די קינדער ווערט אויסגעהאַלטן אומזיסט. בלויז אַ קליינער טייל צאָלט אַ מינימום פאַר דער פאַך־אויסבילדונג, וואוינונג, עסן, ווש און אַלע אַנדערע נויטווענדיקייטן.

די בורסע באַקומט אַ גוטן נאָמען צוליב די דערצי־אונגס־מעטאָדן, וואָס ווערן דאָרט אָנגעוואַנדט און אויך צוליב דער מוסטערהאַפטער אָרדענונג, היגיעניש באַדיר־גונגען און קולטור־פּראָנשטאַלטונגען, וואָס ווערן אָפט געמאַכט.

זינט דער גרינדונג פון דער בורסע זיינען דורכן אַנ־שטאַלט דורכגעגאַנגען 117 קינדער (פון 39 פאַרשיידענע שטעטלעך). פון זיי האָבן געענדיקט די פאַך־שולן און פאַרלאָזן די בורסע 73 אַבסאָלווענטינס, ווועלכע האָבן וויטער אָנגענאַלטן אַ וואַרעמען קאָנטאַקט מיט דער אינ־סטיטוציע, וואָס האָט זיי געגעבן אַ גוטע דערציאונג און דורך דער פאַך־אויסבילדונג צוגעגרייט צו אַ זעלבסטשטענ־דיקן לעבן.

תלמוד־תורה

די תלמוד־תורה אין פינסק האָט גלייך ביי איר אָנט־שטייאונג געהאַט אַ פיינעם בנין פון 11 שול־צימערן און צוויי וואוינונגען פאַר דער שול־באַדינונג. דאָס דאָזיקע הויז האָט די פילאַנטראָפין פייגע לעווין אין 1860 אויפ־געבויט אויפן געשאָנקענעם פּלאַץ פון ר׳ בצלאל וואָלעווולער.

אין אָרכיוו פון דער תלמוד־תורה האָט זיך אויפגע־היט אַ פּראָטאָקאָל ווועגן איר גרינדונג פון יאָר תרכ״ב (1862), אייגנהענטיק געשריבן פון ווועלט־גאון, הרב ר׳ אלעזר משה זצ״ל אב״ד ד׳פינסק. אין פּראָטאָקאָל בא־שווערט דער גאון זיין פינסקער עדה אייביק צו שטיצן מיט דער פולער האָנט די הייליקע אינסטיטוציע.

די תלמידים פון דער ת״ת זיינען צום גרעסטן טייל געווען קינדער פון די אָרעמסטע שיכטן: פאַבריק־אַרבע־טער, בעלי־עגלות, טרעגערס און אַרבעטסלאָזע. עס זיינען אויך געווען אַ סך יתומים.

אין די ערשטע יאָרן פון דער ת״ת האָט מען געלערנט נאָר רעליגיעזע לימודים. די צאָל קינדער האָט ביזן יאָר 1900 דערגרייכט צו 150.

אין יאָר 1900 איז אָנגענומען געוואָרן אַ החלטה איינצופירן אין אַ קליינער מאָס אויך וועלטלעכע לימודים, אויף וואָס מען האָט, נאָך גרויסער שתדלנות, באַקומען רעכט פון דער רוסישער רעגירונג. דעמאָלט איז די צאָל תלמידים שטאַרק געוואַקסן און אין יאָר 1914 האָט זי דערגרייכט ביז 300 שילער, איינגעטיילט אין 8 קלאַסן. אין משך פון די 8 שול־יאָרן האָט דאָס קינד געלערנט גרינטלעך תנ״ך, גמרא מיט רש״י, העברעאיש, דקדוק און וועלטלעכע לימודים אין פאַרנעם פון אַ צווי קלאַסן גימ־נאַזיע. דער לערער־פערסאָנאַל איז באַשטאַנען פון די בעסטע פעדאַגאָגישע כחות: פאַר די רעליגיעזע לימודים — ר׳ יחיאל, ר׳ מרדכילע, ר׳ יהונתן, ר׳ יששכר, ר׳

אלימלך און ר׳ פנחס; פאַר די וועלטלעכע לימודים: — מיסלאַנסקי, מינקאָוויטש, יודעלעוויטש, ר׳ מאיר זילבער־מאַן און שרייבער. דער משגיח איז געווען ר׳ שמואל וויל־קאָמירער. די תלמוד־תורה איז ביי דער גרינדונג גע־שטאַנען אונטער דער השגחה פון די שטאָט־רבנים, הרב הג׳ ר׳ אלעזר משה זצ״ל און שפעטער זיין איידעם, דער וועלט־גאון ר׳ ברוך עפשטיין שליט״א. אין דער צייט, וועו ער איז געווען אין אויסלאַנד, נעמט איבער די השגחה הרב הג׳ ר׳ דוד ראָוויגסקי זצ״ל, און צולעצט זיין איידעם ר׳ שאול ראָזנצווייג שליט״א, רב דפינסק. דעם גרעסטן טייל פון בודזשעט האָט געדעקט די קאָראָבקע, דאָס אי־בעריקע האָבן גבאים געשאָפן אין שטאָט. ביזן 1914 זיינען געווען גבאים ר׳ שמואל טשערניכאָוו, ר׳ שמואל נח שוב, ר׳ שמואל ראָבינאָוויטש, חאַראַץ און ר׳ פנחס אליהו קאָ־לאָדני.

באַזונדערס שטאַרק איז פאַר דער דערציאונג פון אָרעמען קינד איבערגעגעבן געווען ר׳ פנחס אליהו קאָ־לאָדני. אַ משכיל און מושלם, וועלט ער דער פעדאַגאָ־גישער ראַטגעבער און קרוב צו 20 יאָר זאָרגט ער פאַרן רעליגיעז־וועלטלעכן חינוך אין פינסק.

אין די מלחמה־יאָרן פון 1914, וועו פינסק איז אָקו־פירט געווארן דורך די דייטשן, האָבן זיך די לימודים אין ת״ת אַ קורצע צייט אינגאַנצן אָפגעשטעלט.

ערשט אין יאָר 1918 וועלט באַנייט די טעטיקייט פון דער ת״ת. נאָך לאַנגע אסיפות און באַראַטונגען וועלט אַלס גבאי אויסגעקליבן ר׳ בערל לעווין. ניט געקוקט אויף זיינע גרויסע געשעפטן און אונטערנעמונגען גיט ער זיך איבער מיטן גאַנצן ברען צו דער אַרבעט פאַר דער ת״ת. אין אַ קורצער צייט וועלט די ת״ת אויפגעריכט מיט אַ פערסאָנאַל פון וועלטלעכע און רעליגיעזע לערער, און אויך דער בנין באַקומט זיין געהעריקן תיקון.

אין יאָר 1919, וועו די פוילישע מאַכט פאַרנעמט פינסק, וועלט אַלע שולן אויפגעפאָדערט זיך צו באַזאָרגן מיט קאָנצעסיעס. לויטן געזעץ איז דער קאָנצעסיאָנער מיט זיין פאַרמעגן ערב פאַרן בודזשעט פון דער שול. די קאָנצעסיע אויף דער תלמוד־תורה נעמט אויף זיך ר׳ צבי לעווין, וועלכער גיט איינס פון זיינע הייזער פאַר אַ משכון.

אין יאָר 1926־1927 וועלט אין שול־בנין דורכגעפירט אַ פונדאַמענטאַלער רעמאָנט און עס ווערן אויך אָנגעשטעלט פרישע לערער־כוחות. די תלמוד־תורה וועלט אַ מוסטער־האַפטע, מאָדערנע, רעליגיעזע שול. אין יאָר 1929 האָט דער קאָנצעסיאָנער ר׳ בערל לעווין, וועלכער האָט גע־דינט דער תלמוד־תורה צען יאָר אָן אַ הפסקה, צוליב זיין געזונט־צושטאַנד זיך אָפגעזאָגט פון דער אַרבעט און אויך פון דער קאָנצעסיע. היות ווי קיינער פון די גבאים האָט ניט געוואָלט נעמען אויף זיך די גרויסע פינאַנציעלע און מאָראַלישע אַחריות פאַר דער שול, האָט געמוזט נעמען די קאָנצעסיע הרב ראָווינסקי, ז״ל, ווי דער פאָרשטייער פון שטאָט. דעם 25טן פעברואַר 1933 קומט פאָר אַ פאָר־זאַמלונג מיטן אָנטייל פון אַלע גבאים פון די בתי־מדרשים און פאָרשטייער פון אַרגאַניזאַציעס אונטערן פאָרזיץ פון רב און עס ווערט אויסגעקליבן אַ פאַרוואַלטונג, אין וועלכער עס גייען אַריין ר׳ בערל לעווין און ר׳ יצחק גלייבמאַן.

גלייכצייטיק ווערן געמאַכט ענדערונגען אין לערער־פערסאָנאַל. עס ווערן אָנגעשטעלט אייניקע לערער אויף וועלטלעכע לימודים, און פאַרן פאַרוואַלטער און משגיח ווערט אָנגאָזשירט ר׳ ישראל ברימבערג. אַדאָנק זיין ענער־גיע און סבלנות איז אים גלונגען אייגצופירן אַ שטרענגע דיסציפלין און מוסטערהאַפטע אָרדענונג.

עס איז אויך אָנגאָזשירט געווארן פאַר אַ פירערין די פרוי ליאָליאַ וויטשעווסקי. די העכערע השגחה איבער דער תלמוד־תורה האָט הרב שאול ראָזנצווייג שליט״א.

די צאָל תלמידים איז אין יאָר 1937 געווען 355 אין 6 קלאַסן. דער יערלעכער בודזשעט 25,000 גילדן. דער שכר־לימוד פון די קינדער האָט געדעקט 10 פראָצענט פון בודזשעט, 20 פראָצענט די קהלה און דאָס איבעריקע איז געשאָפן געווארן דורך נדבות.

די לימודים־שפראַך איז געווען יידיש און פויליש. אין יעדער קלאַס זיינען 3 שעה טעגלעך אָפגעגעבן געווארן אויף רעליגיעזע לימודים, 1 שעה אויף העברעאיש און 2 שעה אויף וועלטלעכע לימודים. יעדער יאָר האָבן געעגדיקט די שול 35־40 תלמידים. אַ טייל האָבן וויטער געלערנט אין ישיבות, אָבער דער גרעסטער טייל איז אָנ־געקומען אין פאַך־שולן.

חברה „לינת הצדק"

די חברה „לינת־הצדק" פינסק־קאַרלין איז געווארן גע־גרינדעט אין יאָר 1902 און איר אויפגאַבע איז געווען (לויט אַ מעלדונג אין פינסקער שטאָט־לוח פון 1902) צו העלפן „אָרעמע קראַנקע מיט אומזיסטע דאָקטוירים, רפואות און השגחה". די השגחה איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס מיטגלידער פון דער חברה פלעגן אין די נעכט האַלטן וואַך ביי חולאים, כדי גרינגער צו מאַכן די שטוביקע מענטשן. די חברה האָט געהאַט אַ סטאַטוט, באַשטעטיקט דורך דער רוסישער מאַכט. איבער טעמים, וואָס זיינען אונדז נעענטער ניט באַקאַנט, האָט די טעטיקייט פון דער „חברה" זיך אָפגעשטעלט. שפעטער, בערך אין יאָר 1910, איז די טעטיקייט פון דער חברה ווידער באַנייט געוואָרן.

אין דער פאַרוואַלטונג האָבן זיך געפונען: ש. לוריא, ש. קערמאַן א"א. די קאַנצעלאַריע פון דער חברה האָט זיך געפונען אויף בריסקער גאַס, אין הויז פון די ברידער קערמאַן. אין 1915, איידער דאָס רוסישע מיליטער האָט פאַרלאָזן די שטאָט, האָבן די קאָזאַקן אונטערגעצונדן קער־מאַנס הויז און צוזאַמען דערמיט איז פאַרברענט געוואָרן דער גאַנצער אינוועַנטאַר פון „לינת הצדק". צווישן אַנדערע אויך צוויי ספרי־תורות (די חברה האָט געהאַט אַן אייגענעם מנין).

נאָך דעם אַרײַנמאַרש פון דייטשן מיליטער קיין פינסק האָט זיך די עקאָנאָמישע לאַגע פון דער גאַנצער באַפעל־קערונג מוראדיק פאַרערגערט. עס האָט זיך פאַרגרעסערט די צאָל חולאים אין שטאָט, און עס איז אָפילו ניט געווען וואו צו לייגן אַ טערמאָמעטער, שוין אָפגערעדט וועגן ממשותדיקער, מעדיצינישער הילף. סוף כל סוף האָט זיך געפונען אַ גרופּע יונגע, געזעלשאַפטלעכע טוער, וועלכע האָבן זיך געמוטמעט באַנייען די טעטיקייט פון „לינת־הצדק". זיי האָבן אַרויסגעלאָזן צו דער באַפעלקערונג אַן אויפרוף וועגן זעלבסטבאַשטייערונג, וועריבירט נייע מיטגלידער און צונויפגערופן אַן אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג אויף צו קלייבן אַ פאַרוואַלטונג. אָזוי איז באַנייט געוואָרן די טעטיקייט פון דער חברה.

אין 1921 וועלט דורך דער פוילישער מאַכט לעגא־ליזירט אַ נייער סטאַטוט. זינט דעמאָלט האָט די געזעל־שאַפט „לינת־הצדק" געהאַט אַן אַמבולאַטאָריע, וואָס איז געווארן באַזוכט דורך אָרעמע קראַנקע און אָפילו צום טייל דורך פאַרמעגלעכע מענטשן. די חברה האָט אויך גע־נומען אויסבאָרגן מעדיצינישע מכשירים אויף משכנות אָדער קעגן אַ קליינער געלט־סומע, אַרויסגעבן מילך פאַר חולאים, ביליקע און אומזיסטע רעצעפטן, אויף איר חשבון געמאַכט פאַרשיידענע אָנאַליזן, אַרויסגעגעבן אייז, געמאַכט רענטגען־דורכלייכטונגען א. א. וו. אַ געוויסע צייט האָט די חברה געהאַט אויך אַ דענטיסטישן קאַבינעט, וואָס האָט זיך שפּע־טער ליקווידירט.

די הכנסות פון „לינת־הצדק" זיינען צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן פון מיטגלידס־אָפּצאָלן, נדבות, זאַמלונגען און סוב־סידיעס פון דער קהלה און מאַגיסטראַט. די הכנסה פאַר די לעצטע 9 חדשים פון יאָר 1936 האָט באַטראָפן העכער 14,000 גילדן. די לאַנג־יאָריקע פירערין פון דער אַמבו־לאַטאָריע איז געווען פרוי ד"ר קאַפלאַן.

פֿאָלעסיע

1.

די נאַטור

די גרענעצן

געגנוי צו באַשטימען די געאָגראַפֿישע גרענעצן פון דעם דאָזיקן גרעסטן זומפֿ־לאַנד אין אייראָפּע איז נישט פון די לייכטע זאַכן. כדי אָבער דעם דאָזיקן ענין פֿשוטער צו מאַכן, ווערט געווײַנלעך אָנגענומען, אַז די גרענעצן פון פֿאָלעסיע*) בילדן אומגעפער אַ דרייעק, וואָס זיין באַזיס איז אַ גראָדע ליניע, וואָס פֿאַראײניקט די שטעט קיעוו מיט מאָהילעוו, און זיין שפּיץ — די שטאָט בריסק ביים טײַך בוג. אוודאי איז די דאָזיקע באַצייכענונג נישט קיין פּרעציזע; היפּשע שטחים פון מערב פֿאָלעסיע געפינען זיך אויסער דעם דרייעק און געווײַסע טיילן פון מערב־רוסלאַנד שליסט ער אין זיך אײַן. דערבײַער זײַנען אָנדערע נוטה פֿאַרצושטעלן די גרענעצן פון דעם דאָזיקן לאַנד נישט ווי אַ דרייעק, נאָר ווי אַ טראָפּעציע, וואָס איר קלענערער באַזיס ציט זיך פֿאָנעם דעם מיטעלן לויף פון בוג און באַטרעפט אָן ערך 110 קילאָמעטער, און דער גרעסערער באַזיס אירער בילדעט די שוין דערמאָנטע ליניע: קיעוו, מאָהילעוו, וואָס האָלט לפּי ערך 375 קילאָמעטער די לענג. דער דאָזיקער גרענעץ פון פֿאָלעסיע איז אויך מער ווײַניקער איר נאָטירלעכער גרענעץ, וואָס טיילט זיי אָפּ פון די אַרומיקע לענדער: פון דער רוסישער נידערונג, פון אוקראינע, וואָלין, פֿאָדלאָשיע און ליטע. לגבי זיי אַלע איז פֿאָלעסיע אַ פֿאַר־טיפונג, אַ נידערלאַנד, וואָס דערמאָנט מיט איר פורעם אַ מולטער אויסגעפילט מיט זומפֿן. אין מיטן דעם דאָזיקן „מולטער" פֿליסט פון מערב קיין מזרח דער גרעסטער פֿאָלעסיער טײַך, דער פּריפּעט, וואָס נעמט אַריין אין זיך אַלע אַרטיקע וואַסערן, וואָס פֿאַרזומפּיקן דאָס דאָזיקע לאַנד.

◈

דער שטח, מלוכהשע צוגעהעריקייט, אַדמי־ניסטראַטיווע גלידערונג

דער שטח פון פֿאָלעסיע אין די אויבן באַצייכנטע גרענעצן באַטרעפט אַ קימא לן פון הונדערט און עטלעכע דרײַ־סיק טויזנט קוואַדראַט קילאָמעטער. — איז קאָרגע 3½ מאָל גרעסער פון דער שוויץ און מער ווי 4½ מאָל גרעסער פון בעלגיע. דער פֿאָליטישער גרענעץ (לויטן ריגער טראַקטאַט פון 1921) האָט צעטיילט דאָס דאָזיקע לאַנד אין 2 טיילן: אויף מזרח־פֿאָלעסיע, וואָס האָט באַטראָפֿן 76,000 קוואַדראַט קילאָמעטער און באַלאַנגט צום ראַטן־פֿאַרבאַנד און אויף מערב־פֿאָלעסיע, וואָס האָט באַלאַנגט צו פּוילן און באַ־טראָפֿן 56,000 קוואַדראַט קילאָמעטער. אַדמיניסטראַטיוו האָט דער גרעסטער טייל פון פֿאָלעסיע פֿאַר דער מלחמה פון 1914 באַלאַנגט צו דער מינסקער גובערניע און טיילווײַז אויך צו דער גראָדנער, וואָלינער, מאָהילעווער און קיעווער גובערניעס. נאָכן ריגער טראַקטאַט איז אַריבער צו פּוילן די גאַנצע גראָדנער גובערניע און קלענערע טיילן פון מינסקער און וואָלינער גובערניעס, וואָס צוזאַמען האָבן זײַ געבילדעט:

א) די פֿאָלעסיער וואָיעוואָדשאַפֿט מיט די פֿאַוויאַטן (דיסטריקטן) בריסק, קאָבערין, פּינסק, דראָהיטשין, לוניניץ, סטאָלין, קאַמיען־קאַשירסק, סאַרנע און טיילווײַז אויך פּרוזשענע און קאָסעוו.

ב) אַ טייל פון נאָוואַרדקער וואָיעוואָדשאַפֿט: די פֿאַוויאַטן נעשוויז, באַראַנאָוויטש און סלאָנים.

ג) אַ טייל פון וואָלינער וואָיעוואָדשאַפֿט: די פֿאַוויאַטן קאָוועל, ליבעוונע, לויצק, קאָסטאָפּאָל און ראָוונע.

מזרח פֿאָלעסיע האָט באַלאַנגט צו צוויי ראַטן־פֿאַרבאַנ־דישע רעפּובליקן: צו דער ווײַסרוסישער און צו דער אוק־ראַיניש̈ער. אַדמיניסטראַטיוו איז יעדערע פון זיי איינגעטיילט געווען אין „קרײַזן", „ראַיאָנען" און דערפֿער. אַ דאָרף איז דער קלענסטער אַדמיניסטראַטיווער איינס.

◈

געאָלאָגישע סטרוקטור

דער דעק, אויף וועלכן עס שפּרייט זיך אויס פֿאָלעסיע, שטעלט מיט זיך פֿאַר אַ טייל פון דער גרויסער גראַניט־פּלאַטע, וואָס ציט זיך פון באַלטישן ים ביז צום אוראַל. דער דאָזיקער גראַניטענער דעק איז באַצויגן מיט אַ דיקן שיכט ווייסע און ווייכע קרײַד מיט אַ צומיש פון פּייער־שטיין (קרעמען). נאָך די צוויי אונטערשטע פֿאַרמאַציעס קומען יינגערע געאָלאָגישע אָפּלאָגערונגען דילואוויאַלע און אַלואוויאַלע (ליים, זאַמד, זשוויר, שטיין־פּעלדער, פּעלזן און לעס), וואָס בילדן אַ מין אויסנוויניקסטן פֿאָנאַנצער פֿון פֿאָלעסיער נידערלאַנד פון 10—45 מעטער די דיק. די יינגסטע אָפּלאָגערונגען, וואָס געפינען זיך אויפן סאַמע אויבערפלאַך, זײַנען די זומפֿן, וואָס פֿאַרנעמען אַ ריזיקן

*) פֿאָלעסיע ליגט צווישן 24—31 גראַד געאָגראַפישע לענג אין צווישן 30′ 50° 30′ 53° געאָגראַפישע בריי̈ט.

שטח, ביז 25% פון גאַנצן לאַנד. צו די זומפן־בילדונגען געהערט טאָרף, וואָס אין פּאָלעסיע זיינען פאַראַן פאַרשיידענע סאָרטן.

◈

דער באָדן זאַמדן און ליימען פאַרנעמען דעם גרעסטן טייל פון דער אויבערפלאַך אין פּאָלעסיע. דערהויפט זאַמדן פאַרנעמען דאָרט ריזיקע שטחים, דערגייענדיק ערטערווייז ביז 20 מעטער די דיק. נעבן די זאַמדן טרעט אַרויס אַ רייכער סאָרטימענט ליים, געמישט מיט זאַמד (ליימיק־זאַמדיקער און זאַמדיק־ליימיקער באָדן). סיי אונטער די זאַמדן, סיי אונטער די ליימען, ליגן געדיכטע שיכטן דילואוויאַלע ליים, וואָס לאָזן נישט אַדורך קיין וואַסער און דערפון שאַפן זיך זומפן. די מזרח־דרומדיקע טיילן פון פּאָלעסיע, דאָס אַזוי גערופענע וואָליניער הויכלאַנד, און אויך מאָזירער און אָוורוטשער געגנט פאַרמאָגן אַ בעסערן באָדן — אַ דיקן שיכט לעס. לעס און אַפילו שוואַרץ־ערד געפינען זיך אויך ערטערווייז אין סאַמע מיטן פון פּאָלעסיער נידערלאַנד. די דאָזיקע ערטער פאַרנעמען, לגבי די אַרומיקע, אַ העכערע לאַגע, וואָס שטייגט מיטן דערנענטערן זיך צום פּריפּעט. דער דאָזיקער אומשטאַנד זאָגט עדות דערויף, אַז פּאָלעסיע האָט אמאָל אָדורכגעמאַכט אַ גוואַלדיקן אָפשוועמונגס־פּראָצעס, וואָס האָט אַראָפּגעטראָגן די מער פרוכטבאַרע ערד און האָט אָפּגעדעקט די נידעריקער ליגנדיקע זאַמדן.

◈

מינעראַלע אוצרות מינעראַלן געפינען זיך ניט קיין סך. אין נידעריקע באַסע ערטער אונטערן טאָרף טרעפט מען אייזן־אַרץ אין שיכטן ביז 350 צענטימעטער די דיק. עס איז אָבער על פּי רוב פון שלעכטער קוואַליטעט מחמת דעם גרויסן צומיש פון פאָספאָר. פאַרצייטנס פלעגט מען זי דאָ עקספּלואָטירן אין אַ גרויסער מאָס, אויף וואָס עס זאָגן עדות די נעמען פון די יישובים און טייכן, ווי למשל, רודניע, רודע, רודניאַנקע, זשעכלעזניע, זשעלעזניצע, א. ד. ג. אויך די פּאָלעסיער אָזערעס און שטייגדיקע וואַסערן פאַרמאָגן אייזן־אַרץ, אויף דעם ווייזן פעטע און בונטע פלעקן, וואָס שווימען אויף זייער אויבערפלאַך. זיי בילדן דעם אַזוי גערופענעם ווי־וואַניט (אייזן־פאָספאָר). אין מזרח־פּאָלעסיע, אין דער געגנט פון מאָזיר, האָט מען אַנטדעקט אַ שיכט ברוינע קויל (פון שלעכטער קוואַליטעט) פון 1½ מעטער די דיק. אָבער צו די רייכסטע נאַטור אוצרות געהערן דאָ די אומגעהייער גרויסע, נאָך ביז היינט נישט עקספּלואָטירטע טאָרף־פעלדער. אין די געגנטן פון פינסק און ראָווני געפינט זיך אויך בורשטין, קאַלך און קאָליין. די לעצטע צוויי מינעראַלן דינגען פאַר דער אָרטיקער קעראַמישער און ציגל־אינדוסטריע.

◈

דער קלימאַט דער קלימאַט פון פּאָלעסיע איז אַ גאַנץ מילדער, אָן גרעסערע טעמפּעראַטור־וואַקלונגען. ער איז אָבער פייכט און אומגעזונט. דערביי לאָזן זיך מערקן געוויסע אונטערשיידן צווישן מזרח און מערב־פּאָלעסיע, וואָס צום בולטסטן טרעטן זיי אַרויס אין די ווינטער חדשים. די דורכשניטלעכע יערלעכע טעמפּעראַטור פון פּאָלעסיע וואַקלט זיך צווישן 6°—9° וואַרעם, שטייגנדיק מיטן דערנענטערן זיך צו דרום. די דורכשניטלעכע טעמפּעראַטור אין מיטל־פּאָלעסיע באַטרעפט:

אין יאַנואַר	7°—
„ פעברואַר	5,5°—
„ מערץ	1,4°—
„ אַפּריל	6,1°
„ מאַי	13,2°
„ יוני	16,5°
„ יולי	18,6°
„ אויגוסט	17,3°
„ סעפּטעמבער	12,4°
„ אָקטאָבער	6,8°
„ נאָוועמבער	0,5°—
„ דעצעמבער	4,6°—

די פּאָלעסיער טייכן ווערן פאַרפרוירן אין דעצעמבער אויף אומגעפער 110 טעג. דאָס רירן פון אייז הויבט זיך אָן אין מערץ. ווינטן הערשן דאָ נאָר אין האַרבסט און אין ווינטער. אַמשטאַרקסטן בלאָזן זיי ווינטערצייט. די דורכשניטלעכע צאָל אַטמאָספערישע אָפּזאַצן באַטרעפט 520 מיט לימעטער. דאָס רוב פון זיי פאַלט אויס אין די זומערדיקע חדשים, צום וויניקסטן — אין יאַנואַר און פעברואַר. די גרויסע צאָל אַטמאָספעריש אָפּזאַצן ווערט דערקלערט מיטן אויסדאַמפן פון גרויסע מאַסן לויפנדיקע און שטייענדיקע וואַסערן. דער פייכטער, אומגעזונטער קלימאַט איז גורם אַזעלכע קרענק ווי: פיבער און „קאָלטן". די לעצטע איז אַ ספּעציפּישע פּאָלעסיער קרענק.

◈

לאַנדשאַפט אומענדלעכע זומפן, ריזיקע שטחים אייגטאָניקע וועלדער, אָן אַ שיעור טייכן און ריטשקעס, ברייט־צעגאָסענע אין פרילינג, אומצאָליקע אָזיערעס און „פענצטער", געדיכט צעווארפן צווישן וועלדער און זומפן, ווילד־פאַרוואָקסענע קאַנאַלן און רויעס, ועל כולם דער אייביק פאַרוואָלקנטער הימל — דאָס איז די טיפּיש־פּאָלעסיער לאַנדשאַפט. אויף די זאַמדיקע הויכקייטן נעבן וועלדער און טייכן זיינען שיטער צעווארפן קליינע און אָרעמע יישובים, וואָס באַשטייען פון שמוציקע און אייגעפּאַלענע כאַטעס, נישט זעלטן אָן קוימענס („קורנע" כאַטעס). וואו נישט וואו זעט מען פאַסן שיטערן קאָרן און נידעריק וואַקסנדיקע קאָרטאָפל. איבער די זומפן הענגט שטענדיק ווי אַ געדיכטער שלייער אַ נעפּל, וואָס דורך אים רייסט זיך זעלטן ווען אַדורך אַ זונען־שטראַל, כדי אַריינצוטראָגן לעבן און פרייד אין דער גרויער און אומעטיקער פּאָלעסיער לאַנדשאַפט.

די פלאָרע די פלאָרע פון פֿאַלעסיע איז ענג פֿאַר־בונדן מיט איר זומפֿיקן און זאַמדיקן באָדן. אָבער דאָך איז נישטאָ קיין גרויסער חילוק צווישן איר און דער פלאָרע פון גאַנץ פוילן. אָ גרויסער טייל פון פֿאַלעסיע איז באַדעקט מיט סאָסנע־וועלדער און מיט געמישטע וועלדער. פון די נאָדל־בוימער איז דאָ שטאַרק פֿאַרשפּרייט די סאָסנע, וואָס וואָקסט אויף זאַמדן און אויף טאָרפֿן באַוואָקסענע מיט מאָך. זעל־טענער פון דער סאָסנע טרעט דאָ אָרויס דער יעדלע־בוים און אין די מערב־דרומדיקע געגנטן — דער זומער־נאָדלבוים. פון די בלעטער־בוימער איז מער פון אַלע פֿאַרשפּרייט די בערעזע, וואָס וואָקסט צוזאַמען מיט דער סאָסנע ביי די ראַנדן פון זומפֿן. אויפֿן לוימיקן באָדן וואָקסט דער דעמב, אויפֿן טאָרפיקן — די אָליכע און ווערבע, אויף פֿרוכטבע — די ציטער־טאָפּאָל און ראָבינע. צעזייט איבערן גאַנצן לאַנד זיינען: די ליפּע, לינדנבוים, גראָב, קליאָן, אולמע און עשנבוים. ריינע בלעטער־וועלדער געפינען זיך זעלטן אין פֿאַלעסיע. אָ כאַראַקטעריסטישער צודעק פון פֿאַלעסיער זאַמדן זיינען די היידגעוויקסן, וואָס ערטערווייז פֿאַרנעמען זיי ריזיקע שטחים. אויף די זומפֿן און נאַסע לאָנקעס וואָקסן אָ גרויסע צאָל וואַסער־גראָזן. די פֿאַלעסיער וועלדער זיינען פול מיט פֿאַרשיידענע קרייטעכער, יאָגעדעס, און פֿאַרשיידענע מינים שוועמלעך, עסבאַרע און גיפטיקע. עס טרעפֿן זיך אין דער פֿאַלעסיער פלאָרע פֿרעמדע עלע־מענטן, ווי למשל, די לאָפלענדער ווערבע, וואָס שטאַמט פון די אַרקטישע לענדער, די פֿאָנטישע אַזאַליע, וואָס גע־פינט זיך יעצט נאָר אויף קאָווקאַז און קליין־אַזיע, ווי אויך אָנדערע עקזאָטישע געוויקסן, וואָס זיינען לעבעדיקע עדות פון גוואַלדיקע קאַטאַקליזמען, וואָס דאָס דאָזיקע לאַנד האָט איבערגעלעבט אין דער אלואוויאַלער תקופה.

◈

די פֿאונע נאָר ביי היינטיקן טאָג פֿאַרמאָגט פֿאַלעסיע אָ רייכע און פֿאַרשיידנאַרטיקע פֿאונע. אָבער נאָך מיט עטלעכע יאָרהונדערט צוריק, וועו דאָס גאַנצע לאַנד איז געווען דורכאויס באַדעקט מיט וועלדער און זומפֿן, איז פֿאַלעסיע געווען אַן אמתער גן־עדן פֿאַר די בעלי־חיים. עס האָבן דאָרט געלעבט אָזעלכע מינים חיות, וואָס היינט איז שוין פון זיי קיין זכר נישט געבליבן, אָדער וואָס האַלטן שוין ביים אויסשטאַרבן. נאָך מיט 3־4 יאָרהונדערט צוריק האָבן אין די פֿאַלעסיער וועלדער פֿראַנק און פריי אָרומגעשפּאַצירט סטאָדעס ביזאָנען, זוברעס, אוראָקסן (טורן) און עלן־חיות (לאָשעס). צו קיין זעלטנהייטן האָבן אויך נישט געהערט סויבלען און הארמעלעס. ביי די טייכן פלעגן זיך נעסטן מחנות ביבערס און ווידערעס. הירשן און סארנעס פלעגט נישט אויסקומען לאָנג צו זוכן. אין די טיפענישן פון די וועלדער פלעגן דרעמלען בערן, וועלף, פוקסן און ווילדע חזירים זיינען געווען בשפע, דערביי פלעגן דידאָזיקע חיות, וועו עס פלעגט זיי פֿיניקן דער הונגער, זיך דערוועגן צו באַפֿאַלן מענטשלעכע יישובים. פון די אויסגערעכנטע זיינען שוין היינט אייניקע מינים חיות נישטאָ, אַנדערע ווידער טרעפֿן זיך זעלטן. פון די פֿאַרבליבענע לעבן היינט אין נאָדל־וועלדער: בערן, לוקסן, מאַרדערס, וועוועריקעס און פלעדערמייז. פון פויגלען — סאָווטס, פיקהאָלצן, וואַלד־הינער, פון שרצים — עקדעשן, שלאַנגען און זשאַבעס. אין די בלעטער־וועלדער לעבן ווילדע חזירים, דאַקסן, פיקהאָלצן, שפּאַרבערס, אייז־פייגל און אָ סך אַנדערע מינים וואַלד־און פעלד־פייגל. וועלף, פיקסן, האָזן, האַמסטערס, וויזלען און טכוירן האַלטן זיך אין גאַנץ פֿאַלעסיע. די כאַראַקטעריסטישע פֿאַרשטייער פון דער פֿאַלעסיער זומפֿן און וואַסער־פאונע זיינען: ווידערס, וואַלד־שנעפּן, ווילדע גענדז, פישרייערס און פרעש מכל המינים. די טייכן און אָזערעס זיינען ריין אין פֿאַרשיידענע מינים פיש. אָן אמתער פלאָג אין פֿאַלעסיע זיינען די אומצאָליקע וואַלד־און זומפֿ־אינזעקטן. אין די לעצטע יאָרן, וועו עס זיינען אויסגעהאַקט געוואָרן גרויסע וואַלד־שטחים, איז די בעלי־חיים־וועלט שטאַרק אייניגעשרומפּן געוואָרן. די פֿאַרבליבענע קליינע קאָלאָניעס זיינען נישט מער ווי אָן איבערבלייב פון דער אַמאָליקער, רייכער פֿאַלעסיער פאונע.

◈

די טייכן די פֿאַלעסיער טייכן געהערן צו צוויי וואַסער־בעקנס: צום באַלטישן וואַסער־בעקן און צום שוואַרץ־ימיקן. צו דער באַלטיק פליסן: בוג, מוכאוועץ און שטשאַרע (ביי־טייך פון ניעמען). צום שוואַרצן ים פליסן: בערעזינע, טעטערעוו, סאָגש, דעסנע און דער פריפּעט מיט אַלע זיינע ביי־טייכן. דער וויכטיקסטער פון זיי איז דער פריפּעט, וואָס פליסט אין מיטן פון דעם לאַנד און בילדעט אָ מין סימעטרישע אַקס פון פֿאַלעסיע. זיינע קוואַלן געפינען זיך נישט ווייט פון שטעטל שאַצק (אין ליביוונער פֿאַוויאָט). די לענג זיינע באַטרעפט 768 קילאָמעטער. זיין זומפיק געלעגער איז אייני־געטיילט אין אָ גרויסער צאָל טייך־אָדערן, וואָס פלאָנטערן זיך צווישן אַנאַנד, בילדן אָ סך אינזלען, אייגוסן און אָזערעס, וואָס זיינען זייער גינסטיק פאַר דער פֿאַרמירונג פון פיש. די טיף פון פריפּעט איז גאַנץ פֿאַרשיידן און בייט זיך נאָך פֿאַרפלייצונגען. עס טרעפֿן זיך זאַמד־בערג און גלייך נאָך זיי טיפענישן פון עטלעכע מעטער. מיט עטלעכע צענדליק יאָר צוריק איז דער דעק פון פריפּעט געווען פֿאַרלייגט מיט דעמבענע שטאַמען, וואָס פלעגן שטאַרק באַשוועכן די וואַסער־קאָמוניקאַציע, בפרט ביים פֿאַלן פון וואַסער־שטאַנד. די דאָזיקע שטערונג האָט מען אָבער באַזייטיקט דורך די רעגולאַציע אַרבעטן, וואָס זיינען אַדורכ־געפירט געוואָרן אין פֿאַלעסיע אין לעצטן פערטל פון פֿאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט. די וויכטיקערע לינקע בייטייכן פון דער פריפּעט זיינען: יאסיאָלדע (192 קמ.) צוזאַמען מיט דער פּינא, און פּאָבריק, צנאַ (104 קמ.); לאן (150 קמ.). סלוטש (184 קמ.), מאַראַטש (124 קמ.), פּטיטש (400 קמ.). די וויכטיקערע רעכטע: טוריע (170 קמ.), סטאָכער

(165 קמ.), סטיר (360 קמ.), האָרין (570 קמ.) מיט דער סלוטש (360 קמ.). פון די אויסגערעכנטע זיינען די ווילדסטע טייכן סטיר און סטאָרעד, וואָס כמעט ביי יעדער פאַרפלייצונג בייטן זיי זייער ריכטונג, שאָפן וואָס אַמאָל נייע טייך־אָדערן און פאַרשלאמען די אַלטע.

די פּאָלעסיער טייכן זיינען פאָר דער אַרטיקער באַפעלקערונג אַ מקור, אי פון פרנסה, אי פון אומגליקן. פון פרנסה מחמת דער שפע פון פיש, וואָס פון זיי לעבט אַ באַדייטנדע צאָל פּאָלעסיער תושבים, פון אומגליקן — מחמת די כראָנישע פאַרפלייצונגען, וואָס צעשטערן דאָס מענטשלעכע האָב און גוטס. די וואַסער־קאָמוניקאַציע איז די לעצטע צייטן, איבער דעם פונאַנדערבוי פון דער אייזנבאַן, שטאַרק איינגעשרומפן געוואָרן, אָבער נאָך פאַר דער וועלט־מלחמה פלעגט מען מיט די פּאָלעסיער טייכן פירן קיין קעניגסבערג העכער אָנדערהאַלבן טויזנט פּליטן יערלעך; נישט ווייניקער איז אויך געגאַנגען קיין דאַנציג.

◈

די זומפן

די זומפן זיינען דער הויפט־עלעמענט אין פּאָלעסיער לאַנדשאַפט. זיי באַדעקן כמעט אַ העלפט פון גאַנצן לאַנד. די פינסקער זומפן אַליין, נישט גערעכנט דעם גרויסן זומפן־קאָמפּלעקס אויף מזרח פון אָוורוטשער און מאָזירער הויכקייט, פאַרנעמען אַ שטח פון 26,440 קוואַדראַט קילאָמעטער. אין באַזונדערע פּאָוויאַטן מאַכן די זומפן אויס אַזאַ פּראָצענט פון גאַנצן שטח:

קאָבערין	65,17%
לוניניץ	59,31%
קאָמען־קאָשירסק	51,25%
קאָסטיוו	40,82%
סטאָלין	37,15%
פינסק	35,03%
דראָהיטשין	25,52%
סאַרנע	23,16%
בריסק	20,85%
פרושענע	19,94%

די סיבה פון זומפיקייט פון פּאָלעסיע ליגט קודם כל אין איר געאָלאָגישער סטרוקטור. ווי געזאָגט, באַשטייט דער אייבערשטער שיכט פון פּאָלעסיער באָדן פון זאַמד וואָס לאָזט לייכט אַדורך באָדן־וואַסער, וואָס פליסט פון העכערע ערטער אין די טאָלן. דער כראָנישער איבערפלוס פון וואַסער אין די נידעריקע ערטער מאַכט, אַז דער באָדן זאָל פאַרזומפיקט ווערן. טייל זומפן זיינען אויך געוואָרן אַ דאַנק דער פאַרשלאַמונג און פאַרטאָרפונג פון אָזערעס. נאָך ביזן היינטיקן טאָג זיינען פאַרבליבן שפּורן פון דעם דאָזיקן פּראָצעס. די זומפיקייט פון פּאָלעסיע און איר גרויסע צאָל שטייגעדיקע און לויפנדיקע וואַסערן האָבן אַ סטראָטעגישן באַטייט פאַר דעם דאָזיקן לאַנד. ס׳איז כדאי צו דערמאָנען, אַז בעת דער שוועדישער מלחמה אָנהויב אכצנטן יאָרהונדערט (1706), איז דער שוועדישער קיניג קאַרל דער צוועלפטער געבליבן מיט זיינע חילות אין די פינסקער זומפן, ווען ער האָט געוואָלט אַריבערגיין פון ליטע קיין וואָלין דורך פּאָלעסיע. פאַרזיכטיקער פאַרן שוועדישן קיניג איז געווען אין העכער 100 יאָר אַרום בעת די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות דער אָנפירער פון פראַנצויזישן מיליטער געניר, וועלכער האָט באַקומענדיק אַ באַפעל אַריבערצוטראָגן די קריגס־אפּעראַציעס פון וויסרוסלאַנד קיין וואָלין, האָט ער אויסגעמיטן דעם פּאָלעסיער „דרייעק". אויך אין דער וועלט־מלחמה איז דער דייטש־רוסישער פראָנט, דערגייענדיק ביז צו דער ליניע אָגינסקי־קאַנאַל פינסק, געבליבן שטיין אין זיך שוין מער פון אָרט נישט געירט, אַזש ביזן סוף פון דער מלחמה.

אין פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט האָט די רוסישע רעגירונג אונטערגענומען אַ ברייט־פאַרמאָסטענעם פלאַן אויסצוטריקענען די פּאָלעסיער זומפן. צוליב דעם צווינג האָט מען דאָרט אַראָפּגעשיקט אַן עקספּעדיציע אונטער דער אָנפירונג פון געג. זשילינסקי, וואָס האָט דאָרט געאַרבעט 25 יאָר (1873—1898) בייַם רעאַליזירן דעם דאָזיקן גראַנדיעזן פּלאַן. מען האָט דעמאָלט אויסגעגראָבן אַ ריי קאָנאַלן, וואָס זייער לענג האָט באַטראָפן 4,662 קילאָמעטער. מען האָט אויסרעגולירט 136 קילאָמעטער טייכן און ריטשקעס. די דאָזיקע אַרבעטן האָבן אָפּגעקאָסט 4,780,600 רובל. אָבער דאָס איז געווען נישט מער ווי אַ טראָפן אין ים. דאָס אויסטריקענען די פּאָלעסיער זומפן איז געבליבן אַ פּראָבלעם, וואָס נאָך היינט שווימט זי אַרויף פון צייט צו צייט אויפן סדר־היום.

◈

די אָזערעס

אַ לעגענדע דערציילט, אַז פּאָלעסיע איז פאַרצייטנס געווען אַ ים. די דאָזיקע לעגענדע איז מן הסתם אויפגעקומען איבער דער גרויסער צאָל אָזיערעס וואָס פּאָלעסיע, האָט אַמאָל געהאַט. נאָך היינט זיינען דאָרט פאַראַן העכער 300 אָזערעס. צו די גרעסערע פון זיי געהערן:

	לענג (אין מעטערס)	ברייט	טיף
קניאַז אָדער זשיד	12,120	5,260	9
סוויטיאַז	9,250	4,580	22
וויגאַנאָווער	7,308	9,772	6
פאָהאָסט	7,308	9,772	6
לוקי און פּערעמוט	6,700	1,280	8
פולמע	6,100	3,500	18
נאָבעל	5,838	1,260	8
טור	5,380	3,440	12

אין דער אַנטוויקלונג פון די פּאָלעסיער אָזערעס לאָזט זיך מערקן אַ כאַראַקטעריסטישע דערשיינונג: זיי מאַכן אָדורך אַן אייגנשרומפונג־פּראָצעס. סיי די צאָל זיי־ערע, סיי זייער גרויס פאַרמינערט זיך. דאָס געשעט אי־בער דעם כסדרדיקן אָפּפלוס פון זיערע וואַסערן ווי אויך איבער דעם וואָס זיי ווערן פאַרוואָקסן און פאַרוואַנדלען זיך אין זומפן. דער דאָזיקער פּראָצעס קאָן אָפּגעשטעלט ווערן

פּאָל עס'ע

נאָר דורך קאַנאַליזירן און מעליאָריזירן דאָס לאַנד. די ווירט־שאַפטלעכע באַדייטונג פון די פּאָלעסיער אָזערעס איז ביי היינטיקן טאָג נישט קיין גרויסע. נאָך סוף פּאַראָגאַנגענעם יאָרהונדערט פלעגן זיי ליפערן גרויסע סכומים פיש, אָבער היינט איז די אָרטיקע פיש־ווירטשאַפט אין צושטאַנד פון ירידה. אויך פון שטאַנדפונקט פון קאָמוניקאַציע שפילן די אָזערעס נישט קיין גרויסע ראָלע. זייער באַטייט וואָלט געקאָנט שטייגן ערשט נאָכן קאַנאַליזירן פּאָלעסיע.

◈

די קאַנאַלן

צווייערליי קאַנאַלן פּאַרמאָגט פּאָלעסיע: אָזעלכע וואָס דינען ווי וואַסער־וועגן, און די וואָס דינען אויף אָפּצוציען די וואַסערן, וואָס פּאַר־זומפּיקן דאָס לאַנד. צו די ערשטע געהערט דער קיניגלעכער און דער אָגינסקי־קאַנאַל. דער גרעסטער אין פּאָלעסיע איז דער קיניגלעכער קאַנאַל.*) ער פּאַראַיניקט דעם דניעפּער מיט דער ווייסל (דניעפּער־פּריפּעט־פּינע־קיניגלע־כער קאַנאַל־מאַכעוויעץ־בוג־ווייסל) און האָלט 79 קילאָמעטער די לענג. דער צווייטער פּאַראַיניקט דעם דניעפּער מיטן ניעמאַן (דניעפּער־פּריפּעט־יאָסיאָלדע־אָגינסקי־קאַנאַל־שטשאָ־רע־ניעמאַן) און איז 55 קילאָמעטער לאַנג. ביידע קאַנאַלן זיינען אויפגעבויט געוואָרן אין די צייטן פון אַמאָליקן פוילן. דער אָגינסקי־קאַנאַל איז אויסגעגראָבן געוואָרן אין די יאָרן 1760—1768 אונטער דער אָנפירונג פון באָקאַנטן טוער און סיים־דעפּוטאַט, מיכאל בוטרימאָוויטש, דער פּינסקער פּאָד־סטאָראָסטע. דעם קיניגלעכן קאַנאַל האָט מען אָנגעהויבן צו בויען אין יאָר 1780, דאָס הייסט נאָך אין די פּוילישע צייטן, אָבער פּאַרענדיקט האָבן אים די רוסן.

די צווייטע קאַטעגאָריע קאַנאַלן זיינען מער אין פּאָ־לעסיע. דידאָזיקע קאַנאַלן האָט אָנגעהויבן צו בויען נאָך אין אָנהויב זעכצנטן יאָרהונדערט די קיניגן באָנאָ (קאָזא־קישער גרובן, קיניגן באָנאָ־קאַנאַל). די דאָזיקע אָרבעט האָט וויי‌טער געפירט אין אָכצנטן יאָרהונדערט בוטרימאָוויטש און אין ניינצנטן יאָרהונדערט די רוסישע רעגירונג, וועלכע האָט אויסגעגראָבן, ווי עס איז שוין דערמאָנט געוואָרן, ביי 5,000 קילאָמעטער קאַנאַלן, דער עיקר אין מזרח־פּאָליסיע. פון דער צאָל האָט העכער פינפטהאַלבן טויזנט קילאָמעטער אויסגעבויט די „מערב־עקספּעדיציע פּאַר אויסטריקעניען זומפּן“ אונטער דער אָנפירונג פון גען. זשילינסקי. אויך אין די פּראָיעקטן פון די לעצטע צייטן וועגן אויסטרי־קענען פּאָלעסיע פּאַרנעמט דעם אויבנאָן דאָס בויען קאַנאַלן.

.2

ד ע ר מ ע נ ט ש

די עלטסטע שפּורן

ארכעאָלאָגיש איז פּאָלעסיע נאָך אין גאַנצן נישט אויסגעפּאָרשט. אָבער פון די עטלעכע אויסגראָבונגען, וואָס זיינען דאָרט געמאַכט געוואָרן, איז צו זען, אַז שוין אין דער שטיין־תקופה (נעאָליטישער) האָבן אין פּאָלעסיע זיך אויפגעהאַלטן מענטשן. עס האָבן זיך דאָרט אויפגעהיט שפּורן פון וואוי־נונגען אויף פּאָליעס און רעשטלעך פון קברים, וואָס זיינען כאַראַקטעריסטיש פּאַר אָט דער תקופה. מער סמנים פון מענטשלעכן לעבן אין פּאָלעסיע זיינען געבליבן פון דער בראָנז־און אייזן־תקופה. ערשט מיט אַ יאָר צען צוריק האָט מען אין פּינסקער פּאָוויאָט אויסגעגראָבן עטלעכע אָביעקטן (אַ ליימענע שיסל, אַ ביינערנע שפּילקע און אַ פינגערל), וואָס שטאַמען פון די לעצטע צוויי פּרע־היס־טאָרישע תקופות. פון די פּריעסטע היסטאָרישע צייטן האָבן מיר וועגן פּאָלעסיע גאָר היפּשע ידיעות, אָבער פוג־דעסטוועגן לאָזט זיך נישט מיט פולער זיכערקייט פעסט־שטעלן, פון וואָנען עס שטאַמען די עלטסטע היסטאָרישע איינוואוינער פון דעמדאָזיקן לאַנד. טייל היסטאָריקער האַלטן, אַז דאָס זיינען געווען ליטווישע אָדער יאָדזווינגישע (אַן אָפּצווייג פון די באָלטן) שבטים. דידאָזיקע באַהויפּטונג דאַרפן באַקרעפטיקן כלומרשט די ליטווישע נעמען פון די אָרטיקע יישובים און וואַסערן, ווי פּינאַ, פּינסק, יאַסיאָלדאַ א. א. אָזוי אָבער ווי די ליטווישקייט פון דידאָזיקע נעמען איז נישט געגנוג דערווייזן געוואָרן, איז דעריבער לעצטנס גובר די מיינונג, אַז די ערשטע היסטאָרישע איינוואוינער פון פּאָלעסיע זיינען געווען סלאָוון.

אויפן שטח פון דער היינטיקער פּאָלעסיע האָבן אין ניינטן יאָרהונדערט געלעבט די וויי‌טערדיקע סלאָווישע שבטים: פּאָזע דעם פּריפּעט — די דרעגאָוויטשן, אויף צפון און מזרח — די קריוויטשן, אויף דרום — די דע־רעוולאַנער און פּאָלאָנער. דידאָזיקע שבטים, אויף וויפיל מען קאָן אַרויסדרינגען פון די אַרכעאָלאָגישע פּאָרשונגען, זיינען נישט געווען קריגעריש געשטימט. אין זייערע קברים האָט מען נישט געפונען קיין כלי־זין. מן הסתם פלעגן זיי עס באַנוצן נאָר צום באַשיצן זיך. זיי זיינען על פּי רוב געווען ערד־אַרבעטער, פישערס און יעגערס. די קול־טור זייערע איז געשטאַנען אויף אַ באַדייטנדער הויך. זיי האָבן געפירט אַ בייט־האַנדל מיט די מזרח־פּאָליסיע, פון דער צאָל האָט העכער פינפטהאַלבן טויזנט קילאָמעטער אויסגעבויט די „מערב־עקספּעדיציע פּאַר אויסטריקעניען זומפּן“ אונטער דער אָנפירונג פון גען. זשילינסקי. אויך אין די פּראָיעקטן פון די לעצטע צייטן וועגן אויסטרי־קענען פּאָלעסיע פּאַרנעמט דעם אויבנאָן דאָס בויען קאַנאַלן.

*) דער דאָזיקער נאָמען שטאַמט פון זיין בויער — ווילנער וואַיעוואָדע מיכאל קאָזשימיעוש אָגינסקי, וואָס האָט געהאַט גרויסע מאַיאָנטקעס אין פּינסקער געגנט.

די היינטיקע באַפעלקערונג.

די פּאָלעסיער באַפעלקערונג טיילט זיך, עטנאָגראַפיש גענומען, אין צוויי גרופּעס: אויף דער ווייס־רוסישער, וואָס באַוואוינט דעם שטח אויף צפון פון פּריפּעט און דער אוקראַיניש‌ער, וואָס פּאַרנעמט די דרומדיקע טיילן פון פּאָלעסיע. צווישן די

דאָזיקע צוויי גרופּעס לאָזט זיך אויסטיילן אַ דריטע גרופּע, וואָס פֿאַרמאָגט אַ סך אייגנשאַפֿטן פון די ביידע, אָבער לאָזט זיך דאָך נישט אידענטיפיצירן נישט מיט דער ערשטער און נישט מיט דער צווייטער. זי באַוואוינט גאַנץ מיטל־פּאָלעסיע און באַטרעפט מער ווי אַ העלפט פון דער גאַנצער פּאָלעסיער באַפּעלקערונג. דאָס זיינען די פּאָלעשוקעס, וואָס לעצטנס איז מען נוטה צו אָנערקענען זיי ווי אַ באַזונדערע נאַציאָנאַלע גרופּע. זיי זיינען די אָפּגעשטאָנעסטע צווישן דער גאַנצער פּאָלעסיער באַפּעלקערונג. אָבער נישט נאָר קולטורעל שיידן זיך די פּאָלעשוקעס אונטער פון זייערע אַרומיקע שכנים, נאָר אויך מיט זייער שפּראַך, מיט די מנהגים זייערע, מיט זייער הלבשה און אָפּילו מיט זייער פיזישער סטרוקטור. דער דורכשניטלעכער וואוקס פון ווייס־רוס באַטרעפט 169 סענטימעטער, פון אוקראַינער — 166, פון פּאָלעשוק — 163. ביי דער ווייס־רוסישער פרוי — 152 סענטימעטער, אוקראַינישער — 154 סענטימעטער, פּאָלעשוטשקעס — 151 סענטימעטער. דער פּאָלעשוק איז טונקעלער פון זיין צפונדיקן שכן, און העלער פון דרומדיקן. צום גרעסטן טייל איז ער שאַטין, זעלטענער בלאָנד, מיט בלוי־גרויע אָדער גריניע אויגן. זיין שאַרבן איז קורצער און קלענער ווי ביי זיינע שכנים. לגבי די לעצטע איז ער אין אַלגעמיין גענומען שלאַבעריק און שוואַך. זיין פּנים איז בלאָס און עטוואָס אָנגעלאָפּן. סיי די מענער, סיי די פרויען עלטערן זיך גיך. דער פּאָלעשוק איז מילד און פלעגמאַטיש, פעסימיסטיש און אומעטיק, אַזוי ווי די גאַנצע נאַטור, וואָס רינגלט אים אַרום און וואָס האָט געלייגט אַ שטעמפּל אויף זיין פסיכיק.

◈

ווייסרוסן און אוקראַינער

די פּאָלעסיער ווייסרוסן קאָן מען לויט זייער קולטור און שפּראַך צעטיילן אין צוויי גרופּעס: אויף דער מערב־גרופּע און מזרח־גרופּע. צו דער ערשטער גרופּע געהערן די, וואָס אויף זיי האָט משפּיע געווען זינט עטלעכע יאָרהונדערטער די פּוילישע קולטור, איבערלאָזנדיק טיפּע שפּורן אויף זייער גייסטיקער און מאַטעריעלער קולטור און אויך אויף זייער שפּראַך. זיי באַוואוינען די צפונדיקע טיילן פון פּאָלעסיע וואָיעוואָדשאַפט: בריסקער, קאָברינער, קאָסעווער, לוניניצער און פּרוזשענער פּאָוויאַטן. חוץ דעם בילדן זיי דעם גרעסטן טייל באַפּעלקערונג פון נאַוואַרעדקער וואָיעוואָדשאַפט און טיילווייז אויך פון דער ווילנער וואָיעוואָדשאַפט. צו דער מזרח־גרופּע געהערן די איינוואוינער פון מינסקער און מאָהליווער געגנט, וואָס סיי קולטורעל, סיי שפּראַכיק זיינען זיי פון לאַנג אָן באַהערשט פון גרויס־רוסישע איינפלוסן. ערשט די אָקטאָבער־רעוואָלוציע האָט געבראַכט זייער נאַציאָנאַל־קולטורעלע באַפרייאונג.

די פּאָלעסיער אוקראַינער באַוואוינען די צפונדיקע טיילן פון וואָלין, די אַזוי־גערופענע וואָלינער פּאָלעסיע. זיי שיידן זיך אונטער קולטורעל און פיזיש פון זייערע ברידער, וואָס לעבן אין דרום־וואָלין. זיי ריידן אַ צפון־אוקראַיניש דיאַלעקט, וואָס ערטערווייז איז ער ווי אַ מין איבערגאַנג צום וווייסרוסישן דיאַלעקט.

◈

אַנדערע נאַציאָנאַליטעטן.

נעבן דער אייגנעבוירענער באַפּעלקערונג וואוינען אויך אין פּאָלעסיע פֿאַרשיידענע נאַציאָנאַלע מיעוטים וווי פּאָליאַק, יידן, רוסן (גרויס־רוסן), דייטשן, טשעכן, האָלענדער און ציגיינער. די פּאָליאַקן באַטרעפן קאַרגע 10 פּראָצענט פון דער גאַנצער פּאָלעסיער באַפּעלקערונג. דערביי דער־גרייכט זייער צאָל אין מערב־פּאָלעסיע ביז 30 פּראָצענט און אין מזרח־פּאָלעסיע נישט מער ווי 4 פּראָצענט. דער פּוילישער עלעמענט באַוואוינט דער עיקר די שטעט און שטעטלעך. דאָס זיינען פּריצים, באַאַמטע, אינדוסטריעלער, סוחרים, האַנטווערקער, פּאַבריק־אַרבעטער, ציווילע קאָלאָניסטן און מיליטערישע קאָלאָניסטן. אַ חוץ דעם זיינען אויך אין פּאָלעסיע פֿאַראַן ריין־פּוילישע דערפער, באַוואוינטע פון פויערים, וואָס זיינען אַהער געקומען אין דער ערשטער העלפט פון פֿאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט פון מאַזאָוויע און פּאָדלאַשיע, צוגעצויגן פון דער מעגלעכקייט זיך אייגנצוהאַנדלען וואָלווּל ערד. די לעצטע יאָרן בילדן אַ גרויסע גרופּע צווישן דער פּוילישער באַפּעלקערונג די מיליטערישע קאָלאָניסטן (דאָס דוב רעזערוו־אָפּיצירן, אונטער־אָפּיצירן און אַמאָליקע לעגיאָנערן), וואָס די רעגירונג האָט אויסגעטיילט ערד אויף זייער גינסטיקע באַדינגונגען און אויך קאָלאָניסטן, געקומענע פון פּאַרשיידענע עקן פוילן. די באַציאונג צווישן זיי און דער אייגנעזעסענער באַפּעלקערונג זיינען אָנגעשטרענגטע, מחמת זיי ווערן באַטראַכט ווי אָנגעלאָפענע, וואָס זיינען געקומען צונעמען די ערד ביי די אַרטיקע איינוואוינער.

אַ סך פריער ווי די פּאָליאַקן, האָבן זיך אין פּאָלעסיע באַזעצט די יידן. אין דער צייט ווען דער וואוקס פון פּוילישן עלעמענט אין פּאָלעסיע לאָזט זיך מערקן ערשט אין זיבעצנטן יאָרהונדערט, געפינען מיר דאָרט יידישע ישובים שוין אין פערצנטן יאָרהונדערט. סוף פון דעמזעלבן יאָרהונדערט איז בריסק דער אָנגעזעענסטער יידישער יישוב אין גאַנץ ליטע (פּאָלעסיע האָט דעמאָלט גערעכנט צו ליטע). אָנהייב זעכצנטן יאָרהונדערט קומט אויף דער פּינסקער יישוב און נאָך דער לובלינער אוניע (1569) פֿאַרשפּרייטן זיך די יידן איבער גאַנץ פּאָלעסיע. ביז הייַנטיקן טאָג בילדן די יידן 9 פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפּעלקערונג און לעבן דערהויפּט אין די שטעט און שטעטלעך, באַשעפטיקן זיך מיט האַנדל און מלאָכה. חוץ דעם זיינען אין פּאָלעסיע פֿאַראַן עטלעכע קאָלאָניעס, וואו יידן לעבן פון ערד־אַרבעט (למשל, איוואָניק לעבן פּינסק).

די רוסן (גרויס־רוסן) בילדן אַ קליינעם פּראָצענט אין פּאָלעסיע. אין מערב־פּאָלעסיע זיינען דאָס דער עיקר גע־וועזענע צאַרישע באַאַמטע, מיליטער־לייט און גייסטלעכע און אויך פּאָליטישע עמיגראַנטן. אַ גרעסערן פּראָצענט מאַכן זיי אויס אין מזרח־פּאָלעסיע, וואו געוויסע ערטער זיינען

באַוואוינט דורכאויס פון גרויס־רוסן. אין מערב־פאָלעסיע זיינען זיי בעלי־בתים פון גרעסערע מאַאָנטקעס. אין וואָלינער פאָלעסיע זיינען צעזייט דייטשע און טשעכישע קאָלאָניעס און אין די געגנטן פון בריסק — האָלענדישע, וואָס פון אויסווייניק שיידן זיי זיך שטאַרק אונטער פון די פאַרוואַרפענע און אָפגעלאָזענע פאָלעסיער דערפלעך. לסוף דאַרפן אויך דערמאָנט ווערן די ציגיינער, וואָס וואַנדערן פון אָרט צו אָרט און וואָס זייער באַשעפטיקונג איז שמיידעריי און היילן בהמות און פערד.

◈

די צאָל פון דער באַפעלקערונג. פאָלעסיע, אין די גרענעצן וואָס מיר באַהאַנדלען דאָ, ציילט 3,624,000 איינוואוינער. דערפון פאַלט אויס אויף מערב־פאָלעסיע 1,308,000 מענטשן און אויף מזרח־פאָלעסיע 2,316,000. אַכציק פראָצ. פון דער אַלגעמיינער צאָל איינוואוינער אין פאָלעסיע בילדעט די דאָרפישע באַפעלקערונג, וואָס צו איר דאַרפן אויך צוגערעכנט ווערן די איינוואוינער פון די פעריפעריעס פון די שטעט, איבער דעם כאַראַקטער פון זייער באַשעפטיקונג.

◈

דער לעבנס־שטייגער. די ספעציפישע נאַטור־באַדינגונגען האָבן זיך שטאַרק אָפגעשלאָגן אויפן כאַראַקטער פון דער פאָלעסיער באַפעלקערונג. געצוואונגען שוין פון יונגווייז אָן צו אַרבעטן אויף אומפרוכפערדיקע זאַמדן און זומפן, אין א נאַסן, אומגעזונטן קלימאַט, צייכנט זיך דער פאָלעשוק אויס מיט אויסדויער, פיזישער ווידערשטאַנדהאַפטיקייט, איינגעשפאַרטקייט און איינגעוואָרצלטן קאָנסערוואַטיזם. דער פאָלעשוק איז שטאַרק צוגעבונדן צו זיין ערד און זייער נישט גערן שיידט ער זיך מיט זיין היימלאַנד. כמעט אין יעדער דאַרף קאָן מען טרעפן פויערים, וואָס זיינען קיינמאָל אין זייער לעבן נישט געווען וויייטער פון זייער היים ווי 20—30 קילאָמעטער. דער פאָלעשוק וויזיט אַרויס א קנאַפן אינטערעס צו דעם אַלעמען, וואָס טוט זיך מחוץ זיין דאַרף. צו יעדער פרעמדן באַציט ער זיך מיט רעזערוו און חשד. דאָס שטובֿיקע לעבן פון פאָלעסיער איינוואוינער טראָגט אויף זיך ווייניק שפורן פון שטאָטישער קולטור. דאָס רוב חפצים פון זיין טאָג־טעגלעכן געברויך זיינען געמאַכט אויף א היימישן אופן. אין די כאַטעס טרעפט מען אָפט א וואַרשטאַט צו שפינען און א שטיינערנע האַנט־מיל. דאָס פאָלעסיער דאַרף איז אינטאַניק און אָרעם. זיינע כאַטעס זיינען דאָס רוב גרויסע, וויייל קיין געהילץ פעלט אין פאָלעסיע נישט אויס. אין די דערפער וואָס שטייען אויף זומפיקע און אָנוואַלדיקע ערטער אָדער אויף טרוקענע שטחים פון פעלדער, זיינען די בנינים מער ענלעך צו ביידלעך איידער צו הייזער פאַר מענטשן. אין די זומפיקע און אין נישט צוטריטלעכע געגנטן און אויך אין די געגנטן, וואָס האָבן שטאַרק געליטן פון דער וועלט־מלחמה וואוינט די באַפעלקערונג אין פראָווינזאַרישע ערד־הייזקעס. אין נאַסע געגנטן טרעפט מען אויך ביז היינט הייזער אויף פאָליעס.

די הלבשה פון פאָלעשוק שטאַמט פון זיין אייגענער אויסאַרבעטונג. אויף די פיס טראָגט ער לאַפּטשעס פון לוב, זומער — לייכטע, אוןווינטער — וואַרימע. אַלס צודעק אויפן קאָפּ נוצט ער זומער־צייט א שטרוינענעם הוט אוןווינטער א שעפּסן היטל. אויפן לייב טראָגט דער פאָלעשוק זומער א לייוונטן העמד, אַריבערגעוואַרפן איבער די הויזן און אַרומגעבונדן מיט א וואָלענער קרייקע, ווינטער־צייט — דאָסזעלבע העמד און איבער דעם א לאַנגן פעלץ. די בגדים פון „שיינעם מין" זיינען בונטער ווי ביי די מענער און ווערן אויך אויסגעאַרבעט אויפן אייגענעם וואַרשטאַט. ווייבער טראָגן זומער אויף אויסגעזייטע העמדער א בגד, וואָס דערמאָנט א קאַמזויל, א ספּאַדניצע און ווייסן פאַרטוך. דעם קאָפּ באַדעקן זיי מיט א פאַרביק טיכל, פאַרבונדן אויפן קאַרק. ווינטערצייט טראָגט די פאָלעשוטשקע א וואָלענעם שפּענצער אין בונטע פאַסן און אַן ענלעכע יובקע. די מיידלעך טראָגן אָנשטאָט קאַמזוילן געבלומטע גאָרסענע פון פאַבריק־שטאָפן און אויף די העלדזער הענגען זיי אויף לאַנגע שנורן קרעלן און גלעזערנע פּאַטשערקעס. די הלבשה פון די קינדער איז ענלעך ווי ביי די עלטערע.

די פאָלעסיער באַפעלקערונג איז אָרעם, עסט ווייניק ברויט, אָבער א סך קאַרטאָפל און פיש. ווינטער און פרילינג, בעת עס ענדיקן זיך די תבואה־פאַרגריטן, דערנערט זיך דער פאָלעשוק מיט געטריקנטע וויונעס (פיש). פון זיי קאָכט ער סופּ, פון זיי באַקט ער פלעצלעך. קיין מילך האָט ער נישט, ווייל די בהמה האָלט ער דער עיקר אויף צו האָבן באַמיסטיקונג. דער פאָלעשוק איז שמוציק פון קאָפּ ביז די פיס. עס זיינען אים פרעמד די עלעמענטאַרסטע פריניציפּן פון היגיענע. פון וואַשן האָלט ער נישט, הגם ער איז אויסגעוואַקסן צווישן וואַסערן. וועש וואַשט מען זעלטן, מען פאַרעט עס נישט, נאָר מען ווייקט עס און מען וואַשט מיט דער הילף פון די פיס. קיין זיף און קאַם קומט נישט אַריין אין דער פאָלעסיער כאַטע און דערפון נעמט זיך ביי די קינדער און נישט זעלטן אויך ביי דערוואַקסענע די מיאוסע קרענק — דער קאָלטן. דערביי איז דער פייכטער קלימאַט זייער גינסטיק פאַר דער אַנטוויקלונג פון דערדאָזיקער קרענק. די דושנע און שמוציקע כאַטעס, קיינמאָל נישט געלופטערטע און שטענדיק פול מיט רויך, מאַכן אַן אָפּשטויסנדיקן איינדרוק. און עס איז לגמרי נישט קיין חידוש, וואָס אַזעלכע אַנטי־היגיענישע לעבנס־באַדינגונגען רופן אַרויס פאַרשיידענע קלעפּיקע קרענק. פלעק־טיפוס, שקאַרלאַטין, הישפּאַנקע, דיפטעריט און פאַרשיידענע הויט־קרענק זיינען אָפטע געסט אין דער פאָלעשוקער כאַטע. דער מאַנגל אין מעדיציניש־סאַניטאַרע מיטלען גיבן צו די קרענק אַן עפּידעמישן כאַראַקטער. די אָפטע דורכמאַרשן פון מיליטער אין די יאָרן 1916־1920 האָבן דאָ געלאָזן טיפן שפּורן פון וועגערישע קרענק. צו דעם אַלעמען איז שיכרות א פאַרשפרייטע מחלה אין פאָלעסיע, וואָס ווערט דערהויפט אונטערגעהאַלטן פון די אָרטיקע אינדוסטריעלע

אונטערנעמונגען, וועלכע צאָלן די פּויערים זייער געהאַלט מיט בראָנפן. קרעמלעך מיט בראָנפן טרעפט מען אין פֿאַלעסיע כמעט אין יעדער דערפל, אָפּגערעדט פון געהיימע טראַקטירן און ברויזן.

◈

קאָנפֿעסיאָנעלע פֿאַרהעלטענישן. דער פֿאַלעשוק איז צו זיין רעליגיע אינדיפֿערענט: גייט זעלטן ווען אין קירך, היט נישט אָפֿ די דינים פון אמונה, און אויב ער טוט דאָס ווען, איז גיכער אויס געווייניקסטער באַדערפֿענישן. תפילות אין די קלויסטערס קומען דאָ פֿאַר נאָר זונטיק (להיפוך צו די קאַטוילישע, וועלכע ריכטן אָפֿ תפילות עטלעכע מאָל טעגלעך). אַ סך צערקוועס שטייגן פֿאַרמאַכט, מחמת עס איז נישטאָ וועמען זיי באַזוכן. אַ גרעסערע ראָלע ווי דער קלויסטער שפּילט אין טאָג־טעגלעכן לעבן פון פֿאַלעשוק כישוף, אָפּשפּרעכענישן און עין־הרע. קיין גרויסן אָנזען ביי דער אָרטיקער באַפֿעלקערונג האָט אויך נישט דער קלער. אגב איז ער צעקריגט און צעטיילט אין צוויי לאָגערן.

די „אַלטע" זיינען מאָנאַרכיסטיש געשטימט און פירן אין דער ריכטונג אַן אַגיטאַציע און באַקעמפן די „יונגע", וואָס זיינען פֿרָאָגרעסיוועך. עס מערן זיך אין פֿאַלעסיע פֿאַרשיידענע סעקטעס, וואָס די גרעסטע צווישן זיי איז די סעקטע פון די באַפּטיסטן. רוימיש־קאַטוילישע קירכן זיינען דאָ וויניק פֿאַראַן און געפינען זיך דערהויפּט אין די שטעט און גרעסערע שטעטלעך. אגב זיינען די קאַטוילן נישט אין ערך פרומער פון זייערע פּראָוואָסלאַווישע שכנים. אויף דעם פּאַסט געהעריק אויף דער מעכטיק־אָרגאַניזירטער און רייכער קאַטוילישער קלער. נאָך אַ קלענערע השפּעה אויף דער באַפֿעלקערונג האָט די פּראָוואָסלאַווישע קירך אין מזרח־פֿאַלעסיע. אָפּגעזונדערטע און אין זיך פֿאַרמאַכטע קאָנפעסיאָנעלע גרופּעס בילדן אין פֿאַלעסיע די יידן און די עוואַנגעליער — על פּי רוב דייטשע קאָלאָניסטן.

◈

בילדונג. די צאָל שולן אין מערב־פֿאַלעסיע איז ביז גאָר אַ קליינע, און דערצו נאָך איז די באַציאונג צו זיי מצד דער אָרטיקער באַפֿעלקערונג אין בעסטן פאַל אַ גלייכגילטיקע. דער אַנאַלפאַבעטיזם איז מער גרויס אין פֿאַלעסיע. עס זיינען פֿאַראַן דערפער, וואו עס איז נישטאָ קיין אייניציקער, וואָס זאָל קאָנען לייענען און שרייבן. אויפן שטח פון פֿאַלעסיער וואָיוואָדשאַפט באַטרעפט די צאָל אַנאַלפאַבעטן 71 פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפֿעלקערונג. לויטן עלטער שטעלט זיך דאָס אַזוי פֿאָר:

פון 10 ביז 14 יאָר	72,2%
פון 15 ביז 19 יאָר	65,9%
פון 20 ביז 29 יאָר	63,4%
פון 30 ביז 39 יאָר	67,1%
פון 40 ביז 59 יאָר	75,4%
פון 60 יאָר און ווייטער	83,5%

די גרעסטע צאָל אַנאַלפאַבעטן איז פון פּראָוואָסלאַווישער אמונה. די פּראָוואָסלאַווישע באַפֿעלקערונג פֿאָרמאַכט 80,8 פּראָצענט אַנאַפאַלבעטן. עוואַנגעליער 31,4 פּראָצענט, קאַטויליקן — 33,9 פּראָצענט, יידן — 35,5 פּראָצענט. אַ גרויסער חילוק איז פֿאַראַן צווישן דער צאָל אַנאַלפאַבעטן אין די שטעט און אין די דערפער. אין דער צייט ווען די צאָל פֿערזאָנען וואָס קאָנען נישט לייענען און שרייבן באַטרעפט אין די שטעט 37,70, דערגרייכט זי אין די דערפער 78,1 פּראָצענט.

◈

די באַשעפטיקונג. די פֿאַלעסיער באַפֿעלקערונג פֿאַרנעמט זיך דער עיקר מיט ערד־אַרבעט. פון תבואות זייט מען דער עיקר קאָרן, וואָס נאָך קאַרטאָפל איז דאָס דער יסוד פון פֿאַלעשוקס דערנערונג. אַ חוץ קאָרן ווערט דאָ געזייט האָבער, גערשטן און גריקע. וויץ זייט מען נאָר אויף פרוכטבאַרער ערד. אומעטום זעצט מען קאַרטאָפל, אַרבעס און לינזן און מען זייט פלאַקס, קאָנאָפּלעס און פּראָסע. אין וואָלינער פֿאַלעסיע וועלן גע־זייט צוקער־בורעקעס. די פֿאַרהעלטעניש פון די געזייטע און געזעצטע ערד־פּראָדוקטן שטעלט זיך פֿאָר אָט אַזוי:

וויץ	1,5%
קאָרן	30,7%
האָבער	14,9%
גערשטן	6,5%
קאַרטאָפל	9,9%

דער פֿאַלעסיער באָדן איז, ווי געזאָגט, אַ זאָמדיקער, אַ נישט פרוכפּערדיקער און נויטיקט זיך אין אַ סך באַמיסטיקונג. קינסטלעכע באַמיסטיקונג ווערט אין פֿאַלעסיע וויניק באָנוצט, ערטערווייז איז עס אין גאָנצן אומבאַקאַנט. דאָס נאַטירלעכע מיסט, הגם עס פעלט נישט קיין פּי אין פֿאַלעסיע, קלעקט נישט. אויך דער אופן פון באַאַרבעטן די ערד און די פּרימיטיוע מכשירים, וואָס דינען דערצו זיינען די גורמים פון דעם נידעריקן מצב פון דער ערד־פּראָדוקציע, וואָס אין בעסטן פאַל איז זי נישט ביכולת צו באַפּרידיקן דעם אינעווייניקסטן געברויך פון לאַנד. נישט האָבנדיק גענוג מיטלען צו לעבן פון ערד־אַרבעט אַליין, זוכט דער פֿאַלעשוק אַנדערע מקורים פון פרנסה. אַן אַנ־זעעוודיקער הכנסה־צווייג פון דער דאָרפישער באַפֿעלקערונג אין פֿאַלעסיע איז דאָס זאַמלען ווילדע ערד־פּראָדוקטן. מען קלייבט דאָ פֿאַרשיידענע גראָזן (שטשאָוו, קראָפּעווע, אַיר, האָפֿן), יאָגעדעס, פרוכטן (ווילדע עפּל, בערן, ניס) און כלערליי שוועמלעך. געדענערייַ איז שוואַך אַנטוויקלט אין פֿאַלעסיע און באַפּרידיקט קוים די באַדערפענישן פון שטאָט און דאָרף. מען זעצט דאָ קאַרטאָפל, בוריקעס, קרויט, ציבעלעס, קנאָבל, אוגערקעס, רעטאָך, מאָן; זעלטענער — מערן, פּעטרושקע, אַרבעס און בעבלעך. קיין אויבס בויַ־מער האָט נישט דאָס פֿאַלעסיער דאָרף, זיי זיינען פֿאַראַן נאָר אין פּריצישע מאַנטקעס.

לפּי ערך אַ סך בהמות ווערן געהאָדעווען אין פֿא־

לעסיע, אָבער נישט צוליב מילכוואָרג, נאָר, ווי געזאָגט, צוליב האָבן באָמיסטיקונג און צום פּאַרקויף. די פּאָלעסיער בהמות־האָדעוואָניע שטייט אויף אַ נידעריקער מדרגה און דער פּועל יוצא דערפון איז די דעגענערירונג פון די בהמות.

אַ באָדייטנדיקע הכנסה ברענגט די פּאָלעשוקעס ביינען־האָדעוואָניע, וואָס דערמיט געבן זיי זיך אָפּ מיטן גרעסטן ברען. אָבער אַזוי ווי אַנדערע, געפינט זיך אויך דער־דאָזיקער ווירטשאַפטלעכער צווייג אין אַ פּרימיטיוון צו־שטאַנד. גרעסערע רווחים ברענגט דעם פּאָלעשוק דער פישפאַנג, די אָרטיקע וואַלד־אינדוסטריע און די עקספּלו־אַטאַציע פון טאָרף. דער פּאָלעשוק באַשעפטיקט זיך אויך גערן מיט מלאָכה. אין יעדער פּאָלעסיער דאָרף זיינען פּא־ראַן סטאָליאַרעס, באָנדערס, טעסלערס און שמידן. אויך טעפּעריי איז שטאַרק אַנטוויקלט אין פּאָלעסיע, דער עיקר אין פּינסקער, לוניניצער און דראָהיטשינער פּאָוויאַט. דער־מיט באַשעפטיקן זיך די ערדלאָזע פּויערים. אויך וועבעריי איז פּאַרשפּרייט אין פּאָלעסיע, נישט געקוקט אויף דער שטאַרקער קאָנקורענץ פון פּאַבריקאַנטן. פון אַנדערע פּאָר־שפּרייטע מלאָכות אין פּאָלעסיע דאַרפן דערמאָנט ווערן: גאַרבעריי, שוסטעריי און וואָקס־אויסאַרבעטונג.

◈

וויכטיקערע ישובים

צו די גרעסטע יישובים אין מערב־פּאָלעסיע געהערן בריסק — 48,431 איינוואוינער (דער־פון 50 פּראָצענט יידן, 35 פּראָצענט פּאָליאַקן און 15 פּראָצענט ווייסרוסן). אויפן סאָמע ראַנד פון וואָלי־נער פּאָלעסיע, ראָווגע — 36,000 (70 פּראָצענט יידן). טי־פער אין פּאָלעסיע — קאָברין — 10,101 (80 פּראָצענט יידן, 12 פּראָצענט ווייסרוסן, 8 פּראָצענט פּאָליאַקן), סאַרנע — 7,587 (50 פּראָצענט יידן, 20 פּראָצענט פּאָליאַקן) און קא־מיען־קאשירסק — 2,300 (80 פּראָצענט יידן). אין סאָמע האַרץ פון מערב־פּאָלעסיע גענפינט זיך דאָוויד־האָראָדאָק — 11,701 (40 פּראָצענט יידן, 12 פּראָצענט פּאָליאַקן), לוניניץ — 8,721 (77 פּראָצענט ווייסרוסן), און די נאָטירלעכע הויפּטשטאָט אירע — פּינסק — 31,313 איינוואוינער (74 פּראָצענט יידן, 12 פּראָצענט פּאָליאַקן *).

*) די סטאָטיסטישע ידיעות וועגן די צאָל איינוואוינער אין די שטעט פון פּוילישער פּאָלעסיע שטאַמען פון דער פּאָלקס־ציילונג פון יאָר 1931.

פערזעולעכקייטן

אינסטיטוציעס

אין

באַווגונגען

פּיעסקער פֿאַרפֿאַסערס

הרב משה אָסטראָווסקי

דער באַקאַנטער מזרחי־טוער און רב אין ארץ־ישראל, משה אָסטראָווסקי, איז אַ זון פון אַ פּינסקער סוחר, מאיר נחמן אָסטראָווסקי, און איז געבאָרן אין פּינסק ערב ראש השנה תרמ"ו (אין יאָר 1886). ער האָט געלערנט אין פּינסק. אין יאָר 1898 איז מאיר נחמן אָסטראָווסקי מיט זיין גאַנצער פאַמיליע אַוועקגעפֿאָרן קיין ארץ ישראל. דאָרט האָט משה אָסטראָווסקי געלערנט אין דער ירושלימער ישיבה „תורת חיים". אין יאָר תר"ע (1910) האָט ער באַקומען סמיכות אויף רבנות — פון די באַוואוסטע רביים־גאונים, ר' חיים בערלין און ר' אברהם יצחק קוק. פון יאָר 1912 אָן איז ער געווען רב אין דער קאָלאָניע עקרון און אין יאָר 1917 איז ער געווען דער הויפּט־לערער אין דעם אָרטאָדאָקסישן לערער־סעמינאַר „נצח ישראל" אין פּתח תקווה. אין יאָר 1920 איז ער געווען געהילף־דירעקטאָר פון דעם לערער־סעמינאַר, וואָס די רעליגיעז־ציוניסטישע מזרחי־פּאַרטיי האָט געעפנט אין ירושלים. דאָרט איז ער ביז איצט דער לערער פון תלמוד. אין יאָר 1926 האָט ער אַרגאַניזירט אַ נייעם שטאָט־קוואַרטאַל „קרית משה" אין ירושלים און איז פון ערשטן טאָג אָן דער פּאַרזיצער פון דער פּאַר־וואַלטונג פון דער דאָזיקער שכונה (שטאָט־טייל). ער איז אַ מיטגליד פון דער צענטראַלער ביורא פון דעם וועלט־פּאַרבאַנד „מזרחי". אין 1931 איז ער אויסגעקליבן געוואָרן אין דער עקזעקוטיווע פון יידישן נאַציאָנאַל־ראַט (ועד לאומי) פון ארץ ישראל, און איז געווען אייגנער פון די פּאַרטרעטער פון דעם ועד לאומי אין דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע.

ער האָט פּאַרפּאַסט און פּאַרעפֿנטלעכט צוויי פּעדאַגאָגיש תלמודישע ספרים, „המדות שהתורה נדרשת בהן" אין 1924, און „מבוא לתלמוד", אין יאָר 1935.

•

אַהרן אייזענבערג

אייגנער פון די ערשטע פּיאָנערן־קאָלאָניסטן אין ארץ־ישראל און אַ גרינדער פון דער באַוואוסטער קאָלאָניע רחובות, איז דער פּינסקער געבאָרענער אַ ה ר ן א י י ז ע נ ב ע ר ג (געב. אין 1864). אין ארץ־ישראל איז ער אָנגעקומען אין יאָר 1886. די ערשטע צייט איז ער געווען אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכער אַרבעטער אין ראשון לציון און יפו. דורך זיין איניציאָטיוו איז געגרינדעט געוואָרן, אַרום 1890, די קאָלאָניע נס־ציונה, ניט ווייט פון יפו, און באַלד נאָך דעם איז ער געווען פון די שאַפֿער פון דער מוסטערהאַפֿטער קאָלאָניע רחובות. זיין הויז איז געווען דאָס ערשטע פּאַרטיק צו ווערן אין דער קאָ־לאָניע, און דאָרט, ביי אַהרן אייזענבערג, פלעגן זיך אַלע יידישע ערד־אַרבעטער פון רחובות אויפקומען טאָג־טעגלעך ווי אין אַ מין קהלישן צענטער אָדער קלוב. אהרן

אהרן אייזענבערג

אייזענבערג איז געווען דער אָגענט און פֿאַלעסטינער פאַר־וואַלטער פון דער וואַרשעווער חברה „מנוחה ונחלה", וואָס האָט געבויט און אויפגעהאַלטן די קאָלאָניע רחובות מיט אירע גרויסע ווייַנגערטנער און פּרדסים (פּרוכט פּלאַנטא־ציעס). ער האָט אויך מיטגעאַרבעט, ווי אַ פאַכמאַן און כלל־טוער, ביי דער גרינדונג פון אַנדערע קאָלאָניעס אין ארץ־ישראל און פלעגט פאָרן ווי דער הויפּט־שליח, ווען די פֿאַלעסטינער קאָלאָניסטן האָבן געשיקט דעלעגאַציעס צום באָראָן ראָטשילד אין פּאַריז. נאָך דער פּאַרעפֿנט־לעכונג פון דער באַלפור־דעקלאַראַציע און דעם נצחון פון

די מערב־מלוכות איבער דייטשלאַנד, איז א. אייזענבערג געווען אַ מיטגליד פון דער אָפּיציעלער דעלעגאַציע, וואָס דער ארץ־ישראלדיקער ישוב האָט געשיקט קיין פּאַריז און לאָנדאָן. א. אייזענבערג איז געווען איינער פון די באַליבסטע און געאַכטעסטע כלל־טוערס אין ארץ־ישראל און מ׳האָט אים אויסגעקליבן אין די העכסטע אַנשטאַלטן, אויף די בכבודיקסטע אָמטן און אומעטום האָט מען צו זיין שטים זיך אויפמערקזאַם צוגעהערט. ער האָט אַ סך הונדערטער יידישע אַרבעטער געלערנט פּראַקטישע ערד־אַרבעט און האָט שטענדיק פאַרשטאַנען די וויכטיקייט פון אַ גרויסן און געזונטן יידישן האַרעפאַשנעם פאַרמערטום אין ארץ־ישראל. אהרן אייזענבערג אין געשטאָרבן י״ב תשרי תרצ״ב (1932) אין רחובות, אין עלטער פון 78 יאָר.

•

יהודה לייב בערגער

דער באַקאַנטער ציוניסטישער טוער פון פּינסק, י. ל. בערגער, איז געבאָרן געוואָרן אין יאָר 1860 אין מינסק. אין דער יוגנט איז ער געווען פון די אַקטיוויסטע עסקנים אין

יהודה לייב בערגער — אין יאָר 1890

דער אַרטיקער חובבי־ציון־באַוועגונג, ספּעציעל צווישן דער שטודירנדיקער יוגנט. אַנפאַנג 90ער יאָרן האָט ער זיך באַזעצט אין פּינסק און דאָ וויטער געפירט זיין אַרבעט פאַר דער אידייע פון חיבת־ציון. מיטן אויפקום פון פּאָליטישן ציוניזם איז י. ל. בערגער געוואָרן איינער פון די הויפּט־עסקנים צווישן די רוסישע ציוניסטן.

ער איז אַ סך אַרומגעפאָרן איבערן יידישן תחום פון רוסלאַנד, כדי צו אַגיטירן און אַרגאַניזירן די יידישע מאַסן פאַר דער יידישער קאָלאָניאַל־באַנק און נאָציאָנאַל־פאָנד. אַ שטיק צייט איז ער געווען סעקרעטאַר פון צענטראַל־קאָמיטעט פון דער ציוניסטישער פאַרטיי אין רוסלאַנד. עט־לעכע יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה פון 1914 האָט י. ל. בערגער מיט זיין פאַמיליע זיך אַריבערגעקליבן קיין ארץ־ישראל און זיך דאָרט באַזעצט.

אין 1917 איז ער אַרייַנגעפאַלן אין אַ שווערער קראַנק־הייט און געשטאָרבן אין פּרילינג פון 1918.

•

לייב בערמאַן

לייב בערמאַן (געב. אין קאַרלין, אין יאָנואַר 1887) האָט אַ פּאָר יאָר געלערנט אין חדר אין זשיטאָמיר, וואוהין זיין פאַמיליע האָט זיך אַריבערגעקליבן, נאָכדעם ווי זיין פאָטער, אַ לערער פון קאַליפאָרניע, איז פאַרפאַלן געוואָרן. שפּעטער האָט ער געלערנט אין פּינסקער תלמוד תורה, עסנדיק מיטאָגן אין מושב זקנים, ביז ער איז צוגענומען געוואָרן צום פאָטער (די עלטערן האָבן זיך געגט) אין וואַרשע. אין 1909—1912 האָט לייב בערמאַן געדינט אין מיליטער, און אַלס רעזערוויסט איז ער אויך געפאַנגען געוואָרן אויף דער מלחמה. אין 1916 האָט ער זיך באַפרייט אין מינסק, אין 1919 האָט ער זיך אומגעקערט קיין פּוילן און זיך באַזעצט אין לאָדזש. זיין הויפּט־באַשעפטיקונג איז דאָרט געווען קאָליגראַפיע (שייגשרייבן). זינט 1904 האָט ער געשריבן לידער אין פאַרשידענע יידישע צייטשריפטן („טאָג״, פּעטערבורג; „טעלעגראַף״, וואַרשע; „ראָמאַן־צייטונג״, יידישע צוקונפט״ און אַנד.).

דערהויפּט האָט ל. בערמאַן מיטגעאַרבעט אין לאָדזשער צייטונגען ווי „מאָרגנבלאַט״, „פאָלקסבלאַט״, און „טאָגבלאַט״, ווי אויך אין פאַרשידענע וויצבלעטער, ווי „פרייער פויגל״, „דער מחבל״, „דער תכשיט״. ער האָט אויך אָפּגעדרוקט הומאָריסטישע לידער אין ניו יאָרקער „גרויסן קונדס״, וואו ער האָט באַנוצט דעם פסעודאָנים „גראַף קאַלי״. ער שרייבט אויך הומאָריסטישע קינדער־לידער.

אַ קליינער אויסזוכאַל פון זיינע ווערק איז דערשינען אין לאָדזש (פאַרלאָג לאָזאַר קאָהאַן), אין יאָר 1920, אין בוך־פאָרם אונטערן טיטל „געלעכטער און טרערן״.

•

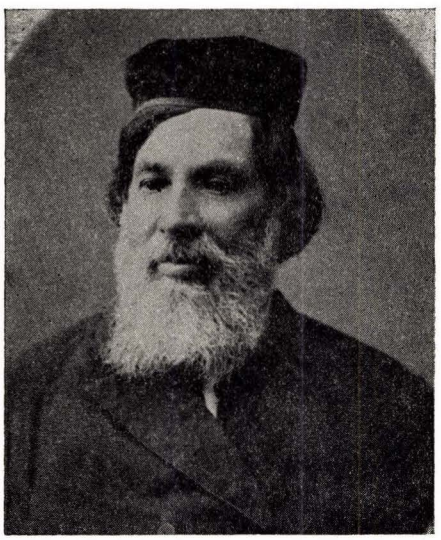
מיכל בערצינסקי

מיכל בערצינסקי, דער זון פון צדוק־משה בערצינסקי, איז געבוירן געוואָרן אין פּינסק אין יאָר 1820.

צו פערצן יאָר האָט מען אים חתונה־געמאַכט מיט אַ צוועלף־יאָריק קליין מיידעלע, וואָס מען האָט געבראַכט פון יאַנעווע. יענטל האָט מען זי גערופן. מען דערציילט, אַז יענטל איז געווען אַזוי קליין, אַז נאָך דער חופּה האָט מען זי אַוועקגעזעצט הויך אויף אַ פענסטער פון שול, כדי זי זאָל קענען זען, וואָס אַרום איר טוט זיך.

דאָס איז געווען אין 1834, אין אַ צייט, וואָס איז ביי יידן באַקאַנט אַלס די „בהלה״. אונטערן אייַנפלוס פון דער

שרעק, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט דאָס רוסישע יידנטום, אַז מען וועט אַלע יידישע בחורים אָפּגעבן דינען ניקאָלאַי דעם ערשטן אויף 25 יאָר, איז אַרויס אַ קלאַנג, אַז פּאַר־הייראטע מענער וועט מען ניט נעמען. האָבן יידן דעריבער געמוזט חתונה־מאַכן זייערע קינדער. דערפאַר טאָקע איז מיכל אַזוי פרי געוואָרן אַ באַלעבעסל. דער קלאַנג איז אָבער געווען אַ פאַלשער און די כאַפּער האָבן גענומען, וועמען זיי האָבן נאָר געקאָנט. דער פּאָטער, צדוק־משה, האָט געמוזט אויסקויפן זיין זון פון כאַפּערשע הענט פּאַר „טויזנט זילבערנע רובל". נאָר צדוק־משה האָט זיך באַלד מיט זיין זון שטאַרק צעקריגט, צוליב דעם, וואָס מיכל האָט זיך אָנגעפּאַנגען לערנען רוסיש. ער האָט מיכלען מיטן וויב אַרויסגעטריבן פון זיין הויז. אָבער פון מיכלס רוסיש איז אַרויסגעקומען אַ גרויסע טובה פּאַר דער שטאָט פּינסק.

מיכל בערצינסקי

פּינסקער קהל פלעגט יאָר־אין־יאָר־אויס צאָלן צו די גלחים פון קלויסטער 300 רובל פּאַר דער „אַלטער שול" און דאָס כלומרשט דערפאַר, וואָס דער באָדן אויף וועלכן די שול שטייט, געהערט צום קלויסטער.

יאָר־אין־יאָר־אויס האָבן די גלחים פּאַרשלאָסן די שול פּונקט פּאַר די ימים־נוראים, כדי דאָס צאָלן זאָל ניט אָפּגעלייגט ווערן. האָט איין מאָל געטראָפן, אַז קיין געלט איז ניט געווען און די שול איז געבליבן פאַרמאַכט.

מיכל בערצינסקי איז שוין דעמאָלט געווען עטלעכע און צוואַנציק יאָר אַלט. ער האָט זיך ניט בלויז אויסגע־לערנט רוסיש, נאָר ער האָט אויך געלערנט די רוסישע זאַקאָנעס (געזעצן). ער האָט זיך דעריבער אָנגעפּאַנגען גריבלען אויסצוגעפינען, אויב די גלחים פון קלויסטער זיינען טאַקי באַרעכטיקט צו נעמען אָפּצאָל פון דער שול און ער איז געקומען צום באַשלוס, אַז לויטן געזעץ דאַרף די שול נישט צאָלן. ער האָט אָנגעפּאַנגען שרייבן „פּראָשע־ניעס" קיין פּעטערבורג און ער האָט אַזוי לאַנג געשריבן, ביז מען האָט אים אַרויסגעפּאָדערט, אַז ער זאָל קומען און זיך דאָרטן אויסטענהן מיט מלכות וועגן דעם ענין. מיכל האָט פאַרמשכנט אַלץ, וואָס ער האָט פאַרמאָגט, אָפילו זיין וויבס חתונה־מתנות, אירע פּערל און אירע זילבערנע שבתדיקע לייכטער און איז אַוועקגעפאָרן קיין פּעטערבורג.

נאָך לאַנגע מאָנאַטן פון טרערן און טרויער, ווען זיין וויב, יענטל, האָט געמיינט, אַז מער וועט זי שוין איר מאַן ניט זען, האָט זי באַקומען די בשורה, אַז מיכל האָט אויסגעפירט זיין משפּט לטובת דער פּינסקער שול. ער האָט באַווּיזן, אַז כאָטש דאָס שטיקל לאַנד, אויף וועלכן די שול איז געשטאַנען, האָט טאַקע אַמאָל געהערט צום קלויסטער, איז אָבער די ערד געווען באַנוצט אַלס „קלאַדביסטשע", אַ בית־עולם, הייסט עס, און פּאַר אַזאַ לאַנד איז מען, נאָך דעם רוסישן „זאַקאָן", פּטור פון צאָלן.

ווען מיכל איז אָנגעקומען צוריק פון פּעטערבורג, איז אים דאָס גאַנצע יידישע פּינסק, קינד און קייט געגאַנגען אַנטקעגן. צווישן עולם האָט מיכל דערזען זיין פאָטער. זיי זיינען זיך געפאַלן אייגער דעם אַנדערן אויפן האַלז און דער ברוגז איז פאַרגעסן געוואָרן. פאַר זיין חכמה צו ראַטעווען די שול האָט אים די שטאָט געגעבן אויף אייביק אַ „שטאָט" ביי דער מזרח־וואַנט פון שול און אַ שבתדיקן מפטיר אויף זיין גאַנצן לעבן. אָחוץ דעם האָט ער פון יענער צייט אָן געגנומען געוועלטיקן איבער פּינסק, ביז ער איז געוואָרן איר הויפּט קהלס־פּירער. שונאים האָבן געזאָגט, אַז מיכל בערצינסקי פירט די שטאָט ביים נאָז. „מיכל שרייבער" איז אַזוי ווייט דערמאָנגען מיט זיין וויסן „זאַקאָנעס", אַז ער איז געוואָרן אַ „גלאַסנער", דאָס הייסט אַ מיטגליד פון דער שטאָטישער „דומע". זיין פרנסה איז געוואָקסן ווי אויף הייוון און צוזאַמען מיט דעם איז געוואָקסן זיין הויזגעזינד.

פיר און צוואַנציק קינדער האָט אים יענטל געבוירן. אָבער, ווי אין יענע צייטן, און איבערהויפּט אין אַ יידישער שטעטל, זיינען די מערסטע פון זיי געפאַלן ווי די פליגן, פונדעסטוועגן זיינען צען געבליבן. דער אונטערשייד אין יאָרן פון ר' מיכלס ערשטן און לעצטן קינד איז געווען אַ יאָר פערציק.

מיכל בערצינסקי איז געווען אַ יייד מיט אַ ברייטער האַנט. ער האָט געגעבן אויף אַלץ און וואָס ער האָט פאַר־דינט איז אַוועק ווי מיטן ווינט. מען דערציילט אַז איין מאָל, אין אַ צייט פון הונגער, האָט ער אַלע זיינע שפּייכלערס געעפנט, אַז די שטאָט זאָל קומען עסן.

צוויי באַרימטע איידימס האָט מיכל געהאַט: נחום מאיר שייקעוויטש, ש"מר, דער מאַן פון דער טאָכטער דינה, און אברהם־חיים ראָזענבערג, זיין טאָכטער חיהס מאַן.

אויף דער עלטער האָט מיכל בערצינסקי געדאַרפט אָנקומען צו דער הילף פון קינדער. ער איז געשטאָרבן אין 1904 אין עלטער פון 84 יאָר.

יוסף אברהם ברעגמאַן

דער באַקאַנטער אין ארץ־ישראל קאָאָפּעראַטאָר י. א. ברעגמאַן איז אַ לאַנגע צייט געווען אַ ציוניסטישער עסקן און כלל־טוער אין פּינסק, וואו ער איז געבאָרן געוואָרן אין יאָר 1881. זיין פאָטער, ר׳ מרדכי ברעגמאַן, אַ סוחר, איז געווען אַן אייניקל פון דעם טשערנאָבילער רבין ר׳ מרדכי, און די מוטער איז געווען אַ טאָכטער פון סטאָלינער רב.

ברעגמאַן איז געווען אייגער פון די גרינדער און הויפּט־פירער פון דער פּינסקער ליי־און שפּאָר־קאַסע (קאָ־אָפּעראַטיווע יידישע פּאָלקס־באַנק) מיט אַ יאָר פערציק צוריק. אין די מלחמה־יאָרן איז ער געווען אין רוסלאַנד און האָט אין 1919 געאַרבעט אַלס פאַרוואַלטונגס־מיטגליד פון דער יידישער ליי־און שפּאָר־קאַסע אין יעקאַטערי־נאָסלאַוו.

אין 1896 איז ער צוגעשטאַנען צו דער פּינסקער חובב־ציון גרופּע און איז שפּעטער געוואָרן אייגער פון די טעטיקסטע ציוניסטן. ביז דעם אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה, אין 1914, איז א. ברעגמאַן געווען דער אָפּי־ציעלער פאַרטרעטער אין פּינסק פון דעם „אַדעסער קא־מיטעט פאַר ישוב ארץ־ישראל" און פון דער „ציוניסטישער וועלט־אָרגאַניזאַציע", ער האָט אויך געהערט צום פּינסקער קאָמיטעט פון דער חברה „מפיצי השכלה" אין פּעטערבורג און איז געווען טעטיק אין דער פּינסקער אָפּטיילונג פון דעם עמיגראַציע־דעפּאַרטמענט פון דער י. ק. א.

אין 1923 איז י. א. ברעגמאַן אַנגעקומען קיין ארץ־ישראל און זיך דאָרט באַזעצט. דאָרט האָט ער זיך אָפּ־גענעבן דערהויפּט מיט עקאָנאָמישע אַרבעטן אויפן קא־אָפּעראַטיוון געביט, פריער ווי אַן אָנגעשטעלטער אין צענט־ראַל קאָנסום־קאָאָפּעראַטיוו פון דער אַרבעטער־באַוועגונג „המשביר", און שפּעטער, זינט 1926, אַלס באַאַמטער פון דער ליי־און שפּאָר־קאַסע (קאָאָפּעראַטיווע פּאָלקס־באַנק) אין תל אביב. פון 1928 אָן איז ער דער פאַרוואַלטער פון אָט דער באַנק אין תל אביב. ער ווערט גערעכנט פאַר אייי־נעם פון די וויכטיקסטע טוערס אין דער קרעדיט־קאָאָפּע־ראַציע צווישן די יידן אין ארץ־ישראל.

•

דר׳ יהושע גאָטליב

דער באַקאַנטער זשורנאַליסט און ציוניסטישער טוער, דר. יהושע העשיל גאָטליב, איז אַ געבוירענער אַ פּינסקער (געב. אין יאָר 1882) און שטאַמט פון אַ סוחרישער פאַ־מיליע. אין הויז פון זיינע עלטערן און אין חדר האָט ער באַקומען אַ יידיש־נאַציאָנאַלע און וועלטלעכע דערציאונג. געווען אָן עקסטערן אין יאָר 1906 און אָנגעקומען אויפן יורידישן פאָקולטעט פון בערנער אוניווערזיטעט אין דער שווייץ. אין 1911 באַקומט ער פון יענער הויכשול אַ דאָקטאָר־דיפּלאָם אויפן גרונט פון זיין דיסערטאַציע וועגן דעם אינפלוס פון פילאָסאָף שאָפּענהויער אויף דער וויסנ־שאַפט פון קרימינעלן רעכט.

זיין זשורנאַליסטישע טעטיקייט הייבט זיך אָן מיט אָן אַרטיקל איבער אַרטור שאָפּענהויער אין „ראַמאַן־צייטונג", געדרוקט אין 1908. נאָך דעם ענדיקן זיין אוניווערזיטעט־שטודיום האָט דר. גאָטליב זיך באַזעצט אין וואַרשע, דאָרט מיטגעאַרבעט אין די טעגלעכע צייטונגען „אונזער לעבן", „היינט" און „הצפירה". ער איז אַ קורצע צייט געווען דער רעדאַקטאָר פון „היינט" (1920) און איז פון יענער צייט אָן געבליבן אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער אין דער דערמאָנטער צייטונג. לעצטנס איז ער אַריבער אין „מאָמענט". ער האָט געשריבן אויך אונטער די פּסעוודאָנימען עגא בן־נון און אַנדערע.

דר׳ יהושע גאָטליב

דר. גאָטליב איז נאָך אַלס סטודענט אין בערן אַרייי־געטראָטן אין דער ציוניסטישער באַוועגונג און איז געווען טעטיק אין ציוניסטיש־אַקאַדעמישע אָרגאַניזאַציעס. קו־מענדיק קיין וואַרשע, איז ער אויסגעקליבן געוואָרן אין דאָרטיקן ציוניסטישן שטאָט־קאָמיטעט. פון 1916 אָן איז ער מיטגליד פון צענטראַל־קאָמיטעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פוילן, און נאָך דער מלחמה ווערט ער מיטגליד פון דעם אָזוי־גערופענעם יידישן נאַציאָנאַל־ראַט, וועלכן די ציוניסטן אין פוילן, אונטער דער פירונג פון סיים־דעפּוטאַט יצחק גרינבוים, האָבן, אין יאָר 1919, גע־שאַפן. דר. י. גאָטליב איז באַוואוסט ווי אייניער פון די גרעסטע ציוניסטישע אָגיטאַטאָרן אין פוילן און ווי אַ שאַר־פער פאָלעמיסט. אין זיינע פאָליטישע און ציוניסטישע איבערצייגונגען פאָרטרעט ער די גאָנץ־מעסיקע אולטרא־בירגערלעכע ריכטונג. אין די לעצטע יאָרן איז ער אויס־געקליבן געוואָרן פאַר דעפּוטאַט אין פּוילישן סיים.

ביי די וואַלן צום פּוילישן סיים, אין יאָר 1922, איז דר. גאָטליב געווען דער יידישער קאַנדידאַט פון פּינסק (ביי די ערשטע וואַלן צום סיים אין 1919 איז פּינסק נאָך בישט געווען פּויליש). אין 1922 זיינען די מערסטע בירגערלעך־יידישע פּאַרטייען געגאַנגען צו די וואַלן אין אַ „בלאָק" מיט אַנדערע מינדערהייטן. די ציוניסטן אין פּינסק האָבן שטאַרק אַגיטירט פּאַר אַן אַקטיוואַר באַטייליקונג פון די יידן אין דער וואַל־קאַמפּאַניע צום פּאַרלאַמענט פון דער אויפּסניי־באַשאַפענער פּוילישער רעפּובליק און אויפן צווייטן אָרט אין דער פּינסקער ליסטע וועלכע וועט געשטעלט די קאַנדידאַטור פון דר. י. גאָטליב, אַ פּינסקער.

די צאָל שטימען אויף דערדאָזיקער ליסטע אין פּינסק איז געווען אַ גאַנץ גרויסע און עס האָט קיין סך נישט געפעלט, אַז דר. גאָטליב זאָל דערוויילט ווערן.

°

משה דוב גאָלדמאַן

דער יונגער העברעאישער לערער און שריפטשטעלער משה דוב הכהן גאָלדמאַן איז געווען אייגער פון די פּיאָנערן פון דער פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפּטלעכער באַוועגונג אין ניו־יאָרק. ער איז געקומען קיין אַמעריקע מיט אַ יאָר 50 צוריק און איז געווען וואַרשיינלעך פון די ערשטע פּינסקער אימיגראַנטן דאָ אין לאַנד. די עלטסטע מיטגליידער פון פּאַראיין „עזרת אחים בני פּינסק" (דער ערשטער לאַנדסמאַנשאַפּטלעכער פּאַראיין, וואָס די פּינסקער אין ניו־יאָרק האָבן געגרינדעט) דערציילן, אַז ווען זייער אַרגאַניזאַציע איז, אין אָנפאַנג פון די 90־ער יאָרן, געשאַפן געווארן, איז דער לערער מאָריס (משה) גאָלדמאַן, וואָס איז שוין געווען דעמאָלט אַ ניו־יאָרקער תושב במשך פון אַ פּאָר יאָר, געקומען צו הילף מיט ראַט און טאַט די עלנדע פּינסקער לאַנדסלייט, וואָס האָבן געזוכט זיך קעגנזייטיק צו שטיצן און צו דערמוטיקן. זייער חברה האָט זיך דעמאָלט אָנגערופן מיטן טשיקאַוון נאָמען „פּינסקער גרינע אונטערשטיצונג־פּאַראיין". משה גאָלדמאַן איז געווען דער ערשטער פּרעזידענט פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע, וועלכע האָט מיט עטלעכע יאָר שפּעטער איר פּרימיטיוון נאָמען געביטן אויפן בכבודיקן טיטול „עזרת אחים בני פּינסק", און די אַרגאַניזאַציע, ווי באַקאַנט, לעבט און ווירקט ביזן היינטיקן טאָג.

משה גאָלדמאַן איז געבאָרן געווארן אין אַ פּינסקער יחסנישער משפּחה דעם 4טן אויגוסט 1863. זיין פאָטער, ר׳ אליעזר אריה, האָט געהאַט סמיכות אויף רבנות און האָט געשטאַמט פון ווילנער גאון ר׳ אליהו. צו דרייצן יאָר שיקט אים זיין פאָטער לערנען אין וואַלאָזשין, די שטעטל אין ווילנער געגנט, וואָס מיט איר באַרימטער ישיבה האָט געקלונגען די גאַנצע יידישע וועלט. דאָרט האָט ער, חוץ גמרא, זיך פאַרנומען, בשתיקה, אויך מיט השכלה־לימודים, באַזונדערס מיט דער העברעישער שפּראַך, און האָט אָפילו אָנגעהויבן צו פּאַרפאַסן מאמרים און שירים. צו 18 יאָר האָט ער חתונה געהאַט מיט דער טאָכטער פון ר׳ יעקב דעם רופא פון קאַרלין. גלייך נאָך דער חתונה האָט מ. גאָלדמאַן פאַרלאָזן זיין געבורטשטאָט, פּינסק, אויף שטענדיק, און איז אַוועק קיין ווין, כדי דאָרט פאַרטזוועטן זיין יידישע און אַלגעמיינע בילדונג. אין ווין ווערט ער אַ תלמיד פון באַרימטן געלערנטן ר׳ אייזיק הירש וויים, דער מחבר פון דער באַוואוסטער געשיכטע פון דער תלמודישער ליטעראַטור — „דור דור ודורשיו".

אין ווין, אין יאָר 1886, האָט מ. גאָלדמאַן, ערשט 23 יאָר אַלט, אָפּגעדרוקט אַ ביכל העברעאישע לידער

משה דוב גאָלדמאַן

באַטיטלט אָזוי: „ש י ר י ם מאת משה דוב הכהן בן אליעזר אריה גאָלדמאַן המכונה „איש־מדהב״א". דאָס ביכל ווערט מיט גרויס באַגייסטערונג און אין מליצה־אויסדרוקן געווידמעט פון פּאַרפאַסער צו זיין לערער און וועגווייזער, ר׳ אייזיק הירש וויים. אין דאָזיקן ווערקל, איז גאַנצן אַ פּאָר צעגדליק זייטן פון קליינעם פּאָרמאַט, דרוקט גאָלדמאַן אָפּ עטלעכע פון זיינע ערשטע פּאָעמעס און שירים.

פון ווין פּאָרט משה גאָלדמאַן אַוועק קיין לאָנדאָן, וואו ער קלייבט זיך צו ווערן אַ העברעאישער לערער. דאָרט גרינדעט ער, אין יאָר 1887, אַ העברעאישע מאַנאַט־שריפט „הצופה לבית ישראל", פון וועלכער ער און ח. ל. באַש זיינען געווען די רעדאַקטאָרן. עס זיינען אַרויס־געגאַנגען 5 נומערן פון דעם דאָזיקן זשורנאַל. שפּעטער, אין יאָר 1889, ווען ער איז אַלט געווען 26 יאָר, גרינדעט ער אין לאָנדאָן אוך רעדאַגירט אַ וועכנטלעכן זשורנאַל „האָביב". עס זיינען דערשינען בלויז 2 נומערן פון אָט דעם זשורנאַל. אין יאָר 1890 האָט מ. גאָלדמאַן אויסגעוואַנדערט פון לאָנדאָן קיין ניו־יאָרק אוך

איז דאָ געווארן אַ לערער פון דער איסט־בראָדווייער תלמוד תורה „מחזיקי תורה". אין יאָר 1894 האָט ער אַרויסגעלאָזן אַ העברעאישן פּעדאַגאָגישן זשורנאַל ה מ ו ר ה, פון וועלכן דער ערשטער נומער איז אויך געווען דער לעצטער. אין יאָר 1901 האָט ער צוזאַמען מיט זיין פּינסקער לאַנדסמאַן שמ״ר (נ. מ. שייקעוויטש) אָנגעהויבן אַרויסצולאָזן אַ מאָנאַטלעכן זשורנאַל אין יידיש „די נאַציאָן", וועלכער וועט אויפן שער־בלאַט באַצייכנט אָזוי: „אַ זשורנאַל פאַר ליטעראַטור, וויסנשאַפט און אונטערהאַלט". אַ טייל פון דעם דאָזיקן זשורנאַל איז געדרוקט געווארן אין העברעאיש. שמ״ר איז געבליבן אַ מיטערדאַקטאָר פון „נ אַ צ י אָ נ" בלויז ביזן סוף זומער 1902, און אין אויגוסט 1902 איז דער דאָזיקער זשורנאַל פאַרוואַנדלט געווארן אין אַ העברעאישן זשורנאַל ה ל א ם (נאַציע) אונטער דער רעדאַקציע פון משה גאָלדמאַן אַליין. אינצווישן איז דער ענערגישער מ. גאָלד־מאַן געווארן אַ שותף אין אַ ניו־יאָרקער יידישער דרוקערייַ. אין דעצעמבער 1903 איז דער „ה ל א ם" פאַרוואַנדלט געווארן אין אַ וואָכנשריפט און האָט עקזיס־טירט ביז אָקטאָבער 1908. אָט די גאַנצע צייט, ביז דער זשורנאַל איז אין 1908 אונטערגעגאַנגען, איז משה גאָלדמאַן געווען דער רעדאַקטאָר, און דער פאַקטישער אַרויסגעבער איז פון ערשטן טאָג אָן געווען דער רייכער קליידער־פאַבריקאַנט און שפּעטערדיקער באַנקיר יוסף מאַרקוס. ער האָט סובסידירט משה גאָלדמאַנס צייטשריפט מיט טויזנטער דאָלאַרן. במשך פון יאָרן האָט גאָלדמאַן אויך געדרוקט זיינע מאמרים און שירים אין די העברעאישע צייטשריפטן אין אייראָפּע, ווי „המליץ", „המגיד", „הלבנון" און אַנדערע.

סוף זומער 1909 האָט מ. גאָלדמאַן געגרינדעט אין ניו־יאָרק אַ טעגלעכע העברעאישע צייטונג „ה י ו ם", די ערשטע העברעאישע טאָג־צייטונג אין אַמעריקע. איר ליטעראַרישער רעדאַקטאָר איז געווען דר. ב. האָפמאַן (צביון), די צייטונג האָט עקזיסטירט בלויז עטלעכע חדשים.

אין יאָר 1911 האָט משה גאָלדמאַן אַרויסגעלאָזן אַ טייל פון זיין גרויסן, געפלאָנטן בוך, וואָס האָט געזאָלט אַנטהאַלטן אַלע תלמודישע שפּריכווערטער און אַפאָריזמען. דער שיינער באַנד, אין גרויסן פאָרמאַט, איז באַטיטלט: „משלי חכמים" און אַנטהאַלט 442 ציטאַטן פון תלמודישע קוואַלן מיט אַן ענגלישער איבערזעצונג. דאָס ווערק איז געבליבן אומפאַרענדיקט, עס איז דערפירט געווארן ביזן אות „י".

אַ פּראָבע צו באַנייַען זיין העברעאישע צייטונג „ה י ו ם" האָט מ. גאָלדמאַן געמאַכט אין יאָר 1913. אויך אָט די אונטערנעמונג האָט ניט געהאַט קיין אַריכת ימים. פון אַ טעגלעכער צייטונג איז זי קורץ נאָך דער באַנייאונג פאַרוואַנדלט געווארן אין אַ צייטשריפט, וואָס דערשיינט דריי מאָל אין וואָך. שפּעטער האָט זי אָנגע־פאַנגען אַרויסצוגיין האַלבוועכנטלעך, און נאָך אַ שווערער עקזיסטענץ במשך פון אַ האַלב יאָר האָט דער „ה י ו ם" זיך אינגאַנצן אָפּגעשטעלט.

אינם פאַראיין „עזרת אחים בני פינסק", פון וועלכן משה גאָלדמאַן איז געווען דער ערשטער פּרעזידענט, איז ער געבליבן אַ מיטגליד ביזן יאָר 1907. דעם 22טן מערץ 1918 איז משה גאָלדמאַן פלוצלינג געשטאָרבן אין עלטער פון 55 יאָר.

•

ישראל גאַרבוז (לאָלאַ)

דער פּרעסקן־מאָלער און קאַרטוניסט ישראל גאַרבוז, באַקאַנט אונטערן נאָמען לאָלאַ, איז געבוירן געווארן אין פינסק אויף די לינישטשעס, אין יאָר 1884.

זיין פאָטער משה איז פרי געשטאָרבן און דער עול פון דערציען די קינדער איז געפאַלן אויף דער מוטער, וועלכע מען האָט אין פינסק גערופן: „אַלטע די פאַפּיראָסניצע".

ישראל גאַרבוז האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה, אין פאָהאָסטער ישיבה און שפּעטער אין דער „אוטשי־לישטשע". שוין פון דער פּריסטער קינדהייט האָט ער אַרויסגעווויזן אַ פאַרשידנזייטיקע באַגאַבונג. ער האָט גע־שריבן העברעאישע לידער, געצייכנט און אויך געזונגען. צו 12 יאָר איז ישראל גאַרבוז אָנגעקומען צו יואל־זעליג דעם חזן אַלס געצאָלטער משורר. אין דער זעלבער צייט האָט זיך מיט אים אויך פאַראינטערעסירט דער פינסקער באַוואוסטער „זשיוואָפּיסעץ" פּערעכאָדניק און אים געזונען צו זיך אויף דער לער.

צו 14 יאָר איז גאַרבוז אָפּגעפאָרן אין פאָלטאַווע און באַקומען אַרבעט אַלס צייכנער ביים דאָרטיקן מאָלער וויט־קין, אַ ברודער פון פּועלי־ציון־פּירער זרבבל.

ווי אַן אומרואיקע נאַטור האָט ישראל גאַרבוז לאַנג נישט געקענט איינזיצן אויף אַן אָרט. ער איז אַוועק אין אדעס און אַריינגעטרעטן אין דער דאָרטיקער קונסט־אַקאַדעמיע. באַלד בעת זיין ערשטן קאָנטאַקט מיט דער סטודענטנשאַפט איז ישראל גארבוז אַריינגעצויגן געווארן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג און געווארן אַ מיט־גליד פון דער „איסקרא". דורך אָט דער אַרגאַניזאַציע ווערט ער טאַקי געשיקט קיין פינסק, וואו ער פירט אַן מיט דער פאָליטישער טעטיקייט צווישן די באַן־אַרבעטער.

פאַרפאָלגט פון דער פאָליציי אַנטלויפט ער אין יאָר 1906 קיין אַמעריקע. ער טרעט אַריין אין דער ניו־יאָרקער „נאַציאָנאַלער קונסט־אַקאַדעמיע" און באַקומט דעם ערשטן פּרייז פאַר מאָלן קאַמפאָזיציעס. ער הייבט אָן אַרבעטן אין דער יידישער פּרעסע אַלס קאַרטוניסט און צייכנט פאַרן „פאָרווערטס" אַ סעריע טיפּן פון דער איסט־סייד. אינגיכן ווערט ער דער הויפּט־קאַרטוניסט פון „קיביצער" און שפּע־טער פון „קונדס". גאַרבוז דרוקט אויך צייכנונגען און קאַריקאַטורן אין „אַמעריקן היברו", ער אילוסטרירט אייזן־שטיינס „הגדה" און אויך די ווערק פון יידישע שרייבער, צווישן אַנדערע מאָריס ראָזענפעלדס פאָעמען.

איצט אַרבעט ישׂראל גאָרבוז אַלס פּאָליטישער קאָר־
טוניסט אין „מאָרגן־זשורנאַל", אָבער דער עיקר איז זיין
קינסטלעריש אַקטיוויטעט קאָנצענטרירט אויף פּרעסקן־
מאלעריי. לעצטנס האָט גאָרבוז פֿאַרענדיקט אַ לאַנגיאָריקע
אַרבעט — אילוסטראַציעס צו די לעגענדעס פון תלמוד.

•

משהל גלייבערמאַן

משהל גלייבערמאַן איז געבוירן געוואָרן אין פּינסק,
אין יאָר 1892. ער איז געווען דער עלטסטער פון 6 קינדער.
זיין פֿאָטער, אַברהם יצחק, איז געווען אַ געבילדעטער ייד
און אַ פֿרומער, סטאָלינער חסיד. הגם ער איז געווען פֿרום,
איז ער פֿונדעסטוועגן געווען גוט באַהאָונט אין דער
העברעאיש־משכילישער ליטעראַטור און דערפֿאַר האָט ער
זיינע קינדער, אויסער אַ טראַדיציאָנעל־יידישער, געגעבן
אויך אַ וועלטלעכע דערציאונג.

משהל האָט פֿריער געלערנט אין חדר און נאָך דעם
אין פּינסקער תלמוד־תורה. שפּעטער האָט ער זיך געזומען
צו וועלטלעכער בילדונג. ער איז אַרײַנגעטראָטן אין דראָגזיקס
שול און פֿאַרענדיקט מיט אַ גאָלדענעם מעדאַל. זיינע
וויטערדיקע ידיעות האָט ער שוין באַקומען דורך זעלבסט־
בילדונג. ער האָט פריי באַהערשט רוסיש, פּויליש, דייטש
און פֿראַנצויזיש. צוליב זיין בילדונג און קענטניש פון
שפֿראַכן האָט ער באַקומען אַ שטעלע ביים פּינסקער אַדוואָ־
קאַט ניידיטש, אַלס סעקרעטאַר, און פֿאַרבליבן אויף דער
שטעלע צווישן יאָר.

צו יענער צייט ווערט ער דער שטענדיקער פּינסקער
קאָרעספּאָנדענט פון וואַרשעווער „הייַנט", וואו ער שרייבט
זיינע קאָרעספּאָנדענציעס אונטערן נאָמען „מאָזעס" און
„מאָרריס". אומגעפֿער אין יענער צייט דערנענטערט ער
זיך אויך צום „בונד".

מער פון אַלץ האָט אים געריבט די אָרעמקייט פון
די יידישע קינדער, און וועלנדיק זיי אַרויסהעלפן האָט זיך
אים איינגעפֿעבן צו גרינדן דעם „דעטסקי־סאַד" (קינדער־
גאָרטן). עס איז אָפּגעדונגען געוואָרן דער גרויסער גאָרטן,
וואָס אָרום האָלצמאַנ׳ס טעאַטער, מען האָט איינגעקויפט
אַלע סאָרטן שפּילציַיג און יעדן נאָכמיטאָג פלעגן די קינדער
פון די אָרעמסטע שיכטן פון דער יידישער באָפעלקערונג
קומען אַהין זיך שפּילן אויף דער פרייַער לופט.

פֿאַר דער מלחמה האָט אין פּינסק אָנגעהויבן אָרויסגיין
אַ טעגלעכע רוסישע צייטונג „פּינסקאַיאַ גאַזעטאַ". משהל איז
אין דער צייטונג געווען איינער פון די הויפּט־מיטאַרבעטער.

אין 1915, וועו די דייטשן האָבן פֿאַרנומען פּינסק,
איז אין שטאָט אויסגעקליבן געוואָרן אַ בירגער־קאָמיטעט,
אָנצופֿירן מיט דער אָרבעט פון שטאָט. משהל איז געווען
אַ מיטגליד פון קאָמיטעט און וועו די דייטשישע מאַכט
האָט אָנגעהויבן אָרויסשיקן די יידן טיפֿער קיין פּוילן איז
ער געווען איינער פון די, וואָס האָבן מיט דער אָרבעט
אָנגעפֿירט, אָבטונג־געבנדיק, אַז די אָרעמע מאָסן זאָלן ניט
געקריוודעט ווערן.

די אָרעמקייט אין שטאָט איז אונטער דער דייטשישער
אָקופּאַציע געווען שרעקלעך, דער הונגער — אומבאַ־
שרייבלעך. קליינע קינדערלעך, אָפּגעריסענע און אָפּגעשלי־
סענע, זיינען נאָכגעלאָפן די דייטשישע סאָלדאָטן, בעט־
לענדיק אַ שטיקל ברויט. אין דער צייט האָט משהל מיט זיין
גאַנצער ענערגיע זיך אַרײַנגעוואָרפן אין דער אָרבעט, כדי די
אָרעמע, דערשלאָגענע קינדער אָרויסצוהעלפן. זייענדיק
שטאַרק אָנגעזעצן ביי דער מאַכט, צוליב זיין ערלעכקייט און
איבערגעבנקייט, איז משהל גלייבערמאַנען געלונגען צו באַקו־
מען פון דער מיליטעררישער מאַכט אַ דערלויבעניש צו עפענען
אַ קינדער־היים און אויך אַ סובסידיע די היים אָנצוהאַלטן.

נאָכדעם ווי די דייטשע מאַכט האָט זיך באָפעסטיקט
אין שטאָט, האָבן זיי גלייך אָנגעהויבן אָרויסגעבן אַ
טעגלעכע צייטונג, אין דייטש און רוסיש, געדרוקט אויף
זייער דינעם פּאַפּיר. משהל איז דאָן אָנגעשטעלט געוואָרן
אַלס אומאָפּיציעלער רעדאַקטאָר און אָפּיציעלער איבערזע־
צער פון דער צייטונג. דעם אָמט האָט ער אָנגעהאַלטן די
גאַנצע צייט, וואָס די צייטונג איז דערשינען. וועו אין
רוסלאַנד איז אויסגעבראָכן די רעוואָלוציע איז משהל געראָפן
געוואָרן צו דער מיליטעררישער מאַכט, וועלכע האָט אים
געוואָרנט, אַז וועגן דער רעוואָלוציע טאָר קיין איין וואָרט
ניט דערמאָנט ווערן. ניט קוקנדיק אויף דער וואָרנונג האָט
ער די נייַעס דאָך אָפּגעדרוקט אין דער רוסישער אָפּטיילונג
פון דער צייטונג. עמיצער האָט דאָס צוגעטראָגן דער מאַכט
און משהל איז געשטעלט געוואָרן פאָר אַ קריגס־געריכט.
נאָר אַ דאַנק דער אינטערוועניע פון אָפּיציעלן, מיליטעררישן
רעדאַקטאָר איז ער גערעטעוועט געוואָרן פון טויט. דער
אָפּיציר האָט דאָן גאָראָנטירט, אַזאַ אַזאַ זאָך וועט מער
ניט געשען. דאָס מיליטעררישע געריכט האָט דאָן משהלען
פֿאַרמשפּט אויף דריי טעג טורמע. ער איז געזעסן אַרעס־
טירט אין קעלער פון דער קאָמענדאַנטור, וואוהין מען
האָט אים געבראַכט אַלע מאָטעריאַלן און פון דאָרט האָט ער
וויטער רעדאַקטירט די צייטונג.

אין דער גרויסער אומאָרדנונג, וואָס האָט געהערשט
אין שטאָט אין די לעצטע טעג, אייַדער די דייטשן זיינען
אָפּגעטראָטן און די באָלשעוויקעס זיינען אַריין, איז ניט
געווען קיינער, וואָס זאָל מיט דער שטאָט פֿאַרוואָלטן. משהל
איז געווען דער איניציקער, וועלכער האָט געהאָט דעם
מוט אָנצונעמען דעם אָמט פון שטאָט־פֿרעזידענט און אין
יענע אומרואיקע טעג מיט דער אָרבעט אָנצופֿירן.

אין שטאָט איז געווען אַ גרויסער סקלאַד פון שפּייז־
פֿראָדוקטן, וואָס מען האָט אַריינגעשיקט פון אָמעריקע פֿאַר
די שול־קינדער. וועו די באָלשעוויקעס האָבן די שטאָט פֿאַר־
נומען, האָבן זיי זיך געוועגדט צו משהלען, וויַ צום
שטאָט־פֿרעזידענט, אַז ער זאָל זיי אַרויסגעבן די שליסלען
צום סקלאַד. משהל האָט אָפּגעזאָגט, אָנגעבנדיק, אַז די
פֿראָדוקטן געהערן ניט צו דער שטאָט, אַז אָמעריקע האָט

דאָס אַרייִנגעשיקט פּאַר אַ געוויסן צוועק און אַז נאָר אויף דעם צוועק וועלן די פּראָדוקטן פאַרנוצט ווערן. מען האָט אים אַרעסטירט און געסטראָשעט מיט דערשיסן, אָבער ער איז נישט אָפּגעטראָטן. ערשט דאַן, וועז מען האָט אים פאַרזיכערט, אַז אַ טייל פון די פּראָדוקטן וועלן צעטיילט ווערן צווישן די קינדער, האָט ער די שליסלען איבערגעגעבן. די גאַנצע צייט, וואָס די באַלשעוויקעס זיינען געווען אין שטאָט, האָט ער זיך געהאַלטן אָן אַ זייט און אין יענע טומלדיקע טעג אינגאַנצן אין דעם פאָליטישן און געזעלשאַפטלעכן לעבן פון שטאָט זיך ניט געמישט.

וועז די פאָליאַקן האָבן פאַרנומען די שטאָט איז ער באַשטימט געוואָרן אַלס סעקרעטאַר פון שטאָט־ראַט, ער איז אויך אויסגעקליבן געוואָרן אַלס סעקרעטאַר פון הילפס־קאָמיטעט, אַרויסצוהעלפן די אָרעמע יידישע באַפעלקערונג מיט מצות אויף פּסח. פון אַ זיצונג פון דעם־אָ קאָמיטעט האָט מען דאָס משהלען טאַקי אַוועקגעפירט צו דער שחיטה פאַר דער קלויסטער־וואַנט.

•

אברהם דוב דובזעוויטש

אין דער צווייטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט, האָט פינסק אַרויסגעגעבן אַ גרויסע צאָל יידישע געלערנטע און שרייבער, ווי א. ח. ראָזענבערג, מ. א. שאַצקעס, צבי הירש שערעשעווסקי און אַנדערע, וואָס האָבן געזוכט צו פאַרבינדן זייער גרויסע לומדות מיטן גייסט פון דער איי־דאָפּייאישער וויסנשאַפט און אויפקלערונג. דער גרעסטער טייל פון דיזאָיקע בארימטע משכילים, די געוועזענע למדנים פון די קלויזן אין קאַרלין און פינסק, זיינען געווען העברעאישע שרייבער, מער אָדער ווייניקער באַגאַבטע פּוב־ליציסטן און וועקער פון די גרויסע אָפּגעשטאַנענע יידישע קרייזן, וואָס פאַר זיי האָט נאָך נישט אויפגעהערט די לאַנגע נאַכט פון פינצטערסטן מיטלאַלטער. אַ קלענערער טייל פון אָט־די נייע טרעגער פון ליכט און אויפקלערונג צווישן די רוסישע יידן זיינען געווען עכטע וויסנשאַפט־לייט, ד. ה., מענטשן וואָס נישט נאָר האָבן זיי געהאָט גרויסע בילדונג, נאָר וואָס זיינען אויך גוט באַהאַוונט געווען אין די גייסטיקע ענינים, מיט וועלכע זיי גיבן זיך אָפּ, און ווילן און קענען אַליין פאָרטזעצן די וויסנשאַפטלעכע פאָר־שונג, לויט די מעטאָדן פון די גרעסטע פון זייערע פאָר־גענגער.

צו דערדאָזיקער מינדערהייט צווישן די משכילים אין רוסלאַנד מיט אַ יאָר זעכציק־זיבעציק צוריק האָט געהערט דער פינסקער־געבאָרענער העברעאישער שרייבער און גע־לערנטער אברהם דוב דובזעוויטש, וואָס האָט זיך דערוואָרבן אַ גרויסן נאָמען אין די ערנסטע קרייזן פון די לייענער פון דער העברעאישער פּרעסע אין רוסלאַנד — פאַר זיין אויסוואַנדערונג קיין אַמעריקע אין יאָר 1891.

א. ד. דובזעוויטש איז געבאָרן געוואָרן אין פינסק אין יאָר 1844. זיין פאָטער, ר׳ יוסף עזרא, אַליין אַ גרויסער למדן, האָט גלייך אין זיין זונס פריסטע יאָרן דערזען, אַז אברהם דוב האָט אַ גרויסן פלייס און זעלטענע פעאיקייטן. מ׳האָט דעם געראָטענעם יינגל געגעבן די בעסטע יידיש־טראַדיציאָנעלע דערציאונג און בילדונג. צו דרייצן יאָר האָט שוין דער יונגער דובזעוויטש מחבר געווען אַ ספר (פירוש) אויף „שיר השירים". אין דער צייט, וואָס דער יונגער מתמיד איז געווען פאַרטאָן אין לערנען תורה, האָט ער זיך אויך דערוואָרבן קענטענישן אין דער מלוכה־שפּראַך און אין אַנדערע וועלטלעכע חכמות, באַזונדערס אין העב־רעאיש, איר גראַמאַטיק (דקדוק) און ליטעראַטור. אין 1861, צו 17 יאָר, באַזעצט זיך א. ד. דובזעוויטש אין יעקאַ־טערינאָסלאַוו, ווערט דאָרט אַ העברעאישער לערער, און

אברהם דוב דובזעוויטש

פאַנגט אָן צו שיקן מאמרים אין פאַרשיידענע העברעאישע צייטשריפטן. אין יאָר 1870 האָט א. ד. דובזעוויטש אָפּגע־דרוקט אין אָדעס זיין ערשטע און וויכטיקסטע אַרבעט אין בוך־פאָרם — דעם ספר „המצרף" (דער דערלייטערער), אַ דערקלערונג פון די אַלט־יידישע אגדות (לעגענדעס), פאַרפאַסט אין גייסט פון השכלה, פון דער נייצייטיקער אויפקלערונג. אין 1874 ציט זיך דובזעוויטש אַריבער קיין קיעוו, וואו ער פאַרנעמט זיך מיט געבן העברעאישע פּרי־וואַט־שטונדן. ער קריגט שילער אין די רייכסטע יידישע הייזער פון שטאָט, ווי בראָדסקי, א. א. וו., אָבער ער גיט זיך דערהויפט אָפּ מיט שטודירן פאַר זיך און קריגט אַ טיפן וויסן אין די אַלטע סעמיטישע שפּראַכן. ער שרייבט העברעאישע אַרטיקלען און פון זיינע שפּעטערדיקע ווערק איז באַזונדערס באַקאַנט געוואָרן אַ בוך, אַ זאַמלונג פון פיר גרעסערע מאמרים, אונטערן נאָמען „לא דובים ולא יער" (מיט אַן אונטערטיטל אין רוסיש „נישט דאָס און נישט יענעס"), וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין בער־דיטשעוו אין יאָר 1890.

דאָס דאָזיקע בוך פֿאַרנעמט זיך דערהויפּט מיט פֿראָב־לעמען וועגן דער ריכטיקער אויסטייטשונג פון די תלמודישע לעגענדעס אין פֿאַרבינדונג מיטן באַרימטן פּריערדיקן ווערק פון אַ צווייטן באַוואוסטן פּינסקער למדן און מחבר, משה אַהרן שאַצקעס, „המפתח". דובזעוויטש באַרירט אין זיין ספּרל אויך די שפּעטערדיקע ווערק פון מ. א. שאַצקעס און זיינע פֿירושים אויפֿן תנ"ך, און ער נעמט אַ שטעלונג צו דער פֿאַלעמיק אין דער העברעאישער פּרעסע און ליטעראַטור, וואָס שאַצקעסעס אויפֿרודערנדיקער ספּר האָט אַרויסגערופֿן. אין יענער פֿאַלעמיק האָבן זיך באַטייליקט כּמעט אַלע גרעסטע העברעאישע שרייבער פון יענער צייט, ווי אליעזר צבי צווייפֿל און אַנדערע, און מיט זייערע גע־דאַנקען איבער דעם שטרייטבאַרן ענין דיספֿוטירט דוב־זעוויטש אין זיין ספּרל „לא דובים ולא יער", גייענדיק דערבייַ זיין אייגענעם, וויסנשאַפֿטלעך־אויסגעהאַלטענעם וועג.

אין זיין ביכל דערציילט דובזעוויטש, אַז די הויפּט־גדאַנקען פון זיין עקסטרעם־ראַציאָנאַליסטישער אויסטיי־טשונג פון די תלמודישע אגדות (לעגענדעס) האָט מ. א. שאַצקעס איבערגענומען פון אַ פּרוש־אַפֿיקורס, חאַצקיל סלוצקער. יענער איז פֿאַר זיין פּריידענקערייַ פֿאַרטריבן געוואָרן אין די ערשטע צייטן פון השכלה (1830־1850) פון מינסק און האָט זיך באַזעצט אין קאַרלינער בית־מדרש פון ר' משה יצחק לעווין, וואו ס'האָט אויך געלערנט משה אהרן שאַצקעס. אָט דער פּרוש־אַפֿיקורס האָט אַריינגע־לייגט אין די אַלטע יידישע לעגענדעס אַן אויסגעפּשטלטן טייטש על־פּי־נוסח פון היינטצייטיקער נאַטור־וויסנשאַפֿט, און אָט־די אומלאָגישע אויסטייטשונג האָט פון אים איבער־גענומען מ. א. שאַצקעס. אמת, מ. א. שאַצקעס אַליין, הגם ער האָט געשמט אין דער יידישער וועלט ווי אַן אַריגינעלער דענקער און וועגווייזער, האָט גאָרנישט נע־לייקנט דעם איינפלוס, וואָס האָט אויף אים געהאַט דער „אַפּיקורס", חצקיל סלוצקער.

אין יאָר 1891 עמיגרירט א. ד. דובזעוויטש מיט זיין משפּחה (זיין פּרוי שרה, געבאָרן טיקאָצקי, האָט געשטאַמט פון ביאַליסטאָק) קיין אַמעריקע און ווערט דאָ, נאָך עט־לעכע יאָר מאַטערניש פֿאַרן שטיקל ברויט, אַ לערער אין דער משה מאַנטעפּיאָרע תלמוד תורה. אין אַמעריקע האָט א. ד. דובזעוויטש געלעבט אין שוועריקייטן צו מפּרנס זיין זיין גרויסע פֿאַמיליע: די פּרוי און זעקס קינדער. ערשט קורץ פֿאַר זיין טויט, אין אַנהייב 1900, האָט זיך זיין מאַטעריעלע לאָגע אַנגעפֿאַנגען צו פֿאַרבעסערן. דר. אי־זידאָר זינגער, דער פֿאַרוואַלטונג־רעדאַקטאָר און איניציא־טאָר פון דער מאַגומענטאַלער „דזשואיש ענסיקלאָפּעדיא" (יידישע ענציקלאָפּעדיע אין ענגליש), וועלכע ס'האָט דע־מאָלט אַנגעהויבן צוגרייטן צום דרוק דער גרויסער ניו־יאָרקער פֿאַרלאָג „פֿאַנק ענד וואַגנאַלס", האָט א. ד. דובזע־ווישטן צוגעציגן צו אַ ווייסנשאַפֿטלעכער מיטאַרבעט אינם גרויסן ווערק. מיט צוויי חדשים פֿאַר זיין טויט איז א. ד. דובזעוויטש אַנגעשטעלט געוואָרן צו געבן לעקציעס וועגן ביבלישער וויסנשאַפֿט אין דער „עדיוקעישאַנאַל אַלאַיענס" אויף איסט בראָדוויי. א. ד. דובזעוויטש איז אַבער פֿאַר־שניטן געוואָרן אין רעכטן ברען פון זיין וויסנשאַפֿטלעכער טעטיקייט.

געשטאַרבן איז דובזעוויטש אין ניו־יאָרק דעם 14טן יאַנואַר, 1900. צו דער לוויה פון גרויסן געלערנטן, וועלכן מ'האָט ביים לעבן נישט געוואָלט אָפּגעשאַצט, איז געקומען אַ טויזנט־קעפּיקער עולם, און באַוואוסטע רבנים האָבן אים מספּיד געווען אין דער עלדרידזש סטריט סינאַגאָג, ברעכנ־דיק אַפּילו, לכבוד דעם גרויסן נפטר, אַ מנהג, וויל אום חמשה־עשר בשבט (ווען די לוויה איז פֿאַרגעקומען) וועלן בדרך הכלל קיינע הספּדים נישט געמאַכט. באַערדיקט איז א. ד. דובזעוויטש געוואָרן אויף דער קרקע פון דער פּינסקער חברה „דורשי טוב", אין יוניאָן פּיעלדס סעמע־טערי, וואו ס'האָבן שפּעטער געפּונען זייער אייביקע רו נאָך צוויי גרויסע פּינסקער שרייבער, נ. מ. שייקעוויטש און א. ח. ראָזענבערג.

חוץ דער העברעאישער שפּראַך און איר קלאַסישער ליטעראַטור, האָט א. ד. דובזעוויטש נאָך געקענט עטלעכע אַנדערע אור־אַלטע סעמיטישע שפּראַכן. זיין ספּעציעלער וויסנשאַפֿטלעכער געביט איז געווען די טעקסט־קריטישע אויספֿאָרשונג פון תנ"ך, תלמוד און די אַלט־רבנישע לי־טעראַטור. מיט זיין גאַנצן האַרצן איז ער געווען איבער־גענגען דעם לערנען פון תנ"ך און תלמוד און איז, ווי עס איז געווען דער כלל ביי אַ סך פּינסקער לומדים פון זיין דור, געזעסן און געלערנט תורה טאָג און נאַכט זיין גאַנצן לעבן. ער האָט איבערגעלאָזן אין מאַנוסקריפּט עטלעכע ווערק, צווישן זיי „קרי וכתיב", וואָס איז אַן אויספֿאָרשונג וועגן דער מסורה, ד. ה., דעם טראַדי־ציאָנעלן אויסלייג און אויסשפּרעכונג פון תנ"ך טעקסט, אויך אַ ווערק וועגן חומש און דער שפּראַך פון דער קליינער ארץ־ישראלדיקער סעקטע שומרונים, און אויך אַ זאַמלונג פון וויצן און אַפֿאָריזמען אין דער אַלטער העב־רעאישער, דערהויפּט דער נאָך־תלמודישער, ליטעראַטור. אַ קליינער טייל פון אָט דער זאַמלונג איז אָפּגעדרוקט גע־ווארן אַ יאָר פֿאַר א. ד. דובזעוויטשעס טויט אין ניו־יאָרקער העברעאישן מאַנאַטלעכן זשורנאַל „קדימה", פון וועלכן גרשון ראָזענצווייג, דער מחבר פון דער באַוואוסטער הומאַריסטישער „מסכת אַמעריקע", איז געווען דער רע־דאַקטאָר. אין אַמעריקע האָט א. ד. דובזעוויטש זיך באַ־טייליקט אין אַלע העברעאישע זשורנאַלן, וואָס זיינען דאָ אַרויסגעגאַנגען אין די נייַנציקער יאָרן און אין די יידישע צייטונגען. אַ טייל פון זיין גרויסער קאָרעספּאָנדענץ מיט מלומדים און משכילים פון דער גאַנצער יידישער וועלט איז געווען געדרוקט אין ניו־יאָרקער זשורנאַל „המודיע לחדשים" (ב. 1, 1900).

זיין זון, דזשאַרדזש דאָבסעווידזש, געבאָרן אין קיעוו אין יאָר 1883, האָט שטודירט אין די ניו־יאָרקער הויכשולן

אויף יוריסט, איז אָבער שפּעטער אַוועק אויף אַ וועג פון ליטעראַטור און וויסנשאַפט. ער איז געווען רעדאַקציע־מיטאַרבעטער פון דער „דזשואיש ענסיקלאָפּעדיא" במשך פון 1900־1906. פון 1906 ביז 1926 איז ער געווען סעק־רעטאָר און פאַרוואַלטער פון דער גוט־באַוואוסטער „דזשואיש פובליקיישאַן סאָסייעטי" אין פילאַדעלפיע, וועלכע האָט טויזנטער מיטגלידער איבערן גאַנצן לאַנד און פירט אַ גרויסע בוך־פאַרלעגערישע אַרבעט. ער האָט געשריבן פאַר אַ סך יידיש־ענגלישע זשורנאַלן און זאַמלביכער (ווי די יאָרביכער פון „אַמעריקען דזשואיש קאָמיטע"), און פלעגט אויך האַלטן לעקציעס וועגן יידישער ליטעראַטור און געשיכטע. לאַנגע יאָרן איז דזשאַרדזש דאָבסעוויטש געווען אַ טעטיקער מיטגליד פון דער אַמעריקאַנער סאָציאַליסטישער פאַרטיי. אין די לעצטע יאָרן לעבט ער אין פילאַדעלפיע און גיט זיך ווייטער אָפּ מיט בוך־פאַרלעגערישער אַרבעט.

•

געאָרג (גד) האַלפּערן

דער באַקאַנטער ציוניסטישער עסקן און איצטיקער טוער אין פּאַלעסטינע דר. געאָרג האַלפּערן, איז געבאָרן געווען אין פינסק אין יאָר 1878. זיין פאָטער, יוסף האַלפּערן, איז געווען אַ סוחר. געאָרג האַלפּערן האָט געלערנט אין דער פינסקער גימנאַזיע און אין אויסלענדישע אוניווערזיטעטן, וואו ער האָט באַקומען דעם טיטל דר. פילאָזאָפיע, אין יאָר 1905. פון 1908 ביז 1921 איז ער געווען דירעקטאָר פון „יידישן קאָלאָניאַל באַנק" אין לאָנדאָן. אין 1909 האָט ער פאַרעפנטלעכט אַן אָפּהאַנדלונג (אין דייטש) „די פאַרהעלטענישן פון די יידישע אַרבעטער אין לאָנדאָן".

אין 1921 איז דר. געאָרג האַלפּערן אויסגעקליבן געווארן אין ציוניסטישן אַקציאָנס־קאָמיטעט און איז געווארן אַ מיטגליד פון דעם פינאַנץ־ און ווירטשאַפט־ראָט פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. אין די לעצטע יאָרן לעבט ער אין ארץ ישראל און איז דאָרט טעטיק אויפן געזעלשאַפטלעך־עקאָנאָמישן געביט. ער איז דער ענעראַל־דירעקטאָר פון דער פאַרזיכערונג־געזעלשאַפט „מגדל".

•

דר' בנציון האָפמאַן (צביון)

דר. בנציון האָפמאַן, באַזונדערס פאָפולער אונטערן פסיידאָנים צביון, געהער צו די פילזייטיקסטע און אינטע־רעסאַנטסטע פערזענלעכקייט פון דער יידישער שריפטשטע־לער־משפחה. צביון איז אין זיין שרייבן אַן אויסגעשפּראָכענער אינדיווידואַליסט, ער האָט זיין אייגענעם סטיל, זיין אייגענעם צוגאַנג צו באַהאַנדלען פראָגן. דערמיט טאָקי איז אַזוי אָנגעוווּדיק זיין פאָזיציע אין דער יידישער פובליציסטיק.

צביון (בנציון האָפמאַן) איז אין יאָר 1874 געבוירן געווארן אויף אַ פאָרם ביי בויסק*) (קורלאַנד), וואו זיין פאָטער, יצחק האָפמאַן, האָט געהאַלטן עָרד אין אַרענדע. יצחק האָפמאַן איז געווען אַ יודע־ספר, זייער אַ פייאיקער, אַ קלוגער און אַן עוסק בצרכי־צבור (ער איז אין יאָר 1924 געשטאָרבן אין באַלטימאָר, אין עלטער פון 85 יאָר), צביונס מוטער, לאה, איז אויך געווען אַ וואויל־קענעוודיקע אין יידישע ספרים און ניט־קוקנדיק אויף דעם אַרימען לעבן זיירן, האָבן די האָפמאַנס דאָך נישט געשפּאָרט קיין כוחות צו מאַכן זייערע קינדער פאַר לומדים. צביון האָט געלערנט אין חדר אין אַ קליין שטעטל, אויפן גרענץ פון ליטע און קורלאַנד. שפּעטער אין פאַרשידענע ישיבות און ביים גאון ר' מרדכילע בויסקער (עליאַשבערג), פון וועמענס גרויסער ביבליאָטעק דער יונגער האָפמאַן האָט טאָקע גע־נאָסן פון דער השכלה־ליטעראַטור און אויך פון דייטשע נאַטור־וויסנשאַפטלעכע ווערק.

צו זעכצן יאָר פאָרט האָפמאַן אַוועק קיין וואַלאָזשין, שפּעטער קיין ווילנע, וואו ער גרייט זיך צו סמיכות אויף רבנות און גלייכצייטיק צום עקזאַמען אויף ראַבינער. צו 19 יאָר קריגט ער סמיכות אויף הוראה ביי הגאון ר' שלמה אָב בית־דין פון ווילנע. אַ צופאַל רייסט אים אָבער אַוועק פון דער צוקונפטיקער ראַבינער־קאַריערע. ער באַגעגנט זיך מיט עפעס אַן אינטעליגענטן אַרבעטער, אַ מיטגליד פון אַ סאָציאַליסטישן פראָפאַגאַנדע־קרייזל, און אין אַ קורצער צייט אַרום איז שוין טאָקע האָפמאַן אַליין אויך אַ טיכטיקער מיטגליד פון אָנאַ קרייזל. האָפמאַן, וועלכער באַווייזט שוין דאָן זיין נייגונג צו אַלזיטיקייט, רייסט אָבער נישט איבער זיין בילדונג. ער לערנט אין דער ווילנער צייכענונגס־שול, גרייט זיך ווייטער צו די עקזאַמענס און דערווייל פאַרדינט ער זיין לעבן פון לערעריי. ער איז אַפילו עטלעכע יאָר צייט אויף לערער־שטעלעס אין די ליטווישע שטעטלעך, סאַלאַט און פאַשווויטין.

אין יאָר 1896 באַזעצט ער זיך אין ריגע, מיטן ציל אַנצוקומען אין דאָרטיקן פאָליטעכניקום. דאָרט האָט ער טאָקי שפּעטער חתונה געהאַט מיט רחל כאַנין, אַ דענטיסטין, אַ זייער אינטעליגענטע און געזעלשאַפטלעך־טעטיקע (גע־

*) צביון איז געווארן אַ פינסקער אין אַמעריקע. ער איז קיינמאָל אין פינסק נישט געווען און אַפילו נישט אין קיין שטעטל נאָענט פון פינסק. ער באַאַנגט צו דער פינסקער משפחה דורך... ניו־יאָרק, דורך זיין אָנשליסן זיך אין דעם פינסקער ברענטש 210 פון אַרבעטער־ריגע, וואו ער איז אַ לאָנגיאָריקער מיטגליד.

זיין באַלאַנגען צו די פינסקער האָט צביון אַליין אויסגעטייטשט מיט אַ וויציקער באַמערקונג:

„היות ווי עס שטייט אין דער תורה, אַז גאָט האָט באַשאַפן דעם מענטשן פון בלאָטע און אַזוי ווי ער האָט זיכער פאַר דעם צוועק זיך געמוזט באַנוצן מיט די פינסקער בלאָטעס, וויל וואו האָט ער דען געקענט געפינען גרעסערע, און אַזוי ווי איך בין אַ מענטש, ממילא מוז איך שטאַמען פון פינסק..."

שטאָרבן דעם 20טן אַפּריל 1938). אין יענער צייט הויבט זיך טאַקע אָן צביונס געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט פון אַ ברייטערן פּאַרנעם. אין יאָר 1893, צוזאַמען מיט נאָך עטלעכע סטודענטן פון פֿאָליטעכניקום, גרינדעט ער אַ ציוניסטיש־סאָציאָליסטיש קרייזל, אפשר דאָס ערשטע קרייזל פון דעם מין. דעם זעלבן יאָר דערגייט אָבער צו צביונען די ידיעה וועגן דער גרינדונג פון „בונד". נאָך דעם ווי ער באַקענט זיך מיט די ערשטע פובליקאַציעס פון דער נייער יידישער, סאָציאָליסטישער פּאַרטיי, שטייט ער טאַקי צו צום „בונד". מיט עטלעכע יאָר שפּעטער איז ער געוואָרן אַ מיטגליד פון קאָמיטעט פון „בונד" אין ריגע. סוף 1900 פּאַרט ער אָפּ אין אויסלאַנד, לערנט אין בערלינער אוניווערסיטעט און שפּעטער אין צירעך, בערן און אין היידעלבערג, וואו ער שטודירט פילאָסאָפּיע, מאַטעמאַטיק, נאַטור־וויסנשאַפט און צום סוף אינזשיניער־וויסנשאַפט אין קאַרלסרוהע.

צביון פאַנגט אָן שרייבן אין 1896, וואו ער דרוקט זיין ערשטע „זאַך" אין „המליץ". אין יאָר 1898 איז פון אים געדרוקט געוואָרן אַ פּאָר גרעסערע אַרטיקלען אין „המליץ". ער פּראָווט שפּעטער אויך שרייבן אין רוסיש און דייטש. אין יאָר 1901 פאַרעפנטלעכט ער אונטערן פסיידאָנים „איש תקוה" אַ גרויסן אַרטיקל אין „אידישען אַרבייטער", דעם אָרגאַן פון אויס־לענדישן קאָמיטעט פון „בונד" אין זשענעווע. דערדאָזיקער אַר־טיקל האָט באַהאַנדלט דאָס פּראָבלעם פון שאַפן אַ נאַציאָנאַלן פּראָגראַם פאַרן „בונד" און האָט געצויגן גרויס אויפמערקזאַמקייט אין בונדיסטישע קרייזן.

דר׳ בנציון האָפמאַן (צביון)

זיין שריפטשטעלעריש־זשורנא־ליסטישע טעטיקייט הייבט צביון אָן אין יאָר 1900 מיט קאָרעספאָנדענצן אין „פּאָר־ווערטס" פון 5טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל. צו יענער צייט הויבט ער אויך אָן זיך באַטייליקן מיט גרע־סערע פובליציסטישע אַרבעטן אין דער „צוקונפט" און אין דער אומלעגאַלער, בונדישער פּרעסע, ציענדיק אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט צוליב זיין טיפן וויסן און אייגן־אַרטיקן סטיל.

אָנפאָנג זומער 1904 איז צביון אַרעסטירט געוואָרן אויפן רוסיש־דייטשן גרענעץ פּאָר אומלעגאַלער ליטעראַטור, וואָס מען האָט ביי אים געפונען. דורך אַ גליקלעכן צופאַל האָט מען אים ערויסגעלאָזן פון טורמע און געשטעלט אונ־טער פּאָליציי־אויפזיכט. ער בלייבט וואוינען אין ריגע, וואו ער באַקומט אָן אינזשיניער־שטעלע אין אָן עלעקטראָ־טעכנישער פאַבריק. ער פאָנגט דעמאָלט אויך אָן שרייבן קאָרעספאָנדענציעס פאָר דעם פּעטערבורגער „פריינד", בא־נוצנדיק זיך טאָקי צום ערשטן מאָל מיטן פסיידאָנים צביון (די אותיות פון בנציון). אין „פריינד" פירט ער אַרויס צום ערשטן מאָל אין דער יידישער פּרעסע די פּאַרם פון קליי־נעם, פּאָליטישן פעליעטאָן, וואָס נעמט דאָן שטאַרק אויס ביי די לעזער. ער שרייבט אויך פּאָפּולער־וויסנשאַפטלעכע פעליעטאָנען אוֹן פובליציסטישע אַרטיקלען אין העברעאישן „הזמן", וואָס נעמען זייער שטאַרק אויס אין די העברעאישע קרייזן. אַ באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט האָט דעמאָלט גע־צויגן זיינע אַ סעריע אַרטיקלען אונטער דעם אויפשריפט „על המפלגות בעמינו", אין וועלכע עס זיינען באַהאַנדלט געוואָרן אָלע סאָציאַליסטישע און רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען ביי יידן. סוף דעצעמבער 1905 וועָרט צביון אַרויסגערופן פון צ. ק. פון „בונד" קיין ווילנע, אָלס אייגער פון די הויפט־מיטאַרבעטער פון בונדישן אָרגאָן „דער וועקער" (שפּעטער „פאָלקס־צייטונג").

סוף 1906, נאָך דעם דורכפאָל פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, פּאָרט צביון צוריק אַוועק אין קאַרלסרוהע, וואו ער זעצט פּאָר זיין שטודיום. צביון איז אָבער ווייטער טעטיק אָלס שריפטשטע־לער און דרוקט זיינע אַרטיקלען אין פאָרשידענע יידישע אויס־גאָבן. סוף 1908 פּאָרט ער אָפּ קיין אַמעריקע. עטלעכע יאָר צייט אַרבעט ער אָלס אינזשיניער און נאָך דעם ווידמעט ער זיך שוין אינגאַנצן דער זשורנאַליסטיק. ער איז געווען דער רעדאַקטאָר פון דער ערשטער, טעגלעכער, העברע־אישער צייטונג אין אַמעריקע „היום", וואָס איז דערשינען אין יאָר 1909 און אויך דער ערשטער רעדאַקטאָר פון דער חודש־שריפט „דער פריינד" — אַרגאָן פון אַרבעטער־רינג (זינט נאָוועמבער 1910 ביז אָקטאָבער 1912). שפּעטער רעדאַקטירט צביון דאָס וואָכנבלאָט „די נייע פּאָסט" (אָפּיציעלער אָרגאָן פון די קלאָוקמאַכער און סקוירט־מאַכער־יוניאָנס פון ניו־יאָרק), ער איז רעדאַקציע־מיטגליד פון דער „צוקונפט", ליטעראַרישער רעדאַקטאָר פון „טאָג". אין 1916 גייט ער אַריבער אָלס שטענדיקער מיטאַרבעטער פון „פאָרווערטס" און איז גלייכצייטיק איינער פון די רעדאַקטאָרן פון דער סאָציאַליס־טישער „נייער וועלט", אָרגאָן פון דער יידישער סאָציאַ־ליסטישער פעדעראַציע אין אַמעריקע.

נאָך דער שפּאָלטונג פון דער יידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע אין 1921 טרעט צביון אַרויס פון „פּאָר־וועָרטס", צוזאַמען מיט אָלגינען, ראָגאָפן א. אָ. און העלפּט גרינדן די „פרייהייט", וואו ער וועָרט איינער פון די

הויפּט־מיטאַרבעטער. ער האָט זיך אָבער נישט געקענט צונויפלעבן מיט די קאָמוניסטן, וועלכע האָבן געזוכט צו קאָנטראָלירן די נייַ־געגרינדעטע צייטונג. נאָך אַ יאָר מלחמה מיט זיי, ציט ער זיך צוריק פון דער „פרייהייט“ און פאָנגט אָן אַרבעטן אָלס אינזשיניער אין דער בוי־אינדוסטרי.

סוף 1923 קערט זיך צביון צוריק אום אין „פאָר־ווערטס“, ווואו ער איז ביז היינטיקן טאָג אייניער פון די הויפּט־פובליציסטן, פירנדיק די זייער פאָפולערע וועכנט־לעכע רובריקן „צייט־נאָטיצן“ און „יידישע אינטערעסן“. ער שרייבט אויך וויסנשאַפטלעכע פעליעטאָנען אונטער דעם נאָמען ב. ריגער.

אין בוכפאָרם האָט צביון פאַרעפנטלעכט אַ רייַ גרעסערע אַרבעטן אויף סאָציאָלאָגישע און וויסנשאַפטלעכע טעמעס, ווי: „פרויען־האַנדל און פּראָסטיטוציע“ (פאַרלאָג „די וועלט“, ווילנע, 1906), „וואָס איז באָלשעוויזם“ (ניו־יאָרק, 1917), „אסטראָנאָמיע“ (אַרבעטער־רינג־ביבליאָטעק, 1918), „דאָס לעבן פון חיות“ (אַרבעטער־רינג־ביבליאָטעק, 1919) — דאָס ערשטע גרעסערע ווערק אין יידיש אויפן געביט פון זאָאָלאָגיע. אין דעמדאָזיקן ווערק האָט דער מחבר אויפגעטאָן זייער פיל אין דער הינזיכט פון אַרייַנ־ברענגען אין דער יידישער שפּראַך די ביז־אינצט כמעט נישט־עקזיסטירנדע טערמינאָלאָגיע פון אַנאַטאָמיע. אין יאָר 1923 דערשיינט צביונס אַ גרעסערע בראָשור, וואָס האָט דאָן געמאַכט אַ שטאַרקן רושם. די בראָשורע טראָגט דעם איצט אָזוי אָקטועלן נאָמען: „קאָמוניסטן, וואָס האָבן אויפגעגעסן דעם קאָמוניזם“. אין 1936 איז דערשינען צביונס אַ גרויס בוך אונטערן נאָמען: „50 יאָר קלאָוקמאַ־כער־יוניאָן“ — אַ געשיכטע פון דער פרויען קליידער־אינדוסטרי אין אַמעריקע, וויאָזוי יידישע אימיגראַנטן האָבן דיזאָזיקע אינדוסטרי אַנטוויקלט, און דעם קאַמף, וואָס זיי האָבן געפירט, כדי זי צו יוניאָניזירן.

אין יאָר 1923 מאַכט צביון אַ רייזע איבער ארץ־ישראל און פאַרעפנטלעכט אַ בוך רייזע־באַשרייבונגען אונ־טערן נאָמען „מיין רייזע אין ארץ־ישראל“ (פאַרלאָג „די וועלט“, ווארשע, 1923). צביון איז אויך געווען אַ מיט־רעדאַקטאָר פון דעם גרויסן ענגליש־יידישן ענציקלאָפּע־דישן ווערטערבוך.

אומדערמידלעך אין זיין פילזייטיקער, שריפטשטעלע־רישער טעטיקייט איז צביון אייניער פון די געציילטע יידישע זשורנאַליסטן מיט אַזויפיל אוניווערסאַלן און יידישן וויסן. ער איז אַן אויסגעצייכנטער קענער פון דער סאָציא־ליסטישער וויסנשאַפט. איבער פאַרשידענע זשורנאַלן און אויסגאַבן זיינען צעוואָרפן זיינע אומצייליקע, טיף־אַנאַליטישע אַרבעטן וועגן וויסנשאַפטלעכע און געזעלשאַפטלעכע פראַגן. צביון איז אַן אויסגעצייכנטער קענער פון דער אַלטער און נייער העברעאישער ליטעראַטור. זיין שרייבן צייכנט זיך אויס מיט אַן אמיזאַנטן, הומאָריסטישן סטיל, קורצקייט פון זאַץ און פאַרביקייט פון שפּראַך, וואָס מאַכט אים פאַר אייגעם פון די פאָפולערסטע יידישע שרייבער.

צביון איז געווען טעטיק אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, אין אַרבעטער־רינג, באַזונדערס אין בילדונגס־קאָמיטעט, און אַנדערע געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אָרגאַניזאַציעס. ער איז אויך געווען אַ לענגערע צייט פאָר־זיצער פון י. ל. פּרץ שרייבער־פאַראיין.

•

דר׳ חיים ווייצמאַן

כמעט צוויי יאָר האָט שוין געדויערט דער גרויסער אייראָפּאַישער קריג, און ענגלאַנד האָט נאָך אַלץ ניט אַוועקגעשטעלט איר אַמוניציע־אינדוסטריע אויף דער געהעריקער שטופע. אין יענער קריטישער צייט, אין יאָר 1916, איז פאָר דעם אמוניציע־מיניסטער, לאָיד דזשאָרדזש, געשטאַנען, ווי אייניע פון די שווערסטע דאגות, די פראָגע מכח אייגאָרדנען אין ענגלאַנד די פּראָדוקציע פון אַ געווויסן כעמישן מאַטעריאַל, וועלכער איז נויטיק פאַר דער אויס־אַרבעטונג פון שיס־פולווער פאַר קאַנאַדען און מאַשין־ביקסן. שמועסנדיק אייגמאָל וועגן אָט־דעם ענין מיט זיין פריינד, מר. סקאט, רעדאַקטאָר־אַרויסגעבער פון דער באַרימטער צייטונג „מאנטשעסטער גאַרדיען“, האָט לאָיד דזשאָרדזש אין אַ האַלב־ערנסטן טאָן אַ זאָג געטאָן: „ווי גוט וואָלט עס געווען, ווען מיר געפינען איצט אין ענגלאַנד אַ גאָר גרויסן כעמיקער, אַזאַ וואָס זאָל אונדז קענען אַרויסהעלפן און פאַרגרעסערן די שאַנסן פון אַן ענדגילטיקן נצחון איבער די דייטשן“.

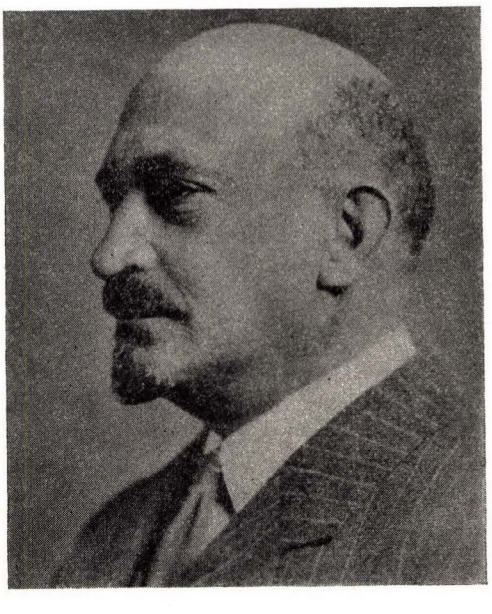
אויף דעם האָט מר. סקאט געענטפערט, אַז ער וויסט טאַקע פון אַ פּאָאיקן כעמיקער, אַ פּראָפעסאָר פון דער וויקטאָריא־אוניווערזיטעט אין מאנטשעסטער, וועלכער איז אָפילו ניט קיין געבאָרענער ענגלענדער, אָבער איז שוין, זינט 1910, אַן ענגלישער בירגער און אַ גאָר הייסער ברי־טישער פאַטריאָט. „איך וויס ניט געווי, ווואו ער איז געבאָרן געווארן, — מיר דוכט זיך, אַז ערגיץ ביי דער וויסעל, אָבער איך וויס אָפילו ניט אויף וועלכער זייט פון טייך וויסעל זיין געבורטשטעטל געפינט זיך. דאָס איז אָבער ניט וויכטיק. דער עיקר איז, מ׳האָלט דעם מאַן פאַר אַ גרויסן כעמיקער, און דער אייניציקער פּאָליטישער ענין, אין וועלכן אָט־דער פּראָפעסאָר פון כעמיע איז שטאַרק פאַרקאָכט, איז דער ציוניזם.“

מיט די דאָזיקע וועלטער האָט מען לאָיד דזשאָרדזשן רעקאָמענדירט דעם מאַן, מיט וועלכן ער איז שפּעטער נאָענט באַפרייַנדעט געווארן, — דר. חיים וויצמאַן, — און וועלכער האָט אין די לעצטע 20 יאָר געשפּילט אַזאַ ראָלע אין דער געשיכטע פון ציוניזם. דעם דאָזיקן עפּיזאָד האָט לאָיד דזשאָרדזש באַשריבן אין זיינע „מלחמה ערינע־רונגען“. (באַנד צוויי).

ס׳דאָרף אונדז ניט וואונדערן, אַז מר. סקאט, דער גרויסער מומחה אין וועלט־פּאָליטישע פראָגן, האָט ניט געהאַט קיין גאַנץ קלאָרן באַגריף וועגן דער שטעטל

מאטעלע, אַרום פינסק, וואו זיין פריינד, פראָפעסאָר ווייצמאַן, האָט צום ערשטן מאָל דערזען דעם שיין פון דער וועלט. אפילו אין רוסלאַנד גופא האָבן ווייניק מענטשן געוואוסט, אַז ס׳עקזיסטירט ערגעץ אין פאַלעסטינע אַ פאַרוואַרפן שטעטל „מאטעל" (אַדער ווי יידן רופן עס, אויף אַ היימיש־וואַרימען אופן „מאטעלע") און אַז גראָד דאָרט, אין דעם ווייניק באַקאַנטן יידישן ישוב, איז געבאָרן געוואָרן דער ווייטיקסטער ציוניסטישער פירער נאָך הערצלען און אַ געלערטער, וואָס האָט זיך שטאַרק פאַרדינט געמאַכט ביי דער בריטישער וועלט־אימפעריע.

אין יענער צייט, מיט 60—70 יאָר צוריק, האָט מאָטעלע, אַ שטעטל אין קאָברינער אויעזד, גראָדנער גובערניע, געהאַט אַרום דריי הונדערט יידישע משפחות. איינע פון די חשובסטע צווישן זיי איז געווען די פאַמיליע פון ר׳ עוזר וויצמאַן. ער איז געווען ניט קיין גרויסער גביר, נאָר אַ זייער אָנגעזעענער באַלעבאַטישער ייד, מיט אַ פעסטער דעה און אַ גרויסן אייגפלוס איבער די קהלישע ענינים און אינטערעסן. זיינע קינדער האָט ר׳ עוזר געוואָלט געבן אַ גוטע יידישע און אַלגעמיינע בילדונג. חיים (געבאָרן אין יאָר 1874) איז געווען דער צווייטער זון ביי עוזר וויצמאַן, און האָט שוין אין דער פריסטער יוגנט אַרויסגעוויזן גרויסע פעאיקייטן און אַ שטאַרקן חשק צום לערנען. ר׳ עוזר איז דורך אומשטענדן געצוואונגען געוואָרן מיט זיין גרויסער משפחה אַרויסצופאָרן פון זיין אייגענער הויז, און די צוויי עלטערע זין האָט געמוען צו זיך עוזר וויצמאַנס שווער, ר׳ מיכל טשעמערינסקי. חיימל איז געוואָרן דעם זיידנס ליבלינג און האָט געלערנט ביי די בעסטע מלמדים פון שטעטל. קיין גימנאַזיעס זיינען אין מאָטעלע ניט געווען, און ווען די עלטסטע קינדער האָט ר׳ עוזר געוואָלט אָפגעבן אין אַ מיטל־שול, איז קיין אַנדער ברירה ניט געווען ווי זיי אַוועקצופירן אין דער נאָענטסטער גרעסערער שטאָט פינסק, וואוהין דער זיידע, מיכל טשעמערינסקי, פלעגט אָפט פאָרן צוליב זיינע מסחר־עסקים. די צוויי עלטסטע יינגלעך, פייוול און חיים, האָט מען אָפגעגעבן אין דער פינסקער רעאַל־שול, וועזרס, איז מיט זיי געבליבן אין פינסק צו פירן פאָר זיי דרייען די באַלעבאַטישקייט.

ד״ר חיים וויצמאַן

אויך אין פינסק האָט חיים וויצמאַן פאָרגעזעצט זיינע יידישע לימודים, לערנענדיק גמרא ביי אַ גרויסן למדן, ר׳ שמואל ווילקאָמירער, דער הויפט־לערער פון דער פינסקער תלמוד־תורה. און ווען חיים וויצמאַן פלעגט אויף די זומער־וואַקאַציעס קומען קיין מאָטעלע, האָט ער אויך דאָרט געלערנט תורה ביי אַ באַוואוסטן מלמד, ר׳ אברהם יצחק מאָטילאָנסקי. שוין אין זיינע יינגלשע יאָרן האָט וויצמאַן, חוץ פלייס און געדולד צום לערנען, אַרויסגעוויזן אויך אַ הייסן טעמפעראַמענט און קאַמף־לוסט, ווי אַ שטייגער אַ שטאַרקע נייגונג צו באַטיליקן זיך אין די „מלחמות" צווישן יינגלעך־שטיפער פון באַזונדערע טיילן שטאָט. ד. גל., און אויך גאַנץ פרי האָט זיך אין אים דערוועקט דער אינטערעס צו יידיש־געזעלשאַפטלעכע און נאַציאָנאַל־פאָליטישע פראָגן.

דעמאָלט, אין די 80ער יאָרן, נאָך די פאָגראָמען אין דרום־רוסלאַנד, איז, אינאיינעם מיט דער מאַסן־באַוועגונג צווישן די רוסישע יידן אויסצוואַנדערן אין דער וויטער, פרייער אַמעריקע, שטאַרק פאָפולער געוואָרן ביי דער יידישער יוגנט דער אידעאַל פון „חיבת־ציון", די שטרעבונג צו בויען קאָלאָניעס אין ארץ־ישראל, כדי דאָרט אויפצוריכטן די יידישע נאַציע. די דאָזיקע באַוועגונג האָט באַירט גרויסע טיילן פון דער יידישער באַלעבאַטישער וועלט. אויך ר׳ עוזר וויצמאַן, חיים וויצמאַנס פאָטער, איז געווען אַ „חובב־ציון". אין פינסק האָט אין יענע יאָרן, פון 1881 ביז 1886, געלעבט און געווירקט דער באַגאַבטער דרשן און לערער, צבי הירש מאַסליאַנסקי, אייגער פון די הויפט־בויער און טויער פאַר די אידאַלן פון די ערשטע „פאַלעסטינאָפילן", דר. ל. פינסקער, משה־לייב לילענבוים און אַנדערע. מאַסליאַנסקיס דרשות האָבן געלאָזן טיפע שפורן אין חיים וויצמאַנס נשמה. שוין צו צוועלף יאָר טראָגט ער זיך אַרום מיט פאַנטאַסטישע פלענער מכוח דער באַפרייאונג פון יידישן פאָלק (מיט דער הילף פון ענגלאַנד) און דעם ווידעראויפבוי פון דער יידישער נאַציע אין ארץ־ישראל. נאָך אַלס שילער פון דער פינסקער רעאַל־שול, גרינדעט וויצמאַן אין זיין היים־שטעטל אַ „שפה ברורה"־פאַראיין, צו פאַרשפרייטן די העברעאישע שפראַך און פירט אַן קאָפיקענע זאַמלונגען פאַרן „ישוב ארץ ישראל פאָנד". אין פינסק גופא נעמט וויצמאַן אָנטייל אין די אַסיפות, די האַלב־געהיימע פאַרזאַמלונגען פון די חובבי־ציון אין זייער „הויפט־שטאָב", אין אַלטן בית־מדרש, די אַזוי גערופענע „מאָכעס שול", אויף גימנאַזיע־גאַסל (פלעווסקע גאַס), וואו מאַסליאַנסקי האָט אָפט געדרשנט.

לאַנג איז אָבער ווייצמאַן אין פינסק ניט פאַרבליבן. ס׳האָט אים געצויגן צו העכערער בילדונג, באַוונדערס האָט אים, נאָך אין דער גימנאַזיע, פאַראינטערעסירט כעמיע. אויף אָט דעם נאַטור־וויסנשאַפטלעכן געביט האָט ער גע־ וואָלט באַקומען אַן אַקאַדעמישע בילדונג. אין רוסלאַנד זיינען אָבער די טירן פון די אוניווערזיטעטן געווען פאַר־ מאַכט פאַר 95 פראָצענט פון דער יידישער יוגנט, וואָס האָט זיך אַהין געריסן. ווייצמאַן פאַרט אַוועק קיין דייטש־ לאַנד, קומט אָן אין דארמשטאַטער פאָליטעכניקום און לעבט דאָרט אָפּ זיין ערשטן יאָר אין אויסלאַנד (1891־1892), ווי אַן אָרימער סטודענט, געבנדיק רוסישע שטונדן אין אַ פאַנסיאָן, וואו ס׳האָבן זיך אויפגעהאַלטן קינדער פון די פאַרמעגלעכע רוסישע קרייזן, וועלכע האָבן געלעבט אין דאָרמשטאַט. זיין צווייטן שטודיום־יאָר האָט פאַרבראַכט ווייצמאַן אין בערלין־שארלאָטענבורג. אין בערלין שוין אין יענער צייט עקזיסטירט אַ יידיש־נאַציאָנאַלער סטודענטן־קלוב מיט שטאַרקע חיבת־ציון נייגונגען. פון אָט דער בערלינער גרופּע זיינען אַרויסגעקומען גרויסע ציוניסטישע טויער, ווי לעאָ מאַצקין, יוסף לוריא און אַנד. צוזאַמען מיט זיי האָט ווייצמאַן געאַרבעט פאַרן געדאַנק פון ישוב ארץ ישראל, נאָך איידער דר. הערצל האָט אויפ־ גערופן דעם ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין 1897.

ווייצמאַן ענדיקט דעם קורס פון שארלאָטענבורגער פאָליטעכניקום מיט אַ דיפּלאָם פון אינזשעניר־כעמיקער. ער מאַכט אַ וויסנשאַפטלעכע אַנטדעקונג, קריגט אַ פּאַטענט, פאַרקויפט אים צו אייגער פון די גרעסטע כעמישע פאַבריקן אין דייטשלאַנד, און אין יאָר 1899 פאָרט ער אַוועק וויייטער צו שטודירן אין פרייבורג. פון דעם דאָרטיקן אוניווער־ זיטעט קריגט ער אַ דאָקטאָר־דיפּלאָם אין 1901, און פון פרייבורג, דייטשלאַנד, קלייבט זיך ווייצמאַן אַריבער אין דער נאַענטער שווייץ, קיין זשענעווע. אין דעם דאָרטיקן אוניווערזיטעט ווערט חיים ווייצמאַן פריוואַט־דאָצענט פון אַרגאַנישער כעמיע און פאַרנעמט אָט־די שטעלע ביזן יאָר 1904.

קיין רוסלאַנד האָט ווייצמאַנען ניט גענצויגן, און די רוסישע פרייהייט־באַוועגונג האָט אים ווייניק באַגיסטערט. זיינע חברים און בריידער, וואָס זיינען פאַרבליבן אין דער אַלטער היים, האָבן דאָרט גענומען אַן אַנטייל אין דער שטורמישער סאָציאַליסטישער און אַרבעטער באַוועגונג. אָט די אידעאַלן, דער גייסט פון דער רוסישער רעוואָלוציע, האָט אין ווייצמאַנס נשמה קיין שטאַרקן אָפּקלאַנג ניט געפונען. ער איז אָפילו געקומען אין פערזענלעכער באַרירונג, אין די זשענעוואָער פאָליטישע עמיגראַנטן־קלובן, אין די קאָפעען און אויף פאַרזאַמלונגען, מיט די גרעסטע פירער פון רוסישן רעוואָלוציאָנערן געדאַנק, ווי פּלעכאַנאָוו, לענין, טראָצקי און אַנדערע, אָבער זייערע ווערטער האָבן אים געלאָזן קאַלט און אינדיפערענט צו אַלע געזעלשאַפטלעכע אידעאַלן חוץ איינעם — צו פאַרווירקלעכן דר. הערצלס חלום מכח אַ יידישער מלוכה אינם אַלטן האַלב־וויסטן לאַנד, וואו יידן זיינען מיט טויזנטער יאָר צוריק געווען אַ זעלבסטשטענדיק פאָלק, אַ נאַציע מיט אַלע נאַציעס גלייך.

אינגאַנצן פריי פונם מעכטיקן גייסטיקן איינפלוס, וואָס איז אין יענע יאָרן אַרויסגעפלאָסן פון דער פאָליטישער אויפטרייסלונג אין רוסלאַנד, איז חיים ווייצמאַן פאָרט ניט געווען. ער זוכט אָבער צו פאַרקניפּן די דעמאָקראַטישע שטרעבונגען, וועלכע האָבן באַגייסטערט אין יענע יאָרן אַלע פּראָגרעסיווע קרייזן אין רוסלאַנד, מיט דעם ציוניס־ טישן אידעאַל. אין יאָר 1901 גרינדעט ווייצמאַן, צוזאַמען מיט עטלעכע אַנפירנדיקע דייטשע ציוניסטן און זיינע יוגנט־ חברים (מאַצקין א. אַנד.), די אַזוי גערופענע דעמאָקראַטיש־ ציוניסטישע פראַקציע. דער „דעמאָקראַטישער פראַקציע" געפעלט ניט דער וועג פון געהיים־דיפלאָמאַטיע און הויך־ פּאָליטיק ווי דער אינציקער מיטל צו דערגרייכן דעם ציוניסטן ענד־ציל: אַ פאָליטישע ווידערגעבורט פון יידישן פאָלק.

אין יאָר 1904 ווערט ווייצמאַן געלאַדן פון דעם אוניווערזיטעט אין מאנטשעסטער, ענגלאַנד, צו פאַרנעמען דאָרט אַ פּראָפעסאָר־שטעלע פון ביאָלאָגישער כעמיע. שוין גלייך אין אָנפאַנג פון זיין לאַנגער קאַריערע אין ענגלאַנד פאָסירט אַ צופאַל, וועלכער האָט געהאַט, מיט יאָרן שפּע־ טער, מערקווירדיקע רעזולטאַטן פאַר דער באַוועגונג, אין וועלכער ווייצמאַן איז שוין דעמאָלט געווען טעטיק כמעט צוואַנציק יאָר צייט.

פאָסירט האָט אָט וואָס. אין סוף פון יאָר 1905 איז קיין מאנטשעסטער געקומען דער פּרעמיער־מיניסטער, אַרטור דזשעימס באַלפור, צו פירן אין יענער שטאָט די וואַל־קאַמפּאַניע, (ענגלאַנד האָט זיך געגרייט אויסצוקלייבן אַ נייעם פאַרלאַמענט) בעת אַ ביטערן קאַמף צווישן צוויי אַלטע פאָליטישע פאַרטייען. באַלפור האָט פון ציוניזם דעמאָלט כמעט נאָך קיין זאַך ניט געוואוסט. שטאַרק האָט אים אָבער אינטערעסירט איין פראַגע: וואָס אייגנטלעך האָט געקענט זיין די אורזאַך פון דער מפלה פון אוגאַנדע־ פלאַן, וועלכער איז אָנגעבאָטן געוואָרן די ציוניסטן דורך דעם קאָלאָניאַל־מיניסטער אין באַלפורס קאַבינעט, דזשאָזעף טשעמבערלעין, אין יאָר 1903. סוף כל סוף פאָסירט דאָך ניט אָפּט, אַז אַזאַ מעכטיקע וועלט־מלוכה, ווי גרויס בריי־ טאַניע, זאָל אָנבאָטן אַ גרויסע, פרוכטבאַרע טעריטאָריע דעם יידישן וואַנדער־פאָלק... און פונדעסטוועגן האָבן די ציוניסטן דעם דאָזיקן אָנבאָט מיט אַנטשידנקייט אָפּגע־ וואָרפן. פאַרוואָס? ווי שיקט זיך דאָס? פון זיינע יידישע פריינט, די ראָטשילדס און אַנדערע, האָט באַלפור, וועלכער איז געווען ניט בלויז אַ שטאַטסמאַן, נאָר אויך אַ געלערנ־ טער, אַ פילאָזאָף, קיין קלאָרע תשובה ניט באַקומען. מאַכט זיך גראָד, אַז אין מאנטשעסטער איז דער פאַרזיצער פון וואַל־פאַרזאַמלונג, וואו באַלפור איז אויפגעטראָטן, געווען אַ ייד, אַ געוויסער מר. דרייפוס. און אויך אים האָט באַלפור, בעת אַ פּריוואָטן געשפּרעך, געשטעלט די

זעלבע קלאָץ־קשיא וועגן אוגאַנדע. מר. דרייפוס, פאַרשטייט זיך, האָט אויך קיין באַפרידיקן ענטפער ניט געגעבן, ער האָט אָבער געזאָגט, אז אין מאַנטשעסטער לעבט אַ יונגער יידישער פראָפעסאָר, אַ פייערדיקער ציוניסט, וועלכער וועט באַלפורן געוויס אָט די שוערע פראָגע קענען פאַרענטפערן.

באַלפור האָט גלייך געשיקט רופן צו זיך דעם יונגן געלערנטן, דאָס הייסט חיים ווייצמאַנען, און דער אינטערוויו, וואָס האָט געזאָלט דויערן אַ פערטל שעה, האָט זיך פאַר־צויגן אויף אַ שעה און אַ פערטל. שפעטער האָט ווייצמאַן דערציילט ווי דער שמועס איז געגאַנגען. אים איז אַפילו געווען שווערלעך אויסצוטענהן זיך אין אַ גוטן ענגליש

מצבה פון חיים ווייצמאַנס פאָטער (לינקס) אויפן קאַרלינער בית־עולם

לאָנדאָן, וואָלט איר עס אָנגענומען?" באַלפור האָט געקוקט פאַרוואונדערט און זיך אָפּגערופן: „ס'טייטש, לאָנדאָן איז דאָך אונדזער אייגענע". האָט ווייצמאַן מאַמענטאַל געענט־פערט: „און ירושלים איז שוין געווען אונדזערע, ווען לאָנדאָן איז נאָך געווען אַ זומפ" — „ריכטיק!", האָט באַלפור אויסגערופן. ביזן יאָר 1916 האָט ער ווייצמאַנען מער ניט געזען, אָבער יענער שמועס אין מאַנטשעסטער האָט זיך, ווייזט אויס, אייגנעקריצט אין באַלפורס זכרון. אויף אים האָט געמאַכט אַן אומפאַרגעסלעכן איינדרוק ווייצמאַנס אָנטשלאָסענער ווילן אָפילו ניט צו ווערן פון אוגאַנדע ווי אַן אויסבייט אויף דער היסטאָרישער

מיטן פרעמיער־מיניסטער, וועלכער האָט אָלץ ניט פאַרשטאַנען, ווי אַזוי דער ציוניסטישער קאָנגרעס האָט געקענט פּועלן בייַ זיך אָפּצוואָרפן דעם אוגאַנדע־פראָיעקט. די טעאָריטישע טענות, מיט וועלכע ווייצמאַן האָט פראָבירט צו איבערצייגן באַלפורן, אַז די „ניין־זאָגער" האָבן געהאַנדלט ריכטיק, האָבן אויפן פרעמיער־מיניסטער געהאַט אַ קנאַפּע ווירקונג. די גאַנצע מי איז געווען כּמעט אַן אַרויסגעוואָרפענע, נאָר צום סאָמע לעצט האָט ווייצמאַן געמאַכט אַזאַ טשיקאַון פאַרזוך. אים איז אייַנגעפאַלן אַ נייַע אידייע. ער האָט געזאָגט: „מר. באַלפור, אויב מ'וואָלט אייך אָנגעבאָטן פאַריז אָנשטאָט טעריטאָריע פון יידישן פאָלק, דאָס האָט דערציילט דער וועלט די פאַרפאַסערין פון דער אָפיציעלער באַלפור־ביאָגראַפיע, מרס. דונדי.

פון 1906 ביז 1914 האָט ווייצמאַן ענערגיש געאַרבעט פאַר זיין אידעאַל, ווי דער פרעזידענט פון דער ענגלישער ציוניסטישער פעדעראַציע און ווי אַן אַקטיוור טוער אויף די ציוניסטישע קאָנגרעסן. אויף דעם ווינער ציוניסטישן קאָנגרעס, אין 1913, האָט ער געהאַלטן אַ רעפעראַט וועגן דער גרינדונג פון אַ העברעאישן אוניווערזיטעט אין ירושלים. פאַר אָט דעם פלאַן האָט ער אָנגעפאַנגען צו אַרבעטן נאָך אין יאָר 1902, און אין יאָר 1918 איז עס

געווען טאַקע דר. ווייצמאַן, וואָס האָט אייגנהענטיק געלעגט דעם גרונטשטיין פאַר דער פאַרווירקלעכונג פון איינעם פון זיינע יוגנט־חלומות.

נאָך דער מלחמה־אויסברוך אין 1914 וועדט לאָנדאָן דער וויכטיקסטער צענטער פון דער ציוניסטישער פאָליטיק, און דר. חיים ווייצמאַן, צוזאַמען מיט צוויי ציוניסטישע פירער פון רוסלאַנד, נחום סאָקאָלאָוו און דר. יחיאל טשלענאָוו, נעמט איבער די אָנפירונג פון דער דיפלאָמאַטישער, קאָנפידענציעלער טעטיקייט, וועלכע האָט צום סוף געפירט צו דער באַלפור־דעקלאַראַציע אין יאָר 1917.

די אויבן־געשילדערטע פערזענלעכע באַרירונג צווישן לאָיד דזשאָרדזש און ד״ר חיים ווייצמאַן, האָבן אָן ספק פיל מיטגעהאָלפן אין דיפלאָמאַטישן נצחון פון די ענגלישע ציוניסטן אין יאָר 1917, אָבער עס וואָלט איבערטריבן גע־ווען צו באַהויפטן, ווי פיל האָבן דאָס געפרואווט טאָן, אַז אַ דאָנק ווייצמאַנס כעמישע ערפינדונגען איז געגעבן גע־ווארן די באַלפור־דעקלאַראַציע.

די באַלפור־דעקלאַראַציע איז געווען אַ רעזולטאַט פון לאָנגע און שווערע פאַראַנדלונגען צווישן די ציוניסטישע פירער אין גאָר דער וועלט און באַזונדערס בעת באַלפורס באַזוך אין אַמעריקע אין פרילינג פון יאָר 1917. ווייצמאַנס לייסטונג פאַר דער ענגלישער קריגס־אינדוסטרי און זיין פערזענלעכער קאָנטאַקט מיט די צוויי וויכטיקסטע מלוכה־מענער פון גרויס בריטאַניען, לאָיד דזשאָרדזש און באַלפור, האָבן אין אַ געוויסער מאָס אויך צוגעאיילט די היסטא־רישע דעקלאַראַציע.*)

---

*) וועגן די אומשטענדן וויאַזוי ווייצמאַן האָט געהאָלפן ענגלאַנד צו פאַרשטאַרקן איר וואָפן־אינדוסטריע דערציילט זייער אינטערע־סאַנטע אייגנצהייטן לאָיד דזשאָרדזש אין זיינע „מלחמה דערינערונגען״. אין ענגלאַנד האָט אין 1915־1916 שטאַרק אויסגעפעלט אַצעטאָן, אַ כעמישער מאַטעריאַל, וואָס גייט אויף אויסצוּאַרבעטן קאַרביט, (אָן אויפרייס־שטאָף, אָן וועלכן ס׳קען ניט געמאַלט זיין די פראַדוקציע פון קוילן פאַר ביקסן, קאַנאָנען און באָמבעס). אַצעטאָן וועדט געמאַכט פון „סטאַרטש״ (קראָכמאַל), וועלכן מ׳קריגט אַרויס פון קאַרטאָפל און פון אַנדערע פעלד־פלאַנצן. אויך קאַרטאָפל (פאָטייטאָס) האָבן אויסגעפעלט אין ענגלאַנד, דער אימפּאָרט פון אַמעריקאַנער אַצעטאָן האָט זיך כמעט אָפּגעשטעלט (אַמעריקע האָט אַליין געהאַט ביי זיך אין לאַנד אָן אומגעהיירט מאַרק פאַר דער דאָזיקער סחורה, וויל די אַמעריקאַנער וואָפן־אינדוסטריע האָט זיך צעבליט בעת פראַנקרייך און ענגלאַנד האָבן פאַרווארפן אַמעריקע מיט באַשטע־לונגען אויף אָן אַ שיער אמוניציע), און מ׳האָט געזוכט מיטלען ווי אַזוי צו באַשאַפן אין ענגלאַנד אַצעטאָן פון יענע סאָרטן תבואה און פירות, וועלכע ענגלאַנד האָט געהאַט, ווי למשל, מאַיס (קאָרן אָדער קוקורוזע) און קאַשטאַנעס. דער טעכנישער פראָצעס פון אויס־ארבעטן אַצעטאָן פון קראָכמאַל באַשטייט אין פערמענטאַציע (יערונג), ד. ה. מיט דער הילף פון געוויסע מיקראָבן וועדט „סטאַרטש״ פאַר־וואַנדלט אין אצעטאָן און אַלקאָהאָל. ווי שוין פריער דערמאָנט, האָט מען לאָיד דזשאָרדזשן אויפמערקזאַם געמאַכט אויף דר. חיים ווייצמאַן ווי אויף אַ גרויסן כעמיקער און ויסנשאַפטס־מאַן, וועלכער וואָלט געקענט לייזן אַלע טעכנישע פראָבלעמען אין פאַרבינדונג מיט דער אצעטאָן־אינדוסטריע. לאָיד דזשאָרדזש האָט פאַר ווייצמאַנען געשטעלט די שווערע אויפגאַבע אויסצוגעפינען אַ וועג, ווי אַזוי

אויף אַ גרויסן, ד. ה. אינדוסטריעלן, מאַסשטאַב אויסצוּאַרבעטן אצעטאָן פון קוקורוזע. ווייצמאַן האָט געענטפערט, אַז דאָס איז אַפילו אַ הארבע טעכנישע אויפגאַבע, אָבער ער וועט איבער אָט דער פראָגע „טראַכטן טאָג און נאַכט״. און די פראָבע האָט זיך ווייצמאַנען איינגעגבן אויפן בעסטן אופן. לאָיד דזשאָרדזש האָט וועגן דעם גאַנצן ענין דערציילט דעם פרעמיער־מיניסטער, באַלפורן, וועלכער האָט, מעשה וויסנשאַפטסמאַן, מיט גרויס נייגיר און אינטערעס אויפגענומען די שטיקל נייעס. בשעת מעשה האָט זיך באַלפור דערמאָנט וועגן דעם שמועס וואָס ער אַליין האָט געהאַט מיט דר. ווייצמאַנען אין מאנטשעסטער מיט צען יאָר פריער.

אין מערץ 1918 איז ווייצמאַן אָפּגעפאָרן קיין פאָלע־סטינע אין דער שפּיץ פון אַ ציוניסטישער קאָמיסיע, וועלכע איז אָפּיציעל אָנערקענט געוואָרן פון דער ענגלישער רעגירונג, כדי צו פאַרקניפּן באַציאונגען צווישן דער בריטישער מיליטערישער מאַכט אין ארץ־ישראל און די דאָרטיקע יידן. דעמאָלט, אין 1918, האָט ווייצמאַן אָוועק־געלעגט דעם גרונטשטיין פאַר דעם בנין פון העברעאישן אוניווערזיטעט אין ירושלים. אין 1919 האָט ווייצמאַן, צוזאַמען מיט סאָקאָלאָוון און אַנדערע גרויסע ציוניסטישע טוער, פאַרטיידיקט די ציוניסטישע אינטערעסן ביי דער פרידנס־קאָנפערענץ אין פאַריז. שפּעטער, אין 1922, ביי אַן אינטערנאַציאָנאַלער קאָנפערענץ אין סאַן־רעמאָ, איז די באַלפור־דעקלאַראַציע אָוועקגעלעגט געוואָרן פאַר אַ יסוד פון ענגלאַנדס מאַנדאַט איבער פאָלעסטינע.

אין 1920, אויפן ערשטן אַלוועלטלעכן ציוניסטישן צוזאַמענפאָר נאָך דער מלחמה, וואָס איז פאַרגעקומען אין לאָנדאָן, איז דר. ווייצמאַן אויסגעקליבן געוואָרן פאַר פרע־זידענט פון דער ציוניסטישער וועלט־אָרגאַניזאַציע, און מיט קליינע איבערריסן פאַרנעמט ער אָט דעם פאָסטן כסדר ביזן היינטיקן טאָג. עטלעכע מאָל האָט ער באַזוכט אַמעריקע, און אים איז געלונגען אָנצוקניפּן פאַרהאַנד־לונגען מיט די פּני פון דער רייכער יאַהודימשער געזעל־שאַפט מכוח זייער אָרייַנטריט אין דער „יידישער אָגענטור״ (אַן אינסטיטוציע, וואָס דער פאָלעסטינער מאַנדאַט האָט איינגעפירט ווי די פאַרטרעטערין פון יידישן פאָלק ביי דער מאַנדאַטאָרישער מאַכט איבער פאָלעסטינע). דער פעלקער־בונד האָט דעם מאַנדאַט איבער ארץ־ישראל געגעבן דער רעגירונג פון גרויס בריטאַניע, און די „יידישע אָגענטור״ איז אין די אויגן פון דער לאָנדאָנער רעגירונג געוואָרן דער וואָרט־פירער פון יידישן צד אינם אינטערנאַציאָנאַלן אָפּמאַך מכוח פאָלעסטינע. נאָך לאָנגע פאַרהאַנדלונגען, וועלכע ווייצמאַן האָט געפירט מיט די צוויי הויפּט־פאַר־טרעטער פון דער יידישער געלט־אַריסטאָקראַטיע אין אַמעריקע, פעליקס וואַרבורג און לואיס מאַרשאַל, האָט אין יאָר 1929 זיך ווייצמאַנען איינגעגבן איינצוצייען די איינפלוסרייכע אַמעריקאַנישע־יידישע קרייזן אין דער מא־דערנער פאָלעסטינע באַוועגונג.

אויך אין די לעצטע צען יאָר האָט דר. חיים ווייצמאַן געשפּילט די הויפּט־ראָלע אין דער אינערלעכער פאָליטיק

פון ציוניזם און אין די בריטיש־יידישע באציאונגען אַרום דער פּאַלעסטינע־פֿראַגע. דאָס איז אָבער געווען אַ צייט, וועו די מניעות און שוועריקייטן פֿאַר דער פרייער אַנט־וויקלונג פון אַ יידישן ישוב אין ארץ־ישראל זיינען געווארן אַ גרעסערע שטערונג פֿאַר דער דערגרייכונג פון דר. הערצלס אידעאַל וויו וועו עס איז פריער.

•

משה וויצמאַן

דער ייִנגערער ברודער פון דר. חיים וויצמאַן, אַ באַקאַנטער אַגראַנאָם אין ארץ ישראל, איז געבוירן אין מאָטעלע ביי פּינסק, אין יאָר 1878. ער האָט געלערנט אין פּינסקער חדרים און שולן, און שפּעטער אין קיעווער פּאָליטעכניקום; דאָרט האָט ער שטודירט אַגראַנאָמיע, און נאָכן פֿאַרענדיקן דעם קורס אין קיעוו, איז ער אַוועקגעפֿאָרן לערנען כעמיע אין זשענעווע, שווייץ. ער האָט געאַרבעט אַלס פֿראַקטישער אינדוסטריעלער כעמיקער אין זשענעווע, בערלין און מאָסקווע. פון 1918 אָן איז ער געווען אַסיסטענט־פֿראָפעסאָר אין מאָסקווער אוניווערזיטעט. ער איז אָנגעקומען אין ארץ ישראל אין 1922. פון 1924 אָן איז ער פֿראָפעסאָר און דירעקטאָר פון דער לאַבאָראַטאָריע פֿאַר אַרגאַנישער כעמיע אין דעם העברעאישן אוניווערזיטעט אין ירושלים. האָט אָפּגעדרוקט פיל אַרבעטן אין וויסנשאַפֿטלעך־כעמישע זשורנאַלן.

•

יחיאל וויצמאַן

דער פּאַלעסטינער אַגראַנאָם און אינדוסטריאַליסט יחיאל וויצמאַן, דער ייִנגסטער ברודער פון דר. חיים וויצמאַן, איז געבוירן געווארן אין פּינסק אין יאָר 1892, אייניקע יאָר נאָך דעם, וויי זיין פֿאָטער האָט זיך איבערגע־קליבן פון מאָטעלע קיין פּינסק. ער האָט געלערנט אין פּינסקער חדרים, אין דער דאָרטיקער גימנאַזיע און אין דער „קעניגלעכער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער הויך־שולע" אין בערלין, וועלכע ער האָט געענדיקט אין יאָר 1913. זיינט יענעם יאָר וואוינט ער אין ארץ ישראל. אין די יאָרן 1920—1928 איז ער געווען געהילף־דירעקטאָר פון דעם לאַנדווירטשאַפֿטלעכן אָמט פון דער פּאַלעסטינער רעגירונג.

•

אייזיק זאַרעצקי

אייזיק זאַרעצקי איז געבוירן געווארן אין פּינסק אין 1891. זיין פֿאָטער איז געווען אַ לערער פון אַלגעמיינע לימודים אין תלמוד־תורה און פֿאַרפֿאָסער פון אַן אָריִענ־מעטיק אין רוסיש. ער האָט געלערנט אין חדרים מתוקנים, קרוינישער פֿאָלקסשול, רעאַלשול 1913—1917, שטודירט אויפן מאָטעמאָטישן פֿאָקולטעט פון אוניווערסיטעט אין דאָרפּאט און איז געווען טעטיק אין דעם אָרטיקן „אָקאַדע־מישן פֿאַראיין פֿאַר ייִדישער געשיכטע און ליטעראַטור". ער האָט געפּירט אַ קאַמף פֿאַר ייִדישיזם און דעמאָקראַטיזם; דעם ערשטן קאַמף זיינט דער עקזיסטענץ פון פֿאַראיין, געהאַלטן העפֿעראָטן אויף ייִדיש.

די זומערס 1915 און 1916 האָט א. זאַרעצקי געאַרבעט אין פּינסק און סאַמאַרע צווישן די היימלאָזע, 1917 געגרינ־דעט אין דאָרפּאָט ייִדישע אַרבעטער־קורסן, דאָן אַריין אין „בונד" אין סאַמאַרע. אין יאָר 1918 האָט ער געשפּאָלטן די סאַמאַרער אָרגאַניזאַציע, 1919—1921 געווען אַ מיטגליד פון רוסישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי, דערנאָך אומפּאַר־טייאיש. אַלס פֿאַרוואַלטער פון דעם בילדונגס־אָפּטייל אין סאַמאַרע 1918—1919 (מיט אַן איבעררייס בעת דער הערשאָפט פון די טשעכאָסלאָוואַקן), האָט ער אָרגאַניזירט דאָרט אַ ייִדישע סעקציע און אויך אַנדערע פון נאַציאָנאַלע מינדערהייטן. אין יאָר 1919 עטלעכע וואָכן געווען פֿאַר־וואַלטער פון דעם ייִדישן בילדונגס־אָפּטייל ביים פֿאָלקאָמ־נאַץ פון ר. ס. פֿ. ס. ר. אין מאָסקווע.

א. זאַרעצקי איז געווען דער וויכטיקסטער טוער פון דער ייִדישער אָרטאָגראַפּישער רעפֿאָרם אין ראַטנרוסלאַנד, וואָס איז פֿאַרווירקלעכט געוואָרן אין 1920. ער האָט אָפּגעדרוקט אַ ריי אָרטיקלען און ביכער וועגן דעם גייעם אויסלייג.

אין מאַי 1920 האָט ער, לויטן אויפטראָג פון ייִדאָפּ־טייל פֿאָלקאָמבילד, געגרינדעט אַ ייִדישע פילאָלאָגישע קאָמיסיע, פון וועלכער ער איז געווען סעקרעטאַר. די קאָמיסיע איז צעפֿאַלן נאָכדעם וויי ער איז, אין יולי 1921, געשיקט געוואָרן אויף ייִדישער קולטור־אַרבעט קיין כאַרקאָוו, וואו ער האָט, אין אויפטראָג פון צענטראַל ייִדביורא פֿאָלקאָמבילד, געגרינדעט אַ ייִדישע פילאָלאָגישע קאָמיסיע. זי האָט אין יאָר 1923 אַרויסגעגעבן אַ זאַמל־בוך „ייִדיש".

ער האָט איבערגעזעצט לעבעדינצעווס „אַלגעברע" און אַנדערע מאָטעמאָטישע ליטעראַטור. ער איז געווען לעקטאָר פון מאָטעמאָטיק אין מאָסקווער פֿראָלעטקולט, לעקטאָר פון ייִדיש און מאָטעמאָטיק אויף די 3־יאָריקע ייִדישע פּעדאַ־גאָגישע קורסן אין כאַרקאָוו, מיטאַרבעטער פון דער וויסנשאַפֿטלעכער אויספֿארשונגס־קאָמיסיע פֿאַר שפּראַך־וויסנשאַפֿט אין כאַרקאָוו, און האָט זיך באַטייליקט אין דער ייִדישער פילאָלאָגישער אַרבעט פון דעם „אינווייסקולט" אין מינסק.

•

מרדכי זאַרעצקי

מרדכי זאַרעצקי, געבאָרן אין פּינסק אין 1893, איז אַ ברודער פון בילדונגס־טוער אייזיק זאַרעצקי; האָט געלערנט אין רעפֿארמירטן חדר, שטאָטישער שול, געענדיקט די טעכנישע שול אין ווילנע, שטודירט אין די אינסטיטוטן

פאַר לאַנדווירטשאַפט און פאַר פאָלקסווירטשאַפט. ער איז געווען מיטגליד פון פרעזידיום אין די קאָמיטעטן פון „אָרט", קולטור־ליגע, דעמאָקראַטיזשן לערער־פאַראיין, ראַטמאַן פון קהלה אין כארקאָוו; לערער אין דעם אינ־סטיטוט פאַר פאָלקסבילדונג (געוו. אוניווערזיטעט) אין כארקאָוו און טוער אויפן געביט פון בילדונג אויף דער אַלגעמיינער און יידישער גאַס, מיטאַרבעטער פון „נאַרקאָמ־פראָס", פאַרוואַלטער פון יידישן יוגנט־אַרבעטערהויז. 1911—1912 האָט ער געשריבן קאָרעספאָנדענצן אין פאַר־שיידענע פּראָווינציעלע רוסישע צייטונגען, זינט 1919 געדרוקט קליינע אַרטיקלען וועגן פּעדאַגאָגיק און פאָלקס־בילדונג אין פאַרשיידענע רוסישע און יידישע זשורנאַלן.

ער האָט געגרינדעט אין כארקאָוו אַ פּעדאַגאָגישן פאַרלאָג, וואָס האָט אַרויסגעגעבן אַכט קליינע פאָפולער־וויסנשאַפטלעכע ביכעלעך פאַר קינדער און יוגנט.

•

זאַוועל זילבערטס

דער פאָטער פון באַוואוסטן קאָמפאָזיטאָר און כאָר־דיריגענט זאַוועל זילבערטס, ר׳ ברוך־הירש, האָט גע־שטאָמט פון קורלאַנד, אָבער נאָך דער חתונה מיט אַ כלה

זאַוועל זילבערטס

פון פינסק, פייגל אייזענבערג, האָט ער זיך דאָרט באַזעצט און איז אַ סך יאָרן געווען חזן אין דער קאָרלינער שול. זאַוועל (געב. 1880) האָט אין הויז פון זיינע פרומע און מוזיקאַלישע עלטערן זיך אָנגעזאָפּט מיט חזנישער טרא־דיציע און יידישע מנהגים. ער האָט פרי דערפילט אַ דראַנג צו מוזיק, און זיין ערשטע מוזיקאַלישע שול איז געווען טאַקי זיין פאָטערס שול־כאָר. דער פינסקער שטאָט־חזן ר׳ יואל־זעליג (געשטאָרבן 1900) פלעגט שוין אויפן יונגן זאַוועל זאָגן, אַז פון אים וועט אויסוואַקסן אַ מוזיקאַלישער גאון. זיין ערשטע בילדונג האָט זאַוועל זיל־בערטס באַקומען אין פינסק — ביי מלמדים, אין דראָנזיקס שולע און שפּעטער ווי אַן עקסטערן. צו 13 יאָר האָט ער שוין געשפּילט אין אַן אָרקעסטער און ווי אַ סאָליסט פלעגט ער פון צייט צו צייט געבן קאָנצערטן אין שול. אין 1896 איז ר׳ ברוך־הירש געשטאָרבן און דער 15־יעריקער זאַ־וועל איז אָנגעשטעלט געוואָרן אויף זיין פאָטערס פּלאַץ. דער יונגער בעל־תפילה האָט אַזוי אויסגענומען ביי די גבאים און ביים עולם, אַז מ׳האָט פון זייניעטוועגן געבראָכן אַ מנהג און באַשטימט אַ יונגן בחור פאַרן חזן פון אַ גרויסער, אַלטער שול.

צו 16 יאָר איז שוין זאַוועל זילבערטס געווען באַ־רימט אין און אַרום פינסק. ער האָט זיך געמאַכט אַ נאָמען דורך זיינע אייגענע כאָראַלע ווערק און אויך אַלס אויס־פירער פון די ליטורגישע מוזיק־שאָפונגען פון זולצער, לעוואַנדאָווסקי און אַנדערע וועלט־באַרימטע חזנים פון יע־נער צייט. צו בלייבן אויף שטענדיק חזן איז אָבער ניט געווען זילבערטס אַמביציע. אים האָט געצויגן צו בריי־טערע מוזיקאַלישע האָריזאָנטן, זיך אויסצולערנען די וואָ־קאַלע קונסט און אינסטרומענטאַלע מוזיק (קלאַוויר צ. ב.) און קאָמפּאָזיציע. אין 1897, אַלט־זייענדיק קוים 18 יאָר, פאַרלאָזט ער פינסק און קומט אַן אין דער וואַרשעווער קאָנסערוואַטאָריע. אין 1902 האָט ער די קאָנסערוואַטאָריע אין וואַרשע געענדיקט מיט הויכע אויסצייכענונגען און מיט אַ דיפּלאָם פון אָפּעראַ־אַרטיסט. אין 1903 קומט ער אַן אין לאָדזש צו פאַרנעמען די שטעלע פון כאָר־דיריגענט אין דאָרטיקן „הזמיר"־פאַראיין, וואו עס האָט זיך אייגנטלעך אָנגעפאַנגען זילבערטס זייער פרוכטבאַרע מוזיקאַליש־וואָ־קאַלישע קאָריערע אין משך פון די לעצטע פיר צענדליק יאָר.

אין יענער צייט איז דער לאָדזשער „הזמיר" געווען ניט בלויז אַ גרויסער געזאַנג־פאַראיין און ליטעראַריש־קינסטלעריש געזעלשאַפט, נאָר אויך די גרעסטע מוזיקא־ליש־יידישע אינסטיטוציע אין פוילן. אין לאָדזש האָט ז. זילבערטס געשאַפן זיין ערשטע קאַמפּאָזיציע „הבט מן השמים", וואָס איז באַלד באַרימט געוואָרן צווישן חזנים און ליבהאָבער פון סינאַגאָגאַלער מוזיק. גיך דערנאָך האָט ער געשאַפן זיין „הבדלה" — אַ פּרעכטיקע קאַמפּאָזיציע, וואָס איז געבויט אויף דעם ניגון פון אַ רעליגיעזן פאָלקס־מאָטיוו. אין „הזמיר" פלעגט זילבערטס אויפפירן די גרעס־טע כאָראַלע ווערק — פון העכדל, היידען, מענדעלסאָן א. ד. גל.

דער נאָמען פון לאָדזשער כאָרמייסטער־ווירטואָז איז דערגאַנגען ביז מאָסקווע און אין 1907 מאַכט מען זיל־בערטסן דעם פאָרשלאָג צו ווערן כאָר־דיריגענט פון דער מאָסקווער סינאַגאָגע.

זילבערטס האָט דעם פאָרשלאָג אָנגענומען און איז אויף דעמאָזיקן פּאָסטן פאַרבליבן אַרום אַכט יאָר צייט.

אין דער מאָסקווער קהלה איז ער געווען פֿאָפּולער און באַליבט, ער האָט אָבער דאָרט געמוזט אויסשטיין די גוט־באַקאַנטע נגישות און רדיפות מחמת וואויגרעכט, פּעסער א. ד. גל. גראָד אין יענער צייט האָט זיך אין פּעטער־בורג און מאָסקווע, אַפילו אין די האַלב־אַסימילירטע שיכטן פון דער יידישער געזעלשאַפט, באַמערקט אַ ניי־אויפגקומענער אינטערעס צו דער יידישער פֿאָלקס־מוזיק און צום יידישן פֿאָלקס־ליד בפרט. זילבערטס וואָרפט זיך אַריין מיט ברען אין דערדאָזיקער אַרבעט, אָרגאַניזירט אַ כאָר און קריגט שטיצע פון דעם באַרימטן מוזיקער יוליוס ענגעל, ראַבינער דר. י. מזא"ה און אַנדערע יידישע כלל־און קולטור־עסקנים. די אונטערנעמונג איז געקרוינט גע־ווידער כאָר־מייסטער פון „הזמיר", וואָס האָט אונטער דער מיליטערישער, דייטשער אָקופּאַציע פון לאָדזש (אין סוף 1914) געפירט אַ פאַרצווייגטע קולטורעלע און קינסטלע־רישע אַרבעט. אין פרילינג 1915, נאָך דעם פלוצלינגן טויט פון י. ל. פּרץ, האָט ז. זילבערטס קאָמפּאָנירט אַ פּרץ־עלעגיע צו די ווערטער פון טרויער־ליד, פאַרפאַסט פון יצחק קאַצענעלסאָן. דידאָזיקע קאָמפּאָזיציע איז מיט דער צייט פאַרשפּרייט געוואָרן איבער דער גאַנצער יידישער וועלט און האָט אומעטום געלאָזן אַ טיפן אייndרוק (געדרוקט אין ניו יאָרק, מעטראָ־מוזיק קאָמפּ. 1930). אין לאָדזש איז זילבערטס געבליבן ביז 1920, וועו ער מיט דער פרוי זיינען אָפּגעפֿאָרן קיין אַמעריקע.

פּינסקער חזן יואל־זעליג מיט זיין כאָר

וואָרן מיט דערפֿאָלג און האָט דורך דער וואָקאַליש־מוזי־קאַלישער קונסט דערוועקט אַ ליבע און אינטערעס צום יידישן קולטור־אוצר בכלל. אַזוי, צום ביישפּיל, וועו עס איז געפֿייערט געוואָרן מענדעלי מוכר ספרימס 75־יעריקער יובילי (אין 1911), האָט ז. זילבערטס לכבוד דער געשע־עניש פאַרפאַסט אַ קאַנטאַטע און זי איז אויסגעפירט ג־וואָרן אויף אַ פייערלעכן אופן מיט אַ גרויסן כאָר. אין 1914 האָט זילבערטס באַשלאָסן צו פאַרלאָזן רוסלאַנד אינ־גאַנצן. די מאָסקווער געמיינדע האָט שטאַרק באַדויערט דעם אַוועקפאָר פון דעם באַליבטן כאָר־דיריגענט און אים מיטגעגעבן אַ גרויסאַרטיקן אָפשייד־אַדרעס. אויפן וועג קיין אויסלאַנד איז די פאַמיליע זילבערטס אָנגעקומען אין לאָדזש און דאָ האָט זי, גאָר אומגעריכט, פאַרהאַלטן דער אויס־ברוך פון דער מלחמה און צונישט געמאַכט זייער פלאַן מכח עמיגראַציע קיין אַמעריקע. ז. זילבערטס ווערט דאָן

דאָ אין אַמעריקע אָנטוויקלט זילבערטס זייער אַ פרוכט־באַרע, וואָקאַליש־מוזיקאַלישע טעטיקייט. ער קומט אין פאַרבינדונג מיט דעם חזנים־פאַרבאַנד, וועלכער נעמט אים אויף מיט אָפענע אַרעמס. אין 1923 אָרגאַניזירט ער אַ „הזמיר" אין נוואָרק (דער כאָר פון 90 שטימען עקזיסטירט נאָך ביז איצט אונטער דער אויפזיכט פון יאָנג מענס היברו אַסס"ן). ער פירט אָן מיט אַן אַרבעטער־רינג־כאָר אין פּעטערסאָן אוו מיט אַנדערע כאָרן. אין ניו יאָרק וועלט ער אַ דיריגענט פון אַ ריזיקן כאָר, וואָס דער חזנים־פאַר־באַנד האָט געשאַפֿן.

אין 1928 איז זילבערטס געווען אינסטרוקטאָר פון „קהלישן געזאַנג" (קאָמיוניטי סינגינג) אין דער „דזשואיש עדיוקעישאַנאַל אַלייענס" אין ניו יאָרק. דידאָזיקע אינ־סטיטוציע האָט אויך אונטערן טיטל, „קאָמיוניטי ענד קאָנ־גרעישאַנעל סינגינג", אַרויסגעלאָזן אַ רייע נאָטן־ווערק מיט

דעם טעקסט פון זילבערטס אייגענע לידער־קאָמפּאָזיציעס און פון אַמעריקאַנער פֿאָלקס־לידער אונטער דער מוזיקאַ־לישער רעדאַקציע פון ז. זילבערטס.

דער חזנים־פֿאַרבאַנד האָט אַרויסגעגעבן אייניקע כאָ־ראַלע ווערק פון ז. זילבערטס, ווי דער מייסטער פון דער ליטורגישער, כאָראַלער קאָמפּאָזיציע. זייער פֿאָפולער זיינען די קאָמפּאָזיציעס „על נהרות בבל", „מזמור שיר חנוכה", „היה עם פּיפיות" און „אחינו". אין יאָר 1932 איז דער־שינען (בלאָך־פֿאַרלאַג, ניו יאָרק) זילבערטס „נגינות ישראל", די פרייטאָג־צונאַכט־ליטורגיע צום נוסח פון רעפֿאָרמירטן סידור. אויפן געביט פון סאָלאָ־מוזיק האָט זילבערטס גע־שאַפן געזאַנג־קאָמפּאָזיציעס צו די לידער פון ח. נ. ביאַליק („מנהג חדש"), אברהם רייזין („דאָס נייע לידּ", „יעקבס חלום"), יהואָש און אַנד.

שוין 16 יאָר ווי ס׳עקזיסטירט אין ניו יאָרק די „זיל־בערטס־קאָראַל־סאָסייעטי", מיט אַ געמישטן כאָר פון 100 שטימען, ליבהאָבער פון געזאַנג און אינסטרומענטאַלער מוזיק. די כאָר־אָנטיילנעמער זיינען צום גרעסטן טייל היגע־געבוירענע. זיי גיבן פון יאָר צו יאָר אַ גרויסן עפנטלעכן קאָנצערט פון קלאַסישער און יידישער מוזיק, אונטער דער לייטונג פון זאָוועל זילבערטס.

•

יהודה לייב זיסלמאַן

יהודה־לייב זיסלמאַן, געבאָרן אין פּינסק, אין יאָר 1885 איז אַ זון פון אַ שוחט און בעל־תּפילה. ביז בר־מצווה פֿאַרבראַכט אין מאָכנאָווקע, דערנאָך אין ביאַליסטאָק, וואוהין זיינע עלטערן האָבן איבערגעוואַנדערט. צו 17 יאָר אָוועק אַליין קיין ניו יאָרק, געאַרבעט אַלס שמוקלער און זיך געלערנט פּידל שפּילן. אַ געווּסע צייט געווען דירעק־טאָר פון דער מוזיק־שול בּיים אַחבעטער־רינג אין ניו יאָרק. זינט 1906 געשריבן לירישע, הומאָריסטישע און סאַטירישע לידער אין „פֿאָרווערטס", „פרייע אַרבעטער שטימע", „קונדס", „די פּעדער", הומאָרעסקעס אונטער די פּסעוודאָנימען: פּראָפעסאָר שפּילפויגל, לעאָנטשיק. אין 1920 האָט ער רעדאַקטירט דעם חודש־זשורנאַל „דער הומאָריסט" און די איינמאָליקע אויסגאָבע „דער שטיפער", אַרויסגעגעבן פון דעם „אַרבעטער־רינג מוזיקאַלישן פֿאַראיין". ער האָט אויך פֿאַרפֿאַסט אייניקע מוזיקאַלישע קאָמפּאָזיציעס.

•

אַלעקסאַנדער זושה טשעטשיק

דער אינזשינער און אינסטרוקטאָר אין יידישן טעכ־ניקום אין חיפה אַלעקסאַנדער זושה טשעטשיק, איז אַ זון פון אברהם טשעטשיק. ער איז געבאָרן אין פּינסק אין יאָר 1895. ער האָט געלערנט אין ציוניסטישע חדרים אין פּינסק און אין אַ דאָרטיקע שולע, און שפּעטער אין די אויסלענדישע אוניווערזיטעטן — אין בעלגיע און לאָזאַן, שווייץ. ער האָט זיך באַזעצט אין ארץ ישראל אין יאָר 1920. אין די לעצטע יאָרן וואוינט ער אין חיפה און איז דאָרט דירעקטאָר פון דער עלעקטרישער געזעלשאַפט פון חיפהר דיסטריקט.

•

חיים טשעמערינסקי (ר׳ מרדכילע)

אין דער מאָדערנער אידישער ליטעראַטור זיינען משלים, פאַבלען, אַ גאַנץ זעלטענער ליטעראַרישער זשאַנר, די ווערק פון דעם דאָזיקן מין, אַפילו ווען זיי זיינען ניט אין גאַנצן אָריגינעל און בּאָרגן זייערע סוזשעטן פון די אַלטע און נייע מייסטער, ווי עזאָפּ, לאפאָנטען און קרילאָוו, מוזן אָבער האָבן גאָר גרויסע ליטעראַרישע מעלות, אויב זיי זאָלן ווירקלעך ווערט זיין פֿאַרעכנט צו ווערן צווישן די בעסערע פּאָעטישע שאַפונגען. זיי מוזן זיך אויסצייכענען מיט דער פֿאָלקסטימלעכקייט פון דער שפּראַך, מיט דער גרויסער קראַפט צו כאַראַקטעריזירן די חיות און עופות, כדי דורך דעם בילד פון דער חיה זאָל דורכשיינען אַ לעבע־דיקער פֿאָלקסטימלעכער הומאָר.

אָט די אַלע אייגנשאַפטן פון דער עכטער פֿאַבלדיכטונג האָבן געהאַט די משלים פון חיים טשעמערינסקי (ר׳ מרדכילע), וועלכער איז געווען דער ערשטער, און אין זיין צייט דער גרעסטער, פֿאַרשטייער פון דעם דאָזיקן זשאַנר אין דער נייסטער אידישער ליטעראַטור. דערצו איז ער נאָך געווען אַ העכסט־באַגאַבטער מעמואַרן־שרייבער, פובליציסט און אַ פילאָלאָג. ער איז אויך געווען אַ פּיינער העברעאישער סטיליסט. מיט איין וואָרט — אַ „מושלם", אַ פילזייטיק־באַגאַבטער קינסטלער, וואָס האָט במשך פון אַ ניט גאַנץ לאַנגן שאַפונג־פעריאָד טיף באַאיינפלוסט אַ סך געביטן פון יידישן גייסטיקן לעבן אין רוסלאַנד.

געבאָרן אין יאָר 1862 אין מאָטעלע, ביי פּינסק, איז טשעמערינסקי, ווי מיר וועלן באַלד זען, ממש ביזן לעצטן לעבנס־הויך געבליבן געטריי אָט דער קליינער פֿאַרוואָר־פענער, אידיליישער שטעטל אין דער „שטילער פּראָווינץ", פון וועלכער ס׳זיינען אַרויסגעקומען חוץ אים נאָך אַ פּאָר גרויסע יידישע פּירער און טויער, ווי דער ציוניסט דר. וויצמאַן און דער שול־עסקן, ח. פּיאַלקאָוו. די שטעטל און אירע תושבים זיינען פֿאַראייביקט געוואָרן אין ר׳ מרדכילעס לעצטן העברעאישן ווערק „עירתי מוטילי".

זיין פּאָטער, שמואל יצחק, איז געווען אַן אָנגעזעענער באַלעבאָס אין שטעטל, אַ געמיש פון חסיד און „דייטש", ד. ה. היינטוועלטיקן יידּ; האָט געהאַנדלט מיט פּריצים, געפּירט גרויסע געשעפטן, איז אָבער יונג געשטאָרבן. זיין בן־יחיד, חיים, איז דעמאָלט אַלט געווען 13 יאָר. ער, דער זון, האָט באַקומען אין זיין שטעטל אַ פּרומע, טראַדיציאָ־נעלע דערציאונג, און גלייכצייטיק זיך פֿאַרנומען מיטן שטודיום פון שפּראַכן און וועלטלעכער בילדונג בכלל. נאָך

דער חתונה באַזעצט זיך חיים טשעמערינסקי ביי זיין שווער אין קריוואָי ראָג, כערסאָנער גובערניע, וואו ער ווערט אַן אייזן־העכדלער.

אָבער זיין טעמפּעראַמענט און אינטעלעקט לאָזן אים ניט זיך צופרידנשטעלן מיטן מסחר, און אַרום 1900 גע־פינט מען אים שוין אין אָדעס, וואו ער נעמט זיך גרייטן צו מאטורע־עקזאַמענס און טרעט אַריין, בלויז אויף אַ קורצער צייט, אין ציוניסטישע קרייזן (מיט ראַדיקאַלע טענדענצן), אַריבערגייענדיק פון דאָרט אין די טעריטאָ־ריאַליסטישע רייען. אין אַן אַרטיקל, באַטיטלט „ארץ ישראל און ארץ לישראל", וועלכן ח. טשעמערינסקי האָט אָנגע־שריבן פאַר אחד העמס מאָנאַטשריפט „השלח", איז ער

חיים טשעמערינסקי (ר׳ מרדכילע) — אין יאָר 1915

אין אַ שאַרף סאַטיריש טאָן אַרויסגעטראָטן קעגן פאַלע־סטיניזם. די אַרבעט איז, פאַרשטייט זיך, אין „השלח" ניט דערשינען. קיין בעסערן מזל האָט אויך ניט געהאַט זיין העברעאישע סאַטירע „אויפן הימל אַ ירידי" (שוק בשמים), וואו ס׳זיינען אויסגעלאַכט געוואָרן אַלע דעמאָל־דיקע, משכילישׂ־בירגערלעכע ריכטונגען. זיין ערשטן דעביוט אין דער ליטעראַטור האָט ר׳ מרדכילע (דער פּסעוודאָנים פון חיים טשעמערינסקי, דערהויפּט ווי אַ פאַבל־דיכטער) געמאַכט אין דער פּעטערבורגער טעגלעכער צייטונג „דער פרײַנד" אין יאָר 1903. דאָס איז געווען אַ פּאַבל — „די מגפה אַסיפּה", וואָס איז אין גרונט געווען אַ גערעטענע פאַריידישונג פון קרילאָווס באַוואוסטער פאַבל „די מגפה ביי חיות".

אין דרום־רוסלאַנד, וואו ח. טשעמערינסקי האָט אין יענע יאָרן געלעבט, האָט ער געהאַט אַ רעפוטאַציע פון אַ גרויסן אַגיטאַטאָר פאַר די סאָציאַליסטן־טעריטאָריאַליסטן. נאָכן קישינעווער פּאָגראָם ווערט ער אַן אַקטיווער טוער פון יידישן זעלבסטשוץ אין אָדעס, אַקערמאַן, כערסאָן. דאָרט, אין כערסאָן, גרופירן זיך אַרום אים כמעט אַלע ראַדיקאַלע ריכטונגען פון שטאָט, יידישע און ניט־יידישע, סיי יונגוואַרג, סיי דער עלטערער דור. פון 1906 ווערט ער זייער אַקטיוו וויי אַ זשורנאַליסט אין דער יידישער און העברעאישער פּרעסע פון וואַרשע, קיעוו און פּעטערבורג. ער שרייבט דערהויפּט אַ רייַ פאַבלען און סאַטיריש־הומאָריסטישע לידער.

וועגן דער פּעטערבורגער „פרײַנד" איז, אין 1909, אַריבערגעפירט געוואָרן קיין וואַרשע, איז ח. טשעמערינסקי דאָרט געוואָרן אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער. ער דרוקט פובליציסטישע און פאָפולער־וויסנשאַפטלעכע אַרטיקלען און ראָמאַן־איבערזעצונגען פון וויקטאָר הוגאָ, קעלערמאַן און אַנדערע. זיין שרייבערישער טאַלאַנט האָט אַבער געזוכט וועגן צו מער דויערנדיקע שאַפונגען. יאָרנלאַנג האָט ער זיך אַרומגעטראָגן, למשל, מיטן געדאַנק צו שאַפן קינדער־ליטעראַטור און אַ קינדער־זשורנאַל אין יידיש. אַ גערעטענע פּראָבע אויף דעם דאָזיקן געביט האָט ער אַליין געמאַכט אין 1912, וועגן ס׳איז אַרויס די ערשטע אויפלאַגע פון זיין מעשהלע „שלמה המלך און דער אשמדי". אויך האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט יידישער שפּראַך־פאָרשונג און גרא־מאַטיק, האָט געהאַט בדעה איבערצוזעצן דעם גאַנצן תנ״ך אין יידיש א. ד. גל. זיצנדיק אַמאָל אין טורמע פאַר אַ פּרעסע־פּראָצעס האָט ער איבערגעזעצט אויף יידיש דעם מחזור פאַר ראש השנה און יום כפּור, די פּיוטים און תפילות, און גרויסע מבינים פון יידישן סטיל האָבן אָט די אַרבעט שטאַרק געלויבט. אויך תלמודישע אגדות האָט ער פאַראידישט אויף זיין העכסט־געלונגענעם שטייגער.

נאָך דעם אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה האָט ח. טשעמערינסקי פאַרלאָזן וואַרשע, האָט אַ געוויסע צייט געלעבט אין פּעטערבורג און איז פון דאָרט, לויט דער רעקאָמענדאַציע פון זיין פרײַנד, דעם העברייאישן שרייַ־בער, א. דרויאַנאָוו, אָנגעקומען אויף אַ געשעפּטלעכע שטעלע צו אַ גרויסן יידישן פאַבריקאַנט אין יעקאַטערי־נאָסלאָוו. אין יענער שטאָט איז ער ווידער געוואָרן דער גייסטיקער וועגווייזער פאַר דער יידיש־ראַדיקאַלער יוגנט. אין האַרבסט 1917 האָט ח. טשעמערינסקי זיך אָוועקגעלעגט מיט אַ שווערער אינערלעכער קראַנקייט אין אַ יעקאַטערי־נאָסלאָוער שפּיטאָל, און איז דאָרט, נאָך 4 חדשים פון גרויסע יסורים, אין אָנפאַנג יאָנואַר 1918, געשטאָרבן. אויפן קראַנקן־בעט, מיט אַ בלייפעדער, האָט ער באַווייזן אָנצושרייבן זיין לעצט ווערק „עירתי מוטילי", לויט ווי ער האָט אָפּגערעדט אַמאָל מיט זיין פרײַנד א. דרויאַנאָוו (געשט. 1938), אַז יעדערער פון זיי זאָל באַשרייבן זיין שטעטל.

דער דאָזיקער פיינער ליטעראַרישער מאָנומענט פאַר דער פאַרוואָרפענער קליינער שטעטל ניט ווייט פון פינסק, איז אָפּגעדרוקט געוואָרן עטלעכע יאָר נאָך ר׳ מרדכילעס טויט אין 2טן באַנד פון זאַמלווערק „רשומות" און פאַרנעמט

אָרום 120 בוך־זייטן. דאָס איז אָ מייסטער־ווערק פון דער יידישער מעמואָרן־ליטעראַטור. דאָס גאַנצע שטעטל, מיט איר לעבנס־שטייגער, מנהגים, פּרנסות און מערקווירדיקע יידישע און קריסטלעכע טיפּן שטייט אויף פאָר דעם לעזערס גייסטיקן בליק, פונקט ווי אָ כשוף־מאַכער וואָלט מחיה־מתים געווען אָ פון לאַנג שוין פאַרזונקענע אייגנ־ארטיקע וועלט.

זיין וויכטיקסטע פילאָלאָגישע אַרבעט „די יידישע פאָנעטיק", מיט אָנמערקונגען פון בער באָראָכאָוו, איז געדרוקט געוואָרן אין גרויסן זאַמלווערק „פּנקס" (ווילנע, 1913) די דאָזיקע אַרבעט האָט אַרויסגערוקט שארף און בולט דעם גרונד־געדאַנק, אַז יידיש איז אָ שפּראַך מיט אַן אייגענער אינדיווידואַליטעט, אַז זי פאַרמאָגט אַן אייגענע אינעווייניקסטע געזעצמעסיקייט, און איז אינגאַנצן אָפּגע־שיידט פון מאָדערנעם הויך־דייטש. אָבער נאָך פיל בעסער ווי זיין וואויל־געלערנטע טעאָריע פון יידיש האָט געווירקט אין לעבן זיין אייגענער רייכער יידישער שפּראַך־אוצר. זיינע שפּראַך־מיטלען האָט ער געשעפּט פון די פאַרשידנסטע קוועלן, ווי למשל, פון אַלטן עברי־טייטש, פון חדר, פון גאַס און פון מארק, אויך פון די מאָדערנע שפּראַכן, אָבער שטענדיק געשעפּט מיט אָ קלוגן אויסקלייב, מיט אָ פיינעם חוש פאָר דעם גייסט פון יידיש, מיט געשמאַק און חריפות. חיים טשעמערינסקי האָט טאַקע באַרייכערט דאָס ליטע־ראַרישע יידיש מיט נייע וועלטער און אויסדרוקן. די דאָזיקע שפּראַך־עשירות זיינע גיט צו אָ גאָר גרויסן, אפשר קלאַסישן (אויב ס׳איז דערלויבט דאָס וואָרט דאָ צו באַנוצן), וועלט די איבערזעצונגען זיינע, סיי פון מא־דערנע ראָמאַנען, סיי פון די יידישע אגדות און תפילות.

אַלס אָ יאָרנלאַנגער מיטבויער און מיטאַרבעטער פון דער בעסערער יידישער צייטונג־פּרעסע, האָט חיים טשע־מערינסקי אין אָ גאָר גרויסער מאָס מיטגעווירקט אויס־צואַרבעטן אָ ריינעם, פליסיקן יידישן צייטונג־סטיל.

•

יעקב טשערטאָק

יעקב טשערטאָק, וועלכער איז געבוירן געוואָרן אין פּינסק אין יאָר 1862, איז דערצויגן געוואָרן אין פּינסקער חדרים און האָט זיך אויך געלערנט אין דער דאָרטיקער רעאַל־שולע. נאָכן ענדיקן, צו 19 יאָר, די פּינ־סקער רעאַל־שולע איז ער אָוועקגעפאָרן לערנען אין דעם כאַרקאָווער טעכנאָלאָגישן אינסטיטוט. די בלוטיקע פּאָג־ראָמען, פּרילינג 1881, אין די דרום־רוסישע שטעט האָבן, ווי באָקאַנט, אַרויסגערופן שטאַרקע נאַציאָנאַלע שטימונגען בייַ אָ טייל פון דער יידישער געבילדעטער יוגנט אין רוסלאַנד. יעקב טשערטאָק איז טיף פאַרכאַפּט געוואָרן פון אָט דער באָוועגונג. ער איז געווען פון די ערשטע רוסיש־יידישע אינטעליגענטן זיך אָוועקצולאָזן קיין פאָלעסטינע, כדי דאָרט צו העלפן בויען דעם „נייעם ישוב", פון ערד־אַרבעטער און אָנדערע פראָדוקטיוועס עלעמענטן. דאָס איז פאָרגעקומען אָרום סוף 1881.

נאָך זיין אָנקומען אין ארץ־ישראל, איז י. טשערטאָק אָוועק אַרבעטן אָלס לאַנדווירטשאַפטלעכער טאָג־אַרבעטער אין דער קאָלאָניע „מקווה ישראל", וואָס איז אויסגעבויט געוואָרן, ניט ווייט פון יפו, דורך דער באָוואוסטער חברה „כל ישראל חברים" (אָליאַנס איזראָעליט) אין פּאַריז, נאָך אין יאָר 1878. דאָס איז געווען פרילינג, 1882, און ערשט מיט עטלעכע חדשים שפּעטער, אין יולי, 1882, איז קיין פאָלעסטינע אָנגעקומען די גרופּע „בילו" (בית יעקב לכו ונלכה) צו וועלכע יעקב טשערטאָק איז גלייך צוגע־שטאָנען. דאָס זיינען געווען די ערשטע יידישע לאַנד־ווירטשאַפטלעכע אַרבעטער אין דער נייער ארץ־ישראל (די גרופּע איז באַשטאַנען פון 14 פּערזאָן, מייסטנס סטודענטן).

סוף יאָר 1882 איז ער פון דער קאָלאָניע אָוועק און איז אַריבערגעפאָרן קיין ירושלים. דאָרטן איז ער נאָכמט באַקאַנט געוואָרן מיט די הויפּט־עסקנים פון דעם נייעם ישוב. ער האָט זיך דאָרטן אויסגעלערנט סטאָלעריי, און צוזאַמען מיט נאָך אָ פּאָר חברים־אידעאָליסטן האָט ער געעפנט אָ וואָרשטאָט, אָבער קיין גרויסע הצלחה האָט ער אין זיי׳ן נייער פרנסה ניט געהאַט. סוף 1886 האָט י. טשערטאָק באַשלאָסן צייטווייליק צו פאָרלאָזן פאָלעסטינע און אויף אָ שטיק צייט אָפּצופאָרן צוריק קיין רוסלאַנד, כדי דאָרט אָנצוקלייבן די מיטלען, וואָס זאָלן אים געבן אָ מעגלעכקייט זיך צו באַזעצן ווי אָ פאַרמער אויף זיין אייגענער נחלה אין ארץ־ישראל.

יעקב טשערטאָק „צייטווייליקער" באַזוך אין רוס־לאַנד האָט זיך פאָרצויגן אויף צוואַנציק יאָר צייט. ערשט אין 1906 האָט ער שוין אין דער באַגלייטונג פון זיין פאַמיליע זיך אומגעקערט קיין ארץ־ישראל, איז אָוועק ער־געץ אין אָ ווייטן אַראַבישן דאָרף און דאָרט, אינאיינעם מיט זיין פרוי און קינדער, זיך אָפּגעגעבן מיט ערד־אַרבעט. נאָך צוויי יאָר מאַטערניש איז ער מיט זיין פאַמיליע אָוועק אין יפו, וואו ער האָט זיך פאַרנומען מיט מסחר. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1913, אין עלטער פון 51 יאָר.

יעקב טשערטאָק איז אויך געווען טעטיק אויפן ליטע־ראַרישן געביט. ער האָט געשריבן אין העברעאיש און רוסיש. זייענדיק אין רוסלאַנד, האָט ער אָפּגעדרוקט אין רוסיש־יידישן מאָנאַטלעכן זשורנאַל „וואָסכאָד", אין אָ סע־ריע אַרטיקלען, אָן איבערזעצונג פון יוסף פלאַוויאוסעס ווערק „יידישע מלחמות". צו דער איבערזעצונג האָט יעקב טשערטאָק צוגעגעבן זיינע דערקלערונגען און פּירושים.

זיין זון, משה טשערטאָק, געבאָרן אין כערסאָן אין 1895, איז איצט אייגער פון די וויכטיקסטע טוערס אין דער ציוניסטישער פּירערשאַפט אין ארץ־ישראל.

שאול יוסף יאַנאָווסקי

אַמעריקע, וואו די מאָדערנע יידישע אַרבעטער־באַוועגונג איז מיט אַ האַלבן יאָרהונדערט צוריק געבאָרן געוואָרן, איז אויך דאָס לאַנד, אין וועלכן די יידישע ארבעטער־פּרעסע האָט, אין די לעצטע פופציק יאָר, דער־גרייכט אַ זייער הויכע אַנטוויקלונג־שטופּע. איינער פון די אינטערעסאַנטסטע און קאָלירפולסטע שאָפער און בויער פון אָט־דעם צוויג יידישן זשורנאַליזם איז ש. יאַנאָווסקי. זיין ווירקונג אין דער יידיש־ראַדיקאַלער אַרבעטער־באַוועגונג איז געווען אַ טיפע און אַ פילזייטיקע.

מיר פאַרגעסן אָפט ווי שווער און פאַראַנטוואָרטלעך איז די פונקציע פון אַ גוטן רעדאַקטאָר אין דער אַרבעטער־פּרעסע. זשורנאַליזם מיינט פירערשאַפט, יעדער רעדאַקטאָר איז אַ וואָרט־פירער, און אַ רעדאַקטאָר פון אַ אַרבעטער־צייטונג איז אַ פירער פון אַרבעטער־פירער, און אין אַ וועלט,

שאול יוסף יאנאָווסקי

וועלכע וועלט אַלץ מער פאַרוויקלט און פאַרפלאָנטערט, זיינען די אויפגאָבן פון רעדאַקטאָר און אַרבעטער־זשורנאַליסט איינע פון די שווערסטע געזעלשאַפטלעכע און שרייבערישע מיסיעס.

אין ש. יאַנאָווסקיס קאַריערע האָבן זיך פאַרקערפּערט די גייסטיקע שטרעבונגען און גלגולים פון יענעם יונגן דור יידישע אַרבעטער־טויער, וואָס זייער הויפּט־פונקציע איז געווען צו שפּייזן די מוחות און הערצער פון די יידישע אַרבעטער אין זייערע נייע היימלענדער מעבר לים. אָט־די פירער און שרייבער זיינען געווען לעבעדיקע רינגעלעך צו פאַרבינדן די קעמפערישע טראַדיציעס פון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער אינטעליגענץ מיט די פרישע, אויפ־

געוואָכטע, אָבער אָפטמאָל אומרייפע, רויע כוחות פון די יידישע אימיגראַנטן. די דאָזיקע מאָסן יונגע, האָרעפאַשנע יידן זיינען אין די 80ער יאָרן, צוזאַמען מיט זייערע רעוואָלוציאָנערע טראַדיציעס, אַריבערגעטראָגן געוואָרן פון רוסלאַנד — קיין ענגלאַנד און אַמעריקע. דער בעס־טער טייל פון אָט דער מאַסע האָט געבראַכט מיט צאָרן, מיט אַ גייסט פון מרידה, קעגן דעם אַלטן אַכזריותדיקן רוסלאַנד און בכלל קעגן אַ וועלט, וואָס האָלט זיך אויף פאַלשקייט און אומגערעכטיקייט. ס׳האָט געמוזט זיין פאַר די לערער און וועגווייזער פון אָט־דער יידיש־אימיגראַנטישער מאַסע אַ שווערע אויפגאָבע, אָבער אָזאַ, וואָס שאָפט באַפרידיגונג און גליק, אויפצוציען אין אָט־דער רויער, מוראָדיק־עקספּלואַטירטער אַרבעטער מחנה דעם ווילן צום אַרגאַניזירטן קאַמף פאַר אַ בעסערן לעבן און די באַוואוסטזיניקע שטרעבונג צו אַ שענערן, ליכטיקערן וועלט־סדר. און ניט קיין סך יידישע אַרבעטער־טויער פון יענער עפּאָכע, צווישן 1880—1900, האָבן אָזוי היציק און אינטענסיוו ווי ש. יאַנאָווסקי דורכגעמאַכט און באַאיינפלוסט די שטורעמדיקע אַנטוויקלונג פונם קעמפּע־רישן אַוואַנגאַרד פון דער יידישער אימיגראַנטן־מאַסע אין ענגלאַנד און אַמעריקע.

שאול־יוסף יאַנאָווסקי איז געבאָרן געוואָרן אין אַפּריל 1864 אין פּינסק. זיין פאָטער, ר׳ גרשון, איז געווען אַ חזן און זון פון קנישינער רב. ביז דרייצן יאָר האָט יאַנאָווסקי געלערנט אין חדר, שפּעטער אין תלמוד תורה. דאָרט האָט מען אין יענער צייט אינגעפירט דעם לימוד פון רוסיש און אַריטמעטיק, און דער יונגער יאַנאָווסקי האָט אין די דאָזיקע געגנשטאַנדן זיך שטאַרק אויסגעצייכנט. אונטערן איינפלוס פון זיין ברודער, יעקב־צבי, וועלכער איז געווען אַ העברעאישער שרייבער, פאַרלאָזט יאַנאָווסקי די גמרא, לערנט זיך ביי אומזיסטע לערער רוסיש, דייטש און מאַטע־מאַטיק, גיט אָפּ עקזאַמענס ווי אַ עקסטערן און הויבט אַליין אָן צו געבן שטונדן. אין יאָר 1880 פאַרלאָזט ער פינסק און פּאָרט אַוועק קיין ביאַליסטאָק. דאָרט וועלט ער אַ פּריוואָטער לערער און פאַרדינט אַ זייטיקן קערבל דורך שרייבן אויפזאַצן פאַר פאַרמעגלעכע שילער פון דער גימ־נאַזיע. נאָך קיין צוואַנציק יאָר ניט אַלט, האָט ער שוין אַ נאָמען אַלם דעם אָנגעלייענטסטן און אַנטוויקלטסטן אין די קרייזן פון דער ביאַליסטאָקער גימנאַזיסטישער יוגנט. זיין גייסטיקע יניקה האָט ער געצויגן פון דער ראַדיקאַלער פובליציסטיק, פון די ווערק פון לאַוראָוו, דאָבראָלובאָוו, פיסאַרעוו און מיכאַילאָווסקי. ער נעמט אַנטייל אין די זעלבסטבילדונג־קרייזלעך, אַרגאַניזירט אַ געהיימע ביבליא־טעק, און הגם די גאַנצע יוגנט איז אַ יידישע, איז אָבער רוסיש געווען די אינציקע שפּראַך פון קולטור און פּראַ־פאַגאַנדע. יאַנאָווסקי אַליין וועלט אַ מיטאַרבעטער אין דער פּראָגרעסיווער פּעטערבורגער וואָכנשריפט „נעדיעליא״. די פּאָרשטאַרקטע פּאָליטישע רעאַקציע נאָך דעם 1tן מערץ 1881, וועלן אַלעקסאַנדער דער צווייטער וועלט ערמאָרדעט פון אַ באָמבע, וואָס עס האָט אויף אים געוואָרפן אַ נאַראָדאַ־

וואָלעץ, דער סטודענט גרינעוויצקי, וועלכער האָט געעגדיקט די ביאַליסטאָקער גימנאַזיע, מאַכט דער ביאַליסטאָקער יוגנט אוממעגלעך פֿאַרצוזעצן די אומלעגאַלע אַרבעט. יאָ־נאָווסקי פּילט זיך אין רוסלאַנד ווי אין אַ גייסטיקער טורמע. ער שטרעבט צו העכערער בילדונג, צו אַ וויסנשאַפֿטלעכע קאַריערע, און באַשליסט אַוועקצושוימען מיטן ברייטן אימיגראַנטן־שטראָם אין דער פרייער אַמעריקע. אין סוף יאָר 1881 קומט ער אָן אין ניו־יאָרק. דאָ אַרבעט ער די ערשטע צייט זייער שוואר: וואַשט טעלער, נייט זעק און אַרבעט אויך צווישן יאָר אַלס היטלמאַכער. ער ווערט אַן אַקטי־ווער טוער אין דער אַרבעטער־באַוועגונג, וועלכע הויבט אָן אַרומצוכאַפּן די יידישע אימיגראַנטן קרייזן, טרעט אַריין אין „רוסישן פֿראַגרעסיוון פֿאַראיין" און איז דאָרט זייער טעטיק ווי אַ רעדנער און דעבאַטאַנט. באַלד זעט אָבער יאָנאָווסקי איין ווי אומנאַטירלעך, אומזיניק און צוועקלאָז ס׳איז צו פירן די אַגיטאַציע און אויפקלערונג צווישן די יידישע אַרבעטער אין אַמעריקע אין רוסיש. ער איז געווען אייגער פון די ערשטע אַגיטאַטאָרן אויף דער יידישער ראַדיקאַלער גאַס אין אַמעריקע אַריבערצוגיין צו יידיש, צו „מאַמע־לשון". אונטער דעם דערשיטערנדיקן אייַנדרוק פון דעם שיקאַגער יוסטיץ־מאָרד פון די פינף אַנאַרכיסטן (אין 1886־1887) וועלט יאָנאָווסקי אַן אַנאַרכיסט, אייגער פון די גרינדער פון דער אַנאַרכיסטישער גרופּע „פֿיאָנירע דער פרייהייט". אין 1889, וועלן אָט־די גרופּע האָט געגרינ־דעט אַ וועכנטלעכן זשורנאַל — „וואַרהייט", וועלט יאָנאָווסקי דער רעדאַקטאָר פון דער ערשטער יידישער אַנאַרכיס־טישער צייטשריפט. די דאָזיקע צייטונג עקזיסטירט אַרום אַ האַלב יאָר און נאָך איר אונטערגיין וועלט יאָנאָווסקי אַן אַגענט פון זינגער נייַ־מאַשינען.

קורץ נאָך דעם, אין יאָר 1890, וועלט יאָנאָווסקי אַרויס־געפון קיין לאָנדאָן ווי אַ רעדנער און רעדאַקטאָר פון „אַרבעטער פרייַנד". די אידייאישע קעגנער זיינע, די סא־ציאַליסטן, וואָס האָבן דעמאָלט געהאט די דעה איבערן „אַרבעטער פרייַנד", לאָזן אים אָבער ניט צו צו דער רעדאַקטאָר־שטעלע, און יאָנאָווסקי וועלט ווידער אַ הארע־פֿאַשנער אַרבעטער (שטעקלמאַכער א. אז. וו.). ערשט שפּעטער, ווען דער קאָנטראָל איבער דעם בשותפותדיקן אַנאַרכיסטישן־סאָציאַליסטישן קלוב פון ווייטשעפעל (לאָנ־דאָנער געטאָ) און איבער דעם „אַרבעטער פרייַנד" גייט אַריבער צו די אַנאַרכיסטן, נעמט איבער יאָנאָווסקי די רעדאַקטאָר־פּירונג און בלייבט דאָרט רעדאַקטאָר 3־4 יאָר צייט. אין לאָנדאָן האָט יאָנאָווסקי זיין וויסן פאַרטיפט און זיין שרייבערישן טאַלאַנט שטאַרק אַנטוויקלט. יאָנאָווסקיס פֿערזענלעכע באַרירונגען מיט די צוויי גייסטיקע ריזן פון דער דעמאָלסדיקער צייט, מיט פּעטער קראָפּאָטקין און ווילהעם מאָריס, האָבן געלאָזן באַזונדערס שטאַרקע שפּורן אין יאָנאָווסקיס סאָציאַלן און פּאָליטישן וועלט־באַגעם. די פֿערזענלעכע באַרירונג מיט קראָפּאָטקין — באַרימטער רו־סישער פרייהייטס־קעמפער און נאַטור־פֿאָרשער, אַ מאָגנע־טישער פֿערזענלעכקייט און מענטש פון אייזן־שטאַרקע פּרינציפּן — האָט ביי יאָנאָווסקין נאָך פֿאַרשטאַרקט די יסודות פון זיינע סאָציאַלע אָנשויאונגען, די שנאָה צו יעדער פּאָליטישער צוואַנג־סיסטעם, געוואַלט־הערשאַפט און עקספּלואַטאַציע פון מענטשן דורך מענטשן. ווילהעם מאָריס דער סאָציאַליסט, קינסטלער און דיכטער, דער גייסטיקער פאָטער פון דער היינטיקער, ענגלישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, האָט אָן ספק מיטגעהאָלפן יאָנאָווסקין צו הומא־ניזירן, „פֿאַרמענטשלעכן" די ראַדיקאַלע, אַנארכיסטיש־סאָציאַליסטישע אָנשויאונגען, וואָס יאָנאָווסקי האָט מיט זיך געבראַכט פון אַמעריקע.

צייטווייליק, צוליב געלט־אויספעל, האָט זיך דער „אַרבעטער פרייַנד", אין אַפּריל פון יאָר 1894, אָפּגעשטעלט, און יאָנאָווסקי פֿאָרט צוריק אַוועק קיין ניו־יאָרק איבער־צונעמען די רעדאַקציע פון דער „פרייַע אַרבעטער שטימע" (געגרינדעט אין 1890), וואו ס׳האָבן נאָכן טויט פון דוד עדעלשטאַדט (אין 1892) זיך ניט געהאַלטן קיין רעדאַקטאָרן. די דאָזיקע צייטשריפט גייט גיך אונטער און יאָנאָווסקי פֿאַרנעמט זיך מיט פֿאַרשידענע פרנסות, וועלט אַגענט פון דער מעטראָפּאָליטען אינשורענס קאָמפּאניע א. אַז. וו. אין יאָר 1899 וועלט ער באַשטימט פאַר אַ רעדאַקטאָר פון דער באַנייטער „פרייַע אַרבעטער שטימע", און במשך פון זיין פילאַדעלפיער רעדאַקטאָר־טעטיקייט דערהויבט ער אָט די צייטונג צו דער מדרגה פון אַ זייער אינפלוסרייכן און פֿאָפולערן פרעסע־אָרגאַן. ניט נאָר האָט ער באַהאַנדלט אויף אַ לעבעדיקן, אינטערעסאַנטן אופן די פראַגן פון אַלגעמיינעם און אַרבעטער־לעבן, נאָר האָט אויך גע־שריבן קריטיק, טעאַטער־רעצענזיעס, פעליעטאָנען, דער־ציילונגען און אַפֿהאַנדלונגען איבער אַנאַרכיזם, סאָציא־ליזם און איבער אַלץ, וואָס האָט אַ שייכות מיטן פרייַען געדאַנק. אין 1906 מאַכט יאָנאָווסקי אַ פּראָבע אַרויסצולאָזן אַ טעגלעכע יידישע צייטונג — „די אָבענד צייטונג", כדי צו באַקעמפן דעם גענלן זשורנאַליזם אויף דער יידישער גאַס. די צייטונג איז אונטערגעגאַנגען מחמת ס׳האָבן געפעלט מענטשן און מיטלען פאַר אַזאַ שווערער פרעסע־אונטערנעמונג. אין 1910—1911 האָט יאָנאָווסקי רעדאַק־טירט אַ ערנסטן מאָנאַטלעכן זשורנאַל „פרייַ געזעלשאַפט". במשך פון די אַלע יאָרן (1899—1916) איז יאָנאָווסקי אויך געווען אייגער פון די פֿאָפולערסטע רעדנער און לעקטשו־רער אויף דער יידישער אַרבעטער־גאַס.

אין יאָר 1919 איז ש. יאָנאָווסקי, אויף דער אינלאַדונג פון בנימין שלעזינגער, פרעזידענט פון דער „אינטערנע־שאָנאַל ליידיס גאַרמענט וואָרקערס", די יוניאָן פון פרויען קליידונג אַרבעטער, געוואָרן רעדאַקטאָר פון דעם וועכנט־לעכן אַרבעטער־זשורנאַל „גערעכטיקייט", און אירע שווסטער־אָרגאַנען אין ענגליש און איטאַליענישׁ, די אָפּיציעלע זשורנאַלן פון אָט דער גרויסער אַרבעטער אָרגא־ניזאַציע, וואָס פלעגן געדרוקט ווערן אין צענדליקער טויזנטער עקזעמפּלאַרן. ער רעזיגנירט פון זיין רעדאַקטאָר אָמט אין יאָר 1926, אין דער צייט פון דעם שטורעמדיקן

קאַמף צווישן רעכטס און לינקס אין די רייען פון דער אינטערנעשאַנאַל. שפּעטער איז יאַנאָווסקי אַ גאַנץ קורצע צייט געווען מיטאַרבעטער פון „פֿאָרווערטס", ווידער אַמאָל רעדאַקטאָר פון דער „פּרייַ אַרבעטער שטימע", און איז זינט 1934 געווען טעטיק אויסשליסלעך ווי אַ לעקטשורער און אומאָפּהענגיקער זשורנאַליסט (שרייבט אין „גערעכטיקייט", „צוקונפֿט" א. אַ.).

יאַנאָווסקי האָט פֿאַרפֿאַסט אַ רייַ ווערק איבער אַנאַרכיזם (עטלעכע פון זיי זיינען איבערגעזעצט געוואָרן אין פֿאַרשידענע שפּראַכן), האָט איבערגעזעצט אַ סך בענדער בעלעטריסטיק (ווי טאָלסטאָי, פּשיבישעווסקי, איבסען, בערנאַרד שאָו און אַנדערע), געשיכטע און פּובליציסטיק (קראָפּאָטקין, זוטנער און אַנד.). די ערשטע יידישע בראָשור וועגן אַנאַרכיזם איז אַרויס פון זיין פּעדער אין לאָנדאָן אין יאָר 1890.

יאַנאָווסקיס שרייבן האָט זיך אויסגעצייכנט מיט וואַרימקייט. ער איז אָבער אויך געווען בייסיק און שאַרף, דערהויפּט אין דעם פֿאַר־מלחמה־פּעריאָד אין דער „פּרייַער אַרבעטער שטימע". ער איז געווען בטבע אַ „מורד", אַ רעוואָלטירנדיקער גייסט, און זיין שרייבן האָט דורך און דורך אָפּגעשפּיגלט זיין נאַטור. דעריבער האָט זיין שרייבערשע אַרבעט געלאָזן דויערנדיקע שפּורן. דער לייטער הומאָר, וואָס באַשיינט אַפילו יאַנאָווסקיס ערנסטע אַרטיקלען אין דער אַמאָליקער „פּרייַ אַרבעטער שטימע", האָט דעם רעדאַקטאָר פון דער דאָזיקער צייטונג, וועלכער איז געווען אַזוי אַריגינעל און זעלבסטשטענדיק אין זיין דענקען, געמאַכט פֿאָפולער אין בריטע קרייזן.

ש. י. יאַנאָווסקי איז נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט געשטאָרבן אין ניו־יאָרק אין חודש פעברואַר, 1939, אין עלטער פון 76 יאָר.

•

שמואל יאַנאָווסקי

שמואל יאַנאָווסקי איז געבוירן געוואָרן אין מאָטעלע אין יאָר 1890. זיין פאָטער איז געווען אַ פֿאַרמעגלעכער סוחר און אַן אָנגעזעענער משכיל. ביז 13 יאָר האָט שמואל יאַנאָווסקי גלעלערנט בייַ די בעסטע מלמדים אין מאָטעלע און אין פּינסק. גלייכצייטיק האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט וועלטלעכער בילדונג און אַרויסגעוויזן אַ באַזונדערע פּעאיקייט צו שפּראַכן. שפּעטער איז יאַנאָווסקי געווען אַן עקסטערן אין די אוניווערסיטעטן פון קיעוו און וואַרשע, אָבער צוליב דער שטרענגער פּראָצעדור־נאָרמע איז אים אוממעגלעך געווען פֿאַרצושאַפֿן זיין שטודיום.

די זשורנאַליסטישע טעטיקייט זייַנע האָט שמואל יאַנאָווסקי אָנגעהויבן אין יאָר 1911 מיט קאָרעספּאָנדענצן פון קיעוו וועגן ענין בייליס, וואָס ער האָט פֿאַרעפֿנטלעכט אין וואַרשעווער „מאָמענט". זינט דאַן ווערט יאַנאָווסקי אַ פֿראָפֿעסיאָנעלער זשורנאַליסט און אינגיכן טאָקי אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער אין „מאָמענט", וועמענס אַרויסגעבער עס זיינען אגב געווען זייַנע לאָנדסלייט פון מאָטעלע, די ברידער פּרושאַנסקי.

די לעצטע יאָרן, ביז זיין טויט, האָט שמואל יאַנאָווסקי רעדאַקטירט די מיטאָג־אויסגאַבע פון וואַרשעווער „מאָמענט", „ראַדיאָ", וואָס האָט מיט זיך פאָרגעשטעלט אַ נייעם טיפּ יידישע צייטונג — אַ פאָפולער בלאָט פאַרן ברייטן עולם. יאַנאָווסקי איז אויך געווען דער לאַנגיאָריקער קאָרעספּאָנדענט פונם ניו־יאָרקער „מאָרגן־זשורנאַל". ער האָט זיך באַטייליקט אויך אין פאַרשידענע אַנדערע פּעריאָדישע יידישע און יידיש־פוילישע אויסגאַבן, און אויך אַליין אַרויס־געגעבן אייניקע ליטעראַרישע יום־טוב־בלעטער.

אַ חוץ זיין פובליציסטיש־זשורנאַליסטישער טעטיקייט, האָט שמואל יאַנאָווסקי זיך אויך פֿאַרנומען מיט פֿאַרשן די געשיכטע פון דער יידישער פּרעסע. ער האָט געהאַט אָנגעזאַמלט אַ זעלטן רייכע קאָלעקציע יידישע צייטשריפטן און צונויפגעשטעלט אַן אויספֿירלעכע ביבליאָגראַפֿיע וועגן די יידישע פּעריאָדישע אויסגאַבן. בעת דעם הונדערט־יאָריקן יובילייַ פון דער יידישער פּרעסע, וואָס איז אין 1924 געפֿייערט געוואָרן אין וואַרשע, איז אייגעאָרדנט געוואָרן אַן אויסשטעלונג פון יאַנאָווסקי'ס קאָלעקציע יידישע צייטשריפטן.

ש. יאַנאָווסקי איז געשטאָרבן אין יאָר 1938 אין וואַרשע, וואו ער איז געשעצט געווען אַלס אָנגעזעענער מיטגליד פון דער יידישער זשורנאַליסטישער משפּחה.

•

נח לאָנדאָן

נח לאָנדאָן, געבאָרן אין 1888 אין דאָרף אפּירעוע, לעבן מאָטעלע, פּינסקער געגנט, איז אַ זון פון אַ שמיד, אַ ייד אַ למדן און אַ משכיל. ביז 15 יאָר געלערנט תלמוד, העברעאיש, רוסיש, דאַן אַוועק קיין ווילנע, געווען אַ ישיבה־בחור און זיך אָפּגעגעבן מיט אַלגעמיינער בילדונג. אין 1905 איז ער אַריין אין דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג, צוערשט אין ס"ס, דערנאָך אַלס בונדיסט. געווען אַרעס־טירט. זעקס חדשים געזעסן אין מיליטער, אין יאָר 1910 איז ער אַנטלאָפן קיין אַמעריקע, וואו די ערשטע צוויי יאָר האָט ער געאַרבעט אין אַ שנייַדער־שאָפּ, און אין 1915 געעפֿנדיקט אַ אינזשיניערן־שול און האָט געקראָגן אַ שטעלע ביי דער שטאָט־פֿאַרוואַלטונג פון ניו־יאָרק.

ער האָט געזונמען אַן אַקטיוון אָנטייל אין דער סאָציאַ־ליסטישער פֿאַרטיי פון אַמעריקע, באַזונדערס אין דער אידישער סאָציאַליסטישער פּעדעראַציע. זיין זשורנאַליס־טישע טעטיקייט האָט ער אָנגעהויבן מיט פּאָליטישע אַרטיקלען אין דעם וועכנטלעכן אָרגאַן פון דער יידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע „די נייַע וועלט". שפּעטער איז ער געוואָרן אַ קאָמוניסט און געווען מיטגרעדאַקטאָר פון די וועכנטלעכע אָרגאַנען פון דער יידישער קאָמוניס־

טישער פעדעראַציע. אָנהייב 1921 רעדאַקטירט דעם אָרגאַן פון דער יידישער סעקציע פון דער פּאַראיניקטער קאָמוניסטישער פּאַרטיי „דער פֿרייַהעטאַריאַט", שפּעטער געווען רעדאַקטאָר פון דער אַרבעטער־אָפּטיילונג „פרייהייט", דערנאָך אָוועקגעפֿאָרן אין סאָוועט רוסלאַנד, וואו ער האָט פֿאַרנומען אייניקע יאָר אַ הויכן אינזשינער־אַמט.

•

גריגאָרי (גבריאל) לוריא

גריגאָרי לוריע, אַ באַקאַנטער ציוניסטישער טוער, אַ זון פון פּינסקער באַקאַנטן תקיף, גביר און כלל־טוער, אהרן לוריע, איז געבוירן געווארן אין יאָר 1861. ער האָט געלערנט אין גימנאַזיע אין פּראַנקפורט־אַם־מאַין און שפּעטער אין פּאָליטעכניקום אין קאַרלסרוהע. נאָך אַ צוויי־יעריקן אָפּזיין אין פּאַריז האָט ער זיך אומגעקערט קיין פּינסק און איז געווארן אייניער פון די שטאָטישע קהלישע טוערס און וואַרטפֿירער. נאָך אין זיינע יוגנט־יאָרן איז ער צוגעשטאַנען צו די חובבי־ציון. פון ערשטן קאָנגרעס אָן איז ער שטענדיק געווען פון די אָקטיווסטע רוסישע ציוניסטן. באַזונדערס ענערגיש האָט ער געפירט זיין ציוניסטישע טעטיקייט בעת מ׳האָט געהאַלטן אין שאַפן און בויען די „יידישע קאָלאָניאַל־באַנק", און ג. לוריע האָט זיך אַרײַנגעווארפן אין דער אַגיטאַטאָרישער און אָרגאַניזאַציאָנעלער טעטיקייט פאַר דעם דאָזיקן פּראָקטישן צוועק. אויפן צווייטן ציוניסטישן קאָנגרעס האָט מען אים אויסגעקליבן אין דער קאָמיסיע, וואָס האָט געדאַרפט צוגרייטן די שאַפונג פון אָזאַ באַנק, און שפּעטער איז גריגאָרי לוריע אויסגעקליבן געווארן אין ערשטן דירעקטאָריום פון „יידישן קאָלאָניאַל־באַנק" אין לאָנדאָן. ער איז געשטאָרבן אין פּעטערבורג אין יאָר 1917.

•

פּנחס לייַאַוועצקי

אינזשינער פּ. לייַאַוועצקי, הויפּט־פירער פון דער עספּעראַנטאָ־באַוועגונג אין ארץ־ישראל, איז געבאָרן געווארן אין פּינסק אין יאָר 1892. זיין פאָטער איז געווען יעקב קאָפּעל דער שוחט. ער שטאַמט פון דער משפּחה פון ר׳ יהושע חריף, מחבר פון באַרימטן רבנישן ווערק „פני יהושע". פּינחס לאַבאַוועצקי האָט געלערנט אין דער פּינסקער ישיבה, אין דער האַנטווערקער־שולע אין אָדעס און אין דער שולע פאַר קונסט־מלאכה „בצלאל" אין ירושלים, שפּעטער אין דעם פאַריזער פּאָליטעכניקום און אין דעם ירושלימער אוניווערזיטעט. ער איז געקומען אין ארץ ישראל אין יאָר 1919. ער איז דער ירושלימער פאַרטרעטער פון דעם עספּעראַנטיסטישן וועלט־פאַרבאַנד, און אַ מיטגליד פון קוראַטאָריום פון דעם אינטערנאַציאָנאַלן עספּעראַנטאָ־מוזעאום אין וויען. ער האָט אָרגאַניזירט קורסן פאַר עספּעראַנטאָ אין ארץ ישראל און האָט מיטגעאַרבעט אין דער צוזאַמענשטעלונג פון עספּעראַנטיסטישע וועלט און לערנביכער.

•

שאול ליבערמאַן

דער תלמודישער געלערנטער אין ארץ־ישראל, פּראָפּ. שאול ליבערמאַן, איז געבוירן געווארן אין מאָטעלע (בייַ פּינסק) אין יאָר 1898. ער האָט געלערנט אין הער סלאָבאָדקער ישיבה, און שפּעטער אין דער קיעווער גימנאַזיע און אין דאָרטיקן אוניווערזיטעט. זיין יידישע בילדונג האָט ער פאַרפאַלקאָמט אין דער ירושלימער אוניווערזיטעט און גראַדואירט מיט אַ דיפּלאָם פון דאָקטאָר פון רעליגיעזע וויסנשאַפֿטן אין יאָר 1932. ער איז אינסטרוקטאָר אויבער תלמוד אין דעם ירושלימער אוניווערזיטעט און דער דירעקטאָר פון אינסטיטוט פאַר תלמוד־פאָרשונג אויפן נאָמען פון הארי פישעל. ער איז דער איידם פון באַוואוסטן מזרחי־פירער, הרב מאיר בערלין. צווישן די וויסנשאַפֿטלעכע ווערק פון שאול ליבערמאַן צייכענען זיך אויס זיינע פאָרשונגען איבערן „תלמוד ירושלמי", וואָס זיינען אַרויס אין בוך־פאָרם אין 1929 און אין 1935.

•

ראובן ליף

ראובן ליף (ליפשיץ) איז אייניער פון די באַדייטנדיקע גראַפישע קינסטלער אין אַמעריקע. ער גיט זיך דערהויפּט אָפּ מיט דער יידישער גראַפישער קונסט, ספּעציעל מיט דער אויסשטאַטונג פון די יידישע אותיות פאַר די באַדערפענישן פון דער מאָדערנער טיפּאָגראַפישער קונסט און אינדוסטריע.

ר. ליף איז געבאָרן געווארן אין יאָר 1889, אין קרעמענטשוג, אָבער ער איז אויפגעוויגן געווארן אין פּינסק. (זיין פאָטער ברוך לייב קומט אַרויס פון אַן אַלטער קאַרלינער משפּחה פון אָרע לוריעס געסל). ער האָט פיר יאָר געלערנט אין דאָרטיקע חדרים מתוקנים און אין דראַנזיקס שולע, און שפּעטער (אין 1904) אין דער באַוואסטער צייכן־שול אין ווילנע. אין 1905 איז ער געקומען צוריק קיין פּינסק און געזומען לערנען שניצערייַ. די נייַ־געשאַפענע יידיש־נאַציאָנאַלע „בצלאל־געזעלשאַפט" אין בערלין האָט דעם יונגן פּינסקער צייכענער און שניצער צוגעטיילט אַ סטיפּענדיע אויף דריי יאָר צייט, כדי ער זאָל שטודירן קונסט אין דער בצלאל־שולע אין ירושלים.

ער איז געווען אייגער פון די ערשטע סטודענטן אין יענער באַוואוסטער קונסט־שולע.

אין 1906 פֿאָרט אַוועק ר. ליף פון פינסק קיין ארץ־ישראל. אין דעם ירושלימער „בצלאל" שטודירט ער מאָלערייַ (בייַ באָריס שאַץ, אפֿרים משה ליליען, לעאָפֿאָלד גאָטליב און שמואל הירשענבערג), סקולפטור, שניצערייַ, און פֿאַרשיידענע אינדוסטריעלע קונסטן. נאָך אַ פּיר־יאָריקן שטודיום אין ירושלים פֿאָרט ר. ליף אַוועק אויף אַ יאָר קיין פּאַריז, זיך דאָרט צו פֿאַרפולקאָמען אין דער ריינער און אָנגעוועגדטער (פֿראַקטישער) קונסט. אין 1911 קומט ער צוריק קיין ירושלים און ווערט פּירער פון דער מעטאַל־אַרבעט־אָפּטיילונג פון דער „בצלאל" קונסט־שולע.

סעפּטעמבער 1915 פֿאַרלאָזט ר. ליף ארץ ישראל, און אין אָנפֿאַנג 1916 קומט ער אַן אין ניו־יאָרק. דאָ, אין אַמעריקע, האָט ער זיך פֿאַרנומען מיט פֿאַרטרעט־מאָלעריי און האָט אַ סך געאַרבעט אַלס אַ יידישער בוך־גראַפיקער.

ר. ליף האָט אילוסטרירט אַ סך לייען און לערן־ביכער און זשורנאַלן; האָט פלייסיק און מעטאָדיש געפֿאָרשט דעם יידישן אות — אין זיין געשטאַלט־אויספֿאָרמירונג און קינסטלעריישער אַנטוויקלונג. ער האָט פֿאַרפֿערטיקט און גרייט צו צום דרוק אַן אַלבום פון יידישן אות אויף אַ קולטור־היסטאָרישן באָזיס מיט קרוב 30 אלף־ביתן, פון 5טן ביזן 20טן יאָרהונדערט. פֿאַרן היגן פּראַקטישן טיפּאַגראַפֿישן געברויך האָט ער געשאַפֿן עטלעכע נייַע אלף־ביתן. אַ פילאָדעלפיער מאָנאָטיפּ זעץ־מאַשין פירמע האָט אין יאָר 1925 פּראָדוצירט, לויט ר. ליפס צייכענונגען, דעם העב־רעאישן, אַזוי גערופענעם „קלאַסישן" שריפט, אויף דער באַשטעלונג פון דער „דזשואיש פּובליקעישאַן סאָסייעטי" אין פילאָדעלפיע פֿאַר איר „יעקב שיף קלאַסיקס" ביכער־סעריע. גלייכצייטיק האָט ר. ליף טעכניש און קינסטלעריש צוגעפּאַסט דעם גוט־באַקאַנטן איירָפֿעאישן העברעאישן „פּראַנק־ריהל" דרוקשריפט (צוערשט געשניטן אין לייפּציג, מיט אַ יאָר 30 צוריק) פֿאַרן היגן אַמעריקאַנישן געברויך אויף די מאַנאָטאַיפּ זעץמאַשינען.

ר. ליף איז געווען קונסט־לערער אין לערער־סעמינאַר פון יידישן טעאַלאָגישן סעמינאַר אין ניו־יאָרק פון 1929 ביז 1931 אין די קונסט־מלאכה קלאַסן פון די ניו־יאָרקער „יאָנג־מענס היברו אַסאָסיאיישאַנס", און אין אַנדערע לערן־אַנשטאַלטן פֿאַר קינדער און דערוואַקסענע. ער האָט, צוזאַמען מיט דר. א. קאַמינס, אין יאָר 1934, פֿאַרפֿאַסט אַ בוך „אַרטס קרעפּטס פֿאַר דהי דזשואיש קלאָבס". דאָס איז דאָס ערשטע בוך פון דעם מין, און באַהאַנדלט פֿאַרשיידענע קונסט־אַרבעטן (אין האָלץ און מעטאַל, קעראַמיק, אותיות־שרייבן, שניצן און לינאָלעאום דרוקן, סקולפטור־טעכניק און אַנד.) אין פֿאַרבינדונג מיט די לערן־פֿראָגראַמען פון יידישע שולן, קעמפּס און ענלעכע אינסטיטוציעס.

אפֿרים דוב ליפּשיץ

אפֿרים דוב ליפּשיץ איז געבוירן געווארן אין אַ חשובער, פּינסקער באַלעבאַטישער משפּחה אין יאָר 1868. ער האָט געקראָגן אַן אַרטאָדאָקסישע דערציאונג. שפּעטער זיך אַליין דערוואַרבן וועלטלעכע בילדונג.

אין דעם זאַמלבוך „כנסת הגדולה", איז אין יאָר 1890 געווען אָפּגעדרוקט אַ. ב. ליפּשיצעס ערשטער שיר „הרוכל העברי". אין „המליץ" איז אין נעקסטן יאָר 1891 געווען אָפּגעדרוקט זיין ערשטע דערציילונג „בשפל המדרגה" און שפּעטער זיין דערציילונג „מחיל אל דחי". מיט אַ צוויי יאָר שפּעטער האָט דער וואַרשעווער העברעאישער פֿאַר־לעגער בן־אביגדור (י. שאַלקאָוויטש) אָפּגעדרוקט און אַרויס־געלאָזן אַ דערציילונג זיינע „נקודת הכסף". אין 1893 איז אין לוח „אחיסף" דערשינען א. ד. ליפּשיצעס אַ וויג־ליד,

אפֿרים דוב ליפּשיץ

„שיר־הערש", וואָס האָט אין יענער צייט געוואונען אַ גרויסע פּאָפולאַריטעט.

דאָס דאָזיקע ליד איז אַריין אין אַלע העברעאישע און יידישע כרעסטאָמאַטיעס און עס ווערט געזונגען אין אַלע עקן וועלט, וואו עס געפּינט זיך נאָר אַ יידישער ישוב. דאָס ליד איז געווארן אַ מין פֿאָלקס־ליד און גאָנץ אָפּט ווערט שוין דערביי גאָר דער באָמען פון מחבר מער ניט דערמאָנט.

חוץ זיינע אָריגינעלע בעלעטריסטישע ווערק האָט א. ד. ליפּשיץ אויך איבערגעזעצט אין העברעאיש פון אַנדערע שפּראַכן. אין 1899 האָט ער אָפּגעדרוקט אין ווילנע אַן איבערזעצונג פון מאַקס באָדענהיימערס דייטשער בראָשור וועגן דער יידישער קאָלאָניאַל־באַנק אין לאָנדאָן. אין אַנ־פאַנג 1900 האָבן די פּינסקער ציוניסטן אונטער א. ד. ליפּ־

שיצעס רעדאַקציע אַרויסגעגעבן עטלעכע מאָל אַ יאָר־בוך „פּינסקער שטאָט־לוח" מיט ציוניסטישע און נאַציאָנאַל־אַגיטאַטאָרישע אַרטיקלען אין ייִדיש און העברעאיש.

דער „פּינסקער שטאָט־לוח" שטעלט מיט זיך פאָר אַ וויכטיקע דאָטע אין דער געשיכטע פון ייִדישן געדרוקטן וואָרט און פאַרנעמט אַן אָנגעזען אָרט אין דער ציוניס־טישער אויפקלערונגס־פובליציסטיק.

אין דער צייט פון דער וועלט־מלחמה האָט א. ד. ליפּ־שיץ מיט זיין פאַמיליע געלעבט אין רוסלאַנד, און אויף זיין רייזע צוריק קיין פּינסק, און די ערשטע יאָרן נאָכן וואָפנשטילשטאַנד, איז ער אונטערוועגס, אין דאַנציג, פלוצ־לינג געשטאָרבן.

•

צבי הירש מאַסליאַנסקי

מיט אַ יאָר 40־50 צוריק, איז פּינסק געווען די צווייטע שטאָט אין ייִדישן תחום (טשערטאַ אָסעדלאָסטי) פון אַמאָ־ליקן רוסלאַנד לויט דעם הויכן פּראָצענט ייִדן אין דער באַפעלקערונג. אין בערדיטשעוו זיינען די ייִדן געווען 78 פּראָצענט פון גאַנצן שטאָטישן ישוב, און אין פּינסק איז די באַפעלקערונג (אַרום 30 טויזנט) באַשטאַנען פון העכער 75 פּראָצענט ייִדן. אין אַזאַ גרויסן און געדיכטן ישוב האָבן נאַטירלעך געפונען פאָר זיך אַ פרוכטבאַרן באָדן די נייַע געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען בייַ רוסישע ייִדן אין די 80ער און 90ער יאָרן. דער פאָרשטאַרקטער ייִדישער נאַציאָנאַליזם און דער שטורמישער קאַמף פון ייִדישע אַרבעטער פאָר פּאָליטישער פרייהייט און סאָ־ציאַלער גלייכהייט האָבן אַרויפגעלעגט זייער אָפּשטעמפלונג אויף דער געשיכטע פון דער ייִדישער פּינסק במשך פון אַ סך יאָרן.

אַין באַזונדערער אומשטאַנד, כּמעט אַ צופאַל, האָט מיטגעהאָלפן, אַז פּינסק זאָל ווערן אייַנע פון די ערשטע ייִדישע שטעט אין אַמאָליקן רוסלאַנד זיך אָפּצורופן מיט התהלבות אויף דעם רוף פון דר. פּינסקער, דער פאָטער פון דער חיבת־ציון באַוועגונג, און שפּעטער — אויפן רוף פון דר. הערצל, דעם פאָטער פון פּאָליטישן ציוניזם. דער דאָזיקער אומשטאַנד האָט אַ שייכות צו אַזאַ פאַקט. אין יענע יאָרן, בייַם סאַמע אָנפאַנג פון דער פאָלעסטינאָפּי־לישער באַוועגונג, האָט אין פּינסק, צווישן איר קרייז פון משכילים און פאָלקס־אינטעליגענטן, געווירקט אַ באַגאַב־טער העברעאישער לערער און מגיד, אַ באַגייסטערטער אָנהענגער פון דעם אידעאַל, וועלכן די חובבי ציון האָבן אַרויסגעשטעלט. מיט זיין ענטוזיאַזם האָט דער דאָ־זיקער לערער און רעדנער אָנגעצונדן אַ התלהבות בייַ אַ סך פון זייַנע תלמידים און צוהערער. אָט דער באַגייס־טערטער תלמוד־תורה לערער און דרשן, צבי־הירש מאַס ליאָנסקי, איז אַליין גאָר קיין פּינסקער נישט געווען. ער איז געבאָרן געווארן אין סלוצק, אין יאָר 1856. אָבער די שפּורן פון זיין ווירקונג האָבן זיך טיף אייַנגעקריצט אין דעם פּינסקער באָדן. אין דער בירגערלעכער סביבה פון אַלערליי שיכטן פון דעמאָזיקן באָדן האָבן שפּעטער אויס־געשפּראָצט באַגייסטערטע און ענערגישע ציוניסטישע קרייַז־לעך און באַוועגונגען. אין דערדאָזיקער אַטמאָספער פון גליענדיקן ייִדישן נאַציאָנאַליזם האָבן זיך דערצויגן עט־לעכע פון די שפּעטערדיקע ציוניסטישע פירער און גרויסע עסקנים, צווישן זיי אויך דר. חיים ווייצמאַן. די פּינסקער אַטמאָספערע, וואָס מאַסליאַנסקי האָט געהאָלפן באַשאַפן, האָט געווירקט לאַנג־לאַנג, נישט בלויז אין דער שטאָט, ווו דערדאָזיקער מאָדערנער מגיד איז צום ערשטן מאָל אויפגעטראָטן, נאָר האָט, ווי מיר זענען, באַאייַנפלוסט די גאַנצע ציוניסטישע באַוועגונג און פּאָליטיק במשך פון די לעצטע עטלעכע צענדליק יאָר.

די דרשות פון צבי הירש מאַסליאַנסקי האָבן אַרויס־גערופן אַן אויסטערלישע באַגייסטערונג בייַ די צוהערער, וועלכע זייַנען מיטגעריסן געווארן פון זיין אויפריכטיקן פאַטאָס אין זעלטענער איבערצייגונגס־קראַפט.

מאַסליאַנסקי איז „נתגלה" געווארן צו 25 יאָר אין פּינסק, ווו ער איז געווען אַ העברעאישער לערער אין דער תלמוד־תורה. יעדן שבת האָט ער געלערנט תהלים פאַר אַ גרויסן עולם אין די פּינסקער שולן. וועגן דער היסטאָרישער פאַסירונג, וועלכע האָט פון אים געמאַכט אייַנעם פון די גרעסטע מגידים פון זיין צייט, דערציילט ער אַליין אין זייַנע „זכרונות" (ניו־יאָרק, 1924) אָט וואָס:

„אין יאָר 1881 (תרס"א) האָט געטראָפן אַ צופאַל, וועלכער האָט פאַרזיגלט מיין גורל אויפן גאַנצן לעבן. דאָס איז געווען שבת אין מיטן זומער, ווען אַלעקסאַנדער דער 3טער איז אַרויף אויפן טראָן (נאָך דער דערמאָרדונג פון זיין פאָטער אַלעקסאַנדער דעם 2טן, דעם 1טן מערץ, 1881). עס האָבן זיך אָנגעהויבן די שרעקלעכע פּאָגראָמען, און איגנאַטיעוו, דער דעמאָלטיקער אינערן־מיניסטער, איז אַרויס מיט זייַנע פּינצטערע גזירות אויף יידן. דער ערשטער פּאָגראָם האָט אויסגעבראָכן אין יעליסאַוועטגראַד. וועג איך האָב געלייענט אָט־די טרויעריקע נייעס, האָט זיך אַזוי ווי אַ פייער אָנגעצונדן אין מיר, און אַ ברענענדיקע ליידנ־שאַפט צו ריידן האָט זיך אין מיר פונאַנדערגעפלאַקערט. איך האָב פשוט זיך קיין אָרט נישט געפונען, איך בין געלאָפן פון שול צו שול צו געפינען אַן עולם, ביז איך בין געקומען אין דער גרויסער שול, ווו דער גרויסער מגיד רבי אריה דוד פלעגט זאָגן. די שול איז געווען פול, דער מגיד האָט מסיים געווען זיין דרשה און איך בין צו־געלאָפן צו אים מיט פאַרווייַנטע אויגן און געבעטן רחמים ער זאָל מיר דערלויבן אַרויפגיין אויף זיין בימה ריידן עטוואָס צו זיין עולם. רבי אריה דוד האָט פשוט רחמנות געהאַט אויף מיר און האָט מיר דערלויבט. די הפטורה יענעם שבת איז געווען „ותאמר ציון עזבני ה'" (ישעיה,

מ״ט, 14). איך האָב געבראָכט פֿאַר מײַן טעמע בלויז דעם ערשטן פּסוק און איך האָב גערעדט מיט פּייער ביז איך מיטן גאַנצן עולם האָבן זיך צעווײַנט. און דער קאַל־טער חקירהשער ר׳ אריה דוד ז״ל האָט געווײַנט.

„פּון יענעם שבת אָן בין איך געוואָרן אַ מטיף ביי יידן. יעדן שבת האָט מען מיך געפֿונען אין אַן אַנדער שול צו דרשענען, און איך בין געגאַנגען, ווײַל אין מײַן האָרצן האָט געברענט אַ פֿייער, וואָס האָט מיך פֿאַרצערט. די יידישע צרות, די בלוטיקע פּאָגראָמען, די פּינצטערע גזירות האָבן באַשטימט מײַן גורל, אָבער איך האָב געהאָט די זכיה באַלד צו קומען צו מײַנע צוהערער נישט נאָר מיט צרות, נאָר אויך מיט האָפֿענונגען פּון יידישן פֿאָלק אויפצוביען דאָס יידישע לעבן אין יידישן לאַנד״.

מאַסליאַנסקי איז אָנגעקומען אין פּינסק אין יאָר 1875, גלייך נאָך זײַן חתונה מיט דער טאָכטער פּון אַן אַרענדאַר, אַ פֿאַרמעגלעכן ישובניק, לייזער רובינשטיין, וועלכער האָט פֿריער פֿאַר דער חתונה, געהאַלטן דעם וואוילגעלערנטן סלוצקער בחור, וויַ אַ הויז־לערער, און די יונגע פֿרוי איז טאַקע געווען מאַסליאַנסקים אַ געווען תלמידה. אין פּינסק איז מאַסליאַנסקי געווען אַ העברעאישער לערער פֿריוואָט און אין די תלמוד־תורות. ער האָט זיך באַקענט מיט דער גייסטיקער אַריסטאָקראַטיע פּון שטאָט, צו וועלכער ס׳האָבן גע־הערט כלל־טוער, שריפּטשטעלער און משכילים, ווי דער קהל־עסקן מיכל בערטשינסקי, זיינע צוויי אייִדעמס אברהם־חיים ראָזענבערג און נחום־מאיר שייקעוויטש (שמ״ר), משה־אהרן שאַצקעס, א. ד. דובזעוויטש, צבי הכהן שערעשעווסקי, ראָבינער ביילין און אַנדערע. מאַסליאַנסקי האָט זיך פֿלייסיק אָפּגעגעבן מיט זעלבסט־בילדונג און גע־שטאַנען אונטער אַ שטאַרקן אינפֿלוס פּון דער נייער העב־רעאישער ליטעראַטור, ווי די ווערק פּון אברהם מאַפּו, קלמן שולמאַן, יהודה־לייב גאָרדאָן און פֿרץ סמאָלענסקין.

צבי הירש מאַסליאַנסקי

אַ זון פּון אַ וויניק פֿאַרמעגלעכן סלוצקער באַלעבאָס, ר׳ חיים מאַסליאַנסקי, האָט דער שפּעטערדיקער באַרימטער דרשן אין זײַנע קינדער־יאָרן באַקומען אַ גרינטלעכע יידי־שע בילדונג. צו זיבן יאָר האָט ער שוין געקענט כמעט אויף אויסוויניק גאַנץ תנ״ך, און צו 12 יאָר איז ער אַוועק־געפֿאָרן לערנען אין דער מירער ישיבה און פּון דאָרט אַוועק לערנען בײַ אײַנעם פּון די תלמודישע גדולים אין פֿאַריטש, ביז ער איז צו 19 יאָר אָנגעקומען ווי אַ יונגער באַלעבעסל קיין פּינסק־קאַרלין, וואו פּון אים איז געוואָרן אײַנער פּון די גרעסטע מגידים בײַ יידן.

אינטערעסאַנט איז, אַז הגם ביז 5 יאָר איז מאַס־ליאַנסקי געווען אַ שטום קינד, האָט ער אַפֿילו שוין אין די קינדערשע יאָרן אַרויסגעווויזן אַ רעדנער־פּעאיקייט און אַ ליבע צו מגידות. צו 10 יאָר פֿלעגט ער זיך איינהילן אין אַ טישטוך און האַלטן פֿאַר זײַנע חדר־חברים דרשות אויפן חורבן בית־המקדש, וואָס האָבן די יינגלעך געריט ביז טרערן. מאַסליאַנסקי דערציילט: „וועז איך בין על־טער געוואָרן, בין איך געווען אַ ליידנשאַפטלעכער צו־הערער צו די מגידים, וועלכע פלעגן דורכריַיזן די שטאָט סלוצק. איך פלעג נאָכמאַכן זייערע העוויות, נאָכזינגען האַרציקע נגונים און מבינים האָבן אויף מיר נביאות גע־זאָגט, אַז איך וועל אַמאָל זיין אַ „מגיד נפלא בישראל״. אַפֿילו דער גרעסטער מגיד פון זיין צייט, טאַקע מיינער אַן אייגענער, דער סלוצקער מגיד, ר׳ צבי־הירש דיינאָוו, האָט אויך זיך אַמאָל אויסגעדריקט, וועז ער האָט מיך געהערט אים נאָכמאַכנדיק, אַז איך וועל „זיין אַ גרויסער מגיד און ווערן זיין ממלא מקום״.

ביי דער געלעגנהייט פון אַ גייס־טיקער אויפרודערונג נאָך די ערשטע פּאָגראָמען, ווי מיר האָבן געזען פון זיין אייגענער באַשרייבונג, האָט זיך מאַסליאַנסקים רעדנער־טאַלאַנט אַרויסגעוויזן „לפני כל עם ועדה״. פון יענער צייט אָן באַהערשט אים דער געדאַנק פון „שיבת ציון״, אַוועקצופירן די יידן קיין ארץ־ישראל, און דעמדאָזיקן אידעאַל דינט מאַסליאַנסקי במשך פון 5־6 יאָר פון זיין אַקטיווער געזעלשאַפט־לעכער אַרבעט אין פּינסק.

עלטערע פּינסקער תושבים דער־ציילן, אַז דער אַלטער הילצערנער בית מדרש אויף הייַנטיקער אַגינסקי־גאַס, אַמאָליקער פלעווסקע גאַס (וואָס יידן פלעגן רופן „גימנאַזיע געסל״), דערדאָזיקער בית־מדרש, באַקאַנט אין פּינסק אונטערן נאָמען „מאַכעס שול״, איז געווען דער שטאַב פון די חובבי ציון מיט מאַסליאַנסקין בראש. דאָרט, אין שול, האָט מען געהאַלטן דרשות און אין אויבערשטיבל פלעגט מען פירן אַסיפות. דידאָזיקע טראַדיציע האָט זיך אויך איבערגעגעבן, נאָך דעם אויפקום פון פּאָליטישן ציוניזם, צו דעם יינגערן דור פון טוער און בויער פון דער ציון־באַוועגונג אין פּינסק, וואָס זייער הויפּט־צענטער איז יאָרנלאַנג געווען מאַכעס שול, ווייל מאַסליאַנסקי פלעגט אַמאָל, נאָך מיט יאָרן פֿאַרן „קאָנגרעס־ציוניזם״, באַגייס־טערן דעם עולם מיט זיינע פייערדיקע דרשות וועגן יידישן נאַציאָנאַליזם בכלל און וועגן ישוב ארץ־ישראל בפרט.

אין די קרוב 14 יאָר, וואָס מאַסליאַנסקי האָט פֿאַר־ברענגט אין פּינסק, האָט ער אַ סך בייגעטראָגן צו דער פֿאַרשפֿרייטונג פון דעם יידישן וויסן און צו דער אייַנ־פלאַנצונג פון דער העברעאישער שפּראַך בײַ דער אַ־

לעבאַטישער יוגנט אין שטאָט. צווישן זיינע תלמידים און גרויסע חסידים איז עטלעכע יאָר צייט געווען חיים ווייצמאַן, (געבאָרן אין מאָטעלע, ביי פּינסק, אין 1874), וועלכער האָט אין יענע יאָרן געלערנט אין דער פּינסקער רעאַל־שול.

מאַסליאַנסקי פלעגט אויך אַרומפאָרן איבער די שטעטלעך פון פּינסקער געגנט צו האַלטן דרשות וועגן חיבת־ציון. דער אָנהייב פון אָט־די „טורס" זיינע איבער פּינסקער געגנט איז געמאַכט געוואָרן אין דער אַלטער יידישער שטעטל נאָבליע, נישט ווייט פון פּינסק. אין יענער שטעטל איז מאַסליאַנסקי אויף אַ מסירה אַרעסטירט געוואָרן, און מיט גרויס מי איז געלונגען צו פּועלן ביי דער פּאָליציי מען זאָל אים באָפרייען.

אין יאָר 1887 באַזעצט זיך מאַסליאַנסקי מיט זיין פאַמיליע אין יעקאַטערינאָסלאָוו. דאָרט פאַרנעמט ער זיך ווידער מיט לערערײַ, און רעדט שבתים און ימים־טובים אין די שולן, פֿרעדיקנדיק חיבת־ציון. מיט אָנדערע באַגייסטערטע חובבי ציון, צווישן זיי דער שפּעטער באַוואוסטער געוואָרענער מנחם מענדל אוסישקין, שאָפט מאַסליאַנסקי אָפּטיילונג פון די „בני ציון", אַ געהיימע פּאָליטישע פילישע אָרגאַניזאַציע, אין יעקאַטערינאָסלאָוו, און די שטאָט ווערט אַ וויכטיקער צענטער פון דער באַוועגונג אין דרום־רוסלאַנד. די חברים האָבן מאַסליאַנסקין צוגעזעדט ער זאָל אַרויספאָרן איבער די גרויסע שטעט צו פֿראָפּאַגאַנדירן די אידעאַלן פון חבת־ציון, און מאַסליאַנסקי נעמט דעם פאָרשלאָג אָן.

אָרום 1891 איז מאַסליאַנסקי אָנגעקומען קיין אָדעס, וואו זיינע אָנהענגער און פאַרערער, מיט משה־ליב ליליענבלום, אחד העם און דר. ל. פּינסקער בראש, האָבן ביי אים געפּועלט אָפּצוזאָגן זיך אינגאַנצן פון זיין הויפּט־פרנסה, לערערײַ, און צו ווערן אַ פֿראָפעסיאָנעלער „מטיף", אַ פֿראָפּאַגאַנדיסט פון די חיבת־ציון אידייען „בכל תפוצות ישראל" אין רוסלאַנד.

עטלעכע יאָר כסדר איז מאַסליאַנסקי אַרומגעפאָרן אויף רעדנער טורס איבער דרום־רוסלאַנד, ליטע, זאמוט, קורלאַנד א. אַ. וו.

צוליב די שטערונגען פון דער פּאָליציי, אין יאָר 1895, אין רעכטן ברעג פון זיי פּאָפולאַריטעט און אָר־בעט, פאַרלאָזט מאַסליאַנסקי רוסלאַנד: ער טרעט אַרויס מיט זיינע נאַציאָנאַלע דרשות אין די אויסלענדישע קהלות (אין פֿרייסן, ענגלאַנד און פֿראַנקרייך) און קומט אָן אין אַמעריקע. דאָ פאָרט ער אַרום די ערשטע יאָרן איבער די שטאָטן ווי אַ דרשן און באַזעצט זיך שפּעטער אויף שטענדיק אין ניו־יאָרק. אין יאָר 1898 ווערט ער אָנגעשטעלט פאַר אַ שטענדיקן פֿרעדיגער אין „עדיוקעישאָנאַל אַלאַיענס", און אין משך פון צענדליקער יאָרן האָט ער דאָרט געהאַלטן אַלע פֿרייטיק־צו־נאָכט דרשות פאַר אַ גרויסן זאָל. ער וואַרפט זיך אַריין אין קהלשע אַרבעט, באַזונדערס אויף דעם ציוניסטישן געביט; פון 1900 ביז 1910 איז ער געווען וויצע־פֿרעזידענט פון דער אָמעריקאַנער ציוניסטישער פעדעראַציע.

אויך אויף דעם ליטעראַרישן און פובליציסטישן פעלד האָט צ. ה. מאַסליאַנסקי געוויסע פאַרדינסטן. נאָך אין די ערשטע 80ער יאָרן, אין רוסלאַנד, פלעגט מאַסליאַנסקי שיקן אַרטיקלען און קאָרעספּאָנדענץ אין גאָטלאָבערס השכלה־זשורנאַל „הבוקר אור", ווי אויך אין די ווענט־לעכע העברעאישע צייטונגען „המליץ" און „הצפירה". דאָ אין אָמעריקע האָט זיין פובליציסטישע פייאיקייט געקענט געפינען פאַר זיך אַ ברייטערן פעלד ווי אין דער אַלטער היים. אין יאָר 1902 גרינדעט מאַסליאַנסקי, צוזאַמען מיט זיין איידעם, דעם העברעאישן שרייבער פּנחס טורבערג, אַ טעגלעכע צייטונג „די אידישע וועלט" מיט דער פּינאַנציעלער אונטערשטיצונג פון די יאָהודישע פירער, ווי לואי מאַרשאַל, סיירוס זולצבערגער, פרידריך שטיין און אָנדערע „פּני" פון דער האָלב־אָסימילירטער יידישער געזעלשאַפטלעכקייט. אין יאָר 1905 איז די צייטונג אונטערגעגאַנגען. מאַסליאַנסקי האָט זיך אויך באַטייליקט אין אָנדערע יידישע צייטונגען אין אָמעריקע, דערהויפּט אין „מאָרגן־זשורנאַל". דאָרט האָט ער באַשריבן זיין רייזע אין ארץ־ישראל אין יאָר 1921 און זיינע זכרונות (אויך אַרויס שפּעטער אין בוך־פֿאָרם). זיינע דרשות זיינען נאָך אין יאָר 1909 אָפּגעדרוקט געוואָרן אין צוויי בענדער און אין יאָר 1929 זיינען אַרויס זיינע געזאַמלטע אַרטיקלען אין דריי בענדער.

מאַסליאַנסקיס מעמואַרן האָבן אַ היפּשן אינטערעס פאַר דער געשיכטע פון דער רוסיש־יידישער באַלעבאָטישער געזעלשאַפטלעכקייט אין די 80קער און 90קער יאָרן. אויך הילכן זיי אָפּ די שטימונגען און שטרעבונגען אויף דער יידישער אימיגראַנטן־גאַס אין ניו־יאָרק מיט 30־40 יאָר צוריק.

נאָך פערציק יאָר לעבן אין אָמעריקע, אין לאַנד יואו ער האָט זיך שטענדיק געפילט גאָנץ היימיש, איז מאַסליאַנסקי אַוועקגעפאָרן קיין ארץ־ישראל, אָבער ער איז אין אַ פאָר יאָר אַרום צוריקגעקומען אין אָמעריקע.

•

יעקב מאַרינאָוו

אַ יונגער יידישער שמיד פון אַ שטעטל לעבן פּינסק, וואָס איז געקומען אין אָמעריקע צו 23 יאָר, איז דאָ שפּעטער געוואָרן דער רעדאַקטאָר פון דער הומאָריסטישער צייטשריפט — „דער גרויסער קונדס". דאָס איז יעקב מאַרינאָוו, געבאָרן אין יאָר 1871, אין ס ע ר נ י ק, לעבן פּינסק. זיינע לייכטע, שפּילעוודיקע פערזן שילדערן אָמאָל דעם אַלטן דאָרף־לעבן אין וויסרוסלאָנד, אָמאָל — צייט־פֿראָגן פון דער אָמעריקאָנער סביבה.

זיין פאָטער, מאיר מאָראָטשניק איז געווען אַ שניידער, דערנאָך אַ מילנער. ביז 12 יאָר האָט יעקב מאַרינאָוו געלערנט אין חדר און ביים פאָטער, דאָן ביז 18 יאָר

געאַרבעט אַלס שמיד אין אַ דאָרף, נאַטשאַטאָוו, לעבן סטאָלין, פּינסקער אויזוד. שפּעטער געפֿאָרן אויף פֿליטן קיין אָדעס, דאָרט געוואָרן אַ שנייַדער. צו 21 יאָר עמיגרירט ער קיין לאָנדאָן און דאָרט 2 יאָר געאַרבעט אין אַ שנייַדער־שאָפּ. אין יאָר 1892 קומט ער אָן אין אַמעריקע און לעבט אָפּ די ערשטע צוויי יאָר נאָך זיין איינוואַנדערונג אין באָסטאָן. אַ לתּגען־קראַנקהייט צווינגט אים אַוועקצוגיין קיין דענווער, קאָלאָראַדאָ. דאָרט האָט ער אָפּגעלעבט 13 יאָר און האָט, צוזאַמען מיט דר. חיים ספּיוואַק, דר. אַדאָלף צעדערבוים און דעם פּאָעט יהואָש, געגרינדעט דעם יידישן הילפס־פֿאַראיין פֿאַר שווינדזיכטיקע און די באַוואוסטע סאַנאַטאָריע פון דעם דאָזיקן פֿאַראיין. אַלס פּעלד־סעקרעטאַר, רייזנדיקער אַגיטאַטאָר און געלטזאַמלער, האָט יעקב מאַרינאָוו אַ סך געאַרבעט פֿאַר

יעקב מאַרינאָוו

דער דאָזיקער אינסטיטוציע, וואָס איז מיט דער צייט געוואָרן אייניע פון די פֿאָפולעךסטע היל־אַנשטאַלטן אין דער יידישער אַמעריקע.

יעקב מאַרינאָוו האָט אַנגעפֿאַנגען זיין שרייבער־קאַריערע מיט לידער און סקיצעס אין דער ניו יאָרקער „אַרבעטער־צייטונג“ און אין מאָריס ווינטשעווסקיס „אמת“ אין יאָר 1895. ער האָט אויך מיטגעאַרבעט אין „פֿאָרווערטס און „צוקונפט“.

אין 1919 גרינדעט מאַרינאָוו דעם „גרויסן קונדס“, אַ וועכנטלעכן זשורנאַל פֿאַר הומאָר און סאַטירע. דער זשורנאַל האָט עקזיסטירט ביז 1927.

י. מאַרינאָוו האָט אין יאָר 1911 מיט א. וואַהלינער אַרויסגעלאָזן אַ דריי־בענדיקע אַנטאָלאָגיע „הומאָר און סאַטירע“. שפּעטער דריי זאַמלביכער אונטער דעם טיטל „צען פֿאַר צען“.

סוף 1938 איז אַרויס אַ זאַמלונג פון י. מאַרינאָוס לידער „שפּיל און קאַמף“ (אויסגעקליבענע שאַפונגען פון 1894 ביז 1938).

•

משהל מענאַכאָווסקי

משהל מענאַכאָווסקי, באַקאַנט צווישן דער פּינסקער יידישער אַרבעטערשאַפט אַלס משהל דער שוואַרצער, איז געבוירן געוואָרן אין פּינסק אין יאָר 1893. זיין פֿאָטער, אַ סוחר (ראובן דער שיפּער), האָט אים געגעבן אַ וועלטלעכע דערציאונג. משהל מענאַכאָווסקי פֿאַרענדיקט דראַנזיקס שולע און שפּעטער גיט ער אָפּ עקזאַמענס אַלס עקסטערן אין דער אַרטיקער רעאַל־שול.

אין יאָר 1910 טרעט מענאַכאָווסקי אַריין אין דער פּינסקער פּועלי־ציון־אַרגאַניזאַציע און ווערט, שפּעטער, אייַנער פון אירע וויכטיקסטע פּירער. די פּועלי־ציון־אַרגאַניזאַציע האָט צו יענער צייט (11־1910) אָנגעפּירט אַן אומלעגאַלע קולטור־טעטיקייט צווישן דער אַרבעטערשאַפט אין פּינסק. מיט גרופּן פון 5־6 אַרבעטער האָט מען געלערנט יידיש, רעכענען און געשיכטע. אַזעלכע גרופּן זיינען געווען אין שטאָט עטלעכע צענדליק און מענאַכאָווסקי ווערט באַשטימט אַלס לערער און אינספּעקטאָר פון די דאָזיקע גרופּן. ער פּירט אויך אָן מיט דער פֿאָליטישער אַרבעט אויפן ראַיאָן (קאָבערין, דראָהיטשין, לוניניעץ). די פֿאָליציי הייבט אים אָן פֿאַרפֿאָלגן. מענאַכאָווסקי באַהאַלט זיך אויס אַ לענגערע צייט, לעבט אין וואַרשע און אין ווילנע, וואו ער זעצט פֿאָר זיין טעטיקייט אין די דאָרטיקע פּועלי־ציון־אַרגאַניזאַציעס. ער קומט צוריק קיין פּינסק, אָבער ווערט באַלד אַרעסטירט צוזאַמען מיט אַ גרעסערער גרופּע חברים: ראובן פֿלאָווניק, יוסף לאָנדאָן, זאַוול ציפּערשטיין, שייקע לעוו א. אַ. נאָכן אָפּזיצן עטלעכע חדשים ווערט ער באַפֿרייט.

אין 1913 ווערט מענאַכאָווסקי געשיקט אַלס דעלעגאַט פון פּינסקער־בריסקער ראַיאָן צו דער פּערטער וועלט־קאָנפֿערענץ פון די פּועלי־ציון אין קראקע (דאָן עסטרייך).

בעת דער וועלט־מלחמה נעמט מענאַכאָווסקי גאָר אַן אַקטיוון אַנטייל אין פּינסקער געזעלשאַפטלעכן לעבן און האָט אויסצושטיין זייער שווערע פֿאַרפֿאָלגונגען מצד די פֿאַרשידענע זיך־בייטנדיקע רעזשימען אין שטאָט. די דייטשן פֿאַרשיקן מענאַכאָווסקין אויף צוואַנג־אַרבעט און די פֿאָליאַקן זוכן אים אַרום פֿאַר זיין צוזאַמענאַרבעט מיט די באָלשעוויקעס בעת דער אָקופּאַציע פון פּינסק. ער אַנטלויפט דאָן אויפן פֿאַספּאָרט פון פּיניע קראַסילטשיק (דערשאַסן צווישן די 35 קדושים). מענאַכאָווסקי באַזעצט זיך אין בריסק, וואו ער ווערט שנעל פֿאָפּולער אַדאַנק זיין בריט־פֿאַר־צווייגטער, געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט. ער פּירט אָן מיט דער באַראַכאָוו־שול און מאַכט אַ שטאַרקן רושם מיט זיינע אויפטריטן אין דאָרטיקן שטאָט־ראַט, און ספּעציעל מיט

זיינע רעדעס אין יידיש, וואָס געפינען אַן אָפּקלאַנג איבערן גאַנצן לאַנד, באַזונדערס אין דער אַנטיסעמיטישער פרעסע.

מענאַכאָווסקי ווערט אַ מיטגליד פון דער הויפּט־פאַרוואַלטונג פון דער צענטראַלער יידישער שול־אָרגאַניזאַציע אין פוילן (צישאָ) און אויך מיטגליד פון צ. ק. פון דער פּועלי־ציון־פאַרטיי. אָלס ראַטמאַן אין בריסקער שטאָט־ראַט האָט מענאַכאָווסקי דורכגעפירט סובסידיעס פאַרן יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט און פאַרן ווילנער לערער־סעמינאַר. אַ דאַנק זיין איניציאַטיוו איז אין בריסק אָנגעגרופן געוואָרן אַ גאַס אויפן נאָמען פון י. ל. פרץ.

אין יאָר 1929 פיגורירט מענאַכאָווסקי אָלס פּ. צ.־קאַנדידאַט פון פינסקער ראַיאָן צום פּוילישן סיים. ער פאַרברענגט דאָן אַ שטיקל צייט אין פינסק, וואו ער פירט אָן מיט דער וואָל־אָגיטאַציע.

משהל מענאַכאָווסקי

אין יאָר 1930 פאָרט מענאַכאָווסקי אָפּ צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע קיין קאַנאַדע, וואו ער אַרבעט אָלס לערער אין דער טאָראָנטער בּאראָאָו־שול.

מענאַכאָווסקי שטייט איצט אין שפּיץ פון די לינקע פּ. צ. אין קאַנאַדע און רעדאַקטירט דעם אָפּיציעלן אָרגאַן פון דערדאָזיקער פאַרטיי אין אַמעריקע, דעם „פראָלעטאַרישן געדאַנק".

מענאַכאָווסקי האָט זיין שרייבערישע טעטיקייט אָנגעהויבן נאָך אין יאָר 1911 מיט אָרטיקלען אין פּ. צ.־אָרגאַן „דאָס וואָרט", וואָס איז דערשינען אין פעטערסבורג. זינט דאַן האָט ער פאַרעפנטלעכט מערערע אָרטיקלען אויף פּאָליטישע, ליטעראָרישע און פּעדאַגאָגישע טעמעס אין די פאָרשידנסטע יידיש צייטשריפטן.

אין 1936 האָט מענאַכאָווסקי געמאַכט אַ רייזע איבער ארץ־ישראל און ראָטנפאָרבאַנד און פאַרעפנטלעכט אין „פראָלעטאַרישן געדאַנק" אַ סעריע רייזע־שילדערונגען. אין יאָר 1938 האָט ער אויך פאַרעפנטלעכט אַ בראָשור א. נ. „די פּראָבלעמען פון דער יידיש־אַמעריקאַנער יוגנט".

•

יצחק ניידיטש

די שטאָט פינסק און די אָרומיקע שטעטלעך האָבן אָרויסגעגעבן אַ היפּשע צאָל ציוניסטישע גרויסע טוער און פירער. איינעם פון די הויפּט־פּלעצער צווישן זיי פאַרנעמט יצחק ניידיטש, באַוואוסטער כּלל־טוער און לאַנג־יעריקער עסקן אויף פאַרשידענע געביטן.

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1868 אין אַ חשובער חסידישער פאַמיליע (זיין פאָטער איז געווען פון די אָנגעזעענסטע חסידים פון קאָרלינער רבין) איז ניידיטש נאָך אין עלטער פון 15 יאָר צוגעשטאַנען צו דער חובבי־ציון באַוועגונג. ער איז געווען סעקרעטאַר פון דער פינסקער אגודה פון די חובבים, וואָס אין איר שפּיץ איז געשטאַנען איינער פון די רבנישע גדולים פון יענער צייט, ר' דוד פרידמאַן (שפּעטער אַ פייערדיקער געגנער פון ציוניזם), און איר באַפולמעכטיקטער איז געווען אהרן אייזענבערג, גרינדער פון דער קאָלאָניע רחובות אין ארץ ישראל. יצחק ניידיטש איז אין די 80ער יאָרן פאַרבונדן געווען, דורך קאָרעספּאָנדענץ, מיט דער איינפלוסרייכער פאָלעסטינאָפילער אָרגאַניזאַציע „מזכרת משה" (אויפן נאָמען פון ר' משה מאָנטעפיאָרע), וועלכע איז אָנגעפירט געוואָרן פונם באַקאַנטן העברעאישן געלערנטן און שריפטשטעלער שאול פנחס ראָבינאָוויטש פון וואַרשע.

נאָך זיין חתונה, האָט ניידיטש, אין יאָר 1889, זיך באַזעצט אין מאָסקווע, וואו ער האָט זיך לאַנג פאַרנומען מיט מסחר און איז פון זיינע געשעפטן רייך געוואָרן. אין מאָסקווע איז ער צוגעשטאַנען צום פאַרבאַנד „בני ציון", פון וועלכן ס'זיינען אָרויסגעקומען די שפּעטערדיקע גרויסע ציוניסטן, דר. יחיאל טשלענאָוו, הרב יעקב מזא"ה, מ. מ. אוסישקין און אַנדערע. ניידיטשן האָט אין יענע יאָרן אינטערעסירט ניט בלויז די פראָגע מכח אונטערשטיצן דעם ישוב אין ארץ ישראל, נאָר אויך די פאַרשפרייטונג און אָנטוויקלונג פון דער העברעאישער שפּראַך און ליטעראַטור. יצחק ניידיטש איז געווען פון די וואָרימסטע אָנהענגער פון דר. הערצלס פּאָליטישן ציוניזם, און זיין אָנזען און רָאלע אין דער ציוניסטישער באַוועגונג און אָרגאַניזאַציע זיינען געשטיגן פון יאָר צו יאָר. אין יאָר 1913 האָט אים דער 13טער ציוניסטישער קאָנגרעס אויסגעקליבן פאַר אַ מיטגליד פון „אַקציאָנס קאָמיטעט". אין מאָסקווע, בעת דער מלחמה, האָט ניידיטש זיך שטאַרק אָפּגעגעבן מיט אַלגעמיין־יידישע קהלישע ענינים, דערהויפּט אויפן געביט פון הילף פאַר די יידישע פליטים און אָנדערע יידישע קרבנות פון וועלט־קריג. אויך אין דעם לעבן פון דער מאָסקווער יידישער געמיינדע־פאַרוואַלטונג האָט ניידיטש געזונמען אַ זייער אַקטיוון אָנטייל.

נאָך דער קריג, סוף 1918, האָט ניידיטש פֿאַרלאָזן רוסלאַנד און האָט זיך באַזעצט, צוערשט, אין לאָנדאָן און קורץ נאָך דעם אין פּאַריז, וואו ער לעבט אין די לעצטע 19 יאָר כסדר. ער איז געווען אַ מיטגליד פון „קאָמיטעט פון די יידישע דעלעגאַציעס", וועלכע האָט געהאַט אויפגאָבע אויסצוקעמפן בייַ די אינטערנאַציאָנאַלע שלום־אונטערהאַנדלונגען אין פּאַריז, אין 1919, פֿאָליטישע און קולטורעלע רעכט פֿאַר די יידישע מינדערהייטן אין די נייַ־אַנטשטאַנענע לענדער אין מזרח־ און צענטראַל־ אייראָפּע. אויך איז ניידיטש צוגעצויגן געוואָרן צו דער העכסטער פּירערשאַפט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, וואָס איר הויפּט־ביורא איז נאָך דעם אויסברוך פון דער מלחמה, אין 1914, אַריבערגעטראָגן געוואָרן פון בערלין קיין לאָנדאָן.

יצחק ניידיטש

אויף דער ערשטער ציוניסטישער וועלט־קאָנפֿערענץ נאָך דער מלחמה, אין יאָר 1920, אין לאָנדאָן, האָט ניידיטש פֿאָרגעבראַכט אַ ברייט־פֿאַרמאָסטענעם פֿלאַן פון אַ נייַער פּינאַנציעלער אינסטיטוציע פֿאַרן ציוניזם — דעם „קרן היסוד". אָט דער „גרינדונגס־פּאָנד" האָט, לויט זיין פֿלאַן, געדאַרפט צוזאַמענגעשטעלט ווערן פון בייַשטייַערונגען, ניט בלויז פון נדבות, נאָר אויך ווי אַ מין נאַציאָנאַלע הלוואָה פון גאַנצן יידישן פֿאָלק צו גונסטן פון אַ גרויסער פּראָקטישער אויפבוי־אַקציע אין פֿאַלעסטינע, ווי גרינדן נייַע קאָלאָניעס, גרויסע שטאָטישע בנינים, וועגן, שולן, אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, א. ד. גל. זיין פֿלאַן איז אָנגענומען געוואָרן, און אין די לעצטע 19־20 יאָר האָט דער „קרן היסוד" אויפגעקליבן און אינווסטירט אין פֿאַלעסטינע איבער 10 מיליאָן דאָלאָר. ביזן הייַנטיקן טאָג איז ניידיטש אייגנער פון די חשובסטע דירעקטאָרן פון „קרן היסוד". פון 1920 ביז 1927 איז ניידיטש געווען פֿאָרזיצער פון צענטראַלן פּינאַנץ־ און ווירטשאַפֿט־ראַט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

אַ צווייטער אויפּטו, בייַ וועלכן ניידיטש האָט אַרויס־געוויזן אַ גרויסע איניציאַטיוו און ענערגיע, איז געווען די אַזוי־גערופענע יידישער וועלט־קאָנגרעס באַוועגונג.

דידאָזיקע באַוועגונג, וועלכע האָט אַרויסגערופן אַ גרויסן אינטערעס בייַ די יידישע כלל־טוער אין פֿאַרשידענע לענדער, איז אַ פֿאָרזעצונג פון דער קאָנגרעס־אידעע, וואָס איז אויפגעקומען און איז טיילווייז געוואָרן פֿאַרווירקלעכט אין אַמעריקע אין יאָר 1917, ערב דעם וועלט־מילחמה. אַ צווייטער שריט פֿאָרויס פון דעם פּרינציפּ פון „יידישן קאָנגרעס" איז געווען דער „קאָמיטעט פון די יידישע דעלעגאַציעס", וואָס איז געווען טעטיק בעת די פֿאַריזער אונטערהאַנדלונגען אין יאָר 1919 און דער דריטער שריט אויף דעם זעלבן וועג איז דער פֿלאַן מכח אַן אַל־וועלטלעכן יידישן קאָנגרעס, אָדער יידישן וועלט־קאָנגרעס.

ניידיטש איז געשטאַנען אין צענטער פון דער דאָזיקער באַוועגונג נאָך עטלעכע יאָר פֿאַר דעם ווי ס׳איז, אין יאָר 1932, צונויפגערופן געוואָרן אין זשענעווע די ערשטע קאָנפֿערענץ וועגן דעם פּראָיעקט פון אַ יידישן וועלט־קאָנגרעס. אָט קאָנגרעס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן צום ערשטן מאָל אין זשענעווע אין יאָר 1936, דאָרט איז ניידיטש אויסגעקליבן געוואָרן אין דער עקזעקוטיווע פון אָט־דער יידישער וועלט־אָרגאַניזאַציע.

אין דער יוגנט האָט ניידיטש געשריבן פּובליציסטישע אַרטיקלען אין העברעאיש און שפּעטער האָט ער פיל מי און צייט אָפּגעגעבן פֿאַר דער פֿאַרשפּרייטונג פון דער העברעאישער פּרעסע און ליטעראַטור, שטיצנדיק די אָנגעזעענסטע העברעאישע שרייבער. ער האָט אויך פֿאַרעפֿנטלעכט אַרטיקלען אין יידיש וועגן ציוניסטישע פּראָבלעמען.

•

דר׳ אַהרן עליאַסבערג

דער באַקאַנטער דייטש־יידישער שריפּטשטעלער און קולטור־טוער, דר. פילאָזאָף א. עליאַסבערג (געב. אין פּינסק אין 1879) איז אַ זון פון אַ באַוואוסטן אין זיין צייט פּינסקער משכיל און סוחר, משה חיים עליאַסבערג, וועלכער האָט געשטאַמט פון אַ גרויסן רבנישן יחוס — פון מהרש״ל און פון ר׳ יחזקאל לאנדא. דער יונגער עליאַסבערג האָט אין פּינסק געלערנט אין אַ חדר און אין אַ שולע און האָט שטודירט אין דייטשלאַנד — אין לייפּציג און אין היידעל־בערג. ער איז פֿאַרבליבן אין דייטשלאַנד און האָט דאָרט אַ סך אויפגעטאָן אויפן יידיש־קולטורעלן פעלד.

פון 1911 ביז 1920 איז דר. אהרן עליאַסבערג געווען אַ שותף און אַ דירעקטאָר אין גרויסן ציוניסטישן און געזעלשאַפֿטלעכן בוך־פֿאַרלאָג אין בערלין אונטער דעם נאָמען „יידישער פֿאַרלאָג". פון 1921 ביז 1933 איז ער

געווען דער אייגנטימער פון „וועלט פאַרלאָג" אין בערלין און אויך אָנפירער פון דעם דאָרטיקן „היינע־בונד". ער האָט געהאָלפן גרינדן אַ יידישן פאָלקס־אוניווערסיטעט אין בערלין בעת דער וועלט־מלחמה. אין 1933 האָט ער פאַר־לאָזן בערלין און זיך באַזעצט אין ירושלים.

דר. א. עליאָסבערג האָט פאַרעפנטלעכט עטלעכע ווערק אין דייטש, ווי צום ביישפיל אַן אילוסטרירטן בוך „פוי־לישע יידן", וואָס ער האָט צוזאַמענגעשטעלט אין יאָר 1915־1916, וועו דייטשלאַנד האָט פאַרכאַפט גאַנץ פוילן מיט איר 2־3 מיליאָן יידן און די וועלט האָט נאָך זייער ווייניק גע־וואוסט פון דער קולטור, עקאָנאָמיק און לעבנשטייגער פון די אַזוי גערופענע „מזרח יידן" (ד"ה רוסישע און פוילישע יידן). ער האָט אויך איבערגעזעצט בעלעטריסטישע ווערק פון רוסיש און פראַנצויזיש אין דייטש.

•

ברוך הלוי עפשטיין

צווישן די גרויסע לומדים און פירער פון ארטאָדאָקסישן יידנטום אין רוסלאַנד אין דעם לעצטן דור פון דער פאַר־מלחמה עפאָכע האָט איינעם פון די געהויבנסטע פלעצער פאַרנומען דער לאַנגיאָריקער פינסקער תושב ברוך הלוי עפשטיין, און הגם ער אַליין איז קיין רב ניט געווען (אָבער זיין פאָטער און שווער זיינען געווען גרויסע רבנים), און איז גאָר געווען, אין דער פאַר־מלחמה צייט, אַ חשובער, פאַרמעגלעכער בעל־הבית, האָט ער אָבער מיט זיינע גרינד־לעכע תלמודישע ווערק, שוין מיט צענדליקער יאָרן צוריק, זיך דערוואָרבן אַ גרויסן נאָמען אין די לומדישע און רבנישע קרייזן. אויף דער עלטער, ווידער, נאָך דער וועלט־מלחמה, האָט דער דאָזיקער למדן אַרויסגעבראַכט אַ ריזיק ווערק, אַן אייגנארטיקן בייטראָג צו דער ערנסטער העב־רעאישער ליטעראַטור. אָט־די ליטעראַרישע אונטערנעמונג זיינע האָט געפאָדערט אַ סך פלייס און ענערגיע, ווי אַ שטייגער — צו מאַכן אַ ספּעציעלע נסיעה פון פינסק קיין נאָרד־אַמעריקע, בעת ער איז שוין געווען איבער זעכציק יאָר אַלט.

ברוך עפשטיין איז געבאָרן געוואָרן אין יאָר 1860 אין נאָווהאָגרודאָק (נאָווהאָראָדאָק), מינסקער גובערניע. ער איז געווען דער זון פון דאָרטיקן רב, ר' יחיאל מיכל עפשטיין, פון באָברויסק, דעם מחבר פון ווייכטיקע ספרים און וועלכער האָט ג'ש'מ'ט פאַר איינעם פון די גרעסטע ליטווישע רבנים אין זיין צייט. זיין זון, ברוך, האָט גלעלערנט אַ סך תורה — אין נאָווהאָראָדאָק, וואָלאָזשין און ווילנע, און איז אָנגעקומען קיין פינסק ווי אַן איידים פון פינסקער רב, ר' אלעזר משה הלוי הורוויץ.

אין יאָר 1886 האָט ב. עפשטיין אָנגעפאַנגען צו אַרבעטן איבער זיין גרויסן און ווייכטיקן תלמודישן ווערק, און האָט די אַרבעט פאַרענדיקט ערשט אין 1899. דאָס מאַנומענטאַלע ווערק, וואָס האָט געפאָדערט כמעט פופצן יאָר אַרבעט, טראָגט דעם נאָמען „תורה תמימה". דאָס איז אַזאַ אויס־גאָבע פון די חמשה חומשי תורה און די פינף מגילות, וואו צו יעדן ביבלישן פּסוק ווערן געבראַכט אַלע שטעלעס פון דער תלמודישער ליטעראַטור, ד. ה. פון תלמוד, מדרש, מכילתא, ספרי, ספרא, א. אַז. וו., וועלכע האָבן אַ דירעקטע באַציאונג צום באַטרעפנדיקן פּסוק פון חומש אָדער מגילות. דערצו ווערט נאָך געגעבן אַ קורצער זאַכלעכער פירוש פון מחבר צו די תלמודישע שטעלעס, וואָס ער ברענגט.

אויפן שער־בלאַט פון ברוך עפשטיינס רוסישער און דייטשער איבערזעצונגען פון דער פיל־בענדיגער חומש־אויסגאָבע פיגורירט דער טיטל: „ביבליש־תלמודישע ענציקלאָפּעדיע". דאָס איז אָבער ניט קיין געוויע באַ־צייכענונג פאַר זיין ווערק, וואָס ניט אין אינהאַלט און ניט אין פאָרם איז עס לחלוטין קיין ענציקלאָפּעדיע ניט. וויכטיק איז אָבער ניט דער נאָמען, נאָר דער ציל פון ווערק, און דעם ציל האָט דער פאַרפאַסער אַליין אויסגע־דריקט אָט ווי: צוזאַמענצובינדן די תורה שבעל־פּה מיט דער תורה שבכתב, צו באַהעפטן צווישן זיך די צוויי טראַדיציאָנעלע יידישע תורות און ווייזן, אַז אין גרונט זיינען ביידע בלויז איין ג א נ צ ע לערע (תורה תמימה). דער מחבר זוכט, אגב, צו באַווייזן אין זיינע פירושים, אַז די אויסטייטשונגען און הוספות, וואָס די בעלי התלמוד האָבן געמאַכט צו די מצוות און דעות פון תורת־משה, זיינען שטענדיק ריכטיקע און לאָגישע. דאָס ווערק איז אויפגע־נומען געוואָרן מיט גרויס אינטערעס, און איז ווייט און ברייט פאַרשפּרייט געוואָרן אין די בתי־מדרשים, ישיבות און ביי פריוואָטע לומדים. שוין אין יאָר 1904, אין פיר־פינף יאָר נאָך דער ערשטער, איז אין ווילנע אַרויסגעלאָזן געוואָרן אַ צווייטע אויסגאָבע פון דער „תורה תמימה".*)

ניט בלויז א גוואַלטיק ברייטן און טיפן תלמודישן וויסן פאַרמאָגט ר' ברוך עפשטיין: אויך אין העברעאיש, דיקדוק און פאַרגלייכנדיקע פילאָלאָגיע האָט ער גרויסע ידיעות. דאָס זעט מען פון אַ וועלקל, וואָס עס האָט אָפּגעדרוקט אַ יונגער העברעאישער פאָרשער פון קאַרלין, אייזיק בער

*) אין אַלע לומדישע קרייזן האָט מען באַוואונדערט דעם פלייס און וויסן פון מחבר פון דער „תורה תמימה", אָבער בנוגע צום תוך פון דעם ווערק זיינען געווען מיינונג־פאַרשידנקייטן. באַזונדערס אינטערעסאַנט איז די קריטיק פון באַוואוסטן שרייבער און דיכטער מיכה יוסף בערדיטשעווסקי, וועלכער האָט, אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן (וועו אָט די קריטיק איז דערשינען אין בוך־פאָרם), זיך דערנענטערט צו דער תלמודישער ליטעראַטור, דערהויפט צו אגדה, הגם ער איז געווען אויך אַ קענער פון הלכה. ער געפינט, למשל, אַז דער פאַרפאַסער פון דער מאָנומענטאַלער „תורה תמימה" האָט מיט זיין אופן פון חומש אויסטייטשונג געמאַכט פון די תורה־פּסוקים אַזויצוזאָגן אַ טפל־זאַך, אַ קליין צוגאָב־אבר צום גרויסן קערפער פון דער תורה שבעל־פּה. ער, ב. עפשטיין, זאָל האָבן געזונדן, שרייבט מ. י. בערדיטשעווסקי, אַ פאַרקערטן און ניט דעם ריכטיקן וועג — ער איז ניט געגאַנגען פון דער תורה־שבכתב צו דער שפּעטערדיקער לערע, צו דער תורה שבעל־פּה. נאָר, פאַר־קערט — פון די הלכות און דרשות פון די בעלי־התלמוד איז ער גאָר געקומען צום פּסוק פון דער תורה גופא („בשדה ספר", בערלין, 1921, טייל 3).

גאַלדין, באַטיטלט „אותיות מחכימות“ (פּינסק, 1912, דרוקערייַ פון מ. א. גלאובערמאן) מיט אַ לאַנגן נאָכוואָרט פון ר׳ ברוך הלוי עפֿשטיין. דער ספּרל איז אַ זאַמלונג פון אַלע ווערטער פון תנ״ך, וואָס בייטן ניט זייער באַדייטונג בעת ס׳ווערן פֿאַרענדערט די אותיות אין די שרשים (גראַמאַטישע וואָרצלען) זייערע. אין דער פֿאָרם פון אַ זייער לאַנגן בריוו צום מחבר האָט ב. עפֿשטיין, נאָכן טעקסט פון בוך, אָפּגעדרוקט אַ גרויסע פֿאַרשונג־אַרבעט מכוח דקדוק, און ער וויזט דערבייַ אַרויס קענטניש אין די מערב־אייראָפּעישע שפּראַכן און זייערע גראַמאַטישע כללים.

אַלע יידישע צייטונגען אין רוסלאַנד האָבן, אין אָקטאָבער 1913, גלייך נאָך דעם טרויעריק־באַרימטן ביילים פּראָצעס אין קיעוו, געקלונגען מיטן נאָמען פון ר׳ ברוך עפֿשטיין פון פּינסק, אין פֿאַרבינדונג מיט אַן אינטערעסאַנטער קאָרעספּאָנדענץ צווישן אָט דעם למדן און שרייבער מיט דעם באַוואוסטן אָריענטאַליסט, פּראָפּעסאָר פּ. ק. קאָקאָווצאָוו. אָט דער קריסטלעכער געלערנטער, ווי אַ סך געדענקען,

ברוך עפֿשטיין

איז אויפֿגעטראָטן אויפֿן קיעווער פּראָצעס ווי אַן עקספּערט מצד דער פֿאַרטיידיקונג, ד. ה. פֿאַר די אינטערעסן פון מענדל ביליס, און האָט מיט זיינע ראיות און דערקלערונגען באַשיצט דעם תלמוד קעגן שקרים און בלבולים פון די „שוואַרץ־מאהניקעס“, די שונאי ישראל. אויס טיפֿן דאַנק צום דאָזיקן געלערנטן, איינעם פון די „חסידי אומות העולם“, האָט ר׳ ברוך הלוי עפֿשטיין צוגעשיקט דעם פּעטערבורגער פּראָפּעסאָר אַ פּיין פֿאַרפֿאַסטן העברעאישן בריוו, אין סטיל פון דער ספֿרדישער פֿאָעזיע־אין־פּראָזע, ד. ה. אין געגראָמטע קורצע זאַצן, ווי מען טרעפֿט אויך אַמאָל אין די פּיוטים פון מחזור. דערביי האָט ב. עפֿשטיין צוגעשיקט דעם פּראָפּעסאָר, וואָס איז געווען גוט באַהאַוונט אין תורה, אויך אַ מתנה — אַ פּולן גאַנג פון דער „תורה תמימה“. פּראָפּעסאָר קאָקאָווצאָוו האָט באַדאַנקט דעם פּינסקער מלומד און שרייבער דורך אַן אייגנהענטיקן פּרייַנדלעכן בריוו אין אַ פֿרעכטיקן העברעאיש. *)

אין די ערשטע נאָך־מלחמה יאָרן האָט ר׳ ברוך עפֿשטיין געמאַכט אַ רייזע קיין אַמעריקע. געקומען אַהער איז ער אין פֿאַרבינדונג מיט זיין פּלאַן אַרויסצוגעבן אין בוך־פֿאָרם אַ מאַנומענטאַל ווערק, וואָס זאָל אַרייננעמען, חוץ זיינע זכרונות און ספּר יוחסין, אויך מיינונגען, אייגענע און פֿרעמדע, מכח גדולים, רבנים, שרייבער, דענקער, כלל־טוער, שטאַטסלייט, דאָקטוירים, יידן און ניט־יידן, א. אַז. וו. אין יאָר 1928 איז שוין אַרויס אין בוך־פֿאָרם אָט דאָס ריזיקע ווערק, אונטערן נאָמען „מקור ברוך“. דאָס זיינען דריי בענדער פון גאַנץ גרויסן פֿאָרמאַט, ווי משניות, צוזאַמען 2040 זייטן, געדרוקט אין ווילנע בייַ דער אַלטער פירמע ראָם. צום סוף פון זיין ווערק דאַנקט דער פֿאַרפֿאַסער אַלע זיינע פרייַנד און פֿאַרערער (ניט אַנרופֿנדיק אָבער די נעמען באַזונדער) אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן און קאַנאַדע, וואָס אַדאַנק זייער מיטהילף איז מעגלעך געוואָרן אָפּצודרוקן אָט אַזאַ ריזיק־גרויסע אַרבעט.

ברוך עפֿשטיין רופט אָן זיין „מקור ברוך“ (אין דעם פּוילישן שער־בלאַט צו יעדן פון די דריי בענד) „מיינע דעראינערונגען וועגן דער ליטעראַטור פון 19טן יאָרהונדערט“. פּאַקטיש אַנטהאַלט אין זיך זיין ווערק פיל מער ווי בלויז ליטעראַרישע זכרונות: עס איז, קודם כל, אַן אויספֿירלעכע אויטאָביאָגראַפֿיע, און אַ פֿאַרשונג מכח דעם יחוס פון דער משפּחה עפֿשטיין, וואָס ציט זיך ביז צו די געהויבנסטע יידישע יחסנים פון ספֿרד (שפּאַניע), און צוגלייך איז דאָס ווערק אַ זאַמלונג פון אומציילויקע תורה־פֿירושים און סתם מיינונגען און געראָטענע איינפֿאַלן מכח ענינים, וואָס פֿאַלן דעם פֿאַרפֿאַסער אַריין אין קאָפּ, דורכגעפלאָכטן מיט אַנעקדאָטן, טשיקאַווע פּאָסירונגען און גלייכווערטלעך על־פּי־נוסח פון די באַקאַנטע „שיחות חולין של תלמידי חכמים“. דערצו האָט נאָך דער „מקור ברוך“ אַ זייער לאַנגע הקדמה, אַ גאַנצן באַנד אין 14 קאַפּיטלען, וואו דער מחבר באַהאַנדלט די לערן־מעטאָדן פון די פֿאַרצייטיקע יידישע געלערנטע און תלמוד פֿאָרשער.

חוץ דער „תורה תמימה“ האָט ר׳ ברוך עפֿשטיין פֿאַרפֿאַסט אויך דעם תלמודישן ווערק „מקור ברוך“ (צום תלמוד ירושלמי) און עטלעכע אַנדערע ווערק, וואָס האָבן אַ שייכות צום תנ״ך און תלמוד.

---

*) אויך פּראָפּ. קאָקאָווצאָוו האָט צוזאַמען מיט זיין בריוו צו ר. ברוך עפֿשטיין צוגעשיקט אַ ליטעראַרישע מתנה — אַ בינטל זיינע ווייסנשאַפֿטלעכע אַרטיקלען וועגן דער אַלטער העברעאישער פֿאָעזיע אין שפּאַניע (ספרד). דערביי שרייבט ער צו ברוך עפֿשטיין אַזוי: „אָט די מתנה מיינע צו אייך איז אַזוי גוט ווי גאָרניט אין פֿאַרגלייך מיט דעם, וואָס איר האָט מיר געשענקט“ (געמיינט איז ברוך עפֿשטיינס „תורה תמימה“). סאַי ב. עפֿשטיינס בריוו, סאַי פּראָפּ. פּ. ק. קאָקאָווצאָוס ענטפֿער, זיינען אָפּגעדרוקט אויף אַ פּראָמינענטן פּלאַץ אין „מקור ברוך“.

חיים פיאַלקאָוו

די געשיכטע פון דעם מאָדערנעם יידישן שול־ווען, פון דער דערציאונג, געבויט אויף דער פאַלקס־קולטור און פאַלקס־שפּראַך, ווייס אַ סך צו דערציילן וועגן דעם קאַמף וואָס איז געפירט געוואָרן אין רוסלאַנד מיט אַ יאָר 30 צוריק, אַרום דער אַזוי־גערופענער שפּראַך־פראַגע. אין די שולן און אַרום די שולן זיך צעפלאַקערט דער קולטור־קאַמף אין דער געשטאַלט פון דער דאָזיקער פראַגע: יידיש־העברעאיש־רוסיש, וועלכע פון אָט־די דריי שפּראַכן, מיט זועלכע יידן באַנוצן זיך, זאָל זיין דער וויכטיקסטער דער־ציאונג און בילדונג־מיטל אין דער מאָדערנער, געזעלשאַפט־לעכער יידישער שול? און דער דאָזיקער קאַמף האָט, נאָטירלעך, זיך אָפּגעשפּיגלט אין דער צענטראַלער געזעלשאַפט — „חברת מפיצי השכלה“ — וואו די גאַנצע שול־אַרבעט אין רוסישן יידנטום איז, במשך פון עטלעכע צענדליק יאָר צייט, געווען קאַנצענטרירט.

אין דעם דאָזיקן קולטור־קאַמף האָט אַ גאָר באַזונדערע, ביז גאָר אינטערעסאַנטע ראָלע געשפּילט איין גרויסער שול־טוער, חיים פיאַלקאָוו, דער שול־אינספּעקטאָר פון דער גע־זעלשאַפט — „מפיצי השכלה בישראל“ — (געגרינדעט אין 1863 אין פעטערבורג) מיט אירע אָפּטיילונגען און אַ גאַנצע ריי רוסלענדישע שטעט. אָט־דער חשובער העברעאיש־געשטימטער פעדאַגאָג איז דורך דעם גאַנג פון לעבן דער־פירט געוואָרן צו אַ כמעט יידישיסטישן קוק אין דער שול־און שפּראַך־פראַגע. במשך פון זיין לאַנגן און פרוכטבאַרן שאַפן פאַר דער נייער יידישער שול אין רוסלאַנד האָט אָט־דער באַקאַנטער ציוניסט און העברעאיש־געשטימטער קולטור־טוער דורכגעמאַכט אַזאַ אַנטוויקלונג, אַז נאָך דער ערשטער רעוואָלוציע פון יאָר 1917 האָט אים דער דעמאָ־קראַטישער טייל פון דער יידישער לערערשאַפט אָנגעטרויט צו פאַרטרעטן די אינטערעסן פון דער יידיש־וועלטלעכער שול אין דעם בילדונגס־מיניסטעריום פון דער קערענסקי־רעגירונג.

חיים פיאַלקאָוו, געבוירן אין 1873 איז מאָטעלע, ניט זוייט פון פינסק, האָט זיין פאָטער פאַרלאָרן נאָך פאַר זיין געבורט. ער איז אויסגעהאָדעוועט געוואָרן אונטער דער אויפזיכט פון זיינע קרובים, די צוויי חשובע משפּחות פון יענער קליינער שטעטל אין פּאָלעסיע, די טשעמערינסקיס און וויימאַנס. מ'האָט דעם יתום געשיקט קיין פינסק צו לערנען העברעאיש, תנ"ך און גמרא. פון דאָרט האָט ער זיך דערשלאָגן קיין ווילנע, האָט דאָרט באַזוכט אַ רוסיש־יידישע אָנפאַנג־שול און דערנאָך דעם יידישן לערער־אינסטיטוט. טראָץ די שוועריקייטן לעבנס־באַדינ־גונגען, בעת זיין שטודיום אין ווילנע, האָט דער יונגער ח. פיאַלקאָוו זיך אויסגעצייכנט מיט אַ זייער ערנסטער שטרע־בונג צו וויסן און זעלבסט־אַנטוויקלונג. געענדיקט אין יאָר 1896 דעם ווילנער לערער־אינסטיטוט, האָט ח. פיאַלקאָוו עטלעכע יאָר געאַרבעט אין די רוסיש־יידישע פּאָלקס־שולן פון דרום רוסלאַנד. דאָרט האָט ער זיך אַרויסגעוויזן ווי אַ בילדונגס־טוער פון ברייטן פאַרנעם און האָט מיט־געהאָלפן אויסצובויען אַ נעץ פון געזעלשאַפטלעכע יידישע פאָלקסשולן. זיין טעטיקייט האָט צוגעצויגן די אויפמערק־זאַמקייט פון דער צענטראַלער יידישער בילדונגס־געזעלשאַפט („מפיצי השכלה“), און מיט דער סטיפענדיע פון אָט־דער חברה איז ער געפאָרן קיין אויסלאַנד (דייטשלאַנד און שווייץ), כדי צו באַקענען זיך אויפן אָרט מיט מאָדערנע שול־מעטאָדן און פעדאַגאָגישע פראַגן.

נאָך זיין צוריקקומען קיין רוסלאַנד, אַרום 1905, איז ער באַשטימט געוואָרן פאַר אינספּעקטאָר (באַפולמעכטיק־טער) און אינסטרוקטאָר פון „חברת מפיצי השכלה“. אַדאַנק זיינע קענטנישן און פעאיקייטן איז ער אינגיכן געוואָרן דער הויפּט־פירער פון דער שול־אַרבעט, וואָס די „מפיצי השכלה“ האָט געפירט איבער גאַנץ רוסלאַנד. צענדליקער קהלישע שולן אין די שטעט און שטעטלעך פון דער „טשערטע אָסעדלאָסטי“ האָבן דערשפּירט דעם איינפלוס פון אָט דעם אויסגעצייכנטן טוער פון דער יידישער בילדונג. מיט זיין נאָמען און איניציאַטיוו איז געוואָרן פאַרבונדן דער כסדרדיקער איבערגאַנג צו געזעלשאַפטלעכע פאַרמען פון שול־אַרבעט ביי די רוסישע יידן אין די לעצטע צען יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה. די פראַגרעסיווע יידישע שול־טוער האָבן דעמאָלט אַרויסגעשטעלט דריי לאָזונגען: אַ געזעל־שאַפטלעכן שול־ווען, אַ גוט געשולטע לערערשאַפט, און מוטער־שפּראַך (יידיש) אין דער פאָלקס־שול. און ח. פיאַלקאָוו האָט מוטיק און עקשנותדיק מיטגעווירקט אין קאַמף פאַר אַ נצחון פון אָט די פרינציפּן, וואָס זיינען דעמאָלט נאָך געוואָגן ניי פאַר די רוסישע יידן.

אַליין אַ ציוניסט און מיט שטאַרקע סימפּאַטיעס פאַר דער העברעאישער שול, איז ח. פיאַלקאָוו אָבער אין זיין פּעדאַגאָגישער אַרבעט דאָך געבליבן אומאָפּהענגיק פון דעם אַנטי־דעמאָקראַטישן, טיילווייז אַסימילאַטאָריש־רוסיפיקאַטאָ־רישן גייסט פון פעטערבורגער קאָמיטעט פון דער חברה „מפיצי השכלה“. ער איז דעריבער מיט זיינע פראַקטישע און טעאָרעטישע אָנווייזונגען מכח שול־אַרבעט געוואָרן פאָפולער איבעראַל און האָט געוואונען פריינט אין אַלע לאָגערן פון די יידישע שול־טוער; און אַרום 1913 איז ער פאַר דער יידישער און דער אַלגעמיין־פּעדאַגאָגישער עפנטלעכקייט אין רוסלאַנד אַרויסגעטראָטן מיט דער פאָדערונג, אַז די יידישע פאָלקס־שול זאָל געפירט ווערן אין יידיש.

פון ווילנע (וואו ער האָט געלעבט ביז דער דייטשער אָקופּאַציע אין 1915) האָט זיך ח. פיאַלקאָוו איבערגעקליבן קיין כאַרקאָוו. און דאָרט, אין 1916, זיך געגומען בויען אַ גאַנצע נעץ יידישע שולן אין כאַרקאָווער גובערניע.

אין 1918 איז ח. פיאַלקאָוו געקומען קיין קיעוו און דאָרט געאַרבעט ביים מיניסטעריום פאַר יידישע ענינים ביים אַרגאַניזירן די יידישע שול־נעץ. אָבער נאָך דער סאָוועטי־

זירונג פון אוקראינע פֿאַרלאַזט ער די בילדונג־אַרבעט, לעבט אין די שרעקלעכסטע מאַטעריעלע באַדינגונגען, וואָס האָבן אויף אַ טראַגישן אופן דערנענטערט זיין טויט. ער איז געשטאָרבן פון טובערקולאָז אין פעברואַר 1920.

די ליטעראַרישע טעטיקייט פון ח. פיאלקאָוו איז געווען ענג פֿאַרבונדן מיט זיין פּעדאַגאָגישער אַרבעט. ער האָט זיך אַקטיוו באַטייליקט אין דעם רוסישן זשורנאַל פון דער געזעלשאַפט „מפיצי השכלה" (וועסטניק יעוורעיסקאָוואָ פּראָסוועשטשעניא) מיט אַ ריי פּעדאַגאָגיש־דידאקטישע אַרטיקלען. אין בוך־פֿאָרם איז אַרויס זיין ווערק „פֿאָלקס־דערציאונגען־פֿאַרמען און וועגן פון אויסערשול־בילדונג" (פּעטערבורג, 1918), אַרויסגעגעבן פון דער „מפיצי־השכלה" געזעלשאַפט. ער האָט אויך געזומען אַן אנטייל אין די יידיש פּעדאַגאָגישע זשורנאַלן, וועלכע די קיעווער „קולטור־ליגע" פלעגט אַרויסגעבן אין יאָר 1919.

איינער פון זיינע ליטעראַרישע אויפטוען אין לעצטן יאָר פון זיין לעבן איז געווען צוצוגרייטן צום דרוק (צוזאַמען מיט א. דרויאַנאָוו) אַ טייל פון די איבערגעבליבענע כתבים פון זיין קרוב און לאַנדסמאַן, חיים טשעמעריסקי (ר׳ מרדכילע), דערהויפּט ח. טשעמעריסקיס מיסטערווערק פון מעמואַרן־זשאנר „עירתי מוטילע" (מיין שטעטעלע מאָטעלע), אַ ווערק, אין וועלכן דער געבורט־פלאַץ פון ח. פיאלקאָוו גופא, און פון נאָך עטלעכע גרויסע יידישע טוער און פירער, האָט באַקומען אַזאַ אייגנארטיקן און רירנדן תיקון.

•

אברהם אשר פיינשטיין

אברהם אשר פיינשטיין, דער מחבר פון „מגלת פורעניות" איז געבוירן געוואָרן אין 1870, זיין פֿאָטער איז געווען ר׳ אריה דוד, וועלכער איז באַקאַנט געווען אונטערן נאָמען ר׳ אריה דוד דער זאָגער. ער איז געווען באַוואוסט אַלס גרויסער קענער פון תנ״ך און קבלה, אָבער ער איז אויך געווען אַ שטיקל משכיל. ער איז געווען דער סופר ביים רב הגאון ר׳ אליעזר משה פון פינסק. חוץ זיין יידישער דערציאונג האָט אברהם פיינשטיין בגניבה געלערנט אַל־געמיינע לימודים. נאָך זיין חתונה מיט רחל לאָה בערמאַן איז ער געוואָרן אַ העברעאישער לערער און אויך אַביסל זיך פֿאַרנומען מיט מסחר.

אברהם משה פיינשטיין האָט פֿאַרנומען אַ וויכטיק אָרט אין דער ציוניסטישער באַוועגונג אין פינסק ווי אויך אין דער באַיועגונג פֿאַר אַ מאָדערנער העברעאישער דער־ציאונג. צוליב ציוניסטישע עסקנות, וועלכע איז געווען פֿאַרבאָטן פון צייט צו צייט, איז פיינשטיין, צוזאַמען מיט נאָך 9 ציוניסטישע עסקנים, פֿאַרמשפט געוואָרן פֿאַרשיקט צו ווערן קיין סיביר. ד״ר יחיאל טשלענאָוו האָט אויסגע־ווירקט, אַז די גזירה זאָל בטל־ווערן.

אין די שווערע יאָרן פון דער וועלט־מלחמה איז פיינשטיין געווען איינער פון די, וועלכע האָבן זיך במסירות־נפש אָפּגעגעבן צו פֿאַרטיידיקן די יידישע קהלה און אויך באַזאָרגן די הונגעריקע מיט ברויט. פֿאַר אַ צייט איז ער געווען אַ ראַטמאַן אין שטאָט־ראָט. אייניקע מאָל האָט ער איינגעשטעלט זיין לעבן, פֿאַרנדיק אין די אַרומיקע דערפער

אברהם אשר פיינשטיין

צו קויפן עסן פֿאַר דער הונגעריקער קהלה אין דער צייט, וועו די באַנדעס פון באַלאַכאָוויטש און אַנדערע פֿאַ־ראַמשטשיקעס האָבן געבושעוועט אין פֿאָלעסיע. שפּעטער איז ער געפֿאָרן איבער אַלע שטעטלעך אוז דערפער אַרום פינסק, כדי צו זאַמלען מאַטעריאַלן און דאָקומענטן וועגן די שחיטות. אַ גרויסער טייל פון דעם געזאַמלטן מאַטע־ריאַל וועגן די פּויליש רציחות אין פינסק און וועגן די פינסקער קדושים איז שפּעטער געדרוקט געוואָרן אין דער „הצפירה", וועלכע איז צוליב דעם אויף אַ צייט געשלאָסן געוואָרן דורך דער פּוילישער מאַכט. שפּעטער איז דאָס גאַנצע מאַטעריאַל אין תל־אביב געדרוקט געוואָרן אין בוך־פֿאָרם אונטערן נאָמען: „מגלת פורעניות" — זכרונות על מאורעות פינסק וחבל פּוליסיה בשנות המלחמה העולמית, מאת אברהם אשר פיינשטיין, תל־אביב, תרפ״ט."

זינט 1922 האָט פיינשטיין מיט אַ טייל פון זיין משפּחה זיך באַזעצט אין ארץ־ישראל (דריי פון זיינע זין זיינען אין אַמעריקע). כאָטש ניט קיין יונגערמאַן, האָט ער דורכ־געמאַכט אַלע שווערע אַרבעטן פון אַ חלוץ. ער האָט גע־האַקט האָלץ און געאַרבעט אויף די שאָסייען. די לעצטע

יאָרן דרוקט ער פון צייט צו צייט אַרטיקלען אין דער העברעאישער צייטונג „הארץ“ („טעויות סופרים“). ער האָט אויך געדרוקט פיל אַרטיקלען אין „דבר“.

•

משה פיינשטיין

דער העברעאישער פּאָעט, לערער און קולטור־טוער, משה פיינשטיין, געבאָרן אין פּינסק, 10טן אָקטאָבער, 1898, איז אַ זון פון א ב ר ה ם א ש ר פ י י נ ש ט י י ן.

משה פיינשטיין האָט געקראָגן אַ גרינדלעכע העברעאישע דערציאונג און האָט דערצו געלערנט אין סידליקס פּראָגימנאַזיע אין פּינסק. אין 1912 האָט משה פיינשטיין דורכגעמאַכט ווי אַן עקסטערן עקזאַמענס אין פּינסקער

משה פיינשטיין

גימנאַזיע, און גלייך נאָך דעם איז ער, צוזאַמען מיט זיין עלטערן ברודער, אָפּגעפּאָרן קיין ניו־יאָרק. דאָ אין ניו־יאָרק, האָט ער זיך אַ קורצע צייט געלערנט אין קופּער־יוניאָן און איז שפּעטער אַנגעקומען אין דעם ניו־יאָרקער אוניווערסיטעט, וואו ער האָט אין 1922 באַקומען אַ „בע־טשעלאָר אף סאַיענס“ דיפּלאָם.

גלייכצייטיק מיטן אַקאַדעמישן שטודיום האָט ער זיך באַשעפטיקט מיט העברעאישער פּעדאַגאָגיק. פון 1916 ביז 1921 איז ער געווען לערער אין דער העברעאישער פּאָלקס־שול אויף איסט־בראָדוויי. שפּעטער איז משה פיינשטיין גע־ווארן דער אַדמיניסטראַטיווער אָנפירער און פּעדאַגאָגישער דירעקטאָר פון דער העברעאישער מיטל־שול און לערער־סעמינאַר „הרצליה“. דאָס איז אַ שולע מיט קרוב 200 סטודענטן אין עלטער פון 13 ביז 30 יאָר (דערפון 115 תלמידים — אין לערער־סעמינאַר).

אין 1935 האָט משה פיינשטיין באַקומען זיין מאַס־טערס דיפּלאָם פון דעם קאָלומביא־אוניווערסיטעט אין ניו־יאָרק. ער איז אַ מיטגליד פון דער רעדאַקציע־קאָ־מיסיע פון דער סעריע „העברעאישע קלאַסיקער“, וואָס דער „ישראל מעץ פאָנד“ גיט אַרויס אין די אינטערעסן פון דער העברעאישער דערציאונג. זינט 1938 איז ער סעק־רעטאַר פון העברעאישן פּען־קלוב אין ניו יאָרק, און איז אַ מיטגליד פון „נעשאָנאַל קאָונסיל אָוו דזשואיש עדיוקיי־שאָן“. ער האָט אָפּגעדרוקט מערערע שירים און אַרטיק־לען אין העברעאישע צייטשריפטן און זאַמלביכער דאָ און אין ארץ־ישראל.

אין בוך־פאָרם זיינען אַרויס זייַנע „ח ל ו ם ו ג ו ר ל“ (תל אביב, תרצ“ו) אַ גרעסערע פּאָעמע; און „ש י ר י ם ו ס ו נ ט ו ת“ (ניו יאָרק, תרצ“ה), אַ זאַמלבוך פון 22 לידער.

•

אהרן פעלדמאַן

אַהרן פעלדמאַן, געבאָרן אין פּינסק אין 1880, האָט געלערנט אין דער קאַרלינער תלמוד־תורה און צו 16 יאָר געעפנדיקט די רוסיש־יידישע פּאָלקס־שול; אַ געוויסע צייט גע־דינט אין מיליטער, דערנאָך זיך באַשעפטיקט מיט געבן שטונדן אין פּינסק, אויך געשריבן אין אַרטיקן בלעטל. אין 1911 האָט א. פעלדמאַן אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, געאַרבעט אין אַ שאַפּ, געווען טעטיק אין אַ יוניאָן אַלס סעקרעטאַר. פון צייט צו צייט זיך באַטייליקט אין „פּאַרט־שריט“, „פרייהייט“ מיט סקיצן, בילדער און מיניאַטורן אויס דעם לעבן פון שאַפּ, אויך אין דער „פרייער אַרבעטער שטימע“, „יונג־קוזניץ“ (1924), און דערהויפּט אין דער פילאַדעלפיער „יודישער וועלט“. 1925—1926 איז ער געווען מיטרעדאַקטאָר פון דעם חודש־זשורנאַל פאַר אַג־פאַנגער „דער באַגינען“; אין 1927 האָט ער רעדאַקטירט מיט שלמה עדעלהיימען אַן אַנפאַנגער־זשורנאַל „צוזאַמען“.

•

אַגראָנאָם אהרן פעלדמאַן

אַגראָנאָם אַהרן פעלדמאַן איז געבאָרן געוואָרן אין פּינסק אין יאָר 1899, איז אַ זון פון ניסן־צבי פעלדמאַן. מ׳האָט אים אַוועקגעשיקט קיין ארץ־ישראל אין 1913. ער האָט זיך געלערנט אין דער תל־אביבער גימנאַזיע „הרצליה“ און אין אַ פּאָלאָנד. אונטער זיין נאָמען און אויך אונטערן פסעוודאָנים „עבר הדני“ האָט ער אָפּגעדרוקט אַ רייַ שריפטן וועגן פּאַרמערייַ און נאַטור־וויסנשאַפט, ווי אויך דערציילונגען אין צייטונגען און זאַמל־ביכער. ער האָט איבערגעזעצט אויף העברעאיש אַ טייל פון ה. נ. וועלסעס באַוואוסטן בוך וועגן ביאַלאָגיע.

שמואל פֿרידמאַן

שמואל פֿרידמאַן, געבאָרן אין פּינסק אין 1897, איז אַן אייניקל פון ר׳ דוד קאַרלינער, פון דער מוטערס צד — אַ פֿלימעניק פון בעל־מחשבות. דערצויגן אין קאָוונע, געענדיקט קאָוונער קאַמערשול, וועלכע איז צוליב דער מלחמה עוואַקואירט געוואָרן קיין ריאַזאַן, דאָרט געשאַפֿן אַ קרייזל פֿאַר יידישער ליטעראַטור בײַם אַלגעמיינעם יוגנט־קלוב, און אין קרייזל האָבן זיך אַקטיוו באַטייליקט אויך רוסישע חברים פון דער יוגנט און אינטעליגענץ. שפּעטער איז ער אַריבערגעפֿאָרן קיין אוקראַינע, 1920 געענדיקט דעם יורידישן פֿאַקולטעט אין כאַרקאָוו, געגומען אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער צעירי־ציון באַוועגונג. 1921 צוריקגעקומען קיין ליטע, דערנאָך געלעבט אין בערלין. לעצטנס — אין פֿאַריז און דאָרט געוואָרן טעטיק אַלס סעקרעטאַר פון דעם „בעל־מחשבות־קאָמיטעט". זיין זשורנאַליסטישע טעטיקייט האָט ער אָנגעהויבן אין רוסישע און אוקראַיניש צייטונגען פון פֿאָלטאָווע, אין קיעווער אָרגאַן פון צעירי־ציון „ערד און אַרבעט", אונטער דעם דאָזיקן טיטל האָט ער רעדאַקטירט 1921־1922 דעם צוויייוועכנטלעכן אָרגאַן פון די צ״צ אין קאָוונע, געווען אַ מיטאַרבעטער פון „דער איידישער שטימע"; דאָרט פֿאַרעפֿנטלעכט עסקיזן, פֿעליעטאָנען און אַרטיקלען וועגן די פּראָגן פון דער יידישער אָוטאָנאָמיע. געשריבן אויך אין דער אָרגענטינער „נייער וועלט".

•

פּראָפֿ. דזשויקאָב פֿאַפּיש

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1887, אַ זון פון שמואל פֿאַפּיש־און בלומע פֿאַפּיש (געב. רעזיניק). ער איז אָנגעקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1905 און האָט גראַדואירט פון וואַלפֿאַראַיזאָ אוניווערסיטעט אין וואַלפֿאַראַיזאָ, אינדיאַנאַ, אין 1910. פון קאָרנעל אוניווערסיטעט האָט ער אין 1921 באַקומען אַ דיפּלאָם פון דאָקטאָר־פילאָסאָפֿיע.

ער איז געווען פּראָפֿעסאָר פון אָנאָליטישער כעמיע אין וואַלפֿאַראַיזאָ אוניווערסיטעט אין די יאָרן פון 1910 ביז 1914. שפּעטער, פון 1916 ביז 1918, איז ער געווען אינסטרוקטאָר פון כעמיע אין אינדיאַנאַ אוניווערסיטעט אין בלומינגטאָן, אינדיאַנאַ, אין 1918־1919 איז ער געווען כעמיע־אינסטרוקטאָר אין פּוירדיו אוניווערסיטעט אין לאַפֿייעט, אינדיאַנאַ. מיטן באַוואוסטן קאָרנעל אוניווערסיטעט אין איטהאַקאַ, ניו־יאָרק, איז ער פֿאַרבונדן זינט 1919. ביז 1925 איז ער דאָרט געווען אינסטרוקטאָר פון כעמיע. פון 1925 ביז 1929 איז ער געווען אַסיסטענט פּראָפֿעסאָר פון כעמיע, און אין 1929 איז ער געוואָרן פּולער פּראָפֿעסאָר פון כעמיע. זינט 1933 איז ער שוין טשערמאַן פון „דעפּאַרטמענט אָו קעמיסטרי" פון קאָרנעל אוניווערסיטעט.

פּראָפֿעסאָר י. פֿאַפּיש האָט באַקומען אַ גרויסע וויסנשאַפֿטלעכע רעפּוטאַציע דורך זיינע אויספֿאָרשונגען פון די זעלטנסטע כעמישע עלעמענטן, ווי אויך דורך אַרבעטן אין געאָכעמיע און ספּעקטראָסקאָפּיע. דורך לאַנג־יאָריקע שטודיעס האָט ער אויסגעאַרבעט אַ טעאָריע פון דער עוואָלוציע פון די כעמישע עלעמענטן. מיט עטלעכע יאָר צוריק האָט אַ גרויסן רושם אין דער וויסנשאַפֿטלעכער וועלט געמאַכט פּראָפֿ. פֿאַפּישעס אַנטדעקונג פון „עלעמענט נומער 87", אייגנער פון די צוויי נאָך ביז דאָן אומבאַקאַנטע כעמישע עלעמענטן. דעמאָלט האָט ער אויסגעפונען, אַז דער מינעראַל סאַמאַרסקיט, וואָס געפינט זיך אין נאָרוועגיען, סיביר, און עטלעכע זידלעכע שטאָטן פון אונזער לאַנד, אַנטהאַלט אין אַ גאָר קליינער פּראָצענט אָט דעם זעלטענעם פון אַלע כעמישע עלעמענטן — פֿאַר וועלכע מען האָט נאָך דערווייל קיין נאָמען ניט געפונען. מען גלויבט, אַז דער עלעמענט נומער 87 האָט די זעלבע אייגנשאַפֿטן ווי דער זעלטענער עלעמענט ראַדיום.

•

יוסף קאַמעניעצקי

דער באַוואוסטער אין רוסלאַנד בילדונג־טוער, יוסף קאַמענישצקי, איז געבאָרן אין פּינסק אין יאָר 1876. זיין פֿאָטער, שמואל, אַ תלמודיסט און משכיל, האָט זיך באַטייליקט אין דער העברעאישער פּרעסע. צו 6 יאָר איז יוסף געבליבן אַ יתום פון דער מוטער, ביז 19 יאָר געלערנט אין חדר, דאָן אַריבערגעפֿאָרן צום פֿאָטער קיין לידע, געלערנט העברעאיש און גמרא. צו 14 יאָר איז ער אַנגעקומען אין אַ יידיש־רוסישער אַנפֿאַנגשול, צו 16 — אין ווילנער יידישן לערער־אינסטיטוט. אין 1896 באַשטימט אַלס לערער אין נעוועל, וויטעבסקער גובערניע, געגומען אַן אָנטייל אין דער אַרבעטער־באַוועגונג, אָרגאַניזירט דעם ערשטן סטרייק פון די אָרטיקע בערשטער (1898), דאָן געאַרבעט אין אַ יידיש־רוסישער שול אין וועליזש. נאָכדעם שטודירט אין בערלינער אוניווערסיטעט. אין 1902 באַזעצט ער זיך אין ווילנע אַלס לערער פון נאַטורוויסנשאַפֿט און געשיכטע אין די רוסיש־יידישע מיטלשולן פון פּר. מאַרקוס און סאָפּיע גורעוויטש, 1906—1907 געאַרבעט אויף צו אָרגאַניזירן די יידישע סעקציע פון אַלרוסלענדישן לערער־פֿאַראיין, געווען פֿאָרזיצער פון צענטראַל־ביורא, געגרינדעט גרופּעס אין וויטעבסק, מינסק, אָרשע, מאָהילעוו, האָמעל, געווען אָרעסטירט אויף דער ערשטער קאָנפֿערענץ פֿאַר אַ יידישער שול אין ווילנע, פּסח 1907.

אין די יאָרן 1908—1915 געווען טעטיק אין דער „ליטעראַריש־מוזיקאַלישער געזעלשאַפֿט", געהאַלטן לעקציעס פֿאַר קינדער און דערוואַקסענע אויף רוסיש און יידיש, אָרגאַניזירט יידישע אָונטן פֿאַר קינדער, איבערגעזעצט לידער און קליינע פּיעסן פֿאַר קינדער. געפֿאָרן פון ווילנע אַלס באַפֿולמעכטיקטער פֿאַרטרעטער פון „חברה מפיצי השכלה" פֿאַר וויטעבסקער און מאָהילעווער גובערניע,

אַרגאַניזירט יידישע שולן אין ניזשעגאָראָדער גובערניע, געאַרבעט אויך אין די גוב. טולע, ריאַזאַן, וולאַדימיר, טאַמבאָו און וואָראָניעזש. נאָך דער ליקווידאַציע פון „חברה מפיצי השכלה" (1919—1922) לערער אין סאַראַטאָו אין יידישן שול־קלוב „יוגנט", און דערנאָך אין דער יידישער קינדערהיים. אַלס אָנפירער פון דראַמאַטישן קרייז אָנגע־שריבן עטלעכע קינדער־פיעסן, אינסצענירט שלום עליכמס „מאָטל פייסי דעם חזנס". איבערגעזעצט פאָעמען און לידער פון זשוקאָווסקי, לערמאָנטאָוו, נעקראַסאָוו, טיוטשעוו, און אַנדערע.

זינט 1922 איז ער געווען טעטיק אין מאָסקווע; האָט געאַרבעט אַלס לערער פון געאָגראַפיע; צונויפגעשטעלט אין יידיש אַ געאָגראַפישע כרעסטאָמאַטיע (צום טייל פון אַריגינעלע באַשרייבונגען פון קאָווקאַז, דאָנבאס, מורמאַנער געגנט, וואָלגע, לענינגראַד, מאַריענוואָסערוועג, אאַז"וו). אין דער באַאַרבעטונג פון דעם מחבר איז דאָס בוך נאָכדעם אויך אַרויס אויף רוסיש. ער האָט אויך איבערגעזעצט אויף יידיש ג. א. איוואַנאָוס „העפטן פאַר זעלבסטשטענדיקע אַרבעטן אויף געאָגראַפיע".

•

יאַנקל קאַנטאָר

יאַנקל קאַנטאָר, געבאָרן אין פינסק, אין יאָר 1886, אין אַ פרומער סוחרישער פאַמיליע, איז אַ זון פון אַ וואַלד־מעקלער. ביז 13 יאָר געלערנט אין חדר און ביי מלמדים, וואָס טייל פון זיי זיינען שוין געווען משכילים. ער האָט זיך גרידנלעך באַקאַנט מיט דער העברעאישער ליטעראַטור, צו 16 יאָר אַריין אין דער אַרטיקער ציוניסטישער אַרגא־ניזאַציע, אַרום 1903 געווארן אַ פועלי־ציון־טערריטאָריאַליסט, געפאָרן קיין וואַרשע, אָנגעקומען אין אַ טעכנישער שול, אָבער אָנשטאָט דעם זיך פאַרנומען מיט אָנפירן די שטרייק־קאָמיסיע פון ס"ס. אין משך פון 1904—1909 געאַרבעט אין די אָנפירנדיקע אַרגאַנען פון דער פאַרטיי אין פאַר־שיידענע שטעט, ווי האָמעל, נאָוואָזיבקאָוו, מאָזיר, וואַרשע, ביאַליסטאָק, אַלס פאַרטיי־פראָפעסיאָנאַליסט. 1909—1915 געווען טעטיק אין פינסק, וואו ער איז געווען גרינדער און לערער פון דער אָונט־שול פאַר דערוואַקסענע, אָנפירער פון אַרטיקן ס"ס־קאָמיטעט און פון טעריד־יוניאָן־ביורא, פון דער אָפּטיילונג פון „חברה־מפיצי־השכלה", אאַז"וו. אין 1916 געווען אויף קאָווקאַז, 1917—1919 אין לענינגראַד, וואו ער האָט זיך באַטייליקט אין דער אַרבעט פון „אַרט", „אָפּע" („חברה מפיצי השכלה"). נאָך דער רעוואָלוציע געווען פאַרזיצער פון לענינגראַדער קאָמיטעט פון ס"ס, מיטגליד פון אַרגאַניזיר־קאָמיטעט צונויפצורופן דעם קהלות־צוזאַ־מענפאָר. 1919—1924 איז ער געווען פאַרוואַלטער פון בילדונגס־ביורא אין האָמלער קאָמיטעט פון די „פאַר־אייניקטע", נאָכדעם פון „בונד".

זיין ליטעראַרישע טעטיקייט האָט קאַנטאָר אָנגעהויבן מיט אַרטיקלען און אויך בעלעטריסטישע זאַכן אין 1906, און זינט דאַן זיך באַטייליקט אין לעגאַלע און אומלעגאַלע אויסגאַבן פון ס"ס און די „פאַראייניקטע", זינט 1920 — פון „בונד", און דערנאָך אין די יידישע אויסגאַבן פון דער קאָמפאַרטיי מיט אַרטיקלען אויף פאָליטישע, עקאָנא־מישע און בילדונגס־טעמעס. ער האָט רעדאַקטירט אַ ספּע־ציעלע וועכנטלעכע אויסגאַבע אין האָמעל „בילדונגס־פראָגן", אַ שטיק צייט אויך די בונדישע צייטונג „האָמלער וועקער". פון פעדאַגאָגישע אַרבעטן איז ביי זיין אָנטייל און אונטער זיין רעדאַקציע אַרויס דאָס בוך „צו הילף דעם שטעטלדיקן לערער". ער האָט זיך באַטייליקט אויך אין דער רעדאַקציע פון דעם פעדאַגאָגישן זשורנאַל „ראַטנבילדונג".

•

יהודה קרני

יהודה קרני איז דער פסעודאָנים פון י. וואָלאָוועלסקי, געבאָרן אין פינסק אין 1882. שוין אַלס יינגל פון 12 יאָר האָט ער געשריבן לידער, פאָעמען, דערציילונגען און דראַמען אין יידיש, העברעאיש און רוסיש. אין זיינע יידישע שירים, וואָס האָבן זיך פון צייט צו צייט געדרוקט אין פאַרשיידענע יידישע צייטונגען, זשורנאַלן און צופעליקע אויסגאָבן (פון ווילנע, אָדעס, קעשענייעוו אאַז"וו), האָט ער געפֿרואווט אַרייַנטראָגן מאָדערנע טענער און מאָטיוון פון רעליגיעזער עראָטיק. אַ געוויסע צייט איז ער אויך געווען קאָרעספאָנדענט פון פּעטערבורגער „פרייַנד" אין בערלין. זיך באַזעצט אין ארץ ישראל, און איז זינט 1911 אין גאַנצן אַריבער צו דער העברעאישער ליטעראַטור, דרוקנ־דיק זיינע שירים, און פון צייט צו צייט אויך אַרטיקלען, אין די דאָרטיקע העברעאישע אויסגאָבן.

•

שמשון ראָזענבוים

די שווערע מלחמה־צייט, פון 1914 ביז 1920, האָט געשאַפן אַ טראָגישן ריס אין דעם גאַנג פון דער יידישער כלל־טוערייַ און געזעלשאַפטלעכער פירערשאַפט אין מערב־טייל פון אַמאָליקן רוסלאַנד. און דאָס איז דאָך געווען דווקא יענער טייל פון רוסלאַנד, וואו ס'האָבן דורות־לאַנג געלעבט פעסט־פאַרוואָרצלטע, געדיכטע יידישע מאַסן. דער גרעסטער טייל פון די כלל־טוער פון ליטע, פאָלעסיע און אַ טייל וווייס־רוסלאַנד זיינען אַוועקגעפאָרן פון יענע גע־ביטן קיין צענטראַל־רוסלאַנד צוזאַמען מיטן רוסישן מי־ליטער, וואָס האָט זיך צוריקגערוקט סוף זומער 1915 אויף אַ פראָנט־ליניע, וואָס האָט זיך געצויגן פון הינטער פינסק אין דרום־טייל און ביז צו דווינסק אין צפון פון דעם דייטש־רוסישן מלחמה־גענבט. בלויז געציילטע יידישע כלל־טוער פון פריער זיינען פאַרבליבן אין צפון־מערבדיקן

געגנט בעת דער דייטשער אָקופּאַציע. און פון די אַוועק־געפֿאָרענע קיין טיף־רוסלאַנד האָבן זיך נישט קיין סך דערפֿאָרענע יידישע כלל־טוער אומגעקערט צוריק אין ליטע און פוילן נאָך דעם בריסקער שלום (מערץ, 1918) אָדער שפּעטער. גרויס און וויכטיק איז דעריבער געווען די ראָלע און די דערגרייכונגען פון די איבערגעבליבענע יידישע כלל־טוער, דערהויפּט צווישן די פון זיי, וואָס האָבן געאַרבעט אין דעם הויפּט־צענטער פון אָקופּאַציע־געביט — אין ווילנע. אין די ניי־פֿאָליטישע באַדינגונגען, סיי בעת דער מלחמה, און דערהויפּט זינט 1918, האָבן אָט־די דער־פֿאָרענע עסקנים און באַלעבאָטישע יידישע כלל־טוער גע־האָט פֿאָר זיך אַ ברייטן אָרבעט־פּעלד.

איינער פון דידאָזיקע אַלטע טוער, וואָס האָט אָקטיוו דורכגעמאַכט די אָקופּאַציע־צייט און האָט נאָך דער מלחמה באַקומען נייע מעגלעכקייטן פֿאָר זיין געזעלשאַפֿטלעכער ענערגיע און איניציאַטיוו, אַלס דער פּירער פון דער יידי־שער אויטאָנאָמיע אין דער ניי־געשאַפֿענער ליטווישער מלוכה, איז געווען דער אַדוואָקאַט שמשון ראָזענבוים, וועלכער שטאָמט פון פּינסק און האָט פֿאָרנומען אַ חשובן אָרט אין דער יידישער פּינסק בעת דער פרייהייט־באַווע־גונג אין רוסלאַנד אין 1905־1906.

געבוירן אין פּינסק אין 1859, האָט ראָזענבוים אין דער יוגנט געלערנט אין פֿאַרשיידענע חדרים און ישיבות אין רוסלאַנד און גאַליציע. אַ צייט לאַנג איז ער געווען געהילף־רעדאַקטאָר פון העברעאישן זשורנאַל „האור", וועל־כער פלעגט דערשיינען אין בוציאן, גאַליציע. אין יאָר 1883 איז ער אָנגעקומען ווי אַ סטודענט אויפן יורידישן פאַקולטעט פון אָדעסער אוניווערזיטעט; און נאָכן ענדיקן דעם בילדונג־קורס, ווי אַ דיפּלאָמירטער אַדוואָקאַט, באַ־זעצט זיך ש. ראָזענבוים אין מינסק, אין יאָר 1885, און פֿאַרנעמט זיך דאָרט מיט זיין פּראָפּעסיע. שוין אין זיינע סטודענטן־יאָרן איז ער צוגעשטאַנען צו דער חיבת־ציון באַוועגונג, וועלכע האָט געהאַט איר הויפּט־צענטער אין אָדעס. מיטן אויפקום פון פֿאָליטישן ציוניזם איז ראָזענ־בוים געוואָרן איינער פון זיינע אַקטיווסטע פירער אין רוס־לאַנד, און איז אויפן ציוניסטישן קאָנגרעס פון יאָר 1905 אויסגעקליבן געוואָרן אין „גרויסן אַקציאָנס־קאָמיטעט". דערהויפּט האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט דער אַרבעט פֿאַרן יידישן נאַציאָנאַל־פֿאָנד און קאָלאָניאַל־באַנק.

אין אויגוסט, 1902, האָט ראָזענבוים געהאָלפֿן אָר־גאַניזירן און דורכפֿירן דעם באַוואוסטן אַלרוסישן ציוניס־טישן צוזאַמענפֿאָר אין מינסק. קורץ נאָך דעם ווערט ש. ראָזענבוים אויסגעקליבן אין דער צענטראַל־פֿאַרוואַלטונג פון דער רוסלענדישער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. ש. ראָ־זענבוים איז אויך געווען אַקטיוו ביי דער שאָפונג פון די ערשטע פּועלי־ציון־קרייזלעך.

נאָך דעם רעוואָלוציאָנערן שטורעם פון 1905, ווען דער ערשטער רוסישער פֿאַרלאַמענט, די „גאָסודאַרסטוועע דומע", האָט זיך צוזאַמענגעקליבן סוף אַפּריל 1906, איז ש. ראָזענבוים געווען צווישן די 10־12 יידישע דעפּוטאַטן. געשיקט איז ער געווארן פון מינסקער גובערניע, און איז צוגעשטאַנען אין דער „דומע" צו דער בירגערלעך־ליבע־ראָלער פֿאַרטיי פון די „קאַדעטן". די אומשטענדן פון זיין דערוויילונג זיינען אינטערעסאַנט פון שטאַנדפונקט פון דער יידיש־געזעלשאַפֿטלעכער געשיכטע פון פּינסק. די וואָלן אין „דומע" זיינען געווען נישט קיין דירעקטע. יעדער קרייז (אויעזד) פלעגט אויסקלייבן באַפולמעכטיקטע, אָדער וואַל־מענער, וועלכע פלעגן דערנאָך אין דער גובערניע־שטאָט אויסקלייבן צווישן זיך די דעפּוטאַטן אין פּאַר־לאַמענט (דומע). די רעוואָלוציאָנערע פֿאַרטייען האָבן יענע וואָלן באַיקאָטירט, אָבער די בירגערלעך־דעמאָקראַטישע ריכטונגען, דאָרונטער די ציוניסטן, האָבן יאָ אָקטיוו זיך באַטייליקט אין די וואַל־קאַמפּאַניעס און געלייגט אויף די רעזולטאַטן גרויסע האָפענונגען. אַלס דעפּוטאַט פון מינ־סקער גובערניע, מיט איר גרויסער יידישער באַפעלקערונג, האָבן די ציוניסטן אָרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון אַד־וואָקאַט שמשון ראָזענבוים. אין פּינסק, אַ שטאָט מיט אַ גרויסער יידישער מערהייט, האָט זיך צעפלאַקערט אַ הייסער פֿאַרטיי־קאַמף אין די יידישע רייען. די ציוניסטן האָבן געזוכט צו באַוואָרענען דעם דערפֿאָלג פון ראָזענ־בוימס קאַנדידאַטור דורך דעם, וואָס די באַפולמעכטיקטע פון פּינסק וועלן זיין ציוניסטן. די באַלעבאָטישע אַנטי־ציוניסטן האָבן פֿאָר זייער קאַנדידאַט פֿאָר וואַל־מאָן פון פּינסק אָרויסגעשטעלט דעם באַוואוסטן שטאָט־תקיף און כלל־טוער, דעם רייכן יידישן אינדוסטריעלן אונטער־נעמער, אָראָן מאָיסעיעוויטש לוריא. אָבער די ציוניסטן האָבן געזיגט.

פֿאָר דעם קאָלעקטיוון פֿאָליטישן פֿאָרברעך פון אונ־טערשרייבן דעם „וויבאָרגער אויפרוף" נאָך דער פֿאָרטרייי־בונג פון דער „דומע" אין מיטן זומער 1906, איז ראָזענ־בוים, צוזאַמען מיט צענדליקער אַנדערע ליבעראַלע פֿאָלקס־פֿאָרטרעטער (וועלכע האָבן געהערט דאָס פֿאָלק צום קאַמף קעגן דעם דעספּאָטישן צאָריזם), פֿאָרמשפּט געוואָרן צו אַ טורמע־שטראָף פון דריי חדשים. זיינע פּראָפּעסיאָנעלע און בירגערלעכע רעכט האָט ער אָבער נאָך יענעם „וויבאָרגער פּראָצעס", אין 1908, נישט פֿאַרלאָרן און ער האָט וויטער געמעגט פּראַקטיצירן ווי אַן אַדוואָקאַט. זיין ספּעציאַליטעט איז געווען צו פֿאָרטיידיקן אין די רוסישע געריכטן די אינטערעסן פון די פֿאָגראָם־געליטענע יידן, ווי אויך פון די ציוניסטן, וואָס זיינען געמשפּט געוואָרן פֿאָר געהערן צו דער „פֿאָרבאָטענער", נישט־לעגאַלער פֿאָרטיי, ווי דער ציו־ניזם איז דעמאָלט פֿאַרעכנט געווען אין רוסלאַנד.

אין אָנפֿאַנג פון דער וועלט־מלחמה איז ש. ראָזענבוים צוגעשטאַנען צו דער גרויסער גרופּע פון יידישע און נישט־יידישע כלל־טוער, וואָס זייער הויפּט־ציל איז געווען צו פֿאַרלייכטערן די לאָגע פון די יידישע מלחמה־קרבנות. דער געביט, מיט וועלכן ש. ראָזענבוים האָט זיך דערהויפּט אָפּגעגעבן, איז געווען צו פֿאַרטיידיקן יענע שוצלאָזע אומ־

שולדיקע יידן פון דעם מערב־גרענעץ געגנט, וואָס קעגן זיי האָט דער צאַריזם פאַרפירט בלבול־פראָצעסן אַלס פאַר־רעטער און שפּיאָנען (כדי אויף עמיצן אַרויפצואוואַרפן די שולד פון די כסדרדיקע מפלות פון רוסישן מיליטער אין פּוילן און ליטע). סוף זומער 1915, קורץ פאַרן אַרײַנמאַרש פון דער דייטשער אַרמיי קיין ווילנע, איז אַהינצו אָנגע־קומען פון מינסק ש. ראָזענבוים. ער איז שוין פאַרבליבן אין דער גרעסטער יידישער שטאָט פון ליטע איבער דריי יאָר צייט. במשך פון דער צייט איז ראָזענבוים געווען וויצע־פּרעזידענט פון בירגער־קאָמיטעט אין ווילנע (אַ מין שטאָט־פאַרוואַלטונג), וועלכן די דייטשן האָבן איינגעפירט ווי אַ שטיקל רעפּרעזענטאַנץ פון אַלע נאַציעס און רעלי־גיעס אין דער אָקופּאַציע־טעריטאָריע. חוץ זיין ציוניס־טישער אַרבעט אין ווילנע, האָט ש. ראָזענבוים געפירט אויך אַ גרויסע אַלגעמיין־יידישע קהלישע טעטיקייט.

שמשון ראָזענבוים

זומער 1918 איז ראָזענבוים געווען איינער פון די ספּעציעלע דריי דעלעגאַטן, וואָס זיינען פון דער עקזעקו־טיווע פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע אין דייטשלאַנד געשיקט געוואָרן מיט אַ פּאָליטישער מיסיע קיין קאָנסטאַנ־טינאָפּאָל. זייער ציל איז געווען צו פאַרקניפּן באַציאונגען מיטן טערקישן גרויס־וויזיר, טאַלאַאַט בעי, און מיט אים פאַרהאַנדלען מכח ציוניסטישע אינטערעסן. אַ ביסל שפּע־טער האָט ראָזענבוים באַזוכט אויך קאָפּענהאָגן און שטאָק־האָלם. פון דאָרט האָט ער, דורך טעלעגראַמעס און קעי־בעלס, באַקאַנט געמאַכט די ברייטע יידישע וועלט אין מערב־אייראָפּע און אַמעריקע מיטן גרויסן חורבן און קרי־טישער עקאָנאָמישער סיטואַציע, ווי אַ רעזולטאַט פון הונ־גער עפּידעמיעס און טעראָריזירונג פון דער יידישער באַ־פעלקערונג אונטער דער דייטשער ממשלה. דאָס אַלץ האָט געגעבן אַ גרעסערן שטויס דער בריט־פאַרמאָסטענער זאַמל־אַקציע צווישן די אַמעריקאַנער יידן לטובת די יידישע מלחמה־קרבנות (פּליטים, אלמנות און יתומים) אין די מזרח־אייראָפּעאישע לענדער.

אין דער ערשטער צייטווייליקער רעגירונג פון ליטע, וועלכע איז געשאַפן געוואָרן פון דער „טאַריבע" (ליטווי־שער מלוכה־ראַט) סוף 1918, האָט ש. ראָזענבוים פאַרנומען דעם אַמט פון וויצע־מיניסטער פון אויסערלעכע ענינים. אָנפאַנג 1919 האָבן די באָלשעוויקעס איינגענומען דעם ווילנער געגנט, און די ליטווישע רעגירונג האָט זיך אי־בערגעקליבן קיין קאָוונע. ראָזענבוים איז אויסגעקליבן געוואָרן אין דער גרינדונגס־פאַרזאַמלונג פון דער ליט־ווישער רעפובליק, און אין פרילינג פון יענעם יאָר איז ער אָפּגעפאָרן, ווי אַ מיטגליד פון דער רעגירונגס־דעלע־גאַציע, צו דער פרידנס־קאָנפערענץ אין פּאַריז. דאָרט האָט ער זיך אָנגעשלאָסן אָן דעם „קאָמיטעט פון די יידי־שע דעלעגאַציעס", וועלכער האָט, אונטער דער פירערשאַפט פון לואיס מאַרשאַל, געזוכט צו באַשיצן די יידישע רעכט און אינטערעסן ביי די אינטערנאַציאָנאַלע פאַרהאַנדלונגען צווישן די וועלט־מלוכות.

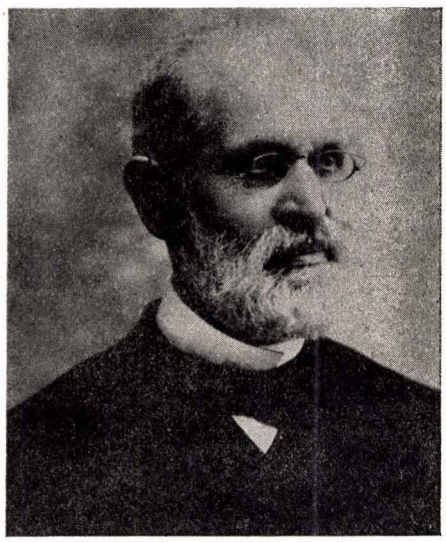
אָנפאָנג 1920 איז ראָזענבוים אויסגעקליבן געוואָרן אין יידישן נאַציאָנאַל־ראַט פון ליטע, דעם העכסטן אָרגאָן פון דער יידישער פאָליטישער און קולטורעלער אויטאָנאָמיע אין יענעם לאַנד. אין יולי פון זעלבן יאָר איז ער געוועז איינער פון די דיפּלאָמאַטישע פאַרטרעטער פון ליטע ביי אירע פרידנס־פאַרהאַנדלונגען מיט סאָוועט־רוסלאַנד. צו־זאַמען מיטן מיניסטער פאַר יידישע אָנגעלעגנהייטן, מ. סאָלאָוויטשיק, האָט ראָזענבוים ענערגיש מיטגעווירקט ביים אויסאַרבעטן די יורידישע זייט פון דער יידישער אויטאָ־נאָמיע אין ליטע. פינף יאָר צייט איז ער געווען פרע־זידענט פון יידישן נאַציאָנאַל־ראַט, און במשך פון איין יאָר צייט אין אָט דעם פעריאָד (1921־1922) איז ער געווען מיניסטער פאַר יידישע ענינים. נאָך דעם ווי די יידישע אויטאָנאָמיע איז, אין 1927, בטל געוואָרן, האָט ש. ראָזענ־בוים פאַרלאָזן ליטע און זיך באַזעצט אין פאָלעסטינע. אין תל־אביב איז ער געוואָרן פרעזידענט פון יידישן פרידנס־גערישט. אין 1929 האָט אים די ליטווישע רעגירונג באַ־שטימט פאַר איר געזאַנדטן־קאָנסול אין פאָלעסטינע. ער איז אויך באַערט געוואָרן פון דער ליטווישער נאַציע מיטן פירשט־געדימין־אָרדן. דעם 6טן דעצעמבער, 1934, איז ש. ראָזענבוים אין תל־אביב געשטאָרבן אין עלטער פון 75 יאָר.

•

אברהם חיים ראָזענבערג

נאָך אין דעם ערשטן פעריאָד פון דער יידישער מאַסן־אימיגראַציע אין אַמעריקע, אין די 90ער יאָרן פון פאָריקן יאָרהונדערט, האָט זיך דאָ אין ניו־יאָרק שוין צוזאַמענגעשטעלט און איז געווען טעטיק אַ היפּשער קרייז פון אָנגעזעענע העברעאישע שרייבער און געלערנטע, וואָס זיינען געקומען פון רוסלאַנד. זיי האָבן אָריבערגעבראַכט

פון דער אַלטער היים אַ הייסע ליבע צו דער קלאַסישער העברעאישער ליטעראַטור, צום תנ"ך און תלמוד, און האָבן געזוכט, דורך דעם געדרוקטן וואָרט, צו פֿאַרשפּרייטן דאָס יידישע וויסן, די „חכמת ישראל", אינם נייעם יידישן יישוב אין אַמעריקע. אַ גרופּע פּינסקער לאַנדסלייט, ווי א. ח. ראָזענבערג, מ. גאָלדמאַן און א. ד. דובזעוויטש, זיינען געווען פון די וויכטיקסטע טוער אין דעמאָזיקן משכיללישן קרייז פון דער יידישער אימיגראַנטן קאָלאָניע אין ניו־יאָרק. צווישן אָט די דריי פּינסקער חשובע געלערנטע און שרייבער האָט דעם אויבן־אָן פֿאַרנומען אברהם חיים ראָזענבערג. דאָס איז געווען אַן אָריגינעלע, שעפּערישע פֿערזענלעכקייט, אַ מענטש מיט הויכע גייסטיקע אינטערעסן, אַ מענטש מיט אַ ברייטן קרייז פֿון אינטערעסירן זיך פֿאַר אַלע זאַכן, אַ מענטש מיט אַ ברייטן פּראָפֿיל.

אברהם חיים ראָזענבערג

דעמאָלט אין גרויסן יידישן וויסן. אין אים האָט זיך פֿאַרקערפּערט אַ גאַנצע תקופה אין דער גייסטיקער געשיכטע פון די רוסישע יידן, אַן עפּאָכע, וואָס האָט זיך אָנגעפֿאַנגען, וועט א. ח. ראָזענבערג איז געווען, ד. ה. מיט הונדערט יאָר צוריק.

געבאָרן אין שטעטל פּאָהאָסט ביי פּינסק, האָט א. ח. ראָזענבערג געשטאַמט פון אַ זייער מיוחסדיקער רבנישער משפּחה, וועלכע איז אַרויסגעקומען פון גאון ר' מרדכי יפֿה, באַקאַנט ווי דער „בעל לבושים" (לויטן נאָמען פון זיין גרעסטן ווערק). ראָזענבערגס פֿאָטער, ר' עוזיאל יפֿה, אַ גרויסער למדן און דיין אין בית דין פון באַוואוסטן רב, ר' יעקב קאַרלינער, מחבר פון באַקאַנטע ספֿרים („משכנות יעקב" א. אַנד.), האָט נישט געהאָט יענע שנאָה צו דער העברעאישער שפּראַך און אויפקלערונג, וועלכע האָט געפלאַקערט צווישן די מערסטע רבנים און פֿרומע לומדים אין יענער צייט. צו זעקס יאָר האָט שוין דער זייער באַאַבטער אברהם חיים אַנגעהויבן צו לערנען ביי זיין פֿאָטער, ר' עוזיאל, העברעאיש און דקדוק (גראַמאַטיק), און ערשט צו נײַן יאָר האָט מען אים געגומען לערנען גמרא און פּוסקים. אין עלטער פון 11—13 יאָר האָט א. ח. ראָזענבערג זיך באַאַנגט מיט אַ צווייטן יונגן קאַרלינער וואויללערנער, דעם 11־יאָריקן יצחק יעקב רייגעס, דעם שפּעטער באָרימטן ראש־ישיבה פון לידע און גרינדער פון „מזרחי". ביידע יינגלעך האָבן געלערנט גמרא ביי ר' עוזיאלן, א. ח. ראָזענבערגס פֿאָטער, און ביידע האָבן געהאַט זעלטן גוטע פּייאיקייטן און אַ געוואַלדיקע התמדה. עטלעכע יאָר כסדר האָבן די צוויי גמראַ־אינגלעך געלעבט אין דער נאַענטסטער פֿריינטשאַפֿט צווישן זיך, און זייער רבי, ר' עוזיאל, האָט נישט געקענט זיך אָפּוואונדערן פון זייער טיפֿער ערנסטקייט און זעלטענער התמדה.

צו זיבעצן יאָר האָט מען אברהם חיים ראָזענבערגן פֿאַרהייראַט מיט אַ טאַכטער פון אַ רייכן בעל־הבית, וועלכער האָט חוץ דעם נדן פון טויזנט רובל צוגעזאָגט דעם יונגן פֿאַרפֿאָלק פּיר יאָר קעסט. במשך פון אָט דער צייט האָט א. ח. ראָזענבערג, צוזאַמען מיט זיין נאַענטסטן חבר, יצחק יעקב רייגעס, נישט אויפגעהערט צו לערנען גמרא און לייענען ווערק פון דער נייער השכלה ליטעראַטור. אין יענער צייט, אַרום 1855, האָט אויף די צוויי יונגע גמרא־לומדים, וואָס האָבן פֿאַרבראַכט גאַנצע טעג אין די קאַרלינער קלויזן, אַ גרויסע גייסטיקע ווירקונג געהאַט אַן עלטערער פון זיי יונגערמאַן, וועלכער האָט אויך געלערנט תורה אין זעלבן בית־מדרש. געהייסן האָט ער ר' אַביגדור שטיין, אָבער אַלע האָבן אים געפונען „דער פֿרוש פון אַמדור", און געשמט האָט ער ווי אַ גאָר גרויסער למדן. ר' אביגדור האָט געהאַט אַן אומגעהייערן רעספּעקט צום לאָגישן אופן פון לערנען און דענקען, ווי אויך זעלטן גרויסע קענטנישן אין מאָדערנע וויסנשאַפֿטן, דערהויפט אין מאַטעמאַטיק. ער האָט ביי די צוויי חברים, ראָזענבערג און ריינעס, אונטערגעגראָבן דעם גלויבן אין „פּלפּול" און אַנדערע פֿאַרעלטערטע און אומלאָגישע מעטאָדן פון לערנען גמרא, און האָט ביי אָט די וויסנדורשטיקע יונגעלייט אויפגעוועקט אַ גרויסן אינטערעס צו מאַטעמאַטיק און לאָגיק. דער „פֿרוש פון אַמדור" האָט זיי אפֿילו סיסטעמאַטיש געלערנט און באַקענט מיט אַלגעברע און געאָמעטריע. דאָס אַלץ איז נישט פֿאַרלאָפן אַן טיפֿע שפּורן, וואָס זיינען ביי די צוויי יונגע לומדים פֿאַרבליבן אויפן גאַנצן לעבן. די רעזולטאַטן פון דערדאָזיקער גייסטיקער השפּעה (ווירקונג) האָבן זיך אַרויסגעוויזן אין דער פולסטער מאָס ערשט פיל שפּעטער, ווען ס'זיינען רייף געוואָרן די פרוכטן פון לאַנגע יאָרן דענקען און לערנען, וואָס די צוויי יונגע פּינסקער גמראַ־לייט האָבן פֿאַרבראַכט אין בית־מדרש און קלויז. פון א. ח. ראָזענבערגן איז אויסגעוואַקסן אַ באַדייטנדיקער וויסנשאַפֿטס־מאַן.

דער שווער האָט אָבער געפֿאָדערט, אַז דער יונגער א. ח. ראָזענבערג זאָל אָנפֿאַנגען צו קלערן וועגן „תכלית",

און מ׳האָט פֿאַר אים ענדלעך געפונען אַ פּאַסיקן געשעפט. אין שטעטין, דייטשלאַנד, האָט זיך אָנגעפאַנגען צו דרוקן אַ נייע אויסגאַבע פון תלמוד מיט די פּירושים, און דער יונגער ראָזענבערג האָט, אַ דאַנק דער רעקאָמענדאַציע פון לאָמזשער רב, ר׳ נח יצחק דיסקין, באַקומען די פּאַר־טרעטונג פון דעמדאָזיקן נייעם ש״ס פּאַר גאַנץ רוסלאַנד. צום אומגליק איז דער עסק באַלד בטל געוואָרן. דער פּוילישער אויפשטאַנד (אין 1863) האָט אַראָפּגעוואָרפן דעם קורס פון רובל ביז צו 40 קאָפּיקעס, און ראָזענבערג האָט צוגעלייגט צו זיין מסחר מיט די ספרים דעם גאַנצן נדן, ד. ה., די טויזנט רובל, וואָס ער האָט פּאַרמאָגט. אינ־צווישן איז געשטאַרבן זיין פרוי, איבערלאָזנדיק אים פיר יונגע יתומים. ער פּאַרט אַוועק פון פינסק צו זוכן חיונה אין קיעוו, און ווערט פון דאָרט איינגעלאָדן אַלס לערער פון העברעאיש און אַלגעמיינע לימודים, אין הויז פון גביר אין קאָניעוו, נישט ווייט פון קיעוו, פּאַר טויזנט רובל אַ יאָר. ער קלערט אָבער ווייטער וועגן אַ תכלית, און נאָך אַ פּאָר יאָר פון דער לערערשער אַרבעט אין קאָניעוו, באַשליסט ער אָנצוקומען אין זשיטאָמירער ראָבינער־שול, וואו ס׳איז געווען אינספּעקטאָר דער באַוואוסטער העב־רעאישער שרייבער און געלערנטער חיים זעליג סלאָנימ־סקי. דער קורס פון דער ראָבינער־שול פֿון ראָזענבערג מיט אַ זייער גוטן אָטעסטאַט אין נאָוועמבער 1871, און קריגט גלייך נאָך דעם, אין יאָר 1872, אַ ראָבינער־שטעלע אין זיין געבורטס־שטאָט פּינסק.

אין פּינסק האָט א. ח. ראָזענבערג צום צווייטן מאָל חתונה געהאַט. זיין צווייטע פרוי, חיה (קלאָרע), די טאָכ־טער פון פּינסקער אַדוואָקאַט און כלל־טוער, במשך פון דרייסיק יאָר מיטגליד פון פּינסקער שטאָט־ראַט, מיכל בערצינסקי (דער שווער פון נ. מ. שייקעוויטש — שמ״ר). ראָבינער ראָזענבערג האָט אין פּינסק געגרינדעט אַ שולע מיט אַ בריטער פּראָגראַם פון העברעאישע לימודים אָבער אין אַ טראַדיציאָנעלן, פרומען גייסט. דער לימוד פון תנ״ך האָט אין דער דאָזיקער שולע געפירט דער קורץ פּאַר דעם געקומענער (פון סלוצק) יונגער לערער, צבי הירש מאַסליאַנסקי, דער שפּעטער באַרימט־געוואָרענער „נאַציאָנאַלער דרשן״. ראָזענבערג׳ס פרוי איז געווען אין דער שולע די לערערין פון רוסיש און אַריטמעטיק. אין אַלע קרייזן פון יידישן פּינסק איז די שולע פון ראָבינער ראָזענבערג געווען זייער פּאָפולער. דער פּינ־סקער רב, ר׳ אליעזר משה הורוויץ, הגם אַליין אַ שטרענ־גער אָרטאָדאָקס, האָט פונדעסווענען אָפּגעגעבן זיין אייניקל צו א. ח. ראָזענבערגן אין שולע.

כמעט צען יאָר איז א. ח. ראָזענבערג געווען ראָ־בינער, ד. ה. דער אָפּיציעלער פּאָרשטייער פון דער פּינ־סקער קהלה פּאַר דער רעגירונגס־מאַכט, און אין יאָר 1881 האָט מען אים געלאָדן צו ווערן אַ ראָבינער אין אַ גרעסערער שטאָט — אין ניקאָלאַיעוו, כערסאָנער גובערניע. אין יענער זיד־רוסישער שטאָט מיט אַ היפּשער צאָל רייכע, אָבער גייסטיק אָפּגעשטאָנענע יידישע משפּחות, האָט ראָ־זענבערג, וועלכער איז אין יענער צייט געוואָרן אַן אָנ־הענגער פון דער חיבת־ציון באַוועגונג, געפירט אַ ברייטע קולטורעלע טעטיקייט. מען האָט אים באַשטימט פּאַר אַ לערער פון יידישער רעליגיע און געשיכטע אין דער ניקאָלאַיעווער גימנאַזיע; ער האָט אויך פּאַרפּאַסט אַ לערן־בוך פון דער יידישער געשיכטע אין רוסיש. די פּרוכט־באַרע אַרבעט פון ראָבינער ראָזענבערג האָט זיך אָבער אָנגעשטויסן אויף אַ שטאַרקער מניעה, וועלן דער אָנטי־סעמיטישער שעף פון דער ניקאָלאַיעווער זשאַנדאַרמעריע האָט זיך געזומען שאַרף צו פּאַרפאָלגן דעם אַלגעמיין באַליבטן א. ח. ראָזענבערג. ער פלעגט פּאַרשיטן דעם גובערנאַטאָר מיט מסירות אויף ראָזענבערגן, באַשולדיגנדיק אים, צווישן אָנדערע חטאים, אויך אין אָנטי־מלוכהשע טע־טיקייטן. ווי אַ ביישפּיל פון ראָזענבערגס אַרבעט קעגן די מלוכה־אינטערעסן האָט דער אָנטיסעמיטישער זשאַנדאַרמען־שעף געשריבן, אַז א. ח. ראָזענבערג זאָל האָבן צוגעריידט אַ פּאָר רייכע ניקאָלאַיעווער סוחרים, ווי צ. ב. לעווינטין, הייסמאַן און אָנדערע, צו ליקווידירן זייערע געשעפטן אין רוסלאַנד און זיך צו באַזעצן אין פּאָלעסטינע. קעגן אָזעלכע אָנפּאָלן אויפן „קאָזיאָנעם ראָבין״ און גימנאַזיע־לערער האָט די העכערע מאַכט, נאָטירלעך, דעם ראָבינער אונטער איר שוץ נישט געזומען.

צוליב דידאָזיקע רדיפות איז א. ח. ראָזענבערג אין יאָר 1888 אַריבער אויף אַ ראָבינער־פּאָסטן קיין פּאָלטאָווע, נאָר אויך דאָרט האָט אים געטראָפן דער צאָרישער פּאָר־פּאָלגער. צו יענער צייט איז שוין ראָזענבערגס נאָמען געווען גאַנץ פּאָפּולער אין רוסלאַנד, ווייל ער האָט יאָרע־לאַנג מיטגעאַרבעט אין דער העברעאישער און רוסיש־יידי־שער פּרעסע: אין „המליץ״, „הכרמל״, „וואָסכאָד״, „ראָז־סוועט״ און אַנדערע. דער העברעאישער שרייבער און חיבת־ציון טוער שאול פּנחס ראָבינאָוויטש האָט איינגעלאָדן א. ח. ראָזענבערגן צו קומען קיין וואַרשע און מיטצוואַרבעטן אין דער העברעאישער ענציקלאָפּעדיע „האשכול״. ראָזענ־בערג האָט דעם פּאַרשלאָג אָפּגעוואָרפן. מיד פון רדיפות האָט ער אין יאָר 1891 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, כדי צו קענען זיך רואיק אָפּגעבן דער פון פריער פּאַר־טראַכטער גרויסער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט — צוזאַמען־שטעלן און אַרויסגעבן אַ ביבלישע ענציקלאָפּעדיע אין העברעאיש. אין ניו־יאָרק האָט א. ח. ראָזענבערג אָפּגע־קויפט ביי זיין שוואָגער, שמ״ר (נ. מ. שייקעוויטש) אַ יידי־שע דרוקעריי, וואָס יענער האָט מיט אַ פּאָר יאָר פריער געגרינדעט. אָזוי האָט א. ח. ראָזענבערג געהאָפט צו האָבן חיונה און צו דרוקן זייַנע וויסנשאַפטלעכע ווערק.

די ערשטע צוויי בענד פון זיין ביבלישער ענציקלאָ־פּעדיע, אונטערן נאָמען „אוצר השמות״, האָט א. ח. ראָ־זענבערג אַליין געזעצט און געדרוקט ביי זיך אין דער קליינער דרוקעריי אויף הענרי סטריט. אַרויסגעלאָזן די צוויי בענד האָט ער איז 1898 און 1899, ווי אַן אָנהויב

פון אַ גרויסן ווערק. דער פּלאַן איז געווען צו שאַפֿן אַן ענציקלאָפּעדיע פון אַלע נעמען און קעגנשטאַנדן, וואָס מען געפינט אין תנ"ך (אין אַן אַלפאַבעטישן סדר), נישט נאָר די נעמען פון מענטשן (צוזאַמען מיט זייערע ביאָגראָפיעס און אַלץ וואָס ווערט וועגן זיי דערציילט אין תלמוד און מדרש), נאָר אויך נעמען פון שטעט, בערג, טייכן און די באַשרייבונג פון פעלקער און לענדער, וואָס האָבן זיך גע־פונען בשכנות מיט די יידן בעת דער ביבלישער עפּאָכע. אויך האָבן אין אָט דעם „אוצר השמות אשר בכתבי הקודש" געדאַרפט זיין בילדער (אילוסטראַציעס), וואָס זאָלן קלאָר מאַכן פֿאַרן לעזער דעם לעבן־שטייגער און דעם צושטאַנד פון די יידן מיט צוויי־דריי טויזנט יאָר צוריק. די ערשטע צווויי טיילן פון דערדאָזיקער ענציקלאָפּעדיע זיינען אויפ־גענומען געוואָרן פון מבינים מיט גרויסע שבחים. נאָר עס האָט געמוזט פֿאַרגיין כמעט אַ פערטל יאָרהונדערט ביז א. ח. ראָזענבערג האָט זיין לעבנסווערק דערזען אינגאַנצן פֿאַרענדיקט און פֿאַרפערטיקט אין בוך־פֿאָרם.

אין אַמעריקע, ווי פריער אין רוסלאַנד, האָט א. ח. ראָ־זענבערג געפירט אַ ברייטע זשורנאַליסטישע אַרבעט. ער איז געווען רעדאַקטאָר פון דער וואָכנשריפט „העברי", וועלכע כתריאל צבי שרהזאָן האָט געגרינדעט אין יאָר 1891. דער זשורנאַל האָט עקזיסטירט אַ קורצע צייט. אין יאָר 1895 האָט ראָזענבערג אַליין געגרינדעט און אַרויסגע־לאָזן אונטער זיין רעדאַקציע אַ חודש־זשורנאַל „גר המערבי", וואו ס׳האָבן מיטגעאַרבעט, צווישן אַנדערע שרייבער, אייַ־ניקע פּינסקער מלומדים און שריפטשטעלער, וואָס זיינען געקומען אין אָנהייב פון דער מאַסן־אימיגראַציע, ווי מ. גאָלדמאַן, שמ"ר און א. ד. דובזעוויטש.

א. ח. ראָזענבערג האָט מיטגעאַרבעט אין אַ סך העב־רעאישע זשורנאַלן און צייטונגען אין אַמעריקע, ווי אין „הלאום" (וואָס זיין פּינסקער לאַנדסמאַן משה גאָלדמאַן האָט געגרינדעט), אין „היום", „המודיע לחדשים", אין י. ד. אייזענשטיינס „אוצר ישראל" און אַנדערע.

אין יאָר 1915 איז אין ראָזענבערגס דרוקערייַ אויף 130 הענרי סטריט געדרוקט געוואָרן די העברעאישע וואָכנ־שריפט „האומה", וואָס איז געגאַנגען במשך פון יענעם יאָר (אונטער דער רעדאַקציע פון אהרן פרענקעל), ביי דער נאָענטסטער מיטאַרבעטערשאַפט פון א. ח. ראָזענבערג. דער פֿרעזידענט פון דער גזעזלשאַפט „שם ועבר", וואָס האָט די צייטשריפט אַרויסגעגעבן, איז געווען ראָזענבערג. אין יאָנואַר 1916 האָט דער זשורנאַל זיך געשלאָסן. ער איז פֿאַראייניקט געוואָרן מיט דער נייער, ציוניסטישער וואָכנ־שריפט „התורן", וועלכער האָט פֿאַרנומען דעם פּלאַץ פון דעם פריערדיקן חודש־זשורנאַל אונטער דעמזעלבן נאָמען.

אין יאָר תרפ"ג (1923) האָט אַ ספּעציעלער קאָמיטעט אַרויסגעגעבן אַ פולשטענדיקע אויפלאַגע פון „אוצר השמות" אין 10 טיילן, געבונדן אין 5 בענד. דאָס איז אַ ווערק פון גרויס וויכטיקייט.

אין אַמעריקע האָט א. ח. ראָזענבערג אָנגעהויבן צו שרייבן אין יידיש און האָט מיטגעאַרבעט אין פֿאַרשיידענע זשורנאַלן און צייטונגען, ווי דער „אַמעריקאַנער", „מאָרגן־זשורנאַל" און אַנדערע. פון זיינע ווערק אין יידיש זיינען אין בוך־פֿאָרם אַרויס „אברהם אָבינוס לעבנס־באַשרייבונג" און „גירוש שפאַניע". אין 1918 איז אַרויסגעגאַנגען א. ח. ראָזענבערגס איבערזעצונג פון י. ג. פאָגטס באַוואוסטער „וועלט־געשיכטע" אין 12 בענד אונטער דער רעדאַקציע פון אלכסנדר האַרקאַווי. דאָרט איז אויך איינגעפלאָכטן געוואָרן די יידישע געשיכטע ביז דער באַלפור־דעקלא־ראַציע מיט אַ ספּעציעלן קאַפּיטל וועגן דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער ליטעראַטור.

געשטאַרבן איז אברהם חיים ראָזענבערג אין ניו־יאָרק דעם 12טן יולי, 1925, אין עלטער פון 87 יאָר, און איז באַערדיקט געוואָרן אויף דעם „יוניאַן פיעלדס" בית־עולם פון דער פּינסקער חברה „דורשי טוב אנשי פינסק", וואו ס׳גענפינען זיך אויך די קברים פון א. ד. דוב־זעוויטש און נ. מ. שייקעוויטש. צווישן זיינע נישט פאָר־עפנטלעכטע ווערק איז אויך פאַרבליבן אַ גרויסע, וועלט־פולע אַרבעט — „אַנשי השם", אַ זאַמלונג פון די ביאָ־גראַפיעס פון אמוראים (חכמי־התלמוד אין בבל און ארץ־ישראל אין 4טן און 5טן יאָרהונדערט) צוזאַמען מיט די מאמרים פון יעדן איינעם פון זיי.

•

דרי׳ נתניאל ראַטנאָף

די אייגנוואַנדערונג פון אַ גרעסערע צאָל פּינסקער יידן אין אַמעריקע הויבט זיך אָן סוף 80ער יאָר פון פאָריקן יאָרהונדערט, נאָך דעם ווי ס׳איז אויסגעבויט געוואָרן די דירעקטע אייזנבאַן־ליניע פון פּינסק איבער בריסק קיין וואַרשע. אָנפאַנג יאָר 1882 איז שוין אין ניו־יאָרק געווען אַ פּינסקער קאָלאָניע פון עטלעכע צענדליק לאָנדסלייט; אַ טייל פון זיי — געבילדעטע און אינטעליגענטע יונגע לייט, וואָס זיינען אַנטלאָפן פון צאַרישן אַנטיסעמיטיזם צו זוכן אין דער גרויסער נאָרד־אַמעריקאַנער רעפובליק ברויט, פרייהייט און גלייכהייט. צווישן די דאָזיקע יונגע פּינסקער אין אַמעריקע האָט זיך געפונען אויך א ש ר ר א ט נ א ף, דער זון פון אַ חשובער און אנגעזעענער פּינסקער משפּחה פון פעלד־באַזיצער (אָגראָדניקעס), ראובן און עטעל ראַטנאָוואוסקי. ער האָט צו 32 יאָר פאָרלאָזן זיין געבורטס־שטאָט, פּינסק, און אין עטלעכע חדשים נאָך זיין קומען אין ניו־יאָרק האָט ער שוין אַריבערגענומען צו זיך זיין עלטסטן זון — נ ת נ י א ל, וואָס איז דעמאָלט אַלט געווען 16 יאָר (געב. 15טן סעפּטעמבער 1875), און האָט שוין דורכגעמאַכט, אַלס שילער פון דער פּינסקער רעאַל־שולע, דעם קורס פון 5 קלאַסן. דער בחורל ראַטנאָף איז אָנגעקומען אין ניו־יאָרק אין פעברואַר 1892, אַ ביסל שפּעטער איז קיין אַמעריקע אָפּגעפֿאָרן אויך זיין מוטער מיט די קלענערע קינדער.

אשר ראַטנאָף, אַ זון פון אַ באַלעבאַטישער משפּחה און אַליין אַ משכיל האָט, צוזאַמען מיט אַ סך אַזעלכע

אימיגראַנטן ווי ער, זיך געגנוג אָנגעליטן, אין די ערשטע יאָרן פון דעם שמערצלעכן צופֿאַסונג־פּראָצעס, צו דער ניט־פריינטלעכער סביבה. ער האָט געמוזט גיין אַרבעטן אין אַ פֿאַר־שאַפֿ, כדי צו פֿאַרדינען אויף אַ לעבן. זיין טרוים איז געווען צו געבן זיינע קינדער אַ גוטע בילדונג און זיי לערנען אַן אינטעליגענטע פּראָפֿעסיע. דעם דאָזיקן אידעאַל האָט אשר ראַטנאָף און זיין פרוי, אידל, דורך יאָרן מאַטערניש און מי פאַרווירקלעכט. אין צוויי־דריי יאָר נאָך זיין אָנקומען אין אַמעריקע האָט נתניאל ראַטנאָף שוין פֿאַרענדיקט זיין קאַלעדזש־בילדונג, און אין יאָר 1899 האָט ער גראַדואירט אַלס דאָקטאָר מעדיצין פון דער אוניווערזיטעט פון באַלטימאָר.

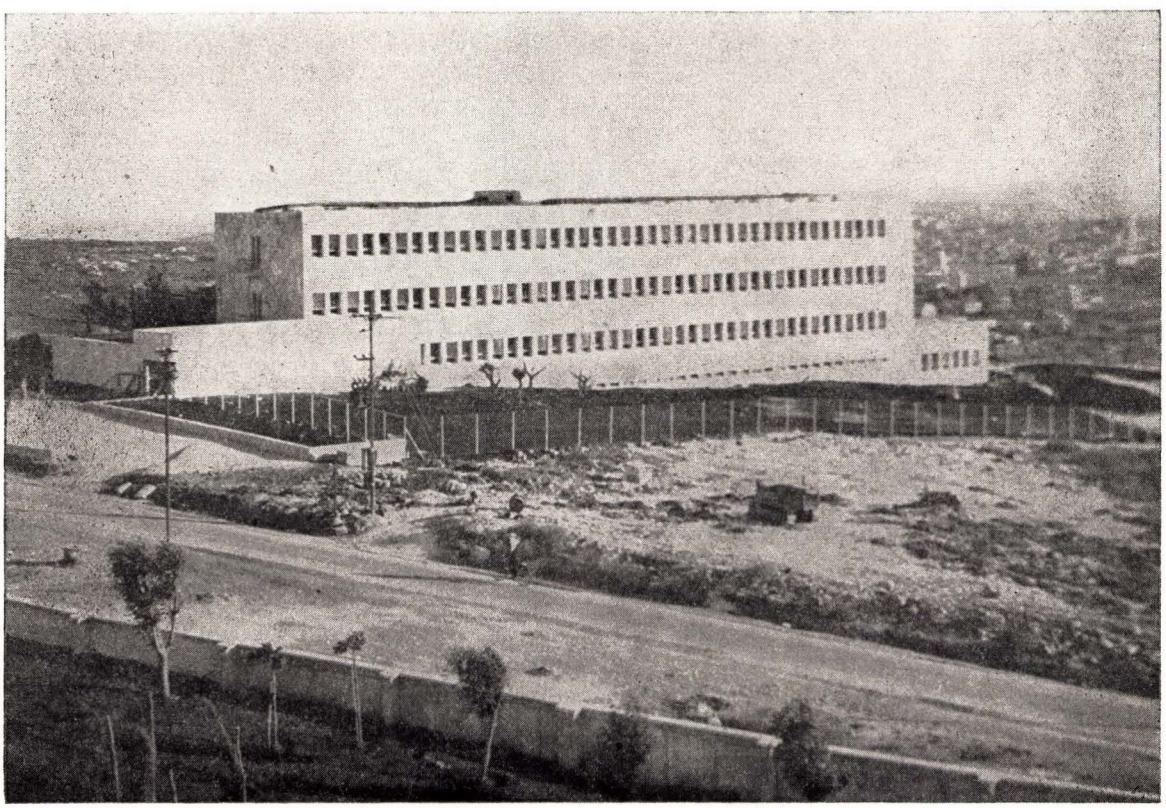
דר. נ. ראַטנאָף האָט שטענדיק אַרויסגעוויזן אַ נייגונג צו געזעלשאַפֿטלעכער טעטיקייט. זיין ערשטער וויכטיקער געזעלשאַפֿטלעכער אויפטו איז געווען די גרינדונג פון דעם „דזשואיש מאטוירניטי האָספּיטאַל" אויף איסט בראַדוויי, פון וועלכן ער איז געווען אייגער פון די הויפּט־איניציאַטאָרן און וואו ער האָט פאַרנומען אַ פירנדע ראַלע. ער איז צוערשט געווען וויס־פּרעזידענט פון האָספּיטאַל און שפּעטער סעקרעטאַר פון דירעקטאָרן באָארד.

אין יאָר 1930 איז, דורך דער איניציאַטיוו פון דר. ראַטנאָף, דער „דזשואיש מאטערניטי האָספּיטאל" פאַראייניקט געוואָרן מיט דעם „בית ישראל" האָספּיטאל, וואָס איז לאַנג געווען אַ גרויסער היל־אַנשטאַלט אין דער אונטערשטער איסט סיידּ פון ניו־יאָרק. ביידע אינסטיטוציעס האָבן זיך אַריבערגעקליבן פון די אַלטע לאָקאַלן אין דעם אונטערשטן טייל שטאָט אין אַ פרעכטיקן נייעם 12־שטאָקיקן בנין אויף סטאַיוועסענד סקווער.

דר. נתניאל ראַטנאָף איז אין 1930 געוואָרן דער מעדיצינישער דירעקטאָר פון דער דאָזיקער פאַראייניקטער אינסטיטוציע, און פאַרנעמט דעם פּאָסטן ביז היינט צו טאָג. „בית ישראל" איז אייגער פון די גרעסטע און בעסטע האָספּיטאַלס אין ניו־יאָרק, זיין יערלעכער בודזשעט באַטרעפט אַרום 700 טויזנט דאָלאַר.

דר. נ. ראַטנאָף איז אויך דער גרינדער פון דעם גמילת־חסדים און שטיצע־פאַנד פאַר דאָקטוירים. דאָס איז אָבער גאָר ניט געווען קיין לייכטע אונטערנעמונג.

וועז דר. נתניאל ראַטנאָף איז אין 1917 געקומען צו זיינע קאָלעגן־דאָקטוירים, און האָט פאַרגעלייגט זיין פלאַן דער „איסטערן מעדיקעל סאָסייעטי", אַן אַרגאַני־

בנין פון דער מעדיצינישער שולע אין ירושלים אויפן נאָמען פון דר׳ נתניאל ראַטנאָף

זאציע דאָן מיט 1200 מיטגלידער, פון וועלכער ער איז צוויי מאָל געווען פּרעזידענט, האָט מען דאָרטן געזאָגט, אַז די אידייע איז אַ גאַנץ גוטע, אָבער מ׳האָט וויניק גע־גלויבט אין דער מעגלעכקייט איר צו פאַרווירקלעכן. דעם איניציאַטאָר, דר. נ. ראַטנאָף האָט מען אָפילו אָנגערופן „גרעניצלאָזער אָפּטימיסט", און מ׳האָט געזוכט מיט קאָלטע, ניכטערע טענות דערשטיקן דעם ענטוזיאַזם פון אַלע די וואָס האָבן אין דר. ראַטנאָפס פּלאַן שטאַרק געגלויבט. צום סוף האָט דר. נ. ראַטנאָף וואָלונטירט, חוץ זיין בייטראָג צום פאָנד, נאָך צו לייגן די סומע פון $5,000, מיט וועלכער די אונטערשטיצונג און גמילת־חסדים אַקציע זאָלן זיך גלייך אָנפאָנגען. דאָס האָט געווירקט און דער פאָנד איז געגרינדעט געוואָרן. ניט נאָר האָט מען אים שנעל דעם חוב אָפּגעצאָלט, נאָר די פאָפולאַריטעט פון פאָנד איז זייער גיך געוואָקסן. אין עטלעכע יאָר איז דער קאָפּיטאַל פון פאָנד פיל־פאַך פאַרגרעסערט געוואָרן. פון ערשטן טאָג איז דר. נ. ראַטנאָף געווען דער פאַרזיצער פון דער קאָמיטע, וואָס האָט מיטן פאָנד פאַרוואָלטעט. אין יאָר 1929 איז, לויט אַ יורידישן אָפּמאַך, דער „פיזישענס לאָון ענד רעליף פאָנד" אַריבערגעגאַנגען פון „איסטערן מעדיקאַל סאָסייעטי" צו דער „מעדיקאַל סאָסייעטי אָוו דהי קאוּנ־טי אָוו ניו יאָרק", און דער פאָנד איז געוואָרן אויף שטענדיק אַן אייגנטום און אינסטיטוציע פון דער אַרגאַניזירטער מעדיצינישער פּראָפעסיע אין ניו־יאָרק. דר. נ. ראַט־נאָף האָט מען אויסגעקליבן פאַר דעם פאַרזיצער פון דער פאָנד־קאָמיטע און אויך פון דעם „באָארד אָוו טראָסטיס".

דר׳ נתניאל ראַטנאָף

דר. נ. ראַטנאָף איז אויך אייניער פון די גרינדער פון דעם ירושלימער אוניווערזיטעט און פון דעם מעדיציניש־ען פּאָרשונג־אינסטיטוט ביי דעם דאָזיקן אוניווערזיטעט.

אין יאָר 1921, ווען פּראָפ. איינשטיין און דר. חיים וויצמאַן (וואָס איז אגב אויך אַ פּינסקער) זיינען געקומען קיין אַמעריקע אין די אינטערעסן פון דער ירושלימער אוניווערזיטעט, פון וועלכער מ׳האָט ערשט קורץ פאַר דעם אָוועקגעלייגט דעם ערשטן גרונט־שטיין, איז דר. נ. ראַטנאָף מיט ענדלאָזער באַגייסטערונג צוגעשטאַנען צום גראַנדיאָזן פּלאַן. ספּעציעל האָט אים פאַראינטערעסירט דער פּראָיעקט, אַז אַ מעדיציניש־ער פאָקולטעט זאָל ווערן אַ וויכטיקער טייל פון דעם צוקונפטיקן העברעאישן אוניווערזיטעט. ס׳פאַרשטייט זיך, אַז די פּעסימיסטן האָבן געלייקנט אין דער מעגלעכקייט צו שאַפן די ריזיקע מיטלען פאַר אַזאַ אונטערנעמונג מיט אַלע אירע איינצלהייטן, ווי אוניווער־זיטעט־שפּיטאָלן און קליניקעס, לאַבאָראַטאָריעס, פאָרשונג־אינסטיטוטן א. ד. גל. אָבער איצט, אָכצן יאָר שפּעטער, קען דר. נ. ראַטנאָף מיט צופרידנקייט פעסטשטעלן, אַז ווידער האָט דאָס לעבן רעכט געגעבן אים, דעם „גרעניצ־לאָזן אפּטימיסט", און פאַר דעם הויכן ציל, וואָס איז שוין אויף אַ העלפט דערגרייכט געוואָרן, איז אים געלונגען צו באַשאַפן ניט צענדליקער טויזנטער, נאָר פיל, פיל מער — אַן ערך $750,000.

ער האָט דעמאָלט, אין 1921, אָרגאַניזירט די „אָמע־ריקאַן דזשואיש פיזישענס קאָמיטע" און איז געווען איר ערשטער פאָרזיצער און כסדרדיקער פירער און וועגווייזער אין אַלע אַרבעטן, וואָס האָבן אַ באַציאונג צום ירושלימער אוניווערזיטעט, און באַזונדערס מיט דער צוגרייטונג פון דער אָקאַדעמישער מעדיציניש־ער שולע אין ירושלים. אין יאָר 1922 איז דר. נ. ראַטנאָף, צוזאַמען מיט עטלעכע ניו־יאָרקער יידישע דאָק־טוירים, אָפּגעפאָרן קיין ארץ־ישראל, און האָט אין ירושלים אויפן הר־הצופים, נאָענט צום אוניווערזיטעט־שטח, אינגעקויפט אַ היפּשע נחלה (10 אָקער לאַנד) אין נאָמען פון דער דאָקטוירים־קאָמיטע אין ניו־יאָרק. אָט אויף דעם שטיק לאַנד איז שפּעטער, אין פרילינג 1938, פאַרטיק געוואָרן דער פּרעכטיקער „מעדיציניש־ער צענטער", וואָס איז דער ערשטער גרויסער שריט אויפן וועג צו דער שאַפונג פון אַ מעדיציניש־ן פאָקולטעט.

די פייערלעכע דערעפענונג פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט איז פאָרגעקומען אין פרילינג 1935, אָבער נאָך אַיידער דער אוניווערזיטעט איז געעפנט געוואָרן, האָט דר. נ. ראַטנאָף זיך פאַראינטערעסירט (און האָט עס פאַרווירקלעכט) מיטן פּלאַן פון אַ מיקראָביאָלאָגישן אינסטי־טוט ביים אוניווערזיטעט, וואו מ׳זאָל סיסטעמאַטיש פאָרשן און שטודירן די קראַנקהייטן, וואָס פּלאָגן די מענטשן און חיות אין די מזרח־לענדער, כדי אויסצוגעפינען די בעסטע קוראַציע־מיטלען פאַר אָט די קראַנקהייטן.

די ציוניסטישע פרויען־אָרגאַניזאַציע „הדסה" איז, ווי באַוואוסט, שוין יאָרלאַנג טעטיק געווען אויפן פעלד פון מעדיציניש־ער און סאָציאַל־היגיענישער הילף פאַר דער פאַלעסטינער באָפעלקערונג. האָט דריבער דר. נ. ראַטנאָף אין יאָר 1926 פאָרגעלייגט אַ פּלאַן פון קאָאָפעראַציע צווישן דער „הדסה" און דעם אַמעריקאַנער יידישן דאָקטוירים־קאָמיטעט מיטן ציל אויפצובויען אין ירושלים אַן אוני־

ווערזיטעט־שפּיטאָל (אָנשטאָט דעם אַלטן ראָטשילד־שפּיטאָל, וואָס די „הדסה" האָט אויפגעהאַלטן) און אויך אַ העכערע מעדיצינישע פאַרשונג־שולע, בתנאי, אַז די „הדסה" זאָל אויסהאַלטן דעם נייעם גרויסן שפּיטאָל און דער דאָקטוירים־קאָמיטעט וועט אויף זיך נעמען די זאָרג פאַר דעם פאַרשונג־אינסטיטוט. עס איז גלייך באַשאַפן געוואָרן אַ געמיינזאַמער בוי־פאַנד־קאָמיטעט. אין אים זיינען אַריין מיטגלידער פון נאַציאָנאַלן „באָארד" פון דער „הדסה" ווי אויך פאַרטרעטער פון דעם דאָקטוירים־קאָמיטעט, וואָס דר. נ. ראַטנאָף האָט אָרגאַניזירט מיט פינף יאָר פריער.

דער ציל פון דער גרויסער אַקציע איז געווען אויפּצובויען אַ „מעדיצינישן צענטער", וואָס זאָל אַרייננעמען אַ גרויסן און מאָדערנעם שפּיטאָל, אויך אַ שולע פאַר נוירסעס און אַ פאַרשונג־אינסטיטוט. די אַמעריקאַנער יידישע דאָקטוירים־קאָמיטע האָט זיך אונטערגענומען צו באַשאַפן די געלט־מיטלען פאַר דעם אויפבוי און פאַר דער גאַנצער אינעווייניקסטער אויסשטאַטונג פון דעם נייעם פאַרשונג־אינסטיטוט אין אַ ספּעציעלער געראַמער געביידע, וואָס זאָל אָנגערופן ווערן אויפן נאָמען פון דר. נתניאל ראַטנאָף.

די בוי־אָרבעט אַרום דעם „מעדיצינישן צענטער", אָט דעם „נוקלעאוס" פון דעם צוקונפטיקן מעדיצינישן פאַקולטעט פון דעם ירושלימער אוניווערזיטעט, האָט זיך אָנגעפאַנגען אין יאָר 1937, און די דריי ריזיקע בנינים (שפּיטאָל, שולע פאַר נוירסעס אויפן נאָמען פון העניריעטע סאָלד, און די דר. נתניאל ראַטנאָף־געביידע פון פאַרשונג־אינסטיטוט) זיינען אין צוויי יאָר פאַרטיק געוואָרן. אַ פייערלעכער חנוכת־הבית איז פאָרגעקומען דעם 9טן מאַי, 1939; דאָס איז געווען אַ פייערונג, וואָס האָט געפונען אַ וואַרימען אָפּקלאַנג בײַ אַלע פריינט פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט איבער דער גאַנצער וועלט. דער ראָטשילד־הדסה־שפּיטאָל וועט געפּונט מיט 300 בעטן, און האָט פּלאַץ פאַר אַ שפּיטערדיקער אויסבאַרייטונג; דער געבורטן־קליניק־פאַוויליאָן פון דעם שפּיטאָל איז אָנגעפּרופן געוואָרן אויפן נאָמען פון דר. נ. ראַטנאָפס פאַרשטאַרבענער פרוי, פ א ו ל י נ ע ר א ט נ א ף ע"ה. די דר. נ. ראַטנאָף־געביידע, וואו מ'האָט איינגעאָרדנט די וויכטיקסטע לאַבאָראַטאָריעס פאַר מעדיצינישער פאָרשונג, וועט גלייך אין דער ערשטער צייט האָבן די דאָזיקע זיבן אָפּטיילונגען: פאַטאָלאָגישע אַנאַטאָמיע, פיזיאָלאָגישע אַנאַטאָמיע, קענסער־אויספאָרשונג, באַקטעריאָלאָגיע און היגיענע, פּאַראַזיטאָלאָגיע, און אַ לאַבאָראַטאָריע פאַר האָרמאָן־אויספאָרשונג.

דער דר. נתניאל ראַטנאָף־אינסטיטוט אין ירושלים איז דער ערשטער אָקאַדעמישער פאָרשונג־אַנשטאַלט אין פאַלעסטינע, אַ שולע פאַר פאָסט־גראַדואירטע שטודיומס און פאָרשונג־אַרבעטן אין דעם געביט פון טראָפּישער מעדיצין און היגיענע.

מיט עטלעכע יאָר צוריק, וועו ס'איז אָרגאַניזירט געוואָרן אין אַמעריקע די געזעלשאַפט „אַמעריקאַנער פרייַנד פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט", איז דר. נ. ראַטנאָף געווען איינער פון אירע גרינדער. אין יאָנואַר, 1939, איז פאָרגעקומען אַן אָרגאַניזאַציאָנעלע דערנענטערונג פון דער דאָזיקער געזעלשאַפט מיטן אַמעריקאַנער־יידישן דאָקטורים קאָמיטעט, כדי געמיינזאַם צו פירן די פינאַנציעלע זאַמלונג אַקציעס. דאָך איז דר. ראַטנאָפס דאָקטוירים־קאָמיטעט פאָרבליבן אַ זעלבסטשטענדיקע קערפערשאַפט, וואָס פון איר איז דר. ראַטנאָף פאָרבליבן פאָרזיצער, אָבער חוץ דעם איז ער געוואָרן מיטפאָרזיצער פון דער עקזעקוטיוע פון דער געזעלשאַפט „אַמעריקאַנער פרייַנד פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט".

פון ערשטן טאָג אָן איז דר. ראַטנאָף געווען, און ביז איצט געבליבן, אַ גאָווערנאָר פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט און איז בייגעווען אויף אַלע זיצונגען פון איר „באָארד אָו גאָווערנאָרס". ער פלעגט ניט איינמאָל אַרויסהעלפן דעם אוניווערזיטעט אין קריטישע מאָמענטן פון שאַרפער פינאַנציעלער נויט. אויך איז דר. נ. ראַטנאָף אַ צייט־לאַנג געווען מיטגליד פון דעם אַדמיניסטראַטיוון קאָמיטעט פון דער אַמעריקאַנער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

דר. נ. ראַטנאָף פאַרנעמט אָן אייגנאַרטיקן אָרט אין דער מעדיצינישער פראָפעסיע פון ניו־יאָרק. אַ מענטש מיט גרויסע גייסטיקע פייאיקייטן, באַשאָנקען פון דער נאַטור מיט אַ קלוגן קאָפּ, און אָן עכטן הומאָר, אַ הומאָר וואָס גייט צומאָל אַריבער אין אַ בייסנדער סאַטירע; אָן אינטערעסאַנטער דערציילער און דערפאָרענער וועלט־מאַן, וואָס האָט אַ סך געזאָגן און געהערט אין אַלע קרייַזן פון דער אַמעריקאַנער און אייראָפּעאישער געזעלשאַפט, דערצו נאָך אַ מענטש מיט אַ גרויסער אָרגאַניזאַציאָנעל־אַדמיניסטראַטיוער באַגאַבונג — האָט דר. נ. ראַטנאָף זיך דערוואָרבן אַ גרויסע אַנערקענונג צווישן יידן און ניט־יידן. ער איז אַ „פעלאו" פון דער ניו־יאָרקער „אַקאַדעמי אָו מעדעסין" און פון דער „אַמעריקאַן מעדיקאַל אַסאָסיאיישאַן", אַ דעלעגאַט צו דער סטייט־קאָנווענשאַן פון דער „ניו־יאָרק קאונטי מעדיקאַל־סאָסייעטי". ער איז אויך אינער פון די אנערקענטע יידישע פירער אויפן געביט פון סאָציאַל־פילאַנטראָפּישער טעטיקייט, איז אַ טראָסטי פון דער ניו־יאָרקער יידישער צדקה־פעדעראַציע.

ניט קוקנדיק אויפן יאָך פון אַ גרויסער און פילזיי־טיקער אַרבעט, געפינט דאָך דר. ראַטנאָף שטענדיק אי צייט אי ענערגיע פאַר די אינטערעסן פון זיין געבורט־שטאָט און זיין אַלטער היים — פינסק. מיט אַ גרויסער איבערגעבנקייט האָט ער געאַרבעט פאַרן פינסקער רעליף אין יאָר 1920, און האָט זינט יענער צייט אויף קיין איינציקן טאָג אַן פינסק, מיט אירע פריידן און לייַדן, ניט פאַרגעסן. אויך דער פלאַן פון אַ מאָנומענטאַלן ווערק „טויזנט יאָר פינסק" האָט פון ערשטן מאָמענט אָן באַקומען זיין פולסטע סימפּאַטיע און אַקטיוווסטע מיטאַרבעט.

פּראָפ. אהרן יהושע ראָסאַנאָף

דר. א. י. ראָסאַנאָף, איינער פון די גרעסטע פּסיכי־אַטאָרן אין אַמעריקע, איז אַ זון פון אברהם חיים ראָזענ־בערג, דעם באַוואוסטן יידישן געלערנטן און שריפטשטע־לער. דר. אהרן יהושע ראָסאַנאָף איז געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1878 און איז מיט זייַנע עלטערן אַנגעקומען אין ניו־יאָרק אין 1891. ער האָט גראָדואירט פון דעם מעדי־צינישן פאַקולטעט פון קאָרנעל אוניווערסיטעט אין יאָר 1900, און האָט אַ לאַנגע צייט געאַרבעט אין גרויסע האָס־פּיטאַלס אין ניו־יאָרק־סטעיט. זינט 1922 וואוינט ער אין לאָס אַנדזשעלעס, קאַליפאָרניע. אין 1924 איז ער גע־וואָרן סטעיט־קאָמיסאַר פון דעם היל־אַמט פאַר גייסטיק־קראַנקע און פאַרנעמט דעם דאָזיקן אַמט די גאַנצע צייט כסדר ביז איצט. אין 1926 איז ער געוואָרן פּראָפעסאָר פון פּסיכיאַטריע אין „אוניווערסיטעט פון סאָוטהערן קא־ליפאָרניע". עטלעכע יאָר איז ער געווען פּראָפעסאָר פון פּסיכיאַטריע אין „קאָלעדזש און מעדיסין עוואַנדזשעליסטס" אין לאָס אַנדזשעלעס, און ער געהערט דאָרט, אין לאָס אַנדזשעלעס, צו אַ סך וויסנשאַפטלעכע מעדיצינישע גע־זעלשאַפטן.

פּראָפ. א. י. ראָסאַנאָף האָט פאַרפאַסט אַ סך וויכטיקע מעדיצינישע ווערק, ביכער און אַרטיקל־סעריעס איבער נערוון־קראַנקהייטן און משוגעת. דאָס בוך „מעניוועל אָוו סאַי־קאַיאַטרי", וואָס ער האָט פאַרפאַסט, איז שוין אַרויסגע־גאַנגען אין זעקס אויפלאַגעס. זיין ערשט בוך — „דהי דאַיעט אין עפּעלעפּסי", איז אַרויס אין 1905 און האָט געמאַכט אַ גרויסן איינדרוק אין דער מעדיצינישער וועלט.

אין די מלחמה־יאָרן 1917־1918 האָט דר. י. א. ראָ־סאַנאָף פאַרנומען אַ הויכן מיליטעריש־מעדיצינישן פּאָסטן. אַ סך פון זיינע מעדיצינישע אַרבעטן האָבן אַ שייכות צו נערוועזע לייַדן, וואָס זיינען פאַראורזאַכט געוואָרן פון דער מלחמה. ער איז געווען איינער פון די גרינדער פון דער „סאָוטהערן קאַליפאָרניע אַקאַדעמי אָוו קרימינאָלאָגישי", און האָט דאָרט איניקע מאָל פאַרנומען דעם פרעזידענט־אַמט.

•

פּראָפ. מאַרטין א. ראָסאַנאָף

פּראָפעסאָר מאַרטין א. ראָסאַנאָף, דער עלטסטער זון פון אברהם חיים ראָזענבערג (געב. אין 1874 אין ניקאָלאַיעוו) איז אַ באַרימטער כעמיקער. ער איז פּראָפעסאָר פון כעמיע אין פיטסבורגער אוניווערסיטעט זינט 1914. ער איז איצט (זינט 1934) „דיען" (דעקאַן) פון דער דאָרטיקער „גרעדיוטע סקול" פאַר כעמיע. פּראָפ. מ. א. ראָסאַנאָף האָט באַקומען הויכע אויסצייכענונגען פון דער אַמעריקאַנער כעמישער געזעלשאַפט פאַר זיינע וויכ־טיקע אַנטדעקונגען אין דער טעאָרעטישער און פּראַקטישער כעמיע. ער האָט אָפּגעדרוקט אַ סך אַרבעטן אין גרויסע אַמעריקאַנער און איראָפּייאישע וויסנשאַפטלעכע זשורנאַלן.

הרב צבי יעקב ריינעס

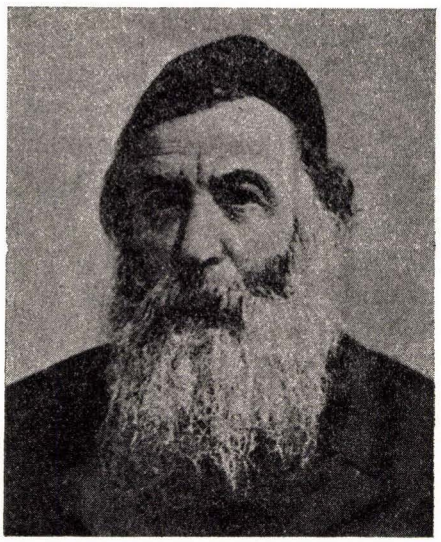
הרב ריינעס האָט געשטאַמט פון אַ זייער חשובער משפּחה. זיין פאָטער ר' שלמה נפתלי (זלמן הערץ), איז געווען אַ גרויסער למדן, האָט געקענט אַפילו זיין אַ רב, אָבער איז געווען אַ סוחר, אַ בעל־אכסניה, אין קאַרלין. ער איז געבאָרן געוואָרן אין ווילנע אין יאָר 1797, אַ זון פון ר' חיים, אייניער פון די ווילנער דיינים אין דער צייט פון גרויסן גאון ר' אליהו, און אַן אייניקל פון אַ גרויסן רב, ר' משה, וועלכן מ'האָט געפונען ר' משהלע ריינעס, לויט דעם נאָמען פון דער פאָפּולערער רבצין, זיין ווייב ריינע, וועלכע האָט אַליין אויך געשטאַמט פון גרעסטן רבנישן יחוס, אַזש ביזן אור־פאָטער פון דער משפּחה ר' ישראל וואָהל, וואָס איז געווען אייניער פון די הויפּט אלופים (פירער) פון די ליטווישע יידן מיט אַריבער 200 יאָר צוריק. אָט דאָס איז די אָפּשטאַמונג פון דעם פאַמיליען־נאָמען ריינעס.

שלמה נפתלי ריינעס, דער פאָטער פון יצחק יעקב ריינעס, האָט אין זיינע יונגע יאָרן, צוזאַמען מיט אַ גרופּע תלמידים פון ווילנער גאון, אויסגעוואַנדערט קיין ארץ־ישראל, האָט דאָרט חתונה געהאַט און געעפנט אַ דרוקעריי אין דער אַלטער שטאָט צפת, וואו ער האָט זיך באַזעצט. די נישט־יידישע שכנים, די אַראַבער און דרוזן, האָבן אין איין ליכטיקן טאָג געמאַכט אַן איבערפאַל אויף די צפתער יידן און האָבן חרוב געמאַכט כמעט דעם גאַנצן יידישן ישוב. מ'האָט געשיקט ר' שלמה נפתלין קיין אויס־לאַנד אין די אינטערעסן פון די געליטענע צפתער יידן. און בעת ער האָט זיך געפונען אין וואַרשע און דאָרט פאַרהאַנדלט מיטן רב, חיים דאָוויד־זאָן, וועגן ארץ־ישראל ענינים, איז אַנגעקומען פון ארץ־ישראל די טרויעריקע נייעס, אַז אין צפת איז געווען אַן ערד־ציטערניש, פון וועלכער ס'איז אומגעקומען זיין גאַנצע פאַמיליע — דער פאָטער, די שוועסטער, די פרוי און די קינדער. ר' שלמה נפתלים פריינט האָבן אים נישט געלאָזן זיך אומקערן אין דעם פלאַץ פון אַזאַ מוראָדיקן אומגליק, און האָבן אים צוגעראַטן צו בלייבן אין רוסיש־פוילן. ער האָט זיי גע־פאָלגט און האָט זיך באַזעצט אין קאַרלין, ביי פינסק. דאָרט האָט ער צום צווייטן מאָל חתונה געהאַט, און אין יאָר 1840 איז אים געבאָרן געוואָרן אַ זון, דער שפּעטערדיקער באַרימטער רב און גאון, ר' יצחק יעקב ריינעס.

אין קאַרלין האָט דער יונגער ריינעס, וואָס האָט פון קינדווייז אָן אַרויסגעוויזן זעלטענע פעאיקייטן, געלערנט ביי די גרעסטע רבנים און לומדים, ווי ר' יצחק יחיאל הלוי, דער שפּעטערדיקער רב פון קארעליץ, און אויך ביי ר' עוזיאל יפה, דער דיין אין בית־דין פון רב און גאון ר' יעקב קאַרלינער. ר' עוזיאל איז געווען דער פאָטער פון באַוואוסטן פינסקער מלומד און משכיל אברהם חיים ראָזענבערג. דער יונגער ראָזענבערג איז געווען בלויז מיט אַ יאָר אָדער צוויי עלטער פון יצחק יעקבן, און ביידע יינגלעך צוזאַמען האָבן מיט פלייס געלערנט ביי ר' עוזיאלן.

אינטערעסאַנטע דערינערונגען וועגן זייערע קינדער־יאָרן האָט איבערגעגעבן א. ח. ראָזענבערג אין אַ בלעטל זכרונות פון זייַנע פרייַסטע יאָרן, געדרוקט אין ניו־יאָרק (אין „האומה", סעפּט. 1915) נאָכן טויט פון לידער רב און ראש־ישיבה, ר' יצחק יעקב רייַנעס.

ווי ס'דערציילט א. ח. ראָזענבערג, האָט אַ גאָר טיפּע גייַסטיקע ווירקונג אויף זיי בייַדע, באָזונדערס אויף זיין אינגערן חבר, רייַנעסן, בעת יענער איז געווען 16 יאָר אַלט, געהאָט אַ יונגערמאַן אַ גרויסער למדן, וועלכן מ'האָט גערופן „דער פרוש פון אַמדור". ער האָט זיי דערקלערט, אַז דער וועג פון פילפול אין לערנען גמרא איז נישט קיין ריכטיקער. מיט פילפול מאַכט מען גמרא נישט קלאָר, נאָר מען פאַרפלאָנטערט איר. דער ריכטיקער וועג צו לערנען גמרא איז לאָגיק, „הגיון". ער האָט זיי געראַטן זיך צו לערנען מאַטעמאַטיק און לאָגיק און האָט זיי געזאָגט, אַז זיי זאָלן לערנען דעם „ספר ההגיון" פון רמב"ם.

הרב צבי יעקב רייַנעס

ר' אַביגדור שטיין (אַזוי האָט געהייסן דער „פרוש פון אַמדור"), אָט דער טרעגער פון נייַע אידעאַלן פון תורה און חכמה איניינעם, האָט דערוועקט ביי ראָזענבערגן און רייַנעסן אַ שטאַרקן חשק צו לערנען מאַטעמאַטיק. ער אַליין האָט זיי במשך פון דריי חדשים צייט געגעבן לעקציעס אין אַלגעברא און געאָמעטריע, און הגם ער איז זיין גאַנצן לעבן געווען אַ גרויסער אַרימאַן, האָט ער ביי זיינע צוויי באַגייַסטערטע תלמידים קיין גראָשן שכר־למוד נישט גענומען.

גרויסע רבנים־גאונים, צווישן זיי אויך ר' אליעזר משה הורוויץ פון פינסק, האָבן יצחק יעקב רייַנעסן געגעבן סמיכות אויף רבנות; אין עטלעכע יאָר אַרום נאָך זיין חתונה מיט דער טאָכטער פון טעלזער רב, יוסף ראזין, איז דער יונגער רב, וואָס זיינע וויכטיקע חבורים, געשריבן וועלן ער איז געווען 20־22 יאָר אַלט, האָבן אים שוין גע־שאַפן אַ נאָמען אין דער רבנישער וועלט, געווען רב אין דעם שטעטל שוקיאַן, ווילנער גובערניע. אין יאָר 1869 פאַרנעמט ער דעם כסא הרבנות שוין אין אַ גרעסערן קבוץ — אין סווענציאַן, ווילנער גובערניע. פון דאָרט איז ער נאָך באַרימט געווארן אַלס מחבר און עסקן אין קהלישע ענינים. איינער פון זיינע הויפּט־אויפטוען איז געווען אויסצוארבעטן אַ פראַקטישן פלאַן פאַר אַ נייַעם מין ישיבה אין גייַסט פון זיינע אַנשויאונגען מכח געבן די ישיבה־בחורים, חוץ תורה, אויך אַ געוויסע וועלטלעכע בילדונג, כדי זיי צוצופאַסן צו די באַדינגונגען און פאָדערונגען פון דער נייַער צייט.

אין יאָר 1882 נעמט הרב רייַנעס אָנטייל אין אַ גרויסער אַסיפה פון רבנים און קהל־טוער אין פּעטערבורג. וועלכע איז צונויפגערופן געווארן פון דער רעגירונג אין פּעטערבורג אין פאַרבינדונג מיט אירע פּלענער פון נייַע געזעצן פאַר יידן. אויף יענעם צוזאַמענפאָר האָט ר' יצחק יעקב פאַרגעלייגט זיין פּלאַן מכח רעאָרגאַניזירן די ישיבות, וואָס די פרינציפּן פון דעם פראָיעקט האָט ער שוין פריער אַרויסגעבראַכט אין אַ גרויסן געדרוקטן ווערק אין צוויי טיילן — „חותם תכנית" (מאַינץ, 1880 און פרעסבורג, 1881). עס איז שוין כאַראַקטעריסטיש דער פאַקט גופא, אַז מיט זיין נייַעם וואָרט איז דער רוסישער רב צוערשט געקומען צו די פרומע יידן פון אויסלאַנד און האָט זיינע ספרים נישט געוואָלט אָדער נישט געקענט דרוקן ביי זיך אין לאַנד. אין רוסלאַנד גופא וואָלט זיין קול דערטרונקען געווארן אין דעם שטורעם פון פראָטעסטן און געשרייַען פון די עקסטרעמע אָרטאָדאָקסישע רבנים, די גרויסע מערהייט פון די רבנים אויפן דערמאָנטן צוזאַמענפאָר האָבן הרב רייַנעסעס פאַרשלאָג באַלד אָפּגעווארפן. אַ סך פון די קעגנער האָבן אין דעם נייַעם פלאַן גאָר געזען אַ „געפערלעכע רע־פאָרם". דאָך איז דער ענערגישער רב רייַנעס נישט אָנט־מוטיקט געווארן; ער האָט אַליין געעפנט אַ מוסטער־ישיבה אין סווענציאַן מיט אַ 10־יאָריקן קורס. דאָרט האָבן די בחורים געזאָלט קריגן אַן אַלגעמיינעם וויסן, לויט דער פראָגראַם ווי דאָס האָט אין יענער צייט געפאָדערט דער רוסישער געזעץ פון די קאַנדידאַטן אויף רבנישע שטעלעס. אין דער ישיבה האָט יצחק יעקב רייַנעס געלערנט זיינע תלמידים גמרא אויף דעם וועג פון הגיון (לאָגיק), אַן פילפול, דעמאָלט אַ גאַנץ נייַ שיטה אין דעם לימוד פון גמרא.

דער פראָיעקט האָט אַרויסגערופן אַ געוואַלדיקע אָפּאָ־זיציע אין די עקסטרעם־פרומע קרייזן און זיי האָבן הרב יצחק יעקב רייַנעסן שארף און ביטער באַקעמפט. זיין נאָמען איז אָבער שוין געווען גרויס אין דער גאַנצער יידי־שער וועלט, און אַ סך קהלות אין אויסלאַנד, און אָפילו אין אַמעריקע, האָבן געוואָלט אַריבערנעמען צו זיך דעם רב פון סווענציאַן. פון מאַנטשעסטער, ענגלאַנד, איז אָפילו אַראָפּגעקומען אַ דעלעגאַציע צוריידן רב יצחק יעקב רייַ־נעסן ער זאָל ווערן אַ רב אין איינער פון די קאַנגרעגיי־

שאַנס אין יענער גרויסער שטאָט. רב יצחק יעקב איז אַהין געפֿאָרן „אויף אַ פֿראָבע", און אָפּזייענדיק בלויז דריי חדשים צייט, האָט ער זיך צוריקגעקערט קיין רוסלאַנד. אינצווישן האָט זיין מוסטער־ישיבה אין סוועניצייַן, נאָך אַן עקזיסטענץ פון עטלעכע יאָר, זיך צוגעמאַכט, איבערלאָזנדיק אַ היפֿש ביסל חובות, פֿאַר וועלכע דער רב ריינעס האָט געטראָגן די גאַנצע אחריות. דעמאָלט, אין יאָר 1885, האָט ר' יצחק יעקב אַנגענומען דעם אָנבאָט פון דער לידער קהלה (וועלכע האָט אגב געזומען אויף זיך צו באַצאָלן אַלע חובות פון רב ריינעסעס ישיבה) אַרויפצוגיין אויף דעם כסא הרבנות אין לידע.

צוזאַמען מיט זיין ענערגישער טעטיקייט פֿאַר דער איבערגעשטאַלטונג פון דער ישיבה־סיסטעם, האָט רב ריי־נעס אין די 80ער יאָרן, בעת דעם אויפֿקום פון דער חיבת־ציון באַוועגונג, זיך אַקטיוו באַטייליקט אין אָט־דער נייער שטרעמונג צווישן די רוסישע יידן.

מיטן אויפֿקום פון פֿאָליטישן ציוניזם, אונטער דר. הערצל און דר. מאַקס נאָרדוי, איז הרב ריינעס געוואָרן אייגער פון די ערשטע און טעטיקסטע ציוניסטן. און די דאָזיקע טעטיקייט זיינע, אפשר נאָך מער ווי די פריערדיקע אַרום דעם פּראָיעקט פון אַ נייעם מין ישיבה, האָט אַרויס־גערופן אַ פלאַקערדיקע אָפּאָזיציע, אַ ביטערע קעגנערשאַפט, אין געווייסע רבנישע און פֿרום־באַלעבאַטישע קרייזן.

פון דער צווייטער זייט אָבער האָט זיך אַרום רבי ריינעסן גרופּירט אַ גרויסע צאָל רוסישע און אויסלענדישע ציוניסטן, וואָס זיינען געקומען פון דעם אָרטאָדאָקסישן, פֿרום־געזאָנעם לאָגער. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז אין יאָר 1901, אין 3—4 יאָר נאָכן ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל, איז אויף אַ צוזאַמענפאָר אין ווילנע געגרינדעט געוואָרן אַן אָרטאָדאָקסיש־ציוניסטישע באַוועגונג. די אָנהענגער פון ר' יצחק יעקב ריינעס אין די ציוניסטישע קרייזן האָבן דאָרט באַשלאָסן צו גרינדן אַן אייגענע פראַקציע (שפּעטער — אַ פעדעראַציע) אין ציוניזם, אָנרופּנדיק די נייע פֿאַרטיי־אָרגאַניזאַציע „מזרחי". דער פֿאַקטישער גרינדער און ערשטער פירער פון אָט דער באַוועגונג איז געווען דער לידער רב, רבי ריינעס. אַ וואָ־רימער פֿאַרערער און פּריינד פון דר. הערצל, האָט דער לידער רב אָנטייל גענומען אויף אַלע ציוניסטישע קאָנ־גרעסן און צוזאַמענפאָרן.

אין יאָר 1905 האָט רבי ריינעס געגרינדעט אין לידע זיין ישיבה „תורה ודעת", וואו אַלע זיינע פּלענער, מכח אַ נייעם סדר פון אַ העכערער תלמודישער שולע און היינט־וועלטיקער אויסבילדונג אין איין דערזעלבער אינסטי־טוציע, זיינען ענדלעך פֿאַרווירקלעכט געוואָרן אין דער פולסטער מאָס. די ישיבה האָט עקזיסטירט ביז דער וועלט־מלחמה און האָט געהאַט אָנהענגער (און אויך קעגנער) אי־בערן גאַנצן רוסיש־יידישן ישוב.

אין אויגוסט פון יאָר 1915 איז לידע אַריינגעפֿאַלן אין געביט פון די רוסיש־דייטשע מלחמה אָפּעראַציעס, און קורץ פֿאַר דעם האָט רבי ריינעס, אַ זקן פון 75 יאָר, מיטן גרעסטן טייל פון דער יידישער באַפֿעלקערונג, פֿאַרלאָזן די שטאָט. אין דער פּרעמד, אַ וואָגלער און כמעט אַן איינזאַמער, איז דער לידער רב, דעם 22טן סעפּטעמבער 1915, געשטאָרבן. ער האָט שוין ביים לעבן אָפּגעדרוקט אַ סך ספּרים, וואָס האָבן אים געגעבן אַ נאָמען פון אַ גרויסן גאון, און האָט נאָך געלאָזן גאָר וויכטיקע מאַנוס־קריפּטן. אַ טייל פון זיי וועלן איצט אַרויסגעלאָזן אין בוך־פֿאָרם דורך זיין זון אין ירושלים, רבי אברהם דובער ריינעס.

•

משה אַהרן שאַצקעס

אין סוף 60קער יאָרן פון פֿאָריקן יאָרהונדערט, ד. ה. מיט אַ יאָר זיבעציק צוריק, איז די יידישע וועלט אין רוסלאַנד אויפגעשטורעמט געוואָרן דורך אַ וועלק, פֿאַרז פֿאַסט פון אַ העברעאישן שרייבער, וואָס איז יאָרנלאַנג גע־זעסן און געלערנט תורה אין דער קאַרלינער קלויז. דער נאָמען פון ספּר איז געווען „המפתח" (דער שליסל) און דער מחבר האָט געהייסן משה־אהרן שאַצקעס. דאָס דאָ־זיקע וועלק, אַן אָפּהאַנדלונג וועגן די תלמודישע לעגענדעס, איז געווען אייגע פון די כאַראַקטעריסטישסטע ליטעראַרישע שאָפונגען פון דער השכלה־עפּאָכע. זיין ציל איז געווען כמעט אַ סענסאַציאָנעלער אין זיין פֿאַרמעסט און געוואָגטקייט, נעמלעך: אייערצוטייטשן אַ גרויסן טייל פון דער אַלטער פֿאַרהיילקטער ליטעראַטור אויף אַ נייעם שטייגער, אין גייסט פון דער נייַ־צייטיקער אויפקלערונג און בילדונג.

נאָטירלעך האָט אָזאַ פּראָבע געמוזט אַרויסרופן שטאַר־קע סכסוכים און אָפּילו אַ ביטערע גייסטיקע מלחמה צווישן דעם טראַדיציאָנעל־קאָנסערוואָטיוון יידישן לאָגער און דעם קעגן־צד, ד. ה., די גרויסע און אַלץ־וואַקסנדיקע מחנה פון יינגערן דור — די משכילים. אין אָט די קרייזן איז די שטרעבונג צו מאָדערנער בילדונג און צו אַן איבער־שאַצונג פון די אַלטע באַגריפן און פירונגען געווען אַ מין נייע אמונה, אַ רעליגיע פון שכל און לאָגיק, פֿאַר וועלכער אַ סך פון די בעסטע אין דעם יונגן יידישן דור זיינען גרייט געווען זיך מקריב צו זיין. און פֿאַר זיי איז שאַצקעס געוואָרן אַ וועגווייזער.

געבאָרן אין קאַרלין אין יאָר 1825, האָט מ. א. שאַצ־קעס געציגן זיין יחוס פון אַ געהויבענער רבנישער משפּחה. זיין פֿאָטער, ר' יהושע־העשל, איז געווען אַן אייניקל פון דעם קאַרלינער אב־בית־דין, ר' שמואל, און האָט געשטאַמט פון מהרש"א. דער יונגער משה־אהרן האָט געלערנט אין בית־מדרש פון גביר ר' משה־יצחק לעווין אין קאַרלין, און האָט באַקומען אַ גרינדלעכע און בריייטע בקיאות אין תלמוד. ער האָט אָבער פרי זיך באַקענט מיט השכלה געדאַנקען, ווי זיי פלעגן געפֿריידיקט ווערן פון אַ קליינעם קרייז פון העברעאישע געלערנטע און שרייבער, ווי מרדכי־אהרן גינזבורג, יצחק בער לעווינזאָן, קלמן שולמאַן און אברהם מאַפּו. און ווי אַ פּראָדוקט פון דער צונויפמישונג

פון דער גרויסער תלמודישער ערודיציע פון דעם געווע־זענעם וואויל־לערנער, משה־אַהרן דעם למדן פון קלויז אין קאַרלין פון איין זייט, און זיין פלאַמענדיקן גלויבן אין אַלמעכטיקן שכל פון דער צווייטער זייט, איז אַרויסגעקומען דער ספר „המפתח". און דאָס ווערק האָט אויף אַ דרא־מאַטישן, ספעקטאַקולערן אופן אויפגערודערט די פרום־לומדישע אַזוי גוט ווי די יינגערע משכילישׂ־מאַדערני־זירטע קרייזן במשך פון עטלעכע צענדליק יאָר צייט.

דער ערשטער טייל פון „המפתח" איז אָפּגעדרוקט גע־ווָארן אין ווָארשע אין יאָר 1866, דער צווייטער — אין 1869. צוזאַמען איז דאָס געווען אַ ווערק פון אַרום 500 זייטן. אין דאָזיקן ספר ווערט געגעבן אַ קריטישע אָפּ־שאַצונג פון די תלמודישע אגדות מיט זייערע גוזמאות, פאַנטאַסטישע באַצירונגען און מערקווירדיקע, אָפטמאָל אויסטערלישׂ־אומגלויבלעכע געשעענישן און געשטאַלטן. דער צוגאַנג צו דער פּראָבלעם פון אויסטייטשן אָט די פּראָדוקטן פון פאַלקס־קונסט, פון אַלט־יידישן פאַלקלאָר, איז ביים מחבר געווען אַן עכט־משכילישער, אין איינ־קלאַנג מיט די דעות ביי אַ גרויסן טייל פון דער יידישער אינטעליגענץ אין יענער צייט, נעמלעך: שאַצקעס האָט די לעגענדעס און דערציילונגען פון תלמוד און מדרש געמאַסטן מיט אַ מאַסשטאַב פון דעם מאָדערנעם וויסנ־שאַפטס־מאַן און נאַטור־פאָרשער. זיינען דאָך אָבער אָט די תלמודישע לעגענדעס אין תוך געווען איראַציאָנאַל, ניט פון שכל און לאָגיק געקנאָטן, ווי עס זיינען בכלל אַלע שאַפונגען פון פאַנטאַזיע און גפיל, טאָ ווי מאַכט מען זיי פּאָרט שוה בשוה מיט די לערעס פון אַסטראָנאָמיע, פיזיק און אַנדערע צווייגן פון היינטיקן וויסן? — איז משה־אהרן שאַצקעס געפאַלן אויף אַזאַ המצאָה: ער האָט געזוכט צו דערווייזן, אַז די לעגענדעס און פאַעטישע משלים און מעשהלעך פון תלמוד, זיינען בלויז אַלעגאָריעס, פאַרשטעלטע אַנדייטונגען, אין וועלכע די בעלי־התלמוד האָבן איינגעוויקלט זייערע מוסר־לערעס און עטישע אי־דעען. מיט אַנדערע ווערטער: שאַצקעס, דער משכיל, האָט אין די מוחות פון די שאָפער פון תלמוד און מדרש, אַ סך פון זיי פאַעטיש־באַגאַבטע, פאַטעטיש־מענטשנ־פריינטלעכע לערער פון אַ לאַנג־פאַרגאַנגענער עפּאָכע, אַריינ־געלייגט העכסט־מאָדערנע, נאַציאָנאַליסטישע אידעען און טענדענצן. ער, דער בעל־שכל, דער שטרענגער רא־ציאָנאַליסט, האָט אויף זיין שטייגער געזומען אויסטייטשן די געדאַנקען פון יענעם מין גייסטיקע פירער, וואָס דענקען מער מיטן האָרץ, ווי מיטן קאָפּ.

במילא האָבן אין מ. א. שאַצקעסס שילדערונג די אַלטע אגדות באַקומען אַ כאַראַקטער, וואָס איז גרונד־פאַר־שידן פון דעם, וואָס זיי האָבן געהאַט אין די אויגן פון די מפרשים פון אַלע פריערדיקע דורות. אין דער מחנה פון טראַדיציאָנאַלן יידנטום איז דערדאָזיקער אויפטו אויפ־געזומען געוואָרן מיט דער גרעסטער אַנטריסטונג, בעת די משכילים האָבן דעם „מפתח" אויפגעכאַפּט גראַד מיט אַ גרענעצלאָזער באַגייסטערונג.

די אַרטאַדאָקסן, דערשמעקנדיק וואָס פאַר אַ געווער „המפתח" קען ווערן אין די הענט פון די משכילים, האָבן פון זייער זייט נישט געשווייגן. זיי האָבן געפּרואווט צו ווירקן אויף דער אָפּיציעלער רוסישער צענזור, אַז זי זאָל דעם ספר פאַרווערן. דאָס האָט זיך זיי נישט איינגעגעבן, און זיי האָבן דעם פאַרהאַסטן נייעם „טריף־פסול" אָנגע־הויבן אָפּצוקויפן אין אַלע בוך־געשעפטן און פאַרברענען עפּנטלעך, ווי דאָס איז געשען, אין אָנפאַנג פון די 70ער יאָרן, אין גראָדנע און אין אייניקע אַנדערע שטעט. דעם מחבר האָט מען שיער נישט אַריינגעלייגט אין חרם. דאָס האָט נאָך מער באַרימט געמאַכט דעם ספר און מ׳האָט אים געכאַפּט ווי מצה־וואָסער, און מ. א. שאַצקעס האָט פון דעם עסק פאַרדינט היפש געלט. דערצו איז נאָך דער געווּעזענער קאַרלינער קלויזניק געווָארן אַ מענטש מיט אַ נאָמען ביי די משכילים איבער גאַנץ רוסלאַנד. אין ווילנע האָבן אים די משכילישע קרייזן, בראש מיט אייזיק מאיר דיקן, אויפגענומען מיטן גרעסטן כבוד, ווען ער איז אַהין אַמאָל געקומען פון פּינסק.

עס זיינען אָבער געמאַכט געוואָרן קולטורעלע פּרואוון אָפּצופרעגן שאַצקעסעס מיינונגען. אַ באַגאַבטער אַרטאַ־דאָקסישער שרייבער, ישראל דוד מיללער, האָט געמאַכט, אין יאָר 1870, זיין ליטעראַרישן דעביוט מיט אַ פאַמפלעט „מלחמת סופרים", וואָס איז געווען גצילט קעגן שאַצקעסן. דערמיט איז אָט דער שרייבער געוואָרן באַקאַנט אין רוס־לאַנד און אין אויסלאַנד. נאָך פיל שפּעטער, אין יאָר 1890, האָט אברהם בער דובזעוויטש (אויך אַ פּינסקער), אַ שרייבער, וואָס איז אַליין געווען גענייגט צום רא־ציאָנאַליזם, אַרויסגעלאָזן אַ ספר „לא דובים ולא יער", כדי אָנצואוויזן אויף געוויסע איינזייטיקייטן אין מ. א. שאַצקעסעס ווערק. אָבער מ. א. שאַצקעס, אָט דער אייזנ־פעסטער בעל־השכלה, איז פון זיינע פאַזיציעס נישט צוריק־געטראָטן. אויך אין זיינע שפּעטערדיקע ווערק, מאמרים אין העברעאישע זשורנאַלן און זאַמלביכער, האָט ער זיך ווייטער געהאַלטן ביי זיין אַלעגאָרישן פלפול און האָט אַרויסגעבראַכט נייע סענסאַציאָנעלע השערות, ווי למשל אַז דער ספר „איוב" איז גאָר אַ ווערק, וועלכן משה אַליין האָט פאַרפאַסט.

דער אמת איז, אַז שאַצקעס האָט נישט פאַרמאָגט נישט דעם וויסנשאַפטלעך־קריטישן מעטאָד, נישט דעם גע־הערקיק היסטאָרישן וויסן פאַר דער אויספאָרשונג פון דעם רייכן און אָריגינעלן אַלט־יידישן פאָלקלאָר.

שאַצקעס האָט נישט פאַרשטאַנען, אַז יעדער מין גייס־טיקע שאַפונג, ווי אַ שטייגער מעשהלעך און לעגענדעס פון אָמאָל, דאַרף אויפגענומען ווערן ווי אַ פּראָדוקט פון זייער אייגענער צייט, אין פאַרבינדונג מיט די דעמאָלטיקע ווירקלעכע השגות גופא און אין אייגקלאָנג מיט די קולטורעלע באַגריפן פון יענער אַלטער צייט.

אין דער ליטעראַטור אין יידיש האָט מ. א. שאַצקעס זיך געמאַכט אַ גרויסן נאָמען מיט זיין ווערק „דער יידי־שער פאַר־פּסח אָדער מנהג ישראל", פאַרעפנטלעכט אין

וואַרשע, אין יאָר 1881, אונטערן פּסעוודאָנים המר"מז — מ. זעליקאָוויטש. אין דעם דאָזיקן בוך באַשרייבט שאַצקעס מיט פיל הומאָר און סאַרקאַזם די צרות, וואָס יידן, בפרט די מאַנסבילן, האָבן אויסצושטיין אין די פיר וואָכן וואָס צווישן פורים און פסח. דערביי ווערט דער לייענער באַקאַנט מיט די פאַרצייטיקע יידישע מנהגים, מיט אַמאָליקע פירונגען, ווי אַסיפות אין בית־מדרש א. ד. גל. שלום־עליכם האָט אַזוי כאַראַקטעריזירט אָט דעם בוך: „דאָס ווערק איז בוכשטעבלעך פול מיט קלוגע וויצן, גלייכווערטלעך, ליכטיקע געדאַנקען, דברי מוסר, נוצלעכע ידיעות, שיינע בילדער, לוסטיקע סצענעס, טרויעריקע מחשבות, — און אַלץ איז סיסטעמאַטיש, מיט אַ גאַנג באַשריבן, מיט אַ שאַרפער, לעבעדיקער, פייערדיקער סאַטירע, מיט אַ גלאַטער ריינער יידישער שפּראַך, מיט אַזעלכע באַזונדערע איינפאַלן, וואָס אונדזער יונגער זשאַרגאָן האָט עס נאָך ביז שאַצקעסן נישט געהאַט". דאָס ווערק, ווי אַ געטרייַע אָפּשפּיגלונג פון יידישן לעבנסשטייגער אינמיטן פאַריקן יאָרהונדערט אין דער ליטע, האָט ביז איצט אַ גרויסן עטנאָגראָפישן אינטערעס. דאָס בוך פלעגט גערייַעט ווערן פון אַלע שיכטן, געלערנטע און פראָסטע מענטשן, מענער און פרויען, לומדים און עם הארצים, חסידים און משכילים. דער טעאַטער־דירעקטאָר א. פישזאָן האָט אָפילו אויפגעפירט אַ טעאַטער־שטיק אויף דער טעמע „דער יידישער פאָר־פסח". שאַצקעס האָט אויך געשריבן הומאָרעסקעס, „בילדער פון דער ליטע", פאָר של"ם־עליכמס זאַמל־בוך „יידישע פאָלקס־ביבליאָטעק", וואָס איז דערשינען מיט 50 יאָר צוריק, און האָט אויך פרובירט שרייבן אין „יודישן פאָלקס־בלאַט", די ערשטע פאָליטיש־ליטעראַרישע וואָכנשריפט אין יידיש, וועלכע איז געגרינדעט געוואָרן פון אַלעקסאַנדער צעדערבוים אין יאָר 1881 אין פעטערבורג.

דעם גרעסטן און וויכטיקסטן טייל פון זיין לעבן, די צוגרייטונגס־יאָרן פאַר דעם „מפתח", האָט א. מ. שאַצקעס פאַרבראַכט אין פינסק. דאָרט האָט אין די 60ער און 70ער יאָרן עקזיסטירט אַ היפשער קרייז פון אָרטיקע משכילים און שריפטשטעלער, ווי צבי הכהן שערעשעווסקי, אברהם בער דובזעוויטש, נ. מ. שייקעוויטש (שמ"ר), דער איידעם פון אָרטיקן כלל־טוער אַדוואָקאַט מיכל בערטשינסקי, זיין צווייטער איידעם, אברהם חיים ראָזענבערג (ער איז געווען פינסקער ראַבינער פון 1872 ביז 1881), הירש צבי מאַסליאַנסקי און דער מחבר פון „המפתח" גופא. זינט סוף פון די 80ער יאָרן האָט מ. א. שאַצקעס געלעבט אין קיעוו, וואו ער איז געווען אַן אויפזעער פון אַ בראַנפן־לאַגער (פאַדוואל). דאָרט האָט שאַצקעס געלעבט אין גרויס דחקות און נויט, אָבער פאַר קיינעם זיך נישט באַקלאָגט, האָט קיינעם נישט געחנפעט און זיך נישט אָפּגעשראָקן פאַר די צבועקעס, וועלכע האָבן אים געדודפט. נישט קיין אָראַטאָר פון דער טריבונע, איז אָבער שאַצקעס, אַלס מענטש מיט אַ נאַטירלעכן איינגעבאָרענעם הומאָר, געווען אַ מייסטער פון אינטימען, חברישן שמועס און האָט ממש געשאַטן מיט אַנעקדאָטן און לוסטיקע מעשהלעך. מען דערציילט, אַז דוד פרישמאַן, אַליין אַ זייער קלוגער שרייבער, פלעגט זאָגן, אַז ביי אים איז געווען כדאי, וואָס ער איז געקומען קיין קיעוו, נאָר צוליב דעם, וואָס ער האָט געהערט רעידן שאַצקעסן. אויך שלום־עליכם האָט פון דעם גאָנצן קיעווער קרייז העברעאיש־יידישע שריפטשטעלער צום גוטן דערמאָנט נאָר שאַצקעסן.

געשטאָרבן איז משה־אהרן שאַצקעס אין קיעוו אין יאָר 1899 צו 74 יאָר, אָבער ביז די לעצטע טעג זיינע איז ער געווען געזונט אויף אַלע זיינע אברים, אָפילו פון קיין ברילן נישט געוואוסט. צווישן די סך איבערגעבליבענע אין כתב־יד ווערק געפינט זיך אויך „תולדות המפתח", וואו ס'ווערן באַשריבן די געשעענישן פון זיין לעבן, וואָס זיינען געווען פאַרבונדן מיט זיין סענסאַציאָנעלן ווערק. אויך איז פאַרבליבן אין מאַנוסקריפּט זיין „דער חודש אלול" — מסתמא אַן עטנאָגראָפיש־סאַטיריש ווערק אויפן שטייגער פון דעם „יידישן פאַר־פסח".

•

שמ"ר (נחום מאיר שייקעוויטש)

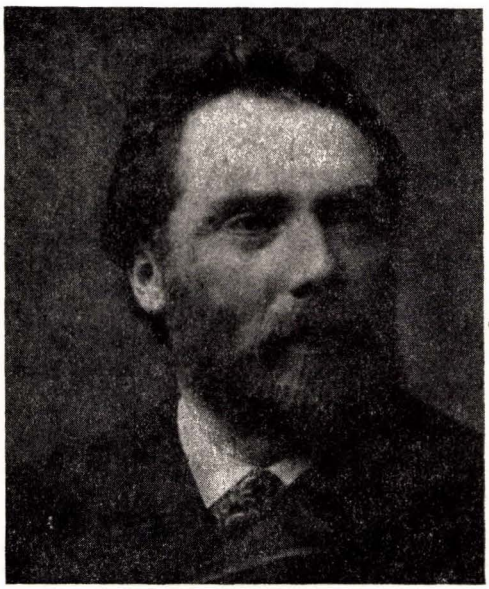
שמ"ר (נחום מאיר שייקעוויטש) איז געווען ניט קיין געבאָרענער פּינסקער, נאָר אַ געוואָרענער. ער איז געבוירן געוואָרן אין נעסווייזש, מינסקער גובערניע, דעם 18טן דעצעמבער, 1849, ביי אָנגעזעענע בעל־הבתישע עלטערן.

ער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעלע יידישע דערציאונג, און ביז 17 יאָר האָט ער קיין זאַך ניט געלערנט חוץ גמרא. אונטער דעם אינפלוס פון די העברעאישע ווערק פון אַברהם מאַפּו, קלמן שולמאַן און אַנדערע, האָט ער זיך אָנגעהויבן אָפּצוגעבן מיט השכלה און זעלבסט־בילדונג. צו 20 יאָר האָט ער חתונה געהאַט אין פינסק מיט דינה בערטשינסקי. איר פאָטער, מיכל בערטשינסקי, איז געווען אַן אַדוואָקאַט און אייגנער פון די גרעסטע פינסקער כלל טוער.

נחום־מאיר שייקעוויטש האָט, בערך אין יאָר 1870, זיך באַזעצט ביים שוועל אין פינסק און דאָרט זיך באַפריינדעט מיט אַ גייסטיק זייער אַקטיוון קרייז פון די פינסקער עלטערע און יינגערע משכילים, וואָס אַ סך פון זיי האָבן שוין אין יענער צייט געהאַט אַ גרויסן נאָמען אין דער וועלט פון העברעאישע שרייבער און געלערנטע, ווי משה אַהרן שאַצקעס, צבי־הירש שערעשעווסקי, אברהם דוב דובזעוויטש און אברהם חיים ראָזענבערג. זיצנדיק אין פינסק ביי זיין שוועער און שוויגער אויף קעסט, האָט נ. מ. שייקעוויטש פלייסיק געלערנט אייראָפּעאישע שפּראַכן, האָט זיך פאַרפולקאָמט אין העברעאיש און, אויפן שטייגער פון אַלע משכילים, געשריבן העברעאישע שירים. צו געשעפטן האָט ער קיין מזל ניט געהאַט, פשוט ווייל אים האָט געפעלט דער פראַקטישער חוש, די ניכטערקייט

און פאַרזיכט אין זיינע באַציאונגען מיט מענטשן, וואָס לעבן מיט וואַכעדיקע, פראָזאַאישע אינטערעסן.

צו 22 יאָר, איז ער אַוועק קיין ווילנע זוכן פרנסה. דאָרט, וואָרטנדיק אויף אַ צוגעזאָגטער שטעלע, איז ער אַריין צו דעם העברעאישן שריפטשטעלער און פאָרלעגער, שמואל יוסף פין, און אים פאַרגעלייגט אַרויסצוגעבן אַ העברעאישן ראָמאַן, וואָס ער, שייקעוויטש, האָט נאָך אין פינסק אָנגעשריבן. פין האָט דעם פאָרשלאָג אָנגענומען, אָבער צוליב צענזור-שוועריקייטן האָט מען דעם ראָמאַן ניט געקענט גלייך אַרײַנגעבן אין דרוק. די באַדערפענישן פון יידישן ביכער־מאַרק זיינען אָבער דעם אַלטן משכיל און דערפאָרענעם בוך־פאַרלעגער, ש. י. פין, געווען גוט באַקאַנט. אגב האָט פין גלייך אין פאַרחלומטן באַלעבעסל און מחבר פון פּינסק דערקענט אַז מין פאַרפאַסער, וואָס וועט אויסגעצייכנט זיך טויגן צו דער מלאכה פון שרייבן שפּאַנענדיקע פאָלקס־ראָמאַנען. דעריבער האָט ש. י. פין פאַרגעלייגט נ. מ. שייקעוויטשן אָנצושרייבן אויף שנעל אַ דערציילונג אויף יידיש. עס זיינען אַוועק צוויי־דריי טעג און די דערציילונג איז שוין געלעגן פיקס און פאַרטיק אויף פינס שרייבטיש. שייקעוויטש האָט באַקומען פון פינען דעם העכסטן האָנאָראַר, לויט די באַגריפן און אומשטענדן פון יענער צייט — גאָנצע דריי רובל. מיט אַ טאָג שפּעטער האָט שייקעוויטש פאַרקויפט פינען, פאַר אָט אַזאַ האָנאָראַר, אַ צווייטע דערציילונג. אויך אַנדערע ווילנער פאַרלעגער האָבן זיך צוגעכאַפּט צו די שאָפונגען פון יענעם פינסקער מעשה־שרייבער. כמעט ווי איבער נאַכט איז נ. מ. שייקעוויטש געוואָרן אַ פראָפּעסיאָנעלער מחבר, אַ ראָמאַנען־שרייבער. אין קאַרגע צײַן טעג האָט ער אין ווילנע פאַרפאַסט און פאַרקויפט פאַר מזומן, ניין דערציילונגען.

שמ״ר (נחום מאיר שייקעוויטש) — אין יאָר 1890

אין אייניעם פון אָט די ערשטע ביכלעך זיינע — „פון שונאים מחותנים״, האָט נ. מ. שייקעוויטש אַרויסגעבראַכט אַן אמתע פינסקער פאַמיליע־פאַסירונג, און צוליב פאַר־שטענדלעכע סיבות געזוכט זיך אויסצוהאַלטן פון זיינע פינסקער לאַנדסלייט. דעריבער האָט ער אָנגענומען דעם פסעודאָנים שמ״ר — נחום מאיר שייקעוויטש. אונטער אָט דעם נאָמען האָט ער שפּעטער, אין רוסלאַנד און אין אַמעריקע, אַרויסגעלאָזן די הונדערטער ראָמאַנען זיינע, דערציילונגען און טעאַטער־שטיק.

זיין פאַמיליע איז נאָך אַלץ געזעסן ביי זיין שוועסטער אין פינסק, אָבער ער אַליין איז אַוועקגעפאָרן אויף אַ גע־שעפטלעכער שטעלע קיין יאַנאָווע, לומבלינער גובערניע, וואו ער פלעגט צושטעלן פראָדוקטן פאַר אַ הוסאַרן־פּאָלק. אינאיינעם מיטן פּאָלק איז ער, בעת דער רוסיש־טערקישער מלחמה (1877־1878), אָפּגעפאָרן קיין רומעניע נאָענט צום שלאַכט־פעלד. אים איז דאָרט געשעפטלעך גוט אַוועק (ווי אַ סך פּאָדריאַטשיקעס אין יענער צייט). ער האָט זיין גרויסע ליטעראַרישע הצלחה כמעט אינגאַנצן פאַרגעסן. אין בוקאַרעשט האָט גראָד אין יענער צייט געשפּילט די יידישע טעאַטער־טרופּע פון אברהם גאָלדפאַדן, דעם פיאָנער פון מאָדערנעם יידישן טעאַטער, און די פאָרשטעלונגען האָבן אויף שייקעוויטשן געמאַכט אַ שטאַרקן רושם. אין יאָר 1878, וועלן שייקעוויטשעס עסקים האָבן זיך פאַרערגערט, און ווען ער האָט זיך באַזעצט אין אָדעס, איז ביי אים געבליבן זיך ווייטער צו נעמען פאַר דער פעדער, כדי צו פאַרדינען אויף דער חיונה. ער האָט פאַר־פאַסט עטלעכע דערפאָלגרייכע דראַמען און קאָמעדיעס פאַרן יידישן טעאַטער. דערווייל זיינען זיינע ערשטע געדרוקטע ווערק פאַרשפּרייט געוואָרן, דורך זיינע ווילנער פאַרלעגער, איבער אַלע ווינקלען פון דעם יידישן תחום אין רוסלאַנד. זיין נאָמען איז געוואָרן פאָפולער. די באַוואוסטע פאַרלאַג־פירמע ראָם אין ווילנע האָט שמ״רן געמאַכט אַ פאָרשלאָג צו שרייבן פאַר איר ראָמאַנען. זיינע ערשטע גרויסע ראָמאַנען ווי „דער קאַטאָרזשניק״, „דער פרעמדער מערדער״, „דער בעל תשובה״, „דער טרייפניאַק״ „די עגונה״, האָבן געהאַט אַ דערפאָלג אין אַזאַ גרויסער מאָס, וואָס קיינער האָט פריער אַפילו ניט געקאָנט ווענן דעם חלומען. די ראָמאַנען פלעגן פון שמ״ס פעדער זיך שיטן אַן אויפהער, און אַ סך פון זיי זיינען געווען זייער גרויסע, אין עטלעכע טיילן.

וואָס איז געווען דער סוד פון אַזאַ קאָלאָסאַלן דערפאָלג? קודם כל זאָל דאָ געזאָגט ווערן, אַז דווקא דער פילבענ־דיקער, צעצויגענער ראָמאַן איז געווען גוט צוגעפאַסט פאַר די באַדערפענישן פון דער יידישער פאָלקס־מאַסע אין יענער צייט. דאָס איז געווען אַן איבערגאַנג־עפאָכע, ווען די גרויסע ענדערונגען אין דעם סאָציאַלן און קולטורעלן לעבן פון די רוסישע יידן האָבן צעטרייסלט די גאַנצקייט און אָפּגעזונדערטקייט פון דעם אַלטן, טראַדיציאָנעלן קוק אויפן לעבן און אויף דער וועלט. דאָס יידיש פאָלקס־מיידל,

דער יידישער פֿאלקס־מענטש בכלל האָבן זיך שוין ניט געקענט צופֿרידן שטעלן מיט די אַלטע יידישע מוסר־ספֿרים, ווייל זיי האָבן געזוכט אין בוך אויף יידיש מער היינט־וועלטיקע און שפֿאַנענדיקערע מעשיות ווי די, וואָס די אַלטע מוסר־ביכלעך פֿלעגן ברענגען. נאָך פֿאַר שמר"ן, אמת, זיינען שוין געווען צאָלרייכע שפֿאַנענדיקע דערציי־לונגען פון א. מ. דיק, אָבער מען האָט אַזעלכע מעשה־ביכלעך גיך געקענט דורכלעזן. אַזאַ לעזן פֿלעגט אָפֿילו ניט אויספּילן דעם לאַנגן ווינטערדיקן פֿרייטיק־צו־נאַכט אָדער דעם האַלבן טאָג שבת נאָכן עסן, בשעת די פֿאלקס־מענטשן, די דינסט־מיידלעך, פֿריקאַזטשיקעס, אַר־בעטער און האַנטווערקער האָבן געקענט און געוואָלט הנאָה האָבן פון אַ לייכטן לעזע־שטאָף. דער עולם האָט געגאָרט נאָך אַ לאַנגן ראָמאַן, אַזאַ, וואָס זיין לייענען זאָל זיך פֿאַרציען אויף טעג אָדער גאָר וואָכן, כדי דער גורל פון העלד אָדער העלדין, די פֿאַרוויקלטע און פֿאַרפֿלאָ־טערטע אינטריגעס זאָלן ממש פֿאַרכאַפֿן און האַלטן געשפּאַנט דעם לעזערס אינטערעס אַ היפּשע שטיק צייט. נאָר אויף אַזאַ פֿרימיטיוון אופֿן, טיילנדיק מיט די העלדן פון די ראָמאַנען אַלע זייערע פֿריידן און ליידן, זייערע אַנגסטן און גליקלעכע מאָמענטן, פֿאַרגיסנדיק אָפּט טרערן איבערן טראָגישן גורל פון אַן אויסגעטראַכטן העלד, האָט דער לעזער טאַקע געקאָנט צוגעבן צו דער טרוקענער פֿראָזע פון זיין אייגענעם, שווערן, ארימען לעבן כאָטש אַ ביסל פֿאָעזיע פון דעם לעבן און שיקזאָל פון די געשטאַלטן אין שמ"רס ראָמאַנען. דערמיט דערקלערט זיך דער חשק ביים בריטן עולם צו קויפן און לייענען שמ"רס ווערק, וועלכע זיינען ניט געווען קיין קונסט־ווערק און פון וועלכע די ליטעראַרישע מבינים האָבן לחלוטין ניט געהאַלטן.

אין די ערשטע יאָרן פון זיין שריפטשטעלעריישער אַרבעט, האָט שמ"ר אָנגעשריבן אויך אַן ערך 40 טעאַטער־פּיעסעס. אָבער אין 1883 האָט די רוסישע רעגירונג, דורך אַ ספּעציעלער גזירה, פֿאַרמאַכט אַלע יידישע טעאַטערס און דאָס האָט אָפּגענומען ביי שמ"רן אַ גרויסן טייל פון זיין חיונה. אויך האָט די קריטיק (שלום עליכם, דוד פרישמאַן, ש. דובנאָוו און אַנדערע) שאַרף קריטיקירט און אַרונטערגעריסן שמ"רס מין שרייבן. זיי האָבן זיינע ראָמאַנען געהאַלטן פֿאַר שונד־ליטעראַטור.

ווען שמ"רס מאַטעריעלע לאָגע האָט זיך אָנגעפֿאַנגען פֿאַרערגערן האָט ער באַשלאָסן אויסצואוואַנדערן קיין אַמע־ריקע. און טאַקע אין דער זעלביקער צייט האָבן אים די יידישע אַקטיאָרן פון ניו־יאָרק אַרײַנגעשיקט אַ וואַרימע אינלאַדונג צו קומען קיין אַמעריקע. ער איז אָנגעקומען מיט זיין פֿאַמיליע אין ניו־יאָרק אין יאָר 1889, און איז מיט באַגייסטערונג אויפֿגענומען געוואָרן אין היגע יידישע טעאַטער־קרייזן, ווי אויך פון בריטן יידישן עולם, וואָס האָט זיין נאָמען גוט געקענט פון רוסלאַנד.

שמ"רס פּיעסן האָבן אין אַמעריקע געהאַט אַ דערפֿאָלג, אָבער פון אַלע גליקן האָט שמ"רן דאָך יאָרן לאַנג אויסגע־פעלט אויף חיונה פֿאַר זיין פֿאַמיליע. ער האָט זיך קודם כל געמוען צו אַן אייגענעם וואָכנבלאַט „דער מענטשן־פֿרײַנד" (1889—1891), וואָס ער אַליין האָט כמעט פון אָנפֿאַנג ביזן סוף, וואָך־אין וואָך־אויס, אויסגעפֿילט. דאָס ביסל געלט, וואָס ער האָט אַרײַנגעלייגט אין דעם עסק, האָט ער געפּטרט, דערהויפּט צוליב דעם, וואָס ער האָט געגרינדעט אַן אייגענע דרוקעריי און זי איז ניט געפּירט געוואָרן פון אים אויף אַ שטרענג־געשעפטלעך, אויסגע־רעכנטן וועג. ער האָט זיך פּינאַנציעל פֿאַרפֿלאָנטערט, און געפונען אַן אויסוועג האָט ער ערשט דאַן, ווען זיין שוואָגער, אברהם חיים ראָזענבערג, וואָס איז אינצווישן (אין יאָר 1891) אויך אָנגעקומען קיין אַמעריקע, האָט ביי אים די דרוקעריי אָפּגעקויפט.

אין אַמעריקע האָט שמ"ר ווייטער געפּירט זיין טע־טיקייט ווי אַן אומדערמידלעכער ליפּעראַנט פון שפּאַ־נענדיקע ראָמאַנען און טעאַטער־פּיעסן. שפּעטער, אין די נייַנציקער יאָרן, האָט ער זיך ווייטער איינגעשאָפּט אַ דרוק און אַרויסגעבן עטלעכע הומאָריסטישע און סאַטי־רישע זשורנאַלן, אָבער ער האָט זיך נאָך אַלץ מאַטעריעל געמאַטערט. נאָר ענדלעך איז אָנגעקומען אַן ענדערונג צום גוטן, און געשען איז עס אָט אַזוי: אַמעריקע, וואָס האָט פּריער יאָרלאַנג אימפּאָרטירט יידישע ראָמאַנען פון רוסלאַנד, האָט מיט אַ יאָר 45—50 צוריק אָנגעפֿאַנגען זיי אויסצואַרבעטן דאָ אויפן אָרט. די הונדערטער טויזנטער יידישע אימיגראַנטן האָבן אין אַמעריקע פֿאַרדינט מער ווי אין רוסלאַנד, און האָבן געקענט אויסגעבן מער געלט אויף ביכער. עס האָט לאַנג ניט געמוען און די ראָמאַן־ליטעראַטור אין אַמעריקע האָט איבערגעאָגט איר עלטערע שוועסטער אין רוסלאַנד. די אַמעריקאַנער ראָמאַנען, פונקט אַזוי פֿאַרפֿלאָנטערט אין אינהאַלט, פונקט אַזוי אָן יעדער ליטעראַרישער פֿאָרם און אָן אַ קינסטלעריש אמת, ווי זיי זיינען געווען אין רוסלאַנד, האָבן אָבער דערצו נאָך געהאַט איין נייעם חסרון: זיי זיינען געווען נאָך בייכיקער, נאָך צעצויגענער ווי די פֿריערדיקע שפּאַנענדיקע פּאָלקס־ראָמאַנען פון שמ"רס אָנפֿאַנג־יאָרן. ס'האָבן זיך אָפּילו געפונען נייע שונד־מייסטערס אין אַמעריקע, ווי דער פֿאָר־פֿאַסער פון אַ ראָמאַן „צווישן מענטשן־פֿרעסער", וואָס זיינען געווען קאָפּאָבל אַרויסצולאָזן איין ראָמאַן אין 26 בענדער. אַ סך ראָמאַנען, וואָס מען פלעגט אַרויסלאָזן אין העפטן, צו 5 סענט אַ העפט, האָבן צוזאַמען געקאָסט דעם לעזער אַרום 10$, אַזוי פיל העפטן פלעגן אַרײַנגיין אין איין ראָמאַן.

ערשט טאַקע, ווען שמ"ר האָט אָנגעהויבן צו שרייבן ראָמאַנען אין העפטן, און ווען אייניקע פון זיינע טעאַטער־שטיק זיינען געקרוינט געוואָרן מיט אַ גרויסן דערפֿאָלג, האָט זיך זיין עקאָנאָמישער מצב פֿאַרבעסערט. ער איז אַריין אַלס שטענדיקער ראָמאַנען־שרייבער אין „מאָרגן־

זשורנאַל" (געגרינדעט אין 1902), און אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן האָט ער זיך געזעכנט פאַר אַ גביר צווישן די יידישע שרייבער אין אַמעריקע. געשטאָרבן איז שמ"ר אין ניו־יאָרק, דעם 24טן נאָוועמבער, 1905, צו 56 יאָר. ער האָט פאַרפאַסט אין יידיש 205 ראָמאַנען און אַרום 50 פיעסן, אין העברעאיש — 15 ראָמאַנען און דערציי־לונגען, און מערערע לידער. חוץ דעם האָט ער נאָך געשריבן אַ מאַסע זשורנאַליסטישע אַרטיקלען אין ביידע שפראַכן.

מען קען ניט אָפלייקענען, אַז שמ"ר, ווען מען שאַצט אים אָפּ איצט, פופציק יאָר נאָך דער ביטערער פאָלעמיק, וואָס איז אַרויסגערופן געוואָרן דורך שלום עליכמס פאַמ־פלעט „שמ"רס משפט", האָט דאָך געוויסע דויערנדיקע פאַרדינסטן פאַר דער געשיכטע פון דער יידישער ליטע־ראַטור. שוין דער פאַקט אַליין, אַז ער האָט צוגעצויגן דעם בריטן יידישן עולם צום בוך, איז מכפּר אויף פיל פעלערן אין זיין שריפטשטעלערישער קאַריערע. ווי קיינער פאַר אים און ווי וויניק יידישע שרייבער נאָך אים, האָט שמ"ר באַפרידיקט דעם דורשט ביים יידישן עולם צו לייענען שפּאַנענדיק־אינטערעסאַנטע ביכער אין מאַמע־לשון. צענדליקער יאָר כסדר האָט שמ"ר געווירקט ווי אַ כוח, וואָס רייצט און שפּייזט די פאַנטאַזיע פון צענדליקער טויזנטער לייענער, מענער און פרויען, צווישן די אַרימסטע און עלנטסטע פאָלקס־שיכטן ביי יידן אויף ביידע זייטן ים.

פאַר די אומוויסנדיקע יידישע לעזער האָבן, אגב, שמ"ס ראָמאַנען נאָך געהאַט די גרויסע באַדייטונג, וואָס זיי פלעגן די לעזער באַקענען מיט נייע השגות און נייע באַגריפן און פלעגן אָפט זיין אַ בריק, וואָס האָט געפירט צו השכלה און בילדונג.

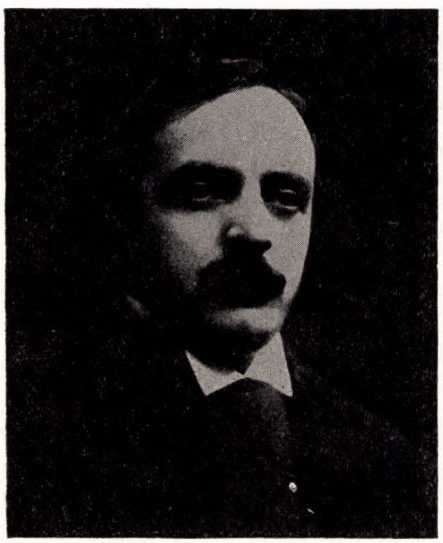
•

אברהם שאָמער

אברהם שאָמער, דער זון פון באַרימטן ראָמאַניסט נחום־מאיר שייקעוויטש, איז געבאָרן געוואָרן אין פינסק דעם 2טן אויגוסט 1876. ער איז דערצויגן געוואָרן אין פינסק, אָדעס און ווילנע — אין חדרים, שטאָטישע שולן און ביי פריוואָטע לערער. צו 15 יאָר איז ער אַנגעקומען מיט זיינע עלטערן אין אַמעריקע, און דאָ געהאָלפן זיין פאָטער אין זיין דרוקערייַ־געשעפט און אין אַרויסגעבן די צייטשריפטן, וואָס שמ"ר האָט דאָ אין ניו־יאָרק געגרינדעט. אין יאָר 1900 האָט אברהם שאָמער געענדיקט דעם ניו־יאָר־קער אוניווערזיטעט אָלס לאָיער און האָט אַנגעפאַנגען זיך פאַרנעמען מיט יידישער געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט.

אין יאָר 1904 איז ער אַרויס מיט דער אידייע, אַז די יידן פון דער גאַנצער וועלט מוזן גרינדן אַ פערמאַנענטן דעמאָקראַטיש געוויילטן קאָנגרעס, כדי צו פאַרטיידיקן די אינטערעסן פון יידישן פאָלק. די אידייע האָט זיך אַנגע־שטויסן אויף אַ וויידערשטאַנד פון קריטיקער און חוזק־מאַכער, דאָך האָט א. שאָמער ניט אויפגעהערט צו פאַר־שפּרייטן זיין ליבלינג־געדאַנק דורך גרינדן קאָמיטעטן, דורך וואָרט און שריפט, אַבער אַן פראַקטישע רעזולטאַטן. ערשט אין די מלחמה־יאָרן האָט שאָמערס אידייע פון אַ יידישן קאָנגרעס אַרויסגערופן אַ גאַנצע באַוועגונג. דאָ, אין די פאַראייניקטע שטאַטן און אין קאַנאַדע, ווי אויך אין אַנדערע לענדער, האָבן זיך געשאַפן יידישע קאָנגרעסן. א. שאָמער האָט פאַרנומען געוויסע עקזעקוטיווע אַמטן אין אַמעריקאַנער יידישן קאָנגרעס. ער איז אויך געווען אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע, פון קרן היסוד, און אין אָרדן „בני ציון" איז ער אַ יאָר געווען „נשיא".

א. שאָמער האָט אַלס דראַמאַטורג, געשריבן פאַר דער יידישער און ענגלישער בינע. זיינע טעאַטער־שטיק האָבן

אברהם שאָמער (אין יאָר 1910)

געהאַט אַ גרויסן דערפאָלג. זיינע פיעסן אויף יידיש זיינען: „די אָלרייטניקעס", „אייקעלע־מזיק", „סטאַיל", „ברוך־דיין־אמת", „דער נייער דור", „קלאָרע משוגעים", „דער גרינער מיליאָנער", „אַ געהיימניס, אַדער דאָס גייסטער־הויז" און פיל אַנדערע דראַמען און קאָמעדיעס. אויף ענגליש האָט ער פאַרפאַסט: „דער געלער פאַספּאָרט", „הייַנטיקע ציטן", „דער אינערלעכער מענטש", „דאָס געהיימניס פון אַ קאָמער" א. אַ.

א. שאָמער לעבט איצט אין לאָס־אַנדזשעלעס, קאַליפאָרניע.

•

מרים שאָמער־צונזער

מרים שאָמער, אַ טאָכטער פון נחום מאיר שייקעוויטש (שמ"ר) איז געבוירן געוואָרן אין 1880 און איז מיט אירע עלטערן געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1891. איר הע־כערע בילדונג האָט זי באַקומען אין ניו־יאָרקער אוניווער־סיטעט, וואו זי האָט שטודירט ביבליאָטעק־וועזן. אין יאָר 1905 האָט זי חתונה געהאַט מיטן אַדוואָקאַט טשאַרלס צונ־

זער — דעם עלטסטן זון פון באַוואוסטן פֿאַלקס־דיכטער אליקום צונזער.

איר ליטעראַרישע טעטיקייט האָט פרוי מ. שאַמער־צונזער אָנגעפֿאַנגען אין די ענגלישע אָפּטיילונגען פון די ניו־יאָרקער יידישער צייטונגען, „יידישע וועלט" און „יידי־שעס טאָגעבלאַט". אין יידיש האָט זי געשריבן פֿאַרמען אין פֿראָזע און מיניאַטורן אין א. רייזענס „דאָס נייע לאָנד", אין „טאָג" א. א. זי האָט רעדאַקטירט די פרויען און קינ־דער־אָפּטיילונג פון דעם ענגליש־יידישן זשורנאַל „דזשואיש ניוס". צוזאַמען מיט איר עלטערער שוועסטער, ראָזי, האָט זי פֿאַרפֿאַסט עטלעכע דראַמעס און קאָמי־טראַגעדיעס, ווי „אייגע פון פֿאַלק", „די מאַכט פון געזעץ" (שפּעטער גע־דרוקט אונטערן טיטל „קאָרניוואַל"), „ווער איז די מיידל", א. א. די פּיעסן זיינען געשפּילט געוואָרן אין יאָר 1920. זי האָט אויך געשריבן אייניקע קינדער־פּיעסן, און צוזאַמען מיט איר שוועסטער, ראָזי שאַמער, פֿאַרפֿאַסט א ראַמאַנטישע אָפּערעטע „דאָס צירקוס־מיידל", וואָס איז אין 1928 אויפ־געפֿירט געוואָרן מיט מאַלי פּיקאָן אין דער טיטל־ראָלע.

מרס. שאַמער־צונזער איז שוין לאַנגע יאָרן טעטיק אין יידיש־געזעלשאַפטלעכן לעבן. זי האָט אָרגאַניזירט די ברוקלינער אָפּטיילונג פון דער ציוניסטישער פרויען־אָר־גאַניזאַציע „הדסה" און איז דאָרט געווען פֿאָרזיצערין אין 1917־1918. אין 1927־1928 איז זי געווען פֿאָרזיצערין פון דעם ניו־יאָרקער צווייג (טשעפּטער) פון „הדסה". אין יאָר 1931 איז לויט איר איניציאַטיוו און דורך אירע באַמי־אונגען אָרגאַניזירט געוואָרן די אַמעריקאַניש־פֿאַלעסטינע־זישע מוזיק־געזעלשאַפט „מאילם" (מכון ארץ ישראלי למדעי המוסיקה), וואָס פירט איר אָרבעט (אויספֿאָרשונג פון ביבלישן טראָפּ, נגינה בייַ יידן א. א. וו.) אין קאָאָפּע־ראַציע מיטן ירושלימער אוניווערסיטעט.

אין משך פון זיבן יאָר צייט איז מרס. מ. ש. צונזער געווען די נאַציאָנאַלע פֿרעזידענטין פון אָט דער אָרגא־ניזאַציע.

פרוי מ. שאַמער־צונזער האָט פֿאַרפֿאַסט פיל קורצע דערציילונגען אין יידיש און ענגליש. איר הויפּט־ווערק אין בוך־פֿאָרם איז דערשינען אין 1938. דאָס איז אַ מע־מוארן־ווערק אין בעלעטריסטישער פֿאָרם — „עסטערדעי" (נעכטן). דאָס ווערק שפּילט אין אַ גרויסער מאָס זיך אָפּ אין פּינסק און וויקלט פֿאָר אונדז אַ בילד פון דריי דורות — זייער סביבה, לעבנס־פירונגען און שטרעבונגען.

•

אהרן יודל שליאַקמאַן

אין דעם נייעם קאָפּיטל פּינסקער יידישע געשיכטע וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אונטער דער פּוילישער מאַכט, האָט אהרן יודל שליאַקמאַן געשפּילט אַ וויכטיקע ראָל אין אָרטיקן געזעלשאַפטלעכן לעבן. ער איז געווען דער ער־שטער ראש־הקהל נאָך די אָפּיציעלע קהלה־וואָלן, וואָס זיי־נען דורך דער פֿאָלעסיער פּוילישער אַדמיניסטראַציע גע־האָט פֿאָראַרדנט געוואָרן אין יאָר 1928. אַלס קאַנדידאַט פון „בונד" איז אהרן יודל געשטיצט געוואָרן דורך אַלע פראָגרעסיווע עלעמענטן פון יידישן פּינסק.

אהרן יודל שליאַקמאַן שטאַמט פון אַן אָרבעטער־פֿא־מיליע. זיין פֿאָטער, אַ סטאָלער פון פֿאַך, גיט גאָר אָפּ זיין עלטסטן זון צו אַ מאָלער און זייער פרי פֿאָרזוכט אהרן יודל דעם טעם פון אַ שיק־ייגל אויף דער לער. זיין שטאָרקער כאַראַקטער און געזונטער אָרגאַניזם העלפן אים אָבער בייצוקומען אַלע שוועריקייטן.

צום „בונד" קומט אהרן יודל שוין ווי אַן אויסגע־פּרואוועטער רעוואָלוציאָנער. ער קומט פון די ס. ר.־רייען, וואו ער האָט זיך שוין געהאַט אויסגעצייכנט מיט זיין איבערגעבנקייט און אַקטיוויטעט. בייַ דער פּראַקטישער פֿאַרטיי־אַרבעט אין די רייען פון ס. ר. פֿאַרלירט אהרן יודל אַ האַנט. דאָס איז געשען בעת אַן אומגליקלעכן מאַנעוור בייַם צוגרייטן באַמבעס אין דער צייט, וועו מען האָט זיך אין פּינסק געהאַט געריכט אויף אַ פּאָגראָם. נאָך דעמדאָזיקן אומגליק וועלט אהרן יודל נאָך פֿאַרשיקט אויף דריי יאָר אין סיביר. קומענדיק צוריק פון דער פֿאָר־שיקונג נעמט ער זיך מיט ברען פֿאָרזעצן די אויפקלע־רונגס־טעטיקייט אין די רייען פון די פּינסקער יידישע אַר־בעטער און דאָס אונטער דער פֿאָן פון „בונד".

אהרן יודל איז באַשעפּטיקט אין דער פּינסקער שוועבל־פֿאַבריק, וואו ער דרייט מיט אַיין האַנט דאָס ראָד פון דער מאַשין.

לאַנג האָט אָבער אהרן יודל בייַם ראָד ניט געאַרבעט. ער באַקומט אַ שטעלע אין דער פּינסקער קראַנקען־קאַסע אַלס „אינספּעקטאָר" און זיין אויפגאָבע איז צו קאָנטרא־לירן די באַלעבאָטים, צי זיי צאָלן פּינקטלעך דעם פֿאַרזי־כערונגס־אָפּצאָל פֿאַר די אַרבעטער.

נאָך דער וועלט־מלחמה, וועו דער „בונד" גרינדעט אין פּינסק דעם בית־יתומים, שטייט אהרן יודל אין שפּיץ פון דעמדאָזיקן אָנשטאָלט, וואָס איז אין אַלע היזניכטן, סיי אין זיין דערציאונגס־וועזן, ווי אויך אין דער היגי־ענישער זייט, אַ מוסטער לגבי די אַנדערע אָנשטאָלטן פון זעלבן טיפּ, וואָס עקזיסטירן אין פּינסק.

זיין פֿאָפולאַריטעט אין שטאָט דערגרייכט אהרן יודל ערשט אין פּינסקער שטאָט־ראַט, וואָס באַשטייט פון 20 יידישע און 5 ניט־יידישע מיטגלידער. שוין בייַ דער ער־שטער זיצונג, וועו עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן אויסווייל־לן אַ שטאָט־פֿרעזידענט, האָבן די בירגערלעכע יידישע ראַט־מענער געוואָלט זיך אַליין פֿאַרוואַנדלען אין אַ „מינדער־הייט" און דערקלערט, אַז זיי האָבן ניט קיין פֿאַסיקן קאַנ־דידאַט אויף אַ פֿרעזידענט.

אהרן יודל טרעט דאָן אַרויס מיט אַ שאַרפער פֿאָר־אורטיילונג פון אָט דער פּחדנותדיקער האַנדלונג, וואָס איז אויסן געווען ניט צו רייצן די אָנטיסעמיטן דורך אַרויס־שטעלן אַ יידישן קאַנדידאַט אויף שטאָט־פֿרעזידענט. ער דערקלערט דאָן, אַז די בונדישע פראַקציע האָט יאָ אַ

קאַנדידאַט און ער רופט אָן דעם נאָמען פון מיטגליד פון דער בונדישער פראַקציע אין וואַרשעווער שטאָט־ראַט, גרשון זיבערט. די יידישע בירגערלעכע ראַטמענער האָבן פאַרן בונדישן קאַנדידאַט טאַקע ניט געשטימט, אָבער אהרן יודלס מוטיקער אַרויסטריט האָט געמאַכט דעם געהעריקן רושם אין שטאָט.

ניט קיין קלענערן אָפּקלאַנג האָט געהאַט זיין שאַרפער אַרויסטריט אויף אייגער פון די שפּעטערע זיצונגען פון שטאָט־ראַט, וועו די בונדישע פראַקציע האָט אַרייַנגעטראָגן אַ פאַרשלאָג צו ענדערן דעם נאָמען פון דער ליסטאָווסקי־גאַס — די אַמאָליקע בריידע גאַס, לינישטשעס, וואָס די פּוילישע מאַכט האָט אָנגערופן אויפן נאָמען פון טרויעריק־באַרימטן געזעלן ליסטאָווסקי, דעם מיטשולדיקן אין מאָרד פון די 35 קדושים. „מיר ווילן ניט, אַז די גאַס, וואָס גרענעצט זיך מיטן אָרט, וואו עס געפינט זיך דאָס ברידער־קבר פון די קדושים, זאָל טראָגן דעם נאָמען פון זייער מערדער“ — האָט אהרן יודל אָפּן דערקלערט.

ווי ווייט אהרן יודלס פאָפּולאַריטעט האָט געגרייכט אין שטאָט קען דינען דער פאַקט, וואָס צו אים פלעגן סתם יידן קומען זיך פאַרקלאָגן קעגן עוולות און אויך פרעגן עצות. מען האָט געהאַט צו אים דעם גרעסטן צוטרוי. די יידישע אַרעמקייט פון פינסק האָט ליב געהאַט אהרן יודלען, ווייל זי האָט געפילט, אַז ער באַלאַנגט צו איר. וואָס מער אהרן יודל איז געווען באַליבט ביי דער אַרעמער באַפעלקערונג, אַלץ מער איז ער געווען פאַרהאַסט ביי דער פינסקער רעאַקציע. ער האָט אויך געהאַט שונאים צווישן די אַרטיקע קאָמוניסטן, וועלכע פלעגן זיך אָפילו ניט אָפּשטעלן פאַר קיין פיזישע איבערפאַלן.

צווישן די הונדערטער אַרעסטירטע בונדישע טוער אין סטאַלינס תפיסות געפינט זיך אויך אהרן יודל שלאַקמאַן.

•

שלמה שמולעוויטש

אייגער פון אונדזערע מאָהיקאַנער פון דער פאָלקס־טימלעכער בדחנישער קונסט, דער יורש פון אליקום צונזער, איז דער פינסקער־געבוירענער שלמה שמולעוויטש. געבוירן אין יאָר 1868, האָט ער זיך דערצויגן ביי אַ שטיף־מוטער און זייער פיל אויסגעשטאַנען אין זיין קינדהייט, געוואָקסן אויף דער גאַס, און איז אייגנטלעך געפונען געוואָרן שיר ניט אַ פאַרפראָרענער, שלאָפנדיק אויף אַ קלאַפּטער האָלץ. צו 5 יאָר איז ער געוואָרן אַ משורר ביי זיין פאָטער יהודה־לייב ש"ץ, חזן פון דער וואָלפּער שול אין קאַרלין. ביז 12 יאָר געלערנט אין תלמוד־תורה און שפּעטער, נאָך דעם טויט פון זיין פאָטער, זיך געלערנט פאַר אַ שנייַדער. געווען אויך אַ משורר ביים פינסקער חזן ר' יואל־זעליג און באַקומען דערפאַר עסן טעג.

נאָך זייענדיק אַ יונגער בחור, איז ער אַרייַנגעפאַלן אַלס כאָר־זינגער אין אַ יידישער וואַנדער־טרופּע, וואו

שלמה שמולעוויטש

אין ווילנע, וואו ער האָט געשריבן געלעגנהייטס־לידער. צו 22 יאָר האָט ער אין ווילנע אָפּגעדרוקט זיין ערשטע לידער־זאַמלונג. דאָס איז אַ ביכל פון 64 זייטלעך, פאַר־פאַסט פון „שלמה שמואילעוויץ, בדחן מפינסק כעת בווילנע“. דאָן איז ער אַוועק קיין אַמעריקע און דאָ פלעגט ער אויפּטרעטן אויף קאָנצערטן און זינגען זיינע אייגענע לידער.

שמולעוויטש האָט פאַרפאַסט איבער 500 לידער צוזאַמען מיט די מעלאָדיעס צו זיי. אייניקע, ווי „אַ ברייוועלע דער מאַמען“, „דאָס טליתל“, „חוה“, א. אַנד. האָבן דערגרייכט די פאָפּולאַריטעט פון פאָלקס־לידער. ער האָט אויך פאַרפאַסט לידער, ליברעטאָס, אַ צענדליק איין־אַקטיקע אָפּערעטעס פאַרן יידישן טעאַטער און יידישע וואָדעוויל־הייזער, און עטלעכע מוזיקאַלישע קאָמעדיעס, ווי „דער פאַרקליידט אַלס מיידל, האָט ער גאָר שטאַרק אויסגענומען. איינמאָל האָט מען אים איבערגעלאָזן אין אַן אכסניא אַלס משכון און פון דאָרט האָט ער זיך צוריקגעקערט קיין פינסק צום חזן. יענער האָט אים אָבער אַרויסגעטריבן און שמולע־וויטש איז געוואָרן אַ גאַסנזינגער.

דאָס ערשטע ליד, פון אַן אויטאָביאָגראַפישן כאַראַקטער, „דער עלנטער יתום“, האָט ער פאַרפאַסט צו 13 יאָר. דאָן האָט ער אָנגעהויבן צו וואַנדערן פון שטאָט צו שטאָט, פאַרזינגענדיק לידער, וואָס ער האָט אַליין געשאַפן מיט די מעלאָדיעס צו זיי. אָנקומענדיק קיין ווילנע צו 16 יאָר, האָט ער דאָרט געלערנט אין ראַמיילעס קלויז, זיך אויך געלערנט שפּילן פידל, רוסיש, שפּעטער זיך באַזעצט אין מינסק, געוואָרן פאָפּולער אַלס בדחן, פאַרפאַסט אויך מוזיק פאַר פילע לידער פון שמ"רס פיעסן, וואָס זיינען געשפּילט געוואָרן אין וואַרשעווער טעאַטער. עטלעכע יאָר פאַרבראַכט אין ווילנע, וואו ער האָט געשריבן געלעגנהייטס־לידער. צו 22 יאָר האָט ער אין ווילנע אָפּגעדרוקט זיין ערשטע לידער־זאַמלונג. דאָס איז אַ ביכל פון 64 זייטלעך, פאַר־פאַסט פון „שלמה שמואילעוויץ, בדחן מפינסק כעת בווילנע“. דאָן איז ער אַוועק קיין אַמעריקע און דאָ פלעגט ער אויפּ־טרעטן אויף קאָנצערטן און זינגען זיינע אייגענע לידער.

שמולעוויטש האָט פאַרפאַסט איבער 500 לידער צוזאַ־מען מיט די מעלאָדיעס צו זיי. אייניקע, ווי „אַ ברייוועלע דער מאַמען“, „דאָס טליתל“, „חוה“, א. אַנד. האָבן דער־גרייכט די פאָפּולאַריטעט פון פאָלקס־לידער. ער האָט אויך פאַרפאַסט לידער, ליברעטאָס, אַ צענדליק איין־אַקטיקע אָפּערעטעס פאַרן יידישן טעאַטער און יידישע וואָדעוויל־הייזער, און עטלעכע מוזיקאַלישע קאָמעדיעס, ווי „דער

יושר", „בײם בית־דין של מעלה", איבער 100 נומערן פֿאַר פּיאַנאָ און אַ בוך פון 150 רעטענישן.

אַן אויסוואָל פון זײַנע לידער איז אין יאָר 1914 אַרויס אין אַ גרויסן באַנד — "פּאָעזיי און ליעדער". די לידער און פּאָבלען פון שלמה שמולעוויטש זיינען פון צייט צו צייט אויך פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן אין פֿאַרשידענע ייִדישע צייטונגען פון אַמעריקע.

שמולעוויטשעס פּשוטע, ניט־געקינסטלטע לידער, דורכגעדרונגען מיט אַ טיפֿן מיטגעפֿיל פֿאַר די ליידן פון פֿאָלק, אָפּט אויך מיט נאַציאָנאַלע טענער, האָבן אין משך פון יאָרן געשפּיזט דעם רעפּערטואָר פון די ייִדישע פֿאָלקסאון גאַסן־זינגער אין אַמעריקע, ענגלאַנד און אַמאָל אויך הערגרייכט קיין פּוילן און רוסלאַנד. אַ סך פון זיינע ראָמאַנסן, קינדער- און שלאָפֿלידער צייכענען זיך אויס מיט אַן עכטן פֿאָלקס־טאָן.

•

צבי הירש שערעשעווסקי

צום קרייז פון די לומדים און משכילים, פֿינסקער־געבאָרענע, וואָס מיט זייערע נעמען האָט געקלונגען די ייִדישע וועלט אין די 60ער און 70ער יאָרן פון פֿאַריקן יאָרהונדערט, האָט אויך געהערט דער העברעאישער שרייבער צבי הירש שערעשעווסקי. געבאָרן אין פּינסק, אין יאָר 1840, האָט ער שוין אין דער פֿריעסטער יוגנט אַרויסגעוויזן אַ גרויסן פֿליִס און פּייאיקייטן צום לערנען תנ"ך, תלמוד, דקדוק, חקירה־ספֿרים און אַנדערע צווייגן פון דער העברעאישער ליטעראַטור. דורך זעלבסטבילדונג, ווי אַן „אויטאָדידאַקט", האָט דער יונגער שערעשעווסקי, חוץ קענטענישן אין דער אַלטער ליטעראַטור, זיך דערוואָרבן אויך אַ היפֿשן מאָדערנעם וויסן. אָבט יאָר צייט איז ער געווען אין פּינסק אַ „ספֿרא דמתא", דאָס מיינט אַ טראַדיציאָנעלער קהלה־סעקרעטאַר. ער האָט דערביי געפֿירט אָפּטע שמועסן איבער רבנישע און לומדישע פֿראָגן מיטן גרויסן פּינסקער רב, ר' אליעזר משה הורוויץ, פֿאַרבריי־טערנדיק אויף אַזאַ אופן זיין גרויסן און פּילזייטיקן יידישן ווייסן.

אומגעפֿער אין יאָר 1860 פֿאַרלאָזט צ. ה. שערעשעווסקי פּינסק און פֿאָרט אַוועק קיין מעליטאָפּאָל, אין קרים, וואו ער געפּינט אַ געשעפּטלעכע שטעלע ביים גרויסן סוחר, ש. זיידענער. ער האָט זיך אָבער געריסן קיין אָדעס, וואָס איז דעמאָלט געווען דער גרעסטער יידישער קולטורצענטער אין זיד־רוסלאַנד. מיט זיינע פּובליציסטישע און ווייסנשאַפֿטלעכע מאמרים אין דער העברעאישער וואָכנשריפט „המליץ" האָט ער שוין געהאַט זיך געמאַכט אַ שיינעם נאָמען, און דער רעדאַקטאָר־אַרויסגעבער פון יענער העברעאישער צייטשריפט, אַלעקסאַנדער צעדערבוים, האָט שערעשעווסקין געלאָדן צו קומען צו אים, אין אָדעס, און פֿאַרנעמען דאָרט די שטעלע פון הויפּט־מיטאַרבעטער פון „המליץ". במשך פון אָנדערהאַלב יאָר, צווישן 1868 און 1870, ווען א. צעדערבוים אַליין פלעגט אַרומפֿאָרן אויף לאַנגע נסיעות איבער רוסלאַנד, האָט שערעשעווסקי אַפֿילו פֿאַרנומען די רעדאַקטאָר־שטעלע פון „המליץ". און ווען דער „המליץ" איז אין יאָר 1871 אַריבערגעטראָגן געוואָרן קיין פּעטערבורג, איז צ. ה. שערעשעווסקי, וואָרשיינלעך אויס מאַנגל אין וואוינערעטט, פֿאַרבליבן אין אָדעס, אָבער האָט צוליב פֿרנסה, געמוזט ווידער אָוועקגיין אויף אַ גע־שעפּטלעכע שטעלע. גלייך נאָך דעם אויסברוך, אין 1877, פון דער רוסיש־טערקישער מלחמה, איז שערעשעווסקי אָפּגעפֿאָרן קיין רומעניע און בולגאַריע, און דאָרט זיך פֿאַר־נומען מיט מסחר־עסקים הינטער די קריגס־פֿראָנטן. נאָך דער מלחמה איז ער ווידער אָנגעקומען אויף אַ שטעלע צום גרויסן סוחר ש. זיידנער, וואו ער איז פֿאַרבליבן פֿינף יאָר צייט. אין יאָר 1883 האָט ער זיך באַזעצט אין דער

צבי הירש שערעשעווסקי

גרויסער דרום־רוסישער שטאָט, ראָסטאָוו אויפן דאָן, און האָט דאָרט געעפֿנט אַ בוכהאַנדלונג.

יאָרנלאַנג האָט שערעשעווסקי געדרוקט אין דער העב־רעאישער פּרעסע מאמרים און שירים. א גרויסן אויפֿזען האָט אַרויסגערופֿן זיין ווערק אין בוכפֿאָרם, אַ זאַמלונג סאַטירישע דיכטונגען, באַטיטלט „בסר אבות" (די עלטערן און זייערע אומרייפּע פרוכט), מיט אַן אונטערטיטל: די קרעכצן פון די ייִדישע קינדער מכח זייער דערציאונג, וואָס איז דערשינען אין אָדעס אין יאָר 1877. אין אַ פֿאָרם פון אַ פֿאָראָדיע, אַ בייסיקער און שטעכעדיקער סאַטירע, לאָבט דאָרט צ. ה. שערעשעווסקי אָפּ פון דער טראַדיציאָנעלער ייִדישער דערציאונגס־סיסטעם, וואָס איז געווען לויט זיין מיינונג איינע פון די גרעסטע מכות פון דעם רוסיש־ייִדישן לעבן אין יענער צייט. חוץ זיינע ערנסטע, פּובליציסטישע און ווייסנשאַפֿטלעכע מאמרים איז שערעשעווסקי געווען גוט

באַקאַנט אין דער העברעאישער פּרעסע ווי אַ זייער באַגאַבטער פּעליעטאָניסט. זיינע פּעליעטאָנען פּלעגט ער גע־ווינלעך שרייבן אין תּלמודישן לשון און סטיל, און פּלעגט זיי דרוקן אונטערן פּסעוודאָנים „לישנא דחכימא". די שירים זיינע פּלעגט ער אָבער שרייבן אין דעם ריינסטן און דעם קלאָרסטן ביבליש־העברעאישן סטיל, און אונטער זיי פּלעגט ער זיך אונטערשרייבן מיט אַ מליצהדיקן נאָמען: „יעבץ ישוע שר עשק".

אין יידיש פּלעגט ער פון צייט צו צייט שרייבן שירים אין „קול מבשר", די יידישע וועכנטלעכע ביילאָגע צום „המליץ", וואָס איז אויך געווען די ערשטע צייטשריפט אין אַ גוטן יידיש, בישט בלויז אין רוסלאַנד, נאָר אין דער גאַנצער וועלט. זי האָט עקזיסטירט אַרום צען יאָר צייט (פון 1862 ביז 1871). אין יאָר 1871 האָט צ. ה. שערעשעווסקי דאָרט אָפּגעדרוקט אַ שיר „אויסבעסערונג־מיטטעל", וואו ער לויבט דעם „קול מבשר" פאַר זיין גוטער ווירקונג אין דער יידישער וועלט.

אין יאָר 1881 איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין ווילנע צ. ה. שערעשעווסקיס ווערק „עיון ספרות". דאָס איז אַן אָפּהאַנדלונג וועגן דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער ליטעראַטור און מכח דער באַדייטונג פון דער ליטעראַטור ווי אַ קולטור־פאַקטאָר אין דעם גייסטיקן לעבן פון די רוסישע יידן. פאַראַדיעס אין געגראַמטע פערזן אויף די פינצטערע זייטן פון דעם יידישן לעבן האָט שערעשעווסקי אויך געדרוקט אין דעם וואַרשעווער אַנגעזעענעם זשורנאַל „כנסת ישראל". אין וואַרשע איז אויך מיט זיינע דערקלערונגען און באַמערקונגען אָפּגעדרוקט געוואָרן דער מדרש „שוחר טוב".

מיטן אויפקום פון די נייע יידיש־נאַציאָנאַלע שטרעמונגען אין דער יידישער (און העברעאישער) פּובליציסטיק, אין די 90ער יאָרן, האָט דער פריער זייער פאָפולערער און פרוכטבאַרער צ. ה. שערעשעווסקי זיך צוריקגעצויגן פון זיין שריפטשטעלערישער אַרבעט. ער איז, כמעט אַ פאַרגעסענער, געשטאָרבן אין 1909, ווי אַ פאַרשטייער פון אַ פריערדיקן ליטעראַרישן דור, וואָס האָט זיך אַליין איבערגעלעבט.

•

פראָפ. יהודה לייב שערעשעווסקי

דער כעמיע־פראָפעסאָר יהודה לייב שערעשעווסקי, דער זון פון יעקב און מינע (געב. פידעלמאַן) שערעשעווסקי, איז געבוירן געוואָרן אין פינסק אין יאָר 1896. קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1912. זיין דיפּלאָם אַלס „בעטשעלאָר אָו קעמיסטרי" האָט ער אין 1923 באַקומען פון דעם פּיטסבורגער אוניווערסיטעט און אַלס דאָקטאָר־פילאָזאָף, דאָרטן גופא — אין 1926. ער האָט אין 1926־1928 באַקומען פאַרשיידענע, וויסנשאַפטלעכע סקאָלאַרשיפּס אין דעם דזשאנס־האָפקינס־אוניווערסיטעט אין באַלטימאָר. ער האָט זיך אין 1928־1930 אויסגעצייכנט מיט זיינע פאָר־שונגען פון אינדוסטריעלער כעמיע אין דעם מעלאַן־אינסטיטוט אין פיטסבורג. זינט 1930 איז ער געווען אַסאָציאַט־פראָפעסאָר פון כעמיע אין דעם גרויסן נעאָרשן אוניווערסיטעט אין וואַשינגטאָן, די. סי. — האַווארד־אוניווערסיטעט. זינט 1932 איז ער אין דעם אויבן־דערמאָנטן נעאָר־אוניווערסיטעט דער טשערמאַן פון „קעמיסטרי־דעפּאַרטמענט", ד. ה. דער הויפּט פון דעם כעמישן פאַקולטעט. ער האָט פאַרעפנטלעכט אַ סך אַרטיקלען אין פאַרשיידענע זויסנשאַפטלעכע זשורנאַלן.

•

חיים גוטמאַן (דער לעבעדיקער) *

דער לעבעדיקער (פּסיידאָנים פון חיים גוטמאַן), געבוירן אין יאָר 1887 אין פּעטריקאָוו נעבן פינסק, שטאַמט פון אַ מיוחסדיקער פינסקער משפּחה. זיין זיידע, משה גוטמאַן, איז געווען אַ מיליטערישער פּאָדריאַטשיק און

חיים גוטמאַן (דער לעבעדיקער)

אייגער פון די חשובסטע פינסקער באַלעבאָטים אין זיין צייט. דער פאָטער, אליהו גוטמאַן, האָט געהאַט בערלינער ביים ברעג פון פּריפּעט און געפירט מסחרים מיט די גרעסטע רוסישע האַנדלס־צענטערן. אליהו גוטמאַן האָט זיך באַזעצט אין פעטריקאָוו, וואו ער האָט חתונה געהאַט, אָבער בעת דער וועלט־מלחמה האָט ער זיך אומגעקערט אין זיין היים־שטאָט, פינסק, וואו ער איז געקומען צו קבורה.

חיים גוטמאַן האָט אַ צייט געלערנט אין פינסק און פאַרקערט אין הויז פון זיין קרוב, דעם באַרימטן פינסקער

*) צוליב טעכנישע סיבות זיינען די לעצטע דריי ביאָגראַפיעס נישט אַרייגענומען געוואָרן אין אַלגעמיינעם אַלפאַבעטישן סדר.

מגיד, אריה דוד דער זאָגער. ער איז פרי באיינפלוסט געוואָרן פון דער השכלה־באַוועגונג, וואָס האָט פּינסק זיך אויסגעשפּרייט איבער די אַרומיקע שטעטלעך פון פֿאָלעסיע. צוזאַמען מיטן תנ"ך האָט ער אויך געלייענט די פֿאָעטישע ווערק פון לערמאנטאָוו, פושקין, בייראן און די נייע העברעאישע ליטעראַטור, י. ל. גאַרדאָן, אחד העם א. א.

אין יאָר 1905 איז חיים גוטמאַן אָפּגעפֿאָרן אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן צו זיינעם א פּעטער, וועלכער האָט געהאָט א פֿאָרם אין וואודבריין. ער האָט באַזוכט די דאָרטיקע אַגריקולטור־שולע און נישט־קענענדיק זיך צופֿאָסן צום דאָרפישן לעבן איז ער אַוועק קיין ניו־יאָרק, געאַרבעט אין א פּאַפּיר־פֿאַבריק, אין וועלכער ער האָט געהאָט באַשעפטיקונג בלויז עטלעכע טעג אין וואָך. די איבריקע צייט האָט ער פֿאַרבראַכט אין דער אַנאַרכיסטישער „פֿראַגרעסיוו־לייבערי", וואו ער האָט פיל געלייענט, געלערנט און אונטערגעהונגערט.

זיין ערשט ליד האָט גוטמאַן אָפּגעדרוקט אין דער „פרייַ אַרבעטער שטימע". די אויפמערקזאַמקייט פון דער ניו־יאָרקער יידישער שרייבער־משפּחה האָט אָבער צוגיגן ערשט זיין גרעסערע דערציילונג „אייגע פון די צעריסענע", וואָס ער האָט אין יאָר 1907 אָפּגעדרוקט אין „אַרבעטער", אונטער דער רעדאַקציע פון דוד פּינסקי און שלאָסבערג. דעם פּסיידאָנים „דער לעבעדיקער" האָט חיים גוטמאַן באַנוצט צום ערשטן מאָל אין יאָר 1910 אין הומאָריסטישן זשורנאַל „דער קיבעצער", וואָס איז דערשינען אונטער דער רעדאַקציע פון יוסף טונקעל. שפּעטער איז ער אַליין געוואָרן רעדאַקטאָר פון דעם דאָזיקן זשורנאַל. זינט דעמאָלט האָט דער לעבעדיקער זיך באַטייליקט כמעט אין אַלע פּעריאָדישע יידישע אויסגאָבן אין אַמעריקע, מיט הומאָרעסקעס, פּעליעטאָנען און עסייען און זיך דערוואָרבן דעם נאָמען פון איינעם פון די באַקאַנטסטע יידישע הומאָריסטן. אין יאָר 1923 איז ער געוואָרן א שטענדיקער מיטאַרבעטער פון „מאָרגן־זשורנאַל", וואו ער שרייבט א וועכנטלעכן פעליעטאָן, רעדאַגירט די פרייטיקדיקע אָפּטיילונג פאַר הומאָר און סאַטירע אונטערן נאָמען: „זאָל זיין לעבעדיק!" און שרייבט פילם־און טעאַטער־קריטיק.

אין בוך־פֿאָרם זיינען די שאָפונגען פון לעבעדיקן צום ערשטן מאָל דערשינען אין יאָר 1918, אין צוויי בענדער: „פּאמפּאדור". — שאַרפּע סאַטירע אויפן אַמעריקאַנער ביר־געלעכן יידישן לעבן, און „אַזוי לאַך איך", א זאַמלונג הומאָרעסקעס און עפּיגראַמען. אין 1928 איז אין וואַשינגטאָן פֿאַרלאָג „צענטראַל" דערשינען די געזאַמלטע אויסגאָבע פון זיינע ווערק אין זיבן בענדער. וואָס נעמען אַרום הומאָרעסקעס, עסייען און טעאַטער־קריטיק. אין 1937 זיינען אין וואַשינגטאָן פֿאַרלאָג „בזשאזע" דערשינען צוויי נייע בענדער פון לעבעדיקן: „די אייביקע מלחמה" (סאַטירעס, הומאָרעסקעס און לעקציעס וועגן מאַן און פרוי), און „יידן אויף דער יוגאָסלאַוויע" (פֿאַראַדאָקסן און שטימונגען). אין 1938 האָט די ניו־יאָרקער יידישע שרייבער־משפּחה געפייערט דעם 50־יאָריקן יובילי פון לעבעדיקן. ביי דער געלעגנהייט איז דערשינען א זאַמלבוך, געווידמעט זיין פּילזיטיקן ליטעראַרישן שאַפן, מיט דער באַטייליקונג פון פּיל אָנגעזעענע יידישע שרייבער און אונטער דער רעדאַקציע פון ד. א. מוקדוני.

חיים גוטמאַן, דער לעבעדיקער, איז אין דער פולער קראַפט פון זיין ליטעראַרישן שאַפן. ער גרייט איצט צו דרוק א בוך ליטעראַטור־קריטיק און א באַנד ביבלישע דראַמען, וואָס טראָגט אָריין א נייעם ביואָנס אין דער פּילזיטיקער שריפטשטעלערישער אַקטיוויטעט פון אָט דעם וויטאַלן שריפטשטעלער.

•

בערטאָ זינגערמאַן

בערטאָ זינגערמאַן איז געבוירן אין פּינסק. איר פֿאָטער, איז באַקאַנט געווען אַלס מכניס־אורח פון אַקטיאָרן און פלעגט אַליין מיטשפּילן מיט די טרופּעס, וואָס זיינען געקומען אויף גאַסטראָלן קיין פּינסק. אַלע יידישע שוישפּילער אין רוסלאַנד און פּוילן האָבן געוואוסט, אז אין פּינסק איז די סטאַנציע ביי אהרן זינגערמאַן. אין אָט דער סביבה פון וואַנדערנדע אַקטיאָרן איז אויסגעוואָקסן די יונגע בערטאָ, וועלכער מען פלעגט נישט אײנמאָל אויך געבן צו שפּילן א קינדער־ראָל. אַזוי־אַרום האָט זי פון דער פריסטער קינדהייט אײנגעזאַפּט אין זיך די טעאַטער־אַטמאָספערע.

אין יאָר 1904 האָט אהרן זינגערמאַן מיט זיין פאַמיליע אויסגעוואַנדערט קיין זיד־אַמעריקע. מיטן ציל זיך צו באַזעצן אין די קאָלאָניעס פון בארָאן הירש אין אַרגענטינע. אָנקומענדיק קיין בוענאס־אייראס האָט ער זיך צופּעליק צונויפּגעטראָפֿן מיט א פֿאָר אַקטיאָרן, וועלכע האָבן אַמאָל געגאָסן פון זיין גאַסטפריינדלעכקייט אין פּינסק און דאָס האָט באַשטימט זיין וויטערדיקן גורל און אויך די צוקונפט פון זיין יונגער טאָכטער בערטא, וועלכע איז איצט איינע פון די גרעסטע בינע־קינסטלערינס אין זיד־אַמעריקע, נישט נאָר אין יידיש נאָר אויך אין שפּאַניש.

אהרן זינגערמאַן האָט צונויפּגעשטעלט א טרופּע, אין וועלכער די אונטערגעוואָקסענע בערטא האָט שוין געשפּילט גרעסערע ראָלן און אַרויסגעוויזן אומגעוויינלעכע באַגאָבונג. איר ערשטע גרויסע ראָלע, וואָס האָט איר געברַאכט רום, איז געווען אין „כאַשע די יתומה" פון יעקב גאָרדין. קריטיקער פון דער שפּאַניש־פרעסע האָבן זיך וועגן איר אויסגעדריקט, אַז דאָס איז א „נייע סאַראַ בערנאַרד".

נאָך עטלעכע יאָרן שפּילן יידיש טעאַטער אין רעפּערטואָר פון גאַלדפאַדנס, לאָטיינערס און זאָלאָמאַרעווסקיס פּיעסן, נאָך א לענגערער צייט פון וואָגלענישן איבער די שטעט און קאָלאָניעס פון אַרגענטינע, איז בערטא זינגערמאַן באַרימט געוואָרן נישט נאָר ביים יידישן טעאַטער־עולם, נאָר אויך ביים שפּאַנישן פובליקום, וואָס פלעגט קומען זען די באַגאָבטע שוישפּילערין. זי האָט דאַן געמוען זיך אינטערעסירן מיט דער שפּאַניש־יידישער ליטעראַטור און אינגיכן

געמאַכט איר דעביוט אויף דער שפּאַנישער בינע מיט אַ וואָרט־קאָנצערט פון דער קלאַסישער און מאָדערנער שפּאַנישער דיכטונג, וואָס האָט אַרויסגערופן אומגעוויינלעכן ענטוזיאַזם. איר אָריגינעלע אינטערפּרעטאַציע און טיפע פאַרשטענדעניש פאַר דער שפּאַנישער ליטעראַטור האָט אַרויסגערופן ממש שטורמנונג און זי איז געוואָרן אייניע פון די וואָרט־מייסטערינס. נישט נאָר אין אַרגענטינע נאָר נאָר אין אַלע זיד־אַמעריקאַנישע רעפובליקן, וואו עס הערשט די שפּאַנישע שפּראַך. נאָך איר ערשטן קאָנצערט אין טשילי האָבן די דאָרטיקע סטודענטן איר געמאַכט גרויסע

בערטאַ זינגערמאַן

אָוואַציעס און פון קאָנצערט־זאַל זי געטראָגן אויף די הענט אַ היים צו איר האָטעל. דאָס זעלבע איז געווען אין מעקסיקע. דאָס ערשטע מאָל איז זי דאָרט געווען אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע. די אַרבעטער האָבן פאַר איר געמאַכט מאַניפעסטאַציעס און געשריגן: „לעבן זאָל בערטאַ זינגערמאַן, דער פרייַנד פון דער רעוואָלוציע, די דערמוטערין פון אַרבעטער־קלאַס!". דער מעקסיקאַנישער בילדונגס־מיניסטער האָט דאַן פאַר איר געגעבן אַ באַנקעט, אויף וועלכן עס איז אנוועזנד געווען דער דעמאָלסדיקער מלוכה־פּרעזידענט קאָזשעס. דער בילדונגס־מיניסטער האָט געהאַלטן אַ באַגריסונגס־רעדע, אין וועלכער ער האָט צווישן אַנדערן געזאָגט: „פון בערטאַ זינגערמאַנס מויל הערן זיך נישט נאָר בלויז די לויטערע ווערטער פון די גרעסטע שפּאַנישע וועלט־דיכטער, נאָר עס קלינגט אויך די שטים פון די גביאים, מיט וועלכע זי געהערט זיך אַן צוליב איר אָפּשטאַם פון יידישן פאָלק, וואָס האָט דער שפּאַנישער פּאָעזיע געגעבן אַזאַ גרויסן פּאָעט ווי יהודה הלוי".

דער גרויסער דערפאָלג אויף דער שפּאַנישער בינע האָט זי אָבער נישט אינגאַנצן אַוועקגעריסן פון אונדז. בערטאַ זינגערמאַן איז וויטער פאַרבליבן אויך אַ יידישע קינסטלערין און אירע יידישע וואָרט־קאָנצערטן געהערן צו די וויכטיקסטע קינסטלעריש געשעענישן אין די זיד־אַמעריקאַנער יידישע קולטור־צענטערן. אין בוענאָס־אירעס האָט זי יעדעס יאָר בלויז איין יידישן קאָנצערט, וואָס ווערט שוין טראַדיציאָנעל אייניגעמאָל דורך דעם יידישן שרייבער־פאַראיין אויפן נאָמען פון ה. ד. נאָמבערג. דער דאָזיקער קאָנצערט איז אַ גרויסער קולטור־יום־טוב אין בוענאָס־אירעס. עס קומט פאָר אין גרעסטן זאַל פון שטאָט און לאַנגע וואָכן פאָרויס זיינען די בילעטן אויספאַרקויפט. זי רעציטירט די ווערק פון די יידישע קלאַסיקער און פון די סאַמע מאָדערנסטע פּאָעטן.

וועגן בערטאַ זינגערמאַנס איינפלוס און פּאָפולאַריטעט אין די זיד־אַמעריקאַנישע לענדער באַווייזט דער פאַקט, וואָס האָט אין 1940 פאָסירט אין דער זיד־אַמעריקאַנישער רעפובליק עקוואדאר. די דאָרטיקע רעגירונג האָט מיטאַמאָל אַרויסגעגעבן אַ ווילדע פאַראָרדענונג, אַז די דריי הונדערט יידישע פליכטלינגע־פאַמיליעס, וואָס האָבן זיך געראַטעוועט אַהין פון אייראָפּא, זאָלן גלייך פאַרלאָזן דאָס לאַנד. אין דער לעצטער מינוט איז אָבער דער גירוש פון דער קליינער יידישער קהלה אָפּגעשטעלט געוואָרן און דאָס אַ דאַנק דער פערזענלעכער אינטערוועניע פון בערטאַ זינגערמאַן, וועלכע האָט געשיקט אַ טעלעגראַם צום פרעזידענט, געגראָל עגריקעס. זי האָט גלייך באַקומען פון אים צוריק אַן ענטפער, אַז אין בקשה איז געוואָרן דערפילט. די פּאָפולאַריטעט פון בערטאַ זינגערמאַן האָט אַלזאָ געהאָט אַ וויירקונג.

די טעאַטער־קונסט ביי די זינגערמאַנס איז אַ משפּחה־באַגאַבונג. אויך בערטאַס אַ יונגערע שוועסטער פּאַרנעמט אַן אָנגעזען אָרט אין יידישן טעאַטער אין אַרגענטינע.

•

לייב מאַרגענטוי

לייב מאַרגענטוי איז דער פּאָעט פון פינסק, דער באַזינגער פון פּאָלעסיער לאַנדשאַפט, אייניער פון די קרעפּטיקסטע יידישע פּאָעטן פון יונגן דור, וואָס איז אויפגעצויגן געוואָרן אויף דער מאָדערנער יידישער קולטור. ער איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1906 אין פינסק ביי אָרימע עלטערן, דער פאָטער, אַ פאַבריקס־אַרבעטער, האָט נישט געקענט באַשפּייזן זיין פאַמיליע, און לייב מאַרגענטוי איז אייגנטלעך אויפגעצויגן געוואָרן אין דער משהל גלויבערמאַנ־שול, וואו מען האָט די קינדער פון דער פינסקער אָרימקייט געגעבן נישט נאָר בילדונג, נאָר אויך געשטילט זייער הונגער. שוין אַלס שילער האָט מארגענטוי אַרויסגעוויזן סימנים פון דיכטערישער באַאַבונג און זיינע ערשטע לידער זיינען פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין די העקטאָגראפירטע אויסגאַבן פון דער גלויבערמאַן־שול.

נאָכן פאַרענדיקן די שול איז מארגענטוי צוועק אַרבעטן אין אַ שוסטער־ווערשטאַט. ער האָט שווער געהאַרעוועט, כדי צו העלפן אין פּרנסה זיינע עלטערן, אָבער גלייכצייטיק מיט גרויס פלייס געלייענט און וויטער געשריבן. ער הייבט אָן דרוקן זיינע לידער אין די פּינסקער און בכלל אין די פּאָלעסיער וואָכנבלעטער און איינגיכן אויך אין די בעסטע ווערשוועזער ליטעראַרישע אויסגאָבן. עס ציט די אויפמערקזאַמקייט דער פרישער טאָן פון זיינע פערזן. עס איז ניי די לאַנדשאַפט פון זיינע סטראפן — דאָס זיינען די פּאָלעסיער וועלדער און טייכן. ער שילדערט דעם אומעט פון די פּינסקער געסלעך, ברענגט צום אויסדרוק דעם זיפץ פון דער אָרימקייט, וואָס קומט פון די הילצערנע יידישע שטיבלעך און פון די שטרויענע פויערשע כאַטקעס.

בעת די יונגע יידישע דיכטער פון דער פּראָווינץ רייסן זיך אין דער גרויסער שטאָט אַריין, בלייבט מאַרגעגטוי אין פּינסק ביי זיין שוסטער־ווערשטאַט און נאָענט פון דעם לאַנדשאַפט און די מענטשן, וואָס ער האָט אַזוי ליב. דערפאַר גייען אָבער אין דער וועלט אַריין זיינע לידער. די גרעסטע יידישע שוישפילער טראָגן פאָר זיינע פערזן אין אַלע עקן וועלט.

אין יאָר 1937 האָט אין פּינסק זיך געשאָפן אַ קאָמיטעט, אין דער שפּיץ פון וועלכן עס האָבן זיך געשטעלט די אַנגעזעענסטע געזעלשאַפטלעכע טוער אין שטאָט, דר. י. מאַנדעלבוים, פּראָפ. באלאבאן און י. האלצמאַן, וועלכע האָבן דעם פּינסקער פּאָעט אונטערגעטראָגן אַ מתנה אַ זאַמלונג פון זיינע פאָעמען און לידער, וואָס זיינען צעשפּרייט געווען איבער די פאַרשידנסטע צייטשריפטן. דער דאָזיקער קאָמיטעט האָט אויך געשאַפן מאַטעריעלע מעגלעכקייטן, וואָס זאָלן דעם דיכטער־האָרעפאַשניק דערלויבן מער זיך אָפּגעבן מיט שריפטשטעלערישער טעטיקייט. דאָס בוך „אויף פּאָלעסיער ערד" איז ענטוזיאַסטיש אויפגענומען געוואָרן דורך דער יידישער קריטיק און אין אַלע אָפּשאַצונגען איז אונטערגעשטראָכן געוואָרן די אָריגינעלקייט פון די פערזן, אין וועלכע עס ווערט אַרויסגעבראַכט די אייגנארטיקייט פון דער שטאָט פּינסק און פון דער פּאָלעסיער לאַנדשאַפט.

אין דעם בוך איז, אויסער די לירישע לידער פון לאָקאַלן קאָלאָריט, אויך פאַראַן אַ פּאָעמע וועגן די פּינסקער קדושים. אין לייב מארגענטוי האָט פּאָלעסיע און די שטאָט פּינסק באַקומען איר ערשטן באַזינגער אין דער יידישער ליטעראַטור.

אויפסטיטלונגס און קהילות־אינסטיטוציעס

פינסקער ברענטש 210 ארבעטער־רינג

(ניו־יארק)

ארבעטער־רינג

דער פינסקער ברענטש איז אַ רינג אין דער צונויפגעשלאָסענער קייט פון יידישע פראָלעטאַרישע אָרגאַניזאַציעס, וואָס בילדן די אימפּאָזאַנטע, ראַדיקאַלע פאָלקס־באַוועגונג — דעם ארבעטער־רינג.

מיט פערציק יאָר צוריק איז דער „ארבעטער־רינג פאַראיין" געווען נישט מער ווי אַ קליינע, יידישע ארבעטער־ארגאַניזאַציע פון קוים עטלעכע הונדערט מיטגלידער, וועמענס הויפּט־ציל איז געווען: קעגנזייטיקע אונטערשטיצונג אין נויט און אומגליקס־פאַלן.

אין פאַרלויף פון די העכער פיר צענדליק יאָר האָט דער ארבעטער־רינג אַרייַנגעשלאָסן אין זיך הונדערטער ברענטשעס מיט צענדליקער טויזנטער מיטגלידער פון יידישע ארבעטער און פאָלקס־מענטשן.

די קעגנזייטיקע אונטערשטיצונג פון דער מיטגלידער־שאַפט אין צייט פון קראַנקהייט און נויט איז ווייטער געבליבן דער הויפּט־ציל פון דער אָרגאַניזאַציע. דער ארבעטער־רינג אונטערשרייבט זיך אָבער פון אַנדערע פראָלעטאַרישע „ארדערס" מיט זיין אויסגעשפּראָכענעם סאָציאַליסטישן כאַראַקטער, פאָזיטיוור באַציאונג צו דער מאָדערנער יידישער קולטור און אַקטיוור הילף פאַר יידישע און אַלגעמיינע פּראָגרעסיוו, געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגן.

מיט אָט דעם גייסט זיינען אַנגעהויבט די הונדערטער ברענטשעס פון ארבעטער־רינג, סיי די, וואָס האָבן אַמאָל אַלס זעלבסטשטענדיקע אָרגאַניזאַציעס געטראָגן הילף דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין דער אַלטער היים, און סיי די, וועלכע האָבן זיך דירעקט געגרינדעט אַלס ברענטשעס פון ארבעטער־רינג.

דער רוב פון די אַנגעשלאָסענע ברענטשעס איז אַנטשטאַנען אויף דער באַזע פון קעגנזייטיקער שטיצע. אָט דידאַזיקע באַזע איז דאָס פאַר די לעצטע 50—60 יאָר געווען דער סטימולירונגס־כח פון די פאַרשידענע „סאָסייטעס", וואָס זיינען אַנטשטאַנען אין אַמעריקע צווישן דער יידישער אימיגראַנטן־מאַסע. די שווערע עקאָנאָמישע לאַגע און די ספּעציפּישע סאָציאַלע באַדינגונגען פון די יידישע אימיגראַנטן ביים סוף פון פאָרגאַנגענעם יאָרהונדערט, האָבן אָרויסגערופן די נויטוועניקייט פון אַזעלכע הילפס־אָרגאַניזאַציעס. עס האָט זיך דאָן געהאַנדלט דערין, אַז דער פּריש־אייַנגעוואַנדערטער, יידישער ארבעטס־מענטש, וועלכער איז געווען עלנט, אָן פאַמיליעס און אָן פרייַנד, זאָל געפינען אַ וואָרימע, חברשע סביבה און אַז אין אַ נויט־פאַל זאָל ער בישט דאַרפן אָנקומען צו צדקה, נאָר זאָל ווערן געשטיצט דורך זיינע מיטמענטשן.

גאַנץ אייגנאַרטיק איז אָבער די געשיכטע און די אַנטשטייאונג פון פינסקער ברענטש, וועמענס אורשפרונגלעכע אָרגאַניזאַציע האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט דעם אָנהויב פון אַ פאָליטישער הילפס־טעטיקייט צווישן די לאַנדסמאַנשאפטן. דעם ביישפּיל פון די פינסקער האָבן שפּעטער אויך נאָכגעטאָן אַנדערע לאַנדסלייט.

„פינסקער ראַדיקאַלע"

די אורשפרונגלעכע אָרגאַניזאַציע פון פינסקער ברענטש האָט געטראָגן דעם נאָמען: „פינסקער ראַדיקאַלער עמיגראַנטן אונטערשטיצונג־פאַראיין", אַ נאָמען, וואָס האָט מיט זיך אויסגעדריקט דעם כאַראַקטער און די צילן פון איר טעטיקייט.

אויך אין די „פינסקער ראַדיקאַלע" האָט זיך געהאַנדלט וועגן „אונטערשטיצונג", אָבער מיט אַ ספּעציפּישער באַפאַרבונג, מיטן טראָפ אויף „ראַדיקאַלע", וואָס דאָס האָט שוין געמיינט אַ באַשטימטע פאָליטישע ריכטלינייע.

דאָס פאַראַדאָקסאַלע איז דערביי געווען דער פאַקט, אַז אָט דעם פאַראיין האָבן געהאַלפן מיטבויען דווקא נישט קיין ראַדיקאַלע עלעמענטן, אָבער וועלכע האָבן זיך ראַדיקאַליזירט אין דער ארבעט, אין דער הילפס־טעטיקייט פאַר די פאַרטיידיקער פון ראַדיקאַלע אידייען.

געווען איז דאָס אין יאָר 1901. די פינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן זיך שוין דאָן געפונען אין אַמעריקע, און אויך די, וועלכע האָבן כסדר געשטראָמט אהער, האָבן מיט זיך פאַרגעשטעלט הויפּטזעכלעך אַ באַלעבאַטישן

עלעמענט, אין גרעסטן טייל רעליגיעזע יידן, וועלכע האָבן אין די אַמעריקאַנער שוויץ־שעפער ערשט געהאַלטן אין דורכמאַכן דעם שווערן פּראָצעס פון פּראָלעטאַריזאַציע. די דאָזיקע אימיגראַנטן האָבן, טראָץ די נייע באַדינגונגען, דאָך נישט איבערגעריסן דעם טראַדיציאָנעלן לעבנס־שטייגער פון זייער אַלטער היים.

פּאַר די־אַ באַלעבאָטישע פּראָלעטאַריער איז דער אייניקער צוגויפטרעף־פונקט געווען די „פּינסקער שול". אין די ימים־טובים פלעגן זיי זיך דאָ באַגעגענען מיט די לאַנדסלייט און נאָכן דאָווענען האָט מען זיך געמיינזאַם איבערגעגעבן גרוסן פון דער אַלטער היים.

אין דער שול איז עס געווארפן געווארן דאָס ערשטע קערנדל פאַר דעם „פּינסקער ראַדיקאַלן עמיגראַנטן אונטער־שטיצונג־פאַראיין".

אין פּינסק האָט שוין דאָן די רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער־באָוועגונג אָנגעהויבן שלאָגן וואָרצלען. באַזונדערס אָנגעזען איז געווען די טעטיקייט פון „בונד", וואָס האָט אין זיינע רייען אַרייַנגעצויגן נישט נאָר די אַרבעטער פון די פּינסקער פאַבריקן, נאָר טיילווייז אויך די אינטעליגענץ. עס זיינען דורכגעפירט געווארן פּאָליטישע און עקאָנאָמישע שטרייקן, וואָס האָבן גורם געווען פיל אַרעסטן, און די באַוועגונג האָט זיך געניטיקט אין דרינגנדער, פינאַנ־ציעלער שטיצע.

דעמאָלט האָבן דאָס די פירער פון „בונד" אין פּינסק באַשלאָסן זיך צו וועגן נאָך הילף צו זייערע לאַנדסלייט אין אַמעריקע.

די וועגונג האָט גלייך געפונען דעם נויטיקן אָפּקלאַנג. די נייעס וועגן די אַרעסטן, וועגן פאַרשיקן קיין סיביר פּינסקער יידישע אַרבעטער־טויער, צוליב פּאָליטישע און עקאָ־נאָמישע קאַמפן, האָט אויפגעציטערט די הערצער פון פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, בייַ וועלכע עס זיינען נאָך געווען פריש די אייַנדרוקן פון דער פּינסקער פאַבריק־עקספּלואָאַטאַציע, און וועלכע האָבן אויך, אָ דאַנק זייער אומשיכטונג אין אַמעריקאַנער „שמעלץ־טאָפּ", זיך דער־פילט מיטאַמאָל נאָענט און פאַרבונדן מיט די רעוואָלוציאָ־נערע פּראָלעטאַריער אין דער אַלטער היים.

דעמאָלט האָבן די פּינסקער לאַנדסלייט בעת זייער צוגויפטרעף אין דער שול באַשלאָסן גלייך צו שיקן הילף פאַר די קרבנות פון די צאַרישע סאטראפן און שפּעטער אויך צו גרינדן דעם „פּינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטי־צונג־פאַראיין".

די פּינסקער לאַנדסלייט האָבן די ערשטע שטיצע געשיקט פון די גלעלטער, וואָס זיי האָבן גלייך צונויפגע־זאַמלט צווישן זיך און דאָן אָ גרעסערע סומע, וואָס איז אַריינגעפלאָסן פון אָ באָל, וואָס די קליינע איניציאַטיוו־גרופּע האָט איינגעאָרדנט פאַר אָט דעם פּאָליטישן הילפס־צוועק.

דער דערפאָלג פון דער ערשטער אונטערנעמונג האָט די איניציאַטאָרן געגעבן די אידייע צו שאַפן די אָרגאַניזא־ציע פון „פּינסקער ראַדיקאַלע עמיגראַנטן אונטערשטיצונג־פאַראיין", וואָס האָט צווישן די פיל שוין־עקזיסטירנדע הילפס־פאַראיינען אין אַמעריקע געהאַט פאַר זיך גאָר אָ נייעם ציל: טראָגן הילף און דערמונטערונג די רעוואָלו־ציאָנערע קעמפער אין דער אַלטער היים.

די ערשטע געלטער, וואָס די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָט געשיקט דעם בונדישן קאָמיטעט אין פּינסק און דער צוזאָג די דאָזיקע שטיצע וויַיטער אָנצוהאַלטן, האָט אַרויס־גערופן גרויס ענטוזיאַזם בייַ די דאָרטיקע בונדישע טוער. עס האָט זיך אייַנגעשטעלט אָן ענגער קאָנטאַקט צווישן פּינסק און ניו־יאָרק.

די אָרבעט פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָט געפונען פיל סימפּאַטיע צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן זיך וואָרים אָפּגערופן אויף די הילפס־וועגדונגען פון דער יונגער אָרגאַניזאַציע, מאָסנווייז באָזוכט און געשטיצט אָלע אירע אונטערנעמונגען.

גלייכצייטיק האָבן פון פּינסק שוין אָנגעהויבן קומען נייע עמיגראַנטן, אָ נייער טיפּ, וואָס איז שוין אויפן אָרט געשטאַנען אין נאָענטער פאַרבינדונג מיט דער בונדישער באָוועגונג, אָדער אומדירעקט אָנגעהויכט געווארן פון דער רעוואָלוציאָנערער שטימונג אין דער אַלטער היים. אויף די פאַרזאַמלונגען פון דער נייַ־געגרינדעטער אָרגאַניזאַציע פלעגן די פּריש־געקומענע פּינסקער אָפּגעבן באַריכטן פון דער רעוואָלוציאָנערער באָוועגונג אין פּינסק און דאָס האָט צוגעגעבן מער באַגייסטערונג די טוער פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע".

די מיטגלידער פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָבן זיך דערפילט מיטאַמאָל שטאַרקער צונויפגעבונדן מיט די ענטוזיאַסטישע קעמפער אין דער אַלטער היים, זיי האָבן זיך דערפילט ווי אָ רעזערוו־ליניע פאַר דער רעוואָלוציאָ־נערער באָוועגונג אויף יענער זייט ים.

אויך די פּריש־געקומענע פּינסקער אימיגראַנטן האָבן זיך געניטיקט אין שטיצע דאָ אויפן אָרט און די נייע אָרגאַניזאַציע האָט זיי די דאָזיקע שטיצע און הילף געגעבן מיט ברידערלעכער וואָרימקייט, פיל זיי געהאָלפן ביים באַקומען אָרבעט און בכלל זיך באַמיט, אַז זיי זאָלן זיך אין דער נייער היים נישט פילן אָזוי אייַנזאָם ווי זייערע פאָרגייער.

די נייע אָרגאַניזאַציע איז געוואָקסן און אָלץ מער פאָרצווייגט איר טעטיקייט. די צאָל מיטגלידער האָט זיך כסדר פאַרמערט און די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָבן שנעל זיך דערוואָרבן אָ נאָמען צווישן די ניו־יאָרקער יידישע לאַנדסמאַנשאַפטן.

דעם ביישפיל פון די פּינסקער, דער עיקר טאָקי אין הינזיכט פון שטיצן די בונדישע באָוועגונג אין דער אַלטער היים, האָבן גלייך נאָכגעטון פיל אַנדערע לאַנדסמאַנשאַפטן. די איניציאַטיוו פון די פּינסקער האָט דערפירט דערצו, אַז אינגיכן איז אין ניו־יאָרק אוסגעוואָקסן אָ גאַנצע קייט פון אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן אין דער ערשטער ריי זיך גע־

שטעלט אַלס אויפגאַבע צו שטיצן די יידישע, רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג אין זייערע אַלטע היימען.

מיטן וואוקס פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" און דער פּאָליטישער אַנטוויקלונג פון די מיטגלידער איז אויך נאַטירלעך געווען, וואָס פון צייט צו צייט איז געקומען צו אינערלעכע רייבונגען, צו קאָנפליקטן אַרום פּרינציפּיעלע ענינים וועגן דעם פּראָבלעם פון העלפן דעם „בונד" אַליין, אָדער אויך די אַנדערע אונטערדרישע, רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס אין פּינסק.

עס האָט זיך נעמלעך צווישן דער מיטגלידערשאַפט פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" אויספּאַרמירט אַ גרופּע, וואָס האָט געהאַלטן, אַז מען דאַרף זיך נישט באַגרעניצן בלויז מיט שטיצן דעם „בונד", נאָר די אָרגאַניזאַציע מוז טראָגן הילף דער אַלגעמיינער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אָט די חלוקי־דעות האָבן נישט איינמאָל דערפירט צו שארפע דיסקוסיעס און מיינונגס־פאַרשידנהייטן.

דאָס זייגען אָבער געווען בלויז עפיזאָדישע שטערונגען. די טעטיקייט פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" איז ווייטער אין פולן שוואונג אָנגעגאַנגען ביזן סוף פון יאָר 1905.

*
**

די פאַסירונגען אין דער אַלטער היים פלעגן תמיד גלייך ווירקן אויף דער אַקטיוויטעט פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע". זייגען די רעוואָלוציאָנערע שטימונגען אין אייראָפּע געוואָקסן, איז געשטיגן די אַקטיוויטעט פון די אָרגאַניזירטע, ראַדיקאַלע פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע. איז אָבער אין אייראָפּע געקומען אַ מאָמענט פון ירידה, האָט דאָס גלייך זיך אָפּגעשפּיגלט אין דעם „פּינסקער ראַדיקאַלן פּאַראיין".

דער זיג פון דער רעאַקציע אין רוסלאַנד, דאָס פאַרשיקן די וויכטיקסטע טוער, דער צוזאַמענברוך פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין דער אַלטער היים האָט געהאַט אַ דערדריקנדע ווירקונג אויף די מיטגלידער פון פּינסקער „ראַדיקאַלן פּאַראיין" אין ניו־יאָרק. די פריערדיקע באַגייסטערונג איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אָפּהענטיקייט און אָפּילו אָפּאַטיע.

פון פּינסק האָט זיך דאַן, אין די יאָרן 6־1905, אָנגעהויבן אַן עמיגראַציע פון רעוואָלוציאָנערן, וועמען עס איז געלונגען צו ראַטעווען זיך פון די הענט פון צאַרישן רעזשים. נישט אַלע אָבער פון די אַריבערגעקומענע האָבן דאָ, אין אַמעריקע, פאָרטגעזעצט זייער געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט. די שווערע אַנטוישונג פון דער דורכגעפאַלענער רעוואָלוציע און די פאַראורזאַכטע יאוש־שטימונגען זייגען ביי אַ טייל פון די פאָליטישע אימיגראַנטן געווען אזוי שטאַרק, אַז זיי האָבן אין דער „גאָלדענער מדינה" געזוכט זיך צו באַטויבן אין געיעג נאָך עקאָנאָמישן תכלית. עס זייגען אָבער געווען אויך אזעלכע, וואָס האָבן, טראָץ די שווערע באַדינגונגען דאָ, אין דער נייער היים, טראָץ דער מידקייט אַלס „דעביוטאַנטן" אין די שוויץ־שעפּער, וויטער געוואָלט פאָרטזעצן אַ געזעלשאַפטלעך־סאָציאַליסטישע טעטיקייט צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט.

צוליב אָבער דער אָפּהענטיקייט און אָפּאַטיע אין די רייען פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע", אַרויסגערופן דורך די דערדריקנדע פּאָליטישע אומשטענדן אין רוסלאַנד, איז אוממעגלעך געווען וויטער אָנצוגיין מיט דער אַרבעט אין די ראַמען פון דעם דאָזיקן פאַראיין. די אָרגאַניזאַציע „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָט כמעט אויפגעהערט צו פונקציאָנירן. סיי די פריערדיקע טוער און סיי די ניי־צוגעקומענע, וועלכע האָבן זיך געניטיקט אין אַן אַקטיוויטער געזעלשאַפטלעכער אטמאָספערע, האָבן געזוכט נייע וועגן, וויאַזוי וויטער צו קענען אָנגיין מיט דער אַרבעט און נישט איבערריסן די פעדעם, וואָס האָבן די היגע פּינסקער ראַדיקאַלע לאַנדסלייט פאַרבונדן מיט דער בונדישער באַוועגונג אין פּינסק.

אין יענער צייט האָט דער אַרבעטער־רינג שוין געענדיגט און גאַנץ אָן געצוויילט העכער צוויי הונדערט ברענטשעס. די פאַראייניקטע קערפערשאַפט האָט שוין געשפּילט אַ וויכטיקע ראָל אויף דער יידישער אַרבעטער־גאַס אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

פאַר די אַקטיוויסטן טוער פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" איז דאָן קלאָר געוואָרן, אַז די אייניציקע לעזונג פונם פּראָבלעם איז — אָנצושליסן זיך אַלס ברענטש פון אַרבעטער־רינג. דעמאָלט האָט אַ טייל מיטגלידער פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע", צוזאַמען מיט אַ גרופּע פריש־אָנגעקומענע אימיגראַנטן, זיך אָנגעשלאָסן אין אַרבעטער־רינג אונטערן נאָמען: „פּינסקער ראַדיקאַלע אַסאָסיאַיישאַן, ברענטש 210 אַרבעטער־רינג".

טשאַרטער־מיטגלידער פון ברענטש 210

דושאָזף בוירגען	סעם מאַלאַכאָווסקי
לואי בעגון	אברהם מאצעוויניק
דושייקאָב בעגון	קאַרל מאַריאַש
דושייקאָב בערמאַן	פּעשע מאַרקאָווסקי
מאָריס גאָלדבערג	פּנחס מעדווועטקין
סעם גלאָבערמאַן	אברהם מעלמאַן
הערי דענענבערג	מאָריס ניידיטש
סעמועל האָכמאַן	מאָריס עפשטיין
דייוויד האָראָוויץ	סעם ערליך
נייטן וואַליאַנסקי	אייזיק פרידמאַן
מאָריס וואַסערמאַן	דזשייקאָב פרישמאַן
אייזיק וואַלקאָוו	דוד פרענק
סעם טאַנצמאַן	סעם פאַל
דייוו לעווין	פיליפּ פאַמעראַנץ
סעם לעווין	יעקב פאַמעראַנץ
היימאַן לעווין	אהרן פּעקאָוו

מערי קאַהן — הערי קליין
סעם קאַהן — בעני קרופּסקי
מאָריס קאַהן — איזידאָר ראָטבלאַט
דזשייקאָב קאַהן — לואי שרייבער
היימאַן קאַרפּ — יוסף שרייבער

ברענטש 210 א. ר.

די גרופּע „פּינסקער ראַדיקאַלע", וואָס האָט זיך רעאָרגאַניזירט אַלס ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, האָט מיטאַמאָל צוריק באַקומען שוואונג און אין די ראַמען פון דער מעכטיק־אויסגעוואַקסענער אַרבעטער־רינג־באַוועגונג זיך פֿאַרמאָסטן אויף אַ ברייטער הילפס־טעטיקייט און פֿאַרצווייגטער קולטור־אַרבעט.

די מיטגלידער פון ברענטש 210, צווישן וועלכע עס האָבן זיך געפונען אַ סך אויסגעפֿרואווטע בונדיסטן, האָבן זיך פֿאַרנומען צו אָרגאַניזירן אַ רעגלמעסיקע שטיצע פֿאַר „בונד" אין רוסלאַנד. אָנשטאָט די ביזאיצטיקע צופעליקע זאַמלונגען פֿאַר דעם צוועק איז צווישן די מיטגלידער דורכגעפירט געוואָרן אַ טעקס פון 10 סענט אַ קוואַרטאַל, ווי אַ רעגולערע שטיצע פֿאַרן „בונד".

דער דאָזיקער באַשלוס איז געוואָרן אַ קאָנסטיטוציאַנעלער פונקט ביים ברענטש, צו וועלכן עס מוז צושטימען יעדער נייער קאַנדידאַט, איידער ער וועלט אַ מיטגליד.

די אָרגאַניזאַציע איז געוואָקסן סיי אין דער מיטגליידערשאַפט און סיי אין איר אייגנפלוס. די נייַ־צוגעקומענע מיטגלידער האָבן שוין מיט זיך פֿאַרגעשטעלט גאָר אַן אַנדערן עלעמענט, ווי די ערשטע גרינדער פון ברענטש — מענטשן מיט פֿאַרשידענע אידעאָלאָגישע אייגנשטעלונגען. עס איז צווישן זיי געוועזן אַ גרויסע צאָל ראַדיקאַל־געשטימטע, סאָציאַליסטיש־דערצויגענע, אָבער נישט קיין בונדיסטן. עס איז דעריבער געוועזן פֿאַרשטענדלעך, וואָס אויף די פֿאַרזאַמלונגען האָבן זיך אָפט געהערט שטימען פון קעגנערשאַפט צום טעקס פֿאַרן „בונד".

א גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 210 א. ר.

ערשטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: משה ציטרין, משה אַדלער, שמואל דאַוויטש, ד"ר ב. האפמאַן (צביון), שמואל ליאָוו, היימאן גאָלדבערג.

צווייטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: הערשל קליין, קאָפּל קלעפּאַק, זיידל שליאַקמאַן, (געשטאָרבן), פּעסל אָסטראָווסקי, אשר שייפער.

דריטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: ישראל שטיינמאַן, בעקי קאַן, שלמה סעלניק, טשאַרלז אָסטראָווסקי, משה דערעוועגסקי.

עס זיינען פאַרגעקומען קאַמפן, הייסע דעבאַטן, אָבער געזיגט האָט די טראַדיציע, וואָס די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע האָט געהאַט היגטער זיך, און דער צען־סענטיקער טעקס איז געבליבן אומבאַרירט.

דער גייסט פון אַקטיוון, לעבעדיקן ראַדיקאַליזם, וואָס האָט אורשפרונגלעך געהאַט צעמענטירט די ערשטע אָרגאַניזירטע ראַדיקאַלע פינסקער קערפערשאַפטן אין אַמעריקע, האָט ווייטער געלעבט אין דער איבערגעבויטער אָרגאַניזאַציע. דער ברענטש 210 איז געווען אין דער היגזיכט אַן אויסנאַם פון פיל אַנדערע לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס. אויסער די געשעפטלעכע ענינים פון ברענטש זיינען אויפן טאָג־אָרדנונג תמיד געשטאַנען אַלגעמיין־געזעלשאַפטלעכע פראַגן, סאָציאַליסטישע פראָבלעמען און אנגעלעגנהייטן פון עקאָנאָמישן קאַמף דאָ אויפן אָרט. דערבייַ האָט זיך אַלץ מער געשטאַרקט דאָס בריידערלעכע סאָלידאַריטעטס־געפיל פאַר די מיטגלידער גופא.

די אַלע מאָמענטן זיינען געקומען צום אויסדרוק אין אַ ריי באַשלוסן פון ברענטש, ווי למשל דער לאָקאַלער „קאָנסאָמפטיוו־פאָנד", וואָס איז געשאַפן געוואָרן, כדי פאַר שוויגדזוכט־קראַנקע מיטגלידער צו קענען אויסצאָלן אַ סומע פון 100 דאָלאַר נאָכן פאַרלאָזן דעם סאַניטאַריום פון אַרבעטער־רינג; דאָן די באַשלוסן וועגן וועכנטלעכער שטיצע פאַר שטרייקנדע מיטגלידער, און אויך דאָס באַפרייען זיי פון צאָלן די בילס פון ברענטש דורך דער צייט פון שטרייק.

די עפנטלעכע אונטערנעמונגען פון די פאַרשידענע סאָסייעטיס זיינען אין יענער צייט באַשטאַנען אין אייניקע יערלעכע בעלער. אויך דער ברענטש 210 האָט דאָס דאָזיקע גאַנגבאַרע מיטל אויסגענוצט, כדי צו פאַרשאַפן זיך פאָנדן פאַר זיין פאָליטישער הילפס־אַרבעט.

אין יאָר 1913 האָט דער ברענטש אייניגעאָרדנט דעם 13טן באַל (לויטן כראָנאָלאָגישן סדר פון די יערלעכע בעלער, וואָס עס האָט אייניגעאָרדנט די „פינסקער ראַדיקאַלע"), פון וועלכן דרייסיק פראָצענט הכנסה, וואָס האָט דאָן באַטראָפן אַ באַדייטנדיקע סומע, איז געשיקט געוואָרן פאַר דעם בונדישן אָרגאַן „די צייט". שפעטער, דורך דעם גאַנצן מלחמה־פעריאָד, איז אַ גרויסער טייל הכנסה פון די בעלער געגעבן געוואָרן פאַרן פינסקער רעליף.

נישט געקוקט דערויף, וואָס דער ברענטש האָט

אַ גרופּע פינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 210 א. ר.

ערשטע ריי, פון רעכטס צו לינקס: יאָסל קנובאָוויץ, יודל געלפאַנד, ביילע ציטרין, אסתר „די שוואַרצע", שמעיה סטאַק, נאַטקע גאָלדבערג.

צווייטע ריי, פון רעכטס צו לינקס: פסח גאָלדבערג, דושעני גאָלדבערג, פערל שטיינמאַן, ראָזע סעלניק, דבורהל קליינמאַן, שרה לעווין, יאַנקל לעווין.

געהאַט כמעט אַן אויסגעשפּראָכענעם סאָציאַליסטישן און אַפילו בונדיסטישן כאַראַקטער, האָט ער אָבער מיט אויפֿמערקזאַמקייט נאָכגעפֿאָלגט די אַלגעמיינע געזעלשאַפטלעכע באָוועגונגען אויף דער יידישער גאַס און יעדע נייע אינסטיטוציע, וואָס האָט זיך געשטעלט הומאניטארע אויפגאַבן, איז דורכן ברענטש געשטיצט געוואָרן — פינאַנציעל און מאָראַליש.

אַזוי למשל איז דער ברענטש 210 געווען איינער פון די ערשטע צוויישן די ניו־יאָרקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אָר־גאַניזאַציעס זיך אָנצושליסן אין דער „היברו אימיגראַנט עיד־סאָסייעטי", וואָס האָט דאַן, אין די מלחמה־יאָרן, אָנגע־הויבן איר טעטיקייט אין אַמעריקע און איז איצט איבער דער גאָרער וועלט באַקאַנט אונטערן נאָמען „האיאַס".

אָרום דעם באַשלוס איז דאַן אין ברענטש פֿאָרגעקומען אַ העפטיקע דיסקוסיע, צי עס איז פון סאָציאַליסטישן שטאַנדפונקט אויסגעהאַלטן צו שטיצן אַ צדקה־געזעלשאַפט, וואָס וועט אָנגעפירט דורך בורזשואַזע עלעמענטן. דאָס איז דאַן נישט געווען סתם אַ דיסקוסיע אָרום אַן אָרגא־ניזאַציאָנעלן ענין, נאָר אַ שטרייט אָרום אַ פרינציפּיעלער פראָגע, אַ שטרייט פון קלאַסן־באַוואוסטזיניקע, פּאָליטיש־דערצויגענע טוער, פאָר וועלכע די סאָציאַליסטישע פּרינ־ציפּן זיינען געווען הייליק און טייער.

געזיגט האָט אָבער דאָס מאָל דער פּראָקטישער צד, וועלכער האָט באַהויפּטעט, אַז די „היברו אימיגראַנט עיד־סאָסייעטי", הגם זי ווערט געפירט פון אַ בורזשואַזן עלעמענט, איז זי אָבער באַשטימט צו העלפן אָרימע אימיגראַנטן און אַז דערמיט וועלן די סאָציאַליסטישע פּרינציפּן נישט פאָר־שוועכט ווערן, אַז דאָס שטייט נישט אין ווידערשפּרוך צו דער סאָציאַליסטישער מאָראַל. און אַזוי איז טאַקי דער ברענטש 210 ביזן היינטיקן טאָג אָנגעשלאָסן און שטיצט דעם „האיאַס". געזיגט האָט דער ערלעכער באַגער פון טראָגן הילף און שטיצע פאָר ליידנדיקע.

ווי אַ צווייטער ביישפּיל קען אויך דינען דער פאַקט, וואָס דער ברענטש האָט זיך באַטייליקט אין דער ערשטער פאַלעסטינער קאָנפערענץ, וואָס איז אין יאָר 1918 פאָרגע־קומען אין ניו־יאָרק, און פון דאַן אָן נעמט דער ברענטש אָפט אָנטייל אין די גרעלט־זאַמלונגען לטובת דעם אַרבעטנדן פאַלעסטינע.

דאָס זיינען אָבער אַלץ זייטיקע מיטווירקונגען, סאָלי־דאַריטעט־אויסדרוקן פאָר באַוועגונגען און אַרגאַניזאַציעס, וועמענס טעטיקייט עס ווערט דורך די ברענטש־מיטגלידער אנערקענט פאָר פאזיטיוו דערשיינונגען אין יידישן לעבן, דער עיקר אָבער איז די הויפּט־ליניע פון ברענטש ווייטער געפירט געוואָרן אין דער ריכטונג פון שטיצן די סאָציא־ליסטישע באַוועגונג אויף דער יידישער גאַס.

נישט געווען קיין איין שטרייק אין אַמעריקע, וואָס זאָל דורך דעם ברענטש נישט ווערן אונטערשטיצט. די סאָציאַליסטישע פּרעסע, סיי אין יידיש און סיי אין ענגליש, האָט אין ברענטש 210 געפונען תמיד די אַקטיוווסטע מיטהילף.

די סאָציאַליסטישע טאָגצייטונג אין דער ענגלישער שפּראַך, „קאָל", האָט אין ברענטש 210 געפונען איינעם פון זיינע אַקטיוווסטע אונטערשטיצער אויף דער יידישער גאַס אין אַמעריקע. אין דער צייט, ווען די „קאָל" האָט דורכ־געמאַכט איר שוווערסטן קריזיס, האָט דער ברענטש 210 פאַרקויפט די פולווערטיקע „ליבערטי"־באַנדס, וואָס ער האָט געהאַט נאָך פון דער ערשטער וועלט־מלחמה, און פאַר דעם געלט געקויפט „קאָל"־באנדס. דער ברענטש האָט אָפט דורכגעפירט זאַמלונגען און באַשטייערונגען פאַר דער אומ־לעגאַלער און שפּעטער לעגאַלער בונדישער פּרעסע אין אייראָפּע, און אַ כאַראַקטעריסטישער שטריך פאַרן ברענטש איז אויך דער פאַקט, אַז אַ צייט לאַנג האָט ער די אַנאַנסן וועגן זיינע אונטערנעמונגען געגעבן אויסשליסלעך אין דער סאָציאַליסטישער פּרעסע.

דער ברענטש 210 האָט אַלע מאָל דירעקט זיך באַ־טיליקט אין די פאַרשידענע פּאָליטישע דעמאָנסטראַציעס, סיי וועגן אַמעריקאַנער אנגעלעגנהייטן, ווי למשל די אָקציעס צו פאַרטיידיקן טאָם מוני און סאַקאָ־וואַנזעטי, ווי אויך די פּראָטעסט־מיטינגען קעגן די פּאָליטישע פאַרפאָלגונגען אין אייראָפּע, סיי אין די פאַשיסטישע לענדער און סיי קעגן סטאַליניסטישן טעראָר אין סאָוועט־רוסלאַנד.

דער ברענטש האָט באַזונדערס אָקטיוו מיטגעווירקט אין דער באיקאָט־אָקציע קעגן היטלער־דייטשלאַנד און אין די פאַרשידענע אנטי־נאַצישע ליגעס.

נישט געקוקט דערויף, וואָס דער סאָציאַלער מצב פון די מיטגלידער פון ברענטש האָט זיך מיט דער צייט געהאַט געענדערט, וואָס נישט איינער פון זיי איז אָוועק פון פאַבריק, איז ער אָבער ווייטער געבליבן טיף פאַרבונדן מיט דער ארגאַניזאַציע און געהאַלפן פאַרטזעצן דעם קאַמף קעגן רעאַקציע און אונטערדריקונג.

און נישט נאָר אין געלט־זאַמלונגען און אויסערלעכע דעמאָנסטראַציעס האָט זיך אויסגעדריקט אָט די סאָציא־ליסטישע טראַדיציע פון ברענטש, נאָר אויך אין מעשים צווישן די מיטגלידער גופא.

אַזוי, למשל, האָט דער ברענטש אָנגענומען אַ באַשלוס, אַז יעדער מיטגליד, וועלכער איז אַן אייגנטימער פון אַ שאָפּ, זאָל באַשעפטיקן אויסשליסלעך יוניאָן־אַרבעטער און אַז אין פאַל פון אַ שטרייק זאָל ער זיין דער ערשטער דעם שטרייק צו ליקווידירן. אין דעם זעלבן זין איז אויך גע־וען דער באַשלוס, אַז די מיטגלידער פון ברענטש טאָרן נישט קויפן קיין פּראָדוקטן אָן דעם יוניאָן־לייבל.

אָט די ליניע האָט דער ברענטש אָפּגעהיט נישט נאָר אין זיין לאָקאַלער אַרבעט, נאָר אויך דערפאַר געקעמפט אין די ראַמען פון אַרבעטער־רינג בכלל.

דער ברענטש 210 האָט אַלעמאָל מיט דער גרעסטער לאָיאַליטעט זיך באַצויגן צום אַרבעטער־רינג, באַקעמפט די פאַרשידענע שטערער, וועלכע האָבן געוואָלט אויפּרייסן די

אינערלעכע גאַנצקייט פון דער באַוועגונג, אָבער קיינמאָל זיך נישט אָפּגעהאַלטן פון אויסאיבן קאָנסטרוקטיווע קריטיק.

דער ברענטש האָט אויך שארף רעאַגירט קעגן אַרייַנפירן פאַרטיי־שטרייטיקייטן אינערהאַלב דעם אַרבעטער־רינג, באַזונדערס נאָך דער שפּאַלטונג אין דער אַמעריקאַנער סאָציאַליסטישער פאַרטיי אין יאָר 1936. אויף דער איניציאַטיוו פון ברענטש 210 האָט די נאַציאָנאַלע עקזעקוטיווע פון אַרבעטער־רינג אָנגענומען אַ באַשלוס, אַז אין אָט דעם פּראָקציאָנעלן קאָמף, וואָס גייט אָן אין דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי, זאָלן זיינע פירנדע מיטגלידער נישט באַנוצן זיך מיטן טיטל און אויטאָריטעט, וואָס זיי האָבן אין אַרבעטער־רינג.

דאָס פּראָבלעם פון פאַרטייאישע שטרייטיקייטן האָט אָנגעגנומען פיל שאַרפערע פאָרמען, ווען אין אַרבעטער־רינג און אויך אין ברענטש 210 האָבן מיטאַמאָל אָנגעהויבן ווערן אָגרעסיוו די קאָמוניסטישע עלעמענטן. דער ברענטש 210 האָט דער ערשטער אין יאָר 1929 אָנגענומען אַ רעזאָלוציע קעגן די קאָמוניסטישע שטערער אין אַרבעטער־רינג, און אין זיין אייגענער אָרגאַניזאַציע האָט ער אַ גרופּע פון 15 מיטגלידער געמאַכט אַלס „מעמבערס עט לאַרדזש" צוליב זייער קאָמוניסטישער שטערונגס־אַרבעט.

גאַנץ אָנדערש אָבער איז אין ברענטש געווען די באַציאונג צו אָנדערע פּאָליטישע אָדער געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען אויף דער יידישער גאַס, ווועלכע האָבן נישט באַקעמפט דעם אַרבעטער־רינג. אַזוי, למשל, האָט דער ברענטש אָפט אונטערשטיצט דעם געווערקשאַפטן קאַמפּיין און פּינסקער חלוצים אין פּאָלעסטינע, טראָץ דעם, וואָס די ריכטליניע פון ברענטש איז ניט געווען אין איינקלאַנג מיטן פּאָליטישן ציוניזם. און ווען עס זיינען אין יאָר 1934 געשלאָסן געוואָרן די טויערן פון פּאָלעסטינע, האָט דער ברענטש זיך באַטייליקט אי דער אָלגעמיינער פּראָטעסט־אַקציע. ער האָט אויך טעקסירט זיינע מיטגלידער מיט איין דאָלאָר, שאַפּנדיק אַ סומע פון 300 דאָלאָר פאַר די פאַגראָם־געליטענע אין פּאָלעסטינע.

דער ברענטש האָט זיך אויך אָנגעשלאָסן אָלס מיטגליד אין פאַרשידענע געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, ווי „אָרט" און „יידישן אַרבעטער־קאָמיטעט".

אין פאַרשידענע צייטן זיינען מיטגלידער פון ברענטש 210 געווען פאַרטרעטן אין דער נאַציאָנאַלער עקזעקוטיווע פון אַרבעטער־רינג, אין ניו־יאָרקער שטאָט־קאָמיטעט און אין אַנדערע אָדמיניסטראַטיווע אינסטאַנצן פון אַרבעטער־רינג.

דער ברענטש איז אויך געווען אָנגעשלאָסן אין דער קעמפּ־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג, טאָקסירט זיינע מיטגלידער מיט פינף סענט אַ קוואַרטאַל פאַרן אָלגעמיינעם קעמפּ־פאָנד און אויך אַליין אויפגעבויט צווויי באָנגאָלעס אין אַרבעטער־רינג־קעמפּ.

טראָץ דעם, וואָס דער ברענטש האָט זייער פיל ענערגיע אָפּגעגעבן פאַר הילף צו פאַרשידענע באַוועגונגען און אָרגאַניזאַציעס אין דרויסן, — האָבן דערפון אָבער נישט געליטן די אינערלעכע הילפס־טעטיקייטן. די מיטגלידער האָבן תמיד אָפּרויסגעוויזן די העכסטע מאָס פון איבערגעגעבנקייט און די זאָמלונגען לטובת די איינצעלנע, נויט־ליידנדע אין ברענטש. אָזעלכע אַקציעס האָבן אָפט דערגרייכט די סומע ביז 500 דאָלאָר.

צווישן די וויכטיקע אַקטיוויטעטן אין ברענטש איז אויך כדאי אונטערצושטרייכן די יערלעכע מעדיצינישע אונטערזוכונגען פאַר מיטגלידער און זייערע משפּחות, וואָס ווערן דורכגעפירט דורך די בעסטע דאָקטוירים־ספּעציאַליסטן.

אויסער דער מאַטעריעלער שטיצע צייכנט זיך דער ברענטש 210 אויך אויס מיט זיינע אינגעפירטע טראַדיציעס, וואָס האָבן אַלס ציל צו שאַפן אַ וואַרימע אַטמאָספערע צווישן זיינע מיטגלידער. אָזוי, למשל, ווערט אַ גרויסער טייל פון די פאַרזאַמלונגען געפירט ביי געדעקטע טישן, וואָס ברענגט תמיד אַריין אַ געוויסע אינטימקייט. אַ שם האָבן די ערשטע־מאַי פייערונגען פון ברענטש 210, וואָס זיינען פאַר דעם רוב אַ דעראינערונג פון די אַמאָליקע קאַמפּס־יאָרן אין דער אַלטער היים, און אויך די יובל־פייערונגען צום פופציקסטן געבורטסטאָג פון די ברענטש־מיטגלידער, וואָס אַ גרויסער טייל צווישן זיי האָט שוין דורכגעמאַכט.

אַ דאַנק זיין בריט־פאַרצווייגטער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט האָט זיך דער ברענטש 210 דערוואָרבן גרויס אָנזען אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין אַמעריקע. דאָס האָט צום ברענטש צוגעציגן אויך נישט־פּינסקער, צווישן וועלכע עס געפינען זיך פירנדע פּערזענלעכקייטן אין יידישן געזעלשאַפטלעכן און קולטורעלן לעבן. אויך דער פאַרשטאַרבענער גרויסער יידישער אַרבעטער־פּירער, א. ליטוואַק, איז געווען אַ מיטגליד פון ברענטש.

אין יאָר 1929 האָט דער ברענטש 210 געהאַלפן אָרגאַניזירן אַ פּינסקער פרויען־ברענטש, וואָס איז אין אַרבעטער־רינג באַוואוסט אָלס ברענטש 210 ב. די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע איז זינט איר אָנטשטייאונג ביזן היינטיקן טאָג אַקטיוו אין אַלע געזעלשאַפטלעכע אַקציעס און פאַראַנשטאַלטונגען, וואָס דער ברענטש 210 נעמט אונטער. דער פרויען־ברענטש איז אַ ריכטיקע שוועסטער־אָרגאַניזאַציע פון ברענטש 210. אויף די מיטינגען פון ביידע ברענטשעס זיינען שטענדיק פאַרטרעטן ספּעציעל־דעלעגירטע פאַרשטייער און די צוזאַמענאַרבעט צווישן ביידע ברענטשעס איז אַ פּעסט־צונויפגעשלאָסענע.

אין 1931 האָט דער ברענטש 210 אויך אָרגאַניזירט אַ יוגנט־ברענטש צווישן די קינדער פון די מיטגלידער. די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע האָט עקזיסטירט זעלבסטשטענדיק במשך פון עטלעכע יאָר און שפּעטער זיך צונויפגעגאָסן מיט אַ צווייטן יוגנט־ברענטש פון אַרבעטער־רינג.

אין יאַנואַר 1940 האָט דער ברענטש געמאַכט אַן ענדערונג אין זיין נאָמען און מיט אַ געפיל פון טיפן פאַר־

דרוס זיך געשיידט מיטן באַצייכענונגס־וואָרט „ראַדיקאַלע", וואָס דער ברענטש האָט מיט 32 יאָר צוריק געהאַט איבער־גענומען פון „פינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין".

במשך פון פיר צענדליק יאָר האָט דאָס דאָזיקע וואָרט געגעבן די געהעריקע באַפאַרבונג דעם פינסקער ברענטש און זיין סאָציאַליסטיש־געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט. אָבער אין די לעצטע עטלעכע יאָר איז דאָס באַצייכענונגס־וואָרט „ראַדיקאַלע" געוואָרן אוזורפירט דורך אַ פאַרפירערישער באַוועגונג אויף דער יידישער גאַס און עס פאַרוואַנדלט אין אַ מאַסקע פאַר אירע פאַרשידענע פסייד־ראַדיקאַלע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן נישט געהאַט דעם מוט צו דער־שיינען אין דער עפנטלעכקייט אין זייער אמתן לבוש און זיי האָבן דערביבער זיך פאַרשלייערט מיטן וואָרט „ראַדי־קאַלע". צוליב דעם טאָקי האָט דער ברענטש באַשלאָסן אויסצושטרייכן דאָס דאָזיקע וואָרט פון זיין נאָמען.

דאָס יאָר 1939 — 1940, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט מיט שטורעם און פאַרווויסטונג אין איראָפּע האָט, נאָטירלעך, באַוואויגן דעם ברענטש צו פאַרשטאַרקן זיין הילפס־אַקטיוויטעט און אין פאַרלויף פון יאָר 1940 האָט דער ברענטש געשאַפן אַ באַדייטנדע סומע פאַר פאַלגנדע קערפערשאַפטן: אַרבעטער־קאָמיטעט, האַיאַס, צדקה־פעדע־ראַציע און געווערקשאַפטן־קאָמפּיין.

די אַקציע פאַר די דאָזיקע אינסטיטוציעס איז געפירט געוואָרן דורך סוב־קאָמיטעטן פאַר יעדער אינסטיטוציע באַזונדער, אין איין און דער זעלבער צייט, און דאָס האָט נישט געבראַכט דעם געוואונטשטן רעזולטאַט.

דער ברענטש האָט דעריבער באַשלאָסן ביי די קומענדיקע אַקציעס אָנצוואוונדן אַן אַנדערע טאַקטיק. דער קאָמפּיין פאַרן פאָנד פון דרויסנדיקע אינסטיטוציעס וועט פון איצט אָן געפירט דורך אַן איינהייטלעכן קאָמיטעט און שפּעטער ערשט פאַרטיילט צו די באַזונדערע אינסטיטוציעס.

אונטערציענדיק דעם סך־הכל פון דער סאָציאַלער און רעליף־אַרבעט, וואָס דער ברענטש האָט געפירט דורך דער צייט פון זיין עקזיסטענץ, באַקומט זיך אַ בילד פון געזעל־שאַפטלעכער טעטיקייט, וואָס איז באַהויכט מיט אויפריכטיקן אידעאַליזם. די פאַקטן, לויט זייער כראָנאָלאָגישן צוזאַמענ־שטעל, שאַפן די פאַרביקע מאָזאַאיק פון פיר צענדליק יאָר שטורמישער געשיכטע, איינגעפאַסט אין דער מיניאַטור־ראַם פון ברענטש־אַקטיוויטעט.

שטיצע פון ברענטש 210 אַ. ר. פאַר אינסטיטוציעס און באַוועגונגען *)

1908. פינף סענט טעקס אַ קוואַרטל פאַר דער „קאַל".

1912. אַקציע פאַר מילוואָקער סאָציאַליסטישן קאָמפּיין־פאָנד.
„סאנדיי־סקולס" — סאָציאַליסטישע און פון אַרבעטער־רינג.
לאָרענס־שטרייקער.
טאָראָנטער שטרייקנדע וועבער.
יערלעכער פיקניק פון „בונד".
פאַריער־שטרייק אין ניו־יאָרק.
אַקציע פאַר „די צוקונפט".

1913. שטרייקנדע שניידער אין ניו־יאָרק.
פּעטערסאָנער שטרייקנדע וועבער.
שטרייקנדע סילק־וועבער פון „איי־דאַבליו־דאַבליו".
בונדישע אַרגאַניזאַציע אין פינסק.

1914. שטרייקנדע שיך־אַרבעטער.

1915. רעליף פינסק־קאַרלין.

1916. „פיפּלס רעליף".
אַקציע פון וו. מעדעם פאַרן „בונד".
קלאוקמייקער־שטרייק.

1917. „רעגד־סקול".
געקוויפט שערס פון סאָציאַליסטישן סט. לואיס „דיילי העראַלד".

1918. דעבס פאַרטיידיקונגס־פאָנד.
מיליאָן־דאָלאַר־קאָמפּיין פאַר סאָציאַליסטישער פאַרטיי.
טאָם־מוני־פאָנד.

1919. יידישע סאָציאַליסטישע פעדעראַציע.

1920. די רוסיש־אַמעריקאַנער קאָרפּאָריישאָן פון דער אַמאַלגאַמייטעד.
„האַרלעם סאָנדיי־סקולס".
פאַלקס־קאָנוועניאָן קעגן די פּאָגראָמען אין פּוילן.

1926. „קינדער־רינג" — אויסגאָבע פון אַרבעטער־רינג שולן.
משהל־גלויבערמאָן־שול.
דאָלאַר־טעקס צווישן מיטגלידער פאַר קלאוק־מייקער־שטרייק (300 דאָלאַר).

1927. „יונייטעד היברו טשאַריטיס".
„פאָרווערטס"־באָל.
„וועלט־אַלמאַנאַך" פון „וועקער".
קאָמפּיין פון ה. ערליך פאַרן „בונד" (275 דאָל.).
„דענווער־האָם" פאַר יידישע קינדער.

*) אַ סך פון די אויסגערעכנטע אינסטיטוציעס זיינען פּיל מאָל „עגלמעסיק געשטיצט געוואָרן דורכן ברענטש 210, אָבער אין דער דאָזיקער רשימה פיגורירן זיי בלויז איין מאָל.

שטרייקנדע פּלאָמבערס אין ברוקלין.
הירש לעקערט־פּאַרזאַמלונג.
סאַקאָ־וואַנצעטי פּאַרטיידיקונגס־פּאָנד.
יידישער האָספּיטאַל אין דענווער.
„נאַטוראַליזיישאַן אייד־ליג".
„ניו־לידער".

1928. פּינסקער חלוצים אין פּאַלעסטינע.
דעבס ראַדיאָ־סטאַנציע.
פּרייווילעקער טעקס פון די מיטגלידער פּאַרן „האַיאַס" (178 דאָלאָר).
פּאָליטישע אַרעסטירטע אין סאָוויעט־רוסלאַנד.

1929. „רענד־סקולס".
פּאַרשידענע אַרבעטער־רינג ברענטשעס.
„פּרייַ אַרבעטער שטימע".
יידישע היים פּאַר אַלטע לייט אין לאָס־אַנדזשעלעס.
יידישער נאַציאָנאַלער האָספּיטאַל אין לאָס־אַנדזשעלעס.
„סאָציאַליסטישיסקי וועסטניק".
אַקציע פון וויקטאָר אַלטער פּאַרן „בונד".
דעבאַרס־סאַניטאַריום.
יידישער נאַציאָנאַלער יתומים־הויז.
טעקסטיל שטרייקער פון ניו־קאַראָליינאַ.
דאָלאָר־טעקס פון אַלע מיטגלידער פּאַר פּאָגראָם־ געלידענע אין פּאַלעסטינע (300 דאָל.).
אייזן און בראָנז־שטרייקער.
קלאוקמייקערס געגנראַל־שטרייק.
ברענטשעס פון יידישן סאָציאַליסטישן פּאַרבאַנד.
באָסטאָנער שיך־שטרייקער.
טעקסטיל־שטרייקער פון דער סאוט.
פּאַרטערס־יוניאָן.

1930. יידישע קאָנווענטאַנט־האַם אין לאָס־אַנדזש.
יידישער סעמינאַר.
„וועקער".
„פּעיפּער באַקס־מיקערס"־שטרייק.
אַקציע פון י. פּאַט פּאַרן „בונד" (200 דאָלאָר).
„פּייאָניר־יוטה".
בראָנזווילער לייבאָר־לייסעאום.
פרויען־סעקציע פון סאָציאַליסטישער פּאַרטיי.
צען־סענטיקער קוואַרטאַל־טעקס פּאַר געצייג־קאַמפּיין פון „אַרט".
„דענווער עקס־פּעשיענס־האַם".
„איפּסעלס".
סאָציאַליסטישער וואָל־קאַמפּיין (200 דאָלאָר).

1931. אַנאַרכיסטישער רויטער קריַיז אין סאָוויעט־רוסלאַנד.
פּיטסבורגער מיינערס.
שיקאָגער דעפּענס־קאָמיטע.

1932. „היברו דעי־נוירסערי".

1934. „נעישיאַנעל האַם פּאַר די בלינדע".
פּאַרמער־באָוועגונג.
„אַמעריקן ליג פּאַר דעפּענס אָוו דזשואיש רייטס".
שטרייק פון „בעלד־מעיקערס־יוניאָן".
עסטרייכישע קרבנות.
בערשטער מעיקערס־יוניאָן.
שרייבער־אָוונטן.
לאַטווישער קאָמיטע קעגן פּאַשיזם.
„היברו טשילדרענס האַם".

1935. דאטערס אָוו איזראעל דעי־נוירסערי".
„סאקראמענטאָ"־קאָמיטע צו באַקעמפן רעאַקציע.
„קאנוואלעסענט־האַם גרענד־וויו אַן האַדסאָן".
גרויס־רומעניען אַרבעטער־ליגע.
„סאַראטאָגאַ ספרינג קאָנוואלעסענט־האַם".
„וואַרד ראַדשערס דעפּענס־פּאָנד".
„עקס־פּעישענס טובערקולאָז־האַם".
„לעיבאָר־טשעסט".
שטרייקער פון „קאלט־פייער־אַרם".
„האַם אָוו שילד־דייוויד".

1936. שפּאַנישע פרייהייטס־קעמפער.
„וואַרקערס עדיוקיישאַנאַל אַסאָסיאיישאַן אָוו אַמעריקע".
יידישער אַרבעטער־קאָמיטע.
בוקקיפּערס־יוניאָן.
„איזראַעל אָרפּען־עסיילום".
„טעקסטיל־טרימינג וואַרקערס־יוניאָן".
פּערער און סאליטא דעפּענס־קאָנפּערענץ.
אַרבעטער־רינג שולן.

1937. אַקציע צו זאַמלען קליידער פּאַר שפּאַנישע קעמפּער.
נאַציאָנאַלע אַסאָסיאיישאַן פּאַר יידישע בלינדע.
„האָספּיטאַל עמפּלאָיס־יוניאָן".
„היי־מאַרקעט מעמאָריאַל־קאָמיטע".

1938. „וואַרקערס דעפּענס־ליג".
מעדיצינישע שולע אין פּאַלעסטינע.

1939. וולאַדעק מעמאָריאַל־פאָנד.
געוווּרקשאָפּטן־קאָמפּיין.

1940. צדקה־פּעדעראַציע.
ביאַליסטאָקער האַם.
שלום־עליכם־אינסטיטוט.
אַרבעטער־רינג שולן.

„דזשאָינט פּינסקער רעליף־קאָמיטעט"

דעם הויפּט־פונקט פון אַקטיוויטעט האָט דער פּינסקער ברענטש 210 דערגרייכט אין דער צייט פון רעליף.

פּינסק איז אין דער צייט פון ערשטן וועלט־קריג שווער געפֿראָווט געוואָרן, דורכגעמאַכט אַלע פּורעניות און אינוואַזיעס, פֿאַרמאָגן און מאַסן־שחיטות, וועמענס געשיכטע איז דאָ אין בוך אויספֿירלעך פֿארפֿיקסירט געוואָרן.

אין דער רעליף־טעטיקייט, וואָס איז אין אַמעריקע אָנגעפֿירט געוואָרן לטובת די געליטענע קהלות אין פּוילן און רוסלאַנד, האָט פּינסק פֿאַרנומען גאָר אַ באַזונדער פּלאַץ, ווייל פּינסק האָט טאַקי אַממיינסטן געליטן. דער „דזשאָינט פּינסקער רעליף־קאָמיטעט" אין אַמעריקע האָט אַרומגענומען אַ גאַנצע ריי לאַנדסמאַנשאַפטן און אַרגאַניזאַציעס, אַבער דער הויפּט־מאַטאָר איז פֿאָרט געווען דער פּינסקער ברענטש 210.

די מיטגלידער פון פּינסקער ברענטש האָבן באַוויזן, וויי ווייט זיי קענען זיין ענערגיש אין אַ מאַמענט פון אַלאַרם, וויי ווייט זיי זיינען פּעאיק אויף אַפּפּעראַוויליקייט. די גרופּע פון ברענטש, וואָס איז דירעקט געווען פֿאַרבונדן מיט דער אַקטיוואַר אַרבעט פון רעליף האָט אַוועקגעלייגט אַן אַ זייט אירע פֿערזענלעכע אינטערעסן און פולשטענדיק זיך געווידמעט דער רעטונג־אַרבעט פֿאַר די פּינסקער לאַנדסלייט. אַ דאַנק זיי האָט דער „דזשאָינט רעליף־קאָמיטעט" געקענט אָפּטאָן אָזאַ וויכטיקע אַרבעט פון העלפן צוריק אויפבויען פיל אָנגעזעענע אינסטיטוציעס אין פּינסק און געבן קאָנסטרוקטיוו הילף פֿאַר טויזנטער רויניגטע משפחות.

גלייך ביים אויסברוך פון דער מלחמה, אין יאָר 1914, איז ביי די מיטגלידער פון ברענטש ספֿאָנטאַן אויפגעשוואַמען די אידייע פון אַרגאַניזירן הילף פֿאַר פּינסק. די פֿאַרבינדונגען מיט פּינסק זיינען דאָן געווען איבערגעריסן, מען האָט נישט געוואוסט, וואָס עס פֿאַסירט דאָרט און צי מען נויטיקט זיך שוין אין הילף. דער געזונטער געזעלשאַפט־לעכער חוש האָט אָבער די טויער פון פּינסקער ברענטש דיקטירט באַצייטנס נאָך צוצוגרייטן אַן אַרגאַניזאַציע און אויך די ערשטע מיטלען, כדי אין אַ מאָמענט, וועט עס וועט קומען דער רוף, זאָל מען קענען גלייך טראָגן הילף.

אויף דער ערשטער זיצונג פון רעליף־קאָמיטעט זיינען אויפגעשוואָמען צוויי מיינונגען. טייל מיטגלידער האָבן געהאַלטן, אַז מען דאַרף גלייך צוציען אַלע עקזיסטירנדע פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן און אויך פון די שטעטלעך אַרום פּינסק. געזיגט האָט אָבער דער צד, וועלכער האָט געהאַלטן, אַז דערווייל זאָל מען די אַרבעט אָנהייבן מיט אייגענע כוחות, ווייל די צוזאַמענאַרבעט מיט די איבריקע אַרגאַניזאַציעס האָט זיך זיי אויסגעווייזן פֿאַר אוממעגלעך צוליב דער פֿאַליטישער דיפֿערענצירונג.

דער פּינסקער ברענטש איז גלייך צוגעטרעטן צו דער אַרבעט און אַרויסגעלאָזט קופֿאָנען פון 5 סענט ביז 1 דאָ־לאָר און געזומען זיי פֿאַרשפֿרייטן צווישן די לאַנדסמאַנ־שאַפטן. דידאַזיקע איניציאַטיוו איז אומעטום וואַרעם אויפגענומען געוואָרן און במשך פון גאָר אַ קורצער צייט איז געשאַפֿן געוואָרן אַ באַדייטנדע סומע.

דער ערשטער רוף נאָך הילף איז פון פּינסק געקומען גלייך נאָכן אַריינמאַרש פון די דייטשן אין יאָר 1915. עס זיינען אָבער דאָן אומזיכער געווען די פֿאַרבינדונגען און דער ברענטש האָט געזומען באַטראַכטן, אויף וואָס פֿאַר אַ וועג און אויף וועמענס אַדרעס איבערצושיקן די ערשטע געלטער, אַז זיי זאָלן ריכטיק און יושרדיק פֿאַרטיילט ווערן און נישט אַרייגפֿאַלן אין די הענט פון אומבאַרופענע פֿערזאָגען. די דאָזיקע פּראָגע איז ערנסט דעבאַטירט געוואָרן דורך די מיטגלידער פון ברענטש און אַ גרופּע פון די דערפֿאַרנסטע אַקטיוויסט טויער אין ברענטש איז געווען דערפֿאַר, אַז מען זאָל זיך נישט איילן מיט שיקן דאָס געלט, נאָר פריער זיך באַמיען צו שאַפֿן אין פּינסק אַ קאָמפּעטענטע געזעלשאַפֿטלעכע קערפּערשאַפֿט, וואָס זאָל זיין פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר דער פֿאַרטיילונג פון די געשיקטע סומעס.

די מערהייט אָבער פון די מיטגלידער, באַוואויגן פון זייער גוטןווילן, וואָס שנעלער צו העלפן די לאַנדסלייט אין פּינסק, האָט אָבער דורכאויס פֿאַרלאַנגט, אַז דאָס געלט זאָל גלייך אָפּגעשיקט ווערן אויפן נאָמען פון צוויי כלל־טויער. דער רעזולטאַט איז טאַקי געווען נישט קיין גלענצנ־דער און די ערשטע געלטער זיינען נישט פֿאַרוועגנדט געוואָרן אויף דעם אופן, ווי דער ברענטש האָט עס זיך פֿאַרגעשטעלט.

די רעליף־אַרבעט איז אָבער וויטער פֿאָרטגעזעצט געוואָרן. די אייגקונפּטן זיינען געקומען פון פֿאַרשידענע אונטערנעמונגען, טעאַטער־פֿאַרשטעלונגען, בעלער, מיטינגען, באַזאַרן און פּיקניקס.

די לאַגע אין פּינסק האָט זיך אַן אויפֿהער געביטן. די מיליטעריש אקופֿאַציעס האָבן זיך געטוישט יעדער עטלעכע חדשים, די פֿאַרבינדונגען מיט פּינסק זיינען געוואָרן אַלץ שווערער און דאָס האָט געהאמעווט די רעליף־אַרבעט.

אין אַפּריל 1919, קורץ נאָכן אַריינמאַרש פון פּוילישן מיליטער, וועלן עס האָט זיך געדאַכט, אַז עס הייבט זיך אָן פֿאַר דעם שווער־געפּראוווטן פּינסק אַ מער נאָרמאַלע צייט, איז די וועלט אויפגעטרייסלט געוואָרן פון דעם שוידער־לעכן מאָרד, וואָס די פּוילישע לעגיאָנערן האָבן אויסגע־פירט איבער 35 פון די סאַמע אַקטיווסטע געזעלשאַפטלעכע טויער און לערער פון די פּינסקער שולן. די דאָזיקע שרעק־לעכע געשעעניש האָט ממש עלעקטריזירט די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, וועלכע האָבן געוואָלט אויף אַ ממשותדיקן אופן טראָגן הילף זייער פֿאַראומגליקטער הייס־שטאָט. פיל פון די אָנגעזעענע פּינסקער פֿערזענלעכ־קייטן אין אַמעריקע, וועלכע זיינען ביז דאָן געשטאַנען פון דער וויינטס, האָבן געזומען מיטווירקן אין דער רעליף־אַרבעט, וואָס איז אָנגעהויבן געוואָרן דורכן ברענטש 210,

און עס איז צושטאַנד געקומען אַ קאָנסאָלידאַציע פון אַלע כחות אינערהאַלב די פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן. דעמאָלט איז דאָס געשאַפן געוואָרן דער „דזשאָינט פּינסקער רעליף־קאָמיטעט", פון וועלכן דער קערן איז געווען און פאָרבליבן דער ברענטש 210, וואָס האָט אגב אין דער אַלגעמיינער קאָסע דער ערשטער אַרייַנגעטראָגן אַ סומע פון העכער דריי טויזנט דאָלאָר.

אין דער דאָזיקער רעליף־אַרבעט האָבן דאָן ביי דער זייט פון ברענטש 210 גאָר אַן אַקטיוון אנטייל גענומען די „פּינסקער וואָלונטירס". דאָס איז געווען אַן אָרגאַניזאַציע פון פּריש־אַריבערגעקומענע פּינסקער אימיגראַנטן, וועלכע האָבן זיך אָפּגעגעבן הויפּטזעכלעך מיט זעלבסט־בילדונג. די דאָזיקע „פּינסקער וואָלונטירס", וועלכע זיינען שפּעטער אַרייַנגעטרעטן אין ברענטש 210, האָבן אין דער רעליף־אַרבעט דער עיקר זיך אויסגעצייכנט דורך זייערע מיפולע הויז־זאַמלונגען, וואָס האָבן אין פאַרשידענע צייטן אַרייַנגעבראַכט פיל הונדערטער דאָלאָר.

אין דעם „דזשאָינט פּינסקער רעליף־קאָמיטעט" זיינען געווען פאַרטרעטן פאָלגנדע אָרגאַניזאַציעס: פּינסקער ברענטש 210 א. ר., פּינסקער וואָלונטירס, עזרת־אחים אנשי פינסק (דורך דר. נ. ראטנאף), שוחרי־טוב אנשי פינסק און דורשי־טוב אנשי פינסק.

אין פאָרלויף פון דער אַרבעט זיינען צוגעשטאַנען נאָך אַ גאַנצע רייַ פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן איבער פאָלגנדע שטעט פון די פאַראייניקטע שטאַטן: דעטראָיט, ראטשעסטער, טשעלסי, באָלטימאָר, פילאַדעלפיא, וואַשינגטאָן, האַרדפאָרד, לאָס־אַנדזשעלעס, שיקאָגאָ און לייקוואוד.

די אַרבעט האָט אַנגענומען גאָר אַ בריייטן פאָרנעם, געפינענדיק אַ שטאַרקן אָפּרוף נישט נאָר ביי אַלע פּינסקער לאַנדסלייט איבער די וויטסטע ווינקעלעך פון די פאַראייניקטע שטאַטן, נאָר בכלל ביי בריייטע קרייַזן פון אַמעריקאַנער יידנטום, וועלכע האָבן זייער הילף פאָר פּינסק אויפגעפאָסט, ווי אַ סאָלידאַריטעטס־אויסדרוק מיט דעם נאַציאָנאַלן אומגליק, וואָס האָט אין דער שטאָט פאָסירט.

די פאָנדן פון דעם קאָמיטעט זיינען שנעל אויסגעוואקסן צו אַ באַדייטנדער סומע און עס איז דאָן אָנגעשטאָנען די דרינגנדע בויטוועגדיקייט פון שיקן קיין פּינסק אַ ספּעציעלן שליח צו פאַרטיילן די געלטער.

פאָר דער ארבעט האָט וואָלונטירט ה' קוגעל, אַ מיטגליד פון די שוחרי־טוב אַנשי פּינסק, וועלכער האָט מיטגעפירט מיט זיך פּריוואָטע און געזעלשאַפטלעכע געלטער אויף אַ סומע פון 35 טויזנט דאָלאָר. נאָך ה' קוגעלס צוריקקומען איז קלאָר געוואָרן, אַז דער רעליף־קאָמיטעט מוז שיקן קיין פּינסק אַ צווייטן דעלעגאַט, וועלכער זאָל נישט נאָר מיט אַ טאָלק פאַרטיילן די געלטער, נאָר אויך מאַכן אַ געהעריקע אויספאָרשונג וועגן דער עקאָנאָמישער און רעכטלעכער לאָגע פון די יידן אין פּינסק. דאָס שיקן אַ דעלעגאַט פון די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע איז אויך פאַרשטאַנען געוואָרן, ווי אַ פאָליטישע דעמאָנסטראַציצע לגבי דער אַרטיקער פּוילישער מאַכט, וועלכע האָט נישט אויפגעהערט וווייטער אויסצואיבן איר טעראָר אויף דער יידישער באָפעלקערונג, וואָס איז געווען שווער צוזאַמענגעבראָכן נאָך דעם גרויסן אומגליק.

דער נייער דעלעגאַט האָט אויך געדאַרפט, אין היפּוך צום ערשטן שליח, ה' קוגעל, לויט זיין אָריענטאַציע אויפן אָרט די געלטער פאַרטיילן נישט בלויז אויף צדקה, נאָר דער עיקר אויף קאָנסטרוקטיוועך הילף און שטיצע פאָר געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס.

דער אויסוואָל איז געפאַלן אויף ש. דאוויטש און מען האָט זיך גענומען גרייטן צו זיין אָפּפאָר. עס איז דאָן געמאַכט געוואָרן אַן אָפּיל צו די פּינסקער לאָנדסלייט, אַז זיי זאָלן אויסנוצן אָט די געלעגנהייט און מיטן דעלעגאַט פון רעליף־קאָמיטעט מיטשיקן געלט פאָר זייערע קרובים.

דער אָפּרוף איז געווען אַן אמתע איבערראַשונג. העכער 3500 פערזאָן האָבן, דורכן רעליף־קאָמיטעט, אין די ענט פון דעלעגאַט איבערגעגעבן צום פאַרטיילן פּריוואָט אין פּינסק אַ סומע פון קנאַפּע 150 טויזנט דאָלאָר.

אַ פּיבערהאָפּטע אַרבעט איז דאָן אָנגענאָנגען אין אָפּיס פון רעליף־קאָמיטעט, וואָס איז ביז שפּעט אין די אָוונטן געווען באַלאַגערט דורך פּינסקער לאָנדסלייט, וועלכע האָבן געבראָכט געלט פאָר זייערע קרובים.

אויסער דער געלט־פאַרטיילונג און די פאַרשידענסטע געזעלשאַפטלעכע אויפגאָבן האָט דער דעלעגאַט אויך געהאָט אָלס אויפגאָבע מיטצובערענגען דירעקט מיט זיך פון פּינסק קיין אַמעריקע 28 פאַמיליעס; דערליידיקן פאָר זיי די נויטיקע פאַרמאָליטעטן דאָ אין וואַשינגטאָן און די וויזעס ביים אַמעריקאַנער קאָנסול אין וואַרשע, וואָס איז אין דער דעמאָלסדיקער אומנאָרמאַלער צייט געווען פאַרבונדן מיט אומגעווייניקלעכע שוועריקייטן.

דאָס אָנקומען פון אַמעריקאַנער דעלעגאַט איז געווען נישט נאָר אַ גרויסע געשעעניש אין פּינסק גופא, נאָר אויך אין די אַרומיקע שטעטלעך אין פאָלעסיע, וואָס זיינען ממש אויפגעריכט געוואָרן פון די געלטער, וואָס זיי האָבן באָקומען.

אין דער אינפלאַציע־צייט, וואָס האָט דעמאָלט געהערשט אין פוילן, איז די סומע פון קנאַפּע 179 טויזנט דאָלאָר געווען ממש לעגענדאָר און באַטראַפן אַן ערך 30 מיליאָן מאַרק.

פּינסק האָט דאָן מיט זיך פאַרגעשטעלט אַן אמתן אָפּגרונט פון נויט. הונדערטער יידן זיינען אַרומגעגאַנגען באַרוועס און נאָקעט אין בוכשטעבלעכן זין פון וואָרט. אין דעם מוראדיקן יקרות, וואָס האָט דאָן געהערשט דער עיקר אויף אינדוסטריי־אַרטיקלען, איז אַ פאָר שטיוול אָדער אַ מלבוש געווען אומדערגרייכבאָר פאָר דעם גרעסטן טייל פון דער יידישער באָפעלקערונג און מען האָט אויף די גאַסן געזען מענטשן כמעט אויסשליסלעך אין שמאַטעס.

בישט ווייניקער טרויעריק איז געווען דער געזעל־שאַפטלעכער מצב אין פינסק. אַ מוראדיקע צעריסנקייט האָט געהערשט צווישן די פאַרשידענע פּאַרטייען און קהל־פירער. יעדער האָט געזוכט צו מאַכן שבת פאַר זיך און יעדער האָט זיך געהאַלטן פאַר דעם אייגנטלעכן פאַר־שטייער, פאַר דעם באַרעכטיקטן רעפּרעזענטאַנט. מען האָט דעריבער געמוזט איינשטעלן אַרדנונג און שאָפן אַן אַלגע־מיינעם געזעלשאַפטלעכן קאָמיטעט מיט אַ ריכטיקער פאַרטרעטונג, פֿראַקציאָנעל לויט די לייסטונגען און פאַרנעם פון יעדער אַרגאַניזאַציע.

דער קאָמיטעט האָט געטראָגן דעם נאָמען „פּינסקער יידישער הילפס־קאָמיטעט“ און עס זיינען אין אים אַריין פאַרשטייער פון פאַלגנדע פּאַרטייען: אַלגעמיינע ציוניסטן, צעירי־ציון, פּועלי־ציון, בונד, און פאַראייניקטע. די אומ־פּאַרטייאישע באַפעלקערונג פון שטאָט איז פאַרטרעטן געווען דורך דר׳ פעלדמאַן און ב. האַלפּערן פון דער שוועבל־פאַבריק.

בלויז צען פּראָצענט פון די רעליף־געלטער זיינען דאָס מאָל פאַרוועندט געוואָרן אויף צדקה־צוועקן. פון די זעקס מיליאָן מאַרק רעליף־געלטער האָט דער דעלעגאַט בלויז אַ האַלבן מיליאָן פאַרטיילט צו שוין עקזיסטירנדע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס אין שטאָט. דער גרעסטער טייל פון געלט איז פאַרנוצט געוואָרן אויף בויען נייע אינסטיטוציעס מיטן צוועק צו העלפן קאָנסטרוקטיוו דער רואינירטער באַפעלקערונג, וואָס איז אַרויסגעשטויסן גע־וואָרן פון אירע עקאָנאָמישע פאַזיציעס.

צום אַלעם ערשטן איז אייגנעשטעלט געוואָרן אַ ליי־קאָסע, וואָס האָט דער דעקלאַסירטער יידישער באַפעל־קערונג פון פּינסק געדאַרפט אָביסל פאַרלייכטערן אין איר שוועראָר פּרנסה. מיט אָט די הלוואות האָבן קרעמער און הענדלער זיך געקענט צוריק נעמען צו מסחר און האַנט־ווערקער האָבן זיך געקענט אייגקויפן אַ ביסל סחורה פאַר זייערע ווערשטאַטן.

אַ ווייכטיקע הילף איז פאַר דער באַפעלקערונג געווען דאָס אינשטעלן דעם אָפּיס צום אויסטוישן די טשעקן, וואָס פּינסקער פלעגן באַקומען פון זייערע קרובים אין אַמעריקע. דאָס דאָזיקע וועקסל־ביורא האָט אַ סוף געמאַכט צו די פאַרשידענע ספּעקולאַנטן, וועלכע פלעגן ביים אויסטוישן די טשעקן צוגעמען ממש אַ העלפט פאַר זיך.

עס איז אויך אייגנעשטעלט געוואָרן אַן עמיגראַציע־ביורא, וואָס האָט געגעבן אינפאָרמאַציעס און אויך געהאָלפן דורכפירן די נויטיקע פאָרמאַליטעטן פאַר די, וועלכע האָבן זיך געגרייט אויסצוואַנדערן.

גרויס באַגייסטערונג האָט ביי די פּינסקער באַלמע־לאָכעס אַרויסגערופן די אידעע פון די פּראָדוציר־קאָאָפּע־ראַטיוון און זיי האָבן זיך מיט ברען געמומען אָוועקשטעלן אָט די קאָלעקטיוע אַרבעטס־וואַרשטאַטן. עס איז געשאַפן געוואָרן אַ סטאָלאַר־קאָאָפּעראַטיוו, אַ שניידער־קאָאָפּעראַטיוו און אַ קאָאָפּעראַטיוו פון מולאָרעס, פאַר וועלכע דער קאָמיטעט האָט אויך אַסיגנירט אַ סומע צו בויען אַן אייגענע ציגל־פאַבריק. אַפילו פריזירער האָבן זיך 'געמאָלדן נאָך הילף פאַר אַ קאָאָפּעראַטיוו.

במשך פון די עטלעכע וואָכן, וואָס ש. דאָוויטש האָט געווויילט אין פּינסק, האָט די שטאָט זיך ממש געביטן פון טאָג צו נאַכט. די אַריינגעבראַכטע געלטער און די נייַ־געשאַפענע אינסטיטוציעס האָבן ווי אונטער אַ צויבער־שפּרוך געביטן די ווירטשאַפטלעכע לאָגע אין שטאָט און אויך באַדייטנד געהויבן און אַקטיוויזירט דאָס געזעל־שאַפטלעכע לעבן אין פּינסק. די שטאָט איז געוועזן אַ נייַ־געבוירענע.

לאַנג איז אָבער דער שטאָט נישט באַשערט געווען אַנצוגיין מיט אָט דער פּראָספּעריטעט. אין עטלעכע חדשים אַרום נאָך דער הילפס־טראַנספּוזיע, וואָס פּינסק האָט באַ־קומען פון אַמעריקע, איז אויסגעבראָכן די פּוילישׁ־באָל־שעוויסטישע מלחמה און ווען ש. דאָוויטש האָט זיך געפונען אויפן וועג צוריק קיין אַמעריקע, איז פּינסק שוין ווידער־אַמאָל געוואָרן אַ פראָנט־שטאָט, וואו די מאַכט האָט זיך געביטן יעדע עטלעכע וואָכן און די אָפּטרעטנדע אַרמייען, צי דאָס זיינען געווען פּאָליאַקן אָדער די באָלשעוויקעס, האָבן ביים אָפּטרעטן געפּלינדערט און באַרויבט די שטאָט.

דאָך איז אָבער די אַרבעט פון רעליף־קאָמיטעט און די מי פון איר דעלעגאַט נישט געגאַנגען לאיבוד. ווען דער פּוילישׁ־באָלשעוויסטישער קריג האָט זיך פאַרענדיקט און פּינסק האָט צוריק אַנגעהויבן צו פירן אַ סטאַביל לעבן, האָבן די איינגעשטעלטע אינסטיטוציעס גלייך צוריק אָנגע־בונדן דעם קאָנטאַקט מיטן ברענטש 210 און די הילפס־אַרבעט איז פאַר זיי ווייטער פאָרטגעזעצט געוואָרן. די לייסטונגען פון דער „דזשאָינט פּינסקער רעליף קאָמיטע“ זיינען נישט אינגאַנצן פאַרווישט געוואָרן, טראָץ דעם שטורעם פון קריג און אינוואַזיעס, וואָס זיינען אַדורך איבער פּינסק.

די פּינסקער ווידער דאָ, אין אַמעריקע, דערמאָנען דידאָזיקע עפאָכע מיט גרויס סענטימענט, ווי אַ באַווייז פון ברידערלעכער סאָלידאַריטעט און אָפּפערווילליקייט פאַר די לאָנדסלייט אין דער אַלטער היים.

די קולטור־אַרבעט פון ברענטש

אימפּאָזאַנט איז אויך דאָס קולטור־קאָפּיטל אין דער געשיכטע פון ברענטש. דאָס שלאָגווארט אין דער סאָציא־ליסטישער באַוועגונג אין דער אַלטער היים איז געווען: אויפקלערונג! דאָס איז געווען איינע פון די הויפּט־לאָזונגען אין די רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך אין פּינסק. אויך דאָ, אין דער נייער היים, האָבן די פּינסקער ווייטער געטראָגן די דאָזיקע לאָזונג און די אויפקלערונגס־אַרבעט האָט אין ברענטש 210 פאַרנומען אַ וויכטיק אָרט.

די קולטור־טעטיקייט פון ברענטש האָט זיך נישט באַגרענעצט בלויז מיט צופעליקע לעקציעס און רעפעראַטן. מען האָט געפירט אַ סיסטעמאַטישע אויפקלערונגס־אַרבעט

צווישן די מיטגלידער פון ברענטש דורך דיסקוסיעס וועגן אַקטועלע צייט־פראָבלעמען, אָנהאַלטנדיק אַ סאָציאַליסטישע רישטלינע.

די פּאַרטראַגן, וואָס דער ברענטש האָט איינגעאָרדנט, לאָזן זיך טיילן אין פיר הויפּט־גרופּן: סאָציאַליסטישע פראָבלעמען, פראָגן פון מאָדערנער יידישער קולטור, אַלגעמיינע פאָפולער־וויסנשאַפטלעכע לעקציעס און אַמעריקאַנער אנגעלעגנהייטן.

אין די לעקציעס אויף סאָציאַליסטישע טעמעס האָבן דאָמינירט די רעפעראַטן וועגן דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פוילן, וואָס זיינען געלייענט געווארן דורך די אָנגעזעענסטע פירער פון „בונד", וועלכע האָבן געוויילט צו גאָסט אין אַמעריקע. אַ גרויסן אינטערעס האָבן ביי די צוהערער אַרויסגערופן די באַריכטס־פארטראגן וועגן סאָוויעט־רוסלאַנד, וואָס זיינען געהאַלטן געווארן דורך זשורנאַליסטן און קולטור־טוער, וועלכע האָבן באַזוכט דעם ראַטן־פאַרבאַנד, און דאָס — די סימפּאָזיומס און טעאַרעטישע לעקציעס וועגן סאָציאַליזם בכלל. נישט קנאַפּ איז אויך די צאָל לעקציעס וועגן די פּראָבלעמען פון אַרבעטנדן פּאָלע־סטינע, וועגן די דאָרטיקע יוניאָנס און דער קאָלעקטיווי־זאַציע פון דאָרף, וואָס זיינען געהאַלטן געווארן דורך די וויכטיקסטע פירער פון דער „הסתדרות", וועלכע זיינען געקומען אין ספעציעלע שליחותן קיין אַמעריקע.

אויך די פּאַרטראגן וועגן מאָדערנער יידישער קולטור זיינען אין אַ באַדייטנדן טייל געהאַלטן געווארן דורך געסט, דורך די אָנגעזעענסטע טוער פון דער צישׂ״א און פוילן, וועלכע זיינען געקומען אַהער פירן אַקציעס פאַר דער מאָדערנער יידישער שול. דאָס קומען פּאַרטראגן וועגן אַקטועלע ליטעראַרישע געשעענישן, יובל־פייערונגען, יאָר־צייטן פון יידישע שרייבער און די ניי־דערשיינונגען אויפן יידישן ביכער־מאַרק.

די פאָפולער־וויסנשאַפטלעכע לעקציעס האָבן אַרום־געגנומען די פאַרשידנסטע געביטן, אָנהייבנדיק פון מעדיצין, כעמיע, פיזיק און אַז. וו. די פּאַרטראַגן וועגן אַמעריקע האָבן אין דער ערשטער ריי זיך קאָנצענטרירט אויף דער געשיכטע פון די פאַראייניקטע שטאַטן און אויפקלערונגען וועגן די עקאָנאָמיש־ווירטשאַפטלעכע פּראָבלעמען פון־לאָנד.

פאַראַלעל מיט די לעקציעס, וואָס דער ברענטש האָט איינגעאָרדנט אויף פאַרשידענע טעמעס, איז צווישן די מיטגלידער אויך געפירט געווארן אַ פּראָפאַגאַנדע פאַרן יידישן בוך און דער ברענטש האָט טאָקי ממשותדיק מיט־געהאָלפן די מיטגלידער זיך צו פאַרשאַפן די יוערטפולסטע וווערק פון דער יידישער קלאַסישער ליטעראַטור, ווי אויך צו זיין אַבאָנירט אויף די וויכטיקסטע יידישע און נישט־יידישע סאָציאַליסטישע אויסגאַבן.

וועגן עס איז אין אַמעריקע דערשינען די פולע אויס־גאַבע פון שלום עליכמס ווערק, האָט דער ברענטש זיינע מיטגלידער פאַרלייכטערט דאָס פאַרשאַפן זיך אָט די מאָנומענטאַלע אויסגאַבע, דורך דעם, וואָס ער האָט פאַרויס־באַצאָלט פאַר זיי דעם פולן באַטראָף און אויפגעמאַכט עס אין זייער קלייניע ראַטעס במשך פון צוויי יאָר צייט. דאָס זעלבע האָט דער ברענטש אויך געטאָן אין באַצוג צו די מיטגלידער, וועלכע האָבן אַבאָנירט די „צוקונפט" און דעם „ניו־לידער" — פאַרויס באַצאָלט פאַר זיי דעם אַבאָנאַמענט־באַטראָף און שפּעטער ערשט ראַטנווייז אויפגעמאַכט דאָס געלט.

דער ברענטש האָט אונטערשטיצט און אַקטיוו זיך מיטבאַטייליקט אין אַלע דעמאָנסטראַציעס פאַר דער מאָדער־נער יידישער קולטור. גרעסערע סומעס זיינען אַריבערגע־שיקט געווארן פאַרן מאָדערנעם יידישן שול־וועזן אין פוילן און גאַנץ באַזונדערס פאַר דער משהל־גלויבערמאַן־שול אין פינסק, וואו די קינדער פון דער פינסקער אָרימ־קייט האָבן נישט נאָר באַקומען אַ גוטע דערציאונג, נאָר אויך געווארן געשפייזט. די משהל־גלויבערמאַן־שול איז געווארן אַ מין גייסטיק קינד פון ברענטש. באַדייטנדע סומעס זיינען איבערגעשיקט געווארן פאַר דער דאָזיקער שול, צו וועלכער אַלע מיטגלידער האָבן תמיד אַרויסגעוויזן אַ שטאַרקן סענטימענט. עס איז אויך אונטערגענומען געווארן אַן אַקציע אויפצובויען אַ הויז פאַר דער משהל־גלויבערמאַן־שול און פאַר דעם צוזעק האָט דער ברענטש איבערגעשיקט קיין פינסק די ערשטע 17 הונדערט דאָלאָר.

אויך אין היגן יידישן שול־וועזן איז דער ברענטש פון תמיד אַן אַקטיוו באַטייליקט, סיי דורך פינאַנציעלער שטיצע און סיי דורך אַרגאַניזאַציאָנעלער מיטווירקונג. זינט דער אַנטשטייאונג פון דער אַרבעטער־רינג שול־באַוועגונג האָט דער ברענטש זיך באַטייליקט אין די פאַרוואַלטונגען פון די שולן אין פאַרשידענע טיילן פון ניו־יאָרק.

דער ברענטש האָט אויך אונטערשטיצט דעם ייוו״א־צענטער אין די פאַראייניקטע שטאַטן און געווארן אַ מיט־גליד פון דער דאָזיקער וויסנשאַפטלעכער אַרגאַניזאַציע. אויך האָט זיך דער ברענטש אָנגעשלאָסן אַן דער „ציק״א (צענטראַלע יידישע קולטור אַרגאַניזאַציע), וואָס איז אין יאָר 1938 געגרינדעט געווארן.

אַ וויכטיקער טייל אין דער קולטור־אַרבעט פון ברענטש 210 זיינען די פּעריאָדישע און יובל־אויסגאַבן, רעדאַגירט פון שמואל דאַוויטש.

אין אַפּריל 1923 האָט אָנגעהויבן דערשיינען דער דריי־חדשימדיקער זשורנאַל פון ברענטש „דאָס לעבן". באַלד פון ערשטן נומער האָט די רעדאַקציע זיך געשטעלט אַ קלאָרן און פעסט־אויסגעאַרבעטן פּראָגראַם: פירן אַן אויפ־קלערונגס־אַרבעט צווישן די מיטגלידער, זיי באַקענען מיט די פּראָבלעמען פון אַרבעטער־רינג בכלל און מיט דער אינערלעכער טעטיקייט פון ברענטש בפרט. אויף די שפאַלטן פון „דאָס לעבן" זיינען פון ערשטן מאָמענט אַן באַקומפט געווארן די אינערלעכע פּראָקציאָנעלע רייסענישן, וואָס האָבן אין יענער צייט געדראָט אויפצורייסן דעם אַרבעטער־רינג. אין די עדיטאָריעלע נאָטיצן איז אויסגעדריקט געווארן דער שטאַנדפונקט פון באַזייטיקן וועלכן עס איז פאַרטיי־איינפלוס

אויפן אַרבעטער־רינג. דערביי איז נישט געשפּאַרט געוואָרן קיין קריטיק פּאַר געווּיסע אָפּציעס אָדער ריכטלינייעס אין דער לייטונג פון אַרבעטער־רינג, אָנרופּנדיק זאָכן ביים פּולן נאָמען.

אַ וויכטיקן פּלאַץ האָבן אויך אין זשורנאַל פּאַרנומען די מעדיצינישׂ־היגיענישע אויפקלערונגס־אַרטיקלען, וואָס זיינען געשריבן געוואָרן דורך באַקאַנטע מעדיצינער.

באַזונדערס בריית האָט אין דעם זשורנאַל געפינען אַן אָפּשפּיגלונג דאָס אינערלעכע לעבן פון ברענטש. די באַריכטן פון די פּאַרשידענע קאָמיסיעס באַווייזן ווי וויית דיסציפּלינירט און פּלאַנמעסיק עס ווערט געפירט די אַרבעט אין ברענטש אין אַלע זייַנע אָפּצווייגונגען.

פון אַ פיל גרעסערן פּאַרנעם זיינען די דריי יובילעאום־זאַמלביכער פון ברענטש, וואָס זיינען אין דריי פינף־יאָריקע הפסקות דערשינען — צום 15־יאָריקן יובילעאום, צום 20־יאָריקן און צום 25־יאָריקן.

אין אַ גרויסן אַלבאָם־פאָרמאַט, לוקסוסאַרטיק גראָפיש אויסגעשטאַט, אַנטהאַלטן די דריי זאַמלביכער אַן אויס־פירלעכן געשיכטלעכן מאַטעריאַל וועגן דער אַנטשטייאונג פון ברענטש און זיין פילזייטיקע אַקטיוויטעט, געשילדערט דורך די בויער און טוער פון ברענטש.

פאַראַן אין די יובל־אויסגאַבן אַ שלל פון היסטאָרישע עפיזאָדן פון פּינסק און דער עיקר פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג דאָרט, געשריבן נישט נאָר פון ברענטש־מיטגלידער, נאָר אויך פון שריפטשטעלער און רעוואָלוציאָנערע טוער, וועלכע זיינען אַמאָל געווען אַקטיוו אין פּינסקער „בונד".

די זאַמלביכער אַנטהאַלטן אילוסטראַטיוון מאַטעריאַל, זעלטענע בילדער, וואָס שטעלן פאָר אינטערעסאַנטע, איצט שוין היסטאָרישע מאָמענטן פון דער פּינסקער רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג. די אינערלעכע פּראָבלעמען אין ברענטש און זייַנע אַקטיוויטעט טוער זיינען פאָרגעשטעלט אין גלענצנדע קאָריקאַטורן, וואָס זיינען געצייכנט געוואָרן דורך באַקאַנטע קינסטלער.

די דריי יובל־אויסגאַבן וואָקסן ווייט אַרויס פון די ראָמען פון לאָקאַלע ברענטש־אויסגאַבן. זיי זיינען אַ וויכטיקער צושטייער פאָר דער געשיכטע פון דער בונדישער באַוועגונג אין פּינסק און בכלל פאָר דער רעוואָלוציאָנערער עפאָכע פון 1905, וואָס האָט אין פּינסק און אין דער אומגעגנט געפונען אַזאַ טיפן אָפּקלאַנג. די דאָזיקע זאַמלביכער זייַנען אַ בייטראָג צו דער געשיכטס־פאָרשונג פון אָט דעם העראָאישן פּעריאָד און ממילא אַ וויכטיקער קולטור־אויפטו.

„טויזנט יאָר פּינסק"

די קרוין־אַרבעט פון פּינסקער ברענטש אויפן געביט פון קולטור־אַקטיוויטעט איז בלי ספק דאָס פאַרליגנדע בוך „טויזנט יאָר פּינסק". די אידעע פון דעם דאָזיקן בוך איז אנטשטאַנען אין יאָר 1935. די פאָראויסגעזעענע הכנסה איז געהאַט באַשטימט געוואָרן פאָר דער משהל גלויבערמאַן־שול און די פאַך־שולן אין פּינסק.

דאָס באַשטימען די שטיצע גראָד פאָר די צוויי שולן איז נישט געווען סתם אַ צופעליקייט, נאָר האָט געהאַט הינטער זיך דעם באַגער פון סטימולירן דעם איבערשיכטונגס־פּראָצעס פון דער פּינסקער יוגנט. דערמיט איז מען אויסן געווען צו העלפן שאַפן אַ המשיך צווישן דער אַלגעמיינער דערציאונג און דער פאַך־אויסבילדונג, וואָס זאָל דער יוגנט העלפן זיך בויען אַ צוקונפט — מיט איין וואָרט: געבן קאַנסטרוקטיוועַ הילף, וואָס דער ברענטש האָט שטענדיק געפאַדערט אין זיין רעליף־אַרבעט.

צוליב דעם טאַקי איז דער קאָמיטעט פון דער משהל־גלויבערמאַן־שול צונויפגעגאַסן געוואָרן מיטן בוך־קאָמיטעט, וואָס האָט זיך געבילדעט אין יאָר 1936 אונטערן נאָמען פון בוך: „טויזנט יאָר פּינסק".

כדי צו רעאַליזירן די אומפאַנגרייכע אַרבעט פון בוך, זיינען צום קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" צוגעצויגן געוואָרן פירנדע יידישע פּערזענלעכקייטן און קולטור־טוער, פּינסקער און אויך ניט־פּינסקער, ווי ב. וולאַדעק, י. באַסקין, ד"ר נ. ראַטנאָף, און דאָן די הויפּט־טוער פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג: מ. דזשאספּאַר, ש. דאָוויטש, אַהרן א. ווייַנבערג, ש. סעלניק, היימאַן גאָלדבערג, ישראל קופּער, מאָריס גורין, לאָזער קאַגאַנאָר, דוד וואָלף, משה אַדלער, פיליפּ אייזענבערג, אברהם עלמאַן, פילים גאָלדבערג.

דער קאָמיטעט האָט דורך דער פאַרמיטלונג פון דעם ניו־יאָרקער אפּטייל פון ייוו"א זיך געוועדט צו דער ווילנער צענטראַלע וועגן צוגרייטן פאַרן בוך דעם אַלגעמיין־היסטאָרישן מאַטעריאַל. דער ייוו"א איז געווען אַנטקעגן־געקומען דער זוראָנדער פון ברענטש וועגדונג און אין דער אַרבעט אַרייַנגעצויגן אַ גרופּע יונגע וויסנשאַפּטלער, די אַס־פּיראַנטן פון אינסטיטוט, וועלכע האָבן צוגעגרייט דעם מאַטעריאַל, סיי דורך אַרכיוואָלע פאָרשונגען, ווי אויך דורך אונטערזוכונגען אין פּינסק גופא, וואו עס זיינען זיי געקומען צו הילף די אָרטיקע אינסטיטוציעס.

דער ברענטש האָט זיך אָפּגעגעבן אַ חשבון פון דער אויפגאַבע, וואָס ער האָט אויף זיך געגומען מיט אָט דעם בוך, וואָס דאָרף געבן אַ געשיכטלעך בילד פון דער פּינסקער קהלה, אין וועלכער עס האָבן במשך פון יאָר־הונדערטער געפינען אַ טיפן אָפּקלאַנג די וויכטיקסטע רעליגיעזע און סאָציאַלע באַוועגונגען בייַ יידן. ער האָט דעריבער נישט געזשאַלעווט קיין מי און אָנשטרענגונג, אַז דאָס בוך זאָל אָפּשפּיגלען דאָס בילד פון דעם גרויסן פּינסקער יידישן ישוב אין זיין געשיכטלעכער פאָרגאַנגנהייט און אויך, לויט די מעגלעכקייטן, פאָרשטעלן די ווירקונג פון די פּינסקער איבער דער גאָרער וועלט.

פאַר דעם בוך־קאָמיטעט איז קלאָר געווען, אַז דאָ האַנדלט זיך נישט וועגן עפּעס אַן אנדענקס־בוך פון אַ

רעגיאָנעלן כּאַראַקטער, נאָר אַז מען האָט דאָ פּאָר זיך אַ פּיל ברייטערע אויפגאַבע. עס זיינען דעריבער טאַקי מיט גרויס ערנסט און פּאַראַנטוואַרטלעכקייט געמאַכט געוואָרן די געהערריקע פּאַרבאַרייטונגען און עס איז נישט געזשאַלעווועט געוואָרן קיין מי און אנשטרענגונג, אַז דאָס בוך זאָל פּאָר־דינען דעם נאָמען „טויזנט יאָר פינסק".

מיט גרויס זאָרגפּעלטיקייט זיינען געקליבן געוואָרן דאָקומענטן און מאַטעריאַלן, וואָס זאָלן אילוסטרירן די פאַרבנרייכע געשיכטע פון דער שטאָט פינסק. דאָס אויספירן די דאָזיקע אַרבעט איז איבערגעגעבן געוואָרן אין די הענט פון געניטע שריפטשטעלער און קינסטלער, וואָס זאָלן זיין קאָמפּעטענט פּאָר אַזאַ אַרבעט.

אין גאַנג פון דער אַרבעט האָט דער פלאַן פון בוך טיילווייז זיך מאָדיפיצירט און אין זיין פּאַרנעם באַדייטנד אויסגעוואָקסן. דאָס בוך איז אורשפרונגלעך געפּלאַנט געוואָרן העכסטנס אויף 300 זייטן, אָבער אין פּאַרלויף פון דער אַרבעט איז עס אויסגעוואָקסן צו קרוב 500 זייטן, וואָס דאָס איז געוואָרן פּאַרבונדן מיט באַדייטנדיקע אויסגאָבן.

דאָס פּינאַנצירן די אויסגאָבע האָט דערגרייכט די סומע פון היפּשע עטלעכע טויזנט דאָלאָר, וואָס זיינען געשאַפן געוואָרן דורכן פינסקער ברענטש 210 א. ר. און די פּינסקער אַרגאַניזאַציעס אין ניו־יאָרק, שיקאָגאָ, לאָס־אנדזשעלעס, וואַשינגטאָן און אויך אַ דאַנק די יחידים „ספּאָנסאָרס", וועלכע זיינען פּאַרצייכנט אין דער אָפּטיילונג „ווער איז ווער".

איבערגעבנדיק דאָס דאָזיקע בוך אין די הענט פון יידישן לעזער גלויבט דער ברענטש 210, אַז אָט די אויס־גאָבע, דער מאָדערנער פנקס פון דער שטאָט פינסק, וועט פּאָר אַנדערע אַרגאַניזאַציעס דיינען אַלס אנרעגונג נאָכצוטאָן דעם ביישפּיל פון אַוועקשטעלן ענלעכע מאָנומענטן פּאָר זייערע היים־שטעט, מיט וועלכע זיי זיינען וויייטער געבליבן פּאַרבונדן דורך אַ ניט־אויסגעלאָשענעם געפיל פון ליבשאַפט.

פּרויען־ברענטש 210 ב. ארבעטער־רינג

(ניו־יאָרק)

די אָרגאַניזירטע פרויען־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג דאָטירט זיך פון דער 29טער קאָנוואָנשאַן אין יאָר 1929, וועלכע האָט גענומען אַן אָנהייב אין 1927. אין יענע יאָרן איז עס נישט געווען גרינג צו אָרגאַניזירן פרויען, ווייל די מערהייט פון זיי האָבן נישט געוווּסט וואָס עס מיינט צו זיין אַ מיטגליד פון אַ פּראָפעסיאָנעלער אָרגאַניזאַציע. עס האָבן זיך אויך נישט געפונען פיל פרויען, וואָס זענען גרייט געווען צו אַרבעטן פאַר אַ קליינער פּענסיע, ווייל אַלע האָבן זיך אויסגערעכנט, אַז אַ פּענסיע איז נישט קיין שווערע זאַך צו באַקומען, נאָר מען דאַרף פאַר דעם אַרבעטן אַ לאַנגע צייט. אַזוי האָבן זיך אין דער ערשטער צייט אָנגעשלאָסן נאָר אַ קליינע צאָל פרויען, וואָס האָבן אָבער אַ גרויסן אינטערעס צו דער אַרבעט גענומען. אין דער צייט פון דער גרויסער דעפּרעסיע האָבן אַלע אָרגאַניזאַציעס אַ שווערע מי אויסגעהאַלטן, ווייל אַלע האָבן זיך געמוזט אָפּלייגן אויף אַלע מיטגלידער, כּדי צו קענען אויסהאַלטן דעם אָרגאַניזאַציע־אַפּאַראַט. אַזוי האָבן אויך די פרויען־ברענטשעס אַ שווערע צייט געהאַט, ווייל אַלע מיטגלידער האָבן זיך אויך געמוזט אָפּלייגן אויף אַלע מיטגלידער, כּדי צו קענען אויסהאַלטן דעם אָרגאַניזאַציע־אַפּאַראַט. אַזוי האָבן אויך די פרויען־ברענטשעס אַ שווערע צייט געהאַט, ווייל אַלע מיטגלידער האָבן זיך געמוזט אָפּלייגן אויף אַלע מיטגלידער, כּדי צו קענען אויסהאַלטן דעם אָרגאַניזאַציע־אַפּאַראַט.

די אָרגאַניזירטע פרויען־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג דאָטירט זיך פון דער 29טער קאָנוואָנשאַן אין יאָר 1929, וועלכע איז געווען דער ערשטער קאָנוואָנשאַן, וועלכן אַלע פרויען פון די פאַרשיידענע אָרגאַניזאַציעס פון אַרבעטער־רינג האָבן זיך באַטייליקט. אין יענע יאָרן איז עס נישט געווען קיין לייכטע זאַך צו אָרגאַניזירן פרויען, ווייל דער אַלגעמיינער אינטערעס צו דער אָרגאַניזאַציע איז נישט געווען גרויס, אַזוי ווי אַלע פרויען האָבן זיך אין יענע יאָרן נאָך נישט אָנגעהויבן אינטערעסירן פאַר דער אָרגאַניזאַציע, ווייל אַלע האָבן זיך נאָך נישט אָנגעהויבן אינטערעסירן פאַר דער אָרגאַניזאַציע, ווייל אַלע האָבן זיך נאָך נישט אָנגעהויבן אינטערעסירן פאַר דער אָרגאַניזאַציע.

דאָס שאַפן די פרויען־ברענטשעס איז געווען אַ וויכ־טיקער שטויס צום וויידער־אויפלעבן די געזעלשאַפטלעכע ענערגיע פון פיל הונדערטער פרויען, וועלכע האָבן אין דער אַלטער היים, אויף יענער זייט ים, אַלס פאַבריק־אַרבעטערינס אַקטיל ביי אַקסל צוזאַמען מיט זייערע חברים זיך באַטייליקט אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פון פאַרשידענע אונטערערדישע פאַרטייען. די פרויען פלעגן נישט איינמאָל טאָן די געפערלעכסטע קאָנספּיראַטיוון אַרבעט און געבן די חברים באַגייסטערונג. דאָ אין אַמעריקע, זיי־נען זיי אין גרעסטן טייל געוואָרן הויז־פרויען, זיך פאַרנומען אויסשליסלעך מיט דער שטוב־באַלעבאַטישקייט און דער־ציאונג פון זייערע קינדער. זיינען זיי טאַקי פאַררוקט גע־ווָארן אין אַ ווינקל און אין בעסטן פאַל געבליבן נישט מער, ווי פאַסיוון סימפּאַטיקערינס פון דער געזעלשאַפט־לעכער טעטיקייט, אין וועלכער דער מאַן איז באַטייליקט.

די אַרבעט פון די פרויען־ברענטשעס איז אויפגע־שוואומען אין דעם נאַטירלעכן פּעריאָד, וועו דער רוב פרויען פון דער יידישער מאַסן־איינוואַנדערונג האָט שוין געהאַט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם עול פון אייגנארדנען זיך, וועו די אונטערוואָקסנדיקע זין און טעכטער זיינען שוין אַוועק פון דער שטוב און טיילווייז אַפילו גייסטיק געוואָרן פאַר־פרעמדט פון די עלטערן. די פרוי האָט דערביבער געזוכט מיט עפּעס צו פאַרפולן דעם בלויז אין איר לעבן. די זעלבסטשטענדיקע, אַרגאַניזאַציאָנעלע אַרבעט האָט דערביבער אַפּעלירט צו די דאָזיקע פרויען.

דער פרויען־ברענטש 210 איז טאַקי געווען איינע פון די ערשטע פרויען־אָרגאַניזאַציעס אין דער אַרבעטער־רינג משפּחה. די מיטגלידער פון ברענטש 210 ב., פון וועלכע גאָר אַ גרויסער טייל איז געווען אַקטיוו אין דער בונ־דישער באַוועגונג אין פינסק, האָבן באַרעכטיקט די האָפ־נונגען, וואָס מען האָט פאַרבונדן מיט דער נייער פרויען־באַוועגונג. זיי האָבן גלייך באַווזן, אַז דער געזעלשאַפטלעכער חוש איז ביי זיי פאַרבליבן לעבעדיק און פריש, טראָץ דעם געוואלד לאַנגן צייט־אָפּשניט פון געזעלשאַפטלעכער פאַסיוויטעט.

די איניציאַטאָרינס פון ברענטש 210 ב. זיינען באַ־שטאַנען פון אַ גרופּע פון צוועלף פרויען, וועלכע זיינען געווען אַקטיוו אַמאָל אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועג־גונג אין פינסק. די דאָזיקע צוועלף פרויען האָבן דאָס מיט דער צייט אויסגעבויט די אָרגאַניזאַציע אין אייגעם פון די

אָקטיוסטע פרויען־ברענטשעס אין אַרבעטער־רינג, וואָס ציילט אין איצטיקן מאָמענט העכער הונדערט מיטגלידער.

דער פרויען־ברענטש האָט נישט געטריבן קיין פּאָליטיק פון אָפּגעזונדערטקייט, נאָר מיטגעווירקט מיט דער עלטערער ברודער־אַרגאַניזאַציע אין די וויכטיקסטע פּאָליטישע, קולטורעלע און פינאַנציעלע אָקציעס, איבערראַשנדיק נישט איין מאָל מיט זייער זעלטענער ענערגיע און אָפּפערווילליקייט, אויף וועלכער נאָר פרויען קענען זיין פייאיק.

אינסטיטוציעס און באָוועגונגען, געשטיצט דורכן פרויען־ברענטש 210 ב. אַ. ר.

„אָרט".	אַרבעטער־רינג פרויען שטאָט־קאָמיטעט.
האַיאַס.	
ציק"א.	אַרבעטער־רינג סאָשעל סוירוויס.
יידישער אַרבעטער־קאָמיטעט.	
דזשאָינט בויקאָט־קאונסיל.	אַרבעטער־רינג־שולן.
לאָס־אַנדזשעלעס סאַניטאַריום.	יוגנט־קלוב פון ברענטש 210.
דעבאַרא־סאַניטאַריום.	יידישער סאָציאַליסטישער פאַרבאַנד.
סאַראַטאָגא־ספּרינג סאַניטאַריום.	„וועקער".
אַרבעטער־רינג קעמפּ.	אַמעריקן לייבאָר־פּאַרטי.
	„ניו־לידער".

דער פרויען־ברענטש האָט אין משך פון זיינע עלף יאָר טעטיקייט אויך געפירט גאַנץ זעלבסטשטענדיקע אַקציעס פאַר יידישע און אַלגעמיינע סאָציאַליסטישע אינסטיטוציעס, געגעבן באַדייטנדע סומעס פאַר שפּיטעלער און סאַניטאַריום און גאַנץ באַזונדערס געווען אָקטיוו בעת דעם שפּאַנישן פרייהייטס־קאַמף, זאַמלענדיק געלט און קליידער פאַר די מיליציאַנערן.

אין דער קולטור־אַרבעט, וואָס דער פרויען־ברענטש פירט, פאַרנעמען אַ באַזונדערס אָנגעוווּדיק אָרט די פאָרטרעגן וועגן פּראָבלעמען פון דערציאונג, וואָס פאַלט זיך צונויף מיט דער ספּעציעלער אָקטיוויטעט פון פרויען־ברענטש אין דער שול־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג.

די צוזאַמענאַרבעט פון ביידע ברענטשעס איז גלייך פון אָנהויב אָן געווען אָן ענגע. אויף די פאַרזאַמלונגען פון ביידע ברענטשעס זיינען אַלעמאָל פאָראָן ספּעציעל־דעלעגירטע קעגנזייטיקע פאָרטרעטער. אַ דאַנק דעם האָט זיך אויסגעבילדעט אַ האַרמאָנישע פאַרבונדנקייט און אָן אייניהייטלעכע ליניע אין דער אָקטיוויטעט פון ביידע אָרגאַניזאַציעס.

צום 10־יאָריקן יוביליי פון פרויען־ברענטש, וואָס איז אויסגעפאַלן אין יאָר 1939, האָט די אָרגאַניזאַציע אַרויסגעגעבן אַ יובל־זשורנאַל, אין וועלכן עס זיינען מיט אָפּשאַצונגען און גלעזענהייטס־אַרטיקלען פאָרטרעטן די טוערינס און טוער פון ביידע ברענטשעס.

אויך אין קאָמיטעט „טויזנט יאָר פינסק" האָט דער פרויען־ברענטש אַרייngעטראָגן זיין צושטייער און מיטגעהאָלפן אין דערפאָלג פון דערדאָזיקער אויסגאָבע.

„פּין־פאר־קלאב"

(ניו־יאָרק)

1

אין די ערשטע יאָרן פון איצטיקן יאָרהונדערט, ערב דעם אויסברוך פון דעם גרויסן, רעוואָלוציאָנערן שטורעם אין רוסלאַנד, האָט שוין פינסק, ווי אַ סך אַנדערע האַנדל־און־אינדוסטריע־שטעט פון יידישן תחום (טשערטאַ) אין רוסלאַנד, געהאַט פּראָפּעסיאָנעלע פאַראיינען פון אָנגעשטעלטע און אַרבעטער. אין יענע יאָרן, צווישן 1902 און 1905, זיינען די דאָזיקע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס אין גרונט געווען אונטערשטיצונג־פאַראיינען (ענלעך צו די „קאַסעס" צו שטיצן אַרבעטלאָזע און סטרייקנדיקע חברים, וואָס זיינען פאַרשפּרייט געווען בייַ די יידישע אַרבעטער אין רוסלאַנד אין די 80ער און 90ער יאָרן), און נישט קיין פּאָליטיש־געשטימטע, קעמפּעריש טרייד־יוניאָנס, לויטן מוסטער פון וועסט־אייראָפּע און אַמעריקע. ברידערלעכע הילף, קעגנזייטיקע אונטערשטיצונג און חבר'שאפט אויף די יסודות פון אַרבעטער־אָחדות און סאָלידאַריטעט — דאָס זיינען געווען די הויפּט־צילן פון פאַרבאָרגענע, ניט־לעגאַליזירטע פאַראיינען פון אַרבעטער און פּריקאַזשטשיקעס (האַנדל־אַנגעשטעלטע) אין פינסק מיט אַ יאָר 35—40 צוריק.

צווישן די דאָזיקע פאַראיינען איז אויך געווען אָן אָרגאַניזאַציע פון פוטערוואָרג־אַרבעטער (פאַריערס), און אויך אירע צילן זיינען דערהויפּט געווען הומאַניטאַריש־פראַטערנעלע, דאָס מיינט — העלפן דעם געדריקטן, צייט־ווייליק־נויטליידנדיקן, אָדער קראַנקן און עלנדן פאַך־ברודער און חבר.

מיטן גרויסן עמיגראַציע־שטראָם פון די יאָרן 1904—1907 זיינען מיטגלידער פון אָט דעם פינסקער קרייזל פון פוטערוואָרג־אַרבעטער פאַרטראָגן געוואָרן קיין אַמעריקע. אַ סך פון זיי האָבן זיך אויך אין בייעם לאַנד געמוען צו דער היימישער מלאכה, דאָס מיינט, אַז זיי זיינען געוואָרן פאַר־אַרבעטער. דאָ אין אַמעריקע האָט אָבער בייַ די אימיגראַנטן פון פינסק וויטער געלעבט יענע טראַדיציע פון ברידערלעכער הילף, וואָס האָט יאָרנלאַנג געווירקט אין די ערשטע יידישע אַרבעטער־פאַראיינען אין אַמאָליקן רוסלאַנד.

מיט דער צייט האָבן די סאָציאַלע אומשטענדן פון די אַריבערגעקומענע פאָריערס פון פינסק זיך שטאַרק גע־ביטן, פונקט ווי עס זיינען פאַרגעקומען גרויסע ענדערונגען אין עקאָנאָמישן מצב פון די יידישע אימיגראַנטן בכלל. פון אַ סך באַלמעלאָבעס, נאָדל־אַרבעטער און פאָריערס, זיינען געווארן קלענערע און מיטעלע ביזנעס־לייט אין זייערע אייגענע פאַכן, — אונטערנעמער און אַרבעט־גיבער.

די געווען פוטערוואַרג־אַרבעטער זיינען אַלזאָ גע־ווארן געשעפטסלייט, וואָס אַרבעטן אויס, אָדער האָנדלען מיט „פאַר". פונדעסטוועגן איז בייַ אַ סך פון זיי אויך אויף ווייטער פאַרבליבן דער שייגער מנהג פון בריידערלעכער הילף און חברשאַפט, אין גייסט פון יענער סאָלידאַריטעט, וואָס האָט אַמאָל זיי פאַרבונדן אין איין משפחה, בעת זיי אַלע זיינען נאָך געווען אָרימע האַרעפאַשענע שאַפ־אַרבעטער.

אָט דער פינסקער קרייזל האָט זיין הומאניטאַרע אַר־בעט געפירט אין דער שטיל, העלפנדיק מאַטעריעל און מאָראַליש דעם לאָנדסמאַן־פאָריער אין אַן עת־צרה.

די אַלטע פינסקער טראַדיציע פון קעגנזייטיקער הילף האָט ווייטער געלעבט און געווירקט אין די הערצער פון אָט דעם הייפל פינסקער־געבאָרענע ניו־יאָרקער פאָריערס. וועז אין יאָר 1920 האָבן די פינסקער לאָנדסלייט אין אַמע־ריקע געשיקט אַ דעלעגאַט מיט אַ היפשער סומע פון היגן „פינסקער רעליף" פאַר די מלחמה־און פאָגראָם־קרבנות אין דער אַלטער, פאַראומגליקטער היים, האָט דער פינסקער פאָריער־קרייז אין ניו־יאָרק מיטגעגעבן דעם דעלעגאַט $1000, ספּעציעל פאַר די נויטלייַדנדיקע יידישע פאָריערס אין פינסק.

די גרויסע וויכטיקייט פון אָט דער קעגנזייטיקער הילף האָט זיך באַוונדערס אַרויסגעוויזן אין דער צייט פון שטאַרקן קריזיס, וואָס האָט אויסגעבראָכן אין יאָר 1929.

די רעזולטאַטן פון שוערן קריזיס האָבן זיך זייער שמערצלעך געלאָזט פילן באַוונדערס צווישן די קלענערע אונטערנעמער, די פאַר־מאַנופעקטשורער, „דרעסערס" און „דאַיערס" (פאַרבערס). 328 אַזעלכע פירמעס האָבן אין יאָר 1928 באַנקראָטירט מיט אַן אַלגעמיינעם פאַרלוסט פון איבער 13,5 מיליאָן דאָלאָר. דאָס האָט ניט אין קליינעם און מיטעלן יידישן אונטערנעמער אַרייַנגעטריבן אין אַ קרי־טישער לאָגע. די נויט צווישן אייניקע פינסקער לאָנדסלייט אין פאָר־טרייד (אינדוסטריע און האַנדל) האָט זיך פאָר־שאַרפט ביז גאָר. ווי דער שטייגער, האָבן די נויטלייַדנדיקע זיך געוונדט נאָך בריידערלעכער הילף, נאָך אַ גמילת־חסד צום אַקטיוון קרייזל פון זייערע לאָנדסלייט אין זעלבן טרייד, וואָס האָט געהאָלפן אַ „שם" אַדאָנק זיינע הילף־מעשים פאָרן געפאַלענעם ברודער און לאָנדסמאַן. אין יענעם קריטישן יאָר איז די נויט געווארן אַזוי גרויס, אַז עס איז מער ניט געווען פאַר די כוחות פון בלויז עטלעכע יחידים, וועלכע האָבן פריער פרייוויליק אויף זיך געמומען די גאַנצע לאָסט פון שאָפן און אויסטיילן די הילף צו די נויטלייַדנדיקע בריידער.

דאָס האָט די אַקטיוויסטע טוערס אין דעם קרייזל פון די פינסקער־לאָנדסלייט, פאָריערס, געפירט צו דער איבער־צייגונג, אַז כדי ניט צו באַלעסטיקן בלויז עטלעכע און ש ט ע נ ד י ק ד י ז ע ל ב ע מענטשן מיט דער שוועדער הילפס־אַרבעט, וואָלט געווען אַ גלייכע און ריכ־טיקע זאַך אַוועקצושטעלן אָט די בריידערלעכע הילף אויף אַ פעסטערן און בריייטערן, דאָס הייסט, קאָלעקטיוון באַזיס. און געטאָן וואָלט עס געקענט ווערן ניט אַנדערש, ווי נאָר דורך דער באַשאַפונג פון אַן אָפיציעל־באַשטעטיקטער קערפערשאַפט אין דער פאָרם פון אַ פערמאַנענטער און רעגלמעסיק־פונקציאָנירנדיקער אָרגאַניזאַציע פאַר אַ בריי־דערלעכער, מאַטעריעלער און מאָראַלישער הילף.

2

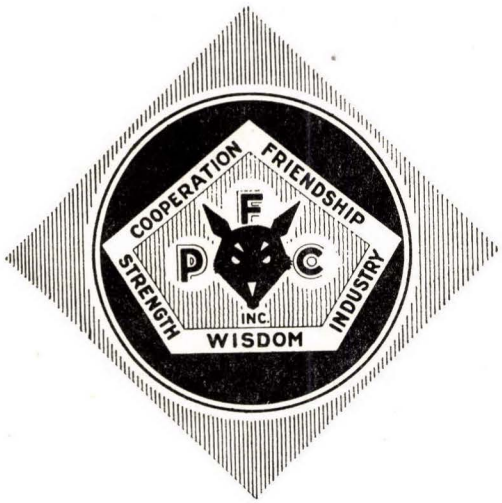
דער הויפט־איניציאַטאָר פון דער אונטערנעמונג איז געווען א ב ר ה ם ע ל מ א ן (געקומען אין אַמע־ריקע אַרום 1905), וועלכער איז שוין פון זיין ערשטן טאָג דאָ אין ניו־יאָרק געווען פון די טעטיקסטע עסקנים אין דעם מענטשנפריינדלעכן קרייז פון די פינסקער לאָנדסלייט, פאָריערס. ער האָט אַרויסגעשיקט אייגלאָדונג־בריוו צו קרוב 60 געשעפטסלייט־פאָריערס, וואָס שטאַמען פון פינסק, פאַרבעטנדיק זיי צו אַ באַראַטונג מכוח דער געפלאַנטער, פערמאַנענטער וואויילטעטיקייט קערפערשאַפט. די קאָנפע־רענץ איז פאַרגעקומען אין אַפּריל, 1929, און צו איר זיינען געקומען 35 פערזאָן. כמעט איינשטימיק איז דער פלאַן גוטגעהייסן געווארן און מ׳האָט דער נייער אַרגאַני־זאַציע אַ נאָמען געגעבן „פינסקער פאַר־ביזנעסמענס קלאָב", פאַרקירצט „פ י ן פ אָ ר ק ל אָ ב", און זי אונטער אָט אַזאַ נאָמען טאָקע באַלד אינקאָרפּאָרירט. די פאַרמאַלי־טעטן האָבן זיך פאַרצויגן ביז 1930, און אין דעם יאָר האָט דער „פין פאַר קלאָב" אָנגעהויבן צו פונקציאָנירן.

די צילן און אויפגאַבן פון קלאָב זיינען אין זיין אָפיציעלער קאָנסטיטוציע פאַרמולירט געווארן אויף פאָלגענדן אופן: „מיטצוהעלפן אין דעם סאָציאַלן, פיזישן, אינטעלעקטועלן און קאָמערציעלן וואויילזיין פון די מיט־גלידער; פלעגן און אָנטוויקלען אַ גייסט פון גוטע באַ־ציאונגען, פריינטשאַפט און קעגנזייטיקן צוטרוי צווישן די מיטגלידער; פאַרשאַפן פאַר די מיטגלידער דערהאָלונג און אונטערהאַלטונג; אָנהאַלטן אַ הויכן סטאַנדאַרד פון קאָמערציעלער עטיק; געבן פרייוויליקע אונטערשטיצונג אין קראַנקהייט־פאַלן, ביי אומגליק־צופאַלן אָדער נויט, און העלפן און שטיצן אַלע ווירדיקע, וואויילטעטיקע אונטערנעמונגען."

דער מיטגלידד־אָפּצאָל איז פעסטגעזעצט געווארן אויף $25 אַ יאָר (זינט 1936 איז ער $15), חוץ אַן איינמאָליקן איניציאַציע־אָפּצאָל פון $25. יעדער מיטגלידד, וואָס האָט געהערט צום קלאָב וועניקסטנס איין יאָר, האָט געהאַט דאָס רעכט אויף אַן אָנפּראָצענטיקער (גמילת־חסד) הלוואה אין דער סומע ביז $1000, וואָס קען געגעבן ווערן ערשט נאָך

דער גוטהייסונג פון דער פאַרוואַלטונג. די פאַרוואַלטונג (אַדמיניסטראַציע) דאַרף באַשטיין פון 13 מיטגלידער: 4 הויפט־באַאמטע (פרעזידענט, ווייס־פרעזידענט, טרעזשורער און סעקרעטאַר), 7 מיטגלידער פון „באָארד אָוו דירעקטאָרס" און 2 טראַסטיס.

די ערשטע אַדמיניסטראַציע, אויסגעקליבן אין יאָר 1929, איז באַשטאַנען פון — א. ע ל ל מ א ן, פרעזידענט; מ א ק ס מ א ר א ן, ווייס־פרעזידענט; ה א ר י ק א ס, טרעזשורער, און נ. פ י ש ק א ף, סעקרעטאַר. דירעקטאָרן זיינען געווען: י ע ק ב ג א ר ב ו ז, י. א י י ז ע נ ב ע ר ג, מ א ק ס ד ז ש א ס פ ע ר, י. ט א ל ק א ו ו ס ק י, א ל ע ק ס ט א נ ס מ א ן, ס ע מ ו ו י י נ ע ר, ה א ר י

טרייד־מאַרק פון „פין־פאַר־קלאָב"

ו ו י נ ע ר. איין מאָל אין יאָר, אין מאַי, קומען פאַר די אַלגעמיינע מיטגלידער־פאַרזאַמלונגען, אויף וועלכע עס ווערט געקליבן די אַדמיניסטראַציע פאַר דעם יערלעכן טערמין. ביזן יאָר 1935 פלעגט א ב ר ה ם ע ל ל מ א ן יאָר־יערלעך אויסגעקליבן ווערן פאַר פרעזידענט פון „פין־פאַר־קלאָב". זינט 1935 איז ער ערן־פרעזידענט פון קלאָב. א ל ע ק ס ט א נ ס מ א ן האָט געווירקט אַלס פרעזידענט אין יאָר 1936־1937, און זינט 1938 האָט דעם העכסטן אמט אין „פין פאַר קלאָב" פאַרנומען מ א ק ס ד ז ש א ס פ ע ר. אין 1940 איז אַלס פרעזידענט אויסגעוויילט געוואָרן מאַקס מיללער.

שוין אין ערשטן יאָר פון זיין עקזיסטענץ האָט דער „פין קלאָב" צו צוויי פון זיינע מיטגלידער אַרויסגעגעבן הלוואות צו 1000$. אין די יאָרן 1930—1932 איז ניט אַריינגעקומען קיין אַפּליקאַציע פאַר קיין הלוואָה, אָבער זינט 1933 שטייגט כסדר די צאָל מיטגלידער, וואָס די נויט צווינגט זיי אָנצוקומען צום קלאָב פאַר אַ הלוואָה, און די אַרויסגעגעבענע יערלעכע סומע ווערט אַלץ גרעסער, ווי ס׳ווייזט די ווייטער־געדרוקטע טאַבעלע. חוץ די געוואויגלעכע הלוואות, וואָס ווערן באַשטעטיקט דורך דעם דירעקטאָרן־באָארד, ווועלכער קלייבט זיך אויף אייניאָל אַ חודש, אָדער ווען נויטוועגדיק, גיט דער קלאָב אַרויס דרינגנדיקע הלוואות אין פאַלן פון נויט, אָדער ביי אויסערגעווייגלעכע געלעגנהייטן און צופאַלן, ווי ערב־פסח צייט, ביי שוועריע קראַנקהייטן, פאַר אַן אָפּעראַציע א. אַ. וו.

דער באַשלוס פון אַזאַ הלוואָה ווערט אָנגענומען פון בלויז דריי באַאמטע פון דער אַדמיניסטראַציע — פרעזידענט, טרעזשורער און טראַסטי. ביי אָט דער פאַרם פון דער טראַדיציאָנעל־הייליקער גמילת־חסדים־מצווה ווערט אַלזאָ אויך אין דעם מאָדערנעם „פין־פאַר־קלאָב" אָפּגעהיט דער כלל פון מתן־בסתר, וואָס איז אַזוי חשוב ביי אונדז יידן.

די צווייטע פאַרם פון שטיצע און הילף, וואָס דער „פין־פאַר־קלאָב" האָט אינגעפירט, באַשטייט אין אַן אינמאַליקער אונטערשטיצונג פאַר נויטבאַדערפטיקע (אַפילו ניט־מיטגלידער) יחידים און אין דער צעטיילונג פון בייטראָגן צו קהלישע צדקה־אַרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס, ווי צום ביישפיל דער „פינסקער רעליף", די קאַמפּעיגס פון „דזשאָינט־דיסטריבוישאָן־קאָמיטע", שטיצע פאַר דעם „האַיאַס", ווי אויך אַ סומע צושטייער דעם צענטראַלן „טשעסט" (צדקה־פאָנד) פון דער פאַר־אינדוסטריע אין ניו־יאָרק. אָט דער פאָנד קלייבט אויף פון דעם גאַנצן טרייד 50—60 טויזנט דאָלאָר אַ יאָר פאַר אַלערליי פילאַנטראָפּישע און אַנדערע געזעלשאַפטלעך־הומאַניטאַרע־צוועקן.

דער הויפט־קוואַל פון די פעריאָדישע אייַנקונפטן פאַר דעם „פין פאַר־קלאָב" איז דער „סואוועניר־זשורנאַל", וואָס גייט אַרויס אין פאַרבינדונג מיט אַ יערלעכן באַנקעט און פאַרווייַלונג־אָוונט. דער זשורנאַל, וואָס ווערט געדרוקט ווי אַ פּראַכט־אַלבום אין ענגליש, טראָגט אַריין אַן אָנזעעוודיקע יערלעכע אַדווערטייזינג־הכנסה פאַר דער קאָסע פון קלאָב. די באַגריסונג־אַנאַנסן אין די זשורנאַלן ווערן געגעבן, סיי דורך די יחידים און פירמעס, וואָס זיינען מיטגלידער פון קלאָב, סיי פון ניט־מיטגלידער — געשעפט־הייזער און אייַנצל־פערזאָנען, וועלכע שטייען אין פריינדלעכע באַציאונגען מיט די פירמעס, וועמענס אייגנטימער זיינען אָנגעשלאָסן אין „פין־פאַר־קלאָב". אין די ערשטע יאָרן פלעגט פון די באַגריסונג־אַנאַנסן אין זשורנאַל אַריינקומען אין קאָסע פון קלאָב 5 ביז 6 טויזנט דאָלאָר. אין די לעצטע יאָרן איז די אייַנקונפט אַרונטער כּמעט אויף אַ העלפט פון דער אָמאָליקער מאַקסימום־סומע. אָנדערע הכנסה־קוואַלן, ווי דער יערלעכער מיטגלידאָפּצאָל, זיינען אויך, ווי שוין אויבן באָמערקט, פאַרקלענערט געוואָרן, אָבער די נויט אין פאָנדן פאַר דער פונקציאָנירונג פון קלאָב, אויפן געביט פון הילף און אונטערשטיצונג, ווערט וואָס וויטער אַלץ גרעסער. צוליב אָט־די אומשטענדן, האָט דער „פין־פאַר־

קלאָב" אין יאָר 1938 באַשלאָסן צו פאַרקלענערן דעם העכסטן גרענעץ פון זיינע הלוואות — פון $1000 ביז $500, כדי אַ גרעסערע צאָל מיטגלידער, וואָס בויטיקן זיך אין הילף, זאָלן קענען זיך באַנוצן מיט אָט דער פאָרם פון בריידערלעכער אונטערשטיצונג.

איצט, נאָך צען יאָר פון אומאונטערבראָכענער טעטיקייט, האָט דער „פּין־פאָר־קלאָב", בייַ אַ מיטגלידער־צאָל פון 100, אַן אייגנס פון קרוב $20,000 אָלס דער רעזערוו און פּערמאַנענטער אומזאַץ־פאָנד פאַר זיינע הלוואות צו מיטגלידער.

די יערלעכע סומעס פון די אַרויסגעגעבענע הלוואות און אונטערשטיצונגען פאַר יחידים און קהלשע צוועקן ווערן געוויזן אין אָט דער טאַבעלע:

יאָר	הלוואות	אונטערשטיצונגען
ביז 1932	$2,000	$ 575
1933	5,825	450
1934	7,000	300
1935	6,500	450
1936	9,700	750
1937	9,500	775
1938	2,200	750
1939	10,500	400
צוזאַמען —	$59,225	$4,450

ווי מיר זען, האָט אין משך פון ערשטן צענדליק יאָר פון זיין עקזיסטענץ דער „פּין פאָר־קלאָב" געהאָלפן אַ סך צענדליקער מיטגלידער מיט הלוואות אויף אַ טאַטאַל־סומע פון קאַרג $60,000. צווישן 100 און 150 יחידים געשעפטס־לייט זיינען געשטיצט געוואָרן אויף אַזאַ ברידערלעכן שטייגער. פיל פון זיי האָבן מיט יאָרן צוריק אָפּילו אויף אַ מינוט ניט געקלערט, אַז אויך זיי וועט נאָך אויס־קומען צו באַנוצן זיך מיט דער גרייטוויליקער הילף פון זייער קלאָב. בלויז אין יאָר 1938 האָבן ניט ווייניקער ווי 21 מיטגלידער באַקומען הלוואות פון „פּין פאָר־קלאָב".

אַן ערך 10 פראָצענט פון דעם טאַטאַל־סכום פון די אַרויסגעגעבענע הלוואות, צווישן 5 און 6 טויזנט דאָלאָר, זיינען ליידער אין דער טרעזשורי פון „פּין פאָר־קלאָב" צוריק ניט אַריינגעקומען. אַ טייל פון אָט דער סומע איז אייגנפאָך אַריבערגעפירט געוואָרן אויף דעם צדקה־חשבון (טשאַריטי־אקאונט), בעת דער איבעריקער טייל איז אַראָפּ־געשריבן געוואָרן אין דער פאַרלוסט־קאָנטאָ פון קלאָבס טרעזשורי.

די אַלמנה פון אַ פאַרשטאָרבענעם מיטגלידּ, מ ר ס. ס ע ר ע ה ג א ר ב ע ר, וועלכע איז געשטאָרבן אין יאָר 1939, האָט אין איר צוואָה פאַרשריבן פאַרן „קלאָב" $250. די דאָזיקע סומע איז, לויט דעם באַשלוס פון דער אַדמיניסטראַציע פון „קלאָב", פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ „מרס. גאַרבוז מעמאָריעל פאָנד", וואָס וועט גיין אויס־שליסלעך פאַר רעליף־צוועקן.

די מיטגלידער־צאָל פון „פּין פאָר־קלאָב" האָט זיך פאַר־גרעסערט לאַנגזאַם: פון 70 אין 1931, ביז 100 אין 1939, וואָס זאָגט עדות, אַז די אַרבעט פון אָט דער קערפּערשאַפט איז געוואָקסן ניט אין דער בריט, נאָר אין דער טיף. דער קלאָב האָט באַווּזן צו שלאָגן פעסטע וואָרצלען אין דעם שטייניקן באָדן פון דער ניו־יאָרקער יידיש־געשעפט־לעבער וועלט.

ניט־פּינסקער ווערן זעלטן אָנגענומען אין דער מיט־גלידערשאַפט פון קלאָב; די אויסנאַם־פאַלן פאַסירן, למשל, ווען אָט אַזאַ ניט־פּינסקער ווערט רעקאָמענדירט דורך זיין שוווער, וואָס איז שוין אַ מיטגלידּ פון „פּין פאָר־קלאָב". בדרך הכלל לאָזט זיך זאָגן, אַז אַלע מיטגלידער פון דער דאָזיקער קערפּערשאַפט זיינען סיי פּינסקער לאָנדסלייט, סיי פאַריערס־געשעפטסלייט, ווי דאָס איז פאַרגעשריבן געוואָרן, ניט נאָר אין די אָפּיציעלע סטאַטוטן פון „פּין פאָר־קלאָב", נאָר ווי דאָס איז אויך דער געבאָט פון דער אויבן־באַשרי־בענער פאַרגעשיכטע פון דער דאָזיקער קערפּערשאַפט, וואָס ציט איר יחוס פון די שענסטע, טיף־מענטשלכע מנהגים און פירונגען פון דעם 500־יעריקן יידישן ישוב אין דער אוראַלטער שטאָט פּינסק.

„סאשעל־קלאב" פון פּינסקער פאריער־ארבעטער

(ניו־יאָרק)

אין פרילינג 1938, בעת דעם געניראַל־סטרייק פון די פאַריער־אַרבעטער אין ניו־יאָרק, איז דער דאָזיקער קלוב געגרינדעט געוואָרן. די אַרגאַניזאַציע, וואָס איז איצט צוויי יאָר אַלט, איז אַלזאָ די יינגסטע קערפּערשאַפט פון די פּינסקער לאַנדסלייט. די איניציאַטיוו צו גרינדן אַזאַ קלוב איז געקומען פון אַקטיוּוע יוניאַן־לייט, ספּעציעל די פּינסקער מיטגלידער פון „אוירוויינג־פלאַזאַ־האַל־קאָמיטעט". דאָרט, ביים פאַרברענגען צוזאַמען און פּירנדיק מיט געמיינ־זאַמע כוחות יענעם גרויסן אינדוסטרייַלן קאַמף, איז ביי די פּינסקער פאַריער־אַרבעטער רייף געוואָרן דער געדאַנק מכח אַ פאַראייניקונג פון אַלע פּינסקער לאַנדסלייט, אַרבע־טער אין פאַר־טרייד, אויף די יסודות פון סאָלידאַריטעט און קעגנזייטיקער הילף. אַ סך פון אָט די אַרבעטער האָבן שוין לאַנג געחלומט וועגן אַזאַ פלאַן, עס האָט אָבער געפעלט די מעגלעכקייט, די געהעריקע אומשטענדן אָט אַזאַ שיינעם טרוים צו פאַרווירקלעכן.

נאָך אין די יאָרן 1905—1908, ווען די אימיגראַציע האָט געבראַכט קיין אַמעריקע אַ סך רעוואָלוציאָנערע פּאָליטיקער־אַרבעטער פון פּינסק, האָט אין זייערע רייען זיך געפילט אַ בענקשאַפט נאָך אַ היימישער סביבה און נאָך אַ גייסטיקער אַטמאָספער. דער פּועל־יוצא פון אַזעלכע שטימונגען איז געווען דער פּאַקט, אַז כמעט אַלע נייגעקומענע אַרבעטער האָבן זיך גרופּירט אַרום דעם פּינסקער ראַדיקאַלן ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. זיי האָבן זיך צוגעטוליעט צו אָט דער קערפּערשאַפט, ווָאס האָט אין אַ באַשטימטן זין אָפּגעהיט די טראַדיציעס און פּרינציפּן פון אַרבעטער־קאַמף אין דער אַלטער היים. מיט דער צייט איז אָבער אויפן שטייגער פון דער יידישער געזעלשאַפטלעך־עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג אין אַמעריקע פאַרגעקומען אָט וואָס: אייניקע געווען אַרבעטער האָבן לחלוטין געביטן זייער סאָציאַלן מצב — זיי זיינען פון אַרבעטער געוואָרן אַרבעט־גיבער. אַ דיס און שפּאָלט צווישן די אינטערעסן און אידעאַלן פון דעם אַרבעטער־קלאַס, פון איין זייט, און די טראַדיציאָנעלע לאַנדסמאַנשאַפטלעכע באַגריפן, פון דער צווייטער זייט, — האָט געמוזט פאַרקומען און ער איז אַלץ ברייטער געוואָרן אין משך פון די יאָרן. דאָס האָט זיך שוין געלאָזט קלאָר באַמערקן אין דער צייט פון אַלגעמיינעם פאַריער־סטרייק אין 1912, בעת ס׳האָט זיך געפּירט אַ ביטערער קאַמף פאַר בעסערע אַרבעט־און־לעבנס־באַדינגונגען פון טויזנטער אַרבעטער אין דעם פאַך.

יענע צייט איז נאָך אַבער ניט געווען דער ריכטיקער מאָמענט פאַר דער באַשאַפונג פון אַזאַ אַרגאַניזאַציע. קורץ נאָך דעם איז געקומען די וועלט־מלחמה מיט דער מאָבילי־זאַציע פון אַ סך אַרבעטער אין דער אַרמיי און שווערע זאַרג פאַרן יחיד און כלל. במילא האָט דער פּלאַן פאַר אַן אַרבעטער־קלוב פון פּינסקער פאַר־אַרבעטער ניט געקענט מקוים־ווערן. ווידער האָט זיך, גלייך נאָך דער מלחמה, צעפלאַקערט דער ברודער־קאַמף צווישן די „רעכטע" און „לינקע", און די מלחמה אין די אַרבעטער־רייען האָט באַזונדערס שמערצלעך באַרירט די אַרבעטער אין דער פאַר־אינדוסטריע. אַפילו אין יוני 1935, וועלן אַ באַנייטע, אייניקע הייטלעכע יוניאָן פון פאַריער־אַרבעטער איז אין ניו־יאָרק ווידער אַריינגעטראָטן אין לעבן, איז נאָך די פאַרביטערטקייט געווען שאַרף גענוג אויף צו פאַראַליזירן יעדע לאַנדסמאַנשאַפטלעכע פאַראייניקונג־אַקציע אין דעם אויבן־באַשריבענעם זין. דריי יאָר צייט זיינען אָווק, בין די ליידנשאַפטן פון האָס און אומטאָלעראַנץ זיינען אָפּגעקילט געוואָרן. ערשט דעמאָלט איז מעגלעך געוואָרן צו גרינדן אַן אַרגאַניזאַציע, ווי דער סאָשעל־קלוב פון די פּינסקער האַרעפאַשענע פאַריערס, וואָס וויל זיין אָפן און צוגענגלעך פאַר אַלע פּינסקער פאַר־אַרבעטער, צו וועלכער פאָליטישער ריכטונג זיי זאָלן ניט געהערן. דער קלוב שטעלט זיך דעם ציל פון העלפן די מיטגלידער מיט ראַט און טאַט. דער נויט־באַדערפטיקער מיטגליד קען זיך וועגדן נאָך אַ הלוואָה, אָפט גיט זיך אָפילו איין צו געפינען אַ דושאַב פאַר אַ לאַנדסמאַן־פאַריער, וואָס גייט אַרום אַן אַרבעט.

אין די צווויי יאָר פון זיין עקזיסטענץ האָט דער קלוב שוין באַוויזן אויפצוטאָן אַ רעכט ביסל גוטע אַרבעט. די באַציאונגען צווישן די לאַנדסלייט, פאַר־אַרבעטער, האָבן זיך פאַרבעסערט. אַלע פילן זיך גלייך, אַן אונטערשיד, ווער און וואָס מען איז געווען אין דער אַלטער היים. אַלע ווילן זיין פאַראייניקט ווי איין משפּחה, פאַרבונדן דורך אַ סאָלידאַרישן געפיל און קאָגנזייטיקער אַכטונג און צוטרוי.

דער קלוב האָט געזומען אַן אייגטייל אין קולטורעלע אונטערנעמונגען אויף דער יידישער אַרבעטער־גאַס. ער האָט געשטיצט די אַקציע פון העלפן די אומגליקלעכע ברידער און שוועסטער אין פּינסק.

„דורשי־טוב אנשי פּינסק"

(ניו־יאָרק)

אין אָנפאַנג פון יאָר 1880, גלייך נאָך דעם ווי פּינסק איז דורך אַ דירעקטער באַן־ליניע פאַרבונדן געוואָרן מיט ווארשע און מיט אויסלאַנד, האָט דער פּינסקער ראַיאָן אַנגעפאַנגען צו שיקן יאָר־יערלעך פיל הונדערטער יידישע עמיגראַנטן קיין אַמעריקע.

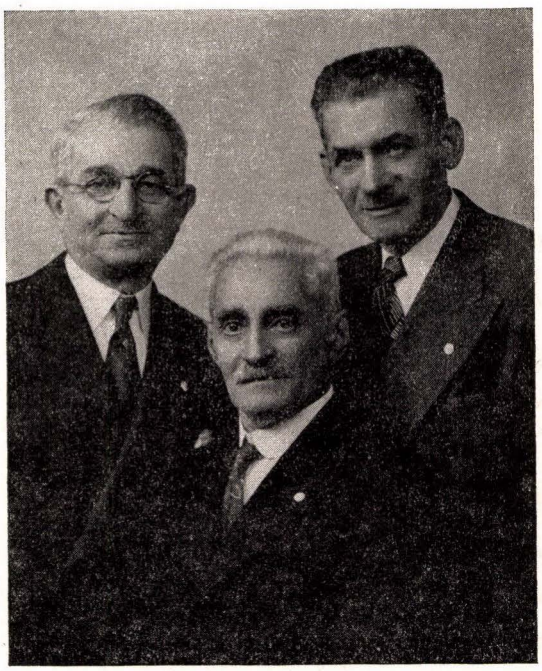
דאָ, אין ניו־יאָרק, זיינען דאַן דורך פּינסקער לאַנדסלייט געגרינדעט געוואָרן קליינע הילף און אונטערשטיצונג־אַרגאַניזאַציעס צו באַפרידיקן די רעליגיעזע און עקאָנאָמישע באַדערפנישן פון די אימיגראַנטן. דער אייגענער ווינקל פון דעם לאַנדסמאַנשאַפט־קרייז, די היימישע סביבה און געמיינזאַמע פאַראינטערעסירונג מיט דער אַלטער היים — דאָס אַלץ האָט געוואָרימט די נשמה און באַשטראַלט די שווערע עקזיסטענץ פון די ערשטע פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע.

די עלטסטע צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט אין ניו־יאָרק געדענקען נאָך דעם אַזוי־גערופענעם „פּינסקער גריינער אונטערשטיצונג־פאַראיין" פון מיט אַ יאָר 50—55 צוריק, וואָס האָט הויפּטזעכלעך געהאָט פאַלגנדע אייגנאַרטיקע אויפגאַבע: אייניצאָלן פאַרן „גריינעם" פּינסקער לאַנדסמאַן די 10$, וואָס ס׳האָט אין יענער צייט געקאָסט זיך אויסצולערנען אויף גיך די גאַנגבאַרסטע מלאכה, דאָס פאַך פון „קאָלאָמבוסעס שניידעריי" — ד. ה. אַן „אפּע־רעיטאָר" אין די שוויץ־שעפּער פון דער פּרויען־מאַנטל־אינדוסטריע אין די אַרימע יידישע קוואַרטאַלן פון ניו־יאָרק.

אין די פּינסקער לאַנדסלייט־קרייזן פון יענער צייט האָט געשפּילט אויך אַ ראָלע דער רעליגיעזער, פרום־טראַדיציאָנעלער לעבנס־שטייגער און קודם־כל די באַשאַפונג פון אַן אייגענעם צענטער, וואו צו דאַונען אויפן היימישן

אופן. אָט דער מאָטיוו האָט געטריבן צו דער שאַפונג פון דער ערשטער פינסקער חברה אין ניו־יאָרק אונטערן נאָמען „שוחרי־טוב", וואָס פון איר איז שפעטער אַרויסגעקומען די חברה „דורשי־טוב", ווי אויך אַנדערע, קלענערע און גרעסערע פאַראייגען פון די לאַנדסלייט פון פינסק און אַרום פינסק, אין די לעצטע 4־5 צענדליק יאָר.

די הויפט־איניציאַטיוו צו דער גרינדונג פון פאַראיין „שוחרי־טוב־אַנשי־פינסק", אין יאָר 1886, איז געקומען פון אַ לאַנדסמאַן א י ז י ק ג ר י נ ב ע ר ג ע"ה, וועלכער איז אין פינסק געווען אַ ציגאַרן־מאַכער, און דאָ, אין ניו־יאָרק, האָט ער זיך געמוטשעט צו דער „שער און אייזן־מלאכה". שנעל איז ער אָבער געוואָרן אַ קאָנטראַקטאָר, אַ

פון רעכטס צו לינקס: מרדכי לייב פינקעלשטיין (פרעזידענט), אַלטער גראָוור (טרעזשורער), יוסף פרידמאַן (וויס־פרעזידענט)

קלייניר שאָפּ־אונטערנעמער, און פלעגט אין זיין שאָפּ געבן אַרבעט די ניי־געקומענע פינסקער לאַנדסלייט; פון דעם הייפל פינסקער אין אייזיק גרינבערגס שאָפּ, אינאיינעם מיט זייערע קרובים און פריינט, איז געשאָפן געוואָרן אַ פינסקער חברה מיט אַן אייגענער שול און מיטן ציל צו געבן הילף — אין פאַלן פון אָרימקייט, קראַנקהייט, אָדער טויט פון פאַמיליע־שפייזער.

חוץ אייזיק גרינבערגן, זיינען צווישן די גרינדערס פון אָט דער פינסקער אַרגאַניזאַציע געווען אויך ל ו א י ס ר א ב י נ א ו י ט ש ע"ה, ש מ ו א ל ב ו כ מ א ן ע"ה, ט א ד ר ע ס ר ו ס ק י ן ע"ה און י ח ז ק א ל ל ע ב ע נ ד י ג ע ר ע"ה. די מערסטע פון זיי האָבן געאַרבעט אין אייזיק גרינבערגס שאָפּ. דער פאַראיין „שוחרי־טוב־אַנשי־פינסק" פלעגט אין די ערשטע יאָרן נאָך זיין גרינדונג, מיט איבער 50 יאָר צוריק, אָפּהאַלטן זיינע מיטינגען אויף 21 קעטרין־סטריט, ניו־יאָרק. די חברה האָט גלייך געעפנט אַ קליינע שול צום דאָוונען אין אַ הילצערנער הייזקע, אַ מין סוכה, אויפן הויף פון 27 לודלאָו־סטריט. דער פאַראיין האָט אויך ניט אָפּגעזאָגט די הילף צו צדקה־אינסטיטוציעס. די קרקע (בית־עולם) האָט די חברה געקויפט אויף וואַשינגטאָן־סעמעטערי אין ברוקלין.

די ערשטע פינסקער חברה האָט זיך גוט אָנטוויקלט, אָבער צוזאַמען מיט איר וואוקס זיינען אויך שארפער געוואָרן די אינערלעכע רייבונגען און סכסוכים צווישן די פרומע און די פרייערע ברידער. שליסלעך האָט זיך אין יאָר 1893 אַ טייל מיטגלידער אָפּגעריסן פון דער חברה. זיי האָבן באַשאַפן אַ נייעם פאַראיין אונטערן נאָמען „עזרת־אחים בני־פינסק". די איבערגעבליבענע ברידער פון דער אַלטער חברה האָבן דעמאָלט באַשלאָסן צו בייטן זייער נאָמען אויף — „ד ו ר ש י־ט ו ב־א ן ש י־פ י נ ס ק". אין אין 1895 האָט די חברה אונטער אָט דעם נאָמען אַרויסגענומען פאַר זיך אַ טשאַרטער אַלס אַ קאָנגרעגעישאָן (רעליגיעזע געמיינדע) און אונטערשטיצונג־פאַראיין. דעמאָלט האָט די חברה געציילט אַרום הונדערט מיטגלידער. דער ערשטער פרעזידענט פון דער חברה איז געווען שמואל בוכמאַן. דער מיטגליד־אָפּצאָל איז געווען $6 אַ יאָר און אַ קאָפּ־שטייער פון $1 איז פון אַלע מיטגלידער געוואָרן בעת אַ טויטן־פאַל אין דער חברה — פאַר דעם „ענדאומענט" (געלט־שטיצע) לטובת דער פאַמיליע פון פאַרשטאָרבענעם מיטגליד.

אין יאָר 1910 האָבן די „דורשי־טוב" געגרינדעט אַ „גמילת־חסד", מיט אַ קאַפּיטאַל פון $1000, און אַ סך יאָרן אויף לייכטע אויסצאָלונגען אַרויסגעגעבן צו ברידער הלוואות ביז $50. מיט דער צייט האָט די חברה אַרויינגאַקומען אין איר רשות דריי סעמעטעריס („יוניאַן־פילד", „יהודה" און „ניו־מאנטעפיאָרע"), אויסצאָלנדיק פאַר זיי נאָענט צו 25 טויזנט דאָלאָר.

אויפן „יוניאַן־פיעלד־סעמעטערי" פון די „דורשי־טוב" האָבן געפונען זייער אייביקע רו די באַרימטע פינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, ווי א. ד. דובזעוויטש, שמ"ר און א. ח. ראָזענבערג. דער אָלטער משכיל און שריפטשטעלער, א. ח. ראָזענבערג, איז בעת זיין גאָנצן לעבן דאָ אין אַמעריקע געווען אַן ערן־מיטגליד פון דער „חברה־דורשי־טוב".

יאָרנלאַנג איז די שול פון די „דורשי־טוב" געווען אַ „שכן", דאָס מיינט, אַז זי האָט געהאַט אַ געדונגענעם לאָקאַל, ערשט אין יאָר 1925 האָט זי זיך געקענט קויפן אַן אייגענעם בנין אויף הענרי־סטריט, וואו די שול האָט זיך געפונען דריי יאָר צייט. אין 1928 האָט מען דעם בנין פאַרקויפט און די שול האָט זיך אַריבערגעצויגן אין אַ גרעסערן, אייגענעם בנין — אויף 183 מעדיסאָן־סטריט. צוזאַמען מיטן רעמאָנט אין הויז, האָט די איינשאָפונג פון אַזאַ אייגנטום אָפּגעקאָסט דער חברה אַרום $35,000. דאָס האָט געפאָדערט אַ גרויסע פינאַנציעלע אַנשטרענגונג ווי

למשל, אַ ספּעציעלער אייגנאַליקער קאָפּ־שטייער פון $25, געהעבערטער, יערלעכער מיטגלידּ־אָפּצאָל (פון $6 אויף $10) א. אַז. ו. אַ טיילּ מיטגלידער האָבן ניט געקענט, אָדער ניט געוואָלט נעמען אויף זיך די נייע, פינאַנציעלע לאָסטן, און די חברה האָט אָפּילו פאַרלאָרן אַ צאָל ברידער.

אינצווישן איז אָלץ שוועריר געוואָרן אויפצוהאַלטן די שול. אין די יאָרן נאָך 1925 האָבן די יידן פון דער אונטערשטער טייל מאַנהעטן מאַסנווייז פאַרלאָזן זייערע אָלטע קוואַרטאָלן און זיך אַריבערגעקליבן אין ברוקלין און די בראָנקס. דער אָלטער דור איז אויך מיט שנעלע טריט אַראָפּ פון דער לעבנס־אַרענע און די שול איז מיט דער צייט פאַרבליבן מיט אַ גאַנץ קליינער צאָל דאָוונערס. אָלץ שוועריר און שוועריר איז געוואָרן אויפצוקלייבן אַ מנין צום דאָוונען. די חברה איז געשטעלט געוואָרן אין אַ שוועריר לאָגע און זיך געראַנגלט מיטן באָשלוס — וואָס צו טאָן מיט דער שול. אָנפאַנגס איז געווען אַ פראָיעקט צו פאַר־אייניקן די שול מיט אַ צווייטער, שוין פון פריער־עקזיס־טירנדער, לאָנדסמאַנשאַפטלעכער שול און מ׳האָט געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט אַרגאַניזאַציעס פון די סואוואלקער, ביאַליסטאָקער און אַנדערע. סוף־כל־סוף איז אָבער ביי דער פינסקער חברה „דורשי־טוב" געבליבן אויפצוגעבן די שול אינגאַנצן. דאָס איז געטאָן געוואָרן אין 1938, ווען דער בנין איז פאַר אַ בערך קליינעם חוב אַריבער צום מאָרט־גייזדש־אינהאָבער און די ספרי־תורות, זילבער און אַנדערע כלי־קודש האָט מען אָפּגענעבן פאַר כמעט אומזיסט. געבליבן איז אָבער ביזן היינטיקן טאָג דער אָפּיציעלער נאָמען, „קאָנגרעגאַציע שאָן דורשי־טוב אַנשי פינסק".

די דאָזיקע ענדערונג האָט געעפנט נייע מעגלעכקייטן פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער ארגאַניזאַציע, פשוט, ווייל ס׳איז אַראָפּ אַזאַ שווערער פינאַנציעלער יאָך, ווי די $1000 אַ יאָר אויף די אינטערעסן פון מאָרטגעידזש א. ד. גל. אָנשטאָט דעם צאָלט די חברה בלויז אַרום הונ־דערט דאָלאַר אַ יאָר פאַר איר מיטינג־לאָקאַל. דער מיט־גלידער־אָפּצאָל איז פאַרקלענערט געוואָרן ביז $8 אַ יאָר.

אין די לעצטע עטלעכע יאָר זיינען צוגעקומען 40 נייע מיטגלידער, דערהויפט נאָענטע קרובים (זין און אייי־דימס) פון די עלטערע מיטגלידער. דער גרעסטער טייל פון די נייע מיטגלידער זיינען פראָפעסיאָנאַלן (לאָיערס, אַקאָונ־טענטס א. ד. גל.), מענטשן אין עלטער פון 30 ביז 40 יאָר, וואָס קלערן שוין פון פאַרזאָרגן זיך „לאחר מאה שנים", און ווילן פון זייערע עלטערן און פרייַנד ניט זיין אָפּגעריסן אָפּילו אויפן אייביקן רו־פּלאַץ. נייע מיטגלידער ביז 40 יאָר ווערן אַריינגענומען אָן אייניריט־געלט, און נאָך 40 יאָר ווערט יעדער אינצלנער פאַל באַהאַנדלט לויט זיינע אומשטענדן. די חברה „דורשי־טוב" ציילט איצט אַרום 150 מיטגלידער, צווישן זיי 15 אלמנות פון די ברידער. כמעט אַלע עלטערע מיטגלידער פון דער חברה זיינען געשעפטסלייט, מיטלקלאַס־מענטשן, ניט קיין גרויסע גבירים, אָבער אויך ניט קיין מיטללאָזע, גויטבאַדערפטיקע פּערזאָנען.

אין דער חברה זיינען דאָ, צווישן די טעטיקסטע מיט־גלידער, אויך זין פון די ערשטע גרינדערס און בויערס, ווי צום ביישפּיל דער לאָיער ווילּיאָם ראָבינאָוויטש, דער זון פון לואיס ראָבינאָוויטש ע״ה. אַלס קינד פון 2־3 יאָר איז ער מיט 50—60 יאָר צוריק געקומען פון פינסק קיין אַמעריקע, און איז כמעט פון ערשטן טאָג פון זיין לעבן אין אַמעריקע פאַרבונדן מיט די „דורשי־טוב" — פריער ווי אַ „מתפלל" אין דער שול, וואוהין זיין טאַטע פלעגט אים מיט זיך שטענדיק מיטנעמען, און שפּעטער ווי אַ טוער אין דער חברה דורך אַלע אירע שווערע און גוטע צייטן.

צווישן די פריערדיקע לאָנגיעריקע עסקנים פון דער חברה „דורשי־טוב" דאַרף דערמאָנט ווערן רעוו. ד ו ב ז ׳ י י נ ט ר ו י ב און א פ ר י ם ג ר א ָ ו ע ר ע ״ה.

אויף דעם יערלעכן מיטינג אין יאַנואַר ווערן אויס־געקליבן, חוץ די 4 הויפּט־באַאַמטע, אויך 8 דירעקטאָרן. דער אַלגעמיינער מיטגלידער־מיטינג קומט פאַר אַין מאָל אין מאָנאַט. דעם 25טן פעברואַר, 1940, איז אין „וועבסטער־האַל" דורך אַ גרויסן באַנקעט (דער ערשטער באַנקעט זינט די חברה עקזיסטירט) געפייערט געוואָרן דער 50־יעריקער יובילּיי פון דעם דאָזיקן פאַראיין.

דורך דער צייט פון זיין עקזיסטענץ האָט דער פאַראיין „דורשי־טוב־אַנשי פינסק" עטלעכע מאָל געשיקט גרעסע פאַר לאָנדסלייט אין דער אַלטער היים, ווי אויך געגעבן שטיצע פאַר ארץ־ישראל און פאַר היגע, קהלשע צדקה־אינסטיטוציעס (ווי „האַיאַס" א. אַנד.). דער איצטיקער מיטינג־לאָקאַל פון דער חברה „דורשי־טוב" געפינט זיך אין דער „נעשאַנאַל־טעאַטער"־געביידע אין מאַנהעטן, ניו־יאָרק.

„אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אנשי פינסק"

(ניו־יאָרק)

צווישן די ערשטע פינסקער אימיגראַנטן אין ניו־יאָרק, וואָס זיינען אָנגעקומען מיט אַן ערך 60 יאָר צוריק, איז געווען דער זייגערמאַכער פון גרויסער גאָס, יהודה קוגעל. ער איז געקומען מיט זיין גאַנצער פאַמיליע און ביי אים אין דירה, אויף 9 קריסטי־סטריט, פלעגן זיך, ווי אין אַ מין קלוב, צוזאַמענטרעפן די פינסקער לאַנדסלייט, צו טיילן זיך מיט זייערע ליידן און פריידן.

צווייַ זין פון יהודה קוגעל, אליהו און יעקב, זיינען אָלט געווען 12—15 יאָר, ווען זייערע עלטערן האָבן זיי געבראַכט מיט זיך קיין אַמעריקע. פונדעסטוועגן איז די צוגעבונדנקייט און אינטערעס צו די פינסקער לאַנדסלייט אַזוי שטאַרק און טיף געווען פאַרוואָרצלט אין די הערצער פון אָט די צוויי יונגע אימיגראַנטן, אַז זיי האָבן פאַר יאָרן און יאָרן געשפּילט די הויפּט־ראָלע אין דער גרויסער און

דערפאָלגרייכער פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפט־אַרגאַניזאַציע אין ניו־יאָרק — די „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב־אַנשי־פּינסק".

דער דאָזיקער פאַראיין איז געגרינדעט געוואָרן אין מערץ 1903, און דער ערשטער פאָרזיצער פון „באָארד אָו דירעקטאָרס" איז געווען יעקב (דזשעק) קוגעל. ער איז געשטאָרבן אין 1921. זיין יונגערער ברודער, אליהו (יוליוס) איז אויך געווען אייניער פון די גרינדער פון „שוחרי־טוב" און איז, ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבן (געשטאָרבן אין 1929), במשך פון איבער 25 יאָר צייט געווען דער אַקטיוווסטער און איבערגעבנסטער טוער פון

דעם דאָזיקן אַדרעס האָט די „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אַנשי פּינסק" איבערגעגעבן צו יוליוס קוגעל נאָך זיין צוריקקומען פון דער רעליף־אַרבעט אין פּינסק.

דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע. אַנדערע איניציאַטאָרן פון דעם פאַראיין זיינען געווען אריה־לייב ראַבינאָוויטש ע"ה, יצחק מילער, הערשל לוץ, שמואל זאַריצקי, באַרנעט מילער און יוליוס גלייבערמאַן.

איינער פון די הויפּט־פּרינציפּן פון דעם נייעם פאַראיין איז געווען, אַז אין דער חברה „שוחרי־טוב" זאָל ניט זיין קיין פּרעזידענט, נאָר די גאַנצע אָנפירונג זאָל ליגן אין די הענט פון דעם „באָארד אָו דירעקטאָרס". אָט די קער־פּערשאָפט, וואָס ווערט אויסגעקליבן אויף אַ יאָר צייט, זאָל באַשטימען איינעם פון אירע מיטגלידער פאַר אַ פאָרזיצער.

דער פאַראיין האָט ביי זיין גרינדונג איינגעפירט אַ מיטגליד־אָפּצאָל פון $4 אַ יאָר, און דערצו אַ עקסטרא־באַשטייערונג — פאַר מענער $1 און פאַר פרויען 50 סענט, ביי אַ טויט־פאַל צווישן די מיטגלידער. פון אָט דער באַ־שטייערונג קלייבט זיך צוזאַמען די „ענדאומענט"־סומע צו העלפן דער אלמנה, אָדער דער פאַמיליע פון פאַרשטאָר־בענעם מיטגליד. שפּעטער, מיט אַ יאָר 22 צוריק, איז דער יערלעכער אָפּצאָל געהעכערט געוואָרן ביז $5, און איצט איז ער $6.

ניט־קוקנדיק אויף אָט דעם באַשיידענעם הכנסה־קוואַל, האָט דאָך די דאָזיקע חברה מיט אירע אייגענע כוחות באַפרידיקט אַלע אירע צילן. דורך די ערשטע צוואַנציק יאָר פון איר עקזיסטענץ האָט זי געקויפט, פאַרבעסערט און אויסגעצאָלט צוויי סעמעטעריס (אויף „מאונט ציון" און „מאונט יהודה"). זי האָט צוגעקויפט אַ דריטע סעמעטערי (אויף דעם „בית דוד" בית־עולם), און האָט שוין איינגע־צאָלט פאַר אירע „אייביקע ריעל־עסטעיט" בערך $20,000.

די חברה האָט יערלעך געגעבן אונטערשטיצונגען צו יחידים און צדקה־אינסטיטוציעס, א. אַז. וו. אין יאָר 1907 איז ביי דער חברה געגרינדעט געוואָרן (מיט אַ קאַפּיטאַל פון $700) אַ „גמילת־חסד", וואָס עקזיסטירט ביז איצט. יעדער מיטגליד איז באַערכטיקט צו באַרגן $25 אויף ווענטלעכע אויסצאָלונגען אָן אינטערעסט. דורך דער גאַנ־צער צייט, וואָס דער „גמילת־חסד" פירט זיין אַרבעט, האָט ער שוין געמאַכט אַן אומזאַץ פון אַרום $15,000.

היינט־צו־טאָג ציילט די אָרגאַניזאַציע אַרום 230 מיט־גלידער. די „שוחרי־טוב" שטיצט די נויטליידנדיקע און אָרימע מיטגלידער מיט סומעס, וואָס ווערן באַשטימט נאָך אַ ספּעציעלער אויספּאָרשונג פון יעדער פאַל.

אַרום דריי־פערטל פון די מיטגלידער זיינען אַרבעטער און די איבעריקע זיינען קליינע געשעפטס־לייט. 25 פּרא־צענט פון די מיטגלידער זיינען היגע געבאָרענע אָדער דאָ הי דערצויגענע יונגע מענטשן. דער אינטעריט־אָפּצאָל פאַר נייע מיטגלידער (ביז 40 יאָר) איז $8.00, ביי נייע מיט־גלידער, עלטער פון 40 יאָר — ווערט וועגן יעדן פאַל באַזונדער באַשלאָסן ביי אַן אַלגעמיינעם חברה־מיטינג. די „שוחרי־טוב" האָבן אויך אַ חברה־קדישא מיט עטלעכע זייער געטרייע טוערס.

איינער פון די לאַנגיאָריקע אַקטיוווע טוער איז דוב בער שטיינבערג, דער גבאי פון דער חברה־קדישא. די יערלעכע וואָלן פון די דירעקטאָרן און אַנדערע באַאַמטע קומען פאָר אין דעצעמבער.

די חברה „שוחרי־טוב" פלעגט שטענדיק זיך אָפּרופן אויף די נויטן פון דער אַלטער היים. די „שוחרי־טוב" זיינען געווען פון די אַקטיוווע טוער פון דעם „דזשאָינט פינסקער רעליף־קאָמיטעט" אין יאָר 1919. דער הויפּט־עסקן פון דעם „שוחרי־טוב" פאַראיין, יוליוס קוגעל ע"ה, איז געווען

דער ערשטער צו פֿאַרן קיין פּינסק ווי אַ שליח פון רעליף־קאָמיטעט.

אין יאָר 1925, נאָך אַ גרויסער שרפה אין פּינסק, האָבן

די „שוחרי־טוב" געשיקט שטיצע פֿאַר די אָפּגעברענטע. זיי האָבן אויך געהאָלפֿן מיט געלט דעם „בית־יתומים" און אַנדערע קהלשע אינסטיטוציעס אין פּינסק.

„עזרת־אחים בני פּינסק"

(ניו יאָרק)

דער פֿאַראיין „עזרת־אחים־בני־פּינסק" געהערט צו די עלטסטע פֿאַראיינען פון פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע. דער פֿאַראיין האָט זיך געגרינדעט אין יאָר 1891.

פון רומעניע, גאַליציע און איבערהויפּט פון די שטעט פון „תחום־המושב" פון אַלטן רוסלאַנד, האָבן זיך יידן אין מאַסן אַ לאָז־געטאָן קיין אַמעריקע זוכן פּרנסה. אויך פּינסקער יידן זיינען ניט אָפּגעשטאַנען פון אַנדערע.

עס איז שוין אַ קימאַ־לן פון קרוב 50 יאָר, אַז דער פֿאַראיין עקזיסטירט. פֿאַרשידענע צייטן האָט דער פֿאַראיין איבערגעלעבט און אין משך פון זיין עקזיסטענץ איבערגעביטן אייניקע מאָל זיין פּיזיאַמיע. אין די ערשטע יאָרן איז ער באַשטאַנען פון „גרינע" יידן און האָט זיך געפּירט אויפן שטייגער, ווי עס פּירט זיך אַ היימישע חברה. איצט איז דער פֿאַראיין „עזרת־אחים בני פּינסק" מאָדערניזירט, אַמעריקאַניזירט. די ענדערונגען, וואָס זיינען פֿאַרגעקומען אין פֿאַראיין, שפּיגלען אָפּ די ענדערונגען, וואָס זיינען פֿאַרגעקומען אין לעבן פון די מיטגלידער גופא. דער פֿאַראיין „עזרת־אחים בני פּינסק" איז אַ שטיק געשיכטע פון פּינסקער יידן אין אַמעריקע.

אויב יעקב אבינו האָט זיך באַרימט, אַז ער איז בלויז מיט זיין שטעקן אַריבערגעגאַנגען דעם ירדן, קענען זיך פּינסקער יידן באַרימען, אַז זיי זיינען איבערגעפֿאָרן דעם בריי־טן, מעכטיקן אַטלאַנטישן אָקעאַן מיט הוילע העטנ. דער גרעסטער פּראָצענט פון פּינסקער יידן איז געקומען מיט עטלעכע מטבעות אין די קעשענעס, נאָר פֿאַר דער צייט האָבן זיך מאַנכע פּינסקער יידן שטאַרק אַרויפּגעאַרבעט, געוואָרן רייך. אַנדערע אָבער זיינען געבליבן קבצנים, וואָס מאַכן קוים אַ לעבן. באַקלאָגט זיך אָבער אַן אביון אויף זיין מזל, זאָגן צו אים די לאַנדסלייט: „ברודער, דו האָסט זיך ניט וואָס צו באַקלאָגן, דאָס גענוג, וואָס דו האָסט געבראַכט פון פּינסק, האָסטו נאָך. דו האָסט צו אַמעריקע ניט צוגעלייגט".

דער פֿאַראיין „עזרת־אחים" האָט פֿאַרשידענע מיטגלידער, רייכע און אַרעמע, באַלעבאַטים און אַרבעטער. די מיטגלידער זיינען טאָקע מייסטנס פון פּינסק, אָבער פּינסק איז איצט ביי זיי אַן ערינערונג. זייער היים איז דאָ, אין אַמעריקע.

וועגן דער פֿאַראיין האָט זיך געגרינדעט, איז די לאַנגע געוועזענע גאַנץ אַנדערש. פּינסקער, אז זיי פלעגן קומען אַהער קיין אַמעריקע, האָבן זיי געשאָלטן מיט טויטע קללות קאָלאָמבוסן און זיין מדינה. אַלע אימיגראַנטן, פּינסקער בתוכם, פלעגן רופן די פֿאַראיניקטע שטאַטן „קאָלאָמבוסעס מדינה". אין קאָלומבוסעס מדינה איז געווען גאַנץ אַנדערש, ווי אין דער אַלטער היים. די זיטן פון אַמעריקע, דער לעבנס־שטייגער פון דער נייער היים איז פֿאַר די נייע אימיגראַנטן געווען פרעמד. אַ פֿאַר דאָלאַר האָט מען אין אַמעריקע לייכטער געקענט פֿאַרדינען, אָבער וואָס פֿאַר קרבנות מען האָט געדאַרפט ברענגען פֿאַר די פֿאַרדינסטן! מען האָט געדאַרפט אַרבעטן שווער, מחלל־שבת־זיין און טאָן אַזעלכע זאַכן, וואָס מען האָט זיך אין פּינסק געשעמט צו טאָן.

עס זיינען געווען אַזעלכע, וואָס זיינען געקומען אַהער אין אַמעריקע פֿאַר אַ באַשטימטער צייט. מען האָט געדענקט צו פֿאַרדינען דאָ אַ פֿאַר דאָלאָר און פֿאַרן צוריק אין פּינסק. דער גרעסטער טייל פון די נייי־אַנגעקומענע פּינסקער האָבן אָבער לכתחילה געוואָלט קריגן דאָ אַ נייע היים — מען איז געפֿאָרן ניט אויף קאַטאָווס. מען האָט געלאָזן האַק און פּאַק אין פּינסק, מען פלעגט אויסשטיין די גרעסטע צרות, געפֿאָרן איבער ווייטע לענדער און איבערן שטורמישן ים מיטן געדאַנק צו קריגן אַ מקום מנוחה. וועט עס איז געפֿאָרן זוכן גאָלדענע גליקן און וועט עס איז געפֿאָרן זוכן אַ שטיקל חיונה, וועט מען איז געקומען, האָבן זיך אָבער ערשט אַנגעפֿאַנגען די ריכטיקע צרות. דער איבערברוך אין אַלטן לעבנס־שטייגער האָט פֿאַרשאַפט פיל יסורים און אַנטוישונגען.

פֿאַרשידענע קלאַסן מענטשן זיינען אַהער געקומען. עס זיינען געפֿאָרן אַהער באַלמעלאָכעס, וועלכע האָבן זיך לייכט געקענט צופֿאַסן צום היגן לעבן און עס זיינען געפֿאָרן אויך לופט־מענטשן מכל המינים: קרעמער, קליינע סוחרים, מלמדים, שדכנים און רבנים. אַהער זיינען אַנגעקומען אויך זיידענע יונגע לייט, אָקאַרשט אַרונטער פון קעסט, און סתם „שטעקל־דרייער". צווישן די לופט־מענטשן האָבן זיך דורכגעוואָרפן אייניקע משכילים און לומדים. אין פּינסק האָבן זיי געקוקט אויף די באַלמעלאָכעס פון אויבן אַרונטער, דאָ אָבער זיינען די ערשטע צייט די באַלמעלאָכעס געווען די יחסנים. מיט אַ ביטער הארץ פלעגן די אַמאָליקע פּינסקער באַלעבאַטים זיך באַקלאָגן: „ווער עס איז אין דער היים געפֿאָרן, מוז דאָ גיין צופוס, און ווער עס איז אין פּינסק געגאַנגען צופוס, פֿאָרט דאָ אין קאַרעטן". איינער אַ פּינסקער משכיל האָט אַפֿילו איבערגעדרייט אַ מאמר חז"ל. ער האָט געזאָגט: „אַשרי מי שבא לכאן ומחטו בידו", וואויל איז צו דעם, וואָס קומט אַהער מיט זיין נאָדל אין האַנט.

די פּינסקער באַלמעלאָכעס זיינען דאָ געווען די טאָן־געבער צווישן פּינסקער לאַנדסלייט. דעם פּאַראיין האָבן אין יאָר 1891 געגרינדעט אין ניו־יאָרק: קוגעל, אַ זייגער־מאַכער; זיסעלמאַן, דעמאָלט אַ פּרעסער ביי קלאוקס; שאול דאריס, דעמאָלט אַ פּרעסער ביי קלאוקס; ביילע פּיאַלקאָוו, אַ דרעסמאַכערין, אין ליווישין, אַן אַרבעטער. צו זיי איז צוגעשטאַנען גאָלדמאַן, אַ לערער אין תלמוד־תורה פון איסט־בראָדוויי.

די באַלמעלאָכעס, וועלכע האָבן געהאַט אַרבעט, האָבן זיך געפילט, ווי אַפּוטרופּסים, ווי באַשיצער פון די „גרינע", וואָס זיינען אָהער געקומען. כאַראַקטעריסטיש איז, וואָס אָמאָל האָט דער איצטיקער פּאַראיין „עזרת־אחים" טאַקי געהאַט דעם נאָמען „דער גרינער אונטערשטיצונג־פּאַראיין". דעם נאָמען „עזרת־אחים" האָבן זיי אָנגענומען מיט אַ פּאָר יאָר שפּעטער. ביי דער גרינדונג האָט דער פּאַראיין געטראָגן אָט דעם נאָמען, וואָס ווייזט אָן דייטלעך, אַז דער צוועק איז געווען צו שטיצן „גרינע". די מייסטע „גרינע" האָבן זיך אָפּגעשטעלט אין ניו־יאָרק און דער ניו־יאָרקער פּינסקער פּאַראיין איז געווען דער פּינסקער פּאַראיין אין אָמעריקע. ווען אַ פּינסקער יונגערמאַן איז אָנגעקומען אָהער אָן געלט און אָן מיטלען, פּלעגט ער זיך וועגדן צום „פּינסקער גרינעם אונטערשטיצונג־פּאַראיין". דער יונגער־מאַן האָט געמעגט זיין אין פּינסק פון די גרעסטע יחסנים, דאָ האָט דער יחוס ניט געגאָלטן. דאָ מוז מען אַרבעטן. דער פּאַראיין האָט געשטיצט די נויטבאַדערפטיקע מיט אַ פּולער האַנט, לויט די השגות פון די ערשטע אימיגראַנטן. מען פלעגט אַ „גרינעם" לייגן צוואַנציק דאָלאָר — צען דאָלאָר אויף צו לעבן און צען דאָלאָר אויף רבי־געלט אויסצולערנען זיך אַ טרעיד, אַ באַשעפטיקונג. אַ מלאכה האָט מען אין קאָלאָמבוסעס מדינה זיך גראָד געקענט לייכט אויסלערנען. אין עטלעכע וואָכן פלעגט אייגער ווערן אַן אָפּרייטער, אַ פּרעסער אָדער עפּעס אַנדערש. פּינסקער באַלעבאָטישע בחורים פלעגן אין אַ קורצער צייט ווערן „קאָלאָמבוסעס שניידער".

האָט אייגער זיך אויסגעלערנט אַ מלאכה, פלעגט ער אַליין אַריין אין חברה און העלפן אַנדערע. מיט דער צייט האָט זיך די לאַגע געביטן. מען האָט זיך אויסגעגרינט און מען האָט דערזען, אַז אויך אין קאָלאָמבוסעס מדינה זיינען די יחסנים די, וואָס האָבן דעם דאָלאָר. אויך דאָ גילט דער כלל: „ווער עס האָט די מאָה, האָט די דעה". לופט־מענטשן פון דער היים האָט אָנגעהויבן צו ציען אויך צו לופט־פּרנסות דאָ אין אָמעריקע. בלויז אַ טייל פון „קאָלאָמבוסעס באלמעלאָכעס" זיינען געבליבן ביי זייער מלאכה, אייניקע זיינען געוואָרן פּעדלער, אַנדערע האָבן זיך אַרויפּגאַרבעט און געוואָרן געשעפטסלייט, פּראָפּעסיאָנאַלן אָדער גאָר מאַנופּעקטשורערס. אַרויפּגאַרבעט האָבן זיך אָבער ניט נאָר געוועזענע לופט־מענטשן, נאָר אויך געוועזענע אַרבעטער, וועלכע זיינען דערגאַנגען ווי מען קען דאָ מאַכן אַ דאָלאָר. פון די גרעסטע גבירים צווישן די פּינסקער אימיגראַנטן איז אליהו ליכטנשטיין, אַ געוועזענער ציגאַרן־אַרבעטער. אָט דער ליכטנשטיין, וועלכער איז אגב אויך געווען פון די מיטגלידער פון „עזרת־אחים" און פּאָר אַ צייט אַ וויס־פּרעזידענט פון פּאַראיין, איז אייגער פון די מאַגנאַטן אין דער גרויסער טאַבאַק־אינדוסטרי אין אַמעריקע.

אין די ערשטע יאָרן אָבער זיינען, ווי שוין געזאָגט, אַרבעטער געווען די טאָן־געבער פון פּאַראיין. זיי האָבן פּאַרנומען די עמטער און זיי האָבן געמאַכט די געזעצן פון פּאַראיין. ניט אַלע צווישן די טאָן־געבער זיינען געווען היימישע באַלמעלאָכעס. זיסעלמאַן, דער פּרעסער, איז גאָר געווען אין פינסק אַ קרעמער, דייוויס — אַ פּריקאַזטשיק, אויך ליווישין איז געווען אַ פּריקאַזטשיק.

אויף די יסודות בלויז צו שטיצן „גרינע" האָט דער פּאַראיין לאַנג ניט געקענט עקזיסטירן. דאָס געלט, וואָס פלעגט אַריינקומען פון אָפּצאָלונגען און אונטערנעמונגען, האָט ניט געטאָרט צו דעקן די גרויסע הוצאות, וואָס זיינען געוואָקסן מיט דער שטייגענדער אימיגראַציע. דער געדאַנק פון די גרינדער פון דעם פּאַראיין איז געווען, אַז די שטיצע איז בלויז אַ הלוואָה. מען האָט געהאָפט, אַז די וואָס לערנען זיך אויס אַ מלאכה און קענען פּאַרדינען, וועלן אָפּצאָלן די הלוואות. די האָפענונגען זיינען אָבער ניט פּאַרווירקלעכט געוואָרן. די הלוואות האָט מען זיך געפּוילט צו באַצאָלן און דער פּאַראיין האָט אויף די יסודות, אויף וועלכע ער האָט זיך געגרינדעט, געקענט עקזיסטירן בלויז צוויי יאָר.

די אימיגראַציע איז געוואָקסן. די פּינסקער האָבן זיך אויסגעגרינט און מען האָט דעריבער געטראַכט, אין וואָס פאַראַ ריכטונג פּאַרטצוזעצן די אַקטיוויטעט פון דעם פּאַראיין. דורך דער צייט זיינען אייניקע מיטגלידער געשטאָרבן און עס איז געווען אַ פּראָגע וועגן קרקע. דאָס האָט באַוואויגן דעם פּאַראיין פון אונטערשטיצער פון „גרינע" איבערצובויען זיך איז אָן אַרגאַניזאַציע פון קעגנזייטיקער שטיצע, פון קראַנקן־בענעפּיט. די פּאַרזאַרגונג פון קרקע איז געוואָרן פון די וויכטיקסטע אויפגאָבן ביים פּאַראיין.

אין יאָר 1893 האָט דער פּאַראיין געקראָגן דעם איצטיקן נאָמען „עזרת־אחים־בני־פּינסק". דער ערשטער פּרעזידענט פון פּאַראיין איז געווען גאָלדמאַן.

אַלס אַרגאַניזאַציע פון קעגנזייטיקער שטיצע האָט דער פּאַראיין אָנגעפּאַנגען צו וואַקסן. עס האָבן זיך אָנגעהויבן קריגעריין און עס זיינען אויסגעוואָקסן צוויי פּאַרטייען: אַ פּרומע פּאַרטיי, וואָס האָט דורכאויס געוואָלט, אַז דער פּאַראיין זאָל זיין פּאַרבונדן מיט אַ שול, און אַ ראַדיקאַלע פּאַרטיי, וואָס האָט געטענה'ט, אַז דער פּאַראיין האָט מיט פּרומקייט ניט צו טאָן.

פּאַר מאָנאַטן האָט מען זיך געקריגט און די פּאַרטיי פון שול־יידן האָט ענדלעך געזיגט. מען האָט באַשלאָסן זיך צו פּאַראייניקן מיט דער חברה „שוחרי־טוב אַנשי פּינסק", וואָס האָט געהאָט אַ שול אויף באַיער־סטריט אין ניו־יאָרק. דער צענטער פון פּאַראיין איז געוואָרן די שול. דער פּרעזידענט פון דער פּאַראייניקטער חברה איז געוואָרן

דייווס, און דער ווייס־פרעזידענט, ליכטנשטיין, דער שפּע־
טערער טאַבאַק־מאַגנאַט.

מען האָט זיך ווייטער עוסק־געווען מיט „בקור חולים“, „גמילת חסדים“, „הלוויית המת“, אָבער איינער פון די עיקרים: „שלום בין אדם לחברו“, איז ניט אָפּגעהיט גע־
ווָארן. דאָדיקאַלן האָבן די שול ניט געקענט אַריבערטראָגן און מען האָט זיך געמוזט צעגיין. די „עזרת־אַחים־בני פינסק“ האָט זיך אָפּגעטיילט פון דער שול.

עס זיינען אָנגעקומען די מ לחמה־יאָרן, וואָס האָבן געבראַכט פּראָספּעריטי. די פּראָצע פון עטלעכע דאָלאַר קראַנקן־בענעפּיט און שטיצע האָט ניט מער אינטערעסירט דעם עולם. אונטער דער אַדמיני זטראַציע פון דעם באַ־
קאַנטן דאָקטאָר ראָטנאָוו האָט מע אָפּגעשאַפט בענעפּיטס. דער פאַראַיין איז געוואָרן מער ג געזעלשאַפּטלעכע קער־
פערשאַפט צו פאַרבראַנגען און צוז אמענקונפטן.

מען שטיצט אויך איצט נויט אַדערפּטיקע, אָבער מען האָט אָפּגעשאַפט די אָפּטע מיטינ ען. דער פאַראַיין ווערט פאַרוואַלטעט פון א באַאַרד אָוו ד רעקטאָרס און מען האָט איינגעפירט יערלעכע מיטינגען, באַנקעטן אויפן אַמעריקאַנער שטייגער. ביים יערלעכן מ יטינג ווערן דערלידיקט אַלע געשעפטן, מען בייסט צו א ן מען איז זיך משמח. מאַנאַטלעכע מיטינגען ווערן אָפּגעד אַלטן בלויז פון די מיט־
גלידער פון דירעקטאָרס.

דער באַאַרד אָוו דירעקטאָרס מאַכט די באַשלוסן פאַרן פאַראַיין, און בעת די יערלעכע ב נקעטן, וואָס זיינען אויך די יערלעכע מיטינגען, ראַטיפיציר ט מען די באַשלוסן.

אויסער דעם יערלעכן מיטינג קומען אָבער אויך פאַר מאַנכע מאָל ספּעציעלע מיטינגען. עס קומען אויך פאַר פאַרשידענע צוזאַמענקונפטן פון מיטגלידער ביי געוויסע פייערלעכע פאַסירונגען.

דער פאַראַיין פאַרמאָגט אָרום 80 טויזנט דאָלאַר, אָבער די מייסטע געלט איז אינווועסטירט אין קרקע אויף „וואַשינגטאָנער“ און „מאונט־חברון“־סעמעטעריס.

אויסער קרקע פאַרנעמט זיך דער פאַראַיין אויך איצט מיט שטיצן נויטבאַדערפטיקע, מיט גמילת־חסדים און סתם שטיצע. דער פאַראַיין העלפט אויך היגע אנשטאַלטן און ביזן קריג פון 1940 האָט ער געשטיצט פּינסקער אנשטאַלטן מיט 5 הונדערט דאָלאַר א יאָר. אין דער צייט פון רעליף האָט דער פאַראַיין בייגעשטייערט אָרום 15 הונדערט דאָלאַר א יאָר. אויך האָט דער פאַראַיין געשטיצט פּינסק נאָך דער שרפה.

עס זיינען דאָ צווישן די מיטגלידער איניקע רייכע לייט, אָבער אויך איצט באַשטייט דער פאַראַיין פון קלייניע ביזנעס־לייט און אַרבעטער. דער יונגער אַמעריקאַנער דור פּוילט זיך צו גיין אין פאַראַיין, טראָץ דער גרויסער אַגי־
טאַציע, וואָס ווערט אָנגעפירט, כדי צוצוציען די יוגנט. די יוגנט, די זין און טעכטער פון פּינסקער לאַנדסלייט, באַ־
שטייט מייסטנס פון אַמעריקאַניזירטע ביזנעס־לייט און פּראָפעסיאָנאַלן, וועמען עס אינטערעסירן ניט די פראַגן, וואָס אָפּילו דער מאָדערניזירטער פאַראַיין פון פּינסקער לאַנדסלייט האָט פאַר זיך.

פּינסקער בּ־ענטש 10 אינטערנאַציאָנאַלער ארבעטער־ארדן

(ניו־יאָרק)

אין אָקטאָבער 1929, ווען די ינערלעכע שטרייטיקייטן אין אַרבעטער־רינג האָבן דערגרי כט א קריטישן פונקט, איז פון א קליינער גרופּע אָפּאָזי יאָנעל־געשטימטע מיט־
גלידער פון בראַנטש 210 א. ר. רגאַניזירט געוואָרן דער בראַנטש 10 פון אינטערנאַציאָנאַלן ארבעטער־אָרדן.

לכתחילה האָט די אָפּגעשפּ לטענע גרופּע געפּלאַנט זיך אָנשליסן צום „אינדעפּענדענט אַרבעטער רינג“, אָבער עס האָט זיך איר ניט איינגעגעב עס צו פאַרווירקלעכן. גראָד, אין יענער צייט, אָנפאַנג 1930, איז אָרגאַניזירט געוואָרן דער „אינטערנאַציאָנאַלער ארבעטער אָרדן“ און די גרופּע איז געווען איינע פון די אַקטיווסטע אָנטיילנעמער אין גרינדן און בויען אָט דעם א דן.

דער בראַנטש 10 ציילט איצט איבער 390 מיטגלידער, צווישן זיי פיל יונגע פּינסקער לאַנד סלייט. חוץ דער קולטור־
ארבעט איז דער בראַנטש אויך נאָכגעקומען די פראַטער־
נעלע פאַרפליכטונגען צום מיטגליד און זיין פאַמיליע. ער העלפט מאָראַליש און פינאַנציעל פאַרשידענע קאַמף־אַקציעס און אַרויסטרעטונגען פון די אַרבעטער־מאַסן, ווי ער האָט עס געטאָן ביים באַוואוסטן סטרייק פון די מיינערס, ווי אויך ביי די סטרייקס פון די ווועבערס און דרעסמאַכערס, אינטערנעשיאָנאַל רעליף, סקאַטסבאָרער פּראָצעס, הילף פאַר דעם פאַטראָנאַט לטובת די פּאָליטיש־אַרעסטירטע אין פינסק א. אָ. ו.

דורך זיין אַקטיווקייט און קולטור־אַרבעט צווישן די מיטגלידער האָט דער בר. 10 זיך דערוואָרבן א חשובן פּלאַץ צווישן די ברענטשעס פון „אינטערנאַציאָנאַלן אַרבע־
טער אָרדן“ ווי אויך צווישן א באַשטימטן עלעמענט פּינסקער לאַנדסלייט.

פינסקער ליידיס גמילת־חסדים און טשאריטי־סאסייעטי

(ניו־יאָרק)

די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע עקזיסטירט שוין 38 יאָר צייט. זי האָט אַלע יאָרן געשטיצט אַ סך ניו־יאָרקער צדקה אינסטיטוציעס און האָט, אין די לעצטע 15 יאָר, געשיקט געלט פאַרן פינסקער בית־יתומים און צוויי מאָל אַ יאָר געשיקט שטיצע פאַר דער פינסקער תלמוד־תורה און פאַר דער קאַרלינער תלמוד־תורה.

די סאָסייעטי האָט אַ „גמילת חסדים" וואָס באָרגט אויס די מיטגלידער געלט אָן פּראָצענט. אַלע פאַר פסח און אויך אַ גאַנץ יאָר גיט מען אָרויס הילף הענ נויטבאַדערפטיקן.

די אָרגאַניזאַציע האָט איר „קרקע" אויפן בית־דוד סעמעטערי.

די פּרעזידענטין פון דעם פאַראיין איז מרס. ס י ל י ע א ק י ן. די אַנדערע באַאַמטע זיינען: מרס. ר ב ק ה פ י א ל ק א ו ו, ווייס־פּרעזידענטין; מרס. ח נ ה פ י א ל ק א ו ו, 2טע ווייס־פּרעזידענטין; מרס. פ ע ש ע ל ע ו ו י ן, טרעזשורער: מרס. ז י ל ב ע ר מ א ן סעקרעטאַר; מרס. פ ר י י ק ע ס, 1טע טראָסטי; מרס. ל ע ו ו י ן, 2טע טראָסטי; מרס. פ י ק מ א ן, 3טע טראָסטי.

די באַאַמטע פון „גמילת חסדים" זיינען:

מרס. ס. ש ו י ר מ א ן, טשער ליידי; מרס. ב א י ע ר, סעקרעטאַרין; מרס. כ י נ ק ע ש א ־ פ י ר א, טרעזשורין.

לובעשייער ברענטש 231 ארבעטער־רינג

(ניו־יאָרק)

דעם 8טן אָקטאָבער 1908 האָט אַ גרופּע יונגעלייט, מערסטנס לובעשייער לאַנדסלייט, געגרינדעט דעם ברענטש 231 אָרבעטער־רינג. ביי דער דערעפענונג איז דער ברענטש באַשטאַנען פון בלויז 27 מיטגלידער, אָבער צו דער פייערונג פון ערשטן יאָר־טאָג פון זיין גרינדונג האָט שוין די אָרגאַ־ניזאַציע געציילט אָרום 100 מיטגלידער. הייַנט צו טאָג פאַרמאָגט דער ברענטש אַ מיטגלידערשאַפט פון 300. זינט דעם ערשטן טאָג פון זיין אָנטשטייאונג איז דער ברענטש 231 געווען איינער פון די לאָיאַלסטע ברענטשעס אין דעם גרויסן אָרבעטער־אָרדן און האָט תמיד געשטרעבט צו דינען די הויכע צילן פון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, פון וועלכער דער אָרבעטער־רינג איז אַזאַ וויכטיקער טייל.

שוין אין די ערשטע יאָרן פון זיין עקזיסטענץ האָט דער ברענטש 231 געגרינדעט פאָנדן אויף צו העלפן זיינע מיטגלידער אין נויט־פאַלן און אויך דער עלטער.

די דאָזיקע פאָנדן באַשטייען איצט פון גאַנץ באַדייטנדע סומעס. דער ברענטש האָט אויך געזאַמלט געלט פאַר די לאָנדסלייט בעת דער וועלט־מלחמה פון 1914—1918. זיי האָבן געשיקט אַ שליח קיין לובעשיי פאַנאַנדערצוטיילן דאָס געלט אויפן אָרט.

דער ברענטש 231 שטיצט אַלע געזעלשאַפטלעכע אָר־בעטן, אין וועלכע דער אָרבעטער־רינג באַטייליקט זיך, ווי: יידישער אָרבעטער־קאָמיטעט, „אָרט", „האַיאַס" א. ד. גל. ער שטיצט אויך די קולטורעלע טעטיקייטן פון אָרבעטער־רינג, ווי: שולן, פאָרומס, כאָר א. אַ. וו. אייניקע פון זיינע מיטגלידער האָבן אין פאַרשידענע צייטן זיך באַטייליקט אין דער פירערשאַפט פון אָרבעטער־רינג, אָנדערע האָבן געווירקט אין פאַרשידענע אָדמיניסטראַטיוו קאָמיטעס.

אַ גרויסער טייל פון די גרינדער זיינען ביזן הייַנטיקן טאָג טעטיק אין ברענטש.

„נר־תמיד אנשי לובעשאוו"

(ניו־יאָרק)

די דאָזיקע חברה, וואָס האָט געהאַט סוף 1934 בערך 150 מיטגלידער, איז אָרגאַניזירט געוואָרן אין אָקטאָבער 1892. איר איניציאַטאָר איז געווען דער פאַרשטאָרבענער מיטגליד יוסף שערמאַן פון לובעשאוו, אַ שטעטל נאָענט פון פינסק, וואו ס׳האָבן געלעבט אין יאָר 1897 אָן ערך 2800 נפשות, פון זיי 1888 יידן. די גרינדונג איז פאָרגע־קומען אויף אָן אופן, וואָס איז זייער כאַראַקטעריסטיש און אין אַ סך פרטים טיפיש פאַר די אומשטענדן, אין וועלכע די „גרינע" אָרימע און שוצלאָזע יידישע אימיגראַנטן אין ניו־יאָרק האָבן געלעבט אין יענער צייט.

אין יענעם יאָר — 1892 — איז אָנגעקומען קיין אַמעריקע פון לובעשאוו פּסח־יעקב מעדניק, אַ גוטער פריינט פון שמואל יוסף שערמאַן נאָך פון דער אַלטער היים. דאָ אין אַמעריקע האָט דער עלטער פ. י. מעדניק זיך געטוליעט אָרום זיין פריינט ש. י. שערמאַן. ער האָט זיך אָבער בשום אופן ניט געקענט צופּאַסן צו אַמעריקע, וויל ער, מעדניק, איז געווען אַ זייער פרומער ייד. ער האָט אָבער ניט געוואָלט קיין געלט אויף די הוצאות־הדרך אָפּצו־פאַרן צוריק אַהיים. איז אָבער גראָד געווען די צייט פאַר ראש־השנה, און שערמאַן איז געפאַלן אויף אַזאַ המצאָה: ער וועט מאַכן אַ מנין פון לאַנדסלייט און דער חזן וועט זיין פּסח־יעקב. פון דער איינאַמע פון די פּאַרקופּטע

בילעטן וועט זיך שאַפן אַ פאַנד, וואָס וועט געבן מעדניקן אַ מעגלעכקייט זיך אומצוקערן אין דער אַלטער היים־שטעטל נאָך וועלכער ער האָט געבענקט.

אָט דער מנין איז געווען דער פונדאַמענט פון דער איצטיקער חברה. דעם נאָמען „נר תמיד" האָט ש. י. שער־מאַן אויך גענומען פון לובעשאָוו, וואו ס׳האָט אין דער אַלטער שול שטענדיק געברענט אַ נר תמיד. אַלס מעמבערס האָט מען דאַן אַרייַנגענומען ניט נאָר לובעשאָווער, נאָר אויך פון די דערבייאיקע שטעט און שטעטלעך, ווי פּינסקער, יאַנאָווער, דראָהיטשינער א. אַ. וו. מען האָט דערביי געמאַכט אַזאַ מין פּשרה. אין לובעשאָו האָט מען געדאַווענט „נוסח ספרד", אין יענע שכנותדיקע שטעט האָט מען אָבער געדאַווענט „נוסח אַשכנז". איז מען איינגעגאַנגען אויף אַזאַ קאָמפּראָמיס: די חברה זאָל טראָגן דעם נאָמען „אַנשי לובעשאָו", דערפאַר זאָל מען אין איר מנין אָדער שול דאַווענען „נוסח אַשכנז". אַזוי איז עס טאַקע פאַרבליבן ביזן הייַנטיקן טאָג.

פאַר דעם ערשטן פּרעזיהענט איז דערווייַלט געוואָרן טשאַרלי גאָלדשטיין. אין זעלבן יאָר האָט די חברה געקויפט איר קרקע אויף וואַשינגטאָן־סטריט. רעגולערע מיטינגען פלעגן אָפּגעהאַלטן ווערן צווישן מאָל אַ מאָנאַט; ספּעציעלע — אין פאַל פון אַ נויטוועניקייט, און געווינלעכע מיטינגען — יעדע דריי מאָנאַטן. איין מאָל אַ יאָר — חול המועד סוכות — פלעגן פאַרקומען וואָלן פאַר באַאַמטע. די ערשטע ספּר־תורה איז געקויפט געוואָרן פאַר 17 דאָלאָר אין יאָר 1899.

אין יענעם יאָר (1899) האָט מען איינגעפירט קראַנקן־בענעפיט אין דער סומע פון 3 דאָלאָר אַ וואָך. שפּעטער איז דער בענעפיט פאַרגרעסערט געוואָרן ביז 5 דאָלאָר אַ וואָך. און אין יאָר 1921 איז דער בענעפיט אָפּגעשאַפט געוואָרן און אַלע פאַרזוכן, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן צוריק אייַנצופירן דעם בענעפיט, זיינען דורכגעפאַלן.

אַ „גמילת חסד" איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1903. ער האָט עקזיסטירט אַ ריי יאָרן. שווער איז אָנצוגעבן, ווען ער האָט אויפגעהערט צו עקזיסטירן. „ער האָט עפּעס פון זיך אַליין, צוליב דער נאַכלעסיקייט פון זיינע פאַרוואַלטער, אויסגעהויבט זיין לעצטן אָטעם", שרייבט ש. סטאָלאָר, דער סעקרעטאַר פון דער חברה „נר־תמיד אַנשי לובעשאָו" אין זייער סוואוועניר־זשורנאַל, וואָס איז דערשינען אין דעצעמבער, 1934.

דעם 23טן מערץ, 1912, האָט זיך די חברה אָנגעשלאָסן אין דעם אָרדן „פרי סאָנס אָוו יהודה". דעמאָלט האָבן די חברות זיך געפילט זיכערער אונטער דעם שוץ פון די פראטערנעלע אָרדנס. דערצו איז נאָך צוגעקומען די מעלה, וואָס די מיטגלידער האָבן אויף אַזאַ וועג געקענט באַקומען גרעסערע בענעפיטס און עזדאומענטס. פון דער צווייטער זייט, זעלבסטפאַרשטענדלעך, איז דער מיטגלידער־אָפּצאָל (דיוס) אויך באַדייטנדיק געהעכערט געוואָרן. צום אומגליק האָט זיך אָבער אין עטלעכע יאָר אָרום דער באַדן פון אָרדן אָנגעפאַנגען צו וואַקלען, און דער אָרדן האָט ניט געקענט נאָכקומען זיינע פאַרפליכטונגען. עס האָט געלויערט אַ גופאַר, אַז דער אייגנטום פון דער חברה וועט נאָך פאַרשלינגען ווערן פון דעם אָרדן. דער פּועל יוצא איז געווען, אַז די חברה איז דעם 20טן יאַנואַר, 1917, אַרויס פון אָרדן.

אין 1913 איז געקויפט געוואָרן די קרקע אויף „מאָונט יהודה" סעמעטערי. אין די לעצטע יאָרן איז געקויפט געוואָרן אַ „פלאַט" אויף „מאונט לבנון" סעמעטערי אין ניו־דזשוירזי, אָבער ער ווערט נאָך דערווייל ניט באַנוצט.

דעם 17טן נאָוועמבער, 1929, איז געגרינדעט געוואָרן דער רעליף־פאַנד. יעדער מיטגליד צאָלט 40 סענט יערלעך צו דעם פאַנד, פון וועלכן מ׳באַצאָלט „דיוס" פאַר די מיטגלידער, וואָס זיינען צוליב זייער הויכן עלטער אָדער צוליב אַנדערע שוועריקייטן ניט בכוח צו צאָלן דיוס.

דעם 24טן יאַנואַר 1930 איז אָנגענומען געוואָרן אַ באַשלוס וועגן אַ פאַרגרעסערטן „ענדאָומענט". אַן אַלמנה נאָך איר מאַנס טויט קריגט $200, און אויך איז אייַנגעפירט געוואָרן „ענדאָומענט" פאַרן מאַן, אין פאַל ווען זיין פרוי שטאַרבט.

די חברה איז כמעט די גאַנצע צייט פון איר עקזיסטענץ געשטאַנען אין באַרירונג מיט דער אַלטער היים, און פלעגט אין אַן עת־צרה איר קומען צו הילף. ווען אַ שרפה האָט, אין 1909, אָפּגעווישט כמעט גאַנץ לובעשאָו, האָט די חברה געהאָלפן די נשרפים מיט אַ סומע געלט. אויך בעת און נאָך דער וועלט־מלחמה פון 1914—1919 האָט די חברה געזאַמלט באַדייטנדיקע סומעס פאַר די מלחמה־קרבנות.

אין דעצעמבער, 1934, איז געפייערט געוואָרן דער 40־יעריקער יובילייַ פון דער חברה, און צו אָט דער געלעגנהייט איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אַ סוואוועניר־זשורנאַל, רעדאַקטירט פון שמואל סטאָלאָר. די פאַרוואַלטונג איז דעמאָלט באַשטאַנען פון: ז ל מ ן נ י מ ץ, פרעזידענט; ז. ט י י ט ע ל ב ו י ם, וויס־פרעזידענט; ש מ ו א ל ס ט א ל א ר, סעקרעטאַר; ש. י. ל ע ר מ ן, טרעזשורער; ש ל מ ה כ ה ן און א י י ז י ק פ א ל, טראַסטיס. דער אייגנס פון דער חברה איז באַשטאַנען פון קרוב $18,500, דערפון $15,000 — דער באַדן־וועדט (ריעל עסטייט) פון די דריי סעמעטעריס, אָרום $5,000 איז די בענק אין מזומן, און $370 — רעליף־פאַנד.

דעם 12טן אָקטאָבער 1912, איז געגרינדעט געוואָרן אַ „ליידיס־אָקזיליערי" פון דער חברה „נר־תמיד אַנשי לובעשאָוו". איר הויפּט־ציל איז געווען צו העלפן פאַרשידענע אינסטיטוציעס, וועלכע האָבן זיך געגרינדעט אין הילף, און דורכפירן אינטערעסאַנטע און איניהאָלטסרייכע מיטינגען. אין 1924 איז די טעטיקייט פון דער אָרגאַניזאַציע איבערגעריסן געוואָרן, מחמת פיל מיטגלידער האָבן זיך אַריבערגעקליבן אין פאַרשידענע געגנטן פון ניו־יאָרק און האָבן אויפגעהערט קומען צו די מיטינגען. די, וואָס זיינען

נאָך געבליבן, האָבן אָנגעפאָנגען צו ליקווידירן דעם פאָר־מעגן. זיי האָבן דאָן אײַבערגעגעבן דער חברה $100 פאַר דעם רעליף־פאָנד און אויך אויסגעהאָלפן אַ קראַנקן מיטגליד.

מיט 8־7 יאָר צוריק (אין 1932) האָבן אייניקע פרויען זיך ווידער געזאַמען צוריק אויפלעבן די ליידיס־אָקזילערי. פיל פרויען האָבן זיך אָפּגערופן אויפן אָפּיל צו לייגן דעם פונדאַמענט פון אַ באַנייטער ליידיס־אָקזילערי. אַ ידאַ מאַטשניק איז אויסגעקליבן געוואָרן פאַר דער ערשטער פרעזידענטין. די אָרגאַניזאַציע פירט דורך אינטערעסאַנטע מיטינגען און איר מיטגלידערשאַפט האָלט אין איין וואָקסן. סוף 1934 זיינען די באַאַמטע געווען: שרה גאָרבערס, פרעזידענטין; רָאזע בערגמאַן, ווייס־פרעזידענטין, און בת־שבע כהן, סעקרעטאַרין.

ביי אָט־דער אָרגאַניזאַציע פון די לובעשאָווער לאַנדס־לייט פונקציאָנירט אויך אַ חברה־קדישא. יאָרן לאַנג איז איר ערן־גבאי געווען שמעון שערמאַן; אין די לעצטע יאָרן אָן איבעררייס איז גבאי ראשון יוסף זאַלצמאַן; גבאי שני איז ל. גאָלאָמבּע. אַקטיוו מיטגלידער זיינען: נ. בערעגמאַן, ה. י. טיטעלבוים, זלמן נימענץ, ז. טיי־טעלבוים, ישעיהו מאטשניק, ש. י. לערמאַן, און שמואל גאָלד־שטיין. כמעט אַלע זיינען זיי אויך געווען פרעזי־דענטן פון דער חברה „נר־תמיד אַנשי לובשאָוו".

צווישן די טעטיקסטע מיטגלידער דאַרף מען פאַר־צייכענען: ח. י. טענבוים, ל. שערמאַן, זון פון דעם איניציאַטאָר און הויפט־גרינדער, שמואל־יוסף שערמאַן; מאָריס בערגמאַן, געווען פראָטאָקאָל־סעקרעטאַר; זוסיע טיי־טעלבוים און שמואל גאָלדשטיין.

צווישן די פריערדיקע פרעזידענטן זיינען די טעטיק־סטע געווען: דזשאָזעף באָדערמאַן, איינער פון די גרינדער; ל. גאָלאָמבע, געווען פינאַנץ־סעקרעטאַר און ל. גאָלדשטיין, געווען פרעזידענט אָן איבעררייס אין משך פון 6 יאָר.

סטאַלינער פֿראָגרעסיווער ברענטש 531 אַרבעטער־רינג

(ניו־יאָרק)

מיט 30־40 יאָר צוריק, ווען דער גרויסער עמיגראַציע שטראָם האָט זיך געטראָגן פון דער אַנדערער זייט ים קיין אַמעריקע, האָט ער, נאָטירלעך, אויך פֿאַרכאַפט דאָס שטעטל סטאָלין (פּינסקער אויעזד), וואו ס׳האָבן געלעבט, לויט דער רוסישער פֿאָלקס־ציילונג פון יאָר 1897, אַרום 3400 נפשות, פון זיי 2489 יידן.

אַ גרויסער טייל פון די אַריבערגעקומענע נאָך דעם יאָר 1903 זיינען געווען אַרבעטער־בונדיסטן, און ס׳האָט לאַנג זיי געמוטן צו פֿאַרשטיין, אַז דאָ, אין דער נייער וועלט, זייענען זיי ניט אייגנגעלידערט און ניט אייגנעווארצלט. אין פֿאַל פון אומגליק און נויט זיינען זיי געווען אינגאַנצן שוצלאָז, און פיל פון זיי האָבן זיך אַרומגעטראָגן מיט אַ נאָגעניש אין האַרצן, זוכנדיק פאַר זיך אַ גייסטיקן און סאָציאַלן אָנשפאַר. די עקזיסטירנדיקע אין יענער צייט רעליגיעזע חברות און אויך די פראטערנאַלע אָרדנס פון די קאַפּיטאַליסטישע, דערהויפט די קליינבירגערלעכע קרייזן, האָבן פאַר די דאָזיקע ראַדיקאַל־געשטימטע יונגע יידישע אַרבעטער קיין אָנציאונג־קראַפט, פאַרשטייט זיך, ניט געקענט האָבן. דער אייניציקער, ווינקל, וואו ס׳האָט געהערשט אי אַ סאָציאַליסטישע אָטמאָספערע אי דער ברו־דערלעכער גייסט פון קעגנזייטיקער הילף און אחדות און סאָלידאַריטעט, איז געווען דער יידישער אַרבעטער־אָרדן, דער „אָרבעטער רינג", וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1900, נאָכדעם ווי דער ניו־יאָרקער „אָרבעטער־רינג פאַראײַן" האָט שוין געהאַט דורכגעמאַכט אַ דערפֿאַלגרייכן וועג במשך פון 8 יאָר צייט.

עטלעכע סטאָלינער לאַנדסלייט, יונגע אַרבעטער, האָבן נאָך אין יאָר 1906, אויב ניט פריער, דערשפירט די באַדערפענישן אין אַן אָרגאַניזאַציע, וואָס זאָל זאָרגן פאַר דער פאַרבעסערונג פון דער גייסטיקער, סאָציאַלער און געזעלשאַפטלעכער לאַגע פון זייער סטאָלינער פאַרוואָגלטער יונגגוואַרג אין ניו־יאָרק.

אַזוי דערציילט איינער פון די גרינדער פון דעם סטאָלינער ברענטש, ב. פֿאָמעראַנץ, אָט וואָס: „געקומען בין איך קיין אַמעריקע אין יאָר 1906. אָפּלעבנדיק אין אַמעריקע צוויי יאָר, האָב איך מיך געטראָפן מיט אַ פרייַנד, סעם פיינמאַן (געשט. 18טן מאַי, 1923), און מיר האָבן זיך צוזאַמענגערעדט, אַז אין אַמעריקע מוז מען באַלאַנגען צו אַ סאָסייעטי, אַז מיר זיינען אין אַ פרעמד לאַנד, און אין פאַל פון אַ קראַנקהייט, חלילה, סיי אין אַ טויטפאַל — מוז מען ערגיץ באַלאַנגען"...

אינצווישן, דורכלעבנדיק אַ פּאָר יאָר אין אַמעריקע, און האָבנדיק זיך אַ ביסל אויסגעגרינט, האָבן אָט־די צוויי יונגע ראַדיקאַלן פון סטאָלין, ב. פֿאָמעראַנץ און ס. פיינמאַן, זיך דערוואוסט פון דער עקזיסטענץ פון אַזאַ קערפּערשאַפט ווי דער אַרבעטער־רינג. זיי האָבן זיך באַלד אָנגעשלאָסן אין ברענטש 82. טרעפנדיק זיך אָפט, האָבן זיי געמוטן רייַדן וועגן גרינדן אַ סטאָלינער ברענטש אַ. ר. זיי האָבן, מיט רעכט געהאַלטן, אַז זיי האָבן גענוג פֿראָגרעסיווע לאַנדסלייט אויף צו גרינדן אַזאַ ברענטש, און זיי האָבן זיך געמוטן צו דער אַרבעטער.

דער זעלבער, פריער דערמאָנטער סעם פיינמאַן, אַדער ווי מ׳פלעגט אים רופן אין סטאָלין „זלמן העניאַכס" — האָט זיך אין יענער צייט, מסתמא אין 1910־1911, צופֿע־

ליק געטראָפן אין ניו־יאָרק מיט אַ צווייטן לאַנדסמאַן זיינעם, אויך אַ בונדיסט אָדער ראַדיקאַל־געשטימטן אַרבעטער פון דער היים, מ. דובאָוו, און זיי ביידע זיינען געפאַלן אויף דער איידיש מכח דער נויטקייט צו גרינדן אַ ראַדיקאַלן לאַנדסמאַנשאַפטלעכן קרייז.

דער לאַנדסמאַן, ב. דובאָוו, גיט איבער, אַז בעת ער האָט זיך צונויפגעטראָפן מיט זיין פריינד סעם פיינמאַן האָט ער אים פאָרגעשלאָגן צו גרינדן אַ ראַדיקאַלע אַרגאַניזאַציע פון די פראָגרעסיווע לאַנדסלייט און ער האָט געקראָגן זיין צושטימונג.

די אָקטיוע לאַנדסלייט האָבן זיך געזומען צו דער אַרבעט און אייגער האָט געבראַכט דעם צווייטן זיי פרייַנד קרייזל פון די איניציאַטאָרן און בויערס, ביז די צאָל האָט דערגרייכט 25. צווישן די ערשטע בויערס, גרינדערס פון דער אַרגאַניזאַציע, זיינען חוץ די דערמאָנטע פ י י נ מ א ן, פ א מ ע ר א נ ץ און ד ו ב א ו נ אַך געווען עטלעכע פון די איניציאַטיקע אָקטיוע פריינט און מעמבערס פון ברענטש, ווי פ. מ ע ר ע ר, ד. מ א נ ע ס, ד ז ש. א ס א פ ס ק י, מ. ק א ה ן און נאָך עטלעכע. די ערשטע מיטינגען זיינען אָפּגעהאַלטן געוואָרן בייַ פר. ב. פאָמעראַנץ אין הויז, אויף האָמבלסטריט, ברוקלין. בייַ אייגעם פון אָזוינע מיטינגען איז געגרינדעט געוואָרן דער סטאָלינער פראָגרעסיווער ברענטש 531 א. ר. א שטיקל צייט שפּעטער, דעם 22טן פעברואַר, 1914, איז אָט דער ברענטש אינסטאָלירט געוואָרן פון דזשענעראַל אָפיס פון אַרבעטער־רינג. די פייערלעכע צערעמאָניע איז פאָרגעקומען אין גרעהעם האָל, אויף 57, גרעהעם עוועניו, ברוקלין. טשערמאַן איז געווען מ. זשבאָוו. די פאָלגנדע זיינען דערווייַלט געוואָרן אלס באַאַמטע: ס ע ם פ י י נ מ א ן, טשערמאַן; פר. ק א ה ן, פינאַנץ סעקרעטאַר.

אייגער פון די גרינדער פון ברענטש, דייוו מאַנעס. וואָס האָט פאָרלאָזן סטאָלין, ווען ער איז נאָך אינגאַנצן 16 יאָר אַלט געווען, האָט דערציילט אויף די זייטן פון דעם ברענטשס יובילייי־זשורנאַל, וואָס איז דערשינען אין פעברואַר, 1939, דאָס פאָלגנדע:

„אַנקומענדיק אַהער, אין דער נייַער וועלט, עלענד און פרעמד פון אַלעס און אַלעמען, דערווייטערט פון פרייַנט און חברים, וועלכע איך האָב דערוואָרבן אין מיין אַלטער היים סטאָלין, דאָרט, וואו מיין ווייַבעלע איז געשטאָנען, האָט זיך אָזוי, ביי מיר אין האַרצן, געפילט אַ בענקעניש און זוכעניש. דאָס וואָס מיר האָט געפעלט — פרייַנדשאַפט — האָב איך געפונען, וועו מיר, סטאָליַנער לאַנדסלייט, האָבן געגרינדעט דעם סטאָלינער פראָגרעסיוון ברענטש 531 א. ר.“

די גרינדערס זיינען אַלע מאָל געשטאַנען אויף דער וואַך צו פאָרגרעסערן די רייַען פון ברענטש. דער ברענטש האָט שטענדיק געזומען אַן אַנטייל אין די אַקטיוויטעטן פון גרויסן אַרבעטער־אָרדן. ער האָט זיך אָפּגעגעבן אַלע מאָל מיט דער הילף־אַרבעט פאַר זייַנע מיטגלידער, אַמאָל מיט גאָר גרויסע שטיצע, און נאָך ביים היינטיקן טאָג אויך נאָך זייַנע כוחות.

ביים ברענטש עקזיסטירט אויך אַ פרויען־קלוב, וועלכער גיט זיך אָפּ, צווישן אַנדערע טעטיקייטן, אויך מיט דער פאָרשטאַרקונג פון אַ ספּעציעלן פאָנד, פון וועלכן נויט־ליידנדע מיטגלידער זאָלן קענען קריגן הילף. אַלץ מער און מער מיטגלידער פון ברענטש וויזן אַרויס אַ וואַרימען אינטערעס צו אָט דער דאָזיקער וויכטיקער אינסטיטוציע — צום הילפס־פאָנד. די טוערס פון דעם הילפס־קאָמיטעט זען אין דעם דאָזיקן פאַקט אַ באַרעכטיקונג פון זייער אָפּטימיזם און האָפענונג אויף נאָך אַ גרעסערן דערפאָלג פון אָט דעם צווייג פון דעם ברענטשס הומאַניטאַרער און בריידערלעכער טעטיקייט.

דעם 11טן פעברואַר, 1939, האָט דער סטאָלינער ברענטש געפייערט זיין 25־יעריקן יובילי, און צו אָט דער געלעגנהייט האָט ער אַרויסגעלאָזן די נאָר וואָס דערמאָנטע שריפט מיט אינטערעסאַנטע זכרונות פון די גרינדער און עהשטע בויערס פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע.

גלייך אין די ערשטע יאָרן פון זיין עקזיסטענץ האָט דער ברענטש זיך אָנגעשטויסן אויף עטלעכע אומגליקלעכע צופאַלן — שוועריקייטן פון די ליבסטע און פייַיקסטע טוערס פון ברענטש, פאַמיליע־לייט, וואָס האָבן געדאַרפט באַקומען גרעסערע שטיצע פאַר קוראַציע אָדער פאַר קאָנסטרוקטיוע פרנסה־צוועקן. דער ברענטש איז אין אָט־דער בריידערלעכער פליכט זייַנער, מיט אָנשטרענגונגען אָבער אויף אַ חשובן אופן, נאָכגעקומען די פאָדערונגען פון דער לאָגע און האָט געשטעלט אויף די פיס די אומגליקלעכע פאָמיליעס, וואָס זייַערע ברויטגעבערס האָבן, אַ דאַנק אָט אַזאַ האַרציקער און ריכטיקער הילף, געקענט דערנערן זייערע משפחות. פיל פון זיי האָבן אַפילו מיטגעפייערט מיט זייערע פריינט און לאַנדסלייט דעם 25־יעריקן יום־טוב פון סטאָלינער ברענטש. אַ סך פאַלן פון הילף זיינען געווען אין דער פאָרם פון קלענערע סומען געלט־שטיצע ($100 בערך) און פרייַע קאָנטרי פאַר אָפּגעשוואַכטע מיטגלידער. עס פונקציאָנירט איצט, ווי אויבן געזאָגט, אַ הילפס־פאָנד אַרויסצוהעלפן די נויטלייַדנדע מיטגלידער, וואָס ווערט פאַרוואַלטעט דורך אַ שטענדיקן הילפס־קאָמיטעט. געוויס שטיצט אויך דער ברענטש די אַרבעטער־רינג שולן, אַרבעטער־ און פאָלקס־ אינסטיטוציעס און אויך די נויטלייַדנדיקע בריידער אין אייראָפּע.

ביים ברענטש פונקציאָנירט אַ שטענדיקער קולטור־קאָמיטעט מיט אַ געלט־פאָנד פאַר קולטור־צוועקן צו הויבן דעם קולטורעלן צושטאַנד פון די מיטגלידער פון ברענטש.

„אגודת־אחים אנשי דראהיטשין"

(ניו־יאָרק)

דראָהיטשין געהערט צו די שטעטלעך אין פּאָלעסיע, וואָס זיינען געווען גייסטיק און ווירטשאַפטלעך פֿאַרבונדן מיט פּינסק. דראָהיטשינער יונגעלייט און מיידלעך זיינען געקומען קיין פּינסק אַרבעטן אין די פּאַבריקן און די פֿאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע שטרעמונגען, וואָס האָבן געבליט אין פּינסק, האָבן געפונען אַן אָפּקלאַנג אין שכנות־דיקן דראָהיטשין כמעט אייניצייטיק ווי אין פּינסק.

ביים סוף פון פּאַריקן יאָרהונדערט איז אין ניו־יאָרק שוין געווען אַ גרופּע דראָהיטשינער לאַנדסלייט. זייער סאָציאַלער מצב איז אָבער געווען אַזוי נידעריק, אַז זיי האָבן זיך נישט געקענט דערלויבן צו גרינדן אַן אייגענע לאַנדסמאַנשאַפט. די דראָהיטשינער האָבן דעריבער זיך געהאַלטן צוזאַמען מיט די כאָמסקער, אין וועמענס שול זיי פלעגן אויך די ימים־טובים אָפּדינגען אַ געוויסע צאָל פלעצער. אין אָט דער כאָמסקער שול האָבן די שווער־פֿאַרהאַנדלטע דראָהיטשינער לאַנדסלייט זיך באַגעגנט בלויז אין די יום־טוב־טעג און אין די שבתים. דאָס האָט אַזוי געדויערט במשך פון עטלעכע יאָר, ביז 1899. אין אָט דעם שלוס־יאָר פון 19טן יאָרהונדערט האָט דאָס טאַקי פֿאַסירט די סיבה, וואָס האָט די דראָהיטשינער לאַנדס־לייט באַוואוינט זיך צו אַרגאַניזירן אין אַן אייגענער חברה. וועגן זיי זיינען אין סוכות פון זעלבן יאָר געקומען אין דער כאָמסקער שול, האָבן זיי פֿלוצים געטראָפן די טירן פֿאַרשלאָסן. דאָס האָט די גרופּע דראָהיטשינער לאַנדס־לייט געגעבן דעם שטויס אַנצושטרענגען אַלע כוחות און צו שאַפן אַן אייגענעם מנין. דעמאָלט איז דאָס אַנטשטאַנען די חברה „אגודת־אחים אַנשי דראָהיטשין". וואָס האָט במשך פון די העכער פערציק יאָר פון איר עקזיסטענץ זיך איבער־געבויט פון אַ רעליגיעזער חברה אין אַ וויכטיקער לאַנדס־מאַנשאַפטלעכער אָרגאַניזאַציע, וואָס ציילט איצט 225 מיטגלידער.

די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" פירט אַ פאַר־צווייגטע הילפס־אַרבעט און געהערט צו די אַלט־איינגע־וואָרצלטע ניו־יאָרקער לאַנדסמאַנשאַפטן מיט אַן אייגענער היים אין דער היסטאָרישער הענרי־סטריט, וואָס איז דאָס וויכעלע פון די „אַנשים" אין אַמעריקע.

די גרינדער פון דער חברה זיינען געווען: יצחק חיים סעלעצקי, יעקב פּאַלאַק, משה אהרן גאָלדבערג ע"ה, יעקב שמואל אַרימלאַנד, שמעון בערמאַן, שאול קאָך, אייק לעוו, הענעך מיללער און גדליה גראָסמאַן. במשך פון איין יאָר האָט דער מנין פון דער דראָהיטשינער חברה זיך פאַר־דאָפּלט און שוין געציילט עטלעכע צוואַנציק מיטגלידער. דעם 17טן פעברואַר 1900 האָט די חברה אָפּיציעל זיך לעגאַליזירט און אַרויסגענומען אַ טשאַרטער אויפן נאָמען פון הענעך מיללער. דעם זעלבן יאָר האָט די „אגודת־אחים אַנשי דראָהיטשין" געקויפט איר ערשטן פלאַץ אויף דער מאונט־ציון סעמעטערי.

אין 1906 איז די מיטגלידערשאַפט פון דער חברה באַדייטענד אויסגעוואַקסן. דאָס איז געווען אין דער צייט פון גרויסן מאַסן־צושטראָם פון איראָפּע, ווען מען איז אַנטלאָפן פון די צאָרישע פֿאַרפֿאָלגונגען נאָך דער דורכגע־פֿאַלענער רעוואָלוציע פון 1905. דער לאָקאַל פון דער דראָהיטשינער חברה אויף עלדרידזש־סטריט איז שוין געווען צו קליין פאַר דער גרויסער צאָל נייע מיטגלידער און די דראָהיטשינער האָבן זיך אַריבערגעטראָגן אויף 156 הענרי־סטריט, אין אַ לאָקאַל, וואָס זיי האָבן שפּעטער אָפּגעקויפט.

די נייַ־צוגעקומענע מיטגלידער האָבן אויך באַוואויגן די חברה אויסצובריייטערן איר טעטיקייט און זיך נישט באַגנוגענען בלויז מיט רעליגיעזע ענינים. עס איז אַלץ מער אויפגעשוואומען די נויטוועניקייט פון געבן מאַטע־ריעלע שטיצע די פּריש־געקומענע אימיגראַנטן און אויך שיקן הילף פאַר דער אַלטער היים.

אין אָט דעם פּעריאָד פון איר פונאַנדערוואוקס האָט די דראָהיטשינער סאָסייעטי עטלעכע מאָל באַקומען אַנבאָטן פון דער כאָמסקער לאַנדסמאַנשאַפט און אויך פון אַנדערע לאַנדסמאַנשאַפטן זיך צונויפצוגיסן מיט זיי. די דאָזיקע פֿאַרשלאָגן זיינען אָבער יעדעס מאָל אָפּגעוואָרפן געוואָרן מיט אַ מערהייט שטימען. די דראָהיטשינער האָבן זיך שוין געפילט גענוג שטאַרק אַליין אָנצופירן אַ זעלבסטשטענדיקע טעטיקייט. עס זיינען שוין צווישן די לאַנדסלייט געווען הייפש־ארויפגעאַרבעטע מענטשן מיט אַ בריוטער האָנט, וועלכע האָבן אין עטלעכע פאָלן געגעבן צו טויזנט דאָלאָר.

אין יאָר 1915 האָט די „אגודת־אחים אַנשי דראָהיטשין" באַקומען אַן אָלאַרם־רוף פון זייער היים־שטעטל, וואָס האָט שטאַרק געהאַט גליטן פון די קריגס־אפּעראַציעס און גע־קרעכצט אונטער דעם שווערן יאָך פון דער דייטשער אָקופּאַציע. אַ האַלב שטעטל איז געווען חרוב און הונ־דערטער פאַמיליעס זיינען פאַרבליבן אָן אַ דאַך איבערן קאָפּ. עס איז דאָן גלייך אָנגעהויבן געוואָרן אַ רעליף־אַקציע, וואָס האָט אַרייַנגעבראַכט אַ גרעסערע סומע און די דאָזיקע הילפס־אַרבעט איז געפירט געוואָרן דורך דער גאַנצער צייט פון קריג.

אין יאָר 1919 האָט די דראָהיטשינער סאָסייעטי גע־גרינדעט אַ ביקור־חולים, צו טראָגן הילף פאַר די אומפאַר־מעגלעכע קראַנקע מיטגלידער, און אין יאָר 1920 איז געשאַפן געוואָרן דער גמילת־חסדים־פאָנד, צי וועלכן דער פאַרשטאַרבענער מיטגליד דוב ראָזענבערג ע"ה האָט אַרייַנגעטראָגן די ערשטע 1000 דאָלאָר. אין יאָר 1922 איז געגרינדעט געוואָרן די דריטע אינסטיטוציע פון דער סאָסייעטי — דער „אלד־עידזש־פאָנד".

אין יאָר 1924 האָט די „אגודת־אחים אַנשי דראָהיטשין" געפייערט דעם 25־יאָריקן יובילעאום און בייַ דער געלעגן־הייט איז דאָס געשאַפן געוואָרן די ערשטע סומע פון

3500 דאָלאָר אָפצוקויפן דעם לאָקאַל אויף הענרי־סטריט. פאַר דעם דאָזיקן צוועק האָט דער געוועזענער פרעזידענט פון דער סאָסייעטי, יעקב פאלאק, געגעבן 1000 דאָלאָר. אין 1926 האָט דער ביקור־חולים־פאָנד באַקומען אַ דאָנייַשאָ פון 900 דאָלאָר פון מיטגליד אברהם קופער ע"ה.

אין יאָר 1928 איז געשאפן געוואָרן דער 4טער פאָנד פון דער סאָייעטי: דער „ענדאאומענט־פאָנד" און אין דער זעלבער צייט איז אויך געקויפט געוואָרן אַ דריט שטיקל לאַנד אויף דער „בית־דוד"־סעמעטערי. אין 1932 איז געקויפט געוואָרן אַ נייַ־שטיקל לאַנד אויף ניו־דזשוירזי־סעמעטערי.

גאָר יום־טובדיק איז אַדורך דער 35־יאָריקער יובל פון דער דראָהיטשינער סאָסייעטי, וואָס איז געפייערט געוואָרן אין יאָר 1935. דער גרויסער באַל איז „צענטראַל־פלאַזאַ־האָטעל" האָט זיך אויסגעצייכנט מיט אַ רייכן קינסטלערישן פראָגראַם פון אָנגעזעענע יידישע קינסטלער און האָט צוגעצויגן אַ חוץ די סאָסייעטי־מעמבערס אויך אַ סך אַנדערע לאַנדסלייט. עס זיינען אויך אַרויסגעגעבן געוואָרן צווייַ סואוועניר־זשורנאַלן.

אין די לעצטע עטלעכע יאָר האָט די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" אַרגאַניזירט הילף נישט נאָר פאַר אירע אייגענע מיטגלידער, נאָר אויך געשטיצט דרויסנדיקע איינסטוציעס און לאַנדסלייט, וואָס באַלאַנגען נישט צו דער סאָסייעטי. דער רעליף־קאָמיטעט האָט אַרגאַניזירט טאַנץ־אָוונטן און אַנדערע אונטערנעמונגען, וואָס האָבן געגעבן גרעסערע הכנסות.

במשך פון די לעצטע צווייַ צענדליק יאָר האָט די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" איבערגעשיקט אין זייער אַלטער היים העכער 25 טויזנט דאָלאָר. אויך איצט איז אין דער קאַסע פון רעליף־קאָמיטעט פאַראַן אַ גרעסערע סומע געלט, וואָס וואַרט נאָר אויף דער ערשטער געלעגנהייט צו קענען זי איבערשיקן קיין דראָהיטשין.

פינסקער ברענטש 252 ארבעטער־רינג

(שיקאַגאָ)

די גרויסע עמיגראַציע־כוואַליע פון רוסלאַנד קיין אַמעריקע, צווישן 1904 און 1908, האָט פיל יידישע רעוואָלוציאָנערע עלעמענטן פאַרטראָגן פון פינסק אויך קיין שיקאַגאָ. זיי האָבן דאָס אין דער הויפט־שטאָט פון דער מיטל וועסט געגרינדעט דעם פינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין. זיין אויפגאָבע איז געווען צו טראָגן הילף דער פרייהייטס־באַוועגונג אין צאַרישן רוסלאַנד און די אַהערגעקומענע קעמפער העלפן דאָ אויפן אָרט.

אין 1905 איז פון פינסק אַריבערגעקומען יוסף ברען, זייער אַן אַקטיוואָר און ענטוזיאַסטישער טוער אין דער דאָרטיקער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. ער איז געקומען קיין שיקאַגאָ פריש פון קאַמף און פול מיט קאַמף־לוסט. די געזעלשאַפטלעך־פאָליטישע אַרבעט פון די טוערס אין פינסקער ראַדיקאַלן פאַראיין איז פאַר אים געווען אַ צו שטילע, רואיקע פאָרם פון סאָציאַליסטישער אַקטיוויטעט. זיינע פריינד פון מאָהילעוו האָבן אים גלייך אַריינגעצויגן אין דער אַרבעטער־רינג־באַוועגונג, דאָרט איז ער געוואָרן שטאַרק טעטיק אין דער סטייט־קאָמיטע און אייגער פון זיינע ערשטע אויפטוען איז געווען צו פאַרוואַנדלען דעם פינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין אין אַ ברענטש פון ערשטן און גרעסטן יידישן אַרבעטער־אָרדן אין אַמעריקע.

אין דעצעמבער 1908 איז פאָרגעקומען די אינסטאַליישאָן פון נייַעם ברענטש 252 (דער פינסקער אַרבעטער־רינג־ברענטש אין שיקאַגאָ) מיט בלויז 25 מיטגלידער. זייער צאָל האָט אַבער געוואָלט שנעל וואַקסן, און אין משך פון עטלעכע יאָר האָט דער ברענטש דערגרייכט די צאָל פון 250 מיטגלידער.

כמעט אין דער זעלבער צייט, ווען דער ברענטש 252 איז גרויסע עמיגראַציע־כוואַליע פון רוסלאַנד קיין אַמעריקע, צווישן 1904 און 1908, האָט פיל יידישע רעוואָלוציאָנערע עלעמענטן פאַרטראָגן פון פינסק אויך קיין שיקאַגאָ. זיי האָבן דאָס אין דער הויפט־שטאָט פון דער מיטל וועסט געגרינדעט דעם פינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין. זיין אויפגאָבע איז געווען צו טראָגן הילף דער פרייהייטס־באַוועגונג אין צאַרישן רוסלאַנד און די אַהערגעקומענע קעמפער העלפן דאָ אויפן אָרט.

אין 1905 איז פון פינסק אַריבערגעקומען יוסף ברען, זייער אַן אַקטיוואָר און ענטוזיאַסטישער טוער אין דער דאָרטיקער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. ער איז געקומען קיין שיקאַגאָ פריש פון קאַמף און פול מיט קאַמף־לוסט. די געזעלשאַפטלעך־פאָליטישע אַרבעט פון די טוערס אין פינסקער ראַדיקאַלן פאַראיין איז פאַר אים געווען אַ צו שטילע, רואיקע פאָרם פון סאָציאַליסטישער אַקטיוויטעט. זיינע פריינד פון מאָהילעוו האָבן אים גלייך אַריינגעצויגן אין דער אַרבעטער־רינג־באַוועגונג, דאָרט איז ער געוואָרן שטאַרק טעטיק אין דער סטייט־קאָמיטע און אייגער פון זיינע ערשטע אויפטוען איז געווען צו פאַרוואַנדלען דעם פינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין אין אַ ברענטש פון ערשטן און גרעסטן יידישן אַרבעטער־אָרדן אין אַמעריקע.

אין דעצעמבער 1908 איז פאָרגעקומען די אינסטאַליישאָן פון נייַעם ברענטש 252 (דער פינסקער אַרבעטער־רינג־ברענטש אין שיקאַגאָ) מיט בלויז 25 מיטגלידער. זייער צאָל האָט אַבער געוואָלט שנעל וואַקסן, און אין משך פון עטלעכע יאָר האָט דער ברענטש דערגרייכט די צאָל פון 250 מיטגלידער.

כמעט אין דער זעלבער צייט, ווען דער ברענטש 252 איז גרעסער געוואָרן, האָבן די יידישע סאָציאַליסטן אין שיקאַגאָ געגרינדעט אַ וואָכנשריפט „די יידישע אַרבעטער־וועלט" און דער פינסקער ברענטש 252 האָט געשטיצט די שווערע אונטערנעמונג. אין 1910, ווען ס'האָט אויסגעבראָכן דער גרויסער שניידער־סטרייק אין שיקאַגאָ, האָבן די מיטגלידער פון ברענטש 252 אויף זיך אַרויפגעלייגט אַ שטייער (טעקס) פאַרן סטרייק־פאָנד, וואָס האָט אַריינגעבראַכט עטלעכע הונדערט דאָלאָר. זיינע אייגענע סטרייקנדע מעמבערס האָט דער ברענטש געהאָלפן אויף אַ באַזונדערס בריידערלעכן אופן.

אין 1915, ווען אַ צווייטער שניידער־סטרייק האָט אויסגעבראָכן, איז דער פינסקער ברענטש 252 ווידער געקומען צו הילף מיט באַדייטנדע סומעס געלט. אויך די „אינטערנעשאָנאַל ליידיס גאַרמענט־וואָרקערס־יוניאָן", די פאָריער־יוניאָן, און אַנדערע יוניאָנס זיינען געשטיצט געוואָרן מיט אַ ברייטער האַנט.

בעת דער וועלט־מלחמה פון 1919 האָט דער ברענטש געשטיצט די אַלגעמיינע רעליף־אַרגאַניזאַציעס און זיך אַנגעשלאָסן אָן „פיפּלס־רעליף". דורך דער איניציאַטיוו פון ברענטש איז אַרגאַניזירט געוואָרן אין שיקאַגאָ דער „פינסקער רעליף־קאָמיטעט", וואָס האָט געשאפן צענדליקער טויזנטער דאָלאָרס פאַר די מלחמה־קרבנות אין דער אַלטער היים. דער דאָזיקער קאָמיטעט האָט גלייך נאָך דער מלחמה געשיקט קיין פינסק אָן אייגענעם דעלעגאַט, דעם גרינדער און הויפט־טוער פון ברענטש, יוסף ברען. מען האָט אים מיטגעגעבן $20,000, צו פאַרטיילן אויפן אָרט צווישן דער נויטלייַדנדיקער באַפעלקערונג און פאַר די אינסטיטוציעס אין פינסק.

דורך דער צייט, וואָס דער ברענטש 252 אַ. ר.

עקזיסטירט, האָט ער זיינע נויטלײדנדיקע מיטגלידער גע־האָלפן מיט טויזנטער דאָלאָר. אין איין פאַל איז אַ מיטגליד געשטיצט געוואָרן מיט 3000$.

דער ברענטש האָט נאָך מיט 15 יאָר צוריק גע־האָט ביי זיך אַ ליידיס־אָקזילערי, און אין 1929 איז די אָקזילערי פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ ליידיס־קלאָב, ברענטש 252 ב. אַ. ר. מיט אַ גרויסער צאָל מיטגלידער.

דער ברענטש 252 באַטייליקט זיך אָקטיוו אין דער אַרבעטער־רינג שול־באַוועגונג, פון דעם ערשטן טאָג, זינט די שולן זיינען געעפנט געוואָרן אין שיקאָגאָ. שפּעטער, ווען די קינדער־שולן האָבן באַשלאָסן צו גרינדן קעמפּס איז דער פינסקער ברענטש 252 געווען דער ערשטער צו קומען צו דעם קאָלאָניע־קאָמיטעט מיט אַ פּאָרשלאָג, אַז די ברענטשעס 252 און 252 ב. זאָלן בויען אַ דאָרמיטאָרי פאַר די קינדער. לאַנג האָט ניט געדויערט, ביז ברענטש 252, צוזאַמען מיטן ליידיס־קלאָב, האָבן אויסגעבויט אַ פראַכטפולע געביידע אין דעם קינדער־קעמפּ פון אַרבעטער־רינג אין סאוט העיוועז, וואָס האָט אָפּגעקאָסט 4500$.

דער ברענטש 252 האָט אויך געשטיצט די יידישע וועלטלעכע שולן אין פוילן און געהאָלפן אויסהאַלטן די גלויבערמאַן־שול אין פינסק מיט אַ באַדייטנדיקער יער־לעכער סובסידיע. אויך האָט דער ברענטש זיך באַטייליקט אין אַלע וויכטיקע געזעלשאַפטלעכע אָקציעס אויף דער יידישער גאַס.

דער ברענטש 252 האָט זיך, זעלבסטפאַרשטענדלעך, זייער אָקטיוו באַטיליקט אין יעדער אָקציע, וואָס דער אַרבעטער־רינג האָט אונטערגענומען. ער איז שטענדיק געבליבן געטריי און לאָיאַל די פּרינציפּן פון סאָציאַלן

אַ גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 252 א. ר. אין שיקאָגאָ

ערשטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: פּיליפּ ווײַנשטיין, יוסף אבא קאַפּלאַן, הערשל סילווערמאַן, מאַקס קאַפּלאַן.
צווייטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: ישראל ציפּערשטיין, לאה ווײַנשטיין, יוסף ברען, דושעני ברען, חנה ב. באָרנשטיין.
דריטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: יוסף רובין, סעם פּטאַשקין, דזשוליוס ליבערמאַן.

פּראָגרעס און געדינט די צילן פון דער סאָציאַליסטישער און טרייד־יוניאָניסטישער באַוועגונג. ער האָט געשטיצט די סאָציאַליסטישע פּרעסע און צוגעשטעלט די גרעסטע צאָל מיטגלידער און אַקטיוויסטן פאַר דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. אייגער פון די עלטסטע און טעטיקסטע מיטגלידער פון ברענטש 252, יוסף ברען, איז געווען אַ מיטגליד פון נאַציאָנאַלן באָארד אָדער דירעקטאָרס פון אַרבעטער־ רינג.

דורך זיינע אַקטיוויטעט מיטגלידער איז דער ברענטש 252 אַ. ר. פאַרטראָטן אין אַלע וויכטיקסטע אַרבעטער־אינסטיטוציעס אין שיקאָגאָ און ממילא אַקטיוו באַטייליקט אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג אין לאַנד.

ליידיס קלוב ברענטש 252 ב. ארבעטער־רינג

(שיקאָגאָ)

אַ גרופּע פרויען פון פינסקער ברענטש 252 האָבן זיך אין יאָר 1925 אַרגאַניזירט אין אַן אָקזילערי, צו טאָן געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אַרבעטן. די אָקזילערי האָט אַלע מאָל געהאַלפן דעם ברענטש אויף פאַרשידענע געביטן.

אין 1929, ווען אין שיקאָגאָ איז פאָרגעקומען די קאָנווענשאָן פון אַרבעטער־רינג, האָבן די פרויען פון דער אָקזילערי באַשלאָסן צו ווערן אַ זעלבסטשטענדיקער ברענטש. זיי עקזיסטירן אין אַזאַ פאָרם ביז איצט און העלפן פירן די געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אַרבעטן פון אַרבעטער־רינג, ווי צום ביישפיל: קינדער־שולן, קינדער־קעמפּ, „סאָשעל סוירוויס" א. אַ. וו. זיי שטיצן אויך די סאָציאַליסטישע פּרעסע, די שטרייקנדע, און העלפן אויך אין די פאַרשידענע קאַמפּיינס פון „אָרט" און „אַרבעטער־קאָמיטעט".

פינסקער אינדעפּענדענט־פאַראיין און זיין אקזילערי

(שיקאָגאָ)

אין די יאָרן 1904—1905 זיינען געמאַכט געוואָרן אייניקע פאַרזוכן צו גרינדן אַ פינסקער פאַראיין. די פּראָבעס האָבן זיך אָבער ניט אייגעגעבן. ערשט אין אָקטאָבער 1922 זיינען זיך צוזאַמענגעקומען עטלעכע פינסקער לאַנדסלייט און גערינדעט דעם „פינסקער אינדעפּענדענט־פאַראיין", וואָס האָט הייַנט־צו־טאָג אַ היפּש צאָל מיטגלידער.

די הויפּט־אויפגאָבע פון פאַראיין איז געווען צו שאַפן שטיצע פאַר דער עלטער היים. 1922 ביז 1930 האָט דער פאַראיין אַוועקגעשיקט צען טויזנט דאָלאַר פאַר דעם פינסקער יתומים־הויז. אויך די פינסקער נויטבאַדערפטיקע לאַנדסלייט אין שיקאָגאָ זיינען געוואָרן געשטיצט. אין געוויסע פאַלן האָבן פינסקער לאַנדסלייט, וועלכע זיינען דורכגעפאָרן שיקאָגאָ, זיך געוויזיטירט אין שטיצע, און דער פאַראיין איז זיי גערן געקומען צו הילף. פאַר די מיטגלידער פון פאַראיין, וועלכע דארפן האָבן אונטערשטיצונג, איז אייגעאַרדנט געוואָרן אַ „דיסטרעס־פאָנד"; אויך ווערט געגעבן קראַנקן־בענעפיט, און ביי טויטן־פאַלן צאָלט מען אַרויס אַ סומע צו די יורשים. דער פאַראיין האָט אויך אַ סעמעטערי.

דער פאַראיין זאָגט ניט אָפּ זיין שטיצע קיין שום אינסטיטוציע, וואָס וועגדט זיך צו אים נאָך הילף. דעם 5טן מערץ 1934 האָט דער פאַראיין געגרינדעט אַ „ליידיס אָקזילערי", וואָס אַרבעט מיט אים האָבט אין האָבט. די אַרבעט איז באַשטאָנען הויפּטזעכלעך אין העלפן פאַרשידענע אינסטיטוציעס אין פינסק. אַזוי צום ביישפיל, ווען דער מושב־זקנים איז אָפּגעברענט געוואָרן, האָט די „ליידיס־אָקזילערי" גלייך געשיקט קיין פינסק $250. רעגלמעסיק 2 מאָל אין יאָר פלעגט די „ליידיס־אָקזילערי" שיקן געוויסע סומעס דעם מושב־זקנים ווי אויך פאַרן יתומים־הויז, קינדער־שולן (גלייבערמאַן־שול און „תל־חי"). אויך גיט זי יערלעך שטיצע דעם היגן געווערק־שאָפטן־קאָמפּיין (פאַר ארץ־ישראל), „אָרט", לאָס־אַנדזשעלעסער־סאַניטאַריום" א. אַ. וו. זי גיט אויך איר שטיצע פאַר די שיקאָגער אינסטיטוציעס, וואָס ווענדן זיך צו איר.

לאהישינער „בענעוואלענט עיד־סאסייעטי"

(שיקאָגאָ)

דער דאָזיקער פאַראיין איז געגרינדעט געוואָרן דעם 13טן סעפּטעמבער 1915. ער העלפט נויטלייַדנדיקע מיטגלידער ווי אויך ניט־מיטגלידער און גיט אַרויס אונטערשטיצונג צו פאַרשיידענע צדקה־ארגאַניזאַציעס אין שטאָט. ער האָט אויך געשיקט הילף אין דער אַלטער היים פאַרן שטעטל לאהישין ביי פינסק. דעם 24טן יאַנואַר 1940 האָט דער דאָזיקער פאַראיין אַרגאַניזירט דעם „לאהישינער לעיידיס רעליף־קאָמיטעט" און אַנטוויקלט אַ שטאַרקע טעטיקייט.

די אָקטיוווע טויער אין דער לאהישינער בענעוואָלענט עיד־סאָסייעטי זיינען: ל. פרידמאַן, ל. קאמינסקי, מ. לעווין, ל. ליווי, א. סקאָלער, מ. אפריק, א. און ק. סילווערמאַן, דזש. אראָנאָווסקי, ד. מעלצער, אב. בעגון, הערי פעלדמאַן, דזש. סילווער, הערי שאָוויטש. הערי פרידמאַן, א. אַפריק, מ. סאָוויץ, י. ציפּערשטיין און י. רובין.

לאהישינער ליידיס גמילת־חסדים־אקזילערי

(שיקאַגאָ)

אין יאָר 1926 איז ביי דער לאַהישינער שול געגרינדעט געוואָרן אַ „ליידיס־אָקזילערי" אויף צו בויען אַ תלמוד־תורה. אין 1930 האָט די גרינדערין און פּרעזידענטין, דאָרא ציפּערשטיין צוזאַמען מיט אירע אָפּיסערס געשענקט פּאַר דער לאהישינער שול $500 אין וועדט־פּאַפּירן, וואָס האָבן שפּעטער אַרײַנגעבראַכט $1100. דעמאָלט האָט די „אָקזילערי" אין יאָר 1930 פאַרענדיקט איר טעטיקייט.

אין פעברואַר 1931 האָבן די זעלבע טוערקעס זיך ווידער פאַראײניקט און מיט געליינע דריי הונדערט דאָלאָר געגרינדעט אַ גמילת־חסדים־אָקזילערי, וואָס פונקציאָנירט שוין באַלד 9 יאָר מיט אַ מיטגלידער־צאָל פון 120.

די געבאָרגטע חובות צום גרינדן די גמילת־חסדים־קאַסע האָט מען שוין לאַנג צוריק אָפּגעצאָלט און דער אָקזילעריס פּאַרמעגן האָט שוין דערגרייכט ביז אַרום $1200, וואָס איז אויסגעליען געוואָרן אַן ערך 500 מענטשן. אָחוץ דעם איז אויך צו נויטבאַדערפטיקע און פּאַר צדקה־צוועקן געגעבן געוואָרן אַרום $700.

די לאַהישינער ליידיס גמילת־חסדים־אָקזילערי נעמט אַן אַקטיוון אַנטייל אין אַלע קהלשע ענינים אוו אינסטיטוציעס אין שיקאַגאָ און אויך פּאַר לאַהישין און פּינסק.

די אַקטיווע בויער און טוער פון דער דאָזיקער אינסטיטוציע זיינען:

משה לעווין, לואיס פרידמאַן, דוש. אַפּריק — עקס־פרעזידענטן; הערי גאַרבער — פּרעזידענט, דאָרא ציפּערשטיין — 1־טע וויס־פּרעזידענטין; ק. פרידמאַן — 2טע וויס־פּרעזידענטין. ישׂראל ציפּערשטיין, דוש. ליבערמאַן, פּעסיל גוטענסקי, ל. דאַנדאַן, באַשע ליבערמאַן, ליבע ציפּערשטיין, לואיס ליווי, עטל שלאַקמאַן, חנה באַשע באַרענשטיין, אייב און דושעני באַרענשטיין, דוש. ליבערמאַן, מאַשע גיטל לעווין, ראוז סילווערמאַן, חוה ניומאַרק, ראוז באַרנעט, הערי גוטענסקי. אהרן ליבערמאַן, איציק ציפּערשטיין און דוש. ראָזען.

פּינסקער „ליידיס ארפאן עיד־סאסייעטי"

(שיקאַגאָ)

די „פּינסקער ליידיס אַרפאַן עיד־סאָסייעטי" אין שיקאָגאָ איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1928 מיטן אויסשליסלעכן צוועק צו העלפן די יתומים אין פּינסק. דידאָזיקע סאָסייעטי האָט זיך דערוואָרבן אַ גרויסע פּאָפּולאַריטעט און געפונען אַ ברייטע אונטערשטיצונג ביי דער יידישער באַפעלקערונג אין שיקאָגאָ.

דורך דער צייט פון איר עקזיסטענץ האָט די אָרגאַניזאַציע געשיקט פאַרן יתומים־הויז אין פּינסק העכער טויזנט דאָלאָר יערלעך, וואָס זיינען געשאָפן געוואָרן דורך זאַמלונגען צווישן די מיטגלידער און דורך פאַרשידענע אונטערנעמונגען.

פאַר די לעצטע צוויי יאָר, ביזן אויסברוך פון קריג, האָט די אָרגאַניזאַציע געשיקט צו 600 דאָלאָר. די געלטער, וואָס די „פּינסקער ליידיס אייד־סאָסייעטי" האָט געשיקט מיט אַ זעלטענער פּינקטלעכקייט, האָבן מיט זיך פאָרגעשטעלט דעם וויכטיקסטן בודזשעט־טייל פון פּינסקער יתומים־הויז.

איוואניקער קלוב

(שיקאַגאָ)

דער קלוב איז געגרינדעט געוואָרן דעם 3טן פעברואַר 1935 מיטן ציל צו דערנענטערן די לאַנדסלייט צווישן זיך און טאָן וואוילטעטיקע אַרבעט פאַר דער אַלטער היים. די לאַנדסלייט האָבן לאַנג שוין געוואָרט אויף אַ „סאָשעל־קלוב", וואָס זאָל זיי פאַראיניקן. זיי האָבן זיך וואָרים אָפּגערופן אויף דער איניציאַטיוו פון די גרינדער פון דער דאָזיקער אָרגאַניזאַציע.

במשך פון די לעצטע פינף יאָר האָט דער קלוב אַוועק־געשיקט עטלעכע הונדערט דאָלאָר פאַר דער אַלטער היים. דאָס גאַלט האָט מען דאָרט פאַרנוצט אויף פאַרשידענע צוועקן. אויך פאַר מעות־חיטים און שכר־לימוד האָט דער קלוב אַריבערגעשיקט גאַלט קיין איוואָניק.

דאָ, אין אַמעריקע, זיינען די קלוב־מיטגלידער אָנגעשלאָסן צו גרעסערע אָרגאַניזאַציעס, ווי דער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג און ברענטש 252 ב., צום פּינסקער אינדעפּענדענט־פאַראײן און זיין ליידיס־אָקזילערי. פאַר די לעצטע 25 יאָר צייט האָט דער קלוב שטענדיק געשאָפן גאַלט פאַר די גאַליטענע אין דער אַלטער היים.

פּינסקער הילפס־פאַראיין

(לאָס־אַנדזשעלעס)

לאָס־אַנדזשעלעס איז הייַנט איינע פון די 7 גרעסטע שטעט פון די פֿאַראייניקטע שטאַטן. אויסגעוואַקסן איז זי אָבער אין אַ גאַנץ קורצער צייט. נאָך שנעלער איז געגאַנגען דער וואוקס פון יידישן ישוב אין אָט דער זוניקער שטאַט אויפן פֿאַסיפישן ברעג. הייַנט צו טאָג לעבן אין לאָס־אנדזשעלעס איבער הונדערט טויזנט יידן. שוין מיט 30 יאָר צוריק האָבן ניט־פֿאַרמעגלעכע יידן מיט קראַנקע אָדער שוואַכע לונגען געזוכט איבערוואַנדערן פון די מזרח־שטאַטן קיין קאַליפֿאָרניע, דערהויפּט קיין "לאָס־אַנדזשעלעס און געהאַט גרויסע שוועריקייטן ביים איינאַרדענען זיך אין יענעם ווייטן טייל פון לאַנד. ערשט אין די לעצטע 20—25 יאָר זייַנען גרעסערע מאַסן יידן פון איבערן לאַנד אַנגעקומען אין לאָס־אַנדזשעלעס, כדי זיך צו באַזעצן און ווערן פֿראָדוקטיוו אין דעם אימפּעטיק־וואַקסנדיקן, נייַעם ווירטשאַפטלעכן צענטער פון אַמעריקע. די יידן פון ניו־יאָרק, שיקאַגאָ און פון קאַנאַדע האָבן געבראַכט מיט זיך די שניידער־אינדוסטריע, וואָס האָט זיך גוט איינגעוואָרצלט אין דער הויפּט־שטאָט פון דרום־קאַליפֿאָרניע. צוזאַמען מיט דער אויל־פֿראָדוקציע, ערשטע־אינדוסטריע, פֿאַרווייַלונג־אינדוסטריע (פֿילם־פֿראָדוקציע פון האָליוואוד) און די גוט־באַוואוסטע ציטרוס־פֿראָדוקציע, איז איצט אויך די קליידונג־אויסאַרבעטונג איינע פון די אינדוסטריעלע הויפּט־צווייגן, וואָס באַשעפטיקט אַ היפּשן טייל פון דער גרויסער באַ־פעלקערונג אין לאָס־אַנדזשעלעס. מיט דער פֿאַרגרעסערונג פון דער צאָל יידן אין שטאָט האָט אויך אויפגעלעבט דאָס יידיש־געזעלשאַפטלעכע לעבן.

אין די לעצטע פופצן יאָר זייַנען געמאַכט גרויסע פּראוואָן צוזאַמען צו ברענגען די פּינסקער לאַנדס־לייט, אָבער אַן דערפֿאָלג. ערשט אין 1936, וועַן דר. ווי־ליאָם אָסטראָווסקי, אַ לאָס־אַנדזשעלעסער איינוואוינער פון איבער 20 יאָר צייט, איז צוריקגעקומען פון אַ באַזוך אין זיין אָלטער היים־שטאָט פּינסק, איז ענדלעך געלונגען צו לייגן אַ פונדאַמענט פֿאַר אַ פּינסקער לאַנדסלייט־אַרגאַניזאַציע.

מיט דער הילף פון שמואל האָלצמאַן, מלך דער טאָקער, רבקה לעווי, מאַקס נייַדיטש, איזי ניובאו א. אַנד. איז צוזאַמענגעקומען געוואָרן אַ פֿאַרזאַמלונג פון פּינסקער לאַנדסלייט, אויסצוהערן אַ גרוס פון דער אָלטער היים. דעמאָלט, צום ערשטן מאָל אין לאָס־אַנדזשעלעס, איז זיך צוזאַמענגעקומען אַן עולם פון 70 פּינסקער לאַנדסלייט. די פֿאַרזאַמלטע האָבן מיט גרויס אינטערעס און אויפמערק־זאַמקייט זיך צוגעהערט צו דעם אָלעם, וואָס דר. ו. אס־טראָווסקי האָט דערציילט וועגן דעם איינדרוק, וואָס פּינסק האָט אויף אים געמאַכט נאָך 25 יאָר אָפּוועזנהייט. ער האָט גערעדט וועגן דעם דלות און דחקות אין פּינסק, וועגן דעם קאַמף, וואָס די יידן האָבן דאָרט געהאַט צו פירן פאַר זייערע בירגערלעכע און פּאָליטישע רעכט, וועגן זייערע קולטורעלע דערגרייכונגען און וואָס די יוגנט־חברים פון אַ סך פון די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע טוען אין פּינסק מיט אַזאַ מסירת־נפש און געדולד.

בייַ יענער פֿאַרזאַמלונג איז געמאַכט געוואָרן דער אָנפֿאַנג פאַר אַ פּערמאַנענטן, פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכן פֿאַראיין. איצט זייַנען אַרום 150 פֿאַמיליעס באַטייליקט אין דער אַרבעט פון אָט דעם פּינסקער הילפס־פֿאַראיין, צאָלן ביישטייַערונגען און העלפן אין די אונטערנעמונגען פון פֿאַראיין.

אין 3־4 יאָר צייט, וואָס דער פֿאַראיין עקזיסטירט, האָט ער שוין אַריבערגעשיקט קיין פּינסק העכער $1000 פאַר די דאָרטיקע אינסטיטוציעס. די יידישע פּאָלקס־שול אין פּינסק האָט באַקומען איבער אַ העלפט פון דער דאָזיקער סומע, די איבעריקע געלדער זייַנען געגאַנגען צום „רויטן קרייץ" פאַר די פּאָליטישע אַרעסטירטע אין פּינסק, פאַר דעם יתומים־הויז, צו די ליי־קאַסעס, „טאָז" (געזונט־אָפּהיטונג געזעלשאַפט) א. אַז. וו.

דער אַקטיוואַר טייל פון פּינסקער הילף־פֿאַראיין באַ־שטייט פון דעם דורכשניטלעכן עלעמענט פון דער איינגעזע־סענער יידישער אימיגראַנטן־מאַסע אין אַמעריקע. דאָס זייַנען ניט קיין גבירים, זיי קאַנען גוט דאָס לעבן פון דחקות און נויט, און סימפּאַטיזירן מיט די נויטבאַדערפֿטיקע אין דער אַלטער היים. צוזאַמענצוברענגען די עטלעכע גוט־אַרויפגעאַרבעטע פּינסקער לאַנדסלייט אינאיינעם מיט דער גרויסער מאַסע פון זייערע אַרימע פּינסקער ברידער — איז אַ ביז גאָר שוועריקייט, און נאָך שוועריקייט איז ביי די אַרויפגעאַרבעטע צו קריגן אַ ביישטייַערונג פאַר די אינסטיטוציעס פון זייערע אַרימע לאַנדסלייט און קרובים אין דער אַלטער היים.

די אַקטיוויסטן פון פּינסקער הילפס־פֿאַראיין אין לאָס־אַנדזשעלעס זייַנען: מאַריס איזענבערג, חיים אייזענ־בערג, באַל, לייב רובינשטיין, איזי ניובאַו, ז. קאַנטאָר, נ. קעס, א. פערלאָוו, לעווין א. אַ.

די טויער פון פּינסקער פֿאַראיין אין לאָס־אַנדזשעלעס באַמיען זיך אויפצוהאַלטן די ברידערלעכע געפילן באַ די פּינסקער־געבאַרענע, וואָס זייַנען פֿאַרוואָרפן געוואָרן אַזוש ביזן פאַסיפישן ברעג. אין משך פון עטלעכע יאָר, וואָס דער פֿאַראיין עקזיסטירט, האָבן זיי־נע מיטגלידער באַוויזן, אַז זיי רופן זיך שטענדיק וואָרים אַף אויף די ווייַ־געשרייַען פון זייער חרובער, אַלטער היים.

קאַרלינער חסידישע דינאַסטיע אין אַמעריקע

ער שטראָם פון עמיגראַציע האָט אַהער אין אַמעריקע פאַרטראָגן אויך חסידות. אין קיין שטאָט אין דער וועלט זיינען ניטאָ פיל חסידישע רביים, ווי דאָ, אין דעם גרעסטן האַנדלס־צענטער פון דער וועלט, אין ניו־יאָרק. נאָך דעם זאָק מעל גייען אויך די בעלי־תורה און בעלי־חסידות. אויך קאַרלינער חסידות איז אַריבערגעטראָגן געוואָרן אַהער.

קאַרלין און פינסק זיינען אַ צווילינג־שטאָט, אָדער, בעסער גיזאָגט, צוויי טיילן פון איין שטאָט. אַפילו סאַמאָראָדנע פינסקער ווייסן ניט, וואו עס ענדיקט זיך פינסק און וואו עס הייבט זיך אָן קאַרלין. קאַרלינער חסידים זיינען אַ שם־דבר. אַמאָל האָט מען ליטוישע חסידים געקרופן מיטן נאָמען „די קאַרלינער". די קאַרלינער דינאַסטיע פון רביים האָט געשפילט אַן אויסערגעווייניקע ראָלע אין דער געשיכטע פון חסידות און חסידים אין ליטע. אַ צוויג פון דער דינאַסטיע, דער וויכטיקסטער, געפינט זיך איצט אין ניו־יאָרק.

ניט ווייט פון וויליאַמסבורגער בריידזש אין ברוקלין, ניו־יאָרק, איז דאָ אַ גאַס מיטן נאָמען ראַדני־סטריט. אין דערהאַזיקער געגנט זיינען פאַראַן פיל בתי־מדרשים, ישיבות, צענטערס פון דער פרומער ארגאַניזאַציע „יאַנג איזראַעל". אויף דער ראַדני־סטריט איז דאָ אַ שיינע שול, דאָס איז דאָס חסידישע שטיבל פון די סטאָלינער חסידים. נעבן שטיבל וואוינט דער סטאָלינער רבי אַליין בכבודו ובעצמו, רבי יענקעלע. רבי יענקעלע איז דער יורש פון דער אַלטער, קאַרלינער דינאַסטיע.

די קאַרלינער דינאַסטיע האָט זיך אַנגעפאַנגען מיטן רבין, וואָס איז באַקאַנט אונטערן נאָמען רבי אַהרן הגדול. רבי אהרן הגדול, דער גרויסער רבי אהרן, איז געווען פון די וויכטיקסטע תלמידים פון מעזריטשער מגיד. ער איז געשטאָרבן זייער יונג. אינגאַנצן איז ער אַלט געווען 36 יאָר, ווען ער איז נפטר געוואָרן. אַלס יונגער מענטש האָט ער אָבער געלאָזן טיפע שפורן אין דער געשיכטע פון חסידות. מיט אים הייבט זיך אָן די קאַרלינער דינאַסטיע פון חסידישע רביים. ער און רבי שלמה קאַרלינער זיינען געווען די ערשטע חסידים, נישט נאָר אין קאַרלין, נאָר אין דער גאַנצער לומדישער ליטע.

געראָפן האָט מען רבי אהרן קאַרלינער אויך מיטן נאָמען המוכיח, אַ מין אַפאָסטאָל. ער האָט פאַרשפרייט חסידות מיט פייער און ברען. ער איז געווען זייער באַ־גאַבט און האָט אַפילו געשריבן פאָעזיע. זיין שיר י"ה אכסיף נועם שבת (גאָט, איך גלוסט די זיסקייט פון שבת) איז אַנגעשריבן מיט אַ טיפן געפיל. ליטווישע חסידים האָבן דעם שיר אַריינגעשטעלט אין זייערע סידורים און זינגען דאָס פרייטיק צונאַכטס מיט גרויס התלהבות. רבי אהרן האָט אויך געשריבן אַ ספר „בית אהרן", וואָס איז פאַראהיליקט ביי חסידים.

ר' אהרן קאַרלינער איז אויך באַרימט געווען אַלס גרויסער מנגן. ער האָט פאַרפאַסט פיל ניגונים, וואָס ווערן עד־היום נאָך מיט גרויס התלהבות געזונגען דורך די קאַרלינער חסידים אין גאַר דער וועלט.

ר' אהרן קאַרלינער איז אויך באַרימט געווען אַלס שטימע, פול מיט רעליגיעזן עקסטאַז. וועגן זיין „שיר־השירים", האָט דער מעזריטשער מגיד זיך אויסגעדריקט, אַז ער שטאַמט פונם „עולם הניגון".

דער פאַרשפרייטסטער ניגון אָבער פון ר' אַהרן קאַרלינער איז ביז היינט צו טאָג זיין „ברוך אל עליון" פון די שבתדיקע זמירות.

געשטאָרבן איז רבי אהרן קאַרלינער מיט אַן ערך 168 יאָר צוריק, אין יאָר 1772 (תקל"ב). חסידים זאָגן, אַז ער איז פאַרברענט געוואָרן פון התלהבות, זאָגנדיק שיר השירים, וואָס איז לויט דער אויסטייטשונג פון רבי אהרן געווען אַ ליבעס־ערקלערונג פון פאָלק ישראל צום רבונו של עולם כביכול.

נאָך דעם ווי ער איז נסתלק געוואָרן, האָט זיך אַנגעהויבן די גרויסע מחלוקה צווישן חסידים און מתנגדים. דער באַוואוסטער רבי, רב לוי יצחק באַרדיטשעווער, אַט דער, וואָס האָט אויף די יידן נישט געלאָזט אויסרעדן קיין שלעכט וואָרט, איז געווען רב אין פינסק. מען האָט אויסגעפונען, אַז ער איז רחמנא לצלן פון דער פאַרבאַרגענער כת חסידים. עס האָבן זיך אַנגעהויבן רדיפות, חרמים און מסירות. דער צווייטער פינסקער רב, רבי אביגדור, האָט געפסקנט, אַז מען מעג רודפן חסידים עד־חרמה און האָט טאַקע די קאַרלינער חסידים געמסרט. דער זון פון רבי אהרן, רב אשר סטאָלינער, איז געווען פון די מאַרטירער. ער איז געוואָרן אַרעסטירט און דערנאָך באַפרייט. די קאַרלינער חסידים האָבן דעם טאָג פון זיין באַפרייאונג געמאַכט פאַר אַ יום־טוב. דער יום־טוב קומט אויס דעם פינפטן ליכטל פון חנוכה (כ"ט כסלו).

דער גרויסער רבי אַהרן איז געווען דער אַפאָסטאָל פון חסידות אין ליטע, אָבער קיין רבי איז ער נישט געווען.

ברוך אל עליון

אָטן פון דעם פֿאַרשפּרייטסטן ניגון פון ר׳ אַהרן קאַרלינער.

עס זיינען אָפּנים געווען וויניק חסידים. זיין זון, רבי אשר, איז געוואָרן אַ חסידישער רבי און די צאָל חסידים האָט זיך פֿאַרגרעסערט מיט יעדן טאָג. רבי אשר איז פון קאַרלין אַריבערגעפֿאָרן אין דערבייאיקן שטעטל, קיין סטאָלין. רבי יענקעלע, דער חסידישער רבי, וועלכער איז איצט אין אַמעריקע, דערציילט בזה הלשון: „רבי אשר (רבי אשר הגדול) האָט געמוזט פֿאַרלאָזן פּינסק. ער איז געפֿאָרן זוכן אַ נייע היים און ער איז אָנגעקומען אין סטאָלין. דאָס שטעטל איז דעמאָלט געווען אונטער זייער אַ שלעכטן פּריץ, אַ צורר־היהודים. ער האָט איבערהויפּט פיינט געהאַט יידישע רביים. מען האָט געוואָרנט רבי אשרן, אַז ער זאָל נישט גיין צום פּריץ, ווייל ער קען אים נאָך בייז־טאָן. רבי אשר איז אָבער געגאַנגען אויף זיין אייגענער אחריות און עס האָט פֿאַסירט אַ נס: דער פּריץ איז אַנטציקט געוואָרן פון רבי אשרן — דערציילט דער רבי פון וויליאַמס־בורג, ר׳ יענקעלע, וועלכער איז דער פינפֿטער דור פון רבי אָשרן — און דער פּריץ האָט דאָן רבי אשרן געגעבן אַ ספּעציעלע צושטימונג צו פֿאַרבלייבן אין סטאָלין.

די חסידות פון קאַרלין איז אַריבערגעטראָגן געוואָרן פון קאַרלין קיין סטאָלין. אָבער דער זון פון רבי אָשרן, רבי אהרן דער צווייטער, האָט וויידער אַריבערגעפּירט די חסידות קיין קאַרלין. צייטנווייז איז ער אָבער געפֿאָרן קיין סטאָלין, וואָס איז געוואָרן די הויפּט־שטאָט פון קאַרלינער חסידות. דער צווייטער רבי אשר, דער זון פון צווייטן רבין אהרן, האָט אָבער אויף שטענדיק זיך באַזעצט אין סטאָלין. די רביים האָבן זיך שוין מער נישט גערופן די „קאַרלינער רביים", נאָר „די סטאָלינער" און די חסידים האָבן זיך אָנגעהויבן רופן „סטאָלינער חסידים".

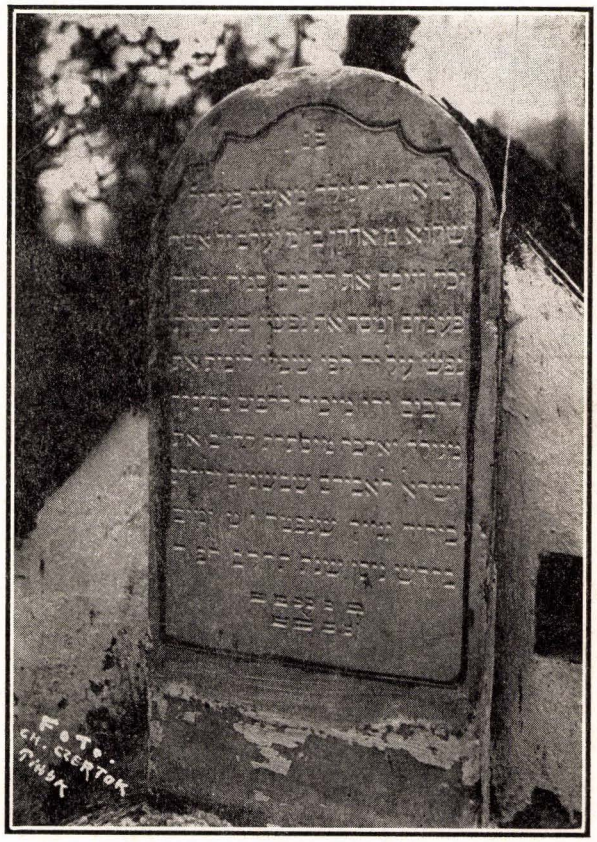
מיטן זון פון צווייטן רבי אשר הייבט זיך אָן אַ ראָ־מאַנטישער קאַפּיטל אין קאַרלינער חסידות. דער יורש פון רבי אשרן איז געווען אַ פּיר־יאָריק יינגל — אַ „ינוקה". אָט דעם ינוקה האָבן חסידים געקרוינט מיטן נאָמען רבי. אָט דער ינוקה איז געוואָרן אייגער פון די פֿאַרבנרייכע רביים. ער האָט געשפּילט אַן אויסערגעווייניקע ראָל אין ליטווישן חסידות. דער ינוקה רבי ישראל איז דאָס דער פֿאָטער פון רבי יענקעלע, וועלכער פּראָווט איצט „גוטע יידישקייט" אין וויליאַמסבורג, ניו־יאָרק.

וועג אַ קליין קינד איז געוואָרן אַ רבי, וועמען חסידים האָבן פֿאַרהייליקט, האָט זיך אויפגעהויבן אַ שטורעם אין דער יידישער וועלט, ניט נאָר מתנגדים זיינען געווען אויפגעבראַכט קעגן דעם, נאָר אָפילו אַ טייל קאַרלינער חסידים. דער באַוואוסטער העברעאישער שרייבער, דוד פרישמאַן, האָט וועגן דער גאַנצער געשיכטע אָנגעשריבן אַ פּעליעטאָן, וואָס האָט געהייסן „קטן שנטל גדולה לעצמו" (אַ קליין קינד, וואָס האָט פֿאַרכאַפּט די מאַכט).

אַ ויציקע סאַטירע איז וועגן דער גאַנצער געשיכטע געשריבן געוואָרן אין העברעאישן זשורנאַל „השחר" פון איינעם, וואָס האָט זיך אונטערגעשריבן „חד מן חבריה" (משה אַהרן שאַצקעס). עס האָט דעמאָלט געקאָכט דערמיט

די גאַנצע יידישע וועלט. אָבער חסידים האָבן געטאָן דאָס זייערייקע. דער פיר־יאָריקער יינגל, ישראל, האָט אָנגעהויבן צו פראָווען טישן און איז געוואָרן אַ פאָלנער רבי. דעם יינגל האָבן חסידים אַ נאָמען־געטאָן „ינוקה הקדוש" און פון פיל שטעט זיינען געפאָרן צו אים חסידים.

מען דערציילט, אַז דעם קליינעם רבין, וועלכער האָט זיך געשפילט אין פערדלעך מיט חברים, האָט איינמאָל אָפּגעשטעלט אַן עלטערער חסיד און אים געפרעגט:

מצבה פון ר׳ אַהרן הגדול,
גרינדער פון קאָרלינער חסידות.

— רבי, די גמרא זאָגט, אַז דער יצר־טוב קומט צו אַ ייִדן בלויז נאָר בר־מצוה. פאַר בר־מצוה האָט אַ ייִד בלויז דעם יצר־הרע, טאָ ווי קענט איר, רבי, זיך ספראָווען מיטן יצר־הרע? (דעם קליינעם רבין האָבן אויך אַלטע חסידים געאירצט).

דער ינוקה הקדוש האָט, נישט־אויפהערנדיק זיך שפילן מיט זיינע חברים אין פערדלעך, קורץ געענטפערט:

— „אין צד הערן מיר נישט אויס" — דאָס הייסט אַז דער יצר־הרע האָט אויף אים קיין שליטה נישט.

נאָר אַלס ייִנגל האָט דער ינוקה געהאַט איבערגעבענע חסידים. ווען ער איז עלטער געוואָרן איז זיין נאָמען געוואָרן זייער גרויס. אָפילו הייסע מתנגדים האָבן צוגעגעבן, אַז דער ינוקה איז אויסגעוואָקסן אַ גדול־בישראל. אויסער יידישע לימודים האָט ער גלעַרנט אויך פרעמדע שפראַכן. ער האָט גוט גלעלייענט רוסיש, דייטש און אויך פראַנצויזיש. דערצו איז ער געווען אַ גרויסער מנגן און האָט געקענט שפילן אויף עטלעכע אינסטרומענטן.

סטאָלין איז געוואָרן באָרימט דורך דעם ינוקה רבי ישראל. די איינוואוינער פון שטעטל האָבן טאַקע אויך געצויגן פרנסה פון די פיל חסידים, וועלכע פלעגן דאָרט אָנקומען. אין די טעג פון ימים־נוראים, ראש־השנה און יום־כפור זיינען געווען פאַרנומען נישט נאָר די אכסניות, נאָר אויך פריוואָטע הייזער, רבי ישראל האָט געפירט זיין מלוכה ביד רמה. אַליין איז ער געווען אַ וועלט־מענטש, שיין, מאָדיש אָנגעטאָן און געטראָגן צוויי גאָלדענע זייגערס. זיינע קאַרעטעס זיינען געווען עכט־פריצישע, די פירונג אין רבינס הויף איז געווען אַ היינט־וועלטישע און אויף אַ גבירישן שטייגער. די חסידים האָבן אָבער דעם רבין פאַרגעטערט. זיי זיינען געווען זיכער, אַז אַלץ וואָס דער רבי טוט, דאָרף אַזוי זיין.

עס זיינען אָנגעקומען די מלחמה־יאָרן. פינסק און קאָרלין האָבן זייער שטאַרק געליטן פון דער מלחמה און אירע נאָכווייענישן. אויך סטאָלין איז רואיגירט געוואָרן. דער רבי האָט זיין הויף שוין מער נישט געקענט פירן מיט אַ בריייטער האָנט. עס האָט ממש געפעלט די חיונה.

די צרות, וואָס די שטעט אָרום פינסק האָבן געליטן פון מלחמות און פאָגראָמען פון די באָלשאָוויצעס און פוילישע לעגיאָנערן, האָבן געהאָט אַ שלעכטע ווירקונג אויפן געזונט־צושטאַנד פון רבין און ער איז פריצייטיק געשטאָרבן. זיינע קינדער זיינען געבליבן אָן מיטלען. די חסידים, וועלכע זיינען פאַרבליבן אין יענע געגנטן, זיינען גלייך געוואָרן אָרימע לייט. הילף איז אָבער געקומען פון אָמעריקע. די חסידים, וועלכע האָבן אויסגעוואַנדערט אַהער, האָבן נישט געלאָזט פאַלן די פאַמיליע פון הייליקן ינוקה.

אין יאָר 1923 האָבן סטאָלינער חסידים אַראָפּגעבראַכט אַהער אַ זון פון דעם ינוקה, רבי יענקעלע. רבי יענקעלע האָט דאָ, אין אָמעריקע, פאַרנומען דעם „טראָן" פון דעם גרויסן רבי אהרן. די דינאַסטיע פון די קאָרלינער האָט זיך אַריבערגעצויגן אין ניו־יאָרק, הגם אויך אין סטאָלין איז געבליבן אַ רבי, אַ זון פון ינוקה הקדוש.

דעם רבינס הויף אויף 161 ראַדני־סטריט, קען מען, נאַטירלעך, נישט פאַרגלייכן מיטן אַמאָליקן רבינס הויף אין סטאָלין. עס פעלט דער גלאַנץ, דער גרויסער פאַרנעם פון אַ חסידישן רבין. דאָס הויז, וואו ער וואוינט, פאַרנעמט 3 עטאַזשן, אָבער עס איז אָפּגעלאָזן און זעט אויס אָרעם. דער רבי באַוואוינט דאָס גאַנצע הויז. זיין פריוואָטער צימער איז אויפן 3טן עטאַזש. דאָרטן נעמט ער אויף די חסידים, וואָס קומען צו אים פון גאַנץ אָמעריקע. דער רבי אַליין איז פאַרהעלטניסמעסיק נאָך יונג, ער איז פיל גערעטן אין זיין פאָטער, רבי ישראל. ער איז אויך אַ וועלט־מענטש, ער לייענט צייטונגען און אינטערעסירט

זיך מיט אַלע פּאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע פראַגן פון טאָג.

חסידים, סטאָלינער חסידים, זיינען פאַראַן אין פיל אַמעריקאַנער שטעט. אָבער די מייסטע חסידים וואוינען אין ניו־יאָרק. אויסער דעם שטיבל „בית־אהרן", וואָס געפינט זיך נאָענט צום רבינס הויז, זיינען פאַראַן אין ניו־יאָרק נאָך דריי סטאָלינער חסידישע שטיבלעך: אויף בושוויק־עוועניו, אויף וואַטקין־סטריט (ברוקלין) און אויף הענרי סטריט. אַ שטיבל פון סטאָלינער חסידים איז אויך דאָ אין צענטער פון דער אויטאָמאָביל־אינדוסטרי, אין דעטראָיט (מישיגאן). עס זיינען דאָרט פאַראַן פיל אַרבעטער, מעכאַניקער — סטאָלינער חסידים.

סטאָלינער חסידים זיינען אויך דאָ אין פיל אַנדערע שטעט אין אַמעריקע, אָבער צעוואַרפן. דער רבי, ר׳ יענקעלע, פאָרט אַרויס אויפן לאַנד, ווי זיינע אבות פלעגן דאָס טאָן אין דער אַלטער היים. אין דעטראָיט, וואו עס איז פאַראַן אַ סטאָלינער שטיבל, איז דער רבי אַן אָפטער גאָסט. דער רבי, וועלכער רופט זיך אויך מיטן „באַשייי־דענעם" נאָמען אדמו״ר (אדונינו, מורינו, ורבינו), קומט נישט מיטן לייִדיקן.

די מייסטע סטאָלינער חסידים, וועלכע טוליען זיך נאָך צום רבין, זיינען, ווי דער רבי באַהויפטעט, נישט קיין רייכע לייט. אמתע גבירים זיינען צווישן די סטאָלינער חסידים ניטאָ. די חסידים באַשטייען פון קליינע געשעפטסלייט און אויך פון אַרבעטער. ניט אַלע חסידים זיינען „שומרי־שבת". אייניקע האַלטן אָפילו זייערע געשעפטן אָפן אום שבת, אָבער וואָס צום רבין איז צום רבין. דער רבי אַליין וויס, אַז זיינע חסידים זיינען נישט שטאַרק אָפגעהיט אין די דינים פון שבת, ער קוקט דערויף מיט אַ צעווייטיקט האַרץ, אָבער וואָס קען ער טאָן? אונס רחמנא פטרי, דער רבונו של עולם איז מוחל די, וואָס זיינען געצוואונגען עובר־צו־זיין אויף דער תורה. דער גבאי און אויך דער רבי אַליין נעמט אַלעמען אויף בסבר פנים יפות.

די חסידים זיינען אַלע אימיגראַנטן און דער רבי באַקלאָגט זיך, וואָס דער יונגער דור שטייט־אָפּ פון קאָרלינער חסידות. עס קלעפט זיך צו זיי ניט די לערע פון גרויסן רבי אהרן. צווישן די חסידים וואַרפן זיך אָבער דורך אויך עכטע אַמעריקאַנער יונגעלייט און אַמעריקאַנער יענקישע פרויען. עס קומען צום רבין אַוועלכע, וואָס זיינען פון יידישקייט אינגאַנצן אויסגעטאָן. די סטאָלינער חסידות האָט זיך אָבער טיף אייגנעווארצלט אין זייערע הערצער און אין שוועכע מינוטן פון צווייפל כאַפט מען זיך אַריין צום רבין.

דער רבי פראַווען טישן, מען זינגט זמירות און מען כאַפט אַ חסידיש טענצל. ראש־השנה דאַוונט דער רבי אַליין פאַרן עמוד שחרית און מוסף אין דערביאיקן שטיבל „בית־אהרן". ער איז אַליין דער בעל־תוקע. דאָרט, אין רבינס הויף, פאַרגעסט מען אין דער דרויסנדיקער וועלט. מען טראָגט זיך אַריבער אין די ווייטע עולמות־העליונים פון אַמאָליקער קאָרלינער חסידות. מען טראָגט זיך אַריבער בלויז צייטווייליק, ווייל אָרום און אָרום הערשט דער אַמעריקאַנער ניכטערער גייסט, אָפילו אין שכנות צום רבין.

צו ראש־השנה קומען אייניקע מניינים חסידים פון אַנדערע שטעט. מען קומט פון ניו־דזשוירזי, פון מאַסאַטשוסעטס, מען זוכט אויפצולעבן די אַמאָליקע טראַדיציע פון פאָרן ימים־נוראים צום רבין. דער קיבוץ, וואָס קומט, איז אָבער קליין. עס איז נישט דאָס, וואָס פלעגט אַמאָל זיין אין סטאָלין.

דאָס שטיבל „בית־אהרן" לעבן דעם רבינס רעזידענץ, איז אַ גאַנץ שיינע שול. ערב ראש השנה פאַרקויפט מען דאָרטן בילעטן, אַזוי ווי אין אַלע שולן. די דאַוונער זיינען ניט דוקא סטאָלינער חסידים. עס קומען אויך יידן פון אַ גאַנץ יאָר. וואו ניט וואו וואַרפן זיך דורך יידן מיט אַ הדרת־פּנים, מיט אַ באָרד. די מייסטע מתפּללים,זאָל ניט אויסגערעדט זיין, זיינען יידן געגאָלטע. ווער עס גאָלט זיך מיט אַזאַ סאָרט זאָלב, וואָס איז ערלויבט לויט די דינים פון שולחן־ערוך, און ווער עס גאָלט זיך ביי אַ באַרבער... מיט אַ באָרד צי אָן אַ באָרד, אָבער סטאָלינער חסידים איז מען.

אויף ראַדני־סטריט אין וויליאַמסבורג, ניו־יאָרק, געפינט זיך איצט דער אוראייניקל פון גרויסן רבי אהרן קאָרלינער. סטאָלינער חסידים זיינען דאָ אויך אין אַמעריקע, אָבער ביי די חסידים און אפשר אויך ביים רבין גופא פעלט דער ברען, די התלהבות פון קאָרלינער חסידות. דער גרויסער אָקעאַן האָט די התלהבות אָפּגעקילט.

ג ב ת

קבוצה אויפן נאָמען פון די פּינסקער קרושים

א.

נאָך אַ לאַנגער, שווערער רייזע איז די ערשטע אַרגאַניזירטע גרופּע פון די פּינסקער „צעירי־ציון" ענדלעך אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל. עס איז געווען אָנהויב דעצעמבער, 1921.

אין יענע יאָרן זיינען די ידיעות, וואָס פֿלעגן אָנקומען פון ארץ־ישראל געווען קנאַפּע, אומקלאָרע און וועגן ווירקלעכן לעבן אין ארץ־ישראל האָט מען אין גלות געהאַט בלויז אַ פֿאַרנעפֿלטן און אויבערפֿלעכלעכן באַגריף. אויך די גרופּע חברים פון פּינסק האָט, אָנקומענדיק קיין ארץ־ישראל, נאָך אַליין אייגנטלעך ניט געוואוסט, וואָס זי וועט דאָרט טאָן. אָבער אין זאַך איז פֿאַר די חברים געווען קלאָר: דאָס פֿאַרגאָסענע בלוט פון די פּינסקער קדושים מוז געפֿינען אַ תיקון און די בעסטע פֿאָרם פון אַ דענקמאָל פֿאַר די קדושים וועט זיין, ווען מיר וועלן אויפֿשטעלן אַ קאָלעקטיווע לעבעדיקע שאַפונג, וואָס וועט פֿאַראייביקן דעם אָנדענק פון די פֿריצייטיק־אומגעקומענע חברים און וועט פֿאַר די איצטיקע און קומענדיקע דורות פֿאַרקערפֿערן אין אַ לעבעדיקער פֿאָרם די שטרעבונגען און אידעאַלן פון די חברים־מאַרטירער.

צו אונדזער גרופּע זיינען צוגעשטאַנען אייניקע חברים „צעירי ציון", וואָס זיינען נאָך פריער געקומען אין לאַנד און ה' טבת תרפ"ט (1921) איז אין „בית העולים" אין חיפה פֿאַרגעקומען די גרינדונגס־פֿאַרזאַמלונג פון דער קבוצה אויפן נאָמען פון די פּינסקער קדושים. די דאָזיקע קליינע גרופּע האָט באַשלאָסן צו פֿאַרווירקלעכן אין לעבן די אידייע, מיט וועלכער עס האָבן שוין לאַנג זיך אַרומגעטראָגן די חברים פון פּינסק, און הגם דער וועג צום ציל איז פֿאַר אונז אַליין דאָן נאָך ניט געווען גאַנץ קלאָר, איז דער ציל אַליין פֿאַר אונז געווען פולשטענדיק קלאָר: גרינדן אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קבוצה, וואָס זאָל זיך באַזעצן אויפן נאַציאָנאַלן באָדן און די קבוצה זאָל אויפֿנעמען אַלע חברים פון פּינסק, וואָס וועלן אַרײַנטרעטן אלס מיטגלידער. דער־ביי מוז אין דער קבוצה הערשן פולשטענדיקע גלייכהייט און מאַקסימאַלע קעגנזייטיקע הילף צווישן די חברים.

די ערשטע שריט פון די חברים אין לאַנד זיינען געווען שווער. אין די שטעט איז דאָן געווען אַרבעטס־לאָזיקייט און אויך אין די קאָלאָניעס זיינען די אַרבעטס־מעגלעכקייטן געווען גאָנץ קנאַפּע, וויל דער גרעסטער טייל קאָלאָניסטן האָבן דאָן באַשעפֿטיקט אַראַבער. מיר זיינען געווען אָן דערפֿאַרונג, אָן קענטנישן פון לאַנד, אָן וועלכן עס איז פֿאַך און דער עיקר, אָן גלויבן אין די אייגענע כוחות. מיר האָבן דעריבער ניט געזען פֿאַר זיך קיין מעג־לעכקייט אָנצוהויבן זיך אַרגאַניזירן אַלס זעלבסטשטענדיקע קבוצה, און מיר זיינען געווען וואָכנלאַנג אין „בית־העולם" אין חיפה און בלויז זיך באַשעפֿטיקט מיט פֿלענער און פֿראַיעקטן. דערווייל האָט דער „גדוד־העבודה" פֿאַרגע־שלאָגן דער קבוצה, אַז זי זאָל צושטיין צום „גדוד" ווי אָן אויטאָנאָמע גרופּע. אין גדוד האָט דאָן זיך געפֿונען אייניער פון דער פּינסקער אַרגאַניזאַציע „צעירי ציון", דוב בן יהושע ז"ל, וועלכער איז אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל מיט אַ יאָר פֿריער און ער האָט עס באַאייַנפלוסט די קבוצה אַריינצוטרעטן אין „גדוד". בשעת די וויכוחים וועגן דעם, צי מען זאָל אַריינטרעטן, אָדער ניט, איז אויסגע־דריקט געוואָרן די מורא, טאָמער וועט די קבוצה ניט קע־נען אָפּהיטן איר זעלבסטשטענדיקייט ביים אויפֿנעמען די נייע חברים פון פּינסק, וואָס וועלן קומען קיין ארץ־ישראל. סוף כל סוף איז באַשלאָסן געוואָרן צוצושטיין צום גדוד. אָבער נאָך דעם ווי דער באַשלוס איז אָנגענומען געוואָרן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ניט אַלע חברים זיינען גרייט צוצושטיין. די מאַטיוון קעגן דעם זיינען געווען פֿאַרשיי־דענע: אייניקע חברים האָבן נאָך געמוזט העלפן זייערע משפּחות אין גלות און זיי האָבן מורא געהאַט, אַז אַלס מיטגלידער פון גדוד וועלן זיי ניט זיין אימשטאַנד צו דערפֿילן זייער חוב פֿאַר דער פֿאַמיליע, אַנדערע האָבן ניט געוואָלט צושטיין צום גדוד צוליב פּרינציפּיעלע טעמים, וויל זיי האָבן געהאַלטן, אַז דאָס איז בכלל אַ פֿאַלשער וועג. די דאָזיקע שפּאַלטונג איז געווען פֿאַר די חברים זייער ביטער. איין טייל חברים איז צוגעשטאַנען צום גדוד און איז אַריבער קיין טבריה, אַ צווייטער טייל איז אַרי־בער קיין תל אביב. אָבער די פערזענלעכע פֿאַרבינדו־גען צווישן די חברים זיינען ניט איבערגעריסן געוואָרן. אַלע האָבן געהאַט די זיכערקייט, אַז די שפּאַלטונג איז נאָר אַ דערווייליקע און אַז מיט דער צייט וועט מען זיך ווידער פֿאַראייניקן.

די „קבוצה צום אַנדענק פון די פּינסקער קדושים" ביי דעם „גדוד העבודה" האָט געציילט צען מאַן און האָט זיך געפונען אין „אחיזת־בית" (קרית־שמואל). צו יענער צייט האָט מען אָנגעהויבן אויפבויען די דאָזיקע „שכונה" (קוואַרטאַל) ביי טבריה און דער גדוד האָט איבערגענומען די אַרבעט פון כביש (שאַסיי). אין דער מחנה פון גדוד האָבן זיך געפונען אַן ערך 150 מאַן און אַלע האָבן געוואוינט אין געצעלטן. דער איינציקער „צריף" (באַראַק) אין דעם לאַגער האָט געדינט אַלס עס־צימער. די ענגשאפט איז געווען גרויס. די גרופּע פּינסקער חברים, וואָס איז צוגעשטאַנען צום גדוד ביי טבריה, האָט באַקומען איין געצעלט מיט פּיר בעטן און דאַרט האָבן אַלע געמוזט זיך אייגאַרדענען. יענע עפּאָכע איז געווען פול מיט ראַמאַנטישקייט און באַגייסטערונג. די שיינע לאַנדשאַפט פון „עמק הירדן", דער אויסבליק צום כנרת און חרמון, דאָס קאָכעדיקע לעבן אין דעם גרויסן לאַגער, דאָס אַלץ האָט די חברים באַגייסטערט און דערמוטיקט. די אַרבעט איז געווען אַ „קאַטאַרזשנע", אָבער די התלהבות האָט גובר געווען אַלץ. מיט ליבע האָבן די חברים איבערגעטראָגן אַלע שוועריקייטן און אַלע יסורים פון דעם לעבן אין „גדוד".

ווי געזאָגט, זיינען אונדזערע חברים ביים גדוד געווען אָרגאַניזירט אין אַ באַזונדערע גרופּע און האָבן געהאָט אויך אַ באַזונדערן פאַרטרעטער אין דעם ראָט פון גדוד. ה' ניסן האָבן מיר אָפּגעהאַלטן די ערשטע טרויער־פאַרזאַמלונג צום אָנדענק פון די קדושים פון פּינסק. אויף דער דאָזיקער פאַרזאַמלונג איז באַשלאָסן געוואָרן זיך צו וועגן מיט אַ בריוו צו די חברים אין גלות, מעלדן זיי וועגן דער גרינדונג פון דער קבוצה און בעטן ביי זיי הילף, כדי צו קענען וויייטער אָנטוויקלען די קבוצה. אויך האָבן מיר באַשלאָסן זיך וועגדן צום ראָט פון גדוד מיט אַ פאַרשלאָג, אַז צווישן אָנדערע פאַרפלאָנצונגען ביי עין־חרוד זאָל מען אויך פאַרפלאָנצן אַ וועלדל צום אָנדענק פון די פּינסקער קדושים. אונזער פאַרשלאָג איז אָנגענומען און פאַרווירקלעכט געוואָרן.

די פראָגע וועגן דער צוקונפט פון אונזער קבוצה איז פאַר די חברים נאָך אַלץ ניט געווען קלאָר, אָבער די הויפּט־ליניעס פון דער וויייטערדיקער אָנטוויקלונג פון דער קבוצה האָבן ביסלעכווייז אָנגענהויבן זיך אויסצוקריסטאַליזירן און אין דער ריכטונג זיינען געפירט געוואָרן די פאַראַנדלונגען צווישן אונדז און דער פירערשאפט פון גדוד. מיר האָבן געוואוסט, אַז הינטער אונדז שטייט אַ גרויסער „עזערוו פון חברים, וואָס גרייטן זיך קומען קיין ארץ־ישראל און צושטיין צו אונדז. אונדזער פראָגראַם איז געווען, אַז אין פאַרלויף פון יאָרן זאָל די קבוצה אַווי אויסוואַקסן, ביז זי וועט שוין ציילן 100 מאַן און דאָן וועט די קבוצה זיך באַזעצן אויפן באָדן פון קרן־קימת וויי אַן אויטאָנאָמע גרופּע פון גדוד. אין פאַרלויף פון אייניקע חדשים שפּעטער איז ביי אונדז אויפגעקומען דער ספק, צי דאָס וועט אונדז געלונגען אין די ראָמען פון גדוד. אין לאָנד האָט געהערשט אַרבעטסלאָזיקייט, די לאָגע פון גדוד איז געווען אַ שוועכע און ער איז געווען געצוואונגען אָפּצושטעלן דעם אויפנעם פון נייע חברים. די צאָל פון די פּינסקער חברים, וואָס האָבן געוואָלט צושטיין צו אונדזער קבוצה, איז געוואָקסן, אָבער דער גדוד האָט זיי ניט געוואָלט אָננעמען און די חברים האָבן געמוזט בלייבן אין די שטעט, אָפּגעריסן פון אונדז. דאָס האָט אַרויסגערופן ביי דער קבוצה אַ פאַרביטערונג. מיר האָבן ניט געקענט שלום מאַכן מיט דעם געדאַנק, אַז די חברים, וואָס זיינען מיט אונדז געווען גייסטיק פאַרבונדן נאָך אין גלות, זאָלן ניט קענען מיט אונדז מיטאַרבעטן און זיך ניט באַטייליקן אין דער פאַרווירקלעכונג פון אונדזער געמיינזאַמען ציל. און דערווייל האָט די אַרבעט, וואָס דעם גדוד האָט איבערגענומען אין קרית־שמואל, שוין געהאַלטן ביים פאַרענדיקט ווערן און מען האָט אָננעהויבן ליקווידירן די אָפּטיילונג. דער גדוד האָט באַשלאָסן צו שאַפן אַ נייע אָפּטיילונג אין ירושלים און דאָרט איבערנעמען די אַרבעט פון האָקען שטיינער און בויען. די דאָזיקע אָפּטיילונג איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן פון אויסגעקליבענע קלייניע אַרבעטס־גרופּן פון גדוד. אויך אונדזער קבוצה האָט באַקומען דעם פאַרשלאָג אַריבערצוגיין קיין ירושלים.

די אָפּטיילונג פון גדוד אין ירושלים האָט זיך באַזעצט אין „גבעת שאול". זי האָט אויפגעעפנט אַ וואַרשטאָט צו האָקען שטיינער און צוגעשטעלט די שטיינער פאַר בויען נייע הייזער אין דער שטאָט. די אָפּטיילונג האָט אויך אָננגענומען אַ גרויסע אַרבעט ביים בויען דעם נייעם קוואַרטאַל בית־הכרם, נעבן ירושלים. און אַ חוץ דעם האָט די קבוצה איבערגענומען פאַרשיידענע אַנדערע אַרבעטן ביי בויען און ביים האָקן שטיינער. אָבער די שוועריקייט, וואָס האָט געהערשט צווישן די חברים די לעצטע צייט און די נייגונג צו פאַרלאָזן דעם גדוד זיינען געוואָרן אַלץ שטאַרקער. די חברים, וואָס האָבן זיך געפונען אויסערהאַלב דעם גדוד, זיינען געקומען מיט אַ פאַרשלאָג צו גרינדן אַ זעלבסטשטענדיקע פּינסקער קבוצה, וואָס זאָל קאָנצענטרירן אַרום זיך אַלע פּינסקער חברים, וואָס זיינען געווען צעזייט און צעשפּרייט אין פאַרשיידענע פונקטן און געווען גרייט צוצושטיין צו אַזאַ קבוצה.

תשרי תרפ"ג האָבן די חברים פון דער „קבוצה אויפן נאָמען פון די פּינסקער קדושים" דערקלערט, אַז זיי פאַרלאָזן דעם גדוד. אַלע, אַ חוץ צוויי, זיינען אַרויסגעטראָטן פון גדוד און זיך פאַראייניקט מיט די חברים, וואָס זיינען אַריבער פון תל־אביב און דער אומגעגנט — קיין ירושלים. זיי האָבן געמאַכט אַ לאָגער אין תלפיות, אַוועקגעשטעלט די געצעלטן, וואָס זיי האָבן באַקומען אַלס הלואָה און אָנגענומען אַרבעט אין דער „שכונה" (קוואַרטאַל) תלפיות. די גרינדונגס־פאַרזאַמלונג פון דער קבוצה האָט פאַרמוירט איר עקאָנאָמישן און געזעלשאַפטלעכן פּראָגראַם,

„אויפן יסוד פון געמיינזאַמער פּראָדוקציע און גלייכער צע־טיילונג פון דער פּראָדוקציע, געמיינזאַמער באַאַרגונג פון לעבנסמיטל און גלייכהייט אין דער אַרבעט". אין דער דאָזיקער פאַרזאַמלונג האָבן זיך באַטייליקט 16 בחורים און פון יענעם טאָג אָן הויבט זיך אָן די זעלבשטענדיקע עקסיסטענץ פון דער פּינסקער קבוצה.

די ערשטע חדשים אין תלפיות זיינען געווען חדשים פון עקספּערימענטן און צוגרייטונג. די חברים, וואָס האָבן פריער געאַרבעט אין גדוד, האָבן אין די 8־9 חדשים פון זייער אַרבעט באַקומען פאַרשיידענע קענטענישן אויפן גע־ביט פון גראָבן, האַקן, שטייגער, מאָכן וועגן, אָבער די אַרבעט פון בויען הייזער איז פאַר זיי געווען אינגאַנצן פרעמד. אויך די חברים, וואָס האָבן פריער געאַרבעט אין תל אָביב, זיינען געווען פשוט׳ע אַרבעטער, געהאָלפן ביים אויסאַרבעטן ליים און ביים בויען הייזער. בלויז צוויי פון דער קבוצה האָבן געהאַט געוויסע עלעמענטאַרע קענ־טעניסן אין דעם פאַך פון בויען, אָבער זיי זיינען נאָך זייער ווייט געווען צו בויען אויף אייגענער אחריות. אויף אַזאַ אופן האָבן אונדזערע חברים געמוזט מאַכן גרויסע אַנשטרענגונגען, כדי ניט צו האָבן קיין דורכפאַל ביי דער בוי־אַרבעט. צוליב דעם האָבן די חברים אין די ערשטע חדשים פון דער אַרבעט אין תלפיות ניט געהאַט קיין צייט צו פאַרנעמען זיך מיט צוקונפטס־פּראָגן און די גאַנצע ענערגיע און צייט איז אַוועק אויף די טאָג־טעגלעכע דאגות. אַ זייטיקער באַאַבאַכטער וואָלט געקענט מיינען, אַז די דאָזיקע קבוצה איז ניט מער ווי אַ בוי־קאָאָפעראַטיוו און ניט קיין זעלבשטענדיקער קאָלעקטיוו, וואָס שטרעבט צו בשותפותדיקער קאָלאָניזאַציע.

דער פירער פון דער קבוצה האָט זיך באַמיט, אַז די חברים זאָלן ניט פאַרגליווערט ווערן אין זייער אַרבעט, נאָר גיין פאַראויס. עס איז אַנטשטאַנען אַ באַדערפענישאַריינצונעמען אין דער קבוצה צוויי חברטעס, וואָס זאָלן פירן די הויז־ווירטשאַפט (קאָכן, וואַשן א. אַז. וו.). ווען עס זיינען אָנגעקומען די ערשטע חברטעס איז אין דער קבוצה געווארן מער אָרדענונג און דאָס לעבן איז געווארן באַקוועמער.

אין יענע צייטן האָט מען דער קבוצה געמאַכט פאַר־שיידענע פאַרשלאָגן: וועגן צושטיין צו אַנדערע קבוצים, וועגן באַזעצן זיך אין דער שטאָט א. אַז. וו. די פאַר־שלאגן האָבן אַרויסגערופן לאַנגע ווכוחים אין דער קבוצה און שטענדיק האָט עס זיך געענדיקט מיט דער זעלבער רעזאָלוציע: די קבוצה טאָר עס ניט טאָן און אָנשטאָט צוצושטיין צו אַ פרעמדן, שוין־עקזיסטירנדיקן קבוץ, מוזן די פּינסקער חברים שטרעבן צו שאַפן אַ נייעם זעלב־שטענדיקן קבוץ. די אינערלעכע פאַטענציעלע מעגלעכ־קייטן פון אונדזער גרופּע זיינען געווען גרויס, זיי זיינען געווען פאַרבאָרגן אין אונדז, אַ דאַנק דער אידעאָלאָגישער דערציאונג פון די חברים פון פּינסק און איר אומגעגנט, און מיר האָבן נאָך פאַרמאָגט רעזערוון אין דער מחנה פון די חברים, וואָס זיינען דערווייל נאָך פאַרבליבן אויף די ערטער און געווען טריי דער אידייע פון קאָלעקטיווער פּראָדוקציע.

שפּעטער, ווען קיין ארץ־ישראל זיינען אָנגעקומען די ערשטע נייע חברים פון אונדזערע פּינסקער רעזערוון איז אַנטשטאַנען די פראָגע וועגן שאַפן אַ נייעם אַרבטס־פונקט. די נייע חברים האָבן אַריינגעבראַכט אין דער קבוצה נייע פרישע קרעפטן און עס איז אויפגעקומען די פראָגע: ווי אַזוי שאַפט מען אויפנעם־מעגלעכקייטן פאַר די נייע, וואָס ווילן קומען? פאַר די אַלע חברים, וואָס זיינען געבליבן טריי צו דער צענטראַל־אידייע וועגן קאָ־לעקטיווער קאָלאָניזאַציע, פאַר זיי איז געווען קלאָר, אַז די נייע חברים טאָרן ניט בלייבן אין דער שטאָט. עס איז דעריבער אויפגעשוואומען דער גדאַנק וועגן שאַפן אין דאָרף אַ נייעם פונקט, וואו די חברים זאָלן קענען באַקומען אַ לאַנדווירטשאַפטלעכע צוגרייטונג און דערביי אויך קענען אויפנעמען די נייע חברים. אין פאַרלויף פון דער צייט וועט דער דאָזיקער נייער פונקט ווערן דער צענטראַל־פונקט פון דער קבוצה און די גרופּע אין תלפיות וועט דאַן זיין נאָר אַ הילפס־גרופּע, וואָס וועט האָבן אַ טאָפּלטע אויפגאַבע: צוגרייטן און דערציען אַ טייל חברים אין דעם בוי־פאַך און אויסער דעם העלפן עקאָנאָמיש דער צווייטער גרופּע אין דאָרף, וואָס וועט זיכער מוזן לעבן אין שווערע באַדינגונגען.

אין יענע צייטן איז אין ארץ־ישראל געווען „פּראָס־פּעריטי" אויף טאַבאַק־פלאַנצונגען. פון אַלע ערטער האָט מען מאָביליזירט אַרבעטער פאַר דער טאַבאַק־אויסאַרבע־טונג אין שומרון און גליל. צו יענער צייט האָבן מיר אויך באַקומען ידיעות פון פּינסק, אַז עס גרייט זיך דאָרט אַ גרויסע עליה קיין ארץ־ישראל. דאָס האָט געצוואונגען אונדזער גרופּע צוצואיילן זיך מיט דעם פלאַן צו שאַפן אַ נייעם אַרבעטס־פונקט. עס איז אָנגעגומען געוואָרן באַשלוס און די קבוצה אין תלפיות האָט באַשטימט פינף פון אונדזערע חברים, אַז זיי זאָלן אַריבער קיין זכרון יעקב צו טאַבאַק־אַרבעט. די לעבנס־באַדינגונגען פון די חברים אין זכרון יעקב זיינען געווען שווערע. די פינף חברים האָבן זיך צוערשט אינגעאָרדנט אין איין געצעלט, וואָס זיי האָבן אויפגעשטעלט אין אַ ווייטן אָרטן ביי איינעם פון די קאָלאָניסטן. איינער פון די פינף חברים האָט איבער־גענומען די שמירה פון דעם ווייטן אָרטן און די איבעריקע האָבן געאַרבעט ביי טאַבאַק. אין פאַרלויף פון יאָרן האָבן זיי געמוזט לעבן אַן אַ קיך, ניט פאַרזוכט קיין געקעכטס און זיך באַגונגט מיט ברויט, וואַסער און ווייַנטרויבן. דאָך האָבן די חברים דאָ זיך געפילט גוט, וויל די דאָר־פישע אַטמאָספערע האָט זיי באַצויבערט. מיט אומגעדולד האָבן זיי דערוואָרט די נייע חברים פון פּינסק, וויל זיי האָבן געהאָפט, אַז ווען עס וועלן צוקומען נייע קרעפטן, וועלן די לעבנס־באַדינגונגען ווערן בעסער. אין אַ צייט

אַרום איז ווירקלעך אָנגעקומען די ערשטע נייע גרופּע פון דער פּינסקער יוגנט־אָרגאַניזאַציע. די צאָל חברים האָט אַלזאָ שוין באַטראָפן 11 און זיי האָבן דאָ געדונגען אין דער קאָלאָניע אַ וואוינונג און אָנגעהויבן זיך אייַנ־אָרדענען. אויף דער ערשטער פאַרזאַמלונג איז באַשלאָסן געוואָרן אָפצושאָפן די לעבנס־פּאָרם פון דער קבוצה אין תלפיות, ביי וועלכער עס האָבן נאָך עקסיסטירט פּריוואָט־חשבונות פון די חברים, און אָנשטאָט דעם אייַנפירן אן אמתע קאָמונע. דער באַשלוס איז אָנגענומען געוואָרן מיט התלהבות פון אַלע חברים, וועלכע האָבן געהאַלטן, אַז די גרופּע אין תלפיות איז אַראָפּ פון ריכטיקן וועג און אַז די לעבנס־פּאָרמען דאָרט זייַנען נישט די ריכטיקע.

די אָרבעטס־לאָגע אין זכרון יעקב איז געווען נישט שלעכט. אַ טייל חברים און חברות האָבן געאָרבעט ביי טאַבאַק, די איבעריקע האָבן געאָרבעט ביים אויסטריקענען די זומפן. דער אַרבעטס־לוין ביי ביידע גרופּן איז געוואָרן קלענער און קוים געקלעקט אויף באַשפּייזונג און אויף אייַנקויפן דעם נויטיקן מינימאַלן אינוואָנטאַר. אין יענער צייט האָט אונדזער גרופּע אַ סך געליטן אויף פאַר־שיידענע קראַנקייטן. די נייַע חברים זייַנען אָנגעקומען אין לאָנד אין מיטן ברענענדיקן זומער און גלייך אַריין אין די שווערע אָרבעטן, ווי טרוקענען די זומפן אין קאָ־בראָ. ביז זיי האָבן זיך אקלימאַטיזירט און זיך צוגע־פּאַסט צו דעם לאָנד און צו די אָרבעטס־באַדינגונגען האָט דער גרעסטער טייל פון זיי שווער געליטן פון דער „סאָפּאָטשי“ און פיבער. דער פּראָצענט קראַנקע איז געווען גרויס, יעדן טאָג זייַנען צוגעקומען נייַע קראַנקע און די צאָל חברים, וואָס האָבן געקענט אָרויסגיין אויף אָרבעט, איז געוואָרן אַלץ קלענער. אָבער די אַלע ליידן האָבן נישט געבראָכן דעם גייסט פון די חברים און זייער אומעטדלעכע באַגייסטערונג איז נישט אויסגעלאָשן גע־וואָרן.

פון ערשטן טאָג אָן, ווי אונדזערע חברים זייַנען אָנ־געקומען קיין זכרון יעקב, האָבן זיי אָנגעהויבן פאָרשן די לאָגע אין דער קאָלאָניע און אין דער אומגעגנט און געזוכט אַ מעגלעכקייט צו גריַנדן אַ קליַינע לאַנדווירטשאַפט. אָבער אַלע פּלענער און פּראָוון האָבן זיך אויסגעלאָזט מיט גאָר־נישט. עס זייַנען אויך געווען שוואָכע שאָנסן, אַז אונ־דזערע חברים זאָלן קענען באַקומען ביי די קאָלאָניסטן הכשרה־פּונקטן, אין וועלכע זיי זאָלן באַקומען לאַנדווירט־שאַפּטלעכע קענטענישן און דערפאָרונג. אין דריי חדשים נאָך דעם ווי עס איז געגריַנדעט געוואָרן אונדזער גרופּע האָט דער „סולל־בונה“ פאָרגעשלאָגן דער קבוצה אָנצו־נעמען בוי־אַרבעט אין „גבעת־עדה“, וואו מען האָט אָנ־געהויבן בויען פיר הייזער און פיר שטאַלן. די פּינסקער גרופּע האָט געהאַט אַ גוטן נאָמען אַלס בוי־אַרבעטער און דערביַער האָט דער „סולל־בונה“ איר פאָרגעלייגט די אַר־בעט. אַזוי ווי אַלע שאָנסן אויפצובויען אַן אייגענע לאַנד־ווירטשאַפט אין זכרון־יעקב האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר אוממעגלעך, האָבן מיר דעם פאָרשלאָג אָנגענומען. די קבוצה אין אַ צאָל פון 15־16 מאַן איז אַריבער קיין גבעת עדה. אָבער אויך דאָרט האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז עס זייַנען דאָ שוואַכע האָפענונגען צו גריַנדן אַ לאַנדווירט־שאַפּטלעכן פונקט, ווייל עס איז נישט געווען דער פּאַסּ־דיקער באָדן. מיר האָבן דעריבער ווידער געמוזט אָנ־הייבן זוכן נייַע וועגן און מעגלעכקייטן.

דאָס אָנקומען פון די נייַע חברים, די ידיעות וועגן נאָך נייַע צענדליקער חברים, וואָס גרייטן זיך קומען אין לאַנד, און דאַן די שוועריקייטן לעבנס־באַדינגונגען און די דאגות וועגן אויסבילדן די חברים און זייַ געבן אַ לאַנד־ווירטשאַפּטלעכע צוגרייטונג, — דאָס אַלץ האָט געבראַכט דערצו, אַז די באַציאונגען צווישן די חברים זייַנען גע־וואָרן געשפּאַנט און פּאַרשאַרפט, ווייל אין דער קבוצה זייַנען פון אָנהייב אַן געוואָגן אַזעלכע, וואָס זייַנען אין האַרצן געווען קעגנער פון די וועגן, אין וועלכע די קבוצה איז געגאַנגען. דער דאָזיקער טייל האָט באַטראַכט די קבוצה בלויז אַלס איבערגאַנגס־פונקט, אלס אַ פלאַץ פאַר אויסבילדן זיך אין דעם בוי־פאַך און זיי האָט פון אָנהייב אַן געוויגן צו דער שטאָט און זייַנען געווען קעגנער פון קאָלאָניזאַטאָרישע שטרעבונגען פון דער קבוצה.

די דאָזיקע אינערלעכע שפּאָלטונג איז געקומען צום אויסדרוק אויף איינער פון די פּאַרזאַמלונגען פון דער קבוצה אין תלפיות. עס איז דעמאָלט באַהאַנדלט געוואָרן די פראָגע וועגן אויפשטעלן אַ „צריף“. ביז דאַן פלעגט מען זיך נוהג זיין צו וואוינען זומער אין געצעלטן און אין די ווינטער־חדשים דינגען אַ דירה אין די שכנותדיקע הייזער. סיי די זומער־וואוינונג און סיי די ווינטער־וואוי־נונג האָבן זיך נישט אויסגעצייכנט מיט זייער „לוקסוס“. דער זומער אין ירושלים איז שווער און אין די טעג, וועו עס זייַנען געווען שטאַרקע ווינטן, פלעגן די בעטן און די זאַכן אין די געצעלטן באַדעקט ווערן מיט שטויב און עס פלעגט זיך אויך טרעפן, אַז דער ווינט האָט אַראָפ־געריסן די ליַיוונטן פון די געצעלטן. ווידער די ווינ־טער־דירה האָט זיך אויסגעצייכנט מיט איר ענגשאַפּט, אומ־סאָליַידער אייַנריכטונג און דערביַ האָבן מיר נאָך געמוזט צאָלן טייער דירה־געלט. דעריבער האָבן מיר אָנגענומען אַ באַשלוס אויפצושטעלן אין תלפיות אַן אייגענעם צריף. אויף יענער פאָרזאַמלונג האָט דער באַשלוס געדאָרפט באַ־שטעטיקט ווערן. אָבער דאָ איז אויפגעשטאַנען אייַנער פון די קעגנער (זייער צאָל איז געווען אַכט) און דערקלערט, אַז זיי וועלן זיך נישט באַטייליקן אין די הוצאות אויפ־צובויען דעם צריף, ווייל זיי טרעטן בכלל אַרויס פון דער קבוצה און פאָדערן אויך, אַז מען זאָל זיך צעטיילן מיט דעם אינוואָנטאַר פון דער קבוצה.

די דאָזיקע מעלדונג איז געווען אייַנע פון די שווער־סטע און וויכטיקסטע אין דעם לעבן פון דער קבוצה. די אַרויסגעטראָטענע האָבן זיך אַ נאָמען געגעבן „פּינסקער קבוצה ב.“ און האָבן זיך אויפגעבויט אַן אייגענעם צריף

אין דער שכנות פון אונדזער קבוצה. צווישן אונדז און די אַרויסגעטראָטענע האָבן זיך אָנגעהויבן לאַנגע און שאַרפע קריגעריין וועגן דער פראַגע פון צעטיילן זיך מיט דעם אינוואנטאַר. אָבער אַ חברים־געריכט ביי דעם ראַט פון די ירושלימער אַרבעטער האָט געפסקנט, אַז דאָס פאַרמעגן פון דער קבוצה געהערט צו יענע חברים, וועלכע זיינען געבליבן טריי דער קבוצה און אירע מעטאָדן.

נאָך דער שפּאַלטונג האָבן זיך אָנגעהויבן שוועריקייטן פאַר דער קבוצה. די אַכט אַרויסגעטראָטענע זיינען אַלע געווען גוטע אַרבעטער און אייניקע פון זיי זיינען געווען די בעסטע פאַכמענער פון דער קבוצה. אַ קורצע צייט נאָך דער שפּאַלטונג האָבן נאָך צוויי־דריי פון די אַלטע חברים צוליב פאַרשיידענע סיבות פאַרלאָזן די קבוצה. די איבערגעבליבענע זיינען מערסטנטייל געווען פשוטע אַרבעטער, נישט גענוג אין דער בוי־ווירטשאַפט. די ירושלימער קבלנים (קאָנטראַקטאָרס), וועלכע האָבן פריער געזוכט אונדזערע אַרבעטער, האָבן פאַרלוירן זייער צוטרוי צו אונדז. די לאַגע איז געווארן שרעקלעך און כדי פאַרצוזעצן אונדזער קיום האָבן מיר געמוזט האָבן פיל מוט און גייסטיקע אַנשטרענגונג. אָבער דעם דאַזיקן מוט האָבן מיר געהאַט. ערשט איצט האָבן מיר זיך גענומען פאַרווירקלעכן אונדזער פראָגראַם קלאָר און דייטלעך, און אויב צום ביישפיל ביים פריערדיקן רעזשים איז געווען אָנגענומען אַ פונקט, אַז אין פאַל וועט די הכנסה שטייגט איבער די הוצאָה, וועלן מיר פאַרדינסט צעטיילט צווישן די חברים, האָבן מיר איצט אָפּגעשאַפט דעם דאַזיקן פונקט און פּראָקלאַמירט, אַז די קבוצה דאַרף לעבן ווי אַ פולשטענדיקע קאָמונע. די וואונד אין קערפער פון דער קבוצה האָט זיך אָנגעהויבן פאַרהיילן אויך אין עקאָנאָמישן זין און מיר האָבן אויפגעבויט דעם צריף. די קבוצה האָט ווידער באַקומען אַרבעט און אונדזער עקאָנאָמישע לאַגע איז פאַרבעסערט געווארן.

אַ וויכטיקער מיטל צוזאַמענצוהאַלטן אונדזער קאָלעקטיוו, איז געווען דאָס ערשטע בלעטל פון אונדזער קבוצה „דרכנו", אַרום וועלכן עס האָבן זיך קאָנצענטרירט אַ גרופּע חברים, וואָס זיינען געווען צעשפרייט אין פאַרשיידענע פונקטן. דאָס בלאַט איז דערשינען ניט רעגלמעסיק. זיין אויסערלעך אויסזען איז נישט געווען שיין און רעדאַגירט איז עס געווארן כאַפּנדיק, אָבער דאָך האָט דאָס בלאַט פיל מיטגעהאָלפן אויפצוקלערן די שוועריקייטן פּראָבלעמען פון דער קבוצה. אַ דאַנק דעם דאָזיקן בלעטל האָבן די חברים אין די פאַרשיידענע פונקטן פון לאַנד געהאַט די מעגלעכקייט צו קומען אין אַ קאָנטאַקט צווישן זיך און דיסקוטירן וועגן אַלע אונדזערע אינעווייניקסטע פראַגן.

פיר און אַ האַלב יאָר האָט די קבוצה אין תלפיות עקזיסטירט. אין פאַרלויף פון דער דאָזיקער צייט האָט די קבוצה דורכגעמאַכט אַ סך קריזיסן און שפּאַלטונגען, אָבער דאָך האָט זי אויסגעפירט אויפגאָבן און געהאַט אַ גרויסע באַדייטונג פאַר דער גאַנצער קבוצה: צענדליקער חברים האָבן דאָרט באַקומען זייער אויסבילדונג אין בוי־פאַך און דאָס האָט שפּעטער געבראַכט אַ סך נוצן פאַר דעם לאַנדווירטשאַפטלעכן קאָלעקטיוו.

ב.

פון אָנהייב אָן איז פאַר דער קבוצה געשטאַנען אַ צענטראַלע פראַגע: ווי אַזוי אויסצובילדן די חברים לאַנדווירטשאַפטלעך. צווישן די גרינדער פון דער קבוצה און צווישן די, וואָס זיינען שפּעטער צוריקגעשטאַנען, איז געווען אַ געוויסע צאָל חברים־פאַכמענער אויף פאַרשיידענע געביטן פון מלאָכה. ביי די אַרבעטן אין דער שטאָט איז די באַדייטונג פון די דאָזיקע חברים געווען אַ גרויסע און זיי האָבן פיל מיטגעהאָלפן צו דער עקסיסטענץ פון אונדזער שטאָטישער גרופּע. אָבער דאָקעגן איז געווען גאַנץ קליין די צאָל חברים, וואָס האָבן מיטגעבראַכט מיט זיך פון גלות קענטענישן און דערפאַרונגען אין לאַנדווירטשאַפט, און אונדזער קבוצה, פאַר וועלכער דאָס הויפט־ציל איז געווען די לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניזאַציע, איז אַוועקגעשטעלט געווארן פאַר אַ וויכטיקער פראַגע: ווי אַזוי אין אַ קורצער צייט אויסצובילדן אַ גרויסע צאָל חברים אויפן געביט פון לאַנדווירטשאַפט.

פלוצלונג האָבן מיר באַקומען אַ גוטע געלעגנהייט דערצו אַ דאַנק דעם פאַרשלאָג, וואָס מיר האָבן באַקומען פון דעם „מרכז החקלאי". דער פאַרשלאָג איז געווען פאַלגנדער: ביי „אילת השחר" געפינט זיך באַדן פון דער רעגירונגס־ערד. צוליב מאַנגל פון מענטשן איז נישט געווען קיין מעגלעכקייט צו באַארבעטן דעם דאָזיקן באַדן. אונדזער קבוצה ווערט דעריבער פאַרגעשלאָגן איבערצונעמען די אַרבעט און עס ווערט פאַר איר באַשטימט אַ בחדשים אייגנצוקויפן דעם נויטיקן אינוואנטאַר און אויך מיטלען צו גרינדן אַ קליינע לאַנדווירשאַפט פאַר 5—6 מענטשן. די אַלגעמיינע צאָל פון די חברים אויף יענעם פלאַץ דאַרף באַטרעפן 12, און זייער אַרבעט דאַרף זיין אַפּצורייניקן די פעלדער פון שטיינער. פאַר דער דאָזיקער אַרבעט ווערט באַשטימט אַ ספּעציעלער בודזשעט.

דער דאָזיקער פאַרשלאָג איז געווען פאַר אונדז גינסטיק. נאָכדעם ווי מיר האָבן פאַרענדיקט די בוי־אַרבעטן אין „גבעת־עדה", האָבן מיר אָנגעהויבן אַריבערפירן די חברים צו אילת־השחר. דערמיט האָט זיך געעפנט אַ נייַ בלאַט אין דער געשיכטע פון אונדזער קבוצה.

קיין האָניק האָבן מיר אין אילת־השחר ניט געלעקט. די ספּעציעלע שוועריקייטן באַדינגונגען פון אַלע לאַנדווירטשאַפטלעכע פונקטן אין גליל־העליון האָבן זיך אָפּגערופן אויך אויף אונדז: די וויטקייט פון דער שטאָט, דאָס פעלן פון אַ שאַסיי־וועג, דאָס געפיל פון איינזאַמקייט —

דאָס אַלץ האָט אויך אויף אונדז שלעכט געווירקט. אויף שריט און טריט האָבן מיר זיך באַגעגנט מיט פאַרשיידענע שטערונגען און יעדער אַנהייב האָט פאַרלאַנגט פון אונדז גרויסע אַנשטרענגונגען. מיר זיינען אַנגעקומען קיין אילת השחר אין מיטן פון דער רעגן־צייט און מיר האָבן פאַר־שפּעטיקט דעם סעזאָן פון זריעה. מיר האָבן קוים באַ־ווּיזן צו פאַרזייען אַ טייל פון באָדן — 60 דונאָם — וואָס איז געווען באַשטימט אויף צו פאַרזייען ווינטער־תבואות. עס איז שווער צו באַשרייבן די שמחה פון די חברים, ווען זיי האָבן דערזען, ווי די פעלדער הייבן אָן גרינען, די ערשטע פעלדער, וואָס זיינען געאָקערט און פאַרזייט גע־ווָארן דורך זייערע איגענע הענט. אָבער דער אָרעמער, אויסגעמוטשעטער באָדן האָט אַנטוישט אונדזערע האָפּ־נונגען אויף אַ גוט גראָטעניש. אַנשטאָט תבואה האָט די ערד אַרויסגעגעבן דערנער און ניט בעסער זיינען אויך געווען די רעזולטאַטן פון די זומער־תבואות, אויך דאָ האָבן מיר באַווּיזן צו פאַרזייען ווייניקער, ווי מיר האָבן געוואָלט, מיר האָבן פאַרזייט הויפּטזאָכלעך „דורא“ (קו־קורוזע) און דאָס גראָטענייש איז געווען ניט גלענצנד. דערצו האָבן נאָך די ליבע „שכנים“ אַוועקגעגנבעט אַ טייל פון דער תבואה און די פרנסה אין אַלגעמיין איז געווען אַ נישטיקע. „אונדזער עקאָנאָמישע לאָגע — שרייבן די חברים פון אילת־השחר — ווערט אַלץ ערגער און קאָמפּליצירטער. מיר האָבן שוין אַ סך חובות און איצט איז נישטאָ קיין מעגלעכקייט צו באַקומען וועלכן עס איז קרעדיט אַפילו פאַר די מינימאַלע עקאָנאָמישע באַדער־פענישן. דער מאַנגעל אין נאַפּט האָט אונדז געצוונגען צו באַנוצן זיך מיט האָלץ, אַנשטאָט צוקער, עסן מיר סו־כאַרקעס און אַנשטאָט אויל — האָבן מיר גאָרנישט. מעל וועלן מיר אפשר נאָך קריגן אויף צווויי וואָכן צייט“. און נאָך אייניקע וואָכן: „די פּאַשע פאַר די בהמות האָט זיך געענדיקט און איר מוזט געדענקען, אַז בהמות זיינען ניט קיין מענטשן און מען מוז נאָך טאָפּלט אויף זיי אַכטונג געבן און אָפּהיטן“.

די בוי־אַרבעטן אין אילת־השחר זיינען פון חודש צו חודש אָפּגעלייגט געוואָרן. מען האָט געקענט זוכן זיי־טיקע אַרבעטן אין ווייטע פלעצער. אַ צאָל חברים איז אַוועק קיין טבריה אַרבעטן ביי בוי־אַרבעט, איין חבר מיט אַ פּאָר בהמות איז אַוועק אַוש ביז עפולה זוכן אַרבעט פאַר די בהמות. אין אילת־השחר זיינען נאָר פאַרבליבן די מיידלעך און איין אָדער צוויי בחורים. אָבער ווען ס׳איז געקומען די צייט פון שניט און פון דרעשן, האָט מען ווידער געמוזט צונויפרופן אַלע חברים.

אין מיטן זומער האָבן זיך ענדלעך אָנגעהויבן אין אילת־השחר די בוי־אַרבעטן, אויף וועלכע מיר האָבן גע־האָפט. מיר האָבן איבערגענומען די אַרבעטן. צו הילף זיינען געשיקט געוואָרן נאָך אייניקע חברים־פאַכמענער פון דער גרופּע אין תלפיות. די דאָזיקע אַרבעט האָט פאַר־בעסערט אונדזער עקאָנאָמישע לאָגע, אָבער די הכנסה איז געווען ניט גרויס און אויך נאָך דעם האָבן מיר ניט גע־קענט דעקן דעם דעפּיציט, וואָס מען האָט געמאַכט אין פאַרלויף פון יאָר.

ביים סוף פון יאָר איז פאַר אונדז ווידער געשטאַנען די פראָגע וועגן דער צוקונפט. מיר האָבן אָנגעהויבן פירן פאַרהאַנדלונגען מיט די אינסטיטוציעס וועגן דער ווייטער־דיקער עקסיסטענץ דאָ אויפן פלאַץ. אַזוי ווי מיר האָבן שוין געהאַט מער דערפאַרונגען, האָבן מיר שוין זיך באַ־צויגן מיט מער פאַרזיכטיקייט צו די פּלענער, וואָס מיר האָבן געהאַט אויסגאַרבעט. דערווייל זיינען אין אילת השחר פאַרגעקומען ענדערונגען אין דער קבוצה. ווינטער תרפ״ו האָבן מיר פאָנאַנדערגעלאָזן די גרופּע אין אילת השחר און איבערגעלאָזט נאָר זיבן חברים פאַר הכשרה אין פארשיידענע צווייגן אויף אַ יאָר צייט.

אַזוי האָט זיך פאַר אונדז געענדיקט די עפּאָכע פון אונדזער לאַנדווירטשאַפטלעכער צוגרייטונג אין אילת־השחר. ניט קוקנדיק אויף די פיל אַנטוישונגען, וואָס מיר האָבן דאָרט דורכגעמאַכט, האָט דער דאָזיקער פּלאַץ אויסגע־פילט א וויכטיקע אויפגאָבע אין אונדזער לעבן. אין פאַר־לויף פון יאָר האָבן די חברים באַקומען דערפאַרונגען אויף דעם געביט פון פאלכא (תבואות), וואָס איז דאָ געווען כמעט דער אייניקער צווייג. אויך האָבן די חברים דאָ געלערנט דעם עול פון פירן אַן אייגענע לאַנדווירטשאַפט. די צרות און ליידן, וואָס מיר האָבן דאָ געהאַט, זיינען גע־ווען פאַר אונדז אַ לעקציע פאַר דער שפּעטערדיקער אַר־בעט. עס קאָן זיין, אַז מיר האָבן געקענט דערגרייכן בעסערע רעזולטאַטן; עס קען זיין, אַז מיר האָבן ניט אויסגענוצט אַלע מעגלעכקייטן פון יענעם פּלאַץ, אָבער די אַלע דערפאַרונגען האָבן אונדז שפּעטער געבראַכט גרויס נוצן, וועלן מיר האָבן געשאַפן די קבוצה אין גבת.

אין משך פון אייניקע יאָר צייט זיינען אונדזערע חברים געווען צעשפּרייט איבער פאַרשיידענע פונקטן פון לאַנד, כדי צו זאַמלען דערפאַרונגען. מיר האָבן אויסגע־נוצט אויפן בעסערן אופן די דעמאָלסטיקע באַגרענעצטע הכשרה־מעגלעכקייטן אויף אַלע געביטן: די לאַנדווירט־שאַפטלעכע שולן אין מקוה־ישראל און נהלל, די לאַנד־ווירטשאַפטלעכע פונקטן פון די אַרבעטערינג אין די ווירט־שאַפטן פון די קאָלאָניסטן אין גליל. די חברים האָבן זיך דאָרט ספּעציאַליזירט אויף פלאַנצונגען און אויף פאלכא און די חברות האָבן זיך אויסגעבילדט טעאָרעטיש און פּראַקטיש אין האָדעווען עופות, אין שטאַל און אין גערט־נער־אַרבעטן.

דער שוועסטער פעריאָד איז פאַר אונדז געווען די הכשרה ביי די קאָלאָניסטן אין גליל. דאָס געפיל פון איינזאַמקייט און אָפּגעריסנקייט פון דער געזעלשאַפט און פון דער קבוצה, דאָס לעבן אין פאַרוואָרפענע ווינקעלעך, ווי יבנאל אָדער פוריה, די שווערע אַרבעט, די אומבא־

גרענצטע אַרבעט־שטונדן, די שלעכטע דערנערונג און אַ מאָל אויך די באַליידיגנדע און גראָבע באַציאונג מצד דעם קאָלאָניסט אָדער זיין פרוי — דאָס אַלץ האָט גע־ווירקט שוואַך אויף די חברים און מען האָט שוין געמוזט האָבן אַ סך געדולד און אידעאַליזם פון אַ חלוץ, כדי אויסצוהאַלטן ביי אַזעלכע באַדינגונגען. און אַפילו די דאָ־זיקע הכשרה איז ניט געווען קיין רעגלמעסיקע און ניט שטענדיק האָט מען זי געקענט געפינען אין די קאָלאָניעס פון גליל. אָפט פלעגט אַ חבר מוזן וואַנדערן אין פאַר־לויף פון חדשים פון איין קאָלאָניע צו דער צווייטער, זוכנדיק אַרבעט, גיין פון יבנאל קיין פוריה און פון פוריה קיין כנרת און ווידער פון דאָרט קיין בית־גן, דאָ אַ טאָג און דאָרט אַ טאָג, ביז ער האָט ענדלעך געפונען אַ קאָלאָניסט, ביי וועלכן ער האָט נושא־חן געווען און באַ־קומען ביי אים פעסטע אַרבעט. עס זיינען געווען אויך פאַלן, וועו חברים האָבן נאָך חדשים־לאַנגע וואַנדערונגען געמוזט צוריקקומען, ניט־געפינענדיק אין ערגעץ קיין פאַסיקע אַרבעט. אָבער שוין נאָך דעם אָפילו, ווי מען האָט געהאַט דאָס גרויסע גליק זיך אייַנצוארדנען ביי אַ קאָלאָניסט, האָבן די ליידן און צרות זיך ניט פאַרענדיקט.

ג.

אין פרילינג תרפ״ה האָט די צאָל חברים פון אוג־דזער קבוצה דערגרייכט אַן ערך 40. פון זיי האָבן זיך דרייצן געפונען אין אילת־השחר, אַכצן אין תלפיות און די איבעריקע זיינען געווען צעשפרייט איבער די הכשרה־פלעצער. די ידיעות, וואָס מיר האָבן באַקומען פון די פינסקער חברים, וואָס האָבן געאַרבעט אין „החלוץ״ און אין דער יוגנט־באַוועגונג, האָבן אַנגעזאָגט די בשורה, אַז עס קומען אין לאַנד אַ סך נייע חברים. וואו געפינט מען פאַר זיי אַ פלאַץ און אַרבעט? דאָס האָט צוגעזרויבט ביי אונז די רו.

דאָ איז אויפגעשטאַנען דער פלאַן וועגן גרינדן אַ דריטע גרופע אין איינער פון די קאָלאָניעס. אָבער דאָס איז ניט געווען אַזוי לייכט דורכצופירן. די פאַרהאַנד־לונגען, וואָס מיר האָבן וועגן דעם געפירט מיט דעם מרכז־החקלאי״, האָבן צו קיין רעזולטאַט ניט געבראַכט. די אַרבעטס־לאַגע אין די קאָלאָניעס איז צו יענער צייט געווען אַזוי שווער, אַז אַריינפירן נאָך נייע גרופעס איז געווען כמעט אוממעגלעך. די צאָל קבוצים און קבוצות אין די קאָלאָניעס איז געווען קליין. יעדישע אַרבעטער האָט מען דאָרט באַשעפטיקט נאָר זעלטן און דערביי איז די אַרבעט פון אויסרייניקן דעם באַדן. דעריבער איז פאַר־שטענדלעך, אַז ווען מיר האָבן זיך דערווויסט, אַז עס איז דאָ אַרבעט אין מגדיאל, אין דער נייער קאָלאָניע, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן בויען ביי פּתח־תקוה, האָבן מיר זיך אָנגעכאַפט אין דעם. אויף דער יערלעכער פאַרזאַמלונג אין תלפיות, אין דער אַנוועזנהייט פון אַלע חברים פון דער קבוצה, איז באַשלאָסן געוואָרן צו גרינדן אַ צייט־ווייליקע אָפּטיילונג אין מגדיאל, כדי, אַז די גרופּע זאָל, נאָך דעם ווי זי וועט פאַרענדיקן די אויסריניקונגס־אַרבעט, וואָס האָט געדאַרפט דויערן 3—4 חדשים, שפּע־טער אַריבער קיין פּתח־תקוה צו אַרבעטן דאָרט אין דער קאָלאָניע. עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו שיקן קיין מגדיאל צען חברים, פון זיי פּיר, וואָס האָבן זיך שוין געפונען ווייניקסטנס אַ האַלב יאָר אין לאַנד, און די איבעריקע — נייַ־אַנגעקומענע חברים. פאַקטיש זיינען אַוועק קיין מגדיאל פון תלפיות בלויז פינף „אַלטע״ און נייַע צוזאַמען. די אי־בעריקע פינף זיינען אַהין געקומען פון תל־אביב.

פאַר די יענעקע, וואָס האָבן פריער די גאַנצע צייט זיך געפונען אין ירושלים און זיך פאַרנומען מיט שטאָ־טישע אַרבעטן, איז דאָס אַריבערגיין פון שטאָט אין דאָרף אַריין געוועזן אַ גרויס אָפּקומענישׂ. אונדזער גאַנץ ביסל פאַרמעגן, וואָס מיר האָבן געבראַכט קיין מגדיאל, איז באַ־שטאַנען פון עטלעכע צעריסענע און געלאָטעטע געצעלטן. מיר האָבן געמאַכט אונדזער לאַגער אין מיטן פעלד, אין צעטער פון דער קאָלאָניע. דאָרט האָט זיך אויך גע־פונגן דער לאַגער פון די אַרבעטער ביים אויסטרוקענען די זומפֿן, עטלעכע צענדליק חברים פון דער גרופּע „עין־חרוד״ אין פּתח־תקוה, אַ גרופּע פון „מעבר״ און נאָך אייַ־ניקע אַנדערע. אין אונדזער גרופּע זיינען געווען זיבן בחורים און דריי מיידלעך. די מיידלעך האָבן ניט גע־קענט זיך באַטייליקן אין דער שווערער אַרבעט פון אויס־טריקענען זומפֿן און זיך פאַרנומען בלויז מיט הויז־ווירט־שאַפט. אין איינעם פון די געצעלטן האָט זיך געפונען די קיך, דאָס „עס־צימער״ און לעבן דעם האָבן מיר אייַנ־געאָרדנט די „וועשעריי״.

די אַרבעטס־באַדינגונגען זיינען געווען שווערע. די אַרבעט, וואָס איז מייסטנס באַשטאַנען פון גראָבן, איז גע־וען אויסגעפירט דורך אַ קבלן (קאָנטראַקטאָר). דער אַר־בעטס־לוין: אינגאַנצן 8 פיאַסטער (40 סענט) פאַר אַ קוואַדראַט־מעטער. מיר האָבן געגראָבן טיפע און לאַנגע קאַנאַלן. די מערהייט חברים אין דער גרופּע זיינען גע־וען נייַע אין לאַנד, אַן דערפאַרונג אין דער אַרבעט. ביי אַזעלכע שווערע באַדינגונגען האָבן די חברים די ער־שטע צייט שטאַרק געליטן. אַ חוץ דעם האָבן מיר נאָך געהאַט אַ מזל, וואָס דער באַדן, וועלכן מיר האָבן געגראָבן, איז געווען האַרט ווי אייַזן. די ריכטיקע אַרבעטס־מע־טאָדן, וועלכע מען מוז אָנוועגדן ביי אַזאַ אַרבעט, האָבן מיר ניט געקענט און מיר האָבן געפטרט פיל מי און שוויים אומזיסט, אַן פראַדוקטיווע רעזולטאַטן. נאָך דער אַרבעט פלעגן מיר זיין צעבראָכן און דערהרגעט. דערצו האָבן מיר נאָך געליטן פון מאַנגל אין וואַסער. דורך אַ דינע רער פלעגט מען אַריינפירן וואַסער פון עין־חי צו דער קאָלאָניע און פון דאָרט צו אונדזער לאַגער. אָבער אויך אין דעם ברוגעם פון עין־חי איז ניט שטענדיק געווען וואַסער, זייער אָפט פלעגט די מאַשין צו שעפּן

וואַסער קאַליע ווערן און דאָן איז גאַנץ מגדיאל געבליבן אָן אַ טראָפן וואַסער. אַממיאסטן פלעגן מיר ליידן פון וואַסער־מאַנגל אין די טעג פון די כאמסינען (הייסע ווינטן). ניט זעלטן פלעגן מיר מוזן אין מיטן העלן טאָג אָפּ־שטעלן די אַרבעט און וואַנדערן אין די נאָענטע קאָלאָניעס — עין־חי און כפר־סבא — כדי צו זוכן וואַסער אויף צו שטילן דעם דורשט. און איך דערמאָן זיך איינעם אַזאַ הייסן טאָג, ווען מיר זיינען צוריקגעקומען פון דער אַרבעט און ניט געפונען אין לאָגער קיין וואַסער צום טרינקען. מיר האָבן אַלע געמוזט צוריקגיין קיין עין־חי טרינקען וואַסער, אָבער אויפן וועג איז איינע פון אונדזערע חברות אַוועקגעפאַלן אָן פאַרחלשטע. ווען מיר האָבן איינגעזען, אַז אויף אַזאַ אופן קענען מיר ניט פאָרזעצן די אַרבעט, האָבן מיר באַשלאָסן ברענגען וואַסער פון ירקון, עטלעכע קילאָמעטער ווייט פון אונדזער מחנה. קיין בהמה צו פירן דאָס וואַסער האָבן מיר ניט געהאַט און דעריבער פלעגן צוויי חברים מיט אַן עמער אויף די פלייצעס מוזן יעדן טאָג גיין קיין „שבע טחנות" און פון דאָרט ברענגען דאָס וואַסער. דאָס אַלץ האָט געקלעקט בלויז אויף צו טרינקען, אָבער מיר האָבן דאָך געמוזט יעדן טאָג אויך זיך וואַשן און דאָן האָבן מיר געדאַרפט וואַסער פאַר די וועש, ווייל אָפט האָבן מיר געאַרבעט אַ גאַנצן טאָג אין זומפ און בלאָטע און נאָך דער אַרבעט פלעגן מיר צוריקקומען שוואַרץ און שמוציק. אויף אַזאַ אופן האָבן מיר קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט ווי זיך שלעפּן מידע און צעבראָכענע צום ירקון און זיך וואַשן אין טייך. אונדזער וועש פלעגן מיר וואַשן אויף אַזאַ אופן: אין דער פרי האָבן מיר געגומען אויף די פלייצעס די בינדלעך וועש און באַגלייט די חברטעס — די וועשערינס, ביז דעם ירקון. זיי זיינען דאָרט געשטאַנען אַ גאַנצן טאָג און געוואַשן, אין אַ וויסטער סביבה, וואו מען זעט בלויז אַראַבער (ערשט שפּעטער האָבן מיר דערפאָרן, ווי גרויס עס איז געווען די סכנה פאַר די מיידלעך, וואָס האָבן געאַרבעט אין יענעם וויסטן פלאַץ). אין אָוונט פלעגן מיר ווידער קומען, נעמען די גערייניקטע וועש און ברענגען אין לאָגער אַריין. מיר האָבן אויך שטאַרק געליטן פון די גע־צעלטן, אין וועלכע מיר האָבן געוואוינט. דאָס זיינען געווען אָפּגענוצטע, צעריסענע געצעלטן און דער מינד־סטער ווינט האָט זיי געקענט אַראָפּריסן. אויך די מע־דיצינישע הילף איז געווען שלעכט און ניט גענוג. אין דער גאַנצער געגנט איז געווען נאָר איין דאָקטאָרקע, וועלכע האָט געוואוינט אין רעננה. צוויי מאָל אין וואָך פלעגט זי רייטנדיק אויף אַן אייזל באַזוכן די קאָלאָניעס. זי איז געווען צו שטאַרק באַלאַסטעט מיט אַרבעט און עס זיינען געווען פאַלן, ווען די מעדיצינישע הילף איז געווען דרינגנד נייטיק, אָבער ווען די הילף איז געקומען, איז שוין געווען צו שפּעט. און דאָך, ניט קוקנדיק אויף די אַלע צרות, האָט אין לאָגער געהערשט אַ געהויבענע שטימונג. ווייל גרויס איז געווען דער צויבער פון דער לאַנדשאַפט מיט איר ווילדער שיינקייט.

בשעת מיר האָבן באַשלאָסן צו גרינדן די גרופּע אין מגדיאל האָבן מיר געהאַפט, אַז מיר ווילן קענען אויסנוצן די ווירטשאַפטן פון די קאָלאָניסטן פאַר אַ פלאַץ פון הכשרה פאַר אייניקע פון אונדזערע חברים. אָבער אונדזער האָפענונג איז ניט מקוים געוואָרן. די לאַגע פון די מערסטע קאָלאָ־ניסטן איז געווען אַ ביטערע, ווייל צוליב מאַנגל אין וואַסער און מאַנגל אין מיטלען האָבן זייערע ווירטשאַפטן ניט מצליח געווען. מיר האָבן דעריבער געמוזט אויפגעבן די האָפענונג אויף איינאַרדנען אייניקע חברים ביי די קאָלאָניסטן. מיר האָבן געוואוסט, אַז די דערפאַרונג, וואָס מיר ווילן קריגן אין מגדיאל, דערפאַרונג אין אַרבעט און אין איינשטעלן זיך ווי אַ זעלבסטשטענדיקע גרופּע, אַז דאָס ווערט אונדז ברענגען א סך נוצן. און אין דער הינזיכט האָבן מיר ניט געהאַט קיין טעות.

דערווייל איז פאַרגעקומען אַ וועגדונג אין אונדזער אַר־בעטס־לאַגע. מיר האָבן פאַרענדיקט אויסטרוקענען דעם ערשטן זומפיקן טייך ביי דער קאָלאָניע און זיך געגומען צו אויסטרוקענען דעם צווייטן טייך, וואָס האָט זיך געפו־נען אַ סך וווייטער. דאָ איז די אַרבעט געווען נאָך שווע־רער, ווייל דאָ האָבן מיר די גאַנצע אַרבעט געמוזט מאַכן שטייענדיק אין וואַסער, אין זומפ. מיר האָבן ניט געהאַט קיין שטיוול און פאַסיקע קליידער, מיר האָבן געמוזט אַר־בעטן שטייענדיק אַ גאַנצן טאָג אין וואַסער באַרוועט, און די רעזולטאַטן פון דער אַרבעט זיינען געווען קלאָגעדיק. און דאָ האָבן פלוצלונג אויסגעבראָכן אין לאַגער די ער־שטע פאַלן פון מאַלאַריע. די צעריסענע געצעלטן, דער מאַנגל אין וואַסער, מאַנגל אין די נייטיקע סאַניטאַרישע באַדינגונגען, די שווערע פאַרמאַטערנדיקע אַרבעט — דאָס אַלץ צוזאַמען האָט מיטגעהאָלפן צו פאַרשפּרייטן די קראַנ־קייט. דאָס אייניקיקע מיטל, מיט וועלכן מען האָט דאָן באַקעמפט די מאַלאַריע איז געווען, שלינגען פראָפילאַקטישן כינין און טרינקען קאַניאַק. די מיטלען האָט אונדז צו־געשטעלט דאָס אַרבעטס־ביורא אין פּתח־תקוה.

ענדע יולי האָט די אַרבעט שוין געהאַלטן ביים פאַר־ענדיקן זיך. מיר האָבן אָנגעהויבן מאַכן הכנות אַריבער־צוגיין קיין פּתח־תקוה. מיר האָבן באַקומען אַ ליידיקן פלאַץ פאַר אַ לאַגער אין עין־גנים און סוף יולי 1925 האָבן מיר פאַרלאָזן מגדיאל. אין אונדזער קאַסע איז דאָן געווען ריינער ריוח גאַנצע 25 פונט. דאָס איז אין יענע צייטן געווען אַ ריזיקע סומע, נעמענדיק אין אַכט אונדזער קליינע צאָל מענטשן און קליינעם אַרבעטס־לוין. אַריבערגייענדיק קיין עין־גנים האָבן מיר געגרינדעט די דאָרטיקע גרופּע, וועלכע האָט שפּעטער געשפּילט אַן אַנט־שיידענע ראָלע אין דער אַנטוויקלונג פון אונדזער קבוצה.

מיר זיינען אַריבער פון מגדיאל קיין פּתח תקוה מיט אַ קליינער צאָל מענטשן. אונדזער לאַגער אין עין־גנים האָט פאַרנומען אַ פלאַץ פון בסך הכל 12 דונאָם.

וועז מיר זיינען אָנגעקומען איז די אַרבעטס־לאָגע געווען נישט קיין גלעצנדע. נישט־קוקנדיק דערויף, וואָס די צאָל פון די יידישע אַרבעטער איז געווען אַזוי קליין, האָבן זיי דאָך אין דער קאָאָלאָניע געליטן פון אַרבעטלאָזיקייט. די אינערלעכע אינריכטונגען אין אונדזער „אינטימער" קבוצה זיינען געווען גאַנץ פרימיטיוו. דאָס עס־צימער און די קיך האָבן זיך געפונען אין אַ קליינעם אָפּגעריסענעם געצעלט. צוויי לעדיקע פעסער און אויף זיי אַ ברעט — דאָס איז געווען אונדזער „טיש", און אין אַ ווינקל צווישן צוויי בלאָקן איז געשטאַנען דער פרימוס — אונדזער „קיך".

וועז מיר זיינען אָנגעקומען קיין פּתח־תקוה, האָבן מיר געוואוסט, אַז אונדזער גרופּע מוז דערפילן אַזעלכע אויפגאַבן, וואָס פון זיי העגמט אָפּ דער גורל פון אונדזער קבוצה און איר צוקונפט. מיר האָבן געוואוסט, אַז פאַר אונדז ליגט אַ ברייט פעלד פון אייגנעמען פאָזיציעס אין פאַרשיידענע אַרבעטס־געביטן אין דער קאָאָלאָניע. מיר האָבן אויך געזען פאַר אונדז ווייטע מעגלעכקייטן פון זעלבסטשטענדיקע לאַנדווירטשאַפטלעכע אונטערנעמונגען, וואָס זאָלן פאַרפעסטיקן אונדזער עקסיסטענץ אין דער קאָלאָניע. מיר האָבן זיך אָפּגעגעבן אַ רעכענונג, אַז פאַר די נייע חברים, וואָס וועלן אָנקומען אין לאַנד, איז דאָס כמעט דער אינציקער אויפנעם־פלאַץ, ווייל ביי דער אַרבעטס־לאָגע, וואָס האָט דאָן געהערשט אין לאַנד, איז קיין בעסערער פלאַץ פאַר נייע חברים ניט געווען. אונדזערע האָפענונגען זיינען ניט אַנטוישט געוואָרן. אין עין־גנים איז אונדז ווירקלעך געלונגען צונויפצוזאַמלען און פאַרפעסטיקן דעם גרעסטן טייל פון דער קבוצה און אים צוגרייטן צו דער קומענדיקער זעלבסטשטענדיקייט.

אויך די נייע עליה, וועלכע מיר האָבן דערוואַרט מיט אומגעדולד, האָט אונדז ניט אַנטוישט. די ידיעות, וואָס מיר האָבן באַקומען פון דער אַלטער היים, זיינען גע־וען מונטערע. אונדזערע חברים און ספּעציעל הערשל פינסקי, האָבן געאַרבעט אין פאַלעסיע אין „החלוץ" און האָבן אויך אַרגאַניזירט און צוגעגרייט די נייע עליה. די רעגלמעסיקע קאָרעספּאָנדענץ צווישן דער קבוצה און די פינסקער חברים און די פּריוואָטע בריוו צווישן די חברים פון דער קבוצה און די חברים פון דער אַלטער היים האָבן פיל מיטגעהאָלפן דערצו, אַז די חברים, וואָס האָבן זיך געקליבן קומען אין לאַנד און צו־שטיין צו אונדז, זאָלן האָבן ריכטיקע באַגריפן וועגן ארץ־ישראל. פון פינסק פלעגן מיר באַקומען געניוע ידיעות וועגן דער לאַגע פון דער הכשרה און דער עליה און מיר האָבן געוואוסט פאַרויס, וער עס קומט און וועז, אַזוי אַז מיר האָבן געקענט באַצייטנס זאָרגן פאַר דער אויפנאַמע פון די נייע חברים.

דער ערשטער ווינטער אין עין־גנים איז געווען זייער שווער. וועז עס איז אָנגעקומען די רעגן־צייט זיינען מיר געשטאַנען פאַר דער שווערער וואויונגס־פראַגע. די צערי־סענע גענצלטן, וועלכע מיר האָבן געשלעפט פון תלפיות קיין מגדיאל און פון דאָרט קיין עין־גנים, האָבן דעם ערשטן רעגן ניט אויסגעהאַלטן. דורך אַלע געצעלטן איז אַריי־געדרונגען וואַסער און די חברים זיינען געווען געצוואונגען אין מיטן דער נאַכט פאַרלאָזן די געצעלטן און וואַנדערן, ביז זיי האָבן געפונען שוץ אין דעם גרויסן פירעקיגן געצעלט, אין וועלכן עס האָבן זיך געפּינגען אַלע אונדזערע געמיינשאַפטלעכע אייגריכטונגען: די קיך, דאָס עס־צימער און דער קליידער־מאַגאַזין. נאָך פאַרהאַנדלונגען מיט דעם „מרכז החקלאי" און מיט דער „סוכנות" האָט מען אונדז באַ־שטימט אַ סובסידיע אויף אייגצוקויפן בוי־מאַטעריאַלן און אויסבויען צוויי צריפים: איינעם אַ גרויסן פאַר 20 מאַן און אַ קליינעם פאַר אַן עס־צימער און קיך. וועז די צריפים זיינען געווען פאַרטיק — אַן פענצטער, אַן אַ דאָך און פאַדלאָגע — האָבן זיי אין אונדזערע אויגן אויס־געזען ווי פאַלאַצן. דערווייל איז אונדזער צאָל געוואַקסן. די צריפים האָבן שוין מער ניט געקלעקט פאַר אַלע חברים און אַ טייל האָט אין פאַרלויף פון ווינטער ווייטער געמוזט וואוינען אין די געצעלטן.

די אַרבעטס־לאָגע איז געווען שווער. אין פאַרלויף פון דער רעגן־צייט איז די אַרבעטסלאָזיקייט געוואָרן אַלץ גרעסער. גראַד איז דאָס יאָר געווען רייך אין רעגנס און עס זיינען געווען טעג, וועז אַפילו קיין אייגציקער חבר איז ניט אַרויס אויף אַרבעט. אָבער אַפילו אין די הפסקות צווישן רעגן און רעגן איז קיין סך אַרבעט ניט געווען. דאָס רוב חברים זיינען געווען אָן דערפאַרונג און דערי־בער איז זייער אַרבעטס־לוין געווען אַ נישטיקער. דאָס האָט נאַטירלעך באַאייגפלוסט אונדזער עקאָנאָמישע לאַגע. דעם „ריוח", וואָס מיר האָבן געבראַכט פון מגדיאל, האָבן מיר שוין לאַנג געהאַט אויפגעגעסן, די חובות זיינען גע־וואַקסן און די עקסיסטענץ־פראַגע איז געוואָרן אַלץ שאַרפער. די דערנערונג איז געווען נידעריקער פון מינימום און מיר האָבן אַפילו געמוג ברויט ניט געקאָנט האָבן. אין די בריוו פון די חברים פון דער גרופּע צו אַנדערע חברים וועלט גאַנץ קלאָר געשילדערט די קאַטא־סטראָפאַלע לאַגע: „די נויט — שרייבט אַ חבר — האָט דערגרייכט צו דער העכסטער מדרגה. מיט גרויסע שווע־ריקייטן איז אונדז היינט געלונגען צו באַקומען 15 לייבל ברויט און מען מוז שוין זאָרגן פאַרן מאָרגן..." און אַ צווייטער חבר שרייבט אין צווי יאָר שפּעטער: „די לעצטע וואָך איז געווען אומגעהויער שווער. פיל ענערגיע און כחות האָבן מיר געמוזט פטרן, כדי צו ראַטעווען זיך פון הונגער, פשוט הונגער."

אין יענער עפּאָכע פון אַרבעטסלאָזיקייט איז געווען נאָר אײַן אַרבעט, וועלכע האָט באַשעפטיקט די אַרבעטס־לאָזע חברים און חברות: פליקן פעלד־בלומען אַרום די פרדסים אין פּתח־תקוה. די פאַרפום־פאַבריק פון פי"קא און בנימינה פלעגט אָפּקויפן די בלומען אויף וואָג. פאַר־טיעסווייז פלעגן די חברים זיך צעשפּרייטן צווישן די

פּרידסים, באַלאַדנט מיט לאַנגע שטעקענס, וואָס האָבן גע־
האָט פּאַרשאַרפּטע שפּיצן. די חברים האָבן געמוזט ברעכן
די פּיס אויף אַ מרחק פון עטלעכע קילאָמעטער פון דער
קאָלאָניע און נאָך אַ גאַנצן טאָג פון פּאַרמאַטערנדער אַר־
בעט פלעגן זיי בייגאַבט אָפּגעבן די אָפּגעפּליקטע בלומען
און מאַכן דעם חשבון פון דעם „ריוח", וואָס האָט בא־
טראָפן 4 ביז 6 פּיאַסטער אַ טאָג. דאָך זיינען מיר אָפּילו
מיט דער דאָזיקער אַרבעט געווען צופריידן, ווייל דאָס
האָט אונדז אויף אַ צייט לאַנג גערעטעוועט פון דער
שאַנדע פון לייִדיק גיין.

אין מיטן ווינטער האָבן מיר באַקומען אַן אַרבעט,
וואָס האָט אַ ביסל פאַרלייכטערט אונדזער לאָגע. דאָס אַר־
בעטס־ביורא אין פּתח־תקוה האָט באַקומען אַ באַשטעלונג
אויף „חצץ" (געהאַקטע קלייַנע שטיינדלעך) בייַ דער שטיי־
נער־האַקעריי אין מגדל צדק, וואָס האָט זיך געפונען אין
די הענט פון „סולל בונה". בייַ דער דאָזיקער אַרבעט
זיינען הויפּטזאַכלעך געווען באַשעפטיקט מיידלעך, וואָס
האָבן געאַרבעט אונטער שווערע באַדינגונגען. אויף אַ שטיי־
נערדיקן בערגל בייַם אַראַבישן דאָרף איז אויפגעשטעלט
געווארן אַ לאַגער פון דאָרט זיינען געווען קאָנצענטרירט
עטלעכע צענדליק מיידלעך פון עטלעכע בחורים פון די
קבוצים אין פּתח־תקוה. דאָס לעבן דאָרט אין ווינטער־
צייט איז געווען שווער. אין די צעלעכערטע געצעלטן, אָפּ־
גריסן פון דער קאָלאָניע, האָבן די באַוואוינער פון לאַגער
געמוזט לייִדן פון די ווינטן און רעגנס. בייגאַבט פלעגן
די חברים פון חברות אַרויסגיין אויף שמירה לויט דער
ריי. דער אַרבעטס־לוין איז געווען אַ נידעריקער. די
הכנסה האָט קוים געדעקט די דערנערונגס־אויסגאַבן אין
דער קאָלעקטיוווער קיך. דאָך איז עס פאַר דער קבוצה
געווען אַ רעטונג.

דערווייל איז די גרופּע געוואַקסן פון חודש צו חודש.
אין 1926 האָט די צאָל מיטגלידער שוין דערגרייכט פון
60 ביז 70 מאַן. דאָס האָט געפּירט צו גרויסע שווערי־
קייטן, ווייל די גרופּע פון עין־גנים איז געווען אַ מין
רעזערוו פאַר דער גאַנצער קבוצה. אַמאָל פלעגט מען
פון דאָרט אַרויסנעמען חברים פאַר דער אָפּטיילונג פון
תלפיות און אַמאָל פלעגט מען פון דאָרט אָפּציען חברים
פאַר די הכשרה־פונקטן. און גראָד זיינען די, וואָס מען
האָט אַוועקגענומען, מייסטנס געווען די בעסטע און דער־
פאַרנסטע אין דער אַרבעט. עס האָט געמוזט דויערן אַ
לאַנגע צייט און מען האָט געמוזט האָבן לאַנגן געדולד,
ביז מיר האָבן דערגרייכט דערצו, אַז אַלע פאַרשידענע
טיילן פון דער קבוצה זאָלן זיך צוזאַמענלעבן און אַרבעטן
האַרמאָניש.

ענדע 1926 האָט אויסגעבראָכן דער קריזיס אין לאַנד
און די אימיגראַציע איז אָפּגעשטעלט געווארן. גראָד אין
יענער צייט האָבן מיר באַקומען די בשורה, אַז דער קרן־
קיימת האָט פאַר אונדז באַשטימט אַ באַדן אין עמק פאַר

קאָלאָניזאַציע. דאָס אָפּשטעלן די עליה און דאָס באַזעצן
זיך אויף דעם באַדן האָבן אַרויפגעלייגט אַ שטעמפּל אויף
דעם ווייטערדיקן אַנטוויקלונגס־גאַנג פון דער גרופּע
אין עין־גנים. צוליב דעם, וואָס עס זיינען ניט צוגע־
קומען קיין נייע חברים איז אונדזער גרופּע שנעל סטא־
ביליזירט און פאַראייניקט געווארן. גלייכצייטיק האָט דאָס
באַזעצן זיך אויף דעם באַשטימטן באַדן אַרויסגערופן אין
אונדזער מחנה אַ גייסטיקע אויפלעבונג. די הכנות צום
באַזעצן זיך, די ווכוחים אַרום די פראַגן אין צוזאַמענאַנג
מיט דער קאָלאָניזאַציע, דאָס אַלץ האָט געווען די חברים
צו מעשים און געדאַנקען און מיטגעהאַלפן אָפּילו דערצו,
אַז די קבוצה זאָל סטאַביליזירט ווערן.

די עקאָנאָמישע לאַגע פון דער גרופּע איז דאַן געווען
ניט גוט. נאָכדעם ווי די גרופּע פון תלפיות איז ליק־
ווידירט געווארן, איז אַ טייל פון די חברים אַריבער־
געפּירט געווארן קיין עין־גנים. עס איז געווען גראָד
רעגן־צייט— צום סעזאָן פון אַרבעטסלאָזיקייט. די צאָל
חברים אין דער גרופּע איז געווארן אַלץ קלענער צוליב
דעם אַריבערגיין צו לאַנדווירטשאַפט. די קבוצה האָט
געהאַט אויף זיך אַ ירושה פון די דעפּיציט־יאָרן: אַ סך
חובות און אַ סך קראַנקע און שוואַכע. עס האָט דער־
גרייכט אַזוי ווייט, אַז אונדזער גרופּע, וועלכע האָט גע־
ציילט 40 מאַן, האָט געקענט שיקן צו אַרבעט נאָר 15 מאַן,
אָפּילו ווען מיר האָבן שוין געהאַט אַרבעט.

זומער 1928 איז די גרופּע דערגאַנגען צו אַ שווערן
קריזיס. די פאַרקלענערונג פון דער צאָל חברים האָט
געהאַט אַ שלעכטע ווירקונג און עס זיינען געווען שוואַכע
שאַנסן, אַז אין דער נאָענטער צוקונפט זאָל די אימיגראַציע
באַנייט ווערן. מיט אַזאַ קלייַנער צאָל חברים האָבן מיר
אַבער די עקסיסטענץ פון דער גרופּע ניט געקענט פאַרזעצן.

דריי יאָר האָט געדויערט די עקסיסטענץ פון אונדזער
גרופּע אין עין־גנים. די גרופּע איז געווען אַ שטאַרקע
מאַראַלישע שטיצע פאַר דעם אַקטיוון קאַמף פון יידישן
אַרבעטער צו דערהאַבערן אַרבעטס־פאָזיציע אין פּתח־תקוה.
די גרופּע האָט די גאַנצע צייט פון אונדזער עקסיסטענץ
אויסגעפּילט אַ צענטראַלע אויפגאַבע אין די אינטערעסן
פון דער גאַנצער קבוצה. צענדליקער נייע חברים זיינען
אין דער גרופּע אויפגענומען געווארן און דאָרט האָבן זיי
באַקומען זייער ערשטע אויסבילדונג אין דער אַרבעט און
אין די לעבנס־פאַרמען פון דער קבוצה. לעבנדיק אין
די שווערע באַדינגונגען אין דער קאָלאָניע, קעמפּנדיק
פאַר אַרבעט, האָבן די נייע חברים אויסגעהאַרבעט אין זיך
אַ קאָלעקטיוויסטישן באַוואוסטזיין און זיי זיינען געווארן
גייסטיק פעסטער פאַרבונדן מיט דער קבוצה. אין פאַר־
לויף פון די דאָזיקע יאָרן האָט די גרופּע אין עין־גנים
באַווייזן צו פאַרווארצלען די חברים אין אונדזער לעבן און
מאַכן פון זיי אַ פעסטן און פאַראייניקטן קאָלעקטיוון אַר־
גאַניזם, וואָס זאָל שפּעטער זיין פייאיק צו דערפילן די
אויפגאַבע פון אויסבויען די קבוצה אין גבת.

ד.

נאָך לאַנגע שווערע יאָרן פון וואַנדערונגען איז ענדלעך דערפילט געוואָרן אונדזער אַלטער טרוים און דאָס באַזעצן זיך אויף לאַנד, וואָס איז פריער געווען פאַר אונדז אַ וווייטער אידעאַל, איז ענדלעך געוואָרן אַ וירקלעכקייט. מיר האָבן נאָך געמוזט דורכמאַכן אַ סך שטרייטן און פאַר־האַנדלונגען מיט די פאַרשיידענע אינסטיטוציעס און אויך אין דער קבוצה גופא זיינען פריער געווען געגנג וכוחים און שטרייטן, ביז עס איז ענדלעך געוואָרן קלאָר באַשטימט: מיר באַקומען 4,000 דונאָם אין עמק, אין דער געגנט פון נהלל.

די וויסטע דזשאַבאַטאַ מיט אירע בריייטע פעלדער, באַדעקט מיט דערנער, איז פון איצט אָן געוואָרן דער צענטער פון אונדזער לעבן און שטרעבן. די קבוצה, וועלכע האָט אין די פינף יאָר פון איר עקסיסטענץ דורכגעמאַכט דעם גאַנצן לייידנס־וועג פון דעראָבערונג און אויפבוי, איז געשטעלט געוואָרן פאַר דער נייער אויפגאַבע: אויפשטעלן אַ קאָלעקטיוו, זעלבסטשטענדיקע לאַנדווירטשאַפט. די קבוצה האָט זיך געפילט דערצו דערוואָקסן. אירע דערפאַ־רונגען און אירע לאַנגע הכנות צו דעם גרויסן מאָמענט האָבן איר געגעבן די קראַפט אָנצוהויבן דעם קאַמף פאַר אויפלעבן דעם מדבר און אויפבויען אַ בליענדיקן ישוב. פול מיט פרייד און האָפענונג, מיט דעם באַוואוסטזיין וועגן דער וויכטיקייט פון דעם מאָמענט פאַר דער געשיכטע פון דעם קבוצה און פאַר דעם פאַרוויסטעטן עמק, זיינען אונ־זערע ערשטע חברים אַרויף אויף דעם באָדן פון דזשאַ־באַטאַ אין נאָוועמבער 1926.

די הייזער אין אַראָבישן דאָרף, די אייניציקע סמנים פון אַ ישוב אין דער גאַנצער וויסטער סביבה, זיינען מייסטנס געווען צעשטערט. עס זיינען געווען ניט מער ווי צוויי־דריי גרעסערע הייזער, אָבער אויך די זיינען געווען אין אַזאַ מצב, אַז מען האָט געמוזט זיי גרינטלעך פאַר־ריכטן און איבערבויען. אויף אַ שטרעקע פון 100 מעטער מזרח־זייט פון דאָרף איז געשטאַנען אַן אייזנאָם הויז אין אַ הויף, וואָס איז געווען אַרומגערינגלט מיט אַ מויער. דאָס זיינען געווען אייניצלע געביידעס, געשלאָסן אייניע ביי דער אַנדערער און צוזאַמען האָבן די געביידעס געשאַפן אַ פיר־קאַנטיקן הויף. אויף אייניער פון די געביידעס איז אויך געווען אַ באַלקאָן, אַ גרויס, שיין צימער, פון וואַנען עס איז געווען אַן אויסזיכט אויף דער גאַנצער סביבה. דאָס דאָזיקע הויז האָט אויך געהאַט אַ גרויסע מעלה: דער הויף אַרומגערינגלט מיט אַ מויער, איז געווען ענלעך צו אַ פעסטונג און ביינאַכט, נאָכדעם אַז מיר האָבן פאַר־שלאָסן דעם שווערן טויער, האָבן מיר זיך געפילט זיכער. אין יענע צייטן, וועו מיר זיינען אין דער דאָזיקער וויס־טער סביבה געווען אַ קליין הייפל מענטשן, איז דאָס געווען פאַר אונדז זייער וויכטיק. נעבן אונדז זיינען געווען צוויי הייזלעך פון בעדואינער, וועלכע האָבן געהיט דעם באָדן און די געביידעס. מיר האָבן פון זיי באַקומען די שליסל פוו שטוב, אויסגערייניקט די געביידעס און זיי צעטיילט אויף אַ וואוינונגס־צימער, עס־צימער, קעלער, מא־גאַזין און בעקערייַ. אין פאַרלויף פון אייניקע טעג האָבן אין דזשאַבאַטאַ זיך קאָנצענטרירט 12 חברים. זיי האָבן מיטגעבראַכט דעם גאַנצן אָרעמען אינווענטאַר, וואָס איז געבליבן פון אונדזער וווירטשאַפט אין אילת־השחר, און אויך די אייזלען, וואָס מיר האָבן דאָן געקויפט. און דאָז זיינען מיר צוגעטראָטן צו דער אַרבעט.

דער גאַנצער גרויסער שטח אַרום אונדז איז געווען מדבר. וואוהין מען האָט געוואָרפן אַ בליק, אומעטום האָבן מיר געזען פאַר זיך פלאַכן באַדעקט מיט וויסטע, דערניקע וועלדלעך. נאָר דאָ און דאָרט האָט מען שוין געהערט דעם געוויש פון די ערשטע טראַקטאָרן, וואָס האָבן געאַראַפט אַקערן די ערד און אויפלעבן די נאָך דורות פון וויסטעניש. עס זיינען געווען די לעצטע טעג פון הערבסט. יעדן טאָג האָט מען געקענט דערוואַרטן רעגן. לעבן אונדזער פונקט, אונטן ביים בארג, איז געווען אַ שטח ערד, וועלכן מען האָט געמוזט פאַרזייען וואָס שנעלער. מען האָט געמוזט אויך ערב דער רעגנס־צייט זיך צואיילן און צוגרייטן עסן פאַר די מענטשן און בהמות, די נויטיקע בוי־מאַטעריאַלן צו פאַרריכטן די הייי־זער א. אַז. וו. דאָס געלט, וואָס דער קרן־היסוד האָט אונדז געדאַרפט צושיקן, האָט פאַרשפעטיקט און דערווייל זיינען, מיר, צוועלף מאַן, פאַרבליבן אַן אַ פרוטה, אַן זאַמען צו פאַרזייען, אַן פאַשע פאַר די בהמות און אַן עסן פאַר די מענטשן. מיר האָבן זיך געוועגדט נאָך הילף צו די שכנותדיקע קבוצות און אויף וויפיל זיי האָבן געקענט, האָבן זיי אונדז געהאָלפן. די ערשטע הילף האָט אונדז אַביסל אַרויסגעראַטעוועט. מיר האָבן געאַרבעט מיט אַ פיבערהאַפטן טעמפּאָ: פון אין דער פרי ביז נאַכט האָבן די מענטשן געאַרבעט אָן אָפרו. מיר האָבן געהאַט אַזוי פיל אַרבעט, אַז מיר האָבן ניט געוואוסט, וואָס פריער אַנ־צוהייבן. פאַר דער אַרבעט אין דער וווירטשאַפט גופא האָבן מיר געהאַט נאָר געציילטע חברים, די איבעריקע האָבן געאַרבעט ביים אויסטריקענען די זומפן אין קישון. די דאָזיקע אַרבעט האָט דער קרן־קיימת אויסגעפירט, כדי צו פאַרטרייבן די מאַלאַריע און מאַכן געזונט די סביבה.

די שוועריקייטן אין די ערשטע טעג זיינען געווען גרויס. קודם כל איז פאַר אונדז געשטאַנען די פראַגע וועגן באַקן ברויט. די ערשטע צייט האָבן מיר געמוזט באַקן ברויט אין אַ שכנותדיקער קבוצה, 7 קילאָמעטער פון גבת, און דאָרט איז דער אויוון אַ גאַנצן טאָג געווען באַזעצט. מיר האָבן דעריבער געמוזט באַקן ביינאַכט. איין מאָל אין צוויי טעג פלעגט איינע פון די חברטעס אַהין פאָרן, אָפּבאַקן ברויט און עס ברענגען. מיר האָבן געמוזט אָנהויבן תיכף אַליין בויען אַן אויוון און וועו עס איז אויסגעגאַנגען דאָס מעל, וואָס מיר האָבן באַקומען אַלס הלואָה פון עין־חרוד, זיינען מיר געשטאַנען ממש פאַר הונגער. קיין אַנדערע שפייזן האָבן מיר אויך ניט

געהאט. אלע אונדזערע וועגדונגען צו די פארשיידענע אינסטיטוציעס האבן ניט געהאלפן. אויפן צענטן טאג פון אונדזער באזעצן זיך, נאך אידער מיר האבן באווייזן צו דערזעהן אַ העלפט פון דעם שטח, וואס איז דערצו באַשטימט, האט אנגעהויבן גיין אַ רעגן. עס איז געווען אַ שלאקס־רעגן, וואס האט געגאסן עטלעכע טעג נאכאנאנד. אזוי ווי מיר האבן ניט געהאט קיין דערפארונג, האבן מיר פריער גארניט געטראכט, אז דער רעגן קען אונדז ברענגען אין אזא געפאר. שוין אין ערשטן טאג פון די רעגנס זיינען מיר געווארן אפגעריסן פון דער וועלט און וועגן מיר האבן שוין עטלעכע באקומען געלט, האבן מיר ניט געקענט גיין אדער פארן קיין נהלל און אייגקויפן עסן. נאך די רעגנס איז די שווערע זאמדיקע ערד פארוואנדלט געווארן אין אַ טיפע בלאטע און די בהמות זיינען געבליבן שטעקן ביז דעם האלדז אין דער בלאטע. דערווייל איז אייגער פון די חברים קראנק געווארן. אַ וואך צייט איז ער געלעגן מיט הויכער היץ. אין גאנצן עמק איז דאס געווען אַן עפידעמיע פון טיפוס. עס איז געווען אַ חשד, אז אויך אונדזער חבר איז טיפוס־קראנק, אבער אין פארלויף פון אַ וואך צייט האט מען קיין דאקטאר ניט געקענט ברענגען.

צו אונדזער מזל איז דאס יאר געווען נאך זייער רעגנדיק. דער באדן פון עמק איז פארוואנדלט געווארן אין אַ זומפ און מען האט גארניט געקענט טראכטן אפילו וועגן אנהויבן אַ ריכטיקע ארבעט אויף דעם פעלד. מיר האבן אויסגענוצט די קורצע הפסקות צווישן איין רעגן און צווייטן און פארזייט די פעלדער. אין דער רעגנס־צייט האבן מיר זיך פארנומען מיט דער אינערלעכער אייניריכטונג. מיר האבן פונאנדערגעווארפן די האלב־צע־שטערטע הייזער פון ארבישין דארף און די ברעטער און העלצער האבן מיר אריבערגעפירט אין הויף ארײן.

ביסלעכווייז איז אייגעפירט געווארן ארדענונג אין אונדזער קליינער ווירטשאפט. מיר האבן אנגעהויבן באקומען די ערשטע וועלטער פון דעם בודזשעט, מיר האבן באקומען נאך דריי אייזלען און דערווארבן די אלע נויטיקע ארבעטס־מכשירים. אין פארלויף פוןווינטער זיינען אנגעקומען קיין גבת נאך אייניקע חברים און דער הויף איז שוין געווארן צו קליין פאר אונדז. אויך דער רעגן האט שוין אנגעהויבן אנטאן צרות: פון אלע דעכער פון די אלטע בנינים האט אריינגערונען וואסער אין די צימערן און אין אייניקע בנינים, וואו צום גליק זיינען דאן ניט געווען קיין מענטשן, זיינען די דעכער אינגעפאלן. מיר האבן באשלאסן צו פערברייטערן די גרענעצן פון ענגן הויף און אנהויבן בויען צריפים פאר אן עס־צימער, אַ קיך און דירות.

די קאמוניקאציע־מיטלען אין ערשטן ווינטער זיינען געווען שרעקלעך און גורם געווען פיל צרות. יעדע מינדסטע זאך האבן מיר געמוזט ברענגען פון חיפה און יעדע נסיעה קיין חיפה ביי די שלעכטע וועגן און ביי די אומאויפהערלעכע רעגנס איז געווען אן אפקומעניש פאר די מענטשן און בהמות צוזאמען. אַ נסיעה אהין און צוריק האט געדויערט כמעט א מעת־לעת, און אמאל פלעגט דער באַלאדענער וואגן בלייבן אין מיטן וועג שטעקן אין בלאטע און דאן האט מען געמוזט ביי קעלט און שלאקס רעגן שלעפן די משא אויף אייזלען.

דער בודזשעט פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע פאר אונדזער קבוצה איז געווען אַן נישטיקער. דעם רוב פון אונדזערע הוצאות האבן מיר אליין דאַ געדעקט דורך זייטיקער ארבעט. פרילינג, נאך דער רעגנס־צייט, האט זיך ווידער אנגעהויבן די ארבעט ביים אויסטרוקענען דעם קישון און מען האט אנגעהויבן אויך בויען די ערשטע צוויי וואוינונגס־הייזער, וואס די ציוניסטישע עקזעקוטיווע האט פאר אונדז באשטימט. אין צוזאמענהאנג דערמיט האבן מיר פארגרעסערט די צאל חברים אין גבת, וויל מיר זיינען געווען אינטערעסירט צו פארענדיקן די צוויי הייזער נאך פאר דער רעגנס־צייט. די ארבעט איז אויס־געפירט געווארן דורך אונדזערע חברים־פאכמענער פון דער גרופע אין תלפיות. די צימערן האבן מיר געבויט פון די שטיינער פון די אלטע בנינים אין ארבישין דארף. מיר האבן פארענדיקט די צוויי הייזער נאך פאר דער רעגנס־צייט.

סוף יאר איז די צאל פון די חברים אין גבת שוין געווען פערציק מאן. דער שטח פון דער ערד צום פאר־זייען איז געווען קליין, וויל דער באדן איז ניט געווען באארבעט און מיר האבן ניט געהאט אינווענטאר. אין פרילינג האבן מיר אַ באשטימטן שטח פארזייט און דער עיקר זיך צוגעגרייט צום נאענטסטן יאר און דערווייל געמאכט דעם באדן פרוכטבאר. די ארבעט איז געווען אַ שווערע. דער גאנצער שטח איז געווען רויער באדן, באוואקסן מיט גרויסע דערנער. נאכדעם ווי מיר האבן אויסגעריניקט דעם באדן האבן מיר אים טיף פארארבעט מיט אַ טראקטאר. אויך אין די איבעריקע צווייגן פון דער ווירטשאפט האבן מיר געמאכט קליינע הכנות. מיר האבן דערווארבן אַ קליינע סטאדע פון ארבישיש קי, פון וועלכע מיר האבן געהאט מילך פאר דער הויז־ווירטשאפט, איינגעארדנט אַ קליינע הינער־צוכט און פארברייטערט אונדזער סטאלעריי. מיר האבן אויך דערווארבן אַ שטח פון 60 דונאם באדן אויף פארפלאנצן אַ ווינגארטן. אויף אזא אופן האבן מיר צוגעגרייט די באדינגונגען פאר אַ ברייטער און סיסטעמאטישער, לאנדווירטשאפטלעכער ארבעט, וואס האט געדארפט זיך אנהויבן אויפן צווייטן יאר פון אונדזער באזעצן זיך. אבער די פארשפעטיקטע און אין איילעניש דורכגעפירטע זריעה אויף שלעכטן באדן האט צוערשט ניט געגעבן קיין גוטע גערעטענישן.

אין ערשטן יאר פון אונדזער באזעצן זיך האט די „נעמען־קאמיסיע" ביים קרן־קיימת געגעבן אונדזער פונקט אַ יידישן נאמען: אנשטאט דעם ארבישין נאמען זשא־באטא — גבת. אדער: „די קבוצה גבת אויפן נאמען פון

די פּינסקער קדושים". די זיכערהייט אין ערשטן יאָר איז געווען זייער ניט־געוויסע. די אַראַבישע שכנים פלעגן טרייבן זייערע סטאַדעס אויף אונדזערע פּאַרזייטע פעלדער אוּן מאַכן אונדז פיל שאָדן. מען האָט געמוזט אַנטעמען ענערגישע מיטלען, ביז מען האָט די אַראַבער אָפּגעוואוינט פון דעם דאָזיקן מנהג. עס זיינען אויך געווען פיל פּאַלן פון גבֿולות אין פעלד אוּן אין הויף, איבערהויפּט אויפן נייעם פונקט, וואָס איז ניט געווען אַרומגעצוימט. די דאָזיקע אומזיכערע לאָגע האָט געדויערט עטלעכע יאָר אוּן אונדז געבראַכט פיל צרות.

אין פאַרלויף פון ערשטן יאָר זיינען אין גבֿת גע־בוירן געוואָרן די ערשטע פּיר קינדער. מען האָט פאַר זיי געמאַכט אַ קינדער־צימער אוּן אַן אויסגעבילדעטע

דער העברעאישער פּאָעט משה פיינשטיין פון ניו־יאָרק (2־טער פון רעכטס, שטייענ־דיק) צו גאַסט בייַ די קאָלאָניסטן אין גבֿת.

חברטע האָט זיך מיט זיי פאַרנומען. דאָס ערשטע יאָר האָט אונדז געקאָסט פיל מי אוּן אַנשטרענגונג פון אַלע כחות. אָבער אין דעם יאָר איז געלייגט געוואָרן אַ פעסטער פונדאַמענט פאַר אונדזער ווירטשאַפט. די רעזולטאַטן פון ערשטן יאָר האָבן אונדז דערמוטיקט אוּן געגעבן כח פאַר־צוזעצן אונדזער אַרבעט.

ה.

די אַנטוויקלונג פון דער ווירטשאַפט אין די ערשטע פּינף יאָר איז געגאַנגען זייער לאַנגזאַם. שולדיק אין דעם איז געווען קודם כל דער ניטשטיקער בודזשעט פאַר פּראָ־דוקטיוו אינסטיטוציעס, וואָס איז אין יענע יאָרן געגעבן געוואָרן דורך דער עקזעקוטיוו. די פאַלכאַ איז געווען דער אייניציקער צווייג, וועלכן מיר האָבן אַנטוויקלט אוּן פאַרגרעסערט פון יאָר צו יאָר. אַ דאַנק דעם טראַקטאָר אוּן אַנדערע לאַנדווירטשאַפּטלעכע מאַשינען, וואָס מיר האָבן באַקומען, האָבן מיר געהאַט די מעגלעכקייט צו באַארבעטן גאַנץ גרויסע שטחים פאַר פאַלכאַ. אָבער דער אָפּעטיט צו וואַקסן איז ביי אונדז געווען גרויס אוּן דער אינווענ־טאַר, וואָס מיר האָבן געהאַט, איז ניט געווען גענוג אויף צו באַארבעטן די ערד אויף אַ ראַציאָנאַלן אופן אוּן צו דער צייט. אַלס רעזולטאַט דערפון זיינען די גערעטענישן פון די ערשטע יאָרן געווען קלאָגעדיק. די באַארבעטע שטחים זיינען געוואַקסן פון יאָר צו יאָר. אין תרפ"ח האָבן מיר פאַרזייט 1650 דונאָם, אין תרפ"ט — 2475, אין תר"צ — 3000 אוּן אין תרצ"א — 2665. דערצו דאַרף מען נאָך צוגעבן די גרויסע שטחים ערד, וועלכע מיר פלעגן יעדער יאָר צוגרייטן פאַר פאַרזייען דעם נעכסטן יאָר. אויף אַזאַ אופן האָבן מיר שוין דאָן באַארבעט אַ גרעסערן שטח, ווי דער, וואָס איז פאַר אונדז באַשטימט געוואָרן אין אַנהויב פון אונדזער באַזעצן זיך.

בשעת אויפן געביט פון פאַלכאַ האָבן מיר אומאויף־הערלעך זיך פאַרבריייטערט, איז די אַנטוויקלונג אויף אַנדערע געביטן געגאַנגען זייער לאַנגזאַם. כדי צו אַנט־וויקלען די מעלקעריי אוּן די הינער־צוכט האָבן מיר נויטיק געהאַט גרויסע אינווסטיציעס. אַזוי ווי פאַר אינווסט־טיציעס האָבן מיר יענע יאָרן כמעט קיין בודזשעט ניט געהאַט, האָבן מיר אין די דאָזיקע צווייגן געמאַכט נאָר קליינע התחלות.

אין די ערשטע יאָרן איז אונדזער „געמישטע" ווירט־שאַפט געווען זייער וויט פון צו זיין ווירקלעך אַ גע־מישטע. די גאַנצע ווירטשאַפט איז פאַקטיש באַשטאַנען פון אייַן צווייג: פאַלכאַ. די איבעריקע צווייגן האָבן געדינט נאָר פאַר די איגענע באַדערפענישן. די פלאַנ־צונגען האָבן אונדז דאָן נאָך ניט געגעבן קיין הכנסה. אין יענעם פּעריאָד זיינען פאַרפלאַנצט געוואָרן 60 דונאָם וויינגאָרטן אוּן די ערשטע רעזולטאַטן האָבן מיר באַקומען ערשט אין תרצ"א, אָבער אויך דאָן האָט דער דאָזיקער צווייג ניט פאַרנומען קיין גרויסן פלאַץ אין אונדזערע הכנסות. די אייַנצייטיקע אַנטוויקלונג פון אונדזער ווירט־שאַפט האָט געפּירט צו שוועכע רעזולטאַטן. אין תרפ"ח איז דאָס גערעטענישׂ פון דער פאַלכאַ געווען ניט גרויס, אָבער דערפאַר זיינען די פּרייזן געווען גוטע. דאָקעגן אין יאָר תרפ"ט איז דער פּרייז געפאַלן בייַ אַ העלפט אוּן עס זיינען געווען צייטן, ווען מען האָט בכלל ניט געעקנט געפּינען קיין קונים פאַר תבואות.

די נעקסטע צוויי יאָר זיינען געווען נאָך ערגערע. מיר האָבן דאָן באַארבעט גרויסע שטחים פאַר פאַלכאַ, מיר האָבן אויסגעגעבן גרויסע סומען פאַר זריעה, באַמיסטיקונג א. אַז. וו. דאָס גערעטענישׂ האָט אויסגעזען צו זיין זייער גוט. אָבער פלוצלונג איז געקומען די מיז־מגפה אוּן צונישט געמאַכט אַלע האָפענונגען. די מענטשן פון דער

סביבה האָבן אונדז פריער געווארנט, אז מיר זאלן באַ־
צייטנס אָננעמען מיטלען צו באַקעמפן די פאַרבריי־טערונג
פון די מייז, וואָס זיינען אַ סכנה פאַר די פעלדער. אָבער
צו פירן די מלחמה מיט די מייז אין דער געגנט איז
געווען שווער און אויסער דעם האָבן מיר ניט פאַרשטאַנען
אין וואָס עס איז די סכנה. און ווען אין תר״צ איז אויס־
געבראָכן די מייז־מגפה איז עס געווען אַן איבערראַשונג
אָפילו פאַר די אַלט־אינגעזעסענע פון דער געגנט. אין
עטלעכע וואָכן זיינען פאַרניכטעט געווארן אַלע תבואות פון
עמק. מיר האָבן גאָרניט געקאָנט זיך פאַרשטעלן, אז די
דאָזיקע קלייניע מזיקים קענען איבער נאַכט פאַרניכטן פעל־
דער פון הונדערטער דונאָם און ניט איבערלאָזן קיין זכר
פון דער תבואָה. די גאַנצע מי אין פעלד, וואָס מיר
האָבן אַריינגעלייגט אין דער פאַלכאַ פאַר אַ יאָר צייט, איז
געגאַנגען פאַרלוירן. דאָס ביסל וויץ, וואָס מיר האָבן באַ־
וויזן צו שניידן, איידער עס איז רייף געווארן, האָט קוים
געקלעקט אויף זריעה פאַר דעם נעכסטן יאָר. מיר זיינען
געבליבן אָן עסן פאַר די מענטשן און בהמות און אָן אַ
גראָשן געלט. אונדזער לאַגע איז געווען ערגער, אַיידער
די לאַגע פון די אַלטע קבוצות אין דעם געביט פון דער
מייז־מגפה, וויל מיר האָבן ניט געהאַט קיין אַנדערע צווייג
פון ווירטשאַפט, וואָס זאָלן דעקן וויניקסטנס אַ טייל פון
די שאָדנס. אין אַן ענלעכער לאַגע זיינען מיר געווען אויך
אין יאָר תרצ״א. הגם דאָס יאָר האָבן מיר שוין מיט
אַלע מיטלען געקעמפט געגן די מייז, איז דער רוב פון
די תבואות פאַרניכטעט געווארן. נאָר אַ דאַנק דער סוב־
סידיע פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיוע און אַ דאַנק
די סעזאָן־אַרבעטן איז אונדז געבליבן דורכצוקומען די
שווערע יאָרן.

ניט־קונדיק אויף די פיל צרות און לאַנגזאַמער אָנט־
וויקלונג פון אונדזער ווירטשאַפט איז די צאָל פון די חברים
געשטיגן פון יאָר צו יאָר. פון 17 מאַן אין תרפ״ז זיינען
מיר געוואָקסן ביז 46 אין תרפ״ט און 58 אין תרצ״א.
אַ ווירטשאַפט, וואָס איז באַגרינדעט אויף עקסטענסיוואר
פאַלכאַ, פאַרלאַנגט אַ סך מענטשן אין דער צייט פון ברע־
נענדיקן סעזאָן. אין יענע יאָרן האָבן מיר נאָך ניט געהאַט
דערגרייכט די מדרגה פון מעכאַניזאַציע, ביי וועלכער
מיר האַלטן היינט, און מיר האָבן געאַרבעט אויף די פעל־
דער מיט דער האַנט. די פאַרגרעסערטע צאָל חברים האָט
אונדז געשטעלט פאַר דער פראָבלעם, וואָס צו טאָן מיט
די איבעריקע מענטשן אין דעם טויטן סעזאָן. דער אינ־
ציקער אויסוועג איז געווען זוכן זייטיקע אַרבעט. אַ דאַנק
דעם האָבן מיר געקענט אין תרפ״ט אויפנעמען די חברים,
וואָס האָבן צייטווייליק געאַרבעט אין דער גרופע פון
מרחביה. אַ חוץ דעם זיינען אין פאַרלויף פון יענע יאָרן
געמאַכט געווארן פאַרשיידענע אַרבעטן אין גבת גופא. אין
תרצ״א האָבן מיר אָנגעהויבן אייניקטן די באַאַרגונג מיט
וואַסער און אויסער דעם פלאַנצן דאָס וועלדל אויפן נאָ־
מען פון די פינסקער קדושים. פריער האָבן מיר אַליין
אָנגעהויבן פאַרפלאַנצן צען דונאָם. נאָכדעם האָבן אונ־
דזערע חברים אין אויסלאַנד געמאַכט אַ קאַמפּעין פאַר
דעם צוועק און נאָכדעם ווי דער קרן־קימת האָט באַקומען
פאַר דעם צוועק אַ לעגאַט פון פאַרשטאַרבענעם מאַריס לאַנדוי
אין אַמעריקע, האָבן מיר פאַרפלאַנצט נאָך 50 דונאָם.

אין משך פון די ערשטע פינף יאָר פון אונדזער
בעזעצן זיך אויפן לאַנד איז אונדזער עקאָנאָמישע לאַגע
געווען זייער שווער. קיין גרויסע חובות האָבן מיר ניט
געהאַט, אָבער דערפאַר האָבן מיר פיל געליטן פון נאָטור־
קאַטאַסטראָפעס. מיר האָבן זיך באַמיט אויסצונוצן יעדן
גראָשן, כדי צו קענען בעסער אָנטוויקלען און פאַרברייטערן
די ווירטשאַפט. צוליב דעם האָבן מיר אָפטמאָל געמוזט
אָן רחמנות אָפּשפּאָרן פון אונדזערע עלעמענטאַרסטע באַ־
דערפענישן. די דערנערונג איז געווען שלעכט, הגם די
קיך איז אין אַלגעמיין געווען גוט אָוועקגעשטעלט. אויך
די דירות זיינען געווען שלעכט. מיט איין וואָרט: מיר
האָבן געמוזט לעבן אויף זייער אַ נידעריקן לעבנס־סטאַנ־
דאַרד און די רעזולטאַטן פון אַזאַ לעבן האָבן באַלד זיך
געלאָזט מערקן. די געזונטהייטס־לאַגע איז געווען זייער
שלעכט. די ערשטע יאָרן האָבן מיר פיל געליטן פון
פיבער, וואָס איז געווען אַ רעזולטאַט פון די זומפן אין
דער געגנט. אַ גרויסער טייל פון די חברים איז צוליב
דעם פיבער שטאַרק אָפגעשוואַכט געווארן. ערשט נאָכדעם
ווי מען האָט זיך געמומען באַקעמפן דעם פיבער און אויס־
געטריקנט אַ גרויסן טייל פון די זומפן, איז דער פיבער
כמעט ווי פאַרשוואונדן.

ו.

דאָס יאָר תרצ״ב האָבן מיר באַגעגנט מיט ציטערניש
און פחד. מיר האָבן שוין געהאַט היינטער זיך די שווערע
יאָרן פון נאַטור־קאַטאַסטראָפע, און מייז־מגפה, וועלכע האָט
זיך צוויי מאָל איבערחזרט. דאָס האָט אין אונדז אַרויסגערופן
אַ צווייפל, צי עס לוינט וועיטער צו באַאַרבעטן די פעלדער.
דאָך האָבן מיר אונדזער אַרבעט פאַרגעזעצט. מיר האָבן
פאַרזייט ניט וויניקער ווי פריער, אָבער אונדזערע הערצער
זיינען געווארן פול מיט פחד. דאָס יאָר איז גראָד געווען
אַ יאָר פון מאַנגל אין רעגן. אין פאַרלויף פון וווינטער
איז געגאַנגען נאָר אַ העלפט פון די רעגנס אין די נאָר־
מאַלע יאָרן. דאָס לאַנד איז געשטאַנען פאַר אַ סכנה
פון הונגער. אין עמק־הירדן איז די גאַנצע תבואָה אויף
די פעלדער פאַרברענט געווארן; אין גוש־נוריס האָט מען
מיט אומגעדולד דערוואַרט דעם מלקוש, וואָס זאָל רא־
טעווען דאָס ביסל, וואָס איז נאָך געבליבן. און מיר זיינען
געשטאַנען צווישן האָפענונג און פאַרצווייפלונג. אונדזער
זאַמדיקער באָדן אין די יאָרן, וואָס זיינען רייך מיט רעגנס,
איז מייסטנס וויניק פרוכטבאַר, וויל דאָס וואַסער דרינגט
ניט טיף אַריין, בלייבט אין פאַרלויף פון וווינטער אויף
דער אויבערפלאַך און שטערט דעריבער דעם וואוקס פון
די פלאַנצונגען. דאָס יאָר איז געווען גאַנץ אַנדערש. די

קנאַפּע רעגנס, וואָס זיינען געגאַנגען מיט גרויסע הפסקות, זיינען אַרײַנגעדרונגען טיף אין באָדן און די תבואה האָט זייער שיין געוואַקסן, אָזוי ווי מיר האָבן עס ביז דאָמאָלט נאָך קיינמאָל ניט געזען. די זאָגען זיינען געווען הויך. געדיכט און ריין פון גראָז. אָבער ווען די רעגנס־צייט האָט זיך געענדיקט און דער מלקוש איז נאָך אָלץ ניט געקומען, האָט אין אונדזערע הערצער זיך אַרײַנגענבט אַ ספק: צי וועט דאָס געראָטענײש זיין גוט? צי וועט די פייכטקייט אין דער ערד זיין גענוג, כדי צו דערנערן און מגדל זיין די גרויסע זאָגען? די פאַכמענער זיינען געווען פעסימיסטיש און געזאָגט, אַז אויב עס וועט ניט קומען נאָך רעגן, וועלן די געדיכטע זאָגען ניט האָבן קײַן כח רײַף צו ווערן. און דערווײל איז אוועק אַ טאָג נאָך אַ טאָג, עס איז פֿאַרבײַ מערץ און דאָן אַפּריל און דער מלקוש איז נאָך אָלץ נישטאָ. אין אַ טייל ערטער פון עמק האָט מען זיך צוגעאײַלט מיטן שניט פון דער ניט־רײַפֿער ווייץ, כדי צו ראַטעווען וואָס מען קען. אָבער צו אונדזער גרויסער שמחה און איבערראַשונג האָבן מיר באַלד זיך איבערצײַגט, אַז מיר קענען נאָך ניט געניג די אײַגענשאַפֿטן פון אונדזער לאַנד. צוליב די קעלטלעכע פרילינג־טעג, דעם גרויסן טוי און מאַגל אין כאַמסינען אין דער צײַט, וועלן די תבואה האָט געדאַרפט רײַף ווערן, זיינען דאָס מאָל די זאָגען געוואָרן אָנגעפילט מיט שוואַרע קערנדלעך און ביסלעכווײַז איז די תבואה געוואָרן רײַף. אָפּילו די גרעסטע אָפּטימיסטן צווישן אונדז האָבן אַזאַ גוטע געראָטענײש ניט דערוואַרט. שוין אין די ערשטע טעג פון דרעשן זיינען מיר געווען איבערראַשט, זעענדיק די רעזולטאַטן. די גערשטן־פעלדער האָבן געגעבן 160 קילאָגראַם אויף אַ דונאָם און דער ווייץ האָט נאָך מער איבערגעשטיגן אָלע דערוואַרטונגען און געבראַכט 180 קילאָגראַם אויף אַ דונאָם דורכשניטלעך. וועגן אַזאַ ברכה האָבן מיר ניט געחלומט. אַ חוץ דעם האָבן מיר נאָך באַקומען גרויסע מענגעס שטרוי, וואָס איז פֿאַר אונדז אין יענעם יאָר געווען זייער וויכטיק. מיט איין וואָרט, מיר האָבן געהאַט ברכה און הצלחה און נאָכדעם ווי מיר האָבן איבערגעלאָזט תבואה פֿאַר זריעה און פֿאַר דערנערונג איז אונדז נאָך געבליבן אַ גרויסער רעשט צום פֿאַרקויפֿן. אויך דאָ האָבן מיר געהאַט גליק. די פֿרייזן אויף תבואה זיינען געווען הויכע, הויפּטזאַכלעך צוליב דעם צאָל, וואָס איז אַרויפגעלייגט געוואָרן אויף תבואה פון אויסלאַנד. מיר האָבן זייער שנעל פֿאַרקויפט אונדזער ווייץ, אונדז איז געבליבן אַ גרויסע סומע געלט מזומן און דאָס האָט מיט איין קלאַפּ געענדערט אונדזער גאַנצע לאַגע. אונדזערע חובות זיינען געווען קליין און אונדזער איינגעלייגט געלט האָבן מיר דעריבער געקענט אינווענטירן אויף צו אַנטוויקלען די ווירטשאַפֿט. מיר האָבן באַשלאָסן אויסצונוצן אויף אַ מאַקסימאַלן אופן די נייע מעגלעכקייטן און אַנטוויקלען די צווייגן פון ווירטשאַפֿט, וועלכע האָבן בײַ אונדז ביז דעמאָלט זיך אַנטוויקלט זייער לאַנגזאַם. אַ דאַנק די פּרישע געלט־מיטלען אין יענעם געבענטשטן יאָר זיינען מיר געוון אימשטאַנד צו ענדערן ראַדיקאַל דעם גאַנצן אויפבוי פון אונדזער ווירטשאַפֿט, וועלכע איז ביז דאָן געווען קאַנצענטרירט בלויז אויף פֿאַלכאַ.

אַ חוץ אונדזערע אייגענע הכנות האָבן מיר נאָך באַקומען 4000 פונט פון בודזשעט פון קרן־היסוד און אין פֿאַרלויף פון יאָר האָבן מיר געבויט: אַ שטאַל פֿאַר 60 בהמות, אַ שפּייכלער פֿאַר תבואות, אַ שטרוי־קאַמער און שטיפֿגען פֿאַר עופות. וועגן מיר האָבן אויסגעבויט דעם שטאַל האָבן מיר אַנגעהויבן קויפן קי. מיר זיינען דערביי געווען זייער פֿאַרזיכטיק, כדי ניט אַרײַנצופֿאַלן, און דאָך האָבן מיר געהאַט אייניקע דורכפֿאַלן. מיר האָבן געבראַכט פון אויסלאַנד, אַלס עקספּערימענט, 5 שווייצאַרישע קי וועלכע האָבן בײַ אונדז גוט זיך אַקלימאַטיזירט און שפּעטער האָבן מיר צוגעקויפט נאָך. אויך די היגער־צוכט האָט בײַ אונדז זיך אַנטוויקלט שנעל און גוט. מיר זיינען געווען די ערשטע אין לאַנד, וואָס האָבן אַנגעהויבן באַנוצן זיך מיט ציכטן עופות מיט דער הילף פון עלעקטריע. אין פֿאַרלויף פון צוויי יאָר האָבן מיר דערגרייכט די צאָל פון די עופות אויף טאַפּלט: פון 1500 אויף 3000. גלייכצייטיק דערמיט איז נאַטירלעך געשטיגן אונדזער פרנסה.

מיר האָבן זיך ניט באַנוגנט מיט דעם לאַנדווירטשאַפֿטלעכן פֿראָגראַם פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיוו. מיר האָבן פֿאַרברייטערט אונדזערע אונטערנעמונגען און זיך באַמיט אויסצונוצן אָלע מעגלעכקייטן. אין יענעם יאָר האָבן מיר איינגעפירט אַ נייעם צווייג, וואָס איז ניט געווען אין פֿראָגראַם: מיר האָבן דערוואַרבן אַ סטאַדע שאָף פון 150 קעפּ. אויך אויפן געביט פון פלאַנצונגען האָבן מיר זיך ניט געהאַלטן אין די גרענעצן פון פֿראָגראַם פון דער עקזעקוטיוו. די ווייגערטנער, וועלכע מיר האָבן פֿאַרפלאַנצט מיט עטלעכע יאָר פריער, האָבן זיך גוט אַנטוויקלט, הגם זיי האָבן ניט באַקומען קיין באַוואַסערונג. דער דאָזיקער עקספּערימענט האָט אונדז באַווּיזן צו פֿאַרגרעסערן דעם שטח פון די פֿאַרפלאַנצונגען.

אויך דאָס יאָר תרצ"ג איז געווען אַרעם אין רעגנס. די צאָל רעגנס איז געווען כמעט די זעלבע ווי פֿאַריאָרן, אָבער די פֿאַרטיילונג פון די רעגנס איז געווען ערגער. דאָס רוב פון די רעגנס איז געפֿאַלן אין אָנהויב ווינטער און געבראַכט שאָדן. די תבואה אויף די פעלדער איז גוט געראָטן, אָבער אין פרילינג איז דער מלקוש ניט געקומען און די זאָגען זיינען פֿאַרברענט געוואָרן. דאָס איז געווען דאָס אייניקע טרוקענע יאָר אין פֿאַרלויף פון אַלע עלף יאָר. די פֿאַלכאַ האָט אין יענעם יאָר אַרײַנגעבראַכט אַ סך ווייניקער, ווי אין פֿאַריקן יאָר. דאָך האָבן מיר אויך דאָס יאָר פֿאַרענדיקט אָן אַ דעפּיציט.

אין פֿאַרלויף פון די דריי יאָר זיינען אין דעם גאַנצן אויפבוי פון אונדזער ווירטשאַפֿט פֿאַרגעקומען ראַדיקאַלע

ענדערונגען. ביז תרצ״ג איז די ווירטשאפט געווען אַ גע־
מישטע נאָר טעאָרעטיש און פּראַקטיש האָט די ווירטשאפט
זיך געהאַלטן בלויז אויף פּאַלכּאַ און זייטיקע ארבעטן. די
הכנסות פון די איבעריקע צווייגן האָבן אויסגעמאכט נאָר
38 פּראָצענט פון די אַלגעמיינע הכנסות. אָבער אין די
לעצטע דריי יאָר איז די ווירטשאפט געוואָרן ווירקלעך
אַ געמישטע און איז שוין באַשטאַנען פון פּאַרטיילט און די
הכנסות פון די ווירטשאפטלעכע צווייגן, אַ חוץ פּאַלכּאַ,
האָבן באַטראָפן 61.8 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער הכנסה.

פון וואַנען האָבן מיר געמומען קאַפּיטאַלן אויסצו־
פירן דאָס פּראָגראַם פון פּאַרבריייטערן די ווירטשאפט אין
אַזאַ גרויסן מאַסשטאַב?

דעם גרעסטן טייל האָבן מיר באַקומען פון אונדזערע
אייגענע הכנסות. אין משך פון די לעצטע יאָרן האָט זיך
ביי אונדז אַנגעזאַמלט אַ קאַפּיטאַל פון די פּאַרדינסטן, וואָס
מיר האָבן געהאַט. אין פּאַרלויף פון די לעצטע פינף
יאָר האָבן מיר פּאַרענדיקט יעדעס יאָר דעם באַלאַנס מיט
ריוח און נאָכדעם ווי מיר האָבן געדעקט די דעפּיציטן
פון די פּריערדיקע יאָרן איז אונדז נאָך אַלץ פּאַרבליבן
אַ קאַפּיטאַל פון 6000 פונט. אַ באַזונדער גוט יאָר איז
ביי אונדז געווען תרצ״ב. דאָס יאָר האָבן מיר געהאַט
דאָס בעסטע גערעטעניש פון אַלע יאָרן: העכער 550
טאָן תבואה און דערצו נאָך 500 טאָן שטרוי, די הכנסה
האָט דאָס יאָר באַטראָפן 6000 פונט און רייַנער ריוח —
2273 פונט. אויך די איבעריקע צווייגן האָבן געבראַכט
ריוח, הגם ניט קיין גרויסן, אַזוי אַז אין אַלגעמיין האָט
דער רייַנער ריוח אין יענעם יאָר באַטראָפן 2545 פונט.
אויך אין תרצ״ה און תרצ״ו איז דער באַלאַנס געווען ניט
שלעכט. די צווייטע קוועלע פאַר אונדזערע אינווסטי־
ציעס אין פּאַרלויף פון די דריי יאָר איז געווען די סוב־
סידיע פון קרן־היסוד. אין תרצ״ה האָבן מיר באַקומען
דעם רעשט פון בחדשים: 2500 פונט אויף בויען הייזער
און קויפן אינווענטאַר. דאָס איז געווען אַן ערך 75 פּרא־
צענט פון דעם, וואָס מען האָט פאַר אונדז באַשטימט, דאָס
איבעריקע האָט מען אונדז געקירצט. די ביידע קוואַלן,
אונדזערע אייגענע ריוחים און דאָס געלט פון קרן־היסוד,
האָבן אונדז געגעבן די מעגלעכקייט צו פּאַרווירקלעכן
אונדזער ווירטשאפטס־פּראָגראַם ביז תרצ״ו, ניט אַנקומענדיק
צו הלוואות. נאָר אין תרצ״ו האָבן מיר געמאכט אייניקע
נייע אינווסטיציעס אַ דאַנק הלוואות אויף לאַנגע טער־
מינען, וואָס מיר האָבן באַקומען פון פּאַרשיידענע אינ־
סטיטוציעס. נאָכדעם ווי מיר האָבן באַקומען פון קרן־
היסוד די לעצטע סומען אויפן חשבון פון בודזשעט פון
תרצ״ה זייַנען אויך פּאַרענדיקט געוואָרן די פּאַרהאַנד־
לונגען וועגן שליסן אַ קאָנטראַקט מיטן קרן־היסוד. אין
תרצ״ו האָבן מיר שוין באַצאָלט די ערשטע ראַטן אויפן
חשבון פון חוב.

אין פּאַרלויף פון די לעצטע יאָרן האָבן די פּאַרשיי־
דענע צווייגן פון אונדזער ווירטשאפט זיך אַנטוויקלט אַן
אויפהער מיט אַ שנעלן טעמפּאָ. גרויסע ענדערונגען זיַינען
פאַר יענער צייט פאַרגעקומען אויפן געביט פון פּאַלכּאַ.
ניטאָ נאָך אַזאַ געביט אין אונדזער לאַנד, וואָס זאָל האָבן
אין פּאַרלויף פון אַזאַ קורצער צייט דורכגעמאכט אַזעלכע
ראַדיקאַלע ענדערונגען. דער וועג פון דער פּרימיטיווער
דרעש־מאַשין ביז דעם לעצטן וואָרט פון דער טעכניק:
דעם קאָמבַיין. דעם דאָזיקן לאַנגן וועג האָבן מיר אין ארץ־
ישראל דורכגעמאכט גאַנץ שנעל. היינט באַנוצט מען זיך
שוין אינגאַנצן ניט מיט אַרבעט פון בהמות ביי דער פּאַל־
כאַ, אַנשטאָט דעם זייַנען געקומען די טראַקטאָרן. יעדע
מינדסטע אַרבעט ביי דער פּאַלכּאַ ווערט היינט געמאכט
דורך מאַשינען. דאָס הייסט געגעבן די ווירטשאפטן די
מעגלעכקייט צו באַארבעטן גרויסע שטחים דורך אַ קליינע
צאָל מענטשן און דאָס האָט אויך שטאַרק פאַרקלענערט
די קאָסטן פון דער פּראָדוקציע. אַ דאַנק דעם איז אויך
שטאַרק פאַרקירצט געוואָרן די צייט פון שניט און דרעשן
און דאָס האָט געהאָלפן אַ ספּעציעלע גרויסע באַדייטונג אין
די קאָנטראָפּערי־יאָרן, ווי צום ביישפּיל אין תרצ״ו, וועו
די גאַנצע תבואה האָט געקענט פאַרברענט ווערן און נאָר
אַ דאַנק דעם, וואָס מען האָט געמאכט דעם שניט מיט דער
גרעסטער שנעלקייט, זיַינען מיר געראָטעוועט געוואָרן פון
אַ חורבן.

אויף דעם געביט פון מעלקעריי האָבן מיר אַנגע־
טראָפן אויף אַ סך שוועריקייטן, וועלכע האָבן געשטערט
די אַנטוויקלונג. אָבער סוף כל סוף האָבן מיר גובר געווען
די שוועריקייטן און אין די לעצטע יאָרן האָבן מיר גע־
מאַכט גרויסן פּאָרשריט. נאָך דעם עקספּעריאַמענט פון
קויפן קי און קעלבער אין אויסלאַנד האָבן מיר אַנגעהויבן
לאַנגזאַמער גיין אויף אַן אַנדער וועג פון אַליין האַדעוועון
בהמות און סיסטעמאַטיש פאַרבעסערן די ראַסע. אין פּאַר־
לויף פון די לעצטע יאָרן איז די צאָל פון די קי געוואַקסן
ביז 66 און די צאָל פון די קעלבער ביז 47. ענדע תרצ״ו
איז די צאָל פון די בהמות געווען 115. די פּראָדוקציע
פון מילך איז געשטיגן פון יאָר צו יאָר: פון 61,000
ליטער אין תרצ״ג איז די פּראָדוקציע געשטיגן אויף
205,000 ליטער מילך אין תרצ״ו. גלייכצייטיק איז אויך
געשטיגן די הכנסה: פון 1,056 פונט אין תרצ״ג אויף
3,317 פונט אין תרצ״ו.

אַ וויכטיקן פּלאַץ אין דער ווירטשאפט פאַרנעמט די
הינער־צוכט. ביז תרצ״ד איז די אַנטוויקלונג געגאַנגען
לאַנגזאַם, אָבער די לעצטע יאָרן האָבן מיר שוין ביז
5,000 הינער. אונדזער הינער־צוכט איז היינט אייַנע פון
די גרעסטע אָדער די גרעסטע אין לאַנד. גלייכצייטיק
דערמיט האָבן מיר אַרייַנגעלייגט אַ סך אַרבעט אין פאַר־
גרעסערן די געבייַדעס און אין פאַרפולקאַמען די אַרבעטס־
מעטאָדן. די אַלגעמיינע פּראָדוקציע פון די אייַער וואַקסט
פון יאָר צו יאָר. אין תרצ״ג האָט זי באַטראָפן 159,000

אייער און אין תרצ"ו — 526,000. צו אַזאַ גרויסער צאָל האָט קיין שום קבוצה ניט דערגרייכט. די אַלגע־מיינע הכנסה פון דעם צוויג האָט באַטראָפן 1,253 פונט אין תרצ"ג און 1,613 אין תרצ"ו. דורך גוטע אַרבעטס־מעטאָדן און זאָרגפעלטיקער שמירה איז אונדז געלונגען צו דערפירן דעם צוויג פון די פלאַנצונגען צו אַ וויכטיקער מדרגה. הגם אונדזערע ווייניגערטנער האָבן ניט קיין בא־וואָסערונג, גיבן זיי אַ סך ווייניטרויבן. די שאָף, דער יינגסטער צווייג אין אונדזער ווירטשאַפט, פאַרנעמען אַ וויכטיקן פלאַץ אין דער באַלעבאַטישקייט פון גבת. מיר האָבן שוין 300 שטיק און עס זיינען דאָ שאַנסן צו פאַרגרעסערן די צאָל.

אין פאַרלויף פון די דריי לעצטע יאָר האָבן מיר אַ סך געבויט. אין די יאָרן תרצ"ב—תרצ"ג האָבן מיר גע־

הערשל פינסקער

בויט די געביידעס, וואָס זיינען געווען נויטיק פאַר דער אָנטוויקלונג פון דער ווירטשאַפט. אָבער די לעצטע יאָרן האָבן מיר אַממייסטן געבויט וואוינונגען, און דאָס איז געווען זייער וויכטיק, ווייל דער ישוב איז שנעל גע־וואַקסן. אַ חוץ נייַ־צוגעקומענע חברים איז אויך גע־וואַקסן די צאָל פון די קינדער, עס איז צוגעקומען די יוגנט פון דייטשלאַנד און עס זיינען אויך אָנגעקומען עט־לעכע עלטערן־משפחות. אַממייסטן איז די באַפעלקערונג געוואַקסן אין יאָר תרצ"ה. אַנהויב יאָר זיינען געווען אין גבת 126 נפשות און סוף יאָר — 202. אין פאַרלויף פון די יאָרן זיינען אויפגעבויט געוואָרן צען הייזער מיט זעקס צימערן אין אַ הויז. איין הויז פון 2 שטאָק (6 צימער) פאַר דער דייטשער יוגנט און אַ קינדער־הויז מיט 12 צימער. אויך זיינען אויסגעבויט געוואָרן אַ וואַש־צימער, צריפים, וואָס דינען אַלס עס־צימער פאַר די עלטערן, אַ קלוב פאַר דער יוגנט א. אַז. וו. אַ חוץ די אַלע בנינים ווערט איצט געבויט אַ גרויסער קולטור־לאָקאַל אויפן נאָמען פון חבר הערשל פינסקי, וועלכער איז געשטאָרבן אויף אַ טראַגישן אופן אין יאָר 1935. די אַלע אַרבעטן זיינען אויסגעפירט געוואָרן דורך אונדזערע חברים, אָן שום הילף פון דרויסן. צו דעם צווועק האָבן מיר פאַרבעסערט אונ־דזערע וואַרשטאַטן און איינגעפירט דאָרט מאָדערנע מא־שינען, וואָס ווערן באַווענט דורך עלעקטריע.

ח.

די לעצטע דריי יאָר, די יאָרן פון ווירטשאַפטלעכער פראָספעריטי, האָבן אויך געבראַכט צו אַ וועגד־פונקט אין דעם געזעלשאַפטלעכן לעבן פון גבת. עס זיינען פאַרגעקומען גרויסע ענדערונגען אין אונדזערע לעבנס־פאָרמען און אין אונדזער גאַנצן שטייגער, עס זיינען צע־שטערט געוואָרן די גרענעצן און עס האָט זיך געענדערט דער גאַנצער נוסח, וואָס האָט פריער געהערשט אין אונ־דזער לעבן אין פאַרלויף פון די 7 יאָר, ווען די קבוצה איז געווען אייגנטשפאַרט אין אירע ד' אמות און ניט גע־האָט קיין צושטראָם פון נייַע מענטשן. די קליינע צאָל חברים, וואָס האָבן צוזאַמען דורכגעמאַכט די שווערע יאָרן פון פאַרבעררייטונג און ראַנגלענישן און געטראָגן אויף זיי־ערע פלייצעס דעם גאַנצן עול פון דער פאַרבעררייטונגס־אַרבעט — דער דאָזיקער ענגער קרייז איז אין פאַרלויף פון די שווערע יאָרן צוזאַמענגעוואַקסן צו אַיין אָרגאַניזם און זיך געפילט ווי אַ באַזונדער משפחה. דאָס איז געווען אַ משפחה, צוזאַמענגעשטעלט פון חברים פון כמעט דעם זעלבן עלטער, פון זעלבן געאָגראַפישן פונקט (פינסק און איר אומגעגנט), פאַראייניקט דורך דער זעלבער דערציאונג און אויף דורך פערזענלעכע פריינדשאַפט און חברשאַפט. אין דער דאָזיקער אָפגעזונדערטער משפחה איז אין פאַרלויף פון די יאָרן געשאַפן געוואָרן אַ ספעציעלער לעבנס־נוסח, אייגענע טראַדיציעס און אייגענע מנהגים, וואָס האָבן אַרויס־געלייגט אַ שטעמפל אויף דער גאַנצער קבוצה.

דער שנעלער וואוקס פון דער ווירטשאַפט, וועלכע איז אַרויס פון אירע ענגע גרענעצן, האָט אויך צעשטערט די יסודות פון די געזעלשאַפטלעכע פאָרמען פון דער קבוצה און אינגאַנצן געענדערט די פיזיאָגאָמיע פון גבת. דער וואוקס פון ישוב אין גבת איז געווען ניט בלויז אין כמות, נאָר אויך אין איכות און געפירט צו ראַדיקאַלע ענדערונגען. די נייַע חברים זיינען מייסטנס געווען יינגער פון די אַלט־אייגעזעסענע און אַ טייל פון זיי זיינען אויך געקומען פון אַנדערע לענדער. די נייַ־אָנגעקומענע, דער צופלוס פון דער דייטשער יוגנט, די גרויסע צאָל עלטערן פון די חברים, וועלכע זיינען אָנגעקומען פון גלות, די קינ־דער וואָס זיינען אויפגעוואקסן און שוין דערגרייכט צום עלטער פון שול־קינדער — דאָס אַלץ האָט געשאַפן אין

גבת אַ פילפֿאַרביקייט פון מענטשן פון פֿאַרשיידענע דורות און עלטער, פֿאַרשיידענע געאָגראַפֿישע און סאָציאַלע אָפּשטאַמונגען, מיט פֿאַרשיידענע קולטור־באַגריפן און גע־וואוינהייטן, וואָס זיינען געווען ניי און פרעמד פֿאַר די אַלטע חברים.

דער נייער מענטשן־מאַטעריאַל, וואָס איז אַנגעקומען אין דער קבוצה, איז געווען זייער פֿאַרשידנפֿאַרביק. פופצן נייע חברים זיינען צו אונדז געקומען פון לאַנד גופּא, פון פֿאַרשיידענע קבוצים. אָבער דער רוב פון די נייע איז געווען פון דער פרישער עליה. פריער זיינען מיר געווען געניגט אויפצונעמען נאָר חברים פון פוילן, ווייל מיט האָבן מורא געהאַט, אַז פֿאַר די חברים פון מערב־אייראָפּע וועט עס זיין שווער צו אַקלימאַטיזירן זיך ביי אונדז. אָבער מיט דער צייט זיינען צו אונדז דאָך גע־קומען חברים פון פֿאַרשיידענע לענדער. פון די 47 חברים, וואָס זיינען צו אונדז צוגעשטאַנען אין פֿאַרלויף פון יענער עפּאָכע, זיינען 17 געווען פון פוילן, 21 פון דייטשלאַנד און 7 פון דרום־אָפריקע. אַ חוץ די חברים פון אָפריקע זיינען אַלע נייע ביי אונדז געבליבן. אונדזער קבוצה, הגם זי איז געווען יאָרנלאַנג אָפּגעשטאַנען און אָפּגעזונדערט, איז געבליבן ביי איר כאַראַקטעריסטישער אייגנשאַפט: פאַלקס־טימלעכקייט און פּשטות. דאָס האָט פיל מיטגעהאָלפן דער־צו, אַז די אַלטע און די נייע זאָלן קענען דאָרט זיך באַ־פרייַנדן און זיך אויסמישן.

דער וואוקס פון די קינדער האָט אונדז אָוועקגעשטעלט פֿאַר שווערע עקאָנאָמישע און גייסטיקע פראָבלעמען. עס איז אונדז געלונגען צו שאַפן אידעאַלע באַדינגונגען פֿאַר דער אָנטוויקלונג און דערציאונג פון די קינדער, אָבער דאָס איז געווען פֿאַרבונדן מיט גרויסע הוצאות און איבער אונדזערע כוחות. ניט בלויז מיר אַליין, אויך אַלע אַנדערע קבוצים אין לאַנד שטייען פֿאַר דער דאָזיקער האַרבער פראָגע. די אַרבעט און די דערציאונג פון די קינדער קאָסט טויזנטער אַרבעטס־טעג אַ יאָר (דורכשניטלעך האָט אונדז: יעדעס קינד געקאָסט 10 אַרבעטס־טעג) און דאָס פֿאַרקלע־נערט נאָטירלעך די הכנסה און באַשווערט זייער דעם בו־דזשעט. קיין ריכטיקע תשובה אויף דער דאָזיקער קינדער־פראָגע איז ביז איצט נאָך ניט געפונען געוואָרן.

אַ גאַנצע רייע נייע פֿראָבלעמען זיינען פֿאַר אונדז געשאַפן געוואָרן אין צוזאַמענהאַנג מיט דער עליה פון די עלטערן פון די חברים. אין פֿאַרלויף פון צוויי יאָר זיינען אָנגעקומען אין דער קבוצה 25 עלטערן. אַזוי איז געשאַפן געוואָרן אַ באַזונדערע גרופּע מיט אַן אייגענער פיזיאָנאָמיע און באַזונדערס וועט עס זיינען אָנטשטאָנען נייע פֿראָבלעמען. עס איז ניט לייכט פֿאַר די עלטערן זיך צוצופּאַסן צו אונדזערע לעבנס־פֿאָרמען. אַ חוץ דעם איז די עליה פון די עלטערן אַן עקאָנאָמישע פראָגע. מיר האָבן געמוזט זיי איינאַרדנען אין דער אַרבעט, אָבער עס איז שווער צו געפינען אין דער ווירטשאַפט פון דער קבוצה פּאַסנדע אַרבעטן פֿאַר אַזאַ גרויסע צאָל עלטערן און דעריבער איז אונדז ניט שטענדיק געלונגען צו לייזן די פראָגע אויף אַ ראַציאָנעלן אופן. די הוצאות אויף אויס־צוהאַלטן די עלטערן, צוזאַמען מיט די אונטערשטיצונגען, וואָס מיר האָבן געשיקט פֿאַר די משפּחות אין אויסלאַנד, האָבן אויסגעמאַכט גרויסע סומעס. מיר האָבן געזען, אַז מיר זיינען עקאָנאָמיש ניט אימשטאַנד אויפצונעמען אַזוי פיל עלטערן און דאָן זיינען מיר געווען געצוואונגען כמעט אָפּצושטעלן דאָס וויטערע אויפנעמען פון עלטערן. מיט דער צייט איז אויך די פראָגע רעגולירט געוואָרן. די באַ־ציאונגען צווישן די עלטערן אַליין און צווישן זיי און די חברים זיינען סטאַביליזירט געוואָרן. דאָס רוב פון די על־טערן האָבן זיך צוגעפּאַסט צו אונדזער אָרט לעבן און

די קינדער פון גבת

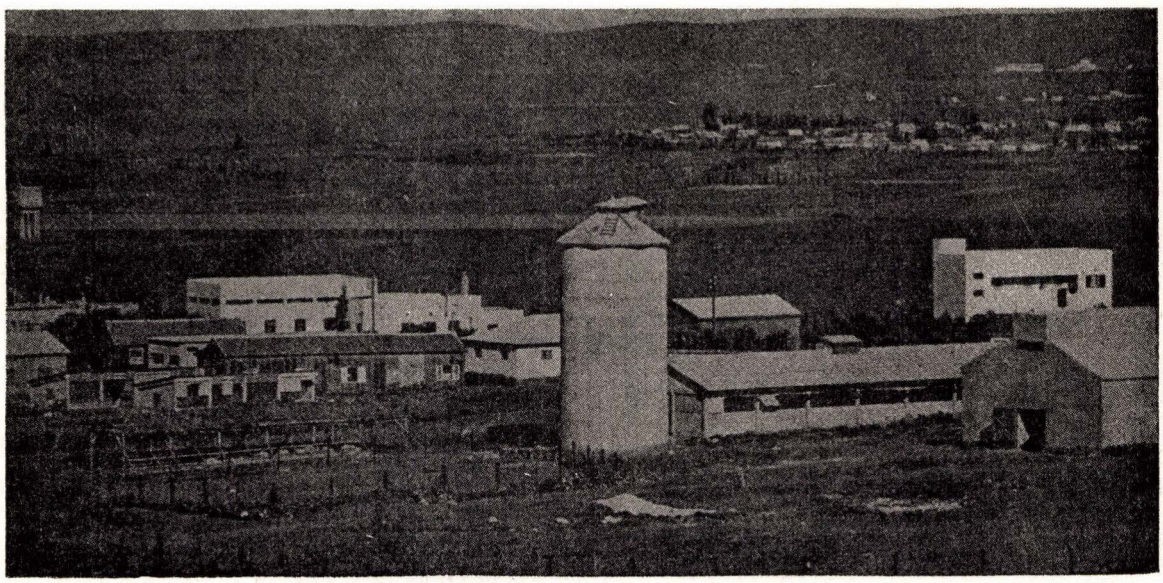
אַרבעט, און זיי באַטייליקן זיך אין טראָגן דעם עול פון דער ווירטשאַפט.

אַ חוץ דעם האָבן מיר נאָך געהאַט פֿאַר זיך די פראָגע וועגן דער יוגנט פון דייטשלאַנד. אין יוני 1935 זיינען צו אונדז אָנגעקומען 28 יינגלעך און מיידלעך פון דייטשלאַנד. פֿאַר דעם זיינען ביי אונדז אין דער קבוצה פֿאַרגעקומען לאַנגע און גרינטלעכע ווכוחים, וויייל מיר האָבן געצווייפלט, צי מיר וועלן זיין אימשטאַנד צו דערציען די דאָזיקע יוגנט. דאָך האָבן מיר באַשלאָסן אויפצונעמען די דייטשע יוגנט, כדי זיי צו ראַטעווען פון פיזישן און גייסטיקן אונטערגאַנג. און כאָטש עס איז געווען שווער, איז אונדז דאָך געלונגען צו דערפילן אונדזער דערציאונגס־

אויפגאָבע. פאַר אונדזערע אויגן זיינען פאַרגעקומען רא־דיקאַלע ענדערונגען אין דער גייסטיקער פיזיאָגנאָמיע און שטימונגען פון די דאָזיקע קינדער, וואָס זיינען צו אונדזו געקומען פון דער יידיש־דייטשער עמיגראַציע אין פאַריז, נאָך לאַנגע וואַנדערונגען ביי שרעקלעכע באַדינגונגען. די דייטשע יוגנט האָט זיך גוט „אַסימילירט" מיט אונדזער שפּראַך און לעבנס־פאָרמען, האָבן זיך צוגעוואויגט צום לעבן פון דער קבוצה און זיי פילן זיך פאַרבונדן מיט דער גאַנצער ווירטשאַפט אין לאַנד.

***

אָט אַזוי זעט אויס די פּינסקער קבוצה נאָך פופצן יאָר עקזיסטענץ און נאָך צען יאָר פון אייגענער ווירט־שאַפט אין גבת. פאַר אונדז שטייט נאָך אַ ברייט פעלד פון אַרבעט און שאַפן און די מעגלעכקייט פון וואַקסן און אַנטוויקלען זיך זיינען גרויס. עס זיינען דאָ אַ סך שאַנסן, אַז גבת זאָל באַקומען באַוואַסערונג און דערמיט וועלן שטאַרק וואַקסן די מעגלעכקייטן פון אונדזער אַנטוויקלונג. די וואַסערן, וואָס וועלן אין גיכן שטראָמען דורך די פעלדער פון גבת, וועלן אָנטרינקען די דורשטיקע ערד און פאַר־וואַנדלען די טרוקענע פאַלכע־פעלדער און פעלדער פון פּאַשע, פון גרינס און וועלן שאַפן עקזיסטענץ־מעגלעכקייטן פאַר נייע חברים. ווען עס וועט קומען די באַוואַסערונג וועט זיך אָנהייבן פאַר גבת אַ נייע עפּאָכע, די עפּאָכע פון אינטענסיוון וואוקס און אַנטוויקלונג פון אַ גרויסער אידישער לאַנדווירטשאַפט.

אַ בליק אויף דער קאָלאָניע גבת

פּינסקער טויער

אין ייִדישן אַנטשלאָסנקייט צוקונפט פֿון אַמעריקע

משה אַדלער

געבוירן אין יאָר 1888 אין פֿאָלקסיער שטעטל האָראָ־דישטש, ביי אָרימע עלטערן, וועלכע האָבן אים אָפּילו נישט געקענט האָלטן אין חדר. אָלס ייִנגל פ�ון 11 יאָר איז ער אַזוֹיק קיין פּינסק זוכן אַרבעט און דורכגעמאַכט שווערע טעג פון נויט.

משה אַדלער

זיין נייע היים ווערט באַלד די רעוואָלוציאָ־נערע באַוועגונג, דאָ באַ־קומט ער זיין דערציאונג, די „סכאָדקעס" ווערן זיין שול, אוֹן ער אָנטוויקלט זיך שנעל. ער לערנט און לייענט אַ סך און אין גאָר יונגן עלטער ווערט ער אַ מיטגליד פון פּינ־סקער קאָמיטעט פון „בונד".

ער ווידמעט זיך ספּעציעל דער פּראָקטישער פֿאַרטיי־אַרבעט און צייכנט זיך אויס אין אַלע שליחותן, וואָס ווערן אים אָנפֿאַרטרויט.

ווי אייַנער פון די מוטיקסטע מיטגלידער פון „באיעזוֹאי אָטדיאָד" האָט ער אויסגעפירט געוואָגטע פֿאַרטיי־אָקטן, נישט נאָר אין פּינסק, נאָר אויך אין אָנדערע שטעט פון רוסלאָנד, וואוהין די פּינסקער בונדיסטן מיט שלמהקע זשעלעזניקאָוו אין דער שפּיץ זיינען אָפט אַרויסגעדרופן געווואָרן. אָדלער האָט אַרויסגעוויזן פיל איניציאָטיוו ביים דורכפירן עקספּראָפּריאַציעס אויף צאָרישע קאָסטן. כדי צו באַקומען די נויטיקע פּאָנדן פֿאַר דער פֿאַרטיי. ער איז אַלעמאָל געווען דער וואָלונטיר צו די געפערלעכסטע אונטערנעמונגען.

ביי זיין גאָנצער ברויזנדער נאַטור איז ער געווען דיסציפּלינירט, אייַנגעהאָלטן, אויסגעמיטן אויסערלעכע עפּעקטן, וואָס האָבן נישט איין מאָל געקאָסט דאָס לעבן פון פיל גוטע חברים. ער האָט רעאָגירט נאָר דאָן, וועז דאָס איז געווען אַבסאָלוט נויטיק און מיט געשיקטקייט באַווייזן אַלעמאָל זיך אַרויסצודרייען פון די פּאָליציאישע הענט. אין דער הינזיכט האָט ער פיל געלערנט פון שלמהקען, אונטער וועמענס אויפזיכט ער האָט מייסטנס געאַרבעט.

אין דער צייט וועז פיל טוער זייַנען אין יאָר 1906, נאָכן דורכפאַל פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, אַנט־לאָפן אין בהלה, האָט משה אָדלער באַלאַנגט צו די מוטיקע בונדישע אָקטיוויסטן, וועלכע זיינען פאַרבליבן אויפן אָרט און ווייטער פאָרגעזעצט זייער פאַרטיי־אַרבעט אין די באַשרענקטע ראָמען, וואָס עס איז דאָן געווען מעגלעך. ערשט וועז ער האָט זיך שוין מער נישט געקענט אויס־היטן פאָר דער רוסישער אָכראַנע, איז ער אין יאָר 1912 אַוועק אין די פאַראייניקטע שטאַטן. אָנקומענדיק קיין ניו־יאָרק האָט ער זיך גלייך געשטעלט אין פאַרבינדונג מיט זיינע אמאָליקע חברים אוֹן ווייטער פאָרטגעזעצט זיין סאָציאַליסטישע אָקטיוויטעט אויפן אָמעריקאָנער באָדן. ער איז אַרייַנגעטרעטן אין פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און געוואָרן אייַנער פון זייַנע אָקטיוסטע טוער. ער איז פון צייט צו צייט אויך געווען טשערמאַן פון ברענטש.

משה אָדלער איז אויך טעטיק אין די אַלגעמיינע אַרבעטער־רינג קערפּערשאַפטן. ער איז אַ מיטגליד פון ניו־יאָרקער שטאָט־קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג, נעמט אנטייל אין אַלע פּאָליטישע, קולטורעלע און אויך רעליף־אָקציעס. אַ באַזונדערן אינטערעס ווייזט ער אַרויס פאָר דער שול־אַרבעט פון אַרבעטער־רינג און איז אַ פאַרטרע־טער פון שטאָט־קאָמיטעט צו דער צענטראַלער שול־פאַרוואַלטונג.

אויך די פרוי זייַנע, שרה (פון דער היים גאָטליב), איז געוועלשאפטלעך אָקטיוו.

די אָדלערס האָבן צוויי קינדער, אַ זון און אַ טאָכטער, וועלכע האָבן באַקומען העכערע בילדונג און אויך געענדיקט די אַרבעטער־רינג־שולן.

משה אָדלער איז אָקטיוו באַטייליקט אין קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק". ער איז אַן איבערגעגעבענער ליב־האָבער פון יידישן געדרוקטן וואָרט און דער מאָדערנער יידישער קולטור.

פיליפּ אייזענבערג

געבוירן אין יאָר 1886 אין פינסק, ביי באָלעבאָטישע, פאַרמעגלעכע עלטערן. זיין פאָטער, חיים משה פיוואָוואַרניק, האָט געהאַט אין פינסק אַ ביר־ברויערייַ. די מוטער, שיינדל, איז געווען די טאָכטער פון אפרים עלשטיין. די עלטערן האָבן אים געגעבן אַ טראַדיציאָנעל־יידישע און ווועלטלעכע דערציאונג. ער האָט געלערנט אין חדרים, אין דער תלמוד־תורה און אין דראַנזיקס שולע. זייער פרי האָט ער גרינדלעך אויסגעלערנט דעם פּאָטערס באַרוף. אויסער אין זיין פאָטערס ביר־ברויערייַ האָט ער אויך געאַרבעט אין דער באַרימטער ביר־ברויערייַ פון מעלצער און שאפּען אין ווילנע.

פיליפּ אייזענבערג

אין יאָר 1905 איז פיליפּ אייזענבערג אָנגעקומען אין די פאַראייניקטע שטאָטן און געאַרבעט אָלס ביר־ברויער. ער האָט זיך דאָן גלייך אָנגעשלאָסן אַן „פינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין" און געווען זייער אַקטיוו די גאַנצע צייט, וואָס די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע האָט עקזיסטירט, טראָגדיק הילף פאַר די רעוואָלוציאָנערע קעמפער אין דער אַלטער היים. ער האָט דאָן אויך באַלאָנגט צו אַ גרויסן אַמעריקאַנער, פראטערנאַלן אָרדער „די פאַראָעסטערס אָוו אַמעריקאַ".

אין יאָר 1912 איז ער אָפּגעפאָרן קיין פאַנאַמאַ (צענטראַל־אַמעריקע) און דאָרט געאַרבעט אָלס ברוי־מייסטער ביז יאָר 1914.

זינט 1917 איז פיליפּ אייזענבערג אַ טעטיקער מיטגליד אין פינסקער ברענטש 210 אַ. ר. און באַלאָנגט צום עקזעקוטיוו־קאָמיטעט. ער איז אויך אַ מיטגליד פון קאָמיטעט „טויזנט יאָר פינסק" און האָט פיל מיטגעהאָלפן ביים פאַרשאַפן די פינאַנציעלע מעגלעכקייטן פאַר אָט דער אויסגאַבע.

•

דר. וועלוול אָסטראָווסקי

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1881, שטאַמט פון אַ מיוחסדיק־גבירישער משפּחה. זיין פאָטער, יעקב אָסטראָווסקי, האָט זיך פאַרנומען מיט אַדוואָקאַטור. ביז צען יאָר האָט וועלוול אסטראָווסקי געלערנט אין חדר, דאָן אַריבער אין דראַנזיקס שול און שפּעטער געווען אַן עקסטערן. אין יאָר 1905 איז ער צוגעשטאַנען צו דער ס. ס.־באָוועגונג אוז געווען אַקטיוו אין דער דאָזיקער פאַרטיי ביזן יאָר 1911, ווען ער איז אַרעסטירט געוואָרן און אַרויסגעשיקט פון די גרעניצן פון דער מינסקער גובערניע. ער וועט מיטן עטאַפּ אָפּגעשיקט קיין קאָבערין, וואו ער פאַרבלייבט אַ שטיקל צייט אונטער פּאָליציימישער אויפזיכט.

אין יאָר 1912 אָנטלויפט ער אין די פאַראייניקטע שטאָטן, אַרבעט שווער אין די ניו־יאָרקער שעפּער ביי פאַרשידענע פאַכן און אין די אָוונטן לערנט ער אין דער באָוואוסטער „אירען פריפּעריטאַרי סקול". נאָך אַ יאָר אָפּזיין אין לאָנד מאַכט ער דעם ערשטן שטאָטס־עקזאַמען פאַר „קאונטס". ער פאַרלאָזט דעם שאָפּ און פרובירט גליק אין פאַרשיידענע „פרייַ פראָפעסיעס", אָלס אַגענט פון אַ מילך־קאמפּאַניע און אַ ביר־פירמע, כדי צו האָבן מער מעגלעכקייטן צו לערנען. אין אָט דער צייט קומט אים נישט איינמאָל אויס צו הונגערן. ער באַשליסט דעריבער צו פאַרלאָזן ניו־יאָרק און פאָלגט נאָך די לאָזונג, וואָס איז דאָן אָנגעגאַנגען צווישן דער אַרבעטסלאָזער יוגנט אין אַמעריקע: „יאָנג מען, גאָ ווועסט!" — און ער פאָרט אָפּ קיין לאָס־אַנדזשעלעס, טרעפט אַריין אין דאָרטיקן אוניווערסיטעט אויפן מעדיציניש פאָקולטעט, וועלכן ער פאַרענדיקט אין יאָר 1921. זינט דאָן פירט ער אַ מעדיצינשן אָפּיס אין לאָס־אַנדזשעלעס, וואו ער האָט זיך דערוואָרבן אַ גרויסע פאָפולאַריטעט צווישן דער יידישער באָפעלקערונג.

דר. וועלוול אָסטראָווסקי נעמט אויך אַן אַקטיוון אַנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן און קולטורעלן לעבן פון לאָס־אַנדזשעלעס. פון צייט צו צייט פאַרעפנטלעכט ער אַרטיקלען אין דער יידישער פרעסע וועגן מעדיציניש אנגעלעגנהייטן און ער איז דער מחבר פון אַ גרעסערער אַרבעט וועגן דעם געשלעכט־לעבן פון דער פרוי, אונטערן נאָמען „נאַטירלעכע געבורט־קאָנטראָל". ער האָט אויך רעדאַגירט דעם זשורנאַל „וועגעטאַריישער געדאַנק".

•

טשאַרלז אָסטראָווסקי

געבוירן אין יאָר 1887 אין פינסק, ביי אַרעמע, באַלעבאַטישע עלטערן — אַלטער און אסתר־ביילע אָסטראָווסקי. האָט געלערנט אין חדרים, תלמוד־תורה און ביי פריוואַטע לערער, געווען אַ מיטגליד פון פינסקער „בונד".

טשאַרלז אָסטראָווסקי

סוף 1908 פאַרלאָזט ער זיין געבורט־שטאָט, און פאָרט אָפּ קיין פאַריז, וואו ער אַרבעט ביי שנייַדעריי. אין אַ יאָר אַרום עמיגרירט ער קיין אַמעריקע און ווערט אַ קלאָק־מאַכער.

אויך זיין פרוי, פּעסיל, טוואָס איז געקומען קיין אַמעריקע אין 1911, שטאַמט פון פינסק. זי איז די טאָכטער פון יענטע־רחל און

אַהרן לייב פֿאַמעראַנץ. זי האָט זיך אויך באַטייליקט אין „בונד" אין פּינסק און איצט איז זי אַ מיטגלידּ אין ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג.

טשאַרלז אָסטראָווסקי איז פרי אַריינגעטראָטן אין אַרבעטער־רינג, ער האָט געהאָלפֿן גרינדן און פֿאַרוואָלטן דעם ערשטן און אייניקזן מוזיקאַלישן ברענטש פון אַ. ר. ברענטש 615, גרוועון אייגער פון די הויפּט־איניציאַטאָרן פון מאַנדאָלין־ און סימפֿאָני־אָרקעסטער פון אַרבעטער־רינג און פון דער מוזיק־שול, וואו ער איז גרוועון פֿאַרזיצער פון דער פֿאַרוואַלטונג. ער איז אויך גרוועון דער פֿאַרשטייער צום נאַציאָנאַלן בילדונגס־קאָמיטעט פונם א. ר., וואָס האָט די דאָזיקע אינסטיטוציעס טיילווייז סובסידירט. אַן ערך 4 יאָר צייט האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיטן מוזיקאַלישן ברענטש. אין 1918 איז דער דאָזיקער ברענטש, צוליב פּאָליטישע סיבות, אויפגעלייזט גרוואָרן.

דעם זעלבן יאָר איז טשאַרלז אָסטראָווסקי מיט אַ גרופּע פון זייגע נאָכפֿאָלגער, 20 מיטגלידער פון יענעם ברענטש, אַריינגעטראָגן אין פּינסקער ברענטש 210 א. ר. וואו זיי זיינען פייערלעך אויפגענומען גרוואָרן.

אין 1937 האָט ער פּיל מיטגעהאָלפֿן און בייגעשטייערט צו דער גרינדונג פון דעם „דזשואיש־קאָמיוניטי סענטער אף וווהייט סאָלפֿאָר ספּרינגס", וואו ער איז אויך אַ טעטיקער טוער.

•

לייבל בעגון

געבוירן אין יאָר 1881 אין פּינסק, ביי אַ פֿאַראָרימטער, באַלעבאָטישער משפּחה. ער האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה, אָבער זייער יונג אָנוועק אַרבעטן אין אַ סטאָליער־ווערשטאָט. אין יאָר 1900 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, מיטנעמענדיק מיט זיך דעם פּרישן, ראָמאַנטיש־רעוואָלוציאָנערן הויך פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק, צו וועלכער ער האָט זיך געהאָט דערנענטערט. ער אַרבעט שווער אין אַ שניידער־שאָפּ און ווערט געזעלשאַפֿטלעך טעטיק אין דער יוניאָן, אין וועלכער ער רוקט זיך אַרויס ווי אַ באַוואוסטזיניקער אַרבעטער, אָן שום פּרעטענזיעס צו ווערן אַ פּירער.

אין יאָר 1904 האָט ער חתונה מיט אַ פּינסקער מיידל פון רבנישן יחוס. ער פֿאַראינטערעסירט זיך דאָן מיט דער לאָנדסמאַנשאַפֿטלעכער באַוועגונג צווישן די פּינסקער אימיגראַנטן און טרעט אַריין אין די „עזרת־אחים בני פּינסק". נישט קענענדיק זיך אָבער אויסלעבן אין דער דאָזיקער סאָסייעטי, העלפט ער גרינדן אַ צווייטע לאָנדס־מאַנשאַפט, די „שוחרי־טוב אַנשי־פּינסק". אויך אין דער דאָזיקער אָרגאַניזאַציע פֿאַרבלייבט ער נישט מער ווי ביזן יאָר 1908 און ווען עס אָנטשטייט דער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, באַלאָנגט ער צו די ערשטע 25 מיטגלידער און ווערט אייגער פון די אַקטיוווסטע און איבערגעבנסטע טוער אין ברענטש. ער ווערט די טרייב־קראַפֿט פון אַלע אונטערנעמונגען און אַקציעס, וואָס דער ברענטש פירט דורך.

פון יאָר 1927 ביז 1938, ווען ער איז אַליין קראַנק־געוואָרן, איז לייבל בעגון גרוועון האָספּיטעלער אין ברענטש. דורך דער צייט האָט ער זיך זייער באַליבט געמאַכט צווישן די מיטגלידער, אַדאָנק זיין גרוווייסנהאַפטן אויספירן די מצווה פון ביקור־חולים, וואָס דער דאָזיקער אָמט האָט אויף אים אַרויפגעלייגט.

ווי אַ גוטער און האַרציקער מענטש פון דער נאַטור, האָט ער אין די שטובן פון די קראַנקע מיטגלידער תמיד אַריינגעטראָגן מוט און האָפענונג. עס האָט פֿאַר אים נישט עקזיסטירט קיין טאָג און קיין נאַכט. מיט אמתער מסירת־נפש האָט ער אויסגעפירט די פליכט, וואָס ער האָט פריי־וויליק גענומען אויף זיך.

צוליב זיין קראַנקהייט האָט ער זיך טיילווייז צוריק־געצויגן פון זיין אַמאָליקער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט. דאָך איז ער ווייטער טעטיק אין דער ווועסטן־מאַכער יוניאָן, לאָקאַל 16, איז אַ מיטגלידּ אין דער יוניאָן־עקזעקוטיוו און שטייט אויך נאָענט צו אַלע אַקציעס פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

די בעגונס האָבן פיר קינדער, וועלכע האָבן באַקומען אַ סאַציאַליסטישע דערציאונג. זיי האָבן אַלע באַזוכט די אַרבעטער־רינג־שולן און זיינען מיטגלידער אין אַרבעטער־רינג. איין טאָכטער איז אַ לערערין.

•

יוסף ברען

באַקאַנט אין פּינסק אַלס יאָסעלע ברען, גרוועון אייגער פון די אַקטיוווסטע מיטגלידער פון דעם פּינסקער „בונד". ער האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיין גרוואָגטקייט און מוט בייַם דורכפירן פֿאַרשידענע רעוואָלוציאָנערע אַקטן. אַזוי, למשל, האָט ער זיך באַטייליקט אין דעם באַוואָפנטן איבער־פאַל איבערן קאַרלינער אוטשאַסטאָק און געהאָלפֿן באַפרייען קאָליע טעפּער מיט זיין כלה.

יוסף ברען

פֿאַרפֿאַלגט פון דער צאַרישער זשאַנדאַרמעריע איז יוסף ברען אין יאָר 1903 אַנטלאָפן פון פּינסק און עמיגרירט קיין אַמעריקע, וואו ער איז גרוועון טעטיק אין דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג אין ניו־יאָרק. אין יאָר 1905 איז ער אָפּגעפֿאָרן קיין שיקאַגאָ און דאָרט אַרגאַניזירט דעם ברענטש 252 אַר־

בעטער־רינג, אין וועלכן ער איז אַקטיוו ביזן היינטיקן טאָג.

אין 1910 האָט ער חתונה געהאַט מיט חאַשע מלכה קאַצענעלנסאָן, אַ פינסקער געבוירענע. אין יאָר 1918 האָט ער אין שיקאַגאָ אַרגאַניזירט דעם פינסקער רעליף און אין 1920 געפֿאָרן אַלס דעלעגאַט קיין פינסק צו באַקענען זיך מיט דער לאַגע אויפן אָרט. אין די יאָרן 1936—1937 איז ער געווען נאַציאָנאַלער דירעקטאָר פון אַרבעטער־רינג פון שטאַט אילינאָי. ער איז אויך אַקטיוו אין „פינסקער אינדעפּענדענט־פֿאַראיין" און אין „פינסקער ליידיס אַרפֿאַן־אייד־סאָסייעטי". זיין הויפּט־אַקטיוויטעט איז אָבער אין פינסקער ברענטש 252.

די ברענס האָבן 4 קינדער — 1 טאָכטער און דריי זין. אָלע האָבן זיי באַקומען העכערע בילדונג און אויך באַזוכט די שולן פון אַרבעטער־רינג.

•

היימאַן (מאַניע) גאָלדבערג

געבוירן אין יאָר 1881, האָט באַקומען אַ רעליגיעזע דערציאונג, געלערנט אין דער פינסקער תלמוד־תורה, אַרויסגעוויזן גרויסע פעאיקייטן, און צווישן די תלמידים זיך אויסגעצייכנט מיט זיין שאַרפן מח און אינגעבוירענער אינטעליגענץ. צוליב דעם פלוצלינגן טויט פון זיין פאָטער האָט ער געמוזט פרי אָנהייבן אַרבעטן אין אַ שניידער־וואַרשטאַט און העלפן דער מוטער אין פרנסה. אין דער פרייער צייט האָט ער אָבער זיך אָפּגעגעבן מיט זעלבסטבילדונג לויט זיין אייגענעם אויסוואָל. אין יאָר 1899 האָט ער פֿאַרלאָזט פינסק, אַ צייט פֿאַרבראַכט אין קיעוו און דאַן אָנהייבן קיין קרעמענטשוג, וואו ער איז בעת אַ שניידער־שטרייק אַרײַנגעצויגן געוואָרן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. ער איז אַרײַנגעטרעטן אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, מיט יוגנטלעכן ברען זיך געוואָרפן אין דער פּאַרטיי־אַקטיוויטעט, אָבער צוליב אַ פּראָוואָקאַציע געמוזט שנעל אָנטלויפן פון קרעמענטשוג, וואו ער האָט שוין געהאַט באַוויזן זיך צונויפצולעבן מיט אַ גרויסן קרייז פון רעוואָלוציאָנערע אַקטיוויסטן. ער איז אָנהייבן קיין יעקאַטערינאָסלאָוו און אָנגעקומען אַהין גראד אין אַ מאַמענט, וועלכן די דאָזיקע אוקראַיניש שטאָט איז געווען אויפגעבראָכן פון רעוואָלוציאָנערע געשעענישן. אין אַ קורצער צייט אָרום איז ער בעת אַ מיטינג פון דער „איסקראַ" געוואָרן אָרעסטירט. ער איז דאַן מיטן עטאַפּ אָפּגעשיקט

היימאַן (מאַניע) גאָלדבערג

געוואָרן קיין אָרלע, ווילנער גובערניע, דורכמאַכנדיק דעם וועג פון פּיין און באַלייטונגען במשך פון צוויי חדשים. אין דער באַגלייטונג פון באַוואָפנטע זשאַנדאַרמען האָט ער זיך געשלעפּט דורך שטעט און שטעטלעך, אָבער נישט געוואָרן צוגאַמענגעבראָכן און נישט פאַרלוירן דעם רעוואָלוציאָנערן מוט.

ער פאַרבלייבט נישט לאַנג אין דעם פאַרשיקונגס־אָרט. אויסנוצנדיק די ערשטע געלעגנהייט אָנטלויפט ער צוריק קיין פינסק. ער קומט אָן אין זיין היים־שטאָט אין יאָר 1903, אין אַ צייט, וועלן אין דער דאָרטיקער אַרבעטער־באַוועגונג איז געווען טעטיק דער פראַוואָקאַטאָר אַרנאַצקי. היימאן גאָלדבערג שליסט זיך גלייך אָן אין דער בונדישער אָרגאַניזאַציע און ווערט טעטיק, סיי אַלס פֿראָפּאַגאַנדיסט און אויך אַלס פֿראַקטישער טוער. אָבער אויך דאָס מאָל איז אים נישט באַשערט לאַנג אָנצוגיין מיט זיין אַקטיוויטעט. אַלס רעזולטאַט פון אַרנאַצקיס אַ מסירה ווערט ער אָרעסטירט און פֿאַרשיקט אין מינסקער טורמע, וואו ער זיצט אָפּ גאַנצע צוויי יאָר. אין תפיסה באַגעגנט ער זיך מיט וויכטיקע יידישע און נישט־יידישע רעוואָלוציאָנערע טוער, פון וועלכע ער לערנט זייער פיל און ווען ער פאָר־לאָזט די גרויע טויערן, טראָגט ער אויפסניי אין זיך אַ פעסטן באַשלוס ווייטער פאָרטצוזעצן זיין רעוואָלוציאָנערע טעטיקייט. ער פאָרט אָנוען קיין ווילנע, וואו דער „בונד" איז דאָן געווען אין זיין פולער בליאונג, און ווערט טעטיק אין דער פראָפּעסיאָנעלער באַוועגונג. ער צייכנט זיך אויס מיט זיינע אַרגאַניזאַטאָרישע פעאיקייטן אין אָרטיקן נאָדל־פאַראיין, פון וועלכן ער איז אַ צייט געווען פאָרזיצער. ער איז געווען מיטגליד אין „גאָסודאַרסטוויענני ראַבאָטשי קאָמיטעט", געגרינדעט די „ליטעראַריש־דראַמאַטישע און געזאַנג־געזעלשאַפט" און בכלל געשפילט אַ וויכטיקע ראָל אין דער דאָרטיקער אַרבעטער־באַוועגונג.

אין יאָר 1910 וואָנדערט ער אויס קיין אַמעריקע. ער אַרבעט אין ניו־יאָרק אין אַ שניידער־שאָפּ און זעצט פאָר זיין סאָציאַליסטישע אָקטיוויטעט אין דער „לייבאָר־ליג" פון אַרבעטער־רינג און שפּעטער אין האַרלעמער ברענטש פון דער יידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע. ער טרעט אַריין אין פינסקער ברענטש 210 און ווערט אייגער פון זיינע אָקטיווסטע טוער.

היימאן גאָלדבערג איז אַ צייט געווען אַ באַאמטער אין דער קלאוקמאַכער־יוניאָן, געהאַלטן גרינדן דעם קלאוק־מאַכער־ברענטש פון יידישן סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד און באַלאַנגט צו די איניציאַטאָרן פון דער אַרבעטער־רינג שולע 2 אין די בראָנקס. ער איז איצט טעטיק אין דאון־טאָונער ברענטש פון יידישן סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד אַלס מיטגליד פון דער עקזעקוטיווע. ער איז אויך עקזעקוטיוו־מיטגליד פון דער „אַמעריקן לייבאָר־פּאַרטי" אין 7טן אַסעמבלי־דיסטריקט.

היימאַן גאָלדבערג איז באַשעפטיקט אין לייבאָר־ביוראָ פון דער „נעשיאָנעל־רעקאָווערי" און זיין פרייַע צייט גיט

ער אָפּ פּאַר געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט אויף פּאַרשידענע געביטן, אַרויסווייזנדיק אַ באַזונדערן אינטערעס פּאַר די אינסטיטוציעס פון אַרבעטער־רינג און פון ברענטש 210, אין וועלכן ער פּאַרנעמט דעם אַמט פון פּראָטאָקאָל־סעק־רעטאַר. ער איז אַן אַקטיוער מיטגליד פון קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק". אויך זיין פרוי, מינע (פון דער היים — מאַגיע זאַמקאָוועג), איז געזעלשאַפטלעך טעטיק.

די גאָלדבערגס האָבן צוויי זין, וועלכע האָבן באַקומען אַ סאָציאַליסטישע דערציאונג.

•

פיליפּ גאָלדבערג

געבוירן אין יאָר 1890 אין פּינסק, ביי אומפּאַרמעגלעכע עלטערן. ער האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה און אין גאָר פריזן עלטער אָנגעהויבן אַרבעטן, צוערשט אין דער ליכט־פּאַבריק „אַלברעכ־טאָוע", שפּעטער פּראָ־בירט גליק ביי סטאָלערייַ און קורץ פּאַרן אָפּפּאָרן קיין אַמעריקע. געלערנט א ד ר י ט פּאַך — קירזשנערייַ.

פיליפּ גאָלדבערג

פיליפּ גאָלדבערג איז פרי אַריינגעטראָטן אין פּינסקער „בונד" און איז עלטער פון 14 יאָר געוואָרן אַ מיטגליד פון „באַיעוואַי אָטריאַד". אין יאָר 1905 האָט ער אויס־געוואָנדערט קיין אַמעריקע, וואו עס האָט זיך דאָן שוין געפונען זיין עלטערער ברודער. אַ צייט לאַנג האָט ער געאַרבעט אין אַ פּאָר־שאָפּ און דאָן אַריינגעטראָטן אין באַראָן הירשס אַגריקולטור־שול. נאָך צוויי יאָר שטודיום פּאַרענדיקט ער די שול און פּאַרט פּראַקטיצירן אַלס אַגראָ־נאָם אויף אַ פּאַרם, וואו ער האָט פּאַרבראַכט 9 חדשים. דאָן קערט ער זיך צוריק אום קיין ניו־יאָרק אוו זעצט פּאָר זיין שטודיום. ער טרעט אַריין אין פּאַרדהעם־אוניווער־סיטעט, לערנט און ארבעט גלייכצייטיק אַלס פּאַריער. אין 1917 גראַדואירט ער אַלס פּאַרמאַציסט.

פיליפּ גאָלדבערג איז, גלייך נאָך זיין אָנקומען קיין אַמעריקע, געוואָרן טעטיק אין די „פּינסקער ראַדיקאַלע" אוו שפּעטער אין ברענטש 210, צו וועלכן עס האָט באַלאָנגט אויך זיין פרוי, זלאָטקע (פון דער היים גורין), די שוועסטער פון באַקאָנטן, פּינסקער בונדישן טוער, יעקב גורין.

די גאָלדבערגס האָבן דריי קינדער, איין זון און צוויי טעכטער, וועלכע באַקומען העכערע בילדונג.

פיליפּ גאָלדבערג איז אויך אַ טעטיקער מיטגליד פון דער „בראָנקס קאונטי פּארמאַצעוטיקל סאָסייַטי" און אָנדערע פּראָפּעסיאָנעלע קערפּערשאַפטן. זיין פרוי איז אַקטיוו אין פרויען־ברענטש 210 ב„ אין יידישן אַרבעטער־קאָמיטעט און באַטיילט זיך ענערגיש אין די אַקציעס פון די זאָ־זיקע אָרגאַניזאַציעס.

•

שמואל אָבא (מוליע) גאָלדין

באַקאַנט אין דער אָלטער היים אַלס שמואל אבא (מוליע) גאָרבוז, געבוירן אין יאָר 1886 אין דאָרף לעמעשעוויטש, היגטער פּינסק. זייַנע עלטערן, פּישל און אסתר מינדל, האָבן אים געגעבן אַ טראַדיציאָנעלע דערציאונג.

אין יאָר 1911 האָט ער חתונה געהאַט מיט מרים טשעטשיק פון סטאָלין און אַ צייט זיך באַשעפטיקט מיט וואָלד־מסחר. אין יאָר 1913 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע און געביטן דעם נאָמען אויף גאָלדין.

אין 1920 איז ער געוואָרן אייניער פון די אָרגאַניזאַטאָרן פון די וואַשינגטאָנער יידישע גראָסערי־לייט אין אַ קאָאָפּע־ראַטיוו, וואָס איז באַקאַנט אין אַמעריקע אונטערן נאָמען „דיסטריקט גראָסערי סטאָרס". דער דאָזיקער קאָאָפּעראַטיוו בעמט אַרום העכער 300 יידישע גראָסערי־לייט, און ש. א. גאָלדין איז עטלעכע מאָל געוואָרן טרעזשורער און פּרעזידענט.

אין דער אָלטער היים איז גאָלדין געוואָרן אַקטיוו אין דער פּועלי־ציון־באַוועגונג און אין אַמעריקע איז ער זייט 25 יאָר אַ טעטיקער מיטגליד פון ברענטש 92 אָרבעטער־רינג, פון וועלכן ער איז טשערמאַן במשך פון די לעצטע דריי יאָר. ער איז אויך אַקטיוו אין יידישן נאַציאָנאַלן אָרבעטער־פאָרבאַנד און אין די אָרבעטער־רינג־שוילן.

•

משה גורין

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1887, אַ זון פון אַהרן דוד גורין. די מוטער, לאה, איז געוואָרן די טאָכטער פון יוסף־לייזער נעמצאָוויטש. אַהרן דוד גורין איז געוואָרן אַ הייסער סטאָלינער חסיד און האָט זייַנע קינדער געגעבן אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג. ער איז פרי געשטאָרבן און לאה גורין האָט אין יאָר 1900 געעפנט אַן אכסניה, שפּעטער האָט זי זיך גע־נומען צו אַ וויין־געשעפט, וואָס איז געפירט געוואָרן פון אירע צוויי יונגע זין — אשר און משה.

משה גורין

אין יאָר 1910 האָט משה חתונה געהאַט מיט שרה נעמצאָוויטש. אין 1913 האָט ער אַליין עמיגרירט קיין ניו־יאָרק און זיין פרוי איז געבליבן אין פּינסק.

אין 1919 האָט משה גורין זיך געמומען צו אינשורענס־ביזנעס און האָט דעם דאָזיקן געשעפט גוט אָנטוויקלט. אין 1924 איז ער אַריין אויך אין באַנק־געשעפטן.

זינט 1916 געהערט משה גורין צום פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. ער איז אין יאָר 1920 געווען עקזעקוטיוו־מיטגליד פון פינסקער רעליף, ער האָט שטענדיק מיט גרויס וואַרימקייט זיך באַצויגן צו אַלע פילאַנטראָפישע און קולטורעלע אונטערנעמונגען, וואָס האָבן אַ שייכות צו פינסק.

די גורינס האָבן צוויי טעכטער און צוויי זין. אין יאָר 1928, וועז זייער עלטערער זון, אהרן דוד (ארנאלד) איז אַלט געווארן 10 יאָר און די פראַגע מכוח זיין יידישער דערציאונג האָט אָנגעריכט דעם געוויסן און באַוואוסטזיין פון די עלטערן, האָט משה גורין זיך ערנסט פאַראינטערעסירט מיטן דערציאונגס־פראבלעם פון יונגן יידישן דור אין אַמעריקע און זיך פאַרבונדן מיטן „שלום עליכם פאָלקס־אינסטיטוט".

משה גורין איז זינט 1930 אַן עקזעקוטיוו־מיטגליד פון שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט, פאַרוואַלטער פון „בויבעריק" (קעמפ פון שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט), און געהערט צום שטאָט־קאָמיטעט פון דער פאַרוואַלטונג פון ייוו"א אין ניו־יאָרק.

•

שמואל דאוויטש (דאָבזשעוויטש)

געבוירן אין יאָר 1888 אין פינסק, בייַ אָרימע, פרומע עלטערן, וועלכע האָבן געצויגן זייער יחוס פון גרויסע למדנים. זיין פאָטער, אברהם בצלאל דאָבזשעוויטש, איז געווען אַ בוכבינדער און די מוטער, חוה, האָט מיט מסחר געמוזט צוהעלפן צו דער פרנסה.

שמואל דאוויטש (דאָבזשעוויטש)

ביז אַכט יאָר האָט שמואל געלערנט אין חדר און דאָן אַריבער אין דראנזיקס שולע, וואָס ער האָט פאַרענדיקט צו 14 יאָר. ער האָט אָבער גלייכצייטיק אַליין געאַרבעט איבער זיך, אָן אַ שיער געלייענט, געניסנדיק פון דעם גרויסן ביכער־קוואַל, וואָס עס האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט זיין פאָטערס בוכבינדעריי. צווישן דידאָזיקע ביכער האָבן אָנזעעוודיק אָרט פאַרנומען גלייכצייטיק שמרס ראָמאַנען, וואָס האָבן געהאָט אין פינסק אַ באַזונדערס שטאַרקן אָנגאַנג צוליב דעם מחברס פאָפולערקייט אין שטאָט, ווי אויך די רוסישע קלאַסיקער, „ניווא"־זאַמל־ביכער, דער „וואָסכאָד" און וויסנשאַפטלעכע ווערק אין רוסיש און העברעאיש, וואָס די פינסקער יידישע אינטעליגענץ פלעגט לאָזן אייַנבינדן בייַ דאָבזשעוויטשן.

נאָכן פאַרענדיקן דראנזיקס שולע שמואל דאָוויטש זיך פאַרנומען מיט גאָבן „שטודן" אין רוסיש און יידיש און געמאַכט באַמיאונגען פאַרטאָזוועצן זיין שטודיום. ער איז אָנגענומען געוואָרן אין ווילנער „אוטשיטעלסקי אינסטיטוט", אָבער די מאַטעריעלע לאָגע האָט אים נישט דערלויבט דאָס צו רעאַליזירן און ער האָט באַשלאָסן צו פאָרן קיין אַמעריקע מיט דער דעה אָנצוזאַמלען גענוג צוריקקומען אַהיים לערנען. אין אָט דער צייט איז קיין פינסק צוריקגעקומען פון ווילנע דער לערער סעגאַלעוויטש, וועלכער איז געווארן זייער אַקטיוו אין דער פינסקער בונדישער אַרגאַניזאַציע. אַלס דאָוויטשעס אַן עלטערער חבר פון דער שול־באַנק בייַ דראָגזיקן, האָט ער געהאָט אויף אים אַ שטאַרקע השפּעה און אים גייסטיק דערנענטערט צו דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג.

מיט דער עקשנות און אָנטשלאָסנקייט, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דאָוויטשן, איז ער נישט אָפגעטרעטן פון זיין באַשלוס און קעגןווילן פון די עלטערן, אין יאָר 1905, אָפגעפאָרן קיין אַמעריקע. במשך פון צוויי יאָר צייט האָט ער אין ניו־יאָרק געאַרבעט ביי „סעמפל־קאַרדס", וואָס איז קרובהש צום פאַך פון אייַנבינדערייַ, אַ בראָוף, וואָס ער האָט אויסגעלערנט ביים פאָטער אין הויז, און אָנזאַמלענדיק עטלעכע הונדערט דאָלאַר איז ער אין יאָר 1907 צוריקגעפאָרן קיין פינסק, כדי צו רעאַליזירן דעם טרוים וועגן ווייטערדיקן שטודירן.

ווי נאָר אָבער ער האָט אָוועקגעשטעלט זיין פוס אויפן פינסקער וואָקזאַל, האָט ער באַקומען חרטה אויף זיין טאָט, ער האָט געהאַט דאָס געפיל, ווי ער וואָלט אַראָפגעפאַלן אין אַ תהום און — באַשלאָסן גלייך צוריקצופאָרן. אין יענער צייט האָט צווישן דער פינסקער יידישער אַרבעטערשאַפט געהערשט אַ שוועריע אָפּאָטיע. עס איז געווען די עפּאָכע פון די מוראָדיקסטע צאַרישע רדיפות נאָך דער אונטערדריקטער רעוואָלוציע. דאָוויטש איז דאָן געוואָרן אַקטיוו אין דער פינסקער בונדישער באַוועגונג און געפירט אַן אויפקלערונגס־טעטיקייט צווישן די געהיימע קרייזלעך.

אין יאָר 1908 איז ער צוריקגעפאָרן קיין אַמעריקע, וווייטער געאַרבעט ביי זיין פאַך און באַלאַנגט צו די אַרגאַניזאַטאָרן פון דער יידישער בוכבינדער־יוניאָן אין אַמעריקע, פון וועלכער ער איז במשך פון יאָרן געווען פרעזידענט, און דורכגעפירט עטלעכע דערפאָלגרייכע סטרייקן.

טראָץ דער אַרבעט אין שאָפּ און דער געזעלשאַפּטלעכער אַקטיוויטעט האָט ש. דאָוויטש אין דער פרייַער צייט וווייטער געלערנט, באַזוכט די „מאַנהעטן פרידפעריטאָרי שול" און געגרייט זיך אָנצוקומען אין אָן אוניווערסיטעט, כדי צו שטודירן מעדיצין. ער איז אָלץ מער אַקטיווער געוואָרן אין דער סאָציאָליסטישער באַוועגונג, געשריבן אַ רייַ אַרטיקלען אין דער ענגלישער סאָציאָליסטישער טאָג־צייטונג „קאָל", געמאַכט איבערזעצונגען פון יידיש און רוסיש פאַר דער זעלבער צייטונג און געדרוקט אויך אויף יידיש אין דער „מאָרגענצייטונג", וואָס איז דאָן דערשינען אונטער דער רעדאַקציע פון ב. פייגענבוים.

אין לעצטן יאָר עקזיסטענץ פון די „פינסקער ראַדי־קאָלע", וועז אינגערהאָלב דערדאָזיקער אַרגאַניזאַציע איז אָנגעגאַנגען די דיסקוסיע וועגן דער שטיצע פאַרן „בונד",

האָט ש. דאָוויטש פֿאַרטראָטן דעם שטאַנדפונקט, אַז מען דאַרף אונטערשטיצן נישט נאָר בלויז דעם „בונד", נאָר בכלל די רעוואָלוציאָנערע באָוועגונג אין דער אַלטער היים. אין אַ קורצער צייט אַרום נאָך דעם ווי די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָבן זיך אָנגעשלאָסן אָן אַרבעטער־רינג, איז ש. דאָוויטש אַרײַנגעטראָטן אין ברענטש 210 און געווארן אײנער פון זײנע אַקטיוסטע טוער, פֿאַרנומען פּיל מאָל דעם אָמט פון פֿאָרזיצער, פּינאַנץ־סעקרעטאָר און אין 1916 געווען דער ערשטער פֿאָרשטייער פון ברענטש 210 צו דער גאַציאָנאַלער פֿאַרוואַלטונג פון אַרבעטער־רינג.

זיינע אָרגאַניזאַטאָרישע פּייאיקייטן, זעלטענע איבערגעבנקייט און גרויסע געזעלשאַפֿטלעכע אַחריות האָט ש. דאָוויטש אַרויסגעוויזן באָזונדערס אין דער צייט פון פּינסקער רעליף, ווען ער איז געשיקט געוואָרן אַלס דעלעגאַט קיין פּינסק. ער האָט אָוועקגעשטעלט דאָרט א רייַ וויכטיקע אינסטיטוציעס און מיטגענומען מיט זיך 28 פּאָמיליעס און צווישן זיי אויך זיין פֿאָטער. (די מוטער, חוה, איז אין 1916 געשטאָרבן בעת דער דייטשער אינוואַזיע).

א וויכטיקע פֿאָזיציע פון ש. דאָוויטשעס אַקטיוויטעט אין ברענטש 210 א. ר. זיינען די ברענטש־אויסגאַבן, וואָס ער האָט רעדאַקטירט. דער חודש־זשורנאַל „דאָס לעבן" און די דריי יובל־העפטן שטייען אויף אַ הויכן ליטעראַרישן ניוואָ. אין דעם פּובליציסטישן טייל, וואָס איז מייסטנס אויסגעפולט דורך דאָוויטשן אַליין, ווערן באַהאַנדלט די פֿראָבלעמען פון אַרבעטער־רינג, ווענמען ש. דאָוויטש באַטראַכט פֿאָר די אייניקע גרויסע יידישע באָוועגונג אין אַמעריקע, וואָס איז בכוח צו סטימולירן די מאָדערנע יידישע קולטור און די סאָציאַליסטישע טראַדיציעס.

אין 1932 איז ש. דאָוויטש אויסגעווײלט געווארן אין דעם אָפּיס־קאָמיטעט פון דער נאַציאָנאַלער עקזעקוטיוו פון אַרבעטער־רינג. אין 1937 האָט ער אין דעם זעלבן קאָמיטעט פֿאַרנומען דעם אָמט פון וויצע־פֿאָרזיצער. מיט א באַזונדערן אינטערעס האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט די פֿראָבלעמען פון דערציאונג און ספּעציעל צווישן דער ענגלישרײדנדער יוגנט. זייענדיק דעלעגירט פון דער נאַציאָנאַלער עקזעקוטיוו פון אַרבעטער־רינג צו דער יוגנט־אַרבעט, איז ער אין 1937 אויסגעווײלט געווארן אַלס פֿאָרזיצער פון נאַציאָנאַלן יוגנט־קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג.

געפונען דעם סינטעז צווישן אַמעריקאַניזאַציע און יידישקייט — דאָס איז א פֿראָבלעם, וועלכן דאָוויטש ווידמעט זיך אין זיין אומדערמידלעכער טעטיקייט אינערהאַלב דעם אַרבעטער־רינג. דאָס איז אָבער, ווי ער באָהויפּטעט אַליין, אָפּהענגיק פון די עלטערן, פון דער אַטמאָספער, וואָס זיי פֿאַרשאַפֿן זייערע קינדער ביי זיך אין שטוב, און ש. דאָוויטש קען טאָקע אין דער הינזיכט אַלס מוסטער פֿאַרשטעלן זיין אייגן הויז. צוזאַמען מיט זיין פרוי, מיכלע, וועלכע איז א מיטגליד אין פּינסקער פרויען־ברענטש 210 ב., איז אים געלונגען דעמאָזיקן סינטעז צו געפינען. די דאָוויטשעס האָבן דריי קינדער. די עלטסטע טאָכטער, לאָרע, האָט געענדיקט דעם ניו־יאָרקער אוניווערסיטעט; דער זון, וויקטאָר, האָט גראַדואירט פון אוניווערסיטעט אין אַרקאַנזעס און איצט לערנט ער אין דענטאַל־קאָלעדזש אין שיקאַגאָ; די יינגסטע טאָכטער, עוועלין, לערנט אין ברוקלין־קאָלעדזש. אַלע דריי האָבן באַזוכט די אַרבעטער־רינג־שולן, זיינען מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג און וויזין אַרויס אַן ערנסטן אינטערעס פֿאָר אַלגעמיין־סאָציאַליסטישע און יידישע פֿראָבלעמען.

ש. דאָוויטש געהערט צו די פּירנדע, אַקטיווע טוער פון דער אַרבעטער־רינג־באַוועגונג אין אַמעריקע. א דאַנק זיינע אומדערמידלעכע לייסטונגען איז דער ברענטש 210 אויסגעוואָקסן צו אייניע פון די אָנגעזעענסטע אָרגאַניזאַציעס אינערהאַלב דעם אַרבעטער־רינג. ער געהערט אויך צו דער „פֿאָרווערטס"־אַסאָסיאיישאַן.

זינט די לעצטע צוויי יאָר האָט ש. דאָוויטש מיט לייב און לעבן זיך געווידמעט דער טעכניש־רעדאַקציאָנעלער אַרבעט פון בוך „טויזנט יאָר פּינסק". ער האָט בישט געזשאַלעוועט קיין מי און קיין אָנשטרענגונג אָפּצילו פֿאָר דער מינדסטער קלייניקייט, וואָס האָט נאָר געקאָנט באַרייכערן און פֿאַרשענערן אָט די מאָנומענטאַלע אויסגאַבע. אַרום דער אַרבעט פֿאַרן בוך „טויזנט יאָר פּינסק" האָט דאָוויטש באַווּיזן די טיפּע ליבשאַפֿט צום יידישן בוך, וואָס איז אין אים אינגעפלאַנצט געוואָרן פון דער יוגנט אין הויז פון זיין פֿאָטער.

•

מאַקס דזשאַספּער

געבוירן אין פּינסק אין 1885, א זון פון אלחנן און שרה־רייזל ישפה. מאַקס (מאָטל) האָט באַקומען א גוטע, טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג אין חדרים און ישיבות (געלערנט אין פֿאָאַסט און מיר). אין עלטער פון 12 יאָר איז ער צוגעטראָטן אָפּצוגעבן עקזאַמענס אַלס עקסטערן אין דער פּינסקער רעאַלשולע, וואו מען פלעגט יידן אָננעמען בלויז לויט א פּראָצענט־נאָרמע.

מאַקס דזשאספּער

צו 15 יאָר האָט ער שוין באַלאַנגט צום קרייז פון דער פּינסקער געביל־דעטער יידישער יוגנט וואָס האָט, אין אייניקלאַנג מיט דער טראַדיציע פון דער רוסישער יונגער אינטעליגענץ, געהאַלטן פֿאָר איר הייליקן חוב „צו דינען די פֿאָלקס־מאַסן". ביי יידן, פֿאַרשטייט זיך, האָט די געביל־דעטע, אידעאַליסטישע יוגנט געזוכט א דערנענטערונג צו די

אָרימע האָרעפאָשנע עלעמענטן, פאָר וועלכע מען פלעגט גרינדן בילדונג־קרייזלעך און גרופעס פאָר אויפקלערונג און אָנטוויקלונג. מאָקס דזשאסטער האָט יעדן שבת געלערנט תנ"ך מיט אַ גרופע אָרבעטער אין דער פינסקער ניישטאָדטער שול און פלעגט די ביבלישע לערעס דערקלערן אין ליכט פון סאָציאָלער געראָכטיקייט. פון אָט דעם אָרבעטער־קרייז איז דאָס רעקרוטירט געוואָרן די ערשטע ציוניסטיש־סאָציאָליסטישע פאָרטיי־גרופע אין פינסק, די שפעטערדיקע פועלי־ציון.

מאָקס דזשאסטער איז געווען איינער פון די יינגסטע מיטגלידער פון דער ערשטער ציוניסטישער אגודה אין פינסק — די „בני ציון", צו וועלכער עס האָבן געהערט די ברידער פון חיים ווייצמאַן און אָנדערע פיאָנערן פון דער ציון־באָוועגונג אין רוסלאַנד.

אין 1903 האָט ער עמיגרירט קיין ניו־יאָרק, שווער געאַרבעט און גלייכצייטיק אויך שטודירט און זיך פאָר־באַרייט צו אַ פראָפעסיאָנעלער קאַריערע. ער איז אָנגעקומען אין „קופער־יוניאָן" און האָט אין 1911 גראַדואירט אַלס „סיוויל־אינזשעניר". דאָ אין אָמעריקע, האָט ער פאָרט־געזעצט זיין ציוניסטישע טעטיקייט, געווען פון די הויפט־טוערס אויפן פעלד פון פראָלעטאַרישן ציוניזם.

נאָכן ענדיקן אַלס דיפלאָמירטער אינזשינער האָט ער געאַרבעט בייַ פאָרשידענע פריוואָט־אינדוסטריעלע בויטעכנישע פראָיעקטן (ווי דער אויפבוי פון דאָמבעס און אָנד.) אין פאָרשידענע טיילן פון לאַנד און אויך אויף רעגירונג־שטעלעס בעת דער וועלט־מלחמה.

אין 1918 איז ער אַריבער צו אַן אָנדער צווייג פון דער אינדוסטריעלער טעטיקייט — צו פעלצוואָרג־פאָר־בעריי און צוזאַמען מיט אַ שותף איז ער געוואָרן דער אייגנטימער פון אייגער פון די גרעסטע פירמעס אין אָט דעם צווייג פון דער „פאָר"־אינדוסטריע. אין זייער פירמע זיינען געווען באַשעפטיקט אַרום 200 אָרבעטער. אין אָט דעם געשעפט איז מאָקס דזשאספער פאָרבליבן ביז 1938. אין דער לעצטער צייט האָט ער געגרינדעט די פירמע „פענסילווייניא פעקטאָרס קאָרפאָריישאָן".

זינט 1910 איז מאָקס דזשאספער אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג. ער איז אייגער פון די טעטיקסטע און אָנפירנדיקע טוערס פון „פין־פאָר־קלאָב", פון אָט דעם אייניציקאַרטיקן לאָנדסמאַנשאַפטלעך־אינדוסטריעלן און הומאַניטאַרן פאָראיין, וואו ער איז געווען אייגער פון די גרינדער און שטיצער. פאָר דריי טערמינען, 1935—1939, איז מאָקס דזשאספער געווען פרעזידענט פון דער דאָזיקער קערפערשאַפט. ער איז אויך אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, און פון די „קופער־יוניאָן אלומנאַי".

דער פלאָן צו שאַפן דאָס ווערק „טויזנט יאָר פינסק" האָט פון ערשטן מאָמענט אָן געפונען בייַ אים אַ באַגייס־טערטן אָפּקלאַנג און ער האָט פיל צייט און כוחות גע־ווידמעט דער פאָרווירקלעכונג פון אָט דער אויסגאָבע.

מיט זיין פרוי לילי (געב. הערשקאָוויטש) איז מאָקס דזשאספער פאָרהיראָט זינט 1920 און זיי האָבן צוויי זין: געבריעל (גבריאל־אלחנן) אַ קאָלעדזש־סטודענט, וואָס לערנט זיך אַלס אינזשינער־כעמיקער, און דזשוליוס (יהודה־דוד) — אַ האַי־סקול סטודענט.

•

משה דערעוועגסקי

באַקאַנט אין פינסק אַלס משהל מורזיק, געבוירן אין יאָר 1888 אין פאָהאָסט־זאָגאָראָדעק ביי אָרימע עלטערן. ער האָט געלערנט אין פינסקער תלמוד־תורה און פון 6 יאָר אָן געמוחט שוין אַליין פאַרדינען אויף ברויט, טוענדיק פאַרשי־דענע מלאכות. אין על־טער פון 15 יאָר איז ער געוואָרן אַ מיטגליד פון „בונד" אין פינסק און אויסגעפירט זייער פיל פאַראַנטוואָרטלעכע פאָר־טיי־שליחותן, וואָס האָבן געפאָדערט אַ סך גע־וואָגטקייט.

משה דערעוועגסקי

זייער אַ דראַמאַטישע פאָסירונג האָט מיט משה־לן פאָסירט, יוען ער האָט צוזאַמען מיט נאָך עטלעכע חברים אויסגעפירט אַ שליחות פון פאַרטיי־קאָמיטעט צו דעראָבערן אַ טיפאָגראָפיע. ער איז דאָן שיער ניט דער־שאָסן געוואָרן פון זיין אייגענעם פאָטער. משהלס פאָטער איז נעמלעך געווען אַ נאָכט־שומר פון די קראָמען, וואָס האָבן זיך געפונען בעבן דער טיפאָגראָפיע, און ער האָט עס טאָקי־געשאָסן צו די איבערפאַלער אויף דער דרוקעריי און ווי דורך אַ פאָטאָלן צופאַל גראָד געצילעוועט אויף זיין אייי־גענעם זון, וועמען די קויל האָט אַראָפגעריסן דאָס פוטערנע היטל פון קאָפּ. די חברים האָבן געוואָלט צוריק אָפּענטפערן דעם שיסנדיקן וועכטער, אָבער משהל, וויסנדיק, אַז דאָס איז זיין פאָטער האָט קוים באַווייזן זיי אָפּצוהאַלטן.

נאָכן אָטענטאַט אויף דעם פינסקער זשאַנדאַרמעריי־נאָטשאַלניק, נאָכטאָוו, איז פאָר משהלס קאָפּ געהאָט געגעבן געוואָרן אַ פרעמיע פון 300 רובל. ער האָט זיך אָבער באַצייטנס אָפּגעטראָגן פון פינסק און יאָר 1906 אויס־געוואַנדערט קיין אַמעריקע.

קומענדיק אין די פאַראייניקטע שטאַטן האָט ער אַ צייט געאַרבעט אַלס פּעינטער און דאָן אַריבער אין רעס־טאָראַן־ביזנעס. דאָ, אין אַמעריקע, האָט זיך אין משהלען אויפגעוועקט אַ נייגונג צו דער בינע און ער האָט זיך גע־נומען אינטערעסירן מיט די דראַמאַטישע קרייזן פון אָרבע־טער־רינג. זינט פיל יאָרן איז משה דערעוועגסקי ענג פאַרבונדן מיט דער „פאָלקס־בינע". ער איז אויפגעטרעטן

אין וויכטיקע ראָלן און שטאַרק געלויבט געוואָרן דורך די אָנגעזעענסטע יידישע טעאַטער־רעצענזענטן.

משה דערעוועגסקי האָט באַלאַנגט צו די „פינסקער ראַדיקאַלע" און איז אַ מיטגליד פון ברענטש 210 זינט זיין אָנטשטייאונג. אין פּאַרשידענע צייטן איז ער געווען עקזעקוטיוו־מיטגליד פון ברענטש. אין יאָר 1928 האָט ער באַזוכט פינסק און דאָרט דורכגעפירט אַ פּאַרשטעלונג פון שלום עליכמס „טוביה דער מילכיגער" לטובת דער גלוי־געראַטן־שול. אויך פרוי דערעוועגסקי איז טעטיק געזעלשאַפטלעך אַלס עקזעקוטיוו־מיטגליד פון פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג.

•

דוד וואולף (וואליוועלסקי)

דוד וואולף (וואליוועלסקי)

געבוירן אין פינסק, אין יאָר 1893, ביי באַלעבאַטישע עלטערן. ער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דער־ציאונג. צו 12 יאָר האָט ער שוין באַלאַנגט צו דער ציוניסטישער יוגנט־אָר־גאַניזאַציע „התחיה" אין פינסק. צו 14 יאָר איז ער געפאָרן אויף אַ בוכ־האַלטער־שטעלע קיין יע־קאַטערינאָסלאַוו, וואו ער איז פאַרבליבן אַ שטיקל צייט און איז דאָרט גע־וועזן טעטיק אין דער ציו־ניסטישער באַוועגונג. די־דאָזיקע אַקטיוויטעט האָט ער אויך פאָרטגעזעצט, נאָר ער איז געקומען צו־ריק קיין פינסק.

אין יאָר 1913 האָט דוד וואולף עמיגרירט קיין אַמע־ריקע אוו געאַרבעט אַלס קאַטער ביי מענער־קלײדער, זייענ־דיק גלייכצייטיק טעטיק אין דער קלאָוקמאַכער־יוניאָן. ער איז געווען איינער פון די גרינדער פון די „פינסקער וואָ־לונטירס" און שפּעטער פיל איניציאַטיוו אַרויסגעוויזן ביים פינסקער־רעליף דורך דער גאַנצער צייט פון דער הילפס־אַקציע. ער איז אויך געווען דער גרינדער אוו טרע־זשורער פון דער „פינסקער וועלפעיר־ליג", וואָס האָט בעת דער וועלט־מלחמה געטראָגן מאַטעריעלע און מאָראַלישע שטיצע צו די פינסקער קריגס־באַטיילינקטע אויפן פראַנ־צויזישן פראָנט.

דוד וואָלף געהערט צו די אַקטיווע טוער אין ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און פאַרנעמט דעם אַמט פון טרע־זשורער. ער באַלאַנגט צו דער ציוניסטיש־געשטימטער גרופּע אין ברענטש, נעמט אָן ענערגישן אנטייל אין גע־ווערקשאַפטן־קאַמפּיין און בכלל אין אַלע אַקציעס פאַרן אַרבעטנדן פאָלקסטינע.

אהרן אָשר ווײַנבערג

געבוירן אין יאָר 1888 אין אַ דאָרף נעבן קאַמענץ דליטא, (גראָדנער גובערניע) שטאַמט פון אַ מיוחסדיקער משפּחה פון באַוואוסטע למדנים און וואַלד־סוחרים, וועלכע האָבן במשך פון דורות געפאַכטעט די ביעלאָ־ווער־שער וועלדער. זיין פאָטער, יעקב ווײַנבערג, איז געווען דער זון פון קאַמעניצער גאון, ר' יאָ־סעלע חריף, אַ ברודער פון לעצטן קאָרלינער רב, ר' דודל פרידמאַן. ער האָט פאַרלוירן זיין פאָר־מעגן אין די געשעפטן און די פרנסה־געבערין איז געווען די מוטער. פריידע. זי האָט געהאַלטן

אהרן אָשר ווײַנבערג

אַ קרעמל אין אַ דאָרף, וואו צווישן די 150 וווייסרוסישע פויערים־משפּחות האָבן געלעבט בלויז צוויי יידישע פאַמיליעס.

נישט קענענדיק אַליין אויסהאַלטן קיין מלמד, איז אַהרן־אשר אין עלטער פון פינף יאָר געשיקט געוואָרן אין שכנותדיקן ישוב, פּליסישטש, וואו עס האָבן געוואוינט יידישע קאָלאָניסטן, און דאָרט האָט ער געלערנט אין אַ חדר. שפּילנדיק זיך מיט די חברים אויף דער רושטאָוואָניע פון אַ נישט־פאַרענדיקט הויז, איז ער אַראָפגעפאַלן, זיך צע־בראָכן אַ פוס, וואָס איז צוליב דער פרימיטיווער מעדיצי־נישער הילף אים געבליבן פאַרקריפּלט ביז היינט צו טאָג. אין עלטער פון עלף יאָר איז אַהרן אשר אַוועק אין דער באַוואוסטער בריסקער תלמוד־תורה, וואו ער האָט במשך פון דריי יאָר געלערנט מיט גרויס התמדה און געגעסן טעג ביי בריסקער באַלעבאַטים. ער איז באַאיינפלוסט גע־וואָרן פון דער השכלה־באַוועגונג, זיך געזומען צו וועלט־לעכע לימודים און אַרײַנגעצויגן געוואָרן אין די ערשטע ציוניסטישע קרייזלעך אין בריסק. געניסנדיק דעם טעם פון וועלטלעכער בילדונג, באַשליסט ער פאַרטזוועצן זיין שטודיום אויף אַ סיסטעמאַטישן אופן. זיין בליק וועגדט זיך דאַן קיין פינסק, די אייניקע שטאָט אין פּאָלעסיע, וואָס האָט געשמט אַלס אַ שטאָט פון השכלה, און וואו עס האָט געוואוינט זיין פעטער, דער קאָרלינער רב, ר' דודל פרידמאַן.

לאַנג האָט ער אָבער נישט געקענט פאַרבלייבן אין הויז פון זיין פרומען פעטער. דער רב האָט געוואָלט, אַז זיין פּלימעניק זאָל זיצן ביי דער גמרא, בעת אהרן־אשר האָט זיך גאָר געריסן צו דער גראַמאַטיק און געזוכט וועגן, וויאַזוי דורכצומאַכן אַ גימנאַזיע־קורס אַלס עקסטערן. ער האָט זיך דעריבער געמוזט אָפּזאָגן פון פעטערס קעסט און אַליין פאַרדינען אויף לעבן. ער האָט זיך פאַרשאָפט

עטלעכע העברעאישע לעקציעס אין באַלעבאַטישע הייזער, פאָר וועלכע מען האָט אים געצאָלט מיט מאָלצייטן, און איינצייטיק געגומען אומזיסטע לעקציעס ביי רייכע יידישע און אויך נישט־יידישע שילער פון דער רעאַל־גימנאַזיע.

אין עלטער פון פופצן יאָר וועלט ער אַרײַנגעצויגן אין דער פועלי־ציון־פאַרטיי, פון וועלכער עס האָט זיך שפעטער אויסגעבילדעט די „עס־עס"־באַוועגונג.

במשך פון די צוויי יאָר, וואָס ער האָט פאַרבראַכט אין פינסק, האָט ער פיל געלערנט און בכלל פאָליטיש זיך אויסגעריפט. דאָס איז געווען דער פעריאָד, וואָס האָט דעצידירט וועגן זיין צוקונפטיקער אידעאָלאָגיש־געזעלשאַפטלעכער געשטאַלטיקונג און אים גייסטיק אויף שטענדיק פאַרבונדן מיט פינסק.

אין פרילינג פון יאָר 1905 האָט ער אין אויפטראג פון דער „עס־עס" זיך באַזעצט אין בריסק, וואו ער האָט מיטגעהאָלפן אָרגאַניזירן די באַוועגונג. די אַרבעט איז געגאַנגען שוואַך, בריסק איז געווען באַהערשט דורכן „בונד" און ער האָט ניט געפונען קיין באַפרידיקונג אין דער באַשרענקטער אַקטיוויטעט פון דער „עס־עס". אין דער הערשנדער שטימונג פון וועלט־באַפרייאונג און וועלט־רעוואָלוציע האָבן אים אויסגעזען צו זיין זייער באַגרעניצט די טעריטאָריאַליסטישע אידעאַלן. ער איז אַרײַנגעטרעטן אין „בונד", געווואָרן דער אָנפירער פון אַ גרופּע און אַ מיטגליד פון דער בריסקער „סכאָדקע". ער האָט זיך מיט ברען געווואָרפן אין דער אַרבעט, אָבער לאַנג אין „בונד" נישט פאַרבליבן, דאָס איז געשען צוליב חלוקי־דעות, וואָס זיינען געקומען צום אויסדרוק בעת אַ לאָקאַלער פאַרטיי־קאָנפערענץ, אויף וועלכער וויינבערג האָט פאַרטרעטן דעם שטאַנדפונקט פון שאַפן אומפאַרטייאישע, פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען.

בעת די רעוואָלוציאָנערע אומרוען אין יאָר 1905 איז וויינבערג געווואָרן אַרעסטירט און אָפגעזעסן עטלעכע חדשים אין בריסקער טורמע. נאָך דער באַפרייאונג האָט ער זיך אומגעקערט קיין פינסק און צוריק אַרײַנגעטרעטן אין דער „עס־עס", וואו ער איז צוגעצויגן געווואָרן צו דער פראָפאַגאַנדע־אָפּטיילונג. ער איז געווואָרן דער אויפזעער פון דער גהיימער דרוקעראיי און האָט אָרגאַניזירט פאַרטיי־קעמערלעך אין די שטעט און שטעטלעך פון פאָלעסיע.

צוליב דעם וואוקס פון דער רעאַקציע, וואָס האָט מיט אַכזריות געגומען פאַרניכטן די אַרבעטער־באַוועגונג, האָט „עס־עס"־פאַרטיי, ביים סוף פון 1906, כמעט ווי אָפּגעשטעלט איר טעטיקייט אין פינסק. אהרן אשר וויינבערג נעמט זיך דאָן ווידער גרייטן צו עקזאַמען, אָבער די פאָליציי פאַרפאָלגט אים און ער אָנטלויפט קיין ווילנע, וואו ער פאַרבלייבט אַ שטיקל צייט, און אין יאָר 1907 פאָרט ער אָפּ קיין אַמעריקע.

אין ניו־יאָרק וועלט אהרן אַשר אַ ציגאַרן־מאַכער. ער אַרבעט בייטאָג אין אַ שאָפּ און ביינאַכט לערנט ער.

אין 1908 קומט ער אָן אין דער פריוואַטער היי־סקול „אי־ראָן־פרי־פּעריטאַרי־סקול" און נאָך צוויי יאָר לערנען, האָלט ער אויס דעם עקזאַמען אין ניו־יאָרקער סיטי־קאָלעדזש, פון וועלכן ער גראַדואירט מיט אויסצייכענונגען אין יאָר 1914. דעם זעלבן יאָר וועלט ער אַ לערער פון געשיכטע און פּאָליטישער עקאָנאָמיע אין דער „איראָן־שול", וואו ער האָט געהאַט באַקומען זיין ערשטע סיסטעמאַטישע בילדונג אין אַמעריקע, און זעצט פאָר זיין בילדונג אין קאָלאָמביאַ־אוניווערסיטעט. ער האָט חתונה אין יאָר 1914 מיט זיינס אָן אַמאָליקער פאַרטיי־חברטע, באַשקע לוצקי פון טעלעכאן, וואָס ער באַגעגנט אין אַמעריקע. אין 1916 מאַכט ער דורך אַ קורס אויפן קאָלאָמביאַ־אוניווערסיטעט און באַקומט דעם טיטל „מאגיסטער". ער וועלט אַ מיטגליד פון ברענטש 210, זעצט פאָר זיין שטודיום און אין 1924 ענדיקט ער דעם יורידישן פאַקולטעט פון פאָרדהעם־אוניווערסיטעט און עפנט אַ לאָיער־אָפּיס.

פון אָט דער צייט דאָטירט זיך אויפסניי די געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט פון אַהרן א. וויינבערג. ער וועלט אַ מיטגליד פון דער עקזעקוטיווע פון פינסקער ברענטש 210 אַ. ר., זייענדיק דער עיקר טעטיק אין דער קולטור־סעקציע. ער לייענט אָפט לעקציעס וועגן עקאָנאָמישע און פאָליטישע פראָבלעמען און וועגן דער געשיכטע פון די פאַראייניקטע שטאַטן, אַ געביט אין וועלכן ער ספּעציאַליזירט זיך. ער טרעט אַריין אין דער פועלי־ציון־פאַרטיי און ווידמעט זיך הויפּטזעכלעך די אַקציעס לטובת דעם אַרבעטנדן ארץ־ישראל. ער איז דער סעקרעטאַר פון קאָמיטעט פון דער גרופּע אַרבעטער־רינג ברענטשעס, וואָס זיינען אָנגעשלאָסן אַן געווערקשאפטן־קאָמפיין.

די וויינבערגס האָבן צוויי טעכטער, וועלכע האָבן באַקומען אַ סאָציאָליסטישע און נאַציאָנאַל־יידישע דערציאונג. איינע איז אַ מיטגליד פון דער פועלי־ציון־יוגנט און די צווייטע באַלאָנגט צום „החלוץ".

אַהרן אשר וויינבערג געהער צו די איניציאַטאָרן פון בוך „טויזנט יאָר פינסק" און איז די גאַנצע צייט פון צוגרייטן די דאָזיקע אויסגאַבע געווען דער גענעראַל־סעקרעטאַר פון קאָמיטעט.

•

משה חיים (אַלטער) טויזנער

(1886—1939)

געבוירן אין פינסק, דערצויגן אונטער דער השגחה פון זיין זיידן, אַן אָנגעזעענער משכיל אין שטאָט און אַ קענער פון דער העברעאישער ליטעראַטור. צו 8 יאָר האָט משה חיים שוין פלייסיק געלייענט די אויסגאַבן פון דער העברעאישער יוגנט־ביבליאָטעק „לבני־הנעורים". צו צען יאָר האָט ער אָנגעהויבן באַזוכן די לעקציעס פון די „חובבי שפת עבר" און געווען דער יינגסטער צוהערער פון די ציוניסטישע מגידים אין מאָכעס שול.

באַלד נאָך בר־מצוה פֿאַרלאָזט ער פּינסק, פֿאָרט אָפּ קיין ווּאַרשע און ווערט דאָרט טעטיק אין דער ציוניס־טישער באַוועגונג. דער דורשט נאָך וויסן און די ליב־שאַפט צו ביכער ווערט ביי אים אַלץ שטאַרקער און ער פֿאַרוואַנדלט זיך אין אַ ליידנשאַפטלעכן ביבליאָפיל. ער זאַמלט ביכער אין העברעאיש, יידיש, פויליש, רוסיש און אויך אין דייטש — שפּראַכן, וואָס ער באַהערשט פליסיק. ער הייבט אָן זיך דרוקן אין די העברעאישע אויסגאַבן, וואָס דערשיינען דעמאָלט אין ווּאַרשע, און צייכנט זיך באַ־זונדערס אויס מיט זייַנע ביבליאָגראַפישע ידיעות. ער איז אויך טעטיק געזעלשאַפטלעך און געהערט צו די גרינ־דער פון די „צעירי־ציון".

אין 1913 ווערט ער דורך דער צעירי־ציון־פּאַרטיי דעלעגירט אויפֿן 11טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין ווין. ביים אויסברוך פון דער ווועלט־מלחמה, אין 1914, פֿאָרט ער צוריק קיין פּינסק און ווערט דאָרט טעטיק אין די שטאָ־טישע הילפס־קאָמיטעטן. ער באַזוכט די פֿאַרשידענע לאַ־גערן, וואוהין פּינסקער זייַנען פֿאַרוואַנדלט געוואָרן, און טראָגט זיי הילף.

וועג דער אַמעריקאַנער „רעליף" האָט אָנגעהויבן ווערן טעטיק פֿאַר פּינסק און דער ערשטער דעלעגאַט, י. קוגעל, איז אָנגעקומען אַהין, האָט משה חיים טויזנער אים געהאָלפן אָרגאַניזירן די אַרבעט פון פֿאַרטיילן די שטיצע אין שטאָט. ער האָט אויך מיטגעאַרבעט אַלס סעקרעטאַר מיטן דעלעגאַט פון דעם „דזשאָינט פּינסקער רעליף־קאָ־מיטעט", ש. דאַוויטש.

אין 1920 איז מ. ח. טויזנער אָנגעקומען קיין אַמע־ריקע און באַגעגנדיק אין ניו־יאָרק אייניקע פון זייַנע וואַר־שעווער, ציוניסטישע חברים, האָט ער צוזאַמען מיט זיי געגרומען צוריק אויפֿלעבן די טעטיקייט פון די „חובבי־שפת־עבר" און אָנגעהויבן אָרויסגעבן דאָס העברעאישע וואָכנ־בלאַט „הדואר". אין וועלכן ער האָט געגומען אָן אַקטיוון אָנטייל. ער איז אויך געווען טעטיק אין דער אַמערי־קאַנער ציוניסטישער באַוועגונג.

אין 1930 האָט ער חתונה געהאַט מיט דער טאָכטער פון סמאָראָגאַנער רב און געעפנט אָ בוכהאַנדלונג, וואָס איז געוואָרן דער צענטער פון דער ניו־יאָרקער העברעאישער שרייבער־משפּחה און כלל־טוער. טויזנערס בוכהאַנדלונג, אין וועלכער ער האָט צוגויפגעזאַמלט אַן אוצר פון זעלטענע יידישע ספֿרים, האָט אָפט געדינט אַלס פֿאַרשוגנס־קוואַל פֿאַר שריפטשטעלער און געלערטע. צו דער דערעפענונג פון העברעאישן אוניווערסיטעט האָט ער פֿאַר דער דאָר־טיקער ביבליאָטעק אַ זאַמלונג פון ווערטפולע דרוק־זאַכן און אַ גרעסערע צאָל ביכער האָט ער אויך געשיקט אַלס מתנה פֿאַר דער ביבליאָטעק פון דער גבת־קאָלאָניע, וואָס איז אין ארץ־ישראל געבויט געוואָרן דורך פּינסקער חלוצים.

משה חיים טויזנער איז געשטאָרבן דעם 2טן יוני 1939 און איבערגעלאָזט אַ פרוי און אַ 9־יאָריקן זון.

•

לואי ליווי

געבוירן אין לאהישין אין יאָר 1886, אַ זון פֿון איטשע ליווי און שרה גאמזו פון פּינסק.

אין דער פּריער יוגנט איז לואי ליווי געקומען קיין פּינסק און געוואָרן אַ מיטגליד פון דער פּ. פּ. ס. ער האָט אָנטייל גענומען אין דער באַפֿרייאונג פון קאָליע טעפּער דורך אַ באַוואָפנטן איבערפאַל אויפן פּאָליציי־צירקל אין קאָדלין.

אין יאָר 1914 איז ל. ליווי געקומען אין די פּאָר־איניקטע שטאָטן, זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק און געגומען אַן אַקטיוון אָנטייל אין דער אויפבליענדער לאַנדסמאַנ־שאַפֿטן־באַוועגונג. ער איז געווען באַזונדערס טעטיק אין דער „לאהישינער בענעוואָלענט־עיד־סאָסייעטי", אין „מאָטע־לער יאָנג־מענס" און „כאמסקער אונטערשטיצונג־פֿאַראיין". באַזעצנדיק זיך שפּעטער אין בעיאָן, האָט ער דאָרט אָרויס־געוויזן פיל געזעלשאַפטלעכע איניציאַטיוו אין אַלע קול־טורעלע און הילפס־אָרגאַניזאַציעס.

אין 1930 האָט זיך לואי ליווי באַזעצט אין שיקאָגאָ און געוואָרן באַזונדערס טעטיק אין דער „לאַהישינער לייי־דיס גמילת־חסדים אָקזילערי". ער האָט אויך מיטגעווירקט אין אַנדערע אָרגאַניזאַציעס און איז איינער פון די ווייס־פרעזידענטן פון יידישן אָרבעטער־קאָמיטעט. אין 1940 האָט ער געגרינדעט דעם לאַהישינער פרויען רעליף־קאָמיטעט.

לואי ליווי איז דער סעקרעטאַר פון שיקאָגער קאָ־מיטעט „טויזנט יאָר פּינסק".

•

רבקה לעווי

געבוירן אין פּינסק ביי שטרענג־פרומע עלטערן. איר פֿאָטער, ישראל ליפּע, איז געווען אַ פֿאַרמעגלעכער סוחר און האָט זיין טאָכטער געגעבן אַ גוטע דערציאונג, גע־האַלטן צו איר לערערס, אָבער שטרענג אַכטונג געגעבן, אַז זי זאָל נישט אַרייַנגעצויגן ווערן אין דער רעוואָלוציאָ־נערער באַוועגונג, וואָס האָט דאַן געברויזט אין פּינסק. זי האָט זיך אָבער גערוסן אין דער פּרייער וועלט און הגם אָפּיציעל האָט זי נישט באַלאַנגט צו קיין שום פון די רעוואָלוציאָנערע פֿאַרטייַען, האָט זי אָבער דורך פֿאַר־שיידענע אומוועגן מיטגעהאָלפן די פּרייהייטס־קעמפּער אין פּינסק. זי האָט געטראָגן מאַטעריעלע און מאָראַלישע שטיצע פֿאַר די פֿאָליטישע אַרעסטירטע.

דאָס הויז פון אירע עלטערן האָט זיך געפונען אויף דער מאַנאַסטירשטשינע, אין נאָענטער שכנות פון דער

טורמע, און נישט האָבנדיק אויף זיך דעם מינדסטן פּאַר־דאַכט, האָט איר שטוב אָפט געדינט אַלס באַהעלטעניש פאַר אומלעגאַלער ליטעראַטור. זי פלעגט באַזאָרגן פּעקלעך פאַר די אַרעסטירטע חברים און בכלל איז איר הויז געווען אַ געהיימע קוואַרטיר פאַר פיל טויער פון „בונד".

אויסער דעם האָט רבקה לעווי זיך אויך אָפּגעגעבן מיט טראָגן בילדונג צווישן די פּינסקער אַרבעטער. זי האָט געגעבן לעקציעס, געלערנט לייענען און שרייבן און אָפילו באַזאָרגט מיט ביכער און שרייב־גצעייג אירע אומ־זיסטע שילער און שילערינס. אַזוי אַרום האָט זי אויף איר שטייגער געברענגט גרויסע נוצן דער רעוואָלוציאָ־נערער באַוועגונג אין פּינסק.

אין דער צייט פון דער וועלט־מלחמה האָט זי זיך באַטייליקט אין דער רעליף־אַרבעט, וואָס איז געפירט גע־ווארן אין פּינסק, אין שטענדיק אין פאַרבינדונג מיט די אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס.

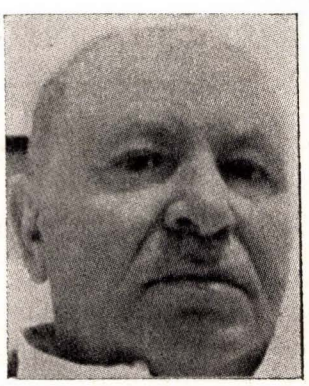
אין יאָר 1922 איז זי אָנגעקומען אין די פאַראיי־ניקטע שטאַטן און זיך באַזעצט אין לאָס־אַנדזשעלעס, וואו זי האָט חתונה געהאַט מיט דעם בונדישן אַקטיוויסט, מלך דער טאַקער. אויך דאָ, אין אַמעריקע, זעצט זי פאָר איר געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט. זי איז זייער טעטיק אין פּינסקער פאַראיין און גיט זיך באַזונדערס אָפּ מיט דער שול־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג.

•

שאַמע לעווין

(1884—1938)

געבוירן אין פּינסק, אַ זון פון שרה און ברוך מילער. דוד מילער האָט אָנגעהויבן שטודירן נאָך אין דער אַלטער היים. לערנענדיק האָט ער גלייך־צייטיק אויך געגעבן לעקציעס אין בוכהאַלטעריע און מא־טעמאַטיק. אין יאָר 1911 איז ער געקומען אין די פאָר־אייניקטע שטאַטן, געענדיקט דעם ווטערינאַר־קאָלעדזש אין מישיגען און דעם קאָלומבוס־אוניווערסיטעט אין אָהייאָ. אויך אין אַמעריקע האָט דוד מילער בעת זיין שטודיום געמוזט שווער אַרבעטן, כדי צו פאַרדינען אויף לעבן. ווינ־טער איז ער געווען אַ העברעאישער לערער אין קאָלומ־בוסער תלמוד־תורה און זומער געאַרבעט אַלס וועיטער.

שאַמע לעווין

דר׳ דוד מילער האָט זיך ספּעציאַליזירט אין באַקטע־ריאָלאָגיע און כעמיע. ער האָט דורכגעפירט וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע פאַרשונגען. אַזוי, למשל, האָט ער אין יאָר 1927 אונטערזוכט די לופט־פאַרהעלטענישן אין ניו־יאָרקער סאַבווייז און זיינע אויספירונגען האָבן באַוואויגן די שטאַט־רעגירונג צו בויען אַ נייע סאַבווייַ־ליניע — די 8־עוועניו סאַבווייַ. אין יאָר 1935 האָט ער פאַרעפנטלעכט אַ וויכ־טיקע אַרבעט וועגן די קורצע און אולטרא־קורצע כוואַליעס (ווייוס).

דר׳ דוד מילער געהערט צו דער אַמעריקען לייבאָר־פאַרטי און צו פראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס, ווי: „עלייעד מעדיקל־פראָפעשיאָנס" און צו דער „דיאַגנאָסטיק לאַבאָ־ראַטאָריע אַסאָסיאייישאַן", אַן אָנגעזעענע וויסנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציע, אין וועלכער ער האָט אַ צייט לאַנג פאָר־גומען דעם אָמט פון פּרעזידענט. ער איז אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

פון די קאָזאַרמעס, איז ער געוואָרן אַרעסטירט. עס האָט אים געדראָט זייער אַ שווערע שטראָף, אָבער ס׳איז גע־לונגען צו באַקומען פאָר אים אַ געזונטהייטס־אורלויב פאַר אַ גאַלט־קויציע.

אויסנוצנדיק די דאָזיקע געלעגנהייט, איז ער אין יאָר 1906 אָנטלאָפן אין די פאַראייניקטע שטאַטן, צוזאַמען מיט זיין פרוי, פּעשקע, וועלכע איז אויך געווען אַקטיוו אין דער בונדישער באַוועגונג אין פּינסק.

די ערשטע יאָרן אין אַמעריקע האָבן די לעווינס גע־פירט זייער אַ שווער לעבן, אָבער שפּעטער איז זיי גע־לונגען זיך אַרויפצוארבעטן. שאַמע לעווין האָט אויך אין אַמעריקע פאָרטגעזעצט זיין געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג און באַלאָנגט צו די אַקטיוווסטע טויער אין ברענטש 210 אַ. ר. געווען אַ מיט־גליד פון דער עקזעקוטיוו און אויך באַלאָנגט צום קאָ־מיטעט „טויזנט יאָר פּינסק". ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1938.

•

דר. דוד מילער

געבוירן אין יאָר 1887 אין פּינסק, אַ זון פון שרה און ברוך מילער. דוד מילער האָט אָנגעהויבן שטודירן נאָך אין דער אַלטער היים. לערנענדיק האָט ער גלייך־צייטיק אויך געגעבן לעקציעס אין בוכהאַלטעריע און מא־טעמאַטיק. אין יאָר 1911 איז ער געקומען אין די פאָר־אייניקטע שטאַטן, געענדיקט דעם ווטערינאַר־קאָלעדזש אין מישיגען און דעם קאָלומבוס־אוניווערסיטעט אין אָהייאָ. אויך אין אַמעריקע האָט דוד מילער בעת זיין שטודיום געמוזט שווער אַרבעטן, כדי צו פאַרדינען אויף לעבן. ווינ־טער איז ער געווען אַ העברעאישער לערער אין קאָלומ־בוסער תלמוד־תורה און זומער געאַרבעט אַלס וועיטער.

דר׳ דוד מילער האָט זיך ספּעציאַליזירט אין באַקטע־ריאָלאָגיע און כעמיע. ער האָט דורכגעפירט וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע פאַרשונגען. אַזוי, למשל, האָט ער אין יאָר 1927 אונטערזוכט די לופט־פאַרהעלטענישן אין ניו־יאָרקער סאַבווייז און זיינע אויספירונגען האָבן באַוואויגן די שטאַט־רעגירונג צו בויען אַ נייע סאַבווייַ־ליניע — די 8־עוועניו סאַבווייַ. אין יאָר 1935 האָט ער פאַרעפנטלעכט אַ וויכ־טיקע אַרבעט וועגן די קורצע און אולטרא־קורצע כוואַליעס (ווייוס).

דר׳ דוד מילער געהערט צו דער אַמעריקען לייבאָר־פאַרטי און צו פראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס, ווי: „עלייעד מעדיקל־פראָפעשיאָנס" און צו דער „דיאַגנאָסטיק לאַבאָ־ראַטאָריע אַסאָסיאייישאַן", אַן אָנגעזעענע וויסנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציע, אין וועלכער ער האָט אַ צייט לאַנג פאָר־גומען דעם אָמט פון פּרעזידענט. ער איז אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

שמעיה סטאק

באַקאַנט אין פּינסק אַלס שמעיה דער ציגאַרנמאַכער, געבוירן אין יאָר 1882. זיין פאָטער, שמואלקע דער שענ־קער, איז געווען אַ שטרענג־פרומער ייד און געהאַפּט, אַז זיין זון וועט פון דער תלמוד־תורה אַוועק אין דער ישיבה און ווערן אַ רב. שמעיה האָט אָבער שוין זייער פרי געהאלומט וועגן אַן אַנדערער וועלט. אין יענע טעג פון בי־טערע פּאַרפאַלגונגען קעגן ייִדן אין צאַרישן רוס־לאַנד האָט דעם טרוימע־רישן חדר־ייִנגל שוין גע־צויגן צו דער סביבה פון די רעוואָלוציאָנערע קעמ־פער, וועלכע האָבן דאַן די איינציקע געפירט דעם קאַמף קעגן די פּאָגראָמען.

שמעיה סטאק

אין יאָר 1901 איז ער אַוועק אַרבעטן אין גווירצמאַנס טאַבאַק־פאַבריק. דאָרט האָט ער זיך באַפרייַנדעט מיט אַלטער נידיטש און בן־ציון שייפער, די ערשטער ציגאַרנ־מאַכער אין פּינסק, וואָס האָבן זיך געהאָט אַנגעשלאָסן אין „בונד", און אונטער זייער השפּעה איז ער אַריַי־געצויגן געוואָרן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. פאַר שמעיהס מיוחסדיקער משפּחה (די טשערטאקס) איז זיין באַלאַנגען צום „בונד" געווען אַ טיפע טראַגעדיע אוּן זיי האָבן מיט אים לגמרי איבערגעריסן די פאַמיליען־באַצי־אונגען.

שמעיה האָט זיין פאַרטיי־אַקטיוויטעט, ווי אַ סך אַנ־דערע, אָנגעהויבן אַלס אַגיטאַטאָר. ער האָט זיך אָבער אויסגעצייכנט אין זיין ווערבירונגס־אַקציע צווישן די פּיַי־סקער אַרבעטער אוּן פרי געוואָרן אַ קאָמיטעט־מיטגליד פון „בונד" אין פּינסק. אַ דאַנק זיין קאַלטבלוטיקייט אוּן שטאַרקן כאַראַקטער איז אים אין פיל פאַלן געלונגען זיך אַריַיסצודרייַען פון די פאָליצייאישע הענט אוּן ער איז קיינמאָל ניט געווען אַרעסטירט.

שמעיה האָט זיך זעלטן ווען געלאָזט מיטרייסן פון אוי־בערפלעכלעכע שטימונגען. אַזוי, למשל, איז ער אין יאָר 1905, וועו איבער רוסלאַנד האָט זיך געטראָגן אַ כוואַליע פון סטרייקן, געווען קעגן דעם באַשלוס פון דער „צענטראַלער סכאַדקע" צו רופן אַ סטרייק אויף דער פּינסקער פאַניר־פּא־בריק. אוּן שמעיה איז געוועכט געווען, וויַיל דערדאָזיקער סטרייק איז טאַקע דורכגעפאַלן, צוזאַמען מיטן סטרייק אויף דער פלעקל־פאַבריק, אוּן דאָס האָט באַדייט אַ נידערלאַגע פאַר דער פּינסקער אַרגאַניזאַציע. צוליב פאַרדרוס איז ער קראַנק געוואָרן אוּן ער האָט דאַן באַשלאָסן צו פאָרן אויף אַ קורצער צייט זיך קורירן קיין בערלין. נאָך עטלעכע חדשים פאַר־ברענגען אין דייטשלאַנד, איז ער אָפּגעפאָרן קיין לובלין, געאַרבעט אין דער דאָרטיקער טאַבאַק־פאַבריק אוּן געווען אַקטיוו אין לובלינער „בונד" אין דער צייט, וועו נ. כאַנין האָט אָנגעפירט מיט דער אַרבעט. שמעיה האָט זיך דאָרט אויסגעצייכנט מיט זייַנע אַרגאַניזירטע אַיבערפאַלן אויף די ספּרים־דרוקערייַען, כדי צו דרוקן פראָקלאַמאַציעס פאַר דער פאַרטיי.

אָט דער צייט־אָפּשניט איז פאַר אים געווען אייַנער פון די וויכטיקסטע עטאַפּן פון זיין פאַרטיי־אַרבעט. ער האָט דאָן גענפירט אַן ערנסטן קאַמף קעגן געווייסע שעדלעכע עלעמענטן, וואָס האָבן זיך געהאָט אַריַינגעכאַפּט אין די פּראָפעסיאָנעלע פאַראייניגן אין לובלין אוּן טאַקי געהאַלפּן זיי אויסרייַניקן פון דאָרט, נישט אָפּשרעקנדיק זיך פאַר די דראָונגען מצד די פאַרשידענע אונטערוועלט־לייט, וועלכע האָבן אין אים געזען אַן אַנטשלאָסענעם שונא.

אין 1907 איז ער אַנגעקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אוּן געאַרבעט אַלס ציגאַרנמאַכער. ער איז גלייך אַריַינגעטראָטן אין „פּינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין", איבערגעמענדיק דעם אָמט פון סעקרעטאָר. דאָס איז געווען די אַרגאַניזאַציע, וואָס איז געהאָט געווען גע־וואָרן צום לעבן דורך שמעיהס אַלאַרם־בריוו פון פּינסק צו די אָמעריקאַנער לאַנדסלייט וועגן הילף פאַר די אַרעס־טירטע מיטגלידער פון „בונד".

שמעיה איז געוואָרן אַ מיטגליד פון פּינסקער „ראַדיקאַלן פאַראיין" אין מאָמענט פון זיין שווערסטן קריזיס, וואָס איז פאַראורזאַכט געוואָרן דורך דער אַלגעמיינער יאוש־שטימונג אין די רעוואָלוציאָנערע קרייזן. זעענדיק, אַז די אַרגאַני־זאַציע האַלט ביים אונטערגיין, האָט ער אויפגעהויבן די איניציאַטיוו זיך אָנצושליסן אין אַרבעטער־רינג. ער האָט אין אָנהויב געמוזט פירן אַ קאַמף מיט אַ גרופּע קעגנער, וועלכע האָבן זיך געשראָקן, אַז דורך דעם וועט דער „בונד" פאַרלירן זיין שטיצע. אויף זיין זייט האָט זיך אָבער גע־שטעלט דער פאַרשטאַרבענער פיליפּ שטילערמאַן, וועלכער האָט געהאָט אַ גרויסן איינפלוס אויף די מיטגלידער פון דער אַרגאַניזאַציע, און אין 1908 איז פאַרגעקומען די אַרגאַניזירונג פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

שמעיה איז גלייך געוואָרן איינער פון די אַקטיוסטע טוער אין ברענטש, פון וועלכן ער איז אין פאַרשיידענע צייטן געווען טשערמאַן, האָספּיטאַלער און פינאַנץ־סעקרע־טאַר אוּן אויך פאַרשטייער פון ברענטש צום שטאַטישן קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג.

שמעיה סטאק איז אויך אַקטיוו אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פעדעראַציע און אין דער לעיבאָר־פאַרטיי.

שלמה סעלניק (זשעלעזניקאָוו)

שלמה סעלניק (זשעלעזניקאָוו)

פֿאָפולער אין דער בונדישער באַוועגונג אַלס שלמהקע, געבוירן אין קאַרלין אין יאָר 1884. זיין פֿאָטער איז געווען אַ האַרעפֿאַשניק, געשווימען מיט פֿליטעס פון פּינסק קיין יעקאַטערינאָסלאַוו און לאַנגע חדשים דערווייַטערט געווען פון זיין פֿאַמיליע. די מוטער, באַשע, האָט געהאַט אַ קרעמל.

שלמהקע האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה און איז פרי אַוועק אַרבעטן אין אַ שלאָסער־וואַרשטאַט. ער איז געווען שטאַרק און באַוויזן זיך צו פֿאַרשאַפֿן געהאַרכזאַמקייט צווישן זיינע חברים. אַ טיף־איינגעבויגענע אינטעליגענץ האָט אים אָבער באַצייטנס אַוועקגעלאָקט אין אַן אַנדערער וועלט און אים פֿאַרוואַנדלט אין איינעם פון די פֿאָפולערסטע אַקטיוויסטן פון „בונד" אין רוסלאַנד.

עס איז געווען אין יאָר 1901. די בונדישע באַוועגונג האָט דאַן דורכגעמאַכט דעם פּעריאָד פון אויפבלי און האָט אין פּינסק געוואונען אַלץ מער אַנהענגער צווישן די אַרבעטער פון די צאָלרייכע וואַרשטאַטן און פֿאַבריקן. שלמהקע איז מיטגעריסן געוואָרן פון דער בונדישער באַוועגונג, צו וועלכער עס האָט אים געצויגן זיין פֿרימיטיוו, אינערלעך געפיל פאַר געראַטענקייט און די מעגלעכקייט פון ראַמאַנטישן אויסלעבן זיך. אַרבעטנדיק אין אַ וואַלד בײַ טורעוו האָט ער איינמאָל דאַרט אַנטדעקט אַ געהיימע בונדישע פֿאַרזאַמלונג און דעמאָלט האָט ער דאָס טאָקע אַנטדעקט פֿאַר זיך דעם „בונד". אינגיכן איז ער צוריקגעקומען קיין פּינסק, אַריין אַרבעטן אין דער שוועבל־פֿאַבריק אוּן זיך אַנגעשלאָסן אַן בונדישן פֿאַבריקס־קעמערל. מיט זעלטענעם פֿלייס האָט ער געלומען זיך בילדן און שנעל געוואָרן איינער פון די אַקטיוסטע און גלייכצייטיק באַוואוסטזיניקסטע מיטגלידער פון פּינסקער „בונד".

עס האָבן דאַן אין פּינסק זיך אָנגעהויבן די ערשטע סטרייקן, וואָס האָבן גורם געווען ערנסטע צוזאַמענשטויסן מיט דער פֿאָליציי. אין אָט דער קאַמפּס־טעטיקייט האָט שלמהקע געשפּילט די הויפּט־ראָלע. ער אָרגאַניזירט דעם פּינסקער „באָיעווּאי־אָטריאַד", וואָס האָט שפּעטער מיט זיינע העלדנטאַטן זיך פֿאַרשריבן נישט נאָר אין דער גרעסטער פון „בונד" אין פּינסק, נאָר בכלל אין דער אַלגעמיינער געשיכטע פון דער רעוואָלוציאָנערער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין יענער צייט.

אַלס „נאָטשאַלניק" פון פּינסקער „באָיעווּאי אָטריאַד" האָט שלמהקע אַרויסגעוויזן אַן אומגעוויינלעכן חוש פֿאַר קאָנספּיראַציע, געהאָט דעם נויטיקן איינפֿאַל בײַ יעדער אונטערנעמונג און אַלעמאָל באַווּיזן זיך אַרויסצוגליטשן פון די פֿאָליציאיישע הענט. דאָס האָט אים געשאַפֿן ממש אַ לעגענדאַרן רום איבער די שטעט און שטעטלעך פון פֿאָלעסיע אוּן שפּעטער אויך אין דער ביאַליסטאָקער געגנט, וואו ער איז געווען טעטיק. ער האָט אָפֿן זיך פֿאַרמאָסטן מיט דער פֿאָליציי און זיין געוואָגטקייט האָט זיי נישט אייַן מאָל אַזוי איבערראַשט, אַז זיי זיינען אָפֿגעטראָטן פֿאַר אים. ער איז אָן אַ שיער מאָל געווען אַרעסטירט, אָבער די צאָרישע זשאַנדאַרמעריע האָט קיינמאָל נישט געקענט געפינען קעגן אים קיין קאָנקרעטע באַווייזן, שלמהקע האָט תמיד געהאָט זיין אָליבי, און נאָכן אָפּזיצן אַ שטיקל צייט איז ער צוריק באַפֿרייט געוואָרן.

שלמהקע איז געווען די צענטראַל־פּיגור פון דער פֿראַקטישער פֿאַרטיי־אַרבעט נישט נאָר בלויז אין פּינסק. אין פֿאַרשיידענע צייטן, וועַן ער האָט שוין אין פּינסק מער נישט געקענט פֿאַרבלייבן, איז ער געווען טעטיק אין אַנדערע רעיאָנאַלוציאָנערע צענטערן. אויך אין דער געשיכטע פון דער בונדישער באַוועגונג אין ביאַליסטאָק, אין אָט דעם צענטער פון יידישן טעקסטיל־פּראָלעטאַריאַט, האָט שלמהקע זיך פֿאַרשריבן מיט פיל הצלחה טאָן. ער איז געשטאַנען אין שפּיץ פון סטרייק־קאַמפּן, אויסגעפירט די ריזיקאַליששטע עקספּראָפּריאַציע־אַקטן און אָרגאַניזירט איבערפֿאַלן אויף תפיסות, כדי אַרויסצורעטעווען חברים, וועלכע זיינען געוואָרן פֿאַראורטיילט צום טויט.

ער האָט געווּאָגלט פון שטאָט צו שטאָט, וואו געטאָגט, נישט גענעכטיקט, זיך אויסבאַהאַלטן אונטער פֿאַרשיידענע נעמען און מיט אַן איבערנאַטירלעכער ענערגיע וווייטער געאַרבעט, נישט אַרויסווייזנדיק קיין שפּור פון מידקייט, קיין שום שפּור פון אָנטוישונג אָפּילו אין דער צייט, וועַן אַ גרויסע טייל פון דער באַוועגונג איז געווען צוזאַמענגעבראָכן, פֿאַריאושט און פיל פון די פירער האָבן זיך געהאַט אַוועקגעוואָרפן אין אַ זייט אָדער אַוועק קיין אָמעריקע. שלמהקע איז נאָך וווייטער געווען טעטיק איבער די פֿאַרשיידענע שטעט פון רוסלאַנד — אין סלאָנים, בריסק, באָבּרויסק, מינסק, ווילנע און פון צייט צו צייט האָט ער זיך אויך אַראָפּגעכאַפּט קיין פּינסק, וואו זיין דערשיינען האָט אַרויסגערופן באַגייסטערונג בײַ די בונדישע מיליטאַנטן פון זיין היים־שטאָט.

אַזוי האָט דאָס געדויערט ביזן יאָר 1907, וועַן ער האָט באַקומען אַ פֿאַראָרדענונג פון דער פֿאַרטיי צו אָנטלויפן אין אויסלאַנד. די צאָרישע פֿאָליציי האָט שוין געהאָט אומעטום פֿאַרוואָרפן אויף אים נעצן און זיין פֿאַרבלייבן אין לאַנד וואָלט באַדייט אַן אָפּענער זעלבסטמאָרד. דאָך, וועַן ער האָט שוין געהאָט די שיפּס־קאָרטע אין קעשענע און ער איז געקומען קיין מינסק זיך געזעגענען מיט די חברים, האָט ער פרייוויליק זיך געמאָלדן אָנטייל צו נעמען אין זייער אַ ריזיקאַלישער אונטערנעמונג, וואָס האָט אים נישט געקענט קאָסטן דאָס לעבן אוּן קיינער האָט אים נישט

געקענט אָפּהאַלטן פון זיין שריט. עס האָט זיך נעמלעך געהאַנדלט וועגן ראַטעווען עטלעכע חברים, וועלכע האָבן אין דער מיכסקער תפיסה געוואַרט אויף זייער טויט־אורטייל.

פּאַרלאָזנדיק רוסלאַנד האָט שלמהקע דאָך נישט געוואָלט גלייך אָפּפאָרן קיין אַמעריקע. ער האָט זיך אויפּגעהאַלטן אין לאַנדאָן מיט דער כוונה בלויז אַ שטיקל צייט איבערצואוואַרטן און דערנאָך קענען צוריקפאָרן פּאַרזעצן זיין אַרבעט אין דער באַוועגונג. ער איז אויך אין לאַנדאָן געווען טעטיק אין די ראַמען פון דער דאָרטיקער בונדישער גרופּע און נישט זעלטן קיין שום מעגלעכקייט צוריקצוקערן זיך קיין רוסלאַנד, איז ער אין יאָר 1909 אָפּגעפּאָרן אין די פּאַראיניקטע שטאַטן.

אַנקומענדיק קיין ניו־יאָרק האָט ער זיך גלייך אָנגעשלאָסן אַן פּינסקער ברענטש 210 אַ. ר., וואו ער האָט זיך צונויפּגעטראָפן מיט אַ גרויסן טייל פון זיינע פּינסקער חברים, מיט וועלכע ער איז געווען טעטיק אין דער באַוועגונג אין דער אַלטער היים. ער האָט שווער געאַרבעט אַלס פּעינטער און אין זיין פרייער צייט זיך אָפּגעגעבן מיט געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט אין די רייען פון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי און אין ברענטש 210 אַ. ר., אין וועלכן ער האָט פּאַרנומען אין פּאַרשיידענע צייטן דעם אָמט פון טשערמאַן און מיטגליד פון דער עקזעקוטיווע. ער האָט אויך דעם ברענטש רעפּרעזענטירט אין דער באַציאַלאַער עקזעקוטיווע פון אַרבעטער־רינג.

סעם סעלניק איז אייניער פון די איניציאַטאָרן פון בוך „טויזנט יאָר פּינסק".

•

אברהם יצחק עלמאַן

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1879. זיין פאָטער, ר׳ חיים ברעזאָווער, איז געווען אַ בויער פון הייזער. ער איז געשטאָרבן אין 1918, אין עלטער פון 92 יאָר. די מוטער — עלקע, איז געווען די טאָכטער פון ר׳ אשר פּאטשינסקי.

אברהם יצחק עלמאַן

אברהם־יצחק האָט געלערנט אין חדרים אין פּינסק און אין דער פּאָסטער ישיבה. צו 15 יאָר איז ער געווען אַ רויכוואַרג־אַרבעטער און געווען דער איניציאַטאָר פון פּוטערוואַרג־אַרבעטער פּראָפעסיאָנאַלן פּאַראיין אין פּינסק. אין 1905 האָט ער עמיגרירט קיין אַמעריקע און דעם ערשטן יאָר געאַרבעט אין אַ פּאָר־שאָפּ, דאָן אַריין אין די פּאָר־ביזנעס, וואו ער איז טעטיק שוין 34 יאָר.

פון 1912 ביז 1930 איז א. י. עלמאַן געווען דילער און אימפּאָרטער פון פּאָר אויף אַ גרויסן מאַסשטאַב. אין די לעצטע יאָרן האָט ער אַ פּאָר־דרעסינג שאָפּ, אין וועלכן ער באַשעפטיקט אַן ערך 60 אַרבעטער. ער איז געווען הויפּט־איניציאַטאָר און ערשטער פּרעזידענט פון „פּין פּאָר קלאָב".

אין 1906 האָט ער חתונה געהאַט מיט דינטשע יודעוויטש פון פּינסק, די טאָכטער פון אברהם הערש יודעוויטש. זיי האָבן 2 זין און 2 טעכטער. דער עלטערער, דוד, איז אַ לאָיער, דער יינגערער זון, אַלעקסאַנדער, שטודירט מעדיצין. די טאָכטער דאָראָטי (מרס. מילמאַן), האָט באַקומען קאָלעדזש־בילדונג; די צוויייטע, העריעט, איז אַ קאָלעדזש־סטודענטקע.

פּרוי עלמאַן איז טעטיק אין וועלפּעיר־אָרגאַניזאַציעס. זי איז אויך פּרעזידענטין אין אינפּענטס האָום אין ברוקלין.

אַברהם־יצחק עלמאַן איז געווען פון די ערשטע 25 מיטגלידער פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. אין 1920 געווען זייער אַקטיוו אין פּינסקער רעליף. אין 1929, מאַכנדיק אַ געשעפּטלעכע רייזע קיין כינע, איז ער פון דאָרט, איבער מאָסקווע, געפאָרן קיין פּינסק. ביים באַזוכן די אַלטע היימשטאָט האָט ער זיך אַקטיוו פאָראינטערעסירט מיט לאָקאַלע צדקות און אַנדערע קהלשע און קולטורעלע אינסטיטוציעס.

•

מרדכי לייב פינקעלשטיין

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1883, אַ זון פון באַוואוסטן סטאָליניער חסיד, שמואל יוסף פינקעלשטיין פון לאַהישינער גאָס. מרדכי לייב פינקעלשטיין האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעל - יידישע דערציאונג, אָבער פרי באַאייגנפלוסט געוואָרן פון דער השכלה - באַוועגונג, וואָס האָט אין פּינסק געפונען אַזאַ טיפן אָפּקלאַנג. ער האָט געלערנט וועלטלעכע לימודים ביי פּריוואַט־לערער און גרויס אינטערעס אַרויסגעוויזן פאַר דער נייער העברעאישער ליטעראַטור. צוזאַמען מיט זיין פרוי יעדאַ, (פון דער חיים אייזענבערג) איז ער אין יאָר 1904 אָפּגעפּאָרן קיין האַליפאַקס (קאַנאַדע) און דאָן אין זעלבן יאָר אַנגעקומען קיין ניו־יאָרק.

מרדכי לייב פינקעלשטיין

מרדכי לייב פינקעלשטיין איז אין פּינסק געווען אַקטיוו אין דער פּועלי־ציון־באַוועגונג און אין אַמעריקע האָט ער זיין געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט פאָרטגעזעצט צווישן די

פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן. ער איז דער פרעזידענט פון דער פּאָפולערער סאָסייעטי „דורשי־טוב אַנשי פינסק", איז טעטיק אין בראנקסער „דזשואיש סענטער" און אין אַנדערע וואוילטעטיקע אָרגאַניזאַציעס, פאַר וועלכע ער גיט אָפּ פיל פון זיין צייט און ענערגיע.

די פינקעלשטיינס האָבן דריי קינדער — צוויי זין און אין טאָכטער. אַלע האָבן זיי באַקומען העכערע בילדונג.

•

נ. פישקאָוו

געבוירן אין פינסק ביי פרומע עלטערן. ער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעלע יידישע דערציאונג און געלערנט ביי די בעסטע מלמדים פון שטאָט.

אַן אינערוך אין זיין לעבן איז פאַרגעקומען מיטן מאָמענט, יוען ער איז אַרײַנגעטראָטן אין דער „רעמעסליענע אוטשילישטשע". דאָרט האָט ער זיך באַפרײַנדעט מיט אַ גרופּע שילער, וואָס זיינען שוין פאַרבונדן געווען מיט דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אונטער זייער אייַנפלוס האָט ער אָנגעהויבן זיך באַטייליקן אין די געהיימע צוזאַמענקונפטן פון די שילער־קרייזן, נעמענדיק אַן אַקטיוון אָנטייל אין דער אויפקלערונגס־טעטיקייט, וואָס זיי האָבן געפירט צווישן די פינסקער אַרבעטער. ער פלעגט געבן אומזיסטע לעקציעס און בכלל זיך פאַרנומען מיט פאַרשפרייטן בילדונג צווישן אַרבעטער. ער האָט פיל געלייענט און אַרויסגעווויזן אַ באַזונדערע פאַראינטערעסירונג פאַר ליטעראַטור.

נאָכן פאַרענדיקן די שול האָט ער אויסגעוואָנדערט קיין אַמעריקע, וואו ער האָט שווער געאַרבעט ביי פאַרשיידענע מלאָכות און וויטער פאָרטגעזעצט זיין שטודיום. ער האָט באַזוכט די „איראַן־פריפּעריטאָרי־שול" און אַנגעקומען אין סיראַקיוז־אוניווערסיטעט.

מיטן אויסברוך פון קריג אין יאָר 1914 האָט ער פאַרלאָזט דעם אוניווערסיטעט און מיט ברען זיך געוואָרפן אין דער פאַציפיסטישער באַוועגונג, וואָס האָט זיך דאַן געהאַט פאַרשטאַרקט אין אַמעריקע, און געגנומען אַן אַקטיוון אָנטייל אין דער אַנטי־מלחמה־פראָפאַגאַנדע.

אויך זיין פרוי, שרה, (פון דער היים שלאַמאָוויץ) איז געווען טעטיק אין דער אַנטי־מלחמה־באַוועגונג און באַזונדערס אין דעם „פּאָליטיקל פריזאָנערס דעפענס־קאָמיטע".

נ. פישקאָוו איז במשך פון 4 יאָר צייט געווען אַ לערער אין דער דענווער אַרבעטער־רינג־שול, אָבער צוריקקומענדיק קיין ניו־יאָרק האָט ער זיך אויסגעלערנט דאָס פאַר־פאַך און אַ צייט לאַנג געאַרבעט אין אַ שאַפּ, פאַרטזעצנדיק אין דער פרייער צייט זיין שטודיום. איצט איז ער אַ באַאַמטער אין דער פאַר־יוניאָן און איז אַקטיוו אין „סאָשעל־קלוב" פון פינסקער פאַריין־אַרבעטער. ער באַלאַנגט צום פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

•

אייק פריינקעל

אייק פריינקעל

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1870. אין 1894 האָט ער חתונה געהאַט אין קאָוונע און איז זעלבן יאָר איז ער מיט זיין פרוי, הענע, אַנגעקומען אין אַמעריקע. אַ צייט געווען אַ פּעדלער אין ניו־יאָרק און שפּעטער אַריבער צו רייל־עסטייט־ביזנעס, געמאַכט בוי־אונטערנעמונגען און נאָך אַנדערע דערפאָלג־רייכע געשעפטן. שוין פיל יאָרן איז ער טעטיק אויף דעם קהלשן אוֹן פילאַנ־טראָפּישן געביט. ער איז געווען וויס־פּרעזידענט פון סטאון עווניו תלמוד־תורה, פּרעזידענט פון חברה „בני־אליעזר", די־רעקטאָר פון בראַנזווילער דיספענסערי א. אַ. פאַר אַ סך יאָרן איז ער פרעזידענט פון פאַראיין „עזרת אָחים בני פינסק", אויך אַ מיטגליד פון קאָונסיל פון אונטערשטיצונג־פאַראיין. מיט יאָרן צוריק איז ער געווען אַ מיטגליד פון בראַנזווילער „יאַנג־פרענדס לאָדזש" און דאָרט פאַר־נומען אַנגעזעענע אַמטן, דריי טערמינען געווען פּרעזידענט. ער האָט אויך פאַרנומען אַן ערן־אַמט אין „אינדעפּענדענט אַרדער ברית אברהם". אייק פריינקעל האָט אַלעמאָל וואַרים זיך אָפּגערופן אויף די וועגדונגען פון די פאַרשידענע פינסקער אָרגאַניזאַציעס אין אַמעריקע און געווען אויך אַקטיוו בעתן פינסקער רעליף אין דער צייט פון דער ער־שטער וועלט־מלחמה. אויך מרס. פריינקעל איז געזעל־שאַפטלעך אַקטיוו און באַלאַנגט צו פיל פרויען־סאָסייעטיס.

אייק פריינקעל איז אַ לאַנג־יאָריקער, איבערגעגעבע־נער מיטגליד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. צוזאַמען מיט זיין פרוי האָט ער באַזוכט ארץ־ישראל. ער באַטייליקט זיך אין אַלע אַקציעס פאַר פאַלעסטינע.

די פריינקעלס האָבן דריי זין. דער עלטסטער, דר. הערי פריינקעל, איז אַ מיטגליד פון ברוקלינער דזשואיש־האָספּיטאַל מעדיקעל־סטאַף. דער צווייטער, דזשאַרדזש, איז מיטן פאָטער אין די געשעפטן; דער דריטער זון, מאָריס, איז אַסיסטענט־מענעדזשער פון די „פוד־דילערס לאָון אוֹן אינוועסטמענט באַנק־קאָרפּאָריישאַן", וואָס איז אויסגעוואַקסן פון דער „פוד דילערס קרעדיט יוניאָן", פון וועלכער אייק פריינקעל איז געווען איינער פון די גרינדער אוֹן בויער.

בעקי קאָהען

(פון דער הים — ראָבינאָוויטש)

געבוירן אין פּינסק ביי אַן אָרימער אַרבעטער־משפּחה. צוליב דעם פּריון טויט פון איר פּאָטער, האָט זי שוין אַלס קינד געמוזט פּאַרדינען אויף לעבן. אין עלטער פון 11 יאָר אַרבעט זי אין דער שוועבל־פּאַבריק אוּן אין דעם זעלבן עלטער איז זי שוין אַ מיטגליד פון „בונד" און פון פּאַבריקס־צעך. זי נעמט אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער פּראָקטישער פּאָרטיי־אַרבעט, וואָרפט אויך געשיקט אַלס אַגיטאַטאָרין איבער וואָלין־שטאָטן. אין דער פּרייער צייט גיט בעקי קאָהען זיך אָפּ מיט זעלבסטבילדונג און לייענט פיל סאָציאַליסטישע ליטעראַטור. פּאָר פּאָרשפּריים אומלעגאַלע אויפרופן צווישן די אַרבעטער פון דער שוועבל־פּאַבריק זוערט זי אָפּגעזאָגט פון דער אַרבעט. זי וואָרפט זיך דאָן נאָך מיט מער ברען אין דער פּאָרטיי־אַקטיוויטעט אוּן מיט פיל געוואָגטקייט גיט זי זיך אָפּ מיט פּאָרשפּרייטן אומלעגאַלע ליטעראַטור אין פּינסק אוּן דער אומגעגנד.

בעקי קאָהען

פּאָרצאָלגט פון דער פּאָליציי איז זי אין יאָר 1904 אַנטלאָפן קיין אַמעריקע, גלייך זיך אָנגעשלאָסן אין די „פּינסקער ראַדיקאַלע" אוּן געווען די סעקרעטאַרין פון לי־טעראַרישן קרייז פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע. וועגן די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָבן זיך דעאָרגאַניזירט אַלס ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, איז זי געוואָרן אַקטיוו אין דער סאָציאַליסטישער באָוועגונג. זי איז געווען אייגנע פון די גרינדערינס פון בראָנזווילער לייבאָר־לייסאָום אוּן וויד־מענדיק זיך ספּעציעל דער בילדונגס־אַקטיוויטעט אין די אַרבעטער־רייען, איז זי 2 יאָר צייט געווען מענעדזשערין פון די סאָציאַליסטישע סאָנדעי־סקולס.

אין איר געזעלשאַפּטלעכער אַקטיוויטעט פּאָרנעמט אַן אָנגעזען פּלאַץ די אַרבעט אין די פּאָרשיידענע פּרויען־אָרגאַניזאַציעס, סיי פון דער סאָציאַליסטישער פּאָרטיי אוּן סיי פון אַרבעטער־רינג. אין יאָר 1927 איז זי געוואָרן אַ מיטגליד אין פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג אוּן געווען די הויפּט־איניציאַטאָרין פון פּינסקער פּרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג.

בעקי קאָהען איז אַן עקזעקוטיוו־מיטגליד פון דער סאָ־ציאַל־דעמאָקראַטישער פּעדעראַציע אוּן פון דער „אָמעריקאַן לייבאָר־פּאָרטיי". זי באַלאָנגט אויך צו דער עקזעקוטיווע פון פּינסקער ברענטש 210 אַ. ר. אוּן איז אַ מיטגליד פון קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק". זי געהערט צו די אי־בערגעגנבנסטע פּאָלקס־טוערינס אין דער יידישער סאָציאַ־ליסטישער באָוועגונג אין אָמעריקע.

•

מאָקס קאָהען

געבוירן אין יאָר 1895 אין פּינסק. זיין פּאָטער איז געווען אַ דיפּלאָמירטער אַדוואָקאַט אוּן געפּירט אַ קאָנ־צעלאַריע אין פּאָלעסיער שטעטל, אָנטאָפּאָליע. מאָקס קאָ־הען האָט זייער פרי פּאַרלוירן זיין פּאָטער אוּן ער האָט אַלס 9 יאָריק יינגל שוין געמוזט שווער אַרבעטן, כדי אויסצוהאַלטן די קראַנקע מוטער אוּן די צוויי יונגע שוועס־טערלעך. בייטאָג האָט ער פּאַרקויפט טיי אוּן צוקער אי־בער די פּינסקער גבירישע הייזער אוּן ביינאָכט פלייסיק געלערנט יידישע אוּן אַלגעמיינע לימודים.

אין עלטער פון 15 יאָר איז ער אָנגעקומען אַלס שרייי־בער אין דער פּינסקער אינפּאָרמאַציע־ביוראָ פּאָר יידישע עמיגראַנטן, וואָס איז אויפגעהאַלטן געוואָרן דורך דער „אי־קא". אויף דעם פּאָסטן איז ער פּאַרבליבן ביזן יאָר 1914, וועגן ער איז אָפּגעפּאָרן אין די פּאָראייניקטע שטאָטן. אויך אין אָמעריקע איז אים אין די ערשטע יאָרן אויסגעקומען דורכצומאַכן זייער שווערע צייטן אוּן אין יאָר 1918 האָט ער זיך עטאַבלירט אין אינשורענס־ביזנעס.

אין דער אַלטער היים איז מאָקס קאָהען געווען אַקטיוו אין דער ציוניסטישער באָוועגונג אוּן באַוונדערס אין דער יוגנט־פּיאָנירן־אָרגאַניזאַציע — „חובבי־ציון". אויך אין אָמעריקע האָט מאָקס קאָהען גלייך זיך געוואָרפן צו גע־זעלשאַפּטלעכער טעטיקייט. ער איז געוואָרן איינער פון די גרינדער פון די „פּינסקער וואָלונטירס", אַן אָרגאַני־זאַציע פון יונגע פּינסקער אימיגראַנטן, וואָס האָט געמוען אַ באַוונדערס אַקטיוון אַנטייל אין דער צייט פון „רעליף".

דורך דער גאַנצער צייט פון פּינסקער רעליף איז מאָקס קאָהען געווען דער סעקרעטאַר פון דעם „דזשאָינט פּיי־סקער רעליף־קאָמיטעט" אוּן אַרויסגעוויזן זייער פיל ענער־גיע אוּן איבערגעגבנקייט. שפּעטער, וועגן די „פּינסקער וואָלונטירס" זיינען אַריינגעטראָטן אין ברענטש 210 אַ. ר. האָט ער באַלאָנגט צו די אַקטיוווסטע טוער פון ברענטש, צייטנווייז אַלס עקזעקוטיוו־מיטגליד אוּן אויך עטלעכע יאָר אַלס פּינאַנס־סעקרעטאַר.

מאָקס קאָהען וואוינט איצט אין וואַשינגטאָן, וואו ער זעצט פּאָר זיין געזעלשאַפּטלעכע טעטיקייט אין די דאָר־טיקע אַרבעטער־רינג־אָרגאַניזאַציעס אוּן אויך אין דער פּועלי־ציון־פּאָרטיי.

לאָזער קאַנטאָר

געבוירן אין יאָר 1891 אין פּינסק, ביי באַלעבאַטישע עלטערן, וועלכע האָבן אים געגעבן אַ טראַדיציאָנעל־ייִדישע דערציאונג. זיין פּאָטער, יוסף קאַנטאָר, האָט געפירט וואַלד־געשעפטן. אַלס ייִנגל האָט לאָזער קאַנטאָר שוין באַלאַנגט צום „קליינעם ס. ס.“ און שפּעטער געזומען אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער פּאַרטיי־אַרבעט אין פּינסק. אין יאָר 1908 האָט ל. קאַנטאָר אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. זייער ענדיק פון פּאַד אַ זייגער־מאַכער האָט ער אין די פּאַראייניקטע שטאַטן געזומען זיך צו אַ קרובהשן פּאַך און ביז היינט צו טאָג איז ער באַשעפטיקט אין דזשולערי־ביזנעס.

לאָזער קאַנטאָר

אויך אין אַמעריקע האָט לאָזער קאַנטאָר זיך געווידמעט דער געזעלשאַפטלעכער אקטיוויטעט, געווען אַ מיטגליד אין דער סאָציאַליסטיש־טערריטאָריאַליסטישער אָרגאַניזאַציע און זינט 1910 געהערט ער צו דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. ער איז געווען איינער פון די ענערגישסטע טוער אין די „פּינסקער וואָלונטירס“, שפּעטער מיט גרויס איבערגעבנקייט געאַרבעט פאַרן פּינסקער רעליף און געווען די דינאַמישע טרייב־קראַפט פון אַלע אונטערנעמונגען בעתן קאַמפּיין לטובת די פּאַראומגליקטע אין דער אַלטער היים.

ער האָט אַלעמאָל זיך אויסגעצייכנט מיט איינפאַל און איניציאַטיוו אויפן געביט פון אויסגעפונען פאַרשידענע הכנסה־קיוואַלן. מיט זיין ענערגיע און איבערגעבנקייט האָט ער אויך באַאיינפלוסט שטענדיק זייַנע נאָענטע וואָס האָבן צוזאַמענגעארבעט מיט אים.

ער געהערט צו די טיכטיקסטע מיטגלידער אין פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און איז במשך פון פיל יאָרן געווען דער טרעזשורער פון ברענטש. איצט איז ער אַ מיטגליד פון עקזעקוטיוו. ער איז אויך טעטיק אין דער שול־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג, געווען איינער פון די גרינדער און אויך דער ערשטער סעקרעטאַר פון די אַרבעטער־רינג־שולן 2 און 4 אין די בראָנקס.

לאָזער קאַנטאָר גיט אויך אַפּ פיל ענערגיע פאַר די קאַמפּיינס לטובת דעם אַרבעטנדן ארץ־ישראל, וואָס ווערן געפירט דורך די אַרבעטער־רינג־ברענטשעס. ער באַלאַנגט צו די אַקטיוווסטע טוער אין קאַמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק“.

יוסף אבא קאַפּלאַן

יוסף אבא קאַפּלאַן

געבוירן אין פּינסק, אַ זון פון אַרימע האַרעפאַשניקעס. דער פּאָטער האָט געאַרבעט אין אַן אָליניצע און איז געשטאָרבן, ווען יוסף איז אַלט געווען 9 יאָר. די מוטער האָט דאַן זיך געמוזט צו בעקעריי און איז אין פּינסק באַקאַנט געווען אַלס מינדל די בעקערין. ער האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה און צו 12 יאָר געווארן אַ שנייַדער. שוין דעמאָלט ווערט ער אַריינגעצויגן אין דער באַוועגונג. די אַרגאַניזירטע חברים פון שניידער־וואַרשטאַט שיקן אים מיט פּעקלעך צו די אַרעסטירטע בונדישע טוער אין דער פּינסקער תפיסה. שפּעטער ווערט ער אַקטיוו אין שניידער־צעך און צייכנט זיך אויס ביים פּאַרטיילן די אומלעגאַלע אויפרופן. אין אָט דער אַקטיוויטעט האָט ער אַרויס־געוויזן פיל מוט און געשיקטקייט, כדי נישט אַריינצופאַלן אין די הענט פון דער צאַרישער זשאַנדאַרמעריע.

אין 1904 נעמט מען אים צו מיליטער, אָבער אין זעלבן יאָר פאַרלאָזט ער רוסלאַנד, פאָרט אַפּ קיין אַרגענטינע און ווערט דאָרט אַקטיוו אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אוּן דער עיקר אין דער אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס. אין 1907 קומט ער אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וואו ער טרעפט זיך מיט זיין אַמאָליקער חברטע, פריידל די פּאַפּירפאַבריצע, מיט וועלכער ער איז געווען טעטיק צוזאַמען אין „בונד“, אוּן האָט מיט איר חתונה.

גלייך ביי דער אַנטשטייאונג פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג אין יאָר 1908, ווערט ער אַינער פון די אַקטיווסטע מיטגלידער. אין 1910 ציט ער זיך אַריבער מיט זיין פאַמיליע קיין שיקאַגאָ. ער שליסט זיך אָן אין ברענטש 252 אַרבעטער־רינג און ווייזט אַרויס פיל איניציאַטיוו אין די פאַרשידענע פאַראַנשטאַלטונגען פון ברענטש, געפינענדיק שנעל דעם צוטרוי און סימפּאַטיע פון די מיטגלידער, אַ דאַנק זיין אויפריכטיקן כאַראַקטער אוּן איבערגעבנקייט. ער האָט פיל מיטגעהאָלפן דעם ברענטש 252 פאַרוואַנדלען אין איינעם פון די וויכטיקסטע אַרבעטער־רינג־ברענטשעס אין שטאָט אילינאי.

יוסף אבא קאַפּלאַן געהערט צו די אָנגעזעענסטע טוער פון אַלגעמיינעם אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ אוּן אויך אין די פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס. ער איז דער פאָרזיצער פון קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק“ אין שיקאַגאָ.

ישׂראל קופּער

געבוירן אין יאָר 1884 אין פּינסק. זיין פאָטער, אפּרים קופּערמאַן, איז געווען אַ בערלינשטשיק. ער האָט עקס־פּעדירט סחורות פון פּינסק אין די גרויסע רוסישע האַנדלס־צענטערן און שנעל זיך אַרויפגעאַרבעט. בעת די קיעווער פּאָגראָמען פּאַר־לירט ער אָבער זיין פּאַר־מעגן און ווערט אַן אייג־פּאָכער אַרבעטער אין בא־סעוויטשעס ביר־ברויערייַ אין פּינסק. זיין פּרוי, רחל, וועלכע איז געווען אַ קרובה פון די באַסעווי־טשעס, באַקומט דאָרט אַ שטעלע אַלס קאַסירערין.

ישראל קופּער

ישׂראל קופּער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעל יידישע דערציאונג. ער האָט געלערנט ביי די בעסטע פּין־סקער מלמדים, אַרויסווייזנדיק אַ ספּעציעלע נייגונג צום לימוד פון תנ"ך. די מאַטעריעלע לאָגע פון זיינע עלטערן דערלויבט זיי אָבער ניט לאָזן אים צו לערנען און אין עלטער פון 13 יאָר באַשליסן זיי אים צו מאַכן פּאַר אַ באַלמעלאָכע. ער ווייל דאָן אַליין אויס דעם בארוף פון אַ מעכאַניקער, צו וועלכן ער האָט געפּילט אַ נייגונג. אין דער פּרייער צייט גיט ער זיך אָבער אָפּ מיט זעלבסט־בילדונג, שטודירט פיזיק און לערנט גרינדלעך די העב־רעאישע שפּראַך.

אין דער זעלבער צייט ווערט ער אַרייַנגעצויגן אין פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט אין די רייען פון די פּועלי־ציון. שפּעטער גייט ער אַריבער צו די „עס־עס" און ווערט אייַנער פון די וויכטיקסטע טוער פון דער דאָזיקער באַוועגונג אין פּינסק. בעת עס האָט זיך אין פּינסק געגרינדעט דער זעלבסט־שוץ, ברענגט ער פיל נוצן די רעוואָלוציאָנערע ארגאַניזאַציעס דורכן צושטעלן געווער, וואָס ער אַרבעט אַליין אויס ביי זיך אין מעכאַניקער־וואַרשטאַט.

אין יאָר 1905 האָט ער עמיגרירט קיין אַמעריקע, גע־אַרבעט אַ צייט אַלס מעכאַניקער און געווען געזעלשאַפטלעך אַקטיוו אין זיין טרייד־יוניאָן. ער ווערט אַ מיטגליד פון דער סאָצ.־טעריטאָריאַליסטישער פּאַרטיי, וואָס איז געווען אַ פּאַרטזעצונג פון די „עס־עס". אין 1912 צויט ער זיך אַריבער קיין שיקאָגאָ און דאָרט האָט ער חתונה מיט לאָה פּאָמעראַנעץ, די טאָכטער פון באַוואוסטן פּינסקער אַדוואָקאַט, יצחק פּאָמעראַנעץ. אין שיקאָגאָ ווערט ער טעטיק אין דער יידישער שול־באַוועגונג, וואָס איז באַר וואָס געהאָט אויפ־געקומען און טרעט אריין אַלס מיטגליד אין דעם „משה העס־קלוב", וואָס גרופּירט אַרום זיך די וויכטיקסטע פּאַר־שטייער פון דער יידישער נאַציאָנאַל־ראַדיקאַלער אינטע־ליגענץ.

אין 1916 קומט י. קופּער צוריק קיין ניו־יאָרק און עפּנט אַ זייגער־געשעפט, וואָס ער פירט ביז היינט צו טאָג. ער זעצט אָבער וויטער פאָר זיין געזעלשאַפטלעכע אַקטי־ויטעט אין די ראַמען פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, וואו ער ווערט שטאַרק געשעצט דורך אַלע מיטגלידער, צוליב זיין אויפריכטיקן אידעאַליזם. ער באַטיליקט זיך אַקטיוו אין אַלע אונטערנעמונגען פון ברענטש 210 און ווידמעט זיך ספּעציעל די אַקציעס לטובת דעם אַרבעטנדן ארץ־ישראל. ער געהערט צו די אַקטיוסטע מיטווירקער און איניציאַטאָרן פון קאַמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק".

אויך זיין פרוי, לאה קופּער, ווידמעט זיך געזעל־שאַפטלעכער אַרבעט. זי איז טעטיק אין די אַרבעטער־רינג־שולן און אין פּיל וויכטיקע יידישע אינסטיטוציעס.

די קופּערס האָבן דריי קינדער, צוויי טעכטער און איין זון. די עלטערע טאָכטער, אַניטאַ, איז אַ באַקטעריאָ־לאָגין, די צווייטע טאָכטער האָט געענדיקט סיטי־קאָלעדזש און אויך באַזוכט די מיטל־שולע פון אַרבעטער־רינג, דער זון, דניאל, באַקומט אויך העכערע בילדונג.

•

ישׂראל שטיינמאַן

געבוירן געוואָרן אין פּינסק, אין יאָר 1891, אַ זון פון היגדע לאָה און ראובן שטיינמאַן, וועלכער האָט געפירט גרויסע וואַלד־מסחרים. ישראל האָט באַקומען אַ טראַדי־ציאָנעל־יידישע און אויך וועלטלעכע דערציאונג. ער האָט געלערנט אין די בעסטע פּינסקער חדרים און אויך ביי פּריוואַט־לערער.

ישראל שטיינמאַן

אין יאָר 1906 האָט ער עמיגרירט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אַ צייט געיוואוינט אין וואַ־שינגטאָן, שפּעטער אין פראָווידענס, ר. א., און איצט אין ניו־יאָרק. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1914 און האָט דריי קינדער. אַ צייט לאַנג האָט ער געאַרבעט אַלס מעכאַניקער, אַ פאַך, וואָס ער האָט נאָך געלערנט אין דער אַלטער היים. איצט איז ער אין ביזנעס.

גלייך נאָך זיין אָנקומען קיין אַמעריקע האָט ישראל שטיינמאַן זיך אָנגעשלאָסן אַן דער סאָציאַליסטישער באַ־וועגונג, מיט וועלכער ער איז שוין געווען פאַרבונדן אין פּינסק. אַרבעטנדיק אַלס מעכאַניקער האָט ער געמוען אַן אַקטיוון אַנטייל אין זיין יוגיאָן און גלייכצייטיק געווען

טעטיק אין די פֿאַרשיידענע קולטור־אינסטיטוציעס פון אָר־בעטער־רינג, פון וועלכן ער איז געווארן גלייך אַ מיטגליד.

אין יאָר 1919 האָט ישראל שטיינמאַן זיך אָנגעשלאָסן אין פּינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג און געווארן אייגער פון זיינע אַקטיווסטע טוער. ער איז טעטיק אין די אַלגעמיינע אָקציעס פון אָרבעטער־רינג און ווידמעט זיך ספּעציעל דער שול־באַוועגונג.

•

אָשר שייפער

געבוירן איז סטאָלין אין יאָר 1886. זיין פֿאָטער, אַ סטאָלינער חסיד, איז געווען אַ פֿאַנאַטיש־רעליגיעזער מענטש. די אָרימקייט האָט אָשרן פרי פֿאַריאָגט פון דער היים. אָלט־זייענדיק 11 יאָר, איז ער צו פוס אַוועק קיין פּינסק און זיך געשטעלט אָרבעטן אין אַ שניידער־וואַרשטאַט. ער פלעגט באַזוכן די פֿאַרזאַמלונגען פון די „דורשי ציון" און פלייסיק נאָכגעפֿאָלגט זייערע לעקציעס.

אָשר שייפער

אין שניידער־וואַרשטאַט האָט אָשר זיך באַקענט מיט די פירער פון דער גרופּע „שוועסטער און ברידער", וואָס האָט, ווי באַקאַנט, מיט זיך פֿאַרגעשטעלט דעם אָנהויב פון דער בונדישער באַוועגונג. דער סטרייק פון פּאַפּראָצקיס שיך־פֿאַבריק, וועו דער פֿאַבריקאַנט איז פֿאַר זיין פּראָוואָקאַציע באַגאַסן געווארן מיט אלים — האָט פֿאַר אָשרן געהאָט אַ דעציידירנדע ווירקונג. ער איז צוגעשטאַנען צו דער גרופּע „שוועסטער און ברידער" אין געווארן טעטיק אין דער באַוועגונג. ער האָט אָנטייל גענומען אין דער היסטאָרישער דעמאָנסטראַציע פון פּינסקער „בונד" אין הייער וואַלד אין יאָר 1903 און דאָרט צום ערשטן מאָל געווארן אַרעסטירט.

נאָך דער באַפרייאונג איז ער אָפּגעפֿאָרן קיין יעקאַטערינאָסלאַוו און זיך געשטעלט אין פֿאַרבינדונג מיט דער דאָרטיקער בונדישער גרופּע, צו וועלכער ער האָט געהאָט אַן עמפּפעלונג פון פּינסק. אין מערץ פון דעם זעלבן יאָר האָט ער זיך באַטייליקט אין אַ סטרייק און געווארן אַרעסטירט. אין תּפיסה האָט ער זיך געטראָפן מיט שלמהקען און שאמע לעווין, וועלכע זיינען שוין דאָרט געהאָט געזען אַ שטיקל צייט.

נאָך דער באַפרייאונג האָט ער זיך צוריק אומגעקערט קיין פּינסק און געווארן אַקטיוו אין דער באַוועגונג. ער האָט אָפּט באַזוכט זיין היים־שטאָט, סטאָלין, וואו ער האָט געשאָפן אַ בונדישע גרופּע און פֿאַרשפּרייט אומלעגאַלע ליטעראַטור.

אָשר שייפער האָט אויך געהאָלפן אָרגאַניזירן דעם ערשטן סטרייק פון די פּינסקער שניידער־אַרבעטער. צוליב אַ באַוואָפנטן צוזאַמענשטויס אין וועלוול שלאָקמאַנס פּאַבריק, האָט ער געמוזט באַלד אָנטלויפן פון פּינסק, ער איז אַוועק קיין לאָנדאָן, געווארן צוגעצויגן צו דער בונדישער אַרבעט און אין אַ צייט אַרום האָט אים דער צענטראַל־קאָמיטעט פון דער פּאַרטיי, צוזאַמען מיט נאָך אַ גרופּע פּינסקער, צוריקגעשיקט אויף אַרבעט קיין רוסלאַנד. ער איז דאָן געווען טעטיק אין פּינסק און אין דער אומגעגנט ביזן יאָר 1910, וועו ער האָט עמיגרירט קיין אַמעריקע.

אָנגעקומען קיין ניו־יאָרק, האָט ער זיך גלייך אָנגעשלאָסן אין דער טרעיד־יוניאָן־באַוועגונג און אַרויסגעווויזן אַ ספּעציעלן אינטערעס פאַר דער קולטור־אַקטיוויטעט אין נערהאָלב די אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס. ער איז טעטיק אין דער שול־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג און איז אָן אַקטיוו ווער מיטגליד אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. ער געהערט צו דער עקזעקוטיווע פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

•

פּיליפּ שטילערמאַן

(1931—1878)

אייגער פון די מערקווירדיקסטע געשטאַלטן צווישן דער פּינסקער אימיגראַציע אין אַמעריקע. ער איז געווען דער בויער פון דער ערשטער, פּראָגרעסיווער אָרגאַניזאַציע פון די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע.

פּיליפּ שטילערמאַן

ער איז געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1877 בייַ באַלעבאַטישע, שטרענג־פרומע עלטערן, וועלכע האָבן נאָך אָנגעהאַלטן דעם אויסערלעכן גלאַנץ פון אַמאָליקע גבירים, הגם זיי זיינען שוין פון לאַנג געווען יורדים. פֿאַר די־אַ יידישע משפּחות אין פּינסק איז דאָס לערנען די קינדער אַ מלאָכה גלייך אַ שאָנדע. אויך פּיליפּ שטילערמאַן איז דורך זיינע עלטערן, אָשר און יוכבד, אַ לאַנגע צייט אָפּגעהאַלטן געוואָרן פון גיין אַרבעטן. ער האָט זיך אָבער שנעל באַפרייט פון דער גאוה און אַווירצמאַנס טאַבאַקפאַבריק.

די עקספּלואַטאַציע איז דאָרט געווען מוראדיק. מען האָט די אַרבעטער ניט געצאָלט מיט קיין געלט פאַר זייער אַרבעט, נאָר מיט סחורה, וואָס זיי האָבן נאָך דער שווערער

פּראַצע נאָך אַליין געמוזט גיין פּאַרקויפן. שטילערמאַן האָט באַלאַנגט צו דער גרופּע, וואָס האָט אַרגאַניזירט דעם ערשטן סטרייק אין דער דאָזיקער פאַבריק און אים דורכגעפירט מיט דער־פאַלג. זיין געפיל פאַר געראַטקייט און סאָלידאַריטעט איז געווען אַ שם־דבר צווישן די פּינסקער פאַבריקס־אַרבעטער און אין דער טאַבאַק־פאַבריק האָט מען אים גערופן „דער אַרנטלעכער מאַן". ער האָט ניט געלאָזט עקספּלואַטירן די לערן־יינגלעך, וואָס זיינען אָנגעקומען אַהין אַרבעטן און בכלל איז ער שטענדיק געווען פון די, וואָס האָבן זיך אינגעשטעלט פאַר די באַוואוּלטע און אונטערדריקטע.

ער האָט אין פּינסק באַלאַנגט צו די ערשטע געהיימע קרייזלעך, פון וועלכע עס איז שפּעטער אויסגעוואַקסן די ברייט־פאַרצווייגטע בונדישע באַוועגונג. ער איז געווען פון צווישן די אַקטיוווסטע מיטגלידער אין די דאָזיקע קרייזלעך. אין יאָר 1897 איז ער אָפּגעפאָרן קיין לאָנדאָן און נאָך אַ יאָר אָפּזיין אין דער ענגלישער הויפּטשטאָט — עמיגרירט קיין אַמעריקע. ער האָט געאַרבעט אַלס ציגאַרן־מאַכער און גלייכצייטיק געווען אַקטיוו געזעלשאַפּטלעך אַנהאַלטנדיק אַן ענגען קאָנטאַקט מיט די רעוואָלוציאָנערע קעמערלעך אין דער אַלטער היים.

גלייך נאָך זיין אָנקומען קיין ניו־יאָרק איז ער געוואָרן א מיטגליד פון „בונד"־ברענטש אין אַרבעטער־רינג, וואָס פלעגט זיך אָפּגעבן הויפּטזעכלעך מיט זאַמלען געלטער פאַרן אויסלענדישן קאָמיטעט פון „בונד". דאָס איז געווען אין יאָר 1901. אין אָט דער צייט האָט שטילערמאַן באַקומען אַ בריוו פון פּינסק וועגן אַ מאַסן־אַרעסט צווישן די אָרטיקע חברים פון „בונד" און אַן אויפפאָדערונג צו שיקן מאַטעריעלע שטיצע. ער האָט גלייך דורכגעפירט אַ זאַמלונג צווישן די לאַנדסלייט און דאָס איז געווען דער אָנהייב פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע עמיגראַנטן אונטער־שטיצונג־פאַראיין", פון וועלכן שטילערמאַן איז געווען דער וויכטיקסטע טרייב־קראָפט. אויך וועגן די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע איז איבערגעפורעמט געוואָרן אין ברענטש 210 א. ר., איז פיליפּ שטילערמאַן געווען איינער פון זייַנע איבערגעבנסטע טוער און אין פאַרשיידענע צייטן פאַר־נומען פירנדע אַמטן אין ברענטש.

בעתן פּינסקער רעליף האָט ער אַרויסגעוויזן זייער פיל איניציאַטיוו ביים אַרגאַניזירן די אונטערגעמונגען, וואָס האָבן אַריינגעבראַכט די פּאָנדן, און דער עיקר האָט ער געהאַט אַ גרויסן חלק אין דער אַרבעט פון קאָנסאָלידירן די טעטיקייט פון אַלע פּינסקער אינסטיטוציעס אין איין קערפּערשאַפט, וואָס זאָל מיט געמיינזאַמע כחות טראָגן די גויטיקע הילף פאַרן פאַראומגליקטן פּינסק.

זיינע נאָענטע חברים און אויך די אַרבעטער, וועלכע האָבן געהאַט די געלעגנהייט מיט אים צו אַרבעטן ערגעץ אין א שאָפּ, האָבן וועגן אים אויפגעהיטן דעם אָנדענק ווי וועגן אַ לויטערן מענש, אַן אויפריכטיקן סאָציאַליסט, וועלכער האָט קיינמאָל ניט אָפּגעטראָטן פון זייַנע איבערצייגונגען, אָפילו ווען דאָס האָט אים פערזענלעך געקאָסט גרייסע קרבנות. דאָס איז ניט איין מאָל געקומען צום אויסדרוק אין זייַנע פאַרשיידענע עפּנטלעכע האַנדלונגען. אין יאָר 1908 איז ער צוליב זיין יוניאָן־טעטיקייט אָפּ־געזאָגט געוואָרן פון דער אויפזעער־שטעלע, וואָס ער האָט געהאַט אין אַ גרויסער ציגאַרן־פאַבריק. זיין מאַטעריעלע לאָגע האָט זיך דאָן פאַרערגערט און ער האָט געפרואוט גליק אין פאַרשיידענע ביזנעס. א צייט געהאַלטן אַ רעס־טאָראַן און שפּעטער מיט דערפאָלג געאַרבעט אין אינשו־רענס־ביזנעס. אומאָפּהענגיק אָבער פון זיין געענדערטער סאָציאַלער פאָזיציע איז פיליפּ שטילערמאַן שטענדיק פאַר־בליבן א טרייער סאָציאַליסטישער מיליטאַנט און געווען אָק־טיוו אין ברענטש 210 א. ר. אויף דעם דאָזיקן וועג האָט אים אויך נאָכגעפאָלגט זיין פרוי, לינע.

די שטילערמאַנס האָבן געגעבן אַ סאָציאַליסטישע דער־ציאונג זייערע דריי קינדער, וועלכע האָבן אַלע באַקומען העכערע בילדונג. לאָטי און אוירווינג זיינען לאָיערס, אויך בעלאַ האָט געענדיקט קאָלעדזש, און איר מאַן איז פּראָ־פעסאָר פון עקאָנאָמיע אין אוניווערסיטעט אין סינסינעטי.

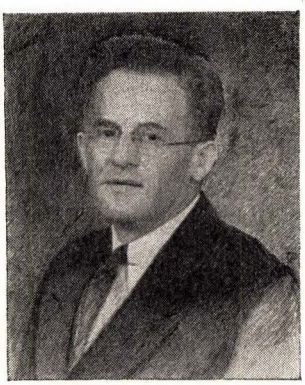
פיליפּ שטילערמאַן איז אין יאָר 1931 געשטאָרבן פון א האַרץ־קראַנקהייט אין עלטער פון 53 יאָר. זיינע חברים אוּן פריינט, וואָס ער האָט געהאַט אין גאָר א גרויסער צאָל, היטן אויף וועגן אים דעם אָנדענק ווי וועגן איינעם פון די זעלטענסטע אידעאַליסטן און איבערגעגעבענע גע־זעלשאַפטלעכע טוער צווישן די פּינסקער אין אַמעריקע.

•

דוד שערמאַן

(1891—1940)

געבוירן אין לובעשיי אין יאָר 1891, ביי אָרטאָדאָקסיש־פרומע עלטערן. ווען ער איז אַלט געווען זעקס יאָר האָט זיין פאָטער, נחום, זיך אַריבערגעצויגן קיין פּינסק מיט דער האָפענונג צו קענען לייכטער פאַרדינען אויף פּרנסה, ווי אין דעם קליי־נעם, צוריקגעשטאַנענעם שטעטל. ער עפּנט א שניט־קראָם און עס גייט אים ניט שלעכט. דער יונגער דוד לערנט אין די בעסטע חדרים פון שטאָט און נאָך בר־מצוה טרעט ער אַריין אין טשאַיקאָווסקיס גימנאַזיע. ער ווערט פרי אַרייַ־געצויגן אין סטודענטישן, רעוואָלוציאָנערן קרייז און שליסט זיך אָן אין דער „עס־ער"־פאַרטיי. ער ווערט אַקטיוו צווישען דער פּינסקער יידישער אַרבעטערשאַפט און אין 1908, אין עלטער פון 17 יאָר,

דוד שערמאַן

וועלט ער אַרעסטירט פאַר זיין רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט. נאָכן אָפּזיצן אַ יאָר צייט אין דער פּינסקער טורמע, וועלט ער פאַרשיקט אין וואָלאָגדער גובערניע אויף צוויי יאָר. וועג ער קומט צוריק פון „סילקע" שטעלט ער זיך צום פּריזיוו און וועלט צוגענומען פאַר אַ סאָלדאַט. ער וועלט אָבער באַלד באַפרייט און ער קערט זיך אום קיין פּינסק, וואו ער פאַרנעמט אַ שטעלע אין אַ פאַבריק. דאָס גיעזעלשאַפטלעכע לעבן אין שטאָט איז דאָן געווען אָפּגעשטאָנען. די מייסטע אַרבעטער־טוער זיינען זיך געהאָלפן, און שערמאַן באַשליסט אויך צו עמיגרירן.

אין יאָר 1913 קומט ער קיין אַמעריקע, וועלט אַ מעקאַניקל דענטיסט און איז ביי דעם פּאָך באַשעפטיקט עטלעכע יאָר. אינגיכן אָבער גייט ער אַריבער צו פאַריבּיזנעס, אין וועלכן ער איז פאַרבליבן ביז די סאַמע לעצטע יאָרן זיינע.

דוד שערמאַן האָט אַ גרויסן טייל פון זיין צייט און ענערגיע געווידמעט דער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט, ברענגענדיק אומעטום צום אויסדרוק זיין אינטעליגענץ און אויפריכטיקן אידעאַליזם. באַלד ביי זיין אָנקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אין די יאָרן פון ערשטן וועלט־קריג, איז ער געווען טעטיק אין „פּיפּלס־רעליף". ער איז אַ שטיק צייט געווען דער סעקרעטאַר פון דער „עס־ער"־פאַרטיי אין אַמעריקע. ער איז אויך געווען טעטיק אין סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד און באַלאָנגט צו די אַקטיוסטע מיטגלידער פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. אין יאָר 1940, עטלעכע חדשים פאַר זיין טויט, האָט דוד שערמאַן זיך טראַנספערירט אין יהואש־ברענטש 521 אַ. ר. פון וועלכן ער איז געווען דער גרינדער.

דוד שערמאַן האָט אַרויסגעוויזן אַ גרויסן חוש פאַר פראַקטישע אויפטוען און ער איז דאָס געווען דער איניציאַטאָר פון דער ערשטער קאָאָפּעראַטיווער יידישער קאָלאָניע אין ניו־יאָרק — די שלום עליכם־הייזער, וואָס זיינען אויפגעבויט געווָארן אַ דאַנק זיין אומדערמידלעכער ענערגיע און אויסדויער. שערמאַן האָט דעם פּלאַן פאַרטראַכט און אים ממש אויסגעטראַגן אויף זיינע אייגענע פּלייצעס. ער האָט אויך באַלאַנגט צו די גרינדער און ענערגישסטע מיטבויער פון שלום־עליכם־אינסטיטוט, געווען אַקטיוו אין דער אַמעריקאַנער אָפּטיילונג פון יידישן ווייסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוו"א), פון דער צענטראַלער יידישער שול־אָרגאַניזאַציע (צישׁ"א) און ציק"א.

אי זיאָר 1934 האָט דוד שערמאַן צוליב זיין האַרץ־קראַנקהייט זיך צוריקגעצויגן פון די ביזנעס, ער האָט אָבער זיך נישט צוריקגעצויגן פון דער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט און טראָץ זיין שוואַכן געזונט־צושטאַנד ווייטער געאַרבעט מיט דעם זעלבן ברען אין די אַלע אינסטיטוציעס, וואָס ער האָט געהאָלפן בויען. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1940, אַרויסרופנדיק גרויס טרויער אין אַלע קרייזן פון די יידישע קולטור־טוער אין ניו־יאָרק און באַזונדערס צווישן די פילצאָליקע אייגווואוינער פון די שלום־עליכם הייזער, וועלכע האָבן שערמאַנען געזען ביי דער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט ממש ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבן.

ער האָט איבערגעלאָזט אַ פרוי, ביילע, און צוויי קינדער, משה און ליובע, וועלכע האָבן באַקומען אַ מוסטערהאַפטע יידישע דערציאונג. משה איז אַ סטודענט פון ניו־יאָרקער אוניווערסיטעט. ער האָט גראַדואירט דעם „דזשולידרד־אינסטיטוט אָוו מיוזיק". ליובע איז אַ סטודענטין פון אַ קונסט־שול און וויזט אַרויס גרויסע באַאַבונג.

פּינסק אין אַמעריקע

דער אומשיכטונגס־פּראָצעס פון פּינסקער לאַנדסלייט אין די פאַראייניקטע שטאַטן

די אַנקעטע צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן דורך דער רעדאַקציע פון בוך „טויזנט יאָר פּינסק", האָט צוגעשטעלט אַן אינטערעסאַנטן מאַטעריאַל וועגן דער איבערוואַנדערונג און אומשיכטונג־פּראָצעס פון די פּינסקער אימיגראַנטן.

פון די ענטפערס, וואָס די פּינסקער האָבן געגעבן אין די אַנקעטע־בויגנס, קען מען זיך שאָפן אַ בילד וועגן דער איבערגעשטאַלטונג פון זייער לעבן אין דער נייער היים, וועגן די שינויים אין דער סאָציאַלער סטרוקטור ביי די פּינסקער יידן פון דריי דורות. מיר זעען די בריק, וואָס פאַרבינדט די אַלטע היים מיט אַמעריקע, און ציט זיך פון פאָטער מיט זיין ספּעציפישער פּינסקער פּרנסה — צום זון, וועלכער האָט אויסגעוואַנדערט אין די פאַראיניקטע שטאַטן און זיך דאָ דערוואַרבן אַ ווירטשאַפטלעכע פאָזיציע — ביז צום אייניקל, וואָס איז שוין געבוירן געוואָרן אין אַמעריקע און קלויבט זיך דאָ אויס נייע אַרבעט־געביטן.

מיר האָבן פאַר זיך 204 אַנקעטע־בויגנס, אויסגעפילט דורך פּינסקער יידן אין אַמעריקע, צווישן זיי 17 פרויען. חוץ דעם האָבן 48 מענער אָנגעגעבן געוויסע אינצלהייטן וועגן די בארופן און אפשטאמונג פון זייערע פרויען. אַלע ענטפערס, בלויז מיט אין אינציקן אויסנאַם, זיינען פון איינגעוואַנדערטע און אַזויאַרום שטעלן זיי מיט זיך פאַר אַ וויכטיקן בייטראג צום פאַרשן דאָס וועזנטלעכסטע פראָבלעם פון דער יידישער דעמאָגראַפיע אין אַמעריקע — די איבערוואַנדערונג, דאָס איבערבויען דאָס לעבן אין דעם נייעם לאַנד, דאָס אַריינוואַקסן אין אַ נייער סביבה און צופאַסן זיך צו נייע לעבנס־באַדינגונגען.

עס דאַרף באַמערקט ווערן, אַז צווישן די 204 ענטפערס זיינען פאַראַן דריי פאַרשידענע אַנקעטע־מוסטערן, אין וועלכע די פראַגן זיינען פאַרשידן געשטעלט געוואָרן. חוץ דעם איז נישט אויף אַלע געשטעלטע פראַגן געגעבן גע־וואָרן אַן אויספירלעכער ענטפער. אַ העלפט פון אַלע ענט־פערס שטאַמט פון אַרבעטער־רינג מיטגלידער. אַנדערע גרויסע לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס זיינען פאַר־טראָטן מיט גאַנץ קנאַפּע ציפערן. די אַלטע אָרדערס און פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן (אינדעפּענדענט אָרדער ברית־אברהם, אינדעפּענדענט אָרדער ברית־שלום, שוחרי־טוב אַנשי פּינסק, עזרת־אחים בני פּינסק), זיינען אין דער אַנקעטע פאַרטראָטן סך־הכל מיט צען אַנטיילנעמער; דער יידישער נאַציאָנאַלער אַרבעטער־פאַרבאַנד — מיט 9, און דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־אָרדן — מיט 7. די אנקעטע נעמט אַלזאָ אָרום נאָר אַ געוויסע גרופּע פון פּינסקער לאַנדסלייט. די דאָזיקע גרופּע איז אָבער כאַראַק־טעריסטיש און שטעלט מיט זיך פאָר ביז אַ געוויסער מאָס אַ קוועַרשניט (קראָס סעקשאָן) פון דער פיל־טויזנט־קעפּיקער מאַסע פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע. צווישן די ענטפערס האָבן מיר אַ באַדייטנדע צאָל, אָזוי צו זאָגן, טיפּישע פאַלן, אויפן סמך פון וועלכע עס לאָזט זיך מאַכן אַלגעמיינע אויספירונגען.

ווי אַלט, ווען געקומען און אין וועלכן עלטער אויסגעוואַנדערט

1. די ערשטע פראָגע, מיט וועלכער מיר ווילן זיך דאָ פאַרנעמען, איז דער עלטער פון די פּינסקער לאַנדסלייט, וואָס ווערן אַרומגענומען אין אונדזער אַנקעטע. צווישן די 204 אַנטיילנעמער אין דער אַנקעטע האָט דער יינגסטער 31 יאָר און דער עלטסטער — 71 יאָר. די פּראָצענטואַלע פאַרטיילונג לויטן עלטער איז פאָלגנדע:

ביז 39 יאָר	— — — —	10 פּראָצענט
פון 40 ביז 49	— — — —	40 „
פון 50 ביז 59	— — — —	42 „
פון 60 און העכער	— — —	8 „

דער דורכשניטלעכער עלטער פון די פּינסקער אין אונדזער אַנקעטע איז 49,6 יאָר. דאָס איז גאַנץ נאָענט צו דעם דורכשניטלעכן עלטער פון דער מיטגלידערשאַפט פון אַרבעטער־רינג אין אַלגעמיין.

2. אויף וועלכע יאָרן פאַלט אויס דער גרעסטער עמיגראַציע־שטראָם פון פּינסק קיין אַמעריקע? וועגן דעם גיט אונדז די אַנקעטע אַ גאַנץ ענויעם באַגריף. דער פּריעסטער עמיגראַנט צווישן אונדזערע ענטפערער איז דאָ אַנגעקומען אין יאָר 1888 און דער שפּעטסטער — אין 1938, די פּראָצענטואַלע פאַרטיילונג לויט די יאָרן פון אַנקומען קיין אַמעריקע איז פאָלגנדע:

פאַרן יאָר 1900	— — — —	4 פּראָצענט
צווישן 1900 און 1904	— — —	14 „
אין די יאָרן 1905—6	— —	15 „
פון 1907 ביז 1914	— — —	46 „
נאָך 1914	— — — — —	21 „

די גרעסטע צאָל פּינסקער לאָנדסלייט איז אַלזאָ גע־קומען קיין אַמעריקע אין דעם צען־יאָריקן פּעריאָד, וואָס האָט אין 1904 זיך אָנגעהויבן מיט דער רוסיש־יאַפּאַנישער מלחמה, פּאַרטגעזעצט געוואָרן נאָכן אונטערדריקן די רוסישע רעוואָלוציע פון 1905 און זיך פּאַרענדיקט מיטן אויסברוך פון וועלט־קריג אין יאָר 1914.

די ערשטע פּינסקער עמיגראַנטן־מאַסע פון דעם דאָזיקן פּעריאָד האָט זיך רעקרוטירט פון יונגעלייט אין מיליטער־עלטער, וועלכע זיינען אָנטלאָפן קיין אַמעריקע, כדי נישט צו דאַרפן גיין אין יאַפּאָנישן קריג. דאָן האָט זיך אָנגע־הויבן דער עמיגראַנטן־שטראָם נאָכן אונטערדריקן די רעוואָלוציע פון יאָר 1905. דאָס זיינען געווען סיי פּאָלי־טישע פּליטים, מיטגלידער פון אומלעגאַלע אַרבעטער־פּאַרטייען, און הויפּטזעכלעך פון „בונד", וועלכע זיינען אָנטלאָפן צוליב פּאָליטישע פּאַרפּאָלגונגען, ווי אויך אָ מאַסע פון אָנטוישטע רעוואָלוציאָנערן און סימפּאַטיקער, וועלכע זיינען נאָכן דורכפּאַל פון דער רעוואָלוציע אַריינגעפּאַלן אין אָ יאוש־שטימונג און האָבן באַשלאָסן צו פּאַרלאָזן זייער אַלטער היים און זוכן גליק אין אַמעריקע.

די דאָזיקע עמיגראַנטן האָבן שפּעטער אָנגעהויבן אַריבערנעמען צו זיך קיין אַמעריקע זייערע פאַמיליעס און יינגערע קרובים פון פינסק. זיי שטעלן שוין מיט זיך פאָר הויפּטזעכלעך אָן עקאָנאָמישע עמיגראַציע, וואָס האָט פון דער אַרימער היים־שטאָט געשטראָמט אין דער גרויס־סער, אויפּבליענדער נייער וועלט.

אין די נאָך־מלחמה־יאָרן זיינען קיין אַמעריקע געקו־מען העכער 20 פּראָצענט פון אונדזערע אָנקעטע־אָנטייל־נעמער. דער גרעסטער טייל פון זיי האָט עמיגרירט אין די יאָרן פון 1920 ביז 1924. צווישן זיי זיינען פאַראָן אָזעלכע, וואָס האָבן דורכגעמאַכט די וועלט־מלחמה, געווען אויף פאַרשידענע פראָנטן, דורכגעוואָנדערט האָלב אייראָפּע אין זעלנערישן מונדיר און ענדלעך זיך דערשלאָגן קיין אַמע־ריקע, כדי דאָ אָנצוהויבן אָ נאָרמאַל לעבן. אין אָלגעמיין איז אָבער די צאָל אָנטיילנעמער אין דער מלחמה אָ גאַנץ קליינע. מיר געפינען עטלעכע פאָלן פון פּינסקער, וועלכע האָבן געדינט אין דער רוסישער אַרמיי. פאַראָן אויך אָ פּאָר לאָנדסלייט, וואָס האָבן געדינט אין דער אַמעריקאָנער אַרמיי און בעת דער ערשטער וועלט־מלחמה געווען אויפן אייראָפּעאישן פראָנט. איינער פון זיי האָט אפילו באַקומען אָן אויסצייכנונג.

אינטערעסאַנט איז אויך, אַז אין די נאָך־מלחמה־יאָרן איז די עמיגראַציע קיין אַמעריקע געגאַנגען אפּט נישט דירעקט, נאָר דורך אַנדערע לענדער, ווי אַרגענטינע און קאַנאַדע. דאָס דערקלערט זיך מיט די אייגנוואָנדערונגס־שוועריקייטן אין די פאַראייניקטע שטאָטן, וואָס זיינען געוואָרן אָפּלץ שוואַרפער און ענדלעך דערפירט צו אָ פול־שטענדיקער אָפּשטעלונג פון דער עמיגראַציע. נאָכן יאָר 1924, ד. ה. אין משך פון די לעצטע זעכצן יאָר, זיינען פון פּינסק קיין אַמעריקע געקומען סך־הכל 4 פּערזאָן פון צווישן די 204 אנטיילנעמער אין אונדזער אָנקעטע.

3. אין וועלכן עלטער האָבן די פּינסקער פּאַרלאָזט זייער היים־שטאָט און אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייי־ניקטע שטאָטן?

דער ענטפער איז:

ביז 14 יאָר	— — — — — —	14 פּראָצענט
פון 15 ביז 21	— — — — — —	52 "
פון 22 ביז 29	— — — — — —	26 "
פון 30 יאָר און העכער	— —	15 "

דער דורכשניטלעכער עמיגראַציע־עלטער איז געווען געווי — 20,7 יאָר. די מערהייט בילדן יונגעלייט, וועלכע האָבן אין דער אַלטער היים באַכנישט געהאָט באַווייזן זיך עקאָנאָמיש אייגנצוואָרצלען. דאָס איז טאַקי אומעטום דער פאַסנדסטער עמיגראַציע־עלעמענט, וואָס איז אַממיינסטן מסוגל זיך איבערצופּלאַנצן אויף אַ נייעם באָדן.

העכער אָ העלפט פון די עמיגראַנטן איז באַ־שטאָנען פון יונגע בחורים אין עלטער פון 15 ביז 21 יאָר. ביי די יינגערע איז אויך צוגעקומען דאָס וועלן אָנטלויפן פאָר דער צאָרישער ארמיי. אָ העלפט פון דער דאָזיקער גרופּע עמיגראַנטן בילדן יונגעלייט אין פאַר־מיליטעריש עלטער — פון 19 ביז 21 יאָר.

פון דער אַלגעמיינער צאָל אייגנעוואַנדערטע איז אָן ערך 50 פּראָצענט געקומען צו זייערע אַמעריקאָנער קרובים און 50 פּראָצענט גאָנץ אַליין. די קרובים זיינען צום גרעסטן טייל באַשטאָנען פון שוועסטער, ברידער און פאָטערס, אָבער גאָנץ אָפט איז עס אויך געווען דער „אַמעריקאָנער פעטער" אָדער אָ קוזין.

פאָר די, וועלכע האָבן נישט געהאַט דאָ קיין קרובים איז די לאָנדסמאַנשאַפט גלייך פון ערשטן טאָג געווען אָן אינסטיטוציע פון גרויסער באַדייטונג. פון איר האָבן דאָס די „גרינע" באַקומען די ערשטע צען דאָלאָר צום לערנען זיך אָ פאַך, די ערשטע נויטיקע אַנווייזונגען, ווי אָזוי נישט צו בלאָנדזשען אין דער נייער מדינה און בכלל די פּולע מאַראַלישע אונטערשטיצונג.

די באַרופן פון דריי דורות

באַשעפטיקונג פון פאָטער

אויף דער פראָגע, „מיט וואָס האָט זיך אייער פאָטער באַשעפטיקט אין פּינסק?" — האָבן מיר 140 ענטפערס. מיר גע־פינען אין זיי די פאַרשידנסטע באַשעפטיקונגען פון דעם עלטערן דור אין פּינסק. זיי וויזן אונדז פון וועלכע שיכטן עס האָט זיך רעקרוטירט די עמיגראַציע קיין אַמעריקע און גלייכצייטיק גיבן זיי אונדז כמעט אָ פול בילד פון דער סאָציאַלער סטרוקטור פון יידישן פּינסק אין דעם איבער־ברוך־פּעריאָד פון 19טן צום 20סטן יאָרהונדערט.

די גרעסטע גרופּע אין די באַשעפטיקונגען פון די פאָ־טערס פון די פּינסקער עמיגראַנטן בילדן די האַנדלס־באַרופן. אין די ענטפערס געפינען מיר אָן ערך 20 פּראָצענט סוחרים,

דאָן קרעמער, הענדלער, מעקלער, אַרענדאַטאָרן און אייגן־טימער פון אַכסניהס, רעסטאָראַנען און שענקען. צווישן די געשעפטס־מענטשן פון אַלטן פינסק געפינען מיר אויך אַ פּראָצענטניק, אַ מילנער און דריי פּאַבריקאַנטן — אַ בירּ־ברויער, אַן אייגנטימער פון אַ וואירשט־פאַבריק און פון אַ קוואַס־פאַבריק.

מיר האָבן די אַלע פּרנסות אַרומגענומען אין אייַן גרופּע, וועלכע מען וואָלט געקענט אָנרופן: „באַלעבאַטישע", הגם צווישן זייערע פּאַרשטייער זיינען געווען באַדייטנדע אונטערשידן אין הינזיכט פון דער הכנסה.

די דאָזיקע גרופּע נעמט אַרום העכער אַ דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל. עס געהערן צו זיי גרויסע סוחרים, הויפּטזעכלעך פון דער האַלב־ און תבואה־בראַנשע, וועלכע פלעגן שווימען איבער דער פּינאַ מיט זייערע טראַנספּאָרטן סחורות אַזש קיין דאַנציג און מעמל. פון דער צווייטער זייט איז צווישן זיי געווען אַ צאָלרייכע מאַסע קליינהענדלער און פּאַרמיטלער.

נישט קיין פיל קלענערע איז אין דער אָנקעטע די גרופּע פון באַלמעלאָכעס, וואָס דאָס באַשטעטיקט אונדז דעם פּאַקט, אַז פּינסק איז שוין פון דורות לאַנג געווען אַ שטאָט פון יידישער אַרבעט. צווישן די באַלמעלאָכעס געפינען מיר אַזש 14 פּאַרשידענע פּאַכן. אויפן ערשטן אָרט גייען די שניידער, אַן ערך 28 פּראָצענט פון דער אַלגע־מיינער צאָל, און דאָן מאלער, קירזשנער, סטאָליאַרעס, שמידן, גלעזער, קצבים, שלאָסער, טשעסלער, בלעכער, שוסטער, בעקער, שטעקל־מאַכער, סטעלמאַכער, קוואַסניקעס און סעלצער־מאַכער, — צוזאַמען ביי 30 פּראָצענט פון אַלע ענטפערס.

אינטערעסאַנט איז דער פּאַקט וועגן אַ שמיד, וועלכער איז גלייכצייטיק געווען אַ רב. אַן ענלעכער פאַל איז אויך געווען אין שכנותדיקן דראָהיטשין. איבערהויפּט זיינען די יידישע שמידן אין פּינסקער געגנט באַקאַנט געווען אַלס תלמידי־חכמים. אויך אַ שמיד בן שמיד פון פּינסק איז אין אַמעריקע געוואָרן אַ יידישער פּאָעט.

חוץ די באַלמעלאָכעס, וועלכע האָבן געבילדעט אַ וויכ־טיקן טייל פון פּינסקער אַרבעטס־מענטשן, נאָר האָבן שוין אין פיל פאַלן געהאַט גרעסערע וואָרשטאַטן און באַשעפטיקט פּרעמדע אַרבעטס־הענט, — געפינען מיר אויך אין אונדזער אָנקעטע ריכטיק פּראָלעטאַריער — 11 פּראָצענט. זיי האָבן געאַרבעט אין דער שוועבל־פאַבריק, פאַניר־פאַבריק, אין דער פּינסקער טאַבאַק־אינדוסטרי (אַלס גילזן און ציגאַרן־מאַכער, טאַבאַק־שניידער). דאָן בראַקער און האַלב־אַרבעטער, בוי־אַרבעטער, שיפער און אַנדערע. ווי מיר זעען איז צווישן די פּאָטערס פון די עמיגראַנטן דידאָזיקע גרופּע נישט זייער גרויס, הגם אין אַלגעמיין האָט זי אין פּינסק פאַרנומען אַ פיל העכערן פּראָצענט.

אין סאָציאַלן זין זיינען אין נאָענטער קרובהשאפט צו דער גרופּע אַרבעטער געווען די האַנדלס־אָנגעשטעלטע (פּריקאַזשטשיקעס און בוכהאַלטערס), הגם אין שטעטלשן שטייגער־לעבן זיינען די דאָזיקע „וויסע־קאָלנערניקעס" געווען גיכער פאַרבונדן מיט די באַלעבאַטישע קרייזן. די פּינסקער בוכהאַלטערס האָבן אגב געשמט איבער דער געגנט אַרום אַלס די בעסטע פאַכמענער און גרויסע יידישע סוחרים פון די אַרומיקע שטעט און שטעטלעך פלעגן אויסשרייבן פאַר זייער געשעפט אַ בוכהאַלטער פון פּינסק...

אין דער אָנקעטע זיינען אויך פאַרטרעטן אַ דריי פּרנסות, וואָס מען קען פאַרצייכענען אַלס ספּעציפּיש־יידישע. צווישן זיי וואַרפט זיך אין די אויגן די גרויסע צאָל מלמדים. דאָן קומט אַ רב, אַ קלעזמער און מיר גע־פינען אַפילו אַ שדכן — מיט איין וואָרט: דאָס גאַנצע כלי־קודש פון שטאָט.

ענדלעך קומט אויך אַ קליינע גרופּע פון דאָרפישע באַרופן, ווי: אַ געריטענער, דריי פישער און אַ קאָלאָניסט פון איוואָניק. אייגנער גיט אָן, אַז זיין פאָטער האָט גע־האַנדלט מיט אָקסן און געהאַלטן פיש־אָזיערעס.

וויכטיק איז אויך צוצוגעבן, אַז אין אַ דריטל פון אַלע אָנקעטעס פעלט איבערהויפּט דער ענטפער אויף דער פראָגע וועגן דעם פאַטערס באַשעפטיקונג. אין אַ טייל פאַלן איז עס געווען אַ פאַרזען. מיר קענען זיך אָבער משער זיין, אַז מיינסטנס פעלט דער ענטפער צוליב דעם, וואָס דער פאָטער האָט נישט געהאַלטן קיין באַשטימטן באַרוף און געלעבט פון יידישע לופט־פרנסות.

•

באַשעפטיקונג פון צווייטן דור

אויף דער פראָגע וועגן דער באַ־שעפטיקונג אין דער אַלטער היים פון דעם פינסקער אימיגראַנט גופא האָבן מיר 156 ענטפערס. מיר זעען דאָ אַן איבערגאַנג פון האַנדל צו אַרבעט. אין אַ געוויסער מאָס איז עס פאַר־שטענדלעך, וועון מיר נעמען אין אָכט דעם יונגן עלטער, אין וועלכן די פּינסקער עמיגראַנטן האָבן פאַרלאָזט זייער געבורט־שטאָט. אַלס יונגער בחור האָט זיך יעדער אייגער באַמיט אויסצולערנען אַ פאַך און איבערייסן מיט די אומבאַשטימטע פרנסות פון זייערע פאָטערס. דערצו האָט זיי אויך געשטויסן די ווירטשאַפטלעכע אַנטוויקלונג פון פּינסק און דער איינפלוס פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועג־גונג, וואָס האָט די זין פון מלמדים און קרעמער באַוואויגן זיך צו פראָלעטאַריזירן.

וואָס אַן אמת, האָט די דאָזיקע פּראָדוקטיוויע איבער־שיכטונג נישט באַדייט קיין העכערונג פון לעבנס־סטאַנדאַרד. די גראָשעדיקע לוינען אין די אַרטיקע פאַבריקן און וואַרשטאַטן האָבן וויט נישט באַפרידיקט די מינימאַלע באַדערפענישן פון דעם צווייטן דור פינסקער אַרבעטער. דערצו איז נאָך צוגעקומען די אונטערדריקונג מצד דער צאַרישער רעאַקציע, די פּאָגראָמען און שוועדע פאַרפאָל־גונגען. די יוגנט האָט זיך רעוואָלוציאָניזירט און אויך געזוכט מעגלעכקייטן צו עמיגרירן.

דאָקעגן צווישן די פאַרבליבענע ארבעטער זיינען ניט זעלטן געווען פאַלן, ווען דער פראָדוקטיוויזאַציע־פראָצעס איז צוליב די שוועכע באַדינגונגען אָפּגעווישט געוואָרן און מען האָט זיך געמומען זוכן גליק ביי האַנדל און פאַרמיטלונג.

די גרופּע באַלמעלאָכעס און אַרבעטער נעמט אָרום אַן ערך צוויי־דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל ענטפערס. צווישן די באַלמעלאָכעס געפינען מיר קירזשנער — 30 פּראָצענט, שניידער — 24 פּראָצענט, סטאָליאַרעס — 12 פּראָצענט, דרוקער — 8 פּראָצענט און דאַן — קוואַסניקעס, זייגערמאַכערס, מאָלער, מעכאַניקער און שלאָסער, באַרבער־פאַריקמאַכער, טאָקער און שוסטער.

די אַרבעטער געהערן צו פאָלגנדע צווייגן: טאַבאַק־אינדוסטרי, שוועבל־פאַבריק, פאַניר־פאַבריק, בראָקער, בויִ־אַרבעטער, פורמאַנעס, טרעגער און אַנדערע.

אין דעמאָלסדיקן פינסק איז די גרענץ צווישן די יונגע באַלמעלאָכעס און פאַבריק־אַרבעטער אין סאָציאַלן זין געווען כמעט ווי פאַרווישט. די פינסקער אינדוסטרי האָט באַשעפטיקט אַ סך יידישע אַרבעטער, אַזוי פון עלטערן ווי פון יונגערן דור, אָבער די יונגע שניידער, קירזשנער און סטאָליאַרעס, וועלכע האָבן געאַרבעט אין די קלענערע אָן גרעסערע וואַרשטאַטן, אָדער זיך ערשט געלערנט אַ פאַך, זיינען געווען פּראָלעטאַריער אין פולן זין פון וואָרט. זיי האָבן אָנגעפירט מיט דער רעוואָלוציאָנערער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק און זיי האָבן אויך געבילדעט דעם ענערגישסטן און פייִאיקסטן עלעמענט, וואָס האָט זיך געריסן צו עמיגרירן אין דער גרויסער וועלט אַריין.

צו דער דאָזיקער גרופּע קען מען אויך צורעכענען די יונגע פּריקאַזשטשיקעס, צווישן וועלכע עס זיינען געווען אויך פיל מיטגלידער פון „בונד“, „ס. ס.“ און אַנדערע סאָציאַליסטישע פאַרטייען.

אַזוי־ארום בילדעט די גרופּע אַרבעטער צווישן די יונגע פינסקער עמיגראַנטן גאָנצע 75 פּראָצענט פון דער אָנקעטע.

די סוחרים האָבן צווישן די יונגע פאַרנומען גאָר אַ קליינעם פּראָצענט. זייער צאָל אין דער אָנקעטע דערגרייכט קוים דעם ציפער פון 9. צו די מער־באַלעבאָטישע קרייזן האָבן אויך געהערט די יונגע בוכהאַלטערס, וועלכע האָבן מערסטנס אָנטייל גענומען אין דער פינסקער ציוניס־טישער באַוועגונג, ווי אויך די העברעאישע לערער און יונגע מלמדים. מיר האָבן אויך אַ פאָר געשעפטס־לייט, ווי: אַן אייגנטימער פון אַ קראָכמאַל־פאַבריק, אַ סיראָפּ־מאַכער און אַ ביר־ברויער און ענדלעך — ערד־אַרבעטער און גערטנער — סך־הכל 1,5 פּראָצענט.

גאָנץ אומבאַדייטנד זיינען די פאַלן, אַז זין זאָלן פאָרט־זעצן דעם בארוף פון זייערע פאָטערס (סך־הכל 10%), אָמאָל זיינען דאָס געווען פאַלן ביי סוחרישע משפּחות און זעלטענער ביי באַלמעלאָכעס. די זין פון באַלמעלאָכעס האָבן געגלויבט, אַז דאָס פאַך פון זייער פאָטער איז דאָס ערגסטע און זיי האָבן דעריבער געזוכט גליק ביי אַנדערע באַרופן. די זין פון הענדלער, מעקלער און מלמדים זייענען אָפּטעק אין די פאַבריקן און אין די שניידער און קירזשנער־וואַרשטאַטן.

•

באַשעפטיקונג אין אַמעריקע

דאָקעגן אָבער האָבן די יונגע עמיגראַנטן אין פיל פאַלן איינגעהאַלטן אין אַמעריקע זייערע באַרופן פון דער אַלטער היים. די דאָזיקע פאַלן שטעלן מיט זיך פאָר אַ דריטל פון אַלע ענטפערס אין דער אָנקעטע. דאָס באָציט זיך קודם־כל צו די פאַך־לייט, וועלכע האָבן זיך שוין געהאַט אויסגעלערנט אַ מלאכה אין דער אַלטער היים און נאָך פאַרן עמיגרירן קיין אַמעריקע שוין געאַרבעט אַלס שנייִ־דער, סטאָליאַרעס, זייגער־מאַכער, דרוקער און אַנדערע. ביי די דאָזיקע פונדאַמענטאַלע פאַכן פון די פינסקער לאָנדס־לייט אין אַמעריקע (אין דער ערשטער רייִ פאָריער און שניידער) זעט מען דאָס טאָקי דעם רוב פאָלן פון פאָרט־זעצן דעם פאָטערס פאַך. אייִנער פון די אָנקעטע־אָנטייל־נעמער שרייבט: „איך בין אַ שניידער בן שניידער. אַ שניידער געווען און אַ שניידער געבליבן“. די זין פון פינ־סקער שמידן זיינען אין אַמעריקע געוואָרן פלאָמבערס און שלאָסער. דאָס אָנהאַלטן די קרובהשאַפט צום בארוף פון די עלטערן קומט אויך פאָר אין די פאָלן, וועו זין פון ביר־ברויער און קוואַסניקעס זיינען אין אַמעריקע געוואָרן סעלצער־אַרבעטער.

זייער אָפט האָט אויך פאַסירט, אַז יונגע האָנדלס־אָנגעשטעלטע פון פינסק זיינען דאָ אין אַמעריקע געוואָרן סוחרים און געפענט אייגענע קראָמען. אויך די, וואָס האָבן אין דער אַלטער היים אָנגעהויבן שטודירן, מיינסטנס דאָ אין אַמעריקע פאַרענדיקט זייער שטודיום, אַרבעטנדיק אָפט גלייכצייטיק, כדי זיך צו קענען דערנערן, און — זיינען געוואָרן פּראָפעסיאָנאַלן. פון אונדזערע צוויי־ערד־אַרבעטער איז אייִנער געוואָרן אַ קצב און דער צוויי־טער אַ ביר־ברויער. דער אייִנציקער קעגנוואַרטיקער פאַר־מער צווישן אונדזערע אָנקעטע־אָנטיילנעמער איז גאָר אין פינסק געווען אַ בוכהאַלטער, אַ זון פון אַ קרעמער. ער האָט אין אַמעריקע געענדיקט אָגראָנאָמיע און געפענט אַ פאָרם מיט הינער־צוכט.

דאָס בייטן די באַשעפטיקונג ביי די פינסקער אימי־גראָנטן איז פאַרגעקומען אויף אַ פאַרשידנאַרטיקן אופן און עס איז דעריבער שוער אויפצושטעלן וועלכע עס איז פעסטע כללים, אָזוי למשל איז אַ מלמד געוואָרן אין אַמע־ריקע אַ צעמענט־קאָנטראַקטאָר, אָן אייגנטימער פון אַ רעס־טאָראָן אין דער אַלטער היים איז געוואָרן אָן אייזן־סוחר, אַ גערטנער איז געוואָרן אַ מעטאַל־אַרבעטער און אַ פורמאַן האָט זיך גאָר גענומען צו פאָריערייִ.

איבערהויפט האָבן די פינסקער יונגעלייט פון די פאַרשידנסטע פאַכן געשטראָמט צו פאָריערייִ און שניידערייִ וויִ די מייסטע יידישע אימיגראַנטן.

פיל לייכטער לאָזט זיך פון די ענטפערס פעסטשטעלן דער סאָציאַלער איבערבוי פון דער פינסקער עמיגראַציע אין אַמעריקע. אַ סך פון די יונגע אַרבעטער און פאַכלייט זיינען דאָ אין אַמעריקע געוואָרן געשעפטסלייט, פאַרבלייבנדיק אָבער אין זייער בראַנזשע. די שניידער און פאָריער האָבן געעפנט קראָמען אָדער פאַבריקן פון פוטערוואַרג אוֹן קליידער. די סטאָלאַרעס און מאָלער זיינען געוואָרן קאָנטראַקטאָרס אין זייערע פאָכן, די דרוקערי־אַרבעטער זיינען געוואָרן אייגנטימער פון דרוקעריין אוֹן זייגער־מאַכער האָבן געעפנט צירונג־געשעפטן.

די סוחרים, וועלכע זיינען נישט געווען צוגעגרייט צו אַ באַשטימטער בראַנזשע, האָבן אָפט פראָבירט גליק אין פאַרשידענע האַנדלס־צווייגן. מען פלעגט נישט איין מאָל אַנהייבן אַלס פּעדלער אָדער פּושקאַרט־הענדלער אוֹן אַ צופאַל האָט דעצידירט וועגן דעם אַרבעטס־געביט פון צוקונפטיקן סוחר.

פאָלגנדע טאַבעלע וויזט אונדז דעם וויכטשאַפטלעכן מצב פון די אַנטיילנעמער אין דער אַנקעטע לויט זייערע באַרופן אוֹן סאָציאַלער פאָזיציע.

באַרופן	אַרבעטער אוֹן אַנגעשטעלטע	געשעפט־לייט	פרייַע פראָפעסיעס	סך־הכל	%
פאַכלייט:					
פאָריער — — —	23	35			
שניידער — — —	14	16			
אַנדערע — — —	17	24			
צוזאַמען — —	54	75		129	66
סוחרים אוֹן געשעפטסלייט:		45		45	23
פראָפעסיאָנאַלן אוֹן באַאַמטע: — —	3	6	11	20	11
צוזאַמען — —	57	126	11	194	100
% — — —	29	64	7	100	

געוויסע פאָזיציעס אין דער דאָזיקער טאַבעלע זיינען אפשר נישט אינגאַנצן גענוי, צוליב דעם, וואָס אין אַ צאָל אַנקעטעס איז געגעבן געוואָרן אַן אַלגעמיינער ענטפער, ווי למשל: „סוחר" אָדער „אַרבעטער", סתם אַזוי, נישט אָנגעבנדיק דעם באַרוף אָדער בראַנזשע. אין אַנדערע פאַלן טרעפן מיר אַן ענטפער: „פאָריער", אַן דער באַצייכענונג פון דער סאָציאַלער פאָזיציע, צי ער איז אַן אַרבעטער אָדער אַן אַרבעטס־געבער. מיר האָבן זיך באַמיט די דאָזיקע ענטפערס צו דערגענצן מיט די אינפאָרמאַציעס אין אַנדערע פֿונקטן, ווי למשל, די אָרגאַניזאַציאָנעלע צוגעהעריקייט. אין אַלגעמיינעם רעזולטאַט גיט אונדז אָבער די דאָזיקע טאַבעלע אַ פולשטענדיקן באַגריף וועגן דער באַרופלעכער אוֹן סאָציאַלער פאַרטיילונג פון דער גרופּע פינסקער לאַנדס־לייט פון אונדזער אַנקעטע.

ווי מיר זענען נעמט די טאַבעלע אַרום 194 ענטפערס. די איבערגעבליבענע 12 ענטפערס, אין דער אַלגעמיינער צאָל פון 204, שטאַמען פון הויז־פרויען, עלטערע מענטשן, וואָס ווערן אויסגעהאַלטן פון זייערע קינדער, אָדער אַזעלכע, וואָס האָבן איבערהויפּט נישט געוואָלט אָנגעבן זייער באַרוף. אין דער אַלגעמיינער צאָל פון די באַרופס־טעטיקע איז פאַראַן אויך אַ טייל פערזאָנען, וואָס לעבן שוין צוריק־געצויגן. זיי פיגורירן אָבער לויט זייערע אַמאָליקע באַרופן, וואָס זיי האָבן אויסגעאיבט דאָ, אין אַמעריקע.

די טאַבעלע באַווייזט אונדז אַן איבערוואג פון געשעפטס־לייט. כאַראַקטעריסטיש איז אָבער, וואָס דער גרעסטער טייל פון די געשעפטס־מענטשן באַשטייט פון געוועזענע אַרבעטער און פאַכלייט, הגם זיי פירן אָפט גאָר גרויסע געשעפטן, (אין אײַן פאַל האָבן מיר אַ געשעפטס־מאַן, וואָס מאַכט אַ יערלעכן אומזאַץ פון קנאַפּע צוויי מיליאָן דאָלאַר).

צווישן די פוטער־סוחרים און פאַבריקאַנטן פון דער פוטער־בראַנזשע געפינען מיר אָזעלכע, וועמענס יערלעכער אומזאַץ דערגייט אָפט צו אַ האַלבן מיליאָן דאָלאַר. זייערע געשעפטן זיינען פעסט אייגנעפונדענעוועט און עקזיס־טירן פון 15 ביז 20 יאָר און העכער. פון דער צווייטער זייט וויידער זיינען צווישן די געשעפטס־מענטשן פאַראַן אייגנטימער פון קלענערע וואַרשטאַטן און קראָמען, ביז צו אַ קענדי־סטאָר און אַ שוסטער־רעפּאַראַציע־וואַרשטאַטל.

צוויי דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל אַרבעטער אין אונדזער אַנקעטע באַשטייט פון פאָריערס און שניידער. מיט גאָר קליינע אויסנאַמען געהערן זיי אָלע צו די יוניאָנס. זייער פאַרדינסט וואַקלט זיך צווישן 40 און 70 דאָלאַר אַ וואָך. די בעסער־באַצאָלטע אַרבעטער האָבן אָבער קיין־צערע אַרבעט־סעזאָנען, וואָס דויערן נישט מער ווי 20 ביז 30 וואָכן אַ יאָר.

וועגן די פרייַע באַרופן איז אינטערעסאַנט צו באַמערקן, אַז צווישן די פינסקער, וועלכע האָבן געענדיקט אוניווער־סיטעטן, פאַרנעמען זיך פיל פון זיי, אַ חוץ מיט דער פּראָ־פעסיאָנעלער טעטיקייט, אויך מיט וויסנשאַפטלעכער פאָר־שונגס־אַרבעט, אין וועלכער זיי האָבן זיך באַזונדערס אויסגעצייכנט.

אונטערזוכנדיק די ירושהדיקייט פון דער סאָציאַלער לאָגע ביי די אַנטיילנעמער פון אונדזער אַנקעטע, באַקומען מיר פאָלגנדיק בילד: אַ העלפט פון די היינטיקע אַרבעטער שטאַמט פון באַלמעלאָכעס און אַרבעטער־פאַמיליעס און די צווייטע העלפט — פון קרעמער, קליינע פאַרמיטלער — (30 פּראָצענט) און גאַנצע 20 פּראָצענט מלמדים, לערער און בוכהאַלטערס. די געשעפטסלייט, דאָקטער, שטאַמען כמעט אין אַ גלייכער צאָל פון סוחרים (43%) ווי פון אַרבעטער און באַלמעלאָכעס (44%). עס הייסט, אַז די פינסקער געשעפטס־לייט אין אַמעריקע שטאַמען אין אַ גרויסער מאָס פון אַרבעטער־פאַמיליעס און זיינען אַליין געווען אַמאָל אַרבעטער.

וועגן די פרויען און זייערע באַרופן

ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, זיינען צווישן די אַנטיילנעמער אין דער אַנ־קעטע פאַראַן סך־הכל 17 פרויען. מערסטנס זיינען דאָס אלמנות, וועלכע פירן געשעפטן זעלבסטשטענדיק, אָדער צוזאַמען מיט זייערע קינדער. אין אַ פאָר פאַלן זיינען דאָס אויך אַרבעטערינס (פאַריערקעס אָדער שניידערינס). אין 6 פאַלן זיינען עס הויז־פרויען, וועלכע האָבן די אַנקעטעס אויסגעפילט אַליין, אָן זייערע מענער. די באַרופס־טעטיקע פרויען האָבן מיר אַרומגענומען אין די אַלגעמיינע באַטראַכטונגען וועגן די באַרופן פון די פינסקער. חוץ דעם האָבן 48 מענער אָנגעגעבן די באַשעפטיקונג פון זייערע פרויען פאָר דער חתונה. די דאָזיקע פרויען זיינען אָבער פאַרנומען איצט מיט הויז־אַרבעט און קינדער־דערציאונג. צווישן זיי זיינען פאַראַן 6 אַמעריקאַנער־געבוירענע. מיר וועלן דאָ זאָגן בלויז אַ פאָר ווערטער וועגן די באַרופן פון די דאָזיקע הויז־פרויען פאָר דער חתונה.

די גרעסטע צאָל צווישן זיי רעקרוטירט זיך פון גע־וועזענע שניידערקעס (18) און אַנדערע אַרבעטערינס (11), צווישן וועלכע מיר טרעפן אויך די גוט־באַקאַנטע פּאַפּיראָס־ניצעס פון פינסק, אַרבעטערינס פון דער שוועבל־און־פּאַניר־פאַבריקן און אַנדערע. צווישן די דאָזיקע פינסקער אַרבע־טערינס געפינען זיך פיל געווועזענע מיטגלידער פון „בונד", וואָס באַשטעטיקט דעם שטאַרקן אנטייל פון די יונגע פינסקער אַרבעטערינס אין דער דעמאָלסדיקער, רעוואָלו־ציאָנערער באַוועגונג.

די צווייטע, גרעסערע גרופּע בילדן די געווועזענע אָפּיס־אַנגעשטעלטע (10). דאָס זיינען סרוב פרויען, וועלכע זיינען געקומען קיין אַמעריקע אין פריען עלטער, באַזוכט אַ שול און אַנגעהויבן אַרבעטן אָלס סעקרעטאַרינס און אָפּיס־אַנגעשטעלטע.

צווישן אונדזערע הויז־פרויען געפינען מיר אויך געווע־זענע האַנדלס־אַנגעשטעלטע (2), אַ פּיאַנא־לערערין, אַ קאָסמעטיקערין און אויך אַזעלכע, וואָס האָבן פאַר דער חתונה נישט געהאַט קיין שום באַרוף.

ליידער איז אין דער אַנקעטע נישט אַרויסגעבראַכט געווואָרן דער אנטייל פון די הויז־פרויען אין די פינסקער און אַלגעמיינע אַרגאַניזאַציעס. אָבער מיר ווייסן, אַז פון זיי רעקרוטירט זיך די מיטגלידערשאַפט פון פרויען־ברענטש 210 ב. און אַנדערע פינסקער פרויען־אַרגאַניזאַציעס. איניקע פינסקער פרויען זיינען אויך אַקטיוו נישט נאָר אין די ברענטשעס, נאָר פאַרנעמען אָפּילו פירנדע פּאָזי־ציעס אין פּאָליטישע און קולטורעלע אַרגאַניזאַציעס.

•

די קינדער פון די איינגעוואַנדערטע פינסקער

די אַנטיילנעמער אין דער אנקעטע זיינען כמעט אַלע פאַראייראַטע פּא־מיליע־מענטשן. בסך־הכל האָבן מיר אָנגערעכנט 4 אומפאַראייראַטע און 11 קינדערלאָזע, צווישן וועלכע עס זיינען פאַראַן עטלעכע פאָר־פאַלק, וועלכע האָבן ערשט נישט לאַנג חתונה־געהאַט. ביי די פינסקער לאַנדסלייט דאָמינירט דער „צווויי קינדער־סיסטעם", וואָס נעמט אַרום אַן ערך 36 פּראָצענט פון אַלע פאַמיליעס. צווישן פּראָצענט פאַמיליעס האָבן בלויז צו אייניקע קינדער, 25 פּראָצענט בילדן די פאַמיליעס מיט דריי קינדער, ביי אַ 12 פּראָצענט זיינען פאַראַן משפחות מיט 4 קינדער, און צווישן זיי אויך אַ פאָר־פאַלק, וואָס האָט אַדאָפּטירט 4 קינדער. דאָן קומען עטלעכע פאַלן צו 5 קינדער, צו 7 קינדער און 1 פאַל פון 9 קינדער.

צו וואָס פאַרא באַרופן גרייטן זיך צו, אָדער איבן שוין אויס די קינדער פון די אַנטיילנעמער אין אונדזער אַנקעטע?

קודם־כל וואַרפט זיך גלייך אין די אויגן דער אַלגע־מיינער דראנג נאָך העכערער בילדונג. אין אַ דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל פאַמיליעס באַקומען די קינדער קאָלעדזש־בילדונג. דאָס איז זייער אַ גרויסע צאָל, וועז מען בעמט אין אַכט, אַז נישט אין אַלע פאַמיליעס זיינען שוין פאַראַן קינדער אין קאָלעדזש־עלטער. נישט אין אַלע אנקעטעס איז פאַראַן דער ענטפער אויף דער פראָגע וועגן דעם באַרוף פון די קינדער, אָדער צו וועלכע באַרופן די עלטערן גרייטן זיי צו. אָבער אויף 63 ענטפערס האָבן מיר סך־הכל בלויז 9 פאַלן, וואו עלטערן גרייטן צו זייערע קין־דער צו ביזנעס און מלאכה. צו דער גרופּע קענען מיר אויך צורעכענען די 14 פאַלן פון צווישן אַלע אַנטיילנעמער פון דער אַנקעטע, וועז קינדער אַרבעטן מיט אין די. ביזנעס פון זייערע עלטערן. וויי מיר זעען, איז עס גאָר אַן אומ־באַדייטנדער פּראָצענט. די קינדער פון די פינסקער אַרבעטער אוז געשעפט־מענטשן אין אַמעריקע רייסן זיך צו פרייַ באַרופן, הגם דער צוטריט צו מאַנכע פון זיי ווערט פון יאָר צו יאָר אַלץ שווערער.

עס זיינען זייער זעלטן די פאַלן פון איינהאַלטן דעם סאַציאַלן מצב ביי די דריי דורות פינסקער. ביי דער גרויסער מערהייט פאַמיליעס זוכן די קינדער נייַע וועגן. קודם־כל שטרעבן זיי צו העכערער בילדונג און דאָס איז פונקט אַזוי שטאַרק אין די פאַמיליעס פון געשעפטס־מענטשן, ווי ביי אַרבעטער. די זין ווערן דאָקטוירים, לאָיערס און אינזשיניערן, די טעכטער — לערערינס, בוכהאַל־טערינס, סעקרעטאַרינס און רעגירונגס־באַאַמטע, ווי למשל סאָושעל־וואָרקערס, פאַסט־אַנגעשטעלטע און אַנדערע. אויך צווישן די זין געפינען מיר פיל רעגירונגס־ און פריוואַט־באַאַמטע. מיר האָבן אויך פאַרנאָטירט אַ פאַל, וועז אַ זון פון אַ פאַריקמאַכער איז געווואָרן אַן אַרכאַפלאַן־מעכאַניקער. עס קומט אויך פאָר, אַז דער זון ענדיקט קאָלעדזש, למשל אַלס אינזשינער, און דערנאָך בלייבט ער אַרבעטן מיטן פאָטער אין זיין געשעפט.

ווי האַלט עס מיט דער יידישער שפּראַך ביי דער יוגנט? אין אַ דריטל פאַמיליעס, וואָס האָבן געענטפערט אויף דער דאָזיקער פראָגע, האָבן די קינדער באַזוכט יידישע שולן און קענען לייענען יידיש. אין פיל פאַלן האָט ביי די דאָזיקע פאַמיליעס בלויז אַ טייל פון די קינדער באַזוכט

אַ יידישע שול. מיר דאַרפן אָבער נישט פאַרגעסן, אַז מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט אַ קרייז, וואָס שטייט נאָענט צום אַרבעטער־רינג און צום יידישן שול־וועזן. צווישן די איבער־ריקע פּינסקער לאַנדסלייט איז דער דאָזיקער פּראָצענט זיכער פּיל קלענער.

שפּראַך און בילדונג ביי די עלטערן

ביי די עלטערן דאָקעגן איז די שפּראַך־אַסימילאַציע פּיל שוואָכער. די גרויסע מאַסע לאַנדסלייט לעבט זיך אויס אין דער יידישער שפּראַך. דאָס יידישע בוך און די יידישע צייטונג איז אין רוב פאַלן דער אייניקער קוואַל פון זייער וויסן.

אַ גרויסע צאָל אנקעטעס איז געשריבן פרימיטיוו און אָפט אומבאַהאָלפן. מען דערקענט, אַז זיי זיינען געשריבן דורך מענטשן, וועלכע האָבן זיך אַליין געלערנט און נישט באַקומען קיין סיסטעמאַטישע בילדונג. אויף 78 ענטפערס וועגן בילדונג האָבן בלויז 24 געלערנט אין אַמעריקע. פון זיי האָבן 15 געענדיקט אָוונט־שולן. אַנדערע האָבן גראַדו־אירט פּאַך־שולן, פּאָליק־אָדער הויי־סקול. די איבריקע האָבן אין דער אַלטער הוים דורכגעמאַכט מייסטענס רעלי־גיעזע לער־אנשטאַלטן (חדרים, תלמוד־תורה, ישיבות), אָדער אין זעלטענע פאַלן האָבן זיי באַזוכט די שטאַטישע שול (גאַראַדסקאָיע אוטשילישטשע), דראַנזיקס שול, אַ פאַך־שול. אין פינף פאַלן האָבן אונדזערע לאַנדסלייט אין דער אַלטער הוים באַזוכט גימנאַזיעס און אוניווערסיטעטן.

די זעלבע צאָל פון 78 ענטפערס האָבן מיר אין באַצוג צו דער פראַגע: „וועלכע צייטונגען לייענט איר?" דער־פון לייענען נאָר יידישע צייטונגען — 40 פּראָצענט; יידישע און ענגלישע — 45 פּראָצענט, און נאָר ענגלישע — 15 פּראָצענט. דאָס לייענען נאָר אַן ענגלישע צייטונג באַדייט נישט, אַז די געגעבענע פערזאָנען קענען ניט קיין יידיש. זיי לייענען אַן ענגלישע צייטונג און אויף יידיש לעבן זיי זיך אויס אין אַנדערע געביטן. צווישן די ענגלישע צייטונגען ווערט שטאַרק געלייענט די „ניו־יאָרק־טאַימז", וואָס עס זאָגט עדות וועגן דער ערנסטער פאָליטישער פאָר־אינטערעסירונג פון די לעזער. דאָן קומט די „ניו־יאָרק־פאָסט", „ניוס", „וואָירלד־טעלעגראַם", און צווישן די וועכנט־לעכע צייטשריפטן מייסטנס — „סאַטערדעי־איווינינג פאָסט" און דער סאָציאַליסטישער „ניו־לידער".

צווישן די יידישע צייטונגען ווערט אַממייסטנס גע־לייענט דער „פאָרווערטס". אויפן צווייטן פּלאַץ גייט דער „טאָג" אין אויפן דריטן דער „מאָרגן־זשורנאַל". די צאָל לעזער פון „פרייהייט" איז זייער קליין. גאַנץ אָפט ווערן געלייענט צווי אָדער דריי פון די פיר יידישע צייטונגען אין ניו־יאָרק. חוץ דעם ווערן צווישן די פינסקער לאַנדס־לייט שטאַרק געלייענט פאַרשידענע יידישע צייטשריפטן — „צוקונפט", „פרייע אַרבעטער שטימע", „קעמפער" א. א.

אָרגאַניזאַציאָנעלע צוגעהעריקייט

מיר האָבן שוין דערמאָנט, אַז אַ העלפט פון די אַנטייל־נעמער אין אונדזער אַנקעטע זיינען מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג. צווישן די אַנדערע געפינען מיר מיט־גלידער פון יידישן נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד, אינ־טערנאַציאָנאַלן אַרבעטער־אָרדן, פון קלענערע לאַנדסמאַנ־שאַפטלעכע סאָסייעטס און פאַמיליען־קרייזן (דראַהיטשינער, לאָהישינער, סטאָלינער, ווייגשטיין־פאַמיליען־קרייז, „מיין פאַמיליע", א. א.), עלטערע פינסקער פאַראיינען און אויך פאַרשידענע וואוילטעטיקע, רעליגיעזע און מייסאנס־אָרגאַניזאַציעס.

אַכצן פּראָצענט פון זיי געהערן צו פּאָליטישע פאַר־טייען. מיר האָבן צווישן זיי מיטגלידער פון סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד — 42 פּראָצענט, ציוניסטישער פאַרטיי — 33 פּראָ־צענט, דעמאָקראַטישע פאַרטיי — 16 פּראָצענט און פּועלי־ציון — 8 פּראָצענט. חוץ דעם האָט נאָך אין אונדזער גרופּע אַ גרויסן איינפלוס געהאַט די לייבאָר־פאַרטיי אין די ערשטע יאָרן פון איר אַנטשטייונג. עס האָבן צו איר באַלאַנגט צען פּראָצענט פון אַלע אַנטיילנעמער אין דער אַנקעטע.

די גרויסע מאַסע פון די פינסקער לאַנדסלייט לעבט זיך אויס געזעלשאַפטלעך נישט אין פאָליטישע קערפערשאַפטן, נאָר אין יידישע מאַסן־אָרגאַניזאַציעס אָדער קלענערע קרייזן פון לאַנדסמאַנשאַפטלעכן אָדער רעליגיעז־וואוילטע־טיקן כאַראַקטער. צווישן די מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג טרעפן מיר אויך פאַלן פון אַנגעהעריקייט צו רעלי־גיעזע אינסטיטוציעס, פאַרשידענע אָרדנס, ווי די „מייסאנס", „נאַיטס אָוו פּיטיאַס", לאָקאַלע וואוילטעטיקע געזעלשאַפטן און גלייכצייטיק אויך צו מאָדערנע יידיש־קולטורעלע אינ־סטיטוציעס, ווי „ציקא", „ייוא", שלום־עליכם־שולן א. א.

צווישן נישט־מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג נעמט אונדזער אַנקעטע אַרום קודם־כל אַנגעהעריקע צו אַנדערע פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס. ווי אַלטע פינסקער אָרדערס, פינסקער ברענטש ביים אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער־אָרדן, „פין־פאָר־קלוב" און „סאָשל־קלאָב פון פינסקער פאָר־וואַרקערס".

די אַרבעטער, וואָס האָבן געענטפערט אויף אונדזער אַנקעטע, זיינען אַלע, מיט בלויז קליינע אויסנאַמען, מיט־גלידער פון יוניאָנס. פיל געשעפטסלייט געהערן צו טרעיד־אַסאָסיאיישאַנס און מיר געפינען צווישן זיי למשל, אַנפי־רערס פון פאָר־טרעיד אין לאַנדס־מאַסשטאָב. אויך די מערהייט פון אונדזערע פּראָפעסיאָנאַלן זיינען טעטיקע מיט־גלידער אין די פּראָפעסיאָנעלע פאַרבאַנדן און באַלאַנגען מייסטנס צו די עקזעקוטיוועס.

ש ל ו ם ־ ו ו א ר ט

וואָס פאַרא שלוסן קענען מיר ציען פון דעם רעזולטאַט פון דער אנקעטע? וואָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון דעם דורכשניט פינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע?

פינסק איז פון דור דורות געווען אַ שטאָט פון אייני־געוואַרצלטן יידישן מסחר און אַרבעט, עס איז דאָרט געווען אַ געזונטער קערן פון פּראָדוקטיוון יידישע אַרבעטס־מענטשן. דער פּראָצענט לופט־מענטשן איז דאָרט געווען

אומבאַדייטנד, אין פאַרגלייך מיט אַנדערע שטעט פון אַמאָ־ליקן רוסלאַנד. די פּינסקער אינדוסטרי, וואָס האָט זיך אַ הויפּט ידישער איניציאַטיוו אַמשטאַרקסטן געהאָט פונאַנ־דערגעוואָקסן אין די לעצטע צען יאָר פאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה, האָט באַשעפטיקט פיל יידישע אַרבעטער פון יונגן ווי אויך פון עלטערן דור.

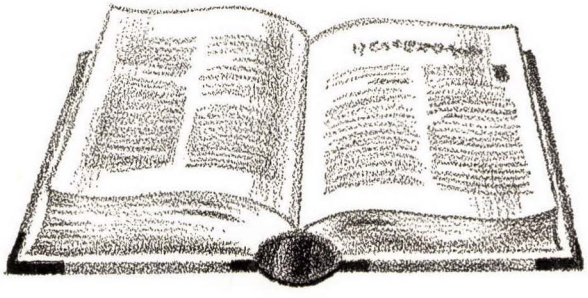
די מאַסן־איבערוואַנדערונג פון די פּינסקער קיין אַמע־ריקע איז פאַרבונדן מיט דער תקופה פון דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע אין יאָר 1905. העכער 25 פּראָצענט פון אַלע באַטייליקטע אין דער אנקעטע זיינען אין דער אַלטער היים געווען טעטיקע מיטגלידער פון סאָציאַליס־טישע פּאַרטייען, דערפון אַ העלפט מיטגלידער פון „בונד". דאָס האָט איבערגעלאָזן טיפע שפּורן אויף דער גאַנצער מאַסע פּינסקער עמיגראַנטן. סיי ביי די, וועלכע זיינען אַוועק פון פּינסק אַלס אַקטיוע רעוואָלוציאָנערן, ווי אויך ביי די אַנטוישטע נאָכן אונטערדריקן דעם אויפשטאַנד, איז פאַר־בליבן אַ סימפּאַטיע צו דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער באַוועג־גונג. דערמיט דערקלערט זיך אויך די זייער קלייַנע צאָל רע־ליגיעז־געשטימטע לאַנדסלייט. אַן אויסדרוק פון די דאָזיקע פעסט־איינגעוואָרצלטע סימפּאַטיעס איז אויך די וויכטיקע ראָל, וואָס דער פּינסקער ברענטש 210 אַ. ר. שפּילט צווישן די פאַרשידענע פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן. אין די אַלטע פּינסקער סאָסייעטיס געפינען מיר מייסטענס די עמיגראַנטן פון סוף 19טן יאָרהונדערט און זייערע אַמעריקאַנער־געבוירענע קינדער. נאָענט צום אינטערנאַציאָנאַלן אַרבע־טער־אָרדן שטייען די יונגערע פון צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן אַהער אייַנגעוואַנדערט נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה. די גרויסע מאַסע געפינט זיך אָבער אין ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. דאָס איז דער עלעמענט פון דעם וויכטיקסטן עמיגראַציע־פּעריאָד.

ווירטשאַפטלעך באַשטייט דער קערן פון די פּינסקער לאַנדסלייט פון העכער־קוואַליפּיצירטע אַרבעטער (הויפּט־זעכלעך אין שניידער און פוטער־פּאַך) און געוועזענע באַל־מלאָכעס, וועלכע האָבן זיך אַרויפגעארבעט און געווארן זעלבסטשטענדיקע געשעפטסלייט. דאָס זיינען מענטשן מיט איניציאַטיוו, וואָס זיינען געקומען קיין אַמעריקע אין אַ ריכטיקן מאָמענט פון ווירטשאַפטלעכן אויפבלי, האָבן מיט־געווירקט אין דער אַנטוויקלונג פון אַ גאַנצער רייַ נייַע אינדוסטרי־צווייַגן און זיך דערוואַרבן פעסטע ווירטשאַפט־לעכע פאָזיציעס.

די אַרבעטער ווידער, הגם זיי געהערן צו בעסער־באַצאָלטע קאַטעגאָריעס, איז זייער מאַטעריל לאַגע דאָך אַזאַ, אַז 75 פּראָצענט פון זיי קען, למשל, זיך נישט דער־לויבן צו פאָרן אויף וואַקאַציע (קוים אַ דריטל פון צווישן זיי שיקט זייערע פרויען אויף אָפרו), צווישן די געשעפטס־לייט פאָרט נ י ש ט אויף קיין זומער־וואַקאַציעס סך־הכל 12 פּראָצענט. דאָס זיינען קלייַנע ביזנעס־לייט, אייגנטימער פון דראָבנע סטאָרס און סטעישאַנערים.

אין וואָס פאָרא ריכטונג גייט די אַנטוויקלונג פון נייַעם דור? וואוהין פירן די וועגן פון די קינדער פון די פּינסקער לאַנדסלייט? אין דער הינזיכט איז שווער אויסצוגעפינען די ספּעציפישע נייגונגען און טענדענצן ביי די פאַמיליעס פון די פּינסקער אין אַמעריקע. וואָס אנבאַלאַנגט דעם דראנג צו העכערער בילדונג און צו פרייַ פּראָפעסיעס, וואָס זעט זיך אָזוי בולט אַרויס פון דער אנקעטע, איז עס אַן אַלגעמיינע דערשיינונג ביי דער ידישער יוגנט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און האָט אירע נאַטירלעכע סאָציאַל־ווירטשאַפטלעכע סיבות. אין דעם הינזיכט איז אויך מייסטנס ניטאָ קיין חלוקי־דעות צווישן די עלטערן און זייערע קינדער.

אַלנפאַלס, אויב דאָס וועזנטלעכסטע אין דער איבער־שיכטונג ביים עלטערן דור פון די פּינסקער לאַנדסלייט איז געווען די ווירטשאַפטלעכע פּראָדוקטיוויזאַציע און דאָס אַרויפאַרבעטן זיך אין אַמעריקע, איז ביי זייערע קינדער דאָס וועזנטלעכסטע — די בילדונג און דאָס שטרעבן צו העכערע גייסטיקע באַרופן.

ביבליאָגראַפיע

צו די אַרטיקלען: „פּינסק און איר פּאַרגאַנגענהייט",— „די געשיכטע פון יידן אין פּינסק", — „די געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק",— דער „בונד",—„פּינסק אין דער וועלט־מלחמה און אין די איבערגאַנגס־צייטן" — „פּאַלעסיע" *)

צ. א. הילפערן, עטוואָס היסטאָרישעס פון פּינסקער שול — „פּינסקער שטאָט־לוח", ווילנע, תרס"ד, ז' 39.

פּנקס המדינה של ועד־התקנות הראשיות במדינת ליטה.

ש. דובנאָוו, געשיכטע פון חסידיזם, I, II.

וו. ראָבינאָוויטש, צו דער געשיכטע פון קאַרלינער חסידות — „היסטאָרישע שריפטן" פון ייוו"א, II.

ש. יפין, קריה נאמנה, ווילנע 1860, ז' 18.

ש. גינזבורג, היסטאָרישע ווערק, ניו־יאָרק, 1937.

א. לוריא, די צוואה פון א פּינסקער בעל־הבית, אָנהויב 19טן י"ה — ייוו"א־בלעטער 1938, XIII, נ' 5-6.

י. גאָטליב, אין עונשין אלא מזהירין — „פּינסקער ווארט" נ' 75.

מ. שטריק, עראינערונגען פון חיבת־ציון — „פּינסקער שטאָט־לוח", ווארשע תרס"ג.

א שטרייק פון די פּינסקער אייזנבאָנער — „ציט־שריפט", מינסק 1930, IV.

„די לעצטע פּאָסירונגען" — אויסגאָבע פון אויסלענדישן קאָמיטעט פון „בונד", 1904.

„פּאַרוואַרטס", ניו־יאָרק, 1906.

אַרכיוו פון „בונד".

ב. מיכאלעוויטש, זכרונות פון א יידישן סאָציאַליסט, ווארשע 1922.

נ. א. בוכבינדער, די געשיכטע פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין רוסלאַנד, ווילנע 1931.

נ ס ל פ ו ר מ א ן, „פּינסקער שטימע".

ג ב ת, מקורות וקורות, (קיבוץ גבת).

ד א ק ו מ ע נ ט ן פון קריגס־צייט און דייטשער אָקופּאַציע אין פּינסק.

א ו נ ם א ר מ א צ י ע ס, באַקומען ביי פּאָלגענדע פּערזאָנען אין פּינסק: בייליטשע שליאַקמאַן, אהרן יודל שליאַקמאַן, עלקע מילעצקי־האַלצמאַן, פּייוול באַרושאַק און אַנדערע.

*) א חוץ די אָנגעגעבענע קוועלן זיינען פּאַר דער אַרבעט אויסגענוצט געוואָרן די ווילנער מלוכהשע אַרכיוון און אויך פּאַרשידענע מאַטעריאַלן אין כתב־יד.

C. A. Бершадский. Литовские Евреи, Петербург, 1883.

И. Шиппер. Разселение Евреев в Польше от древнейших времен до конца XVIII века. История Еврейского Народа. Изд. «Мир», Москва, 1914.

И. Шиппер. Податное обложение Евреев. История Еврейского Народа.

Ю. Янсон. Пинск и его район. Петербург, 1869.

И. Хорош. По промышленной черте оседлости (VII), Восход 1901. X.

Об'единение, Газета Полесья, Пинск.

Акты издаваемые Виленскою Комиссиею для розбора древних актов.

Русско-Еврейский Архив. Археографический сборник документов, относящихся к истории северо-западной Руси.

Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба, составил И. Зеленский. Петербург, 1864, Минская губерния, I, II.

Труды минского губернского статистического комитета, Минск, 1870.

Памятная книжка минской губернии, 1845 1915.

Отчет пинской эвакуационной комиссии. Пинск, 1916.

L. GRODZICKI: Polesie, Kraków 1935.

R. HOROSZKIEWICZ: Tradycje ziemi pińskiej, Pińsk 1928.

M. MARCZAK: Przewodnik po Polesiu, Brześć 1935.z

M. MOSZYŃSKI: Polesie /I/, Brześć 1927.

J. NIERBRZYCKI: Polesie, Warszawa 1930.

CH. PIETKIEWICZ: Polesie rzeczyckie /I/, krakow 1928.

POLESIE ILUSTROWANE, Monografja / pod red. Nelarda/, Brześć 1929.

ROCZNIK POLESKI, Brześć 1926.

T. KORZON: Wewnętrzne dzieje Polski za czasów Stanisława Augusta I.

L. LOURIE. Eine jüdische Fabrik-Stadt. Die Welt, 1898.

PINSKER ZEITUNG

צום אַרטיקל „פינסקער רבנים"*)

פּנקס מדינת ליטא — ערוך בצרוף מבוא והערות ע"י שמעון דובנוב. בערלין, תרפ"ה.

תוספות ומלואים ל„פנקס מדינת ליטא" — ע"י ישראל הילפּרין. ירושלים, תרצ"ה.

שאלות ותשובות מהר"ם מלובלין. וועניציע, שע"ט (1619).

שו"ת דברי רב משלם לר' אברהם משלם זלמן ב"ר צבי אשכנזי. קאָרעץ, תקמ"ג.

שו"ת בנים יחזקאל לר' יחזקאל קאציניעלנבוגן. אלטונא, תצ"ב.

משנת חכמים לר' משה חאגיז. וואנזבעק, תצ"ג.

שלום ביילין, לומדישע און משכילישע ווּיצן, פילאָלאָגישע שריפטן פון ייוו"א, דריטער באנד. ווילנע, 1929.

הרב מאיר בערלין, פון וואָלאָזין ביז ירושלים, צוויי בענדער, ניו־יאָרק, 1933.

גאָטלאָבערס מעמוארן, אין „אברהם־בער גאָטלאָבער און זיין עפּאָכע" פון א. פרידקין. ווילנע, 1925.

ח. ליבערמאן, ביבליאָגראָפישע באמערקונגען, ייוו"א־בלעטער, 1937, באנד XI, ז' 92-93.

ד"ר וואָלף ראָבינאָוויטש, צו דער געשיכטע פון קאָרלינער חסידות, היסטאָרישע שריפטן פון ייוו"א, צווייטער באנד. ווילנע, 1937.

ישראל טוביה אייזינשטאָט, דעת קדושים. פעטערבורג, תרנ"ז־נ"ח.

יהודה אפּל, בתוך ראשית התחיה, זכרונות וכתבים מימי „חובבי ציון" ברוסיה. תל־אביב, תרצ"ו.

מ. א. בעלינסאָן, שלמי אמוני ישראל. אדעס, תרנ"ח.

שמואל נח גאָטליב, ספר אהלי שם. פינסק, תרע"ב.

שמעון דובנוב, תולדות החסידות. תל־אביב, תר"ץ־צ"א.

יחזקאל דוקעס, ספר אוה למושב, קראָקע, תרס"ג.

„ „ ספר חכמי אה"ו. האמבורג, תרס"ח.

חיים נתן דעמביצער, כלילת יופי, שני חלקים, קראָקא, תרמ"א—נ"ג.

ד"ר ש. א. הורודצקי, החסידות והחסידים, כפר שני. תל־אביב, תרפ"ח.

מרדכי טייטלבוים, הרב מלאדי ומפלגת חב"ד, שני חלקים. ווארשע, תרע"ג.

מ. ליפסון, מדור דור, מעשיות ושיחות — על אישי ישראל, שלשה כרכים. תל־אביב — ניו־יורק, 1929—1938.

דוד מגיד, ספר תולדות משפחות גינצבורג. פעטערבורג, תרנ"ט.

ברוך הלוי עפשטיין, מקור ברוך עם זכרונותי מחיי הדור הקודם, ד' חלקים. ווילנא, תרפ"ח.

אריה ליב פרומקין, תולדות חכמי ירושלים, שלשה חלקים. ירושלים, תרפ"ח־פ"ט.

מנחם מענדל מקאמניץ, ספר קורות העתים לישורון בארץ ישראל. ירושלים, תרצ"א (הוצאה שניה).

שאול מענדל ראָבינאָוויטש, על פינסק קאָרלין ויושביהן, אין זאמלבוך „תלפיות". בערדיטשעוו, 1895.

С. А. Бершадский, Русско-Еврейский Архив, Том II. Петербург, 1882.

Ю. И. Гессен, Евреи в России. Петербург, 1906.

Юлий Гессен, История Еврейского Народа в России, Том I-II. Ленинград, 1925-27.

С. Дубнов, Вмешательство русского правительства в антихасидскую борьбу (1800-1801), Еврейская Старина, Том III, 1910, стр. 84-109, 253-282.

В. О. Леванда, Полный хронологический Сборник Законов и т. д. Петерсбург, 1874.

M. GRUNWALD, Hamburgs deutsche Juden bis zur Aufloesung der Dreigemeinden 1811. Hamburg, 1904.

צו די ביאָגראַפיעס און געשיכטע פון אָרגאַניזאַציעס

א. ש. זאָקס, די געשיכטע פון ארבעטער־רינג, ניו־יאָרק, 1925.

„דאָס לעבן", דריי מאָנאָטלעכער זשורנאל, ארויסגעגעבן פון פינסקער ראדיקאל אסס'ן ברענטש 210 א. ר. אונטער דער רעדאקציע פון ש. דאָוויטש. ניו־יאָרק, 1925.

יובילעאום־אויסגאבעס פון פינסקער ברענטש 210 א. ר. — 1923, 1928, 1933, רעדאקטירט פון ש. דאָוויטש.

צען־יאָריקער יובילי־זשורנאל פון פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. א. ר., ניו־יאָרק, 1939.

זלמן ריזען, לעקסיקאן פון דער יידישער ליטעראטור, פּרעסע און פילאָלאָגיע.

זלמן זילבערצווייג, לעקסיקאן פון יידישן טעאטער.

סואוועניר־זשורנאל פון „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין", ניו־יאָרק, 1924.

*) צו דער דאָזיקער ארבעט זיינען, א חוץ די אָנגענעבענע קוועלן, אויך אויסגענוצט געווארן א ריי מאָנאָגראָפיעס וועגן יידישע קהלות אין פּוילן און ליטע, ווי אויך פּערזשידענע ביבליאָגראָפישע ווערק.

הויפט־מיטאַרבעטער פון „טויזנט יאָר פינסק"

שמואל דאַוויטש

(זע: ביאָגראַפּיע, זייט — 428)

באַטייליקט אין בוך מיט דער אַרבעט: „פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג", געזונטען אַן אַקטיוון אַנטייל אין רעדאַקציאָנעלן צוזאַמענשטעל און געזאַרגט פאַר דער טעכניש־עסטעטישער זייט פון דעם בוך.

ז. האַניק

יונגער היסטאָריקער, מיטאַרבעטער פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוו"א). באַטייליקט אין „טויזנט יאָר פינסק" מיט פאַלגענדע אַרבעטן:

פינסק און איר פאַרגאַנגענהייט; די געשיכטע פון יידן אין פינסק; די געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק; פינסק אין דער וועלט־מלחמה און אין די איבערגאַנגס־צייטן; דער „בונד"; פאַלעסיע.

דר. הערמאַן פראַנק

געבוירן אין ביאַליסטאָק אין יאָר 1892, געענדיקט מיט אַ מעדאַל די דאַרטיקע קאָמערץ־שול, שטודירט אין קיעוו אין העכערן עקאָנאָמישן אינסטיטוט, וועלכן ער האָט געענדיקט מיט אַקאַדעמישער אויסצייכענונג אין יאָר 1915. פון 1921 ביז 1923 געלעבט אין בערלין,

וואו ער האָט שטודירט סאָציאָלע וויסנשאַפטן און זיך פאַרנומען מיט ליטעראַרישע און וויסנשאַפטלעכע אַרבעטן.

פאַרעפנטלעכט אין בוך־פאָרם: „דריי יאָר יידישע קאָנסום־קאָאָפעראַציע" (ביאַליסטאָק, 1920), און „גריכישע חכמים" (בערלין, 1922).

זינט 1923 לעבט ער אין ניו־יאָרק, מיטגעאַרבעט אין דער יידישער, יידיש־ענגלישער און ענגלישער פרעסע. אין 1938 האָט די יידישע שריפטזעצער־יוניאָן אַרויסגעגעבן זיין „יידישע טיפאָגראַפיע און בוך־אויסאַרבעטונג־קונסט", דאָס ערשטע בוך פון דעם מין אין יידיש. אין 1940 האָט דער „ביאַליסטאָקער צענטער" פון ברוקלין פאַרעפנטלעכט זיין ווערק „צוויישן חורבן און אויפבוי". זינט סעפטעמבער 1940 — רעדאַקטאָר פון דער „פרייַער אַרבעטער שטימע".

אין „טויזנט יאָר פינסק" באַטייליקט מיט פאַלגענדע אַרבעטן: „די „עס־עס"־באַוועגונג אין פינסק", „סאָציאַלער קלוב פון פינסקער פאַריער־אַרבעטער", „פין־פאַר־קלוב", „שוחרי טוב אַנשי פינסק" און די ביאָגראַפיעס פון הרב משה אַסטראָווסקי, אַהרן אייזענבערג, י. ל. בערגער, דר. י. גאָטליב, מ. ד. גאָלדמאַן, א. ד. דובזאָוויטש, דר. חיים וויצמאַן, זאָוועל זילבערטס, חיים טשעמעריסקי, (ר' מרדכילע), יעקב טשערטאק, ש. י. יאַנאָווסקי, א. ד. ליפשיץ, צבי הירש מאַסליאַנסקי, יצחק ניידיטש, ב. ה. עפשטיין, א. א. פיינשטיין, שמשון ראָזענבוים, א. ח. ראָזענבערג, דר. נתניאל ראטנאָף, הרב צבי יעקב ריינעס, משה אהרן שאצקעס, שמ"ר, צבי הירש שערעשעווסקי.

נאַטע קאָזלאָווסקי

געבוירן אין פאָראָזאוו, גראַדנער גובערניע. פון דער פריעס־טער יוגנט אַרויסגעוויזן באַאַבונג צו צייכענען און מאָלן. אין 1920 געוואָרן קונסט־לערער אין דער יידישער שולע פון קריניק און אין 1921 אין דער דאָרטיקער העברעאישער שולע. גלייכצייטיק באַזוכט די זומער־קורסן פון קונסט און אַרבעט אין וואַרשע, אייגנעאַרדנט פון דער „ציש"א". אין 1923 געוואָרן לערער פון צייכענען אין אַלע 6 ביאַליסטאָקער יידישע שולן. אין יאָר 1926 אָפּגעפאָרן קיין אַמעריקע.

אין ניו־יאָרק האָט ער באַזוכט די „געשאָנעל אַקאַדעמי אָוו דעזיין" און „אַרט סטודענט ליג".

מערסטנס גיט ער זיך אָפּ מיט יידישער גראָפיק, האָט אילוסטרירט אי־בער 30 ביכער פון באַקאַנטע יידישע שריפטשטעלער, הויפטזעכלעך קינדער־ביכער, געהאַט אויך עטלעכע אויסשטע־לונגען פון פאָרטרעטן און קאָמפאָזיציעס. אין משך פון די לעצטע פינף יאָר האָט ער געשאַפן מער ווי 30 יידישע סטיליזירטע אלף־בתים.

אין „טויזנט יאָר פינסק" אויסגעפירט די גראָפישע אַרבעטן און אויך געצייכנט דאָס שער־בלאַט און די מאַפּעס.

מרדכי קאַסאָווער

געבוירן אין יאָר 1908 אין ווילנע, געלערנט אין דער ווילנער יידישער רעאַל־גימנאַזיע. אויסגעוואַנדערט קיין ארץ־ישראל.

געענדיקט דעם העברעאישן לערער־סעמינאַר. שטודירט אין ירושלימער אוניווערסיטעט. אין יאָר 1937 גע־קומען קיין אַמעריקע. שטודירט אין דראַפּסי־קאלעדזש, פילאַדעלפיע. פאַר־עפנטלעכט אַ ריי אַרבעטן אויפן געביט פון געשיכטע, ביבליאָגראַפיע און לי־טעראַטור־פאָרשונג. שטענדיקער מיט־אַרבעטער פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוו"א). מיטאַרבעטער פון ניו־יאָרק „טאָג".

באַטייליקט אין „טויזנט יאָר פינסק" מיטן אַרטיקל: „פינסקער רבנים", אנטייל גענומען אין דער טעכניש־רעדאַקציאָנעלער אַרבעט פון בוך.

ש. ל. שניידערמאַן

געבוירן אין יאָר 1906 אין קאַזשימיעזש (פוילן), שטודירט אין דער זשורנאַליסטן־הויכשול אין וואַרשע. זיך באַטייליקט אין די וויכטיקסטע יידישע און יידיש־פוילישע צייטונגען. פון 1927 ביז 1931 געווען רעדאקטאָר פון צענטראַל־אַרגאַן פון די יידישע אַקאַ־דעמיקער אין פוילן, „טריבונא אַקאַדע־מיצקא".

אין די לעצטע יאָרן געוואונט אין פראַנקרייך, וואו ער האָט רעדאַגירט אַ ריי יידישע צייטונגען. אַרויסגעגעבן צוויי בענדער לידער: „גילדערנע פייגל", (וואַרשע, 1927), „פייערן אין שטאָט", (פאַריז, 1934), און צוויי בענדער רע־פאָרטאַזשן: „צווישן נאַלעווקעס און אייפל־טורעם (וואַרשע, 1936), — דער־שינען אויך אין פויליש — און „קריג אין שפאַניען" (וואַרשע, 1938). איבערזעצט אויף יידיש פיל פאָעטישע און פראָזאַ־ווערק פון פויליש, דייטש, פראַנצויזיש און העברעאיש. געקומען קיין אַמעריקע אין 1940.

אין „טויזנט יאָר פינסק" באַטייליקט מיט פאַלגענדע אַרבעטן: „פינסקער קדושים", „פינסקער געזעלשאַפטלעכע טוער אין אַמעריקע"; קאַפּיטלען פון „עפּיזאָדן און מענטשן"; די ביאָגראַפיעס פון משהל גלייבערמאַן, ישראל גארבוז, דר. ב. האָפמאַן (צביון), שמואל יאַנאָווסקי, משהל מענאכאָווסקי, חיים גוטמאַן, בערטאַ זינגערמאַן און לייב מאַרגענטוי. האָט אויסגעפירט די טעכניש־רעדאַקציאָנעלע אַרבעט פון בוך און די קאָרעקטור.

מיט באַזונדערע אַרטיקלען זיינען אין בוך באַטייליקט:

- קאפל בוסעל: לינקע פועלי־ציון.
- היים גבתי: גבת — קאַלאָניע אויפן נאַמען פון די פינסקער קדושים.
- שמואל האַמערמאַן: פינסקער קהלה.
- ב. גאָלדבערג און ב. גלויבערמאַן: די משהל־גלויבערמאַן־שול.
- דר. א. גלייבערזאָן: דער אנטייל פון פינסקער רעאַל־שולע אין שטרייק פון 1905.
- דר. א. גלייבערמאַן: חברה לינת־הצדק.
- א. ווינער: צעירי־ציון — פועלי־ציון.
- יעקב זשעלעזניקאָוו: קאַפּיטלען פון „עפּיזאָדן און מענטשן".
- אינזשיניער יוסף יאַסעלעוויץ: פינסק אַ יידישער אינדוסטריי־צענטער.
- ח. נ. לעווי: די העברעאישע גימנאַזיע „תרבות"; צענטראַלע בורסע (דאָרמיטאָרי) פאַר מיידלעך; תלמוד־תורה.
- שמואל ליאָוו: קאַפּיטלען פון „עפּיזאָדן און מענטשן".
- זלמן סידליק: דער פינסקער יידישער האַנדוועַרקער.
- פ. פּעקאַטש: פאַלק־שול „תל־חי".
- ניסל פורמאַן: יידן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון פינסק פאַר די לעצטע פופציק יאָר; אויפן שוועל פון אַ נייער תקופה; די יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניע „איוואניק".
- אברהם פעלמאַן: דאָס באַנק־וועזן אין פינסק.
- דר. אברהם מאיר פעלדמאַן: די ציוניסטישע באַוועגונג אין פינסק.
- קלמן קאַפּלאַן: דער „בונד" נאָך דער ווועלט־מלחמה.
- מרים שאַמער־צונזער: מיכל בערצינסקי.
- האַלינאַ שימין־שניידערמאַן: פינסק אין אַמעריקע (דער אומשיכטונגס־פּראָצעס פון די פינסקער לאַנדסלייט אין די פאַר־אייניקטע שטאַטן).

די רעדאַקציע דריקט אויס אַ דאַנק דער לייטונג פון יידישן ווייסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוו"א) פאַר דער מיטהילף ביים דורכפירן די פאָרשונגס־אַרבעט צו דער היסטאָרישער אַפּטיילונג פון דעם בוך און פאַרן צושטעלן די נייטיקע דאָקומענטירונגען.

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק"

(פֿאָר רעליף)

ד"ר נתניאל ראטנאָף — ערן־פֿאָרזיצער
מאָקס דזשאַספּער — פֿאָרזיצער
ב. וולאַדעק — טרעזשורער
יוסף באַסקין — טרעזשורער
פֿיליפּ גאָלדבערג — פּינאַנץ־סעקרעטאָר
אַהרן אשר ווייסבערג — סעקרעטאָר

ווי צע־פֿאָרזיצער:

אברהם יצחק עלמאַן
מאָקס פּינקעלשטיין
אייק פּריינקעל
יוסף טויזנער
סעם וואַגנער

אויספֿיר־קאָמיטעט:

משה אַדלער
פֿיליפּ אייזענבערג
חיימאַן גאָלדבערג
משה גורין
שמואל דאַוויטש
ד"ר ב. האָפֿמאַן (צביון)
דוד וואולף
יוסף טויזנער
שלמה סעלניק
אברהם יצחק עלמאַן
מאָקס פּינקעלשטיין
אייק פּריינקעל
לואים קאַנטאָר
ישראל קופּער
אשר שייפער

פֿאַרטרעטער פון אָרגאַניזאַציעס:

פּינסקער ברענטש 210 א. ר.

משה אַדלער
פֿיליפּ אייזענבערג
טשאַרלז אָסטראָווסקי
יעקב בעגון
לואיס בעגון
מאָקס בערמאַן
ד"ר ב. גאָטליב
חיימאַן גאָלדבערג
פֿיליפּ גאָלדבערג
משה גורין
ש. דאַוויטש
הערי דזשאַספּער
מאָקס דזשאַספּער
משה דערעוועניסקי
דוד וואולף
אַהרן אשר ווייסבערג
בעני לובא

שאָמע לעווין

מאָזעס סיימאַן
שלמה סעלניק
אברהם יצחק עלמאַן
הערי פֿרידמאַן

לואי פֿרידמאַן

דוד צימערמאַן
בעקי קאָהען
לואיס קאַנטאָר
ישראל קופּער
איזידאָר שטיינמאַן
לאטי שטילערמאַן

סאלאמאַן שטילערמאַן

אשר שייפער

דוד שערמאַן

פּינסקער פֿרויען־ברענטש 210 ב.

שרה אַדלער
מיני אייזענבערג
דזשעני גאָלדבערג
ניבא לעווין
פּאולין לעווין
שרה סיימאַן
ראָזע סעלניק
שרה צוקערמאַן
סיליא צימערמאַן
חנה קליין

„פּין־פֿאָר־קלאָב"

מאָקס דזשאַספּער
אַלעקס טאַנצמאַן
מאָקס מילער
הערי נימצאָוויטש
אברהם יצחק עלמאַן

דזשוליוס פערלמאַן
לואיס ריטשמאַן

„סאָשל־קלאָב" פון פינסקער פאָריער־אַרבעטער
הערי גאמזא
יוסף טויזנער
יעקב טויזנער
מאָריס ניפיץ
נ. פישקאָוו
אהרן קרעסקי

„עזרת־אחים בני פינסק"
י. דייוויס
דזש. פערלמאַן
אייק פריינקעל

„אינדעפענדענט שוחרי־טוב אַנשי פינסק"
א. אייזענמאַן
הערי גאָלער
סעם וואַגנער
סעם זויבערמאַן
סעם לאַזאַראָווסקי
דזש. שאַפּירא

„דורשי־טוב אנשי פינסק"
מ. בודמאַן
אַלבערט גראָוער
דזש. וואַסערמאַן
מרדכי לייב פינקעלשטיין
יעטא פינקעלשטיין

פינסקער לוידים גמילת חסדים און טשאַריטי־סאָסייעטי
סיליע אָקין
פרוי באַיער
סעם זילבערפיין
פרוי פיאַלקאָוו

קאָמיטעט אין שיקאַגאָ
יוסף קאַפלאַן — פאָרזיצער
יוסף ברען — וויצע־פאָרזיצער
לואיס לעווי — סעקרעטאַר
סעם פאטאשקין — טרעזשורער

פינסקער ברענטש 252 א. ר. און 252 ב. אין שיקאַגאָ
יוסף ברען
בעלא גארבער
פרידא לאק
סעם פאַטאַשקין
מאַקס קאַפלאַן
דזש. רובין
ד״ר אוירווין רובעל

פינסקער אינדעפענדענט פאָראיין און אָקזילערי (שיקאַגאָ)
אסקאר גינזבורג
יעטא גינזבורג
אייב דייוויס
סעם האָלצמאַן
רעשע האָלצמאַן
נייטען פאַרקין
צביה קאַהען

פינסקער „לוידים אָרפאַן עיד־סאָסייעטי" (שיקאַגאָ)
צייטעל באָרנשטיין
סאָפיע סילווערמאַן

לאַהישינער „בענעוואָלענט עיד־סאָסייעטי" (שיקאַגאָ)
לואיס לעווי
דזש. ליבערמאַן

לאַהישינער לוידים גמילת־חסדים־אקזילערי (שיקאַגאָ)
דאָרא ציפערשטיין
ישראל ציפערשטיין

קאָמיטעט אין וואַשינגטאָן
סעם גאָלדען — פאָרזיצער
מ. קלאדני — טרעזשורער
מאַקס קאַהען — סעקרעטאַר
י. בודמאַן
פרוי ב. האָלצמאַן
מ. לעווין
פרוי דזש. מישקין
מ. דזש. סילווערמאַן
דזש. פוראַש

קאָמיטעט אין לאָס־אַנדזשעלעס
סעם האָלצמאַן — פאָרזיצער
העלען אייזענבערג — סעקרעטאַר
י. קנובאָוו — פינאנץ־סעקרעטאַר
דזש. פערלאָוו — טרעזשורער
ר. לעווי — קאָרעספ.־סעקרעטאַר
א. אייזענבערג
ב. אייזענבערג
ה. אייזענבערג
מ. אייזענבערג
ד״ר וו. אסטראָווסקי
ס. ד. באל
מ. לעווי
ל. לעווין
מערי ניומאַן
מ. נייריטש
טשאַרלז פעלדמאַן
ר. קאַנטאָר
נ. קאסס

קאָמיטעט אין אַטלאַנטיק־סיטי
מאָריס דוואָרקין
פרוי ה. סטאָלאָף

צוליב א טעכנישער סיבה זיינען פון אינדעקס אַרויסגעפאַלן די נעמען פון: ראָזע סעלניק, די פרוי פון שלמה סעלניק־זשעלעזניקאָוו (זייט — 368, 457, 490), ווי אויך די נעמען פון זייערע קינדער — עלעאַנאָר, עוועלין און סילוויאַ, וועלכע זיינען נאָענט פאַרבונדן מיט דער אַרבעטער־רינג באַוועגונג און האָבן באַקומען א סאָציאַליסטיש־יידישע דערציאונג.

אינדעקס

א.

אַבאַליאַנינאָוו, געזעראל־פראָקוראָר — 264
אביגדור, רבי — 400
אביגדור, בן חיים ר׳ (חיימאָוויץ) — 65, 66, 256, 261, 262, 263, 264, 265
אַברַאַמאָוויטש, גרשון — 26, 28
אַברַאַמאָוויטש, האָשיי — 39, 40
אַברַאַמאָוויטש, יאָנקל — 52
אַברַאַמאָוויטש, יעקב — 29
אַברַאַמאָוויטש, מאַרק — 85
אַברַאַמאָוויטש, מאָשקע — 29
אַברַאַמאָוויטש, נחום — 28
אַברַאַמאָוויטש־ריין — 129
אַברַאַמאָוויטש, שלמה — 40
אברהם משולם זלמן, רב — 254
אגולניק — 129
אַגינסקי, מיכאַל, סטאַראָסטע — 57
אַגינסקי, קאַזשימיעזש — 18
אַדלער, משה — 367, 377, 423
אַדלער, שרה (גאָטליב) — 423
אהרן הגדול ר׳ — 60, 61, 256, 257, 268, 271, 400, 402, 403
אהרן דער צווייטער, ר׳ — 86, 87, 401
אהרן פון קראָטינגע, ר׳ (ר׳ אַרעלע קראָטינגער) — 266
אויגוסט, דער 2־טער — 54, 56
אהד־העם — 145, 361
איבסען, העניריק — 325
איגנאַטיעוו, מיניסטער — 90
איוואַן סויאַטאסלאָוויטש — 3
איוואַנאָוו, — 138
איוואַנאָוו, ג. א. — 340
איוואַנאָוויטש, פעדקא — 26
איזאַקאָוויטש, לאזער — 27
איזאַקאָוויטש, לייזער — 27, 29
איזאַקאָוויטש, רפאל — 29
איזראַילעוויטש, יאָשקע — 29
איזראַילעוויטש, מרדכי — 29
איזראַילעוויטש, משה — 26
איזראַעלעוויטש, הערץ — 265
איזראַעלעוויטש, מאָשקע — 27, 28, 29, 30
אייבעשיץ, יונתן — 255, 266
איינבערג, אהרן — 87, 171, 301, 302
איינבערג, י. — 176, 381
איינבערג, ליאָליע און פעסיע — 98, 99
איינבערג, פייגל — 318
איינענבערג — 271, 274
איינענבערג, פילים — 377, 424
איינענבערג, פרומע — 214
איינענבערג, פעסע (לייקע) — 139
איינענבערג, ש. מ. — 172, 173, 175, 176, 178, 274
אייזענשטאַדט, הערשל — 155
אייזנשטיין — 306
אייזענשטיין, י. ד. — 345
אייזענשטיין, שלמה — 274
איינגעמאַכץ, דוב — 176
איינשטיין, פראָפ. — 347
אילִיאשעוויטש, דוד — 29
איסאַקאָוויטש, מענדל — 251
איסר, ר׳ — 256
אַכרימאָוויטש, אהרן — 28
אַלגין, מ. — 311
אַלטער, ויקטאָר — 372
אלי, חבר — 160
אלימלך, ר׳ — 285
אליעזר אריה, ר׳ — 305
אליעזר בן יהודה — 87
אליעזר ב״ר מאיר הלוי, ר׳ — 256
אליעזר ב״ר שמואל, אפטער רב — 252
אליעזר משה, רב — זע: הורוויץ, אלעזר־משה הלוי
אַלענא, פינסקער פירשטין — 3, 22
אַלעקסאַנדער, דער 1־טער — 264, 265
אַלעקסאַנדער, דער 2־טער — 102, 323
אַלעקסאַנדער, דער 3־טער — 90, 91, 328
אַלפער, דוד — 177, 282
אַלפערן, ליאלקע — 134
אַמטשיסלאוו — 3
אַנא יורעוונא — 2
אַנדזשייקאָוויטש — 53
אַנדריי, פינסקער פירשט — 3
אַנדרינאָוסקי, יצחק־אשר — 173
אַסטראָוסקי, אַלטער און אסתר־ביילע — 424
אַסטראָוסקי, וואַסיל — 39
אַסטראָוסקי, ווילִיאַם, דר. — 155, 160, 162
אַסטראָוסקי, וועלוול, דר. — 424
אַסטראָוסקי, טשאַרלז — 367, 424
אַסטראָוסקי, יעקב — 424
אַסטראָוסקי, מאיר נחמן — 301
אַסטראָוסקי, משה, ר׳ — 301
אַסטראָוסקי, פעסל — 367, 424
אַסטרינסקי, יאָסל — 112, 113
אַסמאַלאָוסקי — 206
אַספּיז, אפרים — 141, 142, 143
אסתר, „די שוואַרצע״ — 142, 368
אַפאנאסאפולא, פאשא — 199
אפרים — 129
אפרים „דער געלערער״ — 147
אַקסמאַן, יודל — 274
אַראָנאָוויטש, ירחמיאל — 274
אַראָנאָוויטש, לייב — 50
אַראָנסאָן, דוד — 105, 106
אַראָנסקי, פּאַאָמי, ביסקופ — 40
אַרגאַנאָוו — 138
אַרדא, סאמועל, ריכטער — 57
אַרטור (זיגלבוים) — 123
אריה דוד דער זאָגער, ר׳ (פיינשטיין) — 337, 361, 328, 329
אַריסטאָוויטש, מאַלקע — 29
אַרלאָוו, געזעראַל — 121
אַרלאַנסקי — 172
אַרנאַצקי (אַלעקסאַנדער פערקעל) — 106, 107, 108, 109, 426
אַשכנזי, צבי הירש (חכם צבי) — 252
אַשר סטאַלינער, רב — 86, 400, 401
אַשרקע דער שוסטער — 118

ב.

באָגדאַנאָוויטש, טוביה — 23
באַגמאַן, משה — 277
באדאנקין, אפרים — 175
באדאנקין, י. — 246, 248, 274
באָדענהיימער, מאַקס — 327
באַטאַרי, סטעפאַן — 9, 33
באטהע, ראָבערט — 77, 230, 231
באַלאַבאַן, ל. — 282, 363
באַלפור, אַרטור דזשעימס — 314, 315, 316
באנא, ספארצא — 4, 5, 6, 11, 23, 270, 292
באנאק, דוד — 274
באָנדאַרטשוק — 127
באַנטיק, דוד — 273
באניוק, ניאניע — 152
באַנקאָווסקי, אברהם — 214, 215, 216
באַסעוויטש (ביר־ברויערייר) — 155, 443
באַסעוויטש, זכריה — 183, 184
באַסעוויטש, מ., אינזש. — 273
באַסעוויטש (האָטעל) — 216
באַסעוויטש, כאָנקע — 134
באַסקין, י. — 109, 377
באַקור, דע — 41
באַקטשאנסקי, ב. — 274
באַקשיצקי, דר. — 173, 181, 183
באַראָדאָווקא, יצחק — 251
באַראַכאָו, בער — 129, 164, 165, 322
באַראַשאַק, חיים — 98, 127, 134
באַרוכאָוויטש, איצקע — 38
באַרושאַק, פייוול — 180, 183, 191, 192, 193, 197, 199, 271, 273
באַריס — 155
באַריסאָוויטש — 180, 193, 204
באַריצקי, שמחה — 215, 216

באַש, ה. ל. — 305
בוטרימאָוויטש, טאַדעאוש — 18, 19
בוטרימאָוויטש, מיכאל — 292
בוירגען, דזשאָזעף — 366
בוכמאַן, שמואל — 384
בולאָק־באלאכאָוויטש, געגעראַל — 202, 272, 337
בוסעל, קאפל — 273, 274, 456
בוקראַבא — 180
בורשטיין — 248
בורשטיין, זלמן — 231
בורשטיין, כאנטשע — 165
בושאס, וואָלף — 216
בזשאסטאָווסקי, אַדאַם — 57
ביאַליק, חיים נחמן — 177, 282, 320
בייזער, אברהמל — 152, 154
בייליס (פּראָצעס) — 122, 325
ביילין, ראַבינער — 270, 329
בייראָן — 361
ביסינג, באָראָן — 186, 187
בלויז, יקותיאל — 253
בן־אביגדור (י. שאלקאָוויטש) — 327
בנימין — 127, 129
בנימין דער שוסטער — 279
בעגון, אהרן יאַנקל — 103, 111, 136, 142
בעגון, דזשייקאָב — 366
בעגון, זרח — 137
בעגון, לייבל — 366, 425
בעגון, שלמה — 274
בעהר פאָן, געגעראַל — 185
בעל־מחשבות — 339
בעל־שם־טוב (בעש"ט) — 60, 258, 262
בעקער, ע. — 92
בערגלסאָן, דוד — 122
בערגער, יהודה־לייב — 171, 172, 302
בערגער, יצחק — 150, 152
בערדיטשעווסקי, מ. י. — 334
בערטשינסקי, דינה — 353
בערטשינסקי, מיכל, אַדוואָקאַט — 353
בערל, טאַטל — 135
בערל טאַקער — 102
בערלין, חיים, ר' — 301
בערלין, מאיר, רב — 326
בערמאַן, דזשייקאָב — 366
בערמאַן, לייב — 302
בערמאַן, מענדל — 156, 160
בערמאַן, משה — 158
בערנאַרד, סאַראַ — 361
בערצינסקי, דינה — 303
בערצינסקי, חיה — 303
בערצינסקי, יענטל — 302
בערצינסקי, מיכל — 302, 303, 344
בערצינסקי, צדוק משה — 303
בערשאַצקי — 18
בראָדסקי — 308
בראָדערסאָן, העלענאַ — 99
בראון („סערגיי דער ריגער") — 136
בראָכערסאָן, לענע — 141
בראָמבערג, יצחק — 152
בראָנשטיין (האָטעל) — 100
ברוך שקלאָווער, ר' — 268
ברוכין (באָרוכין), יעקב, ר' — 268
ברוכין, יצחק, ר' — 268
ברוק, ד"ר — 173
ברימבערג, ישראל — 285
ברינקמאַן, אליהו (גערשענזאָן) — 164, 165
בריסקמאַן, אַלעקסאַנדער — 150, 152
בריסקמאַן, נ. — 249
בוּעגמאַן — 151
בוּעגמאַן, א., ד"ר — 274
בוּעגמאַן, יוסף אברהם — 304
בוּעגמאַן, יוסף („אַסל חסיד") — 170, 171, 173, 194, 282
בוּעגמאַן, ישראל (לאָלאַ) — 215, 216
בוּעגמאַן, מרדכי — 304
בוּעגמאַן, פּנחס — 171
בוּען, יוסף (יאָסל) — 103, 122, 209, 425
בוּענער, ח. — 168

ג.

גאָאוס — 138
גבתי, חיים — 456
גאָוסעיעוו, חיים — 158
גאָטלאָבער, אברהם בער — 265
גאָטליב (משפחה) — 96
גאָטליב, חיים — 86
גאָטליב, יצחק — 154
גאָטליב, יהושע, דר. (בן־נון) — 92, 175, 217, 304, 305
גאָטליב, ישעיה — 215, 216
גאָטליב, לעאָפאָלד — 327
גאָטליב, שמואל־נח — 171
גאָלדבערג — 271
גאָלדבערג, א., רעדאַקטאָר — 218
גאָלדבערג, ב. — 456
גאָלדבערג, דזשעני — 368
גאָלדבערג, היימאַן (מאָניע) — 111, 135, 136, 367, 377, 426
גאָלדבערג, זלאַטקע (גורין) — 427
גאָלדבערג, יעקב, אינזש. — 274
גאָלדבערג, מאָריס — 366
גאָלדבערג, נאָטקע — 368
גאָלדבערג, פילים — 377, 427
גאָלדבערג, פסח — 368
גאָלדבערג, שמואל — 273
גאָלדין, פישל און אסתר־מינדל — 427
גאָלדין, שמואל אַבא (מוליע) — 427
גאָלדמאַן, מ. — 343, 345
גאָלדמאַן, משה דוב — 305, 306
גאָלדמאַדן, אברהם — 354, 361
גאַלפּערין (משפחה) זע: האַלפּערין
גאַמזיי גאַמזייעוויטש — 134
גאַנשעווסקי — 15
גאַפּאָן, גלח — 114
גאַרבוז, אברהם־בער — 98
גאַרבוז, יעקב — 381
גאַרבוז, ישראל (לאָלאַ) — 306, 307
גאַרבוז, משה — 306
גאַרבער, סערעה — 382
גאַרדאָן, י. ל. — 361
גאַרדין, יעקב — 361
גאַשטאַלד — 3
גוּירצמאַן (טאַבאַק־פאַבריק) — 436, 442
גוּירצמאַן, יהושע — 99, 274
גוּירצמאַן, ישעיהו — 274
גוטמאַן, אליהו — 360
גוטמאַן, בערל — 161
גוטמאַן, חיים (דער לעבעדיקער) — 360, 361
גוטמאַן, משה — 360
גוטשאַבעס, כאָניע — 152
גורוויטש, רב — 204
גורין, אַרנאָלד — 427
גורין, דוד און לאה — 427
גורין, יעקב — 98, 99, 111, 135, 136, 139, 427
גורין, משה (מאָריס) — 377, 427, 428
גורין, קיילע — 160
גורין, שרה — 427
גורעוויטש, לייב — 85
גורעוויטש, מאַרקוס און סאָפיע — 339
גורקאָוויטש, טימאָפיי — 31.
גזשימולטאָווסקי, וואַיעוואָדע — 81
גיטעלמאַן, ש. ג. — 171, 175, 176
גילער, אַראָן — 107
גינזבורג, באָראָן — 252
גינזבורג, מרדכי אהרן — 351
גינצבורג, אריה לייב (דער שאגת־אריה) — 254
גינצבורג, דוד, ר' — 254
גינצבורג, יהודה לייב, ר' — 254
גינצבורג, יצחק אייזיק, ר' — 252
גינצבורג, נפתלי הירץ, ר' — 252, 254
גינצבורג, פ. — 178, 274, 278
גינצבורג, שאול, ר' — 254
גינצבורגער, אשר, ר' — 254
גלאָבערמאַן, סעם — 366
גלאַצער, שמואל — 160
גלויבערמאַן, ב. — 456
גלויבערמאַן, אברהם יצחק — 307
גלויבערמאַן, משהל — 124, 215, 216, 279, 280, 282, 307, 362, 371, 377, 431
גלייבמאַן, יצחק — 285
גלייבערזאָן, א., ד"ר — 456
גלייבערזאָן, אהרן ברוך — 271
גלייבערמאַן, א., ד"ר — 456
גלייבערמאַן, אהרן — 214, 215, 216
גלייבערמאַן, דוד — 274
גלייבערמאַן, לאהקע — 99
גליקמאַן — 129
געאָרגיעווסקי — 138
געדימין (ליטווישער גרויספירשט) — 2, 342
געלפאַנד, יודל — 368
געצל, מגיד — 112
געראָמאַן, מינדל — 280
געשוני, ג. א. — 151
גראָווער, אפרים — 87
גראָווער, אַלטער — 384
גראָסער (קרייז) — 123
גרינבוים, יצחק — 217, 272, 304

גרינבערג, אייזיק — 384
גרינעוויצקי — 324
גרינפעלד, מאָטל און שמואל — 98
„גרישע" — 127, 129, 130, 132, 133
גרשון־אברהם ר' (בערגער) — 171

ד.

דאָבזשעוויטש, אברהם בצלאל — 428
דאָבסעוויטש, דזשאָרדזש — 309, 310
דאָבראָלובאָוו — 323
דאָוויד („אַן אַלטער באַקאַנטער" — י. פּייסאָכזאָן) — 129, 135, 136
דאָווידאָוו — 74
דאָוידאָוויטש, יאָסקע — 28
דאָוידזאָן, חיים, רב — 349
דאָוויטש, מיכלע (מינע) — 429
דאָוויטש, שמואל (דאָבזשעוויטש) — 122, 148, 202, 209, 226, 267, 374, 375, 376, 377, 428, 429, 455
דאָלינקא, מלך — 118
דאָלינקא, בערל — 274
דאָלסקי, אַננאַ — 51
דאָלסקי, יאָן קאַרל, ליטווישער מאַרשאַל — 17, 56
דאָלסקי, סטאַראָסטע — 18
דוב, בן יהושע — 404
דוב—בער, ר' (מעזריטשער מגיד) — 60, 256, 257, 258
דובאָוסקי, אהרן־מאיר — 273
דובזעוויטש, אברהם דוב — 308,309, 343, 345, 352, 353, 384
דובזעוויטש, שרה (טיקאַצקי) — 309
דובנאָוו, ש. — 60, 257, 258, 264, 355
דוד, ר' (ווילנער שליח) — 257
דוד במ"ר משולם פייוול — 258
דודאָוויטש, מאָושע — 50
דודל קאַרלינער, ר' (פרידמאַן) — 87, 93, 171, 269, 270, 271, 431
דוואָרקין, סענדער — 107, 108
דונדי, מרס. — 315
דושאָנאָוסקי, סטאַראָסטע — 198
דושאַנאָן, געזעראל — 218
דושאַספּער, לילי (הערשקאָוויטש) — 430
דושאַספּער, מאַקס — 150, 152, 377, 381, 429, 430
דיסקין, נח יצחק, ר' — 344
דיק, אייזיק מאיר — 355
דעבס — 371, 372
דענענבערג, ה. (הערשל דער קירזשנער) 148, 149, 366
דענענבערג, יוסף — 274
דערעוונסקי, משה — 367, 430
דערזשאָוויץ — 264
דראָנזיק (שולע) — 318, 326, 424, 428
דרויאָנאָוו, אלתר — 177, 321, 337
דרוצקי־לובעצקי, פראַנץ, פירשט — 199
דרייפוס — 314

ה.

האָכמאַן, סעמועל — 366
האַלפּערין, א. — 93, 95, 102
האַלפּערן (משפחה) — 230
האַלפּערן, אהרן לייזער — 273
האַלפּערן, בערנאַרד — 235, 236, 237, 248, 273, 275
האַלפּערן, געאָרג (גד) — 310
האַלפּערן, דושאָרדזש — 171, 172
האַלפּערן, יוסף — 72, 78, 79, 115, 172, 222, 235
האַלפּערן, ליאָלע — 279
האָלצמאַן (טעאַטער) — 124, 161, 200
האָלצמאַן, אליהו — 173, 175, 176
האָלצמאַן, יעקב — 263, 274
האָלצמאַן, פישל — 139
האָלשאַנסקי, יורי סעמענאָוויטש, פירשט — 3
האָלשטאַנסקי, פירשט — 26
האַמערמאַן, שמואל — 456
האַנאָווער, נתן נטע — 42, 203
האָניק, ז. — 455
האַסבאַך — 92
האָפמאַן, ב., ד"ר (צביון, „אש תקוה", ב. ריגער) — 306, 310, 311, 312, 376
האָפמאַן, יצחק — 310
האָפמאַן, לאה — 310
האָפמאַן, רחל (כאַנין) — 310
האָצמאַן, אברהם — 215, 216, 280
האַראַבורדינא, כאַינא — 8
האָראָוויץ, דייוויד — 366
האָרעוויטש, איוואַן מיכאַילאָוויטש — 5
האַרקאָווי, אַלעקסאַנדער — 345
האַשעיעוויטש, יעקב — 38
הואוער, הערבערט — 217
הוגאַ, ויקטאָר — 321
הורוויץ, דיין — 270
הורוויץ, ר' (צבי הלוי איש הורוויץ) — 267
הורוויץ, צבי־הירש, רב — 255
הורוויץ, אלעזר־משה הלוי, ר' — 87, 267, 268, 269, 270, 271, 284, 285, 337, 344, 350, 359
הורוויץ, שלמה זלמן — 250
הורוויץ, שמואלקע, ר' (ר' שמעלקע מניקלש־בורג) — 258
היטלמאַן, פּנחס — 215, 216
היידען — 318
היילפּערין, יואל בן יצחק אייזיק — 253
היימאָוויטש, מענדל — 39
הייסמאַן — 344
הילער, אהרן — 141
הילער, צבי — 87, 171, 173
הינדין, דיין — 270, 275, 276
הירש, באַראַן — 361
הירשמאַן (הירש) — 95
הירשמאַן, לוי — 78, 222, 234
הירשענבערג, שמואל — 327
הלל ב"ר נפתלי הערץ, רב — 253
הללאָוויטש, משה — 37
העלפאַנד, חיים יעקב, זע: א. ליטוואַק
הענדל — 318
העס, משה (קלוב) — 441
העקעלמאַן — 98
העקעלמאַן — 139, 147
העקעלמאַן, יוסף — 215, 216
הערצל, טעאָדאָר, ד"ר — 79, 152, 171, 176, 313, 314, 351

ו.

וואַהל, ישראל — 349
וואולף, דוד (וואַליוועלסקי) — 337, 431
וואָגאַ, לאַווערין — 28
וואָל, ש. — 180, 190, 192, 193
וואָלאָשינער, חיים, ר' — 255
וואָלטשקאָוויטש, אברהם — 6, 23, 27, 28, 29, 30
וואָלטשקאָוויטש, משה בן אברהם (מיטראַפּאַן) — 7
וואַליאַנסקי, נייטען — 366
וואָלעוולער, בצלאל — 284
וואַלער, ליוא — 86
וואַלער, לייזער — 86
וואַלק, הערשעלע, ר' — 270
וואָלקאָוו, אייזיק — 366
וואָלקין — 275, 276
וואַסיל, פּינסקער פירשט — 3
וואַסיל, פירשט — 1
וואַסערמאַן, מאָריס — 366
וואַסערמאַן, חנה — 277
וואָראָניעצקי, פירשט — 7
וואָרבורג, פעליקס — 316
וואָרדאָוויצקי, ל. — 274
וויטאָלד, ליטווישער גרויספירשט — 3, 22
וויטטע, מיגיסטער — 90
וויטקין — 306
וויטשעוסקי, לאָליאַ — 285
וויינבערג, אהרן א. — 156, 377, 431, 432
וויינבערג, באַשקע (לוצקי) — 431
וויינבערג, יעקב — 431
וויינבערג, פריידע — 431
וויינטרויב — 276
וויינינגער, אַטאַ — 162
וויינער, אַבראַשאַ — 123
וויינער, אַהרן — 274, 456
וויינער, האַרי — 381
וויינער, סעם — 381
וויינשטאָק, שמואל און זיינוול — 69
וויס, אייזיק הירש, ר' — 305
וויסמאַן, נחמה — 277
וויצמאַן, חיים, פראָפ. — 145, 150, 171, 172, 275, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 347, 420
וויצמאַן, יחיאל — 317
וויצמאַן, משהל — 150, 317
וויצמאַן, עוזר — 313
וויצמאַן, פייוול — 313
וויצמאַן, שמואל — 150, 154
ווילבושעוויטש, מאַניע — 151
ווילבושעוויטש, אינזשיניער — 93
ווילהעלם דער צווייטער — 197

ווילנער גאון, ר׳ אליהו — 61, 65, 66, 255, 256, 257, 259, 260, 262, 263, 267, 268, 269, 305, 349
ווילעניטשיק — 173, 282
ווילקאָוויטש (דרוקעריי) — 129
ווילקאָוויטש, ראָדלע — 86
וויעטשאָרקא — 114, 130
וויקטאָראָוויטש — 180, 181
וירגילי (קאָגאַן) — 93, 100, 103, 141, 142, 143, 145
וירטעמבערג, פּאָן, אַלבערט — 185
ווישניעגראַדסקי, מיניסטער — 90
ווישניעווצקי, מיכאל, פירשט — 17, 56
ווישעלג — 2
וואָלאַדימיר דער גרויסער, רוסישער פירשט — 1, 56
וואָלאַדימיר, פינסקער פירשט — 2
וואָלאַדימיר איזיאַסלאָוויטש, פינסקער פירשט — 1
וואָלאַדיסלאָוו דער 4־טער — 10, 11, 14, 40, 49, 50
וואָלאַדעק, ב. — 148, 372, 377
וועדענסקי, פּראָקוראָר — 138
וועלס, ה. ג. — 338
וועריגאָוסקי, מיכל — 86

ז.

זאַהאלסקי — 44
זאָוול פון מאַלער־צעך — 99, 127
זאַכאַראָוו — 114, 117, 118, 130, 132
זאַלאַטאַרעווסקי — 361
זאַלקינד — 93
זאַנגוויל, ישראל — 153
זאַרעצקי, אייזיק — 317
זאַרעצקי, מרדכי — 317
זבאראסקי, יעושי — 10
זובאַטאָוו — 151
זולצבערגער, סיירוס — 330
זולצער — 318
זונטער — 325
זוסמאַן — 69
זיבערט, גרשון — 123, 358
זיגלבוים — זע: אַרטור
זילבערטס, ברוך־הירש — 318
זילבערטס, זאָוועל — 318, 319, 320
זילבערמאַן, כאַשקע — 154
זילבערמאַן, מאיר, ר׳ — 285
זילבערמאַן, משה — 215, 216
זילבערמאַן, רייזל — 277
זינגער, איזידאָר, ד״ר — 309
זינגערמאַן, אהרן — 361
זינגערמאַן, בערטאַ — 361, 362
זיסלמאַן, יהודה לייב — 320
זיסעלמאַן, יעקב צבי — 87
זיסקאָוויטש, רפאל, ר׳ — 55, 255
זיסקינד אלכסנדר, ר׳ — 258
זיסקינד, יקותיאל, רב — — 255
זיסקינד, וויכנע — 27
זלמן — 105
זעלדין, שמואל — 160
זעליקאָוויטש־גוטמאַן, ב. — 122, 123
זעליקאָוויטש, מיכל — 50
זעלמאַן, דאָקטאָר — 29
זקהם (זאַקהיים), מרדכי, ר׳ (ר׳ מרדכילע) — 267
זרבבל — 306
זשאַגעוויטש, ק. — 181
זשאַקעוויטש, ז. — 180
זשוקאָווסקי — 340
זשילינסקי, געניראַל — 290, 292
זשעלעזניקאָוו, באַשע — 436
זשעלעזניקאָוו, יעקב — 123, 128, 162, 456
זשעלעזניקאָוו, שלמהקע — זע: שלמה סעלניק

ח.

חאַראַץ — 285
חגיז, משה, ר׳ — 252
חיים, ווילנער מגיד, ר׳ — 256
חיים ב״ר פרץ כהן — זע: ראַפאַפּאָרט, חיים ב״ר פרץ כהן
חייקאָוויטש, מן — 50
חריף, יאָסעלע, ר׳ — 431
חריף, יהושע — 326

ט.

טאַלאַאַט בעי, טערקישער גרויס־ווייזיר — 342
טאַלסטאָי, לעוו — 325
טאַלקאָווסקי, י. — 381
טאַנסמאַן, אַלעקס — 381
טאַנצמאַן, סעם — 366
טוביה, ר׳ (מליסאָ) — 253
טוראַרדאָווסקי, ס. — 193
טוטעלמאַן (טוטאָלמין) — 263
טויזנער, משה חיים (אַלטער) — 432, 433,
טונקעל, יוסף — 361
טוראָוויטש, מאָשקע — 29
טיזענהאָוז — 53
טיוטשעוו — 340
טייטלבוים, מרדכי — 264
טיר — 165
טיראַנקאָ — 132
טעלאַטניק, לייזער — 29, 30
טעמטשין, ס. — 122
טענענבוים, א. — 249
טענענבוים, לייב — 274
טעפּער, קאָליאָ — 103, 104, 105, 144, 145, 425, 433
טערלעצקי, אַנדריי — 38
טערלעצקי, קיריל — 7
טראָצקי — 314
טשאיקאָווסקי (גימנאַזיע) — 443
טשאַרטאָק, יעקב — 87
טשלענאָוו, יחיאל, ד״ר — 316
טשעטשיק, אברהם — 320
טשעטשיק, אַלעקסאַנדער זושה — 320
טשעמבערלעין, דושאָזעף — 314
טשעמערינסקי, חיים (ר׳ מרדכילע) — 320, 321, 322, 337
טשעמערינסקי, שמואל יצחק — 20
טשערטאָק — 116
טשערטאָק — 435
טשערטאָק, יעקב — 322
טשערטאָק, משה — 322
טשערניכאָוו, יוסף (דאַניעלי) — 156, 161, 162, 176
טשערניכאָוו, שמואל — 273, 285

י.

יאַבראָוו — 218
יאַגעלאָ, ליטווישער גרויספירשט — 3, 7
יאַגעלאָ, אַלעקסאַנדער — 4, 21, 22
יאַגעלאָ, קאָזימיר — 3, 4
יאָזעף, ערצהערצאָג — 185
יאַכימאָוויטש, לאַזאַר — 28
יאַן קאַזימיעזש — 14, 16, 46
יאַנאָווסקי, גרשון, ר׳ — 323
יאַנאָווסקי, יעקב־צבי — 323
יאַנאָווסקי, שאול יוסף — 323, 324, 325
יאַנאָווסקי, שמואל — 325
יאַנקל דער סטאַלער — 99
יאַנקל „משגיח״ — 116
יאַנקל „פּראָסט־פּשוט״ — 112, 129
יאַנקעלע — 164
יאַסעלעוויטש, נ. — 177
יאַסעלעוויץ, יוסף, אינזשיניער — 456
יאַסקאָוויטש, קושקע — 29
יאַסקעוויטש, שמשון — 30
יאַקאָוו — 99, 100, 103
יאַקובאָוויטש, דוד — 39
יאַקובאָוויטש, זלמן — 40
יאַקובאָוויטש, לייב — 50
יאַקובאָוויטש, ליטמאַן — 37
יאַקובאָוויטש, פסח — 40
יאַראָסלאָוו, פינסקער פירשט — 2
יאַרמאָלאָוויטש, הערשל — 155
יאָשפּע, הערשל — 151, 152, 153, 154
יאָשפּע, מאָטל — זע: מאַקס דושאַספער
יהואש — 331, 446
יהודה הלוי — 362
יהודה לייב בן אשר ענזיל מפינטשוב, ר׳ — 254
יהודה לייב ב״ר אלחנן מפינסק — 258
יהודה־לייב ש״ץ — 358
יהונתן, ר׳ — 284
יהושע, רב, אבד״ק פינסק — 255
יהושע זעליג — 257
יהושע־הערשל, ר׳ — 351
יואל־זעליג, פינסקער חזן — 306, 318, 319, 358
יודאָוויטש, משה — 215, 216
יודעוויטש, אברהם הערש — 437
יודעלעוויטש — 285
יודקע דער מוליאַר — 154
יוזעפאָוויטש, זלמן — 38
יוסף, ר׳ — 266
יוסף עזרא, ר׳ — 308
יוספאָוויטש, בנימין — 50
יורי יאַראָסלאָוואָוויטש, פירשט — 1, 2
יורי, פירשט — 3
יחיאל, ר׳ — 284

יגוקה הקדוש (ישראל) — 402, 403
יעלסקי, לוקאַש — 14, 15
יעלענקעוויטש, בערנאַרד, אַדוואָקאַט — 273
יענקעלע, ר׳ — 400, 401, 402, 403
יעקב, ר׳, במ״ר אברהם מפינסק — 258
יעקב דער רופא — 305
יעקב יאַסעלע פון פאָלנאָיע — 257
יעקב קאַרלינער, ר׳ — 343, 349
יעסקאָוויטש, מאַרקע — 26
יערמאָלענקאָ, פּריסטאָו — 103
יפה, ר׳ מרדכי, גאון — 343
יפה, משה, ר׳ — 251
יפה, עוזיאל, ר׳ — 343, 349
יצחק, רב פון לודמיר — 252
יצחק יחיאל הלוי, ר׳ — 349
יצחק מאיר בן ר׳ יונה, ר׳ — 253
ישפה, אלחנן און שרה־רייזל — 429
ישראל איסרל מפינסק, ר׳ — 254
ישראל בן שמואל מטאַרנאָפאָל — 253
ישראל סאַלאַנטער, ר׳ — 267
יששכר, ר׳ — 284

כ.

כאַזאַנאָוויטש, ד״ר — 171, 172
כאַטאָוסקי, קאַזימיר און קאָנסטאַנטי — 40
כאַמיטש, מיכל — 30
כאַנין, נ. — 437
כאַצקעלעוויטש, אברהם — 39
כאַראַש, י. — 94
כוואַלטשעווסקי, סטאַניסלאַוו — 27
כימיטש, מיכל — 26
כניעלניצקי, באַגדאַן — 13, 15
כץ, משה — 154, 156, 157, 158
כ״ץ, נפתלי, ר׳ — 252 — 252

ל.

לאַבזאָוסקי־שאַפּירא, אידא — 86
לאַדני, חיים — 118, 132
לאַודראָוו — 323
לאַטייַנער — 361
לאַיאַלא — 8
לאַיד־דזשאַרדזש — 312, 316
לאַנדוי, מאַריס — 417
לאַנדאָן, נח — 325
לאַנדסבערג — 213
לאַפּאָנטען — 320
לאַצקי־בערטאַלדי — 156
לובארט, יקותיאל — 183, 184, 274
לוטאָסטאַנסקי, דיאַניזי — 52, 53
לוי־יצחק, ר׳ (בערדיטשעווער) — 60, 61, 65, 256, 258, 259, 260, 261, 400
לוי, אליעזר ב״ר מאיר — 256
לוקסענבורג (־קרייז) — 123
לוריאַ (לוריע), משפחה — 92, 94, 95, 146, 220, 230, 270, 271
לוריאַ (לוריע), אהרן — 129, 157, 245, 246, 326, 341
לוריאַ (לוריע) אַלעקסאַנדער און ליפּאַ (פּאָניר־פּאַבריק) — 93, 95, 112, 115, 116, 118, 120, 128, 129, 180, 181, 183, 184, 187, 192, 209, 212, 222, 234, 235, 271
לוריאַ (לוריע), גריגאָרי (גבריאל) — 86, 138, 171, 172, 223, 225, 245, 326
לוריאַ, יוסף — 314
לוריאַ, יידל און סאָצל — 92, 235, 245, 246
לוריאַ (לוריע) משה און דוד (פלעקל פאַבריק) — 72, 73, 78, 107, 116, 160, 222, 231, 234, 245
לוריאַ, סאַמועל דאַוידאָוויטש — 92, 246, 248
לוריאַ, שמריה, ר׳ — 269
לוריאַ, שלמה (מהרש״ל) פון אסטרע — 251
לוריאַ, שמואל — 273, 274, 276, 286
לוריע, זשעניע — 111, 136
לוריע, ל. — 79
ליאָן, שמואל (סאַמואיל) — 98, 136, 456,367
ליאַכאָוועצקי, יעקב קאפּל — 326
ליאַכאָוועצקי, פּנחס — 326
ליבמאַן, הירש — 214, 215, 216
ליבער, מ. — 140, 141
ליבערמאַן, גרישאַ — 111, 145, 146
ליבערמאַן, ח. — 258
ליבערמאַן, יהושע לייב — 274
ליבערמאַן, יעקב — 109
ליבערמאַן, יעקב — 103
ליבערמאַן, ליאָווע (לובימאָו) — 146
ליבערמאַן, מאיר — 171
ליבערמאַן, מנחם — 215, 216
ליבערמאַן, שאול — 326
ליבערט יקותיאל — 274
ליווי, איטשע און שרה (גאַמזו) — 433
ליווי, לואי — 433
ליווישיץ, יהודה, ר׳ — 270
ליווישיץ, שמואל — 274
ליטוואַק, א. (העלפאַנד, חיים) — 139, 140, 370
ליטוואַקאָו, מ. — 156, 161
ליטווין, א. — 150
לייבאָוויטש, דניאל — 38
לייבל דער פּריקאַזשטשיק — 154
לייזער ציגעלע — 135
לייזעראָוויטש, נתן — 38, 39
לייזערקע דער בריסקער (פון מאָלער־צעך) — 99
ליכטנשטיין, י. מ. — 122
לילעגובים, משה לייב — 313
לילין, אפרים משה — 327
לילינפוט (קרעטשמער) — 135
לינדארמאַן, מאַיאָר — 181
ליסטאָוסקי, געגעראל — 174, 216, 217, 358
ליסיוק — 118
ליף, ברוך לייב — 326
ליף, ראובן — 326, 327
ליפּמאַן, אברהם־יהודה, ר׳ — 254
ליפשיץ — 164
ליפשיץ, אפרים דוב — 150, 171, 172, 246, 327, 328
ליפשיץ, מרדכי — 74
ליפשיץ, מ. י. — 172
ליפשיץ, משה — 251
ליפשיץ, נחום — 171, 172
ליפשיץ, ש. — 173, 175
לישניקאָוויטש, לייזער — 29
לעאָפאַלד פון באַיערן — 185
לעבענדיגער, יחזקאל — 384
לעוו, שאַיע — 164, 165
לעוואַנדאָווסקי — 318
לעוואַנטין, צ. ב. — 344
לעווי, ח. נ. — 456
לעווי, רבקה — 435
לעווין (משפחה) — 92, 230
לעווין, ב. — 274
לעווין, בערל, ר׳ — 285
לעווין, גד אשר (גאָדי) — 70, 72, 231, 234
לעווין, דייוו — 366
לעווין, היימאַן — 366
לעווין, הירש —173
לעווין, וואולף — 70, 71, 242
לעווין, זלמן — 70, 242
לעווין חיה (לוריאַ) — 71, 242
לעווין, חיים — 147, 148
לעווין, יאַנקל — 368
לעווין, ישראל — 190
לעווין, לייזער — 274
לעווין, מאיר — 73
לעווין, משה יצחק — 70, 71, 242, 309, 351
לעווין, סעם — 366
לעווין, פּעשקע — 434
לעווין, צבי — 285
לעווין, ראובן — 273
לעווין, ש. — 180, 192, 193, 197
לעווין, שאול, ר׳ (שאול קאַרלינער) — 66, 70, 87
לעווין, שאַמע — 103, 434, 442
לעווין, שמואל, ר׳ — 242
לעווין, שמואל שלום — 434
לעווין, שרה — 368
לעווינזאָן, יצחק בער — 351
לעמפערט — 107
לענין — 314
לעקערט, הירש — 372
לערמאַנטאָו — 340, 361
לעשצינסקי, יעקב — 156, 236
לעשטשינסקי, מאַיאָר — 217

מ.

מאַזור, א. — 176, 274, 282
מאַטילאַנסקי, אברהם יצחק, ר׳ — 313
מאָטל דער מאַשיניסט — 151, 162
מאיר, ר׳ — 258
מאיראָוויטש, יעסקאָ — 22
מאַלאַכאָווסקי, סעם — 366
מאַנדלבוים, אייזל — 122
מאַנדעלבוים, י., ד״ר — 363
מאַנדעלבוים, פּנחס — 171, 173, 246
מאָנטעפיאָרע, משה — 309

מאַניע דער שניידער — זע : גאָלדבערג, היימאַן
מאַסאַלסקי, מיכאַל יוזעף — 55
מאַסליאַנסקי, צבי הירש — 87, 172, 313, 328, 329, 330, 344, 353
מאָעס — 92
מאַפּו, אברהם — 329, 351
מאַצעוויניק, אברהם — 366
מאַצקי, לעאָ — 314
מאָראָז — 128
מאָראָז, גאָשקאַ — 137
מאַראָן, מאַקס — 381
מאַרגאָלין, אַרנאָלד, אַדוואָקאַט — 91
מאַרגאָלין, דוד — 91, 92
מאַרגאָלין, ס. א. — 93, 94
מאָרגענטוי, העגרי — 217, 218
מאָרגענטוי, לייב — 362, 363
מאָרדוכאָוויטש, ישראל — 28
מאָרדוכאָוויטש, לייזער — 52
מאַריאַ, פּינסקער פּירשטין — 3, 4
מאַריאַש, קאַרל — 366
מאַרינאָוו, יעקב — 330, 331
מאַרים, קאָברינער רב — 268
מאַריס, ווילי‌אַם — 324
מאַריקאַן — 53
מאַרקאָוויטש, אברהם — 28, 29, 30
מאַרקאָוויטש, אליהו — 26, 28
מאַרקאָוויטש, לאָזאַר — 28
מאַרקאָוויטש, לייזער — 6, 23, 27, 28, 30
מאַרקאָוסקי — 85
מאַרקאָוסקי, פּעסע — 366
מאַרקוס, יוסף — 306
מאַרקס, קאַרל (־קרייז) — 123
מאַרשאַל, לואיס — 316, 342
מאָשעיעוויטש, אליהו — 27
מאָשעיעוויטש, יצחק — 23, 26
מאָשעיעוויטש, מאָשקע — 28
מאָשעיעוויטש, נאָסקע — 27
מאָשצינקי, פּראָפ., פּוילישער פּרעזידענט — 275
מאָשקאָוויטש, האָשקע — 23
מאָשקאָוויטש, יעקב — 38
מאָשקאָוסקי — 172
מאָשקאָוסקי, דוד — 214, 215, 216
מהר״ם מלובלין — 251
מהרש״א (ר׳ שמואל אליעזר איידלש) — 258, 351
מהרש״ל — זע : לוריאַ, ר׳ שלמה, פון אָסטרע
מויזעשאָוויטש, יוסף — 50
מויזעשאָוויטש, לייזער — 38
מויזעשאָוויטש, מרדכי — 50
מוישעיעוויטש, האָשקע — 29
מוישעיעוויטש, האָסקע — 28, 29
מוישעיעוויטש, מאיר, דאָקטאָר — 29
מוישעיעוויטש, מאָשקע — 30
מוישעיעוויטש, לייזער — 29
מוני, טאָם — 369, 371
מוקדוני, א., ד״ר — 361
מוראוקין — 180, 193
מזא״ה, י. ראַבינער, ד״ר — 319
מיכאַל, פּינסקער פּירשט — 2
מיכאַל, טשערניגאָוער פּירשט — 2
מיכאַילאָווסקי — 323
מיכאַלאָוויטש, ב. (יוסף איזביצקי) — 122, 123
מיכעלאָוויטש, יעקב — 44
מילסק, פּיאָטר קאָרדיעוויטש — 5
מיללער, ישראל דוד — 352
מיללער, מאַקס — 381
מילעצקאַ, עלקע (האָלצמאַן) — 218
מילער, ברוך און שרה — 436
מילער, ג. — 193
מילער, דוד, ד״ר — 154, 158, 436
מילער, הירש — 199, 209
מילער, מ. — 160
מינקאָוויטש, יעקב אביגדור — 171, 175, 176
מינקאָוויטש, יצחק־אביגדור — 273, 285
מינקאָוויץ, ג. א. — 246
מיסלאָנסקי — 285
מירעלעס, משה — 253
מלך דער טאָקער — 147, 434
מעדוועדניק, פּנחס — 366
מעדניק, וואָלף — 274
מעדניק, משה — 215, 216
מעדעם (־קרייז) — 123
מעלמאַן, אברהם — 366
מעלצער און שאָפּען — 424
מענאַכאָווסקי, משה — 163, 164, 331, 332
מענדאָג — 2
מענדעטשיטש, וואַסקע — 26
מענדעלע מוכר ספרים — 319
מענדעלסאָן — 318
מערענטאַלער, טש. אינוש. — 180, 181
מעץ, ישראל (־פּאָנד) — 338
מרדכי, רב פון טיקטין — 251
מרדכילע, ר׳ — 284
מרדכילע בויסקער, ר׳ (עליאַשבערג) — 310
משה, ר׳ (משהלע ריינעס) — 349
משה אַהרן פון קאַרלין — 352
משה בן ישראל יעקב — 253
משהל דער שוסטער — 111, 127, 129

נ.

נאָוואַטש, דאָקטאָר — 29
נאָוואָקאָוויטש — 193
נאַטאַנזאָן, משה — 215, 216
נאָטקע דער פּריקאָזשטשיק — 127, 129, 132
נאָכימאָוויטש, לייזער — 28, 30
נאָכימאָוויטש, מאָשקע — 29
נאָכמאָנאָוויטש, ברוך — 37, 44, 50
נאָסקע דער באָבריסקער — 99, 100, 103, 144
נאָמבערג, ה. ד. — 362
נאַפּאָלעאָן — 66, 183, 264
נאָרדוי, מאַקס, ד״ר — 3
נאָרטאָן — 104, 107, 108, 430
נאָרימאָנט, ליטווישער פּירשט — 2
נזוב במ״ר יהודה־ליב — 258
נחמן במ״ר אליעזר — 258
ניידיטש, אַלטער — 436
ניידיטש, יצחק — 151, 171, 332, 333
ניידיטש, מאָריס — 366
ניידיטש, שמואל — 150, 152
נייטאָן, אשר חיים — 175, 176, 178
נין, רבקה — 164
ניקאָנאָר — 147
ניקאָלאַי דער 1־טער — 86, 303
ניקאָלאַי דער 2־טער — 90
ניקאָלאַי ניקאָלאַיעוויטש — 179
נעבאָבא — 13
נעמצאָוויטש, יוסף־לייזער — 427
נעמצאָוויטש, שרה — 427
נעפּלויעוו, מינסקער גובערנאַטאָר — 263
נעקראַסאָוו — 340
נפתלי הכהן, ר׳ — 253

ס.

סאָביעסקי, יאָן — 47, 48
סאָלאָוויטשיק, מ. — 342
סאָלאָוויטשיק, משה — 137, 172, 180, 246
סאָלאָמערצקי, ראַינע — 40
סאָלץ, אהרן — 86
סאָלץ, שמואל 247
סאָלקע, א. — 165
סאָקאָ און וואָנצעטי — 123, 372
סאָקאָלאָוו, נחום — 316
סאָקאָלאָווסקי, כאַניע — 152, 154
סאָרזאָן, שמעון — 85
סאָשע — 103
סוויאַטאָסלאָוו וסעוואָלאָדאָוויטש, פירשט — 1
סוויאַטאָפּאָלק דער 1־טער, פירשט — 1
סוויאַטאָפּאָלק דער 2־טער, פירשט — 1
סוהידריגאַילאָ, פירשט — 3
סטאַכורסקי, העגריק — 180
סטאָלאָר, ישראל חיים — 274
סטאַניסלאָוו אויגוסט, פּוילישער קעניג — 18, 52, 62
סטאָק, שמואלקע דער שענקער — 436
סטאָק, שמעיה (שמעיה דער ציגאַרנמאַכער) — 111, 142, 368, 435
סטראַשון, דוד — 172
סידליק, יעקב — 86
סיגיזמונד דער 1־טער — 3, 5, 22
סיגיזמונד אויגוסט — 6, 23, 31
סיגיזמונד דער 3טער — 7, 11, 40, 49
סיגיזמונד קיעיסטוטאָוויטש, פירשט — 3, 4
סידליק (־פּראַגימנאַזיע) — 338
סידליק, זלמן — 456
סינגאַלאָווסקי נחום — 160
סינגאַלאָווסקי, אהרן — 155, 160
סירקין, נחום, ד״ר — 150, 152, 153, 156
סלאָנימסקי, חיים זעליג — 344
סלוצקער, חאצקיל — 309
סמאָלענסקין, פּרץ — 329
סעגאַלאָוויטש, זאב — 282
סעגאַלאָוויטש, מ. י. — 173, 282
סעגעליעוויטש — 140, 432
סעלניק, שלמה (שלמהקע זשעלעזניקאָו) — 107, 111, 112, 123, 129, 133, 146, 147, 367, 377, 423, 436, 437, 442
סעמאָן אלעלקאָוויטש, פירשט — 3
סעמויל, הערבערט — 219

סעמועל, סטואַרט — 219
סעמעזשאַווסקי, מיכל — 86, 109, 270
סענדעראָוויטש, אַנשל — 39
סענדעראָוויטש, זעליק — 39
ספיוואַק, חיים, ד"ר — 331
סקאָט — 312
סקאַראָפאַדסקי, העטמאן — 194, 200
סקופיעווסקי, ד"ר — 180, 181, 186, 132, 193
סקירמונט — 69

ע.

עדעלהיים, שלמה — 338
עדעלשטאַדט, דוד — 324
עזאַפ — 320
עזאַפאָוויטש, פסח און אייזיק — 6, 22, 27
עזיאַשעוויטש, כעמיע — 50
עזריאל דער וואוכערניק — 135
עליאַנאָוו, יצחק — 104, 107
עליאַשעוויטש, מיכל — 50
עליאַסבערג (משפחה) — 92, 109, 230
עליאַסבערג, אהרן, ד"ר — 333, 334
עליאַסבערג, יעקב — 177, 231, 237, 248
עלמאַן, אברהם יצחק — 377, 380, 381, 437
עלמאַן, דינטשע (יודעוויטש) — 437
עלמאַן, חיים (ברעזאָווער), ר' — 437
עלמאַן, עלקע — 437
עלענקאָוויטש, בערנאַרד — 274
עלשטיין — 249
עלשטיין, ד"ר, פרוי — 177
עלשטיין, אברהם הירש — 216
עלשטיין, אפרים — 424
עלשטיין, וואָלף — 273
עלשטיין, זאב — 175
עלשטיין, לייב — 512, 216
עמדען, יעקב — 255
ענגעל, יוליוס — 319
ענריקעס, גענ. — 362
עסמאַן, הירש — 86
עפשטיין — 69
עפשטיין, בנימין מרדכי — 171, 172
עפשטיין, ברוך, ר' — 245, 247, 268, 285, 334, 335
עפשטיין, מאַריס — 366
עפשטיין, עקיבא — 176
ערליך — 173
ערליך, ה. — 122, 124, 371
ערליך, סעם — 366

פ.

פאָגאַרעלסקי, נאָטע — 113
פאַדוע, אהרן משה, ר' — 267
פאַדוע, יעקב מאיר, ר' — 266
פאַדערעווסקי — 217
פאָועל דער 1־טער — 66, 262, 263, 264, 265
פאָט, י. — 123, 372
פאָטעניצקי, פנחס — 273
פאָטשינסקי, אשר, ר' — 439
פאַלאַצני, זיסקינד — 214, 215, 216
פאַלטשעווסקי, סטאַניסלאָוו — 5
פאַליאַק, ה. — 176
פאַלעווסקי, משה — 86
פאַלעשטשוק — 118
פאַמעראַנץ, אהרן לייב און יענטל רחל — 425
פאַמעראַנץ, יעקב — 366
פאַמעראַנץ, פילים — 366
פאַמעראַנץ, שמואל — 105
פאַמעראַנצע, יצחק, אַדוואָקאַט — 441
פאַס, אַדוואָקאַט — 177
פאַפיש, בלומע (רעזיניק) — 333
פאַפיש, דזשייקאָב, פראָפ. — 339
פאַפיש, לייבל — 282
פאַפיש, שמואל — 339
פאַפראָצקי, דניאל (שיך־פאַבריק) — 100, 102, 442
פאַראַכאַדניק, אהרן דוד — 108
פאַרטנאָי, חיים — 103
פוכאָוויצער, יהודה לייב — 252, 253
פוסלאָווסקי, וולאַדיסלאָוו — 73
פושקין, א. — 361
פיוואָוואַרניק, חיים משה — 424
פייסאכזאָן, י. און סאָניע — זע: דאַוויד
פילסודסקי, יוזעף — 123, 275
פילעצקי־אורבאַנאָוויטש, אַדאַם — 51
פינסקי, דוד — 361
פינסקער, הערשל — 168, 170, 420
פינסקער, ל., ד"ר — 313, 328, 330
פינעס, אליהו פון שקלאוו — 255
פיסאַרעוו — 323
פיקאָן, מאַלי — 357
פלאָסקאָוויצקי — 49
פלעוטע, מיניסטער — 90, 104, 105, 152
פלעטאַנאָוו — 314
פנחס, ר' — 285
פנחס ב"ר עזריאל הלוי — 266
פסאַכין, מרדכי — 86
פסאַכין, משה — 249
פסחאָוויטש, ישראל און נחום — 6, 23, 26, 27, 28, 29, 30
פסחאָוויטש, קוסקע — 27, 28
פסחאָוויטש, ראַכמאַל — 28
פסחאָוויטש, שמחה — 39
פעטלוראַ — 200
פעטראָוו — 137
פעטרוסעוויטש, אַדוואָקאַט — 147
פעקאָוו, אַהרן — 366
פעקאַטש, י. — 176, 274
פעקאַטש, פ. — 456
פערמוט, ליב — 85
פערעכאַדניק — 306
פערעל, מאַרקוס — 85
פראָיאַלטשוק — 118
פראָצע, הויפטמאַן — 198, 199
פרוזשאַנסקי, ברידער — 325
פרוזשאַנסקי, באַנק־דירעקטאָר — 249
פרילוצקי, נח — 217
פריצמאַן, מ. — 248
פרץ, י. ל. — 229, 319, 332
פשיבישעווסקי — 325
פשעזדזשעצקי — 53

צ.

צאָגט, י. ג. — 345
צאַיטי, ביסקופ — 8
צאָל, סעם — 366
צוקסמאַן, לאה — 106
צורמאַן, אברהם לייבל — 274
צורמאַן, אברהם ניסל — 274, 456
ציאַלקאָוו, ח. — 320, 336, 337
ציאַלקאָוו, מרדכי — 176
ציאַלקאָוו, שלום — 154
צידעלמאַן, נחום־יצחק — 214, 215, 216
צייגענבוים, ב. — 433
צייוול דער מאַשיניסט — 152
ציינשטיין, אברהם אשר — 171, 173, 174, 175, 208, 213, 217, 273, 337, 338.
ציינשטיין, אַלטער — 203
ציינשטיין, אריה לייב — 250
ציינשטיין, זאָוול — 103
ציינשטיין, משה — 338, 416
צילאָנאָוויטש, סעמיאָן — 44
צין, שמואל יוסף — 250, 354
צינקלשטיין, אשר — 155
צינקעלשטיין, יעדאַ — 437
צינקעלשטיין, מרדכי לייב — 384, 437
צינקעלשטיין, שמואל יוסף — 437
צישזאָן, א. — 353
צישמאַן, יוסף — 215, 216
צישמאַן, ש. — 175
צישעל, האַרי — 326
צישעלעוויטש, שמואל — 26
צישער, פראָוויזאָר — 77, 78, 230, 231
צישקא, זאָוול — 122
צישקא, מאַטל — 123, 125
צישקאָוו, נ. — 381, 438
צישקאָוו, שרה (שלאַמאָוויץ) — 438
צלאָוויוס, יוסף — 322
צלאָרים (פאַמיליע) — 271
צלעמינג, הרעהאָרי, מיניסטער — 57
צעדאָר איוואַנאָוויטש יאַראָסלאָוואָוויטש, פירשט — 5, 21, 22, 27
צעלדמאַן, א. ב. — 249
צעלדמאַן, אברהם מאיר, ד"ר — 175, 176, 273, 274, 375, 456
צעלדמאַן, אהרן — 338
צעלדמאַן, אהרן, אַגראַנאָם — 338
צעלדמאַן, אייזיק, ד"ר — 273
צעלדמאַן, דבורה — 277
צעלדמאַן, מינדל — 154
צעלדמאַן, ניסן צבי — 338
צעלדמאַן, פישל — 215, 216
צעלמאַן, אברהם — 456
צערער און סאַליטאָ — 372
צעפער, יצחק — 122
צראַנק, הערמאַן, ד"ר — 455
צרידמאַן, א., אינזש. — 278
צרידמאַן, אהרן — 152, 173, 177, 178
צרידמאַן, אייזיק — 366
צרידמאַן, אשר וואָלף — 215, 216

פרידמאַן, דוד, ר׳ — זע: ר׳ דודל קאַרלינער
פרידמאַן, דוד — 273
פרידמאַן, הערשל — 154
פרידמאַן, חיים — 215, 216
פרידמאַן, יוסף — 384
פרידמאַן, מאָטל — 158, 180
פרידמאַן, משה לייב — 214, 215, 216
פרידמאַן, שמואל — 339
פרידמאַן, שמעון — 250
פריטיקא, יודל — 273
פריינד, תנחום לייב — 274
פריינקעל, אייק — 438
פריינקעל, הענע — 438
פריסלער, א. — 185
פרישמאַן, דוד — 353, 355, 401
פרישמאַן, דזשייקאָב — 366
פרענק, דוד — 366
פרענקעל, אהרן — 345

צ.

צאפאַסניק, פייוול — 270, 271, 275
צבי־הירש ב״ר דובער מפינסק — 258
צבי־הירש ב״ר יעקב אשכנזי (דער חכם צבי) — 252
צבי־הירש ב״ר ירחמיאל חאָטש — 253
צביון — זע: ד״ר ב. האָפמאַן
צונזער, אליקום — 357, 358
צונזער, טשאַרלס — 356
צוקערמאַן, ברוך — 201, 204, 205, 213, 216, 280
ציטרין, ביילע — 368
ציטרין, משה — 107, 108, 111, 113, 135, 367
ציטלס, יהושע, ר׳ — 267
ציטלענגאָלד, נחום מענדל — 107, 108
צינאָוויץ, יעקב משה — 106
ציפערשטיין, י. — 176, 274
צעדערבוים, אַדאָלף, ד״ר — 331
צעדערבוים, אַלעקסאנדער — 353, 359

ק.

קאָביעלסקי, פראַנציסיק אַנטאַני, (ביסקופ) — 57
קאָבעלאַנסקי — 69
קאָברינטשוק, יצחק — 178, 282
קאַגלער, ה. מ. — 273
קאַהאַן, לאַזאַר — 302
קאָהן, דזשייקאָב — 367
קאָהן, מאָריס — 367
קאָהן, מערי — 367
קאָהן, סעם — 367
קאָהען, בעקי — 367, 439
קאָהען, מאַקס — 439
קאָוויזאַל (גאָבז) אברהם אבא — 98
קאָוונער, לייבעלע, ר׳ — 267
קאָזיר, אברהם — 273
קאָזלאָווסקי, נאָטע — 455
קאַזש, אברהם — 274
קאַזשעס, מעקסיקאַנער פרעזידענט — 362
קאַטאַק, דניאל — 215, 216
קאַטאַק, משה — 215, 216
קאַטאָוויטש — 183
קאַטשאַנאָווסקי, יצחק — 271
קאַי — 193
קאַלאַדני, הערשל — 65
קאַלאַדני, יואל דוד — 118, 132
קאַלאַדני, כייטשע — 154, 162
קאַלאַדני, לייבל („קאַזאַק") — 161
קאַלאַדני, משה — 86
קאַלאַדני, פנחס — 183, 184, 274, 285
קאַלאַדנער, הערשל — 263
קאַלטון, לייזער — 274
קאַלניק, דוד — 160
קאַמאַראָווסקי — 13
קאַמיכאָ, רודאַלף — 92
קאַמינס, א., ד״ר — 327
קאַמעניעצקי, יוסף — 339
קאַמעניעצקי, שמואל — 339
קאַמענסקי — 138
קאַנטאָר, י. ל., ד״ר, רב — 172
קאַנטאָר, יוסף — 440
קאַנטאָר, יעקב און זשעני — 152, 160, 340
קאַנטאָר, לאַזער — 377, 440
קאַנטאָראָוויטש, חנה — 154
קאַנטאָראָוויטש, י. — 180
קאָסאָוער, מרדכי — 455
קאָסס, האַרי — 381
קאָפילאָוו — 98
קאַפלאַן, ד״ר — 286
קאַפלאַן, יוסף אַבא — 440
קאַפלאַן, לייזער — 122
קאַפלאַן, מינדל די בעקערין — 440
קאַפלאַן, עלקע — 279
קאַפלאַן, קלמן — 456
קאַפשיץ, אליהו — 160
קאַצמאַן, ב. — 274
קאַצענעלבויגן, אברהם, ר׳ — 257, 259
קאַצענעלנבויגן, יחזקאל — 254
קאַצענעלנבויגן, יוסף, רב — 269
קאַצענעלנבויגן, לייב, רב — 269
קאַצענעלסאָן, יצחק — 319
קאַראַלינע, פירשטין — 56
קאַרל דער 12־טער — 17, 56, 183, 290
קאַרסאָק, ראַפאַיל — 40
קאַרפ, היימאַן — 367
קאַרש, שיינדל — 104
קוגעל, י. — 205, 374, 434
קוזנעץ, גרשון דוד — 215, 216
קויפמאַן, שיינע — 216
קופער, ישראל — 152, 377, 441
קופער, לאה — 441
קופערמאַן, אפרים — 441
קופערמאַן, רחל — 441
קופערניק, אַדוואָקאַט — 104
קוק, אברהם יצחק, ר׳ — 301
קורהאַן, מיכאל — 44
קורלאַוו — 137
קושניר, מיכל — 274
קושפעט, מענדל — 274
קיווין — 163
קיוומאַן, אבא — 176
קיסעלעוו — 105
קירדעיעוויטש, פעטער — 31
קלאַפוק, שמואל — 98
קלאַקאַצקי — 53
קלויזנער, ישראל — 250
קליטערניק, אייזיק — 274
קליטערניק, ש. — 122
קליין, הערי — 367
קליינמאַן, דבורהל — 368
קליינמאַן, שלמה — 215, 216
קלמנאָוויטש, ז. — 264
קלעפאַק, קאַפל — 367
קנובאָוויץ, יאָסל — 368
קעטשקער, אברהם — 135
קעלערמאַן — 321
קערמאַן (הויז) — 181
קערמאַן, מרדכי — 171, 274, 286
קראָהען, וואָלף — 274
קראָפ — 217, 218
קראַסילטשיק, יעקב — 160
קראַסילטשיק, פנחס — 214, 215, 216
קראָפאַטקין, פעטער — 324, 325
קרוגלי, שלום — 273
קרופסקי, בעני — 367
קרושעוואַן — 134
קריניוק, אברהם — 172, 181, 192, 193
קריללאָוו — 320
קרני, יהודה (י. וואָלאָוועלסקי) — 340

ר.

ראַבינאָוו — 137
ראַבינאָוויטש (ליכט־פאַבריק) — 109, 231
ראַבינאָוויטש (דיין) — 277
ראַבינאָוויטש, וואָלף — 87
ראַבינאָוויטש, לואיס — 384
ראַבינאָוויטש, פאַני — 141
ראַבינאָוויטש, רעגינאַ — 175
ראַבינאָוויטש, שאול מענדל — 250
ראַבינאָוויטש, שאול פנחס (שפ״ר) — 87, 344
ראַבינאָוויטש, ש. מ. — 171, 172
ראַבינאָוויטש, שמואל — 285
ראַבינאָוויטש, שמואל מיכל, ר׳ — 270, 275
ראָגאָף, ה. — 311
ראַדזיוויל, אַלבערט סטאַניסלאַוו, פירשט — 38
ראַדזיוויל, יאַנוש, פירשט — 13, 14
ראַדזיוויל, פירשט — 268
ראַוויגסקי, דוד, רב — 270, 275, 276, 277, 284, 285
ראַזין, יוסף, ר׳ — 350
ראָזמאַן, מאָניע בער — 173
ראָזענבוים, שמעון — 151, 171, 173
ראָזענבוים, שמשון, אַדוואָקאַט — 340, 341, 342
ראָזענבערג, אברהם חיים — 303, 308, 309, 342, 343, 344, 345, 349, 350, 353, 355, 384
ראָזענבערג, חיה (קלאַרע) — 344
ראָזענטאַל — 74

ראָזענפעלד, מאָריס — 306
ראָזענצוויג, שאול, ר׳ — 285
ראָזענשטיין, אהרן — 176
ראָזענשטיין, שרה — 271
ראָטבלאָט, איזידאָר — 367
ראָטנאָוסקי, ראובן און עטעל — 345
ראָטנאָף, אשר — 345
ראָטנאָף, נתניאל, ד״ר — 345, 346, 347, 348, 374, 377
ראָטנאָף, פֿאָולינע — 348
ראָטשילד, באָראָן — 301, 314
ראַיגראָדסקי, יעקב — 171, 172
ראָכמילעוויטש (ווייגשטיין) — 148
ראָלניק, דוד — 215, 216
ראָם — 171, 354
ראָמאַן, פירשט — 2
ראָמאַנאָוו — 134
ראָסאַנאָף, אהרן יהושע, פּראָפּ. — 349
ראָזאַנאָף, מאָרטין א., פּראָפּ. — 349
ראָסטיסלאָוו, פירשט — 1
ראַפּאָפּאָרט, יצחק כ״ץ, ר׳ — 254
ראַפּאָפּאָרט, חיים ב״ר פרץ כהן — 266
רובאַכאַ — 130
רובאַכאַ, נחום בערל — 274
רובינאָוויטש, יעקב — 42
רובינאָוויטש, כעמיע — 23
רובינטשיק — 150, 152
רובינשטיין, אהרן — 87, 171
רובינשטיין, באָניע — 152, 153, 162
רובינשטיין, דירעקטאָר — 129
רובינשטיין, חנה — 165
רוסקין, טאָדרעס — 384
רוקח, העשל — 71
ריוולין, זלמן, ר׳ — 269
ריוריק, פירשט — 2
ריזשקיעוויטש, אברהם — 22
ריטערמאַן, יעקב — 274
רייזען, אברהם — 320, 357
רייזען — 106
רייך, ישראל, אינזשיניער — 273, 274, 275, 276
ריינעס, יצחק יעקב, ר׳ — 173, 343, 349, 350, 351
ריינעס, משה׳לע, ר׳ — 349
ריינעס, צבי יעקב, ר׳ — 349, 350, 351
ריסאַטאַ, שבתי— 172
ריקווערט, שמשון — 213, 214
ריקלין, צדוק — 215, 216, 280
רמב״ם — 350
רעניער, געגעראל — 290
רפאל הכהן, ר׳ (רפאל האַמבורגער) — 255, 256

ש.

שאָו, בערנאַרד — 325
שאול קאַרלינער — זע: לעווין, שאול
שאַבטאַוויטש, יוסף — 154
שאַלקאָוויטש, י. — זע: בן־אביגדור
שאַמער, אברהם — 356
שאַמער־צונזער, מרים — 356, 357, 456
שאַמער, ראוז — 357
שאַפּירא, ווערע (גנעסיע) — 103
שאַפענהויער, אַרטור — 304
שאַץ, באָריס — 327
שאַצקעס, משה אהרן — 308, 309, 351, 352, 353
שאַשע־דבורה (מוטער פון לוי יצחק בערדי־טשעווער) — 258
שבתי ב״ר מאיר הכהן (דער ש״ך) — 252, 266
שבתי צבי — 255, 264, 265
שוואַרץ — 171
שוב, שמואל נח — 285
שולמאַן, יאָסל — 151, 152, 153, 158, 162
שולמאַן, קלמן — 351
שולמאַן, שמחה — 214, 215, 216
שטיין, אביגדור, ר׳ („דער פרוש פון אמדור") — 343, 350
שטיינבערג, יצחק — 215, 216
שטיינמאַן, ישראל — 154, 367, 441, 442
שטיינמאַן, ראובן און הינדע־לאה — 441
שטיינמאַן, פּערל — 368
שטיינשניידער, הלל, מגיד — 250
שטילערמאַן, א. — 176, 178, 273, 274
שטילערמאַן, אַשר און יוכבד — 442
שטילערמאַן, לינע — 443
שטילערמאַן, פּיליפּ — 442, 443
שטערן, הערשל — 117, 118, 131, 132
שטריק, נ. מ. — 171, 246
שטריק, מרדכי — 86
שטשיטש, י. — 183, 184, 192
שידלאָווסקי — 44
שיינמאַן (משפחה) — 96
שיינפינקל — 231
שייפיר, לייב — 229
שייפער, אַשר — 367, 442
שייפער, בן־ציון — 435
שייפער, פעני — 442
שייקע „די שניידערקע" — 148
שייקעוויטש, נחום מאיר (שמ״ר) — 303, 306, 309, 344, 345, 353, 354, 355, 356, 384
שימאַנאָוויטש, אליהו — 28, 29
שימין־שניידערמאַן, האַלינא — 456
שימשיטש, יעקב — 40
שימשיטש, לייזער — 38
שיף, יעקב — 237
שיפמאַנאָוויטש, זעליק — 215, 216
שלאָסבערג — 361
שלאָסבערג, ישראל געצל — 274
שלאַקמאַן, מיכל — 154, 155
שלום — 164
שלום־עליכם — 340, 353, 355, 356, 372, 376, 428, 431, 446
שליאַקמאַן, אהרן יודל — 124, 125, 273, 376, 428, 431, 446
שליאַקמאַן, וועלוול — 442
שליאַקמאַן, זיידל — 367
שלמה, ר׳ — 310
שלמהלע קאַרלינער, ר׳ — 61, 65, 86, 256, 400
שלמה זלמן ב״ר צבי — 271
שלמה, נפתלי, ר׳ — 349
שלעזינגער, בנימין — 324
שמואל, ר׳, ווילנער רב — 259, 260
שמואל, ר׳, קאַרלינער דין — 351
שמואל, ר׳, בן אביגדור — 61
שמואל ווילקאָמירער, ר׳ — 285, 313
שמולאָוויטש, מאָשקע — 28
שמולעוויטש, שלמה — 358, 359
שמחאָוויטש, זרח — 40
שמעון דער שניידער — 118
שמעון־האָלף ב״ר יעקב פון פינטשעוו — 253
שמעוגאָוויטש, איצקע — 50
שמערעלאָוויטש, שאָול — 44
שמ״ר — זע: שייקעוויטש, נחום מאיר
שמשון, ר׳, פון פינסק — 251
שניאור־זלמן, ר׳ — 66, 261, 264, 265
שניאורסאָן, מנחם־מענדל, ר׳ — 262
שניידער, י. — 178, 278
שניידערמאַן, ש. ל. — 455
שערמאַן, ביילע — 444
שערמאַן, דוד — 443, 444
שערעשעווסקי, יהודה לייב, פּראָפּ. — 360
שערעשעווסקי, צבי הירש — 308, 359, 360
שערעשעווסקי, צבי הכהן — 353
שערעשעווסקי, רפאל — 249
שפּילמאַן, רעד. — 218
שקאָלניק, י. — 176, 177, 178, 274, 277, 278
שרהזאָן, כתריאל צבי — 345
שרייבמאַן, אַלטער — 98
שרייבער — 285
שרייבער, יוסף — 367
שרייבער, לואי — 367

ת.

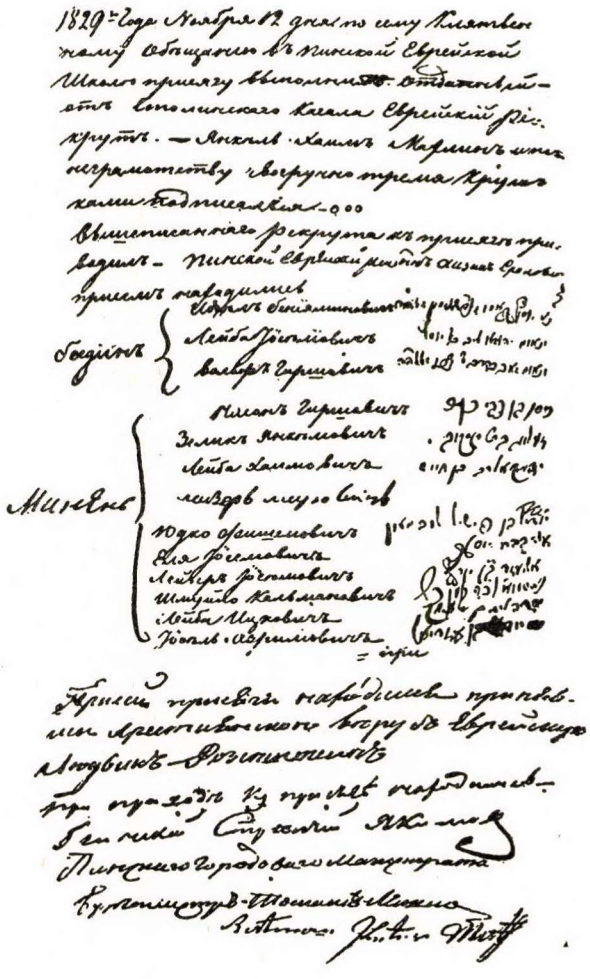
תאומים־פרענקל, יצחק־מאיר — 253
תוספאה, שמואל אביגדור, ר׳ — 268
תנחום, חיים במ״ר יחזקאל — 258

אילוסטראַציעס, מאַפּעס, פּאָרטרעטן און גרופּן־בילדער

ליטווישער גרויספירשט וויטאָווט — 3
קיניגין באנא ספּאָרצא — 4
קיניג סיגיזמונד דער ערשטער — 5
קיניג סטעפּאַן באַטאָרי — 8
וואַדיסלאָוו דער פערטער — 10
סיגיזמונד דער דריטער — 11
באַגדאַן כמיעלניצקי — 13
העטמאן יאָנוש ראַדזיוויל — 14
טאַדעאוש בוטרימאָוויטש — 19
רעקאָנסטרוקציע פון אַמאָליקן פּינסק (1550־1650) — 24, 25
קיניג סיגיזמונד אויגוסט (1572־1580) — 26
קאָזאַק פון באָגדאַן כמיעלניצקי׳ס מיליטער — 32
יידישע בגדים אין פּוילן אין 16טן און 17טן יאָרהונדערט — 36
קליידונג פון פּוילישע יידן און פּויערים אין 17טן יאָרהונדערט — 39
יידישע קינדער אין פּוילן, סוף 18טן יאָרהונדערט — 41
קיניג יאַן קאַזימיעזש (1648־1668) — 46
קיניג יאַן סאָביעסקי (1674־1696) — 48
די „קונע" בייַ פּוילישע יידן — 51
גראַמאָטע, אַרויסגעגעבן אין יאָר 1785 פון סטאַניסלאָוו אויגוסט פּאָניאַטאָווסקי — 62
מיטעלסטע זייט פון דער גראַמאָטע — 63
שבתדיקע קליידונג פון יידישער פרוי אין פּוילן־ליטע (אין 17טן יאָרהונדערט) — 64
יידישער בעל־עגלה (אין 18טן יאָרהונדערט) — 64
פּלאַן פון קיניגלעכן און אָגינסקיס קאַנאַל
אַרום פּינסק — 68
משה־יצחק לעווין — 71
וואָלף לעווין — 71
חיה לעווין — 71
העשל רוקח — 71
גד־אשר לעווין — 73
יוסף האַלפּערין — 79
יעקב סידליק — 86
פּינסק אין יאָר 1864 — 88, 89
דער פּינסקער ברעג — 91
די „לינישטשעס" — 97
דאָס טיי־הויז („טשאַיניע") — 100
דער „פּאַרלאַמענט", זיצאָרט און קאַמיטעט פון „בונד" — 101
קאַליא טעפּער (צייכענונג פון ה. בערלעוויי) — 103
דער פּאָליציי־צירקל — 104
די „סאַלקע" — 107
דאָס געסל, וואו מען האָט געהרגעט אַרנאצקין — 108
אַקטיוע טויער פון „בונד" אין פּינסק אין די יאָרן 1903־1907 — 111
שמואל דאַוויטש — 122
יוסף ברען — 122
יוגנט־קאָמיטעט „צוקונפט" — 123
די פּינסקער אָרגאַניזאַציע פון „בונד" אין יאָר 1928 — 124
אהרן יודל שליאַקמאַן, מאָטל פישקא — 125
דער „באָיעווי־אָטריאַד פון „בונד" אין פּינסק — 126
יעקב זשעלעזניקאָוו — 128
י. פּייסאָכזאָן — 129
סאָניע פּייסאָכזאָן — 129
נאָטקע דער פּריקאָזשטשיק — 132
סאָמואיל ליאָוו — 136
חיים יעקב העלפּאַנד (א. ליטוואַק) — 129
מ. ליבער — 140
ווירגילי (קאַגאַן) — 141
פּינסקער קאָמיטעט פון „בונד" אין יאָר 1905 — 142
ניאַנקע „דער פּאָליצמייסטער" — 144
חיים לעווין — 147
הערשל דער קירשנער (דענענבערג) — 148
די „צעכאָווע סכאָדקע" פון שניידערקעס — 149
מאָטל יאשפּע — 152
ישראל קופּער — 152
ערשטער קאָמיטעט פון „עס־עס" אין פּינסק — 153
אהרן וויינבערג — 156
אַ בליק אויף דער קאַלאָניע „גבת" — 178
ערובניקעס, יידן און פּאָליאַקן, געמיינזאַם דורך געמיינזאַם דורך
די דייטשן ביים אָנהויב פון דער אָקופּאַציע — 180
ערובניקעס, געמיינזאַם דורך די דייטשן אין יאָר 1915 — 184
פּראָגט־זייט פון טעגלעכער „פּינסקער צייטונג", אַרויסגעגעבן דורך דייטשער אָקופּאַציע־מאַכט — 185
די פּינסקער „גרויסע שול" — 195
ערשטער רעליף־קאָמיטעט אין פּינסק מיטן אַמעריקאַנער דעלעגאַט י. קוגעל — 205
פּראָגט־זייט פון „פּינסקער שטימע" — 210
פּינסקער יידן רעטונג ספּרי־תורות בעת שרפה פון דער „גרויסער שול" — 212
קדושי פּינסק — 215
קאָמיסיע צו פֿאָרשן די הריגה פון די 35 פּינסקער קדושים צוזאַמען מיט די קינדער פון דער „ארט"־שולע אין פּינסק און פּאָרשטייער פון דער יידישער פּרעסע — 218
קבר פון די 35 קדושים אויף דעם אַלטן פּינסקער בית־עולם — 219
גריגאָריי לוריא מיט אַ גרופּע מיטגלידער פון דער „פּרויען־וואוילטעטיקייט־געזעלשאַפט" אין פּינסק — 225
פּאָרוואַלטונג און פּערסאָנאַל פון פּינסקער „גמלת חסד" אין יאָר 1934 — 229
יעקב עליאַסבערג — 231
פּינסק אונטער דער פּוילישער הערשאַפט 232, 233
בערנאַרד האַלפּערן — 235
ר׳ רפאל הכהן־האַמבורגער — 255
ר׳ עלעזר־משה הלוי הורוויץ — 267
ר׳ דוד פרידמאַן (רב אין קארלין) — 269
פּאַלעסטיע — 291
פּאַלעסטיע אין 17טן יאָרהונדערט — 296, 297
אהרן אייזענבערג — 301
יהודה לייב בערגער — 302
מיכל בערצינסקי — 303
ד״ר יהושע גאָטליב — 304
משה דוב גאָלדמאַן — 305
אברהם דוב דובזעוויטש — 308
ד״ר בנציון האָפמאַן (צביון) — 311
ד״ר חיים וויצמאַן — 313
מצבה פון חיים וויצמאַנס פאָטער אויפן קאַרלינער בית־עלם — 315
זאָוועל זילבערטס — 318
פּינסקער חזן יואל־זעליג מיט זיין כאָר — 319
חיים טשעמערינסקי (ר׳ מרדכילע) — 321
שאול יוסף יאַנאָווסקי — 323
אפרים דוב ליפשיץ — 327
צבי הירש מאַסליאַנסקי — 329
יעקב מאַרינאָוו — 331
משהל מענאַכאָווסקי — 332
יצחק ניידיטש — 333
ברוך עפּשטיין — 335
אברהם אשר פּינשטיין — 337
משה פּינשטיין — 338
שמשון ראָזענבוים — 342
אברהם חיים ראָזענבערג — 343
בנין פון מעדיצינישער שולע אין ירושלים
אויפן נאָמען פון ד״ר נתניאל ראטנאָף — 346
ד״ר נתניאל ראטנאָף — 347
הרב צבי יעקב ריינעס — 350
שמ״ר (נחום מאיר שייקעוויטש) — 354
אברהם שאָמער — 356
שלמה שמולעוויטש — 358
צבי הירש שערעשעווסקי — 359
חיים גוטמאַן (דער לעבעדיקער) — 360
בערטאַ זינגערמאַן — 362
אַ גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 210 א. ר. — 367
אַ גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 210 א. ר. — 368
טרייד־מאַרק פון „פּין־פּאָר־קלאָב" — 381
מרדכי לייב פּינקעלשטיין, אַלטער גראָווער, יוסף פרידמאַן — 384
אדרעס, פון „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אַנשי פּינסק" צו יוליוס קוגעל — 386
אַ גרופּע בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 252 א. ר. אין שיקאַגאָ — 396

נאַטן פון דעם פאַרשפרייטסטן ניגון פון ר. אהרן קאַרלינער — 401
מצבה פון ר׳ אהרן הגדול — 402
העברעאישער פאַעט משה פיינשטיין פון ניו־יאָרק צו גאַסט ביי די קאָלאָניסטן אין גבת — 416
משה אַדלער — 423
פילים אייזענבערג — 424
טשאַרלז אַסטראָווסקי — 424
יוסף ברען — 425
היימאַן גאָלדבערג — 426
פילים גאָלדבערג — 427
משה גורין — 427
שמואל דאַוויטש — 428
מאַקס דזשאַספער — 429
משה דערעוועגסקי — 430
דוד וואולף — 431
אהרן אַשר ווייגבערג — 431
שאַמע לעווין — 434
שמעיה סטאַק — 435
שלמה סעלניק — 436
אברהם יצחק עלמאַן — 437
מרדכי לייב פינקעלשטיין — 437
אייק פריינקעל — 438
בעקי קאַהען — 439
לאַזער קאַנטאָר — 440
יוסף אַבא קאַפלאַן — 440
ישראל קופער — 441
ישראל שטיינמאַן — 441
אַשר שייפער — 442
פילים שטילערמאַן — 442
דוד שערמאַן — 443
ד״ר הערמאַן פראַנק — 455
מרדכי קאָסאָווער — 455
נאַטע קאָזלאָווסקי — 455
ש. ל. שניידערמאַן — 455

היסטאָרישער דאָקומענט

געשריבענע שבועה פון א פינסקער יידישן רעקרוט אין יאָר 1829

וועד איז וועד

פינסקער לאַנדסלייט און פריינד
פון פינסק, וועלכע האָבן געהאָלפן
אַרויסגעבן דאָס בוך
„טויזנט יאָר פינסק"

א

• **סעמועל אַבראָוו —**
געבוירן אין יאָר 1886, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1904. זיין פאָטער, יצחק דוד, איז געווען אַ בוכהאַלטער.

סעמועל אַבראָוו האָט אין דער אַלטער היים געהאַט אַ לעדער־געשעפט. אין אַמעריקע איז ער אַ דערפאָלגרייכער ביזנעס־מאַן און איז טעטיק אויף פאַרשידענע האַנדלס־געביטן, אַנהויבנדיק פון שפּייז־געשעפטן, זיידן־האַנדל און מעבל. ער האָט אַ צייט געוואוינט אין לאָס־אַנדזשעלעס (קאַליפאָרניע), אין דזשעקסאַנוויל (פלאָרידע) און איצט — אין די בראנקס. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1914 און האָט צוויי זין. ער איז אַ מיטגליד פון פּינסקער בריענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **איזידאָר נ. אַגראָנס —**
אַטלאַנטיק־סיטי

• **שרה אַדלער —**
די פרוי פון משה אַדלער, פון דער היים: גאָטליב, געבוירן אין פּינסק. זי

שרה אַדלער

געמט אַן אַקטיוון אנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן און ווייזט אַ באַזונדערן אינטערעס אַרויס פאַר די פראָבלעמען פון מאָדערנער יידישער דערציאונג.

שרה אַדלער איז די פאַרטרעטערין פון דער בראָנקסער שול 7 צו דער צענטראַלער שול־פאַרוואַלטונג פון אַרבעטער־רינג. זי איז די סעקרעטערין פון פּינסקער פרויען בריענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג און איינע פון זייַנע גרינדערינס.

• **משה אַדלער** — ניו־יאָרק
(זע: זייט 423)

• **אייב אייזענבערג —**
לאָס־אַנדזשעלעס

• **דזשאָ (יאָסל) אייזענבערג —**
געבוירן אין יאָר 1886, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1911. זיין פאָטער איז אין פּינסק געווען אַ סוחר און ער אַליין האָט געאַרבעט אַלס האַנדלס־אַנגעשטעלטער. אין אַמעריקע איז ער פון אַנפאַנג געווען באַשעפטיקט אַלס פאָר־אַפּעריטאָר און זינט 20 יאָר באַזיצט ער אַ פאָר־שאָפּ אין ניו־יאָרק.

יאָסל אייזענבערג האָט דריי קינדער און פיר אייניקלעך. ער געהער צום „פין־פאָר־קלאָב", צום אַרבעטער־רינג און „טעמפּל עמנועל"

• **היימאַן אייזענבערג —**
לאָס־אַנדזשעלעס

• **העלען אייזענבערג —**
(פון דער היים: יענטל באַנקאָווסקי),
געבוירן אין פּינסק. אין דער אַלטער היים האָט זי געאַרבעט אין גווירצמאַנס פאַפּיראָסן־פאַבריק. זי האָט אויסגעוואַנדערט אין יאָר 1904, חתונה געהאַט מיט אַ פּינסקער, מאָריס אייזענבערג, דעם איצטיקן פרעזידענט פון פּינסקער פראַיאיך אין לאָס־אַנדזשעלעס, אין וועלכן זי איז אויך טעטיק. די אייזענבערגס האָבן פינף קינדער.

• **יוסף אייזענבערג —**
געבוירן אין יאָר 1890 אין פּינסק. זיין פאָטער איז געווען אַ מלמד. נאָך אַלס סטודענט אין יאָר 1907 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. זייַנע דריי קינדער האָט ער געגעבן העכערע בילדונג. ער איז אַ פאַרמאָגן אין אַ קלאוק־שאָפּ. באַלאַנגט צום אַרבעטער־רינג.

• **יעקב אייזענבערג** — ניו־יאָרק

• **יצחק אייזענבערג —**
געבוירן אין יאָר 1896, געקומען אין 1909 קיין ניו־יאָרק, וואו ער וואוינט ביז היינט מיט זיין פרוי און צוויי קינדער. ער איז אַ באַאַמטער פון שפּייז־געוועלבער. באַלאַנגט צום נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַראַנד.

• **ליפּע אייזענבערג —**
געבוירן אין יאָר 1883, אַ זון פון רבקה און בן־ציון אייזענבערג. חתונה־געהאַט אין יאָר 1913 און אין 1916 אָפּגעפאָרן קיין אַמעריקע; האָט צוויי טעכטער, וועלכע באַקומען העכערע בילדונג.

ליפּע אייזענבערג איז אַקטיוו אין דער שלום־עליכם שול־באַוועגונג, איז אַ מיטגליד פון שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט און פון אידישן וויסנשאַפּט־לעכן אינסטיטוט.

• **מאָריס אייזענבערג —**
לאָס־אַנדזשעלעס

• **ס. אייזענבערג** — ניו־יאָרק

• **פיליפּ אייזענבערג —**
(זע: זייט 424)

• **מירל אַלסטיין (האַלצמאַן) —**
געבוירן אין פּינסק, געקומען אַן אַקטיוון אנטייל אין „בונד". אין יאָר 1913 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. זי איז אַ מיטגליד אין פּינסקער בריענטש 252 אַרבעטער־רינג און נעמט אנטייל אין אַלע אַקציעס פון די פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אַרגאַניזאַציעס אין שיקאַגאָ.

• **מ. אַלמען** — ניו־יאָרק

• **וועלוול אָסטראָווסקי —**
(זע: זייט 424)

• **טשאַרלז אָסטראָווסקי —**
(זע: זייט 424)

• **דזשולזיום אַראָנאָף** — וואַשינגטאָן

ב

• **מאַקס באַביטש** — ניו־יאָרק

• **ד. באָל** — לאָס אַנדזשעלעס

• **ס. ד. באָל (שלמה דוד זבאָר)** — אַ פינסקער פון דור דורות, ער גע־הער אויך צו די עלטסטע פינסקער אימיגראַנטן אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

בעת די מלחמה־יאָרן פון 1914—1918 האָט ער גענומען אַן אַקטיוון אַנ־טייל אין פינסקער רעליף. איצט וואוינט ער אין לאָס־אַנדזשעלעס און איז, טראָץ זיין הויכן עלטער, אַקטיוו אין פינסקער הילפס־פאַראיין.

• **וויליאַם באָניוק** — ניו־יאָרק

• **אברהם און צויטל באָרענשטיין** — שיקאַגאָ

• **חנה באַשע באָרענשטיין** —

געבוירן אין יאָר 1894, אַ טאָכטער פון לייבע פאָהאָסטער פון לאָהישין. גע־ארבעט אין דער שוועבל־פאַבריק אין פינסק און באַלאַנגט צו דער בונדישער באַוועגונג. זי האָט חתונה געהאַט מיטן בונדישן אַקטיוויסט אהרן בארענשטיין פון טעלעכאַן. פאַרפאַלגט פון דער צאַ־רישער פאָליציי האָבן זיי אין יאָר 1903 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, זיך באַזעצט אין מילוואָקי און דאָרט גע־האָלפן גרינדן דעם ארבעטער־רינג ברענטש 166. אין יאָר 1911 זיינען זיי געקומען אין שיקאַגאָ און געוואָרן טעטיק אין ארבעטער־ברענטש פון אַ. ר. אין 1928 טרעטן זיי אַריין אין פינסקער ברענטש 252 אַ. ר., וואו זיי ווערן אַקטיווע טוער, און געהערן צו די גרינ־דער פון דער אָקזילערי פאַר די פינ־סקער בתי־יתומים.

דעם 18טן נאָוועמבער 1939 איז אהרן בארענשטיין געשטאָרבן. חנה באַשע נעמט ווייטער אַן אַקטיוון אנטייל אין געזעלשאַפטלעכן לעבן.

• **יהודה צבי באָרענשטיין** —

געבוירן אין יאָר 1900, אַ זון פון שיינדל און נחמיה בארענשטיין. אין יאָר 1910 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראיי־ניקטע שטאַטן, חתונה געהאַט אין יאָר 1916, וואוינט אין ניו־יאָרק, וואו ער פירט אַ געשעפט. ער איז אַ מיטגליד פון „ארבעטער־רינג", „לייבאָר־פאַרטיי" און יידישן ווייסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. אויך פרוי באָרענשטיין געהער צו די זעלבע ארגאַניזאַציעס.

• **איסער בודמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1900 אין פינסק, אַ זון פון חנה און אברהם בודמאַן. אין יאָר 1921 חתונה געהאַט מיט טייבל טשערטאק און אין 1922 אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע. זיי האָבן זעקס קינדער.

איסער בודמאַן וואוינט אין וואַ־שינגטאָן, וואו ער האָט אַ גראָסערי־ביזנעס. ער איז אַ טעטיקער מיטגליד פון נאַציאָנאַלן ארבעטער־פאַרבאַנד און פון ארבעטער־רינג.

• **ל. מ. בודמאַן** — וואַשינגטאָן

• **דוד בוים** —

געבוירן אין יאָר 1889, פון די יונג־סטע יאָרן געגומען אַן אַקטיוון אנטייל אין די ארטיקע ארבעטער־ארגאַניזא־ציעס. אין יאָר 1923 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וואוינט אין ניו־יאָרק און איז באַשעפטיקט אלס פעינטער. ער באַלאַנגט צו דער „פעינ־טער־יוניאָן", צום ארבעטער־רינג און צו דער געזעלשאַפט „פרייַנד פון בונד".

• **סאָל בוכשטיין** —

געבוירן אין יאָר 1889. זיין פאַטער, אייזיק, איז געווען אַ סוחר. געקו־מען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1913. חתונה־געהאַט אין יאָר 1916 און האָט אַן אייגציקן זון. וואוינט אין ניו־יאָרק און באַזיצט אַ געשעפט פון פוטערוואַרג. סאָל בוכשטיין איז אַ טע־טיקער מיטגליד פון „פין־פאַר־קלאַב".

• **מאָריס בורשטיין** —ניו־יאָרק

• **אברהם בייזער** — ניו־יאָרק

• **דאָרא בייער** — ניו־יאָרק

• **ישראל בלום** —

געבוירן אין יאָר 1891, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1922. אין פינסק איז ער געווען אַ פריקאַזשטשיק אין אַ מאַנופאַקטור־געשעפט. היינט באַזיצט ער אַ „דרייגודס־סטאָר. ער האָט אַ פרוי און צוויי קינדער.

• **אוירווינג י. בערגון** —

געבוירן אין יאָר 1904, אַ זון פון יעקב בערגון. נאָך אַלס סטודענט האָט ער אין יאָר 1923 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ביז יאָר 1931 געוואַנן פאַרבונדן מיט פוטערוואַרג־ביזנעס און גלייכצייטיק שטודירט יו־ריספרודענץ. איצט איז ער אַ לאָיער.

אוירווינג בעגון האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1934. וואוינט אין ניו־יאָרק.

• **העניי (אהרן) בערגון** —

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1889, אַ זון פון שרה און בועז בערגון. ער איז געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1910. אַ צייט לאַנג געארבעט אַלס דרוקער און שפעטער געעפנט אַ דרוקערי, וואָס ער פירט ביז היינט צי טאָג. ער באַשעפטיקט 10 מענטשן.

אין פינסק האָט הערי בערגון באַ־לאַנגט צו די פועלי־ציון. איצט איז ער אַ מיטגליד פון ארבעטער־רינג און פון פאַרשידענע וואוילטעטיקע ארגאַניזא־ציעס. ער האָט זיבן קינדער, פון וועלכע צוויי זיינען פאַרהיראַט. אַלע האָבן זיי באַקומען העכערע בילדונג.

• **הערי בערגון** —

געבוירן אין יאָר 1885, האָט גע־ארבעט אין דער פינסקער פאַניר פאַ־בריק. עמיגרירט קיין אַמעריקע אין יאָר 1906, וואוינט אין ניו־יאָרק און איז באַשעפטיקט אלס פאָר־ארבעטער. ער איז אַקטיוו אין „פאַריערס דזשאַינט קאָונסיל" און אין דער „אַמעריקען־לייבאָר־פאַרטי".

• **יעקב בערגון** — ניו־יאָרק

• **לייבל בערגון** — ניו־יאָרק
(זע: זייט 425)

• **דר. סאל (זלמן) בערגון** —

געבוירן אין יאָר 1890. זיינע על־טערן, איטקע און שמואל חיים בערגון, האָבן אין פינסק געהאַט אַ שפיז־געוועלב.

אין דער היים האָט ער געלערנט אין פאַרשידענע חדרים און אין קליי־מאַנס שולע. אין יאָר 1909 אויסגעוואַנ־דערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און אַנגעקומען אין אָקלאַהאַמאַ אונ־יווערסיטעט אויפן מעדיצינישן פאַקולטעט. שפעטער איז ער אַריבער אין פאַרהעם

אוניווערסיטעט, ווו ער האָט אין 1919 געמאַכט זיין דאָקטאָראַט.

דר. סאָל בעגון האָט אַ מעדיצינישן אָפּיס אין האַרלעם (ניו־יאָרק), ווו ער ווואוינט אַ געמישטע אינטערנאַציאָנאַלע באַפעלקערונג — נעגער, שפּאַניער, איטאַליענער און יידן. ער רעדט פריי די שפּראַכן פון זיינע פּאַציענטן און איז זייער באַליבט ביי דער דאָרטיקער באַפעלקערונג. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1927 און האָט צוויי קינדער.

אין פּינסק האָט ער באַלאַנגט צום „בונד". דאָ איז ער אַ מיטגליד אין אַרבעטער־רינג און אין דער „קאונטי מעדיקל אַסאָסיאיישאַן".

● **יאַנקל בעלאָק —**

געבוירן אין יאָר 1896, געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1911, דאָ חתונה־געהאַט און האָט צוויי קינדער, ער איז אַ געשעפטסמאַן און באַלאַנגט צו דער דראָהיטשינער סאָסייעטי.

● **נייטן בעלאָק —**

געבוירן אין יאָר 1890, אַ זון פון ביילע און שלמה בעלאָק. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ קוואַסניק.

ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1911, ווואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַ געשעפטסמאַן. האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1912 און האָט פינף קינדער. זיי האָבן געענדיקט היי־סקול און אַרבעטן מיטן פאָטער אין זיין געשעפט.

אַ צייט לאַנג געווען אַ מיטגליד אין אַרבעטער־רינג־ברענטש 210, איצט געהערט ער צו דער דראָהיטשינער סאָסייעטי, צו וועלכער ס׳האָט אויך געהערט זיין פאָטער. ער שטיצט אָבער ווייטער אַלע אונטערנעמונגען פון פּינסקער ברענטש.

● **דזשייקאָב בערגמאַן** — ניו־יאָרק

● **.דזש. בערגער** — ניו־יאָרק

● **דזש. בערמאַן** — ניו־יאָרק

● **הענע בערמאַן —**

(פון דער היים — כאַשקע גאָלדמאַן)

געבוירן אין 1895 אין איוואניק. געארבעט אין פּינסק אין דער פאַניר־פאַבריק און געהערט צו דער פּועלי־ציוניסטישער פּאַרטיי. אין יאָר 1912 געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, התונה־געהאַט אין 1913, האָט צוויי זין און איין טאָכטער. איין זון איז אַ קעמיקל־אינזשיניער און אַרבעט אויף אַ רעגירונגס־פּאָסטן.

הענע בערמאַן, ווי אויך איר מאַן, באַלאַנגען צום אַרבעטער־רינג.

● **לואי בערמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1890, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1904. ער ווואוינט אין ניו־יאָרק מיט זיין פרוי און קינד, איז אַן אַרבעטער, געהער צום אַרבעטער־רינג און יידישן סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד.

● **מאַקס בערמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1886, געקומען קיין אַמעריקע אין 1907. שוין אין דער היים האָט ער געארבעט אַלס דרוקער און אין דעמזעלבן פאַך איז ער באַשעפטיקט אין ניו־יאָרק. ער איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג.

● **מאָטל בערמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1879. זיין פאָטער, וועלוול, איז געווען אַ בוכהאַלטער. אין יאָר 1907 געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, דאָ חתונה־געהאַט און האָט פיר קינדער.

אין דער היים האָט מאָטל בערמאַן געארבעט אַלס ציגאַרן־מאַכער. אין אַמעריקע האָט ער געעפנט אַ געשעפט פון פוטערוואַרג און עס שפּעטער פאַרקויפט. איצט אַרבעט ער ביי פאַרסופליים. ער איז אַ טעטיקער מיטגליד פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און איז אַקטיוו אין קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק".

● **דניאל מ. בראָד —**

געבוירן אין יאָר 1885, אַ זון פון אסתר פייגל און מרדכי בראָד, זיין פאָטער איז אין פּינסק באַקאַנט געווען אַלס „מאָטל דער נאמן" און געארבעט אַלס נאמן אין דער שטאָטישער מיל.

אין יאָר 1903 האָט ער עמיגרירט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אַ צייט געווואוינט אין ניו־יאָרק און דאָן זיך באַזעצט אין מיאַמי־ביטש (פלאָרידאַ).

● **אהרן בראָמבערג** — ניו־יאָרק

● **איזידאָר בראָמבערג** — ניו־יאָרק

● **חיה און אַהרן בראָנשטיין —**
לאָס־אַנדזשעלעס.

● **מאַקס ברוקס** — ניו־יאָרק

● **יוסף ברעגמאַן** — ניו־יאָרק

● **יוסף ברען —**
(זע: זייט 425)

ג

● **ד״ר בנימין גאָטליב —**

געבוירן אין יאָר 1889, אַ זון פון ביילע און יוסף גאָטליב. געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1905, דאָ שטודירט און האָט אַ דענטיסטישן קאַבינעט אין ניו־יאָרק. חתונה־געהאַט אין 1917.

ער איז אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, פון דער געזעלשאַפט פון קאָלומביא־אוניווערסיטעט און אויך פון דער „נאַרטערן דיסטריקט דענטאַל סאָסייעטי", אין וועלכער ער איז באַזונדערס טעטיק.

● **דזש. גאָטליב** — דזשוירזי־סיטי

● **דזשוליוס גאָטליב** — ניו־יאָרק

● **ז. א. גאָטליב** — ניו־יאָרק

● **י. גאָטליב** — ניו־יאָרק

● **יאָסל גאָטליב —**

געבוירן אין יאָר 1884, אַ זון פון אַלטע און פרימע עטל שיפער. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ ציגאַרן־מאַכער. אין יאָר 1907 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, דאָ חתונה־געהאַט און האָט דריי קינדער. ער ווואוינט אין ניו־יאָרק, ער איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג.

● **יוסף גאָטליב —**

געבוירן אין יאָר 1894, אַ זון פון יעקב־בער גאָטליב. אין דער אַלטער היים האָט ער געארבעט אַלס פּעינטער. קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1912, אַ צייט געלעבט אין דער־טראָיט און דאָן אַריבערגעפאָרן קיין ניו־יאָרק. איז אַ פּעינטער־קאָנטראַקטאָר און אויך אין די ריעל־עסטעיט ביזנעס. חתונה־געהאַט אין יאָר 1924,

האָט אַן אייגציקע טאָכטער. ער איז אַ מיטגליד פון „אַרבעטער־רינג".

• **ישראל גאָטליב —**

געבוירן אין יאָר 1880, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1899. זיגט 33 יאָר וואוינט ער אין לייקוואוד, איז אַן אייגענטימער פון אַ דזשולערי־געשעפט. ער האָט דריי קינדער, איין זון איז אַ דראָגיסט אין לייקוואוד.

• **דר. ישראל גאָטליב —**

געבוירן אין יאָר 1887, אַ זון פון רחל און מענדל גאָטליב. זיין שטודיום האָט ער באַד אָנגעהויבן אין דער היים און אין יאָר 1906 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע.

דר. ישראל גאָטליב וואוינט איז ניו־יאָרק און פּראַקטיצירט אַלס דאָקטער מעדיצין. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1917 און האָט צוויי קינדער. ער געהערט צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

• **סאלאמאן גאָלד (ישראל גאָלד־גאנט)** — געבוירן אין פינסק אין יאָר 1888, אַ זון פון מיכלע און יוסף גאָלדגאַנט, וועלכע האָבן אין פינסק געהאַט אַ שפייז־געוועלב. ער האָט אין דער אַלטער היים געלערנט אין ישיבה, באַקומען אויך וועלטלעכע בילדונג בייַ פּריוואַט־לערער און גלייכצייטיק געלערנט דעם דרוקער־פּאַך.

אין די פּאַראייניקטע שטאַטן איז ער געקומען אין יאָר 1913, אַ צייט געאַרבעט אַלס דרוקער און איצט פירט ער אַן אייגענע דרוקערייַ, אין וועלכער ער באַשעפטיקט פינף מענטשן. איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג. ער האָט אַן אייניקן זון, וועלכן ער גיט אַ וועלטלעך־יידישע דערציאונג.

• **אברהם גאָלדבערג —**

געבוירן אין יאָר 1896. זיין פאָטער איז אין פינסק געווען אַ קוואַסניק און ער אַליין האָט אויך מיט אים געאַרבעט. אין יאָר 1913 איז ער געקומען קיין ניו־יאָרק. ער איז באַשעפטיקט אַלס סעלצער־אַרבעטער און באַלאַנגט צו דער סעלצער־יוניאָן. ער איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג, האַיאַס און איז טעטיק אין געווערקשאַפטן־קאַמפּיין.

• **דזשייקאָב (אַלטער) גאָלדבערג —**

געבוירן אין יאָר 1892. דער פאָטער האָט געהאַט אין פינסק אַ קוואַס־פאַבריק. געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1913 און פירט אין ניו־יאָרק אַ סעלצער־ביזנעס פאַר זיך. ער איז אַן עקזעקוטיוו־מעמבער פון האַיאַס־קאונסיל, געהער צום אַרבעטער־קאַמי־טעט און איז אויך טעטיק אין געווערק־שאַפטן־קאַמפּיין.

• **דזשעני גאָלדבערג —**

פרוי פון פיליפּ גאָלדבערג, פון דער היים: זלאָטקע גורין. געווען אַ מיטגליד פון „בונד" אין פינסק. אָנגעקומען קיין

דזשעני גאָלדבערג

אַמעריקע אין יאָר 1907, געגומען אַן אַקטיוון אנטייל אין דער „אינטערנע־שאָנעל ליידיס גאַרמענט וואָירקערס יוניאָן". טעטיק אין דער סאָציאַליסטי־שער באַוועגונג, אין די אַרבעטער־רינג־שולן, אַקטיוו אין פרויען־בראַנטש 210 ב. און אין יידישן אַרבעטער־קאָמיטעט.

• **חיימאַן (מאַניע) גאָלדבערג —**

(זע: זייט 427)

• **מ. גאָלדבערג** — ניו־יאָרק

• **מאַקס (מרדכי) גאָלדבערג —**

געבוירן אין יאָר 1884, אַ זון פון כאַשע און ישעיה גאָלדבערג. איז גע־קומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1910 און וואוינט די גאַנצע צייט אין ניו־יאָרק.

אין דער אַלטער היים האָט ער גע־אַרבעט אַלס קוואַסניק, און אין אַמעריקע איז ער באַשעפטיקט אַלס סעלצער־אַרבעטער. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1907 און איז אַ פאָטער פון זיבן קינדער.

מרדכי גאָלדבערג געהער צו דער סעלצער־יוניאָן און אויך צום אַרבעטער־רינג ברענטש 560. ער איז אַ טעטיקער מיטגליד פון האַיאַס און אַרבעט אין דער „נאַטוראַליזיישאָן־אייד־סאָסייעטי".

• **מינע גאָלדבערג —**

די פרוי פון היימאַן גאָלדבערג, פון דער היים: זאַמקאָווא, געבוירן אין מינסק. נאָך אין דער אַלטער היים איז זי געווען טעטיק אין דער בונדישער באַוועגונג. גלייך נאָך איר אָנקומען קיין אַמעריקע האָט זי זיך אָנגעשלאָסן אין דער יידישער סאָציאַליסטישער באַווע־גונג און געווארן זייער אַקטיוו. זי איז אַ מיטגליד פון ברענטש 210 אַ. ר. און אַן עקזעקוטיוו־מיטגליד פון פרויען־קלוב 33 ב.

• **פיליפּ גאָלדבערג —**

(זע: זייט 427)

• **ש. א. גאָלדין —**

(זע: זייט 427)

• **נ. מ. גאָלדמאַן** — ניו־יאָרק

• **יעקב גאַרבוז —**

געבוירן אין יאָר 1878 אין פינסק, אין יאָר 1906 איז ער געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע.

אין דער אַלטער היים איז ער גע־וועזן אַ קירזשנער און אויך אין אַמע־ריקע האָט ער אַ צייט לאַנג געפירט אַ פאַר־ביזנעס. איצט איז ער צוריק־געצויגן. ער געהער צום „פין־פאַר־קלאַב", צו דער „פאַריער־אַסאָסיאיישאַן" און איז אַ מיטגליד אין דער דעמאָקראַ־טישער פאַרטיי. ער האָט פיר קינדער און דריי אייניקלעך.

• **מאָריס גאָרדאָן** — ניו־יאָרק

• **הערי גוטענסקי —**

אַ זון פון העזי שמערל לייזערס פון מאָטעלע. זיין פרוי, פּעסל, שטאַמט פון לאָהישין. זי איז די טאָכטער פון מאָטל אברהמל אהרן לייבס. איר פּעטער איז דער גוט־באַקאַנטער פינסקער אַדוואָ־קאַט, שמעון באַשוק.

אין יאָר 1906 איז די פאַמיליע גוטעגסקי געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן און זיך באַזעצט אין שיקאַגאָ, זיי פאַרנעמען אַ חשובן פּלאַץ אין דער ביזנעס־וועלט, זיינען באַוואוסט אַלס בריי־טהאַרציקע מנדבים און שטיצן אַלע וויכטיקע יידישע אינסטיטוציעס.

• **משחל גוטערמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1886 אין פּינסק ביי באַלעבאַטישע עלטערן. זיין פאָטער, לייזער, איז געווען אַ בוכהאַלטער. די מוטער איז שמואל נח דעם שוחטס אַ שוועסטער. ער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג, שפּעטער זיך געלערנט זייגערמאַכערייַ, געאַרבעט אין פּינסק, מאָזיר און אין ווייטן קאָוו־קאַז, ווו ער האָט אַנטייל גענומען אין די דראַמאַטישע קרייזן.

אין יאָר 1096 איז ער אַנגעקומען קיין אַמעריקע, זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק און חתונה־געהאַט מיט חיהלע קופּערמאַן, אויך פון פּינסק. שפּעטער איז ער אַריבערגעפאָרן קיין יאַנקערס און דאָרט געעפנט אַן אייגענעם צירונג־און זייגער־געשעפט. ער רופט זיך אַלע־מאָל זייער וואַרעם אָפּ אויף די וועג־דונגען סיי פון ברענטש 210 און אויך פילאַנטראָפּישע און קולטורעלע אַרגאַניזאַציעס.

די גוטערמאַנס האָבן אַן אייגציקע טאַכטער, ליליען. זי האָט געעגדיקט דעם קאָלאָמביא־אוניווערזיטעט און איז אויך טעטיק געזעלשאַפטלעך. זי נעמט אַנטייל אין „הדסה" און אין „קאונסיל אָז דזשואיש ווימען".

• **שרה גורין —**

די פרוי פון משה גורין, פון דער היים: נעמצאָוויטש, געבוירן אין פּינסק. זי נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין ניו־יאָרק און איז באַזונדערס אַקטיוו אין דער פרויען־אַרגאַניזאַציע פון שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט, אין לייען־קרייז פון אַרבע־טער־רינג שול 3, געהערט צום פרויען־ברענטש 210 ב. און איז אויך אַ מיט־גליד פון דער ציק"א.

די קינדער פון די גורינס האָבן באַקומען אַ נאַציאָנאַל־יידישע דערציאונג און זיינען אויך געזעלשאַפטלעך אַקטיוו. דער עלטערער זון אַהרן־דוד האָט געענדיקט די שלום־עליכם מיטל־שול און דורכגעמאַכט די העכערע קורסן פון דעם שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט. גלייכצייטיק האָט ער אויך באַקומען אַלגעמיינע בילדונג, גראַדואירט פון סיטי־קאלעדזש (סאָציאָלאָגישער דעפּאַרטמענט) און אין דער שיקאַגער אוניווערזיטעט שטודירט סאָציאָלע פאַרזאָרגונג (סאָשעל־וואָירק). ער האָט

שרה גורין

אָנגעפאַנגען פראַקטיש צו אַרבעטן אין שיקאַגאָ אויפן פעלד פון יידיש־געזעלשאַפטלעכער פילאַנטראָפּיע אַלס „סאָשעל וואָירקער". לעצטנס איז ער פון דאָרט אַריבערגעפירט געוואָרן קיין ניו־יאָרק, וואו ער איז טעטיק אין דער צענטראַלער הילף־אַרגאַניזאַציע פון פליכט־לינגען — די „נעשאַנאַל־רעפיודזשי סוירוויס". ער איז פאַרזיצער פון דער שלום־עליכם יוגנט געזעלשאַפט און ווייזט אַרויס אַ טיפן צובונד צו דער יידישער קולטור און געזעלשאַפט־לעכקייט.

די עלטערע טאַכטער, ח נ ה, האָט גראַדואירט פון האַנטער־קאלעדזש און דאַן ווייטער שטודירט אין שיקאַגאָ אוניווערסיטעט אין דעם דעפּאַרטמענט פאַר סאָציאָלער פאַרזאָרגונג. דער יינגערער זון, גדילה, האָט געלערנט אין שלום־עליכם מיטל־שול און שטודירט איצט אין סיטי־קאלעדזש, וואו ער האָט זיך אויסגעצייכנט און קריגט אַ סטעיט־סקאָלאַרשיפּ. די צווייטע טאַכטער, גאָלדע, איז 10 יאָר אַלט.

• **משה גורין —**
(זע: זייט 427)

• **איזידאָר (אייזיק) גיטעלמאַן —**

געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1911. זיין פאָטער האָט מען אין פּינסק גערופן, אַלטער נאָטעלעס, איז געווען דער אייגנטימער פון אַ פוטער־געשעפט. איזידאָר גיטעלמאַן איז אַ געשעפטסמאַן און וואוינט מיט זיין פרוי און דריי קינדער אין ניו־יאָרק. ער געהערט צום פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **איזראַעל גיטעלמאַן —** ניו־יאָרק

• **אייזיק גיטעלמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1885 אין פּינסק, אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1920. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ קירזשנער און אויך איצט איז ער באַשעפטיקט אין דער פאָר־אינדוסטרי. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1909 און האָט איין קינד. גיטעלמאַן האָט נאָך אין פּינסק באַלאַנגט צום „בונד" און איצט איז ער אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג און „פּין־פאָר־קלאָב".

• **יודזשין גיטעלמאַן —** ניו־יאָרק

• **לייזער גיטעלמאַן ע"ה —**

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1853, געשטאָרבן אין ניו־יאָרק אין יאָר 1932. זיין זון, פיניע, איז אומגעקומען צוזאַמען מיט די 35 פּינסקער קדושים, וואָס די פאַליאַקן האָבן הערשאָסן אין יאָר 1919.

ער איז אין דער אַלטער היים גוט־באַקאַנט געווען ווי אַ בעל־תורה און בעל־צדקה. זיין הויז איז געווען אָפן פאַר נויט־באַדערפטיקע. די זעלבע גוטע מדות וועלן אויך צוגעשריבן זיין לעבנס־באַגלייטערין. לייזער גיטעלמאַן איז באַזונדערס באַליבט געווען אין דער סביבה אַרום דער שניידערשער שול, וואו ער איז יאָרן לאַנג געווען בעל־קורא און בעל־תפילה. ער האָט געהערט צו די מערקווירדיקסטע פּער־זענלעכקייטן פון אַלטן דור אין פּינסק.

• **קיילע גיטעלמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1892 אין פּינסק, אַ טאַכטער פון העניע און לייזער גיטעלמאַן.

ר׳ לייזער גיטעלמאַן, וועלכער האָט דעם רוב פון זיינע יאָרן פאַרבראַכט אין פינסק, איז אין 1932 געשטאָרבן אין עלטער פון 69 יאָר, איבערלאָזנדיק אַ טיפן טרויער צווישן די פינסקער לאַנדסלייט, צווישן וועלכע ער איז געווען שטאַרק געשעצט, ווי אייגער פון די שענסטע געשטאַלטן פון עלטערן דור פינסקער אימיגראַנטן.

ר׳ לייזער גיטעלמאַן איז אין פינסק באַזונדערס באַקאַנט געווען אין דער סביבה פון דער שניידער־שול, ווו‌ו עך איז לאַנגע יאָרן געווען בעל־תפילה. ער איז אין פינסק אויך באַוואוסט געווען אַלס גרויסער בעל־צדקה און מכניס־אורח. צווישן די קדושי פינסק, וועלכע זיינען אומגעברענגט געוואָרן דורך די פוילישע מיליטער־לייט, האָט זיך אויך געפונען ר׳ לייזער גיטעלמאַנס זון, פיניע, אַ גוטער, איבערגעבענער ציוניסט.

קיילע גיטעלמאַן האָט באַלאַנגט צו די „עס־עס". אין יאָר 1911 האָט זי אויסגעוואָנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה געהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער, וועלכע האָבן באַקומען העכערע בילדונג.

זי איז אַן אַקטיוויסטקע פון „סאָשעל־קלאָב" פון פינסקער פאַריער־אַרבעטער, פון אַרבעטער־רינג ברענטש 24 און איז באַזונדערס טעטיק אין פרויען־קלאָב פון דעם דאָזיקן ברענטש.

• **אסקאר (אשר) גינזבורג** — שטאָמט פון אַן אַלטער, אַנגעזעענער פינסקער משפחה. ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין 1911 און חתונה געהאַט מיט יהודית נייריטש פון פינסק.

די גינזבורגס נעמען אַן אַקטיוון אנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין שיקאַגאָ און געהערן צו אַ גאַנצער ריי לאַנדסמאַנשאַפטלעכע, וואוילטעטיקע און פּאָליטישע אַרגאַניזאַציעס, ווי: פּועלי־ציון, נאַציאָנאַלער אַרבעטער־פאַרבאַנד, פינסקער אינדע־פּענדענט־פאַראיין א. א.

• **מאַקס גלאַטצער** — געבוירן אין יאָר 1875 אין איוואַניק. זיין פאָטער, שלום, אַ באַוואוסטער איוואניקער קאָלאָניסט, האָט געלעבט 108 יאָר. מאַקס גלאַטצער איז געקומען אין די פאַראיניקטע שטאַטן אין 1905, געווען אין בייזנעס און איצט אַרבעט ער ביי שניידעריי. ער איז אַ מיטגליד פון לאָקאַל 32 וועסטן־מעי־קערס און פון דער איוואניקער פרא־גרעסיוער סאָסייעטי.

• **נח גלאַטצער** — געבוירן אין יאָר 1900, אין דער היים האָט ער געאַרבעט אויפן לאַנד. ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1921, וואוינט אין ברוקלין, וואו ער באַזיצט אַ געשעפט פון כשר פלייש. ער געהער צו „עזרת אחים בני פינסק", צו דער „איוואניקער פראָגרעסיוו־אַסאָסיאיישאַן" און צו דער „כשר־בוטשער־אַסאָסי־איישאַן".

• **לאה גלייבער** — געבוירן אין יאָר 1889, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1906. זי וואוינט אין ברוקלין און איז טעטיק אין אַ רייע אַרגאַניזאַציעס. ווי: די דאָון־טאָונער אַרבעטער־רינג־שולע, יידישער סאָציאַ־ליסטישער פאַרבאַנד און „דזשאָינט־באַיקאָט־קאונסיל".

• **הערי גלייבערמאַן** — געבוירן אין יאָר 1892, עמיגרירט קיין אַמעריקע אין יאָר 1909. אין 1919 האָט ער אין ניו־יאָרק געענדיקט אַ קורס אין „קופער־יוניאָן" און דערנאָך געעפנט אַ געשעפט. ער וואוינט אין ברוקלין מיט זיין פרוי און דריי זין. דער עלטסטער זון האָט געענדיקט קאָ־לאָמביאַ־אוניווערסיטעט. ה. גלייבערמאַן איז אַ מיטגליד פון דער „אַמעריקען לייבאָר־פּאַרטי".

• **מאָריס גלייבערמאַן** — ניו־יאָרק

• **דזשוליוס געלפּאַנד** — געבוירן אין יאָר 1892. זיין פאָטער איז געווען אַ סטאָליאַר און אויך ער האָט געאַרבעט ביי דעמזעלבן פאַך. קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1923. ער איז באַשעפטיקט אַלס אַרבעטער, וואוינט אין ברוקלין, האָט צוויי קינדער.

• **עדי געלבער** — אין פינסק באַקאַנט געווען אַלס יודקע דער איוואַניקער, געווען טעטיק אין „בונד". איצט איז ער אַנגעשלאָסן אין דער אַמעריקאַנער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. ער איז דער ערשטער מיטגליד פון פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ, אין וועלכן ער נעמט אַן אַקטיוון אַנטייל.

• **אַלבערט גראָווער** — ר׳ יחיאל ציגאַרניק, דער פאָטער פון אַלבערט גראָווער, איז געווען אַ חסיד פון ר׳ אַהרעלע קאַרלינער. כמעט אַלע שבתים און יום־טובים פלעגט ער פאַרברענגען ביים רבין אין קאַרלין, וועלכער האָט אים זייער שטאַרק מקרב־געווען פאַר זיין גוטמוטיקייט און וויציקייט. איין מאָל האָט דער רבי זיך געוועגדט צו אים מיט אַ באַפעל: „יחיאל, שרייב אַ ספר־תורה און גאָט וועט דיך בענטשן!" ר׳ יחיאל האָט אַזוי געטאָן. צום יאָר איז די ספר־תורה פאַרטיק געוואָרן און וועז דער רבי איז געקומען צו יחיאלן צום סיום־הספר, כדי אַרײַנצושרייבן דעם לעצטן אות, איז ער אויך געווען סנדק ביי זיין ניי־געבוירענעם זון, אַלבערט. דאָס איז געווען מיט קרוב 70 יאָר צוריק.

ר׳ יחיאל האָט זייַנע דריי זין גע־געבן אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערצי־אונג. דער עלטסטער זון, בערל, איז אין יענע יאָרן, אַרום 1875, אין סאָמע אָנפאָנג פון דער ציוניסטישער באַוע־גונג, געווען פון די ערשטע פינסקער בחורים צו פאָרן קיין ארץ־ישראל. ער איז בשתיקה אַוועקגעפאָרן פון פינסק אינאייניעם מיט די זיסעלמאַנס און מיט דער פאַמיליע פון אברהמל דעם סופר. אין פאַלעסטינע האָט ער שווער גע־אַרבעט אין די ערשטע ראָטשילד קא־לאָניעס און אין רחובות. אין עטלעכע יאָר אַרום, נאָך זיין אָנקומען אין ארץ־ישראל, האָט ער אַראָפגעברענט זיין יינגערן ברודער, אפרים. בייַדע ברי־דער האָבן קוים פאַרדינט אויפן לעבן. די עלטערן פלעגן שיקן געלט פון פינסק און האָבן אַפילו געקויפט פאַר די צוויי זין אַ קליינע נחלה. דאָך האָבן די צוויי בחורים סוף כל סוף פאַרלאָזן פאַלעסטינע און זיך אומגע־קערט קיין פינסק. דאָרט האָט אין יע־נער צייט אָנגעפירט זיין הייסע ציוֹן־אָגיטאַציע צבי־הירש מאַסליאָנסקי. יעדן

פרייטיק צו־נאַכט פלעגט ער אין מאַכעס שול רעידן וועגן חיבת־ציון און געוופן יידן בעמען זיך צו פראַדוקטיוועם מלאָכות.

אונטער דער וויירקונג פון זייגע דרשות האָבן ר׳ יחיאל ציגאַרניקס דריי זין אַנגעהויבן לערנען נייע פאַכן: בערל איז געוואָרן אַ פאָטאָגראַף, און אפרים און אַלבערט — ענגרעיווערס. בערל איז אַוועקגעפאָרן קיין קאָנסטאַנטינאָפאָל, דאָרט געאַרבעט ביי זיין פאָטער, אפרים איז אַוועק קיין אָדעס, און אַלבערט קיין ווין. געוועז איז דאָס בערך מיט א 50 יאָר צוריק.

אין ווין האָט גראָווער געאַרבעט אַלס שריפטזעצער אין דער דרוקעריי, וואו ס׳האָט זיך געדרוקט פרץ סמאָלענסקיס זשורנאַל „השחר". דעם יונגען פיגער סקיער בחור האָט אָבער פון ווין געצויגן אין דער וויימער אַמעריקע, וואו הין ער האָט טאַקע אויסגעוואַנדערט אין יאָר 1890. אין אָנהויב האָט ער שווער געאַרבעט, אָבער באַלד האָט אים דער מזל צוגעשפילט מיט אַ לאָטעריי־געווינס און פאָר דעם דאָזיקן געלט האָט ער געבראַכט אַהער פון אייראָפּע זייגע צוויי עלטערע ברידער. אַלע דריי גראָווערס האָבן באַלאַנגט צו די גרינדער פון דעם פינסקער פאַראיין „דורשי טוב". די צוויי עלטערע ברידער זייגען שוין געשטאָרבן. זייער אָנדענק ווערט מיט יראת־הכבוד אויפגעהיט דורך דעם „גראָווער פעמיליסוירקל".

אַלבערט גראָווער און זיין פאָטער

אין יאָר 1900 האָט אַלבערט גראָווער חתונה געהאַט מיט אַ ווילנער מיידל. קורץ פאָר דער חתונה האָט ער געמאַכט אַ רייזע צו דער וועלט־אויסשטעלונג אין פאַריז און אַהינצו אַרויסגערופן זיין אַלטן פאָטער פון פינסק, ר׳ יחיאלן. יענע באַגעגעניש מיט זיין אַלטן פאָטער אין פאַריז איז ביי אים אין גאַנצן לעבן פאַרבליבן וויי די טייערסטע פאַמיליע־דערינערונג. געשטאַרבן איז ר׳ יחיאל ציגאַרניק אין פינסק, אין יאָר 1912.

אַלבערט גראָווער האָט געבעטן זיין פאָטער מיטצוברענגען מיט זיך קיין פאַריז די ספר־תורה, וואָס ר׳ אַהרעלע קאַרלינער האָט אים געהייסן שרייבן. דער פאָטער האָט די דאָזיקע ספר־תורה געבראַכט און זי אויפקגעגעבן אַלבערטן, וועלכער האָלט זי אין דער שול פון די „יאַנג־איזראַעל". איסטערן פאַרקוועי, וואו ער איז אַ מיטגליד.

- **וו. גראַנדס** — ניו־יאָרק
- **פעני גרינבערג** — ניו־יאָרק
- **לייזער גרעניד (גראַנאַדיר)** —

געבוירן אין יאָר 1892, אַ זון פון יעקב גראַנאַדיר. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ בראַקער.

ער האָט אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1915. אַ צייט לאַנג געווואוינט אין ניו־יאָרק, דערנאָך אַריבערגעפאָרן קיין יאַנקערס, וואו ער איז דער אייגנטימער פון אַ דרוקעריי.

ד

- **הערי דאבזעוויטש** — ניו־יאָרק
- **מאיר בן אברהם דוב דאבזעוויטש** — געבוירן אין יאָר 1867 אין פינסק. ער גהאָלט צו די עלטסטע פינסקער אימיגראַנטן אין די פאַראייניקטע שטאַטן, איז שטאַרק געשעצט צווישן די לאַנדסלייט צוליב זיין גוט האַרץ און ברייטער האַנט ביים געבן צדקה.
- **אידא דאַוויטש** —

געבוירן אין יאָר 1889. אין פינסק פלעגט מען זי רופן חייקע נאַטעס. זי איז די טאַכטער פון נאַטע דעם גלעזער.

אין דער אַלטער היים איז זי געווען אַ שניידערקע און ביי דעם זעלבן פאַך איז זי פאַרבליבן אויך אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וואוהין זי האָט אויסגעוואַנדערט אין יאָר 1920.

- **מינע דאַוויטש** —

(זע: זייט 428)

- **שמואל דאַוויטש (דאבזשעוויטש)**

(זע: זייט 428)

- **מאָרים דוזאָרקין** — אַטלאַנטיק־סיטי
- **הערי דושאַספּער (הערשל יאשפּע)** — געבוירן אין יאָר 1882. אין פינסק האָט ער געאַרבעט אַלס קירזשנער. ער איז געווען איינער פון די גרינדער פון דער ס. ס.־פאַראַטיי אין פינסק און מיטגליד פון ערשטן געהייסן צענטראַל־קאָמיטעט.

אין יאָר 1905 איז ער געקומען קיין אַמעריקע און ביזן יאָר 1936 געפירט אַן אייגענעם פאַר־שאַפּ.

הערי דזשאספער האָט אַ טאָכטער און צוויי זין. ער איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג, „פין־פאָר קלאָב" און פון דער „אַמעריקען לייבאָר־פאַראַטי".

- **מאַקס דזשאַספּער** —

(זע: זייט 429)

- **הערי דזשאַפי** — ניו־יאָרק
- **משה דייקמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1894, אַ זון פון נחמה און יעקב פוקסמאַן. אין יאָר 1926 אַנגעקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן און געפּענט אַ דזשולערי־סטאָר. ער איז אַ מיטגליד פון אַגודת־ישראל.

- **משה דערעוועגסקי** —

(זע: זייט 430)

ה

- **הערי האַלצמאַן** — וואַשינגטאָן
- **מירל האַלצמאַן** — שיקאַגאָ
- **סעם (שמואל) האַלצמאַן** — לאָס־אַנדזשעלעס
- **שלום האַלצמאַן** —

געבוירן אין פינסק, עמיגרירט אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1903. זיין פרוי, פעסיע האַקמאַן, איז אַן אייניקל פון שלמה דעם מגיד. אין 1913 האָט ער זיך באַזעצט אין שיקאַגאָ און געוואָרן אַ טיכטיקער טוער אין אַרבעטער־רינג. ער געהערט צו די גרינדער פון בית־יתומים־אַקזילערי פאַר פינסק און דעם יונייטעד־פינסקער־פאַראיין.

• **ד"ר ב. האָפמאַן (צביון) —**
(זע: זייט 310)

• **שלמה הורוויץ —**
געבוירן אין יאָר 1899, אַ זון פון רבקה און אברהם הורוויץ, וועלכער איז געווען אַ באַמטער פון דער ייִדישער קהלה אין פּינסק. אין יאָר 1913 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. אין יאָר 1921 חתונה־געהאַט מיט מרים לאה האלצמאן, די טאָכטער פון חנה און ראובן האלצמאַן, דעם אייגנטימער פון אַ ציגל־פאַבריק אין פּינסק.

שלמה הורוויץ וואוינט אין וואַשינגטאָן, איז אין ליקער־ביזנעס. ער באַלאַנגט צום יידישן נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד און צו די מייסאָנס.

• **לואי היטלמאַן —** ניו־יאָרק

• **מאַלע הענדלער —**
געבוירן אין יאָר 1888, שטאַמט פון אַ מיוחסדיקער משפּחה. איר פאָטער, ר׳ יעקב, איז געווען אַ רב.

מאַלע האָט אין יאָר 1905 חתונה־געהאַט מיט דזשייקאָב הענדלער. אין 1907 האָט זי צוזאַמען מיט איר מאַן עמיגרירט קיין אַמעריקע. דזשייקאָב הענדלער איז געווען אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1936.

מאַלע הענדלער איז אַ מיטגליד אין פרויען־ברענטש 210 ב.

ו

• **דוד וואולף (וואָליווועלסקי) —**
(זע: זייט 431)

• **ציליע וואלטמאן־ראָבינסאָן —**
געבוירן אין יאָר 1910, שטאַמט פון אַ מיוחסדיקער משפּחה, אַ טאָכטער פון פּינסקער רב, ר׳ יצחק וואַלטמאַן. זי איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1927, דאָ חתונה־געהאַט אין יאָר 1934 און האָט איין קינד.

• **דניאל וואָלף —**
געבוירן אין יאָר 1903, זיין פאָטער האָט געהאַט אַ שפּייז־געוועלב. אין יאָר 1921 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ער איז אַן אַרבעטער, וואוינט אין די בראָנקס מיט זיין פרוי און צוויי קינדער. ער געהערט צום אַרבעטער־רינג.

• **איזידאָר וואָלפזאָן —** ניו־יאָרק

• **רבקה וואַרין —**
געבוירן אין יאָר 1893, אַ טאָכטער פון מאַלצע און ישראל באניוק. קיין אַמעריקע איז זי געקומען אין יאָר 1906 און חתונה־געהאַט אין 1911. זי האָט צוויי זין און אײן טאָכטער, וועלכע שטודירן אין קאָלעדזש.

די וואַרינס וואוינען אין ניו־יאָרק. זיי זיינען מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג.

• **לואיס (לייב) וויגוטאָוו —** שיקאַגאָ

• **אהרן אשר וויינבערג —**
(זע: זייט 431)

• **כאַשקע וויינבערג (לוצקי) —**
(זע: זייט 432)

• **דזש. ווייניק —** ניו־יאָרק

• **העדי וויינער —** ניו־יאָרק

• **באַרנעט וויינשטיין —**
געבוירן אין יאָר 1883, אַ זון פון ברכה און וועלוול וויינשטיין, וועלכע האָבן אין פּינסק געהאַט אַ געשעפט פון פאַרטיקע קליידער און געפירט גרויסע מסחרים מיט רוסלאַנד. ער האָט באַקומען אין דער היים אַ טראַדיציאָנעל־ייִדישע און גלייכצייטיק וועלטלעכע דערציאונג. אין יאָר 1898 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און אין 1908 חתונה געהאַט מיט פּעפּי שטילערמאַן, אַן אייניקל פון בענקע דעם שוחט און די שוועסטער פון דעם פאַרשטאַרבענעם געזעלשאַפטלעכן טוער פיליפּ שטילערמאַן.

די וויינשטיינס האָבן צוויי קינדער, אַ טאָכטער און אַ זון, ביידע פאַרהייראַט און ביידע באַשעפטיקט אין דער אונטערנעמונג פון זייערע עלטערן — אַ גרויסע פאַבריק פון דאַמען־קליידער. באַרנעט וויינשטיין געהערט צו די דערפאָלגרייכסטע פּינסקער ביזנעס־לייט אין אַמעריקע, אין זיין פאַבריק אויף מעדיסאָן־עוועניו, דער רייכסטער מאָדע־קוואַרטאַל אין ניו־יאָרק, זיינען באַשעפטיקט 220 מענטשן, צוויישן וועלכע עס געפינען זיך פיל פּינסקער לאָנדסלייט.

באַרנעט וויינשטיין נעמט אַן אַקטיוון אַנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן. ער געהערט צו אַן ערך 30 אַרגאַניזאַציעס אין ניו־יאָרק און גיט זיך באַזונדערס אָפּ מיט וואוילטעטיקער אַרבעט. זינט 28 יאָר איז ער אַ מיטגלידער פון אַ מייסאָן־לאדזש.

בעת זיין אָנקומען קיין אַמעריקע האָט באַרנעט וויינשטיין באַלאַנגט צום ברענטש 54 אַרבעטער־רינג פון די ציגאַרן־מאַכער, אַן אַרגאַניזאַציע פון פּינסקער אין אַמעריקע, וואָס האָט עקזיסטירט נאָך פאַר די „פּינסקער ראַדיקאַלע". בעת דער וועלט־מלחמה האָט ער פיל געאַרבעט פאַר פּינסקער רעליף, אַליין געמאַכט זאַמלונגען און געשיקט דאָס געלט דירעקט צו דער פּינסקער קהלה. נאָך דער וועלט־מלחמה האָבן די וויינשטיינס באַזוכט פּינסק און דאָן גרויסע געלט־סומעס פאַרטיילט פאַר די אַרטיקע אינסטיטוציעס און ספּעציעל פאַר די שפּיטאָלן אין פּינסק און קאַרלין.

באַרנעט וויינשטיין איז דער גרינדער און פּרעזידענט פון דעם „וויינשטיין פעמילי סוירקל", וואָס ציילט 110 מיטגלידער. זיי שטאַמען הויפּטזעכלעך פון פּינסק און אַרום פּינסק. דאָס איז די גרעסטע פאַמיליע־סאָסייעטי צווישן די פּינסקער אין אַמעריקע. דער „וויינשטיין־פעמיליי־סוירקל" פאַרנעמט זיך מיט רעליף־אַרבעט און שיקט שטיצע פאַר די איבעריקע מיטגלידער פון דער ברייט־פאַרצוויגטער וויינשטיין־משפּחה, וואָס איז צעשפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט. אַ באַזונדערס גרויסע צאָל פון דער פאַמיליע וויינשטיין געפינט זיך, אַ חוץ אין פּינסק, אויך אין פאַלעסטינע.

דער „וויינשטיין - פעמילי - סוירקל" האָלט אָפּ זיינע פאַרזאַמלונגען הויפּטזעכלעך אין די יום־טוב־טעג און די צאָלרייכע משפּחה פאַרברענגט בייַ פיי־ערלעך־געדעקטע טישן. אויסער דער הילף פאַר איגענע מיטגלידער שטיצט די פאַמיליע־סאָסייעטי אויך דרויסנדיקע אַרגאַניזאַציעס, וועלכע וועגן זיך נאָך הילף. באַרנעט וויינשטיין איז דער פרעזידענט פון „פעמילי־סוירקל" זינט דער אָנטשטייאונג און ער האָט גרויס אָנזען צווישן די מיטגלידער, וועלכע שעצן אים פאַר זיין גוטהאַרציקייט און

איבערגעגעבנקייט צו דער אַרגאַניזאַציע.

• **דזש. ווייַנשטיין** — ניו־יאָרק

• **וויניק און קושנער** — ניו־יאָרק

• **דזש. וויניק** —
דזשוירזי־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **סעם ווינער** —
געבוירן אין יאָר 1887, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1906. זיין פאָטער איז געווען אַ שמיד. ער אַליין האָט אין דער היים געאַרבעט אַלס שניידער. אין ניו־יאָרק האָט ער אַ קליידער־ביזנעס. איז אַ מיטגליד אין אַרבעטער־רינג.

• **יוסף וויסאָצקי** —
באַקאַנט געווען אין פּינסק אַלס יאָסל דער סטאָליער. וואויבט היינט אין שיקאַגאָ און איז אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג. ער באַטייליקט זיך אַקטיוו אין אַלע אַקציעס פון אַלגעמיינעם אַרבעטער־רינג און באַזונדערס אין פּינסקער ברענטש.

• **דזשוליאַ ווערט** —
געבוירן אין יאָר 1888, איר פאָטער, גרשון ווערט, איז געווען אַ מאָלער. אין דער אַלטער היים איז דזשוליא ווערט געווען אַ ציגאַרעטן־מאַכערין. זי האָט אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1905, אַ צייט געוואויבט אין באָסטאָן און איצט אין ניו־יאָרק, וואו זי פירט אַ ביזנעס, צוזאַמען מיט אירע צוויי קינדער. זי איז אַ מיטגליד אין פּינסקער ברענטש 210 אַ. ר.

• **טשאַרלז ווערשאָוו** — ניו־יאָרק

ז

• **עליע זאַניל** — ניו־יאָרק

• **י. זאַרעצקי** — ניו־יאָרק

• **סעם (שלמה) זויבערמאַן** —
געבוירן אין יאָר 1895, אַ זון פון ליזע און משה מענדל זויבערמאַן. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ האַנדלס־אָנגעשטעלטער. וועז ס׳איז אויסגעבראָכן די ערשטע וועלט־מלחמה, איז ער געקומען געוואָרן אין דער רוסישער אַרמיי און דורכגעמאַכט עטלעכע שטורמישע יאָרן. אין יאָר 1921 אָבגעקומען קיין אַמעריקע.

שלמה זויבערמאַן

ער איז אַן עקזעקוטיוו מיטגליד פון דער סאָסייעטי „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אנשי פינסק".

• **מאַשע זייאָן** —
געבוירן אין יאָר 1898, אָפּגעפאָרן אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1918, האָט צווויי קינדער, וועלכע באַקומען העכערע בילדונג. זיי האָבן אויך באַזוכט די אַרבעטער־רינג־שולן.

מאַשע זייאָן איז אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג און איז באַזונדערס אַקטיוו פאַרן געווערקשאַפטן־קאַמפּעין.

• **מאָריס און באַשקע זילבערמאַן** —
זי איז געווען אַ פאָרוואַלטערין פון פּינסקער בית־יתומים פון ערשטן טאָג פון זיין אָנטשטייאונג. מיט זעלטענער איבערגעגעבנקייט האָט זי זיך געווידמעט דער שוועסטער אַרבעט אין דעמ־דאָזיקן אנשטאַלט, און וועז זי איז געקומען קיין אַמעריקע, האָט זי פונדאַנען געהאַלפן דער וויכטיקער אינסטיטוציע אין דער אַלטער היים.

• **הערמאַן זימעלמאַן** —
געבוירן אין יאָר 1894. זיין פאָטער איז געווען אַ פאַכטער. הערמאַן זימעלמאַן איז געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1902, חתונה־געהאַט אין 1917 און האָט צווויי קינדער. וואויבט אין דזשאַמעיקא. ער באַאַנגט צום אַרבעטער־רינג.

• **וואולף זשוקאָוו** —
געבוירן אין יאָר 1891, אַ זון פון יודל און פרומע זשוכאָוויצקי. דער פאָטער האָט געאַרבעט אין דער האַלץ־בראַנזשע. אין דער אַלטער היים איז וואולף זשוקאָוו געווען אַ בוכהאַלטער. ער האָט אויסגעוואַנדערט אין די פאָראיניקטע שטאַטן אין יאָר 1922. אַ צייט לאַנג געוואויבט אין וואַשינגטאָן און לעצטנס זיך באַזעצט אין האַנטינגטאָן (ל. י.), וואו ער באַזיצט אַ געשעפט פון פּלאָמבינג־סופּלייס.

ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1925, האָט אַ זון, וועלכער לערנט אין סקול און באַקומט אויך אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג.

וואולף זשוקאָוו איז אַ מיטגליד פון „האַנטינגטאָן היברו־קאָנגרעגיישאָן" און איז אויך טעטיק אין דער שול פון דער זעלבער אָרגאַניזאַציע.

ט

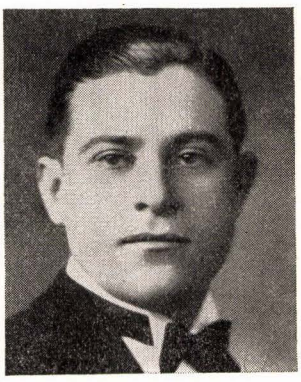
• **אַלעקס (אליהו) טאַנצמאַן** —
געבוירן אין יאָר 1897, אַ זון פון אַהרן ברוך דעם לערער און אַן אייניקל פון ניסל דעם קירזשנער. נאָך אין דער אַלטער היים האָט ער געאַרבעט אַלס קירזשנער און צו דעם זעלבן פאַך האָט ער זיך געגומען, וועז ער איז אין יאָר 1912 אָנגעקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

היינט פירט ער אַ גרויסע פאָר־מאַנופעקטשורינג־ביזנעס און איז טעטיק געזעלשאַפטלעך אין פאַרשידענע פאָראָרגאַניזאַציעס. אין די יאָרן 38־1937 איז ער געווען פּרעזידענט אין „פּין־פאָר־קלוב", און אין יאָר 1933, ביים אָנהויב פון „ניו־דיל", האָט ער באַלאַנגט צו דער „קאַמיסיע פון פּינף" פון אַלגעמיינעם אַמעריקאַנער פאָרטרייד (נעשאָנאַל רעקאָווערי אַדמיניסטרעישאָן), וואָס איז נאָמינירט געוואָרן דורך פּרעזידענט רוזוועלט. ער איז טרעזשורער פון דער „פאָר־מאַנופעקטשורערס אַסאָסיאיישאָן", געהערט צום „פאָר־סקווער־קלאָב" און צו אַ מאַסאָניק־לאָדזש.

אויך מרס. סיידי טאַנצמאַן איז געזעלשאַפטלעך אַקטיוו אין פאַרשידענע ווואָלונטעטיקע אָרגאַניזאַציעס. די טאַנצמאַנס האָבן צוויי טעכטער.

• **סאל (שאול) טאַנצמאַן** —
געבוירן אין יאָר 1905. זיין פאָטער, אהרן ברוך, איז געווען אַ באַקאַנטער

לערער אין פינסק, די מוטער, שרה רבקה, איז די טאָכטער פון פינסקער פאַריער, ניסל דער קירשנער. זיי האָבן געהאַט פיר טעכטער און פינף זין, פון וועלכע סאָל טאַנצמאַן איז דער יונג־סטער.

סאָל טאַנצמאַן

אין יאָר 1921 איז ער אַראָפגעגומען געוואָרן קיין אַמעריקע דורך זיינע ברי־דער, וועלכע זיינען אַלע פאַריערס. אויך סאָל טאַנצמאַן האָט זיך ביי זיי אויסגעלערנט דאָס דאָזיקע פאַך און זינט עטלעכע יאָר האָט ער אַ פוטער־געשעפט פאַר זיך. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1924 און האָט איין קינד. זיין פרוי איז אַ געבוירענע אין שטראַסבורג (פראַנקרייך). איינער פון זיינע ברידער, שלמהקע, איז געשטאָרבן מיט עטלעכע יאָר צוריק.

סאָל טאַנצמאַן איז איינער פון די אָנפירער פון „פין־פאָר־קלאָב" זינט זיין אָנטשטייאונג. ער געהער אויך צום אַרבעטער־רינג און צו דער „פאָר־אַסאָציישאַן".

• **יוסף מאַלקאָווסקי —**

געבוירן אין יאָר 1896, אַ זון פון וועלווול דעם גילזן־מאַכער. אין דער אָלטער היים איז ער געווען אַ קירזש־נער און געבליבן ביי דעמזעלבן פאַך אויך אין אַמעריקע, וואו ער איז געקו־מען אין יאָר 1910. זייט 20 יאָר פירט ער אָן אייגן געשעפט אין ניו־יאָרק. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1923 און האָט צוויי קינדער.

ער איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און פון „פין־פאָר־קלאָב".

• **ס. טאָקער** — ניו־יאָרק

• **יעקב טויזנער —**

געבוירן אין יאָר 1896, אין פינסק. אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז ער גע־קומען אין יאָר 1914, חתונה געהאַט אין יאָר 1922 און האָט צוויי קינדער. אין דער אָלטער היים איז ער געווען אַ קירזשנער און ביי דעם זעלבן פאַך איז ער אויך באַשעפטיקט אין אַמעריקע. טויזנער האָט אין פינסק שוין באַלאַנגט צום „בונד" און איצט איז ער אַ מיט־גליד פון דער „אַמעריקן לייבאָר־פאַרטי" און פון דער „פאָריערס־יוניאָן".

• **משה חיים (אָלטער) טויזנער —**
(זע: זייט 432)

• **טוביה טוקעל —**

געבוירן אין יאָר 1889. אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1912. ער איז אַן אייגנטימער פון אַ באַרבער־שאָפּ. ער האָט צוויי קינדער, איין זון איז אַ מעכאַניקער ביי עראָפּלאַנען.

ט. טוקעל באַלאַנגט צום אַרבעטער־רינג.

• **העריש טראַבמאַן** — ניו־יאָרק

• **חיימי טראָם (חיים טראָשינסקי)** — איז פריען עלטער האָט ער אויס־געוואַנדערט פון פינסק, געוואויינט אַ צייט אין קענטאָקי און לעצטנס זיך באַ־זעצט אין לאָס־אַנדזשעלעס (קאַליפאָר־ניע). ער האָט אַריבערגעבראַכט אין די פאַראייניקטע שטאַטן זיין גאַנצע פאַמיליע.

• **חיים טראָסקי** — ניו־יאָרק

• **נייטן (ניסל) טרושינסקי —**

געבוירן אין פינסק. זינט 20 יאָר געפינט ער זיך אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ער איז אַ טיכטיקער מיטגליד אין פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ, און נעמט אַנטייל אין אַלע אַקציעס פון אַלגעמיינעם אַרבעטער־רינג.

• **אייב טשאַטנער** — וועניס, קאַל.

ו

• **ב. יאַנאָוו —**
אַטלאַנטיק־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **יעקב יאַנאָווסקי —**

געבוירן אין יאָר 1879 אין פינסק, אין יאָר 1904 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה־געהאַט אין זעלבן יאָר און האָט צוויי קינדער. ער האָט אין פינסק באַלאַנגט „בונד". ער איז אַ מיטגליד אין דער „אַמעריקן לייבאָר־פאַרטי" און פון אַרבעטער־רינג.

• **ה. יאַרמאָוו —**
אַטלאַנטיק־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **מ. יודאָוו** — ניו־יאָרק

• **לואי (לייזער) יודאָוויטש —**

געבוירן אין יאָר 1886. זיין פאָטער איז געווען אַ שמיד און ער אַליין האָט אין פינסק געאַרבעט אַלס שלאָסער. אין יאָר 1906 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק און דאָ געענדיקט אַ פאַך־שולע. ביזן היינטיקן טאָג איז ער אַ מעטאַל־אַרבעטער.

לייזער יודאָוויטש געהער צו דער אייזן־אַרבעטער־יוניאָן און צום פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **פעני יולין —**

געבוירן אין יאָר 1870, אַ טאָכטער פון אַ פינסקער סוחר. זי איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1892 און גע־הייראַט מיט בעני יולין (געבוירן 1868). זיי פירן אַ ביזנעס אין ניו־יאָרק, האָבן פינף קינדער, איין זון איז אַ דאָקטאָר.

• **אברהם יארענקאָם —**

געבוירן אין דראָהיטשין, אַ זון פון יעקב דעם סטאָליאַר. זיין פרוי שטאָמט פון זשיטאָמיר. אברהם און ברכה יא־רענקאָס זיינען אַקטיוו אין פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שי־קאָגאָ און אויך אין דער דראָהיטשינער סאָסייעטי.

ל

• **אידא לאַנדאָ** — יאָנקערס (נ. י.)

• **בעני (בעריש) לובא —**

געבוירן אין יאָר 1889, אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1907. אין דער אָלטער היים האָט ער באַלאַנגט צו די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן. איצט איז ער אַ מיטגליד פון דער „אַמעריקן לייבאָר־פאַרטי". ער אַרבעט ביי דאַמען־קלייד ער און געהער צו דער „דרעס־מייקערס־יוניאָן". ער איז אַ טע־

טיקער מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַ. ר.

בעני לובאַ שטאַמט אַליין פון לאָמזשע, אָבער זיין פרוי איז פון פינסק. די לובאָם האָבן צוויי קינדער.

• **סאָלאָמאָן לוטאַן** —

געבוירן אין יאָר 1891, געקומען קיין ניו־יאָרק אין יאָר 1910. זיין מוטער האָט מען אין פינסק גערופן: ברכה די קרעמערקע. ער איז אַ פאָר־פאַבריקאַנט, געהער צום ברענטש 210 אַ. ר. איז אויך טעטיק אין דער שול־באַוועגונג. ער האָט דריי קינדער.

• **מאָריס לוקטאַן** — ניו־יאָרק

• **אהרן ליבערמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1897 אין לאָהישין, אַ זון פון שמואל דוד. אין דער פריער יונגט איז ער געקומען קיין פינסק און שפעטער געוואָרן אַ בוי־מייסטער. אין יאָר 1906 האָט ער צוזאַמען מיט זיין פרוי, באַשע, אויך אַ לאָהישינער, אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

ער נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין געזעלשאַפטלעכן לעבן פון שיקאַגאָ.

• **דזשוליוס ליבערמאַן** —

געבוירן אין לאָהישין, אַ זון פון שלמה יאַנקל יואלס. אין יאָר 1898 קומט ער קיין פינסק צו זיין פעטער, ראובן דער רופא. ער הייבט אָן אַרבעטן אַלס סטאָליאַר און זיין וואויננונג אויף די לינישטשעס ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ קאָנספיראַטיוון צוזאַמענקונפטס־קוואַרטיר פון פינסקער „בונד".

אין יאָר 1904 עמיגרירט ער אין די פאַראייניקטע שטאַטן, באַזעצט זיך אין שיקאַגאָ און ווערט אָן אַקטיוואָר מיטגליד פון ברענטש 32 אַרבעטער־רינג. שפעטער העלפט ער גרינדן דעם פינסקער ברענטש 252, פון וועלכן ער איז אַ צייט לאַנג געווען פינאַנס־סעקרעטאַר.

די פרוי פון דזשוליוס ליבערמאָן, יהודית, איז די טאָכטער פון שמואל העגדעל פון לאָהישין. זי נעמט אָן אַקטיוון אנטייל אין געזעלשאַפטלעכן לעבן אוו באַזונדערס אין ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. די ליבערמאָנס האָבן דריי קינדער.

• **נ. ליבערמאַן** — ניו־יאָרק

• **סוליע ליבערמאַן ע"ה** —

אין פינסק איז זי באַקאַנט געווען אַלס סילקע די קרעמערקע. זי איז געווען די שוועסטער פון ר' איטשע בית־דין שמש ע"ה, די רעכטע האַנט פון ר' דודל קאַרליינער. צוזאַמען מיט איר מאַן, ברוך משה פאַלקס, האָט סוליע ליבערמאַן ביז אין עלטער פון 85 יאָר געפירט אַ באַקאַלייניע קראָם. איר אייניקל, מנחם ליבערמאַן, איז דערשאַסן געוואָרן ביי דער קלויסטער־וואַנט צוזאַמען מיט די 35 פינסקער קדושים.

סוליע ליבערמאַן איז געווען באַוואוסט אין פינסק אַלס מלומדת, זי האָט געקענט תנ"ך און אַפילו גמרא.

סוליע ליבערמאַן

מען פלעגט זיך צו איר וועגן נאָך עצות און כלות האָבן ביי איר אייגעגלייגט זייערע נדנס.

זי האָט איבערגעלאָזט 16 אייניקלעך און 20 אור־אייניקלעך, וועלכע זיינען צעשפרייט איבער דער גאַנצער וועלט. צו אירע אַמעריקאַנער אייניקלעך געהערט די חשובע געזעלשאַפטלעכע טוערין, יעטא פינקעלשטיין.

• **אַלעקסאַנדער ליווי** —
לאָס אַנדזשעלעס

• **העלען ליווי** — וועניס (קאַליפ.)

• **לואי ליווי** —
(זע: זייט 433)

• **מאַקס ליווי** — לאָס אַנדזשעלעס

• **איזידאָר ליפשיץ** —
מאָנטיסעלאָ (נ. י.)

• **שמואל ליפשיץ** —

געבוירן אין יאָר 1903, געקומען קיין ניו־יאָרק אין יאָר 1921. ער האָט אַ גראָסערי אין דראַנקס, געהער צום נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד.

• **רבקה לעווי** —
(זע: זייט 433)

• **דוש. לעוויט** — ניו־יאָרק

• **לעווין און גיטעלמאַן** — ניו־יאָרק

• **אייב לעווין** — ניו־יאָרק

• **אַלטער לעווין** —

געבוירן אין יאָר 1888, אַ זון פון רייזל און יחיאל לעווין, באַוואוסט אין פינסק אַלס יחיאל דער בויער. אין יאָר 1907 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, חתונה־געהאַט אין יאָר 1908, האָט אַ זון, וועלכער איז פון בארוך אַן אַרכיטעקט.

אַלטער לעווין איז אין ריעל־עסטעיט ביזנעס און איז אויך טעטיק אַלס בילדינג־קאָנטראַקטאָר. ער איז אַ מיטגליד אין ברענטש 550 אַרבעטער־רינג.

• **אַלטער לעווין** — ניו־יאָרק

• **בנימין לעווין** —

געבוירן אין יאָר 1891, זיינע עלטערן האָבן אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וועו ער איז אַלט געווען זעקס חדשים. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1914, האָט פיר קינדער און איז אין די אינשורענס־ביזנעס. ער געהער צו דער געזעלשאַפט „עזרת־אַחים בני־פינסק" און איז אַן אַקטיוואָר מיטגליד אין „יאָנג־איזראַעל". ער איז געווען דער אַרגאַניזירער און ערשטער פרעזידענט פון „יאָנג־איזראַעל אַוו פלעטבוש".

• **דינה לעווין** —

געבוירן אין יאָר 1897, אַ טאָכטער פון וויקטאָר און ראַיע וואַטמאַן. זי איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1913, געאַרבעט אַלס שניידערין, און נאָכן טויט פון איר מאַן געעפנט אַ וועשעריי. זי האָט צוויי קינדער. איז אַ מיטגליד אין דער געזעלשאַפט „עזרת־אַחים בני פינסק".

• **טשאַרלז לעווין** — ניו־יאָרק

• **יוסף לעווין** —

געבוירן אין ראָוונע, זייער יונג געקומען קיין פינסק און געאַרבעט בייי בוכבינדעריי. ער האָט חתונה געהאַט

דאָרט מיט חיה הענע פוטערמאַן און אין 1905 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע.

די לעווינס האָבן אין טאָכטער און דריי זין: מאיר, לייזער, הערשל און בחמה.

יוסף לעווין איז אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **יצחק לעווין** — אַטלאַנטיק־סיטי

• **לואי לעווין** —

געבוירן אין יאָר 1894 אין פּינסק. ער האָט אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1910, חתונה־געהאַט אין יאָר 1917 און האָט צוויי קינדער. אין דער היים איז ער געווען אַ שמיד און איצט איז ער אַ פּלאָמבער פּאָר זיך און באַשעפטיקט דריי אַרבעטער. ער איז אַ מיטגליד אין דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי און גיט זיך אָפּ מיט געזעלשאַפטלעכער אַרבעט.

• **מייער לעווין** —

געבוירן אין יאָר 1902 אין פּינסק, אַ זון פון חיה־העניע און יוסף לעווין. מאיר לעווין איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1920. ער וואוינט אין ניו־יאָרק, איז פאַרהיראַט. זיין פרוי, דזשעסי, איז אַן אַמעריקאַנער געבוירענע.

• **מאַקס לעווין** — וואַשינגטאָן

• **פראַנק לעווין** — ניו־יאָרק

• **פּאול (פּרץ) לעווין** —

געבוירן אין יאָר 1893 אין פּינסק. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ גילזן־מאַכער. קיין אַמעריקע איז פּאול לעווין געקומען אין יאָר 1912, ביזן יאָר 1918 האָט ער געאַרבעט אַלס פּאַריער ביי יענעם, דאַן האָט ער געעפנט אַן אייגן פוטערוואַרג־געשעפט.

ער גהעער צו דער „פּאַריערס־אַסאָסיאיישאַן", צום אַרבעטער־רינג, „פּין פּאָר־קלאַב" און „מאונט־אידן־סענטער" פון די בראנקס. ער איז אַ טעטיקער מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 א. ר. און וויים־פּרעזידענט פון אַן אַרטאַדאָקסישער שול. פּאול לעווין האָט געזומען אַן אַקטיוון אנטייל אין קאָמיטעט פון „טויזנט יאָר פּינסק".

• **פּעשקע לעווין** —

די פרוי פון פּאַרשטאַרבענעם שאַמע לעווין. זי איז אַקטיוו אין ניו־יאָרקער יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן און איז באַזונדערס טעטיק אין די אַרגאַניזאַציעס פון יידישן סאָציאַליסטישן פאָלק־באַנד. פּעשקע לעווין איז אויך אַ מיטגליד פון פּינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג. זי האָט פיר קינדער.

מ

• **היימאן מאַטילסקי** — ניו־יאָרק

• **יעקב מאַכלעדער** — ניו־יאָרק

• **סענדער מאַכלעדער** —

געבוירן אין יאָר 1864 אין פּינסק, אַ זון פון שיינדל און יאַנקל מאַכלעדער. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1910 און האָט דריי קינדער.

סענדער מאַכלעדער האָט אין יאָר 1910 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. אין דער אַלטער היים האָט ער געאַרבעט אין דער שוועבל־פאַבריק און אין אַמעריקע איז ער אין פּינטינג־ביזנעס. ער איז אַ מיטגליד פון „אַרדער ברית אברהם".

• **סעם מאַלאַקאָוו** — וואַשינגטאָן

• **פּיליפּ מאַסליאַנסקי** — ניו־יאָרק

• **הערי מאַרגאָלין** — ניו־יאָרק

• **סעמועל מ. מאַרק** —

געבוירן אין יאָר 1884, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1903. אין דער היים איז ער געווען אַ סיראַפּ־מאַכער. ער וואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַ פּאָדיאַטריסט און קיראָפּראַקטער.

• **ה. מאַנטאַג** — ניו־יאָרק

• **מאָריס מיללער** — וואַשינגטאָן

• **מאַקס מילסטאָן** — שיקאַגאָ

• **ד"ר דוד מילער** —

(זע: זייט 434)

• **מאַקס ל. מילער** —

געבוירן אין יאָר 1890, אַ זון פון זונדל מילער. אין דער אַלטער היים האָט ער געאַרבעט אַלס אָנגעשטעלטער. אין יאָר 1908 האָט ער עמיגרירט קיין אַמעריקע און זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק, וואו ער וואוינט ביז היינט מיט זיין פרוי און צוויי קינדער. ער איז אַן אייגנטימער פון אַ פּאָר־געשעפט. מ. מילער געהער צום אַרבעטער־רינג און איז באַזונדערס טעטיק אין „פּין־פּאָר־קלאַב", אין וועלכן ער פּאַרנעמט דעם אָמט פון וויים־פּרעזידענט.

• **דזשוליוס מילשטיין** —

געבוירן אין יאָר 1888, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1905, געלעבט אַ צייט אין קליוולאַנד און איצט אין די בראנקס, וואו ער אַרבעט אַלס סטאָליער. דזש. מילשטיין האָט פיר קינדער, אַלע באַקומען זיי העכערע בילדונג. ער איז אַ מיטגליד אין דער „קאָרפּענטער־יוניאָן" און פון „פעמילי־סוירקל".

• **מאַקס מינאַרסקי** — ניו־יאָרק

• **יעקב מישקין** — וואַשינגטאָן

• **מאָריס מעדניק** — ניו־יאָרק

• **אברהם מעלצער** —

געבוירן אין יאָר 1905, אַ זון פון הרב משה מעלצער. אין דער היים איז אברהם מעלצער אין עלטער פון 17 יאָר שוין געווען אַ פאַרוואַלטער פון אַ מיל.

ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1923, חתונה־געהאַט אין יאָר 1927 און האָט דריי קינדער. ער וואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַן אייגנטימער פון אַ פאַר־שאַפּ. געהער צום „פּין־פּאָר־קלאַב" און צו דער געזעלשאַפט „נייטס אָוו פּיטיאַס".

• **א. מענאַקער** — ניו־יאָרק

• **אהרן מעשל** — ניו־יאָרק

נ

• **ד"ר עזריאל נאַקס** — ניו־יאָרק

• **דזשאָזעף נאָרטאָן** —

געבוירן אין יאָר 1885, אַ זון פון חנה פייגל און נחום קנובאָוויץ. ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1914. פון דער היים אַ שניידער איז ער ביי שנייידעריי אויך געבליבן ביזן היינטיקן טאָג.

אין פּינסק איז ער געווען אַ טעטיקער בונדיסט און היינט — אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און יידישן סאָציאַליסטישן פאָלק־באַנד.

• **מ. ניומאַן** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **אהרן יודל (יהודה) נידיטש** —

צוזאַמען מיט זיין פרוי, שרה, האָט ער אויסגעוואַנדערט פון פּינסק אין די פּאַראייניקטע שטאַטן. ביידע נעמען זיי אַן אַקטיוון אנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן און בא־

זונדערס זיינען זיי טעטיק אין פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג און אין פּינסקער „אינדעפּענדענט־פּאַראיין". אין דער לעיידיס־אָקזילערי פון דעם זעלבן פּאַראיין האָט שרה נייִדיטש שוין פּאַר־נומען דעם אַמט פון פּרעזידענטין.

• **אייב נייִדיטש** —

געבוירן אין פּינסק, געווען טעטיק אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אַלס מיטגליד פון „יונגן בונד". קומענ־דיק קיין אַמעריקע האָט ער זיך אָנגע־שלאָסן אין פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאָגאָ.

• **יעקב נייִדיטש** —

געבוירן אין יאָר 1878, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1904. זיין פאָטער, זאַוול נייִדיטש, איז געווען אַ סוחר און אויך דער זון האָט זיך אין דער אַלטער היים פאַרנומען מיט געשעפט. ערשט נאָכן אָנקומען קיין אַמעריקע האָט ער אָנגעהויבן שטודירן. געלערנט אַ צייט אין „קופער־יוניאָן", דערנאָך אין וואַלפערייזאָ־אוניווערזיטעט און גראַדו־אירט אַלס עלעקטריקאַל־אינזשיניער. ער איז אויך אַ געשעפטסמאַן.

יעקב נייִדיטש האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1909 און האָט פיר קינדער. איין זון איז אַ לאָיער, אַ צווייטער שטו־דירט מעדיצין און אויך די איבעריקע צווויי קינדער באַקומען העכערע בילדונג.

• **מאַקס נייִדיטש** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **מאָריס נייִדיטש** — ניו־יאָרק

• **הערי נימצאָוויטש** —

געבוירן אין איוואניק אין יאָר 1888, אַ זון פון די איוואניקער קאָלאָניסטן, שרה און שמואל נימצאָוויטש. ער איז געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1911 און זינט דאַן איז ער אין פאַר־ביזנעס.

ער נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין דער „פּראָגרעסיוו איוואָניקער אַסאָ־סיאיישאַן", פון וועלכער ער איז גע־וועזן 4 יאָר צייט פרעזידענט. ער איז וויס־פרעזידענט פון „פין־פאַר־קלאָב". אויך מרס. רחל נימצאָוויטש איז טעטיק אין פאַרשידענע וואוילטעטיקע אָרגאַ־ניזאַציעס. די נימצאָוויטשעס האָבן צוויי קינדער, אַ זון און אַ טאָכטער, וועלכע האָבן באַקומען העכערע בילדונג.

ם

• **מאַקס סאָלאָמאָן** —

געבוירן אין יאָר 1892, אין יאָר 1910 עמיגרירט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק, אין דער אָלטער היים איז ער געווען אַ זיגערמאַכער און איצט איז ער אַן אייגנטימער פון אַ דזשולערי־סטאָר.

ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער. זיי באַקו־מען אָלע העכערע בילדונג. ער איז אַ מיטגליד אין די „נייטס אָוו פּיטיאַס" און איז אַ קעפּטן אין די „באַי־סקאוטס".

• **סעם סאלאמאן** — ניו־יאָרק

• **משה סאלעד** —

אַ זון פון ר׳ קלמן בר׳ משה סאָלא־דאָוויק פון סלאָנים, וועלכער האָט גע־שטאָמט פון די פאַמיליעס פון ר׳ יעקב בעל־מגיה און צבי־הירש, דעם שטאָט־חזן פון ביאַליסטאָק. ר׳ קלמן איז געווען אַ תלמיד פון פינסקער שטאָט־מגיד און ער האָט אין פינסק חתונה־געהאַט מיט ר׳ דוב בערלס טאָכטער, בריינדל. ער איז נפטר געוואָרן ז׳ אדר ב׳ תרפ״ז (1927) אין עלטער פון 80 יאָר. מרת בריינדל איז נפטר געוואָרן ט׳ סיון תר״פ (1920) אין עלטער פון 73 יאָר. זיי האָבן געהאַט צען קינדער, פון וועל־כע דער בכור איז משה סאלעד, געבוירן אין 1868; דער צווייטער זון, שמואל, איז געשטאָרבן אין אַמעריקע און איבער־געלאָזט 1 זון און דריי טעכטער; די איינציקע טאָכטער פון ר׳ קלמן, לאה, איז געשטאָרבן אין אַמעריקע און גע־לאָזן אַ זון; יוסף איז אין אַמעריקע, האָט דריי זין זון 1 טאָכטער; שמעון איז אין אַמעריקע, האָט זין זון אין טאָכטער; יצחק איז געשטאָרבן אין אַמעריקע; בערל געפינט זיך אין אַמע־ריקע, האָט זין זון טעכטער; אברהמל געפינט זיך אין אַמעריקע, האָט זין זון טעכטער; חיים און יעקב געפינען זיך אין פינסק. יעקבס זון איז דאָס דער באַוואוסטער פינסקער עילוי, הרב משה סאָלאָדאָוויניק, וועלכער איז לעצטנס, נאָך לאַנגע וואַנדערונגען, אָנגעקומען קיין אַמעריקע. הרב משה סאָלאָדאָוויניק האָט 12 יאָר צייט געלערנט אין דער ראדיגער ישיבה און אַ דאַנק זיין התמדה און שאַרפן מח זיך דערוואָרבן גרויס בקיאות אין ש״ס און פוסקים.

משה סאלעד האָט אין די יונגע יאָרן געלערנט אין פינסק ביים באַוואוסטן נאַציאָנאַלן מגיד ר׳ צבי־הירש מאָס־ליאַנסקי, וועלכער האָט אין אים אייג־געפלאַנצט אַ שטאַרקע ליבע צו דער שפראַך פון די נביאים און צום תנ״ך.

משה און אסתר סאָלעד

אין דער זעלבער צייט האָט מ. סאלעד זיך געלערנט אַ מלאכה — דאָס דעקאָ־רירונג־פאַך.

אין 1889 האָט משה סאלעד חתונה געהאַט מיט דער טאָכטער פון מאיר חיים קאַלאַדני, אסתר. נאָך דער חתונה האָט ער אונטערגענומען פאַדריאַדן צו דעקאָרירן גרויסע געביידעס. אַרום 1890 האָט ער פאַרלאָזן פינסק און איבער ענגלאַנד אָפּגעפאָרן קיין אַמע־ריקע, וואוהין ער האָט אויך באַלד אַראָפּגעברענגט זיין ברודער שמואל. נאָך צוויי יאָר אָפּזיין אין אַמעריקע האָט משה סאַלעד זיך אומגעקערט קיין פינסק און זיך ווייטער פאַרנומען מיט פאַדריאַדן. פאַר דער וועלט־מלחמה פון 1914 איז ער ווידער געקומען קיין אַמעריקע אויף אַ באַזוך צו זיין ברודער שמואל. דער קריגס־אויסברוך האָט אים אוממעגלעך געמאַכט דאָס צוריקפאָרן אַהיים, וואו זיין פאַרמעגן איז דערווייל פאַרניכטעט געוואָרן. משה סאַלעד איז שוין פאַר־בליבן אין אַמעריקע און אַריבערגע־בראַכט אַהער זיין פאַמיליע, די פרוי מיט זיבן קינדער (4 טעכטער און דריי זין), זיך באַזעצט אין דזשוירזי־סיטי, וואו ער וואוינט ביז היינט־צו־טאָג.

אין אַמעריקע האָט משה סאַלעד געפירט גרויסע ריעל־עסטייט־געשעפטן, געהאַנדלט מיט פאַרב־מאַטעריאַלן און געווען אויך אַ בוי־אונטערנעמער. ער האָט געגרינדעט אַ פירמע „סאלקאוט־פּיינט־קאָמפּאַני", וואָס אַרבעט אויס אַרטיקלען מיט אַ טרייד־מאַרקע „שומרי־שבת", ווי אַן אונטערשטרייכונג פון זיינע רעליגיעזע פרינציפּן און טראַדיציאָנעלער אויסגעהאַלטנקייט. אויך זיינע זין זיינען דערפאַלגרייכע גע־שעפטסלייט. די טעכטער זיינען אַלע פאַרהיראָטע. אַיין טאָכטער איז די פרוי פּין למדן און שוחט, ר׳ חיים זיידעס. די טאָכטער רחל איז געשטאָרבן י״ב אלול תרצ״ט (1939) אין געלאָזן 4 יתומים.

משה סאַלעדס פופצן אייניקלעך באַ־קומען אַ טראַדיציאָנעלע יידישע דער־ציאונג. 2 קינדער פון זיין זון, לייבל, לערנען אין ניו־יאָרקער ישיבות. משה סאַלעד איז שטאַרק פאַראינטערעסירט אין די טראַדיציאָנעל־יידישע בילדונגס־אַנשטאַלטן. ער נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין רעליגיעזע אינסטיטוציעס, ווי די קאָנגרעגעישאַן „צמח צדק" אין בעיאָן, און איז דער גרינדער פון דער שול „אהבת אחים" אין דזשוירזי־סיטי. ער האָט אַ טיפן יראת־הכבוד פאַרן אנדענק פון די פאַרשטאָרבענע מיטגלידער פון זיין משפּחה. אין יאָר 1929 איז געגרינ־דעט געוואָרן דער „סאַלעד פאַמיליען־פאַראיין".

• **בענדזשאַמין (פיניע) סאַנדבערג** — געבוירן אין יאָר 1895 אין פּינסק, אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1911 און איז אין ניו־יאָרק אַן אייגנ־טימער פון אַ פאַר־שאָפּ.

בענדזשאַמין סאנדבערג האָט דריי זין. ער איז אַ מיטגליד פון פינסקער בר. 210 אַ. ר., „פין־פאַר־קלאָב" און „פאַר־מאַנופּעקטשורער־אַסאָסיאיישאַן".

• **אייזיק סאנדבערג** — געבוירן אין יאָר 1879, אַ זון פון צפורה און מרדכי סאַנדבערג. זיין פאָ־טער פלעגט פירן האַלץ־טראַנספּאָרטן קיין דאַנציק און מעמעל. אין יאָר 1906 האָט ער חתונה־געהאַט מיט דער טאָכטער פון אַ פינסקער תושב, סאָצע גלויבערמאַן פון בריסקער גאָס.

די סאַנדבערגס זיינען געקומען אין די פאַראיניקטע שטאַטן אין יאָר 1923, זיי וואוינען אין ניו־יאָרק, האָבן דריי טעכטער און איין זון. אייזיק סאנדבערג האָנדלט מיט רויע וואָל. ער איז אַ מיט־גליד פון דער ציוניסטישער אָרגא־ניזאַציע

• **מרם. ח. סטאָלאָוו** — אַטלאַנטיק־סיטי

• **דיוו און סטאַנלעי סטאָן** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **סעם סטאָן** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **שמעיה סטאָק** — (זע: ז״ט 435)

• **אייב סיימאָן** — יוניאָן־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **הערי סיימאָן** — ניו־יאָרק

• **יוסף סיימאָן** — ניו־יאָרק

• **מאָזעס סיימאָן** — ניו־יאָרק

• **הערי סילווערמאַן** — געבוירן אין יאָר 1895, אַ זון פון אַברהם־לייב און פייגע חיה טשערטאָק.

הערי סילווערמאַן איז אין דער היים געווען אַ בוכהאַלטער. ער האָט אויסגע־וואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1920, חתונה־געהאַט אין יאָר 1924 און האָט פיר קינדער.

די סילווערמאַנס וואוינען אין וואַ־שינגטאָן, וואו זיי באַזיצן אַ גראָסערי.

• **הערש בער (הירשל) סילווערמאַן** — געבוירן אין פינסק, אַ זון פון מרדכי דעם גלעזער.

הערש בער סילווערמאַן, ווי אויך זיין פרוי, זענען אַקטיוו אין יידישן גע־זעלשאַפטלעכן לעבן אין שיקאָגאָ. ספּע־ציעל ווידמען זיי זיך די אַנגעלעגנ־הייטן פון יידישער דערציאונג. זיי זענען באַזונדערס טעטיק אין די שלום־עליכם־שולן אין שיקאָגאָ און העלפן מיט אין אַלע אַקציעס לטובת דער מאַדער־נער, וועלטלעכער יידישער קולטור.

• **יוסף סילווערמאַן** — געבוירן אין יאָר 1886. אין דער אַלטער היים איז יוסף סילווערמאַן גע־וועזן אַ פריקאַזשטשיק. אין יאָר 1920 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאָר־אייניקטע שטאַטן, חתונה־געהאַט אין יאָר 1919 און האָט דריי קינדער. ער וואוינט אין וואַשינגטאָן און איז אַ גע־שעפטס־מאַן.

• **לואי סילווערמאַן** — אין פינסק איז ער באַקאַנט געווען אַלס לייזער מאַטל דעם בלעכערס, גע־קומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1903. די סילווערמאַנס זענען אַק־טיוו אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין שיקאָגאָ. זיין פרוי, סאָפיע, איז די פרעזידענטין פון דער „פינסקער ליידיס אַרפאַן אייד־סאָסייעטי".

• **מאָריס י. סילווערמאַן** — געבוירן אין יאָר 1885, אין 1900 געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן צוזאַמען מיט זיינע עלטערן, בדוך לייב און עטל סילווערמאַן, וועלכע האָבן אין פינסק געהאַט אַ שפּייז־געווענלבל און אין אַמעריקע — אין האָטעל־ביזנעס.

מאָריס סילווערמאַן איז אין פינסק געווען אַ ציגאַרן־מאַכער און געאַרבעט

ביי שעיה גווירצמאַן. אין דעמזעלבן פּאַך האָט ער אַ צייט געאַרבעט נאָך זיין אָנקומען אין ניו־יאָרק. הייַנט וואוינט ער אין וואַשינגטאָן, וואו ער פירט אַ „ריעל־עסטעיט"־ביזנעס.

מאָריס סילווערמאַן האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1907, האָט דריי קינדער און צוויי אייניקלעך.

• **יצחק סינאָוויטש —**

געבוירן אין יאָר 1877, אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1904. די סינאָוויטשעס וואוינען אין ניו־יאָרק און זענען אין סטעישאַנערי־ביזנעס. זיי האָבן צוויי קינדער.

יצחק סינאָוויטש איז אַ טעטיקער מיטגליד אין דער געזעלשאַפט „שוחרי־טוב".

• **א. סינאָוויץ** — ריטשמאן־היל (נ. י.)

• **מ. סיפּערשטיין —**

דזשוירזי־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **יצחק סיראָטא —**

געבוירן אין יאָר 1892, אַ זון פון מיכל און האַדעס סיראָטא. אין יאָר 1908 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער. אַ צייט האָט ער געוואוינט אין ניו־יאָרק און איצט לעבט ער אין וואַשינגטאָן, וואו ער פירט אַ געשעפט.

יצחק סיראָטא איז אַ מיטגליד אין דער געזעלשאַפט „נייטס אָוו פיטיאַס" אין אין יידישע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס.

• **איזידאָר סעווין —**

פינסק האָט אריסגעגעבן נישט נאָר געלערנטע און פּאָליטיקער פון אַ וועלט־מאַסשטאַב, נאָר אויך אינדוסטריעלע און ביזנעסלייט, וועלכע האָבן געשאַפן נייע ווירטשאַפּטס־צווייגן אין די פאַר־שיידענע לענדער, וואוהין זיי האָבן אויסגעוואַנדערט. אין זיד־אַפריקע, אין אויסטראַליע, אין פאָלעסטינע און בא־זונדערס טאַקע אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז צו פאַרצייכענען בעמען פון פינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן זיך דערשלאָגן צו ערשטראַנגיקע פאָזיציעס אין פינאַנציעלן און געשעפטלעכן לעבן פון לאַנד.

צו אָט די דערפאָלגרייכע פינסקער לאַנדסלייט געהערט איזידאָר סעווין, וועלכער האָט צו זיין הויכער סאַציא־לער פאָזיציע זיך דערשלאָגן דורך שוועריקייט, ערלעכער אַרבעט, אומדער־מידלעכער אַנשטרענגונג און איניציא־טיוו, וואָס ער האָט אַרויסגעוויזן אין דעם געזאָלין־ביזנעס.

איזידאָר סעווין איז געבוירן אין פינסק, אין יאָר 1886, ביי באַלעבאַ־טיש־פרומע עלטערן. זיין פאָטער, באַ־קאַנט אין פינסק אַלס נח דער קרעמער, האָט געהאַט אַ קראָם אין ר' זרחס גאַס. ער איז געשעצט געווען אין שטאָט אַלס אַ בן־תורה און גרויסער מכניס־אורח. זיין זיידע ווידער, ר' בנימין דער שמש, איז געווען אייגער פון די פאָפולעראַסטע געשטאַלטן, וואָס

איזידאָר סעווין

דאָס רעליגיעזע יידישע פינסק האָט אַרויסגעגעבן. ר' בנימין איז במשך פון 40 יאָר צייט געווען שמש פון דער פינסקער גרויסער שול. ער האָט געזען אויסוואַקסן דריי דורות מיט נייע באַ־וועגונגען און אידעען און ער איז דורך אַלעמען געווען גלייך באַליבט. פיל פון די פינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע געדענקען נאָך די שטאַלצע פיגור פון ר' בנימין דעם שמש, זיין הדרת־פנימדיקן אויסזען, און היטן אויף וועגן אים דעם אָנדענק ווי וועגן איינעם פון די שענסטע יידן, וואָס פינסק האָט אַרויסגעגעבן. ער איז געשטאַרבן אין עלטער פון 85 יאָר. די קהלה האָט אים געשטעלט אַ מצבה, אויף וועלכער עס איז אויסגעקריצט געוואָרן דאָס בילד פון דער גרויסער שול, וואו ר' בנימין האָט פאַרברענגט דעם גרעסטן טייל פון זיין לעבן. ער האָט איבערגעלאָזט הע־כער זיבעציק אייניקלעך און אוראייי־ניקלעך, וואָס זענען צעשפרייט איבער דער וועלט און ביי וועמען עס איז טייער דער אָנדענק פון זייער גרויסן זיידן.

צו די אייניקלעך פון ר' בנימין דעם שמש געהערט טאַקע איזידאָר סעווין, וועלכער האָט דעם פאָרטרעט פון זיין זיידן גענאָמען דורך דעם באַ־קאַנטן יידישן קינסטלער שאול ראָסקין.

איזידאָר סעווין איז געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1904. אין דער אַלטער הייַם האָט ער גע־אַרבעט אַלס שלאָסער־מעכאַניקער, אָבער אַריבערקומענדיק קיין אַמעריקע איז ער מגלגול געוואָרן אין אַ שניידער. ער האָט אָבער שנעל פאַרלאָזט דאָס שנייי־דעריי און געוואָרן אַ פּעינטער. נאָך אַ קורצער צייט פון פאַרבראַנגען אין ניו־יאָרק, איז ער אַוועק אין פּענסיל־וואַניע און במשך פון עטלעכע יאָר שווער געהאַרעוועט, געטאָן אַלערליי מלאָכות, געאַרבעט ביי וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזט און אָנגעזאַמעלט די ערשטע עטלעכע דאָלאַר. ער איז דאַן צוריקגעקומען קיין ניו־יאָרק אויף זיך געבומען צו מסחר, צושטעלנדיק פאַרב און אויל פאַר פּעינטערס. אַמערשט האָט ער זיין סחורה פונאַנדערגעפירט מיט אַ פערד און וועגעלע און שפּעטער שוין מיט אַן אויטאָמאָביל.

די בליץ־שנעלע אָנטוויקלונג פון דער אויטאָמאָביל־אינדוסטרי האָט צו־געצויגן די אויפמערקזאַמקייט פון דעם יונגען ביזנעסמאַן. ער האָט דערזען אַ ניי פעלד פון איניציאַטיוו און אָנשטאָט צוצושטעלן פאַרב און אויל פאַר פּעינ־טערס, האָט ער געגומען צושטעלן אויל און געזאָלין פאַר אויטאָמאָביל־דריי־ווערס. זיין ערשטע געזאָלין־סטעישאָן האָט ער געעפנט אויף דער קרייצונג פון דעלענסי און קלינטאָן־סטריט נעבן דער בריק, וואו דער פאַרקער איז אַ גרויסער. דאָס איז געווען אין יאָר 1912.

אין יאָר 1913 האָט איזידאָר סעווין חתונה געהאַט מיט זיין קוזינע, שרה סטראַבינסקי פון קרעמענטשוג. אירע

עלטערן שטאַמען אויך פון פינסק. זי איז אויך אַן אייניקל פון ר׳ בנימין דעם שמש. אין דערזעלבער צייט האָט ער אויסגעבריטערט זיין ביזנעס און געעפנט אַ צווייטע געזאָלין־סטעישאָן אין ברוקלין און אַזוי שטופנווייז אַרײַ־בער צו האָלסעיל־ביזנעס פון געזאָלין,

ר׳ בנימין דער שמש
(צייכענונג פון שאול ראָסקין)

מאַכנדיק זיינע אייגקויפונגען דירעקט פון די רײַפיינעריס.

זיינע געשעפטן האָבן אָנגעזונמען זייער אַ גרויסן שוואונג, ווען ער איז געקו־מען אויף דער אידעע צו ווערבירן פאַר זיך אַ פעסטע, שטענדיקע קליענטעל צווישן די ניו־יאָרקער טאַקסי־קאַמפּא־ניס, וואָס געפינען זיך הויפטזעכלעך אין יידישע הענט. ער האָט אָנגעהויבן מיט אַ פאַרקויף פון 30 טויזנט גא־לאָנס אַ חודש און דערפירט צו אָנ־דערהאַלבן מיליאָן גאַלאָנס אַ חודש, מאַכנדיק אַ יערלעכן אומזאַץ פון אַן ערך אָנדערהאַלבן מיליאָן דאָלאַר.

איזידאָר סעווין איז בישט באַרוישט געוואָרן פון זיינע פינאַנציעלע דער־פאָלגן. ער איז ווייטער פאַרבליבן דער־זעלבער פאָלקס־מענטש, וועלכער אַר־בעט אַ גאַנצן טאָג צוזאַמען מיט זיינע אָנגעשטעלטע האָנט ביי האָנט. דידאָזיקע פשטות דריקט זיך אויך אויס אין באַ־צוג צו זיינע לאָנדסלייט, מיט וועלכע ער פאַרקערט, און דעם גרויסן אינ־טערעס, וואָס ער ווייזט אַרויס פאַר כלל־זאַכן. ער איז באַקאַנט אַלס גרויי־סער נדבן. נישטאָ איין וויכטיקע יידי־שע אינסטיטוציע, וואו ער זאָל נישט צוטראָגן זיין בריייטהאַרציקע ביישטיי־ערונג. ער איז אַקטיוו אין אַ ריי גרויסע ניו־יאָרקער יידישע אָרגאַניזאַ־ציעס און אין די לאָקאַלע אינסטיטו־ציעס פון דער יידישער קהלה אין פא־רעסט־היל, וואו די פאַמיליע סעווין וואוינט אין אַ געשמאַקפול אייגעריכ־טעטן הויז.

אין יאָר 1939 האָט איזידאָר סעווין געעפנט דעם גרונט צו דער געביידע פון „דזשואיש סענטער" אין פאָרעסט־היל און דערביי מגדב־געווען אַ גרויסע סומע געלט פאַר אָט דער נייער אינ־סטיטוציע. אין די יערלעכע קאַמפיינס פון „יונייטעד דזשואיש־אַפיל" און דער צדקה־פעדעראַציאָן באַטיילקט זיך אי־זידאָר סעווין מיט באַדייטנדע סומעס. ער איז דער טשערמאַן פון דער טעקסי־קעב־דיוויזשאָן אין דעם קאַמפיין פון דער צדקה־פעדעראַציע.

אויך מרס. סעווין איז געזעלשאַפט־לעך אַקטיוו אין פאַרשיידענע פרויען־אָקזילעריס און זי פון איר זייט מאַכט אויך גרויסע בייטראָגען.

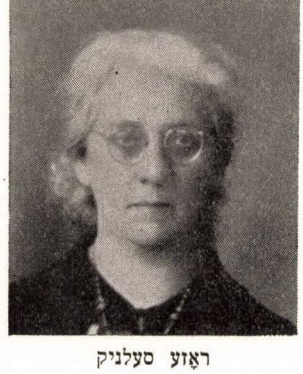
די סעווינס האָבן פיר קינדער, צוויי טעכטער און צוויי זין. זיי האָבן אַלע באַקומען אַ נאַציאָנאַל־יידישע דערציי־אונג. דער עלטסטער זון, בענדזשאַמין, איז אַ לאָיער און איז פאַרבונדן מיט די ביזנעס פון פאָטער. ער איז דער סעקרעטאַר פון דער ציוניסטישער אָר־גאַניזאַציע אין פאָרעסט־היל. דער צוויי־טער זון, מעלווין, איז אַ מעקאַניקל־אינזשעניר און אַרבעט אויך מיטן פא־טער אַלס טעכנישער ראַטגעבער. די עלטערע טאָכטער, אידיט, האָט גראַדו־אירט קאָלעדזש און האָט חתונה געהאַט מיט ד״ר סעמועל קאַהען. זי איז טע־טיק געזעלשאַפטלעך אַלס פירערין פון אַ גוירל־סקאַוט־אַרגאַניזאַציע. די יינג־סטע טאָכטער האָט גראַדואירט פון ניו־יאָרקער קאָלעדזש.

מר. און מרס. סעווין האָבן די לעצ־טע יאָרן געמאַכט גרעסערע רייזעס דורכן אַמעריקאַנער קאָנטינענט, באַזוכנ־דיק ספּעציעל די לענדער, וואָס זיינען באַקאַנט מיט זייערע רייכע פּעטראָל־קוואַלן.

איזידאָר סעווין האָט פון שטענדיק אָן זיך אינטערעסירט מיט דער טע־טיקייט פון די פינסקער לאַנדסמאַנ־שאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין אַמע־ריקע און מיט אַ בריייטער האָנט גע־האַלפן אין אַלע זייערע אַקציעס, סיי פאַר דער אַלטער היים, ווי אויך פאַר זייערע אינסטיטוציעס דאָ, אין די פאַר־אייניקטע שטאַטן.

- **הערי סעווין** — ניו־יאָרק
- **ד״ר ב. סעווין** — ניו־יאָרק
- **שלמה סעלניק (זשעלעזניקאָוו)** — (זע: זייט 436).
- **ראָזע סעלניק** —

די פרוי פון שלמה סעלניק, פון דער היים: ליפּסקי, געבוירן אין פינסק.

ראָזע סעלניק

זי איז געווען אַן אַקטיוו טוערין פון „בונד" אין פינסק. פון פאַך אַ שנייי־דערין האָט זי באַלאַנגט צו דער

„סכאדקע", וואס איז אין פינסק אנגעפירט געווארן דורך שלמהקען.

ראזע סעלניק איז טעטיק אין די ארבעטער־רינג־שולן און באלאנגט צום שטאטישן פרויען־קאמיטעט פון ארבעטער־טער־רינג. זי איז איינע פון די גרינדערינס פון פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. ארבעטער־רינג. זי באטייליקט זיך אויך אקטיוו אין אלע אקציעס פון ברענטש 210 א. ר.

ע

• **אברהם יצחק עלמאן** —
(זע: זייט 437)

• **ל. עלמאוו** — ניו־יארק

• **ה. עלשטיין** — ניו־יארק

• **ישראל עלשטיין** — ניו־יארק

• **ל. עפשטיין** — ניו־יארק

פ

• **וולאדימיר פאדריסקי** — ניו־יארק

• **הערי פאמעראנץ** —

געבוירן אין יאר 1986, געקומען אין די פאראיניקטע שטאטן אין יאר 1911, אין ניו־יארק האט ער אין אנהויב געארבעט ביי שניידערייי, דערנאך געהאט א געשעפט פון שרייב־מאטעריאלן און איצט איז ער באשעפטיקט אין דער קלייידער־אינדוסטריע. ער געהערט צו דעם ארבעטער־רינג, צו דער דרעסמאכער־יוניאן און צו דער „אמעריקען־לייבאר־פארטי".

• **פיליפ פאמעראנץ** —
לאס־אנדזשעלעס

• **פנחס פאמעראנץ** —

געבוירן אין יאר 1870, געקומען קיין אמעריקע אין יאר 1891, א צייט געזוואינט אין מערידיען (קאנעקטיקוט) און איצט ווידער אין ניו־יארק. פ. פאמעראנץ האט צוויי זין און דריי טעכטער. ער איז א מיטגליד פון „אינדעפענדענט ארדער ברית אברהם".

• **ה. פאסעניצקי** — ניו־יארק

• **הערי פאפיש** — ניו־יארק

• **יוסף פארט** — ניו־יארק

• **איזידאר פארטנאי** —

געבוירן אין יאר 1896, א זון פון היימאן און שרה פארטנאי. אין יאר 1913 האט ער אויסגעוואנדערט קיין אמעריקע און חתונה געהאט אין יאר 1920. ער איז געווען א דעזיינער ביי קלאוקס. באלאנגט צום בר. 210 א. ר.

איזידאר פארטנאי איז געשטארבן אין 1941.

• **גדליה פארטנאי** —

געבוירן אין יאר 1899, א זון פון מרים און משה פארטנאי. ער האט אויסגעוואנדערט אין די פאראייניקטע שטאטן אין יאר 1924. א צייט לאנג געווואוינט אין ניו־יארק, דאן ארבעער קיין וואשינגטאן.

ער איז א מיטגליד פון ברענטש 210 ארבעטער־רינג.

• **ס. פארטנאי** —

געבוירן אין יאר 1894, געקומען אין די פאראייניקטע שטאטן אין יאר 1913, ער האט חתונה געהאט אין יאר 1920 און האט דריי קינדער.

ס. פארטנאי איז אין דער אלטער היים געווען א דאמען־שניידער. דא איז ער באשעפטיקט ביים זעלבן פאך אלס דעזיינער. ער איז א מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 ארבעטער־רינג.

• **נחמה און לאה פארקין** — שיקאגא

• **שלמה (סעם) מרדכי ניסן פטאשקין** —

געבוירן אין יאר 1886 אין איווניק, א זון פון נחמיה פטאשקין, טוביה איוואניקערס אן אייניקל. סעם פטאשקין און אויך זיין פרוי, כאשקע, נעמען אן אקטיוון אנטייל אין יידישן געזעלשאפטלעכן לעבן אין שיקאגא און באזונדערס זענען זיי טעטיק אין פינסקער ברענטש 252 ארבעטער־רינג, אין פינסקער אינדעפענדענט־פאראיין און אין איוואניקער קלאב.

דאס הויז פון די פטאשקינס איז א צוזאמענטרעף־פונקט פון די פינסקער און איוואניקער לאנדסלייט. ער איז דער טרעזשורער פון „קאמיטעט טוזענט יאר פינסק" אין שיקאגא.

• **הערי פינסקי** — אטלאנטיק־סיטי

• **לואיס פעלציג** — ניו־יארק

• **דזשוליוס פערלמאן** —

געבוירן אין יאר 1898 אין פינסק, א זון פון אברהם מאיר און אלטע פערלמאן. ער האט באקומען א טראדיציאנעל־יידישע און יועלטלעכע דערציאונג, געלערנט אין חדרים און ביי פריוואט־לערער.

אין יאר 1912 האט דזשוליוס פערלמאן אויסגעוואנדערט קיין אמעריקע און געווארן א דערפאלגרייכער ביזנעסמאן אין פאר־טרעיד. ער גיט זיך אפ אקטיוו מיט געזעלשאפטלעכער ארבעט און איז באזונדערס טעטיק אין „פין־פאר־קלאב" און אין דער „פאריערס־אסאסיאיישאן". ער איז א מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 ארבעטער־רינג.

• **פרענק פערלמאן** —

געבוירן אין יאר 1892, געקומען אין די פאראייניקטע שטאטן אין יאר 1912, חתונה געהאט אין יאר 1916 און האט דריי קינדער. ער איז א פאריער. געהערט צום „פין־פאר־קלאב" און איז א מיטגליד פון ברענטש 210 ארבעטער־רינג.

פ

• **יאנקל פוראזש** —

געבוירן אין יאר 1891, א זון פון ברכה און מאיר פוראזש. אין יאר 1911 האט ער אויסגעוואנדערט אין די פאראייניקטע שטאטן. חתונה געהאט אין יאר 1913, און האט דריי קינדער. א צייט לאנג האט ער געווואוינט אין ניו־יארק, דערנאך זיך באזעצט אין וואשינגטאן, ער איז א מיטגליד פון אינטערנאציאנאלן ארבעטער־ארדן.

• **אהרן דוד פיאלקאוו** —

געבוירן אין יאר 1895, געקומען קיין ניו־יארק אין יאר 1909, וואוינט אין ניו־דזשוירזי און ארבעט ביי פרויען־קלייידער. ער איז א מיטגליד פון זיין יוניאן און געהערט צום בר. 210 א. ר. זיין פרוי, פייגל פיאלקאוו, איז א מיטגליד פון בר. 210 א. ר.

• **יורי פיינגין** — ניו־יארק

• **אברהם משה פיינשטיין** — שיקאגא

• **אפרים פינקעלשטיין** —

געבוירן אין יאר 1886, אויסגעוואנדערט קיין אמעריקע אין יאר 1905.

אַ צייט לאַנג געוואוינט אין ניו־דזשוירזי און אין קאַנעקטיקוט. איצט וואוינט ער אין ניו־יאָרק, האָט צוויי קינדער. ער איז אַ מיטגליד פון נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד און גע־הערט צו די מייסאַנס.

• **אשר פינקעלשטיין —**
דזשוירזי־סיטי

• **יעטא פינקעלשטיין —**

די פרוי פון מרדכי פינקעלשטיין, פון דער היים: אייזענבערג, געבוירן אין

יעטאַ פינקעלשטיין

פינסק. זי איז געזעלשאַפטלעך אַקטיוו אין פאַרשיידענע וואוילטעטיקע אינסטי־טוציעס און באַזונדערס ווידמעט זי זיך דער „מאָטהער־אַרגאַניזיישאַן שילד אָוו דייוויד" אין די בראָנקס, וואו עס ווערן אויפגעהאַלטן אַרימע יידישע מיידלעך און יתומות, וועלכע באַקומען דאָרט אַ פאַך־אויסבילדונג. פרוי יעטא פינקעל־שטיין געהערט צום באָארד אָוו דירעק־טאָרס פון דער „מאָטהער־אַרגאַניזיישאַן" און איז באַזונדערס ענערגיש אויפן געביט פון שאַפן די נויטיקע פאַנדן פאַר דער אינסטיטוציע.

• **מרדכי ל. פינקעלשטיין —**
(זע: זייט 437)

• **מאָריס פינקעלשטיין —**

געבוירן אין יאָר 1890, אַ זון פון אַהרן ישראל און מינע פינקעלשטיין. געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1910, חתונה־געהאַט אין יאָר 1912, האָט דריי טעכטער. זיי האָבן אַלע באַקומען העכערע בילדונג. צוויי פון זיי זענען לערערינס — איינע אין אַ פאַלקס־שול און די צווייטע אין אַ היי־סקול.

מאָריס פינקעלשטיין וואוינט אין ברוקלין. ער איז פון באַרוף אַ דע־קאָראַטאָר.

• **פראַנק פינקעלשטיין —**
יאָנקערס (נ. י.)

• **נ. פישקאָוו —**
(זע: זייט 438)

• **מאָריס פלאַגסבערג —**

געבוירן אין יאָר 1889. אין יאָר 1905 אויסגעוואַנדערט קיין ניו־יאָרק, וואו ער וואוינט ביזן היינטיקן טאָג מיט זיין פרוי סאָפיע, וועלכע שטאַמט פון פינסק. מאָריס פלאַגסבערג איז אַ גע־שעפטס־מאַן און געהערט צום פינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג.

• **אַהרן פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1892, שטודירט אויפן אוניווערסיטעט אין דער אַלטער היים, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1912. ער וואוינט אין ניו־יאָרק און איז באַשעפטיקט אַלס כעמיקער. ער געהערט צו דער ציוניסטישער אָרגא־ניזאַציע און צום נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד.

• **בנימין פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1904 אין פינסק, אַ זון פון מערי און שלמה אליהו פעלדמאַן. אין יאָר 1930, אַלס סטו־דענט, אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, חתונה געהאַט אין 1937 און האָט איין קינד.

בנימין פעלדמאַן איז פון באַרוף אַ פאַרמאַציסט, באַלאַנגט צו דער בראַנק־סער פאַרמאַצעוטיקל־אַסאָסיאַיישאַן און וואוילטעטיקע אָרגאַניזאַציעס.

• **דוד פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1893, אַ זון פון הערש לייב פעלדמאַן. אין יאָר 1910 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַר־אייניקטע שטאַטן, חתונה געהאַט אין 1917, וואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַ געשעפטסמאַן.

דוד פעלדמאַן איז אַ מיטגליד אין פינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג.

• **דזש. פעלדמאַן** — ניו־יאָרק

• **דייוו וואָלף פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1884, אין קונטשיץ נעבן פינסק. אין 1912 אויסגעוואַנ־דערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן צו־זאמען מיט זיין פרוי. ער וואוינט אין יאָנקערס, וואו ער באַזיצט אַ „פינף־צענ־סענט־סטאָר".

ער געהערט צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, צום „האָדסאָן־סטריט־שול־סענטער", שטיצט דעם האַיאַס, די ישיבת רבנו יצחק אלחנן און אַנ־דערע אינסטיטוציעס.

• **ד"ר יעקב פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1896 אין פינסק, אַ זון פון מערי און שלמה אליהו פעלד־מאַן. געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1912, חתונה געהאַט אין 1936, וואוינט אין ניו־יאָרק, וואו ער פראַקטיצירט אַלס דאָקטאָר מעדי־צין.

ד"ר יעקב פעלדמאַן איז אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

• **משאָרלז פעלדמאַן —**
לאָס־אַנדזשעלעס

• **מאַקס פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1886, אַ זון פון סאָלאָמאָן און עלקע חנה פון ניישטאָט. געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1905. אין אָנהויב האָט ער געוואוינט אין ניו־יאָרק, שפעטער אין ער־בערגעפאָרן אין בריידזשפאָרט (קאָנעק־טיקוט). ער איז אַ פעינטינג־קאָנט־ראַקטאָר.

פון די יינגסטע יאָרן איז ער געווען טעטיק אין דער אָרבעטער־באַוועגונג. איצט איז ער אַן אַקטיוווער מיטגליד אין אָרבעטער־רינג.

• **נאָעל פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1900, ער האָט שטודירט אין דער היים און אין יאָר 1919 אויסגעוואַנדערט קיין ניו־יאָרק, נאָך זייענדיק אַ סטודענט. ער איז אַ פאַרמאַצעסיסט און באַזיצט אַ דראָג־סטאָר. ער איז טעטיק אין דער בראָנקסער פאַרמאַצעוטישער אָרגאַניזאַציע.

• **פ. פעלדמאַן** — ניו־יאָרק

• **ש. פעלדמאַן** — לאָס אַנדזשעלעס

• **העלי פרידזאָן** — ניו־יאָרק

• **אהרן פרידמאַן** — ניו־יאָרק

• **אהרן ב. פרידמאַן** —

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1884, אַ זון פון שרה און בצלאל־לייב פרידמאַן. אין דער אַלטער היים איז אהרן פרידמאַן געווען אַ האַנדלס־אַנגעשטעלטער. אין יאָר 1904 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן, דאָ זיך אויסגעלערנט דעם פאַריער־פאַך און איז געווען אַן אַרבעטער ביזן יאָר 1911. דאָן האָט ער געעפנט אין ניו־יאָרק אַ פאַר־שאַפֿ, וועלכן ער פירט ביזן היינטיקן טאָג. זיין פרוי (פון דער היים: שוואַרצבלאַט) שטאַמט אויך פון פינסק.

די פרידמאַנס האָבן דריי קינדער, אַ זון און צוויי טעכטער. דער זון, שאַרל, האָט געענדיקט דעם אוניווער־זיטעט פון מישיגען־סטייט; די עלטערע טאָכטער, סאַראַ, האָט גראַדואירט האָנטער־קאָלעדזש, און די אינגערע, דאָראַטי, שטודירט אין קאָלאָמביאַ־אוניווערזיטעט.

אהרן פרידמאַן איז אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, פון אַרבעטער־רינג, בני־ברית, "פין־פאַר־קלאָב", "פאַר־מאַגופעקטשורערס־אַסאָסיאיישאַן" און אויך פון דער שול בית־אל אין מאַנהעטן־ביטש.

• **דאָרא פרידמאַן** — אַטלאַנטיק־סיטי

• **הערי פרידמאַן** — וואַשינגטאַן

• **הערי פרידמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1888, אַ זון פון מירל און אשר פרידמאַן. געקומען אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1906 און חתונה געהאַט אין יאָר 1912. ביזן יאָר 1918 האָט ער געאַרבעט בייַ פרויען־קלייד־דער און דאַן געעפנט אַן אייגענעם שאַפֿ.

ער האָט צוויי זין. אייניער האָט געענדיקט קאָלעדזש און אַרבעט מיטן פֿאַטער. דער יינגסטער לערנט אין הייסקול.

הערי פרידמאַן געהערט צום פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **מאַקס פרידמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1889, אין פינסק. געווען טעטיק אין פראָפעסיאָנעלן פאַר־איין פון די פריקאַשטשיקעס און אין דער ס. ס.־באַוועגונג. געקומען קיין ניו־יאָרק אין יאָר 1910. זינט 1926 וואוינט ער אין מאַנטיסעלאָ, וואו ער האָט אַ „דעפּאַרטמענט־סטאָר". געהערט צום אַרבעטער־רינג און איז אַן אָנגעזעענער טוער אין פיל לאָקאַלע וואוילטעטיקע אַרגאַניזאַציעס.

• **ה. פרישמאַן** — ניו־יאָרק

• **היימאן פרישמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1893, אַ זון פון חיה גאָלדע און מרדכי פרישמאַן. געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1911, חתונה געהאַט אין יאָר 1916. ער איז אין די פֿאַר־מענופעקטשורינג ביזנעס און באַשעפטיקט אַן ערך 15 מענטשן.

די פרישמאַנס האָבן דריי קינדער, וועלכע האָבן אַלע באַקומען העכערע בילדונג.

היימאַן און סיידי פרישמאַן נעמען אַן אַקטיוון אנטייל אין פֿאַרשידענע וואוילטעטיקע אַרגאַניזאַציעס און זיינען שטאַרק געשעצט אין דער סביבה פון זייער גרויסן קרייז פריינד און באַקאַנטע.

• **הערי פרישמאַן** — ניו־יאָרק

• **מאַקס פרישמאַן** — ניו־יאָרק

• **אייק פריינקעל** —

(זע: זייט 438)

צ

• **דוד צוקערמאַן** — ניו־יאָרק

געבוירן אין פינסק, אין יאָר 1884, באַלאַנגט צום „בונד". איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַ. ר. זיין פרוי, שרה, האָט אויך באַלאַנגט צום „בונד" אין פינסק. זי איז טעטיק אין פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. אַ. ר.

• **לואי ציילינגאָלד** — ניו־יאָרק

• **סעמועל (שלמה) ציילינגאָלד** —

געבוירן אין פינסק, אין יאָר 1892, אַ זון פון שלמה ציילינגאָלד. באַקומען אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג און שפּעטער אויך געלערנט וועלטלעכע לימודים. אין יאָר 1910 האָבן אים זיינע ברידער אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע. ער האָט אַ צייט געאַרבעט אַלס פאַר־ריער און דאַן געעפנט אַ פאַר־שאַפֿ, וואו ער באַשעפטיקט היינט 10 מענטשן.

זיין פרוי איז אַ געבוירענע אַמעריקאַנערין. זיי האָבן פיר קינדער, וועלכע באַקומען אַלע העכערע בילדונג. סע־מועל ציילינגאָלד איז אַ מיטגליד פון דער „פאַר־אַסאָסיאיישאַן" און פון „פין־פאַר־קלאָב", וואו ער איז אַ מיטגליד פון באָארד אָדער דירעקטאָרס. ער איז אויך אַקטיוו אין פיל וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס.

• **דוד צימערמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1887 אין פינסק. אין דער אַלטער היים האָט ער געאַרבעט אַלס סטאָליאַר און געווען אַ מיטגליד פון „בונד". אין יאָר 1905 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פֿאַר־אייניקטע שטאַטן, וואוינט אין ניו־יאָרק און פירט אַ האַלץ־געשעפט. ער האָט דריי קינדער.

דוד צימערמאַן איז אייניער פון די אַקטיוואַסטע מיטגלידער אין דעם פינ־סקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **מאָריס צינדער** —

געבוירן אין יאָר 1886. זיין פֿא־טער, אַביגדור שינדער, איז געווען אין פינסק אַ גערטנער. מאָריס צינדער איז געקומען אין אַמעריקע אין יאָר 1922, חתונה געהאַט מיט אַ פינסקער מיידל, אַן אייניקל פון משה יוסף דעם קירזשנער. די צינדערס האָבן צוויי קינ־דער, וואוינען אין פילאַדעלפיע און זענען אין די דזשאָנק־ביזנעס. זיי גע־הערן צו דער „פאַנאַניאַ־אַסאָסיאיישאַן".

• **אהרן ציפּערשטיין** — ניו־יאָרק

• **ישראל יצחק ציפּערשטיין** —

א זון פון שמערל דעם קלעזמער פון לאהישין. פון דער פריעסטער יוגנט אַרויסגעוויזן אַ פילזייטיקע באַגאַבונג. געווען אַ משורר ביים לאהישינער חזן און שפּעטער ביים פינסקער חזן, יואל זעליג.

ישראל יצחק האָט פאַרפאַסט קאַמ־פאַזיציעס, געשריבן גראַמען, און באַ־וואוסט געווארן אַלס מאַדערנער בדחן. ער האָט אויך אַרומגעוואַנדערט מיט יעקב ציפּקוסעס טרופּע.

אין יאָר 1899 איז ער געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה גע־האָט מיט דאָראַ, די טאָכטער פון באַ־

וואוסטן סלאָנימער קלעזמער, אַהרן בנימין. ציפּערשטיין האָט געשפּילט טעאַטער אין שיקאַגאָ, אָבער אין 1908 זיך צוריקגעצויגן פון דער בינע און געאַרבעט ביי שניידעריי. זינט דאַן גיט ער אָפּ זיין פּריוואַט צייט פּאַר וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס אין שיקאַגאָ. אין דערדאָזיקער געזעלשאַפט־לעבן אַרבעט ווירקט אויך ענערגיש מיט זיין פרוי, דאָראָ.

ישראל יצחק ציפּערשטיין האָט זיך אַרויסגעוויזן צו זיין אויך באַגאַבט אַלס דערפינדער אויפן געביט פון אָוויאַציע־טעכניק. ער האָט אין יאָר 1928 דער־פונדן אָ פּליענדיקן בייסיקל. די יידי־שע און אויך ענגלישע צייטונגען האָבן זועגן דעם פיל געשריבן.

• **מאָרים און חייקע ציפּערשטיין** — די ציפּערשטיינס זיינען טעטיק אין די פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אַר־גאַניזאַציעס אין שיקאַגאָ און באַלאַנגען אויך צו דער לאהישינער בענעוואָלענט־אייד־סאָסייעטי.

חייקע ציפּערשטיין איז די טאָכטער פון העניע גאַמזו און איז אָ מיטגליד פונם „העניע־גאַמזו־פאַמיליען־קלאָב".

• **א. ציפּערשטיין** — דזשוירזי־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **פּעני צירלין** — געבוירן אין פינסק אין יאָר 1882, אָ טאָכטער פון אַלטער נאַטעלעס. אין יאָר 1909 האָט זי אויסגעוואַנדערט אין אַמעריקע, וואוינט אין ניו־יאָרק און האָט פינף טעכטער. זי איז אין „דרייי־גודס"־ביזנעס.

פּעני צירלין איז אָ מיטגליד אין פינסקער ברענטש 210 ב. אַרב.־רינג.

ק

• **בעקי קאַהען** — (זע: זייט 439)

• **טשאַרלז קאַהען** — ניו־יאָרק

• **י. קאַהען** — וואַשינגטאָן

• **מאַקס קאַהען** — (זע: זייט 439)

• **מאָרים קאַהען** — ניו־יאָרק

• **רפאל (ראַלף) קאַהן** — געבוירן אין פינסק. ער איז אָ זון פון אליהו מלמד. געקומען קיין אַמעריקע אין 1913. רפאל קאהן אוך זיין פרוי, צביה (פון דער היים פּאַרטנאי), נעמען אָן אַקטיוון אַנטייל אין די פאַרשיידענע פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אַרגאַניזאַציעס אין שיקאַגאָ.

רפאל קאהן איז געווען פרעזידענט פון פינסקער אינדעפּענדענט־פאַראיין אין זיין פרוי, צביה, איז די טרעזשורער פון דער לידיס־אָקזילערי אין דער זעלבער אַרגאַניזאַציע. זיי באַלאַנגען אויך צום אַרבעטער־רינג.

• **זעליג קאַמינעצקי (קאַהן)** — געבוירן אין פינסק אין יאָר 1886. געווען אָ טאָקער. אין יאָר 1908 איז ער צוגענומען געוואָרן אין דער רוסישער אַרמיי.

אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז זעליג קאַמינעצקי געקומען אין יאָר 1927. ער איז די גאַנצע צייט באַשעפטיקט אַלס פּעינטער, געהערט צו דער פּעינטערס יוניאָן און איז אויך אָ מיטגליד פון פינסקער בר. 210 אַרבעטער־רינג. זיין פרוי, פאַניאָ קאַמינעצקי, איז אָ מיטגליד פון ברענטש 210 אָ. ר.

• **ה. קאַנטאָר** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **ירחמיאל און ביילע קאַנטער** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **לאָזער קאַנטאָר** — (זע: זייט 440)

• **מ. קאַנטאָר** — ניו־יאָרק

• **העדי קאַנטער** — ניו־יאָרק

• **נחמיהו בן יהודה קאַם (קאַמאוסקי)** — געבוירן אין יאָר 1893. זיין פאָטער איז געווען אָ שוסטער און די מוטער האָט מען אין פינסק געפרופן אייידל די בעקערין פון די הוליקעס. ער איז געווען אקטיוו אין דער בונדישער באַוועגונג און געזומען אַנטייל אין אַרגאַניזירן פראָטעסט־סטרייקן בעתן ביילים־פראָצעס. צוליב פאַליציישע פאַרפאָלגונגען האָט ער געמוזט אַנטלויפן קיין אַמעריקע. נחמיהו קאס האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער. ער האָט געוואוינט אין ניו־יאָרק און איצט אין ניו־דזשוירזי, וואו ער איז דער אייגנטימער פון אָ קענדי־סטאָר.

ער געהערט צום אַרבעטער־רינג.

• **אַביגדור קאַפּלאַן** — געבוירן אין יאַנאָווע, אין יאָר 1902. זיינע יוגנט־יאָרן האָט ער פאַרבראַכט אין פינסק און געלערנט אין דראַנזיקס שולע. אין יאָר 1922 האָט ער אויס־געוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

אַביגדור קאַפּלאַן איז אָ פאָר־פאַב־ריקאַנט. ער וואוינט אין ברוקלין, געהערט צום יאַנאָווער פאַראיין און צו די מייסאָנס.

• **בנימין קאַפּלאַן** — ניו־יאָרק

• **וו. קאַפּלאַן** — ניו־יאָרק

• **יוסף אבא קאַפּלאַן** — (זע: זייט 440)

• **מאַקס קאַפּלאַן** — געווען אָ מיטגליד פון „בונד" אין פינסק. ער האָט זיך געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט אויך פאַרטגעזעצט נאָך זיין אָנקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן. איצט איז ער באַזונדערס טעטיק אין פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. ער איז אויך אָ מיטגליד פון דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי.

• **סעמועל קאַפּלאַן** — געבוירן אין יאָר 1886, אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1906. געוואוינט אין שיקאָגאָ און איצט אין ניו־יאָרק. אין דער היים האָט ער גע־ארבעט אַלס סטאַליאַר און געבליבן אין אַמעריקע ביי דעמזעלבן פאַך. ער האָט אָ זון, אָ דאָקטאָר.

ס. קאַפּלאַן איז אָ מיטגליד אין דער סטאַליאַר־יוניאָן און אין בר. 210 אָ. ר.

• **רודאָלף קאַפּלאַן** — געבוירן אין יאָר 1891. געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1898. וואוינט אין ניו־יאָרק מיט זיין פרוי און זון. ער באַזיצט אָ געשעפט פון ספּאָרט־און מוזיק־מאַטעריאַלן.

רודאָלף קאַפּלאַן באַלאַנגט צו דער געזעלשאַפט „כאַמסקער יאַנג־מען".

• **ישראל קופּער** — (זע: זייט 441)

• **עליזאַבעט קופּער** — ניו־יאָרק

• **יצחק קושנער** — געבוירן אין יאָר 1900 אין פינסק,

באַקומען אַ טראַדיציאָנעל־יידישע און זועלטלעכע דערציאונג. געקומען אין די פֿאראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1921, חתונה געהאַט אין יאָר 1927, האָט צוויי קינדער.

אַ צייט לאַנג איז יצחק קושנער געווען אַ פֿאָר־אַרבעטער, איצט פירט ער אַ פֿאָר־מאַנופֿעקטשורינג־ביזנעס און באַשעפטיקט 7 מענטשן.

• **ד. קירמאַן** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **קלאַדני** — וואַשינגטאָן

• **משה קלאַדנע** —

געבוירן אין יאָר 1892, אַ זון פון חיה און יצחק קלאַדנע. אין יאָר 1913 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פֿאָר־אייניקטע שטאַטן. אין די ערשטע יאָרן איז משה קלאַדנע געווען אַן אַרבעטער, איצט איז ער באַשעפטיקט אַלס בוי־קאָנטראַקטאָר. ער וואוינט אין וואַשינגטאָן און האָט צוויי קינדער.

משה קלאַדנע איז אַ טעטיקער מיטגליד אין אַרבעטער־רינג.

• **הערמאַן קלאָטין** —

זייער אַן אָנגעזעענער פילאַנטראָפישער טוער אין שיקאַגאָ און נעמט זינט יאָרן אַן אַקטיוון אָנטייל אין די זויכטיקסטע וואוילטעטיקע יידישע אינסטיטוציעס.

זיין פּרוי, ריווע, איז די טאָכטער פון דער אין פּינסק באַיואוסטער צדקה־געבערין, הענריע גאָמזע, און זי איז געווען די איניציאַטאָרין פון דעם „הענריע־גאָמזע־פֿאָמיליען־קלאָב".

• **הערי קליין** —

געבוירן אין יאָר 1881 אין פּינסק, זיך באַטייליקט אין דער אומלעגאַלער בונדישער באַוועגונג. ער איז געקומען אין די פֿאראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1907, וואוינט אין ניו־יאָרק און האָט צוויי קינדער.

הערי קליין געהערט צום ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און צו דער „אמעריקען לייבאָר־פֿאַרטיי".

פּרוי חנה קליין, געבוירן אין טעלעכאָן, איז אַן אַקטיוויע טוערין אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, אין די אַרבעטער־רינג־שולן און אין פּרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג.

• **ק. קלעפּאַק** — ניו־יאָרק

• **מיכל קנובאָוויטש** — ניו־יאָרק

• **נ. קענטאָר** — ניו־יאָרק

• **נייטען קעם (נחום קעמשקער)** —

געבוירן אין פֿאָהאַסט־זאַגאַראַדעק, זיין יוגנט האָט ער פֿאַרבראַכט אין פּינסק און אַלס קוזין פון די ווייצמאַנס אָפּט פֿאַרקערט אין זייער הויז. אין יאָר 1914 איז ער אָפּגעפֿאָרן קיין אַמעריקע. ער באַטייליקט זיך אַקטיוו אין פּינסקער הילפס־פֿאַראיין אין לאָס־אַנדזשעלעס.

• **אוירווינג קעמפּטין** —

אין יאָר 1900, אַלס קינד געקומען קיין אַמעריקע, צוזאַמען מיט דער פֿאַמיליע שטילערמאַן.

ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1925 אין ניו־יאָרק און האָט צוויי קינדער. ער באַלאַנגט צו דער „וויקטאָריאַ־לאַדזש" און צו דער שול „פּתח־תקוה" אין ברוקלין.

• **סעם קעמפּטין** — ניו־יאָרק

• **מאַקס קראַנשטאַדט ע"ה** —

אין דעם יידישן אַמעריקע געפינען זיך ניט וויניק מענטשן, וואָס קיין סך פון די גבירים טוען דאָס מיט יענער גרייט־ווילליקייט, וואָס קומט פון אויפריכטיקער מענטשן־ליבע. די וואָס האָנדלען יאָ אַזוי, זענען די עכטע פילאַנטראָפּן, מענטשן־פרייַנד און בויער פון אַ שענערן און בעסערן צוזאַמענלעבן אויף דער וועלט. איינער פון אָט דער קליינער צאָל אויסדערווייַלטע איז געווען דער פריצייטיק־פֿאַרשטאַרבענער מאַקס קראַנשטאַדט, אַ גוט־באַקאַנטע פיגור אין די ניו־יאָרקער יידישע, קולטור־שאַפּנדיקע און סאָציאַליסטישע קרייזן. געגעבן האָט ער מיט אַ ברייטער האַנט, יאָר נאָך יאָר, און דערבייַ איז ער געווען דער אמתער „נותן בסתר", וואָס האָט באַזיצט מאָס, טאַקט און אידלקייט, ניט פֿאַרשעמט דעם בעמער, און זיך געשעמט אַליין צו הערן לויב־געזאַנגען און שבחים. נאָך אַ שווערער, פֿאַרצווייפֿלענער קראַנקהייט איז ער געשטאַרבן דעם 25טן מערץ, 1940, אין עלטער פון 54 יאָר.

געבוירן אין פּרוזשענע, גראָדנער גובערניע, איז מאַקס קראַנשטאַדט געווען אַ זון פון אַ באַשיידענעם און פרומען קליינשטעטלדיקן יידן, נתן דער מילכיקער. דער טאַטע איז דורך אַלעמען רעספּעקטירט געווארן אַלס זעלטענער בעל־מדות. אויך די מאַמע האָט געהאָט געהויבענע כאַראַקטער־מעלות, און פֿאָר איר בריהשאַפט און פלייס האָט מען זי געהאַלטן פאָר דער אשת חיל פון שטעטל. אָבער באַוואוסט און געשעצט איז זי געווען דערהויפּט פֿאָר איר גרעטריישאַפט און איבערגעבנקייט צו די אומגליקלעכע, צו די, וואָס זענען געווען נאָך אָרימער פון איר.

מאַקס קראַנשטאַדט האָט ביז 13 יאָר געלערנט אין חדרים און ביי גמרא־מלמדים, און שפּעטער האָט ער געבומען זיך לערנען אַ מלאָכה, וואָס ער אַליין האָט אויסגעקליבן — זייגערמאַכערייַ. צו 17 יאָר האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. דאָ, אין ניו־יאָרק, איז ער געווען אַ „שיפּינג־באָי" אין אַ קלאָוק־פּעקטאָרי, און איז גלייך אַרײַנגעטראָטן אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. פלעגט גיין צו אַרבעטער־פֿאָראַמלונגען, שלינגען די מינדלעכע און שריפּטלעכע סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע און ניט אויפגעהערט טאָג און נאַכט צו טרוימען פון אַ נייעם געזעלשאַפטלעכן סדר, געבויט אויף אמת, ישר און מענטשלעכקייט. ער איז געוואָרן אַקטיוו אין אַרבעטער־רינג אוז אין דער סאָציאַליסטישער פּארטיי. נאָך אַ פֿאָר יאָר שווערער אַרבעט אין קלאָוק־שאַפּ, האָט ער אויף דיוויזשאָן־כטריט געעפנט אַ קרעמל צו פֿאַרריכטן אַלטע זייגערלעך. זיין „סטאָר" איז באַלד געוואָרן דער פֿאַרזאַמלונג־פלאַץ פון דיניי - אַריבערגעקומענע, פּרוזשענער לאַנדסלייט, — כמעט אַלע מיטגלידער פון רעוואָלוציאָנערע פֿאַרטייען אין צאַרישן רוסלאַנד. ער פלעגט די דאָזיקע לאַנדסלייט — מערסטנס זיינע יוגנטחברים — צוציען צו זיך מיט זיין גוטסקייט, פריינדלעכקייט און הילפֿגרייטשאַפט. צוזאַמען מיט די לאַנדסלייט האָט מאַקס קראַנשטאַדט געגרינדעט דעם ברענטש 244 אַרבעטער־רינג,

פון וועלכן ער איז געווען ניט בלויז דער שטענדיקער פאָרזיצער, נאָר אַ פאָרזאָרגער, אַ פאָטער צו יעדן מיטגליד. לויט זיין איניציאַטיוו און מיט זיין אייגענער ביישטייַערונג פון צוויי טויזנט דאָלאָר איז געגרינדעט געווארן אַ „הילף־און ליי־קאַסע" ביים ברענטש.

אָרום 1915 בויט ער אויס אַ קליינע פאַבריק פון חתונה־רינגען. דאָס געשפט האָט ער אַרויפגעאַרבעט גאָר הויך, און מיט דער צייט האָבן אין זיין פירמע (בריסטאָל סיעמלעס רינג קאָ.) געפונען שטענדיקע באַשעפטיקונג איבער 50 אַרבעטער. דער גרעסטער טייל פון זיי — באַקאַנטע און פרייַנד זיינע, לאַנדסלייט און יוגנט־חברים, זאָס ער האָט געשטעלט אויף די פיס. ניט נאָר האָבן די אַרבעט־באַדינגונגען זיין שאַפֿ ווייט אַריבערגעיאָגט די יוניאַן־קאַנדיציעס, נאָר די אַרבעטער און דער „באָס" האָבן זיך פאַרהאַלטן צווישן זיך ווי גלייכע, פלעגן פאַרקערן פריוואָט ווי די בעסטע גוטע פריינד, אַפילו פאַרן צוזאַמען אויף וועקיישאַנס. צו פיל אייגענע און פרעמדע פאַמיליעס פלעגט מאָקס קראָנשטאַדט צושיקן וועכנטלעך „געהאַלט", ממש ווי זיי זאָלטן געשטאַנען ביי אים אויפן „פעי־ראָל".

פאָר יידישע שרייבער און קולטור־טוערס איז ביי אים שטענדיק געווען אָפֿן דאָס הארץ און די האַנט. ער פלעגט שטיצן נויטלייַדנדיקע, קראַנקע שרייבער, האָט געהאָלפֿן אַרויסגעבן גוטע ביכער, האָט מיטגעאַרבעט אין ייוואָ, ציקאָ, אין שול־געזעלשאַפֿטן א. ד. גל. ער האָט מיטגעאַרבעט אין אַרבעטער־רינג, זיך פאַראינטערעסירט מיטן אַרבעטער־קאָמיטעט און אומעטום אַרויס־געוויזן זיינע זעלטענע אייגנשאַפֿטן און מעלות.

מיט הארץ און נשמה איז ער געווען איבערגעגעבן צו דער רעליף־טעטיקייט פאַר זיין געבורט־שטעטל פרוזשענע, און צוזאַמען מיט דער גענעל־שאַפֿט „אָרט" גענפלאַנט אויסצובויען דאָרט אַ פאַבריק צו באַשעפטיקן די דאָרטיקע אַרבעטסלאָזע הארעפאַשניקעס. געבליבן זענען נאָך אים די פרוי, אַנאַ, און דריי קינדער. אויך די פרוי קראָנשטאַדט איז טעטיק אין יענע צווייגן פון דער קולטור און סאָציאַלער באַוועגונג וואו איר פאַרשטאַרבענער מאַן איז שטענדיק געווען אַקטיוו.

נאָך דעם פריצייטיקן טויט פון אָט דעם זעלטענעם מענטשן האָט זיינער אַ פרייַנד און לאַנדסמאַן, נ. פאַמעראַנץ, געמאַכט אַזאַ טיפזיניקע באַמערקונג: „מאָקס קראָנשטאַדט האָט געוואוסט צו לעבן ווי אַ מענטש. ער האָט אויסגעהאַלטן די שוועריסטע פון אַלע פראָבעס — דעם נסיון פון עגל הזהב, פון דער גאָלדענער קאַלב. אַזעלכע מענטשן פאַרדינען דעם גרעסטן שבח און דאַנק פון די מיטמענטשן, ווייל זיי שטאַרקן און שפייזן אונדז דעם גלויבן אין דער עצמדיקער גוטסקייט פון מענטשן".

און ווירקלעך: פון מאָקס קראָנשטאַדט לעבנס־געשיכטע ווערט דער לעזער אַרויסטראָגן די איבערצייגונג, אז די מענטשלעכע נאַטור איז בכוח צו שטייגן צו דער העכסטער שטופע פון עטישער ליכטיקייט און שיינקייט; די איבערצייגונג, מיט אירן ווארט, — אַז „דער מענטש איז גוט".

• **גיטל קרוט** —

אַ טאָכטער פון זכריה ברען, דעם באַקאַנטן פינסקער מלמד, וועלכער האָט אויך געהאַט אַ בעקעריי אויף דער לאַנגער הישינער גאַס. גיטל ברען האָט געאַרבעט אין פינסקער שוועבל־פאַבריק, אונטערן אינפלוס פון איר ברודער, דעם באַוואוסטן בונדישן אַקטיוויסט, יאָסעלע ברען, איז זי אַרייַנגעצויגן געוואָרן אין דער בונדישער באַוועגונג.

אין יאָר 1904 האָט זי אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע און זיך באַזעצט אין שיקאַגאָ ביי איר פעטער, ברוך אַביגדור וואָלינסקי פון יאַנאָוע. פון יאַנאָוע האָט אויך געשטאַמט איר מאַן, מאָריס קרוט, מיט וועלכן זי האָט זיך באַקענט אין פינסקער ברענטש 252, און חתונה געהאַט אין 1912. מאָריס (משה דוד בן בנימין) קרוט איז געשטאַרבן דעם 1טן מערץ 1938 און פאַריתומט זיין וויב און דריי קינדער.

מאָריס קרוט איז אין היים־שטעטל געווען אַ דרדקי־מלמד און שפעטער אַ לערער פון רוסיש. אין פינסק איז ער געווען בלויז אַ קורצע צייט. אָנקומענדיק אין די פאַראייניקטע שטאַטן, האָט ער זיך באַזעצט אין שיקאַגאָ, וואו ער איז שנעל געוואָרן אַ דערפאָלגרייכער געשעפטסמאַן, דערשלאָגנדיק זיך צו עשירות אַלס צעמענט־קאָנטראַקטאָר. ער האָט זיך אַבער נישט אָפּגעקערט פון די אָרימע, נאָר מיט אַ ברייטער האַנט געגעבן צדקה און געהאָלפן נויטלייַדנדע פרייַנד און לאַנדסלייט. ער האָט גענומען אַן אַקטיוון אַנטייל אין געזעלשאַפֿטלעכן לעבן און באַזונדערס אין וואוילטעטיקע אָרגאַניזאַציעס.

ער איז געווען אַ געטרייער חבר צו זיין פרוי גיטל און אַן איבערגעגעבענער פאָטער צו זיינע געראָטענע קינדער, ראָזע, לאָה און דעם בן־יחיד, בערנארד.

דער טויט פון מאָריס קרוט האָט אָרויסגערופן די טיפסטע באַדויערונג צווישן זיינע אומצייליקע פאַרערער און באַזונדערס צווישן די לאַנדסלייט, וועלכע האָבן אים שטאַרק געשעצט.

גיטל קרוט איז ווייטער טעטיק אין די פינסקער לאַנדסמאַנשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס.

ר

• **חיימאַן ראָזאָווסקי** — ניו־יאָרק

• **פיליפּ ראָזען** — ניו־יאָרק

• **הערשל ראָזענבוים** —

געבוירן אין יאָר 1884, אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1924, פון דער היים אַ פאָריער האָט ער איז ניו־יאָרק פאַרלייגט אַ פאַר־געשעפט. ה. ראָזענבוים האָט פינף קינדער. ער געהערט צום נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד און „פין־פאָר־קלאָב".

• **יוליוס ראָזענבערג** —

געבוירן אין יאָר 1898, געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1913, האָט צוויי קינדער. יוליוס ראָזענבערג איז אַ פּעינטער־אַרבעטער, באַלאַנגט צו דער יוניאָן, איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג און אויך פון די „אַלד־פעלאָוס".

• לואיס ראָזענבערג —

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1890, שטאַמט פון אַ מיוחסדיק־רבנישער משפּחה, אַ ברודער פון באַוואוסטן ניו־יאָרקער יידישן מעדיצינער, ד״ר מאַקס נ. ראָזענבערג. אין עלטער פון פינף יאָר האָט ער אין יאָר 1895 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. ער האָט געעגדיקט היי־סקול, באַזוכט קאָלעדזש

לואיס ראָזענבערג

און אין יאָר 1912 אַריין אין מענופּעק־טשורינג־ביזנעס.

אין יאָר 1925 האָט לואיס ראָזענבערג חתונה געהאַט מיט איוועט רובין, וועלכע שטאַמט אויך פון אַ מיוחסדיקער פּינסקער משפּחה. זיי האָבן צוויי זין, וועלכע באַקומען אַ נאַציאָנאַל יידישע דערציאונג.

לואיס ראָזענבערג איז געזעלשאַפט־לעך אַקטיוו אַלס מיטגליד פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע און פון פאַרשידענע טשאַריטי־סאָסייעטיס, באַזונדערס אין „עלייט־קלוב״.

• ד״ר מאַקס מ. ראָזענבערג —

געבוירן אין פּינסק אין 1881. זיין פאָטער, יצחק אייזיק ראָזענבערג, אַ חשובער האַלץ־סוחר, האָט געשטאַמט פון דער באַוואוסטער רבנישער משפּחה פון ר׳ יום־טוב ליפּמאַן (בעל תוספות יום טוב). אויך זיין מוטער, דאָבריש־קע, איז געווען אַ דירעקטאָר אָפּשטאַם פון ר׳ יום־טוב ליפּמאַן. ד״ר ראָזענ־בערגס עלטער־זיידע פון פאָטערס צד איז געווען לייזער דער שוחט, אַ באַ־וואוסטער חסיד אין זיין שטעטל קאַ־זאַן־האַראַדאָק, ניט ווייט פון פּינסק.

יצחק אייזיק ראָזענבערג האָט חתונה געהאַט מיט חיה־איידל אייזענבערג פון פּינסק — אַ טאָכטער פון אַ גוט־באַ־קאַנטער פּינסקער פאַמיליע. איר פאָ־טער, משה מרדכי־יודעלס, האָט לאַנגע יאָרן געהאַלטן די באַוואוסטע „קרעטש־מע״ אויף בריסקער גאַס. יצחק אייזיק און חיה־איידל האָבן געהאַט זעקס קינ־דער, פון וועלכע ד״ר מ. מ. ראָזענ־בערג איז דער עלטסטער. חיה־זיידל האָט געשטאַמט פון אַ באַוואוסטער חסי־דישער פאַמיליע: איר זיידע איז גע־וען יעקב דער שוחט פון קאַרלין, וואָס האָט געצויגן זיין יחוס פון ר׳ אהרן קאַרלינער, איר פאָטער איז געווען דער פּעטער פון באַוואוסטן ציוניסטישן עסקן יצחק ניידיטש, וועלכער איז אויך גע־בוירן אין פּינסק. חיה־איידל איז גע־שטאָרבן אין ניו־יאָרק אין 1931.

יצחק אייזיק ראָזענבערג מיט זיין גאַנצער פאַמיליע, חוץ זיין עלטסטן זון, האָבן פון פּינסק עמיגרירט קיין אַמע־ריקע אין 1895. מיט דריי יאָר שפּע־טער האָט אויך דער עלטסטער זון, מאַקס, פאַרלאָזן פּינסק און איז געקומען צו זיינע עלטערן אין ניו־יאָרק. אין פּינסק האָט ער ביז 17 יאָר געלערנט אין דער ישיבה. אין ניו־יאָרק האָט ער אין די ערשטע יאָרן שווער גע־אַרבעט און גלייכצייטיק זיך געגרייט צו דער פראָפעסיע פון דאָקטאָר־מע־דיצין. אין 1909 האָט ער גראַדואירט פון לאָנג־איילאַנד מעדיקל־קאָלעדזש און שפּעטער געווען פאַרבונדן מיט צוויי גרויסע ניו־יאָרקער שפּיטאָלן. מיט דער צייט איז ער געוואָרן דער הויפּט פון דער קליניישער לאַבאָראַטאָריע פון „אָוט־פּעישענט״־דעפּאַרטמענט פון בית ישראל־שפּיטאָל אין געווען אויך קלי־נישער אַסיסטענט פון אינערלעכער מע־דיצין אין זעלבן שפּיטאָל. אין דעם „גוואוועךנער־האָספּיטאָל״ איז ער גע־וועזן קליניישער אַסיסטענט פון פּעדי־אַטריקס (קינדער־קראַנקהייטן). ער פראַקטיצירט אַלס דאָקטאָר אין ניו־יאָרק אַן ערך 32 יאָר צייט.. ער איז פאַרהייראַט און האָט אַ זון, דזשייקאָב, וועלכער איז אַ סטודענט אין אַ קא־לעדזש. ד״ר מ. מ. ראָזענבערג גע־הערט שוין יאָרן־לאַנג צו דער ציוניס־טישער אַרגאַניזאַציע. ער איז אַ מיט־גליד פון דער „אַמעריקען מעדיקל אַסאָסיאיישאַן״ און פון דער „ניו־יאָרק קאָונטי מעדיקל־סאָסייעטי״.

אין יאָר 1940 האָט ד״ר מ. מ. ראָ־זענבערג אָפּגעדרוקט אין בוך־פאָרם אַ זאַמלונג פון באַלערנדיקע ידיעות וועגן מעדיצין בכלל און וועגן דער אָפּ־היטונג פון דעם געזונט בפרט. דאָס ווערק (אין ענגליש) טראָגט דעם נאָמען "It's Your Life" (ס׳איז אייער לעבן). דאָס איז אַ בוך פון 480 זייטן, אילו־סטרירט מיט פיל בילדער.

דאָס ווערק, פאָפולער אין פאָרם און שפּראַך, באַקענט דעם לעזער מיט די פונקציעס פון זיין קערפּער און וויזט אים, ווי אַזוי ער קען אָפּהיטן זיין געזונט, בלייבנדיק פריש און מונטער ביזן טיפּסטן עלטער. אויף אַזאַ אופן ווערט דער לעזער צוגעגרייט, אויב ער זאָל וועלן געצוואונגען זיין אָנצוקומען נאָך הילף צו אַ דאָקטאָר, ריכטיק צו פאַרשטיקן און אָפּשאַצן, וואָס דער דאָק־טאָר הייסט טאָן.

נאָך זיין לאַנג־יעריקער דערפאַרונג איז ד״ר ראָזענבערג ביי דער מיינונג, אַז כמעט 85 פראָצענט פון די פאַ־ציענטן, וואָס באַזוכן דאָקטוירים און די באַראַטונג־קליניקס (אוט־פּעישענט דעפּאַרטמענטס) פון די שפּיטאָלן, האָבן גאָר פאַקטיש ניט, צום גליק, די ספּע־ציפישע קראַנקהייטן, אויף וועלכע זיי באַקלאָגן זיך פאַרן דאָקטאָר. דאָך ליידט אַ היפּש צאָל אַזעלכע „פּאַציענטן״ פון געוויסע לייכטע שטערונגען, וואָס וואָלטן גרינג באַזייטיקט געוואָרן, אַפילו ביים „חולה״ אין דער היים, ווען ער וואָלט נאָר געהאַט כאָטש אַ שטיקל פאָרשטעלונג און באַגריף מכוח זיין קערפּער און זיין געזונט. דערפאַר, האָלט ד״ר ראָזענבערג, אַז לערנענדיק דעם עולם, ווי אַזוי צו פאַרמיידן קראַנק־הייטן און אָפּצוהיטן דעם געזונט, וועט מען פאַרשפּאָרן האָבן די אומאַנגענעם־לעכקייטן, וואָס קומען אַרויס פון דעם געדראַנג פון ווירקלעכע און כלומרשטע קראַנקע אין די שפּיטאָלן, ווי אויך פון דעם אויספּעל פון דער מעדיצי־

נישער באַדינונג אין פּאַרשיידענע טיילן פון לאַנד.

ד"ר ראָזענבערגס בוך, „ס'איז אייער לעבן", אַנטהאַלט אין זיך בלויז דריי געבאָטן: — „זייט געזונט! בלייבט יונג! לעבט לאַנג!" די דאָזיקע דריי געבאָטן קומען בולט צום אויסדרוק כמעט אויף יעדער זייט פון בוך, און אין יעדן פון די 23 קאַפּיטלען, אין וועלכע דאָס ווערק איז פֿלאַנמעסיק און סיסטעמאַטיש אייגנעטיילט.

ד"ר אוירווין עדמאַן, פּראָפעסאָר פון פילאָסאָפיע אין קאָלומביע אוניווערסיטעט אין ניו־יאָרק, האַלט, אַז ד"ר מאַקס מ. ראָזענבערגס ווערק איז זייער סטימולירנד און אַז זיינע מעדיציניש עצות זענען זייער נוצלעך און דערגרייכן דעם ציל, וואָס יעדער פּאָפולער־מעדיצינישער בוך דאַרף זיך שטעלן.

• **איזידאָר ראָטבלאַט** — ניו־יאָרק

• **א. ראַטנאָוו** — ניו־יאָרק

• **ניימן (נאָטע) ראַטנער** —

געבוירן אין יאָר 1892 אין טעלעכאן, נעבן פינסק. זיין פאָטער איז געווען אַ וואַלד־סוחר. אָלס ייִנגל האָט נאָטע ראַטנער אָנגעהויבן אין פינסק אַרבעטן בייַ שנייִדעריי און באַלאַנגט צום „בונד". קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1909, וואוינט אין די בראָנקס, וואו ער פירט אַ קליידער־פאַבריק. ער האָט אַ טאָכטער און אַ זון, וועלכע אַרבעטן מיט אים אין געשעפט.

נאָטע ראַטנער געהערט צום „אינדוסטריעל־קאָונסיל", צום אַרבעטער־רינג און צו דער „בראָנקס־נוירסערי".

• **הערי רובין** —

געבוירן אין יאָר 1897, אין פינסק, אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז ער אָפּגעפאָרן אין יאָר 1913, חתונה גע־האָט אין יאָר 1921 און האָט צוויי קינדער. אין דער אָלטער היים האָט ער זיך פאַרנומען מיט קירזשנעריי און אויך אין אַמעריקע איז ער באַשעפּטיקט אין פאַר־טרייד.

הערי רובין איז אַ מיטגליד פון דער „אַמעריקען לייבאָר־פּאַרטי" און פון אַרבעטער־רינג.

• **לואי רובין** —

געבוירן אין דאָרף האָטי, נעבן טעלעכאָן. ער איז געקומען אין אַמעריקע אין יאָר 1905 און וואוינט אין שיקאַגאָ.

לואי רובין איז אַ מיטגליד פון פּינסקער בראַנטש 252 אָרבעטער־רינג, אין וועמענס אקטיוויטעטן ער באַטייליקט זיך מיט אַ סך איבערגעגעבנקייט. זייער פיל ענערגיע האָט לואי רובין אַרויסגעווויזן בעת דעם רעליף־קאַמפּיין, וואָס די פּינסקער אָרגאַניזאַציעס אין אַמעריקע האָבן געפירט אין די יאָרן 1918־1921.

• **י. רובין** — ניו־יאָרק

• **ס. רובין** — ניו־יאָרק

• **ד"ר אוירווינג רובעל** —

אַ זון פון באַקאַנטן פּינסקער תושב, מאיר לייב בעגון. ער געהערט צו די אָנגעזעענסטע געזעלשאַפטלעכע טוער אין שיקאַגאָ, אַ מיטגליד פון דער פּועלי־ציון פאַרטיי און איז באַזונדערס אַקטיוו אין די פאַרשיידענע ארץ־ישראל־אַקציעס. ד"ר אוירווינג רובעל איז אויך אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 252 אָרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ.

• **דזשוליוס רובעל** —

אַ ברודער פון ד"ר אוירווינג רובעל, האָט אין פּינסק באַלאַנגט צום „בונד". ער איז אייניער פון די ערשטע מיטגלידער פון ברענטש 252 אָרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. זינט יאָרן איז ער אויך אַן אָנגעזעענער טוער אין אַלגעמיינעם אָרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ.

• **שמואל ה. רוסין** — ניו־יאָרק

• **ה. רוסקין** —
דזשוירזי־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **יהושע אַהרן רוסקין** —

געבוירן אין יאָר 1888. אין יאָר 1911 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, געווואוינט אַ צייט אין דעטראָיט און איצט אין ניו־יאָרק. ער איז אַ געשעפטסמאַן, באַלאַנגט צום אָרבעטער־רינג און צום „דזשוישיש סענטער".

• **סעמועל רוסקין** —

געבוירן אין יאָר 1877, אַ זון פון האָריס און לאָאה רוסקין. ער געהערט צו די עלטסטע פּינסקער עמיגראַנטן, איז געקומען קיין אַמעריקע נאָך אין יאָר 1888. אַ צייט לאַנג האָט ער געוואוינט אין ניו־יאָרק און שפּעטער אָריבערגעפאָרן קיין ניו־דזשוירזי. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1898 און האָט פיר קינדער.

סעמועל רוסקין איז זייער אַקטיוו אין געזעלשאַפטלעכן לעבן, ער געהערט צו אַ גאַנצער דיי פאָליטישע, רעליגיעזע און וואוילטעטיקע אָרגאַניזאַציעס. אַממיינסטן אַקטיוו איז ער אין „דזשוישיש קאָמיוניטי סענטער", אין „קאָנגרעגעישאַן אגודת שלום" און „היברו האָם פאָר אָרפענס ענד עידזשד" (יתומים־הויז און מושב־זקנים). איז אויך אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, „בני־ברית", פון „רויטן קרייץ" און אַ רייַע אַנדערע וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס.

• **לואיס ריטשמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1893, אַ זון פון בצלאל רייכמאַן, אַ פוטער־סוחר. אין יאָר 1911 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, צו זיינעם אַ קוזין, אַ צייט געאַרבעט אָלס פאָריער און הייַנט צו טאָג איז ער אַן אייגנטימער פון אַ פאָר־שאָפּ אין ניו־יאָרק, וואָס באַשעפטיקט 25 מענטשן.

לואיס ריטשמאַן האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1916, און האָט פיר קינדער, וועלכע באַקומען אָלע העכערע בילדונג. אייַן זון, הערמאָלד, האָט געענדיקט אָלס כעמיקער אין אַהאַיאָ־אוניווערסיטעט. אַ צווייטער זון, אָלבערט, שטודירט אויך אין זעלבן אוניווערסיטעט.

לואיס ריטשמאַן געהערט צו דער „פאָר־מאַנופעקטשורערס־אסאָסיאַציאַן", צום בראַנטש 210 אַ. ר. „פין־פאָר־קלאָב" און צו דער געזעלשאַפט „גייטס אָוו פּיטיאָס". ער אינטערעסירט זיך אויך ספּעציעל מיט דער יידישער שול־באַוועגונג.

ש

• **א. שאטנער** — לאָס־אנדזשעלעס

• **אברהם שאַפּירא** — ניו־יאָרק

• **בעקי שאַפּירא** — ניו־יאָרק

• **ישראל שאַפּירא** —

געבוירן אין יאָר 1903, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1920, געוואוינט אין שיקאַגאָ אוּן לעצטנס אין ניו־יאָרק. ער האָט צוויי קינדער. י. שאַפּירא איז אַ געשעפטסמאַן. ער גהערט צו דער פרוזשענער סאָסייעטי.

• **הערי שאַפּירא (הערשל מאַפּירמטיין)**

געבוירן אין יאָר 1897 אין פּינסק. זיין פאָטער איז געווען אַ קירזשנער אוּן ער האָט נאָך אין דער אַלטער היים זיך אויסגעלערנט דעם פאַרייער־פאַך.

אין יאָר 1911 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן אוּן בעת דער וועלט־מלחמה געדינט אין דער אַמעריקאַנער אַרמיי. הערי שאַפּירא איז אַן אייגנטימער פוּן אַ פאַרטרימינג־שאָפּ. ער באַלאַנגט צו דער „פאַריערס־אַסאָסיאיישאַן". „פין־פאַרקלאָב" אוּן אַרבעטער־רינג. וואוינט אין ברוקלין אוּן האָט צוויי קינדער.

• **י. שאַצקי** — ניו־יאָרק

• **יוסף ב. שאָר** — ניו־יאָרק

• **וועלוול שוואַרץ** —

געבוירן אין יאָר 1892 אין פּינסק, אַ זון פוּן אַ האָלץ־סוחר. ער האָט באַקומען אַ רעליגיעזע דערציאונג, אָבער זייער פרי זיך אָנגעשלאָסן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, געזונדען אַן אַקטיוון אָנטייל אָמערשט אין „יזנגן בונד" אוּן שפּעטער אין דער פאַרטיי.

אין יאָר 1907 איז ער געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אין אָנהייב געאַרבעט אָלס בוי־אַרבעטער אוּן איצט איז ער אַ בילדינג־קאָנטראַקטאָר. ער איז אַ מיטגליד פוּן ברענטש 210 אוּן שטיצט אָלע אַקציעס פוּן אַרבעטער־רינג אוּן די פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן. אויך זיין פרוי, מערי, איז אַ פּינסקער. די שווארצע האָבן צוויי קינדער, אַ זון אוּן אַ טאָכטער, וועלכע האָבן באַקומען העכערע בילדונג.

• **מאַקס שולמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1883, אַ זון פוּן באַשע אוּן נתן שולמאַן. ער האָט אין דער אַלטער היים שטודירט אויף אינזשיניער אוּן געארבעט ביים בוי פוּן אָגינסקי קאַנאַל אין טעלעכאַן. קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1906, חתונה געהאַט אין יאָר 1915 אוּן האָט צוויי קינדער. ער איז באַשעפטיקט אָלס אינזשיניער אין קריגס־דעפּארטמענט אין וואַשינגטאָן.

מאַקס שולמאַן גהערט צו דער „ברית־שלום" אוּן איז אַ מיטגליד פוּן אַמעריקאַנער אינזשיניערן־פאַראַנד.

• **ישראל שוקא (זשוכאָוויצקי)** —

געבוירן אין יאָר 1876. זיין פאָטער, משה זשוכאָוויצקי, האָט געהאַט אַ שענק אין קאַרלין. אין פּינסק איז ישראל געוווען אַ זייגערמאַכער אוּן גע־האָט אַ צירונג־געשעפט. אין יאָר 1901 האָט ער חתונה געהאַט אוּן אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, געלעבט 11 יאָר אין ניו־יאָרק. זינט 28 יאָר וואוינט ער איז עלמהוירסט (לאָנג־אייילאַנד) אוּן האָט צוויי קינדער. ער איז אַ געשעפטסמאַן.

ישראל שוקא איז אַ טעטיקער מיט־גליד אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

• **מאָרים שטיין** —

געבוירן אין פּינסק אוּן גאָר יונג געוואָרן אַן אַקטיוויסט אין מיטגליד פוּן „בונד". אויך אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז ער געבליבן נאָענט צו דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג.

מאָרים שטיין איז אַ מיטגליד פוּן פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. אין יאָר 1938 האָט ער באַזוכט פּינסק.

• **אשר שטיינבערג** —

געבוירן אין יאָר 1872, אַ זון פוּן פייוול שטיינבערג. ער האָט געארבעט אין דער פּינסקער שוועבל־פאַבריק. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1893 אוּן אין יאָר 1909 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וואוינט אין ניו־יאָרק. ער באַלאַנגט צום אַרבעטער־רינג. די שטיינבערגס האָבן 5 קינדער.

• **יעקב שטיינבערג** —

געבוירן אין יאָר 1894, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1909, באַזיצט אין ניו־יאָרק אַ קליידער־געשעפט. ער גע־הערט צו דער געזעלשאַפט „נייטס אָוו פיטיאַס".

• **ישראל שטיינמאַן** —

(זע: זייט 441)

• **אידא שטילערמאַן** —

(אַלמנה נאָך סאַלאָמאָן שטילערמאַן).

זי איז אַ טאָכטער פוּן יוסף אוּן ביילע גאָטליב. זי האָט דריי זין, דער עלטסטער איז אַ דאָקטאָר מעדיצין, דער צווייטער איז אין ביזנעס אוּן דער יינגסטער שטודירט אויך מעדיצין.

אידא שטילערמאַן וואוינט אין ניו־יאָרק. זי איז אַ מיטגליד פוּן פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **לאָטי שטילערמאַן** — ניו־יאָרק

• **סאַלאָמאָן שטילערמאַן** —

געבוירן אין פּינסק ביי שטרענג־פרומע עלטערן, אַ ברודער פוּן באַ־וואוסטן פּינסקער בונדישן טוער פיליפּ שטילערמאַן.

סאַלאָמאָן איז געווען צווישן די ערשטע מיטגלידער פוּן פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. אין פאַר־שידענע צייטן איז ער געווען אין דער עקזעקוטיווע אוּן זיך אויסגעצייכנט מיט זיין ענערגיע, אַקטיוויטעט אוּן איבערגעבנקייט סיי אין דער העליף־טעטיקייט פוּן ברענטש, ווי אויך אין די קולטור־אונטערנעמונגען.

זוען עס איז אויפגעשוואומען דער פּלאַן פוּן בוך „טויזנט יאָר פּינסק", האָט ער זיך מיט ברען געווארפן אין דער אַרבעט צו שאַפן די מיטלען פאַר דער אויסגאַבע. עס איז אים אָבער ניט באַשערט געווען צו דערלעבן די דער־שיינונג פוּן בוך. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1939, אויבערלאַנדיק אַ טיפן טרויער צוויישן זיינע משפּחה־מיטגלי־דער אוּן די פיל חברים, וועלכע האָבן אים שטאַרק געשעצט.

• **פיליפּ שטילערמאַן** —

(זע: זייט 442)

• **שיינמאַן** — ניו־יאָרק

• **פעני שייפער —**

די פרוי פון אשר שייפער, געבוירן אין פינסק. נאָך אין דער אַלטער היים האָט זי געזוכט אַן אַקטיוון אנטייל אין דער דאָרטיקער אַרבעטער־באַוועגונג און באַלאַנגט צו דער פינסקער אַרגאַניזאַציע פון „בונד".

דאָ, אין אַמעריקע, איז פעני שייפער אַקטיוו אין דער פרויען־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג און גיט זיך ספעציעל אָפּ מיט דערציאונג און שול־וועזן. זי געהערט אויך צו די אַקטיווסטע טוער פון פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג.

• **אשר שייפער —**

(זע: זייט 442)

• **מאָרים שיף —**

געבוירן אין יאָר 1885. זיין פאָטער, יעקב שיף, איז געווען אַ לערער און האָט אין דער אַלטער היים געאַרבעט אַלס דרוקער. אין יאָר 1900 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה געהאַט אין יאָר 1916 און האָט פיר קינדער. ער האָט אַ געשעפט פון קליידער אין ניו־יאָרק.

מאָריס שיף איז אַ טעטיקער מיטגליד אין נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד.

• **הייטי (חיים) שלעגער —**

געבוירן אין כמעלניק. אין דער אַלטער היים געווען אַן אַקטיוואַר מיטגליד פון „בונד". אין יאָר 1907 איז ער געזעסן אין ליטינער טורמע. ער האָט חתונה געהאַט מיט לאָה האָלצמאַן פון פינסק און איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. די פאַמיליע שלעגער נעמט אַן אַקטיוון אָנטייל אין אַלע אַקציעס פון ברענטש.

• **דוד שערמאַן —**

(זע: זייט 443)

• **משה־יוסף און שרה שקאָלניק —** שיקאָגאָ

SPONSORS

A. ALLAND, New York, N. Y.

D. COWEN, New York, N. Y.

JEMIX CO., Newark, N. J.

NEWALL MANUFACTURING CO., New York, N. Y

SCHEIN & ENGEL, New York, N. Y.

STONE FURNITURE CO., Los Angeles, Calif.

THRIFT FURNITURE CO., Los Angeles, Calif.

באַמערקטע דרוק־פעלערן

זייט 4, קאלום 2, הערה: אנשטאט 1405, דאַרף זיין — 1495.

זייט 6, קאלום 1, 22־טע שורה פון אויבן: אנשטאָט יצחק, דאַרף זיין — ישראל.

זייט 87, קאלום 2, 24־טע שורה: אנשטאָט אַ פינסקער קאָלאָניסט, דאַרף זיין — אַן ארץ־ישראלדיקער.

זייט 261, קאלום 2, 21־טע שורה: אנשטאָט 1906, דאַרף זיין — 1796

זייט 939, קאלום 2, 21טע שורה: אנשטאט 19, דאַרף זיין — 9.